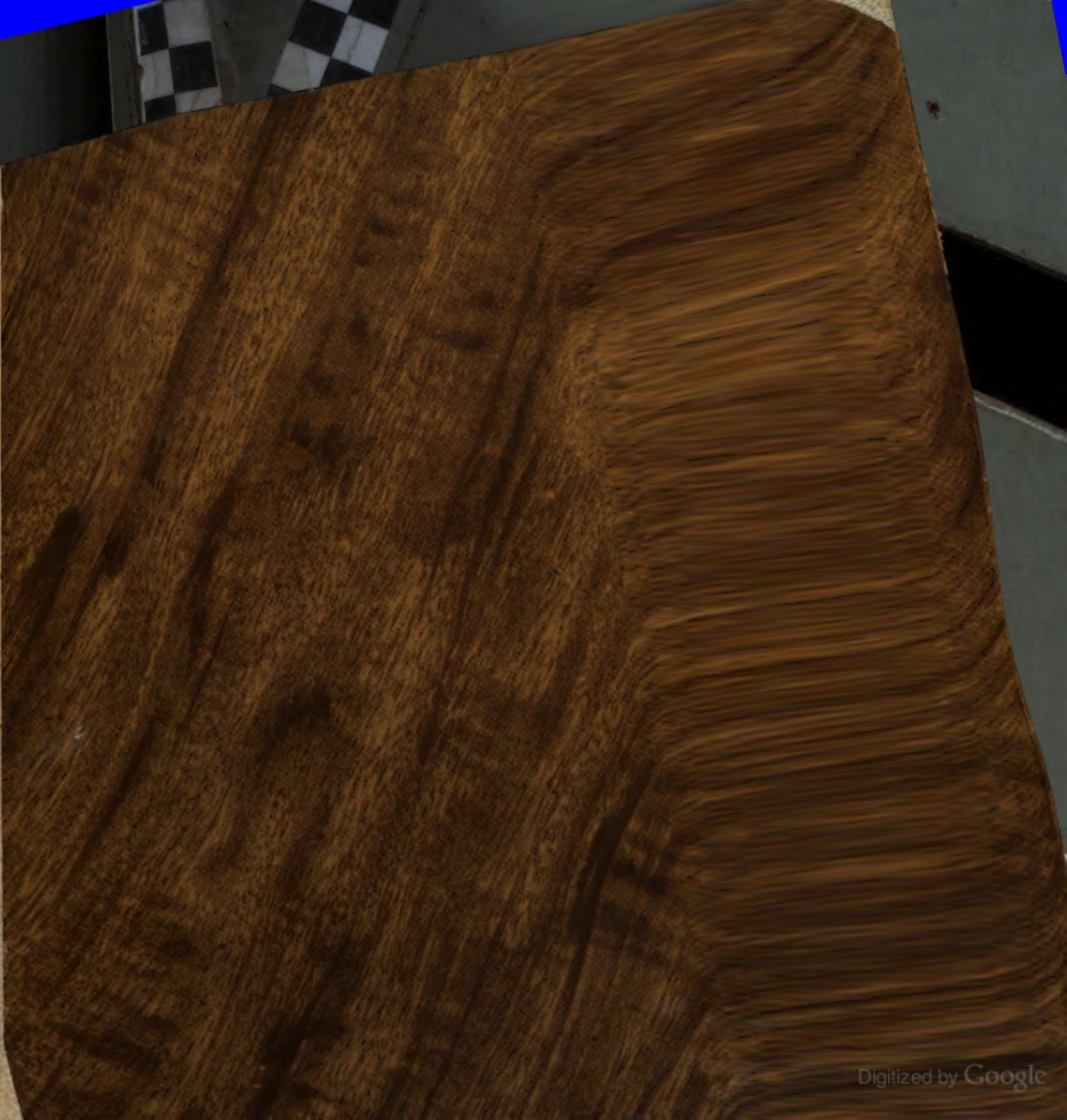

V. CL.

ANDREÆ ALCIATI EMBLEMATA

CVM Commentarijs amplissimis.

PATAVII Typis Pauli Frambotti M DC LXI

NAPOLI

XLII F 16

ANDREÆ ALCIATI
EMBLEMATA
CVM COMMENTARIIS
CLAVDII MINOIS I.C. FRANCISCI SANCTII BROCENSIS,

& Notis

LAVRENTII PIGNORII PATAVINI.

Nouissima hac editione in continuam vnius Commentarij seriem congestis, in certas quasdam quasi Classes dispositis, & plusquam dimidia parte auctis.

OPERA ET VIGILIIS

IOANNIS THVILII MARIÆMONTANI TIROL.
Phil. & Med. D. atq; olim in Archiduc. Friburg. Brisgoiæ
Vniuersitate Human. liter. Professoris ordinarij.

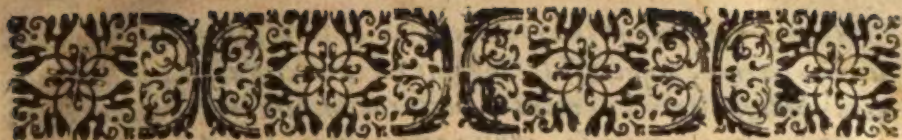
Opus copiosa Sententiarum, Apophthegmatum Adagiorum, Fabularum, Mythologiarum, Hieroglyphicorum, Nummorum, Picturarum & Linguarum varietate instructum & exornatum: Proinde omnibus Antiquitatis & bonarum literarum studiosis cùm primis vtile.

Accesserunt in fine Federici Morelli Professoris Regij Corollaria & Monita, ad eadem Emblemata.

CVM INDICE TRIPLICI.

Patauij, typis Pauli Frambotti Bibliopolæ. MDCLXI.
Cum consensu Superiorum.

Illustriss. ac Generosiss. D. D.

IVLIO CÆSARI A PACE

GYMNASII PATAVINI SYNDICO PRORECTORI

Paulus Frambottus felicitatem p.

Austo omine secundisque auspicijs Andreæ Alciati, qui primus Iurisprudentiæ squalorem, ac senium, politiorum literarum cultu, ac nitore detersit, Emblemata, *eruditæ festinitatis opus, tempestinæ studiorum amœnitati diuerticulum, denuo typis meis publici iuris facturus, clarissimo Nomini tuo, inscriptum eo.*

Nam PACIS OPVS esse literas, atque hanc artem literarum ministram, ac fœturam ingeniorum, iampridem ego symbolo testatus sum: & genti tuæ nobilissimæ ab eadem PACE sanctius cognomen inditum est: pulcherrimo augurio, futurum quandoque vt studiorum regimen, ac literarum tutela fidei tuæ, industriæ, ac sapientiæ commendaretur.

Et ipsa quidem magni scriptoris Emblemata, intimo voluptatis sensu retractanti mihi, illud in primis argumenti nobilitate, atque acuminis lepore blanditur, quo intra militarem galeam Apes, naturæ miraculum, aërei mellis cœlestia dona cogere finguntur: atque horrentia Martis tegmina dulci nectare distendere.

Magnificum fortunæ tuæ specimen. Si quidem ferrea cassis, comantis iuba terrore, atque hostili sanguine rorantes crista, fera militiæ munera, bellique decora, quibus maiores tui inclaruêre, ostentant. Mox eadem in aluearium versa, adultæ gentis fœtus, ac nidos excipiens, siderum rore, thymoque fragrantibus succis stipata, ratum tibi omen facit, quo lectissima toto Orbe iuuentus curæ tuæ crederetur ac te Præside, nobilissimæ pubis examina Heliconios flores, ac Pasti rosaria depasta, expressis Musarum fauis, spumantia mella conficerent, atque immortales ceras excuderent.

Qui sicut frontis honore, formaque & proceritate Imperio dignus es: ita solus aculeo carens, inermi maiestate, ætatis freto feruida ingenia temperas, & quoties magno discordia motu inceßit, vulgi animos, ac trepidantia bello corda *non magnæ matris ære, aut pulueris iactu sedas: sed pietate grauis, ac meritis, ac mellita oratione compescis, ac mulces, pacales oleas aluearibus obtendens.*

Idem operum custos, atque exactor haud immitis, excubiarum, industriæ, ac sedulitatis, ex gentis moribus, ac disciplina, exemplum, & lex, ignauum pecus præsepibus arcens. Ergo totum laudum tuarum mellificium grata posteritas rependet: tibi Emblematum opus rite dicatum fatebitur, cuius nomen Gymnasij fastis veluti emblema Nestoreo poculo insertum atque illigatum venerabitur. Vale.

Patauij Cal. Iunij MDCLXI.

PRÆFATIO
IOANNIS THVLII MARIÆMONTANI TIROL.
DE NOVISSIMA HAC SVA EMBLEMATVM Alciati editione.

Culeata verborum licentia passim ab exteris vellicamur nos Germani (Lector candide) & mordaci sale parfricamur, ac si nihil nostro Marte inuenire, nihil nostro stylo & filo texere nobis datum sit, sed solùm opera aliorum colligere, aliorum inuenta seruili labore corrogata in lucem protrudere. Vnde scriptor quidam Italus hac opinione imbutus, nihil dubitauit falsè de nobis pronunciare, *Germanos cerebrum in dorso gestare.* id est, scripta proferre magis laboriosa quàm ingeniosa. Verùm næ illi sinistrè de nobis iudicant: Nam præterquam quod ingeniosissima monumenta, Germanorum genuinos partus, *Italis*, Gallis, & cuiuis alteri Nationi abundè reponere possem; videas ea, quæ à Germanis indefesso labore ex alijs colliguntur (vt hoc aduersarijs demus) plerumq; elegantiori methodo, adde & cultiore veste in publicum prodire. Nec minorem, me iudice, meretur laudem accurata Dispositio & Elocutio, quàm tumultuaria Inuentio. Sed quid? vbi iam amplius apud exteros est Theologus, Iureconsultus, Medicus, Historicus, Poeta, aut alius grauis Autor, quem non mulierculæ & cerdones sua lingua redditum legant? Ecquid hoc aliud, quàm aliorum scripta recoquere, & peregrina veste, fortè etiam Minerua & omnibus Gratijs inuitis, induere & inducere? quod certè Germanis non tam frequens & solenne est, qui malunt Auctores natiua Venere decoros venerari, quàm adscititico fuco tam turpiter rudi plebeculæ prostituere. Quòd si remoto velo sensum meum liberiùs ostendere licet (licebit autem bona eruditorum pace) aliud subesse reor, vnde nobis illud conuitium impingatur; nempe sincerus candor, & Germana fides. Siquidem Germani memores, *benignum & plenum ingenui pudoris esse, fateri per quos profeceris*; suum cuiq; asserunt, & quoad fieri potest, candidè indicant, dum interim illi, qui nobis id obtrudunt, egregiè dissimulantes aliorum vigilijs insidiantur, & labores suffurantur, passimq; illud εὕρηκα, εὕρηκα, Archimedis, instar gracillantis gallinæ, quæ longum peperit ouum, stentorea voce ingeminant, maluntq; sæpe in plagio deprehendi, quàm mutuum reddere, aut inuentionis gloriola priuari.

Sed quorsum isthæc tam calidè? inquis. Quia *proximus ardet Vcalegon*: ad me scilicet, & Commentarios hosce meos non-meos, quos si sub tam rigida censura vocaueris, non effugient conuitium illud doctissimi cuiusdam Galli, *Librum esse Germanicum.* Quid tum postea? Sanè hunc qualemqualem laborem non ideo viliorem censendum esse existimo, quod ex alijs libauerim, vt apes: sicut nec aranearum textura ideo melior est: quòd illę ex se fila gignant. Sed propiùs ad rem.

Occasio huius editionis. Dum in peregrinatione mea crurum debilitate & abscessu periculosissimo Venetijs & Patauij ferè integro triennio lecto affixus detinerer, & tædio penè contabescerem, studijs seuerioribus aliquandiu nuncium remisi; & cum amœnioribus Musis denuò in gratiam redij, cœpiq; per latos & lætos Philologiæ campos toto animo (quia corpore prohibebar) liberiùs euagari, quò tempus ab amicorum alloquio & destinato studio vacuum fallerem. Neq; tamen vnquam eo fine, vt aliquid in lucem producerem; certus, id non nisi elumbe & enerue, quippe ab imbecillo & iacente profectum, futurum. Interea Emblematum Alciati nouam editionem meditatur Petrus Paulus Tozzius, vir sanè industrius, & qui ad rem literariam iuuandam & exornandam nullis parcit sumptibus: is instat & vrget, vt opus mea lima politum lucem videre possit. Huic tam laudando conatui religiosum visum est non annuere. Quapropter ex diuersis Commentarijs Claudij Minois, Francisci Sanctij (Sebastianum Stockhamerum vix Commentatoris nomine dignor, quia in sola epigrammatis resolutione occupatur, paucissimis, ijsq; satis vulgatis sententijs & fabulis additis; adhæc vix mediam Emblematum partem hoc suo more explicat) & Notis Laurentij Pignorij hactenus editis vnum continuum textum exorsus sum: tum quod arbitrarer pensum esse à me non prorsus alienum; tum verò quod fato quodam ad me deuolutum augurabar. Nam ad Minois Gallimanum & industriam, ad Sanctij Hispani ingenium, ad Pignorij Itali eruditionem, solùm alicuius Germani videbatur requiri labor & connexio. Vnde factum est, vt susceptum opus nescio qua lubentia sub manu excreuerit, & vltrà quàm promiseram, & meum erat institutum, auctum fuerit, præsertim cùm viderem laborem hunc meum ijs probari, quibus ipse probari semper studui. Tractaui autem Emblemata prout mihi offerebantur, & vt herbæ quædam sine serentis cura surgunt, ita & hoc in ingenij mei agello opus, dum diuersos scriptores succisiuis horis libo, & ea, quæ in lecto lecta, diligentiùs rumino r.

Methodus obseruata. Vt autem & laboris aliorum, & meæ industriæ & methodi constet ratio, nevè me aliquis lege plagiaria conuenire possit, tribus verbis te, Lector beneuole, edocebo, In primis singula Emblemata in quatuor Classes distribui, quas numeri in margine appositi vbiq; indicant. ¶. In primam Classem ea congessi, quæ ipsam picturam respiciunt, fingendo, formando, imitando, exornando, aut etiam corrigendo. Idem præstitit in elegantissimis suis Emblematis Hadrianus Iunius, sed in Alciatinis ante me adhuc nullus

I. Prima Classis.

nisi

nisi quod Pignorius plurimas figuras ex venerandæ Antiquitatis monumentis passim correxit, & feliciter restituit, cui sanè hac in parte multum debemus. II. Secunda Classis fontem & originem Emblematis indicat; vbi plerumq; ea adducuntur, quæ ad elucidationem totius Emblematis faciunt, vt Historiæ, Fabulæ, Mythologiæ, & variæ variorum sententiæ. In qua quidem Classe egregiè certarunt Minos & Sanctius, ita vt dubium sit, vtri palma meritò debeatur: strictius quidem ferit scopum Sanctius; securius & fusius Minos. Nec ego sum hic totus ἀσύμβολος. III. Tertia Classis tota circa explicationem epigrammatis, & inuestigationem thematis occupatur. In qua Classe satis parcus fuit Sanctius, copiosior multò & accuratior Minos; ego verò post Pignorium latius sum exspaciatus, & potiùs tyronibus quam emeritis ea opera consulere studui. IV. Quarta Classis omnium maxima, Emblematis finem ostendit, mores informat, salutaria monita vndequaque petita suggerit, & sæpius in discursus pios, & qui Christianum hominem ad virtutis amorem & peccati odium inflammant, se diffundit. Quam me, præter ea, quæ Minos communia fecit, totam mihi bono iure vendicare posse, iudicabunt ij, qui meas cum aliorum lucubrationibus conferent. Hæc de mea methodo.

II. Secunda Classis.

III. Tertia Classis.

IV. Quarta Classis.

De fide verò, eam in excerpendo, colligendo, & afferendo quàm potui adhibui maximam: ipsa verba Autorum obstinatè retinui, nec facilè cuiusquam sententiam verbis meis amplificaui vel ornaui, sed lectori nudam prostitui; sicuti nullius laborem in compendium coegi, nisi vbi fortè præstitit seligere quàm colligere. Hinc videas sæpe locos adductos ad fastidium vsq; prolixos, sic enim in fundo, vnde deduxi, inueneram, securus tituli, quo quisq; in possessionem illius venerit. Neq; vllius dicta aut fastidiosè neglexi, aut odiosè vellicaui, aut alieni Patrisfamilias supellectilem alteri sciens adiudicaui. Sæpe etiam aliquid annotaui, quod non valdè opus, ne si quis apud alios fortè in id incidisset, meam industriam accusaret, & culpam negligentiæ impingeret. Offendi quoq; plurima ex ijs fontibus hausta, qui publici sunt, & qui mihi æquè atq; alijs patent, eadem etiam meo vase, si non æquè capace, saltem non minus puro, haurire poteram: quia tamen alij occuparant, industriæ laudem potiùs eorum esse volui quàm meam. Itaq; sub aliorum nomine pluscula dico, quæ poteram etiam meo, præsertim ea, quæ in libris, quos docti ab omni æuo publicos esse voluerunt, habentur. In sententiarum discrepantia non nisi rarissimè iudicium, aut coniecturam meam interposui, quia mihi placeat, cuiuis iudicium esse liberum debere: deinde quòd pleraq; in hoc genere sint huiusmodi, vt sine detrimento Reipub. secus sentire liceat: Deniq; ne dum inter Gallum, Hispanum, & Italum (gentes populari odio diffidentes) ego Germanus me arbitrum statuerem, potiùs partibus quàm rei veritati studere censear; & dum huius sententiam probatum eo, illius improbatum, Flaccus in me illud torqueat:

Fidelitas Auctoris.

Nil agit interpres, qui litem lite resoluit.

Amico-

Amicorum & fautorum meorum nonnumquam data opera honorificam intersero mentionem, vt gratam eorum recolam memoriam, & vt eorum ad posteritatem trăsmittam nomina (si quid tamen ex me posteritate dignum) quibus aliud reddere mea prohibet tenuitas.

Occupatio. Ridebunt fortasse ij, qui in peristylijs ansati ambulant, & quibus elegantiæ literarum meræ næniæ præficarum sunt, quòd centonem exhibeam suo cuiusq; autoris filo & colore tam curiosè formatum. At rideant & irrideant quantum velint: Ego sanè, si me meo metior pede, Germanus sum, & proinde (quod etiam ipsi volunt) melior in aliorum sententijs & laboribus colligendis, quàm in nouis inueniendis. Finge tu tibi vnum aliquem è prima classe literatorum Alciatum commentari, an tu, vel aliquis mei similis propterea rem factam habere existimes? minimè verò: quippe felices illæ & eruditæ animæ ex ingeniorum suorum acumine doctrinæq; copia alios ferè æstimant; & quod nos nodum Gordium, & Sphingis ænigma censemus, id illi tanquam pueris & aniculis notum, ne verbulo quidem dignantur. Et tales qui sunt, edunt plerumq; sua tantum, nimium seruile rati in sententijs aliorum corrogandis operam ponere, etiamsi ad lucem Autoris facere nō ignorent. Quare si Commentatoris nomen mihi inuideant, quod id maioris ingenij & doctrinæ sit, saltem fidelis Eclogarij partes egisse me, negare non poterunt. Id licet sit mediocris iudicij & eruditionis, tamen est laboris tædiosissimi, & supra fidem non experti; quem si ab initio vel per nebulam præuidissem, subdubito, an aliquis pater patratus hanc operam à me impetrasset.

Obiectio- nis solu- tio. Sed video quosdam hinc & inde in me arietare: hi quidem, quòd nimius sim in auctorum citationibus, cum potiùs ipsos locos adduxisse oporteret: illi verò contrà de tædiosa locorum enarratione conqueruntur, vbi locum obiter indicasse satis fuisset. Vtrinq; vallum obijcio. Illis quidem, me non tanto abundare otio, vt singula exscribere possem, præsertim cum ea ratione Opus in immensum excreuisset: parcent itaq; homini alijs rebus occupato, & boni consulent libri commoditatem, cum præsertim nihil omissum sit, quod ad lucem Autoris necessariò requiri videbatur. Hi verò æquo animo sustinebunt prolixitatem, quę in multorum bonum consultò à me attentata: quotus enim quisq; est, qui tantum laboris in istam curam impendat, vt singula inuestiget? imò qui omnes auctores in parato & tanquam numerato habeat? Ego sic existimo, vix centesimum quemq; atq; inter doctos & diuites, ne dicam de tenuioribus, habere omnes, à quibus lucem & ornatum nostro Alciato sumus mutuati. Neq; enim ignoro, quid ipse laboris deuorarim, dum libros, quos hic laudo, ex Bibliothecis & tabernis librarijs eruo, & amicorum Musæa & pluteos excutio. Qua in re præter Bibliothecam, quam Nationis Germanicę membra hic Patauij comportarunt, & posteriorum liberalitas indies auget, multum debeo Musæo D. Ioannis Andreæ Cioli, D. Ioannis Baptistę Canclini, & Francisci eiusdem filij, amicorum longo

vsu probatorum; maximè verò necessarij cuiusdam mei & penè domestici, cuius sincerus candor & cum probitate coniuncta modestia, hic nominari non vult, sed in præcordijs meis tam solidum fixit *Robur*, vt inde euelli salua hac vita nunquam posse *Sperem*. Horum itaq; benignitas & hic, & alibi semper mihi patuit, laboresq; meos non parum promouit.

Verùm enim verò quis, quæso, hic seruet modum, qui æquè gratus sit omnibus? cùm præsertim aliud vulgus, aliud docti ament. Quis ingenij fortisq; tam felix, qui vbiq; τρὶς ἓξ βάλλειν? Sapientissimos quoq; viros, sapiens Romanus ait, multa delinquere, & neminem esse tam circumspectum, cuius diligentia non aliquando sibi excidat, & se veluti perdat. In rebus arduis conatus in laude, effectus in casu est. Mihi quidem conscientia pro testimonio dicit, me bono Reipub. & literarum omnia, quæ potui, voluisse. Fuit verò (ne & hoc nescias) in opere hoc excolendo eadem cura, quæ in producendo, nimirum secura. Non enim mihi in ipsa studiorum incude posito, & rei familiaris angustia laboranti tantum otij, vt in vnius operis cultura totos dies consumere liceat, ne mihi contingat quod Lysippo, quem statuæ vnius lineamentis inhærentem inopia extinxit. Ideoque horum laborum veniam spero, laudem certè non quæro; imò. *Excusatio.*

Et veniam pro laude peto, laudatus abundè,
Non fastitidus si tibi, lector, ero.

Neque errare mihi turpe duco, est enim initium sapientiæ. Insignis poeta Accius, ætate & ingenio maturo Pacuuio Tragędiam suam, cui Atreus nomen, cum Tarenti recitaret, exclamauit Pacuuius: O canorum scriptum & poetici spiritus, magnificentia turgens; verùm.

Carmina nulla probas, molli quæ tramite currunt,
Sed quæ per salebras, altaq; saxa cadunt.

Respondit placidè Accius, id verissimum esse, ingentique se ideo lætitia perfundi, sperare enim se quod deinceps elaboratoria producat. Ingenia namque humana esse vti poma, quæ acerbiora felicius tempestiuiusque maturescant, molliora citiùs putrescant. Quare & mihi, si quid minus ad prudentiæ Solem coctum do, condonandum, non enim ex ijs sum, qui perfectissimè me scribere censeam, sed in eorum numerum me repono, qui & scribendo proficiunt, & proficiendo scribunt: Nihil enim simul & inuentum & absolutum est.

Accipe igitur, Lector candide, has meas lucubrationes, velut præmissum ad incerta viarum exploranda nuncium; cuius periculo si cognouero, mihi paucos duntaxat hostes esse (omnium enim morsum aut insultum effugere, quis in tanta Rhinocerotum, & in alienis scriptis malè ingeniosorum multitudine sibi promittere ausit?) maiora posthac fidenter in Famæ campum producam.

Viderit ista Deus, qui nunc mea pectora versat:
Nescio quid certè mens mea maius agit.

Itaq;

Itaq; quæ mea mens fuit in hoc labore ſubeundo, in agendo fides, eadem tua ſit in ſuſcipiendo & iudicando, vt tua legentis beneuolentia creſcat ſcribentis facultas. Vale.

Vt ea, quæ ſupra de Methodo & Claſſibus dicta ſunt, magis eluceſcerent, placuit Emblema effingere, & rationis meæ aliquod ſpecimen præbere, quo paratior ad cæterorum Commentariorum lectionem accederet ſtudioſus. Hoc autem quidquid eſt, ſacrum eſſe volui ei, cui Liber ipſe dicatus eſt, cùm non habeam magis dignum ſtudiorum meorum auſpicem, qui tutiùs reliquum agmen mihi ducat.

Nullius indiga virtus.

E M B L E M A

IOANNIS THVILII,

Ad Reuerendissimum Patrem ac Dominum D. Nicolaum de Oddis, Abbatem.

PRaescribit Medicus pilulas, vt viscera purget,
Quas parat artifici Pharmacopola manu.
Has demum argenti, vel bractea contegit auri;
Non vim, sed formam tegmen at illud habet.
Vera ita nullius sit quamuis indiga Virtus,
Nil tamen externis perdit operta bonis.

COMMENTARII.

1. IN officina Pharmacopęi probè instructa stet rotundum monopodiũ, in quo pyxis seu arcula, vulgò Scatula dicta cum operculo remoto pingatur, continens pilulas nonnullas formatas: & quia hæ plerunq; bracteis aureis obduci solent, libellum, quo huiusmodi bracteæ asseruantur, & cultellum ad vsum appingi curauimus. Possessorem Emblematis indicãt insignia gentilitia trapezophoro insculpta; vti etiã

eiusdem cognomen ipsæ pilulæ, tum integræ, tum compressæ obscurè produnt.

II. MEDICINÆ Coryphæorum placitum est, vt Medicus lautus & elegans non modò citò & tutò, sed etiam iucundè medicinam faciat. Quapropter vt ægrotantiũ ori & palato consulatur, pro pharmacis acribus fœtidis, & amaris deglutiendis, ars pilulas excogitauit, quæ plerunq; ex aloe, colocynthide, agarico, opopanace, sagapeno, & alijs purgantibus gustui insuauibus fieri consueuerunt, consistẽtia solida, figura sphærica, & parua quantitate. Ad harũ verò pilularũ insuauitatẽ tegendam & fallendã, ex auro vel argento foliato extrinsecus artificiosè velãtur, nõ vt inde virtutem aliquam recipiant, sed solùm vt gratia maior oculis & palato concilietur. Nã si paulisper in ore stabulentur, atq; dentibus aut lingua compressius attingantur, non tantùm quendam tristitiç sensum gustui excitant, sed velu horrorem & ventriculi subuersionem prouitant. Non secus vera virtus nulla ad sui consummationem re indiget, sed se ipsa contenta est; imò eo pluris æstimanda, quo plura contemnit. Et quamuis amiciatur bonis externis, diuitijs, honoribus, dignitate, amicitia, valetudine, forma, viribus, & his similibus; nulla tamen ei fit accessio aut supplementum, nisi fortè in speciem, atq; ad difficultatem (siquidem ad ardua tendit) aliqua ratione mitigandam. Rectè itaq; sensit Romanus Orator Tullius, dum ei, in quo sit virtus, nihil deesse ad beatè viuendum putat. Et alibi inquit: *Præsidij ad viuendum in virtute satis est.* Cui suffragatur quoq; Comicus (vnde nos nostrum Emblema eruimus) in Amphitruo:

Pilula cur inuẽta.

Cur auro obducantur.

Fons Emblematis.

------ Virtus præmium est optimum.
Virtus omnibus rebus anteit profectò:
Libertas, salus, vita, res, parentes,
Patria, & prognati tutantur, seruantur:
Virtus omnia in se habet: omnia adsunt
bona, quem penes est virtus.

Nec abludit Silius Italicus lib. 3.

Ipsa quidem virtus sibimet pulcherrima merces.

Quanti igitur æstimanda est virtus, quæ nec eripi, nec surripi potest? neq; naufragio, neq; incẽdio amittitur, nec tempestatum, nec temporum permutatione mutatur? Qua præditi qui sunt, soli sunt diuites; soli enim possident res & fructuosas, & sempiternas, soliq; (quod est proprium diuitiarum) contenti sunt rebus suis. Teste enim Sophocle,

Qui verè diuites.

Ἀρετῆς βέβαια δ᾽ εἰσὶν αἱ κτήσεις μόναι.

Virtutis sola constans perpetuaq; possessio.

Diuitias ergo sine diuitum esse, tu verò virtutem præfer diuitijs: nam si voles virtutem cum diuitijs comparare, vix satis idoneæ tibi videbuntur diuitię, quę virtutis pedissequæ sunt.

PRÆSCRIBIT Medicus] Pręcipit, cõstituit, imperat Pharmacopœis. III.

Pilulas] Pilulæ, medicamenti genus, à paruæ pilæ vel globuli forma sibi nomen adoptauerunt; quę quod non edantur, nec linguantur, sed integræ deuorentur, Græcè καταπότια dicuntur, διότι καταπίνει.

Pilulæ.

καταπότια.

Vt viscera purget] Humores peccantes expellat: hinc pilulæ aliæ dicuntur phlegmagogæ, quæ pituitam; aliæ cholagogæ, quæ bilem; alię melanagogæ, quę succum melancholicum deturbant.

Pilularũ differentia.

Artifici manu] secundum artem, non temerè.

Bractea contegit auri] aurum & argentum foliatum, & malleo ductum bractea dici potest. Hinc Brăctearius, qui huiusmodi bracteas facit. Dicitur autem bractea ἀπὸ τοῦ βράχειν, *à resonando*, & differt à lamina, quod hæc crassior, illa subtilior.

Bractea vnde dicta.

Non vim, sed formam] nullas addit vires folium auri pilulis, sed tãtum pulchritudinem, & formæ gratiam conciliat, palatumq; fallit.

Tegmen] quidquid aliud tegit: dicitur etiã tegimen, tegumen, tegmentum, tegumentum, tegulum, tegillum, diminut.

Tegmen.

Nullius sit quamuis indiga virtus] Emblematis epigraphe. Lucretius lib. 1.

Ipsa suis pollens opibus nihil indiga nostri.

Nil tamen perdit] nullum damnum vel iacturam patitur.

Externis operta bonis] amicta & ornata bonis fortunæ. Externa bona sunt omnia, quæ à fortuna dependent, vt diuitiæ, gloria, amicitia, &c.

Bona externa.

IV. VIRTVTEM se ipsa contentam esse, supra dixi; nec tamen bona externa prorsus reijcere. Ita est: etenim virtutis veræ comites ferè perpetui sunt bona corporis & fortunę, nõ vice versa; siquidem singulari Dei nutu prouisum est, vt amaror hu-

ius

-tis radicis, quæ tã dulces & preciosos parit fructus, saltẽ aliquã dulcedine permisceatur, ne primo statim aditu sectatores deterreãtur: At semel perfectè possessa virtus, externa omnia vilipendit, quippe quę nullius rei indigeat diuitijs potior, vtiliorque generis splẽdore; vtpote quę sola cõsenescat mentibus, cũ quibus bona fide coaluerit. Ad tuũ tribunal appello, Pręsul Reuerendissime, cur enim nõ ad Iustitiã plus quam Prienensem appellem? imò tete omnium virtutum viuum exemplar statuo. Verùm antequã ad culmen virtutum tuarum veniamus, age mysticum illud intremus biuium, ab omnibus decãtatum, quo securiori passu tua legamus vestigia. Notũ est, quam spaciosa ac patẽti semita perueniatur ad perditionis vastũ ac formidabilẽ specum: ad arcem verò virtutis cælatam sideribus, radiantem & fulgidã, arcta, pressa ac lubrica, vbi ex legione hominum aut myriade integra vix decimus periculi securus tutò penetrãseat. Ex Delphico pronũ ciatũ hoc tripode, nec ex cortina Sybillę certius oraculũ; diuini enim oris testimonio cõprobata sententia est, cui adstipulatur consensus doctorum & vniuersa Christianę professionis antiquitas. Et de duplici porta non minus: altera, quæ mortis regiã intrãtibus aperit, capaci & ampla: altera, quæ vitæ, nimis angusta illa quidem ac humili, quò gigantes isti terrestres, & grãdia spirantes Polyphemi non inferunt pedem; quò nec Sardanapalus penetrat, nec Epicurus cum turgido saginati ventris sui tympano: vbi crumena talentis prægnans, & recenti crapula fumãs ingluuies, & bullientis choleræ tumor, & spuma libidinis circum præcordia efferuescens, & piatus stertentis ignauię lẽtor aditũ nusquam inueniunt, & in primo statim vestibulo cum dedecore retunduntur. Cur enim nõ pręcludatur monstris istis cœlestis ianua? cur à foribus repelli & excludi colluuiem sordidã ac pestilentẽ non cõueniat? Sic enim sæpe mecum discurro: Superbię tumor ex altis illis sedibus deturbauit inflatum Luciferum, nefas igitur sperare accessum, qui bus arrogãtię vento inflatur & protuberat pectus. Generalẽ cataclysin introduxit sola libido, & circũfudit orbẽ fatalibus vndis, non igitur sperãdus libidinosis per illã portam transitus. Quia peccatum est in naturã succubis viris & muliebria passis, arserũt Sodoma & Gomorrha tam terribili incẽdio, vindicãte turpitudinẽ rei flamma & sulphure diuinitus iniecto, quomodo igitur de occupando cęlo cogitet, qui ijsdem sordibus inquinatus, promiscua aut incesta se Venere polluit; Aut quomodo recipiãt sedes illę pertusũ aliquod doliũ vini perdę ventris, crassi & pinguis, cũ integras vrbes deglutiuerit iã olim prodiga vinositas? Submitti debet collũ & curuari poples ad terrã vsq; si in votis est aut spe liber per illa limina trãsitus: repedũ intrò macerato corpore & attenuato prius salutaribus ieiunijs, non distento, nec in molẽ crescẽte à laxiore pastu & sagina. Hęc clauis prima fuit ad recludẽdã hãc seram, laborũ nimirũ & inedię tolerantia volũtaria, qua pręiuit electis suis stupẽdo magis quã imitãdo exẽplo, speculũ patientiæ & humilitatis Christus. Plures accingunt se animosè ac viriliter ad illud iter, sed asperitate deterriti reuocant pedẽ aut deficiunt, & contingit illis quod olim Hebręis, per vastissimas solitudines ad promissionis terrã cõtendentibus, quam, duobus exceptis, è tot millibus tamẽ nullus apprehẽdit. Potest & nobis euenire nausea correptis inter sẽtes illos & spineta, si carnibus assueti mũdanę vanitatis in medio laboriosę peregrinationis deserto, reflectamus oculos sæpius, & respiciamus ad ollas Ægypti. Non sic tu, Pręsul dignissime, qui ex turbulentis mũdanarũ illecebrarũ procellis fortiter enauisti, & in securo Religionis portu, tãquam in arce & fastigio virtutũ, acquieuisti. Hic lux tua viuaci virtutũ flãma accensa, velut in mõte posita statim radios dispergere lõgè lateq; cępit, adeo vt ad diuersas professionis tuę dignitates sępiùs vocatus, ãplissimis magistratibus cõdecoratus fueris, & tantũ non honoris apicẽ ascenderis: quem plurimorũ vota iam dudũ in te transferre conati sũt, nisi ingenita tua modestia potius refugisset quã affectasset. Sed scis gloriã esse crocodylũ? Etenim quã huic muneri aptus sis vel vnũ tuum monasterium hic Patauij abundè testatur, qđ non modò magnificis ædificijs adornasti, sed etiã nouo iuuenũ seminario, & crescẽte Religionis sobole locupletasti; quã tanta solicitudine, tanto studio bonis literis imbuẽdam curas, vt sub graui curarum domesticarũ mole nulla hac potior videatur: hem, quãtus ergo hinc maturitatis fructus expectandus?

Apostrophe.

Biuium Herculis.

Angusta cœli porta.

Qui non possint ingredi per angustã portam.

Clauis ad portã cœli.

Nicolai de Oddis laus.

Seminarium institutum.

ctandus? Quid dicā de numerosissima librorum suppellectile, quam in nouam abs te institutam Bibliothecam comparasti & intulisti, eoq; ordine & elegātia disposuisti, vt vel primo intuitu cuilibet Auctorū singulorum occurrat notitia. Ecce quantum tibi debeat commissa familia! quā ita gubernas, cui ita virtute pręis, vt quisquis tuum ingrediatur mōnasteriū, sibi videatur omnium virtutum theatrum subire.

Bibliotheca.

Disciplina domestica.

Hic enim te Præsule humilitas nihil sinit altum spirare, vela cōtrahit, nec laxat turgenti vento. Nusquam titillatio lasciuię aliqua, aut occultus ignis se prodit, quia ad regulā sacræ pudicitię & honestatis omnia decēter attemperas. Vbiq; moderatio est in ijs, in quibus vita consistit, & correctio excessus; vbiq; cupiditas ad naturæ leges fręnata, quę parsimoniæ amica fastidit copiam.

Pietas.

De tua in Deū pietate iam dixisse oportuisset, quæ alpha est & caput ceterarum virtutum, disponitq; cor & seram recludit intraturis alijs, quæ ex his mundanis abripit ad florida illa beatorū atria.

Liberalitas, et cætera virtutes.

Ingratus sim cuculus, si tacitus præteream liberalitatem, qua tot egestate pressos subleuas, nec vnquam vrgente casu manum claudis afflictis: certè hanc ego domi pleno animo mihi commentari solo, & pleno ore foris prędicari non desinā. Quis igitur neget, in te, ceu in φροντιστηρίῳ, perfectū virtutum circulum compleri indies cerni? vbi iustitia quærit, prudentia inuenit, fortitudo vendicat, temperantia possidet, ita vt iustitia sit in affectu, prudētia in intellectu, fortitudo in effectu, temperantia in vsu. De rara tua doctrina & eruditione, affabilitate, & Nestoreo eloquio, mansuetudine, morum elegantia, & cādore sincero (qui me statim primo congressu ita cepit, vt sæpius exclamare cogar io reliquū priscæ sinceritatis germē) nihil dicam, ne pro Emblemate panegyrim instituisse videar. Sed vide quò te, Reuerēdissime Pręsul, deducam? Cum has omnes virtutes ita in numerato habeas & possideas, nulla me Hercle re alia indiges ad beatè viuēdum: de his tamen tam raris dotibus nihil minuunt amplæ opes, quibus fortuna mater te ditauit; nec generosa prosapia & maiorum priscæ imagines, quos abhinc quingētis circiter annis ex Vngaria profectos, Perusiæ iura dedisse & rerum ibi potitos, imò pace & bello claros, cognatione iunctos fuisse cum primis Italiæ familiis, Columnarum, Bentiuolorum, Ballionorum, & aliorum Romanorum, legimus apud Historicos fide dignissimos Guicciardinū & Iouium: & ex his Oddis Perusinis Anno Christiano 1298. quidam hic Patauij Prætorio præfuit, cognomine Vngarus, à quo Oddi Patauini originem suam traxerūt. Nec solùm Perusinis & Patauinis terminis conclusum stetit stirpis tuæ decus, sed Franciscus frater tuus sede Neapoli fixa, opibus & honore clarus, inter nobiles Centum viros, quos Continuos vocāt, vsque ad annum 1615. vixit, ea dignitate ad filios & nepotes propagata. Nimius sim, si in enumerādis tot illustribus viris, qui ex hac Oddorum familia prodierunt, & satis propria virtute innotuerunt, inhærerem.

Eius illustris familia.

Nihil deniq; detrahit ornamento tuarum virtutum, imò plurimum auget amicitia, quæ tibi non modò cum multis ex purpuratorum ordine intercessit, sed etiam cum viris toti orbi claris. inter quos meritò habetur Torquatus Taxus, poetarum Italorum facilè princeps, qui nobis Hierosolymam tam eleganti poemate ab obsidione barbarorum liberauit, simulq; linguæ Italicæ suum nitorem restituit; cui tu non modò amicitia, sed etiā cohabitatione aliquandiu & contubernio iunctus fuisti. Quis etiam amicitiā inter te & Reuerendissimum Abbatem Angelum Grillum, illud Italiæ decus, nescit? Laurentium Pignorium itidem, & Martinum Sandelliū, duos eruditorū Patauij apices, tibi natale solū & cōmunia studia magno literarū bono & patrię honore cōiūxerūt. Taceo Iuliū Cæsarem Capacium, Andreā Chioccū Medicū Veronēsem, duo literarū lumina, quorum necessitudinis tecum docta prostant monimenta, reciprocæ vestrę epistolæ typis datæ.

Amicis.

Ecquisnam tuam non ambiat, non amplectatur, nō emat & amet amicitiam, quam tam iucundis, tam eruditis & cedro dignis cōdire soles colloquijs? ego sanè sine assentatione gloriari possum, me numquam abs te, nisi doctiorem discedere. Sed *ne tua virtus meo encomio indigere videatur*, hic desino, quia oratio, nō materia, me deserit, sed sustinet officij mei pietas, quæ versu concludere iubet:

Affabilitas.

Si pietas, doctrina, fides, si candida virtus
Est mundo reliqua, hanc inclitus Oddus habet.

IVDI-

IVDICIA ET TESTIMONIA VIRORVM PRÆSTANTISSIMORVM DE HAC NOVISSIMA EDITIONE EMBLEMATVM ALCIATI.

Martino Sandellio Laurentius Pignorius Salutem.

QVæris ex me (amicè) quo potiſsimum litterario negocio fallā ociū hoc æſtiuū, hiſce præcipue diebus, queis.

Exoriturq; Canis latratq; Canicula flammans,
Et rabit, igne ſuo geminans incendia Solis.

Ego verò oblecto me accuratiſsimis lucubrationibus Thuilij noſtri, in Emblemata Cl. Viri & nunquam ſatis laudati ANDREAE ALCIATI. Illas vt habeam à prælo penè recentes curat honeſtiſsimus vir Petrus Paulus Tozzius, cuius induſtriæ & impenſis debebunt quandoq; ſtudioſi non minima profectus ſui partem. In illis (ſi hæc ſcire aues) elucet eruditionis apparatus & concinnitas ea ſanè copia, vt poſsis appellare Mēſam Apollinis & Muſarum, Indicam Solis, fabularum & figmentorū plenam, magna veritatis mole opprimentem, & non dubie obruentem. Sunt hęc quidem & ab alijs dicta: at hic noſter in eam nouæ methodi ſeriem redegit, vt Colchidem illam ſatis iam decantatam æmulatus, vetulum Aeſonem recoxerit, reſtitueritq; primæuæ & quidem vegetæ iuuentuti. Iam verò quæ ipſe de ſuo addidit, quam pulchra, quam acria, quam limata ſunt? ſtylus ipſe acutus, inuētio & diſpoſitio elegans, aculei molli vrbano illiti, quos nemo declinet, imò verò lubēs excipiat, admittatq; Mihi ſanè Emblemata hæc nunc demum verè Emblemata videntur. Thuilij enim lucubrationes inſtar aurei vaſis mihi ſūt, & quidem magni ponderis, quod hæc Alciatina toreumata aptè conueſtiant, ornatum non modò commodatum ex ſe ipſis, verùm etiam ſplendorem ab auro obryzo ſumptura mutuum, magna cum ingentis precij acceſsione. Tu cum primum hæc videris, ibis ſat ſcio in ſententiam meam; tu Patauina Siren,

Qui ſolus legis, ac facis diſertos.

Vale & ſitim æſtumq; res ſuas ſibi habeant, res ſuas ſibi agant, iubeto. Ex Bibliothecula noſtra, XIV. Kal. Aug. MDCXX.

IOANNI THVILIO MARIAE-MONTANO Physico-Medico Polymathia instructissimo, QVI ALCIATI EMBLEMATA sudato ærumnali labore & improbo ex Cimmerijs tenebris vindicata, eruditionis varietate, linguarum elegantia emendauit; Aliorum Hypomnematibus auxit; maiori cultu, nitore multiplici illustrauit, ELOGIVM hocce tesseræ instar REDHOSTIMENTI impensè magis PETRVS PAVLVS VENTVRINVS sistit. Macte Virum MAXVME hoc TVO GENI, INGENIQ. vigore.

ANDREÆ EMBLEMATA ALCIATI
SVVM
IN NITOREM IN CANDOREM
ELEGANTIAE OMNIS IN CERTAMEN
REVOCASTI
IOHANNES THVILI
AC
IN TAETRO IACENTIA SITV
AD VENEREM REDIERE SVAM
VOCES HINC INDE ET VOTA
QVO TACITVRNIORA HAEC
AD STVPOREM
EO CONTENTIOSORES ILLAE
AD PLAVSVM
A NVLLO AETATIS INGENIQ FLORE
FAVORE ET FAMA ADSPIRANTE
ISTHAEC
QVAM A TVO
THVILI
VIRTVTVM ADMIRANDE PROME

PRO COMMENTARIIS IN ALCIATI EMBLEMATA SCRIPTIS COLLECTIS EDITIS A IOANNE THVILIO PHILOSOPHICÆ SCIENTIÆ ARTISQVE MEDICÆ DOCTORE EXCELLENTISS.MO

Παύλου Αἰμιλίου τοῦ Καδμούσου

CARMINA

Α'ΛΚΙΑ'ΤΟΙΟ βίβλοισιν, ἐν ἧς Ε'ΜΒΛΗ'ΜΑΘ' ὃ γράψε,
Πολλοὶ πόλλ' ἀγαθῶν Ε'μβαλον εὐφρονέως.
Ὧν τινας εὐσήμους μᾶλλον συλλέξατο, ἐκδοὺς,
Κλεινὸς Ι'ΩΑ'ΝΝΗΣ, καὶ προσέθηχ' ἱκανά.
Ε'λλογίμως, φανερῶς τε ὁμῶς τάδε πάντ' ἐτέλεσεν
Α'ΛΚΙΑ'ΤΟΥ τεύχους Α'λκαρ ἔχων πινυτοῦ.
Α'ΝΔΡΕ'ΟΥ ἔκ τε Α'νὴρ, ἔκ τ' Α'λκιμος Α'ΛΚΙΑ'ΤΟΙΟ,
Ἦν φάος ἔκ τε φάους, φῶς μέγα φωτὶ πορών.
Ἶσον ἀποστίλβων τε νόῳ, σελάων τ' ἐπέεσσι,
Κ' οὐδενὸς ἐκφανέων δεύτερος ὢν μερόπων.
Εἵνεκά τ' ἀμφοτέρων ἐσθλῶν, γλώσσης τε φρενός τε,
Ε'λλαχεν ἀτρεκέως κύδεος οὐρανίου.
Ὅττι δὲ εὐφραδίῃ κομψῇ καὶ φέγγει λαμπρῷ
Αἰὲν ὑπεὶρ ἄλλους ἔπρεπ' ἀναμφιλόγως,
Οὐδὲν θαῦμα πέλει· καὶ γὰρ ΘΟΥ'ΙΛΙΟ'Σ ἐστι
ΤΥ'ΛΛΙΟΣ, ἠδὲ ΘεΟΥ̃ Η'ΛΙΟΣ αὖ τελέθει.

De Commentario luculento in Alciati Emblemata; à IOANNE THVILIO, V. Cl. in lucem edito.

SI fortunatos quondam, sua si bona norint,
Agricolas, pleno protulit ore Maro,
Nunc, quibus Alciati Thuilius esse sequester
Contigit, anne illos sæcula docta manent?
Grammaticos bona sæcla manent, bona sæcla Mineruæ
Symmystas, Themidos quosue perurit amor.
Neritio quis Moly Duci, amuleta veneni
Mercurio Ææi mira dedisse putet?
Mendaci quondam fingebat Græcia fama
Talia, quæ grandi pangis Homere sono.
Auctor hic en veram Antidotum tulit, Aurea chartis
Secula describens, Ferrea sæcla simul:
Nigrantes scelerum radices vellit, & almæ
Virtutis flores, lactea dona, parat.
Munere sic Diuum, diuinis viribus auctus
Alciato immensum robur inesse docet;
Hinc, quæ festiuis Emblemata cuderat horis,
Seria virtutum stemmata fronte gerunt.

And. Chioccus Med. Veronensis.

DE EODEM.

EXcutit Alciati solers Emblemata Minos:
Sanctius *& vires exerit ingenij.*
Pauca quidem, sed docta tamen Pignorius *addit:*
Vltimus ast punctum THVILIVS omne refert.
Gallus *&* Hispanus *certat, certatq́;* Latinus,
Soli at GERMANO palma decora datur.

Beneuolentiæ ac singularis affectionis gratia accinebat Bernhardus Langvvel, Hamburga-Saxo, Inclytæ Nationis Germanicæ DD. Theologorum, Medicorum ac Philosophorum p. t. Consiliarius.

All'Eccellentiss. Sig. Giouanni Thuilio
Per l'Emblemi dell'Alciato da lui commentati,

Madrigale di

Gio. Maria Auanzi.

Queste carte diuine
Ocean di scienze, e di dottrine
Contengon quant'accolse Tolomeo,
Nel celebre Museo.
Penna non pur viuace,
Ma eterna, con lor pace;
Più tu n'insegni sola
Ch'i Licei, l'Academie, e ogn'altra Scola.

EIDEM.

Forma dat esse rei; minor est, quæ suscipit illam,
Materies; nullus mi negat hocce Sophus.
Materiam Alciatus libro huic, dat THVILIVS omnem
Formam; erit hinc maior THVILIVS Alciato.

Honoris & amicitiæ ergò
ludebat
Iohannes VVolffgangus Beer
Augustanus, & Consiliarius
Bohemicus, & Nat. Germ.
Bibliothecarius.

IOHAN-

IOHANNI THVILIO
PHILOSOPHO, MEDICO, PHILOLOGO EXIMIO,
A. ALCIATI EMBLEMATA

In pristinam natiuamq; reposita Orchestram, nouo eoq; lautissimo amicta habitu producenti.

QVicquid carmine finxit ALCIATVS,
Quaeque Emblemata pinxit ars APELLIS,
Haec THVILIVS, Herculis labore
Claro restituit Libro hoc nitori.
Euectus superas Liber sub oras
Dis litem atque Deabus excitauit,
Quisnam plus mereatur inde laudis,
Inuentor, Graphium, vel Explicator?
Tandem, post varias opiniones,
Hermes veridicum leuans bacillum,
Dis plaudentibus & Deabus, hacce
Rixas composuit solutione:
Quod si intelligeretis, ecquis esset
Gradu dignior alticre laudis,
Aurum qui eruit abditum fodinis,
Aut qui cudit, & induit figura, aut
Uti hoc deniq; qui facit fruiq;
Ambabus manibus mihi daretis,
Maiori quod in aestimatione
Commentaria sint THVILIANA,
Quam, quae carmina finxit ALCIATVS,
Quaeq; Emblemata pinxit ars APELLIS.

Applaudebat Veronae in itinere Theodoricus
Reschingeder Neopyrgo-Pal.

AD EVNDEM.

Contendere diu libri de Auctore nouati
Disparibus votis, turba nouena, Deæ:
ANDREAS cecinit; quid tum? dixere priores;
Altera pars, facilis sed IANVS explicuit.
Hoc opus, hic labor est, quæ non componimus, illa
Et benè percipere, & ritè docere rudes.
Pieridum Præses veniens ad iurgia Phœbus
Componit litem, conciliatq; animos:
Iungite fœdus (ait) Musæ concorditer; Auctor
Sit IANVS-ANDREAS, dignus vterque cedro.

Amicitiæ nunquam intermorituræ hoc pignus apponebat
Franciscus Canclinus Venetus.

EIDEM πολυμαθῆ.

Diuersis diuersa placent: non omnibus idem
Est stomachus natus quemlibet esse cibum.
Es grauis Orator, lepidusq; Poeta, THVILI,
Historicus, Medicus, Musicus, atq; Sophus:
Dote nitis varia; quin aptus ad omnia. Si non
Hisce placere potes, nemo placere potest.

Idem eidem.

Dum nomen tento proferre, THVILIVS aio
TVLLIVS: errorem non malè lingua facit.

Honoris & obseruantiæ ergo alludebat
Ioan. Baptista VVindthier Schonganus Bauarus Medicinę in Patauino Lyceo studiosus.

V. C.
ANDREÆ ALCIATI, I. C. MEDIOLANENSIS VITA,
PER CLAVDIVM MINOEM IVRISC. CONSCRIPTA.

NDREAS ALCIATVS in pago Alciato seu Alzato Mediolanensi natus, è nobili Alciatorum familia, Iurisconsultorum & politorum hominum gloriam incredibili studio ac virtute longo post se reliquit interuallo. Is adolescens cùm primum ingenij cultum caperet, non pœnitendos institutores, à quibus edoceretur, nactus est, sed maximè Ianum Parrhasium, qui Romæ ac Mediolani litteras humaniores summo omnium applausu docuit. Eas primas artes Alciatus auidè arripuit, seque ijs non leuiter tinxit, earum tamen vsum omnem ad peritiam iuris, cui se totum addicebat, optimè referendum esse duxit, vt ea studia, in quibus alij, tanquam apud Sirenios scopulos consenescunt, huic vni ancillarentur. Ille itaque quod seriò & percupidè eam iuris scientiam persequeretur, breui admodum spatiò temporis ita promouit, vt dignus existimaretur, qui Doctoris insignibus cohonestaretur. Eo primùm honore donatus sic ab omnibus suspiciebatur, tantamque de se admirationem concitabat, vt de rebus etiam grauissimis, & quæ nō nisi veteranis, & longo vsu exercitatis viris proponi solitæ essent, argutè politèque responderet. Rogatus enim à Quæsitore, quem appellant, hæreticæ prauitatis, de re admodum perplexa & dubia, quæque iam antè multos sanè doctos, tum Theologicæ rei peritos, tum iuris professores exercuerat, ita satisfecit, vt Quæsitor ille non tam ab homine, quàm ab ipso edoctus oraculo abierit: agebatur de supplicio Lamiarum, & earum mulierum, quæ veneficæ aut sortilegæ vulgato vocabulo nominātur: sed cùm Lamiarum seu strigum non esset vna species, ex ijsq; aliæ dicerentur in Crucem imminxisse, CHRISTVM Deum abnegasse, præsentes ipsas & vigilantes, veneficijs atq; deuotionibus infantes extinxisse: aliæ nonnullæ aliquando matribus interminatæ, noctu ad earum filios, quamuis foribus obseratis, valuisque occlusis irrepsisse, eos fascino pressisse: quos pueros constabat morbo repentino captos, & medicis non cognito decessisse. Respondit in has illasque Quæsitorem debere suo fungi munere. Quanquam enim (dicebat) ex ijs aliæ reuera, & vt vulgus loquitur, personaliter non accessissent, tamen id Lemuribus suis videri mandasse. Quædam etiam nihil vltrà egisse arguebatur,

Alciati solum patrium. Præceptor Alciati Ianus Parrhasius. Alciatus Doctor creatus. Ingeniosa Alciati decisio.

bantur, nisi quòd sub arbore Tellina choreas duxissent, quod tamen hæ negabant. Et ea quidem vna suspicione, quamquam solo vulgi rumore vagaretur, eas tamen volebat Quæsitor tormentis subijci, eo quòd in fauorem fidei, consciorum & consceleratorum testimonium admitteretur. Alciatus contrà, id verum esse de ijs, quæ vigilantes vidissent, non quæ dormiētes & in somnis, multaq; alia præclarè, quibus totam hanc quæstionem soluit, vt nihil ad eam dubitationis relinqueret.

Ergo Mediolani per triennium moratus, sese foro parabat, munusq; aduocationis cum aliqua laude, certè magna fide ac religione sustinebat, cùm nomen cœpit eius ad exteras nationes, nedum suos Italos propagari. Accitus enim est ad publicum profitendi munus ab Auenionensibus, proposito ei stipendio sexcentorum, cum nunquam ad eum diem cathedram, quod ipse ait, conscendisset. Qua in vrbe per aliquot annos ita ingenium suum & industriam probauit, vt vnus penè inter laudatos iuris interpretes, solusque egregiè doctus prædicaretur. Ea hominis fama excitatus FRANCISCVS I. ingeniorum solers & munificus æstimator, Alciatum ad Biturigum Academiam vocauit, Anno Christiano 1529. honorario illi duplicato, adeò vt pro sexcentis, secundo sui aduentus anno, mille & ducenti præstarentur. Qua in vrbe Galliæ celebri, et qua nobilium auditorum frequentia, quantum ille laborū summa sua laude pertulerit, idque quinquennium explerit, quo fuit in Gallia, supersunt etiam hodie testes longè multi, laudati viri, qui Alciatum docentem audiuerunt: testes etiam libri editi æterna digni memoria, quos ille succisiuis horis summo studio, pariique ingenio reliquit. Cum enim ad laborem, nō ad otium se vocatum à magno Principe, & in Academia Galliarum florētissima intelligeret, ne quid de ea laude, quam multis magnisq; vigilijs consecutus erat, imminui pateretur, initium duxit ab ea Constitutione, quæ est De quinque pedum præscriptione, magna omnium, sanèq; doctorum hominum admiratione, eoque successu laudis, vt is labor, vel potius indefessi animi cōtentio, ianuam famæ nunquam intermorituræ aperuerit. Non est mihi animus singula percurrere, quæ magna doctrinæ laude, pariique dignitate toto eo quinquennio perfecit; eius orationem vix possum transilire, quam ille habuit ex tempore, cū FRANCISCVS Rex auditorium eius ingressus, præsens interesset. Eam vnam laudem è multis non vltimam fuisse censemus, tanto Principi placuisse, eius auditoris animum demulsisse, vt quasi Regia illa maiestas Iurisprudentiæ in suo sedēti solio fasces submittere videretur.

Professor apud Auenionēses.

Ad Bituriges euocatus.

Ea viri ad publicam vtilitatem nati virtus, cum in dies incrementum caperet, FRANCISCVS SFORTIA Mediolanensium Dux, sui popularis amore ac gloria captus, eum moras nectentem, penèque tergiuersantem ad patriam reuocauit: vtique omnem excusationis remoram interciperet, senatoria dignitate ornauit; & vt Ticini docendi partes sustineret, ab eo impetrauit. Oratione ea, quam publicè Ticini habuit, fatetur ipsemet se de longinquis regionibus à principe Sfortia sola virtutis commendatione agnitum, fuisse reuocatum, & summæ dignitatis codicillis ornatum, amplo etiam donatum honorario, vt professionis munus obiret. Paulò post certis de causis Bononiam, studiorum omnium altricem petijt, in qua totos quatuor annos ea celebritate ius ciuile docuit, vt nullus satis doctus è scholis redire putaretur,

Ticini docet.

Bononiæ.

taretur, nisi qui Alciatum audiuisset. Quod quoties animo complector, succurrit illud Homericum de Tiresia,

Οἶος πέπνυται, τοὶ δὲ σκιαὶ ἀΐσσουσι.

Nam præter eloquentiam, qua ille vnus sua ætate prudentiam iuris illustrabat, linguæ vtriusque cognitionem, qua suos æquales omnes anteibat, ingenio adeò felici & vbere historiam omnem vetustatis hauserat et expresserat, vt nihil penitus ignorare videretur: iuris labyrinthos ita ingeniosè penetrabat, ea mysteria purè diserteque tractabat, vt veterum laudem pene adæquaret, recentium industriã facilè superaret. Ticinum reuocatus, ita iubente CAROLO IMPERATORE, per annos aliquot illic resedit, nihil de inceptis laboribus remisit, gloriã, quã tot vigiliarũ impẽsis mercatus erat, auxit, vt putaret sibi exẽplar propositũ Herculis, cui apud tragicũ, finis vnius laboris, ad sequentẽ gradus pararetur. Ferrariã deinde inuisit, Ducis HERCVLIS honorificis adductus conditionibus, & prostratã Academiã ea solertia extulit, qua cæteras euexerat, peneq; excitarat. Ea in vrbe, vt in alijs, quas incoluerat, non modò viua voce profitẽdo, sed & permulta variaq; scribẽdo id effecit, ne viuis et præsentibus modò consuleret, sed & posteris idem multò cumulatius præstaret. Ticinum reuocatus. Ferrariæ docet.

Post multos tandem peregrinationum labores, Ticinum repetijt, in eaq; vrbe suarum fortunarum tabulas postremò collocauit; docuit tres, quatuorvè ad summũ annos, vir qui nullis ætatis difficultatibus, neq; quietis alicuius, quam capere poterat, blanditijs delinitus, à cœpto opere ac studio cessauit. De qua tamen adeò frequenti cõcursatione, quam plerisq; suspectam præsentiebat, seipsum publicè ita purgauit, vt non temerè rationem probabilem reddiderit. Quid enim si Auenione primum, quid si Ticini, Bononiæ, Biturigibus professus sit, tanquam qui nusquam posset consistere? prompta enim excusatio hæc illi fuit: nã dum bellicos furores subterfugeret, tutamque suis quietem studijs perquireret, diutissimè peregrinatũ, principumq; iussionibus hùc atq; illuc agitatum certam sedem tenere non potuisse dicit. Enim verò meminerat Plautini verbi, Dij nos tanquam pilas, homines habẽt: ita se raptum instar lignorum, quæ pro fluctuũ impetu feruntur, varieq; agitatum: quicquid tamen erroris hoc fuerit, in publicam semper vtilitatem cessisse. Alijs etiam rationibus incõstantiæ huius culpam deprecabatur, neminem esse dicebat, qui Solem vituperaret, quòd dũ radijs & calore suo cuncta viuificet, ambitum terræ omnẽ circumquaque percurreret; nec quemquam, qui eo animo fixas stellas laudaret, vt errãtes improbaret. Celebratum Homeri carminibus Vlyssem, quod mores hominum multorum & vrbes viderit, sed & philosophos veteres, vt Pythagoram, Platonem, Apolloniũ, aliosque multos, doctrinę causa, peregrinationes maximas suscepisse: Dionem Prusiẽsem, quòd ad Celtas & Sarmatas se contulisset, tanti à Traiano Imperatore factum, vt reuertentem aureo curru exceperit: & Aristotelem, ei qui ciuilis administrationis studia profiteretur, admodum conuenire peregrinationem, existimasse, idque Hippodami Milesij exemplo, qui diu per multas vrbes errarit, priusquam aliquid scribere sit aggressus. Idem de Lycurgo, Solone, Zaleuco, Philolao, multisq; præterea alijs proditũ, hinc illud apud Sophoclem, οἴκοι μένειν δεῖ τὸν καλῶς εὐδαίμονα, domi manendum cuncta cui sunt prospera, *sapientes de ijs intelligere duntaxat, qui priuatim vitam agerent,* Ticinum redit. Causa frequentis peregrinationis.

agerent, quiq; domi et in otio marcescere citra publicum incommodum possent: alioqui publico literarum professori, qui versaretur in hominũ luce & frequentia, haudquaquam cõuenire, linguam quæ plurimis Academijs prodesse possit, intra vnius loci cancellos, in quo propter bellorum strepitus & horrores gymnasiũ nullum sit concludere; multùm profecisse hac ratione professores alios: sibi peregrè agẽti firmissimũ semper fuisse in doctrina præsidium, legalem hanc professionem sibi tanquam Palladis ægiferæ clypeum, quo superatas Gorgones, id est, monstra omnia fabulæ prodiderunt. Et hæc quidem ille, vt passim multa de sua peregrinatione: quam tamen tã crebram locorum mutationem nihil moramur, quin potius eximiam hominis sollertiam admiramur. Ille disciplinarum liberalium, Historiæ omnis, Græcæ & Romanæ linguæ fretus subsidijs, iuris studia nitori pristino fœliciter restituit, æmulatus veteres quosdam magni nominis Iurisconsultos. Herennium Modestinum, Antistium Labeonem, Atteium Capitonem, aliosq; qui pares fuere in vtriusq; linguæ cognitione, artiumq; meliorum facultate.

Cur aliquando à communibus opinionibus dissenserit.

Iam verò si quid aliquando inter disputandum pronunciarit aduersus receptas à maioribus opiniones, hoc non eo animo fecit, vt lectorem etiam reluctantem in suam sentẽtiam pertraheret, sicuti obiectum illi fuit à quibusdam maleuolis, qui omnia eius consilia sinistrè acciperent. Multa enim dum doceret, varia quasi fercula, vt in apparatissimo conuiuio, solitus erat apponere, ex quibus quod magis saperet, vocati conuiuæ pro suo arbitratu eligerent. In qua tentanda iudiciorũ alea, quàm se prudenter & circumspectè gesserit, in argumento est, quod se ad vtrumque compararit: vt si fortè populari aura exciperetur, non ideò tamen exultaret; didicerat enim ex Biante, plures esse malos; & non quicquid continuo multis placeret, id sapientibus arridere: contrà si paucis probaretur, non ideò remittẽdum animum, cum, deserto ab omnibus auditoribus discipulo, Antigenides, mihi cane & Musis, *dixerit. Sic enim aduersus insanam hominum quorundam petulantiam, adeoque caninã facundiam sese obfirmabat, vt neq; cauillis moueretur, neque conuicijs ab incæpto cursu reuocaretur. Qua de re tamen maturius paulo post.*

Alciati paradoxa in lucem edita.

Duodecim post annos cum ciuilis & Pontificij iuris professorijs insignibus donatus esset, Paradoxa & dispunctiones in publicum emisit, opus, vt ipse dicit, elaboratum horis succisiuis, & à candidato adhuc & tirone. Quoties enim ea, quæ à suis doctoribus acceperat, studio ipse secum perpenderet, si qua essent, quæ probabilibus argumentis digna refutatione viderentur, ne quod occurrebat, memoria protinus excederet, quibusdam quasi aduersarijs describere consueuerat: quæ omnia tum in manus accepta, cum paulò accuratiùs expolijsset, in codicẽ verasq; tabulas referẽda duxit, tandemq; studiosis omnibus communicauit. Quod opus nõ tam vt gloriam, cuius illa ætas solet esse auidissima, captaret, à se fatetur editũ, quàm vt ratione aliqua Doctorum, qui tum studia iuris profitebantur, iudicium conuelleret, qui bonarum literarũ cognitionem non modò Iureconsulto non necessariam vbiq; asseuerabant, sed contrariam potius, & serijs omnibus studijs blanda quadam & illici voluptate repugnantem: quapropter non secus quàm à nauigantibus Homericas illas Sirenes, euitãdam, Vlyssisq; sequendum exemplum, qui se malo nauis alligasset, socijsq; aures cera ille-

Operis illius occasio, & finis.

nisset,

uisset, ne vocum modulatione capti à cœpto cursu aberrarent. Quæ tamen quia dici fierique hominum more agnoscebat, qui ea facilè aspernarentur, quæ assequi ipsi non possent, à suo proposito nō discedebat, nihiloq; seciùs industriam suam excitabat. Interdum tamen eorum conuicia non ferebat, qui quòd elegātius quàm cæteri disputaret, pro obscuro incessebatur vulgo, adeò vt imperiti auditores ceu noctuæ ad Solem caligarent: quin etiam aliquando inclamarent, Indoctius loquare, sed apertiùs. *Quod tamen non tam auditorum, quam Professorum iudicium fuit, qui crescenti gloriæ Alciati apertè inuiderent. Ex ijs Doctoribus neminem in pretio fuisse habitum constat (vno aut altero exceptis) qui non omnium aliarum artium rudis esset. Satis igitur sibi factum eo tempore arbitrabatur, si suum literis humanioribus honorem seruasset, iungiq; eas sua ætate sapientiæ studijs posse docuisset. Quod dum viua voce, & scriptis conatur: iuris Doctores tanquam transfugam eum insectabantur, ijdemq; libris editis lacessere non desinebant; apud Humanitatis vero professores, tanquam omninò alienus esset, nec sibi locus, nec ratio vlla constabat: quorum alij eum tāto æri soluēdo non esse, alij prædijs prædibusq; nō satis idoneum, alij alia comminiscebantur; quo factum, vt maximam apud omnes inuidiā, gloriæ loco, adeptus sibi videretur, & huius incassum cœpti conatus tæderet, vel potiùs malo edoctus laboris eum pœniteret, donec paulatim libri, quos emiserat in publicum, & docendi ratio, quā sequebatur in multis gymnasijs sese insinuarint.* Alciatus inuidia pressus.

Nec verò ipse, quoties occasio fert, dissimulat, se reiecta sæculorū aliquot ante lapsorum consuetudine, quam iuuenis erat amplexatus, ad imitationem & præscriptā veterum iuris explicādi rationem omni conatu studioq; reuocasse. Sed quod obseruaret, esse qui barbaras & impolitas interpretationes elegātioribus præferrent, & tritico neglecto cum atauis vesci mallent glandibus, cùm primùm hanc disciplinā profiteri cœpit, eo quod nondum sibi tantum auctoritatis comparasset, seruire scenæ ac tempori cogebatur; quantumq; fieri poterat, studia sua discipulorum auribus accommodabat. Interea tamen de trita vulgataque docendi ratione idētidem querebatur, suosq; monebat, ad vtilitatem publicam valdè pertinuisse Iustiniani edictum obseruari, & eam studiorum sequi methodum, quam ipse proœmio Digestorum præfixisset. Humana quadam curiositate deceptos longè multos modum non tenuisse, et eò planè deuentum, vt Alciatus ipse, quique in eodem studio versarentur, dare manus consuetudini pridem receptæ cogerentur: non enim æquales, non auditores, non gymnasiorū præfectos omninò permissuros antiquatum et obsoletum morē in vsum reuocari: pluris eos facere cœptam ducentis ab hinc annis docendi viam, quàm legislatoris ipsius iussum: itaq; se ea de re securum fore posthac, neque moturum eo nomine controuersiam: id nihil esse aliud quàm aduersus torrentem natare, eique se discrimini permittere, vt qui. Methodus docendi Alciati.

Fertur equis auriga, neque audit currus habenas.

In quo cùm diutius hæsisset, non destitit tamen, quin se totum componeret ad veterū imitationem: non tamen in tanta opinionum varietate ac dissensione, alicui sectæ nomen dedit, aut in alicuius magistri verba iurauit, quòd optimè conseret, vt in omnibus alijs artibus, sic in ea maximè, quam profitebatur, primas partes tenere sanū iudicium;

dicium;

dicium; vix quoq; fieri posse, natura dubiæ sanitatis esset, idē legalis sapientiæ certus doctor euaderet. Nec verò est quod quis existimet αὐθαδίας *aut etiam* φιλαυτίας *eum studio captum quædam suo tempore innouasse, aut secus docuisse quàm qui superiore sæculo floruissent, si quibus locis errasse veteres doctores animaduerteret, eorum nominibus parcebat, sed tanquam aliud agens ostendebat quatenus eis standum esset; in quo suum candorem certè laudādum exhibuit. Nouerat enim tributum fuisse vitio Aristoteli, quod quæ compilasset, eis accepta non referret, à quibus acceperat: cōtrà vbi eos peccasse animaduertisset, nominatim carperet atq; insectaretur: sibi Iuris interpreti agendum esse modestius, quia moralis quam profitebatur sapientia, hoc ceu inhumanum & inciuile non admitteret; altercandi studiū eiusmodi ad nihil conferre aliud quàm artis opprobrium, nec cedere in laudem altercātis. Eo consilio Alciatus sua studia publicæ vtilitati prodesse voluit, & citra omnem ambitionem bona fide suos auditores docuit. Videbat hominum varia esse iudicia, & quot capita tot sensus: esse qui breuitatem eam affectarent, quam veteres Dynus, Oldradus, Rainerius ætate sua secuti sunt; alios, qui copiam maiorem vellent, etiam citra acumen vllum, qualis in Barbatio, Felino, alijsq; nonnullis agnoscitur; quosdam subtilia perquirere, & cum Aretino, Socino, Ruino imaginari malle, vel* ἀεροβατῶν, καὶ περιφρονεῖν τὸν ἥλιον, per aera incedere, & citra Solem satagere, *quod de Socrate Aristophanes ait. Sed ipse longo vsu didicerat, neminem vnum sequendum esse, at optima quæq; de singulis decerpenda: quod prudentiæ opus planè singulare ab eodem persecutum, nedum tentatum, quo suum Iurisprudentiæ lumen redderet. De elegantia verò et polito genere dicendi, quam in iuris Doctore non ferebant morosi quidam veterani, vt qui à suis magistris persuasi, errorem vsu confirmatum mordicus tenebant, ille quædam disputauit, idq; suis vigilijs consecutus est, vt vincta barbaries à Philosophiæ & Iuris latifundijs ablegaretur. Quod cum faceret, non tamē veterum, doctorum sanè hominum, auctoritatem eleuauit: de ijs semper candidè sensit: eorum doctrinam magni fecit, quanquam sermonis elegantia caruerint: id enim vitium nō hominum, sed temporum fuisse perspiciebat. Conuenire quidem Iurisconsulto oratoriæ artis facultatem censebat: faciliorem enim aditum ad ius Quiritium præstare, non tamen corpus efficere, solam eius superficiem colorare, maximos fuisse Iurisconsultos Bartolum, Baldum, Castrensem, Accursum, quos constat ne summis quidem labijs politiores artes attigisse: eorum non ferendam censuram, qui supercilio grauissimo in eos inuehuntur eo vno nomine, quòd bonarum literarum rudes extiterint: id enim perinde esse, ac si quis minoris Astrologum faciat, quod Musicam ignoret: Galenum præstantissimum medicum nullo habeat in numero, quod Euclidis Geometræ nunquam circinum in manus sumpserit.*

Alciati candor, & indústria. · Quot capita, tot sensus.

Eos itaq; summos iuris Doctores euoluebat, quos propter insignem peritiam colebat imprimis, neq; ob linguæ minus politæ horrorem dedignabatur: interea tamen quicquid ex eorum fertilibus areis ad suum excolēdum studium colligebat, puræ Latinæq; locutionis fluuijs irrigabat. Quod apertiùs quàm antea sibi faciundum cēsuit, accitus in scholam Biturigum, cùm tertius Pandectarum tomus pro lege Academiæ esset explicandus: titulum enim De verborum obligationibus, ad explicandum est

Alciati lectio.

aggressus, in quo non prætermittebat, quæ à Bartolo & recentioribus copiosus & acutiùs ob materiæ subtilitatem explanata fuerant, qualia sunt, quæ ad moræ purgationem, quæ ad pœnalis stipulationis commissionem, quæ ad renuntiationem fideicommissorum pertinent. Et profitenti frequentes aderant nobilissimi ex Gallia, Germaniaq; adolescentes, qui eius doctrinæ illicio capti, eaq; Suadæ medulla non leuiter allecti, vnà cum viris doctissimis, qui ei frequentes aderant, mirati tamen eum tritã in scholis & nimium patienter approbatam docendi rationem consectari, stimulos illi admouerunt, ne id quod sciret meliùs & politiùs eos ita celaret, vt inuidere videretur. Cum ergo incusabant illi, vt qui ceu Plautinus Euclio, quos in pectoris penu thesauros haberet, occluderet, nec in apertũ referret, dicebant nihil absurdius, quàm qui optima quęq; haberet in manibus, ad imitandum ea non proponere, obseruabant eñ aduersus legum scita, quæ tractaret ipse, non solùm facere, sed & recentiores alios iussisse Iustinianum κατὰ πόδα interpretationes fieri, nihilq; magis semotum ab antiquorum vsu & cõsuetudine, quàm toto anno decem leges magno apparatu explicare, verboséq; commentarios conficere: cœpisse quidem Pyleum, Accursum, Azonem, et Glossematum scriptores alios, quod in se fuit, leges ad litteram explicare, nec id eis infeliciter cessisse negotiũ: subsecutos Bartolum, & qui didascalici rectè nominantur, vt sunt Castrensis, Alexander, Iason, qui certis doctrinæ limitibus & cancellis ius conclusere, hos non parua laude dignos suoq; sæculo principes habitos, non putabant esse sequendam nouissimam opiniosorum sectam non multis antè annis enatam, quæ modum omnem excessisset, quæq; iam in studiorum perniciem retineretur: hos esse vt viperinos fętus parentibus exitiales, vt qui ætate posteriores seniorum sententijs aduersarentur, omnemq; horam quam doctrinæ impedisse debuerant, contradicendo insumere, de Bartoli verbis, aiebant, non debere Doctorem ita anxiè sollicitum in multis & à proposito alienis immorari, satis esse quod sentiret intelligi, & breuiter admoneri, clarioreq; ordine quam fecisset ipse: non illius tantùm, sed cæterorum sententias, si quæ ad rem facerent, adducendas videri, se minimè probare fatebãtur Doctores eos, qui suggestus passim occuparent, quatuor aut sex ad summum leges toto anno interpretari solitos; Alciatum centũ posse: & quot illi Cõstitutiones, eum totidẽ integros cũ suis titulis tractatus: illos, viros quidẽ bonos, sed nõ satis eruditos, sola in rubrica tres mẽses insudare; qua ex lectionũ pompa neminẽ ferè doctiorẽ redire domũ; multos, sed ignaros, Doctorum laborem admirari; paucos qui inde aliquid proficerẽt.

Stimuli, quibus incitabatur Alciatus ad mutandã docendi rationẽ.

Et ea quidem sanè vehementi & acuta auditorum oratione permotus Alciatus, vt qui se omnibus vtilem & morigerum doctorem præstare cuperet, postea non nisi perspicua & luculenta oratione docuit, nõ nisi quæ optima essent proposuit, immò iudicio & ratione suis ea conuiuis apponi voluit, quæ conferrent ad valetudinem, non quæ cuiq; facerent ad stomachum. Iam verò cum ipse suo munere defungi posset vnius horæ spatio, maluit tamẽ clepsydras duplicare: nempe vt viua voce, integra hora doceret, altera verò dictaret, quò qui possent, aut etiam vellent exscribere, id ceu auctarium ab eo consequerentur. Opportunè id quidem et ingeniosè cogitatũ ab erudito homine, qui citra fucum omnem doceret, intelligebat enim Iurisconsulto memoriam esse maximè necessariam, quam non parum obtunderet aut etiam imminueret

De eius officio docendi.

anxia

anxia illa cogitatio, quæ circa iuris subtiles quæstiones implicaretur. Post auditionẽ ideò assiduam & diligẽtem non posse leuari meliùs, quàm scriptione obseruabat: quãquam enim essent aliqui, qui valerent excellenti illo naturę bono, memoria, tamen et temporis interuallo, & curis interdum hebetari, quædã in ipso orationis cursu minus ab auditore percipi, quæ ex commentario facilè intelligeret. Quam præclarã sanè & commodam docẽdi rationem pleriq; postea sunt omni conatu persecuti, sed nescio an ex multis pauci sint assecuti.

Ex hoc flagranti studio, summaq; animi contentione ad id gloriæ peruenit, quam nunquam antè sperauerat; id non semel fassus est, vt ad idem studiorum iter ingrediundum adolescentes excitaret. Bellica primùm clade, afflicto censu, cùm nusquã in patria pedem figere tutò posset, ad professionem iuris, quam sacram anchorã vocat, se confugisse ait: ab ea salutem, honorem, opes, summum denique decus esse consecutum. Vtq; Zenonem dixisse ferunt, cùm naufragus enatasset, se nunquam feliciùs nauigasse, quàm cum rebus amissis vacare Philosophiæ cœpisset: sic Alciatum, cùm in patria nimio otio marcesceret, atrocitate bellorum tãdem excitatum cepisse peregrinari, & ad disciplinam confugisse, quæ illi fuerit vt Myrtili clypeus: fuisse illum ingentis animi militem, scuto dimicare solitum, quem, cùm ad expeditionem maritimã nauigasset, submersa fortè naui, eidem clypeo innixum, in tutum se recepisse. De hoc legitur epigramma Græcum, quod ipse retulit in classem Emblematum. Id eiusmodi est:

Bellicis tumultibus agitatus Alciatus.

Vide Emblema 162.

Bina pericla vniis effugi Myrtilus armis,
    Cùm premererque solo, cùm premererque salo.
Incolumem ex acie clypeus me præstitit, idem
    Naufragum apprensus littus ad vsque tulit.

Profectionis autem ad alias nationes occasio quanquam non vna esset, eam tamen à multis exteris approbari voluit, non se vltrò, vt omnis egentem opis, erronẽ, & ignotum obtrudere. Hic ne quidem possum trãsilire sanè lepidum ea de re carmen Albutij Aurelianensis ad Alciatum, quo eum monuit, vt de tumultibus Italicis se subduceret, in Galliam cõcederet, illicq; profiteretur, in quo materiam sumpsit à pomi Persici translatione, quod suo in solo noxium, in exteris consitum tandem haberi cœpit in pretio. Sic ergo ille:

Vide Emblema 143.

Quæ dedit hos fructus arbor, cœlo aduena nostro,
    Venit ab Eoo Persidis axe prius:
Translatu facta est melior, quæ noxia quondam
    In patria, hic nobis dulcia poma gerit.
Fert folium linguæ, fert poma simillima cordi;
    Alciate, hinc vitam degere disce tuam.
Tu procul à patria, in pretio es maiore futurus:
    Multum corde sapis, nec minus ore vales.

Scripta quædam sua correxit.

Sua quædam correxit ætate maturior, quæ sibi adolescenti fatetur excidisse, ex eo à quibusdam reprehensus, id se fecisse maxima ratione, nec sine exemplis innuit. Cùm enim famæ suæ consuleret, noluit in publica studiorum causa præuaricari. Idem factum

ctum ab Hippocrate, Medicorum Principe, qui ne posteri errarent, quædam malè à se tradita primus correxit. Fecit M. Tullius, qui cum libri Rhetorici, quos adolescens emiserat, parum probarentur, alios oratorios adornauit, & à se antè tradita damnauit, et earum rerum occasione, in quibus lapsus esset, nouis libris editis suam gloriam permultum auxit. Eodem etiam modo Fab. Quintilianus, duobus à se scriptis libris de Rhetorica, quod nec sibi, nec alijs placerēt, duodecim illos magna cura elaboratos, singulari doctrinæ laude confectos edidit. Quod ergo alijs gloriæ datum est, fraudi non debuit esse Alciato: dandam hanc scriptoribus veniam, hocq; præmio ad studia illustranda, vel etiam quoquo modo esse alliciendos, in quibus emendatio sit erranti concessa, & noua, quod dicitur, permittenda lima, qua niteāt & poliātur ea, quæ aut incuria fuderit, aut humana natura parum cauerit, vt ait Flaccus. Nec verò inficiatus est, rectè ab eodem suasum, vt in nonum annum scripta premantur, quæ diutius durare velimus: sed ferè nullum esse ex omnibus, qui sit præceptum hoc ad vnguem seruaturus; quosdam enim, qui ex tempore, quàm à cura præstantiores habeantur; alios qui sic ingenio suo indulgeant, vt compescere nimiam licentiam non possint; nonnullos etiam reperiri, qui à se conscripta semel approbent, corrigendi tædium non ferant; dixisse Ouidium decentiorem esse faciem, cui naeuus inesset aliquis.

Hac celebritate famæ notus Alciatus, vt à viris solidè doctis cultus est (missos lubens facio exteros) imprimisq; Iacobo Minutio, Ioanne Selua, Petro à Stella, multisq; alijs, qui verè sanèq; de ingenijs iudicare poterant: sic à quibusdam certè maleuolis & inuidis obtrectatoribus malè acceptus, et nonnunquam exagitatus est. Longouallium infestum habuit, hominem interdum sine mēte ac sine iure tumultuātem, Alciato detrahentem, alios etiam in eam contentionis rabiem velis remisq; pertrahentem. Fuit etiam illi æmulus, & σύνδρομος in Italicis Academijs, Doctor quidam iuris, nomine Alexandrinus, à quo non semel prouocatus, sæpèq; conuicijs impetitus nihil respondit: vt tamen interdum solet esse acrior viri boni iracundia, indignè tulit eum quasi sibi opponi, & in eodem suggestu successorem nominari, quod ostendit hoc carmen:

Alciati amici.

Maleuoli, & æmuli.

Altiuolam miluus comitatur degener harpam
Et prædæ partem sæpe cadentis habet:
Mullum prosequitur, qui spretas Sargus ab illo
Præteritasq; auidus deuorat ore dapes:
Sic mecum Oenocrates agit: at deserta studentum
Vtitur hoc lippo curia tanquam oculo.

Vide Emblema 142.

Ita læsus sibi temperabat, sed tamē ne foro cedere prorsus videretur, iniuriam acceptam interdū vlciscebatur: quod idem fecit prouocatus intolerabili planèq; indigna Francisci Floridi maledicētia, qui Zazium, Budæum, Alciatum, viros incomparabiles fuerat ausus lacessere: postquam enim hominis insaniam, petulātiam, orisq; duritiam pertulisset, ipse qui styli acumine facile cōfodere Floridum poterat, satis habuit hoc vibrare satyricon, nomine paululum immutato, versoq; in Rancischum Olidum.

Audent flagriteri matulæ, stupidique magistri
Bilem in nos olidi pectoris euomere.

Vide Emblema 164.

c Redde-

Reddemusne vicem opprobrijs? ſed nonne cicadam
Ala vna obſtreperam corripere iſtud erit?
Quid prodeſt muſcas operoſis pellere flagris?
Negligere eſt ſatius quod nequeas regere.

Ad Bituriges carmen.

Relictis Biturigibus Italiam repetens, vrbem eam in ſe beneficam, hoc tetraſticho, grati animi teſte, donauit:

Vrbs Biturix inuitus amans te deſero amantem,
Quinq; per æſtates terra habitata mihi:
Nunc opus ad vitulos eſt à veruecibus ire,
Ergo vale, & felix ſit tibi lanicium.

Reſponſum.

Quod tamen ab homine candido candidè ſcriptum carmen maledicus quidam nugator, Alciati nomini neſcio qua cauſa infenſus, ita ſugillauit, vt totidem numeris ei calumniosè occineret:

Non nos, ſed noſtros nummos Alzatus amabat,
Qui tacitus ſpretis vanuit hoſpitibus.
Ille ergo valeat vitulos paſturus: at illum
Noſtra vel horrentem frigore lana teget.

Ex quo illud verum intelligimus vſurpatum iam olim, felicitatem omnem inuidiæ obnoxiam: ſolam miſeriam carere inuidia. Qua tamen nugacitatę minimè deterritus Alciatus, perinde ſe geſſit vt Hercules ille in ruſticum Lyndium, cuius inſanas voces contumeliarum plenas non magis curabat ac muſcas: aut vt Hecate, quæ canum latratus nihil moratur. Ea ratione facilè conijcimus ſcriptum Emblema aduerſus inanem quorundam impetum:

Vide Emblema 165.

Lunarem noctu vt ſpeculum canis inſpicit orbem,
Seq; videns, alium credidit eſſe canem,
Et latrat: ſed fruſtrà agitur vox irrita ventis,
Et peragit curſus ſurda Diana ſuos.

Alciati detractor quidam.

Sed & Doctor quidam nouus, & Ciſalpinus profectus in Vniuerſitatem Tectoſagum (ea eſt Tholoſa) in ea peregrinatione non ſolum Italorum vitia, qui quorundam mos, ſed & virtutes ſe addidiciſſe gloriatus, cuiuſdam legis aggreſſus explicationem in eum ſermonem incidit, vt diceret, aliterà ſe legũ nodos intelligi quam ab Alciato, qui nihil apud nos, inquit, facit, quàm quod florettat iura. Docti tum quidam aderant, qui his auditis, ſeu hominis arrogantiam peroſi ſeu riſus captandi cauſa, dixerunt: quæ Alciatus florettat iura, ille oletat. *Ea fuit magnæ & præſtantis ſanè virtutis comes inuidia, quæ virum omni genere laudis admirabilem toto profeſſionis tempore continenter exercuit.*

Alciati morbus, mors, & ſepultura.

Is quanquam ſano, viuidoq; habitu corporis à natura conformatus, quo tempore de minuendis laboribus, quos multos graueſq; pertulerat, ob ætatem ingraueſcẽtem cogitaret neq; dum excederet annum ætatis octauum & quinquageſimũ, dolore pedum primùm leniter correptus, deinde paulò grauius & crebrius, adeo vt continuæ febris ſymptoma illi morbo adiungeretur, paulatim confectus intra decẽ & quatuor dies, integris ſenſibus, animam Deo reddidit, ineũte anno Chriſtiano, ad Romanæ cu-

riæ

riæ calculum, 1519. Ticini sepultus honorificè in Basilica vrbis, vir cui (ausim dicere) plus sua patria, quam ipse patriæ debeat: vnus qui multis annis obsitam et occupatam quibusdam quasi opinionum senticetis, & vinctã barbariæ laqueis Iurisprudentiam asseruit, vindicauit, perpurgauit: quem qui perstrinxerunt, aut inuidi, aut etiam maleuoli; qui parciùs laudarunt, parum candidi; qui pro dignitate coluerunt, eiusq; doctrinam sanè vtilem sunt amplexati, gratos se et probos, nec leuiter eruditos præstiterunt.

Hic symbola hominis omni laude posteritatis dignissimi non prætermittam, quæ ad raram illius doctrinam virtutemq; prædicandam non parum pertineant. Vnum fuit gentilitium, vt ipse in Emblematis testatus est, ad nomen Alciatorũ familiæ alludens; in scuti planitie depicta cõspicitur Alce, fera Germanica, quæ vnguibus tenet epigramma, μηδὲν ἀναβαλλόμενος. cuius symboli explicationem ipsemet edidit Emblemate in ordine 3. ad hunc modum: Alciati Symbola.

Alciatæ gentis insignia sustinet Alce, Vide Emblema 3.
Vnguibus & μηδὲν fert ἀναβαλλόμενος.
Constat Alexandrum sic respondisse roganti,
Qui tot obiuisset tempora gesta breui?
Nunquam, inquit, differre volens: quod & indicat Alce,
Fortior hæc dubites, ocyor annè fiet.

Alterum symbolum sibi ipsi proprium & præclarè fecit, vti me pridem Paulus Iouius docuit, eo libello sanè venusto, quem de symbolis armorum et amoris, lingua patria scripsit. Caduceus est Mercurÿ inter duo Amaltheæ cornua, cum inscriptione hac, ἀνδρὸς δικαίου καρπὸς οὐκ ἀπόλλυται. huius hæc est sententia: Vide Emblema 119.

Anguibus implicitis geminis caduceus alis
Inter Amaltheæ cornua rectus adest.
Pollentes sic mente viros, fandique peritos
Indicat, vt rerum copia multa beet.

In ea tamen icone Alciati, ad viuum expressa, qua me nuper donauit ANDREAS THEVETIVS, Cosmographus Regius, vir lectissimus, subtus expressa ostenduntur insignia familiæ Alciatorum: quorum alterum gentilitium est, cuius sic se planities habet à læua, turricula, in qua erecta stans aquila corona insignita summo in apice cõspicitur à dextra, repagula quatuor: supra sicuti planitiem, galea (signum dignitatis equestris) superius etiam ceruinum caput, porrectis & eminentibus anterioribus animalis pedibus, in apice sententia est, de qua dixi, μηδὲν ἀναβαλλόμενος. Quæ singula si quis attendat accuratè, facilè percipiet, ab ingenioso & solerti homine nihil aut cogitatum aut prætermissum, quod ad illustrandum nomen suum (vt optimus quisq; gloria dicitur) aut augendam rei literariæ dignitatem conduceret. Insignia gentilitia Alciati.

IVLII CAESARIS SCALIGERI EX LIB. POETICES VI. DE ALCIATI Emblematis IVDICIVM.

ALCIATI, præter Emblemata, nihil mihi videre contigit; ea verò talia sunt, vt cum quouis ingenio certare possint. Dulcia sunt, pura sunt, elegantia sunt: sed non sine neruis. Sententiæ verò tales, vt etiam ad vsum ciuilis vitæ conferant.

LILIVS GYRALDVS LIB. II. DE POETIS NOSTRORVM temporum.

ALCIATVS potest inter poetarum collegium & consortium reponi, eò quòd eius extant carmina plurima diuersis in vrbibus iam impressa, vt sunt Epigrammata & Emblemata. De hoc enim illud verissimè dici potest, quod est apud Ciceronem de Scæuola, Iurisperitorum eloquentissimus, eloquentium Iurisperitissimus: addam ego, & polyhistor, bonusq; poeta. Sed nostra commendatione non indiget Alciatus, qui suis scriptis iam toti orbi illustris & clarus habetur.

BARTHOLOMÆVS ANVLVS,

Libello, cui nomen fecit De Iurisprudentia à primo sui ortu ad Academiam Biturigum deducta.

ALCIATVS tandem Alcides velut alter, & Alce,
Μηδὲν ἔφην ἀναβαλλόμενος, καὶ πάντα διελθών.
Ad Gallos venit tanto eius nomine motos,
Apperuitq; viam ruptas per vt Annibal Alpes,
Qua sua fida comes Jurisprudentia, rerum
Regina, ad regni transcenderet intima Franci.
Hunc Biturix, mediam quam tota amplectitur vrbem
Francia, Metropolis gremio felice recepit;
Hunc Biturix magis excepit honoribus, ampla

Et

Et mercede, prius quantam non ceperat vllus,
Ac Saluatori (qui munere functus honesto,
Iamque senex erat emeritus) succedere fecit.
Primus ab Ausonijs leges regionibus ille
Transtulit ad Gallas doctor clarissimus aras,
Doctrinæ humanæ pariter, Iurisque peritus,
Eloquio pollens, lingua & polyhistor vtraque.
Primus & ille tuba veluti clangente vocauit
Militiam ad iuris studiosos vndique mundi
Partibus ex varijs turba coeunte frequentes,
Auribus appensos dicentis ab ore diserto,
Mirantesque virum tantùm sua verba sonantem.

IO. M. TOSCANVS SVO Italiæ peplo, lib. 3.

CHara mihi ante alias vrbs nostræ gentis origo,
Et cui debentur teneris documenta sub annis
Prima meis, quam natali præponimus oræ:
Insubrum regina tibi quo munere grates
Vberius referam, quàm si quo sidera adibas
Alciati æternis intexam nomina chartis?
Clarius hoc non prisca tibi, non vltima secla
Concessere decus: princeps polluta negando
Barbariæ sancta heu legum mysteria monstro
Herculea purgauit ope, & viuacia ferro
Colla renascentis superauit & ignibus Hydræ.
Hic quam compedibus miserè constrinxerat audax:
In scelus omne dolis fucans violentia rectum,

Iustitiam cæco produxit carcere in auras,
Fallendique artes sublata ambage retexit.
Margine qua Siculo tellus ad littus Iberum
Porrigitur, quaque Aemonias declinat ad Arctos
In Scythicum pelagus, ripamque binominis Istri,
Nosse quibus labor est veterum decreta Quiritum,
Hoc duce sacra petunt prisci penetralia iuris:
Hoc sine tuta via est nulli, vestigia si quis
Alterius premat, in præceps hunc deuius error
Transuersum trahit, & sperato frustrat honore.

Andreas in Alciato, Mediolanensi pago natus, sexcentos ante annos à barbaris hominibus captiuam detentam Iurisprudentiam primus in libertatem asseruit. Ab illis enim elegantissima veterum Iureconsultorum responsa, fœdis & ineptis commentarijs deturpata, locis etiam innumeris ob insciciam deprauata restituit, & pristino nitori reddidit, suis ea doctissimis æquè ac elegantissimis notis illustrans. Teruntur quotidie doctorum manibus numerosa eius de Iure Ciuili volumina, quibus magistris apud Transalpinas nationes illustres emerserunt Iurisconsulti, Duareni, Cujacij, Zizij, Hottomani, vel alij, quorum fama peruulgata est. Poeticam fœlicissimè cum attigisse argumento sunt Emblemata toties Typis recusa, atq; in Italicam, Gallicam, & Hispanicam linguam conuersa.

CLAV-

CLAVDII MINOIS

EPISTOLA

priorum editionum.

ROTOGENEM pictorem sua ætate nobilem, tam improbo fuisse studio, tamq; indefessa pingendi cura diligentiaque, memoriæ proditum est, vt Apelli parem in omnibus futurum dicerent, si manum de tabula tollere potuisset: adeò vtile in omni vitæ humanæ instituto vulgatum illud, μηδὲν ἄγαν, vt Isocratea in compositione cura diligentior à plerisque reprehendatur. Quod ideò à me dictum volo, amice Lector, vt planum tibi faciam, quis meæ commentationis in hæc Emblemata modus à me sit adhibitus: in quo nimirùm e multis, quæ facilè cogere citra negotium poteram, ea duntaxat in suos locos contuli, quæ ad rem præsentem magis accommodata viderentur. In quo malui breuiùs omnia persequi, & leuiter attingere, quæ nemini esse ignota suspicabar, quàm quasi ῥαψῳδεῖν, perque locos communes identidem exspatiari. Sed ne te pluribus morer, non erit alienum, si re ab ouo ducta, quod aiunt, huius meæ lucubrationis consilium explicem, vt eadem via compertum habeas, quid quantumque in literis contenderim, quosq; labores hactenus incredibili facultatum penè omnium inopia laborans, in ipsis pueritiæ meæ rudimentis sum perpessus. Quo tempore cùm sperarem me liberatum iri difficultatibus, & penè dicam, miserijs, quibus exerceri & interdum obrui pupillus solet omni parentum ope destitutus, manendum quasi aliqua in vigilia mihi statuebam, neque animum ita deijciebam, vt à liberalium artium studio penitus auocaret: tametsi neq; fortuna, neq; alia melior occasio hunc mihi fructum, quem Dei beneficio videor consecutus, haudquaquam polliceri videretur. Nam me (anno ætatis duodecimo) perseptennium fermè ad inferiores relegatum scholas, & nodis, quibus me expedire non nisi serò admodum potui, detentum constrinxit inimica & certè molesta sortis conditio, quæ studia mea nescio quo veterno quasi sopita & fermè extincta reddidit. Quibus tamen in ærumnis sic animus occalluit, vt septem anni citiùs elapsi sint, quàm meum me otium tam malè collocasse senserim. Quæ quanquam vera sint, tamen cùm exantlatos à me labores in memoriam reuoco, est certè quod summo & præpotenti Deo immortales habeam gratias, qui me hoc veluti gyro includi primùm voluerit: atq; me, quanquam ea ætate nimium rudem, nec dum satis confirmatum, prouinciam suscipere concessit, ad quam partim ætatis imbecillitate, partim etiam ingenioli modulo ac captu omnino eram ineptus. Postquam enim linguæ Latinæ & Græcæ, Mathematum & Philosophiæ Peripateticæ rudimenta de-

ta delibassem, earumq; disciplinarum cognitionem aliquam certè mediocrē percepissem in palæstra viri literatissimi L. Baezæ, Hispani hominis (cuius in Logicis & Arithmeticis commentationes in lucem editæ à doctis commendantur) opportunitatem aliquam sum nactus ea omnia recoquendi sedulius, quæ per triennium & eo plus in Philosophico stadio primùm hauseram. In quo quidem diuturna certè, parumq; vtili meditatione retexendo, hærendum mihi diutius fuit quàm vnquam cogitassem, vt quasi scopulum Sisyphium toto fermè septennio effractis penè viribus voluerem. Quæ tamen à me dicta, nolim à quoquam sic accipi, ac si quas in studijs ærumnas pertuli, tam molestè ferre debeam: nihil enim est quod tanti faciam labores nescio quos, aut spontaneas illas molestias, quæ studiosos comitari solent: quãquam tamen (vt id ingenuè ac liberè) dubius sim an ratione aliqua conqueri mihi liceat, quòd fortunam non tam iniquam habuerim, quàm ingenium inani admodum & rusticano quodam pudore præpeditum. Dei enim optimi Maximi beneficio (cuius munere ac dono sum id quod sum) recreari paululum occepit ingenij mei languor: & ita hucusq; perueni, vt nunquam me pœnituerit tantillis laboribus adeptum studiorum fructus vberiores quàm vnquam cogitassem: non quòd ingenio me valere iactem (quod in me quàm sit exiguum, planè sentio) sed quòd mihi nasci contigerit tempore feliciore, quo inciderim in præceptorem cordatissimum, multiplici rerum cognitione locupletem, &, quod in maximis duco, cui meum studium probari haud dubiè perciperem. Ex eo itaq; cum excessi, quantum in me fuit, bonorum auctorum Græcorum Latinorumq; pomœria libero & quieto animo peruolutaui, erat enim mihi otij satis: bibliothecas virorum aliquot eruditorum adij, quantum mihi concessum fuit: & eruditionis alicuius comparandę instrumēta quam plurima perquisiui, eaq; auidè arripui, quasi diuturnam sitim explere cupiens, vt ea mihi nota essent, quorum postea vsum aliquem, quanquam admodum mediocrem, sum diligentia & studio consectatus. In his itaq; cum mihi viderer aliquantò implicatus, deq; multis multa consultarem, commodè incidit in manus meas Alciati liber Emblematum, quem recens nobis Lugduno aduectum, & aliquot annis antè Parisijs excusum, noueram à Philologis omnibus non minimùm commendari. Quem cùm de manibus ferè non deponerem, & multa in eo perobscura deprehenderem, in quibus hærebam diutiùs, & in multis nitendo sudans, quòd tunc quos vellem imprimis libros non haberem, sciscitabar ex Leodegario Agathochthonio, Benedictino Diuionensi, homine verè pio, & in Hebræa, Græca, Latinaq; lingua non mediocriter versato, vnde mihi omnes nodi & scrupi dissolui possent. Ille quidem de nonnullis me liberè admonuit, sed hoc maximè, vt fontem ipsum, si fieri posset, adirem, ex quo nimirum Emblema quodque sumptum esse constaret: & Alciatum Alciato interprete, quoad eius maximè fieri posset, enarrarem: id est, Alciati scripta alia, quo id præstarem commodius, sedulò & accuratè voluerem: vtq; ingenij vires periclitari paterer, meq; nihilo segnius exerce-

exercerem, cùm studia mihi alia grauiora non suppeterent, ipsa omnia Emblemata scholijs & commentarijs illustrarem. Cuius viri consilio primùm non leuiter inflammatus, primas lineas (quantum per ætatem certè tenellam & consilij inopem licebat) ducere incepi: in quo primo impetu satis mihi sum conscius, me non secus atq; vrsinum fętum inconditum planè & informem peperisse. Quòd enim mihi hic auctor impensissimè placeret, cum summa perlegi auiditate: cuius opes admirabiles vt accuratius & meliùs aperirê mihi, alios plerosq; qui ad hoc argumentum tam plausibile facere videbantur, deuoraui: perque multas Philologiæ areas locupletissimas summa cum voluptate exspatiatus, ad extremum id mihi lucrifeci, quod nunquam fuissem consecutus, nisi animum ad hanc rerum explicandam difficultatem applicuissem. Et quidem non potuit hic liber vel ob argumenti splendorem varietatemq; vel auctoris nomen clarissimum apud omnes, qui non sunt alieni à Musarum amœniorum choro, non gratissimus esse: cuius lepores & concinnitatem eò pluris facio, quò video maiorem cum voluptate vtilitatem in eo coniunctam, quàm alijs penè innumerabilibus, qui quotidie manibus teri consueuerunt. Quis igitur mihi iure succenseat, aut paulò etiam iniquius frontem corruget, quòd aliquas horas in eo explanando collocarim? Non enim meam qualemcunq; industriam & studium ab hoc genere scriptionis putaui vnquam alienum esse debere, quanquam non parum in eo esse difficultatis agnoscerem, quæ nisi ab homine & otio & literis abundante, vix solui posse videretur. Quòd si quis, vt sunt varia & iniqua ferè hominum iudicia, animo reputet commentarium nullo labore à nobis absolutum, censeatq; id operis quibuslibet aut etiam Grammaticulis committi non minus quàm mihi potuisse, vehementer errat. Quotus enim quisq; est (absit arrogantia dicto) qui vel Ethicæ disciplinæ aut Physiologiæ ignarus, ne dicam historiæ aut linguæ Græcæ prorsus inscius, qui vnum aut alterum Emblema pro dignitate enarrarit? At vt isthæc missa faciam, quis noster in eo explicando & illustrando libello conatus fuerit & industria, vt eruditos non latuerit, ita imperitis non potest non esse perobscurum & valdè ignotum, qui non plus ea de re quàm cæci de coloribus iudicent. In quo si non ingenij dexteritas aliqua vel rerum peritia melior elucescat, certè diligentia quædam obseruari nō obscurè ab ijs potest, qui sunt æqui rerum æstimatores. Id verò maximè, nisi fallor, perspicuum erit in obseruando fonte & origine cuiuscunq; Emblematis, in comparandis vtriusq; linguæ auctoribus, qui magnum videbantur adferre adiumentum ad singulas notas & explicationes, vt denique in cumulandis ijs locis, qui sparsim apud Alciatum in scriptis alijs prolixissimis habeantur. Quæ cùm dico, scio equidem quid mihi obijci hoc loco possit: quasi qui velim diligentiam ab omnibus approbari meam, vt nihil omninò concedam ijs, qui in eo libello primum enarrando elaborarunt, suamq; nobis industriam probauerunt. Certè, vt verum fatear, modestius de me sentio, quàm vt velim incidere in minimam arrogantiæ suscipionem: sed vt aliorum ingeniorum sum candidus æstimator,

mator,

mator, ita velim hoc mihi tribui concedique, vt de me non falsa iactanti, mihi credatur. Ne enim dissimulare videar, scio ante annos octodecim. Sebastianum StocKhamerum Germanum in aliquot Alciati Emblemata scripsisse, commentariola (sic enim appellat) familiariter admodum & studio facili côcinnata: sed an fuerit auctoris mentem, & argumenti splendorem secutus, aliorum esto iudicium. Loquor de Tornesij Lugdunensis Typographi editione, non de alia quadam, quam ante aliquot annos adornauit Plantinus, hac nostra ætate diligêtissimus Typographus: ea enim aliquot accessionibus longè alia est quam prior: quod non erit obscurum ei, qui editionem vtramque conferre volet. at vel posterior, vtut sit, ea est tamen, vt eruditorum oculis nô satis digna videatur. Sed esto; scripsit Stockhamerus ille in aliquot Emblemata, non tamen attigit omnia: si quidem fortè diuinare non potuit quid in alijs auctor sibi vellet; ita quædam perobscura sunt, vt vel multa rerum cognitione, vel Delio natatore sit opus ei, qui ea commodè velit explicare. Adhæc, etiam si Bartholomæus Anulus, vir eruditus, breuibus verbis, omnium ferè Emblematum sententiam complexus sit, eum tamen non puduit aliquot intacta omninò prætermisisse, quam ob causam nescio, nisi quod verissimum esse video quod vulgò dicitur: *Docti est etiam quadam ignorare*: vel, vt cum Poeta, *Non omnia possumus omnes*. Nihil enim moror Iesuitanæ familiæ sodalem aliquem, quem accipio ante annos sex in hac Academia publicè interpretatum hæc eadem Emblemata: sed tamen quædam, nô omnia attigit: quamnam ob causam nescio, nec vt sciam sum admodum sollicitus: me tamen non fugit, si persecuturus esset quod inceperat, aliorum quorundam industria ei fuisse vtendum, aut certè vigilias maximas eum impensurum in explanandis rebus tam varijs, tamq; ingeniosè ab ingeniosissimo Iureconsulto excogitatis aut efformatis. Quod tamen dictum nolim, vt Iesuitæ illi quicquam detrahi velim (quandoquidem lubens faueam literatis omnibus, cuiuscunque professionis & instituti habeantur) non hoc dico, inquam, vt mihi canere videar, qui nihil aliud possim de me asserere, quàm quòd ingenio penè nullo sim: & si quid sit, illud diligentiæ cupiam velim tribui potius quàm acumini aut dexteritati. At si ad iustam carminum tam lepidorum explicationem multa deesse obiecerit aliquis: dico, nihil esse quod omnibus numeris absolutum dici & perfectum possit. Sum equidem, vt verè dicam, quod potui, consecutus, nullumq; vnquam laborem in bonis auctoribus euoluendis, qui in hoc mihi possent esse commodiores, effugi, vt ipsam auctoris mentem elicerem: quam si nondum assecutus omni parte videar, tamen quantum à me fieri potuit, conatus sum; vt eo nomine nostram qualemcumque diligêtiam doctis non nimium morosis probatum iri confidam. Quam si gratam studiosis, vt vtilem spero, & aliqua dignam approbatione intellexero, efficient profectò, vt qualiscunq; nostra industria excitetur ad eam commentationem non modò illustrandam, sed etiam locupletandam. Quid enim desperem studium eiusmodi gratum fore, cùm res per se iucunda & fructuosa mirabiles amores

in ani-

in animis eorum,qui sunt ingenui & liberales,excitet? Laudatur à nobis Orator, Poeta, Historicus, Philosophus, aut aliquis alius scriptor, si γνώμαις insignioribus tanquam stellulis effulgeat & splendescat: quæ cum alicubi leguntur, digito aut transuerso calamo notari solent, vt memoriæ commodius insigantur, & citiùs occurrant, cùm ijs opus erit. Atqui has sententias non passim, nec semper, nec vbiuis reperire est facile, cum nullum sit Emblema, quod præter sententiam non afficiat animum rei nouitate, & egregia quam antiquitatis cognitione. Adhæc γνῶμαι sunt interdum obscuriores, neq; omnibus peruiæ esse possunt: Emblema aut subiectæ picturæ causa, aut carminis ἑρμηνεία, aut ἐπιγραφῇ, aliquam facilitatem habet, in qua possit animus conquiescere. Proinde non mirum videri debet, si hoc scribendi genus & Alciato, & viris plerisq; grauibus admodum placuerit, vt aliquid eiusmodi ludis eruditis consequi possent,quod studia grauiora dulci (vt ita dicam) lenimento reficeret. Id enim simile præstitere post Alciatum Gulielmus Perrerius Tholosas, qui Morosophiam centum Latinis & totidem Gallicis tetrastichis conscripsit.Hinc pegma Costalij habuimus, hinc Bartholomæi Anuli pictam Poesim egregiè & sollerter elaboratam: mitto enim Bocchij laudatum ingenium,qui in hoc genere summum se artificem præstitit: postremoq; omnium optimè post Alciatum, si quid mihi credendum sit, Ioannes Sambucus, & Adrianus Iunius, sua nobis Emblemata cuderunt, quibus nihil ingeniosius aut accuratius adinuentum,nihil diligentius elucubratum aut absolutum esse constat. Sed vt superior ætate Alciatus fuit, ita, ni fallor, se priorem & ingenij sollertia, & doctrinæ laude præstitit: quem cum hoc in genere primas tenere dicam, quas suo iure mihi repetere videatur, non est quòd quis suspicetur me nonnihil famæ doctissimorum huius seculi virorum Iunij, Sambuci, Achillis Bocchij detraxisse. Id verò studij genus nisi fuisset liberale censendum & docto homine dignum, noluissent ipsi profectò viri tanti suam industriam contulisse,aut bonas interdum horas collocasse in ijs,quę nihili facienda esse duxissent. Sed de his iam satis.

Superest vt breuiter totam nostræ commẽtationis rationem explicem, ijsque respondeam, quos ad ob trectandum citiùs quàm imitãdum paratos fore præsentio. In hac tota ineunda ratione nihil magis obseruandum esse duxi, quàm scrupos omnes & mæandros difficiliores, vt locos etiam obscuros enarrare, & Emblematum penè omnium originem ex suo fonte ductam repetere, postremoq; vsum cuiusq; loci & sententiæ facilem pro virili parte adijcere. Quàm verò perspicuè & commodè id à nobis tentatum sit, non dico perfectum, alij viderint; aliquid certè laboris & diligentiæ obseruari non obscurè potest, doctrinæ nullam mihi tribui darive laudem postulo: in quo tamen ab ijs,qui seriò docti sunt, & literis politioribus exculti, facilius aliquam gratiam impetrare mihi videbor, quàm imperitis & quibusdam nebulonibus,qui omnia non modò temerè vellicant, sed, quod ait Comicus, nisi quod ipsi faciunt, nihil rectum putant. Nullum adhuc scriptorem legi, qui cuilibet

Consiliũ & methodus Commentariorum Minois.

in omni-

in omnibus satisfecerit. Nam in multis cura aut labor desideratur, in alijs ingenij dexteritas, aut Græcæ linguæ peritia, vel Latinæ proprietas: in alijs deniq; multorum auctorum lectio, aut historiarum cognitio: quasi verò virtutes hæ omnes singulæ in singulis tam facilè deprehendi possent. Non enim me latet in Virgilij poemate, Seruij Grammatici diligentis & accurati operam sæpenumerò desiderari: quemadmodum nec desũt, qui idem in Porphyrionis & Acronis commentarijs in Horatium obseruent: sed certè hi mihi videntur molestissimi censores, qui cùm nihil faciant, nulloq; se labore nobis commendent, importunè tamen de aliorum scriptis conqueruntur. Non tamen vt mea qualicumque commentatione præiudicatum alicui velim, quasi mea tam vnicè probem, vt nolim aliquando vel emendari, vel castigari. A qua suspicione quantum abhorream, qui me propius agnouerunt, facilè liberabunt: qui nihil aliud à doctis requiram, quàm vt hasce minutias sua reprehensione, in quibus erratum fuerit, aliquando dignentur: vt in ijs recognoscendis parem diligentiam atq; operam impertiant. Non enim nostros errores emendari feremus impatiẽter; neq; nos vllo modo piguerit audire potiora suggerentem & meliora: vt nec molestum erit priorem sentẽtiam commutare, si quid minus accuratè tractatum aut expensum à nobis quispiam conqueratur. Quod dum facio, videri nolim in publica literarum causa præuaricari, & ea docere, quæ aliquando putem dedocenda. Quod tamen nec sine exemplis nec rationibus me præstiturum intelligent, si modò adsit aliqua in iudicando æquitas, cùm nemini dubium sit, posteriores cogitationes meliores esse: & in monumentis veterum legamus, Hippocratem artis medicæ principem quædam à se non satis diligenter tradita, primum emendasse, ne cæteri etiam in idem impingerent. Idem factum à M. Tullio meminimus, qui cum Rhetorici libri, quos adolescens scripserat, non satis placerent, vt minus elucubratos damnare magna parte maluit, quàm corrigere; scripsitq; accuratius libros alios Oratoris, quos tanti fieri à doctis agnoscimus. Sed & Fabius duos libros à se primùm De arte dicendi scriptos, quòd non satis probarentur, expunxit, & duodecim illos vtilissimos nobis magno studiosorum omnium applausu dedit, in quibus videtur & priores emendasse, & perfectius aliquid reliquisse. Quod illis igitur tantis viris laudi datum est in suis retractandis, non debet nobis esse damno vel fraudi, vt meminerint quorum maximè interest, doctiores permulta scire, non tamen omnia. Itaque vt seueriorem omnem obiurgandi ansam præcludam, subinde Horatianum istud apud eum, qui sit reprehensurus, oppono, vt & seipsũm norit, & errata mea me non deprecantem sustineat:

Si quid nouisti rectius istis,
Candidus imperti: si non, his vtere mecum.

Lutetiæ, M. D. L X X X.

SYN-

SYNTAGMA DE SYMBOLIS, STEMMATVM ET SCHEMATVM RATIONE, QVAE INSIGNIA SEV arma gentilitia, vulgò nominantur. Deque Emblematis.

E SYMBOLIS & rerum notis nonnulla plerique scripserunt: eorum tamē nemo est adhuc, quod sciam, qui eam rationem & argumentum sit accurata disputatione persecutus. Id vt præstare quodammodo possim, quòd videam eas partes hoc loco mihi demandatas, de inuentione symbolorum, eorumq; vsu & fine quædam, si non accuratè, at certè breuiter dicenda mihi videntur, ne subinde cogar anxiè repetere. quæ semel dixisse satis erit.

Quæ fuerit inuentio prima Symbolorum.

Ægyptij & Chaldæi primi inuentores Symbolorum. COMPERTVM quidem nobis est vel sola coniectura, primos illos homines, sed potissimùm Ægyptios & Chaldæos, qui in schola Memphitica philosophati sunt, imò ante expressam notarū aut characterum inuētionem & scripturæ vsum, reperisse symbola quædam rudia, vt animalium, vel siderum, vel rerum aliarum, quæ ἱερογλυφικὰ, id est, *sculpturas sacras* appellarunt: quod primum ab his factum esse constat, ne ab imperita multitudine mysteria & arcana sapientiæ, quam colebant puris animis ac manibus, facilè profanarentur, sed ab ijs duntaxat intelligerentur, qui sacris ijsdem initiati essent. Quarum rerum initia prima fuisse admodum rudia & simplicia nemo ambigit, qualia solēt esse rerum penè omniū principia, quæ à rebus minimis orta tandem progressum ampliorem, & certè maiorem consequuntur. Quod nobis planum esse poterit, si eam inuentionem, quam Ægyptijs & Chaldæis acceptam tribuimus, conferamus cum ornatu, & accurata expolitione, quam huic præclaræ inuētioni Græci adiecerunt, tanta profectò cum venustate & apparatu, vt posteriores Græcorum cogitationes prioribus his, & fermè incultis Ægyptiorum signis præferre non dubitemus. *Græci Symbolis inuentis polinerūt.* Eo enim factum esse crediderim, quòd etiam inuento scripturę vsu à curiosis quibusq; ingenijs, sed maximè Philologis, Imperatoribus, Ducibus, & alijs etiam, quibus politior quædam literarum cognitio, rerumq; meliorum elegans & culta natura placuit, auctus sit & asseruatus non sine literarum politiorum ornatu, is ἱερογλυφικῶν vsus. Ad quam Philologię partem quodammodo hoc Syntagmate declarādam (non enim mei pudoris est magnum quidpiam de me polliceri. quicquid sit, velim studiosi æqui cōsulant: nam alijs fortasse trado lampada, qui perficient quod hic à me inchoatum potius quàm perfectum) fingamus primùm nobis aliquem ordinem familiarem, vt eruditos homines, & maximè rerum antiquarum studiosos hac qualicunque, sed tamen familiari commentatione iuuemus.

Quid SYMBOLVM, & quotuplex sit huius vocis acceptio.

SYMBOLVM ita Græci definiunt: σύμβολον ἐστὶν ἐξ οὗ ἐστὶν ἡμᾶς συμβάλλειν καὶ γνῶναι. *est id, quo aliquid coniectamus & cognoscimus.* Vocabuli huius multæ significationes occurrunt, ex quibus hæc sunt in primis. *Symbolū quid.*

Symbolū accipi vulgare est pro signo, quod epistolæ, vel vasi, aut dolio, aut cæteris eiusdē generis vasis imprimitur ne resignentur *Symbolū pro sigillo.*

Pro signo bellico. gnentur à quibus minimè oporteat: idq; nos vulgari lingua Marquã nominamus.

Deinde pro bellico signo, quam Tesseram vocant, Gallis *Mot tu guet*. Nempe vox hæc Symbolum, pro belli signo seu tessera, quæ datur militibus pugnaturis, quod in bellis ciuilibus olim etiam solem ne habitum: quibus quoniam & armorum habitus par, & sonus idem vocis, & mos vnus, atq; eadem bellandi instituta, ne qua doli subreptio fiat, symbola dux quisque suis militibus distincta dat, vt si fortè quispiam occurrerit, de quo dubitetur, symbolum edat, & ita si sit hostis vel socius facilè agnoscatur. Quare temporibus motuum ciuilium, & seditionum in testinatum, C. Marij symbolũ fuit, Lar Deus; L. Syllæ, Apollo Delphicus; C. Iulij Cæsaris, Venus genitrix. In vigilijs etiam castrensibus symbola id genus dari consueuerunt, vt Palma, Virtus, Victoria. Quæ tamen præcepta ex vsu disciplinæ militaris quotidie variari debent, ne hinc detur hostibus occasio insidiandi, & exploratores impunè versentur.

Pro pecunia collatione. Tertiò idem sonat ac collatio vel pecunia, qua plures in vnum conferunt ad epulas & conuiuia celebranda: quo sensu plerique viri eruditi etiam symbolum, & symbolam, vsurpant neutro & fœminino generibus, & quibusdam rationibus confirmant, *Symbolam dedi*, apud Terẽtium, non *Symbolum dedi*, esse legendum.

Pro annulo nuptiali. Quartò, Symbolum nuptiarum annulum significat.

Pro indicio. Quintò, coniecturam seu indicium, quo prænoscimus aliquid, vel cõijcimus, vel obseruatione dignum putamus, quo sensu ad res varias transferri testantur auctorum monimenta.

Pro nummo. Sextò, pro Principis numismate sumitur.

Pro nota quadam. Septimò, pro argumẽto, seu etymo, seu denique vaticinio aut nota quadam, qua quidpiam occultatur, sed tamen doctis auribus intelligendum proponitur; quo sensu postremo nos Symbolum ad Emblematis naturam accommodamus, & veluti ad finem nostri huius Syntagmatis explanare conamur.

De Symbolis Ægyptiacis.

OBSERVAMVS itaque à sapiẽtibus Ægyptijs symbola primum fuisse vsurpata illa, quæ ἱερογλυφικὰ nuncupabant, quibus suam raram illam quidem & reconditam sapientiam solis ijs agnitam esse volebant, qui ea se dignos præstarent. *Symbola cur inuenta.* Ab ea enim consultò & prudenter hisce ingeniosis & eruditis symbolis, vti iam admonui, profanum vulgus arcebant: eoq; modo arcana illa doctrinæ reuera primæ & arduæ, castis beneq; rotundis auribus, & præparatis animis excipi volebant. Insignis est apud Clementem Alexãdrinum locus 5. Strom. quo loco ait, Ægyptios & Hebræos symbolis vsos fuisse reconditis, vt sapientiæ diuinæ eos participes efficerent, qui rebus sacris initiati essent. *Clemens Alexandrinus de symbolis.* Addit etiam nefas existimatum Platoni, eum, qui minimè purus esset, ad purum quidpiam attrectandum accedere: quam ob caussam sacra vaticinia ænigmatis reddita olĩ fuisse constat, nec vera mysteria ostẽdi iis solita, qui temerè & impudenter accederẽt, sed qui primum purgati essẽt, seseque diligenter præpararent. Obseruat idem, eos, qui ab Ægyptiis docerentur, primum arripuisse viam & rationem, quæ vocabatur ἐπιστολογραφική, id est, ad epistolas scribendas comparata methodus: alteram, qua sacerdotes vtebãtur, id est, ἱερογραμματική: tertiam & postremam ἱερογλυφικὴν nominabant, id est, sacram quandam sculpturam vel cælaturam: ex quibus maximè celebris fuit ea, quæ συμβολικὴ dicebatur. Longior essem, si exempla Clementis vsurparem, quæ eadem penè sunt apud Orum Niliacum. Sed vnum id duntaxat. Omnes quotquot vetustis temporibus de rebus diuinis aliquid scriptis mandarunt, tam Barbari, quam Græci, rerum principia occulta esse voluerunt, & ipsum verũ (τὸ ἀληθὲς) ænigmatis, signis, symbolis, & allegoricis quibusdam figuris tradiderunt. Eadem fuere celebrata illa Græcorum oracula: quæ causa est cur Apollo Pythius cognomen λοξίας habuerit, eò quòd obscurè ac obliquè responderet. *Plutarchus.* Cum Clemente illo polyhistore vna coniungam Plutarchum, qui disputatione περὶ Ἴσιδος καὶ Ὀσίριδος idẽ omninò docet, interq; alia ostendit, hoc veterum Ægyptiorum institutum fuisse, vt ab ijs legerentur reges, vel ex ordine sacerdotum, aut eorum, qui militiæ nomen darent: eo quod illi ob fortitudinem, hi verò ob sapien-

pientiam magni ac celebres haberentur. Si quis è bellicosis rex crearetur, statim se sacerdotibus erudiendum dabat, idemque sapiẽtiæ particeps efficiebatur, eius in quã sapientię, quæ fabulis pleraq; occultabat, & obscuro quodam verborum inuolucro complectebatur. Hæc eius verba: εὐθὺς ἐγίνετο τῶν ἱερέων, καὶ μετεῖχε τῆς φιλοσοφίας ἐπικεκρυμμένης τὰ πολλὰ μύθοις καὶ λόγοις, ἀμυδρὰς ἐμφάσεις τῆς ἀληθείας καὶ διαφάσεις ἐχούσης. Quod certè ipsi notant, cùm Sphinges ad templorum limina locant: innuunt enim eam, quã de rebus sacris doctrinam profitentur, ea sapientia cõstare, quæ obscura sit, & inuolucris quibusdam lateat: de qua re vide Emblema 188.

Certè antiqua illa Pythagoræ symbola huius Philosophiæ vsum non minimum præbuere; quæ cum à Tyrrhenijs (apud quos fuit educatus, teste Plutarcho) aut ab Ægyptijs, vt relatum est ab Iamblicho nobili Philosopho, accepisset, ita excoluit, vt magnam suæ doctrinæ partem hisce mysterijs occlusam esse voluerit. Tradit enim idem Iamblicus, eos olim designasse per nauis gubernatorem, supremum Deum, primum motorem, & primam illã causam rerum omnium; vt ostenderent omnia Dei prouidẽtia curaq; administrari: vt per mundi lutum, materiam aptam ad generandum, ipsumq; corpus intelligi volebant. Atqui & interdum nõ alio symbolo Deum designabant, quàm oculo depicto, cui & baculum seu sceptrum substituebant: quandoquidem Deus vnus est, qui omnia videat, & penes quem sit præcellens & regia dignitas. Nonnulli tamen stantem baculum ad aliud referunt, nempè ad naturam diuinam ἄφθαρτον καὶ ἀκίνητον, id est, mutationi minimè obnoxiã, & quæ nunquam labefactari aut imminui vllo vnquam pacto possit.

Dei Symbolum.

Oculus in sceptro.

Hanc Ægyptiorum Philosophiã Chæremon complexus est, vt & Orus Apollo Niliacus; auxit Pythagoras, illustrarunt excellentes quidam Philosophi, & scriptores nobiles, Athenæus, Clemens & Cyrillus Alexandrini, Pausanias, Porphyrius, Plinius, Apuleius, Plutarchus: quamque nostra ætate penè intermortuam magno labore ac industria, imò verò admirabili peneq; diuino ingenio excitauit, suisque perfecit numeris Pierius Valerianus, magnis illis Hieroglyphicorũ Commentarijs. Cuius primæ sapientiæ vsum, ne id dissimulare videar, retinuerũt multò ante Pythagoram Moses, Salomon, alijque Hebræorum sapientes. Sunt & qui de Chaldęorum symbolis ex Pselli commentarijs, quibus magica oracula seu Chaldaica Zoroastres exequitur, nonnulla posteris reliquerunt. Sic enim in figura plantarum, florum, animalium, stellarum, rerumq; aliarum pleraque inuoluebant, vt minimè putem commodius sapientię veterũ quasdam reliquias ad nostra vsque tempora transmitti potuisse. Id verò si quis velit ostensum esse aliqua exemplorum farragine, statim colliget, pro fertilitatis symbolo *Papauer* vsurpatum, *Cupressum* pro morte, *Oliuam* signum pacis, *Laurum* & *Hederam* ingenij semper virentis, *Malum cotoneum* conubij notam ijsdem habitam fuisse, vt *Satyrum* vel *Capram* libidinis, *Leonem* terroris, iracundiæ, dominatus, *Solem* anni, *Lunam* mensis, & cætera alia longè multa, quæ immenso labore pariq; doctrina idem Pierius executus est.

Symbolorum scriptores & cultores.

De Pythagora symbolis obiter quædam.

VERVM quia de Pythagoræ symbolis meminimus, placet quædam huc adijcere, quæ ad id argumenti genus fortasse conducant, queq; rerum antiquarum studiosi nõ auersentur. Fuit vnus ille Pythagoras, primus modestiæ magister, & qui prior φιλοσόφου maluit, quàm σοφοῦ nomẽ sibi tribui, & qui ad sobrietatem, primum sapientiæ omnis humanæ fundamentum, sui sæculi homines reuocauit. Cuius Doctoris sanè præstantis & omnium iudicio magni, sententiæ præclaræ, quæ symbola vulgato verbo dicũtur, notis expressa sub obscuris, placet obiter enarrare, & aliquo interpretationis lumine insignire.

Pythagoræ laus.

Prius illud occurrit, NE DEGVSTARIS EX HIS QVIBVS EST NIGRA CAVDA.] μὴ γεύεσθαι μελανούρων, *Melanuros ne gustato*: sic enim maluimus cum Gyraldo reddi: non vt Ficinus & Guarinus Veronẽsis, qui non admonebãt Melanuros esse ex genere pisciũ, quod postremò Erasmus ex Plinio meminit. Simile fuit ænigma Antiphanis Comici, à Melanuro & Mugile cauendum. Monet itaq; scitẽter Pythagoras animal nigra cauda

Melanurus piscis.

cauda non esse attingendum: innuens, esse declinandum vitium, cui succedat mentis nigredo, & voluntatis cõflictatio molesta; siquidem vitii facilitatem vitæ mox miserabilis consequitur difficultas. Apud Latinos atrum nigrumq; pro malo & improbo accipi, alijs locis dicetur commodius. *Melanuri qui.* Sunt ergo Melanuri, dolosi, fraudulenti, insidiatores, ii denique omnes, qui aliud in ore promptum habent, aliud in pectore celant; sicuti etiam fallaces, præstigiatores, quiq; calumniis rem suam agunt aliorum dispendio, etiamq; interdum exitio. Suidas, & alii quidam à Melanuro abstinendum esse censuisse Pythagoram scribit, causamq; reddit occultiorem, de qua hic nihil attinet dicere. Obseruandum adhęc, non bene ab Erasmo sepiam poni pro Melanuro; est enim non rectè secutus interpretem Laertii: vt etiam in prouerbio, *Sequitur Perca Melanurum*.

Stateram ne transilias.] μὴ ζυγὸν ὑπερβαίνειν. Sat erit semel admonuisse, vnius & eiusdẽ symboli, vt adagii sententiã esse prima quidem fronte generalem, quæ tamen ad varios vsus & significatus traduci possit. *Varia huius symboli expositio.* Cyrillus Alexandrinus, *Stateram*, inquit, *ne transilito*, hoc est, auarus ne esto. Item & Athenæus, qui hoc symbolo πλεονεξίαν auaritiam fugiẽdam esse censet, & æqualitatem sectandam. Sunt tamen qui præcipi putent studiis in omnibus moderationem & temperamentum adhibendũ: alii simpliciter ad pondera & mensuras referunt, quę iustę debent esse: nos de omni potius æquitate intelligi, vt sit hoc tanquam ad reges principesq; monitum generale, vt etiam iudices prouinciarum, aliosque omnes, qui rempublicam administrant, vt legum seruata auctoritate se gerant, populosq; sibi commissos iustè & legitimè in officio contineant. Nota est Iustitiæ pulcra descriptio ex Carneadis libr. περὶ καλοῦ καὶ ἡδονῆς apud Gell. 14. & Ciceronis verba illa magnifica ex oratione pro Cluentio: *Legum ministri magistratus: legum interpretes iudices: legum denique idcirco omnes serui sumus, vt liberi esse possimus.* Sed propius est veterũ emblema, *Iustitiæ & Nemesis emblema.* qui Iustitiã & Nemesim ita pingebãt, vt stateram manu altera, & gladium altera ostentaret: nimirũ vt indicarent duo præstantissima Iustitiæ munia, vnum quidem positum in facultate suum cuique tribuendi; alterum verò in puniendis facinorosis. Exempla eorum qui stateram transilierint possem adducere Imperatorum turpium, & eorum, qui non principes, sed pestes suæ reipublicæ fuere, vt Neronis, Domitiani, Heliogabali, Caracallę, Cambysis, aliorumque nimis multorum; sed hæc satis. Interea fuisse viros eruditos cũ Lilio Gregorio, qui ex vno hoc symbolo duo fecerint, Græca deceptos lectione, in qua modò iugum, modò stateram, legimus. Nam apud Plutarchũ Symposiaco ita enunciatur, μὴ σάρον ὑπερβαίνειν. *Alia explicatio.* quo loco σάρον quidã pro ζυγὸν positũ crediderũt. Sed ne multa, σάρος, vt Iulius Pollux explicat, est instrumentũ, quo pauimenta & areę verruntur, à verbo σαίρω σαρῶ. *σάρος quid.* Itaq; vertendum fuit, *Scopas non transiliendum*: hoc est, ne simus ad iracũdiã proni, neve leui de causa à ratione abducamur. Ita in carminibus aureis Pythagorę pręcipitur, ob leue erratum aliquod amico non esse succẽsendũ.

μὴ δ' ἔχθαιρε φίλον σὸν ἁμαρτάδος εἵνεκα μικρῆς.

& quæ multa περὶ μετριότητος ab aliis disputantur.

Chœnici ne insideas.] χοίνικι μὴ ἐπικαθίζειν. *Chœnix quid.* Chœnicem Clearchus hemerotrophum nuncupat, id est, diurnum cibũ, & demensum, quod in dies alicui impenditur: à recentioribus Latinis Sportula & Salarium. Rhemnius Fannius, aliiq; nonnulli, chœnicem mensuram aiũt esse quaterni sextarii:

Qui quater assumptus sit Graio nomine Chœnix.

Picus Mirandulanus in quadam oratione sic exposuit, vt omnia nos anima rationali metientes, ad mensuram & regulam cuncta dirigamus: ait enim: Præcipit Pythagoras, ne super modium sedeamus, id est, rationalem partem, qua anima cuncta metitur & examinat, ne otiosa desidia remittẽtes amittamus, sed rationis exercitatione ac regula & dirigamus assiduè, & excitemus. Hæc ille. Itaq; misero otio vita traducẽda nõ est, sed id penitus excutiamus. *Otium fugiendum.* Rectè Plautinus ille senex: *Adolescẽs cùm sis, & cùm est sanguis integer, rei tua quærẽda conuenit operam dare.* Itemq; *Nimis homo nihili est quipiger est, nimisq; id genus odi ego malè. Vigilare decet hominem, qui vult*

sui

suo tempore transigere negotia: qui dormit libenter, sine lucro & cum malo comest. Monet itaq; ne simus ἡμερέβιοι, sed exẽplo formicæ futuris prospiciamus. Vide Emblema 82. Cœlium Rhodig. lib. 16. variar. lect. cap. 17.

Ne cuiuis dextram inijceris.] μὴ παντὶ ἐμβάλλειν δεξιάν. Edocemur id noto versiculo:

Nec citò desisto, nec temerè incipio.

Cæterum porrigere, & dare dextram, est suppetias opemq; ferre; dare manus, victũ se facere; manum inijcere, vim inferre; manus addere, deridere. Monet autẽ, ne temere quemlibet in familiaritatem admittas, sed deligas quẽ diligas: quod conuenit cũ Solonis apophthegmate à Laertio ex Apollodoro relato. Amicos ne citò pares; quos autem parauẽris, ne reijce. Apud priscos si quid firmum & illibatum esse vellent, id dextra sanciebant, vt tradit Aurel. Probus. Accipiebant item dextram pro parte feliciore, religiosiore & sanctiore: & dextrum pro felici & prospero, vt Nonius retulit. Multum esset, & fortè nimius, si huc locos congererem de dextra porrectâ, pro fidei sacramento: ad alia itaq; veniendum. Vide, si placet, Emblemata 9. & 39.

Dextera quid significet.

Arctum annulum ne gestato.] μὴ φορεῖν στενὸν δακτύλιον. Idem & Plutarchus. Flamines etiam Diales apud Romanos ea ratione vtebantur peruio & casso annulo. Plautinum illud symbolo huic quadrat, *Libera sunt ædes, liber sum ego, liberè me vti volo.* Adeò libertas res est inæstimabilis, vt cẽsent iuris auctores. Sanè annulum pro hieroglyphico poni seruitutis, qualis est maritalis, constat ex veteribus. Nam etiam quantum etymo nominis ãnuli colligimus, deducitur ab AN, particula, quæ *circum* significat, ideoque compedum vel manicarum seu vinculum annulus notam habet. Ex hoc ergo Pythagorei videntur monuisse cauendũ, ne nos in eam seruitutem conijciamus, quę dura sit & incommoda, qualis est connubii societas & quasi colligatio, duris implicita molestiis, solicitudinum morsibus, & quasi laqueis, à quibus nos expedire minimè possumus, postquam volentes iugum trahere cœpimus.

Libertas res inæstimabilis.

Ignem ne gladio fodito.] πῦρ σιδήρῳ μὴ σκαλεύειν. Porphyrius ignem symbolum esse dicit naturæ, eamque ob rem in tẽplis asseruari, capitaleq; fuisse, si sacerdotes ignem ipsum extingui passi essent: quo pacto apud Romanos, virgines, Vestales, & apud Persas igni præficiebantur: qua de re alii, & Clemens non parum multa. Symbolum igitur ita placet explicare, diuinam naturam, hoc est, Deum immortalem, non gladio impetendum, hoc est, linguæ acumine & maledicentia. Pleriq; hoc significari dicunt, potentiorum iram non esse dictis lacessendam; quod id non nisi communi, aut certè multorum periculo fieri possit. Etenim periculosum est in eũ scribere, qui possit proscribere. Ex quo quidam cùm duceretur ad regem Antigonum, reus flagitii capitalis, qui ducebant, hominẽ bono esse animo monebant, futurum enim vt solueretur, cũ ad regis oculos peruenirет. At, inquit ille, Cyclopi me crudum vultis apponere? alludebat ad regem luscum. Quod cùm regi delatum esset, hominem iussit interfici. Ita in suam perniciem miser ille gladio ignẽ fodicanit. Quod de principibus dictum est, idem de aliis omnibus dici potest, neminẽ scilicet vel dicto vel facto lædendum, aut prouocandum, quod iracundiam excitet. Nam & sapienter accepimus à Salomone, moderatus sermo frangit iracundum animum, at durus furorem arcessit. Et hoc quidem symbolum vnum ex iis est, quæ Andocidæ Pythagoreo à Græcis scriptoribus, non Pythagoræ ipsi ascribuntur. Politianus aliter legit, πῦρ σιδήρῳ μὴ σκαλεύειν. *ignem ferro ne fodicato.* Alii πῦρ μαχαίρᾳ μὴ σκαλεύειν. *ignem gladio ne scalpito.* Scio & alios esse prouerbii sensus, ex quibus quidàm ita obscœnè concepti, vt pudeat dicere: quod ad morum cultum, vel honestam doctrinam facit, magis placet, & iis finibus nostra studia terminantur.

Ignis symbolum naturæ.

Iocus intempestiuus.

Cor ne edito.] μὴ ἐσθίειν τὴν καρδίαν. Cicero de Bellerophonte, vertit ex Homero:

Ipse suum cor edens campis errabat Aleis.

Et Phocylides, apud ignem sedentem cor frustra non minuẽdũ, præcepit hoc versu:

μὴ δὲ μάτην ἐπὶ πῦρ καθίσας μινύθῃς φίλον ἦτορ.

rectè quidem: nam præterquam quod tristitiarum moles, & curarum edacium onus aduersam valetudinem & corpori infestã adducit, nec cogitationum quoque studiis

liberum permittit esse animum. Non est igitur cor edendum, si simul & sapere & valere cupimus. Sunt etiam qui hoc symbolo vsum Pythagoram fuisse asseuerant, quòd cordis caro comesa, suapte natura non facilè concoquatur. Ex Cyrillo didicimus, cor supra craticulam impositum, prunis & igne supposito, apud Ægyptios significare iram furoremq; quòd cor edendum vetuit Pythagoras, eadem ratione cerebrum non edendum vetuit, hoc est, vt Græcè dicitur, *μὴ ἐσθίειν ἐγκέφαλον, cerebrum ne mandito*: quod ab alijs exponitur de obliuione fugienda. Ex quo Apuleius ait: Homines sunt anxijs mentibus, brutis corporibus, vita querula. Rectè quidem & verè: nam quot in homine sunt perturbationes, tot regnant quasi prædones infesti, & cruenti carnifices, qui nũquã conquiescere miserum animum permittant. Ea ratione de hominum conditione conquesti sunt Philosophi longè multi. Silenus enim pronunciauit, optimum non nasci, aut quàm ocyssimè mori. Huc referre possis Heracliti lacrymas de hominum miserijs, Timonis *μισανθρώπου* solitudines, Poetarum & Philosophorũ satyricos aculeos. Salubertimũ itaq; hoc oraculum Pythagoræ sapientis, in quo bona pars Philosophię moralis occupatur, tenẽdum mordicus, vt quisq; nostrum meminerit, se non parum profecisse, qui malis affectibus seueram legem indixerit. Sit ergo, vt Flaccus monet,

Humana conditio.

Lætus in præsens animus, quod vltra est,
Oderit curare, & amara læto
Temperet risu.

Nam & Chrysippus *λύπην*, quasi *λύσιν* hominis appellat: etenim qui tristatur & mœrore conficitur, quasi senescit miser, maciemq; & pallorem contrahit. Ideoque Galenus hoc vnum præcipit ad tuendam valetudinem, à curis acrioribus & à mœrore animum subtrahendum, eo quòd inde morbis afflictantur humana corpora, fieriq; interdum vt sanguis intra præcordia, quasi vi quadam trusus, confestim extinguat insitum calorem, ex quo tabes, aut etiam mors consequatur. Sed vt vult Iamblichus, cor ideò & cerebrum mandi non permisit Pythagoras, quòd quasi duo sint duces, & tanquam gradus sedesve viuendi & sapiendi. Quidam etiam sunt, qui symbolum id ad amicos traducãt, quibus non esse obtrectandum vel absentibus, ratio ipsa suadet. Amicum enim & cor, & corculum, blandiendi caussa dicunt: vtque sine anima & corde viui, sic sine amicitia commodè vita traduci non potest.

Cor & cerebrum cur non mãdẽdũ.

A fabis abstineto] *κυάμων ἀπέχεσθαι.* Timycha Pythagorica, cùm eam Dionysius cogeret id mysterij patefacere, ipsã arcanũ ne proderet, mordicus sibi linguã præscindens in faciem tyranni dicitur expuisse: quod idem scribit Iamblichus & Olympiodorus his ferè verbis in Platonis Phædone: Mulier, inquit, Pythagorica coacta enunciare, cur fabam non comesset, dicit, *φάγοιμι ἄν, ἢ εἴποιμι ἄν*. Rursus coacta cum esset, ait, *ἢ εἴποιμι ἄν, ἢ φάγοιμι ἄν*. Et demum linguã sibi abscidit, instrumentum scilicet & loquendi, & gustandi. Tametsi abditum est (inquam) fabæ mysterium, Anthiochæus in ijs, quæ de fabæ natura scripsit, ad Michaelem Byzantium Imperatorem, ait, fabas malum succũ ferre, in somnia turbulẽta facere, eamque ob rem Pythagoram fabis abstinuisse. Idem Plinius memoriæ tradidit. Heron. 2. rei rusticæ ex Geoponicis Didymi, idem cum Suida & Plinio; sed dicit in fabarum flore auspicium quoddam lugubre reperiri. Horatius Serm. 2. Satyr. 6.

Timycha Pythagorica.

Cur à fabis abstinendum.

O quando faba Pythagoræ cognata, simulq;
Vncta satis pingui ponentur oluscula lardo?

Origenes in eo, quẽ ipse *φιλοσοφούμενον* inscripsit, Zaretham ait Chaldęum has afferre causas, cur à fabis abstinendum esset, quòd faba si macerata ad Solem per aliquod temporis spatium dimittatur, seminis humani odorem contrahat. Clarius etiam hoc exemplum profert, quòd ea florente, vna cum flore in olla circumlutata si concludatur, humoq; obruatur, & post aliquot dies effodiatur, pudendi muliebris effigiem habere reperietur, & mox etiam puerilis capitis. Lucianus eo Dialogo, cuĩ *βίων πρᾶσις* nomẽ, illud pręcipuè notat, si viridem fabam folliculo exuas, apparere virilibus genitalibus similem: coctam autem si nocturno tempore ad Lunã certo spatio dimiseris, sanguini persimilem fieri. Acron, A faba, inquit, Pythagoras abstinuit, quòd viridis in pyxide ærea seruata, vertitur in sanguinem. Memoratur & illud Pythagoræ tributum apophthegma, qui rogatus, quo tempore Veneri opera danda esset; Cum te ipso fieri debiliorem

Mira de fabis.

& im-

& imbecilliorem voles, inquit, Plutarchus de institutione liberorum, abstinẽdum interpretatur à suffragijs, quæ per bicolores fabas vt plurimum feruntur: id quod & Athenienses in primis fecisse in principibus & magistratibus sortiendis, testis est Lucianus. Et κυαμοτρώξ, apud Græcos prouerbij vice dicitur in eum, qui inde victitat, hoc est, in dandis præstandisq; suffragijs, quasi Latinè dicas, *Faba rosor*. Scribit Pausanias, quòd Pheneutæ Arcadiæ populi, fabam ideo immundam & impuram existimant, quòd cum illic Proserpinam quærens Dea Ceres diuertisset, omnibus, qui eam hospitio suscepissẽt, legumina præbuit, præter fabas: quo argumento eam impuram esse agnouere, atq; deircò eã Pythagoras prohibuit. Marcellus Virgilius κυαμοὺς, oua est interpretatus; cyamonq; quasi κύησιν, fœturam & conceptum animalis intelligere maluit, ac si per ipsas fabas Philosophus non minus ab animalis principio seminéque abstinendum innuat, quàm ab absoluto iam & perfecto animali. Vide multò plura in Chiliadibus.

κυαμοτρὼξ gd.

Cibum in matellam ne immittas.] Σιτίον εἰς ἀμίδα μὴ ἐμβάλλειν. Amis Græcè, vas in quo vrina & excrementa deponuntur. Symbolum ita quidam interpretantur: sordidos & inhonestos homines nõ esse nutriendos. Sed placet interpretatio Plutarchi: ne sermonem vrbanum immittas in animum hominis improbi. Nam oratio cibus est animi; is corrũpitur & putrescit, si in animum insyncerum inciderit. Nõ igitur sunt (vt etiam in sacris præcipitur) inter sues seminandæ margaritæ. Vt enim subigenda, & cultu perdiligenti est paranda tellus, antequam ei semen mãdetur, ita non nisi rectè puteq; præparatis animis doctrina honestè cõmittẽda. Quorsus enim Horatius? *Nunc adbibe puro pectore verba puer*. Quod idem ipsum verbis alijs inculcat Clemens 2. Pædagogi: βδελύττεσθαι γὰρ τὸ ἅγιον μολύνεσθαι ὥσπερ ἐν εἰκός.

Amis gd.

Oratio cibus animi.

Ad finem vbi perueneris, ne retrouertare.] μὴ ἐπιστρέφεσθαι ἐπὶ τοὺς ὅρους ἐλθόντα. Sic Suidas: ἀποδημοῦντα ἐν τοῖς ὅροις μὴ ἐπιστρέπτειν. Hieronymus sic enũciat: *Cum profectus fueris, ne redeas*. Existimat enim Pythagoram animorum immortalitatem ostendisse, nec aliud quàm μετεμψύχωσιν, aut παλιγγενεσίαν significare. Monebat igitur, non esse vitam expetẽdã post mortẽ, vt Hieronymus exponit. Plutarchus de liber. educand. Cum moriendũ est, inquit, & vitæ terminum in proximo esse videamus, id æquo ferre animo debemus. Suidas verò: Cum peregrinatum est in finibus, non retroflectendum; vel, quod idem fert, apud Diogenem, In finibus peregrinanti non redeundum; hoc est, nõ in concupiscentijs & desiderijs, mutata iam vitæ ratione, viuẽdum esse, neque iis quidem voluptatibus, nec illecebris, quibus antea. Alio prouerbio dicitur, *A carceribus ad metam*. Sic ergo componẽda vitæ ratio est, vt cum iam vitæ bona pars transacta sit, non capiat nos ad pueritiam redeundi iners vanumq; desiderium; sed Deo, & naturè pareamus, & nugatoriam omnem spẽ ab animo propellamus; imò ne quidẽ speremus, nisi quod liceat.

Symbolũ hoc variè enũciatũ.

Superis impari numero, inferis pari sacrificandum] τοῖς μὲν οὐρανίοις περισσὰ θύειν, ἄρτια δὲ τοῖς χθονίοις. Ea ratione (vt id obiter) quidam putãt Pythagoram abstinendum iussisse trigla pisce, quòd per eam ternionis numeri mysterium coleret. Iamblichus tamen Pythagoram ait Apollini ex ternario numero sacrificasse, propter tripodem, vt ait, Veneri ex senione. Et Theon Smyrneus Platonicus, ternarium numerum in libaminibus ea causa solitũ adhiberi fuisse, quòd primus ipse inter numeros dicitur omnia esse. Sic & apud Græcos in compotationibus tertius crater Ioui sospitatori, secundus semideis & dæmonibus tribuebatur. Huc spectat illud tritum, *Gaudet numero impari Deus*. Multa de ternario numero Proclus ad initium Timæi Platonis, & passim apud auctores veteres.

In numero impari mysteriũ.

Seruatori tertius. adagiũ.

Per publicam viam ne ambules.] Διὰ τῆς λεωφόρου μὴ βαδίζειν. Sic Olympiodorus retulit φεύγειν τὰς λεωφόρους. Fugiẽdas vias publicas, vel à publicis viis deflectendum. Ficinus: Populares vias fuge, per diuerticula vadito. Politianus: Regiam viam declinato, per semitas ingreditor. Id traduci placet Gyraldo ad vitam cœnobitarum, quam bene, ipse viderit. Quidam per Y. literam à Philosopho designatam volunt fuisse, de qua multi multa. D. Hieronymus exponit: Ne vulgi sequaris errores. Nunquam enim tam bene cum rebus humanis actum est, vt optima

plurimis placuerint. Huc pertinet Euangelij præceptum: *Ne in viam gentium abieritis.*

Laborantibus succurrẽdũ, non otiosis.

Tollenti onus auxiliare, deponenti nequaquam] Alij legũt φόρτιον συγκαθαιρεῖν, μὴ δὲ συναποτιθέναι. Ficinus sic: Viro qui pondus eleuat, auxiliare, non tamen cum eo deponas. Sentẽtia hæc est, Simul quidem tollendum onus, non simul tamen deponendum. In eos symbolum dici potest, qui pridem aliquot vitę sanctioris institutum professi, ad laxiorem demũ se viuendi normam, seu licentiam verius, contulerint. Olympiodor. in Platonis Phędone ita legit: μὴ ἀποτιθέναι, ἀλλὰ συνεπιτιθέναι φόρον. *Non deponenda, sed vna subeunda onera.* Quod ipse ita exponit: Simul in vita operandum, non autem cõtrafaciẽdum, hoc est, συμπράττειν τῇ ζωῇ, οὐκ ἀντιπράττειν. Cum eo sentit Cyrillus: Non oportet (inquit) cooperari cuipiam ad ignauiam: sed ad virtutes & labores. Idẽ Plutarc. Symposiacis.

Olla vestigium in cinere confunde.] Post inimicitias irę meminisse malorum est, ait ille. Sic habet Prophetæ vaticinium: Olla igne & carbonibus succensa; hoc est, cor plenum curis & sollicitudinibus. Olla pro corde, cinis pro pœnitentia interdũ sumitur à sacris Doctoribus.

Olla et cinis quid in sacris.

Vnguium, criniumq; præsegmina vrina non inspergenda.] Ἀπονυχίσμασι καὶ κουραῖς μὴ ἐπουρεῖν. Quid verò dicas, si non calcandam, nec penitus negligendam rerum extremarum curam suo hoc symbolo docuit Pythagoras? Ideo, scribit Iamblichus, ĩ die festo nec vngues secari, neq; comas tonderi volebat. At contrarius est symboli sensus, si (vt Ficinus transtulit) enuncietur: Capillorum & vnguium superfluitates postquam absciderıs, pessundato: ac si innuat, de externis minimè curãdum. Theodoretus capillos mortalitatis habere symbolũ dicit; mortui enim sunt, nec doloris sensum habent. Aliter explicat Parœmiographus.

Capilli mortalitatis symbolum.

Quæ vncis sunt vnguibus non nutrienda.] Γαμψώνυχα μὴ τρέφειν. Monemur hoc symbolo, vt rapaces homines fugiamus, neve inter familiares & domesticos habeamus: quoniam rapiẽdi desiderio, insatiabiliq; auiditate omnia confundunt & conturbant. Quod præcipuè in aulis principum est videre, & quibus ferè huiusmo-

Æruscatores aulici.

di rei familiaris magistri præficiuntur de industria, qui amplius aliquid cõcedere & conseruare dominis ostẽtãt, vt eo amplius ipsi rapiant & furentur. Vnguicurua igitur non nutrienda, nec domi habenda. Alij verò significari volũt omnem rapacitatem è ciuitate exterminandã esse, quod & sensit Æschylus, qui leonis catulum non esse alendum in Repub. scripsit.

Οὐ χρὴ λέοντος σκύμνον ἐν πόλει τρέφειν,
Μάλιστα μὲν λέοντα μὴ 'ν πόλει τρέφειν·
ἢν δ' ἐκτραφῇ τις, τοῖς τρόποις ὑπηρετεῖν.
Catulum leonis alere in vrbe non iuuat,
Sed mage cauendum ne leonem nutrias,
Quem qui educarit, eius & mores ferat.

Quod de Alcibiade Poeta intellexit tum temporis adolescente in primis factioso, rerumq; nouarum appetente.

Aduersus Solem ne loquitor.] πρὸς τὸν ἥλιον μὴ λαλεῖν. Vsu comprobatum est, cum in disciplinis reliquis, nedum in prima re litteraria, non multum profecturũ, qui manifestę veritati cõtumax repugnat. Sol pro Deo interdum accipitur. Ergo aduersus diuinitatem loquendum non est. Aliter etiam effertur symbolũ, *Aduersus Solem ne meijto.* Quo cõmendatur verecũdia. Apud Hebræos is loquendi mos est, vt aliquid contra Solem fieri dicant, quod in conspicuo & aperto fiat, vt est apud Mosẽ.

Sol pro Deo.

Hirundinem sub eodem tecto ne habeto.] ὁμωροφίους χελιδόνας μὴ ἔχειν. Apud varios scriptores varia est huius symboli explicatio: Domesticas hirundines ne habeto: Ne domi patere hirundines. D. Hieronymus reddit, Hirundinẽ in domo non suscipiendam. Alius: Sub eodem tecto hirundinẽ ne habeto. Marsilius Ficinus: hirundinẽ domi ne suscipias. ὁμωρόφιος enim est eiusdem vel tecti vel culminis. Significatur, admittendos non esse in cõtuberniũ amicos illos fucatos, qui sui compendij causa colant amicitiam. Auctor ad Herennium: Vt hirundines ęstiuo tempore præsto sunt, frigore pulsæ decedunt; ita falsi amici, sereno vitę tẽpore adsũt; simulatq; fortuna immutata est, deuolant omnes. Alij tamen de garrulis, & suspicacibus dici malunt. Quo spectat illud Horatij: *Percunctatorẽ fugito, nam garrulus idẽ est.* Alexander Myndius, & Dionysius Heliopolites, hirundinem in somnis malum significare prodiderunt: vt non temerè videatur Pythagoras hirundinum consuetudi-

Amici fucati non admittendi.

Vide Emblema 70.

tudinem vitandam præcepisse.

Stragula semper circumuoluta habeto.] τὰ στρώματα ἀεὶ συνδεδεμένα ἔχειν. Monere Pythagoram crediderim potius (ait Gyraldus) vt parati atq; expediti semper simus, quasiq; in procinctu, tanquam peregrè abituri. Nam & in castris, cùm migrandum est, omnia conuoluta habere, & colligata, conuasataq; solemus. Ad animum tamen conferri potest, ac si ab hac mortalitate sit migrandum, ne nos imparatos mors offendat. Quasi nos moneat, cum non firmam hic & stabilem mansionem habeamus, & varij plerumque casus immineant atq; impendeāt, vt parati semper simus, quocumq; locorum peregrinādum sit, sedesq; mutandę: nosque in nobis ipsis omnia nostra posita habere, omnesq; fortunę casus longè virtute inferiores esse ducere debere; & demum tales esse, quales erant, qui sua secum bona omnia in patrię direptione ferre asseuerabant.

Semper ad migrādum nos paratos esse oportet.

In annulo Dei figuram ne gestato] *In annulo Dei imaginem ne circumferto.* Sic enim Iamblichus explicat, ἐν δακτυλίῳ θεοῦ εἰκόνα μὴ περιφέρειν. ea scilicet ratione, ne polluatur. Cyrillus, Deorum imagines, inquit, ne feras in annulis: in hāc sententiam, & significationem, de Diis ne facilè diuulges. Sed Cœlius Rhodiginus sic interpretatur, nō esse animam, quæ imago Dei est, mersandam in corpus, quo planè, vti annulus gemma, animæ vis contineri videtur, nec mancipandam. Sed, vt Gyraldus ait, symbolum nos monet, ne in delitijs & propatulo Dei effigiem ac memoriam habeamus: nam non temere, & vulgò Dei nomen pronunciandum Hebræis, nobisque: operta enim & arcana esse oportet diuina mysteria.

Non assumes nomē Dei in vanum.

Sellam oleo ne abstersoris.] Ἐλαίῳ τὸν θᾶκον μὴ ὀμόργνυσθαι. Quidam putant, nos moneri, vt amicorum omnia ita curemus atq; propria: neque blandis verbis, & sermonum fuco placeamus, sed veri studio: sedes enim amicitię veritas est, non adulatio. Quid si nos ita interpretemur, vt θᾶκον pro throno & cathedra, vt Latini sedem & sellam pro solio & tribunali, id est, pro imperio & magistratu accipiunt? Oleū pro assētatione poni, ex sacris litteris proditum, vt & prō fictis sermonibus palpoque: vt illud Dauidis: *Oleum peccatoris non pinguefaciet caput meum.* & Prou. *Oleum ore ferre*, de assentatione blandiētium dici videtur. Et, *Oleum ferre in auriculam.*

Oleū pro assentatione.

Coronam ne carpito.] Στέφανον μὴ δρέπεσθαι. Cyrillus, Hieronymus, alijque tradunt, Pythagoram eo symbolo monuisse discipulos, ne vrbium & ciuitatum, in quibus eos esse contigeret, leges decretaque contemnerent, neve violarent, sed ea custodirent ac inuiolata seruarent: neve magistratus principesque vrbium, qui & hodie per coronarum & diadematū insignia significantur, lacessendo prouocarēt. Id quod & Christianis legibus præcipitur. Pindarus rectissimè dixit, legem omnium esse dominam, cui vt Deo parendum: & Aristoteles, aliiq; multi præceperunt: qua ratione Plato minatur excidium ei ciuitati, in qua non lex magistratibus, sed legi magistratus præfuerint. Mitto præclaram disputationem Dionis Chrysostomi de legibus: tantum admoneo, coronam pro regio fastigio, ipsaque adeò nomophylacia multos sanè auctores adnotasse, quorum rationes, quia satis celebratas existimo, hic non recito.

Corona pro magistratu.

Quæ ceciderint ne colligito.] τὰ πεσόντα μὴ ἀναιρεῖσθαι. Id & superstitiosè hodie à quibusdam obseruari monuit Gyraldus: quem tamen morem si ad animum, & animi cibum conuertamus, nihil superstitionis erit metuendum. Suidas huius meminit, ad hunc modum: τὰ πίπτοντα ἀπὸ τῆς τραπέζης μὴ ἀναιρεῖσθαι. & eadē ferme quę Diogenes affert. Sunt & qui sic efferunt: μὴ γεύεσθαι ἅπερ ἂν ἐντὸς τῆς τραπέζης καταπέσῃ. id est: *Ne gustato quæcumq; in mensa deciderint.* Sunt qui paulò popularius explicant; *Quæ deciderint, ne tollito*: hoc est, non decet quēquam suarum rerum esse auidiorem, vt etiā vilem sese demittat ob assem, quod Horatius ait. Nisi quis malit ad suorum mortem referre, quos ardentius appetere, vel requirere, præter humani iudicii modum est. Video & qui non malè ad lites accommodent, quas semel extinctas, non oportet reuiuiscere, vt Iurisconsulti asseuerant.

Explicatio symboli.

A gallo candido abstineas.] Ἀλεκτρυόνος μὴ ἅπτεσθαι λευκοῦ. Laertius, & Suidas scribunt, gallum album non attingendum, quòd Ioui sacer sit, & Lunæ, atque horarum nūcius & diei. Meminit 4. Sympos. Plut. sed causam nō affert. Scribit Pausanias in Laconicis, in Methana ad Isth-

mum vrbe, ciues contra Africum vineis florescentibus ac germinantibus infestum, galli pennis albis ac niueis remedio vsos fuisse, quem gallum homines in diuersa trahentes discerpebant, per vineas discurrentes, demum in eundem locum redeuntes, vbi discerpserant gallum sepeliebant. Diuersi hi fuere à Pythagoræ institutis, quem tradunt gallum album adeo amasse, vt si quem videret, fratris germani loco salutaret, & apud se haberet: suis tamen sectatoribus, qui politici dicti sūt, permisisse ait Iamblichus, vt gallum, agnum, & alia quædam paullo ante nata, præter vitulum, rectè sacrificarent. Idem ferè Suidas.

Pythagoras in gallos albos amor.

Panem ne frangito.] Ἄρτον μὴ καταγνύειν. Plerique sic interpretantur, vt dicant, hominis vitam distrahendam & consumēdam nō esse, ea scilicet ratione, quòd panis sit humanæ vitæ subsidium. Alii verò ita, vt ad cōcordiam & communionem conseruandam inducamur. Nam vt ex multis granis vnus panis conficitur; sic ex multorum voluntate & consensu communio & concordia conflatur: quibus ita paruæ res crescunt, vt contra maximę dilabātur. Ab ea Pythagorea superstitione Christiani sunt alieni maximè, quorum religio in fractione panis pręcipue sita est ex Dominico instituto, hoc est, Christi Seruatoris, quo Deus sese verè ipsum nobis exhibet. Apud Plutarchum Sympos. Lucius Tyrocheus eos Pythagoreos reprehendit, qui in amicorū sociorumq; cœnis panem non frangebant. Apud Q. Curtium, cùm Alexāder Macedo Roxanis amore captus, eam vxorem duceret, in medio cupiditatis ardore iussit afferri patrio more panem: quod erat apud Macedones sanctissimum coniectorum pignus: quem panem diuisum gladio vterq; libabat. Credo (inquit Curtius) eos, qui gētis mores cōndiderunt, parco & parab.li victu ostendere voluisse iungentibus opes, quantulo contenti esse deberent.

Cōcordia non violanda.

Alexander panē gladio diuisit.

Salem apponito.] Τὸν ἅλα παρατίθεσθαι. Quia sal à putrefactione seruat omnia, & ex purissimis liquidissimisq; cōstat rebus, aqua mariq; pro amicitiæ symbolo sale vsi veteres Pythagorei. Huic symbolo nonnihil cōgruit Prouerb. *Salem & mensam ne prætereas.* nam sale & mensa amicitia sancitur, vt ex sequentibus intelligitur. Antiqui salem apponebāt in conuiuiis hospitibus ante alios cibos, quo amicitiæ firmitas significabatur, vel quia conseruat & producit rerum multarum corpora, vel quia ex aquis multis & fusilibus sal cogitur, & in solidum quid & vnum coalescit: ita ex diuerso conuenie̅tes animi coniunguntur. Sunt qui hoc symbolo iustitiam significari putent: nam sal, inquiunt, nota modestiæ, quoniam in cibatu hominis admittitur, nec plurimus nec minimus, nam vtrumq; respicitur. Sed & salem mysticę sapientiam prudentiamq; legimus: itaque dices in communi sermone, omnibus in rebus salem adhibendum. Et faceto mordacique lepore quodam dicta, salem & sales nostri sæpe dixere. Quin & pro acrimonia sal ponitur, vt oleum pro mollitia. Scribitur à Platone, salem diuinis rebus maximę conuenire: idcircò ab Homero diuinus sal appellatur: quod ab Hebręis Plato accepisse videri potest, apud quos Moses omnia, quæ in sacrificio offeruntur, sale condiri pręcipit, cùm ait: καὶ πᾶν δῶρον θυσίας ὑμῶν ἁλισθήσεται. In Euangelica historia, sed alio sēsu dicitur, *Omnis victima salietur.* Apud gentes ad placādos deos sal apponebatur. Ouid. in Fastis:

Sal pro amicitia.

Pro iustitia.

Pro Sapientia.

Pro acrimonia.

Ante deis homines quod conciliare valeret,
Far erat, & puri lucida mica salis.

In via ne seces ligna.] ἐν ὁδῷ μὴ σχίζειν ξύλα. Via, vitæ humanæ cursum; & lignum, fortem animum, etiā in sacris literis videmus significarę. Malim tamē nos moneri, ne publica, & quę sunt vniuersitatis, turbare velimus. Ad eam rem tit. iuris, Ne quid in loco publico, & similia Prætoris interdicta.

Publica non turbanda.

Ne libes diis ex vitibus non amputatis] Μὴ σπένδειν θεοῖς ἐξ ἀμπέλων ἀτμήτων. Salomō Rex maximus & sapiēs, vineā seu vitem, hominis stulti vitam intelligit, quæ sine doctrina est bonisq; actionibus. Et id non vnius Pythagorę fuit pręceptū, sed & antiquorum legibus cautum, vt meminit Plinius. Seruius Maurus in sacris d.ci ait, vt is furore corripiatur, qui de vino sacrificauerit, quod de vitibus esset imputatis. Romani etiam Iouis sacerdotem (vt ait Plutarchus) sub vitem ingredi noluerant, quod eum scilicet ebrium fieri nō deceret.

Vitis non putata, hominis stulti symbolum.

Ne sacrificato sine farina.] μὴ θύειν ἄτερ ἀλφίτων. Hoc est, vt mundi ac mente candida, & expurgata conscientia, probeq;

expia-

Mola pura Deo sacrificandum. expiata, Deo sacrificemus. Itaq; & gentes molā, quæ ex farina & sale conficiebatur, victimarum capita, antequam inactarent, inspergere solebat. Et Hebræi eadem causa, vt coniicimus, sua pleraq; sacrificia, farina & oleo conspersa Deo offerre consueuerant, vt est apud Mosem, Philonem, Iosephum.

Adorato circumactus.] Προσκυνεῖν περιφερόμενος. Vertigine actus adorato. Plutarch. videtur hoc adscribere Numæ, non Pythagoræ, qui & multa scitu digna de *Vertigo in sacris.* vertigine in sacris affert. Author quidam eruditi; hoc symbolo prudentiam circa diuinas preces voluisse indicare Pythagorā, ne in nos videlicet iure retorqueri posset, *Nescitis quid petatis.* Scio hac de re multa, scituq; digna posse huc conferri: sed quia Theologorum verius, quàm Philologorum pensum est, ad alia facio transitum. Interim vide Parœmiographum.

Adoraturi sedeant.] καθῆσθαι προσκυνήσαντας. Exponitur sic. Oportere certa vota concipere, & in his, quæ optima fuerint, perseuerare. Id dictum ea ratione, *Sedendo animus fit melior.* quòd sedētes meliorem pacatioremque animum assequi existimant; (nam sedendo & quiescendo animus melior fit, teste Philosopho) eaque causa rectius de re quaque censere. Ergo iudicem, dum sententiam est dicturus, pro tribunali sedere, tanquā Deo sacra sit facturus, legibus cautum est. Consule Emblema 145.

Surgēs è lecto vestigium corporis confundito.] Ἀνιστὰς ἐξ εὐνῆς, συνταράττειν τὰ στρώματα. Parœmiographus hic fallitur, qui putat idem esse hoc prouerbium, *Stragula semper conuoluta habeto.* cum hoc, *E lecto surgens, ipsa conturbes stragula.* Plu*Thalamo debetur reuerentia.* tarchus Symp. hoc ait pertinere ad pudorem thalami & reuerentiam, quam tectam & illibatam esse oportet. Sic Gyrald. Surgens è lecto, stragula explicato, exponit è somno mortalis huius vitę erige te ad diei lucem, & ad cœlestium, diuinarumque rerum contemplationem: corporeos sensus deserito, & perinde corporis vestigium & stragula confundito: hoc est, ne ad momentanea & mortalia, sensuiq; obnoxia respexeris, eorumve memineris. Nō poterit ergo rectè philosophari, qui fluxarum rerū curam non abiecerit. Nā & sacri interpre*Lectus, carnis voluptates.* tes per lectum, seu cubile, carnis voluptates interpretantur: quòd & poëtæ seculi, lectum seruare purum castumq; lectum non polluere, lectum fœdare dicunt.

A piscibus abstineto.] Ἰχθύων μὴ γεύεσθαι. Quo loco dicit, nullum piscē idoneum ad sacrificium, de Ægyptijs intelli- *Piscibus an sacra fierent.* gendum: nam & apud gentes quasdam veteres de thynno & anguilla rē sacram faciebant, quod pluribus ostendit Athenæus in 7. Et M. Varro lib. 3. de re rust. de certis piscibus rem sacrā fieri apud Lydios scribit. Non tamen existimandū est, omni genere piscium Hebræos abstinuisse, quippe qui tantum vesci ijs prohibiti essent, qui pinnulis & squamis carerent, vt est apud *Gētes quæ pisces non edebant.* Mosem. Sanè præter Ægyptios, & Syros abstinuisse piscium vsu legimus. Itaque apud eos Atergatis Dea colebatur, quæ sic dicebatur, quia sine pisce esset, quippe Syrorum lingua, *Ater*, priuatiua est dictio, & *Gatis* piscem significat. Homerus etiā videtur abstinentiam piscium asserere, quòd nusquam suo carmine pisciū esum ostenderet: quod idem Plutarchus meminit, Meleager tamen Gadadeus ἐν χάρισι tradit, Homerum, cùm Syrus esset, iuxta patrium morem fecisse, vt prisci illi heroes piscibus abstinerent. Sed potuit ea quoque ratione Pythagoras pisciū vsum interdicere voluisse, quòd fortasse ab Hebręis didicisset, pisces ignobilissima esse animalia. Tradit enim Philo in sua cosmopœia, inter *Pisces qualia animalia.* animalia primos esse creatos pisces, quia videlicet eorū sit anima ignobilissima, vt hominis est acutissima: quæ autem amborū est intermedia, terrestribus & volucribus data est: magis enim hęc sensilis quàm in piscibus: hebetior verò quam in hominibus. Ergo inter animantes, Deus pisces primos condidit, magis corporis substantiæ, quàm animæ participes, & quodammodò animalia & nō animalia, mobilia in anima, atq; ad ipsam solam corporis conseruationem Deus illis indidit spiritum animalem, seu (vt dicitur) sal carnibus inspergitur ne facilè putrescant. Vide Plutarchum περὶ σαρκοφαγίας, & H. Steph. ibidem. Consule etiam Adagiographum, qui multa in symbolum *A piscibus abstineto*, congessit.

Vnde profectus Stemmatum vsus.

EX QVO factum esse constat, vt sapientes quiq; posteri inuentioni huic tam

ingeniosæ multum ornamenti adiecerint suis tum libris, tum disputationibus: sic etiam permulti nobiles & generosi, virique principes, qui bellicis olim negotijs præfecti sunt, vt etiam hodie, qui eũdem dignitatis gradum obtinent, quò sui nominis atque familiæ splendorem quàm latissimè propagarẽt, stemmata quædam & symbola sibi vsurparunt. Et certè omnibus penè gentibus in more positum fuit, vt speciale aliquod signum militare haberent, quo facilius cogi possent, & in vnum conuocari locum milites, qui vel fusi vel sparsi extra castra essent. Occurrit mihi quod Diodorus Siculus 1. Βιβλιοθ. retulit, quo loco initium eiusmodi schematũ videtur repetere à temporibus Osiridis, his planè verbis: τὸ δ' οὖν Ὀσίριδι συνεστρατεῦσθαι δύο λέγουσιν υἱοὺς Ἄνουβίν τε καὶ Μακεδόνα, διαφέροντας ἀνδρείᾳ ἀμφοτέρους χρήσασθαι τοῖς ἐπισημοτάτοις ὅπλοις ἀπὸ τινῶν ζώων οὐκ ἀνοικείων τῇ περὶ αὐτοὺς εὐτολμίᾳ. Pindarus enim testis est, Amphiaraum in expeditione Thebana pictũ draconẽ in clypeo circumtulisse: Statius Capaneum hydræ; Polynicem Sphingis imagine vsos in scutis fuisse. In bello Troiano Agamemnon pictũ habebat in scuto Leonem vnà cum epigrammate, οὗτος μὲν φόβος ἐστὶ βροτῶν. Vlysses delphinem: Typhonem Hippomedon ore fumos efflantem: Perseus Medusæ vel Gorgonis caput: Virgil. 7. Æneid. ad finem, graphicè nobis exhibet arma Turni picturis elegantibus & ingeniosis conspicua, his omnino verbis

Ducũ bellicorum varia insignia.

Ipse inter primos præstanti corpore Turnus
Vertitur arma tenens, & toto vertice supra est:
Cui triplici crinita iuba galea alta Chimæram
Sustinet, Æthnæos efflãtem faucibus ignes.
At leuem clypeum sublatis cornibus Io
Auro insignibat, iam setis obsita, iam bos,
(Argumentum ingens) & custos virginis Argus,
Cælataq; amnem fundens pater Inachus vrna.

Et Romanis in more positum olim postes spolijs hostium exornare. Verba hæc Polybij: ἔν τε ταῖς οἰκίαις κατὰ τοὺς ἐπιφανεστάτους τόπους τιθέασι τὰ σκῦλα. Virgil. 2. Æneid.

Postes olim spolijs ornati.

Barbarico postes auro spolijsq; superbi,
Multaq; præterea sacris in postibus arma:
Captiui pendent currus, curuæq; secures:
Et cristæ capitum, & portarum ingentia claustra,
Spiculaq; clypeiq; ereptaq; rostra carinis.

Neq; enim dubiũ potest esse, quin & cęteri Nobiles suæ insignia familiæ, seu symbola quædam propria sibi vẽdicarint. Homerus alter 8. Æneid. id minimè sibi prætermittendum putauit, cum Turni auxiliares copias memorat, quorum hominũ arma signaq; diligenter & studiosè persecutus est. Cimbrorum & Teutonum bello illo horribili, quod in Mario Plutarchus describit, id memoria dignum notat, eos populos, quanquam immanitate barbaros, suis in peltis, scutis, alijsq; id genus bellicis instrumentis, non modo nitorẽ armorum habuisse, sed & depictas ferarũ imagines. Nonnulli putant Marium primum Aquila pro schemate vsum, vt præter cæteros testis occurrit Val. Maximus. Primis enim imperij Romani tẽporibus, in expeditionibus bellicis cùm educenda esset acies, aut etiam manus conserendæ, pro signo, fœni manipulis vtebãtur: vnde legiones manipulares primò appellatas esse cõstat. Sed cùm incrementum aliquod cepisset imperiũ, signa alia sibi finxerunt, qualia fuere Lupi, Equi, Apri, Minotauri, pro vario Principum arbitrio, qui militibus præficiebantur. Sed vt ea demum Aquila vsurpari cępta est pro publico & perpetuo imperii Romani symbolo; sic vsus inualuit, vt quæcunq; legio distinctas insigniũ notas haberet: quod posteris ita transmissum est, vt eius rei memoria, quanquam longa temporum intercapedine, longoque spatio, & penè vetustatis obliuione demersa, scriptorum beneficio tamen nondũ intermori potuerit. Dio tradit in Pompeii Magni annulo expressa fuisse trophęa tria, vt ante idem Sylla dictator fieri sibi curarat. Plutarchus verò ait, in eo summi pretii lapillo, qui Põpeii fuit, quiq; post mortem eius, Cæsarem coegit ad lachrymas, Leonis cõspicuam fuisse imaginem ensem tenentis. Quod genus doctrinæ recõditioris quanquam plerique ludicrum esse cẽseant, ausim tamen dicere, id sapiẽtibus olim hominibus familiare habitum, pro certo constare: quod declarant erudita & literata illa symposia: quo maximè nomine Principibus digna videri debet ea exercitatio, quos si verè Principes agant, lite-

Aquila quis primus pro signo vsus.

Principũ quale olim studium.

ratis

ratis colloquiis suas epulas cōdire par est: non vt inertes quidam aulici, & (quod dicebat ille) ariètes in aureo vellere, qui lapillis & tesseris, qui cubis & foliorum lusu non modò totos dies terunt, in quibus luditur quidem, sed interea permultum otij & pecuniarum impenditur, multoque plus temporis insumitur, quàm necesse esset; cum in ea symbolorum doctrina exercēda, & liberis hominibus digna cognitione, nō mediocris vtilitas capiatur, ingeniū intendatur, iudicium augeatur, exerceatur memoria mirifica oblectatio capiatur. Sed hæc missa faciamus.

Numismata quorundam. Principū. Quā enim superioribus anteactis sæculis hic symbolorum vsus magnis quibusdā viris arriserit, exemplis innumerabilibus testatum habemus: Quin id antiquarij & studiosi lōgè ante, & hoc nostro sęculo diligenter obseruarunt in quibusdā priscorū temporum numismatis æreis & argenteis, tū saxis & ædificijs, longa sæculorum caligine, & quasi senio ferè omninò collapsis, ex quibus illorum veterum hominū studium agnoscunt in obseruandis familijs, vel gētis alicuius stemmatis, aut effingendis iis, quæ ipsi suo arbitratu conceperant, quæq; vel multis, vel certè paucis, & quidem eruditis atq; ingeniosis proposita esse cupiebant. Siquidem, vt è multis pauca sub legam, *Alexandri symbolum.* Alexander Magnus Serpentis imagine vsus est, quòd se à Ioue Ammone patre sub forma serpentis esse natum credi vellet. *Augusti.* Augustus Cæsar magnam sui animi moderationem, alienumq; ab omni temeritate iudicium, id est, maturitatem in rebus gerendis ostensurus, in altera numi aurei parte, quod cudendum ea maximè caussa iusserat, Papilionem vna cū fluuiatili Cancro cælari voluit; altero quidem tarditatem, altero verò celeritatem intelligebat. Eundem & Sphingis imaginem in sigillo seu sphragidio sumpsisse memorant, quo plerią; coniiciūt, eum designasse suam in rebus obscuris illustrandis, & conficiēdis negotiis alioqui perplexis admirabilem solertiam, quod tamen signum commutauit Republ. primùm composita, & imagine Alexandri Magni postea fertur vsus, fortasse vt Monarchiam, qua se dignum putabat, intelligeret: quam vbi magna, planeq; inaudita felicitate cōsecutus est, non alia delectatus est imagine quàm sua. Mæcenas eques Augusto familiarissimus, Ranam vsurpauit, fortasse Seriphiā, *Mæcenatis.* vt quibusdam placet, ad arcani fidē, quam vnicè obseruabat ille, designandam. Titus Vespasianus Augustum æmulatus, proprium sibi ac peculiare schema vel symbolum habuit, quo maturandum esse præcipiebat, Delphinum anchoræ alligatum. *Vespasiani.* Narratur historijs Ecclesiasticis, & D. Hieronymi Commentariis literam Hebraicā *TAV*, salutis fuisse olim signum, etiā Paganis ipsis habitum, quod parietibus templi Serapidis passim visum fuit. Nullus est ex nostris, quin audierit aut legerit memorabilem illam Constantini Magni expeditionem aduersus Maxentium, qua maximè signis militaribus signum Dominicæ Crucis tum primum cœpit. Et certè Crux meritò pro salutis nota vsurpari cępta est, quòd T, literæ, quod fuit olim absolutionis signum, videatur respondere, si picturam & lineas spectes. Vide quæ subiunximus de S. Cruce, Emblem. 150. & 151.

Ciuitatū quarūdā insignia. Quid enim, vt externa illa, quæ innumerabilia sunt, transiliam, vt quę leguntur de Atheniēsium Noctua, Persarum Aquila aurea, vel Solis effigie, aut igni sacro, Thebanorum Sphinge, Osiridis Cane, Cyri Gallo aureo, & aliis etiam pluribus, de quibus fidem scriptores faciunt? Sed nescio quo modo nos magis delectāt & afficiunt domestica, vt est nauis illa, quam pro stemmate habuerunt Franci veteres; sicuti Sidonius Apollinaris & Panegyristes ille Pacatus testantur: quod idem signum Parisiorum esse adhuc apertè videmus: vt tria illa Repagula rubea seu vectes, quibus in publico stemmate Burgundiones vsi sunt; vt Vrsi, quibus Heluetii: vt Leones, quibus Germani quidā duces: vt Igniarium vnà cum silice, quo equites illi torquati, qui à Burgundo Duce primum instituti sunt? longum enim esset in singulis immorari, & ad ea omnia explicationes adiicere. Quid, inquā, nunc memorem veterum illorum Gallorum stemmata & insignia, quæ sibi vel ingeniosi finxerunt, aut aliqua nacti sunt occasione, vel tanquam hæreditario iure posteri vsurparunt?

Quia tamen nimius essem, imò verò fortasse nimius in ea rerum veterū commemoratione, quas subinde fateri cogimur lōga vetustatis obliuione nobis penè deletas & obliteratas: facilius videtur, meq;

quidem

quidem iudicio, in ijs pedē, vt ita loquar, figere, quæ non tam priscorum hominum libris, quàm ipso nostrorum patrum, & quidem huius ætatis hominum exemplo, planè attinguntur. Itaque præter publicum & solenne imperij Germanici stemma, quod Carolus V. superioribus annis pro imperatorio iure habuit, symbolum etiam peculiare sibi vendicauit, duas Herculis Columnas, vnà cum symboli animâ VLTERIVS. Lodoicus XII. antequam ad regnū euectus esset, aliqua ratione Histricem, quem Porcum spiceū vulgus appellat. Franciscus I. felicis memoriæ Princeps, tria lilia, quibus alij Reges regio nomine fuerūt vsi ad hæc nostra vsque tempora, & Salamandram aliqua causa propriam sibi fecit. De Salamandra Francisci I. hoc placet adijcere, quod pauci, aut nulli ex scriptoribus attigerunt vel ex nostris, alioqui curiosis & eruditis; fortè quia sensum Principis assequi non potuerint, aut quia noluerint teneros amores, quibus ille delectatus fertur impensius, suis celebrare commentarijs. Accepimus enim à patribus, principem reuera maximum, à quibusdam familiaribus nō semel monitum, abstineret ab vsu amorū nimio, opposuisse consultoribus alioqui bonis suam Salamandram, quæ (seu saxum, seu animal sit, non est hoc loco quærere) coniecta in focum crepitantem, dicitur algore suo flammas restinguere. Ad altiorem tamen sensum traxit Salamandram regiam auctor distichi, quod litteris aureis exscriptum vidimus in regia Callirhoes, id est, ad saltum Fontis aquæ bellæ, his omninò numeris;

Vrsus atrox, aquilæq; leues, & tortilis anguis,
Cesserunt flammæ iam Salamādra tuæ.

Celebratur Francisci victoria de Heluetijs, quorum symbolum vrsus, quod & in numismatis ipsorum videre est: item de Germanico Cæsare, Carolo V. cuius insigne Aquila, ratione Imperij: deque Duce Mediolanensi, cuius gentilitium stemma Serpens, de quo nos speciatim ad Emblema primum. Henricus II. eius filius, crescentem Lunam, vnà cum hemistichio, DONEC TOTVM IMPLEAT ORBEM. Margaris Nauarræa Regina, magni Frācisci soror, Heroina verè illustris, Heliotropiū nō sine causa sibi legit. Carolus IX. duas columnas in se complicatas vnà cum, PIETATE ET IVSTITIA, descripto epigrammate: haud dubiè significatum hoc symbolo duplici, principatū omnem Christianū duabus niti quasi columnis firmissimis, pietate seu religione, quæ Deo iūgit: & iustitia, quæ societatem tuetur hominum, & concordiā ciuili vinculo firmat, vnaque homines hominibus consociat. Henricus III. Gallico & Polonico regno potitus, symbolo triū coronarū specioso donatus, ex quibus duę ęqualiter iunctæ visuntur, tertia verò sublimior ac superior, addito subtus emblemate, MANET VLTIMA COELO. Henricus IIII. rex inuictissimus, & Galliarum bono singulari natus, vel cuius heroicæ virtutes laudationem omnem superāt, inter multa schemata, quibus certatim exornatur à viris eruditis, hoc ferè primum euulgatum, vt sceptra duo colligata, ense intermedio simul aduectantur, ad regni Francisci & Nauarrici ius designandum, addito verbo, DVO PROTEGIT VNVS. Sed id quidem parum, si tanti, tamque inuicti Principis res gestas cum summa omniū admiratione velimus æstimare, quem Thrasybulo, & Camillo superiorem censere non dubitamus, imo ex nostris, Carolo Magno, & Philippo Augusto vel parem, vel certè nusquam inferiorem cognoscimus: qui tantum nobis profuit, vt merito iure illi salutem, vitam, ornamenta dignitatis omnia, libertatē debeamus. Id nisi sponte confitemur, indigni luce communi sumus. Pacē Princeps bonus armis quæsijt, imò qui nunquam nisi lacessitus ad arma prosilijt. Et quis in magna etiam armorum licentia eo principe mansuetior? quis parta victoria in supplices ac victos clementior? quis in pactis cōuētis, in inducijs, fœderibus, promissis omnibus constantior ac fidior? Communi quodam errore lapsos se fatentur, qui aduersus eum coniurarant, postquam agnouerunt quis, & quantus esset, arma sponte abiecerunt, manusq; dederunt: illi autem vicerunt, qui se victos fassi sunt; ipseque Princeps duplici victor nomine, qui sese vicit in victoria. Catharina Medicea, Regum mater, Iridem seu cœlestem arcum, adiecto symboli argumento, φῶς φέρει ἠδὲ γαλήνην. Annas Mommorancius, militum magister, nudum Ensem, vnà cūm verbo

Symbolū Caroli V.
Lodoici XII. Galliæ Regis.
Salamandra Frācisci I.
Henrici II.
Caroli IX.
Henrici III.
Henrici IV.
Eiusdem laus.
Catharina Medicea.
Mommorancy.

Borbonij Cardinalis. *Caroli Lothareni.* *Francisci Turnonij.* *Christophori Madruccij.* *Alphonsi Regis.* *Francisci Sfortiæ.* *Laurentis Medicei.* *Prosperi Colūnæ.*

lo ΑΠΛΑΝΟΣ: quo innuebat, se ab omni fraude alienum, operam fidā ac studium in summo magistratu præstitisse. Marescallus Santandreus nodum Gordium. Pleriq; idem tribuunt Regi Catholico, vt Iouius ipse. Cardinalis Borbonius, pastoriciæ dignitatis notam, Ensem seu gladium flammeum habuit, quo verbi diuini vim intelligi aiunt. Carolus Lotharenus Cardinalis Hederam altæ pyramidi hærentem, vnà cùm versiculi parte altera, TE STANTE VIREBO. Franciscus Turnonius Cardinalis cęleste Manna. Christophorus Madruccius Cardinalis Tridentinus, Phęnicem se igni comburentem, vnà cum sententia, PERIT VT VIVAT: Ferrariensis deniq; Cardinalis Hesperidum mala ab insomni non custodita dracone, quo virtutes significari constat. Alphonsus Aragonum rex libro aperto, ad libertatem designādam, vti maluit. Franciscus Sfortia cùm Ducatum Mediolanensem obtineret, Canis sibi symbolum pingi fingiq; curauit, vnà cum epigrammate, NEMO QVIETVM IMPVNE LACESSET. Duo inter cætera Principum Italorum symbola, eruditis hominibus placuerunt, nempe vnum Laurentis illius Medicei, & alterum Prosperi Columnę: Ille quidem tres plumas habuit colore triplici distinctas, albo, viridi, rubeo, vnà cùm SEMPER, adiecto vocabulo, quod eruditi homines ad virtutem triplicem, Fidem, Spem, Charitatem, retulerunt: Hic verò Columna, quo tempore Rauennati Reipub. præfectus, vrbem obsessam defendebat, duplicem ramū complicatum pro symbolo circumtulit, alterum è Cupresso, e Palma verò alterum, vnà cum sententia adiecta ab eo eloquēti homine Antonio à Casanoua, ERIT ALTERA MERCES. Illum quidem ramum, mortis; victoriæ hunc esse notam volebat: vt significaret in ea expeditione sibi certissimū esse mori, vel vincere. Quibus profectò notis & signis illustribus magni illi heroes ac Principes excellētem aliquam suorum animorum cogitationem non obscurè ostendi voluerunt.

De qua quidem Philologiæ parte, ne cogar singula percensere, cùm quosdam viros excellenti doctrina, & antiquitatis vel maximè studiosos aliquando disputare audiebam, memini vltrò citroq; habitos ea de re sermones eruditos, ex quibus tamen ad extremum, vt vno dicam verbo, nihil ferè præter coniectanea mihi comparaui. Nam vt prisca illa & externa prætercam, quidam auctores sunt non omninò mali, à quibus accepimus, priorum Galliæ Regum, qui à Pharamundo profecti sunt, insignia fuisse tres Busones aut Rubetas: nonnulli tres Coronas malunt: alij Leonem qui Aquilam ad caudam habeat. In quo illi boni scriptores temerè interdum & sine iudicio caligant; quippè qui quod Regum quorundam peculiare symbolum fuerit, ad alios etiam tanquam commune omnium referant. Videri autem certius potest, tribus Lilijs primum Clodoueum fuisse vsum, cùm primum suadente Clotil de vxore lectissima, religioni Christianæ nomen dedit; quod liliorum trium stemma posteri etiam Reges ad nostra vsque tempora retinuerunt. Polydorus Virgilius in Anglica historia, quo loco vitā Gulielmi Nothi persequitur, auctor est, Reges Anglos ad eam vsque regis illius ætatem certas insignium notas minimè habuisse, sed pro regum varia successione, etiam signa illa fuisse varia. In quibus omnibus primò excogitandis, effingendis, exornandis, aliqua ratione pingendis vel sculpendis, non video quid veri certiq; statui certo possit; nisi dicamus pro animorum & opinionum varietate miram semper penèque incredibilem symbolorum eiusmodi varietatem extitisse. Esset quidem imperiti hominis, parumq; in rerum veterū historia exercitati, qui auderet affirmare nullam subesse sentētiam in ea ingeniosa inuentione stemmatum, schematum, insignium & symbolorum: quæ veteres ipsi non tam studiosè affectassent, nisi suæ doctrinæ solertioris, suæ laudis & gloriæ, suarumque cogitationum aliquam nō minimam partem alijs notam esse voluissent.

Regum Galliæ antiqua insignia. *Regum Angliæ stemata.*

Symbolorum tria genera.

CÆTERVM ne hoc quidem prætermissum velim. Symbola & Emblemata, de quibus hoc agitur libro, multiplicia esse & varia: quorum tamen rationem multiplicem ad quosdam quasi cancello reuocare possumus. Quædam enim historica sunt, alia physica, alia ethica, & certè allegorica, quibus aliquid petitum à fabulis aut

Symbola triplicia.

Historica aut rerum natura, ingeniosè ad mores vt plurimum traducitur. Historica sunt ea, quæ ducuntur ex historijs, vt Leænæ statua ærea in Acropoli Atheniensi posita, de qua 13. Emblemate. Triumphus M. Antonij triumuiri de M. Tullio interfecto, 29. Emblem. Hunni Scythici descriptio, *Physica.* Emblem. 37. & c. Physica verò, vt Bacchi & Palladis simulachris eadem ara erectis, Emblem. 23. de Ciconiæ ἀντιπελαργίᾳ. *Ethica.* Emblem. 30. quæ tamen ad mores omnia mihi reduci posse facilè videntur, quia ex ijs omnibus, quanquã non semper ita perspicuè, moralis sententia eliciatur.

Differre inter se schemata, imagines, seu insignia, & symbola.

QVOD cum fortasse pluribus ostendo, nolo mihi quispiam succenseat, vt qui nullum planè discrimen constituam inter schemata illa seu insignia, vel arma, quæ vocantur gentilitia imagines, & peculiaria hominum, vel publica nationum aut ciuitatum symbola. Scio equidem, vt primò de schematis, id facilè vel tacẽte me intelligi ab ijs, qui omninò nõ sunt obtusi: nul-*Omne stẽma symbolo constat, non vice versa.* lum stemma esse puto, quod symbolo & nota non constet, sed tamẽ nõ omnia symbola stemmata esse possunt: Alterũ enim, nempè symbolum, latiùs: strictius verò & specialibus alterum accipi competentissimũ est.

Imaginũ ratio. Alia verò imaginum ratio, quamquam ad eundem fortasse finem olim Romani sumpsisse videantur imagines, vt posteri, & hodie Nobiles sua illa stemmata. Ij certè nobiles erant, qui sui generis imagines poterant ostendere, teste M. Tullio: quæ causa fuit, vt sæpè imagines pro nobilitate vsurpari familiare sit auctoribus. Eas Romæ patritij in primis sibi tribuerunt, & qui soli maiores magistratus, nempè Ædilitatem maiorem, Præturam, Censuram, Consulatum obtinebant. Quæ imagi-*Imagines veterum quales.* nes quales fuerint, lib. 6. Polybius me docuit, Plinius 35. vt etiam M. Tullius permultis locis, & nos infra Emblem. 137. & 184. Erant enim simulacra quædam oris similitudinem artificiosè fictam, coloribus & pigmentis adumbratam referentia, quas in insigniore domus parte positas armaria lignea includebant. Eas autẽ imagines diebus festis exornabant apertis armarijs: cũque aliquis è propinquis aut affinibus mortuus elatus esset, in funere circumferebantur, addito, vt magnitudine quam simillimi apparerent, reliquo corporis trunco. Eas demum cereas fuisse me locus admonet Plinianus, quem citaui proximè: vt inde appareat maiorũ imagines posteris etiam temporibus nominatas, sed non ita tamen vsurpatas. Nam insignia Nobilium imagines habent illas quidẽ, sed non humani vultus, vt fuere olim Romanorum. *His substituta arma gentilitia.* Pro quibus certè imaginibus posteriora sæcula cœperunt habere sua illa, quæ vulgò Arma vocitantur, id est, insignia gentilitia: quæ vt ad honorem & gloriam veteribus vsurpata sunt, sic certè, vti credibile est, fuere postea virtutis præmia, & rerum præclarè gestarum aperta testimonia.

Quæ spectentur in symbolis.

AD extremum itaque quid ad conficienda symbola in primis obseruandum sit, adiiciam, vt tandem (eorũm gratia maxime, qui hanc liberalẽ & ingeniosam cognitionem colunt) formulam quandam apponam symbolorum conficiendorum, expeditam illam quidem & facilem, iuxta Iouii doctrinam, qui non modò notas heroicas Principibus multis excogitauit, sed & artem quandam apertã & compendiariam admodum inchoauit potius quàm perfecit.

Symbolũ inuolutũ sit oportet. Symbolorum id proprium & peculiare est, vt gyris quibusdam & mæandris, nempè obscuris sententiarum inuolucris obtegantur. Si enim tam aperta & popularis esset inuentio, nihil doctrinę aut gratiæ in iis esse videretur; quod symbolis Ægyptiorum, Chaldæorum, Pythagoræorum, Græcorum, & aliorum antè quadam ex parte demonstratum est.

Sit breue & graue. Deinde, in eo vel maximè sita est Symbolorum ratio, vt cum grauitate breuitateq; quadam plurimum sententiæ contineant: quod obseruandũ notat auctor grauis & acutus Demetrius Phalereus.

Sit simile adagio. Id præterea obseruatur vt plurimum, vt symbolum habeat aliquam cum adagio seu parœmia similitudinem. Et quidem sæpenumero fit, vt symbolorũ & adagiorum eadem natura esse appareat, quanquam inter se ratione quadam differant, Quod Plutarchus diligenter obseruauit

in quibusdam: & præter eum Apuleius, qui etiam exemplũ apponit, vt cùm olim diceretur, *Ex quocunque ligno Mercurium non fieri*, significabant omnia & quęuis ingenia minimè ad doctrinam capessendam idonea, neque cuiusque animum ita esse à natura informatum, vt ingenii cultum tam commodè capere possit.

Quæ tamen fortasse magis attinent ad ea symbola, quę orationeq; viuaq; voce vsurpantur, non ea quæ παράσημα & ἄφωνα σύμβολα nominantur. Certè inter vtraque magna potest intercedere similitudo, vt nusquam esse nõ possit inter res & verba non minima cognatio: aut si magis placeat, vt ænigmata, sic symbola sunt alia in verbis, in sententiis alia; quædam etiam in vtroq; imò interdum literis atq; syllabis. Quod pluribus illustrarem, si putarem id studiosos aliquo tandem modo remorari.

Ars quædam inueniendorum & excogitandorum symbolorum.

Quinque maximè spectãda in symbolis inueniendis.

EI itaque, qui symbolum aliquod vel
schema cõmodè volet effingere, spectan-
da hæc primum proponuntur, vt iusta sit
animi & corporis analogia (per animum,
sententiam vno, altero, vel certè paucis
comprehensam verbis intelligo: nomine
1. corporis, symbolum ipsum designari pla-
cet.) Deinde, ne ita tenebricosũ sit & ob-
2. scurum, vt Delio natatore opus habeat.
Tertiò, vt facilè cõspici & dijudicari pos-
3. sit, si fortè aliquid interiectum habeat: vt
interdum sunt sidera, stellæ, Luna, Sol, i-
gnis, vnda, nubes, siluæ, rupes, speluncæ, &
alia innumerabilia. Quartò, ne qua hu-
mana forma, nisi admodũ rarò, depinga-
4. tur. Postremò, adhibeatur interdum ani-
ma illa symboli lingua quadã nobili mi-
5. nimeq; vulgari, vt id παράσημον καὶ ἄγαλ-
μα, ingeniosaque inuẽtio, quæ cogitatio-
nem requirat, & eam quidem eruditam,
multò plus dignitatis habeat & grauitatis.
Id autem fieri ab eruditis, vel iis, qui à li-
berali & polita literarũ cognitione auer-
sum animum non habeant, Græcè aut La-
tinè commodè solet: aut denique, si magis
placeat externa quadam lingua, idque sen-
tentia breui, arguta, graui, vel adagio, aut
etiam hemistichio, integro versu nõnum-
quam, qui vel recens natus, vel aliũde pe-
titus sit, dummodo argutiarum aliquid
& salis contineat.

De symbolis, schematis, & stemmatum ratione iam satis: nunc tãdem de Emblemate quædam commentemur.

Quædam de symbolis exempla Typographorum.

NON tamen mihi tempero, quin animi caussa, quorundam rei Typographicę peritorum hominum huc adiiciam eiconas, quibus ingeniosè vti soleãt in suorum librorum frontispiciis, quibus se vel ingenio, vel arte, meliorum litterarum adiumento necessaria commendent. Vnus in primis habitus literis primùm renascentibus, qui purè, nitideque typographicam illustrauit, ALDVS MANVTIVS Romanus, qui pro nota singulari ac propria sibi sumpsit Delphinum anchoræ alligatum, forte ad laudem maturitatis, quæ medias partes teneat inter nimiã ac præcipitem celeritatem, & tarditatem; de quo nos ad Emblema 20. cuius epigraphe, *Maturandum*. & nonnihil Emblem. 144. Excidit mihi memoria typographi ex solo Italico, qui etiam ante Aldi ætatem Sirenem habuit, qua vsus in suorum frõte voluminum, ad eloquentiæ (nisi me coniectura fallit,) simulacrum ostentandum. Alioqui me non fugit Sirenum nomen ad alios flecti sensus, de quibus nos etiam suo loco. SEBASTIANVS GRYPHIVS Lugduni eam artem peruigili studio illustriorem fecit, suamque sollertiam nobili symbolo patefecit, captato sui nominis etymo, vel allusione potius. In tabellæ planicie Gryphis effigies, qui vnguibus pedis dextri saxum quadratum attollat: subtus orbis, seu figura sphærica, ad cuius partem vtramque totidem alæ, seu plumæ adfixæ: addito noemate, VIRTVTE DVCE, COMITE FORTVNA, Quæ verba duo vim schematis ingeniosi concipiunt.

Symbolũ Aldi Manutij.

Sebastiani Gryphij.

Apud Germanos, Basileæ, Frobenius, artis eiusdem apud suos Roscius, stemma libris editis affixit erectũ baculum duabus arreptum manibus, in cuius apice, auicula, & ex parte vtraq; duo serpentes cõplicati, sed nullo addito vocali symbolo. Credibile est virũ sollertem his notis bene dicẽdi arte, quę baculo innuitur, quasi sepiri ac colligari sapiẽtia, quę apud veteres serpẽtis nomine signaretur, significasse. Ioan.

Frobenij.

Ope-

Ioannis Oporini: Oporinus, eruditus sanè vir, nedum typographus, Delphino insidentem Ariona lyræ fides digitis attrectātem sibi legit; fortè indicans litteratorum virorum salutem in medijs ac tempestuosis vitæ huius fluctibus tutam ac securam: aut etiam eruditos homines à suis nonnunquam male haberi, ab extraneis excipi humanius. Nimis multus essem, si singularum vrbium Germanicarum velim collustrare officinas: alioqui fateor ingenuè plures esse vel Coloniæ Agrippinæ, vel Francofurti, vel Spirę, alijsq; celebribus Germaniæ ciuitatibus, quarum typographi eruditis suis symbolis non minus sese orbi Christiano commendarunt.

Sed ad Gallos venio, qui sese ijs superioribus æquarunt, vel certè nusquam inferiores habiti sūt. Inter eos nemo mihi occurrit illustrior, vel suo æuo peritior, aut diligentior Roberto Stephano, *Roberti Stephani.* qui pro familiari schemate arborē habuit in ramos porrectam, addita figura speculātis hominis, verbo ascripto D. Apostoli, NOLI ALTVM SAPERE: qua nota visus est arguere nimis curiosam de rebus obscuris ac diuinis inuestigationē, & doctrinæ cuicumq; apponēdum modum. *Simonis Colinæi.* Simonis Colinæi, politi hominis, laudata nostris & exteris industria, qui vt litteras, earūq; gloriam ne quidem tempore intermorituram suo agalmate repręsentaret, Saturnum falce metentē omnia depinxit, addito versiculo vt symboli anima, VIRTVS SOLA ACIEM RETVNDIT ISTAM. *Andreæ VVechelij.* Non prætereo Andreę VVechelij equum Pegasum, de quo in fabulis, quod signum immortalis nominis per doctrinā comparandi. *Federici Morelli.* Elegās & bene subactum ingenium, iudiciū par, mores inculpati Federici Morelli, cuius insigne, Fons, perennes fluuios doctrinę omnis ingenuę ac liberalis significat. Qui vir cùm in viuis esset, bona fide præstitit quod artis fuit, & reliquit liberos, qui eandem palmam extēdūt in dies vberius, nec vnquam Fontem illū sinunt arescere. *Sebastiani Niuellij. Iacobi Puteani.* Sebastianum Niuellium, probum & honestum virum, suæ iamdudum Ciconię delectarunt, notum signum τῆς ἀντιπελαργίας. Et Iacobū Puteanum, sua Samaritana puteo proxima, non ad alium quæsita finē, quàm vt alluderet ad sui cognominis aliquam rationē. *Nicolai Chenelli.* Nicolao Chenellio, seu Querculo placuit Quercus, & telorum seu arundinū fasciculus vna colligatus, & arbori appensus, affixo epigrammateio, VIS NESCIA VINCI. Quod ex Scylluri petitum monito ad filios, cùm morti proximus concordiam suaderet. *Christophori Plantini.* Christophori Plantini, cuius memoriam sanctè colo, signum familiare ac proprium, circinus, cum erudita Gnoma, LABORE ET CONSTANTIA. Circulus in se circumactus laborem indefessum: idem in puncto hærens, cōstans animi propositum notat. Id sanè Plantino sphragidion conueniēs, quo homine nullus laboris patientior, nullus in vitæ omni proposito tenacior fuit, præter eam morū facilitatem, qua sese omni hominum sorti probauit. *Ægydij Beysij.* Ægidius Beysius, Plantini gener, vir certè bonus, idemque industrius, conatus soceri studia æmulari, laboriosè & constanter sese gessit, & præpropera morte desiderium sui reliquit. Is, cū ante annos penè sedecim symbolū sibi peculiare ac proprium quęreret, me percontatus, rogauit aliquid reperirem, quod alijs ita commune nō foret: ego illi sertum albi lilij lubens exhibui, addito boni Poetę hemistichio, CASTA PLACENT SVPERIS. Symbolum moribus hominis accommodatum, quem noram ab omnibus illecebris turpium voluptatum in primis abhorrere. Nec verò possum transilire Ioannis Richerij Arborem virescētem, *Ioannis Richerij.* cū senectiosa nota, ὁ ὄλβιος ἄνθρωπος. quæ tamen parum admodum respondet arbori ei virenti, si bene corpus symboli cū anima æstimemus. Grauius sanè & melius, meo quidem iudicio, Stephanus Tassetus, *Stephani Tasseti.* Richerij socer, ante vsurparat arborem viroris plenam, addito verbo ex Dauide, FOLIVM NON DEFLVET. Hoc est; metuēti Deum nihil defuturum. Quæ omnia quasi per satyram conijcio, nō singula persequi cogito, quę vt adgregare difficillimum esset, sic nō perinde frugiferū. Alioqui memini me, cum quidem plus otio abundarem, vel antequam me publici muneris ratio totum occupasset, selegisse Librum symbolorum, quæ vulgus nostratum *deuises* nuncupat, nō tam genio meo, quàm voluntati aliorum seruiēs. Seorsum etiā, dum studijs grauioribus quęro mihi solatium, non pauca scripsi emblemata, in quibus cecini mihi hactenus ac Musis, de quę ijs edēdis nō sū magnopere solicitus.

De

De Ænigmate & Anagrammatismo.

ET is sanè locus me admonet, iis faciam satis, qui pridem mihi aurẽ vellicarũt, ad hãc disputationis institutæ de symbolis perficiendam rationem, de affinibus symbolorum Ænigmatibus, atq; Anagrãmatismis, seu onomastrophia, quidpiam adijcerem. Verũ de gryphis, seu ænigmatis, non est necesse hic commẽtari aliquid; & id nodi genus facilè permitto iis, quibus plus otii suppetat, & ingenij, vt qui in rebus obscuris enodandis operam cum fruge aliquã locare possint. Quanquam enim emblemata longè multa videri ænigmatica possint, eo quòd doctrinæ reconditioris aliquid in se contineant: absunt tamen nõ parum ab ænigmatis, & sicuti res à verbis differunt. Alioqui de ænigmatum omni natura disputationem adornare, hominis est vel egregiè solertis, vel non parum antiquarii, quive non aliũde occupatus possit ingenii aciem in aspectũ lucemq; proferre. Tantumdem penè dixerim de transmutatis nominibus, in quibus bona pars studiosorum hominum nimis operosè occupatur: & docti, indoctiq; his capiuntur aurium atq; oculorum illiciis, vt quamquam falli se interdum sentiant, ludicro tamen, & ferè inani errore delectãtur. Tamen in anagrammatismis nõ pauci sudãt nitendo; alii post longam, certeq; fastidiosam ἀκυρίαν, seu περιεργίαν, quam strenuam inertiã Flaccus ait, nihil tamen proficiunt. Quid enim de iis, qui nescio quid doctrinæ reconditæ in eiusmodi putãt esse litterarum metathesi? Equidem non prorsus probo vel improbo ingeniosam istam litterarũ mistionem, dum quid γνώμικον in se habeat: sed non ex eo mihi deposcam palmarium, quia fieri possit, vt eiusdem nominis & cognominis elementa flecti in contrarios sensus omninò possint: cuius rei exempla non pauca in plerisque virorum principum nominibus, nedum aliorum, in quibus variè contorquendis nasuti quidam & nimis otiosi luxuriant. Et hęc sęculi nostri scabies, vel opinio assẽtatrix, vt delicatus quisq; ac nitidus suas laudes magis putet esse proprias ac peculiares, ex suo quęsitas anagrãmate, quasi qui è suo fundo fruges esse meliores arbitretur.

——— *trahit sua quemq; voluptas.*

Nec fastidio aliorum stomachũ, meo dissisus ingenio: sed vereor ne nimia illa cura anagrammatum, nihil ferè aliud habeat quàm affectationem, & studium vanitatis. Hic desisto, & ad alia, quæ magis instant, propero.

Emblemata & Ænigmata differunt.

Anagrãmatismus artificiũ ad ostẽtationem.

DE EMBLEMATE.

PLERIQVE sunt non satis acuti, qui Emblema cum Symbolo, cùm Ænigmate, cum Sententia, cum Adagio temerè & imperitè confundant. Fatemur Emblematis quidem vim in symbolo sitam esse: sed differunt, inquam, vt Homo & Animal: alterum enim hic maximè generalius accipi, specialius verò alterum, norũt omnes, qui aliquid iudicii habeant.

Emblema ænigma non est, quanquam interdum cum ænigmate aliquam similitudinem habeat: Ratio enim quædam est apertior in Emblemate, propter notas, quę apertæ & perspicuæ sunt: Ænigma verò in verbis ambiguum est & obscurum, vt etiam viros alioqui solertes & ingeniosos interdum lõga mora teneat. At Symbolorum & Emblematum (de quibus maximè hic agimus) ratio debet esse clarior & apertior: vt quemadmodum ab iis imperiti arceantur, sic docti homines aliquid habeant, in quo ingenium exerceant.

Neq; Emblema est γνώμη seu sentẽtia, quanquam sæpe Emblemata sententias in se contineãt: nisi fortasse qua ratione Emblema sumitur μετωνυμικῶς, pro epigrãmate seu explicatione Emblematis. γνώμη enim verbis exprimitur: &, nisi fallor, aliter γνώμη esse minimè potest, nisi pro eo vsurpetur, quod ἐνθύμημα diceremus. Emblema enim sæpenumerò est ἄφωνον: nec semper necesse est in Emblemate esse adiectum epigramma. Deniq; vt vno verbo, Sententia & Emblema videntur mihi differre vt verba & res, seu signa quædam rerum, & res signatæ.

Deniq; non est Adagium vel parœmia: quia Emblema est aliquid ingeniosè ab ingeniosis excogitatum, vt ita dicam: adagium verò sermo est in ore omniũ versãs. In quo aduertendum, an ii acutè viderint, & non potiùs aberrarint, qui quascunque sententias, adagia, similia, apophthegmata, historias ab Emblemata posse reuocari censuerunt, quasi ex re quauis Emblema cudi & confici deberet.

Emblematis & Ænigmatis differentia.

Emblematis & sententiæ differentia.

Adagij & Emblematis discrimen.

Super-

Supereſt itaq; Emblematis nomen explicemus, ſi prius Alciati verba ex Commentario in tit. De rer. & verbor. ſignific. appoſuerimus. *Verba ſignificant, inquit, res ſignificantur: tametſi & res quandoq; ſignificent, vt Hieroglyphica apud Orum & Charemonem, cuius argumenti & nos carmine libellum compoſuimus, cui titulus eſt EMBLEMATA*. Hæc ille.

EMBLEMA *quid, vnde dicatur; & quomodo id nomen propriè, quomodo figuratè accipiatur.*

Emblema quid. DICITVR Emblema, quicquid interſeritur ornatus cauſa, nō modò parietibus & pauimētis, ſed & rebus aliis permultis, vt vaſis, pateris, veſtibus: cuiuſmodi ſunt clauiculi, aut imagines aureæ vel argenteæ, vniones & gemmæ, cęteraq; generis eiuſdem. ζωωτὸν vel δαίδαλμα dicitur Euſtathio, nempè ornamentum exemptile, quod innoxiè demi poteſt vaſis aureis vel argenteis, idemq; reponi. Id enim nominis deductum eſſe conſtat παρὰ τοῦ ἐμβάλλεσθαι, aut ἐπεμβλῆσθαι, quod eſt inſerere, interponere, vel iniicere. Antiquitus enim lapillis quibuſdam quadratis & minutè ſectis politisque, in quibus eicones quædā intertextę eſſent, ędes magnatū & Principum regię vt plurimū ornabātur, vt colligere eſt ex Pauſania, Plutarcho, Apuleio, Philoſtrato, & aliis pleriſq; cuius etiam rei vſum aliquē videmus in quibuſdam templis, cum ædibus publicis & priuatis, vt noſtra hæc ætas antiquitatis ęmula pridem eſſe cœpit. Itaq; μεταφορικῶς hic Emblemata vocātur carmina, quibus imagines, agalmata, pegmata, & id genus alia ſcitè adinuenta, variè & eruditè explicantur. Sed & oratio variis verborum rerumq; pigmentis & lenociniis Rhetoricę artis elaborata, Emblematis referta dici figuratè poteſt. Notum enim illud M. Tullii ex Lucilio:

Quàm lepidè lexeis compoſtæ vt teſſerulæ omnes
Arte, pauimento atq; emblemate permiculato.

Verba ſunt Lucilii Poetæ Comici, apud quem Scæuola exagitabat Albutium, qui nimius eſſet in ornatu & ſtructura verborum: in quo non vitabat affectatum dicendi genus doctis auribus odioſum. Nō poſſum ſubiicere à M. Tullio Verrem reprehendi acerrimè, quod emblematum vim, quæ eſſet in Siculorum vaſis, abſtuliſſet: quodq; Suetonius ait, Tiberium elegantię verborum ſtudioſiorem, emblematis vocem aſpernatum in quodam patrū decreto: commutandum enim verbum cenſuiſſe, & pro peregrino Romanum conquirendum.

Emblema, vt accipitur à M. Tullio, & Vlpiano I. C. ornamentū exemptile, quod pro hominum placito vaſis argenteis, vel aureis citra incommodum demi, rurſusq; reponi poteſt: cuiuſmodi ſigilla, aut rerū, vel floſculorum, colorumve ſimulacra fabrefacta. Nempè ἔμβλημα, ζωωτὸν, δαίδαλμα *attachè pour orner les vaiſſeaux d'or ou d'argent*, vti rectè doctus Hadrian. Iunius. χρυσένδετα, Martialis, vaſa ex auro illigata, quæ cruſtas habent, aut torques ex auro nexiles, vt apud Baifium. Turnebus noſter gemmata vaſa, quæ conſertas auro gemmas, hoc eſt, λιθοκόλλους χρυσενδέτους teneant, exponit χρυσένδετα.

Cæterum pleriq; vel ſuſpicari, vel obiicere poterunt, hic ab Alciato Emblemata impropriè dici, cum ea carmina videantur potius expoſitiones eſſe & explicationes Emblematum, id eſt, eorum ſymbolorum vel ſimulacrorum, quæ ab antiquis petita hic magna parte repręſentat, & horum rationem tradit. Sed dicimus adiuncta non temerè aliquando ſubiectorum habere rationem metonymicā, & ſententiam vel epigramma dici poſſe, quod Emblema in ſe complectatur.

AD ALCIATI EMBLEMATA LAVDATIO,

Vice præfationis ad Emblematum explanationem

Habita Lutetiæ in regia Burgundionum ſchola, ix. Kal. Maias, 1576.

TSI, AVDITORES optimi, non eſt meæ conſuetudinis, quo tempore ad aliquem egregium ſcriptorem explicandum aggredior, initio meæ profeſſionis tam anxiè rationem reddere, cur hũc potiùs quàm illum ſumam in manus; propterea quòd ſtudioſis omnibus meam induſtriam & conſilium in officio meo perſoluendo, req; litterarie iuuanda probari iri confidã: tamen in hoc auctore certè nobili & acuto, ſed recenti nimis fortaſſe, vt mihi obijcitur, cauſa proponũda eſt, cur hunc enarrãdũ publicè, meisq; commentarijs illuſtrandum inſtituerim, ne quid à me temerè & inconſulto factũ eſſe videatur. Sunt enim nonnulli, non quidem mali et improbi, neq; alieni à literarum meliorum vſu & dignitate, qui dicant me non facere ſatis conſtãter, qui neſcio quo animo intermiſſis antiquis auctoribus, et ijs, à quibus ſolida puraq; doctrina petitur, mutato priore conſilio, ad recentiorem iſtum diuertam: ac ſi priſci illi ſapientes, & iam longa ſæculorum diuturnitate probati mihi non ſatis arriderent. Ego, Auditores, de me nihil poſſum excellens aut magnificũ polliceri: ſed auſim tamen dicere, me nõ ita eſſe plumbeum, vt pulcram & vtilem veterum hominum doctrinã tam parui faciã, qui nullis vnquam laboribus & vigilijs peperci, vt ex eorũ quaſi pomærijs & fertilibus agris, ſtudiorum aliquem fructum tandem aliquando demeterẽ. Quia tamẽ ab ineunte ætate cognitionem rerum & antiquitatis (nedũ verborũ floſculos, in quibus alij permulti ætatem exigunt) mihi primùm comparandam eſſe duxi, operæ pretium me facturum putaui, ſi per varias melioris notę ſcriptorũ areas, libero et quieto animo exſpatiarer: nulloq; auctore ĩſalutato, qui aliquid ſelectioris doctrinę habere videretur, copiam quãdã vberem rerũ, quæ cognitione digniſſimæ ſunt, mihi compararem, et è meliorum maximèq; locupletum, primæq; dignitatis hominum Græcorũ et Latinorum fontibus meos hortos irrigarem. In quo negotio conficiendo nunquam in animum induxi, meum, vt veteres potiùs quàm vetera cõſectarer, atque ita quorũdam religioni me addicerem, vt nullo iudicio in cuiuſdam magiſtri verba iurarẽ. E multis tamen quoſdam delibandos, non omninò deuorandos eſſe iudicaui: et ex ijs ea ſublegenda vidi, quæ ad ſtudiorum liberiorem progreſſum facerent: non modò vt qui lacunas ædium complent, quibus vnum ſtudium eſt, vt ea, quæ ſunt hiulca obturent; ſed vt locupletes lautiq; homines, qui cùm habeãt quod eſt ſatis, & quibus vita ipſa carere tam facilè non poteſt, abũdant etiam innumerabili, eaque varia rerum copia,

quippe qui ex magno aceruo quidpiã sumere putent esse multò iucundius. Quod cùm dicere apud vos instituo, scio certè quàm facilius sit ea de re initiũ præfãdi reperire, quã exitũ: tamẽ ne videamur in immensũ tela iaculari, & de rebus, quæ ad institutũ hoc nostrũ studiũ non pertineant, lõgũ & odiosum proœmiũ texere, meã omnẽ orationẽ in duo capita cõferã: quorũ primo, de Alciato quæ dicẽda hoc tẽpore arbitror: altero verò de meo ipsius studio atq; cõsilio pauca sũ dicturus; quæso diligẽter attẽdite.

STATIM vbi primùm ex pueris excessit Andreas Alciatus, atq; eas disciplinas cœpit inbibere, quibus tenella ætas ad humanitatem solet informari, ad ius ciuile animum applicauit, primùm quidem Mediolani (nã ibi natus est loco nobili, & celebri vrbe et copiosa, doctisq; hominibus affluẽti) naturæ bonitate celeriter omnibus antecellere ingenij gloria visus est. Erat Italia his temporibus plena liberalium artiũ, in qua nempè studia omnia, quibus ingenij cultus capitur, mirificè tum colebãtur. Itaq; cum Alciati iam fama in aperto esset, ad quacumq; se Academiam nobilem cõferre vellet, sic eius aduentus celebrabatur, vt famã ingenij expectatio hominis, expectationem ipsius aduentus admiratioq; superaret. Quapropter hunc magna laude & summa omnium oblectatione apud se doctorẽ habuere Bononienses, Ferrarienses, Ticinij, eumq; amplissimis præmijs donauerũt: & omnes quotquot in Europa de ingenijs aliquid iudicare poterant, cognitione atq; hospitio dignum existimarunt. Hac tanta nominis celebritate cùm esset etiã exteris notus, patriã primùm sibi charissimam armis & factionibus oppressam ad tẽpus deserere cogitauit, & Auenione moras trahere maluit: quo loco profitẽdi munus sibi demãdatum, stipendio sexcentorum ornatus, magna sua laude sustinuit. Deinde à Biturigum magistratibus accitus, ipso etiã Rege Christianissimo procurante, secundo quàm eo venerat anno, duplicatũ habuit honorarium, & mille ducentis est donatus. Fuit illis temporibus iucundus Antonio à Prato Galliarũ Nomophylaci, Ioanni Selnæ principi Senatus amplissimo, multisq; legationibus in primis illustri ac nobili: cultus tum à Budæo, tũ ab Erasmo, quorum alterum rarissimum Franciæ lumen non iniuria possumus appellare; alterũ, literatorum huius temporis in Germania primum: adamatus à Bẽbo, Cardinale doctrinæ laude commendatissimo: cultus deniq; ab omnibus ijs, qui virtutẽ & literarũ gloriã adamabant: quos omnes, quãdiu vixit deuinctos sibi consuetudine tenuit. Sed confecto tã longo itinere, à suo tãdem Principe reuocatus (ferè fit enim, vt ipsa virtus in proprio & natali solo non nisi serò admodum cognita, ad extremũ excipiatur, excepta reficiatur, refecta præmijs exornetur) à suo, inquam, Principe in patriam reuocatus, post ancipites variosque casus & labores nomine publico exantlatos, in ordinem Senatorum honorificè cooptatus est; quam accessionem, vt ipse affirmabat, ne quidem cogitans, honore omni maximo dignus, impetrauit. Eam verò præstantis ingenij & eruditionis famam permultũ auxit libris editis, quibus & suæ ætatis hominibus & posteris consulere sibi proposuerat. Et quidem intelligebat eos, qui verè docti essent, nõ solùm cum viui sunt ac præsentes, studiosos discẽdi erudire atq; docere, sed hoc idem etiam post mortem monumentis literarum assequi. In quo suam fidẽ & studiũ tam mirificè probauit, vt nullus hodiẽ sit eleganti et polita cognitione tinctus, quin huius ingenium suspiciat. Neq; profectò hac parte video, quàm sit æquum

opinio-

opinionem sequi vel M. Antonii Oratoris, aut C. Lucilii, tametsi doctus & vrbanus à M. Tullio nominetur: Alter enim cur suas orationes edi nollet, probabilem rationē reddere solitus, id à se ita fieri dicebat, vt si fortasse quædam minimè aliis placerēt, infitiari posset: alter verò, quæ scriberet, neq; à doctis, neq; ab imperitis legi velle: quod illi melius quàm se, hi autem nihil intelligerent. At qua frōte aliquis nostrū artifici huic tā laborioso succensere ausit? quis candido animo scripta non exceperit, quæ & doctis iucūda, & indoctis profutura sunt? Neq; enim existimādum nobis est, veriora illa & simpliciora censenda, quæ viua voce dicūtur, quæq; simulari, fingiq; possunt, quàm quæ omnium subiecta oculis, quasi ad publicum quoddam examē proponuntur. Et hæc quidem, Auditores humanissimi, necessariò primum dicenda videbantur, ne quis fortè putaret, me illotis, quod dicitur, manibus aggredi auctorē velle tam lepidum, tamq; tersum & egregiè doctū, eūq; studiosis adolescentibus proponere, nisi iustam aut certè probabilem cōsilii mei rationem primū redderem. Occurrunt enim viri non imperiti quidem & ignari rerum, satisne cōstāter facere videar, qui relictis, aut certè sepositis iis auctoribus, qui prisco et meliore seculo floruerunt, vnum è recentioribus assumam potius, & ad eum explanandū aggrediar, cùm alios penè innumerabiles, eosq; maximè, quos posteritas communi consensu approbauit, explicare hoc tempore, pro mea consuetudine et ex officio, debeam. Ego verò, Auditores, non sum is, qui veteres, vti iam dixi, potius quàm vetera eaq; præclara vnquā probarim: ac si antiquam & recoctā doctrinam, temporum ratione citiùs, quàm dignitate & vsu æstimarem. Quis enim tam alienus est à recta ratione & iudicio, qui hominum ætatibus, non autem suo pretio aliquid æstimandum, magniq; ducendum putet? Sed eò prolapsa est hominum inuidentia & cæca opinio, vt noua penè omnia, quamquam sapientum iudicio præstantissima, non modò fastidiant, sed etiam apertè damnent: quod idem suo seculo non temerè videtur ille conquestus.

Esse quid hoc dicam [*inquit*] viuis quòd fama negatur,
 Et sua quòd rarus secula lector amat?
Hi sunt inuidiæ nimirum, Regule, mores,
 Præferat antiquos semper vt illa nouis.

Quæ quamquam nos interdū moueant, retinenda tamen est cū rectè sentientibus perpetua consensio, vt nunquam iniquis imperitorum quorūdam opinionibus nos abduci patiamur. Quis enim Ennium, vel Pacuuium Virgilio? quis Lucano Andronicum Liuium? quis M. Tullij orationibus omni dicendi lepore ac copia tinctis, forenses ac horridas actiones M. Catonis senioris anteponat? Equidem scio quàm nō facilè se nouitas apud quosdam insinuet, vt honorificum aliquem locum obtineat: adeò

 ------ nos nostraq; liuidus odit.
 ------ & nisi quæ terris semota, suisq;
Temporibus defuncta videt, fastidit & odit;

non quòd rectius in ea re iudicium adhibeat, neq; quòd eo modo literarum dignitatē augeri velit; sed quia nō nisi ægrè patiatur se vltimo haberi loco, si res in certamē veniat: & industriam excitare se nihilo plus posse speret. At id quàm ab æquo & bono, quàm à recta ratione alienum?

Nam si tam Græcis nouitas inuisa fuisset,
Quàm nobis, quid nunc esset vetus? aut quid haberet
Quod legeret, tereretq; viritim publicus vsus?

Quàm multi multa possint obijcere, vltrò mihi in mētē venit: ex ijs enim morosi quidā & tetrici castigatores, quæcumq; se vetustate cōmendant, ea penè sola & in primis omni honore habenda putant: nouis auctoritatem omnem fidemq; detrahunt. In quo vt sibi mirè placent, ita Plautinam cautionem in pergulis, in conuiuiis, in balneis, peneq; dixerim medio ipso foro personant:

Qui vtuntur (*inquiunt illi*) vino vetere, sapientes puto,
Et qui libenter veteres spectant fabulas:
Antiqua enim opera & verba cùm vobis placent,
Aequum placere est antiquas fabulas.
Nam nunc nouæ quæ prodeunt comędiæ,
Multò sunt nequiores quàm nummi noui.

Agnosco, inquam, ego Comici verba, teneo mentem, ni fallor: non tamē boni illi viri mihi vnquam persuaserint, id in omne scripti genus esse torquendū, quod de solis fabulis Poeta ille perspicuè & apertè pronunciauit. Quibus nimiū seueris iudicibus vt non minus grauem quàm argutum opponam testem, Lyricorum principem Pindarū, quæso, audiant: αἴνει παλαιὸν μὲν οἶνον, ἄνθεα δ' ὕμνων νεωτέρων. *Vinum vetus laudandum esse vult, at etiam recētiorum flores hymnorum suam quoq; laudē mereri grauiter ac verè testatur. Ita quidem doctrinam veterem ac eruditā nullus nō laudat: quis tamen floridas, vt ita dicam, recentium quorundā hominū scriptiones, & quasi tenellas nouasq; Musarum corollas labore ac studio cōcinnatas non aliquo putabit honore dignas, non etiā debita sua laude ornādas existimabit? Vultis itaq; vno verbo dicā quod sentio, Auditores, non possum facilius quàm Plinii Iunioris arguta sanè & opportuna sententia: Sum ex iis, qui mirer antiquos, inquit ille; nō tamē ita vt ingenia nostrorum temporum despiciam: neq; enim in gignendis optimis lassa est & quasi effeta natura. Sit ergo recens Alciatus, dum tamen antiquā eius doctrinā esse constet. Quid enim excellētem illam, & eruditorum omnium calculis probatā prudentiam Iuris, quid eloquentiam, qua aliis præstitit, in medium adducā? Sic enim idē olim non temerè didicimus hanc pulcherrimā Iuris dicundi facultatē reuera* πολυμαθίαν *esse, et multiplicem atq; vberem rerum optimarū peneq; innumerabiliū cognitionem, veram profectò & in actione positam, non vmbratilē quandā & in puluere latentem decertationem, sed in omnium oculis ac luce positam sapiētiam. Quid loquar de Alciati admirabili dicendi peritia, deq; literariis monumētis ab eo editis, quæ omnia non augeri verbis, nedum illustrari posse certò scio? Quāquam enim quidam è veteribus eleganter & acutè dixerit, facillimum esse laudare Solem, cū vbique præsto & semper esse possint laudationum argumēta penè innumerabilia: Ita cū difficile non sit hominem commendare, in quo tot egregię animi dotes eluceant: mihi tamen verēdū est, ne quis obiiciat illud olim à Phauorino nobili philosopho vsurpatum, Vituperari satius esse, quàm remissè laudari. Adde, quòd si mihi aliquando statuendum esset, vt Alciatum quadam insigni meritaq; laudatione exornarē, putarē*

equidem

equidem non alio eloquendi genere mihi opus esse, quàm eo, quo celebrit[illegible] nominis Alciatus est consecutus: vt qui olim ad laudandum commode Pindarū, non alia quā Pindari lyra sibi opus esse censebat. Quamobrem si certò teneā, nunquā, aut rarò admodum, parem gloriā esse in dicēte vel scribente, atq; in eo, cuius laudes oratione celebrantur: tamē rei difficultate nullo modo deterritus, nō possum quin pro ingenij mei tenuitate Alciatum commendem: quod ipsum tamē cū pro tātilla meæ facultate vix consequor, vt certè cuperē, huius meæ vocis testes aduocabo potentissimas et nobilissimas in Europa gentes, à quibus raram & exactā Doctoris huius ornatissimi eruditionem probatam fuisse à patribus accepimus. Primum, testis est Italia, bonorū ingeniorū parens, quæ hunc Ferrariæ, Bononiæ, Ticini, summa omniū admiratione de suggestu fulminantem, ius ciuile magno applausu, pariq; auditorū concursu & frequentia docentem audiuit. Testis gallia, quę eum Biturigibus per quinquenniū aluit regijs allectū stipendijs. Testis Germania, quę prę cęteris semper industrios & sollertes homines habuit; quorum opera factum, vt literarum cultus et exercitatio, pridē extincta Gothorum incursionibus, cęperit hac tandem mundi senectute reuiuiscere. Testes exterę nationes omnes, in quibus tamē est aliqua humanitas atq; [illegible] liberalis: quæ omnes vno ore, vnoq; cōsensu Alciatū excipiunt, ambabus, quod aiūt, vlnis amplexantur, adamant, exornāt. Et [illegible] egregij hominis Suadela, vt etiā populos [illegible] varos, multitudine innumerabiles, sic etiā exteros absētes demulserit, vt mirer hoc penè vno Italo iuris studium fuisse diuinitus excitatum. Quæ cùm dico, nō est quod vestrum quispiam exspectet à me, vt nobiles huius nostræ ætatis Iuris doctores inter se cōferam, neq; enim id meum est: & quamquam mihi permissum ac cōcessum esse videretur, tamen scio in primis id & permolestū & odiosum ijs, qui sese postponi alijs non tā facilè ferunt, quiq; vel ingenio, quod ait ille, cedere nolūt: in quo si putarem eos ne verbo quidem mihi fore molestos, tamen vt verè & ingenuè fatear,

— non meus audet
Rem tentare pudor, quam vires ferre recusent.

Sed quid immoror in ijs, quæ omnibus eruditis hominibus probata esse cōfido? Enimuerò, Auditores, non est mihi animus calculum adijcere meum ad eas disputationes, quas magna sua laude scripsit Alciatus ad Ius illustrandū; de Emblematum libello nunc temporis habeo dicere; de eo inquā libello, qui, vt vidēt omnes, perexiguus est, si molē scripti cōsideremus: at magnus certè & locuples & ornatus, si pretium, si dignitatem, si officinā rerum omnium selectissimarū, quæq; studio & cognitione omninò digna sunt, egregiè instructā, si, vt vno dicam verbo, bonorum mare aduertamus. Ausim equidē affirmare, nihil omnino esse quod philologi alioqui morosi in eo desiderent. Sunt enim non pauci, qui lōgiores verborum ambitus, qui prodigiosas, vt sic dicam, foliorum & paginarum amplitudines, qui prolixam in doctrina farraginē non temerè fastidiant. Quis enim tam patiēti animo eam librorum molem euoluerit? An tantum nobis relictum est temporis? an otij? an vitæ denique, quam tamen breuissimā esse data nemo non cōqueritur, vt ad alia etiam præclara, & in quibus plus vtilitatis esse intelligimus, non primo quoque tempore properemus? Rectè Callimachus ille Grammaticus, & iure quidem dicebat, magnum librum, magnū esse malū: vt intelligamus

ligamus homines insigni reuera magnoq; damno mulctari, quibus libri tā multi atq; ampli euoluēdi proponūtur. At vt permulti sunt, qui prolixitatē auersentur, sic profectò alij quidā nominari hoc loco possent non illiterati, non inertes, neq; postremo in numero ponendi, qui similitudinem, satietatis matrem, vt cramben bis malè recoctā planè refugiant. Quid enim de ijs loquar, qui ægrè admodum ferunt sibi quasi onus quoddam grauissimum impositum humeris, vt è multis multa cōquirāt, et nō nisi labore indefesso molestoq; studia persequantur? Sunt etiā permulti auctores, qui manibus teruntur, in quibus singulis nō nisi fortasse singulas virtutes reperire est: adeò nihil ab omni parte beatum, aut omnibus absolutū perfectūq; numeris reperiri à nobis potest. Scio alios quosdā doctos et vtiles esse libros, è quibus res memoria dignas exprimimus: alios, qui verborum puritatem & elegātiā doceāt: alios deniq; qui nonnunquā vtile dulci permisceant. Nihil dico de ijs, qui nihil nisi spinas habent; aut ijs, qui propter obscurum dicendi genus, aut inspersas opiniones erroneas piū & cordatum lectorem sæpenumero à legendo reuocāt. Quis verò in hac Emblematū officina, & quasi locuplete rerum optimarum penu breuitatem nō laudet? quis varietatē rerum iucundissimam, et exactam pulcramq; copiam non amplexetur? quis multiplicē vnius libelluli thesaurum exigua mole comprehensum non putabit excolēdū, & nocturna diurnaq; manu versādū? Vt enim de prima illa virtute, qua breuis est, primo loco: certè Homerus ingeniorum vertex, quos egregios & sapientissimos viros effingit, eosdem etiā in dicendo parcos esse dicit: quantūq; mea mens diuturna lectione repetere potest, & veterem historiam recordari, nō ægrè reperio, quādiu manserūt incorrupti hominum mores sermonem fuisse parcissimum & breuissimū. Quod ijs perspicere facillimum erit, qui priorum temporū auctores cum ijs, qui posteri successerūt, vnà conferre volent: vt Orpheum, Linum, & alios cum Homero, cum Hesiodo; Socratē, Platonem cum Chrysippo; cum Galeno Hippocratem. Veterum enim sapientū fuere sēntentiæ perbreues, quasi decreta quędā & placita, vt illa celebrata omnibus Pythagorę symbola, Socratis, & aliorum quorundā sapienter & argutè, doctè grauiterque respōsa, quæ hodie circūferūtur, quibus quid eruditius? quid neruosius? quid admirabilius? Nihil dico de Solonis legibus Atheniensium, Lycurgi Spartanorum; nihil de duodecim Tabulis, quibus mira breuitate contractis tam diu Romani vsi sunt, vt nō videam quid amplius posteris accesserit, cùm Philosophia primū loquax esse cœpit: vt ad rem Poeta illud hoc loco exclamare lubeat,

---- laudato ingentia rura, Exiguum colito.

Prætermiseram Epictetū, in quem permulta cōfertur laus, quòd duobus verbis, ἀνέχου καὶ ἀπέχου, *vniuersam Philosophiam complexus est. Quod tamen ita nolim seuerè accipi, vt omnino exulare velim dicendi copiam, non vtilem modò, sed etiā necessariam: at vt vestrum quisq; intelligat, Aleiatum sua illa breuitate concinnū & gratum omnibus non iniuria videri. Iam verò quis breuem illā et argutā priscę doctrinæ syluam non pluris habendam ducat, quàm immanes scriptorū quorūdā paginas, quæ mihi perinde videntur ac cibi nescio qui, ex quibus alimēti minimum, reliquiarum multo plus, vt in cochleis & testudinū genere, capitur? Sed pergamus quæso ad varietatem illā, qua se commendat, qua in delicijs habetur, qua studiosos pascit animos,*

mos, qua eruditam cogitationem suspensam tenet. Quod cum meditor vnà mecũ, existimo eos ineptos esse minimeq; diligentes, qui semper idem aut legunt, idẽq; semper canunt, neq; varietate rerum, quam nobis natura ipsa commendauit, ingeniũ perpoliũt. Quid enim morer Senecę, acuti hominis, vita tamẽ instituto planè Stoici, monitum consiliumq; grauissimum, quo nõ obscurè variam lectionem, vt alienã à studijs insectatur? Reuera hic magni nominis Philosophus nõ sine iudicio videtur suã ea de re sentẽtiam dixisse, sed nos naturæ certissimum quoddam præscriptũ sequimur, eiq; paremus: quo nomine nullus est, opinor, qui nobis molestus esse debeat. Nam quocumque oculorum aciẽ flectamus, quamcumq; in partẽ sese mens humana recipiat, multiplex & varium non tam numero, quàm infinitate distinctũ deprehẽdemus. Plãtarum enim, florũ, herbarum magna oaq; admirabilis est in omni genere varietas: tam diuersa animaliũ facies, ea colorum certè innumerabilium distinctio: imò verò terrã ipsam videmus hac parte montibus eminentem, illa vallibus lacunosam, fontium quadã perennitate, fluminum, lacuũ, vastoq; Oceano irriguã, & certè a terra secretam, vt ipsa sui maximum omnibus vbiq; spectaculũ prębere videatur. Cuius naturæ tã sapientis & prouidæ sollertiã, homines ingenio maximè, & arte feliciter æmulati sunt, ijs pręcipuè rebus, quæ litterarũ monumẽtis continentur. Etenim rectissimè putarunt ingenium humanum non esse ita sterile & infecundũ, & quasi cãcellis circumclusum, vt sua vi non continere posset ea omnia, quæ abũdãs & opulenta natura educere voluisset. Ne tamẽ vos morer pluribus, Auditores, si cõferre libeat hũc tantillum libellum cum alijs lõgè plurimis: & si maturè iudicium adhibere par sit. quis nõ capietur admiratione, vbi obseruarit in eo vno innumerabiles opes contineri quæ nõ nisi magna difficultate sũmoq; studio in permulti aliis cõmodè obseruari possint? Vt enim id aliqua parte reuocẽ quasi ad calculos, in Alciato puram, tersam, et antiquam dictionem nullus, vt opinor, desiderabit: acumẽ logicũ nõ abest à præclara illa fabrica & inuẽtione rerũ tam multarum: non iudicium & ordo, quo res tam variæ colligerentur: non historia rerũ permultarum: non philosophia morũ & naturæ, quæ tota in omnibus Emblematis occupatur, vt quemadmodũ in Homero pleriq; veterũ dixerũt esse disciplinarum omnium officinam quandã locupletem; ita in Alciatũ vberrimè concurrunt, quæ hominis eruditi & ingeniosi laudatam aliquã ideã possint effingere. Quæ certè omnia non ideo à me dicũtur, vt aliquis vestrũ putet, me tam libera & aperta laudatione meos qualescũq; in hunc auctorẽ labores vẽditare cupere: quod profectò quàm alienũ sit à meo sensu, facilè quiuis intelliget, si verecundum animum meũ, si meæ vitæ rationem, si minimum peneq; nullum studiorum progressum viderit. Neq; verò is sum, qui Alciati, viri certè maximi, dignitatẽ raramq; doctrinam cum mea tenuitate cõferre audeã. Ille enim vir πολυίστωρ καὶ πολυμαθὴς iocãdo libere, relaxãdoq; animũ, Emblemata omni sale & lepore Attico tincta effudit: nos industria, studio, cogitatione, sẽsu deniq; omni nullum nõ lapidem mouemus; vt si pro dignitatè nõ possumus ad vmbilicum perducere quæ cogitamus, saltẽ tamẽ admiratione quadã rapti, coniectanea nostra qualiacũq; potius, quã seria doctrinæ fructũ aliquẽ proponamus. Ille, vti se res offerebat (quãdo maxime à Iuris professione honestã & liberam cessationem impetrabat) in medio suo otio negotiũ literarium

rium cō sectatus, rem quidem pulcherrimam, dignamque omni regio apparatu, eruditorum hominum oculis spectādam proposuit: ego verò, vt libelli huius gustum aliquē meo arbitratu perciperē, innumerabiles penè auctores Græcos et Latinos aliqua, quod certè audeo dicere, diligentia et voluptate animi deuoraui, eamque continuam operam in perquirendo fixi atque locaui, vt qui Sisyphus versat saxum, sudans nitēdo, sed nescio tamen an hilum profecerim. Et hæc mea certè mens, ea cogitatio, id iudicium, Auditores, vt cùm ea de re apud vos tā liberè verba faciā, possim adolescētiæ lapsum deprecari. Fateor enim nescio quo ætatis feruore ante annos septem cōtulisse & sublegisse me in libelli quādam formam aliquas minutias, quas cùm amicis aliquot meis ostendissem, mihi auctores fuerūt, vt de iis edendis tum primùm cogitarem, & in publicam edi lucem paterer. Id certè, ne quid ego dissimulē, mihi tū valdè placuit, vt qui meorum studiorum aliquod vel minimum specimē nō ægrè ferrē studiosis esse cōsecratum: ad eamq; rem citiùs quàm licebat, neque tā maturè, vt oportebat, ad Christophorum Plantinum, ciuem Antuerpiensem, regium typographum, scripserunt amici meo nomine, vt quemadmodū is ipse mihi coram pro sua facilitate primum hic Lutetiæ pollicitus erat, deinde per litteras idem nō inuitus confirmarat, libellus prælo committeretur: quod tamen, vbi exēplar ad eū misissem, penè omnino αὐτόγραφον, & reuera κακόγραφον, diuturna & molesta negotiorum mole auocatus, tam citò præstare nō potuit, vt ipse constituerat. Sed ea tandē edita scholia, immatura penè omnino, neq; digna satis quæ hoc tempore, tam eruditis hominibus abūdāti, lucem ferrent: tamen excepta cum applausu à studiosis, mihi animos admouerunt, vt quæ inculta parumq; tersa esse scirem, sumpto quodā otio libero corrigerē. Meæ itaque partes sunt, vt cùm mihi tam gratos eruditorum hominum animos apertus sim, qui pro eo labore, alioqui tenui, gratias mihi non semel habuerunt, de castiganda illa editione cogitem: tum vt respondeā hominum de me bene meritorum exspectationi, tum vt adolescentium studia quacunque tandem ratione iuuare pergam. Quod negotiū citiùs confecissem, et alacri studio maturassem, nisi professionis meæ continua cura & laboriosa contentio, in qua cessatori esse non licet, me penè omninò à subsiciuis studijs abstraxisset: nisi, inquam, me toto iam sexennio exercuisset. Neque verò tam facile est ei, qui nostræ huius professionis munus sustineat, animum ad res tam varias & multiplices applicare: quem certè magnum et arduum laborem si qui tam facilē esse putant, vehemēter admodū errant. Nullus enim planè animus est vel adeò rectè à natura informatus, vt hoc quicquid est, quod facere debemus ex officio, qui nō modò agendo, verùm etiam cogitando possit sustinere. An vos aliā caussā esse vllā putatis, cur in tanto honore, quo maximè artes aluntur, tā pauci reperti sunt hactenus, qui in hac profitendi laboriosa cōtētione pro dignitate versati sint? Non est longè repetēda ratio: sunt enim omittēdæ voluptates, prætermittēdæ studia delectationis, ludus, iocus, cōuiuia, confabulationes omniū penè familiariū deserēdæ: quæ res vt plurimū ardua & difficilis, in hoc genere homines à labore honestoq; conatu studiorum humanitatis auocat, & interdū omnino abstrahit. Nō lōgè abiero, dicāq; hoc tēpore quod tacitus nullo modo prætermittere possum: nostra hæc professio lōge grauior est, magisq; seria, quàm suspicari vnquā aut percipere possūt qui doliū hoc nūquā voluTarunt.

tarũ. Nulla si quidẽ ars est digna hominis liberaliter educati studio, cuius nõ aliqua cognitione oporteat tinctum eum esse, qui munus hoc aliqua laude et hominũ approbatione sustinere meditetur. In quo ego docendi munere obeũdo quantò magis in dies prouehor, tanto etiam magis intelligo quàm absim à perfectione summorũ operum, huiusq; professionis dignitate: vt quamquam videar plerisq; nũc extra laboris aleã positus aliqua mea industria & exercitatione, imò verò hominũ eruditorum approbatione; tamen haud dubiè fateri cogar, me fundamenta, quæ cogito, nõdum bene iecisse. Et hæc quidem quamquam verissima esse constet, scio tamen quàm imperitis & parũ cautis adolescentibus arrideãt exoterica potius quàm acroamatica: quàm placeant, non sollertes & industrij, non laboriosi & ingenui doctores, sed clamosi quidã et importuni ardeliones, vt etiam fumorum venditores, qui audacia quadã impudẽti & intolerabili, iuuentutem sibi deuinciunt, eoque nomine literarũ gloriam insigni quodam fastu complere non verentur. Quid .n. nos nos, inquam laboriosi & industrij, non vbicumq; faci scholastica probamur? quia fastũ omnem præcludimus; quia malumus studere vtilitati audientiũ quàm voluntati; non pendemus ab aura populari; huic multorum capitum belluæ non obsequimur. Et hinc illæ lacrymæ, Auditores, vt nemini mirũ sit, cur etiam Iupiter ipse, vt est in adagio vetere, ne quidẽ placere omnibus possit. Sed vna tamen optimè factorũ conscientia, & doctorũ quorundam hominũ de nostris studijs grauissimo iudicio sustentamur atq; animũ colligimus: quamquam nihil sit quod me pœnitere debeat, vt eorum hominũ, qui ab euentu metiuntur omnia, fortunam incusare velim. Licet enim minimè gloriari possim, vt ille, cui mille Siculis errabant in montibus agnæ: neq; cantare audeam, quæ

---- solitus si quando armenta vocaret
Amphion Dircæus in Actæo Aracintho:

tamen mea ipse sorte contentus, si fas est, si licet, Auditores, dicam ingenuè:

Non sum adeò informis: nuper me in littore vidi,
Cum placidum ventis staret mare. Numquam ego Daphnim
Cantando metuam, si nunquam fallit imago.

Sed iam nimis multa de me: in qua nimirũ commemoratione, vereor ne quis existimet me meas merces alienis nominibus velle carius vendere. Quod si facio, mei planè sum immemor, vt qui nasutis hominibus me ridendũ propinem. At ne patiar vos hinc nõ satiatos discedere, neve aberrem à scopo, quem mihi primum proposuerã, vtque vno quasi fasce complectar, quæ hactenus à me dicta sunt, quæso, studiosi Adolescentes (vos enim iam alloquor, in quorum gratiã nostri hi labores instituti sũt) quæso, inquam, nostri huius auctoris antiquã doctrinã diligenter obseruemus & exosculemur: peritiam iuris admiremur: eloquentiam consectemur: succinctũ dicẽdi genus eodem cũ doctis hominibus consensu approbemus: varietatẽ certè grauissimã iucundissimãq; veneremur: cuius singulas easq; admirabiles virtutes si penitius intuemur, thesaurum habemus nullo auro nullisq; gemmis conferẽdũ: multoq; magis admirabilem, si eius vnius selectissimas doctrinę gemmas cum aliorũ vel certè permultorũ flosculis comparemus. In quo Emblematum libello mea qualicũq; commẽtatione illustrando, nõ puto me omnino malè bonas horas collocasse: quamquã id dictũ nolim,

vt

vt cornicibus, quod aiunt, configam oculos, aut me apud vos efferam impēsius, quòd neq; vestra de me expectatio, neq; meus pudor vnquam pateretur. Sed hoc vnū contendo: excusetur, quaso (id enim mihi nō semel deprecādū) excusetur, inquā, nimius adolescētię meę feruor, qui libellū quasi è nido implumē, vt ita loquar, & vt immaturum fetū emitti permiserim: excusetur deniq; nimia fortasse tarditas, quæ effecit vt nōdum satis mihi facere potuerim, neq; supremā admouere manū in eo diligēter emendando, eo quòd continuum mearum prælectionum pensum ab eo, quod tam diu mihi proposueram, me diutius auocarit. Sic enim mihi firmo quodā animi proposito statui, vt quamdiu mihi liberè ac quiete versari hac in Academia licuerit, efficiā, vt qui eruditis hominibus rationē mei ocii constare velim. Quid enim verear apud vos meas hic fateri delicias? Adolescentes optimi,

Musæ noster amor Permessides.

In quarum stadio quamquam molesto & ærumnarū pleno, honesto tamen & laudabili, sic me contineo singulari Dei beneficio, vt nullus vnquam fuerit adolescens, qui me toto iam sexennio profitentem de suggestu audierit, cui tamen modestia commēdata sit, cui honesti cultus, cui deniq; humanitatis literæ, qui idem mihi ex animo nō fuerit obsecutus. Nihil moror aliorum studia & labores certè multos sollicitudinum plenos; per me licet, oblectentur alij cæcis quibusdā cupiditatibus: alii fori iurgia cōsectētur, hi rei militari, aut mercaturæ faciūdę totos sese dedant, alii lucris inhiēt, & opima sacerdotia vel prece, vel pretio, si possint, aucupari non desinant:

Me verò primùm dulces ante omnia Musæ,
Quarum sacra fero, ardenti perculsus amore,
Accipiant, cœliq; vias & sidera monstrent.

DIXI.

INDEX

INDEX

EMBLEMATVM IN LOCOS COMMUNES ad studiosorum commoditatem digestorum.

Numerus prior ordinem Emblematis, alter paginam denotat.

66 Ob-

RES-

INDEX

INDEX ALTER
EMBLEMATVM IN ORDINEM ALPHABETICVM DIGESTORVM.

Numerus prior Emblematis, posterior paginæ est.

In

Prin-

CL. VIRI ANDREÆ ALCIATI IN LIBRVM EMBLEMATVM PRÆFATIO AD CHONRADVM PEVTINGERVM AVGVSTANVM.

DVM pueros iugulans, iuuenes dum tessera fallit,
Detinet & segnes chartula picta viros;
Hæc nos festiuis Emblemata cudimus horis,
Artificum illustri signaq; facta manu:
Vestibus vt torulos, petasis vt figere parmas,
Et valeat tacitis scribere quisque notis.
At tibi supremus pretiosa nomismata Cæsar.
Et veterum eximias donet habere manus;
Ipse dabo vati chartacea munera vates,
Quæ, Chonrade, mei pignus amoris habe.

COMMENTARII.

I. HANC eandem præfationem editio Stockhameri habet soluta oratione in hunc modum:

Quod pueri nucibus ludendis tempus terere, iuuenes cu'is vel alea, grandauiores verò desidiosi viri sæpenumero chartarum lusu fallere solent: id nos animi etiam recreandi causa, & succissiuis quibusdam horis in Emblematibus his componendis, iisq; peregregiis artificum imaginibus adornandis insumimus. Vt quisque ea vestibus (veluti inauratos, vt solent globulos) aut etiam pileis seu galeris (vt sit vitida scutula in hunc modum exsculpta) ornate inserere, scitè & venustè adaptare possit: atq; etiam per istiusmodi characteres vestigia, & figuratos modos, ænigmatum instar, pulcra quæque commonstrare, & planè, vel sine vlla verborum litterarumque serie facile exhibere valeat. Cæterum potentissimus ille Cæsar, Germanorum Imperator, te donet pretiosis numismatibus, huiusce modi species et imagines præseferentibus, veterum olim artificum mira industria elaboratis: Ego enim vates tibi etiam poeta carmina solùm, pictos et chartaceos mitto libellos, singularis mei erga te amoris certissima pignora.

PROPONITVR hoc epigramma vice præfationis, qua suum libellum Emblematum cõsecrat nobili Viro Chonrado Peutingero. Sumpta autem est quadam imitatione ex oratione Ciceronis pro Archia poeta, vbi ille sic argumentatur: Quarequis tandem me reprehendat, aut quis mihi iure succenseat, si quantum cæteris ad suas res obeundas, quantum ad festos dies ludorum celebrandos, quan- II.

tum ad alias voluptates, & ad ipsam requiem animi & corporis conceditur temporis: quantum alij tribuunt intempestiuis conuiuijs: quantum deniq; aleæ; quantum pilæ: tantũ mihi egomet ad hæc studia recolenda sumpsero? Primò itaq; Autor suum studium laudat ex dissimilibus: occasionem huius opusculi conscribendi aperit; descriptionem Emblematis, eiusdemq; vsum ac finem ponit: & ad extremum amico homini ac docto Chonrado idem suum opusculum modestè commendat.

Argumẽtum præfationis.

III. AD CHONRADVM.] De Chonrado illo Peutingero, cui hoc opusculum dicatum constat, tantum ea dicam & huc referam, quæ scriptorum nostri temporis lectione consequi potui. Andreas Cratander in Epistola quadam, quam editioni omnium Ciceronis operum præfixit, hæc habet: Chonradus Peutingerus, eximium illud Augustanorum Vindelicorum decus & specimen, qui cum incomparabili auctoritate, quam in grauiter sustinendis molibus Reipub. magna nominis celebritate adeptus est, egregiam humaniorum studiorum peritiam coniunxit. Pro quibus quo animo depugnet, vel inde satis apparet, quòd mihi aliquot Ciceronianarũ orationũ reliquias, & venerandæ vetustatis exemplaria transmisit, tanquam auxiliatrices copias, &c. Hæc quidem ille. Sed expressius Henricus Pantaleon Prosopographiæ parte 3. eiusdem Chonradi vitam, laudesque perstrinxit. Sic autem ait: Chonradus ille Augustæ Vindelicorum ex honesta familia natus, & in omni genere virtutum ibidem educatus est. Is cũ felici ingenio esset præditus, à teneris annis literis incubuit, & in primis legum lectioni diligentem operã impendit: Hinc factum, vt Iuris Doctor omnium acclamatione creatus fuerit. Accedebant multę heroicæ virtutes, & rerum agendarũ dexteritas. Itaque patriæ vtilis ciuis, & singulare ornamentum extitit, atq; à Maximiliano Cęsare inter suos consiliarios cooptatus fuit. Quinetiam hunc Erasmus Roterodamus plurimum ob eruditionem dilexit, & inter summos amicos habuit. Scripsit is anno 1506. Sermones conuiuales, in quibus multa de mirandis Germaniæ antiquitatibus referuntur: pręterea de gentium quarundam emigratione Epitomen, quæ Procopio, & alijs historicis in editione adiecta. Erat enim Chonradus rerum antiquarum singularis æstimator, qui eiusmodi indagare, & posteris proponere magna delectatione erat solitus: tandem ætate confectus obijt, & apud suos honorificè sepultus est. Hactenus Pantaleon, quę omnia penè mihi videntur sumpta ex 18. Epist. Erasmi, quam ad eundem scripsit. Præterea quisnam fuerit Chonradus Peutinger, nemo melius Bernardino Trebatio Vicetino exposuit. Is enim anno MDXV. Peutingero inscribens versionem suam Hieroglyphicorũ Ori Apollinis, hęc habet: Antiquitas ipsa nullo magis gaudet alumno. Romani autem Cæsares quem alium malint curatorem? non tibi eorum gesta cognouisse satis, eos ipsos signatos omnes in chartis, ære, argento, solido auro demonstras; & quod viui non potuerunt, mortui adepti sunt, vt eodem tempore & iuuenes, & senes, & in omni ætate quales fuerint conspici possint. Sed & ipsi Romani duces, quod non secundò perierint, tibi acceptum referunt: tu eorum Epigrammata colligis vndecunque, & iam vetustate collapsa, dimidiata ferè restituis, ac das, vt postquam in marmore nequeunt, in chartis legantur. Hæc ille.

Chonradus Peutinger.

Dum pueros.] Dissimilitudine suum negotium cum aliorum otio conferens, tria lusuum genera totidem ætatibus apta ponit, ex adiuncto tempore, quo hoc opusculum scripserit. Pueri nucibus delectantur: hincque vulgò trita prouerbia, Relinquere nuces: Nunquam à nucibus recedere: Nucibus indulgere: &, Ad nuces redire: id est, semper puerum esse. Adolescentes & iuuenes tessera delectantur, quod est aleatorum. Segnes autem, qui que corporis motum refugiunt, chartulis pictis oblectantur. Est autem hoc loco notãda elegans gradatio; pueri, iuuenes, viri.

Iugulans,] Nux. Macrobius lib. 3. Satur. c. 18 inquit: Nux iuglans, secundum nonnullorum opinionem, à iuuando, & à glande dicta existimatur. C. Bassus verò, in lib. de sign. verb. hoc refert: Iuglans arbor dicta inde est, perinde ac Iouis glans. Nam id arboris genus nuces habet, quę sunt suauiore sapore, quàm glans. Constat sanè priscis illis temporibus, antequam mortalium genus ad delicias sese lusumque conuerteret, maximo in honore glan-

Nux. Iuglans.

glandem fuiſſe, vt quæ ſola ſimplici vitæ atq; innocuæ præbebat alimenta. Quare cum hunc fructum egregium, ipſamq; arborem Deo dignam exiſtimarent, decorare eum digna appellatione volentes, iuglandem, quaſi Iouis glandem nuncupauerunt. Cloatius autem Verrius in lib. à Græcis tractatorum, ita memorat: Iuglãs, di, prætermiſſum eſt, quaſi diiuglans, id eſt, *Διὸς βάλανος*. Hanc Græci ob excellentiam etiam baſilicam vocant.

Ætatum varia diuiſio.

Iuuenes,] mediæ ætatis homines. Seruius enim Tullus Rex Romanorum, teſte Gellio, ætatis diuiſit in pueritiam, iuuentutem, & ſenectutem. Quod idem ſenſiſſe videtur Ariſtoteles 3. de Anima, vbi inquit: Neceſſe eſt omne quod generatur, augmentum habere, ac ſtatum, & decrementum. Commodius tamen nos cum Auicenna & medicorum ſchola ætates omnes in quatuor ordines digerimus, ita tamen, vt quoſdam alios ſub ſe poſitos habeant gradus. Ætas prima eſt adoleſcentia, ad annum ferè producta trigeſimum: ſecunda verò conſiſtentiæ nuncupata, vel vigoris, aut pulcritudinis, ad annum ferè quintum poſt trigeſimum: conſequitur inde deminutionis occultæ tempus, quæ ſenectus appellatur, ad annuum fere ſexageſimum. Subeſt mox ætas, quæ ad manifeſtum nos interitum præcipites agit; in qua, qui diutius perſeuerat, dicitur *νύμφαις ἱππήλιξ*, id eſt, nymphis æquæuus. Gradus ætatum minutiores vide apud Auicennam 1. 1. cap. de complex. Galenum 3. Aphor. com. 27. 30. 31. & 5. Aphoriſ. com. 7. 9. & alibi. Sciendum verò, ætatum commenſus non vbiq, neq; ſemper haberi eoſdem, ſed euadere diuerſos pro conſtitutionis ratione, aut ſexus, vel etiam regionum ac terrarum ſitus, cœli quoq; & victus temperamẽti, & aliorum pluriũ, vt probè monet Galenus 6. de ſanitatis regimine. Dicitur autem ætas media iuuentus, & in ea conſt tuti, iuuenes, à iuuãdo, quod ea ætas maximè apta ſit ad laborem tolerandum.

Iuuenes vnde dicti.

---- Neq; enim, robuſtior ætas.
Vlla, nec vberior, nec qua magis ardeat vlla.

Teſſera quid.

Teſſera.] Dicitur teſſera, quicquid ex omni parte quadratum eſt: eſtq; corpus ex ſex lateribus æquali latitudine planitierum per quadratum, à Græcis dicitur *κύβος*, cubus, *ἀπὸ τοῦ κυβιστᾶν*, quod facilimè prouoluatur, & quaſi ſemper in caput ſaltat. Is enim cum eſt iactus, quam in partem incubuit, immotam habet ſtabilitatem: vt ſunt oſſicula, punctis quibuſdam diſtincta, quæ in fritilium ſeu alueũ iaciunt *οἱ ταυλίζοντες* (vt Diomedis verbo vtar) id eſt, tablizantes, de quibus hoc loco ſermo. Hunc teſſerarum luſum multi magno errore eũdem cum talorum ſeu taxillorum luſu exiſtimant. Eſt enim talus proprie oſſis genus in articulo pedis, ventre eminens, concaua in vertebra, ligatum ſolidiſſimis neruis, quadratum forma, altera parte concauum, altera ferè planum, eſtq; in poſteriore duntaxat ſuffragine, nunquam in prioribus pedibus; nec eſt homini aut alijs animalibus digitos habentibus, nec ſolidas habentibus vngulas, ſed tantum biſulcis. Hoc genere oſſiculi ludere veteres conſueuere, non tamen eodem modo, quo cubis ſeu teſſeris ludebãt; differunt enim hi luſus nomine, forma, & iactu, addo etiam iuuentore: Nam cuborum luſus Græcis dicitur *κυβεία*, talorum verò Ariſtoteles 1. Rhet. *ἀστραγαλίσειν* vocat: illi ſex lateribus conſtabant, hi autem quatuor: in ludendo teſſeris vtebantur tribus, talis verò quatuor: teſſerarum inuentionem Lydis attribuunt, Palamedi ſcilicet apud Troiam, talorum Naucrati cuidam Ægyptiorum deo. Hanc quoque differentiam animaduertit Cicero in Diuinat. Quid eſt enim ſors? idem propemodum quod micare, quod talos iacere, quod teſſeras. Et ex ea obſeruatione Martialis:

Talus quid.

Talorum & teſſerarũ luſus diuerſi.

Non ſum talorũ numero par teſſera, quũ ſit
Maior quam talis alea ſæpe mihi.

Vide de his Macrob. lib. 1. in ſom. Scip. Gellium lib. 1. cap. 20. Cœ. Rhodig. lib. 20. cap. 14. & 27. & Budæum 5. de Aſſe.

Detinet.] Remoratur, & à ſerijs negotijs abſtractos tenet.

Segnis.

Segnes.] Viri ſegnes dicũtur tardi, ignaui, ſteriles, quaſi ſine igne; ſicut è contra dicuntur ardentes, pro ſolertibus, diligentibus, & omnis moræ impatientibus: ſegnitiem namq; parit frigiditas, quæ in ſenibus vt plurimum dominatur, maxime accidentibus humoribus. Nota hoc loco artificium Alciati, qui vno epitheto duas reliquas ætates comprehendit, iiſq; luſum chartarum attribuit, viris nempe ocioſis & ignauis, tum etiam ſenibus decrepitis &

imbecillibus?

Chartula picta.] Lusus chartarum: hunc Volaterranus lib. 29. Philolog. nouitium inuentum esse scribit, dignum sanè ludicro hoc nostro tempore.

Festiuis horis.] Diebus genialibus & festiuis, quibus animum remittebam à seuerioribus legum studijs: Vel, *festiuis horis*, subcisiuo tempore. Sic enim M. Tullius, cum dies aliqui dabantur ad rusticãdum, vt etiamnum dantur iustitiorum dies Senatoribus, ad eorum numerũ accommodabat, quę scribebat, testis est ipse 1. de Legibus. Sumpsit autem horam pro die, imitatus Virgilium, qui ait:

Hora pro die.

----- Nunquam te crastina fallet
Hora -----

Imò ipsum Ciceronem 1. in Verrem: Hic tu fortasse eris diligens, ne quam ego horam de meis legitimis horis remittam. Vbi Asconius: mire horis dixi, cum dies sint plurimi. Et veteres præterea horas generaliter dicebant, more Græcorum.

Emblema quid.

Emblemata.] Dicitur Emblema ἀπὸ τοῦ ἐμβάλλω, quod est, intersero. Sunt enim emblemata, vt supra etiã innuimus, ornamenta exemptilia, quæ ad placitum vasis argẽteis, aureisve tolli & reponi possunt, qualia sunt sigilla, variàque, vt flosculorum, sic & rerum aliarum simulacra affabrè cælata, vel depicta. Sic accipitur id nominis à Cicerone primùm, deinde Vlpiano. Ex libris enim Iurisconsultorum didicimus, nihil aliud emblema esse. l. cùm aurum, §. idem Celsus, & l. pediculis argenteis. §. 1. ff. de auro & arg. leg. Ea vox, cùm peregrina esset, & Romanis auribus non satis nota, Tiberio Cæsari minimè placuit, vt principi, qui patriam linguam præferret externæ. Quanquam enim, ait Suetonius, Græco sermone promptus esset, non est tamen nisi opportunè vsus; abstinuit enim, sed in senatu maximè: adeò quidem, vt monopolium nominaturus, veniam priùs postularit, quòd sibi verbo peregrino vtendum esset. Atque etiam in quodam decreto patrum, cùm ἔμβλημα recitaretur, vocem commutandam censuerit, & pro peregrina Romanam nostratem requirendam: aut si non reperiretur, vel pluribus, & per ambitum verborum rem enunciãdam. Idem in Dionis epitome. Et hæc quidem ille. At nos Emblematis vocabulũ retinemus, vt iam receptum vsu dignumq; Romana ciuitate: est enim venustum & elegans, imò significantissimum, & ad hanc imitationis materiam appositissimum. Nec modo vasis adhibentur emblemata, sed & alijs rebus, cum triplici tamẽ nominis distinctione, nam ea, quæ in parietibus fiebant, vermiculata seu musæata dicuntur; quæ in lignis, segmentata; quæ in pauimẽtis, tessellata. Interim tamen hęc aliquando confunduntur. De hoc insuper vocabulo plura Budæus in Annotat. ad Pandect. & eleganter Crinitus lib. 22. c. 1. de honesta disciplina.

Emblema triplex.

Cudimus.] A fabris, aurificibus, vel alijs sculptoribus ἀλληγορία, cui, meo iudicio, coniuncta est εἰρωνεία, qua facilitatẽ suã in his emblematis componendis ostẽdit. Significat enim se horis genialibus hæc lepida carmina conscripsisse, cudere verò seruile est & magni laboris opus: Hinc mihi haud probabile fit, Alciatum tempore illo, quo relaxationem à seuerioribus studijs captabat, grauiori labore animum fatigare voluisse. Sic & nos Germani iocari solemus, dum poetastros illos, qui omnibus imploratis Musis, & toto Helicone accito, vix vnum aut alterum versũ ex intimis ingenij penetralibus extorquent, cudere versus dicimus, Vers schmiden; sumpta à fabris ferrarijs metaphora.

Artificum &c.] Hic versiculus descriptionẽ continet τῶν ἐμβλημάτων, qua de re iam satis diximus. Sed hic aduerte materialem causam.

Illustri,] clara, celebri, nobili. Sic dicimus illustra facta, illustris fama, illustre domicilium, illustres viri.

Emblematis finis quis.

Vestibus vt torulos.] Finalis causa emblematum, & vsus. Conferent hæc ἄφωνα signa, vt ornamenta, quædam vasis, vestibus, pileis, ædium parietibus, aulæis, fenestris possimus apponere: vtq; ingeniosi homines tacitis quibusdam notis, & quasi hieroglyphicis litteris animorum sensa exprimant. Moris fuit Alciati ætate, vt vestibus assuerentur, vel in ima fimbria, vel in manicis, vel in thorace, imagines & ingeniosa dicteria, vt videre possumus in picturis Ducum & Imperatorum eius æui; & apparet in solidis aureis Ludouici Sfortiæ, & aliorum. Et quidem Ludouici illud fuit non admodum vulgare in hoc genere, quod antiqua libertate perstringit

Ludouicus Sfortia.

Matthæus

Matthæus Bossus, in epistola ad Iacobum Comitem Purliliarum: Ita quoq; & Ludouicum multi putant pęnas misericorditer, & diuinitus dare, quo sese exploret atq; agnoscat, qui supra humanos errores, se tantæ mentis cæcitati obstrinxerat, vt humana atq; diuina iuxta deluderet. Nā pro pulcro & regali nomine (Ludouici) Maurū vocari, & pro eleganti forma pingi nigerrimum atque terrificum se fecit, inuertentem manu orbem terrarū, & circa orbem hoc ænigma inscribi, quod est Dei solius audere, FACITO VELIM; quum suisset ei satius dicere; FACITO possim. Hæc ille. Extat etiam nunc Patauij in templo augustissimo D. Antonij, prope ostium sacrarij inter alterum aurarum & parietem, imago viri militaris, in cuius manica legitur patria lingua, TV DIRE', E MI FARO'; tu dices, at ego faciam: quod planè thrasonicum iudicat Dn. Pignorius. Quid si potiùs submissè & modestè? ad significandā promptam obedientiam, quam miles suo duci debet, ac si diceret: tu impera, & dictum factumq; puta? Sed nihil affirmo contra tantum Censorem. Io. Villanus lib. 10. Histor. Flor. cap. 60. de Castruccio: Per leggiadria e grādigia fece vna roba di sciamito cremisi, e dinanzi al petto cō lettere d'oro che diceuano: EGLI E QVELLO CHE DIO VVOLE; e nelle spalle di dietro simile: E SI SARA' QVELLO CHE DIO VORRA'. Torulos autem appellat eminentias quasdā in vestibus, corollis, & alijs similibus. Cicero in Oratore perfecto, de mediocri genere dicendi loquens: Addit, inquit, aliquos vt in corona toros, omnemque orationem ornamentis modicis verborum sententiarumque distinguit. Sunt itaque toruli, ornamenta ex auro vel argento, quæ petasis, id est pileis, aut penulis vestibusque adijci solent. Palam est illud ex Amphitruone Plauti: *Tum meo patri autem torulus inerit aureus sub petaso.* Vbi Commentatores, atq; Autor Thesauri linguæ Latinæ, fortasse non intelligentes, quid sit hic torulus, legendum censent, troculus: eò quod torulus à torus ducatur, diminutiua forma, id est, paruus torus. Sed Plauti locum defendentes, tori tororum, significare dicimus carnem extantem in brachijs hominum robustorum; in qua significatione dixit Plautus, torulus aureus sub petaso. Et forte Alciatus hic allusit ad Magnatum morem nostri temporis, qui in famulorum vestibus solent addere torulos holosericos diuersi coloris, quàm sit ipsa vestis: veluti sphęrulam depictam extantem, vel mundum, vel globulum, aut lacertum, & similia.

Castrucius.

Toruli quid.

Petasis.] pileis, galeris, &c. Petasum, Arcadicum pileum significatione primaria esse, didici ex Hesychio. πέτασος τὸ τῶν ἐφήβων φόρημα. sic enim legendum in Hesychio, non φρόνημα, vt in vulgatis. Suetonius ait, Augustum non nisi petasatum, hoc est, velato capite sub dio spatiari solitum. Certè & Poetæ petasatum Mercurium faciunt. Id nominis à πετάννυσθαι, pandere, vel extendere deflectitur: quod pilei genus galero non absimile volunt. Prudentius 2. in Symmachum: *Petasus quid.*

Nec petaso insignis poterat Lacedamone capta
Mercurius seruare suas de clade palæstras.

Aliqui tamen scioli hoc nomen à verbo Græcos πετάομαι, quod est volo, nasci volunt, idq; pro calceamento Mercurij, hoc est, talaribus perperam sunt interpretati, cum ille apud Plautum in Amphitr. dicat: *Ego has habeo vsq; in petaso pinnulas*; non respicientes ad ea, quæ alibi apud eundem Plautum, nec non apud Poetas & Historicos leguntur. Vnus locus ex Suetonio iam adductus satisfacit, si enim Augustus solis hyberni impatiens erat, caput tegere, non pedes debebat: nam nudis pedibus per frigus incedere, aut egentissimi, aut insanissimi hominis videtur esse. Huic rei quoq; suffragatur Suidas, cum inquit: πέτασος εἶδος ὑφάσματος. Ἐπιῤῥιψάντων δράκοντι τῷ νομοθέτῃ τῶν Ἀθηναίων πετάσους πλείονας, καὶ χιτῶνας, ὡς ἀποπνιγῆναι ἐν τῷ θεάτρῳ. Vnde liquido constat petasum non esse calceamentum, sed capitis velamen in modum pilei: vel etiam μεταφορικῶς, quiddam in galeis formam ædificijs superpositum, vt apud Plinium Nat. Hist. lib. 35.

Figere.] affigere, applicare, assuere. Vnde militia omissa, milites arma figere dicebantur, quia ea in templis suspendebant, vel parietibus affigebant.

Parmas.] Parma scutum breue peditū, pelta etiam dicta à Plinio, quamuis pelta *Parma. Pelta.*

propriè dicatur clypeus Amazonum, in modum Lunę recuruus. Virg.

Ducit Amazonidū lunatus agmina peltis.

Nonius in dictionibus Parma, & Veles. Martialis:

Hæc quæ sæpe solet vinci, quæ vincere rarò,
Parma tibi scutum pumilionis erat.

Parma, inquit Varro de lingua Latina, dicitur, quod à medio in omnes partes par. Alexander ab Alex. 6. c. 22. Intelligit autem Autor nummos aureos grandiores, vel argēteos inauratos, gemmasq; excisas vel incisas auro inclusas, quę omnia ad petasorum ornatum transferri etiam nunc solent.

Et tacitus valeat scribere quisq; notis.] Notæ hic Zifræ sunt, de quibus Io. Andreas Palatius, Io. Baptista Porta, & alij; Sic quoq; se habent Ægyptorum Hieroglyphica, vt etiamnum hodie symbola ea, quę armis, scutis, signis militaribus, & cæteris id genus apponi solent. De quibus lepidum & eruditum scripsit Dialogum Paulus Iouius. Nos in nostro Syntagmate quædam adduximus. Tacitis notis scribere, a'io sensu, & doctè quidem Turnebus Aduers. 14. cap. vlt. ad finem. Est autem tacitis notis scribere, rem ita per picturam exprimere, vt non indigeat characteribus: vt si velis significare, domi manendum esse mulieri, pingis Venerem, quę referat muliebrem sexum, apponisq; sub pedibus testudinem, hæc enim nunquam domo sua egreditur. Hoc genus scripturæ apud Ægyptios non solùm dignitatis plurimum habuit, sed etiam voluptatis non parum. Nemo enim poterat callere Hieroglyphicorum mysterium (sic enim vocabant illi hoc scribendi genus) nisi rerum & animalium naturas perspectas habuisset. Quod non contigit, nisi illi, qui solerti contemplatione rerum naturalium causas esset perscrutatus. De Hieroglyphicis doctissimè scripsit Io. Pierius Valerianus: item duos libros de sacris literis scripsit Orus Apollo Niliacus. Hunc & Cheremonem se fatetur Alciatus imitari, in lib. de verb. sign. in princ.

Tacitis notis scribere.

At tibi supremus.] Optatio ex dissimilibus. Idem ferè dissimilium locus est apud Horat. Ode 8. lib. 4. Carmin.

Donarem pateras, grataque commodus,
Censorine, meis æra sodalibus:
Donarem tripodas, præmia fortium
Graiorum: neq; tu pessima munerum
Ferres, diuite me scilicet artium,
Quas aut Parrhasius protulit, aut Scopas,
Hic saxo, liquidis ille coloribus.
Solers nunc hominem ponere, nunc deū.
Sed non hæc mihi vis: non tibi talium
Res est, aut animus deliciarum egens.
Gaudes carminibus: carmina possumus
Donare, & pretium dicere muneri. &c.

Huius autem dissimilitudinis hæc mihi videtur germana sententia: Possum ego tibi, Chounrade, Emblematum quorūdam siluam & cumulum ex veterum auctorum bibliothecis aggregare: at magnus Imperator (cui es à consilijs) potest tibi commodè & munificè suppeditare veterum artificum manu pretia, statuas, imagines ingeniosè pictas, solerter expressas, sculptas, efformatas: ipsissimas, inquam, imagines, non picturam quandam nudam aut descriptionem, qualis mea hæc est chartacea.

Pretiosa nomismata.] Donaria, qualia boni principes conferre solent optimis & fidissimis consiliarijs. Pignorius non donaria, sed vetera numismata interpretatur; Cæsares (vt ait Trebatius) signatos ære, argento, solido auro. Dicimus autem numisma & nomisma, ἀπὸ τοῦ νόμου, à lege; quia cum ante percussum numisma vel permutatione homines solerent, lege vsus numi introductus est.

Nomisma, & Numisma.

Cæsar.] Maximilianus Imperator, cui à consilijs fuisse Peutingerum paulò antè meminimus.

Et veterum eximias donet habere manus.] Tabulas & signa antiquorum artificum intelligit. Artificum enim opera manus dicuntur. Martial. lib. 1. epigr. 119. & lib. 8. epigr. 50.

Manus.

Solus Praxiteles, manus Scopæq' Idem:
Mētoris hæc manus est, an Polyclete tua?

Ipse dabo.] Τὸ πρέπον, in libro Poetico Poetæ consecrato. Non enim modò vidēdum quid, sed & cui des. Seneca De beneficijs: Vide ne mittas munera superuacanea, vt fœminæ arma, rustico libros, & studioso retia. Id enim est, ac si cani des palea:, & ossa asino. Sic Martialis 14. lib. sed non eodem tamen sensu:

Decorum in muneribus.

Non sunt munera quæ putas puellæ,
Cum donat vacuas poeta chartas.

Idem lib. septimo:

Diuitibus poteris Musas, elegosq; sonantes
Mittere;

Mittere; pauperibus munera pexa dato,
Idem libro eodem, sed aliorsum:
Muneribus cupiat si quis contendere tecum.
Audeat hic etiam, Castrice, carminibus.

Et id quidem reuocat in mentem distichon Latinum Iani Lascaris, doctissimi hominis, ad Iouianum Pontanum:
Versiculos, Pontane, tibi: sic munera Baccho
Libamus Bacchi, sic Cereris Cereri.

Nomina Germanica.

Chonrade.] Chonradus, siue Cunradus, idem apud Germanos significat, quod apud Græcos Thrasybulus, id est, audacis consilij. Germani enim veteres nomina plerunque à studijs & exercitio solebant imponere, qualia nostro adhuc tempore passim audimus: vt à venatione Leonhart, Bernhart, VVolffgang: à studio pastoricio, Henrich, Genserich, Vichart: à laude bellica, Sigmund, Hartman, Helderich: à pace & pietate, Friderich, Sigfrid, Gottfrid: imò & à vitijs, vt Gebhart, Gotthart, Gottschalck, Eitel; & alia propè infinita, quæ mera Germanica sunt. Idem videmus in nominibus etiam fœminarum, vt Hildegart, Konigund, Gertraut, &c. Quod plurimis mihi aliquando probauit Faustus Verantius, Episcopus Chanadiensis, cuius manes Deo viuant.

Pignus amoris.] Id est, μνημόσυνον. Seneca de Benefic. Beneficia non numero, neq; magnitudine cēsenda, sed dantis voluntate. Demosthen. πρὸς Λέπτιν. Οὐδὲ γὰρ τοὺς λαβόντας ἔγωγε ἡγοῦμαι τὸ πλῆθος τῶν χρημάτων θαυμάσαι, ἀλλὰ τὴν προθυμίαν. Sed ad rem maximè facit τὸ πρέπον eius, qui librum consecrat, & eius cui offertur. Etenim, vt Aristides ait Orat. 5. ἱερῶν: Τοὺς μὲν νεὼς τοῖς θεοῖς προσήκει καθιεροῦν. τοὺς δ᾽ ἄνδρας τοὺς ἐλλογίμους τῇ τῶν βιβλίων ἀναθέσει τιμᾶν. Hoc est: *Templa dijs sacrare conuenit: viros autem egregios decet librorũ dedicationibus honore afficere.*

IV. Ex hoc proœmio duo præcipuè notanda veniunt.

Otiũ labori miscendũ, & quomodo.

1. Seuerioribus studijs aliquando interponendam esse quietem, & animum curis defatigatum honesta recreatione relaxandum: nam.
Quod caret alterna requie durabile non est.
Quò fortè possem non inconcinnè illud Democriti attexere, ex Stobæo Orat. 16. quo loci ait: Βίος ἀνεόρταστος, μακρὰ ὁδὸς ἀπανδόκευτος. id est, *Vita sine festinitatibus, longa via est sine diuersorijs.* Et illud Statij 4. & Siluarum:
---- Vires instigat, alitq;
Tempestiua quies: maior post otia virtus.
Talis cantata Brise deuenit Achilles
Acrior, & positis erupit ĩ Hectora plectris.
Vegeta enim & strenua ingenia, quo plus recessus sumunt, hoc vehementiores impetus edunt, ait Valer. Maximus lib. 3. c. 6. Addo & illud Xenophontis, fortium virorum voces & gestus, etiam in vino, & lusu dignum studio & memoratu quiddam præferre. Hinc plurima clarissimorum virorum extant monumenta, quæ etsi subcisiuis tantùm & genialibus horis cōscripta videntur, nihil tamen humile, nihil vulgare sapiunt, vt vel ex ipsis vnguibus leonem agnoscas. Ex quorum censu ego iudico hæc Alciati Emblemata, Horas recreationis Guicciardini, Dies caniculares Simonis Maioli, & ante omnia dies geniales Alexandri ab Alexandro. Verùm non ita relaxandus animus, vt ad desidiam inclinet, sed sic indulgendum otio, vt Scipionem Seniorem imitantes, nunquam simus minus ociosi, quàm cum sumus in ocio: Nã & occupatis diebus aliquid esse agendum, monet Seneca Epist. 73. Quin etiam festis, vt Virg. 1. Georg.
Quippe etiam festis quædã exercere diebus
Fas & iura sinunt.
Aqua stans pigro lentore putrescit paulatim, & squalet situ: sic mens, quam ignauia occupat, vitium contrahit facillimè, & corrumpitur. Vigor in motu est & agitatione, quam moderata quies breuibus internallis interdum interstinguit.

2. Tacitè carpit perditos nostrorum temporum mores, quibus bonas horas malè collocamus, precium nullum temporis ponentes, cum tamen nulla sic turpior iactura; omnia enim aliena sunt, hoc solum nostrum, fugacis ac lubricæ rei possessio, in quam nos misit Natura, expellendos quando ipsi visum & Deo. Magnum pleriq; Mortalium in caducis his ac fortuitis momentũ ponunt, & beatos eos censent, quibus ad votum parantur; miseros vbi querela defectus & egestas; miserrimos, quibus ludibrio fortunæ de manibus excussa & ablata iterum, quæ olim benignior indulsit aperto & laxo sinu. Comploratur hæc iactura, nec remedium consolantis admittit: morsicat viscera, & descendit *Temporis iactura graue dãnum.*

altius in cor, nullis fomentis blandioris alloquij, & ex scrinijs sapientiæ traducti sanabilis. Nulla dies cicatricem obducit vulneri; recrudescit ad ictum refricantis memoriæ. Nemo deuorare potest iniuriā hanc fortunę, sub qua etiam generosę mētes & virilia pectora se incuruant, nec eriguntur quibuscunq; rationum fulcris, aut assurgunt. Tanti videtur, vel in tenui re, & lubrico casui subiecta factum semel naufragium; cum interea præcipitis æui lapsum, & pronos ad interitū annos, quid, & quantum, & quomodo deperditum sit, pauci sint qui ad calculos reuocent. Sentimus quotidie in nobis decedere aliquid de natiuo vigore, & imminui corporis hanc fabricā decrementis viriū, Naturæ lassitudine, quæ velut annosa mater ac decrepita, sterilitate iam sua languere sensim & marcescere incipit. Depilat verticē deforme caluitium fluentibus comis, nubecula pupillis oberrat & offundit caliginē, aurium tympana surdescunt percussu vocum, vallo dentium exarmantur fauces, ad assueta nauseat stomachus, & lentè demittit ingesta, sensuum omnium ac membrorum remissior functio, & manifesta quædam tarditas. Huc igitur tabulæ & rationum codex, computemus, quo abierit, et quomodo, quod subtractum querimur, num retrahi possit, aut reponi? num emendabilis supinus hic error? nec culpa à nobis maior, quā necessitas à fatis et lege hac Vniuersi videatur, in quo motus suus regularis et perēnis rotat, aut raptat singula ad periodum à prima causa determinatā, certo ac definito tempore. Parcè vtendum igitur, nec dispergendum in vanos vsus grāde munus è Diuina manu; in quo vtiliter disponendo et dispensando cautos nos esse decet ac prouidos, imò tenaces maximè et auaros, vt partitionis ratio dari queat aliquando, et modus ad congruū finem: ne auferatur vel malè agentibus per libidinem et vitia; aut nihil agentibus surripiatur in ocio et ignauia, qui fures sunt temporis. Vetus est prouērbium: Sera in fundo parsimonia. Cui rudior ætas puerilibus ineptijs inter talos et nuces defloruit, quam libidinosa excepit adolescentia, et ad lusum, luxum, lasciuiam præceps iuuentus, in viriles annos scortationibus et adulterijs exhaustos desinens, quę tandem spes reliqua sit purioris succi in imo amphoræ colligendi? Turbidam fæcem potet necesse est in ipso vitæ exitu prodigus sincerioris æui, quod amissum frustra respicit aut reuocat; nam

transijt ætas, (inquit Tibul. 1. eleg. 4.)
Quam cito non segnis stat, remeatq; dies:
Quam cito purpureos deperdit terra colores,
Quam cito formosas populus alta comas:
Quā iacet, infirmæ venere vbi fata senectæ,
Qui prior Æolio est carcere missus equus.
Vidi iam iuuenem premeret cū serior ætas,
Mœrentem stultos præterijsse dies.

Euanuerunt, vt fulguris sulcus diuidens aerem. Quære vestigia, nulla reliqua sunt, nisi praui fructus, & iniquitatis opera, doloris materia, & seminarium inutilis pœnitentiæ. O spina mentis, quàm acutè pungis? Disparuisse nostra culpa dies promerēdo diuino fauori destinatos ac debitos, elapsam mercādæ cęlestis coronę pulcherrimam occasionē, affigi & affligi lecto iam nudos operū desperata salute, graues nobis, molestos alijs, inuisos Deo & hominibus; ex omni numero tot annorum à cunis ad canos nihil supresse aliud, nisi breue momentum efflandi spiritus. Quot vota, & quam calida concipit tunc, quando pertæsus quasi ignauiā suam languens spiritus, anteacta tempora recolligit tacitè ac percurrit? O mihi præteritos referat si Iupiter annos? O si detur reuerti ad crepundia, & exordiri de nouo telam? vt meliori textu concinnarem omnia? quā parcas manus immitterem thesauro, nullo labore reparando? Serò, serò, mi homo, cum ventum ad agonem, vixisti, nefas regredi. Si ergo vti vis tempore, aut etiam frui, bono tuo, nunc incipe: dum incipis, moreris. Ohe, manum de tabula.

AD

AD ILLVSTRISSIMVM MAXIMILIANVM: DVCEM MEDIOLANENSIEM:

Super insigni Ducatus Mediolanensis.

EMBLEMA PRIMVM.

EXILIENS infans sinuosi è faucibus anguis,
Est gentilitijs nobile stemma tuis.
Talia Pellaum gessisse nomismata regem
Vidimus, hisq; suum concelebrasse genus:
Dum se Ammone satum, matrem anguis imagine lusam,
Diuini & sobolem seminis esse docet:
Ore exit: tradunt sic quosdam enitier angues.
An quia sic Pallas de capite orta Iouis?

COMMENTARII.

1. PRoponit insigne Ducatus Mediolanensis, id est, gentilitium signum Principum Mediolanensium, cuius pictura notior est, quam vt pluribus explicetur

tur: In clypeo enim seu planitie aurea, conspicitur serpens cœruleus, multis gyris contortus, qui puerum anniculum rubore tinctum, expansis brachijs, euomit. Mittit autem hoc Emblema ad Illustrissimum Maximilianum Ducem Mediolanensem, Ludouici Filium, Francisci Sfortiæ nepotem. Floruit hic Maximilianus anno Domini 1512. Decessit sine liberis. Sanctius statur, se habere numisma Mediolanense, quod ex altera parte hoc insigne habet expressum; ex altera effigiem D. Ambrosij, Episcopi Mediolanensis.

II. Hvivs quidem schematis rationem adferam, si priùs huc transtulero, quod idem noster auctor ea de re scripsit c. 43. De singulari certamine, vt Alciatus ipse Alciatum enarret hac in parte. Sic enim ille: Celebre est in Annalibus Othonis Vicecomitis cum quodam Sarraceno in Asia certamen, quem ille manu captum confossumq; galeæ ornamento priuauit, idq; gentilitijs insignibus suis addidit, hoc est, viperam vix natum & adhuc manantem sanguine infantem ore euomens: nimirum ab Alexandro Magno acceptum emblema. Siquidem in eius antiquis nomismatis idem sigillum reperire est, quo Ioue senatum rex ille per ambages ostendebat. Etenim serpentis forma pluribus Græciæ locis Iupiter colebatur. Suntque in Asia genera serpentum, quos ore parere hominũ opinione receptum est. Hactenus ille. Celebratur itaque stemma eiusmodi à diuina & antiqua origine, perennique nobilitate, è sano Sapientiæ capite, promanante. Sed instituenti mihi commentaria integra, quo ad eius maximè fieri potest, occurrit præter alia, quæ de hoc stemmate Ducum Mediolanensium retulit Franciscus Petrarcha, Rerum memorabilium lib. 4. ad finem: cuius hæc penè verba sunt: Azo Vicecomes, qui deinde Mediolani Principatum obtinuit, magni animi iuuenis, patris iussu cum copijs transmisit Apeninum. In ea expeditione cum fortè descendens equo requiesceret, ingẽs vipera, nullo aduertente comite, in galeam Principis iuxta positam irrepsit: quam cum mox capiti reponeret, famoso quidem & horrifico, sed prorsus innocuo lapsu, per genas Ducis interriti fluxit. Eam à nemine lædi passus adolescens ille animosus, ad omen geminæ victoriæ traxit hincq; factum tandem, vt ipse pro signo bellico vipera vteretur. Et hæc quidem Petrarcha, magni nominis tantæque eruditionis auctor: quam narrationẽ, cùm adolescens Bononiæ studijs operam daret, se sæpè audiuisse scribit. Idem penè Gabriel Simeon Italus retulit, eo Compendio, quod lingua patria edidit de Ducibus Mediolanensibus: cuius tamen verba huc conferre minimè attinet. Paulus autem Iouius, nostra patrumque memoria historiæ scriptor insignis, cum Alciato conuenit, eo nempè libro, quo Mediolanens. Principum Vicecomitum vitam est complexus. Ait enim Othonem (sacro in bello contra Turcas & Sarracenos, Bulionio Godofredo duce) insigni pietate, & magnitudine animi virum, nihil territum Volucis Sarraceni ferocitate, qui medio in campo ad singulare certamẽ fortissimum quemque ex acie Christiana prouocabat, cum eo fuisse congressum, tandemq; eum non minore fortitudine quàm felicitate deuicisse: deque confessi hostis galea opimum plenumque immortali gloria spolium retulisse, auritam scilicet viperam, inexplicatis spiris minaciter à cono cassidis erectam, & puerum passis manibus deuorantem: quod vnum auspicatæ virtutis argumentum, nõ modò gentilitiæ laudis gestamen fuit, sed & posteris id insigne audacter vsurpãtibus, & imperia, & opes, & latè gloriam portendit. Fuere qui existiment Volucem ex stirpe Alexandri Magni progenitum, tulisse pro insigni viperam, ex Olympiadis fabula, puerum parturientem, quòd ea à dracone se compressam fuisse, Iouis imagine, prædicaret. Sic Iouius. Cæterum id stemma nobile & antiquum video. Si quis enim veterum Aegyptiorum notas, quas Hieroglyphicorum nomine appellabãt, obseruarit ex Oro maximè Niliaco, facilè discet eos imagine serpentis, Imperatorem regemque designasse. Quid enim dominum orbis, quid prouinciæ Principem, quid regem optimum & tutelarem sine custodem, quid heroem, quid nominis & famæ amplitudinem figura serpentis exprimebant, nisi quòd spectato huius animalis admirabili genio, cõditionem & dignitatem Principũ eo schemate ingeniosè eruditis hominum oculis proponi velebant?

Alciati locus.

Franciscus Petrarcha.

Gabriel Simeon.

Paulus Iouius.

Quid per serpentem Ægyptij designabant.

sebant: Iactatum enim fuit olim Græca libertate in potentiores, qui populi dispẽdio suas opes adaugerent, Anguem, nisi anguem deglutierit, draconem non fieri. Sed & proditum memoriæ est, serpentes olim adiunctos leonibus, qui Opis Deæ simulacris apponi erãt soliti, quo significabant orbis Principatum. Anguis enim circularis orbem, Leo verò fortitudinem viresque repræsentabat. Quòd autem serpens ita sæpè depictus conspiceretur, qui sibi caudam mordicus ore retineret, pauci sunt qui explicuerint. Ea verò mihi per placet eruditorum quorũdam hominum coniectura, qui aiunt eo intellectum, & quasi ob oculos positum fuisse Regem eũ, qui finem sibi actionum omnium & consiliorum prudenter & accuratè proponeret, cuique vltima, imò verò minima etiam curæ essent. Eo enim nomine Augustus, Antoninus Pius, Traianus, Hadrianus, Pertinax, Seuerus Alexander ad cœlum euecti sunt: contrà malè cessit Heliogabalo, Caracallæ, Commodo, Domitiano, & alijs permultis Reipubl. Romanæ pestibus, quòd simul atq; ad summum illum principatum conscenderunt, abiecta cura publica, sibi tãtùm seruire, suasq; persequi cupiditates, quo iure, qua iniuria, voluerunt. Cæterùm Anguis imagine, Rex custos & tutelaris indicabatur: nam in bonorum Principum monumentis, populus suum in Regem studium (cuius beneficentiam grato animo agnoscebat) non alio modo posteris commendabat, quàm serpente vigili, surrecto vertice, & elato pectore. quod Homericum illud declarat: Οὐ χρὴ παννύχιον εὕδειν βουληφόρον ἄνδρα: *Non decet virum consultorem*, qualis princeps esse debet, *tota nocte dormire*. Apud Horatium eo quidem sensu, serpens Epidaurius appellatur, vt apud Græcos ὄφεως ὄμμα, ad vigilãtiam designandam. Denique tam fuit insigne & celebre id Hieroglyphicum serpentis, vt non temerè Imperator clarissimus Epaminondas vsurparit extremo ad Mantineam confecto bello: cuius memores posteri columnam erexerunt, appenso clypeo, in quo sculptus draco esset. Eius monumenti rationem affert Pausanias, quia is Imperator laudatissimus ex Spartiatarum genere, quod Thebis antiquissimum fuit, ortum duxisse putabatur, quorum id gentilitium insigne esset, vt qui ab anguineis illis dentibus à Cadmo telluri mandatis essent oriundi. Nondum mihi tempero, quin alia quędam ad huius magnifici stemmatis arcanum illustrandum adijciam. In ostentis enim & præsagijs. Angue summa nominis dignitas & amplitudo portendebatur, non modo ijs, qui ad regij dominatus, aut etiam regni fastigiũ expectabantur, sed & ijs, qui arte quadam vel ingenio celebritatẽ quãdam sibi compararunt. Vt enim retulit 1. De diuinatione M. Tullius: Cùm Roscius in cunabulis esset, educareturque in Selonio, qui est campus agri Lanuuini, noctu lumine apposito experrecta nutrix animaduertit puerum dormientem circumplicatũ serpentis amplexu, quo aspectu exterrita clamorem sustulit. Pater autem Roscij ad aruspices retulit: qui responderunt, nihil illo puero clarius, nihil nobilius fore. Atque hanc speciem Praxiteles cęlauit argẽto, & Archias expressit versibus. Hæc Cicero. Spartianus auctor est, Seuero imperium præmonstratum: ei enim in stabulo dormienti serpens caput cinxit, & sine noxa, expergefactis atq; acclamantibus familiaribus, abijt. Ferunt & Anguem portendisse imperium Aureliano, quanquam ille mediocrium fortunarum & parentum esset. Nam cùm eius pueri peluim serpens cinxisset, neq; vnquam potuisset interfici, postremò mater eius anguem occidi noluit. Mulier hęc tẽpli Solis sacerdos erat, diuinationum minimè ignara, quippè quę familiarem hunc serpentem, tanquam genium agnosceret. Tiberius Cæsar serpentem draconem in delicijs habuit, eiq; sua manu cibum ministrauit: quem cùm is corrosum à formicis obseruasset, monitus est cauendam esse sibi vim multitudinis: formicis enim populum significari. Maximini Iunioris, qui à parte regni particeps factus est, dormientis caput serpens circũdedit, futuræ dignitatis præsagium. Idem penè, quod de Alexandro Magno, refertur de Pomponia Africani Scipionis matre, & Actia matre Augusti Octauij, quæ in templo Apollinis somniauit se cum dracone congressam, indeque factum, vt macula picti draconis in corpore constanter hęreret, quæ nunquam postea eximi potuit. De anguis augurio Cornelius Tacitus lib. 11. sic: Sedente Claudio Circẽsibus ludis, cùm pueri

Quid per serpẽtem qui caudã mordicus teneant.

Angues quid significabat.

Roscius.

Seuerus Imper.

Aurelianus Impr.

Tiberius Cæsar.

Maximinus Iun.

Augusti mater.

pueri nobiles equis ludicrum Troiæ inirent, interque eos Britannicus Imperatore genitus & L. Domitius adoptione mox in imperium & cognomentum Neronis adscitus, fauor plebis acrior in Domitium loco præsagij acceptus est: vulgabaturque affuisse infantiæ eius dracones in modum custodum, fabulosa & externis miraculis assimulata. Nam ipse haudquaquam sui detractor vnam omninò anguem in cubiculo visam narrare solitus est. Virgilius non temerè scripsit anguem exijsse è tumulo Anchisis. Veteres enim, vt est apud Plutarchũ in Cleomene, serpentes tribuerunt heroibus: cuius rei rationem non vnã multi afferunt. Sic enim Poeta lib. 5. quo loco Aeneas patri iusta facit.

Salue sancte parens, iterum saluete recepti
Nequicquam cineres, animæq; vmbræque paterna.
Non licuit fines Italos, fataliaq; arua,
Nec tecum Ausonium (quicunq; est) quærere Tybrim.
Dixerat hæc, adytis quum lubricus anguis ab imis
Septẽ ingẽs gyros, septena volumina traxit,
Amplexus placidè tumulũ, lapsusq; ꝑ aras:
Cærulea cui terga notæ, maculosus & auro
Squamam incendebat fulgor, ceu nubibus arcus
Mille trahit varios aduerso sole colores.
Obstupuit visu Æneas: ille agmine longo
Tandẽ inter pateras, & leuia pocula serpẽs,
Libauitq; dapes, rursusq; innoxius imo
Successit tumulo, & depasta altaria liquit.
Hoc magis inceptos genitori instaurat honores.
Incertus geniumq; loci, famulũne parentis
Esse putet.

Sed de his satis; plura de serpentibus qui volet, adeat Pierium Valerian. lib. 14. & 15. Nunc ad singula verba examinanda accedamus,

III. Exiliens] Prodiens, extra saliens, saliendo prorumpens.

Infans.] Puer anniculus, νήπιος, παιδάριον; rubens, vt fætus ex vtero. Rubet autem fetus recens natus, ob tenuitatem cuticulæ, quæ à frigore ambiante condensata cutem genuinam tegit, extremitates & oscula venarum per cutem disseminatarum claudens. Hinc communior est Anatomicorum sententia, cuticulam in vtero omnino abesse, quod falsum esse, ratione & experientia constat, vt dilucidè probat Iulius Casserus Placentinus. *Fætus cur rubeat.*

Sinuosi.] in sinu & gyros complicati: epitheton serpenti conueniens, sinuosum enim dicimus, à longo sinu, quicquid ob laxitatem fluit. Virg. 11. Æneid. *Sinuosus.*

Saucius & serpẽs sinuosa volumina versat.

Et μεταφορικῶς apud nostrum Autorem infra: *Sinuosi in faucibus antri.*

E faucibus.] Fauces sunt gulæ partes interiores, tota nimirum illa capacitas, quę ore hiante percipitur. Quæ regio ob angustiam ἰσθμός dicitur, sunt enim ibi duo foramina angusta fistularum, cibalis, nimirum, & spiritalis. Plin. Summum gulę, fauces vocãtur; postremum stomachus. Hinc suffoco, præfoco, id est. spiritum præcludo, veluti obstrictis faucibus. *Fauces.*

Gentilitijs.] vsurpatum à tuis gentilibus & maioribus familiæ: Nam pro imaginibus posteriora tempora insignia gentilitia habuerunt, quæ arma, vel armaria vulgo dicuntur: quæ ipsa quoq; primum, vt simile veri est, virtutis fuere præmia ac rerum præclare gestarũ decora. Budæus.

Nobile stemma.] Nobiliores erant, qui sui generis imagines & stẽmata seu schemata proferre poterãt, Budæus Annot. in Pandect. vsurpatur autẽ stemmma plerunque pro corona; deductum verò est id nomnis à στέφεσθαι: vt illud Homericum: στέμματ' ἔχων ἐν χερσὶν ἑκηβόλου Ἀπόλλωνος. *Stemma.*

Alciat. refert 2. Parerg. c. 30. Lege 6. Miscellan. P. Nannij.

Pellæum regem.] περιφραστικῶς pro Alexandro: vt apud Iuuenal. Sat. 10. *Pellæus Alexander.*

Vnus Pellæo iuueni non sufficit orbis:
Æstuat infelix angusto limite mundi.

Ausonius Paulino:

Ocyus illa iugi fatalis soluere lora
Pellæum potuisse deum recr.

Sic autem dictus est à Pella vrbe Macedoniæ abiectissima, quam tamen (vt refert Pomponius Mela lib. 2.) alumni, Philippus & Alexander illustrem reddiderũt, Hanc etiam plinius lib. 35. Alexandri patriam appellat. *Pella vrbs.*

Nomismata.] Symbola in numis, signis militaribus, in templis, locisq; publicis expressa, sic enim hic nomisma συνεκδοχικῶς accipi videtur. Pignorius arbitratur hic nomisina esse numos veteres. Neq; absq; ratione; *Vidimus*, enim, quod sequitur in

in carmine, omnem tollit dubitationem. Alciatus autem vetustatis fuit obseruantissimus.

Vidimus.] legimus apud Historicos. Rectè ait *vidimus*, verbum enim est ἐμφατικὸν. Sic καθ' ἱστορίαν ἰέναι, visendi vel sciendi gratia ire, vt apud Plutarch. de Historia dicitur.

Concelebrasse.] illustrasse, cum celebritate aliqua iactasse, publicasse.

Suum genus.] suam originem. Iustinus lib. 12. ait, Alexandrum virum supra humanam potentiã magnitudine animi fuisse prẹditum. De genere Alexandri Plutarch. Iustinus. Q. Curtius, alij multa.

Templũ Ammonis. *Ammone satum.*] In Aphrica Cyrenaica prouincia est, in Cyrenaica Iouis Ammonis templum, teste Pomp. Mela, & alijs Geographis. Dictus fuit Ammõ. id est, arenosus, ἄμμος enim Græcis arena est, quod cum Liber pater, tota iam debellata Asia per arentes Libyæ campos exercitum duceret, & in sicca arena maxima omnes siti premerentur, Iouem patrem fertur implorasse; statim ei apparuit aries, cuius ductu amœnissimum reperit in medijs arenis fontem. Hac de causa Bacchus templo Ioui constituto, vbi fons eruperat, simulacrũ arietina figura in templo collocauit, *Ammon.* & Ammonẽ vocauit. Celebratur & aliud templum Iouis Ammonij, insigne & sumptuosum, ab Iarba Getulorum Rege erectum, cẽtum aris nobile, de quo Virgilius:

Templa Iouis cẽtum latis immania regnis
Centum aras posuit, vigilemq; sacrauerat ignem.
Excubias Diuum æternas.

Quo & Martialis allusit eo versu:

Dissimuletq; Deum cornibus ara frequens.

Sed hoc ab illo diuersum rectè putat Politianus: hoc siquidem sumptuosum, illud verò pauperrimum testatur Lucanus his versibus:

Ventum erat ad templum, Libycis quod gentibus vnum
Inculti Garamãtes hẽnt; stat corniger illic
Iupiter, vt memorant, sed non aut fulmina vibrans,
Aut similis nostro, sed tortis cornibus Ammon.
Nec illic Libycæ posuerunt ditia gentes
Templa, nec Eois splendent donaria gẽmis,
Quamuis Æthiopũ populus, Arabũq; beatis
Gentibus, atq; Indus vnus sit Iuppiter Ammon.
Pauper adhuc Deus est, nullis violata per æuum
Diuitijs delubra tenens, morumq; priorum
Numen Romano templũ defendit ab auro.

De his vide Lilium Gyraldum Syntagmate 2. hist. Deor. Politian. ca. 52. Miscel. Lege & Hygin. lib. 2. de signorum cœlest. historijs, Suidam, Pausan. lib. 4. Q. Curtium, & alios. Alexander Magnus itaq; ingenti ductus cupiditate adeundi Iouem, quem generis sui autorem, haud contentus mortali fastigio, aut credebat esse, aut credi volebat, nullis difficultatibus absterreri potuit, quo minus per siccas regiones, & tenacissimum sabulum ductaret exercitum ad Ammonem. Quò cum peruenisset, maximus natu è sacerdotibus filium appellauit, hoc nomen illi parentem Iouem reddere affirmans. Plutarchus tamen aliter hoc refert, cũ Ammonis sacerdos Alexandrum salutaturus linguæ vitio præpeditus, pro παιδίον, filiole, dixisset, παῖ Διὸς, id est, Iouis fili, illum vocis errorem Alexandrum libenter, perinde ac omẽ audiuisse, hinc cœlestis originis gratia captata, cui initia dedisset error. Apud Lucianum in Mortuorum dialogis, Alexander fatetur vtile sibi fuisse ad res gerẽdas, quòd Iouis Ammonis filius crederetur. Formidandum enim erat, ne aliquis sibi repugnaret. Id cur factum sit, lege Augustin. De ciuit. lib. 3. cap. 4. Præclara extat Alexandri laudatio apud Apuleium Primo Floridorum.

Matrem anguis imagine lusam.] Olympias Alexãdri mater vel putauit, vel simulauit se à Ioue compressã sub specie draconis, ad tegẽdam congressus ignominiã. *Olympias Alexandri mater.* Id enim factum fuisse à Magno quodam impostore credibilius est, vt auctores non pœnitendi prodiderunt. Quæ res amorem, charitatemq; Philippi extinxisse fertur; adeo vt illius persæpe concubitus euitauerit, siue aliquas magicas artes, & veneficia reformidans, siue illius consuetudinẽ & contubernium cuiquam Deo ex quadam religione permittens. Post illa cum Philippus hac de causa Cheronem Megalopolitanum Delphos misisset, à Deo responsum est, vt Ammoni rem diuinam faceret, & hunc in primis Deum veneraretur, amissurumq; ex oculis alterum, quo die in draconis forma concumbentem Deum cum Olympiade per ostij rimulam

Iam aspexisset. Olympias quoque (sicut ait Eratosthenes) proficiscenti in expeditionem Alexandro, secretò genituræ detexit arcana, proînde dignos genitore animos fouere iussit. Hæc carptim ex Plutarcho. Et profectò maius humana mortalitate opus vtero tulit, quàm cùm Æacidarum gens ab vltima sæculorum memoria, & regnum patris, fratris, mariti, & deinceps maiorũ omnium illustrauerit: nullius tamen nomine quàm filij clarior fuit. Huc refero congressum Martis (id est, personati cuiusdam militis, qui Martem mentiebatur) cum Rhea Romuli & Remi matre. Quid enim huc commemorem aniles nostrorum fabulas de Melusina, deque Roberto cui cognomẽ Diabolo fecerunt? Non plura: nam de Succubis & Incubis aliàs.

Rhea. *Melusina.* *Robertus D. aboêius.*

Diuini & sobolem seminis.] Deorum non est propria generatio, sed hominum, vt rectè disputat in Numa Plutarch. vbi agit de congressu Pompilij, cum Nympha Ægeria. Nam sexus in homine, argumentum est impotentiæ & imbecillitatis, quæ in Deo esse non potest, vt Lactãtius docet. Sed multi illustres nothi, cum incerto patre nati essent retulerunt suum genus ad Deos; non malè profectò, sed cautè tamẽ, vt Epaphus Ouidianus Phœbum pro patre agnouit, quia Sol & homo generant hominem.

Epaphus.

Tradunt sic quosdam enitier angues.] Plin. lib. 8. cap. 23. & Solinus cap. 30. Polyhist. Amphisbænas ore parere tradunt: his enim caput est geminum, hoc est, & ad caput & ad caudam. Neminem quidem studiosorum latere velim, id commodè atq; perspicuè relatum scriptis à Pierio 15. Hieroglyph. ne quis me ingrati animi arguat, qui ex tam fœcundo ac copioso rerum selectissimarum pomœrio tot flores & fructus collegerim. Addo ex opinione Anaxagoræ Philosophi, cecinisse Ouidiũ, mustelam ore parere. Sic enim inquit in 9. Metam.

Amphisbæna. *Mustela.*

Quæ quia mendacem parientẽ iuuerat ore,
Ore parit, nostrasq; domos, vt ante, frequentat.

Hanc opinionem refutat Aristoteles lib. de anim. gen. 3. Plin. quoq; lib 10. Lacertam ore parere dicit, quod vulgò creditur, Aristoteles negat. Itidem alij de sepijs affirmant.

Lacerta. *Sepia.*

Enitier.] pro eniti, παραγωγή. Enixæ dicuntur fœminæ, nitendi, hoc est, conãdi & dolẽdi labore perfunctæ. Nexum enim dicimus arctum & colligatum. Nonius, Id quidem ad zonæ solutionem referri nõ inconcinnè potest, qua partus describitur à poetis. nempe quòd omni nexu oportet mulier soluatur, vt commodiùs enitatur & pariat. Callimachus Hymno Iouem:

Eniti.

ἐπεὶ τῆμος δὴ † ῥίει ὅτ᾽ ἐλύσατο μίτρην, id est, quãdo peperit: quod & admonet Græcus scholiastes. Alcimede apud Apollonium Argonaut. 1. filij discessum lugens:

† ῥίη

----- φῖτυ μοῦνον
μίτρην πρῶτον ἔλυσα καὶ ὕστατον.

Quo loco scholiastes ab altero non dissidet, quin & adijcit. ὅθεν καὶ λυσιζώνης ἀρτέμιδος ἱερὸν ἐν Ἀθήναις. Quorum locorum (ait Minos) mihi copiam pro sua humanitate fecit Ioannes Frater, Baiocensium gymnasij hac in Parisiorum Academia primarius, vir vtriusque linguæ peritissimus, & cum quo, literarum nomine, mihi nuper amicitia intercessit.

An quia sic] Hæc non est interrogatio, sed modus loquendi Philosophorum in problematis dissoluendis, qui etiamsi certissima proferant, veluti dubitando definiunt per particulam *An.*

Pallas de capite orta Iouis.] Imitatus videtur illud Propert. è lib. 3.

Semina curarum de capite orta tuo.

Martianus Capella initio lib. 6. de Pallade:

Hinc de patre ferunt sine matris fœdere natam,
Prouida consilia quod nescit curia matrũ.

Postremum hunc versum (quod obiter moneam) vna voce corruptum, Beroaldus emendat, annot. in Caligulam Suetonij, ac pro *consilia*, legi mauult, *consiliũ*. Nos cum Iureto ita melius & commodiùs, nisi fallit coniectura:

Prouida consilij quod non sit curia matrũ.

Quod autem Pallas ex Iouis cerebro nata sit, testis est Pindarus Olymp. Ode 7. cuius rei rationem (sed aliam atq; aliam) reddunt Fulgentius Mythologic. 2. Phornutus De natura deorum, Gyraldus Syntagm. 11. Ouid. Fastor. 3. epimythia ẽt sua tradũt, sed lõgè alijs diuersa, Ex his .n. alij speculationem physicam, alij ethicen, alij alia considerant. Themistius oratione 10. οὐδὲ προσκαλεῖς τοὺς φιλοσόφους (alloquitur

Pallas cur è Iouis cerebro nata.

quitur Imperatorem Valentem) κἂν ἀποκνῶσι. καὶ ὁπόσον σὺ χρόνον τοῦ ἔτους ἐπὶ χώρας μένεις. ἀνάγκης χειμερίζεις τῶν λόγων. τοῖς στρατηγοῦσι δὲ οἱ φιλοσοφοῦντες ἐν ἴσῃ προεδρείᾳ, γνώμης ἅμα καὶ δυνάμεως σε θεραπευούσης. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ τὴν Ἀθηνᾶν ἐκ τῆς κεφαλῆς γεννῶσιν οἱ ποιηταὶ τοῦ Διὸς ἐνδεικνύμενοι καλῶς ὅτι προσήκει τῶν βασιλείων μήτε λόγον ἄπρακτον, μήτε πρᾶξιν ἄλογον ἐκφοιτᾶν, ἀλλὰ καὶ τὸν νοῦν ἐνεργὸν εἶναι, καὶ γέμειν νοῦ τὸ δραστήριον. Existimo autem cum Pindari scholiaste ad 7. Olympior. figmentum id esse referendum eò, vt dicamus omnes artes & disciplinas, è Iouis cerebro, id est, summi & præpotentis Dei mente & sapientia prodijsse. Perspicuum enim nobis esse debet, vt alia omnia bona, sic ipsas quoq; ingenuas artes à Deo nobis esse communicatas. Et quanquam Dei beneficio nobis hęc Minerua generetur, ductore tamen & magistro primùm opus est. Adeò nemo est, qui doctrinæ laudatissimã ἕξιν comparare sibi querat, qui non bonis præceptoribus sese tradiderit instituendum. De Natali Palladis extat festiuus Luciani dialogus, quem compendio huc ascribit, eiq; suam subiungit mythologiam Sãctius. Laborabat Iupiter dolore capitis, iussit Vulcanum cum securi acutissima venire, qui caput diffinderet. Vulcano totis viribus in caput Iouis impellente securim, virgo Pallas prosiluit armata, iam nubilis, cęsiũa, pulcra, clypeũ saltando concutiens, cum armatis triplidians, hastã vibrans. Addit præterea Pindarus in Olympicis, adaperto Iouis capite, adeo vehementer Mineruã infremuisse, vt totũ clamore perterrefaceret Olympum. Sed non abs re fuerit, quoniam, sępe in hoc opere se nobis offert Minerua, semel dixisse, quid hæc fabula significet; nulla enim tã vilis fabula est, ex qua Plato non eliciat, aut Astrologię mysteria, aut ad vitæ commoda præcepta salubria. Minerua igitur siue Pallas est artium omniũ & bellorũ Dea. Artes & ingenuę disciplinæ ex cerebro, ceu capite Iouis, id est, Dei Opt. Max. sapientia proueniunt. Scimus etenim ex sacris literis, omne datum optimum, & omne donum à patre luminum descẽdere. Securi caput Iouis aperit Vulcanus vt Minerua nascatur. Quid hoc aliud est, quam impetu quodam, quadãq; lucta, & summo ingenij conatu artẽ tandem conquiri? Nemo enim vnquam artium apicem consequetur, si prius non se vigilijs, sudoribus, & algoribus exercuerit. Sed quid est, quod addit Pindarus, cęlum & terrã clamore Mineruæ contremuisse? Nihil aliud esse reor, quam cœlum, terram, stellas, mare, cuncta denique sapientia gubernari; ad cuius imperium atq; nutum omnia moueantur atq; contremiscant. Quid tandem innuit clamor ille Mineruæ recens natæ? Iustitiam, æquitatem, iura, leges, societatem humani generis, virtutum præmia, scelerum punitionem. Rectè itaq; tam pium clamorem cœlum & terra timent & reuerentur. Sed quoniam & bellorum pręses est, videamus rursus, an hæc, quæ diximus, in disciplinis bellicis etiam possint adaptari. Est Dea belli Pallas, hastamq; vibrans effingitur; propterea quòd illi se in bellicis operibus gerunt strenuè, qui bonas disciplinas cum arte bellica coniunxerunt, vixq; reperias in re militari ducem insignem, qui non idem summa prudentia sit præditus. Nascitur ex cerebro Iouis: quia belli gubernatio ex Deo est, vt inquit Homerus. Sed militaris ars vsu & exercitatione constat: qua propter Vulcanus securi caput findit Iouis, vnde nascitur Bellona, id est, animus fortis, agilis, strenuus, & consilijs atque stratagematis valens. Et quia Iouis est filia, propter Iustitiam defendendam clamat: bella enim ideo suscipiũtur, vt in pace viuatur. Sed enim cum bellum adeo res sit horrenda, vt vix eius calamitas explicari possit, quid mirum, si cęlum & terra cõcutiantur ad horrendas Bellonæ voces? Nascitur Pallas armata, & iam adulta, non infans: quia consilium ducis antequam in lucem prodeat, iam oportet esse perfectum & integrum, omnibusq; numeris absolutum. Sed quoniam iam de Pallade cœperimus, cantemus iterum eiusdem natiuitatem, vt ab Hesiodo accepimus, sed tamen breuius. Inquit enim ille:

Ζεὺς δὲ θεῶν βασιλεὺς πρώτην ἄλοχον
θέτο Μῆτιν.

Vxorem primam Metim sibi Iupiter addit.

(id est, prudentiam) Quæ cum iam esset Mineruã paritura, Iupiter à Cęlo & Tellure monitus, filios, quos ex Metide suscepisset, consilio & fortitudine patrem superaturos, Mineruam ex ventre Metidis per iocum

Palladis ortus. *ἐπιμύθιον.* *Artes ex cerebro Iouis.* *Clamor Mineruæ.* *Pallas Dea belli.* *Bellona quid.* *Pallas cur armata nascatur.*

iocum & dolum erutam suamet aluo condidit. Subdit inferiùs: Ipse autem Iupiter ex capite proprio Mineruã progenuit, cęsijs oculis præditam, ac rem, indomitam, venerandã, cui bella, & belli clamor erant cordi. Hæc ille. Ioannes Diaconus Metidem grauidam à Ioue deuoratam scribit his verbis: καὶ ἔγκυον ταύτην ποιήσας, καταπίνει αὐτὴν, ἵνα μὴ ἄλλος τὶς τῶν θεῶν ἀποκυηθείη παρ' αὐτῆς ἀναιδὴς καὶ ἀτάσθαλος. id est: *quam cum grauidam fecisset, deglutiuit, ne quis alius Deorum nasceretur ex ea impudens ac fatuus*. Ex eo cibo mox ipse Iupiter pro vxore grauidus factus, Palladem armatam è capite peperit. Quod quidem monstrum tantopere contra naturę consuetudinem fictũ, nescio quo pacto primùm æquis animis perferri potuit, neq; fuerit cum maximo omnium risu explosum: quippe cũ mendacia, & res supra credulitatem fictæ, soleant etiam veris & probabilibus plerumque fidem detrahere. Putant autẽ Mineruam dictam à minuendo, quod neruos minuat. Pallas autem dicitur (vt ait Eustathius in princ. Iliad.) ἀπὸ τοῦ πάλλειν τὸ δόρυ. id est, à vibrando hastam: vnde à Poetis Latinis dicitur Armisona. Vel quod Pallantem gigantẽ in gigantomachia occiderit. Vel quod ἐκ τῆς τοῦ διὸς συνεπάλθη κεφαλῆς. id est, ex Iouis capite exilierit. Hinc, vt ait Hesiodi interpres in Aspide, dicta est, Tritonia, vel Tritogenia; quoniam lingua Aeolica τρίτω, caput significat; quamquam de hoc nomine magna est opinionum diuersitas. Nam Homeris scholiastes lib. Iliad θ. ἀπὸ τοῦ τρεῖν, dictam asserit, quod hostes pauescere faciat. Pomponius Mela lib. 1. Super hunc, inquit, ingens palus amnem Tritona recipit, ipsa Tritonis: vnde & Mineruę cognomen inditum est, vt incolæ arbitrantur, ibi genitę, faciuntq; fabulæ ei aliquam fidem, quod quem natalem eius putant, ludicris virginũ inter se decertantium celebrant. Hoc secutus Lucanus, sic canit de Tritonide palude:

Absurdũ figmentũ.

Minerua vnde dicta.

Pallas vnde dicta.

Pallas cur Tritonia dicatur.

Hanc & Pallas amat, patrio quæ vertice nata,
Terrarũ primã Libyã (nã proxima cœlo est,
Vt probat ipse calor) tetigit, stagniq; quieta
Vultus vidit aqua, posuitq; in margine plantas;
Et se dilecta Tritonida dixit ab vnda.

Porrò asserit Eustathius 1. Iliad. vbi canit Homerus, descendisse de cœlo Mineruã, vt sedaret iram Achillis, οὐρανὸν ab antiquis pro capite vsurpari, quia caput, ex Platonis sentẽtia, ad instar mũdi sit sphęricum, vbi Pallas commoratur; quæ nihil aliud est, Democrito interprete, quam ipsa prudentia, quæ (vt autor allegoriarum in Hesiodum tradit) iure dicitur è Iouis vertice prognata, quoniã ab experientia sese promit prudẽtia, experientia verò ex sensibus, qui in capitis ambitu cernuntur. Allusit ad fabulam Terentius in sene seipsũ excruciante, cum inquit: *Non si ex capite sis meo natus item, vt aiunt, Mineruam esse ex Ioue*. Et Ouid. in Fastis:

Aut quia de capitis fertur sine matre paterni
Vertice cum clypeo prosiluisse suo.

Nolim fieri molestus lectori, si Isacij Tzetzis rationes adiunxero: cuius hæc fermè sententia ex ijs commentarijs, quos studiosè cõscripsit in Cassandrã Lycophronis: Tritonia Pallas dicta, quid in Trito Libyæ fluuio nata creditur, vel quod tertio mensis die orta. Ideo enim tertia dies Mineruæ sacra est Athenis: vel quod ἐκ τῆς τριτοῦς, id est, Iouis capite progenita: τρίτω enim Bœotũ lingua, caput nominatur: vel quod eadem cum Luna sit, quæ apparet tertio quoq; à coitu die: vel quod eadem sit cum anima, quæ tres partes habet, ἐπιθυμίαν, θύμον, καὶ λογισμόν: vel quod eadem cum prudentia sit: aut ex Democriti sententia, quod hæc tria præstentur ab anima, bene cõsulere, rectè iudicare iustè agere, idest, εὐβουλεύειν, εὐκρίνειν, καὶ εὖ πράττειν.

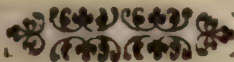
PRÆTER ea, quæ supra in Mythologia Mineruæ tacta sunt, vnum hoc loco IV,
noto, cæcam nimirum temeritatem eorũ, qui cõditionis suæ obliti sese mortalitate exuere conati sunt diuinitatem sibi arrogãtes. Nec enim solus Alexan. hãc insaniuit insaniam, sed plures habuit asseclas, ex quibus aliquos produxisse nõ erit abs re. Antigonus Rex in omnibus Liberum patrem imitatus, hederam capiti circumposuit loco diadematis Macedonici, thyrsũ pro sceptro gerens, si Herodiano debetur fides: quanquam non desunt, qui hanc in ipso diuinitatis affectionem excusent. C. Caligula nõ modò nouus Dionysius siue Bacchus appellari voluit, sed & vniuersum Dionysiacum habitũ indutus incessit,

Antigonus.

C. Caligula.

sit, in eo etiam apparatu iudicia exercens, vt refert lib. 4. Athenæus; & latius Dio Nicæus lib. 59. in hæc verba: Caligula interdum effœminatior spectabatur, thyrsum & cratera tenens; interdum virili specie clauam & leonis pellem gestabat, subinde facie læuigata & erasa, mox barbata visebatur; nunc tridentem tenens, nunc fulmen vibrans; nonnunquam Palladi bellicæ virgini assimilatus. Bacchi quoq; habitum cultumq; vsurpasse legimus M. Antoniū, quem Velleius Paterculus redimitum hederis, coronaq; velatum aurea, & thyrsum tenentem, cothurnisq; succinctum scribit, curru velut Liberum patrem vectum fuisse Alexandriæ. Sic Commodus Imp. Herculem se, & Iouis filium nominari voluit, deposito Imperatorio cultu omni, leonis exuuio indultus, & clauā manu gestans, Herodiano huius rei oculato teste. Non secus atq; Sextus Pompeius Neptuni filius olī haberi ambiuerat, Phœnicium paludamentum, quo Imperatores vtebantur, in cœruleum conuertens. Prodeat tādem inter laruatos hosce Deos frustum illud hominis Heliogabalus, qui, si Lampridio credimus, ceruos quatuor ad currum iunxit, quo vehebatur, totidemq; canes, Dianam se appellans; & quatuor tigres, Bacchum se dictitans; & quatuor leones, se Cybelen vocans: non tam venationis & ferarum studio, quàm religionis & Deorum hominumque contemptu. Sed quid mirum, si in priscos illos tenebriones, quibus verę fidei lux nōn affulsit, tantum potuit eorum antesignanus, qui dixit: *Similis ero Altissimo*; Si enim impia licentia, ligna & lapides sibi Deos statuere potuerunt, cur non & seipsos, aut suos, seruilia sculptilium mancipia. Nos, nos manet hæc dignitas, quibus sacro Baptismatis fonte regeneratis verę fidei fulgor illuxit; nos ęternus ille Pater in filios & regni hæredes adoptione sibi elegit. Gloriari itaq; fas sit homini Catholico, & erigere cristas hoc vnico titulo (audite cœli & elementa, & vos beati spiritus) quia filius Dei. Quis cum bulla hunc mihi, aut fumo, vel vmbra amplius conferat? Prodeat, quicquid sub Luna, & supra, non æquabit excellentiam hominis & magnitudinem. Quid enim propius diuinitati, quid magis diuinum quam filius Dei? O ne degeneret; o monita audiat. Audite & me, o degeneres: vos appello, qui nominis & dignitatis vestræ obliti, contempto hoc magno patrocinio, quo magnus naturæ Autor ac genitor vos amplectitur, nutrit, & sustentat liberali manu, tutorem alium & patronum ab inferis quæritis; apud quos ita sordet ac vilescit paterna hæc benignitas, vt in media copia rerum, velut Tantalus aliquis, esuriem atq; sitim conquesti, magicis artibus affluentiam talium mercari vobis impiè, & licitari pro his cum Stygijs mercatoribus frustra conemini, execrabili sanè conuentione & pactis. Cœlum suspicito, nequam genus, ibi panarium nostrum, & cellæ, & horrea, quæ pascunt: eò dirigendus oculus, inde præsidium expectādum, & quicquid necessarium vitæ huic, & post hanc. Nec verò cogitatio hæc vnquam irrepat menti, nos idcirco infæliciore esse, quia in catastam hanc laborum & sudorum tanquam mācipia damnati, seruile dorsum percutiētis fortunę flagris submittere cogimur, & pati iniurias. Certamen est ad gloriam, lucta ad triumphum, vt victor æternum regnet, consors & cohæres augustissimę possessionis, quam prępotens DEVS, noster omnium communis pater, præparauit diligentibus se. Scimus filiorum partes esse & officium, obsequi & audire iussa parentum: horum, prospicere & largiri nessaria. O diuites nos, ò securos à paterna hac cura & cœlesti prouidentia!

M. Antonius. *Commodus.* *Sextus Pōpeius.* *Heliogabalus.* *Homo Catholicus Dei filius.*

MEDIOLANVM.

EMBLEMA II.

BITVRICIS veruex, Heduis dat sucula signum;
His populis patriæ debita origo mea est.
Quam Mediolanum sacram dixere puellæ
Terram: nam vetus hoc Gallica lingua sonat.
Culta Minerua fuit, nunc est vbi numine Tecla
Mutato, Matris virginis ante Domum.
Laniger huic signum sus est, animalque biforme:
Acribus hinc setis, lanitio inde leui.

COMMENTARII.

I. PINGVNTVR operarij circa fabricam magnifici ædificij,& mœniũ occupati;ab his non longè fossa conspicitur, pro iaciendis fundamentis facta,ex qua animal extrahitur, anteriore sui parte suē, posteriore verò ouem referens; vnde nomen Vrbi Mediolano inditum creditur.

II. INDICAT Alciatus hoc Emblemate; quodam Mediolani vrbis Insubrum notissimæ, patriæ suæ, insigne sit atq; origo. Sus, inquit, cuius dimidia par sit lanea, reliqua setacea, patriæ meæ dat insigne,indeq; Mediolanum dicitur,quasi dicas,dimidia parte lanarũ, notatione elicita ex duarum ciuitatum Galliæ schematibus publicis,Biturigum nimirum,& Heduorum;quorum hi suculam, illi arietem pro insigni & symbolo habent.Itaq; habes *Mediolanum unde nominatum.*

Medio-

Mediolani ἔτυμον & denominationem, à sue lanato sumptam. Dum enim prima vrbis huius fundamenta iacerentur (vt præter alios retulit D. Ambrosius) aper est repertus media parte lanatus. Alij à Medo Insubrum duce nominatum Mediolanum malunt. Vrbs est metropolis Galliæ Cisalpinæ, à Gallis Insubribus condita 359. annis ante Christum natum: quanquam Olanum ducem Tusciæ primum eandem excitasse testetur Cato fragmento 7. Origin. Hinc docti plerique prodigre, inter quos non infimum, sed merita gloria certè insignum Alciatum iure adscripserim, qui hoc emblemate Mediolanum natale solum non illepidè celebrat. Nec verò mihi temperare possum, quin adijciam quod discendi studiosis non omnino displiceat. Imperio in Orientem translato, veteri quasi senescente Roma, Imperatores Mediolano capi & delectari cœperunt; vnde in tantū excreuit ea vrbs, vt à Procopio 2. Gothici belli, prima inter Occidentis vrbes post Romam dicatur, & facilè cæteris anteire, vt magnitudine, ita & hominum frequentia, reliquisque fortunæ bonis. Ausonius Catalogo illustrium vrbium:

Mediolani laus.

Et Mediolani mira omnia, copia rerum,
Innumeræ cultaq; domus, facunda virorū
Ingenia, antiqui mores: tum duplice muro
Amplificata loci species, populiq; voluptas
Circus, et inclusi moles cuneata theatri:
Templa, palatinaq; arces, opulensq; moneta,
Et regio Herculei celebris sub honore lauacri,
Cunctaq; marmoris ornata peristyla signis,
Mœniaq; in valli formā circūdata limbo:
Omnia quæ magnis operum velut æmula formis
Excellūt, nec iuncta premit vicinia Romæ.

Ad id illustrandum multa suppeditabunt Geographica Volaterrani & Munsteri: ille quidem lib. 4. hic verò 2. longè plura retulit. Huc fortasse quoque pertinet, quæ de iactis fundamentis Mediolani refert Titus Liuius 5. ab V. C. Prisco Tarquinio Romæ regnante, Celtarum (quæ pars Galliæ tertia est) penes Bituriges summa imperij fuit, ij regem Celtico dabant. Ambigatus is fuit, virtute, fortunaq; cum sua, tum publica præpollens, quod in imperio eius Gallia adeo frugum hominumque fertilis fuit, vt abundans multitudo vix regi videretur posse. Hic magno natu ipse iam exonerare prægrauante turba regnum cupiens, Bellouesum, ac Sigouesum sororis filios, impigros iuuenes, missurum se esse, in quas dij dedissent augurijs sedes, ostendit; quantum ipsi vellent numerum hominum exciant, ne qua gēs arcere veniētes posset. Tum Sigoueso sortibus dati Hercinei saltus: Belloueso haud paulò lętiorem in Italiam viam dij dabāt. Is Bituriges, Auernos, Senones, Heduos, Ambarros, Carnutes, Aulercos exciuit: profectus ingentibus peditum equitumq; copijs in Tricastinos venit, Alpes transcēdit, fusisq; acie Tuscis, haud procul Ticino flumine. Cum in quo cōsederat, agrum Insubrium appellari audisset, cognominem Insubribus Heduorum, ibi omen cūcti sequentes loci, condidere vrbem, Mediolanum appellarunt. Hæc ex Liuio: Hinc iam lux aliqua affulget versiculis Claudiani de nuptijs Honorij & Mariæ.

Ambigatus.

Bellouesus et Sigouesus.

Iā Ligurū terris spumantia pectora Triton
Appulerat, lassosq; fretis extenderat orbes:
Continuo sublime volans ad mœnia Gallis
Condita lanigeris, ouis ostentantia pellem,
Peruenit.

Aliter tamen & rectius tegit hæc carmina Alciatus in Parerg. Iuris 5. c. 13. Illius hæc sunt verba: Habebant & ciuitates sua signa, quibus originem aut cultum testarentur. Hinc in nomismatis Atheniensium plerumque vidimus noctuam. Sic Claudian

...... ad mœnia Gallis
Condita lanigera suis ostendentia pellem.

III. BITVRICIS.] Bituricis posuit pro Biturigibus per Enallagen. Bituriges autem (quorum ciuitas metropolis Biturix) Aquitaniæ populi sunt, quorum fines ab Heduis Ligeris diuidit fluuius, de qua lib. 8. belli Gallici Cæsar, & Plinius lib. 4. c. 19. Gallicè, le pais al entour de Bourges. Vrbs est Academia florentissima celebris, in qua per quinquennium magna cum laude ius ciuile docuit Alciatus: quod ex aliquot suorum operū locis colligere est facile, tum vel maximè his versibus (quorum copiam fecit ante aliquot annos, vir eruditus, qui Alciatum doctorem illic audiuit) quibus Biturigem donauit, cùm Italiam repeteret:

Bituriges.

Vrbs Biturix inuitus, amans te desero amantem,

Quinq; per æstates terra habitata mihi.
Nunc opus ad vitulos est à vervecibus ire.
Ergo vale, & felix sit tibi lanicium.

His autem alludit ad Biturigium stemma, quod nonnihil adiuuat huius loci enarrationem. Quibus Alciati versibus contumeliosè respondit nescio quis: quo iure, qua iniuria, non est meum disquirere, nisi quod existimem nihil tam bellè fieri, dicive posse, quin malè interpretando possit deprauarier. Huius anonymi hoc est maledicum tetrastichon:

Non nos, sed nostros nummos Alzatus amabat.
Qui tacitus spretis vanuit hospitibus.
Ille ergo valeat vitulos pasturus: at illum
Nostra vel horrentem frigore lana teget.

Cæterum cùm ait vitulos, porrò Italos intelligit: cuius rei causam ex Gellio petas licet, lib. nempè 11. cap. 1. quæ tamen à me obiter dicta sunt.

Veruex. *Veruex.*] Veruecem hic pro ariete fortasse posuit καταχρηστικῶς, sed parum refert. Sic Varro de vita populi Romani lib. 1. Aut bouem, aut ouem, aut veruecem habet signum. Differt autem veruex ab ariete, vt cantherius ab equo, maialis à verre, capus à gallo, caper ab hirco.

Hedui. *Heduis.*] Hedui, qui & Augustodunenses, Galliç populi, Sequanis finitimi, in Ducatu Burgundiæ, & in Francorum regno siti, olim fratres & consanguinei à Romanis appellati. Cæsar Comment. belli Gallici lib. 1. Gallicè, le pais al'entour d'Autunen Bourgongne. Apud Strabonem, Ptolemæum, Stephanum, Melam, & Corn. Tacitum, inuenio Heduos, Eduos, Aeduos, Oeduos, Aedusios, pro ijsdem.

Sucula. *Sucula.*] parua sus, porculus. Plaut. in Rudente: *Quin tu i directa cum sucula, et cum porculis.*

Signum.] publicum stemma, symbolum, arma gentilitia.

His populiq; etc.] Sic Ausonius, ex quo Alciatus id videri potest mutuatus, epistola quæ incipit. *Ausonius genitor:*

Ipse ego Burdigalæ gentis diuersa per vrbes
Quatuor antiquas stirpis origo mea.

Mediolanum verò à Gallis excitatum fuisse, supra ex Liuio retulimus. Michael Tonsus I.C. in oratione, quam habuit ad Georgium de Ambasia Card. nomine populi Mediolanensis, anno 1500. Cum inter Historicos constet Mediolanum, omnemq; Insubriam, Gallorum vnam penè coloniam fuisse. Id quod vel ex hoc facile colligimus, quod vniuersum hūc tractum Galliam Cisalpinam adhuc nuncupamus.

Sacram dixere.] Mediolanum Alciati patria in Italia est: sed est & Mediolanum, siue Mediolanium in Gallia, Gallicè Xainctes, quod sanctum significat; inde Alciatus dixit, *Sacram dixere puellæ Terram.* *Mediolanium in Gallia.*

Vetus hoc Gallica lingua sonat.] Nimirum Gallicè, Milan, dicitur, à mediatim lanato sue. Sidonius Apollinaris lib. 7. epi. 1.

Et quæ lanigero de sue nomen habet. Veterem linguam Gallicam ait, vel propter Gallos Insubres, à quibus Mediolanum excitatum iam docuimus: vel propter veterem linguam, quam longè aliam fuisse, quàm quæ nunc est vulgaris, & verisimile est, & docti pleriq; autumant. Hic de lingua Gallica vetere lubens aliquid disquirere, si aut eruditorum hominum non satis inter se consentientium opiniones aliquid haberent firmamenti; aut nisi vetera certaq; monimenta nos in hac rerum caligine & ignoratione deficerent. Nihil enim ea de re possumus certi pronunciare, nisi primo constiterit non modò quæ lingua Gallica vetus, sed etiam qui veteres, & qua maximè ætate sunt intelligendi. Alij enim fuerunt, qui vixerunt ante tempora Iulij Cæsaris, qui primus de rebus Gallicis scriptis aliquid mandauit: quique veterum Druidarum sæculis, vel postea floruerunt. Alij veteres Galli, qui sub Imperatoribus Romanis seruile aliquod passi iugum: alij qui sub prioribus Regibus (vt vetustiores prætermittam) Clodouco primo, Carolo Magno, & alijs: quibus temporibus credibile est non eandem fuisse Gallorum linguam vernaculam, qualis postea, quæque hodie celebratur. Qua in re perquirenda mihi quidem certè videntur ociosæ disputationes quorundam, qui veteres Gallos lingua Græca fuisse vsos, vt familiari, & penè domestica, contendere ausint: alij putant linguam veterum Gallorum eandem fuisse, quæ est hodie Suizensium seu Heluetiorum. Pleriq; etiam volunt à Germanis Francos oriundos, & linguam veterum Francorum eandem ac Germanorum, quæ hodie celebratur. Iam qui volunt ingeniosiores videri, Celtas veteres eadem *De vetere Gallica lingua opiniones varia.*

lingua fuisse vsos asseuerant, qua nunc Armorici Batani. Alij deniq; (vt libere sunt cuiusq; opiniones) coniiciunt eam linguã, qualis nunc à Gallis Prouincialibus vsurpatur, veterum Gallorum extitisse. Sed nescio quo modo, si sit standum ab vna ex iis opinionibus, quæ putatur similior vero, nos possimus commodè extricare. Quis enim ea de re certi aliquid pronunciarit, in tanta præsertim rerum omnium cõfusione, populorum ac gentium migratione, multitudine coloniorum, principũ, ac publicarum rerum mutatione? Quis nescit centum, aut eo minore annorũ spatio, linguas, non secus ac res alias, vt variè traducuntur, aut vsurpantur, omninò, vel non minima parte variari, aut corrumpi? Exemplum insigne proferrem in Latina lingua, nisi putarem satis esse notum ijs, qui veteres libros euoluerũt, longè puriorem & nitidiorem fuisse sæculo Varronis, Ciceronis, Augusti, quàm ætate Catonis senis, & primi belli Punici temporibus. Illud vnum asseuero, linguam Gallicam, quæ fuit in vsu temporibus Caroli Magni, nobis hactenus inauditam, planèq; incognitam. Nos enim deficiunt vetera monimenta, vt diximus, quibus liqueat, quænam ea fuerit; etiamq; adijcio, eam, quæ vulgaris erat aureo D. Lodoïci principatu, adeo fuisse horridam & incultam, vt si cum ea, quæ hodie in vsu est, conferatur, nihilo plus vna ab altera differat, quàm hodie vulgaris Parisiorum sermo à Britonum oratione populari. De Gallorum quidem vetere lingua corrupta constat, sed apud quos Gallorum sermo velut seruatus fuerit, nondum liquet. Nam Galli sermonem Gallicum dedidicerunt, cum non solũ Romanæ leges, sed & legiones in Gallia constitutæ Gallos Romana vti lingua cogerent: vt facilè sit intelligere à Romano foro, ipsaque Romana malitia Gallicam linguam à maioribus illis vsurpatam, penè omnino fuisse abolitam. Sed vt vetera prætermittam, cui potest esse dubium, quin priscum Gallorum idioma aut non parum fuerit immutatum, aut etiam adeo corruptum, vt primam sui faciem amiserit, quo tempore Franci à Germania irrumpentes in Gallias transitum fecerunt, & à quibus non impetrabant sedes, Gallos partim expulisse, partim etiam sibi subiecisse? At lingua Gallica, qualis hodie, quanquam ex se locuples & abundans, habet tamen permultas voces, quæ à Græcis deflexæ non temerè videri possunt. Habet etiam non paucas Germanicas, & Latinas; ex quo tamen non sequitur, maiores nostros promiscuè vel Græcè, vel Germanicè, Latinève scisse. Quid igitur in hac re statuam non habeo, vt promptum mihi sit quod possim refellere, quid certius adducere possim, nondum videam. Vnum mihi superest, vt cum doctissimo Seneca Philosopho, eius maximè loci occasione, quẽ ipse mihi obtulit ca. 8. consolationis ad Albinam, missos faciam alios, qui degẽtium migrationibus, conuersionibus, & corruptis linguis variè disputarunt. Certè hoc loco Alciatum ad priscam Celtarum linguam, seu potius nostratem Germanicam allusisse constat, dicit enim: *dixere puella terram*. Et nos Germani Mediolanum vocamus Meydland; siue Medelland; Meyd, enim nobis virginem, Medel, puellam sonat, quasi diceres, puellæ terram, seu virginis regionem, nempe Mineruæ quõdam hic præcipua religione cultæ, cui rei etiã Polybius suffragatur. Huius templum inducto dein Christi Euangelio dirutum, & in D. Teclæ commutatum est, quæ, temporibus illis inter sanctas virgines in summa veneratione fuit, vt in Eusebij Chronicis scribit Hieronymus, & versibus sequentibus innuit Alciatus. *Meydland.*

Culta Minerua etc.] Olim eo loci Mineruæ diuini honores tributi, vbi nunc templum D. Teclæ, ante sacram Virgini Dei paræ ædem.

Numine.] Numen propriè est θεῶν βουλή, voluntas Dei, à nuo, quod veteres pro volo, vsurpabant. Hic autem sumitur pro potestate. Cicero 6. Phil. Magna vis est, magnum numen vnum & idem sentientis senatus. *Numen.*

Tecla.] Hæc virgo, Pauli discipula, martyrii coronam meruit apud Iconium sub Nerone. Huius vitam pete ex Surio, & alijs Historicis ecclesiasticis. *D. Tecl. Martyr.*

Matris Virginis ante Domum.] Templum, Basilicam D. Virgini sacram, quam vulgus vocat, *il Domo.* Huius templi molem, siue amplitudinem & architecturam ædificii spectes, siue pretia materiarũ æstimes, nihil est, quòd septem mundi miraculis ascribas augustius. Hanc erigendam *Basilica D. Virginis Mediolani.*

curauit Ioannes Galeatius Dux, anno Domini 1386.

Animalq; bif.rme.] duas formas habens, nempe suis & ouis: laniger sus, & setiger aries.

Laniciū. *Lanicio inde leui.*] Lanicium idem est quod lana, seu lanæ prouentus. Virg. 3. Georg. *Sit tibi lanicium cura.* vbi Seruius: Lana, inquit, & lanicium dicimus, quemadmodū Fuga, & effugium. Hoc de nomine quædam Nonius, & Turnebus Aduersar. 15. cap. 21. ne quid addam præterea.

IV. Apparet hoc loci pius Alciati alumni affectus in patriam, quam tam festiuo Emblemate celebrat. Et reuera si vlla ciuitas doctissimorum scriptis celebrari meretur, vna est Mediolanensis: nam siue originis antiquitatem, seu ciuium nobilitatem, loci amplitudinem, ædificiorum magnificentiam, aeris clementiam, soli fœcunditatem, & omnium rerum abundantiam cōsideres, vix vlla alia est, quam huic iure præponere possis. Vastissimam habet planitiem, apricos colles, amœnos mōtes, commoda flumina, fœcundosq; lacus, quæ illi omnia alimenta vbertim ministrant; nihil pulchri, nihil boni hæc amplissima & vberrima regio patitur exoptari, adeo vt prouerbio ferant: *Solo in Milano si mangia.* Hic magna quoq; est opificum omnium varietas & multitudo, præsertim eorum, qui ferrariam exercent, quod iocose innuit Macaronicorum Autor, dum canit: *Mediolani laus.*

Milanū tich toch. resonat cātone sub omni,
Dum ferrant stringas, faciuntq; foramina
gucchis.

Horum opera, quia bonitate cum reliquis certant, in longinquas regiones exportantur. Quapropter haud iniuria Cicero in Philip. dicit, Galliam Cisalpinam, & ideo Mediolanum, florem Italiæ, imperij præsidium, ac illius pacis ornamentum esse. Quę profecto res ita se habet, ciuitas enim circumcirca habet colonias, quæ ipsam cingunt, quibus imperat, & quæ imperata faciunt. Hinc iure nomen Magnæ passim obtinuit, vt cauit quidam:

Vrbs Mediolanum populosa est, magna,
potensq;

Et Thomas, Edvvardus Anglus:

Est Mediolanum iucundū, nobile, magnū.

Quod idem versus Italici, quibus vrbes Italiæ describuntur, eleganter exprimunt:

Fama è tra noi, Roma pomposa e santa,
Venetia ricca, saggia, e signorile,
Napoli odorifera, e gentile,
Fiorenza bella tutto'l mondo canta,
Milano d'esser grande ogn'hor si vanta,
Bologna grassa. &c.

Hanc igitur vrbis celebritatem & abundantiam forsan indicare voluit biforma illud animal, dum fundamenta illius iacerentur, repertum. (Liceat mihi quæso, bona pace, nonnumquam serijs immiscere iocos, sic enim placere video temporum nostrorum moribus, qui nil tetricum probant, & fatuum iudicant, quicquid nō habet copiosum aspersum salem) Ouē enim integrum non oportuit esse, licet illa fœcunditatis habeat argumentum, tamen plus æquo simplices, taciturnos, & stolidos, oues vocamus. Nec verò sus totus conueniebat, de illo siquidem dicitur vulgò iactatum prouerbium: *Gran rumor & puoca lana.* German. *Vil geschrey vnd vvenig. vvoll, sprach der Teuffel, da er die savv beschor.* Non igitur vrbi illi futuram famæ celebritatem absq; vbere copia, nec vbertatem absq; celebri fama; in summa, non futurum esse clamorem absq; lana, animal Procaries omine suo portē[illegible]. Sic ego consultus augur respondissem: si fallo, nunquam me lana suilla tegat. *Omen Mediolani.*

Nunquam

Numquam procrastinandum.

EMBLEMA III.

ALCIATAE gentis insignia sustinet Alce,
Vnguibus & μηδὲν fert ἀναβαλλόμενος.
Constat Alexandrum sic respondisse roganti,
Qui tot obiuisset tempore gesta breui?
Nunquam, inquit, differre volens. Quod & indicat Alce.
Fortior hac, dubites, ocyor anne siet.

COMMENTARII.

I. DEPINGATVR fera illa Septentrionalis Alce dicta, cuius prioribus vngulis inserta sint hęc verba: *μηδὲν ἀναβαλλόμενος*. Alcen descripsit Plin. l. 8. c. 15. & Solinus cap. 32. Cæsar in Comment. belli Gallici lib. 6. Et quo cõmodius animal hoc depingi possit, ipsius Cæsaris verba apponam, quę huius feræ naturam mirè explicant: Sunt, inquit, quæ appellantur Alces, harum est consimilis capris figura, & varietas pellium, sed magnitudine paulò antecedũt, mutilęq; sunt cornibus, & crura sine nodis, articulisq; habent: neque quietis causa procumbũt, neq; si quo afflictæ casu conciderint, erigere sese aut subleuare possunt. His sunt arbores pro cubilibus, ad eas se applicant, atq; ita paulùm modò acclinatæ quietẽ capiunt; quarum ex vestigijs cum est animaduersum à venatoribus, quo se recipere cõsueuerint, omnes eo loco aut à radicibus subruunt, aut accidunt arbores, vt tantùm in summa

Alces descriptio.

species earum stantium relinquatur. Huc cum se consuetudine acclinauerint, infirmas arbores pondere affligũt, atq; vna ipsę concidunt. Hęc Cæsar. Quæ si quis cõferat cum Plinianis, facilè aduertet, ea tã facilè non posse cõciliari. Adde ex Plinio: Labrum ei superius prægrande: ob id retrograditur in pascendo, ne in priora tendens inuoluatur. Idem ait & Solinus. Cęsar Alces dixit esse mutilas & sine cornibus, at vero Pausanias (Æliano de natura animalium testante) in supercilijs cornua habere mares testatur, fœminas contra omnino carere. Retulerunt Germani quidam, eruditi homines, quæ traduntur à Plinio de Alce, veriora esse quàm quæ à Cęsare. Is enim retulit aliorum quorundam, qui eam fortasse feram nunquam viderant opinionem: at eam esse, qualẽ Plinius descripsit, experientia constare. De fera ista pręter iam dictos vide Gesnerum in operoso illo volumine de animalibus.

II. *Alciatorum schema.* PRINCIPIS & patrię hactenus insignia quasi depinxit; nunc suæ familiæ gentilitium stemma proponit & explicat. Alciatos enim ab Alce fera nuncupatos, à fortitudine nimirũ & diligentia cõmendabiles tacitè indicat, sumpto argumento ab Alces ferę natura, quę equi robore, cerui celeritate, &, ni proceritas auriũ & ceruicis distingueret, iumẽto similis habetur, auctore Plin. lib. 8. cap. 15. Quod illustrat eleganti Alexandri apophthegmate, qui quærenti qua tandem via tanta sibi adeò celeriter cõparasset, respondit (quod vnguibus Alcęs insertum legitur) μηδὲν ἀναβαλλόμενος, nihil differendo aut recrastinando. Siquidem optima & accommoda belli comes est festinatio: quo fit, vt qui imperãt, quò rerum difficultates, quæ nonnihil remorando vltrò sese offerunt, arcere faciliùs possint, eò pede citissimo necesse sit properare. Sumptum est Emblema ex Homeri Scholiaste 2. Iliad. vt annotauit Erasmus in adagio: *Nunc tuum ferrum in igne est.* Subscribam & Homeri verba, & scholiastes, quoniam in vtrisque non mediocre subest documentum. Sic igitur inquit Nestor:

Μηκέτι νῦν δὴθ' αὖθι λεγώμεθα, μηδ' ἔτι δηρὸν
Ἀμβαλλώμεθα ἔργον, ὃ δὴ θεὸς ἐγγυαλίξει id est.
Ne verbis tempus fugiat, neq; tempore longo
Differamus opus, pulcherrima munera Diuum.

Tum subiungit scholiastes: Στρατηγικὴ διδασκαλία, χρόνου φείδεσθαι. οὔτε γὰρ παρελθόντα ἀνακαλεῖσθαι, οὔτε αἰτήσαντας λαβεῖν αὐτὸν δυνάμεθα. ἐρωτηθεὶς γὰρ Ἀλέξανδρος, πῶς τὴν Ἑλλάδα περιεγένου. μηδὲν ἀναβαλλόμενος, εἶπε. Id est. *Militare stratagema est, tempori parcere. Non enim aut prætereuntem horam reuocare, aut comprehendere possumus. Interrogatus Alexander, quo pacto Græciam superasset: Nihil procrastinans, respondit.*

ALCIAT Ægentis] stirpis, & familiæ Alciatæ. Ingeniosè nomen suum ab Alce traducit, quamuis vetus familiæ nomen fuit Alzatus, vt etiam constat è carmine Poetæ Bituricensis: III. *Alciatus pro Alzato.*

Non nos, sed nostros nummos Alzatus amabat.

Et in vetere editione Ausoniana apud Dn. Pignorium, in qua cernitur autographia Cl. Viri, legitur hæc inscriptio. *Andreæ Alzati liber est, et amicorum eius.* Cęterum Alciatus inualuit pro Alzato. Et forsan in Emblem. 63.

Alcaam veteres caudam dixere leonis.

nonnulla est allusio ad cognomen eruditè immutatum.

Sustinet.] Præsefert, sustentat, supra dixit, gessisse insignia.

Alce.] fera illa Gallica, de qua iam diximus.

Vnguibus.] pro vngulis posuit, vngues enim sunt eorum animalium, quæ digitos habent separatos; vngula vero eorum, quæ digitis carent, quod pulchrè innuit Ouidius, Io è bonis effigie in primam formam redeundem describens: *Vngula; Vnguis.*

Vngula quæ in quinos delapsa absumitur vngues.

Vngulam Alcis occulta proprietate Epilepsiæ mederi ferunt: quid si etiã hic Alciatus his vngulis remedium animi pigri & retardantis adhibuerit, scilicet μηδὲν ἀναβαλλόμενος, quo languentũ animũ excitet, vt illa corpus morbo prostratum erigit? Putare licet, affirmare vix ausim. *Vngula Alcis.*

μηδὲν ἀναβαλλόμενος.] Nil procrastinans, nihil differens in aliud tempus. Alexandri apophthegma.

Fortior hac.] nam ἀλκὴ, ἀλκῆς, fortitudinem significat, vnde videtur nomen hoc deductum. Αλκή.

Ocyor

Ocyor anne siet.] Id est, an fortior, velociorne sit Alce, dubium est. Plinius enim loco citato, ad insidias capi ait, alia memorandæ velocitatis.

IV. HOC Emblema duo nos docet.

Festinatio in re bellica.

1. Quanti momenti sit opportuna celeritas & diligentia, præsertim verò in rebus bellicis, id quod Alexandri Magni exemplo palam facit. Eam enim ob rem Alexander ab omnibus fermè laudatur, quod sua præcipiti in rebus agendis cura & industria, Principum omnium celeritatem multis quasi studijs anteuerterit.

Alexandri festinatio.

Narrant enim eũ pedites sic instituisse, vt sua celeritate equorum cursum adæquarent: ipse ne quidem sibi parceret, noctes vt plurimum insomnes traduceret, seque crepitaculo excitaret, si quando somno corripi se sentiret, quo maximè tempore vigilandum esse intelligeret. Itaque cum ab eo Darius impeteretur, maximè cõquerebatur, nullum sibi satis longũ relinqui spatium, quo Alexandrum pro viribus, & ea qua præstabat animi contentione atq; copiis, retunderet. Hoc enim præcipuè curabat Alexander, vt diu noctuque, magnis itineribus confectis, improuisum hostem offenderet, quem animũ etiam adolescens habuisse memoratur. Huic itaq; cum Aristoteles diceret exspectandã esse robustiorem ætatem, qua longè melius & opportunius ad res bellicas animum applicaret: Vt metuendum mihi est, inquit, ne dum annos exspecto firmiores, audacem iuuentutem interea mihi præripi per incuriam patiar.

Iulij Cæsaris celeritas.

Hunc Cæsar imitatus, ardua quæque quasi temerè & sine cõsilio aggrediebatur, imò verò dicebat de ijs consultandum non esse, quòd ad ea perficienda maximam vim celeritas haberet. Nõ prætermittam Aeliani locum de celeritate Alexandri in rebus conficiendis. Variæ hist. lib. 10. Alexander Philippi filius ter c c c c stadijs continuo itinere confectis, antequã quietem caperet exercitus, cum hostibus conflixit, & eos vicit. Ἀλέξανδρος τρὶς τεσσαρακόσια σάδια ἐφεξῆς μεθ' ὅπλον ὁδοιπορήσας, συμβαλὼν τοῖς πολεμίοις, πρὶν ἀναπαῦσαι τὸ στρατόπεδον, ἐκράτησε τῶν ἐχθρῶν. Sic Seneca 1. Suasor. Venit ille dies, Alexander, exoptatus, quo tibi operæ est adesse. Iidem sunt termini tui, regni, & mundi. Tempus est Alexandrum cum orbe, & cum Sole desinere. Quod noueram, vici: nunc concupisco, quod nescio. Quæ tam feræ gentes fuerunt, quæ non Alexandrum posito genu adorauerint? qui tam horridi montes, quorum non iuga victor miles calcauerit? Vltra Liberi patris trophæa constitimus: non quærimus orbem, sed amittimus, &c. Rectè Flau. Vegetius lib. 4. c. 31. in rebus bellicis celeritatem amplius solere prodesse quàm virtutem. Huc facit M. Tullius 6. Philip. Nam cùm plerisq; in rebus gerendis tarditas & procrastinatio odiosa est, tum hoc bellum indiget celeritatis. Videram etiam quòd idem habet Oratione de Pompeij laudibus, seu, vt inscribitur, Pro lege Manilia: Nõ enim illæ sunt solæ virtutes imperatoriæ, quæ vulgò existimantur: labor in negotijs, fortitudo in periculis, industria in agendo, celeritas in cõficiendo, cõsilium in prouidendo, &c. & deinceps: Vnde illam tantam celeritatem, & tam incredibilem cursum initum putatis? non enim illum eximia vis remigũ, aut ars inaudita quædam gubernandi, aut venti aliqui noui, tam celeriter in vltimas terras pertulerunt, sed hæ res, quæ cæteros remorari solent, nõ retardarunt.

Virtutes imperatoria.

Addo de Alexandro, nullam virtutem regis istius magis quàm celeritatem laudari à Curtio, lib. 5. cum enim audisset regem Darium captum esse: In illo corpore posita est victoria (inquit Alexander) & tanta res celeritatis est præmium. Certè natura ea rex ille fuit, vt omnia facilius, quàm moram perpeti posset. Monemur itaq; hoc lepido carmine, maxima quęq; perfici diligẽtia, & virium firmitate (quæ duo apertè repræsentat Alce) & assidua tam animi quã corporis cura & cõtẽtione feliciter absolui. Nullus enim est repertus hactenus (nisi sit à fortuna quadã benigniores lactatus) qui absq; aliquo labore improbo, constantiaq; animi sit aliquam summam laudem consecutus. Citatur ex aliquo veterum:

Ἀλέξανδρος μὲν τολμῶν, πονῶν καὶ ἐργαζόμενος, μήτε καθήμενος εὐτυχεῖ.

id est: *Alexander audendo, laborando, agendo, non desidendo, summam celebritatem consecutus est.* Huic conuenit illud Hesiodi lib. 2. ἔργ.

μηδ' ἀναβάλλεσθαι ἔς τ' αὔριον, ἔς τ' ἔννηφιν.

Ad cras rem differre nocet tẽpusq; futurũ.

Et Lucan. 1. bell. ciuil.

Tolle

Tolle moras, semper nocuit differre paratis. Cui affine illud Ouidianum:

Sed propera, nec te venturas differ in horas:
Qui non est hodie, cras minus aptus erit.

Martial.

Non bene distuleris, videas quæ posse negari. Id vnum ex præceptis Socratis refertur à Xenophon. 2. Ἀπομνημονευμάτων. Quidquid agas, promptissimè atque optimè & diligenter age.

2. In rebus gerendis librandas esse cuiusque vires, eæ namque celeritati pares, & contrà celeritas viribus æqualis esse debet: alterum enim sine altero non multum potest afferre commodi, imo damna plerunque maxima, funestumque exitium hinc consequitur. Facessant ergo coruinæ voces, & ad res gerendas iugi industria & animi firmitate seriò accingamur.

In Deo lętandum.

EMBLEMA IIII.

ASPICE vt egregius puerum Iouis alite pictor,
Fecerit Iliacum summa per astra vehi.
Quisne Iouem tactum puerili credat amore?
Dic, hæc Mæonius finxerit vnde senex?
Consilium, mens atque Dei cui gaudia præstant,
Creditur is summo raptus adesse Ioui.

COM-

COMMENTARII.

I. FIngatur forma eleganti & hilari vultu puer, quem dorso exceptum, & vnguibus retentum aquila in sublime vehat. Potest quoq; infra appingi (non tamen ex necessitate) canis latrans, tum quia fabulam sic Virgilius & Statius enarrent, vt mox subiungemus; tum ad significandam inuidorum calumniam, qui felicibus successibus nunquam non allatrant. Quo ad inscriptionẽ Emblematis, *In Deo laetandum*: locus mihi videtur sumptus ex verbis D. Pauli ad Philipp. 4. vbi ait: χαίρετε ἐν κυρίῳ πάντοτε, καὶ πάλιν ἐρῶ, χαίρετε. Id est: *Gaudete in Domino semper, iterum dico, gaudete.*

Inscriptio.

II. Ad ingeniosi huius carminis sententiã & originem iamiam me recipio, si quaedam prius vice praeludij, & quasi disputationis anticipauero. Vniuersam poësim aenigmatum esse plenã docet Plato in Alcibiade 2. quippè quae non sit cuiuis intellectu facilis, quid rerum veritas quibusdã verborum inuolucris obtegatur. Huiusmodi autem figmenta tribus modis explicari possunt, vt plerumq; veterum monimẽtis deprehendimus: quidam enim physicen, alij ethicen inspiciunt, nonnulli et ã rei Theologicae rationem habent, vti ex doctrina Platonicorum plerique docti viri. Sic enim Homerus, ingeniorum vertex, quatuor illa prima στοιχεῖα inter se pugnantia, & sese mutuò producentia effinxit sub nominibus Iouis, Iunonis, Neptuni & Plutonis. Ad mores traducitur allegoria, vt cùm Palladem cũ Marte dissidia & pugnas ciere aiunt, eam nempè animi partem, quae sit rationis expers, in superiorem sese attollere intelligimus, virtutique vitium aduersari: quo de genere est ea, quam nunc sumus explicaturi, fabula. Ad Theologicam verò rationem nõnulla referuntur, vt cùm coelum suo motu tempus producat, quaeque gignat perpetuò absumens, imaginem quandam intelligimus esse Dei, Coelum, Rheam atq; Saturnum filios deuorantem: in quibus Coelus (vel Coelius) essentiam diuinam praefert, Rhea vitam, Saturnus autem eiusdem mẽtem. Quae antè visum est operae pretium admonere, vt maturius ad nostri Emblematis ἐπιμύθιον deueniamus, Poetasque veteres, quantum fieri poterit, ab inepta quorundam sciolorum contumelia vindicemus. Eos enim tale quippiam in fabulosis narrationibus obseruare voluisse crediderim, quale priores illi Iurisperiti (vt M. Tullius in libris de Oratore memorat) obseruarunt, qui vt auctoritatem aliquam obtinerent, eamque augerent, artem suam vulgarem esse noluere, nisi cum Cn. Flauius primus eam propalauit, qui eam ob rem dictus est cornicum oculos confixisse. Eodem planè modo veteres illi poetae sub aliquo quasi velo, certè obscuro, fabulosisque ornamentis res suas occultarunt, vt imperitam plebeculam à mysterijs sapientiae reconditioris arcerẽt. Quod & Lactantius indicat, lib. 1. cap. 11. & 19. cum Poetas ait, quae verè gesta sunt, in aliquas species obliquis figurationibus cum decore aliquo conuersa traduxisse, & mendacium nõ in factis, sed in nominibus admisisse. Quamobrem inepti sunt, & planè ἄμυσοι, qui in Poeticis narrationibus, & figmentis explicandis, ipsas tantùm voces, nudaque vocabula, aut etiam simplices γνώμας considerant, nec ea potiùs eliciũt, quae sensum aliquem abstrusiorem contineant: vt qui in picturis dijudicandis colores aliquos, aut operum lineas quasdam conspiciunt, aut vt qui mercibus inuolutis appositas imaginum tesserulas admirantur, nec quid intus lateat, aut inclusum esse possit, animaduertunt. Habet enim diuinum hoc studium nescio quid latens & reconditum, quod aequè omnibus peruium & apertum non sit, sed ei duntaxat homini,

Poësis penè tota aenigmatis plena.

Quatuor elementa totidem deorũ nominibus intellecta.

Cur Pallas cum Marte dissideant.

Coelus.

Saturnus.

Rhea.

Macrob. 1. Satur.

Quam ad fine poetae figmentis vsi sint.

Allegoria poetica ratio.

Ingenium cui sit, cui mens diuinior,

vt Flaccus loquitur, sicuti non obscurè aliquot disputationibus est à diuino Platone traditum. Sed & vt hoc adijciam, Poetas ipsos Philosophis sapientia neutiquam posteriores, aut inferiores fuisse, praeter alios quosdam Platonicos cõtendit Maximus Tyrius. Hi enim sese videntur populari aurae, & infimae plebeculae accommodasse, dum fabulosa eiusmodi prodiderũt, quae diuinis rationibus accommodarunt, rem quidem aperta ratione abstrusiorem, aenigmatis autem clariorem, aequaliter à scientia atq; inscitia distantem, fidem sibi facientem propter id, quod iucundum est & admirationem, aliaq; non satis vulgò persuasa

Laus poetica.

An poetae philosophis posteriores.

perſuaſa: adhæc quæ animum ad rerum exiſtentium perueſtigationem, & eorum quæ remota ſunt, inquiſitionem digẽtem concitet. Qua in re præſtanda hi ſanè homines magnum quiddam effecere: quandoquidem auribus humanis inſidias quaſdam ſunt commenti, ij quidẽ re ipſa Philoſophi, nomine autem Poetę, iẽ inuidioſam ad eam artem reuocarunt, quæ populum admodum demulceat. Seſe enim perinde habet erga multitudinem popularem Philoſophus, atq; diues aliquis in eos, qui premuntur inopia. Sic autem videmus natura comparatum, vt qui vitio ſunt alicui addicti, virtutem contrariam non ſuſtineant, niſi eam ſuperinductus aliquis fucus adumbrarit. Habetur autem Poeta mollis & facilis, propterq; delectationem diligitur, & propter virtutem nequaquã, aut ſaltem raro cognoſcitur. Ita enim medici ſalubre quoddam alexipharmacum dulci aliquo liquore aſpergunt, ne deterreatur ęger ſaporis aut ſucci acrioris amaritie. Eodem planè modo de Philoſophia illa veteri ſentiendum, quæ ſententijs ſuis figmentorum aut carminum, tanquam veſte cultùque magnifico tectis, priſcorum hominum animos primùm cepit atq; deliniuit: neq; ſecus id quidem, quàm diſſimulata diſciplinæ moleſtia ad inſtitutionem & morum feritatem cicurandam illexit. Nec eſt autem quod in dubium reuoces, vtri melius de diuinis tractarint, Philoſophíne an Poetę: quin potius ſtudiũ vtrumque tanquam initio fœdere, mutuò ſeſe complecti deprehendas, vt eadem non diuerſa putes. Cùm enim Philoſophum ais, Poetam etiam intelligis: & cùm Poetam, Philoſophum quoq; innuis. Hæc & multa alia Tyrius, quæ huc confirmare placuit, ne in ſequẽtibus repetere ſubinde cogar, quod ſemel admonuiſſe ſatis erit, vt quantum Poetis debeamus, philologus intelligat, noſtrumque cõſilium in narrationibus mythologicis, & Poeticis allegorijs planum aliquando faciamus. Si enim fabulam nudam aut hiſtoriam attexere ſatis eſſe ad commentationes has, quanquam tenues, exiſtimaſſemus, anſam ridendi, carpendique hæc, tanquam Poetarum deliria & nugamenta præberemus: (nõnulli enim ſunt, & fuere iam olim, qui poeticum hoc ſtudium vt planè nugatorium aſpernentur) & maximè hoc de Ganymede figmẽtum, quod reprehendit Lactan. D. Auguſt. De ciuit. 18. cap. 13. & ipſe Plato 1. De legib. ſub perſona Athenieñſis hoſpitis, nimirùm ob inſanum pęderaſtię flagitium. Sed quia non video quàm ſit neceſſe ſingulatim anxiè perſequi, quum potiùs ad propoſitum finem me continuè recipere iam tandem par ſit. Age verò, per Ganymedem ab aquila raptum, animam humanã intelligimus, quæ, vt ait Plotinus, tum condere caput intra cęlum dicitur, cùm relicta quaſi corporis ſecretione, cęleſtia mẽtis oculo contemplatur: quod ſanè abſq; raptu quodam fieri minimè poteſt. Plato etiam in Phędone & Theęteto, cum iubet animam à corpore ſeiungere, non loco ſegregãdam intelligit, ſed monet, ne corpori animus adhęreſcat, neque ob corporis commercium à mente ſuperiore fiat alienus, coneturq; quantum fieri poterit, ſubditã ſibi animę ſpeciem ad ſuperiora perducere. Conſtat autem ſumptum Emblema ex Xenophontis Sympoſio, quo loci concinnè & appoſitè Ganymedis ἔτυμον explanat. Ait enim Deos & Heroas animę amicitiam multò pluris facere, quã vſum, qui ex corpore percipitur. Iupiter enim quarum formam (cum eſſent mortales) amauit, has ipſas mortales eſſe ſinit; quorum verò animas eſt amore proſecutus, hos immortalitate donauit, de quorũ numero Hercoles, Caſtor, & Pollux eſſe dicuntur, cum aliquot alijs, quos Heroas appellabant. Sic etiam aſſeuerat Ganymedem non corporis, ſed animi gratia à Ioue in Olympum fuiſſe raptum. Cuius quidem rei & teſtimonium ex ipſo nomine colligamus licet. Habetur enim alicubi apud Homerum *γάννυται δέ τ' ἀκούων*, *lætatur audiendo*: & alibi etiam, *πυκινὰ φρεσὶ μήδεα εἰδώς*, id eſt, *ſapientia plena mente conſilia ſciens*. Ex ambabus igitur his vocibus, non corporis, ſed mentis deliciarum nomen Ganymedes referens, inter Deos eſt relatus. Sed dum vacat, huc aſſcribã verba Philoſophi, vt aliquo tandẽ onere cãdidatos linguę Gręcæ leuare poſſim. Ἐπιθυμῶ δέ σοι ὦ Καλλία καὶ μυθολογῆσαι, ὡς οὐ μόνον ἄνθρωποι, ἀλλὰ καὶ θεοὶ καὶ ἥρωες τὴν τῆς ψυχῆς φιλίαν περὶ πλείονος ἢ τὴν τοῦ σώματος χρῆσιν ποιοῦνται. Ζεύς τε γὰρ ὅσων μὲν θνητῶν οὐσῶν μορφῆς ἠράσθη συγγενόμενος εἴα αὐτὰς θνητὰς εἶναι, ὅσων δὲ ψυχὰς ἀγαθῇ

Poeta nomine, re philoſophi.

Poeta ſe vulgo faciius accomodãt.

Poetica eadẽ philoſophia.

Ganymedis fabula variè accepta.

Quid per Ganymedẽ intelligimus.

Unde dictum Emblema:

ἀγαθοῖς, ἀθανάτους τούτους ἐποίει. οἱ ἡρακλεῖς μὲν καὶ διόσκουροι εἰσί, λέγονται δὲ καὶ ἄλλοι. καὶ ἐγὼ δὲ φημὶ καὶ γανυμήδην οὐ σώματος, ἀλλὰ ψυχῆς ἕνεκα ὑπὸ διὸς εἰς ὄλυμπον ἀνενεχθῆναι. μαρτυρεῖ δὲ καὶ τοὔνομα αὐτοῦ. ἔστι μὲν γὰρ δήπου καὶ ὁμήρῳ.

--- γάνυται δέ τ' ἀκούων.

τοῦτο δὲ φράζει ὅ,τι ἥδεται δέ τ' ἀκούων. ἔστι δὲ καὶ ἀλλοθίπου.

---- πυκινὰ φρεσὶ μήδεα εἰδώς.

ἐξ οὖν συναμφοτέρων τούτων οὐκ ἡδυσώματος ὀνομασθεὶς ὁ γανυμήδης ἀλλ' ἡδυγνώμων ἐν θεοῖς τετίμηται. Hęc fermè Xenophon. Facillimum mihi esset repetere agalmatis historiam, nisi fallor à Plinio, qui sic habet lib. 34. c. 8. Leocras aquilam fecit sentiētem quid recipiat in Ganymede, & cui ferat, parcētem vnguibus etiam per vestem, &c. Sanctius Emblematis huius originem ad Scholiasten Homeri refert, Iliad. 4. cuius hæc verba: γανυμήδης ὁ πυρετᾷ μόνῳ τῷ Διΐ, ὅτι ὁ μὲν ζεὺς πρῶτός ἐστι νοῦς, μόνος δὲ ὁ νοῦς ἔχει οἰκεῖον τὸ τοῖς μήδεσι γάνυσθαι. τοῦτο γὰρ ὁ Γανυμήδης. Hoc est: *Ganymedes soli Ioui ministrat; quoniam Iupiter prima est intelligentia: solius autem intelligentia proprium est consilijs gaudere, atq; hoc sonat Ganymedes.* Fabula Ganymedis refertur ab Homero in hanc sententiam, vt vertit Nicolaus Valla:

Locus Plinij.

Tros ab Erichthonia, satus est de sanguine Trois
Ilus, & Assaracus, similiq; Deo Ganymedes,
Egregius forma, raptus sublimis in auras
A superis cœlo positus diuum inter honores
Pulcher, vt ante Iouem misceret pocula mensis.

Ganymedes filius Trois.

Trois igitur fuit filius Ganymedes, non Laomedontis, vt videtur sensisse Cicero 1. Tuscul. lapsus videlicet memoria (quo nomine solent magni viri laborare, qui grauioribus impediti curis, cùm citant vel autores, vel autorum testimonia, toto, quod aiunt, cœlo aberrant: id quod diligens lector sępe in Aristotelis deprehēdet libris, præsertim de moribus.) Verba Ciceronis hęc sunt: Nec Homerum audio, qui Ganymedem à Dijs raptum ait propter formam, vt Ioui pocula ministraret: non iusta causa, cur Laomedonti tāta fieret iniuria. Fingebat hæc Homerus & humana ad Deos transferebat, diuina mallē ad nos. Meminerunt huius fabulę & alij Poetæ: Virg. lib. 5. Aeneid. sic.

Intextusq; puer frondosa regius Ida
Veloces iaculo ceruos, cursuq; fatigat:
Acer anhelanti similis, quē prapes ab Ida
Sublimem pedibus rapuit Iouis armiger vncis:
Longaui palmas nequicquā ad sidera tēdūt
Custodes, sauitq; canum latratus in auras.

Statius lib. 1. Thebaidos:

Hinc Phrygius fuluis venator tollitur alis,
Gargara desidūt surgenti, et Troia recedit:
Stant mœsti comites, frustraq; sonantia laxant.
Ora canes, vmbramq; petunt, et nubila latrant.

Ouidius non ab aquila Iouis, sed ab ipso Ioue in aquilam mutato Ganymedem raptum canit:

Rex superum Phrygij quondam Ganymedis amore
Arsit, et inuētum est aliqd qđ Iupiter esse
Quam quod erat, mallet: nulla tamen alite verti
Dignatur, nisi qua posset sua fulmina ferre.
Nec mora, percusso mendacibus aere pennis,
Arripit Iliadē, q nunc quoq; pocula miscet,
Inuitaq; Ioui nectar Iunone ministrat.

His quoq; suffragantur & hi versus:

Αἰετὸς ὁ ζεὺς ἦλθεν ἐπ' ἀντίθεον γανυμήδην.
Κύκνος ἐπὶ ξανθὴν μητέρα τῆς ἑλένης.

Ipse aquila ad pulchrum Ganymedem Iupiter olim,
Ad matremque Helena deinde volauit olor.

De Ganymede historia.

Sunt qui fabulam hanc ad historiam referant, ex quibus Herodianus lib. 1. Licet, inquit, apud alios comperiam pugnā illic Ilum Phryga, Tantalumq; Lydum inter se conseruisse siue de via ortam, siue potiùs ob Ganymedis raptum. Cumq; diu ęquis viribus decertatū foret, ac permulti vtrinq; cecidissent, nomē ex ea clade loco esse impositum. Hic etiam fama fertur, Ganymedem ipsum trahentibus in diuersa germani atq; amatoris manibus, vita esse orbatum, sublatumq; è medio, pro calamitatis solatio relata ad Iouem raptorem fabula, diuinis fuisse honoribus affectum. Paulus Orosius lib. 1. cap. 12. Tantalus, inquit, Rex Phrygiorum, Ganymedē Trois, Darda-

Dardaniorum Regis filium, cùm flagitiosissimè rapuisset, maiori conserti certaminis fœditate detinuit: sicut Phanocles poeta confirmat, qui maximum bellum ab hoc concitatum fuisse commemorat: Eusebius in Chronicis idem fere scribit, inquiens: Ob raptum Ganymedis, & Trois patris Ganymedis, & Tantali bellum exortum est, vt scribit Phanocles poeta. Frustra igitur Iouis fabula, & raptrix aquila fingitur. Chalcidenses tamen solebant ostendere locum (quem Harpiguim nominabant) vbi Ganymedes ab Ioue fuisset raptus. In fabulam hanc Ganymedis multis in locis iocatur pro more suo Lucianus, quem consule, si plura de Ganymede cupis. Vide præterea Hygin. in Astron. poet. Martial. 7. epigram. Homerum in Hymno Veneris.

III. ASPICE.] Propriè: nam inuitat ad contemplandam picturam, quæ non nisi intuitu & aspectu percipitur.

Egregius.

Egregius pictor,] Excellens, eximius, quasi ex toto grege electus, peritus, *τέχνας δαήμονος*. Pictores olim florente Græcia, non suæ artis modò, sed & rerum omnium, quæ cognitione dignæ essent, peritos fuisse constat ex Pausania & Plinio. Quis autem fuerit hic egregius pictor parui refert inquirere. Nam poteris hæc intelligere de quodam pictore, qui hæc Emblemata depinxit; nisi malis de Leocra pictore nobilissimo fieri sermonem, de quo ex Plinio iam diximus.

Auium regina aquila, et Iouis ales.

Ioui alite.] Aquilæ *περίφρασις*. Hanc auium reginam appellant, crediditque antiquitas eam Ioui tela ministrare & fulmen. Horatius 4. Carm.

Qualem ministrum fulminis alitem,
Cui rex Deorum regnum in aues vagas
Permisit expertus fidem
Iupiter in Ganymede flauo.

Hæc in Iouis tutela ideo esse dicitur, quia fulmine non tangitur, vt Plinius lib. 2. c. 51. & lib. 10. cap. 3. est autor: Vel quod sit altissimi volatus, ita vt nubes transuolet, & contra solis orientis radios immotam teneat oculorum aciem, quod scribit Aristoteles. Siue quod regina sit auium, vt cecinit in Olympijs Pindarus. Siue quod ab ea Iouem enutritum arbitrati sint, vt testatur Mæro in his:

Νέκταρ δ' ἐκ πέτρης μέγας αἰετὸς αἰὲν ἀφύσσων
Γαμφηλῇ φορέεσκε ποτὸν Διὶ μητιόεντι.
Τὸν καὶ νικήσας πατέρα κρόνον εὐρύοπα Ζεὺς
Ἀθάνατον ποίησε, καὶ οὐρανῷ ἐγκατένασσεν.
Ast aquila huic nectar de petra dulce quod hausit
Mox rostro sublimè volans afferre solebat.
Hanc patri altitonans mox regno victor adempto
Esse immortalem voluit, cœloq; locauit.

Phornutus eam Ioui esse sacrã vult, quòd volandi pernicitate alijs auibus excellat. *ἱερὸς δ' ὄρνις*, inquit, *αὐτοῦ ὁ ἀετὸς λέγεται εἶναι, διὰ τὸ ὀξύτατον τοῦτον εἶναι τῶν ἄλλων πτηνῶν*. Lege Plinium lib. x. c. 4. & 5. Pierium Valerian. lib. 19. Hieroglyphicωn. Sunt qui aliò conuertunt aquilam: nauem enim intelligũt, cuius insigne aquila esset; aut legionem militum, qua legione raptus esse putatur. Lactant. lib. 1. c. 10. Fulgentius Mythologic. 1.

Fecerit,] *ποιεῖσθαι*, Poetarum est; nam hinc *ποιηταὶ* dicti sunt. Hic ad picturam refertur, est enim pictura nil aliud quàm muta poesis; vt vicissim poesis loquens pictura.

Hom. Iliad. 5.

Puerum Iliacum.] Ganymedem, ab Ilio Troiæ ciuitate, qui Troem patrem habuit Troiæ regem: & à Poetis dicitur ab aquila raptus, & in cœlum sublatus, vt Deorum pia ficeretur aqualiculis. Martialis lib. 1.

Æthereas aquila puerũ portãte per auras,
Illæsum timidis vnguibus hæsit onus.

Summa per astra.] Puto alludi ad animi alas, de quibus Plato.

Vehi.] Præclara Metaphora: hinc vehiculum animi, contemplatio, *διάνοια*, *θεωρία*.

Iupiter unde dictus.

Quisne Iouem.] Iupiter idem est, quod iuuans pater, quem conuersis casibus appellamus à iuuando Iouem. Ita Cicero lib. 2. de Nat. Deor. Simili modo dicitur à Græcis *Ζεὺς* quod vitæ omnium sit autor, *ἀπὸ τοῦ ζῆν*, viuo. Eundem & *Δία* vocat, quod per ipsum sint omnia. Hæc & plura Diogenes Laertius in vita Zenonis.

Puerilis simplicitas Deo grata.

Tactum puerili, etc.] Puerilem simplicitatem, id est, innocentiam & mentis puritatem Deo gratissimam esse passim testantur sacræ literæ. Quò illud sacri oraculi referendum: *Sinite paruuli ad me veniant.* &, *Nisi efficiamini sicut paruuli, etc.*

Mæonius.

Homerus cur Mæonius dictus.

Mæonius.] Homerus, qui Mæonius cæcutiens appellatur à Martiano Capella lib. 1. de nuptijs Philologiæ, à Mæone rege à quo educatus fertur, ita cognominatus. Thersagoras apud Lucianum in Demosth. encomio, ita de Homero verba facit: πατέρα δὲ μαίονα τὸν λυδὸν, ἢ ποταμὸν, καὶ μητέρα * μελανώπην φασὶν ἢ νύμφην τῶν δρυάδων. Alij Mæonium, siue Męonidem dictum volunt à Męonia, regione minoris Asiæ, (teste Plinio & Ptolemæo) nunc Lydia dicta, quod inde Homerus, vt quorundam fuit opinio, traxerit originem. Sed de Homeri patria varia traduntur, multaq; in hanc sententiam sunt conscripta epigrammata. Adiungam vnum distichon ex Gellianus noctibus lib. 3. c. 11.

* μελανώπην.

Ἑπτὰ πόλεις διερίζουσι περὶ ῥίζαν ὁμήρου,
Σμύρνα, ῥόδος, κολοφὼν σαλαμὶν, ἴος, ἄργος, ἀθῆναι. Hoc est:

Septem vrbes certant de stirpe insignis Homeri.
Smyrna, Rhodos, Colophon, Salamin, Ios, Argos, Athenæ.

Sed Plutarchus ex sententia Ephori Cumæi, non à patria, sed à genere Mæonium appellatum tradit. Tres enim enumerat fratres Cumæos, Attellem, Męonem Diūq; horum Dium in Ascram Bœoticæ vicum migrasse, ibique ex Pycimide vxore suscepisse Hesiodum. Attellem in patria diem obijsse, filiamq; nomine Critheida, fratris Mæonis tutelæ reliquisse. Hanc Mæon cùm ingrauidasset, infamiam veritus, eam Phemio Grammatico in matrimonium collocauit, quæ non multo post iuxta fluuium Meletem Homerum peperit, qui Melesigenes inde fuit appellatus. Eius vitam latissimè prosequitur Herodotus, quem vide.

Melesigenes Homerus.

Senex,] Ab ætatis peritia, ab auctoritate, dignitateq; eò quippe prouectus est auctoritatis Homerus, vt non tantum priscæ poeticæ diuinus auctor apud Græcos, ab Apuleio lib. 9. sed & contentione summa literarum parens, & doctrinarum fons à celeberrimis pronuncietur auctoribus. Est que memorabile in primis, quod Palaton ζωγράφος, siue pictor, cum Homerum describere, illum quidem veluti vomentem exprimebat, poetas verò reliquos per ambitum adstitutos ἐμημεσμένα ἀρυομένους, id est, quæ reiecisset is, absorbentes. Cui non ineptè accommodari poterit illud Ouidij.

Laus Homeri.

Homerus vomens.

Aspice Mæoniden, à quo ceu fonte perenni
Vatum Pierijs ora rigantur aquis.

Huius laudes si pluribus deprædicare velim, verear, ne laborem suscepturus sim inanem, ac prorsus inutilem, cū nihil hoc aliud videri possit, quàm eum laudare, quem nemo vituperat, sed omnes venerātur & suspiciunt: Aut etiam cum Aristophane quærendum mihi sit, vndenam, μυριάφορον, quod, Suida interprete, decies mille amphorarum verbum est, accipiam, quo satis dignè eum compellare possim. Eius laudes, patriam, luminum orbitatem, & quo tempore vixerit (qua de re multum auctores ambigunt) ex probatissimis scriptoribus retulit Melchior Guilandinus in tract. de Papyro, membro 4.

Ganymedis nomē vnde.

Consilium, mens atq; Dei, etc.] Μυθολογία est, qua respōdet ad interrogata; in qua aduertendum, quàm graphicè & commodè Ganymedi nominis vim exprimat, γανύσθαι enim, vel γάννυμαι, lętor est: respondetq; his quæ dixit, *Gaudia præstant:* & μήδεα *consilia,* vnde γάννυσθαι μήδεσι τοῦ Διός. Emblematis & figmenti sensum explanat. Dicit enim illam esse propriam lęticiam, quæ à consilijs & contemplatione oritur, & in qua summum bonum nonnulli Philosophorum collocarunt. Distichon sic explico: Ille, cui Dei consilium atq; mens præstant gaudia, is creditur adesse summo Ioui.

RAPTVM Ganymedis Alciatus traducit ad eos, qui pia cogitatione, & ardenti affectu animi, Dei quasi domicilium penetrant, tamq; sibi placent in ijs, quæ Deo grata sunt, vt in hac etiam vita nonnihil æternæ beatitudinis deliciarum experiantur. Ab hoc non dissentit Homeri scholiastes ad 4. Iliad. qui Iouis nomine primā intelligentiā, πρῶτον νοῦν: Ganymedis verò, eum qui consilijs diuinis gaudeat. τοῦτο γὰρ ὁ Γαννυμήδης, ὡς ὁ νοῦς ἔχει οἰκεῖον τὸ τοῖς μήδεσι γάννυσθαι. Hoc penè sensu dixit Naumachius, vetus Poeta, *pulcrum esse virginem puris semper cogitationibus delectari:* id est (nam Gręca perbelle cōueniunt huic Ganymedis etymo) IV.

Iupiter quid.

—— καλὸν
παρθενικὴν καθαροῖσιν ἀεὶ μελεδήμασι χαίρειν.

Sed & Grammatici non modò quin etiam

Philo-

Felices qui. Philoſophi non poſtremi nominis beatos ſeu felices, quos εὐδαίμονας, καὶ μακαρίους appellant, non alio ſenſu ijs id impoſitum nomen putant, quàm quòd habeant aliquem cum dijs conſenſum. Nam & εὐδαιμονεῖν Ariſtotelis interpretantur εὖ ζῆν: nonnulli etiam θεωρεῖν. μακαρίους autem à μα. καὶ τοῦ χαίρειν. Locus Ariſtot. eſt Moral. ad Nicomach. 7. Item 10. cap. 4. cuius ſententiam Sanctius paulò fuſiùs tractat. Eſt, inquit, vniuſcuiuſq; ſenſus voluptas propria, vt auditionis, guſtationis, &c. Sed ita in vnoquoque ſenſu perfecta erit voluptas, ſi ſenſus ille puriſſimus ſit, & obiectum illius ſenſus ſit præſtantiſſimum. Fiet hæc res exemplis illuſtrior. Si auditionis ſenſus purgatus eſt abunde, obijciaturq; illi cęleſtis quædam & diuina Muſica, tum ingenerabitur ſumma illius deſt. ſi tibi oſtendatur vel Apellis, vel Tiſenſus voluptas. Sic in viſu. Quod promanthis ingenioſiſſimè depicta tabula, ſi lippus, aut ſis captus lumine? Opus eſt denique, vt oculus ſit puriſſimus, & illius obiectum præſtantiſſimum. Vt igitur ſua cuiuſque ſenſus voluptas eſt propria: ita & mentis, & intellectus, & contemplationis: ſimiliq; pacto ſumma voluptas generatur intelligentię noſtrę, ſi ipſa, quoad fieri poteſt, puriſſima ſit & defęcata, & ſibi eligat ex omnibus rebus quod ſit pręſtātiſſimum, vtpote Deum, in quē contempletur, & totis viribus rapiatur. Qui igitur ſic collocat intellectum ſuum, nec vilibus & caducis huius ſęcula rebus intentus eſt, meritò Ganymedes poterit appellari. Etenim (vt eodem libro cap. 8. idem Ariſt. inquit) ſi Dij res curant humanas (ſicuti curant) profectò illud quidem eſt conſentaneum, vt re delectentur & optima, & quę generis ſocietate cum ipſis ſit coniunctiſſima, qualis mens videtur eſſe, iisq; hominibus, qui eam rem maximè ament & colant e beneficia reddāt, quod res eas curent illi, quas habent charas, rectèque vt præclarè facta ſequantur. Ergo quę Deo chariſſimus eſt, idéq; beatiſſimus debet eſſe: ita ſapiens maximè eſt beatus futurus. Hæc ille. Addo pręterea etiam id pietatis ergò: Ganymedei raptus figmentum non Iouis habere flagitium, ſed hiſtoriā, à qua poſſint ad Dei cultū homines inflammari. Laudaui auctores, certè ἀξιοπίστους, Xenophontem nempe & Euſtathium Homericum interpretem. Sanè noſtri non temerè Hieroglyphicum aquilę D. Ioanni tribuere, vt eius in diuinis rebus acumen longè perſpicax & oculatum, vt ita dicam, oſtenderent. Vt enim aquila, quaſi acula, ab acumine dicta eſt; & Homero teſte, αἰετὸς ὀξύτατον δέρκεσθαι ὑπουρανίων πετεηνῶν: ſic diuus ille oculorum acie in altiſſimę diuinitatis receſſum directa, præ alijs omnibus θεανθρώπου arcana vidit, qua Ebionitarum nefandam hęreſim peſſundedit, & præpetibus pennis euolauit, de que ipſo rerum diuinarum nido pellucidas illas gemmas eſt mutuatus, quæ poſteà oculis hominum caligantibus veram certamque claritatem afferant. Sed hic me cohibeo, quòd id eſſe videam Theologorū penſum, ſi vnum Lactantij Firmiani locum adſcripſero, ex lib. 5. cap. 10. qui ad generale emblematis huius argumentum facit: Ad placandum Deum, quem colas, inquit, ijs rebus opus eſt, quibus illum gaudere ac delectari ſcias. Sic fit, vt vitam colentium Deus pro qualitate numinis ſui formet, quoniam religioſiſſimus eſt cultus, imitari. Totum igitur Emblema innuit, eum qui formæ elegantis & præcellentis erit, hoc eſt, ab omni ſcelere purus, vitij nullis contaminatus, ſed vitæ integritate candens, & reſplendentibus virtutibus omnimodè præditus; quiq; humili ſpiritu, & ſimplex vti puer, omnibus ſuis conſilijs & cogitationibus in Deo ſolùm gaudet, dici à Deo raptum per aquilam, mentem hominis (quę auis inſtar ſublimia petit) ſignificantem. Talis verè in Deo lætabitur, ei deniq; in cœlis commodè nectar illud propinabit perenne & ſuauiſſimum.

D. Ioannis aquila Hieroglyphicū cur tributū.

Epilogus.

Sapientia

Sapientia humana, ſtultitia eſt apud Deum.

EMBLEMA V.

QVID dicam? quonam hœc compellem nomine monſtrum
Biforme, quod non eſt homo, nec eſt draco?
Sed ſine vir pedibus, ſummis ſine partibus anguis,
Vir anguipes dici, & homiceps anguis poteſt.
Anguem pedit homo, hominem eructauit & anguis:
Nec finis hominis eſt, initium nec eſt feræ.
Sic olim Cecrops doctis regnauit Athenis:
Sic & gigantes terra mater protulit.
Hæc vafrum ſpecies, ſed relligione carentem,
Terrena tantùm quique curet, indicat.

COMMENTARII.

1. PONITVR monſtrum biforme, ſuperiore ſui parte virum, inferiore ſerpentem referens, circa ſceptra, coronas, vaſa pretioſa, & pecuniarum aceruos occupatum. Inſcriptio ſumpta eſt ex Epiſt. D.Pauli ad Corinth. 1. cap. 3. ἡ γὰρ σοφία τοῦ κόσμου τούτου, μωρία παρὰ τῷ Θεῷ ἐστὶ. *Sapientia huius mundi ſtultitia eſt apud Deum.* Verſus ſunt Hexametri, & Trimetri Iambici.

II. Hoc in monſtro deſignando verbis vſus eſt obſcuris, & ſententijs planè ænigmaticis: Id tamen quicquid ſit, aperto primùm fonte; deinde auctoris conſilio, ſi tamen poſſimus commodè, illuſtrare conabimur. *Fons Emblematis.* Totum hoc fermè videtur imitatus ex gryphis monoſtichis, & diſticho quodam, quæ in collectaneis epigramm. Græcorum legimus, quæque huc aſcribemus. Sunt autem εἰς χείρωνα ἱπποκένταυρον, lib. 4. Anthologiæ his verbis:

Ἀνδρόθεν ἐξεχύθη ἵππος, ἀνέδραμε γ' ἱππόθεν ἀνήρ.

Ἀνὴρ νόσφι ποδῶν, κεφαλῆς δ' ἄτερ αἰόλος ἵππος.

Ἵππος ἐρεύγεται ἄνδρα, ἀνὴρ δ' ἀποπέρδεται ἵππον.

Ἵππος ἔην ἀκέφαλος, ἀνὴρ δ' ἀτέλεστος ἔκειτο.

Ὅν γε φύσις παίζουσα θοῷ ἐνεκέντρισεν ἵππῳ.

Ad verbum ſi effertur:

Ex viro deſcendit equus; aſcendit autem de equo vir.

Vir ſine pedibus, ſine capite autem celer equus.

Equus ructat virũ, vir aũt pedit equũ.

Equus non habebat principium, vir autem carebat fine:

Sed hunc natura ludens acri equo † miſcuit. *† infixit.*

Alciatus noſter paucis mutatis verbis ſic vertit:

Ex viro deſcendit equus, aſcendit autem vir de equo.

Vir quidem ſine cruribus, & equus fuit ſine vertice.

Nam equum pedit vir, & velox equus ructat virum;

Non habebat finem homo, neque quadrupes exordium;

Sed virum natura ludens acri equo commiſcuit.

Quid hoc monſtro intelligatur. Hoc informi monſtro, quod nec omninò formam humanam, nec omninò ſerpentinam figuram habeat, natura quidem duplici, quodq; needum certam appellationem ſortiri poſſit, ij notatur, qui anima rationis participe à Deo informati, terrena tantùm ſapiunt: & neglecta conditione ſui meliore, humi repunt, in naturamq; belluinam degenerant. Monſtrum enim, vt hic exprimitur, in hominem non deſinit, nec eſt feræ principium: non enim finem ſpectant Epicurei homines, propter quem homini ſit conceſſa ratio, qua miſerè abutuntur, eamque ſpontanea quadam & exitioſa ignoratione inficiunt. *Epicurei.* Tales fuerunt rigidi illi Philoſophiæ ſatellites, qui cùm perpetuò dogmatis ſapientiæ veteris, & ſibi parùm cõſtantis adhæſerint, nihil aliud ſpirarunt, quàm quæ terræ ſunt, tametſi vnum illis videretur eſſe ſtudium cœleſtia diuinaque contemplandi: quos ideò exagitat vir ſanctiſſimus Auguſtin. libris de ciuit. Dei, Lactantius, Euſebius, & alij multi. *Philoſophi.* Opinor autem hic Alciatum exempli cauſam Cecropem appoſuiſſe, nec quidem ab re: Ille enim primus idolorum cultu totam Græciam imbuit, primus Iouem inuocauit, ſimulacrorum vſum induxit, aras conſtruxit, & ſacra dijs fecit (teſte Euſebio, Herodoto, & pluribus alijs) quæ omnia ante ea tempora omninò fuerant inaudita. *Cecrops biformis.* Quòd verò primus inter marem & fœminam certa connubia dicatur inſtituiſſe, quæ antè vaga eſſent & incerta, διφυὴς, id eſt, biformis, eſt nominatus. Hincq; colligere licet, mundi ſapientiam, quam technis & præſtigijs ſatanicis inuexere priores illi Principes, meram fuiſſe ſtultitiam, cùm perſpicuum ſit, eam longè deſciuiſſe ab inſtitutis illis priſcorum patrum, qui leges diuinas à Noeo, & eius meliore poſteritate hauſerant. Hos itaque vafros, & religiónis expertes, quibus tantum curæ terrena ſunt, & quorum Deus venter eſt, ex hominum albo reijcimus.

Quid dicam? quænam &c.] Quæ noua ſunt, ſtupenda, aut admirationis aliquid præ ſe ferunt, vt quæ à communi rerum natura ſunt aliena, deſcribi ferè ſolent quibuſdam verborum ſubobſcuris ambagibus & rerum inuolucris, vt hic fit ab Alciato in monſtri huius periphraſi. III. Totum certè δικαστικὸν, vel periculoſæ plenum aleæ doctis viſum, mihi quidem non potuit non videri perobſcurum. Quòd ſi rem acu, quod aiunt, non tetigerim, tentaui tamen quid hac in parte vires alioqui imbecilles poſſent, & alijs tradidi lampada, vt maiore tandem induſtria diligẽtiam aliquam noſtram obſcurent. Quæ dum interea meditor, fortaſsè non malè vno claudam prouerbio, quod hic obſcurè proponitur: Id igitur prouerbium vſurparunt duo eccleſiæ Chriſtianæ lumina Nazianzenus Gregorius, & Chryſoſtomus: ille

quidem

quidem in epistolis sic: τὴν πεζὴν στέργειν φιλοσοφίαν, καὶ κάτω μένουσαν, *pedestrem amplexari, humiq́ manentem philosophiã.* Idem monodia in Basilium: ὢν ἀνδραποδώδης καὶ κάτω νενευκὼς ὁ βίος: quorum vita seruilis est, qualis mancipiorum, & humum spectans. Sic Chrysostomus adhortatur, humi repẽtes cogitationes erigamus: ἵνα τοὺς χάμαι συρομένους λογισμοὺς ἀνορθώσωμεν. Mitto enim quod de paganorum studio multi è nostris tradiderunt, quos alicubi Theodoretus χαμαιζήλους καὶ ἐπιγαίους appellat: id est, rerum caducarum & humi repentium studijs addictos. Sed Lactantiana quædam lucem huic loco afferent, meo quidem iudicio, ex cap. 3. lib. 2. Quos homines (de philosophis loquitur) philosophus ac poeta Lucretius grauiter accusat tanquam humiles & abiectos, qui contra naturæ suæ rationem ad veneranda terrena se prosternãt. Ait enim:

Et faciunt animos humiles formidine Diuum,
Depressosque premunt ad terram,

Alio loco sic idem:

Nec pietas vlla est, velatum sæpe videri
Vertier ad lapidem, atque omnes accedere ad aras,
Nec procumbere humi prostratum, &c.

Paulò post: non oportet sublimes & excelsos animos aduocari, atque in terram premi, sed nihil aliud quàm cœlestia cogitare.

Monstrum biforme.] Duas formas habens, supernè hominis, infernè verò serpentis; nec tamen hominis aut serpentis naturam aut conformationem habet. Mõstrum enim est, quod fit contra naturam. Interea, quandoquidem Alciatus noster in monstro tam infõrmi effigiando primũ hæserit, vti rem nouam & insolentem, planèque stupendam expressurus, nescio an huc conferre ausim Libycam illam fabulam, quam Chrysostomus Dion retulit oratione 5. Sed cùm nihil sit in narrando pericli, non patiar studiosos ea defraudari. Ait igitur esse in Libya ferarum genus, ex promiscuo belluarum diuersi generis coitu, sæuum admodum & ferox circa Syrtes imprimis versari. Monstri faciem esse muliebri corpore certè formoso, papillis tumentibus, toto pectore ac ceruice pulcherrima, cutis colore admodum nitido, reliquis partibus corporis horridis, & squammarum scabritie asperis, infernè demum in longum anguem desinentibus. Feras esse omnium velocissimas ait, vt nemo sit adeò alacer, qui earum insultus effugerit. Animalia cætera quotquot nactæ fuerint, per vim assequuntur, tandemque opprimunt: vnum hominem modò blanditijs adoriri, & præstigijs implicare. Cætera Dion. At quia superiore commentario conatus sum inuentionem carminis Alciati expiscari, sicut feci, & ex quodam autore vetere: addo & hoc, apud Ælianum lib. 9. de varia Histor. antiquissimum quendam virum in Ausonia fuisse olim, nomine Marem, cuius anterior facies hominis esset, posterior equi: Græcis est ἱππομιγής. Causam autem naturæ duplicis in id confert, quod primus equum ascenderit. Refert quoque Cœlius Rhodigin. lib. 25. cap. 32. ex concubitu pastoris, nomine Crathis, cum capra, ob idque ab hirco zelotypo occisi, natum esse infantem, qui cruribus matrem referret, facie verò patrem. Hunc deorum numero ascitum, constans tenuit fama, fuitq; Hylæum numen, Napæumq; Huiusmodi monstra nullo pacto reperiri posse festiuis carminibus indicat Lucretius lib. 5. Plinius tamen nat. Hist. lib. 7. cap. 3. dicit, Claudium Cæsarem scripsisse natum in Thessalia Hippocentaurum, eodemque die interijsse.

Mõstrum & — *ἱππομιγής.* — *Mõstrum ex capra & homine.* — *Hippocentaurus.*

Nec est draco.] Obiter admoneo hic confundi virum & hominem, draconem cum angue siue serpente, &c. quæ ænigmatum lex est.

Vir anguipes. &c.] videtur de industria verbis obscuris vsus, vt rem abstrusam, & quasi recõditam insculperet potiùs quàm delinearet.

Anguem pedit homo, &c.] Hic Græcorum more non absumit vocalem, quæ in cæsura hac remanet integra, idque ferè fit rei difficultatis aut grauitatis ostendendæ ergo. Cæterum nouè videtur vsus his verbis, *pedit*, & *eructauit*, quæ vim magnam habent ad demonstrandam monstri huius obscœnitatem: Rem enim turpem turpia verba decent. Ponuntur autem hæc duo verba, *pedit*, *eructauit*, κατ' ἀντίθεσιν. Pedere enim est, quando apertis cauernis inferioribus Æolus per posterius promontorium flatus emittit, nares ferientes: at anguem pedere, prorsus nouè & insolenter dictum, vt scilicet ad monstri insolentiam adderet quoq; genituræ nouitatem.

Pedere & eructare, obscœna verba. — *Pedere.*

Sic hominem eructare anguis dicitur, vt rem prodigiosam quoquo modo effingeret. Eructare, nihil est aliud quàm efferre,& egerere,vel ructando aliquid eijcere. Iuuenal. *Eructare.*

Si bene ructauit, si rectè minxit amicus.

Hoc fere sensu dixit Catullus:

In pede stans fixo carmina ructat hians.

Et Lucilius apud Horatium ducentos versus stans pede in vno ructabat. Serpentem quoque inter significationes alias turpium voluptatum, & mollium illecebrarum notam esse, aliunde didicimus.

Nec finis hominis est, &c.] Non desinit in hominem, quòd finem non spectet, cuius maximè causa conditus homo sit: nec habet feræ principium, quod primò anima rationis participe donatum à Deo sit, vt omnibus alijs animantibus excelleret, sicuti copiosa disputatione Cicero 1.de legib. prosequitur.

Plin. 7.c. 56. *Cecrops rex Atheniësium.* *Sic olim Cecrops*] Cecrops regionis Atticæ rex primus,qui Athenarum arcem extruxit:hinc Cecropidæ Athenienses. Venit autem Cecrops Athenas ex vrbe Ægyptia, quæ dicitur Sais, atque vt inquit Charax, Sais apud Ægyptios vocantur Athenæ. Pausanias ait eum διφυῆ, hoc est, naturæ duplicis, superiori parte viri, inferiori feræ, quòd coniugia primùm instituerit in Attica regione. Malim tamen referre ad id quod superiùs attigi, de superstitione nimirùm, & idolomania, quam primus illic dicitur induxisse. Lege D. Aug. De ciuit. cap. 8. lib. 18. Iustin. lib. 2. Tzetzes in Cassandram Lycophr. Cecropem ait biformem nominatum, quod ex draconis dentibus egressus sit: vel quod duorum hominum magnitudinis esset: vel duarum linguarum peritus, Ægyptiacæ nimirum & Græcæ: aut, vt est in fabulis,quod superiores hominis partes, inferiores autẽ draconis habuerit: quod quidem ἀλληγορικῶς Demosthenes interpretatus dixit, illum robore similem draconi fuisse, homini mente. Existimat tamen idem Tzetzes cum optimum regem extitisse, quippe qui hominum ferocitatem omnem de medio sustulerit:vel quòd primus mulieres, quæ more ferarum coibant promiscuè, (vt est apud Ioannem Antiochenum) ad certa coniugia reuocarit,sicque nefandos concubitus & belluinos aboleuerit. Nam antea pueri erant μονοφυεῖς, id est, vnius naturæ, matrem quippe solam noscebant. Regnante verò in Attica Cecrope, cessauit illa ferina commistio, & viris legitimè. Cecrops vxores iunxit. Inde iam pueris & patrem, & matrem noscentibus, dictus est ipse Cecrops διφυής, quod per illum pueri hoc essent consecuti. Hæc Tzetzes. Cecrope regnante primum in arce oliua orta est, & ex Mineruæ quoq; nomine Græco, Athenæ nuncupatæ. Dicebatur autem Cecrops διφυὴς, id est, duabus naturis, siue ob longitudinem corporis: siue idcirco, quod cum esset Ægyptius, vtramque linguam sciebat, Græcam & Aegyptiacam. Primus Cecrops bouem immolans Iouem appellauit; & Cecropia regio ab eo nuncupata. Floruit tempore Mosis anno Mundi 3645. Hæc ex Eusebij Chronicis, quæ omnia in præfatione posuit latius. Aliter Plutarchus in libello De sera numinis vindicta: Perinde, inquit, ambiguè priscos de Cecrope fabulatos arbitror, non (vt aliqui asserunt) ex optimo rege crudelem & immitem factum esse tyrannum; sed contrà cum sub initium morosus ac terribilis fuisset, postea perquam humanè ac placidè imperasse. Aliter Iustinus: Ante Deucalionis tempora, inquit, regem habuere Cecropem, quem, vt omnis antiquitas fabulata est, biformem prodidere: quia primus marem fœminæ matrimonio iunxit.

Cur dictus διφυὴς, varia opiniones.

Tzetzis.

Eusebij.

Plutarchi.

Iustini.

Doctis Athenis.] Doctis, metaphora epitheti. Doctas posuit propter celebratissimam toto orbe scholam. Hinc enim magni Oratores, hinc Rhetores, hinc Sophistæ, hinc clari denique legum latores. Plutarchus huius epitheti vim expressit commẽtario, πότερον Ἀθηναῖοι κατὰ πόλεμον, ἢ κατὰ σοφίαν ἐνδοξότεροι: Reuera hæc vrbs,inquit, multarum etiam aliarum mater, artiumque benigna parens, quarum alias prima reperit, inq; lucem misit, alijs honorem,vim,incrementa contulit. Græcè verò sic: πολλῶν μὲν δὴ καὶ ἄλλων ἡ πόλις ἥδε μήτηρ καὶ τροφὸς εὐμενὴς τεχνῶν γέγονε, τὰς μὲν εὑραμένη καὶ ἀναφήνασα πρώτη. ταῖς δὲ δύναμιν προσθεῖσα καὶ τιμὴν καὶ αὔξησιν. Cicero 1.de Oratore, omnium doctrinarum inuentrices Athenas appellat. Sic idem pro Flacco: Adsunt Athenienses,vnde humanitas,doctrina,religio,fruges,iura,leges ortæ atq; in omnes terras distributæ putantur. Hæc sunt præclara certè & antiqua vrbis Athenarum eulogia *Laus Athenarũ.*

eulogia. Sed occurrunt etiam aliorum quorundam non pœnitenda testimonia. Sic enim Velleius Paterculus ad finem 1. hist. Rom. Vna vrbs Attica pluribus annis eloquentia, quàm vniuersa Græcia, operibusque floruit, adeò vt corpora gentis illius separata sint in alias ciuitates. Ingenia verò solis Atheniensium muris clausa existimes. Apuleius enim 10. Asini aurei: Quale autem & illud iudicium apud legiferos Athenienses & catosillos, & omnis scientiæ magistros. Idem Apolog. 1. Apud Athenienses cartos Melecides fatuus. Et Iustin. lib. 5. Athenas vocat patriam communem eloquentiæ. Lib. 2. idem scripserat, literas certas ac facundiam, & ordinem ciuilem, disciplinæ veluti templum Athenis. Mamertin. oratione panegyric. quam Iuliano dictam volunt: Ipsæ illæ bonarum artium magistræ & inuentrices Athenæ. Valerius Max. lib. 8. c. 7. Athenas locum doctrinæ fertilissimum dixit. Quod enim transiliam cum alijs quam plurimis Cassiodorum, qui lib. 12. Variarum, epist. 15. Athenas sedem esse sapientium dictas ab antiquis ait?

Gigantes quales. *Sic & Gigantes*] Gigantes Titanis & Terræ fuerunt filij: siue, vt alij volunt, Terræ tantum sine patre. Fuerunt autem staturæ admirabilis, quorum pedes in serpentum volumina desinebant, iíq; in Deorum perniciem nati putabantur: cum quibus pugnare ausi, fulmine concussi sunt, atq; sub Ætnam, aliasq; insulas detrusi. Pugnam hanc attingit Pindarus in Nemeis. Huius figmenti rationem Mythologi adferũt, eamque traducunt ad homines quosdam impios, qui Deos negligerent, aut etiam negarent: quorum pedes in draconum volumina desijsse aiunt, quod nihil superum, nihil rectum cogitarent, totius eorum vitæ gressu ad inferna mergente. Macrob. Saturnal. 1. c. 20. Virgilius in opusculo de Ætna:

His natura sua est aluo tenus, ima p omnes
Squãmeus intortus sinuat vestigia serpens.

Multa de Gigantum ortu & pugnis Diodorus lib. 4. & 5. A poetis vocantur *Anguipedes.* anguinei, anguipes, & serpentigenæ. Ouid. 1. Metam.

---- Qua centum quisq; parabat
Inijcere anguipedũ captiuo brachia cælo.

Serpentigena. Idem 4. Trist.

Sphingaq; & Harpyias, serpentigenasq; gigantas:

Quod mihi reuocat in memoriam veteres statuas, quibus gigantum formæ obtortis cruribus conspiciebantur, quodq; Lampridius retulit in Commodo: eum nempe quos obtortis cruribus esset vbicumq; nactus, sagittis & libidine solitum configere, eosq; draconteos appellitare. Quod epimythion hexasticho complexus est Bartholom. Anulus in picta Poesi: hunc enim scriptorem, alioqui recentem, eruditum tamen & acutum, citare nihil verebor: *Ἐπιμύθιον.*

Tale gigãtaum legitur genus, vt nihil altũ
Cogitet, at spernat, vel neget esse Deum:
Et tãtum, quãtum sẽsu exteriore mouetur,
Commodat ad præsens se, vel ad id quod adest.
Hoc genus anguipedum mythici finxere Poetæ,
Quorum affectus humi (segnis ad alta) repat.

Gigãtum arrogantia. Si vacat, lege Pierium Valerianum lib. 16. & 25. Hieroglyphic. Horum gigantum arrogantia tanta fuit, vt prouerbij locum obtinuerit; nec abs re, nam ex sacris literis originem sumpsisse videtur, vbi legitur, gigantes turrim conatos struere, cuius culmen cœlos attingeret, nisi Deus confusione linguarum eos ab incepto abstraxisset. Gigantum fabulum Homeri scholiastes in hanc sententiam narrat: Cum Iupiter patrem Saturnum regno deturbasset, Deorumq; sibi principatum adsciuisset, Gigantes Terræ filij succensentes, Tartes (quæ ciuitas est iuxta Oceanum) magnum bellum aduersus Iouem adornarunt: Iupiter verò illis obuiam factus, in Erebum deiecit, ac patri Saturno in ipsos imperiũ tradidit. Et Ophioni, qui cæteris superbia præstare videbatur, superato montem ab eius nomine Ophionium superimposuit. *Ophion.* Missos hoc loco facio, qui multi multa de gigantibus, quorum alij, fuisse negant, quidam contrà, & certè plures, non enim vacat sublegere quæ de gigantibus tradunt Herod. in Clio. Plin. 7. c. 16. Solin. cap. 5. tantùm admonuisse sat est. Ego quidem facilè mihi persuaserim hoc gigãtum nomine intelligi veteribus barbaram & impiam gentem, quæ sub hominis figura feritatem exerceret, à quibus honestarum rerum inducta fuerit ἀταξία, quales describuntur à Poetis, Cyclopes, Læstrigones, alijque qui ferinis moribus vagabantur *Gigantes gens impia.*

bantur, insontes & probos quosq; impunè lædebant, nullam diuini humaniq; iuris rationem habebant. Cui videtur astipulari Berosus Babylonicus de Antiquit. Circa Libanum, inquit, fuisse Enos vrbem maximum Gigantum, qui vniuerso orbi dominabantur, ab occasu Solis ad ortum. Hi vastitate corporis ac robore confisi, inuentis armis omnes opprimebant; libidinique inseruientes inuenerunt papiliones, & instrumenta musica, & omnes delicias. Manducabant homines, & procurabãt abortus, in eduliumq; præparabant, & commiscebantur matribus, filiabus, sororibus, masculis, & brutis, & nihil erat sceleris, quod non admitterent, contemptores religionum & Deorum.

Gigantes terrigenæ. *Terra mater protulit.*] Gigantes terrigenæ dicuntur à Poetis, id est, terræ filij, vt vi nominis intelligitur; γῆ, terra, γίνομαι, fio, nascor. vel, παρὰ τὸ ἐκ γῆς εἶναι, quasi ἐκ γῆς γεγενημένοι. Sic canit Orpheus lib. 8. sacri serm.

ὡς καλέουσι γίγαντας ἐπώνυμον ἐν μακάρεσσιν,
οὕνεκα γῆς ἐγένοντο, καὶ αἵματος οὐρανίοιο.
id est:
Nomine gentili Diui hos dixere Gigantes,
Quod geniti è Terra, Cœli sint sanguine creti.

Hesiodus quoq; in Theogonia, Erinnyes & Gigantes ex cruore Cœli, cùm is à Saturno filio castraretur, in gremium, Terræ dilapso procreatos dicit, his versibus:

ὅσσαι γὰρ ῥαθάμιγγες ἀπέσσυθεν αἱματόεσσαι,
πάσας δέξατο Γαῖα. περιπλομένων δ' ἐνιαυτῶν
Γείνατ' ἐριννῦς τε κρατερὰς, μεγάλους τε γίγαντας.
Sanguinea quotquot gutta cecidere, recepit
Terra omnes; eadẽ rursus voluẽtibus annis
Horrendas peperes, Furias, magnosque Gigantes.

Terræ filius. Gigantis fraterculus. A Gigantibus ortum est prouerbium, *Terræ filius* &, *Gigãtis fraterculus*. De quibus vide Chiliades, item Politianum cap. 18. Miscel. Gigantum præterea meminit Ouid. 1. Metam. vbi eos vocat superum contemptores, & anguipedes. Meminit & lib. 5. operis eiusdem: & 5. Fastorum sic ait:
Terra feros partus immania monstra Gigantes
Edidit, ausuros in Iouis ire domum.
Mille manus illis dedit; et pro cruribus angues:
Atq; ait: In magnos arma mouete deos.
Extruere hi montes ad sidera summa parabant,
Et magnum bello solicitare Iouem.
Fulmina de cœli iaculatus Iupiter arce,
Vertit in autores pondera vasta suos.
Et Claudianus in Gigantomachia:
Terra parens quondam cœlestibus inuida regnis,
Titanumq; simul crebros miserata dolores,
Omnia monstrifero cõplebat Tartara cœtu.
Inuisum genitura nefas, Phlegrãq; retexit
Tanta prole tumens, et in æthera protulit hostes,
Fit sonitus, erumpunt crebri. &c.

Homerus quoq; in Batrachomyomachia, Terræ filios vocat Gigantes:
Γηγενέων ἀνδρῶν μιμούμενοι ἔργα γιγάντων.
Terrigenũq; virũ simulãtes facta Gigantũ.

Quinta Luna aliquid aggredi inauspicatum erat apud antiquos: erat enim hic numerus Mineruæ consecratus, quam sterilem esse constat. Hoc die canunt Poetę natum Orcum, Eumenides, & Gigantes. Vnde Virgil. 1. Georg. *Quinta Luna nati Gigantes.*
--- *Quintam fuge: pallidus Orcus*
Eumenidesq; satæ, tũ partu Terra nefando
Cœumq; Iapetũq; creat, sæuumq; Typhœa,
Et coniuratos cœlum rescindere fratres.
Ter sunt conati imponere Pelio Ossam,
Scilicet atq; Ossa frondosum inuoluere Olympum:
Ter pater extructos deiecit fulmine montes.

Gigantum nomina, quæ illustriora celebrantur à Poetis, sunt: Cœus, Iapetus, Typhon, siue Typhœus, Aloeus, Enceladus, Tityus, Briareus, Gyges, Antæus, Atlas, quibus, si placet iungatur illud monstrum horrendum ingens, cui lumen adẽptum, Polyphemus in antro. Qui plura de Gigantibus desiderat, adeat Officium Rauisij Textoris, lib. 2. cap. 37. Natalem Comitem in Mytholog. lib. 6. c. 21. & alios. *Gigãtum nomina.*

Hæc vafrum species.] ὁπιμύθιον, seu figmenti sententia. Vafer autem dicitur callidus, astutus, quasi valdè Afer: mira n. semper fuit eius gentis calliditas ac versutia. Cicero. 3. de Repub. Non sunt in disputando vafri, non veteratores, non malitiosi. Eius diminutionum, vafellus. *Vafer.*

Sed relligione carentem.] In qua tamen sum-

Qua maximè re homo à mutis animalibus differat. summum hominis bonum esse liquidò constat: cętera enim, quę putantur esse hominu propria, in cæteris quoq; animalibus deprehenduntur. Religio sola differentes homines à belluis facit: quam qui non admittit, alienus à natura hominis, vitam pecudum sub humana specie viuit. Lactant. lib. 2. cap. 3. & lib. 3. cap. 10. & de ira Dei, cap. 7. & 8.

Terrena tantum quique curet, indicat.] Concinit huic Lactantij loco ex 3. lib. diuinar. instit. cap. 12. Beata vita, quam Philosophi quæsiuerunt semper, & quærunt, siue in cultu Deorum, siue in Philosophia, nulla est, ideoque ab ijs non potuit reperiri, quia summum bonum non in summo quæsiuerunt, sed in imo. *Summū bonū vbi.* Quid est autem summum, nisi certum, & Deus, vnde animus oritur? Idem ad rem propius lib. 6. cap. 1. Nihil sapiunt nisi terram, inquit, bonaque & mala solius corporis sensu, & voluptate perpendunt. Huius arbitrio vt religionem ponderant, sic totius vitæ suæ acta disponunt. Hæc ille. Verum & Pisides, auctor Græcus, suis de mundi fabrica versibus alludere huc mihi videtur, quo loco in Philosophos, & Proclum maximè inuehitur:

Ὅσοις λαβεῖν γυρῶσιν, οὐχ ὅσον ἔχεις.
Ἀλλ' ὦ σοφιστὰ Πρόκλε, τῶν κάτω λέγων
Ὃς πολλὰ βροτῶν ἐκ γῆθεν λαξοδρομῶν.

Quos sic nuper reddidit Fed. Morellus. Grecè & Latinè doctus.

Quantum valent, vt hauriant, non quantum habes,
Sophista Procle, vocem humi serpentium
Multum intonans è flexuosis imbribus.

IV. EA est huius Emblematis fœcunditas, vt inde doctrinæ fructus vberrimos decerpere, & ad vsum accommodare possis.

Humana sapientia cur stultitia dicatur. 1. Sciendum, humanam sapientiam (quę apud Deum stultitia dicitur D Paulo) hic potissimum reprehendi, quippe quæ religione caruerit. Vult autem Lactantius *Lib. 3. c. 11.* vnam cum altera, id est, religionem cū sapientia inseparabili nexu colligari, in quibus hominis officium, & veritatem omnem inclusam esse colligat. Religio enim, quæ sine sapientia sit, non religio, sed superstitio putāda est; sapientia verò sine religione, mera est stultitia, de qua est illud *Es. 29.* Prophetæ: Perdam sapientiam sapientum, *Abd. 1.* & prudentiam prudentum reprobabo, & D. Pauli, 1. Cor. 1. & 3. cap.

2. Est præterea hic typus perquam elegans veteratorum quorundam, quos Machiauellitas non malè vocitamus, vt qui *Machiauellita quales.* impuram & impiam Machiauelli doctrinam mordicus teneant, & ab eius præscriptis non discedant. Gens omninò Deo, pijsque hominibus inuisa, vt quæ sit ad religionis omnis nata contemptum, & ad hominum perniciē quasi ab inferis excitata. Quid enim aliud spirat aut sperat, quàm vt indicatur pietati, omnique adeò virtuti probrosum exsilium? laxentur habenæ fraudibus & latrocinijs? faueatur compendijs fisci, miseraque plebecula deglubatur? Itaq; iam agnoscitis apertius, Philologi Christiani, cui monstro similes sese præstent immanes illi ἄθεοι, quales aulici quidam funestissimi, ne fandissimique, digni qui in Morboniam concedant, vel vt Seianus sub Tiberio, aut sub Alexandro Seuero Turinus quidam, dignum exitium sortiantur.

3. Id porrò totum potest conuerti in profligatur, & perditos huius sęculi ἀθέους, & voluptarios Epicuri assectatores, qui neglecta futuri boni spe, sua omnes cogitationes abiecerunt in id modò, quod adest, quòdque præsens est. Id quidem ego argumétum non inuitus explicarem copiosè: sed satius est vt breuius contraham, si studiosum quemque admonuero, id commodiùs repeti posse à Lactātianis Institutionibus, maximèque lib. 2. cap. 3. & sequent. item lib. 3. cap. 10. lib. 5. cap. 15. & ijs quæ sequuntur, vt denique lib. 6. capitib. 1. 7. 9.

4. Tandem ad sensum Emblematis huc *Animus ad superna eleuādus.* adduco Lactantiam hæc lib. 2. c. 19. Quisquis animam suam, cuius origo de cœlo est, ad inferna & ima prostrauerit, eò cadat, quò se ipse deiecerit, ideoque oportet rationis & status sui memorem, nonnisi ad superna niti semper ac tendere: quod qui fecerit, hic planè sapiens, hic iustus, hic cœlo, deoque dignus iudicabitur, quem suus parens non humilem, nec ad terram more quadrupedum abiectum, nec stantem potiùs ac rectum, sicut eum fecit, agnouerit. Idem lib. 3. cap. 27 Deus solus potest honorare virtutem, quam qui non appetunt, nec religionem tenent, cui æterna vita subiacet, profectò neque virtutis vim sciunt, cuius præmium ignorant, neque in cœlum spectant, quod ipsi se facere

putant, cum res non inuestigabiles quærunt, quia ratio in cœlum spectans, nulla est alia, nisi aut religione suscipere, aut animã suam immortalem esse credere. Vide & lib.4.c.28. initio, & non minus diser. tè in Philosophos lib.6.cap.6.& de ira Dei c.22. Sine religione, aut immanitate belluis, aut stultitia pecudibus adæquamur: in sola enim religione, id est, in solius Dei summi notione sapientia est. Hæc ille. Neque sanè hominũ appellatione digni sunt, qui hac destituuntur notitia, quanquam planum sit eos rationis, doctrinæ cuiusdã & humanitatis haud expertes fuisse: nam ea re caruerunt, qua sola differt homo à reliquis animantibus, id est, religione, in qua certè nos homines summum bonum constituimus. Quanquam enim homo sit vera & expressa Dei imago, si tamen sic se abijciat atq; prosternat, vt opificẽ Deum ignoret, in belluarum numerum meritò est aggregandus. Magna igitur animæ cæcitas sit, imò peruersitas stupenda & malitiæ verius, immiscere se terrenis & implicare, cœlestis cum sit & diuini seminis. Quid igitur tibi cũ sordido hospitio, immortalis mens, quæ perennis æui capax, signaculum in te prefers Conditoris tui, ad augustissimam eiusdẽ maiestatem contemplandam intellectu, recolendam memoria, & voluntatis eligendam arbitrio, procreata pulcherrimè & efficta præpotenti digito? Velut vpupæ nidulus est hoc corpus quod circumferimus, è sordibus concinnatum & stercore, cui insidet altior illa ac nobilior pars, vnde inficitur & fœtorem trahit, nisi euolet subinde, ac liberio re cœlo fruatur. Inuiscat fetidum hoc gluten carnis, si cubat, nec egreditur: adhæret lentor & inquinat, si non quatit interdum alas, & sese eleuat. Clausa quidem est, & in custodia, scimus; imò & compedibus suis hic stringitur ac vinculis, sed scirpea sunt vel scortea non ex ferro vel chalybe: nil adamantinum, nil marmoreum cingit, eluctetur & erumpat, patebit via conanti.

Ficta Religio.

EMBLEMA VI.

REGALI residens meretrix pulcherrima sella,
Purpureo insignem gestat honore peplum:
Omnibus & latices pleno è cratere propinat:
At circum cubitans ebria turba iacet.
Sic Babylona notant: quæ gentes illice forma,
Et ficta stolidas relligione capit.

COMMENTARII.

I. SEDEAT mulier habitu superbo induta, in regali sella, pateram aūream manu tenens, & potum quasi libando turbæ coram se decumbenti propinans. Hanc picturam emendauit Pignorius; velim tamen ego mulierem splēdidiore ornari veste, quàm hic apparet: tum brachium dextrum corrigi, quod hic truncum videtur. Interim tamen non me fugit, hanc mulierem aliter à D. Ioanne in Apocal. 17. depingi, quam descriptionem omnes cæteræ editiones sunt secutæ in pictura. Eius verba sic passim leguntur: Et vidi mulierem sedentem super bestiam coccineam, plenā nominis blasphemiæ, habentem capita septem, & cornua decem Et mulier erat circumdata purpura & coccino, & inaurata auro & lapide pretioso, & margaritis, habens poculum aureum in manu sua plenum abominatione, & immūditia fornicationis eius: & in fronte eius nomen scriptum: Mysterium, Babylon magna, mater fornicationum, & abòminationum terræ. Hæc tamen pictura nostra magis menti Autoris accomodata videtur.

II. QVAM variè hoc agalma nonnulli hoc tempore accipiant, quamque obliquis interpretationibus contorqueant, & ad suos affectus accommodent, vtpotè odio partium laborantes, certè recensere pudet. Quanquam enim salua fide & pudore, aliorum sentētias in medium afferre possem, ne cui tamen stomachum mouea͂ tutius esse iudico veterum hominum doctrinam potius, quam nouorum placita cōsectari. Id ex D. Ioannis ἀποκαλύψεως 17. & ex Hieremia cap. 51. sumptum esse clarum est, quod quidem de emēcita religionis obseruatione, & veræ pietati opposita intelligitur. Ea est collectio reproborum, quæ meretrix dicitur, quòd Deo rerum omnium auctore neglecto, & vero sponso Iesu Seruatore, impuro, illicito & nouo quodam cultu, id est, fucatæ religionis ritu, impuræ ac formidabili belluæ dicitur insidere. Aureum poculum manu tenet, id est, hypocrisim persequitur, qua dissimulatis vitijs, & sapientiæ fucatæ auro, pietatis veræ prætextu, quamplurimis imponit, qui ebrietate plus quàm fannatica correpti, miserè præcipites in ima ruunt. D. Augustinus lib. 20. de ciuitate Dei, ita planè hunc locum interpretatur: Quæ sit ista bestia, induit, quamuis sit diligentiùs inquirendum, non tamen abhorret à fide recta, vt ipsa impia ciuitas intelligatur, & populus infidelium contrarius populo fideli & ciuitati Dei. Imago verò eius, simulatio eius mihi videtur: in eis videlicet hominibus, qui velut fidem profitentur, & infideliter viuunt. Fingunt enim se esse quod non sunt, vocanturque nō veraci effigie, sed fallaci imagine Christiani. Hactenus ille. Calix aureus adagij vice vsurpatur à D. Hieronymo: Multa de perfectione dicuntur, ait, vt qui volumen Philosophi nesciunt, sub martyris nomine bibant de auro calice Babylonis. Origen. de vana & fucata eloquentia totum hoc intelligi voluit. Eos enim, qui apud gentiles, inquit, eloquentiæ laude floruerunt, pessimorum dògmatum sermones mortiferos, id est, venenum in calicem aureum infuderunt. Libet huc transferre verba Cœlij Rhodig. ex cap. 11. lib. 8. In sanctis, inquit, litteris meretriculæ versutioris typum habet Babylon, quæ gentibus aureo poculo inscitiam propinet, vnde scelerum mox agmen promicet, & errorum inexpugnabilis acies. Apud Hieremiam cap. 51. sic adnotatum comperi: Calix aureus Babylon in manu Domini, inebrians omnē terram. Sunt qui sermonis ornatum sic dici concipiant, quo vitijs inebrientur omnes: qui sit tamen in Domini Pontificio cōstitutus. Origenes: Babylonis, inquit, calicem

Aureum poculum.

Pa'farcli g... 1.

aureum

aureum accipe, dogmatum prauorum verba pestifera, eloquentiæ cultu decora. Omnino per parabolam à Propheta dici ea, scribit Nicolaus Theologus. Indicari autem Babylonis regem, is est (vt inquit Origenes) Nabuchodonosor, qui gentibus innumeris propinarit mœroris potum, superbè ac crudeliter, quod Domini fiebat virtute, sibi arrogantius asscribens. Lubens equidem huc referrem, quæ in eam ipsam rem commentati sunt nonnulli è neotericis, viri certè eruditi doctrinæque veteris amantes. Sed ex auctorum recentium fluuijs meos agellos tam sæpe irrigare, iam non est animus, ne quis philologus mihi pro suo iure diem dicat: quòd longè pulchrius sit (vt Varro dicit apud M. Tullium) adire fontes, quàm riuulos consectari.

III. REGALI] Adiuncta sunt maiestatis & regiæ cuiusdam magnificentiæ, signum alioqnin alienum à simplici & modesto cultu Christiani gregis.

Residens meretrix.] Turpitudo & impuritas regio in solio locum habet, qui soli virtuti debebatur. At nulla vitia præsentiorem inuehunt perniciem, quam quę splendoris & honesti veste teguntur. Sedere enim in Hieroglyphicis, maiestatem & augustum honorem exprimi, vt est à Pierio relatum lib. 43. Vestis purpurea, pudoris & verecundiæ notam, idem lib. 40. Hierogl.

Sedere.

Vestis purpurea.

Meretrix pulcherrima.] In sacris literis non semel comparatur cementita religio cum meretrice, vt Babylon meretrix non rarò, sicut mox dicemus. Et Ezechiel lezanam, id est, meretricem Hierosolymam nominat. Contra vera religio cum virgine confertur à D. Paulo: Vni viro virginem castam exhibere Christo. Conuenit autem hoc epitheton cum eo, quod sequitur, *illice forma.*

Sella.] Considera, an nonnihil allusum sit per hanc vocem ad illud Suetonij in Tiber. Sellariam excogitauit sedem arcanarum libidinum. Cuius etiam mentionem facit Cœl. Rhodig. lib. 14. cap. 8.

Purpureo honore.] Purpurata vestis ornamentum fuit regium, & maiestatis insigne. Vnde fortasse Horatius Tirannos appellat purpureos, Carm. 1. Ode 35.

Purpura ornatus regius.

Regumq; matres barbarorum, et
Purpurei metuunt tyranni,

Idem Tertullianus affirmat, de Idolat. Et ob hanc maiestatem Deus haud dubiè Sacerdotis vestem fieri iussit purpuream, Exodi 39. Sed & vnicus salutis nostræ instaurator Christus, cum à profligatis militibus per ludibrium Rex salutaretur, purpurea veste indutus fuisse legitur: Vt rectè Lactantius purpuram insigne regiæ dignitatis assumptæ fuisse scribat, lib. 4. de vera sapient. c. 7. Hinc Purpura pro summo magistratu ponitur à Plinio lib. 10. cap. 21. Et ideo imperio Romano ad monarchiam deducto, principes ipsi, qui etiã, vt olim, Imperatores dicebantur (quoniam Regium nomen Romæ infaustum inuisumq; erat) purpuram pro insigni Imperatorio seruauerunt; vt auctor est Capitolinus in Maximin & Gordian. & refert Budæus de Asse lib. 2. Quam ob caussam & Alexius Commenus Imperator, cũ Ioannem F. natu maximum, quem maximè diligebat, Imperio destinaret, & Imperatorem appellare curaret, purpureos calceos ei dedisse, scribitur à Niceta Choniata. Plura de purpura infra Embl. 9. & 117.

Purpura pro magistratu.

Peplum.] Peplus, siue Peplum, Græcis πέπλος, πέπλον, & apud Sophoclem, πέπλωμα. Sacrum & solenne vestimentum, eximio candore, aureis distinctum clauis, sine manicis, quod vestitores deorum simulachris inijciebant. Seruius ad illud Virgilij:

Peplum quid.

Interea ad templũ non æqua Palladis ibãt
Crinibus Iliades passis, peplumq; ferebant.

tradit peplum fuisse pallam fœmineam, Athenis Mineruę consecratam, cui intexta erat Gigantomachia, & victoria Palladis de Encelado. Ad idem Turneb. lib. 14. cap. 15. Peplum Troianæ mulieres ferunt, vt ea veste Mineruę simulacrum induant, & Deam propitiam habeant. Magis enim in periculis deorum fidẽ & opem implorantes, eos vestibus etiam ornabant, illo cultu fauorem numinis emere se credentes. Vide etiam Alexand. ab Alex. Suidas tamẽ peplum esse ait ἱμάτιον γυναικεῖον καὶ ποικίλον, οἱ ν περίπλοός τις ὤν. Idẽ sentire videtur Eustathius. Hinc apud Homerum ἑλκεσίπεπλοι, καλλίπεπλοι, ἑλκεσίπεπλοι, & τανύπεπλοι, epitheta sunt mulierum. Euripides tamen viris etiam tribuit, vbi μελάμπεπλον inducit Tyndarum, & peplis Orestem obrectum scribit. Dicitur quoq; Bacchus κροκόπεπλος.

πλον, in Epigram.

Νυκτίλαον, νόμιον, νεβρώδεα, νεβρ-
δόπεπλον.

Pepli origo. Peplum primò instituerunt ex quadam victoria Athenienses, inq; eo strenuorum ducum gesta intexta templo Mineruę imposuerunt. Hinc fluxit prouerbium: *Peplo dignus*, ab Aristophane deductum; de *Peplo dignus.* strenuo & insigni quodam viro. Texebatur matronarum manibus, intraq; triennium numini offerebatur. Auctor est Porphyrius conditum ab Aristotele commen- *Peplus Aristotelis.* tarium, cui titulus foret Peplus, in quo ducum exequebatur genealogias, & nauium numerum ad Troiam profectarum, quin & in singulos duces epigrammata, distieha vt plurimùm, præter quam in Aiacem. Ponitur etiam peplum pro curruum peristromate ad puluerem arcendum, ab Homero. Item pro instratis equorum. Dicitur & velum Panathenaicæ nauis, quam quarto quoq; anno Pallados honori in- *Peplus frutex.* struebant, ducta pompa à Ceramico ad Eleusinium. Est deniq; peplus genus fruticis apud Dioscorid. lib 4. cap. 196. quod Hippocrates μηκώνιον, ἢ μηκωνίτην vocat, teste Galeno: alijs dicitur μήκων ἀφρώδης, id est, papauer spumeum.

Latex. *Latices.*] Latex dicitur quiuis humor, quod intra aliquid lateat. De aqua, Virg. 4. Æneid.

Sparserat & latices simulatos fontis Auerni.

De vino, idem 1. Æneid.

Regales inter mensas, laticemq; Lyæum.

Sic Ouidius Palladios latices dixit, cum oleum dicere vellet. Hic vinum sacrum, vt apud Virgil. in 4.

--- *Latices nigrescere sacros.*

Captiosum hoc poculum, quod errorem tectum significat, mihi in mentem reuocat elegantem Lucretij locum, quem habet lib. 1.

Sed veluti pueris absinthia tetra medentes
Cũ dare conantur, prius oras pocula circum
Contingunt mellis dulci flauoq; liquore,
Vt puerorum ætas improuida ludificetur
Labrorum tenus; interea perpotet amarum
Absinthij laticem, deceptaq; non capiatur.

Crater. *Cratere.*] Crater est vas rotundum & amplum; neq; audiendus est Nonius, qui crateram vas vinarium, craterẽ vero olearium esse dicit. Esse autem capacius vas, quo in libationibus & solãnioribus epulis; vti solebant, testatur Virg. 9. Æneid.

Sed magnũ metuens se post cratera tegebat.

Quod & vocabulum Græcum monstrat, κρατὴρ, ἀπὸ τῦ κρατεῖν, quod est tenere, capere. Ab huius vasis similitudine crateres in monte Ætna appellati *Crateres Ætnæ.* sunt foramina illa, per quæ ignis, cinisq; ue euomitur, Latinè fauces. Lucret. lib. 6.

In summo sunt vertice itē crateres, vt ipsi
Nominitant, nos quas fauces perhibemus,
et ora.

Crater litium. Crater litium, de re permolesta, siue de homine litium auctore, prouerbio dicitur. Aristoph. Κρατὴρ κακῶν, τρυγὴρ δικῶν, id est, *Crater malorum, scetor litium.* De cratere item Helenæ, lege Coel. Rhodig. lib. 19. cap. 3.

Propinat.] Laticem erroris in quoscunque obuios diffundit & propagat. Propi- *Propinare quid.* nare à Græco tractum est, προπίνειν, post potum tradere. Est autem propriè prægustato leuiter vino poculum alteri offerre; quæ consuetudo inde initium habuit, quod principes Græciæ solenni die, quem φιλοτησίαν vocabant, miscere aureis atq; argenteis poculis vina solebant, quæ è manu gestantium sumentes ori parumper admouebant, deinde alteri, quem vellent, offerebant, ingens hoc argumentum beneuolentiæ existimantes: hoc verò προπίνειν, id est, præbibere dicebatur. Hinc Plautus in Sticho:

Propino tibi salutem plenis faucibus.

Quin etiam in absentium memoriã idem factitabant: quæ consuetudo ad Germanos hodie quoq; deriuata videtur, dum in sanitatem aliorum bibendo propriam corrumpunt salutem. Hac super re audi festiuos cuiusdam versiculos:

Dum nobiscum agitur bene, proq; salute bibuntur
Alterius plena pocula sumpta manu:
Quid prodest illi potus, quẽ nominat absens
Absentẽ, et pro quo plurima vina fluũt?
Hoc æquo meditare animo, non vlla ab amicis
Pocula pro nostra posse salute bibi.
Absurdum est, talem phrasin vsurpare loquendi.
Ast magis absurdum est, hoc facere, atq; pati.
Nulla salus potu: nec verò semper (opinor)
Quod multi faciunt more iubente, bonum est.

Sed

Sed de turpi hoc abusu infra latiùs. Propinare interim quoq; ad alias res transfertur. Ennius lib. 3. Satyr.

Enni Poeta salue, qui mortalibus
Versus propinas flammeos medullitus.

Terentius in Eunucho: *Hunc comedendum, et deridendum vobis propino.* Demosthenes eos, qui patriam produnt, προπίνειν τοῖς ἐχθροῖς, id est, *propinare hostibus*, dicebat.

At circum cubitans.] Nullum venenum præsentius erronea opinione, quę vbi mentem occupauit, hominis animum tanquam aliquo Circæo poculo ita immutat, vt se omnino nesciat.

Ebria turba iacet.] Is enim error, eaq; pestifera hæresis non potest insinuari homini sine aperto animi dilirio. Atqui expertes rationis, adeoq; dementes mouentur rebus externis, principatu, auctoritate, imperio, dignitate & cęteris huiusmodi. Is ergo est mentis grauissimus error, quem sibi adimi nolunt incauti, vt quem non putent errorem esse.

Sic Babylona notant.] Qui notant? nempe viri sagaces, vereq; pij. Duas vrbes Babylonis nomine insignitas reperio; vnam Ægypti, ab aliquibus profugis ex Babylone antiqua, vel (vt alij malunt) à Cambyse Persarum rege ædificatam, cuius meminit Stephanus Strabo, & Ptolemæus. Sed altera, de qua hic sermo est, vrbs est Mesopotamiæ, Chaldaicarum gentiũ caput, sic dicta à Balo, per literarum reduplicationem & transmutationem, vt ait Etymologicus. Sed vt sacræ literæ docent, à confusione potiùs dicitur, propter linguarum confusionem eorum, qui turrim ędificabant: Babel enim Hebręis cõfusio est. Hanc condidit sapientissimus, vt memorant, Medi filius, non (vt voluit Herodotus) Semiramis, cùm duobus annorum millibus eam ciuitatis huius ędificatio antecessisse videtur, diligẽti Chronicorum supputatione. De hac vide Q. Curtium lib. 5. Diodorum Siculum lib. 3. de rebus fabul. Herodotum. Plinium lib. 6. cap. 26. Huius vrbis muri inter miracula orbis numerantur, quos Semiramis æmulatione Ninæ vrbis, à Nino marito extructę, post ipsius obitum ruinosos reparauit, coctilibus laterculis, & bitumine ferruminatis, tãtæ crassitudinis, vt quadrigæ sibi inuicem occurrentes facilę pertransire possent. De Babylone Propertius lib. 3.

Babylon, Ægypti. *Mesopotamia.* *Babylon unde dicta.* *Muri Babylonis.*

Persarũ statuit Babylona Semiramis vrbẽ
Vt solidum cocto tolleret aggere opus.
Et duo in aduersum misit p mœnia currus,
Ne possent tacto stringere ab axe latus:
Duxit et Euphratem medium, qua condidit arces,
Iussit et imperio figere Bactra caput.

Turres muri isti habebãt 300. plures multò habituri, nisi aliqua ex parte paludes pro męnibus fuissent. Per ambitum centum portę stabant æreæ, omnes cum cardinibus. Eiq; portentoso operi adhibita fuerunt ex omni regno ter decies centena hominum millia, teste Diodoro. Plura de his habes in Officina Textoris lib. 4. cap. 64. Vide quoq; Guidonem Pancirollum, & eius doctissimum Commentatorem lib. 1. Rerum memorabilium. Cęterum hoc loco non possum transire, non temere sub Babylonis nomine, spurcitiem omnem, & terram libidinem intelligi, quæ non modò corporum fuit commistione, sed & animorum fœda & scelesta conspiratione, qualis quę vel lęua superstitione, aut simulatione cultus, vel deniq; nefanda hæresi committitur. Q. Curtius lib. 5. Strabo Geograph. 16. & Herodotus in Clio, tradunt Babylonicis mulieribus morem fuisse, ex oraculo quodã cum hospitibus turpiter permisceri: qui verò admittebantur, posito super genibus argento, quantum videretur, mulierem abductam inibãt, idque argentum Veneri fuisse sacrum. Addunt quoq; nil fuisse moribus eius vrbis corruptius, nec ad irritandas voluptates instructius; Babylonios in vinum & ebrietatem fuisse maximè effusos; fęminarum conuiuia ineũtium initio modestum fuisse habitum, mox tanquam mero incaluissent, summa exuere consueuisse amicula, profanato pudore: postremò eò adduci impudentiæ, vt ima corporum reuelare non erubescerent. Putet fortè aliquis, damnari infelicisq; pudoris scorta ista solita perpetrare, imò nobilissimę cuiusq; matronę decora hęc habebantur. Quàm perditi essent mores, id porrò abundè argueret, quod comitatem arbitrarentur vulgari corporis vilitatem. Ex quo satis superq; apparet, cur meretricem purpuratam Babylonem appellat D. Hieronymus in epistolis: Cum, inquit, apud Babylonem versarer, essemq; purpuratæ meretricis colonus,

Babylonis mores corrupti. *Babylon, cur meretrix.*

nus, &c. Eadem figura loquendi vsus est in Catalogo, vbi Romam ait à D. Petro epistola priore, c. 5. Babylonis appellatam nomine. Meminit & locis alijs, vt in Esaiã, cap. 14. & 47. Sic & Septimius Tertullian. aduersus Marcionem, & aduersus Iudæos. Potest huc etiam conferri Isichij locus lib. 5. in Leuitic. quo disertè ait, quæcunque cultu idolorum imputantur, figuram meretricis insumpsisse.

Gentes stolidas.] stultas, & excordes: antea dixit, *ebria turba*, scilicet opinionis falsæ errore. Vel si mauis de Ethnicis intelligere, in quos hæc hæresis maximè ius sibi vendicat. Et Iudæi nationes omnes, præter suam, gentes, & gentiles appellabant, vtpotè qui cultum idolorum à suis gentilibus acceptum non mutassent.

Illice forma.] Illicio & obtentu pietatis, alias enim non caperet. Metaphora ab aucupum auibus, quæ alias illiciunt, vocanturque à Græcis παλίντριαι. Sic apud Apuleium, *oculi illices*. Est enim illicere, seducere, illaqueare: hinc illecebræ, illiciũ, & illectus. Plaut. in Bacchid.

Illex. Illix. *Magis illectum tuum, quàm lectum metuo.*
Vel *illice*, ab illex, id est, sine lege. Nonius enim hanc differentiam statuit inter illix, & illex, vt illix ab illiciendo deriuetur. Plaut. Pœnulo:

Qui illi mala rei tanta fuimus illices.
Illex verò, à quo lex non seruetur, quasi exlex. Idem:
Impure, inhoneste, iniure, illex, labes popli.
Interim tamen video & illex, ab illiciendo deduci. Plaut.

Esca est meretrix, lectus illex.

Et ficta.] Non omnino falsa, sed ficta duntaxat. Quæ enim prorsus falsa sunt, vt veris opposita, quia sese produnt, non tam facilè possunt imponere, proindeque vitantur: ficta verò, vt quæ habeant aliquid simile vero, etiam cautos decipiunt.

Capit.] Decipit & allicit. hinc artes captatoriæ. Virg. 1. Georg.
---- Neque insidijs noctis capiere serenæ.
Cicero 3. Offic. ex veterum legum formula: Nam quanti verba illa, vti ne propter te fidemve tuam captus, fraudatusve sim. Et in iure sæpe, capere pro decipere: vt, Non capitur, qui ius publicum sequitur. l. 116. de reg. iur. ff. Sæpe etiam, titulo de Minorib. vt l. 3. 11. & l. 12. hinc captionem accipi pro fraudatione, fallacia, damno, nõ rarò reperimus, l. 1. de in integrum restitut. l. 1. in fin. de vacat. mun. l. 3. de coll. bon. ff. Et captiosũ pro fallaci atq; damnoso, l. 41. de vsucap. vt & aliquot locis alijs.

IV. QVAM aptè Emblema hoc nostris exulceratis temporibus conueniat, nimis, eheu, promptum id, verumq; esse constat. Etenim falsarum opinionum illecebris inescati, decipimur specie recti. Nam vt prudentiam malitia, & temperantiam immanitas in voluptatibus aspernandis, & magnitudinem animi superbia in animis extollendis, & despicientia in contemnendis honoribus, & liberalitatem effusio, & fortitudinem audacia: sic superstitionem religio imitatur. Vt enim olim apud Græcos nonnulli Philosophi pallio barbaque promissa raram quandam sapientiam pollicebantur, semperque habebant in ore libertatem & honesti studium, cùm ex ijs longè multi vitijs plusquam vulgaribus, planeque seruilibus laborarent: Vtque apud Iudæos Pharisæi & Essæi tristi vultu, latis phylacterijs, & cultu quodam fucato, apud imperitum & rude vulgus venabantur sanctitatis opinionem: ita etiam, (quod dicere nos admodum pudet & tædet, sed dicendum tamen) inter Christianos homines fuere iam olim, & adhuc hodie sunt, reuera nimis multi, qui suis præstigijs, fictaque doctrina imperitos homines inescant, quibus errorum quasi poculo misertimè & fallacissimè imponunt: ijque tandem facti ebrij, erronea persuasione tanquam mente capti, purissimos veræ & simplicis doctrinæ fontes aspernantur, & ita insanientes ad belluæ nutũ sese totos componunt, vt nunquam postea de commutando misero vitæ statu cogitent. Hinc publicæ calamitatis causa, hinc malorum omnium radix. Cogito sæpius statum & fortunæ iniquitatem, cum qua regina Europæ, & mater tot Imperatorum & Ducum, Germania nostra, florentissima illa quondam & celeberrima, tot iam annis miserrimè oppressa luctatur. Turbant domestica bella & externa, confundunt, subuertunt, perdunt omnia: conflictantur prouinciæ intestinis motibus, sparguntur passim discordiarum semina, lis liti nectitur, ex bello vno bellorum series & cathena; tumultus, vt vndæ vndas, sic alij alios trudunt, vt in filum quasi quoddam cõtinuum iam miseriarum tela producta creuerit. Hinc

Vitia virtutẽ imitantur.

Pseudosophi.

Pharisæi.

Pseudochristiani.

Germania misera facies ob hæreses.

gens

gens gentem premit agrorum vastatione, rapinis, incendijs, & excursionibus continuis, nec ratio viciniæ tuetur, nec ius propinquitatis: exhauriuntur æraria, & cauterium hoc mutuæ expilationis & spolij ad medullam vsq; descendit, quo nerui secantur Christianæ Reipub. atque omnis adeo sorbetur & exurgitur sanguis, vt luridi cadaueris iam potiùs quàm vegeti corporis ac valentis viuam referat imaginem, elumbis protsus atq; arida. Cùm interea barbarus ille Mahometicæ perfidiæ propugnator, Asiaticus hostis, cladi nostræ communi & exitio grauiter inuigilet, diripiat regna atque prouincias, viresq; latiùs indies & cruenta tyrannidis suæ brachia porrigat, & abductis in captiuitatem miserrimam populis limitaneis, in ipsa Germaniæ viscera paulatim penetret. Has tibi, ô mea Germania, dissidiorum faces profanatę religionis contemptus accendit, & propitiatorij sacrificij pedibus hæreticorum conculcata reuerentia. Quid enim boni à Deo sperandum his aut capessendum, qui proditionis rei, tanquam desertores & transfugæ, non solùm ruperunt fœdera pacta cũ ipso, & sacramenti religione stabilita; sed in castra eiusdem & tentoria, protritis audaci calcaneo victoriæ monimentis & insignibus, extremæ temeritatis & impudentiæ reliquerunt exemplum omni æuo memorabile? vt quamuis Christi nomine glorientur, & Euangelica illa sua libertate, cęlumq; sibi debitum, nescio quo iure, iactitent, fidem præterea ac spem suam totam, imò temerariam præsumptionem ac sacrilegam, nulla operum ratione habita, Crucis solius ac passionis merito, securi salutis scilicet, confidenter fulciant: Christi nihilominus salutarem, puram, & incorruptam doctrinam, & legem gratiæ, velut humeris suis intolerabilem, perosi, probris omnibus nefariè proscindant, argumento certè insignis nequitiæ. Tu, summe Deus, errorum tenebras gratiæ tuæ luce illumina, tu qui solus scis & potes.

Non tibi sed Religioni.

EMBLEMA VII.

ISIDIS effigiem tardus gestabat asellus,
Pando verenda dorso habens mysteria.
Obuius ergo Deam quisquis reuerenter adorat,
Piasque genibus concipit flexis preces.
Ast asinus tantum præstari credit honorem
Sibi, & intumescit, admodum superbiens:
Donec eum flagris compescens, dixit agaso:
Non es Deus tu, aselle, sed Deum vehis.

COMMENTARII.

I. ASTET asinus simulacro Isidis onustus, elato capite, arrectis auribus, in asinina maiestate, coram turba flexis genibus procumbente, quem agaso fuste non perfunctoriè dedolet, vt hic apparet. Vellem tamen ego Isidem paulò aliter efformatam, velo scilicet tectum caput, & ramum potiùs viridantem quàm arentem in dextra: vellem præterea asellum sine Apocope. Versus sunt Hexametri, & Trimetri Iambici, vt supra Embl. 5.

II. *Fons Emblematis.* SVMPTVM est Emblema ex Gabriæ apologis. Sic enim ille:

Ὤμοις ὄνος παρῆγεν ἀργυροῦν βρέτας.
Ὅπερ συναντῶν πᾶς τις ἦν προσκυνέων.
Τύφῳ δ' ἐπαρθεὶς, μὴ θέλων μένειν ὄνος,
Ἤκουσεν, οὐ θεὸς σύ, τὸν θεὸν δ' ἄγεις.

Cuius talis circumfertur translatio: *Humeris asinus gestabat argenteum simulacrum, quod vnusquisque occurrens adorabat. Superbia vero elatus nolens manere asinus, audiuit: Non es tu Deus, sed fers Deum.* Affabulatio. Quod oporteat eos, qui in dignitatibus constituti sunt, cognoscere se esse homines. Hi versiculi quoniam commodè (sed *περιφραστικῶς*) redditi sunt à Gabriele Faerno Cremonensi, conferam huc perlibenter:

Simulacrum asellus baiulans argenteum,
Cùm id transeuntes flexo adorarent genu,
Sui hoc honoris gratia est fieri ratus:
Iamque insolenti elatus arrogantia
Nolebat ambulare, donec aspero
Probè dolatus fuste clunes, audijt:
O stulte, non es tu Deus, sed fers Deum.

SE NORIT HOMINEM, QVI MAGISTRATVM GERIT. Fabulæ huius rationem vno distichò complexus est Ioannes Mercerus, Hebrææ linguæ Doctor regius, quod ab eodem non semel in suggestu obiter dictum:

Quid sibi vult asinus tergo mysteria portans?
Indoctos videas sæpè præesse sacris.

Quid per asini symbolum veteres intellexerunt. Non erit à re alienum, si adiecero asinum à veteribus Ægyptijs sapientiæ, fortitudinis, laboris indefessi, & frugalitatis esse symbolum. Qui enim sapientiæ sit operam daturus, eum oportet victu esse tenui, omnia, quæ in vitam humanam cadere possunt, æquo ferre animo, neque ad vllam excandescentiam aut contumeliam sese conuertere: animo esse paruum, simplicem & inopem, vt asinus est, qui nullum inter carduos & lactucam discrimen faciat: nullum deniq; sit onus quod detrectet: & vbi opus fuerit, pro boue terram proscindat, sitq; totius humanæ commoditatis assiduus minister, vt etiam, quod adagio dicitur, portare mysteria compellatur. Lege Pieriũ Hieroglyph. lib. 12. vbi plurima de asino congessit. Sed ne vllum officiosissimæ seruitutis genus huic brutorum generi desit, nostris etiam morbis nos leuare, ac eos ad se recipere perferreque naturæ ipsius vi quadam occulta, minimè detrectat. Nam vt Apul. lib. de re rustica ait, si quis à scorpione ictus super asinũ asséderit ad caudam conuersus, transibit in asinum dolor, & is pro percusso torquebitur. Addit & Democritus suam fabellam, qui ait, percussum à scorpio, si statim ad asinum quendam accedens in aurem eius dixerit: Scorpius me percussit; non doliturum ampliùs, dolore scilicet in asinum transeunte, qui mox pedendo emoritur, vt addit Zoroastes. Et hæc quidem mihi meditanti, succurrit illa mordax & acuta Cornelij Agrippæ declamatio, quam de scientiarum vanitate inscripsit, ad cuius finem adiunxit Asini *Asini encomium pro Cornelium Agrippam.*

encomium

encomium, de quo homine quid omninò sentiã, nihil habeo necesse dicere: nisi quòd cum in literas declamitauit, videri voluit egregiè literatus: quanquam tamen non minus apud sanos videatur aucupio vanitatis delectatus, quàm otiosè solers in vanitate artium insectanda.

III. *Isis.* ISIDIS] Isis prius Io dicta, filia fuit Inachi regis Argiuorum, quam Iupiter amauit, & fortuitò eius coniuge Iunone interueniente, vt non cognosceretur, mutauit in vaccam candidam. Sed Iuno propter suspicionem, astutè illam vaccam sibi dari petijt; quam deinde Argo centum oculos habenti, diligentissimè custodiendam commisit. Tandem ea ad Nilum perueniens, implorato Iouis auxilio, pristinæ formæ restituta, ab Ægyptijs pro Dea culta fuit, Isisq; appellata, de qua Suidas, Ouid. 1. Metamorph. & multa Diodorus lib. 1. c. 2. & alibi, qui ait, primos in Ægypto genitos homines, hunc mundum admirantes, vniuersorumq; naturam, duos tantum Deos, & quidem æternos credidisse, Solem & Lunã, & illum quidẽ Osiridem, hanc verò Isidẽ appellasse, vnde Isidi apponũt cornua. *Isis eadem cum Cerere.* Herodotus per Isidem intelligi Cererem ab Aegyptis tradit; vt per Osiridem Baccum. Idem & Diodorus sentit, atq; etiam ipsius verba subijciam. Quidam, inquit ille, Isidem Iouis Aegyptii Regis filiam fuisse, eandemque cum Cerere esse, quæ ab Osiride fratre vxor accepta, multa contulerit ad vsum vitæ humanæ. Prima enim triticum & hordeum, quæ prius incognita hominibus casu inter cæteras herbas oriebantur, inuenisse fertur. Leges quoq; Isidem statuisse ferunt, quibus iustitia æquè omnibus seruaretur, vi atq; iniuria timore pœnæ sublatis. Hac de causa prisci Græci Isidem legiferam appellarunt, tanquam primam legum inuentricem; & quæ sequuntur. *Isis legifera.* Extat Plutarchi de Iside & Osiride commentarius, quem vide, si plura de hac re cupis. Addam tamen quædam auctarij vice ex eodem libro. In Sai Pallados erat tẽplum, quam Isim etiam arbitrantur, eiusmodi præscriptione: ἐγώ εἰμι πᾶν τὸ γεγονὸς, καὶ, ὄν, καὶ ἰσόμενον, καὶ τὸν ἐμὸν πέπλον οὐδεὶς πω θνητὸς ἀπεκάλυψε. *Ego sum omne quod fuit, est, erit; meum peplum mortalis reuelauit nemo.* Nec his multum dissimilia sunt, quæ tradit Diodorus. Ait namq; sacris literis in Isidis columna hæc fuisse scripta verba: *Ego Isis sum Ægypti Regina, à Mercurio erudita: quæ ego legibus statui, nullus soluet. Ego sum Osiridis. Ego sum prima frugum inuentrix. Ego sum Ori Regis mater. Ego sum in astro canis refulgens. Mihi Bubasta vrbs condita est. Gaude, gaude, Ægypte, quæ me nutristi.* Cæterum ne illud quidem silentio præter eundũ est, quod narrat Eusebius in Chronicis, rapuisse Iouem Io Inachi filiam, in vaccamq; trãsmutasse, quo tempore apud Hebræos Patriarcha Iacob regnabat. Plura de Iside habes apud Pierium Hieroglyph. lib. 39. Cęlium Rhodig lib. 5. c. 12. Natalem Comitem Mythol. lib. 8. cap. 18. Huius etiam meminit D. Augustin. lib. 8. de ciuitat. cap. vlt. alijsq, locis, Lactant. 1. cap. 11. & 15. quidq; ea significetur enarrat Macrob. cap. 20. lib. 1. Saturn. & postremò Lilius Gyraldus Syntagm. 12.

Effigiem] signum ad similitudinem viuam alterius, vel ad veritatis imaginem factum, tam in picturis, quàm in sculpturis. *Effigies.* Dicitur etiam effigia, sicut materies, materia, luxuries, luxuria, & cæt. Plaut. in Rudent. *Effigia.*

--- *Prò Dij immortales, Veneris effigia*
hæc quidem est.

Afranius Vopisco:

--- *cuius te suscitat*
Imago? cuius effigia cognatus patre?

Tardus asellus] Rectè, & ad veritatem appositè. Sic enim non rarò videmus eos præfici magnis & honorificis functionibus, vt etiam sacerdotijs, qui sunt omnium tardissimi & imperitissimi. Hanc asininam tarditatem & ignauiam intellexit Antisthenes, cum Atheniensium iudicium in creandis magistratibus notaturus suadebat eis, vt asinos ad agriculturam deligerent, quos cum illi negarẽt idoneos ad arationem: Atqui, inquit ille, non satis vobis est magistratũ elegisse, siue aptus, siue ineptus vir ille sit ad gerendum? Ex hac tamen nota tarditatis excipiendi sunt asini Palæstini, qui equos ipsos pernicitate prouocare dicuntur. *Asinorũ quorundam pernicitas.* Et apud Euphratem Xenophõ primo de Cyri minoris expeditione, inuentos ait asinos, qui equos cursu facilè superarent.

Pando dorso] Reflexo, incuruo, propter impositum onus. Ouid. 4. Metam. *Pandus.*

Sustinet, & pando non fortiter hæret asello.

Idem

Idem 1. Fastorum:

Veneras & senior pando Silenus asello.

Et 3.

Vtq; piger pandi tergo residebat aselli.

Et naues pandæ, hoc est, incuruæ dicuntur solenni epitheto. Lucret. lib. 5.

Tum mare velinolum florebat nauibus pandis.

Virgilius:

..... Et pandas ratibus posuere carinas.

Ouid. 2. Amor.

Currit in immēsum panda carina salum.

Dicitur etiā de alijs rebus. Virg. 2. Georg.

Lancibus & pandis fumantia reddimus exta.

Et Ouidius 10. Metamorph. de apro loquens:

Protinus excussit pando venabula rostro.

Deriuatur autem à verbo Pando, as, quod incuruare significat. Hinc Pandiculatio; & Pandiculari, dicuntur ij, qui toto corpore oscitantes extenduntur, eò quod pandi fiunt, Plaut. Menæch. *Pandiculari.*

Vt pandiculans oscitatur?

Verenda,] honoribus diuinis afficienda. Ouid. 9. Metamorph. de Hercule flammis exusto: *Verendus*

..... maiorque videri

Cœpit, et augusta fieri grauitate verēdus.

Habens mysteria] Mysterium, Latine arcanum, sub quo aliquid arcani latet, res occulta, quæ nefas est vulgo efferri, quoq; ijs tantum cognita, qui ijsdem sacris initiantur. Putatur hoc sacrorum genus ab Eleusina, terræ Atticæ oppido, in reliquas terras translatum tibi enim duo erant mysteriorum genera, maiora scilicet, Cereri sacra; & minora Proserpinæ eius filiæ. Et quia quæ in ijs agebantur, sacerdotes summo studio occultabant, factum, vt mysteria pro arcanis accipiamus. Vide Cœl. Rhodig. lib. 16. cap. 9. Dicuntur μυςήρια, ὅτι δεῖ μύσαντας τηρεῖν ἔνδον. id est, quod oportet occludere intus, intus custodire, nec cuiquā profano explicare. vel ἀπὸ τοῦ μυεῖν τὸ ςόμα. ab obsignando ore; omnibus enim mysterijs silentij fides debetur. Vide prouerbium, *Ante mysteria discedere*. Alludit autem hoc loco ad parœmiam, ὄνος ἄγων μυςήρια. *Asinus portans mysteria*. In eum dicebatur, qui præter dignitatem in munere quopiam versabatur. Veluti si quis ignarus literarum bibliothecæ præfectus esset. Aristophanes in Ranis: *Mysteriū. Misteria vnde dicta. Asinus portans mysteria.*

Νὴ τὸν Δί' ἐγὼ γ' οὖν ὄνος ἄγων μυςήρια.

Ἀτὰρ οὐ καθέξω ταῦτα τὸν πλείω χρόνον

id est:

Ita per Iouem sum asinus vehens mysteria.

Verum ista non iam sustinebo diutius.

Interpres affirmat, inde natum adagium, quod olim quibus ad peragenda sacra Eleusina opus erat, asino imposita deportabantur. Quadrabit & in eos, quorum opera alij duntaxat est vsui, cùm ad ipsos præter molestiam, nihil interim redeat: veluti si quis cibos alij gustet, quibus ipsi non liceat vesci. Huc allusisse videtur Apuleius, cum se fingit asinum Cererem Deam circumferentem. Suidas ascribit, Dæmonem parœmiam ad lapidem molarem referre, quem Græci ὄνον appellant, propterea quod in sacris molis frumentarijs coronas imponere consueuerint. Itaq; torquebitur de elegāter in eos, quibus imminentibus honos habetur: veluti cùm indoctis Doctoris titulus, pileum, & annulus aliaq; id genus insignia tribuuntur. Hæc Erasmus. *Ὄνος, lapis molaris.*

Obuius ergo quisquis] Quisquis, pro Quiuis. Thom. Linacr lib. 2. de part. Enall. autor est, hæc nomina sæpe mutari, vt Quisquam, pro Quiuis. Cicero ad Terent. *Quisquis.*

Nisi vos fortiores cognoscerem, quàm quemquam virum.

Reuerenter adorat] Adorare, Nonius explicat, pro Religione propitiare; traducitque ab adore, frumenti genere, quod epulis & immolationibus sacris pium habebatur. Propriè tamen adorare, est ad os admouere, quod in Deorum salutatione obseruatum testatur Lipsius lib. 2. Elect. c. 6. Multi enim eminus stātes, quod Deos ore profano tangere verebantur, manum porrigebant, eamq; ad os suum relatam suauiabantur. Idem videtur sentire Turneb. Aduers. lib. 18. cap. 6. & lib. 25. cap. 2. Vbi veteres solitos scribit in portis vrbium aliqua Deorum simulacra statuere, quæ qui vrbes inibant, aut inde exibant, ritu quodam religionis, tecta dextra manu salutare consueuerant, mox manum ad osculum referre. Vnde salutare Deos, pro Adorare, Plautus vsurpat in Sticho: *Adorare. Quid propriè.*

Deos salutatum atq; vxorem modo intrò deuortor domum.

Idem, pro Ori admouere, argutè & festiuiter posuit in Amphitruo:

Nec Baccum salutem hodie, nec Cererem,

ni purgari iusseras Vasa.

quasi diceret: Precor, vt ne potum, nec cibum meo ori hodie admoueā, ni si purgari iusseras vasa. Vt rectè interpretatur Schoppius lib. 1. Verisim. cap. 8. Hinc qui

Adorare sacrā purpuram.

Principem salutabant, sacram ipsius purpuram adorare dicebantur: quia scilicet dextram manum, quam primum ea purpuream vestem attigissent, ad os admouebant & suauiabantur. l. 1. C. de apparit. præfect. Prætor. lib. 12. & l. si quis seruum 7. C. qui milit. poss. eod. lib. Plinius lib. 28 c. 2. Nat. Hist. *In adorando dextram ad osculum porrigimus.* Interim video Orare, &

Adorare, pro Fari.

Adorare, pro fari vsurpatum, quod ore fit. Apul. Milef. 8. *Singulorum iuuentum genua contingens, sic adorabat.* Et 10. *Ad istum modum sene adorante.* Postea vtrumque pro Precari: & posterius mansit in cultu deorum significando, quia is in precatione summus. Nam quum ἡ θεῶν ὑπερησία sit ἐν τῷ θύειν, καὶ ἐν τῷ εὔχεσθαι, vt ait Plato in Euthyphrone, precatio, & quæ precationi adiunctæ ceremoniæ, atq; hæ potissimùm conuersio ad dextram, flexio genuum, manus ad os relatio, sessio ad aram, & similia, adorandi nomine continentur; vt in altera proprium nomen faciendi, quod hæc ferè in agendo, altera in dicendo.

Concipere preces.

Genibus flexis] Actus summæ venerationis. Honos certè debetur magistratui, est enim munus publicum: sed magistratus virum arguit, seq; is gerere debet non modò vt licet, sed etiam vt decet.

Concipit preces] Concipere preces, pro precari tantum accipio, quicquid alij dicant. Sic loquatur Ouidius 8. Metamorph.

Concipiunt Baucisq; preces, timidusq; Philemon.

Et lib. 3. Trist. Eleg. 13.

Libaq; dem pro te genitale notantia tempus?
Concipiamq; bonas ore fauente preces?

Præstari honorem] Sic præstare beneuolentiam amorē. Ouid. 4. de Pont. Eleg. 10.

Sed præstandus amor, res non onerosa volēt.

Intumescit] idem quod tumet, superbit, inflatur: superborum enim animi inflari videntur. Horat. 1. Epist. 1.

Laudis amore tumes? ---

Flagrum.

Flagris] Flagrum, quo seruilia tergora cædi solent, cuius diminut. Flagellum. Hinc solennia illa seruorum cognomina passim apud Plautum, Flagritriba, Flagricida, Flagrio, Subiculum (seu vt alij malunt) Sudiculum flagri.

Paschgē.

Compescens] Cohibens, retundens. Hinc puto esse nostrū Germanicum, *Paschgem*, cuius ἔμφασιν vix alia voce Latina magis propria explices.

Agaso] Ratio scilicet, & mens domina, quæ flectit habenas, ducitq; cum opus est.

FESTIVISSIMO hoc Emblemate tria Autor inculcat. IV.

Sacerdotes honore afficiēdi.

1. Sacerdotes, Episcopos, & qui rebus sacris præsunt, esse in honore habēdos, ob id maximè, quod sacris præsint, quorū sunt administri, licet interdum aut vitijs plusquàm vulgaribus impl:cati, aut ignari & stupidi habeantur. Hi verò vt suum munus & officium curare vel maximè debent, sic quantam dignitatem sustineant, ipsos subinde animo secum reputare par est. Meminerint tamen se homines esse, nec sibi arrogarent impensiùs, quòd tantū ministerium gerant, & rerum diuinarum curam, quasi humeris impositam habeant; ne, vt asinus audiuit, non es Deus, sed Deū fers, illi audiant; Non vobis hæc, sed Deo soli omnis est tribuenda gloria.

Præfecti ac ministri Principum.

2. Idē dici potest de præfectis Imperatorum aliorumque principum, cum popularem applausum excipiunt audaciùs quā par est, in prouincijs, in quibus vicem regiam obtinent. Sic enim adeò modestè, tamque circumspectè sese gerere debent, vt priuati honoris nomine nihil, ipsius Principis laudi vel minimū detrahant, & se interea norint quales sūt. Est enim operę pretium τοὺς ἐν ἀξιώμασι, τιμωμένους γινώσκειν, ὅτι ἄνθρωποι εἰσίν. Succurrit mihi exemplū nobile Cornelij Galli Ægypti prouincię præfecti: is quia sese gessisset insolentius, multaque flagitiosè fecisset, statuas etiam sibi locari passus, & Pyramides in altum tolli, quibus à se gesta continerentur; accusatus est à Valerio Largo: cognitioni præfuit Augustus: ignominia notatus est Gallus: vetuitque Cæsar, ne reus prouinciam postea obtineret. Retulit Dion. lib. 53. Huic penè simile quid narrat Corn. Tacitus lib. 4. de Lucilio Capitone; qui procurator Asiæ sub Tiberio accusatus est in senatu à prouincialibus, quòd vim prætoris vsurpasset, militumque manu ad comitatum vsus esset: itaque conuictus, in exilium pulsus est. Landatur à Plutarcho Vticensis Cato, quòd quæstor

factus

factus, scribarum, officiorum, aliorumque generis eiusdem, minuerit eam prærogatiuam, quam longo tempore vsurparunt: iussit enim ministros, non magistros se esse meminissent. Non possum præterire locum è Panegyrico Pliniano longè præclarum: Princeps (ait) vt se hominibus imperare norit, ita se ipsum hominem quoque esse cogitet. Itaq; voces & laudationes, quę numini soli debentur, tanquam putidissimas assentationes oderit. Hæc ille.

Arrogantia indoctorum.

3. Notantur non modò ij, qui se indignos cuiuis dignitati ingerunt; sed & ij, qui his talibus honores, dignitates, & magistratus committunt. Hos deinde auritos asinos videas superbire, inflari, & tumidos se se iactare ac ostentare, vt nihil magis. De his lusit nostro quo festiuè, nec sine sale vir non indoctus, cum quo Lutetiæ ante anno 25. ingenij cultum se cœpisse ait Minos. Sic ille:

En tibi ὄνος venerandus ἄγων μυστήρια, rerum
Sacrarum custos, præsidet immò sacris.
Ex quo altum spirans Superis sese æquat, & imos,
Ob sacra quæ gestat, territat ore minax.
Quid facias illi? auritũ sine rudere asellũ,
Quem procul à sacris rebus abesse decet.

Quid ergo mirum si rem perperam agi cernamus, & contingere id, quod de asino iuuentã ferente fabulatur Nicander, quod subiungendo lectori minimè molestum me fore confido.

Fabula de asino iuuẽtam ferente.

Mortales, aiunt, impetrasse olim à Dijs multis precibus, vt perpetuo iuuentutis munere donarentur, atque ita nunquam in posterum senio contabescerent. Hanc igitur simulac Iouis benignitate accepissent, imperitos adeo rerum fuisse, vt eam asino vectandam committerent; qui cum siti confectus ad quendam fontem peruenisset, in quo serpens loci custos statiuam habebat custodiam, cumque ibi bibere tentasset, à serpente prohibitus est, neq; alia conditione bibendi facultas illi facta, quam vt id omne quod vehebat onus, angui mercedis nomine concessisset. Ex eo inde tempore omnes angues singulis annis abiecta senectute iuuenescere, homines verò senio confectos emarcescere, ac stoliditatis pœnas luere, quod iuuentutem tanto expetitam studio negligenter custodissẽt. Hinc illa Tibulli querimonia:

Anguibus exuitur tenui cũ pelle vetustas,
Cur nos angusta conditione sumus?

Apuleius olim, vt ferunt, mentem hominis tegebat sub asinina specie: at nunc multi sunt, qui sub humana specie tegunt asinũ; adeo vt non de Asino aureo, sed de homine ligneo nunc benigna suppeditaret materia. Nam

Summa rudes asini rerũ fastigia scandunt,
Maximus hoc illis tempore venit honos.
Et nisi sis asinus, nullũ tibi nomen habebis,
Ac omni spretus destitueris ope.

Non absimile est illud, quo lusit idem qui supra:

Sarcinulis oneratur equus, sacra gestat asellus:
Munera partiri tam malè, France, doles?

Imperiti extolluntur.

Hoc significat imperitos rerum, ac planè rudes admoueri honoribus tum ciuilibus, tum Ecclesiasticis, generosos & eruditos ad infimas ablegari curas. Qui si aliquãdo impatientiæ æstu exciti, nonnihil recalcitrent, & onus detrectent, mox petulantis linguæ flagro compescuntur:

Sis asinus, quẽcumq; asinũ sors aspera fecit.

Et quos ludos, fortuna, facis? imò quotus quisq; qui non desperet, dum virtus nomen inane est? Audi Martialem de hoc ipso querulum, 9. Epigr.

Dentibus antiquas solitus producere pelles,
Et mordere luto putre, vetusque solum:
Prænestina tenes defuncti rura patroni,
In quibus indignor si tibi cella fuit.
Rumpis & ardenti madidus crystalla Falerno,
Et pruris domini cum Ganymede tui.
At me litterulas stulti docuere parentes.
Quid cum Grammaticis, Rhetoribusq; mihi?
Frange leues calamos, et scinde Thalia libellos,
Si dare sutori calceus ista potest.

Sed non vltra agitabo asinos, & verborum sarcinas suspendam: siquidem

Latores essent multò quam pondera plures,
Si cuiuis asino sarcina danda foret.

Relictis ergo asinis, quà Dij vocant, ibo.

Quà Dij vocant, eundum.

EMBLEMA VIII.

IN triuio mons est lapidum: ſupereminet illi
Trunca Dei effigies, pectore facta tenus.
Mercurij est igitur tumulus: ſuſpende viator
Serta Deo, rectum qui tibi monſtret iter.
Omnes in triuio ſumus, atque hoc tramite vitæ
Fallimur, oſtendat ni Deus ipſe viam.

COMMENTARII.

I. PICTVRAM hanc feliciter reſtituit Pignorius, idque ex Autoris mente. In triuio ſiquidem cernitur aceruus lapidum, cui ſuperimpoſitus Mercurius ἐνόδιος, truncus brachijs, & pectore tenus. Mittebant enim viatores lapides ad pedes Mercurij religionis gratia: atq;inde erat, quod ſimulacrum illud effingebatur pectore tenus, ne opera & ſumptus fruſtra conſumeretur in partibus inferioribus elaborandis, quæ mox eſſent lapidibus obruendæ. Citat inſuper eruditiſſimum Commentariũ Hieronymi Aleandri, in quo ille Solis Pan Theologiam, ex antiquorum ſententia, eleganter aſſeruit.

HVIVS Emblematis character mihi videtur penè ſumptus à Suida, ex quo didicimus Hermas eſſe Mercurij quaſdàm ſtatuas: quo loco adducit Meneclem quendam, ſiue Calliſtratem in opere de Athe- II.

nienſibus

Herma statua. niensibus, à varia porticu adusque regiam statuas esse, quę Hermæ dicuntur: vnde locum id accepisse nominis ait, quia multæ ibi & à priuatis, & à magistratibus dicatæ essent, ex quibus quidam Hermæ Hipparchei, ab Hipparcho Pisistrati dicebantur: fuisseq; Hermas saxeas in ædium vestibulis, & in fanis. Addit deinde ἑρμαῖον, primitias esse ad statuas Mercuriales, quæ in vijs collocabātur à viatoribus Itemq; aceruos lapidum Mercurio sacros in obscuris vijs, quæq; non ita cognitæ essent peregrè euntibus. Vnde illud Damasceni: ἢ ἐδόκει ἑρμαίῳ ἐν τετυχέναι, ὁ μοὶ περιλυχῶν. id est: *Videbatur sibi in Hermaunm incidisse, quisquis in me inciderat.* Recreat enim viatorem, vbi dubius de via, reperit aceruum Mercurij. Interpres Homeri ἑρμαῖον vocat, lapidum congeriem, ad Odyss. ρ. vt λιθινὸν σωρὸν. Epigrammatarius: & ἑρμαῖον λόφον, Hesychius. Is honos congeriei siue cumuli lapidum, virorum fortium tumulis solitus fuit conferri; testis est Pausanias. Strabo: παρὰ ὅλην δὲ τὴν ὁδὸν ἣν ἴδειν ἑκατέρωθεν πολλαχοῦ ὥσπερ ἑρμαῖα πίτρον ἠλίβατον στρογγύλον. Reperio & eiusmodi Hermas imponi solitas fuisse tumulis, ad propagandam defunctorum memoriam. Virg.

Monte sub hoc lapidum tegitur Ballista sepultus.

M. Tullius 6. ad Atticum: Hermæ tui pentelici cum capitibus æneis, de quibus scripsisti, iam nunc admodum delectant. Sed gymnasijs solitas fuisse cōsecrari Hermathenas, id est, statuas Mercurij & Mineruę iunctas, idem alibi significat Cicero: Quod *Hermathena.* ad me, inquit, de Hermathena scribis, per mihi gratum est, ornamentum Academiæ proprium meæ, quòd & Hermes commune omnium, & Minerua singulare insigne eius gymnasij. Didicimus adhæc ex Stephano & Hesych. Græcis auctoribus, Mer- *Mercurius cur Hodius & Hegemonius dictus. Mercurij officia.* curium Hodium & Hegemonium fuisse priscis appellatum (ὁ ὅδιος καὶ ἡγεμόνιος ἑρμῆς) tum à vijs, & semitis, in quibus statuebatur ad viam monstrandam peregrè proficiscentibus. Proinde Hermæ, id est, statuæ Mercurij, & lapidei ligneive cippi solebant in triuijs erigi, ad indicanda viatum discrimina, quia αὐτῷ ἴδιον εἰς πάσας πράξεις ἡγεμόνι χρῆσθαι, ait Phurnutus. Viatores itaq; statuis solebant lapidum aceruos cumulare: sic enim Deum putabant honorati, ea scilicet re, quæ in promptu esset & obuia: vel quòd ita viam repurgare viderentur: vel quòd eo lapidū cumulo Dei effigies prætereuntibus esset notior. Vlpianus, auctor Græcus, annotat ad oration. Demosth. aduersus Leptinem. *Herma.* Hermas, id est, Mercurius eiusmodi fuisse quadrangulos, superiore parte Mercurij figuram referentes, inferiùs inscriptiones viarum ostendentes. Qua de re Gyraldus Syntagmate 9. Huc respexit Iuuenalis, cum ait:

...... *truncoq; simillimus Hermæ:*

Hinc quoq; Prouerbia: *Mercurio dextro; Mercurius bifrons;* τρικέφαλος ἑρμῆς, *Triceps Mercurius.* Effingebatur olim triceps Mercurius, quia Physicam, Ethicam, & *Mercurius triceps.* Logicam amplectebatur: seu quod cælestis, marinus, ac terrestris crederetur. Talis quoq; solebat in triuijs apponi cum inscriptione in singulis capitibus, quò duceret via hæc, quò rursus illa. Huiusmodi Mercurij simulacrum primus posuit Proclides, auctore Philochoro. Huc quoq; facit parœmia, ἑρμαῖον, *Mercuriale*: quā dū *ἑρμαῖον.* Erasmus explanat, sumit multum operę, nec tamen quicquam proficit. Nos altiùs fabulam repetamus, vt loco difficili, qui Erasmum torsit, lucem aliquam afferamus. Didymus in lib. 16. Odysseæ, huiusmodi fabulam narrat ex Anticlide. Mercurius, inquit, præcipiente Ioue, vitam eripiens Argo Ius custodi, à Iunone alijsque Dijs in iudicium ductus est impacta dica, eò quod primus dæmonum cæde mortalium esset coinquinatus. Conueniunt in iudicium Dij, iudicant tamen par & æquū esse, vt Mercurius dicto Iouis audiens esset, quandoquidem illius est nuncius. Absoluentes deniq; Mercurium à cæde, surrexerunt, & ad illius pedes niueas atrasque tesseras, quibus erat vel absoluendus, vel damnandus ille, proiecerunt. Inde mortales vsq; in hæc tempora in Mercurij honorem per vias lapidum tumulum constituunt: quoniam Mercurius est viatorum Deus. Et hos tumulos vocant ἑρμαίους λόφους. Hæc Didymus, quem vide latiùs hęc narrantem. Quis iam dubitabit, locum illum Prouerb. 26. ex hac antiquissima fabula posse interpretationem suscipere? *Sicut qui mittit.* inquit Salomon, *lapidem in aceruum Mercurij, ita qui tribuit insipienti honorem,* Quasi dicat; Inscitia est lapideo.

Deo obsequium præstare, lapides coacervando ab illius statuam. Cæterum ne transiliam quod ad rem pertinere videatur, hic Mercurij nomine olim Deorum nuncij, vel sacras literas (quæ nobis diuinam voluntatem aperiunt) intelligimus: vel Prophetas & Doctores, sacri & cœlestis oraculi nuncios, ex quibus orthodoxam salutis æternæ viam & rationem excipere est necesse. Serta autem suspensa, honorem cultumque aliquem obseruantiæ exhibendum esse significant. Nec malè huius Emblematis origo referetur ad adagium illud quod refert Plutarchus in lib. de audiendo, & inter septem Græciæ sapientiam oracula celebratur, ἕπου Θεῷ. *Deum sequere.* De quo vide Chiliad.

Quid nomine Mercurij. — *Serta.* — *Deum sequere.*

III. *Triuiũ.*

IN triuio] Triuium est locus, vbi tres pluresve viæ diuiduntur, ancipitem dubiumq; reddens itineris ignarum, de quo multa apud Strabon. lib. 5:

Mons est lapidum] Prouerbium subest, ἑρμαῖον. *Mercuriale*, de quo iam dictum est. Nec perperam id accipies pro salebris, ærumnis, & difficultatibus, quæ in vitæ genere deligendo cuiuis occurrunt.

Trunca Dei effigies] mutilis & truncatis artubus: nam monet, monstratq; viæ flexus ipse immotus Mercurius; quia satis est admoneri à Doctore, etsi ipse viam sæpe non ingrediatur.

Pectore facta tenus] Nihil præter consilium, quod è candido pectore promanet, exigitur à præceptore; reliqua tu ipse oporte præsta, quod monet.

Mercurij] Interpretis & nuncij Deorũ, de qua te plura Cicero in lib. de Natura Deor. qui viam rectam hæsitanti viatori monstrat: peregrinantibus enim opitulari alatum illum Deum olim putarunt. Mercurij fuerunt multi, sicut multi Hercules: sed poetę vnum faciunt eloquentię presidem, Deorum nuncium, mercatorum & furum Deum. Vide adagium: *Expedit habere plura cognomina*. Dictus est Mercurius à mercibus, vt ipse videtur innuere apud Plautum in Amphitr. Aut dictus, quasi medius currens, quod sermo currat inter homines veluti medius; eloquentiæ namq; parens est. Vndè si quando silentium in multorum conciliabulis exoritur, dici consueuit prouerbialiter; *Mercurius superuenit*. Ὁ Ἑρμῆς ἐπεισελήλυθεν. ac si nefas foret loqui præsente Mercurio.

Mercurius vnde dictus.

Dictus est Græcè ἑρμῆς, propterea quod Græcos (vt refert Diodorus) verborum docuerit interpretationem. Vnde etiam Virgilius eum interpretem vocat: *Interpres.*

Nũc etiã interpres Diuũ Ioue missus ab ipso.

Et paulò post:

Interpres Diuũ fert horrida iussa p auras.

Plura de Mercurio consultò omittemus. Vide Cæsarem lib. 6. bello Gallico. Macrob. Satur. 1. cap. 19. Natal. Comit. Mythol. lib. 5. c. 5.

Est igitur tumulus.] In alijs quibusdam exemplaribus legitur *Cumulus*: sed vtraq; lectio tolerabilis. Tumulus, quasi tumens tellus, pro sepulcro frequentius vsurpari solet. Qui verò loco vocabuli tumulus, aut cumulus, legi malunt, *facies*, non mihi probantur: quia vocabulum, facies, pro effigie aut statua hic veram Latinitatem non sapit. Non desinam priùs quàm quod improba lectione obseruaui, studiosis rerum antiquarum communicem. Olim consuetudine receptum fuit, vt superstitiosi temerè oblatos in via lapides stipitesque, tanquam numina colerent. Apuleius de asino: Neq; iustus religiosam moram viatori obiecerit, aut ara floribus redimita, aut spelunca frondibus inumbrata, aut quercus cornibus onerata, aut fagus pellibus coronata: vel enim colliculus sepimine consecratus, vel truncus dolamine effigiatus, vel cespes libamine humigatus, vel lapis vnguine delibutus. Propertius: *Tumulus.*

Et quicunq; sacer, qualis vbiq; lapis.

Xenophon: καὶ τοὺς μὲν οὐδ᾽ ἱερὸν, οὔτε βωμὸν, οὔτ᾽ ἄλλων τῶν θείων οὐδὲν τιμᾶν, τοὺς δὲ καὶ λίθους, καὶ ξύλα τὰ τυχόντα, καὶ θηρία σέβεσθαι.

Viator.] quicunque sis hac in vita hospes, vt omnes reuera sunt. Plato vitam nostram modò viæ, modò peregrinationi similem facit. παρεπιδημία γάρ ὁ βίος. *Viatores homines.*

Suspende serta Deo.] Plinius historiæ mundi 21. c. 2. inter sacra tantum & bellicos honores, coronis nomen suum vindicantibus. Idem 3. c. Et iam tunc coronæ Deorum honos erat. Quibus ex locis intelligimus, coronas statuis rebusque sacris olim solitas appendi. Quòd si quis auctoritatem etiam aliorum sibi dari postulet, adferre possum Apuleium, qui sic 3. de asino aureo: In ipso verè meditullio, inquit, Hipponæ Deæ simulacrum residens ædiculæ, quod accuratè corollis roseis, & quidem *De coronis quæ statuis Deorum appendebantur.*

quidem recentibus fuerat ornatum. Et 4. lib. Iamque per plateas commeantem, populi frequenter floribus, sertis, & solutis adprecantur. Idemque libro vndecimo, simulacrum Lunæ describens: Corona, ait, multiformis varijs floribus sublimem distinxerat verticem. Et paulò post: Dextra proferens sinistram Deæ coronam, mihi etiam Hercules coronam consequenter. Itemq; Nam sibi visus est quiete proxima, dum magno Deo coronas exaptat. Ad hunc veterum ritum respexit Ouid. Fastorum 2. de Arione loquens, qui citharœdus à piratis captus, iamq; de vita desperans,

---- capit ille coronam

Quæ posset crines, Phœbe, decere tuos.

Apponam & Tertulliani locum è lib. De corona militis, vbi ait Pandoram primum à Charitibus coronatam, honoris causa scilicet, cum à Dijs omnibus muneraretur. Vel etiam *suspende serta*, tu qui studium aliquod aggrederis, docilem te & amabilem præsta: persolue δίδακτρον & honorarium tuo doctori. Quid enim? ridendo dicere verum nil vetat.

Rectum, qui tibi monstret iter] τὴν ὀρθὴν ὁδὸν, qui sit tibi ἐνόδιος, quod tributum olim Mercurio epitheton. Vel *rectum iter*, ad μέθοδον refero, quæ nomen habet ab ὁδὸς, id est, via: Estque nil aliud quam recta vis, & ratio seu institutio benè docendi.

Metho-dus.

Omnes in triuio sumus] In triuio dicuntur esse ij, qui dubitant, quiq; incerti sunt animi, hæsitantes quid potissimùm eligãt. Iuxta Ouidianum illud, Fastor. 5.

In triuio esse.

Vt stat, & incertus, qua sit sibi, nescit, eundum,

Cum videt ex omni parte viator iter.

Theognis: ἐν τριόδῳ ἕστηκα: *In triuio consisto*. vt enim viam sæpe pro consilij ratione poni solemne est Græcis: sic τρίοδον, pro incertitudine consilij. Itaque Plato 7. Legum, καθάπερ ἐν τριόδῳ γενόμενος &c. monet, ne ad rem nouam & inusitatam amplectendam accurramus, sed consistamus, quasi ad triuium aliquod venerimus. & Minutius Felix in Octa. vt qui rectam viam nescit, vbi, vt fit, in plures vna diffinditur, hæret anxius, nec singulas audet eligere, nec vniuersas probare: Sic cui non est veri stabile iudicium, &c. Sic hæc in vita tot tantæque sese offerunt difficultates & salebræ, vt facilè fallamur, nisi Deus ipse nobis rectum ostẽdat iter: quod vt faciat, enixè rogandus, omniq; reuerentiæ conatu venerandus est.

Tramite vitæ] curriculo vitæ & decursu. Toto disticho eandem continuat ἀλληγορίαν à viatoribus. Trames, transuersa & obliqua semita.

Trames.

Ostendat ni Deus ipse viam.] ni sit ἐνόδιος καὶ ὁδηγοιὸς. Allusio ad illud Pindari: Διὸς ἐκ προοιμίου, *ab Iouis proœmio*. quo significatur, conatus omnis nostri principium à Deo sumendum esse. Aristides oratione panegyrica: ἀλλ' ὥσπερ ἔφη Πίνδαρος, θεοῦ δείξαντος ἀρχὴν, οὐδὲν δὴ τὸ κωλῦον. *Sed, vt ait Pindarus, Deo initium ostendente, nihil erit impedimenti.* Idem auctor alio loco eandem sententiam vsurpauit: θεοῦ δὲ, φησὶ Πίνδαρος, δείξαντος ἀρχὴν, εὐθεῖα δὴ κέλευθος εὑρεῖν τὸ προκείμενον: *Deo initium monstrante, ait Pindarus, facilis est semita ad inueniendum quod propositum est.*

1. PRÆSENTI quasi ænigmatio monemur, ea tantum sequenda esse, ad quæ Deus & natura nos idoneos esse voluit; cùm summæ fatuitatis & dementiæ sit, aliquid inuita, quod aiunt, Minerua suscipere & persequi. Rectè dicebat Cato apud Ciceronem, naturam optimam ducem sequendam, nihilque aliud fuisse olim gigãtum more bellare cum Dijs, nisi naturæ repugnare. Cicero 3. De fin. commemorat inter præcepta veterum sapientum, quæ constat prouerbiorum vice celebrata: Quæ que sunt, ait, vetera præcepta sapientum, qui iubent tempori parere, & sequi Deum, & se noscere, & nihil nimis. Sed & D. Paulus adhortatur, eam vt sortem vitæq; rationem teneamus, qui nos Deus addixit. Sed quoniam menti humanæ ea est innata cæcitas & ignoratio, vt qua via sit eundum planè ignoret, omni piæ vitæ cultu, & summissa mente ad eum perfugiendum est, qui se viam, qui veritatem, qui vitam esse fassus est; quem qui sequitur, in tenebris non ambulat: continuoque illud Dauidicum nobis ardenti animo repetendum: γνώρισόν μοι κύριε ὁδὸν ἐν ᾗ πορεύσομαι *Ostende mihi, Domine, viam, in qua ambulem.* Certè & Socrates apud Platonem in Critone, pergendum ea solùm esse via, qua Deus nos ducit, asseuerat. Quò pertinet illud Persij è 3. Satyrâ:

IV.

Sequenda natura.

1. Cor. 7. Ephes. 4.

Ps. 143.

---- disce quem te Deus esse

Iussit, & humana qua parte locatus es in re.

Adde, quod tam crassa caligo, tamque supina hominum mentibus insita sit ignoratio, vt quid potissimùm sequi debeat, quiuis ignoret, & nisi adiutus ope cœlesti, in certam aliquam viam se recipere non potest. Dicebat enim ipse salutis instaurator: *Sine me nihil quicquam efficere potestis.* Nec verò sumus idonei ad aliquid vel cogitandum tanquam ex nobis; sed si ad aliquid idonei videamur, id certè ex Deo est, ait D. Paulus 2. Cor. 3.

In omni disciplina magistro opus est. 2. Videtur hoc Emblema non malè referri posse ad cuiusq; vitæ genus & institutum, ad quod ingrediundum cùm difficilè sit, opus est aliquo Mercurio, id est, præceptore seu doctore, qui viam doceat. Siue enim Philosophiam attingamus, seu Medicinam, seu Iurisprudentiam, aut etiã Theologiam, vix aliquid absque magistro ductore proficiemus. Nam scholæ Philosophorum plenæ sunt argutijs spinosis, & opinionum labyrinthis. Medicina in multis fallax est, ipsaq; τέχνη μακρὴ, ἡ δὲ πεῖρα σφαλερὴ, καὶ ἡ κρίσις χαλεπή. Perpetua est inter Iurisconsultos altercandi alea, vnde lites immortales. Theologia ea, quæ in scholis ventilatur, quantis scateat difficultatibus, notius est, quàm vt pluribus edicatur. Vbiq; igitur perito & sincero opus est magistro.

Fidei Symbolum.
EMBLEMA IX.

STET depictus HONOS, Tyrio velatus amictu,
Eiusq; iungat nuda dextram VERITAS:
Sitque AMOR *in medio castus, cui tempora circum*
Rosa it, Diones pulchrior Cupidine.

Constituunt hæc signa fidem; Reuerentia Honoris
Quam fouet, alit Amor, parturitque Veritas.

COMMENTARII.

I. ALCIATVS vniuersæ antiquitatis studiosissimus, hoc Emblema desum psisse videtur ex antiquissima Sabinorum statua, qua numen vnum triplici facie, nomineq; triplici effingebatur. Sed & hodie inter Romanas antiquitates in regione Arenulæ, in ædibus Dominorum de S. Cruce, visitur Fidij simulacrum ita effictum (vt edidit primus Iacobus Mazochius Romæ, anno 1521.) Marmor est in fenestræ modum formatum, in quo tres imagines effictæ statuuntur. Dextra quidem forma virili, imberbi, sed ætate matura, habitu pacifico, cui adiectum nomen HONOR. Sinistra verò muliebris, virginea facie, eodē habitu, lauream coronam in capite gestās, cum inscriptione, VERITAS; quæ dextram dextræ iungat cum priore imagine. In harum duarum medio ingenui puerul i effigies cernitur, cuius supra caput hoc legitur, FIDII SIMVLACRVM. Gyrald. Syntagm. 1. 2. & 10. Historiæ Deor. Hæc quidem est veteris illius simulacri pictura, quam etiam Pignorius hoc modo appingi curauerat, nisi pictoris negligentia locum Honoris & Veritatis permutasset, & sinistras iungentes, vti & Veritatē vultu puerili perperam effinxisset. Num verò ad Alciati nostri mentem, valde dubito: vt enim pace tanti viri liberè dicam, quæ sententio, non satis arridet mihi Veritas & Amor vestibus induti, cum autor dicat, *nuda Veritas:* & infra quoq; Amorem virtutis nudum pingat. Deest etiam corona ex rosis Amori, quam expressè vult autor; vti & Honorem stantem. Hinc vt Alciato illud simulacrum Fidij obseruatum fuisse nihil dubito, sic idipsum suo proposito perfunctoria mutatione aptare voluisse, ego infimi subsellij iudex censeo.

Fidij simulacrū Romæ.

Error huius picturæ.

II. FONS Emblematis repertus est, simulacrum scilicet Fidij; his tribus imaginibus Fides describitur: quippè quæ veritate, fide & amore nitatur. Veritatem habet, illam quidem nudam & simplicem, non comptam fuco aliquo, non velo tectam. Et quidem fides definitur, dictorum conuentorumque constantia & veritas, quæ ideò parentem habere Veritatem dicitur, & eā nudam, quod in pactis, conuentionibusq; nihil fucatum esse, aut à verò alienum debeat: cui adhæret Honos porrecta dextra, tanquam stabilis cuiusdam, firmique pacti pignus. Is Honos purpurea indutus veste, quòd veritas facillimè possit imminui & labefactari, nisi adsit honoris & reuerentiæ quædam ratio, qua eadem fulciri opportune & cum dignitate possit. Hoc etiam virtutis præmium, & honestatis omnis tanquam patrem nutricium, pictores & plastæ nobis adumbrarunt. At locum mediū occupat honestus Amor, qui Veritatem & Honorem nexu firmo colligat & deuincit. Nisi enim tanquam condimento aliquo amicitiæ & beneuolentiæ mutuę consocientur hæc inter se alioqui diuersa, vinculum nullo penè negotio dissolui poterit. Porro id mihi in memoriam reuocat, quod Athenæus lib. 13. tradit, in gymnasijs olim vna consecratos Amorem, Mercurium, Herculem: quorum ille secundus orationis, tertius roboris pręses habebatur; quibus coniunctis amicitia concordiaque nasci solet. Id etiam totum referre par est ad antiquam illam veterum Sabinorum præfigurationem sacrosanctæ τριάδος, apud quos diu ante CHRISTI seruatoris aduentum, erat simulacrum quoddam triplici facie, cuius etiam nomen triplex, nempè Sanctus, Fidius, & Semipater, haud dubiè præcipuum religionis Christianæ mysterium repræsentans. Quod ab Ouidio describitur 6. Fastor. Sanè Dionys. Halicarn. lib. 4. ait, Iouem, Pistium esse dictū, quem Romani Sanctum appellabant, qui & Sagus, Pistius, Sanctus, & fidei sponsor alijs nominibus efferebatur. Conijcere est Pistium eundem fuisse cum Fidio. Nam vt πίστις Græcè fides, ita πίστιος ἢ πιστός, Fidius nominari commodè potest. Fidei simulacrum antiqui Romani in Capitolio statuerunt, teste Cicerone Offic. 3. Qui iusiurandum, inquit, violat, is Fidem violat, quam in Capitolio vicinam Ioui Optimō Max.

Fides adiunctis causis descripta.

Fides q̄d.

Veritas nuda.

Honos.

Pudicus amor.

Sancta τριὰς Sabinis præfigurata.

Iupiter, Pistius, Sanctus, Sagus.

Fidei simulacrū in Capitolio.

Max. (vt in Catonis oratione est) maiores nostri esse voluerunt. Id quod etiam confirmat Plinius lib. 35. cap. 10. dum dicit: Spectata est in æde Fidei in Capitolio imago senis cum lyra, puerum docentis. Quo ritu Fidei sacra facerent, indicat T. Liuius lib. 1. ab V.C. qui de Numa sic inquit: Soli Fidei solenne instituit, ad id sacrarium flamines bigis curru arcuato vehi iussit, manuq; ad digitos vsq; inuoluta rem diuinam facere: significantes fidem tutandã, sedemque etiam in dextris sacratam esse. Cicero 2. de Legib. Nostris, inquit, extra portam Collinam ædem Honoris, & aram in eo loco fuisse, memoriæ proditum est, ad eam cum lamina esset inuenta, & in ea scriptum, DOMINA HONORIS, ea causa fuit ædis huius dedicandæ.

III. *STET*] In tabula depictus proponatur stans. Rectè verò stare fingitur, non sedere, aut desidere, quia nunquam honos debet esse ociosus, aut deses.

Honor Deus.

Depictus HONOS] Honorem pro Deo coluerunt veteres, vt etiam Fidem & Virtutem. Plin. 35. c. 10. August. de ciuit. 4. c. 21. & 24. Et Ouid. 5. Fast. ex Honoris, & Reuerentiæ coniugio ortam esse Maiestatem voluit:

Donec Honor placidoque decens Reuerentia vultu
Corpora legitimis imposuere toris.
Hinc sata Maiestas, quæ mundum temperat omnem.
Quaque die partu est edita, magna fuit.

Et Pylades Brixianus in Theogonia, lib. 1.

Se quodam læto Reuerentia iunxit Honori,
Et sacra Maiestas protinus orta fuit.

Adijciam obiter: Amor honori adiunctus verecundiam creat, imò verò ipsamet verecundia dici non ineptè potest. Quò spectat illud M. Ciceronis ex Lælio: Maximum ornamentum amicitiæ tollit, qui ex ea tollit verecundiam. Itaque in ijs perniciosus est error, qui existimant, libidinum, peccatorumque omnium patere in amicitia licentiam.

Purpura honoris signum.

Tyrio amictu,] purpurea veste. In signũ honoris & dignitatis Romanos Patricios, non etiam cæteros vsos purpura, testis est Plinius lib. 9. c. 36. quod tamen in desuetudinem abijsse queritur Iuuenalis Sat. 3. Ex Tyro vrbe Phœniciæ conchylia, & murices aduehũtur, quorum sanguine fit purpura. Plinius lib. 5. cap. 19. Nunc omnis eius nobilitas conchylio atq; purpura constat. Et lib. 35. c. 6. Quare Puteolanum potius laudatur, quàm Tyrium, aut Gætulicum, vel Laconicum, vnde pretiosissimę purpuræ. Sic Ouid. 2. de Arte: *Purpura inuentio.*

----- Tyrios laudabis amictus.

Per vestem autem purpuream, puritatem honestatemque significari, iam dictum est. De purpuræ inuentione extant Nonni poetæ versiculi lib. 40. Dionys.

ἠ τυρίης σκοπίαζε δεδευμένα φάρεα κόχλῳ,
Πορφυρέης σαγηνῆρας ἀκοντίζοντα θαλάσσης.
Ἧχι κύων ἁλιεργὸς ἐπ' αἰγιαλοῖσιν ἐρίπνων
Ἐνδόμυχον χαροποῖσι γενειάσι θέσκελον ἰχθῦν,
Χιονέας πόρφυρε παρηΐδας ἔνδοθι κόχλου
Χείλεα φοινίξας ἀιρῷ πυρὶ, τῷ ποτεμένῳ
Φαιδρὸν ἁλιχλαίνων ἐρυθαίνετο φᾶρος ἀνάκτων.

Et Tyria specta infectas vestes concha,
Purpureis splendoribus micantes maris.
Vbi canis cursitans in maris litoribus mordens
Abditum subluentibus faucibus admirandum piscem,
Niueas rubefecit maxillas intra concham,
Labra purpurissans rutanti igne, quo olim solo
Amœna purpuratorum rubefiebat vestis Regum.

Idem refert Pollux lib. 1. de verbis idoneis ad Commodum: Tyrij ferunt, inquit captum amore Herculem nymphæ cuiusdam indigenæ, cui nomen Tyro; sequebaturq; eum canis antiquo more, quo dominum canes vsq; etiam ad concionem comitabantur. Quare canis hic Herculeus irreptantem scopulis purpuram conspicatus, peresa caruncula, sua sibi labra cruore puniceo infecit. Cum igitur ad puellam Hercules adijsset, delectata illa insueta tinctura, quam ceu florentem in eius canis labris aspexisset, affirmauit sibi cum illo posthac nihil fore, nisi ad se vestem afferret, etiam canis illius labris splendidiorem. Quocirca inuenta Hercules annuente, collectoq; sanguine, munus puellæ detulit, primus (vt Tyrij dictitant) auctor Punicæ infecturæ. Plura de purpura qui volet, adeat Cassiodorũ initio *Canis Herculis purpuræ inuentor.*

initio lib. 1. Variar. formul. Lazarum Bayfium de re vestiaria, Antonium Thylesium de coloribus, Politianum cap. 12. Miscel. Guidon. Pancirollum de rebus memorabilibus, Hieron. Columnam in Fragm. Ennij, & alios. Vide etiam quæ supra Embl. 6. diximus, & quæ infra Embl. 117. sumus dicturi.

Eiusq;] Honoris nempe.

Dextra fidei symbolum.

Iungat dextram] Fidei symbolum in dextris iunctis conspiciebatur, idq; Numę Pompilij instituto. Moris etiam fuit, vt fidei faciendæ & comparandæ gratia dextras coniungerent; quod multis auctorum meliorum locis facile est obseruare; est enim dextra Fidei dicata. Vide Virgil. 6. Aenid.

---- *Nec veriti dominorū fallere dextras.*

Symbolum coniunctionis dextrarum docuit Gyrald. 1. Syntag. Hist. Deor. & post cæteros vir eruditus Cælius Curio appendice Hieroglyph. Pierij quædam huc facientiā non pœnitenda retulit. Sed de his infra opportunior erit dicendi locus.

Veritas Dea quomodo picta.

Nuda VERITAS] Fingebatur ἀλήθεια, vt scribit in Amphiarao Philostratus, virgo niueis induta vestibus. Hippocrates in quadam ad Philopœmenem Epistola, eam depingit mulierem pulchram, magnam, simpliciter ornatam, illustrem ac splendidam; cuius oculorum orbes pro lumine nitebant, vt astrorum & stellarum

Nuda Veritas cur.

fulgorem viderentur imitari. Nuda hic dicitur, quòd qui eam colunt, aperti sunt ac simplices; nullo modo fraudulenti, aut insidiosi; aut quòd veritatis oratio simplex esse debeat & recta, non fucata, tecta, aut perplexa; aut quòd in luce & oculis omniū agnosci velit. Hinc Hor. 1. Car. Od. 24.

---- *Cui pudor, & iustitiæ soror*

Incorrupta Fides, nudaq; Veritas,

Quando vllum inueniet parem?

Veritatis nudæ rationem docuit Pierius Hieroglyphicum lib. 44.

Sitq; in medio] id est, μεσίτης, conciliator, pacificator.

AMOR castus] De hoc amore pudico, qui ἀντέρως, dicitur in Emblemate, cuius epigraphe. *Amor virtutis*.

Cui tempora circum Rosa it] Qui redimitus est corona ex rosis texta. quod hic in pictura non exprimitur.

Dione.

Diones] Dione Veneris mater ex Ioue, Oceani & Tethyos filia, plures enim fuisse Veneres scribit Cicero in lib. de Nat. Deorū. Hinc Dione sępe pro Venere ipsa apud Poetas, vti etiam hic, ponitur. Stat. Silu. 1.

Cedat equus Latiæ qui contra templa Diones.

Et Politianus in Nutricia:

---- *Liuor & sandalion ausus*

Carpere cùm dominam asseruit sua forma Dionem.

Ouidius in Fastis:

Hippolyte infelix, vellet coluisse Dionē.

Et rursus:

Terribilem quondā fugiens Typhona Dione.

Dicitur etiam Dionæa. Virg 3. Aeneid.

Sacra Dionææ matri, diuisq; ferebam.

Pulchrior Cupidine] qui pulchrior est longè, quàm alter lasciuus & improbus Veneris filius. De duplici Cupidine, & Venere duplici, maturius postea.

Constituunt hac signa fidem] His tribus constituuntur tres efficientes causæ fidei, *Veritas*, mater: *Amor*, nutritius pater, seu conciliator: *Honos*, qui tanquam fouet & sustentat.

Reuerentia honoris] Honor cum sua consorte Reuerentia Fidem fouet; nam Reuerentiam Honori connubio iunctam supra ex Ouidio retulimus.

LATISSIMVS hoc loco mihi pateret excurrendi campus, si nulli mens esset, lectori obuia ista merce tædium afferre: vela igitur contraho, præsertim quia verba ipsa Autoris mentem abundè aperiant. Vnum tamen non prætereundum, nimirū hoc Emblema facilè traduci posse ad amorem, reuerentiam, fidem, parentibus debitam à liberis: ad coniungū necessitudinem; tum obsequia, quæ præstanda veniunt Principibus, magistratibus, præceptoribus à quibus vel sustentamur, defendimur, liberaliter educamur. In fide coniugū honos, amor, veritas: honos ex opinione virtutis; amor, propter officia mutua, vitaq; huius communis vsibus necessaria; veritas, vt sancta isthæc coniunctio procul absit ab omni fuco & simulatione, quam imprimis deceat cōstantia & veritas, quod vnum societatis omnis ac concordiæ certissimum firmamentum. De fide, quæ debetur principibus viris, alio loco. Sanè debent serui dominis reuerentiam, obseruātiam, obsequium, vt meminerint se subesse aliquo iure gentium; pudore & liberalitate, non vi parendum, verè non fictè, aut dicis causa officium faciendum.

IV. Emblematis applicatio.

Fœ-

Fœdera.

Ad Maximilianum Mediolani Ducem.

EMBLEMA X.

HANC citharam, à lembi quæ forma halieutica fertur,
Vendicat & propriam Musa Latina sibi,
Accipe Dux: placeat nostrum hoc tibi tempore munus,
Quo noua cum socijs fœdera inire paras.
Difficile est, nisi docto homini, tot tendere chordas:
Vnaq; si fuerit non bene tenta fides,
Ruptave (quod facile est) perit omnis gratia conchæ,
Illeq; præcellens cantus, ineptus erit.
Sic Itali cœunt proceres in fœdera: concors
Nil est quod timeas, si tibi constet amor.
At si aliquis desciscat (uti plerumque videmus)
In nihilum illa omnis soluitur harmonia.

COM-

COMMENTARII.

I. EXPRIMITVR instrumentum illud musicum, Italis *Liuto*, Germanis *Laut*, dictum, omnibus suis fidibus instructum; iuxta quod libellus cernitur apertus, notulis musicis exaratus, ad designandam harmoniam, quæ in chordis Lutinæ ex arte requiritur.

II. MITTIT hoc Emblema ad Maximilianum Ducem Mediolani, Ludouici filiũ, quo principi suo indicat, quanta vis concordiæ sit, sumpta comparatione à lyræ temperato, aut confuso concentu: ea enim constans ex sũmis, medijs, & infimis chordis concinnam reddit harmoniam, si tamẽ eam vir artis peritus aptauerit. Eodem quoque pacto Respublica omnis variæ ac diuersæ conditionis hominibus composita, firma & concordi pace ligatur, si modò Principem habuerit idoneum, qui & consilio, & vsu rerum valeat, quiq; beneuolentiam, assensum, & commune pacis vinculum inter ciues fouere norit. Ea ratione præ alijs quotquot vsquam fuere ab omni sæculorum memoria, terrarum Dea gentiumq; Roma perstitit, quandiu Principes habuit pacis & tranquillitatis studiosos, eosdemq; auctoritate dignitateq; cõmendabiles. Cicero de Republica disputans, inducit Scipionem eum, qui Carthaginem deleuit, de Republ. verba faciẽtem, quando iam iamque peritura præsentiebatur. Cùm enim Scipio in 2. lib. fine dixisset, vt in fidibus ac tibijs, atque cantu ipso ac vocibus, concentum esse quendam tenendum ex distinctis sonis, quem immutatum ac discrepantem aures eruditæ ferre non possunt, eumque concentum ex dissimillimarum vocum moderatione concordem tamen effici & congruentem: sic ex summis, & medijs, & infimis interiectis ordinibus, vt sonis, moderata ratione ciuitatem consensu dissimillimorum concinere: & quæ harmonia à musicis dicitur in cantu, eam esse in ciuitate concordiam, arctissimum atque optimum omni in Repub. vinculum incolumitatis, quę sine iustitia esse non potest: quod à Cicerone peritũ cõstat è 4. De repub. Plat. cuius hæc verba: ὁρᾷς οὖν, ἦν δ' ἐγὼ, ὅτι ἐπιεικῶς ἐμαντευόμεθα ἄρτι, ὡς ἁρμονίᾳ τινὶ ἡ σωφροσύνη ὡμοίωται; τί δή; ὅτι οὐχ ὥσπερ ἡ ἀνδρεία καὶ ἡ σοφία ἐν μέρει τινὶ ἑκατέρα ἐνοῦσα ἡ μὲν σοφὴν, ἡ δ' ἀνδρείαν τὴν πόλιν παρείχετο, οὐχ οὕτω τὴν πόλιν ποιεῖ αὕτη, ἀλλὰ δι' ὅλης ἀτεχνῶς τέταται διὰ πασῶν παρεχομένη ξυνᾴδοντας τούς τε ἀσθενεστάτους ταὐτὸν, καὶ τοὺς ἰσχυροτάτους, καὶ τοὺς μέσους, εἰ μὲν βούλει, φρονήσει, εἰ δὲ βούλει, ἰσχύϊ. εἰ δὲ πλήθει ἢ χρήμασιν, ἢ ἄλλῳ ὁτῳοῦν τῶν τοιούτων. ὥστε ὀρθότατ' ἂν φαῖμεν ταύτην τὴν ὁμόνοιαν σωφροσύνην εἶναι χείρονός τε καὶ ἀμείνονος κατὰ φύσιν συμφωνίαν· ὁπότερον δεῖ ἄρχειν καὶ ἐν πόλει καὶ ἐν ἑνὶ ἑκάστῳ. Hæc ex Cicer. lib. de repub. retulit D. August. lib. 2. cap. 21. De ciuit. Dei. Sed hoc loco non erit alienum, si admoneã Romanos veteres per Lyræ Hieroglyphicum concordiam designasse, vt veteres alij iudicium compositum, concordiam in ęqualium, rectam bonamq; institutionem, rationem, amorem, sedatum animum, & alia plura, vt commodius ad concordiam suadendam symbolum ab Alciato minimè excogitari potuisset. Videtur autem sumpta comparatio ex Oro Apolline Niliaco de literis Hieroglyphicis, in fine operis, cuius verba sunt: Ἄνθρωπον συνεχίας καὶ ἑνωτικὸν βουλόμενοι σημῆναι λύραν ζωγραφοῦσι. αὕτη γὰρ συνέχειαν φυλάττει τῶν ἰδίων κρουσμάτων. id est: *Hominem coniunctum et vnitiuum* (vt sic dicam) *significare volentes* Ægyptij, *lyram pingebant. Hæc enim continuitatem propriarum seruat pulsationum*. In lyra enim diuersæ chordæ simul componuntur, & ad eũdem tonum temperantur: quod prudens, & sedatus homo præstat vel in suis affectibus rationi subijciendis, vel in œconomia moderanda, vel deniq; gubernatione Reipub. in quibus homines varij ac diuersi, cum singuli sint, non possunt nõ habere singulas de rebus opiniones: sed sapientis tamen Principis moderatione in vnum quasi harmoniæ concentum conueniunt. Isidorus quidem Cynicus meritò Neronem increpabat, quòd cùm Musicæ arti operam daret, Nauplij mala bene caueret, sua verò bona malè disponeret, neque sibi vllum in vita concentum proponeret. Et Diogenes Musicos stultitiæ arguebat, qui lyræ chordas optimè iuxta suæ artis leges compararent, animum verò minimè componerent. Idem videns quendam parum cordatum

Reipubl. cum Lyra comparatio.

Locus insignis è 2. de Repub. Ciceronis.

Quid per lyram veteres intellexerint.

aptare

aptare psalterium: Non erubescis, inquit, qui sonos ligno aptes, animum ad vitã non componas; Ea quidem ratio fuit, cur Plato animum harmoniæ & concentus nomine appellarit: & Aristophanes sapientem hominem & Gratijs ornatum, optimum Musicum & citharœdum esse. Nam idem Plato putauit Musarum nomen à μύειν, quod sonat idem ac honestè instituere. Sed & Getæ, populus ille Thraciæ iuxta Hungariam, hoc idem significare volentes, citharas sumunt, easq; pulsantes, legationes de conficienda pace faciunt, vt refert ex Theopompo Athenæus lib. Dipnosophist. 14. At seposita paulùm lira, mox resumenda, audiamus citharam.

III. *Cithara:* *HANC citharam*] Cithara est musicũ instrumentum in triquetram figuram cõpositum, plus viginti chordis aptum, vulgò Harpa. In qua significatione vsus est Henricus Galeranus diligens antiquitatis scrutator in sua Musica. Hic tamen citharam pro testudine, quæ vulgò est Lutina, accipit, cuius inuentionem Mercurio tribuunt. Homerus in Hymno Mercurij:

Ἑρμῆς σοι πρώτιστα χέλυν τεκτήνατ' ἀοιδόν.

Mercurius prior ipse chelyn facit arte canoram.

Lembus. *A lembi forma*] quæ formam habet lembi, nauiculæ breuis & celerrimæ, cuius inuentionem Cyrenensibus tribuit Plinius lib. 7. Vide Lazarũ Bayfium, de re nauali.

Halieutica fertur.] Id est, piscatoria, propter similitudinem, quam habet cum *Halieuticum opus.* scapha piscatoria. Hinc Halieuticũ opus, in quo de piscibus tractatur: ἁλιεὺς enim piscatorem sonat, & ἁλιεύω, piscor. Halieuticon opusculum scripsit Ouidius, quid tamen plerique viri docti Lucano tribuũt, Lilius Gregorius in opusculo de nauigijs sic ait: Halias est nauis maritima, apud Græcos notissima, ab ipso, vt liquet, mari appellata, scapha scilicet. Sunt qui eandem cum piscatoria faciãt, hoc est, ἁλιευτικὸν πλοῖον, certè & à nostris piscatoribus dicitur. In hoc genere reponuntur cymbæ, scaphæ, horiæ, lenunculi, &c. De Halieuticis quædam habet Plinius, lib. 32. cap. 2. Existimo autem hic fieri allusionem ex verbo Græco ad Tuscum, siquidem Tusci illud instrumentum vocant Liuto, veluti à Græco ἁλιεύω, deriuantes. Pignorius iudicat Italos vocare citharam Liuto, non modò à forma, sed etiam à nomine Lembi, quem Ligures etiam nunc Leudo, siue Leuto appellant. Hinc falsus videtur Volaterranus in etymo, qui lib. 35. Philologiæ hæc habet: Leutum vocant fortasse a leuore, & loco plectri penna percutitur. In quo excelluit Petrus Bonus Ferrariensis. Pulsatur & digitis, inuento nostra ætate Stephani Hispani aulici Ferdinandi Siciliæ Regis, excellentissimi Lyristæ. Antonius etiam Rota Patauinus (vt scribit Scardeonius) pulsando Liutum, in Italia, eruditorum iudicio, vix parem habuit. *Lyristæ excellentes.*

Vendicat & propriam, &c.] Vendicet sibi propriam quantumuis, inuentionem tamen Græcis debet. Sed tamen Italos id sibi vendicare suspicor, quòd apud eos lyræ vsus sit frequens habitus. Non erit incommodum repetere, quæ de Musicæ prima inuentione collegit Polydorus Virgil. lib. 1. cap. 15. Quapropter inquit Alciatus: Hoc instrumentum, cuius Itali sunt inuentores (malim perfectores) ad te mitto, & non aliud, quia Itali Principes coeunt in fœdera. *Lyra inuentio.*

Accipe Dux.] Ausculta, quid hoc symbolo velim.

Nostrum munus.] Monitum, consilium.

Quo noua, &c.] Historias Italicorum bellorum & fœderum tibi compares ex Guicciardino, & alijs permultis. P. Iouius lib. 15. Historiarum: Interea Maximilianus Sfortia, quum crebris rumoribus afferretur, maximum in Gallia exercitum cõparari, & Regem ipsum belli Ducem, superatis Alpibus in Italiam primo quoque tempore descensurum, commeatus, arma, equos, tormenta, atque omnis generis præsidia summo studio parare, pecunias singulis vrbibus imperare, munire arces, & Heluetios, cæterosq; socios Principes per legatos obnixè precari, ne se in tanto rerum discrimine deserere vellent.

Cum socijs.] Socius dicitur, qui pari consilio, spe & periculo rem aliquam cum altero aggreditur. Sic Romani socios appellabant, quos ita fœdere coniunctos habebant, vt belli & pacis essent participes. Sic quoq; inter negotiatores socij dicũtur, qui lucri damniq; cõmunionem inierunt. Cic. pro Q. Rosc. Qui socium fallit, in virorum bonorum numero non habendus. *Socius.*

Fœdera inire.] Pacta & fędera tribus mo

Fœdera tribus modis inita. dis comperimus veteres sancire cõsueuisse: verbis, vt iureiurando: Factis, vt mactatis victimis: manibus, vt his fidem obstringerent. Vnde tria apud eos erant rupti fœderis crimina: periurij, aræ violatæ, & fractæ fidei.

Difficile est, nisi docto, &c.] Immò difficilius est imperio Principi tenere imperium, totq; hominum formis moderari. Ideo Persius. Sat. 4. Neronem increpat. Et Stratonicus citharœdus Regi Ptolemæo pertinacius secum de arte canendi disputanti respondit: Ἕτερον ἐστίν, ὦ βασιλεῦ σκῆπτρον, ἕτερον δὲ πλῆκτρον. id est: *Aliud est, ò Rex sceptrum, aliud plectrum,*

Vnaque si fuerit non bene tenta fides.] Nisi coerceantur improbi & scelarati: Id enim omne ἀλληγορικῶς accipiẽdum. *Fides.* Fides autem (inquit Sextus Põpeius lib. 6.) genus citharæ, sic dictæ, quòd tantum inter se chordæ eius, quantum inter homines fides concordet. Virg. 6. Æneid.

Threijcia fretus cithara, fidibusq; canoris.

Non tamen temere repertias numero singulari, nisi apud Poetas, eius diminutiuum est, fidicula.

Ruptaue] Si intereat, aut etiam è medio tollatur aliquis pacti æ necessarius ciuis. Addam hoc loco illud pro Alciato; video enim eum posse reprehendi, quod sententiam à fine Pentametri vsq; ad partem sequentis Hexametri protraxerit in illis verbis:

Vnaq; si fuerit non bene tenta fides,
Ruptaue.

Quod idem in primo distìcho fecit, vbi principium primi Hexametri reddendum est principio Hexametri sequentis intercedente Pentametro. *Excusatio Autoris.* Sed facilè Alciatum nostrum excusare possumus. præterquam enim quod hoc apud Græcos sit frequentissimum, Latinorum quoq, testimonio defenditur. Ouidius. 1. Fastor.

Vtq; dies incerta sacris, sic tempore certo,
Seminibus iactis est vbi fœtus ager.
State coronati plenum ad præsepe iuuenci.

Idem lib. 2. Fastor.

Fortè fuit Nais Lar nomine: prima sed illi
Dicta bis antiquum syllaba nomen erat
Ex vitio positum.

Quod idem etiam apud Horatium in strophis Sapphici, obseruare licet. lib. 1. Carm Ode 1.

Neue te nostris vitijs iniquum
Ocyor aura
Tollat.

Idem lib. 2. Ode 16.

Mugiunt vaccæ, tibi tollit hinnitum
Apta quadrigis equa; te bis Afro
Murice tinctæ
Vestiunt lanæ.

Perit omnis gratia,] Concentus, decorem, suauitas, Allegoricè, Reipub. modus & pulchritudo abit in nihilum.

Concha] Lyræ, testudinis. Ex concha enim lyram primus construxit Mercurius, vt refert Lucianus in dialogo Apollinis & Vulcani, siquidem cùm testudinem mortuam ad ripas Nili inuenisset, brachia adaptauit, ac iugum induxit, calamos postea agglutinans, ac fundo quodam subiecto, nouem deinde chordas super calamis, tanquam ansulis intendens, iucundum quid modulatus est. *Testudo quomodo inuenta.*

Sic Itali proceres.] Principes, primores Italiæ.

Est procerum verè procerum corpus habere.

Coeunt in fœdera] Nota synonyma. Coire in fędera, antè, Fœdera inire: Dicitur etiam Ferire fędera Cicero pro domo sua: Fœdera feriebantur pecuniarũ, Virg.

—— Haud sit mora, Tharcon
Iungit opes, fœdusq; ferit.

Nil est quod timeas, si tibi cõstet amor.] Φίσις admodum efficax, planèque ijs necessaria, qui suum imperium volunt esse stabile & permanẽt. Sic Isocr. ad Nicoclẽ: φυλακὴν ἀσφαλεστάτην ἡγοῦ σώματος εἶναι τήν τε τῶν φίλων ἀρετήν, καὶ τὴν τῶν πολιτῶν εὔνοιαν, καὶ τὴν σαυτοῦ φρόνησιν. διὰ γὰρ τούτων καὶ κτᾶσθαι καὶ διασώζειν τὰς τυραννίδας μάλιστ' ἄν τις δύναιτο. Et Claudian.

Non sic excubiæ, non circumstantia pila,
Vt tutatur amor,

At si aliquid desciscat] Discordet, deficiant, si aliquis factiones concitet, aut se desertorum præbeat.

Vti plerumq́ videmus.] Vix enim vlla tam sancta societatis, quæ non habeat suũ Iudam.

In nihilum soluitur] Antea dixerat, *Perit omnis gratia.*

Harmonia.] Fidium concordia & concentus, ab ἁρμόζω, compto: Plutarchus in libello de vita Homeri, explanans allegoricè Martis & Veneris adulterium, sic concludit: Hinc fiet planum, quod

quod & ab alijs poetis dictum est, ex Martis atq; Veneris concubitu natam esse Harmoniam, ex contrarijs videlicet, graui & acuto, pugnantibus inter se proportione debita siue apta. De Harmonia vide Natalem Comitem Mythol. lib. 9. cap. 4. Fab. c. 10. lib. 1. Instit. Orator. & Macrob. 1. Saturn. cap. 6. Laudatur Iustiniano, Nouella constit. 8. καλλίστη καὶ σύμφωνος τῶν τε ἀρχόντων καὶ τῶν ἀρχομένων ἁρμονία. qua soluta sequitur ἀταξία & perturbatio omnium Reipub. ordinum.

IV. SED audiamus nunc, quænam documenta lyra nobis cum suo concentu præbeat.

1. Inter cęteras huius symboli significationes, mihi placet admodum ea, qua ratio, qua mens, qua iudicium, & recti perspicientia intelligitur. Sic enim plerique optimi scriptores (inter quos principatum quendam sibi suo iure Cicero vendicat) concordiam à corde deflectunt: cor enim animus videtur, cò quòd in corde sit animi principatus: vnde concordes, vecordes, & excordes denominantur. Alij concordiam à chorda deriuari malunt, quòd variæ chordæ cantum vnum faciant. Iam verò quia studiorum consensus atq; similitudo amorem pariat, Platoni lyra consecratur, & annumeratur inter ea, quæ sūt amoris monimenta. Cùm enim in se lyra suauitatem Musicam contineat, non malè videtur habere quendam cum Venere, Amore, Gratijs similitudinem: quippe quæ blando ad se homines illicio pertrahat. Cęterùm ea sedati animi iucunda grataque imago, imò verò laborum, studiorum & perturbationum dulce lenimen, bellè fuit institutis Lacedæmoniorū expressa, apud quos erat sollenne, vt ad lyræ, aut tibæ, vt alij volunt, sonum aciem instruerent: & Achiles non alias ratione furibundum animum sedabat, quàm lyræ modulis, vt planè mihi Hieroglyphicum istud mirabile esse videatur.

Cōcordia vnde dicta.

2. Huc lubens conferrem, quæ de lyra retulit Stobæus ex Euryphamo Pythagoreo, cap. περὶ ἐυδαιμονίας. quo loco humanam vitam cum lyra non inconcinnè confert. Sed ne longior sim æquo, lectorem ad Pierium ablego, Hieroglyph. lib. 47. qui hac de re abundè suppeditat.

Lyra vitæ humanæ symbolū.

3. Addo huc, quę Diogenes Pythagoreus disputat apud eundem Stobæum, cap. περὶ βασιλείας, Regis esse munus vt Rempubl. lyrę instar moderetur: nempe, vbi prius sibi ipsi imperarit ex præscripto legis: quippe qui nosse debeat populi, quem sibi commissum habeat harmoniam & cōcentum, ad eam legem sibi accommodandam esse.

Regū nomina.

4. Discant præterea hinc Principes, qua ratione amore potiùs & beneuolentia subditos gubernare, quā vi & armis debeant; siquidem constans pax, indubitata fides, prompta obedientia, non alia claui melius ad harmoniam tēditur, quam amore. Pręclarè Agesilaus, cum rogaretur cur Sparta non cingeretur mœnibus: ciues armatos, & inter se cōsentientes, satis esse ad vrbis præsidium, respondit. Dicebat etiam ciuitatem non saxis, aut vallis, sed incolarum virtute muniri, quos nimirum si iungat concordia, nullus potest firmior esse murus. Ad id respexit Cicero 2. Philip. Nonne igitur millies perire est melius, quā in sua ciuitate sine armorum pręsidio non posse viuere? Sed nullum est illud, mihi crede, præsidium: charitate & beneuolentia septum oportet esse, non armis. Plutarch ἐν πολιτικοῖς παραγγέλμασι, nihil commendatius esse viro ciuili ait, quàm vt suos ciues amicitia mutua, concordiaque deuinciat, litium & discordiarum occasionem omnem tollat. λείπεται δὴ τῷ πολιτικῷ μόνον ἐκ τῶν ὑποκειμένων ἔργων, ὃ μηδενὸς ἔλαττόν ἐστι τῶν ἀγαθῶν, ὁμόνοιαν ἐμποιεῖν καὶ φιλίαν πρὸς ἀλλήλους ἀεὶ τοῖς συνοικοῦσιν, ἔριδας δὲ καὶ διχοφροσύνας καὶ δυσμένειαν ἐξαίρειν ἁπάσας, &c. Nec verò aspernanda vox est Agasiclis, qui rogatus, qua ratione Princeps tutus haberi absque stipatoribus & satellitio posset: Si subditis ita imperaret, vt pater liberis. Quid enim Periandri vel Antigoni præclara huc responsa conferam? Horum enim alter dictitabat, summa ope nitendum esse ijs, qui tutò regnare vellent, vt beneuolentia potiùs quàm armis stiparentur: alter, amicis suadentibus, vt si Athenas caperet, firmis & validis eam præsidij muniret, rectissimè dixit, nullum imperij firmius & stabilius esse præsidium, quàm ciuium beneuolentiam. Idemq; penè Synesius: εὔνοια μόνη καὶ μάλιστα βασιλέως ἐστὶν ἰσχυρὸν φυλακτήριον. Nec verò mihi temperare possum, quin adijciam istuc ex Arato Plutarch.

Optima Principis custodia amor.

ch. Veram ac ſtabilem ciuium beneuolentiam, optimam eſſe Principis cuſtodiam: οὐδὲν οἷον ἀληθινὴ καὶ βέβαιος εὔνοια φυλακτήριον ἀνδρὸς ἄρχοντος. Graſſatores enim & latrones ſeſe tutãtur præcipitijs & rupibus, quantum poſſunt: Regi autẽ nihil fide & beneuolentia ſuorum firmius aut munitius eſſe vnquam poteſt. Pulcher locus apud Plin. Panegyrico, vbi confert ſecuritatem ſub Traiano cum Domitiani meticuloſo, & impotenti imperio: Quanto (ait) nunc tutior, quanto ſecurior eadem domus, poſtquam eius non crudelitatis, ſed amoris excubij, non ſolitudine & clauſtris, ſed ciuium celebritate defenditur? Et quid ergo? diſcimus exprimento, fidiſſimam eſſe cuſtodiam principis, ipſius innocentiam. Hęc arx inacceſſa, hoc inexpugnabile munimentũ munimento non egere. Fruſtrà ſe terrore ſuccinxerit, qui ſeptus charitate non fuerit: armis enim arma irritantur. Hæc Plinius grauiſſime, vt ferè omnia. Memineram alioqui ex Volcatio Gallicano in Auidio Caſſio, bonos principes illęſos: contrà iure occiſos tyrannos fermè omnes, tradit Ælian. var. hiſt. Occurrebat illud principis cordati ex Plutarcho, regum Apophthegmatis: deuictis Græcis, cùm quidam ipſi conſulerent, vt præſidijs vrbes contineret: *Malim*, inquit, *diu benignus, quàm breui tempore dominus appellari*, id eſt, μᾶλλον πολὺν χρόνον ἐθέλειν χρηστὸς, ἢ δεσπότης ὀλίγον καλεῖσθαι. Sed hæc pluſquam ſatis.

Silentium.

EMBLEMA XI.

CVM tacet, haud quicquam differt ſapientibus amens:
Stultitiæ eſt index linguaq; voxq; ſua.

Ergo premat labias, digitoq; silentia signet,
Et sese Pharium vertat in Harpocratem.

COMMENTARII.

I. SEDEAT grauis vir, habitu Philosophico indutus, inter mutos suos magistros libros, qui indice digito silentium signando, labia comprimat, non ad nares porrigat, vt in hac figura apparet.

II. *Lingua vsus.* BOLVM carnis intra fauces claudimus spongiosum, flexibilem, saliuæ & sputi receptaculum, qui aeris reciproci allisu, vallo dentium, & camera oris, ac fornice illo concauo obseptus, vocem stringit in articulos & format verba, vnde plectri nomē, & linguæ, à lingendo inditum, quia lingit, lambit, sorbet, & in fractione naturæ molam adiuuat, attenuando cibo & deglutiendo. Exigua portio & frustillum corporis, sed cuius functio sanè multiplex & varia. *Lingua animi index.* Quicquid concipit animus aut effingit, hoc interprete manifestat & eloquitur: si rabies ibi occulta, aut spuma bilis circum præcordia bulliens, hoc præcone detegitur, & cum asperitate quadam verborum emicat: si venetis lasciuiæ suscitentur illic carbones, & flagrare incipiant, per os egeruntur sermonis indicio, qui refertus amatoria leuitate, mollis, effœminatus libidinem spirans. Quem chartæ pictæ oblectant & versicolores, alueus, fritillus, tessera, lucta, palæstra, chorea, venatio, aucupium, lustrum, popina, culina, & talium aliquid, in ore habet frequēter, & testimonio linguæ prodit morsum animi. Cui deuotio & pietas cordi, producit in colloquium diuina tantum, & quæ cęlum aut sublimia sapiunt, non ludicra, non scurrilia, aut vanitate aliqua commixta. Distingui hominem à cæteris animantibus ratione & oratione nouimus: in ea velut in modulo species imprimuntur rerum, per hanc se diffundunt & communicant: illa matrix est imprægnata & grauida conceptis formis, hæc velut obstetrix, quæ parturientis succurrit, & fœtum liberat. Suffocatur in vtero rationis partus, nisi aperiat claustra, & educat aut soluat oratio. Si vitium in prole aut defectus, talis editur vtiq; deformis scilicet & monstrosus; impura enim cogitatio & flagitiosa plerumque in vocem erumpit similem. In cauernis terræ bituminatis aut nitrosis collecta aqua, non alio sapore per siphunculos aut tubos salit: nec cor malum, nisi mala & inquinata sordibus eructat. Si vappa in cado vinario aut corruptus liquor, per epistomium certè generosus, & qui Falerni aut Chij virtutem referat, elici nunquam poterit: qui sentina scatet fędissimorum affectuum, qui aspides nutrit & bufones in pectore, quomodo virtutum rosas aut lilia per orificium cordis progerminet, vel apiculas pariat, aut bombyces? Vix continget. Quemadmodum lepra tactus contagium spirat, & halitu inficit, ita voluntas praua, aut affectus per aculeum linguæ: scorpionis ictus non sic noxius aut viperæ: venenum est quidem sub labijs, sed per canalem gutturis ex radice vitæ, vbi primùm emergit. Index igitur mentis lingua, quæ si fræno regitur, sanam demonstrat; ęgrā, si effrænis & volubilis. *Lingua abusus.* Inuadere alios mordicus rabido cani similem, quæ tādem nota est pacati animi? Dissidiorum semina & causas belli spargere, fuliginem candori nominis oblinere, & inducere nubeculam lucenti famæ, effutire in vulgus quæ secreto commissa, superaddere auctarium crescenti mendacio, dissimulare veritatem & fucare, comminisci, fingere, dilatare quæ nusquam & nunquam, vouere diris, execrationibus ferire, allatrare cœli ter sanctum illud & adorandum Numen, periurijs assuescere, contestari falsa, detestari contraria, nōnè cloacam Auerni spirat talis mens, & Acherontęos puteos, & manifestat se indice lingua? quæ mordet, pungit, murmurat, gannit, vlulat, grunnit, stridet, strepit, sibilat, tonat, fulminat, tollit, deijcit, colligit, dissipat, vulnerat, sanat, quādo libet, aut quoties interior vis, aut motus dictat. Miraculi loco est, qui parcus in his, nec dictamen audit, aut vim sequitur, cohibito hoc naturæ plectro, & vincto ad imperium reginæ Prudentiæ, cuius iussu se moueat aut coerceat. Lubricitate seducimur interdum & agili flexu membri huius, elabitur enim vt anguilla solet aut murænula, capta etiam & compressa, è medijs digitis, & nocet priusqnam anima lenertat ratio: iaculum ante volat celeritate,

nec

nec impetus eius nisi ex vulnere iam facto cognoscitur: intercipi nequit dum in cursu est, & ab arcu mentis iam excussa: O stragem spiculi, quam improuisa es atque Euris citatior? Consultum sit vel hoc Emblemate, stipare arctius & munire vallo, quod natura ipsa circumdedit prouida periculi: quid illo firmius attendo hosti aut frangendo, si allidit ad hunc murum osseum & retunditur? Præiuit sapiens olim Harpocrates: imitemur, compescamus labra, & opponamus digitum nec reducamus nisi ad laudes Creatores & proximi commoda. Nam silentium autoritatis tantum & ornamenti obtinet, vt homini etiã imperito & indocto prudentiæ opinionem concilies, si garrulitatis vitium noueris cõprimere. Id expressit hic Alciatus ἐκ τοῦ παλλαδᾶ, 1. Anthologiæ Græcorum Epigrammatum: *Frangenda.* *Fons Emblematis.*

πᾶς τις ἀπαίδευτος φρονιμώτατός ἐστι σιωπῶν,
Τὸν λόγον ἐγκρύπτων ὡς πάθος αἰσχρότατον.

Dũ tacet indoctus, poterit cordatus haberi:
Is morbos animi namque tacendo tegit.

Sic vertit Sanctius:

Cũ tacet indoctus, poterit consultus haberi:
Si celet verbum turpe velut vitium.

Extat & alterum eiusdem Palladæ:

Ἡ μεγάλη παίδευσις ἐν ἀνθρώποισι σιωπή.
Μάρτυρα Πυθαγόραν τὸν σοφὸν αὐτὸν ἔχω.
Ὃς λαλεῖν εἰδὼς ἑτέρους ἐδίδασκε σιωπᾶν.
Φάρμακον ἡσυχίης ἐγκρατὲς εὑρόμενος.

Quod Thomas Morus sic vertit:

Rebus in humanis magna est doctrina tacere.
Testis erit sapiens hic mihi Pythagoras.
Nãpe loqui doctus reliquos docet ille tacere,
Magnum hoc ad requiem pharmacon inueniens.

Hoc etiam confirmant Hebræorum prouerbia: *Stultus*, inquit Salomon *si tacuerit, sapiens reputabitur; & si compresserit labia sua, intelligens.* Sed de silentio mox latiùs.

III. *CVM tacet, &c.*] Nullum videtur inter sapientem doctumve, & insipientem vel indoctum discrimen, si vterq; tacuerit.

Amens] ἄνους, qui mente est minuta, vel qui à mente descendit. Varro. Hic pro stulto, vel qui non malè Abderologus dici potest, id est, stulta loquens, quiq; nihil nisi nęnias nugasq; meras effutiat. Vide prouerb. *Abderetica mens.* & Cœl. Rhodig. lib. 30. c. 4. *Amens.*

Stultitia est index etc.] Stultitiæ argumentum manifestissimum est lingua effrænata; interpres est enim mentis & consilij. Seneca ad Serenum, cap. 11. Vt quisq; contemptissimus, & vt maximè ludibrio est, ita solutissimæ linguæ est. Nam vt corpore tenues, veste se dilatant: sic qui ingenij aut sapientiæ inopes, diffundunt se in verbis. Lipsius in notis ad Politic. Quid visurus sim, nescio; sed verbosos valde, & vna sapientes nondum ego vidi.

Ergo premat] Tacendi artem modumque teneat. Apparet ad id Iuuenalis Satyr. 10. allusisse:

--- digito compesce labellum.

Labias] Plutarchus 8. Symposiacon. problem. 6. Labra, quod ijs cibus capiatur, appellationem sortita esse vult. i. λαμβάνειν τὴν βορὰν. Sed id fortè nihil ad rem, vt pluribus disputare, an labia, vel labias sit legendum, neque enim me mouet Gellius & Apuleius, qui labias vsurpant in voce fęminina. Gellius quidem lib. 10. Noctium, c. 4. bis vsurpauit labias in fęminino. Et Macrob. 2. Saturn. c. 2. citat quosdam versiculos, in quibus est. *Cucurrit ad labias mihi.* Sanè Apuleius lib. 2. De asino aureo: Ecce, inquit, nasus integer, incolumes oculi, saluæ aures, illibatæ labiæ, mentum solidum. Idem lib. 3. dixit, *labias pendulas.* Lib. 10. Contorta in modum linguæ extrema labia grandissimum calicem vno haustu perhausi: hic enim *labia extrema*, est sextus casus. Eodem: Labias modicas ambrosio rore purpurantes suauiari. Plautus in Sticho: *Labra vnde dicta.*

Age tibicen, quando bibisti, refer ad labias tibias.

At quid opus pluribus? Certè labias, & labia citra differentiam veteres dicebant: quanquam Donatus ad Eunuchum distinxerit, non aptè profectò, vt labra, superiora; labia, inferiora sint; & virorum labra, mulierum labia, & labias asinorum: quod an verum vnquam fuerit, cæteris relinquo diuinandum. *Labia & Labias.*

Digitoq; silentia signet.] Alludit ad illud Ouid. ex Metam. 11.

Quiq; premit vocẽ, digitoq; silentia suadet.

Martianus Capella lib. 1. Verum quidam redimitus puer ad os compresso digito salutari, silentium componebat. Et Apuleius lib. 1. De asin. aur. At ille digitum à pollice proximum ori suo admouens, & in stuporem attonitus: Tace, tace, inquit, &c. Respexit autem ad id, quod de simulachro Serapidis auctores referunt, cui præpositus erat silentij Deus Harpocrates, digito labia comprimens, aut Angerona ore sera obsignato. D. August. De ciuit. 18. cap. 5. Plin. lib. 3. c. 5. Macrob. 1. Sat. cap. 10. Gyrald. Syntagm. 1. Huc quoq; spectat illud Græcum Epigramma 1. Antholog. quod monet indecentium verborũ linguę sigillum esse imponendum: meliorem namq; esse verborum, quàm possessionum custodiam. Id autem est huiusmodi:

Serapidi præpositus Harpocrates.

Α᾽ρρήτων ἐπέων γλώσσῃ σφρηγὶς ἐπικείσθω.
Κρείσσων γὰρ μύθων, ἢ κτεάνων φυλακή. id est:

In verbis linguæ imponantur claustra tacendis:
Præstat enim linguam, q̃ modereris opes.

Pharium] id est, Ægyptium: sumpta denominatione ab insula Ægypti Pharo, prope Alexandriam, in qua ille natus creditur. Plin. lib. 5. & 13. cap. 11. Homer. 4. Odyss. In ea turris est ingens, in cuius summitate ignis fieri solebat, qui nauigantibus de nocte præluceret: ab huius similitudine, cæteræ quoque speculæ in similem vsum constructæ, Phari appellatæ sunt.

Pharos.

Phari. quid.

Vertat in Harpocratem.] Apud Catullum reperitur formula hæc loquendi prouerbialis: *Patruum reddidit Harpocratem:* pro eo, quod est, imponere silentium. Idẽque dixit: *Et factuum me esse puta Harpocratem:* id est, omnino taciturnũ & silentẽ. Harpocrates Deus Aegyptiorum, silentij præses, cuius simulacrum in sacris Isidis & Osiridis, vel Serapidis fuit positum, digito ori admoto comprimens labia, vt silẽtij omnes admoneret. Verba Plutarchi sunt ex disputatione de Iside & Osiride: τὸν ἁρποκράτην οὔτε θεὸν ἀτελῆ καὶ νήπιον, οὔτε χεδροπῶν τινὰ νομιστέον, ἀλλὰ τοῦ περὶ θεῶν ἐν ἀνθρώποις λόγου νεαροῦ καὶ ἀτελοῦς καὶ ἀδιαρθρώτου προστάτην καὶ σωφρονιστήν. διὸ τῷ στόματι τὸν δάκτυλον ἔχει προσκείμενον, ἐχεμυθίας καὶ σιωπῆς σύμβολον. ἐν τῷ μεσορὴ μηνὶ τῶν χεδροπῶν ἐπιφέροντες λέγουσιν· γλῶσσα τύχη, γλῶσσα δαίμων. i. Harpocrates non est habendus Deus imperfectus, aut etiam infans, vel certè qui leguminibus præficiatur, sed præses atq; censor aliquis nouæ, imperfectæ et incompositæ hominum de Dijs sententiæ. Itaq; et digitum ori admotum habet, quod signum præ se fert taciturnitatis et silentij: proinde qui mensa Mesore offerunt ei legumina, dicere solent: Lingua fortuna, lingua genius. Idem dictus est & Sigalion, à verbo σιγάω, quod significat *tacere*. Vnde Ausonius ad Paulinum:

Reddere, et facere Harpocratẽ, quid.

Harpocrates.

Sigalion.

Tu velut Oebalijs habites taciturnus Amyclis.
Aut tua Sigalion Ægyptius oscula signet.

Vide adagium, *Reddidit Harpocratem.* Politian. in Misc. c. 83. & alios. Hęc hactenus, sed nondum satis si studiosorum desiderio volumus obsecundare. Addamus itaq; nonnulla licet. Harpocratis sigillum in annulis solitum gestari à quibusdam ex veteribus, testes sunt longè multi, summéque auctorem laudant Plinium: in causa autem fuisse putant, vti silentij fides indicaretur. Qua ratione Alexãdrum Magnum existimo cùm epistolam quãdam matris Olympiadis, conuitijs plenam aduersus Antipatri nomen, vnà cum Hephestione legeret, tractum è digito annulum, ori illius appressit, tacitè quidem & amicè, sed reipsa tamen silentium imperans. Quod mihi vltrò reuocat in memoriam Titi Liuij imaginem à Patauinis supra Prætorij fores positam: habet enim ori appressum digitum, cuius gestus causas multi multas afferunt, sed qui ex alijs doctiores videri possunt, coniiciunt id ea cõfictum ratione, quòd is scribendo adeò multa sit cõplexus, vt scriptoribus alijs silentium videatur indixisse. Sed id ego quidem malim ad singularem hominis tum sapientiam, tum modestiam conuertere, vt qui multa scribendo, longè plura in hominum animos cogitanda infuderit, deque Romana origine ea nõ minùs prudenter, quàm scitè & verecundè tradiderit, quæ sine fabularum permistione dici nequaquam poterant: vel quæ si litterarum monumentis credita extitissent, non parum de dignitate & admiratione huius imperij, deque nomine populi rerum domini detraxissent. Attigimus nonnulla de Angerona, cuius effigies ore fuit obsignato apud Romanos, vt silendum innueret, in cuius tutela vrbs esset; quòdque

Harpocratis sigillum in annulis.

Angerona.

illi

illi proprium nomen: ea nimirum superstitione capti, ne Dij tutelares sacris quibusdam auocarentur. Et ea certè causa necatum Valerium Soranũ legimus, quòd arcanum istud fuisset propalare ausus: Nullus enim est in litteris adeò mediocriter versatus, quin sciat ex veterum scriptis, Romanæ vrbis duo fuisse nomina, vnum apertum & vulgare Roma, à ῥώμη puella Troiana; vel à fortitudine; aut etiam à Romo, quem Romulum postea dixerunt: Alterum verò ignotum, sacris abditum, vel paucissimis cognitum, id nomen fuisse Anthusam didici. Plinius sic libro 3. capite 5. Cuius nomen alterum dicere arcanis cærimoniarum nefas habebatur. Iam verò quia Romani essent silentij tenacissimi, vtebantur prima huius verbi littera S, quæ tricliniorum foribus superponi erat solita, nimirum vt conuiuis silentium indiceretur, & ne fidos inter amicos esset, qui dicta foras eliminaret, vt Flaccus ad Torquatum cauet. Et hodie quoq; mos obtinuit, vt indice labijs opposito literam S, pronunciando, seu potiùs sibilando, silentium indicamus.

Roma vrbis nomina duo, imò verò tria. Politian. 1. Epist. 2. de origine ciuit. Florentinæ.

IV. DOCEMVR, quanta linguæ adhibenda sit custodia, siquidem ferè nihil distinguatur imperitus à docto, à circumspecto prudentique homine imprudens, si linguam cohibuerit. Diuinus ille Plato interrogatus, per quid cognoscerentur homines? respondit, homines & vasa figulina simili modo probari, hæc quidem ex sono, illos verò ex sermone facile cognosci. Eam ob rem facile est conijcere, cur quos Homerus, ingeniorum vertex, sapiẽtissimos effinxerit, eosdem & silentes ferè, aut certè pauciloquos esse voluerit. Nouerat enim silentium, & parcum sobriumque orationis vsum, specimen habere grauitatis: contraq; apud sapientes maximè, loquacitatem indicem esse stultitiæ. Neq; enim alio nomine Thersitem morionem vituperatione dignum arguit, quàm quòd loquax esset, quàm quòd obstreperus, importunè garrulus & seditiosus. Is enim non propriè loquitur, non verba facit, vt alij, sed tumultuatur: Θερσίτης μοῦνος ἀμετροεπὴς ἐκολῴα. Nestori consultissimo seni tribuit orationem melle dulcius ab ore fluentem: τοῦ καὶ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδή. Menelao argutam illam quidem, & nunquam à re ducedentem breuiloquentiam: παῦρα μὲν, ἀλλὰ μάλα λιγέως, ἐπεὶ οὐ πολύμυθος. Vlyssi grandem & vehementem, sed diu tamen cogitabundum facit, antequàm loqui incipiat. Rectissimè dictum est à quodam ex veteribus, loquendi magistros nos habere homines, tacendi verò Deos. Proinde laudatur ἐχεμυθία Pythagorica, & Spartanus ille Lycurgus, qui suos à pueris silentio initiari voluit. Notum est adagium Græcorum. *Tutum silentij præmium*: & illud Simonidis, Locutum fuisse pœnituit, tacuisse verò nunquam: quod alij Xenocrati tribuunt. Nec enim omnes ea præditi sunt virtute, qua Cato, quem Cicero dicit, nullum vnquam emisisse verbum, quod emissum doleret. Succurrit Zeuxidis pictoris ad Principem Megabizũ sermo. Is enim Princeps cum, animi causa, in pictoris officinam descendisset, & vnà cum suis de arte pingendi disputare ad ostentationem auderet: Cùm primùm huc venisti (inquit Zeuxis) & linguam continuisti, pueri mei nescio quid de te magni sibi pollicebantur, quippè qui tuum cultum, tuamq; purpuram obseruarent: sed vbi de arte, quam non tenes, loqui cœpisti, te continuò vt ridiculũ hominem esse putarunt. Quidam captiuus cùm duceretur ad Antiochum regem, qui hominem comitabantur, iubebant esse præsenti animo, experturum fortasse regis clementiam, vbi ad eius oculos peruenisset: Nulla ergo mihi spes, inquit alludens ad luscum regẽ, qui iocus intempestiuè iactus homini fuit exitiosus. Meritò apud Pindarum celebratur Thebanus Epaminõdas, qui quam quam multa sciret, pauca tamen loquebatur. Et certè frequenter vsuvenit, vt qui plus habeant pectoris, vt ita dicam, id est, in quibus & eruditio & prudentia maior, ij minus habeant linguæ. Demaratus cùm in consessu quodam sileret, rogatus an id faceret stultitia, an sermonis inopia? Atqui, inquit, stultus nunquam tacere potest. Non possum transire absque piaculo auream Zenonis vocem, qui Athenis exceptus à quodam Principe, vnà cum regijs oratoribus (quod ille sciret eos eruditis sermonibus oblectari, curauit & quosdam Philosophos arcessere) solus nihil dicebat. Itaq; comiter à legatis appellatus: De te verò, Zeno (inquiunt illi) quidnam sumus nostro Principi renunciaturi? Ni-

Prudẽtes pauciloqui.

Thersites Homericus.

Nestor eloquens.

Menelai oratio concisa.

Vlyssis oratio vehemens.

Megabizus reprehensus à Zeuxide.

Iocus intẽpestiuus.

Laus Epaminondæ.

Demaratus.

Zeno silex inter pocula taciturnus.

hil, inquit, aliud, quàm Athenis esse senẽ, qui tacere sciat inter pocula. Quod non simpliciter dignum laude habitũ est: magnum enim est senem taciturnum esse, cùm ea ætas sit admodum garrula: fortasse maius, quod inter pocula, vbi non vno nomine ad loquendum homines prouocãtur: denique quòd Athenis, vrbe omnium loquacissima. Itaque olim dictum est in nescio quem, qui quamdiu siluit, tamdiu magnus & grauis habitus est: Philosophus hic videri poterat, si tacuisset. Pindarus Isthmiorũ 1. in Herodoti Thebani encomio, dicit: *ἦ μὰν πολλάκι καὶ τὸ σεσωπαμένον, εὐθυμίαν μείζω φέρει. Atque sæpenumero tacuisse non parum gratiæ attulit.* Idem in Nem. Od. 5. *καὶ τὸ σιγᾶν πολλάκις ἐστὶ σοφώτατον ἀνθρώπων νοῆσαι. Sæpenumero silere nouisse homini sapientissimum est.* Ad eundem omninò sensum occurrit ex Plutarcho id, in quo gloriatur vel in primis Ino Euripidea, nimirùm se scire *σιγᾶν θ' ὅπου δεῖ, καὶ λέγειν ἵν' ἀσφαλές.* Vnde Ecclesiastes 3. *Tempus*, inquit, *est tacendi, tempus item loquendi*: Prius dixit, *tacendi*; quia veritas prius tacendo discitur, & postea loquendo prædicatur. Plus enim quam ridiculum est, id docere velle, quod nondum didiceris. A quo vitio diligenter dehortans Salomõ: *Si est tibi intellectus, inquit, responde proximo. sin minus autẽ, sit manus super os tuũ, ne capiaris in verbo indisciplinato, et confundaris.* Eccles. 5. Igitur

Sic linguam frana recta rationis habena,
Ne te confundas si verba superflua fundas.

Digna profectò sunt, vt animis nostris perpetuò inscribantur illa Philosophorum præcepta, quibus monemur, vt veloces quidem ad audiendum simus & accurati, sic ad videndum quoq; ad credendum verò tardi, ad iudicandum tardiores etiam, ad loquendum verò tardissimi. Quia enim, vt Poeta nobilis dicebat, verba alata sunt & volantia, nulla vtique arte reuocari ea poterunt. *Verba alata.* Non desinam prius, quàm huc retulero pulcrum certè Pythagoræ Samij elogium, quod scriptum reliquit Apuleius 2. Floridorum, quandoquidem de silentij laude mihi verba facienti occurrat, quod aliquis ex veteribus longè ante dixerat, nullos certè fore sapientiæ fructus, nisi qui à radicibus silentij proficiscantur. Sic igitur hic noster Apul. Tot ille doctoribus eruditus (Pythagoram intellige ab Ægyptij, Chaldæis, Pherecide Syro, Anaximandro Milesio Epimenide Cretensi, alijsque multis edoctum) tot tamque multijugis comitibus disciplinarum toto orbe haustis, vir præsertim ingenio ingenti, ac profecto supra caput hominis animi augustior, primus philosophiæ nuncupator & creditor, nihil prius discipulos suos docuit quàm tacere: primaq; apud eum meditatio sapienti futuro linguam omnem coercere: verbaque, quæ volantia poetæ appellant, ea verba det tractis pinnis, intra murũ candentium dentium premere. Prorsus, inquam, hoc erat primum sapientiæ rudimentum, meditari condiscere: loquitari dediscere; &c. *Pythagoricum silentium.* *ἔπεα πτερόεντα. ἕρκος ὀδόντων.* Idem fuit Iamblici Pythagorei præceptum, *γλώσσης πρὸ τῶν ἄλλων κράτει, θεοῖς ἑπόμενος: linguam cohibe præ alijs omnibus, ad Deorum exemplum.* Idem sentit Hesiodus lib. 2 ἔργ.

Γλώσσης τοῖς θησαυρὸς ἐν ἀνθρώποισιν
ἄριστον
φειδωλῆς, πλείστη δὲ χάρις κατὰ μέτρον
ἰούσης.
εἰ δὲ κακὸν εἴποις, τάχα καὶ αὐτὸς μεῖ-
ζον ἀκούσῃς.
Lingua bonum eximium est homini, si pauca loquatur,
Siquis modum conseruet, inest tunc magna venustas.
Si probris laceres, lacerabèris illico peius.

Idem: *Parca lingua maximus thesaurus.* Cuius sententiam eleganter quidam expressit:

Optimus est hominum lingua thesaurus, et ingens
Gratia, quæ parcis mensurat singula verbis.

Zeno Citticus cùm vidisset adolescentem multa garrientem: Aures, inquit tuæ in linguam defluxere: submones adolescentis esse multa audire, loqui pauca. Idem dicebat ob id binas habemus aures, os vnicum, vt plura audiamus, loquamur paucissima. Id quod Muretus sic reddidit:

Vt nos pauca loqui, plura autem audire moneret.
Linguam vnam, natura duas dedit omnibus aures,

Sed ad id argumentum copiosè locupletandum, consultò repete quæ habet doctissimè congesta Plutarch. commentario De garrulitate, & tractatu de Iside & Osiride: quo loco docet, quid olim Harpocrates

Ita apud Ægyptios mysterij habuerit. De silētij vtilitate præterea vide Gellium lib. 11. cap. 10. Plin. 3. cap. 5. & 28. cap. 6. Prouerbium, *Tutum silentij præmium*. At ne de silentio ipso nimis verbosus sim, iā-iam silebo, vbi priùs hoc vnum imprimā, semper esse tacendum, nisi cum taciturnitas noceat ipso Salomone docēte, Prouerb. 21. *Qui custodit os suum, et linguam suā, custodit ab angustijs animam suam*. Et

Proximus ille Deo, qui scit ratione tacere.

Non vulganda consilia.

EMBLEMA XII.

LIMINE quod cæco, obscura & caligine monstrum
Gnosiacis clausit Dædalus in latebris,
Depictum Romana phalanx in prælia gestat,
Semiuiroq; nitent signa superba boue:
Nosq; monent, debere Ducem secreta latere
Consilia: auctori cognita techna nocet.

COMMENTARII.

1. DEPINGITVR signum militare Romanorum, aquila scilicet, laureata, expansis alis, volanti similis in sacello quodam seu tabernaculo collocata, hastæque imposita, cuius ima pars præpilata est, & terræ infixa. In ædicula autem illa,

imago est Minotauri, bouis nimirum humana facie, promissa barba præditi. Hanc elegantem picturam Dn. Pignorio debemus, in ceteris enim editionibus omnibus, pro Minotauro Centaurus videtur expressus, & in ea vexilli specie, quam veteres nusquam agnouisse testatur. Porrò qui de imagine Minotauri plura volunt, ablegantur ad Dialogos A. Augustini Archiepiscoui Tarraconensis, qui Alciatum præceptorem ita proximè premit, vt non secundus, sed alter ab illo sit. An verò in eadem ædicula cum aquila effigiebantur cætera signa priscis vsitata, vt Lupi, Minotauri, Equi, Apri, dubium me reddit locus Plinij, quem habet lib. 10. cap. 4. vbi aliquando aquilam solam exercitum comitatam, relictis in castris cæteris signis, lego. Sed hæc παρέργως. Hæc Minotauri imago reuocat mihi in memoriam nummum quendam, quem mihi aliquando Bolzani ostendit Generosus Dn. Marcus Sitticus Baro è VVolckenstien &c. qui inter cæteros aureos, argenteos, æreos nummos (quorum ille antiquitatis amore, tantum congessit numerum, vt iustum iumenti onus exæquare possit) protulit quendã, cuius ignotum metallum, colore enim cuprum æmulatur, sed duritie etiam marmor vincere videtur: in hoc effigies apparet semiequi, pedibus solum anterioribus, collo iubato, auriculis equinis, & facie humana, vti hic in Minotauro videre est; litteras in circũferentia vetustas exedit. Quænam hæc sit figura, ego anceps, lubens alios audiam. Quoad epigraphen, hanc generaliorem cẽset Sanctius, quàm pro Emblematis sensu: Nam dicẽdum fuerat, *Non vulganda consilia ducum*. Sed nodum in scirpo.

II. *Fons Emblematis.* DESVMPTVM videtur hoc Emblema ex lib. 11. Sexti Pompei Festi, dictione *Minotaurus*, cuius hæc sunt verba: Minotauri effigies inter signa militaria est, quoniam non minus occulta esse debent consilia ducum, quàm fuit domicilium eius, labyrinthus. Minotaurus putatur esse genitus, cùm Pasiphae Minois regis vxor dicitur concubuisse cum Tauro. Sed affirmant alij Taurum fuisse nomẽ adulteri. Idem & ex Vegetio 3. de re militari, cap. 6. haberi potest: Tutissimum, inquit ille, in expeditionibus creditur facienda nesciri. Ob hoc veteres Minotauri signum in legionibus habuerunt; vt quemadmodum ille in intimo & secretissimo labyrintho abditus perhibetur: ita ducis cõsilium semper esset occultum. Hęc ille. Hinc sapiens Imperator Q. Cæcilius Metellus Macedonicus, percunctantibus Tribunis, quonam exercitum huc illuc agitaret? Si putarem, inquit, tunicam meam meorum consiliorum esse consciam, eam actu tum exuerem, combureremq; Quod argutum responsum extollitur etiam à Crinito lib. 19. cap. 7. Et Antigonus Macedonum Rex Philippo filio multis præsentibus interroganti, ac dicenti: Quando castra mouebimus? Nihil aliud respondit, quam, Num metuis, ne solus tubam non audias? Notans adolescentis imperitiam, qui de hoc patrem multis audientibus percontaretur, cum in bello maximè celanda sint cõsilia principum. Hæc quidem bellè dici putat Lipsius, sed vnde rusticulis illis Romanis Minotaurus, & fabella hæc innotuerit, dubitat. *Lipsij coniectura.* Vnde veretur, ne non Minotaurus, sed Taurus fuerit, robustum ac ferox animal, atq; aptum pugnæ, & bellicosis viris maximè congruum, propter ingenium dimicationem amplectens: sparsa siquidem in altum arena, eoq; stimulo ardescẽs de imperio certat, cornibus in procinctu manentibus dum aduersarius accinctus duello, vt explicat Simon Forcatulus lib. 6. de Gallor. imp. & Philos. De signis militaribus pulchra habes apud Robertum Valturium de re militari lib. 10. Ioan. Antonium Valtrinum. lib. 3. cap. 9. de re militari Romanorum, & apud Guidonem Pancirollum, eiusq; doctissimum scholiasten, & alios.

III. *Labyrinthus.* *LIMINE quod cæco &c.*] Descriptio periphrastica labyrinthi, in quo reclusus fuit Minotaurus. Est autem labyrinthus Isidoro lib. 15. c. 2. perplexum parietibus ædificium. Ouidio multiplex domus, cæca tecta, & limina flexu ducta

----- *in errorem variarum ambage viarũ.*

Virgilio,

Labor ille domus, & inextricabilis error.

Horum quatuor celebrantur ita constructi, vt dissoluere eos nec vlla quidem sæcula possint. Primus Ægyptius, in cuius medio pro numero præfecturarum 37. erant aulæ, in quibus Ægypti præfecti sepeliebantur. *Ægyptius.* Viæ erant longæ, tortuosæ, & subterraneæ, quæ ad domos illas perfossis cuniculis ducebant: cęterum adeo intricatæ,

catæ, vt qui has ingressus esset, inexplicabili errore duceretur, & exitum inuenire nequiret. Ideoq; labyrinthum appellabant. Portam habebat ex Pario marmore candidissimo. Fessus iam eundo cum quis ad viarum finem peruenisset, deferebatur ad porticum columnis de Porphyrite lapide conspicuam, quæ nonagenis gradibus ascendebatur. Inde perueniebatur in aulam siue cænaculum marmoreum, pulcherrimis simulacris & statuis ornatum: sed & viæ seu meatus illi erant marmorei, aut lapide polito fornicibus tecti, quędam etiam fores adapertæ eiusmodi edebant sonum, ac si tonitru intus terribile existeret. Contigua huic labyrintho erat pyramis ampla, latitudine quaqua versum quatuor iugera soli obtinens, altitudine octo: in qua Rex ille, qui labyrinthum istum fecerat, erat sepultus. Hinc vtiq; sumpsit Dędalus exemplar alterius labyrinthi, quem fecit in Creta, sed centesimam tantùm portionẽ eius imitatus, vt Herodotus, Plinius, & alij tradidere. Tertius fuit in Lemno. Quartum Porsena Hetruriæ Rex sepulchri causa sibi fecit. Gallica magnificẽtia externorum Regum vanitatem longè superante. Moles fuit sub vrbe Clusio, lapide quadrato, è quo sine lini glomere exitus non dabatur. Pyramidum in eo sitarum altitudinem M. Varronem puduit adijcere, fastigiatum opus aliàs describentem, & in summo orbem æneũ, ex quo excepta cathenulis tintinnabula vento agitata longè sonitus referebant, De labyrinthis plura vide apud Plin. lib. 10. c. 4. & lib. 36. cap. 13. Isidorum lib. 15. cap. 2. Chassaneum in catalogo gloriæ mundi, part. 12. consid. 75. Pomp. Melam lib. de situ orb. 1. c. 9.

Creticus. *In Lẽno.* *Italicus*

Minotaurus. *Monstrum*] Minotaurum intellige, qui fuit filius Pasiphaes, filiæ Solis, vxoris Minois regis Cretensis. Ea siquidem in nefandum amorem tauri delapsa fuit, adeoque exarsit, vt pateretur se includi ligneæ vaccæ, quo tauro illo potiretur. Ex quo concepit, & genuit horribile monstrum, formam habens partim hominis, partim tauri, Veneris monimenta nefandę. Minos autem Rex volens monstrum illud Minotauri ex oculis hominum occultare, Dędalum iussit labyrinthum extruere, ædificium obscurum, & inextricabilibus erroribus clausum; in quo Minotaurum abscondit. Historiam referunt Hygin. Fab. 49. Palephat. lib. 1. fabulos. narrat. Ouid. 8. Metam. Virgil. 6. Æneid. Diodor. lib. 5. Ouid. 2. De arte:

Dædalus occlusit cõceptum semine matris,
Semibouemq; virũ, semivirumq; bouem.

Plutarchus in vita Thesei asserit, ex Pasiphaes & Tauri, quã dux erat Regis Minois, adulterio conceptum fuisse Minotaurum. Monstra autem vocantur errores naturæ. Facit enim casus errorem in natura: sicut fortuna parit errorem in homine: vt cum bonus alioqui Grammaticus, tamen barbarismum vel solœcismum loquendo temerè facit. Physici monstra vocant ea corporè naturalia, quæ non habent iustum situm membrorum, neq; consuetam naturæ proportionem partium. *Mõstrum.*

Gnosiacis latebris] In clauso & obscuro carcere labyrinthi Cretensis. Gnosus, siue Cnosus, seu Cnossus, vrbs est Cretæ insulæ, olim Cerathus dicta, nunc Candida; quondam Minois regia. Vnde Gnosus, Gnosius, & Gnosiacus, adiectiua. *Gnosus.*

Dædalus] Dędalus (vt ex Chronicis Eusebij discitur) tempore Gedeonis Hebręorum ducis claruit. Atheniensis fuit, Mitionis filius, faber ingeniosissimus, cuius inuenta plurima narrat Plin. lib. 7. cap. 56. Visus est is simulacra fecisse sese mouẽtia. Labyrinthum in Creta fecit, in quem post occisum à Theseo Minotaurum, vnà cum Icaro filio inclusus est: vnde cum aufugisset, propter inscrutabilem fugam (vt ait Palęphatus) pennis auolasse existimatus est. De quo plura infra. *Dædalus.*

Romana Phalanx] Exercitus Romanus. φάλαγξ, agmen millitare, quo Macedones vtebantur, vt legione Romani. Liuius appellat cuneum & aciem militarem, connexione atq; testudine quadrata militum. Continebat phalanx octo millia armatorum. Verba Q. Curtij: Macedones Phalanges vocant peditum stabile agmen, vbi vir viro, armis arma conserta sunt. Idẽ lib. 3. Alexander phalãgem, qua nihil apud Macedonas validius erat, in fronte constituit. Non ignorandum, veteres lignis corynisq; id est, clauis depugnare consueuisse, quæ ratio militum phalangibus nominis causam præstitisse creditur, siquidem ligna vocantur phalangia. Argumento est, quod ex materia compactas substructiones etiam phalangas vocitamus: & quę nauibus subijciuntur hermata, id est, sustentacula, *Phalãx.*

Phalanx animal.

taenla, dicuntur item phalangia. Inde forsan phalaugia nuncupata, quæ è trabibus telas contexunt; animal est simile araneo, de quo Cœlius Rhodig. lib. 7. cap. 16. hanc narrat fabellam. Scribunt Græci, fuisse in Attica Phalanga quẽdam, cui foret Arachne soror: cùm verò ab Minerua hoplomachiam perdidicisset Phalanx, & telæ artificium Arachne, matrimonio se inuicẽ obstrinxere; indignata Dea, in reptile genus vtrumq; deformauit, quod à fœtu deuoretur suo. Ad digitos quin etiam vocem hanc reuocat Aristoteles: Nam qua flexus constat, condylus (inquit) appellatur; qua non flectitur, phalanx.

Phalanx internodium.

Semi viroq; boue] Alludit ad illud carmen Ouidij, quod supra retulimus ex 2. Artis:

Semibouemq́ virum, semivirumq́ bouem.

Qui quidem versiculus ex illis est, quos amici Ouidij ex ipsius operibus sublatos volebant. Qua de re extant verba Senecæ 2. Declamat. lib. in hunc modum: Rogatus aliquando ab amicis suis, vt tolleret tres versus, petiuit inuicem, vt tres exciperet, in quos illis nihil liceret. Conscripserunt illi quos tolli vellent secretò, hic quos tutos esse vellet: in vtrisque codicillis ijdem versus erant. Ex quibus primum fuisse narrabat Albinouanus Pedo, qui inter arbitros fuit:

Ouidij argutia.

Semibouemq́ virum, semivirumq́ bouem.

Secundum:

Egelidum Boream, egelidumq́ Notum.

Ex quo apparet summi ingenii viro nõ indicium defuisse ad compescẽdam licentiã carminum suorum, sed animum. Aiebat interim decentiorem esse faciem, in qua aliquis næuus esset. Hæc Seneca.

Signa superba] militaria signa, conspicua, in altum erecta.

Auctori cognita techna nocet] Consilium ducis de re dubia vel periculosa si detegatur ante tempus, nocet ei, qui detexerit. Τέχνη, ars, artificium; aliquando pro dolo, astutia, impostura, cauillatione, fraude artificiosa, offucia (vt inquit Plautus) quemadmodum Ars, apud Latinos, quale est illud: *Sic ars deluditur arte*. Vtuntur & Latini Græca dictione. Terent. in Eunucho: *Tam scio hanc techna à Parmenone profectam, quàm me viuere*. Et in Proverb. *Technam hanc in te struxisti*

Techna.

IV. EPIGRAPHE Emblematis satis manifestat, quidnam sibi velit Autor, nimirũ quod non minus occulta esse debẽant consilia Ducum & Principum, quàm fuerit olim domicilium Minotauri labyrinthus: idque vel maximè in bellicis expeditionibus obseruari debet. Vt enim momenti plurimum ad victoriam habet taciturnitas, ita sæpenumerò ingentes adfert calamitates linguæ intemperantia. Dion auctor est, Tiberium Cęsarem, cùm aliquando apud eum quispiam percõtaretur, quid causæ esset, cur sua consilia minimè committeret ijs, quibus tutò fidere poterat, respondisse: Aut nulli, aut paucis cognitum esse oportere Principis consilium. Hinc festiuè, vt omnia, Plautus in Milite:

Principũ cõsilia occultãda.

Nam bene consultum, inconsultum est, si inimicis sit vsui:
Neq; potest, quin, si id inimicis vsui est, obsit mihi.
Nam bonum cõsilium surripitur sæpissimè,
Si minus cum cura aut catalogo loquendi lectum id est:
Quippe si resciuerint inimici cõsiliũ tuũ,
Tuopte tibi consilio occludunt linguam, & constringunt manus.
Atq; eadem, quæ illis voluisti facere, faciunt tibi.

Siquidem reuelata & aperta consilia, non modo Rempub. totam, sed & ipsum haud rarò proditorem pessundabunt. Hoc enim modo iusiurandum illud, ne arcana panderet, violans, facilè suo ipsius indicio, & proprijs peribit armis. Non itaq; temerè hi, qui arduis negotijs præsunt, animi consultationes, neq; intimis etiam amicis committere debent. Etenim σύμβουλος ἱερὸν ἐςὶ χρῆμα. *Consultor res est sacra*: proinde non cuiuis communicanda Plutarch. περὶ πολυπραγμοσύνης. οἱ τὰ τῶν μειζόνων κακὰ ζητοῦντες, προαναλίσκουσι τοὺς γνώσεως ἑαυτούς. Qui potentiorũ mala inquirunt, sępè antè seipsos pessundant, quàm cognouerint quod quærebant. Etenim qui solis radios, & splendorem omnibus apertum diffusumque nolunt intueri, sed ad ipsum solem conuertunt oculorum aciem, excæcantur. Itaq; Philippides Comicus, cum Lysimachus ipsi dixisset, se velle de suis aliquid rebus impartiri: quid vis (inquit) ò Rex, modò ne quid piam arcani. Quę enim suauissima & visu pulcherrima Reges habent, ea liberè ostentari volunt, vt splendida conuiuia, opes, munificentiam:

Philippides Comicus apud Lysimachum.

etiam: si quid autem sit arcani, id quidem non est mouendum, neq; vel minimũ attingendum, &c. Nota est historia de Fulbio, cui pessimè cessit, quòd arcanum Principis Augusti Octauij credere vxori non dubitasset. Nam

Fuluio malè cessit ob detectũ principis arcanum.

Absq; graui nullus retegit secreta periclo,
Fœmineo, cum sit garrula lingua, gregi.

Nos Germani sic efferimus.

VVillstu vvas verschvvigens haben,
Soltdue es deinem vveibe sagen.
Das bleibt bey ihr also verschlossen,
Als vvasser in ein sib gegossen.

Scribit Q. Curtius lib. 4. de Alexandri rebus gestis, Persarum morem esse, vt arcana regum mira fide celent: vt non metus, neq; spes vocem eliciat, qua prodantur occulta; vetus enim disciplina Regum silentium vitæ periculo sanxerat. Linguam grauius castigari, quàm vllum probrum: nec magnam rem sustineri posse putant ab eo cui tacere graue sit, quod homini facillimum natura esse voluerit: hæc ille. Huc reponenda verba Cassiodori ex formula Notariorum, libro sexto Variarum: Non dubium est, ait, ornare subiectos Principis secretum, dum nullis ę i hauitur necessaria posse cõmitti, nisi qui fuerint fide magna solidati. Publicum est quidem omne quod agimus: sed multa nõ sunt ante sc.ẽda, nisi cum fuerint Deo auxiliante perfecta; quæ tanto plus debent occuli, quanto amplius desiderantur agnosci, Regis consilium solos decet scire grauissimos. Imitari debent armaria, quæ continent monumenta chartarum, vt quando ab ipsis aliqua instructio quæritur, tunc loquantur. Totum autem dissimulare debent, quasi scientes nesciant. Nam solicitis inquisitoribus sæpè & vultu proditur quod tacetur, &c. Leo imperator, lib. De bellico apparatu: In rebus (ait) occultis & abditis fideles adhibe tibi & temperantes viros, & taciturnos, & qui in sua non aliorum potestate sunt, cum secretę res istæ, vt secretiores fiant, minimè ad cognoscendum multitudine indigeant. Onosander lib. De optimo Imperatore, ca. De consilijs non euulgandis, scribit; Stulti inconsideratiq; esse, temerè in vulgus cõsiliũ promere, & multitudini arcanũ intempestiuè committere. Improbi n. & qui de Repub. malè sentiunt, eiusmodi obseruãt occasiones: quas nacti, in hostes cõfestim transfugiunt, cũ nunciũ

Cassiodorus.

allaturi, vnde sibi honores & præmia consequi posse rentur. Nec fuit vnquam vllis exercitus, de quo plerasque ob causas tum liberi, tum serui in hostes haud cõmigrent: vbi præsertim arcanũ aliquod atq; serium tractari sentiunt; vel cõferendi manum & præliandi tẽpus aduentare animaduertunt. Hæc fere ille. Cæterũ acerba certè lex fuit olim apud Ægyptios, qua iubebatur ijs abscindi linguam, qui Reipubl. arcana, quæ tecta esse oporteret, alicui detexissent, vt retulit Diodor. Siculus. Laudabile fuit institutum maiorum, quo obseruabatur, vt si quis de Rep. quid piam sciret rumore, aliove modo, id ad magistratum deferret antea, neve cum alio quoquam communicaret, ne inde publicis rebus detrimenti aliquid importaretur. Magistratus quæ accepisset, vel occultaret, si ita videretur, vel multitudini proderet. Eam ob rem Athenis, cùm hospes venisset in officinam tonsoris, narrare cœpit victos esse Athenienses in Sicilia: tonsor statim ad magistratum renunciauit: hospes, quia non satis constanter affirmaret, vel quia vrbem totam eo rumore perturbasset, vinctus, tortusque est, donec certiore nuncio de vero constitisset. Reuera multum refert in rebus tam magni momenti non temerè spargi rumores falsos, vel parum veri similes: vnde ex summa profusaque lætitia mœror acerbissimus, summaque consternatio: aut contrà, ex mœrore lætitia nimia & immoderata; quo nihil vel corporum valetudini, vel publicæ securitati perniciosius. Referrem exemplum Val. Maximi de Publio Vatieno, sed obuium est cuique, lib. 1. cap. 8: cui etiam argumento bellè conuenit, quod idem scribit initio lib. 2. Valerius: singula enim exscribere non vacat. Interea tamen non prætermittam, quod habet Ammian. Marcellin. 21. apud Persas neminem consiliorum fuisse conscium, præter optimates taciturnos & fidos, apud quos silentij quoque numen coleretur. Vide Vegetium De re militari cap. 6, lib 3. Frontin. Stratagem. lib. 1. cap. 1. Hæc cùm essem commentatus, illud iterum succurrit ex Platonis Theage: *Consilium rem esse sacram*. id est: σύμβουλον ἱερὸν εἶναι χρῆμα. Cui conuenit, quod effertur e Menandri γνώμαις: ἱερὸν ἀληθῶς ἐστὶν ἡ συμβουλία. Reperitur etiā

Seuera Ægyptiorum lex.

Cõsilium res sacra.

Xeno-

Xenophonte, ἢ λέγομεν ἱερὰ συμβουλή. Ad locupletandum verò pulcherrimum thema de non vulgandis principum arcanis, succurrũt ex Corn. Tacito loco duo insignes: Primus est initio ferè Annalium, vbi de nouo Tiberij principatu agit, cuius tacito iussu cæsus est Posthumus Agrippa, centurionis cuiusdam ministerio: nuncianti enim centurioni, vt mos militiæ, factum esse quod imperasset, neq; imperasse sese, & rationem facti reddendam apud Senatum respondit. Quod postquam Sallustius Crispus particeps secretorum comperit, metuens ne reus subderetur, iuxta periculoso, ficta seu vera promeret, monuit Liuiam, ne arcana domus, ne consilia amicorum, ministeria militum vulgarentur, nève Tiberius vim principatus resolueret, cuncta ad Senatum vocando: eam conditionem esse imperandi, vt non aliter ratio constet, quàm si vni reddatur. Sed & lib. 2. vbi de fictitio Agrippa (is erat Agrippæ seruus, Clemens nomine, qui Augusti audita morte, sese pro domino gessit, varioque apud multos rumore sparso, Agrippæ nomen mentitus) is vinctus ad Tiberium dolo trahitur; & percontanti Imperatori; quomodo Agrippa factus esset? fertur respondisse: quomodo tu Cæsar. Vt ederet socios subigi non potuit, nec Tiberius de eo supplicium sumere palam ausus, in secreta palatij parte iussit interfici, corpusq; clam auferri. Anacharsis in conuiuio apud Solonem conspitus ita decubuerat, vt sinistra comprimi prudenda viderentur, os autem dextra, quod fræno valentiore indigere linguam opinaretur. Rectè vtiq; quando non facile tot recensueris homines, qui Veneris intemperãtia calamitates sibi contraxerint, quot ciuitates principatusq; arcanorũ desolari enunciatio, Qua propter loco conclusionis esto, silentium omnino seruandum in consilio, quod vim habere vis aut visum.

Arcana domus Imperatoris non de gegenda.

Anacharsis.

Nec quæstioni quidem cedendum.

EMBLEMA XIII.

CECROPIA effictam quam cernis in arce Leænam,
Harmodij (an nescis hospes?) amica fuit.
Sic animum placuit monstrare viraginis acrem
More feræ, nomen vel quia tale tulit.
Quòd fidibus contorta, suo non prodidit vllum
Indicio, elinguem reddidit Iphicrates.

COMMENTARII.

I. HAEC quoq; figura industriæ Pignorij debetur, quam sanè non possum non maximoperè probare. Stat enim leæna erecta in arce seu turricula, elinguis; supra quam noctua, Atheniensium insigne, depicta cernitur, ad designandum, Atheniensium opus esse. Hoc itaq; positu exprimitur primùm statua in suo situ; apparet deinde in leonina specie sexus diuersitas, & linguæ defectus quæ singula antea in leæna quadrupede & prona nõ ita erãt cõspicua.

II. *Emblematis fõs.* PETITVM hoc totum est ex Plutarcho in libello περὶ τῆς ἀδολεσχίας, id est, de loquacitate. Pulchrum, inquit, & Leæna fortitudinis habet munus. Ea erat meretrix Harmodio & Aristogitoni familiaris. Erat & coniurationis aduersus tyrannos conscia, & spem conceperat, vt fœmina, rem casuram feliciter: biberat enim ex communi Cupidinis cratere, atque argijs eiusdẽ Dei initiata, mysteriorum erat conscia. Verùm vbi de illis supplicium sumptum est, ad quæstiones vocata, faterique iussa, nullum ex reliquis coniuratis prodidit, sed forti animo fuit, referens viros illos nihil se indignum passuros, qui illam dilexerant. Athenienses autem æneam fabricantes leænam, elinguem in vestibulis arcis constituerunt: vt fortè animal indicaret inuictam animi fortitudinem: quòd verò linguâ careret, silentij fidem ostenderet. *Eusebius.* Eusebij verba, quæ in Latinis codicibus habentur, sic se habent: Armonius, inquit ille, & Aristogiton Hipparchum tyrannum interfecerunt, & Lemna meretrix amica eorum cùm tormentis cogeretur, vt socios proderet, linguam suam mordicus amputauit. Hæc ille. Sed vides multa corruptè legi, nec solùm in Eusebio, sed in multis alijs aliter leguntur hæc nomina, & historia diuersè narratur. Quam si cupis videre, adeas Lilium Gyraldum Dialogo Poetarum 3. cum de Hipparcho loquitur. Lactantium Firmianum lib. 1. de falsa relig. cap. 20. qui omnia confundit. Arrianum lib. 3. de rebus gestis Alexandri. Stephanum Nigrum, de nimio vitæ luxu. Alex. ab Alexandro lib. 1. cap. 3. Boccatiũ de claris mulieribus, cap. 48. Petrum Crinitum, de honesta discip. lib. 9. cap. 8. Aulum Gellium lib. 9. cap. 2. & lib. 17. c. 21. Pausan. in Atticis. Athenæum Dipnosoph. 13. cap. 24. Plinium lib. 7. cap. 23. idemque prolixius lib. 34. cap. 8. Aristot. lib. 2. Rhetor. ad Theodect. cap. 42. & 44. Sed ne in ius vocer ab illis, qui librorum supellectili non adeo sunt instructi, hanc historiam paulò altius ex Thucydide, clarissimo diligentissimoq; scriptore petamus. Is igitur lib. 6. sic ait: *Historia Harmodij et Aristogitonis ex Tucydide.* Quam ego rem pluribus commemorando ostendam, nec alios Græcos, neq; Athenienses ipsos de suis tyrannis, aut de re gesta aliquid compertum loqui. Etenim cum Pisistratus senio in tyrannide decessisset, non Hipparchus, vt plerique opinantur, sed Hippias, qui erat natu maximus, obtinuit principatum. Erat autem Harmodius quidam flore ætatis conspicuus, quem Aristogiton, mediæ inter ciues conditionis vir, adamabat, habebatq; Is Harmodius ab Hipparcho Pisistrati filio appellatus de stupro, non modo non expugnatus est, sed etiam querelam ad Aristogitonem detulit. Hic amatorio dolore affectus, extimescensq; Hipparchi potentiam, ne vi adolescentem sibi auferret, protinus insidias tendit ad destruendam pro sua facultate tyrannidem. Interea Hipparchus cùm rursus sollicitando Harmodium nihilo magis induceret, statuerat tamen vi nihil agere, sed in loco aliquo occulto. Cũ neq; sic quidem proficeret, accingebat se ad eum contumelia prosequendum. Sororem Harmodij puellam nunciatam venire in pompa quadam ad gestandum canistrum, per suos à ministerio submouit, dicentes

centes, non permittere id magistratū, quia indigna esset. Quod ægrè ferens Harmodius, & ob eum multò ægrius Aristogiton, comparauerūt omnia, quæ ad conspirationem pertinebant: operiebantur tamen festa, quæ dicuntur magna Panathenęa. quo tantùm die extra suspicionem erat ciues eos, qui pompam misissent, in armis frequentes esse: & debebant ipsi quidem aggredi, opitulari autem sine mora ij, qui inter hastatos erant. Fuerunt autem nō multi coniurati, occultandæ rei gratia: & quia sperabant eos etiam, qui conscij nō essent, quamlibet paucis facinus audentibus; tamen ex repentina re, cum arma haberent, libēter se ipsos pariter in libertatem esserturos. Vbi dies festus aduenit, Hippias exterius in loco, qui Ceramicus dicitur, cum hastatis exornabat, quemadmodum oportebat singula in pōpa procedere. Harmodius autem atque Aristogiton cùm sumptis iam pugionibus ad opus prodijssent, cōspicientes quendam de coniuratis cum Hippia familiariter loquentem, extimuerunt, arbitrati rem palam factam esse, tanquamq; non se iam comprehensum iri. Itaque eum, à quo fuerant dolore affecti, & per quem omni statu periclitabantur, voluerūt primùm vlcisci, si possent; atq; quo erant habitu vadentes introeunt portas, nactiq; Hipparchum in loco, qui vocatur Leocorium, statim adoriuntur inconsultè, ac per iracundiam, præcipuè alter ob amasium, alter ob dedecus, feriunt, occiduntq; Et Aristogiton quidem hastatos à principio deuitauit, verùm concursu multitudinis postea comprehensus non leuiter mulctatus est. Harmodius autem è vestigio illic occubuit. Hæc Thucydides; sed de Leæna nulla mentio. Fuit autem illa scortum Harmodij & Aristogitonis, quæ, cum conatus de tollenda Pisistratidarum tyrānide successu caruisset, capta fuit, & torta fidiculis, vt consilia iuuenum proderet: sed cruciatibus, quanquam grauissimis, non cessit: quin in his post multos cruciatus, animam exhalauit. Eam ob rem Athenis, vt honor ei haberetur (non tamen tanquam scorto) animal nominis eius erectū fuit, & vetitum in opere linguam addi ab artifice, vt honoris causa intelligeretur. Exemplum hoc constantissimæ mulieris adfert Tertullian. & in Apologetico, & ad Martyres: quò nostri fierent animosiores, & constantiores in tormentis quibuscumque perferēdis Christianę persuasionis nomine: quandoquidem leui adeò de causa repertæ mulieres essent, quæ tam forti animo pro amicorum salute ac fama nō modò cruciatus intolerabiles parui fecissent, sed & spontaneæ morti sese dedissent. Hęc enim ipsa, carnifice iam defesso, postremò linguam suam commestam in faciem tyranni sæuientis expuit, vt expueret & vocem, ne coniuratos proderet, si etiam victa voluisset, ait idem Tertullianus. Addit Gellius, in honorem Harmodij & Aristogitonis à ciuibus publico decreto sancitū fuisse, vt nemo vnquam ipsorum nomine vocaretur. Vide Prouerbium, *Harmodij cantilena*. Eadem in tormentis patientia, vel pertinacia potius, prodita memoriæ fuit de quodam, qui Principem Gonzagā proditurus erat, & in hostium manus traditurus. quā historiam petas licet ex Cardani 8. cap. 40. De rerum varietate. Exempla permulta eadem penè sunt apud Valer. Max. lib. 3. cap. 3. idemq; omnino Plutarch. in vita Hyperidis Rhetoris. Historia de Leęna cōtingit Athenis (vt ex Chronicis Eusebij elicitur) quo tempore apud Romanos Tarquinius Superbus regnabat, Olympiade 65.

Panathenæa. *Harmodij cantilena.* *Leæna meretricis patientia in tormētis.*

III. *CECROPIA in arce*] id est, Atheniensi, à Cecrope sic dicta, vti supra memorauimus ex Plinio. In Athenarum acropoli; sic enim dicebatur arx Athenarū, de qua Heliodorus librum scripsit. Tradit quoque Pausanias in Acropoli, quę olim dicebatur Polis, simulacrum fuisse Mineruæ, quod è cœlo delapsum tenet fama. Propendebat lychnus aureus, Callimachi opus, qui semel oleo plenus, etiamsi interdiu noctuq; luceret, nunquam deficiebat. Lino Carpasio constabat ellychniū, siue θρυαλλίς, qui ignibus non absumitur.

Acropolis Athenarum.

Effictam] Expressam ære statuam.

An nescis, hospes?] Spectator, si fortè peregrinus ignoratione rerum Atticarum labores.

Amica fuit] ἑταίρα, seu meretrix. Amicus, res honesta est, significatq; eum, cum quo vera amicitia iuncti sumus; cum tamen amica, quando ad virum refertur, inhonesta res sit: vt hęc est mea amica, id est, concubina; ego verò eius non sum amicus, sed amator. *Amica.*

Animum æream] μεγαλόψυχον θυμόν.

μὲν, fortem, erectum. Virg. 8. Æneid.
Aut acrē dubites in prælia poscere Turnū.

Placitis] Verbum Iuris, quo plebiscitum intelligit.

Virago. *Viraginis*] Virago *ἀντιάνειρα*, vel *ἀνδρὶς*. Symmachus; *αὕτη κληθήσεται ἀνδρὶς, ὅτι ἐκ τοῦ ἀνδρὸς ἐλήφθη αὕτη*. hoc est: *Vocabitur hæc virago, quia ex viro sumpta est.* Ouid. 2. Metam.
Huc vbi peruenit bello metuenda virago:
de Pallade loquens, quæ virili sit animo & virtute. Et Martian. Capella lib. 6. de eadē:
Cœlitisq́; virum præsis, hinc dicta virago.
Auson. epigr. 1.
——— *Thressaq́; viraginis arma retractat.*
sic appellatur Iuturna 12. Æneid.

Mors fera] Leænæ, quæ pro symbolo fortitudinis & inuicti animi vsurpatur: vide Pierium Hieroglyph. lib. 1.

Nomen vel quia tale] quod mulieri huic Leænæ nomen fuisset.

Fidicularum tormentum quid. *Fidibus contorta*] Fides, pluraliter, & Fidiculæ tormenti genus, quo à tortore sontes funibus alligatis à tergo manibus torquentur. A Græcis dicitur *σφονδυλὶς*, Italicè, *la corda*. Sunt igitur fidiculæ chordulæ, non etiam vngulæ, vt putat Isidorus 5. Etym. cap. 27. quo loco scribit, vngulas dictas, quod effodiant: hæ & fidiculæ, quia his rei in equuleo torquētur, vt fides inueniatur. At Val. Maxim. lib 5. capit. De patientia, apertè ostendit, fidiculas esse funiculos seu chordulas: Rupit verbera, ait, fidiculas laxauit, soluit equuleū: Sueton. in Caligūla cap. 33. Quin & subinde iactabat exquisiturum semel fidiculis de Cæsonia sua, cur eam tantoperè amaret. Idem in Tyberio refert, eum Imperatorē excogitasse genus tormenti vt repentè veretris deligatis, fidicularum simul, vrinæque tormento homines distenderet. De his Seneca lib. 3. De ira, cap. 3. Apparatusque illi reddēdus est suus, equulei, & fidiculæ & ergastula. Ammian. Marcell. lib 29. Intenduntur equulei, expediuntur pondera plumbea cum fidiculis & verberibus, &c. l. 1. C. Theodos. De quæstionib. Nullas omninò ob fidiculas perferendas inconsultis ac nescientibus nobis, &c. & l. 2. eod. Decuriones siue ob alienum, siue ob suum debitū exortes omninò earum volumus esse pœnarum, quas fidiculæ & tormenta constituūt. Extat in iure mentio equulei, vngularum, seu fidicularum. l. 4. C. ad leg. Iul. mai. l. 16. C. de quæstionib. l. 8. C. de malef. & Mathem. Curtius in 6. de Alexandri gestis, Philotam ita post fidiculas lampadibus ardentibus tortum fuisse. Discrepat ab hac sententia, & cum Isidoro sentit Cęsar Baronius, in Martyrologio Romano, 22. Ianuarij, quem vide, vbi plura de equuleo, fidiculis, vngulis, & cōpedibus habet.

Non prodidit vllum] Neminem ex socijs coniurationis indicauit, aut manifestauit.

Elinguem reddidit] Repræsentauit, formauit, effinxit, sine lingua. Dicimus etiam elinguem reddere, quando alicui facultatem loquendi adimimus, etiamsi is linguā habeat. Cicero pro Flacco. Conficit & elinguem reddit. *Elinguis.*

Iphicrates] Summus Orator, qui maximè fauebat Harmodio. Vel potius ille statuarius, de quo Plin. lib 34. cap. 8. *Iphicrates.*

PATIENTIA & fortitudo plusquam virilis in muliercula extremis etiam cruciatibus affecta, tenacem fidem & illibatā, & ad miraculum constantem nobis proponit. Non ergo immeritò illius fęminæ, præsertim scorti, mirāda taciturnitas apud Athenienses tantæ dignationis fuit, cùm pręter naturam mulierum sit cohibere linguam. Vsq; enim adeo sunt loquaces, obstreperæ, & garrulæ, vt earum verbalibus vndis & causidici cedant, nec Grammatici muttiant, Rhetor taceat, & clamorem pręco compescat. Hinc interrogatus quidam, quamobrem mulieres imberbes essent? respondit, quia tantum temporis silere, & immotis labris persistere non possent, quo vsque eis barba abraderetur. Non absimile patientiæ exemplum refert Suetonius in Caligula, quod non grauabor subnectere, inquit enim: Quò magis nullius non boni exempli fautor videretur, mulieri libertinæ octingenta donauit, quòd excruciata grauissimis tormētis de scelere patroni reticuisset. Quas ob res inter reliquos honores decretus est ei clipeus aureus, quē quotannis certo die collegia sacerdotum in Capitolium ferrent, senatu prosequente, nobilibusque pueris ac puellis, carmine modulato, laudes virtutum eius canentibus. Apud Ammianum Marcellinum lib. 14. non tam nobilis, quàm cruenta narratur quæstio de ijs crudelissimè agitata, qui in Constantium nouas res moliri accusabantur, Inter cæteros emicuit Eusebius qui-

IV. Constātia mira exēplum. *Fœminæ cur imberbes.* *Honos tributus libertinæ in tormētis fidæ.*

Eusebij cuiusdã constans animus in tormẽtis.

quidam nobilis, qui ita euisceratus est, vt cruciatibus membra deessent, implorans cœlo iustitiam, toruum renidens fundato pectore mansit immobilis: nec se incusare, nec quamquam alium passus: & tandem nec confessus, nec confutatus, cum abiecto consorte pęnali est morte multatus. Ducebatur intrepidus, temporum iniquitati insultans, imitatus Zenonem illum veterem Stoicum, qui vt mentiretur quædam, laceratus diutius, auulsam sedibus linguam suam cum cruento sputamine in oculos interrogantis Cypri regis impegit; Hæc Amm. De Cn. Pompeio egregium quoque factum prodit Val. Maxim. Is cum legationis officio fungeretur, ab hoste Gentio Illyricorum rege interceptus, & P.R. consilia aperire iussus, ardenti lucerna admotum digitum comburi constantissimè passus est, seq; potius eiusmodi cruciatu vitã quàm Senatus consilia profusurum dixit. Cornelius verò Tacitus lib. 15 Annal. quo loci de tormentis eorum agit, qui in Neronem putabantur cõiurasse, de muliere quadam imperterriti & infracti animi sic: Nero recordatus Volusij Proculi indicio Epicharim attineri, ratusque muliebre corpus impar dolori, tormentis dilacerari iubet. At illam non verbera, non ignes, nõ ira, eo acrius torquentium, ne à fœmina spernerentur, peruicere, quin obiecta denegaret. Postero die cum ad eosdem cruciatus retraheretur, gestamine sellæ (nam dissolutis membris nequibat insistere) vinculo fasciæ, quam pectori detraxerat, in modum laquei ad arcum sellæ restricto, indidit ceruicem, & corporis põdere connisa, tenuem iam spiritum expressit: clariore exemplo libertina mulier in tanta necessitate alienos ac propè ignotus protegendo, cùm ingenui & viri, & equites Rom. senatoresq; intacti tormentis charissima queq; suorum pignorum proderent. Quis ergo iam fidem habeat verbis Senecæ, in Troade, quibus innuit, tormentorum vim quicquid latet, exprimere posse? Sic enim ille:

Mulier infracti animi in tormentis.

Verberibus, igne, morte, cruciatu, eloqui
Quodcunq; celas adiget inuitum dolor,
E pectore imo condita arcana eruet.
Necessitas plus quàm pietas potest.

cum exemplis tam manifestis etiam in sexu infirmiore contrarium elucescat. Docuit nimirum constans fides labilem frænare linguam; & quò humana spes vix inuenit aditum, eò penetrauit amor. Quare non immeritò

Scire loqui laus est, laus est quoq; scire tacere.
Illa magis pulchra est, hæc quoq; pulchra magis.

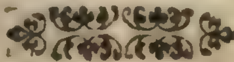
Bonus senex apud Terent. Andria, seruum laudet de fide & taciturnitate. Huc Horatius lapidè:

Est & fideli tuta silentio merces.

Gręci dicunt, ἀκίνδυνον γέρας τῆς σιγῆς. Horatius ad seruandam amicitiam sic:

Arcanum nec tu scrutaberis vllius vnquã
Commissumq; teges & vino tortus, & ira.

Tullius 2. Philipp. criminis loco obijcit Antonio, quod scriptas ipsius litteras, cum amici essent, postea euulgasset, cum cępissent inter se inimicitias exercere. Sed ne quid desideres, vide Senecam epist. 89. & 108.

Consilio

Consilio & virtute Chimæram superari, hoc est, fortiores & deceptores.

EMBLEMA XIV.

BELLEROPHON, ut fortis eques, superare Chimæram,
Et Lycij potuit sternere monstra soli:
Sic tu Pegaseis vectus petis æthera pennis,
Consilioque animi monstra superba domas.

COMMENTARII.

I. ARMATVS eques alato equo insidens hastam in monstrum illud Lycium, Chimæram dictum, vibrat. Chimærã hac forma nobis restituit Pignorius ex antiquis Corinthiorum nummis, qui mirificè tamen illud Lucretij lib. 5. illustrant:

---- Triplici cum corpore ut una
Prima leo, postrema draco, media ipsa Chimæra,
Ore foras acrē efflaret de corpore flammã.

Vnde & Fulgentius lib. 3. Mytholog. Chimæram tricipitem pingi testatur, Leonem videlicet in principio, capram in medio draconem in fine: quæ ante Fulgentium habet Hyginus non vno in loco.

Ex ipsius vocabuli Bellerophontis etymo sumptum videtur Emblema, conuersis aliquot litteris. Nam Bellerophonta, II.

F dixe

Bellerophontes vnde dictus. dixerunt, quasi malorum occisorem; τὰ βέλλερα enim, mala dicuntur: vel quasi βουληφόροντα, sapientem consultorem dixeris, quod etiam innuit Homerus 6. Iliados, qui ipsum βουληφόρον ἄνδρα, consultum virum, nominat, vt vult Fulgentius, lib. 3. Mytholog. Fabulam inter cæteros late narrat Pindarus, Ode 13. Olymp. Sed quia multi eam diuersè narrant, visum est totam ex varijs contextam autoribus, præcipuè verò ex Homeri scholiaste in 6. Iliad. huc ascribere. *Fabula de Bellerophonte.* Bellerophontes eques præstantissimus, adolescens formæ dignitate insignis, anteà Hipponus dicebatur: sed post occisum Bellerum Corinthiorum Dynasten, cœpit appellari Bellerophontes. Erat autem natura Neptuni filius, fama verò Glauci. Ob cædem itaq; perpetratam Argos se contulit, vbi à Prœto rege humaniter exceptus, hospitio regio vsus est. Interim Antea, vel vt alij maluerunt, Sthenobœa Prœti vxor, incredibili adolescentis amore correpta, cœpit illius animum ad stuprum sollicitare, & sui copiam obtulit. Ille hospitij religione permotus, cum flagitium recusasset, & fœminam lasciuam repulisset, Antea verita, ne Prœto prior Bellerophontes indicaret amores, & dolore repulsæ indignata, illum apud maritum occultè defert, & tentatæ pudicitiæ accusat. Quod vbi persuasisset, quoad poterat regis animum in perniciem iuuenis instigabat, semper ad aurem occinens illud Homericum:

Τεθναίης, ὦ Προῖτ', ἢ κάκτανε Βελλεροφόντην.

Aut morere, Prœte, aut interfice Bellerophontem.

Prœtus tamē verè regio ingenio, & vt Homeri vtar verbo, ἀγκυλομήτης, noluit propria manu Bellerophontem perimere, sed ablegauit eum ad socerum Iobatem, Lyciæ regem, litteris illi nec opinanti designatum facinus indicantibus datis, vt quoquo modo de medio tolleretur. Quas vbi perlegisset Iobates, quo Prœto morem gereret, varijs expeditionibus, aleisq; valde periculosis iuuenem obiecit: incolumemque atq; inuictum tot exantlatis laboribus euasisse cernens, tandem ad Chimæram delendam non tam vocauit, quàm coegit. *Chimæra.* Erat autem Chimæra adeo terribilis, quæ flammas euomebat, vt proxima quæque combureret, ac igne deuastaret, & pecora interficeret. At verò Dij cognita illius innocentia, eius miseriti, Pegasum alatum equum, *Pegasus.* natum è Neptuno & Medusa, vel vt alij volunt, è sanguine Medusæ, dum eius caput à Perseo cæderetur, illi dederunt. Eo equo astutè conscenso (vt Strabo ait lib. 8.) Bellerophontes vectus, monstrum illud virtute incredibili confecit. Iobates iuuenis virtutem & fortitudinem admiratus, re diligentius secum animaduersa, tandem reperit, meram hāc esse fallaciam atq; calumniam. Data ergo illi in matrimonium Cassandra filia (alij Philonoen vocant) in generum sibi adsciuit, & decedens regni successorem instituit. Hanc infamiam non ferens Prœti vxor, sumpta cicuta sibi mortem consciuit. Verùm Bellerophontes, quale est ingenium plerisque mortalium, tanta rerum gestarum felicitate elatus, in cœlum quoque ascendere super equo Pegaso statuit: *Temeritas Bellerophontis.* quā arrogantiam Iupiter, omnis temeritatis grauissimus vindex, deprimendam esse ratus, œstrum equo illi immisit, qui sessorem ex aere in terram excussit, in qua solùm equitare debuerat, non verò etiam in cœlum ferri, quod tot victoriarum obtentu, & tot monstris domitis videbatur affectare. Vnde Horatius lib. 4. Carm. Ode 11.

Terret ambustus Phaeton auaras
Spes: & exemplum graue præbet ales
Pegasus terrenum equitem grauatus
Bellerophontem.

Cecidit autem in campum Lyciæ, qui ab huiusmodi euentu Alieus est dictus, errauitque ibi claudus, mancus, & cæcus, donec inedia absumptus fuit. Quod ideo confictum volunt, quia mente oberraret excussus. Nam ex Epicharmi doctrina, νοῦς ὁρᾷ, καὶ νοῦς ἀκούει, τὰ δ' ἄλλα πάντα τυφλά. *Mens videt, mens audit, reliqua verò omnia cæca.* Equum autem alatum Aurora dono accepit à Ioue, vt sine labore mundi plagas quotidiano cursu celerius posset circumire. Historia refertur ab Asclepiade. Vide prouerbium, *Bellerophontis litteras.* Eandem hanc fabulam copiosè & eruditè non modo retulit, sed & ad historicam fidem reuocauit Sabellic. 5. Enn. 1. *Mythologia Bellerophontis ex Plutarcho.* Non grauabor autem huc attexere mythologiam Plutarchi de Bellerophonte, deque Chimæra, ex lib. de virtutib. mulierū. Huius hæc est sententia. Fabulosum est

quod

quod in Lycia dicitur euenisse, tametsi hoc publica fama receptum sit. Narratur itaq; ad eum modum: Amisodarus, seu Isaras, vti nominatur à Lycijs, ex Lyciorum colonia, quæ iuxta Zeliam erat, venit vnà cum nauibus piraticis, Chimaro duce, homine bellicoso, sed crudeli admodum & efferato. Huius nauis in prora Leonis, in puppi Draconis habebat insigne. Cumque noxæ multum Lycijs intulisset, mareque infestum habuisset, vt ne quidem traijci tutò posset, neq; vrbes maritimę proinde habitabiles essent, in eundē quidē expeditionē suscepit Bellerophontes, & ad extremū interfecit, fugientemq; Pegaso (quod, vt coniecto, genus erat nauigij celerrimi) insecutus: atq; Amazones expulit, & bellica virtute domuit. &c. Deinde sequitur: Sunt qui affirment Chimęram illam Poetarum figmentis decantatam, montem fuisse Soli oppositum, in quem Solis radij cum retro flecterentur, & vehementem æstum in planiciem retorquerent, factum esse vt inde fruges marcescerent. Quæ mali causa cum nota esse Bellerophonti, excidi iussit ipse præcipitij partem eam, quæ lætissima putabatur, & plurimum solarem æstum reflectebat. Sed quòd non ei essent habitæ gratiæ, iratus ad vlciscendum Lycios se contulit: tandem tamen à mulieribus placatus est. Noraphis autem 4. lib. de Hercule narrat, fuisse aprum ingentem in Xanthorum finibus, fruges depopulantem, quē Bellerophon occiderit. Quod mihi minimè videtur fabulosum. Hæc ex Plutarcho, sed concise. Historiam hanc complexus est integram pręter Homeri enarratorem Palæphatus lib. 1. Ἀλληγορικῶς autem Fulgentius 1. Mytholog. Vide Natalem Comitem Mytholog. lib 9 cap. 4.

Chimara mythologia.

III. *Bellerophon.* BELLEROPHON] Sapiens, beneque consultus, quique sit βουληφόρος, vel τὰ βέλτερα φορῶν. Sic autem denominatus est, à Bellero Corinthiorum principe à se interempto, cùm aliàs Hipponus vocaretur.

Fortis eques] Animi magni, Pegaso vectus.

Chimara. *Chimaram*] Chimæra, monstrum triforme, priore parte leonem, draconem posteriore, media capram referebat, flammas ore vomebat. Homerus:

Πρόσθε λέων, ὄπιθεν δὲ δράκων, μέσση δὲ χίμαιρα,

Δεινὸν ἀποπνείουσα πυρὸς μένος αἰθομένοιο.

Prima leo, postremæ draco, media inde capella,

Quæ grauiter patulis spirabat naribus ignem.

Hos eosdem versus habet Hesiodus in Theogonia: vnde licet dubitare, vter eorū prior floruerit, quamuis ego ferè coætaneos iudicem, Homerum tamen antiquiorem nonnihil. Ouid. 11. Metamorph.

Quoque Chimæra iugo medijs in partibus hircum,

Pectus & ora leæ, caudā serpentis habebat.

Vide Homerum 6. Iliad. & Lucret. lib. 5. Solinus tamen Chimæram montem esse scribit in Lycia, vnde noctu fumidus ignis exhalat. Atque hunc montem monstro illi triformi nomen dedisse, ipsemet etiam Seruius assentitur ad illud Virg. 6. Æneid. *Chimæra mons Lycia.*

Horrendum stridens, flammisque armata Chimæra.

Est, inquit, Chimæra mons Lyciæ, cuius etiam hodie ardet cacumen, iuxta quod sunt leones, media autem pascua sunt, ima verò serpentibus plena. Hunc quia Bellerophon habitabilem fecit, Chimæram dicitur occidisse. A qua sententia parum discedit Palęphatus, cum ait, ante planitiem montis Chimæræ Leonem fuisse quēdam, Draconem autem retrò, ex quibus pastores læderentur. Ad quæ loca Bellerophon vbi accessisset, montem occupauit, posteaque iniecto igni, ferę perierunt. Triformis est autem Chimæra (qua notatur amoris petulantia, id est, χῦμ' ἔρωτος) quia voluptas corporis insultu leonino primùm inuadat, deinde procacitatem & lasciuiam inducat, postea verò pœnitentiam & venenum. Fulgent. 3. Pierius 1. & 14. Hieroglyphic. Hesiodi interpretes in Theogonia Chimæram sensu allegorico tres exponunt Rhetoricæ partes: δικανικὴν, seu iudicialem; πανηγυρικὴν, seu demonstratiuam; συμβουλευτικὴν, seu deliberatiuam. Ita vt leo iudicij genus referat, quod exterret, ac elingues quodammodo ex aduerso dicentes constituat. Chimæra verò, seu capra, præferat laudationis typum, quia lasciuit latius cum qui dicit, cum qui audit. Draco deniq; obtineat genus συμβουλευτικὸν, quod varium sit in primis, & longiori ad persuadendum vtatur orationis tractu. Monstri huius mater ab Hesiodo dici- *Chimæra cur triformis.*

Echidna mater Chimæræ

tur Echidna, quam nihil aliud esse volũt, quàm ποικίλον νοῦν καὶ πολυειδῆ, id est, variam multiformemq; mentis vim, aut longiorem, & πολυέλικτον, id est, multiplicibus implicitam spiris artem, Chimæræ instar ignis euomentem globos. Cæterum pro ingeniorum captu, sunt qui variè admodum Chimæræ figmentũ ad veritatem reuocent. Est qui Chimæram esse putet vitiorum quandam varietatem, ac multiformem (perinde ac Chimæra est) vim: quam perimit Bellerophon, id est, vir bonus prudensque, qui Bellerophon nuncupatur, velut malorum occisor. Vide de his plura apud Cœl. Rhodig. lib. 13. cap. 9. Natalem Comitem Mythol. lib. 9. c. 3. Satis superque de Chimæra hucusq; nisi me Lycophronis interpres, vt aliquid adderem, reuocaret. Ille enim Chimæram pro muliere ponit, filia Amisodari, Lyciæ præsidis, cuius fratres duo, Leo & Draco, qui cũ Lyciæ egressus occupassent, viatores, aliosq; multos trucidassent. Quòd aũt concordes, & vnà in aliorũ perniciem conspirantes, tricipitẽ belluã illos pleriq; nominarunt, vt quia periti bello essent, & insigni corporis prædıti robore, ignẽ expirantẽ dixerunt. Hos Bellerophon vicit, iniecto faucibus plũbo, id est, seruitutis freno. In priori parte Leo pugnabat, Draco in posteriore, at in medio Chimæra, eò quod esset infirmior. Alij ad hunc penè modum: Chimæram (vti colligitur ab Homero) gentem fuisse bellicosam, quam leoni esse similẽ dicebant. Hæ fuerunt Amazones, quæ à facie pugnabãt valde strenuè & generosè, quas Poeta cum Chimæra, hoc est, capra, confert, quia per præcipitia incederent caprarum in modum, & in præruptis locis habitarent.

Chimæra mulier.

Bellerophon Chimæram vicit.

Monstra Lycij soli] Chimæram; fallaciã dubiam, fraudem, quanquam variam & fortiorem: Homines improbos, maleficos, fraudulentos. Lycij autem deducuntur à nomine λύκος, *lupus*; hinc adagiũ, *Homo homini lupus*. Est Lycia regio minoris Asiæ, sic dicta à Lyco Pandionis filio, quam rigat fluuius Xanthus, alius ab eo, qui Ilium præterfluit: dicta prius Termille, vt tradit Herodotus.

Lycia.

Sternere] Deuincere, occidere. Liu. 1. belli Maced. Cum omni parte cæde ingẽti sternerentur. Horat. 2. Sat. *Strauit ferro pecus*. Hinc strages, pro ingenti clade.

Sternere.

Pegaseis pennis] Pegasus, de quo antè diximus, dictus est, vt ait Homeri scholiastes 6. Iliad. ὅτι ἐκπεπηδήκει ἐκ τοῦ τῆς Γόργονος τραχήλου, id est, *quod exilierit ex Medusæ collo*. Aut potius, vt ait Hesiodus in Theog. ὅτι ὠκεανοῦ περὶ πηγὰς γένετο. id est, *quod apud Oceani fontes sit natus*. Tradit autem Palæphatus, Pegasum nauim fuisse, qua vectus est Bellerophon. Nauigia enim cùm ex alto cernuntur, si fortè remis agi contingat, ob celeritatem, mobilesque vtrinque remorum ordines, procul spectantibus alatorum præbent animalium speciem. Ad allegoriam verò si referamus, per Pegasum (quem ex Medusæ, seu Gorgonis capite à Perseo amputato procreatum Poetæ comminiscuntur. Ouid. 4. Metamorph. Iuuenal. Sat. 4.) famam & immortalitatẽ nominis intelligimus. Virtus enim cum terrorem (quæ Gorgone figuratur) amputauerit, famam procreat. Fulgent. & Pierius lib. 4. Lycophronis interpres Pegasũ pro equo fabuloso agnoscit, totiusq; fabulæ seriem tractat, eodem penè quo ceteri modo, sed subdit ἀλληγορίαν τὴν τῆς φυσικῆς γνώσεως, quæ ad hoc nostrũ propositũ nihil attinet. Addit etiam, nunquam fuisse Pegasum equum, quia nullus se vnquam vidisse alatũ equũ sit testatus; at quia vir egregius Bellerophon nauem cõscendit, cuius alæ vela essent, locum factum esse fabulæ.

Pegasus vnde dictus.

Pegasus quid.

Petis æthera] Prouerbialis formula, pro, laudem cõsequeris immortalem. Æther, vt autor est Aristoteles lib. 1. de Cœlo, cap. 3. ἀπὸ τοῦ ἀεὶ θεῖν, id est, *à semper currendo*, dicitur, cuius verba sunt: Ætherem superum locum appellauerunt à semper currendo, perpetuo tempore posita appellatione, cœlum ipsum, stellæq; omnisq; sidera compago intelligitur. Non, vt quidam putant, quod igneus sit & incensus, sed quod cursibus rapidis semper rotetur.

Æther.

Consilioq; animi] cui respondet nomen Bellerophon, vt diximus. Plus autem consilio & animi dexteritate effici, quam viribus corporis, infinitis exemplis perspicuum est.

Monstra superba] ἀλληγορικῶς, pro dolosis sycophantis, obtrectatoribus, & alijs generis eiusdem; non certè hominibus (quid enim tam naturæ humanæ contrarium?) sed portentis, & naturæ erroribus.

Sycophanta mõstra sunt hominum.

IV. 1. NVLLA est tanta difficultas, aut etiã

vis

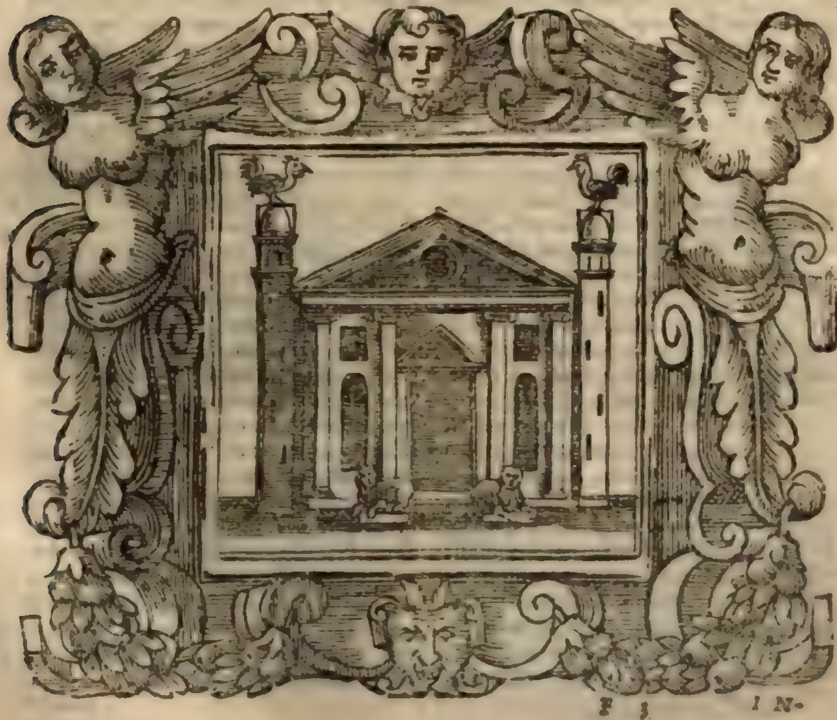
Cōsilij & fortitudinis vis. vis, quæ consilio & magnitudine animi sopiri, & tolli tandem non possit. Quāquam enim nobis interdum sit concertandum cum fortioribus, & fraudum omni genere instructioribus, pugnæ tamen minimè est cedendum, modò instructi simus firma quadam panoplia constantis animi, saniq; iudicij. Notius enim est, quàm vt confirmare necesse habeam, nihil tam arduum, tamque inaccessum esse, quod dexteritate ingenij attingere, & tandem assequi non possimus: nullas denique tantas vires, aut etiam fraudum inuolucra tam intricata, quæ decliuare, aut etiam auersare nequeat ingeniosus beneq; consultus animus. Quæ sententia certè philosophica hoc lepido figuratur emblemate.

Deus vitæ humanæ moderator. 2. Sub hac præterea Bellerophontis fabula vitæ humanæ ratio propè omnis continetur; nam neq; aduersis rebus nimis tristari, neq; prosperis & felicibus nimis gloriari aut extolli conuenit, quoniam horum omnium deniq; moderatorem Deum esse experimur. Is enim pro sua singulari clementia, & calamitatibus iniquè circumuentos adiuuat, quod accidit, dum calamitosus esset, Bellerophonti; & nimis elatos animos deprimit, quare idem postea de cœlo dicitur detrusus.

Ira est Chimæra. 3. Eadem fabula denique per Chimęram ab ira, monstrorum omnium turpissima, proposita eius turpitudine nos reuocat: illa enim furibundos facit eos, qui tali animi motu exagitantur; oculosq; rubro colore perfundit, & flammis armatam Chimæram efficit. Nullum sanè est vitium magis vel honori, vel vitæ mortalium, vel facultatibus infestum, quàm ira, quæ omnia vno tempore euertit, nisi Bellerophon, id est, recta ratio illi moderetur. Igitur qui huic vitio sunt deditti, non minus à nostra consuetudine auertendi sunt ac deuitandi, quàm teterrimi & maximè perniciosi serpentes.

Vigilantia & Custodia.

EMBLEMA XV.

INSTANTIS quòd signa canens det gallus Eoi,
Et reuocet famulas ad noua pensa manus:
Turribus in sacris effingitur area peluis,
Ad superos mentem quòd reuocet vigilem.
Est leo sed custos, oculis quia dormit apertis,
Templorum idcircò ponitur ante fores.

COMMENTARII.

I. ANTERIOR facies, & fores templi cuiusdam conspiciuntur, cum duabus vtrinq; turriculis, in quarum summitate campanæ, & supereminentes galli, vigilantiæ symbola: portæ limen verò custodit vtrinq; leo. Et hæc pictura suam elegantiam Pignorio tacitè acceptam refert. Sed quia plerisq; epigrammatis structura subobscura videtur, eam huc subiungere nihil erit abs re, quæ sic habet: *Gallus effingitur in turribus sacris, quòd canens det signa Eoi instantis, & quòd reuocet manus famulas ad pensa noua: Aerea peluis, scilicet, effingitur in turribus sacris, quòd reuocet mentem vigilem ad superos. Sed leo custos est, quia dormit oculis apertis, idcircò ponitur ante fores templorum.*

II. *Vnde deductum Emblema.* Ex vetere Christianorũ patrum instituto, & ex rerum proprietate; tum etiam ex Oro Appolline videtur desumptum hoc schema, quo vigilantia & custodia in Episcopo requisita designantur: Depingitur autem duplex vigilantia, corporis vna, mẽtis altera. Corporis vigilantiam Gallus refert, qui homines ad labores solet excitare. Campana verò, quia mentem ad Deum excitat, symbolum interioris vigilantiæ continet. Custodiam autem repræsentat leo, pro foribus templi excubans. Sanè non citra mysterium veteres gallum editiori sacrorum templorum loco constitui voluerunt, quo pastoris potissimùm vigilantia repræsentaretur. *Gallus cur sacris turribus statuatur.* Quò spectat illud D. Gregorij ex homilia quadam: Quisquis populi speculator ponitur, inquit, debet in alto stare per vitam, vt prodesse possit per prouidentiam. Sunt præterea, qui Doctores sacros hieroglyphicè galli nomine velint intelligi, propterea quod illi inter præsentis vitæ tenebras venturam lucem, quasi cantando prænuncient. Vt verò gallus interuallis aliquot noctis, modò hos, modò illos excitat, & tempus antelucanũ discrimine aliquo patitur: ita pro ratione personarum, aliarumque circumstantiarum, doctrinam salutarem animis inserere debent. Quantum verò ad leonem pertinet, Ægyptij vigilantem innuere cum vellent, aut etiam custodem, leoninum caput appingebãt: leo enim clausis oculis vigilat, dormit apertis. *Quid per Leonem.* quocirca non ab re ad sacra claustra & fana leones eriguntur, tanquam custodes, ait Orus, & Pierius lib. 1. Hieroglyph. ex quo cætera petas licet, si quid præterea desideres. Non possum illud Plutarchi transilire, lib. De Pythiæ oraculis: ὁ δὲ ἀλεκτρυόνα ποιήσας ἐπὶ τῆς χειρὸς τοῦ ἀπόλλωνος, ἑωθινὴν ὑπεδήλωσεν ὥραν, καὶ καιρὸν ἐπιούσης ἀνατολῆς: id est, *qui gallum in manu pinxit Apollinis, matutinum tempus, & solis ortum instantem significare voluit.* Apuleius lib. 2. Commodum noctis inducias cantus perstrepebat cristatæ cohortis. Ouidius in Fastis gallum Nocti cædi scribit à Romanis:

Nocte dea Noctis cristatus caditur ales,
Quod tepidum vigili prouocet ore diem.

Galli natura. Et elegantissimè Plinius lib. 10. c. 21. Proximè, ait, gloriam sentiunt & hi nostri vigiles nocturni, quos excitandis in opera mortalibus, rumpendoque somno natura genuit. Norunt sidera, & ternas distinguunt hora interdiu cantu. Cum Sole eunt cubitum, quartaque castrensi vigilia ad curas laboremque reuocant. Nec Solis ortum incautis patiuntur obrepere, diemque venientem nunciant cantu, ipsum verò cantum plausu laterum, &c. Ælianus 4. animal. historiæ, cap 29. ὁ ἀλεκτρυὼν τῆς σελήνης ἀνισχούσης ἔνθεος, φασί, καὶ σκιρτᾷ. ἥλιος δὲ ἀνίσχων οὐκ ἄν ποτε αὐτὸν διαλάθοι. ᾠδικώτατος δὲ ἑαυτοῦ μᾶλλόν ἐστι τηνικάδε. id est, *Gallum gallinaceum exoriente Luna, vt afflatum diuino quodam spiritu bacchari atq; exultare ferunt. Oriens autem Sol nunquam ipsum fallit,*

tum

rum vehementissimè vocem contendens.

Lucretius 4. sic:

Quin etiā gallū, noctē explandētibus aliis
Auroram clara consuetum voce vocare.

Poeticam rationē huius antelucani gallorum cantus tradit Lucianus in Somn. siue Gallo, quā mox subiūgemus: Philosophicā Heliodorus Æthiopic. 1. his verbis: καθ' ὃν γὰρ καιρὸν ἀλεκτρυόνες ᾄδουσιν, εἴτε, ὡς λόγος, αἰσθήσει φυσικῇ τῆς τοῦ ἡλίου καθ' ἡμᾶς περιστροφῆς ἐπὶ τὴν τοῦ θεοῦ πρόσρησιν κινούμενοι εἴτε ὑπὸ θερμότητος, ἅμα καὶ τοῦ περὶ τὸ κινεῖσθαι καὶ σιτεῖσθαι θᾶττον ἐπιθυμίας τοὺς συνοικοῦντας ἰδίῳ κηρύγματι ἐπὶ τὸ ἔργον ἐγείροντες. At vero pulcherrimum D. Ambrosij locum ex lib. 5. cap. 24. libri, quem Hexaemeron inscripsit, apponere nō grauabor, quòd sit huic Emblemati valde accommodus: Galli cantus suauis est in noctibus, nec solùm suauis, sed etiam vtilis, qui quasi bonus cohabitator & dormientem excitat, & sollicitum admonet, & iter facientem solatur, pressum noctis canora significatione protestans. Hoc canente, latro suas relinquit insidias: hoc ipse Lucifer excitatus oritur, cælumq; illuminat: hoc canēte, mœstitiam trepidus nauta deponit, omnisq; crebrò vespertinis flatibus excitata tempestas & procella mitescit: hoc canēte, deuotus affectus exilit ad precandum: legendi quoq; munus instaurat: hoc postremò canente, ipsa Ecclesiæ petra culpam suam diluit, quam, priusquàm gallus cantaret, negando contraxerat. Istius cantu spes omnibus redit, ægris leuatur incommodum, minuitur dolor vulnerum, febrium flagrantia mitigatur, reuertitur fides lapsis, Iesus titubantes respicit, errantes corrigit. Hæc ille: quo ex loco facilè videmus, quid nobis statuendum sit in vitæ & studiorum ratione, cùm vir ille sanctissimus tantum elaboret in eo explanando mysterio. Fulgentius quoq; gallum Mercurio attribuit, ob mercatorum vigilantiam. Sed quid prohibet vtilibus quoque permiscere iucunda? Galli naturam festiuissimè, vt omnia, expressit sub ænigmate Thomas Stiglianus, elegans Poeta Italicus, hoc modo:

Se ben nessun mi batte, io grido forte.
Ænigma de Gallo *Ed hò barba di carne, e bocca d'osso.*
Stò fra Christiani, e pur tener mi posso.
Com'il gran Turco, più d'vna consorte.
Son Crestoso in vn luogo, e di tal sorte,
Che giā mi pēdon, quand'il peso è grosso
E sempre, ò che mi fermi, ò che sia mosso
Auien, che l'horologio in gola porto.
Son Capitan d'essercito pedone,
E per vsare vna mia foggia sgherra
L'elmo hò in testa, ed in groppa vn pennacchione.
Son senza braccia, e con altrui fò guerra.
Son senza denti, e mozzico in tenzone.
Porto gli sproni, e vò co i pie per terra.
Cano spesso sotterra,
Per trouar mia ventura, e mio destino;
E pur stimo vn Rubin men d'vn lupino.

Habetur & aliud de Gallo:

Natura solers productus minere vates.
Mendaci nunquam voce futura cano.
Quā prius obtueor solē, bis nascor in auras. Aliud.
Nec baptisma, nisi post mea fata, fero.
Mortuus ancipiti dependet corpus obelo,
Concilians hominū gaudia multa gregi.

Hæc forsan vltra clepsydram, non tamen extra rhombum.

III. *INSTANTIS Eoi*] Lucis aduentantis, diei redeuntis, quem videtur aperire Eos: quod temporis Gallicinium appellatur: Horatio Galli cantus. Ἠὼς autem aurora est Græcis. Ouid. 3. Fast.

Tres vbi luciferos veniens præmiserit Eos.

Auson. in Eidyllijs: Eos Aurora.

—— Ter clara instantis Eoi
Signa canit serus deprenso Marte satelles.

Sed pro Poeseos studiosis pauca super hęc annotabimus. Vocalis η, apud Græcos lōga est, Latiniq; cum Græcas voces huiusmodi transferunt, η, in e, longum commutant, quod Ouidius fecit in carmine iam citato. Sed aliquando euenit, vt dictiones Græcæ, quæ per η, scribuntur, eædem & per ε, enuncientur, quod hic fit. Nam Grecè ἠὼς, & ἑὼς dicitur. Vnde Propertius lib. 1. vno disticho vtramque quantitatem est complexus: ἠὼς, & ἑὼς.

Siue illam Hisperijs, siue illā ostendet Eois;
Vret et Eoos, vret et Hesperios.

Canens det gallus] Lucianus in Dialogo, qui inscribitur Somnium, seu Gallus, multa disserit de gallo, è quibus pauca, quia nō sine iucunditate leguntur, trāslata huc conieci. Loquitur autem Micyllus in hunc modum ad gallum: Profectò & olim istiusmodi quiddam de vobis audieram, adolescentulum quem piam fuisse Fabula de Gallo.

Gallum, Marti adamatum, atq; huic Deo compotasse, collusitasseq; & in voluptatibus gessisse morem. Itaq; cum Venerem adiret Mars, cum ea concubiturus, hunc Gallum vnà secum adduxisse. Quoniam autem Solem potissimùm metueret, ne si è sublimi conspexisset, Vulcano se proderet: foris ad ostium adolescentulum semper relinquere solitum, cuius indicio certior fieret, quando Sol emergeret. Deinde Gallum aliquando somno correptum excubias deseruisse inscientem, Solemq; nullo præsentiẽte imminuisse Veneri ac Marti securè dormienti, propterea quòd confideret Gallum indicaturum fuisse, si quis interuenisset. Itaq; Vulcanum à Sole edoctum, eos deprehendisse implicitos, atque irretitos his vinculis, quæ iam olim in illos fuerat fabricatus. Porrò Martem, simul atque dimissus est, indignatum aduersus Gallum fuisse, atq; eum in auem transmutasse, iisdem armis, vt in capite pro galea cristam obtineret. Hanc ob causam, quò vos Marti purgetis, cum iam nihil opus, simul atq; Solem exoriẽtem sensistis, multò ante vociferari, atq; illius exortum prænunciare. Hæc Lucianus, & multa alia ibidem. Aristophanes in fabula, cui titulus ὄρνιθες, lepidam narrat fabellam; imperasse scilicet aliquando Gallum Persarum genti (quare quoq; auis Persica dicitur) vnde etiam tiaram gestat rectam, quod solis regibus erat concessum. Adeo verò formidolosum & durum imperium illud fuisse, vt nunc quoque gallis canentibus cuncti mortales, ceu multam verentes, ad opera peragenda prosiliant. Erasmus in adagio, *Priusquàm gallus iterum cecinerit*, causas reddit ex Plinio, & Cicerone, atque aliis, cur noctu gallus cantet, quem vide. Sed fas sit latius nonnihil cum gallo cucurire, sed vt Demosthenes dicit, κοκκύζειν. Ambrosius Nolanus suæ ætatis Philosophus haud ignobilis, in suis quæstionibus existimat, gallorum antilucanum cantum ab innata quadam salacitate proficisci. Esse enim hoc animal præ cæteris gallinis deditum, ac velut vxorium, mirèque solicitum de sobole propaganda, adeo vt vnus gallus compluribus gallinis præficiatur, tantamq; turbam vnicus maritus impleat. Hinc aliquando

Aristophanis fabula de gallo.

Cur gallus manè cantet.

Triginta viduas lapidis temerarius ictu
Reddidit (heu facinus) sole stupente puer.

Cantu autem libidinem coeundi significari, vel illud præcipuè denotat, quod antequam ad ineundas gallinas idonei sint, cõticescant. Quod plerisque auibus vsu venit, quæ Veneris procliuitatem denunciãt: quemadmodum de perdicibus ait Plinius, quæ superuolantium afflatu concipiunt, sæpe voce tantum audita masculi. Quid mirum in auibus, cum & vxor quædam salax solis mariti absentis litteris missis se imprægnatam falsa fuerit? ò fœcunditatem. Galli igitur concocto cibo, expulso iam somno ad Veneris illecebras excitantur, cantusque blanditiis ad se gallinas alliciunt. Multorum Philosophorum fuit opinio, omnia, quæ infra Lunam sunt, cũ superioribus cognationem quandam, quã Græci συμπάθειαν vocant habere. Vnde Chæremõ Stoicus, & cum eo Porphyrius, arbitrati sunt, gallo à Sole aliquid cœleste conferri. In qua etiam opinione fuit Proclus, qui insitum esse gallis ait, Apollinis numen aduocare, & veluti propriis canticis assurgenti supplaudere. Qui adeo præ cæteris animalibus cum sole est coniunctior, vt hanc ob causam leo, qui animal maximè solare est, eius aspectum, cristas, vocemque perhorrescat, & eorum præcipuè (vt D. Ambrosius lib. 6. Hexaemer. c. 4. dicit) qui albi sunt. Cuius rei causam explicauit Proclus, qui ex Platonica officina prodiit, in eo libello, cui titulus περὶ τῆς μαγείας. Rationem autem huius à materia sensuve assignare nequimus, sed solum à superni ordinis contemplatione, quoniam videlicet solaris virtutis præsentia conuenit gallo magis quàm leoni. Sed Lucretius aliam huius timoris affert rationem, cum de gallo loquens ait:

Risum teneatis amici.

Cur leo gallum timeat.

Quẽ nequeunt rapidi contrà constare leones,
Inque tueri, ita continuò meminere fugai:
Nimirũ quia sunt gallorũ in corpore quadã
Semina, quæ cũ sunt oculis immissa leonum,
Pupillas interfodiunt, acremque dolorem
Præbent, vt nequeant contra durare feroces.

Alii autem dicunt, gallum esse symbolum colendæ diuinitatis, & diuinum quid præ se ferre. Quòd verò diuinum est, omnis humana terrenaq; potestas reueretur. Tanta igitur inter leonem & gallum discordia intercedit, vt etiam (quemadmodum ex superstitiosis Democriti scriptis tradit Sotion) herbula quædam, quæ leo nuncupatur, ita gallum abhorreat, vt si puella non

dum

dum viro iuncta, sed tamen quod tunc mẽsibus laboret, nuda, passisq; crinibus leguminum segetem circumeat, gallum habẽs in manibus, illicò exarescat. Sed quo me, galle, rapis?

Et reuocet] Homines excitos ad laborem vocet.

Famulas manus] id est, manuarios artifices, operas, hi sunt βάναυσοι τεχνῖται, mechanici, seruiles.

Pensum.

Ad noua pensa] Pensum est manipulus lanæ vel lini, è colo pendens; metaphoricè, est officij cuiusq; perfunctio. Ouid. 1. Amor eleg. ad Auroram:

Tu, ne fœminei possint cessare lacerti,
Lanificam reuocas ad sua pensa manum.

Idem de Lucretia 2. Fastor.

Lumen ad exiguum famula data pensa trahebant.

Et in Epistolis:

Neue traham serua grandia pensa manu.

Virgilius 8. Æneid.

—— *Famulasque ad lumina longo.*
Exercens penso. ——

Cur gallus in turribus.

Turribus in sacris] Hoc est in templis. Apud nos Salmanticæ (verba sunt Sanctij) multis in nobilium turribus visitur huiusmodi effictus gallus, vt possimus facilè inspicere, qua regione vẽtus inflet. Interroganti mihi, cur potissimùm gallus huic inseruiret negotio? aliqui dixere, proprium esse gallinaceorum rostrum ad ventum dirigere. Hæc ille. Magis pia est illa explicatio, quæ cruces in turribus templorum, gallos gestantes, eò trahit, vt peccatores, dum eminus crucem spectant & gallum, memores peccati & pœnitentiæ Petri, & veniæ per crucem obtentæ, excitentur ad similem pœnitentiam, & in spem erigantur impetrandæ gratiæ. De gallo in pinnis templi extat lepidum hoc carmen ænigmaticum:

Excelso volucris versatur in aere quædam,
Huic similis quæ sit nulla sub orbe viget.
In medijs huius nata sunt ignibus alæ,
Orta est è flammis, æthera deinde subit.
Septenos vasto degluberet ore iuuencos,
Hanc si corriperet non satianda fames.

Nola seu tintinnabulum.

Ærea peluis] περίῤῥαντις nolæ seu tintinnabuli, cuius inuentionem repete ex 6. Polydori, cap. 13 De pelui ærea ipse Alciatus 8. Parerg, cap. 11. sic ait: Dubitabilior est alia quæstio, an immodici importuniq; campanarum peluium pulsatores officio iudicis compelli possint, vt cessent. Et sciẽdum veteribus non fuisse hunc morem, sed instar peluium fabricata hæc vasa campanas appellari cœptas, quod ex Campano ære conflatæ essent. Vnde prouerbium in loquaces & obstreperos, *Dodonaũ æs*, quod in Dodona duæ essent columnæ: in altera peluis ærea, in altera puer cum flagro peluim, vento impellente, percutiens; vnde tinnitus in multas horas perdurabat. Iuuenal.

Dodonaũ æs.

Tot pariter pelues, tot tintinnabula credas
Pulsari. ——

Hæc Alciatus. De Campanæ inuentione & vsu plura habes apud Guidonem Pancirollum, & lautum eius scholiasten, Rerum memorabil. lib. 2. Tit. 9.

Ad superos mentem &c.] Vt gallus corpus ad laborem, sic campana mentem ad Deum euigilare facit: Est autem tintinnabulum prædicationis & institutionis hieroglyphicum, vt docet Pierius Hieroglyph. lib. 47. Hinc Sacerdos Mosaicus ad imas tunicę fimbrias aurea tintinnabula gestare iubebatur, Exodi 28. vt eorum sonitus quotiescunq; Pontifex ingrederetur egredereturq; Sanctuarium, exaudiri posset. Significabat id, oportere Sacerdotem vocalem esse, nunc docendo, nunc arguendo, nunc exhortando, sæpissimè vero consolando, atque ea conquirendo opportuna remedia, quæ nostra fragilitas videbitur exposcere.

Tintinnabulũ prædicationis symbolũ.

Est leo sed custos, &c.] Hoc totũ sumpsit Alciatus ex Oro Apolline Niliaco, qui libellum de notis Hieroglyphicis Græcè composuit, cuius hæc sunt verba: ἐγρηγορότα γράφοντες, ἢ καὶ φύλακα, λέοντος γράφουσι κεφαλήν. ἐπειδὴ ὁ λέων ἐν τῷ ἐγρηγορέναι, μέμυκε τοὺς ὀφθαλμοὺς, κοιμώμενος δὲ ἀνεῳγότας τούτους ἔχει, ὅπερ ἐστὶ τοῦ φυλάσσειν σημεῖον. διόπερ καὶ συμβολικῶς, τοῖς κλείθροις τῶν ἱερῶν λέοντας ὡς φύλακας παρειλήφασι: *Vigilantem & sedulum hominem, & custodem, cum Ægyptij volunt ostendere, leonis caput pingunt, quoniam leo vigilans oculos claudit; eosdem cùm dormit, apertos habet; quod quidem custodia atq; excubiarum signum est. Vnde & non absq; significatione, templorum claustris leones, qui sint custodum loco, appinxerunt.* Leonem quidem παρὰ τοῦ λάειν, λᾶν, à videndo deductum volunt, quia fera est perspicacissimi visus.

Leo vnde dictus.

visus. De quo si plura cupis, vide Aristotelem de Hist. anim. & Oppianum in 3. & 4. de venatione, Plinium Nat. Hist. lib. 8. c. 16. qui asserit, leones nunquam limis oculis intueri: de oculis adapertis non meminit. Vide etiam Cœlium Rhod. li. 13. c. 8.

Templorum idcircò ponitur ante fores] Eruditè non minùs quàm diligenter in suo Copiæ cornu Pierius leonis faciem illam, quæ prima visa est Ezechieli, initiandorum sacrorum admonitionem nobis oblatam fuisse tradit: eamq; à primis visam, quòd à vita principum soleat totius populi consensus legem sibi statuere. Ponuntur itaque ad valuas templorum, vel postibus sustinendis, vel hyperthyris; aliquando etiam pronais locorum, vt Deum venerari primò meminerimus. Addit etiam, in pronao Taruisinæ Cathedralis draconem alatum vnguibus leonum duorum comprimi: draconem retorto collo leonis pectus remordere. Cuius Emblematis eam esse sententiam docet: prauam quidem cogitationem cor incessere, fortem animum eam protinus elidere; à læua leonem suo pectori subijcere apprehensum leunculum: generosum quippe animū seipsum vincere.

Leonis imago in valuis tēplorum.

IV.

Duo pastoris ecclesiastici munera.

1. DVÆ sunt Episcopi necessariæ dotes, vt eius, cui animarum cura demandata sit: nimirum vt ijs, quibus præsit, continuò studeat, vt nihil eorum eis desit, quod spectet ad fidei veræ profectum & augmētum: nève quis à recta via desciscat, aut sacræ doctrinæ terminos transiliat. Nec verò est satis, vigilantem eum esse, nisi etiam custodem sese fortissimum præbeat, id est, cum cura & vigilantia, quæ perpetua sit oportet, & etiam necesse habeat coniunctā cum moribus doctrinam, qua & suos instituat, & alienos etiam hostes, atq; erroneos homines forti animo retundat, veræque & sanæ institutionis quasi hasta percellat. Quod duplici symbolo hic ostenditur, sumpto argumento ab ijs animalibus, quæ & sacris in turribus, & pro foribus templorum apponi solent, gallo nimirum, & leone: quorum alter vigilantiam, custodiam alter designat.

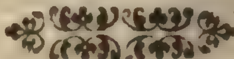
2. Campana præterea prædicationis (vt diximus) & institutionis gerit symbolum. Meminerint tamen verbi diuini præcones, nisi & ipsimet ad vocis suæ clangorem viuendi rationem instituerint, atque ita ad normam illam accommodarint vitam suā, campanis se vel in hoc quoque assimilandos fore, quæ etsi clarissimum edendo sonum alios cieant, ipsæ tamen sibi surdæ sint & stupidæ. In quos elegans extat emblema cuiusdam:

Concionatores quid à cāpanis discant.

Æra graui cunctos velati campana sonore,
Ipsa licet penitus sint sibi surda, cient:
Sic es, rectà docens alios, peruersa sequute,
Quique alijs sapiens, non sapis ipse tibi.

Eodemq; planè sensu Apostolus 1. Corinth 13. Si vel hominum (inquit) vel angelorum linguis loquar, charitatem autem non habeam; factus sum æs resonans, ac cymbalum tinniens. Addam de campanis παρέργως, vulgarem esse errorem, quo Paulinus Episcopus Nolanus, Diui Hieronymi æqualis, & sanctimonia vitæ spectabilis, primus in suam Ecclesiam campanæ vsum inuexisse creditur: quasi priori sæculo ignotus ille fuerit. Verius namq; est, virum illum sanctissimum Gentilium sacrorum abusum correxisse, & ad pia munia transtulisse, vt nimirum eius sono exciri possent semotiùs habitantes ad conciones precationesq;. Cæteroquin ijsdem, quibus hodie, vsibus deputatas fuisse priscis quoque sæculis campanas, Hadrianus Iunius disertè docet, lib. 3. Animaduers. cap. 11. Sed ne garrulitatis vento impulsus audiam Δωδωναῖον χαλκεῖον, flagellum de pelui.

Campanarum origo.

Nn 2

Νῆφε, καὶ μέμνησ' ἀπιςεῖν. ἄρθρα ταῦτα τῶν φρενῶν.

Sobrius esto, & memineris non temerè credere: hæc sunt membra mentis.

EMBLEMA XVI.

NE credas, de (Epicharmus ait) non sobrius esto:
Hi nerui humanæ membraque mentis erunt.
Ecce oculata manus, credens id, quod videt: ecce
Pulegium antiquæ sobrietatis olus:
Quo turbam ostenso sedauerit Heraclitus,
Mulserit & tumida seditione grauem.

COMMENTARII.

I. REctè habet se manus oculata; sed simplex illud quoduis aliud potiùs repræsentat quàm pulegium: elegantius multò habet editio Rouilliana. Sanctius epigraphen Emblematis Latinã apponit.

Sobriè viuendum, & non temerè credendũ.

II. DVO hic præcepta cuiq; honesti studioso traduntur, nimirùm vt sobrietatem amet, & credulitatem leuem & temerariã vitet: quam ad rem duabus (suo more) notis

notis vtitur, nempè pulegio, & oculata manu: illo quidem, vt sobrietas paruo contenta significetur: hac verò, qua rerum certarum fides intelligatur. Cicero 1. Epistolar. ad Atticum, carmen hoc Græcum citat: Priuatis rebus meis, inquit, propter infirmitatem bonorum, iniquitatem malorum, odium in me improborum, adhibeā quandam cautionem & diligentiam: atq; ita Siculus insusurret Epicharmus cantilenam illam suam :

M. Tullij locus, vnde petita est Emblematis epigraphe.

Νῆφε, καὶ μέμνασο ἀπιστεῖν· ἄρθρα ταῦτα τῶν φρενῶν.

Ac nostræ quidem rationis ac vitæ quandam formam, vt opinor, vides. Hoc carmē alij hoc modo citant :

Νῆφε, καὶ μέμνασο ἀπιστεῖν ἄνερα φρονέοντα ταῦτα. id est.

Esto sobrius, & memineris virum, qui sic sapiat, non oportere esse credulum. Sed quia Erasmus deprauatum versiculum testatur in adagio: *Nemini fidas, nisi cum quo prius medium salis absumpseris.* sic ille è vestigijs codicum hoc carmen Trochaicum restituit :

Νᾶφε, καὶ μέμνασο ἀπιστεῖν, ταῦτα νεῦρα τῶν φρενῶν.

Nam quod νᾶφε dixit, pro νῆφε, & μέμνασο, pro μέμνησο, dialecti proprietas est. Alteram autem partem idem Cicero. vsurpauit lib. De petitione Consulatus: Quamobrem, ait, Epicharmion illud teneto, neruos atq; artus esse sapientiæ, non temerè credere. Relatum est etiam ab Alciato nostro lib. Parergon 4. c. 8. Retulit etiam id Epicharmium Clemens 4. Stromat. & ad institutum Christianum accommodat. Sed de his mox dicemus plura, in quarta classe.

III. *NE credas*] temerè, vel adeo facile. Conuenit cum Epicharmi sententia Theognidis versiculus :

Πίστει χρήματ' ὄλεσσα, ἀπιστίῃ δ' ἐσάωσα.

Fiso res perijt, diffiso salua remansit.

Licet nemini fidere sit inhumanum, omnibus verò fidere stultum. Quare pulchrè Hesiodus :

Καί κασιγνήτῳ γελάσας ἐπιμάρτυρα θέσθαι,

Πίστεις δ' ἄρα ὁμῶς, καὶ ἀπιστίαι ὤλεσαν ἄνδρας, id est:

Si quicquam cum fratre tibi, est, testem adijce rebus,

Subridēs, nocuit non credere, credere semper.

Seneca epist. 3. lib. 1. Vtrumq; enim vitiū est, & omnibus credere, & nulli. Vide parœmiam, *Fiducia pecuniæ amisit.*

Epicharmus] Epicharmus Siculus, vt ait Diogenes Laertius, Elothalis filius, Pythagoræ discipulus, Philosophus & poeta, Comœdiæ inuentor, teste Suida. Epicharmus.

Ne non sobrius esto] Esto sobrius: duo enim negata vni affirmationi æquiualent.

Nerui, membraque] ἄρθρα, νεῦρα, τὰ μέρη. Metaphoræ, quibus vim vtilissimi præcepti illustrat. Nam ῥώμη ψυχῆς σωφροσύνη, vt refert alicubi Stobæus. Quo sensu dixit Iustinus, genitricem virtutum frugalitatem. Sic Cicero pro lege Manilia, neruos Reipub. appellat milites, clasſes, vectigalia, quod in his consistat omnis Reipub. firmitas. Sic apud Demosth. νεῦρα τὸ λίμα τὰ χρήματα. Fabius lib. 1. mollem educationem neruos omnes animi & corporis frangere. Et Dion in Vespasiano: *Pecunias neruos esse imperij semper dixerunt.* id est, νεῦρα γὰρ τῆς ἡγεμονείας τὰ χρήματα ἀεί ποτε εἶναι ἔλεγον.

Sobrietas animi robur. Nerui Reipub.

Ecce] Demonstrandi nota rectè iūgitur cum manu oculata, quæ credit id, quod videt.

Oculata manus] Adagium, quo rei certitudo significatur. Oculatas enim manus dixit Plautus, quæ promissa velint exhiberi re, non oratione promitti. Nam oculos habere, quibus videant exhibita, aures non habere, quibus audiant pollicitationes. Ita lena quædam in Asinaria adolescenti aureos montes pollicenti, cùm illa nihil commoueretur promissis, inquit : Oculata manus.

Quum à pistore panem petimus, vinum ex œnopolio,
Si æs habent, dant mercem: eadem nos disciplina vtimur.
Semper oculatæ nostra sunt manus, credunt quod vident.

Idem in Pseudolo :

Eme die caca hercle oliuum, id vendito oculata die.

Oculata die aliquid vendere, est præsenti pecunia vendere. Vim prouerbij videtur expresisse Terentianus ille leno Sannio in Adelphis : Oculata die vendere.

---- Verum ego nunquam adeò astutus fui
Quin quidquid possem, mallem auferre potius in præsentia.

Huc quoque allusit Chærea in Eunucho:

---- Fac sis, nunc promissa appareant.

Et

Et Propert. lib. 1.

Cui nō antè patet, donec manus attigit.

Idem Plautus in Truculento:

Manus vetat, priusquam penes sese habeat, quicquam credere.

Imò & sacrę litterę admonent, non omni spiritui esse credendum.

Non statim fidendum.

Credens id, quod videt.] Herodotus. ὦτα τυγχάνει ἀνθρώποισιν ἐόντα ἀπιστότερα ὀφθαλμῶν: Aures sunt hominibus magis incredulę, quàm oculi. Proinde laudatur illud Theocriti:

μὴ πίστευε τάχιστα, πρὶν ἀτρεκέως τέρας ὄψῃ.

Ne crede citissimè, ni prius finem videas.

Cuius sententię vim tenere debēt qui versantur in Rebusp. & negocijs grauioribus implicantur, sed maximè temporibus periculosis. Si enim propter amicitiam multorum fucatam vix fratri fides interdum sit habenda, perpetuò meminisse debemus Pythagoricę parœmię, *Ne cuiuis dextram inieceris*, quandoquidem hominum ea sit improbitas & versutia, vt non modò sermo, sed & frons, vultus, & oculi ipsi persępè mentiantur. Apollonius rogatus à rege Babylonię, quā ratione quietus in suo principatu perduraret: Si, inquit, paucis fidem habueris. Nulla enim regibus maior pernicies impendet, quàm cū delatoribus facilem ad se aditum prębent. Plato de Repub. magistratum optat, qui sit τὰ ὦτα διατεθρυλλημένος, id est, qui aures obtusas habeat ad rumores & fabulas populares. Addam & id Plautinum è Truculento:

Non laudandus est is, qui plus credit qua audit quàm
Qua videt; non placet, cùm illi plus laudant qua audiunt,
Quàm qua vident: pluris est oculatus testis vnus, quàm auriti
Decem qui audiunt, audita dicunt: qui vident, planè sciunt.

Quod tamen non probatur Apuleio, initio Floridorum, qui vt inseruiat argumēto quod tractat, plus fidei aurium quàm oculorum esse adhibendum vult. Huius hæc verba: Non itidē maior meus Socrates: qui cùm decorum adolescentem, diuque tacentem conspicatus esset: Vt te videā, inquit, aliquid eloquere. Scilicet Socrates tacentem hominem nō videbat: etenim arbitrabatur homines non oculorū, sed mentis acie & animi obtutu considerandos. Nec ista re cum Plautino milite conguebat, qui ita ait: *Pluris est oculatus testis vnus, quam auriti decem.* Imò hunc versum ille ad examinandos homines cōuerterat: Pluris est auritus testis vnus, quā occulati decem. Atqui si magis pollerent oculorum quàm animi iudicia, profectò de sapientia foret aquilæ concedendum. Homines enim neq; longè dissita, neque proximè adsita possumus cernere, &c. Apuleius tamē aliò sentētiā torquet, vt dixi, neq; propriè contrarium quid Plautus statuit, sed certè dissimile. Vide Prouerb. *Oculis magis habenda fides, q̄ auribus.* Ad rem redeo. M. Tullius in Lælio: Hæc in fabulis stultissima persona improuidorū & credulorum senum. Non minimum commēdarunt ἀπιστίαν quidam ex veteribus, nō quidem vt omninò fidem omnibus abrogemus, sed vt nullo non loco circūspecti simus, videamusq; quatenus dextra sit huic vel illi admouēda. Demosthenes hāc ἀπιστίαν vnā ait omnibus qui sapiūt concessam à natura custodiam salutis & fortunarū. Sed de his iamiam latiùs agemus.

Oculorū iudicium prępollet iudicio aurium.

Pulegium] Pulegium Græcè γλήχων, glechon, seu glachon. Cuius vires permultas habet Plin. lib. 20. cap. 14. & Apul. De herb. virt. cap. 92. multa. Cæterum, pulegio vitia stomachi tolli, testatur Dioscorides lib. 3. cap. 31. Ναυτίας τε, καὶ δηγμοὺς στομάχου μετὰ ὀξυκράτου ποθεῖσα παραμυθεῖται. hoc est: *Nauseas & erosiones stomachi in posca* (id est, vino, quod a ceto & aqua temperatum est) *bibitum lenit.* Dixerat autē, hanc herbam esse λεπτυντικὴν, θερμαντικὴν, καὶ πεπτικὴν. id est: *extenuatiuam, calefactiuam, & concoctionis adiutricem.* Vide epigramma Græcum lib. 2. εἰς φειδωλούς.

Pulegiū.

Οὐ γλήχωνι Κρίτων ὁ φιλάργυρος, ἀλλὰ διχάλκῳ
αὐτὸν ἀποσφαίνει θλιβομένου στομάχου.

Quod ita vertit Sanctius:

No glechone Criton, ast sordidus aris odore,
Vexatum stomachum sæpe dolore leuat.

Posca quod.

Antiqua sobrietatis] qua veteres, homines frugi, & rerum parabilium appetentes vtebantur. Est autem pulegium siti & vinolentiæ contrarium. De veterum frugalitate lege Valer. Max. lib. 4. c. 4. & lib. 7. c. 1. Nā, vt ait Horatius 2. Carm. Ode 15.

Frugalitas veterum.

Priuatis illis census erat breuis,

Com-

Commune magnum. ——

Plinius epist. 22. lib. 1. de Catillo Seuero: Quàm parcus in victu? quàm modicus in cultu? Soleo ipsum cubiculum eius, ipsumq; lectum, vt imaginem priscæ frugalitatis, aspicere. Ipsius autem Plinij frugalitatem habes lib. 2. epist. 6.

Olus.

Olus] λάχανον. Olus dicitur omnis herba satiua, ab alendo, quod veteres oleribus alerentur, antequam essent repertæ fruges; iisq; vescebantur absq; luxurioso condimento, vnde prouerbium, τὸ ἐν λαχάνοις πέπερι, *in oleribus piper*; pro re ingrata & insipida. Hinc quoq; olus pro tenui & quotidiano victu nonnunquam accipitur. Horatius 2. Serm. Sat. 7.

In oleribus piper.

—— *si nusquam es forte vocatus*
Ad cœnam, laudas securum olus. ——

Et quia ægrotantes plerunq; tenui egent victu, eos oleribus curatos fuisse constat ex Plinio, & Plauto in Capt. vbi Hegio Parasitum inuitat ad cœnam terrestrem, *multis oleribus*. Cui ille respondet: *Curato ægrotos domi*. Inde Heluones antiquitus propriè appellati; nam helus, veteres dicebant pro holus. Quia verò ægroti nauseabundi valde sunt, fastidiosiq; & delicati ciborum arbitri, hinc postea translata ea vox ad homines delicatos opiparosq; qui magnas pecunias in dapes profunderent; non in voraces, quod hactenus à plerisq; falsò existimatum.

Heluones qui propriè.

Heraclitus.] Heraclitus in seditione quadam rogatus à ciuibus, vt concordiam suaderet, suggestum ascendit, calicem frigida compleuit, infusam digito farinam miscuit, vnà cum pulegio, idque bibit, & hinc discessit: nimirum reipsa loquens, plerumq; seditiones ex luxu rerumq; superfluarum vsu oriri: inter eos autem facile constare concordiam, qui modicis ac tantum necessarijs essent contenti. Nam

δεῖπνον γὰρ εὐτελὲς οὐ ποιεῖ παροινίαν.

id est:

Vbi cœna frugi est, nulla debacchatio.

De Heracliti facto vide Plutarchum de garrulitate, Erasmum in Apophthegmatis lib. 8. Commentatores Dioscoridis, in verbo, *Glechon*. Cœlium item Rhodig. lib. 13. cap. 5. Vide quoq; adagium, *Thymbra victitans*.

Magnæ vis est orationis non modo, sed & gestus viri boni.

Quo turbam, &c.] In eo nonnullis fortasse σκοτεινὸς habendus est Heraclitus, id est, *tenebricosus*; sed certè hac ambage, & symbolis aphonis plus fortè persuasit; quàm alius quispiam oratione prolixissima. Siquidẽ τῶν πάνυ πολλῶν καὶ μακρῶν περιόδων ἓν ῥῆμα καὶ νεῦμα πίστιν ἔχοντος ἀνθρώπου κυριώτερον ἡγεῖται: Plerumq; vir, cuius perspecta fides est, vno verbo vel nutu longas aliorum orationes superat. Sic enim fidem fecit Amasidi Pittacus, cũ linguam immolatitiæ victimæ remisit, tãquam membrum omnium vel optimum, vel pessimum. Sic Anacharsis, de quo iam supra diximus, cum apud Solonem repertus est eo gestu dormiens, vt dextram haberet admotam ori, sinistram pudendis: vt significaret, maiore studio & cura linguã esse cohibendam, vt partẽ omnium maximè rebellem. Quid enim vel Sciluri facinus ad concordiam suos liberos adhortantis; vel Tarquinij Superbi summa papauerum capita baculo decutientis, huc commemorem, cùm hęc iam vulgò trita sint? Olim enim cùm nondum Platonis opera, vel Carneadis, aut Chrysippi sapientia loquax esse didicisset, omnia breuibus oraculis, aut symbolis, interdumque ἀφώνοις, non minus commodè tradebantur, quæ pertinerent ad vitæ humanæ cultum & informationem. Sed audiamus Plutarchum ea de re studiosè commentario περὶ ἀδολεσχίας disserentem: οἱ δὲ, inquit, συμβολικῶς ἄνευ φωνῆς ἃ δεῖ φράζοντες οὐκ ἐπαινοῦνται, καὶ θαυμάζονται διαφερόντως, ὡς Ἡράκλειτος, ἀξιούντων αὐτὸν τῶν πολιτῶν γνώμην τινὰ εἰπεῖν περὶ ὁμονοίας, ἀναβὰς ἐπὶ τὸ βῆμα, καὶ λαβὼν ψυχροῦ κύλικα, καὶ τῶν ἀλφίτων ἐπιπάσας, καὶ τῷ γλήχωνι κινήσας, ἐκπιὼν ἀπῆλθεν· ἐνδειξάμενος αὐτοῖς ὅτι τὸ τοῖς τυχοῦσιν ἀρκεῖσθαι, καὶ μὴ δεῖσθαι τῶν πολυτελῶν, ἐν εἰρήνῃ καὶ ὁμονοίᾳ διατηρεῖ τὰς πόλεις.

Pittacus.

Anacharsis.

Scilurus.

Tarquinius Superbus.

Turbam grauem tumida seditione] Populum, vel plebem tumultuantem, iamq; ad seditionem se comparantem.

Mulserit] mitigarit, lenierit. Mulcere enim est delinire, quasi mollicere, hoc est, molle reddere. Hinc Mulciber dictus Vulcanus, quod molliat ferrum, ac mitius reddat. Et Mulsum, quasi melle delinitum.

Mulcere

Mulciber.

Mulsum.

IV.

EMBLEMA hoc frugalitatem & sobrietatem suadet, temerariam verò credulitatem dissuadet, de quibus duobus si cũ doctissimo Minoe paulò latiùs diffundar, facile me veniam impetraturum confido,

præ-

De frugalitate.

præsertim in re tã vtili, addo & necessaria.

1. De frugalitate M. Tull. 3 Tuscul. Verisimile illud est qui sit temperans, quem Græci σώφρονα appellant: eamque virtutem σωφροσύνην vocant: quam soleo equidem tum temperantiam, tum moderationem appellare, nonnunquam etiã modestiam. Sed haud scio an rectè ea virtus frugalitas appellari possit, quod angustius apud Græcos valet, qui frugi homines χρησίμους appellant, id est, vtiles: At illud est Latinis abstinentia, omnis innocentia, quæ apud Græcos vsitatum nomen nullum habet, sed habere potest ἀβλάβειαν, nã est innocentia affectio talis animi, quæ noceat nemini, reliquas etiã virtutes frugalitas continet: quæ nisi tanta esset, & si his angustijs, quibus pleriq; putant, teneretur, nunquam esset L. Pisonis cognomen tantopere laudatum. Sed quia nec qui propter metum præsidium reliquit, quod est ignauiæ; nec qui propter auaritiam clam depositum non reddidit, quod est iniustitiæ; nec qui propter temeritatem malè rem gessit, quod est stultitiæ, frugi solet appellari: eo tres virtutes, fortitudinem, iustitiam, prudẽtiam frugalitas complexa est, etsi hoc quidem commune est virtutum: omnes enim inter se nexæ & coniugatæ sunt. Reliqua igitur & quarta virtus, vt sit ipsa frugalitas necesse est. Hactenus ille de vi verbi; nos ad rei notionem veniamus. Rectè Apuleius, sobrietatem dicit esse sapientiæ omnis primarium fundamentum, quod in se virtutum omnium semina continet: nã sobrietas temperantiæ species, prudentiæ comes est, in perspiciẽtia veri, falsique, tum in delectu habendo rerum bonarum ac malarum; ea fortis est, quæ voluptatum illecebris non capiatur, & iustitiam colit, quam in se primùm seruat, alijs etiam tribuit. A sobrietate itaq; suam philosophãdi rationem Pythagoras orsus est, cum quibus, certisque de causis ab esu carnium prohiberet. Quod adeò multis probatum est, vt pleriq; inde facti meliores, ac cultiores, sapientiæ lactees imbiberunt: alij superstitiose Pythagoram æmulari in totum repudiarunt esum carnium, & animantia muta, vt impura crediderunt: quo de numero Eucratitæ, deliri quidam hæretici, de quibus Epiphanius. Sobrietas virtutum pene omnium seminarium est: quam vnã qui habeat, & cæteras etiam facillimè habuerit.

Sobrietatis laus.

Plato in Charmide temperantiam, vitæ hominum custodem appellat. In Gorgia præcipit, vt qui sanus ac beatus esse velit, hanc virtutem exerceat. Et Xenophanes nihil in homine nasci mali posse, qui temperantiam fuerit amplexatus. Itaque quotquot sapientes olim habiti sunt, temperatissimi prædicantur: vt Socrates, qui quòd tenui victu esset, ea peste sæuissima tactus non est, quæ Atticam inuasit. Et Plato apud quem cum nobilis imperator Timotheus cœnasset, moderatis cibis exceptus, postridie illi factus obuius, dixit: Qui apud te, Plato, cœnant, sequenti die bene se habent. Nominatur & Pythagoras inter sobrios, qui etiam dicebat: Venter pinguis non gignit sensum tenuem. Idem cum ostendisset aliquem insigniter obesum: Non desines, inquit, tibi molestiorẽ carcerem struere? Prætermitto Græcorum veterum frugalitatem laudatam sapientibus, qui semel tantùm interdiu epularentur. Ergo Plato delatus in Siciliam, cùm nullum isthic patriæ frugalitatis vestigium obseruaret, admiratus est insulæ corruptissimæ deprauatum morem, quemadmodũ refert ipsemet in epistola quadam ad Dionis propinquos. Apud veteres Romanos, frequentior pultis vsus, quàm panis fuit, & eorũ bonæ valetudinis quasi quędam mater erat frugalitas, inimica luxuriosis epulis, & aliena nimiæ vini abundãtię, & ab immoderato Veneris vsu auersa. Val. Max. lib. 2. cap. 5. Non est quod sic verbis multis augeamus frugalitatẽ Caij Fabricij, Coruncani, Curij, quos celebrat Tullius: hæ enim virtutes fuere potiùs temporum, quàm hominum. Probatur, me quidem iudice, modestia vel Agasiclis, de quo Ausonius, & Plutarchus: vel Neruæ Coccei, boni Principis, de quo Valerius Martialis. Solẽnia olim fuere niphalia, Iunonis sacra, quæ abstemia à matronis abstemijs celebrabãtur, vt matronę memores essent, quam Deam colerent, quæ eas moneret sobrietatis, vt quæ sit indiuidua pudicitiæ comes.

Niphalia sacra.

Non transilio, quod receptum moribus, vt nõ nisi à ieiunis iudicia exercerentur reorum capitalium, vt meminerint, se ad rem seriam accedere, & in qua de hominis agatur capite, de quo non nisi prudentissimè, & maximè sobriè cognoscendum. Id adijcio, Baccho, Deo

Iudices sobrij.

temu-

temulēto, tum papauer, tum ferulam olim tributam legimus, erudito sanè figmento, vt vini vis ob oculos poneretur; papauer somnum conciliat, vt mero plenus sui oblitus, dare se somno debeat, suam vt spontaneam infamiam tegat: ferulam verò castigationis notam, vt intelligant ebriosi, se pœna dignos citius quàm misericordia, qui se sponte in id discrimen coniecerint. Eadem prudentia fuit apud sapientes veteres, dum præfigerent annum luctus matronis, quæ viros amisissent, ne scilicet ante annum post mariti mortem properarēt ad secundas nuptias, ne fieret confusio sanguinis, l. 8. ff. de his qui not. infam. Iul. Paul. 1. receptar. sentent. tit. vlt. Multa huc conferri possent ex Decretal. Pontificum, de pœnitent. & remiss. sed hoc studiosis pensum imponimus. Addo ego postremò, nullam virtutem ad Naturę leges sic esse compositam, quam frugalitatem. Inquirentibus in nos sagaci mentis oculo, vitia quædam apparebunt obscuriora & in recessu, quædam in aperto & frōte posita, & quasi manu prehendenda, crassa, supina; de quo luxus & largior bonorum profusio, vbi nec ratio suadet, nec postulat necessitas, saturando, vestiendo, protegendo corpori, & ab incommodis supernè deiectorum imbrium, caloris & frigoris, vindicando. Non sudandum magnopere pro his, nec Oceano diuisæ gentes adeunda, quæ à Solis cubilibus ministrent exotica, si relegata in vltimas terrarum oras intemperie hac, moderamen naturę, & quod dictat sequamur, quæ in excessu laborat & frangitur, amica frugalitatis. Non quærit superflua, imò nec fert, modis quibus expellat & se exoneret, prouidę corruptionis, vtiliter inuentis. Videmus hoc in elementis, & quicquid coalescit eorum connexione, in animātibus, metallis, stirpibus; excernunt si quid aggrauat, & deijciunt superflua. Crepat nubes nimio humore pręgnans, rarior à temperato humido ipso motu & agitatione paulatim se consumit; & mitior aeri. Non libratur diu vaporum terrestrium densior ibi globus, nec molem sustinet stabile subiectum pendentis materiæ, vincitur copia, & cedit tandem tādem. Hinc nix, pruina, grando, fulmen, rores, nimbi, pluuiæ, ignita spectra, cadentes stellæ, quæ purgamenta non incommodè appelles, & proluuiem velut quandam saturatæ & parturientis auræ, quam cogit ad egestum Natura, & vsus Vniuersi. Deinde illud ipsum, ex quo talia, nonne pars Oceani fuit, aut fumantis terræ, secretione reiecta? Exudat inutilis mador scilicet, admixtus pingui fœculento & viscoso, de magno hoc & infimo mundi corpore, quem adlābit sol, atq; attrahit, vt vel dissipet radiorū iactu, aut reuerberet, exuberante massa, subactum & coctum aliter, eundem re, diuersum aspectu & dispositione. Steriles herbæ luxuriant passim & noxia gramina, non iussa crescere prouocante semine, sed coacta exire, vitiosæ vligini sic quasi excolandę, & purgando terrestri vtero, ad concipiendum meliorem fœtum. Metallarias intremus cauernas, vbi fœx impurior, & sordida superfluitas inter ramenta aurea & venulas desidens ad segregationem, extrudente vi intrinseca connascentis precij, sensim itura, se ostentabit. Nec in stirpium excrementis propellendis Natura segnior: capillamenta quædam, cirrhos, aut floccos præmittunt arbores, & musco se operiunt ac viridi lanugine, priusquam germinent, purgantis se medullæ, & inutilem succum secernentis manifesto signo. Age verò, quā prouidè in nostro deniq; & cæterorum animantium corpore canales istos egestionis superfluæ disposuit, ne collectis velut in cloaca sordibus, exitu intercluso, corrumperetur situ & putresceret? Huc aurium nariumq; quadriforæ portę faciunt, & tubus maior deferendis excrementis, & vrinaria fistula angusta ac breuior, & foriculę traiectæ cutis, puncturis similes, sine numero, sudori deijciendo, & porta ipsa prætoria, reciproci vsus, gurgulio, intrantis, exeuntis cibi vehiculum: cumq; vel intestinorum volumina turgent, obstructa inerrāte flatu, aut venarum euripi noxio sanguine, naturæ æmula ars clysteres præparauit & scalpellum apertioni. Adeo vias omnes ac modos disposuit sedula mater segregandæ copiæ, vt in tenore suo, mensura atq; ordine consisterent & conseruarentur singula, ne vel defectus noxam, vel excessus pareret. Modus in medio & mediocri, virtutis titulo & laurea dignus: extrema laborant, nec sana sunt, nec ad sanitatem adminicula, quæ abundant præsertim, fomenta lasciuiæ. Sacra Frugalitas placat, falx luxuriæ & sarculum runcandis sarriendisq; siluescentis mali quisquilijs, quę sola

Tempus luctus.

Frugalitas ad leges naturæ composita.

Natura vbiq; superflua excernit.

Meatus pro excrementis in homine.

Virtus in medio cōsistit.

sola prudenter, quousq; progredi liceat, quid ornatus corporis, quid alimēta, quid structuræ sumptuum efflagitent, subductis calculis computat, & per gradus vitæ ac honorum sic partitur, vt laxiorem manum potentioribus, & qui in aliquo fastigio eminent, relinquat; contrahat cæteris de inferiore sorte, & iubeat coercere vanitatem, compresso paululum surgenti spiritu. Si confusio in his, vbi ordinum discretio & dignitatum? vbi autoritas, & veneratio? Vilescunt æqualitate hac & perdunt splendorem, dum conditionis suę limites, quisque transiliens, supra vires & opes per ambitionis scalā assurgit. Corruptionis hoc publicę, imo perditionis extremæ seminarium sit. Vertat in proprium sinum oculos quilibet, videbit quid, aut quantum liceat: à censu enim & statu hic temperandus affectus. Violenta sunt, quæ cum immodico appetitu, & ordine inuerso fiunt; naturam enim aut destruunt, aut vitiant & corrumpunt, quæ metas suas habet ac limites, intra quos cōsistit moderabili ac determinata inclinatione ad ea quæ nutriunt, firmant aut seruant, sine excessu, cum mensura & lege aliqua, quam nefas transire salua illa. Vis infertur, intēpestiuo rerum vsu ac superfluo, quibus voluptatem mortalium insania scilicet circumscribit, & miseriā felicitatis titulo falsò indigitat. Onera enim sunt, & corruptelæ, quæ tumultuaria oblectatione & insidiosa sic confunduntur, vt naturam velut in gyrum agant, & non solùm offendant, sed opprimant copia. Obuium & parabile est, quod appetit, nec indiget naufragij, quibus ex altero orbe transmarina apportentur, crescunt, quæ alant & sufficiāt, in omni loco: quæ saturent nauseam in abundantia, nulla regio dabit; illa enim necessitate, hæc desiderio præpostero, in quo varietas & nouitas, efflagitantur: ibi naturalia & gratuita quæ sedant, hic importuna ac molesta irritant. Venter ad legem naturæ compositus, paruo dimittitur, si quod debetur accipit: qui volatilium lautitias decoxit, & de piscium genere selectiores, non placatur polenta ac bubula, extra ordinaria enim fames vrit, quæ non tam castiganda vt sileat, quàm prouocanda ciborum delectu, vt minori cupiditate sopita maiorem resuscitet, nouo quodā & ingenioso gulæ irritamento, imò tormento

Natura paucis cōtenta.

verius. Supplicium certè est habere ingluuiem, quæ nisi exhaustis, siluis, & fluminibus, nesciat pasci, quæ respuat domestica, inhiet peregrinis & exoticis. Flammæ cōfero & occulto igni hoc torturæ genus, quæ, vt podagricus humor, stillicidio fouetur de meliore hoc succo obsoniorum. Si suffocare vis, tempera, & viue ad regulam quam natura dictat: vbi luxuries aliqua & superfluitas, præscinde ac demete, & cogita, salire per medios campos riuulum, qui remedio sit huic incēdio: proferre in agris & hortulis, quæ doment esuriē, & corpus natiua virtute vegetent, quam terra inserit, & fabricator huius Deus. Neminem adhuc fames consumpsit, qui glutire libellam panis, & fontanam bibere potuit. Ad lac & pultem nascimur omnes, innutrimur his à teneris: quis culinaria officia, & magyricas artes insolentem stomachum traduxit, nisi curiositas & nausea? Quid? desperatio, vt ego quidem arbitror, prima magistra fuit focarij huius artificij, quæ præscriptos continentiæ fines trāsilire, & polyphagiæ studio rimari omnes mundi angulos, cum abiectione quadā & contemptu vitæ, temeraria persuasit. Qui primus concham marinam aperuit, ostrea, & rubetas ponticas, vt cocta conuiuijs inferret, desperatum fuisse & proiectę audaciæ hominem, necesse est: nec meliorem illum, à quo detracta cutis anguillæ, & cancro sua testa, fluuiatili colubro scilicet, ac scorpioni, & qui fungos præparare, & carduos altiles docuit, quorum illi testudinum, asinorum isti proprij sunt. Quāuis verò in ranis & conchilijs terrestribus nihil, quod piscis speciem referat, simile, cum his nec ossicula insint aut spinæ, illæ, squammis & branchijs careant; extracta sunt tamen ex cauernulis suis & lacunis animalcula hęc, & pisculentorū catalogo, propter exiguam buccellam, quę inest vtilis, & ad cōcitandam libidinem efficax, inserta. Vt iam nullum pene sub cęlo genus viuētiam sit, quod in voraginē ventris humani & cloacā insaturabilē, nouo artificij sumptu & precio confectū, elixum, frixū, assatum, sectum tritum, fartum, puluisculis aromaticis maceratum, conditum, tostum denique aut alijs sexcentis cocturę formis præparatum, non descendat. Latum igitur & laxum luxus hic aperuit cāpum ad omnem lasciuiam: nec impunè tā pec-

Desperatio docuit polyphagiam.

catur hoc peccatum ac libere, sed cum labore etiam & incredibili molestia, quam coquus subit, & is cui coquitur, vterq; lassus, hic votando, alter instruendo: ad palatum enim & saliuam prurientis linguę accommodare debet artem, nec pręcepta habet aut vsum, sed nutum delicianitis, & gurgulionem versatilem pro magistro & archimagyro. Interea tamen strage publica exhauriuntur saltus ac nemora, fontes & flumina, aer & æquor: nec natura partui edendo sufficit, quia nil sufficit diutū mensis. Pullus & mater in eadem olla; vtinam & nidus interdum, & quæ illum concinnant. Prò perniciem? Habenę adsint quæ frænent: næ fastigio supremæ intemperantiæ insistimus; demittamus nos ad decliuia sacræ sobrietatis, vbi sinum suum aperit natura, & effundit quod opus, & quantum.

Ars magyrica.

De credulitate.

2. Quoad credulitatem, ea sanè aut mature admittenda, aut statim repellenda, cum nemo citius fallatur, quàm qui temerè credit; nemoq; rectiùs iudicat & certiùs, quàm qui rem exploratam habet. Homerus Vlyssem, quem sapientissimum facit, non alio vsum præsidio dicit, neq; alia ratione terræ marisque periculis euasisse, quàm quòd nemini se crediderit, & callidè consilia sua texerit. Hesiodus (vt supra annotauimus) non ab re monet, vt neque fratri quisquam adeò fidem habeat, aut etiam negotium aliquod vel ioco transigat, nisi teste adhibito. Nullus est, qui nesciat ab inimicis nobis importari grauissima incommoda; sed longè perniciosius dānum ab amico creatur sæpenumero; quia sic alioqui facilè inimici effugere insidias, ab amico verò, aut eo qui amici nomē mētiatur, quis ita prouidè cauteque sibi cauerit, quin interdum opprimatur? Nisi molestum esset, ostenderem multo plures ab amicis quàm inimicis oppressos esse: plures vrbes proditione captas, quàm vi expugnatas: plures in veterum libris, ipsaque vita quotidiana reperiri amicorum questus, quàm inimicorum accusationes. Ad symbolum istud ἀπιστίας, obuius potest esse locus ex l. si vindicari, 20. C. de poen. quam extrusit B. Ambrosius à Theodosio, principe nimis præcipiti ac iracundo: Etsi princeps reseruet aliquem puniendum, debet iudex ad dies triginta differre, quò videat, an relaxari pœna posse videatur. Occasionem legis huius ferendæ memorat Sozomen. hist. Eccles. lib. 7. cap. 24. extatq; in Codice Theodosiano. Bene, inquam, iusteq; prouisum à sapiente principe, quē facti à se pœnituit, alioquin quod Iustinianus ait l. Imperialis, 23. C. de nupt. nihil est tam peculiare Imperatoris maiestati quàm humanitas, per quam solam Dei seruatur imitatio. Hæc de iudicijs olim sancita. Nunc si maiorum in rebus alijs prudentiam intueamur, licebit apertè videre in tutelis pupillorum, & curationibus adolescentium minorum, ad eos nempe defendendos, qui se propter ætatis imbecillitatem defendere nō possunt. Cūque intelligerent pupillos ea esse ætate, vt tutorum ope indigerent ad annum vsque 14 exactum in masculis, 15. in fœminis, non minorem curam impendi voluerunt in minoribus, curatorum prudentia gubernandis, ad annum vsq; vigesimum quintū. Est enim adolescentia maximè feruida, & vitijs indulgens, nisi iritatur & cohibeatur auctoritate prudentum. Eleganter Horat. ad Pisones epist. de adolescente:

Lex Theodosij.

Veterum cura pro pupillis.

Cereus in vitium flecti, monitoribus asper:
Vtilium tardus prouisor, prodigus æris.
Sublimis, cupidusque & amata relinquere
pernix.

Plutarch. περὶ ἀκούειν, idem complexus: ἀναρχία μὲν τὴν ἔνιοι τῶν νέων ἐλευθερίαν, ἀπαιδευσίᾳ νομίζουσι χαλεπωτέρους ἐκείνων τῶν ἐν παισὶ διδασκάλων καὶ παιδαγωγῶν δεσπότας ἀφιστᾶσι τὰς ἐπιθυμίας, ὥσπερ ἐκ δεσμῶν λυθείσας. Non minus eruditè Dio Chrysostomus Sophista: χαλεπὸν ἡ νεότης, καὶ εὐρίπιστον, καὶ εὐόλισθον, καὶ σφοδροτέρου δεῖται χαλινοῦ. Proinde Athenis olim adolescentes τῶν λήξεων ἄρχον, id est, rei hęreditariæ, suorumque bonorum haberent potestatem, biennio præficiebantur curæ viciuæ regionis, hoc est, anno 18. quo ex ephebis excedere mos illis esset ad vigesimum: tum nominabantur περίπολοι, vel ἔφοδοι, & ἐπίσκοποι τῆς χώρας, post id tres fiebant ληξίαρχοι, & referebātur in eorū numerum, qui suæ omninò essent potestatis, καὶ τὴν λῆξιν, hæreditatem regere poterāt. Occurrit huius Emblematis occasione adagiū *Ama tanquā osurus, oderis tanquā amaturus*: Rectè id, quia fallax & lubrica multorum fides: & quòd homo sit εὐμετάβολον ζῶον, Platoni nempe: & Hesiodus

præce-

præcepit, non nisi testibus adhibitis cum fratre esse iocandum: quia sępe leuibus de causis fratrum iræ acerbiores existunt. Apud Atticum Pomponium queritur Tullius de Cneo Pompeio, cui præ cęteris fidem habuerat, seque ab eo tamen proditum. Et ad vxorem Terentiam, falsò se putasse ab ijs amari, qui inuidebant: eos se nō secutum, qui purè amici essent. Tacti leuitate animi Athenienses impetum in Macedonas moliri statuebant, falso accepto nuncio de morte Alexandri; sed eos retraxit Demades orator aculeato verbo: Si Alexander hodie mortuus est, & cras, & perendie sic erit. Opportunè vir catus induxit ἀπιστίαν, eamq; opposuit inconsulto furori hominum, de se suisq; rebus non benè cogitantium. Apud Poetam Troiani nimis creduli, à Sinone proditi, qui suasit equum diuina Palladis arte fabricatum intra Ilij mœnia inducendum. Mirum quantum malorum agmen secum aduehat nimia credulitas. Ea res Pompeium Magnū perdidit, populari & optimatum fidentem studio, tandemq; desperatis rebus ad Alexandriæ regem miserrimè profugū. Quid M. Brutum, C. Cassium præcipites egit, quàm de altera acie falso acceptū nunciū? Similem exitum nacti Antonius & Cleopatra, cùm illa de Antonij morte sinistrum quid, quanquam falsò, accepisset. Quid mirum si in paruis error dominetur, cum etiam viros magnates opprimere soleat? Quorsum querela Comici: *Prò Deum atque hominum fidem?* & illud Ouidij:

Mala multa inuexit nimia credulitas.

Heu vbi pacta fides, vbi quæ iurare solebas?

Tull. item 7. Verr. Vbi fides? vbi exsecrationes? vbi dextræ complexæ sunt? Notum de Brasidæ clypeo, quod in eos torqueri solet, qui, cùm maximè opus est, fidem non seruant. Stultum ac periculosum cuiuis fidere: at miserum nemini fidere. Conditio misera tyrannorum, ab omnibus sibi metuentium, sed in primis Dionysij, de quo Tull. 5. Tuscul. & Val. Max. Quæ vetera & externa vt missa faciam (notiora enim sunt, quàm vt in ijs immoremur) ad quid tā sem oracula diuina nobis τὴν ἀπιστίαν suadent? *non esse omni spiritui credendum*: &, *tentandi spiritus an ex Deo sint*: item, *cauendum à fermento Pharisæorum*? Deniq; illud: *Estote prudentes vt serpentes?* Illud etiam nos non fugiat Ouid. 3. Artis:

Nec citò credideris: quantum citò credere lædat,
Exemplum vobis non leue Procris erit.

Aurel. Victor. in Valentiniano: Si ei insidis hominibus, quibus sese quasi fidissimis, prudentissimisq; dederat, carere, aut probatis, eruditisque vti licuisset, perfectus haud dubiè princeps enituisset. Plaut Trinumo: *Nimium est difficile reperiri amicum, ita vt nomen cluit, quoi rem tuam credideris, sine omni cura dormias.* Hierony. ad Celantiam, de ratione piè viuendi, vbi de obrectatione: Est sanè hoc vitiū, quod vel in primis extingui debeat, & ab eis qui se sanctè instituere volunt, prorsus excludi. Nihil enim tam inquietat animum, nihil est quod ita mobilem mētem, ac leuem faciat, quàm facilè totum credere, & obtrectatorum verba temerario mentis assensu sequi. Hinc enim crebræ dissensiones, hinc odia iniusta nascuntur: hoc est quod sæpe de amicissimis inimicos faciat, & concordes quidem, sed credulas animas dissociat. At contrà, magna animi quies, magnàque est morum grauitas, non temerè de quoquam sinistrè quid audire: beatusque est, qui ita contra vitium hoc se armauit, vt apud eum detrahere nemo audeat. Hæc ille. Huius sanè argumenti sententiā facile est in immensum excrescere: sed placet exempli loco, verbum μέμνησ' ἀπιστεῖν, de iudicio hominum præcipiti ac temerario intelligere, de quibus nonnunquam pronunciatur citius quàm par esset, needū bene inspectis eorum moribus, qui commendantur. Sic Horat. 1. epist. 18.

Obtrectatores non audiēdi.

Vidēdum quem cō mendes.

Qualē commēdes, ēt atq; ēt aspice, ne mox
Incutiant aliena tibi peccata pudorem.
Fallimur, & quondam non dignum tradimus: ergo
Quem sua culpa premit, deceptus omitte tueri;
Vt penitus notum, si tentet crimina, serues,
Tuterisque tuo fidentem præsidio, qui
Dote Theonino cùm circumroditur; ecquid
Ad te post paullo ventura pericula sentis?
Nam tua res agitur, paries cùm proximus ardet,
Et neglecta solent incendia sumere vires.

Vt enim qui pro alio fideiubet, seque solutum constituit, tenetur ex pacti, seu stipulationis nexu pro principali debenti reo, sicubi non fuerit soluendo, aut noxā commiserit; ita qui alium commendat non satis sibi perspectum ac cognitum, & cuius mentem, versatilem fortasse, nō detexerit,

sui dānum pudoris ferre ac pati cogitur. Grauiter M. Cicero ad Brutum: Temerè de altero affirmare est periculosum, ꝓter occultas hominum volūtates, multiplicesque naturas. Et Seneca, neminem citò laudaueris; neminem citò vituperaueris. Vitium est omnia credere: Vitium est nihil credere. Inter legendum sese obtulerunt exempla quædam illustria de credulitate ex Amm. Marcellino. Primum quidem lib. 14. de Constātio sic habet: Arelate hyemem agens Constātius, post theatrales ludos atq; Circenses ambitiosos editos apparatu, ad diem VI. Id. Octob. qui imperij eius annum tricesimum terminabat, insolentia pondera grauius librans, si quid dubium deferebatur, aut falsum, pro liquido accipiēs & cōperto, inter alia excarnificatum Herontium Magnentianæ comitem, partis exulari mœrore multauit. Vtq; ægrum corpus quassari etiam leuibus solet offensis, ita animus eius angustus & tener, quicquid increpuisset, ad salutis suę dispēdium existimans factum aut cogitatū, insontium cędibus fecit victoriā luctuosam, &c. Idem lib. 30. vbi narrat, quibus dolis interceptus & oppressus est Para Rex Armeniorum, Valentis iussu: qui quòd accepisset eum sibi infestum, malisq; artibus quid uis facere & moliri, agēti in Armenia Traiano, remq; militarem curanti arcanis literis mandauit, vt regē eum quoquo modo de medio tolleret. Itaq; illecebrosis regem Parā insidijs primùm ambijt, ei Valentis litteras egregiæ in eū voluntatis testis ostendit, modò sese conuiuam ei præstis buit, ad vltimum cōposita fraude ad prādium verecūdius inuitauit. Qui nihil metuens mali, venit concessoq; loco honoratiore discubuit: cumque apponerentur exquisitæ cupediæ, & ędes pulsu neruorum, & articulato flatilique sonitu resultarent, iam vino incalescente, ipso cōuiuij domino, per simulationem naturalis cuiusdam vrgentis egresso, gladium districtum intērans, toruo lumine ferociens quidam immittitur barbarus, asper, ex his quos Supras appellant, confossurus iuuenem, ne exilire posset etiam tum prępeditum. Quo viso, regulus fortè prominēs vltra torum, expedito dolo assurgens, vt vitā omni ratione defendet, perforato pectore deformis procubuit victima, ictibus multiplicatis fędè concisa, Hocque figmento nefariè

Constantius credulus.

Para rex Armeni a Valente oppressus.

decepta credulitate inter epulas, quę reuerendæ sunt vel in Euxino ponto, hospitali numine cōtuente, peregrinus cruor in ambitiosa toralia sparsus, & spumans satietati superfuit, conuiuarum horrore maximo dispersorum. Libro verò vltimo, qui est 31. de Valente: Illud ferri non poterat, quod cum legibus lites omnes quęstiones committere veteres vellet, destinatisq; velut lectis iudicibus negocia spectāda mādabat, nihil agi contra libidinem suam patiebatur, iniuriosus aliàs & iracundus, & criminantibus sine differētia veri vel falsi facillimè patens, quæ vitiorum labes etiā in his priuatis quotidianisque rationibus impendio est formidanda. Seneca, de quo supra facta mentio, epistola 3. non minus esse vitiosū credere omnibus, quàm nemini disputat, eodem cum Hesiodi carmine sensu, *πίστεις κ᾽ ἀπιστίαι ὤλεσαν ἄνδρας.* Si aliquem amicum putas esse, cui non tātum habeas fidei, quàm tibi, vehementer erras, & veræ amicitiæ vim nōdum tenes. Tu, omnia cum amico delibera, sed de ipso priùs. Post amicitiam credendū est, ante amicitiam iudicandum. Diu cogita, an tibi in amicitiam aliquis recipiendus sit: cùm fieri placuit, toto illum admitte pectore: tamq; audenter cum illo loquere, ac tecum. Quid est cur me coram illo non putem solum? Quidam quæ tantum amicis committenda sunt, obuijs narrāt, & in quaslibet aures, quicquid illos vrit, exonerant: quidam etiam rursus charissimorum cōscientiam reformidant, & si possent, nec sibi quidē credituri, interius premunt omne secretum; neutrum faciendum est, vtrūque vitium habet. Citatur de credulitate hoc Menandri:

Ὁ προκαταγινώσκων δὲ πρὶν ἀκοῦσαι σαφῶς
Αὐτὸς πονηρός ἐστι, πιστεύσας κακῶς
Quicunq; damnat, remq; nō planè audijt,
Est improbus vir, ideo quod credit malè.

Item illud:

Μὴ πάντα πειρῶ πᾶσι πιστεύειν δεῖ.
Credenda cunctis esse cuncta ne putes.

Ne nimis multa, vtrumq; verbum, *νῆφε, καὶ μέμνησ᾽ ἀπιστεῖν*, referri nihil videtur posse ad illud Chilonis generalius, *μηδὲν ἄγαν*, quo innuebat in hominum consuetudine omni, debere omnia esse moderata, scilicet amicitiā non effusā aut dissolutam, sed sobriam ac verecundam, cùm nimia

Valentis nimia credulitas.

Seneca locus de credulitate.

Nō quiuis in amicitiam recipiendus.

nia interdum familiaritas cõtemptum pariat. Vnde nobis Germanis tritum sermone prouerbium: *Aller leut freund, iedermans GecK.* id est: omnium amicus, singulorum fatuus. Id monitor Valerius Martialis antè cæteras:

Si vitare voles acerba quadam,
Nulli te facias nimis sodalem:
Gaudebis minùs, at minùs dolebis:

Queritur non illepidè Catullus, sed non fine stomacho tamen, de amici læsa fide, his omninò verbis ad Alfenum:

Alfene, immemor atque vnanimis false sodalibus,
Iam te nil miseret, dure, tui dulcis amiculi?
Iam me prodere, iam non dubitas fallere, perfide?
Nec facta impia fallacium hominum cœlicolis placent,
Quæ tu negligis, ac me miserum deseris in malis.
Eheu, quid faciant dic homines, cuive habeant fidem?
Certè tute iubebas animam tradere, inique, me
Inducens in amorem, quasi tuta omnia mi forent.
Idem nunc retrahis te, ac tua dicta omnia, factaque
Ventos irrita ferre, ac nebulas aereas sinis.
Si tu oblitus es: at Dij meminerint, meminit Fides,
Quæ te ut pæniteat postmodo facti faciet tui.

Idem alio loco ad ἀπιστίαν vocat, pertæsus alius amici veteratoris: (ri,

Desine de quoquã quicquã bene velle mere-
Atq; aliquem fieri posse putare pium.
Omnia sũt ingrata, nihil fecisse benignè est,
Immò etiam tædet, tædet, obestq; magis.
Væ mihi, quem nemo grauius, vel acerbius vrget,
Quam modò qui me vnum, atq; vnicum amicum habuit.

Exempla isthæc adeo multa nos commouent, sed grauiùs afficiunt nostra, qui ab ijs audacissimè fallimur, qui nobis secundum Deum animam debentissimò nullos nacti sumus hostes capitaliores, magisq; desperatos, quam qui nostris auspicijs, opeq; vna sunt euecti: ex quo fateri vetus illud cogimur. *Benefacta malè locata, pro malefactis arbitranda.* Non præteribo lepidum prouerbium, Germanis nobis vsitatum, quod sic sonat:

Travv nicht dem VVolff auff der Heyd,
Dem Bauren nicht auff seinem eyd,
Dem Iuden nicht bey seinem gvvissen,
Du vvirst von allen dreyen bschissen.

Quod sic vertit Ioannes Buchlerus, de re litteraria benè meritus:

Credere iuranti Superos, per & astra colono.
Nitiq; conscientia
Iudæi, siluisq; lupo confidere in ipsis,
Errore complet plurimos.

Itaq; fide, sed cui vide; nam

Qui leuiter notis nimium confidit amicis,
Fallitur, & cordis dicitur esse leuis.

Sed de credulitatis materia longior esset oratio ex multis exemplis: quædam satis erunt. Dion perijt, quanquam suspicaretur insidias sibi strui à Calippo, sed veritus est obseruare amicum & hospitem. Antipater Cassandri filius, vocato ad cœnã Demetrio, illoque vicissim sequenti die vocante, veritus ei diffidere, à cœna oppressus est. Sed ne longior sim, lege orationem Dionis Chrysost. περὶ ἀπιστίας.

Πῆ παρέβην; τί δ' ἔρεξα; τί μοι δέον οὐκ ἐτελέσθη.

Lapsus vbi? quid feci? aut officij quid omissum est?

EMBLEMA XVII.

ITALICAE Samius secta celeberrimus auctor
Ipse suum clausit carmine dogma breui:
Quò prætergressus? quid agis? quid omittis agendum?
Hanc rationem vrgens reddere quemque sibi.
Quod didicisse gruum volitantum ex agmine fertur,
Arreptum gestant quæ pedibus lapidem:
Ne cessent, neu transuersas mala flamina raptent.
Qua ratione hominum vita regenda fuit.

COMMENTARII.

1. ASTET vir cœlum suscipiens, volatui gruum sublimium intentus: grues autem turmatim volitent, & singulæ lapidem vnguibus apprehensum gestent; quod

quidem

quidem in hac figura non exprimitur, neque etiam colli & rostri breuitas cum forma gruum satis congruit. Verùm volatus grûum litteram Λ, vel vt alijs magis arridet, υ ψιλὸν delineari videtur; ex quo Palamedem litteram Υ, inuenisse indicat Philostratus: & Hieronymus gruum ordinem litteratum appellat.

II. LAERTIVS & Suidas scribunt, Pythagoram praecepisse, suos auditores domum repetentes, hunc versiculum pronuntiare:

Πῇ παρέβην; τί δ' ἔρεξα; τί μοι δέον οὐκ ἐτελέσθη;

Triplex hominum lapsus. Constat enim omnem humanae vitae lapsũ potissimùm esse: aut cùm transgredimur, id est, secus facimus quàm oportet, quod est plus quam decet: aut quod omissum oportuit, neq; satis consideratè fecimus: aut omittimus quod erat faciendum. Priori errori respondet illud, πῇ παρέβην; *quò transgressus?* alteri verò, τί δ' ἔρεξα; *quid feci?* tertio, τί μοι δέον οὐκ ἐτελέσθη; *quid feci non cõueniens?* Erasmus in adagio, *Quò transgressus?* laudat plurimum hunc versiculum; & meritò. Nam si sic exercemur quotidie, fieret vtiq; vt meliores, imò sanctissimi euaderemus. Ait tamen Erasmus, se nescire, cuius sit versiculus, quem apud Homerum non reperiat. Inuenies tamen illum in aureis Pythagorae carminibus. Sic enim ille ibi:

Aurea Pythagorae carmina.

Μὴ δ' ὕπνον μαλακοῖσιν ἐπ' ὄμμασι προσδέξασθαι,
Πρὶν τῶν ἡμερινῶν ἔργων τρὶς ἕκαστον ἐπελθεῖν,
πῇ παρέβην; τί δ' ἔρεξα; τί μοι δέον οὐκ ἐτελέσθη;

Quae interpretatus est Virgilius, siue quis quis fuerit auctor epigrammatis de viro bono, his quidem verbis:

Non prius in dulcẽ declines lumina somnũ,
Omnia quàm longi reputauerit acta diei:
Quà praetergressus, quid gestum in tempore, quid non?
Cur isti facto decus absuit, aut ratio illi?

Versiculum verò ita explicauit Erasmus:

Lapsus vbi? quid feci? aut officij quid omissum est?

Confer Hieroclis commentarium ad carmina Pythag. & Arrianum dissertationum Epicteti lib. 4. cap. 6. Refert hunc eundem versum Plutarchus in libello de Curiositate, Caeterum gruem cum lapillo depictam,

Gruum symbolũ.

prudentiae symbolum fuisse notum est, & Pierius refert 17. Hieroglyph. Docẽt enim probatissimi auctores, lapillum grues ideò ferre, dum in sublime volãt, vt illius lapsu explorent, supra terramne, an mare volitẽt, quod ex sono intelligunt; ac proinde cõsidendum, an vlterius progrediendum sit. Maximus Tyrius disputatione 40. lapilli arrepti aliam rationem adfert, nimirùm quòd propter imbecillitatem corporis, alásque parum fultas, instar nauis fluitent à ventis impulsae: quod cùm intelligunt, non antè se volatui credunt, quàm lapidẽ apprehẽderint, firmamentum videlicet vacillaturi volatus, salutisq; custodiam. Harum prudentiam cùm non ignoraret cordatus homo Deucalion, à diluuij fluctibus seruatum aiunt gruum beneficio, quarum quidem superuolitãtium clangore admonitus enatauit, teste Pausania. Non erit huc conferre alienum, quod scitè & ad hunc locum accommodatè Plutarch. retulit lib. πότερα τῶν ζῴων φρονιμώτερα, τὰ χερσαῖα ἢ τὰ ἔνυδρα. sic enim habet: ἡ δὲ γεράνων μεταβολὴ τῆς πτήσεως πρὸς ἄνεμον, οὐχ ἑνὸς γένους ἐστὶν, ἀλλὰ τοῦτο κοινῇ πάντες ἰχθύες ποιοῦντες, ἀεὶ πρὸς κῦμα καὶ ῥοῦν ἀντινήχονται, καὶ παραφυλάττουσιν ὅπως μὴ κατ' οὐρὰν προσφερομένου τοῦ πνεύματος, ἡ λεπὶς ἀναπτυσσομένη λυπῇ τὸ σῶμα γυμνούμενον καὶ διατραχυνόμενον. ὅθεν ἀεὶ συνέχουσιν ἑαυτοὺς ἀντιπρώρους. σχιζομένη γὰρ οὕτω κατὰ κορυφὴν ἡ θάλασσα, τά τε βράγχια καταστέλλει, καὶ κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν ῥέουσα λεία πιέζει, καὶ οὐκ ἀνίστησι τὸ φρικῶδες. id est, *Illa verò gruum ad ventum aciei commutatio, non vnius, sed & vniuersi maritimi generis est: siquidem & aestum fluctusq; contrà natando niti, & eadem de causa aquaticis omnibus mos est: cauent quippè ne ventus à tergo incumbens, squamas subrigat eleatq; atq; ita nudatum & exasperatum corpus vulneret. vnde in ventum, obnixique fluctibus cursum dirigunt: sic enim à vertice scissi fluctus & branchias cohibent, & per summa delati minus infestant, & horrorem non incutiunt.* Haec ille. Ascriberem alium locum non minùs commodum ex eo, quem scripsit ipsemet de animal. solertia libro, sed indicare duntaxat hic mihi satis esto. Ammian. Marcellin. lib. 18. de Barbatione garrulo quodam nebulone, eodemque proditore: Ignorabat, inquit,

Gruum volatus.

quit, notum Aristotelis sapiens dictum, qui Callisthenem, sectatorem & propinquum suum, ad regem Alexandrum mittens, ei sæpe mandabat, vt quàm rarissimè & iucundè apud hominem loqueretur, vitæ potestatem & necis in acie linguæ portantem. Ne sit hoc mirum, homines profutura discernere nonnunquam & decentia, quorum mentes cognatas cœlestibus arbitramur: animalia ratione cætêria salutem suam interdum alto tueri silentio solét, vt exemplum est perquam notum: Linquentes orientem grues ob calorem, plagamque petentes occiduam, cùm montem penetrare cœperint Taurum aquilis abundantem, timentes fortissimas volucres, rostra lapillis occludunt, ne eis eliciat vel necessitas extrema clangorem: iisdemq; collibus agiliore volatu transcursis, proijciũt calculos, atq; ita securius pergunt, &c. Nescio an huc conferre ausim Virgilij illud ex 10. Æneid.

-- -- quales sub nubibus atris
Strimoniæ dant signa grues, atque æthera tranant
Cum sonitu, fugiuntq; Notos clamore secundo.

Vide Plin. lib. 10. cap. 23. Pierium Hieroglyph. lib. 17. & Prouerb. *Grues lapidem deglutientes*.

III. *Pythagoras.* *ITALICÆ Samius, &c.*] Pythagoram Italicorum Philosophorum sectæ auctorem fuisse testatur Cicero 1. Tuscul. & D. August. in lib. 8. de Ciuit. Dei, cap. 2. Dicitur Samius, quia ex insula Samo erat oriũdus, Demarati mercatoris locupletissimi filius, vt quidam aiunt; quamquam Diogenes Laertius multos, ex multorum sententia, illius numerat patres. Multas peragrauit regiones discendi causa; tandem Crotonem venit, Italiæ oppidum, Tarquinio Superbo regnante, tenuitq; Magnam Græciam cum honore & disciplina, cum etiam auctoritate: multaq; post sæcula sic viguit Pythagoreorum nomẽ, vt nulli alii docti viderentur. Primus omnium μετεμψύχωσιν inuenit, id est, animarum de corporibus in corpora transitum; ideoque vetuit carnibus vesci. Huius vitam pete ex Laertio, Plutarcho, Plin. lib. 2. Gellio lib. 1. cap. 9. & lib. 4. cap. 1. & lib. 17. cap. 21. De eo quoq; multa habet Ouid. Metamorph. vlt. in princip. Politianus in Lamia, Titus Liuius lib. 1. ab V. C.

Secta] Secta secundum Ciceronem 1. de Orat. est disciplina, vel certa quædam disciplinæ formula, factio, studium, ratio vitæ. Propriè tamen est illa ratio dogmatum, quam quis sibi imitandam proposuit: à sectando (vt quibusdam placet) dicta; vel vt alij volunt, à sectione, quod plerunq; dogmata à se inuicem sint diuisa. *Secta.*

Auctor] Num Pythagoras Italicæ sectæ auctor, vel autor fuerit, alijs disquirendũ relinquo: certè hæc duo inter se differre vocabula vel ex eorum origine constat; est *Auctor.* enim auctor, qui rem acceptam auget, & deducitur à Græco verbo αὔξω. Autor *Autor.* verò, qui aliquid ex se facit, nec ab alio accipit; deriuatum ab αὐτὸς.

Clausit suum dogma] Sapientiæ suæ vim omnem, aut certè præcipuam vno hoc carmine comprehendit & circumscripsit. Dogma est dictio Græca, significans sentẽ *Dogma.* tiam, edictum, decretum, placitum cuiusque sectæ: dicitur ἀπὸ τοῦ δοκεῖν, quod est *opinari*. De dogmate vide plura in epist. 96. Senecæ.

Quò prætergressus?] quò transgressus? aut vltra quàm decuit, fecisti? quod est NIMIS. Lege Prouerb. *Quò transgressus?*

Quid agis?] vel quid agebas? sic enim Græcè, τί δ' ἔρεξα; qui lapsus est in eo, quod PARVM.

Quid omisis agendum?] quid non decens à te factum est? quod est peccatum in bono omisso.

Hanc rationem vrgens] Volebat quisq; sibi apud se rationem hanc redderet. Idem penè de Sestio Seneca lib. 3. De ira, cap. 36. quem locum mox subijciemus.

Quod didicisse gruum &c.] Ex volatu *Gruũ in volatu cõsuetudo.* gruum prudentiam hanc in rebus agendis nobis proposuit, nimirũ ὡς αἰσχύνεσθαι τοὺς λογισμοὺς ποιεῖν ἢ φρονεῖν ἀμήτ' ὄρνιθες: vt vereri addiscant homines rationis participes, si deteriores se præstiterint auibus in vitæ actionibus. Plinius Nat. hist. lib. 10. cap. 23. hæc de gruibus tradit: Certum est, Pontum transuolaturas primùm omnium angustias petere inter duo promontoria, Criumetopum & Charambin; mox saburra stabiliri. Cum medium transierint, abijci lapillos è pedibus: cum attigerint continentem, è gutture arenam. Idem ait Solinus, & Cicero 2. de Natura Deor. Alciatus lib. 1. Parerg. cap. 20. exponens locum Pollucis, sic ait: Metaphora à

gruibus sumpta est, quæ in terram descendunt surripiendi alicuius lapidis causa, quem pede retinent, vt in alto volantes, eo demisso experiantur ex cadentis strepitu, supra mare, an verò supra terram volitent, vt Suidas, & Aristophanis interpres in Apibus ostendit. &c. Contrarium tamen tenet Aristoteles, cuius hęc sunt verba, in lib. 8. de nat. animal. cap. 12. Sed auium grues (vt dictum est) ex vltimis in vltima abeũt; volant flatu secundo. Quod de lapide narrant, falsum est. Lapidem enim tenere eas fulcimento, quem vbi deciderit, accipi vtilem ad auri probationem aiunt. Hæc Aristoteles. Quod de anseribus Marcellinus scribit, rostra sua lapillis occludere, Taurum montem aquilis abundantem, quas maximè timent, de gruibus alii malunt. Nostrum non est de hac lite pronunciare, vt qui anseres nunquam ad pastionem duxerimus, neq; gruum ordines ita curiosè inspexerimus. Huc fortasse pertinet verbum Gruere, siue, Congruere, à gruibus ductum, quod significat conuenire. Grues enim se non segregant, siue cum volãt, siue cum pascuntur, ait Festus.

Cõgruere verbum.

Ex agmine] propriè: nam agmen propriè multitudinem sese agẽtem significat. Virgil.

-----Longum per valles pascitur agmen.

Ne cessent, &cat.] Reddit causam, cur grues lapidem gestent, & eandem ad humanam vitam applicat.

Mala flamina] venti aduersi, & impetuosi.

IV. 1. HVNC Pythagorę versiculum in primis obseruari diligenter, & addisci cuperem, ab ijs maximè, qui studia liberalia sectantur, & ex ijs fructum aliquem sperant vberrimum Permulti enim ex ijs peccant, quòd non satis attenti septa, vt ita dicam, lectionis transiliunt, & alijs rebus animum applicantes, non vident se abscedere ab eo laudabili & ingenuo instituto, cui nomen dederunt. A ij sunt, qui quanquam laboriosi, non sunt attẽti satis, aut adijciũt animum ad quæ agunt. Alij denique; quanquã multa, & quidem sæpè diuque agant, tamen innumerabilia, aut certè multa prætermittunt in transcursu, quæ ad instituti laboris perfectionem valde conducerent. Sed præstat Alciatum magistrum audire citiùs, qui ita suos auditores adhortatus est quadam prælectione, ab iisdem primùm rogatus, qua præcipuè methodo in studiorum cursu esset vtẽdum: Præeat nobis (inquit ille) vetustissimus Italicæ Philosophiæ auctor Pythagoras, qui discipulos suos carmine Gręco, quod maximè necessarium adipiscendę disciplinę esset, admonuit, quodque quotidie eos in ore habere iussit. Id est eiusmodi: πῆ παρέβην; τί δ' ἔρεξα; τί μοι δέον οὐκ ἐτελέσθη; Etenim hæc tria non tam præcepta, quàm oracula vnicuiq; nostrũ semper ante oculos esse debent. In primis scilicet, ne qua in re aut excidas, aut transuersus ab instituto tramite feraris: quod ijs cõtingit, qui aliis in rebus, animi intẽtione occupata, ad scholas tamen accedũt, vt qui vel amore capti, vel armis rixisque dediti, vel aleæ lusuiq; mancipati, vel artibus illicitis addicti, scholastici tamen nomen seruant. In hos Annæus Seneca veteris Iurecõsulti verbis inuehitur: Etiam magna, inquit, pars vitę elabitur malè agentibus, maxima nihil agentibus. Qui enim auribus solis præsentes, mentem aliò intendunt, ij aliud agere Latinis dicuntur. Alterum est, vt attendamus ad id, quod agimus: vt cùm quid boni à nobis factum fuerit, magna voluptate afficiamur: si verò quid malè vertisse videmus, in futurum abstineamus. Etenim præmium virtutis maximum ipsa est animi voluptas. Iisce enim iuuenibus, qui in sophisticis cauillationibus, vel legum optimarum ambagibus diutiùs immorantur, rectè quis dixerit: *Vide quid agas*. Cuius rei exemplum in huius anni lectionibus accipi potest. Fuerunt florente Romano imperio varii in eorum Republ. magistratus, vt Præfecti prætorio, vt Proconsules, vt Præsides prouinciarum, vt clarissimi, vt spectabiles, vt illustres, & si qua alia sũt huiusmodi nomina: Hæc hodie mutata Reipub. forma exoleuerũt, nec vllo in vsu permanserunt, sed vnusquisq; iudex eam habet cognominationem, quæ sibi vel lege municipij, vel Principis sui diplomate cõcessa est. Ideoq; parum refert diutius in veterum magistratuum muneribus dignoscendis versari. Bartolus certè & veteres non vltra tres, aut quatuor lectiones hac in re videntur consumpsisse. Quòd si quis maiorem anni partem hoc in argumento transigere velit, huic rectè præceptum Pythagoricum insusurrabitur: *Vide quid agas*. Superest tertium, ne quid agendum omit-

Errores eorum, qui literas ad discunt.

Locus Alciati ex prælectione.

ne quadam.

1. Quò transgressus?

2. Quid agis?

3. Quid omittis agendum?

omittamus: In quo sanè adeo peccant vniuersi studiosi, vt vix vllum supersit remedium. Et hæc quidem Alciatus: cuius disputationem, & apertam dilucidamq; huius carminis explicationem huc attexere malui, quàm quidpiam aliud comminisci, aut aliundè minùs opportunè conquirere.

2. Deinde hoc idem ad vniuersam vitam humanam trahi posse nemo sanus non iudicat. Vidit hoc Seneca lib. 3. de Ira, cap. 36. cuius verba nō piget huc adiicere: Omnes sensus perducendi sunt ad firmitatem. Natura patientes sunt, si animus illos desinat corrumpere, qui quotidie ad rationē reddendam vocandus est. Faciebat hoc Sextius, vt consummato die cùm se ad nocturnam quietem recepisset, interrogaret animum suum: Quod hodie malum tuum sanasti? cui vitio obstitisti? qua parte melior es? Desinet ira, & erit moderatior, quæ sciet sibi quotidie ad iudicem esse veniendum. Quid ergo pulchrius hac consuetudine excutiendi totum diem? Qualis ille somnus post recognitionem sui sequitur, quàm tranquillus, altus, ac liber, cùm aut laudatus est animus, aut admonitus, & speculator sui, censorq; secretus cognoscet de moribus suis? Vtor hac potestate, & quotidie apud me causam dico. Cum sublatum è conspectu lumen est, & conticuit vxor, moris iam mei conscia, totum diem mecum scrutor, facta ac dicta mea remetior. Nihil mihi ipse abscondo, nihil transeo, quare enim quicquam ex erroribus meis timeam, cùm possum dicere: Vide ne istud amplius facias, nunc tibi ignosco, &c. Neq; est alienum etiam quod relatum est apud Apuleiū 1. Florid. de Gymnosophistis loquens: Vbi, ait, mensa posita, priusquàm edulia apponantur, omnes adolescentes ex diuersis locis & officiis ad dapem cōueniunt. Magistri perrogant, quod factum à lucis ortu ad illud diei bonum fecerit. Hic alius se cōmemorat inter duos arbitrum delectum sanata simultate, recōciliata gratia, purgata suspicione, amicos ex infensis reddidisse. Itidem alius, sese parentibus quidpiam imperantibus obedisse, & alius aliquid meditatione sua reperisse, vel alterius demonstratione didicisse: deniq; cæteri commemorant. Qui nihil habet ad offerre, cur prandeat, impransus ad opus foras extruditur. Non acquiesco, sed Senecæ verba produco, quæ mihi certè

Præclarus Seneca locus.

Apuleius de Gymnosophistis.

videntur non aliena à Pythagoreis, de quibus hactenus. Magnam vitæ partem elabi nihil agentibus: maiorem malè agentibus: totam aliud agentibus. Certè Arrianus dissertationum Epitecti libro, scitè est interpretatus his penè verbis: πῆ παρέβην; vbi omisi adulationem? quid reprehendi? num vt ingenuus? num vt generosus? Siquid autem eiusmodi deprehenderit, seipsum increpat & obiurgat. Quid tua interfuit ista loqui? an mentiri non licebat? Philosophi enim asserunt, nihil prohibere, quo minus mendacium efferatur. Tu itaque si nihil cures aliud, nisi vt rectè de rebus iudices, vbi manè surrexeris, ita tecum loquere: Quid mihi deest ad tollendas animi perturbationes? quid ad tranquillitatē animi obtinendam? Sic Horatius Sat. 4. Ser. 1. ex persona sua docet, quo pacto quis se ipso melior euadat. Inquit enim:

Examen sui.

——Neq; enim cum lectulus, aut me
Porticus excepit, desū mihi: rectius hoc est;
Hoc faciens viuam melius: sic dulcis amicis
Occurram: hoc quidam non belle, numquid ego illi
Imprudens olim faciā simile? Hæc ego mecū
Compressis agito labris.

Hæc prisci illi tenebriones; Sed quid nos superna luce illuminati? quò labimur? quid agimus? quid non agimus? vbi est animus quotidianus speculator sui? vbi secreta actionum censura? Age mi homo, ad cunas mecum redi & crepundia: natiuitatis speculum accipe in manus sępius, & cōsidera generationis exordia: subeant defectus naturæ, corporis infirmitas, membrorum languor: perpende ortum inglorium & ignobilem, de maledicta stirpe & execrabili protoplasti, tu etiam, qui in fastigio gloriæ, nec ex colluuie vulgi. Vade in penetralia & interiores recessus, & scrutare, si quid sanum ibi aut integrum; vires aliorum animantium, robur, ac arma confertuis: anfractus specta & lubricum vię, qua incedis: globum volubilem, cui insistis, gyrum rotæ, quæ te circumfert; fluxum temporis, qui ad senium præcipitat; curarum laborumq; turbinem, quo inuolueris; procellam fati deniq; & subitum impetum, qui prosternit, & catastrophen imponit huic tragędiæ. Cretam sume aut calculos, subduc rationes, omnia discute qua potes diligentia: scribe primò numerum eorum, quæ bona in te, tum quæ contraria inuene

Vita humana examen.

ris: figuram circuli ibi relinques, mihi crede, & orbicularem litteram, quæ nihil signat; hic aceruum numerorum vix numerabilem. Multiplicabis per centurias, inquam, & chiliades malorum summam, ibi inter monades consistes: adeò nihil valoris in te, aut precii, aut ponderis. Meditare hæc, & fac quod mola: contunde & contere, nec dissipa tamen & eijce conclusa in farinario cordis, nisi ventilata prius & purgata rationis cribro. Ita fiet, vt memoriam tui nunquam deponas aut notitiam, qua recente & florida, vanitatis aura euanescet paulatim, quæ fumat in nobis, & è cloaca pectoris assurgit; & succrescent virtutum plantulæ vicissim, ac veræ deuotionis pulcherrimæ. Plurimùm autem conducit irrigandis istis nouellis & producendis, discussio transactæ vitæ, vt dixi, & inspectio frequens: videre maculas & næuos, qui inhærent, aut adhærent coniunctio enim suboritur & ruborè meliori sanguine, si vulnera animæ recrudescant, & pateat deformitas. Quod ijs contingit, qui in speculis explorant faciem, cùm defectus aliquis sese aperit, aut nota turpior, quę dedecorat; pudorę enim suffusi resiliunt, abiecto indice, & de remedio cogitant: Simile quiddam sentiunt, qui in scrutinio suarum actionum occupantur, & colligunt analecta flagitiorum. Latens morbus & incognitus, insanabilis; ad radicem enim non descendit remedij applicatio, vt euellat aut purget fontem mali: Idem planè in vitiorum hac cura accidit; dum occulta sũt, serpunt, senescunt, negliguntur: sanari possunt detecta. Fœneratoris sacculum comparemus conscientiam nostram, qui monetam claudit adulterinam & probam, neutra tamen agnoscitur, nisi deprompta, & ad lucem inspecta curiosiùs, vnde precium additur primùm & æstimatio: De hoc genere fucato actiones nostræ sunt & opera, proba commixta reprobis; laxari oportet loculum seu crumenam cordis, vbi abscõdita, & eximi, vt ad Lydium explorentur. Alij cum libello conferunt vel codice rationario, in quo bona continentur & mala nomina. Nec insciè hoc; referta est talibus debitis nimirum charta hęc mẽtis; supputandum, & inueniendus modus vt expungantur priusquàm submittantur hastę, & auctionentur bona: in cambium enim veluc tradita sunt & vsuram, vt nummus nummum pariat, id est, vt ex vno vitio nouum suppullulet. Quò diutiùs tenemur obstricti, eò difficilior redimendi ratio; in quæstum enim obligamur, & in lucrum cedit, quod soluitur, si serò soluitur, nec ad præfinitum terminum. Ex asse vix liberatio, vbi mora. Faciamus maturè & in tempore, dum in capite consistit solutionis summa adhuc, nec excreuit. Sit tabula in manibus assiduè & in conspectu, numeremus, componamus per artes, partium particulas, particularum partes, in minutias & atomos: ex his in caput denuò & massam integram, ne calculi error damno sit, aut seducat. Magna vtilitas profectò, imò necessitas potiùs hic arithmeticum esse, ac Platonis aut Pythagoræ discipulũ. Mercator studiosè attendit, ne in rationibus subducendis aberret: vbi negotium animæ & salutis agitur, ibi supputator oscitet aut dormiat? Ita fit tamen: res ipsa clamat & improbitas, quæ incrementa sumit in horas, vt torrens ab affluxu niuium. Supina negligentia in eruendis hic scrutis & area cordis purganda, communis ferè omnium: siluescit, cultoris ignauia, & in spinas luxuriat; nemo falcem immittit, secat, aut stringit. In flore est malorum fęcunditas, vereor ne ad maturitatem. O insurgat Aquilo diuini timoris, & demetat? Venite vos Zephyri cœlestis gratiæ, perflate hortum hunc, vt lilia germinet & flosculos paradisi. Delabere ô salutare collyrium, & perunge oculos, vt penetret acies, circumspiciat & obseruet, in hoc enim cardo salutis voluitur. Ad lapsum proiecti sumus omnes, & sicut piscis ad natandum, ita nos ad peccandum proni. Si lux destituat ab alto, & subtrahat lucernam æternus Sol, quæ ad indagandum crimen & agnoscendum pręfulgeat, iam Stygias oras tangimus pede, & oberramus in Cymmerijs tenebris.

Quantum prosit inspectio sui.

Fœneratoris sacculo similis conscientia.

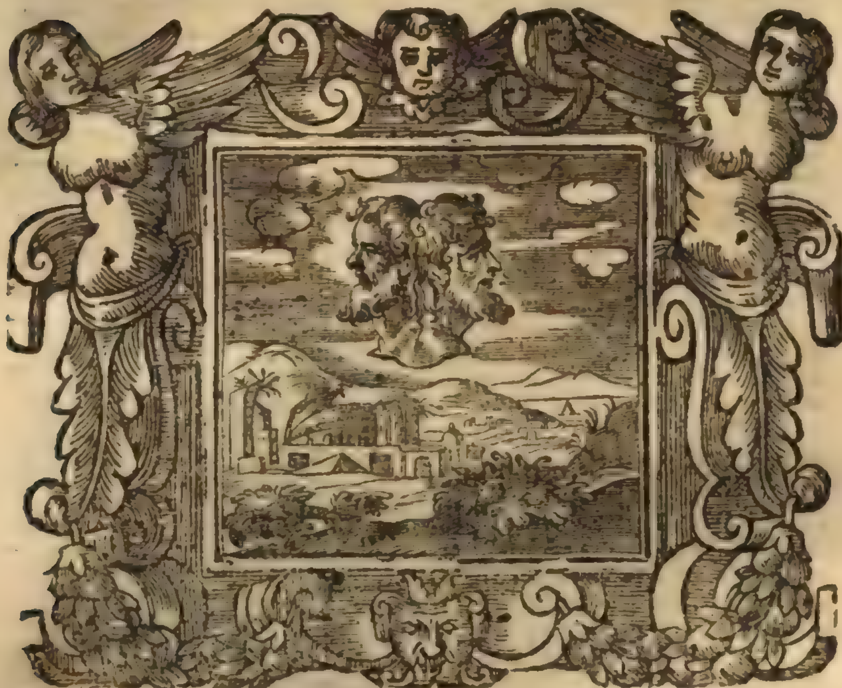
Libello rationario.

Prudentes

Prudentes.

EMBLEMA XVIII.

IANE bifrons, qui iam transacta futuraq; calles,
Quiq; retro sannas, sicut & antè, vides:
Te tot cur oculis, cur fingunt vultibus? an quòd
Circumspectum hominem forma fuisse docet?

COMMENTARII.

I. LIPPIS & tonsoribus nota est Iani bifrontis effigies, scilicet capita duo coalitis occipitijs, facie vtrinq; virili prædita; quid ergo opus pluribus explicare?

II. SVMPTVM videtur hoc Emblema ex Plutarchi problematis, licet historia de Iano notior sit, quam vt Alciatum nostrũ velimus adigere, vt alicundè compilauerit. Ianus rex fuit Italiæ, qui Saturnum ruris culturam edocuit. Hunc biformem seu bicipitem veteres quidam plastæ & pictores effinxerunt, vel quòd ferinum & siluestrem cultum suorum hominum in ciuilem mutarit: vel quòd pater Græcæ & Latinæ gentis crederetur: aut quia Solem, quem eundem cum Iano volebant esse, cœlestis aulæ ianitorem putarent, quippè qui eam oriens aperire, occidens verò claudere videretur. Sed tamen id tam celebre, varijsq; nominibus decantatum Iani bicipitium quamplurimi ad solertiam prudẽtiamque regis retulerunt, siquidem prudentis est præterita nosse, futuris verò multò antè prouidere; quod significauit Te-

Ianus cur biceps.

rent. in Adelph.
Istuc est sapere, non quid ante pedes modo est
Videre, sed et illa, quæ futura sunt, Prospicere.
De hoc figmento multi Poetæ luserunt, quorum alij ad alia ingeniosè traxerunt. Ouid. 6. Fastor.

---- Videt Ianus quæ post sua terga geruntur.

Sed maximè in primo, vbi faciei duplicis rationes alias adfert; cur baculum dextra, clauemq; sinistra teneat; cur vocetur Patulcius, Clusius, & alia multa. *Macrobij locus.* Macrob. 1. Saturn. Creditur, inquit, geminā faciem prætulisse, vt quæ ante, quæque post tergū essent, intueretur. Quod proculdubiò ad prudentiam regis, solertiamque referendū est, qui & præterita nosset, & futura prospiceret, sicut Anteuorta & Postuorta, diuinitatis scilicet aptissimæ comites, apud Romanos coluntur. Quò spectat adagium, πρόσω καὶ ὀπίσω. *A fronte & à tergo*; quod est diligenter inspicere, & præterita cum præsentibus & futuris conferre. Berosus Babylonicus (nisi tamen nos fallit Berosi nomen) lib. 3. Antiquitatum scribit, Noe alio nomine vocatum Cęlum, tributumq; illi cognomen Ianus, à Iain, quod apud Aramæos & Hebræos sonat vinum, à quo *Ianus idē qui Noe.* Ianus, id est, vinifer, & vinosus, quia primus vinum inuenit: cuius vi & vapore ebrius effectus, cum minus pudicè in terrā cecidisset, Cham eius filius, magicus & veneficus (quem postea Ægyptus Saturnum iuniorem coluit) patris virilia comprehendit, taciteq; submurmurans carmine magico patri illusit, simul & illum sterilem perinde atq; castratum effecit. Neq; deinceps Noe fœminam aliquam fœcundare potuit. Hinc orta fabula apud Poetas, licet tempora non conueniant; & Lilius Gyraldus sub finem Syntag. 4. ab hoc dissentit. Sed bicipitij huius causam aliam & eādem penè attulit Plutarch. in quæstion. Romanis: Nempè quòd genere Græcus ex Perrhœbia fuerit, atq; in Italiam profectus, sedibus apud barbaros positis, linguam vitæque rationem mutauerit. sic enim fama receptum est. Vel quòd Italos, qui ferinis essent adhuc moribus, quique iniustè viuerent, ad aliud vitæ traduxerit & reuocarit institutum, ita vt agriculturam & ciuilem cultum eos docuerit. Sic verò ille: διὰ τί τὸν Ἰανὸν διπρόσωπον οἴονται γεγονέναι, καὶ γράφουσιν οὕτως καὶ πλάττουσιν, πότερον ὅτι τῷ μὲν γένει ἕλλην ἐκ περραιβίας ἦν (ὡς ἱστοροῦσι) διαβὰς δὲ εἰς ἰταλίαν καὶ συνοικήσας τοῖς αὐτόθι βαρβάροις, μετέβαλε καὶ γλῶτταν καὶ δίαιταν, ἢ μᾶλλον ὅτι τοὺς περὶ τὴν ἰταλίαν αὐτοὺς ἀγρίοις καὶ ἀνόμοις χρωμένους ἔθεσιν εἰς ἕτερον βίου σχῆμα, πείσας καὶ γεωργεῖν καὶ πολιτεύεσθαι, μετέβαλε καὶ μετεκόσμησε. Effingebatur præterea Ianus *Ianus quadrifrons.* quadrifrons, quod quatuor mundi plagas maiestate sua complecteretur, vel quòd quatuor habeat annus partes, ver, ęstatem, hyemem, & autumnum. Dicitur Ianus, *Iani etymon.* quasi Eanus, ab eundo. Ianus enim pro cęlo & mundo capitur, cuius munus est & officium, semper ire. Vel dicitur à Ianua, vt videtur sentire Ouid. 1. Fast.

Præsideo foribus cœli cum mitibus Horis,
Et redit officio Iupiter ipse meo:
Inde vocor Ianus. ----

Alij potius ianuam à Iano dictam volunt: alij Ianum ab hiando dictum contendunt, quoniam chaos ipse sit, teste Ouidio:

Me chaos antiqui (nam sum res prisca) vocabant.

Templum Iani. Templum Iani, vt autor est Plinius, Numa Pompilius primus instituit. Verba Plinij sunt, lib. 34. cap. 7. Præterea Ianus geminus à Numa Rege dicatus, qui pacis belliq; argumento colitur, digitis ita figuratis, vt trecentorum quinquagintaquinque dierum nota per significationem anni, temporis, & æui, se Deum indicaret. Huius templi portæ tempore belli patebant, pacis verò claudebantur. Ennius:

---- Postquam discordia tetra
Belli ferratos postes, portasque refregit.

Vnde ipse Ianus Patulcius & Clusius vocabatur, de quo Ouid. in Fastis:

Nomina ridebis, modò nāq; Patulcius, idē
Et modò sacrifico Clusius ore vocor.

Hasce portas ter clausas fuisse, historijs proditum est. Primùm Numæ temporibus: deinde peracto secundo bello Punico: Postremò post Actiacas pugnas ab Augusto confectas. Qui plura de Iano cupit, adeat Macrob. Saturn. lib. 1. cap. 9. Pierium Hieroglyph. lib. 14. 32. 35. & 48. Vide quoque adagia, *A fronte, & à tergo.* &, *Alter Ianus*. Imago Iani bifrontis, sed corona spicea, in nummis etiā nunc conspicitur, tributa Pompeio ob curam annonæ; de qua Erisius in Numismatis. Qua similitudine deceptus Theodor. Cā-

terus eandem effigiem Iano tribuit. lib. vlt. Variar. lection.

III. IANE *bifrons*] Sic Virgilius in 7. Æneid.

---- Ianique bifrontis imago.

Ouidius bicipitem vocat. *Iane biceps* &c.

Futuraq; calles.] Callere, propriè significat callum facere. Est autem callus, siue callum, cutis labore, & opere indurata. Hoc tamen loco significat scire, hoc est, calliditate, quæ est vrbana scientia, quod sicut pes vel manus ex longo labore callum ducit, ita mens longa experientia colligit habitum quendam rerum, in quibus versatur. Persius.

Callere. Callus.

----- Dicenda, tacendaque calles.

Horatius in Arte.

Legitimũq; sonũ digitis callemus, & aure.

Plautus vtramq; significationem vno versu complexus est in Persa.

Magis calleo, quã aprugnum callum callet.

Quique retrò sannas] Alludit ad illud Persij, Sat. 1.

O Iane, à tergo quem nulla ciconia pinsit,
Nec manus auriculas imitata est mobilis albas.
Nec lingua, quantum sitiat canis Appula, tantum.
Vos ò patricius sanguis, quos viuere fas est
Occipiti cæco, posticæ occurrite sannæ.

Sanna quid. Est porrò sanna irrisio, quæ (vt inquit Hier.) ab occipitio ore distorto, & labris contractis fit, anteriorum dentium ostentatione. Hinc subsannare, tali ludibrio vel scommate irridere: & sanniones dicuntur fatui in dictis & motibus, quos moros vocant Græci. Cicero lib. 2. de Orat. Quid enim porrò tam ridiculum, quàm sannio est? qui ore, vultu, imitandis motibus, voce, deniq; corpore ridetur ipso. Esse autem originis Græcæ liquet Eustathij verbis ad 10. 15. & 16. Odyss. & colligitur ex Cœlio Rhodig. qui ait: Apud Cratinum Sannas fatuum indicat. Vnde & Sanna, verbum Latinis frequens, puto, defluxit; etiamsi à nariũ sonitu Grammatici opinẽtur dictũ.

Sannio.

Tot te cur oculis, tot fingunt vultibus?] Ianum non modò bicipitem, sed & tricipitem, & quadricipitem effictum olim, supra innuimus.

An quòd] Hæc non est interrogatio Poetis & oratoribus familiaris: nec enim hic dubitat, aut dubitando interrogat; sed est modus loquendi Aristoteli in problematis peculiaris, qui omnia proposita problemata soluit per hanc particulam, *An*. vt & supra Embl. 1. monuimus.

Circumspectum hominem] Prudentem, sagacem, qui in omnem partem circumspectat, vt occurrere possit.

HOC schemate Iani, repræsentatur typus optimi regis, qui cum cæteris præsit, debet etiam prudentia, alijsque virtutibus antecedere. Neque enim alia ratione puto Ægyptios oculum in sceptro regio suis hieroglyphicis designasse, quàm vt in Principibus, summisq; Regibus maximè, prudentiam, tanquam Reipub. vigilantem ac prospicientem oculum esse debere significarent. Memineramus aliàs Iani bicipitium eò relatum à pictoribus & poetis eruditis, quòd prouidus, beneque cordatus Princeps Græcam gentem cum Latina communione legum, connubiorum, morumq; sociauerit: quod & historiæ veterũ memorant. Nos ad virtutem principis egregiè periti duplicem conferre malumus, τὴν εἰρηνικὴν, καὶ τὴν στρατιωτικὴν, studium belli & pacis; vt ex vtraque quid sit Reip. salutare videat, aut præuideat citiùs, hoc est, sciat quæ in vsu sint, τὰ παρόντα εἰδέναι, καὶ τὰ μέλλοντα προγινώσκειν. Verbum εἰδέναι, Græcis videre, & scire significat. Rectè Vegetius lib. 6. de re militari, nullum esse, quem oporteat vel plura, vel meliora scire quàm principem, cuius doctrina debeat prodesse omnibus subditis. Atqui prima illius ratio impendenda in constituẽdis legibus salutaribus, & moribus emendandis: altera in tuendis subditis ab omni hostium externo insultu; quod rectè facere non potest, nisi videat, certòque teneat, quid temporum varietas postulet, vt & iudicis, seu principis officium est, vt res, ita rerum tempora quærere, quod ait Ouidius. Prudentiæ ciuilis exempla duo ex multis obuia nobis occurrunt: Alterum in Romanis ducibus, qui domitis plerisq; gentibus, suoq; iugo submissis, eas suis moribus viuere permiserunt: alterum in Imperatoribus Christianæ fidei assertoribus, qui prudenter cũ hæreticis summo iure non semper egerũt; id vtrumq; seorsim dispiciamus. Cùm à Scipionibus Pœni deuicti essent, eos suis legibus viuere concesserunt: eas enim non posse tolli funditus censebant, quàm cum summa eorum, quos vicissent, desperatione:

IV. *Typus optimi regis.*

Virtutes duæ in principe.

Prudẽtia ciuilis apud Romanos.

ne: adde, quòd intelligerent, in ijs non minus æquitatis esse, quã in Romanis; quod & ipse testatur Polybius. Sic cùm Flaminius profligasset Macedonem tyrannum, reliquit Græcis instituta vetera. & siuit eos suis viuere legibus. Subacta Macedonia Paulus Æmilius victor, leges patrias voluit intactas esse, aliásque addidit etiam nouas, planè necessarias, tanto studio, curaque adeò diligenti, vt ne ipse quidem vsus longo tempore experiundo eas arguerit, ait Liuius. Deuicta per Cæsarem Iulium Gallia, idem accepit victoris beneficium; in cæteris agnoscimus facilè Romanis cõuenisse, cùm ius barbaris redderent, ijsque maximè, qui feritatem exuerant, & studiosi honestatis ciuilis viderentur. Habuerũt itaq; in Gallijs semper amicam ac sociam ciuitatem Massiliensem, quę tincta erat literis humanioribus. Eo nomine semper habuerunt fœderatam Rhodum insulam, eiusque αὐτονομίαν probarunt, & natalem disciplinam imitari non erubuerunt. Nihil hic de Germanis, quibus suos mores, quos Corn. Tacitus eleganti libro persecutus est, intactos permiserunt Romani victores, in quibus obseruarent priscę simplicitatis imaginem. Hæc de prudentia veterum Romanorum in victos populos.

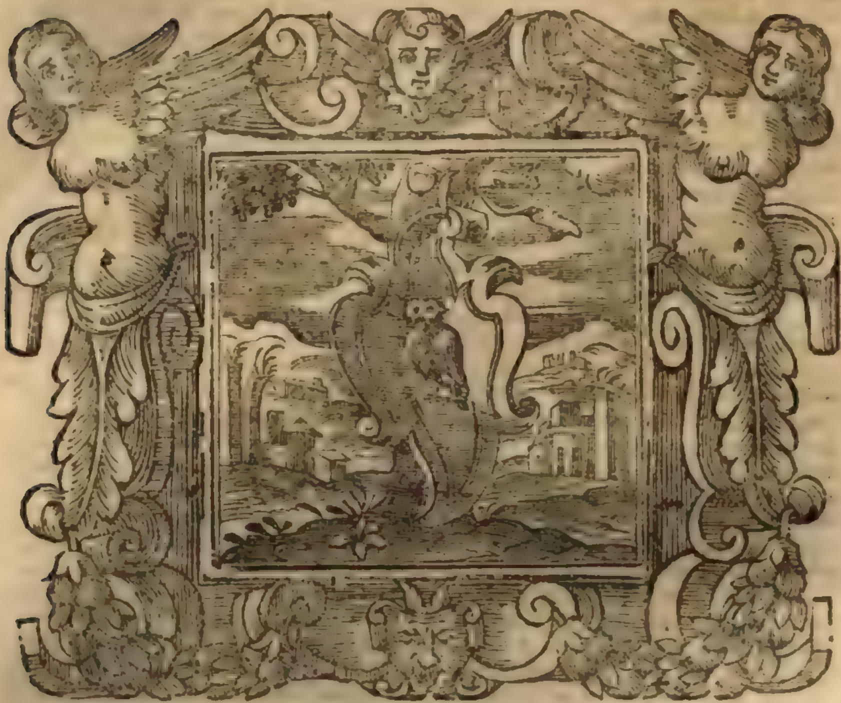
Apud Cæsares Christianos.

Iam verò non minor sagacitas fuit Cæsarum quorundam, veræ sanctæque pietatis Christianæ cultorum, in ferendis aliquando sectarijs, & ijs, qui alienas ab orthodoxa fide opiniones in orbe Christiano disseminarent. Quod quàm consulto, quàm ciuili modo, quamque vtiliter ab ijs factum sit, ex eo intelligere est, quòd Theodosium Imp verè orthodoxus, non sit vsus stricto iure, summaque potestate in hæreticos, Socrate teste, hist. Eccles. lib. 5. cap. 2. neque coegit eos ad communionem orthodoxorum, sed singulis permisit pro suo cuiusq; arbitratu communicare. Sozomenus item Eccl. hist. lib. 7. cap. 1. narrat. Gratianum Imp. omnibus in exsilium propter religionem sub imperio suo deportatis reditum concessisse, legemq; tulisse, vt quisque liberè, quam vellet, religionem teneret, demptis tamen Manichæis, Photinianis, & Eunomianis, quorum peruicacia nõ ferenda putabatur in hominum cœtibus. Hæc quidem ex bonorum principum institutis, At mirum videri possit, quòd Ioannes Papa I. à Theodorico rege missus est ad Iustinum Imperatorem, precaturus, vt edictum, quod aduersus Arrianos proposuerat, reuocaret, ijsq; alioqui damnatis hæreticis, liceret suo more viuere. Quod factum Ioannis ab Ecclesia probatur, laudatum doctoribus, non sanè quòd illi fauerent hæreticæ prauitati, quam stirpitus auulsam percupiebant, sed quòd ad Ecclesię communem pacem conducere id arbitrarentur. Paulus Diaconus, & Platin. in Ioanne 1. Sulpitius Seuerus in vita B. Martini lib. 2. Non desinebat B. Martinus Ithacium increpare, accusatorem Priscilliani, vt ab accusatione desisteret; ac Maximum Imperatorem orare, vt sanguine infelicium abstineret. Verùm de his satis, ad alia festinet oratio.

Prudens

Prudens magis quàm loquax.
EMBLEMA XIX.

NOCTVA Cecropijs insignia præstat Athenis,
Inter aues sani noctua consilij.
Armiferæ meritò obsequijs sacrata Mineruæ;
Garrula quo cornix cesserat antè loco.

COMMENTARII.

I. DEPINGITVR noctua, nota auis, in sua planitie; hæc enim Atheniensibus erant signa gentilitia. Epigraphe Stockhameri sonat, *Prudens, sed infacundus.*

II. *Emblematis fons.* HVIVS Emblematis character ductus videtur ex nimis aliquot vetustis, in quibus est Mineruæ simulachrum cum ingenti vmbone, sub qua est noctua. Sunt & alij quidam nimi in quibus expressum est Palladis galeatum caput, à cuius altera parte noctua innititur prostrato carchesio: iuxtà quadrigæ cum Victoria, laurea circumducta cum baccis. Fabulam autem noctuæ Ouidius 2. Metamorph. refert, quæ quia longiusculè ab illo narratur, breuitati consulens omitto. Hoc tamen summatim dico, Coronidem è ministerio Palladis propter loquacitatem expulsam, in cuius locum successit Nyctimene. Est autem Noctua Mineruæ sacra vel propter oculos cæsios, quibus qui præditi sunt, præstantioris & acutioris ingenij feruntur esse: vel propter lucubrau- *Cur noctua Mineruæ sacra, & Atheniensium insigne.*

da

di & contemplandi munus, quòd animi vis dicatur nocturni potissimum temporis silentio vegetari. Quia verò Minerua Athenarum præses erat, ideo ab iis pro signis gentilitijs fuit adhibita. Nam cum Neptunus à Minerua victus, non posset regione Attica potiri, iratus immisit illis δυσβουλίαν, id est, leuia stultaq; consilia. Hoc Minerua non mutauit, sed quod illi malè statuissent, illa in bonos exitus vertebat. Vnde natum prouerbium, γλαῦξ ἔπτατο, *Noctua volauit*: quoniam hæc auis sacrata Mineruæ, & auspicata consilijs credebatur, eiusq; volatus Atheniensibus erat victoriæ symbolum. Allusit huc Aristophanes in Vespis.

Γλαῦξ γὰρ ἡμῶν πρὶν μάχεσθαι τὸν στρατὸν διέπτατο. id est:

Noctua nostras ante pugnam peruolarat copias.

Refert enim Plutarchus in vita Periclis, illi è superiore nauis tabulato concionanti, noctuam ad dextram aduolasse, ac malo insedisse: quod omen effecit, vt omnes irent in illius sententiam. Iustin. lib. 23. rei huiusce causã Hieroni duci ascribit, cui adolescenti prima bella ineunti, aquilam in clypeo, noctuam in hasta consedisse refert. Quod ostentum, & in consilio cautum, & manu promptum, Regemq; futurum significabat. Hinc factum est, vt Athenienses non solùm in nummis, tum aureis, tum argenteis noctuam insculperent, sed etiam in templorum foribus, & in portis vrbis, atq; etiam in vexillis idem signum apponendum curauerint. vnde paræmia, *Noctuas Athenas*. Quod idem sonat, ac si dicas, in mare fers aquam, in montem ligna. In huiusmodi cultum noctuæ acerbè lusit Demosthenes, cùm è carcere populi Atheniẽsis elapsus fugeret: nam ad Palladis arcem subinde respectãs, sublatis manibus: O Pallas, inquit, vrbium domina, cur tribus infaustissimis bestijs delectaris? Noctua, Dracone, & populo? Ex vna fortè cæcitatem: ex dracone liuorem animorum, ex populo instabilitatem & inconstantiam intelligens. Alij malunt referre ad nummũ aureum & argenteũ, in quo insculpta erat Noctua. Vnde ẽt in prouerbium abijt, *Noctua Lauriotica*, quo veluti ænigmate vim pecuniarum significabant; Laurios enim Atticæ regio est, non modò metalli venis, sed & noctuis frequens. Hinc Aristophanes in Auibus:

Noctua Lauriotica.

Γλαῦκες ὑμᾶς οὔποτ' ἐπιλείψουσι Λαυρειωτικαί,
Ἀλλ' ἐνοικήσουσιν ἔνδον, ἔν τε τοῖς βαλαντίοις
Ἐννεοττεύουσι. id est:

Noctua vos nõ relinquẽt Lauriotica, sed hæ
Ædibus aderunt in ipsis, inque loculis nidulos
Sibi parabunt.

De nomismate Atheniensi testatur quoq; Plutarchus in vita Lysandri, cum de seruo meminit, qui domini sui furtũ αἰνιγματικῶς indicans, ait: multas sub tegulis cubare noctuas; ostendens illic abditas pecunias, noctuis insignitas. Nec illepidè dicetur volasse noctua, quoties res non viribus, sed pecuniarum interuentu confecta creditur. Hoc loco mirari subit, qua causa ductus Erasmus, vertit Græcum prouerbium γλαῦκας εἰς Ἀθήνας, *Vlulas Athenas*: cùm vertendum fuisset, *Noctuas Athenas*. Nam γλαῦξ, propriè noctuam significat; αἰγώλιος, vlulam. Neq; eadem est noctua cum vlula, quod ex Aristotele liquet; & diuersarum linguarum nomina manifestant: Vlulam vocant Itali *Aloco*; Germani, *Hubu*: Hispani, *Antillo*: Noctuã verò illi, *Civetta*; isti, *Kautz*; hi, *Lechuza*. Præterea vlula quamuis inter aues nocturnas nominetur, solet venari picas; noctua mures, lacertos, & huiusmodi bestiolas, vt idem Aristoteles autor est. Plinius etiam lib. 10. cap. 12. Aristotelis verba transferens ait: Vncos vngues & nocturnæ aues habent, vt noctuæ, bubo, vlulæ. Plura de huius Emblematis materia qui desiderat, legat adagia, *Vlulas Athenas*; *Noctua volauit*; *Noctua Lauriotica*; &, *Atheniensium inconsulta temeritas*, Pierium 20. Hieroglyph. Gyrald. Syntag. 11.

Noctua volauit.

Erasmus taxatur.

III. CECROPIIS *Athenis*.] Athenas Cecropias à Cecrope Rege, & Athenienses Cecropidas appellari, iam in superioribus attigimus. Athenæ autẽ ἀπὸ τῆς Ἀθηνᾶς (ne iterum adhuc repetere cogamur) hoc est, Minerua, quæ nomen huic ciuitati imposuit. Diuus August. 18. de Ciuit. Dei, c. 9. ex Varrone diuersum ab alijs sentit. vide Platonem in Cratylo.

Athenæ vnde nominatæ.

Insignia præstat] Cur Athenienses noctuam pro insignibus gerant, iam satis dictum arbitror.

Sani noctua consilij] ab effectu dicitur

sani consilij, quia eius volatus lætum & auspicatum consilium reddebat Atheniensibus. Nam quod quidam referunt, verba illa, *sani consilij*, ad fabellam Angeli Politiani, quæ est in fine Lamiæ, de Noctua & cæteris auibus, Sanctio non placet, suum tamen cuiq; esto liberum iudicium.

Armifera Minerua] Minerua ex cerebro Iouis armata prosilijt. Consule quæ supra Embl. 1. de Minerua diximus. Mihi succurrit illud Anacreontis de rosa:

Πολεμοκλόνον τ' ἀθηνὴν
Κορυφῆς ἐδείκνυε ζεύς. id est:

vt cùm è vertice Iouis exilijt armata scuto & hasta Minerua. Ouidius 6. Fast.

Creditur armifera signū cæleste Minerua.

Idem 2. Amorum, eleg. 6.

Viuit & armiferæ cornix inuisa Mineruæ.

Martial. initio epigramm.

Accipe belligeræ crudū thoraca Mineruæ.

Armata cur Pallas.

Meminit & in Olympijs Pindar. Ode 7. Armata autem fingitur (ait Phornutus) in ipso ortu, quòd sapientia suis ipsius præsidijs satis instructa sit ad maximas & difficillimas res obeundas. Deinde artium omnium, & belli Dea, quòd & disciplinarum liberalium vsum, & bellorum administrationem sine sapientia mancam, & inanē esse intelligimus. Pindari Scholiast.

Noctua cur Palladi sacra reiecta cornice.

Obsequijs sacrata] Noctuam dicatam fuisse Palladi, repudiata cornice, copiosè tradit Ouid. 2. Metamorph. Minerua Erichthonium Cecropis filiabus cistella viminea inclusum, & seruandum tradiderat, & ne aperirent, interdixerat. Quod cùm neglexissent, Coronis factum Mineruæ indicauit, vnde ab eiusdem comitatu repulsa est, & in cornicem mutata. Sic enim conqueritur:

-- Mihi gratia talis
Redditur, vt dicar tutela pulsa Minerua,
Et ponar post noctis auem: mea pœna volucres
Admonuisse potest, ne voce pericula quærāt.

Cuius postrema verba mythologiam habent. Garruli enim, quinque nimio linguæ vitio laborant, haud vnquam possunt cum sapientibus & cordatis viris habere commercium: quin vbi apud eos aliquid effutierint, tandem odiosa infamiæ labe asperguntur, & à conuictu laudato virorū honestorum, & virtute insignium abesse coguntur. De noctuæ prudentia Dion. Chrysostomus doctè ac lepidè oratione Olympica, quæ est 12. Hoc etiam addere nō grauabor, quòd Alciatus scribat, Mineruæ noctuā meritò consecratam, nempe ab Eustathio ingeniosè ad 1. Iliad. rationē redditā: γλαῦκα sacram esse τῇ ἀθρητικῇ ἀθηνᾷ, διὰ τὴν πρὸς τὸ ἀθρεῖν τοῦ γλαυσσειν ταυτότητα: quia nimirum ἀθρεῖν & γλαύσσειν idem significent. Phornutus in lib. de Natura Deorū, causam reddit, quare noctua Mineruæ sacra sit, his verbis. οἱ δὲ δράκοντες, καὶ ἡ γλαῦξ διὰ τὸ ἐμφερὲς τῶν ὀμμάτων ἀνατίθενται ταύτῃ τῇ γλαυκώπιδι οὔσῃ. id est: *Dracones & noctua ei consecrati sunt propter oculorum similitudinem, siquidem ipsa glauca est.* Vide Lamiam Politiani.

Cur cornix à Pallade repulsa.

Garrula quo cornix] Virgines silentium decorat, garrulitas dedecorat, vt postea dicemus, ideo cornix, quæ loquax est, & ministerio Mineruę exclusa, noctua verò asscita. Vide Ouid. loco citato 2. Metamorphoseos. Reiecta est cornix à Pallade, sicuti à Græcis accepimus, quod meditationum sit infesta peruigilio, & mentis agitationē interpellet sua garrulitate, cuius ipsa signum gerit. Sic enim Græci κρώζειν dicunt, de garrulis, vt *cornicari* Persius in Satyris. Sed & reperio cornicem in Palladis manu apud Peloponnesios vsitatum Hieroglyphicum, longè secus quàm Athenis, vbi cornices ad arcem Palladis non aduolabant: cuius rei causam non à fabulis, sed ab ipsa natura repetit Lucretius. Noctua, inquit Boccatius, ideo Mineruæ est attributa pulsa cornice, vt ostendatur, sapientem præmeditatione in obscuris repostia, noscere, vti & noctua videt in tenebris; & garrulitate atq; loquacitate repulsa, vt opere agat, loca, tempusq; respicere. Fabula videtur ex vero traxisse originem. Nam Plinius de cornice loquens, ab Arcturi sidere, inquit, ad hirundinum aduentum notatur, eam Mineruæ lucis templisq; rarò, alicubi omnino non aspici, sicut Athenis. Vide Iustinum lib. 23. in fine. Memini legere me apud Plutarch. De odio, & inuidia, inter cornices & vlulas perpetuum esse dissidium, quarum vel occisarum sanguinem permisceri quidam negant: vt etiā si quis confundat, vtrumque seorsum diffluere narrent. Ælian. lib. 3. c. 9. de animalib. perspicuè idē tradit, ἐπεὶ δὲ ἡ γλαῦξ ἐστὶν αὐτῇ (supple κορώνῃ) πολέμιον, καὶ φύλαξ ὅτι βουλεύεται τοῖς ᾠοῖς τῆς κορώνης,

Cornicū & vlularum dissidium.

ἥδε

ἤδη μεθ᾽ ἡμέραν ἐκείνην ταῦτο δρῶντο εἰδυῖα ἔχειν τὴν ὄψιν τὴν γλαῦκα τοιαῦτα ἀσθενῆ. De hoc inter noctuam & cornicem dissidio facit quoq; mentionem Aristoteles lib. 9. de Histor. animal. cap. 1. Cornix meridie oua surripiens noctuæ, absumit, cùm non clarè interdiu noctua videat. Noctua contrà oua cornicis noctu exedit; estq; altera interdiu, altera noctu potentior. Sed die vel cæteræ auiculæ omnes noctuam circumuolant, quod mirari vocatur, aduolantesq; percutiunt. Quapropter aucupes ea constituta, auicularum genera multa & varia capiũt. Vide Ælianum & Oppianum, de aucupio.

IV. *Pauciloqui sapientes.*

VERBORVM parsimonia sapientes maximè decet, eorumque perspicacitas in rebus obscuris & difficilibus agnosci versariq; debet. Eo enim præcipuè differt ab imperito & stulto prudens, rerũq; sciens, quòd pauciloquus, quodque oculatus in ijs sit, ad quæ alij conniuent, vel oculorum mentis obscura caligine cæcutiunt. Eius quidem rei symbolum est Noctua, olim Atheniensium insigne, ac Mineruæ sacra. Sed quorsum hoc Emblema, dixerit aliquis, aut quodnam argumentum habet?

Emblematis documentũ.

Nimirum ciuitatem optimis moribus ac legibus institutam sapientia, consilio maturo, recta prudentia firmari, spreta inani hominum loquacitate. Itidem de singulis magistratibus, quique Remp. administrent, est statuendum: qua ratione Demosthenes, alijque boni oratores, aduersos habebant demagogos, blandosque concionatores, qui vulgi cupiditatibus inseruiebant: nec minùs eos insectabantur quàm sophistas obstreperos optimi quique Philosophi. Certè epigraphes argumentũ, quod habet instar oraculi, *Prudẽs magis quàm loquax*; possem non incommodè illustrare Fabij exemplo Maximi (qui quo tempore Annibalem iuueniliter exultantem sua patientia fregit, multis conuicijs militari lasciuia impetitus, non ponebat rumores ante salutem) nisi occurreret laudatum Eteonici facinus. Is Lacedæmonijs præfectus, cum accepisset suos milites in insula Chio annona laborantes tacitè coniurasse in insulares Chios, vtq; sese discernerent, arundinem manu pileòue circũtulisse: censuit ille, non aperta vi (quod fieri commodè non poterat) agendum: sed quindecim delectis comitibus per vrbem incedendo, qui primus ei obuiam veniebat arundinem habens, obtruncari iussit. Caussam sciscitantibus, nihil aliud respondebat, quàm id à se factum, quòd gestasset arundinem. Itaque cæteri coniurati arundines statim deposuerunt. Imò Eteonicus Chijs conuocatis, ne vllum quidem de coniuratione verbum fecit, ne metum aut suspicionem inijceret, sed pecunias imperauit, quas iussit militibus distribui, ne quid noui molirentur. Ii statim paruere. Sic paucorum pœna periclitantibus multis occursum est. Retulit Xenoph. 2. rerum Græcar. Socrates admonebat suos discipulos, vt tria potissimùm in omni vita haberent: In animo prudentiam, in vultu verecundiam, & in lingua silentium. Hinc Cato, Vticensis dictus, cùm ei etiam nunc puero, vitio daretur taciturnitas (nec enim cum pueris exercebatur, nec à quoquam audiri volebat) ait: Carpant taciturnitatem, modò vitam probent. Et addidit: Tum demùm abrumpam hoc meum silentium, cum ea loqui potero, quæ sunt indigna silentio. Latere plerumque volunt verè probi, & in pectore intimo domicilium virtus habet, non in vultu aut fronte. Contrà improbi odiosa garrulitate perpetuò aures astantium obtundunt, imitati scilicet ollas & dolia, quæ quo magis vacua & inania, eo magis resonantia. Natura enim hoc linguosis istis insitum, vt non multa solùm loquantur, sed etiam mala. De quibus non malè dicetur, quod quidam de luscinia capta & pennis exuta: Vox es, prætereà nihil.

Maturandum.
EMBLEMA XX.

MATVRARE iubent properè, & cunctarier omnes;
Ne nimium præceps, neu mora longa nimis.
Hoc tibi declaret connexum echeneide telum:
Hæc tarda est, volitant spicula missa manu.

COMMENTARII.

I. Echeneis. TELO seu sagittæ circumuoluta est remora, maturitatis symbolum. Est autem Echneis siue remora pisciculus semipedalis longitudinis, & quinq; digitorum crassitudinis, limaci magnæ similis, vt asserit Plinius lib. 32. cap. 1. Secundum verò Oppianum, aspectu anguillæ, forma turbinata, colore nigro, ore acuto, qui & incuruatur vt hamus, in petris viuens. Aristoteles lib. 2. de nat. animal. cap. 14. ait: Remoram errore nonnulli pedes habere prodiderunt, expes enim omnino est; sed quoniam pinnas habet pedibus similes, hinc fit, vt pedibus instare videatur. Pisciculus quidam est saxis assuetus, in cibos non admittendus, nomen à remorandis nauibus adeptus, vtilis ad iudiciorum causas, & amatoria veneficia, vt aliqui volunt. Vide Plin. lib. 9. cap. 25.

TRITO vulgò prouerbio dicitur, maturandum quidem esse & accelerandũ, paulatim tamen & præmeditate, ne nimia festinatio & parum considerata, periculosa; neue prælonga tarditas & mora perniciosa sit futura, sed mediocritas & modus in omni re seruetur: quod eleganter hac II.

figura

figura exprimitur, & duabus notis hieroglyphicis ob oculos ponitur. Telum enim velocitatis, agilitatisq; indicium est, vt explicat Pierius lib. 42. Hieroglyph. Remora autem impedimentum & tarditatem significat: Idem lib. 30. Alij rem planè eandem significantes, Delphinum remorę adiunxerunt, vt Paulus III. Pontifex Max. Alij anchoram delphino copulauerunt, vt Aldus Manutius, nobilis Typographus. Rectè itaq; ex his medium constituetur, participans de vtroq; extremorum, excessu puta & defectu. Id enim omnibus in rebus summè laudatur, commendatur & præcipitur, Aristotele teste lib. 2. Ethic. & lib. 4. Polit. Hinc illud Ouidij:

Telum. *Remora.* *Medium tenuere beati.*

Inter vtrumque tene, medio tutissimus ibis.

Nimia siquidem omnia (iuxta Plautum in Pœnulo) hominibus nimium negotium exhibent. Quare semper illud, quod medium est, atque inter vtrumq; probatur. Martial. epigr. 3. Cicero lib 4. Tusc. quæst. Aristoteles 6. Moral. cap. 9. sic ait: Ad delibetandum autem multum temporis sumunt, propterea quòd celeriter aiunt conficienda esse, quę suscipimus, lentè capiendum consilium. Vnde sumpsisse videtur Sallustius illud, quod in historia Catilinæ posuit: Nam & priusquam incipias, cōsulto: & vbi consulueris, maturè opus est facto. Quem locum Ioachimus Perionius diligens Aristotelis interpres, sic censet posse melius legi: Antequam incipias, cōsulto: & vbi consulueris lentè, maturè facto est opus. Quæ quidem interpretatio plena est, & verbis Aristotelicis cōgruens. Sed tamē si verba Sallustij diuersa dispunctione legas, integer constabit sensus, sic: Antequam incipias, consulto; & vbi consulueris maturè, facto opus est. Vide prouerbium, *Festina lentè*. in quod vberrimū copiosæ orationis quasi fluuium congessit Chiliadum autor. Vide etiam adagium, *Antequam incipias consulto*.

Sallustius emendatus.

III. *Maturitas.* *MATVRARE iubent*] Maturitas vocatur ea virtus, quæ media est inter celeritatē nimiā, & tarditatem. Nigidius apud Macrobium 6. Saturn. cap. 8. Maturè, inquit, est, quod neq; citius est, neq; serius, sed medium quiddam, & temperatum est. Sic & in frugibus, & in pomis, matura dicuntur, quæ neq; cruda & inmitia sunt, neq; caduca & nimium cocta, sed temperata & adulta. Interpretationem hanc Nigidianam duobus verbis eleganter exprimebat Augustus Cæsar. Nam & dicere in sermonibus, & scribere in epistolis solitum ferunt: σπεῦδε βραδέως. *Festina lentè*. Per quod monebat, vt ad rem agendam simul adhiberetur & industriæ celeritas, & tarditas diligentiæ: ex quibus duobus contrarijs fit maturitas. Sic Poeta Neptunum inducit discessum ventis imperantem, vt & citò discedant, tanquam fugiant; ita tamen fugiant, vt standi mediocritatem in regressu teneant, tanquam maturè, id est, temperatè abeuntes: veretur enim, ne in ipso discessu classi noceant, dum nimio raptu tanquam per fugam redeunt. Hæc ex Macrobio. Vide A. Gellium lib. 10. cap. 11. Noct. Att. Obiter istud addo, ex dialogo de Oratoribus, qui tribuitur Tacito: Maturare huius libri editionem festino, vt dimissa priore cura, nouæ cogitationi toto incumbam pectore. Quo ex loco cōstat, verbum Maturare, non semper ita strictè sumi, vt à Macrobio, Gellio, & alijs. Idem Tacitus in 2. histor. vbi de Muciano agit, quem penè imperij socium habuit Vespasianus, maturitatem perbellè describit, & quidem paucis: Mucianus cum expedita manu, non lento itinere, ne cunctari videretur, neq; tamen properans, gliscere famam ipso spatio sinebat, gnarus modicas vires sibi, & maiora credi de absentibus. Idem Historicus lib. 4. eiusdem Operis, in duobus principibus confert cum maturitate, vel tardatione potius, celeritatem nimiam & præcipitem, ad hunc modum: Domitianus Mucianusque accingebantur dispari animo; ille spe ac iuuenta properans; hic moras nectens, queis flagrantem retineret, ne ferocia ætatis, & prauis impulsoribus si exercitum inuasisset, paci belloq; malè consuleret.

Festina lentè. *Maturare.* *Muciani maturitas.*

Cunctarier] Παραγωγὴ, Cūctariet pro cunctari. Cunctationis pulcher est apud Ammianum locus initio 16. vbi de Constantio: Hinc & deinde nec itinera, nec flumina transire posse sine insidijs putans, erat prouidus & cunctator; quod præcipuum bonum in magnis ductoribus, opem ferre solet exercitibus & salutem. Sic idem lib. 29. de Theodosio solerti duce sub Valente Imperatore diutius agens, vt antiquus ille cunctator pro negotio consultabat, commentis potius & prudentia, quàm periculosis cōgressibus, hostem pugnacem

Cūctatio.

& impenetrabilem iactu telorum, si fors copiam dedisset, oppressurus. Non mihi tempero, quin exemplum nobile adiugam ex eodem Historico, de duobus ducibus, qui sub Gratiano Cęsare meruerunt, quos lubens ego confero cum Fabio Maximo & Minutio. Sic itaq; Ammian. lib 31. Nannieno negotium dedit, virtutis sobriæ duci. Et Mallobandem iunxit pari potestate collegam, domesticorum comitẽ, regemque Francorum, virum bellicosum & fortem. Nannieno igitur secum reputante fortunæ casus versatiles, ideoq; cunctandum esse censente; Mallobandes autem pugnandi cupiditate raptatus, vt consueuerat ire in hostem, differẽdi impatiens, angebatur.

Ne quid nimis. *Ne nimium praeceps &c.*] In rebus omnibus commendatur mediocritas. Vide prouerb. *Ne quid nimis*. Hesiodus ἔργ.

Μέτρα φυλάσσεσθαι, καιρὸς δ' ἐπὶ πᾶσιν ἄριστος.

Mensuram serua, modus in re est optimus omni.

Huic quoq; adstipulatur Venusinus Poeta:

Est modus in rebus, sunt certi deniq; fines,
Quos vltra, citraq; nequit consistere rectũ.

Echeneis. *Echeneida*] ἐχενηΐς, ΐδος, Latinè Remora, à sistendis & remorandis nauibus sic appellata, παρὰ τοῦ ἔχειν τὰς ναῦς, de qua in sequentibus opportunius.

Telum. *Telum*] Telum vulgò id appellatur, quod ab arcu mittitur; sed propriè id omne telum dicitur, quod manu in longinquum proijci potest; vnde lapis, plumbũ, lignum, ferrum, sub hoc nomine continentur. Deductum à Græco τῆλε, vel τηλοῦ, quod *longè* significat. Eandem significationem etiam in Græco nomine inuenire possumus, etenim quod nos telum dicimus, illi βέλος, vocant, ἀπὸ τοῦ βάλλειν, quod est mittere, seu iaculari. *Telum velocitatis signum.* Telum seu sagittam pro signo velocitatis poni, non est recens. Itaque Armenij sagittam Tigrim vocant, per quandam verbi translationem. Nam velocissimum animal tigris; & fluuius rapidissimus nominis eiusdem, qui ex Armenia defluit in Mesopotamiam.

Volitant] ad designandam celeritatem; vel *volisant*, quia sagittæ posteriore sui parte pennatæ sunt.

Spiculũ. *Spicula missa manu*] Spiculum, est telum missile, siue sagitta, sic dictum à spicarum specie. Ouidius ferè sic 1. de Ponto, eleg. 4.

--- Sarmatica spicula missa manu.

Virgil. 11. Æneid.

Spicula conuerso fugientia dirigat arcu.

Aliquando spiculum sumitur pro sagittæ ferro, & cuspide. Curt. Alexander sagittæ ictus est, quæ in medio crure reliquerat spiculum. Nescio an huc etiam rectè contulero, quod de Cymodocæa nympha Virgilius in 10.

--- Fugit illa per vndas,
Ocyor & iaculo, & ventos æquante sagitta.

Sic quoq; celeritatem proferimus nos Germano prouerbio: *Gleich vvie der bolz von der Sennen.*

IV. *Vitanda nimia celeritas & nimia tarditas.*

1. IN rebus arduis, & quibus neglectis aliquid periculi esse potest, cauendum à nimia celeritate, atque etiam mora: sed videndum maxime, vt maturè non modo suscipiamus, sed & consectemur, quòd nobis propositum est, ne hac vel illac aberrando parte nos quodammodo pœniteat. Plutarch. oratione ad Apollonium: σοφοὶ δὲ τὸ μηδὲν ἄγαν ἔπος ᾔνεσαν περισσῶς. Sapientes istud quidem, *Ne quid nimis*, præter modum celebrarunt. Laudatur & illud Phocylidis:

πάντων μέτρον ἄριστον, ὑπερβασίαι δ' ἀλεγειναί.

eo enim vel maximè nomine Aristidẽ vrbe pepulerunt Athenienses, quòd nimis iustus esse videretur. Eodẽ penè modo Ephesij Hermodorum. At vt modum aliquem exemplis etiam imponamus, hoc vnum addamus ex Liuio: In bello Punico secundo, Terẽtio Varroni, homini iuueniliter exultanti & temerario datus est collega Paulus Æmilius, maturus ætate & consilio, vt sua prudentia feruorem alterius temperaret. Sic Fabium Max. creatum aliquãdo belli ducem memini, eum quidem cunctatorem & maturum, vt Marcelli celeritatem reprimeret. Id si placet ad nimiam quorundam studiosorum industriam refer te, sic statuo. *Aurea mediocritas.* Præceptum hic est rebus in omnibus agendis validissimum, quo aurea mediocritatis regula commendatur. Sicuti nihil magis expedit, quàm agrum optime colere: ita sæpe putatur inutilissimum, nimio se labore conficere. Plantę aqua mediocri aluntur, immodica suffocantur: sic iuuatur ingenium laboribus ac studijs moderatis; contrà obruitur si inmoderatè exerceas. Nam vt plerunque luscinijs euenit ob nimium canendi studium, quo

quo mirificè delectantur, vt in eo exspirent, nempe quas, vt ait Plinius, spiritus deficiat citiùs, quàm cantus: Ita nonnulli, studiis intenti plus quàm par sit, in ipso conatu interdum emoriuntur. Cæterũ nulla opera, quanquam ab illustri artifice profecta, commendatur, quæ immoderata sit, vt Apelles Protogenis tabulas admirabatur quidem, vt immensi laboris: in hoc tamen non laudabat, quòd manũ ponere de tabula vix vnquam posset: significabat ei nocere nimiam diligẽtiam; quam etiam in cõpositione Isocratea reprehendit Fabius: adeò modus in rebus, & certi deniq; fines spectandi sunt in omni capiendo consilio, labore sustinendo, aggrediendo, perficiendoque negotio, vt quod ait Flaccus:

Insani sapiens nomen ferat, æquus iniqui,
Vltrà quã satis est, virtutẽ si petat ipsam.

Quibusdam certè in negotiis celeritate opus est, mora obest: hoc enim citat ex nescio quo Plutarch. τιθεμένων ἀγώνων πρόφασις ἀρετὰν ἐς αἰπὺν ἔβαλε σκότον. Certaminibus iam propositis, cunctatio virtutem profundas in tenebras deficit. Itaque M. Curius Dentatus Consul, cum delectum subitum coactus esset educere, nemoque iuniorum respondisset, coniectis in sortem tribubus omnibus, Polliæ, quæ proxima exierat, primum nomen extractum vrna citari iussit: eo non respondente, bona hastæ subiecit. Quod cùm illi nunciatum esset, accurrit ad tribunal Cõsulum, collegiumque tribunorum appellauit. At Consul Dentatus appellationem non recepit, bona eius & ipsum vendidit, non tam festinatione pœnæ, quam præueniendi periculi causa, quando res, tumultusque belli moram dilationemque non recipere, dum interim cognosceretur de excusatione aut immunitate. Retulit Val. Max. lib. 6. Aliis in rebus probatur tardum consilium, vt multò præstantius: contra nimium præceps damnatur, vt quod adiunctam pœnitentiam habeat. Sic Lucian. Epigramm.

Curij Dentati festinatio.

ἡ βραδύπους βελὴ μέγ᾽ ἀμείνων. ἡ δὲ ταχεῖα
αἰὲν ἐφελκομένην τὴν μετάνοιαν ἔχει.

Cũctatio & delibe ratio peccati reme dium.

2. Sub hoc quoque schemate continetur è cœlesti myropolio depromptum remediũ contra vim & impetum in vitia ruentis animi, fertur enim ille sæpe effrẹni cursu in præceps, nisi remora rationis & cunctatio surgentes motus frangat & retundat. Sic enim faciẽdum est, quoties inuitat occasio, aut potiundæ voluptatis spes aliqua obiecta, cum ad lasciuiã spectatus in muliere decor & venustas prouocat, quando lacessitus iniuria in aduersarium incidis, & vindictæ cupidine præcordia iam percelli ac stimulari sentis; cùm obiicitur denique & occurit, vnde causam peccati vel ansam quomodolibet animus concipere, & inescari queat, prouocandum mox ad rationis tribunal, & consultandum, an citra honoris & famæ iacturam turpitudo illa sic possit transmitti, quæ labes inde, quam deforme stigma perennis ignominię expectandum, quàm constanti viro indignum sic cadere & difflari, velut ad sibilum leuioris auræ flosculorum pappi solent in patentibus campis; in eam mollitiem masculas vires degenerasse, vt proteruioris oculi iactu lethiferã plagam inflictam cordi, vel eos suscitatos ignes, qui restingui nequeant, querelæ audiantur, & signa probent; desperati militis notam esse, abiicere clypeum ad fragorem crepantis tympani, aut rugiente classico: ad strepitum blandioris voculæ, aut aspectum quem pruriens fẹmina proiicit, ita leuiter cõcuti, deserere stationem, & dare manus, non minus. Actum ipsum intuendum; quã breuis sępe & momentaneus, & sordes in ipso, & aculeos post ipsum, qui tanquam aspidis aut scorpionis immisso veneno sauciant. Magnę virtutis medicamẽtum hoc, efficax & salutare inhibendis flagitiis, vbi mora interrumpit & deliberandi spacium, nec ad factum affectus re inconsulta mox se præcipitat: refrigescit calor & subsidit sensim, si nõ exit cum impetu. Sicut enim flamma, cum materiam corripit & effundit se globo pleniore, coercet minas, & reprimitur aqua inspersa: ita conceptus iste libidinis feruor, si frigidam infundat deliberans, & attemperet. Vehemens est inter ipsa initia, & in furia sua, sed compescit obex, & frangit vires. Ab iracundo exemplum habe, cum rabies agitat, & armare manus ad vindictam incipit, cùm in oculis inimicus est, & ad votum perdendi occasio, cùm furor impellit, & recrudescens memoria acceptæ iniuriæ. Actum est, si primum sequatur impetum, si non discurrat iudicio & examinet molem flagiti, seueritatem legis, rigorem iudicis pœnas & tor-

tormenta, quibus luendum. Quæ dum cogitat, languet, ac friget manus interim, despumat bilis, & hosti parcitur. Similis ratio in ebrioso: dum in vitro scintillat generosus ille liquor, & vrget sitis, acclamant socij, dum feruet opus, dum fumat mensa, dum in circulum bibitur, & contrahuntur noua iura fraternitatis & amicitiæ, Baccho sanciente fœdera, dum clamoribus omnia personant & lætitiæ iubilo, iam porta panditur ad peccatum, intrare libet citatis passibus & ingurgitari, ni reuocent quæ adiuncta vitio, quę comitantur, ratione magistra. Equo frequenter excutit insessorem nimia pernicitas, & aurigam impetus suus sternit, ruentem & pronum in verbera, quibus à moderamine & mora nullum periculum, si contineant & reducant habenas. Similiter faciendum in hoc stadio flagitiorum; vncus inijciendus est rotæ, qui sistat, frænum equo, & remora sagittæ, ne nimium properent.

In deprehensum.

EMBLEMA XXI.

IAMDVDVM quacunque fugis, te persequor: at nunc
Cassibus in nostris denique captus ades.
Amplius haud poteris vires eludere nostras:
Ficulno anguillam strinximus in folio.

COM-

COMMENTARII.

I. VIR in ripa è præterlabente fluento extractam anguillam folijs inuolută retinet: folia autem sint ficulnea, hoc est, lata, vmbrosa, & profundè laciniata, aspera & scabra; hic verò male pinguntur acuta, lauri folijs similia.

II. *Anguilla* DVCTA est similitudo à natura anguillæ. Piscis est oblongus, lubricus, & volubilis, generatur scopulorum attritu sine coitu, sine ouo, quam ideo Aristoteles neq; marem, neq; fœminam esse dicit, viuit octonis annis, duratq; sine aqua senis diebus Aquilone spirante. Capiuntur plurimæ in laco Benaco hyemato; Plinius & Solinus in Gange reperiri inusitata magnitudine scribunt, Aelianus in Timauo, alij in lacu Vulsiniensi, Plutarchus in limosis locis iuxta Syracusas ingentem anguillarum multitudinem esse perhibent. Dicitur anguilla ab anguis similitudine, estq; adeo læuis, & lubrica, vt difficulter manibus teneri possit, imò quanto fortius premitur, tanto citius elabitur, teste Isidoro, de qua etiam Plinius lib. 9. cap. 51. & 57. Hinc hominem, qui fugitiuam rem aliquam nulla consequendi spe sectaretur, indicare si vellent Ægyptij, anguillam pingebant, quam manus à cauda prehenderet. Hanc quidam vt caperet diligenter insecutus, cum sæpius ex manibus eius euasisset, tandem deprehensam in folio ficulno scabro, & aspero cautè inuolutam constrinxit. Vnde adagio dicitur, τῷ θρίῳ τὴν ἔγχελυν. *Folio ficulno anguillam*. quod vide. Lege etiam Aristotelem lib. 6. de historia anim. cap. 16. Cœl. Rhodig. lib. 18. c. 1. Prouerb. *Cauda tenes anguillam*, &, *Anguilla in strigmento*. in Erasmicis & Iunij adagijs, & nihil vltra ad Emblematis explicationem desiderabis.

Folio ficulno anguillam.

III. Iamdudum] verba sunt piscatoris, anguillam captam & irretitam alloquentis.

Cassibus in nostris] Retibus, vinculis. Ouid.

Decidit in casses præda petita meos.

Cassis. Cassis, is, g. m. significat rete, quia cassum id est, rarum. Cassis, idis, g. f. galeam denotat.

Vires eludere nostras] me cum risu effugere, euadere, astu mihi imponere. Cic. in Catil. Quamdiu nos etiam furor iste tuus eludet?

Ficulno anguillam, &c.] Allusio ad Prouerb. *Folio ficulno anguillam*. Cui potest videri aliud finitimum quod refertur ab alijs; *Inter Orci cancros adhærere*: pro arctè irretiri, vt nulla pateat effugij ratio.

IV. *Fugax tādem deprehēsus.* ALLEGORICA prosopopœia in quemuis deprehensum, & fugacem, qui ob scelera notatus semel atque iterum è manibus iudicum sublatus, & pro temporis occasione subterfugijs vsus, non tamen possit effugere & expedire sese, si tandem correptus arctiori nodo illigetur. Id facilè & commodè potest illustrari nobilibus historijs, de Perse, Pseudophilippo, Iugurtha, qui Romanorū infestissimi hostes, dolis, fraudibus, subterfugijs vsi, vt vix capi posse viderentur, tandem tamen succubuerunt: sed libri sunt in omnium manibus. E multis, quæ occurrunt, vnum sublegere placet ex Iustino: Hāno Carthaginiensis adeò diues erat, vt cęteros ciues opibus anteiret, is de occupando regno cogitauit, sed interfecto primū Senatu: quod machinatus simulatis filiæ nuptiis, plebi in porticibus publicis, Senatui suas in domo epulas parari mandauit, vt poculis veneno infectis senatores tectiùs enecaret, & ita Remp. inuaderet. Quo tamen consilio nefario per ministros detecto, magistratibus placuit scelus declinari, non vindicari, periculum enim erat, ne plus negotij exhiberet res cognita, quàm cogitata. Itaque decreto cohibuerunt, vt modus nuptiarum sumptibus statueretur. Quo consilio præuentus Hanno, seruitia concitat, rursusque constituta cædibus die, cùm iterum se proditum vidisset, munitum castellum cum viginti seruorum millibus occupauit, sed comprehensus est ad extremum, dum sibi conatur Afros, & Mauritanos conciliare. Virgis cæsus, effossis oculis, & manibus cruribusque fractis, necatus est: corpus verberibus laceratum cruci affigitur. Filij quoque cognatiq; quanquam innoxij, vltimo supplicio affecti. Sed ne sim longior, id & opportunè torqueri potest in eos, qui fallacis sunt fidei, quiq; crebrò furtim se subducunt ab ijs, apud quos verum dicere necesse habeant: vti plerosque (heu nimiùm multos) nostra hac tempestate videmus, qui aliud in ore *Homines ambidextri.*

ore promptum habent, aliud in pectore clausum tenent, quod de Catilina Salustius ait; sicque imponere aliis assueuere, vt non vereantur perfricta fronte pertinaciùs obsistere iis, quos sibi iustè interdum aduersari norunt. Quod & accommodari potest in pertinaces quosdam & refractarios, qui diuinis oraculis demum in nostram sententiam pertrahuntur, cùm eos nihil morentur humana. Deniq; vix quisquam adeo versipellis fugax & improbus est, quin arte aliqua siue industria capiatur, atq; ita irretitus in extremum etiã discrimen adducatur, & insidiarum suarum pœnas meritas luat.

Pertinaces.

Versipelles.

Custodiendas Virgines.

EMBLEMA XXII.

VERA hæc effigies innuptæ est Palladis: eius
Hic draco, qui dominæ constitit ante pedes.
Cur Diuæ comes hoc animal? custodia rerum
Huic data: sic lucos, sacraque templa colit.
Innuptas opus est cura asseruare puellas
Peruigili: laqueos vndique tendit Amor.

COM-

COMMENTARII.

I. STAT depicta Pallas, veste succincta, galeata, hastam tenẽs, (cui miror deesse clypeum) ad cuius pedes draco vigil excubat, quem quia cæteræ editiones quadrupedem & alatum exhibeant, Pignorius acriter contra nititur, & serpentis specie depingi debere contendit. Sic enim ille: Palladis draconem in ea hæresi sunt nostri, vt credant fuisse alatum, auritum, & quadricrurem. pessimè omnino. Antiquitas nomnis, dracones serpentum vulgarium forma perpetuò exhibuit. Vidimus autem proximè, quid Ausonius in Chimæra, nomine draconis interpretatus sit; & nos alibi proposuimus Sardæ iconismum, in quo draco, Antiphili cælo insculptus, arcum intendebat, apposita ad neruum sagitta, & pharetra spiris implicita, cuius hoc erat lemma in altera parte eiusdem gemmæ: ΔΡΑΚΩΝ ΘΕΑ ΓΕ ΝΟΤΣ ΑΛΚΙΜΟΣ ΤΟΞΟΤΗΣ ΑΘΗΝΑ. vt mittamus, quæ aliàs annotauimus de curru Cereris, de statua Laocoontis, de imagine Æsculapii, de malis Hesperidum, de Mercurii virga, quam Caduceum appellamus. Et sanè hanc Athenagoras dracone & dracoena constare insigniter scribit. Imò Arnobius, & Iulius Firmicus anguem & colubrum appellant in sacris Sebazus, quem Clemens Alexandrinus draconem. Et draconarii in exercitu Romano quid prætulerint, notum sanè est. Hos tamen dracones sunt qui angues & serpentes non semel vocitent. Hæc Pignorius. Ego hac in re auditor tantum.

Pignorij opinio de dracone Palladis.

II. TYPVS Emblematis huius mihi ductus videtur ex Atticis Pausaniæ lib. I. vbi narrat, simulachrum Mineruæ fuisse olim Athenis talari veste, cuius pectus obtegeret Medusæ caput eburneum, cum Victoria cubitorum quatuor, & hasta in manu: ad pedes fuisse clypeum appositum, iuxtaque hastam obuolutum dracone. Phidias clarissimi nominis statuarius, Palladis simulachro Draconem apposuit, quẽ pedibus Dea comprimeret, quo significabat, virgines & puellas (fuit enim Pallas virginitatis numen) peruigili cura continendas esse, vt ea ratione sit: optimè mulièbri pudicitiæ consultum. Sanè draco sacratus Mineruæ est, & propter acrimoniam visus vigiliæ custodiæq; admodum accommodus: vnde ab acuto visu nomen apud Græcos habuit, id est παρὰ τοῦ δέρκεσθαι. nam δέρκομαι est, *acutissimè video*: vt & ὄφις, *serpens*, ab ὄπτω. ideoq; Palladi sacer est, quia vocabulum id παρὰ τὸ πάντα ἀθρεῖν, καὶ βλέπειν, καὶ περὶ πάντων νοεῖν, factum pleriq; tradunt. prudentiamq; hinc interpretantur, quæ omnia perspiciat, & ante omnes intelligat. Vide Macrobium lib. I. Saturn. cap. 20. Ad nominis etymologiam allusit Horatius in Satyris, cùm inquit:

Cur in amicorum vitijs tam cernis acutũ,
Quàm aut aquila, aut serpens Epidaurius.

Cur Palladis simulachrũ Dracone premeret.

Et Virgilius 2. Æneid. indicat dracones in Palladis tutela esse:

At gemini lapsu delubra ad summa dracones
Effugiunt, sæuaq; petunt Tritonidis arces,
Sub pedibusq; Dea, clypeique sub orbe teguntur.

Porrò quòd hic scribat, veram esse Mineruæ virginis effigiem, nec tamen explicet per partes, sed Draconem tantùm adiungat vigilantiæ veluti ministrum, non videtur alienum, si Deæ panopliam subiecero. Puella igitur armata virum sapientem aduersus omnes animi perturbationes se armantem, & vitiis animo forti resistentem significat: vel quòd virtutem suis ipsius præsidijs instructam satis esse intelligimus, vti iam dictum est. Galeam habet cristatam in capite, quod referendum est ad iudicium, & constantiam, qua vel maximè sapientis cerebrum, arx & propugnaculum animi, potissimùm valeat: hastam verò longam, quòd oratione percutiat eminus: Scutum crystallinum viri sapientis magnam solertiam repræsentat, qua seipsum haud aliter intus dijudicat, quàm si in speculo crystallino ea, quæ externa sunt, cõtempletur. Sed illud Gorgoneo capite terribile apparet, quod formidinis & terroris imaginem esse voluit, quã alii pectori Palladis appingunt, quia sapiens in pectore terrorem habet, quo aduersarios afficiat. Inde cùm Tritogeniam dictam esse vult Phornutus, quòd malis terrorem & metum ingeneret. Pallium triplici colore tinctũ, quod sapientia sit multiplex, seu quòd tecta & operta sit, neque cuilibet seipsam conspiciendam præbeat.

Panoplia Palladis.

Cur armata Pallas.

Galea.

Hasta. Scutum.

Caput Gorgonis in clypeo.

Pallium;

Can-

Candidus in eo color simplicitatem respicit; aureus internitens, vim sapientiæ fulgurantem; purpureus fulgorem penetrantem. *Glaucopis.* γλαυκῶπις ideò est, καὶ φοβερὰ, καὶ χαροπὴ, καὶ δεινῶς ἀιδρικὴ, quòd vt illustris est conspicua, vt quidam volunt, sic & formidabilis. Non enim tam cæsios habet oculos, vt acutè non videat: ὁρᾷ γὰρ δριμύ. vnde & ὀφθαλμῖτις, καὶ ὀπτιλῖτις dicta; templū quod habuit à Diomede positum, nomine ὀξυδερκοῦ ἀθανᾶς. Cæterùm alij, & Homerus maximè, tradunt eam glaucis esse oculis & cæsijs, qua ratione huic consecrentur dracones, & vlulæ, nimirum ob similitudinem oculorum: *Dracones & vlula Palladi consecrantur.* acutissimo enim visu est draco, & quādam excubandi vigilandique vim habet, nec venatione capi posse videtur. Draconi autem similem esse virtutem indagatricem aiunt, quæ diligentissimè omnia perscrutetur, rimeturque studio indefesso: ideoque ab acuto visu illi nomen factum, vt iam diximus. Sed placet huc, non præter rem tamen, attexere, quod perspicuè docuit Ponticus Heraclides in allegorijs Homericis: ἡ δὲ σὺν φρονήσει μετάνοια, δικαίως ἐν τοῖς ποιήμασιν ἀθηνᾶ νομίζεται. φασὶ γὰρ ἡ θεὸς, οὐκ ἄλλου τινὸς, ἢ συνέσεως ἐπώνυμός ἐστιν, ἀθρηνᾶ τις οὖσα, καὶ πάντα τοῖς λεπτοτάτοις ὄμμασι τῶν λογισμῶν διαθροῦσα. διὸ δὴ καὶ παρθένον αὐτὴν ἐτήρησαν. ἄφθορον γὰρ ἀεὶ τὸ φρόνημα, οὐδεμιᾷ κηλῖδι μιανθῆναι δυνάμενον, ἔκ τε τῆς τοῦ διὸς κεφαλῆς γεγενῆσθαι δοκεῖ. τοῦτον μὲν γὰρ ἀπεφηνάμεθα τὸν χῶρον ἰδίως λογισμῶν εἶναι μητέρα. Quæ coniuncta est cum prudentia pœnitudo, iure apud Poetas Athena, id est, Mineruа, nuncupatur. Etenim eius nomen non aliundè ducitur, quàm ab intellectu, vt Athena tanquam ἀθρηνᾶ vocetur, hoc est, contemplatrix, & nihil non inspiciens acutissimis mentis oculis. Itaq; virginem eam manere dicunt: quia prudentiæ vis non perit, neq; vlla fœdari macula potest. Adhæc putatur è Iouis orta capite: quem locum præcipuè rationum esse matrem ostendimus. Sed hactenus satis. Lege Phornutum lib. de Nat. Deor. Fulgent. Mytholog. 2. Gyrald. 11. Syntag. Pierium Valer. Hieroglyph. 14. Natalem Comitē Mythol. lib. 4. cap. 5.

III. *INNVPTÆ Palladis*] Hinc παρθένος Græcis per excellentiam dicta, eo enim nomine culta est in Acropoli Atheniensi: vnde & templum Parthenon, cuius meminit Plinius lib. 34. vbi ait: Fecit (de Phidia loquens) & ex ebore æquè Mineruam Athenis, quæ est in Parthenone astans. Strabo: ἐν παρθενῶνι τὸ τοῦ φειδίου ἔργον ἐλεφάντινον, ἡ ἀθηνᾶ. Eius autem virginitas puri & incorrupti esse symbolum, Phornutus ait. *Pallas virgo.*

Domina] Palladis: Sapientia enim rerum domina.

Cur Diua comes hoc animal?] scilicet draco. Huius quidem rei meminit obiter Plutarchus, comment. de Iside & Osiride.

Custodia rerum Huic data] tanquam custodiæ symbolum. Inde celebres sunt draco hortis Hesperidum seruādis præfectus, draco aurei velleris, draco Martis Castalij fontis custos. Cicero Philip. 13. Qui domum patrimonium circumplexus, quasi thesaurum draco.

Sic lucos, sacraq; templa colit] Sic in lucis & delubris colitur, eo nempe habitu, testis Pausanias in Atticis. Scribit Strabo, lucos à Poetis templa Deorum vocari. *Lucus.* Magis tamen probabile est, lucum dici nemus arboribus densum, nequaquam cæduum, numini alicui, aut hominis cineribus consecratū; ideoq; circa delubra, aut circa sepulchra positum. Sic dictum à crebris lucibus sacrificiorum, quæ ibi nocturno tempore accendebantur. Alij dictum putant per ἀντίφρασιν, quasi minimè lucidus, ob arborum densitatem: Ioannes Scopas in suis Collectaneis contra Quintilianum disputat, lucum dici à luca, vocabulo Aramæo, quo Hetrusci vtebantur, significatq; senem, & seniorem. Existimabantur luci religione quadam esse imbuti, vtpote Deorum domicilia. Deniq; nullus erat lucus, vbi non adesset aliquod numen. Quod sensisse puto Ouidium in illo versu 7. Metamorph. quāuis aliter explanēt interpretes.

--- per sacra & formis
Ille Dea, lucoq; foret quod numen in illo,
Iurat,

Ignorabat enim Iason quodnam numen in illo luco coleretur, per illud tamen iurat, gnarus non posse lucum esse sine numine.

Innuptas opus est, &c.] Phocylidis eadem est sententia.

Παρθενικὴν δὲ φύλασσε πολυκλείστοις θαλάμοισι.

Nudi

Μηδὲ μὶν ἄχρι γάμου πρὸ δόμων ςρ-
τῆναι ἐάσῃς.
Κάλλος δυσήρητον ἔφυ παίδων τοκέεσι.
Clausa tibi virgo thalamis seruetur honestis.
Nec sinito hanc ad connubium foris vsq; videri.
Forma puellarũ seruata parentibus ægrè est.

Quò spectat etymon nominis παρθένος, quod Grammatici deffectunt à παραθί-ειν τῇ μητρὶ, quòd virgo apud matrem manere debeat, quem morem veterum Hesiodus attigit 2. ἔργων.

Οὔτε δόμων ἔντοσθε φίλῃ παρὰ μητέ-
ρα μίμνει.

Difficultas custodiendi puellas. *Cura asseruare puellas*] Nõ est arx, neq; possessio vlla, quæ tam difficulter asseruari possit quàm fœmina. Stobæus cap. 73: ex nescio quo poeta citat hoc (Minos Alexin Comicum allegat)

οὐκ ἐστὶν οὔτε τεῖχος, οὔτε χρήματα,
οὔτ' ἄλλο δυσφύλακτον οὐδὲν ὡς γυνή.

Ita Plautus Epidico:

—— doctè & sapienter dicis: non
Nimis potest pudicitiam quisquam sua seruare filia.

Laqueos vndiq; tendit Amor] Γνώμη. Sic.n discipulis suis tenerorum lusor amorum præcepit; *Semper tibi pendeat hamus*.

IV. OCCASIONE huius Emblematis subit non sine mentis aculeo, temporum nostrorum proteruia, & pulcherrimæ virtutis castitatis neglectus, è cuius gremio eximium decus venit & immortalis gloria. *Castitatis laus.* Hæc (audi & gaude, assiduus tantæ virtutis cultor, qui me in has verborum ambages rapis & rotas; audite & vos, qui spreuistis hactenus) niueum puritatis candorem aspergens animis, tanquam ANGELOS in corpore humano, mirabili metamorphosi, & diuino planè satu, producit. Casta mens viridarium est diuinitatis, & rosetum fragrantissimum, cui virgines apiculæ inerrantes, fauos conuectant gratiarum, Custodes suos habet non squãmis horrentes dracones, sed genios & cælestes spiritus, qui stipant & muniunt auolantes, reuolantes vicaria functione, solo decore tracti tam tersi pectoris, quod nec imaginaria aliqua obscœnitas inquinat, nisi volubili saltem & aduertitio conceptu, qui pulsat & transit non auditus. Speciosum quidem est omnium virtutum ac reuerendum agmẽ, in quibus claritudo maior atq; venustas spectaretur, si paterem oculis supra naturæ sortem. Sed nescio quomodo supergreditur vna cæteras dignitate & forma, quotquot sunt, cui præter muliebrem habitum nihil mulieris, sed Cherubini ordinis aut Seraphici quempiam conferas, Solis radios æmulante vultu, toto corusco, fulgido, florido, leuato ad sidera, in seipsam redeunte, & submissa agnitione sui, toto deniq; fixo, stante, perdurante: sic flammeus ardor aureis virgis circum tempora serpens, sic fulgurantes oculi latẽtem amorem, & abditum ignem palam produnt. Quid ignem? incendium potiùs, & ardentem pyram de lignis vitæ, quæ in casto hoc corde, nec alibi extra hoc plantatur. Vera vita hinc est, vernans, perennans à fonte vitæ, à quo & domum ipsum, ah superi, quàm raram, & sine pretio? Nihil in homine viuum, totum inspice, vbi radix hæc in marcore & vitio: emoritur succus & medulla, tanquam nouellæ arboris sideratione percussæ, sub ortum canis, exiccatur enim & defluit sensim caducis folijs, occulto morbo. Non attollit flos vllus virtutis caput, iuxta spinam Veneris, quæ premit & suffocat: purgatus sit oportet hortus interior animi ab vrtica hac libidinis, euulsi prurientis lasciuiæ sentes, areolæ dispositæ ad meliora semina, si messis aliqua speranda selectior, & in sinũ cultoris optabili fructu redundans. Cur sic despectum igitur, quo sine species omnis sordescit? *Castitatis contemptus.* cur pedes conculcant id, quod diademate honoris verticem coronat? quod sertis incingit, æui seriem laureis constanti virore? quod throno ter adorandæ maiestatis redimitos admouet? Hoccine ludibrio sit, & subsannantium cachinnis expositũ? O tempora, ò mores? Quod rosa est in florum genere, nardus in odoriferis, cupressus inter arbores, inter gẽmas adamas, in metallis aurum, hoc castitas in virtutum choro, duplici laurea insignis, ex palma & lilio: Hoc illibati pudoris, illud profligatæ libidinis signum, quæ lacessit continuò & impugnat. *O magnam victoriam, nunquam cadere?* quæ martyrij triũphum iure mereatur pręclaro inconcussæ fortitudinis testimonio. Redi ergo, Regina exul, veneranda & formosa castitas. Te, ò sancta pudoris mater, bonorum omnium vota flagitant. Cur auertis faciem purpurantem lactis & rosarum mixtura?

Suscipe

Suscipe fasces imperij, & auitum solium ingredere, nouę inaugurationis titulo salutata Domina & Imperatrix mundi. Hunc tibi (esto secura) non inuidebit, quæ lilium tuum præfert inter cęlestes choros, parens Altissimi, quæ est typus tui, aut à te ectypon: cuius mater es & filia, miraculum vtraq; in vestro sexu, & velut gemina Cynthia inter stellas minores. Atq; vt omittã tot veri Dei cultui dicatas virgines, inter incredulos quoque repertę sunt, in quibus mirum quantum eluxerit pertinax propositum in seruando tanto virginitatis thesauro, vel (quod non minus est) vlciscendo violatum præfloratumq; Milesias virgines septem legimus, Gallico furore cuncta vastante, ne quid indecens ab hoste paterentur, turpitudinem morte declinasse. Nicanor victis atq; subuersis Thebis, vnius virginis captiuæ superatus amore est, cuius expetens coniugium & voluntarios amplexus quod vtiq; in illa fortuna debuerat habere captiua inter optatissima, sensit pudicis mentibus pluris virginitatem esse; quàm regnum, & propria interfectam manu flens & lugens amator tenuit. Auctores habemus, aliam item Thebanam virginẽ, quam hostis Macedo violarat, dissimulasse paulisper dolorem, & violatorem virginitatis suæ mox iugulasse dormientem, & tandem cum gaudio se quoq; interemisse. Consultò prætereo Erechthei filias, quæ ob custodiam castitatis per quandam exochen παρθένοι, dictæ sunt.

Castitatis exẽpla in Ethnicis.

Cæterùm inter virtutis huius claritates adeo pręsignis, adeoq; gemmis & omni auro preciosioris etiam si in plerisq; enituit, quas tamẽ veteribus præferas Patauinis, non sanè multas inuenias. Castitas loci & seueritas tantum non incomparabilis abijt in prouerbium etiam antiquis. Quis enim non legit vel illud Valerij Martialis ex 11. Epigrã.

Castitas Virginũ Patauinarum.

Tu quoq; nequitias nostri lususq; libelli
Vda puella leges, sis Patauina licet.

Quod si quis inuidè nimium solers est, ac Poetæ lepidissimo credendum minus opinatur, is Plinij Cæcilij ex 1. Epistol. astipulationem audiat, qui vbi vniuersam Transpadanæ Italiæ partem, vt multum verecundiæ & frugalitatis antiquæ retinentem collaudauit, deniq; ait de puella quadam: Habet auiam maternam Serranam Proculam è municipio Patauino; nosti loci mores, Serrana tamen Patauinis quoq; seueritatis exemplum est. Durant adhuc hodie in virginibus Venetis priscæ castitatis vestigia, quando nõ nisi operta facie prodeũt visendæ in publicum: velut dictent subinde illud Hieronymi: Illa tibi sit pulchra, illa amabilis, quæ procedens in publicum vix vno oculo, qui vix necessarius est, patente ingreditur.

Virginũ Venetarũ mos.

Apud Spartanos tamen diu obtinuisse legimus, vt virgo aperta facie, at conuelata nuptæ in propatulo viserentur. Cuius eam Charilaus reddebat rationem, ὅτι τὰς μὲν κόρας ἄνδρας εὑρεῖν δεῖ, τὰς δὲ γυναῖκας σώζειν οὓς ἔχοντας. id est: quoniam virginibus viros sibi prospicere, necessarium sit, mulieribus autẽ quos compararint, custodire. Scribit Tacitus, Popææ Sabinæ raros fuisse in publicum egressus, idq; velata parte oris, ne satiaret aspectum; vel quia sic decebat. Sed & Homerus in persona Penelopes, vult pudicam mulierem vix solam in medium procedere, sed ancillis comitibus stipatam. sic enim ille:

Cõtra mulieres vagabũdas.

Οὐκ οἴη, ἅμα τῇ γε καὶ ἀμφίπολοι δύ' ἕποντο. id est:

Haud sola, ast illam duæ famulæ comitabantur.

Val. Maximus exemplum seueritatis memorat in Q. Antistio, qui vxorem repudiauit, quòd illam in publico cum quadam libertina vulgari secretò loquentem vidisset. Is enim maluit occurrere incunabilis & initijs culpæ, quam perfectum scelus vindicare. Itidem fecit Sẽpronius Sophus, non alia de causa, quàm quòd vxor, ignorante se, ludos spectasset. Nunquam igitur committendum, vt virgines plusquam satis est euagentur, insidiatur enim amor vndiq; tanquam canis venaticus auidè inhiãs feræ, loca perlustrat singula: nec quidquam est eo sexu fragilius aut imbecillius, Namque

Vt corpus, teneris sic mens infirma puellis.

Et, *Videndo vrit fœmina.* Præterea procliuem esse fœminam occasione præsertim data, vel sacrę docent litteræ: *In filia,* inquit Eccles. 26. *non aduertente se firma custodiam, ne inuenta occasione abutatur se: sicut enim viator sitiens ad fontem os aperiet, & ab omni aqua proxima bibet, donec deficiat.* Simili modo cap. 23. *Nõ des aquæ tuæ exitum, nec modicum: nec mulieri veniam prodeundi.* &c. Certè cùm sit adeo difficilis puellarũ custodia, statim vt sunt,

Virgines nubiles elocandæ.

aut esse incipiunt naturæ nuptui, seu, vt Iuris auctores loquuntur, viripotentes, sunt elocandæ, & ijs quærenda conditio. Id & præcepit Sapiens Hebræus: Si tibi filiæ sint, ait, erudi illas, & trade viris cordatis. Quamquam enim virgines maturæ viro nihil dicant, atq; quod Naso ait,

Pulchra verecundo suffundant ora rubore;

tamen intra se multa loquuntur, vel teste Comico vetere Menandro, qui hunc affectum eleganti penicillo adumbrauit:

Θυγάτηρ ἐπίγαμος, κἂν ὅλως μηδὲν λαλῇ,
διὰ τοῦ σιωπᾶν πλεῖστα περὶ αὐτῆς λέγει.

id est:

Quanquam sileat passim puella nubilis,
Silendo multa solita est intra se queri.

Quare circumspectè iura permittunt ei, quæ annum quintum & vicesimum excesserit, vt possit non expectata parentum auctoritate, virum ducere. Val. Maximus lib. 6. refert exemplum longè præclarum de Publio quodam Mænio, qui se pudicitiæ acerrimum vindicem præstitit. Nam in libertum suum, quamquam admodum gratum sibi, animaduertit, quòd filiæ suæ iam nubili osculum dedisset: cùm præsertim non libidine, sed errore lapsus videri posset. Et quidem pœnæ grauitate, teneris adhuc puellæ sensibus castitatis disciplinā ingenerari magni æstimauit: eiq; tam tristi exemplo præcepit, vt non modo virginitatem illæsam, sed etiam oscula ad virum sincera perferret. Osculo enim pudicitiam mulierum delibari, veteres crediderunt. Hinc Ouidius:

P. Mænius seuerus pudicitia vindex.

Oscula qui sumpsit, si nō & catera sumpsit,
Hac quoque qua data sunt, perdere dignus erat.

Osculum proœmiū adulterij.

Etenim inter adulterij proœmia etiam oscula enumerantur vulgari illo versiculo:

Visus, & alloquiū, tactus, post oscula factū.

Quis enim alligabit in sinu ignem, & non comburetur? aut ambulabit super carbones ignitos, & non ardebit? Vnde aduertenda Apostoli prudentia, dum de cælibatu agit; non enim dicit: Bonum est vxorem nō habere: sed, *Bonum est mulierem non tangere*: velut tactus quoq; non citra periculum admittatur, vt quæ illaqueet virorum animas, quæ adolescentium auolare corda faciat. Poetarum concinunt fabulæ, Mithram & Erichthonium vel in lapide, vel in terra de æstu solo libidinis esse generatos. At Ioseph, qui Ægyptiæ tactum reformidauit, ac velut rabidissimę canis morsum refugit, ne paulatim serperet virus, etiam vestem, quam ea tetigerat, perinde ac si pestiferum imbibisset succum, confestim abiecit. Quod autem dictum est: *Crescite, & multiplicamini*: necesse fuit prius plantare siluam & crescere, vt esset quod mox excideretur. Quod verò ait: *Replete terram*; illud altiùs intuentibus præmonstratur, nuptijs terram vtiq; repleri, at virginitate paradisum. Nuptias scimus honorabiles, & torum immaculatum: sed ita, vt præstet virginitas, & micantius vibret. Argenti nitorem matrimonium præfert; virginitas rutilantis auri radios imitatur. Rectè quidem Verus Imperator, vxorem dignitatis nomen esse, non voluptatis, dictitabat. At illustrior semita est, qua nos non præflorata integritas ducit. Cœlestiū ignari de maritandis ordinibus sanciunt, & censoria nota cælibes multant. Et in legibus Plato, qui vxores abnuant, supplicio censet admonendos. At id genus domesticum thesaurum quotusquisq; per momēta non cupit allisum obtritumque? Certè vt aliud non sit, stultissimum est compedes suâs, licet aureas, amare. Quid? quod veteres nonnisi castas mentes sacerdotijs suarum Dearum adhibuerint. Hinc Virgines Vestales, Iunonis Argiuæ, Mineruæ, Dianæ, deniq; Apollinis etiam. Ex quo & Lyricus Poeta:

Virginitas nuptijs præferenda.

Dianam teneræ dicite virgines,
Intonsum pueri dicite Cynthium.

Teutonum vxores, victore Mario, vt Vestę ac Cereri dicarentur, à Consule anxiè contenderunt: voto excidentes, faucibus elisis commori præoptarunt, quā pudoris aleam subire. Tanto fœdiore illo, qui viginti superstes fuerat vxoribus; eaq; cui secundus & vicesimus fuisset maritus. Huius tanti thesauri, castitatis inquam, custodiam scitè Poetæ significarunt per Argum illum, centum oculos habentem, vnicæ tamen iuuencæ seu mulieri præfectum: eum tamen ob fœminæ æmulationem interemptum. De quo Ouid lib. 3. Amor.

Custodia castitatis difficilis.

Centum fronte oculos, centū ceruice gerebat
Argus, & hos vnus sæpe fefellit amor.

Claudian. sic:

Argum fama canit centeno lumine cinctū,
Corporis excubijs vnam seruasse iuuencam.

Et Angerian. de eodem:

Argus

Argus eram prudens, & habebam lumina centum,
Centum sed rapuit lumina Iuno mihi.

Facetè. Occurrit viri egregij frequens dictum, se malle feruentium formicarum agminis, vel pulicum cohortis, quam vnius fœminæ custodiam agere. Rectè itaq; admonet quod vulgò dicitur: *Mulier pudica ne sola sit vnquam.* Neq; enim Deæ (si poetis creditur) sibi pepercere, nec ipsi Dij tantum prospicere vnquam potuere, quin amoris technis delusi fuerint. Haud igitur frustra Propertius quærit:

Dic mihi, quis potuit lectũ seruare pudicũ?
Quæ Dea cum solo viuere sola Deo?

Nec etiam ea, quæ semper domi, & intra parietes vixit, omnino continens, casta, & inuiolatæ pudicitiæ esse censenda est; sępe enim nox vna interposita perturbat omnia, atque vel vno momento, etiam portis optimè clausis, & seris quàm plurimis adhibitis, furtum illud dulcè committitur, amissa ea re, quæ nec restitui vnquam, nec vlla ratione restaurari potest. Quatuor enim sunt, quæ abeunt irreuocabili transitu:

Virginitas, tempus, verbũ, viridisq; iuuenta.

Huius custodiæ difficultatem expressit eleganter Tibullus:

Hac fecere malas, hinc clauĕ ianua sensit,
Et cœpit custos liminis esse canis.
Sed pretiũ si grãde feras, custodia victa est,
Nec prohibent claues, & canis ipse tacet.

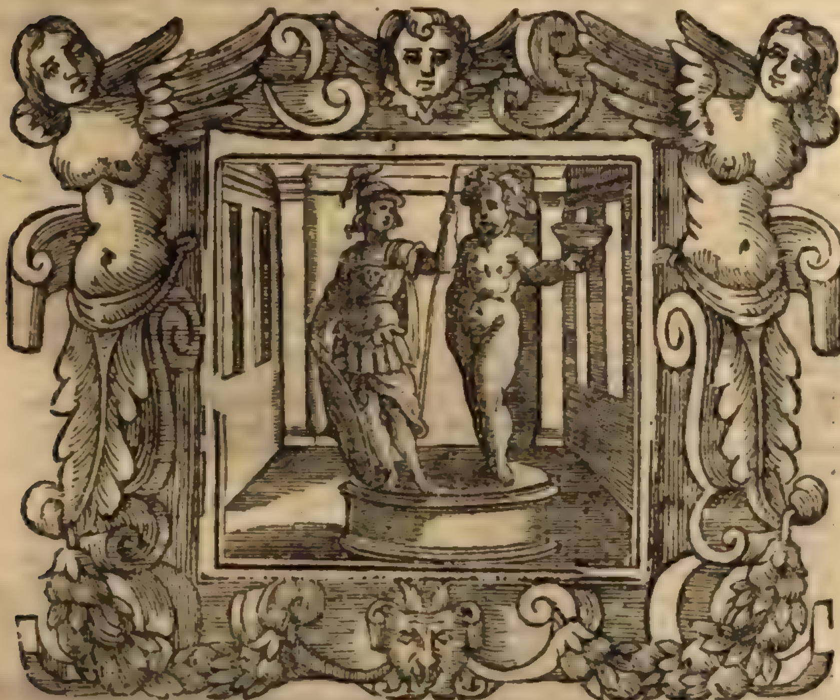
Aureos enim hos imbres non excludit turris ahenea. Quod mihi reuocat in memoriam lepidos Apollodori senarios, quibus ait occludi fores repagulis, sed nequaquã fabrum ianuam adeo clausam & munitam reddidisse, quin ad eam pateat aditus feli & adultero. Eius hæc sunt verba:

Καὶ κλείεθ' ἡ θύρα μοχλοῖς· ἀλλ' οὐδ' εἷς
τέκτων ὀχυρὰν οὕτως ἐποίησεν θύραν,
δι' ἧς γαλῆ καὶ μοιχὸς οὐκ εἰσέρχεται.

Sed ea demum casta est, quam nemo rogauit; atq; eadem continentiæ nomen & gloriam rectè feret, cuius animus nullis euentibus facilè collabascit: modestiam autem & probitatem salacitati, ornatui, vestium compositioni, faciei pigmentis & figmẽtis, choreis, inanibus colloquijs, & curiositati longè præponit, ac totum deniq; vitæ cursum perpetuæ integritatis constantia egregiè peregerit. *Quæ casta cẽsenda.* Sed exulcerata hac nostra ætate aliter iuuenculæ minorennes instituuntur, alios ab ipsis incunabulis imbibunt mores. *Iuuencularum hodierna institutio.* Vt venustula Venuscula appareat, compta, & ad speculum composita, mater curat primùm: vt pro artibus Mineruæ arma Cupidinis tractet, pro acu arcum, speculum & spiculum, pro tela telum exerceat: vt argutula, pica colore & lingua, in spectaculis, in choreis prima & vltima: vt blanda & affabilis nutus & nictus amatoris obseruet & reddat; ne pede, vel oculo aberret; vt arguti digiti de fenestris loquacia signa proijciant; ne denique solœcismum aliquem committat in tyrocinio lasciuiæ. Ex schola hæc domestica, ex communi praxi omnia, ab exemplis, à consortio & consuetudine, ab autoritate & abusu publico; vno verbo, à fatali quadam & incurabili dementia. Et quid ex tali hac plantula tandem? Lais & Thais fiet: sileo.

Vino prudentiam augeri.
EMBLEMA XXIII.

HAEC Bacchus pater, & Pallas communiter ambo
Templa tenent, soboles vtraque vera Iouis.
Haec caput, ille femur soluit: huic vsus oliui
Debitus, inuenit primus at ille merum.
Iunguntur meritò: quòd siqui abstemius odit
Vina, Dea nullum sentiet auxilium.

COMMENTARII.

I. EIDEM basi insistunt Bacchus & Pallas: ille nudus, hederis coronatus, pateram tenens; hæc galeata, scuto & hasta armata, & capite Gorgonis in pectore munita.

II. *Qui Dij veteribus habiti.* PRO Dijs fuisse veteribus habitos, qui sibi beneficijs humanum genus deuinxissent, notius est ex M. Tullij libris De nat. Deor. Lactantio & Euseb. quàm vt confirmare sit necesse. Tantum obiter admonebo, quosdam Deos ijsdem olim templis & aris fuisse cultos, vt Cererem & Neptunum, quòd absq; sale cibi penè omnes insipidi sint, refert Plutarch. Sympos. 4. Vt Herculem & Musas, quia Euandrum literas docuit Hercules, idem testis est in quæstion. Rom. Sic deniq; Mercurium iuxta Venerem statuere, vt ostenderent, matrimonii voluptatem maximè orationis indigere: itemq; Suadam & Gratias, vt innue- *Dij multi ijsdem aris positi.*

rent coniuges inuicem quæ vellent, persuadendo impetrare debere. Certè reperio apud auctores quosdam Græcos, nomine peculiari Deos nuncupatos esse συνναοὺς, qui bus delubrum commune fuit: ij etiam dicti ὁμωχέται, vt apud Thucydidem. Romæ etiam in inscriptione priuatæ cuiusdã domus, teste Fabricio, διὶ ἡλίῳ μεγάλῳ σαραπίδι, καὶ τοῖς συνναοῖς θεοῖς. His quæ dixi de dijs συνναοῖς, velim adiungi argutam sane & eruditam non minus Ciceronis optationem ex 12, ad Attic. de Cæsare vicino: Scripseram ad te, quia cognoueram ex tuis litteris, eum συνναὸν Quirino malo quàm Saluti. Tulliana hæc verba teneo, quibusuis non facilia intellectu: sententiam itaq; ænigmaticam interpretor. Optat itaque Cæsarem Iulium (qui extincto Pompeio Reipub. veterem faciem immutarat) Quirini συνναὸν, non tam vt eodem templo, ijsdemq; aris colatur Cæsar, atq; Quirinus, quàm vt similiter pereat, deq; medio tollatur Cęsar, quemadmodũ olim Romulus ad capreæ paludem aduocata concione. Virgilius Deos communes appellat eodem sensu, in vndecimo Æneidos:

De dijs συνναοῖς in eodem templo cultis.

In mediosq; focos, & Dijs cõmunibus aras.

Exempla quædam attuli in superioribus, quibus adiungo quod nunc mihi occurrit, apud Ægyrenses Amorem atq; Fortunam eodẽm in delubro coli solitos, nempe ad eorum significandam mutabilitatem. Scribit Hesiodus in Helicone, idem fuisse templum Musarum & Cupidinis, quod ijs scilicet Amor comparetur. Et Phornutus ait, Mercurium ducem Gratiarum, eumq; ijs adiungi, quòd ratione quadam gratificari oportet, non temerè, & in primis merentibus & dignis, nam qui est indignus, ad retributionem pigrior est & negligens. Locum Synesij longè pulcherrimum ex epist. 1. à me obseruatum, video ad rem facere, quo venusta similitudine Poeticam æquat Philosophiæ. Huius hæc verba: παῖδας ἐγὼ λόγους ἐγεννησάμην τοὺς μὲ ἀπὸ τῆς σεμνοτάτης φιλοσοφίας, καὶ τῆς συνναοῦ ταύτης ποιητικῆς. Ait, Poeticam esse συνναὸν Philosophiæ, hoc est, contubernalem, & eius quasi templi consortem. Quod dictum ad summam Poeticæ laudem, quæ ijsdem honoribus ac Philosophia donanda videatur. Hic ergo non immeritò simul iunguntur Bacchus & Minerua, ambo eodem patre nati, sine matre ambo, bellatores ambo; ambo duarum præclarissimarum rerum inuentores, olei & vini. Videtur porrò Alciati carmen confictum ex lib. 4. Epigram. Græcorum, εἰς ἄγαλμα Διονύσου πλησίον Ἀθηνᾶς id est: *In statuam Bacchi iuxta Mineruam*, quod tale est:

Emblematis fons.

εἰπὲ τί σοι, ξυνὸν καὶ παλλάδι; τῇ γὰρ ἄκοντες
καὶ πόλεμοι. παρὰ σοὶ δ' εὔαδον εἰλαπίναι.
μὴ προπετὰς, ὦ ξεῖνε, θεῶν περὶ τοῖα μετάλλα.
ἴσθι δ' ὅσοις ἴκελος δαίμονι τῷδε πέλω.
καὶ γὰρ ἐμοὶ πολέμων φίλιον κλέος. οἶδεν ἅπας μοι
γαῖος δ' μηθεὶς ἰνδὸς ἀπ' ὠκεανοῦ.
καὶ μερόπων δὲ φυὴν ἐγεγύραμεν'. ἣ μὲν ἐλαίη,
αὐτὰρ ἐγὼ γλυκεροῖς βότρυσιν ἡμερίδος
καὶ μὴν οὐδ' ἐπ' ἐμοὶ μήτηρ ὠδῖνας ὑπέτλη.
λῦσα δ' ἐγὼ μηρὸν πάτριον, ἣ δὲ κάρη.

Quem dialogismum sic Latio donatum reperi:

Dicito, quid commune tibi est cum Pallade? namque
Spicula sunt illi, sed tibi vina sacra.
Talia ne temerè Diuos spectantia quæras,
Aduena, dicturi quin cape verba prius.
Bella mihi cura, tum belli gloria, & istud
India testatur robore victa meo:
Prodest illa viris succo frondentis oliuæ.
Pocula sed nostro munere læta bibis.
Per me nec genetrix vllos est passa dolores:
Femur ego solui, sed caput illa patris.

Nos (inquit Claudius Minos) eundem hunc dialogismum duplici interpretatione expressimus, quam hic, Lector optime, repræsentamus, vt etiam aliorũ Epigrammatum Græcorum, quorum non pauca sibi sumpsit Alciatus ad sua cudenda Emblemata, non vt putes nos cum artifice nobili Alciato certamen suscepisse, sed vt intelligas libera esse studia, & non paruę laudi fore vel in minimis æmulari meliores. Hoc genus versionis multos annos recondidi, ea mente, ne vnquam foras euolaret: sed ex amicis nostris plerią; vim mihi intulerunt, & putauerunt esse satius edere quàm perdere, ad excitãdam saltem, quod aiunt, studiosorum industriam. Hic igitur animum,

Minois modestia.

animum, non carmina iacto, quæ fieri mul tò meliora possunt. Sed quocunq; res abeat, id contentionis genus si tibi probatur, aut non prorsus improbatur, nullum mihi palmarum deposco liberaliùs. Versio igitur nostra hæc est:

Versio Minois. Dic, quid tibi commune [est] cum Pallade? Nam ei iacula,
Et bella; tibi verò placēt cōpotationes.
Ne temerè, ò hospes, de dijs talia scruteris,
Sed scito quibus [ego nominibus] similis deæ huic sim.
Etenim mihi bellorum amica [est] gloria: hoc scit omnis mihi
Orientalis domitus Indus ab Oceano.
At certè hominum genus donis ornauimus: Illa quidem oliua,
Ego autem dulcibus racemis vitis.
Quin etiam nec mater [mea] propter me dolores partus perpessa est:
Sed solui ego quidem femur paternum, illa verò caput.

Quid commune tibi est cum Pallade? dic age, namque
Illi arma & pugna. sed tibi vina placēt.
Isthac ne temerè de dijs scrutaberis, hospes:
Sed mage, cū diua quid mihi conueniat.
Prælia multa mihi cōfecta: fatebitur istud
Omnis ab Eois India victa plagis.
Munera nostra hominum generi sunt grata: Minerua
Vtq; olea est, certè vitis amica mihi:
Mater nulla mei sensit fastidia partus:
Patris egoq; femur, soluit at illa caput.

Sed quia contentionis literariæ hic res est, age audiamus & versionem Sanctij.

Versio Sanctij. *Quid tibi commune est cum Pallade? cui fera bella*
Et cordi hasta sunt? at tibi vina placēt.
Ne temerè, ò hospes, de diuis talia quæras:
Sed quibus hanc referam, disce maligne, Deam.
Gloria bellorū chara est mihi: testis ad ortū
India perdomitum littore ab Oceani.
Et mortale genus nos ambo iuuamus. oliua
Hæc iuuat, at vitis dulcibus ipse botris.
Nec mea me propter genitrix est passa dolores:
Patris ego solui femen, at ista caput.

III. *Bacchus pater vnde dictus.* *BACCHVS pater*] almus Deus, cuius munere alimur & reficimur. Sic idem dicitur Liber pater, alij Neptunus pater, Apollo pater. Eustathius Homericus Bacchum deducit ἀπὸ τοῦ βαχεῖν, quod est, incondito vlulatu personare, quo furentes Bacchæ, quas India debellata secum abduxit Bacchus, agebantur: deinde insertam literam κ, quo expressio fieret immanioris soni. Eadem de causa Iacchus dictus est. *Iacchus.* ἰάκχειν enim vociferari significat.

Communiter ambo Templa tenent] vt sint συνναοὶ θεοὶ, vel σύμβωμοι, vt Ceres & Neptunus, Hercules cum Musis, Mercurius & Venus, de quibus iam diximus.

Soboles vtraq; vera Iouis.] Bacchus Iouis ex Semele filius, de quo postea. Pallas ex Iouis capite nata, vt superius expositū est. *Bacchus & Pallas cur Ioue patre nati.* Suspicor hoc in loco non temerè Bacchum vnà cum Minerua cōiungi, & vtrūque sobolem Iouis dici: vt notet duo præstantissima munera homini à Deo concessa, quorum alterum ad animum, nimirum prudentia; alterum ad corporis vires instaurandas, nempè vinum, pertineat.

Hæc caput] Minerua è capite Iouis nata, vt Emblem. 1. dictum est.

Ille femur soluit] vt dicetur Emblemate ab hoc secundo, in Bacchi statuam. *Femur. Femen.* Femur, siue femen illam partem pedis significat, quæ à coxendice ad genua vsq; producitur; dictum à ferendo, ceu ferimen, quod hac maximè parte sustineatur atq; feratur homo Valla ita distinguit, vt femē interiorem, siue anteriorem partem significet, femur verò exteriorem seu posteriorem: video interim indifferenter à poetis vsurpari.

Huic vsus oliui] Olea & oliua, significat arborem & fructum eius, oleum & oliuum, liquorem ex baccis oleæ expressū. *Olea. Oliuum.* Virg. 3. Georg.

------liquidi corrumpitur vsus oliui.

Et ecloga 5. idem:

Craterasq; duos statuam tibi pinguis oliui.

Oleæ inuentionem tribuunt Mineruæ, Virgil. 1. Georg.

- - -Oleæq; Minerua Inuentrix.

Olea quomodo inuenta. nam cum terra initio fuisset obruta aquis, emersit primum Attica; eius amore ducti Neptunus & Minerua, de ciuitatis constituendæ nomine litem intenderunt: Ioui complacitum, eius fore vrbis pontificium, qui pulcherrimum excogitasset munus. Tunc portubus & naualibus à Neptuno vrbem excultam, Minerua oleam in Acropoli producente; quo argumento euasisse superiorem; & inde institutum, oleastro

victores coronare. Quia verò oleum, oliuæ fructus, ad omnes artes sit accommodatum, omnes artes Minerua inuenisse creditur. Nam profectò nulla ferè ars est, quæ non vtatur olei beneficio, sicuti etiam ignis munere. Hinc prouerbium, *Oleum & operam perdere*. pro, frustra in aliqua re eniti. Item & aliud, *Oleum non vidit*. pro, rudi in qualibet arte. Cur autem olea Mineruæ sacra sit, variæ asseruntur causæ. Olea ab Homero antro Ithacensi applantata fingitur, quod typum mundi habere sapientibus est visum, quia moles hæc vniuersa, diuina sit germen prouidentiæ, cuius creditur symbolum olea: quam Palladi consecrarunt veteres, quæ ipsa est prouidentia. Tradunt alii causam, quòd semper vireat, & aliquid semper habeat glaucedinis, & quòd oleum nihil contineat humidi admixtum, sed semper sincerum & ἀκήρατον perseueret: ita & virginitas, ait Phornutus. Sunt qui sertum oleę assignēt, quòd arbor hæc pacis sit symbolum, ideoque arma ferri dicuntur, bellaque suscipi, quò tandem commodiùs in pace viuatur. Gyrald. Syntag. 11. aliam habet rationem. Porrò Palladi oleam esse dicatam ex veterum commentariis didici: eandem castitati sacram, quæq; humanis vsibus non pollueretur, imò quæ Deorum templis non accenderetur, nisi consultò. Inter Græcos auctores pleriq; asseuerant, oliuam ab impudicis consitam aut non crescere, aut fructum non ferre: qua opinione imbuti, à castis tantum & virginibus inseri debere putabant.

Olea cur Palladi sacra.

Inuenit primus at ille merum] Præter alios plurimos locuples testis est Plinius lib. 7. cap. 56. Tibullus 1. eleg.

Hic docuit teneram palis adiungere vitem,
Hic viridem dura cadere falce comam.
Illi iucundos primùm matura sapores
Expressa incultis vua dedit pedibus.

Idem confirmat Euripides in Bacchis, cum ait:

--- Σεμέλης γένος
Βότρυος ὑγρὸν πομ' εὗρε, κεἰσηνέγκατο
θνητοῖς, ὃ παύει τοὺς ταλαιπώρους βροτοὺς
λύπης, ὅταν πλησθῶσιν ἀμπέλου ῥοῆς,
ὕπνον τε, λήθην τῶν καθ' ἡμέραν κακῶν
δίδωσιν, οὐδ' ἔς' ἄλλο φάρμακον πόνων.

--- *Semele satus*
Potum racemi repperit mortalibus
Ac protulit, mœroris ille nubila
Fugat repletis vineæ liquoribus:
Somnusque fit mali diebus singulis
Obliuio; nec pharmacum malo aptius.

Non minor tamen gratia illi asino habenda est, quem Naupliæ incolæ lapideum erexerunt, quia putationem vitium adinuenit, quàm Baccho, qui vites tantum ostendit mortalibus: nam nisi vitis cultura & putatio inuenta fuisset, breui totum id munus erat interiturum, aut inutile futurum. Cùm igitur asinus vitis pampinos Naupliæ abrosisset, sarmentorum putationem vtilem esse vitibus ostēdit: quippe cum illa sit arbor omnium cæterarum humidissima, pluraq; gignat ligna supervacanea, tanquam excrementa.

Asinus putationis vitiū inuentor.

Iunguntur meritò] Naturæ siquidem prouidentia duos liquores humanis corporibus gratissimos contribuit, intus vini, foris olei. Id quod à Democrito pronunciatum Græci scribunt, cùm ex eo quæreretur, πῶς ἂν ἄνοσοι, καὶ μακραίωνες γίγνοιντο οἱ ἄνθρωποι. Huc respexit Antiphanes poeta, qui bibere & viuere eadem in statera collocabat, sic:

Τὸ δὲ ζῆν εἰπέ μοι τί ἐστί; τὸ πίνειν, φημ' ἐγώ.
Dic mihi quid est viuere? bibere, dico ego.

Quòd si qui] pro, Si quis.

Abstemius] alienus, siue abstinens à temeto, id est, vino. Gellius lib. 10. Ouid. Metamorph. 15.

Abstemius.

--- *Gaudetq; meris abstemius vndis.*

Varro: Quantopere abstemias mulieres voluerint esse, vel ex vno exemplo potest videri. Dicitur autem vinum Temetum, quod attentet; malè addiderunt vulgò, quòd attentet mentem, non enim mētem solum attentat, sed & corpus ipsum: & huic rei propria vox attentandi. Apul. in Apolog. An quod verius est ex crapula heluo attentatur? De temeto Cicero 4. de Repub. Magnam vim habet disciplina verecundiæ, carent temeto omnes mulieres.

Temetū

IV. PRÆSENS Emblema nil aliud præcipit, quàm moderatum vini vsum commendat, eiusq; effectus ostendit. Deus enim sine dubio singulari beneficio humanum genus afficere voluit commonstrata vini plantatione, cuius inuētionem Ethnici Baccho attribuunt. Nos verò plantationis vitium primum inuentorē fuisse Noe post diluuium, ex Genesi nouimus. Est autem vinum ad multa certè vtilissimum.

Plinius

Vini usus. Plinius lib. 23. ait, Vino ali vires, sanguinē coloremque hominum, & mentem augeri cum nobilioribus partibus. Gellius lib. 15. cap. 2. ex Platonis sententia, vinum ingenii fomitem esse refert, virtutisque incitamentum, si mens & corpus hominis eo flagret. Quod quidem malè à nugatore quodam citatum sic emendat Gellius: Sed enim, inquit in primo & secundo De legibus, non vt ille nebulo opinabatur, ebrietatem istam turpissimam, quæ labefacere, & minuere hominum mentes solet, laudauit: sed hanc largiorem paulò, iucundioremque vini inuitationem, quæ fieret sub quibusdam quasi arbitris, & magistris conuiuiorum sobriis, non improbauit: Nam & modicis honestisq; inter bibendum remissionibus refici integrarique animos ad instauranda sobrietatis officia existimauit: redditque eos sensim lætiores, atq; ad intentiones rursum capiendas fieri habiliores. Hæc Gellius. Hinc illud vulgò tritum emanasse suspicor: *Vinum acuit ingenium.* Commodè itaq; ἄγαλμα proponit Bacchi, & Palladis, eodem altari erectis, vt nimirum significetur prudentiæ incrementū esse aliquod, si Bacchi, id est, vini generosi, sed moderati, vsus accesserit. Etenim vinum promptissimum habetur liberè loquendi tanquam calcar: itaq; & vino facundiam & inuentionem tribuit Plutarchus. Et Aristoteles lib. 8. de nat. anim. Psittacum loquaciorem fieri putat, si vinum biberit. Adhæc

Plato quatenus vinum laudet.

Cur Bacchus & Pallas eadē ara locarentur.

Ennius ipse pater numquam nisi potus ad arma
Prosiluit dicenda.

Et Æschylus poeta clarissimus, nonnisi inter pocula tragœdias scripsisse fertur. Alcæus & Aristophanes comicus vino madidi pangendis inuigilabant poematis. Quid plura? Narratur & prisci Catonis sæpe mero caluisse virtus. Disertos autem vinum facere, ex vulgato illo constat:

Fœcundi calices quem non fecere disertum.

Fomes cum est, & incitabulum ingenii virtutisque, vt Cretensis ille iactabat apud Gellium lib. 15. cap. 2. Preterea vinum obliuionem malorum inducit, somni author est, tristitiæ solatium adfert, imò tāquam vita vinum est hominibus: & quænam vita est homini quæ destituitur vino? Hinc olim Baccho effigies pueritiæ tributa fuit, quod vinum potum curas & solicitudines animis eximeret, hilaritatemq; quandam animis induceret, etiam ipsis senibus, quorum corpus dum permeat, calorem & spiritus auget, vt inde recreatis viribus, quasi interpolati reiuuenescere videantur. Vnde vinum à Deo hominibus tributum Plato, scribit, quasi remedium aduersus senectutem.

Cur Baccho effigies puerilis tributa.

--- neque
Mordaces aliter diffugiunt solicitudines.
Quis post vina grauem militiam, aut pauperiem crepat?

ait Horatius lib. 1. Carm. Od. 18. Et lib. 3. Ode 21. ita amphoram alloquitur:

Tu spem reducis mentibus anxijs,
Viresq; & addis cornua pauperi,
Post te neq; iratos trementi
Regum apices, neq; militum arma.

Quò pertinet etiam illud Sapientis Prouerb. 31. *Date siceram mœrentibus, & vinum ijs, qui amaro sunt animo. Bibant, & obliuiscantur egestatis suæ, & doloris sui amplius non recordentur.* Nam vt grauis est Socratis apud Xenophontem sententia: Vinum non aliter mærori medetur, quàm mandragora hominibus: lætitiamque non aliter excitat, quàm oleum inspersum igni flammam adauget. Haud igitur immeritò vinum ἀπὸ τῆς ὀνήσεως, id est, *ab emolumento* seu *iuuamine* dictum existimant, iuxta illud Homeri Iliad. 6.

--- ὀνήσεαι αἴκε πίησθαι. hoc est.
Iuuamen senties, si biberis.

Sed & nullo magis stimulo concitatur Musica, quam suauis vini gustu. Ouidius:

--- Nec non & carmina, vino
Ingenium faciente, canunt.

Et Tibullus:

Ille liquor docuit voces inflectere cantu,
Mouit & ad certos nescia mēbra modos.

Non possum præterire, quod scribit Athenæus Dipnosoph. 10. cap. 13. ex Polybio, vinum mulieribus olim interdictum; causam verò adiicit: *ὡς λαθεῖν ἐστὶν ἀδύνατον τὴν γυναῖκα πίνουσαν οἶνον. fieri non posse, vt quæ mulier vinum biberit, lateat.* Ea causa maximè puto ab eodem Gellio scriptum lib. 13. cap. 11. Conuiuarum numerum à Gratiis ad Musas desinere. Sic veteres Bacchum Musis adiunxerunt, quia vino non minimùm vires ingenii excitētur, quę aliquando in ieiunis torpent; moueantur phantasiæ, addatur impetus, subministretur fiducia: quam ob causam laudata sunt

Bacchus cur Musis iunctus.

sunt hominum veterum symposia: eoque nomine Homerum puto suos Heroas, ipsumq; Vlyssem inter pocula de rebus longè seriis facere disserentem. quod Virgil. egregiè imitatus est. Scio quid Plutarchus sentiat quo loco disputat, An sit inter pocula de rebus grauibus disserendum: sed locum indicare mihi satis est. Bacchilides quatuor in cõuiuiis requirit: Moderatum cibi ac potus apparatum: suaue colloquiũ: veram conuiuarum beneuolentiam: & bonum vinum, quo maximè senes delectantur. Habet enim vinum vim attrahendi amicitiam, & vt Athenæus eleganter dicit, videtur ἑλκυστικόν τι πρὸς φιλίαν Ouid.

Vina parant animos, faciuntque coloribus aptos,
Cura fugit, multo diluiturque mero.

Si tamen non sobriè bibantur,

Vina parant asinos, faciuntque furoribus aptos.

Tria enim sunt, quorum moderamen excessisse est ad infimum accessisse.

Οἶνος καὶ τὰ λουτρὰ καὶ ἡ περὶ κύπριν ἰσαοῦ
Ὀξυτέραν πέμπει τὴν ὁδὸν εἰς ἀΐδαν.

Hinc proflux t istud:

Balnea, vina, Venus corrumpunt corpora nostra:
Conseruant eadem, balnea, vina, Venus.

Plerunq; enim horum excessus tandem generat filiam podagram, quam semel susceptam, nulli vnquam genero elocare poteris, etiam amplissimis dotatam diuitiis, sed tibi perpetuò erit alenda. O sobolem inamœnam, & sæpe inemendabilem? cuius mentio hoc carmine continetur:

Λυσιμελοῦς Βάκχου, καὶ λυσιμελοῦς Ἀφροδίτης,
Γεννᾶται θυγάτηρ λυσιμελὴς ποδάγρα.

Quidam sic vertit:

Membrifragus Bacchus, cum membrifraga Cytherea,
Progenerant natã mẽbrifragã podagram.

Sed ne ego Germanus, dum de vino latiùs me diffundo, largiùs infudisse censear, præsertim quod absque exemplo meorum Commentatorum id agam, Minos enim satis breuis in vini laudibus est: Sanctius quoq; tali munere supersedet, ne vinosus arguatur, vt qui à parentibus quasi hæreditario iure accepisse fatetur, vt esset abstemius: Adducam ex temperatiore gente quendam, qui vini laudes breui compendio, sed prolixa elegantia est complexus; qui sic canit:

Vin, sangue della terra,
Vin più caro a' mortai, che'l sangue vero: Vini laus.
Benedetto il primiero,
Che ti trouò. Per te s'ardisce in guerra,
E si stà lieto in pace;
Discacciator verace
De l'humana tristezza,
E tesor d'allegrezza.
Liquefatto rubin, tenera gioia,
Ch'entrata a' nostri seni
Altra gioia inuisibile diuieni.

Vinum igitur est, quod robur & vires homini addit, easdemq; mox adimit: vnde & à vi nomen traxit, acuit ingenium, liberat cor metu, primùm ex tellure gignitur, à sole coquitur; & quamdiu ligneis vinculis coercetur, nihil horum præstat. Aperiantur ergo carceres, & prosiliat equus iste poeticus; sic enim Niceratus nobili epigrammate vinum vocat, quod huc asscribam: Vinum equus Poetarum.

Οἶνός τοι χαρίεντι μέγας πέλει ἵππος ἀοιδῷ.
ὕδωρ δὲ πίνων καλὸν οὐ τίκτεις ἔπος.

id est:

Iucũdo sonipes vati est in carmine Bacchus,
Nam perit epota nobile carmen aqua.

Idem sensit Horatius:

Nulla placere diu, neque viuere carmina possunt,
Quæ scribuntur aquæ potoribus.

Martialis:

Possum nil ego sobrius, bibenti
Succurrunt mihi quindecim Poetæ. Ergo
Bacche, bibat doctus tua munera, rusticus vndam.

Vel mitius nonnihil:

Docti vina, rudes Zythum, pecus hauriat vndam.

Vide Adagia, *Non est Dithyrambus, si bibat aquam.* Et, *Aquã bibens, nihil boni parias.* Sed hoc Emblema cum Salomone concludo: *Exultatio animæ & cordis vinum moderatè sumptum; ad iucunditatem enim creatum est, non ad ebrietatem, quæ te vita defraudet.*

Pru-

Prudentes vino abstinent.

EMBLEMA XXIV.

QVID me vexatis, rami? sum Palladis arbor:
Auferte hinc botros; virgo fugit Bromium.

COMMENTARII.

I. STET olea arbor ramis suis, & perpetuo suo virore decora, ad cuius radices implantata sit vitis, quæ sursum serpendo palmites suos cum oleæ ramis implicet.

II. *Contradictio consiliatur.* VIDETVR hic φαλιτζῳδεῖν. Superiori enim dixit epigrammate, eum, qui à vino abhorreat, haudquaquam prudẽtem euadere: quod rationibus aliquot, si non omninò necessarijs, saltem tamen probabilibus confirmari potest. Nunc autem prudentes à vino abstinere debere ponit. At hæc inter se sic conciliare est facile, si dicamus prudentis esse vino moderatè vti: secus enim sumptum, rationem obturbat, curas, vigoremque animi impedit, vt meritò cesserit in Prouerbium, *Sapientiam vino obumbrari*, ait Plinius. Sanctius titulum malè collocatum esse censet, cum epigramma de virginibus tantùm agat, quibus vinum dandum non est: hanc igitur discrepantiam conciliat mutato lemmate, sic: *Virgines vino abstinent*. Porrò hic oliua, Mineruæ arbor, vitem increpat, quæ suos ramos implicet, & admoueat oliuis; eiusque coniunctionem & societatem deprecatur. Sumptum est autem distichon ex eo Græco incerti: *Fons Emblematis.*

Παλλάδος εἰ μὴ φυτόν, Βρομίου τί με θλίβετε κλῶνες;

Αἴρετε τοὺς βότρυας· παρθένος εἰμὶ μεθύω.

Quod Iambicis dimetris sic reddidit Politianus:

Quid me implicatis palmites,
Plantam Mineruæ, non Bromij?
Procul racemos tollite,
Ne virgo dicar ebria.

Minos autem sic:

Palladis sum planta, Bromij cur me affligitis rami?
Tollite racemos: virgo ego nō sū ebria.
Quid me palmitibus premitis? sum planta Mineruæ;
Tollite mi vites: vina puella fugit.

III. *QVID me vexatis*] premitis, infestatis. De verbo *vexo*, vide Gellium lib. 2. cap. 6.

Rami] Palmites, pampini.

Sum Palladis arbor] Olea seu oliua, arbor est in Hispania atq; etiam in Italia notissima & frequentissima; Germanis verò, & Septentrionalem plagam inhabitantibus penè incognita, gaudet enim regione subcalida & temperata: nobis Tirolensibus ob vicinitatem Italiæ satis innotescit, præsertim ei parti, quæ lacui Benaco, vulgò *lago di Garda*, vnicæ (vt ferunt) carpionum piscinæ, adiacet. Huic folia nunquam deficiunt, semperq; frondet, crescit lentè & tardius, perdurat tamen annis plurimis: fructum fert vtilissimum, baccas nimirum oblongas, prunulis similes, ex quibus oleū conficitur omnium præstantissimum, sed & esui salitæ ac præparatæ accommodantur. Oleę autem folia (dictu mirabile) brumali & solstitiali die conuerti, vt quæ pars eorum fuerat inferior & occultior, eam supra ferri. atq; ad oculos & Solem exponi, prodit, & seipsum expertum dicit Gellius in Att. noct. lib. 9. cap. 7. Contingit autem (vt hoc obiter addam) bruma seu solstitium hybernum Sole existente in Capricorno ipsis Idibus Decemb. estq; dies omniū breuissima. Solstitium verò æstiuum contingit Idibus Iulij, Sole in principio Cancri existente, estque dies anni longissima. Oliua coronabantur equites, triumphantes, & ouantes; gestantibus indicium erat pacis: vnde pacifera dicta. Oleam Mineruæ sacram esse superiori Emblemate diximus, idque testatur Plinius lib. 12. cap. 1. lib. 16. cap. vlt. & 17. cap. 44. Martianus Capella lib. 6. Sidon. Ouid. lib. 6. Metamorph. Virgil. 2. Georg.

Olea quālis arbor.

Solstitiū quando cōtingat.

Olea Mineruæ sacra.

Adsis, ò Tegeæ fauens, deaq; Minerua Inuentrix.

Oleū, inquit Phornutus, munus est, quod mortalibus dedit Minerua. Ideo autem Mineruæ donum esse creditur, quod semper in virore sit, glaucumq; colorem præ se ferat. Oleum adulterari nequit per aliū humorem, verùm semper in sua sinceritate persistit: itaq; non dissimile est virginitati. Virgo creditur Pallas, vt inquit Pōticus Heraclitus, quia ἄφθορον ἀεὶ τὸ φρόνημα. id est, *Nunquam consenescit prudentia,* neque vlla inficitur labe. Neq; vsibus humanis polluitur olea; vnde non temere Deorum aris accendebatur. Græci quidam negabant ab impudicis plantatam oleam crescere, fructumq; ferre: itaq; à virginibus & castis duntaxat inseri volebant. Sed audiamus carmina, quæ ex Auieno se transtulisse Perottus testatur:

Olim quas vellent in tutela sua
Diui legerunt arbores: quercus Ioui,
Et myrtus Veneri placuit: Phœbo laurus,
Pinus Neptuno; populus celsa Herculi.
Minerua admirans quare steriles sumerēt,
Interrogauit causam. Dixit Iupiter:
Honorem fructu ne videantur vendere.
At me Hercules, inquit, quid quisq; voluerit,
Oliua nobis propter fructus est gratior.
Tunc sic Deorum genitor, atq; hominū sator:
O nata, meritò sapiens dicere omnibus.
Nisi vtile est, quid facimus, stulta est gloria.

Arbores Dijs sacra.

Oleum etsi Iudæorum regibus vngendis erat olim proprium, vt ait Lactantius lib. 4. de vera Sap. cap. 7. adeo vt reges illi omnes Christi, id est, vncti fuerint appellati, (vt Psal. 105. *Nolite tangere Christos meos*) à Christo videlicet, qui est Rex regum, & Dominus dominantium, Apocal. 19. Mos tamen iste ad alias quoq; gentes postea dimanauit. Nam & Vlyssem reducem ab Eurynome domi suæ primum lotum, deinde oleo vnctum fuisse, priusquam perpulchrè vestiretur, Homerus indicat. Ideo autem veteres Reges vngebant, & tāquam stellarum rore caput liniebant, sapientiæ sedem oleo dignam, quod Mineruæ ijdem consecrarunt: quamquam vnctionis istius etiam alia dari potest ratio, quod Regem non modo aduersus hostes, sed etiam domi cōtra scelera & insidias pugnare deceat; ideoq; par sit, cum oleo inungi, velut obluctantem & arduam athletam in sacris priscorum ludis, qui Ioui, vel alii cuipiam numini,

Oleo inuncti reges Iudæorū.

Et alij.

Causa.

numini, aut manibus per inferias edebantur. Vnde apud Virgilium:

Exercent patrias oleo labente palæstras
Nudati socij.

Stephan. Forcatulus lib. 6. de Gall. imper. & Philos. Sed nunc ab oleo ad butyrum (hem, lapsus sum) ad botrum.

Botros] βότρυς, Βότρυος, declinãt Græci, significat gemmam; συνεκδοχικῶς pro racemo accipitur.

Virgo fugit] puella verecunda & pudica procul est ab omni temulentia, abhorret à vino.

Bromius cur dictus Bacchus. Brontes.

Bromium] Bromius dictus est Bacchus, παρὰ τὴν βρόντην, i. à tonitru, quod dum nasceretur, est auditũ, vt fabulantur. βροντάω. n. *tono* significat. vnde Brontes ille gigas, Vulcani famulus dictus fuit. Vel dicitur à βρέμω, *fremo, strepo.* Iuuen. Sat. 6.

——— *Bromium committere noli.*

& ad rem apposité Theogoniæ scriptor non inuenustus, Pylades:

A strepitu Bromius, quòd vociferetur Iacchus:
Quòd curis soluat corda, Lyæus erit.

Reperi citatum ex Ennio Athamante:

His erat in ore Bromius, his Bacchus pater
Illis Lyæus vitis inuentor sacra.

Bacchi cognomina.

Multa Baccho nomina indita expressit Ouid. 4. Metam.

Thuraq; dãt, Bacchumq; vocant, Bromiumque, Lyæumque,
Ignigenamq; satumq; iterũ, solũq; bimatrem:
Additur his Nisensq; indetõsusq; Thyoneus,
Et cum Lenæo genialis consitor vuæ,
Nyctiliusque, Eleusque parens, & Iacchus, & Euan,
Et quæ præterea per Graias plurima gentes
Nomina, Liber, habes. ———

De Bacchi cognominibus prodita plura sunt à Lylio Gyraldo in hist. Deor. & à Iuliano Aurelio, & alijs

IV. MVLTA nobis præcipiunt scriptores & sacri, & profani de vini vsu, & eius incõmodis, ex quibus aliqua afferre operæ erit precium. Virgilius in Opusculis:

Ventris & vini proprietates, & cognatio.

Nec Veneris, nec tu vini capiaris amore,
Vno namq; modo vina, Venusq; nocent.
Vt Venus eneruat vires, sic copia vini
Et tentat gressus debilitatq; pedes.
Multos cæcus amor cogit secreta fateri:
Arcanum demens detegit ebrietas.
Bellum sæpe parit ferus exitiale Cupido:
At Lapithas bello perdis, Iacche, graui.

Quare hoc epigrammate olea, quæ est pacis & tranquillitatis signum, vitem à se arcet: ex vino namq; nascuntur plerunq; discordiæ, rixæ, & bella, id testante sapientissimo Salamone, Prouerb. 20. Luxuriosa res est vinum, & tumultuosa ebrietas: Quicunq; his delectatur, non erit sapiens. Sed & hoc, præsertim fœminis, meliori illi sæculo sancte obseruatum ait Valer. Maxim. lib. 2. ca. de institutis antiquis: Vini, inquit, vsus Romanis fœminis prorsus ignotus fuit, ne in aliquod dedecus prolaberentur; quoniam proximo à Libero patre incontinentiæ gradus ad inconcessam Venerem esse consueuit. Quæcunque enim fœmina vini vsum immoderatè appetit, ea & virtutibus ianuam claudit, & delictis aperit. Hęc ille. Iuuenal. Sat. 6.

——— *Quid enim Venus ebria curat?*
Inguinis & capitis quæ sint discrimina nescit.

Romulus sobrius.

Romanæ matronæ vinũ non attingebant.

Cuius quidem rei non inscius Romulus, vino semper est vsus parcissimo. Quodq; antiquitus Romanis mulieribus vinum bibere, perinde ac si in adulterio deprehensæ, capitale fuerit, scribit Gellius lib. 10. c. 24. vnde institutum, vt cognatis osculum ferrent, deprehendẽdi causa, quò indicium odor faceret si bibissent. Sed & M. Cato refert, non solùm probro affectas, sed mulctatas quoque à iudice mulieres, nõ minus si vino vsæ essent, quàm si adulterium admisissent. Egnatius Metellus vxorem, quòd vinum bibisset, interemit: cuius facti nec accusatorem, nec reprehensorem habuit, vnoquoq; existimante optimo exẽplo illam violatæ sobrietatis pœnas pependisse, ait Val. Max. lib. 2. c. 1. Polybius etiam testis est, matronas liberas vino abstinuisse, vt etiam seruos, item & ephebos omnes ad annum vitæ tricesimum, quod & apud Massilienses in vsu fuisse nonnulli tradunt. Proditum est ab Æliano, lib. 2. cap. 37. De var. hist. Zaleuci legem apud Locrenses fuisse, qua si quis merum bibisset, nisi valetudinis causa medico id iubente, morte mulctabatur. Ex quibus perspicuum est, quàm olim odio habiti sint ebriosi, vinoque dediti.

Quibus vinum interdiceretur.

Vinũ vnde dictũ.

Οἶνος (inquit Plato in Craty-lo) διὰ τὸ οἴησθαι τὸν νοῦν ἐμπιμπλάναι. hoc est, vinum dicitur ab eo, quod existimatione ac opinionum vanitate mentem oppleat Et Plutarch. de tranquillitate animi: Vini & carnium plenior vsus corpus quidem validum, athleticaq; firmitate facit

cit

cir, animum verò imbecillum & fragilem. Et Ouidius:

Nox, & amor, vinumq; nihil moderabile suadent:
Illa pudore vacat, Liber, amorq; metu.

Propertius:

Vino forma perit, vino corrumpitur ætas,
Vino sæpe suum nescit amica virum.

Prouerbium vetus est, *Anima sicca, sapientissima*. An vero etiam conciliabimus ad epigraphen huius distichi Plautinũ illud? Non vinum moderari, sed vino solent, qui quidem probi sunt. Retuli paulò antè monitum Polybij certè graue, λαθεῖν ἐστὶν ἀδύνατον τὴν γυναῖκα πιοῦσαν οἶνον, fieri non posse, vt quæ vinum biberit mulier, lateat. Bellè consentit illud Varronis ex Agathone: Virgo de conuiuio abducatur ideò, quòd maiores nostri virginis acerbæ aures Veneris vocabulis imbui noluerunt. Dionysius legem primùm à Romulo scriptam fuisse testatur lib. 2. de prohibito temeto fœminis. Vinum siquidem, iuxta prouerbiũ, lac Veneris dicitur. Ouid. 3. Artis:

Vinũ lac Veneris.

Turpe iacens mulier multo madefacta Lyæo,
Digna est concubitus quoslibet illa pati.

Virginibus deniq; præsertim sacris, imò & omni adolescenti, virus & toxicum esse vinum, adhortatur egregiè D. Hieronymus epist. 44. Si experto, inquit, creditur, moneo præcipuè, vt virgo, seu sponsa Christi vinum tamquam venenum fugiat: hæc aduersus adolescentiam prima sunt arma dæmonum. Vinum enim & adolescentia duplex incendium voluptatis: quid oleum flammæ adiicimus? Hæc ille, & rectè sanè: Nã Venus in vinis, ignis in igne subest.

In statuam Bacchi.

EMBLEMA XXV.

DIALOGISMVS.

BACCHE pater, quis te mortali lumine nouit,
Et docta effinxit quis tua membra manu?
Praxiteles, qui me rapientem Gnossida vidit,
Atque illo pinxit tempore, qualis eram.
Cur iuuenis, teneraque etiam lanugine vernat
Barba, queas Pylium cùm superare senem?
Muneribus quandoque meis si parcere disces,
Iunior, & forti pectore semper eris.
Tympana non manibus, capiti non cornua desunt:
Quos nisi dementeis talia signa decent?
Hoc doceo, nostro quòd abusus munere sumit
Cornua, & insanus mollia sistra quatit.
Quid vult ille color membris penè igneus? omen
Absit, an humanis vreris ipse focis?
Cùm Semeles de ventre parens me fulmine traxit
Ignitomo, infectum puluere mersit aquis.
Hinc sapit hic, liquidis qui nos bene diluit vndis:
Qui non, ardenti torret ab igne iecur.
Sed nunc me doceas, quì vis miscerier? & qua
Te sanus tutum prendere lege queat?
Quadrantem addat aqua, calicem sumpsisse falerni
Qui cupit, hoc sumi pocula more iuuat
Stet intra heminas: nam qui procedere tendit
Vltrà, alacer, sed mox ebrius, inde furit.
Res dura hæc nimium, sunt pendula guttura, dulcè
Tu fluis. heu facilè commoda nulla cadunt?

COMMENTARII.

I. ASTAT simulacrum Bacchi vitibus circumseptum, forma iuuenili, imberbi, nuda, rubea, fronte cornuta, capite hederis redimita, manibus tympanum pulsante.

II. NON ex vno loco sumptum est hoc Emblema, multa enim continet, quæ sparsim alibi leguntur. Nos omnia singillatim diligenter aperiemus, ne quid interturbetur. Argumentum verò epigrammatis tale est. Bacchicæ statuæ profert ἐπιμύθιον ἠθικὸν per Dialogismum, quo demonstrat incommoditates & damna, quæ temulentiam consequuntur: nam ex immodica vini potione ebrietas, ex ebrietate furor, quo nihil vel miserius, vel exitialius videri, nedum cogitari potest. Deinde sumendi vini legem quandam præscribit, omnibus vtilem, & planè necessariam: Bacchus quidem iuuenis effingitur, quod vino hilares homines fiant, iidemq; annos quasi iuueniles seruent, si sobriè vtantur eo Dei munere. Tympanum & cornua eidem Baccho tribuuntur, ad strepitum & furorem indi-

candum

candum, qui vinolentiam consequi soleat. Igneus est seu rubeus, ad vini naturam designandam, quod nisi aqua misceatur, non secus atq; ignis præcordia adurit, ebrietatem & furorem inducit. Itaque ad extremum, quot quibusve vini sit vtẽdum mensuris præcipit.

III. *BACCHE pater*] Cur Baccho Liberi patris impositum nomen sit, Plutarch. explicat κεφαλ. ῥωμαϊκῶν libro: quòd nimirum bibentibus libertatem ingeneret. Nonnulli enim per vinolentiam liberi & feroces efficiuntur: aut quia liba exhibuerit, aut quòd ille apud Eleutheras vrbem Bœotiæ, Eleutherius, id est, Liber appellaretur.

Quis te mortali lumine] Quis te hominum aliquando humanis oculis vidit, cum sis Deus? Hæc ad figmentum. Nam nefas olim fuit, Deos fuisse homines putare.

Et docta effinxit] Quis te pictor aut statuarius arte sua tam affabrè expressit?

Praxiteles. *Praxiteles, qui me, &c.*] Id Plinius attigit inter plurima Praxitelis opera laudatissima lib. 34. cap. 8. Oriundus hic celebris artifex ex ea Italiæ parte, quæ quondam magna Græcia dicebatur, & ob artis excellentiam ciuitate Romana donatus.

Ariadne à Baccho rapta. *Rapientem Gnossida.*] Ariadnen intelligit, Minois Cretensium regis filiam, quæ Thesei amore capta, Minotauri necandi occasionem ei præbuit, ea lege, vt se vxorem duceret. Sed eam Theseus in insula Naxo, quæ Baccho sacrata est, somno sepultam periurus reliquit, cuius misertus Bacchus, eam sibi connubio iunxit, quam in cœlo raptam, Coronam Gnossiam appellant. Ouid. 8. Metamorph.

Cur iuuenis Bacchus. *Cur iuuenis, &c.*] Ouid. 3. Fastorum?

Siue quid ipse puer sẽper iuuenisq; videris;
Et media est ætas inter vtrumque tibi.

Et in Metamorph.

---- Tibi enim inconsumpta iuuenta,
Tu puer æternus, tu formosissimus. ----

Iuuenis ideo effingitur, quòd ad iuueniles annos molliter transigendos maximè conferat, si parciùs, &, vt decet, sumatur: vel quòd hilares & lætos faciat. Gyrald. Syntag. 7.

Lanugo. *Lanugine vernat Barba*] pilis mollibus, à lanæ similitudine, vt est in malis cotoneis. Martial. lib. 2.

Dum tibi vernarent tenera lanugine mala.

Hinc ager vernans, hoc est, pullulans, floridus, viridis, lætus.

Queat Pylium cũ superare senẽ] Alludit ad Prouerbium, *Senem vel nolentẽ vinum saltare compellit.* Vnde etiam tritum illud:

Vinum facit vetulas leuiter salire,
Et ditescit pauperem, claudum facit ire,
Mutis das eloquium, surdisque audire.

Cui conuenit illud ex Athenæo:

Οἶνος καὶ φρονέοντας ἐς ἀφροσύνην ἀναβάλλει. id est:

Insanire facit sanos quoq; copia vini.

Huc spectat quod Plato De legib. 1. ait: non solùm senem fieri bis puerum, verùm etiam temulentum. Per senem Pylium συνεκδοχικῶς, senem quemuis sapientem hominem intelligit, qualem Nestorem Homerus celebrat in Iliade. Quem tamen locum de Bacchi iuuenta non de vi, sed de ætate & tempore intelligendum esse mihi facilè persuadeo (ait Minos) cum Ioan. Fratre, viro sanè docto: mirari enim possit aliquis Bacchum iuuenem semper videri, cùm sit ille Nestore annosior. Nã & apud Lucianum Iupiter ridet Cupidinem, qui se puerum esse iactet, cùm sit ἀρχαιότερος πολὺ τοῦ ἰαπετοῦ. Quam germanam explicationem lubens admitto, vt eruditam dignamque, quæ probetur omnium calculis. Dicitur autem Nestor Pylius senex, à Pylo, oppido in Peloponneso in Messenia versus occidentem à Neleo condito, vbi regnauit. Ouid. epist. Heroid. *Bacchi iuuenta.* *Nestor.*

Nos Pylon, antiqui Neleia Nestoris arua,
Misimus, incerta est fama remissa Pylo.

Porrò *Nestorea senecta*, iam in prouerbiũ abijt, de senibus viuacibus. Sed non tot annos vixisse Nestorem, quot vulgò creditus est, facile quiuis conijciet ex Quæstionibus Porphyrij super Homerum, cùm disserit, quid sit γενεά. Est autem γενεά, spacium triginta annorum, id est, pariendi ac generandi perfectius spacium, quod annorum triginta periodum conficit. Quo nomine sexagesimum attingens annum, duas videtur implesse vitæ γενεάς. Si verò vltra pergat, in tertia iam vtiq; censebitur. Quod de Nestore cecinit Homerus: *Nestorea senecta.* *Γενεὰ quid.*

τῷ δ' ἤδη δύο μὲν γενεαὶ μερόπων ἀνθρώπων
ἐφθίαθ', οἵ οἱ πρόσθεν ἅμα τράφεν ἠδ' ἐγένοντο,
ἐν Πύλῳ ἠγαθέῃ, μετὰ δὲ τριτάτοισιν ἄνασσεν. id est:

Huic iam duæ quidem ætates mortalium hominum.

De-

Defecerant, qui cum ipso antea simul nutriti sunt & geniti,
In Pylo diuina, eumq; tertijs regnabat.
Quo in loco Commentator ait: ἰστέον ὅτι οἱ παλαιοὶ τὰς γενεὰς ἠρίθμουν ἐτῶν τριάκοντα. hoc est: *Sciendum est, quod veteres geneas numerabant annorum triginta.* Eadem & Censorinus scribit in lib. de die natali & Plutarchus de oraculorum defectu. Herodotus in Euterpe. Nam tres virorum progenies centum anni sunt. Tertio quoq; Odyss. reperit Homerus Nestoris aetatem. Huius opinionis est quoq; Acron super Horatium, lib. 2. Carm. Ode 9. Nam quod cecinit Ouid. in 12. Metamorph.

—— *Vixi*
Annos hos centũ, nunc tertia viuitur aetas:
fabulosè potiùs dixit, quàm historiae veritatem secutus: nam ait in 8. eiusdem operis, Nestorem primis annis & Tyndaridas, Pirithoum & Theseum, Peleum & Laertẽ, aliosq; complures simul coijsse, vt aprum Melagricum occiderent. Atqui Helenam rapuerat Theseus, quamuis senex pusillã, authore Plutarcho. Praeterea viuebat Laertes post reditum Vlyssis, vigesimo post captam Troiam anno. Deniq; ne pluribus agam, sic Nestorem ad tertiam ętatẽ peruenisse intellige. Prima fuit, quando Hercules Pylum oppugnauit. Secunda, quae inter illud tempus, & Troianam expeditionem intercessit. Tertia, quando pugnabat in bello Troiano.

Tres Nestoris aetates.

Muneribus quandoq; meis &c.] Si sobriè vino vsus fueris: nam hic *parcere*, est φείδεσθαι, non omnio νήφειν. Virg. ad finem 1. Æneid.

Munera, laticiamq; Dei.
Scio ab alijs legi, *die*, pro diei; sed hic scrupus me nihil moratur. In appendicibus Virgilianis:

Compedibus Venerem, vinclis constringe Lyaeum,
Ne te muneribus laedat vterq; suis.

Iunior &c.] Duo praestat vini vsus moderatus, floridam ętatem, & vires corporis.

Tympanum.

Tympana non manibus] Tympanum (ait Sanctius) instrumentum erat ex vna parte membrana clausum, intus vacuum, quod baculo pulsatur: vti eo solebant in sacrificio matris Deorum. Huic simillimũ esse videtur instrumentum illud, quo Æthiopes nunc vtuntur in nostra Hispania, praecipuè in locis maritimis. Est quoque tympanum instrumentum, quo saxa subuehũtur, alio nomine γέρανος, id est, *grus*. Sic ille. Tympani descriptio extat apud Suidam, qui in verbo *Tympana*, sic scribit: Indi tubae loco flagella quatiebant, habebant & tympana horribilem quẽdam bõbum edentia: quae sic confecta erant. In abietis (Lipsius palmae arboris, interpretatur) stipitem excauatum nolas siue tintinnabula ex orichalco inserebãt, & os deinde vasis taurino corio obtegebant, atq; ita tympanum id in altum ferebant, cõcutiebantq; in acie. Tum quę in eo erant tintinnabula. & multa, & magna, atq; intus in operto sonantia, obscurum & inconditum edebant sonum, mugitui non absimilem. Fuit ergo tympanum illud infra rotundum, supra planum, atq; ibi corio obductum, quod bacilis pulsabatur: qualia sunt hodie equestria nostra tympana (*Heerpauggen*) quanquam etiam ligno cauo ex vtraque parte pellem obductam fuisse scribat Isidorus, id tamen instrumenti genus non tam tympanum, quàm Symphoniam appellans. Tympanum luxuriae instrumentum dicitur à Iustino, lib. 30. Suspicor Baccho tribui tympanum, tanquam hilaritatis signum notissimum, vel propter strepitũ inconditum, quem edere interdum solent, qui vino sunt onusti. Plutarchus de Ptolemaeo Iuniore, qui temulentus in palatio, tympano compluso obambulabat: *Graue, inquit, & calamitosum si Cleomenes operiretur otium dissolutum Regis Cybeleij praestigiatoris, vbi primùm illi tympanum posuerit, & tripudiantium coetus dimiserit.* Graecè ita: δεινὸν γὰρ εἰ Κλεομένης κάθηται μητραγύρτου βασιλέως σχολὴν ἀναμένων, ὅταν πρῶτον ἀποθῆται τὸ τύμπανον, καὶ καταπαύσῃ τὸν θίασον. Ouid. 4. Metamorph.

Tympanum cur adiunctũ Baccho.

Quacunque ingrederis clamor iuuenilis, & vna
Foeminea voces, impulsaque tympana palmis.
Concauaq; aera sonant, longoq; foramine buxus.

Capiti non cornua desunt] Ouid. in Epist. Sapphus:
Accedant capiti cornua, Bacchus eris.
Nam priùs ab Orpheo in Hymnis ταυρόκερως, καὶ δίκερως est appellatus. Hoc loco admonendi mihi sunt Philologi, Bacchum veteribus κερασφόρον depictum

Bacchum cornutum qui finxerint.

ctum, id est, cornutum, aut cornigerum: vel quòd primus rationem boum copulandorum ad agriculturam inuenisse credatur: vel quòd eius pater Ammon cornutus colebatur. Plato aliam causam historicam retulit 2. Legum, & post eum Athenæus Dipnosoph. 2. Olim soliti erant in capiendo potu cornibus vti pro poculis. hinc verbum *κεράσαι*, pro, *vinum fundere:* & *κρατήρ*, quasi *κερατήρ*, quod à nomine *κέρας* deflexum est. Pompeius Festus ad moralem sententiam accedit, quòd qui temulenti sunt, adeò interdum truces apparent, vt cornua habere videantur, & Scholiastes Horatii ad Odam 19. secundi Carm. ibi,

Te vidit insons Cerberus aureo cornu decorum.

ait cornua Baccho tribui solita, quia ebrietas arrogantiam & audaciam gignat. Vnde, qui bibit plus nimio, si soluat acutæ verbera linguæ, liberius notum ignotumque ferit, & arcana siqua tacenda susceperit, effutit nullo delectu. Cur igitur Bacchus cornutus, deque primo vsu poculorum, qui è cornibus erant, quædam attigimus. Certè apud Xenophontem legimus, Græcos non nisi corneis vsos poculis; & Nicandri interpretes non ignorarunt, cùm nondum apud gentes vasa excogitata essent. Noster hic suo more ad mores & Philosophiam referre, quàm ad historiam maluit.

Corneis vsi poculis veteres.

Hoc doceo, nostro quod abusus &c.] Sic Plinius lib. 23. cap. 1. Vino modico nerui iuuantur, copiosiore læduntur, sic & oculi. Stomachus recreatur, appetentia ciborũ inuitatur, tristitiæ cura hebetatur, vrina & algor expellitur, somnus conciliatur: Cõtra, si nimius adhibeatur vini vsus, belluini cornua capessimus, & in furorem intolerabilem nonnunquam ruimus. Nõ me fugiebat, vnde vini, *τῦ οἴνυ*, appellationem Plato in Cratylo deduceret, quod etiam supra tetigi, nẽpe *παρὰ τὸ οἰήσεως τὸν νοῦν ἐμπιμπλᾶν*, quòd opinione mentem oppleat: vel, vt & etymolog. *ἀπὸ τῆς ὀνήσεως*, eo quòd iuuet & recreet. Sed ad hunc locum mihi satisfecerit Plutarchi monitũ ex 7. Sympos. Probl. 10. cuius hæc est sententia: Quod verò summum est, vt in consultatione de rebus arduis imprudens atque imperitus rerum sequatur prudentiores, hoc vinum ebriis adimit. Ideò enim Plato vino nomen ait impositum esse *οἶνος*, quòd efficiat, vt qui biberint, sapere se putent,

Οἶνος vnde dicatur.

οἴεσθαι νοῦν ἔχειν. Vini effecta quædam adduximus, cum superiore commentatione adiungo. Menandri celebratur illud: *ὁ πολὺς ἄκρατος μικρὰ ἀναγκάζει φρονεῖν. Immoderatum merũ nos parum sapere cogit.* Plato 2. legum, censet optimum fore, si quemadmodum Carthaginẽses olim, miles in castris nunquam vinum gustet, sed toto expeditionis tempore aquam bibat: seruis nunquam permittatur: magistratus abstemii fiant, quamdiu munere publico funguntur: iudices, iique, qui rebus præsunt publicis, vinum omninò non attingant, quo tempore causis & negotiis vacant. Ex Eripho Comico citantur hæc,

Quibus vinum prohibitum.

Λόγος γάρ ἐστ' ἀρχαῖος, οὐ κακῶς ἔχων.
Οἶνον λέγουσι τοὺς γέροντας, ὦ πάτερ,
Πείθειν χορεύειν οὐ θέλοντας.

Innuit, iuxta vetus verbum, certè verum, tantam esse vini vim, vt senes vel nolentes saltare faciat.

Sumit cornua.] in effusam prolabitur audaciam. Ouid. 1. Artis:

Cornua.

--- tunc pauper cornua sumit,

& 4. Trist.

Iam feror in pugnas, & nondum cornua sumpsi;
Nec mihi sumendi causa sit vlla, velim.

Idem 3. Amor eleg. 10. quo loco significat se resipuisse, & ab amoris laqueis extricasse se, ait:

Venerunt capiti cornua sera meo.

Plato Dialogo De impositione nominum, *οἶνον* dictum vult, quasi *οἰόνουν*, nẽpè *διὰ τὸ οἴησεως ἡμᾶς ἐμπιμπλᾶν*. quod Horatius 1. Carm. videtur circumlocutione expressisse:

--- sæua tene cum Berecyntio
Cornu tympana, quæ subsequitur cæcus amor sui,
Attollẽs vacuũ plus nimio gloria verticem,
Addis cornua pauperi.

Ouid. 4. Fastorum:

Mitte pater caput huc, placataque cornua vertas.

Cornua pro audacia Phornutus accipit, quod vinum audaces reddat. Vnde sumere cornua, pro insolenter se gerere, & arrogantem se præbere, præter alios Amm. Marcellinus vsurpauit initio lib. 20. vbi de Lupicino, quem Iulianus miserat ad Britannos tumultuantes: Supercilia erigẽtem vt cornua, inquit, &c. Athenæus lib. 13. *οἴνυ κατιόντος εἰς τὸ σῶμα, ἐκταραπλεῖν κα-*

Sumere cornua.

κὰ

καὶ ἔπεα καὶ τὰ μαινόμενα: *Vino in corpus descendente, ascendunt verba improba & furiosa.*

Sistrum. *Mollia sistra.*] Ebrius ad musicam, vt asinus ad lyram. Sistro dulci & sonoro instrumento in sacris Isidis vtebantur veteres. Martial.

Hac quatiat tenera garrula sistra manu.

Ouid. de morte Tibulli:

Quid vos sacra iuuant, quid nunc Ægyptia prosunt
Sistra? --

De Sistro, Pierium Hieroglyph. 48. diligẽter euolue. Instrumentum hoc æneũ fuit, curuum ad lebetis formam, vt Plutarch. commentario de Iside retulit: circum etiã parua quædam cymbala seu tintinnabula, & in eius parte superiore sculpta erat felis humana facie: in ima verò, figura Isidis & Nephthys. *Sistrum vnde dictum.* Est autem sistrum Græca dictio, σεῖστρον, à σείω, *quatio*, crepitaculum significans, vt ait magnus Etymologicus. Dicitur & σῦστρον, per υ. *Mollia sistra*, dixit, non tam ob id, quòd sistra sint re ipsa mollia, quàm quod homines reddant molles & effœminatos.

Bacchus nudus. *Quid vult ille color membris. &c.*] Nuda fiebant Bacchi simulacra, inquit Phornutus, vt naturam vini ostenderent, quod arcana detegat. Horat. 1. epist.

Quid non ebrietas designat? operta recludit.

Qua de causa non immeritò vinum dicitur dulce tormentum, quod potentius quam vllus equuleus aut fidiculæ secreta extorqueat. Vnde

Reges dicuntur multis vrgere culullis,
Et torquere mero, quem perspexisse laborant.

Rubedo autem colorem satis indicat, hinc que cognomen Ignigenæ habuit. Strabo lib. 13. *Bacchus igneus.* Habet enim vinum (vt refert ex Eratosthene Suidas) æquale cum igne robur: vbi hominem subierit, conturbat eũ, ceu Libycum mare Aquilo vel Auster; vnde quoq; prodit ea, quæ latent in mentis recessu, & virorum animum in vniuersum concutit. id est: οἶνός τοι πυρὶ ἶσον ἔχει μένος. εὖθ' ἂν ἐς ἄνδρα ἔλθῃ κυμαίνει δ' οἷα Λιβύστοισιν ἅλα Βορέης, ἠὲ νότος· τὰ δὲ καὶ κεκρυμμένα φαίνει. βυσσόθεν ἐκ δὲ ἀνδρῶν πάντ' ἐτίναξε νόον.

Cum Semeles de ventre parens eicat.] Hunc versiculum cum tribus sequentibus ex lib. 1. Epigr. Græcorum excerpsit Alciatus, tit. εἰς οἶνον. Tetrastichon Græcum Meleagri sic se habet:

Αἱ νύμφαι τὸν Βάκχον ὅτ' ἐκ πυρὸς ἥλατ' ὁ κοῦρος
Νίψαν, ὑπὲρ τέφρης ἄρτι κυλιόμενον. *Bacchus cur nymphis temperãdus.*
Τοὔνεκα σὺν νύμφαις Βρόμιος φίλος. ἢν δέ νιν εἴργῃς
Μίσγεσθαι, δέξῃ πῦρ ἔτι καιόμενον.

Bacchus vt è flãmis puer exilijsset, in vndis
Tinxerunt Nymphæ sordidum adhuc cinere,
Hinc iunctus Nymphis est Bacchus gratus: at ignem
Ardentem capies, hunc nisi miscueris.

Id Claudius Minos ita olim conabatur reddere:

Nymphæ Bacchum, cùm ex igne profilijt infans:
Abluerunt, in cinere nuper volutatum.
Ideo cum Nymphis Bromius suauis: si verò ipsum prohibeas
Misceri, capies ignem vtiq; ardentem.

Prosilijt rapido cũ Bacchus ab igne puellus,
Est Nymphis lotus puluerulentus adhuc.
Cum Nymphis ideo gratus sit Bacchus: at illum
Ni m scere sinas, igneus ardor erit.

Bacchi natiuitatem & res gestas vide apud Homerum in hymnis Bacchi, & apud Ouidium in fine 3. Metamorph. Extant & Orphei hymni in eundem. Fabula sic narratur: *Bacchi natiuitas.* Iupiter captus amore Semeles, filiæ regis Thebarum, eam grauidam reddidit; quare Iuno irata, vt eam de medio tolleret, formam vetulæ assumpsit, eius nutricis, ad eamq; accedens persuasit, vt experiretur, an Iupiter verè & ex animo illam amaret; idq; hoc modo, ab eo aliquid magni petendo, nempe velit talis & tantus secum concumbere, qualis & quantus cum Iunone coniuge sua consueuisset. Semele igitur experiri volens (vt sunt mulieres illius rei, præsertim nouæ, cupidissimæ) summopere petijt. Iupiter autem Semele iurauerat, se quidquid ab eo peteret daturum; ideoque vt iusiurandum seruaret, illam flagrãti fulmine occidit adhuc prægnantem: infantulum autem nondum maturum partus, ex ventre eius sumens, femori suo imposuit, ac tamdiu fouit, donec menses maternos compleret. Ouidij versus de ortu Bacchi hi sunt:

Imperfectus adhuc infans genitricis ab aluo
Eripitur, patrioq; tener (si credere dignum est)

Insuitur

Insuitur femori, maternaq; tempora cõplet. Pomponius Mela libro de situ orb s 3, cap. 7. de India sic ait: Vrbium, quas incolunt, Nysa est clarissima & maxima, montium *Meros mons.* Meros Ioui sacer: famam hinc præcipuam habent, quod in illa genitum in huius specu liberum arbitrantur esse nutritum. Vnde Græcis autoribus, vt femori Iouis insutum dicerent, aut materia ingessit, aut error. Sic ille. *μηρος* autem, id est *meros*, coxam seu femur significat: hinc dictus est *Bacchus cur Dithyrãbus dictus.* Bacchus à Poetis Dithyrambus, *παρὰ τὸ δύο θύρας ζῆναι*, id est, *quòd duabus ianuis exierit*: hoc est, vtero Semeles & Iouis femore, Quamuis alij Dithyrambum dictum existiment, quasi Lythirambum, vt est apud Pindarum, quod Iupiter illum assuisset femori, ac mox eo in lucem prodituro, inclamasset: *λῦθι ῥάμμα, λῦθι ῥάμμα.* ac si dicat: *Solue suturam, solue suturam.* Vel quod secreta promẽs os dithyron faciat; nam eidem loquacitatis ratione picam sacram esse prodidere. Plinius eadem ferè, quæ & Pomponius narrat; lib. 6, cap. 21. Nec non, inquit, & Nysam vrbem pleriq; Indiæ asscribunt, montemque Merum Libero patri sacrũ, vnde origo fabulæ Iouis femine editum. Hæc Plinius. Phornutus autem in lib. de Nat. Deorum sic inquit: Insutus est femori Iouis, vt *ἐπιμύθιον φυσικὸν de ortu Bacchi.* partus immaturus ad maturitatem & perfectionem veniret. Quod vinum pedibus (qui per femora significantur) calcatum ad perfectionem festinet. Prima enim botrorum digestio & concoctio non est vsui idonea: vbi autem pedibus calcati fuerint, promanat vinum, & perfectionem accipere incipit. Prima vini concoctio fit tẽporis ratione per calorem radiorũ Solis feruente æstu. Secunda fit pedum ministerio per calcationem, qua vinum è botris elicitur, & exprimitur, quasi id necessario femorum vi cõtingat. Hactenus Phornutus. Afferam, si commodè possim, quę Philo Iudæus habet, lib. Quod omnis probus liber, de Theodoro & Lysimacho loquẽs: Cùm, ait, Lysimachus præterea rogasset, num & è patria fugatus esset propter suorum inuidiam ciuium: respõdisse Nequaquam, sed propter excellentiam ingenij, quod patria minimè capiebat. Sicut enim Semele Baccho grauida cum nõ potuisset perferre vterum, Iupiter eam miseratus, abortiuum ambussit, & inter Deos retulit: sic cùm patria mea minor esset, quàm vt caperet Philosophum, bonus quispiam, siue Deus, siue Genius, Athenas, in locum fortunatiorem commodioréque me transtulit, & cæt. Porrò Bacchi nutrices, vires intelliguntur, quas Lycurgus pepulit *Bacchi nutrices.* per montem Nyseron: quia consuetudo fuit asseruandi vini causa admiscere marinam aquam. Idem videtur sentire Athenæus Dipnosophist. 11. cap. 3. quo loco rationem reddit, cur Nymphæ dicãtur Bacchi nutrices, nẽpè quòd aqua immista vinũ augeat, & temperet. Prisci autem illi Ioui duas nutrices, Iunoni vnam, Apollini duas, Baccho plures attribuerũt, quòd oporteat hunc Deum pluribus nutricum Nympharum mensuris mansuefactum esse ac domitum. Referam huc lepidum Cœlij Rhodigini Epigramma, quod, ni fallor, è Græco confinxit:

Ardentis Semeles audẽs puer excidit aluo,
Ardebatq; vno mater & ille rogo.
Et spes nulla sup miseræ succurrere matri.
At puer in flãmis non tamẽ vstus erat;
Ogygis occurrit, sed non prius attigit illum,
Succubuit multa quã Iouis ignis aqua.
Ignis abit, sed non abijt vis ignea prorsus.
Quiq; cuti summa parcit, in ima furit.
Nympha igitur procul: O puerum ne tangito, clamat,
Quisquis es, ignis enim est, ni priùs imbre laues.

Hinc sapit hic, liquidis &c.] Quod etiam admonebat Plato, Bacchum temulẽtum Deum sobrijs Nymphis temperandũ *Aqua tẽperãdum vinum.* esse, id est, vinum aqua miscendum. Huc facit illud Plutarch. disputatione, An seni regenda Respub. Aquam mero miscemus, quo Deũ furentem (vt cum Platone ist c) sobrio altero castigatum temperemus. *ὥς φησιν Πλάτων ἐπὶ τοῦ μιγνυμένε πρὸς ὕδωρ ἀκράτε, μαινόμενον θεὸν ἑτέρῳ θεῷ νήφοντι σωφρονίζεσθαι κολαζόμενον.* Idẽ de Philosophis, qui non minus literatis sermonibus cõdiunt apparatũ conuiuij, quàm vinum aqua diffusa diluit, *οὐχ ἧττον ταῖς Μούσαις τὸν Διόνυσον ἢ ταῖς Νύμφαις κεράννυντες* nõ *minus Bacchũ Musis, quàm Nymphis permiscentes.* Huc pertinent Cnemonis verba ad Nausiclem, lib. 5. Æthiop. hist. apud Heliodor. *καί μοι δοκεῖς καὶ τοῦ δαιμονίου μάλιστα συνεῖναι, τὸν Ἑρμῆν τῷ Διονύσῳ συγκαθιδρύων, καὶ λόγων ἥδυσμα τῷ πότῳ συναναχίων.*

παραχέων. *Videris mihi sacræ rei tenere optime rationem, qui cöiungis Baccho Mercurium, & orationis condimentum poculis admisces.* Eiusdem lege quæstionem primam Sympos. 3. Huc facit illud Antinoi, ni fallor, apud Homerum Odyss. φ.

--- οἶνος σε τρώει μελιηδής, ὅς τε καὶ ἄλλους
βλάπτει, ὃς ἄν μιν χανδὸν ἕλῃ, μηδ᾽ αἴσιμα πίνῃ.

Vinum lædit dulce, quod & alios
Lædit, quicunq; ipsum abundanter capit,
neq; decenter bibit.

At quæ causa incusandi vini, si quis damnum inde cōsequatur: οὐ γὰρ οἶνος ταῦτα, οὐδὲ ὁ Διόνυσος ποιεῖ, τὸ δ᾽ ἄμετρον τῆς πόσεως, καὶ τὸ πέρα τοῦ καλῶς ἔχοντος ἐμφορεῖσθαι τοῦ ἀκράτου. ὃς δ᾽ ἔμμετρα πίνῃ, ἱλαρώτερος μὲν, καὶ ἡδίων γένοιτ᾽ ἄν, id est: *Non enim vinum hoc, neq; Bacchus facit, sed immoderatus potus, & vltra quàm decet, & satis est. Cæterùm si quis moderatè bibat, hilarior quidem & iucundior fieri solet.* Theocritus Eidyllio 13. à Baccho dari hominibus lætitiam & dolorem ait:

Vinum lætitiam & dolorem dat.

οἷα Διώνυσος δῶκ᾽ ἀνδράσι χάρμα καὶ
ἄχθος.

Apud Euripidem Bacchi verba sunt interitum minitantis Pentheo, à quo se cōtemni senserat: *Agnosce Dionysium filium Iouis, qui si eius auctoritatem spectes, Deus est vehementissimus, idemq; hominibus mitissimus.* id est: γνώσεται δὲ τὸν Διὸς Διόνυσον, ὃς πέφυκεν ἐν τέλει θεὸς δεινότατος, ἀνθρώποισι δ᾽ ἠπιώτατος. quod dictum est pro moribus vtentium: qui enim sapiunt, eo moderatè vtuntur: qui secus, furorem Bacchi suo non leui malo experiuntur. Et id explicant duo verba, χάρμα καὶ ἄχθος, ex versu Theocriti à nobis adducto: quorum prioris à Marone vis explicatur ad finem 1. Æneid. vbi dicitur, *Lætitiæ Bacchus dator.* vt Hesiod. 2. Operum: δῶρα Διωνύσου πολυγηθέος. Horatius, Ode 14. 2.

--- *mero*
Tinge pauimentum superbo
Pontificum potiore cœnis.

Varij effectus vini.

Tristi autem homini & mœsto Plautus bibendum monet, vt bilem diluat. Et M. Tullius 3. disput. Tusc. Calicem multi iniungendum esse dicit nescio cui, vt plorare desinat: hæc quidem de altero verbo χάρμα; alterum verò, ἄχθος nempe, dicitur de anxietate animi, deq; mœstitia. Est enim compertum, eos qui meraco vtuntur, fieri melancholicos & obliuiosos, atque interdum furiosos. Virgil.

Bacchus & ad culpam causas dedit: ille furentes
Cētauros letho domuit, Rhœtūq; Pholumq;
Et magno Hylæū Lapythis cratere minātē.

Ponticus Heraclides lib. De allegorijs Homericis, id perspicuè docuit, citans illud ex Iliad. ζ. ὅς ποτε μαινομένοιο Διωνύσοιο τιθήνας, &c. ait enim Bacchum seu Dionysium μαινόμενον appellatum à Poeta, id est, insanum & furentem, quòd nimio vino insani homines fiant. Hinc veteres merum non sine noxa biberunt, donec Staphylius Sirrheni filius docuisset vini diluendi rationem. Cæterùm quòd vinum linguam impediat, balbutiemq; inducat, Romæ olim Mercurio non vino, sed lacte sacrificabatur: quo volebant intelligere, facundiæ quasi lacteam minimeq; impeditam dulcedinem; quod ipsum non vbiuis, sed in vico, quem Sobrium nuncupabant, fieri solemne fuit. Verùm quia de vini varijs effectibus sermo incidit, non puto me lectori grauem futurū, si plerosq; in fasciculum collectos huc afferam, idq; ex venerandæ antiquitatis monumentis traducto carmine, quod forsitan Pacuuij abauus parenti suo (bonæ memoriæ) compositum ad seram posteritatem transmisit; quod sic se habet:

Ebrietatis species

Bis sex credatis species sunt ebrietatis.
Ebrius est primus sapiens: est alter opimus:
Tertius grande vorat: quartus sua crimina
plorat:
Quintus luxuriat: sextusq; ꝑ omnia iurat:
Septimus accendit: bis quartus singula
vendit:
Nonus nil celat, quā het sub corde reuelat.
Sonia denus amat: undenus turpia clamat:
Et cum sit plenus vomitum facit duodenus.

Da ligt der Haas im pfeffer. Im auskeren findt mans.

Torret ab igne iecur] Horat. 4. Carm. 1
Comessabere maximi,
Si torrere iecur quæris idoneum.

Idemq;

----- *meum*
Feruens difficili bile tumet iecur.

Vide Athenæum 10. Dipnosophist. cap. 9. Plin. lib. 14. c. 15. De Alexādri vinolentia.

Sed nunc me doceas, &c.]. Non sat fuit osten-

Vino quomodo vtendum. ostendisse incommoda, & ægritudines, nisi remedia quędam adhibeantur. Pręceptum itaq; est de vino temperatè sumendo, nimirùm vt quarta pars aquæ semper immisceatur. Quod tamen præceptum pro ratione locorum, temporum & personarum ad ἐπιείκειαν reuocandum est. Prouerb. *Episcythizare.* Athenæus 10. cap. 8. & lib. 15. cap. 15.

Quadrās. *Quadrantem addas aqua &c.*] Quadrans est tertia pars assis; sumitur pro vase, quod tres cyathos contineat. Si vis (inquit) sumere calicem vini meri, adde illi tres aquæ partes. Calicem autem pro cyatho posuit. *Cyathus.* Cyathus autem idem est, quod vncia: sicq; constabit sensus iuxta Hesiodi præceptum, quo ad frugalitatem adhortatur homines, lib. 2. Georg.

Κρήνης τ' ἀενάου καὶ ἀποῤῥύτου ἥτ' ἀθόλωτος
Τρὶς ὕδατος προχέειν, τὸ δὲ τέταρτον ἱέμεν οἴνου. id est:

Fōtibus ex liquidis semperq; fluētibus adde
Tres lymphæ partes, vini non amplius vnā.

Hunc miscendi modum non attigit Chiliadum autor, in Prouerbio, *Bibe quinq; aut tres, aut ne quater.* quem vide. Neque Cœlius Rhodig. lib. 28. cap. 39. quamuis multa vterq; de vini symphonijs ad aquā doctissimè disputauerint. Est & epigramma Græcum Hesiodicæ sententiæ conueniens, incerti autoris:

Vinum vt miscendum.

Βάκχου μέτρον ἄριστον, ὃ μὴ πολὺ, μήδ' ἐλάχιστον.
ἔστι γὰρ ἢ λύπης αἴτιος, ἢ μανίης.
χαίρει κρινάμενος τρισὶ νύμφαις τέταρτος αὐτὸς,
Τῆμος καὶ θαλάμοις ἐστὶν ἑτοιμότατος.
εἰ δὲ πολὺς πνεύσειεν, ἀπέστραπται μὲν ἔρωτας,
βαπτίζεται δ' ὕπνῳ γείτονι τοῦ θανάτου.
id est:

Nec minor esto modus Bacchi, nec largior æquo:
Hinc mœror mentes occupat, inde furor.
Quartus tres secum Nymphas admittere gaudet:
Sic thalamis aptus, coniugioq; venit.
Namq; solet teneros contemnere multus amores,
Et somnum morti conciliare parem.

Vini mensura optima, quæ non nimia, neque minima:
Est enim doloris caussa, vel insaniæ.
Gaudet admixtus tribus Nymphis quartus ipse;
Tunc enim thalamis (id est, iugalibus amoribus) promptissimus.
At si multus spiret, euertet quidē amores,
Mergeturq; somno vicino morti.

Nec nimio, sed nec minimo vino vtere prudens:
Inde dolor venit, hinc causa furoris erit.
Gaudet enim Nymphis mixtus tribus esse Lyæus,
Delicijs thalami qua ratione placet.
Immodicus si sit, teneros exoluet amores,
Vt fiat morti par grauis inde sopor.

Sic autem vertit Vrsinus:

Sumere nec nimium Bacchi valet optimus vsus,
Nec minimum: hinc mœror prouenit, inde furor.
Quartus & ipse tribus Nymphis misceriev optat,
Tunc quoq; sic thalamis conuenit ille magis.
Sin nimius spiret, placidos auertit amores,
Atq; sopor morti proximus inde venit.

Hinc facit illud Basilij: Nullus ex aquæ potu crapulam sensit, nullius vnquam caput doluit aqua grauatum, nullus aquæ potor alienis pedibus indiguit, nullius pedes ligati sunt, nullius redditæ inutiles manus aqua irrigatæ. Sed hæc omnia tanti non sunt potatoribus, vt propterea hydropotæ esse velint: quin potius exclamant, aquam circumagendis rotis molēdinarum esse natam, & vehēdis nauibus, non vt sitim pota tollat: sicut Cyclops etiam indignabūdus exclamat: ἀπόλεσας τὸν οἶνον ἐπιχέας ὕδωρ. Et alius: Apagesis, βαρβάρε οἰνοχοεῖν σε δεῖ. ad eum, qui pluscuium aquæ miscuerat vino. At non recordantur stolidi isti, primæuos in mundo homines ante diluuium præter aquam nihil aliud bibisse, & ad extremam senectutem sanos & robustos degisse. Hac ego puto ratione tigrides Bacchi currui iunctas à veteribus, vt indicarent moderatum vini vsum furentis animi sæuitiam cohibere. Habet autem ille sodalitium & satellitium tale: *Aqua vsus.*

Pāthera, tigres, Bacchū, Satyriq; sequuntur:
In vino feritas, iurgia, probra, Venus.

Sic enim Zeno Citticus hilaris in conuiuio factus, quàm vt eius natura ferret, seuera illa quidem & Philosophica, eius rei causam quærentibus dixit, lupinum quamquam

quàm amarum, aqua tamen moderatum dulcescere. Primus Psammetichus, rex Ægyptius, mensis vinum adhibuit, sed certa mensura.

Hemina.

Stet citra heminas] Ἡμίνη, dimidium sextarij significat. De qua ita Priscianus, siue Q. Rhemnius Palæmon:

At cotylas quas, si placeat, dixisse licebit
Heminas: recipit geminas sextarius vnus.
Qui quater assumptus fit Graio nomine
Chœnix.

Significat autem vltra mediocres mensuras nihil adijciendum, vel sobrijs mẽsuris vtẽdum. Neq; enim Græcorum veterum, bibacitate insignium, aut Germanorum nostri huius temporis consuetudo probanda, qui inter conuiuandum potando certent.

Caroli Magni sobrietas.

Carolus Magnus lege olim vetuit, ne quis alium ad bibendum prouocaret, ebriumq; in exercitu aquam in posterum portare cõpulit, ipse temperantiæ pulcherrimum exemplũ existens, cibi potusq; parcissimus.

Atq; etiam Sparta mos est laudabilis ille,
Vt bibat arbitrio pocula quisq; suo.

At nunc alia lex, imò consuetudo illaudabilis viget, quæ sic habet: ἢ πῖθι, ἢ ἄπιθι. *Sauff, oder entlauff.* ò tempora? Quis verò Scytha aut Thrax immaniores leges præscriberet? Sed hoc parum est, nisi dicãt: Aut bibe, aut hunc cantharum, quãtus est, in caput impingam tuum, & ita non rarò ex cõpotatione fit monomachia: sic enim assuefacti (seu mauis, à sue facti) sunt. Domitius Neronis pater, omni parte vitæ detestabilis, documentum furoris sui etiam hac in re edidit, occiso Liberio suo, honesto viro, quod potare quantum iubebatur, recusaret. Alexander Macedo Promachũ bibacissimum hominem, in vini certamine victorem, talenti corona donauit, tribus tantum postea superstitem diebus: ipse rex ad duos choas, seu duodecim sextarios (ò regiam & egregiam laudem?) processit; cæteri cuncti, vnus & quadraginta, effusis visceribus propemodum spectante rege crepuerunt, & potando spiritum eructauerunt. Sed placet Eubuli Comici, quẽ citat Athenæus, legem conuiualem huc apponere. Loquitur autem Bacchus vt συμποσιάρχης.

Cyathi Bacchi.

Τρεῖς γὰρ μόνους κρατῆρας ἐγκεραννύω
Τοῖς εὖ φρονοῦσιν. Τὸν μὲν ὑγιείας ἕνα
Ὃν πρῶτον ἐκπίνουσι. τὸν δὲ δεύτερον
Ἔρωτος, ἡδονῆς τε. τὸν τρίτον δ' ὕπνου.
Ὃν ἐκπιόντες οἱ σόφοι κεκλημένοι
Οἴκαδε βαδίζουσιν. ὁ δὲ τέταρτος οὐκ ἔτι
ἡμέτερός ἐστ' ἀλλ' ὕβρεως. ὁ δὲ πέμπτος
βοῆς.
Ἕκτος δὲ κώμων. ἕβδομος ὑπωπίων.
Ὄγδοος δὲ κλήτορος. ὁ δὲ ἔνναλος χολῆς.
Δέκατος δὲ μανίας. ὥστε καὶ βάλλειν
ποιεῖν.
πολὺς γὰρ εἰς ἓν μικρὸν ἀγγεῖον χυθεὶς
ὑποσκελίζει ῥᾷστα τοὺς πεποικότας.

Quos versus sic vertit Ferdinandus Sanctius, Francisci frater, & laborum comes iucundissimus:

Tres namq; solos bibere crateres meri
Suadeo disertis; sanitatis misceo
Primum: secundum verò amoris ac ioci:
Dulcia soporis dona prabet tertius;
Quem perbibentes, sobrij si dici auent,
In tecta gressus dirigant. Quartus tamen
Omnino non meus est, quia est iniuria:
Quintus refert clamorẽ: at ebriũ arguit
Sextus: lacessit septimus: lites mouet
Octauus: ira nonus est: decimus furit,
Et tela torquet; nãq; paruũ in vascilum
Effusa vini copia euertit virum.

Permulti è veteribus vino in totum abstinuerunt, sed in primis sacerdotes Ægyptij, qui ijdem reges fuerunt: reperio tamen vsos fuisse vino in Deorum cæremonijs, vt tradit Hecatæus, non rem quidem gratam Dijs cœlestibus oblaturi, sed gigantum cruorem, qui in Deos pugnassent, propinaturi: sibi enim persuaserant, vitem ex fuso in terram gigantum sanguine primùm pullulasse; vnde & amentiam, & furorem inesse vino credebant.

Vltrà alacer, mox ebrius, inde furit] Gallis veteribus non ebrietas, modò sed ebrietatis comes rixa & concertatio à Platone, alijsq; quibusdam notatur. In cuius culpæ societatem Germani nostri à Cornelio Tacito vocantur, pariq; & vinolentiæ, & contentionis appellantur nomine; sic enim ille: Aduersus sitim non eadem temperantia; diem noctemq; continuare potando nulli probrum. Si indulseris ebrietati, suggerendo quantum concupiscunt, haud minùs facilè vitijs quàm armis vincentur. Crebræ, vt inter vinolentos, rixæ; rarò conuitijs, sæpius cæde & vulneribus transiguntur. Hæc Tacitus. Memini legere me apud Firmicum Maternum, auctorem non postremi nominis, libello quo Paganorum errores conuellit: Lycurgum

Germani à Tacito taxati.

Thracium ideò vites excidi iussisse, quia vinum in Thracia insaniam furoremque pararet: quò pertinere puto initium Odes lib. 1. Carm. Horat.

Natis in vsum lætitiæ scyphis
Pugnare, Thracum est, tollite barbarum
Morem, verecundumq; Bacchum
Sanguineis prohibete rixis.

Ebrietatis sugillatio à puero facta. Qua ratione etiam Astyages apud Xenophontem, cùm Cyrum rogasset, quam ob causam à vino abstinuisset inter conuiuandum: quia metuerem, inquit, ne in cratere mixta venena essent; cùm enim tu ad natalitia amicos adsciuisti, facilè obseruaui venena mero mixta. Sed quo tandem modo, inquit ille? Videbam enim vos, ait, neque mentis neq; corporis esse compotes. Primùm, quæ nos pueri facere prohibemur, hæc vos faciebatis: Omnes enim clamabatis simul dicebatisq; inuicem nihil, canebatis magno cum ridiculo, & cum canentem non audiretis, iurabatis optimè eum canere. Et quisq; vestrum cum de suis viribus loqueretur, mox saltaturi surgebatis, cùm non modò ad numerum saltare, sed ne ingredi quidem possetis, eratisque omnino obliti, & tu quod rex esses, & alij quod ipsis imperares. Ebrietas nimirum est illa Circe, homines in asinos, porcos, canes, & leones conuertens. Quid enim similius cani, sui, deniq; insano & furibundo homini, quàm ebrius? Qua de re audiamus miros Diaboli lusus, imò Tragicomœdiam quandam, quam quia neq; protritam, neq; vulgo notam existimo, age recenseamus. Autor est Timæus, fuisse Agrigenti domũ quandã, cognomento τριήρη, id est. *Triremem*, euentu tali: *Insana ebrietatis historia.* Adolescentes aliquot illic conuenientes, conuiuium hilarius agitabant; mox, vti assolet, cum incaluissent vehementius, ita decussi mente sunt, atq; externati, vt in triremi se opinarentur constitutos, mariq; altiùs exundante hiemem ingruere atrocem. Proinde velut naufragium veriti, egestis quæ intus essent nauigium facturi leuius, vasa omnia, & quidquid vino feruidis primum occurrebat, in viam, ceu in mare festinantius iactare adorti sunt, accurrentibus hinc inde, qui proiecta diriperent. Insequenti die, vbi affuit magistratus, factum istud coarguens, cùm illi necdum satis edormissent, respõdere, se mortis metu præoptasse quæ in naui essent disperdere, quàm fluctibus deuorari. Admirantibus mentis stuporem vniuersis, qui inter eos videbatur natu grãdior: Ego, ô viri Tritones, inquit, præ formidine infra thalamos me conijciens in imo iacui. Cumq; amplius delirare animaduerterentur, dimittuntur ab ignoscente magistratu, commoniti grauiùs, cauerent in posterum inuitationem eiusmodi brutalem. At illi gratias agentes: Si, inquiunt, seruati ex tam procellosis vndis portum fuerimus assecuti, inter marinos Deos vobis, vt seruatoribus, in patria statuas erigemus. Hinc non frustra dicit Salomon, ebrium similem esse dormienti in medio mari. Ebrietatis fœdam ac deformem faciem ita suis coloribus depinxit D. Augustinus: *Ebrietatis imago.* Est blandus dæmon ebrietas, dulce venenum, suaue peccatum; quam qui in se habet, se non habet; quam qui facit, non facit peccatum, sed totus est peccatum. Et alius bellè, μέθην εἶναι μητρόπολιν τῶν κακῶν. hinc enim ceu coloniæ omnium flagitiorum deducuntur. Audiamus Lucretianam, vel illam potiùs expressam effigiem ebrij contemplemur:

--- Hominem vini vis cùm penetrauit
Acris, & in venas discessit diditus ardor,
Cõsequitur grauitas mẽbrorũ, præpediuntur
Crura vacillanti, tardescit lingua, madet mens,
Nant oculi; clamor, singultus, iurgia gliscunt,

Isocrates, ad Dæmonicum aiebat: Cùm mens à vino opprimitur, idem facit quod currus, qui suos agitatores amiserunt. Seu vt alius dicit:

Fertur equis auriga, nec audit currus habenas.

Pittacus olim volebat facinus ebrij duplici pœna puniendum esse, tum quod fuerit ebrius, tum quod ex ebrietate facinus admiserit. Mitius nostri ICti, qui damnum ab ebrio datum non aliter æstimandum censent, ac si quadrupes id fecisset. l. sed & si. §. 1. ff. ad l. Aquil. Aut casu aliquo absq; facto personæ contigisset. l. vlt. in fi. ff. de administ. tut. quod pluribus disputat Ferdinandus Vasquius lib. 3. Illustr. controuers. cap. 96. num. 31. Iulius Clarus lib. 5. Sentent. §. fin. vers. Præterea quæro. Antonius Gomezius lib. 3. Variar. resol. cap. 1. num. 73. Didacus Couarruuias in Clem. si furiosus, de homic. part. 3. num. 3. & 4. Iacobus Menochius de arbitr. Iudic. lib. 2.

tent. 4. casu 326. ad quos lectorem huius cupidum ablegatum volo. Historiarum monimentis proditum accepimus, Cleomenem Spartanum apud Scythas vino in insaniam versum, quòd cum eis voluisset contendere largiore vini potione. Huc referrem prouerbium, *Nemo cantat sobrius*, nisi esset omnium in ore, vimque eius tenerent vel mediocriter eruditi. Certè vt quæ supra sunt à me adnotata, hoc qualicumq; auctario locupletem, reperio Thracibus in more positum fuisse in conuiuijs præliari, seque inuicem vulneribus deformare, teste Marcellino Amm. Quæ verò adduximus de Thrace Lycurgo, lumen capient ab Epigrammatario Græco anonymo: cuius hoc carmen ex lib. 1. ἀνθολογίας.

Thracū mos barbarus.

Thrax Lycurgus vitem secuit.

τίς ποτ' ἀκηδέστως οἰνοτρόφον ὄμφακα
βάκχου
ἀνὴρ ἀμπελίνου κλήματος ἐξέταμεν.
χείλεα δὲ συνθεὶς, χαμάδις βάλεν, ὡς
ἂν ὁδίταις
ἔμ ῥυσομένοις ἡμίδαὲς σκύβαλον;
εἴν οἱ διόνυσος ἀνάρσιος οἷα λυκούργῳ,
ὅττι μιν αὐξομέναν ἔσβεσεν εὐφροσύ-
ναν.
τοῦ δὲ γὰρ ἄν τάχα τίς διὰ πώματος,
ἢ πρὸς ἀοιδὰς
ἤλυθεν, ἢ γοεροῦ κήδεος ἔσχε λύσιν.

Quærit poeta, qua ratione quis adeò inconsideratè vuam vini altricem immaturam Bacchi ex vitis palmite absciderit: labra autem constrictus (sic enim quæ sunt immatura, sunt eadem acerba, proindeque labra hebetant, & constringunt) humi proiecit, adeo vt esset viatoribus semicomestum putamen. Imprecatur itaq; illi Dionysium hostem, sicuti olim fuit Lycurgo, quod ipsam crescentem extinxerit lætitiā (is est Lycurgus Thrax, qui qd vites abscindi curasset, dicitur à Baccho hostili odio persecutus, vt est apud Hyginum:) Nam hunc fortè per potum aut ad cantum venisset, aut curæ luctuosæ solationem habuisset. Si quis carmine idem malit, huc appono:

Quis temerè hanc vuam tenero de corpore
matris
Ausus vesana est distecuisse manu:
Semesamq; via media proiecit, acerbus
Quod tristi sensu strinxerit ora sapor?
Infestus sit Bacchus ei, velut antè Lycurgo,
Vt qui nascentem sustulit Euphrosynem.
Hanc qui libasset quondā, vel ludere versu,
Vel poterat cura soluere corda graui.

Cui poetæ non bene sano respondit vir multiscius Pierius Valerianus, hoc limato hexasticho:

Pierij responsio.

Κεῖνος ἀριστεύσας κ' οἰνοτρόφον ὄμφακα
μιτῶν,
Ὅς βάλε τὸ σκύβαλον ἡμίδαὲς χα-
μάδις,
Κλήματά τ' ἐξέταμεν καὶ ὅλους βλαστοὺς
ἀπὸ ῥίζης,
Ὅς ῥὴν αὐξομέναν ἔσβεσεν ἀφροσύναν.
Τοῦ δὲ τὶς οἰνοβαρὴς διὰ πώματος, ἢ
πρὸς ἄρηα,
Ἤλυθ' ἂν ἤγ' αὐτοῦ τάχα λίλαθε σφε-
τερον.

Macte animis quisquis vinum hoc imminite perosus,
Allisit putri vile putamen humo,
Ramosq; & plantā totā ab radice recidit,
Atq; ita gliscentem sustulit Aphrosynē.
Namq; aliquis poto hoc vino grauis isset ad
arma,
Aut decoris poterat non meminisse sui.

Huc pertinet historia quam Hyginus retulit de Icario à pastoribus interfecto, qui vinum sibi à Baccho datum cùm ijsdem dedisset, eoque facti ebrij concidissent, & sibi venenum propinatum fuisse putassēt, eum fustibus interfecerunt. Reperio apud Tranquillum in Domitiano, edixisse Imperatorem, ne quis in Italia nouellaret: quod enim summam quandam vini vbertatem, frumenti verò inopiam videret, existimans nimio vinearum studio arua negligi, cohibuit nimiam hominum circa vites vel curam, vel libidinem. Iussit etiam vineta in prouincijs succidi, relicta vbi pluriū parte dimidia. Et hæc ferè ille. Sed Philostratus in Apollonij vita causam eam disertè tradit, quam supra posui, nimirum edicti causam eam fuisse, quòd in Asia præcipuè homines vino nimium indulgentes, seditiones excitarent.

Icarius cur occisus.

Res dura hac nimium] Seuerior hęc bibendi lex, dixerit aliquis: dura quidem ijs potissimum, qui sibi omnia effuse licere volunt.

Sunt pendula guttura] Nullus est, qui non appetat vini delicias, neq; ita diluti, aut ita angustis poculis: facilè enim fluit, & sponte sua illabitur, nec opus illud per manicam Hippocratis percolare.

Heu facilè commoda &c.] Quæ commoda

moda sunt, vel quæ ita putantur, non facilè volis: cadunt: nam δύσκολα τὰ καλά. *ardua quæ pulchra.* quæ verò sunt incommoda, vltrò veniunt, etiam non arcessita. De quo infra proprio loco.

Difficilia quæ pulchra.

IV. SATIS multa de vini vsu & abusu his tribus Emblematis passim attulisse videor, & lubens hic orationis cursum sisterem, nisi esset quod vehemẽter me torqueret. Cum gemitu & fremitu, cum rubore & pudore hic recordor inclitæ nostræ Germaniæ, cuius πολυποσία reliquarum nationum ore fœdè traducitur. Trium Furiarum mentionem faciunt Poetæ, ego quartam adiungo, & do principem locum in theatro flagitiorum Ebrietati. Hæc in medio Europæ sedem stabiliuit, atq; adeo subdidit orbem nostrum, vt quamuis alijs quoq; gentibus imperet, Germanos solos pessundet calcaneo, & compedibus iniectis trahat inuictos olim populos, quò vult. Babylonica meretrix cũ philtro suo & intoxicato calice. Non sæuior pestis visa est, non atrocior hostis grassari; nec Romana potentia ita vires nostras contriuit, vt hæc. Fractum iam hinc & imbelle genus videmur, decusso prisco illo robustatis & fortitudinis flore; denigrato militaris gloriæ, quæ solennis quasi & propria fuit gentis nostræ, splendore ac luce; conuersis in effœminatam quandam ac turpissimam mollitiem, virtutum heroicarum clarissimis insignibus, quibus fulserunt atavi proauiq; nostri, peculiari nationis genio; conculcatis victoriarum palmis, & triumphali laurea de capitibus turpiter abiecta. Vitreis bipennibus, & ex argento aut opere figulino confectis gladijs itur nunc ad prælia; cantharus, lagena, trullæ, carchesia nunc armant viros; coronam aufert, qui vibrat hastam & quatit fortius, amphorale poculum scilicet, aut craterem tricongium, aut orcam balneario labro capaciorem. Vexillum suspendit in templo Bacchi victor in hac palæstra, cuius nunquam siccus gurgulio in dolium ventris trãsmittit, quod nec bonis caperet vterus, aut elephanti. Prosterni primum in tali conflictu & occumbere, probrum habetur in summo gradu, & dedecus vix Rheni abluendum aut Istri fluminibus. Vltimum arena excedere, res trophæo & arcu digna, quam Fastis & Annalibus inseras. Nec laudem solidam meretur, nisi qui calceos, & matulas incrustatas squammis suis & concreta salsugine, nouit exhaurire, & reuomere stomacho fastidiente; nisi refundat eundem liquorem in mensam aut cyathũ, semicoctum iam & innatantem turundis ciborum ac crudis frustulis, execrabili turpitudine. Quem ex arte tamen & aulica nescio qua vrbanitate traductum morem, non verentur pleriq; Saxonicæ cuiusdam virtutis, & Pomeranæ nouo insignire elogio. O gigantes? O Achilles & Hectores? O monstra mihi? ò vtres? ò cloacas? Hominibusne vos comparem, an bestijs? imò ne bestijs quidem. Nam quis vnquam ebriosas vidit bestias? Quanto igitur melior asinus & canis, imò quoduis brutum, siue esse, siue bibere necesse sit, modum norũt, nec vltrà quam est opus progrediuntur, licet multi cogant? At ebriosi merum cadauer & fœtor sunt.

Ebrietatis detestatio.

Nouũ genus certaminis.

Ein Pomerischer. Sachsenkerles.

Vt bibat haud sitiens, vel edat, iam ventre repleto
Verberibus cogi bestia nulla potest.
Ergo homo deterior longè est (fateamur oportet)
Qui bibit haud sitiens, qui vorat antè satur.

Violentum sanè hoc mali genus, non infame solùm & abominabile, quod subuertit naturam, animorum corporumq; lues præsentissima: quod ingenij neruos debilitat, frangit vigorem, & quidquid inest luminis obfuscat, ac densa obducit caligine: quod succum iuuentutis exhaurit, fugit colorẽ, perimit formam, vultus facit laruis ac diabolicis spectris similes. Manuum tremor hinc & titubatio, vertigo cerebri, mentis anxietas, rerum obliuio, mors memoriæ. Hinc graueolentis halitus matutina mephitis, oculorum tumor & lippitudo, rugæ frontis, pustulæ & furfures, nasi marcidi pyropi, genæ pendulæ, scabies membrorum & contractio, malè consistens pes, vacillans lingua, furiæ noctis, somni trepidatio & metus. Omnium vitiorum hæc mater est, iurgia seminat, cædes gignit & homicidia, raptus, adulteria, stupra, tumultus, bella. Quæ postquam radices altiùs egit, quò magis euellitur, eò firmiùs hæret toxicum animę & aconitum, quo tacta mens, velut asphaltico bitumine pigrum lentorem trahit & gluten ignauiæ, vt stupidis sensibus, & vecordi spiritu ac stertente, tota lãgueat, sibimetipsa graue onus

Ebrietatis mala.

ac

ac sarcina. Non sic fumat clibanus aut furnus ardens, vt stomachus ebrij; & patentis sepulchri foetorem libentiùs quàm cloacam gutturis feras; sulphur & naphtā inter ronchos efflat titio inferni. Sed cornua sumit, & contra me insurgit bibonum & ebriosorum caterua, tali se ratiocinatione excusans:

Ebriosorum excusatio.

Fœcunda terra potat,
Hanc arboresq; potant,
Et potat aquor auras,
Et Luna potat aquor,
Ipsumq; Luna Phœbum:
Quid ergo tu sodalis,
Potare me vetabis?

Rectè vtiq; si madidi isti gulones aquam liquidam potarent, non refractam seu exstillatam vite. At dum contrà certatim spumantes hauriunt pateras, plenoq; se proluunt ore, institutum naturale fallunt, falluntur q; & ipsi crebrò. Erubescat quisquis particulam habet sanæ mentis, degenerare in hoc nefas, quæ voluntaria est insania, qua mentis status concutitur, profligatur corporis valetudo, patrimonia atteruntur; cuius vrbium & prouinciarum excidia ac ruinæ comites sunt. Agedum euigilemus aliquando, viri populares, abdicemus tetrum hoc vitium ac flagitium, hanc tabem & labem, & parum supererit, quod in nobis carpant, deq; nostra laude decerpant Germanomastiges. Ni paruceritis, alta voce intonabo, φεῦ τῆς πατρίδος. *Me miserũ, ipsa sua Germana modestia sede Exulat, & luxus virtutem eiecit auitam.* Iuuat etiam velut in specula aliqua constitutum, vnde non solùm Germani, sed vniuersi populi exaudire me possint, propheticum illud proclamare: *Va surgentibus summo manè, vt potum inebriantem sectentur.* Huius oraculi tum præsentes, tum posteros meminisse volo. Plura de hac materia qui cupit, videat Prouerbium, *Vinum caret clauo:* &, *Vinum senem etiam nolentem saltare impellit.* Platonem 3. de Repub. & 6. de legib. &c. Plinius quoq; de fugienda ebrietate fusum orationis riuulum exprompsit lib. 14. toto cap. 22.

Gramen.
EMBLEMA XXVI.

GRAMINEAM Fabio Patres tribuere corollam,
Fregerat vt Pœnos Hannibalemque mora.
Occulit inflexo nidum sibi gramine alauda,
Vulgò aiunt, pullos sic fouet illa suos.
Saturno Martiq; sacrum, quo Glaucus adeso
Polybides, factus creditur esse Deus.
His meritò arguitur nodis tutela salusque:
Herbaque tot vires hac digitalis habet.

COMMENTARII.

I. VIRI venerabiles & togati loco eminentiori conspiciuntur, qui alium habitu quoq; pacifico indutum graminea corona donant, quam eius capiti imponere videntur. Iuxta è gramine alauda prouolat. Est autem alauda parua auicula, quæ in summitate capitis apicem habet, vnde etiam galerita dicitur, vt testatur Plinius lib. 11. cap. 37. Titulus Emblematis Sanctio non placet. Quorsum enim gramen, quod ad aliud est, apponatur pro lemmate, ac non potiùs illud, quod per gramen significatur? Reponit igitur ille titulum: *Tutela & salus.*

II. *Gramen quid significet.* GRAMEN herbam, quæ alijs est sanguinaria, celebrat, vt tutelæ, præsidij, salutisque symbolum. Ex ea enim corona graminea fiebat, apud Romanos maximo in pretio habita. Sed & proprias quasdam in ea vires esse exẽplo est alauda, Martis auis, quæ nidum gramineis ramulis vallare soleat. Adhæc Saturno & Marti gramen est consecratum, ne quis eam in minimis habendam putet. Postremò comeso gramine Glaucus, Deus marinus est habitus. His omnibus tanquam notis arcanis defensionem, salutemque intelligimus. Emblematis huius veram sententiam repeto ex Festo Pompeio, cuius hæc verba: *Herbam dare.* Herbam do, cùm ait Plautus, victum me fateor, significat: quod est antiquæ & pastoralis vitæ indicium; nam qui in prato cursu aut viribus contendebant, cùm superati erãt, ex eo solo, in quo certamen erat, decerptam herbam aduersario tradebant. Citatur ex Attio:

Gaudent, currunt, celebrant, herbam conferunt.

Plinius de obsidionali corona, dari solitam è gramine testatur, quod gramen decerptũ erat, quo loco obsessos seruasset aliquis. Summum enim apud veteres victoriæ signum fuit herbam porrigere victos, hoc est, terra & altrice humo, & humatione etiam cedere. Idem Plin. de elephante lib. 8. Mirus pudor est, victusque vocem fugit victoris, terram ac verbenas porrigit. Itaq; herbam dare, siue porrigere gramen, est sese fateri victum, agnoscere victorem, præsidij & salutis auctorem reuereri. Antiquitus quidem, teste eodem Plinio, nulla corona, nisi Deo dabatur. Sed demum vt in generosis virtus cresceret, & ignauis torpor excuteretur, diuersa veteres excogitauerunt coronarum genera, prout cuiusque virtus non absq; quadam conuenientia exigere videbatur. Aliæ enim erant ex apio, aliæ gramineæ, aliæ quernæ siue iligneæ, aliæ oleagineæ, aliæ myrteæ, aliæ laureæ, aliæ aureæ. De quibus librum scripsit Claudius Saturnius, in quo earum origines, caussas, species, & solennitates latè complexus est. Sed de graminea corona, de qua hic sermo, ipsius Plinij audiamus verba: Corona quidem, inquit, nulla fuit graminea nobilior in maiestate populi terrarũ principis, præmijsq; gloriæ. *Coronæ gramineæ dignitas.* Gemmatæ & aureæ, vallares, murales, rostratæ, ciuicæ, triumphales, post hanc fuere, suntq; cunctæ magno interuallo, magnaq; differentia. Cæteras omnes singuli, & duces ipsi imperatoresq; militibus, aut aliquando collegis dedere, decreuit in triumphis Senatus cura belli solutus, & populus otiosus, graminea nunquam nisi in desperatione suprema contigit: nulli nisi ab vniuerso exercitu seruato decreta. Cæteras imperatores dederunt, hanc solam miles Imperatori. Eadem vocatur obsidionalis liberatis obsidione, abominan-

minandoq; exitio totis castris. Quod si ciuicæ honos, vno aliquo ac vel humillimo ciue seruato, præclarus sacerq; habetur, quid tandem existimari debet vnius virtute seruatus vniuersus exercitus? Hæc Plinius.

III. *Corona graminea salutis signũ.* *GRAMINEAM Fabio &c.*] Corona graminea (quę & obsidionalis) dabatur ab ijs, quos obsidione liberauerat, ait Gellius lib. 5. cap. 6. Hæc data est à S. P. Q. R. (qua claritate nihil equidem in rebus humanis sublimius duco) Fabio illi, qui rem omnem Romanam restituit cunctando, non pugnando. Nec data cum magistrum equitum, & exercitum eius seruasset: satius tunc fuit nomine nouo coronati, appellatum Patrem ab ijs, quos seruauerat: sed quo dictum est, consensu honoratus est, Hannibale ex Italia pulso. Quæ corona adhuc sola ipsius imperij manibus imposita est; & quod peculiare ei est, sola à tota Italia data. Sic Plinius lib. 22. cap. 3. 4. & 5. vide etiam Festum. Vnde liquet, corollam gramineam fuisse obsidionalem, non ciuicam, ciuica enim ex quercu constabat. Paschalis & alij. Laurentius Lippius Collensis in Distichis, de obsidionali:

Obsessam Pœno seruauit milite Romam
Quintus, natiuo gramine serta tulit.

De Querna Virgilius:

Atq; vmbrata gerunt ciuili tẽpora quercu.

Vitam Q. Fabij Maximi latè narrat Plutarchus.

Patres. *Patres*] Romani Senatores. Romulus centum Senatores, quos ad Reipub. curam elegit, patres ab honore appellauit; siue (vt alij volunt) ab ætate, & curæ similitudine: horumq; progenies ab his Patricij dicebantur. His centum Patribus postea alij ex equestri ordine additi, ac simul scripti fuere vsq; ad trecentos, quos Brutus, quo plus virium in Senatu frequentia ordinis regis cædibus diminuti faceret, elegit, à quo Patres conscripti vocati sunt. Vel quod erga Rempub. paterno esse animo deberent, sic nominati.

Pœni. *Pœnos, Hannibalemque.*] Id est, Hannibalem Carthaginensium Ducem. Pœni, quasi Phœni, quia duxerunt originem à Phœnicibus, quam tamen deriuationem ab alijs vsurpatam refellit Pompon. Sabinus ad principium Æneid.

Fabius Maximus cunctator. *Fregerat mora*] Cunctatione. Hinc cunctatur pro dictatores Fabius appellatus, de quo Poeta 6. Æneid. Enniũ imitatus, sic:

Vnus qui nobis cunctando restituit rem.

Claudianus de bello Gethico:

Primus fulmineũ lento luctamine Pœnũ
Compressit Fabius.

Auctor de viris illustr. Fabius Annibalem mora fregit. Pugnam eius cum Hannibale pulchre describit Liuius lib. 2. Dec. 3. & alij multi.

Occulit inflexo nidum, &c.] Quibusdã auibus & belluis herbarum quarundã cognitio est à natura insita, vt quod arte maxima & diligẽti obseruatione homines ipsi sciunt, hæ naturæ beneficio sentiãt. Quòd autem alauda siue galerita nidum sibi ex gramine conficiat, ex veteri Prouerbio sic expressum est à Cassiano Basso scholastico, lib. De agricultura: Galeritæ, inquit, in gramine nidificãt, vnde etiam Prouerbiũ: *Animalium quorundam solertia.* *Alauda in gramine nidificat.*

Ἐν κορυδῦ κοίτῃ σκολιὴ κέκρυπται ἄγρωστις.

Ramosum gramẽ nido occultatur alaudæ.

Solet enim alauda peculiari quodã amuleto suum lustrare nidum impositis quibusdam ramulis graminis, sicut aquila callitricho, cornix verbenaca supina, turdus myrto, palumbes lauro, vt ex Zoroastri magi 15. γεωπονικῶν retulit literatissimus vir Belgij decus Iunius, adagio, *Alauda in nido latet gramen.*

Gramen cur Saturno sacrũ. *Saturno, Martiq; sacrum*] Gramen ideo Saturno sacrum creditur, quia Aischyrion Samius in quodam Iambo ait, Saturnum seminasse gramen, quod vocat Gramẽ deorum. Sanctius coniectura ducitur, id ideo esse, propter viuacitatem, quã huic herbę peculiarem tribuunt Poetæ: dicitur enim ab ijs *viuax & inexpugnabile*. Cuius opinioni cõcinit celebratum in Hispania prouerbium: *Mas viuo que la gramma*. Magis viuax quàm gramen. Marti verò sacrum est, quia ex gramine ortus esse creditur. *Cur Marti.* Neq; absurdum fuerit eius natiuitatem recensere pulcherrimis Ouidij versibus. Fastorum igitur 5. sic loquitur Flora:

Mars quoq; si nescis, per nostras editus artes:
Iupiter hoc vt adhuc nesciat vsq; precor.
Sancta Iouem Iuno, nata sine matre Mineruã,
Officio doluit non eguisse suo.
Ibat vt Oceano quereretur facta mariti:
Restitit ad nostras fessa labore fores.
Quã simul aspexi: Quid te, Saturnia, dixi,
Attulit? Exponit, quem petat illa locum:

Addidit

Addidit & caussam. Verbis solabar amicis.
Nō, inquit, verbis cura leuanda mea est.
Si pater est factus neglecto coniugis vsu
Iupiter, & solus numen vtrumq; tenet;
Cur ego desperem fieri sine coniuge mater?
Et parere intacto dummodo casta viro?
Omnia tentabo latis medicamina terris,
Et freta, Tartareos excutiamq; sinus.
Vox erat in cursu, vultū dubitātis habebā.
Nescio quid, Nymphe, scire videris, ait.
Ter volui promittere opem, ter lingua retenta est;
Ira Iouis magni causa timoris erat.
Fer precor auxilium, dixit; celabitur autor,
Et Stygia nomen testificabor aqua.
Quod petis Olenijs, inquam, mihi missus ab aruis
Flos dabit, est hortis vnicus ille meis.
Qui dabat, hoc dixit: sterilem quoque tange iuuencam,
Mater erit. Tetigi. nec mora, mater erat.
Protinus hærentem decerpsi pollice florem;
Tangitur, & tacto concipit illa sinu.
Iamq; grauis Thracem, & læua Propontidos intrat,
Fitq; potens voti; Marsq; creatus erat.
Qui memor accepti per me natalis: Habeto
Tu quoq; Romulea, dixit, in vrbe locum.

Quo in loco Antonius Constantius Fanēsis: Huic Deo, inquit, gramen consecratum dicūt, quod id ex humano cruore procreetur. Poterit & physica huius rei ostendi ratio. Nam quoties castra locantur, seligitur ad id expeditus locus, non exaratus; ob idq; sæpius in gramineis campis collocantur, qui ab agricolis sperruntur: propterea quod gramen valde serpat & propagetur, humoremq; omnem [illegible]bibat, eiusq; omnino tollendi vel euellendi nulla ratio esse possit. Vnde puto ab Ouidio, epitheto ad rem accommodato, *inexpugnabile gramen*, dictum esse 5. Metamorph.

---- Lolium tribuliq; fatigant
Triticeas messes, & inexpugnabile gramen.

Reuera gramen & in nominis ratione, & re ipsa cum Marte aliquam habere similitudinem videtur: nam Gramen & Gradiuus (quod Martis cognomen est) à gradiendo & serpendo duci videntur. Adhæc Romæ in campo Martio copiosum gramen crescebat; & Martiali præmio donabatur. Horat. pr nc. 4. Carm.

Te per gramina Martij
Campi, te per aquas, dure, volubiles.

Idem 3. Carm. Ode 7.

Quamuis non alius flectere equum sciens
Æquè conspicitur gramine Martio.

Quo Glaucus adeso, &c.] Id variis modis ab Atheneo libro 6. cap. 16. & aliis narratur. Hic piscator fuit Anthenodius, natādi peritissimus, qui vel cunctos sui temporis natatores in vndis exuperabat, ait Palæphatus: nam solebat è portu spectantibus, donec iam extra eorum esset prospectum, enatare, & diebus aliquot latere. Cum autem rediret, persuadebat sese in marinisfluctibus vixisse, hincque marinus Deus primùm est nominatus. Tradunt alii eum aliquando ob nimiam piscium, quos ceperat, multitudinem fuisse defessum, onusque in media via abiecisse: vnum ex piscibus moribundum herba gustata reuixisse, & in fluuium prosiliisse: quod cùm Glaucus obseruasset, eadem herba comesa, immortalitatem adeptus putatur. Plin. lib. 9. cap. 16. & lib. 32. cap. 11. Ausonius: *Glaucus piscator.*

Sic Anthenodius Bœotia per freta Glaucus
Gramina gustatu postquā exitialia Circes
Expertus carptas moribūdis piscibus herbas
Sumpsit, Carpathium subijt nouus accola pontum.
Ille hamis & rete potens scrutator operti
Nereos, æquoream solitus cōuertere Tethym,
Inter captiuas fluitauit prædo cateruas.

Ad id respexit Franc. Picus Mirandulan. in Voto pro salute coniugis (mihi enim aliud agenti pridem locus ille occurrit.)

Nū mihi firmari possent mea vota, maligno
Impete depulso morbi num pallida tabes?
Nū tetris pelli poterit mors improba succis?
Gramine vel Glauci, vel prisca Pæonis arte?

Alius fuit Glaucus Minois filius, de quo talis refertur fabula: Glaucus Minois & Pasiphaes filius, cùm murem persequeretur, in cadum melle plenum incidit, ibiq; exanimatus est. Quem cum parentes quærerent, Apollinem sciscitati sunt de puero; quibus Apollo respondit: Monstrum vobis natum est tribus coloribus, quod si quis vobis indicauerit, cui rei in agro monstrum hoc sit simile, ille vobis filium reddet. Minos sorte audita, cœpit monstrum à suis quærere: cui dixerunt, natum esse vitulum, qui ter in die colorem mutaret per quaternas horas; primò esse album, secundo rubeum, deinde nigrum. Minos autem ad monstri ænigma soluendum augures conuocauit: inter quos Polydus Cerami filius *Fabula de Glauco alio.*

Argo-

Argolicus dixit, monſtrum ſimile eſſe in agris fructui mori ſiue rubi. Nam primùm albus eſt, deinde ruber, cùm permaturuit, niger. Tunc Minos ait, ex Apollinis reſpõſo, filium mihi reſtituas oportet. Quod Polydus dum auguratur, vidit noctuam in cella vinaria apes abigentem; accepto augurio quęſiuit puerũ in cado mellis, regiq; extractum tradidit. Cui Minos inquit: Corpori inuento ſpiritum reſtitue. Quod Polydus cùm negaret poſſe fieri, Minos iuſſit illum ſimul cum puero in monumento includi, & gladium apponi. Cum eſſent incluſi, draco repentè ad corpus pueri proceſſit: at Polydus ſibi timens accepto gladio draconem interemit. Cum superveniſſet & dracæna, vidiſſetq; draconem mortuum, herbam quandã attulit, qua tactus draco ſpiritum recuperauit. Id cum vidiſſet Polydus, ſimiliter fecit in puero: cumq; ambo vociferarentur intus in monumento, quidam prętericns Minoi nũciauit, qui monumentum iuſſit aperiri. Sed nec ſic etiam Polydum dimiſit, vt abiret in patriã, niſi prius Glaucum doceret artem illam vaticinandi: qui quidem docuit artem, ſed iamiam abiturus iuſsit, vt Glaucus in os ipſius Polydi inſpueret. Quod cum feciſſet Glaucus, artem edoctam perdidit. Hæc ex Tzetze in Caſſandram Lycophronis, & Hygino. Idem narratur à Clearcho Solẽſi vitar. lib. 7. Fuit & alius Glaucus, Siſyphi filius, qui in Bœotia iuxta Potnias dilaceratus fuit ab equabus, quas à Venere arcebat, vt velociores eſſent in quadrigis. Alii aliter referunt. Hinc nihil amplius obſcuritatis habebunt verſiculi Ouidii in Ibin:

Glaucus alius ab equabus diſcerptus.

Potniadum morſus ſubeas, vt Glaucus, equarum;
Inq; maris ſalias Glaucus vt alter aquas.
Vtq; duobus idẽ dictis modo nomen habenti
Præfocent animæ Gnoſia mella viam.

Fabulam Glauci etiam habes apud eũdem Ouidium 13. Metamor. in fine. Vide quoque Natal. Comitem Mythol. lib. 8. c. 5.

Polybides] Polybi filius. In hoc patronymico ſe hæſiſſe fatetur Claudius Minos, niſi ſcrupulum hunc, quamquam leuem, ipſi exemiſſent proſopographi ex 1. Argonautic. Apollonii ſcholiaſte, cui Glaucus dicitur πολύβιος παῖς. Pleriq; noſtræ Academiæ Pariſienſis (verba ſunt Minois) viri eruditi, mihi pridem ſignificarunt, Polybidem Glaucum διὰ τὸν πολὺν βίον καὶ ἰδεῖν. eſſe fortè denominatum: quod ipſum non videretur abhorrere à Glauci viuacis fabula. Sed huic tamen coniectaneo vt non planè ſum aſſenſus, ſic neq; omnino repugnaui. Sic ille. Age & nos cum Glauco in coniecturatum mari piſcemur. Niſi adducta ſatisfecerint, per me lege *Polybides*, traducto nimirum patronymico à vate illo, qui Glauco vitam tanquam parens alter reddidit: hunc ſanè editio Sanctij Polyidium, non Polydum vocat; vnde auguror ab imperito exſcriptore ſcriptũ *Polybides*, cuius aſpirationis ſimilitudo anſam errori literam b, interponendi fortè dedit. Si piſcis iſte friget, calidam affunde, & nobis embamma coxeris.

Glaucus cur dictus Polybides.

Factus creditur eſſe Deus] Vide prouerbium, *Glaucus comeſa herba habitat in mari*.

Nodis] notis, ſymbolis, & quibuſdam quaſi ænigmatis.

Digitalis.] δακτύλιος, vt Ariſtolochia μακρὰ ἡ δακτυλῖτις dicta, à digitorum forma, qui interſecti ſunt. q. d. herba hæc vires tantas habet, etſi digitum non excedat. Plin. 24. cap. 19. Sunt & qui aculeatum gramen vocant trium generum, cùm in ca cum ne aculei ſint, plurimum quini, dactylon vocant, &c.

IV. ADDVCTIS graminis virtutibus oſtendit illud meritò pro nota ſalutis & tutelæ poni. Sic enim veteribus in more poſitum erat, ſymbolis quibuſdam analogis rẽ exprimere. Vnde meminimus querna corona vſos ad ſeruatorem ciuium celebrandum, quod & ad finem libri huius noſtri dicemus. Et cupre.li[illegible]s in procerum ac magnatum funeribu[illegible] Item myrti foliis ad amoris illecebrãs ſignificandas, myrtus enim Veneri ſacra: & populi arboris frondibus ad diei noctiſque deſignandas vices: & lauro ad vaticinia, virginitatem, Poetarum famam ſemper vireſcentem: & pampino ad lætitiam, qualem Bacchi munus præſtat; adhæc pomis ad amorem, nam τὰ μῆλα, poma Veneri tributa: item nucibus ad pueritiæ ludos: perſico ad ſilentium cor datum, quia linguæ folium gerat ſimile, pomum cordi: moro, ad prudentiam in negotiis adhibẽdam: amygdalo ad feſtinationem: lactucis, quia frigidæ naturæ ſunt, vt innuerent ſiſtendos, aut cohibendos Venereos impetus. Denique naſturtio, ad calorem inter-

Veterum ſymbola.

internum excitandum. Sic quoque gramen salutis nota erat. Porrò de graminis virtute multi multa loquuntur. Plinius verò postquam multa de gramine dixit lib. 24. cap. 19. hæc addit: Sunt qui & aculeatum gramen vocent trium generum: cùm in cacumine aculei sunt plurimum quini, δάκτυλον appellant; hos conuolutos naribus inserunt, extrahuntq; sanguinis ciendi gratia. Altero, quod est ἀειζώῳ simile, ad paronychia & pterygia vnguium, & cum caro vnguibus increuit, vtuntur cum axungia. Ideo dactylon appellantes, quia digitis medeatur. Tertium genus dactyli, sed tenuis, nascitur in parietibus aut tegulis: huic caustica vis est: sistit vlcera, quæ serpunt. Gramen capiti circumdatum sanguinis è naribus fluxiones sistit. Satis multa de gramine, quæ tamen nescio an conferre ausim cum iis, quæ tradunt à veteribus de sagmine, herba vulgo nota, vbique, vel non sata, crescente, quæ verbena Plin. 22. c. 2. sacra olim habita, quia ex loco sacro, hoc est, arce Capitolina à Cõsule vel Prætore cũ sua terra euelleretur, ideò sagmẽ seu sagminea nominata, quoniam è sacro agebatur, eamq; legati, seu caduceatores cùm ad hostes clarigatum accederent, hoc est, ad ea repetenda, quæ ad ius populi Romani pertinerent, ad feriendum fędus, bellumque indicendum mitterentur, clara voce verba conciperent, eam gestare, eaque redimiri consuescerent. Ex ijs legatis vnus verbenarius dicebatur, vt Plin. idem retulit 25. cap. 9. Qua de re Liuius lib. 1. Fœciales cùm in Africam ad fœdus percutiendum ire iuberentur, senatusconsultum in hæc ve[...] factum est, vt priuos lapides silices, priuasque verbenas secum ferrent, vt Prætor Romanus his imperaret, vt fœdus ferirent: illi Prætorem sagmina poscerent. Herbæ id genus ex arce sumptum dari Fœcialibus solitum, inde illud Næuii poetæ: *Ius sacratum Iouis iurandum sagmine*. Hæc herba ideò magno in honore habita, quia in summis reipublicæ negocijs vsum quendam pręstare videretur. Circa hanc herbam scribit Plin. magos insanire, cap. 9. lib. 25. credunt enim si ea sub canis ortum, neque Luna, neq; Sole conspiciente, effatis solemnibus collecta fuerit, se posse quæ velint impetrare, amicitias conciliare, & quoscumque morbos abigere. Hactenus ille de verbena. Quibus ex verbis facile est colligere, quàm delira & ociosa veterum hominum opinio nescio quid præter naturam de herbula somniantium. Nos tamen veniam hanc damus antiquitati, quæ in medijs tenebris veri lucem videre non potuerit. Minus ferenda nostrorum quorundam superstitio circa eam herbam, quam D. Ioannis appellitant, quamque ante solis ortum eo die lectam, rituque solemni latam, pütant habere vim incredibilem: quam ob caussam non mulierculæ modò & delirę anus, sed & viri quidam boni, hac sanè parte nihilò mulierculis meliores, eam gestant, ex ea quasi zonas, & corollaria concinnant, quam omnium noxarum, & infortuniorum amuletum certò fore sibi persuadent. Nos alijs rebus pietatem colendam esse ducimus, & eos qui nimias credunt eiusmodi, suo more viuere permittimus. Non ergo plura de his, ad alia maturamus iter.

Graminis virtus. — *Verbena.* — *Vana superstitio.*

Nec verbo, nec facto quemquam lædendum.

EMBLEMA XXVII.

ASSEQVITVR, Nemesisq; virùm vestigia seruat,
Continet & cubitum, duraq; fræna manu.
Ne malè quid facias, neve improba verba loquaris:
Et iubet in cunctis rebus adesse modum.

COMMENTARII.

I. QVOAD picturam, hæc ad Sanctij mentem videtur restituta, sic enim ille: Hoc Emblema vulgò sic depingitur, vt sinistra manu Nemesis frenum contineat ad compescendam loquacitatem: dextra verò manus cubitum sinistræ teneat apprehensum, ne malefacta possit exercere. Sed si ego essem in hac sententia de cubito compresso, non sic pingendum putarem Nemesin, sed vice versa, vt frenum haberet in dextra, cuius cubitus sinistra premeretur: dextra enim agimus, quidquid siue boni, siue mali agimus. Nisi rursus obiicias, sinistram malefactis attribui, dextram benefactis. Sed tamen his omissis, ego potius sum in hac sentētia, vt credam, cubitum in hoc emblemate non sumi pro brachii cubito, sed pro quodam mensuræ genere, qui cubitus dicitur apud Vitruuium & alios, Græcè πῆχυς, Lusitani vocant *Correctio picturæ.*

cant

eant *euodo*, penultima correpta. Itaq; illa verba,

Continet & cubitum, duraq; fræna manu.

sic interpretor: Nemesis vna tantùm manu simul & cubitum (hoc est, virgam illam mensoriam) & frænum continet; quod declarat versus vltimus;

Et iubet in cunctis rebus adesse modum.

Hoc, est iubet, vt adsit mensura tum factis, tum dictis. Deniq; si epigrammata, quæ in Prouerb. *Adrastia Nemesis* adducuntur, cum Latina versione ad vnguē examinaueris, nō dubito, quinlibēs venias in nostram hanc sententiam. Quam si sequeris, emendabis picturam. Hæc ille. Ab hac sententiam non multum discrepat Pignorius, qui hanc ita restituit figuram, nisi quod hic ambas occupet manus, dextram fræno, sinistram cubito; quod ille vni manui tribuit.

II. NEMESEOS nomen, vt hinc ducam initium, ἀπὸ τοῦ νεμεσᾶν, *indignari, succensere, iustè accusare.* νέμεσις verò apud Latinos nomen non habet; Plinius testatur. lib. 28. cap. 2. & ausonius eidyllio de Mosella:

Nemesis vnde dicta.

------Latia Nemesis non cognita lingua.

Adrastia etiam dicta vltrix superborum & arrogantium verborum, τιμωρὸς ὑπερόγκων καὶ ἀχαλίνων λόγων. ait Suidas. Pausanias Adrastiā ἀπὸ τοῦ μηδένα αὐτὴν ἀποδιδράσκειν. ἔστι γὰρ ἡ παρὰ τοῦ θείου δίκη ἀνέκφευκτόν τι καὶ ἀναπόδραστον. quòd nimirum *ipsam nihil effugiat: nam diuina vltio est inèuitabilis, quæque non potest effugi.* Quo sensu puto dictum à Catullo:

---Precesque nostras
Oramus caue despuas ocello,
Ne pœnas Nemesis reposcat à te,
Est vehemens dea, lædere hanc caueto.

Idem Pausanias in Atticis, auctor est, Nemesim, siue Rhamnusiam scelerum vindicem habitam, potissimumque contumeliosis & elatæ mentis hominibus succensere, illosque iustè persequi & punire. Macrobius 1. Saturn. 17. eam contra superbiam coli sirisse solitam scribit: nec defuere, qui apud Hesiodum Nemesim Iustitiam interpretentur, cùm cecinit, αἰδὼς καὶ νέμεσις, *Pudor & Nemesis* homines reliquere, & ad immortalium cœtus euolarunt. Hæc sæpenumero pingebatur cubitum altera, altera manu frænum tenens, de qua illud est in Græcorum collectaneis lib. 4. vnde istud epigramma desumptum videtur:

Ἡ νέμεσις προλέγει τῷ πήχει, τῷ τε χαλινῷ.
Μήτ' ἄμετρόν τι ποιεῖν, μήτ' ἀχάλινα λέγειν.

Fons Emblematis.

Vna manus cubitum ostentat, gerit altera frænum;
Illa modū serua, hæc admonet os cohibe.

Nemesis præmonet & cubito & fræno,
Neq; immoderatum quid agendum, neque effrænatè loquendum.

Mensura frænoq; homini Rhamnusia monstrat
Vt verbis frænum, rebus inesse modum.

Et aliud eiusdem fermè argumenti:

Ἡ νέμεσις πῆχυν κατέχω. τίνος εἵνεκα; λέξεις.
Πᾶσιν ἀπαγγέλλω, μηδὲν ὑπὲρ τὸ μέτρον.

Contineo Nemesis cubitum. quæ causa, requiris?
Præcipio cunctis rebus adesse modum.

Nemesis [ego] cubitum contineo, cuius [rei] causa? dices.
Omnibus mandatum annuncio, nihil præter modum agendum.

Mensuram teneo Nemesis. cur? inquis. vt omnes
Admoneā, quo nil, ni modus adsit, agāt.

III. NEMESIS] Nemesis Noctis & Oceani filia, vt tradit Hesiodus in Theogonia, his verbis:

Nemesis.

Τίκτε δὲ καὶ νέμεσιν, πῆμα θνητοῖσι βροτοῖσι,
Νὺξ ὀλοή. Hoc est:

Nocte sata est Nemesis damnum mortalibus ægris.

Euripides illam Iouis filiam facit in Rheso:

Ἀδράστεια μὲν ἁ Διὸς παῖς,
εἴργοι στομάτων φθόνον.

Hæc (vt breuibus multa complectar) dea indignationis fingitur, improborum & vaniloquorum hominum vindex, eorumq; malitiæ, arrogantiæ præsertim atq; superbiæ seuera vltrix: à turpibus deterrens, ad virtutis amorem alliciens. Hanc celebrat Euripides, Macrobius, Plato, & alii multi, nosq; paulò post multa de ea dicemus, & alios citabimus. Angelum Politianum hic præterire non possum, qui eam pulcherrimè describit in Siluia, cui titulus Māto, sic:

Est dea, quæ vacuo sublimis in aere pēdens
It nimbo succincta latus; sed candida palā

Sed

Sed radiata comam, ac stridentibus insonat alis.
Hac spes immodicas premit: hac infesta superbis
Imminet: huic celsas hominum contundere mentes
Successusq; datum, & nimios turbare paratus.
Quam veteres Nemesin genitam de Nocte silenti,
Oceano dixere patri; stant sidera fronti,
Frana manu, pateramq; gerit, semperq; verendum
Ridet, & insanis obstat contraria captis.
Improba vota domans, ac summis ima revoluens
Miscet, & alterna nostros vice temperat actus.
Atq; huc, atq; illuc ventorũ turbine fertur.

Vestigia seruat.] Epigramma Græcorum 1. ἰχναίη eam ob rem dicta, id est. *vestigiaria*, quæ vestigia hominum insequatur. Est & quædam ad prouerbiũ allusio, ἴχνος μετελθεῖν, & ἴχνη διώκειν. id est, *vestigijs insistere*, & *vestigia persequi*: quod Platoni familiare est. *Vestigijs insistere.*

Continet & cubitum, duraque frana] Hæc temperantiæ symbola diligenter annotat Pierius Valer. Hieroglyph. lib. 36. & 48. Cubitum hic ingeniosè accipi non in significatione primaria, pro cubito manus; sed pro vlna, sex palmorum mensura, tum primùm animaduerti, cùm aliud agens incidi in Iulium Pollucem, qui pro eodem accipit πῆχυν καὶ ὠλένην, id est, *cubitum & vlnam*. Non patiar hic de differentijs vlnarum, & cubitorum apud auctores controuersis aliquid commisceri, sed ad rem dico πῆχυν a similitudine cubiti, cũ ad rectos angulos brachium flectitur, accipi pro instrumẽto Architectorum, quòd ex regulis duabus ad angulum rectum coagmentatis, conficitur, γνώμονα Græci nominant, vt Latini normam. Quam esse verissimam carminis Græci (ἡ νέμεσις πῆχυν κατέχει) & huius nostri Emblematis sententiam philologi omnes facilè iudicabunt. Cæterùm qui cubitum duobus constare palmis dicunt, digitos omninò quatuor & viginti commemorant: dicũt enim cubiti spatium id esse, quod ab extremis vnguibus in medium brachij angulũ portensum est, illud quidem sesquipedale. Pictores cubitum quartam corporis humani partem volunt esse. Didici etiam ab Architectis, regium cubitum (id mensuræ nomen) maiorem communi tribus digitis. *Cubitus quid hoc loco.* *Γνώμων.*

Ne malè quid facias, &c.] cui respondet fræni symbolum: vt enim frænum equum ferocientem domat, sic Nemesis tacitis ictibus à verborum licentia, & factorum improbitate rationem coercet. Huc facit Menander:

Αἰσχρὸν δὲ μηδὲν πράττε, μηδὲ μάνθανε.
Nil facito, discitove turpe quod siet.
Idem:
Ἔργων πονηρῶν χεῖρ' ἐλευθέραν ἔχε.
Noli occupare in improbis factis manum.

In cunctis rebus adesse modum] In rebus cunctis modus ostenditur cubito, id est, vlna seu mensura.

IV. PROVIDA profectò fuit admodum veterum in moribus componendis cura, diligentiaque: qui vt ostenderent superbiam Deo præ alijs vitijs inuisam esse, dixerunt eos, qui hac correpti essent, non modò censura diuina, sed etiã indignatione puniri: ideoque proprium ad hanc vltionem numen adhibuere, Nemeseos nomine nuncupatum. Colligere est enim è multis, quatuor potissimùm (ait Ficinus) nempè legem, iudicium, iustitiam, Nemesim. Horum exemplum quisque nostrum in se habet, in mente legem, quid agendũ sit, quid non, communi norma dictitantem, & honestum quidem sequendum, eius verò contrarium fugiendum. Habet in ratione iudicium distinctiori quadam argumentationum discussione discernens, quod in hac vel illa actione positum est honestum esse, vel turpe. In voluntate est iustitia, quæ eligat aut prosequatur, quod ratio per mẽtis leges sequendum, vel fugiendum dictauerit. Est & in imaginatione Nemesis, quę turpibus actionibus, verbisque succenseat, ac legitimè indignetur. Celebre est, & ad hæc nostra præcipuè pertinens Leonis Byzantij scomma, quod in gibbosum effudit, qui oculorum eius imbecillitatem fuerat cauillatus. ἀνθρωπικὸν, ἔφη, πάθος ὀνειδίζεις, ἐπὶ τῶ νώτω φέρων τὴν Νέμεσιν. *Humanam, inquit, affectionem obijcis, cum in tergo feras ipse Nemesin.* Aristot. 2. de arte dicẽdi, νέμεσιν pro animi commotione accipit, & pro virtute, 2. Moralium ad Nicomach. medium illam quidem inter φθόνον καὶ ἐπιχαιρεκακίαν, id est, *invidiam* *In mente lex.* *In ratione iudicium.* *In voluntate iustitia.* *In imaginatione Nemesis.*

diam & peruersam lætitiam: definitur itaque in Rhetoricis, λύπη ἐπὶ τῷ φαινομένῳ ἀναξίως εὐπραγεῖν, *dolor ob eius felicitatem, qui ea sit indignus*; quod ita velim apertiùs explicari. Opponitur misericordiæ Nemesis, id est, indignatio: sunt itaq; quodammodo inter se contrariæ, sed non tamen propter se, at propter res subiectas: bonum enim bono nunquam contrarium est. Misericordia est ægritudo ex alterius miseria, iniuria laborantis; & is quidem affectus nascitur ex opinione mali, non cuiusuis, sed eius tantùm, quod vel dolorem, vel interitum afferat: dolorem quidem, vt si quis vir minimè malus pellatur in exilium, & ab amicis destituatur, aut aduersę fortunæ casu aliquo concutiatur: interitum, vt si quem innocentem torqueri, vexarive videamus. At Nemesis prospera fortuna improborum excitatur. In vtraq; dolor quidam est, Nam misericordia dolemus innocentis afflicti infortunio; Nemesi dolemus felicitate hominis improbi. Qua in re pleriq; falluntur, qui eandem esse Nemesim atq; inuidiam putant, propter aliquam motuum similitudinem. *Differentia inter Nemesin & inuidiam.* Nam inuidia nullum inter bonos & malos discrimen ponit, sed bonis alienis cruciatur, seu illa dignè, seu indignè accidãt: & inter æquales ac similes præcipuè regnat. At Nemesis ægrè fert tantum indignos & improbos opibus & honoribus florere: qua ratione laudabilis animi commotio est, vt virtus existimetur, & in probis tantum viris est. Cum enim æquitas postulet, vt malis malè, bonis eueniat bene, certe vir probus & iustus maximè gaudet, cum iustitia seruatur: vt cũ sceleratos homines, sicarios, grassatores, prædatores, aliosq; id genus de medio tolli videt: sic neq; minùs gaudet quãdo viris bene meritis aliquid optimè succedit. Quæ omnia paulo post exemplis illustrabimus. De *Locus ex Ammiano* Nemesi sic Ammian. Marcell. lib. 14. ad finem: Hæc & huiusmodi innumerabilia vltrix facinorum impiorum, bonorumq; pręmiatrix aliquoties operatur Adrastia, atq; vtinam semper, quam vocabulo duplici etiam Nemesim appellamus. Ius quoddam sublime numinis efficacis, humanarum mentium opinione lunari circulo superpositum, vel (vt definiunt alij) substantialis tutela generali potẽtia partilibus pręsidẽs fatis: quam Theologi veteres fingentes Iustitiæ filiam, ex abdita quadam æternitate tradunt omnia despectare terrena. Hæc vt regina causarum, & arbitra rerũ, hæc disceptatrix, vrnam sortium temperat, accidentium vices alternans, voluntatumque nostrarum exorsa interdum aliò quàm quò contendebant exitu terminãs, multiplices actus permutando conuoluit. Eademq; necessitatis insolubili retinaculo mortalitatis vinciens fastus tumẽtes in cassum, & incrementorum detrimentorũque momenta versans, vt nouit, nunc erectas mentium ceruices opprimit & eneruat, nunc bonos ab imo suscitans ad bene viuendum extollit. Pinnas autem ideò illi fabulosas aptauit, vt adesse velocitate volucri cunctis existimetur: & prætendere gubernaculum dedit, eiq; subdidit rotam, vt vniuersitatem regere per elementa discurrens omnia non ignoretur. Sic ille: qui etiam lib. 22. Quem ab ima sorte adusque iubendum Imperatori penè elatum, ideoque intolerabilem, humanorum spectatrix Adrastia, aurem (quod dicitur) vellens, monensque vt castigatius viueret, reluctantem præcipitem tanquam è rupe quadam egit excelsa. Audiamus etiam *Artemidori locus.* Artemidorum, qui lib. 2. Nemesi, ait, semper bona est viuentibus secundum legem, & moderatis hominibus, & philologis; at verò contra leges delinquentibus, & his qui aliquibus insidias struunt, & magnas res auspicantur. Nam impedimento esse, & obstare his quę inconsultè & præter animi nostri sententiam fiunt, Nemesim vocamus. Quidam produnt, quod Dea hæc bona quidem in peius vertat, mala autem in melius. Plato Dialogo 4. de legib. Nemesin iudicij angelum appellat, dicens: Leuium volatiliumq; verborum grauissima imminet pœna. Nam omnibus præposita est Nemesis: iudicij ãgelus huiusce modi inspector omnium. Cuius sententia proximè accedit ad nostram religionẽ. *Deus omnia videt* Nobis enim ex diuinis oraculis verè persuademus, supremum rerum omnium opificem nihil latere, nihilque omnino impunè relinquere: quippe qui, vt cecinit Orpheus,

πάντ' ἐφορᾷ. καὶ πάντ' ἀκούει, καὶ πάντα βραβεύει.

Idem Tragic. Seneca:

Dominare tumidos, spiritus altos gere;
Sequitur superbos vltor à tergo Deus.

Quisque

Quisque tectum cupit sub velo silentii, quod egit cum morsu aliquo & metu, quem ingerit patrata obscœnitas, & relinquit post se. Latebræ quæruntur & diuerticula, nox & vmbræ, quæ ministrę sint & seruiant flagitio mutæ testes. Lucida Solis facies omnibus suspecta est, & à die formido, ne reuelet ac prodat. Sed oculum diuinum quis fallat? Magnus est & acutus, penetrans noctes & nubes, cuius aciem nec abyssi terminent aut cardines orbis. Præsente tamē illo, nulla nos libidinis species non polluit. Modò clausum sit cubile, & obseratæ fores, ne tertio pateant, in calore suo transeunt incesta concubia, seposito cum vestibus pudore ac metu. Cum in cambio sedet vsurarius, & pauperum sudores lingit fallaci & insidioso calculo; cum multiplicatis lucris panem deuorat esurientis animæ, & ad ossa deglubit iniusto æris auctario; quando totus in ratura nummaria, de vendendo cœlo & anima deliberat, bonus tamen haberi vult & beneficus in congressibus, quia nemo deprehendit ocularis inspector in hebraismo illo fęneratorem apertè malum. Qui factionibus clandestinis conspirant in cædes, & latrocinia meditantur, aut bonis alienis, vt vultur aut coruus cadaueri, inhiant: qui magicis secretis imbuti contesserant animam sacrilego fœdere cum desertoribus angelis, modò recondita sint, & inclusa in adyto pectoris, puros se iudicant scelerū, & procul culpa. Ergo cæcum sibi Deum fingunt isti tales, nec videre quid agant. Erratis, quibus hoc persuasum. Diuinus enim intuitus, quem nec atomus fugit, vel apex rerum in toto hoc ambitu, videt acta & concepta, notāt, & tandem eruit quocunque sermo seposita custodiis animi; frāgit sigillum conscientiæ, & quicquid inscriptum arcani profert, iudicat, damnat. Experiuntur plerīq; completo iam facinore, morsum aliquem ac dolorem intrinsecū, turbantur ac trepidant, & quod factum, expunctum vellent & infectum; obuersatur enim ante oculos & pungit futurorum memoria, seueritas iudicii, & rigor pœnarum, quia vindictam indignantis Dei se incurrisse, secreto licet flagitio, tacita meditatione præsumunt. O aculeum mentis, quàm altè infigeris? ò duram Nemesin, quàm pertinaci insequeris pede? Præeant hæc, aut subeant, dum in apparatu propositum scelus est, & in via, subsistet fracto impetu velut iniecto fræno. Ast nunc promissi fidem soluamus, & adductis aliquot exemplis rigorem Nemesis ostendamus.

Conscientia mille testes.

Prodeat ergo impius ille Nero, qui post multa improba & scelerata facinora tandem suam perpessus est Nemesin. Is enim matre interfecta, iudicium non effugit eorum, qui prehendi nō potuerunt, cui enim senatus coactus fuerat assentiri, huius statuæ populus noctu culeum suspendit; palam etiam voces audiebantur, his cōceptæ verbis: *Nero matrem interfecit*: quas multi ad Neronem deferebant, non tā vt afferrent interitum delatis, quàm vt Neronem apud Neronem accusarent. Tandem post miseram, impiam, & indignam omninò vitam, à senatu iudicatus est, vt nudus per publicum duceretur, furca eius inserta capiti, virgis ad mortem vsq; cæsus, atq; ita præceps de saxo daretur, vt retulit Xiphilinus, & Eutropius. Passus est etiam suam, certè vt atrocissimam, sic iustissimam Nemesim Seianus, magno quidem, sed fallaci honore sub Tiberio lactatus, adeò vt imperatori pro collega haberetur; sed & Liuia Drusi, filij Tiberij ab eodem stuprata, & Druso veneni potione per Eudemum medicum extincto, quòd deniq; Prætorianos militesq; alios multis ac magnis largitionibus sibi deuinxisset, eosque in principem coniurasset, Tiberius hominem non aperta vi, sed paulatim depressum irretiuit, eumque in senatu accusauit. Crimine patefacto, Patres ita censuerunt, vt Seianus capite mulctaretur, eius corpus in Gemonias proijceretur, in liberos etiam animaduerteretur: qua de re multa Dio lib. 58. Corn. Tac. in 5. Val. Max. 9. cap. De improbè dictis & sceleratè factis, alijq; multi. Demades pessimè cessit, qui dum funeribus necessaria venderet, optasse dicebatur vt in hac arte sua grande maiusq; solito lucrum obueniret, itaq; damnatus est, quia id votum nisi ex mala mente, pessimoq; in Rempub. animo proficisci iudicatum est: adeò id lucrum non posse sine multorum morte contingere. Retulit Seneca de benefic. 6. Sic Theodoto pręceptori Ptolomęi Ægyptiorum regis sua lingua fuit exitio: nam cùm Pompeium interfici persuasisset, quia mortuos non mordere dixisset, imò verò sese iactasset Cæsare Iulio fortiorem, in Asia tandem à M. Bruto deprehensus, meritas

Nero Nemesin expertus.

Seianus.

Demades.

Theodotus.

pœnas luit, vt est apud Plutarch. De Nemesi idem Plutarchus disputatione De ijs, qui serò corripiūtur à numine, multa eruditè collegit, vt & Gyraldus Syntagm. 15. Vide etiam Petrum Crinit. de honesta discip. lib. 19. cap. 6. Natal. Comit. Mytholog. lib. 9. cap. 19. Prouerb. *Adrastia Nemesis*.

Tandem tandem iustitia obtinet.

EMBLEMA XXIIX.

ÆACIDAE Hectoreo perfusum sanguine scutum,
Quod Græcorum Ithaco concio iniqua dedit,
Iustior arripuit Neptunus in æquora iactum
Naufragio, vt dominum posset adire suum:
Littoreo Aiacis tumulo namque intulit vnda,
Quæ boat, & tali voce sepulchra ferit:
Vicisti Telamoniade tu dignior armis.
Affectus fas est cedere iustitiæ.

COM-

COMMENTARII.

IN littore maris visitur tumulus, affabri opere extructus, latera ferientibus maris vndis, quibus clypeus innatat, & ad tumulum adnatat. Emblematis epigraphe ex Hesiodo erura est, lib. 1. Georg.

— δίκη δὲ ὑπὲρ ὕβριος ἴσχει
Ἐς τέλος ἐξελθοῦσα. hoc est:

Iustitia verò emergit super iniuriam tãdem prodiens. Quæ verba non commodè interpretatus est Chiliadum autor in Prouerbio, *Malo accepto sapit stultus*, siue quod properanter admodum componebat; siue quod fortè in exemplar incidit corruptũ: Nam legit ὕβριον, pro ὕβριος.

...is Em- ...atis. APPARET id sumptum esse ex duobus Epigrammatibus Græcis lib. 1. titulo εἰς δίκην: primumq; sic habet:

ἀσπὶς ἀχιλλῆος τὴν ἕκτορος αἷμα πιοῦσαν,
λαρτιάδης δαναῶν εἷλε κακοκρισίῃ.
ναυηγοῦ δὲ θάλασσα κατέσπασε, καὶ παρὰ τύμβον
αἴαντος νηκτὴν ὥρμισεν, οὐκ ἰθάκῃ.

Pelida clypeum non æquo cessit Vlysses
Iudicio, plenum sanguinis Hectorei.
Sed mare naufragio detraxit; nãq; natando
Is tumulum Aiacis, non Ithacam petijt.

Clypeum, qui Hectoris sanguinẽ biberat,
Laertiades Græcorum obtinuit iniquo iudicio.
Naufrago [Vlyssi] autem mare detraxit, & ad tumulum
Aiacis natantem deiecit, nõ ad Ithacam.

Quem clypeum Laertiades à iudice Graiũ,
Hectoreo sparsum sæpe cruore, tulit;
Naufragium passo mare ei abstulit, adq; sepulchrum
Aiacis pepulit fluctibus, haud Ithacam.

Sanctius hoc modo vertebat:

Hectoreo clypeum Pelidæ sanguine tinctum
Iudicio Danaum falso habuit Ithacus.
Per mare disiectus, diuulsa puppe sepulchrũ
Concutit Aiacus, littora non Ithaca.

Quod autẽ sequitur, Alciatus ipse expressit, sed musa paulùm fusiore, addiditque postremò ἐπιμύθιον.

καλὰ ποσειδάων δίκασεν πολὺ μᾶλλον ἀθήνης,
ἡ κρίσιν ἑλλήνων συγερὴν ἀπέδειξε θάλασσα.
ἀσπὶς ἐν αἰγιαλοῖσι βοᾷ, καὶ σῆμα τινάσσει,
αὐτόν σ' ἐκκαλέουσα τὸν ἄξιον ἀσπιδιώτην.
ἔγρεο παῖ τελαμῶνος, ἔχεις σάκος αἰακίδαο.

Minos sic vertit:

Rectè Neptunus iudicium tulit, meliùs quàm Minerua;
Et iudicium Græcorum odiosum [iniquum] ostendit mare.
Scutum in littoribus clamat, & monumentum agitat,
Ipsum te vocans, [ò Aiax] dignum scuto bellatorem:
Exurge ò fili Telamonis, habes scutum Æacidæ.

Æquior est index Neptunus Pallade longè,
Et mare iudiciũ Græcorum ostẽdit iniquũ.
Nam monumentum agitat scutum, & te in littore clamat,
Vnum te appellans dignum, Aiax ò bone, scuto:
Eia agedum Telamoniade, scutum excipe Achillis.

Versio Sanctij sic habet:

Iudicio pulchro Neptunus Pallada vicit,
Arguit & Graium iniustus suffragia Pontus.
Nam clypeus reboat Pelagi delatus ad vndas:
Busta quatit, dominum potiorem voce salutans:
Eia age iam Telamon, clypeum iam cernis Achillis.

Historiam de armis Achillis multi aliter intelligunt, aut narrant, quàm oportet, nos ex Q. Calabri, qui Paralipomena scripsit ad Homericam Iliada, lib. 4. & 5. carptim eandem adducemus. Achille itaq; à Paride occiso, adijt Græcorum exercitum Thetis, Achillis mater, propositisq; præmiis eos inuitauit, vt certaminibus filii sui funus celebrarent. Porrò certaminibus confectis Thetis Achillis arma in medium protulit, illi offerenda, qui in asserendo Achillis cadauere maiorem in Troia nauasset operam. Aiax Telamonius, & Vlysses sibi inuicem arma petunt. Constituuntur indices aliquot ex captiuis Troianis, idq; cõsilio Nestoris, ne spe frustratus vel Aiax, vel Vlysses Græcis exitium strueret. Quare Aiax in rabiem & furorẽ actus in oues Græcorum sæuit, existimans se Vlyssi, cæterisq; proceribus necem admoliri. Sed *Historia de armis Achillis.*

postea saniori menti restitutus, pudore affectus ob ea, quæ patrauerat, sibi mortem consciuit. Troiani itaq; iudices Aiacem armis spoliarunt, non Græci, quamuis Ouidius aliter videatur sentire, lib. 13. Metamorph. & Sophocles in Mastigophoro, cum inquit: Νῦν δ᾽ αὖτα Ἀτρεῖδαι φωτὶ παντουργῷ φρένας ἔπραξαν. id est: *Nunc verò arma ipsa Atridæ homini versutissimo tribuerunt.* Illud tamen potest accipi velut ab irato homine dictum, qui temerè in principes Græcorum debacchatur, quasi ipsi sponte dederint, nō iudices. Hoc autem de iudicibus Troianis præter Calabrum asserit etiam Homerus lib. 11. Odyss. in fine, vbi sic loquitur Vlysses:

Aliter sentit Ouidius.

Οἴη δ᾽ Αἴαντος ψυχὴ τελαμωνιάδαο,
Νόσφιν ἀφεστήκει κεχολωμένη εἵνεκα νίκης
Τήν μιν ἐγὼ νίκησα δικαζόμενος παρὰ νηυσὶ,
Τεύχεσιν ἀμφ᾽ Ἀχιλῆος. ἔθηκε δὲ πότνια μήτηρ.
Παῖδες δὲ Τρώων δίκασαν καὶ παλλὰς ἀθήνη. id est:

Sola autem Aiacis anima Telamoniadæ
Seorsum stabat irata propter victoriam,
Qua ipsum ego vici litigans apud naues,
De armis Achillis: posuit autem veneranda mater.
Filij autem Troianorum iudicauerunt & Pallas Minerua.

Pindarus etiam in Nemeis Ode 8. idem videtur sentire, dū inquit: Κρυφίαισι γὰρ ἐν ψάφοις Ὀδυσσῆ Δαναοὶ θεράπευσαν. id est: *Occultis enim iudicijs Vlyssem Danai prætulerunt.* Communior nihilominus obtinuit opinio, quod Achille fraudulenter à Paride interfecto, Aiax Telamonis filius, post eum fortissimus Græcorum extiterit, tum quia multa præclarè gessit, tum etiā quia sibi sanguine iunctus, & frater patruelis fuit, & eius corpus liberasset; ideoq; arma Achillis & scutum sibi dari à Græcis petiit. Sed Vlysses sua astutia & eloquentia iudicibus Græcis persuasit, vt sibi potius arma, tamquam magis emerito darētur; quod & factum fuit. Aiax verò impatiens repulsæ, præ iracundia, illataq; iniuria sibimet ense proprio mortem intulit: quod elegantissimè describit Ouidius lib. 13. Metamorph. Sed quia hoc loco ꝓpter hyperbaton confusa nonnihil syntaxis, ea sic est ordinanda: *Neptunus iustior arripuit scutum Æacidæ (perfusum sanguine Hectoreo, quod concio iniqua Græcorum dedit Ithaco) iactū in æquora naufragio, &c.*

Itē opinio cōmunis.

Syntaxis.

III. ÆACIDÆ] Achillis, ab Æaco auo, Telamonis & Pelei patre.

Hectoreo perfusum sanguine scutum] Id dicit, propterea quòd Achilles Hectorem maximum Troianorum ducem interfecit. Cretens. lib. 3. de bello Troiano, & Dares Phryg. de excidio Troiæ.

Ithaco] Vlyssi, ab Ithaca patria.

Concio iniqua dedit] Quod scutum Vlyssi adiudicauit iniquus Græcorū consessus. Refertur vel ad suffragia & fauores, vel ad ipsos iudices, Agamemnonem & Menelaum, qui concionem aduocarant, ad ferendum iudicium de armis Achillis: Fuit ergo vel iniquus consessus & iudiciū procerum; vel iniqua concio ipsius Vlyssis, quam repete ex Ouidii Metamorph. 13. Tria enim significare *Concio*, notat ex Verrio Flacco Gellius lib. 18. c. 7. Locum, suggestumq; vnde verba fierent. Item cœtum populi. Et orationem ipsam, quæ diceretur ad populum.

Concio.

Iustior Neptunus.] Aqua marina fuit æquior Aiaci, quę scutum & arma illi abrepta reddiderit. Tacitè videtur alludere ad id quod postea dicet, plus inesse piscibus marinis humanitatis & fidei, quàm hominibus. Seneca Declamat. 1. Controuersiarum 7. O maria iustiora iudiciis, ò mitiores procellæ patre? Sic Ouid. 1. Tristium, eleg. 4. vbi poeta suos labores cum Vlyssis laboribus comparat:

Mare iustius hominibus.

Cumq; minor Ioue sit tumidis qui regnat in vndis:
Illum Neptuni, me Iouis ira premit.

Idem 3. eiusdem operis elegia vndecima:

Neptuniq; minor quàm Iouis ira fuit.

Apud eundem, Dido Æneæ:

Iustior est animo ventus, & vnda tuo.

In quibus ego comparationibus video Hyperbolen: & quidem mari nihil est implacabilius. In Epigrammate Græco fit comparatio inter Neptunum & Palladem, sic:

Καλὰ ποσειδάων δίκασεν πολὺ μᾶλλον Ἀθήνης. hoc est:

Multò meliùs iudicauit Neptunus quàm Pallas.

Igitur expone, Neptunus iustior fuit Pallade & cæteris, hoc est, mare melius iudicauit quam sapientia. Porrò Neptunus dicitur à nando, paulùm primis litteris immutatis, authore Cicerone lib. 2. de Natura

Neptunus vnde dictus.

tura Deorum.

Arripuit] Verbum celeritatis ad hominum eleuãdam fidem, eamq; cum Neptuni, id est, maris ęquitate conferendam. Imò verò quodvis genus belluæ interdum mitius est hominibus, quam ipsi homines in suos.

In aquora iactum] Proiectum in mare vi tempestatis, quæ Vlyssem naufragum fecit.

Dominum suum.] Aiacem, qui dominium quidem iure, post Achillem mortuum, animo retinuerat: possessionem verò minimè, quam Vlysses eloquentiæ viribus obtinuerat.

Littoreo Aiacis tumulo] De Aiacis tumulo in littore sito alibi dicetur. Aiax autem, vt tradit Sophocles in Mastigophoro, dictus est à particula, αἲ, αἲ, id est, *Heu, heu*. Verba Aiacis hæc sunt apud Sophoclem: αἲ, αἲ, τίς ἄν ποτ' ᾤεθ' ὧδ' ἐπώνυμον ξυνοίσειν ὄνομα τοῖς ἐμοῖς κακοῖς hoc est: *Heu, heu, quis vnquam putaret sic meum nomen meis malis allaturum cognomentum*. Pindarus autem longè aliam huius nominis affert rationem, conficta non illepida fabella; cuius sensus carptim collectus ex Ode 5. Isthm. talis est: Telamonem Hercules belli socium adiunxit, quod in Laomedontem Troiæ regem parauerat. Capta Troia, occisoq; Laomedonte, Telamon pro concione Herculem celebrauit. Hercules verò cum sacra Ioui faceret, sic pro Telamone Ioui supplicauit: Iupiter pater, iam sæpe meas audiuisti preces; nunc te oro, pater, vt huic viro fortem prolem ex propria vxore tribuas, amicumque meum fortunatum reddas. Hæc vbi dixit, auium reginam aquilam magnam Iupiter è cœlo demisit. Hæc tamquam vates aliquis oraculum promens dixit: Erit tibi filius, vt petis, Telamon, quem Aiacem vocabis ex viso alite, viribus præstantem, belliq; sudoribus cunctis populis admirandum. Vocat autem Pindarus hoc in loco αἰετὸν, aquilã; vnde αἴας dicitur.

Aiax vnde sic dictus.

Qua boat] Immurmurat, & quasi mugitum bouis edit, metaphora à bobus sumpta; nam Boo, as, mugire significat, à verbo Græco βοάω, quod est clamare: vnde reboo, & boatus.

Boo.

Voce] καταχρηστικῶς, pro sonitu.

Vicisti &c] προσωποποιΐα maris ad Aiacem: sic se habẽt fata quædam iudiciorum, vt non obtineant nisi post eorũ mortem, quorum fuit ius.

Telamoniade] Aiax Telamonis fili. Pater Aiacis Telamon dictus est à loro, vnde scutum propendet: nam τελαμὼν cingulum latum, vnde pendet ensis aut scutum significat.

Telamon vnde dictus.

Affectus fas est, &c.] ἐξήγησις & ἐπιμύθιον, ad quod illustrandum succurrit Æliani exemplum nobile ex lib. 13. var. hist. de Macareo quodam sacerdote Mitylenensi, sed quia liber est in omnium manibus, non adscribam. *Affectus*, inquam, *fas est cedere iustitia*. hoc est, τὰ πάθη τῇ δικαιοσύνῃ. vt hic iustitię nomen accipiatur etiam pro veritate, quæ perpetuam se iustitiæ comitem præstare debet. Alluditur autem, nisi fallor, ad oratorios affectus, qui sæpe veritatem rerum opprimunt, aut peruertunt, adeo nihil tam horridum, aut etiam tetrum, quod nõ splendescat oratione, & tanquam excolatur, vt olim dixit artis huius mirus artifex. Sed tamen ad iurisperitorum placitum reuocãda sunt omnia hominum iudicia, imò & consilia, Veritati opinionem præpollere; & plus valere quod agitur, quàm quod simulate concipitur. Quod & Tullius 1. Offic. non minus generaliter videtur dixisse: Efficiẽdum est, vt appetitus rationi obediãt, eamq; neque præcurrant.

Orationis vis.

IV. DE occisi Achillis armis inter Aiacem & Vlyssem coorta est nobilis illa, Poetisq; decantata controuersia: quę sanè Aiaci cedere coactus esset astutus & vafer Vlysses, nisi sua eloquentia tanquam fascino aliquo iudices Græcos in suam sententiam pertraxisset. His tamen armis iniuria & dolo partis, non diu potitus est malæ fidei possessor. Retulit enim Pausanias, ea Vlyssi naufragio ablata ad Aiacis tumulum ad natale; sic enim in Atticis ille: Dicunt Salaminis accolæ, florem in ea regione primùm post mortem Aiacis esse visum; candidus, & purpureus nonnihil, lilio minor, & caule, & folijs. Litteræ in eo sunt, quales hyacinthis. Historiam iudicij, quod de armis institutum fuit, audiui ab Æolensibus, qui instauratum postea Ilium incoluerunt, quique arma post Vlyssis naufragium ad Aiacis tumulum eiecta dixerunt: Ossa genuum, quæ medici molas vocant, disco adolescentis pentathli fuisse paria ostenderunt. Id autem Deo volente factum

Locus Pausania.

 collegit

colligit hic Emblematographus, vt alludat [illegible] & afflictorum [illegible] licet a veritate [illegible] tamen eluctatur: & quãquam premitur, non opprimitur tamen. Cicero pro Cluentio: Multorum improbitate depressa veritas emergit, & innocentiæ defensio interclusa respirat. Et pro Cælio, exclamat, magnam esse vim veritatis, quæ contra hominum ingenia, calliditatem, solertiamq; cõtraque fictas omnium insidias facilè se per seipsam defendat. Idem in Sextiana defensione: Alia quædam ciuem egregium iniqui iudicij procella peruertit, cæteri aut repentina vi perculsi, ac tempestate popu lari, per populum tamen ipsum recreati sunt atq; reuocati, aut omninò inuulnerati inuiolatique vixerunt. At verò qui senatus consilium, qui auctoritatem bonorum, qui instituta maiorum neglexerunt, & imperitæ aut concitatæ multitudini iucundi esse voluerunt, omnes ferè Reipublicæ pœnas aut præsenti morte, aut turpi exilio pependerunt. Permultis sanè exemplis cõfirmari potest plerosq; iudicum iniquitate, aut etiam populari rumore, vel alio modo [illegible], deq; honoris gradu decessisse, qui tandem vita functi, certissimis coniecturis insõtes, & ab omni obiecto crimine immunes deprehensi, concitatam de se opinionem non modò non absterserunt, sed immortali gloria tandem donati sunt. Oportunè ergo à Liuio dictum est: *Veritatem laborare sæpe, extingui nunquam.* Etenim quæ falsa sunt, vel nullo certè labore [illegible] temporis aliquo tractu: vera autem & iusta violentis hominum iniurijs [illegible] cedant, sed tandem emergunt. Rectè Menander:

Ἐν παντὶ δεῖ καιρῷ τὸ δίκαιον ἐπικρατεῖν,
εἷς τοι δίκαιος μυρίων οὐκ ἐνδίκων
κρατεῖ, τὸ θεῖον τὴν δίκην τε συλλαβών.
Tẽpore omni quod iustũ est, vincere par est:
Vnus vir iustus infinitis non iustis
Præstat, Deo & iustitia adiuuantibus.

Sententiam verò Alciatini carminis cum hoc Menandri monosticho comparo:

ἄγει δὲ πρὸς φῶς τὴν ἀλήθειαν χρόνος.
Tempus in lucem tandem veritatẽ trahit.

Quamuis preclarorum hominum monumenta situ squaleant, eorum tamen virtus nullis vnquam sæculis obscurari omninò potest. Huc fortè non incommodè illud Pindari, ex Ode 8. Olymp. καταχρύπτει δ' οὐ κόνις συγγόνων κεδνὰν χάριν. id est: *Nec puluereis situs occultit cognatorum inclytam gratiam.* Quò etiam spectant Senecæ conditus sermo ex epistola 79. vbi de virtute, quæ suos honores summeque præmium nõ obtinet, nisi apud posteros, disputat: Quamdiu, inquit, videbatur furere Democritus? vix recepit Socratem fama. Quamdiu Catonem ciuitas ignorauit? respuit, nec intellexit, nisi cùm perdidit. Rutilij innocentia ac virtus lateret, nisi accepisset iniuriam. Dum violatur, effulsit. Nunquid non sorti suæ gratias egit, & exilium suum complexus est? de his loquor, quos illustrauit fortuna, dum vexat. Quam multorum profectus in notitiam euasere post ipsos? quàm multos fama non excepit, sed eruit? nulla virtus latet, & latuisse non ipsius est damnum; veniet qui conditam & seculi sui malignitate compressam dies publicet: paucis natus est qui populum ætatis suæ cogitat, multa annorum millia, multa populorum superuenient. Ad illa respice, etiamsi omnibus tecum viuẽtibus, silentium liuor indixerit, venient qui sine offensa, sine gratia iudicent. Et hæc quidem Senecæ verba de veritate iniuria vel ignarum hominum quodam occlusa tempore, sed tandem tamen suum decus obtinente. De iustitia verò numinis certissima initio lib. 1. in Rufinum Claudianus, quo loco, prouidentiam diuinam fatetur ex eo quod tandem Rufinus sceleris pœnas dignissimas tulilet. Cic. pro Sextio: Hunc ego reditum repudiarem? qui ita florens fuit, vt verear ne quis me studio gloriæ putet idcirco exisse, vt ita redirem. Vide Comment. Manutij fol. 139. b.

Abstulit hunc tandè Rufini pœna tumultũ,
Absoluitq; deos iam non ad culmina rerum
Iniustos creuisse queror: tolluntur in altum,
Vt lapsu grauiore ruant.

Erigite igitur vos, qui iniquorum violentia oppressi in squalore iacetis; nam etsi eueniat veritatem supprimi, iniustum iusto præferri, tamen Deus veracissimus & æquissimus omnia temporis progressu, vel etiam post mortem vindicabit, redintegrabit, & restituet: &, (quod adagio dici solet) inspiciet, etsi serò, pellem Iupiter. Ideoq; etiam Deum laneos habere pedes veteres Ethnici crediderunt, vt qui certus vindex & vltor, licet admodum tardus, nobisque iam non sperantibus, iniustitiæ & iniuratum existat.

Veritas certat, vincitur, non opprimitur.

Viri excellentes nullo in honore quamdiu vixerint, habiti.

Tempus omnia aperit.

Etiam ferocissimos domari.

EMBLEMA XXIX.

ROMANVM postquàm eloquium, Cicerone perempto,
Perdiderat patriæ pestis acerba suæ,
Inscendit currus victor, iunxitq; leones,
Compulit & durum colla subire iugum:
Magnanimos cessisse suis Antonius armis,
Ambage hac cupiens significare duces.

COMMENTARII.

1 TRIVMPHATOR cultu regio sedeat in curru triumphali, quem leones subiugati & lupati trahant. Formam autem curr[u]s triumphalis, lubens vellem ab aliquo accuratè mihi describi; certè quę hic posita est, nō placet, ob varias rationes. Vt verò hac in parte pictura iuuetur, nonnulla ex probatis autoribus de triumpho, quatenus huic rei inseruiunt, afferam. Senatu itaq; triumphatori obuiam procedēte vsq; ad portam Capenam, postea in Capitolium se conferebant. Currum præcedebant tubicines, & buccinatores, spolia, statuæ, tabulæ, simulacra vrbium expugnatarum, arma, donatiua, ministri sacrificiorum. Pone sequebātur reges & duces cum liberis & vxoribus, itemq; alij hostes capti, manibus post terga ligatis. Quod elē- *Ritus triūphi.*

galiter expressit Ouidius, 4. Trist.

Ergo omnis populus poterit spectare triumphos,
Cumq; ducum titulis oppida capta leget?
Vinclaq; captiua reges ceruice tenentes,
Ante coronatos ire videbit equos?
Hic qui Sidonio fulget sublimis in ostro,
Dux fuerat belli, proximus ille duci.
Hic lacus, hi montes, hæc tot castella, tot amnes,
Plena feræ cædis, plena cruoris erant. &c.

Currus forma. Sed proprius ad rem. Tandem ipse triumphator quatuor candidis vehebatur equis, ipse aureo insidens curru, qui non bellicarum, neq; ludicratum quadrigarum, sed turris rotundæ instar constructus erat, auro gemmisq; mirificè cęlatus, vt Plutarch. in Æmilio, Appian. in Libyca & Mithridatica, Zonaras de triumpho Camilli tradiderunt. Habes currus formam. videamus triumphantis habitum. Habitus triumphātis. Hic purpuream gerebat vestem, auro intertextam, interius verò tunicam palmatam, dextra manu ramum è lauro, sinistra sceptrum eburneū tenebat, & in regia sella eburnea residebat. Vides quam non respondeat hęc pictura. Addo, quod eodē curru aliquando vehebātur triumphātis vxor & liberi; imò & carnifex, teste Plinio lib. 28. cap. 4. & Isidoro lib. 18. c. 2. qui ait: Quod vero à carnifice triumphantes contingebantur, id erat indicio, vt ad tātum fastigium euecti, mediocritatis humanæ commonerentur. Sed his talibus in nostro hoc curru vbi locus? Totum triumphi apparatum qui discere cupit, adeat præter citatos Dionys. Halicarnaß. lib. 2. & 5. Valer. Max. lib. 2. c. 8. Iosephum de bello Iud. lib. 7. ex neotericis Guidonem Panciroll ū de rebus memorabilibus, Anton. Valtrinum de re militari Rom. lib. 7. & ante omnia Robertum Valturium de re militari lib. 12. & alios.

II. Vnde error in scriptio. EPIGRAPHEN huius Emblematis, *Etiam ferocissimos domari*, videtur mutuatus Alciatus è primo Annal. Cornel. Taciti, vbi facta Augusti præclara paucis complectitur, deque mutatione reip. Romanæ agit: Posito Triumuiri nomine, Cōsulem se ferens: vbi militem donis, populum annona, cunctos otii dulcedine pellexit: insurgere paulatim, munia senatus, magistratum, legum in se trahere, nullo aduersante, cum ferocissimi, per acies, aut proscriptione cecidissent. Testis huius historiæ potest videri Plinius, qui sic lib. 8. cap. 16. Primus Romæ leones ad currum iunxit M. Antonius, & quidem ciuili bello cùm dimicatum esset in Pharsalicis campis, non sine quodam ostento temporum, generosos spiritus iugum subire illo prodigio significante. Nam quod ita vectus est cum. Mima Cytheride supra monstra etiā illarum calamitatum fuit. Emblema tractum ex Plinio & Cicerone 1. Antoniana. De Ciceronis vita, factis, & causis interitus, quibus M. Antonius eum ad necem postulauit, (quarum potissima hęc fuit, quod Cicero, cum sibi, è re sua, maximè opus esset, seruire tempori non potuerit) plenissimè agit Plutarchus. Nam huius operis breuitas tanti viri pręclara facinora non potis est comprehendere, iustum enim volumen desiderant. Illa tantum referemus, quæ lucis nonnihil huic emblemati possunt afferre. Cæsarem in Senatu confossum accipimus à ciuitatis Romanæ principibus, qui tyrannidem perferre non poterant; qui tamen cum aleam periculosissimi & funestissimi consilii subiissent, lōgè aliter cecidit quàm putassent; tyrannum enim de medio sustulerunt, at ipsam tyrannidem tollere non potuerunt. Statim enim perturbatis rebus, & omnium consternatis animis eandem potentiam nescio quo fato M. Antonius occupauit, quanquam moribus & vitæ instituto dissimilis, aliisq; partibus Cæsare inferior: cui apertè omni contentione M. Antonius tyrannus. animi restitit M. Tullius, & plerique alii nobiles Romani. Eam quidem quam non modò antè præsentiebat, sed planè experiębatur insaniam M. Antonij rabiem, non dissimulauit ipse Cicero 2. Philipp. cùm ait: Doletis tres exercitus populi Romani interfectos? interfecit Antonius: auctoritas huius ordinis afflicta est? afflixit Antonius: desideratis clarissimos ciues? eos quoque eripuit vobis Antonius: omnia deniq; quę postea vidimus (quid autem mali non vidimus?) si rectè ratiocināabimur, vni accepta referemus Antonio. Et deinde subiecit: Versatus in bello est, saturauit se sanguine dissimilimorum sui ciuium. Itęmq; 3. Philip. ait, eum in hospitis tectis Brundusii fortissimos viros, ciues optimos, iugulari iussisse, quorum ante pedes eius morientium sanguine eos vxoris respersum fuisse constabat. Certè Plinius lib. 14. cap. 22. Antonium sanguine ciuium ebrium, & eum sitientem nominauit. Actionibus igitur

tur Philippicis à Cicerone in senatu habitis sic excanduit Antonius, vt inde omnẽ, quod aiunt, lapidem mouerit, quo Cicero de medio tolleretur. Itaq; composita inter tres Romanorum duces pace, Lepidum, Antonium, & Cæsarem Augustum, trium viratus inuaditur; fit ciuium proscriptio: vbi Antonius ea conditione auunculum suum proscribi passus est ab Augusto, vt Cicero sibi ab eodem proscribendus traderetur. Quare Cicero cum tota domo proscriptus Asturam primò nauigauit, mox Circeios, in terram postea descendit, nondũ omni spe de Octauio abiectã; Asturam pedibus rediit. Hinc filiis suadentibus Formias transuersis itineribus processit: quo cum appuiisset, corui infausto volatu ab infausto appulsu arcere voluisse visi sunt. Hinc lectica delatus est in proximam villam suam, neq; ibi diutius commorari est ausus, coruis iterum omnia garritu infestãtibus; reuersus itaq; in Formianum, vt nauim cõscenderet, cum in altum prouectus esset, ventisque aduersis agitatus, & vitæ & fugæ eum cœpit tædium. Referebatur igitur lectica ad nauem, cum Popilius Lænas (quem aliquando Cicero in Senatu capitali iudicio defẽderat patronus) cum globo militum Antonii obuiam occurrit. Sensit Cicero eos ad cædem missos, continuò lecticam deponi iussit, hicq; sine gemitu barbam sibi læua manu (qui mos illi fuisse dicitur) demulcens venientes excepit, atq; ex lectica prominens caput immota ceruice amputandum Popilio præbuit. Interfectus est ergo annos natus quatuor & sexaginta; caput ab Antonio inter duas manus in rostris positum fuit, quo loco orationes in Antonium Cicero habuerat. Nec cohibere lacrymas potuit tota ciuitas, cum rescissum Ciceronis caput in illis suis rostris spectaret: nec aliter ad illud videndum, quàm antè ad audiendum concurrebatur. Valer. Max. lib 5. c. 3. multa, Seneca 7. Controuers. 2. & Suasoriar. 6. capite, Appian. lib. 4. belli ciuil. Seuerus Cornelius, fatum hoc planè funestum ita deflet:

Ciceronis fuga.

Ciceronis cædes.

Abstulit vna dies æui decus, ictaq; luctu
Conticuit Latia tristis facundia lingua,
Vnica sollicitis quondam tutela salusq;
Egregium semper patriæ caput: ille Senatus
Vindex, ille fori, legum, ritusq; togæq;
Publica vox sæuis æternũ obmutuit armis;
Informes vultus, sparsamq; cruore nefando
Canitiẽ, sacrasq; manus, operum q; ministras
Tantorum, pedibus ciuis proiecta superbis
Proculcauit ouans: nec lubrica fata, deosq;
Respexit, nullo luet hæc Antonius æuo, &c.

Quemadmodum autem in abscissum Ciceronis caput ignominiose sæuierint M. Antonius, & vxor eius, recitat Crinitus de honesta disc. lib. 1. c. 8. Quamquam ad Emblematis explicationem (subiungit Claudius Minos) videamur adduxisse, quæ studioso cuiq; satisfaciant: tamen adijciemus, quod non parum fortasse cõducat ad materiam seu fontem carminis huius explanandum. Si enim locus est coniecturæ nostræ dandus (in quo tamen nihil cuiquam velim præiudicatum) videtur id Alciatus duxisse potius ex Antonianæ 2. M. Tullij loco, sed (vt plerisq; doctis videtur) corrupto, qui sic habet: Vehebatur in essedo Tribunus, &c. sequebatur cum rheda cum lenonibus, comites nequissimi. Nonnulli hic legunt, *leonibus*, quod non probatur criticis, & ijs, qui maiorem probabilitatem sectantur, quiq; censoriam virgulam in scriptis auctorum meliorum subinde adferunt. Quo ex loco suum videtur Emblema confinxisse Alciatus, &, *leonibus*, legisse pro lenonibus: ad hæc non rectè temporum rationem habuisse. Si quos moueat Plinianus locus, quem attuli, nihil certè moror, cùm nihil præfractè hac in parte ausim affirmare.

Fons Emblematis alter.

III. *Syntaxis.* *ROMANVM postquam*] Est & in hoc hyperbaton, & implicatus verborum contextus, quem sic digerimus: *Postquam* M. Antonius, *pestis acerba patriæ suæ, perdiderat eloquium Romanum Cicerone perempto, inscendit currus victor &c.*

Romanum eloquium] κατὰ τὴν ἐξοχὴν Romanæ princeps eloquentiæ vocatur Cicero, vt etiam disertus artifex Reipub. administrandæ à D. Augustino. Plinius senior eum sic lib. 7. c. 30. salutat: Salue, inquit, primus in toga triumphum, linguæq; lauream merite: &c. Lucanus maximum autorem Romani eloquij appellat. Eximiam laudem Ciceronis vide apud Plinium loco citato, & lib. 31. c. 2. Item Cœlium Rhodig. lib. 25. cap. 3.

Eloquentiæ pares Cicero

Perdiderat] id est, perdidisset; de medio sustulisset. Martialis pulchro epigrammate comparat scelus Photini, qui Pompeium occidit, cum scelere Antonij, lib. 3.

Epigr.

Epigr. 24.

Per scelus admisit Pharijs Antonius armis,
Abscidit vnitus ensis vterq; suos.
Illud laurigeros ageres cum læta triumphos:
Hoc tibi Roma caput cũ loquereris erat.
Antonij tamen est peior, quã causa Photini,
Hic facinus domino præstitit, ille sibi.

Alciatus notatus. Fallitur tamen Alciatus in temporis supputatione, quod paulò antè innuit Minos; nam ante mortem Ciceronis Antonius iunxerat leones, vt ex Plutar. hoc, & ex Plin. verbis citatis patet. Et ex Cicerone ad Atticum lib. 10. cum inquit: Tu Antonij leones pertimescas caue. Et in 2. Philip: Sequebatur rheda cum leonibus, sic enim legendum, non lenonibus, vti videtur legisse Alciatus.

Pestis patriæ. *Patriæ pestis acerba suæ*] Allegorica nefarij hominis, Reique pub. perniciosi hostis descriptio, quam sæpè orationibus vsurpat, vt Catilinarijs, Post reditum, pro Sextio idem orator: vt cùm Clodium aliquando tetram & immanem belluam, sæpe furiam, sæpius pestem appellat. Sed & Gabinium atq; Pisonem, duas imperii Romani pestes memini nominatos eadem oratione Sextiana. Sic in Politic. Plutarchus Reipubl. hostes Aristiona, Nabim, Catilinam, pestes, morbum & vomicam patriæ appellat, id est, νόσημα καὶ ἀπόστημα πόλεως. sic Virg. l. Æn. 3. Harpyias pestem & iram Deorum: & 12.

—— Turni se pestis ad ora
Fertq́; refertq́; sonans.

Non mihi tempero, quin & hæc adiiciam, in eorum maximè gratiam, quos in politioribus literis instituimus: quicquid lethale, noxium & damnosum est, id pestis nomine solere appellari. verbum enim, pestis, παρὰ τὸ πεσεῖν: vnde ducta vox antiquum, pessum. *Pestis etymon & syns.* Pernicies etiam à pernecando dicta Sallustius: Et si certa pestis adesset, mansuetum potius, &c. Catullus seipsum alloquens ita de amore suo:

Me miserum aspicite: & si vitã puriter egi,
Eripite hanc pestem, perniciemq́; mihi.

Idem ad Rufum:

Eripuisti, heu heu, nostræ crudele venenum
Vitæ, heu heu, nostræ pestis amicitia.

M. Tullius 1. in Catilin. Hoc autem vno interfecto, intelligo hãc Reip. pestem paulisper reprimi. & ibidem: Atque delebitur non modò hæc tam adulta Reipubl. pestis, verùm etiam stirps ac semen malorum. Idem 2. in Anton. vt Helena Troianis, sic iste Reipubl. causa belli, causa pestis atq; exitii fuit. Et Philip. 7. Tetram & pestiferam belluam ne inclusam & constrictam dimittatis, cauete. Apuleius 5. Asini aurei, de sororibus Psychæ: Sed iam, ait, pestes illæ, teterrimæque furiæ anhelantes vipereum virus nauigabant. Idem lib. 7. Verùm fortuna meis cruciatibus insatiabilis aliam denuò mihi pestem instruxit. Eodem schemate dixit idem Apuleius 9. Asini, de muliere quadam: Sed omnia prorsus vt in quandam cœnosam latrinã in eius animum confluxerant flagitia. Et Arnobius lib. 5. contra gentes, de Ioue loquens; Vt esset, ait, criminum sedes, maledictorum materia, locus quidam expositus, in quem spurcitiæ se omnes scenarum colluuionibus deriuarent. &c.

Iunxitq; leones] Præter ea, quæ de iunctis leonibus adducta sunt, legimus apud Plutarchum, hãc pompam non fuisse tum primùm ab Antonio vsurpatam: constat enim iam olim Annoni Duci Carthaginẽsium malè cessisse, quod leone pro iumento vsus fuerit ad ferendas sarcinas, pulsumque in exilium eo nomine, quia id tyranni dem portendere videretur. Quod obiter mihi reuocat in memoriam hieroglyphicum EMOLLITÆ FEROCIÆ, *Bacchi currus tractus à tigribus.* vbi Bacchus curru trahitur à tigridum pari: cuius animalis effigies indomitam & efferatam sæuitiam arguit. Sed ad rem. In Anthiochi numo videre est leonẽ ferè humi procumbentem, & superuolantem noctuam: quo significatur, vires cedere sapiẽtiæ. Leo enim roboris habet hieroglyphicum: noctua verò Mineruæ. Referrem & leones subiici magnæ Deæ vehiculo fuisse solitos, eosque Solis trahere currum, sed hæc non sunt huius classis. Certè in Faustinæ vetere numo Cybele turrita sellæ *Leones magnæ Deæ currum vehẽtes.* Leoninæ insidet, quæ orbem in tota manum & genu teneat, cum inscriptione, MATRI MAGNÆ. Reperio apud Herodianum in vita Seueri, Iulianum Elephantos quos habebat ad pompam institutos, conatum assuefacere, vt sessorem paterentur: quod & ab aliis tentatum non rarò accepimus. Sed de Antonii leonibus iam satis, si tamen admonuero id ostentum à Cicerone ipsomet præuisum, Epistolis ad Attic. Tu Antonii leones pertimescas, caue: nihil est illo homine iucundius, &c: quẽ

locum

locum supra quoq; tetigimus.

Iugū qd. *Iugum.*] Nolim prætermissum quod notat Pierius 48 Hieroglyph. iugo seruitutem significari, & fatigationem, vnde vulgarium illud: *Subdere colla iugo*, pro eo, quod dicimus, in seruitutem trahere, à bubus sumpta metaphora. *Sub iugū mittere.* *Sub iugum mittere*, castrense verbum est, de quo Liuius lib. 3. Tribus, inquit, hastis iugum fit, humi defixis duabus, superq; eas transuersa vna deligata: sub hoc iugum Dictator Æquos misit. Mittebantur autem sub iugum hostes discincti, exceptis omnibus armis telisq; vt scribit Festus. Hinc etiam verbum *Subiugare*. *Pœna furum.* Nostro tempore sub iugum, quod Græcum Π æmulatur, mittuntur ii, qui picatis manibus rem inuenerunt antequam amitteretur; non tamen discincti conducuntur sed à carnifice, & eius paranymphis lictoribus strictim cincti: qui dum vno saltu hoc iugum transire coguntur & conantur, fatali nexu irretiti hærent, & è fenestra canabina prospicientes miserandum exhibent spectaculum, cùm famæ & vitæ dispendio, & corporis suspendio.

Magnanimos cessisse.] Huic fere simile accipi illud ex Nonio:

Nullum est ingenium tantum, neque cor tam ferum,
Quod non labascatur lingua, mitescat malo.

Ambage hac.] Signis & mutis demonstrationibus eiusmodi. Leones enim iunxit, vt significaret se fortissimos quosque sub iugum misisse. *Leo quid.* Leo in Hieroglyph. fortitudinem, robur, & alia multa signat: qua de re Pier. Valerianus lib. 1. *Ambages.* Ambages autem primaria significatione pro verborum circuitu, & sententiarum aliorsum tortarum ductu accipi solet: at hic, quantum conijcio, schema, vel pompam, aut fastum insolentem arguit, quo tacitè quid sibi vellet, innueret Antonius. Scio quidem apud auctores frequenter sumi μεταφορικῶς pro verborum circuitu, qualis in criminibus excusandis aut velandis adhiberi nonnunquam solet, Liuius 2. Per ambages tegens ingenij sui effigiem. & 9. Vix pueris dignas ambages, senes & consulares fallendæ fidei exquirere. & id quidem translatè, propriè verò ambages sunt flexus & mæandri, id est, sinuum. Claudianus [illegible]. Æquoris ambages dixit, sic sæpe apud Cornelium Tacitum Annalib.

IV. *Nihil tā durum quod frāgi nō possit.*

1. PRO[illegible]NITVR immanitas facinoris huiusce Antoniani, vel potius insolentiæ plusquā nefariæ insani huius hominis iugatos leones ad currum iungentis. Et hoc quidem certè sat nobis intelligi datur, nullam esse tantam vim, aut firmum animi propositum, nullius tam præfractam vocē & sententiam, quæ non coerceri aut edomari queat. Quoties enim vel libertas, vel virtus oppressi, & quasi sopita est tyrannorum violentia? Vltrò sese mihi offerunt exempla longè multa de iis, qui indigna & immeritá extincti nece à multis iam anteactis annis, desiderium sui nobis reliquerunt, vt eorum non possimus vel sine lacrymis, vel iusto dolore meminisse. Vice versa nemo vsq; adeo ferox, immanis, potens, seu etiam astutus est, quin ab alio, etsi se inferiore tandem domari, vinci, & superari possit.

2. Notatur prætereà hoc schemate insolentia & superbia, quæ semper & à natura victoriæ inest, vt exclamat Cicero in oratione pro M. Marcello, quem vide. Seneca in Troade: *Arrogantia victoriæ comes.*

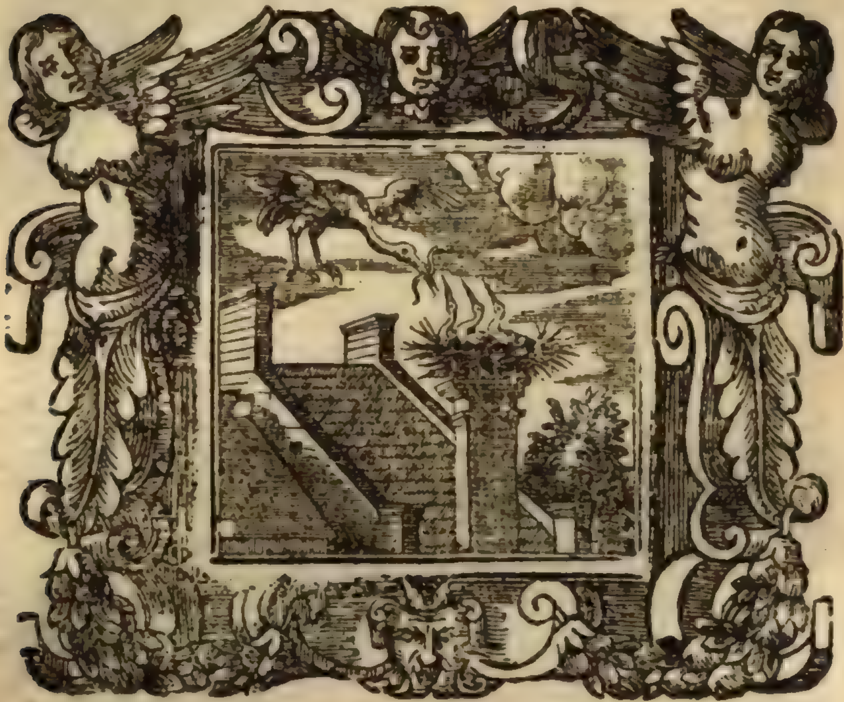
Victor feroces impetus primos habet.

Recitat Plutarchus in Laconicis, Archidamum Agesilai filium, post conflictum apud Chæroneam habitum, cùm à Philippo rege Macedonum victore literas accepisset acerbius scriptas, hunc in modum rescripsisse: Si metiaris vmbram tuam, haudquaquam reperies illam factam maiorem, quā erat ante victoriam. Grauiter admonens, non esse prudentis ob fortunæ successum intumescere, quum ipse sit nihilo maior, Æquum autem est, vt homo se suis, & propriis bonis metiatur potius quam externis, quæ fortuna cum libet, dat, cùm visum est, eripit.

Gratiam referendam.

EMBLEMA XXX.

ÆRIO insignis pietate ciconia nido,
Inuestes pullos, pignora grata fouet.
Taliaq; expectat sibi munera mutua reddi,
Auxilio hoc quoties mater egebit anus.
Nec pia spem soboles fallit, sed fessa parentum
Corpora fert humeris, præstat & ore cibos.

COMMENTARII.

1. IN summitate tecti, turricula eminente depictus est nidus ciconiarum, vbi cubantes ciconię ab altera sui generis aduolãte, cibumq; rostro ferente nutriuntur.

Ex Oro Apolline Niliaco libro posteriore de Hieroglyphicis tractum emblema: vel ex D. Basilio Magno homilia 8. εἰς ἑξαήμερον, cum inquit: Iam verò pietas & obsequium ciconiarum erga suos senio confectos parentes, satis profectò liberos nostros beneuolos parentibus atque obseruantissimos efficere potest, modò mentem adhibere velint. Nemo enim prorsus est, qui naturæ sensu prudentiaq; sic destituatur, vt non mediocri pudore eum existimet dignum, quisquis quod ad virtutem atti-

attinet, fuit se ab alitibus istis, nulla rectæ rationis vi præditis, deprehẽdi inferiorem. Illæ genitorem per senium defluxu pennarum degrauescentem suismet pennis circumdatum fouent, & abundè victum, lauteq; subministrantes subsidium etiam ei, quoad fieri potest, in ipso volatu præstant, sensim vtrinq; suis eum subleuantes alis. Idq; adeo vulgatum est, adeoq; notum, vt quidam harum ipsarum alitum nomine vicariam gratiæ dictionem appellent ἀντιπελάργωσιν. Hactenus Basilius. Orus autem Apollo sic: Parentis amatorem significare volentes Ægyptij, ciconiam pingunt. Hæc enim à parentibus enutrita non separatur ab illis, verùm ad vltimam vsq; senectam permanens, parentibus victum sufficit. Idem in libro priore de cucupha in hunc modum scribit: Gratitudinem scribentes cucupham auem pingunt. Sola enim hæc cæterorum animalium parentibus iam senio cõfectis gratiam refert: In quo enim loco ab eis nutrita est, nidum illis conficit, ac pennas vellit, cibumq; sufficit, quousq; renatis pennis per seipsos iam parentes cibum parare possint. Vnde diuina sceptra cucupha insigniunt. Hæc ille. Cucupha auis quæ fuerit, siquis scire desiderat, à Pignorio inuitatur ad Mẽsam Isiacam, ad quam ille commentarium scripsit. Non est vtiq; cicuma, quæ videtur esse nycticorax, vt apud Antonium Liberalem. Extat in Chiliadibus elegantissimum prouerbium, ἀντιπελαργεῖν, vbi pulchra leguntur ex Homero, Euripide, Aristophane, Plinio, cæterisq. Addam nihilominus quod Aristoteles de ciconia scriptum reliquit lib. 9. de nat. animal. Ciconias, inquit, genitorum senectutem inuicem educare vulgatum est. Sed sunt, qui meropes quoque idem facere confirment, vicemq; reddi, vt parentes non modò senescentes, verum etiam statim, cùm iam datur facultas, alantur opera liberorum, nec patrem, aut matrem exire, sed in cubili manentes pasci labore eorum, quos ipsi genuerunt, enutrierunt, educarunt. Sic ille. De hoc argumento nonnulla etiam ex Platone 1. Alcibiad. petas licet. Plin. 10. cap. 23. & Val. Max. lib. 5. cap. 4. Atheneo, Homero Iliad. 4. Isidoro lib. de nat. anium, item 12. etymologiar. cap. 7. Aristophane in auibus, Æliano lib. 15. c. 4. & alijs.

Cucupha gratitudinis symbolum.

Cucupha auis.

III. *AERIO nido*] alto, ex subiecto adiunctum μετωνυμικῶς, vt apud Virgil. 1. ecloga:

Nec gemere aeria cessabit turtur ab vlmo;

& 3. Palumbes eadẽ ratione dicũtur aeriæ.

Aerius.

Insignis pietate] Petronius Arbiter:

Ciconia etiam grata, peregrina hospita,
Pietati cultrix, gracilipes, crotalistria,
Auis exul hyemis, titulus tepidi temporis.

Hinc in nummis Adriani sculpta est ciconia cum inscriptione, PIETAS AVGVSTA. Reges enim antiquitus summo in sceptro Ciconię gestabant effigiem, in imo Hippopotami, ait Suidas: vt admonerẽtur, pietatem plurimi esse faciendam, sęuitiam & crudelitatem cohibendam atq; comprimendam. Crinit. lib. 4. cap. 13. Non patitur autem ciconia nos vltra progredi, priusquam Ioannis Mallaræ, ciuis Hispalensis, Sanctio amicissimi, carmen apponamus, in quo ciconiæ pietas extollitur. Id est huiusmodi:

Nummus Adriani.

Qui legis Ænea pietatem in fata parentis,
Cũq; humeris olim dulce referret onus:
Laudas antiquos fratres, exarserit igne
Cũ grauis Ætna, suos qui eripuere patres.
Miraris quando Iunonis templa sacerdos
Ascendit, gnatis vecta duobus anus:
Non animum extollis cùm parua ciconia nidis,
A quibus alta fuit, conuehit ore dapes?
Nonne tua ardens exurit flãma medullas,
Antipelargias cum pia facta vides?
Quæ ratione carent, sunt nostro exempla labori,
Vt discat grates reddere, parq; pari.

Epigramma de pietate ciconiarum.

Elogium hoc, *insignis pietate*, Æneæ suo Poeta princeps initio 1. Æneid. tribuit, quod repetitur ab hoc nostro in Emblemate, cuius inscriptio, *Pietas in filiorum parentes*. Verbum, pietatis (quod obiter) inde dictum, quod quæ in ea simul, quasi penitus, & in penetralibus recondantur. Tullius vsurpat id vocabulum sæpe, sed maximè ad Lentulum, per quem fuerat ab exilio reuocatus. Sic enim 1. epistol. initio: Ego omni officio, ac potius pietate satisfacio omnibus, &c. Idem epistol. 9. lib. 1. eiusdem: Periucundæ mihi tuæ litteræ, quibus intellexi te perspicere meam in te pietatem: quid enim dicam beneuolentiam, cum illud ipsum grauissimum, & sanctissimũ nomen pietatis leuius mihi videatur?

Pietas vnde dicta.

Ciconia] Fuit ciconia (vt ad fabulas nos conuertamus) antea pulcherrima puella Tro-

Fabula de ciconia.

Troiana, nomine Antigone, Laomedontis filia, quæ cùm se iactaret formæ pulchritudine Iunonem superare, à Iunone in ciconiam conuersa fuit. De qua Ouidius 6. Metamorph

Pinxit & Antigonen ausam contendere quondam
Cum magni cõsorte Iouis: quam regia Iuno
In volucrem vertit, nec profuit Ilion illi,
Laomedonte pater, sumptis quin candida pennis,
Ipsa sibi plaudat crepitante ciconia rostro.

Virgilius explicatus. Huc allusisse crederem Virgilium in illis verbis, *spretaq; iniuria formæ.* neque exponendum ibi, *que,* pro id est, vt aliqui putãt, qui omnia simul coniungunt, videlicet iudicium Paridis, spretæ iniuria formæ. Sed hoc curiosus lector diiudicet. De ciconia Noscopulus περὶ ζῴων. πελαργὸς ζῷον, ἀφ' οὗ ἀντιπελάργωσις, ἐπὶ τῶν ἐπισταμένων χάριν, ἐφ' ὧν εὖ ἔπαθον, καὶ ἀντιδιδόντων, διὰ τὴν τῶν πελαργῶν πρὸς τοὺς ἑαυτῶν πατέρας ὅτε γηράσκουσι, καὶ διακονίαν καὶ ἀντίδοσιν τῆς γεννήσεως αὐτῶν καὶ ἀνατροφῆς.

Inuestis. *Inuestes.*] Impuberes, & quibus propter teneram ætatem nulla pars corporis pilat, ait Nonius. de hoc verbo multa doctè Fornerius Selection. 1. cap. 19.

Pullos pignora.] Appositio. Liberi inter virum & vxorem tanquam vinculi & charitatis mutuæ habentur pignora. Ouid. 3. Fastorum:

Inque sinu natos pignora chara tenent.

Liberi pignora. Sic Nouella Valentiniani de libertis: Itaq; libertus, qui ciuis Romani priuilegium fuerit consequutus, siue vnicum pignus, siue plures cuiuslibet sexus habeat filios, cùm mori cœperit, soboli suæ omnes proprias si maluerit facultates supremo securus dimittat arbitrio. Claudia. 1. De raptu Proserpinæ, vbi Pluto queritur se priuari spe sobolis:

Ast ego deserta mœrens inglorius aula
Implacidas nullo solabor pignore curas?

Et paulò post de Cerere:

Cõmedat Siculis furtim sua pignora terris,

Idem 3. eiusd. operis:

--- reuocat tandem custodia chari
Pignoris. ---

Taliaq; expectat &c.] Sibi vicem repensum iri sperat, cum fuerit affecta ætate, & alieno opus habuerit subsidio.

Nec pia spem &c.] nec pulli educati patiuntur parentum spem esse inanem, sed ijs subueniunt cibando, gestando & fouendo, hinc præclara verba γηροβοσκεῖν, γηροτροφεῖν, γηροκομεῖν.

OMNIBVS ijs, qui humanitatis iura colunt, ab ipsa omnium magistra natura persuasum debet esse quantum parentibus debeant, nisi tamen omnem humanitatem sibi detrahi patiantur. Siquidem non homines modò arcano aliquo sensu pietatis in parentes, sed & animantium quædam, à quibus abest ratio, admonentur. Ciconiæ enim, vt est apud Solin. cap. 43. Polyhist. quantum temporis impenderint fœtibus educandis, tantum & ipsæ à pullis suis inuicem aluntur. Itaq; hæ & pietatis, & grati animi symbola gerũt, vt videre est apud Pierium lib. 17. Hieroglyph. Pudeat nos hac in re inferiores, aut etiam deteriores auibus esse. Atqui par est eo lubentiùs & alacriùs naturæ nos reddere quod accepimus, nimirum vitam eorum conseruare tu tarique, qui nobis auctores vitæ fuerunt: & quo nobilior est nostra conditio, eo affectus debet esse paratior ad humanæ vitæ officia obeunda, & pietatem omnem exercendam. Nobis enim ætate iam affectis, & imbecillioribus factis, itidem liberi facient, eamq; rependent pietatem, quam primùm in parentes exhibuerimus. Nec verò est quòd pluribus has naturę leges cõmonstremus, quandoquidem omnes norint, post tria illa, quæ ad diuinum cultum spectant præcepta, primum rerum humanarum decretum esse, vt parentes ipsos in honore habeamus: cui & spem certumque præmium vitæ longioris adiecit supremus ille legis auctor Deus, ad excitandam hominum tarditatem. Hesiodus huc alludẽs, 1. ἔργων, seculũ impium describit ab effectis hominum sceleratorũ, qui probro con tumeliaq; afficient parentes, eosque senio affectos non sustentabunt. *Iupiter,* inquit, *perdet hoc genus hominum,* Ζεὺς ὀλέσει καὶ τοῦτο γένος ἀνθρώπων οἳ γηράσκοντας ἀτιμήσουσι τοκῆας,

μέμψονται δ' ἄρα τοὺς χαλεποῖς βάζοντ' ἔπεσσι
σχέτλιοι, οὐδὲ θεῶν ὄπιν εἰδότες, οὐδέ μὲν οἵγε
γηράντεσσι τοκεῦσιν ἀπὸ θρεπτήρια δοῖεν χειροδίκαι.

Et hodie quoq; multi sunt, qui non ingratitudine solùm, quod est maximum omnium *Parẽtum violatores*

IV. *Parentibus quantum debeamus.*

nium vitiorum, vt inquit Fabius, nomen illud sacrum violare non verentur; sed etiã pugnis & verberibus in progenitores suos sçuire non erubesçunt; quibus tamen iusto Dei iudicio & lege talionis, proprij liberi rependunt vices. Hinc quidam, cùm à filio raptaretur, cum ad ianuam perductus foret, ait: παύεσθαι ἐκέλευε, καὶ γὰρ αὐτὸς ἑλκύσαι τὸν πατέρα μέχρις ἐν ταῦτα. id est: *Desine fili, nam & ego patrem hactenus*. Alius se excusans, cur patrem verberasset: Et ipse, inquit, patrem suum verberauit, & ille rursus suum. quin & filium ostendens: Et hic, ait, vbi in virũ euaserit, me quoq; flagris cędet: hoc enim gentile nobis est. Quis autem fęret, si filium patri causam necis præstitisse audiat? Portentum atq; monstrum est certissimum, esse aliquem humana specie & figura, qui tantùm immanitate bestias vicerit, vt propter quos hanc suauissimam lucem aspexerit eos indignissimè luce priuarit. Sed vbi est illa naturę vis (ait Cassiodor. variar. epist. 14. lib. 2.) quæ amplexu copulæ destinatur ad posteros? ferarũ çatuli sequuntur parentes, à cespite suo virgulta non discrepant, propago vitis propriæ seruit origini; & discrepat homo à suo fusus initio? Quid dicamus illa beneficia, quæ vel extraneam personam possunt obligare? Nutriuntur à paruulis: ipsis laboratur: ipsis diuitię cõquiruntur: & cùm sibi vnusquisque credat abundare quod possidet, cùm à patribus adhuc quęritur, pro altera potius ætate peccatur. Proh dolor! non merebimus eorum affectum, pro quibus subire non recusamus exitium? Maria ipsa læuis tempestatibus excitata genitoris cura non refugit, vt peregrinis mercibus acquirat, quod propriæ soboli relinquat. Aues ipsæ, quarum vita semper in escis est, naturam suam extranea sorde non maculant. Ciconia, redeuntis anni iugiter nunciatrix, ejiciens tristitiam hyemis, lętitiam verni temporis introducens, magnum tradit exemplum pietatis. Nam cùm parentes eorum pennas senio coquente laxauerint, nec ad proprios cibos quærendos idonei potuerint inueniri, plumis suis genitorum membra frigida resouentes, escis corpora lassa reficiunt, & donec in pristinum vigorem alis grandæua redierit, pia vicissitudine iuuenes reddunt, quod à parentibus paruuli acceperunt. Ideoque non immeritò vita longa seruantur, qui pietatis officia non relinquunt. Hactenus Cassiod. Hanc naturæ legem, quòd plerumq; à sceleratis quibusdam naturæ monstris violaretur, iura ciuilia confirmarunt, vt lib. 5. Si quis à liberis, ff. de liberis agnoscendis: & de alendis liberis ac parentib. C. vbi responsum hoc legitur Antonini Pij: PARENTVM NECESSITATIBVS LIBEROS SVCCVRRERE IVSTVM EST. ea tamen alimenta præstari debẽt pro modo facultatum: & si non pręstentur, captis pignoribus & distractis cogetur quis satis dare sententiæ. Solon vnus è septem sapientibus, siquis parentes non enutrisset, eum cẽseri ignobilem statuit & obscurum. Nam vt Cicero quadam oratione scriptũ reliquit, quum pietas sit virtutum fundamentum, patrem filius vt Deum vereri debet & colere, neq; enim multò secus parens liberis est. Quid autem potissimùm ratione beneficij deuinctus filius, & planè auctoratus parentibus debeat, Aristoteles ita finit lib. 9. Moral. Videtur quoq; parentibus alimenta maximè suggerenda, veluti hoc debeamus, quumq; vt simus ipsi argumentum præstiterint; honestius quoque ea re illis mutuas operas reddere, quã nobis ipsis allaborare: honor item impendendus eis quemadmodum Deo,

Locus praeclarus Cassiodori.

Pietas virtutum fundamentum.

Absti-

Abſtinentia.
EMBLEMA XXXI.

MARMOREAE in tumulis vna ſtat parte columnæ
Vrceus, ex alia cernere malluuium eſt.
Ius hæc forma monet dictum ſine ſordibus eſſe,
Defunctum puras atque habuiſſe manus.

COMMENTARII.

I. ASTAT tumulus operoſa ſtructura erectus, in cuius priore facie vtrinq; inſculpta apparet columna, quarum dextra malluuium ſeu pollubrum, ſiniſtra vero vrceum ſuſtinet. Accuratè & planè ad mentem auctoris hanc reſtituit picturam Pignorius, fit enim columnarum mentio in epigrammate, quarum nihil apparet in reliquis editionibus. Epigraphen autem non eſſe ſatis plenam, & argumento carminis accommodatam cenſent Minos & Sanctius; hic mutat, *Abſtinentia iudicum*. Ille verò rectiùs, *Abſtinentia à muneribus capiundis*.

LEGE Iulia repetundarum cauetur, vt vrbani magiſtratus ab omni ſorde ſe abſtineant, neve plus doni munerisve accipiant &c. Vide Alciat. lib. 3. diſpunct. cap. 9. Sic locutus eſt Horatius 1. Serm. Satyra 4. II. *Vnde petitum Emblema.*

Magnus vterque timor latronibus: at bene ſiquis
Et viuat puris manibus, contēnat vtrumq;

Verùm quantum ad ſymbola propoſita ſpectat, malluuium & vrceus integritatem iudicis, & à muneribus capiundis abſtinentiam

Manus abluere quid olim ſtinentiam repræſentant. Manuum ſiquidem abluendarum geſtus olim fuit innocentiæ quędam aperta demonſtratio. Cùm enim quis ſe inſontem & immunem à crimine aliquo vellet indicare, ſed nec vllum in eo admittẽdo aſsenſum præbuiſse, præſentibus quibuſdam manus abluebat, vt ex ea manuum munditie puritatem animi declararet. Huc quidem ſpectat illud regij Pſaltis; *Lauabo inter innocentes manus meas*: idemque eſt intellectum à peruerſo noſtri Redemptoris iudice Pilato, cùm accepta aqua manus abluit, innocentiam profeſsus, crimenque in Iudæos reijciens. Quod annotauit Pierius Hieroglyph. 35.

Ariſteæ locus de ritu Iudæorũ in abluendis manibus. Commodè ſeſe obtulit locus ex lib. Ariſteę ſcriptoris Græci, qui eſt de lege diuina, huic emblemati non parũ accõmodus. Ille ſic: ἐπηρώτησαν δὲ, καὶ τούτου τίνος χάριν ἀπονιζόμενοι τὰς χεῖρας, τὸ τηνικαῦτα εὔχονται. διεσάφουν δὲ, ὅτι μαρτύριον ἐστὶ τοῦ μηδὲν εἰργάσθαι κακόν. πᾶσα γὰρ ἐνέργεια διὰ τῶν χειρῶν γίνεται, καλῶς καὶ ὁσίως μεταφέροντες ἐπὶ τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἀλήθειαν πάντα. id eſt, *Interrogarunt* (Iudæos intelligit) *cuius rei cauſa manus abluerent vota facturi: ſignificarunt illi id fieri in teſtimonium & argumentum nullius ſceleris perpetrati: Nam quòd per manus omnes conatus ſoleant expediri, ita pulchrè & ſanctè ad iuſtitiam omnia referebant*. Apud Ægyptios per

Ignis & aqua in thuribulo & phiala ignem & aquam, vt quæ continerẽtur thuribulo & phiala, maculas, labeſve deterſas elutaſque optimè didicimus ſignificari. Apud quaſdam gentes ſuffitio erat in vſu, qua qui proſequebantur funus, quia polluti haberentur, aqua ſparſi ſolebant ignem ſupergredi, vt qui ſibi perſuaderent, purgationem ita fieri. In aqua puritatem hanc intellexit Catullus, cùm ait:

Aut quilibet qui puriter lauit dentes.

Nonnulla ſunt apud Caſſiodorum præclara monita, quæ ad id maximè faciant, ex eo petat, qui volet, lib. 9. epiſt. 19. & lib. 11. epiſt. 8.

Vrceus. *VRCEVS*] Aqualis, vas terreum aut æneum ad aquam excipiendam aut hauriendam. Horatius in Arte:

------ Amphora cœpit

Inſtitui, currente rota cur vrceus exit?

Malluuium. *Malluuium*] Pollubrum, vas, lebes, ſeu ſinus ad manus abluendas, quaſi manulauium. Bayfius in libello de vaſculis ſic ait: Nonnulli peluim à peluendo dictam volunt, alij à pedum lotione: inde pelluuiũ, vas in quo pedes lauantur; malluuium verò, in quo manus.

Hac forma] hæc deſignatio ſymbolorũ.

Ius dictum.] Iudex, vt vult Varro, iuncto verbo dicitur, qui ius dicit. Ius dicere ipſorum eſt magiſtratuum. Cicero pro Flacco: Qui anno antè ius dixerat. Idem ad Atticum: Quippè ius Laodiceę me dicere cùm Romæ Plotius dicat. & 10. Antoniana: Qui cùm Prætor vrbanus eſſet, vrbe caruit, ius non dixit. Illud tamen paulò distinctius eſt explicandum, ne mihi diem *Ius dicere.* dicant iuris ſtudioſi. Didicimus itaque ex Vlpiano, l. Ius dicentis, ff. de iuriſdic. omn. iudic. Ius dicentis, hoc eſt, Prætoris, officium eſſe latiſſimum. At non modò Prætorem intelligimus iuris dicentis nomine, ſed & præfectum vrbi, vt ff. de off. præf. vrb. l. 1. &, De in ius voc. l. 2. præſidem prouinciæ, l cùm hi. §. ſed nec mandare, ff. de tranſact. & ædilem curulem, qui certis de cauſis ius dicebat, l. 1. de ædilit. edict. fuit tamen magis vſitatum, vt ius dicentis verbo, Prætor appellaretur, velut iuri dicundo præ alijs conſtitutus, l. 2. §. populo, ff. de orig. iur. At de vrbis Prætore id modò intelligimus: alij enim qui creati ſunt Repub. augeſcente, ius non dicebant, ſed tantùm de capitalibus quæſtionibus cognoſcebant, quæ ipſis obuenerãt ſorte, vnde Quęſitores appellati. Ne longior ſim, ita ſtatuo, alium fuiſſe à Prætore iudicem, & à ius dicente: quod planum eſt ex M. Tullio, 2. in Verr. & pro Rabirio Poſt. Itaq; diſtinguimus officium Prætoris, & ius dicentis: vt ſtipulationem etiam pretoriam à iudiciali: tametſi aliquando iudicis & prætoris nomina confundantur. Etenim temporibus Imperatorum (quo antiqua penè omnia obſoleuerunt vnà cum linguæ Romanæ puritate) iudicũ nomine quicunq; magiſtratus ẽt maiores appellari cœperũt.

Sine ſordibus] fuiſse ἀδώροτον κριτὴν, iudicem incorruptum, & à muneribus capiendis alienum, qualis ab Horatio deſcribitur 4. Carm. 9.

Vindex auara fraudis, & abſtinens

Ducentis ad ſe cuncta pecuniæ &c.

Sordes autẽ pro auaritia & nimia parſimonia poni notum eſt. Horatius 1. Ser. Sat. 3. *Sordes.*

Si neq; auaritiã, neq; ſordes, ac mala luſtra

Obijciet verè quiſquam mihi.

M Hinc

Hinc sordidi, tenaces, auari, & qui ex rebus vilissimis quæstum captant. Italis *Spilorci, Tacconi, Lesinanti*. Germ. *Spaerling, Kiß senpf enning, die ein laus vmb den balg schinden*.

Defunctum] qui iam officio suo viuendi functus est, & finem imposuit.

Pura manus.

Puras habuisse manus] καθαρὰς χεῖρας, vt dicuntur in Nouella. 8. Hi puris manibus viuere dicuntur, qui pure atque integre vitam transigunt; qui neq; dolo, neq; astu alij negotium facessunt; qui deniq; sunt (vt hic Alciatus intelligit) ἀδωροδόκητοι, .i. à munerib. accipiēdis alieni.

IV. REPRÆSENTANTVR iudicis æquissimi & incorrupti notæ, quibus post mortem vel maximè celebretur. Siquidem vrceolus vel aqualis vna tumuli parte, mal luuium in altera depictum, arguit sepulti hominis in administranda iustitia æquitatem & innocentiam. Quæ virtutes vt iudicem quemque maximè commendant, sic ab eo si abscedant, non iudex, sed impius & inhumanus carnifex habendus est. Reclamant enim aduersus iniquos iudices, & diuinæ & humanæ constitutiones, quòd in Republ. bene liberaliterque instituta nihil debeat incorruptius obseruari quàm iudicium, quod lingua sæpius quàm nummis peruerti solet. Quamobrem non iniuria Cicero dicebat, se non intelligere, cur qui sententiam pecunia corrumpit, pœna dignus sit: qui autem oratione, laudem ferat. At præcipuè iudicis est nec muneribus, nec affectibus priuatis ab æquitate dimoueri: debet enim ipse perpetuò meminisse Deum habere se iudicem, cuius oculū nihil effugere aut præterire possit. Et ne quid hic nota dignum transiliam, verba Iustiniani, quæ integra reperiuntur in primo Codicis, titulo de mandatis principium, huc adscribam, digna quidem illa, quæ literis aureis passim consignentur: δεῖ τοίνυν σε καθαρῶς παραλαμβάνοντα τὴν ἀρχὴν, καὶ δόσεως ἁπάσης χωρὶς, πρὸ τῶν ἄλλων ἁπάντων καθαρὰς φυλάττειν θεῷ τε καὶ ἡμῖν καὶ τῷ νόμῳ τὰς χεῖρας, καὶ μηδενὸς ἅπτεσθαι κέρδους, μήτε μείζονος, μήτε ἐλάττονος, ἀλλ' ἀρκεῖσθαι μόνοις τοῖς παρὰ τοῦ δημοσίου σοι χορηγουμένοις, καὶ διά τε σαυτοῦ διά τε τῶν περὶ σε καθαρὸν αὐτοῖς πανταχόθεν φυλάττειν τὸ δίκαιον. *Oportet igitur te purè suscipientem hoc administrationis munus, procul ab omni largitione, præ alijs omnibus, mundas seruare Deo, nobisque, & legi, manus, nullum lucrum contingere, neq; maius, neq; minus, neq; capticsum quiddam contra subiectos facere negotiando, sed contentum esse solis à fisco tibi ministratis, & tam per te quàm per eos, qui circa te sunt, purum eis vndiq; seruare ius.* Suetonius in Tito ait, Pontificatum maximum ideò se professus accipere, vt pura, seruaret manus, fidem præstitit. Puritas hæc manuum reuocat mihi in mentem ridiculum cuiusdam factum, qui cum de iudicis iniquitate & inclementia apud vicinum conquereretur, vicinus monuit vt manus iudicis perungeret (largitionibus rem aggrediendam intelligens) idq; exemplo curruum persuadēs, qui nisi axes habeant probè perunctos, non nisi stridore & strepitu promouētur. *Vier schmiers, der fahrt*. Moniti memor, ille die constituta ad tribunal comparet, accepta secum axungiæ copia, qua, dum aduersarius rem agit, ille iudicis manus & vestē non perfunctoriè perungit, vel hac ratione iudicem sibi lenem & clemētem facturus. Sic sanè fit, vt plerunq; causa cadas, aut differaris, nisi iudicum vngas manus, non quidem axungia, sed linimento ex chrysiti & argyriti præparato, siquidem facile

Caussa perduntur, quæ paupertate gerūtur.

Inueniūtur & hodie Stratocles & Dromoclides, quorum sermo omnis, cum de Reipub. negotio aliquo capessendo, deq; tribunalibus colloquerentur, erat, vt se inuicem ad auream messem inuitarēt. Notum quoque est iniquitas iudicis illius qui cum ab vna parte saccum glandibus refertum, ab altera vero porcū dono accepisset, vnicuique victoriam pollicitus erat: cum verò ille, qui glandes attulerat, causa cecidisset, cum iudice expostulauit; sed responsum tulit, porcum saccum euertisse, & glandes deuorasse. Largitiones huiusmodi Germani non inconcinnè vocant *Heelkiechei*, quasi dicas *placentas infernales*, ad Stygium focum à dæmonibus excoctas, vnde & originem traxisse probabile est; nam in Romana historia prorsus latet, quis omnium princeps largitione grassari adortus sit, teste Cœlio Rhodig. lib. 23. cap. 14. Hi qui tales placētas deuorant, tandem & ipsi à Tartareo barathro deuorantur. O meliora Deus.

καθαραὶ χεῖρες.

Cuiusdā simplicitas.

Iudex corruptus.

Bonis

Bonis à diuitibus nihil timendum.

EMBLEMA XXXII.

IVNCTVS contiguo Marius mihi pariete, nec non
Subbardus, nostri nomina noti fori,
AEdificant bene nummati, sataguntque vel vltrò
Obstruere heu nostris vndique luminibus.
Me miserum: geminæ quem tanquam Phinea raptant
Harpyiæ, vt proprijs sedibus eijciant;
Integritas nostra, atque animus quæsitor honesti,
His nisi sint Zetes, his nisi sint Calais.

COMMENTARII.

1. DVO iuuenes capite, tergore, & pedibus alati, armis prosequuntur auolantes Harpyias, monstra capite virgineo, alata, vncis pedibus, extremitate in anguē desinente. Harpyiarum à Zete & Calai in fugam actarū imaginē ex antiquis monumentis studiosè nobis restituit. Pignorius; sic enim extabāt in antiqua gemma excisa, eius generis, quod gēmarij vocant Cameo.

II. *Occasio Emblematis.* SIGNIFICAT sibi rem esse cum quibusdam rabulis forensibus, malis vicinis, suas ædes ita altè extruentibus, vt officerent luminibus suarum ædium: atque à quibus sic importunè fatigaretur, vt olim

Phineus ab Harpyijs, vt parũ abesset, quin proprijs ædibus expelleretur, nisi succurrisset animi probitas & integritas. Phinei autem fabula sic se habet: Phineum Arcadiæ regem vxorem duxisse Cleopatram, Boreæ & Orithyiæ filiam tradunt, cumq; alteram nomine Idæam, Dardani filiam, liberis nouercam superinduxisset, eius nefario suasu filios ex Cleopatra susceptos excæcauit. Qua de causa irati Dij, ei quoq; oculos sustulerunt, & immiserunt Harpyias, quæ cibos & mensam eius diriperẽt, & turpissimè fœdarent. Hic Iasonem cum Argonautis vellus aureum petentem suscepit hospitio. Cuius beneficij memores Argonautæ Zetum & Calain, Boreæ & Orithyiæ filios, alatos iuuenes ad pellendas Harpyias miserunt. Illæ ex Arcadia armatos iuuenes fugientes ad insulas Plotas peruenerunt. Et cum vltra tendere vellent, ab Iride admoniti, vt à Iouis canibus abstinerent, conuerterunt suos volatus. Hæc conuersio, id est, Strophe, nomen insulis dedit. Hæc ferè Seruius 3. Æneid. Sed ferè semper ille in Cosmographia fallitur, id quod diligens lector poterit intelligere multis in locis. Phineus igitur non Arcadiæ, sed Odrysię rex fuit, vt ex 4. Val. Flacci constat, vbi eius narratur Historia multis versibus. Odrysia porrò in Thracia est, teste Plinio & extenditur vsque ad Bosphorum Thracium, vbi tunc erat Phineus, quando Argo, naue Colchos petebant; ibideq; Harpyiæ fuerunt fugatæ, non ab Arcadia, vt Seruius narrat. Cætera ex Virgilio 3. Æneid. Ouidio 6. & 7. Metamorph. petes. Vide etiam Val. Flaccum 4. Argonaut.

Fabula de Phineo

Seruius notatus.

III. *IVNCTVS contiguo &c.*] Vicini mei Marius & Subbardus, qui iunctum habent parietem meis ædibus. Dicitur autem contiguum illud, cuius extremitas vel superficies aliud tangit.

Cõtiguũ.

Pariete] Proceleusmaticus pes, constans quattuor syllabis breuibus, hic vice dactyli positus, quales versus passim occurrunt apud Virgilium, vt

Ædificant, sectaq; intexũt abiete costas. Et, *Harẽt parietibus scalæ, postesq; sub ipsos.* Et. *Mœnia, quiq; imos pulsabant ariete muros.* Verùm commodè, nec insolenter accipi verba ea ita possunt, vt *pariete, abiete, ariete,* sint trisyllaba, nempe vt in *pariete,* r littera applicetur vocali præcedenti, & i, proxima fiat consonans, ie, monosyllaba; & sic de cæteris.

Nomina nota] Bene noti in nostro foro, vel vt locupletes, vel vt pragmatici & factiosi homines. *Sie seind beKandt als wie der boes pfenning.*

Bene nummati] Horatius 1. Epistol. *At bene nũmatum decorat suadela, Venusq;* Cicero 2. in Rullum: Non minus bene nummatus, quàm egregiè capillatus. Ammian. Marcellin. lib. 14. Si ad aliquem bene nummatum, tumentemq; loculis honestus aduena salutatum introieris. Sanctius hic Displasiasmum esse dicit, qui fit, quando in medio dictionis eadem cõsonans geminatur. Nam numus, & numatus, simpliciter, debent scribi, teste Aristotele lib. 5. de morib. inquit enim: Sed introductus numus est ex instituto, quasi inopiæ ac indigentiæ præsidio futurus. Ob eamq; causam nomen duxit, quod non à natura, sed à νόμῳ, id est, lege, numus sit ortus, in nobisq; id sit, vt mutetur, reddaturq; inutilis.

Displasiasmus.

Satàguntq;] nitũtur quantùm possunt.

Vel vltro] Etiam sue sponte, nullo suo iure nullaq; à me iniuria prouocati. Arguitur iniustus & violentus diuitum animus, à quibus in primis est timendum, quippe qui neq; ius neq; bonum, sed nec æquum colunt. Qua ratione puto dictum à Platone 5. legum: valdè diuites homines non esse bonos. Refert Plutarch. ita quendam dixisse Syllę glorianti: Quomodo vir bonus esse potes, qui tam magnas opes possideas, cùm nihil à patre acceperis? Tales quidem ex eorum sunt genere, quos notat Plautus in Pœnulo: *Si nihil sit litium, lites serunt.*

Diuites improbi.

Obstruere nostris luminibus.] Obstruere luminibus vicini ἐμποδίζειν τῷ ἀπόψει est structuram aliquam iuxta eius ædificium facere, quæ lumen eidem eripiat. Obstruere enim luminibus, verbum antiquum iuris. vnde Cicero pro Domo sua: Cùm ille negaret, inquit, primò se luminibus eius obstructurum minabatur. Idem in Bruto: Vt horum concisis sententijs (de Philisto & Thucydide loquitur) interdum etiam non satis apertis cum breuitate, tum nimio acumine officit Theopõpus elatione atq; altitudine orationis suæ, quod idẽ Lysiæ Demosthenes: sic Catonis luminibus obstruxit hæc posteriorum quasi exaggerata altiùs oratio. Quod dictum à Cicerone per metaphoram nemo non videt, pro eo quod dixisset sine tropo; impedimento

Obstruere luminibus quid.

dimẽto fuit, ne orationis Catonianæ lumina viderentur. Huc refero Alciati verba ex commentario ad tit. De verb signific. l. 139. Finge, inquit: Concedit lex volẽti lautè ædificare, vt vicinum ad proximæ rei venditionem cogere possit, an eum quoq; adiuuabit, qui lautum ædificium perfecit, sed addere illi aliquid desiderat, puta hortum ampliare, vel impluuium? qua in re cùm ego impeterer, negabam adiuuari: Cùm enim ornatus vrbis ratione ita constitutum esset, & qui ciues ad expolienda ædificia incitarentur, in eo qui iam perfecisset, hæc ratio locum non habebat. Paulò post ita: Verùm cùm non tam iuri meo quàm iudicibus diffiderem, transegi, vt verissimum sit illud Hesiodi, μὴ δ' ἂν βοῦς ἀπόλοιτ' εἰμὴ γείτων κακὸς εἴη. quod, vt ait Columella, non solùm de boue dicitur, sed etiam de omnibus partibus rei familiaris, adeò refert non habere malum vicinum. Hæc Alciat. Vide adagium, *Officere luminibus*. &, *Aliquid mali propter vicinum malum*. & Budæum in Annotat. prioribus in Pandect.

Harpyiæ quæ, & unde dictæ.

Gemina quem tanquam Phinea raptant Harpyiæ.] Hesiodum secutus, duas tãtum Harpyias statuit. Virgil. trium meminit, quarum nomina Aello, Ocypete, & Celæno. Finguntur volucres monstrosæ, facie virginea, vnguibus vultures referentes, ἀπὸ τοῦ ἁρπάζειν, à diripiendo dictæ. vnde Suidas ait, ἁρπακτικοὺς δαίμονας εἶναι. Sed quoniam nobis propositum, fabulis ipsis allegoricas enarrationes adijcere, nõ videbitur à re alienum, si explanemus, quid Harpyiarum nomine intelligatur. Sanè vt vis nominis indicat, Harpyia rapacitatem notat: vnde Harpax, & harpagare verbum apud Plautum. Has sic describit Virgilius 3. Æneid.

Harpyiæ quid.

Virginei volucrũ vultus, fœdissima ventris
Proluuies, vncæq; manus, & pallida semper
Ora fame.

Cur virgines. *Cur volucres.* *Cur plumis prædita.* *Cur tres, Aello, Ocypete, & Celæno.*

Fulgentius ait, ideo virgines fingi, quod rapina omnis sterilescat, nulliusq; sit frugis: Volucres propter celeritatem, qua feruntur qui rapiunt: Plumis opertæ, quod latitet quicquid ab ijs æruscatum est. Tres verò, quoniam primò aliena expetuntur, cui succedit inuasio, & postremo absconduntur. Hinc enim nomina è re facta: Aello, tanquam ἑ[illegible]ὼν ἄλλοτ, *lles alienum*. Ocypete, ab ὠκὺς, velox, & πέτομαι, volo, quasi citiùs aufugiẽs. Celæno, à κελαινὸς, quod est *niger*. Sũt qui per tres Harpyias, auaritiam, inuidiam & superbiam intelligi velint. Opinor autem hic Alciatum de industria duarum tantùm meminisse, vt ad rem suam, id est, duos vicinos accommodaret. Ille quidem 2. Prætermissorum ait, Harpyias ira tonantis aduersus Phineum impulsas à Poeta fingi, quòd quæcunque maxima oriantur mala, iræ diuinæ soleant ascribi: & Theophrastus hasce tempestates, sterilitates, & alia generis eiusdem, quę non vitio terræ, sed cælitus proueniunt, ἀπὸ τοῦ δαίμονος αἰτίας appellat, id est, causam Deorum numine vrgentem. Plutarch. lib. de vsura vitanda, Harpyiarum fabulam torquet in debitores, qui grauentur ære alieno: tolerant enim ac sustinent tanquam Phineus Harpyias illas pennatas pascentes, &c. ὡς ὁ Φινεὺς ἁρπυίας τινὰς ὑποπτέρους βόσκοντες. Si plura de Harpyis requiras, consule Syntagma 6. Historiæ Deorum Gyraldi. Natalem Comit. Mytholog. lib. 7. cap. 6.

Harpyiæ rigidi exactores.

Integritas nostra, &c.] Accommodat fabulam. Proprijs ædibus cedere cogar, & his expellar, nisi mentis integritate & honestate vindicer, meq; tuter, vt olim Phineus. Zete & Calai adolescentibus fortissimis.

His nisi sint Zetes, &c.] Verba Orphei subijciam Latinis versibus;

Agnoui duplicem Boreæ de germine spicã,
Quos peperit nubẽs Illisi ad fluminis undã
Regis Erechthei diuum genus Orithyia,
Qui plumis etiam circum talaria fusis
Corpore Dijs similes Zetes, Calaisque volabant.

Pindarus in Pythiis Od. 4. Strophe 8.

θυμῷ γελανεῖ θᾶσσον ἐν-
τυεν βασιλεὺς ἀνέμων
Ζήταν Κάλαΐν τε πατὴρ Βορέας,
ἄνδρας πτεροῖσι νῶτα πε-
φρίκοντας ἄμφω πορφυρέοις. id est;

Animo ridenti velociter
Ornabat rex ventorum
Zeten Calainq; pater Boreas,
Viros, qui alis in tergo
Mouebantur ambo purpureis.

Zetes & Calais, ad quid relata nomina.

Boream autem ventum esse Septẽtrionalem nemo nescit, cuius filij dicuntur Zetes & Calais, fictis ingeniosè vocabulis. Ex nominũ etymo non est dubium quin longè multa peti possint, quæ quasi nos manu

nu ducant ad cognitionem rerum vberiorem, & quidem magis apertam. Certè mihi placet scholiastis Pindari acumen, qui eo loco ζήτην ὡς ζαήτην, nempè ἄγαν ἄων, quòd *nimium flet*, interpretatur: κάλαϊν verò, vt qui καλῶς ἄων, quia *leniter flet*. Conficta creditur fabula, propter nimiam velocitatem illorum, qui ad Boreã habitant; vnde hi principes ad Argo venerunt. At ad rationem physicam non vsurpat Alciatus, sed ad mores conuertit, quò facilius ingeniosis hominibus suum id carmen ostentet.

Integritas nostra, atque animus quæsitor honesti.

Nam κάλαϊς fortasse ἀπὸ τοῦ καλοῦ, quo animi designatur integritas: animus autẽ quæsitor honesti, est ille ζήτης, à ζητεῖν nomen habens, quod *quærere* significat. Idem video posse obseruari facilè in Homericis nominibus permultis, & ijs personis, quæ à Platone inducuntur: quæ nomina interdum totius disputationis argumẽtum implicant.

IV. *Vita integra thesaurus.* OSTENDIT Emblema, quantus thesaurus sit vitæ innocentis conscientia, vt quæ insultus & iniurias maleuolorum rideat; & quamuis fractus orbis labatur, innocentem ferient ruinæ impauidum. Est enim hæc instar muri ahenei, qua quis sustentatus, nõ eget Mauri iaculis, nec arcu, ad retundendas insidias iniquorum & violentorum hominum. Itaq; rogatus Bias, quæ vita metu careret? innocens, inquit, & eius qui sit sibi bene conscius: nam omnes animum innocentem amant & charũ habent, vt est apud Pindar. adeò vt innocẽtem damnare pro grauissimo crimine sit iam olim habitum: ergò malè cessit Archiæ quòd Archilocum interfecisset: Cæcilio Metello de Dalmatis citra causam triumphanti: Attalo regi Asiæ, quòd insontes amicos occidisset. Virtus enim & animi dotes virum prudentem à quorumuis iniurijs & molestijs egregie nouerunt defendere, liberare, & vindicare. Siquidẽ vir prudens & sibi & patriæ sufficiens consultor, teste Platone in Alcib. 2. Sic enim viri boni sæpenumerò ab importunis dominis deturbantur sine vlla legum & honesti ratione, nisi æquanimitate, vel potius numinis aliquo presidio, & quasi ariete vindicẽtur. Demosthenes in Calliclem: τὸ χαλεπώτερον οὐδὲν, ἢ γείτονος πονηροῦ καὶ πλεονέκτου τυχεῖν: id est. *Nihil molestius esse potest, quàm in vicinum malum & auarum incidere.* Quò etiam illud Pindari nõ malè quadrabit ex Nemeor. 10. Χαλεπὰ δ' ἔρις ἀνθρώποισιν ὁμιλεῖν κρεσσόνων: *Periculosum est contendere cum potentioribus.* Rectè Thucydides: πρὸς τοὺς ἀστυγείτονας πᾶσι τὸ ἀντίπαλον καὶ ἐλεύθερον καθίσταται. *Ex vicinis malum bonumve proficiscitur.* (*Interest bonũ habere vicinum.*) Themistocles cum prædium quoddam vendere vellet, hoc quoq; præconem addere iussit, ὅτι καὶ ἀγαθοὺς ἔχει γείτονας, id est: *quod vicinos etiam haberet bonos.* quasi vicini commendatione futurum esset longè vendibilius. Cato quoque senior admonebat eos, qui agros empturi essent, vt ante omnia animaduerterent, ne malum haberent vicinum. Cauebit ergo prudens, ne illi sit salsuginosa vicinia.

Signa

Signa fortium.

EMBLEMA XXXIII.

DIALOGISMVS.

QVAE te caußa mouet volucris Saturnia, magni
Vt tumulo insideas ardua Aristomenis?
Hoc moneo, quantum inter aues ego robore præsto,
Tantum semideos inter Aristomenes.
Insideant timidæ timidorum busta columbæ;
Nos aquilæ intrepidis signa benigna damus.

COMMENTARII.

I. IN sepulchro magnifico sumptu erecto sedet regina auium aquila, expãsis alis, volanti similis, nota fortitudinis, strenuitatis, & intrepidi animi. Editio Rouilliana in sepulchro insculptã habet epigraphẽ, D. M. *Aristomenis.* hoc est: *Dijs manibus Aristomenis.*

II. HOC ex epigrammatũn Græcorum libro 3. sumptum pulchrè est æmulatus, quo sub nomine Aristomenis Imperatorem Carolum V. celebrat, alluditque apertè ad aquilam, quam in scuto habuit, & imperiali stemmate, quæ fortitudinis notam præ se ferat. Ea enim vt dignitate cæteris auibus antecellit: ita ille Princeps alios & fortitudine & splẽdore nominis lõ- *Aquila pro stemmate Imperatoris.*

gè antecedit: Hæc quidem Minos, sed non immeritò cum Pignorio dubitamus, quomodo Alciatus potuerit celebrare tumulum Caroli V. cùm Carolus obierit anno 1558. Alciatus verò anno 1550. Sed Poetis aliquando licitum est etiam viuis tumulos erigere, præsertim ijs, quos in Deorum numerum inserere properant. Epigramma est Antipatri εἰς ἀνδρείους, quod huc adscribere non piget:

Emblematis fōs.

ὄρνι Διὸς κρονίδαο διάκτορε, τεῦ χάριν ἕστας
  γοργὸς ὑπὲρ μεγάλου τύμβου ἀριστομένους;
ἀγγέλλω μερόπεσσιν, ὅθ' οὕνεκεν ὅσσον ἄριστος
  οἰωνῶν γενόμαν, τόσσον ὅδ' ἠμιθέων.
δειλαί τοι δειλοῖσιν ἐφεδρήσσουσι πέλειαι.
  ἄμμες δ', ἀτρέστοις ἀνδράσι τερπόμεθα. hoc est:

Nuncia fare Iouis, prapesq; volatibus ales,
Cur magni ad tumulum sidis Aristomenis?
Hac homines moneo: volucrum quantum optima viuo,
Tantum hic heroas optimus inter erat.
Stipparint pauida timidorum busta colūba,
Ast ego delector fortibus vsq; viris.

Auis Iouis Saturnij nūcia, quam ob caussam stas
Ferox, sup magni tumulo Aristomenis?
Nuncio hominibus, quod quantum præstantissima
Volucrum sum, tantum hic semideorum [fuit.]
Pauidæ quidē pauidis assidebūt columbæ,
Nos autem interritis viris delectamur.

Fare age qd sedeas Ionis ales nūcia pernix
Magnanimi tumulum trux ad Aristomenis?
Nimirum quantum alitibus sum robore præstans,
Tantum semideis præstitit ille viris.
Sic bustis pauidū pauidas decet esse colūbas:
Nos verò intrepidis signa superba sumus.

Platonis tumulus. Antipatri exstat Epigramma certè nobile in Platonis, diuini hominis, tumulum, cuius animam ad sepulchrum è cœlo allapsam in speciem aquilæ dicit:

αἰετὲ, τίπτε βέβηκας ὑπὲρ τάφον, ἢ τίνος, εἰπὲ
  ἀστερόεντα θεῶν οἶκον ἀποσκοπέεις;
ψυχῆς εἰμὶ Πλάτωνος ἀποπταμένης ἐς ὄλυμπον
  εἰκών. σῶμα δὲ γῆ γηγενὲς ἀτθὶς ἔχει.

Cur aquila ad tumulum hunc volitas, dic? numquid ab astris
Hic habitare Deum fortè aliquem intuita es?
Imò anima extincti sum diua Platonis, Olympum
Qua colo, sed corpus terrigenum Attica habet.

His non absimile est illud Marulli de Agesilao:

Agesilaï tumulus.

Nuncia magnanimi volucris Iouis, edo quid vrna
Inuicti rostro cudis Agesilei?
Ipsa inter volucres quantum caput effero, tantum
Mortales omnes cedere Agesileo.

III. *Iupiter Saturnius.* *VOLVCRIS Saturnia*] Aquila, quasi dixeris Iouiana; nam & Iupiter dicitur Saturnius à Saturno patre. Virg. in 4.

Nec Saturnius hac oculis pater accipit æquis.

Sic apud Homerum multis in locis κρονίδης. Cur autem aquila Ioui sacra, diximus supra Emblem. 4.

Ardua] sublimis, erecta, eminens.

Aristomenes. *Magni Aristomenis*] id est, Caroli Quinti, quem nomine Aristomenis appellat. Ἀριστομένης, optimæ mentis hominem sonat, ait Pindari scholiastes. Et Pausanias in Messen. eum Græcorum omnium optimū Apollinis oraculo iudicatum refert; quod & alicubi confirmat D. Hieronymus. Sed Aristomenis historiam, quoniam multis est incognita, paulò latiùs quàm pro operis instituto narrabimus, quam credo legētibus non fore iniucundam. Scripsit illam Rhianus Renæus Græcis carminibus, in quib. Aristomenes nihilo fuit ignobilior, quàm in Iliade apud Homerum Achilles. Pausanias in Messeniacis, Rhianum secutus, latissimè commemorat hanc historiā; nos autem multa præscindentes, quod ad Aristomenem attinet, prosequemur. Fuerunt igitur inter Messenios & Lacedæmonios certis de causis acerrima odia, bellaq; plurima, in quibus æquo Marte pugnatum est. Tandem post continuos viginti annos in bellis exhaustos (vt Tyrthæus canit) Messenijs deuictis tales leges imposuerūt Lacedæmonij. Primum iureiurando eos astringunt, ne vel vnquam à Lacedæmonijs deficiant, vel aliàs noui quidpiam moliantur. Deinde vt de omnibus frumentis, *Aristomenis historia ex Pausania.*

quæ agricultura comparantur in hominum alimoniam, dimidiam partem ĩ Spartam ferrent. Decretum item est, vt ad funera regum, aliorumq; qui qui magistratũ gesserunt, tum viri ex Messenia, tum mulieres, pullis induti vestimentis accedant. Itaq; tantis oppressi ærumnis Messenij, cum nihil humanitatis in posterum à Lacedæmonijs sperarent, satius esse duxerũt ĩ acie cadere, aut tota Peloponneso eiectos fugere, quàm hæc pati. Decreuerunt itaque deficere. Vrgebant eos nõ leuiter adolescentes quidam, rerum quidem bellicarum imperiti, magnitudine tamen animi præstantes, qui in libera patria mori mallent, quàm aliàs beato etiam seruitio frui: Inter hos fuit & Aristomenes, cæteris nobilior: Nam cum eius matre Nicotelea Genium aut Deum serpentis specie aiũt rem habuisse; putabatur tamen Pyrrhi, aut Nicomedis filius. Hic florens ętate, excelsoq; præditus animo magistratus ad defectionem solicitat: conseritur prælium: victoriam neutri manifestam sunt consecuti. Aristomenẽ verò plura facinora edidisse fama est, quàm de vno viro credi possit, adeo vt finita pugna regem eum elegerĩt: Fuit enim oriundus ex genere Æpytidarum. Cùm regnum detrectasset, eum exercitus imperatorem designarũt. Qui vt terreret Lacedæmonios, profectus noctu Lacedæmonem, ad templum Palladis Chalciæci clypeum suspendit, cui inscriptum fuit, *Aristomenes de Spartanis Deæ dicauit.* Lacedæmonijs redditum fuit oraculum, vt consiliarium Atheniensem acciperent. Athenas itaq; mittunt, qui oraculum nunciarent, & virum peterent. Athenienses verò cum nollent nec res Lacedæmoniorum crescere, neque Deo refragari, Tyrthæum ludimagistrum, qui & ingenio minimè valere putabatur, & altero pede erat claudus, Spartam mittunt. Profectus eò Tyrthæus, magistratibus & militibus elegiaca & anapæstica recitauit carmina, quibus eorũ animos ad bellicam laudem excitabat. Itur in bellum: Anaxander Spartanorum rex erat; Aristomenem legionarij ex Messenijs octoginta selecti comitabantur, qui contra Alexandrum & principes Lacedæmoniorũ imperterrito animo irruentes, vulneraq; excipientes, audacia & tempore Anaxandri milites fugabant. Hos vt insequerentur alijs Messeniorum

Aristomenis partus.

præcepit Aristomenes, ipse autem facto in alios impetu, qui maximè resistebant, ijsdemque vi repulsis, ad alios rursus est conuersus: Cum hos quoque absque mora pepulisset, alacrius iam in eos, qui adhuc resistebant, irrupit, donec totam Laconum aciem perturbauit. Cum verò non sine turpitudine fugerent, & vim sustinere nõ possent, horribilius eos, quàm pro vnius hominis furore insequebatur: Ibi ne pyrum siluestrem in campo enatam cursu prætervеheretur Aristomenes, prohibuit vates Theoclus; ad hanc enim Castorem & Pollucem dixit subsedisse. Aristomenes autem cùm effrenatè ferretur, pyrum pręterlapsus scutum amisit; quod dum quærit, multi Lacedæmoniorum fuga salutem quæsierunt. Post acceptam cladem, cum esset animus abiectus Laconibus, neq; iam amplius arma sumere statuissent, Tyrthæus recitatis elegis persuasit eis, vt arma non abijcerent, sed bella capesserent. Aristomeni autem Andamiam reuerso coronas & fruges iniecerunt mulieres, canticum huiusmodi concinentes:

Cãticum Aristomeni cantatum.

In medium campum Stenyclerion, & iuga montis

Spartanos sequitur fortis Aristomenes.

Aristomenes posthæc Delphos est profectus; cumq; ex Bœotia rediret, in templo Trophonij, reuelante Pythia, inuenit scutum, quo accepto maiora continuò est aggressus: namq; obseruato vespertino tempore in oppidum Pharis Spartanorum peruenit, indeq; occisis, qui repugnabant, prædam ingentem abegit. In itinere autem, cum quidam Lacedæmoniorum grauioris armaturæ milites, & rex Anaxander irruerent, in fugam eos vertit, & Anaxandrum est insecutus: sed iaculo in coxendice grauiter vulneratus receptui cecinit; non tamen prædam sibi, quam abegerat, extorqueri passus est. Postquam è vulnere conualuit, cùm vellet in Spartam irrumpere, Helenæ prodigijs & Dioscurorum noctu est prohibitus. Virgines deinde, quæ in honorem Dianæ in Caryjs saltabant, per insidias cepit, quarum patres opibus & authoritate valebant. Perductis his in Messeniæ vicum quendam, noctem illam quieuit, & militibus & manipularibus virginum custodiam demandauit: Ibi petulantes adolescẽtes ad violãdas virgines impellebantur, vrgebantq; propositũ vel renuẽ-

Aristomenes virgines capit.

te

te Aristomene, tanquam Spartanis viris solùm inferrent iniuriam. Et adeo res processit, vt cogeretur Aristomenes quosdam eorum interficere. Deinde virgines illæsas magna pecunia redemptas dimisit. Est in Laconica Ægila, vbi templum Cereris est, ibi festum celebrari à mulieribus cùm sciret Aristomenes, illuc cum militibus irruit: Sed cum mulieres non sine numinis auxilio ad defensionē proueherētur; multos Messeniorum & gladijs, quibus victimas secabant, vulnerant, & verubus, quibus assabant, transfigunt; Aristomenem verò facibus percussum viuum capiunt. Vt autem vinculis elaberetur, Archidamia Cereris sacrifica in causa fuit, quæ eum illa nocte dimisit, non largitionibus corrupta, sed eius amore correpta: Excusauit autem fugam, tanquam perustis vinculis Aristomenes euaserit. Tertio belli anno, cùm prælium esset committendum ad fossam magnam, & Arcades ex omnibus simul oppidis Aristomeni misissent auxilia. Aristocratem Arcadum regem, & illo bello ducem Lacedæmonij pecunia corruperunt. Aristocrates accepta pecunia primò Arcadas celauit quid esset facturus; cùm verò ad manus iam essent venturi, eos perterrefecit, tanquam & angustijs forent comprehensi, & si vincantur, recedendi copiā nullam sint habituri: Sacrificia insuper inauspicata fuisse asserit. Quemlibet igitur iussit sibi fuga consulere, cum primùm ipse signum daret. Cùm verò intulissent se iam hostibus Lacedæmonij, & contra niterentur Messenij, sub initium pugnæ Aristocrates subduxit Arcades: Itaq; sinistrū cornu, & medium agmen destitutum est præsidio. Aristocrates flagitium flagitio addidit, fugit enim per mediam aciē Messeniorum. Quare Messenijs cadebant animi, & Arcadum transcursu erant perturbati; & quidam eos, vt manerent, suppliciter orabant; quidam cōuitiis aduersus eos tanquam proditores, & iniuria sunt vsi. Lacedęmonij destitutos auxilijs Messenios facile circumdant, superant, fundunt. Ex Messeniorum vulgo multi ceciderunt, ex principibus etiam nō pauci. Aristomenes, qui in illa pugna magna cum laude pugnauerat, sed frustra, propter paucitatem, collegit Messenios palantes, quibus persuasit, vt mediterranea oppida desererent, & in Iram montem commigrarent. Hunc ita quē in locum cum se contulissent, eos obsidione Lacedęmonii cinxerunt, quibus Messenij per vndecim annos restiterunt; nec solùm restiterunt, sed multis incursionibus ī agros Lacones exercuerunt, iumenta abigendo, messesq; Laconicas comburendo: captiuos insuper sub hasta vendebant. Fecerunt & irruptionem in oppidum Amyclas noctu, cepitq; illas Aristomenes, & diripuit, ātequam Spartani suppetias ferre possent. Deinde cum totam regionem deuastaret, obuiam factus est Lacedęmoniorum manipulis, & duobus regibus, commissoq; prælio vulnera inter pugnādum tum alia accepit, tum caput eius lapide est ictum, adeo vt tenebræ oculis offunderentur. Prostrato eo Lacones frequentes accurrunt, viuumq; capiunt. Cęperūt item ex eius militibus circiter quinquaginta. Hos omnes Lacedęmonij in Cæadam (Barathri id nomen erat, quò Lacedæmonij nocentes præcipitabant) abijciendos censuerunt. Cæteri Messenij deiecti in Cæadam continuò perierunt, Aristomenem autem tum quoque, vt antea, deorum aliquis conseruauit: Aiunt enim aquilam volatu se submisisse, alisq; illum sustinuisse, donec ad finem Barathri perueniret illæsus. Hic iam Aristomenes, sciēs fatale esse hominibus vt morerentur, obuolutus pallio, forti & imperterrito animo mortem expectabat. Tertio autem die post, cum strepitum sentiret, facie detecta vulpem cadauera corrodētem conspexit, quam tacitus fiuit ad se accedere, eamque vt accessit cepit, & altera manu chlamydem mordēdam bestiæ obijciebat, ne læderetur; fugere volentem sequabatur apprehē sa cauda per tenebras: cumq; in loca transitu difficilia esset peruentum, à bestia est auulsus. Tādem & cauernam quandam deprehēdit, & per eam luminis splendorem vidit; tunc vulpem dimisit, cauernamq; latiorem manibus reddidit, domūque in Iram montem incolumis euasit. Ex templò Lacedęmon js est per transfugas nūciatum, viuere Aristomenem; huic rumori non plus fidei est adhibitum, quàm si mortuus suis virib. reuixisse diceretur. Dum hæc aguntur, Corinthij Lacedæmonijs mittunt exercitum ad expugnandam Iram. Cuius rei cùm Aristomenes esset factus certior per exploratores, nocte sopora securos & palantes, nec excubias agentes

Mulieres Aristomenē capiūt.

Elabitur.

Aristocrates proditor.

Aristomenes secundò capite.

Seruatur per vulpē & elabitur.

tes

tes Corinthios trucidat, vnà cum ducibus, spoliaq; diripit. Quæ res effecit, vt Spartani crederent Aristomenem viuere. Lacedæmonij post hæc quadraginta dierum inducias cum Iræ incolis pepigerunt, & idsi quidem domum reuersi festum celebrarunt; Cretenses autem sagittarij per Messeniam passim vagabãtur. Aristomeni igitur ab Ira propter inducias lõgiùs profecto, & securè vaganti, septem sagittarij insidias struxerunt: & captum loris, quæ in pharetris habebant, constringunt; duo verò Spartam proficiscuntur, Aristomenem captum nunciaturi, reliqui Agellum Messeniæ vicum petũt. Habitabat ibi quædam puella cum matre, patre orbata, hęc nocte præterita p quietem viderat leonem vinctum, & vnguibus destitutum à lupis in agrum earum esse perductum, ipsa verò vĩculis leonem exoluebat, vnguesque restituebat; & sic lupi dispersi à leone sunt visi. Tunc autem adducto à Cretensibus Aristomene, intellexit virgo, re vera sibi offerri, quod noctu antea apparuisset, & quis esset, matrem interrogauit. Vt rem percepit, Cretensibus vinum infudit liberiùs, qui cùm fuissent inebriati, pugionem ab eo abstulit, qui maximè somno erat oppressus; & sic Aristomenis vĩcula resecuit virgo. Aristomenes autem arrepto gladio Cretenses interfecit. Hãc postea virginem duxit vxorem Gorgus Aristomenis filius: hoc enim modo pręmia persoluit Aristomenes puellæ pro seruata vita. Vndecimo autem obsidionis anno fatale iam erat tum Iram capi, tum Messenios sedibus eijci: habebat enim Aristomenes huiusmodi oraculum:

Aristomenes tertiò capitur.

A virgine liberatur.

Cum Neda curuinagas ex te caper hauserit vndas,
Non ego Messenã tuear, qñ fata propinquãt,

Neda.

(Neda fluuius est, cuius fontes sunt in Arcadia, Meseniamq; ab Elæis disterminat) Timebant itaq; Aristomenes & Theoclus vates (quibus datum fuerat oraculum) ne capri ex Neda biberent. Sed cum vates Theoclus iuxta Nedæ ripas ambularet, conspexit caprificum, quæ summus folijs radebat aquas; hanc Græci Olynthum nominant, Messenij Tragum, id est, caprum. Vnde vates coniecit, id voluisse Deum significare, instareq; iam fatum Messenijs. Id significauit Aristomeni, reliquos Messenios celauit. Habebant nescio quid in occulto Messenij, quod si euanesceret, futurum erat ex oraculo, vt tota Messenia submergeretur; sin verò id conseruaretur, fore vt regionem aliquando Messenij recuperarent. Id cùm certò sciret Aristomenes, oracula noctu asportauit, & in monte Ithoma defodit, vbi maxima erat solitudo; Iouemq; & reliquos Deos, qui Messeniam vsq; ad illa tempora seruauerãt, adhibuit custodes. Posthæc nocte quadam procellosa custodes deseruerunt præsidia, id cum per pastorem quendam intellexissent Lacedæmonij, eadem nocte per tenebras inuadũt Messeniorum arcem. Quod cùm percepisset Aristomenes, venit cum Gorgo filio, Theoclo vate, Mãticlo Theocli filio, & aliis: noctu quidẽ nihil memoria dignum ab vtrisq; est gestum. Orta autem luce, cum inuicem se aspicere possẽt, Aristomenes Messenius oraculum propalauit; qui in extremam desperationem adducti, in Lacedæmonios quo quisque poterit modo, impetum fecerũt. Messeniæ item mulieres correptas tegulas & saxa, aliaque in Lacedæmonios iaculabãtur, sed imbriũ & fulgurũ violẽtia oculos Messeniorum obcæcabat: quæ omnia Lacedæmoniorum animos erexerunt. Messenii tamen contra fatalem necessitatem totis viribus agebant. Tres itaq; dies cõtra Lacedęmonios steterunt, & totidem noctes, prodijt tandem Theoclus vates, & Aristomenem sic est allocutus: Quid frustra laboras? capi Messeniam prorsus nunc fatale est; vidisti caprificum, Apollo prędixit, mihi communem cum patria mortem Deus intẽtat: tu teipsum reliquosq; Messenios serua. Hæc cum dixisset in hostes irruit, quos sic est allocutus: Atqui nõ perpetuò læti Messeniorum opibus fruemini. Posthæc irruptione i hostes facta multos occidit, & ipse interijt. Messenios à pugna auocauit Aristomenes, quibus præcepit vt se sequerentur, si quem ipse transitum præberet. Congregatis igitur vxoribus & liberis, in extrema parte posuit filium Gorgum, & Manticlum vatis filium, ipse in principio ad hostes cõuersus capitis nutu, ac motu hastæ significauit se transitum petere. Lacedæmonij ex Hecati vatis cõsilio aditũ patefecerũt, ne rabiosi homines, & ad extremam desperationẽ perducti supra modum ferocirent. Messenios abeuntes susceperunt Arcades allatis vestimẽtis & cibis

Theocli vatis interitus.

bis, ferram insuper cum eis sunt partiti. Post aliquot deinde dies cum & Messenij & Arcades expeditionem occultam duce Aristomene in Lacedæmonios parassent, Aristocrates (quem supra diximus pecunia à Lacedæmonijs corruptum) hoc consilium Lacedæmonijs patefecit. Hoc cum Arcades intellexissent (nunquam enim neque Arcades, neque Messenij proditorem putarunt Aristocratem) eum lapidibus obruerunt, insepultumq; dimiserunt. Rursus Aristomenes cũ quinquaginta Messenijs Iram montem inuasit, multos ibi Lacedæmoniorum trucidauit, illorumq; triũphum vertit in luctum. Reuersus in Arcadiam filium Gorgum, & Manticlum vatis filium cum exercitibus dimisit, terras & sedes quæsitum. Gorgus in Siciliam peruenit, & Zanclam vrbem occupatam Messenem nominauit. Manticlus insulam Sardoam cepit, habitauitq; Aristomenes Delphos est profectus, quid ei responsum sit, non dicitur. Cùm filia deinde se in insulã Rhodum cõtulit, postea Sardis ad Ardyn Gygæ filium. Cumq; ad regem Aphraortẽ animo destinasset iter, morbo correptus obijt. Neq; enim debebant Lacedæmonij vltrã iã clad posthæc ab Aristomene affici. Mortuo Aristomeni Damagetus ac Rhodij monumentum ędificarunt illustre, & honores ab eo tempore decreuerũt. Aristomenem item contendunt Thebanis in Leuctrico prælio auxilium tulisse post mortem, & in causa eum potissimùm fuisse, vt cladẽ acciperent Lacedæmonij. Hęc ex Pausania. Quibus addimus festiuum Marulli epigramma:

Aristocratis pœna.

Aristomenis mors.

Viderat armatas vni dare terga cohortes
Iupiter; & Martem credidit esse suum.
Mox vt Aristomenes notis procul agnitus armis.
Et fulsit volucris auxiliaris apex:
Macte ait, o iuuenis, si te mea bella tulissẽt,
Non alia cœlum tunc eguisset ope.

Dignum est relatu quod Plinius lib. 11. Nat. hist. cap. 37. de Aristomene scriptum reliquit: Hirto corde, inquit, gigni quosdam homines proditur, neq; alios fortioris esse industriæ, sicut Aristomenem Messenium, qui trecentos occidit Lacedæmonios; ipse vulneratus & captus semel, per cauernã latomiarum euasit, angustos vulpium aditus secutus: Iterum captus sopitis custodibus somno, ad ignem aduolutus lora cum corpore exussit: Tertiò capto Lacedæmonii pectus dissecuere causa videndi, hirsutumq; cor repertum est. Idem narrat etiam Crinitus lib. 13. de honest. discip. c. 7. Vide Plutarch. in vita Romuli, & Val. Max. in fine libri 1. cum agit de Lynceo: sed in omnibus codicibus inoleuit mẽdũ, legendum enim est ibi pro Athenienses, Lacedæmonii, quod clarius est, quàm longiori indigeat probatione. Vide etiam Cœlium Rhodig. lib. 17. cap 9. meminit quoque Dion Chrysostom. orat. 35. ferè initio.

Aristomenes corde hirsuto præditus.

Quantum inter aues] Collatio parium.

Semideos inter.] Semidei sunt Heroes illustres, & nobiles viri, qui quoniam ad Deorum immortalium naturam quàm proximè accesserunt, ab imperita plebecula, & Poetis ipsis (qui vulgarem opinionem velis remisque consectati sunt) in numero Deorum relati creduntur: Tales fuerunt illi, quos altero parente Deo, altero mortali prognatos existimabãt: vt Hercules, Æneas, Achilles, &c. Hesiodus:

Semidei.

Ζεὺς κρονίδης ποίησε δικαιότερον καὶ ἄρειον
Ἀνδρῶν ἡρώων θεῖον γένος, οἳ καλέονται Ἡμίθεοι.

Iupiter Saturnius fecit iustius & melius,
Virorũ heroũ, diuinũ genus, qui appellantur Semidei.

Ouidius 1. Metamorph.

Sũt mihi semidei siluestria numina Fauni.

Et Statius 2. Achill. Reges semideos appellat. Lucianus in mortuorum dialogis sub Trophonii persona: ἥρως, inquit, ἐστὶν ὃ μήτ' ἄνθρωπός ἐστι, μήτε θεός, ἀλλὰ καὶ συναμφότερόν ἐστι. id est: *Heros est, qui neque homo est, neq; Deus, & simul vtrumq; est.* Mitto quæ Plutarch. de oraculorum defectu disputat, quæq; Diuus Augustinus 10 de ciuit. Dei, c. 21. aliiq; certè multi retulerunt de Heroibus.

Insideant timidæ, &c.] Columbam pro trepidatione & timiditatis symbolo ponere vulgatissimum fuit antiquis. nam & nomen illi apud Græcos τρήρων, hoc idem significat: deducitur enim à τρεῖν, quod est *trepidare.* Homerus enim sic:

Columba pro trepidatione.

Αἱ δὲ βάτην τρήρωσι πελειάσιν ἴθμαθ' ὁμοῖαι. hoc est:

Hæ pauida gressu similes abiere columbis,

Ouid. 1. artis:

Vt fugiunt aquilas timidissima turba columbæ,

Pierius

Pierius Hieroglyph. lib. 22. id scitè perspicueque declarat. Est enim columba auis simplex & supra modũ pauida, ita vt propter genuinum timorem in summis locis nidificet; admodum salax, fœtui continuò indulget, eaq; nihil fœcũdius, mares more fœminarum ouis etiam incubant & fouẽt, ob hæc Veneri sacra esse creditur. Aquilæ odiosa, de qua re Varro plurima. Sed columbina simplicitas in prouerbium abijt.

Columba natura.

Bustum.

Busta,] Sepulchra, tumulos. Iuuenal. Satyr. 3.

---portandum ad busta cadauer.

Ouidius Fastorum 5.

Compositique nepos busta piabat aui.

Et Virgilius:

- -- -semiustaq; seruant Busta.

Cicero in Pisonem: Quorum ego furori nisi cessissem, in Catilinę busto, vobis ducibus, mactatus essem. Mortuorum cadauera olim cremabant, & cineres, quos religiosè asseruabant, busta dicebantur, quasi combusta, Cicero tamẽ 3. De legib. bustum pro monumento accipit, vt & Suetonius pro sepulchro.

Aquila insigne Romanorum.

Nos Aquila.] Aquilam Romanorum (rerum dominorum) insigne fuisse, quam plurimi auctores referunt. Neque vero, id sine causa factum conijcio, nam vetusti quique aquilam auium principem vocitabant: vt Horatius proinde dixerit, ei Iouem permisisse regnum in aues vagas. Obseruabãt enim eius auis prętãtiam virium, eam politam, concinnam, intrepidam, strenuam, liberalem: quæ adiuncta perpetuò fortem debent Principem comitari. Sed & aquilino nato homines ragios appellarunt, testibus Platone & Plutarcho: ita vt Persę ad regnum nemini aditum liberum concederent, nisi qui ea nota insignis esset; atq; Cyrus illę, quem aquilino naso fuisse memorabant, Pyrrhus etiam Epirotarum Imperator, Aquilæ cognomen sibi datum à suis lubens admisit. Cùm enim milites eum Aquilam appellassent: τί γὰρ, inquit, οὐ μέλλω τοῖς ὑμετέροις ὅπλοις, ὥσπερ ὠκυπτέροις, αἰρόμενος. *Quid verò, non debeo vestris armis, tanquam alis pernicibus, in altum tolli*: Imò verò apud Thebanos Aquilæ vt sacrę aues colebantur, vt apud Aegyptios Crocodilli, Ibes, Cynocephali. Imò non ausim equidem transilire, Aquilam olim rerum successum prosperatum portendisse, sic enim Iupiter omnem optimum cepit, cùm sibi aduersus Titanas proficiscenti apparuit Aquila. Pretermitto lubens quæ prolixa sunt in Xenophontis cõmentarijs. Certè Aquilam alij referunt, Gordij, pauperis alioqui viri, in curru per totum diem sessitasse; vnde regnum Phrygię filio Midæ premonstratum volunt. Cùm Hiero admodum adolescens esset, & mediocrium homo fortunatum, primo bello, quod vnquam iniisset, Aquila sedit eius clypeo, quod presagium regni fuisse creditur. Tarquinio Romam migranti Aquila pileum è capite abstulit; vnde Tanaquil vxor vaticinorum perita regnum illi portendi coniecit. C. Marius puer Aquilę nidum cum septem pullis in agro reperit; cuius ominis ratio fuit septem Consulatibus ostensa. Celebratur & octauij Cęsaris Principatus primùm Aquilę ostento notatus. Cùm enim aliquando in via Campana pranderet, Aquila ex improuiso panem ei de manibus eripuit, & leuiter deinde reddidit. Nec pretermittendum quod legitur de Alexandro Macedone, quo recens nato, Aquilę duę in culmine domus per totum diem sedisse dicuntur; quod omen tum primùm captum fuit duplicis Imperij, nempè Asiatici & Europæi. Sed hæc dum colligo, ferè non sentio mihi ad reliqua pergendum. Vide Pierium Hieroglyph. 19.

Aquila præstãtia.

Aquilino naso homines.

Pyrrhus Aquila dictus.

Aquilę sacræ aues quibus.

Aquila omen.

IV.

Carolus V. satis laudatus.

CAROLI V. laudes celebrat (vt Claudius Minos arbitratur) quem quam aptè cum Aristomene comparet, satis constabit, si quis gesta Caroli cum historia Aristomenis suprafusè enarrata contulerat. Quare non multos ero in enumerandis eius laudibus, ne mihi contingat id, quod sophistæ cuidam, qui cum appararet recitare librũ, & Antalcidæ percontanti, quod esset argumentum, respondisset, Herculis encomiũ: Quis, inquit, illum vituperat: Superuacaneum existimans in eo laudando sumere operam, quem omnes vno ore prædicarẽt. Hercules autem apud Spartanos religiosissimè colebatur, vt & Carolus apud Germanos; vixit enim is inter homines, vt viuus laudabilis fuerit, mortuus verò fœlix iudicentur.

Ἀνέχου καὶ ἀπέχου.

Suſtine & abſtine.

EMBLEMA XXXIV.

ET toleranda homini triſtis fortuna ferendo eſt,
Et nimium felix ſæpe timenda fuit.
Suſtine (Epictetus dicebat) & abſtine. oportet
Multa pati, illicitis abſq; tenere manus.
Sic ducis imperium vinctus fert poplite taurus
In dextro; ſic ſe continet à grauidis.

COMMENTARII.

I. A Vaccis grauidis, & armentorum grege paſcuo bubulcus taurũ reſpicientem ſegregat, in quem verberibus ſæuire videtur. Et quamuis epigramma de poplite vincto dicat, tamen hoc loco illud non exprimitur.

II. *Tauri ſymbolũ.* SVMPTVM eſt Emblema ex Oro Apolline in libello de Hieroglyphicis, vbi de tauro ſic ait: Hominum dubiæ & inſtabilis temperantiæ ſignificare volentes, taurum pingunt genu dextrum ligatum; ſic enim non coit. Alciatus vt hoc ob oculo; poneretur, συμβολικὸν adiecit, nẽpe taurum roboris excelſi, patientiſſimum & abſtinentiſſimum animal. Ægyptij enim ſacerdotes cum fortem & temperantem

ſigni-

significare vellent, taurum valetudinis integræ pingebant. Onerum enim & laborum omnium patientissimus est, ærumnas nullas detrectat, instatq; operi herili quantumlibet. Sed & abstinens est, quippe qui post vaccę conceptum cum illa non coeat, vt idem Orus lib. 2. Hieroglyph. & Plinius lib. 8. cap. 45. Vide Pierium Valer. lib. 3. Hieroglyphicon. Sed vt paucis, quemadmodum Patientia & Abstinentia duæ virtutes sunt præ cæteris vtiles, sic ijs opposita duo vitia, intolerãtia nempè & incontinentia, multò omnium grauissimæ & exitiosæ maximè dicebantur Epicteto (teste Gellio lib. 17. c. 19.) nempe cùm aut iniurias, quæ sunt ferendæ, non toleramus, neq; ferimus: aut à quibus rebus voluptatibusque nos tenere debemus, non tenemus. Itaque, inquit, si quis hæc duo verba cordi habeat, eaq; sibi imperando atque obseruando curet, is erit plerunq; impeccabilis, vitamque viuet tranquillissimam. Verba duo hæc dicebat, ἀνέχου καὶ ἀπέχου. *Patere & abstine*. De aduersis æquo animo perferendis, quædam Lactantius 6. c. 18. & Plutarchus consolatione ad Apollonium; de abstinentia verò exempla longè multa sunt apud Valer. Max. lib. 4. cap. 3. Vide quoq; adagium, *Sustine & abstine*. Vtriusq; verbi vim expressit Horatius 4. Carm. 11.

Vindex auaræ fraudis, & abstinens
Ducentis ad se cuncta pecuniæ.
Consulq; non vnius anni,
Sed quoties bonis atq; rectus
Iudex honestum prætulit vtili, &
Reiecit alto dona nocentium Vultu. ——

III. *ET toleranda homini &c*] Aduersa fortuna viro forti toleranda est. Huic respondet verbum ἀνέχου. Adhortatio est ad patientiam, cui simile illud Virgilii 5. Æneid.

Quidquid erit, superanda omnis fortuna ferendo est.

Et nimium felix, & cat.] Publii minus est is:

Fortuna cum blanditur, captatum venit:

Tum enim maximè timenda est, cùm valde prospera putatur. Ergo idem Publius verè:

Fortuna vitrea est, quæ cùm splendet, frangitur.

Horatianũ hoc etiam vulgo tritũ: *Sæpius ventis agitatur ingens Pinus*: quo videtur respexisse ad illa Herodoti, in Polymnia, ὁρᾷς ὡς τὰ ὑπερέχοντα ζῷα κεραυνοῖ ὁ θεὸς, οὐδὲ ἐᾷ φαντάζεσθαι. τὰ δὲ σμικρὰ οὐδέ μιν κνίζει. ὁρᾷς δὲ ὡς ἐς οἰκήματα τὰ μέγιστα αἰεὶ καὶ δένδρεα, τὰ τοιαῦτα ἐπισκήπτει, βέλεα; φιλέει γὰρ ὁ θεὸς τὰ ὑπερέχοντα πάντα κολούειν.

Alexidis hoc laudatur:

κἂν εὐτυχῇ τις, ἀρέσκει, προσδοκᾶν
ἀεί τι δεῖ, καὶ μή τι πιστεύειν τύχῃ.

Fortuna quamuis sit tibi prosperrima,
Semper aliquid metuito, diffidens ei.

Epictetus.] Stoicus fuit natus Hierapoli Phrygiæ, seruus & claudus, cuius quidem morum & vitæ tanta fuit admiratio, vt lucerna eius fictilis tribus drachmarum millibus penderetur. Circumfertur eius nomine Enchiridion multis paradoxis refertissimum, quod eius auditori Arriano tribuitur: continet libellus ille quasdam disputationes admodum vtiles & succinctas ad perturbationes animi cohibendas. Hũc Politianus Latinitate donauit. Duos Epicteti de se versus citat Aulus Gellius lib. 2. cap. 18. quos is sic Latinos fecit: *Epictetus.*

Seruus Epictetus fuerã, qui corpore mancus,
Pauperie pressus, charus eram superis.

Illicitis absq; tenere manus] Tmesis. id est, tenere manus abs illicitis, nam absque hic non est vna dictio, sed duæ conflatæ ex præpositione abs, & copulatiua que, ne quis fallatur. Sentit itaq; continendas esse manus ab illicitis.

Sic ducis imperium] id est, ductoris. Ægyptii cùm indicarent hominem modestum, & qui facilè posset à male factis auerti, taurum genu dextro ligatum pingebant. Si enim dextro genu constringatur, mansuetum se præbet, & vincula consequentem, Pierius eodem lib. 3. *Tauri symbolo quid significetur.*

Poplite.] Poples, genu est curuatura, pars genu opposita. Lucanus: *Poples.*

—— *nisi poplite lapso*
Vltima curuati procederet vngula tauri,

Sic se continet à grauidis.] Huc pertinet egregium Aristotelis verbum ἀτιμαγελεῖ, de tauro dictum, qui seorsum à vaccarum consortio & grege pascitur, id est, *abarmentatur*. *Ἀτιμαγελεῖ.*

IV. DVOBVS his verbis, ἀνέχου καὶ ἀπέχου Philosopho Epicteto familiaribus, tota bene viuendi ratio cõprehendi potest. Primò siquidem ad patientiam adhortabatur, qua quisque disceret tum aduersos fortunæ casus, tum etiam laborem æquo animo per- *Philosophia Epicteti duobus comprehensa verbis.*

perferendum: altero, esse ab omni luxu, potissimumq; venereo præcipiebat abstinendum. Quæ duo præcepta duobus hisce verbis comprehensa, sic Horatius illustrauit:

Qui studet optatam cursu cõtingere metã,
Multa tulit fecitq; puer, sudauit & alsit,
Abstinuit Venere & Baccho.

Patiëtia. Itaq; duo præcipuè nobis hoc emblemate proponuntur, tolerantia & abstinentia,

1. In tolerantia constans hominis animus agnoscitur, quando scilicet malis non cedit, sed contrà audentior exsurgit. Vnica siquidem cõstãtia hominem ab hominum communi fęce differentem maximè, & longè nobiliorem facit: quandoquidem, vt doctè cecinit Prudentius, omnibus alijs virtutibus, & societatem & auxilium suum fortis patientia misceat; virtusque omnis vidua sit, quam non patientia firmet. Grauiter ad hunc sensum Horat. 2. Carm. 3.

Æquam memento rebus in arduis
Seruare mentem, non secus in bonis
Ab insolenti temperatam
Lætitia.

Exemplo est Socrates, qui ea fuit æquanimitate, vt abeuntem domo, & redeuntem eodem semper vultu fuisse dicebat Xanthippe, morosa vxor. Stoici ergo πρὸς τὴν ἐνθυμίαν inducebant suis disputationibus, τὴν ἀναλγησίαν, καὶ τὴν ἀπαθίαν. Et huc spectant Senecæ consolationes, & ferè omnes epistolæ, quibus tolerantia & sobrietas eruditis aculeis instillantur.

Abstinentia. 2. At quantum cõducat abstinentia, quantasq; habeat vires, pleni sunt auctorum libri, plena antiquorum monumenta: tam enim latè patet, vt per omnia omnium virtutum domicilia ferè locum sibi suo iure vendicet. Hinc apud Lactantium triplex statuitur virtutis gradus: primus est à malis operibus abstinere: alter, à verbis malis: tertius, à rerum malarum cogitatione. Notum est illud:

Est virtus placitis abstinuisse bonis.

Cui non malè conuenit Ciceronis illud Offic. 1. Bene Pericles, cum haberet collegam in prætura Sophoclem Poetam, hique de communi officio conuenissent, & casu formosus puer præteriret, dixissetque Sophocles: o puerum pulchrum, Pericles? At enim prætorem, Sophocles, docet nõ solùm manus, sed etiam oculos abstinentes habere. Anacharsis Scytha eo gestu repertus est apud Solonem dormiens, vt altera manu pudenda, altera os obsignaret, continentiæ & silentij signa exprimens. Duo enim sunt in homine membra, quę nõ nisi admodum difficulter edomari possunt, lingua nempe & genitalia. Itaque quod Anacharsis toto ætatis suæ tempore bellum voluptatibus indixerit, statuis eius inscriptum fuisse legimus, γλώσσης καὶ γαστρὸς, καὶ αἰδοίων κρατεῖν. Quare cum sacerdotes Aegyptij frænum libidinibus imponendum esse suaderent, viri genitale manu cohibitum & repressum pingebant. Referrem quæ de Alexandri Macedonis continentia ab historicis memorantur, qui nuptam mulierem attingere, neq; Darij filias captiuas videre sustinuit, sed hæc sunt in ore omnium. Huc facit illud Horatij:

Continentia gestus.

IV.

Non possidentem multa vocaueris
Rectè beatum, rectiùs occupat
Nomen beati, qui deorum
Muneribus sapienter vti.
Duramque callet pauperiem pati,
Peiusque letho flagitium timet.
Non ille pro caris amicis
Aut patria timidus perire.

Item illud ἀπὸ χὰ sic:

---- & per obstantes cateruas
Explicuit sua victor arma.

Nisi id primum conferre manis cum illo 3. Carm. 3.

Iustum & tenacem propositi virum
Non ciuium ardor praua iubentium.
Non vultus instantis tyranni
Mente quatit solida. ----

Continentia coniugalis. 3. Ex cõsequenti hic inculcatur quoque continentia coniugalis, taurus enim, vt & cętera animalia, post impregnationem cum compare non coit, solus homo in talem libidinem prurit, adeo vt δεκαπλασίως mulier affectet concubitum quam mas, si vtero gerat, vt refert Cœlius Rhodig. lib. 14. cap. 4. tunc enim semen cõceptum neruos mouet, & inde ardor confricationis innascitur. Videant igitur mariti quomodo hac in parte mulieribus morem gerant. Laudatur continentia Drusi, qui se vxori seruauit integrum, quamdiu versatus est in expeditione Germanica. Et Pescenius Niger ignarus rei Venereæ fuisse dicitur, nisi quantum liberis procreandis impenderetur. Claudian. 2. de laudibus Stiliconis, quo loci laudat pudicitiam Theodosij.

Hinc fuit vt primos in cõiuge disceret ignes,

Ordi-

Ordiriq; virum non luxuriante iuuenta,
Sed cum lege thori casto cum fœdere vellet.
Obuius sese locus offert D. Hieronymi aduersus Iouinian. Inconcessum maritis post conceptum fœtum mulieribus iungi, tum quòd venter tumidus non subigatur sine periculo; tum quòd non suscipiendæ prolis caussa coeatur.

In adulari nescientem.

EMBLEMA XXXV.

SCIRE cupis, dominos toties cur Thessalis ora
Mutet, & vt varios quærat habere duces?
Nescit adulari, cuiquàmve obtrudere palpum:
Regia quem morem Principis omnis habet.
Sed veluti ingenuus sonipes dorso excutit omnem,
Qui moderari ipsum nesciat Hippocomon.
Nec sæuire tamen domino fas: vltio sola est,
Dura ferum vt iubeat ferre lupata magis.

COMMENTARII.

I. PINGITVR generosus equus cum suo equite, habitu & apparatu equestri, quem equus eleuatis anterioribus pedibus, quasi insessoris impatiens, excutere nititur.

EX Vlpiano Demosthenis interprete, historiam II.

Locus è Demosthenis interprete.

storiam primi huius distichi petitam suspicor. Verba eius non piget adscribere: Ἀλεύας ἀπόγονός τις τοῦ Ἡρακλέους Θετταλὸς, ἐτυράννευσε Θετταλῶν. εἶτα καὶ οἱ τούτου παῖδες. μὴ φέροντες οὖν τὴν τούτου ἀηδίαν οἱ Θετταλοὶ, καὶ ἀποροῦντες τί δεῖ ποιεῖν, μετεπέμψαντο εἰς συμμαχίαν τὸν Φίλιππον. εἶτα ἐλθὼν ἐκεῖνος ἐξέβαλε τοὺς Ἀλευάδας ἐκ τῆς τυραννίδος. καὶ ὑπὲρ τούτου χάριν αὐτῷ ὁμολογοῦντες οἱ Θετταλοὶ, δεδώκασιν αὐτῷ νέμεσθαι Παγασὰς καὶ τὰ χρήματα τὰ ἐκ τῶν λιμένων καὶ τῆς ἀγορᾶς. ἄπιστοι Θετταλοὶ ἐνομίσθησαν, ἢ διὰ τὸ τὸν Ἰάσονα Θετταλὸν ὄντα, ἄπιστον ὀφθῆναι περὶ τὴν Μήδειαν. ἢ ὅτι τῷ Πελοποννησιακῷ πολέμῳ, ἐν αὐτῇ τῇ παρατάξει ἀπὸ Ἀθηναίων πρὸς Λακεδαιμονίους μετετάξαντο, ὥς φησιν ὁ Θουκυδίδης. id est: *Aleuas quidam ex Herculis familia Thessalus, tyrannide in Thessalia potitus est: deinde huius etiam liberi. Quam cùm Thessali nec ferre possent, & quò se verterent, non haberent, Philippi opem petierunt. Is cùm venisset, Alcuadas tyrannos expulit. Cuius beneficij nomine gratum suum animum declaraturi, vsumfructum Pagasarũ, portoriorum item ac mercatuum vectigalia illi concesserunt. Perfidi autem existimati sunt, vel propter Thessalum Iasonem, quem Medeæ fregisse fidem constat; vel quia bello Peloponnesiaco, cùm vtraq; acies iam staret in procinctu, ab Atheniensibus ad Lacedæmonios defecerunt, vt ait Thucydides.* Hactenus Vlpian. Innascitur autem plerunq; popularis rebellio, vel ob iniquam magistratus administrationem, vel intolerabilem Principum tyrannidem. Extant apud

Locus ex Liuio de Thessalis.

T. Liuium Dec. 4. lib. 9. orationes, quibus mutuis conuitijs se lacerant Philippus Thessalorum rex, & ipsi Thessali coram legatis, quos Senatus ad disceptandãs controuersias miserat. Verba Liuij ex oratione Thessalorum hęc sunt: Nequicquam & illum victum, & se liberatos esse, vt equũ tenacem non parentem frænis asperiorib. castigandum esse. Philippus sic claudit suam orationem: Insolenter & immodicè abuti Thessalos indulgentia populi Romani, veluti ex diutina siti nimis auidè meram haurientes libertatem. Itaq; seruorum modo præter spem repentè manumissorum licentiam vocis & linguæ experiri, & iactare sese insectatione & conuitiis dominorum. Nec vero hic transire possum, equum rectè cum populo, non quouis, sed ferocienti, & qui nisi difficulter signo pareat, sessorem cum principe comparari. Di-

Equi hieroglyphicum.

dici enim signato a quo hieroglyphicè hominem designari ferocem quidem & animo inuicto, sed qui tamen obsequatur rationi. Est enim equus animal ferox & superbum, sed quod hominis leges subeat, & quas non egrediatur, vbi paululum assueuerit: vt quod ait Horatius,

Non equitem dorso, non frenũ pellat ab ore.

Sic Virgilius in Georgic.

Sed tamen ijdem olim currũ succedere sueti
Quadrupedes, & frena iugo cõcordia ferre.

Idipsum & obseruatur in Carthaginis historia: cùm enim vrbis fundamenta iacerentur, caput acris equi repertum, & hinc gentem fore bello egregiam præmonstratum est: cuius ostenti ea significatio fuit, facilẽ victu per sæcula gentem. Addam & hæc, apud Onirocritas & somniorum coniectores, caput equi, asini, canis, si in somnis apparuerit, seruitutem significari. De quibus iam satis. Nunc ad historiam redeo, (inquit Claudius Minos) quam me non statim esse nactũ fateor, sed penè aliud agens tandem reperisse. Cum enim iam horum commentariorum, non quidem perpoliendorum, sed scribendorum me satietas aliqua tandem caperet, quippè qui ad studia grauiora festinarem, mihiq; permulta nõdum satisfacerent, quod omninò, sicuti mihi proposueram initio, consilium auctoris detexisse non viderer, maximeq; trium vel quatuor Emblematon, & huius ipsius in primis, opportunè de iis verba facienti & studia humanitatis recolenti (tres ante annos, ni fallor, vnà cum viro doctissimo ROBERTO VVIDIO, Tornodorensi, Glareani Loriti quondam auditore, qui per septennium hac in Academia Parisiensi diligenter & eruditè docuit) mihi venit in mentem, quod aliud agens ab homine amico acceperã, huius Emblematis originem videri haustam ex Diod. Sicu-

Locus ex Diodoro Siculo.

li lib. 16. ad annum Philippi 4. Sic enim penè Diodorus: Alexandrum Pheræum tyrannum interfecerunt Thebe vxor eiusq; fratres Lycophron & Tisiphon: qua ex re sibi gratiam popularem pepererunt. Hi tamen in apertam tyrannidem prolapsi, sęuitiam tantam exercuerunt, vt Principes Aleuadę in Thessalia nobilissimi in eos cõ-

iurarint

iurarint. Quòd verò id per se non possent, Philippum Macedonium in sui auxilium aduocarunt: qui profectus in Thessaliam, tyrannis deuictis libertatem huic populo restituit.

III. *Thessalid.* *THESSALIS ora*] Regio Thessalica, id est, ipsi Thessali. Thessalia regio est Græciæ famosa, montibus & ciuitatibus clara. Strabo lib. 9. Gens inquieto genio &c. Flauius Vopiscus in Saturnino de Gallis nescio quid tale scripsit: Saturninus, ait ille, oriundus fuit Gallis, gēte omnium inquietissima, & auida semper vel faciendi principis, vel imperij.

Toties dominos mutet] Reges, seu tyrannos potius. Historiam paulò supra ex Diodoro Siculo lib. 16. & Vlpiano retulimus.

Obtrudere palpũ. *Obtrudere palpum*] Prouerbium Plautinum, pro eo, quod est, arte doloq; fallere, siue adulari. Hinc Palpones dicuntur adulatores. Translatio ab equisonibus, qui refractarijs equis vel manuum plausu, vel linguæ palpo blandiri solent. Lege Chiliad. Grauissimam offensam tulit Vespasianus, quòd Neroni cantanti aut discederet, aut obdormisceret, vt est apud Sueton. in Vespasiano.

Regia quem morem &c.] Huc pertinet oratio Maronitarum ex Liuio, loco paulò ante citato: Itaq; dominati assentatores regios, his solis loqui & in Senatu, & in concionibus licere: eos omnes honores & capere ipsos, & dare alijs: optimum quemque, quibus libertatis, quibus legum cura sit, aut exulare pulsos patria, aut inhonoratos, & deterioribus obnoxios silere. Occurrit exemplum Constantini Manassis, de Imperatore Michaele ab assentatoribus miserè perdito: In fabulis est (inquit ille) venatorem illum Actæonem à rabidis canibus pro fera dilaniatum: sic certè cùm Michaelem stipassent assentatores quidam improbi, effœminati, omninoque malè feriati, in quod exitium miserum, in quam malorũ Lernam eum non coniecerunt? Curtius lib. 8. Non deerat talia concupiscenti perniciosa adulatio, perpetuum malum Regum, quorum opes sæpius assentatio, quã hostis euertit. Paterculus 2. historiæ Rom. de nepote Augusti Caio: Nec defuit conuersatio hominum vitia eius assentatione alentium: etenim semper magnæ fortunæ comes adest adulatio.

Principes ab assentatoribus perditi.

Sonipes. *Ingenuus sonipes*] Equus liber, generosus, velox & superbus, sic dictus à sonitu pedum, quem quasi ad viuum versu expressit Virgilius:

Quadrupedante putrem sonitu quatit vngula campum.

Hippocomon. *Hippocomon.*] Ab equis ornandis seu componendis, vt etiam Hippocomius ab equis instruendis fucato colore, robur inani sagina mentientibus, ait Quintil. Alciatus noster in annotationibus in lib. 12. C. in l. non patimur ypocomos, vbi legendum Hippocomos, id est, stabularios, qui equos curant. ἵππος enim equum significat, κομέω, nutrio, curo. Existimo autem fuisse munus publicum eorum, qui in id agebantur, vt de prouincialibus acceptos causa publici cursus equos cura sua alerent. Hæc ille. Forte illi sunt, quos Itali vocant cauallarici, Germani Rosbereiter.

Clemētia principis. *Nec sanire tamen domino fas.*] Clementia principem maximè decet, nihilq; debet esse ab eo tam alienum, quàm nimia censuræ seueritas; quòd si cogant iura & leges in facinorosum aliquando sæuire, id efficere debent, non quidem personæ, sed vitij odio.

Lupata. *Lupata*] Fręna asperrima, quibus equus ferocior coercetur, à lupinis dentibus ita nominata, qui dentes inęquales sūt. Ouid. 1. Amorum:

Asper equus duris contunditur ora lupatis.

Claudian. 2. de raptu Proserpinæ:

Terruit orbis equos pressis parere lupatis.

Et Panegyrico de Probini & Olybrii consulatu:

------ *Iuga ferrea nectit*

Cornipedes, rigidisq; docet seruire lupatis.

Principibus consulere difficile. Plutarchus scribit, difficile esse consilium dare regibus: non enim regium putant ad rationis præscriptum viuere, qui regiam maiestatem velint in effrænata licētia: alieno sese arbitrio permittere, seruile arbitrātur. Quare suis moribus viuunt, seu veriùs, pro sua libidine faciunt omnia. Si verò sint paulò moderatiores, ne ii quidem interpellatorum æquo ferunt animo; adeò Regibus insita est quasi perpetuum, ac vernaculum malum, ignorantia. Si bene atq; ex officio administrent, id totum sibi acceptum referri volunt: extraneos consultores in societatē laudis admittere dedignātur. Vnde illud „*Magno constare regum amicis bona consilia*. Eodem ferè sensu, nisi me fallit animus, sugilla Galliarum

populos Lampridius in Alexandro Seuero, quo loci ait: Verùm Gallicanæ gentes, vt se habent duræ ac retrogradæ, & sæpe imperatoribus graues. Idem dici par est de Belgis, quod peruicax, & superbum hominum genus, & vix vnquam suis principibus morigerum. Hæc vetus scriptor de Belgis, fortasse verè pro suo tempore.

IV. 1. DISCANT hinc principes qua ratione subditos regere & moderari debeāt, ne imperitis rerum gerendarum accidat quod equisoni, qui dum equum alioqui violentum moderari nesciat, nec cùm sit opus aut freno, vt sistat, aut calcaribus, vt incitet ad cursum, aut modum teneat, excutitur facillimè, seq; ex eius manu equus eximit: Eodem modo Princeps importunus, & in suos plus æquo sæuiens, vel etiā omninò regni administrandi prorsus ignarus, vulgi animos in se commouet. Eam ob causam dicebat Aristippus, bene cessurum Regi & Principi, si equitandi artem primum teneret: etenim si alias disciplinas disceret, id quidem hominum opera & vigilijs effici, qui tamen sæpenumerò verum dicere ne quidem audent, vt quod sciunt odiosum esse principibus, qui cùm delinquerint, argui nolunt: at equitandi peritiam Princeps non modò ex hominibus, sed ex equo didicerit, qui adulari nesciat, vt homo, nec certè blādiri, vt parasitus aut scurra. Si enim vel ipse Princeps equum, vt decet, non rexerit, erratum statim equus vindicabit, suumque sessorem, quicunque sit, deiiciet. Seriò itaq; priùs ars hæc addiscenda principi, aut sese indignum reputet, qui in tanto dignitatis gradu sedeat. Quod præceptum alicubi à Plutarcho literis consignatum memini ad hunc fermè sensum: Qui equos domant, ijs primùm adblandiuntur, ac mollissimè tractant, vt assuescant freno: sic popularis multitudo lenitate retinenda & excipienda ei, qui diu in pace regere cupiat. Huc respicit grauiter dictum à Scipione Africano maiore, quo regi Antiocho pacem cum Romanis inire cupienti exprobrauit, non esse tempus, quandoquidem rex ipse perpessus esset lupatum & hippocomonem. Quo etiam Stobæi ea pertinent, quæ retulit ex Epicteto, serm. 44. Quemadmodum, ait, bonus equorum domitor non bonos tantum pullos alit, feroces autem famelicos valere iubeat, sed ambos ex æquo nutrit,

Equitādi peritia qua ratione in principibus esse debet.

Scipionis cordata vox.

magis verò castigat alterum, & cogit similem fieri meliori: sic vir prouidus, & ciuilis facultatis peritus, bonos ciues beneficiis demereri, malos autem non continuò perdere conatur, sed de alimento quidem minus ei prospiciet, instituet verò, & vrgebit eū vehementiùs qui rationi & legi obstiterit. Plutarch. initio De institutione liberali: Qui equis à primis bene domiti annis, suis non obsequuntur sessoribus; Qui autem indomiti perstant, nonne ceruice durissimi, & animis feroces euaserunt; Idem De discrimine adulatoris & amici, ex Carneade ait: Diuitum & regum filios nihil rectè neque bene discere, præterquàm equitare: quòd his assentetur præceptor in exercitatione literarum, semper ea probans quæ puer admiserit, cedens ac submittens sese plus quàm par est. Certissimum enim est, sæpè ab equo sessorem deiici, qui equitandi fuerit ignarus. Hæc ferè Plutarch. Græca studiosis penè omnibus ad manum esse scio, vnde latius non diffundor.

Carneades apophthegma.

2. Taxatur pernicies regum, adulatio, quę plerunq; in aulis Principum sedem habet, & veritati os obstruere nititur: nam reges non facilè patiuntur sibi molles auriculas mordaci radere vero, vt Persius ait Sat. 1. Imò quotusquisq; ex aulicis est, qui vel hiscat pro veritate contra mendacium? De hoc Principum solenni vitio Tacitus lib. 1. Historiarum, in oratione Galbę Pisonem Licinianum adoptantis: Irrumpet adulatio, blanditiæ, pessimum veri affectus venenum. Suadere principi quod oportet, multi laboris. Hæc ille. Marcellinus verò Ammianus passim de assentatoribus Constantij Imperatoris, Iuliani virtuti laudiq; detrahentibus, sed maximè ad finem lib. 16. ita scribit: His tot ac talibus prospero peractis euentu, in palatio Constantij quidam Iulianum culpantes, vt princeps ipse delectarentur, Victorium siue Victorinum ideò nominabant, quod verecundè referens quoties imperaret, superatos iudicabat sæpe Germanos. Interq; exaggerationem inanium laudum, ostentationemque apertè luculentium, inflabant ex vsu Imperatorem suopte ingenio nimium, quicquid per omnē terræ ambitum agebatur, felicibus auspicijs eius assignantes. Quocirca magniloquentia elatus adulatorum, tunc & deinde edictis propositis, arrog inter satis multa mētiebatur, se solum cùm

Adulatio taxata.

Adulatio in aulis principū.

Adulatores Constantij.

gestis

gestis non affuisset, & dimicasse & vicisse, & supplices reges gentium erexisse aliquoties scribens: & si, verbi gratia, eo agente tunc in Italia dux quidam egisset fortiter contra Persas, &c. Tam longè exulat veritas ab aulis principum, vt non immerito dixerit, quisquis ille fuerit, autor Alphabeti aulici:

Quaestus adulari & mẽtiri primus in aula.

Antigonus rex. Antigonus rex Asiæ aliquando inter venãdum, mutata veste, relictis comitibus, errabundus apud agrestes homines in vili tugurio pernoctabat incognitus, de se ipso tanquam de altero percontatus astantes, omnia quæ fecerat mala, ab illis audiuit. Mane quęsitus atq; inuentus, cum vestem allatam & regium ornatum vidisset: Date, inquit, purpuram, quam vt primùm indui, verum de me, nisi hac nocte, audiui nunquam. Tale est, quod fertur de Ludouico VI. Francorum rege, qui sæpe dissimulato habitu turbæ se admiscuit, vt liberas populi voces & iudicia de se exciperet, quo facilius & suis, & Reipub. mederetur incommodis. Nota est Alexandri Mammææ Imperatoris querela; *Mãmææ querela.* veritatem, aiebat, regum auribus minimè esse peruiam, in tanta quidem adulatorum turba. O graue regibus incommodum, rerum veritatẽ vix, ac ne vix quidem ipsos percipere; longè verò grauissimum, quod sobriarum admonitionum minime fiant capaces, sed tanquam aduersus incantationes, ita aduersus bonas admonitiones obturant aures, & obdurant corda, solis adulatoribus faciles & morigeri. In aulis enim Principum

φράζει δ' ὁ κόλαξ ἄριστα πάντων, δεύτερα

Ὁ συκοφάντης, ὁ κακοήθης τρίτα λέγει.

Augustus Subit Imperatoris Augusti augusta confessio. Is mortuo Varo, idcirco supra modum dolere se aiebat, quod nõ esset, à quo verum audiret. Quidam non inconcinnè hac de re ratiocinatur. Habent, inquit, principes nonnulli apud se fęminam quãdam vultu formosissimam, quam magnifaciunt, induuntq; veste longissima ad talos vsq; descendente; hæc altero pede plerumq; claudicat, nonnunquam vtroq; etiam: quo fit, vt ægerrimè ferant, si ventus quispiam spirans vestes, quibus hæc puellæ vitia teguntur, quandoq; attollit. Quare instituere permultos, qui non secus huiusmodi ventos buccis plenis absorbeant, atq; Charybdis & Scylla marinas aquas, & quæ in ijs sunt deglutire consueuerunt. Id explicans subiungit: Principum vitæ conditio, permultis expetita, potentia prudentiaq; vtitur, & magna autoritate exornatur: quam veritas denudare & imminuere, adulatorum ora obtegere consueuerũt. Nam regnat nũc φιλοκολακία, vt multis mendaciorum & calumniarum lues, velut obsonium omnino esse videatur. Et ita ipsi ex stultis reddunt insanos, ex insanis insanabiles. *φιλοκολακία vitium solemne.* Habet illa Siren, adulationem dico, cautionem carni nostrę suauissimam; sumus enim φίλαυτοι, & quisq; sibi Suffenum agit. Longè secus Dauid egit, qui prolixè describit, quos & quales in aula sua ferat. Non erat stipatus, vt nunc fit, magno agmine aionum, negonum, ganeonum, gnatonum, balatronum; quos Constantinus tineas soricesq; palatij appellare solebat, vt Anaxilaus opum vermes, Diogenes canes regios. Heliogabalus alligabat eos rotæ aquaticæ, vocans eos amicos Ixionicos. Doceat adulatores reprimere Sigismundus Imperator, qui cum à quodam supra modum laudaretur in faciem, & diis prædicaretur similis, illi colaphum impegit; dicentiq; Cur me cædis Imperator? respondit, Cur me mordes adulator? De adulatione præterea & perniciosis blanditiis plurima habet Cicero in dialogo de Amicitia. vbi post multa sic ait: Scitum enim est & hoc Catonis, multò melius de quibusdam acerbos inimicos mereri, quam eos amicos, qui dulces videntur: illos nam que verum sæpe dicere, hos nunquam. Vide quoque, quæ infra de adulatione dicemus.

gè antecedit: Hæc quidem Minos, sed non immeritò cum Pignorio dubitamus, quomodo Alciatus potuerit celebrare tumulum Caroli V. cùm Carolus obierit anno 1558. Alciatus verò anno 1550. Sed Poetis aliquando licitum est etiam viuis tumulos erigere, præsertim ijs, quos in Deorum numerum inserere properant. Epigramma est Antipatri εἰς ἀνδρείους, quod huc adscribere non piget:

Emblematis fõs.

Ὄρνι Διὸς κρονίδαο διάκτορε, τεῦ χάριν
ἕστας
γοργὸς ὑπὲρ μεγάλε τύμβον ἀριστο-
μένους;
ἀγγέλλω μερόπεσσιν, ὅθ' οὕνεκεν ὅσσον
ἄριστος
οἰωνῶν γενόμαν, τόσσον ὅδ' ἡμιθέων.
δειλαίτοι δειλοῖσιν ἐφεδρήσσουσι πέλειαι.
ἄμμες δ', ἀτρέστοις ἀνδράσι τερπό-
μεθα. hoc est:

Nuncia fare Iouis, prapesq; volatibus ales,
Cur magni ad tumulum sidis Aristo-
menis?
Hæc homines moneo: volucrum quantum
optima viuo,
Tantum hic heroas optimus inter erat.
Stiparint pauidæ timidorum busta colũbæ,
Ast ego delector fortibus vsq; viris.

Auis Iouis Saturnij nũcia, quam ob caussam stas
Ferox, sup magni tumulo Aristomenis?
Nuncio hominibus, quod quantum præstantissima
Volucrum sum, tantum hic semideorum [fuit.]
Pauidæ quidẽ pauidis assidebũt columbæ,
Nos autem interritis viris delectamur.

Fare age qd sedeas Iouis ales nũcia pernix
Magnanimi tumulum trux ad Aristo-
menis?
Nimirum quantum alitibus sum robore
præstans,
Tantum semideis præstitit ille viris.
Sic bustis pauidũ pauidas decet esse colũbas:
Nos verò intrepidis signa superba sumus.

Platonis tumulus.

Antipatri exstat Epigramma certè nobile in Platonis, diuini hominis, tumulum, cuius animam ad sepulchrum è cœlo allapsam in speciem aquilæ dicit:

αἰετὲ, τίπτε βέβηκας ὑπὲρ τάφον, ἢ τί-
νος, εἰπὲ
ἀστερόεντα θεῶν οἶκον ἀποσκοπέεις;
ψυχῆς εἰμὶ Πλάτωνος ἀποπταμένης ἐς
ὄλυμπον
εἰκών. σῶμα δὲ γῆ γηγενὲς ἀτθὶς ἔχει.

Cur aquila ad tumulum hunc volitas, dic?
numquid ab astris
Hic habitare Deum fortè aliquem in-
tuita es?
Imò anima extincti sum diua Platonis,
Olympum
Quæ colo, sed corpus terrigenum Attica
habet.

His non absimile est illud Marulli de Agesilao:

Agesilai tumulus.

Nuncia magnanimi volucris Iouis, ede
quid vrna
Inuicti rostro cudis Agesilei?
Ipsa inter volucres quantum caput effero,
tantum
Mortales omnes cedere Agesileo.

III. *Iupiter Saturnius.*

VOLVCRIS Saturnia] Aquila, quasi dixeris Iouiana; nam & Iupiter dicitur Saturnius à Saturno patre. Virg. in 4.

Nec Saturnius hæc oculis pater accipit æ-
quis.

Sic apud Homerum multis in locis κρονίδης. Cur autem aquila Ioui sacra, diximus supra Emblem. 4.

Ardua] sublimis, erecta, eminens.

Aristomenes.

Magni Aristomenis] id est, Caroli Quinti, quem nomine Aristomenis appellat. Ἀριστομένης, optimæ mentis hominem sonat, ait Pindari scholiastes. Et Pausanias in Messen. eum Græcorum omnium optimũ Apollinis oraculo iudicatum refert; quod & alicubi confirmat D. Hieronymus. Sed Aristomenis historiam, quoniam multis est incognita, paulò latiùs quàm pro operis instituto narrabimus, quam credo legẽtibus non fore iniucundam. Scripsit illam Rhianus Renæus Græcis carminibus, in quib. Aristomenes nihilo fuit ignobilior, quàm in Iliade apud Homerum Achilles. Pausanias in Messeniacis, Rhianum secutus, latissimè commemorat hanc historiã; nos autem multa præscindentes, quod ad Aristomenem attinet, prosequemur. Fuerunt igitur inter Messenios & Lacedæmonios certis de causis acerrima odia, bellaq; plurima, in quibus ęquo Marte pugnatum est. Tandem post continuos viginti annos in bellis exhaustos (vt Tyrthæus canit) Messenijs deuictis tales leges imposuerũt Lacedæmonij. Primum iureiurando eos astringunt, ne vel vnquam à Lacedæmonijs deficiant, vel aliàs noui quidpiam moliantur. Deinde vt de omnibus frumentis,

Aristomenis historia ex Pausania.

quæ

quæ agriculturâ comparantur in hominum alimoniam, dimidiam partem ĩ Spartam ferrent. Decretum item est, vt ad funera regum, aliorumq; qui qui magistratū gesserunt, tum viri ex Messenia, tum mulieres, pullis induti vestimentis accedant. Itaq; tantis oppressi ærumnis Messenij, cum nihil humanitatis in posterum à Lacedæmonijs sperarent, satius esse duxerũt ĩ acie cadere, aut tota Peloponneso eiectos fugere, quàm hæc pati. Decreuerunt itaque deficere. Vrgebant eos nõ leuiter adolescentes quidam, rerum quidem bellicarum imperiti, magnitudine tamen animi præstantes, qui in libera patria mori mallent, quàm aliàs beato etiam seruitio frui: Inter hos fuit & Aristomenes, cæteris nobilior: Nam cum eius matre Nicotelea Genium aut Deum serpentis specie aiũt rem habuisse; putabatur tamen Pyrrhi, aut Nicomedis filius. Hic florens ętate, excelsoq; præditus animo magistratus ad defectionem solicitat: conseritur prælium: victoriam neutri manifestam sunt consecuti. Aristomenẽ verò plura facinora edidisse fama est, quàm de vno viro credi possit, adeo vt finita pugna regem eum elegerĩt: Fuit enim oriundus ex genere Æpycidarum. Cùm regnum detrectasset, eum exercitus imperatorem designarũt. Qui vt terreret Lacedæmonios, profectus noctu Lacedæmonem, ad templum Palladis Chalciœci clypeum suspendit, cui inscriptum fuit, *Aristomenes de Spartanis Deæ dicauit.* Lacedæmonijs redditum fuit oraculum, vt consiliarium Atheniensem acciperent. Athenas itaq; mittunt, qui oraculum nunciarent, & virum peterent. Athenienses verò cum nollent nec res Lacedæmoniorum crescere, neque Deo refragari, Tyrthæum ludimagistrum, qui & ingenio minimè valere putabatur, & altero pede erat claudus, Spartam mittunt. Profectus eò Tyrthæus, magistratibus & militibus elegiaca & anapæstica recitauit carmina, quibus eorũ animos ad bellicam laudem excitabat. Itur in bellum: Anaxander Spartanorum rex erat; Aristomenem legionarij ex Messenijs octoginta selecti comitabantur, qui contra Alexandrum & principes Lacedæmoniorũ imperterrito animo irruentes, vulneraq; excipientes, audacia & tempore Anaxandri milites fugabant. Hos vt insequerentur alijs Messeniorum

Aristomenis parentis.

præcepit Aristomenes, ipse autem facto in alios impetu, qui maximè resistebant, ijsdemque vi repulsis, ad alios rursus est conuersus: Cum hos quoque absque mora pepulisset, alacrius iam in eos, qui adhuc resistebant, irrupit, donec totam Laconum aciem perturbauit. Cum verò non sine turpitudine fugerent, & vim sustinere nõ possent, horribilius eos, quàm pro vnius hominis furore insequebatur: Ibi ne pyrum siluestrem in campo enatam cursu prætervehеretur Aristomenes, prohibuit vates Theoclus; ad hanc enim Castorem & Pollucem dixit subsedisse. Aristomenes autem cùm effrænatè ferretur, pyrum prẹterlapsus scutum amisit; quod dum quærit, multi Lacedæmoniorum fuga salutem quæsierunt. Post acceptam cladem, cum esset animus abiectus Laconibus, neq; iam amplius arma sumere statuissent, Tyrthæus recitatis elegis persuasit eis, vt arma non abijcerent, sed bella capesserent. Aristomeni autem Andamiam reuerso coronas & fruges iniecerunt mulieres, canticum huiusmodi concinentes:

Cãticum Aristomeni cantatum.

In medium campum Stenyclerion, & iuga montis
Spartanos sequitur fortis Aristomenes.

Aristomenes posthæc Delphos est profectus; cumq; ex Bœotia rediret, in templo Trophonij, reuelante Pythia, inuenit scutum, quo accepto maiora continuò est aggressus: namq; obseruato vespertino tempore in oppidum Pharis Spartanorum peruenit, indeq; occisis, qui repugnabant, prædam ingentem abegit. In itinere autem, cum quidam Lacedæmoniorum grauioris armaturæ milites, & rex Anaxander irruerent, in fugam eos vertit, & Anaxandrum est insecutus: sed iaculo in coxendice grauiter vulneratus receptui cecinit; non tamen prædam sibi, quam abegerat, extorqueri passus est. Postquam è vulnere conualuit, cùm vellet in Spartam irrumpere, Helenæ prodigijs & Dioscurorum noctu est prohibitus. Virgines deinde, quæ in honorem Dianæ in Caryjs saltabant, per insidias cepit, quarum patres opibus & authoritate valebant. Perductis his in Messeniæ vicum quendam, noctem illam quieuit, & militibus & manipularibus virginum custodiam demandauit: Ibi petulantes adolescẽtes ad violãdas virgines impellebantur, vrgebantq, propositũ vel renuẽte

Aristomenes virgines capit.

te Aristomene, tanquam Spartanis viris solùm inferrent iniuriam. Et adeo res processit, vt cogeretur Aristomenes quosdam eorum interficere. Deinde virgines illæsas magna pecunia redemptas dimisit. Est in Laconica Ægila, vbi templum Cereris est, ibi festum celebrari à mulieribus cùm sciret Aristomenes, illuc cum militibus irruit: Sed cum mulieres non sine numinis auxilio ad defensionē prouherentur; multos Messeniorum & gladijs, quibus victimas secabant, vulnerant, & verubus, quibus assabant, transfigunt; Aristomenem verò facibus percussum viuum capiunt. Vt autem vinculis elaberetur, Archidamia Cereris sacrifica in causa fuit, quæ eum illa nocte dimisit, non largitionibus corrupta, sed eius amore correpta: Excusauit autem fugam, tanquam perustis vinculis Aristomenes euaserit. Tertio belli anno, cùm prælium esset committendum ad fossam magnam, & Arcades ex omnibus simul oppidis Aristomeni misissent auxilia. Aristocratem Arcadum regem, & illo bello ducem Lacedæmonij pecunia corruperunt. Aristocrates accepta pecunia primò Arcadas celauit quid esset facturus; cùm verò ad manus iam essent venturi, eos perterrefecit, tanquam & angustijs forent comprehensi, & si vincantur, recedendi copiā nullam sint habituri: Sacrificia insuper inauspicata fuisse asserit. Quemlibet igitur iussit sibi fuga consulere, cum primùm ipse signum daret. Cùm verò intulissent se iam hostibus Lacedæmonij, & contra niterentur Messenij, sub initium pugnæ Aristocrates subduxit Arcades: Itaq; sinistrū cornu, & medium agmen destitutum est præsidio. Aristocrates flagitium flagitio addidit. fugit enim per mediam aciē Messeniorum. Quare Messenijs cadebant animi, & Arcadum transcursu erant perturbati; & quidam eos, vt manerent, suppliciter orabant; quidam cōuitijs aduersus eos tanquam proditores, & iniuria sunt vsi. Lacedęmonij destitutos auxilijs Messenios facile circumdant, superant, fundunt. Ex Messeniorum vulgo multi ceciderunt, ex principibus etiam nō pauci. Aristomenes, qui in illa pugna magna cum laude pugnauerat, sed frustra, propter paucitatem, collegit Messenios palantes, quibus persuasit, vt mediterranea oppida desererent, & in Iram montem commigrarent. Huuc ita que in locum cum se contulissent, eos obsidione Lacedęmonij cinxerunt, quibus Messenij per vndecim annos restiterunt; nec solùm restiterunt, sed multis incursionibus ī agros Lacones exercuerunt, iumenta abigendo, messesq; Laconicas comburendo: captiuos insuper sub hasta vendebant. Fecerunt & irruptionem in oppidum Amyclas noctu, cepitq; illas Aristomenes, & diripuit, ātequam Spartani suppetias ferre possent. Deinde cum totam regionem deuastaret, obuiam factus est Lacedęmoniorum manipulis, & duobus regibus, commissoq; prælio vulnera inter pugnādum tum alia accepit, tum caput eius lapide est ictum, adeo vt tenebræ oculis offunderentur. Prostrato eo Lacones frequentes accurrunt, viuumq, capiunt. Ceperūt item ex eius militibus circiter quinquaginta. Hos omnes Lacedęmonij in Cæadam (Barathri id nomen erat, quò Lacedæmonij nocentes præcipitabant) abijciendos censuerunt. Cæteri Messenij deiecti in Cæadam continuò perierunt, Aristomenem autem tum quoque, vt antea, deorum aliquis conseruauit: Aiunt enim aquilam volatu se submisisse, alisq; illum sustinuisse, donec ad finem Barathri perueniret illæsus. Hic iam Aristomenes, sciēs fatale esse hominibus vt morerentur, obuolutus pallio, forti & imperterrito animo mortem expectabat. Tertio autem die post, cum strepitum sentiret, facie detecta vulpem cadauera corrodētem conspexit, quam tacitus siuit ad se accedere, eamque vt accessit cepit, & altera manu chlamydem mordēdam bestiæ obijciebat, ne læderetur; fugere volentem sequabatur apprehēsa cauda per tenebras: cumq; in loca transitu difficilia esset peruentum, à bestia est auulsus. Tādem & cauernam quandam deprehēdit, & per eam luminis splendorem vidit; tunc vulpem dimisit, cauernamq; latiorem manibus reddidit, domūque in Iram montem incolumis euasit. Ex templò Lacedęmon js est per transfugas nūciatum, viuere Aristomenem; huic rumori non plus fidei est adhibitum, quàm si mortuus suis virib. reuixisse diceretur. Dum hæc aguntur, Corinthij Lacedæmonijs mittunt exercitum ad expugnandam Iram. Cuius rei cùm Aristomenes esset factus certior per exploratores, nocte sopora securos & palantes, nec excubias agentes

Mulieres Aristomenē capiūt.

Elabitur.

Aristocrates proditor.

Aristomenes secundò capitur.

Seruatur per vulpē & elabitur.

tes Corinthios trucidat, vnà cum ducibus, spoliaq; diripit. Quæ res effecit, vt Spartani crederent Aristomenem viuere. Lacedæmonij post hæc quadraginta dierum inducias cum Iræ incolis pepigerunt, & idsi quidem domum reuersi festum celebrarunt; Cretenses autem sagittarij per Messeniam passim vagabātur. Aristomeni igitur ab Ira propter inducias lōgiùs profecto, & securè vaganti, septem sagittarij insidias struxerunt: & captum loris, quæ in pharetris habebant, constringunt; duo verò Spartam proficiscuntur, Aristomenem captum nunciaturi, reliqui Agellum Messeniæ vicum petūt. Habitabat ibi quædam puella cum matre, patre orbata, hęc nocte præterita p quietem viderat leonem vinctum, & vnguibus destitutum à lupis in agrum earum esse perductum, ipsa verò vinculis leonem exoluebat, vnguesque restituebat; & sic lupi dispersi à leone sunt visi. Tunc autem adductu à Cretensibus Aristomene, intellexit virgo, re vera sibi offerri, quod noctu antea apparuisset, & quis esset, matrem interrogauit. Vt rem percepit, Cretensibus vinum infudit liberiùs, qui cùm fuissent inebriati, pugionem ab eo abstulit, qui maximè somno erat oppressus; & sic Aristomenis vincula resecuit virgo. Aristomenes autem arrepto gladio Cretenses interfecit. Hāc postea virginem duxit vxorem Gorgus Aristomenis filius: hoc enim modo pręmia persoluit Aristomenes puellæ pro seruata vita. Vndecimo autem obsidionis anno fatale iam erat tum Iram capi, tum Messenios sedibus e jci: habebat enim Aristomenes huiusmodi oraculum:

Aristomenes tertiò capitur.

A virgine liberatur.

Cum Meda curuinagas ex te caper hauserit vndas,
Non ego Missenā tuear, qu fata propinquāt,

Neda.

(Neda fluuius est, cuius fontes sunt in Arcadia, Messeniamq; ab Elæis disterminat) Timebant itaq; Aristomenes & Theoclus vates (quibus datum fuerat oraculum) ne capri ex Neda biberent. Sed cum vates Theoclus iuxta Nedæ ripas ambularet, conspexit caprificum, quæ summis folijs radebat aquas; hanc Græci Olynthum nominant, Messenij Tragum, id est, caprum: Vnde vates coniecit, id voluisse Deum significare, instareq; iam fatum Messenijs. Id significauit Aristomeni, reliquos Messenios celauit. Habebant nescio quid in occulto Messenij, quod si euanesceret, futurum erat ex oraculo, vt tota Messenia submergeretur; sin verò id conseruaretur, fore vt regionem aliquando Messenij recuperarent. Id cùm certò sciret Aristomenes, oracula noctu asportauit, & in monte Ithoma defodit, vbi maxima erat solitudo; Iouemq; & reliquos Deos, qui Messeniam vsq; ad illa tempora seruauerāt, adhibuit custodes. Posthæc nocte quadam procellosa custodes deseruerunt præsidia, id cum per pastorem quendam intellexissent Lacedæmonij, eadem nocte per tenebras inuadūt Messeniorum arcem. Quod cùm percepisset Aristomenes, venit cum Gorgo filio, Theoclo vate, Māticlo Theocli filio, & aliis: noctu quidē nihil memoria dignum ab vtrisq; est gestum. Orta autem luce, cum inuicem se aspicere posset, Aristomenes Messenius oraculum propalauit; qui in extremam desperationem adducti, in Lacedæmonios quo quisque potuit modo, impetum fecerūt. Messeniæ item mulieres correptas tegulas & saxa, aliaque in Lacedæmonios iaculabātur, sed imbriū & fulgurū violētia oculos Messeniorum obcæcabat: quæ omnia Lacedæmoniorum animos erexerunt. Messenij tamen contra fatalem necessitatem totis viribus agebant. Tres itaq; dies cōtra Lacedęmonios steterunt, & totidem noctes, prodijt tandem Theoclus vates, & Aristomenem sic est allocutus: Quid frustra laboras? capi Messeniam prorsus nunc fatale est; vidisti caprificum, Apollo prędixit, mihi communem cum patria mortem Deus intētat: tu teipsum reliquosq; Messenios serua. Hæc cum dixisset in hostes irruit, quos sic est allocutus: Atqui nō perpetuò læti Messeniorum opibus fruemini. Posthæc irruptione i hostes facta multos occidit, & ipse interijt. Messenios à pugna auocauit Aristomenes, quibus præcepit vt se sequerentur, si quem ipse transitum præberet. Congregatis igitur vxoribus & liberis, in extrema parte posuit filium Gorgum, & Manticlum vatis filium, ipse in principio ad hostes cōuersus capitis nutu, ac motu hastæ significauit se transitum petere. Lacedæmonij ex Hecati vatis cōsilio aditū patefecerūt, ne rabiosi homines, & ad extremam desperationē perducti supra modum ferocirent. Messenios abeuntes susceperunt Arcades allatis vestimētis & cibis

Theocli vatis interitus.

bis, ferram insuper cum eis sunt partiti. Post aliquot deinde dies cum & Messenij & Arcades expeditionem occultam duce Aristomene in Lacedæmonios parassent, Aristocrates (quem supra diximus pecunia à Lacedæmonijs corruptum) hoc consilium Lacedæmonijs patefecit. Hoc cum Arcades intellexissent (nunquam enim neque Arcades, neque Messenij proditorem putarunt Aristocratem) eum lapidibus ob ruerunt, insepultumq; dimiserunt. Rursus Aristomenes cũ quinquaginta Messenijs Iram montem inuasit, multos ibi Lacedæmoniorum trucidauit, illorumq; triũphum vertit in luctum. Reuersus in Arcadiam filium Gorgum, & Manticlum vatis filium cum exercitibus dimisit, terras & sedes quæsitum. Gorgus in Siciliam peruenit, & Zanclam vrbem occupatam Messenem nominauit. Manticlus insulam Sardoam cepit, habitauitq; Aristomenes Delphos est profectus, quid ei responsum sit, non dicitur. Cùm filia deinde se in insulã Rhodum cõtulit, postea Sardis ad Ardyn Gygæ filium. Cumq; ad regem Aphraortẽ animo destinasset iter, morbo correptus obijt. Neq; enim debebant Lacedæmonij vltra tã clad · posthæc ab Aristomene affici. Mortuo Aristomeni Damagetus ac Rhodij monumentum ædificarunt illustre, & honores ab eo tempore decreuerũt. Aristomenem item contendunt Thebanis in Leuctrico prælio auxilium tulisse post mortem, & in causa eum potissimùm fuisse, vt cladẽ acciperent Lacedæmonij. Hęc ex Pausania. Quibus addimus festiuum Marulli epigramma:

Aristocratis pœna.

Aristomenis mors.

Viderat armatas vni dare terga cohortes
Iupiter; & Martem credidit esse suum.
Mox vt Aristomenes notis procul agnitus armis.
Et fulsit volucris auxiliaris apex:
Macte ait, o iuuenis, si te mea bella tulissent,
Non alia cœlum tunc eguisset ope.

Dignum est relatu quod Plinius lib. 11. Nat. hist. cap. 37. de Aristomene scriptum reliquit: Hirto corde, inquit, gigni quosdam homines proditur, neq; alios fortioris esse industriæ, sicut Aristomenem Messenium, qui trecentos occidit Lacedæmonios; ipse vulneratus & captus semel, per cauernã latomiarum euasit, angustos vulpium aditus secutus: Iterum captus sopitis custodibus somno, ad ignem aduolutus lora cum corpore exussit: Tertiò capto Lacedæmonii pectus dissecuere causa vidẽdi, hirsutumq; cor repertum est. Idem narrat etiam Crinitus lib. 13. de honest. discip. c. 7. Vide Plutarch. in vita Romuli, & Val. Max. in fine libri 1. cum agit de Lynceo: sed in omnibus codicibus inoleuit mẽdũ, legendum enim est ibi pro Athenienses, Lacedæmonii, quod clarius est, quàm longiori indigeat probatione. Vide etiam Cœlium Rhodig. lib. 17. cap 9. meminit quoque Dion Chrysostom. orat. 35. ferè initio.

Aristomenes corde hirsuto praditus.

Quantum inter aues] Collatio parium.

Semideos inter.] Semidei sunt Heroes illustres, & nobiles viri, qui quoniam ad Deorum immortalium naturam quàm proximè accesserunt, ab imperita plebecula, & Poetis ipsis (qui vulgarem opinionem velis remisque consectati sunt) in numero Deorum relati creduntur: Tales fuerunt illi, quos altero parente Deo, altero mortali prognatos existimabãt: vt Hercules, Æneas, Achilles, &c. Hesiodus:

Semidei.

Ζεὺς κρονίδης ποίησε δικαιότερον καὶ ἄρειον
Ἀνδρῶν ἡρώων θεῖον γένος, οἳ καλέονται
Ἡμίθεοι.
Iupiter Saturnius fecit iustius & melius,
Virorũ heroũ, diuinũ genus, qui appellantur
Semidei.

Ouidius 1. Metamorph.

Sũt mihi semidei siluestria numina Fauni.

Et Statius 2. Achill. Reges semideos appellat. Lucianus in mortuorum dialogis sub Trophonii persona: Ἥρως, inquit, ἐστὶν ὃ μήτ' ἄνθρωπός ἐστι, μήτε θεὸς, ἀλλὰ καὶ συναμφότερόν ἐστι. id est: *Heros est, qui neque homo est, neq; Deus, & simul vtrumq; est*. Mitto quæ Plutarch. de oraculorum defectu disputat, quæq; Diuus Augustinus 10 de ciuit. Dei, c. 21. aliiq; certè multi retulerunt de Heroibus.

Insideant timida, &c.] Columbam pro trepidatione & timiditatis symbolo ponere vulgatissimum fuit antiquis. nam & nomen illi apud Græcos τρήρων, hoc idem significat: deducitur enim à τρεῖν, quod est *trepidare*. Homerus enim sic:

Columba pro trepidatione.

Αἱ δὲ βάτην τρήρωσι πελειάσιν ἴθμαθ' ὁμοῖαι. hoc est:
Hæ pauida gressu similes abiere columbis,

Ouid. 1. artis:

Vt fugiunt aquilas timidissima turba columba.

Pierius

Pierius Hieroglyph. lib. 22. id scitè perspicueque declarat. Est enim columba auis simplex & supra modũ pauida, ita vt propter genuinum timorem in summis locis nidificet; admodum salax, fœtui continuò indulget, eaq; nihil fœcũdius, mares more fœminarum ouis etiam incubant & fouẽt, ob hæc Veneri sacra esse creditur. Aquilæ odiosa, de qua re Varro plurima. Sed columbina simplicitas in prouerbium abijt.

Columba natura.

Bustum.

Busta,] Sepulchra, tumulos. Iuuenal. Satyr. 3.

---portandum ad busta cadauer.

Ouidius Fastorum 5.

Compositique nepos busta piabat aui.

Et Virgilius:

- -- -semiustaq; seruant Busta.

Cicero in Pisonem: Quorum ego furori nisi cessissem, in Catilinę busto, vobis ducibus, mactatus essem. Mortuorum cadauera olim cremabant, & cineres, quos religiosè a sseruabant, busta dicebantur, quasi combusta, Cicero tamẽ 3. De legib. bustum pro monumento accipit, vt & Suetonius pro sepulchro.

Aquila insigne Romanorum.

Nos Aquila.] Aquilam Romanorum (rerum dominorum) insigne fuisse, quam plurimi auctores referunt. Neque vero, id sine causa factum conijcio, nam vetusti quique aquilam auium principem vocitabant: vt Horatius proinde dixerit, ei Iouem permisisse regnum in aues vagas. Obseruabãt enim eius auis pręstãtiam virium, eam politam, concinnam, intrepidam, strenuam, liberalem: quæ adiuncta perpetuò fortem debent Principem comitari. Sed & aquilino naso homines ragios appellarunt, testibus Platone & Plutarcho: ita vt Persę ad regnum neminí aditum liberum concederent, nisi qui ea nota insignis esset; atq; Cyrus ille, quem aquilino naso fuisse memorabant, Pyrrhus etiam Epirotarum Imperator, Aquilæ cognomen sibi datum à suis lubens admisit. Cùm enim milites eum Aquilam appellassent: τί γὰρ, inquit, οὐ μέλλω τοῖς ὑμετέροις ὅπλοις, ὥσπερ ὠκυπτέροις, αἰρόμενος. *Quid verò, non debeo vestris armis, tanquam alis pernicibus, in altum tolli:* Imò verò apud Thebanos Aquilæ vt sacrę aues colebantur, vt apud Aegyptios Crocodilli, Ibes, Cynocephali. Imo non ausim equidem transilire, Aquilam olim rerum successum prosperatum portendisse, sic enim Iupiter omnem optimum cepit, cùm sibi aduersus Titanas proficiscenti apparuit Aquila. Prętermitto lubens quæ prolixa sunt in Xenophontis cõmentarijs. Certè Aquilam alij referunt, Gordij, pauperis alioqui viri, in curru per totum diem sessitasse; vnde regnum Phrygię filio Midæ premonstratum volunt. Cùm Hiero admodum adolescens esset, & mediocrium homo fortunatum, primo bello, quod vnquam iniisset, Aquila sedit eius clypeo, quod pręsagium regni fuisse creditur. Tarquinio Romam migranti Aquila pileum è capite abstulit; vnde Tanaquil vxor vaticinorum perita regnum illi portendi coniecit. C. Marius puer Aquilę nidum cum septem pullis in agro reperit; cuius ominis ratio fuit septem Consulatibus ostensa. Celebratur & octauij Cęsaris Principatus primùm Aquilę ostento notatus. Cùm enim aliquando in via Campana pranderet, Aquila ex improuiso panem ei de manibus eripuit, & leuiter deinde reddidit. Nec pretermittendum quod legitur de Alexandro Macedone, quo recens nato, Aquilę duę in culmine domus per totum diem sedisse dicuntur; quod omen tum primùm captum fuit duplicis Imperij, nempè Asiatici & Europæi. Sed hæc dum colligo, ferè non sentio mihi ad reliqua pergendum. Vide Pierium Hieroglyph. 19.

Aquila præstãtia.

Aquilino naso homines.

Pyrrhus Aquila dictus.

Aquilę sacræ aues quibus.

Aquila omen.

IV.

Carolus V. satis laudatus.

CAROLI V. laudes celebrat (vt Claudius Minos arbitratur) quem quam aptè cum Aristomene comparet, satis constabit, si quis gesta Caroli cum historia Aristomenis suprafusè enarrata confetat. Quare non multos ero in enumerandis eius laudibus, ne mihi contingat id, quod sophistæ cuidam, qui cum appararet recitare librũ, & Antalcidæ percontanti, quod esset argumentum, respondisset. Herculis enconiũ: Quis, inquit, illum vituperat: Superuacaneum existimans in eo laudando sumere operam, quem omnes vno ore prædicarẽt. Hercules autem apud Spartanos religiosissimè colebatur, vt & Carolus apud Germanos; vixit enim is inter homines, vt viuus laudabilis fuerit, mortuus verò fœlix iudicetur.

A'rlχ

Ἀνέχου καὶ ἀπέχου.

Sustine & abstine.

EMBLEMA XXXIV.

ET toleranda homini tristis fortuna ferendo est,
Et nimium felix sæpe timenda fuit.
Sustine (Epictetus dicebat) & abstine. oportet
Multa pati, illicitis absq; tenere manus.
Sic ducis imperium vinctus fert poplite taurus
In dextro; sic se continet à grauidis.

COMMENTARII.

I. A Vaccis grauidis, & armentorum grege pascuo bubulcus taurũ respicientem segregat, in quem verberibus sæuire videtur. Et quamuis epigramma de poplite vincto dicat, tamen hoc loco illud non exprimitur.

II. *Tauri symbolũ.* SVMPTVM est Emblema ex Oro Apolline in libello de Hieroglyphicis, vbi de tauro sic ait: Hominum dubiæ & instabilis temperantiæ significare volentes, taurum pingunt genu dextrum ligatum; sic enim non coit. Alciatus vt hoc ob oculos poneretur, συμβολικὸν adiecit, nẽpe taurum roboris excelsi, patientissimum & abstinentissimum animal. Ægyptij enim sacerdotes cum fortem & temperantem signi-

significare vellent, taurum valetudinis integræ pingebant. Onerum enim & laborum omnium patientissimus est, ærumnas nullas detrectat, instatq; operi herili quantumlibet. Sed & abstinens est, quippe qui post vaccę conceptum cum illa non coeat, vt idem Orus lib. 2. Hieroglyph. & Plinius lib. 8. cap. 45. Vide Pierium Valer. lib. 3. Hieroglyphicon. Sed vt paucis, quemadmodum Patientia & Abstinentia duæ virtutes sunt præ cæteris vtiles, sic ijs opposita duo vitia, intolerãtia nempè & incontinentia, multò omnium grauissimæ & exitiosę maximè dicebantur Epicteto (teste Gellio lib. 17. c. 19.) nempe cùm aut iniurias, quæ sunt ferendæ, non toleramus, neq; ferimus: aut à quibus rebus voluptatibusque nos tenere debemus, non tenemus. Itaque, inquit, si quis hæc duo verba cordi habeat, eaq; sibi imperando atque obseruando curet, is erit plerunq; impeccabilis, vitamque viuet tranquillissimam. Verba duo hæc dicebat, ἀνέχου καὶ ἀπέχου. *Patere & abstine*. De aduersis æquo animo perferendis, quædam Lactantius 6. c. 18. & Plutarchus consolatione ad Apollonium; de abstinentia verò exempla longè multa sunt apud Valer. Max. lib. 4. cap. 3. Vide quoq; adagium, *Sustine & abstine*. Vtriusq; verbi vim expressit Horatius 4. Carm. 11.

Vindex auaræ fraudis, & abstinens
Ducentis ad se cuncta pecuniæ.
Consulq; non vnius anni,
Sed quoties bonis atq; rectus
Iudex honestum prætulit vtili, &
Reiecit alto dona nocentium Vultu. ---

III. *ET toleranda homini &c*] Aduersa fortuna viro forti toleranda est. Huic respondet verbum ἀνέχου. Adhortatio est ad patiẽtiam, cui simile illud Virgilii 5. Æneid.
Quidquid erit, superanda omnis fortuna ferendo est.

Et nimium felix, & cæt.] Publii mimus est is:
Fortuna cum blanditur, captatum venit:
Tum enim maximè timenda est, cùm valde prospera putatur. Ergo idem Publius verè:
Fortuna vitrea est, quæ cùm splendet, frangitur.
Horatianũ hoc etiam vulgo tritũ: *Sæpius ventis agitatur ingens Pinus*: quo videtur respexisse ad illa Herodoti, in Polymnia, ὁρᾷς ὡς τὰ ὑπερέχοντα ζῶα κεραυνοῖ ὁ θεὸς, οὐδὲ ἐᾷ φαντάζεσθαι. τὰ δὲ σμικρὰ οὐδὲν μιν κνίζει. ὁρᾷς δὲ ὡς ἐς οἰκήματα τὰ μέγιστα αἰεὶ καὶ δένδρεα, τὰ τοιαῦτα ἀποσκήπτει, βέλεα; φιλέει γὰρ ὁ θεὸς τὰ ὑπερέχοντα πάντα κολούειν.
Alexidis hoc laudatur:
κἂν εὐτυχῇ τις, ἀρέσκει, προσδοκᾶν
ἀεί τι δεῖ, καὶ μή τι πιστεύειν τύχῃ.
Fortuna quamuis sit tibi prosperrima,
Semper aliquid timeto, diffidens ei.

Epictetus.] Stoicus fuit natus Hierapoli Phrygiæ, seruus & claudus, cuius quidem morum & vitæ tanta fuit admiratio, vt lucerna eius fictilis tribus drachmarum millibus penderetur. Circumfertur eius nomine Enchiridion multis paradoxis refertissimum, quod eius auditori Arriano tribuitur: continet libellus ille quasdam disputationes admodum vtiles & succinctas ad perturbationes animi cohibendas. Hũc Politianus Latinitate donauit. Duos Epicteti de se versus citat Aulus Gellius lib. 2. cap. 18. quos is sic Latinos fecit: *Epictetus.*
Seruus Epictetus fuerã, qui corpore mancus,
Pauperie pressus, charus eram superis.

Illicitis absq; tenere manus] Tmesis. id est, tenere manus abs illicitis, nam absque hic non est vna dictio, sed duæ conflatæ ex præpositione abs, & copulatiua que, ne quis fallatur. Sufficit itaq; continendas esse manus ab illicitis.

Sic ducis imperium] id est, ductoris. Ægyptii cùm iudicarent hominem modestum, & qui facilè posset à male factis auerti, taurum genu dextro ligatum pingebant. Si enim dextro genu constringatur, mansuetum se præbet, & vincula consequentem, Pierius eodem lib. 3. *Tauri symbolo quid significetur.*

Poplite.] Poples, genu est curuatura, pars genu opposita. Lucanus: *Poples.*
--- *nisi poplite lapso*
Vltima curuati procederet vngula tauri,

Sic se continet à grauidis.] Huc pertinet egregium Aristotelis verbum ἀτιμαγελεῖ, de tauro dictum, qui seorsum à vaccarum consortio & grege pascitur, id est, *abarmentatur*. *Ἀτιμαγελεῖ.*

IV. DVOBVS his verbis, ἀνέχου καὶ ἀπέχου Philosopho Epicteto familiaribus, tota bene viuendi ratio cõprehendi potest. Primò siquidem ad patientiam adhortabatur, qua quisque disceret tum aduersos fortunæ casus, tum etiam laborem ęquo animo per- *Philosophia Epicteti duobus comprehensa verbis.*

perferendum: altero, esse ab omni luxu, potissimumq; venereo præcipiebat abstinendum. Quæ duo præcepta duobus hisce verbis comprehensa, sic Horatius illustrauit:

Qui studet optatam cursu cõtingere metã,
Multa tulit fecitq; puer, sudauit & alsit,
Abstinuit Venere & Baccho.

Patiẽtia. Itaq; duo præcipuè nobis hoc emblemate proponuntur, tolerantia & abstinentia,

1. In tolerantia constans hominis animus agnoscitur, quando scilicet malis non cedit, sed contra audentior exsurgit. Vnica siquidem cõstãtia hominem ab hominum communi fęce differentem maximè, & longè nobiliorem facit: quandoquidem, vt doctè cecinit Prudentius, omnibus alijs virtutibus, & societatem & auxilium suum fortis patientia misceat; virtusque omnis vidua sit, quam non patientia firmet. Grauiter ad hunc sensum Horat. 2. Carm. 3.

Æquam memento rebus in arduis
Seruare mentem, non secus in bonis
Ab insolenti temperatam
Lætitia.

Exemplo est Socrates, qui ea fuit æquanimitate, vt abeuntem domo, & redeuntem eodem semper vultu fuisse dicebat Xanthippe, morosa vxor. Stoici ergo πρὸς τὴν ἐνθυμίαν inducebant suis disputationibus, τὴν ἀναλγησίαν, καὶ τὴν ἀπαθίαν. Et huc spectant Senecæ consolationes, & ferè omnes epistolæ, quibus tolerantia & sobrietas eruditis aculeis instillantur.

Abstinentia. 2. At quantum cõducat abstinentia, quantasq; habeat vires, pleni sunt auctorum libri, plena antiquorum monumenta: tam enim latè patet, vt per omnia omnium virtutum domicilia ferè locum sibi suo iure vendicet. Hinc apud Lactantium triplex statuitur virtutis gradus: primus est à malis operibus abstinere: alter, à verbis malis: tertius, à rerum malarum cogitatione. Notum est illud:

Est virtus placitis abstinuisse bonis.

Cui non malè conuenit Ciceronis illud Offic. 1. Bene Pericles, cum haberet collegam in prætura Sophoclem Poetam, hique de communi officio conuenissent, & casu formosus puer præteriret, dixissetque Sophocles: o puerum pulchrum, Pericles? At enim prætorem, Sophocles, decet nõ solùm manus, sed etiam oculos abstinentes habere. Anacharsis Scytha eo gestu repertus est apud Solonem dormiens, vt altera manu pudenda, altera os obsignaret, continentiæ & silentij signa exprimens. Duo enim sunt in homine membra, quę nõ nisi admodum difficulter edomari possunt, lingua nempe & genitalia. Itaque quod Anacharsis toto ætatis suæ tempore bellum voluptatibus indixerit, statuis eius inscriptum fuisse legimus, γλώσσης καὶ γαστρὸς, καὶ αἰδοίων κρατεῖν. Quare cum sacerdotes Aegyptij frænum libidinibus imponendum esse suaderent, viri genitale manu cohibitum & repressum pingebant. Referrem quæ de Alexandri Macedonis continentia ab historicis memorantur, qui nuptam mulierem attingere, neq; Darij filias captiuas videre sustinuit, sed hæc sunt in ore omnium. Huc facit illud Horatij: (Continentiæ gestus. IV.)

Non possidentem multa vocaueris
Rectè beatum, rectiùs occupat
Nomen beati, qui deorum
Muneribus sapienter vti.
Duramque callet pauperiem pati,
Peiusque letho flagitium timet.
Non ille pro caris amicis
Aut patria timidus perire.

Item illud ἀπλῶς sic:

---- & per obstantes cateruas
Explicuit sua victor arma.

Nisi id primum conferre manis cum illo 3. Carm. 3.

Iustum & tenacem propositi virum
Non ciuium ardor praua iubentium.
Non vultus instantis tyranni
Mente quatit solida. ----

3. Ex cõsequenti hic inculcatur quoque continentia coniugalis, taurus enim, vt & cętera animalia, post impregnationem cum compare non coit, solus homo in talem libidinem prurit, adeo vt δεκαπλασίως mulier affectet concubitum quam mas, si vtero gerat, vt refert Cœlius Rhodig. lib. 14. cap. 4. tunc enim semen cõceptum neruos mouet, & inde ardor confricationis innascitur. Videant igitur mariti quomodo hac in parte mulieribus morem gerant. Laudatur continentia Drusi, qui se vxori seruauit integrum, quamdiu versatus est in expeditione Germanica. Et Pescenius Niger ignarus rei Venereæ fuisse dicitur, nisi quantum liberis procreandis impenderetur. Claudian. 2. de laudibus Stiliconis, quo loci laudat pudicitiam Theodosij. (Continẽtia coniugalis.)

Hinc fuit vt primos in cõiuge disceret ignes,

Ordi-

Ordiriq; virum non luxuriante iuuenta,
Sed cum lege thori casto cum fœdere vellet.
Obuius sese locus offert D. Hieronymi aduersus Iouinian. Inconcessum maritis post conceptum fœtum mulieribus iungi, tum quòd venter tumidus non subigatur sine periculo; tum quòd non suscipiendæ prolis caussa coeatur.

In adulari nescientem.

EMBLEMA XXXV.

SCIRE cupis, dominos toties cur Thessalis ora
Mutet, & vt varios quærat habere duces?
Nescit adulari, cuiquàmve obtrudere palpum:
Regia quem morem Principis omnis habet.
Sed veluti ingenuus sonipes dorso excutit omnem,
Qui moderari ipsum nesciat Hippocomon.
Nec sæuire tamen domino fas: vltio sola est,
Dura ferum vt iubeat ferre lupata magis.

COMMENTARII.

I. PINGITVR generosus equus cum suo equite, habitu & apparatu equestri, quem equus eleuatis anterioribus pedibus, quasi insessoris impatiens, excutere nititur.

EX Vlpiano Demosthenis interprete, hi- II.

Locus è Demosthenis interprete.

storiam primi huius distichi petitam suspicor. Verba eius non piget adscribere: ἀλεύας ἀπόγονός τις τοῦ ἡρακλέους θετταλὸς, ἐτυράννευσε θετταλῶν. εἶτα καὶ οἱ τούτου παῖδες. μὴ φέροντες οὖν τὴν τυραννίδα οἱ θετταλοί, καὶ ἀποροῦντες τί δεῖ ποιεῖν, μετεπέμψαντο εἰς συμμαχίαν τὸν φίλιππον. εἶτα ἐλθὼν ἐκεῖνος ἐξέβαλε τοὺς ἀλευάδας ἐκ τῆς τυραννίδος. καὶ ὑπὲρ τούτου χάριν αὐτῷ ὁμολογοῦντες οἱ θετταλοὶ, δεδώκασιν αὐτῷ νέμεσθαι παγασὰς καὶ τὰ χρήματα τὰ ἐκ τῶν λιμένων καὶ τῆς ἀγορᾶς. ἄπιστοι θετταλοὶ ἐνομίσθησαν, ἢ διὰ τὸ τὸν ἰάσονα θετταλὸν ὄντα, ἄπιστον ὀφθῆναι περὶ τὴν μήδειαν. ἢ ὅτι τῷ πελοποννησιακῷ πολέμῳ, ἐν αὐτῇ τῇ παρατάξει ἀπὸ ἀθηναίων πρὸς λακεδαιμονίους μετετάξαντο, ὥς φησιν ὁ θουκυδίδης. id est: *Aleuas quidam ex Herculis familia Thessalus, tyrannide in Thessalia potitus est: deinde huius etiam liberi. Quam cùm Thessali nec ferre possent, & quò se verterent, non haberent, Philippi opem petierunt. Is cùm venisset, Aleuadas tyrannos expulit. Cuius beneficij nomine gratum suum animum declaraturi, vsumfructum Pagasarũ, portoriorum item ac mercatuum vectigalia illi concesserunt. Perfidi autem existimati sunt, vel propter Thessalum Iasonem, quem Medea fregisse fidem constat; vel quia bello Peloponnesiaco, cùm vtraq; acies iam staret in procinctu, ab Atheniensibus ad Lacedæmonios defecerunt, vt ait Thucydides.* Hactenus Vlpian. Innascitur autem plerunq; popularis rebellio, vel ob iniquam magistratus administrationem, vel intolerabilem Principum tyrannidem. Extant apud T. Liuium Dec. 4. lib. 9. orationes, quibus

Locus ex Liuio de Thessalis.

mutuis conuitijs se lacerant Philippus Thessalorum rex, & ipsi Thessali coram legatis, quos Senatus ad disceptandas controuersias miserat. Verba Liuij ex oratione Thessalorum hæc sunt: Nequicquam & illum victum, & se liberatos esse, vt equũ tenacem non parentem frænis asperiorib. castigandum esse. Philippus sic claudit suam orationem: Insolenter & immodicè abuti Thessalos indulgentia populi Romani, veluti ex diutina siti nimis auidè meram haurientes libertatem. Itaq; seruorum modo præter spem repentè manumissorum licentiam vocis & linguæ experiri, & iactare sese insectatione & conuitijs dominorum. Nec vero hic transire possum, equum rectè cum populo, non quouis, sed ferocienti, & qui nisi difficulter freno pareat, sessorem cum principe comparari. Di-

Equi hieroglyphicum.

dici enim fignato a quo hieroglyphicè hominem designari ferocem quidem & animo inuicto, sed qui tamen obsequatur rationi. Est enim equus animal ferox & superbum, sed quod hominis leges subeat, & quas non egrediatur, vbi paululum assueuerit: vt quod ait Horatius,

Non equitem dorso, non frænũ pellat ab ore.

Sic Virgilius in Georgic.

Sed tamen ijdem olim curru succedere sueti
Quadrupedes, & fræna iugo cõcordia ferre.

Idipsum & obseruatur in Carthaginis historia: cùm enim vrbis fundamenta iacerentur, caput aeris equi repertum, & hinc gentem fore bello egregiam præmonstratum est: cuius ostenti ea significatio fuit, facilè victu per sæcula gentem. Addam & hæc, apud Onirocritas & somniorum coniectores, caput equi, asini, canis, si in somnis apparuerit, seruitutem significari. De quibus iam satis. Nunc ad historiam redeo, (inquit Claudius Minos) quam me non statim esse nactũ fateor, sed penè aliud agens tandem reperisse. Cum enim iam horum commentariorum, non quidem perpoliendorum, sed scribendorum me satietas aliqua tandem caperet, quippè qui ad studia grauiora festinarem, mihiq; permulta nõdum satisfacerent, quod omninò, sicuti mihi proposueram initio, consilium auctoris detexisse non viderer, maximeq; trium vel quatuor Emblematon, & huius ipsius in primis, opportunè de iis verba facienti & studia humanitatis recolenti (tres ante annos, ni fallor, vnà cum viro doctissimo ROBERTO VVIDIO, Tornodorensi, Glareani Loriti quondam auditore, qui per septennium hac in Academia Parisiensi diligenter & eruditè docuit) mihi venit in mentem, quod aliud agens ab homine amico acceperã, huius Emblematis originem videri haustam ex Diod. Sicu-

Locus ex Diodoro Siculo.

li lib. 16. ad annum Philippi 4. Sic enim penè Diodorus: Alexandrum Phereum tyrannum interfecerunt Thebe vxor eius, q; fratres Lycophron & Tisiphon: qua ex re sibi gratiam popularem pepererunt. Hi tamen in apertam tyrannidem prolapsi, lęnitiam tantam exercuerunt, vt Principes Aleuadę in Thessalia nobilissimi in eos cõ-

iurarint

iurarint. Quòd verò id per se non possent, Philippum Macedonium in sui auxilium aduocarunt: qui profectus in Thessaliam, tyrannis deuictis libertatem huic populo restituit.

III. *Thessalia.* *THESSALIS ora*] Regio Thessalica, id est, ipsi Thessali. Thessalia regio est Græciæ famosa, montibus & ciuitatibus clara. Strabo lib. 9. Gens inquieto genio &c. Flauius Vopiscus in Saturnino de Gallis nescio quid tale scripsit: Saturninus, ait ille, oriundus fuit Gallis, gēte omnium inquietissima, & auida semper vel faciendi principis, vel imperij.

Toties dominos mutet] Reges, seu tyrannos potius. Historiam paulò supra ex Diodoro Siculo lib. 16. & Vlpiano retulimus.

Obtrudere palpū. *Obtrudere palpum*] Prouerbium Plautinum, pro eo, quod est, arte doloq; fallere, siue adulari. Hinc Palpones dicuntur adulatores. Translatio ab equisonibus, qui refractarijs equis vel manuum plausu, vel linguæ palpo blandiri solent. Lege Chiliad. Grauissimam offensam tulit Vespasianus, quòd Neroni cantanti aut discederet, aut obdormisceret, vt est apud Sueton. in Vespasiano.

Regia quem morem &c.] Huc pertinet oratio Maronitarum ex Liuio, loco paulò ante citato: Itaq; dominari assentatores regios, his solis loqui & in Senatu, & in concionibus licere: eos omnes honores & capere ipsos, & dare alijs: optimum quemque, quibus libertatis, quibus legum cura sit, aut exulare pulsos patria, aut inhonoratos, & deterioribus obnoxios silere. Occurrit exemplum Constantini Manassis, de Imperatore Michaele ab assentatoribus miserè perdito: In fabulis est (inquit ille) venatorem illum Actæonem à rabidis canibus pro fera dilaniatum: sic certè cùm Michaelem stipassent assentatores quidam improbi, effœminati, omninoque malè feriati, in quod exitium miserum, in quam malorū Lernam eum non coniecerunt? Curtius lib. 8. Non deerat talia concupiscenti perniciosa adulatio, perpetuum malum Regum, quorum opes sæpius assentatio, quā hostis euertit. Paterculus 2. historiæ Rom. de nepote Augusti Caio: Nec defuit conuersatio hominum vitia eius assentatione alentium: etenim semper magnæ fortunæ comes adest adulatio.

Principes ab assentatoribus perditi.

Sonipes. *Ingenuus sonipes*] Equus liber, generosus, velox & superbus, sic dictus à sonitu pedum, quem quasi ad viuum versu expressit Virgilius:

Quadrupedante putrem sonitu quatit vngula campum.

Hippocomon. *Hippocomon.*] Ab equis ornandis seu componendis, vt etiam Hippocomius ab equis instruendis fucato colore, robur mani sagina mentientibus, ait Quintil. Alciatus noster in annotationibus in lib. 12. C. in l. non patimur ypocomos, vbi legendum Hippocomos, id est, stabularios, qui equos curant. ἵππος enim equum significat, κομέω, nutrio, curo. Existimo autem fuisse munus publicum eorum, qui in id agebantur, vt de prouincialibus acceptos causa publici cursus equos cura sua alerent. Hæc ille. Forte illi sunt, quos Itali vocant cauallarici, Germani Rosbereiter.

Clemētia principis. *Nec sæuire tamen domino fas.*] Clementia principem maximè decet, nihilq; debet esse ab eo tam alienum, quàm nimia censuræ seueritas; quòd si cogant iura & leges in facinorosum aliquando sæuire, id efficere debent, non quidem personæ, sed vitij odio.

Lupata. *Lupata*] Fręna asperrima, quibus equus ferocior coercetur, à lupinis dentibus ita nominata, qui dentes inęquales sūt. Ouid. 1. Amorum:

Asper equus duris contunditur ora lupatis.

Claudian. 2. de raptu Proserpinæ:

Terruit orbis equos pressis parere lupatis.

Et Panegyrico de Probini & Olybrii consulatu:

——— *Iuga ferrea nectit*

Cornipedes, rigidisq; docet seruire lupatis.

Principibus consulere difficile. Plutarchus scribit, difficile esse consilium dare regibus: non enim regium putant ad rationis præscriptum viuere, qui regiam maiestatem velint in effrænata licētia: alieno sese arbitrio permittere, seruile arbitrātur. Quare suis moribus viuunt, seu veriùs, pro sua libidine faciunt omnia. Si verò sint paulò moderatiores, ne ii quidem interpellatorum æquo ferunt animo; adeò Regibus insita est quasi perpetuum, ac vernaculum malum, ignorantia. Si bene atq; ex officio administrent, id totum sibi acceptum referri volunt: extraneos consultores in societatē laudis admittere dedignātur. Vnde illud „*Magno constare regum amicis bona consilia.* Eodem ferè sensu, nisi me fallit animus, sugilla Galliarum

populos Lampridius in Alexandro Seuero, quo loci ait: Verùm Gallicanæ gentes, vt se habent duræ ac retrogradæ, & sæpe imperatoribus graues. Idem dici par est de Belgis, quod peruicax, & superbum hominum genus, & vix vnquam suis principibus morigerum. Hæc vetus scriptor de Belgis, fortaſse verè pro suo tempore.

IV.

1. DISCANT hinc principes qua ratione subditos regere & moderari debeāt, ne imperitis rerum gerendarum accidat quod equisoni, qui dum equum alioqui violentum moderari nesciat, nec cùm sit opus aut freno, vt sistat, aut calcaribus, vt incitet ad cursum, aut modum teneat, excutitur facillimè, seq; ex eius manu equus eximit: Eodem modo Princeps importunus, & in suos plus æquo sæuiens, vel etiā omninò regni administrandi prorsus ignarus, vulgi animos in se commouet. Eam ob causam dicebat Aristippus, bene cessurum Regi & Principi, si equitandi artem primum teneret: etenim si alias disciplinas disceret, id quidem hominum opera & vigilijs effici, qui tamen sæpenumerò verum dicere ne quidem audent, vt quod sciunt odiosum esse principibus, qui cùm delinquerint, argui nolunt: at equitandi peritiam Princeps non modò ex hominibus, sed ex equo didicerit, qui adulari nesciat, vt homo, nec certè blādiri, vt parasitus aut scurra. Si enim vel ipse Princeps equum, vt decet, non rexerit, erratum statim equus vindicabit, suumque sessorem, quicunque sit, deiiciet. Seriò itaq; priùs ars hæc addiscenda principi, aut sese indignum reputet, qui in tanto dignitatis gradu sedeat. Quod præceptum alicubi à Plutarcho literis consignatum memini ad hunc fermè sensum: Qui equos domant, ijs primùm adblandiuntur, ac mollissimè tractant, vt assuescant freno: sic popularis multitudo lenitate retinenda & excipienda ei, qui diu in pace regere cupiat. Huc respicit grauiter dictum à Scipione Africano maiore, quo regi Antiocho pacem cum Romanis inires cupienti exprobrauit, non esse tempus, quandoquidem rex ipse perpessus esset lupatum & hippocomonem. Quo etiam Stobæi ea pertinent, quæ retulit ex Epicteto, serm. 44. Quemadmodum, ait, bonus equorum domitor non bonos tantum pullos alit, feroces autem famelicos valere iubeat, sed ambos ex æquo nutrit, magis verò castigat alterum, & cogit similem fieri meliori: sic vir prouidus, & ciuilis facultatis peritus, bonos ciues beneficiis demereri, malos autem non continuò perdere conatur, sed de alimento quidem minus ei prospiciet, instituet verò, & vrgebit cū vehementiùs qui rationi & legi obstiterit. Plutarch. initio De institutione liberali: Qui equis à primis bene domiti annis, suis non obsequuntur sessoribus; Qui autem indomiti perstant, nonne ceruice durissimi, & animis feroces euaserunt; Idem De discrimine adulatoris & amici, ex Carneade ait: Diuitum & regum filios nihil rectè neque bene discere, præterquàm equitare: quòd his assentetur præceptor in exercitatione literarum, semper ea probans quæ puer admiserit, cedens ac submittens sese plus quàm par est. Certissimum enim est, sæpè ab equo sessorem deijci, qui equitandi fuerit ignarus. Hæc ferè Plutarch. Græca studiosis penè omnibus ad manum esse scio, vnde latius non diffundor.

Equitādi peritia qua ratione in principibus esse debet.

Scipionis cordata vox.

Carneadis apophthegma.

2. Taxatur pernicies regum, adulatio, quę plerunq; in aulis Principum sedem habet, & veritati os obstruere nititur: nam reges non facilè patiuntur sibi molles auriculas mordaci radere vero, vt Persius ait Sat. 1. Imò quotusquisq; ex aulicis est, qui vel hiscat pro veritate contra mendacium? De hoc Principum solenni vitio Tacitus lib. 1. Historiarum, in oratione Galbę Pisonem Licinianum adoptantis: Irrumpet adulatio, blanditiæ, pessimum veri affectus venenum. Suadere principi quod oportet, multi laboris. Hæc ille. Marcellinus verò Ammianus passim de assentatoribus Constantij Imperatoris, Iuliani virtuti laudiq; detrahentibus, sed maximè ad finem lib. 16. ita scribit: His tot ac talibus prospero peractis euentu, in palatio Constantij quidam Iulianum culpantes, vt princeps ipse delectarentur, Victorium siue Victorinum ideò nominabant, quod verecundè referens quoties imperaret, superatos iudicabat sæpe Germanos. Interq; exaggerationem inanium laudum, ostentationemque apertè luculentium, inflabant ex vsu Imperatorem suopte ingenio nimium, quicquid per omnē terræ ambitum agebatur, felicibus auspicijs eius assignantes. Quocirca magniloquentia elatus adulatorum, tunc & deinde edictis propositis, arrogan ter satis multa mētiebatur, se solum cùm gestis

Adulatio taxata.

Adulatio in aulis principū.

Adulatores Constantij.

gestis non affuisset, & dimicasse & vicisse, & supplices reges gentium erexisse aliquo ties scribens: & si, verbi gratia, eo agente tunc in Italia dux quidam egisset fortiter contra Persas, &c. Tam longè exulat veritas ab aulis principum, vt non immerito dixerit, quisquis ille fuerit, autor Alphabeti aulici:

Quæstus adulari & mētiri primus in aula.

Antigonus rex. Antigonus rex Asiæ aliquando inter venādum, mutata veste, relictis comitibus, errabundus apud agrestes homines in vili tugurio pernoctabat incognitus, de se ipso tanquam de altero percontatus astantes, omnia quæ fecerat mala, ab illis audiuit. Mane quęsitus atq; inuentus, cum vestem allatam & regium ornatum vidisset: Date, inquit, purpuram, quam vt primùm indui, verum de me, nisi hac nocte, audiui nunquam. Tale est, quod fertur de Ludouico VI. Francorum rege, qui sæpe dissimulato habitu turbæ se admiscuit, vt liberas populi voces & iudicia de se exciperet, quo facilius & suis, & Reipub. mederetur incommodis. Nota est Alexandri Mammææ Imperatoris querela; *Māmææ querela.* veritatem, aiebat, regum auribus minimè esse peruiam, in tanta quidem adulatorum turba. O graue regibus incommodum, rerum veritatē vix, ac ne vix quidem ipsos percipere; longè verò grauissimum, quod sobriarum admonitionum minime sint capaces, sed tanquam aduersus incantationes, ita aduersus bonas admonitiones obturant aures, & obdurant corda, solis adulatoribus faciles & morigeri. In aulis enim Principum

φράτηι δ' ὁ κόλαξ ἄριστα πάντων, δεύτερα

Ο' συκοφάντης, ὁ κακοήθης τρίτα λέγει.

Augustus Subit Imperatoris Augusti augusta confessio. Is mortuo Varo, idcirco supra modum dolere se aiebat, quod nō esset, à quo verum audiret. Quidam non inconcinnè hac de re ratiocinatur. Habent, inquit, principes nonnulli apud se fęminam quādam vultu formosissimam, quam magnifaciunt, induuntq; veste longissima ad talos vsq; descendente; hæc altero pede plerumq; claudicat, nonnunquam vtroq; etiam: quo fit, vt ægerrimè ferant, si ventus quispiam spirans vestes, quibus hæc puellæ vitia teguntur, quandoq; attollit. Quare instituere permultos, qui non secus huiusmodi ventos buccis plenis absorbeant, atq; Charybdis & Scylla marinas aquas, & quæ in ijs sunt deglutire consueuerunt. Id explicans subiungit: Principum vitæ conditio, permultis expetita, potentia prudentiaq; vtitur, & magna autoritate exornatur: quam veritas denudare & imminuere, adulatorum ora obtegere consueuerūt. Nam regnat nūc φιλοκολακία, vt multis mendaciorum & calumniarum lues, velut obsonium omnino esse videatur. *φιλοκολακία vitium solemne.* Et ita ipsi ex stultis reddunt insanos, ex insanis insanabiles. Habet illa Siren, adulationem dico, cautionem carni nostrę suauissimam; sumus enim φίλαυτοι, & quisq; sibi Suffenum agit. Longè secus Dauid egit, qui prolixè describit, quos & quales in aula sua ferat. Non erat stipatus, vt nunc fit, magno agmine aionum, negonum, ganeonum, gnatonum, balatronum; quos Constantinus tineas soricesq; palatij appellare solebat, vt Anaxilaus opum vermes, Diogenes canes regios. Heliogabalus alligabat eos rotæ aquaticæ, vocans eos amicos Ixionicos. Doceat adulatores reprimere Sigismundus Imperator, qui cum à quodam supra modum laudaretur in faciem, & dijs prædicaretur similis, illi colaphum impegit; dicentiq; Cur me cædis Imperator? respondit, Cur me mordes adulator? De adulatione præterea & perniciosis blanditijs plurima habet Cicero in dialogo de Amicitia. vbi post multa sic ait: Scitum enim est & hoc Catonis, multò melius de quibusdam acerbos inimicos mereri, quam eos amicos, qui dulces videntur: illos namque verum sæpe dicere, hos nunquam. Vide quoque, quæ infra de adulatione dicemus.

Obdurandum aduersus vrgentia.

EMBLEMA XXXVI.

NITITVR in pondus palma, & consurgit in arcum;
Quò magis & premitur, hoc mage tollit onus:
Fert & odoratas, bellaria dulcia, glandes,
Queis mensas inter primus habetur honos.
I puer, & reptans ramis has collige: mentis
Qui costantis erit, præmia digna feret.

COMMENTARII.

I. *Palma arbor.* PALMA arbor est in Iudęa frequens, frondibus perpetuò virentibus, quas etiam nunquam amittit. Coma eius est in cacumine,& pomum nõ inter folia,sed inter ramos habet. Folia cultrato sunt mucrone lateribus in se bifidatis. Pomum palmæ est oblongum, non vt oliuæ orbiculatum. Hæc igitur arbor huc appingenda venit,cuius rami nonnihil inflexi puerum adhærentem sursum rapiant,ad significandam eius firmitatem, vt quæ contra pondus nitatur.

II. *Emblematis prototypus.* HVIVS Emblematis primarius typus mihi videtur,nisi coniectura fallor,petitus è Quintio auctore Græco, qui editum quendam locum & admodum asperum,difficilemque ascensu tradit, cuius in summitate palma consurgat, illicq; virtus insideat, nimirum ex montis asperitate varios & difficiles labores: ex palma verò tẽ-

poris

poris diuturnitatem intelligens. Nullus enim est, qui virtutem aliquam possit assequi, nisi multis laboribus diuque perpessis. At temporis diuturnitas nullo signo figurari melius potest, quàm eo quod anni & mensis habetur symbolum. Huc facit illud Quintiliani: Desinit in aduersa niti, qui peruenit ad summum, scandenti circa ima, labor est. Ansam quoq; præbere potuit Gellius in noctibus Atticis, lib. 3. c. 6. cuius hæc sunt verba: Perhercle rem admirandã Aristoteles in 8. Problem. & Plutarchus in 8. Symposiac. dixit: Si supra palmæ, inquit, arboris lignum magna pondera imponas, ac tam grauiter vrgeas, oneresque vt magnitudo oneris sustineri non queat, non deorsum palma cedit, nec intra flectitur: sed aduersus pondus resurgit, & sursum nititur, recuruaturq; Propterea, inquit Plutarchus, in certaminibus palmam signum esse placuit victoriæ, quoniam ingenium eiusmodi ligni est, vt vrgentibus, opprimentibusq; non cedat. Hęc Gellius: Commodè hoc mihi sese offert locus Phornuti Græci scriptoris, libro de natura Deorum, cap. de Musis, vbi ait, Musas ex veterum sententia coronari palma, ob nominis similitudinem, eo quòd Phœnices primi credantur litteras inuenisse. Probabilior autem ratio est, quæ ab eo sumitur; quòd planta hæc tenella sit, quòd benefica, quòd perpetuò virens: Arbor hęc difficulter scanditur, fructusq; refert suaues admodum; vt non abs re Musæ coronis vtantur è palma confectis. Græca si quis malit, apponiam: στεφανοῦνται δὲ φοίνικι ὡς μὲν τινες νομίζουσι διὰ τὴν ὁμωνυμίαν, ἀπὸ τῶν φοινίκων δοκεῖν εὑρήματα εἶναι τὰ γράμματα. ὡς δὲ εὐλογώτερόν ἐστι, διὰ τὸ τρυφερὸν καὶ εὐεργὲς καὶ ἀείζωον καὶ δυσανάβατον καὶ γλυκύκαρπον τοῦ φυτοῦ. Nescio an ad palmæ naturam alluserit Salomon in Canticis, cap. 7. cum inquit: Ascendam in palmam, & apprehendam fructus eius. Sanctius certè nullum interpretum, quid literalis sensus significet, indicare testatur. De palma vide Plinium lib. 13. cap. 4. & lib. 16. c. 42. Plutarch. 8. Symposiac. Orum Apollinem lib. 1. Philostrati Icones lib. 1. in Paludibus. Et ante omnia prouerbium, *Palmam ferre.* quod si legeris, nihil erit amplius quod desideres. Cur autem eadem palma sit victoriæ symbolum & præmium, vide apud Leonic. var. hist. lib. 1. cap. 68.

Locus Gellij.

NITITVR in pondus] videtur niti aduersus impositum forte sibi onus. III.

Consurgit in arcum] Causam arcuationis seu fornicationis palmæ reddit Plutarchus in libello de causis naturalibus, problem. 32. his verbis: Cur inter omnes arbores sola palma contra impositum onus assurgit? Vtrum quod ignea & spirabilis facultas, qua maximè pollet, cum tẽtatur & irritatur, sese exercens magis ac magis exerit? An quoniam pondus ramos subitò vrgens, aerem omnem, qui in his est, oppressum cedere retrò cogat, qui deinde resumptis paulò viribus, aduersus onus acrius rursus instat? An molles & teneræ virgę impetum non sustinentes, cum onus quiescit, paulatim se erigunt, & speciem, quasi contra illud assurgant, præbent?

Palmæ cur in arcum consurgat.

Bellaria dulcia.] τλήματα vel τραγήματα: suntq; omnia ea, quę secundis mensis apponi solent. Gellius lib. 13. c. 11. Locus est elegans apud Ioann. Salisbériensem (auctorem quidem non ineptum, & quem non ægrè inter optimos fortasse haberemus, si meliore sæculo floruisset) in Polycratico lib. 8. cap. 7. Significant bellaria, ait, omne genus mensæ secundæ, quoniam illi solent apponi quæ pulchriora sunt & delicatiora. Vtitur autem hoc nomine M. Varro: Bellaria, inquit, ea maximè mellita sũt, quæ mellita non sunt. Quod fortè eò referri potest, quòd vtenti gratiora sunt ea, quæ necessitas appetit, quàm quæ irritatio gulæ inuenit. Hæc ille. Addam & locum Arnobij aduers. gentes lib. 7. nã & his verbis Bellaria significat: Palmẽtorum varietatibus, ait, afficiuntur Dij cœlites, vt fieri mos est post cœnatum ditium & locupletum sagmas: frustilla hæc paruula pressuauibus mateolis sumunt, non quibus famem sedent, sed vt palatis admoueant certium, seq; ipsos plenæ appetitu voracitatis instigent. Sed vereor ne quis hæc pręter rem congesta dicat.

Bellaria.

Odoratas glãdes] Odoriferos dactylos. Fructus enim palmæ ob digitalem longitudinem dactyli dicuntur. Hic non possum nõ latius aliquãnto me diffundere, & de huius arboris mira natura aliquid non ingratum (vt spero) afferre. Sciendum enim palmas inuicem maritali quadam copula coniungi, maresq; attrahere ad se fœminas, neq; has congressum, quantumcun-

Palmæ admiranda natura.

que adniti possint, aufugere, sed vltrò ramis ab vtraq; vicissim contrà ad osculum quodammodo exporrectis, manifesta dare mutui desiderij signa, quemadmodum eleganter ostendit Philostratus in Imaginib. & Galenus tangit, lib. 6. de loc. affect. cap. 5. Narrat quoq; Ammian. Marcellinus lib. 24. non tantum maritari palmas ipsas, sed & sexus facile posse discerni: quin & fœminas generare seminibus mariū illitas, easque mutuo amore delectari. Atq; hoc inde claret, quod contra se vicissim nutantes ne turgidis quidem flatibus auertantur. Et si ex more fœmina moris non illita fuerit semine, abortus vitio fœtus amittuntur intempestiui. Addit & illud: Si qua fœmina, cuius arboris amore præclusa sit, ignoretur, vnguento ipsius infici truncum, & arborem aliam naturaliter odoris dulcedinē concipere, hisq; indicijs velut coeundi quādam prodi fidem. Solent itaq; cauti palmarij, ne fœminæ aut sterilitatis noxam incurrant, aut fructum, quem aliquando imaginatione libidinis (vt ita dicam) concipere consueuerunt, ante maturitatem amittant, ita ordinare vtriusq; sexus palmas, vt mares eo saltem interuallo à fœminis distent, quo puluis ventorum flatibus à folijs masculorum sublatus, in fœminarum folia incidat, idque satis ad fœcunditatem & fructus maturitatem facere compertum est. Sed mirum dictu, quod si qua procul à mare abstiterit, vt neq; puluis neq; aura, odorue eius ad eā permeare possit, excogitauerunt coloni funem à mare religatum ad fœminam vsq; producere atq; ita quasi maritali vinculo copulatam, masculi virtute clanculum funem irrepente, fœcundam fieri, quæ prius in ea sterilescebat solitudine.

Diophanis locus.

Diophanes quoque autor Græcus Florentinum citat, de palmæ amore in Georgicis ita disserentem: Palma, inquit, amat, & quidem ardenter, alteram palmam, neq; prius desiderium in ea cessat, donec ipsam amasiam cōsolari contingat. Videre est ipsam arborum incuruatam, & non ferentem proprium pedamentum, neque fructum producentem. Atq; hoc ipsum agricolam nō latet, nouit enim quod amet, quam verò amet, ignorat. Quapropter multas palmas contingens, rursusq; ad amantem regrediens, eamq; manu attingens, quasi osculum mutuò ministrare videtur. Quam verò ipsa desideret, affectionum, & si ita dicere licet, mantium motu aliquo modo significat; ad illam enim respicit, & in illam ex toto se amanter inijcit, eamq; quasi amplectitur. Medela igitur amoris est, vt agricola frequenter masculam contingat, & manus suas amanti admoueat. & maximè vt flores ex spatha masculæ decerpens, in caput amantis imponat, ac veluti expetiti concubitus gratiam faciat; hoc namq; modo amorem mitigat, & palma ipsa exhilarata de cætero optimum ac pulcherrimum fructum fert.

Palmæ sine compare non fert fructum.

Cæterum sine maribus non gignere fœminas, sponte eduto nemore, cōfirmat quoq; Plinius lib. 13. c. 4. imò verò circa singulos plures mutare in eum pronas blandioribus comis: illum erectis hispidum, afflatu visuque ipso, & plures etiam reliquas maritare. Huius arbore excisa viduas post sterilescere fœminas, adeoq; esse Veneris intellectum, vt coitus etiam excogitatus sit ab homine ex maribus flore & lanugine, interim verò tantum puluere insperso fœminis. Quæ ne quis fabulosa suspicetur, huiusmodi amoris & coniugij exemplum id genus arboris in Italia quoque dedit.

Iouianus Pontanus.

Cuius rei celebris testis est Iouianus Pontanus, Alphōsi Iunioris Neapolitani Regis eo tempore præceptor, & epistolarum magister; Philosophus, Orator, ac Poeta insignis, & quem fabulas pro historia, de re maximè suo tempore omnibus conspicua, scribere puduisset. Hic igitur duas celebrat palmas, marem vnum Brundusij, fœminam alteram Hydrunti, quæ diu steriles permanserunt, donec scilicet paulatim succrescentes, nondum altera alteram contueri poterat. Vbi verò tantum adoleuerunt, vt sese inuicem conspicere potuerint, longo quantumuis multorum stadiorum tractu dissidentes, fœtificare cœperint. Sed cur non ipsum audimus Pontanum?

De duabus palmis mirum.

Brundusij latis longè viret ardua terris
Arbor, Idumæis vsq; petita locis:
Altera Hydruntinis in saltibus æmula palma,
Illa virum referens, hæc muliebre decus,
Non vno creuere solo, distantibus agris
Nulla loci facies, nec socialis amor.
Permansit sine prole diu, sine fructibus arbor
Vtraq; frondosis & sine fruge comis.
At postq̄ patulos fuderunt brachia ramos,
Cœpere & cœlo liberiore frui:

Frondosiq;

Frondosiq; apices se conspexere, viriq;
Illa sui vultus, coniugis ille sua:
Hausere et blandum venis sitientibus ignē,
Optatos fœtus sponte tulere suos.
Ornarunt ramos gemmis, (mirabile dictu)
Impleuere suos melle liquente fauos.

Quos elegantissimos versus propterea hic recensere minùs dubitaui, quod videam his historicam fidem attributam non tantum à Ioanne Pierio in Hieroglyph. sed & Melchiore Guilandino in Tract. de Papyro, memb. 3. plura de palmarum natura cognitu iucundissima & admiranda disserente, atq; Platonis, plantas animalia asserentis, sententiam defendente.

Mēsas inter.] ἀναστροφὴ, pro, inter mensas.

Reptans.] nitens & conscendens, μεταφορά.

Mentis qui constantis erit, &c.] γνώμη, quæ complectitur totius Emblematis sententiam. Eam illustremus licet exemplo nobili, vt Emblema per se quidem lepidū, accessione quadam fiat illustrius. Admirabilis Q. Fabij Maximi constantia omni laudatione superior venit in mentem. Is cùm pecuniā pro captiuis Annibali numerasset, fraudatus ea publicè, tacuit: vt enim parentibus, sic neq; patriæ communi parenti putabat esse aliqua occasione succensendum. Cùm sibi dictatori magistrum equitum Minutium iure imperij senatus æquauit, quanquam queri posset, siluit tamen. Multis iniurijs, contumelijs, probris lacessitus, in eodem animi habitu permansit. In bello gerendo prouidus, rumores, qui de se temerè à suis spargebantur, quòd cum Annibale iuueniliter exsultante nō conferret manus, aut contemsit, aut elusit, adeò vt se inuictum aduersus iram, spem, metumque præstiterit. Dignus ergo non vna palma Fabius, qui nisi se imprimis suosque fortitudine inuictoq; robore animi vicisset, Annibalem potentissimum hostem vix etiam pugnando retudisset. Constantiæ exempla habet Val. Max. lib. 3. c. 8.

IV. OCCASIONE palmæ arboris, quæ pondere pressa non flectitur, sed attollitur; & cuius suauissimi fructus, nempe dactyli, cum voluptate secundis mensis apponuntur, ad laborū & difficultatum perpessionem fit adhortatio, ex qua nempe simus vtilitatem aliquam nō minimam percepturi. Nullus est certè, qui eruditionis aut famæ laudem maximam assequi possit, nisi primùm graues & molestos labores pertulerit. Id velim symbolum bene natis adolescentibus proponi, qui aliquando studiorum liberalium difficultate non minimum deterrentur. Si enim fructum maximum literarum, cogitatione intimoque sensu degustarent, hac vna grata boni spe, molestias quantumuis acerbas deuorarent. Sanè rebus in agendis proposita semper debet esse constantia, quæ sit ærumnæ cuiusuis firmissimum condimentum. *Studiosi deterrentur laborum difficultatibus.* Belle huc conuenit hoc Senecę 11. de Ira: Mille sunt, in quibus pertinacia impedimētum omne transcendit, ostenditq; nihil esse difficile, cuius sibi ipsa mens patientiam indixerit. Et deinde: Nos non aduocabimus patientiam, quos tantum præmium expectat?

Palmæ porrò symbolum potest tribui Ecclesiæ victrici, quæ aduersus tot tyrannos paganicę sectæ, & Iudaicæ superstitionis æmulos tandem aliquando triumpharit. *Palma symbolū victricis Ecclesiæ.* Vt enim concitati fluctus ventorum turbine ad cautem allidentes cum fremitu resiliunt, nec continuo licet assultu percussum sternunt aut penetrant: ita liuoris procella agitatus Dęmon, quantumuis impetu feratur & furore maximo in hanc petram, retunditur tamen vsq; & frangit vires vano conatu. Sic Hilarius de Trinitate lib. 4. Habet hoc proprium Ecclesia, dum exercetur, floret: dum opprimitur, crescit: dum contemnitur, proficit; dum cæditur, vincit: dum arguitur, intelligitur. Quid; quod naturam quoq; palmę arboris habet sacrosancta Crux, augustum scilicet, & adorādum illud trophæum, quod summus dux noster, & supremus Christianæ militiæ Imperator suis humeris impositum in alto Caluariæ vertice, atq; in ipso vmbilico nationum omnium ac gentium, expugnatis hostibus triumphans erexit. *Sancta Crux palmæ naturā habet.* Hæc enim dum cedit ponderi, & cacumen submittit calcandæ similis & proterendæ pedibus, se fortius demq; relibrat, & in ardua passis frondibus contra nititur. Hæc nullum tormentum formidat Sathanæ, nullam machinam sæuientis fortunæ, nullum arietem oppugnantis mundi, nullam phalaricam libidinis, nullam catapultam iniurię, nullos tentationum pyrobolos, nullam vim, nullum impetum. *S. Crucis vis.* Fulminet inimicus, tonet, verberet, iaculetur, fodiat,

punctim

punctim, cæsim, cominus, eminus, eludet ictus hæc parma, & diuinum sacrosanctæ Crucis ancile, saluumq; tutabitur & inuictum militem: Qui enim sic armatus, contemnit ariolorum magorumq; feralia illa arcana, & execrandas artes, & stygias coniurationes: non formidat occulta carminum murmura, nec Colchicos succos, nec philtra vim Dijs factura, nec Plutonica volumina, quicquid recõditarum virium expirent, nec Acherontæos ritus, membrana chartaque contentos, nec præstigiorum quidquid ab inferis, tutus est, tectus est, inexpugnabilis est. Si patẽtis chasmate cęlum dehiscens emicãtem flammam in abdito ostentet, si terrifico fragore crepent fastigia orbis, si repentinus ignium sulcos diuidat aera, si concussa resultent fundamenta terræ, si cataractæ ruant, si rauca ventorum assibilent murmura, si lapides glomerentur, si fulmen incidat & erumpãt flammæ, si spectrum occurrat, aut tristior aliqua nocturni phantasmatis species, si cruenta appareant Solis & Lunæ corpora, si prodigiosæ denique in nubibus & insolitæ figuræ; Crux inclamatur in desperatis rebus omnibus. Quodcunq; in nos telum sinistro libratum sidere inuolet; quęcunq; procella inopini turbinis feriat, Crucis prętendimus scutum, & plagam aut retundimus subitò, vel minus penetrantem excipimus intrepidè. Reperiuntur tamen adhuc ex ea hominum colluuie multi, qui nõ solùm reuerentiam omnem & cultum, in nescio quẽ impietatis atheismum phanatico spiritu deuoluti, subfurari impudẽter, sed ipsi etiam damnatorum flammis inaudita blasphemia deuouere sacrilegè præsumũt. Apud quos inter infamem suspensi latronis furcam, vbi infelicem animã eliso gutture per postica corporis moriens eijcit, & nostram hanc, in qua sponte egredientem paternis manibus innocens filius commẽdauit, nihil relinquitur discriminis. Imposturæ hujus seminarium fuit schola Islebij apostatę, ille cruciarij huius (vt sic dicã) belli antesignanus ac prodromus, ductore Diabolo; cuius afflatu plerique ex alto Romani cardinis solio potentissimi Cæsares ebrij, promulgatis sanguinariis edictis, & publicata contra Crucem maledictionis sententia, in teneram adhuc nascentis Ecclesiæ sementem immanitatis suæ falcem immiserunt, vt priusquam in

Aduersarij Crucis

florem ac maturitatem germen lactescens pertingeret, decuteretur. Illisos tamen plerosq; ad hunc scopulum, & facto vitę naufragio turpissima morte consumptos, euidenti vltionis exemplo, reperimus. Cum densior aliqua nubes pendulis humoribus sese conglomerans, lucernam illam orbis Solem subducit ad tempus, caligant inferiora hęc, & sublatus vulgò creditur: mox vbi resoluta in pluuiam materia, aut in ventos discussa, faciem denuò aperit, lumine velut recẽs producto, noua quadam amœnitate intuentium oculos permulcet suauiter ac recreat: Ita splẽdor Crucis post ecclypsin illam, & turbulentissimam tonantis paganismi procellam, cum versus in noctem totus putaretur & extinctus, perrumpens tandem impietatis nubem clarior multò emicuit, & in fulgore pulchritudinis admirabili, vt iam radios suos ac cęleste iubar non in vnam aliquam prouinciam aut regnum, non in eas solùm partes terrarum & climata, quibus vniuersi mundi ambitum generali illa ac trita partitione complectimur, Asiam inquam, Europam, Africam: sed sub axem ipsum, & polum nostris vestigijs obuersum, vltra metas Æquatoris, Capricorni, & Oceani, longè lateq; proijciat. Ibi depactus tener de hoc sacratissimo ligno ramusculus, iam in truncum exit, pandentem brachia sub cadentem & nascentem Solem, lambentem cono sidera, basi demissa ad vsque confinia Tartari, vbi piacularibus flammis ab inhęrentibus labeculis lustrandi pij manes, riuulos etiam diuini sanguinis per canalem gratiæ de alto salutiferæ Crucis tubo defluentes, cum spe potiundæ beatitudinis nobiscum participant, & per nos. Pereant igitur à facie terræ omnes inimici Crucis, cuius laudes non capiunt orbis cardines; cuius nomen inclytum sit & gloriosum cunctis gentibus. Hanc Maurus adoret ac Scytha, Trax & Tartarus: huic lunas suas Oriens, aquilas Occidens submittat: huic tiara Persica cedat, & Romana mitra: huic regum poplites se incuruent, & ad oscula procumbant magnates mundi. Quis mihi dabit, vt apprehendam ramos tuos, ò felix palma, & comedam de fructu amaritudinis? vt mœroris decerpam flosculos, & in fasciculum myrrhæ colligam? Submitte cacumen, eia sublimis arbor, inflectè frondes tuas, ò speciosum gemen & floridum, ò nobi-

Simile.

Apostrophe.

ô nobilis planta & inclita: sine, vt contingam manu & arripiam de te ramusculum: vperunge sensus meos cruentati stipitis glorioso riuulo, cuius balsamitico sapore ignaui spiritus torpor totus immutetur, vt cũ iudex tremendus, qui in te pependit, vindicaturus sæculum per ignem, in nouissima tuba & tempestate valida descenderit; quando plangent vniuersæ tribus terræ ad conspectum apparentis signi tui, ego sub vmbra ramorum tuorum protectus, ex vltricibus flammis arduus hinc abripiar in campos illos beatorum, perenni Maio ac sempiternis delicijs æternum vernantes. O fiat, fiat.

Omnia mea mecum porto.

EMBLEMA XXXVII.

HVNNVS inops, Scythiciq; miserrimus accola Ponti,
Vstus perpetuo liuida membra gelu:
Qui Cereris non nouit opes, nec dona Lyæi,
Et pretiosa tamen stragula semper habet.
Nam murinæ illum perstringunt vndique pelles:
Lumina sola patent, cætera opertus agit.
Sic furem haud metuit, sic ventos temnit & imbres;
Tutus apudq; viros, tutus apudq; Deos.

COM-

COMMENTARII.

I. IVXTA mare Scythicum rupes eminet, in qua cauerna vel antrum conspicitur, vnde prodeat vir vndiq; præter oculos, pellibus indutus, qui tamen hoc loco nō ita depictus habetur, sed id editio Lugdunensis eleganter expressum habet, vt probè monet Pignorius.

II. CORNELIVS Tacitus extremo de moribus Germanorum, Fennos ita describit: Fennis mira feritas, fœda paupertas, nō arma, non equi, non penates; victui herba, vestitui pelles, cubile humus. Sola in sagittis spes, quas inopia ferri ossibus asperant, idemque venatus viros pariter ac fœminas alit. Passim enim comitantur, partemque prædæ petunt. Nec aliud infantibus ferarum imbriumque suffugium, quam vt in aliquo ramorum nexu contegantur. Huc redeunt iuuenes, hoc senum receptaculum. Id beatius arbitrantur, quā ingemere agris, illaborare domibus, suas alienasque fortunas spe metuq; versare: securi aduersus homines, securi aduersus deos. Hæc Tacitus. Quibus ex verbis facilè colligo ab Alciato sumptum Emblematis exemplar. Eadem penè descriptio extat accolarum ad Nilum apud Ammian. Marcell. lib. 14. non longè à principio. Nec non Emblema hoc à Iustino historico petitum esse, facilè quiuis dixerit, qui Scytharum descriptionem, quam retulit ille lib. 2. euoluerit. Sic enim: Scythis inter se fines nulli: neq; enim agrum colunt, nec domus illis vlla, aut tectum, aut sedes est. armenta & pecora semper pascentibus, & per incultas solitudines errare solitis. Vxores liberosque secum in paludstris vehunt: quibus, corijs imbrium hyemisq; causa tectis, pro domibus vtuntur. Iustitia gentis ingenijs culta, non legibus. Nullum scelus apud eos furto grauius: quippè sine tecto munimentoque pecora & armenta habentibus, quid saluum esset, si furari liceret? Aurum & argentum perinde aspernantur, ac reliqui mortales appetunt. Lacte & melle vescuntur. Lanæ ijs vsus ac vestium ignotus: & quamquam continuis frigoribus vrantur, pellibus tamen ferinis aut murinis vestiuntur. Hæc continentia illis morum quoq; iustitiam dedit, nihil alienum cōcupiscentibus. Quippè diuitiarum cupido ibi est, vbi & vsus. Atq; vtinam reliquis mortalibus similis moderatio & abstinētia alieni foret: Profectò non bellorum tātum per omnia sæcula terris omnibus continuaretur: neq; plus hominum ferrum & arma, quàm naturalis fatorum conditio raperet. Prorsus vt admirabile videatur hoc illis naturam dare, quod Græci longa sapientum doctrina, præceptisque Philosophorum consequi nequeunt, cultosq; mores incultæ barbariæ collatione superari: tantò plus in illis proficit vitiorum ignoratio, quantò in ijs cognitio virtutis. Et hæc quidem Iustinus. Quem locum integrum quia pulcherrimus est, ascribere malui, quàm truncatum. Hinc enim Alciatus, vt opinor, materiam traxit Emblematis, vti iam dixi: cuius epigraphe, *Omnia mea mecum porto*, ex apophthegmate Biantis, sententiam complectitur, & quasi animam ingeniosę picturę, quam subiecit oculis. Bias enim Prienensis, qui inter septem sapientes numeratur, cuius (vt inquit Cicero in paradoxis) cum patriam Prienem cepisset hostis, cęteriq; ita fugerent, vt multa de suis rebus secum asportarent; cum esset admonitus à quodam, vt idem ipse faceret: Ego vero, inquit, facio, nam omnia mea mecum porto. Hoc tam insigne dictum vt nobis ostenderet Alciatus, depingit Hunnum seu Fennum pellibus coopertum, nihilq; preciosi gestantem: vnde fit, vt & frigora contemnat, & latrones nō pertimescat, nam, vt inquit Iuuenalis,

Cantabit vacuus coram latrone viator.

Genus hoc hominum sic describi ab historicis recentioribus animaduerto, ne vel minimùm studiosi hæreant. Pannones initio eam terram tenuerunt, Pæones olim dicti: inde Hunni habuere, gens Scythica: Mox Gotthi ex insulis Oceani Germanici profecti: post Gotthos Longobardi; nouissimè Hungari ex alia Hungaria Scythica egressi, quæ non longè à Tanais ortu extat, & Imbra hodie dicitur: misera adhuc regio, vtporè quæ sit sub cęlo frigidissimo, Duci Moscouiæ tributaria: non tamen aurum, argentumve, quibus omninò carent, sed pretiosas animalium pelles sabellorum scismorumque pendunt homines. Non arant, non serunt, neq; panes conficiunt: ferarum carnibus & piscibus vescuntur: aquam potant, sub tugurijs ex virgultis con-

Typus Emblematis.

Locus è Iustino historico.

Biantis apophthegma.

Descriptio Hunnorum.

contextis inter densas siluas humiles habitant: vnde fit, vt homines siluestribus feris commorãtes, vestimentis se non laneis neque lineis induant, sed pellibus nuper aut lupo, aut ceruo vrsò ve detractis. Nullius ipsis aut auri, aut argenti vsus: lac & mel in cibatu frequens: contra frigora & rigores ferinis pellibus murisq; corpora communiunt. Mela Hunnos eosdem facit cum Sarmatis, de quibus lib. 2. Sarmatę, inquit, auri & argenti maximarum pestium ignari, vice rerum commercia exercent, atque ob sæuitiam hyemis admodum assiduæ, demersis in humum sedibus, specus aut suffossa habitãt, totum braceati corpus, & nisi qua vident etiam ora vestiti. Ouidius 3. de Trist.

Pellibus et sutis arcẽt mala frigora braccis,
Oraq; de toto corpore sola patent.

Idem 5. de Trist.

Quos vt non timeas, possit odisse, videndo,
Pellibus & longa corpora tecta coma.

Facilè huc possem aggerere nobilem eiusdẽ gentis descriptionem ex 31. Ammiani Marcellini, ab initio ferè; sed studiosos admonuisse sat est. Vide Val Maximum lib. 7. c. 2. & Alciatum lib. 6. Parerg. cap. 26.

III; *HVNNVS inops*] Inops dicitur sine ope & auxilio. Virgil. 1. Georg. *Inops.*

Atq; inopi metuens formica senecta.

Scythiciq; miserrimus accola Põti] Pauperrimus habitator iuxta mare glaciale Scythicum. Sic enim differunt accola & incola, vt accola dicatur, qui ad locum aliquem, hoc est, iuxta locum habitat, vt accola Padi, accola Rheni: Incola verò, qui ipsum locum inhabitat. *Accola.*

Vstus perpetuo gelu.] Vrere etiam frigoris est. Virg. 1. Georg. *Vrere verbum.*

----- Borea penetrabile frigus adurit.

& Lucanus:

Vrebant montana niues. -----

Sic Ouidius 3. Tristium, eleg. 2.

Plurima me pelago terraq; pericula passum
Vstus ab assiduo frigore pontus habet.

Eodem lib. eleg. 4.

----- astricto terra perusta gelu.

Sed & Fastor. 1.

Vos date ꝑpetuos teneris sementibus auctus,
Ne noua per gelidas terra sit vsta niues.

Quanquam tamen verbum istud, *Vrere*, pro molestiam exhibere, accipi metaphoricῶs, & quidem non rarò, palam est. Cornel. Tacitus lib. 13. Ambusti multorum artus vi frigoris. & Festus Pompeius lib. 14. ait, primum nomen inde accepisse frigus, quòd fructus nempè ac virgulta perurat. Locus Pomperj Festi, vbi pruinam deriuat à perurendo, quia virgulta & fruges perurat, suppeditauit etiam mihi, *cura* verbum, quod à cor vrendo deflectunt, & illud Ennianum: *Curamve leuasso, quæ nunc te coquit.* Amm. Marcell. initio ferè lib. 17. accipit vt hic noster: Et quoniam aeris vrente sæuitia, cum discriminibus vltimis laborabatur. At μεταφορικῶς sæpe reperias, vt apud poetam aliosq; non rarò: qualia sunt hæc:

Vritur infœlix Dido, totaq; vagatur
Vrbe furens. Et, *Vrit atrox Iuno.*

Sueton. in Tiberio: Vrebãt insuper anxiam mentem varia vndiq; conuicia. Seneca epist. 3. Quidam obuijs narrant, & in quaslibet aures quicquid illos vrit exonerant. Marcell. lib. 20. Perfugæ vrebant Iuliani virtutes, quas per ora gẽtium diuersarum fama celebrior effundebat. Idem ad finem eiusdem libri: Super his vrebat eius anxiã mentem, quòd velut patefacta ianua diuitis domus, irritus propositi reuerteretur. loquitur de Constãtio ab expeditione Persica incassum reuerente. Lib. 22. vbi de Iuliano bellum in Persas meditãte: Vrebatur bellandi gemino desiderio.

Qui Cereris non nouit opes.] qui vsum panis atq; vini non habet. Sic Marcellinus: In sua vita victu sunt asperi, vt neq; igni, neq; saporatis indigeãt cibis, sed radicibus herbarum agrestium, & semicruda cuiusuis pecoris carne vescantur.

Lyæi.] Bacchi, id est, vini, ἀπὸ τῦ λύειν sic dicti, quòd hominum membra & animos dissoluat, vti norunt omnes. *Bacchus Lyæus.*

Stragula] vestimenta, pallia, pelles, quibus vtitur pro vestitu: alias stragula seu stragulæ (vtrumq; enim dicitur) pro lectorem, & aliarum rerum opertorijs accipiuntur. *Stragulæ*

Perstringunt] vndique cingunt, totum operiunt, & quasi includunt.

Murina pelle] E murium pellibus. Ammian Marcell. sic: Indumẽtis operiunt linteis, vel ex pellibus siluestrium murium consarcinatis. Nec alia illis domestica vestis est, alia forensis: sed semel obsoleti coloris tunica collo inserta non antè deponitur aut mutatur, quàm diuturna carie in pannulos defluxit defrustata. Hæc ille. Seneca *Pelles murina.*

neca

neca in epistolis meminit pellicularũ vulpium & murium, quæ ad arcendum frigus comparatæ essent. Has Armelinos atque Zibellinos quidam putant, sed nõdum scio an rectè. Hodie quoq; è Scythia frigidissimisq; regionibus lautissimas pelles murium afferri Megistanum hiberno cultui, vel pueri sciunt; & Turneb. lib. 15. Aduersar. cap. 13. meminit. Atq; harum pellium vsum etiam Chinensibus familiarem esse, testatur Ioan. Petrus Maffeius lib. 6. hist. Indic. dum Chinenses vestimenta per hyemem preciosis murium Scythonicorum pellibus, quas vulgò Martas vel Zobellinas vocamus, calore admodum suaui, & ventis impenetrabili densitate sufful cire ait, quibus tamen haud scio an non & cuniculorum pelles in Batauia sua meritò exæquandas putarit Hadr. Iunius. Sunt qui opinantur, murem illum peregrinum ab Hieronymo quandoq; dici Muscum, qui in delicatiorum vsum habetur: nam muscum, id est μῦσκων, murem paruum indicare. Sed hoc odoris genus priscis fuisse incognitum, Hermolaus putat; nec muscum dici, sed moschum.

Chinenses pellibus vtuntur.

Sic furem haud metuit, &c.] Tutus & securus agit, ex se beatus est; neq; furum, neq; temporis iniurias metuit.

IV. *Animus ab externis minimè pendens.*

HOC schemate significatur, animum hominis pendere nõ debere ex his quæ caduca sunt & fortuita, vt potè quæ sollicitudines & cruciatus innumerabiles pariant, sed ea tantùm debere esse satis, quæ benigna natura sit elargita, vel quæ ab ingenio proficiscuntur. Vel intelligit paupertatem vbicunque terrarum (etiamsi ab omnibus penè miserrima censeatur) esse tutam & securam. Sic sanè nemo potest non beatissimus esse, qui est totus aptus ex sese, quiq; in se vno ponit omnia: cui autem spes omnis & ratio, & cogitatio pendet ex fortuna, huic nihil potest esse certi, nihilq; quod exploratum habeat, permansurum sibi, ne vnum quidem diẽ, ait M. Tullius. Huc pertinent quæ Seneca disputat epist. 14. quo loci comparat fortunæ & doctrinæ bona. Circumspiciendum nobis est, quomodo à vulgo tuti esse possimus. Primùm nihil inde cõcupiscamus: rixa est inter competitores. Deinde nihil habeamus quod cum magno emolumento insidiantis eripi possit: quàm minimum sit in tuo corpore spoliorum. Nemo ad humanum sanguinem propter ipsum venit, aut admodum pauci: plures computant quàm oderint. Nudum latro transmittit: etiam in obsessa via pauperi pax est. Ad philosophiã ergo confugiendum: Hæ literæ non dico apud bonos, sed apud mediocriter malos, insularum loco sunt, &c. Adijcio ex fragmentis Petronij Arbitri:

Paupertas vbiq; tuta.

Cõsonuere tubæ, iugulo stat diuite ferrum
Barbara contemptu.

sic lege, *contemptu*, pro contemptui, non vt in vulgatis, *contemni*. Idem in carmine, cuius initium,

Orbem iã totum victor Romanus habebat.

legitur eiusdem argumenti γνώμη.

Arma placent miseris, detritaq; commoda luxu
Vulneribus reparantur: inops audacia tuta est.

Sallust. Quoniam egestas facilè habetur sine damno. Quis autem nudo vestimenta detraxerit; Non abludit Iuuenalis, quanquam non sine sale Satyrico:

------Iures licet, & Samothracum,
Et Diuorũ aras, contẽnere fulmina pauper
Creditur, atq; Deos, Dijs ignoscẽtibus ipsis.

Concor-

Concordiæ Symbolum.

EMBLEMA XXXIIX.

CORNICUM mira inter se concordia vitæ est,
Mutua statq; illis intemerata fides.
Hinc volucres hæc sceptra gerunt, quòd scilicet omnes
Consensu populi stantq; caduntq; duces:
Quem si de medio tollas, discordia præceps
Aduolat, & secum regia fata trahit.

COMMENTARII.

I. IN solida basi stat erectum sceptrum regium, circa quod cornices, notæ satis aues, magna festinitate & alarum plausu volitare videntur, quasi solicitæ, ne in aliquam partem declinans sceptrum cadat.

II. *Emblema unde petitum.* DESVMPTVM est Emblema ex lib. 3. de animalibus Æliani Græci scriptoris, citante Politiano cap. 67. Miscell. in hæc verba: Cornices inter se fidissimæ sunt, & cum societatem coierint, maximo se opere diligunt. Neq; id genus animalia videat quispiam licenter misceri & temerè. Quin hoc quoq; dictitant, qui res istiusmodi callent, altera extincta comparem viduam degere. Cæterum id quoq; audio, veteres in nuptijs post Hymenæum cornicem inuocare, signumque id concordiæ dare ijs consuesse, qui liberum quærendorum gratia conuenisent. Tum qui sedes auium & volatus obseruant, inauspicatum esse captã

tibus auguria dicunt, vnius tantùm cornicis obsequium. Hæc Ælianus. Orus Apollo in Hieroglyphicis fere idem habet: Martem, inquit, & Venerem scribentes, aut nuptias, geminas cornices pingunt, marem & fœminam: quoniam hoc animal duo oua parit, ex quibus marem & fęminam generari oportet. Si autem eueniat, quod rarò euenit, vt duo mares generentur, aut duæ fęminæ, iugati mares cum fęminis alteri cornici non admiscentur. Itidem neq; fęmina alteri mari, sed dissociati soli degũt. Ideo vnicæ cornici occurrentes augurantur futurum, vt viduali vita sibi viuendum sit. Sic ille. Cæterum cornices haberi pro concordiæ symbolo præter Orum tradit etiam Pierius Hieroglyphic. 20. Iuuenalis Satyra 1.

Cornices symbolũ concordia.

Vt colitur pax, atq; fides, victoria, virtus,
Quæque salutato crepitat concordia nido.

Quem Satyrici locum scio à plerisq; non de cornice (quod pro concordiæ nota hic statuimus) sed de ciconia intelligi. Solent enim ad id Ouidianum istud adducere:

Ipsa sibi plaudat crepitante ciconia rostro.

Sed cornicis imago videtur in Faustinę Augustæ nummis cum inscriptione CONCORDIA. Sceptrum autem virgam regiam Hieroglyphicum regni esse, ex literis sacris tradit idem Pierius lib. 41. Vide adagium, *Cornicum oculos configere*, cuius explicationem non admittit noster Alciatus lib. 7. Parerg. cap. 17. quem vide. Porrò prodigiosa cornicum viuacitas in prouerbium abijt, *Cornicibus viuacior*. Vnde Hesiodus:

Cornicibus viuacior.

Ter tria secla hominis transmittit garrula cornix.

Et Faustus:

Longaq; producat viuax cũ secula cornix.

Eodẽ pertinet, quod Philosophus ille moriens cornicibus inuidisse longæuitatem legitur, quam natura negasset homini. De concordia præterea nonnihil agit Ouidius 1. Fastor. ibi:

Candida te niueo posuit lux proxima tẽplo,
Qua fert sublimes alta Moneta gradus.

III. *MVTVA statq; illis &c.*] Hic versiculus in alijs editionibus sic habebat:

Inq; vicem nunquam contaminata fides.

Quam autem sequimur, correxit Barthol. Anulus, vt alios quosdam locos, quos postea indicabimus.

Quòd scilicet omnes, &c.] Huc, ni fallor, videtur pertinere Horatianum illud, Ode 35. lib. 1.

Iniurioso ne pede proruas
Stantem columnam: neu, populus frequens
Ad arma cessantes, ad arma
Concitet, imperiumq; frangat.

Hic columnæ nomine, sceptrum Principis, ipsumq; adeò statum regium, populi, omniumque Reipub. ordinum concordia fundatum significat: quæ nisi seruetur concordia, omnia pessum eunt. Elegans locus Nazarij Panegyrico ad Constantium: Perpendit secum excellens prudentia tua, eiq; semper pietas tua applicata omnes cõcordię commoditates, illam esse fundamẽtum ac radicem otij, bonorum ciuium seminarium, quietis publicæ segetem, & almam pacis altricem. Videtur iste panegyristes non obscurè alludere ad nomen βασιλέως, quod inditum, quia rex sit βάσις λαοῦ. De quo Minos adhuc puer ita lusit:

Cur docti βασιλῆα olim dixere Pelasgi?
Nempe βάσις λαοῦ rex bonus haud dubie est.

Stantq; caduntq;] Multiplex verbi *stare*, significatus est ex Nonio: Stare, id est, consistere, erigi, prominere, fidem habere, valere, constare, fixum esse. Sic apud eundem cadere, ruere, occidere, euenire. In panegyrico Maximiano & Costantino AA. dicto: Dij immortales probare voluerunt tibi innixam stetisse Rempublicam, cũ sine te stare non possent.

Stare.

Cadere.

Duces] Reges, & qui imperium in populos exercent.

Quem] consensum.

Discordia praceps aduolat] Discordiam Deam coluere pagani homines, quam eandem cum Ate (de qua postea) pleriq; volunt. Vide Gyrald. Syntag. 1.

Discordia Dea.

Regia fata] Regis aut Principis mortẽ. Alludit ad illa famigerata verba, quæ posuit Sallustius in Iugurtha: Concordia paruæ res crescũt, discordia maximæ dilabũtur. Quod & euangelicæ literæ testantur. Sic subditorum atq; ipsius plebeculæ firma concordia, & tranquilla vnanimitas, Reges ipsos, eorumq; Rempubl. egregiè & diutissimè conseruabit, iuxta adagium: *Concordia fulciuntur opes etiam exiguæ.* IV.

Plebis concordia principi necessaria

PRINCIPVM summorum status non aliunde stabilimentum capit, quàm à populi consensu, concordia, & beneuolentia. Iaq; prudenter & prouidè faciunt, qui

qui stabile ac firmum in subditos imper.ū tutari volunt, cùm motuum omnium & seditionum causas præcidunt, maluntque à suis amari, quàm t meri. Eam populi concordiam & consensum, regiæ potestatis conseruatricem hic proponit συμβολικῶς, adhibita cornicum, quæ sceptrum sustinent, imagine. Ex quo meminisse debent imperium suum pendere à populari consensu. Quod ne sit molestum exemplis hinc inde conquisitis confirmare, tantummodò repetam quæ auctor ipsemet in lib. 15. Comment. De verbor. signific. attulit. Princip.ó rerum omnium, inquit, non diuina iussione, sed ex populi consensu reges assumpti sunt: quod & post Romani imperij occasum seruatum fuit, cùm Carolus Magnus à populo Romano Augustus electus est, & à Pontifice Leone sacro oleo inunctus: quòd ius populi hodie Gregoriana lege in septem Germaniæ Primates translatum est. Sic & Franci Chilperico eiecto, quòd regno non esset idoneus, Pipinum παραινετικῷ consilio substituerunt. Et cùm Pipini proles à maioribus degenerasset, rursus Odonem, mox eius fratrem Robertum, & deinde Roberti nepotem Hugonem ad summum fastigium euexerunt. Is Hugo est, qui vulgò Capetus dicebatur, vnde oriundi sunt, qui etiā num Francorum rebus moderantur. Et quod de maximis hisce Regibus, nimirum Romano & Franco, dictum est, idem & in inferioribus obseruatum fuisse, qui historicos legerit, deprehendet, vt meritò censeam diuina lege eum iustum Principem esse, qui ex populi consensu regnet; quod & Aristoteles tradit: qui verò inuitis dominetur, eum tyrannum esse. Vnde cùm magna regna non ex subditorum consensu, sed per violentiam primò constituta sint. mer to D August. De ciuit. Dei 4. magna latrocinia esse dixit, adducto etiam piratæ

Locus ex Alciato.

cuiusdam exemplo, qui comprehensus, & ante Alexandrum Magnum adductus, cū interrogaretur, qua causa mare haberet infestum? Quid tibi, inquit, vt orbem terrarum habeas infestum? sed quia id ego exiguo nauigio facio, latro vocor: tu quia magna classe, Imperator. Hactenus Alciatus. Quoties autem veterum monumenta percurrimus, facilè obseruamus quàm fluxa, & momentanea sit Principum potentia, quamquam sublimis & altis nixa radicibus putetur. Hi enim nisi precario, & quasi populari suffragio imperant, nempe quorum nisi moderatum sit imperium, quàm citissimè corruit. Ælianus refert Thrysum insignem tyrannum suos adeò torsisse, vt legem tulerit, qua nemo neq; priuatim, neq; publicè inuicem colloqui aut mi scere sermones auderet. Quod cum subditis molestissimum & odiosissimum esset, qui nutu oculorum, manuumq; gestu animi sensa cogebantur exprimere, id etiam voluit esse prohibitum, vt molestiæ dolorem adijceret intolerabilem: quispiam eorum locum publicum petijt, qui multis lachrymis effusis, alios etiā ad fletum prouocauit. Id cùm resciisset tyrannus, in forum statim venit, quò etiam id, si posset, populo eriperet, flendi nempè libertatem. Ciues commoti arma regijs satellitibus extorserunt, & suum tyrannum de medio sustulerunt. Eandem fortunæ mutationem sensit Amasis Ægyptiorum Rex. Cùm enim plerosq; ex suis extremo supplicio affecisset, alios fortunis spoliasset, & in omnes insolentior atque superbior veniret, imperium eius aliquantò toleratum est, donec Actisanes Æthiopum Rex in eū irrupisset: tum enim odia occulta erupere, cumq; multi ab eo desciuissent, regno tandem pulsus est, teste Diodoro lib. 2. Plura obuia sunt.

Historia Thrysi tyranni ex Æliano.

Amasidis fatum.

Concordia.

EMBLEMA XXXIX.

IN bellum ciuile duces cùm Roma pararet,
Viribus & caderet Martia terra suis:
Mos fuit in partes turmis coeuntibus easdem,
Coniunctas dextras mutua dona dare.
Fœderis hæc species: id habet concordia signum,
Vt quos iungit amor, iungat & ipsa manus.

COMMENTARII.

I. *Pictura emendatio.* PINGVNTVR duo viri belli duces, habitu militari dextras iungentes. Hanc picturam licet omnes editiones sic habeant, non tamen placet Sanctio, vt qui dextras coniunctas auro vel argento elaboratas vel depictas intelligat, idque ex locis Taciti colligi putet. Vnde non vivorum hominum manus coniunctionem, sed quandam vsitatam fidei notam pingi vult. Cui & ego pedaneus iudex subscribo, inductus ipsius Autoris verbis,

Coniunctas dextras mutua dona dare.

Dextræ enim donari non potuerunt, nisi metallo aliquo effigiatæ. Quid? quod Pignorius pignore contendere paratus est, Alciatum, cum hæc scriberet, respexisse ad eam annuli speciem, qui dextras implicitas exhibet, quiq; in frequenti vsu apud maiores nostros, nunc apud nos (vti præclara quæq; repudiauimus) vix, ac ne vix quidem

dem extat; Itali appellabant olim, *Annelio di fede*. Nostri Germani vocant, *Handtrevv*, apud quos adhuc frequens istorum anulorum vsus, quibus plerunque noui sponsi se donant, & quales in illicitis amoribus Nisa à suo Mopso accipit. Hoc autem carmen videtur effictum in commendationem muneris, vt & Antonius Queréngus, politissimus nostri sæculi poetarum, in munus smaragdi lusit elegantissimis carminibus, quæ adducit Pignorius, vt labori suo tumultuario auctoritatem concilient. Ea sic sonant:

Quem fulgore tibi rutilum viridante Smaragdum,
Parua nouũ mitto munera ad hospitiũ:
Hunc, ne ingrata tui subeãt obliuia Lygdi,
Pulcher Hyla, digitis insere marmoreis.
Et quoties oculis flexi teres incidet auri
Incluso radians circulus in lapide,
Dic tecum: Quo Lygdus Hylam bonus ardet amore,
Nullum aurum, nulla est lucida gemma magis.

II. *Origo huius Emblematis.* ME docuit Alciatus ipsemet Annotationibus, quas in Cornelium Tacitum edidit, vndènam materiam sumpserit Emblematis, nempè ex eodem Tacito, lib. 2 & 18. quibus ostenditur, dextras concordię signa vltrò citroque destinari ab exercitibus solitas. Nec verò esspernor, quod libris Genialium dierum notat Alexander Neapolitanus, nempè Marium, cùm in Romanos maxima clade sæuiret, quos seruare voluit, dextra porrecta aut salute data incolumes fecisse. *Lib. 2. c. 19.* Tacitus in lib. 2. Annaliũ, vbi de morte Germanici agit: Iurauere amici, dextram morientis contingentes, hic gestus est datæ fidei Germanico, qua pollicebantur familiares, eius se mortem vlturos. *Dextra symbolũ fidei.* Idem paulò antè: Ab rege Parthorum Artabano legati venere, miserat amicitiam ac fœdus, & cupere renouari dextras. Hic fędus renouatum inter principes Germanicum & Artabanum significatur. Occurrit exemplum Valerij Max. ex lib. 6 cap. 4. de Caio Popilio, qui legatus ad Antiochum missus, itque cùm prompto animo & amicissimo vultu dextram Popilio porrexisset, inuicem ei suam porrigere noluit, sed tabellas senatusconsultum continẽtes tradidit, cui cùm post aliquam breuem moram satisfecisset, Popilius manus eius tanquam socij apprehendit. Cæsar. 2 De bello Gallico, tendere manus, petendæ pacis signum fuisse Gallicum memorat, vbi de Bellouacis. Item. 7. Gergouiorum mulieribus, quæ pectore nudo prominentes è muro passis manibus Romanos obtestabãtur. Signum item fuisse deditionis eodem lib. traditur, vbi de Heduis, qui manus tendere, deditionem significare, & protectis armis mortem deprecari dicuntur. Cum ijs, quę adduxi è Cornelio Tacito locis, velim addi hæc ex eodem lib. 18. Hist. Centurionem Sisenem, dextras, concordiæ insignia, Syriaci exercitus nomine ad Prætorianos ferentem, varij artibus aggressus est. *Dextra iuncta pro cõcordia.* Dextras hic pro quodam vsitato fidei symbolo depicto in auro, argentove, aut alio quouis metallo accipi patet. Quo sensu hic locus alius Taciti sumitur libro Historiarũ primo, vbi de initio principatus Vitellij: Miserat (ait) ciuitas Lingonum vetere instituto dona legionibus, dextras hospitij insigne.

III. *DVCES*] Imperatores suos, quibus exercitus essent committendi.

Viribus & caderet] Significat bellum ciuile: idque videtur ex Horatij Epod. 16. imitatus: *Bellum ciuile.*

Altera iam teritur bellis ciuilibus ætas,
Suis & ipsa Roma viribus ruit.

Itaq; consultor ille apud Antiochum Anibal rebus omnibus maturo iudicio pensis ait: Romanos nunquam nisi armis suis vinci posse; nec Italiam aliter quam Italicis viribus subigi.

Martiâ terra] Roma, vel quod fuerit studijs asperrima belli: vel propter Romulum Martis filium, vt fama tulit, à quo originem traxit, sic appellata. *Roma terra Martia.* Lege T. Liuium in principio totius operis. Ouid. 3. Trist. eleg. 7.

Dum; suis victrix septem de mõtibus orbẽ
Prospiciet domitũ, Martia Roma, legar.

Martialis lib. 5. Epigram.

Pulcrior & maior quo sub duce Martia Roma.

Alio quodam loco Martiam turbam, pro Romano populo dicit:

Crede mihi, nimium Martia turba sapit.

Sic Symmachus lib. 1. Epistolar. Ab exortu penè vrbis Martiæ. &c.

Coeuntibus easdem] Synæresis est, figura, quæ fit, quando duæ vocales in vnicam syllabam contrahuntur. Editio Stockhameri habet, *hasdem*.

Dextera fidei sacra.

Coniunctas dextras] Dextera fidei dicata est, vt mox dicemus. Virg. 6. Æneid.

---- *Nec veriti dominorũ fallere dextras*,

Plinius lib 11. cap. 45. Inest. & alijs partibus quædam religio: sicut dextera osculis auersa appetitur, in fide porrigitur. Dextras iungere Græci eleganter vno verbo efferunt, δεξιοῦσθαι.

δεξιοῦσθαι.

Cõcordia vnde dicta.

Id habet concordia signum] Concordia dicta est, quasi cordium coniunctio. Quæ coniunctio quia re ipsa nequit fieri, vt scilicet amicorum corda ipsa coniungantur, id fit per dextrarum apprehensionem: dextræ enim parti potior cordis vis incumbit, & ipsa dextra manus est cordis potissima ministra.

IV. *Dextra concordiæ signum.*

HOC Emblemate Alciatus indicare voluit priscorum morem, quo iunctis dextris fidei & concordiæ signum exprimerent; est enim, vt dixi, dextera fidei sacra, vnde in permultis veteribus nummis duæ manus iniunctę ostendũtur additis inscriptionibus, *Fides exercituum*: nonnunquam etiam, *Fides Romanorum*. Fortasse huc pertinet illud Pythagoræ, Ne cuiuis dextram porrexeris, ne scilicet quempiam temerè in interiorem nostri amicitiam admittamus. Et verò poeta nullius antiquitatis ignarus, ex dextra fideque, ait nimirum fœdus & concordiam per dextram significari. Viderat hoc longè antè Xenophon lib. 5. De institutione Cyri: καὶ Τὰ ρχαϊνες, οἷς τὰς ὅρκους καὶ τὰς δεξιὰς ἔδωκα ἐμπεδώσω. Hunc quoque morem attigit Aristophanis scholiastes: ἔθος ἐπὶ πίστει καὶ συνθήκαις βεβαίαις τὰς δεξιὰς διδόναι ἀλλήλοις. Ouidius 6. Metamorph.

Vt pignus fidei dextras vtrasq; poposcit,
Inter seq; datas iunxit.

Dextera testis fidei.

Cicero ad Atticum. Vbi sunt illę dēsę dextræ? Idem 2. Philip. Dextræ, quæ fidei testes esse solebant, perfidia sunt & scelere violatæ. Dextram in fide porrigi ideo ait Varro, quod omnis veterum auctoritas dexteræ manus virtute constaret. Auctor est Plutarchus, Flamines rem diuinam manu ad digitos inuoluta facere consuesse, symbolicè significantes, fidem tutandam esse, ac eius sedem in dextris esse sacratam. Quæ de dextris disputat Cœlius Rhodig. lib. 22. cap. 14. Sãctius pro tradi. u'is habet. Ferè transilieram quæ Iustinus de Dario moribundo retulit 11. lib. Is enim rex porrecta manu expirauit, quam vnicũ pignus fidei regiæ dexteram se ferendam Alexandro dare dixit. Sic conqueritur Æneas Virgilian. 1. Æneid.

---- *cur dextra iungere dextram*
Non datur?

Quò pertinet & illud ex vndecimo Æneid.

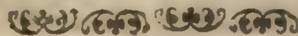
Oremus pacem, & dextras tendamus inermes.

Dextera hospitij symbolũ.

Cicero etiam pro Deiotaro: Per dextram ipsam, quam hospites hospiti porrexisti. Fuit enim & hospitij symbolum apud Syros & Persas. Hinc & Romani Principum bene de Republ. meritorum statuas pedestres & equestres ita effinxerunt, vt dextra porrecta, fidem in Rempubl. ostenderent. Itaq; in ipso belli, seu tumultus ciuilis classico, ne amici cum inimicis absque discrimine premerentur, interpositum est eiusmodi fidei sacramentum. Hoc de symbolo Pierius lib. 35. Mos ille dextras iungendi olim fuit apud Parthos, vt qui dextris complexis, tanquam Dijs præsentibus & arbitris, pacta sancirent. Idem Medi obseruarunt & Persæ, qui dextræ fideiq; pignore confirmabant, si quid ratum esse vellent. Certè apud nos Germanos adhuc hodie solennis est vsus, vt vel mutuò se salutantes, vel certi quidpiam promittentes, vel etiam singularum amorem & sinceram fidem demonstrare volentes, dextram inuicem porrigant. Sed & quidquid hoc modo inuicem stipulati fuerint, hoc inuiolata fide, non secus ac sacrum iusiurandum diligentissimè obseruant, adeo vt *Germana fides* in prouerbium abierit. Hoc etiam apud D. Paulum 2 ad Galat. videre est: Dextras, inquit, dederunt mihi & Barnabæ societatis, &c. Hanc sententiam Canonistæ adducẽtes, Iungere, aiunt, dextras solet esse signum confœderationis, quo vtebantur antiqui cum inuicem confęderabantur. Nec absq; mysterio iam olim, & hodie in Catholica Ecclesia eandem consuetudinem obseruari videmus in sponsalibus, vt quos animorum candor, castus amor, & spõtaneus consensus perpetuo & concordi matrimonij vinculo coniungere decreuit, hos omnino etiam dextrarum copula publicè corroboraret.

Mos iungẽdi dextras.

Germana fides.

Concordia

Concordia Insuperabilis.

EMBLEMA XL.

TERGEMINOS inter fuerat concordia fratres,
Tanta simul pietas mutua, & vnus amor:
Inuicti humanis vt viribus ampla tenerent
Regna, vno dicti nomine Geryonis.

COMMENTARII.

h GERYONIS effigiem exprimit homo corona & habitu regio, triceps, sex pedibus, & totidem manibus, quarum sinistræ omnes vni clypeo innituntur; dextræ verò, vna hastam, altera gladium, tertia sceptrum, gerunt. Apposita concordiæ imago, vt cui non desit prudentia, defensio, imperium, iniuriarum vltio cominus & eminus facta, celeritas, robur.

II. GERYONEM veteres talem finxerunt, qualem hic depictum damus, tricipitem, trimanum, tripedem; quod varij variè sunt interpretati, alijs ad hyemem, alijs ad tempus, alijs ad Lunæ mutationem triplicem id trahentes; alij ad sophistam triũ linguarum peritũ referunt, alij ad tres insulas Hispaniæ copiosissimas, duas nempe Baleares & Ebusin, quibus imperauit Geryon: Palæphatus mauult ad Trinacriam, i. tricipitiam ciuitatem in Euxino ponto cõuertere: sed quia hæc parum ad nostrum institutum facere videntur, ijs omissis, de fraterna concordia id intelligimus. Vnde liquet Emblema desumptum esse ex vltimo

Geryonis mythologia varia.

Fons Emblematis.

mo libro Iustini Historici, vbi hæc verba leguntur: In alia parte Hispaniæ, & quæ ex insulis constat, regnum penes Geryonem fuit. In hac pabuli tanta lætitia est, vt nisi abstinentia interpellata sagina fuerit, pecora rumpantur. Inde denique armenta Geryonis, quæ illis temporibus solę opes habebantur, tantæ famę fuere, vt Herculem ex Asia prædæ magnitudine illexerint. Porrò Geryonem ipsum non triplicis naturæ (vt fabulis proditur) fuisse ferunt, sed tres fratres tantæ concordiæ extitisse, vt vno animo omnes regi viderentur. Nec bellum Herculi sua sponte intulisse, sed cū armenta sua rapi vidissent, amissa bello repetijsse. Sic ille. Huius de Geryone pegmatis permulti meminere, vt Eunapius Sardianus auctor Græcus, vita Sophistarum: Lucianus in Toxari, ipso penè extremo: Arrianus de Alexandri gestis lib. 2. quo loco sententiam retulit Hecatei Abderitæ de Hercule & Geryone: Natalis Comes Mytholog. lib. 7. cap. 1. sub finem: Cœl. Rhodig. lib. 6. cap. 7. & lib. 20. cap. 6. Silius Italicus lib. 13.

Geryō cur triceps & tricorpor.

Qualis Atlantiaco memoratur littore quondam
Monstrū Geryones immane tricorporis iræ,
Cui tres in pugna dextra varia arma gerebant.
Vna ignes sæuos, ast altera ponè sagittas
Fundebat, validam fundebat tertia cornū:
Atq; vno diuersa dabat tria vulnera visu.

Vide etiam Plinium lib. 4. cap. 2. & Pompon. Melam lib. 3. cap. 6. Ouid. 9. Metamorph.

---Nec me pastoris Iberi
Forma triplex mouit.

Huic armenta Hercules abduxit, ab Euristheo iussus, vt est apud Isocratem in encomio Helenæ. Talis quoq; depingitur Herilus apud Virgilium.

Herilus.

Et regem hac Herilum dextra sub Tartara misi,
Nascenti cui tres animas Feronia mater,
(Horrendum dictu) dederat, terna arma mouenda,
Ter letho sternendus erat: cui tum tamen omnes
Abstulit hac animas dextra, & totidem exuit armis.

Molionides.

Tales item fuisse Moliones, aut Molionides obseruo; siquidem D. Gregorius Nazianzenus, vt hoc obiter adijciam, pro concordi fratrum amore, verbum Molionides vsurpauit, non sine aliqua prouerbij facie: οἱ Μολιονίδαι, τῆς ὁμηρικῆς δέλτου τὸ θαῦμα, οὓς κοινωνία συμφορῶν ἐγνώρισε; *Molionidæ, Homerici poematis miraculum, quos periculorum societas coniunxit.* Plutarch. περὶ φιλαδελφίας. θαυμάζουσιν οὐδὲν ἧττον ἢ τοὺς Μολιονίδας ἐκείνους συμφυεῖς τοῖς σώμασι γεγονέναι δοκοῦντας: *Non aliter quam Molionidas illos admirantur, quos coalito corpore concretos fuisse existimarunt.* Hi vasta corporis mole Augiæ regi Elidis auxiliares, oppressi sunt ab Hercule atq; inter fecti, ait Pindarus. Interpres Homeri ad Iliad. Λ. quaternas manus totidemque oculos illis tribus à veteribus adnotat. Horum nomina Eurytus & Creatus.

III. *TERGEMINOS*] Lucretius lib. 5.

Tergeminus.

Quidve tripectora tergemini quoq; Geryonæ vis.

Virgilius 8. Æneid.

---maximus vltor
Tergemini nece Geryonis, spolijsq; superbus
Alcides aderat.

Sic Tergemini & Trigemini fratres dicuntur Horatij & Curiatij apud Liuiū 1. ab Vrbe. quod essent vno partu editi.

Inuicti humanis ut viribus] Vt cū vinci non possent ab hostibus etiam fortissimis.

Ampla tenerent regna] Duas scilicet insulas Baleatides & Ebusin: vel Trinacriā in Ponto Euxino, de qua Palæphatus.

Vno nomine Geryonis.] Quamquam tres essent, vno tamen nomine nuncupabantur. Geryon vocabulum priscum, à *gera* deriuatum, quod est aduena, vt interpretatur Hieronymus. Nam Geryon filius prisci Hiarbæ Numidæ fuit; quamuis Hesiodus in Theogonia eum filium Chrysaoris facit, qui fuit filius Medusæ, in hanc sententiam:

Geryon unde sic dictus, & cuius filius.

Edidit at Chrysaor sibi Geryonea trifaucē,
Herculis ante suos illum vis inclita tauros
Perdidit, atq; animā claua deponere iussit.

Quidquid sit, adueniens classe in Hispaniam, Geryonæ, id est, aduenæ nomen habuit. Sed qui Geryonem hyemem interpretantur, dictum volunt ἀπὸ τοῦ γαρύειν, quid est *fremere*, quod propriū est hyemis.

IV. CONCORDIA, vinculum incolumitatis & pacis, tot tantasque vires habet, vt vix vinci aut domari ferè queat, etiamsi præ se ferat nescio quid pusillum aut debile

bile, nempè vbi singulorum habetur ratio. Vt enim lapides quidam insulæ Cycladicę (teste Plinio) integri natant in aqua, fracti concidunt fundum: ita Respublicæ discordijs pessum eunt, & quam ocyssimè collabuntur: concordi verò pace ligatę manent & perdurant. Quod apertè docuit Scilurus ille Scytha, cùm moribundus ex telorum fasciculo colligato, & postea soluto inuictam concordiam filiis commendauit. Nam fratrum inter se concordiam dixit Antisthenes quouis muro firmius munimentum: Quintilian. declam. 331. De vnanimi fratrum amore: Membra herclè inter se citiùs pugnauerint, & si qua in nobis natura geminauit, diuersos cęperint effectus: nam quid aliud est fraternitas, quàm diuisus spiritus, & quæ ad tuendos nos concessa sunt, multiplicata eò quidem feliciùs, quòd diuersis etiam consistẽtibus locis esse idem, ac plura simul obire possimus, Horat. lib. 1. epist.

---- noti, teneriq; columbi,
Fraternis animus quicquid negat alter, & alter.

Idem eod. lib. ad Iulium Florum:

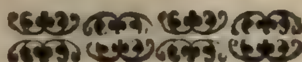
--- -- vbicumque locorum
Viuitis, indigni fraternum rumpere fœdus.

Nobile fraternæ concordię exemplum nobis reliquit Eumenes rex, qui insidijs petitus à Perseo, credebatur extinctus. Cum is rumor Pergamum esset perlatus, Attalus eius frater imposito sibi diademate, ductaque fratris vxore, regnum occupauit. Cæterum cum audisse illum viuum, profectus est illi obuiam vnà cum satellitibus, hastam gestans. Eumenes autem amanter illum amplexus, dixit in aurem: Ne festines ducere, priusquam me mortuum videris; nec præterea per omnem vitam, vllam offensi animi significationem vel dicto vel facto dedit: quin etiam moriens fratri & vxorem & regnum reliquit. Cuius animi memor Attalus, cùm multos ex se liberos haberet, nullum tamen regno educauit: sed filio Eumenis, posteaquam adoleuisset, adhuc viuens principatum tradidit. Vide Plutarch. . Simile concordiæ exemplar exprimit in coniugibus Ouidius 8. Metamorph.

Sed pia Baucis anus, parilique ætate Philęmon
Illa sunt annis iuncti iuuenilibus, illa
Consenuere casa, paupertatemq; ferendo
Effecere leuem, nec iniqua mente ferendam:
Nec refert dominos illic, famulosve requras,
Tota domus duo sunt, ijdẽ parentq; iubẽtq;

Cũ Xerxes expugnatis Thermopylis crudeliter tractasset Astum, & hac fama perterriti classiarii cogitarent de repetẽda domo, idque plerique suaderent: solus Themistocles obstitit, dicens, eos vniuersos hostibus fore pares, dispersos verò perituros: Tanta fuit viro in vnanimi militum concordia fiducia. Vnde etiã Agesilaus Lacedæmoniorum Rex, cum à quodam percontaretur, quam ob causam Sparta non cingeretur mœnibus? ostendit ciues armatos & vnanimes: Hi, inquiens, sunt Spartæ ciuitatis męnia. Significans, Respublicas nullo munimento tutiores esse, quam virtute ciuium consentiẽtium. Eam ob rem etiam finxerũt veteres Geryonem fuisse tricorporem, aut tricipitem, quòd vnà cum fratribus, quos duos habebat, tanto amore tantaq; fide æuum traduxit, vt ij vno nomine Geryones dicerentur; adeoque vnicam regi animam & voluntatẽ inesse, quanquam tres essent, communis iactabat opinio. Nõ possum hoc loco subticere, quod mihi occurrit ex Politicis Plutarchi, quo loco monet, eum, qui sit infirmo corporis habitu, industrium sibi pro socio debere sumere, vt quondam Nicias Lamachum. Siquidem proditum est memoriæ, his artibus Geryonem admirabilem fuisse, qui multa crura, pluresque manus atq; oculos habere dicebatur, vnico tamen animo atq; cõsilio regni sui fines moderaretur. Hæc ferè Plutarchus. Cæterùm aiunt Geryones ab Hercule vinci nunquã potuisse, nisi separatos & à se disiunctos. ex quo perspicuum fit, quàm firmus & inuictus sit vnanimus ille animorum & voluntatum quasi nexus atq; consensus: Vniuersi quippè concordes inuicti, qui singuli debiles, & nullius sunt roboris. Sic enim, vt Philosophi loquuntur, Vnita virtus valẽtior est seipsa dispersa. Lege Pierium lib. Hieroglyph. 32. c. De tricipitio.

Geryõ cur tricorpor.

Vnum nihil, duos plurimum posse.

EMBLEMA XLI.

LAERTAE genitum, genitum quoque Tydeos vnà,
Hac cera expressit Zenalis apta manus.
Viribus hic præstat, hic pollet acumine mentis,
Nec tamen alterius non eget alter ope.
Cùm duo coniuncti veniunt, victoria certa est:
Solum mens hominem, dextrave destituit.

COMMENTARII.

I. PROPONITVR ἄγαλμα, in quo sint expressæ, & mutuò coniunctæ effigies Vlyssis, habitu ducis militaris, in actu loquentis; & Diomedis, habitu itidem militari, galea, hasta, & clypeo armati, quorum alter prudentia & consilio, alter firmitate virium commendabilis. Cur autem hic Vlyssi catulus attributus? an ob sagacitatem significandam? an quod post varios errores in patriam redux à cane cognitus fuerit? Editio Lugdunensis viro armato senem, barba & tunica philosophum, maximum codicem gestantem, opponit. Nec id, meo iudicio, malè.

II. *Fons Emblematis.* EMBLEMATIS huius typum obseruo apud Homerum Iliad. κ. quo loco vnà cum Agamemnone & Menelao Nestor consultat de mittendis exploratoribus in Troianorum castra. Hanc in se prouinciam recipit Diomedes, animi magni vir, si

tamen

tamen ei socius aliquis vnà profecturus adiungatur. Eius hæc verba;

νέστορ, ἔμ' ὀτρύνει κραδίη καὶ θυμὸς ἀγή-
νωρ,
ἀνδρῶν δυσμενέων δῦναι στρατὸν ἐγγὺς
ἐόντα
Τρώων. ἀλλ' εἴτις μοι ἀνὴρ ἅμ' ἕποιτο καὶ
ἄλλος,
μᾶλλον θαλπωρὴ, καὶ θαρσαλεώτερον ἔσται,
σύν τε δύ' ἐρχομένω, καί τε πρὸ ὃ τοῦ ἐ-
νόησεν,
ὅππως κέρδος ἔῃ μοῦνος δ' εἴπερ τε νοήσῃ
ἀλλά τέ οἱ βράσσων τε νόος, λεπτὴ δέ τε
μῆτις. id est,

Nestor, me mouet cor, generosusq́; animus,
Fortiũ hostiũ subire castra, quæ propè sunt,
Troianorum: sed si sit aliquis vir, qui me
sequatur,
Maior erit mihi fiducia, & audacius erit
Euntibus vna duobus: namq́; hic ante il-
lum cogitat
Qualiter vtile sit: solus verò quanquam in-
telligat,
Tamen ei tardior animus, & consilium im-
becillius.

Vide adagium, *Duobus pariter euntibus*, vbi postrema pars horum Homeri verborum sic redduntur.

At mihi si quis alius veniat comes, ille fu-
turus
Solamen, fueritq́; simul fiducia maior,
Si duo coniũcti veniant. Dein hic prior illo,
Si qd opus facto, videt. Atqui solus & vnus
Quamuis perspiciat, tamen est mẽs segnior
illi, &
Consilium tenue.

Plutarchi disputatio, quæ ciuilem hominem informat, huc facit, cùm ita dicit: ἂν δ' ᾖ τις ἐργώδης, ἐπιφανὴς δὲ καὶ μεγάλη πρᾶξις, αὐτὸν ἐπὶ ταύτῃ τάξαντα πρῶτον, εἶτα προσκαλεῖσθαι τὸν φίλον, ὡς ὁ Διομήδης,

εἰ μὲν δὴ ἕταρόν γε κελεύετ' ἐμαυτὸν ἑ-
λέσθαι,
πῶς ἂν ἔπειτ' Ὀδυσῆος ἐγὼ θείοιο λα-
θοίμην;

Cùm res aliqua proponitur, magna quidem illa atq; illustris, sed ardua & difficilis, laborum & operis socium tibi amicum assumito, vt Diomedes: Quòd si mihi alterum adiungi iubetis, inquit, *qui tandem possim obliuisci diui Vlyssis? &c.* Eundem Homeri locum Apuleius de dæmonio Socratis vsurpauit, & breuibus verbis explicuit: Nonne Vlysses, ait ille cum Diomede deliguntur, veluti consilium & auxilium, mens & manus, animus & gladius? Attigit etiam Claudianus, cum sic cecinit in sexto Consulatu Honorij:

Nunc mihi Tydidem attollant carmina.
tatum,
Quod iuncto fidès Ithaco patefacta Dolonis
Indicio, dapibusq; simul, religataq́; somno
Thracia, sopiti penetrauerit agmina Rhesi,
Graiaq; retulerit captas ad castra iugales.

Et Ouidius in oratione Vlyssis:

Deniq; de Danais qs te laudatve, petitve?
At sua Tydides mecum communicat acta,
Me probat, & socio semper confidit Vlysse.
Est aliquid de tot Graiorum millibus vnũ
A Diomede legi, nec me sors ire iubebat.

LAERTÆ genitum] id est, Vlyssem, Laertæ & Anticleæ filium. Fuit enim Laertes pater Vlyssis, vt liquet ex eadem oratione Ouidij: III. *Laertes.*

Nam mihi Laertes pater est, Arcesius illi,
Iupiter huic.

Vlysses rex fuit Ithacæ & Dulichij insularum, vir multiscius, & astutus admodum, imò Græcorum omnium callidissimus, facundissimus, & ingeniosissimus, egregius bello, consilio, & laborum patientissimus; ideoq; in Troiano bello multa prudenter perfecit, cuius nomine tota Odyssea Homeri conscripta, & passim de illo facit mẽtionem Homerus, vt in 1. Odyss de eo sic canit: *Vlysses.*

Oppida multa adijt, fuit huic sapiẽtia nota,
Cõsilium, variosq; dolos qui nouit & artes.

Vt refert Strabo lib. 1. Virgil. in Æneide passim etiam plurima de eiusdem virtutibus eximijs & sapientia. Horat. lib. 1. epist. 2.

Genitum quoq; Tydeos] Diomedem, Tydei & Deiphiles filium. Tydeus filius Oenei regis Ætoliæ, pater Diomedis, fuit magnus bellator, paruus tamen corpore. De quo dictum fuit illud peruulgatum: *Tydeus.*

Maior in exiguo regnabat corpore virtus.

De quo satis multa Statius, præcipuè lib. 3. Theb. Diomedes autem huius filius etiã cum alijs Græcis ad obsidionem Troiæ profectus est, vbi adeo strenuè se gessit, vt post Achillem & Aiacem facilè palmam obtinuerit fortissimi: plurimas singulares pugnas aduersus insignes Troianorum principes habuit, & inter alia cum Ænea nobili Troiano congressus, Venerem Æneam prote- *Diomedes.*

protegentem percussit: quapropter illa indignata multas ei miserias attulit, vxorem eius etiam adulteram fecit. Qua re cognita, Bonus homo domum redire noluit, vt idem Homerus. De Vlysse præterea & Diomede multa eleganter Dict. Cretensis, in sex. illis libris, quos de bello Troiano scripsit.

Hac cera] Has in cera effigiandi artes non ignoro antiquissimas esse, sed an ad illud perfectionis fastigium olim peruenerint, quo hodie sunt, dubitare me faciunt insignia hac arte elaborata opera, quæ passim me videre memini, quibus sanè ad vitam præter spiritum nihil defuisse vel Iouem lapidem iurasses.

Zenalis, *Zenalis*] Quis ille fuerit, adhuc clam me esse fateor ingenuè: puto equidem nomen esse cuiusdam egregij pictoris, qui ętate Alciati non minus celebris fuit, quàm Alexādri tempore Apelles, aut Lysippus, alter pictor, alter statuarius: nisi aliquis malit esse nomen quiddam fictitium. Sed heū; dum in hac obscuritate cum Minoe vacillans hærerem, lucidissimam facem nobis industria Pignorij (vt solet in his talibus) prætulit, sic enim ille: Bernardus Zenalis Taruisinus, acutus pictor & architectus, scripsit de Pictura, teste Ioanne Paulo Lomatio, qui eiusdem non semel meminit. Bonauentura Castillioneus: Quatuor præterea orbes eodem in marmore conspiciūtur, ex quibus testimonio Bernardi Zenalij Architectonices peritissimi, noster Alciatus existimat, aquas ab Agonalibus vel aliunde labentes, per cuniculos ex orbibus insilentes, copiam earum indigenti populo subministrasse.

Viribus hic præstat] Diomedes valet corporis viribus,

Hic pollet acumine mentis] Vlysses pollet consiliò & perspicacitate.

Nec tamen &c.] Alter alterius ope indiget.

Cùm duo coniuncti &c.] Alludit ad illud Homeri Iliad. κ. σύν τε δύ' ἐρχομένω.

Solum mens hominem, &c.] Consilium viribus destitutum parum conducit: contrà verò corporis robur consilij expers, facillimè in præceps ruit. Isocrates Paræne si ad Demōic. ῥώμη δὲ μετὰ μὲν φρονήσεως ὠφέλησεν, ἄνευ δὲ ταύτης πλείω τοὺς ἔχοντας ἔβλαψε. καὶ τὰ μὲν σώματα τῶν ἀσκούντων ἐκόσμησε, ταῖς δὲ τῆς ψυχῆς ἐπιμελείαις ἐπεσκότησεν.

IV. Cōsilium & vires.

DOCET Emblema, nihil egregium, nihilq; magnificum perfici bellè posse, in his potissimùm, quæ bellica negotia respiciunt, nisi maturo consilio coniungantur corporis, vires, id est, nisi iuuenū robustiorum viuacitas, senum & eorum, qui valeāt experientia, ductu regatur. Non enim solùm viribus, aut velocitatibus, aut celeritate corporum res magnæ geruntur, sed consilio, ratione, sententia. Proinde Sophocles:

γνῶμαι μὲν ἔργων τῶν ἐν ἀνθρώποις πρό-
φοι.
βουλαὶ τὰ δ' ἐξέπραξαν, οὐ χερῶν σθένος.

Hominum quidem rationibus opera fiunt ac enutriuntur: sed eas res consilia effecerunt, non manuum robur. Huc refer prouerbium εἷς ἀνήρ, οὐδεὶς ἀνήρ. *Vnus vir, nullus vir.* quo intelligitur quantum conferat mutuum auxilium in rebus arduis, & alioquin difficilibus. Quam ob causam apud Ægyptios Mercurij gemini simulachrum sic effictum conspiciebatur, vt alterum senili esset vultu venerandum, alterum florente iuuenta: vt significarēt eum, qui Reipub. munia obire ritè velit, cū animi prudētia vires habere debere cōiunctas, quòd alterum alterius egeat adminiculo Aristoteles 8. Moral. Nicomach. σύν τε δύ' ἐρχομένω, καὶ γὰρ νοῆσαι, καὶ πρᾶξαι δυνατώτεροι. &c. hoc est: *Pariter autem si duo iter faciant, & maiora mente concipere, & plura conficere poterunt.* Quod perspicuè declarat Sallustius initio Catilinarij belli: Diu magnum inter mortales certamē fuit, vine corporis, an virtute animi, res militaris magis procederet. Nam & priusquàm incipias, consulto, & vbi consulueris, maturè facto est opus. ita vtrumq; per se indigens, alterum alterius auxilio eget. Lege Plutarchi disputationem pulcherrimam, An seni gerenda Respubl. sit. Sed occurrit mihi Hesiodi istuc:

πλείων γὰρ πλεόνων μελέτη, μείζων δ'
ἐπιθήκη. id est,

Plus augere potest multorū industria vires,
idemq; Homericum ex Iliad. μ.

-----πλεόνων δέ τι ἔργον ἄμεινον.

Quid verò Euripideum hoc sciēs prætercam ex Phœnissis?

-----εἷς δ' ἀνὴρ οὐ πάνθ' ὁρᾷ. vel illud ex Heraclidis,

μιᾶς γὰρ χειρὸς ἀσθενὴς μάχη.

In id quadrat elogium de Fauno Aborigi-

Mercurius geminus.

num

num rege, quod in 1. retulit Dionysius Halicarn. *ἀνὴρ μετὰ τοῦ δραστηρίου καὶ συνετός. vir & impiger & consultus.* De Mithridate sic Paterculus: Consilijs dux, miles manu. Idem Pacatus panegyrico Theodosij, dux consilio, miles exemplo. Sed placet admodum quod fuit memoriæ proditum de Lælio & Scipione, quorum amicitia non minus quàm consilium de rebus magnis celebrabatur. Itaq; qui gloriæ Scipionis inuidebant, dicebant eum esse egregiorum facinorum histrionem; nempe Lælium illius collegam gestorum: Scipionem præclara quædam gerere, sed Lælij consilijs. Tradit Iul. Capitolin. Antoninum Piũ nec in bellicis, nec in ciuilibus negotijs aliquid statuisse, priùs quàm sumpto cum viris grauibus cõsilio; dicebat enim æquius esse vt tot & talium virorum consilium sequeretur ipse, quàm vt tot præclari homines ab vnius consilio penderent. Vicem duorum sustinere difficile esse dixit Iurisc. in l. si plures. §. nam difficile. ff. de pact. Difficile est, ait, vt vnus duorum vicem sustineat. In hanc sentẽtiam pulchre Aristoteles 2. Polit. Tamen Ausonius in Tumulis hoc elogio donat Antilochum:

Consilijs belloq; bonus, quæ copula rara est.

Quo nomine celebratur Traianus apud Plinium Panegyrico, ciuitas Atheniensis à Pericle, idemq; Pericles à Thucydide, De consilio, deq; viribus ad res maximas vnà gerendas coniunctis, adduxi nonnulla, sed addo isthæc ex declamatione Quintiliani 317. Inter præcipuas vires est, Imperatorem non pugnare aliquando. Sic extrahitur hostis: sic impetus subitos partis aduersæ mora frangit: sic interclusos commeatibus, in deditionem venire, fame cogimus. Itaq; herclè legimus militem robustum, legimus iuuenem: Imperatorem facimus senem. In illis enim vis corporum, & manus sola spectatur: in his, consilium, & ratio, quæ bona procedentis ætatis, in locum virium subeunt. Ipsum præterea nomen Imperatoris satis significat, non exigere manum ipsius. Imperator enim debet præcipere. Sed de his satis. *Imperatoris & militis munera.*

Firmissima conuelli non posse.
EMBLEMA XLII.

OCEANVS quamuis fluctus pater excitet omnes,
Danubiumq; omnem, barbare Turca, bibas:
Non tamen irrumpes perfracto limite, Cæsar
Dum Carolus populis bellica signa dabit.
Sic sacræ quercus firmis radicibus adstant,
Sicca licet venti concutiant folia.

COMMENTARII.

I. ASTET procera quercus validis suis nixa radicibus, cuius laciniosa folia hinc inde impetus ventorum decutiat, arboris trunco immoto, vt probè hic exprimitur.

II. *Fons Emblematis.* FERE totum hoc mutuatus est Alciatus ex Epigrammate quodam Crinagoræ lib. 1. Antholog. *εἰς ῥώμην.* quod Carolo V. Imperatori accommodat:

Οὐδ' ἢν ὠκεανὸς πᾶσαν πλημμῦραν ἐγείρῃ,
οὐδ' ἢν γερμανίη ῥῆνον ἅπαντα πίῃ.
Ρ'ώμης οὐδ' ὅσον βλάψει σθένος, ἄχρι κε μίμνῃ
δεξιὰ σημαίνειν καίσαρι θαρσαλέη.
Οὕτω καὶ ἱεραὶ ζηνὸς δρύες ἔμπεδα ῥίζαις
ἑστᾶσιν. φύλλων δ' αὖα χέουσ' ἄνεμοι.

Oceanus moueat licet oẽs undique fluctus,
Et potet Rhenum Teutona terra suum;
Non cadet imperiũ Romæ, quo tẽpore Cæsar
Præerit, † atq; salus publica facta reget. (*† ac solus*)
Sacra Ioui quercus nam † sic radicibus hæret, (*† si*)
Et tamen aridulas huic † capit aura comas. (*† rapit*)

Nõn si Oceanus omnem inundationem excitarit,
Nõ si Germania totum Rhenũ biberit;
Romæ vel tantillum labefactabit robur, donec manebit
Cæsaris dextra ad imperãdum strenua.
Sic & sacræ Iouis quercus firmiter radicibus
Stant, ex folijs autem ea, quæ sunt arida, decutiunt venti.

Oceanus quanquam ipse omnes commouerit vndas,
Et Rhenum ebiberit Teutona terra suũ;
Roma tamen stabit immoto robore, dextra
Cæsaris Imperio strenua donec erit.
Nẽpe Iouis sacra quercus radicibus hærent,
Sicca licet ventis pulsa cadant folia.

Id conuertitur ingeniosè ad celebres illas victorias, quas Germani Principes de Turcarum exercitu retulerunt. *Germanorum Principum victoria de Turcis.* Cùm enim Solymanus trecentis millibus armatorum, Vngaria maiori ex parte occupata, Austriam, ipsamq; Germaniam toto conatu inuadere statuisset, de Vienna, clarissima Austriæ vrbe, obsidenda cogitauit, quod immenso apparatu circiter Idus Septemb. anno 1529. aggredi conatus est: cuius minas & impetum, quanquam maximum, cùm Germani non ita putarent esse metuendũ, vrbe vndiq; obsessa, tanta fortitudine restiterunt, vt Turcæ multoties reiecti, vix ad oppugnationem vel fustibus adigi posset. Sic Turca per mensem integrum cõtinuis oppugnationibus Viennam frustrà tentauit, postridie Id. Octobre infecta inglorius discessit, & fugienti similis in Thraciam rediit, multis milibus ex suis amissis. De hac obsidione lege omnino discursum Parutæ, lib 2. Discursuum politicorum, quos Italica lingua elegantissimè conscripsit.

III. *Oceanus unde dictus.* *OCEANVS pater*] Quamuis videantur fluuij omnes in mare cogi, à mari magno absumi. Dicitur Oceanus *ἀπὸ ὠκύτητος*, à velocitate. Quod videtur innuere Pomponius Mela in principio 3. cum inquit. Tanta vi semper immissum, vt flumina etiam vasta retroagat, & aut terrestria deprehendat animalia, aut marina destituat. Porro Patrem Neptunum, vt hic Oceanum patrem, qui aquam significet, à qua cuncta oriuntur, dici palam est ex Lucilio:

—— Pater optimu' diuum,
Vt Neptunus pater.

Oceanus cur pater dictus. Et fuit doctrina Thaletis Milesis, qui omnia ex aquis generari existimauit. Plutarch. in vita Homeri, vbi illud Homericum adducit:

Ὠκεανὸς τ' ὅσπερ γένεσις πάντεσσι τέτυκται.

Idem Homerus;

Ὠκεα-

φ' κεαν̃οντε θεῶν γένεσιν, καὶ μητέρα τηθύν.

Mater Tethys inquam, id est, mare dicitur: vt Platoni prima illa rerum omnium materia. Qua ratione Pindarus, ἄριστον μὲν ὕδωρ cecinit. Simile illud Virgilianum 4. Georgic.

Oceanúmq; patrē rerum, Nymphasq; sorores.

Cicero Academ. 2. Princeps Thales, vnus ex septem, cui sex reliquos consensisse ferunt, ex aqua dicit constare omnia. Quo pertinent etiam Homerica isthæc à multis decantata, quibus Oceani patris vbertas longè latèque patens ostenditur:

Ἐξ οὗ καὶ πάντες ποταμοὶ καὶ πᾶσα θάλασσα

Καὶ πᾶσαι κρῆναι καὶ φρείατα πάντα ναίουσι.

Sed & Catull. Argonauticis:

Oceanusq; pater totū qui amplectitur orbē.

Oceanus pater qd allegoricῶς.

Quid si per Oceanum patrem ἀλληγορικῶς intelligamus Turcicum Imperatorē, sua celeritate, suoq; (vt ita loquar) hominum, vel potius mancipiorum examine, & inaudita multitudine toti Europæ, orbiq; Christiano, vt magnum & immensum mare cæteris fluuijs bellum indicentem, dudumq; minitantem? Videtur præterea hic alludere ad illud ex 1. Metamorph. Ouidij, vbi loquitur de diluuio in terras misso:

---- illum

Cœruleus frater iuuat auxiliaribus vndis,

Conuocat hic amnes. ----

Danubius.

Danubiumq;] Danubius fluuius Germaniæ celebris, qui & Ister dicitur, teste Pomponio Mela lib. 2. cuius hæc sunt verba: Apertis in Germania Fontibus, alio quā desinit, nomine exoritur. Nam per immania magnarum gentium diu Danubius est: deinde aliter appellantibus accolis Ister fit, acceptisq; aliquot amnibus ingēs iam, & eorum, qui in nostrum mare decidunt, tantum Nilo minor, totidem quot ille ostiis, sed tribus tenuibus, reliquis nauigabilibus, effluit. Hæc ille. Exoritur verò non longè à silua Hercinia, è fonte limpidissimo, in atrio arcis Donavveschingen, quæ magnifica sedes Comitum à Furstenberg; vbi sumpto initio etiam passu superabili, cursum versus orientem ad Ponticū mare torquet, receptis sexaginta nauigabilibus amnibus priusquam mari immisceatur. Et hic solus in Europa ad ortū perpetuum cursum dirigit. Vide Plinium lib. 4. c. 12.

Origo illius.

Barbare Turca] Hæc verba magnam innuunt hyperbolen, idem enim sonant ac si dixisset: O barbare Turca, etiamsi tot hominum millia congregares, quot dicitur olim Xerxes Persarum rex habuisse, à cuius copijs flumina ingentia exiccata tradit Herodotus; nihil quicquam proficeres, si aduersus inuictum Cæsarem arma moueres: imò iam omnibus notum est, qualiter aliquando salutem fuga quæsieris, idque præfractis pontibus, ne à Cęsarianis capereris. Sed hæc non sunt nostri instituti, & Caroli Imperatoris inuictissimi triumphi & parta gloria, magna desiderant volumina. Vide Pantaleonis Prosopographiam. Intelligit itaq; noster hic auctor innumerabiles Turcarum copias in alto mari nauigantes, Danubiumque Germanię fluuium nobilissimum numeroso suo exercitu exhaurientes. Alluditq; ad exercitum Xerxis, quem Græci vt numerosissimum facerent, flumina exhausisse finxerunt.

Non tamen irrumpes] vi, magnoq; impetu non penetrabis in Germaniam.

Cæsar dum Carolus] Quamdiu præerit Imperator Carolus expeditionibus bellicis.

Sic sacra quercus] Sacræ scilicet Ioui, nam Græca verba sic habent: ὥστε καὶ ἱερὰς Ζηνὸς δρῦς, hoc est, *Sic & Ioui sacra quercus*. Causam cur Ioui sit sacrata hæc arbor, supra innuimus, & Alciatus ipse in fine libri refert. Est autem appositissima comparatio. Licet ventis hinc & hinc perflantibus è quercu frondes decidant aridę, ipsa tamen immota sedet arbor: sic imperium firmis hæret fundamentis augustum & stabile, tametsi pleriq; hinc auocentur, aut pereāt in bellis Turcicis. Huc pertinet Virgilij collatio lib 4. Æneid. quam vt Æneæ constantiam ostenderet, ab Homero sumpsit, teste Macrobio lib. 5. c. 6.

Quercus Ioui sacra.

Ac velut annosam valido cū robore quercū
Alpini Boreæ nūc hinc, nūc flatibus illinc,
Eruere inter se certant: it stridor, & altè
Consternunt terram concusso stipite frōdes.
Ipsa hæret scopulis, & quantum vertice ad auras
Ætherias, tātum radice in tartara tendit.

Eadem quoq; quæ hoc Emblemate comparatio allegorica legitur apud Lucanum lib. 2.

Pronior in magnum populus, pugnatque minaci

Cum

Cũ terrore fides, vt cũ mare possidet Auster
Flatibus horrisonis, hunc æquora tota se-
quuntur:
Si rursum tellus pulsu laxata tridentis
Æolij tumidis immittat fluctibus Eurum,
Quamuis icta nouo vêtum tenuere priorem
Æquora, nubiferoq; polus concesserit Euro,
Vendicat vnde Notum ----

Quercus quid. Et aduerte interea, quercus nomine significari in Hieroglyph. fortitudinem, diuturnitatem, imperium firmum & principatũ, vt docet lib. 51. Pierius Valerian.

Firmis radicibus adstant.] Huc fortè non omnino malè illud referam Senecæ è lib. De prouidentia: Id in quoq; ait, solidissimum est, quod exercuit. Non est arbor solida, nec fortis, nisi in quam frequens ventus consurgat. Ipsa enim vexatione cõstringitur, & radices certiùs figit. Et id ex Epistola 265. Libanij Rhetoris (quem librum Græcè si haberem, eò libentiùs vterer) Ea, inquit, me ne minimè quidem commouerunt. Neq; enim vetusta, & iam firmis radicibus arbor ad terram flecti, vento etiam maximè furenti, facilè potest.

Sicca folia] arida, & aliàs ad casum prona. Typus humanæ vitæ, vt dicemus.

IV. 1. INNVIT, ea vix confici posse, aut labefactari, quæ firmis radicibus hærent, quæq; vel longo temporis decursu, vel insigni aliqua virtute famam sibi pepererunt immortalem. Ex industria autem quercui Cæsarẽ Carolum V. comparat auctor, vel quia Ioui sacrata est. Ouid. lib. 7. *Sacra Ioui quercus.* Vel etiam quia à veteribus inter felices arbores prima recensebatur. Meminit Artemid. de somn. interp. lib. 2. cap. 25. Crinit. lib. 20. cap. 6. de honesta discip. Sed & ipsis arboris qualitas quàm maximè ad rem facit, est enim procera, ramosa, & valida, crassiore caudice, glandes producit optimas, quibus prisci frugi homines loco frumenti vescebantur: testatur id Ouid. 1. Metamorph.

Carolus V. Cur quercui collatus.

Arbuteos fœtus, montanaq; fraga legebant,
Et quæ deciderant patula Iouis arbore
glandes.

Multa hac de re Plinius lib. 12. cap. 1. Radix, autem eius latissimè circumiacentem terram amplectitur: sic valido robore quibusuis tempestatibus, ventorum turbinibus, cœliq; iniurijs egregiè resistit. Vide adagium, *Incus maxima non metuit strepitus.*

2. Exhibet humanæ vitæ typum, tum quoad perturbationes & angustias, quæ maris fluctibus comparantur; tum quoad breuitatem & inconstantiam, quam folia arida arborum repræsentant. Obseruaui non rarò apud auctores litteratos, vitæ huius nostræ perturbationes, tumultus, clades, marinis fluctibus comparari, vt apud Græcos & Latinos sæpe, in sacris verò libris sæpissimè. Sic poeta:

Mare pro tumultu.

Diluuio ex illo tot vasta per æquora vecti.
Idem nubem belli dixit alio quodam loco. Si quis autem caussam requirat, cur aqua pro vehementioribus ærumnis accipiatur, prompta ratio est, quia pericula, casusque reliqui corpus soleant ex vna parte aliqua labefactare: sed aqua vniuerso statim circumfusa corpori, ipsum obruit, eique sese tuendi consilium omne adimit. Palam quoque est homines folijs esse similes, indeq; Homero dicuntur *μινυνθάδιοι citò peri tur*; Sicut Iliados 6. ijdem cum folijs conferũtur, quorum alia ventus humi sternit, alia virescunt tempore verno. Apud Plutarch Euripides:

Homines folijs similes.

ὁ δ' ὄλβος, οὐ βέβαιος, ἀλλ' ἐφήμερος.
κ' ἡμέρα μία τὰ μὲν καθεῖλεν ὕψοθεν.
τὰ δ' ἦρ' ἄνω. -----

Sophocles Aiace: *ἄνθρωπος ἐστὶ πνεῦμα, καὶ σκιὰ μόνον.* Nempe & in sacris litteris homo dicitur vmbra, puluis, ventus, cinis, flos, fœnum, ad inconstantiã & breuitatem vitæ designandam. Siste te mihi paulisper hic, mi homo; non te ducam in Alcinoi vel Hespiridum illos sæculis omnibus decantatos hortos, in areas florum fulciente aere pensiles, ventis impositas, vbi diuinitatis æmula supra vires suas librauit se temerarijs alis humana ambitio. Pratum ingredere vernis mensibus, cui riuulus aquę cultoris manibus inductus paulò pinguior innatat: theatrum videbitur versicoloribus aulæis distinctum, apotheca generibus aromatum vnguentorumque fragrantissimis referta; tabula (dicam verbo) diuino digito pigmentis omnibus & lenocinijs colorum discriminata, quibus palatia ipsa stellati orbis tacita mente conferas. Quid non spectatur ibi pro voto & affectu? imò supra votum & affectum, quod rapiat, suspendat, liget ac vinciat sensus? Lustra matutinis horis, cùm formosa mater Aurora, rubescẽte cęlo roseis quadrigis inuehitur; lustra, inquam, ac perlustra, qualiter se surgenti

Quid ex floribus discamus;

genti lumini primùm obuertant teneri flosculi, & impraegnati iam nocturno roris succo fatiscant paulatim apertis tunicis,& calycem rumpant, salutantes altorem Solem nouelli alumni, & ostentantes diuitiarum quidquid habent. Stupenda res verè. Perge & inambula, concipe figuras, picturas, ideam totam ac speciem, caulem, semen, folia, filamenta, cinnos, singula: carpe digitis de contemptissimis vnum, & considera, non deerunt argumenta diuinae potentiae in tantillo corpusculo, quod sic perfectè absolutum, vt vel Apellis ingenium prouocet. Ergo patenti sub coelo, in medijs campis, scena nobis ingens panditur miraculorum Dei, ne remotius & tanquam in secessu reposita, causam praeberent obliuionis. Non enim vt pascat oculus solùm, & applaudat diffusi odoris flamine, emergit formosum illud germen; sed vt magnes sit animorum, & attrahat ad cultum & agnitionem Autoris durum hũc chalybem humani cordis. Nunquid aliud etiam? Rumina & disquire, primus aspectus ansam dabit, & subijciet arcanum; non opus rimari altiùs & eruere. Vidisti primo crepusculo surgentis flosculi decorem? Paulò seriùs hortulum repete, squalorum videbis & mortis faciem, vt subita caluicie, flaccidis membris & languentibus, capita depilata gratiam omnem amiserint diariç Veneres, & hemerusiae, quarum vitam dies vna cum Sole nascentium & cadentium inchoat & claudit. Vbi nec regiius ipsis ex eo genere parcitur, rosis & lilijs, quae praeminent alijs forma, priuilegium tamen immunitatis non habent, tr duo enim expirant, posito diademate, qui cursus aetatis longissimus, nec ratus tamen, ingruentibus aliunde periculis ab inclementia coeli. O sapientem & salutis prouidum, qui sapere discit & his talibus, & prouidere sibi? Clamant sine voce; docent & erudiunt sine sẽsu ac mente; praeeunt ac monstrant viam paruulae istae particulae Vniuersi huius, moriendum esse, nepotibus cedendum ac nascituris post nos, eadem lege, vt & ipsi cẽdant regulari serie, citò & seriò decurrente, tangente quidquid latum vnquam & vsquam; hoc vnum. Et angustis terminis viuendi spacia circumscribi; hoc alterum. Et exponi periculis, quae primae causae cognita; hoc deniq; tertium. Et in triade hac fatali (numera vtut vis, inuerso, conuerso, triangulari ordine) quodlibet primum est: in natiuitate enim periculum moriendi, & in morte ipsa, mortalem nasci medicina est mortalium, si meminerint. O iterum terq; sapientem, qui sic sapit, vt necessitatem mortis ex floribus, & post hanc floridas illas palmas praemij nunquam desituri contemplando saepius, florentibus sertis redimitus, triumphans tandem possideat.

Miracula Dei.

Vita breuitatem.

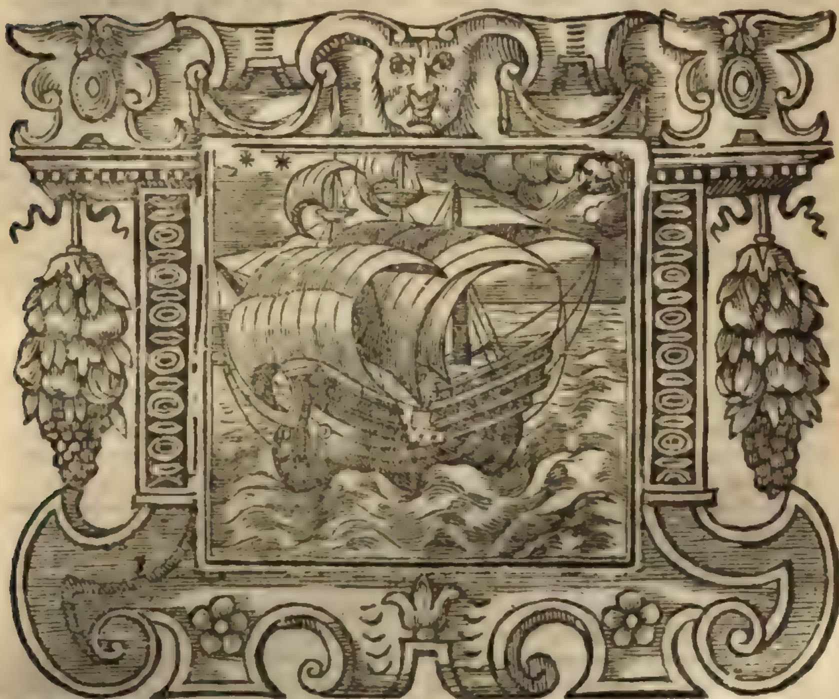
Hoc pio discursu praeiuit mihi Reuerendissimus & doctissimus P. Nicolaus de Oddis, celeberrimi monasterij S. Benedicti Nouelli apud Patauinos Praesul vigilantissimus, cùm aliquando (quae viri est humanitas) me ad alloquium & colloquium inuitasset, & simul iucundissimo prospectu, hinc ad praeterfluentis fluminis ripas, inde ad amoeno virore ridentes campos, oculos & animum pasceremus. Cuius ego verba excipiens, in has prorupi voces: Felices ergo ter & amplius, qui concinnandis plantariis & hortorum cultura labores suos consecrant, ii medius fidius vitam eligunt naturae maximè congruam, cuius prima semina ab iisdem initiis vernante adhuc & iuuescente mundo, quem in viridario paradisi formatus Genearcha stirpis, rastris & ligonibus exercuit, princeps hortulanus, impresso ad id operis diuino ductu, ratione magistra Multas, vt video, habet commoditates hęc vita, seu voluptas spectetur, seu necessitas. Ab hac inuentio artis & modus colendi, compellente fame & custodia corporis fouendi, tegendi ex vtero telluris subactae laboribus & edomitae solerti industria. Quid enim effundit illa nisi rogata & precario, quod cedat in vsũ nostrum de meliori succo? Siluescunt passim agrestia, & in copia pullulant, quibus cicurandis, vt sic dicam, & in naturę mitiorem genium traducẽdis, studio certè opus & solertia. Cui voluptas se comitem admiscuit, non ea solùm quae nutriant, sed quae delectent etiam & blandiuntur sensibus, viam ostendens inuestigandi. In quibus tãta varietas, ornatus, & elegãtia, vt nec oculos saturare colore, nec fragantia nares valeant, in admirationem sui pertracto, & in naturalibus his aliquid etiam supra naturam sublimius & purius contemplante spectatore.

Nicolaus de Oddis.

Vtilitas agricultura.

Spes proxima.

EMBLEMA XLIII.

INNVMERIS agitur Respublica nostra procellis,
Et spes ventura sola salutis adest:
Non secus ac nauis medio circum æquore, venti
Quam rapiunt, salsis iamq; fatiscit aquis.
Quòd si Helenæ adueniant, lucentia sidera, fratres,
Amissos animos spes bona restituit.

COMMENTARII.

I. NAVIS in medio mari ventorum turbinibus, & fluctuum procellis agitata, velis vndiq; expãsis periclitari videtur, cui duæ stellæ, quæ Dioscuri appellantur, supernè imminent, spem bonam tranquillitatis allaturæ.

II. *Tẽpus Nicæi colloquij.* SI quid nostræ coniecturæ dandum, suspicamur id ab Alciato scriptum fuisse, quo tempore ad Nicæum colloquium, magna omnium spe & votis expectabantur Reip. Christianæ Principes potentissimi, Carolus Quintus Imperator, & Franciscus I. Galliarum Rex: quò loci nonnulli in certam spem veniebant, fœdus aliquod firmum & stabile, pacemq; inter eos compositum tandem aliquando & sancitum iri: vt eo transactio negotio rixarum omnium & contentionum, tum deniq; falsarum opinionum in religione Christiana tã longè lateque grassantium omnis occasio tolleratur.

collereturaut certè magna parte lues ista sanaretur. Comparat ergo Christianam Rempublicam cum naui ventis & fluctibus hinc & illinc agitata, sic vt parum absit, quin insanis & furentibus aquis obruatur, omniumq; spes penitus cadat, nisi tam crassæ caligini & tempestati Deus Opt. Max. aliquid lucis immiserit, quò bonorum virorum, totiusq; populi consternati animi recreentur. Sunt verò qui hic per Castorē & Pollucem intelligi velint Summum Pontific. & Imperatorem, à quibus vnanimi voto ad metam eandem collimātibus bellorum cessatio, turbationumque optata fuit quies. De eo regum conuentu, quem iam attigimus, extat Epigramma Iani Lascaris, quod sic habet:

Comparatio Reipubl. cum naui ventis agitata.

Castor & Pollux qd allegoricè.

Num Martis castra, an Veneris tentoria fulgent
Argento atq; auro? ast ære micāt pceres.
Et Marti grata & Veneri, Venus aurea: ferrum
Mars amat: in precio est ipse quodq; suo.
Littora ad Oceani summi cū coiuge vterq;
Conueniunt Reges. Regia tecta vides:
Conueniant alacres ad publica commoda; Turca
Europa excedent finibus atq; Asia.
Eximij Heroum, Ledææ vt sidera nautæ,
Vos seruatores terra fretumq; colit.

III. *INNVMERIS agitur*] Reipublicæ status pluribus interturbatur afflictionibus.

Et spes &c.] Sola spes est, quæ foueat miseris modis oppressos. Hinc interrogatus Diogenes, quidnam in vita esset extremum? Spes, dixit.

Non secus ac nauis, &c.] Rempublicam naui comparari ab auctoribus, notius est quàm vt multis probetur; quosdam locos tamen attulisse non erit abs re: M. Tullius Epist. ad Cornificium 12. lib. rectè nauis nomine Remp. designauit. Conscende, inquit, nobiscum, & quidem ad puppim. Vna nauis est iam bonorum omnium: quam quidem nos damus operam, vt rectam teneamus, vtinam prospero cursu. Idem in Pisonem nō sine gratia vsus est eadem allegoria: Non tam fui timidus, vt qui in maximis turbinibus ac fluctibus Reipub. nauem gubernassem, saluamq; in portu collocassem, frontis tuę nubeculam pertimescerem. Alios ego vidi ventos, &c. Et pro Sextio eandem translationem mirè variat: Si mihi in aliqua naue cum meis amicis nauiganti hoc accidisset, vt multi ex multis locis prædones classibus eam nauem se oppressuros minitarentur, nisi me vnum sibi dedissent, &c. Cùm verò in hanc Reipubl. nauem ereptis senatui gubernaculis, fluitantem in alto tempestatibus seditionum ac discordiarum, armatæ tot classes, nisi ego vnus deditus essem, incursuræ viderentur, depugnarem potius cum summo, non dicam exitio, sed periculo certè vestro, quàm non id vnus pro omnibus susciperem. Horat. 1. Carmin. eodem sensu & schemate:

Respublica naui comparata.

O nauis, referent in mare te noui
Fluctus, &c.

Præter Stobæi locum cap. 44. & alium quendam è Plutarchi Bruto, quibus Rempublicam naui comparauit, succurrūt duo alij è Panegyricis Maximiano dictis. Prior is est Pacati: Statim igitur præcipitantem Rempub. refrænasti, & gubernacula fluitantia recepisti: omnibus spes salutis illuxit, posuere venti, fugere nubes, fluctus resederunt: & sicubi adhuc in longinquioribus terris aliqua obuersatur obscuritas, aut residuus vndarum pulsus immurmurat, necesse est tamen ante tuos nutus dilucescat, & sileat. Alter verò est Mamertini: Neque, inquit, cùm Reipubl. nauem secundus à puppi flatus impleret, salutarem manum gubernaculis addidisti, &c. Alia enim longiora sunt, quàm vt huc transferri commodè possint. De naui quædam Pierius doctè collegit libro 47. quæ hic commemorare nihil attinet.

Circùm] Circum, hic aduerbij naturam induit, vnde & suo casu priuatur.

Fatiscit.] Deficit, & penè obruitur vi tempestatis & fluctuum. Virg. 1 Æneid. *Fatisco.*

Accipiunt inimicum imbrem, rimisq; fatiscunt.

Vbi Seruius sic inquit: Fatiscunt, abundanter aperiuntur: fatim enim abundanter dicimus, vnde affatim; id est, affatim hiscūt.

Quod si Helena adueniat &c.] πεpίφρασις est geminorum, qui Castor & Pollux à Poetis dicuntur, & Iouis ex Leda filij. Iupiter. n. in cygni formam versus Ledam compressit, quæ peperit duo oua, è quorum altero gemini nati sunt, Castor & Pollux: ex altero verò Helena. Quæ fabula ex dictione πολυσήμῳ nata est, vt ait Athenæus lib. 2. cap. 17. in Dipnosoph. qui asserit ᾠόν, id est, *ouum*, idem apud vete-

Castor & Pollux.

res quod ὑπῆρωον significasse, id est, *superiorem thalamum*, cœnaculum, vel cubiculum, quale tribuit Homerus Penelopæ, Odyss. 1. Atq; ideo nati ex ouis, quia in superiore parte domus fuerint nati. Hi vbi adoleuissent, mare piratis liberarunt, eaque de caussa propitij nautis olim credebantur. Ferunt, si horum alter appareat, tempestatem portendere, si ambo, serenitatem. De his sic Plinius lib. 2. c. 37. Vidi nocturnis militum vigilijs inhærere pilis pro vallo fulgorem effigie ea, & antennis nauigantium, alijsq; nauium partibus, ceu vocali quodam sono insistunt, vt volucres sedem ex sede mutantes: graues cùm solitariæ venere, mergentesque nauigia: & si in carinæ ima deciderint, exurentes: geminæ autem salutares, & prosperi cursus prænunciæ, quarum aduentu fugari diram illam ac minacem, appellatamq; Helenam ferunt. Et ob id Polluci & Castori id numen assignant, eosque in mari Deos inuocant. Hominum quoq; capita vespertinis horis magno presagio circumfulgent. Omnia incerta ratione, & in naturæ maiestate abdita. Hæc Plinius. Seneca Natural. Quæst. lib. 1. sic: Argumentum tempestatis nautæ putant, cùm multę transuolant stellæ: quod si signum ventorum est, ibi venti sunt, id est in aere, qui medius inter Lunã & terram est. In magna tempestate apparent quasi stellæ velo insidentes, adiuuari se tunc periclitantes existimant Pollucis & Castoris numine. Causa autem melioris spei est, quòd iam apparet frangi tempestatem, & desinere ventos. Sic ille. Solet & hoc nostro tempore id splendoris siue luminis nautis apparere inter procellas & tempestates: quo viso bene sperare incipiũt nautæ, idq; vel D. Nicolai, vel S. Thermi, siue D. Hermiæ numini tribuunt. Sed (absque Sanctorũ iniuria, & bona piorum nautarum pace dixerim) res est naturalis, vt communis Philosophorum consensus prodidit. Nam hic ignis fit in infima aeris regione ex fumo pinguiore, qui frigiditate aeris nocturni cogitur atq; densatur. Incẽditur autem ex concursu duarum contrariarum qualitatum, quæ inter se pugnant: Vapor enim calidus est, & aer nocturnus frigidus. Concurrunt autem tantisper, donec hac agitatione vapor incendatur. Figitur autem pilis, aut antennis nauium, propter suam grauitatem, vbi tantisper hæret, donec incendij materia fuerit absumpta. De Castore & Polluce vide Plutarch. 2. Decretorum Philosophic. cap. 18. Diodor. Siculum lib. 5. sub finem cap. 5. Lactant. lib. 2. cap. 2. Val. Maximum lib. 1. c. 8. Theocrit. eidyll. 27. Pindarum Nemeorum ode 10. Senecam in Herc. Furent. Nat. Comit. Mythol. lib. 8. c. 9. Vide quoq; Homerum & eius interprete lib. Iliados 3. in illo versu:

Plinius.

Seneca.

Castoris & Pollucis causa Physica.

Κάστορά θ' ἱππόδαμον, καὶ πὺξ ἀγαθὸν πολυδεύκεα.

Horatius 1. Carmin.

> *Dicam & Alciden, puerosq; Ledæ,*
> *Hunc equis, illum superare pugnis*
> *Nobilem? quorum simul alba nautis*
> *Stella refulsit.*
> *Defluit saxis agitatus humor,*
> *Concidunt venti, fugiuntq; nubes,*
> *Et minax (sic Dij voluere) ponto*
> *Vnda recumbit.*

Lucentia sidera] Ita Horatius 1. Carm.

> *Sic te diua potens Cypri,*
> *Sic fratres Helenæ, lucida sidera.*

Intelligit Castorem & Pollucem geminos, qui aliàs Dioscuri dicuntur, id est, Iouis filij. Horum fabulam eleganter narrat Ouidius in fine 5. Fastor. his verbis:

Dioscuri.

Fabula Dioscurorum.

> *Abstulerãt raptas Phœben, Phœbesq; sororẽ*
> *Tyndarida fratres, hic eques, ille pugil.*
> *Bella parant, repetuntq; suas & frater, & Idas,*
> *Leucippo fieri pactus vterq; gener.*
> *His amor vt repetant, illis vt reddere nolint*
> *Suadet, & ex causa pugnat vterq; pari.*
> *Effugere Oebalidæ cursu potuere sequentes,*
> *Sed visum celeri vincere turpe fuga.*
> *Liber ab arboribus locus est, apta area pugnæ;*
> *Constiterant illo nomina fida loco.*
> *Pectora traiectus Lynceo Castor ab ense,*
> *Non expectato vulnere pressit humum.*
> *Vltor adest Pollux, & Lyncea perforat hasta,*
> *Quà ceruix humeros continuata coit.*
> *Ibat in hunc Idas, vixq; est Iouis igne repulsus.*
> *Tela tamẽ dextræ fulmine rapta negãt.*
> *Iamq; tibi Pollux cœlum sublime patebat:*
> *Cum, Mea, dixisti, percipe verba, Pater.*
> *Quod mihi das vni, cœlum partire duobus:*
> *Dimidium toto munere maius erit.*
> *Dixit, & alterna fratrem statione recepit:*
> *Vtile sollicitæ sidus vtrumq; rati.*

Sed obiter memini legere me apud Festũ,

stellam

Stella q̃d significet. stellam significare lætum ac prosperum, idq; ex Ateio Capitone, auctoritatem secuto Seruilii auguris. *Lux quid hieroglyphicè.* Lucem etiam seu lumen, id est φῶς, pro spe accipi sollemne, fuit, vt apud M. Tull. 1. Philippica: Lux quædam videbatur oblata, &c. Euripid. item, φῶς ἦλθε ἐμοῖς κακοῖς *lux venit meis malis*. Nam & Varro de lingua Latina 2. testatur, lumẽ pro fausto omine veteribus fuisse. Ex quo illud Virgilii:

----- subitoq; fragore
Intonuit læuum, & de cælo lapsa p̃ vmbras
Stella facẽ ducẽs multa cum luce cucurrit.

Sidus. *Sidera*] Sidus Latinum vocabulum est, ideo per i. & non per y. scribendum, vt faciunt imperiti: sic etiam Cõsiderare, Desiderare. Est autem sidus conglobatio multarum stellarum, quod aliqui constellationem dicunt, vt Taurus, Orion. Quamuis aliquando sidus pro stella ponatur, contra Macrobij præceptum.

IV. *Allegoria* NON est alienus animus ab illa allegoria, quam supra tetigimus, vt scilicet per nauem procellis agitatam Respublica intelligatur, per lucida sidera Summus Pontifex, & Christianissimus Imperator, fratres nempe formosissimæ Helenæ, Ecclesiæ Catholicæ, qua nihil speciosius: hi etenim in flagrãti turbine Reipub. Christianæ spem nobis addunt non modicam. *Castoris & Pollucis.* Est autem nobis in aduersis amplexanda spes proxima & firmissima, quæ nec fallit, nec frustratur vnquam; *Spes.* de qua Psal. 9. Sperent in te qui nouerunt nomen tuum, quoniam non dereliquisti quærentes te Domine. De hac clamat Ecclesiast. 2. Respicite filij nationes hominum, & scitote, quia nullus sperauit in Domino, & confusus est. Quis enim inuocauit eum in die tribulationis, & despexit illum? Hanc vas electionis ad Roman. 5. inculcat: Gloriamur, inquit, in tribulationibus, scientes quod tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio verò spem; spes autem non confundit.

In Simulacrum Spei.
EMBLEMA XLIV.

DIALOGISMVS.

QVAE Dea tam lato suspectans sidera vultu?
Cuius peniculis reddita imago fuit?
Elpidij fecere manus. Ego nominor illa,
Quæ miseris promptam Spes bona præstat opem.
Cur viridis tibi palla? Quòd omnia me duce vernent.
Quid manibus mortis tela refracta geris?
Quod viuos sperare decet, præcido sepultis.
Cur in dolioli tegmine pigra sedes?
Sola domi mansi volitantibus vndique noxis,
Ascræi vt docuit Musa verenda senis.
Quæ tibi adest volucris? Cornix fidissimus oscen;
Est bene, cùm nequeat dicere, dicit, erit.
Qui comites? Bonus Euentus, præcepsq; Cupido.
Qui præeunt? Vigilum somnia vana vocant.
Quæ tibi iuncta astat? Scelerum Rhamnusia vindex,
Scilicet vt speres nil, nisi quod liceat.

COMMENTARII.

I. QVOD attinet ad picturam ea ad Authoris mentem sic exprimenda fuerat. Mulier viridi palla induta fundo dolioli insideat, vultu ad cęlum eleuato, arcũ fractum manibus gestans: cui cornix appicta stet, & pręcedat Cupido, more solito nudus & alatus pictus; tum Bonus euentus, habitu simplici, dextra pateram, sinistra spicam & papauer ostentans. A tergo verò astet Rhamnusia, fræno & cubito armata. Hic tamen pictoris socordia cornicem relegauit, quam desidero, vti etiam Spei erectos ad sidera vultus. Doliolum nostris moribus depictũ Pignorius censet æquius fuisse testaceum exprimendum, quamuis & ligneum ab antiquitate sit, vt idem in Commẽtario de seruis pridem annotauit. Hæc ad mentem Alciati: interim non me fugit, Spem, (Deam à Romanis cultam æde in foro olitorio ædificata) aliter quoq; pingi solitam: nam ait Gyraldus, eam se vidisse pictam in Adriani Imperatoris aureo numismate. Fęmina fuit stans, inquit, iustitiæ laciniam sinistra manu nonnihil attollens: dextra in cubitum elata pateram proferebat, in qua repositum erat veluti ciborium, id est, vas in floris similitudine, cum hac inscriptione SPES P.R. Quidam etiam Spem Deam viridi indutã palla effinxerunt, & sedentem supra dolium cum cornice: quidam etiam cum Nemesi, &c. Hæc ille. Vide Syntag. 1.

Correctio figuræ. *Ædis spei.*

EX varijs locis aptè concinnatum est hoc Emblema, quapropter singula percurramus, vt vnicuique suam explicationem adaptemus, vbi priùs huc adscripserimus doctissimi viri B. Dardanij epigramma in Spem, vt, si fieri possit, cum Alciati Emblemate conferamus. Est autem eiusmodi: II.

Epigramma in spẽ.

Tu, quæ sustentas tereti vestigia ligno,
Esne Dea? an nostro sãguine creta? Dea.
Vnde sata? E cæca rerum caligine. Et ecquæ
Admouit nutrix vbera? Credulitas.
Ecquinam à tergo plaudunt tibi? Gaudia.
Dic quis
Pallidulo semper te præit ore? Timor.
Suspicis intento cur cœlum lumine? Tandẽ
Hinc dabitur votis meta suprema meis.
Fare, age, quæ vultus deturpat causa serenos?
Excrucior, quoties irrita vota cadunt.
Cur baculo innixa es? Dum pascit opinio
mentem

Cæca

Cæcā meam, irrepsit curua senecta mihi.
Quid titubas pedibus? Rerum est spes lubrica: sæpè
Quod puto complecti, labitur è manibus.

Huic verò Emblemati, vt & 46. infrà, mirum ni occasionem dederit Marullus, qui lib. 3. Carm. ita scripsit de spe & Nemesi:

Quænam hæc, tā semper quæ læta est? Optima rerum
Spes bona. Quæ lateri iuncta? Potens Nemesis.
Dux magis an comes est? Vindex magis. Vndè duabus
Tēpla eadem? Speres ne nisi quod liceat.

Et hinc licet videre quàm minimè puduerit clarissimum virum laudatis aliorum vestigijs, & quidem non semel, insistere, quod nescio quibus nimium delicatulis religiosum fuisset.

III. *Omnia bona à Deo.*

SVSPECTANS sidera vultu] Videtur hic versiculus exprimere gestus sperantiū, qui semper cœlum intuentur, quoniam omnia bona è cœlis, atq; à Deo ipso bonorum omnium datore proueniunt. Huius expectationis signum expressè notauit regius Psaltes, Psal. 120. ἦρα τοὺς ὀφθαλμούς μου εἰς τὰ ὄρη, ὅθεν ἥξει ἡ βοήθειά μου. *Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi.* Et 122. πρός σε ἦρα τοὺς ὀφθαλμούς μου τὸν κατοικοῦντα ἐν τῷ οὐρανῷ. *Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cœlis.*

Penicullus.

Penicellis reddita imago.] id est, penicillo depicta & expressa. Peniculus, vel penicillus siue peniculum, pictorum est instrumentum, ex caudarum extremitatibus cōfectum, quasi dicas, paruum penem. Plin. 35. lib. Arrepto peniculo lineam ex colore duxit summę tenuitatis per tabulam.

Elpidius.

Elpidij fecere manus] Nullus extitit, quod sciam, pictor aut statuarius hoc nomine, sed est nomen è re fictitium, nam Ἐλπίδιος ἀπὸ τῆς ἐλπίδος, hoc est, à spe, quam depinxit, nomen habet.

Ara bonæ Spei.

Spes bona præstat opem.] Alludit ad Prouerb. *Spes seruat afflictos.* & *Spes alunt exules.* Ouidius:

Spes bona dat vires, animum quoque spes bona firmat:
Viuere spe vidi qui moriturus erat.

Sed & memini legere me apud Plutarchū, olim Romæ aram fuisse bonæ Spei. Cui conuenit & versiculus è Comœdia quapiā: γὰρ ἀτυχῶν σώζεται ταῖς ἐλπίσι.

Hæc explicatius dixit Ouidius 1. de Ponto, Eleg. 7.

Hæc Dea, cùm fugerent sceleratas Numina terras,
In Dijs inuisa sola remansit humo:
Hæc facit, vt viuat fossor quoque compede vinctus,
Liberaq; à ferro crura futura putet.
Hæc facit, vt videat cùm terras vndique nullas,
Naufragus in medijs brachia iactet aq.
Sæpe aliquē solers Medicorū cura reliquit,
Nec spes huic, vena deficiente, cadit.
Carcere dicuntur clausi sperare salutem,
Atq; aliqs pendens in cruce vota facit.
Hæc Dea quàm multos laqueo sua colla ligantes,
Non est proposita passa perire nece.

Spes quoq; commoda describit eleganter Tibullus lib. 2. Eleg. vlt.

Iam mala finissem letho, sed credula vitā
Spes fouet, & melius cras fore, semper ait.
Spes alit agricolas, spes sulcis credit aratis
Semina, quæ magno fœnore reddat ager.
Spes etiam valida solatur cōpede vinctum,
Crura sonant ferro, sed canit inter opus.
Spes facilem Nemesin spondet mihi: sed negat illa.
Hei mihi, ne vincas dura puella Deam.

Palla. *Cur viridi veste induta spes.*

Cur viridis tibi palla?] Palla vestimenti genus est ad terram vsq; promissum. Viridis autem color eorum est proprius, qui spe aliqua lactantur: nec immeritò is spei fuit dedicatus, similitudine ducta à segetibus, quas quando virides videmus, speramus illas ad maturitatem peruēturas. Hæc subindicat Alciatus in emblemate illo de coloribus:

Nos sperare docet viridis, spes dicitur esse.
In viridi, quoties irrita retro cadit.

Fracta tela mortis.

Quid manibus mortis tela, &c.] Refracta mortis tela non temerè Spei tribuuntur, quòd viuos etiam in extremas miserias adactos soletur & recreet, vt enim habet Adagium, *Ægroto dum anima est, spes est*: & Theocritus:

Θαρσεῖν χρὴ φίλε Βάττε, τάχ' αὔριον ἔσσετ' ἄμεινον,
Ἐλπίδες ἐν ζωοῖσιν, ἀνέλπιστοι δὲ θανόντες.
Χὠ Ζεὺς ἄλλοκα μὲν πέλει αἴθριος, ἄλλοκα δ' ὕει. hoc est:

Fidere, Batte, decet, melius cras forsan habebis,

Sperandũ est viuis, non est spes ulla sepultis.
Nunc pluit, & claro nunc Iupiter æthere fulget.

Quidam Rhodius ob intempestiuam libertatem à tyranno iniectus in caueam, in qua more feræ alebatur, ad cruciatum ignominiamq; amputatis naribus, ac fœdata vulneribus facie, cùm à quibusdam admoueretur, vt inedia sibi dolorum finem aliquem quæreret, his respondit: At cuncta homini, quoad viuit, speranda sunt. Quæ dum commemoro, lubens adijciam Fornerii, præclari certè hominis distichõ, quod ille veraq; lingua, eademq; sententia suggessit:

Ἐλπὶς γηροτρόφος μούνη τρέφει ἔνδοθι ἦτορ,
ἧς ἀπάνευθε θανεῖν ἥδιον, ἢ ζέειν.

Intus alit pectus nostrũ spes viuida: qua si Destituar, durum est viuere, malo mori.

Spes etiã in moribundis. Ammian. Marcell. lib. 31. quo loci de bello planè cruento & misero aduersus Germanos agit; & cùm omnia cæsorum corporibus opplerentur, iacebant inter eos quidam semianimes spem vitæ inaniter vsurpando. Apollodorus Comicus huc respexit, cum ait, non oportere animum abiicere eum, cui aliquid aduersi ciciderit, sed semper expectandum esse melius.

οὐδέποτ' ἀθυμεῖν τὸν κακῶς πάσχοντα δεῖ
ἄνδρες. τὰ βελτίω δὲ προσδοκᾶν ἀεί.

Quod viuos sperare decet &c.] Sic ordino: *Præcido sepultis* illud, *quod decet sperare viuos*: vt illud, *quod*, sit in accusandi casu, non coniunctio. *Præcidere.* Præcidere verò hic amputare, vel denegare significat: & dicimus, spem alicuius rei præcidere, id est, auferre siue præcludere, vt apud Ciceron. 2. Verr.

Locus ex Hesiodo. *Cur in dolioli, &c.*] Ignauiæ hæc nota esse potest. Nam ferè dum speramus, desidemus: sed malim hoc ad fabulam referri, quam tradit Hesiodus de Pandora, principio fermè libri, qui ἔργα καὶ ἡμέρας inscribitur. *Fabula de Pãdora.* Cum enim Prometheus ignem furando Iouem offendisset, causa fuit mũdo tantorum malorum: fabricatur virgo Pandora, formosissima & gratiosissima, cui singuli Dii dona contulerũt, vti Pallas sapientiam, Venus decorem, Mercurius eloquentiam &c. vnde & nomen habuit, παν enim *omne*, & δῶρον *donum* significat. Mittitur ergo Pãdora in terram, dolium afferens Epimetheo fratri Promethei, omni malorum & morborum genere refertum. Hoc cũ aperuisset, innumerabilia calamitatum genera tũ primùm homines inuaserunt, vna tãtùm spe in dolii labris remanente, id est, in ipsius ore pyxidis consistẽte. Sic enim Hesiodus:

ἀλλὰ γυνὴ χείρεσσι πίθου μέγα πῶμ' ἀφελοῦσα
ἐσκέδασ'. ἀνθρώποισι δ' ἐμήσατο κήδεα λυγρά.
μούνη δ' αὐτόθι Ἐλπὶς ἐν ἀρρήκτοισι δόμοισι
ἔνδον ἔμιμνε πίθου ὑπὸ χείλεσιν, οὐδὲ θύραζε
ἐξέπτη. hoc est,

——— *Tegmen ab vrna*
Dum Pandora leuat, totũ exiliere per orbẽ
Curarum infesta effigies: spes sola remansit
Intus, & è labris ima sub parte resedit.

In adagio. *Malo accepto stultus sapit.* narratur hæc fabula, sed concisè, & videtur innui Epimetheum aperuisse pyxidem (si pyxis vocandum est vas illud, quod omnia mala continebat, & non dolium) cùm ipsa Pãdora in domo Epimethei vas aperuit. Certè verba Hesiodi non indicãt, vas illud posse Latinè dici pyxidem,

ἀλλὰ γυνὴ χείρεσσι πίθου μέγα πῶμ' ἀφελοῦσα. hoc est:

Sed mulier manibus magnum operculum auferens.

Vide Plutarchũ in consolatione ad Apollonium. Moschopulus in Hesiodum, Satyros dicit dolium dedisse Epimetheo ante Pandoræ aduentum. Origenes aduersus Celsum lib. 4. hanc ridet fabulam. Ridiculum, inquit, est, quod de dolio dicitur, quòd olim viuerent homines absq; malis, & graui dolore, & morbis molestioribus, quæ Parcę mortalibus dederant: sed fęmina manibus magnum dolii operculũ auferens, diffudit hominibus, & curas atroces partita est; sola autem ibi Spes in tutissimis domibus intus relicta est sub dolii labris, nec extra euolauit. Hęc Origen. Mythologi tamen Pandoram, ad humanum corpus referunt, fœmineo nomine expressum, quòd carnis imbecillitas minimo exsolui potest. *Pandora.*

Noxis] Noxæ Deæ finguntur, quæ hominibus mala inferunt, eorumque mentes perturbant, vt canit Hesiodus. *Noxa.*

Ascræi vt docuit, &c.] Hesiodus ab Ascra *Hesiodus.*

sera Boeotiæ vico. Virg. 6. Ecloga:

—— Hos tibi dant calamos, en accipe, Musæ Ascræo quos antè seni.

Quæ tibi adest volucris? Cornix.] Quòd vocem edat, Cras, Cras, cornix Spei adiungitur, propterea quod semper qui spectant animi pendeant in futurum tempus.

Oscen. *Oscen*] Oscen dicitur cornix, quia voce augurium præsagit, vt de ea Virgilius:

Sæpe sinistra caua prædixit ab ilice cornix. Omnes namq; aues ore cãtuq; auspicium facientes, priscis oscines fuerunt vocatæ, ait Varro, Crinit. lib. 21. cap. vlt. de honest. discipl. vt & apud Horatiũ lib. 3. Ode 27.

Oscinem coruum prece suscitabo Solis ab ortu.

Et bene cum nequeat dicere, dicit erit] Locus ex Suetonio. Videtur hoc imitatus, & quidem mutuatus ex Suetonii Domitiano, qui sic ait: Ante paucos, quam occideretur, menses cornix in Capitolio elocuta est: ἔσται πάντα καλῶς, id est: *omnia rectè procedent.* Nec defuit, qui ostentum sic interpretaretur;

Nuper Tarpeio quæ sedit culmine cornix,
Est bene, non potuit dicere, dixit, erit.

Hæc Suetonius Trãquillus in fine operis. De fortuna in melius mutata, 11. Æneid. Virgil.

Multa dies, variusq; labor mortalibus ægris
Rettulit in melius: multos, alterna reuisens
Lusit, & in solio rursum fortuna locauit.

Sed ad rẽ propius: ex historijs ecclesiasticis meminimus, Athanasium, virum sanctum, à paganis suggillatum, quasi magicis artibus deditum. Athanasij præsagium. Illum ergo excipientes ludibrio, audita cornicula, poscebant, quod omen illud esset? respondit: Auis dicit, cras, cras, pronunciat enim vobis triste de Iuliano infortunium. Quod verum constitit, nam paucis post diebus relatum est de cæde Iuliani nuncium.

Qui comites? Bonus Euentus, &c.] Duo hi Spei comites vana quędam phantasmata ingerunt, ne plus tædij adferat expectatio, quàm ferre queant miseri mortales.

Bonus Euentus. Boni Euentus simulachrum dextra pateram, sinistra spicam ac papauer tenẽs, sculptum Romæ fuisse scribit Plin. libro 34 c. 8. & 36. c 5. Boni Euẽtus, & Bonæ fortunæ simulachra in Capitolio ex Praxitelis operibus. Gyrald Syntagm. 1. Legi de veteri numismate Imperatoris Titi, vbi quoddam simulachrum fuit BONI EVENTVS AVGVSTI, dextra pateram sinistra papauera tenens, vt apud Plin. Et in Seueri nummo eadem Boni Euentus spectatur effigies, figura stolata, stante, dextra pateram cum frugibus, sinistra spicam & papauer tenente. Circumfertur libellus Bartholomæi Marliani, qui inscribitur Topographia vrbis Romæ, vbi lib. 6 cap. 6. hæc verba reperiuntur; Templi Boni euentus vestigia quadrata & oblonga spectantur; inter Mineruæ & S. Eustachij plateas Colebatur autem euentos, vt omnia prospere fœliciterq; euenirent. Templũ Boni Euentus. Quare Varro ad Fundaniam scribẽs, ipsum inuocauit. Cuius simulachrũ erat habitu pauperis dextra manu pateram, sinistra vero tenẽs spicam. Vide Alexand. ab Alexand. Dier. genial. lib. 4. cap. 12.

Qui præeunt?] Hæc verba mihi videntur posse melius legi sine interrogatione, & ad superiora referri, vt intelligas Bonũ euentũ & Cupidinem Spei esse anteambulones, qui etiam vocantur somnia vana vigilum. Sed de hoc liberum esto iudicium.

Vigilum somnia vana vocant] Hoc ex Platone sumptum est, qui dicebat τὰς ἐλπίδας ἐγρηγορότων ἀνθρώπων ὀνείρους εἶναι. Spes vigilum somnia. hoc est: *Spes esse vigilantium somnia.* Et Quintilianus lib. 6. cap. 3. Spes inanes, & tanquam somnia quædam vigilantium. Quo videtur allusisse Maro in Bucolic:

—— an qui amant, ipsi sibi somnia fingũt?

Non enim est qui verbis possit facilè consequi, quàm varias in animo patiãtur imaginationes, qui vehemẽter aliquid sperãt. Atq; his inanibus simulachris perinde afficiuntur, ac semet oblectant, ac si iam tenerent, quæ sibi pollicentur. Pindarus in Olymp. 12.

—— αἵ γε μὲν ἀνδρῶν
πόλλ' ἄνω, τὰ δ' αὖ κάτω
ψεύδη μεταμώνια τάμνοισαι, κυλίνδοντ' ἐλπίδες. id est:

Spes etenim mortalium, multa sursum, deinde verò deorsum vana mẽdacia secãtes voluntant.

Scelerum Rhamnusia vindex] Némesis, quæ etiam Rhamnusia dicta, quia eius statuã ab inclito statuario Agoracrito fabricatam coluit Rhamnus, nobilis Atticæ pagus, teste Pausan. in Attic. Rhamnusia vnde dicta. De Nemesi Pomponius Lætus in Romanarum historiarum compendio sic ait: Virgo & victrix Nemesis numen fuit, quo qui ex malefactis

Nemesis quod numen fuerit.

ctis delinquebant, puniebatur. Vnde victores Nemesin non frustra inuocabant. Romani enim semper iusta mouere arma; cæteræ nationes odio & maleuolentia liuoreque quod imperium tantæ vrbis iustitia augeretur, tela in populum Romanum capiebant. Nemesis, quam plerique existimauere esse vim fortunæ, alij filiam Iustitię, alij vim quandam esse inter cœlestes discurrẽtem, prima rerum semina, quæ fatorum & sortium vires temperat, atq; emendat, rebus humanis trutinam adhibens, è cęloque terrena despectans, nocentes punit, bonis præmia largitur. Et cum sit velocissima, quia diu non permittit impios pręesse atq; grassari, alata fingitur à veteribus, & eius pedibus supponitur rota, cùm citissimè discurrat. Sed tandem multitudine scelerum indignata, oculos iam diu à rebus humanis auertit, & cum genitrice in remotiore parte cœli vltra terrarum regiones non reditura renascentem vrbem expectat. Rhamnusia est appellata ab Rhãnunte oppido Atticæ regionis, vbi tẽplum & simulacrum habuit: & ab Adrasto, Adrastia. Romæ templum huic Deæ posuit in Capitolio, vt inde suam vrbem posset vicisci. Hæc ille. Vide quæ supra Emble. 27. de Nemesi accumulauimus.

Vt speres nil nisi quod liceat] Quælibet enim sperare nõ est cuiuslibet. Itaq; in hoc præcipuè illud animo fixum hæreat, *Ne quid nimis*. Fortunæ, vt naturæ noscenda est mensura suæ. Nec verò sapiunt, qui altius spirant, plusq; animi gerunt, quam virium habeant.

IV. ELEGANS est Spei descriptio per Dialogismum, cuius nempè vires & adiuncta conuenientissimis symbolis explicat. Ea enim hominem lætum reddit, & semper meliora expectantem ad mortem vsq; comitatur. Ea tamen si importuna sit & immoderata, vltricem Rhamnusiã secum aduocat; quæ vota plus æquo ambitiosa faciat irrita. Sed quia hæc singillatim suis locis tacta sunt, plura de his addere supersedeo. Qui plura de spe cupit, adeat Stobæum serm. 109. & alios; nos ad porcum properamus vlterius.

Spei effecta.

In dies meliora.
EMBLEMA XLV.

ROSTRA nouo mihi setigeri suis obtulit anno,
Hacq́; cliens ventri xenia, dixit, habe.
Progreditur semper, nec retrò respicit vnquam,
Gramina cùm pando proruit ore vorax.
Cura viris eadem est, ne spes sublapsa retrorsum,
Cedat, & vt melius sit, quod & vlterius.

COMMENTARII.

I. PORCO terram rostro suffodiẽti, cui asscriptum sit VLTERIVS, astet rusticus, qui versus duas columnas symbolum Caroli V. habentes, PLVS VLTRA, manum extendat.

II. RVSTICVS quidam Aleiati cliens Kalendis Ianuarijs porcinum caput pro strenis obtulit. Hinc sibi Emblematis argumentum nactus Aleiatus, ex natura suis (qui dum siliquas ore reflexo colligit, semper vlterius progrediens, nunquam retrò aspicit) nempè vt nihil procrastinãdo meliora sequamur, neque temporis aliquam particulam sinamus effluere, quod non pertineat ad aliquẽ progressum, & rei melius gerendæ occasionem. Alludit autem ad extremum (vt ne in minutulis etiam otiosum deprehendas) ad symbolum Caroli V. Imperatoris, quod est. VLTERIVS, Epigraphen hanc, *In dies meliora.* videtur attigisse Tullius 1. de legibus: Ego animi pendere soleo, ait, cùm quid orsus traducor aliò; neq; tam facilè interrupta contexo, quàm absoluo instituta. Non abludit Corn. Tacitus initio libri de Oratoribus: Huius libri editionẽ maturam, vt dimissa priore cura huic nouæ cogitationi toto pectore incumbam. Hæc ille.

Natura porci.

Symbolũ Caroli V.

III. ROSTRA] Synecdoche numeri. Rostrum autem nõ solum de auibus dicitur, sed etiam de alijs animantibus, & de ipso homine. Plaut. Manæch.

Rostrum.

Apud mensam plenã homini rostrũ deliges.
Rostra caprarum dixit Var. 2. de re rust. c. 3. Canum Plinius lib. 8. cap. 4. Suum Cicero 1. de Diuinat. A similitudine autem rostri auium pars nauis exporrecta & acuminata, ex ære ferrove in prora eminens, rostrum appellatur; hinc naues rostratæ, quæ etiam æratæ dicuntur.

Nouo anno] Kalendis Ianuarij, quo die etiam hodie strenas mittẽdi obtinuit vsus.

Setigeri suis] proprium porci epithetõ, setiger, vel setosus. Virgil. 12. Æneid.
Setigeræ fœtum suis, intonsamq; bidentem Attulit.
Dicuntur autem setę à sue, quasi suetæ; & sunt pili crassiores, rigidi atq; erecti, quales sues habent. Et licet leonum & equorum pili propriè dicantur iubæ, tamen etiam nonnunquam setę vocãtur. Cic. Tusc. 5. In hoc medio apparatu fulgentẽ gladium è lacunari seta equina appẽsum demitti iubet. Dicuntur item setæ de homine. Ouidius:

Seta.

Barba viros, hirtaq́; decent in corpore setæ.
Plautus Casina:
Ita quasi setis labra mihi cõpungit barba.
Setas densum pilorum & barbitii horrorem vocat; vnde etiam, barba setosa.

Cliens] Cliens est correlatiuum patroni: nam patronus est defensor causæ, cliens verò defensione indigens, id est, litigator, qui patronum sequitur, vt ab eo defendatur in iudiciis.

Cliens.

Xenia.] ξένια, munera hospitibus dari solita, quæ verò remittebantur, apophoreta dicebantur. Hinc Martialis duos postremos epigrammatum libros Xenia, atque Apophoreta appellauit, quod in singulis distichis descripta sint munera, quæ mitti solebant, & disticha ipsa pro muneribus, hoc est, pro xeniis & apophoretis missa. Hic verò intellige strenas, amicorum donaria, quę Kalend. Ianuarii vltrò, citròque exhiberi solita. Ex L. Pomponio: Pictoribus asside, si qua ventura est alia strena strenuè. Quò loco aduertimus strenam à strenuitate dici, vt apud Nonium. Iam quidem kalendas anni auspices antiquitas sacrauit, quibus & strenæ donarentur. Quimos à Tatio rege posteris trãsmissus, cùm verbenas felicis arboris ex luco strenas noui anni auspices primùm accepisset, vt videre est apud Symmachum: quod argumẽtum iam inde fuit viris strenuis eas debere

Xenia.

Strenæ.

beri, & ob virtutem elargiendas. Ex eo colligimus, occasione munusculi à rustico cliente dati, artificem ingeniosum Alciatum egregiam sententiam captasse, & rationem arripuisse philosophandi.

Ventri habe] Prosopopœia rustica rustici hominis. Solebant autem pro Xeniis plerunq; mitti lauta obsonia & delicatiores cibi; quod ex Apuleio colligo: Mittit mihi, inquit, xeniola porcum optimum, & quinq; gallinulas, & vini cadum iam ætate pretiosi. Obiter hic noto, priscis Italis carnes suillas in magnis delicijs fuisse, præsertim vuluam suillam. Vnde Martialis:

Carnes suillæ in delicijs.

Te fortaße magis capiet de virgine porca,
Me materna graui de sue vulua capit.

Lucanis quoq; Italiæ populis Lucanicas, genus farciminis ex porcina carne, acceptas referimus. Quomodo verò hæ fiant, lingua Italica tibi dicet ipse porcus in Sphingem mutatus:

Ænigma Lucanicæ.

Essendo stato in vita sua del corpo,
Dopo morte pigliai la pelarella.
Hebbi già le budella dentro al corpo,
Ed hora hò il corpo dentro à le budella.
De le quali entrar debbo à vn altro corpo,
E quindi girmi à sotterranea cella.
Là oue senza Sol m'asciugherò,
Perch esca ad ingrassar chi m'ingrassò.

Sed parum abfuit, quin me porcus extra chorū saltare faceret. De carne suilla plura habes apud Cœl. Rhodig. lib. 25. cap. 25, & 26.

Progreditur semper] Hinc occasio captata Emblematis; & fit allusio ad symbolum Caroli V. Imperatoris, VLTERIVS.

Gramina] Quisquilias, furfures, & alia.

Ore pando] Rostro reflexo, recuruo. De voce *pandus*, diximus Emblemate 7.

Cura viris eadem est] Eadem debēt curare homines, ne frustrentur sua spe, rebus quæ cupitis.

Vt melius &c.] id est, δευτέρων ἀμεινόνων.

IV. *In dies meliora.*

PERTINET hoc præceptum ad sedulos & diligentes, qui semper in melius proficiunt, non procastinant, non differunt, neq; moras nectunt, & diutiùs consultando sibi mera somnia fingunt: desidēt interea, speq; vana sese lactāt; vt ille apud Martialem, qui se nunc causidicum, nunc se Rhetora fingeret, aut speraret nescio quid, nunquam tamen se proueheret: inani certè ac supina cogitatione, imò vecordia planè delira. Nam, quod Seneca epistola 13. Inter cætera mala hoc habet propriū stultitia, semper incipit viuere. Ad id traduci potest quod Senec. disputat de Benefic. lib. 2. cap. 16. quò loci ait, vitam semper inchoare, molestum: Idē ad fin. epist. 69. & pulchrè paulo antè epist. 63. Nō inconcinnè illud Horatii:

----- viuendi rectè qui prorogat horam
Rusticum expectat dū defluat amnis. -----

Certè ne pluribus, puto generali sententia emblematis intelligi τὴν εὐημερίαν, hoc est, felicem diei successum, qua voce Cicero vsus ad Atticum 9. Contrarium est adagium, *Mandrabuli in morem res succedit*: cui conuenit illud Maronis 1. Georgic.

----- Omnia fatis in peius ruere.

Quid si hoc referamus ad studii Philosophici assiduitatem, vt Plutarchus facit disputatione de profectu morum? Sic enim ille: ἐν τῷ φιλοσοφεῖν οὐκ ἔστι ληγούσης διὰ μέρια προκοπῆς, οὐδὲ στηριγμός. In philosophādo & virtutis itinere nulla est cessatio, nulla perpetui progressus intermissio. Contrà, miserè & nonnunquam improbè desipiunt, qui suis ita malè rebus prospiciunt, vt quo magis ætate prouehantur, peiores euadant: Sicuti Menedemus permultos Athenas studiorum causa proficisci dicebat, principio sapiētes, deinde philosophos, postea Rhetores, tandem idiotas. Qui itaq; se meliorem in dies facit, quasi seipsum vincit: qui in deterius abit, vinci se ignauè permittit. Quod Plato 1. De legib. ait esse turpissimum ἡττᾶσθαι αὐτὸν ὑφ' ἑαυτοῦ πάντων αἴσχιστόν τε ἅμα καὶ κάκιστον. In varijs Cassiodori formulis multa sūt, quibus hic locus commodè potest exornari. Alacriter, ait, incumbendum est inchoatis, cùm iā exspectatur aliquid, quo nos profecisse gaudeamus: spes enim efficiendi laboris tædium adimit: magnum que illicium & incitamētum, si nobis persuadeamus id perfectum iri, quod percupimus. Idem lib. 8. Natura ipsa boni adhibita perseuerantia præliatur; quia minus est, si quæ laude digna iudicantur, incipiamus, quàm quod consultò est inceptum persequamur.

Assiduitas.

Illicitum

Illicitum non sperandum.
EMBLEMA XLVI.

SPES simul & Nemesis nostris altaribus adsunt,
Scilicet vt speres non, nisi quod liceat.

COMMENTARII.

I. IMAGINES Spei & Nemesis superiore Emblemate scitè expressimus, eędem & huc appingendæ, Spes scilicet dolio insidēs, palla induta viridi, arcu fracto, & cornice assecla. Nemesis verò altera frenum, altera manu cubitū tenens. Desidero hic formam dolioli, arcum fractum (hic enim integer apparet) & absentem cornicem.

II. *Imitatio Alciati.* Hoc Emblema fere idem est cum superiore 44. Videtur autē Alciatus allusisse ad Epigramma Græcum, quod habetur lib. 1. Anthol. *εἰς ἐλπίδας*, sed diuersa clausula: nam Græcum distichon irridendo concludit.

Ἐλπίδα καὶ Νέμεσιν ξυνοὺς παρὰ βωμὸν ἔτευξα,
Τὴν μὲν ἵν' ἐλπίζῃς, τὴν δ' ἵνα μηδὲν ἔχῃς.

Quod sic eleganter reddidit Politianus:

Spem simul & Nemesim posita dicat Ennius in ara,
Scilicet vt speres omnia, nil habeas.

III. NEMESIS] De Nemesi, quę & Rhānusia, & Adrastia deq; eius origine, simulacro, ac deniq; contumeliosorum & elatę mētis hominum persecutione & punitione scribit Pausanias in Atticis, & refert Leonic. de var histor. lib. 2. cap. 28. Vide adagium, *Rhamnusia Nemesis*, prætereà, quæ supra abundē dicta sunt.

Altare. *Nostris altaribus*] Iisdem aris sunt locatæ. Altare, quasi dicas, Alta ara. Nam antiqui in ædificijs à terra eleuatis sacra faciebant

ciebant Dijs superis, in terra Dijs terrestribus, in effosa Dijs infernalibus. Altare superis tantùm consecratum erat, ara tam superis quam inferis.

Scilicet vt speres &c.] Versus iste ferè idem est cum vltimo Emblematis 44.

IV. RECTE & verè Pindarus Nem. 8.

Κενεᾶν δ' ἐλπίδων χαῦνον τέλος.

Vana spei imbellis euentus. Quo spectat Horatianum illud ex 4. Carmin.

Terret ambustus Phaethon auaras
Spes, &c.

Spes cum Nemesi. Meminimus in superiori Spē cū Nemesi vnà expressam fuisse, ex quo intelligi liceret, nihil nisi quod fas & iustum sit, quòd que fieri facilè possit, expectandum, sibiq; fingendum esse. Nam valdè est insolens & temerarium ambire, quæ nequeas assequi, aut si assequaris, non tamē tueri aut seruare possis. Occurrit exemplū Cæsaris Borgiæ Valentinorum Ducis, qui audacius quàm aliquis alius eiusdem conditionis, Imperii maiestatem sibi pollicitus, militaribus aliquot vexillis appingi curarat illud vulgo Italico: *O Cesare, ò nullo.* id est: Aut Cæsar, aut nihil: qui tandem morte misera interceptus, vaticini locum inuenit; sed non quem spe magnifica sibi proposuerat. Itaq; de eo sic lusit Sannazarius: *Cæsar Borgia.*

Aut nihil, aut Cæsar vult dici Borgia: quid ni,
Cùm simul & Cæsar, possit & esse nihil?

Idemq; in eundem:

Omnia vincebas, sperabas omnia Cæsar:
Omnia deficiunt, incipis esse nihil.

Non possum non afferre, quę Plato de Spe sentiat lib. 13. suæ Reip. Dial. 1. Qui nullus, inquit, iniuriæ sibi conscius est, huic iucūda spes semper adest, optima senectutis nutrix, quemadmodum Pindarus ait. Quicunq; videlicet iuste sancteque vitam exigit, dulcis eum spes comitatur, cor nutriens, senectutemq; fouens, quæ maximè hominum volubilem gubernat animum. Hæc Plato. *Platonis locus.*

Pudicitia.
EMBLEMA XLVII.

POR-

PORPHYRIO, domini si incestet in ædibus vxor,
Despondetq; animum, præq; dolore perit.
Abdita in arcanis naturæ est caussa: sit index
Sincera hæc volucris certa pudicitiæ.

COMMENTARII.

I. *Porphyrionis forma.* PORPHYRIO pudicitiæ symbolũ, ab Aristotele inter scissipedas commemoratur, cœruleoq; esse colore, cruribus longis, rostroq; iuxta caput purpureo, magnitudine galli gallinacei: Eorum etiam, quæ pedibus apprehendit, seruat frustula. Fodientis more bibit. Quinq; digitos habet, inter quos medius eminet. Alexander Myndius in 2. de Volucrum historia, Libyeam esse auem dicit, & inter Lybicos Deos numẽ habere Plinius ait, Porphyrio solus morsu bibit: idem ex proprio genio omnem cibum aqua subinde tingens, dein de pede ad rostrum veluti manu afferens. Laudatissimi in Comage. Rostra ijs & prælonga crura rubent.

II. *Porphyrionis auis mira natura.* ATHENÆVS lib. 9. Dipnosoph. cap. 12. de Porphyrione hæc habet: Polemon in 5. eorum, quæ ad Antigonum & Adæum scripsit, Porphyrionem auem refert, in quacunq; domo fuerit enutrita, vxorum pudicitiam mirè seruare, & eiusmodi præsensionem habere in adulterijs, vt si tale quid cognouerit, statim domino significet, suspendio vitæ finem imponens. Addit præterea, hanc auem non prius cibum sumere, quam loco commodo reperto, vbi paulisper deambulet. Postea puluere se conspergens lauat, & sic demum cibum capit. Ælianus quoq; lib. 14. cap. 35. ait, Porphyrionem muliebris pudicitiæ obseruatorem esse, matrisq; familias adulteriũ suspendio suo indicare. De hac aue vide etiam Oppianum. Nicolaus Leonicus lib. 3. de var. hist. cap. 17. latè prosequitur Porphyrionis naturam. Fit etiam in Leuitico de hac aue mentio, cap. 11. Hispanis hæc auis dicitur *Calamon*, vt monet Antonius Nebrissensis in Quinquagenis, c. 35. Ioannes Tzetzes Chil. 9. sic ait: (φρον,

Ὁ πορφύριον ὄρνιον ἄγαν ὑπάρχει σώ-
ὡς εἰ καὶ μόνην ὄψοιτο πόρνην, εὐθέως
θνήσκειν. Id est:

Porphyrio auis valde est temperans,
Vt si solum videat meretricẽ, statim pereat.

Huius rei caussa est in abditis naturæ arcanis: tantumque licet hinc colligere, quàm turpe, quamq; flagitiosum sit adulterium, cuius actu vel clanculario auis eiusmodi vita priuetur. Itaq; quantum ad id argumentum pertinet, hæc adhiberi potest pro certæ & illibatæ pudicitiæ symbolo.

INCESTET.] polluat se adulterio. III. *Incestus.* Incestus, vel incestum, est flagitium in affines admissum. Non. Marcel. Sed & pro quacunque libidinosa pollutione Seruius accipit. κέστος, pudoris cingulum, quo spõsæ ornabantur; per translationem sumitur pro pudore ac legibus connubij. Hinc ἀνέκεστον, pro turpi flagitio Græci accipiunt. Iurisconsulti incestum sumunt pro impudico, & turpitudinis flagitio in propinquos admisso, l. vlt. ff. de ritu nupt. *Incestare.* Incestare etiam dicere possumus, funere polluere, auctore Virgilio 6. Æneid.

Præterea iacet exanimũ tibi corpus amici,
Heu nescis, totamq; incestat funere classem,

Despondetq; animum.] *Despondere animũ.* Animum despõdere, apud Ciceronem nusquam legi Budæus opinatur: vsum tamen eius loquendi formulæ apud Varronem, Liuium, Columellam notat: apponit Plautinum id è Menæch. *Pater eius postquam perdidit puerum, animum despondit.*

Abdita in arcanis] *Caussa occulta.* Caussam occultam philosophi appellant, vt cùm quæritur, cur magnes ferrum? cur succinum paleam trahit? id in naturæ arcanis esse dicũt, quia eius ratio reddi non potest.

Sincera] *Sincerus.* puræ, simplicis, & sine fuco: & in hac significatione per i, Latinum scribendum est. Quod si pro integro & illibato accipias, per y scribitur, quia præpositioni Græcæ σὺν, *cum*, originem suam debet. Nam qui diuidere fructum alueorũ cum socio volunt, simul cum cera mel partiuntur; quod si mel tantum sine cera consignet, fraudem socio faciunt, nec integrè agunt. Syncerum itaq; quasi simul cum cera.

IV. *Adulterium.* PRORSVS detestandum est adulterij crimẽ, vt quod animalia rationis experctia

tia ad indigationem moueat; nam quod de Porphyrione aue allatum est miraculum, eius quoq; apud alios fit mentio, sed neotericos, quorum studium & industriam laudo: sed veteres in primis habeo. Firmicus Maternus (quem aliàs citauimus, auctorem certè pium & doctum) scribit, à leone castissimo animali leænam fœminam iugulari, quæ cum pardo coierit. Apud Aristotelem & Plinium exempla quædam alia leguntur, quibus eadem naturæ verecundia ostenditur. Non est alienum quod Nouella 12. Iustinian. scribit, eos qui se polluunt nefario coitu, ea facere, quæ bruta rationis expertia detestantur. πράττειν ἀσεβῆ τε καὶ ἀνόσια, καὶ τοιαῦτά γε ἐπιθυμεῖν, ὁποῖα πολλὰ καὶ τῶν ἀλόγων ἀποσείεται ζώων. Vnde non immeritò apud diuersas gentes grauissimè in adulteros & adulteras animaduersum est. Solon suis legibus statuit, fas esse deprehendenti mœchum interficere in ipso adulterio. Zaleucus legem tulit, vt quisquis mœchus aut adulter fuerit deprehensus, erutis oculis pœnas lueret. Ægyptij adulterij conuictum virgis ad plagas mille cædebant, muliere naribus mutilata: nouerant quippe sapientissimi Legumlatores immoderatam & indomitam fœminei sexus ambitionem à libidine & voluptatibus, non tam seueritate pœnarum quàm formæ turpitudine & infamia deterreri. Aliquando tamẽ adulterium in viris castratione & virilium abscissione punitum legimus; vt ea pars pœnas lueret, quæ peccasset. Vnde meritò à Martiali ridetur, qui vxoris suæ mœchonares præciderat, qua tamen corporis parte nihil fuerat peccatum:

Pœna adulteriorum.

Adulteri castrati.

Quis tibi pſuasit nares abscindere mœcho?
Nõ hac peccatum est parte, marite, tibi.
Stulte, qd egisti? nihil hic tua pdidit vxor,
Cum sit salua sui mentula Deiphobi.

Lycurgi temporibus tanta erat apud omnes vxorem pudicitia, tantumq; aberãt ab ea facilitate, quæ post inuasit, vt prius esset incredibile, crimen adulterij apud Spartanos inueniri: fertúrque dictum cuiusdam vetustissimi Spartani Geradæ, qui rogatus ab hospite quodam, quid pœnarum darent apud Spartanos adulteri? neq; enim videre se quidquam super hac re sancitum à Lycurgo: Nullus, inquit, ô amice, apud nos adulter est. Quum ille subiecisset: Quid igitur, si existat? Dabit, inquit, bouem tantum, vt porrecto vltra Taygetum mõtem collo bibat ex Eurota. Cumq; ille ridens dixisset: Fieri non potest vt tantus bos inueniatur: Et quo pacto, inquit Geradas, Spartæ existat adulter, in qua diuitiæ, deliciæ, & corporis ascititius cultus probro habentur: contra, verecundia, modestia, ac obedientiæ magistratibus debitæ obseruatio, decori laudiq; dantur? Prudenter intellexit Geradas, ibi non posse nasci vitia, vbi non admittuntur vitiorum seminaria. De fœminarum præterea priscarum pudicitia notum est illud Argei, qui quibusdã non suas, sed aliorum quorundam vxores prædicantibus: Per deos, inquit, de bonis & honestis mulieribus nihil temerè loquẽdum est, sed in totum quales sint oportet ignorari, præter quam solis maritis, quibus cum viuunt. Tam insignis erat apud priscos virginum & vxorum pudicitia, vt eas ab alijs, quàm à parẽtibus, aut suis maritis conspici, gradus aliquis ad impudicitiam haberetur: tantaq; cautione consulebatur illarum famæ vt parum pudica haberetur, de qua rumor, quamuis vanus, oriri potuit; sed ea demum summa matronalis pudicitiæ laus haberetur, si mulier adeo domi conclusa viueret, vt nullus esset, qui de ea vel bene, vel malè loqui posset: propterea quod hoc ipsũ, matronã versari in fabulis, trahiq; per ora hominum, prostitutionis genus putaretur. Etenim qui laudat alienam vxorẽ, videtur habere cognitam cuius laudes prædicat, quod ipsum aliquid detrahit pudori fœmineo. Quid igitur dicendum de nostri temporis matronis, quæ sine maritis interesse gaudẽt iuuenum conuiuijs, quæ cursitant ad alienarum ciuitatum dies festos & emporia, quæ ducunt choreas ex viris & fœminis alternè mixtas, quæ in balneis corpus nudum ostendunt quorumlibet virorum oculis? Penitiora tangam cum Horatio, non sine morsu:

Pudicitia Spartanorum.

Priscarũ matronarum pudicitia.

Sunt quas Eunuchi imbelles, & mollia sẽper
Oscula delectant, & desperatio barbæ,
Et quod abortiuo non est opus.

Proh pudor; Hæ tamen Penelopæ & Lucretiæ haberi volunt. Hinc ego nouus aruspex Porphyrionum raritatem auguror, vt quos muliebris petulantia ad infaustum suspendium adactos, è rerum natura exulare fecit.

In

In victoriam dolo partam.

EMBLEMA XLIIX.

AIACIS tumulum lacrymis ego perluo Virtus,
Heu misera albentes dilacerata comas.
Scilicet hoc restabat adhuc, vt iudice Graeco
Vincerer: & caussa stet potiore dolus.

COMMENTARII.

I. MVLIER discincta, mœsta, tumulo marmoreo insidet, crinem sibi dilanians. Ad significandum verò Aiacis esse tumulum, incisæ apparent litteræ, D. M. AIACIS, Dijs Manibus Aiacis.

II. *Fons Emblematis.* EXPLICATVR id agalma ab Eustathio ad Iliados Homericæ β citaturq; à Porphyrio alicubi. Quod epigramma tributum Virtuti, conditionem suam deploranti, mutatum fuisse à Mnasalca Sicyonio, & in Voluptatem conuersum, ex altero fictum de Aiace, admonuit doctissimus Camerarius. Hoc ex 3. Epigrammatῶν Græcorum sumptum, tit. εἰς ἥρωας. Est enim tetrastichon Asclepiadis:

ἃ δ' ἐγὼ ἁ τλάμων ἀρετὰ παρὰ τῷδε κάθημαι
Αἴαντος τύμβῳ κειραμένα πλοκάμους,
θυμὸν ἄχει μεγάλῳ βεβολημένα, εἰ παρ' Ἀχαιοῖς
ἁ δολόφρων ἀπάτα κρέσσον ἐμοῦ κέκριται.

Vrsinus sic vertebat:

† *Dilacerata comas, visu miserabilis, eheu.* † Dilacerata.

Con-

Consideo ad cineres hic Telamoniada,
Icta dolore graui, mihi quòd fraus callida quondam
Iudicibus Graijs antè locata fuit.

Illa ego misera Virtus huic assideo
Aiacis tumulo. dilaceratis crinibus,
Animũ dolore magno saucia, quod Græcis
Fallaciarum machinatrix fraus, res præstantior me iudicata est.

Ad tumulum sedeo Aiacis, miserè obruta luctu,
Atq; comas, Virtus, dilacerata meas:
Victa dolore graui, q Graiũ iudicia vnam
Meme fallaci postposuere dolo.

Epigramma Antipatri. Eiusdem omnino argumenti sequitur eodem 3. lib. Epigramma Antipatri, quod subiungimus:

Σῆμα παρ' Αἰάντειον ἐπὶ ῥοιτηΐσιν ἀκταῖς
Θυμοβαρὴς ἀρετὰ μύρομαι ἱζομένα.
ἀπλόκαμος, πινόεσσα, διὰ κρίσιν. ὅτι πελασγῶν
Οὐκ ἀρετὰ νικᾶν ἔλλαχεν, ἀλλὰ δόλος.
Τεύχεα δ' ἂν λέξειεν Ἀχιλλέος, ἄρσενος ἀκμᾶς.
οὐ σκολιῶν μύθων ἄμμες ἐφιέμεθα.

Sanctius ita reddidit:

Aiacis propter Rhœteo in littore bustum
Assideo Virtus, nec leuis ira mea est.
Dilaniata comas, lacrymans, quòd mouit Achiuos
Non virtus, quando vicerit arte dolus.
Arma vel hæc dicant Pelidæ fortis, inane
Quid volumus verbum? posuimus arma virum.

III. *Aiacis tumulus.* AIACIS *tumulum*] Tumulum aiacis in littore Rhęteo fuisse constat ex epigrammate iamiam allato, & vult Q. Calaber: Eũ fuisse prope Sigæum Troiæ promontorium ponit Plinius lib. 5. cap. 30. & Sozom. histor. tripart. lib. 2. cap. 18. Sed & de Aiacis interriti Herois apud Ilium munitis ossibus, cuius genu patella puerilis disci magnitudinem facilè æquaret, scribit Pausan. se ab homine fide digno audisse, qui confracta versus littus eius tumuli parte, marinis fluctibus, in illum visendi causa se penetrasse, & omnia diligẽter perspexisse asseuerauit. Nolim prætermissum, *Aiax vnde dictus.* quod notatur à scholiastis quibusdam, Aiacem (de quo hic) nominatum ab αἶ, αἶ, *heu, heu*, nota dolentis, seu lamentantis particulę; & ἀιάζειν, lamentari est.

Dilacerata comas] Signum doloris grauissimi. Sic Ouid. de Tibulli morte:

Venit inornatas dilacerata comas.

Æschyli scholiastes ἐν πέρσαις: σύνηθες γὰρ τοῖς θρηνοῦσι τίλλειν τὰς ἑαυτῶν τρίχας. Et ne quid prætereuolet, quod ad materiam illustrandam facit, illud putamus adijciendum. Gestum lamentantis expressit Lucan. lib. 2. in Martia matrona: *Luctus Martiæ.*

..... Postquam condit vnà
Supremos cineres, miserando concita vultu
Effusas laniata comas, concussaq; pectus
Verberibus crebris, cineresque ingesta sepulchri,
Non aliter placitura viro.

Cum hac statua Virtutis eiulantis confero illud Horatij ad Augustum 1. Epist. lib. 2.

Romulus & Liber pater, & cum Castore Pollux,
Post ingentia facta, Deorũ in tẽpla recepti:
Plorauere suis non respondere fauorem
Optatum meritis.

Placet illud Petronij Arbitri Satyrico:

Pellitur à populo victus Cato, tristior ille
Qui vicit, fascesq; pudet rapuisse Catoni:
Namq; hoc dedecus est populi, morumque ruina:
Non homo pulsus erat, sed in vno victa potestas,
Romanumq; decus: quare iam perdita Roma
Ipsa sui merces erat, & sine vindice præda.

Porrò Alciatus imitatus est hoc Ouidianum 4. de Ponto, 13.

Venit ad albentes illabefacta comas.

Iudice Græco.] Id est, Agamemnone, quem prauum Atridem vocat Auson. in Epitaphio Aiacis, quod etiam huc non malè referri potuisset. Vide num alludat ad Prouerb. *Græca fides.* &, *Pergræcari.* quoniam malè audiebant Græci circa fidem & probitatem. Sed is postremò locus mihi videtur altiore quadam consideratione indigere: nam cùm dicit, *Agamemnon.*

Hoc restabat adhuc, vt iudice Græco
Vincerer.

Rem exaggerat ipsa Virtus lachrymarum plena, à iudicis persona. Est enim indignissimum, virtutem à Græcis ipsius, à quibus id omnium minimè fuit expectandum, eiectam, oppressam ac desertam fuisse: sunt enim Gręci sapientię nomine commendati, quo etiam cæteris alijs nationibus præluceant. Atqui si id à Barbaris profectum

esset, ferendum quidem aut ridendum denique fuerat. De hoc iudicio vide quæ supra Emblemate 28. diximus. item Ouidium 13. Metamorph. Et latiùs habetur apud Cretens. lib. 5. de bello Troiano, prope finem.

Causa stet potiore dolus] adeo fraudulenti & dolosi superiores sunt in controuersia. Vel, dolus sit melioris conditionis quam iustum & æquum.

IV. *Virtutem lugere quid.* PROSOPOPOEIA est Virtutis ad Aiacis tumulum insidentis, & magna lachrymarũ copia eiulantis, propterea quòd iniustè lata sit à Græcis iudicibus sententia de armis Achillis Vlyssi, non autem Aiaci, cui debebantur, adiudicatis. Quo intelligi datur, quosdam viros bonos plerũque iniquorum iudicum decretis angi, & iniustè de suo iure deturbari; nullis tamen condolentibus aut opem, vel consilium præstantibus. E multis quæ occurrunt locis ad id illustrandum, apponam vnum aut alterum ex M. Tullio, quibus clarorum virorum beneque de rep. meritorum casus miseros & indignam fortunam conqueritur. *Locus Ciceronis.* Sic pro Sextio: Hæc audiuimus de clarissimorum virorum consilijs & factis, hæc accepimus, hæc legimus: neq; eos in laude positos videmus, qui incitarunt aliquando populi animos ad seditionem, aut qui largitione cæcarunt mentes imperitorum, aut qui fortes & claros viros, & bene de Repub. meritos in inuidiam aliquam vocauerunt: leues hos semper nostri homines, & audaces, & malos, & perniciosos ciues putauerunt: at verò qui horum impetus & conatus represserunt, qui auctoritate, qui fide, qui constantia, qui magnitudine animi consilijs audacium restiterunt; ij graues, ij principes, ij duces, ij auctores huius dignitatis atq; imperij semper habiti sunt. At ne quis ex nostro, aut aliquorum præterea casu hanc vitæ viam pertimescat, vnus in hac ciuitate, quem quidem ego possum dicere, præclarè vir de Republ. meritus. L. Opimius indignissimè concidit, cuius monimentum celeberrimum in foro, sepulchrum desertissimum in littore Dyrrhachino relictum est, &c. Idem 1. de Oratore vbi agit de Rutilij causa, qui C. Marij Procõsul à publicanorum iniurijs Asiam defenderat, inuisus equestri ordini, penes quem iudicia tunc erant, in exilium pulsus est damnatus repetundarum. Sic itaq; Cicero: Cum esset ille vir exemplum, vt scitis, innocentiæ, cumq; illo nemo neq; integrior esset in ciuitate, neque sanctior, non modò supplex iudicibus esse noluit, sed ne ornatius quidem aut liberius causam dici suam, quam simplex ratio veritatis ferebat. Et post: Nunc talis vir amissus est, dum causa ita dicitur, vt si in illa commentitia Platonis ciuitate res ageretur, nemo ingemuit neq; inclamauit patronorum; nihil cuiquam doluit: nemo est questus: nemo Rempub. implorauit, nemo supplicauit. Cæterùm nescio an conferre huc possim opportunè adag. quo dicitur, *bonos viros esse lacrymabiles*; faciles enim sunt ad misericordiam viri boni pijque: vt de Heraclito palam est. *Boni viri lacrymabiles.* *Sic Æneas* Virgil. *fatur lacrymans.* Dido contrà duritiem eidem exprobat, in 4.

Num fletu ingemuit nostro? num lumina flexit?

Et Horat. in Odis Plutonem illachrymabilem facit:

Non si trecenis quotquot eunt dies
Amice, places illachrymabilẽ Plutona.

Ex ea certè pelpulchra thesi possumus & alias quasdam à re non alienas subijcere: id primum ex D. Hieronymo, ad Iulianũ: Difficile est pressam in malis innocentiam nõ dolere, & in hoc ipso, fide non periclitari, quia videat se iniustè sustinere quod patiatur. Sed hoc grauius, quod putetur indignum, iniurias proficisci, vnde nasci iura debeãt, vt in L. meminerint. C. vnde vi. Nec hodie id rarum, vt fraus, iniquitas, & perplexa litium strategemata præualeant, æquitas interim & probitas obfuscetur, & vsq; adeo opprimatur, vt virtuti ipsi ansa flendi detur frequentissima.

In fraudulentos.

EMBLEMA XLIX.

PARVA lacerta, atris stellatus corpora guttis
Stellio, qui latebras, & caua busta colit,
Inuidiæ, prauiq; doli fert symbola pictus.
Heu nimium nuribus cognita zelotypis.
Nam turpi obtegitur faciem lentigine quisquis,
Sit quibus immersus stellio, vina bibat.
Hinc vindicta frequens decepta pellice vino,
Quam forma amisso flore relinquit amans.

COMMENTARII.

I. AD designandum hominem fraudulentum & inuidum pingitur stellio, quo nullum animal fraudulentius. Est autem stellio serpens lacertæ similis, circulis quibusdam, & velut lucentibus guttis in modum stellarum depictus. Rore viuit. Eius morsus hominem facit stupidum, rarò tamen interficit. Sanctius emblematis epigraphen emendat. *In fraudulentos & inuidos.*

Stellionis descriptio.

PLINIVS lib. 29. cap. 4. tradit è stellionibus malum medicamentum fieri. Nam II. Stellio.

Nam, inquit, cùm stellio immortuus est vino, eorum qui biberint, faciem lentigine obducit. Ob hoc in vnguento necant eum insidiantes pellicum formæ. Alciatus libro 1. Parergôn, cap. 46. id copiosè satis enarrat. Sic enim ait: Crimen stellionatus nomen sumpsit à stellione, lacerta stellata: quod animal malè apud veteres audijt, siue quia inuidum (cum enim eodé, quo anguis modo pellem exuat, eam confestim deuorat, tanquam vtilem esse pro comitialis morbi remedio norit, idcircoq; hominibus præripiat, vt Plinius lib. 8. cap. 31. attestatur) siue quòd ex eo malum medicamentum fiat, quo mulieres decipiuntur. Nam cùm mortuus est in vino, faciem eorum qui biberint, lẽtigine obducit: ob hoc in vnguento eum necant, si quæ mulieres pellicum formæ insidiantur. Qua ex caussa verisimile est primò proditum id iudicium: An quia in id animal versus sit, vt canit Ouid. Metamorph. 5,

Crimen stellionatus.

— — duri puer oris, & audax:

vnde & impudentiæ est symbolum, Græceq; dicitur ἀσκάλαβος, quia sit ἀσκελὴς τῆς ἀφῆς, *contactu asper & durus*. Hæc Alciat. noster. Sanè idem Plinius lib. 30. c. 10. nullum esse animal dicit, ex opinione communi, quod fraudulentius inuideat homini: indeq; stellionum nomen in maledictum translatum ferunt. Quocirca & Venus irata, Cupidinẽ filium probroso & maledico nomine Stellionem vocat, apud Apuleium lib. 5. Milesiac. Pleriq; volunt stelliones eosdem esse ac tarantulas, quas Græci ἀσκαλαβώτας nominant. Quia verò ex proximo Alciati loco meminerimus criminis stellionatus, de eo hæc pauca obiter: Stellionatus ijs obijcitur, qui aliquid dolo fecerint: & vbicunq; nomen propriũ deficit criminis, stellionatus obijcitur, ait Vlpian. Locum autem præcipuè habet in eo, qui rem fortè alij obligatam dissimulata obligatione per calliditatẽ distraxerit: sed & in eo, qui merces supposuerit, vel corruperit, quiq; imposturam fecerit. Pœna stellionatus nulla est à legibus constituta, quia nec legitimum crimen est. Vnde facta illa illusio, de qua apud Trebellium Pollionem in Gallienis. Cum enim quidam gemmas vitreas vẽdidisset pro veris, subripi quasi ad leones venditorem iussit, deinde cauea caponem emitti, & per Curionem edici: Imposturam fecit, & passus est. Quem locum ex Capitolino etiam Lipsius adducit lib. de Amphitheat. c. 9. De crimine stellionatus vide plura apud Anton. Gomezium lib. 3. Resolut. cap. 7. Cuiacium lib. 10. obseruat. cap. 26. Prosperum Farinac. in praxi criminali lib. 1 tit. 3. cap. 9. n 35. cum multis seqq.

Stellio impudentiæ symbolũ.

Stellionatus quid.

PARVA lacerta] Quod stellio lacertæ sit simillimus, sed multò ea minor. III.

Stellatus corpora guttis] In tergore habens notas in modum stellatum. Verrius tamen ab eo d cit, quod verruis stillet cibo, potiùs quam à stellarum similitudine, quia eius corium varium est. Hellenismus hic est: vt nuda pedem, hoc est, secundum pedem. Græci sæpe hanc præpositionem κατὰ, id est, *secundum*, omittunt. Imitatus est autem Ouidium, qui dicit:

— — varijs stellatus corpora guttis.

Stellio qui latebras] Virgil. 4. Georg.

— — Sæpe ignotus adedit
Stellio lucifugis congesta cubilia blattis.

De Stellione sic canit Ouid. 5. Metamor.

Metamorphosis stellionis.

Dũ bibit illa datũ, duri puer oris, & audax
Constitit ante Deã, risitq; auidãq; vocauit.
Offensa est: neq; adhuc epota parte, loquentẽ
Cum liquido mista perfudit diua polenta.
Combibit os maculas: & qua modo brachia gessit,
Crura gerit, cauda est mutatis addita membris:
Inq; breuem formam, ne sit vis magna nocendi,
Contrahitur, paruaque minor mensura lacerta est.
Mirantem, flentemq; & tangere monstra parentem
Fugit anũ, latebrãq; petit, aptumq; colorĩ
Nomen hẽt, varijs stellatus corpora guttis.

Et caua busta colit] Ouidius 3. Amor. eleg. 8.

Mors tamẽ è templis in caua busta trahet.

Prauiq; doli] Doli mali, ad differentiam doli boni, qui est solertia quædam, calliditas, & stratagema in hostes adhibitum. Dolum malum Seruius definit machinationem quandam alterius decipiendi caussa, cùm aliud simulatur, aliud agitur. Labeo autem omnem fallaciam, calliditatem, machinationem ad circumueniendum & decipiendum alterum adhibitam, censetque sine dolo malo aliud agi posse, aliud simulari. Hac de re Cœl. Rhodig. lib. 11. cap. 7. & 8.

Dolus malus.

Zelotypiæ.] ζῆλος, æmulatio seu inuidentia; τύπος, forma. Hinc mulier zelotypa, quæ formæ alienæ inuidet. Ea zelotypiæ opinio permultis mulieribus animum dedit viros quoquo modo tollēdi de medio, vt hoc etiam adijciam præter rem. Nam Cic. 2. de Offic. refert Alexandrum Phereum ab vxore interfectum propter pellicatus suspicionem. Sic Antonium Verum Lucilla: Lemniæ viros omnes vna excepta interfecerant: & Demetrius Antigoni filius, Nicanor, alijq; à suis fœminis interempti. Deniq; cum omnia peruestigaris, collige tecum, quòd vindicta nemo magis gaudet quàm fęmina. Ouid. 2. artis:

Sed neq; fuluus aper media tam sæuus in ira est,
Fulmineo rapidos dum rotat ore canes:
Fœmina quam socij deprensa pellice lecti
Ardet, & in vultu pignora mētis habet.
In ferrum, flammamq; ruit, positoq; decore
Fertur, vt Aonij cornibus icta Dei.

Nam turpi obtegitur] Syntaxis obscurior sic componitur: *Quisquis vina bibat, quibus sit immersus stellio, obtegitur faciem turpi lentigine.*

Lentigo. *Lentigine.*] Lentigo, macula subrufa, aut nigricans in facie aut manibus ad lentis similitudinem.

Pellex. *Pellice.*] Pellex, quasi πάλλαξ ἢ παλλακὶς, ait Gell. lib. 4 cap. 3. vel à pellēdo, quòd vxorem legitimam è thalamo pellat, vel quòd virum pelliciat. Paulus in l. 144. de verb. sign. Digestis ex Masurij Sabinis sententia pellicem pro ea sumit, quæ citra matrimonium cum aliquo consuescat, domiq; retineatur: additq; vulgò sic accipi, quæ cum eo se misceat, cui sit vxor. Cæterùm an admittere ausim distinctionem Iurisconsulti in dicta lege inter pellicem, amicam, concubinam, nondum satis liquet. Sed præstat audire Demosthenem oratione aduersus Neæram, egregiè nomina τῆς παλλακῆς, τῆς ἑταίρας, καὶ τῆς γυναικὸς distinguentem: ait enim: τὰς μὲν ἑταίρας ἡδονῆς ἕνεκ' ἔχομεν. τὰς δὲ παλλακὰς τῆς καθ' ἡμέραν θεραπείας τοῦ σώματος. τὰς δὲ γυναῖκας τοῦ παιδοποιεῖσθαι γνησίως, καὶ τῶν ἔνδον φύλακα πιστὴν ἔχειν. *Amicas habemus voluptatis causa: pellices seu concubinas famulitij & cura quotidiana gratia corporis vtimus: vxores autem ducimus vt legitimos tollamus liberos, fidamq; rei familiaris custodiam habeamus.*

Forma amisso flore relinquit amaui] Solenne hoc ferè esse solet in amore meretricio, vt cum formæ flore pereat etiam amoris feruor. Quod non nesciuit meretricula illa apud Terentium Heauton.

Quippe forma impulsi nostra, nos amatores colunt;
Hac vbi immutata est, illi suum animum alio conferunt.

Hinc Socrates dicebat, formam esse modici temporis tyrannidem. Deformitatem autem nihil magis accelerat, quam vinum, in quo stellio suffocatus ebibitum, vt docet ex Plinio Alciatus; nec dissimulat doctissimus Turnebus, cuius carmina ex Epithalamio Francisci Valesij adducere non grauabor, sic enim ibi:

Sic quæ pellicibus nupta insidiantur auaris, *Turnebi carmina.*
Quas forma plus esse dolent, medicata propinant
Pocula, guttata lentigine stellio qua tu
Inficis, vt vario signetur tergore vultus
Discolor, & maculis liuescant ora suboртis.

PROPONITVR stellio, fraudis & malignitatis nota, vtpote qui non modò homini bona sua inuideat, sed etiam virulentia inficiat. Vnde non immeritò stellatis circulis maculatur: Videmus enim in plerisque animantibus certas quasdam notas esse malignitatis à natura inditas, vt caueamus, ne quid inde noxę damniue contrahamus. Vulgò enim feretur, cauēdum esse ab ijs, qui notis quibusdam insignes sunt. Diciturq; non rarò eum, qui pedibus claudicat, & animi quadam claudicare parte: quique gibbo sit deformatus, aut struma, aut aliquo generis eiusdem vitio, cęteris infestiorem esse, & magis versipellem, si quid tamen vulgari hominum opinioni dandū: Vitiosum corpus vitiosę naturę imaginem esse. Quod Homerus in suo Thersite confirmauit, qui vt deformior erat, ita etiam turpior, loquacior, & seditiosior describitur. Sic Cicero pro Roscio Comœdo cauillatur Fannium Chæream ex habitu corporis: Nonne ipsum caput, & supercilia illa penitus abrasa olere malitiam, & clamitare calliditatem videntur? nonne ab imis vnguibus vsq; ad verticem summum (si quam coniecturam affert homini tacita corporis figura) ex fraude, fallacijs, mendacijs constare totus videtur? qui idcirco capite & super- IV.

Nota malignitatis.

superciliis semper est rasis, ne pilum vllum viri boni habere dicatur. Lusit eodem penè schemate Martialis in Zoilum:

Crine ruber, niger ore, breuis pede, lumine luscus:

Rem magnam praestas, Zoile, si bonus es.

Fraudulenti. In fraudulentos tales Sinones porrò multa ȝετικῶς congeri possent, sed pauca adduxisse suffecerit: vt illud Tullianum pro eodem Comœdo Roscio: Æquè perfidiosum ac nefarium est fidem frangere, quæ vitam continet; & pupillum fraudare, qui in tutelam peruenit; & socium fallere, qui in negotio se coniunxit. Plinius Secundus: Fides improborum leuis, & tam infida, quàm ipsi. In Anthologia Grecorum hoc circumfertur:

Οὐκ οὕτως βλάπτει μισεῶν ὁ λίγων ἀναφανδὸν,
ὥσπερ ὁ τὴν καθαρὰν ψευδόμενος φιλίην.
τὸν μὲν γὰρ μισοῦντα προειδότες ἐντρεπόμεθα,
τὸν δὲ λέγοντα φιλεῖν, οὐ προφυλαττόμεθα.
ἐχθρὸν ἐγὼ κεῖνον κρίνω βαρὺν, ὅς κατὰ λάθρη
τὴν ἀπὸ τῆς φιλίας πίστιν ἔχων ἀδικεῖ.

scilicet amicum simulatum declinare non possumus: eum, qui apertè nobiscum exercet inimicitias, vitare non ita ægrè possumus. Et quid homine subdolo & duplici potest esse perniciosius? Seneca Tragic. Hippolyto in fallaces, & simulatores:

Vbi vultus ille, & ficta maiestas viri,
Atq; habitus horrens, prisca, & antiqua appetens,
Morumq; senium triste, & affectu graue?
O vita fallax, abditos sensus geris,
Animisq; pulchrã turbidis faciem induis.
Pudor impudentem celat, audacem quies:
Pietas nefandum vera, fallaces probant.
Simulantq; molles dura. - - -

Potes huc adijcere exempli caussa, quod Marcellin. Ammian. lib. 15. initio, & de Mercurio perfidissimo assẽtatore, ibidem. Nos ad alia festinamus.

Dolus in suos.
EMBLEMA L.

ALTILIS allectator anas, & cærula pennis,
Assueta ad dominos ire redire suos,
Congeneres cernens volitare per aera turmas,
Garrit, in illarum se recipitq; gregem,
Prætensa incautas donec sub retia ducat:
Obstrepitant captæ, conscia at ipsa silet.
Perfida cognato se sanguine polluit ales,
Officiosa aliis, exitiosa suis.

COMMENTARII.

I. AVCVPES in insidijs latitant, expansis suis retibus: anates, aues vndique cognitæ, turmatim aduolant, præda futuræ. Sed splenem exerceo nasum crispante cachinno, quoties artificis contemplor subtilitatem in exprimendo hoc reti, cancellos verius dixeris. O cæcæ & stolidæ aues, quas tales clathratæ insidiæ decipiunt.

II. *Locus Alciati.* ALCIATVS lib. 9. Parergῶν cap. 11. sic ait: In Milite Plautino vitiosè legitur, *Palestrio*, cum legendum sit, *Paleutrio*, nomen veteratori, impostoriq; seruo conueniens. Vnde & παλεύτριαι, quasi allectatrices aues Aristoteli libro de histor. anim. 9. turtures vel columbæ, quæ aluntur, vt alias alliciant, & aucupes ad congeneres capiendas adiuuent. Quod & in coturnicibus fieri consueuit, itemque anatibus: de quibus (est enim aucupij genus valde iucundum) nos quandoque sic carmine lusimus:

Altilis allectator anas, & cærula pennas,
Assueta ad dominos ire redire suos,
Congeneres cernens volitare per aera turmas,
Garrit, in illarum se recipitq; gregem,
In cautas donec pratensa in retia ducat:
Obstrepitant alia, conscia at ipsa silet.
Perfida fraudatrix cognati sanguinis ales,
Offitiosa aliis, insidiosa suis.

Hæc Alciatus, cuius versus ideo asscripsi, quod paucula quædam in his immutata sint. A fide dignis mihi relatum est, esse in montibus Veronensibus huiusmodi aucupes, qui tales anates in turribus, vt columbas, alant, quæ cum euolant, non prius domum redeunt, nisi alienis comitatæ, adeo vt sæpe triduo aut quatriduo domo absint. Et hanc similitudinem Alciatus ad suæ gentis proditores applicat.

III. *Anas.* *ALTILIS anas*] Anatem à natandi assiduitate dictam vult Varro 5. de lingua Latina. Nam iuxta paludes parit, & statim à partu aquas petit. Huius anis pectus tantum & ceruix olim gulæ dabatur, nunc tota voratur. Martial.

Tota quidē ponatur anas, sed pectore tantū,
Et ceruice sapit cætera redde coquo.

Dicitur autem altilis, quod alatur domi, vel ruri, vt gallinæ &c.

Allectator. *Allectator*] ab alliciendo. Legi alicubi, morem esse aucupibus, exoculatam columbam in reti ponere, quæ subsultans strepitu cæteras columbas ad se pelliciat. Ea Græcis dicitur, παλεύτρια, à παλεύειν, quod est decipere, seducere, siue in laqueum illicere. Vide adag. *Sedens columba.* Aristoteles lib 9. de histor. anim. cap. 7. ait: Palumbum allectricum (quæ domi ex cæcatæ aluntur) prius mas, quàm fœmina moritur. Aristophanes in Auibus de columbis loquens:

Καὶ ἐπαναγκάζει παλεύειν δεδεμένας
ἐν δικτύῳ id est:

Et cogit paleutriam agere alligatas in reti.
Vide etiam adagium, *Pulchrè fallit vulpē.*

Cærula pennis] cani coloris, vel subcinericij.

Ire redire.] Ire, pro abire, vt alludat ad verba Iustiniani, in §. Ceruorum quoque, De rer. diuisione, in Institut. in siluam ire & redire solent. & paulò post: In ijs animalibus quæ ex consuetudine abire & redire solent. Martialis 12. lib. epigram.

Atq; inter mensas ire, redire suas.
Virgilius 6. Æneid.

Itq; reditq; viam toties. ----

Congeneres turmas] Eiusdem generis anates turmatim volantes.

Garrire. *Garrit*] Garrire, quasi ineptè strepere. Cicero lib. 2. de Orat. Nam & sæclis multis antè gymnasia inuenta sunt, quam in his Philosophi garrire cœperunt, Nonius. Et proprium esse auium quidam putant: hinc aues garrulæ dicuntur canore & hilares. Virgil. 4. Georg.

Garrula quum tignis nidum suspendit hirundo.

In illarum se recipitq; gregem] se sociã illis adiungit.

Pratensa incautas] Donec eas cogat in paratas ab aucupibus pedicas.

Perfida cognato &c.] Sese obstringit scelere perfidiæ longè grauissimo, quod prodat, & per insidias ad mortem præcipitet sui generis aues.

IV. *Proditoris fraudes.* HAC similitudine (cuius facilè subintelligitur apodosis) proditorum animum fraudulentum apertè arguit: qui cùm animo esse amico ac beneuolo sese profiteantur, vt incautis & improuidis facilius imponant, eò sanè nocentiores, quò versutiores, habendi sunt. Sic enim plerumq; insontes & incautos in ignota discrimina, vel ad extremum vsque vitæ periculum adducunt & compellunt, sed potissimùm cùm vel vitæ consuetudine, & familiaritate, aut etiam obsequij aliqua specie fucata eos tenent irretitos, nodisq; tam tenacibus illigatos, vt sese hinc nequeant extricare. Quo de genere sunt vespertiliones quidam, & sceleratissimi sycophantę (quorum numerus quantum his temporibus accreuerit, dici non potest) qui viros incul patæ vitæ, simplices planè, & ab omni fuco alienos, in discrimen & præcipitium trahunt; nullumq; non mouent lapidem, vt, quod est in prouerbio, in laqueos inducãt: quam ad rem cuniculis quibusdam vtuntur, cùm impingunt nomen detestandi sacrilegij, vel etiam hæreseos, aut sectæ alicuius, vt securiùs magisque impunè ouiculam, id est, hominem simplicem, minimeq; malum ab omni crimine tam scelesto, tamque abominando alienissimum mactent, vel certè quocunque tandem modo exterminẽt: sic vt insons ille misellus hac aspersus labe (tametsi toto vitæ tempore virtuti pietatiq; nomen dederit) humanæ societatis pernicies, & pestis habeatur ab imperita multitudine, quæ vt in vitium plus quàm liceat credula, ita ob inconstantiam maximam, quæ illi familiaris est, ad virtutes ipsas inuertendum sic prompta & parata sit, vt, quod ait Flaccus, sincerum auidè cupiat vas incrustare. Sed vt paucis contraham, hoc genus hominum vt exitialius & magis auersandum, sic & præter cæteros alios, in quos leges solent animaduertere, dignissimum qui in exteras terras ablegentur, aut certè vt calumniatores merita pœna afficiantur. Quod enim vnicè docuit optima illa omnium magistra natura, hi tollunt, & improbitate iniquiore labefactant, nimirùm vbi contra suum sanguinem insidiantur, & in animas suas fraudem moliuntur, vt loquitur Salomon. Id totum tamen torqueri melius fortasse potest in patriæ proditores, quales fuere οἱ φιλιππίζοντες apud Græcos, apud Olynthios Lasthenes. Talis fuit Metius ille Suffetius dux Albanorum, pugnæ desertor in bello Romanorum aduersus Albanos, qui suę proditionis pęnas dedit ab equis discerptus, vt lib. 1. Liuius memorat. Tu quoq; ò scelerate Iuda, Christum Dominum & Magistrum tuum (voluisses modò) & nostrum, nefario osculo prodidisti. O impietatem. Sic sæpissimè *Proditores patriæ*

Impia sub dulci melle venena latent.

Maledicentia.

EMBLEMA LI.

ARCHILOCHI tumulo insculptas de marmore vespas
Esse ferunt, linguæ certa sigilla malæ.

COMMENTARII.

I. STATVATVR tumulus marmoreus, in quo vndiq; vespæ, insecti genus inuisum, oberrent. Quamuis cæteræ editiones habeant aduolantes & auolantes, hæc tamen pictura magis arridet, quæ vespas potiùs sculptas (de quibus epigramma loquitur) quam viuas repræsentat.

II. *Archilochus.* ARCHILOCHVS Poeta Lacedæmonius, vel vt alij volunt, Parius, repudiū ac repulsam passus in nuptijs Neoboles, Lycambis filiæ, sibi promissæ, Iambis à se repertis satyricè adeo, & grauiter ipsum Lycamben deuouit & insectatus est, vt eum cum filia ad laqueum impulerit. Vnde Horatius in arte Poetica:

Archilocum proprio rabies armauit Iābo.

Et alibi:

Et agentia verba Lycamben.

Ouidius in Ibin:

Postmodo si perges, in te mihi liber Iambus,
Tincta Lycambæo sanguine tela dabit.

Politianus in Nutricia:

----Licet acrem effusus in iram,
Ore Lycambiadas rabioso occiderit ambas
Archilochus.----

Hinc prouerbia, *Archilochia edicta*, pro contumeliosis & mordacibus. *Archilochi patria*, pro maledicis. *Archilochum terere, Archilochum calcare*, pro eo, quod est, maledicentia delectari. Extat epitaphium Archilochi, ex quo Emblema hoc desumptum videtur, lib. 3. Epigram. Græcor.

Σῆμα

Epitaphiũ Archilochi.

Σῆμα τόδ' Ἀρχιλόχου παραπόντιον, ὅς ποτε πικρὴν
Μοῦσαν ἐχιδναίῳ πρῶτος ἔβαψε χόλῳ.
Αἱμάξας ἑλικῶνα τὸν ἥμερον. οἶδε Λυκάμβης
Μυρόμενος τρισσῶν ἅμματα θυγατέρων.
Ἠρέμα δὴ παράμειψον ὁδοιπόρε, μήποτε τοῦδε
Κινήσῃς τύμβῳ σφῆκας ἐφεζομένους.

Archilochus iacet hoc in littore tectus, amara
Cuius vipereo carmina felle madent.
Sanguine fœdauit Musarum Helicona, Lycambes
Luget natarum turpia lora trium.
Hospes abi tacitè, irrites ne fortè crabrones,
Illius in tumulo quos habitare vides.

Sepulchrum hoc Archilochi littoreum, qui quondam amaram
Musam serpentina primus tinxit bile:
Qui cruentauit Helicona mansuetum. nouit (id) Lycambes,
Lugens trium nexus filiarum.
Sensim verò transi, viator, ne fortè huius
Moueris tumulo fucos insidentes.

Littoreum Archilochi tumulum en: qui noxia quondam
Carmina vipereo sanguine tincta dedit:
Isq; cruentauit mansuetum Helicona: Lycambes
Pendentes natas de trabe tresq; videt.
Tu verò sensim transi, ne fortè crabrones
Affixos isti commoueas tumulo.

Pindar. 2. Pyth. ait se nolle cõuicio aliquo Ixionem afficere, quod Archilocho conuicia non bene cesserint. Sic ille:

----- Ἐμὶ δὲ χρεὼν
φεύγειν δάκος ἀδινὸν κακαγοριᾶν.
Εἶδον γὰρ ἑκὰς ἐὼν, τὰ πολλ' ἐν ἀμαχανίᾳ
ψογερὸν Ἀρχίλοχον βαρυλόγοις ἔχθεσι πιαινόμενον. id est:

Me autem oportet effugere morsum imbellem & impotentem, maledicentiam nempè. Vidi enim iam olim multa in egestate positum conuiciatorem Archilochum, infensis obtrectationibus enutritum, & quasi pinguem factum. Antisthenes dicebat, Diogenem vespis esse similem. Vespis enim non magnum esse alarum strepitum, aculeum autem acutissimum. Dion oratione 8. & Stobæus Sermon. 11. De Archilocho plura habes apud Val. Maxim. lib. 6. cap. 3.

Diogenes vespis similis.

Alciatum lib. 5. Parerg. cap. 18. Prouerb. *Irritare crabrones.*

III. *TVMVLO de marmore*] Tumulo marmoreo, vt apud Virgil. 4.

----- *Fuit in tectis de marmore templum.*

Vespæ] Vespæ insectorũ genus, apibus penè simile; sic dictum, quod vesperi grandiores muscas venetur in cibo, ijsq; capite amputato, reliquum corpus absumat. Vespas quoq; eos dici ait Sextus Pomp. lib. vlt. qui funerandis corporibus officium gerunt, non à minutis illis insectis, sed quia vespertino tempore eos efferunt, qui pompa funebri duci propter inopiam nequeũt. Vesparũ mirum artificium in cõstruendo nido describit Pierius Hieroglyph. lib. 26.

Vespa.

Certa sigilla.] Quæ sunt symbola certæq; notæ hominis intemperanter lingua abutentis, vt qui maledicentissimus fuerit.

Vespa obtrectatores.

IV. VESPÆ tumulo affixæ Archilochi, linguæ malæ petulantiam effrænem arguunt: hæ enim raucæ sunt & mordaces, sed nullam ab ijs neq; oblectationem, neq; fructum comparare possis, vti nec à maledicis aut mordacibus expectare quicquam præter aculeum debeas. Sub Archilochi nomine intelligitur scriptor quiuis, insolita quadam verborum petulantia & mordacitate alios infectans: in quo tamẽ neq; curam, neq; eruditionem possis deprehendere: sed hoc tantùm notus, quòd audaciã in obtrectando maluerit ostentare, tamq; prauè innotescere, quàm stare gratis, & cum silentio, vt loquitur Martialis. Lubet attexere cenotaphium Laurentij Vallæ, mordaci effectũ stylo, vt mordax ille fuit in scriptis penè omnibus à se editis.

Epitaphiũ Vallæ.

Venit ad infernas postquã Laurentius ædes:
Si quæris quid agat? nunc quoq; mordet humum.

Mordacius fuit Aretini virulenti ac pestiferi scriptoris Italiç epicedium, lingua Hetrusca conscriptum:

Qui giace l'Aretin Poeta Tosco,
Che disse mal d'ognun, fuor che di Dio,
Scusandosi con dir: non lo conosco.

Aretini.

Cuius hic ferè sensus: Hic iacet Aretinus vates Hetruscus, qui petulantis linguæ virus in quoslibet euomebat, præterquam in Deũ, cuius nullam habebat cognitionem. Et hi tales nonne ad venena nascuntur? qui cum velut scorpionis ictu optimum quemq; lãcinarint, ac fistulato vulnere, vt Hieronymi vtar verbis, viam aperuerint, mox

Maledici.

mox latius veneni pestiferam vim fundũt. Atra hominum, vt inquit Plinius, ceu serpentum lingua vibrat, tabesq; animi contrectata omnia adurit, culpantium omnia, ac dirarum alitum modo tenebris quoq; & ipsarum noctium quieti inuidentiũ gemitu, quę sola vox eorum est, vt inauspicatarum animantium vice, obuij quoq; vetent agere aut prodesse vitæ. Nec tamen vllum aliud abominati spiritus præmium nouere, quàm odisse omnia. Cicero pro Plãtio: Nihil est tam volucre quam maledictum; nihil facilius emittitur, nihil citius excipitur, latius dissipatur. Fœtens sermo putridę mẽtis est indicium; hinc nihil grauius olet, quàm oris malum & virulenta mephitis. Plauti ex Pœnulo scita sententia est, in maledicos, ac velut Scyllæos canes concinnata.

Isthic est thesaurus stultis in lingua situs,
Vt quæstui habeant malè loqui melioribus.

Medius adulatur. Fuit Medius quidam ex Alexandri adulatoribus, qui alios hortabatur, calumnias in quemuis audacter conflarent. Nam etiamsi, inquit, vulnus persanarit, in quem morsum infixeris, nihilominus cicatricosos cõuisetur locus. *Balatro.* Balatronem quoq; inuenio scurram fuisse virulẽtum: vnde Horatius: *Balatro suspendens omnia naso.* Et Hieronymus: Ne me putes in modum rustici Balatronis cuncta Origenis reprobare. In hoc pestilentiæ virus scitè conformatum est adagium, vt *ocimum serere* dicantur, quum perniciosus se carptorum vitupero numq; subducti supercilij vibrat identidẽ spiritus, cuius nocentissimi non aliud ferè opus est, quam cuiusq; famam proscindere, & teterrimi veneni luridam tabem affigere, qua plurimum vita deflorescit, parãtur rebus exitia, & mentium quoq; (vt sic dicam) exuruntur intima, quãdo nihil est, quod sordidus dens, & felle non lita, sed macerata vox non concutiat, dum luto eodem conspurcat omnia, nec in se ingestum diluit, aut de alterius oculo festucam excussura, suam prius trabem eximit. Adagij ratio est, quoniam (vt Plinius inquit) nihil ocimo fœcundius, cum maledictis ac probris serendum pręcipiunt, lætius prouenit. Cæterum ne lingua nostra sit gladius acutus, dum sale multo hunc illumq; defricamus, meminerimus Archilochi libros ob solam dicacitatem & ingenij virulẽtiam è Lacedæmonijs vrbe sua interdictos, ne illorum lectione quippiam de veneno honestis illorum moribus instillaretur, quando ad bene dicendum natus homo est, non ad infigendum atrocis linguæ vibrantem aculeum optimo cuiq; non ad inspergendam factis alienis labem. *Libri Archilochi reiecti.* Videmus tamen ferreque ac pati cogimur Archilochos & Aristarchos quosdam in publicis scholis, *Aristarchi.*

Qui omnia se similant scire, (Plauti verba sunt) *nec quidquam sciunt.*
Quod quisq; in animo habet, aut habiturus est sciunt.
Id quod in aurem Rex Regina dixerit.
Sciunt. Quod Iuno fabulata est cum Ioue,
Quæ neq; futura, neq; facta sunt, tamen ij sciunt.

Quod si ijs, vt Asino illi Æsopico, leonis pellem detraxeris, illico illæ aures Midæ latitantes patebunt. Et cur in Midæ familiam eos non trasscribam? cum dictus putetur Midas, quasi μηδὲν εἰδὼς, hoc est, *nihil sciens.* Nihilominus hi tales nil aliud pensi habere videntur, quàm vt stylo confodiant quoscumq; vel rei literariæ principes, seq; ex ea obtrectandi licentia palmarium quærere. Infelix hominum genus, qui grunnitu porcos, latratu canes, ruditu asellos malunt æmulari, suamq; prurriginem, ac scabiem prodere, quàm intra fores Musarum τὰς ἀφθόνους se continere Audite, ò viperæ, quid vobis occinat Italus quidam Poeta, sanè venustissimus:

Punge la lingua più che la saetta.
E fu da la Natura
Cinta di doppie mura,
Perche s'habbia à tener guardata, e stretta.
Tu, che l'hai sì attoscata
Verso la fama altrui.
Tiella de' denti tui
Rhinchiusa frà i cancelli,
Ch'vn dì non te l a rubino i coltelli.

Sed cesso plura maledicis bene dicere, saltem Anticyras eos nauigare velim, vt pectoribus hellebero purgatis, & deposito illo ignorantiæ atq; obtrectationis morbo, ad saniorem tandem, Æsculapio fauente, mentem redeant. Quod in tanta maledicorum frequentia magis opto, quàm spero.

In

In receptatores sicariorum.

EMBLEMA LII.

LATRONVM, furumq; manus tibi, Scæua, per vrbem
It comes, & diris cincta cohors gladijs:
Atque ita te mentis generosum, prodige, censes,
Quòd tua complures allicit olla malos.
En nouus Actæon, qui postquàm cornua sumpsit,
In prædam canibus se dedit ipse suis.

COMMENTARII.

I. VIR venabulo & habitu venatico instructus, caput ceruinum eminentibus cornibus habens, à grege canum irruentium prosternitur & laceratur.

II. *Fons Emblematis à Stobæo.* STOBÆO citatur illud ex Phauorino, ni fallor: ὥσπερ ὁ ἀκταίων ὑπὸ τῶν τρεφομένων ἀπ' αὐτοῦ κυνῶν ἀπέθανεν, οὕτως οἱ κόλακες τοὺς τρέφοντας καταλύουσι. *Quemadmodum Actæon à canibus, quos alebat, discerptus est: ita parasiti & assentatores eos, à quibus enutriuntur, miserè perdunt.* Actæon venator Aristæi ex Autonoe filius, Cadmi nepos, cum ex venatione lassus ad fontem potaturus accederet, ibi casu Dianam (venationis Deam, castitatis & solitudinis amicam) vidit nudam se lauantem. Quod illa indignè ferens, in faciem Actæonis aquam inspersit, *Actæonis fabula.*

vnde

vnde ille in ceruum conuersus est. Quem cum canes conspexissent, in eum irruentes dilaceratum comederunt. Namq; ita Saturni legibus cautum fuerat (vt ait Callimachus in quodam hymno) vt qui Deum inuitum cernat, ingenti mercede cernat. Quò respexisse videtur Virgilius in Pharmaceut. cum dixit.

Fer cineres, Amarylli, foras, riuoq; fluenti,
Transq; caput iace, ne respexeris.

Hanc Actæonis fabulam latè prosequitur Ouidius lib 3. Metamorph. idemq; breuiter lib. 2. de Trist.

Inscius Actæon vidit sine veste Dianam,
Præda fuit canibus non minus ille suis.

De eodem etiam Claudian. in Ruffin. & Sill. lib. 12. Huc facit pualcherrimus locus ex Miscel. Poliriani, cap. 80. de Tiresia, ob Pallada nudam conspectam oculis capto. Ibi ex Nonno 5. Dionysiacῶν, inducit Actæonem exclamãtem, vt felicem Tiresiam dicat, qui citra mortem, tantùm amissis oculis Mineruam conspexerit nudam, quæ etiam lumen ademptum in animum ipsius transtulerit. Atq; adeo sic ait:

Ὄλβιε Τειρεσία, σὺ μὲν ἔδρακες ἐκτὸς ὀλέθρου
Γυμνὸν ἀναινομένης οἰκτείρμονος εἶδος Ἀθήνης.

Felix Tiresia, tu quidẽ vidisti citra perniciẽ
Nudã inuitæ misericordis formã Mineruæ.

Quod narratur de Actæone in ceruum transformato, sunt qui fabulam putant, plerique historiam malunt; auctore maximè Plinio, qui Actæonem & Cippum cornutos editos memorat. Quin & Maximius Tyrius à veris canibus Actæonem laceratum fuisse dicit apud Corinthios, huiusq; facinoris auctores Bacchiadas appellat. Vide Mytholog. Natal. Comitis, lib. 6. c. vlt. Ad quod apud Homerum legitur, Dianam per montium errantem iuga telis delectari, capras, & ceruos fugaces venando persequi, sunt qui referant ad fabulam Actæonis. Alij veterum secuti philosophiam, sagittas eas, quæ ceruum assequuntur, solares radios indicare volunt ἱερογλυφικῶς, quorum nempe radiorum repercussu, cornua ipsa pro conditione loci, vbi luna est, & apparent & obducuntur. Sed hoc in carmine Alciati illustrando, placet mythologia, quam acceptam ferunt Anaximeni: nimirum quod Actæon periculis, quæ multa venando pertulerat, tandem expensis, grate iam affecta timidior factus, in ceruum dicatur mutatus, cumq; canes nihilo secius aleret, suum omne peculium absumpsit, hincq; à canibus laceratum. Conuersus autem fingitur in ceruum haud abs re. Nam sic aptè significatur stultitia. Auctor namque est Aristoteles, omnia animalia, quę magnum cor habent, timidiora, insanioraq; esse. Vnde apud Homerum Achilles vocat Agamemnem,

De Actæone varia.

Cur in ceruum mutatus Actæon.

Οἰνοβαρὲς, κυνὸς ὄμματ' ἔχων, κραδίην δ' ἐλάφοιο.

Temulente, qui canis oculos habes, cor autem cerui.

Vide Adagium: *Ceruinus vir*. Plinius quoque vult, pauida esse animalia, quibus prægrande sit cor: quo in numero refert mures, lepores, asinos, ceruos, &c. Maluit Alciatus, & quidem ingeniosè, torquere in eos, qui latrones furesq; recipiunt: aut etiam (vt verbis vtar Marcellini de deprauatis Romani populi moribus agentis, lib. 14.) qui familiarium agmina, tanquam prędatorios globos post terga trahunt, ne Sannione quidẽ domi relicto, vt ait Comicus.

III. *Latrones.*

LATRONVM] Vox latronũ apud veteres vsurpata est pro stipatoribus, & custodiæ corporis protectoribus, qui Imperatorẽ comitabantur, quasi laterones, quod circa latera esse solebant, à verbo Græco λατρεύω, quod est, *inseruio*. Seneca 1. de Clamentia, cap. 12. Ita sumit Capitolinus, Marcellin. Spartian. & Herodian. lib. 5. σωματοφύλακες dicti, seu lateris custodes, δορυφόροι, spiculatores Tacito lib. 17. & 18. Senecę 3. de Benefic. cap. 25 & lib. 1. de ira. Sueton. Claudio, cap. 35. In Galba, cap. 18. Tacit. 1. & 15. Annal. refert, Germanos custodes Imperatori Romano, & principi fęminæ adfuisse. Sic olim latrones pro stipatoribus, à stipe nuncupati, quam mercedis nomine accipiebant corporis custodes, qui cum ferro circundabant Regum corpora. Latrones ergo, ἀπὸ τοῦ λάτρου, à mercede, Varro lib. 6. Latinæ linguæ. Hodie dicuntur latrones viarum obsessores, qui publicè & per vim furantur: sic dicti à latendo, vel quod à latere adoriantur. Horat. lib. 1. Epist.

Vt iugulent homines surgunt de nocte latrones.

Furumq;] Ganconum, eorumq; qui malis artibus viuunt. Eruditus vir Alciatus has voces, *Latronum furumq;* non accipit

vt

vt synonyma, vel promiscuè, quod Horat. ait 1. Serm. furta latrociniis est magnis parua comparare.

Manus. Manus] Multitudo, globus, vt maxima militum manus apud Ciceronem in Philipp. & sæpe aliàs. Virgil. 6. Æneid.

—— *Iuuenum manus emicat ardens*,

Scæua. *Scæua.*] Proprium quoddam nomẽ aut fictitium, non temerè suspicetur aliquis. Pleriq; *saua*, legunt, pro, dira, crudeli, terrifica, &c. Sed malim Scæuam accipi, vt Symmachus, pro improbo, sinistræ famæ homine, rerum imperito. Quæ sub obtentu tuo à quibusdam scæuis designata dicuntur, ait ille. Et Græci, eum qui sit ingenio tardo, *σκαιὸν* appellant. *οὐδὲ σκαιὸν, οὐδ' ἀμελήσμονα*, dicit Aristophan. id est, *neq; scæuam, neq; consilij inopem.*

It comes] te comitatur, se tibi adiungit, & latera stipat.

Cincta cohors gladijs] Turba sicariorũ, quos vulgus Italorum vocat, *braui, & spadacini*, per contumeliam.

Mentis generosum] Nobilem, & excelso animo præditum.

Prodigi. *Prodige.*] Cicero 3. Offic. Prodigi, qui epulis & viscerationibus, & gladiatorum muneribus, ludorum venationumque apparatu pecunias profundũt in eas res, quarum memoriam aut breuem, aut nullam sunt omninò relicturi.

Olla amicitia. *Allicit olla malos.*] Ea est *olla amicitia*, vt habet Prouerbium; ad quod respexit Martialis lib. 9. epig. 15.

Hunc, quem cœna tibi, quem mensa parauit amicum,
Esse putas fidæ pectus amicitiæ?
Vinum amat, & cyathos, & sumina, & ostrea, non te:
Sublato vino nullus amicus erit.

En nouus Actæon, &c.] *μυθολογία*. Tãgit Actæonis fabulam, quam, fusè narrat Ouid. 3. Metamorph. vt supra innuimus.

IV. VBEREM documentorum segetem ex hoc Emblemate metere licet. Nos tria potissimũ libabimus, & leui (quod aiunt) brachio perstringemus.

Receptatores sicariorum. 1. Corripiuntur Actæones quidam, qui sibi videtur multò insigniores & nobiliores, si quosuis sicarios, nulliusq; frugis homines, & ganeones inertes, domi & mensæ suscipiant, haud sano mentis oculo præuidentes, se vnà cum patrimonij comminuti damno, nominis & plerumq; vitę iacturam facere. Tutissimos enim se fore credunt, vtpotè tanto tamq; generoso satellitio stipatis; & tamen non aduertunt, quanti constet, quamq; noxia sit ea familiaritas. Anulus in picta poesi sic:

Cornibus in ceruum mutatum Actæona sumptis
Membratim proprij diripuere canes.
Ne, miser est dominus, parasitos quisquis edaces
Pascit, adulãtum præda parata canum:
Se quibus irridendũ suggeris & comedendũ
Seruus & ex domino corniger efficitur.

Locus Dionis Chrysost. Non piget hic traducere, quæ Diõ Chrysost orat. 10. De seruis, apposité scribit, se non putare damna à malis canibus plures accepisse, quàm à malis hominibus. Etenim a canibus perniciosis vnum Actęonem aiunt (inquit ille) perditum, & his quidem in rabiem cùm acti essent: à perniciosis verò hominibus dici non posse, quot perierint & plebei & reges, quot etiam ciuitates; hi quidem à seruis, illi autem à militibus & satellitibus, alij ab amicis quibusdam, nomine tenus amicis: alij quidem à filijs & fratribus, vxoribusq; damna capiunt innumera. Memorabile est illud ex Cõstantino Manasse Michaelis Imperatoris exemplum, quem cum Actæone à canibus discerpto comparat: *Michael Imperator.* siquidem inconsulto illi Principi, quod ab assentatoribus obsessus esset, miserè omninò cessit. Talem quoq; Cicero depingit Verrem diuersis locis. Libro 4. Tua Messana, tuorum adiutrix scelerum, libidinum testis, prædarum ac furtorum receptrix, Aliquanto post: *Verres.* Fuisse Messanam omnium istius furtorũ, ac prædarum receptricem, negare non potuerunt. Idem lib. 5. in eundem: Nam, vt antè docui, hanc sibi iste vrbem delegerat, quam haberet adiutricem scelerum, furtorum receptatricem, flagitiorum omniũ sociam. Sic Paulus Iouius lib. 11. Histor. de Sacramoro Vicecomite: *Sacramorus.* Sub idem tempus, inquit, Sfortia aduersis nutantis Liguriæ rumoribus, & Sacramori Vicecomitis inexpectata defectione perculsus, cum primis Heluetiorum cohortibus Nouariam contenderat, vt opportuna in vrbe, tutus ab insidijs, aduentantes legiones expectaret. Sacramorus circumuallandæ arci præerat, vir principe ortus familia, sed maiorum suorum virtutis & gloriæ penitus oblitus, vtpote qui fortuna sua minimè con-

contentus, ad antiquum inclitę domus decus, nequaquam bonis artibus aspiraret: alebat enim circa se audaces veteranos, ab egestate & superbia cædibus assuetos, & maleficijs infames; & in his aliquot primæ nobilitatis adolescentes dissoluta vita perditos & effrœnes, qui à parentum imperio, gratiaq; dilapsi, licentiæ militaris libertatem quærebant. &c. Venit hic mihi in mentem quod de receptoribus, seu receptatoribus iura edixerunt, in quos nempe voluerunt acerrimè animaduerti, l. 3. §. cognoscit, ff. de off. præf. vigil. quia sine his diu maleficia latere non possint. l. 1. de recept. Sic Vlpian. in l. Congruit, de præf. vult à præside animaduerti in sacrilegos, latrones, plagiarios, fures, prout eorum quisque deliquerit: receptoresq; eorum coercere, siue quibus latro diutius latere nō potest. Cui simile illud Quintiliani ex declamatione 255. vbi ait, proximos eos esse transfugis, à quibus transfugæ recipiuntur: quia natura simile sit, facere scelus & probare.

Pœna receptatorum.

2. Qui mythologica tractarunt, hoc de Actęone figmentum ad venatores retulērūt, qui suas opes miserè dilapidant in venandi luxu inutili admodum & sumptuoso: etenim à canibus, quos aluere, tandem vltione diuina quasi membratim dilaniātur. Nam tametsi nihil aliud sceleris admitterent, nisi in eo, quod erogent in victum canum, quod commodius posset egenis & paupertie pressis conferri: ea tamen culpa satis habet grauitatis ad prouocandum iustam Dei præpotentis iram, qui tot bona nobis non est elargitus, vt ijs tam malè vtamur. Eoque grauius illi peccant, quòd rebus necessarijs animum non applicet, vt agriculturæ, vt Reip. vt alijs honestis actionibus, sed omnem temporis vsuram collocant in venatu: quo fit, vt in vrgentem minusq; sibi notam penuriā præcipites ruant. Itaq; dici non ab re potest, eos non à canibus modò, sed auibus & equis absumptos ac dilaceratos. Palæphatus ait, Poetas hoc figmento nihil aliud docuisse, quàm homines cauere maximè debere, ne quid agant quod dijs inuisum sit aut ingratum, aut quod eos in iram prouocet. Adhæc olim omnes labori fuisse intentissimos, & manibus victum quæsiuisse, non seruis aut exteris sua negotia, sed sibi tantùm commisisse: ideoq; qui laboriosi essent, opibus & facultatibus præ cæteris abundasse: contrà qui sese otio dedebant, voluptates cōsectabantur, venationi & aleæ dabant operam, in extremam rerum penuriam decidisse, & opibus exhaustos esse, adeo vt aureo hamo se piscatos esse dolerent, aut cum canibus sibi opes cucurrisse, auolasse cum accipitre conquererentur: quemadmodum & ipsi Actæoni cōtigit. Cui rei domesticæ curam negligenti, quinimò venationi duntaxat intēto, facultas omnis & vita defecit. Cùm autem nihil amplius in bonis haberet, in illum homines dicebant: δείλε Ἀκταίων, ὃς τῶν ἰδίων κυνῶν κατεβρώθης. id est: *O miser Actæon, qui à proprijs canibus consumptus es.* Vide prouerbium, *Ale luporum catulos.*

Venatores.

Veterū industria.

Otiosi venatores.

3. Demum illud speciatim in prodigos adolescentes non ab re licet conuertere, qui promi magis quàm condi, vt Phryges serò sapiunt; & tum fortè, sed frustra resipiscunt, cùm nihil est amplius in loculis. Sibi quidem mirè placent, cùm secundis fortunæ ventis opes suppetunt, quibus impudentes & ignauos ganeones (qui nullum aliud sibi pensum relictum habent, quàm vt lautas culinas assectentur, alienaq; quadra viuant) pascant & enutriant. At exhaustis patrimonijs, quid illis superest, nisi vt aliena compilent, tandemq; in malam crucem adigantur, ab ijs relicti, longumque valere iussi, à quibus in conditionem tam miseram, tamq; abiectam coacti sunt? Rectè itaq; dicere solebat Aristonymus: Ligna dum ignem nutriunt, ab ipso consumi, diuitias dum adulatores alunt, ab eis labefactari. Quæ cum ita sint, commendandus est Timon Atheniensis, qui Demeam adulatorem ligone percussit, homines admonere volens, ne pessima parasitorum contage labefactati, per imprudentiam in tam procliuia vitæ discrimina pessum raperentur, omniumq; ignominiæ, contumelijs, atq; ludibrijs expositi, eorum, quibus se suaq; omnia crediderant, proditione perderentur.

Adolescētes prodigi.

In

In adulatores.

EMBLEMA LIII.

SEMPER *hiat, ſemper tenuem, qua veſcitur, auram*
Reciprocat Chamæleon:
Et mutat faciem, varios ſumitq; colores,
Præter rubrum, vel candidum.
Sic & adulator populari veſcitur aura,
Hianſq; cuncta deuorat:
Et ſolùm mores imitatur Principis atros,
Albi, & pudici neſcius.

COMMENTARII.

I. *Chamæleontis deſcriptio.* CHAMÆLEONTEM pro picto- ribus ſic ex auctoribus deſcribo. Chamæleontem habet Africa; ſed frequentiorem India. Crura eius recta ſunt, latera ventri iunguntur vt piſcibus, & ſpina ſimili modo. Roſtrum habet, ſuillo non multum diſſimile, caudam prælongam, quę in tenuitatem deſinit, viperinis orbibus ſe implicans; vngues aduncos. Motus ei tardus, vt teſtudini: corpus aſperum, vt crocodilo. Oculi in receſſu cauo, tenui diſcrimine prę grandes & concolores corpori, qui nunquam

quam operiuntur: nec pupillæ motu, sed totius oculi versatione circum aspiciunt. Celsus est, & hianti semper ore; solus animalium nullo alio quam aeris alimẽto nu-
Genus carminis. tritur, Epigrammatis versus primus est Hexameter, secundus quisq; Iambicus dimeter, constans quatuor Iambis, recepto tamen in locis imparibus Spondeo.

II. *Emblema è Plutarcho petitum.* EXPRESSVM id è Plutarchi libello, De discrimine adulatoris & amici: huius hæc verba: Ὁ κόλαξ ἀτεχνῶς τὸ τοῦ χαμαιλέοντος πέπονθεν ἐκεινός τε γὰρ ἅπασι χροιὰ πλὴν τοῦ λευκοῦ συναφομοιοῦται· καὶ ὁ κόλαξ ἐν τοῖς ἀξίοις σπουδῆς ὅμοιον ἑαυτὸν ἐξ ἀδυνάτου παρέχειν οὐδὲν ἀπολείπει τῶν αἰσχρῶν ἀμίμητον. *Adulatori quidem omninò id accidit vt Chamaleonti: siquidem vt ille colorum omniũ similitudinem exprimit præterquàm albi: sic assentator, cùm se similem præstare non possit in his, quæ digna sunt studio, turpia quæq; imitatur quantum potest.*
Adulator vt Chamaleon.
Chamæleontis natura. De Chamæleõte Plinius lib. 8. cap. 33. Ipse celsus, inquit, hianti semper ore, solus animalium nec cibo nec potu alitur, nec alio quàm aeris alimento: & coloris natura mutabilior: mutat namque eum subinde, & oculis, & cauda, & toto corpore, redditque semper quemcunq; proximè attingit, præter rubrum, candidumque. Cassiodorus Variar. formularum lib. 5. epist. 34. naturam Chamæleontis ad frustratorem debitorem non minus ingeniosè traducit. Fugere nescius, sed suæ sponsionis ignarus: obliuiosus cùm relinquitur: trepidus, cùm tenetur. Mutat verba, variat constituta: nec in vna dicti sui qualitate contentus, diuersis imaginibus immutatur. Meritò Chamæleonti bestiæ conferendus, quæ paruorum serpentum formæ consimilis, aureo tantùm capite, & reliquis membris subalbentis prasini colore distinguitur. Hæc quoties hominum aspectus incurrerit, dum ei fugiendi velocitas denegatur, nimia timiditate, colore suos variè commutat, vt modò veneta, modò blattea, modò prasina, modò possit cyanea reperiri. Prouer. *Chamæleonte mutabilior*. Meminit & Aristoteles Chamæleontis lib. 1. de morib. cap. 10. & Plutarch. in Alcibiade, Democrit. in lib. de potestate Chamæleontis, Crinitus lib. 18. de honest. disc. cap. vlt. Ouidius 15. Metamorph.

Id quoq; quod ventis animal nutritur & aura,
Protinus assimilat, tetigit quoscunque colores.

Chamæleontem nihil edere, & vẽto nutriri, non probatur omnibus, iisq; eruditis: linguam enim habet, inquiũt, hoc animal semipalmum longam, quam porrò in insecta, quibus maximè vescitur, exerit ac vibrat, eiusq; mucore scarabæos, locustas, formicas, muscas, & alia insecta ad se adducit. Fatentur tamen ad octo menses, atque interdum integri anni spatium famem tolerare; nam cum pulmonibus magnis sit præditus, ventum intrò magno impetu attrahit, eoq; intumescit. Chamæleon nomen est animalis & herbæ mutantis colorem, à χαμαὶ, id est, *humi*, & λέων, quasi leo terrestris. Aristotel. 4. de part. anim. cap. 11. *Chamæleon vnde dictus.* Omnium ouiparorum pedestrium tenuissimus Chamæleon est. Præ nimio namque metu multiformis efficitur: metus enim refrigeratio per inopiam sãguinis caloris que est. Vide eundem lib. 2. de nat. anim. cap. 11. per totum. Chamæleontem apud Leonem X summum Pontificem se vidisse testatur Pierius, Hieroglyph. lib. 27.

SEMPER hiat] Hiare, propriè est ore aperto spiritum emittere. Accipitur tamen etiam pro sponte, aut aliqua vi externa aperiri sine scindi, vt lingua hiat ariditate, tellus æstu; hiant etiam flores, quando aperiũtur; oratio quoq; hiare dicitur, quæ malè coniuncta concinnataq; est. Per translationem significat mirari, dubitare, stupere. Virg. 6. Æneid. III. *Hiare.*

Incertus clamor frustratur hiantes.

Reciprocat.] Repetit, retroflectitur, vel recipit. procare, petere est, vnde procax, & proci dicti. Reciprocum verò à recipiendo dici ait Varro, quia eò redeat vnde profectum est. Hinc maris & animę reciprocatio. Hoc loco verò reciprocare propriè est auram resorbere, subindeq; retrahere: sic enim Liuius reciprocare pro respirare vsurpauit. *Reciprocare.*

Vescitur aura.] Allusio ad Prouerb. *Vento viuere*. *Populari aura vesci*, est populi nugis assentiri, vulgi mores insequi. Aliàs *aura ætherea vesci*, est viuere: nam quemadmodum partes solidę animalis cibo & potu, sic spiritus aere aluntur. Virg. 1. Æneid. *Vesci aura.*

Quod si fata virũ seruant, si vescitur aura
Æthereа.

Sic & adulator] Applicatio similitudinis.

Mores.

Mores atros] malos. Solebant enim prisci quod bonum erat, creta, vel alba linea notare, quod turpe, carbone nigro, Vnde Persius:

Quæq; sequenda forent, & quæ vitanda vicissim,
Illa prius creta, mox hæc carbone notasti.

Color albus & rubeus. *Albi & pudici nescius.*] Color albus mentis integritatem, vt rubeus pudorem signat, vt dicemus infra.

IV. *Adulatorũ mores.* PERSTRINGIT Emblema non sine sale proiectam adulationẽ, quæ in Chamæleonte præfiguratur: nam assentator ore mellito, turpissima & perniciosa adulatione peruersos mores superioris sui facilè imitatur, & approbat, à pudore & integritate animi prorsus alienus. Vt enim non nulli pictores imperiti, quia nequeant assequi quæ pulchra sunt & difficilia, in næuis quibusdam ac verrucis aut rugis depingendis toti sunt, & quælibet repræsentant præter ea, quæ pulchra sunt, quæque ingeniosi artificij laudem mereantur: Sic & assentator, vt principi viro, cui assidet, aliquid gratum faciat, eius diligenter imitatur intemperantiam, iracundiam, supercilium, acerbitatem in seruos, diffidentiam in domesticos, & cognatione iunctos. Nam præterquàm quod sponte naturæque propensione ad deteriora propensum est, videtur eo modo sibi longè abesse à vitio reprehensionis, si turpia imitetur. Quem morem vt barbaricis moribus conuenientissimum, meritò perstrinxerunt auctores grauissimi; hoc enim vitio quòd laborarit Alcibiades, vt qui ingenio esset versatili, & ad quiduis comparato, naturam Chamæleontis habuisse dictus est. *Alcibiades.* Sed mirum est sanè quod narrant de Arabum quibusdam populis, apud quos inualuit consuetudo, vt illorum Rege aliqua corporis parte affecto, aut decurtato, populus eius regionis ægritudinem imitetur Principis, illoque membro fascijs lanaque conuoluto, sic in medium prodeat. *Arabum assẽtatio.* Quod idem de scurra quodã Philippi Macedonis memoriæ proditum accepimus. *Scurra Philippi Macedonis.* Cùm enim in oppugnatione cuiusdam ciuitatis Argiuorum, vnus Philippo fuisset erutus oculus, postridie scurra fascia similem oculum circumligatus processisse fertur. Idemq; cùm eius in quadam pugna Regi fractum esset, in eius conspectum venire non erat solitus, nisi claudicans, eodemq; crure colligato. Ea itaq; est assentatorum mens, hoc vnum studium, vt imitentur omnia, omnibus assensum præbeant, præterquàm ijs, quæ sunt à natura sua longissimè remota, vtrumrùm quæ à niueo simplicitatis & innocentiæ decore, ac pudoris & verecundiæ quasi rubore omninò sit aliena. Nam quod Antisthenes dictitabat, vt meretrices omnia bona præter prudentiam, sanumque iudicium suis amatoribus imprecantur: sic assentatores ijs, quibus cum agunt. Vide Pierium in Chamęleonte, lib. 27. Hieroglyph. Assentatorum porrò mores eleganti & acuto mucrone percussit Satyra 3. Iuuenalis:

Natio comœda est. rides? maiore cachinno
Concutitur: flet, si lacrymas aspexit amici,
Nec dolet: igniculũ brumæ si tẽpora poscas,
Accipit endromidem: si dixeris, æstuo, sudat.
Non sumus ergo pares: melior, qui semper & omni
Nocte, dieq; potest alienum sumere vultũ,
A facie iactare manus, laudare paratus,
Si benè ructauit, si rectũm minxit amicus,
Si trulla inuerso crepitũ dedit aurea fundo.

Bene Isocrat. ad Demonicum, μισεῖ τοὺς κολακεύοντας ὥσπερ ἐξαπατῶντας. ἀμφότεροι γὰρ πιστευθέντες τοὺς πιστεύοντας ἀδικοῦσι. Ammian. Marcellin. libro 15. Quam sit assentatio infesta principi, nondum apud Noricum exuto penitus Gallo, Apodemius assentator, turbarumq; incentor, raptos eius calceos vehens, equorum permutatione veloci, Mediolanum aduenit, ingressus regiam, Constantij ante pedes proiecit, velut spolia regis occisi Parthorum, & perlato nuntio repentino docente rem insperatam & arduam, hi qui summã aulam tenebant; omni placendi studio in adulationem ex more collato, virtutem, felicitatemque Imperatoris in cœlum extollebant: cuius nutu duo exautorati principes essent in modum militum gregariorũ. Quo ille studio blanditiarum exquisito sublatus, immunemque se deinde fore ab omni mortalitatis incommodo fidẽter existimans, confestim à iustitia declinauit, ita intemperantur, vt æternitatem eam aliquoties assereret, & ipse dictando, scribendoq; propria manu, orbis se totius dominum appellaret. Q. Curtius lib. 6. de Alexandro: Non deerat talia concupiscenti adulatio perniciosa; perpetuum malum regum, quorum opes sæpius assentatio quàm hostis euertit. D. Hieronymus in Pelag. Callida

inquit, insidiosa, blandaq; semper est adulatio. Diogenem Cynicum scitè admodū & verè solitum dicere accepimus: κρεῖττον εἶναι ἐς κόρακας ἀπελθεῖν, ἢ ἐς κόλακας. id est: *præstare ad coruos redigi, quàm adulatoribus exponi*. quoniam illi morticina modò consectentur, hi etiam viuos bonosque laniatu pestifero excarnificent. Idem interrogatus, quænam bestia morsum haberet omnium nocentissimum? respondit. Si de feris interrogas, est obtrectator: si de mansuetis, est adulator. Nam obtrectator quidem præ se fert odium, adulator autem sub amici persona multò lædit grauius. Et hi tales, qui probe loquuntur, & improbè faciunt, χρηστόλογοι dicuntur, qui norunt propinare θανάσιμον μελίκρατον, *Ein Iudas Kuss.*

Das seind die rechten Kazen

Die vornen lecken vnd hinden Kratzen:

Adulatorum mores graphicè depingit Terentius Eunucho:

Omnia habeo, nec quidquam habeo: nihil cum est, nihil defit tamen. *Adulatoris mores.*

Est genus hominum, qui esse primos se omnium rerum volunt.

Nec sunt: hos consector: hisce ego non paro me vt irrideant,

Sed his vltrò arrideo: & eorum ingenia admiror simul.

Quicquid dicunt laudo: id rursum si negant, laudo id quoq;

Negat quis, nego: ait, aio.

Postremò imperaui egomet mihi

Omnia assentari; is quæstus nunc est multò vberrimus.

Sed de hac malè feriatorum hominum turba aliàs.

Ei, qui semel sua prodegerit, aliena credi non oportere.

EMBLEMA LIV.

COLCHIDOS in gremio nidum quid congeris? eheu,
Nescia cur pullos tam malè credis, auis?
Dira parens Medea suos sæuissima natos
Perdidit, & speras parcat vt illa tuis?

COMMENTARII.

I. BASI suæ insistat statua Medeæ, stricto ferro infantem nudum petentis, in cuius gremio auiculæ aduolitantes nidum construere appareāt: sed pone infans alter nudus & saucius, quasi mortuus abiectus humi iaceat.

II. CVM Epigrapha huius Emblematis conuenit illud Senecæ de beneficijs 4. cap. 27. Quomodo malè filiæ consulit, qui illam contumelioso & sæpe repudiato collocauit: quomodo malus paterfamilias habebitur, qui negotiorum gestorum damnato patrimonij sui curam mandauerit: quomodo dementissimè testabitur, qui tutorem filio reliquerit pupillorum spoliatorem: sic pessimè beneficia dare dicetur, qui cumque ingratos elegit, in quos peritura conferat. Hoc ex Græco Archiæ Poetæ Epigram. lib. 1. εἰς φιλοστοργίαν.

Typus Emblematis.

Γαῖαν ὅλην, νήσους τε διιπταμένη σὺ χελιδὼν,
μηδείης γραπτῇ πυκτίδι νεοσσοτροφεῖς;
ἐλπὶς δ' ὀρταλίχων πίστιν σοὶ τήνδε φυλάξειν
κολχίδα, μηδ' ἰδίων φεισαμένην τεκέων;

Terram omnem, insulasq; peruolitans tu hirundo,
Medeæ in picta tabula pullos alis?
Speras autem pullis implumibus fidē tuis hanc seruaturam
Colchidem, quæ neq; propriis pepercit liberis?

Tot saltus, vndasq; emensa, ô hirundo, volatu,
Medea in picta nidificas tabula?
Tuq; tuos fore securos? tibi fida putanda,
Quæ neq; vel natis dira pepercit, erit?

Marullus sic exposuit 5. Epigrammaton paraphrasticōs:

Quid vaga tot terras vrbesq; emensa volucris,
Colchidos in sæuo nidificas gremio?
Pignoribusq; tuis credis malè sana fidelem,
Ipsa suos partus quæ laniauit atrox?
Ni fœtus exosa tuos Pudore nata
Phasiaca quærit perdere sæuitia.

Breuius reddidit Politianus, nimirūm tribus hendecasyllabis:

Medea statua est, misella hirundo,
Sub qua nidificas; tuosne credas
Huic natos, rogo, quæ suos necauit?

Sed breuissimè Borbonius noster, vno disticho:

Medea statua est: natos cui credis, hirūdo?
Fer alio: viden', hæc mactet vt ipsa suos?

Idem penè Italico idiomate eleganter redditum inueni:

Sai quale statua è quella,
Ou' hai tu'l nido posto,
Semplice rondinella?
De la cruda Medea. Mutalo tosto;
Mutalo, nè fidare i figli tuoi
A chi già vccise i suoi.

Multa alia extant in Medeam epigrammata in lib. 4. Epigram. Græcor. εἰς ἡρωΐδας, vnum tamen eiusdem est argumenti, quod sic habet:

Κολχίδα τὴν ἐπὶ παισὶν ἀλάστορα πραῦ λὶ χελιδὼν,
πῶς ἔτλης τεκέων μαῖαν ἔχειν ἰδίων;
ἧς ἔτι καὶ θολὸς ὄμμασιν ἐκστράπτει φόνιον πῦρ,
καὶ πολιὸς γενύων ἀφρὸς ἀποσταλάει.
ἀρτιβρεχὴς δὲ σίδηρος ἐφ' αἵματι. φεῦγε πανώλη
μητέρα, κἂν κηρῷ τεκνοφονεῦσαν ἔτι.

III. *COLCHIDOS*] Medea Colchis nominata, quamuis Medeæ patria fuit Corinthus, vt testatur Pindarus Ode 13. Olymp. & interpres Apollonij, non Colchi, vt pleriq; existimant: tamen euicit vsus, vt Medea dicatur Colchis, propterea quod pater eius Aeta Corinthum linquens Colchos tenuit, vbi diu regnauit. Fuit autem insignis venefica, & incantatrix maxima, quæ cum Iasonem ex Thessalia cum Argonautis venientem perditè amaret, illum adiuuit, vt vellus aureum, quod in templo Apollinis à dracone custodiebatur, acquireret, & draconem sopitum occideret: quo facto vnā

Medea historia.

cum Iasone clam aufugit, vt prolixè describit Valer. Flaccus in Argonaut. Ob hoc pater eam celerrimè persequebatur: illa verò hoc aduertens confestim fratrem suum paruulum, quem secum abduxerat, occidit, & in multa frusta secuit, ac spatim in varijs locis proiecit, vt scilicet pater persequens in colligendis hinc inde dissipatis membris retardaretur, ipsaq; interim commodius aufugere posset. Cùm verò aliquã diu cum Iasone vixisset, & duos ex eo liberos procreasset, Iason pertæsus eam repudiauit, & Creusam Creontis regis Corinthiorum filiam duxit; quamobrem illa indignata ita excanduit, vt in vindictã duos filios, quos ex Iasone susceperat, in patris conspectu trucidaret, nec prius à cædibus abstinuit, quam nouam nuptam cum tota domo concremaret. Hinc illud Ouidij 1. de Arte:

Cui non defleta est Ephyrææ flãma Creusa,
Et nece natorum sanguinolenta parens.

Tum demum Athenas se contulit, Ægeoque Athenarum regi iam seni nupsit. Hæc breuiter perstrinxi, quia nihil tritius quàm Medeæ historia. Qui plura cupit, adeat Senecam in Tragœdia, cui titulus *Medea*. Et Ouid. lib. 7. Metamorph. Natal. Comit. Mytholog. lib. 6. cap. 7. & alios.

Gremiũ. *In gremio*] Gremium est inter complexum femorum, feminumq; in quo complexu mulieres concipere solent. Et differt

Sinus. à sinu, quoniam sinus est intra pectoris brachiorumq; complexum: quarè cum lactantur infantes, ad sinum admouentur; pueri verò iam facti à sedentibus matribus, vtique cum illis blandiuntur, ad gremium accipi solent. Cic. in Aruto: Filius in gremio matris educatus.

Dira parens Medea] Taxat improbitatem & crudelitatem fœminarum, vt quæ ira percitæ proprijs filijs non parcerent.

Malitia mulierũ. De harum autem malitia innumera & mira adducerem, nisi vel crabrones irritare, vel paruulam bonorum turbam offendere vererer. Sed audiamus vnum & alterum. Seneca:

Sed dux malorum fœmina, & scelerum artifex.

Sic & Pamphilus Poeta:

Fallax, improba, saua, tristis, amens,
Infirma, instabilis, procax, petulca
Quæq; est fœmina.

Idem alio loco:

Labilis, incõstans, præceps, mutabilis, tridens,
Insulsa, ferox.

Hac de re lege Eclogam Baptistæ Mantuani: imò, si vis, ipsum Salomonem.

IV. Fides non habenda ei qui fidẽ violarit.

APOSTROPHE est ad hirundinem, ad statuam Medeæ nidificantem: ex quo datur intelligi, cauendum esse ab eo, qui semel imposuit: vel ijs nullam amplius habendam fidem, qui semel vel quoquo modo læserint; aut ijs nullo pacto assentiendum, qui cùm sua dilapidarint, vix aliorum curam commodè gerent. Nemini enim res aliena quàm sua debet esse charior aut commendatior. Quomodo enim fieri potest, κακῶς κεχρημένον ἄνδρα τοῖς ἰδίοις, εὖ αὖ πιστὸν ἐν ἀλλοτρίοις. Id explicat Socrates apud Xenophontem lib. 3. ἀπομνημ. nempè colloquio cum Glaucone. Refert Plutarch. ἐν γαμικ. παραγγέλ. Qua ratione Timarcum impudicitię & prodigalitatis accusauit Æschines, non tam vt hominem probro afficeret, quàm ne deinceps ad populum concionaretur. Qui enim rem familiarem adeò malè administrasset, indignus videbatur cui publica crederentur. Præclarè Tiberij factum memoratur à Corn. Tacito: qui vt honestam innocentium paupertatem leuauit: ita prodigos, & ob flagitia egentes Vibidium Varronem, Marium Nepotem, Appium Appianum, Syllam, Vitellium, monit senatu, aut spontè cedere passus est. Gorgia oratore publicè aliquando dicente, vt concordiam suaderet, Melanthius nõ sustinuit: aiebat enim de pace eum minimè alijs verba facere debere, qui sibi, vxori & ancillę concordiam persuadere non potuisset. Idem in Laconicis: Agis Archidami filius ei minime Duci fidem habendam dicebat, neq; credendum iuuenum exercitum, qui suam ipsius patriã miserè prodidisset. Id dicebat Ephoris, qui Imperatorẽ quendã lubricæ hominem fidei in hostes mittebant. Egregiè Isocrates ad Demonicum: ὅταν ὑπὲρ τῶν σεαυτοῦ μέλλῃς τινὶ συμβουλεύεσθαι σκόπει πρότερον πῶς ὑπὲρ τῶν αὑτοῦ διῴκησεν, ὁ γὰρ κακῶς διανοηθεὶς ὑπὲρ τῶν ἰδίων, οὐδέποτε καλῶς βουλεύσεται ἐπὶ τῶν ἀλλοτρίων. *Cum quid de te ipso consilium ab aliquo es capturus, aduerte prius quomodo in suo ipse se negotio gesserit: nam qui perperam suas res administrauerit, vix est vt quidquam rectè consultet in alienis.* Idem ad Nicoclem, sub finem

nem: δῆλον ὡς ὁ μηδὲν ὢν αὑτῷ χρήσιμος, οὐδ' ἐν ἄλλοις φρόνιμον ποιήσειεν. Certum est, quòd qui sibi nihil vtile prospiciat, neq; in alienis prudentem fore.

Temeritas.

EMBLEMA LV.

IN præceps rapitur, frustra quoque tendit habenas
Auriga, effrani quem vehit oris equus.
Haud facilè huic credas, ratio quem nulla gubernat,
Et temerè proprio ducitur arbitrio.

COMMENTARII.

I. AVRIGA currui insidens ab equis cursu citato properantibus per salebras & deuia rapitur in præceps, frustra retractis & directis habenis.

II. *Emblema ex Platone sumptum.* LOCVS est Platonis in Phædro de duobus equis, bono & malo, & eorum auriga ratione: quò M. Tullius allusisse visus est 2. de Republ. Vt auriga indoctus curru trahitur, operitur, eliditur, laniatur. Quem locum obseruauit Heraclides Ponticus libro de allegoriis Homericis. Locus hic, vt apparet, è Maximi Tyrii sermone 55. tractus est. Neque verò grauabor locum integrum sublegere: Τοῦτον δὲ τῆς ἀνθρωπίνης ἐνδείας πρὸς τὸ θεῖον ἐξεῦρε θεὸς τρόπον, ἐπιθεὶς τὴν ψυχὴν γηΐνῳ σώματι, ὡς ἡνίοχον ἅρματι, καὶ παραδοὺς τὰς ἡνίας τῷ ἡνιόχῳ

ἀφῆκε θεῶν, ἔχουσαν μὲν παρ' αὐτῷ ῥώμην τέχνης, ἔχουσαν δὲ καὶ ἀτεχνίας ἐξουσίαν. ἡ δὲ ἐπειδὰν ἐπιβῇ ἁρμάτων, καὶ λάβηται τῶν ἡνιῶν, ἡ μὲν εὐδαίμων καὶ μακαρία ψυχὴ καὶ μεμνημένη τοῦ ἐπὶ τὸ ὄχημα ταύτην ἐμβιβασαμένου θεοῦ καὶ ἡνιοχεῖν προστάξαντος, ἔχεται τῶν ἡνιῶν, καὶ ἄρχει τοῦ ἅρματος, καὶ κολάζει τὰς τῶν ἵππων ὁρμάς. οἱ δὲ εἰσιν ἀτεχνῶς παντοδαποὶ, ἄλλος ἀλλαχοῦ θεῖν διωρμημένοι. ὁ μὲν αὐτῶν ἀκόλαστος καὶ ἀδηφάγος καὶ ὑβριστής, ὁ δὲ, θυμώδης καὶ ἡττητικὸς καὶ ἔμπληκτος, ὁ δὲ, νωθὴς καὶ ἐκλελυμένος, ὁ δὲ ἀνελεύθερος καὶ σμικρόφρων καὶ ταπεινός. οὕτως ἅρμα ἐστασιασμένον ταράττει τὸν ἡνίοχον. κἂν μὲν κρατήσῃ αὐτοῦ κατὰ τὴν τοῦ δυναστεύοντος ἵππου ῥώμην ἄξων φέρεται, νῦν μὲν τῷ ἀκολάστῳ ἵππῳ πᾶν τὸ ἅρμα ξυμφερόμενον αὐτῷ ἡνιόχῳ ἐπὶ ὕβρεις καὶ παροινίας καὶ λαγνείας καὶ ἄλλας οὔτι εἰλικρινεῖς ἡδονάς, νῦν δὲ τῷ θυμικῷ ἐπὶ κακώσεις παντοδαπάς. Quæ Latinè ita sonant: *Verùm hic vnus inuentus est modus ab ipso Deo, quo humana conditio minorem se esse diuina fateretur, propterea scilicet quòd animum terrestri corpori, tanquam aurigam imposuit currui, cuius & habenarum sustinendarum & incitandi vim esset habiturus. Huic enim aurigæ, simul aurigandi artem viresq; tradidit: simul etiam liberum abutendæ artis arbitrium dedit, qui postquàm inscenderit currum, & habenas acceperit, siquidem felix, beatusq; animus sit, memoriamq; habeat se iussu Dei sublatum esse in currum, validèque aurigationem regere debere, nimirùm habenas moderatur, regitq; currum, & equorum temeritatem contudit. At equi diuersum appetunt cursum, temereque huc atq; illuc rapiunt currum, hic ad petulentiam, ingluuiē ac contumeliam, ille ad temeritatem atq; ferociam, alius verò tarditatem, molitiē, seruitutem, fatuitatem, atq; humilitatem sectatur; cuiusmodi seditionibus distractus currus, aurigam conturbat, & si vicerit eū præpotentis equi vis, fertur currus pro libidine victoris. Quo fit, vt victrice interdum petulantia, vnà currus & auriga ad contumelias, conuicia, impuritates atque alias nefarias, minimèque sinceras voluptates; interdum verò dominante iracundia, in multas variasq; calamitates vterque feratur in præceps.* Huc etiam referam commodè illud D. Cypriani, ex lib. De disciplina & bono pudicitiæ: Coerceat animus, ait, stimulos carnis, refrenet impetum corporis: Accepit hanc enim potestatem, vt illi ad imperium eius membra seruirent. Et quasi legitimus ac perfectus auriga vltra concessas corporis metas extollentes se carnis impetus, cœlestium præceptorum habens reflectat, ne vltra terminos suos currus iste corporis raptus in periculum suū secum & ipsum rapiat aurigam, &c. Cypriani locus.

IN præceps rapitur frustra &c.] Alludit ad illud Virgilianum, III.

--- Frustra retinacula tendens.

Fertur equis auriga, neq; audit currus habenas.

Et ad prouerb. *De curru delapsus.* Citatus ex Platone locus est in Phædro, qui explicatur commodissimè à Plutarcho, Quæstionum Platonic. 8. quò pertinet Ciceronis hoc è 3. Tuscul. Exisse è potestate dicimus eos, qui effrenati feruntur, aut libidine, aut iracundia. Qui igitur exisse è potestate dicuntur, ideò dicuntur, quia non sunt in potestate mentis, cui regnū totius animi à natura tributum est; hinc compotes & impotes, qui animum habent, vel nō habent in sua potestate.

Auriga] Auriga non dicitur ab auro, sed ab aureis: sunt enim aureæ lora siue freni, qui equis ad aures alligantur; sicut oreæ, quibus ora coercentur. Auriga.

Effrani quem vehit oris.] Manifesta allusio ad parœmiam, *Os infrane.* id est, ἀχαλινοῦ στόματος ἵππος.

Ratio quem nulla gubernat] vide prouerbium. *Exitij nulla ratio,* ὀλέθρου οὐδεὶς λόγος. cui affine illud Quintiliani, Scelera non habent consilium.

SIGNIFICATVR, nihil ei committendum esse, qui in proprios affectus nullum sibi sumit imperium, sed temerè huc atq; illuc concitatus fertur, non aliter quàm equus, quem nulli freni, nullæque habenæ continent. Similitudinem hāc mutuatus est ex Platone, qui animum nostrū cum auriga, corpus verò & eiusdem perturbationes cum equis comparabat. Iuxta quod ab Hieronymo etiam dictum est, sensus corporum quasi equos esse sine ratione currētes, animam verò in aurigæ modum frena currentium retinere. Maximè enim est efficiendum, vt appetitus rationi obediant, eamq; neq; præcurrant, nec propter IV. Cui non credēdū

teme-

temeritatem, nec propter pigritiam aut ignauiam deserant, sintq; tranquilli, atque omni perturbatione careant, vt docet M. Tullius. Nam quod asinus facit, quod sus, & canis, hoc homo qui affectibus obtemperat, rationi enim subducit clauum, & committit furioso ac stolido, qui leges nullas accipit, nullas dictat. Bestiam vis insita trahit & obiecti amor, moderari nescit vel cohibere, imperium enim est & necessitas in ipsa, non voluntas nec electio. Felem vide cum obijcitur musculus, per medios fustes inuolat & rapit. Similis impetus in illo, qui sensus sequitur, & quod iubent eligit. Pręposterus ordo, si dominij ius seruus occupet, excussa disciplina; si imperat cui parendum; si præsit inferior, subsit maior. Vbi sic, ibi præsens noxa & excidijs metus, labascit regnum & inclinat ad euersionē. Arcem struxit manus diuina, dum conderet hominem, imò non arcem, sed mūdum quasi quendam contractiorem, & ambitu minori cōpactum, vbi sicut in amplo hoc & spacioso, iura etiam diuisit & ordines, vt caput esset & rector vnus, velut Monarcha regni, subditi cæteri. Apex hic celsitudinis & ius sceptri rationi cessit: sors deterior, quibus sub præcordia stationes diuisæ, affectibus suppositis, qui cum belluis naturæ ductum participant, & præsentia rerum tanguntur, & gustant, nisi dirigat virtus prædominans, & habenas inijciat: si laxentur, ruunt vt torrens egressus metas, & ferociunt vt aper aut pardus, quos occultus amor stimulat. Spectant huc illa ex Tulliana schola petita, 2. Tusculan. disputation. Reliquum est, vt tute tibi imperes: quanquam hoc nescio quomodo dicatur, quasi duo simus, vt alter imperet, alter pareat: nō inscitè tamen dicitur, est enim animus in partes distributus duas, quarum altera rationis est particeps, altera expers. Cùm ergo præcipitur, vt nobismetipsis imperemus, hoc præcipitur, vt ratio coerceat temeritatem. Philon Iudęus lib. 1. de vita Mosis sic ait: In vniuersum dabat operam, vt ad primos impetus animi resisteret, quasi contumacem equum obseruans: nimirum ne inuito auriga ratio ne cursum plus satis accelerantes confunderent, perturbarentq; omnia. Hæ sunt enim bonorum & malorum origines: bonorum, si ratio teneat imperium: contrariorum, si affectus dediscant obedientiam. Seneca item ad hunc modum: Quid prodest equum regere, & cursum eius fręno temperare, & affectibus efferatissimis abstrahi? Fortasse id non malè conuertas ad iuueniles impetus, consilij ac iudicij expertes, quibus nihil credendum facilè, quòd sit ea ætas lubrica certè, & pręceps, & quæ nisi maturè refręnetur, tristem exitum censura sit. Argutè Dion Chrysostomus: χαλεπὸν ἡ νεότης, καὶ ευρίπιστον, καὶ σφοδροτέρυ δεῖται χαλινῦ. Et Aristot. Moralibus ad Nicomachum: χαλεπὸν καταμαντεύεσθαι περὶ νέων, ἀστόχαστος γὰρ ἡ ἡλικία καὶ πολλὰς ἔχουσα μεταβολὰς ἄλλοτ' ἐπὶ ἀλλοφερομένη. Elegans est descriptio adolescentis apud Horatium epist. ad Pisones:

Cereus in vitium flecti, monitoribus asper,
Vtilium tardus prouisor, prodigus æris,
Sublimis, cupidusq; & amata relinquere pernix.

Quid pluribus opus? Tria sibi videri difficilia dixit sapiens Hebræus, viam auiculæ in aere medio volitantis: viam colubrī in media planitie oberrantis: viam nauis in æquore medio, sed omnium difficillimū viam adolescentis in ipso ętatis feruore luxuriantis. Sed me reprimo, ne metas excedam lectionis compositæ ac moderatæ.

Homo obtemperās affectionibus.

Locus Ciceronis.

Philō de Mose.

Iuuenilis impetus.

In temerarios.

EMBLEMA LVI.

ASPICIS aurigam currus Phaethonta paterni,
Ignivomos ausum flectere Solis equos:
Maxima qui postquàm terris incendia sparsit,
Est temerè insesso lapsus ab axe miser.
Sic plerique rotis fortunæ ad sidera Reges
Evecti, ambitio quos iuuenilis agit;
Post magnam humani generis cladem q; suamq;,
Cunctorum pœnas denique dant scelerum.

COMMENTARII.

I. SOL radiatus curru suo aureo quatuor equis (licet hoc loco duo tantùm sint conspicui) vehitur, qui dum consternati & ferocientes videntur, iuuenem aurigam suum è curru relictis habenis dant præcipitem.

II. PHAETHON filius, Solis & Clymenes Nymphæ, iuuenis maximè temerarius, qui arroganter ac importunè à patre efflagitans, vt currum & equos, quibus Sol vehitur, die vno gubernare permitteretur: impetrauit, sed oneri difficillimo impar. Equi enim ignoto vectore perterriti, in partem contrariam inclinauerunt, quos ipse *Fabula Phaethontis.*

extra

extra viam cursentes retinere amplius non potuit; inde magnum in terris incendium exortum, adeoq; vt vniuersus conflagraret mundus: & Iupiter ipse cęlo timens illum fulminis ictu decurru pręcipitauerit, & in Padum deiecerit, vbi fuit submersus. Hinc Ouid. lib. 1. Tristium:

Vitaret cælum Phaethon, si viueret, & quos
Optauit stultè tangere nollet equos.

Totam autem Phaethontis fabulam, & pręcipitem eius casum describit latè Ouidius à fine 1. Metamorph. per magnam partem 2. Cicero quoq; 3. Offic. sic de Phaethonte meminit: Ac ne illa quidem promissa seruanda sunt, quę non nisi ijs ipsis vtilia, quibus illa promiseris. Sol Phaethontis filio (vt redeamus ad fabulas) facturum se esse dixit, quidquid optasset: optauit, vt in currum patris tolleretur. Sublatus est, atq; is antequam constitit, ictu fulminis deflagrauit. Quanto melius fuerat, in hoc promissum patris non esse seruatum? Plinius Natur. histor. lib. 37. c. 2. Phaethontis, inquit, fulmine icti sorores fletu mutatas in arbores populos, lacrymis electrum omnibus annis fundere iuxta Eridanum amnem, quem Padum vocamus, vt plurimi Poetæ Græci dixerunt. Sed paulò inferius subdit: Phaethontem in Æthiopia Ammonis obijsse Theophrastus asserit. &c. Vtitur exemplo Phaethōtis Horatius lib. 4. Carm. ad Phyllidem amicam, qui illam monet, ne altiora se petat, sic:

Terret ambustus Phaethon auaras
Spes, & exemplum graue prabet ales
Pegasus, terrenum equitem grauatus
Bellerophontem.
Semper vt te digna sequare: & vltrà
Quàm licet, sperare, nefas putando,
Disparem vites.

Placet huc affigere cuiusdam anonymi carmen non illepidum de Phaethonte:

Ausus in æternos iuuenis cōscēdere currus,
Igneaq; audaci sumere lora manu,
Oblitus pariterq; sui, metaq; paternæ,
Quos mundo sparsit ignibus ipse perit.

Et illud breuius eodem spectat:

Lucifero puer inuectus temerarius axe
Concidit, & secum perdidit orbis opes.

Quid per Phaethontem. Hæc dicta meminimus in fatuos & socordes principes, qui cum nimia animorum impotentia terræ cœloq; minari non dubitent, semetipsos in præcipitium non rarò conijciunt. Et de Gallicis motibus quod se quitur, frequenter à studiosis recitatur:

Si Phaethonte vno bona pars ambusta cadente
Orbis, & insolitis terra perusta rogis;
Nil mirū infelix si iam cadat impete vasto
Gallia, quæ fatuos tot Phaethōtas habet.

De Phaethonte vide plura apud Plutarchum, De sera numinis vindicta, Lucianū in Dialogis Deorum, Icones Philostrati, tit. *Phaethon*. Natal. Comit. Mythol. lib. 6. cap. 1.

ASPICIS *aurigam currus &c.*] Alludit ad Epitaphium Phaethontis, quod Ouidius loco citato ponit: III.

Hic situs est Phaethon, currus auriga paterni;
Quem si non tenuit, magnis tamen excidit ausis.

Solis equi. *Ignivomos Solis equos*] Sol à quatuor equis trahebatur, quorum nomina referuntur ab Ouidio lib. 2. Metamorph.

Interea volucres Pyrois, Eous, & Æthon
Solis equi, quartusq; Phlegon hinnitibus auras
Flammiferis implent.

Quamuis Homerus 4. Odyss. duos tantum Solis equos enumeret, Lampum scilicet, & Phaethontem: quibus alij addunt Erythræum & Actæonem. Hi quatuor equi Solis igneam naturam indicant: Phlegon, à φλέγω. quod est *inflammo*: Pyrois, quasi *ignitus* ἀπὸ τοῦ πυρός: Eous, ab ἠώς, *aurora*: Æthon, quasi *ardens*: Sunt qui his equis quatuor horas iuxta Solis exortum apparentes intelligi velint, vnde est illud:

Hæc iubet, hæc splendet, dein hæc calet, illa tepebit.

Malim ego à studiosis legi diligenter quæ de ijs Solis equis habet Ouidius loco iam citato.

Maxima qui postquam] vbi permultos motus concitauit, flamma & incendio terram depopulatus est.

Est temere insesso] de plaustro decidit, quod ausu temerario inscenderat.

Lapsus ab axe] Synecdoche, pars pro toto:

Sic plerique rotis &c.] Similitudinis ἀπόδοσις. nā noui quidam principes ad regni vel principatus fastigium euecti aura quadam fortunę blandientis, non ex virtutum meritis Fortunæ rota, cui insidet, tributa est, propter varietatem & inconstantiam. *Fortunæ cur rota insistat.* Galenus ἐν προτρεπτικῷ ἐπὶ τὰς τέχνας,

egregiè fortunam eiusq; inconstantiam depinxit.

Ambitio quos iuuenilis agit] Iuuenilitér exultantes, vt de Hannibale Caro maior. Pignorius hæc de Galeacio Sfortia Duce Mediolanensis dicta esse censet, qui natus annos tres supra triginta, ab Andrea Lamponiano, Hieronymo Olgiato, & alijs in æde D. Stephani cæsus est. Lamponianum autẽ celebrauit elegantissimis versibus Marullus lib. 3. carm. Et de Galeacio Bossius epist. 5. scripta ad Lodouicum Sfortiam: Quod tuo fratri Galeaz facilè contigisset, ni generosum quidem animum ad sæuitiã, intolerabilemque libidinem conuertisset, &c. Extat exemplum longè pulcherrimum apud Ammianum, historiarum lib. 26. de Cilice quodam Procopio, qui vna quadam motus ambitione desciuit ab Imperatore Valentiniano: imò verò imperium mercatus, imperatorque appellatus leui paucorum susurro illectorum precio, deinde tumultuarijs succlamationibus plebis, multos ad suam factionem concitauit, plurimas strages edidit. Sed tandem victus post fœdam suorum defectionem, captusq; Imperatori offertur reticens atq; defixus: statimque abscissa ceruice discordiarum ciuilium gliscentes turbines sepeliuit, ad veteris Perpennæ exemplum, qui post Sertorium inter epulas obtruncatum dominatione paulisper potitus, è fruteris, sub quibus latebat, extractus, oblatusq; Pompeio, eius iussu est interfectus. Subit & illud Antigoni regis, qui cùm audiuisset filium in extraordinario conflictu ab hostibus interfectum esse, nil aliud dixit quàm, Serò nimis interijsti, mi fili, qui tam temerè in hostes te conieceris, neq; tuæ salutis, nec meorum monitorum memor. Sensit vir prudentissimus, eum meritò perire, qui nec suæ salutis, nec bonorum virorum monitorum memor, temerè in periculum se conijcit.

Galeacius Sfortia.

Miserrimus Procopij Cilicis casus.

Antigonus Rex.

Post magnam humani generis &c.] Post ingentem populorum stragem, & facultatum longè maximum dispendium tãdem pœnas sui furoris & amentiæ luunt. Seneca epist. 95. Multi inueniuntur, qui ignem inferant vrbibus, qui inexpugnabilia sæculis, & per aliquot ætates tuta prosternant, qui æquum arcibus aggerem attollant, & muros in miram altitudinem adductos arietibus ac machinis quassent. Multi sunt qui ante se agent agmina, & tergis hostium graues instent, & ad mare magnum perfusi cæde gentium veniant. Sed hi quoque vt vincerent hostem, cupiditate victi sunt. Nemo illis venientibus resistit, sed nec ipsi ambitioni crudelitatiq; restiterant. Tunc cum alios agere visi sunt, agebantur. Agebat infœlicem Alexandrum furor aliena deuastandi, & ad ignota mittebat. Nec Cneo quidem Pompeio extrema inire bella, aut domestica virtus, aut ratio suadebat, sed insanus amor falsæ magnitudinis, modò in Hispaniam & arma Sertoriana, modò ad colligendos piratas ac maria pacanda vadebat. Hæ prætexebantur causæ ad continuandam potentiam. Quid C. Cæsarem in sua fata priuata pariter ac publica immisit? gloria & ambitio, & nullus supra cæteros eminendi modus. Quidni C. Marium semel consulem (vnum enim consulatum accepit, cæteros rapuit) cum Teutonicos Cimbrosque concideret, cum Iugurtham per Africæ deserta sequeretur, tot pericula putas appetisse virtutis instinctu? Marius exercitum, Marium ducebat ambitio. Ideoq; cum multis fuerunt mali, pestiferam illam vim, qua plerisque nocuerunt, ipsi quoque senserunt. Et hæc quidem Seneca.

Misera principum quorundam ambitiosorũ fortuna.

Alexander.

Põpeius.

Cæsar.

Marius.

IV.

Stulti Principes.

PHÆTHONTIS casus hic traducitur in Principes quosdam Ducesq; iuuenilitér exultantes, qui magno suo suorumque malo cuncta sursum & deorsum vertunt: cumque quod volunt, omne sibi licere putent, non mirum est, si intolerabilem malorum lernam secum aduehant. Nihil enim aliud afferre potest tam cæca præcepsque temeritas, quàm certissimum populi discrimen, & interdum exitiũ. Quòd si illi quandoq; resipiscant (quod ferè non fit, nisi accepto damno, eoq; grauissimo) id sanè contingit, postquàm vulgus decidit in grauem fortunarum omnium iacturam, vt spei nihil reliqui habeat: ferè fit enim, vt Principes illi fatui & excordes, eo quod habeant in alios imperij ac potentiæ, pro sua libidine miserrimè abutantur, & quasi prodigant in Reip. detrimentum. Vitio datur Agamemnoni, quòd ambitiosus magis quàm cordatus fuerit, qui pro vna Helena tot tantosq; homines ad necem postularit, suosq; ad eandem belli aleam prouocarit. Rectè Flaccus:

Fabula qua Paridis propter narratur amorem

Græcia

Græcia Barbariæ lento collisa duello,
Stultorũ regum & populorũ continet æstus.

Non est ambiguum, quin securius æuum traduxissent, & gloriam credo meliorem fuissent consecuti nobilissimi Imperatores, Cyrus, Xerxes, & Alexander, si suis contenti finibus, maluissent regna propria tutari & administrare, quàm armorum alea plus quàm par esset, alienis inhiare. Idẽ & innumerabiles alij, quorum efferatior ambitio, regnandiq; cupiditas, & suum & populi interitum accersiuit.

Alexãdri ambitio.

Quid enim, vt cæteros taceam, aliud fecit Alexander, quanquam præclaris naturæ & doctrinæ subornatus muneribus, quàm vt grassatorum princeps orbem circumcursaret, sibi suisq; labores & molestias innumerabiles crearet, nullumq; quietis & otij finem proponeret? Huius insatiabilem victoriarum sitim nullus vel prosperrimus successus vnquam restinguere potuit: nullus honos, quamquam magnus, eius ambitionem sedauit. Itaq; non contentus amplissimo imperio Persico, impetum fecit in Scythas, in Bactrinos, in Indos, vltrà etiam progressurus si per copias suas licuisset, aut nisi morte violentia repressus esset.

Pompeij.

Quid de Pompeio? quanta virtute & experientia viro? quàm magni à suis habito? nec enim vna causa fuit cur à Romanis, alijsq; gentibus maximo in honore esset. Eum tamen miserè occæcauit, tandemq; perdidit insana ambitio, nec se modò, sed & patriam & Remp. quam defendere se iactabat, oppressit & funestè dilacerauit. Totus enim in aucupanda gloria, in cuius communicationem admitti neminem sustinebat, dum Spartacum perdomuit, dum Lucullo eripit victorias Ponticas & Armeniacas, dum Metello honorem de piratis suffuratur, vnusq; omnibus excellere, omniumq; gloriam obscurare cogitat, alienauit à se optimorum quorumcuiq; animos. Ergò dum potentiam suam putat egregiè fultam C. Cæsaris affinitate, quem sibi adiunxerat ad suas vires firmandas, ab eodem fuit oppressus. Et hos quidem suæ ciuitatis Phaethontas rectè dicimus, quales nimirum multos superior patrum & nostra vidit ætas.

Michael Imperator.

Constantinus Manasses Annal. de Michaele Imperatore hunc in modũ ferè scribit: (quia enim Græca non suppetunt, Latinam versionem huc conferre non verebor) vbi Michaelus maturam ad ætatem peruenit, iámque solus amplitudinem negotiorum Imperij procurare cœpit, reapse verum illud probauit esse quod est in fabulis. Quippè mox vt alter quidam iuuenis Phaethon, curru conscenso, totum Romanorum imperium perdidit, & ipse de auito patrioque regno, veluti quodam curru, est deturbatus & excussus, non pronus tantùm cadens, sed etiam deorsum lædens. Quippè luxuriosæ humidæque vitæ se dedidit, velut alter Nero, immodestus in vino, animo effœminato, impudicus, tumulentus, omnem pecuniam in collusores exhauriens, qui erant scurræ impuri, curruum agitatores, mimi, primo statim diluculo temulentiæ dediti, delicias ciborum & suauium obsoniorum auidè quærentes, totos dies apud inuerecundas mulieres exigentes, potores, ludiones, libidinum flammis furentes: qualis scilicet olim erat ille Sardanapalus, rex Niniuitarum, &c.

Carolus dux Burgundionum.

Quod dum meditor, vltrò sese offert Caroli vltimi Burgundiæ Ducis fatum deploratissimum, qui propter virtutem bellicam, & ditionem amplissimam, inter Principes fortunatissimos haberi potuisset, si vim ingenij, qua pollebat, & magnitudinem animi, qua se terribilem & formidabilem ostenderat, ad sua potius asseueranda, aut etiam augenda, quàm ad extera expugnanda conuertisset; nec sanè tam infelicem mortem obijsset. Huc refer Adagium, *Aut Regem, aut fatuum nasci oportere.* &, *Habenas ignarus non tractes.* Fabulam hanc alij aliò transferunt, nimirùm ad insignem quandam conflagrationem, vt Plato in Timæo, cui Lucretius lib. 5. subscribit. Ficinus, & aliquot alij, tradunt fuisse Cometam vastum natura solarem, qui tandem dissolutus, intolerabiles æstus concitauerit. Sed hæc præter rem. Si ad mores referre malis, apponere huc potes exemplum Flaminij Consulis, cuius temeritas insigne detrimentum suæ Reipubl. attulit. Valer. Max. 1. cap. 6.

Cũ Phaethonte Principes ambitiosi comparãtur.

Cæterum nolim hoc loco prætermitti, Phaethontem hic scitè ab Alciato comparari cum ambitiosis & improuidis principibus (quod etiam facit Dio. Chrysostomus Oratione 1. de regno) vt tacitè alluderet, meo quidem iudicio, ad Tiberij de Caligula dictum. Quod enim sagacissimus senex Tiberius naturam adolescentis Caij Caligulę sæuam atq; probrosam non poterat inhibere, aliquoties prædicabat exi-

tio suo, omniumque Caium viuere: & se natricem (serpentis id genus est) populo Romano, Phaethontem orbi terrarum educare.

Furor & rabies.

EMBLEMA LVII.

ORA gerit clypeus rabiosi picta leonis,
Et scriptum in summo margine carmen habet:
Hic hominum est terror, cuius possessor Atrida:
Talia magnanimus signa Agamemno tulit.

COMMENTARII.

1. AGAMEMNON habitu militari, regia corona ornatus appingitur, qui dextra strictum gladium, sinistra clypeum gestat; in clypei verò medio seu umbone leo depingitur, & in margine nomen AGAMEMNON conspicitur. Et quia Agamemnon in decenali illo Troiano bello summus militiæ dux erat, propterea hinc Græcorum castra, illinc Troia incendio conflagrans ei attribuitur.

II. EX Pausania lib. 5. qui primus ἠλιακῶν, cuius hæc sunt verba: Timor Agamēnonis scuto insidet, habens caput leonis cum hoc carmine:

Οὗτος μὲν φόβος ἐστὶ βροτῶν, ὁ δ' ἔχων ἀγαμέμνων.

Hic

Hic timor est hominum, sed eum gestans Agamemnon.

vel aliter:

Terror hic est hominum, quiq; hunc gerit, est Agamemnon.

Clypeus Agamemnonis. Talem enim clypeum habuit Agamemnō cum leone depicto ad terrorem alijs incutiendum: qui in Olympię fano per aliquot tempora pependit. Homerus Iliad. 11. paulò aliter arma Agamemnonis depinxit, cuius verba Sanctius sic Latina fecit:

Accipit ingentem clypeum, pulchrumq; superbumq;
Orbibus hūc decies circūdabat ærea orbis,
Bisq; decē in gyrū radiabant vltima bullis,
Ast medijs infixa clauis, atq; ære rigebant.
In medio horribilis surgebat Gorgone saua
Vmbilicus durus, circum terrorq; timorq;.
De super huic inerāt calata argentea lora,
Cæruleus quis terga draco maculosa trahebat:
Ipse triceps ternā tollebat in astra coronam.

III. Leo symbolū terroris. *ORA gerit clypeus*] Leo quidem pro signo roboris & vigilantiæ apud Ægyptios habebatur: sic & ad terrificum hominem, qui reliquos aspectu solo consternaret, assumebatur, testis est Pierius in Leone. Orus Apollo sic inquit: Terrorem significantes, leonis caput pingunt: quoniam hoc fortissimum animal omnibus aspicientibus timorem incutit.

Et scriptum in summo] Id vno nomine dicitur ἐπίγραμμα, vulgo Gallico *Escriteau*.

Hic hominum est terror] Inscriptio clypei: οὗτος φόβος ἐστὶ βροτῶν.

Atreus. *Cuius possessor Atrida*] id est, Agamemnon. Atreus Tantali filius fuit, pater Agamemnonis & Menelai, qui inde Atridæ dicuntur. Horatius:

----- Nestor componere lites
Inter Peliden festinat, & inter Atriden.

Talia signa] huiusmodi symbolum.

Agamemnon vnde dictus. *Magnanimus Agamemno*] Agamemnon filius Atrei & Æropes; de quo multa Homerus. Nam rex fuit Mycenarum, & rex regum in expeditione Troiana; sic dictus ab ἄγαν, id est, *valde*, & μίμνω, *maneo. duro*, quasi qui diu duret in bello; aut qui in operanda virtute sit indefessus. Paulò tamen aliter deriuat Socrates apud Platonem in Cratylo, quamquam ratio etymologiæ eodem tendat. Etymologiā verò hæc est, ἀγαστὸς κατὰ τὴν ἐπιμονήν. Est autem hoc loco terminatio antiqua, qua veteres vtebantur, Agamemno, pro Agamemnon; sic Telamo, pro Telamon.

IV. QVORVNDAM Principum & Imperatorum ferocia & immanitas signis plerumque notisq; vexillaribus exprimitur, ita vt quid in animo reconditum habeant, tacitis symbolis apertè ostendant. Signa ferocitatis. Quid enim significāt in eiusmodi stemmatis Vultures, Gryphes, Dracones, Aquilę, Leones, quàm rapacitatem, ferociam, internecionem, formidinem, & cętera generis eiusdē, quæ perpetuò sanguinarios Duces comitantur? Plutarchus Aristide: Hanc iusti appellationem, inquit, regum & potentum nullus est prosecutus: ἀλλὰ πολιορκηταὶ, καὶ κεραυνοὶ, καὶ νικάτορες, ἔνιοι δὲ ἀετοὶ καὶ ἱέρακες ἔχαιρον προσαγορευόμενοι, τὴν ἀπὸ τῆς βίας, καὶ τῆς δυνάμεως ὡς ἔοικε, μᾶλλον ἢ τὴν ὑπὸ τῆς ἀρετῆς δόξαν ἀγαπῶντες. *sed potius dicti sunt vrbium vastatores, fulmina, & dominatores: alij etiam aquila & accipitres vocari maluerunt, à vi & potentia, vt apparet, magis quàm ex virtute laudem & gloriam amplectentes.* Appositè ad id argumenti Lactant. lib. 1. Diuinar. Institut. cap. 18. Romani non sapientiores Græcis, regiam virtutem putauerunt, ait, exercitus ducere, aliena vestare, vrbes delere, oppida exscindere, liberos populos aut trucidare, aut subijcere seruituti, videlicet quò plures homines afflixerint, spoliauerint, occiderint, eò se nobiliores & clariores putant: & inanis specie capti gloriæ, sceleribus suis nomen virtutis imponunt. Hæc Lactan. Nescio quis apud Tullium loquitur imperator gloriosius:

Si fas cadendo cœlestes scandere sedes,
Vni mi cœli ianua aperta patet.

Cum Syllana crudelitas magna licentia sæuiret in capita ciuium (nam supra nouem millia occisa feruntur) percussoribus liberè per vrbem vagantibus, ac cæteris metu attonitis, Q. Catulus palam ausus est dicere Syllæ: Cum quibus tandem victuri sumus, si in bello armatos, in pace inermes occidimus? Neronis crudelitas. Subit Neronis sanguinaria crudelitas: is Vestinum consulem, cùm eodem die omnia munia consularia obijsset, è conuiuio repentè ad mortem rapi iussit; Conuiuæ nihil aliud quàm exitium expectabant. Horum pauorem irridens Nero, dixit illos satis supplicij luisse pro epulis

con-

consularibus. Dicas hoc à clemente dictũ; si cætera Neronis facinora spectes. Hei quibus portentis aliquando committitur Respublica!

In eos, qui supra vires quicquam audent.

EMBLEMA LIIX.

DVM dormit, dulci recreat dum corpora somno
Sub picea, & clauam cæteraq; arma tenet,
Alcidem Pygmæa manus prosternere letho
Posse putat, vires non bene docta suas.
Excitus ipse, velut pulices, sic proterit hostem,
Et sæui implicitum pelle leonis agit.

COMMENTARII.

I. HERCVLES exuuijs leonis tectus, claua sua armatus, monti innixus dormiens effingitur, quem nanorum turba omni genere armorum hac illac aggreditur, & dormiẽtem lacessit. Videtur autem hic desiderari pinus seu picea, sub qua dormientem fingit Herculem Emblematographus.

EPIGRAPHA hæc respicit ad illud Hesiodi ex 1. ἔργων. II. Epigraphe.

ἄφρων δ' ὅς κ' ἐθέλοι πρὸς κρείσσονας ἀντιφερίζειν,

νίκης

νίκης δὲ στέρεται, πρός τ' αἴσχεσιν ἄλγεα πάσχει.

Insipientis, ait, esse cum potentioribus velle congredi: qui etenim ita se gerit, longè abest à victoria, & adhæc damna patitur atrocia. Emblema autem ex Imaginibus Philostrati petitum esse, perspicuum est, cuius hæc sunt verba: Herculem in Libya dormientem, post Antæum superatum, Pygmæi inuadunt, vt Antæum vlciscerentur, cuius se fratres asserebant, non quod athletæ, aut illi pares essent, sed quod terrigenæ, & alioqui fortes. Quibus è terra exeuntibus (nam veluti formicæ terram habitant) concitatur arena, nō aliena, sed propria, proprijsq; manibus culta pascuntur. Cùm messis aduenit, securibus dicuntur vti in spicas, eò quod arbores eas arbitrentur. Sed ò temeritatem, Herculem dormiētem se interfecturos asserunt, quem nec vigilantem formidarent. Ipse verò ex palæstra defessus dormiens in arena cubat, exanimisq; ante ipsum iacet Antæus. Pygmęorum verò manus Herculem circumsistit, vnaq; phalanx sinistram, duæ dextram inuadunt. Sagittarij & funditores pedes obsident ingētes tibias non sine admiratione spectantes. Alij caput oppugnant, inter quos erat rex, hucq; machinas omnes impellunt, arcem veluti munitissimam expugnaturi, admouent ignem comę, oculis sarculos, naribus & ori fores, ne, cum caput captum fuerit, possit Hercules respirare. Dum hæc circa dormientem aguntur, ecce hic erigitur, tantumq; ridens adesse discrimen, hostes colligit vniuersos, inq; pellem leonis congerit, ad Euristeum (vt coniecto) reportaturus. Hæc ex Philostrato. Meminit figmenti huius Politianus epistola quadam, his quidem verbis: Vincere nō magis te potui, quàm Herculem ridiculi apud Philostratum Pygmęi, quos ille omnes correptos leonis pelle inuoluit. &c. Meminit & Alciatus noster Commentar. de quinq; pedum præscriptione.

Emblema ex Philostrato petitum.

III. *RECREAT dum corpora somno*] Idem atq; dormit. Virgil.

---Placidam per membra quietem
Irrigat.

Picea. *Sub picea*] Piceam, quintam cedri speciem esse docet Plinius lib. 16. cap. 10. Arbor est feralis, & funebri indicio ad fores poni solita. Vnde Virgilius de tumulo Miseni loquens 6. Æneid. ait:

Procumbūt piceæ, sonat icta securibus ilex.

Clauam] Claua Herculi attribuitur pro armis proprijs. Vnde illud:

Herculis armata est inuicta dextera claua.

Et alibi:

Num tegit Alcides nodosa robora claua?

Vide Prouerbium, *Clauam extorquere Herculi*.

Alciden] Herculem, sic vel ab Alcæo auo, Amphitryonis & Persei patre, vel ἀπὸ τῆς ἀλκῆς, à robore & fortitudine dictum volunt. *Alcides.*

Pygmæa manus] Pumilionum & nanorum multitudo. Vocantur à Philostrato οἱ πήχεις παιδία. q. d. cubitales pueri. Eustathius & D. Augustinus de ciuit. Dei 16. cap. 8. Nanos aiunt Pygmæos appellatos à πυγὼν, vel πηχὺς quod cubitum significat: vel πυγὸς breuis. Itaq; πυγμαῖος, quasi πηχυαῖος. Hi per cauillum *homines trispithami* vocantur. Tales autem homunciones extremas Ægypti partes inhabitāt, agricolationi dediti, subinde cum gruibus bella gerunt, ab ijsq; sępe vincuntur; quod innuit Homerus 3 Iliados: *Pygmæi.* *Homines trispithami.*

Ac veluti sonitus ingentes atheri ab alto
Ingeminant tristes imbres hyemēq; perosa,
Læta grues cani repetentes littora Ponti,
Pygmæa bellum genti crudele minantes.

Pomponius Mela lib. 3. cap. 9. loquens de sinu Arabico: Fuere, inquit, interius Pygmęi, minutum genus, & quod pro satis frugibus contra grues dimicando defecit. Solinus in Thracia ponit Pygmæos, in vrbe Gerania, vnde fugatos à gruibus ait Plinius lib. 4. cap. 11. De his ortum Prouerbium *Pygmæo breuior*. Mantuam

Inter Pygmæos non pudet esse breuem.

Ouidius de Pygmæis lib. 6. Metamorph. sic scribit:

Altera Pygmææ fatum miserabile matris
Pars habet. hāc Iuno iussit certamine victā
Esse gruem, populisq; suis indicere bellum.

De Pygmęis plura vide apud Plinium lib. 7. cap. 2. Aristotel. 8. de nat. anim. cap. 12. Gellium lib. 9. cap. 4. Claudianum lib. 1. in Eutropium, Iuuenal. Sat. 13. Prouerbia, *Pygmæorū acrothinia colosso adaptare*. & *Communis Mercurius*.

Manus] Non facilè verbis inhæreo, nisi quantum ad antiquitatis notitiam faciant liberaliorem, & ne multa, video verbum, *manus*, non rarò accipi pro hominum multitudine: vt apud Tull. 2. Verrina: Comites *Manus, pro multitudine.*

tes illi cui delecti, manus erant tuæ: præfecti, scribæ, medici, accensi, aruspices, præcones, manus erant tuæ: vt quisq; te maximè cognatione, affinitate, necessitudine aliena attingebat, ita maximè manus tua putabatur: cohors tota illa tua, quæ plus mali Siciliæ dedit, quàm si centum cohortes fugitiuorum fuissent, tua manus sine controuersia fuit. Idem lib. 4. in eundem: Non hostium aduentu, neq; repentino prædonum impetu, sed ex domo atq; cohorte Prętoria manum fugitiuorum instructam, armatamque venisse. Item eadem oratione: Vt cùm perinde apud te Prætorium imperium, ac nomen esset, ad illam pariuam manum extinguendam, ducem te, principemque præberent. Noster hic de receptatoribus sicariorum antè:

Latronum, furumq; manus, &c.

Prosternere letho.] suffocare, elidere, tollere de medio.

Posse] quod erat ἀδύνατον.

Putas] quod erat ἀνόητον. Scipio Africanus dicere solebat, in re militari turpe verbum esse, *Non putaram*, quod aliis in rebus interdum locus datur malè instituta posterioribus consiliis melioribus corrigere; sed quæ ferro peraguntur, ea non oportet temerè aggredi, quod hic error fere est inemendabilis.

Vires non bene docta suas] Græca phrasis, pro, non bene dimensis viribus suis, nulla ratione habita imbecillitatis suarum virium.

Excitus] Excitatus à somno. Liu. lib. 1. Hercules ad primam somno excitus.

Proterit hostem] Facilè vir magnus victoriam de pusillis nanis retulit.

Et saui implicitum pelle &c.] Partem eorum contriuit vt pulices, partem reclusit in pelle leonis, fortasse vt ad Euristęum ferret. Leonina autem pelle dicitur vsus pro thorace Hercules post occisum in silua Nemea leonem truculentissimum, de quo Theocrit. & Diodor. Siculus, & nos postea.

IV. *Nihil præter vires suscipiendum.*

APOLOGVS hic admonet, nihil præter vires aggrediendum, nec vllum suscipiendum negotium, ad quod perficiẽdum vires nõ suppetant. Rectè Pindar. Pyth. ß.

Χρὴ καθ' ἀυτὸν ἀεὶ παντὸς ὁρᾶν μέτρον.

Oportet quisq; sui modulum spectet. Sic Propertius:

Turpe est quòd nequeas capiti summittere pondus,

Et pressum inflexo mox dare terga genu.

Et Cicero 1. Officior. Suum quisq; noscat ingenium, acremq; se & vitiorum, & bonorum suorum iudicem præbeat, ne sceni ci plus quàm nos videantur habere prudentiæ: nève histrio videat in scena, quod nõ videat sapiens in vita. Pindarus, Nẽ. 10.

Χαλεπὰ δ' ἔρις ἀνθρώποις ὁμιλεῖν κρεσσόνων. id est:

Difficilis pugna est fortioribus repugnare velle.

Quod mihi declarat in Vrania Herodotus: καὶ δύναμις ὑπὲρ ἀνθρώπων ἡ βασιλῆος ἐστὶ καὶ ὑπερμήκης. Sed, ni fallor, conuerti fabula in eos potest, qui licet tenuis fortunæ sint, aut ingenio non perinde valeant, audent tamen potentiores, vel etiam doctiores impetere, quo ex conflictu nihil reportaturi sint præter infamiam & detrimentum. Allusio est ad prouerb. *Cum sis nanus, cede.* Quod intellexisse videtur Ammian. Marcellinus 22. lib. quò loci magnum Iuliani Imp. animum celebrat, & maledicorum in eo contemptum illud effert prouerbiali schemate, eoque eruto è Græco apologo quopiam: Frustrà, inquit, virum circumlatrabant, immobilem occultis iniuriis, vt Pygmęi, Thiodamas agrestis homo Lyndius cum Hercule. Quo innuit Iulianum nihilo magis commotum fuisse susurronum & blateronum aulicorum conuiciis, quàm Hercules ille μεγαλόθυμος καὶ μεγαλόψυχος rustici hominis cõtumeliosa insectatione, aut Pygmęorum insultibus exterritus fuerit. Huc refero prudens Archidami dictum, qui conspiciens filium cum Atheniensibus iuueni liter ac temere congredientem: Aut viribus, inquit, adde, aut animis adime. Docens periculosam esse audaciam, si vires non suppetant.

Impossi-

Impoſſibile.

EMBLEMA LIX.

ABLVIS AEthiopem quid fruſtra? ab deſine: noctis
Illuſtrare nigræ nemo poteſt tenebras.

COMMENTARII.

I. DVO viri circa Æthiopem nudum ſedentem iuxta fontem occupantur, vt eundem alter aſpergendo, alter abſtergendo in nitorem dent, & candorem.

II. EX Luciani Diſticho tranſlatū, quod reperitur lib. 2. Epigram. Græcorum, tit. εἰς ἀδύνατον, ſic enim habet:

Εἰς τί μάτην νίπτεις δέμας Ἰνδικόν; ἴσχεο τέχνης.
οὐ δύνασαι δνοφερὴν νύκτα καθηλιάσαι.

Quod ſic redditum eſt Latinitati:

Abluis Æthiopē fruſtra. quin deſinis artē?
Haud vnquam efficies nox ſit vt atra dies.

Emblema in ſais. Id autem ex apologo quodam Æſopico manaſſe planum eſt, de quodam, qui emit Æthiopem, ratuſq; illum colorem non natura, ſed præteriti domini negligentia accidiſſe, perpetuis lotionibus miſerum vſq; ad morbū diuexauit, colore nihilo quàm antea fuerat meliore. Natiuum Æthiopum nigrorem ex ſideris vicini vapore putat accidere Plinius, lib 2. cap. 78. Ouid. 2. Metamorph. ad fabulam retulit, ex incendioq; Phaethontis accidiſſe, vt nigreſcerent Æthiopes: Æthiopes cur nigri.

Sanguine tum credunt in corpora ſumma vocato,
Æthiopum populos nigrum traxiſſe colore.

Æthiopum nigritiem omnino exuti enim

S &

& superficiali calori, qui non in corde resideat, sed in extremis supernatet, Alexāder petat asscribendam. Cui rei argumento illud esse, populos eos quum æstuosissima incolant, timidos item esse ac effœminatos: Scythas verò, qui in gelidissima sunt regione albos esse ac animosos. Quod ipsum etiam Gallis ferè vsu venit, quibus in corde ac iecore naturalis subsistit calor ac nidulatur, nec ad extima se magnopere promit, indicio est cutis candor. Vide Cęliū Rhodig. lib. 16. c. 15.

Galli cur albi.

III. ABLVIS *Æthiopem*] Maurū. Æthiops autem dicitur à verbo Grǽco αἴθω, *ardeo*, & ὤψ, *aspectus*, qui solis ardore torreatur. Huc pertinet prouerb. *Æthiopem dealbare*: &, *Æthiops non albescit.* quò refer & illud Nazianzeni: Πάρδαλις ἐκ ἀποτίθεται τὸ κατάστικτον, οὐδ' αἰθίοψ τὸ μέλαν. hoc est, *Pardus non deponit pellis maculas, neq; nigrorem Æthiops.* Si quid de Æthiopibus pluribus requiras, consule Plin. lib 5. c. 8. & lib. 6. cap. 30.

Æthiops vnde dictus.

Æthiops non albescit.

IV. SIGNIFICATVR hoc schemate, ὅτι μένουσιν αἱ φύσεις εἰς τροπὴν ἔχουσαι τὴν ἀρχήν. *naturas manere vt suum habuere principium.* Pindarus Olymp. 13. ἄμαχον δὲ κρύψαι τὸ συγγενὲς ἦθος. *Difficile est occultare morem ingenitum.* Idem Aristophanes Vespis χαλεπὸν γὰρ ἀποστῆναι φύσεως ἣν ἔχει τις ἀεί. *Tegere difficile est quam quis naturam habeat.* Succurrit illud Ciceronis ad Q. fratrem: Hoc nūc non contendo, quod fortasse cùm in omni natura, tū iam in nostra ætate difficile est mutare animum, & si quid est penitus insitum moribus, id subitò euellere. Quò referendum Diogenis apophthegma, qui cùm improbum quendam & proteruum castigaret, rogatus quid faceret. Æthiopem, inquit, abluo ego, vt difficulter candidum reddam. Quod in genere de his omnibus intelligi potest, quæ nulla arte, nullaque industria corrigi aut mutari queunt. Sed speciatim hoc torquebimus in ea, quæ fucata sunt & simulata, vt gloriam inanem, non vitæ meritis, sed precariò emptam, cuius omnia simulacra, vt sic dixerim, tanquam flosculi celeriter decidunt: quādoquidem simulatum quicquam non possit esse diuturnum, & ficta citò ad naturam redeunt suam. Verè Flaccus:

Mores vel animum mutare difficile.

Naturā expellas furca, tamen vsq; recurret.

Menander:

ἡ φύσις ἁπάντων τῶν διδαγμάτων κρατεῖ.

Natura omnibus doctrinis imperat.

Vel hoc traducemus ad mores indociles, & indomitam quamdam naturam, quæ nulla vi aut arte mitescere potest, vt sunt efferata quorundam ingenia, à quibus non possunt auelli, quæ rudibus anni primùm percepta sunt. Nam

Quo semel est imbuta recēs, seruabit odorē
Testa diu.

Tametsi enim ad tēpus desinere videatur in plerisq; cacoethes, multaq; prohibeant ætas, metus, & magistri, eum tamen habitum delere, nedum tollere, ferè nō est qui possit. Adscribam huc Epigramma lepidum Anuli ex Picta Poesi:

Indocile ingenium si pergas velle docere,
Infelix operam perdas: vt si quis asellum
In campum doceat parētem currere fræno:
Qui cùm quadrupedum in morem videatur equorum
Tollere posse caput, gressus glomerare superbos:
Hunc tamen aut frænis, aut si calcaribus vrges,
Auriculas demittit iniquæ mentis asellus
In terram, et pedibus postici calcitrat. Ergo
Desine: nam nunquam ars naturam vincet, equusq;
Nunquam ex degeneri fiet generosus: asello,
Et nunquā ex stolido cordatus fiet ab arte.

Τὸ τολμᾶν ἀδύνατον, οὐ σοφὸς ὁ τολμῶν. *Conari quod fieri non potest, non pertinet ad sapientem*: Helenæ verba sunt ad Menelaum apud Euripidem. Nulla sapientia (inquit Seneca epistola vndecima) naturalia corporis aut animi ponuntur vitia; quicquid infixum & ingenitum est, leuiter arte non vincitur. Quædam nec disciplina, nec vsus vnquam excutit, sed natura vim suā exercet, & illos vitijs sui etiam robustissimos admonet. Hæc, vt dixi, nulla sapiētia abigit, alioqui haberet rerum naturam sub imperio sui, si omnia eraderet vitia. Quæcunque attribuit cōditio nascendi, & corporis temperatura, cùm multum se, diuq; animus composuerit, hærebunt. Nihil horum vitari potest, non magis quàm accersiri. Isocrates inter familiares dicere solitus est, se quidem docere decem minis: cæterum qui ipsum docuisset audaciam & vocalitatem, quę natura illi denegarat, mercedis loco daturum decem millia. Hęc autem

tem quia sunt naturæ, quæ non facilè mutari potest, non artis, à præceptoribus dari non possunt. Durum est adsueta relinquere, ait ille: Hieronymus ad Heliodorum, de laude vitæ solitariæ: Corpus assuetum tunicis loricæ onus non fert: caput opertum linteo galeam recusat: mollem otio manus durus exasperat campus. Nicephorus lib. 12. cap. 32. histor. ecclesiast. de Martiano episcopo Nouatiano, qui cùm Iudęū initiasset, qui tamen ritus adsuetos nō posset abijcere dicebat Martianus, perinde fuisse ac si spinis manus imposuisset, non autem Sabbatio. Conferri potest Iuuenalis illud è Satyra 13.

Mobilis & varia est certè natura malorū:
Cùm scelus admittunt, superest constantia: quid fas,
Quid ve nefas, tādem incipiunt sentire peractis
Criminibus, tamen ad mores natura recurrit
Damnatos, fingi & mutari nescia: nam quis
Peccandi finem posuit sibi? quando recepit
Eiectum semel attrita de fronte pudorem.

Vlpianus Iurisc. hāc thesin ad speciem facti singularis aptauit, l. præcipiunt, ff. de ædil. edict. mancipia, quæ rudia sunt, præsumuntur esse simpliciora, & ad ministeria multò aptiora, trita verò & veteratore difficile est reformare.

Cuculi.

EMBLEMA LX.

R*VRICOLAS, agreste genus, plerique cucullos*
Cur vocitent, quænam prodita caussa fuit?

Vere nouo cantat Coccyx, quo tempore vites
Qui non absoluit, iure vocatur iners.
Fert oua in nidos alienos, qualiter ille,
Cui thalamum prodit vxor adulterio.

COMMENTARII.

I. DVABVS arboribus insident duæ aues, vni cuculus in ramo; alteri curuca in nido, quæ supposita cuculi oua fouet, sua esse credens.

II. QVOD hoc emblemate expressit, idē nobis luculenter enarrauit ipse Alciatus lib. 7. Parerg. cap. 5. his verbis: Cuculum vocant, qui matrimonij sui incuriosus sit, quique vxorem suam mœchis permittat. Cucurbitare verbum confinxerunt, quasi cuculitare. Ego cuculos peculiari cōuicio agricolas dictos apud veteres legi, qui negligentes, socordes, tardiq; essent, quòd nō priùs putatas vites haberent, quàm cuculus canere cœpisset. Horatius:

----Magna compellans voce cucullum.

Græcè κόκκυξ à voce dicitur, vt appareat veteres Græcos ypsilon per u, eo more, quo nos Latini facimus, pronunciasse. Recentiores Grammatici Cuculos dici hos homines putant à natura auis, quæ in alienum nidum, maximè Hypolaidis, quam ipsi Curucam vocant, oua sua transfert. Sed hac ratione non cuculi, sed curucę dici debuissent; cùm non ipse in alienum, sed alij in suum nidum congerant: vnde & adulterium dictum, quasi *ad alterius torū*. Hactenus Alciat. Ait itaq; Cuculi nomen abusiuè in eos esse traductum, quorum impudicæ sunt vxores; cùm ij contrà cuculi potius vocari debeāt, qui alienas vxores adulterāt, spectato nimirum auis ingenio, quæ sua in nidis alienis oua ponere soleat. Latius hęc prosequitur autor Adagiorum, in Prouerb *Cuculus.* &, *Hernìosi in cāpum.* ibiq; citat Plinium & Hesiodum, à quibus hæc sumpta sunt. Addit insuper: Quin arbitror in conuicio cuculi, allusum ad vocem cubādi. Aristoteles lib. 6. de nat. anim. cap. 7. sic ait: Pullos cuculi nemo ait se vidisse; parit tamen, verùm non in nido, quē ipse fecerit: sed interdum in nidis minorū auium, & oua, quæ aliena reperit, edit. Maximè verò nidos palumbium petit, quorum & ipsorum oua esu absumens sua relinquit. Multa quoq; de cuculo reperit lib. 9. cap. 29. per totum. Nicolai Leoniceni circumferuntur problemata naturalīā, in quorum 28. sic inquit: Cur cuculus auis in alienis (vt aiunt) semper parit nidis? An quia natura duce animātium nonnulla pro sui custodia, multa callidè & prudenter facere videntur? Quamobrem rationis non omnino expertia esse bruta plerij; philosophorum contenderunt. Timiditatis igitur suæ conscius cuculus, vtpote qui à minimis quibusq; vellicetur auiculis, ita non fore tutam generi suo stirpem ratus, ni fefellerit, nullum facit nidum, sed ad alios deuolat, vbi adulterato fœta nixu pro suo alienum & subdititium educat cuculum. Vide Plinium lib. 18. cap. 26. Pierium Valer. Hieroglyph. lib. 25.

Alciati locus.

Cuculi mos.

Cur cuculus in nidis alienis pariat oua.

RVRICOLAS &c.] Solent, inquit Porphyrio, læuia rustici (alij *lenti* legunt) circa viam arbusta vindemiantes à viatoribus cuculi appellari: tum illi prouocati, tantā verborum amaritudinem in eos effundūt, vt viatores illis cedant, contenti eos cuculos iterum atq; iterum appellasse. Acron hæc affert: Hoc autem ipsa re nouimus, quemadmodum viatores, quos in itinere per agros cōspexerint vindemiatores, conuicijs agitare gaudeant, illiq; ita responderе, vt cuculum eum appellent, quasi pigrū, ignauum scilicet ac nihili hominem. Sed hoc parum est, aliter hodie res agitur, calumnijs vehementioribus obstrepitur: Viatores enim eos nunc Pulterones, nunc Cornutos, nunc aliis atq; aliis conuiciis incessunt. Illi contrà, siue ciuis, siue magistratus, siue rex ipse occentare cœperit, omne opprobrii genus regerunt, retectisq; posterioribus turpissima quæque minitantur: quamuis id impunè toto agro Campano Neapolitanoq; tempore vindemiæ licere audio, nempe ne quid libertatis Libero detrahatur.

Cuculi qui sint.

Cucullos] Dicitur etiam cuculus, idque frequentius. Martialis:

Quamuis permultos cuculus cantauerit annos.

Cuculus & cucullus.

Aliàs

Aliàs cucullus significat tegumentum capitis, Iuuenal. Sat. 3.

Contentusq; illic veneto, duroq; cucullo.

Hinc Bardocucullus. Item inuolucrum chartaceum, quo institores & propolę pulueres & aromata condunt, Germanis *Scharnuzel.* Martial.

—— *Vel thuris, piperisq; cucullus.*

Vere nouo cātat] vnde & pro verni temporis symbolo ponitur Cucullus, id quod imperitæ etiam plebeculæ innotuit. Vnde illud de cuculi natura: *Cuculus veris signum.*

Frigore digredior, redeunte calore reuertor:
Desero quod peperi, hoc tamen educat altera mater.
Quid tibi vis aliud dicam? me vox mea prodit.

Sic Hesiodus: (σι:
ἦμος κόκκυξ κοκκύζει δρυὸς ἐν πετάλοι
Vt cantum audieris quem reddit ab illice coccyx.

Tunc enim exultare homines dicit, quia eo nuncio verum veris aduentum intelligant. Pistoterus apud Aristophanem, Auibus, vbi Cuculum Ægyptijs imperasse dicit, tam eos ait quàm Phœnices ad cantum huius auiculæ, tanquam ad imperium, triticum & hordeum demetere solitos: tempestiuior enim apud eos messis, quàm in Græcia & in Italia fit. *Cantus* porrò *coccygis,* prouerbij speciem habet, de ijs, qui sem per eadem ingerunt: quod auis hæc eādem vocem sæpius reiteret. *Cantus coccygis.*

Quo tempore vites, &c.] Illud est, quod Plinius ait, probro solere obijci vindemiatoribus, si cuculus eos deprehendisset vitē putantes. & Horat. 1. Sermon.

Tum Prænestinus salso multumq; fluenti
Expressa arbusto regerit conuicia, durus
Vindemiator, & inuictus, cui sæpè viator
Cessisset, magna compellans voce cucullum.

Cum loco Horatiano & Pliniano coniungo illud Ausonij consentaneū, in Mosella:

—— *Inde viator*
Riparū subiecta terens, hinc nauita labens,
Probra canunt seris cultoribus. ——

Notatur iners] ignauus, otiosus, qui nihil laboris vel artis facit. Virg. eclog. 1. *Iners.*

Libertas quæ sera, tamen respexit inertem.

Fert oua in nidos alienos] Agricolæ, inquit Sanctius, non vocantur cuculi, propterea quod cuculi naturam imitentur, sed quod domi habeant cuculum, id est, adulterum. Quare sic ille verba explicat & ordinat: *Cuculus fert oua in nidos alienos. qualiter ille,* id est adulter, *cui vxor,* scilicet aliena, *prodit thalamum,* scilicet mariti, *adulterio,* id est, adulterando. Ego verò existimo, Alciatum, respexisse ad prouerbium ex Aristophane petitum, κόκκυ, ψωλοὶ πεδίονδε *Coccu, hernioſi in campum.* obiter taxans Ægyptios, apud quos plerique sunt execti; & hos ad agricolationem vocat. Hinc quoq; hæc vox *cuccu,* occinitur ijs maritis, quibus, dum fundi vxorij ignauos se præbent colonos, vicaria opera strenui & magis assidui cultoris succedit. Quo spectat perfacetum illud Epigramma, quod ex venerandę vetustatis monumentis descriptum Martiali restituit Hadrian. Iunius lib. 5. Animaduers. cap. 17. id Martialis esse vel Iouem lapidem iurare paratus. Id verò sic se habet: *Agricolæ cur dicti cuculi.*

Milo domi nō est: peregrè at Milone profecto,
Arua vacāt; vxor non minus inde parit.
Cur sit ager sterilis, cur vxor lactitet, edā:
Quo fodiatur ager nō habet; vxor hab et.

Thalamum prodit] coniungium, seu lectum coniugalem deserit, decipit, lędit: Sic dicimus prodere coniugium, prodere fidē, prodere officium, pro, iureiurando non stare. Salust. in Catil. Ea sæpe ante hæc fidem prodiderat. Cicero 4. Academ. Qui statuit omnem cruciatum perferre potiùs, quàm aut officium prodat, aut fidem. *Prodere fidem.*

IV. QVID sibi velit Emblema hoc, satis ex dictis clarum arbitror: siquidem cuculi nomen abusiuè in eos traductum est, quorum impudicę sunt vxores: cum ij contra cuculi potiùs vocari debeant, qui vxores alienas adulterant, spectato nimirum auis ingenio, quæ sua oua in nidis alienis ponere soleat. Quo etiam significato vtitur Plautus Asinar. *Cuculi qui.*

At etiam cubat cuculus: surge amator, i domum.

Et paulò post ibidem:

Cano capite te cuculum vxor ex lustris domum rapit.

Hos tales Italicæ linguę procacitas etiam Hircos vel capros nominat, inuento non adeo nouo, vt nullam sapiat antiquitatem: erat enim caper apud veteres hieroglyphicum eius, qui vxorem haberet adulteram. Atque insuper illud adagium ferebatur in spurios, si de patre quispiam quęritaret, vt responderent, τῆς μητρὸς ὡς αἴξ. *Matris quippe vt capra.* Nam caprarum natura instabilis *Hirci qui sint, & quare sic dicti.*

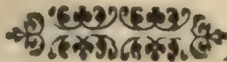
stabilis, lubrica, atque mobilis admodum est, quare hœdus in caprilibus à matre tantùm dignosci potest. Quod verò sunt non illiterati viri, qui dicterium inde sumptum putant, quod hirci suas fœmellas iniri ab alio facilè patiuntur, etiamsi coram spectauerint, vt quem notat Iuuenalis, cũ dixit: *Doctus & ad calices vigilãti stertere naso.* aliter traditum ab Æliano legimus (vt etiam supra retulimus) qui sentire hircos riualitatis affectum testatur exemplo Crathis pastoris, cuius dormientis cerebrum caper cornibus in eũ incitatis eliserit, propterea quod deprehensus esset ab eo cum capella, quam amabat, Venerea copula misceri, de quo vide Cœlium Rhodig. lib. 25. cap. 32. (proh pudor; hircum quadrupedem à capro bipede honestate vinci.) Quod verò vulgus *Becchum* vocitet eiusmodi notæ hominem, antiquissimam esse dictionem in Græcorum habetur commentariis. Apud historicos enim legere est, Psãmetichum Ægypti regem Phrygiorum antiquitatem, de qua magna inter Ægyptios & Phrygas erat contentio, in Ægyptiacis pueris humano omni consortio inhibito educatis, eo argumento deprehendisse, quòd ex suapte natura *Bech*, pronunciarent, quæ vox propriè caprarum & hircorum est, eoq; vocabulo Phryges panem appellarent. Rostrum verò auium plerisq; nunc Italiæ locis *Beccho* nũcupatur; quod non nesciuit Suetonius, agens de A. Vitellio, cui Tolosæ nato cognomen in pueritia Becco fuerat, id explicat gallinacei rostrũ. Et *Becchare*, passim pro mordendo decerpere dicitur. Quasi verò fuerint primitus homines à capris enutriti, naturaq; ipsa vocem enũciare docuerit, quæ ad alimoniam magis necessaria videretur, id honoris Phrygib. adiudicatum, vt antiquissimi omniũ haberentur: quaq; ratione balantes oues, & latrantes canes nos appellamus, eadem illi becchos hircos vocauere. Nec sufficit petulanti plebeculæ illos becchos appellasse, nisi eosdẽ probroso etiam ignominiosi epitheti conuicio proscinderent, & *becchos cornutos*, seu cornigeros indigetarẽt, monstrosisq; cornuũ signis ostẽsis, ipsas voces exasperarent. Sic Andronicus Imperator Constantinopolitanus, luxu & libidine perditus vir, cornua ceruorum, quos venatus erat, insignia, & rari aliquid habẽtia in porticibus fori suspendebat, specie quidem ostentandæ magnitudinis ferarum, quas cepisset, cùm reuera ciuitatis mores, & vxorum, quas ipsi corrumpebat, lasciuiam notaret; vt prodidit Nicetas lib. 2. de Imperio Andronici Comneni. Inuenio præterea vxoris adulterio infamem. *Cucurbitam* dici; nam in legibus Longobardicis *Corbita*, pro stupro vel infamia vsurpatur. Hinc verbum Cucurbitare, quod dicitur de vasallo, qui vxorem domini adulterat, vel saltem ad illud crimen solicitat. Sed ne illi hominum generi, quos vnquam Sol vidit miserrimo, sim acerbior, neue iam antè satis afflictis istis. Bonis hominibus commentatione hac mea afflictionem addere videar, his dimissis ad cuculos redeo. Scio enim nomen cuculi alio quoq; accipi sensu, vt pro inepto homine, rerumque imperito, vt apud Lycophronem Aiax κόκκυξ appellatur; sicuti Meleager Glauconis filius *insulsus cuculus*, κόκκυξ ἠλίθιος, apud Platonem Comicum. Et nos quoque hodie stolidis & ineptis voce *Cucu*, insultamus: quod (vt ego quidem reor) traductum est à lusu puerili, qui à Polluce dicitur Apodidrascinda, Germanis, *Guggebergen*. vbi obstructis vnus ex caterua oculis, cæteri in latebras sese abdũt, quos dum ille vestigat, ipsi subinde emissa voce *Cucu*, signa dant, & quærentem quasi imprudentiæ arguunt, quod proditos nequeat inuenire. Nunc ad vespertiliones.

Becchus vnde dictus.

Becchi cornuti cõuicium probrosũ.

Cucurbita quis dicatur.

Cuculus pro inepto

Vespertilio.

EMBLEMA LXI.

ASSVMPSISSE suum volucri ex Mineide nomen,
Socraticum auctores Chærephoonta ferunt.
Fusca viro facies, & stridens vocula, tali
Hunc hominem potuit commaculare nota.

COMMENTARII.

I. PINGE noctis tenebras, luce lunari nonnihil illustratas; in his volantem vespertilionem, auem omnibus notam, vel si mauis, murem alatum, exprime.

II. SVMPTVM videtur Emblema ex Suida in dictione χαιρεφῶν. Fuit Chærephon Atheniensis, Socratis discipulus, qui tam pertinaciter libris incubuisse fertur, vt lucubrationibus nocturnis extenuatus, maximum pallorem maciemque contraxerit, vt vulgari ioco Noctua, vel, vt alijs placet, Vespertilio sit vocitatus. Apud Aristophanem, in macilentum & pallore confectum impetitur dicterium prouerbiale, οὐδὲν διοίσεις χαιρεφῶντος τῇ φύσει. *Nihil natura differs à Chærephonte.* Hic est ille Chærephon, vt ait Laertius in Socrate, cui Pythia de Socrate reddidit celebre illud oraculum: σοφὸς Σοφοκλῆς, σοφώτερος δ' Εὐριπίδης, ἀνδρῶν δὲ ἁπάντων Σωκράτης σοφώτατος. id est: *Sapiens quidem Sophocles, sapientior Euripides, at mortalium omnium sapientissimus Socrates.* Philostratus in præfat. vit. Sophistarum, duos fuisse eius nomi-

Chærephō Noctua dictus.

nis tradit, quorum alter Buxeus est cognominatus (vt πυξίνας Græci nominant, qui sunt lurida cute, & texturę rarioris) quòd admodum pallidus esset; ille enim lucubratione nimia sanguine laborabat: isque est, qui cognomen habuit Noctuæ. Alter iniurius quidam homo fuit, impudentissimeque momordit, qui etiam Gorgię studium taxare ausus sit. Ex quorumdam, qui non extant, commentarijs Ælianus refert in 9. variæ hist. Philetam quendam Coum fuisse adeò macilentum, vt occasione etiam leuissima subuerti posset: qui ne à ventis tolleretur, ferreis soleis vtebatur. Id tamen figmento similius esse quis non videt ad iocandum? *Philetas.*

III. *Mineides.* *VOLVCRI ex Mineide.*] Id est, vespertilione. Mineides Thebanæ sorores, cùm Liberi patris sacrificia in contemptum raperent, Mineruæ lanificio addictæ, ex improuiso, quadam vi numinis, vocibus tibiarum & tympanorum sono perterritæ, telis instrumentisq; suis in vites ac hederam repentè commutatis, omnique loco feris repleto, noctu fugientes, in vespertiliones transformatæ sunt. Hinc volucrem Mineidem pro vespertilione dixit Alciatus. Quia vero typi opportunitas me huc inuitat, nihil verebor ipsum Ouidium, fabulam hanc elegantissimis versibus, 4. libro Metamorph. exprimentem adducere, sic enim ille canit:

Finis erat dictis: & adhuc Mineia proles
Vrget opus, spernitq; Deũ, festumq; pfanat:
Tympana cum subito non apparentia raucis
Obstrepuere sonis, & adunco tibia cornu,
Tinnulaq; æra sonant, & olent myrrhæque
crociq;
Resq; fide maior, cœpere virescere telæ,
Inq; hederæ faciẽ pendens frondescere vestis.
Pars abit in vites, & quæ modo fila fuerũt,
Palmite mutatur: de stamine pãpinus exit:
Purpura fulgorem pictis accommodat vuis.
Iamq; dies exactus erat, tempusq; subibat,
Quod tu nec tenebras, nec posses dicere lucẽ,
Sed cum luce tamen dubiæ confinia noctis.
Tecta repente quati, pinguesq; ardere videntur
Lampades, & rutilis collucẽt ignibus ædes,
Falsaq; sæuarũ simulacra vlulare ferarum.
Fumida iãdudum latitant per tecta sorores,
Diuersaq; locis ignes ac lumina vitant.
Dumq; petunt tenebras, paruos membrana
per artus
Porrigitur, tenuesque includunt brachia
penna.
Nec, qua perdiderint veterẽ rationẽ figuram,
Scire sinũt tenebræ. non illas pluma leuauit,
Sustinuere tamen se perlucentibus alis.
Conataq; loqui, minimam pro corpore vocem
Emittunt, peraguntq; leui stridore querelas.
Tectaq; non siluas celebrant, lucemq; perosæ
Nocte volant, seroq; tenent à vespere nomen.

Charephonta] Lege Chærephoonta per αι, non per οι. Additum autem est o, poeticè, nam dicendum erat Chærephonta. Est autẽ accusatiuus Græcus in a, terminatus.

Fusca viro facies] quod esset colore subnigro, & voce stridula. Eius quidem rei caussam referre non temerè possumus ad lucernarum fuliginem, qua lucubrantes inficiuntur. Quintilian. 11. cap 3. Et vigilandæ noctes, & fuligo lucubrationum bibenda. Dicitur etiam *fusca vox*, φαιὰ φωνὴ, Polluci; huic opponitur canora. *Fusca vox.*

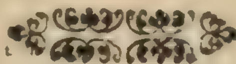
Stridens vocula] propriè. Vespertiliones enim stridere dicuntur, Græcè τρίζειν.

Commaculare nota] probro, conuicio, ignominia. Nota dicitur probrum, inquit Nonius, Lucillius lib. 30. *Nota.*

Quem scis scire tuas cẽs maculasq; notasq;

Suetonius: Varijs affectus notis. Cicero pro Rabirio: Turpitudinis notis omnibus in signis homo.

IV. *Sensus Emblematis.* QVANTVM conijcere licet, Emblema hoc non torquetur in pallorem, qui ex studijs contrahitur, sed in labes quasdam corporis, quæ animi vitia produnt: Qui enim oculos habent ægros, assiduisq; lucubrationibus propè iam perditos non ideò ludibrio sunt habendi; sed potius qui vespertilionis æmulati naturam, videntur aliquo modo tum vocem, tum vultum humanum exuisse in eo, quod in luce hominum versari refugiunt. Sed de his proximo Emblemate latiùs.

Aliud.

EMBLEMA LXII.

VESPERE *quæ tantùm volitat, quæ lumine lusca est,*
Quæ cùm alas gestet, cætera muris habet;
Ad res diuersas trahitur: mala nomina primùm
Signat, quæ latitant, iudiciumq; timent.
Inde & Philosophos, qui dum cœlestia quærunt,
Caligant oculis, falsaq; sola vident.
Tandem & versutos, cùm clam sectentur vtrumque,
Acquirunt neutra qui sibi parte fidem.

COMMENTARII.

I. PICTVRA eadem huc quadrat, quæ superiori Emblemate fuit expressa, nempe Vespertilionis.

II. CONFICTVM ex multiplici acceptione vocabuli Vespertilionis, quod ad varias res torquere solent eruditi. Primò, in debitores, qui ne in iudicium pertrahantur, & æs alienum cogantur exsoluere, ad modum vespertilionum lumen fugiunt, & in medijs noctis tenebris, & per amica silentia Lunæ volitant. Conuertitur etiam in tenebriones quosdam, qui sapientiam cũ profiteri se fingunt, à qua sunt alienissimi, simulant enim quod non sunt; nec secus

Emblematis argumentum.

ac

ac volucres hæ plurimarum loco membranas in aere motẽt, muribus non absimiles: ita hi naturæ aut rerum obscurarum arcana rimantur, sed irrito conatu. Denique in versipelles, & subdolos quosdam dicitur, qui nulli factioni se addicunt, sed cum vtraq; parte colludunt: qui tamen cum soleant omnibus imponere, omnibus etiam suspecti sunt & inuisi. Sed pro hoc & priori Emblemate perlege ipsius Alciati caput integrum 16. libri 9. Parerg. qui locus egregie tibi ista declarat.

III. *Vespertilio.* *VESPERE qua tantum volitat*] Vespertilio, volucre, biforme animal, à vespere nomen trahens, quòd vesperi volitet, de quo Plin. c. 61. lib. 10. & cap. 37. lib. 11. Legi alicubi tetrastichon hoc, naturam vespertilionis exprimens:

Vt quadrupes & auis volitat, discurrit, & inter
Quadrupedes non est, nec numerandus aues:
Lacte suos nutrit pullos, & non parit ouum:
Sunt alæ, dentes, labra, pedesq; duo.

Idem ipse de se sic:

Est mihi de sero deductum vespere nomen;
Ala mihi cutea est, plumaque mollis abest.
Sola auium pario, soli vbera lacte tumescunt,
Aspecta sunt soli dentibus ora mihi.

Vel aliter:

Nec mus prorsus ego, volucris nec glorior esse,
Sola meo fœtum nutrio lacte meum.

Aduerte autem illud (*Vespere qua tantum volitat*) referri ad primum genus hominum, quos attigimus, eorum nempè, qui infames sunt, & iudicium formidant.

Qua lumine lusca est.] Membrum hoc refertur ad caligantes Philosophos. *Luscus.* Luscũ autem ponit pro lusciolo seu luscitioso; siquidem luscus ille est, qui altero oculo captus est: qui etiam monoculus, & cocles dicitur. Martial.

Oculo Philænis semper altero plorat:
Quo fiat istud quæris modo? lusca est.

Lusciosi & Luscitiosi. Lusciosi verò sunt, qui ad lucernam non vident, & μύωπες vocantur à Græcis. Luscitiosi demum Festo sunt, qui parum vident propter vitium oculorum, quique plus vesperi vident quam meridie: quo morbo laborasse Tiberium, Dio scribit: & Suetonius eundem etiam noctu in tenebris vidisse refert. Vlpianus verò Luscitiosum dici putat, vbi homo lumine adhibito nihil videt; cui & Nonius adstipulatur, & Varro. Plautus Milite:

Mirum est, lolio victitare te, tã vili tritico.
Quid iam? Quia luscitiosus. Verbero, ædepol tu quidem
Cæcus, non luscitiosus.

Dicunt enim, quod lolium comedentibus oculi obscurentur. Vide prouerbium, *Lolio victitant.*

Qua cum alas.] Hæc pars ad posteriores respicit, nempè versutos & infidos, qui de se possunt, quod est apud Varron. in Agathone, profiteri:

Quid multa? factus sum vespertilio, neque
In muribus planè, neq; in volucribus sũ.

Mala nomina] id est, debitores, qui non sunt soluendo. *Nomina pro debitoribus.* Nomina, inquit Budæus, pro debitoribus ponuntur, vel pro syngraphis pecuniam creditarum. Inde illud prouerbium apud Columellã lib. 1. c. 7. Vel optima nomina nõ appellando fieri mala, fœnerator Alphius dixisse verissimè fertur. id est: quamuis locupletes habeas debitores, tamen si diu ipsis iudicium non dictaueris, vsurasq; non petieris; mala tandem fieri, id est, ipsos tandem non soluendo tãto æri alieno fieri: sicq; inanem tandem per secutionem, & nomina ipsa cassa factum iri. Hæc Budæus.

Inde & Philosophos] Confer huc Plutarchum de placitis Philosophorum, M. Tullium de natura Deorum 2. Aristophan. ἐν νεφέλαις, Lucianũm passim, Iustinum Martyrem aduersus Aristotelis dogmata, & alios sanè multos, qui sapientum veterum cæcitatem stilo confoderunt. Vide sis Gratianum, c. hinc etiam, 49. dist. 1.

Caligant oculis] caliginem inducunt, obscurant. Vnde oculorum caligo.

Falsaq; sola vident] Sic fassus est Cicero 2. de natura Deor. se facilius quid falsum sit, videre, quàm verum agnoscere.

Tandem & versutos.] hoc est, ἀλλοπροσάλλους, *Versuti.* qui tanquam bestiæ generis communis vel epicœni oberrant, desultoria leuitate infames, infidi, veteratores, Vertumno, Proteo, aut Empusa mutabiliores, quos neque vt prehendas, neque vt mittas, scias. Versutos Nonius vocat ad malitiam callidos, vt de Catilina Cicero pro Cælio: Versare suam naturam, & tegere ad tempus, atq; huc & illuc torquere & flectere. Idem Cicero 3. de nat. Deor. Versutos eos appello.

lo, quorum mẽs celeriter versatur. Festus: Versuti dicuntur quorum mẽs crebrò, ad malitiam vertitur. Plautus Epidico:

Versutior es quàm rota figularis.

Ita Iudas: γιγγλύμυ πολυστροφώτερος, *cardine versatilior*.

IV. QVANQVAM vespertilionis nomen ad multa traduci possit, speciatim tamen triplici hominum generi accommodat Alciatus.

Mala nomina. 1. Primò Vespertiliones ij appellantur, qui ob malam famam, vel aliquam capitis diminutionem, domi se continent, neq; in publicum prodire audent: hi quidem lucifugę à Seneca & Apuleio appellari. Vel qui ęre alieno grauati noctu tantum prodeunt, ne à creditoribus offendãtur, & in ius quoquo modo vocẽtur, vti indicat Alciatus de rerum signific. Itali de ijs dicunt, *è pipistrello*. Quod ab Æsopi notissima fabella tractum, de vespertilione, mergo, & rubo, nauticam societatem contrahentibus. Vide adagium, *Vespertilio*.

Philosophi caci. 2. Deinde cõuertitur id nominis in quosdam rigidos Philosophię satellites, qui omnino cæcutiunt, dum ea quæ sunt abstrusa prorsus atq; abdita scrutantur, ac rerum cœlestium naturam inquirunt, quæ à nobis longè remotæ, neq; oculis intueri, neq; tangi manu, neq; percipi sensibus possunt: & tamen sic de his disputare ausi sunt, vt quæ asseruerunt, probata certaq; videri velint. At profectò longè secus habendum nobis est. Illi enim dum contradicendi prurigine insaniunt, dum etiam quæ falsa sunt proferunt, arctè & accuratè defendunt, aliorumq; argumenta, quanquam vera, refutant audacius, non tantùm illis elapsa veritas est, quam se quęrere simulant, sed ipsi eam, si quam tandem reperire magno studio potuerunt, vel imminuunt, vel etiam labefactant. *Similes sunt noctuæ oculis*, aiebat Bias, *qui sapientiæ inani dant operam, illius enim oculi noctu quidem vim suam habent, solè orto caligant: eodem modo eorum mens ad res vanas perspiciẽdas acutissima est ad veri aũt luminis obtusa.* hoc est: ἐοίκασι τοῖς ὄμμασι τῆς γλαυκὸς οἱ περὶ τὴς ματαίαν σοφίαν ἠσχολημκότες. καὶ γὰρ ἐκείνης αἱ ὄψεις νυκτὸς μὲν ἐῤῥῶνται, ἡλίυ δὲ λάμψαντος ἀμαυροῦνται τῇ θεωρίᾳ, πρὸς δὲ τὴν τῦ ἀληθινῦ φωτὸς κατακίνησιν ἐξαμαυροῦνται. Facit huc Varronis illud Eudæmonibus: Postremò, nemo ęgrotus quisquam somnit, nec tam infandum quod non aliquis somniat philosophus. Socrates cùm esset omnium Philosophorum vel Apollinis oraculo sapientissimus iudicatus, tamẽ vt cęterorum argueret ignorantiam, dicebat se duntaxat hoc vnum scire, quod nihil sciret. Videbat enim oculatissimus ille veritatis indagator, Philosophiam illam humanã nihil in se habere certi, nihil veri: nec (vt plerique censent) doctrinam ipsam dissimulauit, vt alios refelleret, sed quadam ex parte veritatem nouit: humanam enim sapiẽtiam nullam esse fassus est, adeoque quam Philosophi scientiam profitebantur, quæ tum maximè versabatur in siderum inspectione, contempsit, derisit, abiecit.

3. Postremò nomen hoc traducitur in callidos & versipelles ancipitis fidei homines, qui nec huius ordinis sunt, nec illius, cum vtroq; tamen colludunt, & plerumq; tanta dexteritate res agunt suas, vt cum vtraque parte communicandi ius habere videãtur, & vtramq; (vbi collibuerit) conuicijs proscindere: cumq; aliud temporis exiget occasio, eandem probabunt, præque altera efferent. Genus hominum certè vt versatile & infidum, sic detestandum maximè & exsecrandum. Quid enim cum illis agas, qui neq; fidem, neque mentem habent sibi constantem? Non dubium est, quin alios, cum quibus versantur, fallant, cùm sese ipsi prius fefellerint. Si enim veritatis essent aliqua tandem parte studiosi, darent operam profectò, vt societatem cum melioribus & sapientib. inirent, ijsq; adhærerent, contrarios verò fugerent, & seriò, non perfunctoriè aut oscitanter, & quasi aliud agẽtes, aduersarentur. Sed quid lucri, aut præmij deniq; consequuntur? nimirùm quod mendaces atq; impostores, quibus non creditur, etiamsi vera dixerint: sed & illud adijcitur, quòd vtriq; parti suspecti & odiosi apud omnes turpissima infamiæ labe asperguntur. Vtrinq; enim proditorum habentur loco, quibusque neutra pars ex animo fauere possit: quo fit, vt qui factionis vtriusque sibi contrariæ conuictores & asseclæ voluerint haberi, non rarò ab vtraq; conficiantur & atterãtur, vt Metius Suffetius Albanorum dux, ancipitis & dubiæ fidei homo, ruptor Albani, Romanique fęderis, cuius alio loco memini: vt fuerint in bello Italico Senenses, in quo cùm se medios, *Versipelles.*

gree-

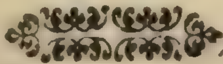
gererent in neutram partium inclinatos, se dato tandem bello a diuisis militibus confossi sunt. Vnde festiuè dixit quidam magni nominis Princeps, Senensibus idem accidisse, quod ijs solet, qui mediam domus partem incolunt, vt fumo ab inferioribus, puluere autem & strepitu vexentur ab ijs, qui supernas partes teneant. Sapienter itaque à Solone sancitum est, vt qui in ciuili discordia & populi discessione duas in partes, non vni aut alteri se adiunxisset, sed solitarius, neuterque à communi malo ciuitatis secessisset, is domo, patria, fortunisq; omnibus priuaretur, & exul extorrisq; esset; quod non inflammandæ aut augendæ discordiæ, sed compescendæ potiùs, aut etiam extinguendę gratia decretum est. Idē Phauorinus Philosophus inter fratres & amicos dissidentes faciendum esse censebat, vt qui essent in medio partis vtriusq; beneuoli, si in concordia amittenda parum auctoritatis quasi amici ambigui habuissent, tum alter in alteram partem discederet, vt hac via concordiam vtriusq; instaurarent. Eo consilio Cicero actionibus in Catilinam, vult in fronte, nedum in animo inscriptum esse quibuscunque ciuibus, vt omnes apertè fateantur, quid de bello tam nefario & periculoso sentiāt. Orus Apollo, Hominem, inquit, imbecillē, καὶ προπετευόμενον, id est, leuem ac temerarium significare volentes, vespertilionem pingunt. Hæc enim auis cum pennas non habeat, volat tamen. Huc allusit Politianus in quadam epistola: Dum nec mures planè, nec aues sumus, vtrisq; tamen nos probare tentamus. Sed ad alia festinandum, si prius

Solonis lex.

Vespertilionis symbolum.

monuero, Hēsychium dixisse, vespertilionem impurum hominem, quique in ambiguo ponat ea, quæ fidei sunt, repræsentare: Vespertilio enim vtrum ales an musculus sit, ambiguum est, cùm ipsemet in fabulis persuadeat gallo se esse murem, cato verò alitem. Volat quidem non pennis, sed membranulis innixus, neq; pluma, sed pilo, eoq; mutino vestitur. Ita homines plerique volatu qualicumq; præditi, sacrosancto Baptismatis fonte tantùm abluti, apud Catholicos Christum fatentur, Petrum Ecclesiæ specificè præposuisse apud hæreticos impudenter delirant atq; pręuaricantur, apud Iudæos Christum rident, apud Mahumetanos tam Iudęos quàm Christianos incessunt. Impurissimum hominum genus, nō modò vespertilionibus perquam simile, sed cui meritò ἀπὸ τῦ μιαραίνεσθαι nomē inditum sit, abominabile id quidem & omnibus abhorrendum. Pierius lib. 25. Hieroglyph. Ex hac fæce fuit Ecebolius Constantinopolitanus Sophista, de quo Socrates libro 3. Historiæ Ecclesiast. cap. 13. & Suidas, mentionem faciunt, qui cum Imperatorum ingeniis se accommodaret, vehementer Christianum esse palliato fuco simulauerat: sub Iuliano vero Apostata tempori inseruiens truculentus Gentilis apparuit; ac rursus post Iulianum Christianus esse voluit. Etenim ante portam oratorij se ipsum pronum in terram proijciens, clamauit: Calcate me, salem insipidum. Ad hunc modum leuis & mobilis Ecebolius & ante & post Iulianum fuit. Sed hi Vertumni cui non iustam moueant iram? Ergo directò ad Iram.

Ecebolius Constantinopolitanus.

Im-

Ira.

EMBLEMA LXIII.

ALCAEAM veteres caudam dixere leonis,
Qua stimulante iras concipit illi graues.
Lutea cùm surgit bilis, crudescit & atro
Felle dolor, furias excitat indomitas.

COMMENTARII.

I. LEO, horrendum animal, à venatoribus insequentibus actus, irruentium & latrantium canum turbę se opponit, cauda erecta latera flagellans, oculis, ore, ac toto corporis habitu furorem præ se ferens.

II. ID è scholiaste Apollonij Rhodij ad lib. 4. *ἀλκαίη λέγεται κυρίως ἡ τοῦ λέοντος οὐρά. ὑπὸ δ' αὐτῆς εἰς ἀλκὴν τρέπεσθαι. Alcæa dicitur præcipuè leonis cauda, qua nimirum ad robur & fortitudinem excitatur.* Reliqua apud eundem require. Impotentem & indomitum furorem significantes Ægyptij, leonem catulos cauda flagellantem pingebāt: leonem quidem ob iram, catulos verò cæsos, quoniam eorum ossa inter se collisa ignem videntur emittere. Plinius 8 lib. cap. 16. leonis nati signa colligens, ait: Leonum animi index cauda, sicut & equorum aures. Namq; & has notas generosissimo cuiq; natura tribuit. Immota ergo placidus, clemens, blandientiq; similis, quod rarum est: crebrior enim iracundia eius. In principio terra verberatur, incremento terga, ceu quodam incitamé-

to, flagellantur, &c. ex quibus colligere est facile, quantus sit leonis concitati furor. Ælianus 5. histor. animal. c. 39. idem quod Plinius: deq; alcæa cauda videtur idem penè quod Alciatus efferre lib. 13. cap. 14. eiusdem hist. anim. Cœlius Rhodig. lib. 13. cap. 8. Quoniam verò, inquit, Plinius scribit, leonem conuerberando se cauda, stimulandoq; in prælium excitari; sciendum est, ex hoc facto dici eam ab eruditissimis Alcæam, ἀπὸ τοῦ δι' αὐτῆς εἰς ἀλκὴν τρίπεσθαι, quod eius incitamento ad fortitudinē exuscitetur. Plutarchus in libello de vita Homeri, loquens de leone sic ait:

Leonis cauda cur alcæa

ὐρῇ μὲν πλευράς τε καὶ ἰσχία ἀμφοτέρωθεν
μαστίεται. hoc est:
Cauda latera & costas vtrinq; flagellat.

Est autem versiculus Homericus. Vide Orum Appollinem lib. 1. & 2. Nicolaus Leonicenus in suis quæstionibus naturalibus duas reddit causas, cur leo moteat in iracundia caudam. Inquit enim: Cur leones in iracundia terga sua cauda flagellant? An quia leonum animi index est cauda? & reliqua Plinij verba. An quod iracundia, accenso circa præcordia calore prouenire dicitur? calidi autem est mouere cum omnia, tum ea magis & crebriùs, quæ mobiliora existunt, qualis sanè in animantibus omnibus est cauda. A quo non dissentit Lucretius, his versibus:

Cur leo in ira caudam moueat.

Sed calidi plus est illis, quibus acria corda,
Iracundaq; mens, facilè efferuescit in ira;
Quo genere in primis vis est violēta leonum,
Pectora qui fremitu rumpunt plerunq; gementes,
Nec capere irarū fluctus in pectore possunt.

Superius verò, cum de varietate animi loqueretur, dixerat:

Est etiam calor ille animo, quē sumit in ira
Cùm feruescit, & ex oculis micat acrius ardor.

Alexander Aphrodiseus hanc causam reddit, quod eorum anima vehementius moueatur, sitq; vltionis admodum appetens; cauda verò vtatur veluti homines manu, qua illi se plerunq; in excandescentia complodere solent. Leo porrò, vbi ira feruidus, ac turba canum circumuallatus, defixis in terram oculis, consurgit in prælium, dicitur σκύζειν. Hesiodus in fine sui clypei:

σκύζειν quid.

Δεινὸν ὁρῶν ὄσσοισι, λίων ὣς σώματι κύρσας,
Ὅς τε μάλ' ἐνδυκέως ῥινὸν κρατεροῖς ὀνύχεσσι
Σχίσσας, ὅττι τάχιστα μελίφρονα θυμὸν ἀπηύρα,
Ἐμμενέως δ' ἄρα τοῦγε κελαινὸν πίμπλαται ἦτορ. id est:
Sæuum videns oculis, vt quando nactus leo corpus,
Quiq; alacriter admodum vnguibus sæuis pelle
Dissecta, q̄ citissimè lenē animum abstulit:
Alacriter adhuc furibundum cor explet.

Sed huc propiùs accedit Lucani pulchra descriptio è lib. 1. quo loco Cæsarem cum leone furibundo comparat:

Æstifera Libyes viso leo cominus hoste,
Subsedit dubius totam dum colligit iram.
Mox vbi se sæua stimulauit verbere cauda,
Erexitque iubas, vasto & graue murmur hiatu
Infremuit, dum torta leuis si lancea Mauri
Hæreat, aut latū subeant venabula pectus,
Per ferrum tanti securus vulneris exit.

Horatius quo loco verba facit de excandescentia, peritè dixit, Promethea insani leonis vim stomacho apposuisse nostro. Vide de leone plura huc facientia apud Cœl. Rhodigin. lib. 13. cap. 8. sup. cit. & Pierium Valer. lib. 1. Hieroglyph.

III. *ALCÆAM veteres caudam &c.*] Testes sunt auctores iam citati, qui huius nominis causam assignāt. Callimachus etiam in musca alcæam absurdè posuit. In Lexico Comico: Non in leone solùm intelligitur alcæa, sed in equo item & boue, & id genus alijs, quæ vtuntur cauda vt adiutorio: vnde caudam Græci vocant οὐρὰ, διὰ τὸ ὀρίνειν ἑαυτὰ τὰ ζῶα τῇ οὐρᾷ quia ea parte se concitent animalia, vt leo, taurus, canis.

Cauda alcæa.

Qua stimulante] qua se mouente, erigente, & quasi spinescente, lateraq; flagellante. Sic Lucan.

Mox vbi se sæua stimulauit verbere cauda.

Lutea cum surgit bilis.] Bilis Græcè χολὴ omnis humor est in nobis calidus siccus. Duplex primùm statuitur, naturalis vna, quæ simplici nomine bilis appellatur, estque vtilis ad alendum corpus: Alia verò est quæ recedit à naturæ mediocritate, additoque nomine vitium designante solet appellari, estq; in multiplici differentia: alia enim rubra, alia glāstea, alia nigra, flaua alia, liquida, aquosa, fusca, &c. puto hic intelligi glasteam, quæ ἰσατώδης glastum

Bilis qd.

colore

colore cæsio refert, eam medici faciunt acerrimam, calidissimam, mordacissimam, quæq; extremam inter bilis genera malignitatem obtineat, in ventriculo & circa ipsum gignitur à calore vehementissimo. Præter Galeni commentarios ea de re plura perdoctè disputat Fernellius De functionibus & humoribus lib. 2. c. 3. & 9.

Crudescit.] Crudus fit, commouetur, excitatur. Sic ferè Curtius lib. 7. in initio, Recruduit soporatus dolor.

Atro felle] Fel, iræ folliculus, quę hominem pro sui conditione commutare solet. Cicero 3. Tuscul. Græci volunt illi quidē, sed parum valent verbo, quem nos furorem, μελαγχολίαν ipsi vocant: quasi vero atra bili solum mens, ac non sæpe vel iracundia grauiore, vel timore, vel dolore moueatur.

Furias excitat indomitas.] Philemon Comicus,

Ira furor breuis. μαινόμεθα πάντες ὁπόταν ὀργιζόμεθα.
τὸ γὰρ κατασχεῖν ἐστὶ τῆς ὀργῆς πόνος.
Insanimus omnes cum irascimur.
Ira enim difficillimè refrenatur.

Et Tusculanarum 4. Cicero: An quicquam est similius insaniæ quàm ira? quàm bene Ennius iram initium dixit insanię? & furiatum tædas ardentes dixit in Paradoxis aduersus Clodium. Verbum Græcum θυμος, animum vehementem sonat, de quo hic, à θύομαι, *cum impetu feror.* At nihil aliud insania est, quàm ira, vel audacia nimia, aut sine ratione pericula suscipere. ὀργὴ leuius quiddam est, & cupiditas vlciscēdi, παρὰ τοῦ ὀρέγειν, *appetere, cōcupiscere.* at μῆνις, grauius quid & vehementius, vbi cupiditatem factum comitatur, ita vt à μένειν duci videatur.

Iracūdiæ gradus.

IV. *Ira cohibenda.* ADMONEMVR iræ impetum cohibendum esse, omnesq; occasiones deuitandas, quòd eā perturbatio sic hominem extra se deijciat, vt in belluam ferocissimā quasi transformet. Hæc vbi semel erupit & laxauit fræna furori, impotens est, nec sui capax: in voce rabies, in oculis, in vultu, in incessu; præceps fertur, non vadit: glomerat verba & abrumpit laborante spiritu, hiulca, intercisa, præpostera: spumat lingua vt solet cani venatico, tument buccæ, crepant dentes, ignescunt lumina & fulminant, tremunt pedes, rotantur brachia, athiltu rapitur vt ceruus traiectus glande, sursum deorsum cursitat, minatur, fremit,

Irati descriptio.

pessundat, mactat quidquid obuium. M. Tullius 1. de Officijs: Licet ora ipsa cernere iratorum, aut eorum, qui aut libidine aliqua, aut metu commoti sunt, aut voluptate nimia gestiunt: quorum omnium vultus, voces, motus, statusque mutantur. Lactantius de ira Dei, c. 5. Cùm in animum cuiusdam incidit velut sęua tempestas, tātos excitat fluctus, vt statum mētis immutet, ardescant oculi, os tremat, lingua titubet, dentes concrepent, alterius vultum maculet nunc suffusus rubor, nunc pallor albescens, &c. Sic Ouidius 3. de Arte:

Pertinet ad faciē rabidos componere mores:
Candida pax homines, trux decet ira feras.
Ora tument ira, nigrescunt sanguine venæ,
Lumina Gorgoneo sæuius angue micant.

Itaq; summè nobis elaborandum est in ira domanda, vel saltem sic compescenda & continenda, ne nobis possit vllum adferre nocumentum: hanc enim qui vicerit, hostem se vicisse omnium maximum & perniciosissimum dicere non iniuria potest. Pertinet huc Tullij 3. Tuscul. His perturbationibus, quas in vita hominum stultitia quasi quasdam immittit furias, atq; incitat, omnibus viribus, atq; ope repugnandum est, si volumus hoc quod datum est vitę tranquillè placideq; traducere. Quod ex Græco Menandri sumptum videtur, qui ait:

Ζήσεις βίον κράτιστον ἂν θυμοῦ κρατῇς.
Viues beatè vacuus iracundia.

Sallust. Iugurtha: Cupido & ira pessimi consultores. Quædam leguntur apud Hebræum Parœmiasten, Prouerb. 22. Noli amicus esse iracundo, neq; stude furioso, ne discas mores eius, & capias animę tuæ scādalum. Idem c. 22. Graue est saxū & onerosum, sed ira stulti grauior. Et Ecclesiastici 28. Certamen festinantium lites incēdit; si sufflaueris, quasi ignis ardebit: si ex pueris, extinguetur. Ennius iram initium dixit insaniæ: cùm plerisque nimis illam sequentibus finis & insaniæ fit & vitæ. Siquidem hæc etiam pestis etsi sæpe alios, semper tamē prius possessorem suum torquet & cruciat, vt mirer, vnde quibusdam videri potuerit huic nescio quid melle dulcius inesse. Habet fortasse vltio dulce aliquid efferum, inhumanum; ira nihil nisi amarū habet. Mordicus ergo Ciceronianum illud tenendum est: Ira procul absit, cum qua nihil

hil rectè fieri, nihil considerate potest. Iure laudatur Architæ Tarentini dictum, & Platonis amici sui factũ, quorum primus, dum se studijs dedito possessiones suas culpa villici destructas aspiceret, in eum versus: Sumerem, inquit, ex te debitas pœnas, nisi tibi iratus essem. Alter iratus seruo nõ impunem dimisit, vt Architas, sed amico commisit, vt supplicium exigeret, veritus ne se iræ impetus, quo non deceret, impelleret. Hæc, horumq; similia frænare iram debent, ne sequaces suos, vt solita est, in infamiam cladémq; præcipitet. Id quod Alexandro Macedoni, totius penè Oriẽtis victori, contigit, qui subita quadam ira correptus, Clytum nutricis suę filium (à quo fuerat ad Granicum amnem seruatus) interfecit; quemque prouinciæ præfecerat, conuiuio admouerat, multisq; honoribus, vt amicissimum, donauerat, impetu nescio quo inflammatus ferro traiecit. At paulò post cùm ad se redijsset, ereptum telum ex Clyti vulnere in seipsum doloris impatiẽtia vertebat, nisi suorum manibus fuisset prohibitus. Sic & Mahometes Othomanus, cum duos cucumeres in horto pubescentes foris rediens decerptos inuenisset, protinus duos iuuenes sibi charos, eleganti forma præditos (quos ad vsum nefariæ libidinis domi enutriebat) se decerpsisse negantes, traiecit gladio. Hinc non immeritò Menander:

Architas & Plato.

Ira percitus Alexander amicũ interfecit.

Mahometes Othomanus.

Ὀργὴ δὲ πολλὰ δρᾶν ἀναγκάζει κακά.
Mala perpetrare cogit ira plurima.

Aristoteles dicebat, perinde atq; fumus oculos & aspectum conturbat, vt neque ea nobis videndi potestas fiat, quę sũt ante pedes: ita oborta ira rationi caligo suffunditur, vt se delinquere nulla cogitatione deprehendere possit. Vnde plerumq; facta ex ira sequitur pœnitentia. Quod innuit Horatius lib. 1. Epist. dum canit:

--- Qui non moderabitur iræ,
Infectum volet esse dolor quod suaserit & mens,
Dum pœnas odio per vim festinat inulto.

Sapuit Syrus ille Terentianus, qui se conijcit in angulum, edormiturus quod biberat villum: at ira minus est sui cõpos quã ebrietas. Democritus ad Lacedæmonium flagris in seruum sęuiẽtem: Desine, inquit, te seruo tuo similem ostendere. Nam seruus est qui suis cupiditatibus imperare nõ potest. Hinc Cotys Thracum Rex, natura celer ad iram, sæuusque castigator eorum, qui in ministerio deliquissent: igitur naturæ suæ morbum agnoscens, vitio materiam præripuit. Nam cum quidam ad illum detulisset vascula fragilia tenuiaq; scitè tamen & curiosè elaborata, is quidem hospiti munera dedit, cæterum vascula omnia confregit. Demirantibus cur id faceret: Ne, inquit, sæuiam in eos, qui erãt fracturi. Hoc moderationis exemplum ex *bello furiosa Thrace* (vt canit Horatius) habeto. Nostrorum temporum heri famulos suos diris, exitijs, crucibus, execrationibus furioso ore imprecatis castigant: Vnde quidem minister cũ domino ad irã & maledicta procliui pactus, ne posthac mille pestes, aut totidem cacodæmones in hominũ cœtu sibi imprecaretur, sed mille potius aureos; facilè enim tum sibi futurum, vt clam secum domini expendat voluntatem. Non ita multò post herus ira percitus, in copiosa frequentia hominum mille aureos famulo imprecatur. At hic illi rursus decem mille. Quæ res ita concitauit ad amarulentiam herum, vt iam diras, exitia, & quidquid vspiam est malarum execrationum, intonaret. Qui aderãt litis componendæ studio, dominum orant, ne sæuiat, neve in deteriorem parte dicta famuli interpretetur, cum nemo sit ex ijs, qui non verum esse velit, quod ille optauit. Verum vos quidem dicitis, ait, atqui alia hæc est moneta, de qua clam inter me & famulum conuenit, eam vos nõ cognoscitis. Qui plura Emblema hoc explicantia desiderat, euoluat totum Plutarchi librum de ira cohibenda, & Valer. Max. lib. 9. cap. 3.

Cotys Rex.

Facete.

In eum

In eum qui sibi damnum apparat.

EMBLEMA LXIV.

CAPRA. lupum non sponte meo nunc vbere lacto,
Quod malè pastoris prouida cura iubet.
Creuerit ille simul, mea me post vbera pascet:
Improbitas nullo flectitur obsequio.

COMMENTARII.

I. CAPRA vberibus lacte distentis lupi catulum lactentem lactat, & in suam perniciem hostem nutrit.

II. EX lib. 1. Epigrammatum Græcorum, tit. εἰς εὐχαρίστους καὶ ἀχαρίστους, auctoris incerti, quod est huiusmodi;

Epigramma. Τὸν λύκον ἐξ ἰδίων μαζῶν τρέφω οὐκ ἐθέλουσα,
Ἀλλά μ' ἀναγκάζει ποιμένος ἀφροσύνη.
Αὐξηθεὶς δ' ὑπ' ἐμοῦ, κατ' ἐμοῦ πάλι θηρίον ἔσται·
Ἡ χάρις ἀλλάξαι τὴν φύσιν οὐ δύναται.

Capra lupũ lacto mammis inuita, sed illud
Pastoris cogit mens malè cauta mei.
Nutritus per me, tandem fera sæuiet in me:
Vertere naturam gratia nulla potest.

Lupum proprijs vberibus nutrio inuita,
Sed [ad id] me cogit pastoris imprudentia:
Qui vbi creuerit ex me, contra me rursum fera erit:
Gratia mutare naturam non potest.

T *Lacto*

Lacte lupi catulum mammis inuita capella,
Quo me pastoris cura coegit iners.
Postquam creuerit ille ex me, malè sæuiet in me:
Naturam mutat gratia nulla malam.

Chiliadum autor sic vertit:

Lacte lupum vberibus proprijs, non sponte, sed horsum
Me demens adigit pastor. vt id faciam.
In me rursus erit fera, postquam creuerit ex me:
Natura haud vnquam vertitur officijs.

Videtur confictum hoc Epigramma ex Theocrito, apud quem eiusdem argumenti apologus.

III. *MALE pastoris prouida cura*] ποιμένος ἀφροσύνη.

Iubet] Permittit, sinit, Græcum habet ἀναγκάζει, cogit.

Creuerit ille simul] Postquam adoleuerit. Ponitur autem simul pro vbi, vel postquã. Sic Liuius 6. Belli Punici: Qui simul in potestate vestra erunt, exemplo omnia, quæ nunc sub Carthaginensibus sunt, in ditionem tradent. — *Simul.*

Mea me post vbera pascet] id est, postquam meis vberibus enutritus fuerit, me deinde ipsam pascendo absumet. Est autẽ verbum *pasco*, hoc loco neutri generis, & vesci, vel comedere significat. Sic Virgil. — *Pasco.*

... Pascentes seruabit Tityrus hœdos.

Aliàs quoq; actiuum est, & significat alteri cibum præbere, nutrire, vel etiam pascentem obseruare. Cicero 1. de Diuin. Qui cũ propter paupertatem sues puer pasceret.

Improbitas nullo &c.] Idem sonat penè Publianus ille mimus:

Maleuolus semper sua natura vescitur.

id est: nullo beneficio ingrati animus mutatur. Consonat quoq; cum Socratis dicto: κακὲς ποιῶν εὖ, θρέψαι λύκους. hoc est: *Malis faciens bene, nutrit lupos* Hispani dicunt: *Cria el cuervo, sacarte ha el ojo.* Huc refer adagia, *Lupus pilum mutat, non animum.* &, *Colubrum in sinu fouere* &, *Aries nutricationis mercedem persoluit.* Occurrit opportunè illud Theocriti Eidyll. Θρέψαι καὶ λυκιδεῖς, θρέψαι κύνας, ὥς τυ φάγωντι. *Ale & fœtus lupi, ale canes, vt te absumant.* Sic autem Scholiastes, ἐκθρέψειν ἄντις κὴ λύκων ἐκγόνους καὶ κύνας, ἐπὶ τῇ λύμῃ τῇ αὐτοῦ ὡς κἀγὼ τοῦτον ἰδὲ δαξα ἐπὶ ἀχάριστα. ἐστὶ δὲ τοῦτο Σωκράτους. κακὲς ποιῶν εὖ θρέψας κύνας.

IV. TORQVETVR Emblema in ingratos, eosque potissimum, qui perniciem ijs afferunt, qui de se bene meriti sunt: quo genere hominum nihil peius aut deterius educere vel gignere terra potest: tantumq; id flagitium atrocitatis habet & probri, vt omnia cõtidie ingratitudinis solo nomine contineri dicãtur. Quid verò execrabilius esse potest, quàm ijs vitam adimere, aut etiam quodam torquere pacto, qui nobis viuendi causas suggessere, dederuntq; operam, vt quod sumus, essemus? C. Toranius ingratissimus filius, triumvirum partes secutus, proscripti patris sui, prætorij & ornati viri, latebras, ætatem, notasq; corporis, quibus agnosci posset, centurionibus edidit, qui eum persecuti sunt. Senex tamẽ pater de filij vita magis, quàm de sua sollicitus, petijt, an incolumis filius esset, & an imperatoribus satisfaceret. At ipse est, qui te nobis prodidit, inquit vnus è militibus: continuoque pectus eius gladio traiecit. Indigna quidem mors, sed auctore cędis miserior. Idem penè de Villio Annali narratur, qui cùm proscriptus ad clientẽ suum confugisset, sceleratus filius militibus occidendum patrem se præsente obiecit, bis parricida, vt qui consilio priùs, deinde spectaculo tam crudeli & impio ei vitam ademerit, à quo vitam acceperat. Dignũ quoque quod memoretur ingratitudinis exemplum est militis cuiusdam Philippi Macedonum regis: is fortè naufragio exutus omnibus, vix etiamnum spiritum ducens enatabat, consilij inops. Eum conspicatus Macedo quidã benignè amplexatur, iubet bene sperare, semiuiuum in villam suam perducit, fouet accuratè, lectulo quoq; cedit, nec patitur quicquam ab eo frustra desiderari. Postremò digredientem viatico etiam instruit, subinde murantem identidem: Nõ sentiat ingratus, parem rationem faciam, liceat modo mihi imperatorem meũ adire. Venit ille ad Philippum, miseriã suam exponit, sed hospitis benignitatem reticet: nec satis; Miserantem illum inducit impudenter quidem, sed militariter, donet sibi Macedonis cuiusdam agros. At is non alius erat, quam ille ipse hospes. Qui tam inhumaniter omnibus exutus, nil dissimulando, per epistolam facti seriem Philippo insinuat. Excanduit is, nec valens tam insignem sæuitiam decoquere, improbissimo homini beneficium tarę fortunæ insitatæ — *Ingrati.* — *Ingratitudinis exemplum.*

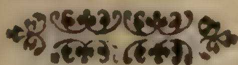
talic

rabie retalianti, stigmata inuri iussit, restituto in integrum priore domino. Missos facio quàm plurimos alios ingratitudine notatos, qui nobis interdum occurrunt in historicorum monumẽtis, ne nimium hic hæream. Tantùm adijcio, quod scribunt auctores grauissimi, ingratitudinem sceleris atrocissimi loco esse positam, adeò vt tanto crimini non sit vlla pœna legibus cõstituta, quòd (sicuti sapienter arbitrantur) maius sit quàm vt ab hominibus vindicari possit, ideoque ad vltionem diuinam remitti. Nam si omnium virtutum mater gratitudo, quoniam ex huius fontibus profluat in parentes pietas, in patriã charitas, in Deũ religio, inter homines amicitia, in educatores & magistros veneratio: certè colligendũ, quod ad Atticum Cicero scribit, ingratis omnia inesse vitia. Hic opinor factum, vt natura ipsa ad id nos prouehente, ingratos nemo non Vatiniano prosequatur odio: siq; facultas adsit, & patiatur ratio, primo quoq; tempore vltum eat, veluti sint tum beneficentiæ, tum tenuiorum omnium communes hostes. Vnde legimus apud Xenophontem, in Persarum moribus & statutis hoc esse positum, vt maximè ingratitudinis notam insectentur. Quem enim cognouerint posse gratiam referre, nec refert, in hunc seuerissimè animaduertunt: quippè qui arbitrentur eos, qui sunt ingrati, & Deos negligere, & parentes, & patriam, & amicos. Ingratitudinem verò, ait, potissimùm impudentia sequitur, quæ ad omnem turpitudinem maxima est dux. Sanè vt hoc quasi per transennam adijciã, pulcherrimas ingenij sui penè diuini dotes multum obscurauit Aristoteles, ἡμίονος dictus ab Athenæo, quòd animo in præceptorem Platonem fuerit ingrato; quanquam tamen alicubi dissimulet in suis disputationibus: ex quibus oculati homines facilè conijciunt, quid animi habuerit ille in doctorem, cui debebat omnia lubens referre accepta. Quapropter nõ immeritò est ab ipso Platone mulus vocabatur, quod mulus, cum saturatus est lactæ materno, calcibus petat matrem. Ab hac ingratitudinis peste miserè exercitus fuit Romanæ facundiæ parens Cicero, qui à popilio, quẽ capitis reum defenderat, è viuis sublatus fuit. Tullia quoq; Tarquinij filia, currum super faciem mortui parentis duxit, equis etiam immanitatem refugientibus; vt canit Ouidius lib. 6. Fastor. Scribit Trogus, Thessalonicen ab Antipatro filio interfectam, quod Alexandro fratri magis quam sibi faueret; quum tamen illa vitam per vbera materna deprecaretur. His hominum portentis iure adiungo Neronem, alteram humani generis facem, vt eum Plinius vocat: Is matrem Agrippinam varijs modis perdere tentauit: primò veneno, sed cum sẽtiret eam antidotis præmunitam, nauem solutilem, cuius ruina periret, commentus est, simulataque amicitia Baias euocauit. Quam nando euasisse vt comperit, inops consilij eam interfici iussit, quam prius stupro contaminauerat. Ea perempta procurrens nudam est cõtemplatus, nec verbo temperauit flagitiosiore: οὐκ ᾔδειν, ὅτι οὕτω καλὴν μητέρα εἶχον. *nesciui* inquit, *mihi esse matrem adeo venustam*, Propter hæc & alia nefanda flagitia puto irroborasse opinionem illorum, qui Neronem resurrecturum suspicati sunt, futurumq; Antichristum. Alij vero putarunt, nec occisum quidem, sed subtractum, & viuum occultari in ætatis vigore, qua fuit, cùm crederetur extinctus, donec suo tempore reueletur, & restituatur in regnum. Sed hæc vt Ialemo frigidiora, & quæ vel ipsas thermas Neronianas possint refrigerare (vt Martialis abutar versiculo) meritò irridet August. lib. 20. de Ciuit. Dei. Confer huc, si vacat, pulcherrimum Socratis monitum ad filium Lamproclem, matri Xantippæ contumeliosum, ex 2. ἀπομνημον. Xenophontis, & quædam Æliani De varia historia exempla, ex lib. 3. c. vlt. De ijs qui ab ingrata patria malè plexi sunt, & iniustè damnati. Nihil enim video aptiùs huic loco illustrando.

Aristoteles ingratus.

Crudelitas Tulliæ.

Neronis parricidium.

Fatuitas.

EMBLEMA LXV.

MIRARIS nostro quòd carmine diceris Otus,
Sit vetus à proauis cùm tibi nomen Otho.
Aurita est, similes & habet ceu noctua plumas,
Saltantemq; auceps mancipat aptus auem.
Hinc fatuos, captu & faciles, nos dicimus Otos:
Hoc tibi conueniens tu quoque nomen habe.

COMMENTARII.

I. STVLTVS aurito bardocucullo tectus, auem otida sequitur, quam manibus prehendere satagit. Est autem Otis (vt refert Plinius lib. 10. cap. 23.) auis bubone minor, noctuis maior, auribus plumeis eminentibus; vnde & nomen illi. Quidam Latini Asionem vocant; imitatrix aliàs auis ac parasita, & quodam genere saltatrix. Capitur haud difficulter, vt noctuæ, intenta in aliquo circumeunte altero. *Otis.*

II. IOCATVR Alciatus in quendam Othonem, vocando eum Otum, id est, stultum, ob vocabuli similitudinem. Porrò de Oto sic scribit Aristoteles lib. 8. de natura anim. cap. 12. Otus noctuæ similis est, pinnulis circiter aures eminentibus præditus; vnde *Otus quid*

vnde nomen accepit, quasi auritum dicas. Nonnulli vlulam eum appellant, alij asionem. Blatero hic est,& hallucinator,& planipes,saltantes enim imitatur. Capitur intentus in altero aucupe,altero circumeunte,vt noctua. Athenæus lib.9. Dipnosoph. cap.14.cum ferè ea,quæ iam ex Aristotele citauimus,disputauerit,subdit:Vnde effectum est, vt qui facilè decipiuntur, Comici ex re ipsa Otos vocauerint. Cœlius Rhodig.lib.3.cap.29. Ab auribus, inquit, quæ Græcè ὦτα dicuntur, corriuatur Otus, veluti auritus dicatur, pinnulis circa aures prominentibus. Vlulam nonnulli interpretantur, alij asionē. Scitum est, quod scribit Ælius Dionysius:Auis hęc, inquit, laudata, & saltans capitur veluti nycticorax:vnde Otos item dicimus, qui nullo negotio decipiuntur, aut gloriæ vanitatem affectantes,id est,κενοδόξους.Hæc Cœlius. Vtitur autem in hoc Epigrammate Alciatus quodam ridiculi genere,de quo meminit Quintilianus lib.6.cap.de risu,his verbis: Fiunt & detracta & adiecta aspiratione,& binis coniunctis verbis.&c. Fit enim interdum, vt ij,qui nobilitatem affectant, nomine leuiter immutato vel detorto, dignam stoliditatis appellationem sortiātur.

III. *Otus & Otis aues diuersæ.* *DICERIS Otus*] seu potiùs Otis. Licet etiam Hispani Otin & Otum nomine distinguant, vt testatur Sanctius,tamen hæc nomina sæpe confunduntur, vt hic apparet; aues sunt tamen diuersæ.

Aurita est, similes &c.] Vide Plinium lib. 10.cap.23.Aristot.8. de nat. anim.cap. 12.Athenæum Dipnosoph.9 cap.14.Cœl. Rhodig. lib. 3 cap. 29.

Auceps aptus] doctus aucupandi.

Mancipare. *Mancipat*] Manu capit, propriam efficit,& vsu capit.Mancipare verbum est Iurisconsultorum. Horat.2.Epistol.

Quadā (si credis consultis) mancipat vsus.

Mancipium. Hinc emancipare,quod est manumittere, liberare, Et mancipium,homo vel iumentum, quod manu capitur,siue mancupi emptione acquiritur. Est autem mancupi emptio,quæ solennitate quadam fiebat,adhibitis non minus quinque testibus Romanis ciuibus puberibus,& alio eiusmodi cō- *Mancipatio.* ditionis,qui libram æneam teneret. Emptorita dicebat: Hoc ego ex iure Quiritum meum esse aio,hoc quod emptum est hoc ære, æneaque libra.deinde libram ære percutiebat,idq;æs dabat ei,à quo rem emptam accipiebat: & hæc mancipatio vocabatur.

Auem] Otidem.

Captu & faciles] qui facilè decipiūtur & circumueniuntur, fatui. Italicè, *chi non hanno punto di sale in zucca.*

Hoc tibi conueniens.] Quasi diceret: Tu te Othum iactas, vt qui originem trahas ab Othone Imperatore magno, cùm ingenio sis ad vanitatem composito,ad aucupandam gloriolam pronus: ego verò te Otum ab Otide aue dixerim, quòd vti ea gesticulabunda, & ad suas laudes assultans facilè capitur, sic tu ineptus & gloriosulus conueniens tuis nomen moribus inditum habes.

IV. *Otho ab Otide.* HOC dictum est in quēpiam temerarium,gloriabūdum, & plus quàm par est, auitæ nobilitatis iactatorem, quem Othonem appellat, ab Otide aue fatua & gesticulatrice,captuque facili, quam Aristoteles noctuæ similem, & circa aures alarum quādam similitudinem habere tradit. Prouerbialiter enim ὦτοι dicuntur, qui in re qualibet facilè decipiuntur, ac illi maximè, qui verbis sese protelari facillimè sinunt;cuilibet sine delectu & prudētia dextram,quod aiunt,inijcientes, vt ex Eustathio Homeri scholiaste didicimus. *ὦτοι qui.* Otos dici gloriæ vanitatem affectātes,id est, κενοδόξους, quidam eruditi homines adnotarunt. Vide prouerb. *Aues quæris.* Noto præterea hoc loco eos, qui vt priscæ nobilitatis existimationem sibi cōcilient,genus suum ab ipsa arca Noe, ne dicam à turre Babylonica, aut primo rerum chao deriuant,idq; armis gentilicijs nescio quibus, planè ridiculis, probare contendunt:vnde nihil mirum,si deinde Oti,aut etiam ex re nata gigantum fraterculi habeantur, vt qui in tanta omnium rerum vicissitudine hanc generis gloriam superstitiosè afficiant. *Thrasones.*

Obliuio paupertatis parens.

EMBLEMA LXVI.

CVM lupus esuriens mandit ceruarius escam,
Præq; fame captum deuorat hinnuleum,
Respiciat si fortè aliò, vel lumina vertat,
Præsentem oblitus quem tenet vngue cibum;
Quæritat incertam (tanta est obliuio) prædam.
Qui sua neglexit, stultè aliena petit.

COMMENTARII.

I. *Lupus ceruarius.* LVPVS ceruarius, sic dictus, quod ex ceruа & lupo, vel ex lupa & ceruo gignatur, animal mistum, pingitur prædam vnguibus tenens, sed respiciens ad gregem sub pastoris custodia pascentem; præsentis oblitus futuro inhiat. Quod si placet lyncem appingere, quæ etiã est ex genere luporum ceruariorum, per me licet: *Lynx.* est autem animal vario colore, & maculoso tergore, acutissimi visus, mammas habet in pectore.

II. CARMINIS huius sententia similis est huic, quæ ex Menandro citatur:

ὁρῶν τὰ φανερά, μὴ δίωκε τ' ἀφανῆ.

Aperta linquens, persequi noli abdita.

Plinius lib. 8. cap. 22. Sunt, inquit, in eo genere, qui ceruarij vocantur, qualem è Gallia in Pompeij Magni arena spectatum vidimus. *Ceruarij natura.*

dimus. Huic quamuis in fame mandenti, si respexit, obliuionem cibi surrepere aiũt, digressumq; quærere aliud. Solinus hoc explicatiùs dixit, cap. 18. polyhistor. Coeunt, inquit, lupi toto anno non amplius dies duodecim. Vescuntur in fame terra. At hi, quos ceruarios dicimus, quamuis post lõga ieiunia repertas ægrè carnes mãdere cœperint, vbi quid casu respiciunt, obliuiscuntur, & immemores præsentis copiæ, eunt quæsitum quam dereliquerunt satietatem. Meminit quoq; huius rei D. Hieronymus in epistola ad Chrysogonum monachum, his verbis: Verùm tu quod natura lynces insitum habẽt, vt post tergum respicientes, non meminerint priorum, & mens perdat, quod oculi videre desierint: Ita nostræ es necessitudinis penitus oblitus, vt illam epistolam, quã in corde Christianorum scriptam Apostolus refert, non parua litura, sed imis, quod aiunt, ceris erasseris. Et illæ quidem, quas diximus, feræ, sub frondente captantes arboris ramo fugaces capreas, aut timidum ceruos animal comprehendunt, currentemq; frustra prædam, dum hostem suum secum vehit, rabido desuper ore dilaniant; & tamdiu meminere prædandi, quamdiu venter vacuus, sic cum fame guttur exasperat: vbi verò sanguine pasta feritas viscera distenta compleuerit, cum saturitate succedit obliuio, tamdiu nescitura quid capiat, donec memoriam reuocauerit esuries. Tu necdũ satiatus è nobis, cur finem iungis exordio? cur amittis antequam teneas? Hæc ille.

III. *LVPVS ceruarius*] Lynx.

Mandit] mandere incipit.

Hinnulus. *Hinnuleum*] Hinnulus seu hinnuleus, est ceruorum, caprarum, damarum, & similium fœtus; Horatius 1. Carm. Ode 23.

Vitas hinnuleo me similis Chloe.

Inuenio etiam hinnulum dici piscẽ, quem aliàs galeum læuem dicunt, Romani *pesce colombo*. Dicuntur etiam hinnuli fętus ex equa & asina geniti, quibusdam burdones vocati.

Quem tenet vngue] Aliquę editiones habẽt, *tenet ore*; at magis arridet *vngue*, quod habet Rouilliana.

Incertam prædam] Quam nondum arripuit, nec de arripienda securus est.

Qui sua neglexit, &c.] Non videtur incommodum, si apponam lepidum & facile Thomæ Mori tetrasticon, huic Emblemati conuenientissimo:

Os canis implet anas: alium capturus hiabas:
Non capit, at quã iam ceperat, ore fugit.
Sic miser in terra, dum rẽ captas alienam,
Sæpius & meritò perdis, auare, tuam.

Glossographi Accursij aiunt, eum, qui hora vna eademque duos sectatur lepores, quandoq; vtroque carere.

QVOD de lupo ceruario dictum est, idem sæpe contingit ambitiosis & auaris, qui spe honoris amplioris, aut commodi, in quo sit vberior quęstus, neglecta præsenti forte venantur aliam. Fit tamen sæpenumerò, vt vtraq; frustrentur. Hinc Sophocles in Thyeste: IV. *Auari & ambitiosi.*

----- τῶν ἀμηχάνων δ' ἔρως
πολλοὺς ἔθηκε τῦ παρόντος ἀμπλακεῖν:

id est:

Impossibilium cupido
Multos facit re præsente frustrari.

Id quidem exemplis quàm plurimis confirmari posset, sed vnum ex Iustino subijciam. Pyrrhus Epirotarum Rex, in amplissimo imperij fastigio collocatus, iam nec eo contentus, Græciæ, Asiæq; regna meditabatur: neq; illi maior ex imperio quàm ex bello voluptas erat: nec quisquam Pyrrhum, quà tulisset impetum, sustinere valuit. Sed vt ad regna deuincenda inuictus habebatur, ita victis acquisitisque celeriter carebat; tanto meliùs studebat acquirere imperia quàm retinere. Quam ob causã collatus est ab Antigono, lusori imperito, qui cùm multa & feliciter iaciat, ijs tamẽ vtendi modum negligat, Plutarcho teste. Fruendum est itaq; rebus præsentibus, & rectè agendo speranda meliora. Est enim animi valdè pusilli & angusti, inopiam metuere plus quàm par est, ideoque ijs, quæ ad sunt, non frui, & alienis anxius inhiare magnæ stoliditatis argumentum. Ferè enim fit, vt iuxta prouerb. *Duos insequens lepores neutrum capias*: cuique illud conueniat: *Pyrrhus Epirota.*

δυοῖν ἐπιθυμήσας οὐδετέρου ἔτυχες.
Ambo concupiscens neutrum assecutus es.

Pulcher locus apud Procopium 2. De bello Gothico: refert enim Bellisarium initio belli scripsisse ad Theudebertum Francorum Regem (qui cum eo manus cõseruit) Satius est securè sua vt quisque possideat tenere, quàm dum aliena nimium appetit, de suis rebus periclitari. Huic bellè conuenit *Procopij locus.*

uenit quod Seneca refert epist. 73. Solebat Attalus hac imagine uti: Vidisti aliquando canem à domino frusta panis aut carnis aperto ore captantem? quicquid excepit, protinus integrum deuorat, & semper ad spem futuri hiat. Idem nobis euenit, quicquid expectantibus fortuna proijcit, id sine ulla voluptate dimittimus, statim ad alterius rapinam erecti & attenti. Hoc sapienti non euenit, plenus est: etiam si quid euenit, securè excipit. Huc refer Adag. Præsentem mulge, quid fugientem insequeris? Multæ sunt huic affines sententię, vt apud Hesiodum:

Cupidorū mos.

Νήπιος, ὃς τὰ ἕτοιμα λιπὼν, ἀνέτοιμα διώκει.

Stultus, qui non prompta sequens, iam prompta relinquit.

Sallustius in Catilinario, quo loco verba facit de legatis Allobrogum, pertractis ad societatem nefarij belli, de euentu tamen anxiè dubitātib. in incerto habuere, quidnam consilij caperent. In altera parte erat æs alienum, studium belli, magna merces in spe victoriæ: in altera maiores opes, tuta consilia, pro incerta spe certa præmia. Sed & Pseudolus seruus apud Plautum sic secum loquitur: *Certa amittimus dum incerta petimus, atq; hoc euenit in labore, atque in dolore, vt mors obrepat interim.* Iustinianus l. nemo. C. de assessorib. Festinans ad duo diuersa neutrum bene peragit, ne cū in vtrumq; festinat, neutrum perficiat. Et Satyra Iuuenalis:

Pectora nostra duas non admittētia curas.

Ridetur adolescens luxu perditus apud Persium, Satyra 3. his verbis:

—— Duplici in diuersum scinderis hamo:
V dum & molle lutum est.

Hæc dum colligo, penè mihi quoq; ad vlteriora progrediendi surrepsit obliuio.

Superbia.

EMBLEMA LXVII.

EN statuæ statua, & ductum de marmore marmor,
Se conferre Deis ausa procax Niobe.
Est vitium muliebre superbia, & arguit oris
Duritiem, ac sensus, qualis inest lapidi.

COMMENTARII.

I. APOLLO cũ sorore Diana è sublimi sagittas in liberos Niobes iaculatur, quorum ille filios, hæc filias ferit ac prosternit: Niobe verò mater flebilis & mœsta scopulo assidet, in quem tãdem verti videtur. Ad picturam exprimendam nonnihil confert Pausanias in Atticis, qui Nioben in marmor conuersam etiamnum lacrymas emittere in Sipylo affirmat, seq; aliquando illud, vt videret accessisse dicit his verbis: Ad theatri verticem ex medijs saxis spelunca in arcem subijt, imposito tripode, in quo Apollo & Diana sunt Niobes filios necantes. Nioben ego quoque vt viderem Sipylum montem conscendi. Sed vbi propè accesseris, videas saxum & rupẽ præcipitem, nullam prorsus effigiem præferentem, nec mœrorem. Quod si procul abscedas, intueri videaris flentem & mœsto vultu mulierem. Quod etiam Ouidius 6. Metamorph. fabulam elegãtissimè narrans, & de saxo sic loquens, innuit: *Niobe saxea.*

Flet tamen, & validi circumdata turbine venti
In patriam rapta est, vbi fixa cacumine montis
Liquitur, & lacrymis etiamnum marmora manant,

II. EMBLEMA hoc ex Iuuenalis Satyra 6. potissimùm sumptum esse censemus, vbi ille Niobes fabulam commemorat, vt mulierum superbiam notet, quæ multorum sæpe malorum causa fuit. Sic igitur inducit Iuuenalis Niobes maritum Amphionem clamantem ad Apollinem: *Emblema vnde petitum.*

Parce, precor, Paan, & tu depone sagittas:
Nil pueri faciunt, ipsam configite matrem;
Amphion clamat, sed Paan cõtrahit arcũ.
Extulit ergo gregem natorum, ipsumq; parentem,
Dum sibi nobilior Latonæ gente videtur,
Atq; eadem scrofa Niobe fœcundior alba.

Quibus in carminibus (vt & hoc dicamus obiter) legendum puto,

Parce precor, Paã, & tu Dea pone sagittas.

Nam Apollo mares, Diana fœmellas interficiebat, vt patet ex Homeri versibus, quos sic vertit Nicolaus Valla: *Niobes fabula ex Homero.*

Aureo sex natas arcu cecidisse Dianæ.
Ac totidem Phœbi iuuenilia corpora telo
Infelix vidit Niobe; cùm se illa per omnes
Ostentat populos, nec demens cedit honori
Insignis Latona tuo, quia numero fœlix
Natorum. Sed te genitam Titanida Ceo
Arguit enixam geminos: qui numina facti
Tam facilè exitio potuerũt tradere plures.
Nona dies illos funesta morte iacentes
Vidit adhuc, nec enim tumulari Iupiter ipse
Passus, & in lapidem populum conuerterat omnem.
Luce tamen decima, miserantia numina Diuum
Mandauere solo. Niobe tot funera vidit,
Et potuit tandẽ lacrymis saturata doloreq;
Indulsisse epulis. Sipyli nunc monte sub alto
In lapidem versa aspicitur, similisque gementi
Supplicia expendit sugis, vbi numina mille
Nympharum sub tecta colunt, Acheloia circum
Litora, vbi toties iuuat indulgere choreis.

Meminit huius fabulæ & Q. Calaber lib. 1. de relictis ab Homero, cuius verba sic Latina fecit Sanctius:

In Sipyli scopulis, Niobes vbi corpora quondam
In saxum vertere Dei, nunc saxa per vda
Distillant lacrymæ, nebula caligine mista
Circumstant lapidem, damnosa vmbracla colonis.
Hanc faciem veniens longis stupet aduena ab oris,
Et gemebunda piè miratur lumina petræ,
Fœmineã speciẽ referentis imagine luctus. *Ex Q. Calabro.*

Fabulam autem totam habes in Chiliadibus, adagio, *Niobes mala.* Erat Niobe filia Tantali, vxor Amphionis, quæ filios habebat sex, totidemq; puellas. Eo successu insolens contempsit Latonam, quæ non nisi duorum mater esset, Apollinis ac Dianæ. Hanc fabulæ narrant post occisos liberos, *Ex chiliadibus.*

quos

quos permultos habebat, prædolore in saxum conuersam fuisse, illud innuentes, immodico dolore diriguisse. Id saxum, quod fabulæ dedit occasionem, in Sipylo Phrygiæ conspici tradit Homeri scholiastes, lacrymarum fontes emittens. Gellius lib. 20. cap. 6. sic ait: Mira & propè adeo ridicula diuersitas fabulæ apud Græcos Poetas deprehenditur super numero Niobes filiorum. Nam Homerus pueros puellasq; eius senos dicit fuisse, Euripides bis septenos, Sappho bis nouenos, Bacchilides & Pindarus bis denos. Quidam alij scriptores tres fuisse solos dixerunt. Tzetzes septem filios & totidem filias suis nominibus enumerat; filij sunt, Sipylus, Agenor, Phædimus, Ismenes, Eupnytus, Tantalus, Damasichthon: filiæ, Negra, Cleodoxe, Astiocha, Phaeta, Pelopia, Eugyge, Chloris. Alij aliter enumerant. Palæphatus in libello de non credendis fabulis sic ait: Nioben dum viueret, super filiorum sepulchrum lapidem factam esse memorant. Quicunque autem ex lapide hominem, rursumq; ex homine lapidem fieri posse credit, stultus hic quidem planè est. Verum autem sic habet: Niobe, mortuis suis liberis, cum lapideam imaginem sibi constituisset, eam supra natorum suorum sepulchrum posuit. Nosq; ipsi hanc vtriq; qualis reuera esset, inspeximus. Hæc Palæphatus. Extat in tumulum Niobes elegiaca prosopopœia certè elegans, his omnino verbis:

Filij Niobes.

Historia de Niobe.

Este procul læti, cernant mea funera tristes:
Non similis toto mœror in orbe fuit.
Bis septem natos peperi; bis pignora septem
(Me miseram) Diuum sustulit ira mihi.
Dirigui demum lacrymis, & marmora manant.
Sic mihi mors dolor est, sic mihi vita dolor.
Discite, mortales, quid sit turgescere fastu,
Et quid sit magnos posthabuisse Deos.

Fuerunt qui Niobes fabulam ad historiam referre conati sunt, dixeruntq; acerbissimã pestilentiam aliquando fuisse in Phrygia, atque eodẽ die Niobes filios omnes interijsse, cum multos haberet. Atq; cum pestilentiæ autor sit Sol & Luna, quia ex calore vaporumq; copia illa nascatur, proditum est in fabulis Apollinem & Dianam illos sagittis confodisse; ad tantos dolores cum obstupuisset, & propè sine sensu Niobe mater eorum videretur, dixerunt fabularum artifices illam fuisse in lapidem conuersam. Quo etiam allusisse videtur Cicero 3. Tusculan. Et Niobe, inquit, fingitur lapidea, propter æternum, credo, in luctu silentium. Vide Mytholog. Natal. Comitis lib. 6. cap. 13. & alios. Multa quoq; Niobes inuenies epigrammata Græca lib. 3. Antholog. tit. εἰς ἀρχαίους τινας. Et lib. 4. εἰς ἡρωΐδας. quæ breuitatis causa omitto.

Mythologia.

III. *EN statua statua &c.*] Expressa imago lapidea ex alia imagine saxea, in quam conuersa Niobe. Hoc imitatus ex senarijs his ex 3. Epigram.

Ὁ τύμβος οὗτος ἔνδον οὐκ ἔχει νεκρόν,
Ὁ νεκρὸς οὗτος ἐκτὸς οὐκ ἔχει τάφον,
Ἀλλ' αὐτὸς αὑτοῦ νεκρός ἐστι καὶ τάφος.
Hoc in sepulchro mortuus non conditur.
Hoc est cadauer, & sepulchrum non habet:
Sed est idem cadauer, & sepulchrum sibi.
Sepulchrum hoc nõ habet intus mortuũ;
Mortuus hic extra non habet tumulum;
Sed ipse sui mortuus est & tumulus.
Istud sepulchrum mortuũ intus non habet:
At nec sepulchrũ sibi habet extra mortuus:
Sibi sed ipse est & sepulchrum & mortuus.

Illud huic simile est lib 4. Antholog. tit. εἰς ἡρωΐδας.

ἐκ ζωῆς με θεοὶ τεῦξαν λίθον· ἐκ δὲ λίθοιο
ζωὴν Πραξιτέλης ἔμπαλιν εἰργάσατο.

Quod Sãctius Græca epigrammata euoluens sic ex tempore vertit:

Viuebam: fecere Dij me marmora; marmor
Sed rursum viuit munere Praxitelis.

Cæterùm id variè accipi figmentum reperio, vt cùm torquetur in præfractæ ceruicis hominem, stupidum, eumq; qui sit vel animo vel corpore immotus. Ad id facit quod citatur ex Lucilio, poeta Græco, de quodam saltatore, qui se mouere non posset, ὀρχηστὴς Νιόβης ἔμπνοον ἀρχέτυπον. *Orchestes spirans archetypum Niobes.*

Niobe stupidum significat.

Ductum de marmore marmor] Marmoreum idolum è simulacro marmoreo, id est, Niobe marmorea. Cæterum marmor dici videtur παρὰ τὸ μαρμαίρειν, *splendescere*, & quasi scintillis micare. De marmorum generibus habes apud Plinium lib. 36. cap. 6. cum seq. & Isidorum lib. 16. c. 5. item apud Pancirollum lib. 1. Rerum memorab. Inter hæc vt Parium candore, ita Lacedæmonium viriditate cunctis hilarius. Lacedæmonium Martialis intelligit cum lib. 1. Epigr. 84. ita canit:

Marmor.

Parium.

Lacedæmonium.

Quinquã picta colit Spartani frigora saxi?

hæc

hoc est, potentiorum domos Laconico marmore cultas, Lacedæmonios autem Spartiatas siue Spartanos fuisse nominatos, notum est, & historicam huic rei fidem facit Perotus ad istum Martialis locum. Ac quia Lacedæmonium siue Spartanũ istud marmor diuersis quasi squammatum coloribus erat variegatum, non immeritò illud pictum appellat; idq; à serpentum maculis Serpentinum siue Ophites etiam nominatur, vt idem Perotus alibi innuit. Præter supra adducta, fabulam Niobes habes apud Ouidium Metamorph. 6. Rei veritatem, si vacat, ex Palæphato & Pausania in Arcadic. exquire.

Ophites.

Se conferre Deis] Quæ numini ausa est obloqui, seq; efferre supra hominũ captũ.

Procax Niobe] petulans, conuiciatrix. Vnde procacitas, licentia turpium conuiciorum, qua meretrices & scurrę vtuntur.

Procacitas.

Est vitium muliebre superbia] Solenne est mulieribus, quę sunt potentiores, superbire. Sic Sallust. in Iugurthino dicit, superbiam commune nobilitatis malum. Idem ibidem: Quæ in magnis superbia, in infimis iram rectius nũcupari. ὀργὴ quasi ὀρίγη, ab ὀρέγεσθαι. hinc ὀργίλος iracundus, qui Gallico idiotismo, *orgueilloux*. Sed rursum alia occurrũt Sallustiana: Quæ apud alios iracũdia dicitur, ea in imperio superbia, atq; crudelitas appellatur.

Arguit oris Duritiem, ac sensus, &c.] Sic construe: *& superbia arguit duritiem oris & sensus, qualis inest lapidi. Sensus* hic est genitiuus. Huic consonat illud Terentij, *os durum*, pro impudente. Lapis in Hieroglyphic. hominem sensus expertem significat; vt pro stupido & alienatæ mentis homine vsurpari certum est: vnde illud Comici: *Quid stas lapis*; & primos illos homines rudes & impolitos, nullaq; disciplinarum cognitione cicuratos, saxeos appellarunt. Hinc enim Maronis illud:

Ea est ἀναισθησία, & sensuum vacuitas.

--- *Quo tempore primum*
Deucalion vacuũ lapides iactauit in orbẽ,
Vnde homines nati, durum genus.

Sic & Ouidius 1. Metamorph.

Inde genus durum sumus, experiensq; laborum,
Et documenta damus, qua simus origine nati.

Theocritus in Eidylliis Milonẽ rusticum impolitum, planèq; rudem appellat *fragmen duræ rupis*, id est, πέτρας ἀπόκομμα ἀτεράμνου. Lactantius lib. 1. c. 20. loquens de termino, qui in Capitolio locabatur: Quid de his dicam, qui colunt talia? nisi ipsos potissimum lapides, ac stipites esse? Ouid. 5. Metamorph.

-- *Ad auditas stupuit ceu saxea voces,*
Attonitaq; diu similis fuit.

Idem 13. Metamorphos.

--- --*Duroq; simillima saxo Torpet.*

Et in Ariadne:

--- *In saxo frigida sedi,*
Quamq; lapis sedes, tam lapis ipsa fui.

Quo sensu dixerat ante Ouidium Catullus de nuptiis Pelei, Ariadnen saxea effigie fuisse, vt vim doloris exprimere non posset, neq; in vllam vocem erumpere, cùm vidit se à Theseo in litore Naxus insulæ relictam. Tibullus lib. 2. Eleg. 4.

O ego, ne possim tales sentire dolores,
Quàm mallem in gelidis montibus esse lapis?
Stare vel insanis cautes obnoxia ventis,
Naufraga quã vasti tunderet ora maris.

Ouidius De Ponto:

Felicem Nioben, quamuis crudelia passam,
Quæ posuit sensum saxea facta malis.

1 de Ponto, Eleg. 2.

Fine carent lachrymæ, nisi cùm stupor obstitit illis;
Et similis morti pectora torpor habet.

Et deinde:

Ille ego sum frustrà qui lapis esse velim.

Sic impossibilitate ipsa mutata in lapidem Psyche, quamuis præsenti corpore, sensibus tamen aberat. Apud. 6. De Asin. aur. Quod autem modò dicebam lapidem pro stupido vsurpari hieroglyphicè, id ostento planum est, quod animum perculit Superbi Tarquinij, cùm à columna lignea repentè lapsus anguis omnes in fugam vertisset, omninò hoc viso consternatis. Nam portendebat is serpens nouum & inexpectatum principem, de columna lignea, hoc est, stupore, quem diu simularat, proditurum.

Lapis pro stupido.

Qualis inest lapidi.] Lapidem vsurpari, pro stupido, aut sensus vacuo iam diximus. Sic Martialis lib. 5. in quandam Matriniam:

Non possum vetulam quereris, Matrinia: possum
Et vetulam, sed tu mortua, nõ vetula es.
Possum Hecubam, possum Nioben, Matrinia: sed si

Nondum erit illa canis, nondum erit ista lapis

IV. *Niobes fabula quid significet.* FIGMENTVM hoc Niobes ob insolentem iactantiam in saxum rigens etiā formatæ, arguit potentiorum quarundam mulierum superbiam, & immodicam arrogantiam, quæ obcæcatæ ne ipsis quidem Superis subesse se putant, adeò vt suæ mortalitatis immemores incidant in miseram quandam ἀναίσθησιν, & sensus vacuitatem. Hoc ergo verborum inuolucro monentur, ne sese altiùs efferāt, & plus quàm oporteat apud alios intumescant, aut etiā plus sibi tribuant, quàm par est. *De Dijs benè sentiendum.* Præterea de numine bene sentiendum esse, tacitè videtur innuere: quandoquidem nō erratur periculosius, neq; scelestius quàm in numinis contemptu. Pindar. Olymp 9. ἐπεὶ τό γε λοιδορῆσαι θεοὺς ἐχθρὰ σοφία, καὶ τὸ καυχᾶσθαι παρὰ καιρὸν μανίαισιν ὑποκρέκει. *nam Dijs conuiciari*, inquit, *odiosa sapientia est; & intempestiuè gloriari, idem est atq; insanire*: Præclarè monitor ille apud Virgilium:

Discite iustitiam moniti, & non temnere Diuos.

Sed quod ad argumētum facile emblematis facit, non possum prætermittere illud Valerij Max. de neglecta religione: Deorum spreti monitus excandescunt, & humana consilia castigantur, vbi se cœlestibus præferunt. Etenim propter ἀλαζονείαν καὶ μεγαληγορίαν magnificos luit impia flatus Tātalis, vt Statius cecinit Thebaid. 3. Huc cōgeram insignem Pindari locum ex Olymp. 9. quo sub Cadmi persona monet vnumquemque, vt exemplo Pētheì filii, piè & reuerenter de Diis sentire discat.

οὐδ᾽ ἔστιν ὅστις δαιμόνων ὑπερφρονεῖ,
εἰς τοῦδ᾽ ἀθρήσας θάνατον ἡγείσθω θεούς.
τὸ σωφρονεῖν δὲ, καὶ σέβειν τὰ τῶν θεῶν
κάλλιστον οἶμαί γ᾽ αὐτὸ, καὶ σοφώτατον
θνητοῖσιν εἶναι χρῆμα, τοῖσι χρωμένοις.

id est:

Si quis sit, qui Deos contemnat, ad huius (nempè Penthei) *mortem respiciens, secum animo reputet esse Deos. At verò temperantem esse, & numen diuinum colere, censeo rem esse omnium pulcherrimam, & sapientissimā hominibus, qui huic sese implicant.* *Thamyris.* Sic quoq; Thamyris, cùm nimis fuisset arrogans ob poeticę facultatis peritiam, cum Musis in certamen venire ausus, satis magnas suæ temeritatis pœnas dedit. Sic non leue supplicium passus est Marsyas, quia cum ipso Deo, à quo canendi artem acceperat, de cantu contendere ausus est. *Marsyas.* Sic etiam Arachne fertur in bestiam mutata, quia ausa fuit cum illa Dea de artificio texendi contendere, à qua artem didicerat. *Arachne.* Fuit Niobe Tantali & Euryanasse filia: ac Tantalus auaritia, Euryanasse opulentia est, ex his nascitur mortaliū superbia, quā iamiam depictum ibo; cuius & Deorum despicientia, amicorum contemptus, & beneficiorum vel à Deo, vel ab hominibus acceptorum obliuio, asseclæ esse consueuerunt. *Niobes mythologia.* Apellis mihi hic manum optarem & pigmenta, quibus ad viuum liceret depingere horrendum illud monstrum, cœli exulem, sali & soli pondus, Stygis incolam, Superbiam, inquam. *Detestatio superbiæ.* Non oculos esset hominis tam curiosus, scio, quem ad intuendum voluptas traheret, vel amor picturæ; qui desiderio duceretur oblectandi se terribili aspectu isto ac tetrico. Coloribus viuis ego non vtar, & carbo mihi pro penicillo erit, qui adumbret rem rudiori ductu, nec ad artis legem. Quid ad legem autem, vbi lex omnis contempta virtutis & honestatis? vbi sceptrum libidini, clauus fastui, fræna ambitioni committuntur? vbi calcatur ius & æquitas? vbi pudor & modestia sub pedibus iacent? vbi nefas & flagitium intra dictat? Hiccine ad legem me componi posse & decorum seruare, vbi in dedecore summo & confusione singula? Comicorum morem imitabor, & quod verbis non exprimo, declarabo signis & nutu: id est, producam & sistam in theatro ventosam illam & turgidam Æoli filiam Superbiam, quæ ventrem habet tumentem inani flatu velut vtrem, pedes longos ac rigidos, collum gruis instar erectum, manus sicut cedros vicinas nubibus: metatur passus ac numerat librato corpore, spirat vt follis, tanquam Euros parturiens aut Aquilones; oculos rotat ac diducit, iactitat brachia, caput obliquat vt anser, voluit grandia, quasi mundum cerebro clauderet: assurgit spiritu, nec seipsam capit, contemnit Deum, ridet homines; simiæ mores refert, affectum pauonis: quidquid videt vanitatis, imitatur & effingit, & spectari vult, & ostentat, nō contenta decore suo nisi admirator adsit, qui monstret digito. *Superbiæ descriptio.* Calamistrum in dextra est & radius crinalis, in al-

cera speculum; pro galea & thorace reticulum & vitta; suras sandalium cingit. Et hæc sic armata vincit tamen. O incuriam? Inspeximus monstrum, & quæ torvitas in vultu ac membris vidimus, nondum mores ac fructus, quos parit in obsessis. ô deformitas, quàm tibi conformes? Proferendi & isti in lucem, à turpissima matre turpior proles; à putri trunco vitiosus ramus; hinc flos & fructus ad naturam stirpis. Ingrediatur superbus, quibus signis hic morbum suum & generosam indolem aperit? consideremus eiá. Bipedem sciurum aut catum dicemus, cum manè surgit, ita pilos componit, effingit & refingit se, fricat, lambit, crispat, surrigit, aut in tergum pendulos reijcit, vel intorquet cinnos, vnguẽtisq; saturat, rotando digitis sat implum ẽ adhuc, & distractam in angulos, murinis caudis mediusfidius quàm simillimam barbulam. Ibi stat in obtutu speculi defixus, subridet, miratur formã & egregium illud decus naturæ, venustè obliquat oculos in humeros & latera: placet statura, placet habitus, assurgit paulatim spiritu, & reciprocratur in sui amorẽ tum ens affectus, inflatus supra id, quod est, inani ac turgido fastu, concipit nauseam ac despectum aliorum, solus in sui admiratione & mundo corporis, supra omnem molliciem fœmineam ac leuitatem occupatus. *Si ruga in collari minus decens, aut plica in pallio; si calceus in pede fluens aut laxior, si striatus thorax, aut follicantes caligæ, nec ad suras velut conglutinata tibialia, rapitur furia & diras spuit, execratus opificis incuriam & errorem manus. Quem hic mihi næuum vesti aspersit trifurcifer ille sartor? vt Dij Deæq; perdant scelus. I puer, accerse portentum hominis: pereat in via mala peste; en, vt ludibrio sim bestiæ? Sic turbat suturæ vix notabilis error delicatulum, & magnum quiddam de authoritate sibi detractum putat, si natet pauxillum in corio peduncu lus. Lepidus homuncio. Quid tum? Egreditur in publicum, vbi prius septeno screatu classicum cecinerit, quem tanto impetu promit, ac si pulmones euellere, & omnia viscera euomere conaretur: iactat caput in omnes partes, quasi muscas in aere numeraturus aut hirundines: ad mensuram passus, quasi qui sementem spargit, certo spacio figit, & incedit na tanti similis, tanquam ad ictum tympani armatus miles. Nudẽ vibrat suras vt thyrsum quatiens, nunc extremo calce leuiter stringit humum, & circumfert se affectata quadam iactatione corporis. Docet naturam, non docetur gradum formare quasi in libra pendulum. Cedite obuij, & locum honoratiorem concedite, nisi thrasonis militis experiri armatam manum: vos quoq; iumenta sistite, cum calcitrone enim vobis res est. Hæc leuitatis signa, quæ adhuc vel ætas excuset, vel stoliditas, si non contemptus se admisceat, & nescio quæ præpostera philautia, vanissimæ persuasionis fulcro insistens. Deuoluitur enim interdum eò dementię inflatus animus, vt cęcitate hac percussus nec agnoscat authorem vitę, nec bona & dona, quæ habet ex eo fonte, irrisor Dei atq; hominum. Et dum in admiratione sui totus defixus hæret, non remittit agnitionis radios, grata ac humili beneficiorum recordatione, ad caput ipsum & primum ostium canalis. In cœlo natum hoc flagitium, eò grauius, quò altior ruina; multatum enim perenni flammatum visione lucis Angelum in executorem transformauit diuinæ iustitiæ, horribili metamorphosi. Prima igitur noxa hæc, vnde nocendi ac perdendi omnes formæ, seminarium malorum, quia excussit à supremo gradu celsitudinis spiritum inter cœlestes choros principem, in voraginem calamitatis nunquam terminandæ; quod calcar erat persecutionis in nostrum genus, & exercendæ tyrannidis. Tantò studiosus euitandum, quoniam qui tali scelere se contaminat, in Deum ipsum armare manus, & velut gigas quidam expellere de throno videtur; montes enim vanissimarum cogitationum aggestu surgenti in nubes conuectat, & de spolio cœli, exturbandoq; rege tacitus præsumit. Non hoc intendat, dic sodes, cui alas istas tumẽtes adglutinat non quispiam Dędalus, sed diabolus? Omninò: luti enim memoriam deponit, ex quo formatus, & lucem auiti ac generosi stemmatis in se traducit, vt nobilis prosapiæ splendorem degener spurius. Assurgit mente per scalam vanitatis & inanis gloriæ, non rectis & directis gradibus, ab infimo in altiorem ordine, sed assultum ad culmen temerario passu. Periculosum est stare in præcipitio & respicere, vertigo corripit & sternit, Caue fastus, ne idem tibi, ast ex te, sultori.

Superbi hominis viua idea

φιλαυτία.

Superbiæ origo.

Impudentia.

EMBLEMA LXVIII.

PVBE tenus mulier, succincta latrantibus infra
Monstrorum catulis, Scylla biformis erat.
Monstra putantur auarities, audacia, raptus:
At Scylla est, nullus cui sit in ore pudor.

COMMENTARII.

I. *Scylla.* DE Scylle pictura sic Pignorius; Scyllam qui viderint in anterioribus editionibus, non rideant, modò possint se continere. Nos illam è veteri ectypo hic & alibi exprimendam curauimus. Vides ergo hic fęminā alatam infima sui parte in varia monstrorum capita desinentem. Hanc Isacius refert capita habere sex, & duodecim pedes: ἓξ μὲν κεφαλὰς ἔχων κάμπης, κυνὸς, λέοντος, γοργόνης, φαλαίνης, ἀνθρώπου. *Sex habens capita, erucæ, canis, leonis, Gorgonis, balænæ, fœminæ.* Alij aliter eam describunt, vt mox dicemus.

II. SCYLLAM Phorci filiam, Glauci amore captam, Circe, quod eundem deperiret, sic affecit, vt fontem, in quo Nympha se lauare cōsueuerat, veneficijs & magicis herbis infecerit, cuius rei nescia Scylla fontem de more ingressa, inferiores corporis sui partes in caninos rictus vidit esse commutatos: quam tantam deformitatem horrens, in mare se præcipitem dedit & in saxum mutata. *Scylla in mōstrum marinum mutata.* Poetis argumentum fabulæ præbuit. Homerus Odyss. μ. Ouid. 14. Metamorph. Refertur etiam hęc fabula in prouerbio, *Charybdim fugiens incidi in*

Scyllam

Locus Iustini de Scylla.

Scyllam. Iustinus in Trogum 4. fabulæ de Scylla & Charybdi materiam Poetis suggestam ait ob fretũ, quod in Sicilia citato reciproque impetu fertur, in quo vndarum inter se concurrentium tanta pugna fit, vt aliàs veluti terga dantes vorticibus in imũ desidere, aliàs quasi victrices in sublime ferri videas: nunc hinc fremitum feruẽtis æstus, nunc illic gemitur in voragine desidentis audias. Accedit perpetuum Ætnæ montis incendium: hinc latratus auditos: hinc monstri credita simulacra, dum nauigantes magnis vorticibus pelagi desidentis exterriti, latrare putant vndas, quas sorbentis æstus vorago collidit. Scyllam fuisse nauem triremem Palæphatus tradit. Sallustius saxum putat esse in mari prominens, quod procul visentibus muliebrem formam repræsentet, in quod illi fluctus, quoniam & luporum eiulatum, & canum latratum videntur imitari, finxerunt illam pube tenus feris huiusmodi succinctam esse. Heraclides Ponticus ait, ab Homero per Scyllam significari omnis generis impudentiam, quæ non ab re canibus cingatur, rictibus audacia, rapina, & auaritia refertis. Locum Græcum apponam, ex quo Alciatum puto suum Emblema duxisse: σκύλλαν τε τὴν πολύμορφον ἀναίδειαν ἠλληγόρησε· διὸ δὴ κύνας οὐκ ἀλόγως ὑπέζωσται, προτομαῖς ἁρπαγῇ, τόλμῃ καὶ πλεονεξίᾳ πεφραγμέναις. Virgilius sic Scyllam depingit:

Sallustij locus.

Emblematis typus.

At Scyllam cæcis cohibet spelunca latebris
Ora exertãtem, & naues in saxa trahentẽ,
Prima hominis facies, & pulchro pectore virgo
Pube tenus: postrema immani corpore pistrix,
Delphinum caudas vtero cõmissa luporum.

Quæ carmina mythologicè sunt intelligenda de libidine, impudentia, cõfusione. Scylla enim meretrix est, quæ canibus lupisq; inguina commiscet. Ita Fulgent lib. 2. Mytholog. Cœlius Rhodig lib. 14. cap. 3. Seneca epist. 95. Natalis Comes Mytholog. lib. 8. cap. 12. Succurrit mihi (inquit Franciscus Sanctius) nunc Aristotelis locus in libro de moribus 2. circa finem, nusquam, quod sciam, ab interpretibus declaratus, qui etsi ad nostrum emblema non maximè pertineat, ab Scylla tamen & Charybdi non abhorret omnino. Quem locum pro viribus explanare tentabimus, longè aliter quàm omnes intelligunt, quos & legere & audire contigerit. Verba igitur Aristotelis hęc sunt: Quare omnes, qui medio criatem inuestigant & exquirũt, primum ab eo debẽt, quod magis ei contrariũ est, discedere, quemadmodũ Calypso monebat:

Aristotelis locus explicatur.

Extra vndã & fumũ longè cõpelle carinã.

Hæc Aristoteles. Quo in loco primo est notandum, lapsum Aristotelem memoria, vt sæpe solet, cum citat Homerum. Nam, vt omnes ibi notant, Calypso posuit pro Circe. Sed ego pro Calypso reponendum censeo Vlysses. Locus enim, quem citat Aristoteles, est apud Homerum Odyss. 12. Verba autem sunt Vlyssis ad nauclerum suum, iubentis vt nauem deflectat longè à fumo & vnda, vbi erat Charybdis. Nam de Scylla non ausus est Vlysses verbum facere, ne & socios & nautam terreret multitudine periculorum, vt ipsemet Vlysses paulò inferius testatur. Deniq; intellige fumum & vndam, tantùm pro Charybdi. Monet enim Aristoteles, vt quãdo vitium aliquod fugere voluerimus, in contrarium deflectamus, sic enim medium melius tenuerimus; idq; probat experimento, illorum, qui contortas virgas in rectum dirigunt. Ex his collige, frustra scripsisse Chiliadum autorem adagium illud, *Extra fumum & vndam.* Namq; neq; adagium illud est, nec locus explicatur, nec meritò taxatur Argyrophus, qui etsi non omnino scopum tetigit, minus tamen aberrauit in sua translatione. Præterea versiculus ille, qui circumfertur incerto autore,

Incidit in Scyllã cupiẽs vitare Charybdim.

Adagiũ explicatum.

malè intelligitur à nostris. Nõ enim significatur minus periculum vitans in maius incidere, sed contrà. Nam Scyllam minus malum esse quàm Charybdim, notius est quàm vt egeat admonitione. Hactenus Sanctius.

III. *PVBE tenus mulier*] Impudentiæ nota. ὡς σημεῖον τῆς ἀνοίας οὐκ ἐλάχιστον. *quod non minimum amentiæ signum*, ait Galenus προτρεπτικῷ ἐπὶ τέχνας. Imitatus est autem Virgilium, qui sic:

----& pulchro pectore virgo
Pube tenus.

Succincta latrantibus infra &c.] Inferiore sui parte cincta quasi monstrosis canibus. Est altera imitatio Virgiliana:

Quid loquar aut Scyllam Nisi, quam fama sequuta est,

Candi-

Candida succinctam latrantibus inguina monstris,
Dulichias vexasse rates?

Ex quo loco aduertes duas fuisse Scyllas. Vna Nisi Megarentium regis filia fuit, cōtra quos dum de nctis Atheniensibus pugnaret Minos, propter filij Androgei interitum, quem Athenienses & Megarenses dolo necauerant, amatus est à Scylla Nisi filia. Quæ vt hosti posset placere, comam purpuream parenti abscissam ei obtulit: quam Nisus ita habuerat consecratam, vt tamdiu regno potiretur, quamdiu illam habuisset intactam. Postea & Scylla à Minoe contempta, dolore in auem ciris, quæ & alauda dicitur, conuersa est. Virgil. 1. Georg.

Scylla duæ.

Et pro purpureo pœnas dat Scylla capillo.

Vide fabulam apud Ouidium 8. Metam. Altera fuit filia Phorci, de qua hic sermo est, quæ versa fertur in saxum in mari periculosum, de qua Ouid. 4. Metam. Has tamen plerumque Poetæ confundunt, vt 6. Fast. Ouidius. Et Propertius lib. 4. sic loquitur:

Quid mirum in patrios Scyllam sæuisse capillos,
Cādidaq; in sæuos inguina versa canes?

Ouidius in Amoribus:

Per nos Scylla patri canos furata capillos
Pube premit rabidos inguinibusque canes.

Idem 2. de remedio:

Præterita cautus Niseida nauita gaudet.

Sunt qui volunt Virgilium vtramq; Scyllam coniunxisse, quapropter sic versum excudendum curarunt,

Quid loquar aut Scyllam Nisi, aut quam fama sequuta est.

Sed duriusculus est versus, nec credo Poetam sic scriptum reliquisse, imò potiùs more poetico fabulas confudisse, vt vnā Scyllam pro altera acciperet. Nam & ipse in Ciri varias refert opiniones, quem vide. Lege etiam Nannij Miscellan. lib. 6. & Iacobum Bononiensem, Annotat. quas paucculas scripsit in Virgilium. Alciatus lib. 1. Parerg. cap. 6. contendit Virgilium τὸ ᾠκεῖον seruare voluisse, quæ vt plurimum falsa est: sed id non placet Sanctio.

Monstrorum catulis.] canibus monstrosis: Virgil. dixit:

Ah timidos nautas canibus lacerasse marinis.

Et Ouid. 4. Trist.

Esse canes vtero sub virginis.

Cicero de haruspic. responsis: Quam Scyllam tam eminentibus canibus, tamque ieiunis Poetę fingendo exprimere potuerūt? &c. Canes porrò accipi pro rapacibus & exploratoribus hominum rapacium idem Cicero nō sine satyrico morsu nos docuit, vt lib. 1. in Verr. Debere, aiebat, suam rationem ducere: multa sibi opus esse, multa canibus suis, quos circa se haberet. Et lib. 3. in eundem: Quid ista cohors, quorum hominum est? Volusij aruspicis, & Cornelij medici; & horum canum, quos tribunal meum vides lambere? Eadem oratione: Qui cùm agros maximos ac feracissimos per seipsum, hoc est, per Apronium, Verrem alterum depopularetur, ad minores ciuitates habebat alios, quos tanquam canes immitteret, nequā homines, & improbos, quibus aut pecuniam, aut frumētum publicè dari cogebat.

Canis pro rapaci.

Scylla biformis] Supernè fœminam referens, infernè in caninos rictus desinēs. Dicitur vero Scylla ἀπὸ τοῦ σκυλᾶν, à spoliando scilicet: vel à σκύλλειν, vexando: licet quidā putarint ἀπὸ τῶν σκυλάκων, à catulis deriuari.

Scylla vnde dicta.

Monstra putantur &c.] Mythologia. Monstra Scyllam, id est, impudentiam comitantia sunt auiditas, temeritas, rapina seu rapacitas.

Raptus.] hic raptus, pro rapina, poetico more; vt cogitatus, pro cogitatione: vt ausus pro audacia. In iure alioqui raptus dicitur contrectatio fraudulenta personarū, propriè, vt in Cod. de raptoribus virgin. & in Decretal. 5. de raptoribus. Rapina verò fieri intelligitur in rebus mobilibus per vim ablatis, vt in tit. Vi bonor. rapt.

Raptus.

Rapina.

At Scylla] ipsamet est τῆς ἀναιδείας τύπος seu imago. Vide omnino Cœl. Rhodigin. lib. 14. cap. 3. nolo enim ego hic impudenti turpitudinē chartam inquinare.

IV. QVIDNAM sibi velit hoc emblema, satis ex ipso epigrammate constare reor: appositè enim Alciatus id ad impudētiam transtulit, quæ tribus potissimum vitijs rabidissimis comes esse soleat, auaritiæ, siue rapinæ, audaciæ, inuidiæ, quæ sub eleganti aut viri aut mulieris forma plerumq; latitant. Quid enim non audeat impudens, qui nihil non sibi permittit, turpe putat nil?

Impudentiæ.

Porrò

Rubula forenses. Porrò hoc quicquid est emblematis, rectè torseris in fori latratores, rabulas, quibus qu d impudẽtius? quid rapacius? quid deniq; fraudulentius? qui dum iusti & æqui patrocinium suscipere aiunt, sępius alter affirmatiuam, alter negatiuam partẽ rei iudicãdæ defendunt: vnde fit, vt vnus eorũ iniustum semper tueatur, prout pars hunc vel illum conuenerit prius, idq; per plures dies, menses, & annos, lites interdũ immortales protrahentes, quoad miserorum nummi penitus exhauriantur ac eloculentur, tantum abest vt bona publica & priuata defendant. Sed ne videar partis odio laborare, nihil dicam hic vltra de ærusca- *Æruscatores.* toribus illis, quibus nulla religio est vel omnem hominem natum, vt dicebat Archilochus, decoriare, principis saltẽ sui, cui placere hoc pacto student, fiscum vt adaugeant; & nec minus tamen prædam in sinũ suum conferant, vt est apud Lampridium. Et tamen hi in precio habẽtur, qui potius notus illis tormentorum, hoc est, tributorum, vectigalium, portoriorum, quibus misera plebs dilaniatur, excogitatis generibus digni erant, vt Perilli taurum æneum experirentur. Hos igitur morbonam abire exoptem; eum enim in locum lauerniones & gryphos istos, vel ipsis etiam felibus rapaciores ablegari video à Lipsio, lib. 4. de Repub. c. 11. Quò etiam ego amando Vespasianum cũ vectigali suo vrinario

Φιλαυτία.

EMBLEMA LXIX.

V Quod

QVOD nimium tua forma tibi, Narcisse, placebat,
In florem, & noti est versa stuporis olus.
Ingenij est marcor, cladesq; φιλαυτία, doctos
Quæ pessum plures datq;, deditq; viros:
Qui veterum abiecta methodo, noua dogmata quærunt,
Nilq; suas præter tradere phantasias.

COMMENTARII.

I. IN fonte limpidissimo iuuenis formosus vmbram suam ab aquis reuerberatam intentè contemplatur, iuxta quem sui nominis flos, Narcissus scilicet, prorũpit. Flos est purpureus, stellatus, de quo Plin. lib. 21. cap. 5. 11. & 19.

II. *Vaticinium Tiresiæ de Narcisso.* TIRESIAS vates tamdiu victurum Narcissum prædixit, quamdiu à sui conspectu abstineret. At ille ignarus infortunij, quod iamiam sibi impendebat, visam in fonte sui vultus imaginem sic deperijt, vt sui amore captus miserè contabuerit, & in florem sui nominis commutatus sit, qui Narce dicitur, teste Plinio lib. 21. cap. 19. *Narce herba.* Est autem Narce, νάρκη siue νάρκησις, stupor, torpor, membrorumq; dissolutio: & Narcissus flos, si diutius naso admoueatur, mentis torporem inducit, de quo vide Marcellum Virgilium in Dioscoridem. Narcissi fabulam refert Ouidius 3. Metamorph. De eodem vide Icones Philostrati, tit. Narcissus, & Statium lib. 7. Thebaidos. *Narcissi fabula.* Pausanias in Bœoticis sic ait de Narcisso: In Thespiensium terra locus est, qui Danacum appellatur: ibi Narcissi fons visitur: & aquam hanc inspexisse Narcissum ferunt, qui nõ intellexit suam se vmbram videre, ac seipsum à semetipso amari ignorauit, atq; hoc amore iuxta fontem cõtabuit. Sed id planè insulsum est, eo dementiæ quemquam peruenire, vt ex amoris ardore hominem ab hominis vmbra dignoscere nequeat. Verum de eodem & alia quædam narrantur prioribus minus nota. Sororem Narcissum gemellam habuisse, tum in alijs rebus specie planè similem, tum eãdem: vtrosq; comam habuisse vnicolorem, ijsdemq; vestibus fuisse indutos, simul item venatum exijsse: at Narcissum in amorem incidisse sororis, Mortua autem puella fontem adijt, & suam se videre imaginem intellexit. Quare intellecta, non nihil allevationis in amore sensit, tã quam non suam vmbram, sed sororis imaginem conspicaretur. Hæc Pausanias, qui & Narcissum herbam multò ante Narcissi mortem fuisse, testimonijs antiquissimorum probat. Vide plura de Narcisso apud Nat. Comitem Mythol. lib. 9. cap. 16. Cœl. Rhodig. lib 26. cap. 21.

QVOD nimium &c.] Descriptio φιλαυτίας. Huic simile penè est Epigramma picis Poeios Bartholum. Anuli, quod propter elegantiam ascribam: III.

Narcissus liquidis formam speculatus in vndis,
Contemnens alios, arsit amore sui:
T buit, & sensim venienti in membra stupore,
Ipse sui, factus flos hyacinthus, amans.
Hinc fugite (ò iuuenes) fons iste Philautia, seipsum
Stultus vbi, cum se non bene norit, amat.

Euolue Pulcherrimam disputationem ca de re Marsilij Ficini, Orat. 6 c. 17 in conuiuium Platonicum.

Tua forma tibi, Narcisse, placebat.] Plutarch. Symposiac. 5. quæstion. 7. refert, idem accidisse cuidam, quem Eutelidã nominat, qui cũm se in vndis aspectaret, amore sui captus, penè perijt, dum ita deperiret.

In florem] tibi cognominem, id est, Narcissum.

Noti stuporis] Naricissus enim flos dicitur à νάρκη, quod stuporem sonat; vel ἀπὸ τοῦ ναρκᾶν, torpescere. Vnde etiam flos ipse caput tentat. *Narcissus vnde dictus.*

Olus] Olus dicitur omnis herba satiua. *Olus.*

Marcor] putredo, caries. Metaphora, pro eo quod est deprauatio, φιλαυτία enim ingenio induit quasi marcorem & exitium. *Marcor.*

Cladesq;] mors & exitium, alia metaphora.

φιλαυτία] φιλαυτία, vt vertit 3 Carm. Ode *Philautia.*

Ode 18. Horatius, est cæcus amor sui; cuius verba elegantissima ad Bacchum, subscribam:

---- Saua tene cum Berecynthio
Cornu tympana, quæ subsequitur cæcus amor sui,
Attollens vacuū plus nimio gloria verticē.

De φιλαυτία vide prouerbia, *Suum cuiq; pulchrum* & φίλαυτοι. Adi etiam Aristotelem lib. 9. Moral. cap. 7. & 8.

Pessum. *Pessum plures datq; deditq;*] pro, pessundat, & pessundedit, tmesis. Pessum, à πεσεῖν, *cadere*, significat deorsum, quasi sub pedes proiectum. Apul. lib. 5. Nisi eam pessum de tantis opibus deiecero. Lucret. lib. 6.

Multaq; præterea ceciderunt mœnia magnis
Motibus in terris, & multa per mare pessū
Subsedere suis pariter cum ciuibus vrbes.

Qui veterum abiecta methodo] Qui à veterum doctrina, docendiq; ratione desciscentes, nouam quandam sectam induxerunt. Methodus est compendiosa via, seu

Methodus. præceptio: si quidem ὁδὸς, viam significat, & μέθοδος, viam breuiusculam & compendiosam, qua incedere vetuit Pythagoras. Vnde abbreuiationes & artium præceptiones hoc vocabulo ab Aristotele intelliguntur.

Nilq; suas præter] ijq; nil aliud tradere voluerunt, quàm quod eorum dictabat libido.

Phantasia. *Phantasias.*] Opiniones φαντασίας Fabius lib. 10. cap 7. & lib. 12. cap. 10. appellat rerum visiones & imagines, Cicero 1. Academ. Visa. Aristoteles 2. de Anima, phantasiam describit phantasticæ virtutis operationem, scilicet motum à sensu secundum actum facto. Vnde patet differētia inter phantasiam & phantasma; nam phantasma est imaginatio vel visio eius, quod non est: phantasia autem solùm eius quod est, authore Suida. Ego cum Socrate per canem & ansere iurare paratus sum,

Phātasia morbus. Alciatum hoc loco respexisse ad phantasiā morbum, quæ est intellectus vel cogitationis deprauatio, de qua Galenus interiorū 3. Affectio, inquit, quæ dicitur phantasia, nil aliud est, quàm intellectus corruptio. Quam etiam tangit Celsus lib. 3. vbi phreneticis species exequitur. Hinc à communi iudicio deuios simplex vulgus phantasticos

Bizzari. nuncupat. Hos Itali passim Byzaros dicunt, credo ab inconditis moribus populorum, qui in Ponto dicuntur Byzares, vt inquit Stephanus, meminitque Valerius Flaccus: *Byzaresq; vagi.*

IV. NOTANTVR hoc figmento, qui à veterum legibus & institutis deficientes, nouam quandam doctrinæ formam cōsectantur: tamq; sibi placent, vt licet obtusiores reuera sint, quicquid tamen præcipiūt, violentius aliquantum inculcant, neglecta prorsus & obliterata maiorum via & ratione: eoque deuentum est, vt iidem illam canam, & priscam veterum auctoritatem præ sua opinione nihili ducāt: tanta est cæcutientia, stultitia atq; peruersitas. Tales

Noui doctores reprehensi. sunt νεοσόφοι quidam impudētissimi, qui nouorum dogmatum persuasione populum incautum inescant, verborumq; phaleris sic protelant & peruertunt, vt miserrimi homines errore perciti, quasi gustata loto, libenter à Christianæ Reipubl. communione, suo magno malo, desciscāt. Tam enim sunt perfrictæ frontis, vt sua dogmata omniū esse certissima verbis scriptisq; asserere nō vereātur, nullam aliam meliorem, aut certiorem de religione traditam fuisse sententiam, quàm quæ à se suisque tradatur, affirment. Sicq; plurimorum damno & pernicie detestandam φιλαυτίαν in rebus diuinis experimur. Potest & hoc tor-

Imperiti φίλαυτοι queri commodè in imperitos, & ἀμούσους rerum suarum non æquos admiratores, quibus sanè (vt Comicus ait) nihil vnquā quicquam iniustius: nihil enim rectum putant, nisi quod ipsi fecerint: quo fit, vt aliena tam impensè carpendo, suaq; plus quā par est, admirando, ingenioli flos absq; vllo fructu facillimè marcescat. Vnde meritò illud repetam, quod Alciatus in quadā Oratione dixit: Nullam esse perniciosiorem studiorum calamitatem, quàm sui ipsius confidentiam & admirationem, quem morbum Græci φιλαυτίαν appellant. Est enim ea lues adulatione deterior, eoq; hominem inducit, vt se existimet optimè scire quæ non intelligit, redditque eum negligentem, superbum, otiosum, aliorum contemptorem. Emendatur autem hic error non tam oratione quàm frequenti auditu & collatione, quę cum peritioribus habetur. Quapropter, inquit ille, cauēdum ab hac bellua: nullus enim erit veræ sapiētiæ capitalior hostis, quàm qui meliorum præceptorum dogmata flocci facit. Diuinus

Præclarus Platonis locus.

nus Plato, quem tanquam raræ alicuius & veræ sapientiæ terrestre oraculum meritò docti omnes suscipiunt ac venerantur, lib. 5. De leg. auream planè sententiam pari verborum pondere scriptis mandauit: πάντων δὲ μέγιστον κακὸν ἀνθρώποις τοῖς πολλοῖς ἔμφυτον ἐν ταῖς ψυχαῖς ἐστιν, οὗ πᾶς αὑτῷ συγγνώμην ἔχων ἀποφυγὴν οὐδεμίαν μηχανᾶται. τοῦτο δ' ἐστὶν ὃ λέγουσιν, ὡς φίλος αὑτῷ πᾶς ἄνθρωπος φύσει τε ἐστὶ καὶ ὀρθῶς ἔχει τὸ δεῖν εἶναι τοιοῦτον. τὸ δ' ἀληθείᾳ γε πάντων ἁμαρτημάτων διὰ τὴν σφόδρα ἑαυτοῦ φιλίαν αἴτιον ἑκάστῳ γίνεται ἑκάστοτε. Quæ singula si diligenter expendamus, suppetet nobis accommodatum certè & præsens amuletum ad arcendum, aut minuendum hunc animi errorem, hominibus quidem gratum, sed tamen exitialem. In primis enim φιλαυτίαν non abs re appellat maximum quoddam malum, innatum in meliore hominis parte, nempè animo: & eo quidem deterius ac præsentius, quòd licet eo plerique morbo correpti sint, non tamen vmquam de remedio quærendo, aut parti malè affectæ applicando cogitant, vt tandem sani possint euadere. Atqui nulla exitialior aut damnosior ægritudo est, quàm quæ sui sensum adimit, ita vt ἀναισθησίαν quandam inducat, & tenaciter foueat: quo fit, vt omni animi contentione & industria in eo malo periculosissimo propulsando sit enitendum, & eò maior cura conferenda, quò morbus hic (in quo sit fons, & certè principium aliorum omnium, quæ in animum cadere possunt, vitiorum) grauiores affert corruptiones, clademque ingenij præsentiorem. Nulla enim ratione fieri potest, vt qui hac perculsus peste oberret, sanum vel in alijs, vel in seipso iudicium retineat, cùm se non norit: quandoquidem sit in oculis mentis infusa caligo tam dēsa, tamque spinosa, vt vel apertis oculis nihil videat. Itaq; qui sui capitur amore, non verè sese amare potest, sed falsam quandam de se opinionē, vt vmbram aliquam, quasi qui in tenebris palpat, oscitanter aucupatur. At verò (vt Plato docet) seipsum à seipso falli πάντων χαλεπώτατον, imò verò adijciam δεινότατον καὶ ἀθλιώτατον. Cum enim impostor ipse præstò semper habeatur, nec minimùm quidē abscedat, quo pacto non esset grauissimum malum, in primisque deplorandum? Cæcitas hæc omnium maximè intolerabilis, cùm inscitiam nostram sapientiæ loco habemus, & quáquam omnium penè rerum ignoratione laboremus, tamē nos omnia ingenio assecutos arbitramur. Tolerabile alioqui vitium, si ea tantùm placerent, quæ ingenij specimina quædam præ se ferunt, aut alia generis eiusdem; in quibus si tantùm fallimur, nec fallimus, aut si sic fallimur, vt melioribus & peritioribus aurem patētem agnito errore præbeamus, nemo est quin veniale putet. Quotus autem quisque est, qui placido ferat animo, quòd ipsi næui, & vitia tam impensè nobis placeant, velut *amatorem amicæ*, vt ait Flaccus,

φιλαυτία morbus maximus.

Cæcitas animi maxima.

Turpia decipiunt cæcum vitia, aut etiam ipsa hæc
Delectant, veluti Balbinum polypus Agnæ.

Quo fit, vt vero verius dictum sit à Theocrito (vt id ad nostrum sermonem conuertamus.) ----ἔρωτι

Πολλάκις, ὦ πολύφαμε, τὰ μὴ καλὰ καλὰ πέφανται. id est:

----Haud rarò Polypheme,
Quæ minimè sunt pulchra, ea pulchra videntur amori.

Nimirum id in caussa est, quod, vt ait Varro, Omnes videmur nobis esse belli, festiui, saperdæ, cum simus σαπροί. Id tametsi omnibus generaliter verum est, tamen in artifices, atq; ex his potissimum poetas, adhæc in amātes præcipuè quadrare videtur. Etenim rectissimè scripsit Aristoteles lib. 4. Moral. Suo quemq; artificem opere impensè delectari, nō aliter, quàm rebus quibusdam ex sese prognatis. Neq; secus adamant sua carmina poetæ, quam parentes liberos. Est enim artificis opus quasi quidam ingenij fœtus: de quo Socrates ait, rectius iudicare obstetricem quàm matrem ipsam. Sponsis item amantibus mos est, suam cuiq; sponsam certatim extollere. Cuius rei sat magnum exemplum extat de Tarquinijs adolescentibus. Vnde & hodie vulgo scitè dicunt: Nullum reperiri deformem amasium; propterea quòd amāti vel non pulchra pulcherrima videātur. Hinc illud Plautinum in Sticho:

Suum cuique pulchrum.

Suus rex reginæ placet: sua cuique sponsa sponso.

Id quoq; optimè denotare videtur apologus ille. In auium concilio dixit aquila, se in aulicos eligere velle formosissimos quosque aliarum auium filios. Cùm igitur certatim

Apologus de bubone.

certatim

tarim queq; suos offerret, bubo, O regina, inquit, accipe meos, qui cæteros pulchritudine superant. Qua forma, subdit aquila, sunt filij tui? Qua ego sum, respondit bubo. Tunc omnes vehementi cachinno commotæ fuerunt. Sed esto hoc venia dignum, vt suis quisq; liberis, suis artibus, suo instituto, suis inuentis, suæ patriæ paulò impensiùs faueat; nisi eò cæcitatis rapiamur, vt & virtutes alienas calumniemur, & nostris blandiamur vitijs, eaq; virtutum nomine donemus: ac sibi quisq; sit, quod sibi fuit Suffenus Catullianus, aut Meuius Horatianus. Quod vitij Flaccus in Epistolis notans inquit:

Dum mala delectant mea me, vel denique fallant ...

Ex Aristonymo citatur illud: ἐστὶν ἐν βίῳ μάλιστα βλαβερὸν, τὸ ἀνοήτους ὄντας τοὺς πολλοὺς, οἴεσθαι φρονίμους εἶναι. *Id in primis est in vita humana noxium, quod permulti cùm se sapere putent, tamen desipiãt.* Quamobrem nihil deterius aut periculosius, quàm nimium fidere. Certè (vt de me ipso aliquid) sum satis mihi conscius, quàm debili & penè nullo ingenio sim: si quid tamen sit, nũquam vllatenus me profecisse liberè confiteor, quàm cùm ignorare me multa, & quidem penè omnia primũ agnoui, tumq; meo non minimo sumptu deprehendi, & apertis, quod dicitur, oculis expertus sum, quàm nõ sit tutum aliorum iudicio & famæ incumbere. Nam sæpenumero contingit, vt nos plerique præsentes laudent, vel amore, aut alio quouis affectu ducti, sicq; de nobis bene mereri putant, cum sæpius vt de coloribus cæci, sic ij de nostro captu & in literis, aut etiam honestis actionibus profectu sentiant. Interea tamen eorum in sententiam pedibus imus, quod aiunt, atq; importunè falli nos sinimus. Crassam mehercle & supinam credulitatem. Agnouit lubẽs Socrates de se Physiognomi iudicium, talemq; à natura fore se palam fassus est, nisi se Philosophiæ excolendum tradidisset. A qua quidem modestia longè semper absumus, qui ementitos quosdam sapientiæ colores, & imaginaria virtutum ornamenta nobis inesse demiramur, & vt vera credimus absolutaq;, quasi quibus ad perfectionem addi nihil possit, ideoq; molestè ferimus, si qui, dum nostri mentionem faciunt, non satis honorificè loquantur, eaque tribuant, quæ nos

Assentationis malum.

Socratis modestia.

nunmè attingunt, vel etiam nullo modo ad nos attinent. Qui morbus vt deploratissimus sanari ægrè potest, nisi tamen aliquã do meliore quodam impulsi genio, potius spectemus quid nobis desit, quàm quid adsit. Siquid enim adest, cauendum est imprimis ne effluat, aut pretio ampliori quàm par sit, æstimatum vilescat apud alios: si quid deest, quod sciamus ornamẽto nobis esse posse & vsui, efficiendum est, vt labore & diligentia comparari à nobis & conquiri possit. Sed in primis meminisse debemus subindeque animo repetere, non quantum cæteris excellimus, sed quantum alijs simus inferiores, & quàm alioqui deteriores. Bene Seneca libello de vitæ tranquillitate: *Puto multos potuisse ad sapientiam peruenire nisi putassent se peruenisse.* Illud enim φιλαυτίας vitium tam nobis familiare ac domesticum, sed tamen in primis exitiosum, præterquàm quòd tumorem, inuidiam, audaciam, & desidiam fouet, solet etiam vnà secum aduehere & alere turpissimam ignorationem, quam meritò Sophocles δυσπίλατον κακὸν appellat. Veteribus illud in ore fuit, cum malignos habere vicinos, qui sui laudator fuerit. Idcircò numquam probata est illa plus æquo pruriens φιλαυτίας opinio in Astydamante histrione, quòd suas ipse laudes inscribi vellet statuæ, quam meruerat. Non enim populus hominis votum insolens sibi ferendum esse putauit, quanquam de sua patria bene meriti. At quod penè mihi, dum ad alia propero, exciderat, Suidas auctor est, Nymphas à Narcisso spretas verissimè dixisse:

Quæ sequantur φιλαυτίας.

Astydamas histrio.

πολλοί σε μισοῦσιν, ἂν σαυτὸν φιλῇς.
Et multi te oderint, si tu te ipsum ames.

Quid tam malè audijt Sophistarum nomen, nisi ob effrænatam illam, & cæcam sui admirationem: Socrates vt eorum importunitatem frangeret atq; eluderet (illi enim nihil se nescire iactabant impudentius) eosq; contrarijs armis oppugnaret, nempè honesta dissimulatione potius, quã pari verborum strepitu atq; contentione, dicebat hoc vnũ se scire, quòd rerum omnium esset inscius. Id verò non aiebat, vt falsa de se loqueretur, apud eos præcipuè, quorum familiari consuetudine vtebatur, sed vt assereret ea lubẽs omnia se nescire, quæ tam impudenti fronte sibi arrogabãt triuiales illi ματαιόλογοι, qui sic liberales

Sophistæ.

disc pl nas, ipsamq; Philosophiam ostentando, reuera prostituerent & profanarẽt: aut potius vt significaret ad veram solidámque sapientiam neminem accedere vnquã posse, nisi primùm se norit ignorare. Sunt enim quidam ingenio tam stolido & lubrico, qui cùm nondum primoribus labijs literas degustarint, falsam tamen sibi scientiæ persuasionem induant. Ex quibus alij se *αὐτοδιδάκτους*, alij *πανσόφους καὶ πανεπιστήμονας* efferre non verentur: alij alios quoscumque conuellunt & impetunt, in quorum vel leuiculis & venia dignis erratis ingeniosiores, non perpendunt, *ὅτι μωμήσασθαι ῥᾶον ἐστὶν ἢ μιμήσασθαι.* sibi nempè ignoscunt, vt Mæuius ille Horatianus, qui teipsum ignorans carpebat alios, seque venia dignum censebat Quamobrem audijt ad extremum, stultum & improbũ hunc amorem esse, dignumque notari. At quanto in errore versantur, qui sibi primas nullo rubore tribuunt? Agathocles Peripateticus cùm apud Demonactem iactaret, se solum & primum esse Dialecticorum, audiuit: Si solus es, qui primus? si primus, qui solus potes esse? Non est quòd repetam literatoris illius Rhemnij intolerabilem arrogantiam, cùm diceret, vnà secum natas, & tãdem perituras disciplinas.

Rhĕnius Palamon.

Nec est quòd memorem duorum in Philosophia principum notam satis & peruulgatam *φιλαυτίαν*, Aristotelis nempè & Ciceronis; quorum hic tam suæ ipsemet industriæ & ingenio tribuit, vt nullis ferè in proœmijs laudem propriam conticuerit: ille verò, quòd non modò suis in eodem Philosophico curriculo certatoribus parùm fauerit, sed quòd contradicendi studio doctorem etiam Platonem vexarit, sui nominis celebritatem non parùm obscurauit.

Aristoteles & Cicero φίλαυτοι.

Illi ipsi Philosophi libris, quos de contemnenda gloria scribunt, nomen etiam suum præfigi volunt.

Philosophi φίλαυτοι.

Vnde Heraclitus rectè arrogantiam sacrum nuncupauit morbum: vel quia præstantissimus quisq; ea in primis peste implicetur: vel quia vltima rerum linea mors, afferre medelam valeat. Permittatur hoc ad inflammãdum studium, & exercendam doctorum hominum industriam: *honos enim alit artes;* nullusq; sui laboris præmio, & contentionis honestæ laude frustrandus est. At quis sanæ mentis eum dixerit, qui sibi plura quàm habeat, arroget? Narrat Athenæus lib. 12. cap. vltimò, Trãsylaum quendam tanta insania fuisse percitum, vt quotquot naues in Pyræum appellerent, suas asse crederet: eas enim voluptate quadam incredibili numerabat, alijsq; suam fortunam lubens communicabat; quod si qua naufragium fecisset, nil inde mœroris concipiebat: donec frater eius è Sicilia reuersus, hominẽ medico committeret, is vbi resipuisset, affirmauit se nũquam vixisse feliciùs, quàm cùm eo mentis errore teneretur, quippè qui in tanta voluptate nihil molestiæ sensisset.

Thrasylaus insanus.

Perinde se habent *φίλαυτοι* aut reuera deteriùs, quandoquidem vt alijs nocumento sint, anxiè student, tum vel maximè quòd honorem alienum sibi audaciùs arrogant, aut quòd aliorum conatum nigro loliginis succo, & mera ærugine conspergant. Olim discipul s mos erat vt proprio etiam Marte reperta ad præceptores referrent. Quem morem secutus Plato 2. ad Dionysium Epistola fatetur, quicquid scripserit, non sua, sed Socratis esse.

Platonis modestia.

Qui leges primùm tulerunt ad cicurandos mores, aut continendos hominum animos, earum inuentionem non sibi, sed alicui numini tribuerunt: tum vt diuinitatis nomine, quasi obtento aliquo velo, plus haberent auctoritatis, tum vt insererent rudiorum animis, leges, vt pulcherrimum Deorum inuentum, sic & vtilissimum, à nemine esse violandas, sed toto pectore colendas, tutandas, amandas.

Legum latores primi.

Sic & priores illi, cùm referrent omnium artium & disciplinarum inuentionem ad primam illam caussam, id est, præpotentem rerum omnium opificem Deum, Palladem è Iouis cerebro natam esse commenti sunt. Quorsum hæc? vt nimirùm intelligamus, quàm in omnibus pulcherrima sit modestia, quãque turbis vald. que perniciosa *φιλαυτία*. Concludam itaq; cum Platone, dicamque eum, qui magnus est futurus, maximè decere, neq; se, neq; sua sic admirari, vt nihil putet exactius, nihil melius: *διὸ πάντα ἄνθρωπον χρὴ φεύγειν τὸ σφόδρα φιλεῖν αὑτόν, τὸν δ' αὑτοῦ βελτίω διώκειν ἀεὶ, μηδεμίαν αἰσχύνην ἐπὶ τῷ τοιούτῳ πρόσθεν ποιούμενον.* Idcirco est operæ pretiũ, vt quisq; nimium sui amorem fugiat, meliores insequatur, nullo verecundiæ rubore præpeditus. Repeto illud Platonis Cratylo: *τὸ γὰρ ἐξαπατᾶσθαι ὑφ' αὑτοῦ πάντων χαλεπώτατον, ὅταν γὰρ μηδὲ σμι-*

ρὸν

ἀπὸ ἑαυτοῦ, ἀλλ' ἀεὶ παρῇ ὁ ἐξαπατῶν, πῶς οὐ δεινόν; A ſeipſo decipi aliquem, res eſt omnium peſſima. nam quando ſui ipſius impoſtor ne vel minimum à ſe diſcedat, ſed ipſi ſemper adſit, quis non dicat hoc eſſe moleſtum? Verecundè hoc ita poeta princeps:

——non ego Daphnim
Cantādo metuā; ſi numquam fallit imago.

& M. Tullius: Niſi me communis decipiat φιλαυτία. Luſit in quemdam ſui nimio plus confidentem Strobilum, vir catus, & ſui natura minimè dicax, his omnino ſpiculis:

In ſpeculo, & vitreis ſeſe dum ſpectat in vndis
Cherilus, & nimio flagrat amore ſui,
E doctore vago bacchatur vappa, ſuosq;
Collegas nihili cæcus, inersq; facit.
Ringit, & ipſe ſuos patitur pro crimine manes;
Sic neq; ſe inſanum cogitat eſſe miſer.

Succurrebat pridem exemplum Theſſali apud Plin. Hiſtoriæ mundi lib. 29. vbi ſic: Eadem ætas, Neronis principatu ad Theſſalum tranſiliuit, delentem cuncta maiorum placita, & rabie quadam in omnes æui medicos perorantem. Hic tanta arrogantia fuit, vt Iatronicem ſe inſcripſerit, quaſi medicorum victorem. Nihil inferior fuit Menecratis medici arrogantia, qui, cùm quædā deſperatæ curationes ipſi feliciter ceſſiſſent, populari adulatione dictus eſt Iupiter. Hoc cognomento vir arrogantis ingenij delectatus, inſolentius vſus eſt eo pro titulo. Tandem Ageſilao ſcribens, litteris hanc præfixit ſalutationem: Menecrates Iupiter Ageſilao regi ſalutem. Rex eo offenſus procœmio nihil vltra legere dignatus eſt ſed reſcripſit in hunc modum: Rex Ageſilaus Menecrati ſanitatem. arguens hominis inſaniam. Nunc ad alia.

Theſſali arrogantia.

Menecratis.

Garrulitas.

EMBLEMA LXX.

QVID matutinos Progne mihi garrula somnos,
Rumpis, & obstrepero Daulias ore canis?
Dignus Epops Tereus, qui maluit ense putare,
Quàm linguam immodicam stirpitus eruere.

COMMENTARII.

I. PICTVRA, quæ hic repræsentatur, homo scilicet humi reclinatus & dormitabundus, superius verò hirundo in suo luteo, quod sub trabe fixit opere, non satis facit ad meam saliuam; magis placet illa, quam editio Lugdunensis habet. Quod si nodum in scirpo quærere fas sit, sic ego effingerem. In cubiculo aperto hominem in lecto collocarem, ibique hirundinem aut circumuolitantem, aut extra nidum residentem (in nido siquidem plerunq; conticescit) exprimerem: Et quia Alciatus hic pro iure poetico hirundinem & lusciniam confundit, idem in pictura imitarer, & foris in arbore residentem lusciniam affingerem; nam sic quoque garrulitas importunior notaretur. Ad designandum verò tempus matutinum, Solis radij è summis montium apicibus prominentes (vt habet editio Rouilliana) mihi signo essent.

Alia pictura.

II. IMITATVS est Anacreontis Odam εἰς χελιδόνα, quæ sic habet:

Charaſter huius Emblematis.

Τί σοι θέλεις ποιήσω,
Τί σοι λάλη χελιδών;
Τὰ ταρσά σευ τὰ κοῦφα
Θέλεις λαβὼν ψαλίξω,
ἢ μᾶλλον ἔνδοθέν σευ
Τὴν γλῶσσαν, ὡς ὁ Τηρεὺς
Ἐκεῖνος, ἐκθερίξω;
Τί μευ καλῶν ὀνείρων
Ὑπορθρίαισι φωναῖς
Ἀφήρπασας Βάθυλλον;

Ad verbum sic sonat:

Quid tibi vis faciam,
Quid tibi, loquax hirundo?
Pennas tuas leues
Vis abreptas forfice resecem?
Aut potiùs internam hanc
Linguam, vt Tereus
Ille, demetam?
Quid mihi gratos somnos
Matutinis vocibus
Eripuisti Bathyllum?

Eandem sic Latijs numeris donauit H. Stephanus:

Quibus loquax, quibusnam
Te plectam hirundo pœnis?
Vtrùmne vis volucres
Alas tibi recidam?
Imam secemve linguam
Tibi quod ille Tereus
Fecisse fertur olim?
Nam tu quid ante lucem
Meas strepens ad aures,
E somnijs beatis
Mihi rapis Bathyllum?

Minos verò sic:

Quasnam tibi parabo
Pœnas, loquax hirundo?
Pennas tuas recidam
An forfice has volucres?
Tuam secemve linguam,
Olim vt tibi ille Tereus?
Nam manè garriendo
Gratum mihi soporem,
Meum rapis Bathyllum.

Eiusdem argumenti est lib. 1. Epigr. Græcor. ἀργενταρίυ hexastichon gallo indignantis, vt apud Lucianum Micylli, quòd eum importuno suo cantu excitatum, suauissimo somno priuarit; ideoque malum illi imprecatur. Hic autem hirundinem ob iurgat, somnos matutinos auertentem, suoque importuno cantu dormientes inturbantem. Sanctius censet sermonem fieri potiùs ad lusciniam; idq; probare conatur ex epitheto *garrula*, vt infra suo loco dicetur. Sed ad intelligentiam Emblematis, & eorum, quæ dicturi sumus de Progne, & Philomela, fabulam de Tereo præmittemus, quam multis versibus describit Ouidius in fine 6. Metamorph. Tereus itaque Rex Thracum fuit, qui cum Pandionis Regis Athenarum filiam, Prognem nomine, duxisset vxorem, & post aliquantum tempus ab ea rogaretur, vt sibi Philomelam sororem videndam accerseret, profectus Athenas dum adducit puellam, eam vitiauit: ac ne cuiquam scelus indicaret, lingua illi amputauit, sororem perijsse coniugi affir-

Fabula de Tereo.

affirmans. Illa tamē rem in veste suo cruore descriptam misit sorori: qua re cognita Progne Itym filium interemit, & patri epulandum apposuit. Postea omnes in aues mutati sunt: Tereus in vpupam, Itys in phasianum, Progne in hirundinem (vt cōmunior fert opinio) Philomela in lusciniam.

III. *QVID matutinos somnos*] Qui sunt longè suauissimi. Hinc intellige otium quietum, & à cōtentione laborum vacationemq́ quę tamen quies aliquando interrumpitur importuna quorundam nugacitate. Matutinus dicitur à Matuta, id est, Aurora, quæ matutino tempori præest, Græci λευκόθεαν vocant. Ouidius 6. Fast. *Matuta.*

Leucothea Graijs, Matuta vocabere nostris.

Videtur autem Alciatus primum hunc versum ex Martiale mutuatus lib. 14.

Si matutinos facilè est tibi rumpere somnos

Lucanus in tertio:

Dum non securos liceat mihi rumpere somnos.

Statius 2. Siluarum:

Et matutinos abrumpere murmure somnos.

Progne] Hirundo. Videtur autem hic noster Alciatus Prognen cum Philomela confundere, cuius linguam Tereus abscidit, cum ei vim intulisset, non autem Prognæ vxori. Num verò Progne in hirundinem mutata sit, vel in lusciniam, *De metamorphosi Prognes & Philomela diuersa opiniones.*

Grammatici certant, & adhuc sub iudice lis est.

Ouid. 6. Metamorph. vbi fabulam narrat, etsi non exprimat, quæ illarum in lusciniam, quæve in hirundinem mutata sit, inquit enim: *Ouidij.*

Pendebant pennis: quarū petit altera siluas,
Altera tecta subit, neq; adhuc de pectore cadis
Excessere nota, signataq; sanguine pluma est.

attamen 2. Fastor. Prognen in hirundinem transformatam canit:

Fallimur, an veris prænuncia venit hirūdo,
Et metuit ne qua versa recurrat hyems?
Sæpe tamen Progne nimium properasse quereris:
Virq; tuo Tereus frigore latus erit.

Idem sentit Seruius, explicans illud Virgilij carmen ex Ecloga 6. *Seruij.*

Quas illi Philomela dapes, qua dona pararit.

Atqui, inquit ille, Progne hoc fecit, sed abutitur nomine; aut illi imputat, propter quam factum est. Probus verò eundem locum explicans Prognen in lusciniam dicit transformatam Martialis, & communior opinio Philomelam in lusciniam mutatā asserunt, sic enim ille 14. Epigram. *Probi.* *Martial.*

Flet Philomela nefas incesti Tereos, & qua
Muta puella fuit, garrula fertur auis.

Cæterùm non desunt, qui contrarium sētiant, & Prognem in lusciniam, Philomelam in hirundinem mutatam asserant: vt Tzetzes in Chiliad. Statius Papinianus: *Tzetzis.* *Statij.*

------Non sic Philomela penates
Circuit amplectens, animamq; in pignora transfert.

Et Ioannes Grammaticus in Hesiodi commentario ferè in fine, inquit: καὶ πρόκνη ἀηδὼν γεγονυῖα τὸν ἴτυν ὀδύρεται, φιλομήλα δὲ χελιδὼν, τηρεύς, φησί, μεέβιάσατο. hoc est: *Et Progne in lusciniam commutata Ityn deplorat, Philomela autē in hirundinem, Tereus, inquit, mihi vim intulit.* Idem Ouidius ipse secutus, ad Liuiā de morte Drusi lusciniam intelligit, cui tribuit filium, & in vmbrosis siluis commorari dicit: vnde colligunt hanc antè fuisse Prognen: *Ioan. Grāmatici.* *Ouidij altera.*

Talis in vmbrosis mitis nunc deniq; siluis
Deflet Threicium Daulias ales Ityn.

Idem expressius alibi:

Sola virū nō vlta prius mœstissima mater,
Concinit Ismarium Daulias ales Ityn.

Gabrias etiam Græcos fabulator Itym filium facit lusciniæ. Catullus eodē modo: *Gabria.* *Catulli.*

Qualia sub densis ramorū concinit vmbris
Daulias absumpti fata gemens Ityli.

Ita & Horatius de Progne loquens, quam uis non expresso nomine, lusciniæ tamen similem dicit: *Horatij.*

Nidum ponit, Ityn flebiliter gemens
Infelix auis, & Cecropiæ domus
Æternum opprobrium, quòd male barbaras
Regum est vlta libidines.

Omnium apertissimè id manifestat Marcus Varro dicens: Lusciniola (aliqui perperam legunt *Lusciola*, nam ipsius Varronis autoritate constat in libris de re rustica, cantatrices lusciniolas appellatas) quod luctuosè canere existimatur, atque esse ex Attica Progne facta auis. Sed quid opus tam multis? vide quid hac de re disceptēt Cœlius Rhodigin. lib. 29. cap. 26. Iacobus Bonomē & P. Nannius 6. Miscellan. annotation. in Virgil. nec enim video quam sit

nec-

necesse quæstionem hanc inter Grammaticos controuersam dirimere; vt neq; vacat huc adducere quę leguntur apud Thucydidem lib. 2. τῆς συγγραφῆς, Pausaniā in Phocicis, Strabonem lib. 1. & alibi.

Garrula] Hoc epitheto Sanctius probare conatur, hoc loco de luscinia fieri mētionem, cum de ea dicatur, *cantare simul nocte dieq; potest*. Ductus præterea veteri prouerbio, *Daulia cornix*. quod in garrulos & canoros dicitur, & de luscinia intelligitur. Martialis etiā garrulam illam vocat, loco paulò ante citato. Plinius quoq; cantum lusciniæ garrulum vocat lib. 10. cap. 29. Citat demùm adagium, *Luscinia deest cantio*. Sed meo iudicio, parum conuincit, cum idem epitheton etiam hirūdini tribuat Maro 4. Georg.

Daulia cornix.

Garrula quam tignis nidum suspendat hirundo.

Adhęc hoc emblemate tāgitur odiosa garrulitas, at garrulitatis symbolum esse hirundinem cōstat ex Pierij Hieroglyph. lib. 22. Cantum autem lusciniæ quotusquisq; est qui potius studio & labore accersat, nedum auersetur. Deniq; possum & ego adagium adducere ex Aristophanis Ranis, qui nugationem nihil *Musaam hirundinum* vocat. Huc spectat illud Hesiodi:

Hirundo garrulitatis signū.

τὸν δὲ μετ' ὀρθρογόη Πανδιονὶς ὦρτο χελιδών.

Quem manè gemens Pandionis excit hirundo.

Vbi interpretes ὀρθρογόη exponūt, clamosa, non autem diluculo flens, cum hirundo tota clamitet die, non autem mane tātùm aut vesperi, veluti facit luscinia. Eidem Hesiodo κωτίλη ἡ χελιδὼν dicitur propter garrulitatem, vnde Poeta is κωτιλλῶσα formauit. κωτίλλειν enim garrire est, eoq; cognomento ales hæc apud Anacreontem & Simonidem appellatur.

ὀρθρογόη.

Hirundo garrula.

Somnos rumpis] Refricat mihi memoriam historia ex Plinio lib. 35. cap. 11. Lepidus in Triumuiratu quodam loco deductus à magistratibus in nemorosum hospitium, minaciter cum ijs postero die expostulauit, somnum sibi ademptum volucrū concentu. At illi draconem in longissima membrana depictum circumdedere loco, eoq; terrore aues tum siluisse narrantur, & postea cognitum est ita posse compesci.

Auiū cantus vt cōpescatur.

Daulias] Daulia, Daulis, vel etiam Daulias, pro luscinia effertur à Poetis, quòd in vrbe Daulide (quæ quondam fuit sub ditione Regis Thraciæ. Plin. lib. 4. cap. 3.) in auem sui nominis transformata dicatur à Poetis. Ouidius 6. Metamorph. & Prou. *Daulia cornix*.

Daulias.

Dignus Epops Tereus, &c.] id est, merito in Vpupam mutatus, qui maluerit linguam rescindere, quàm omninò auellere. Vpupa auis militarem quandam cristam in capite retinet, & quasi adhuc filium quę titans, has videtur ingeminare voces, ποῦ, ποῦ, id est, *vbi, vbi*: hinc Epops dicta, Latinis vpupa. De qua Plinius 10. cap. 29. Alij in accipitrem mutatum Tereum volunt, vt Higinus fabula 45. Solinus: In Seniensi regione, non longè à Flauiopoli colonia, Byziæ oppidum, quondam arx Terei regis: hinc inuisum hirundinibus, & deinceps alitibus illis inaccessum. Ante aquilā rex auium fuisse vpupa dicitur, cuius eminentiæ nō obscura insignia reliqua conspiciuntur: cristam enim habet plicatilem, quæ cum erigitur per longitudinem capitis, refert similitudinem diadematis regij: adhæc longo & acuto rostro tanquam cuspide armata exercet tyrannidem in auiculas. Hinc illud:

Vpupa.

Vpupa olim rex.

Rex fueram; sic crista probat; sed sordida vita

Immundam è tanto culmine fecit auē.

Ait enim D. Hieronymus in ca. 5. Zachar. Spurcissima est auis vpupa, semper in humano stercore commorans, ex quo & nidum facere dicitur, & pullos suos de vermiculis stercoris putrescentis alit. In diuinis etiā vpupa symbolum exhibet hominis vitijs dediti. Pierius lib. 25 Hieroglyph.

Vpupa symbolū.

Putare] Præscindere. Metaphora à vitibus & arboribus, in quibus superflua & inutilia resecantur.

Putare.

Stirpitus eruere] funditus, radicitus euellere. Auem porrò philomelam (verba sunt Sanctij) lingua carere pro certo affirmare possum, nisi me oculi fallunt. Nam diebus abhinc paucis, cum hæc scriberem, amicus quidam meus mihi commonstrauit philomelam in cauea cōclusam, quam cum inde extraxissemus, pertenue vestigium linguæ vix potuimus reperire: quæ res non paruam mihi præbuit admirationem, tantam inesse huic auiculæ suauitatem cantilenæ, & vocis crispationem, nullam tamen linguam qua id possit modulari, nisi fortè eam in gutture habet absconditam. Vnde

Philomela lingua caret.

hen

non abs re finxerunt Poetæ Philomelæ præcisam fuisse linguam. Vide Aristot. 9. de histor. anim. cap. 15. Consule etiam Plinium loco citato lib. 10. cap. 29. qui ingenium exercuit in luxuriosa tantillæ auiculæ descriptione.

IV. *Garruli odiosa importunitas.* TORQVETVR Emblema in eos maximè, qui odiosa garrulitate rationis inopiam præ se ferre satis arguunt, vt Progne abscissa lingua in hirundinem garritu nimio insignem commutata, eos significet, qui sapientiæ parum, loquentiæ multum habent. Et sanè vsuuenire solet, vt loquaciores ferè sint, quibus est rationis defectus, quàm qui prudentia & ingenij viribus antestant: cùm apud graues & sapiẽtes quosque viros silentium commendatissimum, verborumque parsimonia grata sit. Extat apud Aristophanem de Cleophonte quodam garrulo dicterium:

ἐφ' οὗ δὴ χείλεσιν ἐπιβρέμεται θρηϊκία
χελιδών.

Ex cuius labris hirundo Thracia instrepit. Quò spectat præceptum illud Pythagoricum: ὁμωροφίους χελιδόνας μὴ ἔχειν, id est: *Hirundines sub eodem tecto ne habeas.* Quod D. Hieronymus & Cyrillus cum Aristotele consentientes intelligunt, abstinendum esse à cõsuetudine & commercio garrulorum & susurronum; quam quidem *Historia Alexandri.* sententiam corroborat Alexandri historia, quem cum quiescentem hirundo quędam magno garritu supra caput volitans importunè interturbaret, Aristander Thelmiseus pro domesticis, qui Alexandro insidias pararent, accipiẽdum interpretatus est; quod euentus postmodum comprobauit, Alexandri Æropi, quem ex amicorum numero Thessalis equitibus præfecerat, cõsilio patefacto. Hirundinis quoq; garrulitatem notauit suis Iamb s Nicostratus:

εἰ τὸ συνεχῶς καὶ πολλὰ καὶ ταχέως
λαλεῖν
ἦν τοῦ φρονεῖν παράσημον, αἱ χελιδόνες
ἐλέγχονται ἡμῶν σωφρονέστεραι πολύ.

hoc est:

Loqui si indesinenter, multaq;, & velociter,
Prudentiam indicaret, vtiq; hirundines
Fortasse quàm nos sapere dicantur magis.

Lege Plutarch. 8. Symposiac. problem. 7. & ea, quę supra Emblemate 11. & alibi accumulauimus: quibus hic adiungimus le- *Loquacitas notata.* pidam à Cœlio Rhodig. relatam historiã, lib. 21. cap. 46. Ex Hellesponto in Atticam venerat amator quidam, Gnathenæ scorti li fama illici pellectus: cumque admissus commodum accubuisset, erat inter pocula loquacior impendio, ac planè, vt Græci dicunt, φορτικός. Id mirabunda mulier, cupiensq; finem, sic illum adorta fertur: An non ab Hellesponto te profectum dicis? Quum annuisset is: Et quo, inquit, pacto ciuitatum illic primam ignorare videris? Sciscitante autem eo, quænam foret hæc? Sigeum, respondit Gnathena. quo aptè admodum & cõtinuè, ex nominis ratione silentium, quod Græcis σιγὴ est, illi suadere visa est. Sic enim Troiæ promontorium Sigeum dictum accepimus, ob Her- *Sigeum.* culis taciturnitatem: qui hospitio ibi prohibitus discessum simulasse dicitur, mox per silentium aduersus Troiam venisse, atque eam expugnasse. Huc facit dictum Cleomenis, qui cùm resisset, Sophista quodam multa de fortitudine disserente, atq; dicẽte: Quid rides Cleomenes, audiens de *Cleomenis dictum.* fortitudine disserẽtem, præsertim cum sis rex? Quoniam, inquit, ô amice, si hirundo de fortitudine loqueretur, idem facerem quod nunc facio: sin aquila, magno silẽtio auscultarem. Visum est ineptum, quenquam de fortitudine magnificis vti verbis, qui ipse nihil fortiter gessisset vnquã, nec aliud posset quam in hirundinis morem garrire. Planè quemadmodum laudi quã maximę est vera illa facũdia: ita inanis verborum sonitus, nulla subiecta sententia, vitio non caret quàm maximo. Cui accedit, quod quibus multa effutire moris est, ij aut falsa loquantur, aut superflua, vel quod verius, vtraque. Nam χωρὶς τό τ' εἰπεῖν πολλὰ, καὶ καίρια. *Non est eiusdem & multa & opportuna dicere.* Videas tamen Arabicos istos tibicines, ære Dodonęo loquaciores, in consessu & congressu sapiẽ- *Garruli reprehensi.* tum garrulitate ipsas columnas rumpere, dum ore effræni sensum effutiunt inuolucra, & verborum sesquipedalium instrepunt voluminibus, ac vocum turba: atq; vitio Pisoniano cum loqui nesciant, tacere tamen haud queunt, qui sibi nihilominus acuti & arguti videntur, etiam si sint omni pistillo obtusiores. Hi sanè si tantum in loquendo molestiæ caperent, quanta alios afficiunt, non vtique longos traherent sermones. Garrulitatis vitio non obscurè insimulantur à Plutarcho tonsores, nam *Tonsores cur garruli.* tonsorum genus bene loquax esse pronũciat:

ciat: & Theophrastus tonstrinas ideo vocat ἄοινα συμπόσια, id est, *sicca conuiuia*. Solent enim in tonstrinas, quæ sunt tonsorum officinæ, spermologi, nullius rei, nisi rumorem mutuò colligendi, ac postea differendi studio ducti confluere. Hinc Donatus in Terentium, tonstrinam esse sedem ociosis aptam annotat, quemadmodum & scholiastes Aristophanis in Pluto. Ex multo igitur illo in tonstrinis desidentium sermone tonsorum loquacitas. Sensit id Archelaus, qui tonsori garrulo subinde rogāti: Quomodo te radam, ô rex? Silendo, inquit. His tamen hac in parte non multum fortassis concedunt lippi, qui cum ab oculorum imbecillitatem plurimum à rebus gerendis habeant otij, rumoribus audiendis & dissipandis se dedere solent. Inde istud prouerbium apud Horat. lib. I. Sat. 7. *Omnibus & lippis notum, & tonsoribus.* Sed ne & ego lectoribus odioso multiloquio molestiam pariam, nunc ad Inuidiā me conuerto.

Et lippi.

Inuidia.

EMBLEMA LXXI.

SQVALIDA vipereas manducans fœmina carnes,
Cuiq; dolent oculi, quæq; suum cor edit,
Quam macies & pallor habent, spinosaq; gestat
Tela manu; talis pingitur Inuidia.

COM-

COMMENTARII.

I. *Inuidia.* QVOMODO Inuidia depingēda sit, satis ex ipsius Alciati verbis colligi potest. Mulier nimirū macie lurida, obliquata oculorum acie, viperis circum caput errantibus redimita, mammis turpiter dependentibus, dextra spinosum gerens baculum, sinistra viperam & cor humanum:quæ si ori deuoraturæ similis admoueret,magis meo placeret iudicio.Reliqua eius ornaméta iamiam ex Ouidio adducemus.

II. PRÆSENS Emblema Inuidiæ descriptionem ob oculos ponit,eiusque effectus sub ipsa figura indicat. Cuius viuam imaginem non alius expressit elegātius ipso Ouid. 2. Metamorph. Et in primis eius domum sic depingit:

Inuidiæ domus.

Protinus Inuidiæ nigro squallentia tabo
Tecta petit: domus est imis in vallibus huius
Abdita, Sole carens, non vlli peruia vento,
Tristis,et ignaui plenissima frigoris, & quæ
Igne vacet semper, caligine semper abūdet.

Ad habitum deinde ipsius Inuidiæ accedens, canit:

Inuidiæ forma.

----Videt intus edentem
Vipereas carnes, vitiorum alimenta suorū,
Inuidiam:visaq; oculos auertit. At illa
Surgit humo pigrè, semesarumq; relinquit
Corpora serpentum, passuq; incedit inerti.

Et duobus interpositis versibus:

Pallor in ore sedet, macies in corpore toto:
Nusquā recta acies; liuent rubigine dētes:
Pectora felle virent: lingua est suffusa veneno:
Risus abest, nisi quem visi mouere dolores.
Nec fruitur somno, vigilantibus excita curis;
Sed videt ingratos, intabescitq; videndo
Successus hominū, carpitq; et carpitur vnà,
Suppliciumq; suum est.

Et paulò infra:

----Baculumq; capit, quem spinea circum
Vincula cingebant: adopertaque nubibus atris
Quacunque ingreditur florentia proterit arua,
Exuritq; herbas,& summa cacumina carpit:
Afflatuq; suo populos, vrbesq; domosq;
Polluit.

Nō multum huic dissimilis est descriptio Virgiliana Inuidiæ, in opusculo de Liuore. Nos sic depingemus luridam huius ac tristem formam; pallescit vt plumbum color non natiuus, sed argyrio similis & sulphuri, concauitas luminum in exangui vultu, superciliorum silua, rigida cutis ac striata plicis, dens nigricans, latus, sesquipedalis, vt spatha piscatoria, aut palmula nautica:camuræ aures ac fluxæ,capilli velut stiriæ pendentes,aduncus nasus,hamati digiti, struma & gibbo formidabilis forma, & prorsus ad habitum Stygium. Pyxidem gestat impletam saliua spumantis Cerberi, stridentibus hydris circumuoluta collo ac humeris,terrifico aspectu.Huic subter præcordia vorago patens imos recessus corporis aperit, vbi vultur sedet, & rodit ilia, dipsades circum & viperæ, quæ sanguinem adlambunt. Vis mores? dicam paucis. Odit, rodit, mordet, vorat, ridet, spernit,insectatur,calumniatur,execratur, damnat omnia. Porrò in hanc materiam multa scripta reperiuntur apud Poetas & Oratores, quos vide.

Inuidiæ idea. *Inuidiæ mores.*

III. *SQVALLIDA*] Sordida,inculta, à squā marum crebitate & asperitate dicta vox. Olim enim verbum *Squallere*,de omnibus ijs dicebatur, quæ dura essent, densa & rigida, squammarumq; similitudinem imitantia: at postea assiduo vsu effectum est, vt hoc verbum de ijs tantum diceretur, quæ inculta sunt, deformia, & multarum sordium congerie contaminata, Virg. 2. Æneid.

Squallere.

Squallentem barbam, & concretos sanguine crines.

Squallor etiā est tristitiæ nota: Cicero ad Terent. Mihi ante oculos dies noctesque versatur squallor vester ac mœror.

Squallor.

Fœmina] Rectè fœmina Inuidia, vel quia id nomen contumeliosum, vel quod nō cadat id vitium,nisi in animos molles, parumq; viriles. Ex omnibus enim vitijs nullum est pigrius inuidia,hęc in altos animos non ascendit. Hinc Ouid. lib. 3. de Ponto:

Inuidia cur fœmina.

Liuor,iners vitium, mores non exit in altos,
Vtq; latens ima vipera serpit humo.

Ea quoq; de causa idem Ouidius Inuidiā in imis vallibus latitare confinxit.

Vipereas manducans carnes.] Inuidia simile aliquid habet cum vipera,quam fe-

Inuidia vt vipera.

runt

runt non prodire in lucem, nisi arrosis matris lateribus (Theophrastus autem id negat, & aliam causam assignat mortis maternæ) sic liuor eum primùm afficit, & quasi enecat, in quo gignitur. Quò pertinet illud Ouidij in descriptione Inuidiæ, 2. Metamorph.

——Videt intus edentem
Vipereas carnes, vitiorum alimenta suorũ.

Sed alia fortasse ratio commodè reddi potest, vipereas carnes edit Inuidia, quòd alienis malis gaudeat, ijsque pascatur: (id vitium Græcis appellatur ἐπιχαιρεκακία) vel id dicitur, vt eius pernicies ostendatur, quæ enim venenata venenis aluntur animalia, ex:tialius venenum habent. Plinianum illud rectè cõcinit lib. 24. Sed quis inuenit illa, venena scilicet, præter hominẽ? Deinde sequitur: Quid? non & homines quidam ad venena nascuntur? atra hominum, ceu serpentium lingua vibrat, tabesque animi contracta adurit culpantium omnia, ac dirarum alitum modo tenebris quoque & ipsarum noctium quieti inuidentium gemitu, quæ sola vox eorum est, vt inauspicatarum animantium vice obuij quoq; vetant agere, & prodesse vitæ, nec vllum abominati spiritus præmium nouere, quam odisse omnia.

In veneficos.

Cuiq; dolent oculi] Hinc illud Maronis de Liuore:

Testatur gemitu graues dolores,
Suspirat, gemit, incutitq; dentes,
Sudat frigidus, intuens quod odit.

Sunt qui oculorum affectioni liuorẽ persimilem faciant, & rectissimè quidem: Illi quippe lumen clarius ferre nequeunt, & ad omnem splẽdorem caligãt; quod idem est inuidiæ proprium. Vnde puto dictam inuidiam ab *in*, quod aliquando significat valde: & *video*. Quia qui inuidentia laborant, semper animum & oculos in eum, cui inuident, habent; ex quo tamen non nisi tormentum hauriunt: quo maius Siculi non inuenere tyranni, vt canit Horatius.

Inuidia vnde dicta.

Quaq; suum cor edit] Allusio ad Prouerb. Pythagoræ, *Cor ne edito* id est, ne curis animum excrucies: vel ad vocabulum *cura*, quæ quòd cor vrat, vel edat, dicitur. Cicero 3. Tuscul. ex Homero illud de Bellerophonte citat ex veterum nescio quo:

Cor nõ edendum.

Ipse suum cor edens, hominum vestigia vitans.

Similes Maronis versus hi:

Torquet viscera carnifex cruentus:
Vesanos tacitè mouet furores.
Intentans animo faces Erinnys
Lethalis, Tityiq; vultur intus
Qui semper lacerat, comestque mentem.

Sic & Petronius Arbiter:

Cui vultur iecur intimum pererrat,
Et pectus trahit, intimasq; fibras,
Non est quem lepidi vocant Poetæ:
Sed cordis mala, liuor atq; luxus.

Quo spectat dictum Matreæ Alexandrini, qui ænigmate lusitando aiebat, se *belluam alere, quæ se ipsam absumeret*: θηρίον τρέφειν, ὅπερ αὐτὸ ἑαυτὸ ἐσθίει. quo significabat quorũdam inuidiam, qui improbè & ignauè dolerent ob prosperos suorum laborum successus. Retulit Eustath. 1. Odyss. & Athenæus. Seneca lib. De paupertate: Interdum non licet esse palam miseros, sed inter ærumnas cor ipsum exedentes. Græci dicunt δάκνεσθαι, vel τὴν καρδίαν δάκνεσθαι, cùm grauem & molestam animi sollicitudinem significant. Et δακέθυμος ἄτη, noxa animum mordens, vt Homerus Iliad. vltimo:

δάκνεσθαι.

——Τέο μέχρις ὀδυρόμενος καὶ ἀχεύων
σὴν ἔδεαι κραδίην,
Quousque lamentans & mærens cor tuum exedes?

Quam macies] sic Ouidius:

——Macies in corpore toto.

Virgilius:

Infelix macies renudat ossa.

Macies et pallor inuidi.

Et pallor habent] id est, macies & pallor totam occupant. Ouidius:

Pallor in ore sedet,

Virgilius:

Pallor terribiles genas colorat.

Spinosaq; gestat Tela manu] Hoc referendum est ad aculeatam inuidorum maledicentiam. Siquidem

Maledicentia inuidi.

Effundit mala lingua virus atrum,

& perpetuò carpit, quod assequi nũquam potest. Ad id respexit Ouidius, cum ait:

Indoluit, baculumque capit, quem spinea circum
Vincula cingebant.

IV. ELEGANS Inuidiæ descriptio ex effectis, adiunctisq; quibus ostenditur eum, qui laboret inuidia, virulentis cogitationibus pasci, aliorum prosperis successibus ingemiscere, animum mœrore conficere, corpus macie & pallore confectum reddere, aculeis

Inuidiæ effectus.

aculeis maledicis alios insectari. Nullum enim vitium inuidia penè vetustius est, aut homini damnosius & efferatius: quandoquidem sicum quibuslibet alijs conferatur, inspiciemus quàm cæca temeritate rapiantur, qui melioribus inuident. Nulla enim alia vitia sunt, quæ non aucupentur aut sentiant aliquam voluptatem: Inuidus perpetuò mæret ac tristatur, eoq; grauius afficitur, quo maiori tenetur inuidia, qui non secus atq; ædes, in quibus ipse sit, conflagret. Miserrima sanè conditio, sed quæ tanquam felicitatis pedissequa, successus videndo prosperos intabescat, vt Naso cecinit.

Alexãdri dictum.

Arridet Alexandri Macedonis dictum, Inuidos homines nil esse aliud quã tormenta, seu tortores suos proprios. leuis adolescentis graue verbum. Anacharsis inuidiam vocauit vlcus, quod passim verum sua vi contraheret. Socrates serram animæ appellabat; Aristoteles antagonistam fortunatorum. Inuidi enim non minus cruciantur aliena felicitate, quàm suo infortunio.

Themistocles.

Hinc Themistocles adhuc adolescẽs nihil dum splendidum à se fieri dixit, quod inuidos adhuc nactus non foret. Nam sicut cantharides vegeto maximè tritico innascuntur, & rosis pulchrè florentibus: sic inuidia plerunq; inuadit bonos viros, & in virtute proficientes, & ingenij personæq; gloriam sustinentes. Quare rectè Cicero 3. Tusculan. inuidiam dixit esse ægritudinem ex alterius rebus secundis. Sed illud in hac peste pestilẽtissimum, quod liuidus mentis æstuationem grauius distrahẽtem nemini omnino audeat aperire, sed defixus hærens in vno obtutu (vt Virgiliano abutar versu) non vellicatur modò, sed lancinatur, ac demum excarnificatus tantæ sollicitudinis rationem comprimit: credo, diuino iudicio protinus irrogante suppliciũ. Ita enim intolerabilius vritur, dum fateri erubescit, inuidiæ stimulis se agitari, secundis rebus ingemiscere, fratris aut vicini fortunam videri maiorem aut nimiam.

Lepidum Actij Sinceri responsum.

Actius Sincerus, rari vir ingenij, magnæque nobilitatis, cum in cõspectu Federici regis inter physicos esset quæstio, quid præcipuè conferret oculorum perspicuitati? alijq; fœniculi afflatum, alij vitri vsum, alij aliud dicerẽt. At ego, inquit inuidiam aio. Obstupuerunt hoc dicto adeò Medici, vt ab auditoribus derisui haberẽtur. Tum ipse: Annõ inuidia omnia maiora & pleniora videre facit? Quid autem oculis magis præsentaneum, quam vt vis ipsa videndi maior reddatur atq; vegetior? protulitq; statim Ouidianos versus ex 1. de Arte amandi:

Fertilior seges est alienis semper in aruis,
Vicinumq; pecus grandius vber habet.

Pindari locus.

Pindarus 2. Pyth. sic:

—...ςάθμας
δ' ἤ τινος ἑλκόμενος
περισσᾶς, ἐνέπαξεν ἕλ-
κος ὀδυναρὸν ἑᾷ πρόσθε καρδίᾳ,
πρὶν ὅσα φροντίδι μηχανᾶται τυχεῖν.

id est:

Qui facultate alicuius tangitur abundanti, inflixit vlcus miserum suo antè animo, quàm quæ secum corde molitur, assequatur. vel: *Qui ob facultates cuiusdam, opimamque abundantiam, animo discruciatur, seipsum angit miserè, sibiq; antè infligit vulnus, quàm vt nocere possit ei, cui inuidet.*

Inuidorũ misera cõditio.

Hæc autem descriptio perlegans, qua inuidorũ tristissima & infelicissima vita proponitur: quippè qui virulentis cogitationibus pascantur, quæ sibi horribilem perniciem adferant quiq; sine consilio & ratione aliorum rebus optimis marcescant, & aculeis maledicis pungant & insectentur, nullum tamẽ inde commodum reportaturi. Itaq; vt hoc quasi per transennam. quid ea turpius aut miserius, cùm vt alijs noxam dãmumq; inferat, sibi prius, & quidem sæpenumerò grauiùs nocet? Ergo in cæteris iniquissima, in hoc tamẽ æquitatis aliquid habet, quòd eum, in quo est, tanquam veneno proprio afficit, perdit, absumit, eumque vlciscitur primum, à quo concepta & educata fuerit: quod habet illud:

ὁ φθόνος ἐστὶ κάκιστον, ἔχει δέ τι καλὸν
ἐν αὐτῷ.
τήκει γὰρ φθονερῶν ὄμματα καὶ κραδίην.

Inuidia est malum; habet autem aliquid
boni in se:
Tabefacit enim inuidorũ oculos & cor.

Res mala, liuor; habet tamen in se quid boni: adurit
Quos tenet, interna, corde oculisq; face,

Quod idem videtur sentire Menander, dum ait:

ὁ φθονερὸς αὐτῷ πολέμιος καθίσταται.
Ἀυθαιρέτοις γὰρ συνέχεται λύπαις ἀεί.

Sibi hostis ipse redditur vir inuidus;
Hunc namq; mæror, quê sibi accersit, premit.

Placet

Inuidi rebus à Iuliano gestis impense detrahebant apud Constãtium.

Placet addere insigne inuidiæ maledicentiæ exemplum, ex Ammiano lib. 17. quo loco narrat, quantum apud Constantium Augustum detraxerint assentatores rebus prę clarè à Iuliano gestis: Omnes qui plus poterant in palatio adulandi professores recte consulta, prospereque facta vertebãt in risum, talia sine modo strepentes insulsè, in odium venit cum victorijs suis capella, non homo: vt hirsutum Iulianum carpentes, eumq; tal; aui loquacem nominantes, & purpuratam simiam, & litterionem Grę cum:& his congruentia plurima, atq; vernacula principi resonãtes, audire hæc taliaq; gestienti, virtutes eius obruere verbis impudentibus conabantur, vt segnem incessentes,& tumidum & vmbratilem, gestaq; secus verbis comptioribus exornantem: quod non tunc primitus accidit: nam que vt solet amplissima gloria obiecta esse semper inuidiæ. legimus in veteres quoq; magnificos duces vitia criminaq; (etiamsi inueniri non poterant) finxisse malignitatem spectatissimis actibus eorũ offensam: vt Cimonem Milciadis filium insimulatũ incesti, qui prope Eurimedonta Pamphylium flumen Persarum populum deleuit innumerum, coegitque gentem insolentia regis elatam, obsecrare suppliciter pacem: Æmilianum itidem Scipionem, vt somniculosam, æmulorum incusari maleuolentia, cuius impenetrabili vigilantia obstinatæ in perniciem Romæ, duæ sunt potentissimæ vrbes excisæ. Necnon etiam in Pompeium obtrectatores iniqui multa scrutantes, cùm nihil vnde vituperari deberet, inueniretur, duo hæc obseruarunt ludibriosa & irrita, quod genuino quodam more caput digito vno scalpebat: quodque aliquandiu tegẽdi vlceris causa deformis, fasciola candida crus colligabat: quorum alterum factitare vt dissolutum, alterum vt nouarum rerum cupidum asserebant, nihil interesse oblatrantes, argumento subfrigido, quam partem corporis redimeret regiæ maiestatis insigni, in eum virum, quo nec fortior, nec cautior quisquam patriæ fuit, vt documenta pręclara testantur. Hęc quoq; pestis magnos quandoq; viros inficit, quando eius quoque stimulis proditur agnatus.

Alexãder inuidus.

Alexander rex potentissimus, vt perdicam odio prosequeretur, eò quod esset bellicosus, Lysimachum, quod militandi peritus; Seleucum, quod magni animis Attalum, quod imperatoria dignitate polleret; Ptolemæum, quod ei prosperè omnia succederent. Sic Simmias Periclem, Alcmæon Themistoclem, Clodius Pompeium, Menechides Epaminõdam, Asinius Pollio Ciceronem inuidia oppugnauere. Inuidiæ sæuitiam quoq; expertus est Belisarius, Iustiniani Dux generalis, summus in laude militari vir; refert enim Zonaras tom. 3. Annal. in Iustinian. eum iussu Iustiniani, siue Triboniani eius Cancellarij, cuius prima erat apud ipsum principem auctoritas, odio & inuidia, addit etiam calumnia affectati imperij, satellitio & stipatoribus ademptis mulctatum, & domi custodiri iussum, eiusque mortui opes fisco addictas Procopius tamen & Crinitus scribũt, cum luminibus priuatum, & tam graui, tamq; iniqua oppressum fortuna, tuguriolum sibi prope viam constitui fecisse, in quo reliquum vitæ transigeret, victum quæritans, & hoc subinde prætereuntibus dictitans: Date stipem Belisario, quem rerum prosperè gestarum magnitudo extulit, & nec error, sed liuor & inimicorum inuidentia excæcauit. Præclarè Lipsius: Sicut virtuti gloria comes, sic & inuidia: sed hanc adeo non curat, vt vix cernat. Minuti qui non se attollunt, nolunt etiam alios: & tactis cum obstare non possint, conãtur linguis, & spargunt verborum leuia ista tela Atq; id eminus, vt Parthi fugientes, nam comminus non se componũt, nec rectis oculis splendorem nostrum intueãtur. Sed coronidem imponat ipsa Inuidia, & suam nobis breuibus describat naturam.

Belisarij exitus.

Inuidiæ natura.

Sum pestis, toto qua non truculentior orbe,
In portentoso corpore pœna mihi.
Ex proprio lator non prosperitatis honore,
Ærumnis animo non queror ægra meis:
Est amor alterius dolor, est ærumna voluptas,
Quo me conficio corpore semper adest.
Dum nihil alterius damnis gauisa reporto;
Alteriusq; bonis nil cruciata lucror.
Sola mihi noceo, pario mihi sola dolorem,
Conficio torquens membra furore meo.
Immensum proprio tormentũ corde, meoq;
Alterius morior prosperitate sinu.

Plura de inuidia habes apud Horatium in Epistolis, Plutarchum passim, Cœlium Rhodig. lib. 20. c. 30. & maximè apud D. Basilium in libello de Inuidia.

Luxuria.

EMBLEMA LXXII.

ERVCA capripes redimitus tempora Faunus,
Immodicæ Veneris symbola certa refert.
Est eruca salax, indexq; libidinis hircus:
Et Satyri Nymphas semper amare solent.

COMMENTARII.

I. PINGITVR Faunus siue Satyrus, monstrum cornutum, facie rubra, hispidum, caudatum, capriuis pedibus, mutone arrecto, cætera specie humana; cuius tempora cingat eruca; cuius latus stipet Nympha.

II. *Historia prodigiosa de Satyris* PAVSANIAS in Atticis narrat historiam de Satyris, eorumq; libidine valde prodigiosam, vnde hoc Emblema desumptum videtur; namq; se ait accepisse ab Euphemo Care, qui narrabat, se, cum in Italiam nauigaret, vi ventorum pulsum ad extimum mare, quod nauigari non soleat, perlatum esse. Insulę ibi multæ sunt ac desertæ, quarum incolę sunt agrestes homines. Eæ insulæ nominantur Satyricæ, in quibus homines rubicundi, qui caudas in medio dorso habeant, equinis non multo minores. *Insulæ Satyricæ.* Qui statim vbi senserunt nouos venisse hospites, ad nauigium, quasi facto impetu, accurrerunt, nullamq; vocem ediderunt, sed mulieribus vnà aduectis manus iniecerunt. Nautæ metu perculsi, barbaram mulierem in insulam proiecerunt, eam Satyri non solum qua parte naturæ consuetudo permittit, sed & toto corpore libi-

Plinius quid de Satyris sentiat. libidini sè violarunt. Minimè verò fabulosum esse de Satyris commentum ostendit Plinius, qui illos in subsolanis Indorũ montibus inueniri tradit, humana effigie animal perniciosissimum, vt propter velocitatem nisi senes aut ægri capi nequeant. Idem Satyros, quales poetæ & pictores fingunt, ex capra videlicet & homine permixtos fuisse arbitratur. Vide eundem lib. 6. c. 30. lib. 7. c. 2. & lib. 8. cap. 54. Hoc idem videtur sentire Plutarchus in Sylla. Diuus item Hieronymus refert, eiusmodi animal *De Satyro à D. Antonio viso.* à S. Antonio Eremita visum inter saxosam vallem, homunculum scilicet haud grandem, aduncis naribus, fronte cornibus asperata cuius extrema pars corporis in caprarum pedes desinebat. Qui de conditione sua interrogatus respondit: Mortalis ego sum, & vnus ex accolis eremi, quos vario delusa errore gentilitas, Faunos Satyros, & Incubos vocans colit. &c. Et paulò infra subdit Hieronymus: Hoc ne cuipiã ob incredulitatem scrupulum moueat, sub rege Constantino, vniuerso mundo teste, defenditur: nam Alexãdriam istiusmodi homo viuus perductus, magnum populo spectaculum præbuit: & postea cadauer exanime, ne calore æstatis dissiparetur, sale infuso, Antiochiam, vt ab Imperatore videretur, allatum est. Plura de Satyris vide apud Ælianum lib. 3. De var. hist. & Leonic. Thomæum lib. 2. c. 24. Apud Plutarch. in Galba, *homines in diem viuentes, & Satyrici*, ἐφήμεροι καὶ σατυρικοὶ τοῖς βίοις ἄνθρωποι, pro libidinosis & luxu diffluentibus accipiuntur. *Satyri Baccho sacri.* Idem in Pericle: οἱ Σάτυροι τοῦ Διονύσου ἱεροὶ ὄρθια ἔχουσι τὰ αἰδοῖα, ξύμβολον τοῦ θείου σχήματος: *Satyri Baccho sacri erectos habent mutones, diuina symbolum potestatis.*

III. *Eruca.* *ERVCA*] Eruca vermis est, & herba calidæ virtutis, de qua Plinius lib. 19. cap. 8. Alij sic dictam volunt ab vrendo; alij ab erodendo, quod bestiolas omnes corpori innascentes erodat: huius in condiendis obsonijs tãta est suauitas, vt Græci eam ob bonitatem iuris εὔζωμον appellarint. Venerem mirificè stimulat, vt dicemus. Itali vocant *Ruchetta* vel etiam *Ricola*.

Faunus. *Capripes Faunus*] Quos Græci Satyros vocabant, Latini Faunos appellant, qui Dij nemorum habiti sunt, & agrorum. Seruius 7. Æneidos; Faunus, inquit, & Fauna dicti sunt à vaticinando, id est, à fando: vnde & fatuos dicimus inconsideratè loquentes. Sed de alio Fauno ibi videtur fieri mentio, qui & Fatuelus, Pici filius, & pater Latini, qui in Latio regnauit. De Faunis sic Plinius lib. 12. cap. 1. Quin & Siluanos, Faunosq; & deorum genera siluis, & sua numina tãquam è cœlo attributa credimus. Faunorum quoq; mentionem facit Cicero 3. de Nat. Deor. & nos infra plura dicemus, cum de Pane acturi sumus; siquidem, vt doctis placet, Pan Inuus, & Faunus pro eodem sumuntur. Dicitur capripes à pedum forma. Horatius Carm. 2. Ode 19.

—— & aureis
Capripedum Satyrorum acutas.

Redimitus tempora.] Caput habens cinctum & coronatum. Virgil. in Copa:

——Graia redimita mitella.

Ouid. 3. Amorum, eleg. 9.

Flaua Ceres tenues spicis redimita capillos.

In 10. Æneid. vbi de Æmonide Phœbi sacerdote:

Infula cui sacra redimibat tempora vitta.

Idem 3. Æneid.

Vittis, & sacra redimitus tempora lauro.

Immodica Veneris] Nam Venus moderata, vt naturalis, nón vertitur vitio, modò sit licita. De commodis autem & incommodis à Venere ortis legat curiosus Aetiũ lib. 3. cap. 8. Paulum lib. 1. cap. 35. Celsum lib. 1. & Medicos passim, mihi hæc docere iam non vacat.

Est eruca salax.] Frequens enim eius esus Venerem stimulat. Ideò antidotum contra amorem præscripturus Ouid. ab erucæ vsu cauendum suadet 2. De remedio: *Eruca salax.*

Nec minus erucas iubeo vitare salaces.

Virgilius etiam in Moreto:

—— Venerem reuocans eruca morantem,

Et appendicibus Virgilianis:

——Libidinosis incitatus erucis.

Ibidemque:

——Salaces nocte tollat erucas:

Eodem quoq; poemate:

Nam quamuis videar satis paratus,
Erucarũ opus est decem maniplis &c.

Vt & Æmilius Macer in eleganti opusculo De viribus herbarum:

Non modicè mansam, Venerem stimulare, vel haustam,
Confirmant medici, pariterque plures poetæ.

Loquitur de eruca. Illud tritum vulgo:

Excitat

Excitat in Venerem tardos eruca maritos,
Et ex Ouidio etiam illud:
------Ex horto quæ venit herba salax;

Salax. Sal. *Salax*] ad libidinem prouocans; petulātiæ nomen, dictum à sale, qui propter calorem libidinem excitare, seminalemque vim expergefacere & acuere potest. Inde Venus mari vel salo nata fingitur, illiq; salacitatis ergo fanum ad portum maris aruspices poni iusserunt. Inde marini Dij omnes lasciuiores fœcundioresq; habiti sunt à Poetis. Hac eadem de causa Ægyptij olim omnem salem ita auersabantur, vt ne pane quidem salito vescerentur: quippe cū viuendi puritatem in primis adamarent, omnia nequitiæ irritamenta submouenda censebant. Vide Aristot. in probl. Langium lib. 2. Epist. 32.

Hircus libidinis hieroglyphicum. *Indexq; libidinis hircus*] Viri libidinosi probra & impudica facinora notare si vellent Ægyptij sacerdotes, hircum finxerunt; hircus enim celerius quàm quoduis animal rem Veneream aggreditur, quippe septima postquā natus est die, vt est apud Ælianum, alij septima dixerunt hebdomade, fœminas inscendit. Quare non immeritò ab Horatio libidinosus appellatur: cuius fœcunditatis gratia inter Deos insipiēti sæculo annumeratus aliquando est, perinde ac Panes & Satyri. Huc puto torquendum Aristotelis verbum τραγίζειν, quod nonnulli vertūt, *hirquitallire*, id est, in morem hircorum salacium clunes mouere & lasciuire: quamquam ab hircino odore feculento alij trahant. Non possum transilire quod retulit Pausanias de simulachro Veneris hirco insidentis, ad significandam nimirum coitus insanam petulātiam. Plautus Mostel. de immundo & libidinoso:

--- At te Iupiter
Dijq; omnes perdant, obluisti allium.
Germana illuuies, rusticus, hircus, hara suis,
Canem capra commista.

Eundem Apuleius vocat, hominem sordidum, & hircina libidine fœtentem.

Et Satyri] De Satyris præter supra citatas auctoritates vide Pomp. Melam. Ælianum de animal. Orphei hymnū in Satyrum, Natalem Comit. Mytholog. lib. 5. c. 7. 9. & 10.

Nymphæ. *Nymphas*] Nymphę Oceani & Tethyos filię creduntur, quarum quędam cœlestes, quędam terrestres, quędam fluuiales, alię marinæ, aliæ stagnorum præsides. Quæ cœlestes putabantur, credebantur esse animæ sphærarum, quas etiam Musas vocarunt, ac vires, quæ inde ad nos manarent. Terrestrium aliæ siluis præerant, vt Dryades; aliæ montibus, vt Oreades; aliæ singulis arboribus, vt Hamadryades; aliæ pascuis & floribus, vt Napeæ. Fluuiorum præsides Naiades dicebantur; stagnorum Limniades. Quæ fontibus præesse putarunt, Ephydriades vocarunt. Vide Mytholog. Comitis lib. 5. cap. 11. & 12.

Semper amare solet] Amare hic mihi videtur esse verbum petulantiæ, & pro ipso amore frui, poni. Sicut posuit Terentius Eunucho, interprete Donato: Amare.

---Certè extrema linea
Amare, haud nihil est.

Plautus Bacchid. *Sine te amem.*

IV. Symbola libidinis. LIBIDINIS fœdæ expressissima symbola ponit ob oculos, nempè Satyrū, qui erucam capite gestet. Eruca quidem (ab vrendo dicta) prouocat ad Venerem, vtpotè quæ virtutis sit calidissimæ. Plin. lib. 19. cap. 8. Satyrus autem, siue hircus (animal salacissimum) luxuriam putidam & olentem designat. Sunt enim Satyri ad Venerem propensissimi: vnde id nominis dictum putant à σάθη, quod virile membrum est. Hoc itaq; innuit libidinem in affectu ardere maximè, in actu ipso fœtere, & olentem esse, vt quemque ab illicitæ Veneris titillationibus subducat. Depinximus in superioribus Superbiam & Inuidiam, age experiatur etiam penicillum nostrum Luxuria, illa scilicet quæ ad Priapum, impudicum hortorum custodem, turpis suę refert primordia, salacissima mulier, cloaca libidinis, quæ sicut Æthna furtiui amoris perpetuo æstuat incendio: patenti coma, laxa ac pendula, in qua fucus coloris & tinctura, delibuta vnguentis & smigmate aromatico, lasciuis & emissitijs oculis, procaci vultu, inflata facie ac subruffa, carbunculis suis condecorata scilicet & smaragdis, quales lepræ flos protrudit, aut lues Gallica. Insignes gemmulæ? Nardo redolent manus, pectus nudum, turgidæ mammillæ, composita ad lasciuiā omnia meretricio cultu. Nunquam hæc sola graditur, satellitio cincta est, psaltriæ comitantur & chorus musicus, Veneris præfertur imago in vexillis, rhedæ insidens, quam trahunt ad libidinem proiectæ volucres. Satyri libidinosi. Luxuriæ Idea.

ores. Arma non habet, quibus pugnet, aspectu vincit & verbis, quæ sicut tela penetrant & occidunt. Væ qui tangitur; sine sensu vulnus, incurabile tamē. fibras enim cordis depascit, & serpit ad centrum vitæ. Gradatim & disertè hoc docet Gregorius in Moral. cùm ita scribit: Ex quo luxuria semel mētem alicuius occupauit, vix eum bona cogitare permittit. Sunt enim desideria viscosa, quia ex suggestione oritur cogitatio, ex cogitatione affectio, ex affectatione delectatio, ex delectatione cōsensus, ex consensu operatio, ex operatione cōsuetudo, ex consuetudine desperatio, ex desperatione peccati defensio, ex defensione gloriatio, ex gloriatione damnatio. Quocirca Seneca 28. Epist. monet, indurandum esse animum, & à blandimentis voluptatum procul abstrahendum. Et quidem libidinis initium continebis, si exitum cogitaueris; quanquam adeo blandum malum luxuriam dixit Val. Maximus lib. 9. vt accusare id aliquanto sit facilius, quàm vitare. D. quoq; Bernardus luxuriam triumphantem graphicè depingit: Luxuriæ currus, inquit, quadrigis voluitur vitiorum, ingluuie ventris, libidine coitus, mollicie vestiū, ocij soporisque resolutione: trahitur equis æquè duobus, prosperitate vitæ, & rerum abundantia: & qui his præsunt duo, ignauiæ torpor, & infida securitas. Sed quosnā captiuos in triumphum ducat nonnihil dispiciamus. Atq; vt de Hercule taceam, quem Iupiter per adulterium ex Alcmena sustulit, & qui, ne non patris sui similis esset, nihil antiquius habuit voluptate, & quidem impura, & quouis iure vetita; exindeq; triginta vna nocte mulieres aliquādo fertur inijsse; atq; vt apud Athenæum est, idem septem diebus quinquaginta filiabus Thestij virginitatem imminuit: Traditum vtiq; meminimus, Proculum, qui Probi tempore tyrannidem inuasit, nocte vna decem captiuas ex Sarmatia constuprasse: atq; ea de re peculiari eum epistola gloriatum fuisse, seq; inter fortes numerari affectasse, dum mollitiem suam maximè commemorando manifestauit, vt grauiter censuit Pierius lib. 10. Hieroglyph. Hoc amplius Anton. Mizaldus prodidit, ex eodem Proculo centum virgines intra quindecim dies fœtum concepisse. Cēt. 1. Memorab. aphor. 88. Et qua continentia

Gregorij locus.

Luxuria triūphās.

Hercules luxuriosus.

Proculus.

fuisse dicas eum, qui cum viginti iam sepe lisset vxores, eam sibi matrimonio copulauit, quæ vigesimum secundum maritum habuerat? De his D. Hieron. lib. 3. Epist. Ex hoc hircorum genere fuit quoque Heliogabalus, ille, vt Alexander Seuerus ait, non solùm bipedum, sed etiam quadrupedum spurcissimus: is enim mulieres nunquam iterauit præter vxorem. Nec tamen video, quid maribus in hoc velint mulieres cedere. Singulare muliebris lasciuiæ exemplum retulit Gaudentius Merula, qui Augustæ Taurinorum vidisse se testatur adolescentulam satis elegantem, & adeo libidinis auidam, vt quinq; & triginta viros ordinis militaris ad coitum seriatim admiserit. Auton. Mizaldus Cent. 8. Memorab. aphor. 10. Messalinam scilicet Claudij Cæsaris vxorem victura, quam Plinius lib. 10. cap. 36. scribit, ancillam in Venereum id certamen è prostitutis electam, die ac nocte superasse quinto & vicesimo concubitu; *Et lassata viris, nondum satiata recessit.* vt ait ille. De huius portentosa libidine extat apud Dionem Cassium Nicæum lib. 60. & eius Epitomarium Xyphilinum in Claudio. Nihil dicam de salacitate Semiramidis, Myoniæ, Cyrenæ, & aliarum prurientium fœminarum, sola mihi agmē ducat Quartilla Petronij, cuius dictum ille, efferatam mulieris libidinem, & passiuam prostituti pudoris nundinationem exequens, ita concinnauit: Iunonem meam (inquit Quartilla) iratam habeam, si me vnquam memini virginem fuisse. Nam infans cum paribus inquinata sum, & subinde prodeuntibus annis maioribus me pueris applicui, donec ad hanc ætatem perueni, qua scilicet (vt est in prouerbio) taurū ferre potest, quæ vitulum tulerat. Sed portentosa hæc libido me quoq; in verborum luxuriem traxit. Desino, vbi cum Venerabili Beda exclamauero: O extrema libidinis turpitudo, quæ non solùm mentem effœminat, sed corpus eneruat: non solum maculat animam, sed fędat personam. Omne namq; peccatum, quodcūq; fecerit homo, extra suum corpus est; qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. Semper illam præcedunt ardor & petulantia, semper comitatur fœtor & immundities, semper sequitur dolor & pœnitentia.

Polygami.

Heliogabalus.

Lasciuia puellæ cuiusdam.

Meßalina.

Quartilla Petronij.

Exclamatio.

Luxu-

Luxurioſorum opes.
EMBLEMA LXXIII.

RVPIBVS *aerijs, ſummiq; crepidine ſaxi*
Immites fructus ficus acerba parit:
Quos corui comedunt, quos deuorat improba cornix,
Qui nihil humanæ commoditatis habent.
Sic fatuorum opibus paraſiti, & ſcorta fruuntur.
Et nulla iuſtos vtilitate iuuant.

COMMENTARII.

I. IN cacumine arduo montis exprimitur arbor caprificus cum ſuis groſſis, ad quam certatim aduolant aues, maximè verò cornices & corui. Emblematis titulum Sanctius mutat, & reponit, *Fatuorum opes.* Aut pro luxurioſis intelligi vult effuſos & prodigos: & tunc alio loco cenſet collocandum Emblema. *Epigraphe.*

II. Hoc ex apophthegmate Diogenis ſumptum. Dicebat enim, eos, qui profuſè & temerè bona decoquerent in rebus Venereis, conuiuijs magnificis, & id genus alijs, arboribus eſſe ſimiles in montium cacumine naſcentibus, quarum fructus hominibus eſſent inutiles, à vulturibus aut coruis deuorandi. Argutã hãc Diogenis ſententiã retulit in Paraphraſi Menodoti orationis ἐπὶ τὰς τέχνας Galenus, his planè verbis: καλῶς οὖν καὶ ὁ Δημοσθένης καὶ ὁ Διογένης· ὁ μὲν, χρυσᾶ πρόβατα καλῶν τοὺς πλουτίους καὶ ἀπαιδεύτους· ὁ δὲ, τοῖς ἐπὶ τῶν κρημνῶν συκαῖς ἀπεικάζων αὐτούς. *Fons Emblematis.* *Locus Galeni.*

ἐκείνων γὰρ τὸν καρπὸν, οὐκ ἀνθρώπους, ἀλλὰ κόρακας ἢ κολοιοὺς ἐσθίειν. τούτων δὲ τὰ χρήματα, μηδὲν μὲν ὄφελος εἶναι τοῖς ἀστείοις, δαπανᾶσθαι δ᾽ ὑπὸ τῶν κολάκων. οἵτινες ἐὰν οὕτως τύχῃ πάντων αὐτοῖς ἀναλωθέντων, ἀπαλῶντες παρέρχονται, μὴ γνωρίζειν προσποιούμενοι. ὅθεν οὐδ᾽ ὁ ταῖς κρήναις τοὺς τοιούτους εἰκάσας, ἄμουσός τις ἦν, καὶ γάρ τοι καὶ οἱ ἀπὸ τῶν κρηνῶν ὑδρευόμενοι πρόσθεν, ἐπειδὰν μηκέτ᾽ ἔχωσιν ὕδωρ, ἀνασυράμενοι προσουροῦσι. Quæ verba sic se habent: *Præclarè itaq; Demosthenes & Diogenes: siquidem ille diuites imperitos, nulloq; literarum cultu perpolitos, aureas pecudes appellabat: hic autem eosdem ficubus comparabat, quæ nascuntur in locis præruptis, & ad quæ difficilis accessus est; earum enim arborum fructu non homines, sed coruos & graculos vesci: horum autem hominum bona & reditus non ab honestis hominibus, sed à quibusdam facetis & assentantibus absumi. Qui tamen, postquam locupletis res omnis consumpta est, huic fortè occurrentes, cùm eius cognitionem dissimulent, sine salutatione prætereunt. Quare nec ille inelegans, qui huic locupletum generi similitudinem cum fontibus esse ostendit, quandoquidem hos, cum fortè humore omni exhausti sint, qui antè ab ijsdem aquari solebant, mox abducta veste permingunt.* Hæc Galenus. Confero verba Plutarchi ex apophthegmatis Philosophorum: τοὺς ἀσώτους ἔφη παραπλησίους εἶναι συκαῖς ἐν κρημνῷ πεφυκυίαις, ὧν τοῦ καρποῦ μὲν ἄνθρωπος οὐκ ἀπογεύεται, κόρακες δὲ καὶ γῦπες ἐσθίουσι.

III. *RVPIBVS aerijs &c.*] id est, editissimis, altissimis: eadem metonymia, qua super ùs Emblem. 30. *aerio nido* dixit. Sic Virg. 4. Georg. (*Aerius.*)

Rupe sub aeria deserti ad Strymonis undā.

Sed nota acumen & artificium, nam rupes seu saxum, est imperiti & stolidi symbolum; aer, pro ventoso ponitur; crepido, pro fortunæ summo gradu. Qua ergo ratione elegantius exprimas diuitē imperitum & gloriosum?

Summiq; crepidine saxi] Crepido secundum Vallam est ora terræ, quam aqua alluit, ex hoc appellata, quòd ibi aqua alluens crepat, cum currit, aut vndas appellit. Columel. lib. 8. cap. 17. Sic enim maris atrocitas obiectu crepidinis frangitur. Per metaphoram verò & putei extremam oram, quæ ad puteum respicit, vulgò os putei dictum; & omnem extremitatem solemus crepidinem appellare. Dicitur etiam crepido abrupti saxi altitudo, vt ait Seruius, vel ora præcipitij. Virg. 10. Æneid. (*Crepido.*)

Fortè ratis celsi coniuncta crepidine saxi.

quem locum hic videtur imitatus Alciatus. Item crepido dicitur editioris cuiusq; loci altitudo & extremitas, quam mendici insidere solebant, vt essent magis cōspicui. Seneca: Quis crederet, iacentem super crepidinem Marium; aut fuisse, aut futurum consulem? Ponit Minos huc; ἀκρόκαρπος, arbor dicitur in cacumine aut extremo fructificans. Sed videtur mihi deceptus, respexit enim ad locum & situm arboris, de quo hic agitur: atqui ἀκρόκαρπος ea est arbor, quæ fert fructum in cacumine & apicibus ramorum. Id verò quid hic ad rem? cum ea arbor etiam in plano possit consistere cuilibet exposita. (*Minos deceptus.*)

Immites fructus] crudos, immaturos, acerbos, καρποὺς ἀκάρπους. Sic Plinius, immitia adhuc & cruda poma vocat. Horat. 2. Carm. Ode 5. Vuam immitem appellat. Eosdem Virgilius vocat *feros*, Georg. 2. (*Fructus immitis.*)

-- Fructusq; feros mollite colendo.

Et eleganter Lucretius lib. 5.

--- Fructusq; feros mansuescere terra
Cernebant

Ficus acerba] Caprificum intellige; quæ ideo *acerba* dicitur, quod fructus ipsius nunquam maturescāt. De hac Plinius lib. 15. cap. 19. (*Caprificus.*)

Quos corui] improbi quiq; impostores, homines nigri, id est, moribus infamibus & perniciosis præditi, quos fugiendos esse monuit Horatius: (*Corui qui.*)

Hic niger est, hunc tu Romane caueto.

Coruum autem esse impostoris hieroglyphicum testatur Pierius lib. 24.

Improba cornix.] Id est, inauspicata, quam Virg. sinistram vocat in Eclogis; & improbam 1. Georgicōn, vt improbus anser ob garrulitatem: Cornicem autem prisci inter prodigiosas aues reponebāt. Itaq; his nominibus improbæ vitæ homines intelligit, ex quibus nulla potest neq; gratia, neque commoditas elici, vt sunt lenæ, & scortilla, & alij opum asseclæ. (*Cornix inauspicata.*)

Qui nihil humanæ commoditatis habēt] qui non subseruiunt hominum vsibus, quamuis omnia hominum causa sint fa-

Bona vnde dicta. cta. Et bona dicuntur à beando: beare, est prodesse, seu beatum facere. Hinc χρηστοὶ ἄνδρες, *viri boni & salutares*.

Fatui. *Sic fatuorum*] insipidorum, improuidorum, nulla penè mente, nulloque ingenio prȩditorum. Cicero 2. de Finib. Ipse negat, vt antè dixi, luxuriosorum vitam reprehendendam, nisi planè fatui sint.

Parasiti. *Parasiti*] scurræ vagi, homines alienæ quadræ assueti, & qui omnia ventris gratia faciunt. De his commodiùs infrà Emblemate 93.

Scortum. *Scorta*] meretriculæ. Scortum apud antiquos corium vel pellem significabat: inde in aliquod sacris ac sacellis scriptum haberi Varro testatur lib. 6. de lingua Latina: Ne quid scorteum adhibeatur, ne morticinum quid adsit. Quò respiciens Ouidius ita canit:

Scortea non vlli fas est inferre sacello,
Ne violent puros exanimata Deos.

A scorteis istis pellibus meretrices quoque scorta fuerunt appellatæ, & pelles. Nam & in Atellanis licet animaduertere, rusticos dicere, se adduxisse pro scorto pelliculam, teste Varrone, loco iam allegato. Et illud Leuit. 15. Vestem & pellem, quam habuerit, lauabit aqua: Hesychius Hierosolymitanus de meretricibus interpretatur. Vel, quod pellibus scorteis pro lecto vtebantur. Pierius lib. 34. hieroglyph. Vel, quod vt pelliculæ subigantur, vt est apud Festum. Vnde scortum scorteum Apuleio libro 1. Miscel. pro meretrice annosa, & instar pelliculæ ac corij rugosa. *Scortum scorteum.*

Iusti qui. *Iustos.*] Viros bonos. In sacris iusti dicuntur non tantùm qui iustitiam, sed & qui virtutes alias omnes colunt: eaq; iustitia est, quæ in se virtutem amplectitur omnem & Plato Dialogo, qui ἐρασταὶ, vel περὶ φιλοσοφίας inscribitur, virtutes morales vno iustitię nomine complecti videtur. Tullius 1. Offic. Iustitię inest splendor virtutis maximus, ex qua boni viri nominantur, cuius primum munus est, ne cui noceat; deinde vt communibus pro communibus vtatur, priuatis vt suis. Idem in 2. Iustitia, ex qua boni viri appellantur, mirifica quædam res multitudini videtur. Referre possis huc quæ disputat περὶ νόμου Dion Sophista, & Aristoteles 5. de moribus ad Nicomachum.

IV. *Prodigi.* ILLVD hoc loco exprimitur, quod vulgus crebrò vsurpat: E diuite malo mala opes, & opibus bonis eos indignos esse penitus, qui ijs malè vtantur. Fit enim sæpe, vt amplissimæ possessiones, quæ in pios vsus conuerti debuerant, in sumptus inutiles, vel etiam perniciosos & detestandos prodigantur, nulla habita iusti ac æqui ratione. Etenim pecunias, quas multo cum labore quis vnciatim vix comparserit, iuxta Archilochum, eas non rarò vniuersas semel in vnius scorti aut scurræ marsupium effundit homo ignauus, prodigus, & inutile terræ pondus. Alexander Macedo Promachum hominem bibacissimum, in vini certamine victorem, aurea corona donauit. *Alexander.* M. Tigellius Hermogenes fuit adeo prodigus, vt tibicines, histriones, parasiti, gnathones, mimi, epulones, balatrones, mędici, vnguentarij, caupones, reliquiq; ociosę & perditæ vitæ homines, mortem eius lacrymis defleuerint. Horat. lib. 1. serm. Sat. 2. *Tigellius.*

Ambubaiarum collegia, pharmacopolæ,
Mendici, mimi, balatrones, hoc genus omne
Mæstum ac sollicitum est cantoris morte Tigelli,
Quippe benignus erat.

Callias. Callias quidam fuit, qui consectandis meretricibus vniuersum dilapidauit patrimonium. Hinc per iocum dicebatur à scortis deplumatus. Commodè se mihi affert occasio promendi de luxu id, quod alta mēte clausum gero, sermonem scilicet familiarem, quem non ita pridem mecum habuit Reuerendissimus Prȩsul Nicolaus de Oddis, vir vt doctissimus & humanissimus, ita præclarè de me meritus. *Nicolaus de Oddis.* Nam cum de donis & bonis naturæ incidisset mētio, isq; plura eruditè (vt solet omnia) cedro digna locutus esset, ego tunc vulgari imbutus opinione sic subiungo: In senium vergit natura, parca nunc in largitionibus, quæ olim profusior; vix decimo suppetūt ad vsum vitæ, quibus famem pellat, & ab iniurijs cœli tectus sit; labor & sumptus grandiores sępe, nec ad mensuram prouentuum: vitis & arbor infra votum coloni, nec comparandis rebus precium, nec cudēdo huic materia sufficit; in summo mercium omnium valor, & in monetis iniquū auctarium, non à pondere ad vnciariam legem aut libellam, sed à libidine taxantiū ęstimatis. Non ea gratia fructibus & sapor, non ea virtus herbis & radicibus, non ea copia in volucrum & aquatilium genere,

nec tam prodigi in humanos vſus propagatione ferinæ ſaltus ac nemora, ſicut antiquis ſæculis. Irata ſit aut inuida terra neceſſe eſt, aut malè propitia ſidera; torpere illi veterum grandæuæ, aut impotentia hęc ad ſeminandum. Verùm ille ſubridens: Falleris, mi Thuili, falleris, inquit; & te vulgata ad aſſenſum ſeducit opinio; non certè me. Conſidera mores & luxum ſeculi huius, prodigioſus eſt & in tumore ſuo, vt Nilus in ſolſtitio, tranſgreſſus rationis metas & naturæ, à duplici fonte. Libidinis & Luxus, quibus monſtris ſaturandis vel orbis ęraria congeri nil iuuet. Vt in ſexum peccetur & diuerſam ſpeciem, vt amatori ſuo cognata ſuccumbat, vt ſepta religionis perſringat inceſtus ſtuprator, adulter alienos thoros violet, in raptum quęratur virgo, pellex & vxor cohabitent, matronæ periclitentur & impuris lenonibus prædæ ſint, miſceatur proles dubijs parentibus, tot ſpurios & nothos omnis regio alat, nocturnis lamiarum conuenticulis ſiluæ & montes perſtrepant, Libido ſuadet, quæ conglutinandis affectibus impuritatis nexu, querulis hinc inde tranſmiſſis epiſtolis & munuſculis primò vadũ tẽtat, conuẽtus indicit ſolitarios & clandeſtina colloquia, ad ſympoſia citat, voluptuarias menſas inſtruit, lauticijs adornat & ſcenico apparatu, ſcurras acceſit & mimos, phonaſcos adhibet & pſaltrias, ad Phrygios modos & ſaltatiunculas prouocat, in amplexum deniq; propellit; & hæc omnia ſua quadam ſolennitate & plauſu, proſtituto pudore, publicè, paſſim, impunè. Sumptuoſa hæc ſpectacula ſunt, & impenſis egent irritando ſceleri, quę vel larga patrimonia exhauriant. pecunijs non parcitur, modò potiundæ Veneris arrideat ſpes, aer & vnda conuehant, quod pro philtro ſit, & trahat in naſſam. O infelix piſcatio & capturæ modus? Ita viuitur tamen, vt totum orbem in hoc malum coniuraſſe dicas: nõ tot auiculæ in ſiluis, quot meretriculæ, lenones, fornicarij, concubinarij, pellices, adulteræ in vrbibus, vbi mœchantur, ſcortantur, venantur, & lepuſculos quærunt in iſtis dumetis. Ah, Chriſtianum hoc? Barbarum interroga, Thracem, Turcam, Scytham, deteſtabitur turpitudinem, ad honeſti amorẽ ſolius naturæ ductu, quàm nos, qui de ſalutifero chriſmate & fidei dono adeò gloriamur, meliùs compoſitus. Peculiaria quædam vitia notantur & quaſi propria ſingularum gentium, vt aliæ latrocinijs aut furtis deditæ ſint impenſiùs, ad crapulam alię aut faſtum & inanem gloriam, ad iracundiam quædam & furorem proiectiores: libido vniuerſum mundum poſſidet. Et neſcio certè quo fato contingat, vt decretum iudicis, aut prætoria ſeueritas in hoc genus flagitij minus rigida & præceps, lentè admodum procedat, aut infra modum delicti: conniuetur, hæret ſententia, in mora totus proceſſus ſuffragantium lenitudine. Laudem, ſi in ſpem correctionis, patrato crimine, non iterato & in conſuetudinem tracto: reprobem, ſi in ſcandulum & corruptelam aliorum, quam intempeſtiua hæc conniuentia facilè proſeminat, peſtilenti ſanè & omniũ maximè pernicioſo Reipub. contagio. Luxum adiungo, non minus noxium & virulentum malum ciuitatibus, prouincijs, regnis, imperijs; graſſatur enim & ſerpit quà terrarum ſe latera porrigũt. Hunc diſſuaſorem honeſti, & populatorẽ opum, præclaris ſcilicet titulis & elogijs, Poetæ inſigniunt. Verè talis, ſorbet, deglutit, deuorat, decoquit vniuerſa inexplebili ſtomacho. Regios theſauros, & talentorum myriades ingluuies capit, in ſtructuris, mũdo voluptate, & paſtu corporis (animam vt focariam miniſtram habet) exceſſus ad ſtuporem, ſupra rem & annuos cenſus: abſumit diæta quod menſis non reddat: quò animus rapitur, erumena ſequi cogitur, quidquid repoſitum inſit. Non ergo naturæ ſenium aut laſſitudinem incuſa: immenſa petimus, quæ illa largiri neſcit; terminos ſuos habet, deſideria noſtra infinita ſũt; neceſſitati ſuccurrit, ad ſuperflua nos vota extendimus; benignè diſpenſat, ingrati accipimus; dat quantum poteſt, nos iniuriam interpretamur, ſi in media copia defatigatis extrema deficiant. Illa nos paſcere ac veſtire debet, fecit, ac faciet in poſterum, imperio magni Numinis, quod præſidet: quis ad plura importunus vrgeat? Dignum eſt experiri nouercam, vbi materna ſolicitudo in nauſea. Hæc ille tanquam ex Phębi tripode; ego tacitus in ſentẽtiam pedibus iui, plura additurus, niſi me Lais ad ſe vocaſſet.

Duo ſæculi mala, Libido & Luxus.

Deteſtatio libidinis.

Luxus.

An natura deficiat.

Tumu-

Tumulus meretricis.

EMBLEMA LXXIV.

QVIS tumulus? cuia vrna? Ephyrææ est Laidos. ah, non
Erubuit tantum perdere Parca decus?
Nulla fuit tum forma: illam iam carpserat ætas,
Iam speculum Veneri cauta dicarat anus.
Quid scalptus sibi vult aries, quem parte leæna
Vnguibus apprensum posteriore tenet?
Non aliter captos quòd & ipsa teneret amantes:
Vir gregis est aries, clune tenetur amans.

COMMENTARII.

I. TVMVLVS pingitur marmoreus, in quo sculpta cernitur leæna, arietem vnguibus à tergo complexa. Sed nescio quis veternus hic pictorem corripuit, qui dum aries depingendus fuisset, capram, eamq; mammis suillis præditam effinxit. Quis sibi à risu temperet?

II. DVCTVM Emblema est ex Pausania 2.Corinthiac. cuius hæc sunt verba: Ante vrbem (Corinthum dicit) cupressorum nemus

nemus viret, quod Cranion vocāt, in quo est Bellerophontis lucus, & Veneris Melanidis templum, ac Laidis monumentum insculpta leæna, quæ prioribus pedibus arietem complectitur. Alterum item in Thessalia est, quod Laidis existimant. In Thessaliam enim accessit Hippostratis amore capta. Antea verò cum adhuc puella esset, ex Hyccaris, quæ in Sicilia sunt, à Nicia & Atheniensibus captiuam fuisse referunt, Corinthiq; diuenditam, forma omnes temporis eius meretrices superasse, atque in tantam venisse æstimationem apud Corinthios, vt nunc quoq; pro Laide contendant. Hęc ille. Fuit enim Lais meretrix nobilissima Corinthi, vnde & Corinthia dicta Gellio lib. 1. cap. 8. quāquam patriam habebat Siciliam, auctoribus Plutarcho, Athenæo, & Solino. Hæc ob elegantiam venustatemq; formæ grandem pecuniam demerebat; conuentusq; ad eam ditiorum hominum ex omni Græcia celebres erant: neque admittebatur, nisi qui dabat, quod poposcerat: poscebat autem illa nimiam quantitatem. Hinc natum illud frequens apud Græcos adagium: ὀ παντὸς ἀνδρὸς ἐς κόρινθον ἐσθ' ὁ πλοῦς.

Monumētū Laidis.

Lais quæ.

Non cuiuis hominum contingit adire Corinthum.

Ab hac cum Demosthenes petijsset, vt sui copiam faceret, & illa decem drachmarū millia pro concubitu poposcisset, petulantia mulieris, & pecuniæ magnitudine expauidus Rhetor discedens: Ego, inquit, tāti pœnitere non emo. Solinus Polyhistor. cap. 11. de Sicilia: Hic Lais illa, quæ eligere patriam maluit, quàm fateri. Hoc dicit quod cum nata Crasti foret, quæ vrbs est Siciliæ, Corinthi agere, Corinthiaque dici maluit. Eam porrò Suidas à Thessalis mulieribus Zelotypis in templo Veneris inter fectam scribit ex Athenæo: nam Corinthū Veneri operatam, Cotyn Deam turpitudinis, & præposteræ libidinis præsidem coluisse, tradit idem Suidas, quę eadē Cocyto dicebatur, in cuius tutela obscœni infamium amorum sectatores erant. Eam idem nominat ἔφορον τῶν αἰσχρῶν. De Laide extat scriptum carmen anonymi cuiusdam, eruditi sanè hominis:

Lais occisa.

Cotys Dea turpitudinis.

Lais anus speculo se contemplata nitenti,
Vt solitum vidit deperijsse decus,
Labraque nunc pallere, olim inuidiosa corallis,
Et versa in canas aurea fila niues,
Et qui certabant ebori, rubigine dentes
Squallere, & ruga tempora laxa rudi,
Luminaq; illustri tantū nō æmula Phœbo,
Nunc sub mucoso clausa latere specu:
Et tamen idem animus stimulos sub pectore eosdem,
Et noto sensit feruida corda Deo;
Sic secum: Facie nimium viuacior, ò mens,
Cur dudum hac anus est, tuque puella manes?

Id non malè quadrat in nostrum hoc Alciati carmē, sed accepi pridem à viris Italici soli, id scriptum fuisse in quandam meretricem Venetam, quæ ætate lapso, seu decusso flore, quoties se in speculo conspiceret, fronte iam rugis obsita, miserè contabescebat, & nihilo segnius ardore tentiginis premebatur. Plura de Laide require apud Stephanum Nigrum, de nimio vitæ luxu, cum de meretricibus agit; Athenæum lib. 13. cap. 20. Leonic. de var. histor. lib. 1. cap. 81. Lactantium lib. 3. de falsa sapientia. Gyraldū Syntagm. 13. hist. Deor. Memini quoq; me de eadē aliquid legere in epistolis Antonij de Gueuara.

QVIS tumulus?] Cuius hoc est sepulchrum? De *tumulo* diximus supra Emblemate 8. III.

Cuia vrna?] Veteres interrogabant per Cuius, cuia, cuium; nunc idem per genitiuum Cuius quærimus. Cicero 3. Verr. Et optima conditione sit is, cuia res est, cuium periculum. Vrna autem propriè significat vas aquarium, à verbo vrinare, siue vrinari, quod est in aquam mergi. Sed hic capitur pro sepulchro, quia cum corpora mortuorum cremabantur, quidquid reliquiarum remanebat, in vrnam conijciebatur, siue lapideam, siue fictilem, quæ imponebatur sepulchris.

Cuius.

Vrna.

Ephyræa est Laidos] famosæ illius meretricis. Dicitur autem Lais Ephyræa ab Ephyra vel Ephyre, vrbe Achaiæ, quam postea Corinthum appellauere, teste Plinio lib. 4. cap. 4. cuius verba sunt: Medio hoc interuallo, quod Isthmon appellamus, applicatu colli habitatur colonia Corinthus, antea Ephyra dicta, ab Ephyra Oceani filia. Propertius lib. 2. eleg. 6.

Ephyre.

Non ita complebant Ephyrææ Laidos ædes,
Ad cuius iacuit Græcia tota fores.

Claudian. in Eutropium:

Haud aliter iuuenum flammis Ephyreia Lais,

Et

Et gemino ditata mari.

De eius patria plerique côcertât, vt Athen.

Ah, non Erubuit] ei etiam tam formosæ mors ausa est inijcere manus? Nêpe mors nemini parcit. Virgilius in Appendicibus:

Mors nemini parcit.

Illa rapit iuuenes prima florente iuuenta,
Non oblita rapit sed tamen illa senes.

Et Odar. lib. 3. Horat.

Mors & fugacem persequitur virum,
Nec parcit imbellis iuuentæ
Poplitibus, timidoq; tergo.

Parca.

Parca] mors, vltima linea rerum. Dicuntur Parcæ deæ fatales, sic à Poetis per ἀντίφρασιν dictæ, quod nemini parcant. Quarum tres sunt, Clotho, Lachesis, Atropos, diuersis præfectæ officijs: volunt enim vnam esse, quæ vitam hominis ordiatur, & colum baiulet; alteram, quæ neat & contexat; tertiam, quæ filum rumpat ac finiat. Prima est Clotho; quam Statius vocat ferream, Seneca grădæuam, Pontanus improbam & sedulam. Secunda est Lachesis, Ouidio dura, Martiali inuida, Claudiano ferrea dicta. Tertia Atropos, de qua Statius lib. 4. Thebaid.

Parcarũ officia.

----Hos ferrea neuerat annos
Atropos.

De Parcis vide Mytholog. Comitis, lib. 3. cap. 6.

Nulla fuit tum forma] Iam obrepente senio amiserat formę elegantiam & venustatem.

Carpserat ætas] Nempè senilis; qua veniente color & venustas flaccescit. Ouid. 3. Trist.

Senectute forma deflorescit.

Ista decens facies longis vitiabitur annis,
Rugaq; in antiqua fronte senilis erit:
Inijcietq; manus formæ damnosa senectus,
Quæ strepitum passu non faciente venit.

Iam speculum Veneri, &c.] Milites, qui per ætatem à bellicis functionibus cessât, dicuntur vulgò arma posuisse: & qui alicui omninò arti renũciassent, Deo illi, qui arti præerat, instrumenta eius artis suspendebant. Horat. 3. Carm. 26.

Arma ponere.

Vixi puellis nuper idoneus,
Et militaui non sine gloria.
Nunc arma, defunctumq; bello
Barbyton hic paries habebit.

Idem 1. Epistola ad Mecœnatem:

---- Veianius armis
Herculis ad postè fixis, latet abditus agro.

Vt alicubi Virg.

--- hic victor cæstus, artemq; repono.

Loquitur de Entello. Sic scorta, cum ad seniles annos perueniũt, Veneri speculum dicant. Ausonius Græcum Platonis epigramma sic vertit:

Veneri speculum dicare.

Lais anus Veneri speculum dico: dignum habeat se
Æterna æternum forma ministerium.
At mihi nullus in hoc vsus, quia cernere talem,
Qualis sum, nolo: qualis eram, nequeo.

Idem inuenies apud Thomam Morum. Neq; hoc Poetæ alicuius Itali, sanè elegantis, dissentit:

Vistasi Nicolosa
Dentr'un specchio, ch'un di l'era dauante,
A la laida Bertuccia esser sembiante:
Ahi veloci anni (disse) ahi lieue etate,
Come tosto passate;
Hier crespa e gialla hebb'io la chioma, hor haggio
Crespo e giallo il visaggio.
Hier fui con questo viso
Cagion di pianto, hor son cagion di riso.

Ægrè ferunt enim rugas contractas, amissamque formæ gloriam, quam diu in speculo erant intuitæ. Hinc Ouidianum illud 3. Trist.

Cumq; aliquis dicet: Fuit hæc formosa dolebis,
Et speculum mendax esse querere tuum.

Idem ferè auctor de medicamine faciei:

Tempus erit, quo vos speculum vidisse pigebit,
Et veniet rugis altera caussa dolor.

Id & attingit ad Ligurinum Flaccus lib. 4.

Dices heu, quoties te speculo videris alterũ:
Quæ mens est hodie, cur puero non eadem fuit?

De speculo multa passim leguntur: fuit enim illud anathema Veneris. Philostratus Iconibus. Ideoq; Triton apud Apuleiũ Veneri speculum prægestat in pompa. Amor, vt ait Euripides, φιλεῖ κάτοπτρα καὶ κόμης ξανθίσματα. *amat specula, & crinium ruffationem.* Apud eundem Electra damnat formæ lenocinium vsu quæsitum speculi, in matre Clytemnestra, absente marito Agamemnone:

Speculum anathema Veneris.

ἡ ξανθὸν κατόπτρῳ πλόκαμον ἐξήσκεις κόμης.
Quæ flauos orbes crinium ad speculum studiose componebas.

Sed & Ouidius, tenerorum doctor amorum,

rum, leg. 14.lib.1.ad amicam:

Quid malè compositos quereris perijsse capillos?
Quid speculum mœsta ponis inepta manu?

Scalpere. *Quid scalptus*] Scalptus idem est quod sculptus, imo scalpere, & non sculpere, dici debere auctor est Diomedes. Historiam iam ex Pausania commemorauimus.

Non aliter captos, &c.] eò quòd sciret inescare & capere miseros amantes.

Vir gregis est aries] Virum gregis appellat arietem, vt primo Transformationum Ouidius:

De grege nunc tibi vir, & de grege natus habendus.

Virgilius etiam de Capro:

Vir gregis. *Vir gregis ipse caper.*

& in Georgicis:

Quem legere ducem, & pecori dixere maritum.

Vide Macrob. lib.6.cap.6. Hanc loquendi formam vsurparunt auctores certè graues, vt nullum faciam Ciceronem, qui oratione in Pisonem, admissarium pro homine immoderatæ libidinis dixit. Papinianus enim de admissario tauro:

--- *stabuliq; maritus.*

Admissarij. Et Saluianus 7. de Prouidentia: Hi verè vt emissarij equi, non ad paucas tantùm, sed penè ad omnes vernulas suas, id est, ad greges proprios irruebāt, & in morem eorum pecudum, qui mariti gregium appellātur, feruidæ libidinis debacchatione grassātes, in quamcumq; eos primam fœminam ardens impudicitiæ furor traxerat, irruebāt. Hos tales & nos Germani vocamus *Statbhagen*, quasi dicas tauros vrbanos, qui toti vrbi sufficiant.

Clune tenetur amans.] Horatius 2. Satyra lib. 1. Sermon.

Quod pulchræ clunes, breue quod caput, ardua ceruix.
Hoc illi rectè, ne corporis optima lynceis
Contemplere oculis.

Locus iste omnis sanè lubricus ac Venereus, quo festiuus scriptor mulieres equis venalibus comparat. Sed ad rem; clunes, & earum inspectio, sedes ac incitamētum libidinis, quarum intuitu mulieres ἀνδρομανεῖς homines otiosos adigunt ad insaniam. Sed quis non videt, quàm fœdum ac contemptum clune capi, & voluptati turpi succumbere, quàm belluinum, si homo rationis particeps nihil putet inter se & quadrupedem interesse? Adduxissem huc aliquid hunc locum explicans ex Anatomicorum scitis, nisi castis mētibus parcēdum duxissem. Pertinet huc Diogenis Cynici dictum, apud Laertium, qui videns Olympionicen quendam oculos in scortum subinde reflectentem: Ecce, inquit, vt aries Martius à puella vulgari obtorto collo vinctus abducitur. Diogenis dictum.

IV. HOC schemate exprimitur stoliditas amatorum, & rapacitas meretricum. Nam per arietem, fatuum stolidumq; animal, amatorem vesanum & fatuum intellige, qui blandè & dolosæ dominæ subseruiat, quiq; suam seruitutem, quàm sit misera, non sentiat: sed vides eundem à leæna partibus posterioribus scalptum & detentū, quo rapina meretricia, imperiumq; in amasios libidine prurientes, & quasi vinculo colligatos exprimitur. Cæterùm leænæ nomine meretricem intelligi multis veterum sententijs constat, & maximè sacrorum Bibliorum locis aliquot: Ezechiel enim Hierosolymam leænam vocat, & Heliachim catulum eius, qui in Ægyptum ductus est. Plautus Truculento: Aries stolidum significat. Leæna meretricem significat.

Bonis esse oportet dentibus lenam probam,
Arridere quisquis veniat, blandè alloqui, malè corde
Consultare, bene loqui lingua: meretricem esse similem sentis
Condecet. &c.

Huic & conuenit senarius veteris cuiusdam poetæ:

ἴσον λεαίνης καὶ γυναικὸς ὠμότης.
Par est leana & fœmina crudelitas.

Retulit Pierius in icone 1. Hieroglyph. quem etiam lege in Ariete lib. 10. in quibus Laidis monumenti huiusce meminit. Idem Pierius eodem lib. 1. ostendit, meretrices quoq; sphīgis effigie hieroglyphicè designari, quòd capite humano mansuetudinem præseferrent quidem, cæterum reliquo corpore leonino rapacitatem & imperium, quod in amatores exercent, indicarēt. Idemq; Philip. Camerarius cap. 71. Horar. succis. scriptum reliquit. Et Megaricę sphinges in opprobrium dici solitum de meretricibus, ob impuros scilicet mores Megarensium, quos omnes veterum scriptores damnant. Eædem quoq; vocantur lupæ; vnde lupanar dicitur à Tertulliano lib. 3. ad vxor. consistorium publica- Meretricē sphinx designat.

rum

rum libidinum. Plautus Epidico:

Diuortunt mores virgini longè, ac lupæ.

Sic verò dicuntur, fortasse quòd miseros amantes laniant, excoriant, lacerant & deglutiunt: Esca enim est meretrix, eodem Plauto teste, quæ *tantisper blanditur, dum illud quod rapiat, videt*. Eam etiam mari similem facit, cum quicquid des deuoret & absorbeat, satietur nunquam. Sed de his latiùs in sequentibus,

In amatores meretricum.

EMBLEMA LXXV.

VILLOSAE indutus piscator tegmina capræ,
Addidit vt capiti cornua bina suo;
Fallit amatorem stans summo in littore sargum,
In laqueos simi quem gregis ardor agit.
Capra refert scortum: similis fit sargus amanti,
Qui miser obscœno captus amore perit.

COM-

COMMENTARII.

I. PISCATOR in cymba sua stans, cornibus & pelle caprina tectus, reti captum sargum extrahit. Est autem sargus piscis quidam cantharo pisci similis, bis anno pariens, vere & autumno; antris inhabitat, & semper mullũ comitatur. Plin. lib. 9. cap. 17. & 51.

Sargus.

II. COMPARATIONIS huius origo sumpta est ab Æliano, lib. 1. de animal. cap. 23. (alij lib. 11. cap. 19. allegant, ego hoc auctore destitutus, dum propero, videre non potui) cuius verba huc conferre nõ piguit. φιλοῦσι πῶς τῶν ἀλίγων αἶγας ἰσχυρῶς. ἐὰν γοῦν πλησίον τῆς ἠϊόνος νεμομένων ἡ σκιὰ μιᾶς ἢ δευτέρας ἐν τῇ θαλάσσῃ φανῇ, οἱ δὲ ἄσμενοι προσνέουσι καὶ ἀναπηδῶσιν, ὡς ἡδόμενοι καὶ προσάψασθαι τῶν αἰγῶν ποθοῦσιν ἐξαλλόμενοι, καίτοι οὐ πάνυ τι ὄντες ἁλτικοὶ τἆλλως· νηχόμενοι δὲ καὶ ὑπὸ τοῖς κύμασιν, ὅμως τῆς τῶν αἰγῶν ὀσμῆς ἔχουσιν αἴσθησιν, καὶ ὑφ' ἡδονῆς προσελθεῖν ἐπ' αὐτὰς σπεύδουσιν. ἐπεὶ τοίνυν εἰς τὰ προειρημένα δυσέρωτες εἰσίν, ἐξ ὧν ποθοῦσιν, ἐκ τούτων ἁλίσκονται. ἁλιεὺς γὰρ ἀνὴρ αἰγὸς δορὰν οὖν αὐτὸν περιαμπίσχει σὺν αὐτοῖς τοῖς κέρασι δαρείσης αὐτῆς, λαμβάνει δ' ἄρα τὸν ἥλιον κατὰ νώτου ἐπιβουλεύων ὁ θηρατὴς τῇ ἄγρᾳ, εἶτα καταπάττει τῆς θαλάσσης ὑφ' ἣν οἰκοῦσιν οἱ προειρημένοι, ἄλφιτα αἰγείῳ ζωμῷ διαβραχέντα. ἑλκόμενοι δ' οἱ σαργοὶ ὡς ὑπὸ τινὸς ἴυγγος τῆς ὀσμῆς τῆς προειρημένης, προσίασι καὶ σιτοῦνται μὲν τῶν ἀλφίτων, κηλοῦνται δὲ ὑπὸ τῆς δορᾶς βλεπομένης ὡς αἰγός, αἱρεῖται δὲ αὐτῶν πολλοὺς ἀγκίστρῳ σκληρῷ. Quorũ verborum hæc est sententia: *Capras sargi admodum amant. Cùm n. vmbra quadam apparet earũ caprarũ, quæ secundum littus pascuntur, statim præ lætitia gestiunt, & quantũ maximè possunt, adnatant: & quanquam salire non possunt, tamen salire nituntur, sed frustrà tamen. Caprarum odorem percipiunt, etiamsi in fluctibus versentur; quæ caussa est vt accedere ad capras in primis affectent. At cùm in suo amore sint adeo infelici nati sidere, earum caussa capiuntur, quas tam depereunt. Piscator enim caprina indutus pelle cum cornibus, insidias struit, sole relicto à tergo: atq; farinam iure caprino madefactam in eam deijcit partem maris, in qua sargi sunt: quo illicio odoris capti sargi accurrunt, farinam degustant, & maximè detinentur, eius pellis caprinæ quam sentiunt. Ex his itaq; piscator multos valido hamo capit, &c.* Sic se habet iuuenilis amasiorum facilitas, qui in quoduis formæ obiectum, vel capræ etiam laruatæ spectrum ita exardescunt, vt illius laqueis irretiti, vix inde se extricare possint. Porrò sargus & eius amor in capras quærendus est apud Gaudentium Merulam lib. 3. Memorab. cap. 33. Eundem quoq; pulchrè describit Oppianus lib. 4. & Volaterranus lib. 25.

Locus Æliani, qui est typus huius Emblematis.

III. *VILLOSÆ indutus piscator &c.*] Piscator indutus caprinam pellẽ pilosam. Hoc mutuatus est ex Moreto Virgiliano:

-----& cinctus villosæ tegmina capræ.

Addidit vt capiti &c.] additis capiti duobus quasi cornibus; nam stulti amantes induunt & libidinem hircorum, & ferociam taurorum.

Amatorem] amore capræ detentum.

Stans summo in litore] piscator eo cultu & tegmine ad litus hærens.

In laqueos] Laqueo amorem significari, & Venerem vinculo, docuit Pierius lib. 48. Hieroglyph. quippe laqueis, retibus, aut decipulis incauti in insidias trahũtur: Sed neminem facilius decipias, & arbitrio colligaris tuo, quàm amantem. Quo sensu Virgilius:

Laqueus.

Compedibus Venerem, vinclis constringe Lyæum.

Et appositissimè Ouidius 3. de arte:

Dum cadat in laqueos captus quoq; nuper amator,
Se solum thalamos speret habere tuos.

Simi quem gregis ardor agit] Sargus capræ amore detentus, & ementita capræ forma delusus illaqueatur. Simum gregem pro capris dixit, quæ simæ dicuntur ob depressas nares. Eodem enim epitheto vsus est Poeta 10. Ecloga:

Simus grex.

Dum teneræ attondent simæ virgulta capellæ.

Citantur & hi versiculi Næuij Ægistho:

Tum autem lasciuum Nerei simum pecus
Ludens ad cantum classium lustras.

Capra refert scortum] Quia capra libidinosa admodum est, vt ait Plutarchus in quæstionibus Romanis prope finem, cuius hæc

Capra meretricem significat.

hæc sunt verba: Quid est, quod cane & capella sacerdotem adeo abstinere voluerunt, vt non modò attingere, sed ne appellare quidem liceret; An quod caprā quasi luxuriosam atq; olidam abhorrerent? An quòd tanquam morbidam timerent? Capra enim morsu pestilenti maxime nocet, siquidem germina peruestigat, quæ auidissimè depascitur: sic meretrix adolescentiæ potissimùm cupida est, nimirùm ætas ea est, quæ ob imperitiam facilius decipiatur. Vnde non illepidè Nico Attica meretrix αἴξ, id est, *Capra*, cognominata est, quòd Thallum adolescentem, qui in Atticam mel & caricas empturus aduenerat, abligurisset.

Nico meretrix.

Obscæno captus amore perit] Imitatus & mutuatus est illud Ouidij 2. Fastor.

-- --*cæco captus amore furit.*

vbi de Tarquinio amore Lucretiæ capto loquitur. De nomine verò *Obscænus*, quod ad scribendi rationem attinet, pulchrè annotauit Lucius Andreas Resendius, Lusitanus, vir pariter & Græcis & Latinis litteris imbutus, in suo Vincentio. Osci, inquit, populi fuere Italiæ, de quibus Æneid. 7. *Oscorumq; manus.* Hi notati sunt à veteribus de spurcarum libidinum frequentiori vsu. Vnde verba impudentia & spurca, autore Festo, Verrius tradit Oscena appellari. Ergo in prima syllaba b, scribendum non est, nec diphthogus in penultima. Quin etiam si à scena deriuetur (vt Varroni placet, qui sanè etymologias coactiores facit) absq; diphthongo scribi oportet, quoniam in scena, quæ Græcè σκηνὴ dicitur, nulla est. Plura de hac voce commentatus est Baptista Pius in Lucretium. Qui *obscænus* scribebant, ab *ob* & *cœno* deriuant.

Obscænus.

Osci.

IV. *Sargus quid.* HOC de sargo pisce, qui si sit à laruato piscatore deceptus, manifestè in eos torquetur, qui cæco turpiq; amore capti decidunt in obscœnam personatarum meretricum nassam, mentis errore nescio quo rati pulchrum id esse, quod pulchrum appatet, sed tandem eos diu multumq; pœnitet, cum ad sese redeunt; non enim possunt effugere, cùm maximè volūt. Quod discrimen vt vitari tandem aliquādo possit, adhibenda est cautio diligens. Nam, vt nostrates dictitant, Prius nosse opus est, quàm amare, qui enim primò visam statim exardet, leuitatis non minimum præ se fert argumentum. Iudicio siquidem est opus & maturo consilio. Proinde bellè profectò Ouid. De remedio amoris primo, qui vt illicitos excludit eiusmodi ignes, sic honestos probat: ait enim

Quomodo à turpi amore cauendum sit.

Si quis amat, quod amare iuuat, feliciter ardet;
Gaudeat, & vento nauiget ille suo.

Sed hodie, proh dolor, sceleratos & libidinosos plerosq; flagitioso fœminarū amori sese tāquam in seruitutem detestabilem applicantes, tandem insidiarum reti turpissimè capi, & ad omnium fortunarum, famæ, honoris, atq; ipsius vitæ perniciem ruere, & subitò præcipitari videmus. Rectè Plautus meretricem mari similem facit, vbi incauti omnium facultatum faciūt naufragium. Huc spectat dictum Architę Tarentini apud Platonem: ἡδονὴ δέλεαρ κακῶν. *Esca malorum voluptas*: qua vt pisces hamo, sic homines omnis generis & ætatis capiuntur. Hinc macaronicè quidem, sed verè & seriò iocatus est ille, quisquis sit, qui cecinit de fraude meretricia:

Voluptas esca malorum.

Vult iuuenem, Veneris propter smorzare brusorem:
Vult brauum, propriam propter defendere causam:
Vultq; senē, reliquis pro souuenire bisognis.
Atq; in malhoram mittit finaliter omnes.

Has tales miratur Apuleius: Quantas, inquit, latebras nequissimæ mulieres pro sua libidine commiscuntur? callidæ, procaces, temerariæ, & ad flagitia perastutulæ. Sed auscultemus, obsecro, sapientissimo Salomoni, qui Prouerb. 5. sic ait: Fauus distillans labia meretricis, nouissima autem illius amara quasi absynthiū, & acuta quasi gladius biceps. Pedes eius descendunt in mortem, & ad inferos gressus eius penetrant. Nunc ergo, fili mi, audi me longè fac ab ea viam tuam, & ne appropinques foribus domus eius. Ad huius Emblematis argumentum copiosius illustrandum, repetenda est pulcherrima Socratis disputatio cum Aristippo 2. Commentariorum Xenophontis, & colloquium eiusdem Socratis cum Theodota, lib. 3.

Apuleius.

Salomon.

Cauen-

Cauendum à meretricibus.

EMBLEMA LXXVI.

SOLE sata Circes tam magna potentia fertur,
Verterit vt multos in noua monstra viros.
Testis equum dormitor Picus, tum Scylla biformis,
Atque Ithaci postquàm vina bibere sues.
Indicat illustri meretricem nomine Circe;
Et rationem animi perdere, quisquis amat.

COMMENTARII.

1. PICTVRA, quæ hic repræsentatur, (vt liberè dicam) non placet, fœmina nempe iuxta nauem stans, & herbis instructa, potionem nautis subministrans: non enim Circe ad nauem venit, sed ab Vlysse missi locij in domum illius diuerterunt, quos illa poculo & tactu virgæ aureæ in bestias transformauit. Hic verò illa virgam nō habet. & ei delphinus appingitur. Quid delphinus in terra; nonne hoc est, *Delphinum siluis appingere, fluctibus aprum?*

Placeit magis cæterarum editionum figura, & præsertim illa, quam habet editio Rouilliana; ibi enim mulier folio sedens, circumiacentes belluas virga tangit.

HOMERVS

II. HOMERVS Odyssea κ. ait, socios aliquot Vlyssis, qui missi ab eo fuerant exploraturi Circæas ædes, virga percussos à Circe, epotoq; pharmaco venefico, statim in porcos esse transformatos. Quo figmento effingitur meretricis & libidinis fœdæ typus. Ea enim suis præstigijs humanas illas cogitationes, & naturales motiones (quę ὁρμαὶ Gręcis dicuntur) in homine tumultuantes excitat impotenter, & mutat in deterius; ex quo fit, vt homo naturæ diuinæ particeps in belluam degeneret. Per Vlyssem autem, qui nullo veneficio à pristina forma dimoueri potest, mentem animę ducem, intelligimus. Morale huius Emblematis figmentum (inquit Franciscus Sáctius) sumptum est ex Plutarchi libello, quem de vita Homeri composuit, qui libellus, quod sciam, nondũ est donatus Latinitate; quamuis Politianus raptim, atq; suppresso auctore omnẽ suã præfationẽ in Homerũ transcripserit. Plutarchi verba sic se hẽnt: καὶ τὸ μεταβάλλειν δὲ τοὺς ἑταίρους τοῦ Ὀδυσσέως εἰς σύας, καὶ τοιαῦτα ζῶα τοῦτο αἰνίττεται, ὅτι τῶν ἀφρόνων ἀνθρώπων αἱ ψυχαὶ μεταλλάττουσιν εἰς εἴδη σωμάτων θηριωδῶν, ἐμπεσοῦσαι εἰς τὴν τοῦ παντὸς ἐγκύκλιον περιφορὰν, ἣν Κίρκην προσαγορεύει. καὶ κατὰ τὸ εἰκὸς ἡλίου παῖδα ὑποτίθεται οἰκοῦσαν ἐν τῇ Αἰαίῃ νήσῳ. Ταύτην δὲ ἀπὸ τοῦ αἰάζειν, καὶ ὀδύρεσθαι τοὺς ἀνθρώπους ἐπὶ τοῖς θανάτοις κέκληκεν.. Hoc est: *Et illa transformatio sociorum Vlyssis in sues & similia animalia, ænigmaticè innuit, quòd amantium hominum animæ transmutantur in speciem corporum ferinæ naturæ, cadentes in circularem hallucinationem vniuersi, quam Circen appellat Homerus. Et meritò Solis filiam illam facit in Aiæa insula commorantem; & hanc à lamentatione & luctu hominum circa mortuos sic appellauit.* id est, ab αἶ, αἶ. *heu, heu.* Sunt verò, qui dicant rei veritatẽ ex eo esse inspiciendã, quòd Circe meretrix, quos sibi amore turpi deuinxit, effecisset tandem prædatores, viarum obsessores & homicidas, nempè quibus nihil superesset ad vitam miseram sustinendam; quæ vitia cùm potiùs ferarum sint quàm hominum, rem totam lepido & commodo schemate Homerus, & alij nonnulli è veteribus adumbrarunt. Cui sententiæ subscribit Palladas lib. 1. Græcor. epigr. his verbis;

Vlyssis socij à Circe in bellus trãsformati.

Plutarchi locus, ex quo sumptum Emblema.

Circe meretrix.

Τὴν κίρκην οὐκ, ὡς φασιν, ἐπιμαθὼν εἴρηκεν ὅμηρος,
ἀντ' ἀνδρῶν ποιεῖν ἢ σύας ἢ λύκους,
τοὺς αὐτῇ προσιόντας. ἑταίρα δ' οὖσα
πανοῦργος,
τοὺς δελεασθέντας πτωχοτάτους ἐποίει:
τῶν δ' ἀνθρωπείων ἀποσυλήσασα λογισμῶν,
εἶτ' ἀπὸ τῶν ἰδίων μηδὲν ἔχοντας ἔτι,
ἔτρεφεν ἔνδον ἔχουσα, δίκην ζώων ἀλογίστων·
ἔμφρων δ' ὢν ὀδυσσεὺς τὴν νεότητα
φυγὼν,
οὐχ ἑρμοῦ, φύσεως δ' ἰδίας † δώρημα λογισμὸν
εἶχε, γοητείας φάρμακον ἀντίπαλον.
id est:

† ἔμφρονα.

Nõ, vt Homer⁹ ait, tristi medicamine lectos
Hospitio Circe reddidit ipsa sues:
Pauperior sed quisquis erat discessit ab illa:
Nam meretrix quondã perniciosa fuit:
Exutosq; sua prorsus ratione maritos
Fornice continuit, non secus atq; feras.
Et tamen hanc strenuè delusam spreuit Vlysses,
Insigni rerum conditione valens:
Mercurioq; datam nec fas est credere moly,
Ille sed ingenio reppulit vsq; dolum.

Circem non dico, vt dixit Homerus,
Pro viris fecisse aut sues, aut lupos.
Ad ipsam diuertentes, meretrix cùm esset
vafra,
Hamo inescatos pauperrimos effecit.
Et humanam vbi prædata est rationem,
Dein (fecit) vt nihil haberent amplius,
Alebat intus habens instar animalium expertium rationis,
Prudens autem cum esset Vlysses iuuentutem vitans:
Non (tam) Mercurij (quàm) naturæ propriæ donum, rationem
Habebat, incantationis remedium contrarium.

Non credam Circen, ceu magno fertur Homero,
Transformasse homines in noua mõstra, lupos.
Sed spoliasse illos fortunis omnibus, hamo
Correptos, meretrix nã benè cauta fuit.
Exutos opibus fatuos & mente carentes
Reddebat, miseris turpiter vsa viris.
Expertes rationis erant: has intus alebat,
Vt captas turpi in fornice vafra feras.
Hanc tamen illusit maturo pectore Vlysses,
Non tam Mercurij, quam rationis ope.

Y Xeno-

Xenophon 1. ἀπομνημονευμάτων: Socratem, ait, in conuiuijs, ad quæ non nisi coactus accedebat, parcissimè cibum capere solitum, iocoq; vsurpare, multis eiusmodi appositis cibis, Circem homines transformasse in sues: ipsum autem Vlyssem mutari non potuisse, consilij Mercurij memorem, & abstinétia ipsummet sua semper vtentem. Præterea fabulæ huius meminere Diodorus lib. 4. Plinius varijs locis, D. Augustinus 18. de Ciuitate Dei, cap. 17. M. Tullius quoque prima Verrina (vt hoc quasi per transennam) allusit ad hanc poeticam fabulam: Est adhuc id, quod vos omnes admirari video, non Verres, sed Q. Mutius. quid enim facere potuit elegantiùs ad hominum existimationem? æquiùs ad leuandam mulieris calamitatem? vehementiùs ad Quæstoris libidinem coercendam? summè hæc omnia mihi videntur laudanda: sed repentè vestigio ex homine, tanquã aliquo Circæo poculo, factus est Verres: redit ad se, atq; ad mores suos, &c.

III. *SOLE sata Circes*] Ouidius initio 14. Metamorph.

Circe Solis filia.

Sole sata Circes, variarum plena ferarum.

Testis Higinus. Virgilius (vt & Ouidius) Solis filiam vocat, Æneid. 7. initio:

Proxima Circææ raduntur litora terræ,
Diues inaccessos vbi Solis filia lucos
Assiduo resonat cantu.

Circe qua. Fuit autem Circe (vt inquit Hesiodus in Theogonia, & Cicero 3. de Nat. Deor.) Solis filia ex Perside Oceani filia. Hæc veneficijs dedita, multarum herbarum ac radicum vires adinuenit, quamuis à matre prius in ijs esset instructa. Nupsit Sarmatarum regi, quem veneno sustulit, regnoque crudeliter vsa, ab incolis pulsa est. Indeque in Italiam venit, & non longè à Caieta Campaniæ oppido in monte Circeio consedit, vbi homines ad se venientes carminibus & veneficijs in varias bestias mutabat. Vide Virg. 7. Æneid. Filiam autem Solis habitam propter herbarum sciẽtiam, quæ radijs Solis vim & incrementum capiunt, credibile est. Lege omnino Nat. Comitem Mytholog. lib. 6. cap. 6.

Cur Solis filia Circe.

Tam magna potentia]. Vis carminum & veneficiorum; de qua re vide Epistolam Medeæ apud Ouidium, Virgilium in Bucolicis, Manilium lib. 1. Astronom.

Verteris vt multos &c.] Homerus Odyss. 10. & post eum Virgilius & Ouidius, hic 14. Metamorph. ille 7. Æneid. & Eclog. 8.

Testis equum domitor Picus] Sic quoq; eum vocat Virgilius 7. Æneid. Picus fuit Saturni filius, rex in Latio, quem Pomona, Dea florum, amauit, & eius volentis sortita est coniugium (licet Ouidius 14. Metamorph. Canẽtem Iani & Veniliæ filiam vxorem habuisse dicat) Postea Circe cùm eum in venatione visum amaret, & sperneretur, irata eum in auem picum Martium conuertit. Virgil. *Pici fabula.*

Ipse Quirinali lituo, paruaq; sedebat
Succinctus trabea, læuaq; ancile gerebat
Picus equum domitor. quem capta cupidine coniux
Aurea percussum virga, versumq; venenis,
Fecit auem Circe, sparsitq; coloribus alas.

Hoc autem ideo fingitur, quia augur fuit, & domi habuit picum, per quem futura noscebat.

Tum Scylla biformis] Idem epitheton tribuit Scyllę supra Emblem. 68. Ouidius 14. Metamorph. circa principium refert, Glaucum Deum marinum à Scylla Phorci filia spretum, Circes auxilium implorasse, Circemque eiusdem Glauci amore correptam, illi Scyllæ odium conatam inducere. Quod cum minus assequeretur, lacum, in quo se Scylla lauare consueuerat, infecit venenis; quibus pube tenus in varia monstra conuersa Scylla, cum sibi displiceret, seque ipsam fugeret, in fretum Siculum desiluit, ibiq; in saxum conuersa est, cuius superior pars virginis figuram refert, inferior in canes, & lupos, & huiusmodi animalia mutata est. Carmina Virgilij de hac re, supra Emblem. 68. citauimus, vbi plura de Scylla congessimus. *Scylla.*

Atq; Ithaci sues] Vlyssis socios innuit in sues mutatos, quia Ithacæ rex fuit Vlysses. Sed hæc trita sunt, nec in his immorari necesse est.

Indicat illustri &c.] Hoc est quod supra de Circe meretrice innuimus. Hoc autem epitheton *illustri*, declarat cur Solis filia dicta fuerit Circe, quia illustris & famigerata: nam hoc sentit Plutarchus in verbis supra citatis.

Et rationem animi perdere] Ideò mythologici Venerem ἀφροδίτην, quasi ἀφροσύνην, id est, stultitiam & mentis priuationem interpretantur. Propiùs allusit 2. de laudib. Stiliconis Claudianus: *Luxuria mente priuat.*

Luxuries praedulce malum, quae dedita semper
Corporis arbitrijs, hebetat caligine sensus,
Mĕbraq; Circaeis effœminat acrius herbis.

Simile est istud Meuandri:

Ἀλλ' ὅταν ἐρῶντα νοῦν ἔχειν τις ἀξιοῖ,
Παρὰ τίνι τὸ ἀνόητον οὗτος ὄψεται;
Carere amantes mente si quis non putat,
Quos esse potius mentis expertes putet?

Propertius:

Scilicet insano nemo in amore videt.

IV. *Meretrices.* A meretricibus efferantur homines, & in belluas mutantur, dum nimirum fiunt libidinosi vt hirci, gulosi vt sues, inuidi & rixosi vt canes, inertes vt asini. Hoc per fabulam Circes hoc loco eleganter exprimitur, quam ad veterum mythologorum sensum sic expressit vir industria & ingenio (vtinam verè addere possē, orthodoxa fide) nulli secundus Erasmus: Quid innuit *Socij Vlyssis qui.* Circes fabula, veneficijs homines vertentis in feras, nisi eos, qui nequaquam ratione ducuntur, id quod hominis est proprium, sed totos sese dediderunt turpibus affectibus, iam praeter hominis vocabulum nihil hominis habere, sed ad pecudum degenerasse naturam, putà libidine in vrsos, somnolentia ignauiaque in sues, ferocia in leones, atq; ita de consimilibus? Quid *Vlysses quid.* Vlysses, qui solus poculo epoto, virgaque monstrifica percussus, non est mutatus, nisi firmum illum & constantem sapientis habitum, qui nec frangi terroribus, nec vlis affectuum illicijs ab honesto potest abduci? Huc quoq; recidunt carmina Horatij 1. Epistol.

Sirenum voces, & Circae pocula nosti:
Quae si cum socijs stultus cupidusq; bibisset,
Sub domina meretrice fuisset turpis & excors:
Vixisset canis immundus, vel amica lutosus.

Praeclarus Plutarchi locus. Nec paruum illustrabit hoc Emblema Plutarchi Dialogus, quo Grillum disputantem facit. Idem ἐν γαμικοῖς παραγγέλμα. sic habet: *ἡ διὰ τῶν φαρμάκων θήρα, ταχὺ μὲν αἱρεῖ καὶ λαμβάνει ῥᾳδίως τὸν ἰχθὺν, ἄβρωτον δὲ ποιεῖ καὶ φαῦλον. οὕτως αἱ φίλτρα τινὰ καὶ γοητείας ἐπιτεχνώμεναι τοῖς ἀνδράσι καὶ χειρούμεναι δι' ἡδονῆς αὐτοὺς, ἐμπλήκτοις καὶ ἀνοήτοις καὶ διεφθαρμένοις συμβιοῦσιν. οὐδὲ γὰρ τὴν Κίρκην ὤνησαν οἱ καταφαρμακευθέντες. οὐδ' ἐχρήσατο πρὸς οὐδὲν αὐτοῖς ὑσὶ καὶ ὄνοις γενομένοις· τὸν δ' Ὀδυσσέα νοῦν ἔχοντα καὶ συνόντα φρονίμως ὑπερηγάπησεν.* id est: *Vt pisces quibusdam medicamentis celeriter capiuntur, sed esui tamen fiunt inutiles: ita mulieres, quae amoris poculis & veneficijs viros captant, voluptateq; in suam potestatem redigunt, stupidos eos, amentes, & deprauatos vitae socios deinceps habent. Ii enim nihil Circae profuerunt, quos veneficio mutauerat, neq; ad vllam rem ijs vsa est, cùm in canes, & asinos degenerassent: Vlyssem autem prudentem virum, prudenterq; secum versantem, omnino dilexit.* Lubet intexere lepidum ac mordax epigramma Bellaij in quendam:

Lepidum epigramma Bellaij.

Certauere diu, cùm te genuere parentes,
Tene asinum mallent, an generare suem:
Clitella namq; huic, lanieua placebat at illi;
Nec paribus studium par erat ingenijs.
Fecit te varium amborũ sententia monstrũ,
Nam caput est asini, caetera mēbra suis.

Videtur hoc elegāti sanè penicillo expressisse hominem planè stolidum, ac gulosũ, qui non plus integrae mentis habet quàm asellus, vecors animal, & tamen gulae ac libidini addictior, ad naturam suillam accedit. Quales nimis multos strobilos & ganeones, è bonis alioquin & honestis ortos familijs agnoscimus, & quos neq; natales ingenui, neq; ipsa educatio flectere potuerit. Et quid cum ijs agas lurconibus, comedonibus, ventribus, qui inter inguen & caput nullum discrimen faciunt, & tantum subare & obligurire sciunt? Diximus satis de priori exemplo eorum, qui à Circe in belluas sunt conuersi. Alterum est Pici equum domitoris: hunc etsi in auem ideo mutatum diximus, quod primus pico in auspicijs vsus sit, quodque augur fuerit; quod à Seruio est annotatum: tamen id melius, & ad hunc locum opportunius referemus ad animi leuitatem & inconstantiā, quae ex turpi amore contrahitur. Tertium exemplum fuit appositum in Scylla, de qua iam superius à nobis dictum satis. Hic tamen speciatim conuertitur ad meretriciam turpitudinem, quae vt supernè faciem virgineam ostentat, ita infernè rabidi canes conspiciuntur, audacia, rapina, ingluuies, qui ad exitium miseriamq; certissimam praecipites agant, quotquot amore turpi capiuntur. Quae omnia eò spectant, vt quisq; virtutis & honesti studiosus

Picus cur in auem mutatus.

Scylla quid hic denotet.

sus impudicarum mulierum dolos præstigiasque omnes declinet; intelligatq; quod Cicero ait, corporis voluptatem non satis dignam esse hominis præstantia, eamq; vt belluarum propriam contemni ac reijci oportere: Præsertim cum (quod idem Cicero prudenter monet,) libidinosa intemperansq; adolescentia effœtum corpus tradat senectuti. Rectè Val. Maximus: Luxuria & libidine nihil fœdius, nihil damnosius: his virtus atteritur, victoriæ languescunt, sopita gloria in infamiam conuertitur, animiq; pariter & corporis vires expugnantur. Adeo vt nesciàs ab hostibusne, an ab illis capi perniciosius habendum sit. Ite nunc, qui tam studiosè meretrices sequimini, quę vos ad mortem animæ & corporis rapiunt, in infamem notam, seramque pœnitentiam, & forsasse inutilem, ducunt. Cogitate, quæso, rei obscœnitatem, breuitatem, finem, ac longum dedecus, horæq; fugacis, aut forsitan momenti vnius illecebras, multorum pęnitentia, vel æterno supplicio puniendas: est enim meretrix (vt cũ Boetio concludam) inferni ianua, via iniquitatis, scorpionis percussio, viscarium sceleru , puteus interitus. Nunc vobis Veneris amuletum paratum eo.

Locus Valerij Maximi.

Amuletum Veneris.

EMBLEMA LXXVII.

INGVINA dente fero suffossum Cypris Adonin
Lactucæ folijs condidit exanimem.
Hinc genitali aruo tantum lactuca resistit,
Quantum eruca salax vix stimulare potest.

COM.

COMMENTARII.

I. IVVENEM formosum exanimem Venus lacrymabunda tegit lactucæ, herbæ hortensis, folijs; cui tam pio officio interest Cupido, matri condolens; aper verò homicida, fuga sibi consulit. Quod ad Epigraphen seu iudicem Emblematis huius attinet, est *Amuletum Veneris*. Sciendum ergo, quid sit amuletum. Amuleta, remedia sunt, quibus arceri & auerti creduntur mala omnia, sed maximè veneficia; ab amoliendo nominata, de quibus Plin. aliquid 23. cap. 1. & lib. 25. c. 9. item 28. cap. 4. & 30. cap. 10. & 15. & lib. 37. cap. 3. & 9. Dicuntur & ἀποτρόπαια, quæ appensa, alligataque incitamenta magica, venenorum propulsant insidias, aut certè inefficaces reddunt; in quo differunt à periammatis & periaptis, quia hæc specialius quid significent, & quod suum effectum præbeant, vt hominibus instar miraculi sint. Illa verò significatum habent generalem, suamque vim ex ratione medica videntur mutuare. Apud Medicos amuleta sunt in differentia multiplici, ἀποτρόπαια, ἀλεξητήρια, ἀλεξιφάρμακα. Hæc bestiarum venenatarum medentur morsibus, teste Galeno, eoq; differre ἀπὸ τῶν ἀλεξιφαρμάκων quidam putant: quod tamen non probatur Galeno. Eruditi homines hoc differre putãt, quod τὸ ἀλεξιφάρμακον intrò sumatur, ἀλεξητήριον foris imponatur, nec modò veneni caussa, sed & fascinationis depellendæ, quæ appendi soleat collo: ἀλεξητήριον simpliciter Hippocrati est medicamentum seu remedium: nam ἀλέξασθαι est βοηθεῖν. Alexipharmacum dicitur medicamẽtum, quod deleteriis pharmacis medetur, nõ extrinsecus impositum corpori; vt quod ἀλεξητήριον dicitur, sed intrò sumptum. Sunt tamen qui hæc accipiant indifferenter: ἀλέξειν enim est à veneni noxa vindicare, sicuti & Latinis amuleta, ab amoliendo: ἀποτρόπαια sunt amuleta quæ appensa, illigataq; venenorum & incantamentorum arcent insidias, aut reddunt inefficaces. Hæc hactenus, nunc ad ipsum Emblema pergimus.

Amuletum.

Amuletorum differentia.

Alexipharmacum.

II. ATHENÆVS lib. 2. Dipnosophist. cap. 32. rationem affert, cur dicatũr Venus Adonidem ab apro interemptum lactucæ folijs occultasse, quòd nimirum lactucis vescentes hebetiores fiant, καὶ ἀφροδισιακοί, & ad libidinem minus idonei. Eius verba hæc sunt: Καλλίμαχός φησιν, ὅτι ἡ ἀφροδίτη τὸν ἄδωνιν ἐνθριδακίνη κρύψειεν, ἀλληγορούντων τῶν ποιητῶν, ὅτι ἀσθενεῖς εἰσι πρὸς ἀφροδίσια οἱ συνεχῶς χρώμενοι θρίδαξι. Hoc est: *Callimachus ait, Venerem inter lactucas Adonin condidisse, allegoricè innuentibus poetis, eos ad Venerea imbecilles esse, qui lactucis assiduè vescantur.* Idem Athenæus citat hæc carmina Eubuli poetæ:

Poëtica vis.

Μὴ περιτίθει μοὶ θριδακίνας, ὦ γύναι,
Ἐπὶ τὴν τράπεζαν, ἢ σεαυτὴν αἰτιῶ.
Ἐν τῷ λαχάνῳ τούτῳ γάρ ὥς ὁ λόγος ποτὲ
Τὸν Ἄδωνιν ἀποθανόντα προύθηκε Κύπρις.
Δύς ἐστι νεκύων βρῶμα. Hoc est:
Ne appone nobis lactucas, ô mulier,
Meam ante mensam, vel tete coargue:
Namq; hac in herba, vt vetus sermo prædicat,
Venus Adonin condidit exanimem.
Est itaq; ne erres, mortuorum hic cibus.

Cœlius item Rhodig. lib. 27. cap. vlt. in fine, sic ait: Quod ad lactucas attinet, celebres sunt apud Athenæum Aristoxeni θριδάκιναι, id est, lactucæ, quibus in hortis sole occiduo œnomeli infundebat, manè ostentans virentes se habere placentas, sibi à terra summissas. In lactuca deniq; occultatum à Venere Adonin, cecinit Callimachus. Quod allegoricè interpretatus Athenæus, illuc referendum putat, quod in Venerem hebetiores fiant, lactucis vescẽtes assiduè, tanquam mortuorum sit cibus, vti scribit Eubulus. Hæc & plura Cœlius.

Θριδάκιναι Aristoxeni.

III. *INGVINA suffossum*] Hellenismus, subintelligitur enim præpositio κατὰ inguina; in loco nimirum maximè periculoso, cum eò intestina decumbant. Theocritus tamen in epitaphio Adonis, in femore percussum dicit.

Dente fero] apri, qui fulmen in dẽtibus & ore habet, vt canit Ouid. 8. Metamorph.

Cypria Venus.

Cypris.] Venus, ab insula Cypro ei sacra, libidini deditissima Polydor. Virg. lib. 3. cap. 17. De inuentorib. rerum, post Iustinum Martyrem, Euseb. Lactant. & alios sexcentos retulit. Alij Venerem Cypriam dictam putãt, quia in vtero ferre præbeat, quod dicunt Græci κύειν πόρειν, quippe cũ Cyprus, antequã Venus eò appulisset, dice-

Quare sic dicta.

retur Sphecia, ab habitantibus ibi populis Sphecibus vocatis, vt scripsit Philostephanus in rebus Cyprijs. Deinde dicta Cerastia, vt inquit Xenagoras in lib. 2. de Insulis, quod illam homines habitarent, qui multos tumores, tanquam cornua quædam in capitibus habere viderentur, cum cornua κέρατα dicta sint Græcis, κεράστι, cornuti. (Venus enim cornutos efficit) Alij voluerunt insulam illam vocatam fuisse Macariam, quasi beatam, ob fertilitatem. At postquam Venus illuc appulit, vocata fuit Cyprus.

Adonidis fabula.

Adonin] Fabulam Adonidis ab apro interempti descripsit Ouidius sub finem 10. Metamorph. huius tamen mysterij nõ meminit. Fuit Adonis filius Cyniræ regis Cypriorum ex propria filia Myrrha, adeo pulchritudine excellens, vt eius amore Venus caperetur. Cumq; maxime deditus esset venationi, aliquando, mandatorum Veneris immemor, aprum excipere ausus, ab eo fuit interemptus. Addunt autem Græci fabulæ huic, Martem riualem, quia amorem Veneris Adonidi inuideret, sese in aprum transformasse, & sub illa specie Adonim interemisse. Fabulam hanc attigit Augustinus De ciuitate 6. cap. 7. totumq; illud ad Physicen retulit Macrobius 1. Saturn. cap. 21. De Adonide plura vide apud Nat. Comitem Mytholog. lib. 5. cap. 16.

Lactuca folijs condidit &c.] quod hic refert Alciatus de Adonide, id alij de Phaone Lesbio tradidere, quem Cratinus ait inter lactucas pulchras absconditum ab amante Venere, vt retulit in historia Poetarum Lil. Gyraldus.

Aruum genitale.

Genitali aruo] Hic aruum genitale pro virilibus & pudendis posuit, quòd sint generationis instrumenta, vt Virg. 3. Geor.

Hac faciunt nimio ne luxu obtusior vsus
Sit genitali aruo, & sulcos oblimet inertes.

Sic quoq; vocat (si rectè memini) Ouidius 2. Amor. Eleg. 13. Loquendi eandem formulam non est aspernatus Augustin. lib. 18 cap. 23. De ciuitate Dei: Sed voluntari, inquit, membra illa, vt cætera cuncta seruirent: ita genitale aruum vas in hoc opus creatum seminaret, vt nũc terram manus, &c. Sic aruum genitale, κῆπος Græcis, Latinè hortus dicitur. Apuleius ex Menandro:

Arentq; sulcos molles aruo Venereo,
Thyrsumq; pangant hortulo in Cupidinis.

Lactuca.

Lactuca resistit] Plinius lib. 19. cap. 8. de generibus lactucæ loquens sic inquit: Quidamq; Eunuchion, quoniam hæc maximè refragetur Veneri. Est quidem natura omnibus refrigeratrix, & ideo æstate gratæ: stomacho fastidium auferunt, cibiq; appetentiam faciunt. &c. Dionys. Cassius lib. 12. de agricult. cap. 13. Cocta, ait, coitum auertit. Vnde Pythagorici ipsam eunuchũ appellant; at mulieres ἀστυλίδα, fortè quia arrigere prohibeat: στῦλος n. columna est.

Eruca.

Quantum eruca salax &c.] Plinius satis de eruca lib. 20. cap. 13. in princip. sed apertius eius naturam declarat lib. 19. cap. 8. his verbis: Eruca præcipuè frigorum contemptrix, diuersæ est quàm lactuca naturæ, concitatrix Veneris. Idcircò iũgitur illi ferè in cibis, vt nimio frigori par feruor immistus temperamentum æquet. Vide quæ de eruca diximus Emblem. 72.

IV.

FINGITVR Venus interempti Adonidis genitalia lactucis recondere, vt moneamur, libidinem turpemq; voluptatem ciborum moderatorum vsu sopiendam & reprimendam esse. Nihil enim æquè conducit ad motus illicitos cohibendos, quam victus ratio temperata. Ouidius inter alia, quæ de remedio amoris scripsit, vt à quibusdam cibis abstinendum esse monet, sic quosdam esse tutò adhibendos suadet, his quidem verbis:

Victus ratio quid conferat.

Ecce cibos etiam (medicinæ fungar vt omni
Munere) quos fugias, quos ve sequare dabo.
Daunius an Libycis bulbus tibi missus ab oris,
An veniat Megaris, noxius omnis erit.
Nec minus erucas aptum est vitare salaces,
Et quicqd Veneri corpora nostra parat.
Vtilius sumas acuentes lumina rutas,
Et quicqd Veneri corpora nostra negat.

Laurentius Lippius Collensis, in distichis:

Surgentem Venerẽ mollis lactuca moratur:
Deuoret erucas qui cupit esse salax,

Sic quoq; Martialis lib. 13. palumbes torquatos reprimere Venerem tradit:

Inguina torquati tardant, hebetantq; palumbi.
Non edat hanc volucrem qui volet esse salax.

Ciborum copia libidinem irritat.

Sed & ex nimia ciborum copia turpem amorem excitari Phocylides testatur:

Οὐκ ἀγαθὸν πλεονάζον ἔφυ θνητοῖσιν ὄνειαρ,

Ἡ πολλῆ

Ἡ πολλὴ δὲ τρυφὴ πρὸς ἀμέτρους ἕλκει ἔρωτας.

Rectè Valerius Max. Esus carnium, & potus vini, ventrisque saturitas, seminarium libidinis. Siquidem, teste D. Hieronymo, venter mero æstuans citò spumat in libidinem. Venter enim & genitalia vicina sũt, & vnum alteri subministrat. Ex vicinitate enim membrorum sequitur consideratio vitiorum. Et cui incognitum esse potest illud: *Sine Cerere & Baccho friget Venus*? Pabuli certè vbertatem, quæ genituræ redundantiam plantis etiam, nedùm animantibus affatim subministrat, in homine quoque salacitatis causam existere, tradit Empedocles. Quò pertinet illud Euripidis: Vult crapulatum Cypris, haud famelicum, quod ab Achæo sumptum, qui multò antè dixerat: Amara Cypris est esurientibus. Sed quid furioso nostro seculo amuleta præscribo Veneris? irritamenta & incitamenta nunc quæruntur: quotusquisq; enim est, qui non ex intimis Medicinæ penetralibus pharmaca ad Venerem proritantia eruat? nec Medici inquiritur consilium, quisq; sibi hic medicus. Possem tedij leuandi gratia adducere binas historias de cantharidibus perperam adhibitis, planè ridiculas, in quibus ego ipse consultus Apollo, dum Constantiæ ad Acronium lacum adhuc studiosus Medicinæ, D. Andreæ kaltio (æternùm viue Deo, mi Andrea, quando mihi non potuisti diutius) in praxi assisterem; sed memor iuramenti Hippocratis nostri de taciturnitate seruanda, supprimo, & à Venere ad Cupidinem propero.

Inuiolabiles telo Cupidinis.

EMBLEMA LXXIIX.

NE dirus te vincat amor, neu fœmina mentem
Diripiat magicis artibus vlla tuam:
Bacchica auis præstò tibi motacilla paretur,
Quam quadriradiam circuli in orbe loces:
Ore crucem & caudæ, & geminis vt complicet alis,
Tale amuletum carminis omnis erit.
Dicitur hoc Veneris signo Pagasæus Iason
Phasiacis lædi non potuisse dolis.

COMMENTARII.

I. INTER duos circulos sese quasi decussatim intersecantes pingatur motacilla seu iynx, ita vt ore & cauda, & ambabus alis, quatuor nimirum angulis, crucem constituat, vt hic vides. Motacillam & Iyngem aliqui confundunt. Picturam iuuet Aristoteles lib. 2. de nat. animal cap. 12. his verbis: Vt auiculæ, quam Iyngem vocant. *Iynx.* Hæc paulò maior quam fringilla est, colore vario: habet sibi propriam digitorum, quam modò dixi, dispositionem, & linguã serpentibus similem, quippe quam in longitudinem mepluria quatuor digitorum porrigat, rursumque contrahat intra rostrum, non complicatam, sed terreni lumbrici more collectam, & in se reductam. Collum etiam circumagit, in aduersum reliquo quiescente corpore, modo serpentum: vngues ei grandes & similes, vt monedulis exeunt; voce autem strider. De hac aue vide plura apud Plinium lib. 11. præter ea, quæ iamiam sumus prolixius dicturi in Classe 3.

II. *Motacilla à Venere Iasoni tradita.* PINDARVS Ode 4. Pythiorum auctor est, motacillam à Venere primum è cœlo ad homines deportatam, & Iasoni traditam, vt Medeam alliceret. Eius verba hæc sunt:

† πότνια † Πότνια δ' ὀξυτάτων βελίων
Ποικίλαν ἴυγγα τετράκναμον
Ο'λυμπόθεν ἐν ἀλυτῳ ζεύξασα κύκλῳ,
Μαινάδα ὄρνιν Κυπρογένεια φέρεν
Πρῶτον ἀνθρώποισι· λιτάς τ' ἐπαοιδὰς
Ε'διδάσκησεν σοφὸν Αἰσονίδαν,
Ο'φρα Μηδείας τοκέων ἀφέλοιτ' αἰδῶ.
id est:

Veneranda verò Cyprogenia, telorum acutorum domina,
Picturatam Iyngem, Bacchi auẽ, ex Olympo attulit
Hominibus primum, vt indissolubili circulo quadriradiam
Iungens; carmina præterea magica sapientem docuit
Æsonidem, vt Medea erga parentes reuerentiam
Et pudorem adimeret.

Quo loco admonent interpretes, Pindari Iyngem auiculam esse maculosis plumis, *Iynx quid.* oblongo collo, linguę admodum protensa, frequenter sese vertentem, ceruicem subinde volutantem, quam sibi veneficæ mulieres ad amatorias incantationes accommodam putent: eam namq; accipiunt, trocho & rotæ alicui alligantes, quam in orbem voluunt, & noxia verba immurmurant. Addunt insuper scholia, Venerem Iasoni hanc dedisse auiculam applicatam rhombo, pedibus & alis crucem complicantem: vt Medeæ erga parentes suos ipse Iason auferret pudorem, & illam ad suum auxilium instimularet. Alij, quod exempta viscerum interanea orbiculo appendunt. Vnde prouerbio apud Græcos vulgato, Iyngem hi dicantur habere, qui veluti quibusdam præstigijs homines ad sui amorẽ pertrahunt. Est etiam alius locus Pindari super eadem re, quẽ citat Adagiorũ auctor, simul cum his, quæ adducunt interpretes. Quapropter consultius erit, ipsius verbis omnia referre. In adagio igitur, *Iynge trahor.* sic ait: Qui vehementi & impotenti desiderio trahuntur ad aliquid, Iynge trahi dicuntur. Ita Pindarus in Nemeis, hymno 4. ἴυγγι ἕλκομαι ἦτορ. id est: *Iynge trahor animo.* Interpres addit huiusmodi fabulam: Iyngem, aiunt, fuisse filiam Echus, alij Pythus, quæ cum amatorijs venenis incitaisset Iouem in amorem Ius, à Iunone *Iyngis fabula.* irata versa est in auem, qua mulieres vti consue-

consueuerunt in amatorijs veneficijs, quēadmodum indicat Theocritus in Pharmaceutria:

Ἴυγξ ἕλκε τὺ τῆνον ἐμὸν ποτὶ δῶμα τὸν ἄνδρα.

Per te Iynx meus ille domum vir, quaeso, trahatur.

Hæc ille Ex quibus satis apparet, hanc auiculam non fuisse olim accommodam ad depellendos amores, sed ad inducendos potiùs. Id quod satis declarat versiculus Theocriti, toties in Pharmaceutria repetitus; intercalaris enim est: & verba commentatorum Pindari: tum prǽterea ipsa fabella. Siquidem Iynx pellexit Iouem in Ius amorem, non autem amuletum fuit, vt Iupiter ab amore liberaretur. Sed Alciatum non de ea intellexisse argumento sunt verba Pindari, vnde ille omnia sumpsisse videtur, & duo illa carmina vltima huius epigrammatis. Sed antequam vltra progrediamur, audiamus quoq; opinionem Stockhameri, qui ad hoc emblema sic commentatur: Hoc abstrusum remedium, quo violenti amores, & magicæ artes fugari & euitari possint, excerpsit auctor ex Paulo Geometra Florentino, lib. 2. suę Geometr. cap. 10. qui asserit, se in quodam Alberti Magni libello, quem de amuleto, hoc est, de omni genere remedij aduersus cuncta mala medicamenta, & præsertim contra veneficia, quàm doctissimè scripsit, legisse sæpius, Motacillam auem notissimam (cuius duplex genus recenset Ælianus lib. 15. c. 28. & lib. 16. cap. 13.) Libero patri, id est, Baccho multis de causis sacram, vt auctor est Herodot. lib. 8. cap. 36. in figuram crucem efficientem dispositam, inter circulos binos æquè sese intersecantes, ac humano pectori adhibitam, quàm maximum esse amuletum aduersus philtra, ac veneficia omnia, maximè tamen contra illa quæ homines ad Venerem compellunt, contra sæuissimos sęuissimi Cupidinis arcus, q; quidem, vt Pelignus vates multis in locis testatur, paucis parcere didicerunt. Medeā verò nullis carminibus, nullis medicamentis, nullis deniq; incantationibus aut veneficijs potuisse ad amorem sui Iasonem reducere, ex quo ipsam Corintho, vbi tunc erat, expulit, & Glaucen siue Creusam Creontis regis filiam vxorem duxit, vt refert Theodontius lib. 10. cap. 43. Id autem propter amuletum illud, quod Iason secum gestabat, cuius nomen subticet Theodontius. Hæc ille. Quæ licet cum Alciati mente probè conuenire videntur, Sanctius tamen omnia meras nugas esse dicit, ob rationes nunc adductas. Nos aliorum sententiam postea afferemus, eidemq; subscribemus. De Iynge vide porrò Tzetzen Chiliad. 11. Suidam, & Lycophronis interpretem: item adagia, *Iynges.* &, *Iyngem habet.*

Opinio Stockameri.

NE dirus te vincat amor] Ne amoris laqueis te irretiri patiaris. Dirus amor, quasi Dei ira immissus. Ouidius 10. Metamorph. III. *Dirus.*

Multaq; vt excuteret diros, si posset, amores
Addidit.

Neu fœmina &c.] Neue mulier quędam venefica animum tuum magicis artibus præpediat.

Bacchica auis] Cur motacilla dicatur auis Bacchica rationem auctores non reddunt. Hesychius quidem Bacchum ἰυγγίην cognominatum ait, quia (ni fallor) ad Venerem inflammet immoderatus vini vsus. Fortasse Bacchus ἰυγγίης appellatur, quòd vinum homines ad se Iyngis instar alliciat, ac si dicamus, illecebrosum. Pindarus dixit μαινάδα ὄρνιν. hoc est, *auem insanientem*, à μαίνω, quod est *furiose moueor*, aut *insanio*; quemadmodum Mænades Bacchi sacerdotes. Vide Herodot. lib. 8. cap. 36.

Bacchus cur dictus ἰυγγίης.

Motacilla] Auicula est plumis discoloribus, prælongo collo, lingua exerta, colore vario, motu crebro se circumagens, & ceruicem in orbem flectens: vnde & σεισοπυγίδα vocant, seu σείσουραν, aut κίλλουρον, vt apud Hesychium; Latinis Motacilla, Gallis *bergeronnette*, aut *ballequeue*, Italis. *Codatremola*, à caudæ motu, seu cauda tremula. Venetis, *Squassacoa, ballarina, vccello di neue.* Germanis, *Bachsteltz*, qui etiam assiduam caudæ vibrationem ori garrulo comparant, dicētes: *Es gehet ihm das maul als wie der Bachsteltzen der schwantz.* Hispani vocant, *Pezpita*, vel *aguzanieue*, quod rostro niuem foret. Varro meminit De Lingua Latina: Sic Galerita & Motacilla: altera quòd in capite habet plumam alatam: altera quòd semper mouet caudam. Non me tamen fugit, quòd pluribus verbis contendat Baptista Pius, Annotat. post. c. 3. Motacillam, & Iyngem pro vna & eadem accipi non debere, idque contra Seruij & Gazæ opinionem. Certè ἴυγξ, *Iynx*, *Motacilla quæ auis.* *Iyngis descriptio.*

teste,

ea est, quæ alio nomine dicitur κίναιδος, Latinis, *Verticilla*, Hispanicè, *Torzecuello*, Italicè, *Stortacollo, capotorto*, Germanicè, *Vuindhals, Thrachals*, Gallicè *turcot*; auis paulò maior fringilla, coloris varij, cui collum circumagitur, lingua serpẽtibus similis, prælonga (qua exerta formicas attrahit, vnde formicula dicta quibusdam Italis) vngues vtrinq; bini. Quæ autem hæc auis sit, repete ex Plinio lib. 11. & ijs, quæ supra ex Aristotele adduximus.

Quadriradia.

Quam quadriradiam] quam iocabis in medio orbis circulo, ita vt vtraq; ala, capite & pedibus quasi crucem referat. Voluit autem exprimere verbum Græcum τετράκναμον, quo Pindarus eam, de qua hic agitur, auem appellat, id est, *quadriradiã*: κνύμα enim est radius rotæ.

Amor diuisus infirmior.

Ore crucem & cauda &c.] Hoc allegoricè aliqui interpretantur, innuentes, si velis ab amoris seruitio liberari, opus esse, vt illum amorem diuidas. Id quod præcipit Ouidius 2. de Remedio amoris, his verbis:

Hortor & vt pariter binas habeatis amicas:
Fortior est, plures si quis habere potest.
Secta bipartito cum mens discurrit vtroq;
Alterius vires subtrahit alter amor.

Hoc pulchra similitudine ob oculos ponit Plutarchus in libello de amicitia in multos diffusa. Inquit enim: Verùm quẽadmodum fluuij in multos diducti riuos lentiorem habent cursum, ita vehemens amor in multos dispersus haud dubiè marcescit. Habetur & alia allegoria, de qua paulò post.

Amuletum.

Tale amuletum] Ἀλεξιφάρμακον, omne genus remedij aduersus veneficia, malaq; medicamenta; dictum ab amoliendo, vt quidem aiunt. ἀποτροπαῖον, ἀπὸ τοῦ ἀποτρέπειν. *amoliri, depellere*, quod verbũ frequens est Plinio. Vide quæ superiore Emblem. initio de amuleto diximus.

Carmen pro incantatione.

Carminis] Carmen hic ponitur pro incantatione, vt Virgil. vsurpauit Eclog. 8.

Ducite ab vrbe domum mea carmina, ducite Daphnin.
Carmina vel cœlo possunt deducere Lunam,
Carminibus Circe socios mutauit Vlyssis.

Hoc Veneris signo] quia id Venus è cœlo attulisse, & Iasoni donasse, cecinit Pindarus.

Pagasæus Iason.] Falluntur qui legunt *Pegasæus*. Iason autem dictus est Pagasæus à Pagasa Thessaliæ vrbe, quam sinus Pagasicus amplectitur, teste Pomponio Mela lib. 2. Iuxta hanc Argo nauis fabrefacta fuit, quam etiam Ouid. 7. Metamorph. principio Pagasæam puppem nominat. Idem 8. *Pagasa.*

——Auctor teli Pagasæus Iason.

Et Fastorum 1.

Passus idem Tydeus, & idẽ Pagasæus Iason.

Lucan. 2.

Vt Pagasæa ratis peteret cum Phasidos vndas.

Aliquibus ea vrbs dicitur Pagasæ, numero multitudinis; hinc corruptè legi in Pomponio loco citato Pagasam, pro Pagasas, doctè annotauit Ferdinandus Pincianus, vir acerrimi iudicij, in suis castigationibus in Pompon. *Pagasa.*

Iason.

Iason] Iason filius Æsionis Thessaliæ regis fuit, qui in Colchos expeditionẽ parauit ad vellus aureum expugnandum. Quam rem latè prosequitur Ouid. lib. 7. Metam. & Orpheus in Argonauticis, Pindarus Ode 4. Pythiorum, Apollonius Rhodius, Valerius Flaccus, & alij. Dicitur autem Iason à sanando, vt videtur innuere Pindarus citato loco, ἴασις namq; *sanitas* est: & quia Chiron, qui à primis annis Iasonem instituit, magnus fuit in arte medendi, ideo ab ea arte Ἰάσονα, quasi sanatorem nominauit. *Iason vnde dictus.*

Phasis.

Phasiacis dolis] Incantamentis Medeæ. Phasis fluuius est Colchorum, vnde fuerunt nominati Phasiani. Ab eodem etiam Medea Phasiaca, & Phasias Poetis dicitur, quod ibi natam esse quorundam sit opinio, quamuis Pindarus Corinthi oriundam dicat, Ode 13. Olymp.

IV.

Amuletũ ad amorem.

ARTIFICIALE est in Venereos motus, & præstigiorum laqueos amuletũ, cuius tamen rei fides penes auctores esto. Id Alciatus noster ex Homero & scholiastis quibusdam extulit, quod hic octostícho tradit, nimirùm ad arcendas amoris illecebras (quo nullum exitialius aut furiosius præstigium) adhibendam esse motacillam humano stomacho, quæ disponatur inter binos circulos sese quasi intersecantes. Sanè nunquam mihi persuasero, virum doctissimum, & rerum multarum cognitione insignem, id alijs communicasse vt rem veram & seriam; vt crederet tãtam esse amatorij philtri vim, vt mentis huma-

næ

næ libertatem sic cogere, aut torquere vel flectere eo tandem modo posset. Sed tamē profectò non ausim diffiteri, pleraque esse remedia ex bonis auctoribus petenda, quibus effręnata & indomita penè amoris huiusce petulantia cohiberi, aut etiam sopiri queat. At verò quis tam excors erit aut stupidus, qui furorem illum Cupidineum insigni hoc præstigio coerceri posse dixerit, & fascino quodam cupidines mentem occupantes exturbari? Viderint alij, quibus amatoria Ouidiana quandoq; placuerint impensius: tamen ipsemet extulit & verius, & quidem salubrius:

Præstigiũ amoris præstigio non pellitur.

Ardet, & assuetas Circe tendebat ad artes,
Nec tamen est illis attenuatus amor.
Ergo quisqs opē nostra tibi poscis ab arte,
Deme veneficijs carminibusq; fidem.

Idem loco alio verè & disertè, amorē non conciliari magicis artibus, docet:

Fallitur Æmonias si quis decurrit ad artes,
Datq; quod à teneri fronte reuellit equi.
Nō faciet vt viuat Amor Medeides herba,
Mixtaq; cū magnis Marsa venena sonis.
Phasias Æsonidem, Circe tenuisset Vlyssem,
Si modo seruari carmine posset amor.
Nec data pfuerint pallētia philtra puellis:
Philtra nocent animis, vimq; furoris habent.
Sit procul omne nefas: vt ameris amabilis esto;
Quod tibi nō facies, sola vt forma dabit.

Sed miseri homines amore perculsi graui, cùm re amata statim potiri nequiuerunt, ad artes magicas & amatoria pocula perfugium habuere, res in primis noxias & exitiales. Constat enim Lucretium poetam, Antiochum, Caligulam, in furorem versos sumptis hisce philtris, quemadmodum & Lucullum, aliosque nonnullos. Cæterum nullum perinde remedium est efficax ad turpes hosce motus sedandos, quàm studio & labori cuipiam honesto sese prorsus dedere: sic enim fiet, vt clauus clauo pellatur. Cùm enim perspicuum sit, amorem hunc non nisi in animos luxu & otio fractos irrepere, nullo planè modo auelli potest, nisi accedat labor aliquis & anxietas, quę sua molestia innatas amoris maculas oblinat. Ouidius:

Philtra sunt noxia.

Remediũ efficax in amorem.

Desidiam puer ille sequi solet, odit agentes:
Da vacua menti, quo teneatur, opus.

Porrò de hac re Claudius Minos: Diu me torsit, quod fateor ingenuè, carminis huius sententia, sed post diutinum meditationis tædium, coniectanei mei facio copiam studiosis, vt exspectem eorum iudicium, quorum acutior εὐστοχία. Quamquam libidinis sit adeò furens ac feruidus impetus, vt vix submoueri animo possit, quem semel occuparit, sopiri tamen imposito aliquo labore vel ludicro potest, qui quadam opinione hominem teneat obuinctum ac defessum, vt quasi clauus trudatur clauo, & mollicies, vnde nascitur malè feriatus amor retundatur, aut etiam quodammodo corrigatur. Amor certè res leuis, & qui non nisi leuitate nititur? at sistitur aliquando rei leuiculæ interuentu. Et quid si rei seriæ animus intendatur, & honestis sese laboribus dedat?

Amor res leuis.

Na, Venus otia amat: finem qui quæris amori,
(Cedit amor rebus) res age, tutus eris.

Nullus tamen qui sapiat, existimet amorem sedari efficaciter per carmina, vel susurros magicos, sed nonnumquam commentis quibusdam, ac ludicris artibus motus animi efferati, aut impotentis compescitur. Occurrit exemplum, fortasse ab hoc argumento non alienum, apud Corn. Tacitum lib. 16. vbi de Pœno quodam, Basso, qui Neroni Domitio flagitijs impuris ac cædibus ciuium occupato, speciem thesauri obiecit, quem dicebat in fundo quodam defossum. Vanum quidem certè commentum, sed interea dum thesaurus ille imaginarius magno conatu erueretur, aut erui putaretur, tamdiu Nero spe animum lactans, remisit sese, & à sceleribus vacauit. Eodem spectat illud, quod est apud Plutarchum. Alcibiades, cùm populi rumores de se sparsos inhibere non posset, caudam suæ caniculæ truncauit, eaque per vrbem Atheniensem fugiente, popularis multitudo caussam exquirebat, cur id factum esset. Rogatus à familiaribus Alcibiades, quem ad finem id populo spectaculum præbuisset? Vt tandem desinat, inquit, de me deteriora comminisci. Sed vesani amoris, atq; effręnis libidinis adeo difficilia & abstrusa sunt remedia, vt nisi diuinitus dentur, vix quisquam est, qui huiusmodi insidias euadere possit. Quid si ergo amuletum certius & profectò salubrius huc apposuero? Suggerit illud Laurentius Antiquus, Leontinus, insignis Theologus, & rarę probitatis, nec vulgaris eruditionis vir: Is enim

Bassus.

Alcibiades.

Amuletũ sacrum contra amorem.

arbi-

arbitratur, hoc symbolo, Motacillæ crucis orbi inclusæ, voluisse Alciatum exprimere verba illa D. Pauli ad Galatas cap. 5. *Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitijs & concupiscentijs*. Interpretatur autem dirum amorem, Venerem masculam, cui auctor adiungat illicium fœminarum, quæ duo mentem diripiunt. Profectò frequens ille caudæ motus in Motacilla, nescio quid obscœni repræsentet. Piè sanè, & ingeniosè. Habemus ergo præsentissimum contra tela Cupidinis remedium, nempe vt iuxta D. Pauli consilium, carnem cum vitijs crucifigamus. Siquidem ille erit diuinus & cœlestis ἀντέρως, qui terrenum illum, & in hac corporis compage delitescentem ἔρωτα, robore validiore conficiet. Hoc vnum captiuarum animarum amuletum satis erit ad turpia omnia libidinum motuumq; genera frangenda.

Lasciuia.

EMBLEMA LXXIX.

DELICIAS & mollitiem mus creditur albus
Arguere, at ratio non sat aperta mihi est.
An quòd ei natura salax & multa libido est?
Ornat Romanas an quia pelle nurus?
Sarmaticum murem vocitant plerique Zibellum,
Et celebris suaui est vnguine muscus Arabs.

COM-

COMMENTARII.

I. PINGITVR fœmina pellibus murinis, & sumptuosis vestibus ornata; quam ego vellem dare, vt chirothecas, vel quid simile naribus tanquam odoratura, admoueret. Huic assistant mures illi albi, vel Zibellini.

II. *Mus malus in hominem lasciuũ.* QVONIAM breuiter in adagijs declaratur illud, *Mus albus* omnia illa verba transcribam. Mus albus, apud Suidam; μῦς κακὸς, id est, *mus malus*, apud Diogenianum: in hominem lasciuum & immodicæ libidinis dicebatur. Nam mures domestici salacissimi sunt, præsertim albi. Ælianus miram esse murium salacitatem, authorum testimonijs docet, lib. 12. cap. 10. Atq; inter multa illud addit, Epicratẽ, in fabula quapiam, cùm mulierem significare vellet prodigiosæ libidinis, μυωνίαν appellasse, (sic enim Messalinam vocat) quasi dixeris *murinam*: citatq; prouerbiũ, Μῦς λευκὸς, ex Philemonis comœdia. Vnde receptum videtur, vt inter amatoria blandimenta, quemadmodum passerculi, columbæ, & id genus aliorum, itidem & muris cognomentum vsurpetur, Martialis:

Nam cũ me murẽ, cũ me tua lumina dicis.

Sed cuor non ipsum audimus Ælianum, sua verba ex lib. 12. cap. 10. histor. animal. *Mures salacissimi.* Politiano, cap. 96. Miscel. dictantem: Ferũt autem mures (inquit) salacissimos esse, testemq; adducunt Cratinum, scilicet in Fugitiuis: Age nunc tibi de sereno aduersus molliciem muris fulgurabo Xenophontis. Sed enim fœminam quoq; murem narrant ad Venerea esse præcipitem. Rursumq; apud Epicratem in Choro, fabula enim hæc Epicratis est: Postremò subijt me detestabilis lena, deierans per puellam, per Dianã, per Persephattam, esse vitulam, esse virginem, esse puellam indomitam. At illa cauus erat murinus. Superiectione eam salacissimam dicere voluit, cum cauum prorsus murinum vocitauit. Et Philemon: Mus albus, cum quis eam. Sed pudet fari. Clamauit adeo statim detestanda lena, vt sæpe latere non est. Hactenus Ælianus, auctoritatibus etiam magni nominis Comicorum succenturiatus. Sanè de muris salacitate multa sunt à plerisq; scriptoribus tradita. Opici mures dicuntur Iuuenali salaces, libidinosi, obsceni, à spelunca, quam Græci ὀπὴν, id est, *foramen, cauernam*; & D. Augustin. tradit quæst. in Exod. lib. 2. Sic enim obscenitatis partes per cauernam interdum argui docet Ausonius in epigrãmatis:

Deglubit, fellat, molitur per vtramq; cauernam.

Muris quoq; salacitatem expressit Plautus Truculento, vbi Phronesiam Dinarchus suadere conatur, vt multiuolus sit in re Venerea, sic enim ait:

Cogitato, mus pusillus quã sit sapiens bestia,
Ætatem qui vni cubili nunquam committit suam,
Quia si vnũ ostium obsideatur, aliud perfugium gerit.

Æluri symbolũ. Ad hæc nõnulli fœminam salacissimam per æluri fœminæ simulacrum figurari dixerunt, propter animalis ingenium: cogunt enim mares ad coitum fœminæ, ipsæq; puniunt, nisi pareant.

III. *DELICIAS & mollitiem*] mollitudinẽ, luxum, libidinem, lasciuiam.

Mus albus. *Mus albus*] Adagium, *Mus albus*, de lasciuo & immodicæ libidinis homine. Murem album hodie vocant Armellinum, de quo Paschalius in libro de Coronis, & Stephanus Pyghius in Hercule Prodicio.

Arguere] ostendere, significare.

Mures absq; coitu concipere. *Natura salax*] De salacitate murium iam diximus; quibus addo, non deesse auctores, qui fœminas absq; masculi coitu, solo gustatu vel linctu salis concipere affirmant, eò quòd in nauibus maritimis immensam murium copiam enasci vidissent. *Armellinus symbolum castitatis.* Franciscus Petrarcha contrà, murem albũ siue Armellinum suis versibus pro castitatis hieroglyphico nobilitauit, vtpote qui delicatioris cuiusdam munditiæ exemplar haudquaquam ignobile esset, cui scilicet spurcitia tantæ sit abominationi, vt limo ante ostium caui illito, capi potius à venatoribus, quàm eo fœdari patiatur: quod cũ sanctioris sit amoris proprium intemeratæ castitatis symbolum, quæ diuina tantùm flamma succenditur, à peritissimis rerum ponitur.

Nurus. *Rem veras nurus*] matronas. nomen specialius pro communi, συνεκδοχῆ Poetis vsitatissima Ouidius 2. Metamorph.

Excipit, & nuribus mittit gestãda Latinis,

id est, fœminis Latinis. Dicam obiter, Romanos

Vsus pelliũ apud Romanos. manos olim in obsidione Veiorum pellibus tectos hyemare cœpisse, vt est apud Liuium lib. 5. sed hæ pelles rudiores erant, vt sæculum tunc fuit, quas nulli alij vsurparent in vrbe. Constat tamen pellium vsum postea in vestitum irrepsisse: quod Seneca testatur in epistolis, quo loco mentionem facit pelliculatum vulpium muriumque, quas Zibellinos atq; Armelinos plerique nuncupant: tametsi Zibellini maiores sint, quàm quibus murium nomen conueniat.

Zibellus. *Sarmaticum murem, &c.*] Zibellus à quibusdam mus Sarmaticus appellatur ad Alciati mentem, quòd è Sarmatia aduehatur: dicitur & Ælurus, de quo lege capit. 10. lib. 12. Ælian. De animalium histo. vide etiam quæ supra Emblem. 37. de his pellibus dicta sint.

Muscus Arabs] Murem illum peregrinum, quem Zibellum vel Zibellinum appellant, ab Hieronymo dici quandoq; Muscum, qui in delicatiorum vsum habetur, aliqui opinantur. Nam μῦσχον, paruum murem significat. Sed hoc odoris genus priscis non innotuisse, arbitratur Hermolaus, nec Muscum dici, sed Moschum. *Muscus à Moscho diuersus.* Haberi autem ex arboribus arentes pannos muscoso villo, præstantes odore, quod genus Bryon dicunt Græci, nos Muscum. *Moschus.* Moschus autem apud Aetium & Paulum capreæ sanies creditur, quam Dorcada dicunt, ex vmbilico aut vomica. Nam circa vmbilicum solet Nouilunij tempore huic capreolo, seu capreæ Indicæ (quam Scaliger vult Gazelam esse Arabum, Exercitat. 211. contra Cardanum) abscessus quidam protuberare, qui maturus vel sponte rumpitur, vel ob quendam pruritum terræ aut saxo affrictus, saniosum humorem emittit (hinc à quibusdam pus aromaticum vocatur) euacuataq; hac vomica rursum sanguinem quasi menstruum colligit, & iterum suo tempore emittit. Existimant autem peritiores, hunc tam preciosum succum capreolam illam producere, & tanquam liberalitate vberiore compensare quod accepit, propter pascua odoratissima herbarum, quæ in sanguinem vertantur, & hunc odorem illi concilient: vt est apud Ioachim. Camerar. Symbol. Cent. 2. Emblem. 45. Veniam facilè impetrauero, præsertim à delicatis nasis, si materiam de Moscho, non vbiuis obuiam, paulò prolixiùs triuero, sic enim suauior ad olfactum redibit. Sanè in India maximum Moschi prouentum esse, inter omnes conuenit, cuius historia ita describitur à Scaligero Exercitat. 21. *Moschi colligendi ratio.* In regno Peru (inquit) Gazelæ simile animal album est, cuius ex inferiore mandibula æquè dentes vtrinq; singuli exeruntur. Sub cuius ventre fit sanguinis collectio in tumorem, quod apostema Græci vocant. Capta fera, eam partem cum corio simul abscindunt. Quæ sanguinis guttæ inter secandum effluunt, caduntque, eæ pro Moscho optimo atq; excellentissimo aut excipiuntur, aut colliguntur: eius minimæ particulæ beneficio ad cæteri cruoris condimentum vtuntur. Vbi secuerunt, hirudines admouent, tamq; diu, quoad earum suctu vniuersus cruor cum ipsa vita detrahatur. Eum sanguinem exiccatum, atq; in puluerem redactum, prioris illius perpauxilla quantitate viribus verè efficacissimis perficiunt, quippe centesimam satis esse produnt. Tum illud in folliculos hosce, qui ad nos importantur, inditum seruant. Adulterationes, aut sinceritatem ita vel deprehendunt, vel probant. *Eius probatio.* Sincerum naribus admotum illico sanguinem elicere, &c. Porrò alia rursus Moschi prouentus ratio à regni Chinensis traditur scriptoribus, quæ sic habet. *Alia ratio Moschi colligendi.* Bestiolę ibi sunt vulpeculæ, aut catellorum magnitudine atq; imagine. Hæ ad necem verberatæ ac plagis mollitæ putrescunt cum carne pariter & sanguine. Tum ex pelle, carne, & sanguine incolæ rotundas vncialesq; pilas siue crumenulas conficiunt, quæ filis vndiq; consutæ venduntur. Cæterùm optimum ac præstantissimum Moschi genus ex testiculis horum animalium colligitur. Alterum etsi Moschi nomine & ipsum prostet, eandem tamen virtutem non habet. *Chinẽsiũ in Moscho vendendo fucus.* Vnde Chinenses, omni in re vt feruntur elegantissimi, ita & crumenas has rotundas testiculorum forma effingunt, quò facilius ementibus imponant. Animal ipsum naturali instinctu, cùm pretium testiculorum suorum intelligat, de fuga aliàs desperans, eosdem dentibus & morsu auellit, & in lytron veluti libertatis abijcit. Ita occupato collectione testiculorum venatore, necem aliquando euadit: Quod ipsum & de fibro proditum accepimus, de quo infra Emblem. 153. *Modus adulterandi Moschi.* Chinenses multa sanè versutia id odoramenti genum vendunt, tecmora enim boum seu vaccarum siccata & contusa

sa admiscent, quibus Moscho imbutis crumenas impleant: & fraus quotidiano experimento agnoscitur. Moschus si tempore corruptus sit, & odoris expers, crumenulis eximitur, ac in mortario tunditur in minutas partes: deinde puerili vrina aspersus, ac plumbeæ ollæ inclusus, obturato probè ore, pristinam odoris virtutem, si modò aliquis etiam vigor subsit, adipiscitur. Iohan: Hugo à Linschoten c. 23. & 70. suæ nauigat. Cœl. Rhodig. lib. 24. cap. 25. Commentator Pancirolli lib. 2. Rer. memor. tit. 1.

IV. *Ornatus matronarum nimius. Mus albus. Muscus Arabicus.*

PERSTRINGIT mollitiem & lasciuiem nobilium quarundam matronarũ, quæ ad corporis ornatum ostentent raras pelliculas animalculorum, nempè muris aranei, æluri, zibellini (felis libidinosissimi) & præterea vtantur suffitu musci Arabici. Cæterum muscum Arabicum circum ferunt, non modò matronæ principes, sed & aliæ gradu longè inferiores: tantaq; in ijs est & cultuum, & suffituum varietas, vt ferinè ignorent voluptatem, quæ inde capi possit, quòd in his assiduè versentur, quibus nempè perspectum non est, quod Satyricus ait, voluptates ex vsu ratiore commendari. Cur autem mulieres suffitu & suauissimis odoribus vtantur, hanc esse causam aiunt, quòd tota: sint Venereæ. Itaque Poetæ Græci Venerem nusquam loco egredientem fingunt, nisi odore aliquo exquisitissimo relicto ad suam præsentiam declarandam: adijciunt præterea suffitus omnes esse salaces. Muliebres ornatus ridet taxatq; Lucianus in Amoribus, Iuuenalis Satyra 6. & vberrimè Plautus in Pœnulo: item Ælian. 1. De varia historia. Nec enim pauca reperiuntur apud auctores primæ notę spicula in nimium mulierum cultũm. Ouid. in arte:

Mulieres cur odoribus delectentur.

Morsus in nimium fœminarum cultum.

Fœmina caniciem germanis inficit herbis,
Et melior vero quæritur arte color.
Fœmina procedit densissima crinibus emptis,
Proq; suis alios efficit ære suos.
Quid de veste loquar? non iam segmenta requiro,
Nec quæ de Tyria murice lana rubet.

Iuuenal. 6. Satyra:

Nil non permittit mulier sibi, turpe putat nil,
Cũ virides gēmas collo circumdedit, & cùm
Auribus extensis magnos promisit elenchos:
Intolerabilius nihil est quam fœmina diues.

Martialis de quadam Philæni, lib. 9.

Tinctis murice vestibus quòd omni
Et nocte vtitur, & die Philænis,
Non est ambitiosa, nec superba;
Delectatur odore, non colore.

Plutarc. apophtheg. philosophorum: Cuidam vnguentis delibuto dixit Zeno, mulierem olet. id est, τίς ἐστὶ γυναικὸς ὄζων; D. Hieronym. ad Demetriadem, de seruanda virginitate: Polire faciem purpurisso, & cerussa ora depingere, ornare crinem, & alienis capillis turritum verticem struere, vt taceam de murium pretijs, candore margaritarum rubri maris profunda testantium, smaragdorum virore, ceramiorum flammis, hyacinthorum pelago, ad quæ ardent, & insaniũt studia matronarum. Idem Hieronymus epistola ad Gaudentium, de educatione infantulæ sic: φιλόκοσμον genus fœminarum est, multasq; etiam insignis pudicitiæ vidi, tamen libenter ornari. Quapropter cum fęminas & imbecillitas mentis, & grauiorum operum negata affectatio, omne studium ad curiosiorem sui cultum hortatur conferre, vt Valer. Maximus scriptum reliquit lib. 9. cap. 1. ideò ruenti harum luxuriæ in ipso mox introitu obsistendum, cæteroquin futurum, vt insoliti siue insolentis cętus studium quotidie aliquid nouitatis sumptuosius sit adiecturum. Quocirca solis maritis permissæ sunt fœminæ ornari: sic enim habet Canon: Fucari pigmentis, quo vel rubicundior, vel candidior appareat, adulterina fallacia est, qua non dubito etiam ipsos maritos se nolle decipi, quibus solis permittende sunt fęminæ ornari, secundum veniam, non secundum imperium. Nam verus ornatus, maximè Christianorum & Christianarum, non tantum nullus fucus mendax, verũm ne auri quidem vestisq; sed mores boni sunt. Adhibenda igitur est munditia, vt Cicero dicebat, non odiosa, neq; exquisita nimis, vt non quærantur colores fictitij & fucati. Nam vt grauis est Innocentij exhortatio: absit, vt alterius color comparabilis sit natiuo: quinimò cum facies adulterino colore fucatur, os abominabili fętore corrumpitur. Quid enim vanius, quam crines intorquere, planare cæsariem, tingere genas, vngere faciem, producere supercilia? quandoquidem fallax sit gloria, & vana sit pulchritudo. Omnis cato frenum, & omnia

Mulieres circa cultum studiosæ.

Qualis ornatus cõueniat.

II. VIDEO allusum ad symbolum Pythagoræ, quod sic explicat Plutarchus de educatione puerorum: *σιτίον εἰς ἀμίδα μὴ ἐμβάλλειν. ἐπισημαίνει γὰρ ὅτι εἰς πονηρὰν ψυχὴν ἀστεῖον λόγον ἐμβάλλειν οὐ προσήκει. Ὁ μὲν γὰρ λόγος τροφὴ διανοίας ἐστί. τοῦτον δὲ ἀκάθαρτον ἡ πονηρία ποιεῖ τῶν ἀνθρώπων.* id est: *Cibos in scaphio non ponendos. Significat autem in animum nequam urbanos sermones immitti non oportere: sermo enim intelligentiæ cibus est, quem impurum reddit hominum nequitia.* Vide adagium, *Cibum in matellam ne immittas.* Cæterum id tractum videtur ex Artemidori 5. de insomnijs, cuius hæc sunt verba: *ἔδοξέ τις εἰς χοίνικα χέζειν, ἑάλω ἀδελφῇ ἑαυτοῦ μιγνύμενος· μέτρον γὰρ ἡ χοῖνιξ, τὸ δὲ μέτρον νόμῳ ἔοικε. τρόπον ἄν τινα παρενόμει, παρὰ τὰ νενομισμένα κοινῇ τοῖς Ἕλλησι πράττων.* Hæc Latinè ita sonant: *Quispiam sibi visus est in chœnicem aluũ exonerare, conuictus de eo, quòd cum sorore cubitasset, damnatus est. Mensura enim est chœnix: at quidem mensura legi similis est. Quodam itaq; modo legem transgressus erat, qui nimirum admisisset aliquid præter leges toti Græciæ communes.* Ego verò pro pignore certare paratus sum, Alciatũ, dum hoc emblema cuderet, respexisse ad illud Martialis de Bassa:

Fons Emblematis.

Alia opinio de fonte Emblematis.

Ventris onus misero, nec te pudet, excipis auro,
Bassa, bibis vitro: carius ergo cacas.

idq; torsisse in nefandum illud masculæ Veneris flagitium, quod præter epigraphẽ satis quoq; indicat comparatio. Quid enim magis est *ὕστερον πρότερον*, & quis alius turpior abusus, quam auro excrementa excipere, ast è vitro vel fictilib⁹ bibere? Sic quoque est contra naturam (sic enim plerumq; Iurisconsulti hoc vocant flagitium) tam execranda vasorum permutatio. Hęc mea est opinio de hoc Emblemate, cui etiam hanc picturam accommodaui. De reliquo Lectoris esto iudicium.

III. *TVRPE quidem dictu, &c.*] Isocrates ad Demonicum: *ἃ ποιεῖν αἰσχρὸν, ταῦτα νόμιζε μηδὲ λέγειν εἶναι καλόν. Quod turpe factu, ne puta dictu pulchrum.* Paulò diuersius tamen M. Tullius ea epistola, cuius initium, Amo verecundiam: Quædam sunt non turpiter, dicuntur non honestè. Et priori de Offic. Quarum partium corporis vsus sunt necessarij, eas neq; partes, neq; earum vsus suis nominibus appellãt, quodq; facere turpe non est, modò occultè, id dicere obscœnum est. Et ad finem eiusdem libri: Ita tetra quædam, ita obscęna, vt dictu quoq; videantur turpia.

Excipias siquis] Imitatio manifesta Martialis:

Ventris onus misero, nec te pudet, excipis auro.

Chœnice] Chęnix est demensum & cibus diurnus, de quo dicemus paulò infrà Emblem. 82. Chœnix.

Mensuram, &c.] Comparatio legis, quę etiam quædam est mensura, ad chęnicem.

Legisq; modum hoc excedere sancta est] Ea est, quę vno verbo dicitur *ἀνομία*, legis transgressio: sed hic non legis cuiuscunq;, sed naturalis ac diuinæ, quam turpiter violant & nefariè, qui vel incestu, vel adulterio, seu pręposterа Venere sese inquinant.

Incesto pollui adulterio] Sic quoq; Cicero pro domo sua, incesto flagitio polluere, dixit. Dicitur autem incestum, quasi minimè castum; vel à Veneris cesto alienum. Cogita, num allusum sit ad meam opinionem.

IV. VIX saluo pudore aliquid de præsenti Emblemate dici potest, tamẽ aliquid sobriè dicendum est. Quamuis epigrammate suo non obscurè videatur taxare incestum Alciatus, tamen ego in concepta persto opinione, ductus, vti dixi, inscriptione & comparatione; Interim non nego eos, qui incestu sese polluunt, in naturam peccare. Quis enim, verbi caussa, non exhorreat maculosissimam illam Semiramidis cum Nino filio commistionem? Quis Neronis cum Agrippa matre, Artaxerxis cum sorore, Bassiani Caracallæ cum nouerca, & alia eius generis flagitiorum monstra? quæ qui patrarunt, videntur haud dubiè vim quasi armatam ipsi naturæ iniecisse, cum ne in brutis quidem animantibus tale quid admissum reperire sit. Nam Ioannes Lopez Hispanus, quem citat Nicolaus Boerius Decis. 318. nu. 2. à fide digno hõmine audiuisse se refert, qui suis id viderit oculis, quod generosissimus equus propter incestum cum matre sua commissum, ad quem committendum arte & vnguentis pellectus fuerat, cognito crimine, morsu sibi ipsi genitalia magna cum astãtium admiratione absciderit. Hæc quamuis na-

Incestus

Equus ductus pœnitentia incestus.

sunt,

sunt, nescio qua ratione extera enormia scelera immanitate præeat mascula Venus: argumēto esse possunt Sodomiticæ illæ ciuitates, igni & sulphure à Deo subuersę. Genes. 19. Vnde & in eos, qui impiæ huius actionis cęno inquinati sunt, pœnā mortis constitutam videmus. Auth. Vt non luxurientur contra naturam. Et Auth. De his qui luxur. contra natur. Quo pertinet lex Scantinia, quæ puerorum amplexus impios, & præposteram atque abominandam catamitorum sustulit Venerem, concubitoribus graui supplicio imposito, vt ait Lætus in Legibus Romanis. Atque in hos Constantius etiam & Constans Impp. gladium distringi iubent, cum in hæc verba rescribunt: Cum vir nubit in fęminam viris porrecturam (ita enim legendum esse potiùs quàm, viros parituram, Godofredus rectè monet, si quidem porrigere proprium est fęminarum, vti arrigere masculorum) quid cupiatur, vbi sexus perdidit locum? vbi scelus est id, quod non proficit scire? vbi Venus mutatur in alteram formam? vbi amor quæritur, nec videtur? Iubemus insurgere leges, armari iura gladio vltore, vt exquisitis pęnis subdantur infames, qui sunt, vel futuri sunt rei. l. cum vir. 31. C. ad L. Iul. de adult. Nec minuitur hæc supplicij irrogatio, etiamsi ex vtriusque tam concubitoris, quàm pathici cinędi consilio atq; animo delinquatur. Nam & Caius Fescennius Triumuir C. Cornelium, fortissimæ militiæ stipēdia emeritū, virtutisq; nomine quater honore Primipili ab Imperatoribus donatum, quòd cum ingenuo adolescentulo stupri commerciū habuisset, publicis vinculis onerauit. A quo appellati Tribuni, cum de stupro nihil negaret, sed sponsionem se facere paratum esse diceret: si non adolescens ille palam & apertè corpore quæstum factitasset: intercessionem suam interponere noluerunt. Itaq; Cornelius in carcere mori coactus est. Rectissimè enim placuit, nulla ex causa hoc masculorum nefas excusari posse; quia quod natura, legibus, & moribus sit prohibitum, nequedum in volentem committi oporteat. Sed & M. Lectorio Mergo Tribuno militari Cominus Tribunus plebis diem ad populum dixit, quòd Cornicularium suum stupri causa appellasset: is iudicium non sustinuit, & sibi mortem attulit. C. Marius quoq; Imperator † Clusium sororis suę filium Tribunum militū, à † Plocio iure cęsum pronunciauit, quia eum de stupro compellare ausus erat, vt ex Val. Maximo lib. 6. cap. 1. Petrus Ærodius recenset lib. 2. Decret. tit. 46. Planè qui muliebra passus fuit, eum à Prætore à subselijs remoueri Vlpianus testatur, in l. 1. §. remouet. ff. de postulando. Auctor nobis Plato est, Laium Thebarum regem atrociter, id est, ignis supplicio in emasculatores ac naturæ peruertentes placita animaduertendum censuisse. Vbi estis nunc leges? cur tam impunè peccatur? quid feles istæ pullariç (vt Ausoniano vtar verbo) sancti pudoris maiestatem audaci pede cōculcant? Grauiter Plato 8. de Legibus: Abstinendum à maribus censeo; nam qui istis vtuntur, genus hominum dedita operа interficiunt, in lapidem seminantes, vbi radices agere quod seritur, nunquam poterit. Cognata ijs sunt, quę scribit Maximus Tyrius: Cum masculo, inquit, corpore iniqua fit permixtio, sterilisq; congressus. Quid saxis mandas semina? sabulum quid aras? Oblectationis hoc genus ad ipsam trāsfer naturam, ad agricolationem oculos conuerte, fructuosis lætare voluptatibus, ne sæcula mox futura semine pereant destituta. Sed quot hodie reperire est, qui ętatem imbecillam, & præsidio indigentem libidini suæ depopulandā fędandamq; substernunt. Non potest res hæc pro magnitudine sceleris enarrari. Hos tales non immeritò impios & parricidas appellaueris, quibus non sufficit sexus à Deo datus, nisi & suo profanè ac petulanter illudant. Hæc tamē inter illos leuia & quasi honesta sūt. Quid inde mirum, si querelas sexus fœminei audiamus? Vt nuper hisce auribus audiui; cum enim meretricula ex triobolaribus seriò pensum traheret, & iuuenē quendam imberbem obuium haberet, qui quæreret, cur à quęstu suo ad linum & lanam rediret? Illa nihil præmeditata subiungit: Hoc vobis catamitis acceptum ferimus, qui nobis lucrum nostrum præripitis. Quod fuit magno circumstātium cachinno exceptum. Quid dicam de ijs, qui abominandam nō libidinem, sed insaniam potiùs exercent? Piget dicere. Sed quid his fortè credamus, quos non piget facere? & tamen dicendum est, quia fit. De istis loquor, quorum teterrima lib do & execrabilis furor ne capiti quidem parcit. Quibus

Pœna in Sodomitas.

C. Cornelius.

M. Lectorius.

† alij Lusium.

† alij Trebonio.

Plato in Venerem masculā.

Argutum meretricula responsum.

bus hoc verbis, aut qua indignatione tantum nefas prosequar? vincit officium linguæ sceleris magnitudo. Videamus aliud monstrum. Nero Imperator Sporum puerum exectis testibus in muliebrem naturam vertere conatus est: addita dos, additum flammeum, addita celeberrima nuptiarum solennitas. Quid multis? palàm pro vxore habuit. Hinc non inscitus cuiusdam iocus: Bene agi potuisse cum rebus humanis, si Domitius Neronis pater talem habuisset vxorem. Inter Gallos olim id malum posticæ Veneris adeo insæuijsse memoriæ proditum est, vt inde nefaria sanciretur lex, ne cui duxisse vxorem liceret, qui prius vxoriam non implesset functionem. Longè secus nostra Germania, quæ licet bibula, sordida, suspiciosa, superba (quod vltimum ipsi Alexander Magnus exprobrauit) apud alias gentes audiat, tamen ipsi nefariæ libidinis huius nota nunquam iure inuri potuit. Rectè; nam tanta huius rei turpitudo est, tantum dedecus, vt mortem potius eligendam, quàm tale quid patrandum, Paulus respondeat in l. isti quidem 8. ff. de eo quod metus causa. Sed de hoc nefando crimine, propter quod ira Dei venit in filios diffidentiæ: & quo ipsa societas, quæ cum Deo nobis esse debet, violatur: cum eadem natura, cuius ipse auctor est, libidinis peruersitate polluitur; nihil dicam amplius, cum vel solum ipsius nomen chartas quodammodo inquinet. Videri tamen poterit Iul. Clarus lib. 5. sentent. §. Sodomia. Iacob. Menoch. lib. 2. de arbitr. iudic. cent. 3. casu 286. & Cœl. Rhodig. lib. 15. cap. 9. & 10.

Neronis immanis libido.

Sodomiæ enormitas.

Desidia.

EMBLEMA LXXXI.

DESI-

DESIDET in modio Essaus, speculatur & astra,
Subtus & accensam contegit igne facem.
Segnities specie recti velata cucullo,
Non se, non alios vtilitate iuuat.

COMMENTARII.

I. SENEX habitu Iudaico insidet inuerso modio, & vultu ad cœlos eleuato sidera contemplatur: sub modio autem absconditam habet facem, quæ tamen fumo euaporante proditur.

II. Ex vno symbolo Pythagorico duo emblemata finxit Alciatus, præsens nimirum, & immediatè subsequens, nam *desidere in modio.* &, *in chœnice figere sedem.* idem sonat, sed variè tamen accommodatur. Docemur autem eo symbolo, non debere nos in vitæ nostræ sportulis ita spem collocare, vt sede in eis statuta totum ætatis tempus ociosè traducamus, sed aliquam ineamus rationem, vt nostra industria victum comparemus, neq; semper ab aliorum ope pendeamus. Hoc autem assequemur vita vel contemplatiua (vt vocant) vel actiua: quod his duobus emblematis ostendere Alciatum voluisse mihi planè persuasum est. Ac proinde hic locus mihi visus est inter alios permultos dignus esse, qui maiore cura studioq; à nobis explicaretur. Sed mihi ea de re cogitanti tam multa è multis & varijs occurrunt, vt verear ne quis me putet intemperanter abuti studio, aut etiam plerisq; otiosus videri. Plutarchus 4. Decretorum de anima disputans ex Democrito, ignitum quiddam esse ait ex naturis concretis mente perceptis, globosas ideas, quæ habeant igneam facultatem, id que corpus esse. Succurrit id Lactantij è 2. cap. 3. Quòd si anima ignis est, in cælum debet eniti, sicut ignis, ne extinguatur, hoc est, ad immortalitatem, quæ in cœlo est. Virgil. in 6.

Emblematis finis.

Facem accensam tegere quid, & quid per ignem intelligatur.

Igneus est ollis vigor, & cœlestis origo
Seminibus.

Hesiodus, & eius interpretes, ab ea opinione non recedunt, cùm aiunt, Prometheum ignem cœlestem clepsisse, quem simulacro à se confecto apposuit, vt animatum fieret, ea enim mens est, quæ molem agitat, & toto se corpore miscet. Quod si obrepat ignauia, facilè hunc ignem deprimit, nec sensus ad alta ferri permittit: hæc enim insidijs latitat & abditis viarum, vt præuertat auxilia & annonam obsessis; commeatum enim intercipit cœlestis alimēti atq; aditus omnes claudit, ne salutarium ciborum, qui mentem pascunt, quidquam trāseat. Obstruit, inquam, canales sensuum & constipat, aurium inprimis, quæ sunt velut prætoriæ duæ portæ castrorum in humana hac acie, ne riues deferant diuini fluminis ad interiora cordis, & laxēt sitim. Ita fit, vt pigro lentore stertens subsidat paulatim in fæces natiuus humor & vitalis, donec expiret tandem & emoriatur, vt lychnus, ardens subtracto pingui. Grande malum hoc, & penè desperandum, truncum enim facit, & hominem vertit in non hominem, vt simulachro simillimus fiat & insensibili statuæ, qui hoc obsessus. Aures habet quidem, sed surdas; os, sed mutū, oculos, sed cæcos; pedes, sed claudos; manus rigidas & quæ nihil palpant, vestigia insūt & mania organa, qualia in cadauere. Clama, insta, obiurga, increpa, imò compelle, verbera, cum mortuo agis; stipes est, lapis est, sensu caret, nec Deū, nec homines audit, nec minis, nec pœnis tāgitur, nec tonantem nec fulminātem metuit, sicut mortis, ita eorum quæ sequūtur, securus. Cur itaq; quia fax & ignis, qui mentem vegetat, extinctus est, aut certè lentore suppressus. Quod si quis fortasse dubitat, cur Hesiodus & ipse Maro dicant Iouem ab hominibus ignem remouisse, facilis est respōsio. Eis enim & solertia humani animi difficilis est inuentu, quòd hebetiore ingenio simus: adeò nihil tam excellēs & præclarum sine magno aliquo labore vita dedit mortalibus. Contegunt ergo cœnobitæ otiosi ac languidi facem accensam sub pallio, nullis artibus, aut studijs honestis animum applicantes, nulla sua industria ac diligentia notiones animi exercentes, vt non minus verè quàm rectè in eos id Plautinum conuerti possit;

Ignauis effectus.

Summa ingenia in occulto latent.

Ad ea, quæ de igni, vel ardenti facula iam

retur Sphecia, ab habitantibus ibi populis Sphecibus vocatis, vt scripsit Philostephanus in rebus Cyprijs. Deinde dicta Cerastia, vt inquit Xenagoras in lib. 2. de Insulis, quod illam homines habitarent, qui multos tumores, tāquam cornua quædam in capitibus habere viderētur, cum cornua κέρατα dicta sint Græcis, κεραστῶ, cornuti. (Venus enim cornutos efficit) Alij voluerunt insulam illam vocatam fuisse Macariam, quasi beatam, ob fertilitatem. At postquam Venus illuc appulit, vocata fuit Cyprus.

Adonidis fabula.

Adonin] Fabulam Adonidis ab apro interempti descripsit Ouidius sub finem 10. Metamorph. huius tamen mysterij nō meminit. Fuit Adonis filius Cyniræ regis Cypriorum ex propria filia Myrrha, adeo pulchritudine excellens, vt eius amore Venus caperetur. Cumq; maxime deditus esset venationi, aliquando, mandatorum Veneris immemor, aprum excipere ausus, ab eo fuit interemptus. Addunt autem Græci fabulæ huic, Martem riualem, quia amorem Veneris Adonidi inuideret, sese in aprum transformasse, & sub illa specie Adonim interemisse. Fabulam hanc attigit Augustinus De ciuitate 6. cap. 7. totumq; illud ad Physicen retulit Macrobius 1. Saturn. cap. 21. De Adonide plura vide apud Nat. Comitem Mytholog. lib. 5. cap. 16.

Lactuca folijs condidit &c.] quod hic refert Alciatus de Adonide, id alij de Phaone Lesbio tradidere, quem Cratinus ait inter lactucas pulchras absconditum ab amante Venere, vt retulit in historia Poetarum Lil. Gyraldus.

Aruum genitale.

Genitali aruo] Hic aruum genitale pro virilibus & pudendis posuit, quòd sint generationis instrumenta, vt Virg. 3. Geor.

Hac faciunt nimio ne luxu obtusior vsus
Sit genitali aruo, & sulcos oblimet inertes.

Sic quoq; vocat (si rectè memini) Ouidius 2. Amor. Eleg. 13. Loquendi eandem formulam non est aspernatus Augustin. lib. 18 cap. 23. De ciuitate Dei: Sed voluntati, inquit, membra illa, vt cætera cuncta seruirent: ita genitale aruum vas in hoc opus creatum seminaret, vt nūc terram manus, &c. Sic aruum genitale, κῆπος Græcis, Latinè hortus dicitur. Apuleius ex Menandro:

Arentq; sulcos molles aruo Venereo,
Thyrsumq; pangunt hortulo in Cupidinis.

Lactuca.

Lactuca resistit] Plinius lib. 19. cap. 8. de generibus lactucæ loquens sic inquit: Quidamq; Eunuchion, quoniam hæc maximè refragetur Veneri. Est quidem natura omnibus refrigeratrix, & ideo æstate gratæ: stomacho fastidium auferunt, cibiq; appetentiam faciunt. &c. Dionys. Cassius lib. 12. de agricult. cap. 13. Cocta, ait, coitum auertit. Vnde Pythagorici ipsam eunuchū appellant; at mulieres ἀστυλίδα, fortè quia arrigere prohibeat: στύλος. n. columna est.

Eruca.

Quantum eruca salax &c.] Plinius satis de eruca lib. 20. cap. 13. in princip. sed apertius eius naturam declarat lib. 19. cap. 8. his verbis: Eruca præcipuè frigorum contemptrix, diuersæ est quàm lactuca naturæ, concitatrix Veneris. Idcirco iūgitur illi ferè in cibis, vt nimio frigori par feruor immistus temperamentum æquet. Vide quæ de eruca diximus Emblem. 72.

IV.

FINGITVR Venus interempti Adonidis genitalia lactucis recondere, vt moneamur, libidinem turpemq; voluptatem ciborum moderatorum vsu sopiendam & reprimendam esse. Nihil enim æquè conducit ad motus illicitos cohibendos, quam victus ratio temperata. Ouidius inter alia, quæ de remedio amoris scripsit, vt à quibusdam cibis abstinendum esse monet, sic quosdam esse tutò adhibendos suadet, his quidem verbis:

Victus ratio quid conferat.

Ecce cibos etiam (medicinæ fungar vt omni
Munere) quos fugias, quos ve sequare dabo.
Daunius an Libycis bulbus tibi missus ab oris,
An veniat Megaris, noxius omnis erit.
Nec minus erucas aptum est vitare salaces,
Et quicqd Veneri corpora nostra parat.
Vtilius sumas acuentes lumina rutas,
Et quicqd Veneri corpora nostra negat.

Laurentius Lippius Collensis in distichis:

Surgentem Venerē mollis lactuca moratur:
Deuoret erucas qui cupit esse salax,

Sic quoq; Martialis lib. 13. palumbes torquatos reprimere Venerem tradit:

Inguina torquati tardant, hebetantq; palumbi.
Non edas hanc volucrem qui volet esse salax.

Ciborum copia libidinem irritat.

Sed & ex nimia ciborum copia turpem amorem excitari Phocylides testatur:

Οὐκ ἀγαθὸν πλεονάζον ἔφυ θνητοῖσιν ὄνειαρ,

Ἡ πολλὴ

Ἡ πολλὴ δὲ τρυφὴ πρὸς ἀφθόνους ἑλκεῖ ἔρωτας.

Rectè Valerius Max. Esus carnium, & potus vini, ventrisque saturitas, seminarium libidinis. Siquidem, teste D. Hieronymo, venter mero æstuans citò spumat in libidinem. Venter enim & genitalia vicina sũt, & vnum alteri subministrat. Ex vicinitate enim membrorum sequitur consideratio vitiorum. Et cui incognitum esse potest illud: *Sine Cerere & Baccho friget Venus?* Pabuli certè vbertatem, quæ genituræ redundantiam plantis etiam, nedùm animantibus affatim subministrat, in homine quoque salacitatis causam existere, tradit Empedocles. Quò pertinet illud Euripidis: Vult crapulatum Cypris, haud famelicum. quod ab Achæo sumptum, qui multò antè dixerat: Amara Cypris est esurientibus. Sed quid furioso nostro sæculo amuleta præscribo Veneris? irritamenta & incitamenta nunc quæruntur: quotusquisq; enim est, qui non ex intimis Medicinæ penetralibus pharmaca ad Venerem prorritantia eruat? nec Medici inquiritur consilium, quisq; sibi hic medicus. Possem tedij leuandi gratia adducere binas historias de cantharidibus perperam adhibitis, planè ridiculas, in quibus ego ipse consultus Apollo, dum Constantiæ ad Acronium lacum adhuc studiosus Medicinæ, D. Andreæ kaltio (æternùm viue Deo, mi Andrea, quando mihi non potuisti diutius) in praxi assisterem; sed memor iuramenti Hippocratis nostri de taciturnitate seruanda, supprimo, & à Venere ad Cupidinem propero.

Inuiolabiles telo Cupidinis.

EMBLEMA LXXIIX.

NE dirus te vincat amor, neu fœmina mentem
Diripiat magicis artibus vlla tuam:
Bacchica auis præstò tibi motacilla paretur,
Quam quadriradiam circuli in orbe loces:
Ore crucem & caudæ, & geminis vt complicet alis,
Tale amuletum carminis omnis erit.
Dicitur hoc Veneris signo Pagasæus Iason
Phasiacis lædi non potuisse dolis.

COMMENTARII.

I. INTER duos circulos sese quasi decussatim intersecantes pingatur motacilla seu iynx, ita vt ore & cauda, & ambabus alis, quatuor nimirum angulis, crucem constituat, vt hic vides. Motacillam & Iyngem aliqui confundunt. Picturam iuuet Aristoteles lib. 2. de nat. animal cap. 12. his verbis: Vt auiculæ, quam Iyngem vocant. *Iynx.* Hæc paulò maior quam fringilla est, colore vario: habet sibi propriam digitorum, quam modò dixi, dispositionem, & linguã serpentibus similem, quippe quam in longitudinem mensura quatuor digitorum porrigat, rursumque contrahat intra rostrum, non complicatam, sed terreni lumbrici more collectam, & in se reductam. Collum etiam circumagit, in aduersum reliquo quiescente corpore, modo serpentum: vngues ei grandes & similes, vt monedulis exeunt; voce autem stridet. De hac aue vide plura apud Plinium lib. 11. præter ea, quæ iamiam sumus prolixius dicturi in Classe 3.

II. *Motacilla à Venere Iasoni tradita.* PINDARVS Ode 4. Pythiorum auctor est, motacillam à Venere primum è cœlo ad homines deportatam, & Iasoni traditam, vt Medeam alliceret. Eius verba hæc sunt:

†πότνια † Πότνια δ' ὀξυτάτων βελέων
Ποικίλαν ἴυγγα τετράκναμον
Ὀλυμπόθεν ἐν ἀλύτῳ ζεύξασα κύκλῳ,
Μαινάδα ὄρνιν Κυπρογένεια φέρεν
Πρῶτον ἀνθρώποισι· λιτάς τ' ἐπαοιδὰς
Ἐδιδάσκησεν σοφὸν Αἰσονίδαν,
Ὄφρα Μηδείας τοκέων ἀφέλοιτ' αἰδῶ.

id est:

Veneranda verò Cyprogenia, telorum acutorum domina,
Picturatam Iyngem, Bacchi auẽ, ex Olympo attulit
Hominibus primum, vt indissolubili circulo quadriradiam
Iungens; carmina præterea magica sapientem docuit
Æsonidem, vt Medeæ erga parentes reuerentiam
Et pudorem adimeret.

Quo loco admonent interpretes, Pindari Iyngem auiculam esse maculosis plumis, oblongo collo, linguę admodum protensa, frequenter sese vertentem, ceruicem subinde volutantem, quam sibi veneficæ mulieres ad amatorias incantationes accommodam putent: eam namq; accipiunt, trocho & rotæ alicui alligantes, quam in orbem voluunt, & noxia verba immurmurant. *Iynx quid.* Addunt insuper scholia, Venerem Iasoni hanc dedisse auiculam applicatam rhombo, pedibus & alis crucem complicantem: vt Medeæ erga parentes suos ipse Iason auferret pudorem, & illam ad suum auxilium instimularet. Alij, quod exempta viscerum interanea orbiculo appendunt. Vnde prouerbio apud Græcos vulgato, Iyngem hi dicantur habere, qui veluti quibusdam præstigijs homines ad sui amorẽ pertrahunt. Est etiam alius locus Pindari super eadem re, quẽ citat Adagiorũ auctor, simul cum his, quæ adducunt interpretes. Quapropter consultius erit, ipsius verbis omnia referre. In adagio igitur, *Iynge trahor*. sic ait: Qui vehementi & impotenti desiderio trahuntur ad aliquid, Iynge trahi dicuntur. Ita Pindarus in Nemeis, hymno 4. ἴυγγι ἕλκομαι ἦτορ. id est: *Iynge trahor animo*. Interpres addit huiusmodi fabulam: Iyngem, aiunt, fuisse filiam Echus, alij Pythus, quæ cum amatorijs venenis incitasset Iouem in amorem Ius, à Iunone irata versa est in auem, qua mulieres vti *Iyngis fabula.* consue-

consueuerunt in amatorijs veneficijs, quẽadmodum indicat Theocritus in Pharmaceutria:

Ἴυγξ ἕλκε τὸ τῆνον ἐμὸν ποτὶ δῶμα τὸν ἄνδρα.

Per te Iynx meus ille domum vir, quæso, trahatur.

Hæc ille. Ex quibus satis apparet, hanc auiculam non fuisse olim accommodam ad depellendos amores, sed ad inducendos potiùs. Id quod satis declarat versiculus Theocriti, toties in Pharmaceutria repetitus; intercalaris enim est: & verba commentatorum Pindari: tum præterea ipsa fabella. Siquidem Iynx pellexit Iouem in Ius amorem, non autem amuletum fuit, vt Iupiter ab amore liberaretur. Sed Alciatum non de ea intellexisse argumento sunt verba Pindari, vnde ille omnia sumpsisse videtur, & duo illa carmina vltima huius epigrammatis. Sed antequam vltra progrediamur, audiamus quoq; opinionem Stockhameri, qui ad hoc emblema sic commentatur: Hoc abstrusum remedium, quo violenti amores, & magicæ artes fugari & euitari possint, excerpsit auctor ex Paulo Geometra Florentino, lib. 2. suę Geometr. cap. 10. qui asserit, se in quodam Alberti Magni libello, quem de amuleto, hoc est, de omni genere remedij aduersus cuncta mala medicamenta, & præsertim contra veneficia, quàm doctissimè scripsit, legisse sæpius, Motacillam autem notissimam (cuius duplex genus recenset Ælianus lib. 15. c. 28. & lib. 16. cap. 13.) Libero patri, id est, Baccho multis de causis sacram, vt auctor est Herodot. lib. 8. cap. 36. in figuram crucem efficientem dispositam, inter circulos binos æquè sese intersecantes, ac humano pectori adhibitam, quàm maximum esse amuletum aduersus plultra, ac veneficia omnia, maximè tamen contra illa quæ homines ad Venerem compellunt, contra sæuissimos sęuissimi Cupidinis arcus, q. quidem, vt Pelignus vates multis in locis testatur, paucis parcere didicerunt. Medeã verò nullis carminibus, nullis medicamentis, nullis deniq; incantationibus aut veneficijs potuisse ad amorem sui Iasonem reducere, ex quo ipsam Corintho, vbi tunc erat, expulit, & Glaucen siue Creusam Creontis regis filiam vxorem duxit, vt refert Theodontius lib. 10. cap. 43. Id autem propter amuletum illud, quod Iason secum gestabat, cuius nomen subiicet Theodontius. Hæc ille. Quæ licet cum Alciati mente probè conuenire videntur, Sanctius tamen omnia meras nugas esse dicit, ob rationes nunc adductas. Nos aliorum sententiam postea afferemus, eidemq; subscribemus. De Iynge vide porrò Tzetzen Chiliad. 11. Suidam, & Lycophronis interpretem: item adagia, *Iynges*. &, *Iyngem habet*.

Opinio Stockameri.

III. *NE dirus te vincat amor*] Ne amoris laqueis te irretiri patiaris. Dirus amor, quasi Dei ira immissus. Ouidius 10. Metamorph.

Dirus.

Multaq; vt excuteret diros, si posset, amores Addidit.

Neu fœmina &c.] Neue mulier quędam venefica animum tuum magicis artibus præpediat.

Bacchica auis] Cur motacilla dicatur auis Bacchica rationem auctores non reddunt. Hesychius quidem Bacchum ἰυγγίην cognominatum ait, quia (ni fallor) ad Venerem inflammet immoderatus vini vsus. Fortasse Bacchus ἰυγγίης appellatur, quòd vinum homines ad se Iyngis instar alliciat, ac si dicamus, illecebrosum. Pindarus dixit μαινάδα ὄρνιν. hoc est, *auem insanientem*, à μαίνω, quod est *furiose moueor*, aut *insanio*; quemadmodum Mænades Bacchi sacerdotes. Vide Herodot. lib. 8. cap. 36.

Bacchus cur dicatur ἰυγγίης.

Motacilla] Auicula est plumis discoloribus, prælongo collo, lingua exerta, colore vario, motu crebro se circumagens, & ceruicem in orbem flectens: vnde & σεισοπυγίδα vocant, seu σείσουραν, aut κίλλουρον, vt apud Hesychium; Latinis Motacilla, Gallis *bergeronnette*, aut *ballequeue*, *Italis Codatremola*, à caudæ motu, seu cauda tremula. Venetis, *Squassacoa, ballarina, vccel lo di neue*. Germanis, *Bachsteltz*, qui etiam assiduam caudæ vibrationem ori garrulo comparant, dicẽtes: *Es gehet ihm das maul als vvie der Bachsteltzen der schvvantz*. Hispani vocant, *Pezpita*, vel *aguzanieue*, quod rostro niuem fodit. Varro meminit De Lingua Latina: Sic Galerita & Motacilla: altera quòd in capite habet plumam alatam: altera quòd semper mouet caudam. Non me tamen fugit, quòd pluribus verbis contendat Baptista Pius, Annotat. post. c. 3. Motacillam, & Iyngem pro vna & eadem accipi non debere, idque contra Seruij & Gazæ opinionem. Certè ἴυγξ, *Iynx*,

Motacilla quæ auis.

Iyngis descriptio.

ea est, quæ alio nomine dicitur *ἰυγξ*, Latinis, *Verticilla*, Hispanicè, *Torzecuello*, Italicè, *Stortacollo*, *capotorto*, Germanicè, *Vvindhals*, *Thraehals*, Gallicè *turcot*; auis paulò maior fringilla, coloris varij, cui collum circumagitur, lingua serpētibus similis, prælonga (qua exerta formicas attrahit, vnde formicula dicta quibusdam Italis) vngues vtrinq; bini. Quæ autem hæc auis sit, repete ex Plinio lib. 11. & ijs, quæ supra ex Aristotele adduximus.

Quadriradia. *Quam quadriradiam*] quam iocabis in medio orbis circulo, ita vt vtraq; ala, capite & pedibus quasi crucem referat. Voluit autem exprimere verbum Græcum *τετράκναμον*, quo Pindarus eam, de qua hic agitur, auem appellat, id est, *quadriradiā*: *κνήμη* enim est radius rotæ.

Amor diuisus infirmior. *Ore crucem & cauda &c.*] Hoc allegoricè aliqui interpretantur, innuentes, si velis ab amoris seruitio liberari, opus esse, vt illum amorem diuidas. Id quod præcipit Ouidius 2. de Remedio amoris, his verbis:

Horto & vt parit binas habeatis amicas:
Fortior est, plures si quis habere potest.
Secta bipartito cum mens discurrit vtroq;
Alterius vires subtrahit alter amor.

Hoc pulchra similitudine ob oculos ponit Plutarchus in libello de amicitia in multos diffusa. Inquit enim: Verùm quēadmodum fluuij in multos diducti riuos lentiorem habent cursum, ita vehemens amor in multos dispersus haud dubiè marcescit. Habetur & alia allegoria, de qua paulò post.

Amuletum. *Tale amuletum*] Ἀλεξιφάρμακον, omne genus remedij aduersus veneficia, malaq; medicamenta; dictum ab amoliendo, vt quidem aiunt. ἀποπομπαῖον, ἀπὸ τῦ ἀποπέμπειν. *amoliri*, *depellere*, quod verbū frequens est Plinio. Vide quæ superiore Emblem. initio de amuleto diximus.

Carmen pro incantatione. *Carminis*] Carmen hic ponitur pro incantatione, vt Virgil. vsurpauit Eclog. 8.

Ducite ab vrbe domum mea carmina, ducite Daphnin.
Carmina vel cœlo possunt deducere Lunam,
Carminibus Circe socios mutauit Vlyssis.

Hoc Veneris signo] quia id Venus è cœlo attulisse, & Iasoni donasse, cecinit Pindarus.

Pagasæus Iason.] Falluntur qui legunt *Pegasæus*. Iason autem dictus est Pagasæus à Pagasa Thessaliæ vrbe, quam sinus Pagasicus amplectitur, teste Pomponio Mela lib. 2. Iuxta hanc Argo nauis fabrefacta fuit, quam etiam Ouid. 7. Metamorph. principio Pagasæam puppem nominat. Idem 8. *Pagasa.*

——Auctor teli Pagasæus Iason.

Et Fastorum 1.

Passus idem Tydeus, & idē Pagasæus Iason.

Lucan. 2.

Vt Pagasæa ratis peteret cum Phasidos vndas.

Aliquibus ea vrbs dicitur Pagasæ, numero multitudinis; hinc corruptè legi in Pomponio loco citato Pagasam, pro Pagasas, doctè annotauit Ferdinandus Pincianus, vir acerrimi iudicij, in suis castigationibus in Pompon. *Pagasa.*

Iason] Iason filius Æsonis Thessaliæ regis fuit, qui in Colchos expeditionē parauit ad vellus aureum expugnandum. Quam rem latè prosequitur Ouid. lib. 7. Metam. & Orpheus in Argonauticis, Pindarus Ode 4. Pythiorum, Apollonius Rhodius, Valerius Flaccus, & alij. Dicitur autem Iason à sanando, vt videtur innuere Pindarus citato loco, ἴασις namq; *sanitas* est: & quia Chiron, qui à primis annis Iasonem instituit, magnus fuit in arte medendi, ideo ab ea arte ἰάσονα, quasi sanatorem nominauit. *Iason.* *Iason vnde dictus.*

Phasiacis dolis] Incantamentis Medeæ. Phasis fluuius est Colchorum, vnde fuerunt nominati Phasiani. Ab eodem etiam Medea Phasiaca, & Phasias Poetis dicitur, quod ibi natam esse quorundam sit opinio, quamuis Pindarus Corinthi oriundam dicat, Ode 13. Olymp. *Phasis.*

IV. ARTIFICIALE est in Venereos motus, & præstigiorum laqueos amuletū, cuius tamen rei fides penes auctores esto. Id Alciatus noster ex Homero & scholiastis quibusdam extulit, quod hic octostichotradit, nimirùm ad arcendas amoris illecebras (quo nullum exitialius aut furiosius præstigium) adhibendam esse motacillam humano stomacho, quæ disponatur inter binos circulos sese quasi intersecantes. Sanè nunquam mihi persuasero, virum doctissimum, & rerum multarum cognitione insignem, id alijs communicasse vt rem veram & seriam; vt crederet tātam esse amatorij philtri vim, vt mentis humanæ *Amuletū ad amorem.*

næ libertatem sic cogere, aut torquere vel flectere eo tandem modo posset. Sed tamē profectò non ausim diffiteri, pleraque esse remedia ex bonis auctoribus petenda, quibus effrænata & indomita penè amoris huiusce petulantia cohiberi, aut etiam sopiri queat. At verò quis tam excors erit aut stupidus, qui furorem illum Cupidineum insigni hoc præstigio coerceri posse dixerit, & fascino quodam cupidines mentem occupantes exturbari? Viderint alij, quibus amatoria Ouidiana quandoq; placuerint impensius: tamen ipsemet extulit & verius, & quidem salubrius:

Præstigiū amoris præstigio non pellitur.

Ardet, & assuetas Circe tendebat ad artes,
Nec tamen est illis attenuatus amor.
Ergo quisqs opē nostra tibi poscis ab arte,
Deme veneficijs carminibusq; fidem.

Idem loco alio verè & disertè, amorē non conciliari magicis artibus, docet:

Fallitur Æmonias siquis decurrit ad artes,
Datq; quod à teneri fronte reuellit equi.
Nō faciet vt viuat Amor Medeides herbæ,
Mixtaq; cū magnis Marsa venena sonis.
Phasias Æsonidem, Circe tenuisset Vlyssem,
Si modò seruari carmine posset amor.
Nec data profuerint pallētia philtra puellis:
Philtra nocent animis, vimq; furoris habent.
Sit procul omne nefas: vt ameris amabilis esto;
Quod tibi nō facies, sola ve forma dabit.

Sed miseri homines amore perculsi graui, cùm re amata statim potiri nequiuerunt, ad artes magicas & amatoria pocula perfugium habuere, res in primis noxias & exitiales. Constat enim Lucretium poetam, Antiochum, Caligulam, in furorem versos sumptis hisce philtris, quemadmodum & Lucullum, aliosque nonnullos. Cæterum nullum perinde remedium est efficax ad turpes hosce motus sedandos, quàm studio & labori cuipiam honesto sese prorsus dedere: sic enim fiet, vt clauus clauo pellatur. Cùm enim perspicuum sit, amorem hunc non nisi in animos luxu & otio fractos irrepere, nullo planè modo auelli potest, nisi accedat labor aliquis & anxietas, quę sua molestia inuatas amoris maculas oblinat. Ouidius:

Philtra sunt noxia.

Remediū efficax in amorem.

Desidiam puer ille sequi solet, odit agentes:
Da vacuæ menti, quo teneatur, opus.

Porrò de hac re Claudius Minos: Diu me torsit, quod fateor ingenuè, carminis huius sententia, sed post diutinum meditationis tædium, coniectanei mei facio copiam studiosis, vt exspectem eorum iudicium, quorum acutior εὐστοχία. Quamquam libidinis sit adeò furens ac feruidus impetus, vt vix submoueri animo possit, quem semel occuparit, sopiri tamen imposito aliquo labore vel ludicro potest, qui quadam opinione hominem teneat obuinctum ac defessum, vt quasi clauus trudatur clauo, & mollicies, vnde nascitur malè feriatus amor retundatur, aut etiam quodammodo corrigatur. Amor certè res leuis, & qui non nisi leuitate nititur? at sistitur aliquando rei leuiculæ interuentu. Et quid si rei seriæ animus intendatur, & honestis sese laboribus dedat?

Amor res leuis.

Nā, Venus otia amat: finem qui quæris amori,
(Cedit amor rebus) res age, tutus eris.

Nullus tamen qui sapiat, existimet amorem sedari efficaciter per carmina, vel susurros magicos, sed nonnumquam commentis quibusdam, ac ludicris artibus motus animi efferati, aut impotentis compescitur. Occurrit exemplum, fortasse ab hoc argumento non alienum, apud Corn. Tacitum lib. 16. vbi de Pœno quodam, Basso, qui Neroni Donitio flagitijs imputis ac cædibus ciuium occupato, speciem thesauri obiecit, quem dicebat in fundo quodam defossum. Vanum quidem certè commentum, sed interea dum thesaurus ille imaginarius magno conatu erueretur, aut erui putaretur, tamdiu Nero spe animum lactans, remisit sese, & à sceleribus vacauit. Eodem spectat illud, quod est apud Plutarchum. Alcibiades, cùm populi rumores de se sparsos inhibere non posset, caudam suæ caniculæ truncauit, eaque per vrbem Atheniensem fugiente, popularis multitudo caussam exquirebat, cur id factum esset. Rogatus à familiaribus Alcibiades, quem ad finem id populo spectaculum præbuisset? Vt tandem desinat, inquit, de me deteriora comminisci. Sed vesani amoris, atq; effrenis libidinis adeo difficilia & abstrusa sunt remedia, vt nisi diuinitus dentur, vix quisquam est, qui huiusmodi insidias euadere possit. Quid si ergo amuletum certius & profectò salubrius huc apposuero? Suggerit illud Laurentius Antiquus, Leontinus, insignis Theologus, & raræ probitatis, nec vulgaris eruditionis vir: Is enim

Bassus.

Alcibiades.

Amuletū faciendum contra amorem.

arbi-

arbitratur, hoc symbolo, Motacillæ crucis orbi inclusæ, voluisse Alciatum exprimere verba illa D. Pauli ad Galatas cap. 5. *Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitijs & concupiscentijs.* Interpretatur autem dirum amorem, Venerem masculam, cui auctor adiungat illicium fœminarum, quæ duo mentem diripiunt. Profectò frequens ille caudæ motus in Motacilla, nescio quid obscœni repræsentet. Piè sanè, & ingeniosè. Habemus ergo præsentissimum contra tela Cupidinis remedium, nempe vt iuxta D. Pauli consilium, carnem cum vitijs crucifigamus. Siquidem iste erit diuinus & cœlestis ἀντέρως, qui terrenum illum, & in hac corporis compage delitescentem ἔρωτα, robore validiore conficiet. Hoc vnum captiuarum animarum amuletum satis erit ad turpia omnia libidinum motuumq; genera frangenda.

Lasciuia.

EMBLEMA LXXIX.

DELICIAS & mollitiem mus creditur albus
Arguere, at ratio non sat aperta mihi est.
An quòd ei natura salax & multa libido est?
Ornat Romanas an quia pelle nurus?
Sarmaticum murem vocitant plerique Zibellum,
Et celebris suaui est vnguine muscus Arabs.

COM-

COMMENTARII.

I. PINGITVR fœmina pellibus murinis, & sumptuosis vestibus ornata; quam ego vellem dare, vt chirothecas, vel quid simile naribus tanquam odoratura, admoueret. Huic assistant mures illi albi, vel Zibellini.

II. QVONIAM breuiter in adagijs declaratur illud, *Mus albus* omnia illa verba transcribam. Mus albus, apud Suidam; μῦς κακὸς, id est, *mus malus*, apud Diogenianum: in hominem lasciuum & immodicæ libidinis dicebatur. Nam mures domestici salacissimi sunt, præsertim albi. Ælianus miram esse murium salacitatem, authorum testimonijs docet, lib. 12. cap. 10. Atq; inter multa illud addit, Epicratē, in fabula quapiam, cùm mulierem significare vellet prodigiosæ libidinis, μυωνίαν appellasse, (sic enim Messalinam vocat) quasi dixeris *murinam*: citatq; prouerbiū, Μῦς λευκὸς, ex Philemonis comœdia. Vnde receptum videtur, vt inter amatoria blandimenta, quemadmodum passerculi, columbæ, & id genus aliorum, itidem & muris cognomentum vsurpetur, Martialis:

Mus malus in hominem lasciuū.

Nam cū me murē, cū me tua lumina dicis.

Sed cuor non ipsum audimus Ælianum, sua verba ex lib. 12. cap. 10. histor. animal. Politiano, cap. 96. Miscel. dictantem: Ferūt autem mures (inquit) salacissimos esse, testemq; adducunt Cratinum, scilicet in Fugitiuis: Age nunc tibi de sereno aduersus molliciem muris fulgurabo Xenophontis. Sed enim fœminam quoq; murem narrant ad Venerea esse præcupidam. Rursumq; apud Epicratem in Choro, fabula enim hæc Epicratis est: Postremò subijt me detestabilis lena, deierans per puellam, per Dianā, per Persephattam, esse vitulam, esse virginem, esse puellam indomitam. At illa cauus erat murinus. Superiectione eam salacissimam dicere voluit, cum cauum prorsus murinum vocitauit. Et Philemon: Mus albus, cum quis eam. Sed pudet fari. Clamauit adeo statim detestanda lena, vt sæpe latere non est. Hactenus Ælianus, auctoritatibus etiam magni nomininis Comicorum succenturiatus. Sanè de muris salacitate multa sunt à plerisq; scriptoribus tradita. Opici mures dicuntur Iuuenali salaces, libidinosi, obscœni, à spelunca, quam

Mures salacissimi.

Græci ὀπὴν, id est, *foramen, cauernam*, vt D. Augustin. tradit quæst. in Exod. lib. 2. Sic enim obscœnitatis partes per cauernam interdum argui docet Ausonius in epigrāmatis:

Deglubit, fellat, molitur per vtramq; cauernam.

Muris quoq; salacitatem expressit Plautus Truculento, vbi Phronesiam Dinarcho suadere conatur, vt multiuolus sit in re Venerea, sic enim ait:

Cogitato, mus pusillus quā sit sapiens bestia,
Ætatem qui vni cubili nunquam committit suam,
Quia si vnū ostium obsideatur, aliud perfugium gerit.

Ad hæc nōnulli fœminam salacissimam per æluri fœminæ simulacrum figurari dixerunt, propter animalis ingenium: cogunt enim mares ad coitum fœminæ, ipsæq; puniunt, nisi pareant.

Æluri symbolū.

III. *DELICIAS & mollitiem*] mollitudinē, luxum, libidinem, lasciuiam.

Mus albus] Adagium, *Mus albus*, de lasciuo & immodicæ libidinis homine. Murem album hodie vocant Armellinum, de quo Paschalius in libro de Coronis, & Stephanus Pyghius in Hercule Prodicio.

Mus albus.

Arguere] ostendere, significare.

Natura salax] De salacitate murium iam diximus; quibus addo, non deesse auctores, qui fœminas absq; masculi coitu, solo gustatu vel linctu salis concipere affirmant, eò quòd in nauibus maritimis immensam murium copiam enasci vidissent. Franciscus Petrarcha contrà, murem albū siue Armellinum suis versibus pro castitatis hieroglyphico nobilitauit, vtpote qui delicatioris cuiusdam munditiæ exemplar haudquaquam ignobile esset, cui scilicet spurcitia tantæ sit abominationi, vt limo ante ostium caui illito, capi potius à venatoribus, quàm eo fœdari patiatur: quod cū sanctioris sit amoris proprium intemeratæ castitatis symbolum; quæ diuina tantùm flamma succendatur, à peritissimis rerum ponitur.

Mures absq; coitu concipere.

Armellinus symbolum castitatis.

Romanas nurus] matronas, nomen specialius pro communi, συνεκδοχὴ Poetis vsitatissima Ouidius 2. Metamorph.

Nurus.

Excipit, & nuribus mittit gestāda Latinis, id est, fœminis Latinis. Dicam obiter, Romanos

Vsus pelliũ apud Romanos. manos olim in obsidione Veiorum pellibus tectos hyemare cœpisse, vt est apud Liuium lib. 5. sed hæ pelles rudiores erant, vt sæculum tunc fuit, quas nulli alij vsurparent in vrbe. Constat tamen pellium vsum postea in vestitum irrepsisse: quod Seneca testatur in epistolis, quo loco mentionem facit pelliculárum vulpium muriumque, quas Zibellinos atq; Armelinos plerique nuncupant: tametsi Zibellini maiores sint, quàm quibus murium nomen conueniat.

Zibellus. *Sarmaticum murem, &c.*] Zibellus à quibusdam mus Sarmaticus appellatur ad Alciati mentem, quòd è Sarmatia aduehatur: dicitur & Ælurus, de quo lege capit. 10. lib. 12. Ælian. De animalium histo. vide etiam quæ supra Emblem. 37. de his pellibus dicta sint.

Muscus Arabs] Murem illum peregrinum, quem Zibellum vel Zibellinum appellant, ab Hieronymo dici quandoq; Muscum, qui in delicatiorum vsum habetur, aliqui opinantur. Nam μῦσχον, paruum murem significat. Sed hoc odoris genus priscis non innotuisse, arbitratur Hermolaus, nec Muscum dici, sed Moschum. *Muscus à Moscho diuersus.* Haberi autem ex arboribus arentes pannos muscoso villo, præstantes odore, quod genus Bryon dicunt Græci, nos Muscum.

Moschus. Moschus autem apud Aetium & Paulum capreæ sanies creditur, quam Dorcada dicunt, ex vmbilico aut vomica. Nam circa vmbilicum solet Nouilunij tempore huic capreolo, seu capreæ Indicæ (quam Scaliger vult Gazelam esse Arabum, Exercitat. 211. contra Cardanum) abscessus quidam protuberare, qui maturus vel sponte rumpitur, vel ob quendam pruritum terræ aut saxo affrictus, saniosum humorem emittit (hinc à quibusdam pus aromaticum vocatur) euacuataq; hac vomica rursum sanguinem quasi menstruum colligit, & iterum suo tempore emittit. Existimant autem peritiores, hunc tam preciosum succum capreolam illam producere, & tanquam liberalitate vberiore compensare quod accepit, propter pascua odoratissima herbarum, quæ in sanguinem vertantur, & hunc odorem illi concilient: vt est apud Ioachim. Camerar. Symbol. Cent. 2. Emblem. 45. Veniam facilè impetrauero, præsertim à delicatis nasis, si materiam de Moscho, non vbiuis obuiam, paulò prolixiùs triuero, sic enim suauior ad olfactum redibit. Sanè in India maximum Moschi prouentum esse, inter omnes conuenit, cuius historia ita describitur à Scaligero Exercitat. 21. *Moschi colligendi ratio.* In regno Peru (inquit) Gazelæ simile animal album est, cuius ex inferiore mandibula æquè dentes vtrinq; singuli exeruntur. Sub cuius ventre fit sanguinis collectio in tumorem, quod apostema Græci vocant. Capta fera, eam partem cum corio simul abscindunt. Quæ sanguinis guttæ inter secandum effluunt, caduntque, eæ pro Moscho optimo atq; excellentissimo aut excipiuntur, aut colliguntur: eius minimæ particulæ beneficio ad cæteri cruoris condimentum vtuntur. Vbi secuerunt, hirudines admouent, tamq; diu, quoad earum suctu vniuersus cruor cum ipsa vita detrahatur. Eum sanguinem exiccatum, atq; in puluerem redactum, prioris illius perpauxilla quantitate viribus verè efficacissimis perficiunt, quippe centesimam satis esse produnt. Tum illud in folliculos hosce, qui ad nos importantur, inditum seruant. *Eius probatio.* Adulterationes, aut sinceritatem ita vel deprehendunt, vel probant. Sincerum naribus admotum illico sanguinem elicere, &c. *Alia ratio Moschi colligendi.* Porrò alia rursus Moschi prouentus ratio à regni Chinensis traditur scriptoribus, quæ sic habet. Bestiolę ibi sunt vulpeculæ, aut catellorum magnitudine atq; imagine. Hæ ad necem verberatæ ac plagis mollitæ putrescunt cum carne pariter & sanguine. Tum ex pelle, carne, & sanguine incolæ rotundas vncialesq; pilas siue crumenulas conficiunt, quæ filis vndiq; consutæ venduntur. Cæterùm optimum ac præstantissimum Moschi genus ex testiculis horum animalium colligitur. Alterum etsi Moschi nomine & ipsum prostet, eandem tamen virtutem non habet. *Chinẽsiũ in Moscho vendendo fucus.* Vnde Chinenses, omni in re vt feruntur elegantissimi, ita & crumenas has rotundas testiculorum forma effingunt, quò facilius ementibus imponant. Animal ipsum naturali instinctu, cùm pretium testiculorum suorum intelligat, de fuga aliàs desperans, eosdem dentibus & morsu auellit, & in lytron veluti libertatis abijcit. Ita occupato collectione testiculorum venatore, necem aliquando euadit. Quod ipsum & de fibro proditum accepimus, de quo infra Emblem. 153. *Modus adulterandi Moschi.* Chinenses multa sanè versutia id odoramenti genum vendunt, iecinora enim boum seu vaccarum siccata & contusa

sa admisceant, quibus Moscho imbutis crumenas impleant: & fraus quotidiano experimento agnoscitur. Moschus si tempore corruptus sit, & odoris expers, crumenulis eximitur, ac in mortario tunditur in minutas partes: deinde puerili vrina aspersus, ac plumbeæ ollæ inclusus, obturato probè ore, pristinam odoris virtutem, si modò aliquis etiam vigor subsit, adipiscitur. Iohan: Hugo à Linschoten c. 23. & 70. suæ nauigat. Cœl. Rhodig. lib. 24. cap. 25. Commentator Pancirolli lib. 2. Rer. memor. tit. 1.

IV. *Ornatus matronarum nimius. Mus albus. Muscus Arabicus.* PERSTRINGIT mollitiem & lasciuiem nobilium quarundam matronarũ, quæ ad corporis ornatum ostentent raras pelliculas animalculorum, nempè muris aranei, æluri, zibellini (felis libidinosissimi) & præterea vtantur suffitu musci Arabici. Cęterum muscum Arabicum circum ferunt, non modò matronæ principes, sed & aliæ gradu longè inferiores: tantaq; in ijs est & cultuum, & suffituum varietas, vt fermè ignorent voluptatem, quæ inde capi possit, quòd in his assiduè versentur, quibus nempè perspectum non est, quod Satyricus ait, voluptates ex vsu rariore commendari. Cur autem mulieres suffitu & suauissimis odoribus vtantur, hanc esse causam aiunt, quòd totæ sint Venereæ. Itaque Poetæ Græci Venerem nusquam loco egredientem fingunt, nisi odore aliquo exquisitissimo relicto ad suam pręsentiam declarandam: adijciunt præterea suffitus omnes esse salaces. Muliebres ornatus ridet taxatq; Lucianus in Amoribus, Iuuenalis Satyra 6. & vberrimè Plautus in Pęnulo: item Ælian. 1. De varia historia. Nec enim pauca reperiuntur apud auctores primæ notę spicula in nimium mulierum cultum. Ouid. in arte:

Mulieres cur odoribus delectentur.

Morsus in nimium fœminarum cultum.

Fœmina caniciem germanis inficit herbis,
Et melior vero quæritur arte color.
Fœmina procedit densissima crinibus emptis,
Proq; suis alios efficit ære suos.
Quid de veste loquar? non iam segmenta requiro,
Nec quæ de Tyrio murice lana rubet.

Iuuenal. 6. Satyra:

Nil non permittit mulier sibi, turpe putat nil,
Cũ virides gēmas collo circumdedit, & cùm
Auribus extensis magnos promisit elenchos:
Intolerabilius nihil est quam fœmina diues.

Martialis de quadam Philæni, lib. 9.

Tinctis murice vestibus quòd omni
Et nocte vtitur, & die Philænis,
Non est ambitiosa, nec superba;
Delectatur odore, non colore.

Plutarc. apophtheg. philosophorum: Cuidam vnguentis delibuto dixit Zeno, mulierem olet. id est, τίς ἐςὶ γυναικὸς ὄζων; D. Hieronym. ad Demetriadem, de seruanda virginitate: Polire faciem purpurisso, & cerussa ora depingere, ornare crinem, & alienis capillis turritum verticem struere, vt taceam de murium pretijs, candore margaritarum rubri maris profunda testantium, smaragdorum virore, ceramiorum flammis, hyacinthorum pelago, ad quæ ardent, & insaniũt studia matronarum. Idem Hieronymus epistola ad Gaudentium, de educatione infantulæ sic: φιλόκοσμον genus fœminarum est, multasq; etiam insignis pudicitiæ vidi, tamen libenter ornari. Quapropter cum fęminas & imbecillitas mentis, & grauiorum operum negata affectatio, omne studium ad curiosiorem sui cultum hortatur conferre, vt Valer. Maximus scriptum reliquit lib. 9. cap. 1. ideò ruenti harum luxuriæ in ipso mox introitu obsistendum, cæteroquin futurum, vt insoliti siue insolentis cętus studium quotidie aliquid nouitatis sumptuosius sit adiecturum. Quocirca solis maritis permissæ sunt fœminæ ornari: sic enim habet Canon: Fucari pigmentis, quo vel rubicundior, vel candidior appareat, adulterina fallacia est, qua non dubito etiam ipsos maritos se nolle decipi, quibus solis permittende sunt fęminæ ornari, secundum veniam, non secundum imperium. Nam verus ornatus, maximè Christianorum & Christianarum, non tantum nullus fucus mendax, verùm ne auri quidem vestisq; sed mores boni sunt. Adhibenda igitur est munditia, vt Cicero dicebat, non odiosa, neq; exquisita nimis, vt non quærantur colores fictitij & fucati. Nam vt grauis est Innocentij exhortatio: absit, vt alterius color comparabilis sit natiuo: quinimò cum facies adulterino colore fucatur, os abominabili fętore corrumpitur. Quid enim vanius, quam crines intorquere, planare cæsariem, tingere genas, vngere faciem, producere supercilia? quandoquidem fallax sit gloria, & vana sit pulchritudo. Omnis cato fœminis

Mulieres circa cultum studiosæ.

Qualis ornatus conueniat.

& omnia

& omnis gloria eius quasi flos agri. Sed ad hanc tamen luxuriam ardere & insanire studia matronarum conqueritur D. Hieronymus ad Demetriadem, vt diximus. Et in vita B. Marcellæ ita de Romanis matronis disserit: Illæ solent purpurisso & cerussa ora depingere, sericis nitere vestibus, splendere gemmis, aurum portare ceruicibus, & auribus perforatis rubri maris preciosissima grana suspendere, fragrare musco mure, maritos ita plangere, vt tandem dominatu eorum se caruisse lætentur. De hisce inauribus loquitur Seneca, cum cuiusdam locupleris domus censum auribus gestari scribit, in lib. de vita beata. Sed quid solas fęminas ornatuum studio incessimus, cùm videre sit quosdam virili saltem forma mulierum nitores æmulari? de quibus aculeatè sic idem Hieronymus ad Rusticum monachum: Videas nonnullos accinctos vestibus, pulla tunica, à mulieribus non posse dissidere, sub eodem manere tecto; simul eodem iure ancillas habere iuuenes in monasterio, & præter vocabulum nuptiarum, omnia esse matrimonij. Martialis acutum scomma in quemdam lib. 12.

Viri muliebres.

Hic qui fœmineis noctesq; , diesque cathedris,
Incedit tota notus in Vrbe nimis,
Crine nitens, niger vnguento, pellucidus ostro,
Ore tener, latus pectore, crure glaber.

In huiusmodi cincinnatulos pueros, & calamistratos, & peregrini muris olentes pellicula, inuehitur etiam D. Hieronym. illud Martialis vsurpans:

Posthume, non bene olet, q bene semper olet.

Cui accommodari poterit illud Tullij ad Atticum lib. 2. Quamquam illa tua horridula milli atq; incompta visa sunt, sed tamen erant ornata hoc ipso, quod ornamenta neglexerant; & vt mulieres, ideo bene olere, quòd nil oleant, videbantur. Sed quantus hodie est abusus vestium & serici? in quibus matronæ translucent, & viri vsq; ad plebeios iam ijs ornantur, toties vetitis lege sumptuaria, tam sæpe, quàm frustra promulgata. Solinus certè hoc illud esse sericum dicebat, cap. 63. in vsum publicum damno seueritatis admissum; & quo ostentare potiùs corpora quàm vestire, primò fœminis, nunc etiam viris persuasit luxuriæ libido. In huiusmodi sericarum vestium subtilitatem tenerrimam grauiter stomachatur Seneca lib. 7. de Benefic. cap. 9. inquiens: Video sericas vestes, si vestes vocandæ sunt, in quibus nihil, quo defendi aut corpus, aut pudor deniq; possit; quibus sumptis mulier parum liquidò nudam se non esse iurabit. Hæ ingenti summa ab ignotis etiam ad commercium accersuntur, vt matronæ nostræ ne adulteris quidem plus sui in cubiculo, quàm in publico ostendant. Intelligit nimirum sericas illas vestes, in Coo insula è filo subtilissimo, tenuissimo, ac delicatissimo textas, vt instar vitri pellucerent, atque ita corporis partes sub aspectum facilè subijcerent. Hinc Horat. lib. 1. Satyra 2. *Cois*, ait, hoc est, tenuissimis illis in vestibus,

Abusus sericarũ vestium.

Vestis Coa.

---tibi penè videre est
Vt nudam, ne crure malo, ne sit pede turpi;
Metiri possis oculo latus. An tibi mauis
Insidias fieri, preciumq; auellier antè
Quàm mercem ostendi?

Indeq; Varro vestes illas, vitreas appellat togas, id est, oculatas vel ocellatas. Suidas tunicas interlucentes dicit, & visu facilè penetrabiles. Petronius vocat ventum textilem; & alibi, nebulam lineam. Huiusmodi ornamenta Esaias cap. 3. mulierum impudicarum esse innuit. At Christianarum mulierum verus ornatus graphicè à Tertulliano ita describitur, lib. de cultu fœmin. Prodite vos iam medicamentis & ornamentis extructę Apostolorum sumentes de simplicitate candorem, de pudicitia ruborem, depictæ oculos verecundia, & spiritus taciturnitate, inserentes in aures sermonem Dei, annectentes ceruicibus iugum Christi. Caput maritis subijcite, & satis ornatæ eritis. Manus lanis occupate, pedes domi figite, & plusquam in auro placebunt. Vestite vos serico probitatis, byssino sanctitatis, purpura pudicitiæ. Taliter pigmentatę Deum habebitis amatorem. Nunc ad stabulum Augiæ accedamus.

Verus mulierũ ornatus.

Ad.

Aduersus naturam peccantes.

EMBLEMA LXXX.

TVRPE quidem dictu, sed & est res improba factu,
Excipiat siquis chœnice ventris onus.
Mensuram, legisque modum hoc excedere sancta est,
Quale sit incesto pollui adulterio.

COMMENTARII.

1. *Occupatio.* HVIVS Emblematis picturam nullus hactenus dedit, atq; ipsum etiam epigramma leui (quod aiunt) brachio perstrinxerunt commentatores: ego verò nihil verebor rem turpiculam liberioribus impetere verbis, præsertim cum hæc zizania non perfunctoriam requirat runcationem. Quapropter sic pictori præiui: Fiat lectus vndiq; peripetasmatis velatus, iuxta hunc homo nudus ventrem in pateram auream exoneret, coram quo in mēsa quadam stet fictile poculum, & cyathus vitreus; cuius rei rationem iam subiūgemus. Quid autem in lecto velato agatur, sufficit illud me & pictorem scire parco enim castis oculis, & cum his etiam mentibus. Ob id quoq; à Minoe hoc emblema ad calcem reiectum fuit, quod non videbatur committendum auribus tersis, tum quòd ipsi indignum visum sit explicatione proliziore. Ast me nō pudebit cū Virgilio ex Ennij stercore margaritas legere. Ergo ad 16.

II. VIDEO allusum ad symbolum Pythagoræ, quod sic explicat Plutarchus de educatione puerorum: *σιτίον εἰς ἀμίδα μὴ ἐμβάλλειν. ἐπισημαίνει γὰρ ὅτι εἰς πονηρὰν ψυχὴν ἀστείων λόγον ἐμβάλλειν οὐ προσήκει. Ὁ μὲν γὰρ λόγος τροφὴ διανοίας ἐστί. τοῦτον δὲ ἀκάθαρτον ἡ πονηρία ποιεῖ τῶν ἀνθρώπων.* id est: *Cibos in scaphio non ponendos. Significat autem in animum nequam urbanos sermones immitti non oportere: sermo enim intelligentiæ cibus est, quem impurum reddit hominum nequitia.* Vide adagium, *Cibum in matellam ne immittas.* Cæterum id tractum videtur ex Artemidori 5. de insomnijs, cuius hæc sunt verba: *ἔδοξέ τις εἰς χοίνικα χέζειν, ἔχων ἀδελφῇ ἑαυτοῦ μιγνύμενος· μέτρον γὰρ ἡ χοῖνιξ, τὸ δὲ μέτρον νόμῳ ἔοικε· τρόπον οὖν τινα παρενόμει, παρὰ τὰ νενομισμένα κοινῇ τοῖς Ἕλλησι πράττων.* Hæc Latinè ita sonant: *Quispiam sibi visus est in chœnicem aluũ exonerare, conuictus de eo, quòd cum sorore cubitasset, damnatus est. Mensura enim est chœnix: at quidem mensura legi similis est. Quodam itaq; modo legem transgressus erat, qui nimirum admisisset aliquid præter leges toti Græciæ communes.* Ego verò pro pignore certare paratus sum, Alciatũ, dum hoc emblema cuderet, respexisse ad illud Martialis de Bassa:

Fons Emblematis.

Alia opinio de fonte Emblematis.

Ventris onus misero, nec te pudet, excipis auro,
Bassa, bibis vitro: carius ergo cacas.

idq; forsitan in nefandum illud masculæ Veneris flagitium, quod præter epigraphẽ satis quoq; indicat comparatio. Quid enim magis est *ὕστερον πρότερον*, & quis alius turpior abusus, quam auro excrementa excipere, at è vitro vel fictilib⁹ bibere? Sic quoque est contra naturam (sic enim plerumq; Iurisconsulti hoc vocant flagitium) tam execranda vasorum permutatio. Hęc mea est opinio de hoc Emblemate, cui etiam hanc picturam accommodaui. De reliquo Lectoris esto iudicium.

III. *TVRPE quidem dictu, &c.*] Isocrates ad Demonicum: *ἃ ποιεῖν αἰσχρὸν, ταῦτα νόμιζε μηδὲ λέγειν εἶναι καλόν. Quod turpe factu, ne puta dictu pulchrum.* Paulò diuersius tamen M. Tullius ea epistola, cuius initium, Amo verecundiam: Quædam sunt non turpiter, dicuntur non honestè. Et priori de Offic. Quarum partium corporis vsus sunt necessarij, eas neq; partes, neq; earum vsus suis nominibus appellãt; quodq; facere turpe non est, modò occultè, id dicere obscœnum est. Et ad finem eiusdem libri: Ita tetra quædam, ita obscęna, vt dictu quoq; videantur turpia.

Excipiat siquis] Imitatio manifesta Martialis:

Ventris onus misero, nec te pudet, excipis auro.

Chœnice] Chęnix est demensum & cibus diurnus, de quo dicemus paulò infrà Emblem. 82. Chœnix.

Mensuram, &c.] Comparatio legis, quę etiam quædam est mensura, ad chęnicem.

Legisq; modum hoc excedere sancta est] Ea est, quę vno verbo dicitur *ἀνομία*, legis transgressio: sed hic non legis cuiuscunq; sed naturalis ac diuinæ, quam turpiter violant & nefariè, qui vel incestu, vel adulterio, seu prępostera Venere sese inquinant.

Incesto pollui adulterio] Sic quoq; Cicero pro domo sua, incesto flagitio polluere, dixit. Dicitur autem incestum, quasi minimè castum; vel à Veneris cesto alienum. Cogita, num allusum sit ad meam opinionem.

IV. Incestus. VIX saluo pudore aliquid de præsenti Emblemate dici potest, tamẽ aliquid sobriè dicendum est. Quamuis epigrammate suo non obscurè videatur taxare incestum Alciatus, tamen ego in concepta persto opinione, ductus, vti dixi, inscriptione & comparatione; Interim non nego eos, qui incestu sese polluunt, in naturam peccare. Quis enim, verbi caussa, non exhorreat maculosissimam illam Semiramidis cum Nino filio commistionem? Quis Neronis cum Agrippa matre, Artaxerxis cum sorore, Bassiani Caracallæ cum nouerca, & alia eius generis flagitiorum monstra? quæ qui patrarunt, videntur haud dubiè vim quasi armatam ipsi naturæ intulisse, cum ne in brutis quidem animantibus tale quid admissum reperire sit. Nam Ioannes Lopez Hispanus, quem citat Nicolaus Boerius Decis. 318. nu. 2. à fide digno homine audiuisse se refert, qui suis id viderit oculis, quod generosissimus equus propter incestum cum matre sua commissum, ad quem committendum arte & vnguentis pellectus fuerat, cognito crimine, morsu sibi ipsi genitalia magna cum astãtium admiratione absciderit. Hæc quamuis ita sint,

Equus ductus pœnitentia incestus.

ſtut, neſcio qua ratione cætera enormia ſcelera immanitate præcat maſcula Venus: argumēto eſſe poſſunt Sodomiticæ illæ ciuitates, igni & ſulphure à Deo ſubuerſę. Geneſ. 19. Vnde & in eos, qui impiæ huius actionis cęno inquinati ſunt, pœnā mortis conſtitutam videmus. Auth. Vt non luxurientur contra naturam. Et Auth. De his qui luxur. contra natur. Quo pertinet lex Scantinia, quæ puerorum amplexus impios, & præpoſteram atque abominandam catamitorum ſuſtulit Venerem, concubitoribus graui ſupplicio impoſito, vt ait Lætus in Legibus Romanis. Atque in hos Conſtantius etiam & Conſtans Impp. gladium diſtringi iubent, cum in hæc verba reſcribunt: Cum vir nubit in fęminam viris porrecturam (ita enim legendum eſſe potiùs quàm, viros parituram, Godofredus rectè monet, ſi quidem porrigere proprium eſt fęminarum, vti arrigere maſculorum) quid cupiatur, vbi ſexus perdidit locum? vbi ſcelus eſt id, quod non proficit ſcire? vbi Venus mutatur in alteram formam? vbi amor quæritur, nec videtur? Iubemus inſurgere leges, armari iura gladio vltore, vt exquiſitis pęnis ſubdantur infames, qui ſunt, vel futuri ſunt rei. l. cum vir. 31. C. ad L. Iul. de adult. Nec minuitur hæc ſupplicij irrogatio, etiamſi ex vtriuſque tam concubitoris, quàm pathici cinędi conſilio atq; animo delinquatur. Nam & Caius Feſcennius Triumuir C. Cornelium, fortiſſimæ militiæ ſtipēdia emeritū, virtutiſq; nomine quater honore Primipili ab Imperatoribus donatum, quòd cum ingenuo adoleſcentulo ſtupri commerciū habuiſſet, public.s vinculis onerauit. A quo appellati Tribuni, cum de ſtupro nihil negaret, ſed ſponſionem ſe facere paratum eſſe diceret: ſi non adoleſcens ille palam & apertè corpore quæſtum factitaſſet: interceſſionem ſuam interponere noluerunt. Itaq; Cornelius in carcere mori coactus eſt. Rectiſſimè enim placuit, nulla ex cauſa hoc maſculorum nefas excuſari poſſe; quia quod natura, legibus, & moribus ſit prohibitum, nequedum in volentem committi oporteat. Sed & M. Lectorio Mergo Tribuno militari Cominus Tribunus plebis diem ad populum dixit, quòd Corniculariurn ſuum ſtupri cauſa appellaſſet: is iudicium non ſuſtinuit, & ſibi mortem attulit. C. Marius quoq; Imperator † Cluſium ſororis ſuę filium Tribunum militū, à † Plocio iure cęſum pronunciauit, quia eum de ſtupro compellare auſus erat, vt ex Val. Maximo lib. 6. cap. 1. Petrus Ærodius recenſet lib. 2. Decret. tit. 46. Planè qui muliebra paſſus fuit, eum à Prætore à ſubſelijs remoueri Vlpianus teſtatur, in l. 1. §. remouet. ff. de poſtulando. Auctor nobis Plato eſt, Laium Thebarum regem atrociter, id eſt, ignis ſupplicio in emaſculatores ac naturæ peruertentes placita animaduertendum cenſuiſſe. Vbi eſtis nunc leges? cur tam impunè peccatur? quid feles iſtæ pullariç (vt Auſoniano vtar verbo) ſancti pudoris maieſtatem audaci pede cōculcant? Grauiter Plato 8. de Legibus: Abſtinendum à maribus cenſeo; nam qui iſtis vtuntur, genus hominum dedita opera interficiunt, in lapidem ſeminantes, vbi radices agere quod ſeritur, nunquam poterit. Cognata ijs ſunt, quę ſcribit Maximus Tyrius: Cum maſculo, inquit, corpore iniqua fit permixtio, ſterilisq; congreſſus. Quid ſaxis mandas ſemina? ſabulum quid aras? Oblectationis hoc genus ad ipſam trāsfer naturam, ad agricolationem oculos conuerte, fructuoſis lætare voluptatibus, ne ſæcula mox futura ſemine pereant deſtituta. Sed quot hodie reperire eſt, qui ętatem imbecillam, & præſidio indigentem libidini ſuæ depopulandā fędandamq; ſubſternunt. Non poteſt res hæc pro magnitudine ſceleris enarrari. Hos tales non immeritò impios & parricidas appellaueris, quibus non ſufficit ſexus à Deo datus, niſi & ſuo profanè ac petulanter illudant. Hæc tamē inter illos leuia & quaſi honeſta ſūt. Quid inde mirum, ſi querelas ſexus fœminei audiamus? Vt nuper hiſce auribus audiui; cum enim meretricula ex triobolaribus ſeriò penſum traheret, & iuuenē quendam imberbem obuium haberet, qui quæreret, cur à quęſtu ſuo ad linum & lanam rediret? Illa nihil præmeditata ſubiungit: Hoc vobis catamitis acceptum ferimus, qui nobis lucrum noſtrum præripitis. Quod fuit magno circumſtātium cachinno exceptum. Quid dicam de ijs, qui abominandam nō libidinem, ſed inſaniam potiùs exercent? Piget dicere. Sed quid his fortè credamus, quos non piget facere? & tamen dicendum eſt, quia fit. De iſtis loquor, quorum teterrima lib do & execrabilis furor ne capiti quidem parcit. Quibus

Pœna in Sodomitas.

C. Cornelius.

M. Lectorius.

† alij Luſium.

† alij Trebonio.

Plato iniq Venerem maſculā.

Argutum meretricula reſponſum.

bus hoc verbis, aut qua indignatione tantum nefas prosequar? vincit officium linguæ sceleris magnitudo. Videamus aliud monstrum. Nero Imperator Sporum puerum exectis testibus in muliebrem naturam vertere conatus est: addita dos, additum flammeum, addita celeberrima nuptiarum solennitas. Quid multis? palàm pro vxore habuit. Hinc non inscitus cuiusdam iocus: Bene agi potuisse cum rebus humanis, si Domitius Neronis pater talem habuisset vxorem. Inter Gallos olim id malum posticæ Veneris adeo insæuijsse memoriæ proditum est, vt inde nefaria sanciretur lex, ne cui duxisse vxorem liceret, qui prius vxoriam non implesset functionem. Longè secus nostra Germania, quæ licet bibula, sordida, suspiciosa, superba (quod vltimum ipsi Alexander Magnus exprobrauit) apud alias gentes audiat, tamen ipsi nefariæ libidinis huius nota nunquam iure inuri potuit. Rectè; nam tanta huius rei turpitudo est, tantum dedecus, vt mortem potius eligendam, quàm tale quid patrandum, Paulus respondeat in l. isti quidem 8. ff. de eo quod metus causa. Sed de hoc nefando crimine, propter quod ira Dei venit in filios diffidentiæ: & quo ipsa societas, quæ cum Deo nobis esse debet, violatur: cum eadem natura, cuius ipse auctor est, libidinis peruersitate polluitur; nihil dicam amplius, cum vel solum ipsius nomen chartas quodammodo inquinet. Videri tamen poterit Iul. Clarus lib. 5. sentent. §. Sodomia. Iacob. Menoch. lib. 2. de arbitr. iudic. cent. 3. casu 286. & Cœl. Rhodig. lib. 15. cap. 9. & 10.

Neronis immanis libido.

Sodomiæ enormitas.

Desidia.

EMBLEMA LXXXI.

DESI-

DESIDET in modio Essaus, speculatur & astra,
Subtus & accensam contegit igne facem.
Segnities specie recti velata cucullo,
Non se, non alios vtilitate iuuat.

COMMENTARII.

I. SENEX habitu Iudaico insidet inuerso modio, & vultu ad cœlos eleuato sidera contemplatur: sub modio autem absconditam habet facem, quæ tamen fumo euaporante proditur.

II. Ex vno symbolo Pythagorico duo emblemata finxit Alciatus, præsens nimirum, & immediatè subsequens, nam *desidere in modio. &, in chœnice figere sedem.* idem sonat, sed variè tamen accommodatur. Docemur autem eo symbolo, non debere nos in vitæ nostræ sportulis ita spem collocare, vt sede in eis statuta totum ætatis tempus ociosè traducamus, sed aliquam ineamus rationem, vt nostra industria victum comparemus, neq; semper ab aliorum ope pendeamus. Hoc autem assequemur vita vel contemplatiua (vt vocant) vel actiua: quod his duobus emblematis ostendere Alciatum voluisse mihi planè persuasum est. Ac proinde hic locus mihi visus est inter alios permultos dignus esse, qui maiore cura studioq; à nobis explicaretur. Sed mihi ea de re cogitanti tam multa è multis & varijs occurrunt, vt verear ne quis me putet intemperanter abuti studio, aut etiam plerisq; otiosus videri. Plutarchus 4. Decretorum de anima disputans ex Democrito, ignitum quiddam esse ait ex naturis concretis mente perceptis, globosas ideas, quæ habeant igneam facultatem, idque corpus esse. Succurrit id Lactantij è 2. cap. 3. Quòd si anima ignis est, in cœlum debet eniti, sicut ignis, ne extinguatur, hoc est, ad immortalitatem, quæ in cœlo est. Virgil. in 6.

Emblematis finis.

Facem accensam tegere quid, & quid per ignem intelligatur.

Igneus est ollis vigor, & cœlestis origo
Seminibus.------

Hesiodus, & eius interpretes, ab ea opinione non recedunt, cùm aiunt, Prometheum ignem cœlestem clepsisse, quem simulacro à se confecto appoinit, vt animatum fieret, ea enim mens est, quæ molem agitat, & toto se corpore miscet. Quod si obrepat ignauia, facilè hunc ignem deprimit, nec lentius ad alta ferri permittit: hæc enim insidijs latitat & abditis viarum, vt præuertat auxilia & annonam obsessis; commeatum enim intercipit cœlestis alimēti atq; aditus omnes claudit, ne salutarium ciborum, qui mentem pascunt, quidquam trāseat. Obstruit, inquam, canales sensuum & constipat, aurium inprimis, quæ sunt velut prætoriæ duæ portæ castrorum in humana hac acie, ne riuos deferant diuini fluminis ad interiora cordis, & laxēt sitim. Ita fit, vt pigro lentore sternens subsidat paulatim in fæces natiuus humor & vitalis, donec expiret tandem & emoriatur, vt lychnus, ardens subtracto pingui. Grande malum hoc, & penè desperandum, truncum enim facit, & hominem vertit in non hominem, vt simulachro simillimus fiat & insensibili statuæ, qui hoc obsessus. Aures habet quidem, sed surdas; os, sed mutū, oculos, sed cæcos; pedes, sed claudos; manus rigidas & quæ nihil palpant, vestigia insūt & mania organa, qualia in cadauere. Clama, insta, obiurga, increpa, imò compelle, verbera, cum mortuo agis; stipes est, lapis est, sensu caret, nec Deū, nec homines audit, nec minis, nec pœnis tāgitur, nec tonantem nec fulminātem metuit, sicut mortis, ita eorum quæ sequūtur, securus. Cur itaq; quia fax & ignis, qui mentem vegetat, extinctus est, aut certè lentore suppressus. Quod si quis fortasse dubitat, cur Hesiodus & ipse Maro dicant Iouem ab hominibus ignem remouisse, facilis est respōsio. Eis enim & solertia humani animi difficilis est inuentu, quòd hebetiore ingenio simus: adeò nihil tam excellēs & præclarum sine magno aliquo labore vita dedit mortalibus. Contegunt ergo cœnobitæ otiosi ac languidi facem accensam sub pallio, nullis artibus, aut studijs honestis animum applicantes, nulla sua industria ac diligentia notiones animi exercentes, vt non minus verè quàm rectè in eos id Plautinum conuerti possit;

Ignauiæ effectus.

Summa ingenia in occulto latent.

Ad ea, quæ de igni, vel ardenti facula iam dicta

dicta sunt, adijcerem lubens quæ Plutarch. disputat Commentario, An rectè dictum λάθε βιώσας: eo etiam, qui est de cupiditate diuitiarum. Sed maximè iuuat locus ille Problematum, quo ait, veteres obscuris vsos rationibus, potissimùm in rebus sacris, lucernam corpori animam continenti similem dixisse. Lux enim est, inquit, qui intus est animus, &c.

III. *Desidere.* *DESIDET in modio*] vitā ignauam ducit. Cicero proinde in Verrinis dixit per Metaphoram ignauis consentaneā: Quid sedes Verres? quid spectas? Idem in Pisonem: An potest vlla excusatio esse, nō dico malè sentienti, sed sedenti, cunctanti, dormienti in maximo Reip. motu consuli? Eodem sensu Hesiod. ait, *spem non bonam virum indigentem tenere, sedentem in taberna, cui victus sufficiens non sit*:

ἐλπὶς δ' οὐκ ἀγαθὴ κεχρημένον ἄνδρα κομίζει,
ἥμενον ἐν λέσχῃ, τῷ μὴ βίος ἄρκιος εἴη.

Sed & Demosthen. 2. Olymp. Athemensibus succenset, eosq; sedere dicit, & Philippi potentiam non attendere. Sic enim: ἀλλ' οἴμαι καθήμεθα οὐδὲν ποιοῦντες, &c. *Desidere in modio*, pro ignaui signo superius posuit, in simulacrum Spei:

Cur in delioli tegmine pigra sedes?

Lege Pierium Hieroglyphic. lib. 56.

Essæi qui *Essæus*] Essæi, Iudæi fuerunt, ab alijs vitæ seueritate, ieiunijs & institutis quibusdam differentes. De ijs Philo Iudæus, Eusebius de præparat. Euang. & Philastrius in catalogo hæres. Quid si Alciatus noster per Essæum Pharisæos intelligat, sectam à cæteris Iudæis separatam; quæq; ob hypocrisin *paries dealbatus* dicitur in sacris literis: Ego sanè nihil ab hac opinione abhorreo:

Speculatur & astra] vt qui religionem profiteatur, θεωρητικὴν quandam præ se ferens. Sic supra de spe:

Quæ Dea tam læto suspectans sidera vultu?

Subtus & accensam contegit igne facem] tegit faculam ardentem sub modio: vires ingenij non exerit, sed hebescere patitur. In diuinis literis modius hieroglyphicum est doctrinæ Iudaicæ, veritatis lumen sub eo recondentis, sicut explicat Hilarius in Matthæum. Id verò petitum est è Socratis apophthegmate: οὔτε πῦρ ἱματίῳ περιστεῖλαι δύνατον, οὔτε αἰσχρὸν ἁμάρτημα χρόνῳ. Neq; ignem veste, nec turpe aliquod delictum tempore occultare possibile est. Quò refero adagium, *Sub tunica & sinu*, de ijs, quæ occultè fiunt, non palā & in propatulo: &, *Manum habere sub pallio*. pro eo quod est, languere otio.

Modius quid in sacris.

Segnities vellata cucullo] Satis manifestè taxat hic cęnobitarum quorundam desidiam.

Non se, non alios iuuat.] Proinde ex tertio illo genere hominum, quod Hesiodus assignat. Cicero 2. Offic. Quamobrem cōtemnuntur ij, qui nec sibi, nec alijs prosunt, vt dicitur: in quibus nullus labor, nulla cura, nulla industria est. Lege prouerb. *Nec sibi, nec alijs vtilis*. IV.

NON me fugit, hoc schema non incōmodè torqueri posse in eos, qui concreditam sibi eruditionis & ingenij dotem aliquam excellentem miserè negligunt, idq; non referunt ad vsum, cuius potissimùm gratiam norunt sibi esse demandatum & commissum à summo & prępotenti bonorum omnium auctore Deo; tamen, nisi me fallit animus, videtur hoc reuera tortum esse in desides quosdam cęnobitas, qui θεωρίας imaginem aliquam professi, ignauiæ situ ætatem terunt: literas aspernantur, aut certè non magni faciunt, quanquam alioqui valeant ingenio, & non parua naturæ dexteritate: iners omninò genus, & fruges consumere natum, & ex tertio illo hominum genere, quod assignat Hesiodus, meritò dixerim, cùm nec sibi, nec alijs commodum aliquod referant. Quod ipsum tamen velim ęquis auribus accipi, non enim is sum, qui ausim, aut etiam velim carpere instituta illa vetera primùm quidem à sapientissimis inducta patribus, nostrę pietatis Christianę antesignanis & vindicibus, quorum tanta est apud nos auctoritas, vt inuerecūdum esset, ne dicam impium, eorum vitam, pietatem, doctrinam, fidem nō probare, non colere, non amplexari. Vt ergo apertè dicam quod sentio ea de re: hic ab Alciato, à me, ab alijs etiam, quibus simplex, minimeq; fucatus est animus, nullo modo reprehenditur monachorum institutum & regula, sed multorum ex ijs otium, ignauia, imperitia notatur; quippe qui eo nomine pessimè de se, deque alijs mereantur. Iactent ij quantumuis sui ordinis suarumq; legum antiquam dignitatem & sanctimoniam, nisi enim se similes ijs præstiterint, qui laboribus, vigilijs, stu-

Quorundam cœnobitarū desidia.

dijs,ieiunijs, omni deniq; patientiæ laude Christianum nomen auxerunt & amplificarunt,non video qua ratione digni habeãtur eo, quod fuit honorificũ apud priscos, monachi nomine,quod illi sua vecordia & inertia,ne quid dicam grauius,in contemptum adducunt. Vtinam verò vt cõtinuò solent insolescere ob veterum illorum patrum admirabilem toti posteritati religionem,ita eorundem vitæ institutum æmularentur:nõ enim misero & infelici otio se ita dederent,vt δὶς διὰ πασῶν abessent ab ijs,quos ad piæ vitæ religiosæq; institutionem se imitari dictitant. Sed ne abeam longius, quid laboriosius excogitari,quid sanctius, quid diuinus in terris fingi aut audiri potuit, quàm fuit illa verè ac meritò laudata priorum monachorum vitę ratio? quod purius aut vberius olim ecclesia seminarium clarorum virorum habuit, quã quod à cœnobijs, mandris illis & eremis ductum fuit? Nunc verò, Deus optime! quàm absumus à prima illa canaq; religione, cùm qui seueríoribus institutis sese obligent, non tam pietatem quàm otium, non tam solitudinem meditandique de rebus diuinis opportunitatem,quàm desidiosam vitam sibi proponant. Talis olim fuit Seruilius Vacia, vir prætorius ac prædiues, qui odio negotiorum abdiderat se in villam suam, quam habebat non procul à Cumis, nec alia re notus fuit, quam eius villæ ocio. Itaq; qui negocijs premebantur,exclamare solebant:O Vacia,solus scis viuere. Huius tam ignauum & sine literis ocium damnans Seneca,epist. 51.negat illum scire viuere, sed latere. Eoq; nonnunquam villam præteriens, ioco dicere solebat: Hic situs est Vacia. subindicans, nihil interesse inter mortuũ, & inerti ocio abditũ. Ah quàm vereor,ne idem verè dici possit de multis, qui sub religionis specie præstantissimas ingenij dotes sepeliũt. At id quidem certè pluribus exaggerare videtur esse non modò superuacaneũ, sed & intempestiuum; quãdoquidem notius sit, quàm vt confirmare habeam, ne videar iniquius in eos debacchari,quos ad meliorem frugem reuocare laboris esset infiniti, & penè ἀδύνατον: admonere, intempestiuum & quidem importunum:reprehendere, prorsus odiosum, & perinde non omnibus gratum.Hac enim tempestate sic omnia sũt exulcerata, sic lubrica & peruicacia,vt quoquò te vertas,vel etiam nolẽs, experiaris te per ignes incedere suppositos cineri doloso; & quicquid in eiusmodi quorũdam hominum negotio velis attingere, vlcus & vomicam citissimè deprehẽdas,adeò sub omni lapide dormit scorpius. Quamobrẽ satius esse duco malum bene conditum nõ mouere, & huius ordinis viros bonos(quos tametsi paucos,& colẽdos, & exosculandos esse puto) à malorũ fęce semper abstrahendos & eximendos vnicè volo,ne errore quodam populari pro vitio virtus crimina sæpe ferat. Quod si qui monachi (vt sunt ex ijs quidam boni viri, sed non satis eruditi) dicant id à paganis auctoribus malè detortum, ne videar verbo molestus, quippè qui fausta omnia illis precari non desino, euolant quæso diligenter magni ac sancti viri Chrysostomi Christianam sententiam,ad illum sacri Euangelii locum, *Luceat lux vestra, &c.* Hunc enim Chrysostomum iudicem honorariũ si admiserint, nihil dico amplius, caussa dicta est.

Seruilius Vacia.

Desidiam abijciendam.

EMBLEMA LXXXII.

QVISQVIS iners, abeat. Nam in chœnice figere sedem
Nos prohibent Samij dogmata sancta senis.
Surge igitur, duroq; manus assuesce labori,
Det tibi dimensos crastina vt hora cibos.

COMMENTARII.

I. SEDENT duo viri desides & otiosi, habitu vili & pannoso, alter manu in sinum inserta: ego alterutri malim supponere modium, vt huic insideret, sic enim videtur velle epigramma.

II. *Symbolũ Pythagoræ.* PYTHAGORAS Samius inter alia rectè viuendi præcepta hoc præcipuè cõmẽdabat: μὴ ἐπὶ χοίνικα καθίσειν. id est: *Ne chœnici insideas.* Quod Plutarchus de educatione pueror. ita exponit: φεύγειν ἀργίαν, καὶ προνοεῖν, ὅπως τὴν ἀναγκαίαν παρασκευάσωμεν τροφήν. id est: *Fugere otium, & prospicere quemadmodam necessarium paremus cibum.* Diogenes Laertius in vita Pythagoræ ait: *In chœnice non sedendum*: id est, ex æquo futuri habendam curam; chœnix enim diurna esca est. Huius symboli Pythagorici diuersæ feruntur expositiones, sed hanc Plutarchi sequutus est hic Alciatus, & libro 1. Parerg. cap. 17. cuius explicationem malumus ab ipso repetere (cùm sit locus obuius) quam ab alijs quibusq; tametsi doctissimis emendicare, vt sumus initio polliciti. Sic itaq; ibi ille: Sciendum est, inquit, apud Athenienses fuisse mensuràm tritici, quãtum quisque *Chœnix quid.*

que

quę vno die comederet: ea erat & maior libra, vocabaturque chœnix, vel μέτρον, vt interpres Aristophanis ait. Pendebat autem earum drachmas cl. hoc est, septem & viginti vncias Græcas, vt Iulius Pollux, & Nicandri interpres scribit: nostra autem mensura sesquilibram: eius chœnicis dimidium drachmarum 75. libra seu libella dicebatur, vt Rhemnius Palæmon ostendit eo carmine:

Attica non minor est, ter quinque hanc denique drachmis,
Et ter vicenis tradunt explerier vnam.

Igitur iubet cõstitutio duas libellas, id est, chœniciem victualis substantiæ custoditis præstari: quod etiam olim fieri solitum ostendit Pythagoræ symbolum, *Super chœniciem non esse sedendum*: id est, non debere quenquam præsenti cibo esse contentum, sed potius aduersus legem Euangelicam de crastino sollicitari. Sic & Corinthii χοινικομέτραι dicti, quòd pluribus seruis abundarent, quibus demensum, seu, vt in Euãgelio Lucæ dicitur, σιτομέτριον quotidie præstandum erat. Id singulis mẽsibus erat apud Romanos quaterni modii, vt scribit in Phormione Terentiana Donatus. Hactenus Alciatus. Vide plura in adagio. *Cibum in matellam ne immittas.* &, *Chœnici ne insideas* & apud Pierium Valer. Hieroglyph. lib. 56. præter ea, quæ in Prolegomenis de symbolis Pythagoricis dicta sunt.

III. *Iners.* *QVISQVIS iners*] quicunq; sine arte, otiosus, & ignauus est, nihil operis aut artis facit. Cic. 2. de Fin. Sed lustremus animo non has maximas artes, quibus qui carebant, inertes à maioribus nominabãtur.

In chœnice figere sedem] feriari ob spem demensi diurni.

Nos prohibent] prohibemur ex Pythagoræ symbolis.

Pythagoras. *Samij senis*] Pythagoram dicit, grauem illum & seuerum Philosophum, à Samo patria Samium dictum, vt refert Iustinus lib. 20. histor. & nos plura de eo diximus Eblem. 17.

Pythagora symbola. *Dogmata sancta.*] Pythagoræ symbola oraculorum instar à priscis celebrata sũt. De his Plutarchus variis locis: quę symbola certatim à viris doctis exposita sunt. Ex veteribus nominantur Anaximander Milesius iunior, & Polyhistor, Alexãder, quorum libri temporis iniuria perierunt. Plutarchus, Athenæus & Laertius non perpetua disputatione, sed hinc inde multa explicuerunt. Ex recentioribus Philipp. Beroaldus, Erasmus, Phoreinus, & Gregorius Gyraldus in ea re sedulam operam nauarunt.

Manus assuesce labori] apta & compone te ad laborem. Verbum hoc, *assuesce*, (inquit Minos) frequentatiuum vel naturæ neutrius pro actiuo malè vsurpari, me non longè antè monuit Fornerius IC. doctissimus, vel aliud agens: cui ego, vt in cęteris, facilè assentior. Malim ergo dicere:

----Duroq; manus compone labori.

Crastina vt hora] id est, crastinus dies. Synecdoche. Hora autem pro die poni, alibi monuimus. Virg. 1. Georg. *Horà pro die.*

----Nunquam te crastina fallet
Hora.

IV. INCVLCATVR hoc symbolo Pythagoræ, non esse indulgẽdum otio & desidiæ, nec in diem, vt aiunt, & citra futuri temporis præmeditationem viuendum; sed strenuè laborandum, & sua quemque industria sibi vitæ necessaria, ne in posterũ ea desint, lucrari debere. Labores enim bonis viris, & senectuti optimum esse obsonium, ait Xenophon in Oeconom. Sed & Diogenes interrogatus, quid mortalibus in vita miserrimum esse existimaret? Respondit, senectutem inopem. Itaq; laborãdum iuueni, vt seni commodior viuendi facultas suppetat; &, vt quidã rectè admonuit, viaticum ad senectutem semper recondendum: quæ timenda eò quod non veniat sola, sed quamlibet secum afferens querelam. Appositè nos Germani: *Labor senectutis obsoniũ.*

Gedenck Iung an den alten man,
VVillstu zu lezt nicht bettlen gan.

Proinde meritò Respublica omnis liberaliter instituta segnes & laborum osores expellit & execratur. Institutum celebre laudatur Atheniensium (profectum illud quidem ab Indis & Ægyptijs) quo inertia & otiũ iudicio publico damnabantur. Nam singulis annis statoque tempore ciues in iudicio sistebant, exposituri, quo quæstu, quaq; arte viuerent. Et Corinthi Periãder hunc morem instituit, vt si quem splendidius obsonari animaduerterent, exquirerent vndènam sumptus ille suppeteret: si esset vnde illud vitæ genus tueri posset, sinebant vti: si facultatum modus non esset, iubebant hominẽ moderatius viuere *Institutũ Atheniensium.*

re:

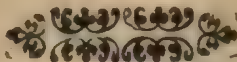
re:ni dicto esset audiens, mulcta damnabatur; at si nihil omninò haberet, nihil ominus ita splendidè viueret, curabant interfici, quia hunc furem esse aut prædatorem, aut calumniatorem necesse esset. Ea fuere veterum instituta, hi mores: sic enim censebāt ignauum & nullius frugis hominem indignum esse, qui vitæ commodis frueretur. Præclara se mihi offert oratio Tiberij in senatu, qua respondit M. Hortalo, nobili iuueni, cui inopi Augustus antè succurrerat, vt suum ordinem seruaret: sed postea cum se, suosq; liberos, quos multos habebat, sustentare non posset, Tiberium Cæsarem rogauit, vti noua liberalitate iuuaretur. Cui sic Tiberius: Si quantum pauperum est, venire huc, & liberis suis petere pecunias cœperint, singuli numquam exsatiabuntur, Respub. deficiet. deinde, quod si ambitione exhauserimus, per scelera supplendum erit. Dedit tibi, Hortale, Diuus Augustus pecuniam, sed non compellatus, nec ea lege vt semper daretur, languescet alioqui industria, intendetur socordia, si nullus ex se metus, aut spes, aut securi omnes aliena subsidia exspectabunt, sibi ignaui, nobis graues. Corn. Tacit. 2. Annal. Refert Sabellicus, apud Florentiam patrio instituto in eos animaduerti, qui otiosè & ignauiter in ea ciuitate agunt. Expostulatus enim eorum quispiam, vnde victum sibi comparet, nisi rationem possit explicare, qua vitæ probet integritatem, vt sceleris conuictus plectitur, aut vt ciuitati perniciosus eijcitur. Tale profectò debet esse ignaui hominis malèque feriati prēmium, κοιμώμενος γὰρ οὐδενὸς ἄξιος, ait Plato, *dormitans nulla re dignus est*: quo quidem innuit, eum numquam ad summam virtutis laudem peruenturum, qui duram & asperam illius callem numquam fuerit ingressus. Siquidem ὁ φεύγων μύλην, ἄλφιτα φεύγει. *qui fugit molam, fugit farinam*. Vnde meritò vt studiorum labores sequitur gloria, sic ignauiam contemptus & inopia comitantur. Apud Lacones prouerbio celebratum est; Admota manu fortunam esse inuocandam, quo significabant, sic esse inuocandos Deos, vt simul & manum apponamus, & nostram addamus operam, alioqui frustra inuocari. Verum est, numini acceptum ferri oportere, si quid in actionibus hominum prosperè cedit; Sed non fauet numen ociosis & pigris. Vult sua munera ad nos per nostram venire industriam, ne stultum videatur, si faueat dona ipsius contemnentibus. Et quid potest esse nequius aut scelestius, quàm tempus, rem scilicet preciosissimam, somno inertiaq; transigere. Qui enim desides, ignaui, & oscitantes viuunt, non hercule magis viuunt, quàm stolidæ pecudes, & meræ belluæ; neq; enim viuunt, sed spiritum trahunt, sicut pecudes solent. Vnde non immeritò Solon in suis legibus inertiam hanc, turpemque ignauiam seuerissimè culpauit: Qui desidiam, inquit, sectatus est, is accusantibus esto obnoxius. Idem symbolum de chœnice Plutarchus ita exponit in Symposiacis, vt ex præsenti mensa semper aliquid in futurū relinquamus, & hodierno die crastini meminerimus: re siquidem parata non erit vlterius consultandum, vt ille bonus vir hospitem elusit (ne rebus serijs ioci desint) cùm enim satur recederet, & ex reliquijs caput integrum coctum in manicam coniecisset; interrogante hospite, quid eo facturus esset, in crastinum se asportare, dixit: cui cū subiecisset hospes: Atqui lex nobis præscripta est, ne de crastino cogitaremus. Suscepit ille: Pareo igitur legi, qui hoc prandio mihi destinato, nihil quidquam ero super crastino sollicitus.

Dictum Tiberij.

Institutū Florentinum.

Dictū Laconum.

Iocus.

In fa-

In facile à virtute desciscentes.

EMBLEMA LXXIII.

PARVA velut limax spreto Remoræ impete venti,
Remorumq;, ratem sistere sola potest:
Sic quosdam ingenio & virtute ad sidera vectos
Detinet in medio tramite caussa leuis.
Anxia lis veluti est, vel qui meretricius ardor
Egregijs iuuenes seuocat à studijs.

COMMENTARII.

I. NAVIS omnibus suis armis instructa in medio mari fluctuet, velis expansis & vento tumidis, cui in puppe adhæreat ore remora, pisciculus limacem magnitudine æquans, petris assuetus, aliàs Echeneis appellatus, vt dicemus.

II. PVLCHRA similitudine declarat, quàm sint leues causæ, quæ à recta virtutis via nos auertant, cũ ne grauissimis quidem causis nobis esset cedendum: idq; sumptum à remoræ natura, quæ cum pisciculus sit aspectu niger, non maioris quàm pedalis magnitudinis, limacis magnæ similis, tamen nauigia stare cogit nullo suo labore, non retinendo, neq; alio modo quàm adhęrendo; infrà enim carinæ tabulamentis applicitus pinnis, quas etiam tenues ad modum habet, in transuersum dilatatis,

Echeneidis natura.

tanta

tanti roboris est, vt ruant venti licet (sic loquitur Plinius lib. 32. c. 1.) & sæuiant procellæ, imperet filtori, ac vires tantas compescat, quosq; non vlla interdum vincula, non anchoræ pōdere irreuocabili factæ præstare queāt, quantum libet magnos ipse paruulus adeo infrænet impetus, & mundi rabiem domet. Idem habet etiā lib. 9. cap. 25. de echeneide. Vide porrò Isidorum, Ælianum lib. 12. c. 45. Lucanum lib. 6. Volaterranum lib. 25. Philolog. Sic D. Basilius in Hexamer. Homil. 7. vnde extera sumpta sunt: ἐχῖνος ὅταν προΐδῃ ταραχὴν ἐξ ἀνέμων, ψηφῖδα τινὰ ὑπελθὼν γενναίαν, ἐπ' αὐτῆς ὥσπερ ἐπ' ἀγκύρας βεβαίως σαλεύει κατεχόμενος τῷ βάρει, πρὸς τὸ μὴ ῥᾳδίως τοῖς κύμασιν ἀποσύρεσθαι, τοῦθ' ὅταν ἴδωσιν οἱ ναυτικοὶ τὸ σημεῖον, ἴσασι τὴν προσδοκωμένην βιαίαν κίνησιν τῶν ἀνέμων. id est: *Echinus vbi præsentit vētorum tumultus, calculum quendam & lapillum magnum arripit, in eoq; quasi in anchora innititur, ne facilè impetu fluctuum dimoueatur: quod cùm nautæ obseruant, prænoscunt ventorum & fluctuum agitationem.* Cassiodor. meminit epist. 35. lib. 1. Variar. formul. Cardanus De rer. variet. 7. cap. 37. satis constare, ait, hærentem Remoram naues retardare. Et Rondeletius contendit experimēto vidisse triremem, in qua Cardinalis Turonensis Romam vehebatur, à cursu inhibitam, eamq; deprehensam præbuisse cōmunem. Vide præterea adagium, *Festina lente*, & ea quæ supra Emblem. 20. de echene de diximus. item Plutarchum 2. Sympos. quæst. 7. & 2. Problem. quæst. 3. non enim commodè possumus citra tædium omnia huc conferre.

Locus Basilij Magni.

III. *PARVA velut limax, &c.*] Contextū, quandoquidem multos fallit, sic ordino: *Parua remora velut limax*, id est, quæ adeo parua est, vt limaci magnæ possit comparari *spreto impete venti remorumq; sola potest sistere ratem*. Itaq; illa verba, *velut limax*, per parenthesin respondeant ad verbum *parua*.

Remora] Græcis ἐχενηΐς, παρὰ τὸ ἔχειν τὰς ναῦς, à tenendis nauibus, vnde etiam Epigrammatarij quidam veteres anchorā echeneida vocarunt; Latini Remoram dixerunt, ob eandem rationem. Huius impedimenti habita ratione Plautus ait;

Echeneis vnde dicta.

——*Nam quid illæ*

Tamdiu intus remorantur remeligines? eo enim nomine remoram appellat. Locum citat Festus ex Patina Comœdia. Cæterùm remoram impedimentum, & obiectam tarditatem significari apud veteres asserit Pierius Hieroglyph. 30.

Remora quid.

Spreto impete] id est, impetu. Vide Gellium lib. 19. cap. 7. Statius Thebaid. 7.

——*aurigam impete vasto*.

Sic quoq; Ouidius 3. Metamorph. & Lucretius varijs in locis.

Ratem sistere sola potest] Plinius lib. 9. cap. 25. & lib. 32. cap. 1. & alij citati.

Ad sidera vectos] summum iam honorem consecutos. ἀλληγορία.

In medio tramite] pro in media instituti benè cœpti via, re infecta ἀλληγορικῶς.

Anxia lis veluti est &c.] duas ponit caussas, ob quas iuuenes potissimùm cœptis rebus cum damno non leui abstinent, easque penitus deserunt; vna sunt controuersiæ, aut litis mouendæ tricæ & quasi tendiculæ: altera est amor meretricius, & amasiarum illecebræ.

IV. QVI sunt ingenio lubrico & inconstanti, mentem suam ab honesto quodam instituto vitæ dimoueri facillimè sinunt. Hos refert nauii, quæ remora, pisciculo minutissimo sistitur: mirum sanè & planè incredibile, nisi fidem auctores magni nominis facerēt. Sic homines quosdam, licet admodum ingenio virtuteq; præditos, retardat aliqua causa leuissima, vt in medio cursu pergere amplius nequeant, & ita turpiter deficiant. Veluti in quibusdam est anxia lis & forensis contentio, qua tanquam gyro inextricabili, nonnulli sponte, plurimi autem inuiti, trahuntur & perpetuò inuoluuntur, adeo vt innumeros ad honorū, bonorumq; omnium, imò etiam corporis perniciem vsq; redactos videamus. In alijs verò peruersa societas, & perniciosa improborum consuetudo: vel continuus chartarum, tesserarum, & aleæ lusus, insatiabilis comessatio, & libidinosa crapula: vel etiam pestifera illa lues, meretricius amor, abominanda scortatio, & id genus alia, quę plerunq; iuuenes, licet generosæ indolis, à virtutum tramite, pariterque à serijs studijs iam feliciter cœptis distrahunt, & planè auocant. Qua in re, vt in Glauci & Diomedis armorum permutatione, sentiunt tandem suo magno malo quam periculosum sit, & quidem alienum à recta mente,

Inconstantes.

Causa quæ multos retardant.

Philo-

Philosophiæ septis auocari, vt rei vel leniculæ, vel etiam flagitiosæ se adijciat. Hæc animi humani lubricitas reliquiæ sunt de primo næuo, quem primo parenti aspersit tentator, cicatrices adhuc apparent & stigmata, nec sanies extracta ab radice, purulentia quædam inest prioris mali, & propensio ad morbum (Repeto hic ea, quæ aliquando per occasionem exaraui ad Excellentissimum Virum D. Ioannem Sozomenum IC. fautorem singularem, qui natiuæ Græcæ facundiæ Romani eloquij nitorem probè coniūxit) Sicut lapidem sua grauitas ac moles, ita mentem propensio hæc trahit in præceps, nisi suspendat ac teneat, vt manus illum, sic brachium diuinū & gratia cœlestis hanc. Hinc leuitas illa & gyrus consiliorum, atq; in proposito nutatio, quod vanitatis aura, vt plumam ventus, rotat inani vertigine. Non sic Polypus mutat colorem, aut Protheus formam, vt animus vota. Somnia rerum lactant & ludunt, cerussa ducit & stibium, id est, vanus splendor ac mēdax, vt subæratum aurum in nocte, aut corallij rubor in vitro. Profectò vitrea sunt quæ admiramur, quibus trahimur in amorem. Video hominem Attalicis aut Phrygijs textis opertum, cuius collum gemmatus torques, armillæ brachia, digitos adamantes cingāt & smaragdi, quem satellitum agmina stipent; gliscit cupido, & volo vestiri simili habitu. Fertur fama de alio, qui in arcem sapientiæ & doctrinarum euasit; delector, & eligo aliquid tale. Si Mydæ talēta & gazam Persicā audio, insito affectu & desidero. Fortitudinem mihi aliquis commendat, & virtutes heroicas in Iulio Cęsare, aut Pōpeio Magno; pascunt laudes & trahunt. In Olympico stadio aut gladiatoria arena coronatus describitur, lego triumphales currus Capitolio inuectos, & apparatum victoriæ, laurea placet, & incingi vellem. De vino Chio sermones serūtur aut Falerno, saliuam trudit lingua, & ebullit voluntas, totus sum in poculis, & vmbrā deglutio cane Æsopico stolidior. Magna volubilitas & rapida conuersio? Quod in indice horario rota facit, hoc in nostra natura cupiditas, semper in motu est ac labore. Tristia sternunt, lætis erigimur: prospera mulcent, aduersa turbanti spes fulcit, deijcit metus: curæ mordent, gaudia laxant & serenant animos: contrahit ira, aperit & diffundit amor: rodunt acerba & constringunt, dulcia blandiuntur & exhilarant, ringimur præsenti malo, formidamus futurum, de præteritis aculeus adhuc inhæret & punctura, quæ desunt optamus, quæ adsunt reijcimus: nausea in copia, in defectu desperatio, vicina molestāt, remota alliciunt & trahunt ad se: peregrina placent, displicēt domestica & generāt fastidium. Si in mari sumus, ad litora respīcimus; inhiamus transmarinis è terra, & ventis alas pandimus. In eligendo statu vitæ par leuitas: solitarius turbas quęrit, qui in turbis recessus & quietem: vxori deuinctus libertatem, cœlebs vinculum & sociā lateris: qui stiuam exercent, qui rastra & ligones, qui nassam trahunt ac retia, aliorsū flectunt oculos; & supra vel infra suam sortem tendunt vota. Miles ad arua, ad arma rusticus: nauclerus ad campos, qui hic ad nauim & trāstra. ruris opes tollit aulicus, qui in rure palatinas delicias & luxū. Nemo contētus, scindimur in partes vago discursu, nec quisquam quod habet diligit & amplectitur, alienis inuolat, & immittit manum aut mētem. Hinc seges vitiorum, ex sensu enim consensus, ex hoc opus nascitur: vident oculi, appetit voluntas, rapit manus aut perficit: impellit animus, corpus exequitur, vt lictor, aut carnifex edictum pretoris. Sicut remotis valuis Sol ingreditur, ita per fores sensuum corruptionis radijs, nisi pessulum reducat auersa voluntas, quę custos est ac ianitor; si negligētius excubat aut stertit, irrumpit hostis & occupat. Porrò ad illustrandum hoc Emblema commodissimum habes exemplum in Critia & Alcibiade apud Xenoph. 1. Cōmentar. hi enim adolescētes magnis naturæ & ingenij conformati dotibus, ad res summas nati, leuiculis occasionibus nō tā deterriti quàm auocati ab officio, sibi suæque Reipub. exitium crearunt. Quis nescit Neronis primùm in imperio quinquennium? quo se tam mitem, & præter modū tractabilem præstitit, sed mox in prærabidam feritatem, & barbaram truculentiam erupit. Sed nunc Ignauos excitemus.

Inconstās animus humanus

Nemo contentus est sua sorte.

Exēplū.

Ignaui

Ignaui.

EMBLEMA LXXXIV.

IGNAVI Ardeolam stellarum effingere serui
Et studia, & mores, fabula prisca fuit:
Quæ famulum Asteriam volucris sumpsisse figuram
Est commenta: fides sit penes historicos.
Degener hic veluti qui ceuet in aere Falco est,
Dictus ab antiquis vatibus Ardelio.

COMMENTARII.

I. IN aere apparet auis ardea, vncis vnguibus & rostro, expansis alis volanti similis: sub qua iuuenis pennis vestitus discurrit, qui brachiorum loco alas ardeæ sustinet.

II. *Fons Emblematis.* EMBLEMATIS fons peti potest ex loco Aristotelis, qui est lib 9. cap. 18. de histor. animal. cuius hęc sunt verba: Sed stellaris ὄκνος, id est, *piger* cognominatus in fabula est, vt olim è seruo in auem trāsierit, atq; (vt cognomen sonat) iners ociosaque est: talis ardeolarum vita est. Hęc ille: Tetigit nōnihil Pausanias in Phocicis: Augures, inquit, & auem ὄκνον appellant, quę inter ardeolas & maxima est, & pulcherrima. In vetere igitur fabula inductus erat seruus quidā fatuus, & nihil non satagens, qui asteriæ vel ardeolæ stellatæ figuram repræsentaret, vt mores & conatus ardeliorum exprimeret. Hi quotquot sunt, satis mouent

mouent sese, nihil tamē promouent, nihilque agunt, sed tantùm satagunt, idque admodum adulterini & degeneris falconis, qui cit tantùm ceuentis in aere motus. Talem describit Attalum Martialis, lib. 1. & 2. & Afrum lib. 4. vt postea subiungemus. Talis est apud Terentium in Eunucho Thraso, vt etiam Suffenus apud Catullum. Huc refer adagium, *Callipides*.

III. *IGNAVI serui*] nullam ad operam vtilis. Ordo est talis. *Fabula prisca fuit*, id est, antiqui fabulati sunt. *ardeolam stellarem*, id est, auem illam asteriam vocatam à fulgore astrorū. *effingere serui ignaui & studia & mores*. tarda enim est auis, Hispanis *Garzola* dicta.

Ardea. *Ardeolam stellarem*] Aristoteles lib. 9. c. 1. de histor. animal. Ardeolarum tria sunt genera, Pella, Alba, Stellaris, piger cognominatus. Quæ verba transtulit Plinius lib. 10. cap. 60. inquiens: Ardeolarum tria genera sunt, Leucon, ab albedine; Asterias, ab astrorum fulgore per similitudinem dicta; & Pellos, quia non ita in altum volat, πέλας enim *propè* sonat.

Fabula prisca] Aristoteles supra citatus lib. 9. cap. 18.

Fides sit penes historicos] Eiusmodi est illud Sallustij è Iugurthino: Cæterùm fides eius rei penes auctores erit.

Degener hic veluti falco] Hic, scilicet seruus, est veluti falco degener, qui ceuet in aere. Falconem degenerem vocat auem illam, quæ in turribus nidificat, quam sæpe pueri alunt pro accipitre ad aucupandos passerculos, Tinnunculus, Latinè dicitur, Hispanè *Cernicalo*, German. *Vvannenvveher*. Hæc auis aliquando durat in aere pendēs leuiter commotis alis, nec dextera, nec læua, antè, aut retrò, infra vel supra mouetur, quod hic Alciatus vocat ceuere. *Falco degener.*

Ceuere. *Ceuet*] alas agitat, & volare contendit. Ceuere propriè est clunes mouere, obscœnum verbum, pertinens ad mares obscœnè se motantes. Persius Satyra 1.

---- An Romule, ceues?

Iuuenalis 2.

An te ceuentem, Sexte, verebor?

& Sat. 9. idem:

Computat & ceuet, ponatur calculus.

Ardelio quid. *Ardelio*] Ardelio est homo inquietus, huc atq; illuc semper volitans, saliens, manus iactans, togam modò deijciens, modò reponens, & omnibus negotijs sese inmiscens. Vnde rectè à Germanis dicitur, *Hát in allen gassen*. Quid sit ardelio nemo melius docet Martiale lib. 2. his verbis:

Declamas bellè, causas agis, Attale, bellè,
Historias bellas, carmina bella facis.
Componis bellè mimos, epigrammata bellè:
Bellus es Grammaticus, bellus es Astrologus.
Et bellè cantas, & saltas, Attale, bellè?
Bellus es arte lyræ, bellus es arte pilæ.
Nil benè cùm facias, facis attamen omnia bellè.
Vis dicam quid sis? magnus es ardelio.

De eodem Attalo idem lib. 1.

Semper agis causas, et res agis, Attale, semp.
Est, non est, q̄d agas, Attale, semper agis.
Si res, & causæ desunt, agis, Attale, mulas,
Attale, ne quod agas desit, agas animam.

Idem Martialis lib. 4. deridens senem Afrum sic ait:

Cōdita cum tibi sit iam sexagesima messis,
Et facies multo splendeat alba pilo;
Discurris tota vagus vrbe, nec vlla cathedra est,
Cui non manè feras irrequietus, Aue.
Et sine te nulli fas est prodire Tribuno,
Non caret officio Consul vterq; tuo.
Et sacro decies repetis palatia cliuo,
† Saturiosq; modos, Partheniosq; sonas. †Sigeriosque.
Hæc faciant sanè iuuenes; deformius, Afer,
Omnino nihil est ardelione sene.

Phœdrus elegantissimus fabulator sic:

Est ardelionum quædam Romæ natio,
Trepidè concursans, occupata in ocio,
Gratis anhelans, multa agendo nihil agens,
Sibi molesta, & alijs odiosissima.

IV. ANTEQVAM veniam ad intentionem huius carminis, lubet paulùm exspatiari, non tamen vt omninò volitem præter casam, quod aiunt, sed vt à thesi ad hypothesim, quod præcipiunt Rhetores, facilius me recipiam. Quia enim id omninò tortum est in ardeliones, eosq; qui multis, varijsque studijs eodem tempore animum applicant, quæramus an prouidi sint, qui sic se gerunt. Primùm quidem videmus esse natura comparatum, vt nemo sit repertus hactenus ingenio adeò felici, naturæq; bonitate præstans, vt pluribus artibus addictus, multum promoueat: Rei enim vnius studium, facultas vna, & negocium alioqui serium, totum hominem requirit: quodq; de cibis Medici solent præscribe- *An cōsultum varijs studijs occupari.*

re, itidem in ingeniis prudentes homines diligēter esse cauendum præcipiunt, adeò nullus est ita valenti stomacho, quin sibi permultum noceat, si multiplici & confusa, immoderataq; ciborum copia ventriculum saburrare malit, & corpus onustum reddere, quod ait Horatius, quàm mediocribus & necessariis epulis valetudini cōsulere. Sic qui pluribus & variis studiis vno eodemq; tempore ingenium onerat, seipsum quidem ad tempus videtur reficere varietate rerum: sed interea tamen non modò nihil inde lucri capit, sed memoriā obtundit, aciemq; ingenii debilitat. Aliquis fortè mihi Catonē Porcium obiecerit, quem summum hominem fuisse memorant historię: nempe is summus Imperator, summus orator, summusq; Iurisconsultus à quibusdam elogio magnifico celebratus. Si tamen conferatur cum quibusdam aliis vel Græcis, vel Romanis, qui superiore aut inferiore sęculo floruerunt, longè aliud sentiendum erit: fuit.n. M. Cato Aquilio Gallo multò inferior, si illius in iure peritia cum huius doctrina veniat in certamen. In oratorio munere ac facultate dicendi neq; Lucium Crassum, Marcumve Antonium, neq; Hortensium, aut Ciceronem superauit. Iam verò in disciplina belli non est cum C. Cæsare comparādus, aut aliis certè multis, quos Resp. Romana olim laudatissimos aluit. Idem iudicium de cæteris, nam & Plato relictis artibus leuioribus, se totum philosophię consecrauit: & Demosthenes cum se gloriæ daret, relicta philosophia, in qua non parum profecerat, eloquentiam est amplexatus. Et quidem viri illi magni in id videntur incubuisse, vt vnam disciplinam sibi ornādam & excolendam proponerēt, ad eamque vnum suum omne studium reuocarent. Ita qui excellere aliis & antestare, aut aliqua in laude esse volet, procul abesse debebit ab illo πολυμαθίας immoderato studio, quæ ἀμαθίας sæpenumero inducit. Statuo itaq; cum Seneca: Certis ingeniis immorari & innutriri oportere: nusquam esse qui vbiq; est. In peregrinatione agentibus hoc euenire, vt multa hospitia habeant, nullas amicitias: idem accidat est necesse ijs, qui nullius ingenio familiariter se applicant, sed omnia cursim & properater transmittunt. Nihil æquè sanitatem impedit, quàm remediorum crebra mutatio. Non conualescit planta, quæ sæpius transfertur, &c. Sed iam satis lusimus. Veniamus ad ipsum Emblema. Susceptum est in ardeliones, vanosq; ostētatores, quo hominum genere nullum aliud impudentius aut inutilius; quandoquidem se omnia tenere, & ad vnguem nosse profiteantur, cùm tamen reuera in ijs præter iactantiam & importunam loquacitatem inuenias nihil. Sed lubet paucis in eiusmodi Thrasones inuehi, quòd omnia sibi tam temerè vendicent, tam nulla fronte arrogent, vt si cum alijs (quod fit sæpiusculè) rixantur, *Ardelionum studia taxātur.* *Excursus in ardeliones.*

Tot pariter pelues, tot tintinnabula credas Pulsari. ----

Quam enim ex omnibus artem aut disciplinā adduxeris in medium, cuius se imperitos non negent? Quid tam recōditum & obscurum in rerum arcanis esse potest, quod illi sua industria, miraq; ingenij solertia non sint exactè complexi? Tanta est horum hominum tam malè feriatorum impudentia, tamque insolens proteruia, vt cùm oculos, quod aiūt, cornicum ausi sint configere, nemini debeat esse mirum, si de rebus, quas minimè compertas habent, cōtra omnium sententia & iudicia pronuncient audacius, & plus quàm par est, iniquius. Tum enim videas eos suam opinionem elato supercilio tueri accuratiùs, sic vt periculum sit, si coneris eos de caussa deijcere, ne sua efferata licētia in te impotentius sæuiant quàm velles, acriùs inuehantur, suaq; Stentorea & vocalissima loquentia te tuasq; rationes inuidiosè traducāt apud imperitū vulgus, tibi omnem respondendi libertatem eximant. Si verò sit quæstio de litteris, quæ ad humanitatem pertinent, quas vel primoribus tantùm labris degustarint, aut tibi tacendum, aut si penitus auscultare nolis, colloquēdum est rarius, eoq; pacto vt non vspiam te quicquam refellere posse videare. Si quid de Iurisprudentia fortè dicendum sit, tum bellè suo more excurrent. Nunquam, inquient, veteres exactè disciplinam legum sunt interpretati, aut, Farragines sunt glossematū intolerabiles, aut, Inter se mirabiliter pugnant, aut aliquid aliud eiusmodi. Si de arte medica sermo est, Numquam tā concinnè, tamq; opportunè (si modò fidē illis habeas) Galenus aut Hippocrates. Si de astrorum scientia, quid? Hoc lippis & *Ardelionum arrogantia.*

tonsoribus esse notissimum contendent, nempè vt diligēti hac & bene prouida cautione propriam inscitiam tegant. At si ad Theologiæ reconditioris arcana deueniendum sit, aperient statim, quid iuris habeāt in ijs excutiendis: solertes se esse fingent, sudabunt nitendo, neq; tamen hilum proficient: & abundè satagent, nihil agent tamen. Nec est quod Philosophiam commemorem. Illi enim nihil nesciunt, qui tam seriò per omnem disciplinarum circulum peruolitarunt, vt eorum iudicio vel ipse Plato cæcutiat, Aristoteles ineptiat, Cicero garriat, Aquinas deliret, & Peripatetici omnes miserabiliter errent. Adeò sunt in omni disciplinarū genere exercitatissimi, vt, contra Socratis institutum & mentem, hoc tantum sciant, quòd omnia sciant: quin potius hoc tātùm nesciūt, quod omnia ignorent. At si tam multa sciant, mirum est maximè, quòd se nesciāt. Si enim vel quadam ex parte scirēt, quid illud sit, γνῶθι σεαυτόν, iampridem perspexissent sapiētię aditum cuiuis obuium & patentem esse non posse, nisi cùm aliquid se ignorare norit: aut si quid sciat, non oportere eo fastu intumescere, vt nullum alium scire meliùs posse & absolutius audeat existimare. Sed missos faciamus eiusmodi πολυπράγμονας, vereor enim ne vehementius in rei literariæ ardeliones inuehar, & specialius id conferre videar in Sophistas quosdam iactabundos, nihilq; nō tentantes: quod quidem tamen in genere video intelligi de ijs posse, qui suam operam & studium collocant in varijs & multiplicibus vno eodemque tempore tentatis negotijs, quæ certè aggredi possunt illi satis audacter & anxiè, perficere verò constanter minimè possunt.

Auaritia.

EMBLEMA LXXXV.

HEV miser in medijs sitiens stat Tantalus vndis,
Et poma esuriens proxima habere nequit.
Nomine mutato de te id dicetur auare,
Qui, quasi non habeas, non frueris quod habes.

COMMENTARII.

I. IN fumido fluuio Acheronte rex Tantalus humerorũ tenus immersus apparet, cuius capiti superim pendet fructifera pomus; ipse verò ore hiante frustra fructũ captat. Magis placet pictura Rouilliana, ibi enim Tantalus mentum aquæ effugienti immergit, & brachia ad fructus impendentes frustra extendit, adeo vt cibo, & potu simul frustretur.

II. *Emblematis typus ex Petronio Arbitro, & Horatio.* EST auari hominis εἰκὼν, sumpta ex Petronio Arbitro & Horatio, verbis quibusdam tantùm mutatis. Ille enim ita in Satyrico:

Nec bibit inter aquas, nec poma fugacia carpit
Tantalus infelix, quẽ sua vota premunt.
Diuitis hæc magni facies erit, omnia late
Qui tenet, & sicco concoquit ore famem.

Hic verò 1. Sermon. Satyra 1.

Tantalus à labris sitiens fugientia captat
Flumina: Quid rides? mutato nomine de te
Fabula narratur: congestis vndiq; saccis
Indormis inhians, & tanquã parcere sacris
Cogeris, aut pictis tãquam gaudere tabellis.

Et Cornelius Gallus:

Quid mihi diuitiæ; quarum si dempseris vsum,
Quamuis largus opũ semper egenus ero.
Imò etiam pœna est partis incumbere rebus,
Quas cum possideas, est violare nefas.
Non aliter sitiens vicinas Tantalus vndas
Captat, & appositis abstinet ora cibis.

Faustus Andrelinus in Distichis:

Semper eget, sitiens medijs ceu Tantalus vndis,
Inter anhelatas pauper auarus opes.

Tantali fabula. Tantalus Iouis ex Plote nympha filius fuit (licet Lucianus in dialogo de Dipsadibus ipsum Æthonis filium faciat) qui cùm aliquando Deos conuiuio suscepisset, vt eorum diuinitatem experiretur, Pelopem filium membratim discerptum coctumque apposuit comedendum: illi verò cum exhorruissent cibum, non solùm abstinuere, sed collectis in vnũ membris puerum in pristinam formam reduxere. Tantalum verò ad inferos detrusum perpetua fame sitique torquendum censuere, vt etiam in medijs epulis & aquis famelicus & siti enectus cogatur languescere. Quod canit Homerus λ. Odiss. his verbis:

καὶ μὴν Τάνταλον εἰσεῖδον χαλεπ' ἄλγε' ἔχοντα,
ἑσταότ' ἐν λίμνῃ, ἡ δὲ προσέπλαζε γενείῳ.
στεῦτο δὲ διψάων, πιέειν δ' οὐκ εἶχεν ἑλέσθαι,
ὁσσάκι γὰρ κύψει ὁ γέρων πιέειν μενεαίνων,
Τοσσάχ' ὕδωρ ἀπολίσκετ' ἀναβροχθὲν, ἀμφὶ δὲ ποσσὶ
γαῖα μέλαινα φάνεσκε, καταζήνασκε δὲ δαίμων.
δένδρεα δ' ὑψιπέτηλα κατακρῆθεν χέε καρπὸν,
ὄγχναι καὶ ῥοιαὶ, καὶ μηλέαι ἀγλαόκαρποι,
συκαῖ τε γλυκεραὶ, καὶ ἐλαῖαι τηλεθόωσαι.
τῶν ὁπότ' ἰθύσει ὁ γέρων ἐπὶ χερσὶ μάσασθαι
τὰς δ' ἄνεμος ῥίπτασκε ποτὶ νέφεα σκιόεντα.

Tantalon hic vidi duros perferre labores.
Namq; erat in stagno mentum tangente, sitiq;
Assiduè vrgebat, potandi at nulla facultas.
Nã quoties in aquã deflectit labra, refugit
Vnda leuis toties absorpta, ac terra videtur
Sub pedibus, rursumq; leuem Deus euocat vndam.
Hic sunt arborei fœtus, præstantia mala
Punica, sunt olea, sunt ficus, pomaq; forma
Insigni, senis allectãt quæ cuncta palatum:
Sed quoties manibus tentat decerpere fructus,
Protinus hos ventus celeres in nubila portat.

Sanctius sic Latinitati reddidit:

Tantalus hic aderat duros sine fine dolores
Corde ferens, mento & contingens vsq; paludem,
Et sitiẽs nullas poterat cõprendere lymphas.
Nam quoties haustus liquidarum optabat aquarum,

Hæ toties

Ita toties fugiunt, & se tellure recondunt,
Nigraque sub pedibus (Dij siccant) terra manebat.
Atq; caput supra pendebant Punica mala,
Pomaq; cũ pyris, splẽdentes arbore fructus,
Et dulces ficus, fœtusq; virentis oliua,
Quas miser esuriens si vellet carpere, vẽtus
In sublime ferens nebulis condebat & vmbris.

Aliorum opiniones de Tantalo. Alij ad inferos relegatum volunt, eiusque capiti saxum impendere, cuius casum semper extimescat, eaq; pęna excruciati, quòd Deorum liberalitate vsus sit intemperantiùs, cùm eorum interesset conuiuijs, & nectar & ambrosiam suis æqualibus impertiuisset; vt testatur Pindarus, Tzetzes, & Didymus. Alij quod linguam habuerit incontinentem, & Deorum secreta reuelauerit. Ouid. 2. Amor. Eleg. 2.

Aspicis indicibus nexas per colla catenas,
Squallidus orba fide pectora carcer hẽt.
Quærit aquas in aquis, & poma fugacia captat
Tantalus, hoc illi garrula lingua dedit.

Idem 2. de Arte:

Eximia est virtus, præstare silentia rebus;
At contrà grauis est culpa, tacẽda loqui.
Quam benè, quòd frustra captatis arbore pomis
Tantalus in media garrulus aret aqua.

Vide Pindarum 1. Olymp. & adagia, *Tantali pœna. Tantali lapis.* &, *Tantali talenta.* vbi alias causas ex Athenæo & alijs de pœna Tãtali reperies. *Achilles Statius.* Clitophon apud Achillem Statium scriptorem veterem, lib. 2. loquens de amore puerorum, quem Menelaus vehementiorem dixerat muliebri: Quo pacto, ait, vehementior? An quia simul atque apparuit, euanescit, nec amanti sui perfruendi potestatem facit? sed Tantali poculo similis videtur: Sæpè enim etiam inter bibendum auolat, amansq́; nihil, quod hauriat, amplius inueniens, abire cogitur, atq; etiam id, quod iam haustum est, priùs eripitur, quàm qui bibit, exaturetur, &c. Apud eundem Achillem eleganter detorquet fabulam Tantali Mellite alloquens Clitophõtem, cuius Venerem prouocare non poterat: Quamdiu, ait, eorum, qui in aliquo sacrario cubant, morem imitabimur? Largam tu quidem aquæ mihi copiam offers: verùm ne hauriam, vetas. Tantone tempore, vt propter fluuium sedeam, sitimq; explere non possim? Næ ego Tantali mensæ haud dissimilem chorum sortita sum, &c. Lege Lucianum in Dialogis mortuorum. Horat. 1. Epist. ad Iulium Florum, Ciceronis vltimum Paradoxum, & Nat. Comit. Mytholog. lib. 6. cap. 18.

III. *Tantalus unde dictus.* *MISER Tantalus*] verè quidem, at sponte miser. Tantalus, quasi ταλάντατος, id est, *infelicissimus*. Plato in Cratylo. Apul. libr. de Deo Socratis: solus Tantali vice in suis diuitijs inops, egens, pauper, non quidem fluentum vllum fugitiuum captat, & fallacis vnde sitim, &c.

In medijs vndis] opibus & facultatibus, quæ sunt fluxæ caducæq; Hinc ductum puto verbum *abundare, redundare.* &c.

Auarus comparatur hydropico. *Sitiens*] Nunquam expletur cupiditatis sitis, proinde rectè cum hydrope comparatur auarus. Horat. 2. Carm. 2.

Crescit indulgens sibi dirus hydrops,
Nec sitim pellit, nisi causa morbi
Fugerit venis, & aquosus albo
Corpore languor.

Lege eiusdem Satyram 1. Ser. 1 Ouidius:

Quò plus sunt potæ, plus sitiuntur aquæ.

Stat] nunquam sedet, nec conquiescit.

Poma proxima] res partas, nummos in arca.

Qui, quasi non habeas, &c.] Citatur ex D. Hieronymo vulgatissimum illud, Tam deest auaro quod habet, quam quod non habet. *Marsupiorum ministrum.* i. δοῦλον τῶν βαλαντίων, auarum hominem vocat Eunapius Sardianus. talis describitur in Aulularia Plauti Euclio, miserimus senex, amittendi metu sese perpetuò excrucians. Contrà laudatur à Theocrito Ptolemæus Philadelphus, qui domi suę non occultaret opes inutiles, vt formicæ solent. quæ aurum penitus egestum in ãtris asseruare memorantur, vt Solinus & alij quidam tradũt. Huc Horatian. *Magnas inter opes inops.* 3. Carm. 16.

IV. *Auarorũ conditio.* FABVLAM Tantali in medijs vndis sitientis torquet in auaros, qui habendi cupiditate excæcati etiã in hac vita suos patiuntur manes: vnde ijs quid mali optes, nisi vt viuant diu? Macrob Saturn. 1. Illos, inquit, epulis ãte ora positis excruciari fame, & inedia tabescere, significat eos quos magis magisq; acquirendi desiderium cogit, præsentem copiam non videre, & in affluentia inopes, egestatis mala in vbertate

patiuntur nescientes parta respicere, dum egent habendis. χρημάτων δ' ὄρεξις, ἣν μὴ ὁρίζεται κόρῳ, πενίας ἐσχάτης πολλῷ χαλεπωτέρα, μείζονες γὰρ ὀρέξεις μείζονας ἐνδείας ποιοῦσι, aiebat Bion: id est: *Cupiditas habendarum opum, nisi aliqua satietate cohibeatur, extrema pauperie longè deterior est: maiores enim cupiditates egestatem quoq; maiorem arcessunt.* Proinde si quem diuitem efficere voles, (dicebat Epicurus) μὴ χρήματα προστίθει, τῆς δ' ἐπιθυμίας ἀφαίρει, *non est quòd opes augeas, sed tollas cupiditatem*. Referam huc

Max. Tyrij locus. Maximi Tyrij Platonici verba ex oratione 25. *Quid, obsecro, continua hominum cupiditate egentius? Vbi enim semel animus supra quàm necessarius exigit vsus, voluntatibus indulserit, priorem continuò fastidit, nouarum cupiditate detinetur. Et hoc est quod Tantali significat ænigma, continuam videlicet voluptuarij sitim, vt cum oblectationum interdum latices affluant, recedant interdum, propterea cupiditatum refluxus excitetur; quibus tamen cupiditatibus infestissimus dolor, metus ac perturbatio permixta sint. Nam quidnã homines timere peius solent, quã ne præsens voluptas elabatur?* Græca si quis malit, hæc sunt: τί γὰρ ἂν εἴη πενέστερον ἀνδρὸς ἐπιθυμοῦντος διηνεκῶς; ἐπειδὰν γὰρ ἅπαξ ψυχὴ γεύσηται ἡδονῶν ὑπὲρ τὴν αὐτῆς χρείαν, κόρος αὐτὴν προτέρων ἔχει, καὶ ἑτέρων ἐρᾷ. καὶ τὸ τοῦ Ταντάλου αἴνιγμα, τοῦτο οὖν ἄρα. δίψα διηνεκὴς ἀνδρὸς φιληδόνου, καὶ ἡδονῆς νάματα προσιόντα καὶ ἀπιόντα αὖθις, καὶ παλίρροια ἐπιθυμιῶν, καὶ λυπαὶ πικραὶ ταύταις ἀνακεκραμέναι, καὶ ταραχαὶ, καὶ φόβος· φοβερὸν μὲν γὰρ παροῦσα ἡ ἡδονὴ μὴ ἀπέλθῃ. Id quoque quod supra diximus, eos nimirum, qui suis cupiditatibus obsecũdant, suos in hac vita pati manes, cõfirmat Lucretius lib. 3.

Atq; ea nimirum quæcunq; Acheronte profundo
Prodita sunt esse, in vita sunt omnia nobis:
Nec miser impendens magnum timet aere saxum
Tantalus, vt fama est, cassa formidine torpens;
Sed magis in vita, Diuũ metus vrget inanis
Mortales, casumq; timent, quem cuiq; ferat sors:
Nec Tityum volucres ineunt Acheronte iacentem
Sed Tityus nobis hic est, in amore iacentem
Quem volucres lacerant, atq; exest anxius angor,
Aut alia quauis scindunt torpedine curæ.

Hæc iste ad Epicuri sensum, sicuti & Tullius 1. schola Tuscul. sub persona cuiusdã Epicurei. Nam & sunt, qui hæc putent pertinere descriptionem inferorum apud Platonem & Virgilium lib. 6. Æneid. Cupiditas ergo est illa auri sacra fames: cupiditas est ille Tityi vultur: cupiditas habendi est, quæ bufones nutrit in medijs visceribus pingues & ventrosos, nec saturat tamẽ & placat famelicos, in ventre cuio enim scoriæ massa inhæret de fusili argento, & grandescit continuò, nec cibos admittit alios: & quamquam radit, rapit, trahit, clepit, furatur, piscatur, emungit, exhaurit, euacuat, spoliat, assidua tamen fame torquetur. *Cupiditatis habendi idea.* Est enim auaro hoc proprium, vt semper sit inops, & curis inanibus perpetuò vexetur, testante Horatio: *Semper auarus eget.* Cuius miseriam, ingenium, & absurdos mores pluribus describit lib. 1. & 2. Serm. & nos Emblem. proximo depingemus: longè autem elegantissimè Lucianus in Timone. Deniq; vt vult Publius in mimis, & Seneca varijs in locis: Inopiæ parua desunt, auaritię omnia. Luxuriæ desunt multa, auaritiæ omnia. In nullum auarus bonus, in se autem pessimus; ipseq; miseriæ est caussæ suæ: tam enim illi deest quod habet, quàm quod non habet. Et quidquid omnibus abstulit, sibi ipsi negat. Insanus medio flumine quærit aquas. Is nisi cum moritur, nihil rectè facit. *Auaritiæ detestatio.* Auaritiæ porrò immanem belluam, turpem effectum, & fallacem sectam tam Latini quam Græci scriptores passim detestãtur & execrantur mirificè, vt multis etiam Iuuenalis Sat. 14. Auaritiæ currum pulchrè describit D. Bernardus super Cant. Serm. 38. Auaritia, inquit, rotis vehitur quatuor vitiorum, quæ sunt Pusillanimitas, Inhumanitas, Contemptus Dei, Mortis obliuio. Porrò iumẽta trahentia, Tenacitas & Rapacitas: & his vnus auriga ambobus præsidet, Ardor habendi. *Auaritiæ currus.* Sola quidem auaritia, quia conducere plures non patitur, vno contenta est seruitore. Rectè Apollodorus:

Ἀλλὰ σχεδόν τι τὸ κεφάλαιον τῶν κακῶν
Εἴρηκας· ἐν φιλαργυρίᾳ γὰρ πάντ' ἔνι.
Id nempe dicis, omnium quod est caput
Malorum, auaritiam mihi cum nominas.

Pertinet

Auaritia radix omnium malorum.

Pertinet huc illud Pauli Apostoli: ῥίζα γὰρ πάντων τῶν κακῶν ἐστιν ἡ φιλαργυρία. id est: *Radix enim omnium malorum est auaritia.* Séd & Bion hanc appellauit, κακίας μητρόπολιν. id est: *vitiorum metropolin.* Quibus & addendum Timonis dictum, duo malorum esse elementa, ἀπληστίαν καὶ φιλοδοξίαν. id est: *inexplebilem diuitiarum auiditatem, & gloriæ appetitionem.* Sed de hac in sequenti latiùs.

In auaros.

EMBLEMA LXXXVI.

SEPTITIVS populos inter ditissimus omnes,
Arua senex nullus quo magis ampla tenet;
Defraudans geniumq; suum, mensasq; paratas,
Nil præter betas duraq; rapa vorat.
Cui similem dicam hunc, inopem quem copia reddit?
Anne asino? sic est: instar hic eius habet.
Namque asinus dorso pretiosa obsonia gestat,
Seq; rubo, aut dura carice pauper alit.

COMMENTARII.

I. ASINVS, ignauum animal, oneribus ferendis natum & dest natum, pingitur obsoniis & cupedijs lautissimis onustus, ipse interim asperis carduis vescens, olere suis labris digno.

II. PLVTARCHVS libello περὶ εὐθυμίας, meminit negotiatoris cuiusdã Chij, qui omnium maximè auarus, tametsi multum vini, primæq; bonitatis venderet, ipse tamen sibi acidum, vappamque conquirebat. Et fortasse is fuit, à quo cùm profugisset seruus, rogatus quamobrem se ab heri dominio fugitiuus extulisset: Quia, inquit, cùm præsto bona sint, mala tamen quærere solet; quippe qui vinũ generosum vendat, tantumq; subacido & vitiato vtatur. Itaq; rectè genus id hominum comparatur asino, qui tergo gestet epulas opiparas, obsoniaq; delicatissima, & tamen carduis victitet. Verba huc apponã Plutarchi: ὥσπερ αἱ σικύαι τὸ χείριστον ἐκ τῆς σαρκὸς ἕλκουσιν, οὕτω τὰ κάκιστα τῶν ἰδίων συνάγεις ἐπὶ σαυτὸν, οὐδὲν τι τοῦ Χίου βελτίων γενόμενος, ὃς πολὺν καὶ χρηστὸν οἶνον ἑτέροις πιπράσκων ἑαυτῷ πρὸς τὸ ἄριστον ὀξίνην ἐζήτει διαγευόμενος· οἰκέτης δέ τις ἐρωτηθεὶς ὑφ᾽ ἑτέρου τί ποιοῦντα τὸν δεσπότην καταλέλοιπεν; Ἀγαθῶν (ἔφη) παρόντων, κακὸν ζητοῦντα. καὶ γὰρ οἱ πολλοὶ τὰ χρηστὰ καὶ πότιμα τῶν ἰδίων ὑπερβαίνοντες, ἐπὶ τὰ δυσχερῆ καὶ μοχθηρὰ τρέχουσιν. Referam Latinè, vt potero: *Vt cucurbitulæ pessimum è carne sanguinem eliciunt: sic tu quæq; pessima in teipsum confers, nihilo melior illo mercatore Chio, qui cum magnam vini generosi copiam venderet alijs, sibi vappam & acidum vinum seruabat. Eius itaq; famulus rogatus, cur ab hero fugisset: Quia, inquit, cum ei bona adsint, malum tamen conquirit. Ei longè multi similes suauia poculenta transmittunt, & ad molesta prauaq; quasi accurrunt.* Idem περὶ φιλοπλουτίας· οὐδὲν εὖ πάσχων, ὥσπερ ὄνος βαλανέως, ξύλα καὶ φρύγανα κατακομίζων, ἀεὶ καπνοῦ καὶ τέφρας ἀναπιμπλάμενος, λουτροῦ δὲ μὴ μετέχων, μηδὲ ἀλέας, μηδὲ καθαριότητος. *Nihil capiens inde commodi, veluti balneatoris asinus, qui ligna & sarmenta defert, semper fumo plenus ac fauillis, nunquam autem balnei particeps, neq; teporis, neq; munditiei.* Simile est illud ex secundo Epigrammatũ. tit. εἰς φειδωλούς.

Auari asino comparati.

Locus Plutarch.

Πολλὰς μυριάδας ψηφίζει Ἀρτεμίδωρος,
καὶ μηδὲν δαπανῶν ζῇ βίον ἡμιόνων.
πολλάκις αἱ χρυσοῦ τιμαλφέα φόρτον ἔχουσαι,
πολλὸν ὑπὲρ νώτου χόρτον ἔδουσι μόνον.

Fons Emblematis.

Multas myriadas computat Artemidorus,
Et nihil impendẽs viuit vitã mulorum.
Qui sæpe auri pretiosum onus habentes
Multum super dorso, fœnũ edunt solũ.

Viuens vt muli, dum sumptus præcauet omnes,
Supputat innumeras Artemidorus opes.
Auri sæpe gerunt ingentia pondera dorso
Muli, sed siccum non nisi gramen edunt.

Ex M. Tullio citari hoc memini: Ferebat hanc quoq; iniquitatem Septius, & imbri frumenta in area corrũpi patiebatur. Talis Opimius apud Horatium 2. Satyrarũ 3.

Pauper Opimius argẽti positi intus & auri,
Qui Veientanum festis potare diebus
Cãpana solitus trulla, vappamq; profestis,
Quondam lethargo grãdi est oppressus, &c.

III. SEPTIIVS] nomen fictum ab Alciato.

Populos inter ditissimus omnes] inter suos populares omnes locupletissimus, vt ille apud Persium 4. Satyra:

Diues arans Curibus, quantum nõ miluus oberret.

Et Horat.

Diues agris, diues positis in fœnore nummis

Arua quo magis ampla] vno verbo, locuples. Aruum, quod aratum, necdum satum.

Aruum.

Senex] eò quod auaritia senes præcipuè inuadere solet, quia deserit eos calor deficiente sanguine. Senum auaritiam carpit Cicero in lib. de Senect. inquiens: Auaritia senilis quid velit, non intelligo: quid enim absurdius esse potest, quam quò minus restat viæ, plus viatici quærere? Senibus autem omnibus vitium auaritię inesse, ostendit Comicus in Adelph.

Senes auari.

Defraudans genitumq; suum.] Defraudare genium, est naturæ denegare quod appetit, cui opponitur, *Indulgere genio*, animo obsequi. Plaut. in Aulul.

Perditissimus ego sum omnium in terra,
Nã quid mihi opus vita est, qui tantũ auri
Perdidi, quod custodiui sedulo? egomet me
fraudaui,

Aui-

Animumq; meum, geniumq; meum. &c.
Sic Terentius in Phormione:

—Suum defraudans genium.

Nil præter betas, duraq; rapa] συνεχδοχῇ, pro quibuslibet abiectis & vilibus edulijs: in quo notanda sordities auarorum. Martialis:

Vt sapiant fatua fabrorum prandia beta.

Beta insipida. fatuas vocat, quia sunt insipidæ: hinc prouerb. *Beta insipidior.* Persius vocat, plebeiã.

Inopem quem copia reddit] Antitheta. Ouidium imitatur 3. Metamorph.

Quod cupio mecũ est, inopẽ me copia fecit.

Obsoniũ. *Pretiosa obsonia*] Obsonium est quidquid vltra panem & vinum in cibum adijcitur. Græci ἐπιφαγίζόματα vocãt obsonia mensis imposita (inquit Bayfius) Itali dicunt, *Companatico*, quasi id, quod cum

Obsonari. pane edatur. Hinc verbum *obsonari*, quod est, sumptus pro obsonijs facere.

Seq; rubo, aut &c.] Alludit ad adagiũ, *Asinus stramina mauult quàm aurum.* Id genus hominum à Græcis nominantur

Cumini sector. κρεδοφάγοι. & *Cuminisectores* ab Aristotele 4. Moral. Nicomach. κυμινοπρίσται. vide adag. *Cumini sector.* Hos Itali vocant, *Squartapiccioli.*

IV. *In auaros.* DICITVR in auaros & sordidos, qui asinina quadam stoliditate obsessi adeò sũt excordes, tamque sui parum memores, vt solo pane mucido, vappa, & larido subrancido se expleant, quamquam opimis possessionibus abundent. In quo sanè vt geniũ insigniter defraudant, sic & partis ad vsum humanum concessis miserabiliter abutuntur. Vnde rectè sensit Cicero 2. Tuscul. Magno malo (inquit) est hominibus auaritia, idcirco quod homines magnis & multis incommodis conflictantur propter immensam pecuniæ cupiditatem. Ab animis enim, in quos semel ingressa est, amicitiã honorisq; desiderium pellit: ac nunquam inde egreditur, quin potius cum annis crescit, & quamuis senio subeunte corporibus vires decrescant, habendi cupiditas tempore ipso augetur. Et quo minus ad viuendum spacij superest, tanto plus struendis intẽta opibus timidiùs necessaria promit: Itaq; quicunq; auaritia captus laborat, cũ neminem amet, à nullo etiam amatur; & cùm omnia auro postponat, quanto plus auri possidet, tanto plus quærendo inhiat. Vt auri sacra fames expleatur periculosis nauigationibus vltra anni & solis vias ad quærendum aurum vitæ pretio commeatur, & in viscera terræ sæuitur, dum ad lucernarum lumina per imos montes aguntur cuniculi: vt scitè mehercule Demetrius Phalereus dixerit, Auaritiam vel Plutonem ipsum ex intimis terræ penetralibus se tracturam sperare. A qua tamen deterrere deberet funestum M. Crassi exẽplum,

Crassus auaritiæ pœnas luit. qui dum Orodis Parthorum regis thesauris inhiat, auaritiam suam vndecim Legionibus, & proprio capite mulctatam sensit, postquam apud Carras circumfusi vndiq; equitatus, in modum grandinis densas sagittas pariter fuderunt. Ita deleto miserabili strage exercitu, ipse viuus in manus hostium incidit; cuius caput recisum regi ludibrio fuit, auro liquido in rictum oris infuso, vt qui arserat auri cupiditate, mortuus saltem satiaretur. Certè illud velut ex oraculo promptum videri potest, quod Astronomic. 4. scribit Manilius:

Victuros agimus semper, nec viuimus vnquam:
Pauperiorq; bonis quisq; est, qui plura requirit;
Nec quos habet numerat, tantum quod non habet optat.

Auari hominis viua effigies. Sed nunc, quod supra promisimus, auari mores & praxin vitæ depictum eamus, ô illaudabilem & impiam? Quæramus hunc in cubiculo primum, quid tractet, quid somniet, quæ curæ mordeant, quæ flagellet anxietas Plutonis mancipium. Nunquam solus dormit, quin lemures secum habeat viruncculos terrigenas perpetuò, cuniculorũ scrutatores & auriphilos, totus in cauernis est mente & voto, & thesauris incubat, eruit, conflat, cudit, congerit? saccos, modios, cistas & arcas farcit, claudit, reserat, extrahit, supputat, pascit oculos colore, copia, varietate. Hic abacum videas pro altari, rationum tabulas pro libello deuotionis, calculos & cretam pro granulis precatorijs; crumena & loculus duo candelabra sunt, in quibus aurum, non cera fulget; monetarum sculpturæ & symbola sacras imagines referunt: lancea hebræa, qua debitorum latera transuerberat, Crucis stipitem; in cornibus aræ Iudæ effigies posita & Mercurij, duo penates quidam & tutelaria numina. Dum subducit, multiplicat, subtrahit, diuidit, orantis partes exequitur; syngrapha & chirographa peccatorum collectanea sunt, compunctio sub-

nascitur & intimus dolor, si in pactis & cõtractibus sponsor excidat fide ac fallat. Vt primũ pedes effert domo, rapinę sicut vultur inhians, forum pro templo quærit, licitationes audit & precium rerum: crescente, animus ridet & in rosis cubat; turbatur, laxiore illo & æquabili. Si instructior cella & granarium, Iouis arma inuocat, grandines ac procellas accersit, pruinas excipit osculo & salutat. Vites aduri, & cõteri segetes, in votis & delicijs habet, voluptas est videre stragem publicã, planctus audire & querelas communes egentium, dummodò marsupij vterus talentis sibi turgeat quocunq; iure: spe solus deuorat omnia, & affectu inuadit; quà lucri odor spirat, sagacior cane sequitur, de laqueo cogitat, si frustatur. Quinimò teruncij vnius iactura magis affligitur, quã sacrilegio millies iterato, quã deuincta cõtinuis periuriis myriadi dęmonũ infelici animã, quã plaustris blasphemiarum coniectis in magnũ illud cœli Numen superante rabie. His. n. plerumq; dotibus exornat vitã suã tenax opum & sordidus corrasor; nec mirum, in quo metus omnis pœnarũ extinctus, & spes pręmij; cui cœlum fabula est & infernus. Quid ni fabula? qui superos cæcos, dæmonas mortuos iam pridẽ prorsus sibi confingit. Ita pertinaciter malus est, nec vt bonus sit venit vnquam in mẽtem, licet videri talis cupiat, & simulet deuotionẽ exteriori habitu; spectatur. n. & ipse in anno semel in cætu fideliũ, & murmurat labijs nescio quid, curuat genua, & suspirat fixus in obtutu sacræ imaginis. Su spirat, inquam, si sumptuosa sit & incrusta ta nobiliori metallo, deplumare vellet ac detrahere corium. Igneus feruor orationis, quem mater hypocrisis parit. Sicut paralysi neruos dissoluit & ligat sensus; ita morbus hic vigorem animi, ne se exerat salutari conceptu: distrahitur incursu vanitatis assuetæ, ne colligat spiritum & assurgat, in terrenis hæret immersus, vt rana in luto; & quod rubetæ cõtingit, hoc auaro, vt copia nunquam saturet, & in ipsa rerum affluentia fame moriatur. Auaritiam porrò ipsam monstrum horrendum describit Crinitus lib. 2. Poemat.

Auari deuotio.

Ecce horrenda oculis heu facies meis
Raptim fumifero desiliens specu,
Immane monstrum constitit,
Cui sunt & manus, et pectus ahenea,
Et diris colubris implicitum caput.
Frons humana, tamen lurida buxeo
Pallore, & maculis squallida liuidis
Monstrabat insitam famem.
Tunc primum pauido dirigui metu,
Et mens attonitis torpida sensibus;
Vnde hæc, obstupui, tanta lues foret,
Quæ sic tabificis noxia sordibus
Vrbes & agros inficit.
Sed mox cum licuit cernere clarius,
Et dirum video prodigij scelus:
Agnoui cupidis implicitum viris
Monstrum, qui misera solliciti fame
Nil præter aurum cogitant.

Auaritia quale mõstrum.

Verò verius igitur est, quod à Crispo Salustio refertur in hunc modum: Bellua, fera, immanis, intolerãda est auaritia. Quò intendit, oppida, agros, fana atq; domos vastat, diuina cum humanis permiscet. Neq; exercitus, neq; mœnia obstant, quò minus sua vi penetret: Fama, pudicitia, liberis patria atque parentibus cunctos mortales spoliat. Auari quoq; hominis insectationem habet Phœdrus: *Vulpis cubile fodiens &c.* lector inde petat, quia nos properamus.

In aulicos.

EMBLEMA LXXXVII.

VANA Palatinos quos educat aula clientes,
Dicitur auratis nectere compedibus.

COMMENTARII.

I. IVVENIS cincinnatulus, veste more aulicorũ indutus, in cippo, vel pedicis aureis inclusus detinetur.

II. *Aurea cõpedes aulicorum.* ALLVSIO est ad Diogenis apophthegma: dicebat enim Aristippum (Philosophum aulicum) aureis teneri compedibus, ne posset exire; quòd splẽdidiore Principum vita captus, Philosophicam vitam mentiretur. In quo sensu etiam Seneca dixit, stultum esse compedes suas, quãquam aureas, adamare. Id tamen quàm studiosè faciant aulici, nemo est quin videat. Quantum autem pertinet ad nostri distichi materiam, videtur respicere ad M. Catonis lepidam sententiã: Dicebat enim fures priuatorum furtorum in neruo & compedibus ætatem agere, publicos in auro & purpura visendos. Retulit Gellius lib. 11. cap. 18. Huc spectat adagium, χρυσαῖ πέδαι. *Aurea compedes*. Prouerbiali metaphora dicitur seruitus splendida & amabilis, qualis est ferè vita aulicorum. Horatius de vxore formosa:

.... Tenetq́; grata
Compede vinctum.

Vide etiam adagium, *Leo chordula vinctus*. Apud Plutarch. Theophrastus exprobrat Aristoteli, quòd relicta Academia mallet in Philippi aula versari, quod & antè fuerat à Diogene reprehẽsum, Aristotelem cœnare quando Philippo, Diogenem cùm Diogeni placeret.

VANA

III. VANA aula] epitheton verissimum, quia aula inani sæpe vento suos asseclas lactant.

Palatini. Palatinos] Palatinus mons dictus, super quo Roma primò ædificata fuit, & in eo Reges primò, deinde Consules, postea Imperatores maiore ex parte sedem habuerunt. Vnde ego ductum puto, quod ij, qui in domibus principum habitant, vel officium curiale exercent, palatini dicantur (licet etiam à palatio id non malè traduxeris) qui etiam Comites & Curiales dicũtur nostro sæculo. Alciatus in l. scrinijs, de palat. sacr. largit. lib. 12. Cod.

Aula. Aula] Aula propriè dicitur locus, qui perflatum habet. Nunc domos & regias principum aulas vocamus, quod ante se habeant plerunq; loca subdialia & ampla. Vide plura de hac voce apud Cęl. Rhodig. lib. 12. cap. 5.

Auratis compedibus] Prouerbium, *Aurea compedes*.

IV. Aulicorũ conditio. AVLICI appellantur, qui in regum principum vè aulis educuntur & nutriuntur: hi quidem viuunt splendidè, epulãtur lautissimè, vestiuntur magnificè, incedũt superbè, verbis vtuntur sesquipedalibus, præsumunt maxima quæuis; frausq; sublimi regnat in aula, adeo vt eorum felicissima omnium videatur vita. Interim tamen sui iuris non sunt, nec ingenuè liberi, imò aureis vinculis alligati, implicati & irretiti rectè dici possunt. Non enim animaduertunt quantum voluptatis & oblectamenti suppeditet viuere λιτῶς μὲν, ἀλλ' ἐν ἐλευθερίᾳ, nec alijs gnathonum more, aut parasitorum nescio cuius rei gratia, manum deosculari, ridenti arridere, & fœdè palpando quamlibet personã induere. In quibus factitandis quid (obsecro) fidei aut bonæ mentis, quæ honesti ratio esse potest, cùm simulationis & perfidiæ sentinam inexhaustam in animo præsentem vbiq; circumferant? Elegans aulicorum descriptio habetur apud Senecã Tragicum Hercule Oetæo:

Pauci reges, non regna colunt,
Plures fulgor conuocat aula,
Cupit hic regi proximus esse,
Clarusq; latas ire per vrbes:
Vrit miserum gloria pectus.

Sanè, vt id paucis, si qui sint, qui vitam parasiticam viuant, totam illam quidem ad alienum comparatam arbitrium, sint teus ra aulici moriones, & strobili, qui vento fumoq; ebrij mera sibi somnia fingunt, nihil non sperant, nihil non promittunt, seruitute voluntaria, eaq; grauiore pressi, quod etiã cùm possint asserere sese, effugia nulla quærunt. Minos ea de re, quo tempore curis vacuus rusticaretur, carmen scripsit, quod tale est:

Aulicus insipiens, & fumis ebrius aulæ, Minois carmẽ de aulicis.
Se spe, aut pollicitis credit ad astra vehi.
Et dum captat iners, & se fore posse beatũ,
Vt qui speret edax, certa futura putat,
Compedibus strictè & manicis adstringitur excors,
Et patitur vana credulitate capi.
Ore, oculis, vultu mentitur, sæpe retentus
Plusquàm seruili conditione miser.
Nam quæ seruities est turpior, imò pudẽda.
Quàm turpe & fœdũ sponte subire iugũ?

Verissimum hoc, *Aulica vita, splendida miseria*. Habent enim aulæ sua mysteria non cuiuis obuia; habet hoc pelagus sub vndis latentes scopulos, qui nauigantibus non apparent, antequam grauiter impegerint: Vnde rectè amicum monet Ouidius lib. 3. Trist. eleg. 4.

Vsibus edocto si quidquam credis amico,
Viue tibi, & longè nomina magna fuge.
Viue tibi, quantumq; potes prælustria vita,
Sæuum prælustri fulmen ab arce venit.

Nullum enim est vitæ genus, quod tot casibus ac mutationibus sit obnoxium, quã vita aulica. Exemplo nobis inter infinitos sit vnus Petrus Vinea Campanus, obscuro loco natus, sed doctrina atq; eloquentia, quantum ætas illa tulit, insignis, Friderici II. Imperatoris arcanorum omnium princeps ac moderator. Cæterùm per inuidiam, quæ in aula & oritur, & nutrimenta habet (licet Germani dicant Inuidiam in collegijs & monasterijs nasci, in aulis nutriri & viuere, in xenodochijs mori) atq; virtutis perpetua est insectatrix, in suspicionem adductus, tanquam cum Pontifice Alexandro III. sentiret (quo cum Fridericum bellum gerebat) luminibus est priuatus. Cuius rei impatiens, atq; ob id in furorem versus, ad Sanctum Miniatum, quod Hetruriæ oppidum est, sibi ipsi mortem consciuit. Refert Fulgentius lib. 6. c. 11. Lucianus eo Commentario, quem scripsit de ijs, qui conducti mercede in diuitum familijs viuunt, scitè aulæ picturam explicuit, nempe vestibulum sublime & in- Petrus Vinea Campanus. Aula descriptio.

Aula igni comparatur. & inauratum, abruptum, lubricoq; aditu, ita vt plerunq; qui se ad summum peruenisse putant, præcipites ceruice fracta deijciantur. Intus opulentiæ ostentatio, spes fallax, ambitio, æmulatio, obtrectatio, fumi, adulationes, multæ manus, pauca corda, luxus, auaritia; quæ omnia speciosis fucis teguntur. Nam qui in aulis sunt arrisores, hos habes & arrosores, imò & derisores, qui simulatè omnia gerunt. Interrogatus quidam iniuriarum palatinarum patientissimus, quomodo senectutem, rem in aulis rarissimam, esset consecutus? Iniurias, inquit, accipiendo, & gratias agendo.

Alphabetum aulicum. Circumferuntur versiculi nimium veri authore incerto, de ministris in aulis principum senescentibus:

Regum sollicita quicunq; senescit in aula,
Aut furit, aut vltrò concupit esse miser.

Lucanus nō secus sensisse videtur, dum 8. de bello ciuili inquit:

- - - Exeat Aula
Qui volet esse pius; virtus & sūma potestas
Non coeunt.

Nos quoq; Germani de aulicis seriò iocamur: *Lang zu hoff, lang zu hœll.* Scitè sanè ille poeta, qui aulā igni comparauit, à quo non nimium distare, nec propius accedere iuuat. Sic ille:

Vicinum torret, longinquū nō iuuat ignis,
Sic neutro potis est aula iuuare modo.
Ni nimium semotus eris, nimiumq; propinquus,
Vtilis ignis erit, proderit aula ducum.

Nō possum coronidis loco preterire, quin huc apponam Alphabetum aulicum, quod à Iacobo Reinero excellentissimo Musico symphoniæ accommodatū me aliquando canere memini:

A *ula eadem est omnino fides, quæ mobilis aura.*
B *launditur, sed post mordet cen scorpius Aula.*
C *onsilijs rarò melioribus vtitur Aula.*
D *issimulet, regnare diu qui poscit in Aula.*
E *xulat integritas, pietas, & candor ab Aula:*
F *erre moram, atq; iram frænare docemur in Aula.*
G *rande sophos ridere bonos censetur in Aula.*
H *errens vera loqui, cupiunt qui crescere in Aula.*
I *nuidiam qui ferre nequit, discedat ab Aula.*
K *yrie, qui senuere canent, eleyson, in Aulæ.*
L *anguent virtutes, scelus omne at regnat in Aula.*
M *uneribus mentes hominum capiuntur in Aula.*
N *ugas Aula leues, & fumos vēdit inanes.*
O *tia quisquis honesta cupit, procul exeat Aula.*
P *orta Erebi in terris Aula, & tua, Tantale, pœna est:*
Q *uæstus adulari & mentiri est primus in Aula.*
R *ara auis in toto verè pius aulicus orbe est.*
S *inceris & simplicibus væ semp in Aula.*
T *urpe senex & inops quando incolit aulicus Aulam.*
V *ita difficilis methodꝰ benè dicitur Aula.*
X *anthe retroibis, eris quando constantia in Aula.*
Y *dra Aula est capitum multorum horrenda venenis.*
Z *enones fatui sunt, atque Thrasones in Aulæ.*

Plura de re aulica habes apud Augustin. Niphium lib. 2. De statu etiam & miseria curialium agit Æneas Siluius epist. 42. & 166. pulcherrimè Antonius de Gueuara in sua schola aulica. Extat etiam libellus idiomate Germanico planè festiuus, in quo tota praxis aulica sub personis animalium graphicè repræsentatur.

In sordidos.

EMBLEMA LXXXIIX.

QVAE rostro, clystere velut, sibi proluit aluum
Ibis, Niliacis cognita littoribus,
Transijt opprobrij in nomen: quo Publius hostem
Naso suum appellat, Battiadesq; suum.

COMMENTARII.

1\. *Ibis.* IBIS auis Ægyptia, sese hoc loco incuruat, & sibi ipsi per posteriora rostro aluum proluit. Ibidis autem formam sic describit Herodotus in Euterpe: Nigra, inquit, tota vehemẽter est, cruribus gruinis, rostro maxima ex parte adunco, eadem qua crex (*Crex.* auis pugnax, & ad cibum comparandum ingeniosa) magnitudine. Et hæc quidem species est nigrarum, quæ cũ serpentibus pugnant. At earum, quę pedes humanis similes habent (nam bifariæ ibides sunt) gracile caput ac totum collum, pennæ candidæ, præter caput ceruicemq; & extrema alarum & natium, quæ omnia sunt vehementer nigra, crura & facies alteri consentanea. Colitur ab Ægyptijs, quia serpentes alatos ex Arabia in Ægyptum vere ineunte commigrantes interficit. Sic quoq; Cicero 1. de Natura Deor. Velut ibes maximam vim serpentum conficiunt, cum sint aues excelsæ, cruribus rigidis, corneo proceroq; rostro. Auertunt pestem ab Ægypto, cum volucres angues ex vastitate Libyæ vento Africo inuectas

inter-

interficiunt, atq; consumunt: ex quo fit, vt illæ viuæ nec morsu noceant, nec odore mortuæ.

II. *Ibidis natura.* PLINIVS lib. 8. cap. 27. de Ibide sic ait: Simile quiddam & volucris in eadem Ægypto monstrauit, quæ vocatur Ibis, rostri aduncitate per eam partem se abluens, qua reddi ciborum onera maximè salubre est. Hæc Plinius. Vide Aristot. lib. 9. de histor. animal. c. 27. & lib. 3. de generat. anim. c. 6. Ammianum lib. 22. Histor. Pompon. Melam lib. 3. cap. 9. Solinum cap. 45. Plutarchum de industria anim. Pieriũ Hieroglyph. lib. 17. Quamobrem Ouidius & Callimachus suos æmulos & obtrectatores hoc nomine insignes esse voluerunt, vt mox subiiciam.

III. *Clyster.* CLYSTERE *velut*] Clyster Græcis κλυστὴρ, κλυσμὸς, κλύσμα, ἔγκλυσμα, & κλυστήριον, à verbo κλύζειν, quod est *abluere*, etsi in genere omne medicamenti genus significet, quod liquidum in partem aliquã infunditur: tamen in specie plerunq; accipitur solùm pro medicamento, quod per anum in intestina inicitur: vnde etiã ἔνεμα dicitur. Huius autem medicamenti vsum hominibus ostendisse ibin, refert Plinius lib. 8. cap. 27.

Ibis] De Ibide lege quæ scribit Plutarchus Comment. Vtrum plus rationis insit terrestribus animantibus quàm aquatilibus; Strabo lib. 17. ἡμερώτατον δὲ ἡ ἶβις, πελαργώδης μὲν κατὰ σχῆμα καὶ μέγεθος. διττὴ δὲ τὴν χροιάν, ἡ μὲν πελαργώδης, ἡ δὲ ὅλη μέλαινα, μεστὴ δ' αὐτῶν ἅπασα τρίοδος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ.

Ibes peculiares Ægypto. *Niliacis cognita*] in Ægypto nota. Aristot. 9. histor. anim. Sunt verò ibes tam propriæ & peculiares Ægypto, vt extra eam regionem viuere non possint, asportatæq; ocyssimè moriantur. Hinc ibes hieroglyphicè Ægyptũ significare scribit Pierios 17. Hieroglyph. *Nilus.* De Nilo porrò, qui mira ferocitate vniuersam Ægyptum beat alluuione fœcunda, habes multa apud Põp. Melam lib. 1. cap. 9.

Transijt opprobrij in nomen] translata est in probrosam appellationem sordidorum & obscœnorũ. Videtur autem Alciatus velle facere nouum adagium, & meritò. Nam Ibides possumus vocare sordidos, propter auis huius naturam, quandoquidem sic vocauit Ouidius hostẽ suum, in quem scripsit Ibin: & Callimachus carmen maledicum scripsit in Apollonium, qui Argonautas celebrauit, quam tecto nomine appellat Ibin, vt ait Suidas.

Ouidius in Ibin. *Quo publius hostem Naso &c.*] Ouidius Callimachũ imitatus, aduersarium quendam suum Ibim appellauit, quòd virum Romanum mentiretur: vel quòd exulantis Ouidii vxorem turpi amore tactus sollicitarit: multaq; ad Augustum deferret, quo diutius in exilio Poeta detineretur. Itaque doctum emisit Poemasion in Ibim Naso, in quo nõ expressit maledici nomẽ, siue quòd inultus maledicat, & prouocatus regerat in eum conuicia; siue quòd aliquem nominatim carpere, & ita verbis proscindere lege prohibitum esset. Ouidius eodem opusculo in Ibim:

Nũc quo Battiades inimicũ deuouet Ibim:
Hoc ego deuoueo teq; tuosq; modo.

Callimachus. *Battiadesq;*] Callimachum intelligit, Poetam elegiacum Cyrenæum, discipulũ Hermocratis Iasei Grammatici. Hic Apollonium Rhodium, qui se ingratum discipulum præbuerat, diris imprecationibus deuouit, eumq; per contemptum Ibim nominauit, quasi auem Ægyptiam & Alexandrinam, siue quòd Alexandrinus esset, quamuis Rhodius diceretur; siue quòd spurcissimus & impudentissimus. *Cur Battiades dictus.* Dicitur autem Battiades, aut quia originem traxit à Batto rege Cyrenensium, qui alio nomine dicitur Aristæus: aut quia Cyrenæi omnes à Batto gaudebant denominari, sicut Cecropidæ à Cecrope. Nam Battus, vt ait Pindarus in Pythijs Ode 4. rex fuit inclitus & probus; quamq; charus fuerit Cyrenæis, aperit Aristophanes in Pluto. Vide prouerb. *Batti Silphion.* Suidas Callimachum Batti filium & Mesatmæ facit, qui etiam huius poematis meminit his verbis: ἶβις, inquit, ἐστι ποίημα ἐπιτηδευόμενον εἰς ἀσάφειαν καὶ λοιδορίαν εἴς τινα ἶβιν γενόμενον ἐχθρὸν τοῦ Καλλιμάχου. ἦν δ' οὗτος Ἀπολλώνιος ὁ γράψας τὰ Ἀργοναυτικά. Ac Apollonius nõ tam doctori suo, quam patriæ ingratus, meritò nomen id sortitus est, præcipuè cùm per ignominiã vocabulum spurcissimæ volucris, qua refertissima patria fuit, quam tum auersabatur, ferre coactus esset. Ouidius lib. 4. Amor. eleg. 15. sic laudat Callimachum:

Battiades toto semper cantabitur orbe.

IV. *Homines impuri & sordidi.* ID dicitur in putidos & sorditie quadam

dam insignes, vt qui turpia, & quę alioqui silentij fidem requirunt, eructantes aperiunt, & quę natura prouida voluit esse tecta, detegunt euulgantq; sicq; interdum loquuntur, vt, quod vulgo dici solet, podicem ex ore faciant. Hos itaq; non ab re Ibides dixeris, id est, sordidos & ineptulos; indignos, inquam, qui in hominum albo numerentur, perspecto auis ingenio. Hæc enim (vt diximus) rostri aduncitate se per eam purgat partem, id est, aluĩm, qua reddi ciborum onera maximè est salubre. De panthera ferunt, eam tam auidam esse excrementorum hominis, vt si in vase suspẽdantur altius quàm possit attingere, enecet sese defatigati porrectu corporis: Ita nonnullis, quod est fœdissimum, id dulcissimum est. Vide prouerbium, *Oscè loqui.*

In diuites publico malo.

EMBLEMA LXXXIX.

ANGVILLAS quisquis captat, si limpida verrat
Flumina, si illimes ausit adire lacus,
Cassus erit, ludetq; operam: multum excitet ergo
Si creta, & vitreas palmula turbet aquas,
Diues erit: Sic ijs res publica turbida lucro est,
Qui pace, arctati legibus, esuriunt.

COM.

COMMENTARII.

I. DVO piscatores in aqua stagnante pisces venantur: alter quidem pertica aquam turbare videtur, alter ex aqua turbulenta captam anguillam extrahit.

II. *Fons Emblematis.* ID videtur sumptum ex apologo quodam Æsopico, de piscatore aquam verberante, vt fugientes pisces incautè in retia prolaberentur. Quam aquarum turbationem cùm culparet aliquis, statim huic piscator: At nisi, ait, sic moueatur vnda, memori esurientem est necesse. Proinde vulgato Adagio ij dicuntur *Anguillas qui dicuntur captare.* anguillas captare, qui priuati quæstus gratia tumultus concitant, cum videant publico Reipubl. statu nihil se posse corradere. Itaque non mirum, si seditiones enatas esse gaudeant, vel etiam excitent, quò publicum ciuitatis malum in suum vertant commodum. Prouerbii vsum ex Aristophanis verbis in Equitibus colligere facile.

Ὅπερ γὰρ οἱ τὰς ἐγχέλεις θηρώμενοι πέπονθας,
Ὅταν μὲν ἡ λίμνη καταστῇ, λαμβάνουσιν οὐδέν.
Ἐὰν δ' ἄνω τε καὶ κάτω τὸν βόρβορον κυκῶσιν
Αἱροῦσι, καὶ σὺ λαμβάνεις, ἢν τὴν πόλιν ταράττῃς.

Fecisti, vt is qui captat anguillas, facit;
Quieta cùm sunt stagna, venatur nihil:
Sed cœnum vbi omne illac & hac subuerterit,
Captura magna est; tu quoq; vbi perturbaueris
Hanc ciuitatem, & inde plurimum capis.

Vide adagium, *Anguillas captare.* & Pierium, Hieroglyph. 29.

III. *ANGVILLAS*] De anguilla diximus supra Embl. 21.

Si limpida verrat Flumina] si in aqua pura & lucente piscetur. Virg. 6. Æneid.

---Remis vada liuida verrunt.

Illimes lacus] sine limo. Ouidius 3. Metamorph.

Fons erat illimis, nitidis argenteus vndis.

Cassus erit, ludetq; operam] id est, spe excidet, nihil capiet, frustra se laborasse sentiet. Prouerbiales metaphoræ.

Multum excitet ergo Si creta] Si multũ arenæ vel sabuli, aut cœni limiue excitari.

Palmula. *Palmula.*] Remi extrema pars, sic dicta eò quòd pretensa est in modum palmæ. Virg. 5. Æneid.

Litus ara, & lauas stringat sine palmula cautes.

Vitreas aquas.] Per similitudinẽ vitreę dicuntur aquæ, cùm sunt quietæ, nec turbatæ Statius 5. Siluarum: *Aqua vitrea.*

-----Vitreasq; natatu
Plaudit aquas.

Turbet] Aristoteles lib. 8. de nat. animal. cap. 2. Anguillæ, inquit, paucæ quædam, certisq; locis vescuntur limo atq; edulijs, si quis apponat. Sed plurimæ dulci humore viuunt, idque qui viuariis anguillariis dant operam, obseruant, vt quàm maximè pura sinceraq; sit aqua, fluens semper, & effluens per ripas, vbi viuaria extruũtur. Nam nisi aqua sit clara, breui strangulatæ intereunt, branchias enim habẽt exiguas. Hinc turbare aquas soliti sunt, qui eas piscantur. Hæc Aristot. *Anguillarum natura.*

Diues erit] ditabitur ex copiosa captura.

Sic ijs res publica &c.] Similitudo erat, cuius hic est *ἀπόδοσις*.

Turbida] tempore tumultus aut belli.

Pace] tempore pacis.

Arctati legibus] coacti, retentique iugo legum ciuilium. Elegans metaphora à vinculis aut compedibus, quibus illigati fontes retinentur. Lex, teste Cicerone, vinculum est ciuitatis, libertatis fundamentum, fons æquitatis, &c. Nec sanè aliunde magis florent Respublicæ, quàm cùm legum viget auctoritas: quæ institutæ sunt præcipuè, vt earum metu humana coerceatur audacia, tutaq; sit inter improbos innocentia, tradit Isidorus auctor non omninò malus. Huc pertinet quod alicubi dictum est à Demosthene: *οὐδὲν ὄφελος πόλεως, ἥτις μὴ νεῦρα ἐπὶ τοὺς ἀδικοῦντας ἔχει.* *Nulla vtilitas ciuitatis, quæ nõ habet neruos in iniuriosos.* Legis virtus est imperare, vetare, permittere, punire, ait Modestinus. Seneca 95. epist. appellat leges minis mixta præcepta, constituuntur itaq; leges pœna. Ergo punit lex ea etiam interdicto, quæ non sponte admittuntur flagitia, sed culpa aliqua atq; ignorantia: vt lex Aquilia culpam in damno dato vel leuissimam, l. 31 Si putator, l. 44 ad l Aquil. ff. Sed ad rem: leges constringunt improbos, aliosq; in officio continent Repub, quieta, nulloque *Lex cur primùm lata.*

que tentata tumultu. Sic M. Tull. pro Sextio: Illum tot iam funeribus Reipub. exultantem ac tripudiantem, legum, si posset, laqueis constringeret. Rebus enim perturbatis scelerati homines sibi pollicentur impunitatem, qua nulla maior ad peccãdum illecebra. Proinde apud Suetonium, Iulius Cæsar dictitabat, iis, quos grauior criminũ vel inopiæ luxuriæve vis vrgeret, bello ciuili opus esse. Cum superioribus isthæc adiungo: arctatos legibus pro iis, qui legũ nexibus, & quasi iugo continentur. Nam & iugum, legum symbolum fuisse interpretes quidam rerum sacrarum docent. Rectè apud Virgil. in 1. Æneid.

Iugũ pro legũ symbolo.

-- --Legesq; viris & mœnia ponet.

Qui enim legibus parẽt, similitudine quadam colla subdere iugo videntur: vt subire iugum inferiores, qui potentiorum parent imperiis.

IV. *Piscari anguillas quid.*

PER piscationem anguillarum manifestè designatur illud, quod dicitur: ὅτι κ τῶν πόλεων δημαγωγοὶ τότε μάλιστα ἐργάζονται, ὅταν τὰς πατρίδας εἰς στάσιν περιάγωσι τινὲς. *nempè qui Rerũpub. clauum tenent, tum vel maximè quæstum facere, cum patria, sua opera, laborat seditione.* Est certè quoddam hominum genus, quod non nisi malo publico saginatur, & cui rebus tranquillis malè est. Hi nihil magis affectant quàm vt res mortalium sursum deorsum misceantur. M. Tull. pro Amerino: Is mihi propriè & solus honos videtur, quem sis neq; maiorum commendatione, neq; per alterius calamitatem assecutus. Lucanus lib. 1. belli ciuilis:

Hinc vsura vorax, auidumque in fœnore tempus,
Et concussa fides, & multis vtile bellum.

Eo de genere præfecti fisco, ærarii quæstores, depeculatores, & qui annonam vexãt, ærus catores, dardanarij, hirudines numquam saturæ, qui spiritum ac sanguinem populi auido ore sitiunt, nedum fortunas expilant: & quibus licet esse beatis, quia eorum fraudibus quidam viri principes vti nunquam ferè desinant. Querimur, eiulamur, lamentamur, sed quis Calais vel Zethes harpyias famelicas abigit? quis magistratus intercedit? quis gratiosus noxas volitantes auerruncat? Imò si quis sese fortè offerat, suspectas habemus querentum lacrymas, vota incessimus spoliatorũ. Quin nec mala nostra, nec etiã remedia pati possumus: prædari, depeculari, aliena diripere putamus esse licitum, quia solemne est fieri; & ad id vitę genus p omnes prouincias comparatæ sunt hominum myriades, quibus nihil aliud pensi, quàm vt suos compilent populares, miseros nonnunquam & egẽtes, & quibus pręter miseram animam nihil est reliqui. Verùm

Hæc fierent, si virtutis vena vlla paternæ
Viueret in nobis? vnde istud dedecus.

Principũ quorundam rapina.

Hanc artem (heu nimium) callẽt quidam Principes δημοβόροι, qui tyrannico cõcilio in ciuitatibus dissidia serunt, quò licẽtius mulctent miseram plebeculam. Notissimum est quod iactitant magni illi latrones à laqueo immunes, nihil esse vtilius & opportunius, quàm in aqua turbida piscari. Sic viuitur: ea est morum deprauatio atq; hominum peruersitas, vt qui ipsi sæpenumerò legum sacra tractant, aut certè quibus vt custodibus asseruanda & tutanda concreduntur, ipsimet legum solutis & perfractis repagulis victitent. Memini quę aliquando Marius apertè libereque fassus est: Bello enim contra Cimbros gesto, cùm mille Camertes ciuitate donasset, idq; quibusdam reprehenderetur, vt à legibus patrijs alienum, statim ait, se inter armorum strepitus legum præscriptum & quasi vocem audire minimè potuisse.

In Ana-

In auaros, vel quibus melior conditio ab extraneis offertur.

EMBLEMA XC.

DELPHINI *insidens vada cærula sulcat Arion,*
Hocq; aures mulcet, frænat & ora sono.
Quàm sit auari hominis, non tam mens dira ferarum est:
Quiq; viris rapimur, piscibus eripimur.

COMMENTARII.

I. EX naui perfidi nautæ Arionem citharœdum deijciunt vnà cùm cithara; sed hunc Delphinus excepturus præstolatur. *Delphinus.* E longinquo verò illius tergo insidens citharam pulsat Arion, & ad portum hoc vectore enatat. Delphini sunt pisces hominum amatores; linguam habent contra naturam aquatilium, mobilem, breuem & latam, non differentem à suilla. Arte musica mulcentur; pro voce gemitum edunt humano similem. Dorsum habent repandum & rostrum simum, vnde & Simonis nomine gaudent. Obuiam nauigijs veniunt, alludunt etiam, & quæuis plena prætereunt vela: nullum est animal quod celeritate non excellant.

ID exulit è Græco *Βιάνορος* hexasticho, quod est 1. Epigr. sic autem: II. *Fons Emblematis.*
φῶρές ὅτ' εἰνάλιοι τυραννίδος † ἔγγυθι ἄγης

Bb φορμιγ-

φορμικτὰν ἀνὰ κάτω θῆκαν ὑπερβύθιον.
Αὐτίκα μὲν κιθάρῃ λιγυηχέϊ δέξατο δελφὶν
Σύνθρονον. ἐκ δὲ βυθοῦ νήχεθ' ἑλισσόμενος,
Μέχρις ἐπ' ἰσθμὸν ἔκελσε κορίνθιον. ἦρα θάλασσα
Ἰχθῦς ἀνθρώπων εἶχε δικαιοτέρους.

Ad verbum sic sonat:

Fures quando marini Tyrrhenum prope vorticem
Citharœdum de naui posuerunt gurgite mergendum,
Statim eum cum cithara arguta suscepit delphin
Sessorem: ex profundo autem enatauit emergens:
Vsq; ad Isthmum appulit Corinthium. Certè mare
Pisces hominibus habuit tum æquiores.

Sic autem reddidit Mirus:

Præcipitem è naui citharœdum aliquando latrones
In vastum pelagi fortè dedere fretum;
Protinus in medijs delphin apparuit vndis,
Illicio grata dulcisonaq; chelyr:
Sessoremq; isthmũ deuexit adusq; Corinthi,
Fluctibus & medijs reddidit incolumẽ.
Hinc patet indomito meliores æquore nasci
Pisces, quã tellus gignat alumna viros.

Extat & aliud eiusdem Bianori lib. 4. Epigram. εἰς εἰκόνα ἀρίονος τοῦ κιθαρῳδοῦ, quod tale est:

ἔστησεν Περίανδρος ἀρίονος εἰκόνα ταύτην,
καὶ τὸν ἀπολλυμένῳ σύνδρομα νηξάμενον
εἰνάλιον δελφῖνα. λέγει δ' ὁ τ' ἀρίονι μῦθος,
Κτεινόμεθ' ἀνθρώποις, ἰχθύσι σωζόμεθα.

Quod sic ferè ad verbum vertit Sanctius:

Constituit Periander Arionis icona talem,
Expertum vt hominẽ pisce vehi videas,
Delphin piscis erat. quid Arionis indicat icon?
Nos pisces seruant, interimũt homines.

Ferè idem cecinit Faustus Sabæus:

Erexit statuam Periander Arionis, & qui
Æquora sulcanti tergora curua dedit,
Delphini monstrat placidi pia fabula, quantum
Exuperent homines impietate feras.

Historiam, seu (si mauis) fabulam copiosè tractauit Herodotus lib. 1. qui inscribitur Clio, & post eum eleganter A. Gellius lib. 16. cap. 19. item C. Iulius Higinus in poetico astronomico, cũ loquitur de Delphino, & Plinius lib. 9. cap. 8. Plutarchus in conuiuio septem Sapientum. Ea autem sic habet: Arion citharœdus excellentissimus, arte sua pecunijs multis partis cùm patriam repeteret Corinthum, in piratas incidit, qui nummorum caussa consilium ceperunt de eo interficiendo. Quod vbi animaduertisset, impetrata ab eis venia fidibus cecinit; tum statim è prora sese in profundam deiecit: quem subitò à delphino exceptum, & dorso Corinthum vsq; vectum aiunt. Sed cur non apponimus huc Ouidij carmina ex 2. Fastor. ipsa venustate venustiora?

Arionis citharœdi à Delphino seruati historia.

Quod mare non nouit? quæ nescit Ariona tellus?
Carmine currentes ille tenebat aquas.
Sæpe sequẽs agnã lupus est à voce retentus:
Sæpe auidum fugiens restitit agna lupũ.
Sæpe canes leporesq; una iacuere sub umbra:
Et stetit in saxo proxima cerua leæ.
Et sine lite loquax cũ Palladis alite cornix
Sedit, & accipitri iuncta columba fuit.
Cynthia sæpe tuis fertur, vocalis Arion,
Tanquam fraternis obstupuisse modis.
Nomen Arioniũ Siculas impleuerat vrbes,
Captaq; erat lyricis Ausonis ora sonis.
Inde domum repetens puppim conscendit Arion,
Atq; ita quæsitas arte ferebat opes.
Forsitan infelix ventos, vndasq; timebas;
At tibi naue tua tutius æquor erat.
Namq; gubernator districto constitit ense,
Cæteraq; armata conscia turba manu.
Quid tibi cum gladio? dubiam rege nauta puppim,
Non sunt hæc digitis arma terenda tuis.
Ille metu pauidus, mortẽ non deprecor, inqt,
Sed liceat sumpta pauca referre lyra.
Dant veniam, ridentque moram: capit ille coronam.
Quæ posset crines, Phœbe, decere tuos.
Induit & Tyrio distinctam murice pallam;
Reddidit icta suos pollice chorda sonos.
Flebilibus numeris veluti canentia duræ
Traiectus penna tempora cantat olor.
Protinus in medias ornatus desilit vndas,
Spargitur impulsa cærula puppis aqua.
Inde (fide maius) tergo delphina recuruo,
Se memorant oneri supposuisse nouo.

Ille

Ille sedet, citharámq; tenet, pretiúq; vehendi
Cantat, & æquoreas carmine mulcet aquas.
Dij pia facta videns: astris delphina recepit
Iupiter, & stellas iussit habere nouem.

Allusit ad hanc historiam Propertius, elegia 2. ad Cynthiam, de somnio naufragij:

Sed tibi subsidio delphinum currere vidi,
Qui pridò Arioniam vexerat antè ratem.

Habetur venustum & elegans octostichon Philippi lib. 1. Epigram. Græcorum, vbi philomela gloriatur se vectam esse delphino; quo facto colligit fabulam de Arione non fuisse vanam nec fictitiam. Quod si propter Græcæ compositionis leporem apposuero, nihil me peccaturum arbitror.

Epigramma de delphino philomela vectore.

μεμφομένη βορέην, ἐπεπωτώμην ὁ τὴρ ἄλμης.
πνῆ γάρ ἐμοὶ θρήκης ἤπιος οὐδ' ἄνεμος.
ἀλλά με τὴν μελίγηρυν ἀηδόνα, δέξατο νώτοις
δελφίν, καὶ πτηνὴν πόντιος ἠνιόχει.
πιστοτάτῳ δ' ἐρίτῃ πορθμευομένη, τὸν ἄκωπον
ναύτην τῷ στόματος θέλγον ἰγὺ κιθάρῃ.
εἰρεσίην δελφῖνες ἀεὶ μούσῃσιν ἄμισθον
ἤνυσαν. οὐ ψεύσης μῦθος ἀρείονος.

Cuius epigrammatis sensum sic vertere conabatur Sanctius:

Prapetibus pennis vento bacchante ferebar
Per mare Bistonio, qui mihi sæuus erat.
Sed me dulcisonam suscepit aedona curuo
Pontiuagus delphin corpore piscis auē.
Qua fido tranans spaciosum in remige pontum,
Mulcebam varijs corda marina sonis.
Delphini Musas (naulo sine) sæpe tulerunt:
Nam neq; Arionia fabula falsa fuit.

Porrò de delphini natura, & eius in hominem amore testatur Gellius lib. 7. cap. 8. & Plinius lib. 9. cap. 8. hic refert de delphino, qui è pauperis cuiusdam pueri, ex Baiano Puteolos in ludum literarium itantis manu pastus, dorsum præbebat ascensuro, pinnæ aculeos velut vagina condens: receptumq; Puteolos per magnum æquor in ludum ferebat, simili modo reuehens pluribus annis: donec morbo extincto puero, subinde ad consuetum locum ventitans, tristis & mœrēti similis, ipse quoq; (quod nemo dubitaret) expirauit. Leonicus quoque de var. histor. lib. 1. cap. 53. ex Pausania refert, se vidisse delphinum à puero vocatum, subitò aduentare solitum, illumq; dorso acceptum, leniter per mare ferre cō. suetum, collati in se beneficij memor: de quo ille. Quamobrem, inquit, vera esse illa, quæ de citharœdo Arione Herodotus, Plinius, & pleriq; alij referunt, haud magna cum re credi potest. Enalum etiam adolescentem in mari à Delphinis seruatum, eodem penè quo Ariona modo, retulit in Symposio septem sapientum Plutarch. Itidem narratur de Telemacho puerulo; qui cùm fortè in mare decidisset, excipientibus Delphinis, ab imoq; retrahentibus, euasit. Ait idem Plutarch. ad finem disputationis, qua inquirit, An sit aliquid in brutis rationis. Sed hæc plusquam satis. De Arione consule etiam Mytholog. Nat. Comitis lib. 8. cap. 14.

Delphin puerū ad ludum ferens.

Delphinus à puero vocatus paruit.

III. *DELPHINI insidiens*] Delphin piscis marinus, celerrimus & φιλάνθρωπος. Delphinum musicum signum ideo dici (vt & hoc addam) Arati interpres scribit, quod nouem stellis insignitus sit, vt testatur Ouid. Fastor 2. qui est Musarum numerus.

Delphinus cur signum musicū.

Vade cærula] mare cœruleum. Vadum non rarò pro mari ponitur apud Poetas. Catull. Argonaut.

Vadū pro mari.

Ausi sunt vada salsa cita decurrere puppi.

Et Virgil. 7. Æneid.

Litus ad Ausoniū tot ꝑ vada cærula vexit.

Sulcat] μεταφορὰ ab aratoribus, pro eo quod est, secat, proscindit, transgreditur. Hac quoq; translatione vsi sunt Virgil. 5. Æneid. Ouid. 1. de Ponto, & alij.

Horā sono] lyræ suæ modulis. Hunc versum aliqui sic legunt:

Et cithara mulcet, franat & ora sono.

Aures mulcet] delphini. Virgil. 1. Æneid. dixit:

Et mulcere dedit fluctus, & tollere vētos.

Paccunius, *mulcere laudibus*, pro mollire seu lenire, vt vult Festius. Ouid. 4. Trist.

Mulcere.

Pastor arundineo carmine mulcet oues.

Franat & ora] translatio in verbo *franat*, ab equis sumpta, pro eo quod est, retinet, sistit, regit.

Viris rapimur, piscibus eripimur] Id paulò antè carmen Græcum expressit.

Ἦ ῥα θάλασσα
Ἰχθῦς ἀνθρώπων εἶχε δικαιοτέρους.

Item eiusdem argumenti ex 4. Ἀνθολογ. Epigramma supra adductum, cuius conclusio eadem cum Alciati versu vltimo:

Κλεινὸμεθ' ἀνθρώποις, ἰχθύσι σωζόμεθα.

Cui cōuenit Ouid illud ex 1. Trist. eleg. 4.

Mare mitius hominibus.

Cumq; minor Ioue sit, tumidis qui regnat in vndis,
Illum Neptuni, me Iouis ira premit.

Non absimile huic Corn. Tacitus 3. Histor. dixit: Valenti mare tutius quàm litora & vrbes. Rapimur autem, hoc est, opprimimur, lædimur, de medio tollimur: rapere enim ad vim pertinet. Eripimur, liberamur, seruamur. Virgil. 6. Æneid.

Eripe me his inuicte malis.

Auaritia quantas pernicies.

IV. ARIONIS fabula non iniuria flectitur in crudelem & insatiabilem hominũ auaritiam, qui in vitam aliorum non vereãtur conspirare, quò bonis eorum & opibus potiri quoquo modo queant. Hincq; admonemur, mitiores esse feras in hominẽ, quàm ipse homo in hominem sit. Hinc nõ inmeritò Virgilius 3. Æneid. exclamat:

--- *Quid non mortalia pectora cogis*
Auri sacra fames?

Quid verò scelestius aut deterius ea cupiditate habendi, quæ non modò sui facit immemorem, sed etiam sibi & alijs exitialem? Eam itaque rectè Menander appellat μέγιστον ἀνθρώποις κακόν. *Maximum hominibus malum.* Euripides verissimè,

ὅστις γὰρ ἰσχὺν τὸ πλέον ἔχειν πέφυκ' ἀνὴρ,
οὐδὲν φρονεῖν δίκαιον, οὐδὲ βούλεται,
φίλοις τ' ἄμικτος ἐστὶ καὶ πάσῃ πόλει.

Quisquis ambitiosum & auarum ingenium habet,
Nihil sapit iustè, neq; vult,
Difficilisq; amicis est, & toti ciuitati.

Ambire quem vides, auarum & viuere,
Is nec sapit, nec sapere vult prorsus sibi;
Imò est amicis & molestus ciuibus.

Et Bion Sophista optimè τὴν φιλαργυρίαν μητρόπολιν πάσης κακίας εἶναι cẽsuit. *nempe auaritiam esse metropolin omnium vitiorum.* Cur autem summum malum à quibusdam dicatur auaritia, in promptu ratio est, quòd ea vix vnquam sola esse queat: quippè cùm perpetuas habeat sibi comites rapinam, periurium mendacium, proditionem, atq; etiã parricidium, quod exemplis longè multis perspicuum esse potest: sed vnum ad rem præsentem satis erit, quod ex Aristotele protulit Aristonymus: Socios octo latrones de spolijs inter se concertasse, ex quibus quatuor sunt interfecti: deinde quatuor alios rursum eo nomine dimicasse: vnde factum vt duo tãtùm fuerint superstites, qui etiam cùm rixandi finem non facerent, vnus ex omnibus ad extremum incolumis euasit. Sed quid reliqui tãdem futurum, si etiam dextra in sinistram armetur? Hæc ille. Cicero pro Quintio: Nullum est officium tam sanctum atq; solemne, quod non auaritia comminuere atq; violare soleat. Et quidẽ statim omnis iustitia negligitur, & aliena per iniuriam occupãtur, cùm pectus auaritia, miseraque cupidine feruet, ait Horatius. Perplacet illud Iuuenalis, de auaritia:

Auaritia summum malum.

Inde feræ scelerũ caussa, nec plura venena
Miscuit, aut ferro grassatur sæpius vllum
Humanæ mentis vitium, quã sæua cupido
Indomiti census: nam diues qui fieri vult,
Et citò vult fieri: sed quæ custodia legum?

Id flecti verè potest ad exẽpla miseræ proscriptionis, non certè Syllanæ, vel triumviralis, sed Gallicanæ iam toties vsurpatæ, non in citharœdos (quibus facilè carere mus) sed in homines vitæ inculpatæ, sobrios, non rebelles, non reprobos, quietos, qui minimè belligeri, imò ab omni dimicãdi alieni insania, & in eadem quasi vecti naue publico & nefario tumultu, insontes perierunt, aut extorres facti patria carere coacti sunt. Et quis non vidit viros bonos, certeque laudatos penè omnes extorres factos diu exulasse, aut in exteris regionibus mortuos, nec alio nomine à suis pulsos, quàm quòd insigniter improbi non essent, aut factionem nullam alerent? Et quidem certò scimus idem contigisse quibusdam nostris vrbibus, atq; Milesiorum ciuitati, apud quos nemini esse bono licebat. Sed desisto iã, vt succurrat illud Tibulli eleg. 3. lib. 2.

Præda feras acies auxit discordibus armis:
Hinc cruor, hinc cædes, mors propiorq; venit.
Præda vago iussit geminare pericula ponto,
Bellica cum dubijs rostra dedit ratibus.

Homo homini lupus:

Certè propter duo Pronomina, *meum* & *tuum*, subinde homini imminet periculũ inde, vnde minimè oportet, ab homine scilicet: nam homo homini lupus. Nullum malum frequentius, nullum pertinacius, nullum blandius. Tempestas minatur antequam surgat, crepant ædificia antequam corruant, prænunciat fumus incendium: ex solo homine subita pernicies, & eò diligentius tegitur, quo proprius accedit. Erras, si istorum, qui occurrunt, vultibus credis; hominis multi effigiem habẽt, animos ferarum. Nihil illas ad nocendum, nisi necessitas

ceſſitas incitat, fame aut timore coguntur ad pugnam: homini perdere hominẽ quouis tempore libet. Sic Iudæi apud Ioſeph. Antiq. lib. 17. cap. 17. conqueruntur de Herode, quod plura mala ab eo ſint paſſi, quàm ab vlla beſtia ipſis infligi potuiſſet. Sed ceſſo, & me ab Auaritia ad Gulam confero, à barathro ad voraginem.

Gula.

EMBLEMA XCI.

CVRCVLIONE gruis, tumida vir pingitur aluo,
Qui Laron, aut manibus geſtat Onocrotalum:
Talis forma fuit Dionyſi, & talis Apici,
Et gula quos celebres delicioſa facit.

COMMENTARII.

I. IVXTA menſam cupedijs & vinis inſtructam ſtatuatur homo collo gruino (vnde vellem huic iconi collum longius protrahi) ventre ſeſquipede prominente, qui vna manu larum, altera onocrotalum, aues voraciſſimas, geſtet. De his in progreſſu. Sed longè venuſtior meo iudicio appa-ret pictura Rouilliana, habet enim collum longiſſimum, & capaciorem ventrem, bacchi ſepulchrum diceres.

ARISTOTELIS 3. Moral. cap. 10. ad Nicomachum ſic ait: Itaq; Philoxenus quidam Eryxius, cum epularum voluptate duceretur, collum ſibi dari gruis lõgius II. Philoxenus.

optabat, quod ex tactu caperet voluptatē. Præsenti ergo icone depinguntur lurcones & gulosi seu hellųones, quorum illis tribuit gruis collum, vt sibi dari postulabat Philoxenus his, vel (etiam si mauis) vtriq; ventrem maximè prominētem. Expressit autem ventris hæc gulæq; mancipia, duarum auium maximè furacium, & gulæ deditarum imagine. Larus enim edacissimus est, qui, quòd totam escam ore deuorét, locum fecit prouerbio, *Larus hians*. Auicula est è mari victum quæritans aut lacubus, quæ Gauia Latinis dicitur. Hinc Matron, quidam parodus, Chærephontem parasitum comparauit famelico laro, eo quòd voracissimus esset helluo. Πεινῶντι λάρῳ ὄρνιθι ἐοικώς. Onocrotalus autem olorum similitudinem habet: nec omninò differre viderentur Onocrotali & olores, nisi faucibus ipsis inesset alterius vteri genus. Huc enim inexplebile animal congerit, mira vt sit capacitas; mox perfecta rapina, sēsim inde in os reddita, in veram aluum ruminantis modo refert. Plin. c. 47. lib. 10. Et hæc bellissima gulosorum insignia. Melāthij Poetæ tragici ὀψοφάγου insignis votum fuisse traditur, vt collum olorinum optaret, quo diutius dapum sensu frueretur: vt etiam eius, quem superiùs attigi, qui sibi à Dijs volebat impartiri τριῶν πηχῶν τὸν λάρυγγα ἔχειν. *gutturis tres longum cubitos*, cuius est mentio apud Gellium 19. c. 2.

Gulosorū imago.

Larus.

Onocrotalus.

Melanthius,

III. *CVRCVLIONE gruis*] Gruis collo. Videtur ex proprio fecisse appellatiuum: est enim curculio, vermis edacissimus, quasi gurgulio sic dictus, & frumenti fortitus vocabulum; quo nomine sūt etiam notati pleriq; parasiti, vt ex 2. Miscellan. Nannij disces. Varro 2. de re rust. cap. 3. etiam pro gula posuit: Collo breui, curculione longiore. vbi de hircis loquitur. De gruibus consule Plinium lib. 10. cap. 23. & quæ diximus Embl. 17.

Curculio.

Tumida vir pingitur aluo] Id est, φύσκων, quasi dicas ventrosum: quo epitheto notatus est Ptolemæus Euergetes, propter abdominis studium. Vt Alcæus Pittacum Mitylenæum φύσκωνα καὶ γάστρωνα, quòd pinguem haberet aqualiculū, appellauit, teste Laertio. Citatur ab Athenæo ex Euripide, sicuti & à Galeno oratione περὶ τὰς τέχνας.

γνάθου τε δοῦλος νηδύος θ' ἡσσώμενος.

Abdominis minister & seruus gulæ.

Huic conuenit Persianum hoc Satyra 1.

Pinguis aqualiculus propenso sesquipede extet.

Id hominum genus vocantur προγάστορες Græcè, nempe queis pingui abdomine vēter prominet.

Qui Laron] Larus auis est auida & vorax. Larum significauit Virgilius in illis carminibus, quæ sunt 4. Æneidos:

Hic primùm paribus nitens Cyllenius alis
Constitit; hinc toto praceps se corpore ad undas
Misit aui similis, qua circum littora, circū
Piscosos scopulos humilis volat aquora iuxta.

Quæ carmina, vt inquit Petrus Nannius, ab Homero sumpta sunt, quod primus ipse animaduertit. Homerica sic vertit ille.

Pieria inscēsa se misit ab athere in vndas;
Deinde laro similis volitat iuxta aquora summa,
Qui maris indomiti sinuosa ad littora sape
Captando pisces aspergine tingitur vnda.

Postea subdit: Valde miror, cur Virgilius nomen auis omiserit, & in genere quàm in specie versari maluerit, cum non sine causa Homerus larum ex omnibus piscatricibus auibus exemerit, cui Mercurium in volando similem vellet. Est enim larus Mercurio dicatus, qui à loquacitate nomē inuenit: λάρος enim quasi λάλος dictus. Deniq; hanc causam reddit: Larus Latinè ab alijs dicitur Fulica, in quibus est D. Augustinus: ab alijs Gauia, in quibus est Gaza: ab alijs Herodios, Ciconia, Ibis. Quare Virgilius, ne litem faceret, nomen auis omisit. Hæc ille. Aliam causam affert Seruius in illo loco, quæ non displicet. In congruū enim erat Heroico carmini, si Mergum diceret. Sic alibi per periphrasin ciconiam dixit:

Larus Mercurio sacer.

Candida venit auis longis inuisa colubris.

Hæc ille. De laro extant quædam prouerbia in Chiliad. Vt, *Larus hians. Larus parturit. Larus in paludibus.* Sunt qui hanc auem eandem cum Ceppho esse putent, prouerbio decepti, quod circumfertur, λάρος κέπφος: Sed laro longè aliud est ingenium quam Ceppho sit: Cepphus enim ad cibum tenuia quæq; sectatur, vt etiam spuma marina sit contentus: larus verò inter voracissimas numeratur, omniuorumque animal esse fertur, vnde sit à veteribus Herculi dicatus.

Lari & Cepphi differentia.

catus, quem helluonem maximum fuisse prędicant. Neq; temerè Aristophanes Ranis, Cleonem rempublicam omnem deuorātem, Laron vocarit. Pręterea Hesychius Hierosolymitanus, larum ait esse auem, quę tam in mari, quàm in terra versetur, & vtriusq; partis cibo, quem plurimum, & vndecunq; perquisitum deuoret, enutriatur. Vide plura apud Pierium Hieroglyph. 23.

Gestet Onocrotalum] Antonius Nebriss. multæ doctrinæ vir, Hispaniæ laus, in suis Quinquagenis, testatur se vidisse duos Onocrotalos: alterum mortuum in foro Bononiensi: alterum volantem ad Anæ fluminis ripam, qui æquiparabat mole sua agnū anniculum Asscribam aliqua illius verba: Ingluuies, inquit, in onocrotalo mirum in modum est ampla, quippe quæ amphoræ mensuram, aut non multò minus capiat. De qua Martialis lib. 11. *Ingluuies onocrotali.*

Turpe Rauennatis guttur Onocrotali.

Nam turpe guttur, pro magna ingluuie posuit. Est porrò ingluuies, vt definit Aristoteles, cutis in amplum sinuata, qua primùm cibus ingestus continetur incoctus. &c. Hanc onocrotalus aqua explet, atque ore aperto pisciculis se obiectat, quos cum sensit deprehēsos intra ingluuiem, aquam per oris spiramenta euomit, atq; ita pręda vescitur. Croton Bononienses (vt & Veneti) vocant. Interpretatur *asinus crepitans*: quoniam ὄνος est *asinus*, κροτάω *crepito*; nomen impositum est à voce, quam auis illa edit, quam mihi audire nō licuit, Hæc ille. Hanc auem Gallia Septentrionalis Oceano proxima mittit, teste Plinio lib. 10. cap. 47.

Dionysius rex. *Talis forma fuit Dionysi*] Dionysius Clearchi, qui primus Heracliæ regnauit, filius, & ipse patriæ imperans, ob nimias delicias, nimiasq; crapulationes, adeo pinguis effectus est, vt præ pinguedine vix spiraret, & penè suffocaretur. Quare statuerunt Medici, vt acus oblongæ ac tenuissimæ fierent, quæ tunc lateribus ac ventri adigerentur, cum profundissimo somno teneretur: tūc enim excitabatur cum viuam carnem acus attingebant. Ius dicebat corpore arca ita condito, vt præter caput penitus nihil extaret. Quinq; & quinquaginta annos vixit, cū tres & triginta imperasset. Hæc Stephanus Niger in lib. de nimio luxu. Athenæus lib. 1. Dipnosoph. cap. 3.

Et talis Apici] Apici, pro Apicij: sic Dionisi, pro Dionysij, per apocopen figuram Poetis vsitatissimam. M. Apicius (quem Plinius vocat nepotum omnium altissimum gurgitem; & alibi. ad omne luxus ingenium solertē) nobilis fuit Romanus, valde gulosus, qui amplissimum Capitolij vectigal, & Principum congiaria comessationibus hausit. Hic cum subductis rationibus ex sextertio millies, quod in culinā congesserat, tantùm centies sibi superesse cognouisset, famem metuens veneno vitam finiuit. In quem sic lusit Martialis lib. 5. Epigram. *M. Apicius.*

Dederas, Apici, bis trecenties ventri.
Sed adhuc supererat centies tibi laxum:
Hoc tu grauatus, ne famē & sitim ferres,
Summa venenum potione duxisti.
Nil est, Apici, tibi gulosius factum.

Libros de gulæ irritamentis conscripsit, vt author est Suidas. Vide, si plura cupis, Senecam, de cōsolatione ad Albinam matrem. Lucianum in Nigrino, Athenæum loco citato, Plinium lib. 9. cap. 17.

Et gula quos celebres &c.] Multos huius generis præter duos iam nominatos, si cupis legere, consule Stephanum Nigrum de nimio luxu, Cœl. Rhodig. lib. 7 cap. 11. Officinā Textoris lib. 5. cap. 51. Talis fuit Gnatho Siculus, Publius Gallonius, qui ob gulam in prouerbium abijt: Æsopus, Abron, Astydamas, quorum luxum & delicias ex veterum monumentis hinc inde colliges. Sed ab exemplis gulæ Clodius Albinus, & Phago minimè excludendi sunt, quorum hic adeo gulosus, vt adhibitus mēsæ Aureliani, aprum integrum, centum panes, veruecem & porcellum vno die comederit, biberitque orcam vini, teste Flauio Vopisco: ille quingentas ficus, centum Campana persica, melones Ostenses decē, vuarum Labicanarum pondo viginti, ficedulas centum, ostrea quadraginta vna cœna deuorarit.

IV. *Gulosi.* PROPOSITO gulæ ectypo notantur ganeones, gulones, lurcones, gurgites, & voragines, quibus vt porcis anima pro sale data est, quorū vita sagina est: hos autem ventri mancipatos homines immūdorum dæmonum vasa fieri scribit Porphyrius. Idem dixit corpus pingue factum animam quoq; in esuritionem cogere à vitæ prolapsam felici, redditam etiamnum corpoream: ad idq; quod diuersum est, de-

flexam, vt ne primoribus quidem, quod aiunt, labris sapientiam prægustet, sed nec summis contingat digitis, nusquam ad bonam sese recipiens frugem, aut vix. Democrates ait, viuere impudenter, intemperatè, impiè, non tam malè viuere est, quam mori. Bœotios non alia magis ratione factuos, pingues ac rudes, & ἀναισθήτους, id est, brutos ab Atheniensibus dici, quã propter ἀδηφαγίαν, id est, edẽdi inexplebilem auiditatem, testatur Plutarchus. Idem affirmat Philoxenum & Gnathonem Siculum (quorum iam meminimus) gulę proceres, imò verò extremos ac perditos homunciones, cupediuorosque infamari literis, quod conuiuijs adhibiti emungere se in paropsides siue pultaria soliti essent, vt abstinentibus cæteris, soli epulis ampliter fruerentur, vel ad distensionem obfarcirentur verius. Smindyrides Sybarita luxu & felicitate diffluens, annis plus minus viginti nec orientem se vidisse solem dicebat, nec occidentem. Epicuri, vt puto, hic socius extitit, qui dum palato quid sit optimum iudicat, cœli palatium (vt Ennius dicebat) non suspexit. Ast hoc ipsum sincerius tota ferè vita sibi contigisse prædicabat Ponticus Hesticus, dum eruditioni incumberet auidius. Huius nimirum animus fuerat in paginis & codicibus: illius verò nebulonis (hem, epulonis dicere volebam) in patinis & calicibus cuius doctores, coctores; culpa, pulpa; pœna, cœna; codex, iodex; fabula, pabula; supellex, pellex; fiscus, discus fuerant. Id genus hominum dum cogito, in mentem mihi venit Herculis Strozæ, verè nobilis poetæ in heluonem conscriptum epigramma, quod sic habet:

Bœotij fiunt rudes habiti.

Smindyrides Sybarita.

Sæpe bibis, quò sæpe vomas, & sæpe voracem
Distendas miseri corporis ingluuiem.
Quin si fortè tenax stomacho cibus hæserit, hunc vel
Dextra, vel in fauces indita penna ciet,
Tanquam sis genitus perdenda ad vina, nec vlli
Te natura alij finxerit officio.
O dignum laqueo facinus: quodcunq; voratur,
Turpite ingeritur, turpius egeritur.

Hanc in rem vide, quæ Ios. Quercetanus literis prodidit in suo Diætetico Polyhistorico Sect. 2. cap. 8. vbi de varijs cùm sobrietatis, tum gulæ ebrietatisq; effectis eruditè disserit. Et quis dubitet, ventres istos commodissimè æquiparari posse inexplebili illi Danaidum dolio, quod inani quamuis labore repleturæ, vt cum Ouidio dicã, *Assiduas repetũt quas pdãt Belides vndas.* Quæ fabula etsi variam interpretationem capit à mythologicis scriptoribus, vt videre est apud Nat. Comitẽ lib. 9. cap. 17. Tamen & de heluonibus rectè eam vsurpari posse festiuus quidem Poeta indicat hoc epigrammate:

Heluones dolium sunt Danaidum.

Belidas fingunt pertusa in dolia vates
Mox effundendas fundere semper aquas.
Nomine mutato, narratur fabula de te,
Ebrie, quæ meias qui sine fine bibis.
Quin etiam hoc in te quadrat, turba ebria, quod sint,
Corpora quæ fuerant, dolia ficta tibi.

De talibus sic pergræcantibus perquam verum est, quod Varro dixit, ijs vitæ modulum culinam esse, dum scilicet omnia epulis metiuntur. Sic prodigos & ebriosos Lucretius dicebat natos esse vino in vesicã calando siccandoq; quippe qui cellas diuitum vinarias epotas effundunt in matulã: vel, vt eiusdem Varronis vtar verbis, diuitum apothecas Chias ad communem reuocent matellam. Nam quidquid auium volitat, (inquit Seneca) quidquid piscium natat, quidquid ferrarum discurrit, nostris sepelitur ventribus: quære nunc, cur subitò moriamur? quia mortibus viuimus. Retia, hamos, viscum, laqueos meditamur, rapaces volucres imperio parere, & prædari nobis docemus, ad nil aliud, nisi vt gulæ satis fiat; quam non modò explendo, sed onerãdo fatigamus, & angustum ventrem varia arte laxamus, cui aliquando vtilior fames esset, vtilissima verò sobrietas, fœdo illi sæculo ac misero, simul & siluis, & nubibus, & fluctibus pacem linquens. Nos cęlum terræ, vt habet adagium, miscemus: hoc est, quæ in terra crescunt, vt olera, fructus arborum; quæ in aquis, piscium omne genus; & quæ in aere volitãt, vnum in ventrem coaceruamus: & quarti elemẽti, hoc est, ignis loco fortia vina, aromata, sinapi, &c. adiungimus. Ita cõfusis elementis tempestates varias, concussiones, & tanquam tonitrua cieri nihil mirum est; vt ex continuis vaporibus catarrhos, fluente & refluẽte tanquam in euripis materia. Quid itaq; mirum, si

Ingeniosa gula est.

Hypotyposis gulæ.

Frigida cum calidis pugnant, humentia siccis,

Mollia

Mollia cum duris, sisto pondere habentia pondus.

Basilius: Ex vario & crasso alimento, vinoque fuliginosæ exhalationes, elatæ in morē densæ nubis, Spiritus Sancti illustrationes in ipsam mentem suo interuentu impediunt. Sed nunc pro more Gulæ asseclam suis coloribus depingemus, sed strictim & currenti penicillo. Aqualiculum tradit, non fert, triamplibralem instar cadi vinarij, latum, inflatum, infarctum: suras tremulas habet, follicātes, cubitali crassitie, breuiusculas, pumilionum mensura: clunibus incedit ac podice pendulo, radēte terram: capite oblongo, prominentibus auriculis, sicut olla tricongia, auritum peponē diceres: naso cupreo, purulento, gibboso, flaccidis maxillis, labris stillantibus & obtortis sacculorum more, quibus Veneti piper suum & caryophylla vendunt. Digitos vide, lucanicas credes, brachia sine inter nodijs & iuncturis, inculcata sicut pululli Ianei. In summa, truncus carneus est spirās, damnatus ad saginam & macellum, cuius lardum & pernas deuorabunt in stygia popina inferorum vultures. Nūc Ocni funis nos ad se trahit.

Imago gulosi.

Ocni effigies, de ijs qui meretricibus donant, quod in bonos vsus verti debeat.

EMBLEMA XCII.

IMPIGER haud cessat funem contexere sparto,
Humidaq; artifici iungere fila manu.

Sed

Sed quantum multis vix torquet strenuus horis,
Protinus ignaui ventris asella vorat.
Fœmina, iners animal, facili congesta marito
Lucra rapit, mundum prodigit inq; suum.

COMMENTARII.

I. PINGITVR strenuus restio, cóficiédis ex iunco funibus nunquam non occupatus, sed quod ille miser longo tempore, assiduoq; labore contorsit, totum ignaua asella astans deuorat.

II. *Character Emblematis.* ID ex Pausaniæ Phocicis tractum, enumeratis enim aliquot statuis Deorum & Heroum Polygnoti manu depictis, post has virum quendam sedere ait, inscriptionemque indicare eum esse Ocnum, qui texat è iunco restim vel funem, sed astantem asellam totum quod ille laboriosè texuerit arrodétem. Gnauum & industrium hominem fuisse Ocnum aiunt, qui vxorem sumptuosam & prodigam habuerit, quæ profundere consueuerat, quicquid illę opere faciundo per summum laborem quæritasset, idq; per ambages voluisse Polygnotum designare. Compertum est etiam Ionum vulgò prouerbium esse, quoties hominem significát ad laborem quidem vehementer propensum, sed nihil inde capiétem commodi, *Ocni funiculum torquet.* *Ocni funiculum torquere.* Ita fermè Pausanias. Huius quidem effigiei Plutarchus meminit libello περὶ εὐθυμίας, & Plin. 35. cap. 11. inter opera, ni fallor, Socratis pictoris. Sic & Propertius 4. Elegiarum:

Dignior obliquo funem qui torqueat Ocno,
Aeternumque tuam pascat asella famem.

Retulit & commodè 12. Hieroglyphicón Pierius. Et Politianus Miscellan. cap. 81. Id quoq; argumentum in marmore exlatum tradit Hermolaus Barbarus, Romæ duobus locis, in Capitolio nimirum & Vaticanis hortis videri. Idemq; de Ocno alia scitu digna tradit in castigat. Plinianis lib. 35. cap. 11. Præterea Cratinus fingit etiam quendam apud inferos funem torquétem, asinum verò arrodentem ea, quæ ille iam torsisset. Hinc de inaniter laborantibus id prouerbij etiam vti solent: *Contorquet piger funiculum.* de quo vide adagia.

III. *IMPIGER*] Diligens, industrius, Virgil. 1. Æneid.

----ille impiger hausit
Spumantem pateram.

Et Ouid. 1. Metamorph.

---- patrios adit impiger ortus.

Videtur tamen (quod obiter dixerim) adiectiuum hoc differre vel maximè à nomine Ocni, quod propriè ignauum, & qui faciat aliquid grauatè, significat. *Nomen Ocni.* Dicitur enim ὄκνος καὶ ὀκνηρὸς, & ipsa ῥαθυμία dicitur ὄκνος καὶ ὀκνηρία: sed & ὀκνεῖν, idem est quod *pigrescere*. Hæc tamen dictio ad sensum potius attinet: ignauus enim est, nihilq; agit tametsi laboret, qui suas opes malè collocat, easq; in vsus minimè necessarios erogat.

Sparto] Genista. Sic enim quidam interpretantur. *Spartum.* Spartum verò genus est herbæ apud Hispanos frequentissimæ: ex hac funes nauticos fieri solitos scribit Liuius 2. bell Punic.

Humidaq; artifici &c.] περίφρατις restis.

Protinus] porrò ac sine intermissione, continuò. Nonius.

Ignaui ventris] πολυτελὴς γυνή. *sumptuosa mulier.* Sic D. Paulus Cretenses vocat γαστέρας ἀργὰς. *ventres pigros.*

Fœmina iners animal] Hesiodus in Theogonia mulieres fucis assimilat, qui apum labores consumunt, cuius hęc est sententia: *Mulier fucis comparata.*

Quale fauis examen apum dulciq; liquore
Cernimus infames haud rarò pascere fucos;
Per chyma manè volant, & picta per arua tepenti
Sole vaga, cerasq; legunt, & dulcia mella.
Prædo latet, curuoque vorax sub vimine viuit,
Inq; sua abdit edax alienos exta labores.
Talis in humanis prius ab Ioue fœmina rebus
Est data, flagitijs hominé qua ladat iniqs.

Vide prouerbium. *Mulieris podex.*

Mundum] Mundus est ornatus muliebris; Græcè dicitur κόσμος. *Mundus quid.* Vnde mundus dictus est hic, quod alio nomine cęlum appellare

pellare libuit. Nam vt inquit Plinius lib. 2. cap. 4. quem κόσμον Græci nomine ornamenti appellauerunt, eum nos à perfecta absolutaq; elegantia Mundum. Liuius in Oratione Catonis pro lege Oppia seruanda: Munditiæ, ornatus, & cultus, hæc fœminarum insignia sunt, his gaudent & gloriantur, hunc mundum muliebrem appellarunt maiores nostri. Nonius ex Lucilio:

Legauit quidam vxori mundum omne, penumque.

Mundus muliebris quid Iurisconsultis. Vlpianus noster ait mundo muliebri contineri specula, vnguenta, vasa vnguentaria, & si qua dici similia possunt; distinguitque muliebria ornamenta à mundo muliebri, ac si mulier possit esse munda, nec tamen ornata: vt solet in ijs contingere, quæ se mūdarint lotæ in balneo, neq; se ornarint: & contrà, est aliqua statim à somno ornata, nec tamen mundata. Sed hoc nimiùm subtiliter à Iurisconsulto; nam apud oratores, poetas, aliosq; tersos auctores, mundo muliebri non ea modò continentur, quibus mulier fit mundior, sed etiam quibus ornatior. Val. Max. lib. 9. cap. De luxuria & libidine, memorabile refert exemplum de abrogata lege Oppia, quæ lata fuerat olim bello Punico secundo, ad coercendam mulierum luxuriam: sed eas tamen ait excusari mentis imbecillitate, & grauiorum operum negata affectatione, quamobrem omne studium ad curiosiorem sui cultum illis permitti. *Mulier prodiga.*

Prodigit.] Consumit, dissipat; verbum aptissimum ad prodigalitatem notandam.

IV. VETERES cùm virum in re cumulanda solicitum, neq; assiduos quantumlibet labores declinantem; vxorem verò prodigam, & ad omnia perdenda dissipandaq; intentam hieroglyphicè significare vellēt, hominem sparti funiculum torquentem, illam verò asellæ effigie assidentem à tergo, & opus quantumcumq; fieret abrodētem effingebant. Laborat enim miser ille homūcio totis diebus, sperataq; ditescere; sed quicquid labore tam improbo partum enascitur, ad ornatum quēdam suum transfert prodiga & insolens mulier. Vnde vero verius à Iuuenale scriptum Satyr. 6.

Prodiga non sentit pereuntē fœmina censū,
Ac velut exhausta rediuiuus pullulet arca
Nummus, & è pleno semper tollatur aceruo:
Non vnquam reputat quanti sua gaudia constent.

Quò pertinet adagium, *Mulieris podex*, in Chiliad. Adag. Rectè etiam Hesiodus: Qui fidit, inquit, mulieribus, is etiam furibus fidem habet. Et festiuè Lacon quidam quærentibus, quamobrem vxorem duxisset adeo pusillam & paruulam, respondit: E malis quod minimum esset eligendum. Nam vt verè Menander.

γυνὴ τὸ σύνολον ἐστὶ δαπανηρὸν φύσει.
Natura fecit sumptuosas fœminas.
γυνὴ πολυτελής ἐς' ὀχληρὸν, οὐδ' ἐᾷ
Ζῆν τὸν λαβόνθ' ὡς βούλεται.
Est permolesta sumptuosa fœmina,
Nec viuere arbitrio sinit virum suo.

Cui autem cōtigit vxor in otio deses, & incompto corporis ornatu prouentus, reditus, & quæstus profundens, is certè rem faciet vt funarius solet, nimirum retrogrado ductu. Epigraphe emblematis videtur id totum torquere in rapacitatem & auaritiam meretricum, de quibus aliàs.

In Parasitos.

EMBLEMA XCIII.

QVOS tibi donamus, fluuiales accipe cancros;
Munera conueniunt moribus ista tuis.
His oculi vigiles, & forfice plurimus ordo
Chelarum armatus, maximaq; aluus adest:
Sic tibi propensus stat pingui abdomine venter,
Pernicesq; pedes, spiculaq; apta pedi:
Cùm vagus in triuijs, mensaq; sedilibus erras,
Inq; alios mordax scommata salsa iacis:

COMMENTARII.

I. PINGITVR parasitus habitu aulico, quia illud hominũ genus plerunq; aulas sectetur; ventre obeso, & prominente, progredienti similis: qui in patina cancros fluuiatiles ferat.

II. NON est mihi dubium quin, cum auctor hic suum carmen cuderet, vel memoriæ adiutus thesauro, egregiam Taciti descriptionem sibi tamquam archetypum fingeret: sic enim ille lib. 15. Annal. vbi de Neronis lasciuijs amplissimè: Vatinius inter fœdissima eius aulæ ostenta fuit, sutrinæ tabernæ alumnus, corpore detorto, facetijs scurrilibus primo in contumelias assumptus, *Parasiti descriptio.*

ptus, deinde optimi cuiusq; criminatione eousq; valuit, vt gratia, pecunia, vi, nocendi etiam malis præemineret. Apparet hoc susceptum esse in mordacem quendam καὶ ἀχαλίνου στόματος scurram, cui symbolicè cancros fluuiales dono dat, parasiticis moribus apprimè respondentes. Decorum itaq; seruat in eo, quòd rationem habeat personæ, cui hæc tribuat. Nec malè illud traduxeris ex libello Plutarchi, de discrimine adulatoris & amici, cuius verba sunt: Ego verò noui quendam, qui vxorē suam eiecerit, vt amicus item suam repudiaret. Deprehensus est autem clanculum ad illā commeare, vel ad se accersere, id quod etiam ab amici vxore animaduersum est, Vsque adeo non nouerat adulatoris ingenium, qui credidit hos versus Iambicos magis conuenire cancro, quàm assētatori:

Vnde petitū Emblema.

Est venter omne corpus, vndiq; obtuens
Oculus, suisq; bestia reptat dentibus.

Nam huiusmodi quidem est imago parasiti & amicorum, qui patellam sequuntur, & ad prandia prēsto sunt, quemadmodum inquit Eupolis. Hæc Plutarchus. De adulatoribus festiua inuenies epigrammata lib. 1. Florileg. tit. εἰς κόλακας. Vide etiam adagium, *Polypi*.

III. *IN Parasitos*] Parasitus, Græca est dictio, παράσιτος, qui aliorum mensas & cibaria sectatur. Cōponitur ex παρὰ, quod significat *iuxta*, & σῖτος, quod *esculentum* significat: quare parasiti vocantur, qui ad voluptatem eius, in cuius contubernio sūt loquuntur & faciunt, nihil repugnantes cibi & ventris gratia. Hi etsi olim serui nō erant, tamen maximè seruiles habebantur, quippe qui libertatem offa venalem habebant, eiusque gratia præter irrisum, dicteria, colaphos, etiam ollas sibi in caput confringi permittebant; quod non obscurè innuit Plautus in Captiuis. Insuper hæ ollæ erant repletæ cinere, vt nimirum eo per totum corpus effuso maiorem risum prebitoribus suis exhiberent. Ad quod alludit idem Plautus Curcul. Homerus primus parasitum induxisse videtur, quem appellauit φίλον εἰλαπιναστήν, *amicum mensalem*. Sinopeus Diodorus facetè admodum reliquas artes non à dijs, sed à sapientibus excogitatas videri dicit; verùm parasiticā esse Philij Iouis inuentus. Parasiti etiam olim dicebantur, vt prodidit Crates, qui sacro frumento colligendo pręficiebātur, Cœl. Rhodig. lib. 12. cap. 1.

Parasitus.

Parasitica inuentor.

Fluuiales cancros] De cancris vide Plinium lib. 9. cap. 31. vbi leges aliquos cancros Hippos vocari, tantæ velocitatis, vt consequi non sit. Vnde apertior erit comparatio, ad parasitum, cui Alciatus pernices pedes tribuit. Cācros prętereà graphicè describit Calentius:

Hippi genus cancrorum.

Illis dena pedum vestigia, denaq; in arcus
Crura recuruantur, laterumq; à margine ludunt,
Ambiguumq; iter est, &c.

Munera conueniunt moribus] Cancer enim animal est aquatile, oculos semper habens apertos, forfices dentatos atq; acutos pro armis, ventrem magnum, & octo pedes: sic etiā parasitus, qui adulādo hinc inde victum quæritat, oculos habet admodum vigilātes, ob ventris repletionem omnia perlustrans; nec desunt spicula nociua, dum enim cibi gratia huic applaudit, alteri maledicit; ventri insuper & gulæ totus deditus: vti denique cancer plures, sic ille per omnia loca celeres pedes habet.

Cancri et parasiti comparatio.

His oculi &c.] Sic ordino: *His*, scilicet cancris, *oculi vigiles* sunt, *& ordo plurimus chelarum armatus forfice*.

Vigiles] aperti: quod refert parasitorum vigilantiam in obseruandis aliorum mensis. Euolue prouerb. ἀλλοτριοφάγοι. in Chiliad. Sic vigiles oculos tribuit Famæ Virg. lib. 4. Æneid.

Forfice plurimus ordo] ἀλληγορία ab exercitu. Pedes enim habent cācri fluuiales ad modum forficis: Sanctius mauult legere, *forcipe*, vti etiam in Plinio legit de cancris loco citato: Præterea bina brachia, dēticulatis forcipibus. Sed non magni refert quomodo legatur, vtrumq; enim instrumentum referunt cancrorum chelæ, nimirum forcipis & forficis; est aūt forceps instrumentum bisulcum, quo fabri clauos emoliuntur, quoque prunas aut cādens ferrum prehēdunt: forsex verò est instrumentum sartorum, quo pannum incommoda frusta dissecant, & vsui aptant.

Forceps.

Forfex.

Chelarum] Chelæ dicuntur cancrorum & scorpionū brachia, à Græco χηλή, quod etiam significat vngulam. Est etiam signū cœleste, anterior scilicet pars scorpij. Vnde Virgilius 1. Georg.

Chelæ.

Qua locus Erigonen inter, Chelasq; sequētes
Panditur:

Maximaq; aluus] id est, venter.

Propensius

Propensus venter] prominens, turgens. Persius Sat. 1.

Pinguis aqualiculus propenso sesquipede extat.

Abdomẽ. *Pingui abdomine*] Abdomen propriè significat pinguedinem, quæ spinæ, vbi renes sunt, adhæret; sic dictum, vt quidam volunt, quod abditum sit. Sed Celso lib. 4. cap. 1. Abdomen, ὑπογάστριον, est illa corporis humani pars, quæ à coxis & pube sursum versus ad præcordia peruenit; ab exteriore parte euidente cute, ab interiore leui membrana inclusa, quæ omento iungitur, & περιτόναιος dicitur. Hinc ab Anatomicis abdomen dicitur ea cauitas, quæ intus diaphragmate à thorace distinguitur, & circumscribitur à cartilagine ensiformi, ossibus pubis & coxendicis, lumborum vertebris, & vtrinq; costis. Translatè ponitur pro vitio ventris: vnde Cicero pro Sestio dixit, insaturabile abdomen. Inde etiam dicimus. Abdomini indulgere, Abdomini inseruire, Abdomini operã dare, Natus abdomini. Iuuenalis:

--- venter adest abdomine tardus.

Ausonius Eidyllio 9. cui Mosella nomen:

--- Cui prodiga nutat

Aluus, opimatoq; fluens abdomine venter.

Et parasitus Eustathio dicitur γαστρόπληξ, quod abdomini inseruiat.

Spiculaq; apta pedi] id est, dicteria & mordacia verba habes in promptu: nã spicula missa volant, etiam volat irreuocabile verbum.

Cum vagus.] Horat. 1. Epistolar. bellè scurram ita descripsit:

Scurra descriptio. *Scurra vagus, non qui certũ præsepe teneret;*

Impransus, nõ qui ciuem dignosceret hoste:

Quælibet in quẽuis opprobria fingere sæuus:

Pernicies & tẽpestas, barathrumq; macelli.

Parasitum quoq; eleganter describit Valla lib. 4. cap. 11. Item Iuuenalis Sat. 5. & 4.

Mensaq; sedilibus erra.] Hinc epitheta, τραπεζολοιχός, quod mensas illingat, & nidorem è cibis surgentem rabido ore carpat. Hinc θυράπαξ, aut θυράρπαξ, quòd foribus alienis insidietur, nempè qui sueuerit aliena viuere quadra. Prou. *Sartaginum pernicies.*

Scomma. *Scommata salsa*] Epitheti metaphora, à mordacitate salis. Est autem σκῶμμα, cauillum, sales, dicterium, à verbo σκώπτω, cauillor, dicteria iacio. De Scommatum autem generibus Macrobius Saturn. 7. c. 5.

IV. DONAT Parasito cancros, vt per horum figuram graphicè depingat hominis importuni & obtrectantis effrænatam licẽtiam, qui ad quæstum & ventrem omnia conferat sua studia, vt alijs, & plerumque etiam præsentibus obloquatur, in quos eiaculetur molesta & acria quædam dicteria. Id autem genus hominum si quãdo iocandi fines transiliant, ita vt è salibus hilari fronte acceptis, & datis, ad scommata mordacia se cõferant, iam tum fastidio esse nõ ab re incipiũt: nec enim sapiũt, qui ijs omnia l[i]cere volunt, quãdoquidem nihil magis lubricum sit & importunum conuicio, quod quasi melle litũ animos ingreditur. Cauendum itaq; quàm fieri potest ab huiusmodi scurra & adulatores, qui omnia laudat, omnia assentatur, etiam iniqua & impia, vt placeat, probat, nihil non facit & perpetrat ventris gratia, in quo summam felicitatem constituit. Interim etiam credentem decipit, absentem r[o]dit & mordet; deinde se odiosum re[d]dit, ac deniq; perditionem sibi ipsi acquirit. Lege parasitum Luciani. Bellè apud Plautum Captiueis, initio ferè Actus 1. sic parasitus de se, suæq; notæ hominibus: — Licentia nimia parasiti. — Parasiti mores.

Quasi mures semper edimus alienũ cibum,

Vbi res prolata sunt, cùm rus homines eunt,

Simul prolata res sunt nostris dentibus,

Quasi cũ caletur, cochlea in occulto latens,

Suo sibi succo viuunt, ros si non cadit:

Item parasiti rebus prolatis latent

In occulto miseri, victitant succo suo.

Martialis in Philomusum scurram, lib. 7.

Quòd te diripiunt potentiores,

Per conuiuia, porticus, theatra,

Et tecum quoties ita incidisti,

Gestari iuuat, & iuuat lauari.

Nolito nimiùm tibi placere,

Delectas, Philomuse, non amaris.

Mordet ibi hominem fatuum, & vrbanũ, in conuiuijs alienis oberrãtem. Idem Martialis lib. 9. in quendam Cantharum:

Cœnes, Canthare, cùm foris libenter,

Clamas, & maledicis, & minaris.

Deponas animos truces monemus,

Liber non potes & gulosus esse.

Horatius 2. Epist. 1. notam impressit,

Quãtus sit Dorsenius edacibus in parasitis.

Nam & Philum mordet festiuè Martialis, eò quod numquam domi cœnaret. Sed ad rem. D. Hieronymus ad Domnionem: Contra quemlibet passim in triuijs strepere, &

Cancer symbolũ inconstãtia. re, & congerere maledicta, non crimina, scurrarum est & parasitorum. Porro cancerum inconstantiæ symbolum facit Ioannes cognomento Scholasticus, dum hominem, qui modò risui indulgeat, modò luctui, modò austeritati atq; temperantiæ se reddat, modò delicijs diffluat & voluptatibus implicetur, cancro æquiparauit, nunc antè, nunc retrò, nunc in transuersum gradienti, miraq; inconstantia vitam suam traducenti: quod idem & de parasitis nõ malè dixeris, qui dum leuitate mimica omnia imitantur, omnium mores inducere nituntur. De quo Horatius:

Sic iterat voces, & verba cadentia tollit,
Vt puerum credas sæuo dictata magistro
Reddere, vel partes mimũ tractare secũdas.

Parasitos & adulatores multos habes in Officina Textoris lib. 5. cap. 40.

Paruam culinam duobus ganeonibus non sufficere.

EMBLEMA XCIV.

IN modicis nihil est, quod quis lucretur: & vnum
Arbustum geminos non alit erithacos.

ALIVD.

IN tenui spes nulla lucri est: vnoq; resident
Arbusto geminæ non bene ficedulæ.

COM-

COMMENTARII.

I. AVICVLÆ duæ pro sede in ramo arboris dimicant; harum vna ramo insidet, altera vt insidere possit illam mordicus impugnat.

II. *Fons Emblematis.* DVO Epigrammata, eiusdem penè sententiæ, desumpta videntur ex prouerbio Græco Zenodoti: μία λόχμη οὐ τρέφει δύο ἐριθάκους. *Vnicum arbustum haud alit duos erithacos.* Vide etiam adagium, *Vna domus non alit duos canes.* Ad hoc eleganter allusit Aristophanes Vespis:

---- οὐ γὰρ ἄν ποτε
τρέφειν δύναιτ' ἂν μία λόχμη κλέπτα δύο. id est:

Non enim fieri potest
Fures vt vnquam saltus alat vnus duos.

III. *Ganeo.* *DVOBVS ganeonibus*] Ganeo, cui vitæ modus est culina, vt Varro describit, quanquam à M. Tullio sumatur etiam pro scortatore, qui prostibula & meretriculas affectatur. Est autem talis homo futilis, vorax, heluo, gulæ & luxui totus deditus, qui ingluuie illa sua nihil non absumit & exhaurit: tales itaq; plures non poterit nutrire vna vel tenuis culina.

In modicis] rebus, vel negotijs.

Et vnum arbustum &c.] Prouerb. est Chiliad. *Arbustum vnum non alit duos erithacos.* Cedrenus πολυκοι ανιαν detestãs, hanc similitudinem vsurpauit: δύο, φησὶν, ἐριθακοὺς μία λόχμη οὐ τρέφει. οὔτε μία χώρα εὐοδωθήσεται ὑπὸ δύο κυβερνωμένη ἀρχηγῶν. *Vt vnum arbustum duos erithacos non alit: sic vnum regnum feliciter à duobus principibus administrari non potest.*

Erithacus. *Erithacos*] Erithacus auis est quædam solitaria, vt eodem in saltu nõ temerè nisi vna reperiatur; quam Theodorus Gaza in Aristotele nunc Siluiam, nunc Rubeculam nominat: alteram quidem à siluarum desertis, alteram à ruboris indicio, quod ex Græco nomine intelligitur. Sic quoq; Italis dicitur, *Petto rosso.* Germanis, *Rotbrustle, Rotkræpflin.* Huius meminit Plin. 10. c. 20.

In tenui spes, &c.] Distichon alterum eiusdem argumenti cum superiori, mutatis tantùm verbis. Alludit autem ad prouerb. *Tenuis spes.* Vide Chiliad.

Vnoq; residunt Arbusto.] Prouerbium aliud idem cum superioribus. Arbustum locus est arboribus consitus. *Arbustũ.*

Ficedula] Ficedula à ficubus edendis nomen habet, cum tamẽ vuis potius vescatur. Martial. lib. 1. *Ficedula.*

Cùm me ficus alat, cũ pascar dulcibus vuis,
Cur potius nomen non dedit vua mihi?

Formam & colorem mutant ficedulę. Nomen hoc solùm autumno habent, postea Melancoryphi vocantur. Italis, *Beccafico.* Germ. *Schnepff.* Lege Plinium lib. 10. c. 29.

IV. *E rebus minimis parum lucri.* NON est multum lucri expectandum ex rebus minimis, in quibus quanquã multum laboris & operę collocetur, tamen fructus inde parum capitur. At in rerum maiorum administratione vtilitas multo cõsurgit vberior. Quamobrem vulgò varijs efferuntur modis adagia, vt in tenui statu consortij non esse locum dicamus: qualia sunt ista, *Domus vna duos non alit canes,* *vt nec arbustum duos erithacos: Vno ramo non bene sedent duæ ficedulæ*: & quod nostrates iocando efferunt. *Nostra ianua non sustinet duos mendicos.* Falluntur itaque, qui è rebus minutulis amplissimum expectant quæstum, præsertim si sit eodem studio consors, vbi plerumq; res absq; multa transigi, nisi ægrè, possit. Veluti nec regnum, nec amor vllo modo socium patiũtur, teste Seneca. Nõ regna, inquit, socium ferre, nec tædæ sciunt. Et Ouidius: *Regna nõ patiuntur sociũ, nec amor.*

Non bene cum socijs regna, Venusq; manet.

Vnde quoq; vulgatum illud:

Dum canis os rodit, socium quẽ diligit odit.

Quod nos Germani sic efferimus;

Zvven hund an einen bein
Bleiben selten vberein.

Sic etiam est in re regni, quod pulchrè expressit Lucanus lib. 1.

Nulla fides regni socijs, omnisq; potestas
Impatiens consortis erit.

Quò etiam respexit Alexander Magnus, cùm ad monarchiam aspirans dixit, Mundum non capere duos Soles. Cicero 1. Offic. Quod enim est apud Ennium, Nulla sancta societas, neque fides regni est: id latius patet. Nam quidquid eiusmodi est, in quo non possint plures excellere, in eo sit plerunq; tanta contentio, vt difficillimum sit sanctam seruare societatem.

Ca-

Captiuus ob gulam.

EMBLEMA XCV.

REGNATOR q; penus, mensaq; arrosor herilis
Ostrea mus summis vidit hiulca labris.
Queis teneram apponens barbam, falsa ossa momordit:
Ast ea clauserunt tacta repentè domum;
Deprensum & tetro tenuerunt carcere furem,
Semet in obscurum qui dederat tumulum.

COMMENTARII.

I. INTER ostrea quædam hinc inde iacentia vnum cæteris maius, latiùs hiat, quod subiens musculus cibum capturus capitur, & gulæ pœnas luit.

II. *Fons Emblematis.* EMBLEMA desumptum est ex epigrammate Antiphili lib. 1. Epigram. Græcorum, tit. *εἰς ζῶα*, quod hic ferè ad verbum Latinè expressit Alciatus; sic autem se habet:

παμφάγος ἑρπηστὴς κατάδόρματα λιχνοβόρος μῦς,
ὄστρεον ἀθρήσας χείλεσι πεπταμένον,
πώγωνος διεροῖο νόθην ἐδάξατο σάρκα.
αὐτίκα δ' ὀστρακόεις ἐπλατάγησε δόμος.
ἁρμόσθη δ' ἀδύνασιν ὅδ' ἐν κλείθροισιν ἀφύκτοις
ληφθεὶς, αὐτεφόνον † τύμβον ἐπεσπάσατο. †πότμον

Omniuorus, repẽsq; per ædes helluo mus
Ostreum conspicatus labris patens,
Barba madida spurcam momordit carnem:
Statim verò testacea crepuit domus,
Aptata [id est, clausa] cruciatibus. at mus in claustris ineuitabilibus.
Captus, sui interfectorem tumulum cõ traxit.

Helluo, & omniuorus, repensque per atria mus, vt
Conspexit tumidis ostrea aperta labris,
Apposuit barbam madidam, spurcasq; momordit
Carnes: tum crepuit testea læsa domus.
Claustra retentarunt captum firmissima murem,
Interfectorem qui reperit tumulum.

Apud Æsopum etiam mus penum inhabitans, vbi victus variorum domini fercu lorum asseruabantur, singula corrodens, vtq; nihil intactum relinqueret, vidit inter alia ostrea hiulca, filia, testisq; apertis: accurrit gulæ sectator, & auidè momordit. Ostrea verò læsa repente domum seu concham occludunt, capto & strangulato fure, qui semetipsum in illo obscuro sepeliuit tumulo.

III. *Penus.* *REGNATORq; penus*] Mus incolẽs penum. Penus est omne esculentum aut poculentum, sed frequẽter metonymicos pro eó loco, in quo asseruantur esculenta quęuis, accipitur, quo de nomine controuersiam repete non pœnitendam ex Gellio c. 1. lib. 4. Dicitur autem Penus, secundæ & quartæ declinationis; item Penu, penu. Penum, peni. Penus, penoris.

Mensaq; arrosor herilis] assuetus rodere mensas heri seu patrisfamilias. *Ostrea.*

Ostrea hiulca] hiantia, vel ostreas hiantes. Ostrea sunt pisces concha operti, qui singularem in cibis gratiam habent. De his Plinium vide lib. 32. c. 6. Ostreorum etiam mysticam explicationem habes apud Pierium Valer. Hieroglyphic. lib. 28.

Falsa ossa] id est, testam ostreæ, quam ossa esse putabat.

Domum.] Pro cochlea, vel testa, qua pro domo vtitur, idq; metonymicos & catacresticos.

Deprensum furem,] In iure est ἐπ' αὐτοφόρῳ.

Tetro tenuerunt carcere furem] ἀλληγορία à furibus, qui deprehensi conijciuntur in carcerem.

Tumulum] μεταφορικῶς tumulum dicit, vel à consequenti, quòd perierit forex in Ostreæ testa.

ID videtur propriè in eos esse tortum, qui lautioris victus ergò se in domos opulentas seruiliter ingerunt, vnde nihil præter damnum, aut etiam interitum consequuntur: gulam enim in seruitutem pertrahere docet Lucianus de mercede cõductis. Itaque huc non incommodè retulero illud Horatij, quanquã fortè aliò recidat: IV. *Gulosi in spontaneã lapsi seruitutẽ.*

---- qui pauperiem fugiens potiore metallis
Libertate caret, dominum vehet improbus, atque
Seruiet æternùm qui paruo nesciet vti.

Lysimachum memoria prodit, cum fuisset in Thracia prælio victus à Dromachete, ac siti penè enectus, se exercitumque hosti permisisset, iam desiderio expleto: O Dij, inquit, quàm pusillæ voluptatis gratia in seruitutem me ex tanto rege conieci? Vel in eos quadrabit, qui luxu & gulæ intemperantia mortem præproperam sibi arcessunt; quique, vt vulgo dicitur Gallico, suũ in dentibus tumulum conficiunt. Hi sunt ἀκρατεῖς seu impotẽtes, qui obiectam cupiditatem sectantur: qui à delicatioribus bolis nunquam sibi temperant: qui etiam totos dies in crapula, noctesq; in compotando exigunt. hi sic describuntur à Lucilio, vt citat Nonius Marcellus:

Qui sex menses vitam ducunt, Orco spondent septimum.

Hi saginæ mancipati ad faces & cereos viuunt, dum inter pocula transiguntur noctes, somno impenduntur dies lucis ac tenebrarum ordine peruerso. De his puto ego Virgilium cecinisse:

Nosq; vbi primus equis Oriens afflauit anhelis,
Illic sera rubens accendit lumina vesper.

Hos tu existimas, inquit Seneca, scire quẽadmodum viuendum sit, qui nesciũt quando? timẽt verò hi mortem, in quam se condiderunt? tam infausti homines quam nocturnæ aues sunt. Licet in vino vnguentisque tenebras suas exigant, non conuiuantur, sed iusta sibi faciunt. Rectè etiam Cicero pro Cœlio: Vitium ventris & gutturis, inquit, non solum minuit ætatem hominibus, sed etiam aufert. Plures enim videmus gula quàm gladio cadere. Porrò de meritò deprehensis, pœnasq; dignis illud

lud prouerbio dicitur : *Decipula murem cepit*. Quasi dicatur, Lupus in foueam incidit, aut aper in casses. Vide etiam adagium, *Mus picem gustans*.

In garrulum & gulosum.

EMBLEMA XCVI.

VOCE boat torua, prælargo est gutture, rostrum
Instar habet nasi, multiforisq; tubæ.
Deformem rabulam, addictum ventriq; gulæq;
Signabit, volucer cùm Truo pictus erit.

COMMENTARII.

I. PINGITVR truo, auis aquatica, quæ aliàs etiã Onocrotalus dicitur ab asinino crepitaculi sono, quam supra Embl.91. descripsimus. Fortè truo hic est, qui passim inuenitur apud Indos Mexicanos, diciturq; Alcatraz, anseris magnitudine, piscibus victitans, rostro duarum spithamarum, cuius tantùm inferiorem partem mouet. Habet ingluuiem à rostro ad pectus, in qua piscium decem libras ingerit, & aquæ vrnam. Reddit facilè quæ ingurgitauit. Quidam aliquando præ grauedine cecidit, & captus est, deglutiuerat enim paruulum puerum Æthiopem.

Alcatraz.

II. VIDETVR id tractum ex Clementis Alexandrini 2 Pædagogi cap.1. cuius hæc verba: τὸν γοῦν ἐγκατορύξας τῇ κοιλίᾳ, τῷ ἰχθύϊ τῷ καλουμένῳ ὄνῳ τὰ μάλιστα

λειχὼς. *Qui animum in aluo defodit, pisci qui asellus dicitur, maximè similis*. Hunc ex piscium genere solum habere cor in vẽtre, ἐν τῇ γαστρὶ, Athenęus ex Aristotele tradit, quamobrem vocatur ab Epicharmo ἐντερατελόγαστρος, propter monstrificam ventris naturam. Cæterùm Onocrotalus, qui & Truo dicitur, gutturis est amplissimi, & vocis clamosissimæ, ita vt ruditum asini dicas, & nasum habere instar tubæ. A vasta illa ingluuie Germanis dicitur *Kropf gans*. à latitudine verò rostri *Loeffelgans*. Austriaci ob absurdam & monstrosam à reliquo genere auiũ speciem vocant *Ohnvogel*, quasi sine pari. *Truo.*

III. *Boare.* *VOCE boat*] Translatio à bobus, quorum est boare. Prisci etiam dicebant Boire, vt est apud Pacuuium in Medea Et Bouare; sed Boare vsitatius, quod à Græco Βοάω, *clamo*, deriuatum videtur.

Torua] μεταφορὰ ab aspectu ad vocem. Hanc autem vocem edere propriè est λαρυγγίζειν, vt est in prouerbio; hoc est, nõ naturali modo, sed dilatato gutture effundere immanem vocem. Quod vitij Demosthenes obiecit Æschini. *λαρυγγίζειν.*

Instar habet nasi] Festus ad hunc modum: Truo, auis onocrotalus, Cæcilius irridens magnitudinem nasi: Pro dij immortales, vnde prorepsit truo? Germ. *Ein Nasenkœnig*.

Multiforiq; tubæ] Hoc epitheton malim tibijs quàm tubæ adiungere, ratione obuia.

Rabula. *Rabulam*] Tametsi simpliciter pro caussarum patrono exponat Nonius, Rabula tamen propriè est is, qui nimia verbositate, & rabie quadam in agendis patrocinijs vtens, aures radit atq; percellit. Vnde ei nomen à radẽdis auribus, vel à rabie, vel à raui, id est, raucitate. Raua vox, rauca, inquit Festus, parumq; liquida, proximè canum latratum sonans: vnde & causidicus pugnaciter loquens, rabula. Galli vernacula lingua, nunquam nisi contumeliosè Chicanos appellant rabulas, fortè à verbo Græco κιχάνειν, corripere, offẽdere, inuentum aliquod comparare ad decipiendum. Malim tamẽ à voce σικανοὶ. Siculorum enim gens querula, & controuersa natura. Germani quoq; non ineptè vocant *Zungedrescher*. & inter hos Brisgoi, *Plappartstecher*.

Addictum ventriq; gulaq;] Is vnico verbo γλωσσογάστορι, vel γλωσσογάστωρ appellatur à Iulio Polluce Onomastic. 1.

IV. *Onocrotalus quid referat.* ACCOMMODATVR in quosdã rabulas forenses, & (vt Aristotelis verbo vtar) γαστριμάργους. qui incondito suo clamore, importunaq; garrulitate cœlo mare conturbare apud quosdam videntur, cum tamẽ importuna sua loquacitate dent sine mente sonum; quippe qui omnia referant ad ingluuiem: quibus deniq; vt (dicterio vulgato notantur) omnia sunt lingua & podex. Id genus homines, quòd in dicẽdo nemini cedere videantur, ab imperita multitudine plurimi fiunt, quos tamen probi viri doctiq; fastidiunt. Vnde Cicero de Oratore: Non enim declamatorem aliquem de ludo, aut rabulam de foro, sed doctissimum & perfectissimum quærimus oratorem. Idem Cicero eodem libro 1. de Oratore: Quasi rabulæ, qui sibi diserti non videntur, nisi omnia tumultu & vociferatione concusserint. Idem Cicero ibidem: Non enim causidicũ nescio quem, neq; proclamatorem, aut rabulã hoc sermone nostro conquirimus. Inter hos qui clamosissimus est putatur alios iudicio & doctrina antestare, dum causam, quam defendit, à iudice contendit extorquere. Hinc non immerito sæuissima experiuntur verborum flagella. Rabulam enim Ammianus appellat litium consarcinatorem, Cato vitilitigatorem, Sallustius caninę facundię exercitum, Iurisconsl. litium concinnatorem, l. 9. ff. de off. procons. Apuleio est hirudo forensis, γλωσσογάστωρ Aristophani, κόπις Euripidi, quod lingua corũ ceu mucro penetret alijs, vt Comicis, δικολίκτης, φιλόδικος, φιλαίτιος, ῥαψῳδος?τρῆθρα, ætruscator, sycophanta, & Demosthen. περίτριμμα τῆς ἀγορᾶς, Iulio Polluci δικόρραφος, sic enim ille genus hoc hominum describit: δικόρραφος, δικόγραφος, λέγων ἐπὶ χρήμασι, μηδὲν ῥῆμα προῖκα εἰπών, μισθῷ φθεγγόμενος, πρὸς χάριν λέγων, πρὸς ἡδονὴν δημηγορῶν, id est, *Calumniator, litium conceptor, litium consutor, pecuniæ caussa loquens, nullum verbum gratis proferens, pro mercede verba faciens, ad gratiam dicens, ad voluptatem conciones habens*. Seneca in ludo Claudij eos appellat Venale genus. Et Apuleius lib. 10. Capita vilissima dicit, forensia pecora, & togatos vultures. Et de his Plautus Persa: *Rabularũ agnomina.*

Etiamsi nihil est litium, lites serunt.

Huc etiam facere videtur illud quod Di-

nus Hieronymus ait, eos lyncibus & leonibus crudeliores, qui ore rabido deuorēt. Quin & castus scriptor, Columella, præfatione librorū de re rustica: Olim, ait, sine rabulis beatas fuisse vrbes: sed maximo quodam malo, contra maiorum morem repertum ac cōcessum in ipso foro latrocinium. Plinius Secund. lib. 2. epist. 3. Nos qui in foro veris litib. ac iurgijs quotidie terimur, multum malitię, quanquam nolentes addiscimus. Symmachus de Iuliano familiari suo lib. 1. epist. 37: Scis in illo forēsi puluere quàm rara sit copia, cognitio fandi oris, & boni pectoris, dum aut modestū ingenium verecundia contrahat, aut successu eloquēs insolescat. Laertius Anacharside, *ἀγορὰν ἔφη εἶναι ἀφωρισμένον τόπον εἰς τὸ ἀλλήλους ἀπατᾶν. forū aiebat destinatum locum ad inuicem fallendum*. Egregiè Constantinus magnus, qui litium circuitus amputauit, in Cod. de formul. & impetr. sublat. cuius legis videtur meminisse Nazarius panegyrico: Nonne leges, ait, ingerendis virtutibus, & vitijs fugiendis constitutæ, veterum caliginosæ ambages resecisse, captiōsæque simplicitatis laqueos præciderunt? Sed cesso, ne in me ipsum rabulas concitem.

Doctorum agnomina.

EMBLEMA XCVII.

MORIS vetusti est, aliqua professoribus
Super adijci cognomina.
Faciles apertosq; explicans tantùm locos,
Canon vocatur Curtius.

Reuoluitur qui eodem, & iterat qui nimis,
Mæander, vt Parisius.
Obscurus & confusus, vt Picus fuit,
Labyrinthus appellabitur.
Nimis breuis, multa amputans, vt Claudius,
Mucronis agnomen feret.
Qui vel columnas voce rumpit, Parpalus,
Dictus Truo est scholasticis.
Contrà est vocetus, tenuis esset Albius.
Quòd voce, vespertilio.
At vltimas mutilans colobotes syllabas,
Hirundo Crassus dicitur.
Qui surdus alijs, solus ipse vult loqui,
Vt sturnus in prouerbio est.
Hic blæsus, ille raucus, iste garriens,
Hic sibilat ceu vipera.
Tumultuatur ille rictu & naribus,
Huic lingua terebellam facit.
Singultit alius, atque tussit hæsitans.
At conspuit alius, vt psecas.
Quàm multa rebus vitia in humanis agunt,
Tam multa surgunt nomina.

COMMENTARII.

I. EX cathedra doctor habitu decenti ornatus profiteri videtur, cui frequentes assident & auscultant auditores, ore manuque gestum locuturi referentes.

II. *Occasio Emblematis.* HOC Emblema non aliunde fuit desumptum, sed tantum Academiarum ostendit morem, in quibus plerunq; professoribus adduntur agnomina ex vitijs præcipuè desumpta. Quod hoc loco planum fit in quibusdam superioris sæculi Iurisconsultis, vel etiam, quantum conijcio, in aliquot alijs, qui Alciati tempore minus aptè ius ciuile profiterentur (quorum tamen, vt par erat, nominibus parcit) vnde singuli singula in scholis cognomina sunt sortiti, quibus notaretur ingenij vel naturę proprium & peculiare vitium in legibus enucleandis.

III. *MORIS vetusti*] Nihil hoc est noui, in Academijs præsertim.

Cognomina] aliquando ad laudem, sed potissimùm ad vituperium.

Reuoluitur qui eodem], qui se implicat, eodemq; redit, vnde digressus est.

Mæander] seu Mæandrus, fluuius Phrygiæ siue Mæoniæ, ita sinuosis flexibus, vt sæpe credatur ad fontem reuerti, de quo vide Plin. lib. 5. cap. 29. Hinc cum res agitur non simpliciter, sed vafris & obliquis consilijs, Mæandros dicimus, metaphora sumpta à fluuio Mæandro, qui sinuosus & flexuosus labitur: vnde & nomen habere videtur, quasi oberret, quærens hominum consortia. Est etiam Mæander picturæ genus, in morem labyrinthorum flexuosis ambagibus implexum. Vide adagium, *Labyrinthus*. *Mæãder.*

Labyrinthus] quod se bellè non explicet, nullaq; vtatur methodo. De labyrintho diximus supra Emblemate 12.

Nimis

Nimis breuis] Breuitas, qua necessaria prætermittuntur, est in vitio, vt fortè fuit Claudius Cantiuncula. De hac breuitate est illud: *Dum breuis esse volo, obscurus fio.*

Mucronis agnomen] Forsan alludit ad agnomen κόπις, quod Euripides fabulis tribuit.

Qui vel columnas voce rumpit] Huc Prouerbium Chiliad. *Columnas rumpere.*

Truo] qui dicitur λαρυγγίζειν, hoc est, gutture dilatato immanem vocem effundere. de quo diximus superiore Emblemate. Hoc vitium quoq; Æschini à Demosthene fuit attributum.

Tenuis quod voce] vt Chærephon Socraticus, qui dictus est vespertilio. De quo diximus Emblemate 61.

Colobotes] mãcus, decurtatus. κολοβόω, *comminuo & trunco.*

Qui surdus alijs] Sanctius legit, *Qui surdis alijs.* Sed non placet, cum id nec metri ratio, nec sensus admittat.

Sturnus] De hac aue Plinius lib. 10. c. 24. & Volaterranus in Philologia.

Blasus. *Blasus*] Qui lingua impeditus est. Hoc cognomẽ fuit Semproniorum, à vitio linguæ impositum, vti etiam Balbus.

Sibilat ceu vipera] serpens, serpentum enim propium est sibilare.

Tumultuatur ille rictu &c.] Notat hic alia vitia ex ipso oris habitu desumpta.

Psecas. *Psecas*] Psecas est stillicidium, vel gutta, aut stilla è tectis decidens Psecas iam olim audiuit Antimachus lyricus, quod identidem loquens expueret: quod cognomen etiam datum fuit Olympico cuidam, cuius nomen non occurrit. Vocantur etiam Psecades ancillæ, quę delicatarum matronarũ capillos fuco medicato conspergunt. Vide sis prouerb. *Psecas, aut ros.*

Quàm multa &c.] Quot vitia, tot vocabula & nomina cõuiciosa fingi possunt.

IV. *Procliue est conuiciari publicè docentes.* QVAMVIS hic peculiarium quorundam vitia taxantur, potest id tamen generalius de omnibus accipi; est enim natura, vel potiùs cõsuetudine deprauata comparatum, vt citius vitia quàm virtutes in ijs obseruemus, qui publicè docent, iocu-lari quadam lasciuia, vt est quorundam in cõuiciãdo natura procax. Homines enim imperiti, vt etiam argutuli quidam auditores, qui nasum rhinocerotis habẽt, facilius quod stultè dixeris reprehendere, quàm quod sapienter tacueris, probare possunt vt ait 2. de Orat. M. Tullius Magnum profectò onus est atq; munus, vt ipsemet asseuerat disputatione 1. De natura Deorum, suscipere atq; profiteri sese, omnibus silentibus, vnum maximis de rebus magno in hominum conuentu audiendum. Ad est enim ferè nemo, quin acutius atque acrius vitia in dicẽte quàm recta videat. Ita quicquid est, in quo offenditur, id etiam illa, quæ laudanda sunt, obruit: & quoties dicimus, toties de nobis iudicatur. Nec quicquam est tam insigne, nec tã ad diuturnitatem memoriæ stabile, quàm id, in quo deliqueris. At isthæc licentia & deprauata consuetudo reprimenda erat. Siquidem conuicia, quæ torqueri solent ob ea, quæ sunt in corpore, vel in fortunis hominum vitiosa, proficiscuntur ab animis parum sanis. *Vitia corporis nemini exprobranda.* Proinde Vlysses apud Homerũ Thersitæ non claudicationem, non gibbum aut caluitiem exprobrat, sed omnino garriẽdi vitium. Sic Achilles non naturæ vitia insectatur in Agamemnone, sed ea, quæ animi maxima, quibus adhiberi modus, & quasi frenũ imponi rectę rationis potest Sic Fabius Quintil. lib. 10. c. 2. In magnis auctoribus incidũt aliqua vitiosa, & à doctis inter ipsos ẽt mutuò reprehensa: atq; vtinã tam bona imitantes dicerent melius, quàm mala peius dicũt. Hęc ille. Subiungit Minos: Sic ego cùm primùm ad Academiam Parisinam venissem, ad capiẽdum ingenij cultum, offendi longè multis simultatibus Doctores laborare, sed eorũ maximè, qui Ramistæ, & Carpentaristæ, quasi factionũ nominibus insigniebãtur. *Conuicia in professores.* Ramus, vir acris ingenijs, & iudicij singularis, Thessalus methodicus audiebat, sed à quibus, nisi tumultuosis & liuore percitis? Quernus, trium cantilenarum poeta, & histrio Reginæ vocitabatur, quàm rectè, alij viderint: Certè nunquam vidi festiuiorem, & qui suis prælectionibus plus operæ sumeret in salibus iocisque inspergendis. Bellerinus peregrinus in Philosophia, alioqui Græcè, reique philosophicæ peritus. Et Massicus, qui Hebræum alphabetum paucis auditoribus, hoc est, vni aut alteri, quãquam publicè doceret, Vox clamantis in deserto, & venerabilis Beda, falsè nominabatur. Bossulus, bos lassus, & cymbalum Academię, vt olim Appion Grammaticus, mundi cymbalum incessebatur. De cæteris facilè sileri patior. Hæc Minos. Quid

ego de me ipso dicam? qui cum tantis viris minimè sum comparandus, nihilominus linguarum aculeos dum in Academia Friburgensi Humanitatem publicè profiteret, non potui effugere, etenim subinde Rusticus Academicus audiebar; sic .n aliqui nasuti nebulones mihi humile genus exprobrabant, & quod spatio octennij ab aratro & agro ad cathedram euasissem, primumq; Bucolica Virgilij explicanda suscepissem. Sed hos tales scripta Ecloga pulcherrimè retudi, illisq; longū silentiū indixi. Possem hic nō incōmodè inuehi in quorundā iuuenum petulātiam, ne dicam malitiam, qui professores docentes clamoribus, stridoribus, sibilis, & magnistrepo tumultu interturbant & explodūt; sed nolo paucorum verborum amarulentia multorum odia incurrere. Sed quia etiam pueri sub præceptoribus & magistris militant, eosque non rarò dicaci scurrilitate impetunt, de puerili procacitate nihil verebor aliquid dicere, quæ infelici nostro sæculo ita inualuit, vt nihil minus puerile appareat modò, quàm puer; nihil ad virilem audaciam proiectius, quàm ipsa pueritia, malorum ac libidinum penè omnium capax, in qua prauitas supra annos, anni præoccupati malitia, nec ad frugem aliquādo venturi numeros omnes & gradus maturioris æui supplent, non sanè virtutum, sed flagitiorum detestabili quadam ac execrāda prolusione. Si aberret citharœdus & hæreat inter initia: si fabulæ summam præfatus actor trepidet fallente memoria, quid sperandum de progressu? Sic à capite pendent, hoc est, à rudiori ætate totius vitę iudicia, & specimen ibi elucet ac sustinetur, aut cadit atq; labascit spes, quæ rarò meliori exitu à prauis exordijs, se commendat. Quod in spinæ vel vrticæ speciem prodire vult, pūgit statim & vrit, ne vuam ab ijs aut rosam speres. An verò pullaster corui rostrum mutasse aliquando aut colorem legitur? Nec Maurus infans pellem transformauit vnquam vir factus: vt nigredo hic, ita vitium ibi altius infigitur. Ego inter sæculi fatales næuos etiam hanc corruptelam morum in iuuētute, & infectionem ò nimis pestilentem & contagiosam, numero. Siste mihi huc pusionem aliquem quadrimulum, vix ouo exclusum, vt sic dicam; notabo quæ in viro etiam offendāt, Catonis virgula: adeo supra decorem sapiet versuta quadam & intempestiua calliditate; tentabo ingeniū propositis gryphis, expediet acutulus responsa ad stuporem; dicterijs impetam, opponet se, nec deerunt conuicia, quibus latret & mordeat; stomachum mouebo, iuramenta eructabit rabiosulus, blasphemias & execrationes. In summa, ad omnem nequitiam inueniam aptū, & talem prorsus ramum, ex quo impuritatis & incontinentię capacissimum tornari possit vasculum; amatoria enim si misceam & Venerea illa, nutum, rem & verba dabit. Non est grauior vindicta, meo quidem iudicio, indignantis Dei in stirpē nostram, quam peruersitas hæc in teneris nouellis, quę à radicibus corruptæ in connato malo grandescunt. Excusetur, si rariores & hinc inde dispersæ aliquot; vt lolium multiplicant se, ac serpunt vt scabies in morbido pecore. A flagris remedium, inquis; olim profuerunt certè, nunc vix aliquid fustes in calloso & rigido corio. Pārentes sciunt & Magistri, quantus labor in educandis & formandis liberis, quorum manus, oculus, lingua curant & intendunt sine fructu. Plangunt quidem percussi, clamant, vlulant, recalcitrant sub flagro correctoris, tanquam cauterio subiecti, nihil interim ab assueta malitia remittunt aut emendant, reductis caligis & subsidente dolore repetunt solita, plagarum non amplius memores. In globum incidat aliquis aut coronam talium nebulonum, saturatus opprobrijs & cauillis, suspenso naso, iactis digitis, distorta & caperata fronte, bifurcatis manibus insigniter exceptus verbera, vix effugiet & lapides. Erubescit vir bonus, & dolore, vt par est, tangitur intimis visceribus; alloquitur admonet, reuocat salutari & paterno consilio: subsannant illi, & poppysmis eludunt. Si grandæuus aliquis, delirium & caluitium exprobrāt: matrona honesta, veneficium audit vel prostibulum, strix, saga, meretrix. Vbi ergo illud: *Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem?* Maledicta crepant & scommata sale salsiora, quę Deum & hominem tangunt; Diras, Erynnes, Furias, quibus deuouent animas, & aduocant te in fidem periurij, ò Veritas, & adorandum Numen. Quin & farcire ingluuiem profusos nepotulos videas interdum, venire ad tumultus, descendere in aciem, cōsertare manus, gladiatoria spectacula & ludos aperire, ganni-

Pueritiæ nostri sæculi mores.

Agnomina à pueris profecta.

gannire, grunnire in plateis, nemini cede[illegible]cula, aurea corenla, Cæsarelli & Reguli re. Et hi tales in delicijs sunt, mellita o[illegible] parentum. O tempora, ô mores.

Natura.

EMBLEMA XCIIX.

PANA colunt gentes (Naturam hoc dicere rerum est)
Semicaprumq; hominem, semiuirumq; Deum.
Est vir pube tenus, quòd nobis insita virtus
Corde oriens, celsa verticis arce sedet.
Hinc caper est, quia vos natura in sæcla propagat
Concubitu, vt volucres, squamea, bruta, feras.
Quod commune alijs animantibus, est caper index
Luxuriæ, Veneris signaq; aperta gerit.
Cordi alij sophiam, alij tribuere cerebro:
Inferiora modus, nec ratio vlla tenet.

CON-

COMMENTARII.

B PAN (de quo nonnihil diximus supra Emblem. 72.) pingitur cornutus, rubra facie, inferiore parte hispidus, pedibus caprinis, manu fistulam septemplicem tenens. Quorum omnium significata iamiam subscribemus. Editio Stockhameri epigraphen habet, *Vis Naturæ*. Sed parum aut nihil à nostra differt.

II. PVLCHRVM epigramma, & eruditionis atq; varietatis plenum, in quo rerũ natura depingitur in figura Panos, quem colebat antiquitas quasi Naturæ Deum, quod & ipsum indicat nomen. Sed hic nõ erit alienum paucis digredi, vt huius pegmatis, & plurium aliorum fiat notio explicatior. Nemo est ex litteratis, qui nesciat, quæ & quot portenta olim Ægyptus tulerit quæ sui caussa, proque suo arbitratu deos finxerit. Sic enim Saturnum colunt, qui sororem suã Cybelem in vxorem duxit, ex qua suscepit Osirin & Isidem, quos alij Ianum & Dianam nominant, & liberos ex ijs genitos Typhoea, Apollinem, Venerem: sed maior aucta insania hominum, cùm quidam animalia pro dijs habere cœpissent, nempe boues, quibus carere non possent ad vsus agrorum colendorum: & oues, à quibus viderent materiam præberi vestium, itemq; lac & caseum ad nutricationem: imò & canes, vt hominum custodes, & venationum socios. Quare & apud eos Anubis, canino capite fictus: Ibisque auis, pro dea habita, quia locustas & serpentes Ægypto infestas absumeret. At verò Hircus ea ratione deus putabatur, vt Priapus apud Græcos, & Romanos, quia per membrum genitale continua species animalium propagaretur. Inde Pana deũ, cornutosq; Satyros, perpetua tentigine ad res Veneris idoneos. Hanc deorum simulatorum multiplicitatem meritò vellicarunt Arnobius, Lactantius, Iustinus Martyr, idemq; Philosophus, Athenagoras, Tatianus, D. Augustinus, D. Ambrosius, Firmicus Maternus, & alij veræ pietatis assertores ac vindices. Mythologi ad rationes physicas Deorum naturam retulerunt. M. Tullius 2. de natura Deor. ad multiplices Dei effectus multò prudentius pro suo captu reuocauit, nam & naturæ nomen sæpè pro deo, aut mente diuina vsurpauit. Imò veteres penè omnes immersi tenebris inscitiæ, nihil aliud esse Deum censuerũt, quàm prodesse hominibus, & variis sanè modis vitam beare communem. At quia in rebus naturæ nihil præstantius, aut perfectius, quàm Dei ipsius opificium, id est, homo, animal prouidum, memor, sagax, plenum rationis & consilij, præclara quadam ratione conditum, in describenda corporis humani fabrica, & compositione admirabili, suam sollertiam nobis probare conati sunt. Cuius rei specimẽ ingeniosum nobis hoc lepido carmine profert Alciatus, qui hominẽ, certè μικρόκοσμον, vel quasi totius Vniuersi epitomen exhibet. Sed audiamus quid de Pane sentiat antiquitas. Phornutus siue Cornutus in lib. de Natura Deorum, cap. de Pane: Talem, inquit, & Pana esse nõ dubito. Siquidem & ipse cum hoc vniuerso idem est. Inferior pars huius Dei hispida est, & hircum refert, ad designandam asperitatem terræ. Superior autẽ pars similis est homini, propterea quòd æther teneat totius mundi principatum. Hoc autẽ rationabilem designat partem. Lasciuum & libidinosum eum fingunt, propter multas seminum caussas & commistiones, quæ ex ipsis fiunt. In locis desertis eum morari tradunt, vt eius vnitatem ostendant; mundus enim est vnus & vnigenitus. Nymphas persequitur, siquidem gaudet exhalationibus, quæ ex humido prodeunt, sine quibus fieri non potest, vt mundus appareat. Indutus esse dicitur nebride, aut pelle pardi, tum propter pulchram rerum omnium varietatem, tum etiam propter colores, qui in mundo cernuntur. Συρτὸν eum appellant, siue quod à ventris omnibus perfletur, ἀπὸ τοῦ συρίττειν. id est, à flando: siue quod ad saltandi ritum sit minus aptus, & more rusticorũ, qui musam politiorem non degustarunt, subsultet, ἀπὸ τοῦ σκιρτᾶν. id est, à saltando. Quod autem plerunq; in montibus & speluncis versetur, factum est, vt coronam è pinu arbore sortiretur: hæc enim arbor montani quippiam & magnificum habet. Fingitur cornutus, & bifidos habere pedes. Fuerit fortasse hic & Priapus, cuius vi omnia in lucem prorumpunt. Hæc & alia plura Phornutus. Homerus autẽ in hymno Panos eum Mercurij filium facit, vocatumq; Pana dicit à Baccho, quod oblecta-

Cur tot Deos Ægyptus effinxerit.

Pan hoc vniuersum designat.

rit

rit omnium Deorum animos. Orpheus in hymnis latius Pana Deum celebrat. Hymni principium tale est:

πάνα καλῶ κρατερὸν, χὲ θεὸν, κόσμοιο τὸ σύμπαν,
ὐρανὸν, ἠδὲ θάλασσαν, ἠδὲ χθόνα παμβασίλειαν,
καὶ πῦρ ἀθάνατον· τάδε γάρ μέλη ἐςὶ τα πανός. id est:

Pana inuoco fortẽ, deũ mundi vniuersum,
Cœlum, mare, terram, omnium regem,
Et ignẽ immortalem. Pani enim hæc curę sunt.

Pana voco magnum qui totũ continet orbẽ,
Qui mare, qui cœlum, qui terras frugiferentes,
Æternumq; ignem. Hæc Panos sunt omnia membra.

Silius Italicus Pana sic describit libro 3.

Panos descriptio.

Pan Ioue missus erat seruari tecta volente,
Troia pendenti similis Pan semper, & vno
Vix illa inscribens terra vestigia cornu:
Dextera lasciuit cæsa Tegeatide capra,
Verbera læta mouẽs festa per compita cauda,
Cingit acuta comas, & opacat tempora pinus,
Ac paruæ erũpunt rubicunda cornua frõte.
Stant aures, summoq; cadit barba hispida mento.
Pastorale Deo baculum, pellisq; sinistrum
Velat grata latus tenera de corpore damæ.

Claudius Minos, non vt certet cum nobili & erudito artifice Alciato (dispar enim congressus Achilli) sed animi causa carmẽ iã olim de Pane Deo effudit, quod tale est:

Pana Deũ facie humana, pedibusq; ferinis,
Semivirumq; deũ, semiferumq; virum,
Effinxere olim plastæ, doctiq; poetæ.
Ars obscura quidẽ, non malè grata fuit.
Si bene conspicias, totum sonat, estq; homo totum:
Namq; animo refert & ratione Deum.
Est minoris cõpactus homo vel sensibus ipsis,
Est animal parte hac, inferiore ferum:
Instar habet plantæ, qua parte augescit, vt ortis
Paruulus à priscis inde vocatus auis.

Herodotus in Euterpe loquens de Ægyptiorum moribus, Panos, inquit, simulachrum & pictores pingunt, & statuarij scalpunt quemadmodum Græci, caprina facie, hircinisque cruribus, haudquaquam existimantes eum esse talem, sed similem cæteris Dijs. Qua tamen causa cum talem describant, nõ est mihi relatu iucundum. Sed quęcunq; hactenus de Pane dicta sũt, explanatius scripsit Seruius in Bucol. Virgilij: Pan, inquit, Deus est rusticus, in Naturę similitudinẽ formatus; vnde dicitur πᾶν, id est, omne. Habet etiam cornua, ad similitudinem radiorum Solis, & Lunę cornuum. Rubet eius facies ad ætheris imitationem. In pectore nebridem habet stellatam, vt stellas imitetur. Pars inferior hispida, propter arbores & feras. Caprinos habet pedes, vt ostendat terrę soliditatem. Fistulam habet septem calamorum, propter harmoniam ex septem sonis. Pedũ habet, propter annum, quem in se recurrere fingunt Poetæ. Cum Amore Deo luctatum esse, & ab eo victum, quia omnia vincit amor. Ex his Seruij verbis admoneor elegãtissimi epigrammatis Strozæ patris, de Amoris & Panus lucta, quod huc apponendum duxi, quandoquidem nec abhorret multum à materia, nec est iniucundum auditu.

Seruij de Pane testimoniũ.

De lucta Panos & Amoris.

Pan & Amor quondam lucta certare volentes,
Deponunt calamos ille vel ille sacros.
Hic onus alarum, vil osa nebridos ille:
Proijcit hic arcum, proijcit ille pedum.
Tunc liquido exutos artus perfundit oliuo,
Cecropiaq; modum seruat vterq; Pales.
Conseruere manus totis conatibus ambo,
Robore Pan fidens, dexteritate puer:
Aspera pugna fuit, primisq; assultibus anceps:
Nunc Pana aiebãt vincere, nunc puerũ.
At demum elato prensauit cornua saltu
Panaq; qui vincit omnia, vicit Amor.

Sed iam addamus aliquid de Pane, quod peritiores literaturæ auidos nonnihil delectare possit. Porphyrius in libro de Respõsis, Panem famulum Dionysij facit, & in numerum bonorum Deorum collocat; nihilominus narrat agricolis quibusdam apparuisse, quos repente mortuos confirmat, interrogatumq; Apollinem de nece nouẽ agricolarum in quodam Branchinarum agro, sic respondisse:

Alia de Pane.

Toruus Dionysij famulus Pan, aurique cornis,
Per nemora obscurus gradiens, montesque per altos,
Pinum vna, atq; alia resonans syringa tenebat,
Gestabatq; manu; multos is corpore vasto

Pro-

Prostrauit, mortique viros dedit horridus ille.

Sed magna dignum est admiratione, quod Plutarchus refert in eo libro, quem composuit de tacentibus oraculis, cuius verba, ne Græcis centonibus obstrepat, sic exprimere conatus est Sanctius: De morte autem huiusmodi dæmonum hæc ab homine nec imprudente, nec fatuo nobis sunt tradita. Epitherses præceptor Grammaticæ fuit Æmiliani Rhetoris (quem & vos aliquando disserentem audiuistis) pater. Nauigaturus hic in Italiam nauim conscẽdit, mercimoniis, mercatoribusque multis plenam, qui se audisse dicebat (cum sub noctem circa Echinadas insulas ventus posuisset, nauisque prope Paxas constitisset) vigilantibus plurimis multis etiam à cœna bibentibus, repente cuiusdam vocem audiitam è Paxis, Thamum nomine inclamantem, ita vt omnes teneret admiratio. Erat autem Thamus vir Ægyptius, eiusdemq; nauis gubernator, nõ tamen omnibus, qui aderant, nomine cognitus. Bis itaq; vocatũ siluisse, tertiò respondisse. Ast illum, quisquis erat, altiore voce clamasse: Cum perueneris ad Palodes, hæc verba nunciabis: πᾶν ὁ μέγας τέθνηκε. hoc est: *Pan magnus interijt.* His auditis, Epitherses dicebat, obstupuisse cunctos, consultasseq; inter se, peragendane, an negligenda essent, quæ audiuissent: censuisse Thamum, si aspirarent venti, silentio præter nauigandum; sin autem deficerent, vbi eò locorum venissent, manifestanda quæ audierant. Cùm tandem ad Palodes venerunt, & nauis neque ventis, neque vndis posset propelli, è prora obuersum in terram Thamum pronũciasse iussa, hoc est, πᾶν ὁ μέγας τέθνηκε. *Pan magnus obijt.* Hæc vix dum perfecta verba vlulatu magno, nec vnius modi, sed quasi multorum gementium excepta sunt. Quæ res, quoniam multis præsentibus acciderat, celeriter Romam est allata, Thamus ipse à Tiberio Cæsare accersitur. Consuluit deinde Tiberius Philosophos, quemnam Panem illum arbitrarentur. Qui responderunt, ex Mercurio & Penelope natũ esse credi oportere. Hactenus sunt verba Plutarchi. Eusebius verò refert, hæc & similia accidisse, quo tempore sub Tiberio Cæsare Christus Deus ac Dominus noster passus est, qui omne dæmonum genus è vita expulit. Quanquam quid vetat, hanc vocem intelligi posse de Christo Seruatore nostro, qui verus est Pã, id est, Omne, ac totius Naturæ dominus & conseruator? Sunt qui asserant, illam vocem auditam è Paxis illã nocte, quæ post passionem Dominicam sequuta est, anno Imperij Tiberij decimo octauo. Sed hæc hactenus.

Historia notanda de Pane.

Eusebij de hac historia testimoniũ.

PANA colunt gentes] Gentiles, seu Pagani vulgo dicti. De Pane consule Lactantium, & D. Augustinum de ciuitate Dei lib. 18. cap. 17. Phornutum de Nat. Deor. & post eum Gyraldum de historia Deorum. Syntagm. 15. nonnihil etiam tibi suppeditabit Eusebius 3. præparat. Euangelicæ Vide preterea Plutarchum lib. 4. de placitis Philosoph. Alex. Aphrod. s. in 7. μετὰ τὰ φυσικά. Lucretiũ lib. 5. Natal. Comit. Mythol. lib. 5. c. 6. Pierium Hieroglyph. lib. 10. & 44. III.

Est vir pube tenus] Alij legunt,

Vir tenus vmblico est, hominum quia propria virtus. &c.

sequitur lectionem, quam voles.

Quod nobis insita virtus &c.] Cicero 1. Tusc. Platonem in Timæo secutus, & Aristotelem in 2. De Anima, principatum animi ait esse in capite, sicut in arce summa: ira verò & cupiditas locis disclusæ: illa. n. in pectore, hæc subter præcordia sedẽ habere dicitur. Galenus in lib. De placitis Hippocratis & Platonis, in cerebro posuit spiritus animales, id est, imaginationem, memoriam, sensum, motum, & intelligentiam: facultatem vitalẽ in corde, naturalẽ in iecore, de quo existit nutritio & generatio, quę tria sunt non partes, sed facultates & vires de vnico animo existentes, qui vt seipsum moneat ratiocinando, irascendo & concupiscendo, vtitur cerebro, corde & hepate. quæ tria sunt instrumenta sede & loco distrũcta. Quod itaq; Alciatus ait nos habere virtutem corde orientem & cella verticis arce sedẽtem, animum, siue eam animi facultatem, quæ rationis est, intelligit, quæ vitæ principium à corde, mentis vero & intelligentiæ à cerebro habeat: vel fortasse ad veterum quorundam sententiam, qui animi principatum in corde statuebant, vt Empedocles: alij in cerebro, vt Plato & Democritus. Plutarchus De placitis 4. c. 5.

Animus an in cerebro, an in corde.

Celsa verticis arce sedet.] περίφρασις & ἀλληγορία à summo & præstanti Principe in arce summa, vt loco tutiori, sedẽte.

Hinc

Hinc caper est, &c.] In superioribus dictum est, hircum libidinis esse symbolum, & concubitu fit generatio. Vide Macrob. cap. 8. Saturn. 1. lib.

Animalium genera. *Vt volucres, squamea, bruta feras.*] Animalium est diuisio: sunt enim aut aerea, vt volucres aues; aquatilia, vt pisces; terrena, vt homines & bruta omnia. Huc confer principium 1. Metamorph. Ouidianæ.

Cordi alij sophian &c.] Id est, rationem & mẽtem, cuius sedem in capite bona Philosophorum pars, & quidem eorum, qui melioris notæ putantur, esse voluere. Cicero 1. Tusc. Quæst. Alij, inquit, in corde, alii in cerebro dixerũt animi sedem esse & locum. Homerus & Hesiodus in corde videntur posuisse intelligentiam: idq; significari volunt sapientiores per illa verba passim apud hos poetas repetita: *σὺ δ' ἐνὶ φρεσὶ βάλλεο σῇσιν.* hoc est, vt dixit Maro: *Tu condita mente teneto*. Sunt enim phrenes septum transuersum siue præcordia; vnde pro animo aut mente sumuntur: *Phrenes quid.* & Phrenetici dicuntur, quibus mens laborat. Plutarchus tamen lib. 1. de placitis Philosoph. testimonio Platonis in capite mentem collocat. Plutarchi verba sunt: Propterea, inquit Plato, mens quæ in homine augustissima pars est, in capite constituta est. Lege Opificium Dei apud Lactantium.

Inferiora modus, nec ratio.] Inferiora belluina planè sunt, vt ira & appetitus, quę tamen superiori animi parti, id est, ipsi mẽti subijci debent, nisi enim in motus imperium obtineat ratio, quid inter hominem & belluam putabis interesse?

IV. PAN pingebatur, vt multarum diuersarumque naturarum particeps. Id enim nominis Pan totum vel vniuersum sonat. Itaq; Macrobius Saturnal. 1. cap. 17. Pan ipse sub hoc habitu quo cernitur, solem se esse prudentioribus permittit intelligi. *Pā, Deus.* Hunc Deum Arcades colunt, appellantes *τὸν τῆς ὕλης κύριον*, non syluarum dominum, sed vniuersæ substãtię materialis dominatorem, significare volentes; cuius materiæ vis, vniuersorum corporum, seu illa diuina, siue terrena sint, componit essẽtiã, &c. Alciatus Panos naturam & habitum ad hominem transtulit. *Pan, homo.* Homo enim constat animo diuino, cęlesti, immortali, Angelis & Deo simili: corpore verò mortali, ex quatuor elementis composito; hac quidem parte belluinam naturam proximè referenti. In animo duæ partes sunt: illa quæ intelligit, meminit, sapit, ratione, iudicio, ingenio vtitur ac valet, quæ pars superior nominatur, & proprio nomine Mens, qua verè homines sumus, qua Deo similes, qua cæteris animalibus excellentiores, & longè superiores. Altera est ex coniunctione corporis, rationis expers, bruta, fera, atrox, & bestiæ quàm homini similior: in qua sunt motus illi, qui Gręcis *πάθη* dicuntur, pars longè inferior & abiectior, qua nimirum à belluis nihil differimus. Homo itaq; mediũ est quiddam inter diuinas intelligentias, & bruta animantia, eã que ob caussam finxerunt veteres Pana esse Deum, qui superiore parte hominem, inferiore verò caprum referret: vt natura humana hoc inuolucro, & quasi proposito agalmate significaretur. Homo enim pro superiore sui parte rationem habet diuinam, & cœlestem; inferiore appetitum & libidinem, quibus conuenit cum belluis. Cæterùm sunt qui hominis naturam triplicem hic notari velint, diuinam, humanam, & diabolicam: diuinam quidem, qua cum Angelis participat; humanam, qua cũ belluis; diabolicam autem, qua quippiam scelestè & deprauatè cogitat & molitur. *Hominis natura triplex.* Quod planum etiam facit August. sub finem c. 3. lib. 14. de ciuitate. Disquirerem hic de vocis etymo, *τοῦ ἀνθρώπου*, in quo ingeniosa Grammaticorum, & philologorũ coniectanea pridem celebrantur; sed id aliorum esto pensum. Non pedem refero, nisi priùs moneam studiosum, legisse me nõ ita pridem homiliam D. Gregorii, hũc locum sacri Euangelii explicantis: *Prædicate Euangelium omni creaturæ*, qua eruditè præclarus & eruditus ille pater verbum illud, *omni creaturæ*, ad solum hominem, seu hominum speciem ingeniosè cõfert. Est enim homo creatura omnis, hoc est, particeps essentiæ rerum omnium à Deo conditarum: imò homo est Dei opificium planè singulare ac diuinum, quo res naturæ vniuersæ quasi sub compendio habeantur. Lege, si placet, Anatomicos quid de Microcosmo sentiant, & inter hos omnino Andreã Laurentium lib. 1. suæ Anatomiæ.

Ars

Ars naturam adiuuans.

EMBLEMA XCIX.

VT sphæra Fortunæ, cubo sic insidet Hermes:
Artibus hic, varijs casibus illa præest:
Aduersus vim fortunæ est ars facta: sed artis
Cùm fortuna mala est, sæpe requirit opem.
Disce bonas artes igitur studiosa iuuentus,
Quæ certa secum commoda sortis habent.

COMMENTARII.

I. MERCVRIVS pileo alato, manu caduceum suum serpentibus implicitum tenens, & in cubo sedens exprimitur, cui assingitur Fortuna cæca, globo insidens, dextera gubernaculum, sinistra copiæ cornu tenens. Accuratiorem vtriusq; habitum iamiam Galenus docebit.

II. *Fons Emblematis.* EMBLEMATIS, vti & carminis huius materiam video sumptam ex Galeni oratione parænetica ad bonas artes, in qua fusè & oratorio more Fortunę & Mercurii symbola diuersissima explanat. Declaratur id vberrimè è Plutarchi cõmentario De exilio. Locũ Galeni, vel Menodoti (ut alijs placet) ex oratione ἐπὶ τὰς τέχνας huc cõgessimus in gratiã Philologorũ: τὴν τῆς τύχης μοχθηρίαν ἐμφανίσαι βουληθέντες οἱ παλαιοὶ, γράφοντες καὶ πλάτ-

ποντες αὐτὴν οὐ μόνον ἐν εἴδει γυναικὸς ἠρκέσθησαν· καίτοι τοῦθ' ἱκανὸν ἦν ἀνοίας σύμβολον· ἀλλὰ καὶ πηδάλιον ἔδοσαν ἐν χεροῖν ἔχειν αὐτῇ καὶ τοῖν ποδοῖν ὑπέθεσαν βάσιν σφαιρικὴν, ἐστέρησαν δὲ καὶ τοῖν ὀφθαλμοῖν, ἐνδεικνύμενοι διὰ τούτων ἁπάντων τὸ τῆς τύχης ἄστατον. ὥσπερ οὖν ἐν νηῒ χειμαζομένῃ σφοδρῶς, ὡς ἐπικλύζεσθαί τε τοῖς κύμασι κινδυνεύειν καὶ βυθισθῆναι, μοχθηρῶς ἄν τις πράξειεν ἐπιτρέψας τὰ πηδάλια κυβερνήτῃ τυφλῷ. κατὰ τὸν αὐτὸν οἶμαι τρόπον κἀν τῷ βίῳ μειζόνων ναυαγίων περὶ πολλοὺς οἴκους γιγνομένων, ἢ περὶ τὰ σκάφη κατὰ θάλατταν, οὐκ ὀρθῶς γινώσκοντός ἐστιν, ἐπιτρέπειν ἑαυτὸν ἐν τοιαύταις περιστάσεσι πραγμάτων τυφλῇ δαίμονι μηδ' αὐτῇ βεβαίως ἐστηριγμένῃ· ἔμπληκτός τε γάρ ἐστι καὶ ἄνους εἰς τοσοῦτον, ὡς πολλάκις τοὺς ἀξιολόγους ἄνδρας παρερχομένη, πλουτίζειν τοὺς ἀναξίους, οὐδὲ τούτους βεβαίως, ἀλλ' ὅσον πάλιν οὕτως ἀφαιρεῖσθαι τὰ δοθέντα. ταύτῃ τῇ δαίμονι πλῆθος ἀνδρῶν ἀμαθῶν οὐκ ὀλίγον ἕπεται, μηδέποτ' ἐν τῷ αὐτῷ μενούσῃ διὰ τὸ τῆς βάσεως εὐμετακύλιστον, ἥτις αὐτὴν ἄγει καὶ φέρει, καὶ κατὰ κρημνῶν ἐνίοτε καὶ θαλάττης. ἔνθα συναπόλλυνται μὲν ἀλλήλοις, ἑπόμενοι πάντες αὐτῇ. μόνη δ' ἀβλαβὴς ἐκείνη διεξέρχεται καταγελῶσα τῶν ὀλοφυρομένων τε καὶ καλούντων αὐτὴν, ὅτ' οὐδὲν ὄφελος. τὰ μὲν δὴ τύχης ἔργα τοιαῦτα. τὸν δ' ἑρμῆν, ἅτε λόγου μὲν ὄντα δεσπότην, ἐργάτην τῆς τέχνης ἁπάσης θέασαι πάλιν ὅπως ἐξ ὑπεναντίου τῆς τύχης κεκοσμήκασιν οἱ γράφοντές τε καὶ πλάττοντες. νεανίσκος ἐστὶν ὡραῖος, οὐκ ἐπίκτητον οὐδὲ κομμωτικὸν ἔχων κάλλος, ἀλλ' εὐθὺς ὥστε συνεμφαίνεσθαι τὴν τῆς ψυχῆς ἀρετὴν δι' αὐτοῦ. ἐστὶ δὲ φαιδρὸς μὲν τὰς ὄψεις, δέδορκε δὲ δριμύ. καὶ ἡ βάσις τὸ πάντων σχημάτων ἑδραιότατόν τε καὶ ἀμεταπτωτότατον ἔχει, τὸν κύβον. ἔσθ' ὅτε δὲ καὶ αὐτὸν τὸν θεὸν τούτῳ τῷ σχήματι κοσμοῦσιν, ἴδοις δ' ἂν τοὺς θιασώτας αὐτοῦ φαιδροὺς μὲν ὁμοίως τῷ καθηγεμόνι θεῷ, μεμφομένους δὲ οὐδέποτε αὐτὸν· ὥσπερ οἱ τὴν τύχην, οὐδ' ἀπολειπομένους ποτ', οὐδὲ χωριζομένους, ἀλλ' ἑπομένους τε καὶ διαπαντὸς ἀπολαύοντας τῆς προνοίας αὐτοῦ. id est: *Cum veteres declarare vellent fortunæ improbitatem, non satis habuerunt eam pingendo fingendoq́ue specie muliebri repræsentare (quod tamen erat magnum amentiæ signum) sed & fecerunt, vt manibus clauum prehensum teneret, pedibus autem sedem globosam supposuerunt: adhæc eam priuarunt oculis: ijsq́ue omnibus fortunæ instabilitatem designarunt. At verò quemadmodum, cum nauis admodum fluctuat, ita vt procellis vndique agitata parum abest, quin periclitetur, improbè certè ille prauèq́ue omninò fecerit, si cæco gubernatori clauum commiserit: ita cum longè plura naufragia, eaq́ue grauiora multis in familijs quàm in mari accidant, profectò amens ille fuerit, qui in eiusmodi casibus seipsum Fortunæ, cæcæ Deæ commiserit, ea enim nullam habet firmitatem & constantiam, stolida nimirum & expers mentis est, quæ sæpenumerò viros honore dignos, & quorum magna est habenda ratio, prætermittat: locupletet autem indignos: neque hoc quidem constanti aliquo modo: nam & quæ dederit, postea interdum adimit. Hanc autem Deam imperitorum hominum multitudo consectatur, numquam in eodem manentem loco, eò quòd basis, cui insidet, sit maximè volubilis. Quam ob caussam fertur in loca quadã abrupta & præcipitia, interdum etiam in mare detruditur, in quo vnà omnes obruũtur, qui fuerint eam secuti: ipsa verò damni expers elabitur, intereaq́ue securè videt eos, qui conqueruntur, & à quibus inuocatur: cum tamen ea tamquam surda nihil auxilij eis præstet. Et quidem fortunæ facta eiusmodi sunt. Nunc verò contemplare, quæso, Mercurium sermonis dominum, omnisque disciplinæ opificem, quem contrario prorsus modo exornarunt pictores & fictores. Iuuenis est & formosus, formam habens non arcessitam, neque fuco illitam: sed statim vbi apparet, ea quidem forma, virtus animi elucescit: hilaritatem oculis præ se fert, acutè intuetur: eius autem sedes, cubus est, omnium figurarum maximè stabilis, permultumque à casu aliena. Hac etiam figura Deum hunc interdum ornant, vt possis intueri eos à quibus colitur, hilari esse vultu, sicuti & dux ipse Deus: cui nunquam succenseant, vt sunt qui fortunam accusant, cùm se relictos à tergo contemptosque sentiunt. Qui enim eum consequuntur, per omne vitæ tempus eius prouidentia singulari perfruuntur.*

Fortunæ imago.

Mercurius qualiter effictus.

III. *VT sphæra Fortunæ*] Alij legunt, *Vt Fortunæ pila*, sed cum manifesto vitio metri.

Fortuna cur sphæra insistat. Fortunam rotæ seu rotundo lapidi insidentem pinxerunt veteres, quo eius instabilitatem designarent, vt pluribus verbis docet in Circulo Pierius. Et Galenus loco supra citato, sic vertente Sanctio: Cuius indicare nequitiam cum veteres constituissent, in fœmineam speciem exprimere non contenti (quanquam hoc satis aptum erat amentiæ signum) gubernaculum etiam manibus habendum dederũt, basin pedibus globosam subiecerunt, eam denique orbatam oculis effinxerunt: vt scilicet per has figurandi rationes fortunæ inconstantiam expressam ostenderent. Porrò de Fortuna pleni sunt vndiq; Philosophorum & Poetarum libri: addam tamen Pacuuij carmina, quæ citantur in 2. Rhetor. ad Herennium:

Fortunam insanam esse & cæcam,
Et brutam perhibent Philosophi,
Saxoq; instare globoso prædicant volubili.
Ideo quò saxum impulerit, eò cadere fortunam autumant.
Cæcam ob eam rem iterant: quia nil cernat quò sese applicet.
Insanam autem aiunt: quia atrox, incerta, instabilisq; sit.
Brutam: quia dignum atq; indignum nequeat internoscere.

Lege lib. 3. diuinar. instit. Lactantij, & Augustinum de ciuit. Dei libris potissimùm 2. 4. & 7. Huc etiam facit elegia quædam Philippi Beroaldi, de Fortuna, vbi eius mutationẽ & nomina graphicè depingit. Vide etiam Cœl. Rhodig. lib. 21. c. 29. Natalem Comit. Mytholog. lib. 4. cap. 9. Et quidem quæ primum Vortuna dicebatur, à vortendo, digammi mox mutatione in F literam affinem, Fortuna vocitata est: cuius nimirum præcipua vis est, summa imis commiscere, rerumque inducere mutationem. *Fortuna vnde dicta.* Hic porrò sphæram pro quacunque re volubili & rotunda vsurpauit, ad significandam volubilitatem & inconstantiam, qualis est in artibus sordidis & mechanicis.

Cubo sic insidet] lapidi quadrato, firmæ sedi, ad designandam artium liberalium stabilitatem: vel vitam ipsam sedentariam hominum studiosorum. Galenus in Oratione, quam proximè citaui, ad artes (si modò eius est) ait Mercurium vt orationis parentem, & artium omnium authorẽ in aliam effigiem quàm fortunæ, effictum esse à veteribus tum pictoribus, tum statuarijs; sic enim ille ibi Sanctio interprete: Mercurium verò tanquam rationis dominum, & artium omnium authorem aspice rursus, vt alia quàm Fortunam effigie decorarunt. Nam iuuenis est formosus, nec eiusmodi, vt fucatum quidquam in eo aut comptum deprehẽdas; sed in cuius forma animi virtutes protinus eluceãt. *Mercurij imago.* Est enim hilari vultu, acribus oculis, basi innititur sic vndiq; figuratæ, vt quadrantal seu tesseram referat, qua maximè figura res ipsa stabilis ac immobilis redditur. &c. Idem ferè Pierius Hieroglyph. lib. 39.

Hermes] ἑρμῆς, Mercurius dicitur, eò quod sit Deorum interpres, ἀπὸ τοῦ ἑρμηνεύειν, quod est *interpretari*. *Hermes.* Herma à Græcis ponitur pro firmamento, ait Festus: Vnde Mercurij nomen inuentoris, vt putabant, firmæ orationis ductum. Hic autem apud Festum (obiter admoneo) firma oratio est pactum seu stipulatio, firmissimum iuris vinculum, vt didicisse se meminit Minos ex Guilielmo Fornerio, Antecessore Aurelio doctissimo.

Artibus hic] Mercurius bonarum disciplinarum præses, & inuentor.

Varijs casibus illa] rebus fortuitis, quæque sunt in perpetuo inconstantiæ motu.

Aduersus vim Fortunæ est ars facta] Vide Aristot. 6. Ethic. ad Nicomachum, c. 4. vbi citat Agathonis versiculum:

Τέχνη τύχην ἔστερξε, καὶ τύχη τέχνην. id est: *Fortuna chara est arti, ars quoq; fortunæ.* Et quamuis sententia Alciati hic videatur dissentire ab illa Agathonis, non tamen ita est: quod vt intelligatur, similitudine quadam demõstratur. Arboribus fructu & pomis luxuriantibus solent substitui quædam furcæ, ne rami ingẽti onere pressi ruinam faciant. Sic aduersus vim fortunæ est ars facta, sed fortuna, cùm mala est, sæpe requirit artis opem. Nam τύχη τέχνην εὕρηκε, οὐ τέχνη τύχην. *Fortuna artē inuenit, non ars fortunam.* Vide Plutarchum in libello de Fortuna. Cœl. Rhodig. lib. 22. c. 9. in fine & lib. 28. cap. 12. Didymum super Odyss. 23.

Disce bonas artes, &c.] Mutuatus id videtur ex Ouidio 1. De arte:

Disce bonas artes, moneo, Romana iuuetus.

IV. *Liberales, quam illibera-*

SOLEBANT veteres Fortunam ipsam ita effingere, vt mulier esset, quæ pilæ insisteret. At Mercurium studiosorum numen cũ designabãt, basim quadratã, seu vndiq; quator

les artes sequi satius.

quatuor angulis nitẽtem tesseram efficiebant: hoc enim modo firmum studiorum & artium liberalium fundamentum statumq; effingebant, vt quæ nullo Fortunæ impetu possent concuti. Sic Bias ille Prienæus omnia secum se portare prædicabat. Sic Aristippus Cyrenæus ciuibus suis mandauit, vt eas sibi pararent possessiones, quę naui fracta simul cum possessore possent enatare. Igitur hi mihi sapientes videntur, qui periculosis artibus relictis, togę studia sequuntur. Hæc ipsemet Alciatus oratione quadã Ferrariæ habita. His itaq; agalmatis propositis, admonet bonas disciplinas opera diligenti amplectendas esse, quibus nimirum fortuitos casus non temerè vel sustinere, vel etiam retundere possimus. Quò spectat illud vice Prouerbij celebratum, λιμὴν ἀτυχίας ἐστὶν ἀνθρώποις τέχνη. *Ars hominibus est infelicitatis portus.* nempe sua cuiq; ars pro viatico est. Vnde qui sapiunt, etiam si suppetat abundè res familiaris, tamen liberos suos artificium aliquod discere cogunt, quo, si contingat, vt fortuna auferat opes, aut in exilium ire iubeantur, sit quo sibi victum parẽt. Nam vt rectè ait Menander:

ὁ σοφὸς ἐν αὑτῷ περιφέρει τὴν οὐσίαν.
Sapiens suas vbiq; circumfert opes.

Idem alibi:

Ἀναφαίρετον κτῆμ' ἐστὶ παιδεία βροτοῖς.
Doctrina domino haud eripi suo potest.

Huc quoq; collimat Amphidis comici sententia:

Οὐκ ἐστὶν οὐδὲν ἀτυχίας ἀνθρωπίνης
Παραμύθιον γλυκύτερον ἀνθρώπῳ τέχνης,
ἐπὶ τῷ μαθήματος γὰρ ἑστηκὼς ὁ νοῦς
Αὐτοῦ, λέληθε παραπλέων τὰς συμφοράς.
Solamen arte dulcius mortalibus
Non esse possit omnis infortunij,
Mens nãq; studio haud sentit artis dedita
Mœroris oram se sui prætervehi.

Sed huc ad rẽ, meminimus ex Tullio pro Archia poeta, naturã sine doctrina, cõmendari, qui & ipse ait malle naturã sine doctrina, quã sine natura doctrinã. Sed bonus ille artifex caussæ suæ seruit. Tamẽ certius est quod arte perficitur, quàm quod natura. Sic non idem iudicium artis & fortunæ: nam fortuna inconstans, ars certa. Fortunam sectantur & casum ingenia temeraria; artem, doctrinamque non nisi cordati ac prouidi homines. Itaq; videri feliciores ac tutiore in statu qui à liberalibus artibus præsidium quærunt, quàm qui à mechanicis & sordidis, sed maximè quę corporis laboribus exercentur, & à casu pendẽt, nec nisi quibusdam momentis temporum solantur hominem. Eo de genere coqui, fistulicines, aulœdi, mimi, ioculatores, milites, balatrones, lixæ, tonsores, & alij sexcenti, qui ad xenodochia etiam nõ sponte commeant, aut stipem quęritando vitam miseram fallunt. Sed (quæ sæculi nostri est infelicitas) non rarò etiam videas hodie litteratos, & solidè doctos egere. Hinc non immeritò mirabatur molitor ille, cũ quidam studiosus stipem ab eo peteret, & se magistrum septem artium liberalium profiteretur: Te miserum, inquit, qui cùm septem artes liberales, calleas, ostiatim victũ quæritas: mihi vnica mea, illaq; ex infimis mechanicis, tam abundè suppeditat, vt familiam totam lautissimè alam. At nũc cui senectus oneri, nobiscum reiuuenescat,

In iuuentam.

EMBLEMA C.

NATVS vterq; Iouis, tener atq; imberbis vterque,
Quem Latona tulit, quem tulit & Semele,
Saluete, æterna simul & florete iuuenta,
Numine sit vestro quæ diuturna mihi.
Tu vino curas, tu victu dilue morbos,
Vt lento accedat curua senecta pede.

COMMENTARII.

I. IN eadem ara statuuntur Bacchus & Apollo: ille quidem nudus, hedera redimitus, altera manu pateram, altera racemum gerens, cuius statuam aliàs descripsimus. Hic vero capite radiato, altera manu citharam, altera bacillum, quo Medici pharmaca miscent, tenens.

II. PRECATVR longam iuuentutis viriditatem ab ijs Dijs, qui nunquam senescunt, Apolline scilicet & Baccho, qui semper pinguntur florente iuuenta. Desumptum est autem ex Callimacho, vt refert interpres Lycophronis. Colebatur enim Delphis Dionysius cum Apolline. Fuisse autem veteribus morem diuersos Deos eadem ara statuendi, satis, vt puto, manifestauimus supra Emblem. 23.

III. *NATVS vterq; Iouis*] Poetæ quos impensè laudant, à Dijs genitos dicunt. Nempe & principes viros ac illustres pro Dijs habuit

habuit paganica secta, quę quidquid admiraretur, aut magnum prædicaret, Deum dicebat. Multus est in ea materia exaggerãda Lactantius, eloquens vir, saneq; Christianus, acutior Arnobius, pergrauis Augustinus libris prioribus de ciuitate Dei, exactus Iustinus Martyr, aliiq; plures. Ex Florido poeta vetere hi celebrantur numeri:

Comparatio Bacchi & Apollinis.

Sic Apollo, deinde Liber, sic videtur ignifer,
Ambo sunt flammis creati, prosatique ex ignibus;
Ambo de comis calorem, & ambo radios conferunt.
Noctis hic rumpit tenebras, hic tenebras pectoris.

Tener atq; imberbis vterq;] Sic Tibullus eleg. 4. lib. 1.

Solis æterna est Phœbo Bacchoq; iuuentus,
Nam decet intonsus crinis vtrumq; Deũ.

De Baccho & Apolline plura habes apud Gyraldum in Histor. Deor. syntag. 7. & 8.

Quem Latona tulit] Apollo Iouis filius, ex Latona in Delo insula vno partu editus cum Diana, medicinæ vsum primus tradidit. Ouid. 1. Metamorph.

Quem tulit & Semele] Bacchus ex Semele Iouis filius, vt abundè supra in statuam Bacchi explicuimus, Emblem. 25.

Saluete &c.] vt illud Homeri Iliade α.

χαίρετε κήρυκες Διὸς ἄγγελοι, ἠδὲ καὶ ἀνδρῶν

Hæc verborum formula solemnis fuit in hymnorum epilogis.

Numine sit vestro] vestro beneficio.

Tu vino curas] Diluere vino curas, id est, auferre, tollere, μεταφορά. Ouid. 1. Art.

Cura fugit multo diluiturq; mero.

Horatius: *Curas edaces dissipat Euhius.*
& Tibullus 1. Eleg.

Bacchus & agricolæ magno confecta labore
Pectora, tristitia dissoluenda dedit.

Tu victu dilue morbos] aufer corporis ægritudines certa victus ratione.

Vt lento accedat &c.] ἀλληγορία περιφραστική.

IV. *Duo ad valetudinem conducentia.*

DVO sunt, quæ vt corpus bene constitutum, sanum, & incolume conseruant, sic & animum ipsum curis expediunt, nimirum certa victus ratio, vinumq; moderatè sumptum; vt contra crapula & vinolentia, vt etiam curę edaces naturam hominis labefactant & corrumpunt, ipsamq; senectutem accelerant. Hic itaq; descriptos videas Apollinem & Bacchum: illum quidẽ medicinæ principẽ, qui salubri diæta præcipiat quid quantumq; sit in victu sequẽdum vel fugiendum: hunc verò, qui vino sollicitudines adimat. Marsil. Ficinus lib. De vita cœlitus comparanda, duos hosce Deos sic copulat: Fratres certè sunt indiuiduiq; comites Phœbus atq; Bacchus: ille quidem nobis duo potissimum adfert, lumen videlicet atq; lyram: hic item præcipuè duo, vinum odoremque vini ad spiritum recreandum, quorum vsu quotidiano spiritus ipse tandem Phœbæus euadit & liber. Philosophorum est etiam ea sententia, sed tria tamen esse ad vitam longã, adeoque valetudinem tutandam necessaria constituunt. Prima est frugalitas, temperantia, sobrietas (quam modò δίαιταν appellabamus) eam enim esse matrem sanitatis asseuerant artis medicæ professores: eam virtutum omnium domicilium prædicant philosophi omnes; victus enim tenuis hoc efficit, vt in primis valeas bene, ait Flaccus 2 Satyr. Prudenter itaq; hortabatur Plutarchus iuuenes vt hæc tria curarent habere, in animo temperantiam, in lingua silentium, in ore pudorem. Secundò labor & exercitatio corporis moderata, ocium enim vires eneruat, vt rubigine ferrum exeditur. Bene Ouidius:

Apollo & Bacchus iuncti, quid.

Cernis vt ignauum corrũpant ocia corpus;
Et vitium capiunt, ni moueantur, aquæ.

Vtẽdum exercitationibus modicis, inquit, Cato apud M. Tull. tantumque cibi & potionis vtendum, vt reficiantur vires, non opprimantur. Hac super re consule omnino Gymnasticen Hieronymi Mercurialis. Tertiò voluptas animi honesta & oblectatio: cor enim, in quo est calor vitalis, facilè molestijs atteritur, vt contra exhilaratur lætitia, viresq; sumit. Qua ratione Arist. 4. de morib. ad Nicomach. risum & iocũ ait ad vitam degendam esse necessarium. Democritus vitam beatam in vitæ tranquillitate posuit, & risui lætitiæque operam dabat. Legimus & sapientissimum latorem legum Lycurgum, τῷ γέλωτι, id est, sui statuam erexisse, eoque Lacedæmonios ad risum & lętitiam inuitasse, Plutarch. in Lycurgo. Quare

Interpone tuis interdum gaudia curis.

In quatuor anni tempora.

EMBLEMA CI.

ADVENISSE hyemem frigilla renunciat ales.
Ad nos vere nouo garrula hirundo redit.
Indicat æstatem sese expectare cucullus.
Autumno est tantùm cernere ficedulas.

COMMENTARII.

I. QVATVOR depinguntur aues, frigilla, hirundo, cuculus, & ficedula, arboribus insidentes. Pictor hic de suo nimis liberalis quintam & sextam addidit, nobis inuitis, veluti quintam rotam currui impigens. Cæterum de frigilla agit Aristoteles lib. 8. Histor. animal. cap. 3. De hirundine nos egimus Emblem. 70. De cuculo Emblem. 60. De ficedula verò Emblem. 94.

II. *Quatuor anni temporũ symbola.* EX vulgari obseruatione sumptum Emblema: solemus enim per quatuor auicularũ genera quatuor anni tempora designare. Frigilla hyemem significat, hirũdo ver, cuculus æstatem, ficedula autumnum. Sed & alia esse quatuor anni temporũ symbola nemo est qui nescit: vt veris, cista florũ, quia vere cuncta florescunt. Cista verò spicis referta æstatem refert, vt est apud Eusebium. Et copiæ cornu vuis & pomis plenum autumni est index: sicuti mensa apud ignem parata hyemem significat, Nec solùm anni tempora huiusmodi signis denotabant, sed & integros Fastos hoc modo sibi constituebant. Reuoco in memoriam, quod

quod olim puer in patria apud rusticum septuagenarium vidi, tabellas nēpe buxeas duodecim, læues, subtiles, in modum libelli colligatas, in quibus singulis multiplices erant exaratæ figuræ, à pastore, vt aiebat ille. Sed certè si iam maturius illa rumino, quæ memoria adhuc viuida suggerit, videntur mihi aliquid supra rus sapere. Lubens etiam referrem ad Fastos pictu tam illam mirabilem in augustissimo Prætorio Patauino, quę tot curiosa ingenia torquet, si frequentiores inuenirem astipulatores. Ast hæc παρέργως.

III. *Hyems vnde dicta.* *ADVENISSE hyemem*] Hyems, pars anni frigidissima, sic dicta ἀπὸ τοῦ ὕω, *pluo*. Vnde per y. scribendum censeo. Nec me mouet Varro, qui hyemem ab hiando deriuat, quod anima, quæ à nobis efflatur, tū appareat: spiritus enim noster hyeme quasi in nebulam concretus cernitur.

Frigilla. *Frigilla*] Auis à frigore dicta, quod eo cantet & vigeat, vt quibusdam placet; Gręcè, σπίζα. Germ. *FincK*. Hispā. *Anguzaniens*. De qua Arist. lib. 8. c. 3 de histor. anim. Alij legunt Fringilla, & Fringuilla, indeq; verbum Fringultire deflecti putat Festus,

Fringultio. quo vsus est Apuleius, pro præpeditè & obscurius verba enunciare: Audisti priuignum meum vix singulas syllabas fringultientem. Et iterum: Sæpe in rebus nequaquam difficilibus fringultit, vel omnino obmutescit. Sed apud Hesiodum non frigilla, sed cornix habetur pro hyemis hieroglyphico:

μήτοι ἐφεζομένη κρώζῃ λακέρυζα κορώνη.

Quod Maro ita transtulit:

Tum cornix plena pluuiam vocat improba voce.

Et sola in sicca secum spatiatur arena.

Hirundo veris nuncia. *Garrula hirundo*] De hirundine, & cur garrula dicatur, diximus Emblem. 70. Hirundines plures à mari conuolantes verni temporis indicium esse docent auctores. Ouidius 2. Fastor.

Fallimur? an veris prænuncia venit hirūdo?

Notum est adagium: *Vna hirundo non facit ver*. Cui simile adagium aliud, *Audi Chelidonem*. eò quod hæc auis prænūciet veris aduentum. Lege Pierium lib. 22. Hieroglyph. Dicitur etiam à Sappho ἦρος ἄγγελος ἱμερόφωνος ἀηδών. *Veris nuncia blādiloqua luscinia*. Sed ciconiam reperio

Item ciconia. etiam veris esse notam. Ea enim adueniente hyeme migrat in regiones calidiores, vere nos inuisit. Sed & nōnulli addidere in æstatis pictura, quia constat esse ex erraticis æstatis. Adhæc Miluius eiusdem temporis verni ponitur indicium; quia verno primùm tempore incipit apparere, certumque fit eius nuncium. Et aiūt nomen ἰκτῖνος ab aduentu, quod magno rusticorum & pauperum desiderio exspectatus accedat.

Cuculus] Vide quæ de cuculo diximus Emblem. 60. Tribuitur hoc idem hirundini à Philemone Comico:

ἡ μὲν χελιδὼν τὸ θέρος, ὦ γύναι, λαλεῖ.

Hirundo æstatem nunciat, ò mulieres.

Sed Aristophanis interpres Equitibus hoc citat: νὴ χελιδὼν ἐστὶν ἔαρος ἀρχή. *Noua hirundo veris est initium*.

Ficedulas] Ficedulæ ab edendis ficis dictæ, autumno non solùm crebræ sunt, sed etiam molestæ. De his Emblem. 94. *Ficedula.*

IV. *Temporis vicissitudo.* HOC referendum videtur ad quasque temporum & annorum vicissitudines, vel ad ea, quæ suo, non alio tempore solent esse tempestiua, quorumq; magna vis est, si suo tempori vsum accommodemus. Rectè Ouidius:

Temporibus medicina valet, data tempore prosunt:

Et data non apto tempore vina nocent.

In hac temporis quasi cyclicam μεταβολὴν varij varia luserunt, quæ huc non piguerit ascribere, eaque potissimum, quæ maiorem cum hoc Alciati tetrasticho affinitatem habere mihi videntur. Lubēs enim prætermitto Horatianam Odam 9. lib. 2. & 7. lib. 4. Ouid. ad Pisonem:

Cessat hyems, madidos & siccat vere capillos:

Ver fugit æstates, æstatum terga lacessit

Pomifer autūnus, nebulis cessurus et vndis.

Idem primo de remedio amoris:

Poma dat autumnus, formosa est messibus æstas:

Ver præbet flores, igne leuatur hyems.

Et Tristium quarto:

Vere prius flores, æstu numerabis aristas,

Poma per autumnū, frigoribusq; niues.

Claudian. de sene Veronensi, qui nūquam pedem limine sui tugurioli extulerat:

Frugibus alternis, non Consule computat annum:

Autumnum pomis, ver sibi flore notat.

Idem condit ager soles, idemq; reducit:

Metiturq; suo rusticus orbe diem.

Ætatis hominis tẽporibus anni comparata.

Barthol. Anulus in Poesi picta, ad hominũ magnique mundi perpetuum & æternum cursum ingeniosè traduxit:

Ver, æstas, autũnus, hyems, hæ quatuor annis
Sunt tempestates orbe volubilibus.
Quatuor ætates homo sic habet integer æui.
Qui puer, hinc iuuenis, mox vir, & inde senex:
Æterno similis mundo reuolutio vitæ
Nos itidem æternos arguat esse homines.

Illud nimirum est, quod Eratosthenes non inscitè ætatis partem vigentem ver esse dixit; ea autem partem, quæ vigori & flori succedit, æstatem & autumnum; & hyemẽ rigentem & frigentem senectutem. Eandem sententiam complexus est Naso 15. Metamorph. hac verborum serie:

Quid? non in species secedere quatuor annũ
Aspicis, ætatis peragentem imitamina nostræ?
Nã tener & lactens, puerique simillimus æuo
Vere nouo est, tunc herba recens, & roboris expers
Turget, & insolida est, & spe delectat agrestes.
Omnia tunc florẽt, florũque coloribus almus
Ludit ager, neque adhuc virtus in frondibus vlla est.
Transit in æstatem post ver robustior annus,
Fitque valens iuuenis; neque enim robustior ætas
Vlla, nec vberior, nec quæ magis ardeat, vlla est.
Excipit autumnus, posito feruore iuuentæ,
Maturus, mitisque inter iuuenemque senemque,
Tẽperie medius, sparsus quoque tẽpora canis.
Inde senilis hyems tremulo venit horrida passu,
Aut spoliata suos, aut quos habet, alba capillos.
Nostra quoque ipsorum semper, requieque sine vlla
Corpora vertuntur: nec quod fuimusve, sumusvè
Cras erimus.

Temporũ vices à Deo.

Facere hic non possum, quin immensum hoc Dei beneficium, si non pro dignitate extollere (quis enim istud queat?) ac delibare instituam, quòd gratissimas has vices temporum, æstatis & hyemis, sementis ac messis, dierum & noctium fecit, vt terra ac animantia conseruarentur. Absque his vicibus res humanæ durare non possent. Perpetua enim æstas omnia exureret, perpetua hyeme omnia rigerent & corrumperentur. Hinc scitum illud principis poetarum, ex intima Philosophia depromptum, vt alia vatis illius permulta, quod vehementer mihi semper arrisit:

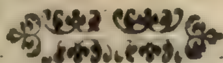
Non res hunc teneræ possent perferre laborẽ,
Sic non tanta quies iret, frigusque caloremque
Inter, & exciperet cœli in indulgẽtia terras.

Ad has autem temporum vices conseruandas, & rerum nascentium fœcunditatem augendam, admirabili sapientia Deus motum Solis & Lunæ & conuenientes stellarum ortus & occasus accommodauit. O magnum diuinæ bonitatis argumentum? De anno & eius partibus extat ænigma tale:

Ænigmã de anno.

Est genitor, natos qui bis sex procreat, vni
Cuique horum nata triginta, dispare forma:
Quædam sunt nigræ, quædam sunt vultibus albæ:
Sunt immortales omnes, moriuntur & oẽs.

Huc refer prouerbium, *Ver hyemem sequitur*, & varios locos Hieroglyph. Pierij, Idipsum ait Seneca, Epistola quadam ad Lucilium discipulum: Nullius rei finis est, sed in orbem nexa sunt omnia, fugiunt atque sequuntur. Diem nox premit, dies, noctem: æstas in autumnum desinit: autumno hyems instat, quæ vere compescitur: omnia transeunt vt reuertãtur. Nos quoque alio transimus.

Scyphus Neſtoris.
EMBLEMA CII.

NESTOREVM geminis cratera hunc accipe fundis,
Quod grauis argenti maſſa profudit opus.
Clauiculi ex auro, ſtant circum quatuor anſæ:
Vnamquamque ſuper fulua columba ſedet.
Solus eum potuit longæuus tollere Neſtor.
Mæonidæ doceas quid ſibi Muſa velit?
Eſt cœlum, ſcyphus ipſe: colorq; argenteus illi,
Aurea ſunt cœli ſidera clauiculi.
Pleiadas eſſe putant, quas dixerit ille columbas:
Vmbilici gemini magna minorq; fera eſt.
Hac Neſtor longo ſapiens intelligit vſu:
Bella gerunt fortes, callidus aſtra tenet.

COMMENTARII.

I. HVIVS Emblematis pictura satis ex subsequentibus constabit. Nempe Nestor vir senex & grauis, scyphum tenēs argenteum, duobus fundis, aureis clauiculis, & quatuor ansis præditum, super quas singulas aurea sedet columba. Cæterarum editionum scyphus, meo iudicio, accommodatior est, ansæ enim & duplex fundus hic vix ac ne vix quidem apparent.

II. *Nestoris crater.* POCVLI Nestorei descriptio ex Homero sumpta est. Quid verò ea compositio significet, ex Athenæo. Homeri interpres memorat, Nestorem, quamquam senex admodum esset, poculum sustulisse, cū cæteri iuniores vix à mensa tollerent. Sic habet Homer. locus:

Πὰρ δὲ δέπας περικαλλὲς ὃ οἴκοθεν ἦγ' ὁ γεραιὸς
χρυσείοις ἥλοισι πεπαρμένον· οὔατα δ' αὐτοῦ
τέσσαρ' ἔσαν, δοιαὶ δὲ πελειάδες ἀμφὶς ἕκαστον
χρύσειαι νεμέθοντο, δύω δ' ὑποπυθμένες ἦσαν.
ἄλλος μὲν μογέων ἀποκινήσασκε τραπέζης
πλεῖον ἐόν. Νέστωρ δ' ὁ γέρων ἀμογητὶ ἄειρεν.

Quem sic vertebat Franciscus Sanctius:

Et pulchram iuxta phialam, quam duxerat aureis
Transfixam clauis longæuus: quatuor ansæ
Huic inerant: geminæ circum vnamquamque columbæ
Ex auro ardebant: geminis erat addita fundis.
Hanc, si plena foret, magno conamine quisquam
A mensa, Nestor verò facilè ipse leuabat.

Athenæus de poculo Nestoris. Verba porrò Athenæi ad hunc ferè modum se habēt: Nestoris poculum quatuor aures, vt Homerus testatur, habebat; quod ita Poeta descripsit, vt cœli faciem repræsentaret. Argentum enim, quo tantum poculum conflatum erat, cœli colorem indicat; claui aurei, stellas; Peliades, quæ circū aures erant, Pleiades referebant (Peliadas siquidem sæpe pro Pleiadas posuerūt Poetæ) vt Simonides & Pindarus testātur, per transmutationem literæ. Et quando Homerus πελειάδας, id est, columbas inducit, Ioui ferētes ambrosiam, de Pleiadibus, non de columbis est intelligendum. Hæc breuiter ex longissima Athenæi disputatione, quem vide Dipnosophist. 10 c 12. sed maximè 13. libri 12. Quædam non pœnitendæ lectionis adnotauit de illo cratere Nestoreo Cornelius Vitellius Annotationibus in Georgium Merulam.

III. *GEMINI fundis*] Meminit huius poculi, vti & columbatum, Martialis lib. 8. Epigram. in Euctum:

Hi duo longæuo censentur Nestore fundi,
Pollice de Pytie trita columba nitet.

Quod grauis argenti] crater factus è massa argentea. Circumlocutio, quæ nimirum Nestoris scyphum commendat à materia.

Stant circum quatuor &c.] Quatuor, inquit Alciatus, ansas seu aures habebat poculum, & totidē columbas: sed Athenæus sex ponit columbas, *Quæ*, vt inquit Ouid. in Fastis, *septem dici, sex tamen esse solent.* Vide igitur num Alciatus fuerit memoria lapsus. *Alciati lapsus.*

Fulua columba] Fuluam, auream interpretor, ne quis ad colorem simpliciter referat.

Potuit longæuus tollere Nestor] Sic enim Homerus:

Vix alij plenum poterant sustollere mensa
Poculum, at ipse senex Nestor facilè abstulit illud.

De Nestore, eiusq; ætate diximus satis Emblem. 25.

Mæonida] Homeri. Cur autem Homerus dicatur Mæonides, dictum est Emblemate 4.

Est cœlum &c.] Tribus distichis sequentibus continetur ἐπιμύθιον, vel vt melius dicant, poculi ἐξήγησις.

Scyphus ipse] σκύφος masculinum est & neutrum, flexu item variante, vt est auctor Athenæus. Dicituq; vt ipse putat, Scyphos quasi Scythos, à Scythis, quibus ebrietas nimio plus frequens est: proinde Scythisare, inebriari est. Vide de hoc non nihil in adagio, *Episcythissare*. Est porrò scyphus vas ligneum rotundum, lac serūque capiens, Herculi dicatum, vt cātharus Baccho. De scyphis & varijs poculorum generibus vide quæ memoriæ prodidit Iohan. Bruuerinus de re cibaria lib. 3. c. 9. Cœlius Rhodig. lib. 27. cap. 27. Guido Panciróllius *Scyphus. Scythissare.*

rolsius de rebus memorab. lib. 2. tit. 2. de Porcellanis.

Pleiades. *Pleiadas esse putant*] Columbæ repræsentat Pleiades, numero tamen non obseruato. Pherecydes tradit septē sorores fuisse, Lycurgi filias ex Naxo insula. Et quia Liberum educauerunt, eas à Ioue inter sidera fuisse relatas. Harum nomina putantur, Celæno, Sterope, Merope, Alcynoe, Magia, Taygeta, Electra. quarum septima (vt ait Aratus) vix cerni potest, propterea quidam existimant vocatam Electram. Sunt qui pudore occultasse se dixerint, quòd cum aliæ Dijs nupsissent, sola Electra nupsit mortali. Alij, quod illa non tulerit spectare ruinas Troiæ, manumq; ante oculos opposuerit. Lege Ouid. 4. Fastor. Proclus verò Diadochus in Hesiodum, septem tradit Atlantis filias, ex Pleione Nympha genitas, vnde sit Pleiades appellatas; cæterùm non esse has aliud intelligit, quàm *δυνάμεις ἀγγελικὰς τῶν ἑπτὰ σφαιρῶν.* id est: *Angelicas septem spharum vires*. & Celæno quidem sphæræ Saturni, Steropen Iouis, Meropen Martis, Alcynoen Veneris, Maiam Mercurij, Taygetam Lunæ, Electram (quam à sparsis crinibus etiam Cometen nuncupant, etiāsi Maiæ hoc tribuit Arati interpres) Solis. Vide Cœl. Rhodigin. lib. 16. c. 16. Seruius: Pleiades, inquit, signum est septem stellarū ante genua Tauri, quod ortū suo primę nauigationis tempus ostendit: Vnde Græcè *πλειάδες* dicuntur, *ἀπὸ τοῦ πλεῖν. nauigare*. Latinè dicuntur Vergiliæ, à veris temporis significatione, quo oriuntur Plin. lib. 2. cap. 41. Gellius lib. 13. cap. 9. Fit hæc dictio aliquando tetrasyllaba. Propertius:

Quid significent.

Vergiliæ.

Nō hac Pleiades faciunt, nec aquosus Oriō.

Interdum e litera abijcitur, & dicitur Pliades. Sat. 1. Silu.

Nec per & Ægeas Hyades, Pliadumque ni-
uosum
Sidus.

Vmbilici gemini] sic ego lego per syncopen, vt stet metrum.

Magna minorq; fera est.] Hemistichiū Ouidianum ex lib. 4. Trist. Eleg. 3.

Magna minorq; fera: quarum regit altera
Graias,
Altera Sydonias, vtraq; sicca, rates.

Vrsæ duplex. Vrsam maiorem siue Elicen, & minorem siue Cynosuram intelligit, quæ Græcis erecti dicuntur, suntq; Septentrionali polo velut axe quodā nixæ, & arctico circulo clausæ, sicq; dispositæ, vt resupinata vtraq; caput alterius contegat: cuius autem caput quæ superior est, ad inferioris caudam cōtendat. De his Ouid. Fastorum 4. Vrsarum fabulam vero Metamorph. 2. Habet ergo sidus illud figuram similem plaustri, vnde antiqui Græcorum *ἄμαξαν*, hoc est, *plaustrum* dixerunt. Nostri quoq; à bobus iunctis Septentriones appellauerunt, hoc est, à septem stellis, ex quibus quasi iūcti triones figurantur. Gellius lib. 2. cap. 21.

Longo vsu] longa exercitatio & experiētia doctrinam parat certissimam, potissimū quę ad disciplinam astronomicam longa obseruatione opus est. Vide prouerbium. *Assidua stilla saxum excauat*. vbi auctor hoc ad assiduitatem refert, quod hic Alciatus ad Astrologiam retulit. Vter melius senserit, ego pedaneus iudex non decido. Vtramq; sententiam elicies ex Athenæo.

Bella gerunt fortes &c.] Collatio est dissimilium: qui corpore sunt firmo & valenti committunt prælia, atque inter se dimicant: sapiens verò rapitur & ducitur ad rerum cœlestium cognitionem. Ars enim est longi vsus & obseruationis, quæque plus potest in rebus arduis, quàm robusti corporis vires.

Callidus astra tenet] iuxta illud: *Sapiēs dominabitur astris*. Dicitur autem callidus, qui callum longo artis vsu sibi induxit, auctore Donato. Callidus rerum iudex, apud Horatium 2. Serm. pro prudenti & intelligenti rerum æstimatore. Callidus.

HOMERVS in Nestore, sene eloquētissimo & consultissimo, typum sapientiæ repræsentat: cuius patera geminis fundis, argentea, clauiculis aureis, quatuor ansis, & sub harum quaq; sedens columba, cœlum & pulcherrimum astrorum ornatum significabat. Nam crater, cui sit color argēteus, clauiculis aureis, cœlum refert purissimum, & stellas aurei coloris: colūbæ sunt Pleiades: duo vmbilici, vtraq; Vrsa. Hoc igitur schemate Astronomiam tacitè commendabat, quam quidem solus sapiens & apprimè exercitatus ingenio potest assequi, vt solus Nestor suum poculum manu ferre poterat. De huius pulcherrimæ artis excellentia plura repetere licet ex Platonis varijs locis, sed potissimùm lib. 7. cap. 37. quem vide; nos properamus. IV. Nestoris crater.

Quæ

Quæ supra nos, nihil ad nos.

EMBLEMA CIII.

CAVCASIA æternùm pendens in rupe Prometheus
Diripitur sacri præpetis vngue iecur.
Et nollet fecisse hominem: figulosq; perosus
Accensam rapto damnat ab igne facem.
Roduntur varijs prudentum pectora curis,
Qui cœli affectant scire, Deumq; vices.

COMMENTARII.

I. PROMETHEVS gigas nudus rupi cathenis ferreis alligatus cernitur: cuius præcordijs insidens aquila, rostro renascentia arrodit viscera. Emblematis inscriptio sumpta est ex dictis Socratis: τὰ ὑπὲρ ἡμᾶς, οὐ πρὸς ἡμᾶς. quod adagij vice ponitur à doctis. Sanctius ex vltimo epigrammatis disticho, in quo totius emblematis cardinem esse dicit, aliam elicit inscriptionem, sic enim reponit: *Qui addit sciētiam, addit dolorem*. vt legimus in sacris literis. *Epigraphe.*

II. FABVLAM Promethei præter alios plurimos narrat Hesiodus latè in Theogonia, tangit in Georgicis. Sed nos ex varijs concionatam adducemus, maximè sequentes Iuliū Hignū in poetico astronomico, cap. de Sagitt. Prometheus Iapeti filius, qui propter excellentiam ingenij miram, ho- *Promethei fabula.*

minem

minem finxisse existimatur, dicitur a Ioue impetrasse, vt partem hostiæ in ignem con ijcerent, partem in suo consumerent victu: idq; postea consuetudo confirmauit. Quod cùm facile à Deo, non vt ab auaro homine impetrasset, ipse Prometheus immolat tauros duos, quorum primùm iocinora cùm in aram posuisset, reliquam carnem ex vtroq; tauro ab ossibus diuisam, & in vnum compositam corio bubulo texit; ossa autem, quæ circa reliqua fuerunt, pelle cõ tecta in medio collocauit, & Ioui dedit optionem, vt quam vellet eorum sumeret partem. Iupiter autem, etsi non pro diuina fecit cogitatione, neque vt Deum licebat omnia quæ debuit ante præuidere, sed (quoniam credere instituimus historijs) deceptus à Prometheo, verumque putans esse taurum, delegit ossa pro sua dimidia parte. Itaq; postea in solennibus & religiosis sacrificijs, carne hostiarum consumpta, reliquias, quæ pars fuit eorum, eodem igne comburunt. Sed vt ad propositum reuertamur, Iupiter cum factum rescisset, animo percitus mortalibus eripuit ignem Prometheus verò consuetus insidiari, sua opera ereptum mortalibus ignem restituere cogitabat, itaq; cæteris remotis auxilio Mineruæ in cœlum ascendit, ibiq; ad Iouis ignem venit (alij dicunt, feruiam ad solis currum admouisse) quo diminuto & in ferulam coniecto, lætus, vt volare videretur, non currere, ferulam iactans, ne spiritus interclusus vaporis extingueret in angustia lumẽ. Itaq; homines adhuc plerumque qui lætitiæ nuncij fiunt, celerrimè veniunt. Præterea in certamine ludorum cur soribus instituerunt ex Promethei consuetudine, vt currerent lampadem iactantes. De quo vide adagium, *Cursu lampada trado.* Pro quo facto Iupiter Vulcano imperauit, vt fœminam è luto componeret, quæ cum astutissima esset, & omnibus artibus à Dijs donata, vocata fuit Pandora. Hæc missa fuit ad Prometheum cum malis omnibus in vasculo inclusis, quod munus cũ spreuisset Prometheus, illa ad Epimetheũ, Promethei fratrem, contendit, qui dempto vasculi operculo omnia mala euolare sentiens, vix vltimam, & in imo residentem spem occlusit, cum qua vas illud seruauit. Cùm verò Prometheus Iouis munus reiecisset, quod insidias formidaret, dicitur à Mercurio Iouis iussu ad Causacum, Scythiæ montem asperum & inhabitabilem, ferreis vinculis alligatus, eiq; aquila, vel vt alijs placet, vultur additus, qui perpetuò cor exederet, exesumq; renouaretur. Martialis lib. 1.

Iupiter à Prometheo deceptus.

Pandora.

Qualiter in Scythica religatus rupe. Prometheus

Assiduam nimio pectore pauit auem.

Hæc ideo ficta esse asserit Aristides lib. 2. contra Platonem, quia Prometheus Rhetoricen communicauit mortalibus. Qua de re vide plura in adagio, *Communis Mercurius.* Plato in Protagora, sapientiam à Prometheo surreptam ait, hominibusq; communicatam, cuius hæc ferè verba sunt: Cõmunem Vulcani & Mineruæ officinam, in qua artes excolebantur, clam ingressus, furatus est Vulcani artem igneam, aliamque Mineruæ, qua viuendi facultas obuenit. Idem Plato in dialogo de Regno, à Prometheo ignem, à Vulcano artes datas hominibus esse tradit. Nec solùm ignem, sed plurimas alias artes generi humano vtiles inuenisse, de se ipso testatur Prometheus apud Æschylum, quem vide. Plutarchus in libello de Fortuna: Prometheus, inquit, furtim è cœlo nobis afferens ignem, id est, rationem, omnia ista suppeditat. Et paulo inferius: Fabella de Promethei igne alio atque alio viritim omnibus diuiso, sub inuolucro indicat partes prudentiæ in orbem particulis exiguis esse dispersas, deinde se recepisse in ordinem. Plinius lib. 7. cap. 56. ait Prometheum asseruare ignem in ferula, primum docuisse. Cicero in Tuscul. Prometheum ait virum quẽdam perspicacem fuisse, & in rebus arcanis apprimè versatum, quas hominibus communicauerit: huic Iouem iratum, quod veritas in profundo demersa videatur. Iecur autem ab aquila exesum significat solicitudines & curarum ardores, quibus vel prudentiores irretiantur, quarum vinculis cùm se conantur expedire, in alias molestiores recidunt. Fulgentius in Mythologico, non ab aquila Promethei cor, sed à vulture corrodi tradit, idque perbellè interpretatus est. Quędam sunt apud Aphrodisæum in problematis, perdocta sanè, & ad mythologiã pertinentia, Menander suauissimus Poeta, meritò torqueri Prometheum inquit, quia fœminam, scilicet omnium humanarum calamitatum autorem, & scelestum omnino animalis genus inuenerit, vt est in his:

Mythologia.

Prometheus fœminas inuenit.

Ἄτ' ἐ δικαίως προσπεπαττάλευμένον,
Γράφουσι τὸν προμηθέα πρὸς ταῖς πέτραις;
καὶ γίνετ' αὐτῷ λαμπὰς ἄλλο δ' οὐδὲ ἕν
Ἀγαθὸν ὁ μισεῖν οἶμ' ἅπαντας τοὺς θεοὺς,
Γυναῖκας ἔπλασεν. ὦ πολυτίμητοι θεοὶ
Γένος μιαρόν. hoc est:

Ergo immerentem dictitant Prometheum
Pendere fixum Caucasi de rupibus?
Repertus ignis huic, aliud nihil boni,
Sed quod Deos odisse cunctos credidi,
Inuenit idem fœminas. ò Dij boni,
Genus nefandum.

Duris autem Samius scriptum reliquit, Prometheum fuisse coniectum in vincula quia Palladem amauerit. Scholiaste Apollonii Rhodii id figmentum retulit ad historiæ fidem. Ait enim ex Agreta nescio quo scriptore rerum Scythicarum, Promethei cor ideò absumi ab aquila, iuxta poetarum commenta, quòd suam regionem fluuius (cui nomen Aquila) frequenti eluuione corrumperet. Cum verò Hercules quibusdam fossis fluuium auertisset, ex eo factum, vt diceretur aquilam abegisse, ac Prometheum liberasse. Alij secus tradunt, Prometheum nempe cum præstare non posset incolis Scythicis, quibus præerat, ea quæ necessaria essent, ob inundationem fluuii Aquilæ, in vincula coniectum, neq; solutum inde, donec Hercules fluuium in mare deduxisset. Seruius Grammaticus in Sileno Virgil. aliam allegoriam huius fabulæ affert & quæ magis fortasse quadrat huic nostrô Emblemati. Prometheum Assyrijs Astrologiam indicasse, quam in monte Caucaso diutina obseruatione deprehẽderat. Aquilam esse solicitudinem, quæ illius cor vexaret & corroderet. Per mercurium debere intelligi prudentiam: deprehendisse rationem fulminum Prometheũ, hominibusq; indicasse. Sed ne lõgior sim, vide ipsum Seruium in illo versu:

Historica de Prometheo.

Seruij de Prometheo allegoria.

Caucaseasq; refert volucres, furtumq; Promethei.

De Prometheo argutè satis Antonius Thylesius:

Illusit superis quõdam vafer omnibus vnus
Mortalis, tacitas surripuitq; faces.
Iupiter vlciscens; mortales imperat omnes
Ludat vt occultis ignibus vnus Amor.

Sed nunc tandem audiamus questus ipsius Promethei ad Caucasum alligati, apud Æschylum, vt Cicero vertit 2. Tuscul.

Querela Promethei ad Caucasũ alligati.

Titanum soboles, socia nostri sanguinis
Generata cœlo, aspicite religatum asperis
Vinctumq; saxis, nauem vt horrisono freto
Noctem pauentes timidi adnectunt nauitæ.
Saturnius me sic infixit Iupiter,
Iouis numen Mulcibri asciuit manus.
Hos ille cuneos fabrica crudeli inserens
Perrupit artus: qua miser solertia
Transuerberatus castrũ hoc furiarũ incolo.
Iam tertio me quoq; funesto die
Tristi aduolatu aduncis lacerans vnguibus
Iouis satelles pastu dilaniat fero.
Tum iecore opimo farta & satiata affatim
Clangorẽ fundit vastũ, & sublime aduolãs
Pinnata cauda nostrum adulat sanguinem.
Cum verò ad esum inflatu renouatum est iecur,
Tum rursus tetros auida se ad pastus refert.
Sic hunc custodem mœsti cruciatus alo,
Qui me perenni viuum fœdat miseria.
Namq; vt videtis, vinclis, constrictus Iouis,
Arcere nequeo diram volucrem à pectore.
Sic me ipse viduus pestes excipio anxias,
Amore mortis terminum inquirens mali:
Sed longè à letho numine aspellor Iouis.
Atq; hæc vetusta sæclis glomerata horridis,
Luctifica clades nostro infixa est corpori:
Ex quo liquatæ Solis ardore excidunt
Guttæ, quæ saxa assiduè instillant Caucasi.

De Prometheo præter citatos agunt Phornutus in libro de Nat. Deor. cap. de Prometheo. Lucianus in Prometheo seu Caucaso; & in Deorum dialog. sub personis Iouis & Promethei; & in opusculo de sacrificijs, & in Amoribus. Philostratus lib. 2. Plato lib. de nat. hominis. Horatius lib. 1. Carm. Od. 3. Diogenes Laertius lib. 1. de vita Philosoph. Cœl. Rhodigin. lib. 7. c. 19. 20. & 21. Natalis Comes Mytholog. lib. 4. cap. 6. & alij multi, quorum aliquos etiam infra citabimus. Extant etiam duo Epigrãmata Græca Iuliani in lib. 4. Epigram. Græcor. tit. εἰς εἰκόνας ἡρώων.

CAVCASIA rupe] Sic Politianus in Nutricia: III.

Nondum Caucasia pendens in rupe Prometheus.

Æternùm] aduerbium, pro perpetuò. Sed hic dignum videtur inquisitione, quãobrem dixerit, *æternùm*. quandoquidem postea solutus sit Prometheus, vt ex Luciano & Higino locis citatis constat. Duplicem assigno responsionem: Vel enim *æternùm* capitur pro longissimo temporis spatio,

spatio, siquidem, vt ait Æschylus, ad triginta millia annorum iacuit religatus. Aut reuera nunquam fuit solutus: nam ne Iouis iusiurandum irritum caderet, ex duabus rebus, hoc est, ferro & lapide, quibus Prometheus fuerat alligatus, digitũ illius Iupiter vinciri iussit, & ita eum soluit, quoniam illi vaticinatus esset, quod si rem cũ Nerine nympha (alij vocant Themida) haberet, futurum erat, vt filius nasceretur, à quo eadem Iupiter pateretur, quæ ab ipso passus fuerat Saturnus. Qua consuetudine homines vsi, quo satisfacere Prometheo viderentur, annulos lapide & ferro conclusos habere cœperunt. Qua de re meminit Plinius in proœmio libri 36. his verbis: Quæ fuerit origo gemmarum, & quibus initijs in tantum hęc admiratio exarserit, diximus quadã tenus in mẽtione auri annulorumque. Fabulæ primordium à rupe Caucasea tradunt, Promethei vinculorum interpretatione fatali; primùmq; fragmentum saxi inclusum ferro, ac digito circũdatum hoc fuisse annulum, & hoc gemmam. Vnde quoq; est, vt solus ferreus annulus, quo diu Romani sunt vsi, id possit significare. Sed de annulorum origine, eorumq; vario gestandi ritu, consule doctissimum Scholiasten Pancirollij lib. 1. de rebus memorab. tit. De Legatis.

Origo annulorum.

Prometheus] Ex etymo nominis ostenditur Prometheum vatem fuisse; nam προμήθεια prudentiam, prouidentiamq; significat; & προμηθεύομαι prospicio, prouideo. Vnde adagium, προμηθεὺς μετὰ τὰ πράγματα. id est: *Prometheus post res confectas*.

Prometheus vnde dictus.

Diripitur iecur] pro iecore, Græca locutio frequentissima Poetis, in qua deest præpositio κατὰ, id est, *secundum*. vt, nuda pedem, fractus membra. Ouidius:

-----Partes quascunq; sedendo
Flectitur.

Sacri prapetis] id est, auis diuinæ. Periphrasis aquilæ, quæ, vt alibi diximus, Ioui sacra est. In qua significatione vsurpatur à Virgilio 3. Æneid.

Et volucrum linguis, & prapetis omina pennæ.

Præpes.

Præps autem, vt docet Gell. lib. 6. cap. 6. auis dicitur, quæ opportunè in augurijs præuolat. Blondus præpetes dici ait, quæ se ante auspicantem ferunt, nam præpetere dicebant anteire. Ouidius Fast. 6.

Tunc oritur magni præpes adunca Iouis.

Hanc autem Promethei aquilam (inquit Higinus) nonnulli ex Typhone & Echidna natam: alij ex Terra & Tartaro: complures Vulcani factam manibus demonstrant, animamq; ei ab Ioue traditam dicunt.

Et nollet fecisse hominem] Prometheus enim hominem finxisse, & igne clam è cœlo sublato eundem animasse creditur. Ouidius lib. 1. Metamorph.

Prometheus hominẽ finxit.

Natus homo est: siue hunc diuino semine fecit
Ille opifex rerum, mundi melioris origo:
Siue recens tellus, seductaq; nuper ab alto
Æthere cognati retinebat semina cæli.
Quã satus Iapeto mistã fluuialibus vndis
Finxit in effigiẽ moderãtum cuncta Deorũ.

Fama est, Prometheum cùm hominem fingeret, portiones acceptas è singulis elemẽtis suo operi admiscuisse, atq; pro ipsorum elementorum temperamentis non solum vires singulis corporibus addidisse, sed etiam motus animorum & mores. Qui verò magis etiam fabulosè rem aggressi sunt explicare, dixerunt, timorem leporis, astutiam vulpis, ambitionem pauonis, feritatẽ tigridis, iracundiam leonis, & magnitudinem animi fuisse hominibus ab ipso Prometheo adiunctas: quod ita significauit Horatius in primo Carm.

Quã ratione.

Fertur Prometheus, addere principi
Limo coactus particulam vndiq;
Delectam, & insani leonis
Vim stomacho apposuisse nostro.

Memorię prodidit in Phocaicis Pausanias, non procul à Panopensibus apud torrentem quẽdam saxa fuisse ingentia, reliquias creditas eius luti, è quo Prometheus vniuersum genus hominum finxit. Hũc poetica quadam cum suauitate reprehendit Propertius lib. 3. quia cum plurimum operæ in corpore hominum rectè formando consumpsisset, mentem neglexerit, in qua scitè & optimè formanda totum studium erat adhibendum, sit enim inquit:

O prima infelix fingenti terra Prometheo,
Ille parum cauti pectoris egit opus:
Corpora disponens, mentẽ non vidit in arte;
Recta animi primùm debuit esse via.

Figulosq; perosus] quia ex luto hominẽ finxerat, materia scilicet figulina.

Ab igne] Solis intellige, vt pleriq; fabulantur; quamuis supra etiam diximus ignẽ illum

illum fuisse Iouis.

Roduntur varijs] Hæc duo carmina videntur alludere ad dogma illud Pythagoricum. *Cor ne edito.* hoc est, animum doloribus angoribusq; non excruciandum, vt explanat Diogenes Laertius in vita Pythagoræ.

Prudentum] nimium altè sapientum. Bene dixit, *prudentum*: nam reliquos non similis macerat cura; & Prometheus prudentes refert. Hinc Alex. Aphrodis. in problem. sententia: Similiter, inquit, Prometheus cum sapiens esset, sidereæque aquilæ causam peruestigaret, naturamq; eius ac situm, cumq; discēdi cupiditate veluti exederetus, tum demum quieuit, cùm ei Hercules dubitationem omnem sua sapiētia soluit.

Qui cæli affectant.] Iophon Bacchis, vt refert in Eclogis Stobæus:

Ἐπίσαμαι ϗ τάδε, οὖσα περ γυνὴ
Ὡς μᾶλλον ὅςις εἰδέναι τὰ τῶν θεῶν
Ζητεῖ, τοσοῦτο μᾶλλον ἧσσον εἴσεται.

IV. *Quid per Prometheũ Caucaso alligatum.*

VARIA hoc Emblema nobis suppeditat documenta, sed quædam libasse sufficiat. Macrob. lib. 1. in Somnium Scipionis, huius fabulæ mysterium exponit. Per vulturem, siue aquilam, iecur immortale tundentem, nihil aliud intelligunt prisci illi Theologi, inquit, quàm tormenta malæ consciētię obnoxia flagitio viscera interiora rimātis, & ipsa vitalia indefessa admissi sceleris admonitione laniantis, semperque curas, si fortè requiescere tentarint, excitantis, tamquam fibris renascentibus inhærendo, nec vlla sibi miseratione parcētis, lege hac, qua se iudice nemo nocēs absoluitur, nec de se suam potest vitare sententiā. Cui videtur assentiri Petronius his hendecasyllabis:

Cur vultur iecur vltimum pererrat,
Et pectus trahit, intimasq; fibras,
Non est quem lepidi vocant poeta:
Sed cordis mala, liuor atq; luxus.

Hic autem conuertitur fabula vel in eos, qui diuina Philosophiæ mysteria nescio qua mente subtilius conantur indagare: vel in eos, qui naturali iudicio, fidei Christianæ oracula complecti, vel etiā ipsa arcana diuina (quæ scrutari periculosissimũ est, vt quid planè ἀδύνατον) discutere, deque ijs humano sensu aliquid statuere se posse putant: ad quæ certè humani oculi caligant, vt noctuæ ad lumen Solis diurnum. Proinde Sapiens Prou. 25. *Qui scrutatur maiestatem, opprimetur à gloria.* Quò etiam spectat illud Euripidis: φρονεῖν δὲ θνητὸν οὐ χρὴ μέγα. id est. *Mortalem non decet altum sapere.* Scitu digna sunt illa Arnobij lib. 2. contra Gent. Quæ nequeunt sciri, nescire nos confitemur, neque ea conquirere aut inuestigare curamus, quæ comprehēdi liquidissimum est non posse, quamuis mille per corda suspicio se porrigat atq; intendat humana. Et ideò Christus, cum mortalium sciret cæcam esse naturam, neq; vllam posse cōprehendere veritatem positarum ante oculos rerum, pro comperto habere, & cognito, quicquid sibi esse suasisset, & prorsus suspicionibus hęsitare, litigiosas serere atque intēdere quęstiones; omnia illa nos linquere & posthabere præcipit, neque in res eas, quæ sint à nostra procul cognitione dimotæ, infructuosas immittere cogitationes. Et deinceps: Quid est, inquit, vobis vestigare, conquirere, quisnam hominem fecerit; animarum origo quæ sit? quis malorum excogitauerit caussas? o. be sit Sol amplior, an pedis vnius latitudine metiatur? alieno ex lumine, an proprijs luceat fulgoribus Luna? quę neq; scire compendium, neque ignorare detrimentum est; Remittite hæc Deo, atq; ipsum scire concedite, quid, quare, aut vnde sit. Vestris non est rationibus liberum implicare vos talibus, & tam remotas inutiliter curare res. Hæc Arnob. Addam & aliud oraculum Minutij Felicis, Romani olim caussidici, qui in in Octauio ita scribit: Quo magis mirum est, non nullos tædio inuestigandæ penitus veritatis, cuilibet opinioni temerè succumbere, quàm in explorando pertinaci diligentia perseuerare. Itaq; indignandum omnibus, & indolescendum est, audire quosdam, & hos studiorum rudes, literarum profanos, expertes artium etiam sordidarum, certũ aliquid de summa rerum ac maiestate decernere, de qua tot omnibus sæculis sectarum plurimarum vsque adhuc ipsa Philosophia deliberat. Nec immeritò: cùm tantum absit ab exploratione diuina, humana mediocritas, vt neq; quæ supra nos cęlo suspensa sublata sunt, neq; quæ infra terram profunda demersa sunt, aut scire sit datũ, aut scitari permissum, aut scrutari religiosum: beati satis, satisq; prudētes iure videamur, si secundũ illud vetus Sapiētis oraculum

Præclarus Arnobij locus, in futurorũ coniectores.

Minutij Felicis locus.

lũ,nosmetipsos familiarius nouerimus. Idẽ & Minutius paulò post hac de re ita doctè & prudenter: Proinde, ait, si quid sapientiæ vobis aut verecundiæ est, desinite cœli plagas, & mũdi fata & secreta rimari: satis est pro pedibus aspicere, maximè indoctis, impolitis, rudibus, agrestibus, quibus non est datum intelligere ciuilia, multò magis denegatum est disserere diuina. Quamquam si philosophandi libido est, Socratem sapiẽtiæ principem, quisquis vestrum tantus est, si potuerit, imitetur. Eius viri, quoties de cœlestibus rogabatur, nota responsio est: *Quod supra nos nihil ad nos.* Quod oraculum idem ipse præsensit, ideircò vniuersis se præpositum, non quòd omnia comperisset, sed quòd nihil se scire didicisset. Ita confessio imperitiæ summa prudentia est. Hoc fonte defluxit Arcesilæ, & multò post Carneadis & Academicorum plurimorum in summis quæstionibus tuta dubitatio: quo genere philosophari & cautè indocti possunt, & docti gloriosè. Quid? Simonidis Melici nonne admirãda omnibus & sectanda cunctatio? qui Simonides cùm de eo, quid, & quales arbitraretur Deos, ab Hierone tyranno quæreretur, primò deliberationi diem petijt: postridie biduum prorogauit, mox alterum tantum admonitus adiunxit: postremò cùm caussas tantæ moræ tyrannus inquireret, respõdit ille: Quod sibi quanto inquisitio tardior pergeret, tanto veritas fieret obscurior. Mea quoq; opinione, quæ sunt dubia, vt sunt, relinquenda sunt: nec tot ac tantis viris deliberantibus temerè & audacter in alteram partem ferenda sententia est, ne aut anilis inducatur superstitio, aut omnis religio destruatur. Sic Minutius. Poterit etiam nõ incommodè torqueri in

Simonidis cordatum responsũ.

eos, qui Astrologi iudiciarij vulgò nuncupantur, quorum animus quantis vagetur erroribus, alij viderint. Vel in quosdam Philosophos, qui quę abstrusa prorsus, atque abdita Deus esse voluit, scrutati sunt: ac naturam rerum cœlestium inuestigarunt, quæ à nobis longè remotæ neq; oculis conspici, neq; tangi manu, neque comprehendi sensibus possunt, & tamẽ de illarum omnium ratione sic disputarunt, vt ea, quæ asseruerunt probata & cognita videri voluerint, ait Lactantius in opificio Dei. Vsa est etiam hac epigraphe commodè anus quædam in Thaletem Philosophum, quem cum sidera noctu contemplantem fortè in foueam incidere vidisset, illudens ei facetè dixit: Quæ supra nos, ò Thales, nihil ad nos: quomodo, obsecro, cœlestia comprehendere poteris, qui ea, quę sunt ante pedes, non vides? Ariston dicebat, eorum, quæ Philosophi scrutantur, alia ad nos pertinere, alia nihil, quædam supra nos esse. Sensit autem disciplinam morum spectare ad nos; sophisticam nihil ad nos pertinere, eo quod ad vitæ emendationem non tantùm non prosit, sed rixas etiam & contentiones progeneret; Astronomiam verò, Astrologiam, & huiusmodi artes supra nos esse omnino. Fabulam hanc Promethei ab Hesiodo in operibus pertractatam, ad rei veritatem explicat in proœmio libri vltimi naturalis Historiæ Plinius, & in libro Problem. Alexander Aphrodis. Lege præter citatos supra, Diodorum Siculum in 6. Lactantium lib. 2. cap. 11. Huc referenda disputatio nobilis Socratica ex Xenophon. 1. Comment. ferè initio, & quæ Lactantius in 2. cap. 9. Diuin. Institut. colligit.

In Astrologos.

EMBLEMA CIV.

ICARE, per superos qui raptus & aera, donec
In mare præcipitem cera liquata daret.
Nunc te cera eadem, feruensq; resuscitat ignis,
Exemplo vt doceas dogmata certa tuo.
Astrologus caueat quicquam prædicere: præceps
Nam cadet impostor dum super astra volat.

COMMENTARII.

I. IVVENIS alatus in conspectu radiati Solis ab alto in mare subiectum decidit, alis vndiq; diffluentibus.

II. Typus Emblematis. IMITATVS est Alciatus Epigramma Ἰκαρίου, ex 4. Antholog. quod tale est:

εἰς Ἴκαρον χαλκοῦν ἐν λουτρῷ ἱστάμενον.

Ἴκαρε, κηρὸς μέν σε διώλεσε· νῦν δέ σε κηρῷ
ἤγαγεν εἰς μορφὴν αὖθις ὁ χαλκοτύπος.
Ἀλλ' ἄγε, μὴ πτερὰ πάλλε κατ' ἠέρα, μὴ τὸ λοετρὸν,
οὐρόθεν πίπτων, ἰκάριον τελέσῃς.

In Icarum aneum extantem in lauacro.

Icare, cera quidem te perdidit, nunc verò te cera

Reuocat

Reuocat in formam rursum statuarius.
Sed agendum, ne pennas tolle per aera, ne lauacrum,
Ex aere cadens, Icarium facias.
Icare, cera olim te perdidit, at modò cera
Ad formã reuocat te benè fictor adhuc.
At verò pennas ne tolle per aera, lapsu
Balnea ne fiant nominis Icarij.
Aliter:
Cera tibi vitã prius abstulit, Icare, sed nũc
Te cera finxit denuò docta manus.
Immotas liquidum seruato per aera pennas,
Balnea ne fiant nomine clara tuo.
Sanctius verò ita Latinitati donauit;
Icare, cera quidem te perdidit, ipsa sed igne
Artificis redijt pristina forma tibi.
Nunc age ne moueas pennas, ne fortè lauacrum,
Æthere ab vsq; cadens, Icarium facias.
In hac versione verba illa κηρὸς. & κηρῷ, interpretibus, vt & ipsi Alciato, negotium præbuisse videntur. Nam in primo loco κηρὸς, ceram significat: in secundo videtur accipi pro igne. Quod verbum Alciatus volens exprimere, dixit: κηρὸς.
Nunc te cera eadem feruensque exuscitat ignis.
vt intelligas, *que*, pro, *id est*, positum esse per ἐπεξήγησιν; quod in Poetis sæpe nota runt Commentatores: sic vt sit sensus: Nunc eadem cera, hoc est, ignis artificis te iterum suscitat. Nam Icarus hic, de quo loquitur poeta, ænea erat imago Icari. Icari autem fabula sic se habet: Icarus Dædali filius fuit, quos Minos Cretæ rex in labyrintho à Dædalo fabrefacto conclusit. Sed Dædalus corruptis custodibus sub faciendi muneris specie, quo simulabat regem posse placari, cera & pennis alas sibi & filio fabricauit, quibus ex imperio Minois, qui latè terra mariq; imperabat eo tempore, euolarent. Sed cum Dædalus & sibi & Icaro alas humeris aptaret, multis verbis filium monuit, ne vel sublimiora loca, vel mari nimis propinqua expeteret, sed mediam quandam regionis viam seruaret, seque volantem sequeretur: sic enim loquitur apud Ouidium: *Fabula Icari.*
Me pennis sectare datis: ego prænius ibo.
Sit tibi cura sequi, me duce tutus eris.
Nam siue æthereas vicino Sole per auras
Ibimus, impatiens cera caloris erit.
Siue humiles propiore freto iactabimus alas,
Mobilis æquoreis penna madescet aquis,
Inter vtrumq; vola: ventos quoq; nate caueto,
Quaq; vocant auræ vela secunda date.
Verùm Icarus, quæ sunt adolescentum ingenia, parum ea referre ratus, neglectisque paternis admonitionibus, captus suauitate volandi, altiora loca expetiuit: quare alis nimio Solis calore liquefactis, in mare præceps decidit, quod ab eo fuit Icariũ nominatum, vt ait idem Ouid. 3. de Arte amandi:
Icare, clamabat; pennas aspexit in vndis.
Ossa tegit tellus, æquora nomen habent.
Idem de Tristibus:
Dum petit infirmis nimiũ sublimia pennis
Icarus, Icarijs nomina fecit aquis.
Quæ ob id videntur ficta, quod vel Icarus, & malum & antennas Dædalus inuenerit, teste Plinio lib. 7. cap. 57. Palephatus autem ait, in scapha fugisse Dædalum, perijsseq; Icarum in mari, cui nomen dederit. Icari porrò fabulam prolixè satis persecutus est Ouidius 8. Metamorph. nõ longè à principio; sed pulchrius atq; ijsdem penè verbis in 2. de Arte Amãdi, statim in principio: meminit & pluribus alijs in locis; totamq; narrationem, si vacat, repete ex Diodoro Siculo lib. 4. rerum antiq. cap. 13. vide quoq; Virgiliũ 6. Æneid. in principio, & ibidem Seruium, Silium lib. 14. Natal. Comit. Mytholog. lib. 7. cap. 16. & alios: *Fabula Icari qd significet.*
PER superos & aera] id est, per superum aera. III.
Donec In mare] Donec in mare lapsus, pennis nimio Solis æstu liquefactis.
Nunc te cera eadem, &c.] Rursum fingeris a pictore ex cerea quadam materia. Intelligit autem picturam encausticam, de qua Plinius, & alij. Sed vt aliquid amplius de re minus obuia disseram; ex purpura atramenti genus conficiebatur, quod encaustum nominabatur, quo soli Imperatores priuilegijs & literis subscribendis vtebantur, alijs omnibus sub pęna rebellionis id erat prohibitum, vt ex Niceta colligere est. Huiusmodi autem encausti conficiendi rationem docuit Leo Imperator in l. sacri affatus 6. C. de diuers. rescript. Terebatur in puluerem conchylium purpuræ, & adijciebatur nonnihil de cocto ex ipsa colore, ac simul liquabatur, reductaque inde materia liquida, & densitate sua scriptioni apta, dicebatur encaustum. Vnde, vt *Encaustum.* *Encausti confectio.*

puto, apud Italos *Inchiostro*, hoc est, atramentum scriptorium, corruptum vocabulum postea deriuatum est: Cur verò encaustum dicatur librarium atramentum, indicat Cœl. Rhodig. lib. 7. cap. 31. Idem lib. 29. cap. 24. quod vulgo smaltum vocatur, encaustum posse dici arbitratur. Ab hoc ergo encausto nomē traxit encaustica pictura, quæ in cera, tabulis, eboreq; fieri solebat, cestro primùm, id est, viriculo (Turnebus legit vericulo apud plinium lib. 35. cap. 11. Perotus vriculo, quod ab vrēdo sic dictum sit) cauata materia; procedente verò tempore setis inducta supra tabulas, iterumque admotis gallæ carbonibus adusta ad sudorem vsq; Deinde linteis puris, ita vt quasi marmora nitescerent; quę pictura in nauibus nec Sole, nec salo, ventisque corrumpitur. Hinc encaustes dicitur, qui encausticè pictus est, coloribus scilicet inustis, & resolutis igne ceris, quem Inustū rectè dixeris. Vnde Martialis lib. 4. Epigram.

Encaustica pictura.

Encaustes Phaethon tabula tibi pectus in hac est:
Quid tibi vis? dipyron qui Phaethonta facis?

quasi dicat, iniquè facere pictorem, qui cū semel fuerit combustus Phaethon, iterum eum comburat. De hoc picturę genere accipiendum est illud hemistichion Ouidij:

----tabulasq; coloribus vris.

Sed hoc loco illam artem iconicā innui, quæ ex cera variè colorata effingit imagines ad viuum, & illas quidē ectypas, suspicatur etiam doctissimus Pignorius; additque huiusmodi artificio non semel inclaruisse Vrbem Mediolanensem. De encausto habes plura apud Pancirollum lib. 1. rerum memorab. tit. proprio.

Exemplo vt doceas] ἢ διδάξαι τὰ δόγματα, commonefacias vnumquemq; doceasq; certo tuo exemplo. Debemus enim aliorum periculis fieri cautiores, & maximè istud est sapere, dum alieno damno sapimus: Nam

Felix quem faciunt aliena pericula cautū.

Publius Mimus: Ex vitio alterius sapiens emendat suum.

Astrologus caueat &c.] Hoc disticho non damnat auctor Astrologiam, vt quidam putant ignari: sed meritò damnat pręcipites Astrologos, qui cum nihil sciant, omnia tamen se scire obtestantur, præstigijsq; omnia complent, quales multos passim inuenias. Vide in lib. 1. Epigram. Græcor. In Astrologos.

ICARI fabulam hic Alciatus noster torquet in Astrologos quosdam falsarios & impostores, qui supra humanum captū conantur aliquid, quæque longissimè absunt ab ingenio humano, vi mentis, & artis experientia se hariolari posse putant. Rectè sanè Isocrates dixit in orat. κατὰ τῶν σοφιστ. τὰ μέλλοντα προγινώσκειν οὐκ ἡμετέρας φύσεώς ἐστι. *Futuros euentus prædicere non est nostra natura.* Diogenes cùm mente agitaret Philosophorum, virorum politicorum, medicorum, & eius generis aliorum, in hominum societate functiones, dicebat, homine nullum aliud sibi videri sapientius aut absolutius. Cùm verò contemplaretur astrorum inspectores, diuinatores & coniectores, clarè pronunciabat, nihil esse quod sibi videretur homine stultius & stolidius. Attamen quotus quisque est, qui non hodie plus propè fidei hariolis istis & coniectoribus, quàm sacris oraculis habet? quis non ex sua hora suorum euentorum seriem trahi putat, & rectè facta ac vitia sideribus potius & stellarum cursibus, vt vocant, quam sibi ascribit? At hæc figmenta, vel potius deliria, vir sapiens facillimè declinarit, ipsaq; popularis multitudo portenta hęc respuere occeperit, si tandem fucum agnouerit sibi factum. Hāc coniectorum doctrinam omnem damnat apud Gellium 14. cap. 1. Phauorinus: Nam aut aduersa fore dicunt (ait ille) aut prospera: si improspera dicāt, & fallant, miser homo frustra timendo fiet: si vera respondeant, eaq; prospera non sint, iam inde aliquis miser ex animo erit, antequam è fato fiat: Si felicia promittāt, eaq; sint euentura, tum planè duo erunt incommoda: nam & exspectatio spei suspensum fatigabit, & futurum gaudij fructum spes iam deflorauerit. Eleganter Actius poeta se nihil credere auguribus dicit, qui aures verbis ditant alienas, suas vt auro locupletent domos, nulloq; pacto huiusmodi hominibus res futuras præsagientibus esse vtēdum. Cicero ad finem 1. de diuinat. Nunc illa testabor, me non sortilegos, neq; eos qui quæstus causa hariolentur, ne psychomantia quidem agnoscere.

IV. *Astrologorum vanitas.*

Non habeo deniq; nauci Marsum augurē,

Non

Non vicanos haruspice, non de circo astrologos,
Non Isiacos coniectores, non interpretes somnium.
Non enim sunt ij aut scientia, aut arte diuini,
Sed superstitiosi vates, impudentesq́; arioli:
Aut inertes, aut insani, aut quibus egestas imperat:
Qui sibi semitam non sapiunt, alteri monstrant viam:
Quibus diuitias pollicentur, ab ijs drachmam ipsi petunt.
De his diuitijs sibi deducant drachmam, reddant catera.

Atq; hæc quidem ex Ennio. Astrologos & fatidicos eiusmodi, qui se deo plenos simulant, vti Paulus 5. sententiarum loquitur, sed maximè qui alienam mortem prænunciant, nō secus quàm parricidas exsecrata est antiquitas omnis: itaq; & malefici dicti ob facinorum magnitudinem. Vitellius, vt est apud Xiphilinum, cum diem prædixisset Astrologis, quo excederent Italia: hi contrà, noctu præscripserunt ei diem, quo ei moriendum esset: & intra illum diem mortuus est, Dione teste; fortè non fato, sed propter vaticinium. Ergo cùm sæpe aliàs, imperantibus Augusto, Tiberio, Vitellio, interdictum vatibus & mathematicis fuisset, ne vllo modo de cuiusquā morte prædicerent (quòd id semper habitum sit exempli pessimi: & mortis metus sæpe ipsa morte deterior, aut etiam nonnunquā mortem acceleret) tandem etiam à Domitiano Cæsare Ascletario astrologus viuus comburi iussus, & Largius Proclus capite damnatus est, quia publicè prædixissent quo die Imperator supremum vitæ diem clausurus esset. Præclarus sese mihi pridem obtulit Pici Mirandulani locus ex 2. lib. cap. 9. in Astrologos, quem videtur vsurpasse hic noster: qui Homerum inquit Picus, allegoricè exponunt, per illam Icari fabulam qui factitijs pennis cœlo tenuiore se committens, in mare præceps datus est, Astrologos aiunt designari, qui pennis temerariæ professionis in cęlum se sublollentes cùm de suis cęlestibus dogmatibus, quibus sublimari videntur, quid sunt prædicturi, in pelagus ruunt mendaciorū.

Locus ex Pico Mirandula in Astrologos.

Occurrit etiam diuinatoris cuiusdam Angli somnium. Is ex astris prædixerat Henricum septimum Anglorum Regem (qui tum regno præerat) eo anno extinctum iri. Rumor statim ad ipsum delatus est. Iubet itaq; hominem ad se vocari: à quo sciscitatus fertur, an ex astris certum aliquid posset præcognosci. Innuit. Sed tunc, inquit Rex, eius artis peritus es? sic esse respondit. Tum Rex: An certò coniectas me hoc ipso anno moriturum? sic esse ait. Dic ergo mihi, Rex infert, vbi tu futurus es his festis Natalitijs (instabat enim Natalis Domini dies) nam & hoc fortè te non fugit. Ego, ait, cum meis familiaribus & domesticis lautè me victurum spero. At certè, ait Rex artis tuę sum peritior quàm sis ipse: nam scio te futurum in carcere, simulq; hominem in vincula conijci iubet. Illic vbi iam satis diuinandi calor refrixisset, cùm risu dimissus est. Eiusmodi hominum fatuitatem acerrimè perstringunt Basilius oratione 6. εἰς τὴν ἑξαήμερον. Euseb. De præparatione Euangelica libro 6. & Picus Mirandula in opere ex professo in nugones eiusmodi edito. Ad finem penè 4. Comment. Xenophō id sub persona Socratis eleganter & copiosè disputat. Quò etiam spectant Lactantiana ex c. 3. lib. 3. & Cœlius Rhodig. lib. 14. cap. 9. Quadrat & hoc Horatij 1. Carm.

Angli diuinatoris vana prædictio.

Quid sit futurum cras, fuge quærere, &
Quem sors dierum cumq; dabit, lucro
Appone.

Sed quod sequitur apud eundē, specialius:

Prudens futuri temporis exitum
Caliginosa nocte premit Deus,
Ridetq; si mortalis vltra
Fas trepidat.

Meminit Eunapius Sardianus lib. de Philosophorum & sophistarum vitis, in Prisco: Quos, ait, gloriosos ob dogmatum insolentiam animaduertebat, & pennas extēdere maiores, fragilioresq; quàm Icari fuerint, eos sensim ex alto deducebat, non ad mare, sed ad humum, & humanitatis modulum. Epigramma extat cuiusdam anonymi, eruditum sanè, & nimis veridicum, quin vereor, ne in nostros quosdam Principes quadrarit. Ita se habet carmen:

Vana prædictio.

Cùm coniectorē princeps audaculus, amens
Consulit, & quæ sint fata futura rogat.
Sceptra manent, inquit te regia, & ecce parente
Maior eris: Clario verius ore loquor.
Credulitate ista fallaci captus, ad arma
Currit, in exitium cæcus at ille suum:

 Et

Et cum vate suo cecidit, sed dispare casu,
Alter vt is Phaëthon, Icarus iste fuit.

Sed de falsis & salsis huiusmodi prædictionibus plena sunt vndiq; historiarum & sanctorum patrum monumenta: aliud me torquet, & huic materiæ pertinacius inhærere cogit; nempe eò improbitatis humanũ genus abreptum iudicij errore, vt plures reperiantur, quorum animos turpior aliqua peccati fœditas occupat, qui ex astris aduocãt patronos, & prętendant occultam aliquam illorum impressionem, seu violentum potius impulsum ad flagitia: rapi, inquam, peccãtem impetu stellæ, quæ noxia quadam naturæ suæ propria virtute non inclinet modò, sed impellat actum, ligato arbitrio; vt in furto deprehensus aut sacrilegio, vt fornicator aut incestu pollutus, facti sui rationem cęlestibus causis ascribat, & dicat fecisse coactum, nec potuisse aliter, innatum hoc sibi & impressum ab altiore vi, desperare medelam in necessario malo. Ita non tam delectat, spontea malitia, quàm cęli ductu & imperio malos esse. Dij Deæq; vos perdant infausta sidera, execrandi ignes, monstra, portenta, pestes mundi, si à vobis hoc virus; si damno potiùs quàm vsui nostro & communi gentium ac terrarum bono producta. Impium credere, blasphemum eloqui. Recludãtur Astrologorum arcana, hoc non suggerent, muta enim sunt, cassa consilio & mente, inferiora homine creationis gradu, electionis iure, quibus assistit mouens virtus, non inhæret vt pars; quorum actio ad certam legem ac finem attemperata, sub nutu magni Dictatoris, à quo nunquam deflectunt, nec possunt. Quo ex fonte igitur potestas illa? cuius edicto vel iussu? dominari & cogere? Iniuria sit & extrema seruitus in nobilissimam stirpem, Satori proximam simi litudine & imagine. Ab eo sicut conditi sumus iaxo voluntatis & libero vsu, ita præcellimus quicqd hoc priuilegio caret, siue ætherei sit illud, seu terrestris seminis. A digniori directio hæc & frænum, quod in manu solius Dei. Age verò, si necessitas ab astris, & ius suum in hominem, quomodo id fiat consideremus. An immisso fluxu, deferente aere & insinuante? quo tandem fluxu, quæso? quis impressit stellæ, quis etiam expressit, vt decideret in certum aliquod corpus natiuitatis hora seminarium sceleris? Detestabile commentum in iniuriã diuinitatis, disponẽte ea & cooperante nos perdi, ministerio malè propicij luminis. An verò ab aspectu forsan aut positura hæc violentia? Ingeniosa stultitia. Vidit prognosticator aliquis scilicet in genesi Lutheri Apostatæ diros positus planetarũ & horrendas configurationes, quæ crudelitatem hominis significarent, audaciam, præposteros mores, incestam libidinem, inquieta & infausta consilia. Fac non potuisse certò prædicere, inquis, monachum illum, seu monstrum verius, in publica pace Principum Germaniæ moturum esse seditionem, imperãte Carolo: at animaduersis sinistris illis constellationibus præuidere potuit, futurum hominem phanaticum, turbulentum, & natum in exitium patriæ. Res docet, proh dolor, & iacentis Europæ lamenta, fuisse talem: sed ò alium longè, si fastu represso, qui in pectore inani gloria tumido cœpit ebullire, intra septa monasterij, memor religionis & voti, cõtinuisset se, nec tam pestilentes dæmonis afflatus, quàm salutares diuini Spiritus suggestiones (quibus certè non caruit, quidquid virtute stellarum diuinantium superstitioso calculo suxerit) auido gutture imbibisset. Magna vis est cœlestium signorum, nõ eo inficias, & effectus pariunt in elementis & mixtis corporibus alterando, inclinando, contemperando, mirabiles sanè & euidentes, quibus mores interdum, studia, consilia, casus, dubio iudicio tamen, nec causis illis ligantibus, respondent. Vidimus concursum planetarũ in humido signo annis superioribus, intumuerunt flumina frequẽtibus cataractis & eruptionibus nubium; vidimus insalubres tempestatum variationes, Ioue in piscibus, Marte in tauro existente. Quin & ipsæ leges motuum ostendunt, temperari lumen Solis & Lunæ, cæterarum planetarum mitiori congressu. Oritur præterea à cœlestibus illis causis dissimilitudo non solùm regionum, sed ingeniorum etiam ac morum, ad situm cœli & plagas diuersas, & ingenerãtur corporibus mixturæ humorum in excessu nec iusto temperamento, in hoc, melancholico, in altero, cholerico affluxu, Martis aut Saturni intuitu, superante. Sed quid hæc ad matrẽ illam rationis & fontem, immortalem hominis animam? quæ proportio inconcreti ad corporeum? qualis actionis modus patiente subiecto non disposito nec capace?

Opinio eorum, qui asserunt, astra cogere homines malos esse, refutatur.

Vis astrorum quãta.

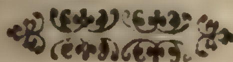
Quid

Quid stellæ, crassiori cęli parti, nec sua luce, sed aliena spectabili, cum purissimo & simplicissimo vitæ habitu, cui lucerna mẽtis nunquam non lucida & ardens perpetuus comes? Adimit fidem religioni exe- cranda hæc diuinatio, miracula extenuat, prouidentiam tollit, dum omnia constellationum vi prouenire, & à syderibus fatali necessitate pendere docet. Autorem peccati & causam scimus præuaricationem hominis suasore diabolo; radix illa omnis mali in hodiernum diem: strenuè enim fungitur partibus suis alter, nos assensum damus & sequimur: ille tentat & aggreditur certis machinis; nos claues offerimus patentibus portis, iugo ipsius seruiles humeros sponte submittentes. Cur ergo in cœlo ponimus aduersariorum castra, vbi salus & spes nostra? Ab inferorum lacunis ebullit scaturigo hæc flagitiorum, imò in corpore nutrimus venam ipsam & fontem. Claude reducto pessulo, nemo turbabit: in tua potestate est admittere, repellere; aperire, operire: absolutum ius habes & plenum, quid in alium traducis culpam? Ecce dicam clarius. Dominus & Imperator corporis & animæ suæ est homo, nemo pedem infert citra consensum in hoc palatiũ & arcem mentis, vallatam suis præsidijs. Tormentis quidem suis quatit continuò & verberat hostis, non expugnat tamẽ aut euertit, nisi prodat ipsa volens ac deserat. Victoriæ maxima spes est velle resistere, parare arma & congredi: nec plaga terreat quantumuis funesta & penetrãs, sanabilis est. Sed insurgendum collectis viribus, & nouum certamen inchoandum maiori impetu. Plures vidimus ad extrema saucios respirasse, ornatos deniq; palma & triumpho. Pulchrum, spectare militem prouolutum humi, madentem sanguine, vulneribus obsitum, reuocato spiritu resilire in victorem & vincere. Iacens semper ictui expositus est, nec ad luctam habilis; erigi oportet & instare. Multos conijcit in fugam prima plaga paulò durior, & frangit robur, quoniam se percussoris viribus, non propriis metiuntur, & despondent animũ. Ad curationem properandũ maturè & fomẽta vulneris, quę volũtas applicet edocta præteritis periculis, & futurorum cautior.

Homo suæ voluntatis dominus.

Porrò cur Astrologia iudiciaria cũ suis partibus explodenda, causas reddunt Epiphanius, disputans aduersus Pharisæos & Manichæos, Basilius Hexameri Homil. 1. & 6. Chrysostom. in Genesin Hom. 5. & 6. In Matthæum Hom. 6. Certè Augustinus, qui & ipse Astrologiæ operam nauauit, Confession. lib. 4. cap. 3. lib. 5. cap 3. & 7. itẽ lib. 7. cap. 6. De doctrina Christiana lib. 2. cap. 21. 22. 23. & 24. De ciuitate Dei lib. 5. initio, vsq; ad cap. 8 Cõtra Academ. lib. 1. cap. 7. modò quidem grauiter queritur se deceptum, qui arti illi aliquid tribuisset: modò verò in eam, eiusq; professores acerrimè inuehitur. Vnde non immeritò dicitur. Quantum Astronomi metiuntur, tantum Astrologi mentiuntur. Cæterùm Dio Chrysostomus Oratione 4. de regno, Icarium lapsum ad iactantiam principum iuuenilem, & populares, quas de se concitant opiniones, transtulit. Et Lucianus in Astrologia, iuuentutis calorem & iustitiam per hęc demonstrati asserit, cum non illa disquirantur ab ea ætate, quæ conueniunt, sed ad cœlum animo tollatur ab arte aberrans, & à iudicio recto præceps in mare decidit. Neq; alia de causa hæc celebrata sunt à poetis, nisi vt demonstrarent, diuitiarum & rerum omnium excellẽtiam nemini esse tutam, optimamq; esse mediocritatem, quæ neq; inuidiam secum trahat plurimorum, neq; tamen contemnatur, quod patitur infima hominum conditio. Huiusmodi etiam casum Bellerophontis fuisse fingũt, qui & ipse nimis audaculus, altiora quam par erat aggredi conatus, Pegasum equum alatum, dum in fontem Pyrenem caput inclinaret, astutè conscendit, in cęlũ volare volens alienis alis, tãdem miserè & ridiculè præcipitatus est, & temeritatis meritas luit pęnas. De quo Emblemate 14. At nunc & nos alas contrahimus.

Lapsus Icari quid significet?

Qui alta contemplantur, cadere.

EMBLEMA CV.

DVM turdos visco, pedica dum fallit alaudas,
Et iacta altiuolam figit arundo gruem.
Dipsada non prudens auceps pede perculit: vltrix
Illa mali, emissum virus ab ore iacit.
Sic obit, extento qui sidera respicit arcu,
Securus fati, quod iacet ante pedes.

COMMENTARII.

I. AVCEPS arcu tenso impositaq; sagitta ad gruem in aere volantem collimat, quem interim vipera conculcata in pede mordet.

II. *Æsopi apologus.* ID ex apologo quodam Æsopi de aucupe & vipera. Hic accepto visco & arundinibus exijt aucupatum. Viso turdo in alta sedente arbore, compositis arundinibus sursum spectabat eum comprehensurus. Verum ignarus in viperam dormientem incidit, à qua morsus, iamque præ dolore vitam agens, dixit: Ah, alium capturus ab alio miserè capior. Huic simile est Epigramma Antipatri Sidonij 3. Antholog. de Alcimene aucupe, qui cum arcu & funda peteret aues, in altum speculatus, ictus à dipsade interijt. Totum autem carmen est prosopopœia:

ὁ πρὶν ἐγὼ καὶ ψῆφα, καὶ ἀφραάκτωρα ἐρύκων ... *Prototypus Emblematis.*

ϭπὶρ·

σπέρματος ὑψιπετῆ Βιστονίαν γέρανον,
ῥινοῦ χερμαστῆρος ἰυστρόφα κῶλα τιταίνων
Ἀλκιμένης πτανῶν εἶργον ἄπωθε νέφος.
καί με τις οὐτήτειρα παρὰ σφυρὰ διψὰς ἔχιδνα
σαρκὶ τὸν ἐκ γενύων πικρὸν ἐνεῖσα χόλον,
ἠελίου χήρωσεν. ἴδ' ὡς τὰ καθ' αἰθέρα λεύσσων,
† κῦμα. τοὐν ποσὶν οὐκ ἴδον † πῆμα κυλινδόμενον.

Hoc sic vtcumq; Latio reddidit Minos:
Qui priùs ego & sturnum, & rapacem arcens
A semine altiuolãtem & Bistoniã gruẽ,
E corio fundæ tortilia brachia intendens
Alcimenes [ego] volucrum arcebam procul multitudinem.
Et me quædam vulneratrix iuxta talos dipsas vipera,
Carni[meæ]è mandibulis amaram immittens bilem,
Sole [me] priuauit [id est, me interfecit:] ecce vt ad æthera spectans
Pedibus non videbam malum obuolutum [id est, proximum.]

Qui sturnum iactis sementibus ante rapacẽ
Arcebam altiuolam Bissoniamq; gruem,
Extensis manibus, bubulaq; in verbere funda
Alcimenes abigens ipse procul volucres;
Infligit pedibus serpens tũ vulnera dipsas,
Lethiferoq; nigrum virus ab ore vomit.
Meq; dat ipsa neci, attentus dũ sidera specto,
Nesciui exitij, quod foret ante pedes.

Fernandus Sanctius Francisci frater sic vertebat:

Qui prius & sturnum matura è messe fugabam,
Pascentemq; auide semina nostra gruem,
Excutiens torto saxum de verbere funda
Arce ã innumeras Alcimenes volucres.
Cum me lethalis talos prope dipsas, amarã
Inspirans bilem faucibus interimit.
En ego qui summum speculatus sum aera, cladem
Non animaduerti, quæ fuit ante pedes.

III. *Di* *Meturdos*] Turdus auis nota, inter
Turdus. primas saporis bonitate insignis. Vnde Horatius in Epist.

Nil melius turdo, vulua nil dulcius ampla.

Et Martialis lib. 13. Epigram.

Inter aues turdus, si quis me iudice certet,
Inter quadrupedes gloria prima lepus.

De turdis agit Plinius lib. 10. cap. 42. & 53. Huic aui, licet sit loquacissima, tamen peculiaris ascribitur surditas. Vide adagium, *Surdior turdo*. Hæc auis Hispanis dicitur *Zerzal*, Germanis, *Krametsuogel*. Est etiã piscis dictus turdus, de quo Plin. lib. 32. cap. 11. Columb lib. 8. cap. 16. *Turdus piscis.*

Visco] Viscum, vel Viscus, visci, glutinũ capiendis auibus accommodatum, quod non prouenit, ait Plinius, nisi maturatum in ventre ac redditum per auium aluum, maximè palumbium & turdorum. Hinc prouerbium, *Turdus ipse sibi malum cacat*. Vide ibi. *Viscum*

Pedica] Pedicæ dicuntur laquei, quibus pedes illigantur. Virgilius 1. Georg. *Pedica.*

Tũc gruibus pedicas, & retia ponere ceruis.

Dum fallis alaudas] Alauda & Galerita, idem est: sic dicta, quod cristatum apicẽ habet supra caput, ad similitudinem galeri vel galeæ; vnde illi impositum etiam cassitæ nomen, à casside. Hinc etiam dicterium in milites galeatos, qui ab hac aue alaudæ dicti sunt. Et Cæsar legionem alaudam vocauit. Cicero ad Atticum: Antonius cum legione alaudarum ad vrbem pergere. De alauda Plinius lib. 11. cap. 37. *Alauda.*

Et iacta arundo] Pro telo seu sagitta hic sumitur arundo: ob vsum enim, quem sagittis conficiendis præbent arundines, has pro illis à Poetis accipi palam est. Virgil. 7. Æneid. *Arundo pro sagitta.*

Perq; vterũ sonitu, perq; ilia venit arundo.

Idem 5. Æneidos:

Namq; volans liquidis in nubibus arsit arundo.

Grue] De gruibus satis dictum est Emblemate 17. Hic tamen adnotanda Synecdoche, qua speciales quasdam aues posuit pro alijs quibusuis.

Dipsada] Dipsas, serpentum genus vipera magnitudine minus, ad perniciem inferendam multò celerius: sic dicta à verbo διψάω, sitio. Quos enim mordicus apprehenderit, siti inardescunt & marcescunt vehementius, ad potumq; efferuescunt, ac inde incessanter haurientes mox dissiliũt. Cauda (vti ferunt) lineis distinguitur duabus, nigrisq; corpore reliquo albicante, vt scribit Sostratus. Nascuntur in Libya quidem, sed præcipuè in Arabia. Cœl. Rhodiginus lib. 25. cap. vlt. Dioscorides lib. 8. c. *Dipsas.*

119 ex Hermolai versione: Dipsadis morsus comites sunt tumor quidam solutus, sitis contenta vehementer, nũquam explebilis, nunquam interquiescens. Ob id ipsa Dipsas ab alijs πρηστήρ, ab alijs καύσων vocata est. A quibusdam etiam dici melanurum, & centridam vel centrinam, à figura, animaduerti. Huius meminit Plinius lib. 22. cap. 5. & lib. 23. cap. 8. Solinus Polyhistor. cap. 3. Lucanus lib. 9. Lege Lucianum præfatione de dipsadibus, & Pierium Hieroglyph. 16. vbi habetur eiusdem epigramma in Framarianum scurram facetissimũ, quod ob venustatem non piguit ascribere,

Epigramma in scurram.

Narrabat quidam vim dipsados exitialem,
Perpetuam infundat quæ pede fixa sitim.
Nempe sitim, tria quam nequeant extinguere Nili
Ostia, vel magnis stagna phausta cadis.
Interiore loco Libyæ, Garamantas ad ipsos,
Quæ fouet arenti struthius oua solo.
Quippe vbi quis misera spatiatus fortè per arua,
In pede fulminei vulnera dentis habet.
Ritè duæ dextra famulæ, totidemq; sinistra
Hæc gerit, hæc pleno vase propinat aquas.
Illa propinatis alias superingerit, illa
Nec mora, nec reges, pocula mille parat.
Framarianus ad hæc: Hanc ò mihi quærite amici,
Figat vt illa meos officiosa pedes.

Ouidius quoq; lenam quandam temulentam, quę puellam suam arte meretricia instrueret, Dipsadem vocat. Sic enim scribit:

Est quadã (quicunq; volet cognoscere lenã,
Audiat) est quadam nomine Dipsas anus. &c.

Non prudens] Incautus.

Auceps. *Auceps*] Auceps est qui aues captat. ab *auis* & *capio* dictus, quasi auiceps. Erat autem hic, vt dictum est, Alcimenes.

Extento qui sidera respicit arcu] Fortè allusit ad verbum Græcum εὐστοχίας: is enim est εὔστοχος, hoc est, οὐρανοσκόπος. Quamquam me non fugit, id tribui nomẽ pisci cuidam, qui sic à corporis habitu nuncupatur.

Securus fati.] Id est, ignarus & inscius infortunij, quod sibi mortem attulit; malum, quod pedibus obuolutum fuit: sic enim loquitur epigramma:

τὸν ποσὶν οὐκ ἰδὼν πῆμα κυλινδόμενον.

Sic Lactant. lib. 2. cap. 3. in philosophos: Dum aliorum præcipitium vident, nõ prospexerunt quid ante suos pedes esset. M. Tullius in 2. De Diuinat. ridens haruspicinam:

Democritus nõ inscitè nugatur, vt physicus. quo genere nihil arrogantius: citatq; illud ex nescio quo Poeta:

Quod est ante pedes, nemo spectat: cœli scrutantur plagas.

Tali quoq; similitudine vsus est Horatius in Arte poetica:

Si veluti merulis intentus decidit auceps
In puteum, foueamve.

IV. *Astrologorum reprehensio.*

TAXANTVR Astrologi, qui cùm cœlestia, id est, corporum superiorum inspectionem se consectari putant, ea tamen ignorant, quæ propiùs sunt admota: cumque præsentia ferè ignorent, futurorum scientiam habere se gloriãtur. Atqui, quod Pindarus habet Olymp. 12. τῶν μελλόντων γὰρ τετύφλωνται φραδαί id est, *obscura sunt admodum & cæca futurorum cognitiones.* Huc quoq; quadrat, quod paulò supra de Thalete ingessimus, qui domum exiens, cum sideribus inspiciendis totus intenderet, in scrobem subiectam procidit, ac post casum mox probrum domesticæ anus secutum est: Mirum videri, qua ratione Thales cœlestia contemplari ac cõplecti animo aggrederetur, qui ea, quæ essent ante oculos, considerare non posset. Sic enim illa: δίκαια παθεῖν ἔφη, ὃς τὰ παρὰ ποσὶν ἀγνοῶν, τὰ ἐν οὐρανῷ ἐσκόπει. Id alij tribuunt Anaximeni. Gabrias in tetrastichis idem scribit, cuius hæc verba:

Thales ab anicula irrisus.

Ἄστροις περισκοπῶν τις ἀστεροσκόπος
Πίπτει κελευθοῖς πρὸς φρέαρ. τυχὼν δέ τις
Ὁδοιπόρος, στένοντι, ταῦτ' ἔφη λέγων,
Νοῦν θεὶς ἄνω βέβληκας, τὴν γῆν οὐ βλέπεις.

Huc quoque pertinet quod epigrammate Græco παλλαδᾶ docetur; id habetur lib. 2. Anthologiæ.

εἰπὲ πόθεν σὺ μετρεῖς κόσμον, καὶ πείρατα γαίης
ἐξ ὀλίγης γαίης σῶμα φέρων ὀλίγον;
σαυτὸν ἀρίθμησον πρότερον, καὶ γνῶθι σεαυτόν,
καὶ τότ' ἀριθμήσεις γαῖαν ἀπειρεσίην.
εἰ δ' ὀλίγον πηλὸν τοῦ σώματος οὐ καταριθμεῖς,
πῶς δύνασαι γνῶναι τῶν ἀμέτρων τὰ μέτρα;

Vnde age tu cœlũ metiris, & vltima terræ?
Cum teneat è tenui sit tibi corpus humi?

Te metire prius, moneo, & te nosse laboris,
Atq; sati hinc orbis discere perge modū.
At mensura luti tenuis cum te fugiat, qui
Nosse rei innumera tu poteris numerum?

Est enim perspicuum, quàm sit ἀδύνατον, vt cœlestia, quæ à sensu sunt remotissima, deprehendere queas, qui te ipsum planè ignoras. Vnde Plato in Phædro ridiculum planè putat, eum qui sua ipse ignorat, aliena perscrutari velit. Iocatur proinde oppidò quàm eleganter in Astrologum quendam Thomas Morus ætatis suæ magnum decus, quia alijs videri voluerit vates veridicus, & tamen vxoris adulteria, cum hoc potissimum tangeret rem suam, ex astrorum inspectione non potuerit deprehendere. Carmen tale est:

Saturnus procul est, iamque olim cæcus, vt aiunt,
Nec propè discernens à puero lapidem.
Luna verecundis formosa incedit ocellis,
Nec nisi virgineum virgo videre potest.
Iupiter Europam, Martem Venus, & Venerem Mars,
Daphnen Sol, Hersen Mercurius recolit.
Hinc factum, Astrologe, est, tua cùm capit vxor amantes,
Sidera significent vt nihil inde tibi.

Eiusdem aliud extat in eundem epigramma, non minus lepidum & festiuum, sed strictius:

Astra tibi æthereo pādunt sese omnia vati,
Omnes & quæ sint fata futura monent.
Omnibus ast vxor quid se tua publicat, id te
Astra, licet videant omnia, nulla monent.

Nunc cum Amore aliquandiu nobis res erit.

Potentissimus affectus amor.

EMBLEMA CVI.

ASPICE

ASPICE vt inuictus vires auriga leonis,
Expreßus gemma pusio vincat Amor;
Vtq; manu hac scuticam tenet, hac vt flectit habenas;
Vtq; est in pueri plurimus ore decor.
Dira lues procul esto: feram qui vincere talem
Est potis, à nobis temperet anne manus?

COMMENTARII.

I. CVPIDO puer nudus alatus currui insidet triumphali, quem trahũt duo lupati & capistrati leones; ipse verò dextera scuticam vibrat, sinistra habenas regit.

II. *Fons Emblematis.* ILLVD extulit ex Græco Argẽtarij, quod habetur lib. 1. Epigram. Græc. tit. εἰς ἔρωτα.

Αὐγάζω τὸν ἄφυκτον ἐπὶ σφραγῖδος
ἔρωτα,
χερσὶ λεοντείων ἡνιοχεῦντα βίαν.
Ὃς τῇ μὲν μάστιγα κατ' αὐχένος, ᾗ δὲ
χαλινὸς
Εὐθύνει· πολλὰ δ' ἀμφιτέθηλε χάρις.
Φρίσσω τὸν βροτολοιγόν· ὁ γὰρ καὶ θῆρα
δαμάσσας
Ἄγριον, οὐδ' ὀλίγον φείσεται ἁμερίων.

Quid video in gemma hac?, amor est, auriga leoni
Insidet, & frenis ora superba regit.
Vna manus flagro cadit, moderatur habenas
Altera: nulla magis signa placere queũt.
Sed metuo immittẽ puerũ, mortalibus ægris
Quid faciet, qui sic corda ferina domat?

Contemplor ineuitabilem in sigillo cælato Amorem,
Manibus leoninum qui moderatur robur:
Qui hac quidem manu flagellum ad ceruicem, illa vero frenos
Dirigit: multa aũt circumfloret gratia.
Horresco homicidam: Nam qui feram etiam domat
Atrocem, neque imbecillibus ignoscet hominibus.

Indomitum specto cælatum in gemmula Amorem,
Qui manibus saui colla leonis agat.
Vna manus flagrum capiti, tenet altera frenos:
Et circum pueri gratia multa genas.
Hinc procul hinc homicida: feras qui perdomat istas,
Vel magis infirmos pdomet ille homines?

Sanctius festinanter, & vt tantùm intelligi possit, vertit, hoc modo:

Conspicor inuictum pulchra in testudine Amorem
Franantem manibus terga superba lea:
Hacq; manu scuticam, per colla hac grandia frena
Dirigit, & pueri splendet in ore lepos.
Horreo carnificẽ: nam qui fera colla leonum
Sic domat, à nobis temperet ipse manus?

Huc respexit Lucianus in Deorum Dialogis: conquerentem enim Venerem apud Cupidinem filium facit, & sibi nonnihil re formidantem, ne propter scelera quamplurima leonibus tandem obijciatur; cui puer Cupido: θάρρει μῆτερ, ἐπεὶ καὶ τοῖς λέουσιν αὐτοῖς ἤδη ξυνήθης εἰμὶ, καὶ πολλάκις ἐπαναβὰς ἐπὶ τὰ νῶτα καὶ τῆς κόμης λαβόμενος ἡνιοχῶ αὐτούς· οἱ δὲ σαίνουσι καὶ τὴν χεῖρα δεχόμενοι ἐς τὸ στόμα περιλιχμησάμενοι ἀποδιδόασί μοι. *Confide mater; leonibus enim ipsis iam familiaris sum factus, & sæpenumero conscendi eorum terga, & apprehendi iubas, equitis more insidens illos agito: illi verò interim mihi caudis adblandiuntur, ac manum insertam ori receptant, lambuntque: deinde mihi reddunt innocuam.* *Lucianꝰ locus.*

III. *AVRIGA*] Ductor, propriè de eo, qui currum regit.

Expressus gemma] sculptus & effictus in annulo. Gestabatur enim in annulo, vt moris est in annulorum gemmis similia emblemata gestari. Græcum epigramma habet σφραγὶς, quod baltheum, sigillum, & testudinem significat.

Pusio.] Paruus puer, παιδίον καὶ παιδάριον. Veteres enim pusus & pusa, pro puero & puella dicebant. Cic. 1. Tuscul. in lib. Platonis, qui inscribitur Menon, Pusionem quendam Socrates interrogat, &c. Idẽ pro Cœlio; Propter nocturnos quosdam *Pusio.*

iuuenes

Inanes metus tecum semper pusio cū maiore sorore cubitauit. Iuuenal. Satyra 6.

Nonne putas melius q̄ tecū pusio dormit?
Pusio qui noctu non litigat.

Vtq; manu hac &c] Alij hunc versum aliter legunt, sic:

Vtq; manu hac scuticam teneat, hac flectat habenas.

Quem alij vitiosum iudicant, quod syllabam breuem post tertium pedem producat: Quod tamen facili negotio possumus excusare, non enim vitium est carminis, si t, littera producatur in cæsura, vt hic fit: id multis testimonijs defendere possem, è quibus pauca accipe. Martianus communē esse affirmat litteram t, finalem: quod ego non in vniuersum præcipi velim, sed tantùm, vt dixi, in cæsura. Virgil. 10 Æneid.

T, littera finalis producta.

Nam tibi Thymbre caput Euandrius abstulit ensis.

Idem libro 10.

Per medium qua spina dedit, hastamq; receptat.

Iuuenalis:

Magnus ciuis obit, & formidatus Othoni.

Ouidius 3. Metamorph.

Nubibus esse solet, aut purpureæ auroræ.

Horatius 1. Serm.

Qui non defendit alio culpante solutos.

Idem eodem loco:

Quum grauius dorso subijt onus, incipit ille.

Scutica. *Scuticam tenet*] Scutica est paruum flagellum è loris factum, à Græco σκύτος, quod est corium, quia fiat à corio siue pelle. Hinc etiam dicuntur scuta, quia sint pellibus operta. Horatius Serm. 1. Sat. 3.

Ne scutica dignam horribili sectere flagello.

Iuuenalis Sat. 6.

—— Hic frangit ferulas, rubet ille flagellis,
Hic scutica.

Claudius Minos ait, se penes esse libellum membrana descriptum, in quo præter alia quędam, commentarius est nunquam editus, in Satyras Persij Scuticam ergo sic definit Innominatus ille: Scutica erat quædā corrigia, habens in summitate nodos quosdam in modum fabæ; de qua Terentius: *Hac faba cudetur in me.* Hæc ille. Huc referendum prouerbium, *Vnica scutica impellit omnes.* Ad gloriosulorum quoque tumorem reprimendum, & instruendam leuitatem nimio plus se efferentem. Aristophanium antipharmacum affert Cœlius Rhodig. lib. 29. cap. 5. quod est, τὰ σκυτὲ βλέπειν, *scuticam aspicere.* *Scuticam aspicere.*

Plurimus ore decor] formosissimus: in Græco habetur, πολλὰ δ' ἀμφιτέθηλε χάρις. *Multa autem circumflores gratia.* Et talem effinxit Lucianus in Amore fugitiuo.

Dira lues] Epiphonema. O dirum exitium: vel sine epiphonemate, vt est in Græco, φρίσσω τὸν βροτολοιγόν. *Horresco homicidam.* Dirum, Dei ira natum, Verrius ait. Nonius, Deorū ira missum: quidquid enim aduersum, credidit antiquitas esse ab irato numine: sed infelices, qui vt cultum verum ignorabant, sic causas irarum falsas credidere. Ideo rident miseram superstitionem, qui inter eos sapientes habiti, ad omnia momenta trepidantium, consciorum neglecti numinis. Ouidius 7. Metamorph. *Dirum.*

Dira lues popu is ira Iunonis iniqua
Incidit.

At lues, à Græco λύειν, soluendo, seu dissoluendo. Dicitur autem hic lues amor, quod nihil adeo soluat hominū vel generosorum mentes, quā fœdi & ignaui amoris cōsuetudo Medeam quoq; vocat luem Seneca in Medea. *Lues.*

Feram talem] leonem. Argumentum à maiori ad minus.

Est potis] potest. Catullus:

Cur non diuitijs Crœsum superare potis sit.

ELEGANTISSIMO isto schemate satis ostenditur, quanta sit amoris vis, qui de fortissimis etiam & ferocissimis triūphum agat. Leonum enim nomine significantur viri graues, & alioqui sanctimonia probitateq; aliqua insignes. Leones autem amore furere notat Plin. 8. historiæ mūdi, cap. 16. & Aristotel. histor. animalium lib. 6. Sed non possū cōniuentibus oculis transilire, quod scribit Plutarch. in Amatorio: ὁρῶν ὑμῶν ἄρτι τὰς μὲν εἰς τὴν ἀνδρωνῖτιν ἕλκοντας τὸν ἔρωτα, τοὺς δ' εἰς τὴν γυναικωνῖτιν, ὑπερφυὲς καὶ θεῖον ἀγαθὸν, οὐκ ἐθαύμαζον. ἐπεὶ τηλικαύτην δύναμιν ἔσχε καὶ τιμὴν τὸ πάθος, οἷς ἦν προσῆκον ἐξελαύνειν αὐτὸ πανταχόθεν καὶ κολάζειν, ὑπὸ τούτων αὐξανόμενον καὶ σεμνυνόμενον. id est: *Non sum ductus admiratione à quibusdam vestrum in conclauia virorum ab alijs in gynaceum trahi amorem, ingens ac diuinum bonum: quandoquidem tanta sit vis, & tantus honor amori exhibitus, vt à quibus omnino expelli debuerat* IV. *Leones qui.*

Amoris vis. *debuerat & opprimi, ab iisdem augeatur & prædicetur.* Est enim huius affectus tantus effectus, vt sapientissimos quosq; nec non fortissimos duces, nullis bellorum æstibus aut machinis territos, inuadat & concutere soleat, imò expugnet & prosternat; acutissimos reddat stupidissimos, & qui iudicio pollent, dementet; prudentissimos ad insaniam redigat, moderatos effrænet, deniq; in brutum hominem commutet: cuius porrò tanta vis est, vt quos aggreditur, in desperationem præcipitet, ac manus sibi inferre miserando aspectu cogat; homines belluis immaniores efficiat, quas ad mortem ruere voluntariã nusquam animaduertimus, aut alias sui generis vnguibus aut dentibus dilacerare. Solent præterea ij, quos rapit insana cupido, de statu mentis deturbari, à studio & cognitione virtutis auocari, nam omnem illorum fortitudinem infringit, corporis robur eneruat, functiones animæ interturbat, & ad omne vitium & turpitudinem præcipites agit. Superbè enim imperat amor, atq; etiam inuitis, vt inquit Seneca:

Sæpè obstinatis induit frænos amor.

Et Ouidius hoc testatur:

– – Res immoderata cupido est.

Idem pulchrè alibi cecinit, nimirum lib. 3. Amor.

Centum fronte oculos, centũ ceruice gerebat
Argus, & hos vnus sæpe fefellit amor.

Pot etiam amoris sic depingit Virgilius in Ceiri:

Seu malus ille puer, quem nec sua flectere mater
Iratũ potuit, quem nec parte, atq; auus idem
Iupiter: ille etiam Pœnos domitare leones,
Et validas docuit, vires mansuescere tigris.

Videndus est hac de re omninò Critinus lib. 16. de honesta discip. cap. 4. Quem, obsecro, non vicit amor improbus? vel etiam diuinos viros. Quis Dauide sanctior? Quis Salomone sapientior? Quis Sampsone fortior, qui & ipse leones dilacerauit? amore tamen omnes sunt superati. Sed omissis sacris historijs, exemplis prophanis rem illustrabimus. Prodeat ergo primus Marcus ille Antonius, vir singulari prudentia præditus, qui Cleopatræ nimio amore incensus, insana etiam eiusdem suscepit studia ac cõsilia, nihil non imprudenter, leuiter ac negligenter tractauit. Plutarchus in eius vita. Quid Herculem in medium producam, communem orbis humani ἀλεξίκακον, monstrorum domitorem, totiusq; fortitudinis speculum? Ille amatorio Omphales veneficio infelix succubuit, & robur in fœmineam mollitiem, laborem in luxum, Martemq; in delicias muliebres, appẽsa lateri colo, commutauit. Vnde de illo Ouid.

M. Antonij in Cleopatram amor.

Exẽplum Herculis.

Quem non mille feræ, quem non Sthenelcius hostis,
Non potuit Iuno vincere, vicit amor.

Iulius Cæsar victor in Gallijs, in Germania, in Britannia, in Hispanijs, in Italia, in Thessalia, in Ægypto, idemq; mox in Armenia, in Ponto, in Africa, & rursus in Hispania supremo Marte victurus: in medio tantarum victoriarum ab amore regio interim apud Alexandriam victus est. *Iulius Cæsar.* Hannibal apud Thrasymenum, apud Cannas victor, at demùm in patria sua vincendus, prius apud Salapiam Apuliæ oppidum meretricio amore succubuit. Quanta igitur censenda vis amoris, quæ tam duros animos, tam rigida pectora leui frangat incursu, tam rapidos pedes, tam fortia brachia fragilibus vinclis liget. Signatur Vitellius, Vitellij Imperatoris pater (vt scribit Suetonius) strenuus, ingeniosus ac prudens, qui turpis & infamis libertinę amore vsq; adeo fuit irretitus, vt nihil nõ homine indignum patraret: quippe qui inter cætera scorti vilissimi saliuam cum melle in illitum commisceret, quo tanquã summo balsamo instaurandæ vitæ opportuno, arterias & guttur crebro, idq; publicè abiecto omni pudore, ad eius gratiã aucupandam perfunderet. *Lucius Vitellius.* Quare Æsopus qualis sit amor, docere volẽs, in quadã suarum fabularum dicit, omnes animi affectiones ac perturbationes ad efformãdũ amorem concurrere: Iram, metum, tristitiam, gaudium, mansuetudinem, acerbitatem, æmulationem, diffidẽtiam, & demum reliquas omnes, inter quas vnus pudor & verecundia desiderantur. Nec solùm molles & effœminatos reddit amor, sed etiam nonnunquam eò dementiæ perducit homines, vt sese non rarò præcipites agant, ac crudelem vitæ suę laniena exerceãt. Huius generis monstra fuerunt Phillis, Iphis, Hæmon, Sappho, Biblis, Calluce, Phædra, Dido, Pyramus & Thysbe, Gidica, Bylsaltia, Timagoras, & vtriusq; tum sexus, tum status plures alij, quibus mors à seipsis illata, quod insultus tantæ perturba-

turbationis ferre non possent. Hisce nonnulla, quæ nostris temporibus euenerunt, exempla apponemus. Galeazius Mantuæ Dux Patauij degens, iussus à puella, quam deperibat, sese in fluuium profundū conijcere, admissis statim generoso equo calcaribus, vt illi morem gereret, se in flumen præcipitem dedit. Alijs porro huiusmodi amore captis vel sola amasiarum iactura, vel abiectia mortem pre desiderio intulit. Simile exemplum nobis suppeditat nobilis quidam Gallus iuuenis, non minus strenuus quàm omnibus gratus, ex familia Alegriorum oriundus, qui cum ingenti amore Mantuani Ducis filiam prosequeretur, ab eademq; vicissim coleretur; cumq; ei fortè veneno infectum pomum ad deleterium, quod in sui perniciem inscius ab alio acceperat, obtulisset, & ex eius vsu extremos illam spiritus agere animaduertisset, deprecatus primò culpam, extremo animi dolore percussus, in sinu eius non sine suspirijs & lacrymis animam prior exhalauit, quem statim illa secuta est comes. Hinc liquet, quàm potens sit amoris affectus, qui omnem napellum, arsenicale venenum, & quoduis aliud deleterium, quo potuit pomum intoxicari, noxæ promptitudine, & exitij celeritate superet. Aliam historiam amoris impetum mirificè referentem petere licet ex Ænea Siluio, de Euryalo quodam equestri ordinis, & comite Sigismundi Imperatoris, Augustano; & Lucretia Senensi puella ab eodem adamata: quorum ardor pauco temporis durriculo adeo increuit, vt cum Euryalo, discedente Imperatore, esset abeundum, discessumque sui Euryali & longum vale ferre non posset Lucretia, ex desiderij vehementia, repentina morte paucas post horas concidit. Cuius mortem cum audisset Euryalus, eundem vitæ exitum subijsset, nisi recreatione amicorum & salutaribus cohortationibus fuisset restitutus: nec tamen per totam vitam deinceps mœrorem illum excutere, vel vlla animi hilaritate, at ne risu quidam oblectari potuit. Cæterùm amore correpti imaginem graphicè descriptam exhibet Plautus Cistellaria, quàm de lecto ris patientia confisus non grauabor ad ferre, cum egregiè hunc locum illustret.

Galeazius Mantua Dux.

Nobilis Gallus amore perijt.

Insignis amor Euryali & Lucretia.

Amoris effectus.

Credo ego amorem primum apud homines
carnificinam commentum.
Hanc ego de me coniecturam domi facio,
ut foris quærum,
Qui omnes homines supero atq; antideo cruciabilitatibus animi:
Iactor, crucior, agitor, stimulor, versor in amoris rota miser.
Exanimor, feror, differor, distrahor, diripior, ita nullam mentem
Animi habeo: vbi sum, ibi non sum: vbi non sum, ibi est animus.
Ita mihi omnia ingenia sunt; quod lubet, non lubet iam id continuò.
Ita me amor lapsum animi ludificat, fugat, agit, appetit,
Raptat, retinet, iactat, largitur: quod dat, non dat: deludit;
Modò quod suasit, dissuasit: quod dissuasit, ostentat.
Maritimis moribus mecum experitur, ita meum frangit amantem
Animum: neq; nisi quia miser non eo pessum, mihi vlla abest
Perdito pernicies.

Occurrit, quod Ælian. 12. Var. hist. narrat de Dioxippo Olympijs victore, cùm pugilū more Athenas eques introiret magno populi cōcursu, & alij rerum aliarum quæ in eo essent apparatu, pulchritudine caperentur: ipse medio triumpho coniectis oculis in mulierē quandam formosissimam, ab eius aspectu non potuit abduci; quin etiam vultum sæpe mutabat, vt facilè appareret, eum telis Cupidinis saucium, iam nō sui fuisse compotem. Quamobrem Diogenes Synopensis ad populum: En, inquit, pugilem vestrum magnum, vt à puella configitur? Quasi dixisset, turpe esse qui viros vicisset, à muliercula superari. At iocularis iste reprehensor ignorare se fingebat, quanta sit amoris vis, quamq; efficax pulchritudo formaque decens corporis, quam non temerè Socrates exigui temporis tyrannidem appellauit: Carneades, regnum quod nullis satellitibus egeat: Plato, naturæ priuilegium: Publius Syrus, mutam commendationem: Laertius, quauis epistola ad commendandum efficaciorem: Theophrastus, tacitam seu silentem fraudem, quia sine verbis persuadeat: Theocritus, elephantinum siue eburneum detrimentum, quòd grata sit aspectui, sed multorum incommodorum causa. Confero huc Propertianum istud:

Dioxippus.

Pulchritudinis appellationes:

Eripitur nobis iampridē chara puella, &c.
quo loco de viribus amoris in generosos animos

animos, exemplis hinc inde ductis, nimirū raptæ Helenæ: Centaurorum impetus in Pirithoum: Romuli qui Sabinas rapere docuit: Achilis de sibi erepta Hippodamia Briseide: sic enim poeta elegans:

Inferior multò cū sim vel Marte vel armis,
Mirum si de me iure triumphat amor?
Magni sæpe duces magni cecidere tyranni,
Et Thebæ steterunt, altaq; Troia fuit.

Phryne. Plutarch. in Hyperide retulit exemplum perquam venustū & memorabile de Phryne, pulcherrima fœmina, quæ impietatis accusata, defensa est ab Hyperide, oratore certè nobili, qui quòd videret eam iā damnationi proximam, commiseratione vsus, vti quoquo modo iudices flecteret, mulierem produxit in medium, & discissa veste, nuda pectora iudicibus ostendit. Qui mulieris admirari pulchritudinem, eam dimittendam censuerunt; ex quo & oratoris astum, & iudicum inexpectatam misericordiam, ipsiusq; rex venustatem (id est, τὸ εἶδος ἄξιον τυραννίδος, vt loquitur in Phœnissis Euripides) spectanda proponuntur. Aristotelis memoratur dictū, pulchritudinem omni epistola commendatiorem, id est, formam corporis habere maiorem persuadendi vim quàm quæuis oratio vel epistola. Ex eo itaque cum aliquis quæreret, cur quæ pulchra essent, tam impensè amarentur? dixit, eam esse cæci hominis interrogationem. Mirari enim possit aliquis fuisse cæcum, qui nunquam antea quicquam vidisset, &

Qui nunquam visæ flagraret amore puellæ,

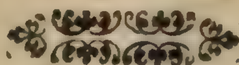
de quo Iuuenalis. Quid plura? etiam in cæcorum animis subtilis & peruicax regnat amor. Proclus omne pulchrum dicit honestū esse, idemq; amabile, eò quod naturæ diuinæ aliquam imaginem habeat, ex quo τὸ καλὸν, ἀ καλεῖν quidam deducant, quod est vocare: quia ad se vocet & alliciat hominum animos: quam etiam ob rem credibile est à veteribus, reges eos in primis creatos, qui pulchritudine alijs antecellerent. Sic enim Homerus suos heroas à dignitate vultus ipsaq; pulchritudine commēdat. Achillem omnium pulcherrimum facit: quamuis enim Nireum nominet ex ijs qui ad Ilium venissent formosissimum, tamen ei Achillem præfert. Ita Virgilius de suo Ænea: *Pulchritudinis commendatio.*

-----Ipse ante alios pulcherrimus omnes
Infert se socium Æneas, atq; agmina iūgit.

De Lauso verò, deque Turno sic:

Filius huic iuxta Lausus, quo pulchrior alter
Non fuit, excepto Laurentis corpore Turni.

His consentanea maximè sunt quæ disputantur ab Isocrate in Helenæ laudatione: vbi sic pulchritudinem commēdat, vt eam esse rem diuinam statuat: ea enim ferè contemnuntur, in quibus nulla pulchritudo: contrà quæ pulchra sunt, suspiciuntur ab omnibus. Imò virtutem non alia de causa censet in precio haberi, summisque honoribus affici, quàm quòd pulcherrima quędam res sit: deniq; alia omnia bona inuidiæ sūt exposita: nullus tamen est, qui pulchris hominibus inuideat, quos potius admirantur omnes, dignosq; honore putant: cùmq; omnia fortitudo sua dignitate antecedat, à pulchritudine tamen superatur. Sed quorsum hæc pulchritudinis cōmendatio? Ad nostrum scilicet Amorem, quem rectè sentientes pulchritudinis desiderium dicunt. Plotinus triplicem statuit pulchritudinem, cum nihil aliud sit, quàm ex plurium concinnitate cooriens gratia. Hanc si in animo perpendas, ea nimirum ex virtutum splendore venustas est. Si in corporibus requiras, coloribus lineisq; mira congruitate coalescentibus decus conflabitur gratissimum. Sed nec sonorum modulata iocunditas pulchritudinem respuit. Triplex hæc pulchritudo tres habet sensus subseruientes, triplicem verò imperitantem amorem. Radios ex animi claritate vibrantes interior mētis percipit oculus. Corporea autem gratia corporeus perfruitur visus. Musica verò consonantia aures permulcet. Nos, nisi cessamus, obtundimus. *Pulchritudo triplex.* *Triplex amor.*

Poten-

Potentia Amoris.

EMBLEMA CVII.

NVDVS Amor viden, vt ridet, placidumq; tuetur?
Nec faculas, nec qua cornua flectat, habet:
Altera sed manuum flores gerit, altera piscem,
Scilicet vt terræ iura det atque mari.

COMMENTARII.

I. AMOR nudus alatus sedet, subridens, perquam amabili & blando vultu, inermis penitus, sed altera manu flores gerit, altera verò piscem ostendit.

II. *Fons Emblematis.* SVMPTVM est Emblema ex lib. 4. Epigram. Græc. *εἰς ἔρωτα γυμνόν.* id est: *In Amorem nudum.* Epigrāma est Palladę:

Γυμνὸς ἔρως διὰ τοῦτο γελᾷ, καὶ μείλιχός ἐστιν,
Οὐ γὰρ ἔχει τόξον καὶ πυρόεντα βέλη.
Οὐδὲ μάτην παλάμαις κατέχει δελφῖνα καὶ ἄνθος.
Τῇ μὲν γὰρ γαῖαν, τῇ δὲ θάλατταν ἔχει.

Nudus Amor blādis iccircò arridet ocellis;
Non arcus, aut nunc ignea tela gerit.
Nec temerè manibus florem delphinaque tractat:
Illa etenim terris, hoc valet ipse mari.

Nudus Amor ob id ridet, & placidus est,

Quia

Quia non habet arcum, neq; ignita tela.
Haud sanè frustra manibus tenet Delphinum & florem;
Hac enim terræ, illa vero mari imperat.

Nudus Amor mitis placidis arridet ocellis:
Nempe arcu & faculis, vt solet ille, caret.
Nec temerè is florem manibus, delphinaq; gestat:
Illa etenim terris imperat, hacq; mari.

Sanctius vt verba Græca melius intelligantur, sic vertit:

Nudus Amor ridet blandè: qua causa, requiris?
Non arcus retinet, sæuaq; tela manu.
Nec frustrà palmis florē, delphinaq; gestat:
Continet hac terram, continet illa mare.

Huiusmodi imaginem sibi quoq; proposuerat Faustus Sabæus, dum canit:

Improbe inermis Amor, quid risu fallis amantes?
Sepositis armis; non tamen insidijs.
Nā sub flore dolos, sub pisce spicula claudis:
Allicis vt perdas improbe naufragio.

Rosæ cum Cupidine collatio. Legi alicubi Philostratum Cupidini rosam conferre. Nam sicut illa recens mollis est, ita Cupido, cui aurei, non aliter ac rosę, capilli tribuuntur: hic quoq; spinas pro iaculis gestat, pro facibus fulgorem, folia pro alis data sunt: deniq; vtriq; tempus, color & mores conueniunt. *Delphinus quid.* Delphinus autem hominum amasius, maris quietum statum & tranquillitatem ostendit, iramq; & commotionem fluctuum ibi emollitam signat; vt docet Pierius in Delphino suo Hieroglyph. 27. Id videtur expressisse apertius in Hippolyto Euripides:

Amor omnia domat.
Ὁ ποικιλόπτερος ἀμφιβαλὼν
ὠκυτάτῳ πτερῷ,
Ποτᾶται δ' ἐπὶ γαῖαν, εὐήχητον
Θ' ἁλμυρὸν ἐπὶ πόντον. hoc est:
Ille pennis ornatus varijs vndiq; volitans
Alis velocissimis;
Volat namq; super terram, sonorumq;
Et salsum super mare.

III. *PLACIDVMq; tuetur*] Græcum habet, μείλιχος ἐστὶν. *placidus est.*

Nec faculas] faces ardentes. Proper. lib. 2. eleg. 20.

Quorum alij faculas, alij retinere sagittas.

Fax Cupidinis. Tribuitur autem fax Cupidini, quod corda mortalium adurat, & animos conficiat.

Nec quæ cornua flectat] Arcum, qui cornutus apparet, cùm potissimum tensus est. Vel ponitur συνεκδοχικῶς, pars pro toto, solebant enim ex cornu fieri arcus. Virg. 11. Æneid.

Spicula torquebat Lycio Cortynia cornu.

Flores gerit] rosam, Τὸ ἄνθος, καὶ τὸ ῥόδον promiscuè poni apud Poetas solenne est. Sed hic non est prætermittendum lepidum Ausonij epigramma (quod iam diu tribui Virgilio cęptum, inter eius appendices etiam nunc legitur) de Rosa:

Rosa Veneri dicata.
Vidi Pæstano gaudere rosaria cultu,
Exoriente nouo roscida Lucifero.
Rara pruinosis canebat gemma frutetis.
Ad primos radios interitura die.
Ambigeres, raperetne rosis tunc aura ruborem,
An daret, & flores tingeret orta dies.
Ros vnus, color vnus, & vnum mane duorū
Sideris & floris est domina vna Venus.
Forsan & vnus odor, sed celsior ille per auras
Difflatur, spirat proximus iste magis.
Communis Paphia Dea sideris, et dea floris
Præcipit vnius muricis esse habitum.

Certè Philosophi quidam odorem rosæ & colorem à Veneris stella proficisci existimarunt, quare poeta Venerem semper ore loqui roseo dicit. Virgil. 4. Ecloga:

..... tibi lilia plenis
Ecce ferunt Nymphæ calathis, tibi candida Nais
Pallētes violas, & summa papauera carpēs,
Narcissum & florem iungit benè olentis anethi.

Politianus Eleg. de violis:

Formosæ ò violæ, Veneris munuscula nostræ.
Dulce quibus tanti pignus amoris inest.

Hortos tutelæ Veneris assignat Plautus. Plinius item lib. 19. c. 4. *Rosa cur rubet & pungit.* Rursus quod rosa & rubet, & pungit, affectus amatorii signū esse affirmat Placiades, vtpote qui sine verecundiæ rubore, & facinorosi criminis exulceratione esse non possit. Vnde fortè Claudius Minos ansam sumpsit sui carminis, quod ociosè fusum eruditorum venia fretus huic emblemati affixit. Id sic habet:

Symbola adulantum cernis, rosa, piscis, amorum,
Non sanè vnius symbola certa mali
Nā rosa verna suis non est sine sentibus, idē
Piscis habet spinas intus & ipse suas.
Pulchra rosa est, verùm illa breui fit marcida: piscis
Est ferus, esse aliqua nec cicur arte potest.

Vide Pierium Valerianum Hieroglyph. libro 55.

Pistem] Delphinum, vt in Græco, δελφῖνα καὶ ἄνθος. De delphino alibi.

Scilicet vt terra iura det atq; mari] Emblematis ἐξήγησις. Notissimum ex 10. Ecloga est illud Virgilij:

Omnia vincit amor, et nos cedamus amori.

Idem alibi:

Omnia vincit amor, quid enim non vinceret ipse?

Idem in Georgicis:

Omne adeo genus in terris hominumq; ferarumq; &c.

notum est carmen. Propertius:

Hic Deus & terras, & maria alta domat.

IV. *Amoris potentia.* AGALMA præsens significat omnia subijci imperio Amoris, qui nudus est, propterea quòd hic affectus debet esse simplex & apertus: ridet, quòd oblectationem præ se ferat: blandè aspicit, vt persuadeat: nullis armis instructus est, vt cum eo congredi non reformides. Amoris item tanta est potentia, vt nouam naturæ faciem, mores prioribus ex toto diuersos inducere valeat. Quamobrem & Plato αὐτὸν παντὸς ἐπιχειρητὴν nuncupauit, quod nihil non experiatur, vt qui omnia affectet, & audeat. Nam qui silentio prius ad reprehensioné vsq; studebat, iam efficitur garrulus. Socordem nimisq; desidiosum videas satagere, ac studiosius labori se subijcere. Et quod sine fine miremur, parcum quoq; & μικρόλογον, id est, qui minima quæq; plurimi facit, videas, si in amorem inciderit, perinde ac igne ferrū molliri ac remitti, vt fiat tractabilior & iucundior. Sed quid mirum? Inspicienti altius paulò, & in intima naturæ se insinuanti innotescit apertissimè, quicquid discimus, quicquid excogitamus, quicquid omnino pertractamus in vita, ex amoris fontibus profluere, quibus latius manantibus vberrimè rigati artes percipimus aut inuenimus: Quod, nisi inuestigationis oblectamentum inhæreret affixum, fieri nunquam posset. Inueniēdi quippe desiderium fomes est ac incitabulum ingeniorum. Proinde qui artium magistrum dixere amorē, nihil omnino à veritatis ratione videntur aberrasse. *Artium magister amor.* Plura de Amoris potestate lege apud Athenæum 13. cap. 5. & Platon. in Cōuiuio. Apud Euripidem Hippolyto nutrix Phædram heram alloquitur, eique amorem suadet, in quo si quid sit vitij, culpam omnem in Venerem confert,

φοιτᾷ δ' ἀν' αἰθέρ', ἔστι δ' ἐν θαλασσίῳ κλύδωνι Κύπρις· πάντα δ' ἐκ ταύτης ἔφυ.

Viuit per æthera: estque in marino æstu Venus: omnia verò ex ea nata sunt.

Lucretius initio libri 1.

Alma Venus, hominum, Diuumque æterna voluptas.

Idem eodem:

Quæ mare nauigerum, quæ terras frugiferenteis
Concelebras.

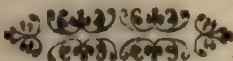
Et deinde:

---- tibi suauis dædala tellus
Submittit flores: tibi rident æquora ponti.

Ouidius:

Tu superos, ipsumq; Iouem, tu numina ponti
Victa domas, ipsumque regit qui numina terræ,
Tartara quid cessant?

Qua ratione tradidit Pausanias in Corinthiacis, apud Sicyonios extare nobilē Veneris statuā ex ebore, quę capite gestet cæli orbes; altera manu teneat papauerū capita; altera verò malum: quo significaretur quanta Veneris in animātia omnia, inque ipsos Deos vis esset. *Veneris statua.* Egregiè etiā post sexcentos poetas de potestate amoris canit Petrus Crinitus lib. 1. poemat. Vide etiam Cœl. Rhodig. lib. 29 cap. 16. nobis enim omnia aggerere non vacat.

Vis amoris.

EMBLEMA CIIX.

ALIGERVM fulmen fregit Deus aliger, igne
Dum demonstrat uti est fortior ignis Amor.

COMMENTARII.

I. FVLMEN Iouis (quod hic elegantissimè trisulcum vtrinq; & alatum exprimi curauit Pignorius) manibus apprehensum Cupido nudus, at pharetratus & alatus frangit ac dissipat.

II. PENE ad verbum expressit Alciatus distichon, quod habetur lib. 4. Antholog. *εἰς ἔρωτα.*

ὁ πτανὸς τὸν πτανὸν ἰδὼν, ἄθραυσε κεραυνὸν.
δεικνὺς ὡς κρεῖσσον πῦρ πυρὸς ἐστὶν ἔρως.

Alatus alatum intuitus perfringit fulmen;
Ostendens, quòd fortior ignis fulmine sit Amor.

Aliger alatum fulmen perfregit, & hoc est;
Fulmine quod rapido est fortior ignis Amor

Lilius Gyrald. Hist. Deorum Syntagmate 11. repetit ex Plinio, fuisse ĩ curia Octauię Cupidinem fulmen tenẽtem, cuius auctor nesciebatur. Id affirmabatur Alcibiadem fuisse Principem forma in ætate, in cuius clypeo ita erat pictus. Quod idem dicit Satyrus Historicus inter ea, quæ de Alcibiade commemorat: Clypeo, inquit, vtebatur auro atq; ebore confecto, in quo erat insignis Cupido, *κεραυνὸν ἀγκυλούμενος.* id est: *fulmen incuruans* seu flectens.

ALIGERVM fulmẽ] Epitheti metaphora, Fulmen cum telo Amoris comparat: sed III. *Fulmen aligerum.*

sed & fulmen telum vocatur Græcis, vt apud Sophoclem: ἐγχαλδάσχηφον βέλος πάτερ κεραυνοῦ: & Herodotum, βέλος ἐνισκήψε Θεός. Fulmen aligerum dicitur propter celeritatem ideoqne pictores fulmini tribuunt alas, quod à Ioue immitti crederetur. Vnde Virgilius:

Ocyor & ventis, & fulminis ocyor alis.

Amor aliger. *Deus aliger*] ὁ πτανὸς, alas gerēs Cupido. Græcis etiam ἔρως πτερόεις. Virgil. 1. Æneid.

Atq; his aligerum dictis affatur Amorem.

Cur? Tribuuntur autem Cupidini alæ, quod nihil amantibus leuius aut mutabilius sit, vt vult Seruius in Virgil. Sic & Ouidius alloquens Amorem:

Tu leuis es, multoq; tuis ventosior alis.

Amor ignis. *Ignis Amor*] Meritò amor ignis dicitur, quod non secus atq; ignis amantes vrat. Itaq; Virgilius passim amorem ignis nomine nuncupat. Sic 3. Georg.

Omne adeò genus in terris hominumq; ferarumque,
In furias ignemq; ruunt.

Idem Æneid.

---& cæco carpitur igni.

In Eclog. porrò:

At mihi sese offert vltrò meus ignis Amyntas.

Ouid. epistola Paridis Helenæ:

---quis enim celauerit ignem,
Lumine qui semper proditur ipse suo?

Et vulgatum illud:

Nescio quid sit amor, nec amo, nec amor, nec amaui.
Hoc scio, qsquis amat, vritur igne graui.

Scripsit & perelegans sanè tetrastichon Ioan. Secundus in Cupidinem, camino insculptum, eadem fermè caussa:

Flammiuomo Veneris quisquis fuit ille camino
Qui sculpsit puerum, credite, doctus erat,
Scilicet æterna penes hunc custodia flāma:
Per quem sopitus non queat esse focus

Et quoniam in epigrammata incidimus, placet aliud quoque subiungere, quod ab hoc loco neutiquam est alienum:

Me niue candenti petijt modo Iulia. Rebar
Igne carere niuem, nix tamen ignis erat.
Quid niue frigidius? nostrum tamen vrere pectus
Nix potuit manibus, Iulia, missa tuis.
Quis locus insidijs dabitur mihi tutus amoris,
Frigore concreta si latet ignis aqua?
Iulia, sola potes nostras extinguere flāmas,
Non niue, non glacie; sed potes igne pari.

TANTA vis est amoris, vt ipso fulmine concitatior sit, & violentior: quippè qui nec ipsi Ioui cedat, quem multoties arcu petijsse Poetæ referunt: quo significatur, amore strenuo nihil vehemētius esse neq; insuperabilius. Itaq; Græcis ἔρως πανδαμάτωρ dicitur. De quo illud est distichon per prosopopœiam: IV. Amor fulmine superior.

Perfringunt, penetrant, vrunt mea spicula fulmen:
Scilicet hinc nomen est mihi πανδαμάτωρ.

Hanc quoq; sententiam expressit ipsa Venus apud Virgilium, dum ait:

Nate patris summi, q tela Typhoea temnis.

Quidam exstant Euripidis versus apud Stobæum, quibus Amorem Deum omniū potentissimum facit: hi sunt:

ἔρωτα ὅστις μὴ θεὸν κρίνει μέγαν,
καὶ τῶν ἁπάντων δαιμόνων ὑπέρτατον,
ἢ σκαιός ἐστιν ἢ καλῶν ἄπειρος ὤν,
οὐκ οἶδε τὸν μέγιστον ἀνθρώποις θεόν.

Anacreon:

ὁ δ᾽ ἤ καὶ θεῶν δυνάστης
ὁ δ᾽ ἤ καὶ βροτοὺς δαμάζει. Amor omnium domitor.

Menander:

Δίσποιν᾽ ἔρωτος οὐδὲν ἰσχύει πλέον
Οὐδ᾽ αὐτὸς ὁ κρατῶν ἐν οὐρανῷ θεῶν
Ζεύς, ἀλλ᾽ ἐκείνῳ πάντ᾽ ἀναγκασθεὶς ποιεῖ.

Nil est amore, nil, hera, est potentius,
Non vel Deorum rector ipse Iupiter:
Sed is quoq; illi gerere morem cogitur.

In Troadibus Euripidis Helena tactum suum excusās apud Menelaum maritum, confert omnem culpam in Venerē, à qua coacta sit, his verbis:

τὴν θεὸν κόλαζε, καὶ Διὸς κρείσσων γενοῦ,
ὃς τῶν μὲν ἄλλων δαιμόνων ἔχει κράτος,
κείνης δὲ δοῦλός ἐστι. id est:

Deam obiurga, & fias Ioue potentior.
Qui alijs Dijs imperat,
Huius quidem (Veneris nempe) *seruus est.*

Seneca in Hippolyto:

Hic volucer omni regnat in terra potens.
Ipsumq; flammis torret indomitis Iouem.
Gradiuus istas belliger sensit faces;
Opifex trisulci fulminis sensit Deus,
Et qui furentes semper Æthnæis iugis
Versat caminos, igne tam paruo calet.
Ipsumq; Phœbum, tela qui neruo regit,

Figit, sagitta certior missa puer:
Volitatq; cœlo pariter & terris grauis.
Et in Octauia:
Quem submouere fulminis dominus nequit,
Cœli tyrannum, sæua qui penetrat freta,
Ditisq; regna, detrahit superos polo.
In eandem quoque sententiam de se ipso Cupido:
Sol calet igne meo, flagrat Neptunus in vndis,
Pensa dedi Alcidæ, Bacchum seruire coegi,
Quamuis liber erat.
Ouidius in Epistola Phædræ:
Quidquid amor iussit, non est contemnere tutum:
Regnat, & in dominos ius hēt ille Deos.
Huc facit illud Clementis è 6. στρωμάτ. ἔρωτα γὰρ τὸν ἁβρὸν μέλπομαι βρύοντα μίτραις πολυανθέμοις ἀείδειν. ὁ δὲ καὶ θεῶν δυνάστης, ὁ δὲ καὶ βροτοὺς δαμάζει: *Amorem celebro delicatum florentibus plenum coronis: quippe qui in Deos imperium obtineat, atq; homines domet.* Huc spectat illud Ouidij 5. Metamorph.
----videt hunc Erycina vagantem,
(Ditem intelligit)
Monte suo residens, natumq; amplexa volucrem:
Arma, manusq; mea, mea (nate) potentia, dixit,
Illa quibus superas omnes, cape tela Cupido,
Inq; Dei pectus celeres molire sagittas:
Cui triplicis cessit fortuna nouissima regni,
Tu superos, ipsumq; Iouem, tu numina ponti
Victa domas, ipsumq; regis q. numina terræ:
Tartara quid cessant?
Huc quoque quadrat Augeriani octostichon, sanè lepidum:

Augeriani lepidū carmen.

Omne olim cœlum (vt fertur) cœlum omne tuebat,
Inter se superi dum fera bella gerunt.
Fortis erat Bromius thyrso, Mars ense, tridente
Neptunus, fortis fulmine dextra Iouis.
At cum visus Amor fuit io fulgentibus armis,
Necnon accensa lāpade pulchra Venus:
Priuatur thyrso Bromius, Mars ense, tridēte
Neptunus, fortis fulmine dextra Iouis.
Talem quoq; potestatē ipsi attribuit Philippus quidam Poeta Græcus, vt scilicet omnes reliquos Deos suis armis & insignibus spoliarit vnus Amor. Sed mirum fuit Ouidij ingenium in eo affectu exaggeran-do, eiusq; vi amplificāda: sic enim 2. Amorum, eleg. 1.
In manibusq; Iouem, & cum Ioue fulmen habebam,
Quod bene pro cœlo mitteret ipse suo.
Clausit amica fores: ego cum Ioue fulmen omisi,
Excidit ingenio Iupiter ipse meo.
Iupiter ignoscas: nil me tua tela iuuabunt:
Clausa tuo maius ianua fulmen habet.
Et in secundo eiusdem operis. eleg. 5. vbi conqueritur de amasia, quæ se alteri communicarat, quamq; ideò verberibus cædere constituerat:
Vt faciem vidi, fortes cecidere lacerti:
Defensa est armis nostra puella suis.
Qui modò sæuus erā, supplex vltroq; rogaui,
Oscula ne nobis deteriora daret.
Risit: & ex animo dedit oscula, qualia possent
Excutere irato tela trisulca Ioui.
Quod verò ignis fortissimus sit amor testatur Xenophō, qui ait amorem ipso igni torrentiorem, & feruidiorem; nam ignis tangētem solùm vrit, & vicina depascitur: amoris ignis etiam in procul intuentes & longo terrarum tractu dissitos ardentes suos radios vibrat. Eodem spectat & illud Ouidianum ex epistola Phædræ ad Hippolytum:

Cur ignis amor.

Venit amor grauius, quò serius: vrimur intus,
Vrimur, & cæcū pectora vulnus habent.
Deinde:
At lene successit diro quod adurimur igne.
Et post:
----Me tacitum conscius vrit amor.
Eodem respexit Baptista Mantuanus, elegans poeta, dum cecinit:
Ignipotens ideo, quia vult ardere medullas.
Et Campan.
Flammeus accensis ignibus ardēs amor.
Hæc de igne & ardore, quē ad amoris affectum traducere poetis solemne est. Nos argumēti sententiam possumus non incōcinnè traducere ad fœdera illa, quę percuti solent inter principes viros, & familias nobiles inter se diffidentes, sed tādem quæ pactis conuentis, connubiorum illecebra, dataque fide coeunt, ac deponunt hostiles animos. In eo vis amoris elucescit, vt quæ Martis impetum omnem contundat optati aduentu Cupidinis. Argumentum lepidi huius distichi audiui aliquādo trahi ad il-

Amor inter confœderatos.

lud Esdræ, quo loco veritatem rege, vino, fœmina potentiorem arguit: de quo id legimus ἄδηλον:

Rex, mulier, vinũ, præ cũctis fortiter vrgent,
Sed inter omnes Veritas victrix manet.

Item ad eum modum:

Magna meri vis est, fortis rex, fœmina fortis:
Fortia quæ cùm sint, Verum tamen omnia vincit.

Potest idipsum nõ inconcinnè intelligi de amore virtutis, de quo paulò post. Sic etiam allegoricè de sancto Christianorum in Deum flagrante amore, qui quoscunq; alios turpes & deprauatos amores, puta mundi oblectamenta & carnis illecebras egregiè dissipat. Poterit deniq; fulmen hoc à Cupidine concussum traduci ad id, quod dici solet, *Amore plus quàm vi effici*, quod in quadam Epist. expressit D. Hieronymus: Ingenia quidem, inquit, liberaliter educata facilius verecundia quàm metus superat. Sed hæc indicasse sufficiat.

Amor diuinus.

Amor plus potest quàm vis.

In studiosum captum amore.

EMBLEMA CIX.

IMMERSVS studijs, dicundo & iure peritus,
Et maximus libellio.
Helianiran amat, quantum nec Thracius vmquam
Princeps sororis pellicem.
Pallada cur alio superasti iudice Cypri?
Num sat sub Ida est vincere?

COMMENTARII.

I. SEDET vir grauis, habitu doctorali, cui astat hinc Pallas armata, illinc Venus nuda cum suo Cupidine; ille verò à Pallade auersus, se ad Venerem tanquam amplexurus vertit. Primus quisq; versus est Heroicus: secundus quisq; est Iambicus Archilochius dimeter, quatuor Iambis constans, receptis tamē spondæis in locis imparibus.

Metrū.

II. EMBLEMA hoc in Hieronymum Paduanum scriptum, videtur sumpsisse Alciatus ex Græco Pauli Silentiarij, quod sic habet:

Prototypus Emblematis.

ὁ πρὶν ἀμαλθάκτοισιν ἐνὶ φρεσὶ ἡδὺν ἐν ἥβῃ
οἰστροδόρου παθίης θεσμὸν ἀπειπάμενος·
γυιοβόροις βελέεσσιν ἀνίμβατος ὁ πρὶν ἐρώτων
αὐχένα σοὶ κλίνω κύπρι μεταιπόλιος.
δέξο με καγχαλόωσα, σοφὴν ὅτι παλλάδα νικᾷς
νῦν πλέον, ἢ τὸ πάρος μήλῳ ἐφ' ἑσπερίδων.

Senex est, qui conqueritus se, cùm iuuenis esset, telo amoris inuiolabilem fuisse: ætate autem prouectum amoris iugo cogi. Epigramma ferè ita Latinè sonat:

Acer eram, vt primis inuicta mente sub annis
Oestriferæ spreui dulcia iura Deæ:
Missilibus nec eram diris violandus amorū,
Qui tua nunc canus sub iuga vado Venus.
Suscipe ouans, tetrica victa tibi Pallade cessit
Quàm prius Hesperidum munere maior honos.

Qui prius duris in præcordijs iucundam in pubertate
Oestriferæ Paphiæ legem recusaui;
Membriuoris telis imperuius qui prius eram, amoribus
Collum tibi inclino, ò Venus [ego] semicanus.
Suscipe me lætabunda, sapientem quia Pallada vincis
Nunc magis, quàm olim pomo ex Hesperidum.

Quū prius in duris florenti ætate medullis,
Nulla mihi œstriferæ cura foret Paphiæ:
Nullus amor potuit nostros abducere sensus:
At Venus, heu, canas nunc tibi subdo comas.
Me iam admitte: magis doctam tu Pallada vinces,
Quā quondam pomo viceris Hesperidū.

Vide num huc referre possis initium Odes vndecimæ Epodi Horatiani:

Pecti, nihil me, sicut antea, iuuat
Scribere versiculos amore perculsum graui, &c.

Alio sensu ab Ouidio dictum memini elegia tertij Amorum, qua Tibulli mortem deflet:

Ecce puer Veneris fert euersamq; pharetrā.
Et fractos arcus, & sine luce facem.

Amorem etiam suis destitutum armis descripsit initio eiusdem operis amatorij his verbis:

Quis tibi, sæue puer, dedit hoc in carmina iuris?
Pieridum vates, non tua turba sumus.
Quid, si præripiat flaua Venus arma Mineruæ?
Ventilet accensas flaua Minerua faces?

Ad hunc locum placet adgregare lenes ac suaues Tibulli numeros, eleg. 1.

Interea dū fata sinunt, iungamus amores:
Iam veniet tenebris nox adoperta caput.
Iam subrepet iners ætas, nec amare decebit,
Dicere nec cano blanditias capite.

IMMERSVS studijs] totus in studijs occupatus. Translatio ab aquis. III.

Dicundo & iure peritus] Iurisperitus, peritus iuridicundo.

Et maximus libellio] Libellio dicebatur veteribus, quem nos tabellionem vocamus. Græcè γραμματεὺς dicitur. Sed hoc loco quendam insigniter litteratum, & cū, qui libris penè immortuus fuerit, intelligi rectè iudicat Pignorius.

Libellio.

Helianiram amat] Alij legunt *Heliodoram adamat*, quod non displicet, cum id nomen puellæ sæpius in Græcis epigrammatis repertum inueniatur, nulla tamen historia vel fabula præuia.

Quantam nec Thracius vnquam] Hac parium collatione turpem amorem significat, qualis fuit in Tereo Thraciæ Rege, qui Philomelæ iuuenculæ, Prognes vxoris sorori, stuprum intulit. Fabulam repete ex Ouid. 6 Metamorph. & supra ex Emblem. 70. Stockhamerus arbitratur hic per Thracium principem intelligi Iouem, qui natus fuit & regnauit in insula Creta, quæ in Thracia

Tereus.

Thracia est, vt Cicero lib. 3. de nat. Deor. Pellicem autem facit Semelem, de qua alibi. Sed certè mihi hæc opinio non ita arridet, sicut prior.

Pellex. *Sororis pellicem*] intelligit Philomelam Procnes sororem, quæ sic apud eundem Ouidium:

- - - Pellex ego facta sororis.

Dicitur autem pellex à pellendo, quia concubina pellit è lecto propriam vxorem. Sed de hoc vocabulo plura diximus Emblem. 49.

Pallada cur alio &c.] ò Venus, cur iterum superasti Palladem? num sat erat semel in monte Ida te victricem fuisse? Hæc apostrophe gratiam addit, eaq; tacitè significat, quàm sint ad libidinem propensi, qui ab ea in primis deberēt esse alienissimi.

Cypris. *Cypri.*] Cypris, vel Cypria, Veneris cognomē, à Cypro insula, luxui deditissima. Iustin. lib. 18. D. Augustin. Ciuit. lib. 4. c. 10. alijque plures, & nos supra Emblem. 77. Dicitur autem Cypris, ἀπὸ τοῦ κύειν, quod est parere seu producere, quia Dea sit fœcunditatis. Horat. lib. 1. Carm.

Sic te diua potens Cypri.

Ida. *Num sat sub Ida &c.*] Alludit ad iudicium Paridis sub monte Ida circa Troiam editissimo, vbi Paris inter Iunonem, Palladem & Venerem de pulchritudine cōtendentes, pro Venere sentētiam tulit, eiq; aureum pomum adiudicauit, in quo scriptū erat, *Pulchrum pomum, pulchrum donum, pulchrior accipiat.* Vnde Paris in epistola ad Helenam:

Cum Venus, & Iuno, Pallasq; in montibus Idæ
Corpora iudicio supposuere meo.

Sed quia fabula lippis & tonsoribus nota est, huc non apponam. Si tamen plenissimè & festiuè descriptam illam cupis, consule Dareten Phrygium de bello Troiano per totum secundum: & Lucianum in Iudicio Paridis, &c. Huc refero festiuum epigramma, quod habetur lib. 4. Antholog εἰς ἀφροδίτην, τοῦ ἀδεσπότου.

Παλλὰς τὰν Κυθέρειαν ἔνοπλον εἶπεν ἰδοῦσα,
Κύπρι, θέλεις οὕτως ἐς κρίσιν ἐρχόμεθα;
ἣ δ' ἁπαλὸν γελάσασα. τί μοι σάκος ἀντίον αἴρειν;
ἢν γυμνὴ νικῶ, πῶς ὅταν ὅπλα λάβω;

Id ego in gratiam philologorum sic Romanæ ciuitati donaui:

Pulchram cum Pallas Venerem vidisset in armis:
Nunc in iudicium vis veniamus? ait.
Molliter hæc ridens: scutū cur arripis in me?
Nuda en te vici, quid faciā arma ferens?

Ad verbum sic sonat:

Pallas Cythereiam armatam videns dixit:
Cypri, vis vt in iudicium veniamus?
Illa verò molliter risit: Quid clypeum aduersum me sumis?
Si nuda vinco, quomodo cum arma capio?

Origo Emblematis. Ex Guicciardino Italo, scriptore historiæ diligēti ac erudito, didici, Epigramma hoc Alciati speciatim scriptū fuisse in Hieronymum Paduanum, doctum quidē hominem, sed qui amatoria etiam tractaret. Quod & generatim traduci potest in quosdam doctrinæ gloria celebres, qui amore turpi excæcati videre non possunt, quantum vitæ suæ & famæ detrahant. Pudet sanè referre miram amantium amentiam, quæ nō modò occupat rude vulgus, vbi consuetudine in naturam versa furor omnis excusabilis; sed etiam doctos homines quam plurimos, sui nominis oblitos, qui hac perculsi non leuiter insania, disciplinarum liberalium (quibus ingeniū perficitur, boniq; mores inferuntur) cultum natiuum turpissima Veneris labe infamarunt. Tales fuerunt apud Græcos Callimachus, Sophocles, Philetas, quos secuti proximè Catullus, qui Lesbiam: Tibullus, qui Deliam: Propertius, qui Cynthiam: Naso, qui Corinnam, versuum mira luxuria celebrarūt: atq; vnde morum infamiam merebantur, eloquentiæ gloriam sunt consecuti. Tolerabilior inter hos Sappho, nam ætas, sexus, animi leuitas puellam excusāt. Sed quid Anacreonti facias? Quid Alceo? quorum vterq; non modo poeta insignis, sed vir fortis, & rebus gestis in sua repub. clarus fuit. Quanquam quid Poetas, quibus nescio vnde est maior licentia data, & non potius vitæ duces arguā Philosophos? Plato Philosophorum princeps, imò Deus, (vt aiunt) de amoribus suis etiam turpibus (quanquam vero Philosopho nulla libido non turpis & inconcessa sit) multa licentius scripsit, quàm quibus Platonicum nomen præfigendum esset. Scripsit tamen, & scripta extant, neque tam celebris famæ notam neq; iudicium posteritatis erubuit, curam hāc metumq; omnem vincēre im-

Qui inter doctos amori operam dederunt.

petu passionis animum vrgentis, stylique dulcedine calamum excitantis: quæ vel in turpi pudendaq; materia tanta illi est, vt (pace tanti viri dixerim) Epicureis in rebus magis quã in Platonicis Platonici ingenij cernas radios. Certamen eiusmodi inter Palladem & Venerem etiã nunc durat, quodq; crebrò accidat, plerisq; etiam viris bonis (qui eo fortasse non tam inuiti hærẽt) videtur esse ludus. Quo loco referre placet quæ Paulus Iouius, ætatis nostræ historicus excellentissimus, de Augustino Nypho Philosophię professore retulit. Susceptis enim liberis & vxore senescente septuagenarius senex, puellæ citra libidinem impotenti amore correptus est vsque ad insaniam, ita vt pleriq; Philosophum senẽ atq; podagricum ad tibię modulos saltantem miserabili pudore conspexerint: vnde illi maturatum vitæ exitum constat. Melius quidem Panætius, qui adolescentulo quęrenti, an sapiens amaturus esset? De sapiente, inquit, videbimus: mihi & tibi, qui à sapiente longè absumus, non est committendum vt aliquando incidamus in rem tã commotam & impotentem, alteri emãcipatam, & vilem sibi. Marcus etiam Tullius mortua coniuge, ab amicis vocatus ad secundas nuptias: Vix possem ego, inquit, eodem modo vxori & sapientię studio dare operam. Quo referam illud Chrysippi: Cũ enim dixisset quidam sapiẽtem amore non capi, testimonio esse Menedemum, Epicurum, & Alexinum: Hac ego, inquit, ratiocinatione vtar: Si Alexinus ille dissolutus, & Epicurus insensatus, & Menedemus canis ac delirus (sic enim ab Eretriẽsibus dicebatur) amore capti non sunt: nec sapiens quidem eo capietur. Sed quia de turpis amoris quibusdam affectis nonnihil attigi ijsq; maximè quibus eruditi pleriq; & qui sapientiam profitẽtur, argui nonnunquam solent, nescio an huc rectè audeam conijcere τῆς ἀφροδίτης, id est *Veneris*, ἔτυμον, quam παρὰ τὸ ἀφραίνειν à desipiendo non ineptè quidã deflectunt. quod cõfirmat Euripides in Troadibus his versibus:

Augustinus Nyphus Philosophus.

ἀφροδίτη Venus vnde dicta.

τὰ μωρὰ γὰρ πάντ' ἐστὶν ἀφροδίτη βροτοῖς,
καὶ τοὔνομ' ὀρθῶς ἀφροσύνης ἄρχει θεᾶς.
Vbiq; stulta est Venus mortalibus,
Rectèq; nomen cœpit à dementia.

Et Cythéream, Veneris nomen, Grammatici deflectunt παρὰ κεύθειν τὸν ἔρωτα, τούτεστι κρύπτειν αἰσχρὰν μῖξιν: quia, vt inquit Cicero 1. de Officijs, qui ad voluptatem corporis paulò sunt propensiores, quãuis ea capiantur, occultant & dissimulant tamen appetitum propter verecundiam. Sed redeo ad carceres; Pallas scientiarum præses tunc superatur à Venere, quando literarum studiosi omissis libris liberis operam daut, & fœminas sectari instituunt, vnde integra exhauriuntur patrimonia, æs dilapidatur in lupanaribus & popinis, nihilque ab egregijs Academijs reportatur, quàm ignorantia & contaminatissimi mores. Et hi tales merito faciunt, quod aliquãdo quidã iuuenis, qui in celebri Gymnasio sine fructu tempus terens, cum à parentibus rudis disciplinarum, ac penitus expers reuocaretur; equo insidens, & iamiam abiturus, tabellionem adhibitis aliquot testibus ad se vocauit, ac verbis cõceptis sanctè iurauit, se nihil prorsus litterarum ab illa Academia ablaturum. Itaq; si quid eruditionis posthac quacunq; incuria decideret scholasticis, aut periret, diligenter se iam contestari, ne sua culpa id accidisse suspicarentur, neve penes se huiusmodi rem vnquam quærerent.

Cytherea.

De studioso ignauo.

Ἀντέρως.

Ἀντέρως, id est, Amor virtutis.

EMBLEMA CX.

DIC vbi sunt incurui arcus? vbi tela Cupido?
Mollia queis iuuenum figere corda soles.
Fax vbi tristis? vbi penna? tres vnde corollas
Fert manus? vnde aliam tempora cincta gerunt?
Haud mihi vulgari est hospes cum Cypride quicquam,
Vlla voluptatis nos neque forma tulit.
Sed puris hominum succendo mentibus ignes
Disciplinæ, animos astraq; ad alta traho.
Quatuor eq; ipsa texo virtute corollas:
Quarum, quæ Sophia est, tempora prima tegit.

COMMENTARII.

I. AMOR nudus sine alis, sine armis assidet, redimitus corona florida, & tria alia serta brachio dextro inserta habēs

II. HOC decastichon tralatum reperio ex Græco Mariani Scholastici εἰς ἔρωτα ἐστεφανωμένον, *in amorem coronatum*. quod sic est. 4. Epigram. *Fons Emblematis.*

ποῦ σοι τόξον ἐκεῖνο παλίντονον, οἵ τ' ἀπὸ
σεῖο πηγοί.

πηγνύμενοι, μεσάτην ἐς κραδίην δό-
νακες;
πῦ πτερά; πῦ λάμπας πολυώδυνος; ἐς τί
δὲ τρισσὰ
στέμματα χερσὶν ἔχεις, κρατὶ δ' ἐπ' ἄλ
λο φέρεις;
οὐκ ἀπὸ πανδήμου, ξεῖνε, κύπριδος, οὐκ ἀπὸ
γαίης
εἰμὶ. καὶ ὑλαίης ἔκγονος εὐφροσύνης·
ἀλλ' ἐγὼ ἐς καθαρὴν μερόπων φρένα πυρ
σὸν ἀνάπτω
εὐμαθίης, ψυχὴν δ' οὐρανὸν εἰσανάγω.
ἐκ δ' ἀρετῶν στεφάνους πισύρων πλέκω· ὧν
ἀφ' ἑκάστης
τοὺς δὲ φέρων πρώτῳ τῷ σοφίης στέφομαι.
id est:

Vbi tibi arcus ille reflexus, vbi à te
Transfixæ medium in cor sagittæ?
Vbi pennæ? vbi fax tristis? ad quid tres
Coronas manibus tenes, in capite aliam
fers?
Non [ego sum natus] à vulgari, hospes,
Cypride, neq; à terra
Sum maternali genitus voluptate;
Sed ego in puris hominum mentibus ignẽ
accendo
Honestæ doctrinæ, mẽtem verò in cœ-
lum induco.
Ex virtutibus autem coronas quatuor ne-
cto; quarum ab vnaquaque
Easque ferens, prima quæ est sapientiæ
coronor.

Arcus vbi reflexus, Amor, diraq; sagittæ,
Queis teneros animos sæpe ferire soles?
Pennæ vbi sunt? vbi fax tristis? cur ego co-
ronas
Fers manibus? capiti cur agedum vna
subest?
Non ego vulgari natus sum Cypride; nec me
Materna è terra fœda libido tulit.
Ast hominum puris accendo in mentibus
ignes
Doctrinæ, atque animos purus in astra
traho.
Quatuor eq; omni necto virtute coronas,
Quas fero ego, & Sophiæ est prima coro-
na mihi.

PLATO in Symposio (vt obiter tangam, quæ fusius in Classe IV. sunt dicenda) duas Veneres, duosque Cupidines esse scribit, diuinum & cœlestem alterum: alterum vulgarem & plebeium. Hos duos Cupidines videtur innuere Ouidius 4. Fast. cum inquit:

Alma faue, dixi, geminorũ mater Amorũ.

quamuis non me fugit, aliter explanari ab interprete. Cupido Græcis dicitur ἔρως, huic contrarius, quiq; illum dissoluit, ἀντέρως, de quo hic sermo. Atq; de hoc sensisse Virgilium autumat Seruius 4. Æneid. in his carminibus: ἔρως?

Testatur moritura Deos, & conscia fati
Sidera, tũ si quod non æquo fœdere amantes
Cura numẽ hẽt, iustũq; memorq; precatur.

Ἀντέρως, vt inquit Cicero 3. de nat. Deor. ex Venere natus est atq; Marte. Tertia, inquit, Venus, Iouis nata ex Dione, quæ nupsit Vulcano: sed ex ea & Marte natus ἀντέρως dicitur. Amoris huius honesti exẽplum habes apud Plinium Secundum, auctorem castissimum. lib. 3. Epist. 3. vbi de Iulio Genitore Rhetore. Et nescio an agnoscere ausim differentiam inter Cupidinem & Amorem de qua Nonius: nam Cupidinem ait esse inconsideratæ necessitatis; Amorẽ iudicij. Videtur id innuere Phocylides: Σεμνὸς ἔρως ἀρετῆς, ὁ δὲ κύπριδος αἶσχος ὀφέλλει *Virtutis amor honestus, at Veneris dedecus adfert.* Hac de re fusè Lucianus in dialogo, cui nomen ἔρωτες, vel ἔρως καὶ ἀντέρως. De quo etiã scripsere singulares commentarios quidam recentiorum, vt Cœlius Calcagninus, Augustinus Nyphus cap. 19. 60. 98. de amore. Geofredus Linocerius in Mythologia Musarum, de Erato. Et si quem lingua delectat Gallica, videat horum duorum amorum differentiam apud Iosephum Quercetanum lib. 1. magni speculi mũdi, & etiam in Doricis suis cãtionibus; alios q; quam plures. Ἀντέρως.

DIC vbi sunt incurui &c.] arcus enim, pharetra, telaq; Amori tribuuntur, qua de re dicetur paulò pòst in statuam Amoris. III.

Fax vbi tristis?] Tristis, à consequenti, noxia, exitialis. Fax autẽ Cupidini tribuitur, quod indicarunt Ægyptij sacerdotes, qui per ignem amorem exprimi voluerũt. Ouidius 2. Amor. eleg. 9. *Fax amoris.*

Cur tua fax vrit, figit tuus arcus amicos?

Isidorus non postremi ordinis auctor rationem reddit, quia nonnũquam amor cupiditate impatiẽtius exurat, nonnunquam verò præ satietate abuolet. Itaq; apud Gellium Porcius Licinus dixit, hominem ob amorem non esse ignitum, sed ipsum ignẽ. Notum est illud Virgilij:

Cæco carpitur igne &, Est mollis flamma
medullas.

Item

Item:

Vritur infelix Dido.

vti iã diximus paulò ante, Emblem. 108.

Corolla. *Tres vnde corollas Fert manus?*] cur triplicem coronã manibus contrectas? Quid significet corona, notum est: inde corolla, diminutium parua corona, de quibus vide Plinium lib. 21. cap. 2. Inde corollariũ

Corollarium. (vt inquit M. Varro de lingua Latina lib. 4.) quod est additum, seu additio, præter id quod debetur, Italis, *Giunta*, Germ. *Zuegab*, Hispanis, *Annadidura*. Hoc in ludis, cum placuissent actores, solebat dari præter promissas coronas. Suetonius in Augusto: Corollaria & præmia in alienis quoque muneribus ac ludis, & crebra, & grandia de suo offerebat.

Virtutes morales. *Vnde alia tempora cincta gerunt?*] cur alia corona caput redimitũ est? Quatuor sunt virtutes Cardinales (de quibus latè Cicero in Officijs, Seneca in libro de quatuor virtutibus Cardinalibus; & Macrobius in lib. de Somnio Scipionis, refert Plotini Philosophi elegantem harum virtutũ distributionem) Prudentia, Iustitia, Fortitudo, Temperantia. Harum tres vltimæ in operatione consistunt: frustra enim (vt sæpe repetit Aristoteles) quid sit virtus, quæ eius partes, didiceris, nisi eas fueris operatus. Prudentia sine Sapientia (nam hic pro eodem sumuntur, quamuis alibi differant) omnis in meditatione cõsistit, intellectioneq; vtitur. Hæc igitur est causa, quare amor virtutis Sapientiæ corollam in capite habeat, reliquas in manibus, quæ in exercitatione consistunt.

Venus vulgaris. *Vulgari cum Cypride*] Non sum natus Venere vulgari: nihil mihi rei est cũ volgiuaga voluptate. Vulgaris illa Venus circa turpes amores versatur; honesta verò ad virtutem & honestatem amplexandam inflammat, & ad rerum cœlestium contemplationem animos pertrahit. Quod dum meditor, non possum mihi temperare, quin aliquid vltra adijciam. Apuleius apologia 1. pro se ipso dicit item ex Platone geminam esse Venerem, quarum altera vulgaris, quæ sit percita populi amore, non modò humanis animis, sed & pecuinis & ferinis ad libidinem imperitare: Alteram verò cœlitem Venerem, quæ prædita sit optimati amore: solis hominibus, & eorũ paucis curare: nullis ad turpitudinem stimulis, vel illecebris sectatores suos percellentem, eius enim amore non amœnum & lasciuum sed contra incorruptum & seriũ pulchritudine honestatis, virtutis amatoribus suis cõciliare: & si quando decora corpora commendet, à cõtumelia eorum procul absterrere. Neq; enim quicquam aliud in corporum forma diligendum, quàm quod admoneat diuinos animos eius pulchritudinis, quam prius veram & sincerã inter deos videre. Quapropter, vt semper, eleganter Afranius hoc scriptum reliquit:

Amabit sapiens, cupient cæteri.

Venerem qui primi coluerunt. Porrò Veneris οὐρανίας, id est, cœlestis & inculpatæ, ab omniq; corporis seiunctæ desiderio, templũ Athenis fuisse scribit Pausanias. Primos hominum Assyrios eam coluisse; deinde Paphios, postea Ascalonitas, Phœnices, inde Cytheræos, vltimos Athenienses, Ægeo rege sacra illius constituente. Veneris autem πανδήμου, id est, vulgaris seu publicæ fanum Athenis extruxit Solon ex pecunijs, quas lupæ in prostibulo merentes contulerant. Athenæus lib. 13. Plato in conuiuio quod nos obiter. Adiungo non inuenustum Baptistæ Cynthij epigramma, de Solone & Venere:

De Solone & Venere epigrãma.

Palladis afflatu patriæ dum conderet olim
Iura Solon, illi candida Cypris ait:
Quid sequeris demens plena hac monimenta laborum?
Cur placidũ numen non colis ipse meum?
Fortè piget coluisse Cyprin; Tritonia nobis
Est longè inferior, iudice vel Paride.
Hinc senior: Phrygio si mens non laua fuisset,
Non esset flammis Troia cremata tuis:
Tu verò ne quæso iterum me iudice certes,
Nam tibi non cedent aurea poma Venus:
Me iuuat iste labor, vera hic parit otia sudor:
Ocia sed flammis, quæ facis ipsa, ferunt.

Sed puris hominum.] Effecta pudici amoris: vbi notabis diligenti præparatione opus esse, priusquàm aditum habere possis ad rerum diuinarum & pulcherrimarum speculationem.

Animos astraq;] Hic raptus quomodo fiat, superius docuimus ad Emblema 4. cuius inscriptio est, *In Deo lætandum*.

Quatuor eq; ipsa &c.] ex omni natura virtutis tres corollas cõficio, è quibus prima, quæ prudentiam seu sapiẽtiam repræsentat, caput circumdat. Virtus in genere sub se continet virtutes morales & intellectiuas:

ctiuas: duodecim enumerat Aristoteles practicas, & quinq; quæ ad intellectum pertinēt; è quibus omnibus quatuor desumpsit sibi Anteros, tres ex practicis, Iustitiam, Fortitudinem, Temperantiam; vnam ex intellectiuis, Sapientiam.

IV. EFFINGIT Cupidinē ἀτοξὸν καὶ ἄσοχον, sine arcu & sine telis, erudito sanè figmento dialogistico, quo quidem virtutis omnis distributionem assignat. Sed primū aduertendum est ex Platone in Symposio, duas esse Veneres, & totidem Cupidines: hæc antiquior & sine matre, cęlo nata, quā cœlestem Venerē vocamus: altera iunior, è Ioue & Dione progenita, vulgaris & communis appellata. Eadem ratio est Cupidinis vtriusque. Horum enim alter honestas cupiditates animis ingerit: alter verò affectus voluptuosos & terrestres inculcat. Prior ille ἀντέρως est, quasi dicas, priori contrarius; qui hominem attollit ad superiora & cœlestia contemplanda, omnemque virtutem & honestatem præstat. Hic itaq; tres coronas manibus cōtrectat, vnāque circumfert in capite: quibus quatuor illæ virtutes (ex quibus omnis honesti fōs petitur) designantur. Prior illa corona caput ambiens (partem quidē Platoni in Timæo omnium corporis partium diuinissimam, & certè principem) Prudentiam repræsentat: prouidere enim & aliquid prudenter meditari, contemplationis est: tres aliæ, quas manibus cōtinet, Iustitiam, Fortitudinem, & Temperantiam notant, quæ potissimùm in actione positæ sunt; manus enim actionis sunt organa. Quod perspicuum est ex primo Officiorum Ciceronis: Qui maximè perspicit, inquit, quid in re quaq; verissimum sit, quiq; acutissimè & celerrimè potest videre & explicare rationem, is prudentissimus & sapientissimus ritè haberi solet. Quocirca huic quasi materia, quam tractet, & in qua versetur, subiecta est veritas: reliquis autem tribus virtutibus necessitates propositæ sunt ad eas parandas tuendasq; quibus actio vitę continetur: quo sanè loco differētem facit virtutem Prudentiam à reliquis tribus, ea enim posita est in veri inuestigatione & cōtemplatione, reliquę sūt actionis. De vtroque Amore Plato in Conuiuio. Ficinus Oratione 2.c.7.& orat.7.cap.8.in idem Cōuiuium Platonis. Cæterùm ἀντέρωτα Proclus interpretatur Amorem diuinum animas à corporibus abstrahentem: qua in significatione hic vsurpatur. Alij duplicem Amorem ideò effictum esse narrant, quòd nullius frugis aut commodi possit esse amor, nisi mutuus sit: qua de re Porphyrius Philosophus hunc adfert Apologum: Cum, inquit, Cupido infans parum coalesceret, Venus Themin Deam consuluit: quæ Veneri respōdit, Anterota necessariū esse, qui rependat vices, vt sese mutuò iuuent. Cui Venus acquiescens, Anterota, quasi Contracupidinem dicas, genuit: quo vix dum nato, Cupido cœpit adolescere, & procerior euadere. Sed hæc fortasse παρέργως. Scio quidem apud Plutarchum in ἐρωτικῷ, duos Amores esse iuxta Ægyptiorum sententiam & Platonicorum, ἔρωτα πάνδημον καὶ τὸν οὐράνιον, id est, *vulgarē, & cœlestem amorem*: sed quia deflectit aliquantum ab ea quam retuli sententia Mariani, facilè prætereo. Apuleius tres amores facit libello, quē De philosophia scripsit (vbi Platonem auctorem appellat) vnum diuinum, cum incorrupta mente & virtutis ratione conuenientem: alterum degeneris animi, & corruptissimæ voluptatis: tertium ex vtroq; permixtum, mediocris ingenij & cupidinis modicæ. Animas autem fusciores, ait, impelli corporum cupidine: vinum quod illis propositum est, vt eorum vsura potiantur, atq; eiusmodi voluptate & delectatione ardorem suū mulceāt. Illas verò facetas & vrbanas esse: animas bonorum deamare, & factum velle vti qui potiantur plurimum bonis artibus, & meliores præstantioresque reddantur: Medias ex vtroq; cōstare: nec delectationibus corporis prorsus carere, & lepidis animarum ingenijs capi posse. Vt igitur illum amorem deterrimum, inhumanissimum, atq; turpem facit, non ex rerum natura, sed ægritudine corporis, morboq; natum: sic illum diuinum, deorum munere, beneficioq; concessum, aspirāte cęlesti cupidine in animos hominum venire credi. Tertiam speciem amoris, quam mediam dicit, diuini atq; terreni proximitate collectū, nexuq; & consortio parili copulatū: vtq; rationi propinquus est diuinus ille, ita & terrenū turpitudine iūctum esse voluptatis. Hactenus Apul. Bene Tullius 4. Tuscul. virtus est animi affectio constans, conueniensq; & laudabiles efficiens eos, in quibus est, & ipsa per se sua sponte, separata

Duo Cupidines & totidem Veneres.

ἀντέρως.

Quatuor coronæ ad totidem virtutes relata.

Locus Ciceronis.

Duplex amor qd alijs significet.

Triplex amor apud Apuleium.

Virtutis qualitas.

ta

ta etiam vtilitate, laudabilis. Ex ea proficiſcuntur honeſtæ voluptates, ſententiæ, actiones, omniſque recta ratio dici poteſt. Huius igitur virtutis contraria eſt vitioſitas, ex qua perturbationes, quæ ſunt turbidi animorum, concitatiq; motus, auerſi à ratione, & inimiciſſimi mentis vitæque tranquillæ. Sed ad vim argumenti facit illud Valerij Max. lib. 3. cap. 3. Eſt & illa vehemens & conſtans animi militia, litteris pollens, venerabilium doctrinarum antiſtes philoſophia, quæ vbi pectore recepta eſt hominum, inhoneſto atque inutili affectu diſpulſo, totos in ſolido virtutis munimento confirmat, potentiores metu ac dolore faciens. Ad id ſpectat hoc Flacci:

——Quod ſi
Frigida curarum fomenta relinquere poſſes,
Quò te cœleſtis ſapientia duceret, ires.

Ἀντέρως, Amor virtutis, alium Cupidinem ſuperans.

EMBLEMA CXI.

ALIGERVM, aligeroq; inimicum pinxit Amori,
Arcu arcum, atque ignes igne domans Nemeſis.
Vt quæ alijs fecit, patiatur: at hic puer olim
Intrepidus geſtans tela, miſer lacrymat.

Ter

Ter spuit inq; sinus imos: res mira, crematur
Igne ignis, furias odit Amoris Amor.

COMMENTARII.

I. ANTEPΩΣ, Amor virtutis elatus & pharetratus, Cupidinem itidem alatum, exutum armis, nudum ad arborẽ vinculis constringit, arcus verò & sagittæ in igne iuxta posito comburuntur.

II. *Archetypus Emblematis.* TRANSLATVM est ferè ad verbũ ex lib. 4. Epigram. Græcor. incerti auctoris, quod sic habet:

πτανῷ πτανὸν ἔρωτα τὸν ἀντίον ἔπλασ' ἔρωτι
ἁ νέμεσις, τόξῳ τόξον ἀμυνομένα.
ὥς κε πάθῃ τά κ' ἔρεξεν· ὁ δ' ὁ θρασύς, ὁ πρὶν ἀταρβὴς
δακρύει, πικρῶν γευσάμενος βελέων,
ἐς βαθὺν τρὶς κόλπον ἐπέπτυσεν· ἃ μέγα θαῦμα.
φλέξει τις πυρὶ πῦρ· ἥψατ' ἔρωτος ἔρως.

Pennatũ volucri puero atq; vltricia pennis
Tela Cupidineis opposuit Nemesis:
Vt quæ commisit, ferret, qui fortis & audax
Antè, modò expertus spicula amara gemit:
Terq; sinum spuit in medium, proh miram: quis ignem
Igne vret? flammas sensit Amoris amor.

Pennato pennatum Amorem contrarium finxit Amori
Nemesis, arcu arcum vlciscens:
Vt quæ mala fecit, patiatur. Audax verò qui prius [&] intrepidus,
Lachrymat, amara vbi sensit tela:
In imum ter sinum conspuit. Quàm valde mirum?
Accendet quis igni ignem? attigit Amorem amor.

Pennato Nemesis pennatum finxit Amori
Oppositum, arcu arcum vt qui domet alter Amor:
Quò mala quæ fecit patiatur. Qui prius ergo
Audax, intrepidus, sentit amaritiem:
Conspuit in mediumq; sinum, Igni accenditur ignis,
(Mirum) & Amorem isthoc verbere sentit Amor.

Non est alienum quod Ouidius cecinit 1. Amorum, eleg. 1.

Quid si præripiat flaue Venus arma Mineruæ?
Ventilet accensas flaua Minerua faces;

Et eleg. 8. l. b. 3. qua Tibulli mortem deflet:

Ecce puer Veneris fert euersamq; pharetrã,
Et fractos arcus, & sine luce facem.

Pausanias in Eliacis memorat Cupidinem depictum fuisse, qui alteri Cupidini palmã è manibus extorquere niteretur: quo volebant intelligi honestum amorem de amore Venereo victoriã quærere. Ἀντέρωτα certè id est, ἀντιθεῖν, opposuerunt veteres ἔρωτι, vt interpretes nonnulli exẽplũ ita apponãt: In Phædra ἔρως, in Hippolyto ἀντέρως erat: vt apud Nasonem in Apolline persequente, & Daphne fugiente, cuius poetæ versus hi noti: *ἔρως καὶ ἀντέρως sibi contrarij.*

Deq; sagittifera prompsit tela duo pharetra. &c.

Hoc est quod superiore Emblemate ex cõuiuio Platonis adduximus, qui duas finxit Veneres, cœlestem & terrestrem, duos pariter Cupidines, honestũ scilicet & turpem; quorum prior ex Venere & Marte, alter ex Erebo & Nocte nati dicuntur, vt colligit Perotus ex Cicerone de Nat. Deorum. Et ille veros & honestos immittit amores, sinceros, stabiles, atq; æternos: hic verò turpes, falsos, inconstantes, ac dissimiles amores incutit. Idcirco apud poetas nonnunquam hunc aurea cusp de figit, illum plumbea: illum vt amet, hunc vt abhorreat; vulgi nimirum inconstantiam & vitæ dissimilitudinem significantes.

ALIGERVM aligero & cæt.] Nemesis Dea indignationis, & scelerum vindex (de qua abundè dictũ Embl. 27. 44. & 46.) affinxit aligerũ amorẽ aligero amori oppositum, certèq; contrarium arcus arcum, igni ignem: id est, Cupidini vulgari opposuit alium Cupidinem ei aduersantem. Hoc loco videtur Nemesis capi pro ipsa indignatione, atq; adeo pro artifice, qui ægrè ferebat amorẽ omnia sub ditione tenere, atq; omnia vastare. Quapropter pinxit amorem virtutis, qui Cupidinem vinctum teneret ac superaret: siquidem potentior est Cupidine virtutis amor. III. *Nemesis.*

Vt

Vt quæ alijs fecit, patiatur.] vt ferat eos cruciatus, quibus miseros affecit homines. Adducitur idem à Suida:

αἴκε πάθοιτά κ' ἔρεξε, δίκη δ' εἰ θεῖα γένοιτο. id est:

Si quis patiatur quæ alijs fecerit, iusta pœna fuerit.

Et apud Pindari scholiasten 4. Pyth.

οἷάτ' ἀνὴρ ἔρξοι, τοῖον τέλος αὐτὸν ἱκέσθαι.

Alicubi & apud Pausaniam: *Iisdem artibus capietur ille, quibus vsus est. ταῖς δ' αὐταῖς τέχναισιν ἁλώσεται, αἷσπερ ὑπῆρξεν.* Sed de hoc latius in Classe IV.

Puer olim intrepidus] imò *πανδαμάτωρ*, inuictus, qui vim suam etiam in Deos exercet.

Lacrymor & Lacrymo.

Lacrymat] Dicimus & lacrymat, & lacrymatur; sed hoc frequentius. Terent. in Adelph. *Oh, lacrymo gaudio.* Cicero 7. Verr. Ecquis fuit, quin lacrymaretur?

Ter spuit inq; sinus imos] Hic versus pro varia interpunctione varias recipit explicationes. Quidam interpongunt post *sinus imos*: & dicũt alludere poetam ad morem puerorum, qui plorãtes totum pectus conspurcant saliuis & crassiore sputo. Ter spuit (addunt illi) id est, sæpius conspergit pectus saliua: nam *ter*, vim superlatiui obtinet. Alij interstinguunt post, *Ter spuit*: & illud ad expressum signum irati & abominantis trahunt. Tibullus Elegiar. 2. de sene amatore loquens:

Spuere in sinum, quid.

Hunc puer, hunc iuuenis turba circumstetit arcta:

Despuit in molles & sibi quisq; sinus.

Iuuenal. Satyr. 7.

Conspuiturq; sinus verũ deprehẽdere messis

Si libet.

Et apud Theocritum puella rusticum quendam, à quo amabatur, ridens, dum illi deformitatem, graueolẽtiam, & alia corporis vitia exprobrat, ter in suum sinum despuit: ait enim:

Τρὶς εἰς ἑὸν ἔπτυσε κόλπον.

Pignorij de hac re sententia.

Pignorius legit, *Ter spuito inq; sinus imos.* ad arcendum videlicet fascinum. Plinius lib. 28. c. 4. Scaliger ad Petronium, & Lindenbruchius in Ceirin: lacrymæ enim amoris non restinguũt, sed excitant incendium. Alter tamen videtur sensisse Georgius Anselmus, dum ait:

Funde diu vinctus gemitum, Deus improbe & exlex,

Funde diu tepidas ex oculis lacrymas.

Prædo pudicitiæ & rationis, mentis abactor

Cæcũ vulnus, edax cura, perennis Amor.

Absoluunt homines grauidis tua vincula curis.

Tu modò da rapidis irrita verba Notis.

Nam quem accendisti miseris in mentibus ignem,

Extinctũ lacrymis nunc quoq; cerne tuis.

Thuilij coniectura.

Sed vt & ego meum afferam symbolũ, arbitror allusum esse ad prouerbium, *In tuum ipsius sinum inspue.* quo vtimur admonẽtes aliquem, vt domesticorum malorum recordatione desinat arrogantius insectari alios: siquidem qui vexat alios, spe quadam improba peccat, quasi speret sibi nihil simile à quoquam contingere posse. Quod hic petulanti illi amori contingit, qui arrogantius alijs insultans, nunc quæ fecit alijs, ipse patitur, inq; sui ipsius sinum spuere cogitur. Vel *in sinum spuere*, hic posuit pro signo humilitatis & subiectionis, cum ex Casaubono in Theophrastum notem, *procul spuere*, esse signum eminentiæ; vnde etiam apud Plautum in Persa, ad exprimendum gestum gloriosum ait quidam: *magnificè conscreabor.* Hæc ego musteus criticus sanioribus & senioribus iudicijs subijcio.

Odit amoris amor] Eadem Polyptosis apud Ouidium 3. Amor. eleg. 10. inuenitur:

Causa fuit multis noster amoris amor.

IV. Amor quomodo ab Amore superatur.

TRIVMPHVS est Amoris pudici, qui de Cupidine Venereo spolia ampla referat. Nemesis igitur vltionis Dea superbientem Veneris filium voluit ab alio aduersario Cupidine, seu opposito amor vinciri & constringi: quo significatur, turpem amorem, aut noxiam aliquam cupiditatẽ posse ab honesto quodam affectu & labore non modò imminui, sed & sospiri. Vnde verè Ouidius 2. de Remedio:

Alterius vires subtrahit alter amor.

Manifesta est itaq; allusio ad prouerbiũ, *Clauum clauo pellere.* Quò pertinet illud Hieronymi ad Rusticum Monachũ: Philosophi seculi solent amorem veterẽ amore nouo, quasi clauum clauo pellere. Cicero 4. Tusc. Loci denique, inquit, mutatione, tanquam ægroti non conualescentes, sæpè curandus est. Etiam nouo quodam amore veterem amorem tamquam clauũ clauo eijciendum putant. Id mihi in memoriam reuocas C. Valerium Flaccum, qui primùm luxu perditus adolescẽs temporibus

Valerius Flaccus.

poribus belli Punici secundi, cùm captus flamen esset à Licinio Pontifice Maximo, quò facilius à vita flagitiosa recederet, ad curam sacrorum & cæremoniarum conuerso animo, quantum priùs luxuriæ fuerat exemplum, tantum postea modestiæ & sanctitatis specimen euasit, vt ait Valer. Max lib.9. cap. De mutatione morũ. Fortasse huc non malè quadrat istud anonymi cuiusdam:

Dum sedet, & vano defessus mẽbra labore,
Pan, & se tortum cæculo amore pudet:
Cœpit agens vnà calamos inflare sonoros
Cantibus; & sic quo tædia fallat, habet.
Sic opus ad Musas animũ reflectere dulces;
Tale amuletum turpis amoris erit.

Exempla vitæ statũ mutãtiũ in melius. Testis est Plato, qui audito primùm Socrate, poeticam abiecit, totumque se Philosophiæ dedidit studio: teste Polemone, adolescente profligato, luxu & ganea perdito, qui cum fortè in scholam Xenocratis venisset, & philosophum exquisitè disputantem aduersus luxum & tetram voluptatem, statim se recepit ad meliorem frugẽ, & sic excolendũ se dedit præceptis sapientiæ, vt inter noti nominis philosophos numeretur: de eo Laertius, Horatius 2. Ser. Val. Maxim. lib 6. c. 1. Id reuocat in mentem Socratis de se iudicium, qui cùm à physiognomo quodam Zopiro, ex inspectione vultus argueretur vt bardus & mulierosus: Verè, ait; nam talis eram natura, nisi me philosophiæ dedissem excolẽdum. Sed in primis valdè nos afficit Hieronymi pia vox in ea, quæ est ad Rusticum epistola: Gratias ago Deo meo, ait, quod de amaro semine litterarum dulces fructus capio. Significat beatus ille, se ex profanis litteris meliores succos expressisse, & quicquid in ijs spurcum aut amarulentum foret, fecisse melius meditatione diuini verbi, & veridicę pietatis. Vide plura apud Cęlium Chalcagnin. in libello ἀντίερως, Crinitum lib. 1. poematum, in epigram. exhortationis ad virtutem, Cœl. Rhodig. lib. 16. c. 24. & 25. lib. 23. c. 4.

2. Traditur legis talionis ratio: nã diuinæ ac humanæ litteræ probant, quantopere cũ ęquitate conueniat, vt quisque ea patiatur, quę in alios fecit. *Æquũ est eũ ea pati, quæ in alios fecit.* Lactan. lib. 1. c. 16. Diuin. instit. de Ioue loquẽs: An tandẽ, ait ille venit in mentem, ab alio expectes alteri quod feceris? & timet ne quis sibi faciat, quod ipse Saturno? Boethius (quid enim vereat adducere auctorem tam bonum?) De consolat. 2. Quid autem est, inquit, quod in alium quisquam possit facere, quod sustinere ab alio ipse non possit? Busiridem accepimus necare hospites solitum ab hospite Hercule fuisse mactatum. Regulus plures Pœnorum bello captos in vincula coniecerat, sed mox ipse vinctorũ catenis manus præbuit. Vllamne igitur eius hominis potentiã putas, qui quod ipse in alio potest, ne id in se alter valeat, efficere non possit? Hæc ille. Seneca longè antè vsurparat idem verbum, sed alio tamen sensu, epist. 39. Quarum voluptatum impotentiæ atq; insanæ libidini ob hoc vnum possis ignoscere, quod quæ fecere patiuntur. Accommodatius ad hunc locum Cicero 2. de Oratore, aliò tamen orationis filo: Vt sementem feceris, ita & metes. Iustitia enim videtur postulare, vt qui fecerit alijs iniuriam, ab alijs itidem accipiat iniuriam. Hæc enim lex est talionis, vt par pœna reddatur. Virgil. in decimo de Turno, qui Pallantem Euandri filium interfecerat: *Turnus.*

Nescia mens hominũ fati, sortisq́; futuræ,
Et seruare modum rebus sublata secundis:
Turno tempus erit magno cum optauerit emptum
Intactum Pallãta, & cum spolia ista, dieḿ;
Oderit.

Etenim cùm Æneas Turnum prostrauisset, illique parcere decreuisset, viso Pallantis balteo, quo se Turnus cinxerat,

-----Furijs accensus & ira,
Terribilis: Tune hinc spolijs indute meorũ
Eripiare mihi? Pallas te hoc vulnere, Pallas
Immolat, & pœnam scelerato ex sanguine poscit.

Et Orodes prædixerat in 10. eod. lib. fore, vt eadem pœna breui afficeretur Mezentius, quam in ipsum intulerat. *Mezentius.*

-----non me quicunque es inulto
Victor, nec longum lætabere, te quoque fata
Prospectant paria: atque eadem mox arua tenebis.

Glyca Annalibus scribit, Adonibezecum viuum captum, extremisq; pedum ac manuum partibus mutilatis: Septuaginta, inquit ille rex, reges extremis pedum manuumq; partibus truncati, mea sub mensa micas collegerunt. Quemadmodum in illos ego me gessi, ita mihi diuinitus est repensum *Adonibezecus.*

pensum. Diomedem Thracem quoque Diodorus & poetæ tradunt equos habuisse, quos carnibus humanis pascere solebat. Hos Hercules Argos perduxit, occiso Diomede, quem suo ipsius exemplo equis mandendum apposuit. Nō secus atq; Phalaris Siculus tyrannus Perillum tauro suo æneo inclusit. Perillus enim, vt Phalaridis crudelitatem aleret, æneū fecerat taurum, in quo pariter sontibus atq; insontibus impositis, ignemque supposito, ex clamore & sonitu vocis; mugitus tauri, non hominis gemitus esse appareret. Itaque vel ab iniquissimo tyranno extorsit hic Perilli non hominis, sed feræ sæuior animus, iustiorem sæuitiam. Etenim Phalaris ipsum inuentorem & artificem cruciatum experiri iussit, vt est apud Pliniū lib. 34. cap. 8.

Diomedes.

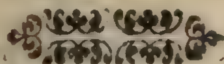
Perilli taurus.

----Nec enim lex iustior vlla est,
Quàm necis artificem fraude perire sua.

Ælius Lampridius in Alexandro Seuero, Vetronium Turinum, ait, fumo venditorem accusari Alexander iussit: probatisque per testes omnibus, & quibus præsentibus quid accepisset, & quibus audientibus quid promisisset, in foro transitorio ad stipitem illum ligari præcepit: & fumo apposito, quem ex stipulis atque humidis lignis fieri iusserat, necauit, præcone dicente: Fumo punitur qui vendidit fumum. Trebellius Pollio in Gallieno: Cùm quidam gemmas vitreas pro veris vendidisset eius vxori (Gallienum intelligit) atq; illa re prodita vindicari vellet, surripi quasi ad leonem venditorem iussit. Deinde cauea caponem emittit: mirātibusq; cūctis rem tam ridiculam, per Curionem dici iussit: Imposturam fecit, & passus est. Deinde negotiatorē dimisit. Lampridius in vita Seueri: Clamabatq; sæpius quod à quibusdam siue Iudæis, siue Christianis audierat & tenebat: idq; per præconem, cum aliquē emendaret, dici iubebat: Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris. Nec verò prætermittendum quod narrāt Socrates hist. Eccles. libro 6. cap. 5. & Sozomen. lib. 8. c. 7. Eutropius primus Imperatoris cubicularius, ac primus eunuchus, cùm de nonnullis, qui ad Ecclesiam confugerant, vindictā sumere vellet, studiosè in hoc incubuerat, vt lex ab Imperatoribus ferretur, qua vetaretur ne quisquam ad Ecclesias cō fugeret; quin etiam vt inde abstraherentur, qui ad eas iam confugissent. Confestim pœna subsecuta est. Proposita autem hac lege, haud diu postea Eutropius ipse, quòd coniugi Imperatoris contumeliam intulisset, primus eam legem transgreditur, & ex palatio profugus ad Ecclesiam supplex accurrit. Verùm Imperator Eutropium abstrahi iussit: pœnasq; capite truncatus dedit, & lex quæ lata fuerat, prorsus è publicis commentariis expuncta est. Hæc illi. Vide Prouerb. *Neoptolemi vindicta.* & illi simile aliud, *Termeria mala.* Rectè Cassiodorus lib. 9 Variar. epist. 2. Pœna ista peccati est, vt vnusquisque in se recipere possit, quod in alterum proteruus exercuit. Et huc quidem videtur pertinere titulus 2. Pandectarum, *Quod quisq; iuris in alium statuerit, eodem iure vtatur*; Quamuis hæc iam satis videri possimus illustrasse, hæc tamen obuia refundimus in studiosorū gratiam: mores quos quis in se adprobauit, in alio reprobare non potest, l. 1. C. de inoffic. testam & quod glossographus, *Patere legem quam ipse tuleris.* ad l. 1. ff. quod quisq; iur. in al. stat. Citāt Accursiani monostichon, si nō planè bonum, saltem probatum vulgò, *Frangēti fidem fides frāgatur eidem*; ad l. cū proponas, C. de pact. c. peruenit, 2. de iureiur. aud. c. infidelis, 8. q. 2. Sed & illud: *Iustum est vt qui alium decidere voluit, suam sentiat iacturam.* Authent. de emphyteut. contract. §. si quis. Et, *qui mortem miscet, mortem pati debet,* l. 1. §. propterea. ff. ad l. Cornel. de sicar.

Vetronius Turinus.

Quod tibi fieri nolles, alteri ne feceris.

Dulcia quandoque amara fieri.

EMBLEMA CXII.

MATRE procul licta, paullùm secesserat infans
Lydius: hunc diræ sed rapuistis apes.
Venerat hic ad vos placidas ratus esse volucres,
Cùm nec ita immitis vipera sæua foret.
Quæ datis, ah, dulci stimulos pro munere mellis;
Proh dolor, heu sine te gratia nulla datur.

COMMENTARII.

P. PVERVLVS ab arbore caua, in qua apes mellificant, plorans discedit, & ad matrem accurrit, digitos apum aculeis vulneratos ostentans, quem mater videtur increpare. Figura hæc in omnibus editionibus est transposita, & in loco infantis Lydij positus est Cupido: quod etsi Pignorius admonuerat, nihilominus hic error etiam in illius editione irrepsit.

APPARET id esse tactum ex Bianoris & Antipatri Epigrammatis, eiusdem penè argumenti, lib. 1. Antholog. titulo εἰς θάνατον καὶ εἰς θανόντας. Sed Bianoris eiusmodi est: II. *Emblematis sos.*

κῆρον ἀποπλάνιην ὑπὸ μάζιον ἑρμώνακτα,
σοῦ Κρίθος ὡς ἀδίκως εἵλετε ἐργάτιδες.
ἠγνοίησεν ὁ δείλαιος ἐς ὑμέας εἶτα μελίσσαις.

Ἐλθὼν

Ἐλθὼν, οὐδ' ἔχεον ἦτε χερμότεραι.
ἀντὶ δὲ οἱ θοίνης ἐσμάξατε φοίνια κέντρα,
ὦ πικραί, γλυκερῆς ἀντίπαλοι χάριτος.
Minos vtcumq; ita interpretatus est:
Puerum aberranten [&] adhuc lactentem Hermonactem,
Ah, infantem, vt iniustæ, percussistis, ô bouigenæ [apes?]
Ignorabat miser ad vos, sicuti ad apes,
Cùm venisset: vos autem viperis eratis peiores;
Proq; comestione [mellis] impressistis rubros aculeos.
O [vos] diræ, dulci aduersariæ estis gratiæ. [id est,] non minus amaræ quam mel dulce est.
Errantem in triuio, mollem Hermonacta puellum
Iniustè nimium corripuistis apes
Vipera quàm sit atrox peiores, venit vbi ad vos
Nescius, infelix esse putabat apes.
At pro melle graues stimulum pungendo cruentum
Liquistis: sic sic gratia mellis abit.
Antipatri verò tale est:
τὸ βρέφος ἑρμώνακτα διεχρήσασθε μέλισσαι,
(φεῦ κύνες) ἑρπυστὴν, κηρία μαινόμενον.
πολλάκι δ' ἐξ ὑμέων ἐστιγμένον αἰλίσατ', ὢ, αἶ,
κέντροις' οἱ δ' ὀφίων φωλεὰ μεμφόμεθα
πείθεο λυσιδίκῃ, καὶ ἀμύντορι, μηδὲ μελίσσας
αἰνεῖν, κἀκείναις πικρὸν ἔνεστι μέλι.
id est:
Recens natû Hermonactē occidistis, apes,
(Ah canes?) reptilē, fauos inquirētem;
Sæpe ex vestris punctum perimitis, ad ah,
Aculeis, quæ serpentū latibula spernitis.
Dic Lysidicę & Amyntori [parētibus tuis] neque apes
Laudare debes: etenim illis amarum inest mel.
Repentem per humum tenerum Hermonacta, legentem
Dulcia mella (nefas heu) pupugistis apes.
Reddidit erectum sic vester aculeus, ah ah,
Serpentes nequeant vt nocuisse magis.
I, age, Lysidicæ matri, & Amyntori dicito patri:
Improba apes, melli cùm sit amarities.

Cæterum Epigramma est Meleagri lib. 7. Græcorum Epigrammatum, in quo ex apicula quærit, cur Heliodoræ corpus tangat: Num ideò vt ei nunciet, quòd ipsa amoris dulcem & amarū stimulum habeat? 112

MATRE procul licta] Sāctius hoc participium non probat, auribus enim (vt ille ait) Latinis est inauditum, quamuis in vsu sit, derelictus, derelicta, derelictum.

Infans Lydius] Periphrasis Cupidinis, vt placet Minoi. Sed series imaginum trāspositarum fecit, vt ille infantem Lydium, Cupidinem interpretaretur, quod sanè à vero longè abest. Bianorus hunc puerum Hermonactem vocat. Sed concedamus ipsi hoc. Lydi populi sunt in regione minoris Asiæ, omni mollitie & voluptate deprauati, qui primi caupones & institores fuerūt, refert Leonicus ex Clearcho lib. 3. c. 95. de var. histor. Herod. libro 1. Lege Plin. 3. cap. 5. & 5. c. 29. itemque Athæneum Dipnosoph. cap. 4. lib. 12. & Prouerbia, *Lydio more: Lydorum carica: Lydus cauponatur: Lydus ostium clausit:* &, *Lydus in meridie:* & putant nonnulli verbum, ludere, à Lydis dictum.

Lydi mollitie insignes.

Paulùm secesserat.] Huic figmento indulgetur. Nam Poetæ omnes semper Cupidinem Veneri adesse faciunt. Rationem adfert Seruius: Quia, inquit, Venerea voluptas sine amore non potest exerceri. Horat. 1. Carminum?

Cur Cupido Veneri adiungatur.

Liberum & Musas Veneremque, & illi
Semper hærentem puerum canebat.

Plato in Sympos. rationem longiùs repetitam narrat. Vide 3. præpar. Euangel. Eusebij. & Gyrald. Syntagm. 13.

Dira sed rapuistis apes] Enallage personæ, per apostrophen expressit vim verbi ἔλετε, id est, *sustulistis de medio.*

Venerat hic ad vos &c.] putabat esse volucres mites, sed re ipsa expertus est, serpentis morsum non esse nocentiorem.

Stimulos] aculeos, vel quicquid pungit & vexat.

Proh dolor, heu sine te.] Alludit ad illud 7. Metamorph.

---- nulla est sincera voluptas,
Sollicitumq; aliquid lætis interuenit. ----

Plautus in Amphit. *Est in ætate hominum (ita Dijs placitum) voluptati vt mœror comes consequatur.* & Horat. Odar. 2.

Voluptatis comes est mœror.

---- nil est ex omni parte beatum.

Huc prouerbia: *Dulce & amarum:* &, *Ne* quare

quære mollia, ne tibi dura contingant: &, Fæcem bibat qui vinum bibit. itemque illud, In apes irruisti. &, Neq; mel, neq; apes. Cęterũ in eo tandem velim studiosum admonitũ: pro eo quod in Gręco est, ὦ πικραὶ γλυκερῆς ἀντίπαλοι χάριτος, dicit Alciatus, Proh dolor, heu sine te gratia nulla datur: nimiũ obscurè id quidẽ, vt oẽs vnà mecũ sentiunt. Ego verò fateor his verbis (sic sic gratia mellis abit) me nõ assecutum esse Grecæ conclusionis leporem. Sensus is est: O apes, quæ non minus amaræ estis quam mel ipsum dulce. Nam vox ἀντίπαλοι, significat virium ęqualium contrarietatem, aut æqualitatem virium, quæ sunt inter se aduersæ: quasi apertè diceret, aptum acerbitatem æquare mellis dulcedinem, summumque bonum summo compensari malo.

ἀντίπαλοι.

IV. SVB hoc eleganti figmento, amoris naturam intelligere licet, qui, vt rectissimè Plautus ait, & melle & felle est fœcundissimus: nam gustu dat dulce, amarum ad satietatem vsq; aggerit. Quid enim voluptate blandius? sed eadem quid tristius? Ita enim Dijs placitum, voluptati vt mœror comes consequatur, ait in Amphitruo Plautus. Hinc extat in Platonis Phædone Socratica fabula: Quo tempore Saturno exacto, & regnis cęlestibus pulso, Iupiter imperio constituere cœperat, ferunt coram eo adfuisse Voluptatem & Dolorem, cum grauissimis expostulationibus & criminibus, quibus se mutuò incessebant. Iupiter ratus ex vsu maximè esse & suo, & Reipub. inimicitias & odia deleri, operam dedit, vt in gratiam litigantes redigeret: sed frustra expertus omnia; tandem reluctãtes adamantina quadam catena inter se copulauit atq; deuinxit, vt quamuis inter se dissiderent, nihilominus necessariò simul essent, manerentq; perpetuò. Vnde semper ferè extrema gaudij luctus occupat. Quod eleganti carmine expressit Iacobus Bilius in Sacra Anthologia:

Amoris mel & fel.

Fabula de Voluptate & Dolore.

Quem scabies vrget, texet hunc nonnulla voluptas
In frictu; sequitur maior at inde dolor.
Quærendis opibus gaudens insudat auarus;
Quæsitas sequitur cura grauisq; metus.
Sic quoq; qui molles risus & gaudia carnis
Persequitur, Liber queq; Venusq; iuuãt:
Huius erit tandem risus Sardonius, huius
Laticia in luctum desinet, inq; crucem.

Ab hac sententia nõ alienũ arbitror, quod prisci Romani duas Diuas coluerunt, Angeroniam & Volupiam; alterã ab angoribus dictam, alteram à voluptate. Et Angeroniæ quidem sacerdotes in sacello Volupiæ sacra faciebant: significãtes, dolores & voluptates in vita hominum inuicem esse mixtas. Addunt, Angeroniæ simulacrum in ara Volupiæ fuisse collocatũ, quod dolor comes sit voluptati, & voluptas dolori; hac figura, vt os habeat signatũ & clausum. Quo indicare voluerunt, eos, qui dolores & anxietates animi dissimulant, patientiæ beneficio ad maximam peruenire voluptatem. Macrob. lib. 1. in Somn. Scipionis. Cauendum est itaq; dum oblectamenta magno labore conquirimus, ne sub dulci melle venena lateãt. Exemplum præsto est in apibus, quæ mel dulcissimum conficiunt: eædem aculeum habent præsentaneũ, si quis sese propius admouerit. Quod non nesciuit Boetius, qui sic:

Angeronia & Volupia.

Habet omnis hoc voluptas,
Stimulis agit furentes,
Apiumq; par volantum,
Vbi grata mella fudit,
Fugit, & minus tenaci
Ferit icta corda morsu.

Hinc à Gręcis γλυκύπικρος Amor dicitur, dulc-amarus: quod significat Euripid. in Hyppolyto his verbis:

Amor γλυκύπικρος.

τί τοῦθ' ὃ δὴ λέγουσιν ἀνθρώπους ἐρᾶν;
ἥδιστον, ὦ παῖ, ταὐτὸν ἀλγεινόν θ' ἅμα.

id est:

Quid hoc est quod dicunt homines amare?

Respondet nutrix:

Iucundissimum, ò filia, sed e idem calamitosissimum.

Verba sunt Phædriæ ad nutricem, cui suos in Hippolytum amores credit. Huc respexit Catull. ad Mallium:

Multa satis lusi, non est Dea nescia nostri,
Quæ dulcem curis miscet amaritiem.

In formosam puellam γλυκύπικρον id aliquando torsit Claudius Minos:

Virgo tenella, decens, quæ forma allectat amantes,
Adpetitur vernans ceu rosa odora nimis.
Necdum lecta placet, sed spinis obsita duris
Ingratam grati miscet amaritiem.
Grata, decens forma placet, & belle compta puella;
Ast irarum æstus, iurgia nulla placent.
His certè vitijs si qua vacat vxor, in omnes

Diuus & illa chorei adulterium inde venit. Putabam pridem id de Amore ab apibus puncto figmentum non incommodè reuocari posse ad id, quod Plutarch. scribit (si tamen verè dicendū id esse Plutarchi problema) ab apibus eos pungi citius, qui stupro sese commaculârint: quòd id animal sit munditiei & elegantiæ perstudiosum, quippè quæ facilè odorentur, nec immunditiam libidinosorum sustineant, citaturq; ibidem Theocriti locus, quo continentur Veneris ad Anchisen verba.

Ab apibus citius pungi nefanda pollutos libidine.

Ferè simile ex Theocrito.

EMBLEMA CXIII.

ALVEOLIS dum mella legit, percussit Amorem
Furacem mala apes, & summis spicula liquit
In digitis: tumido gemit at puer anxius vngue,
Et quatit errabundus humum, Veneriq; dolorem
Indicat, & grauiter queritur, quòd apicula paruum
Ipsa inferre animal tam noxia vulnera possit.
Cui ridens Venus: Hanc imitaris tu quoque, dixit,
Nate, feram, qui das tot noxia vulnera paruus.

COMMENTARII.

I. INTER apum aluearia, circũ volitantibus apibus, Cupido ad matrem sedentem aduolat, eiq; saucium ab animalculis digitum gemebundus indicat.

II. HOC ferè idem cum superiori, nisi quòd cõcinnius & lepidius claudit Theocritus, quem sua lingua loquentem audire non pigeat: *Eidyllion Theocriti.*

τὸν κλέπταν ποτ' ἔρωτα κακὰ κέντασε μέλισσα
κηρίον ἐκ σίμβλων συλεύμενον, ἄκρα δὲ χειρῶν
δάκτυλα πάνθ' ὑπένυξεν. ὁ δ' ἄλγεε, καὶ χέρ' ἐφύση,
καὶ τὰν γᾶν ἐπάταξε, καὶ ἅλατο. τᾷ δ' Ἀφροδίτᾳ
δεῖξεν τὰν ὀδύναν καὶ μέμφετο, ὅττι γε τυτθὸν
θηρίον ἐστὶ μέλισσα καὶ ἁλίκα τραύματα ποιεῖ.
χ' ἁ μάτηρ γελάσασα, τί δ' οὐκ ἴσος ἐσσὶ μελίσσαις,
χ' ὁ τυτθὸς μὲν ἔης, τὰ δὲ τραύματα ἁλίκα ποιεῖς

Carmẽ Theocriti certatim, ni fallor, à doctis quam plurimis conuersum est: Minos sic transtulit:

Furem olim Cupidinem noxia psixit apis,
Fauos ex aluearibus prædantem, extremos autem manuum
Digitos omnes confixit: at ille dolebat, manibusq; tumebat,
Et terram percutiens exilijt, atq; Veneri
Ostẽdit dolorem, & questus est, quòd tam exilis
Bestiola [cùm] esset apis, tanta vulnera infligeret.
Mater verò ridens: Quid, inquit, an non tu similis es apibus,
Et cùm tam paruus sis, tamẽ vulnera tanta facis?

Noxia apis furacem olim malè punxit Amorem
Prædãtẽ mella ex aluearibus, isq; tumebat
Extremis manuum digitis, ideoq; dolebat,
Et terrã quatiens pedibus, Veneriq; dolorẽ
Ostendens, multos questus ex ore ciebat,
Quod tam exile animal tam sæua infligere posset
Vulnera. Cui ridens mater: Quin, nate, apibus tu
Es similis, cũ infers adeò tot vulnera paruus

Sed carmen hoc Theocritus ex Anacreõte transcripsit, cuius Ode sic habet. *Oda Anacreontis.*

ἔρως ποτ' ἐν ῥόδοισι
κοιμωμένην μέλιτταν
οὐκ εἶδεν, ἀλλ' ἐτρώθη.
τὸν δάκτυλον δὲ δαχθεὶς
τᾶς χειρὸς, ὠλόλυξε.
δραμὼν δὲ καὶ πετασθεὶς
πρὸς τὴν καλὴν κυθήρην,
ὄλωλα, μᾶτερ, εἶπεν.
ὄλωλα, κ' ἀποθνήσκω.
ὄφις μ' ἔτυψε μικρὸς
πτερωτὸς, ὃν καλοῦσι
μέλιτταν οἱ γεωργοί.
ἁ δ' εἶπεν, εἰ τὸ κέντρον
πονεῖ τὸ τᾶς μελίττας,
πόσον, δοκεῖς, πονοῦσιν
ἔρως ὅσους σὺ βάλλεις; id est:

Amor aliquando in rosis
Iacentem apem
Non vidit, & vulneratus est;
Inq; digitis morsus
Manus, eiulauit.
Currens, itaq; & volitans
Ad pulcram Venerem:
Perij, mater, inquit,
Perij, & morior;
Serpens me percussit
Alatus, quem vocant
Apem rustici.
Illa autem dixit: Si aculeus
[Tam] lædit apiculæ,
Quantum putas dolent,
Amor, quos tu feris?

Inter rosas Cupido
Apiculam iacentem
Non vidit, estq; punctus:
Manumq; sauciatus
Mox eiulare cœpit.
Et cursitans volansq;
Ad candidam Cytheren,
Heu occidi, occidi, inquit,
Vitamq; mater efflo.
Ea me minuta serpens
Pennata vulnerauit:
Apem vocant coloni.
Tunc illa: Apis si acumen
Tantum facit dolorem,
Quantum putas dolere
Quos tu feris, Cupido?

Tabella picta huius argumenti extat apud Aloysium Corradinum Iuris Consultum,

&

& quidem manu periti artificis depicta, in qua leguntur hi versus:

Dum puer alueolo furatur mella Cupido,
Furanti digitum cuspide fixit apis.
Sic etiã nobis breuis, & peritura voluptas,
Quã petimus, tristi mixta dolore nocet.

Videntur autem decerpti ex illis Herculis Strozzæ:

Dũ Veneris puer alueolos furatur Hymetti,
Furanti digitum cuspide fixit apis.
Indoluit grauiter, puerilia; ora rigauit
Fletibus, & matri spicula questus, ait:
Vnde hæ tantillis vires animantibus? vnde
Exili possunt lædere aculeolo?
Cui Dea subridens inquit: Non tu quoque nate,
Corpore non magno, vulnera magna facis?

III. *ALVEOLIS*] aluearíis apum.

Dum mella legit] Cupido mellilegus; talis enim est titulus in Theocriti Eidyllion,

Mala apes] noxia.

Terram pedibus quatere. *Quatit humum.*] Doloris signum, pedibus terram percutere. Est & indignantis, & grauiter ferentis. Homerus de Iro:

——τὺν δ' ἤλασ' ὀδόντας
λακτίζων ποδὶ γαῖαν. id est:
Simul autem excussit dentes,
Calcitrans pede terram.

Horatius etiam multis in locis pro signo lætitiæ posuit. Hanc tamen calcitrationem non esse indignantis, sed moribundi, putat amicus Minois Io. Frater Lauallensis. Nam Irus ab Vlysse grauissimo ictu ad terram afflictus, eorum more, qui animam efflant, apud Homerum terram pulsat pedibus, vt 10. Æneid. Virgilianæ:

Sternitur infelix Acron, & calcibus atram
Tundit humum expirans.——

Ouidius 1. Artis:

Lydius aquatam ter pede pulsat humum.

Apicula] Diminutiuum ab ape. Sed reclamat secunda syllaba, quo minus intret carmen heroicum. Nam quantum sentio, illud i, breue est, quamuis non occurrat aliquod Poetarum testimonium.

Venus amica risus. *Ridens Venus.*] Poetæ Græci Venerem appellant φιλομειδῆ, id est, risus amicam. Horat. 1. Carminum:

Siue tu mauis Erycyna ridens.

Triplex risus. Tria genera risus ponit Clemens Alexandrinus: μειδίαμα, risum decorum: κιγλισμὸν, meretricium, καγχασμὸν, procacem & notas referentem libidinis. Alii primum faciunt Naturæ, quæ potius est dicenda hilaritas: hunc in Sara Abrahami vxore fuisse memorant. Secundum stultitiæ, sicuti est omnium stultorum cachinnus. Tertium malitiæ, qualis fuit in Chamo, cum paternã detegeret turpitudinem.

Feram] bestiolam. Apes hic feræ dicuntur, vt apud Iurisconsultos l. naturalem, ff. de acquir. domin. Plinius tamen lib. 11. cap 5. tradit eas nec mansuetas, nec feri generis esse. De apum autem natura & proprietatibus, varias & mirabiles considerationes, præter cæteros ad satietatem vsq; scripserunt Aristoteles & Plinius.

Qui das tot noxia vulnera.] Huc spectat illud è 3. Eidyllio Theocriti:

νῦν ἔγνων τὸν ἔρωτα, βαρὺς θεός· ἦ ῥα λεαίνας
μασδὸν ἐθήλαζε, δρυμῷ τέ μιν ἔτρεφε μάτηρ. id est:
Nunc amorem noui: dirus vtiq; Deus est, & quidem leane
Mammam suxit, inq; saltibus ipsum mater enutriuit.

Sed propiùs accedit quod citatur ex Næuio:

Ædepol Cupido, cum pusillus sis, nimis multum vales.

IV. *Amor apibus collatus.* AMOREM cum apibus comparat. Apes ceram & mel cõficiunt, eædem aculeum habent violentissimum: sic amor voluptatis suppeditat illecebras, idem dolorem mœroremque fundit in animos. Diogenes dicebat, quemadmodũ venenũ mulso commixtum ob dulcedinem bibentibus primum gratum est, sed paulo post inde mortis agonem sentiunt: Sic quoque amoribus turpibus operam dantes, initio voluptatem sentiunt, quam tamen perpetuus dolor consequitur. Vnde verè dicitur, *Amor est amaror.* Quod idem eleganter, vt omnia, expressit lusor amorum Naso 2. Artis: *Amor amaror.*

Quod iuuat exiguum est, plus est quod lædit amantes:
Proponant animo multa ferenda suo.
Quot lepores in Atho, quot apes pascuntur in Hybla,
Cæcula quot baccas Palladis arbor hẽt:
Littore quot conchæ, tot sunt in amore dolores;
Quæ patimur, multo spicula felle madent.

Hinc puto esse, quod Amori arcus dedicatus sit, quia eius vulnere saucii, semper eminus feriuntur, veluti sagitta quadam ab amatis oculis emissa, & in amantium oculos recepta. Sunt verò illi, vt Plato philosophatur, radij quidam tenuissimi, qui ex intimo cordis expirant, vbi vitalis sanguis dulcissimus calidissimusque sedem habet. viaq; sibi, vt Musæus ait, per oculos patefacta, per amantis identidem oculos illapsi ad intimum eius cor penetrāt, accensoque interim magis ac magis sanguine, bilis etiam inflammatur, vnde ille sequitur dolor, quem affixum esse cordi amantes omnes profitentur, quicunque illos euentus, aut durus, aut facilis sequatur. Pierius Valerian. Hieroglyph. lib. 42. Vel id intelligetur generalius de iis rebus, ex quibus petitur aliqua oblectatio, quæ tamen non contingit absq; aliquo dolore & molestia. Quod sanè in nulla alia re certius & euidētius cernitur quàm in amore. Vnde veteres prudenter suadent, nimium amorem maturè esse expellendum, tanquā feram, priusquam vngues & dentes producat. Sūt autem amoris dentes & vngues, suspicio & zelotypia, quæ aliquando ita rodunt & radunt, ita molestè mordent corda amantiū, vt hanc ob causam passim legantur historiæ planè tragicæ. Atq; vt mihi dicam de Leuconoa à Thessalo, de Procri à Cephalo in venatione occisis (siquidem fœminas huic vitio admodum deditas esse, præsertim prægnantes, testatur Galenus, quamuis & viri sæpenumero, præsertim Itali & Hispani, hoc vitio ad insaniam vsq; laborarint) audiamus quod accidit patrum nostrorum memoria. Iustina nobilissima virgo Romana, ætatis suæ puellas omnes forma supergressa, cum locupleti quidem, sed stolido & furenti viro in matrimonium esset tradita, de excellenti illa specie in suspicionem marito venit, qui cādidissimam vxoris ceruicem cōspicatus, inclinantis se ad exuendum calceum, furore ex zelotypia correptus, teneram puellam & nouam coniugem obtruncauit. De quo facinore tales lugubres querelæ leguntur:

Amoris vulnera.

Dentes amoris qui

Historia de marito zelotypo.

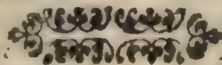
Immitis ferro secuit mea colla maritus,
Dum propero niuei soluere vincla pedis:
Durus & ante thorum, quo nuper nupta coiui,
Quo cecidit nostræ virginitatis honos:
Nec culpa meruisse necem, bona numina testor,
Sed iaceo fati sorte perempta mei.
Discite ab exemplo Iustinæ, discite patres,
Ne nubat fatuo filia vestra viro.

Sic nullibi amor suū mel sine felle aspergit. Extat liber Italicus, cuius inscriptio: Antidoto della Gelosia, per Leua rio da Quidicciolo Mantouano. in quo, si quis alia exempla desiderat, multa memorabilia reperiet. Quibus rectè adiici potest libellus epistolarum Cœliæ nobilis fœminæ Romanæ ad amatorem suum, in quo præter elegantiam, varias, immò innumeras species zelotypiæ inueniuntur. Porro amor etsi paruus videatur, ingentia tamen haud rarò excitat mala. Hinc poeta:

Amor multorū malorum causa.

Bellum sæpe petit ferus exitiales Cupido.

Et omnes poetę huius rei pleni sunt. Quid enim nostris temporibus est, quod non per scorta & lenones, & meritorios pueros perpetretur? Multæ sunt ciuitates, multa regna, multę prouinciæ per hunc insanorum & furiosorum Deum deuastatæ. Nā quot ciuitates arma ceperunt ob rapeas mulieres? Quot fœminæ patriam & parentes hostibus prodiderunt propter hunc furorem? Quot mariti vxoribus, aut contrà illæ maritis ob hunc ipsum præclarum Deum insidias struxerunt? Quot filij à matribus fuerunt trucidati? Atq; vt vno verbo dicam, nihil est propè nefariū, impium temerariū, cuius Cupido non sit auctor. Athenæus lib. 13. c. 4. Dipnosophist. enumerat bella propter mulieres excitata, qui liber quia est in manibus, facilè mihi tempero à longiore commentatione.

In statuam Amoris.

EMBLEMA CXIV.

QVIS sit Amor, plures olim cecinere Poetæ,
Eius qui vario nomine gesta ferunt.
Conuenit hoc, quòd veste caret, quòd corpore paruus:
Tela alasque ferens lumina nulla tenet.
Hæc ora, hic habitusque Dei est. Sed dicere tantos
Si licet in vates, falsa subesse reor.
Eccur nudus agat? Diuo quasi pallia desint,
Qui cunctas domiti possidet orbis opes.
Aut qui quæso niues, Boreamque euadere nudus
Alpinum potuit, strictaque prata gelu?
Si puer est, puerumne vocas, qui Nestora vincit?
An nosti Ascræi carmina docta senis?
Inconstans puer hic obdurans pectora, quæ iam
Trans adyt, numquam linquere sponte potest.

At

At pharetras & tela gerit, quid inutile pondus?
An curuare infans cornua dira valet?
Alas curve tenet, quas nescit in æthera ferre?
Inscius in volucrum flectere tela secur.
Serpit humi, semperq; virùm imortalia corda
Lædit, & haud alas saxeus inde mouet.
Si cæcus, vittamq; gerit, quid tanta cæcó
Vtilis est? ideò num minùs ille videt?
Quisve sagittiferum credat qui lumine captus?
† mouet. *Hic certa, ac cæci spicula vana † mouet.*
Igneus est, aiunt, versatq; in pectore flammas.
Cur age viuit adhuc? omnia flamma vorat.
Quinetiam tumidis cur non extinguitur vndis
Naiadum, quoties mollia corda subit?
At tu ne tantis capiare erroribus, audi:
Verus quid sit Amor, carmina nostra ferent.
Iucundus labor est, lasciua per otia: signum
Illius est nigro punica glans clypeo.

COMMENTARII.

I. EFFINGITVR ab Alciato statua Amoris secus quàm ab aiijs tradi solet: nempe puer nudus, sine alis, sine armis, qui clypeum gerat, in cuius planicie nigra expressum sit malum Punicum. Quare clypeus fuisset niger exprimendus, vt in Romliana editione.

II. *Argumentum Emblematis.* FIGMENTVM de Amore, vt sibi repugnans & ἀδύνατον particulatim reprehendit, ostenditq; quàm sit absurda Cupidinis descriptio, qualis circumfertur ex opinione veterum poetarum: Nam nuditas & vestiũ priuatio repugnat Dei naturæ rerum omnium copia beatæ. Puer non est, qui sit annosior Nestore: inconstans non est, qui sic obstinatè obfirmet animos: pharetratus non est, quia puer bene iaculari nescit; neque alatus, qui volandi sit impotens, seq; humo tollere non possit: non est sagittifer, vt qui captus lumine: igneus nõ est, quia ignis omnia depascitur. Tandem apponit veram Amoris descriptionem, eãque naturalem, vnà cum eius schemate. Sub quibus omnibus inuolucris graphicè exprimuntur amatorum vita miserrima; quę sigillatim omnia explicabimus, si prius poetarum quorundam elegãtem Amoris descriptionem præmiserimus. Et quidem in primis Marulli:

Descriptio Amoris ex Marullo.

Quis puer hic? Veneris. Plena qua caussa pharetra est?
Nõ bene promisus certa qđ arma mouet.
Cur sine veste Deus? Simplex puer odit apertum.
Vnde puer. Pueros quod facit ille senes.
Quis pennas humeris dedit? Inconstantia: Quare
Nulla Deo frons est? Signa inimica fugit.
Quæ sors eripuit lucë? Immoderata libido.
Cur macies? Vigilis cura, doloreq; facit.
Quis cæcum prait? Ebrietas, Sopor, Otia, Luxus.
Qui comites? rixæ, bellæ, odia, opprobriũ.
Qui cœlo dignati? Homines. Quæ caussa coegit?
Mitior auctore est credita culpa Deo,
Heu caruum genus, & veri corda inscia? quo ius
Fasq; scelus miseri si scelere abluimus?

Addam & Augerian poetæ certè non illepidi eadem de re carmen:

Augeriani epigrãma de Amore.

Angelus inuicta qui cuspide semp oberras,
Dic

Dic mihi, te nudum cur tua mater alit?
Nudos homines, qui nostra petunt delubra.
Rubenti
Cur stans in dextra spicula? Trado necē.
Cur puer es? Pueros facio quoscūq; sagittis
Sancio, siue volans ignibus vro meis.
Ventosas humeris cur fixit Iupiter alas?
Est quouis leuior flamine quisquis amat.
Cur tecum facula? Quia viuida corda, fretumq;
Et iuga montosa, et scrupea saxa cremo.
Cæcus est an claro, dic, lumine? Cæcus amator,
Non ego: luce poli lux mea clara magis.
Pasceris ambrosia, seu nectare? Pascor amœnis
Blanditijs, risu, sedulitate, iocis.
Cur tibi pulchra parens? Quia densos forma calores
Ingenerat; forma munere nascor ego.
Cur maris è fluctu pregnata est mater? Amator
Vt mota in salsis fluctuat vnda vadis.
Dic, tua non vilis domus? an cultissima? Nulla
Tecta colo; hiberno sub Ioue dego miser.
Dic vbi stas, dum lassa tuo sunt membra volatu?
Crede mihi, nūquam me leuis ala vehit.

Sed quem non delectaret Amor fugitiuus Politiani, quem è Græco Moschi, sermone Latino loquentem fecit, hoc modo?

Amor fugitiuus Politiani.

Cū Venus intento natum clamore vocaret,
Si quisquam in triuijs errantem vidit Amorem,
Hic fugitiuus, ait, meus est, precium feret index
Basiolū Veneris: quod si ad me duxeris illū,
Non tantum dabo basiolum, plus hospes habebis.
Insignis puer est: en omnia percipe signa.
Non est candidulus, verùm ignem imitatur, ocelli
Acres flammeoli, mala mens, suauissima verba.
Quod loquitur, non sentit idem, vox mellea: sed cùm
Ira inflāmatur, tū mens est aspera, fallax,
Fraudator mendax, ludit crudele puellus.
Crispulus est olli vertex, faciesq; proterua,
Exiguaq; manus, procul autem spicula torquet.
Torquet in vmbriferumq; Acheronta, & regna silentum.
Membra quidem nudās, mentem velatus, auisq;
More quatit pinnas, & nunc hos, nunc petit illos.
Sæpe viri pressans præcordia, sæpe puella.
Arcum habet exiguum, sed & arcu impōsta sagitta est.
Parua sagitta quidem, sed cœlum fertur ad vsq;
Parua pharetra olli dependet, & aurea tergo.
Sunt & amari intus calami quibus ille proteruus
Me quoq; sæpe ferit matrem: sunt omnia sæua:
Omnia, seq; ipsū multo quoq; sæuius angit.
Paruula fax olli, Solē tamen vrit & ipsum.
Verbere si prendes, age, ne miserare puellū.
Si flentem aspicias, mox ne fallare caueto.
Sin arridebit, magis attrahe: basia si fors
Ferre volet, fuge tu, sunt noxia basia, in ipsis
Multa venena labris: si fors ita dixerit: Heus tu
Accipe, nempe tibi cuncta hæc mea largior arma.
Ne continge, caue; fallacia munera amoris:
Omnia quippe igni sunt infecta illius arma.

Elegantissimè quoq; Amorem descripsit Propertius lib. 2. Elegia de Amore:

Quicunq; ille fuit puerū qui pinxit Amorē,
Nōne putas miras hunc habuisse manus?
Hic primum vidit, sine sensu viuere amantes,
Et leuibus curis magna perire bona.
Idem non frustra ventosas addidit alas,
Fecit & humano corde volare Deum:
Scilicet alterna quoniā iactamur in vnda,
Nostraq; non vllis permanet aura locis.
Et meritò hamatis manus est armata sagittis,
Et pharetra ex humero Gnosia vtroque iacet.
Ante ferit quoniam tuti quàm cernimus hostem,
Nec quisquā ex illo vulnere sanus abit.

Phornutus de Cupidine.

Phornutus in libro de Nat. Deor. sic loquitur de Cupidine: Puer esse fingitur, quod planè mente careāt, deceptioniq; obnoxij sint, qui amant. Alatus est, quoniam plerunq; cædis est autor: vel quod tanquam auis in hominum mētes impetuosè inuolet. Sagittas tenere fingitur, quia qui eius sagittis vulnerantur, non secus ac reuera percussi dolent: neq; appropinquare, aut attin-

attingere, quos amant, audent, verùm longè eos intuentur, stupentes. Pax ei traditur, quia videtur inflammare animos ἔρωτα, id est, Cupidinem dici existimãt ab inquisitione eorum, quos amantes inquirũt: ἐρᾶν enim significat inquirere. Hæc & alia Phornutus. Vnde licet intueri, bene expressisse veteres amorem, non quod eum ita crederent, aut esse, aut viuere, sed vt commodius eius effectus nobis ostendere possent. Quapropter nonnulli è veteribus commentitiam istam Cupidinis diuinitatem doctè vereque perstrinxerunt: vt Archias poeta:

οὐκ ὁ ἔρως ἀδικεῖ μερόπων γένος· ἀλλ᾽ ἀκόλαστοι,
ψυχαῖς ἀνθρώπων ἐσθ᾽ ὁ ἔρως πρόφασις. id est:

Non amator est qui afficiat iniuria humanum genus, sed intemperantes:
Animis enim hominum hanc occasionem præstat amor.

Nullum amor offendit, prauis occasio sed fit
Mentibus ille hominum, quos mala multa iuuant.

Quasi diceret sine vllo verborum circuitu, non amor, qualis à poetis celebratur, fictitius ille pusio, lædit homines, sed intemperantia. Refer huc Eidyllion Theocriti 12. Alciatus autem iocosis argumentis consutat ea, quæ ab antiquis dicta sũt, non quo veterem picturam improbaret, sed vt commodius quid sit amor, ipse posset declarare. Quod neq; sine autore fecit, siquidem Seneca in Hippolyto sic ait:

Alciati consilium in hoc Emblemate.

Deum esse Amorem, turpiter vitio fauens
Finxit libido: quoq; liberior foret,
Titulum furori numinis falsi addidit:
Natum per omnes scilicet terras vagum
Erycina mittit, ille per cœlum volans
Proterua tenera tela molitur manu,
Regnumque tantum minimus in superos habet;
Vana ista demens animus asciuit sibi,
Venerisq; numen finxit, atq; arcus Dei
Quisquis secundis rebus exultat nimis,
Fluitq; luxu, semper insolita appetens:
Hunc illa magna dira fortuna comes
Subit libido. &c.

Idem in Octauia:

Volucrem esse Amorem fingit, immitẽ Deũ
Mortalis error, armat & telis manus,
Arcusq; sacros instruit sæua face:
Genitumq; credit Venere, Vulcano satum.
Vis magna mentis, blandus atque animi calor.
Amor est, iuuenta gignitur, luxu, otio
Nutritur inter læta fortunæ bona.
Quem si fouere atq; alere desistas, cadit,
Breuiq; vires perdit extinctus suas.

De amore, deq; eius causis & pictura latè & pulchrè Alex. Aphrodis. problem. 87.

QVIS sit Amor &c.] Multi tam Græci quàm Latini poetæ cecinerunt, quid sit Amor, quod esset superuacaneum adducere. Sed præter iam adductos eleganter hanc materiam tractarunt Virgilius de Venere & Baccho, Ouidius 1. Metamorph. Apuleius de Asino aureo, & quàm plurimi alij inferius nominandi. III

Vario nomine] Propter diuersa vel adiuncta, vel effecta, quæ studiosè in Syntag. historiæ Deor. explanat Gyraldus.

Conuenit hoc] Nonne hoc est absurdũ, quod nudus, quod puer, quod arcitenens, quod alatus, quod oculis captus; Præparatio ad refutationem fabulæ.

Hac ora, hic habitus] talis Amor describitur à poetis, quæ fictio quam sit absurda, mox ibo ostensum.

Eccur nudus agat.] Maxima, inquit, est impudentia eum nudum pingere, cũm Dij nulla premãtur egestate. Est ergo hæc prima absurditas. Ea tamen nuditas importunam & perpetuò vigilantem amantium pertinaciam arguit: vel manifestam eorũ insaniam prodit. Sic aliquis ex recentibus:

Amor cur nudus.

Cur te cum nullo corpus velamine mõstrat?
Stultitia insani manifesta patescit amãtis.

Nudus porrò pingitur Amor, quia hic affectus tegi & dissimulari non potest. Ouidius in epistolis:

Sed male dissimulo: quis enim celauerit ignem,
Lumine qui semper proditur ipse suo? &
Qua licet & possum, luctor celare furorem:
Sed tamen apparet dissimulatus amor.

Quo sensu dixit Antiphanes Comicus, duo esse, quæ tegi occultatiue non possũt, amorem nempe & vinolentiam. quod si quis temerè neget, statim arguitur mẽdacij. Et ea imprimis causa factum puto, vt obiter dicam, qua Bacchus in statuis omnibus pingatur nudus, sicuti supra docuimus. Vel demum Amor nudus fingitur, ad exprimendam eius mollitiem, irritat enim corporis nuditas lasciuiæ appetitus.

Qui cunctas domiti.] Hinc dictus est

πανδαμάτωρ, vt superius annotauimus.

Aut qui quaeso niues.] Si nudus, non poterit frigora perpeti. Alterum repugnans. Nil est quod timeant amantes, dum frui rebus amatis se posse sperant? Sic Plautus sub amatoris persona:

Nullum periculū detrectāt amantes.

Neq; vlla mihi obstabit amnis, neq; mons, neq; adeò mare:
Nec calorem, nec frigus metuo, neq; vētum, neq; grandinem:
Imbrē perpetiar, laborem sufferā, solē, sitim;
Non concedam, neq; conquiescam vsquam, neq; noctu, neq; diu,
Prius profectò quàm aut amicam, aut mortem inuestigauero.

Tibul. item eleg. 1.

Quisquis amore tenetur, eat tutusq; sacerq;
Qua libet: insidias non timuisse decet.
Non mihi pigra nocent hiberna frigora noctis,
Non mihi cū multa decidit imber aqua.

Proper. lib. 3, eleg. 15.

Nec tamen est quisquam sacros qui lædat amantes,
Scironis media sic licet ire via.
Quisquis amator erit, Scyticis licet ambulet oris,
Nemo adeò, vt noceat, barbarus esse volet.
Luna ministrat iter, demonstrant astra salebras;
Ipse amor accensas percutit ante faces.
Saua canum rabies morsus auertit hiantes.
Huic generi quouis tempore tuta via est:

Et Seneca in Hippolyto:

Non me per altas ire si iubeas niues,
Pigeat gelatis ingredi Pindi iugis:
Non si per ignes, & infesta agmina,
Cunctèr paratis ensibus pectus dare.

Boreamq; Alpinum] id est, ab Alpibus spirātem, quod epitheton etiam Virgilius illi iungit.

Amor cur puer.

Puerumne vocas] Puer est ob amatorū varietatem & inconstantiam, qualis inest puero: vel quod amantes pueriles habeant sensus, & careant iudicio. Ouidius 1. Amorum, eleg. 10.

Et puer est, & nudus Amor, sine sordibus annos,
Et nullas vestes, vt sit apertus, habet.

Moschus de Amore fugitiuo: ἐστὶ δ' ὁ παῖς περίσαμος. *Est autem puer insignis.*

Qui Nestora vincit?] Senem quemque sapiētissimum. De Nestoris ætate diximus supra Emblem. 25. Hesiodus & Orpheus Poetæ Græci vetustissimi, mortalium & immortalium mētes amore capi & domari tradunt. Ficin. in Platon. Conuiuium. Sed id non est satis, nisi aliquid aliud quæramus. Amor puer pingitur, cùm Nestore sit antiquior, Hesiodo teste, qui in Theogonia canit, Chaos, Tellurem, Tartara, Amorem Deorum primos extitisse. Verba hæc Hesiodi sunt:

Amor qua ratione vincat Nestorē ætate.

ἤτοι μὲν πρώτιστα χάος γένετ᾽, αὐτὰρ ἔπειτα·
γαῖ᾽ εὐρύστερνος, πάντων ἕδος ἀσφαλὲς αἰεὶ
ἀθανάτων, οἳ ἔχουσι κάρη νιφόεντος Ὀλύμπου,
τάρταρά τ᾽ ἠερόεντα μυχῷ χθονὸς εὐρυοδείης,
ἠδ᾽ ἔρος, ὃς κάλλιστος ἐν ἀθανάτοισι θεοῖσι
λυσιμελής, πάντων τε θεῶν, πάντων τ᾽ ἀνθρώπων
δάμναται ἐν στήθεσι νόον, καὶ ἐπίφρονα βουλήν.

Principio confusa chaos, sine imagine moles
Extitit: hinc vacuis tellus apparuit aruis:
Nam prius ipsorum pauimētum facta Deorum est,
Quondam qui cœlo sedes habuere supremo.
Tartara dehinc vna sūt visa dehiscere terra
Et mox pulcher Amor surgit, mediusque Deorum
Cernitur; hic illos forma supereminet oēs.
Membra Deus latè soluit Diuumq; virūq;
Consilium, atq; ipsam domitat sub pectora mentem.

Vel aliter:

Ante chaos natum, superū firmissima sedes;
Inde solum terra lata: tum Tartara nigra
Intra adytum terra, & feralia claustra barathri.
Inde ortus supos inter pulcherrimus omnes
Dulce Deum, pariterq; virum gratumque Cupido
Solamen, qui corda domat, mētesq; feroces.

Et Orpheus Argonauticis:

πρεσβύτατόν τε καὶ αὐτοτελῆ πολύμητιν ἔρωτα.

Ergo, qui Nestora vincit, sic interpretor, qui Nestora vincit ætate, qui sit Nestore annosior, denique qui senior Iapeto, vt ex Luciano meminimus iam supra: ὁ ἔρως ἀρχαιότερος Ἰαπετοῦ. Vide adagium, *Iapeto antiquior*.

Hesiodus.

Ascræi senis] Hesiodi, qui ab Ascra Bœotiæ pago prope Heliconem oriundus fuit, terra misera & pessima, vt ipse ait in Geor.

ἄσκρῃ

ἄσκρῃ χεῖμα κακῇ, θέρει ἀργαλέῃ, οὐδέ-
ποτ' ἐσθλῇ.

Hesiodi vitam & mortem elegantissimo carmine perstringit Politianus in Nutricia, ex illo versu, *At tibi Dædaleos &c.*

Inconstans puer] an inconstans habendus, qui sic pertinaces & obduratos reddat animos? Ad id respexit Ouidius de Arte:

Error & incõstantia amoris.

Errat, & in nulla sede moratur amor.

Hoc de se fassus est Horatius lib. 4. Carm. Od. 1.

Intermissa Venus diu
Rursū bella mouesti parce, precor, precor.
Non sum qualis eram bonæ
Sub regno Cynaræ. Desine mollium
Mater sæua Cupidinum,
Circa lustra decem flectere mollibus
Iam durum imperijs &c.

Ad idem videtur respexisse 1. epist. ad Mecœnatem:

Non eadem est ætas, non mens. ----
Solue senescentem maturè sanus equum.

Sobriè ille quidem post emensum pelagus mollium voluptatum: sed sunt tamen pleriq; senes penè capulares, quorum in medullis regnat amor vuidus, turpis tamen, & risu, quàm misericordia dignior: at cū ludum, seu lasciuiam, seu morbum facilius est reprehendere, quàm sistere, aut lenire; & bonorum virorum aliquando hic morbus est. Inconstantiam porrò amoris bellè expressit Plautus Trinummo:

Nihil sic celere est, nec volat vt amor,
Atq; is mores hominum moros & morosos efficit:
Minus placet, magis quod suadetur; quod dissuadetur, placet.
Cum inopia est, cupias: quādo eius copia est, tantum non velis.
Ille qui expellit, is compellit: ille qui nō suadet, vetat.
Insanum est & malum in hospitium diuerti Cupidinis.

Hic obdurans pectora.] Idem fermè in Hippolyto Seneca:

Qui blandiendo dulce nutriuit malum,
Serò recusat ferre quod subijt iugum.

Theophrastus: ἔρως δ' ἐστιν ἀλογίστου τινὸς ἐπιθυμίας ὑπερβολὴ, ταχεῖαν μὲν ἔχουσα τὴν πρόσοδον, βραδεῖαν δὲ τὴν ἀπόλυσιν: *Amor est irrationalis cuiusdam cupiditatis excessus, qui velocem habet accessum, tardum autem discessum.* Vnde tritum illud, Amor animi arbitrio sumitur, non deponitur. Id nō possum docere commodiùs, quàm ex eius arte, qui se egregiū doctorem præstitit naturæ amoris explicandæ: sic enim eleg. 10. lib. Amor. 3.

Luctātur, pectusq; leue in contraria ducūt:
Hac amor, hac odium: sed puto vincet amor.
Odero, si potero: si non, inuitus amabo;
Nec iuga taurus amat, quæ tamen odit, habet.
Sic ego nec sine te, nec tecū viuere possum,
Et videor voti nescius esse mei.
Quicquid eris, mea semper eris: tu selige tantùm,
Me quoq; velle velis, anne coactus amem?
Lintea dem potius, ventisq; ferentibus vtar,
Vt quamuis nolim, cogar amare tamen.

Idem eleg. 2. primi:

-----*hæserunt tenues in corde sagittæ:*
Et possessa ferus pectora versat Amor,

& eleg. 18.

-----*tener austeros grandia frangit amor.*
Sæpe mea dixi, tandem discede, puella:
In gremio sedit protinus illa meo.
Sæpè pudet, dixi; lachrymis vix illa retētis,
Me miseram, cur te, dixit, amare pudet?
Implicuitq; suos circum mea colla lacertos,
Et quæ me perdunt oscula mille dedit.
Vincor: & ingenium sumptis reuocatur ab armis,
Resq; domi gestas, & mea bella cano.

Sic Propertius:

In me tela manent, manet & puerilis imago:
Sed certè pennas perdidit ille suas:
Euolat è nostro quoniam de pectore nusquā,
Assiduoq; meo sanguine bella gerit.

Idem libro 2.

Errat, qui finem vesani quærit amoris,
Verus amor nullum nouit habere modū.

Eundem affectum expressit Catullus in Lesbiam:

Odi et amo: quare id faciā fortasse requiris?
Nescio, sed fieri sentio, & excrucior.

Quod idem apud Marullum reperio, sed suliore Musa:

Odi te, mihi crede, quantacunque es:
Odi confiteor, Camilla; sed quam
Et odi, & magis in dies magisque
Velim odisse: sequi, atq; amare cogor:
Sic me amor retrahit tuus, trahitq;
Sic quem sæuitia fugas proterua,
Tam rara reuocas decore formæ;

Ex

Ex senarijs veterum:

Amor extorqueri non potest, elabi potest.

At pharetras & tela geri.] arcitenês seu pharetratus amor, idemq; puer. Aliud absurdum, neque enim puer arcum curuare potest. Xenophon idcirco Cupidines sagittarios fingi ait, quod formosi & formosæ etiam è longinquo loco vulnerent, nimirũ oculis ipsis tamquam sagittis eminus in rẽ amatam emissis: ἴσως δὲ καὶ οἱ ἔρωτες τοξόται διὰ τοῦτο καλοῦνται ὅτι καὶ πόρρωθεν οἱ καλοὶ τιτρώσκουσι. Propertius:

Cur pharetratus Amor.

Et meritò hamatis manus est armata sagittis:

Et pharetra ex humero Gnossia vtroque iacet.

Horat. Carm. 2.

Semper ardentes acuens sagittas

Cote cruenta.

Moschus in amore fugitiuo:

κὴ χρύσεον περὶ νῶτα φαρίτριον, ἔνδοθι δ' ἐντὶ

τοὶ πικροὶ κάλαμοι· τοῖς πολλάκι κ' ἤμὲ τιτρώσκει. id est:

Et auream ex humeris [fert] pharetram. intus autem

Amari calami, quibus sæpe me sauciat.

Parua pharetra olli depẽdet & aurea tergo,

Sunt & amari intus calami, quibus ille proteruus

Me quoq; sæpe ferit matrem.

Theocritus in Eidyllio ἔρως δραπέτης, ait, Amori pharetram tribui plenam telis, quia vulneret hominum animos multis certè modis. Origenes hoc figmentum allegoricẽs exponit: ait enim pharetra significari cor, telis cogitationes, arcu os & labella, quę habẽt aliquam cum arcu similitudinem, adeoq; ipsa verba & orationem, quibus omnibus dominatur amor. Huc facit illud Pindari ex Olymp. 2.

Allegoria armorum Amoris.

----πολλά μοι ὑπ' ἀγκῶ-

νος ὠκέα βέλη

ἔνδον ἐντὶ φαρέτρας

φωνᾶντα συνετοῖσιν· ἐς

δὲ τὸ πᾶν ἑρμηνέων

χατίζει. id est:

Multa mihi [sunt] sub cubito

Celeres sagittæ

Intra pharetram

Sonantes prudentibus; apud

Vulgus verò interpretibus

Indigent.

Intelligit Pindarus pulchra animi sensa, quibus se fatetur ornatum & excultum, & oratione diserta ad victorum laudes celebrandas. Sed de his satis.

Alas curve tenet.] Cicero De nat. Deorum, pennatum Cupidinem vocat, vt Orpheus & Plato in Phædro πτερόεντα, idq; propter frequentissimas in eo vicissitudines rerũ, ait Pierius in Accipitre. Alexan. Aphrodisæus problem. 87. rationem reddit, propter instabilitatem nempe, & leuitatem. Ouidius initio 2. De arte:

Cur alatus Amor.

Magna paro, quas possit amor remanere per artes

Dicere, tam vasta peruagus orbe puer.

Et leuis est, & habet geminas, quibus euolet, alas:

Difficile est illis imposuisse modum.

Secundo Amorum 9. eleg. sic:

Tu leuis es multoq; tuis ventosior alis:

Gaudiaq; ambigua dasq; negasq; fide;

alloquitur Cupidinem. Eubulus apud Athenæum lib. 13. figmentum hoc ridet: cuius senarios propter elegãtiam huc cõferre non piget:

τίς ἦν ὁ γράψας πρῶτος ἀνθρώπων ἄρα,

ἢ κηροπλαστήσας ἔρωθ' ὑπόπτερον;

ὡς οὐδὲν ἤδει πλὴν χελιδόνας γράφειν,

ἀλλ' ἦν ἄπειρος τῶν τρόπων τῶν τοῦ θεοῦ.

ἐστὶν γὰρ οὔτε κοῦφος, οὔτε ῥᾴδιος

ἀπαλλαγῆναι τῷ φέροντι τὴν νόσον,

βαρὺς δὲ κομιδῇ. πῶς ἂν οὖν ἔχοι πτερά;

τοιοῦτο πρᾶγμα λῆρος ἦν, ἄν φησί τις.

id est:

Quis omnium primus virorum pinxit, aut

Alatum Amorem finxit in cera prior?

Hirundines solùm sciebat pingere:

Mores nec ille norat, aut mentem Dei.

Nec est enim leuis, nec est is qui celer

Morbum ferentis auolet præcordijs:

Grauisq; valdè. qui fit ala vt sint ei?

Nugæ meræ sunt hæc: quis ergo perferat?

Inscius in volucrum &c.] Non potest auceps esse, aut aues telo ferire, quorsum ergo tela, vel sagittæ?

Flectere tela iecur.] Philosophi libidinis vim & sedem præcipuam in iecore putant contineri, quod Lactantius in Opificio Dei tradidit. Sic etiam Mathematum professores censent à Venere iecur ipsum regi: qua ratione sedem amoris, poetæ iecur agnoscunt, Cupidinemq; iecur sagittis appetentem vlcerantemq; suis queruntur carminibus. Horatius 1. Epistolarum:

Iecur sedes libidinis.

Nõ ancilla tuũ iecur vlcerat vlla, puerue.

Serpit humi] humi graditur, semperque hominum genus lædit; neq; se potest humo tollere, cum sit saxeus. Repugnantia sunt, quibus supernacaneam Amoris εἰκόνα docet.

Si cæcus, vittamq; gerit] Si sit oculis captus, cur oculos habet opertos vitta, vel tęnia? id enim nihil ad rem facit. Qui re ipsa cæcus est, non potest magis oculorum priuari vsu, si vitta obtendatur. Cæcum, nō solùm oculis captum, sed & insidiosū, & occultè malum; vel latens & tacitum quid veteres dicendum existimarunt. Virgil. 6. Æneid.

Cæcū qd.

---Cæca regens filo vestigia.

Sisenna 4. histor. Subitò mare subhorrescere, cæcosq; fluctus in se prouoluere leuiter occępit. Idem alio loco: Cæcum veteres pro improuido dixerunt. Varro 4. de vita populi Romani: Neq; id cæci Consules fecissent. Sed Amoris cæcitas impeditā hominis rationem ostendit; nec enim modò τυφλὸς, sed & τυφλοποιὸς ἔρως. Theocritus Eidyl. 10. Τυφλὸς δ' οὐκ αὐτὸς ὁ πλοῦτος, ἀλλὰ καὶ ἀφρόντιστος ἔρως. hoc est: *Cæcus non solùm Plutus, verùm etiam delirus Amor.* Propertius 2. Elegiar.

Amor cur cæcus.

Ante pedes cæcis lucebat semita nobis.
Scilicet insano nemo in amore videt.

Ouidius in Epistolis:

---Quid deceat non videt vllus amans.

Non enim aduertunt quò tendant, sed sola passione ducuntur.

Tænia.

Tænia] Tæniam, ait Verrius Flaccus, esse ornamentū laneum capitis honorati: Seruius verò ea Virgilij verba declarans,

Puniceis ibant cuncti tempora tænis.

ait, vittis roseis: & significat lemniscatas coronas, quæ sunt ex frondibus, & discoloribus fascijs, & sicut Varro dicit, magni honoris sunt. Sed ponitur ibi per synecdochen, quia extremitas pro tota vitta ponitur. Hoc loco pro panniculo, quo oculi Cupidinis velantur, accipiendum. Citatur illud Ennianum:

Velans de cælo cum corona & tænijs.

Quisve sagittiferum credat] sagittifer aut iaculator minimè esse potest, qui sit lumine captus. Absurdum aliud per collationem dissimilium.

Hic certa, ac cæci &c.] Versum hunc sic legito:

Hic certa, ast cæci spicula vana mouent.

vt rectissimè admonet Pignorius, & ante ipsum editio Steckhameri habet. Iaculator visu scopum aliquem sibi certum proponit, cæcus verò id non potest.

Igneus est] Qui igneus seu flammeus Amor, cum omnia ignis depascatur? Dicitur verò igneus Amor ab effectis, vt iam dictum est. *Flamma sine Vulcano.* Iunius Cent. 7. Prouerb. 87. De amore igneo, aut potius amoris igni, è multis, quæ mihi ad alia properanti occurrunt, pauca seligam. Antipater Sidonius:

Amor igneus.

μὴ κλαίων τὸν ἔρωτα δόκει, τηλίμβροτε, πείσειν,
μηδ' ὀλίγῳ παύσειν ὕδατι πῦρ ἄπιστος,
χρυσὸς ἔρωτος ἀεὶ τιμώνιος. ἐσβέσθη δὲ
οὐδὲ τότε ἐν πολλῷ τικτόμενος πελάγει.

Circumferuntur hæc incerti cuiusdam:

αὐτὸ τὸ πῦρ καύσειν διζήμενος οὗτος, ὁ νύκτωρ
τὸν καλὸν ἱμείρων λύχνον ἀναφλογίσαι.
δεῦρ' ἀπ' ἐμῆς ψυχῆς ἅψον σέλας. ἔνδοθι γάρ μευ
καιόμενος πολλὴν ἐξανίησι φλόγα.

Quò spectant quæ Aul. Gell. retulit 19. cap. 9. ex Aedituo:

Quid faculam præfers phileros, qua nil opus nobis?
Ibimus, hic lucet pectore flāma satis &c.

At cur Amor igneus dicatur, ardere autē qui amore corripiuntur, Paulus Silentiarius ita:

---- ἀντιτύπου γὰρ
εὐθὺς ἀποθρώσκει κοῦφος ἔρως κραδίης.
οἶστρος ἀλιστβήεσσαν ἔχει φύσιν. ἦν τις ἐίσου
ἄκρον ἕλῃ, φλογίῳ δύεται ἐντὸς ὅλος.
ἐλπίδι μὴ θέλξῃς φρένα μαχλάδι· γυιοβόρον γὰρ
πῦρ ὑποριπίζει θυμὸν ἐφελκομένη.

Tumidis Naiadum.] Naiades aquarum Deæ, ἀπὸ τοῦ νάω, fluo, dictæ: per quas hic castas & pudicas puellas matronasq; possis intelligere. Quò referendum videtur illud Meleagri:

Naiades quæ.

δεινὸς ἔρως; δεινός. τί δὲ τὸ πλέον, ἢν πάλιν εἴπω,
καὶ πάλιν οἰμώζων, πολλάκι δεινὸς ἔρως;
ἦ γὰρ ὁ παῖς τούτοισι γελᾷ, καὶ πυκνὰ κακισθεὶς
ἥδεται, ἢν δ' εἴπω λοίδορα, καὶ τρέφεται.
θαῦμα

θαῦμα δ' ἐμοί, πῶς ἆρα διὰ γλαυκοῖο φανεῖσα
κύματος, ἐξ ὑγροῦ κύπρι σὺ, πῦρ τέτοκας.

Seuus Amor,sanus.Quid tū,si talia mœrēs
Conquerar? atq; iterum talia: sanus Amor?
Nimirum puer hac conuicia ridet, & ipsis
Gaudet, & insultat iurgia si qua loquor.
Ast ego demiror, glauco Venus edita ponto,
Qui flamam ex unda progenerasse potes?

Sæuus Amor, sæuus. Quid verò amplius? si rursus dixero,
Et rursum, plorans sæpe, sæuus Amor.
At enim puellus ridet, & sæpe vituperatus
Gaudet;si autem dixero cōtumelias,inde insultat.
Mirum autem mihi, quomodo vtique, è glauco vbi apparuisti
Fluctu,ex humido, Cypri,tu ignem peperisti?

Sæuus Amor,sæuus. Quid tandem?vt dixero rursum,
Et rursum plorans, sæpeq; sæuus Amor?
Nā puer hic ridet, nihili & cōuitia curat,
Insultās iactem si qua ego probra loquar.
Interea miror, cur è glauco edita fluctu,
Ex humore ignes, tu Venus alma, feras.

Ouidianum hoc conuenit 3.Amor,eleg.5.
Flumina deberent omnes in amore iuuare.
Flumina senserunt ipsa quid esset amor.

At tu ne &c.] Hactenus refutatio fuit veterum de Amore commētationum,tandemq; veram amoris descriptionem vltimo disticho perstringit.

Ne capiare erroribus] ne vanis figmentis poetarum tam litu h ereas,

Amoris descriptio. *Iucundus labor est*] Amoris descriptio κατ' ἐναντίωσιν, vt apud nescio quem:
Cura placens, prædulce malum, tristisque voluptas.

Et apud Petrarcham:latens ignis, gratum vulnus,sapidum venenū, dulcis amaritudo,delectabilis morbus,iucundum supplicium, blanda mors. Amoris itaque finitio est, vt sit labor iucundus in ocio lasciuio, Id est, amātium vita omnis versatur in labore, qui tamen labor voluntate suscipitur, conseruaturq; atque augescit luxu & ocio vt ex Seneca adduximus. Theophrastus rogatus, quid sit amor, animæ ociosæ affectus,respondit. Quare duo opposita, labor scilicet & otiū, simul eodemq; tempore,& eodem modo possūt in eodem hærere subiecto, vt loquūtur philosophi. Vnde illa sunt de amore vulgo etiam nota, ex ocio amorem nasci,ipsumq; ociosum esse: sed amatores ipsos laboriosam & ærumnarum plenam vitam trahere. Vnde illa Ouidiana: *Ex otio amor.*

Ocia si tollas periere Cupidinis arcus.
&, *Tam Venus ocia amat.* quia facile solet amor irrepere in malè feriatos & desides animos,quiq; ferè nulli honesto labori dāt operam: est enim ocium parens libidinis. Itaq; rectè Ouidius:

Quæritur Ægisthus, quare sit factus adulter?
In promptu causa est; desidiosus erat.

At vbi sunt amoris correpti & irretiti laqueis, tum demum sentiunt sese laboriosam vitam agere. Ex quo hæc eiusdem poetæ:

Militat omnis amans, & habet sua castra Cupido. *Amor militia.*

Idem: *Amor odit inertes.* &
Militia species amor est, discedite segnes. &
Qui non vult fieri desidiosus, amet.

Symbolū Amoris. *Signum illius est &c.*] Amoris symbolum est, Punica glans in nigra scuti planitie. Quod libidinis & obscœnæ voluptatis actum significat; cuius schema est malum Punicum in nigra scuti planitie, quæ repræsentant similitudine quadam sexus vtriusq; γεννητικὰ μόρια. Punicum quidem dulci sapore, sed amaro cortice,mihi referre potest ἡδονὴν γλυκύπικρον. Nigra planities cæcitatem & caliginem, quibus implicātur, qui turpiter amant. Cæterum vir doctus quispiam ait,hic glande significari partem obscœnam genitalium, quam Cornel. Celsus, Arist. & Galenus Balanon appellant,quod glandem significat;estque virilis penis prior pars,quę Latinis est mētula.Scutum verò siue clypeus, τὰ τῆς γυναικὸς αἰδοῖα significat. Nam clypei nomen, latens & arcanum habet significatū. Clypeum quidem à κλύειν dici volunt, quod cluere, id est, morem gerere significat: vel eo quòd clepat & celet totum corpus, vt notat Sosipater Charisius: vel γλύφειν, eo quod imago & facies cuiusque redderetur: quas tamen originationes aliqui trahunt ad obscœnum sensum,de quo hic aliquid apertè dicere me pudor vetat. Vide Godescal. Stevvech.ad Veget. Glandem verò accipi pro mentula, obscœno nempe significato, cōfirmo Arcadum epi- *Clypeus quid.* *Glās quid hoc loco.*

thero qui βαλανοφάγοι dicti, ob luxus nimios, & obscœnam Venerem legibus vetitam: & id quidem symbolum glandis in nigra clypei planicie mihi suggerit eiusdē sensus Hieroglyphicum. Veteres pingebant Venerem myrto coronatam. Myrtus pudendi muliebris significatum habet. Iulius Pollux onomastico, caruncu lam esse dicit intra muliebre pudendum lasciuo quodam motu nonnunquam subsultantē. Hinc iocus apud Aristophanem, vbi chorus senum ait, ensem posthac se in myrti ramo gestaturum. Qua de re fabula hæc à Græcis circumfertur. Faunus Hecatem filiam solicitauit ad stuprum: quem cùm auersaretur petulātem, ille virgam myrtea fertur eā primùm verberasse, deinde vini tormentum adhibuisse, mox in anguē cōuersum spiris totam implicuisse, atque ita pudicitiam virginis rapuisse. Quæ fabula virga myrtea, nequitiæ est imaginatio, vinum mentis hilaritas; at angues multiplices modos voluptatis repræsentant. Innuit hæc poeta:

----Quos durus amor crudeli tabe pedit,
Secreti celant calles, & myrtea circum
Silua tegit.----

Hæc interpretatio licet sit genuina & naturalis, Sanctius tamen tanquam prauam illam & impudicam respuit: & picturam talis laboris cum iucunditate misti clypeū esse dicit nigrum, qui color est laboris indicium; & in medio clypei glans Punica, cuius succus ex dulci & amaritudine constat. Quod infra Emblem. 207. clariùs expressit Alciatus, de malo medica loquens: *Color niger laboris index.*

Aurea sunt Veneris poma hæc: iucundus amaror
Indicat: est Græcis sic γλυκύπικρος Amor.

Plautus Cistellaria, Act. 1. Scen. 1. quod etiam supra citauimus:

Nam ecastor, Amor & melle, & felle est fecundissimus:
Gustu qui dat dulce, amarum ad satietatem vsq; oggerit.

Porrò quemadmodum in tepido (inquit Muretus var. lect. 16. 1.) remissi caloris ac frigoris quidam quasi cinnus est: ita multæ sunt voluptatis & doloris permistiones, vt cum alibi, tum in amatoria leuitate.

IV. FINGANT & refingant alij ἔρωτα καὶ ἀντέρωτα, & egregiè ingenia exerceant; ego alium depingam Cupidinem, aliam mihi statuam statuam, alium amorem producam; non nudum, sed sartum tectum; non alatum, sed constantem; cuius symbolum in fulgido fidei vexillo est ter sancta Crux, roseo irrorata sanguine. *Amoris diuini symbolū S. Crux.* Naturæ ductum sequimur pleriq; ac semina ab ea insita, diuerso fine, differentibus studijs; imò nō sequimur, sed potiùs trahimur, ita imperiosa est nonnūquam & importuna, nouerca illa, nisi moderamen adsit & clauus, qui dirigat. Ad praua certè vehementior stimulus, & mens nostra vestigijs illi, quæ ad ruinam & præcipitium ducunt, multò quàm ad virtutis semitam consectandam procliuior. Sciscitari lubeat hominem potationibus cōtinuis impensè deditum, quid integros dies noctesq; traxisse bibēdo delectet adeo, vel iuuet? *Trahit sua quemq; voluptas.* Ab radice deriuabit vitiū, & in naturam trāsferet, atq; indolis sub ea magistra corruptelam. Ecce tibi tuū ἔρωτα. Caussas libidinis suæ scortator rogatus, & qui signatis folijs & tesseris perdit horas aleator, cōgenito prurītu illo ac lasciuiæ flammis, quas è seminis sanguinisque traduce intensiores imbiberit, ille; hic, naturali quodam ad ludicras animi relaxationes impresso affectu se suamq; culpam defendet. Sed riui isti malitiæ ac prauitatis ex alio fonte sunt & vena, quæ si non generat & educit, affluit tamen & producit, datq; incrementa. Hęc assuetudo est, & conceptæ voluptatis imaginaria apprehensio, quæ calcar addunt animo, vt frui desideret; & contumaciam, ne à libatis semel facilè diuellatur, cum dispendio etiam famæ & salutis. Exemplū sit, qui telo Cupidinis traiectus, amoris iugū humeris suis vel semel sustinuit, quid aliud nisi hortos Veneris & deliciarū omnium præsens sibi fingit & imaginatur theatrum? In eo rosas colligit, lilia delibat, decerpit violas, in areolis iniquitatis & impudentiæ: totus est ibi dormiens, vigilans: transeunt horæ, transeunt dies in ijs excubijs. In summa, amat, amari vult, amatam quærit, quæsita fruitur; hæc esca, hoc viscum, hic hamus, qui implicat & capit. Sic quiescit tamen, & in pace est, aut videri vult: ita beatum se censet, hic terminus voti. Ebriosus ad eūdem finem, eodem intento, ad malum, pessimo vterq; O longè aliter, Cupidinis mancipia. Somnia sunt & illusiones, imò prolusiones ad interitum animæ. Cauebunt ab his nassis qui sapiunt.

Ostendo

Ostendo medelam, quæ vel præuertit, vel auertit morbum. Viridaria deuotionis & piorum rosleta ingredere, flosculos mu-nies, succum exprime & applica. Progignit illos Caluariæ vertex & Oliueti, Bethleemiticus & Nazarenus ager: spinæ ambiũt, sed egrediuntur suprà & prominent: aculei minantur & vallant, cordis verò digitus, armatus non lasciuo illo ac procaci, sed diuino amore ac cœlesti, penetrat, carpit, & in sinum colligit. Foue, foue, quisquis es, cui tanti thesauri capax gremium. Tale debet esse prorsus, aut obnoxium præfatis malis: inuadunt ista & irrumpunt, nisi prophylacticon hoc & præmurale, Christus nascens, laborans, moriens. In ipso solo securitas, & flammis, quas ingerit & infundit menti, quibus tacta liquescit, vt nix ad Solem. Admirabilis est splendor & vis huius ignis, adurans, penetrans, consumens: exugit fæces terrenas in quo gliscit, resoluit glaciem torporis, curarum frigus dissipat, vertit in aliam naturam. Ex quo silice eliciendus? inquis. Lignum pro silice percute, suscitab. s; lignum vitæ, in quo mors domita. Insere cordi surculum de hac arbore, si non ipsam radicem, si nec stirpem vel ramum. Ad nucleum seu medullam rade, dulcedo tanget aliqua, sed sua amaritudine diluta, & felle attemperata. Naturam lauro ac hederæ inesse, vt ex attritu ignis scintillet, cõstãs scriptorum quorundam est opinio. Nouum ego tibi hic genus ligni ostendo, totum igneum, totum ex flamma. Si pectus friget, & abdita mentis, guttulã instilla de hoc succo arboris, carbones cõcipies deuotionis viuos & spirantes. Si nuẽ sentis lassitudinis ad illa superna, trahe in amplexus, & affrica ramusculum de hoc germine, incalesces & afflaberis, velut ex furno, amoris incendio: nihil enim in hoc, nisi merus ignis, nisi intẽsissima pruna, quam crescenti substrauit diuina Charis. Tange, explora, imò deuora innoxium est, salutis & vitæ nutrimentum.

Amor diuinus vnde quærendus.

Amor diuinus quomodo γλυκύπικρος.

Amor diuinus [illegible] [illegible].

Videmus pericula & casus in fluxa hac & instabili peregrinatione; videmus ludibria fortunæ, mortis, dæmonis: hoc scutum sit aduersus ea, hæc glans ænea & catapulta. Torrens iste mortalitatis traijciendus vorticibus præceps, baculus hic sit, qui gressum vacillantem fulciat. In clibano coquimur æstuantium libidinum: refrigerium hic quæramus & vmbram. Spiritus malignus turbat & mordet: arripiamus hanc citharam, quæ tumultuantem compescat. Serpẽtes mortiferi desertum hoc infestãt? erigatur stipes hic sacer in medio, conspectus sanabit. Sitis vrget, nec sapiunt aquæ in Marah insuaues & impotabiles: immittamus hoc lignum, nectar fient. Gusta, mi homo, gusta: solatur, nõ cruciat iste Amor: depellit ærumnas animi, nõ inserit: distrahit curas, non seminat: laxat dolores, non intendit: eleuat spiritum, non deijcit: parẽs lætitiæ est, basis fidei, anchora spei, fomes amoris, patientiæ speculum, clauis cæli, polaris stella vitæ, ac lucida Cynosura, quæ sola genus humanum peccatorum diluuio obrutum, ad æternę vitę portum, & ex carceribus his per stadium immortalitatis, ad metam demq; & coronam dirigit, quę nec annis marcescit, nec frigore. Cæterùm de amore copiosè scripserunt (vt hoc corollarij loco subiungam) Ælianus in var. hist. Plato Dialogo de Philosoph. & Conuiuio, Xenophon in Symposio, Andreas Capellanus Regius in Eroticis, Volaterranus lib. 32. Marsilius Ficinus lib. 1. cap. 56. Ludou. Viues 3. de Anima. Bruson. lib. 1. c. 2. & alij quàm plurimi, quorum copiosum catalogum habes in principio Eroticorum Andreæ Capellani Regij, nuper à Detmaro Mulhero editorum.

Virtus S. Crucis.

Amoris diuini vis.

Scriptores de amore.

In obliuionem patriæ.

EMBLEMA CXV.

IAMDVDVM missa patria, oblitusq; tuorum,
Quos tibi seu sanguis, siue parauit amor:
Romam habitas, nec cura domum subit vlla reuerti,
Æternæ tantùm te capit Vrbis honos.
Sic Ithacum præmissa manus dulcedine loti
Liquerat & patriam, liquerat atque ducem.

COMMENTARII.

1. SVB arbore loto, fructibus suis onusta, ociosi & quasi somnolenti iacent Vlyssis socij, quorum ille tergora valido fuste non perfunctoriè dedolat, & ad discessum compellit. Sed vt picturam inuemus, de loti arboris forma aliquid dicendum. Polybius, historiæ scriptor ἀξιόπιστος, ait in 12. Lotou arborem asperam, pumilam, spinosam, frõdibus viridantem rhamno similibus, cuius fructus initio candidis myrtis non sit dissimilis, mox increscens palmeo colore, magnitudine rotundæ oliuæ, nucleo perpusillo, è quo delicatus exprimitur latex, quo sitis leuatur, sine admixtu aquæ, sed vltra diem decimum non durabilis. Theophrast. 4. lib. de Plantis, scribit

Lotus qualis arbor.

Lotou.

Loton parem habere cum pyro magnitudinem, eiusque pomum fabæ simile; quod dum maturescit variat colores vuæ instar: quo ex fructu memorant integrum quendam olim exercitũ in Africa commeatus inopia laborantem fuisse ad dies aliquot refectum. Plura de loto habet præter cæteros Botanicos Rembertus Dodonæus lib. 29. c. 24. & nos in progressu ex Plinio & Strabone.

II. *Typus & fons Emblematis.* MINIME mihi dubium est, Alciatum, cum id Emblema scriberet, habuisse in manibus Ammianum Marcellinum, & tunc ad eum respexisse locum, qui est lib. 14. quem integrum apponã, & deinde sententiam explanabo. Verba itaq; Ammiani sunt hæc: Illud autem non dubitatur, quòd cùm esset aliquando virtutum omnium domicilium Roma, ingenuos aduenas plerięq; nobilium, vt Homerici baccarũ suauitate lotophagi, humanitatis multi formibus officijs retentabãt. Et hęc quidem ille. Extat prouerbium, quod ab Homero initium sumpsit: *Lotum gustauit.* Dicebaturq; de ijs, qui diutius in peregrinis regionibus hærerent, veluti obliti reditus. *Lotum gustauit.* Sumptum à fabula Lotophagorum, de quibus meminit Homerus Odyss. 9. narrans, quemadmodum Vlyssis socij gustata apud Lotophagos populos loto, redire ad nauim noluerint, nisi verberibus adacti. *Lotos.* Est autem lotos, quam eandem Celtim dici docet Dioscorid. lib. 1. arbor, de qua Plinius lib. 13. cap. 17. tam dulci ibi cibo, vt nomẽ etiam gẽti terræque dederit, nimis hospitali aduenarũ obliuione patriæ. Est & herba eiusdem nominis, gratissima & ipsa plato, de qua permulta Theophrastus lib. 4. de plantis, c. 9. Hęc ferè auctor Chiliadũ. Mitto hic quę Ouidius 9. Metamorph. de loto ait. Herodotus in Melpomene loti fructum sic describit: Fructus est instar fructus lentisci, suauitate assimilis, fructui palmarum. Ex hoc fructu Lotophagi vinum conficiunt. Hæc ille. Sed obiter notabis, Herodotum hoc loco, Strabonem vltimo Geographiæ, & alios Geographos, posuisse Lotophagos in minore Syrti, contra Pomponium Melam, & Plinium loco citato, qui in maiori ponũt: aut subest in codicibus mendum. Multa quoq; de loto arbore Crinitus lib. 20. cap. 4. & 6.

III. *Iã dudũ.* IAM dudum] Iam dudum rarò ad longum temporis spatium refertur, vt ex Terentio & alijs poteris elicere. Sanctius *Iam pridem* dixisset.

Missa patria] relicto natali solo.

Quos tibi &c.] Duo hic amicorum genera notat: vnum eorum, qui sãguinis coniunctione; alterum, qui vel vicinitate, vel studijs quibusdam paribus, vel commercio aliquo, aut vsu vitæq; consuetudine amicitia nobiscum sunt iuncti. *Duo amicorum genera.*

Seu sanguis] Primum amicorum genus; qui tibi sunt cognatione vel affinitate iuncti.

Siue parauit amor] Alterum genus, quibus cum tibi amicitia intercedit.

Romam habitas] Potest hoc intelligi synecdochicῶs, pro quantis vrbe celebri.

Æterna Vrbis] Vrbs κατ' ἐξοχὴν Roma, vt olim Athenæ ἄστυ, & Alexandria πόλις, quod cæteris excellerent: id quod vidit Magius Miscellan. lib. 4, cap. 6. Allusit autem ad priscorum Romanorum opinionem, qui Romam & Romanum Imperiũ semper duraturum credebant. Hinc illud est Iouis apud Virgilium, Veneri perpetuum imperium pollicentis: *Roma. Vrbs per excellentiã.*

His ego nec metas rerum, nec tempora pono;
Imperium sine fine dedi.

Et Ausonius:

Ignota æterna ne sint tibi tempora Romæ.

Idemque:

Vrbis ab æterna deductam rege Quirino.

Ouidius 3. Fastor.

—— Æterna cum pater Vrbis ait.

Sed præter hæc, placet etiam quę sequuntur addere, philologorum gratia. Ammianus Marcellinus lib. 15 Tamen auctoritate qua potiores æternę Vrbis Episcopi, firmari desiderio nitebatur ardenti. Idem lib. 16. Et vrbis templorum, forumq; Pacis, & Pompeij theatrum, & Odæum, & stadium, aliaq; inter hæc decora Vrbis æternæ. Idem lib. 19. Difficultatem aduentantis inopiæ frumentorum Vrbs verebatur æterna. Idem Ammianus lib. 16. Romani ingressus imperij virtutumq; omnium larem: & lib. 17. Si ablarũ vno templo miraculum Romæ sacraret, id est, in templo mundi totius, &c. Notum est illud Virgil. 1. Æneid. *Romæ Vrbis elogia.*

Romanos rerum dominos, gentẽq; togatam.

Et iterum:

—— Illa inclita Roma
Imperium terris, animos æquabit Olympo.

Et Ausonius:

Martia Roma triplex, equitatu, plebe, senatu.

Nec mirum quàm plures in ea, tanquam lotum gustassent, detineri, cum communis sit patria, vt inquit Modestus in L. Roma. ff. ad mūcip. Eadem etiam caput orbis terrarum à Iustiniano Imperatore appellatur, in l. 1. §. sed & si. C. de vet. iur. enucl. Nec dissimile est quod ait Cassiodorus lib. 1. Variar. epist. 32. Roma mater omniū dignitatum. & epist. 39. Roma eloquentiæ secunda mater, virtutum omnium latissimum templum, &c. Præclara hæc certè Romanæ vrbis elogia: & meritò quidem, ea enim tot populorum discordes ferasq; linguas Latini sermonis commercio ad colloquia contraxit, ait Plinius. Mitto quæ notat Alciatus ipse Commentario de verbor. significat. ad l. 87. Porrò Epitheton id Vrbis æternæ, mirum quàm sæpe vsurpatur in Historijs Marcellini: nā præter locos à me in superioribus adductos commentarijs, placet & alios quosdam subtexere. Sic enim idem Ammian. lib. 21. In locum Tertulli Maximum Vrbi præfecit æternæ. Et 23. Iisdem diebus legatos ad se missos Vrbe æterna. Item 25. Tyberis intersecās Vrbem æternam. Ac 26. Apronianus regens Vrbem æternam. Initio 28. Sæuiens per Vrbem æternam vrebat cuncta Bellona. Eodem: Per hæc & alia, quæ decolorabant speciem Vrbis æternæ. Deinde post: Funera deplorauit Vrbs æterna. Quod elogium certè magnificum ne cui videatur omnino ridiculum, huc confero nummum veterem, in quo Romæ simulachrū est in sede cum ancili, & inscriptione, ROMÆ ÆTERNITAS. Et quidem ipsum Romæ nomen, nationes nonnullæ ex patriæ linguæ significatione æternitatem interpretantur. Plutarch. libro de fortuna Romanorum, Fortunam, ait, Tyberi traiecto, alis positis, exutis talaribus, abiecta instabili pila, ita Romam ingressā: quod indicium esset, eam ibi cōstanter permansuram, neq; in posterum aliò abuolaturam. Teneo tamen memoria, quid de ista Vrbis æternitate iam olim senserit Octauius Augustus, qui, vt Plutarchus retulit Apophthegmatis, cū obseruaret Pisonem ita magnificè ędes excitātem, vt propter materiam, quam adhibebat, videretur cum æternitate pacisci, aut ædificium nūquam interiturum cogitare, sic dixit: Pisonem ita ædificare quasi Roma foret æterna. Nō repetam miseram Romæ deflagrationem sub Genserico barbaro principe, quamq; fœdè attritum fuerit id imperium sub Athalarico & Odoacre, id enim commodiùs ex Paulo Diacono & Orosio mutuari potest.

Roma Vrbs æterna.

Ithacum præmissa manus] Id est, multitudo Vlyssis sociorum, quos exploratum miserat in Lotophagorum patriam. Manus, pro multitudine seu numero hominū poni, alio loco monuimus. Ithacum, est hic genitiuus, pro Ithacorum, vel Ithacēsium, Vlyssis sociorum ab Ithaca, Vlyssis patria, sic dictorum. Sic Vlyssem sæpe vocat Ithacū Alciatus. Supra Emblemate 28.

Vlysses Ithacus.

Quod Græcorū Ithaco concio iniqua dedit.

Ita Emblemate 76.

Atq; Ithaci postquam vina bibere sues.

Et infra Emblemate 172.

Audijt hæc Ithacus ——

Et Emblemate 182.

Mercurium hoc Ithaco fama dedisse fuit.

Dulcedine loti] Lotos Nympha fuit, quæ Priapum fugiens in arborem sui nominis mutata fuit; de cuius arbore cum Dryope Euryti filia flores aut baccas decerperet, in loton quoq; trāsformata fuit, quod sacras frondes violare ausa esset. Loti fructū dulcem esse tradit Plinius, Strabo, Theophrastus, & alij supra relati. Arborem Itali vocāt *Perlaro*, Tridentini *Bagolaro*, à baccis quas profert, Germanis est peregrina, teste Matthiolo.

Lotos Nympha.

Liquerat & patriam] Ithacam.

Liquerat atq; ducem] Vlyssem.

DIVERSIS modis hoc Emblema applicari potest, quos breuiter attingemus. IV.

1. Alciatus torquet in eos, qui patriam obliuione delent, in alio quodam solo recenti, & fortuna quadā benigniore lactati. Notissima est illa Teucri vox apud Ciceronem Tusc. 5. Patria est vbicumque est bene. tum enim vel maximè patriam ipsumq; natale solum tradere solemus obliuioni, cùm aliena regio meliorem nobis & lautiorem conditionem proponit.

Patria est vbicūque bene est.

2. Potissimùm torquetur in eos, qui cùm ad amplum aliquem dignitatis gradum peruenerint, sui suorumq; immemores facti, tumidas attollunt vertice cristas, vt ijs nihil intolerabilius esse possit, neque asperius: quippe qui nec de parentibus, neç de amicis amplius cogitent: ex quo periculum

Sui et suorū obliti

cuum sit, quàm desipiant, quamq; vecordes sint, cùm non intelligant leuissimo casu se posse deturbari; quamque temerari & instabiles fortunæ fluxus & refluxus. At Oratorem audiamus licet: Si quam virtutis præstantiam, aut ingenij, aut fortunę splendorem sumus consecuti, eam nostris impertire est opus, & cum proximis communicemus: vt si parētibus nati simus humili & obscuro loco, si propinquos habeamus imbecilliores, vel animo, vel fortuna, eorum augeamus opes, eisq; honori simus & dignitati: vt in fabulis, qui aliquādo propter ignorantiam stirpis & generis in famulatum fuerint, cùm cogniti sunt, & aut Deorum, aut Regum filij inuenti, retinent tamen charitatem in pastores, quos patres permultos annos esse duxerunt. Apud Euripidem Iphigenia, verba Menelai Agamemnoni mores mutatos obijcientis, & imperium & honorem ei delatum:

----Ἄνδρα δ' χρεὼν
τὸν ἀγαθὸν, πράσσοντα μεγάλα
τὺς τρόπυς μεθιςάναι.
ἀλλὰ καὶ βέβαιον εἶναι τότε μάλιςα τοῖς φίλοις,
ἡνίκ' ὠφελεῖν μάλιςα δυνατός ἐςιν εὐτυχῶν.

Virum non decet
Bonum, auctum rebus prosperis
Mores commutare:
Sed stabilem esse tunc maximè amicis,
Cum iuuare maximè potest fœlix existens.

3. Hanc fabulam plerique conuertunt in voluptuosos, & libidine prurienteis, qui gustato semel dulci blandoque turpium voluptatum veneno, ab eo ferè non abstineant. Lucianus de mercede cōductis. Memin t & Dio Chrysost. Orat. 35. Ponticus Heraclitus ait, ab Homero voluptatem designari per Lotophagorum regionem, quæ voluptas posita esset in ea re perfruenda, quæ dulcissima putaretur: ἡδονὴν μὲν τὸ Λωτοφάγων χωρίον ξένης γεωργὸν ἀπόλαυσεως, ἣ ὀδυσσεὺς ἐγκρατῶς παρέπλευσε. Symmachus in epistolis allusit: Vt mihi, ait, quasi apud scopulos hæsisse videaris. *Voluptati dediti lotophagi.*

4. A. Gellius flexit in eos, qui nimium immorantur in Dialecticę gyris & mæandris. De loti præterea hieroglypgicis vide Pierium lib. 52. in fine. Nunc audiamus harmonicam Sirenum concordiam.

Sirenes.
EMBLEMA CXVI.

ABSQVE alis volucres, & cruribus absque puellas,
Rostro absque & pisces, qui tamen ore canant,
Quis putat esse vllos? iungi hæc Natura negauit:
Sirenes fieri sed potuisse docent.
Illicium est mulier, quæ in piscem desinit atrum,
Plurima quòd secum monstra libido vehit.
Aspectu, verbis, animi candore trahuntur,
Parthenope, Ligia, Leucosiaq; viri.
Has Musæ explumant, has atque illudit Vlysses:
Scilicet est doctis cum meretrice nihil.

COMMENTARII.

I. PINGATVR nauigium velis & remis impulsum, ad cuius malum vir militari habitu alligatus conspiciatur: in litore verò adsint tres Sirenes, monstra scilicet superiore sui parte virginea forma, inferiore volucrum auium; harum vna voce, altera tibijs, tertia cithara canens fingatur. Vnde in hac nostra pictura desidero tertiam Sirenem cithara canentem: neq; vellem capita ad formam puerilem potiùs quàm puellarem accedere. Alas etsi Alciatus hic illis adimat, veteres tamen sæpissimè addiderunt. Satis elegantem earum picturã habes in Mythologia Natalis Comitis, Patauij apud Petrum Paulum Tozzium impressa, typis Pasquati, 1616.

II. *Sirenes quæ.* ELEGANS est Sirenum mythologia: hæ fuerunt Acheloi fluminis, & Calliopes Musæ filiæ (alij Terpsichoren, alij Melpomenem, alij Steropen Sirenum matrem faciunt) tres nimirum, Parthenope, Ligia, Leucosia. Harum vna voce, altera tibijs, alia lyra canebat. Virginea finguntur facie, & in piscem desinunt: alii volucres eas faciunt. Cùm littus Siculum incolerent, nautas prætereuntes cantus & vocis amœnitate pelliciebant, pellectos sopiebant, sopitos demergebant, & postea deuorabant. Vlysses cùm illac sibi prætereũdum esset,

Illeuit cera sociorum callidus aures,
Atq; suas vinclis præbuit ipse manus.
Transiluit scopulos & inhospita littora classis:
Illa præcipites desiluere freto.
Sic blandas vocisq; notas, & carmina vicit,
Sic tandem exitio monstra canora dedit.

Martialis huc allusit lib. 3. ad Cassianum:

Sirenas hilarem nauigantium pœnam,
Blandasq; mortes, gaudiumq; crudele,
Quas nemo quondam deserebat auditas,
Fallax Vlysses dicitur reliquisse.

Homerus Odyss. μ. id pertractat. Meminit & Plato in Phædro. Virgil. Æneid. 5. De Sirenibus Ouid. 5. Metamorph. sic canit:

---Vobis Acheloides vnde
Pluma pedesq; auium, cùm virginis ora geratis?
An quia cũ legeret flores Proserpina vernos,
In comitum numero mistæ Sirenes eratis?
Quã postquã toto frustra quæsistis in orbe,
Protinus in vestrã sentirent æquora curam,
Posse super fluctus alarum insistere remis
Optastis, facilesq; Deos habuistis, & artus
Vidistis vestros subitis flauescere pennis.
Ne tamen ille canor mulcendas natus ad aures,
Tantaq; dos oris linguæ deperderet vsum;
Virginei vultus, & vox humana remansit.

Nescio quo casu ferè præterieram Sirenum descriptionem toties mihi lectam, apud Claudianum:

Dulce malũ pelago Siren, volucresq; puellæ,
Scyllæos inter fremitus, auidamque Charybdim,
Musica sacra fretis habitabant dulcia mõstra.
Blanda pericla maris, terror quoq; gratus in vndis,
Delatis licet huc incumberet aura carinis,
Implessentq; sinus venti de puppe ferentes,
Figebat vox vna ratem, nec tendere certum
Delectabat iter reditus, odiumq; iuuabat,
Nec dolor vllus erat, mortem dabat ipsa voluptas.

Sed

Emblema unde sumptũ. Sed id totum petitum videtur ex Fulgentio lib. 2. Mytholog. de Vlysse & Sirenibus: Tribus, inquit, modis illecebra amoris trahitur, cantu, aut visu, aut consuetudine &c.

III. *ABSQVE alis volucres*] Sic construo: Quis putet esse vllos pisces absq; rostro, qui sint volucres absq; alis, & sint puellæ absq; cruribus, & tamen ore canant? Sirenes enim putantur esse aues sine plumis, puellæ sine pedibus, pisces sine rostro, cantatrices; quod tamen à communi natura videtur alienum. Describit autem monstrum ad imitationem ferè illius Horat. in Arte poetica. Talem quoq; descriptionem habuimus supra Embl. 5. de homine angui pede, idq; ænigmaticõs. Sirenas appellat semiuolucres Lycophron in Cassandra, alij semiferas vertũt. Quo loco Isacius meminit victoriæ Musarum, quæ se alis Sirenarum coronarunt. Putat tamen fuisse portentosas, earumq; fabulam trahit ad allegoriam: dicit enim nomine Sirenum *τὰς ἡδονὰς* intelligi; & scorta eas fuisse, quæ lepore suo nauigantes retinerent, tradit idem ex Plinio iuniore. *Sirenes quid.*

Quis putet esse vllos?] Vt Chimæras, vt Hippocentauros, & alia eius generis portenta fabulosa: vel vt Tragelaphum, quod Aristoteles finxit in Analyticis: aut denique vt illud informe monstrum, quod Horatius exhibet initio epistolæ ad Pisones,

Et miranda canunt, sed non credẽda Poeta.

Certè Lucretius lib. 5. aliquot rationibus arguit Hippocentauros non esse, quales à poetis describuntur. Et Xenophon 4. de institutione Cyri, ait Chrysanthum dubitare an sint Hippocẽtauri. addit enim hoc verbum, *εἰ γένοιντο*. Valdè stomachatur Galenus in Pindarum, quia fingere nõ dubitauerit ex hominibus & equis Magnesijs natos Hippocentauros. Et M. Tullius 2. de natura Deorum: Quis, inquit, Hippocentaurum, aut Chimæram credat esse? Quod & idem confidentius negat 1. Tuscul. Eiusmodi tamẽ populos fuisse in Pelio Thessaliæ monte à Nymphis educatos, tradit Diodorus Siculus lib. 5. facilè à scriptoribus suis persuasus, id est, poetis. qui rerum omnium memoriam figmentis cõpleuerant. Alioqui constat primos Thessalos equitãdi artem vsurpasse: quos cùm rudes homines, quales ea tẽpora ferebant, eminus in montibus equis sedere primùm essent intuiti, putarunt quasi animalia noua, & supernè homines, infernè verò equos: & quem vulgi errorem poetæ amplexati, adeoq; pictores noua hæc monstra repræsentarunt. Bene quidem Palæphatus lib. 1. *ἀπίστων*, ex Hippocentauri etymo veritatem elicit. Nulli enim alij fuere Hippocentauri, quàm equorum subactores, vel stimulatores, *ἀπὸ τοῦ ἵππου καὶ κεντάω*. Nihilò tamen minus scribit Plinius lib. 7. cap. 3. se vidisse Hippocentaurum in melle conditum, & Ægypto allatum, oblatumque Claudio Cæsari, eodem die expirasse. Scimus adhæc multa de Satyris & Siluanis iactata: & quod D. Antonius vidit in solitudine, forma Satyri monstrum, teste B. Hieronymo, id pleriq; putant fuisse dæmonem incubum, aut succubum. Et Satyros fuisse in subsolanis Indiæ montibus scribit Plinius, quin & eiusmodi animal fuisse aliquando ad Cornel. Syllam deductum Plutarchus auctor est. Sirenes quoque aues fabulosas esse putat Plinius lib. 10. cap. 49. cui sanè aduersantur Theodorus Gaza & Trapezuntius, qui Sirenes in mari se vidisse affirmant. Sed de his plus satis. *An monstra dentur, qualia poeta fingunt.* *Hippocentaurus.* *Satyri.* *Sirenes.*

Sirenes fieri] Siren, *σειρὴν*, à verbo *σείω*, quod est iacto, turbo, decipio. Vel *ἀπὸ τῆς σειρᾶς*, id est, à catena seu vĩculo, eo quod libidinis vinculum Sirenes fuerint. Non autem ducitur à verbo *σύρω*, id est, traho, vt aliqui putant: hinc non scribi debet per y, sed per i, Siren. *Sirenes unde dicta.*

Illicium est mulier] Græca locutio, *ἡ γυνὴ θελκτήριον, τὸ θελκτήριον*. id est, *illex*, ab illiciendo, quod blanditijs illiciat. *Mulier illicium.*

Qua in piscem desinit atrum.] Absurdum est: quo alludit ad illud Horatij ad Pisones:

-----Vt turpiter atrum
Desinat in piscem mulier formosa supernè.

Per piscem mollities & voluptas plerumque intelligitur. Vide Lucianum de Syria Dea, vbi mulierem supernè in caudam piscis desinentem visam fuisse ait. *Piscis quid allegoricũs.*

Plurima quòd secum] Quam plurimas certè calamitates ex libidine proficisci nemo nescit: tamen eius tres sunt præcipuæ illecebræ, siquidem aut visu, aut cantu, aut commercio capiuntur, & in turpis amoris pedicas illaqueantur humani animi, vt mox dicemus. *Tres ad voluptatẽ illecebra.*

Aspectu.] Visu nascitur amor. Hinc illud

lud Propertij vulgatissimum:

Si nescis, oculi sunt in amore duces.

Visus, amoris initium.

Pindarus formam amoris præconem ¦8. Nemeor. facit:

ὥρα πότνια κάρυξ ἀφροδίτας·

O Veneranda pulchritudo, Veneris præco, &c.

Theocritus, ὡς ἴδον, ὡς ἐμάνην.

Quod Maro Ecloga 8. sic est æmulatus:

Vt vidi, vt perij, vt me malus abstulit error.

Ouidius item in Epistolis:

Tunc ego te vidi, tunc cœpi scire quis esses:

Illa fuit mentis prima ruina meæ.

Et vidi, & perij: nec notis ignibus arsi.

Idem 3. Amorum, eleg. 10. (alloquitur amasiam)

Perq; tuos oculos, magni mihi numinis instar;

Perq; tuos oculos, qui rapuere meos.

Ap. lib. 10. Caussa omnis & origo præsentis doloris, & medela ipsa, & salus vnica, mihi tute ipse es. Ipsi enim tui oculi per meos oculos ad intima delapsi præcordia, meis medullis acerrimum commouent incendium. Plato amoris vulnera radios esse quosdā ait tenuissimos, qui ex intimo cordis expirant, vbi vitalis sanguis dulcissimus & calidissimus sedem habet, viaq; sibi per oculos patefacta, subinde per amātis oculos illapsi ad intimum eius cor penetrant. Luciā. dial. ἔρωτες: ἔρως πρῶτον ἔχει βαθμὸν ὄψεως, ἵνα ἴδῃ, κἂν θεάσηται, ποθεῖ προσάγων ἰδὰ ψᾶσθαι: qua ratione Philostratus δᾳδούχους amoris oculos fecit: ὦ κακοὶ δᾳδοῦχοι ἔρωτος, πρῶτοι μεθ' ἡμῖν τὸ κάλλος ἐνυρεύσατε. o mali faciferi, primi in nobis pulchritudinem accendistis. Itaque probatur sententia Plotini ἔρωτα deducentis, ἀπὸ τῆς ὁράσεως. lib. 3. De amore. Ex quo illud Propertij:

Amoris vulnera ex oculis.

Cynthia prima suis me iꝰ cautum cepit ocellis,

Contactum nullis ante cupidinibus.

Assiduè crescit spectando cura puellæ,

Ipse alimenta sibi maxima præbet amor.

Seneca De remedijs fortuitorum: Non intelligis partem innocentiæ esse cæcitatem. Hinc oculi adulterium monstrant, hinc incestum, hinc domum, quam concupiscat, hinc vrbem, & mala omnia. Certè oculi sūt irritamenta vitiorum, ducesque scelerum. Ex Plutarcho refertur illud è Stobæo ἐν λόγῳ κατὰ κάλλους. *Formosos intueri iucundissimum: tangere autem & tractare sine periculo non licet. Imò, vt Xenephon docet, qui ignem tangunt, vruntur duntaxat: formosi verò, quamquam procul distēt, incendunt tamen. Est enim visus, incitandi amoris occasio.* Græca ita sonant: τοὺς καλοὺς ὁρᾶν μὲν ἐπιτερπέστατον, ἅψασθαι δὲ καὶ λαβεῖν οὐκ ἀκίνδυνον. μᾶλλον δ' ὥς φησιν ὁ ξενοφῶν, τὸ μὲν πῦρ τοὺς ἁψαμένους καίει μόνον. οἱ δὲ καλοί, καὶ τοὺς μακρὰν ἑστῶτας ὑφάπτουσιν. ἡ γὰρ ὄψις λαβὴ τοῦ πάθους ἐστί. Huc pertinent illa Hecubæ ad Menelaum verba ex Euripide Troadibus, quo loco ei suadet vt Helenam de medio tollat:

ὁρῶν δὲ τήνδε, φεῦγε, μή σ' ἕλῃ πόθῳ·

αἱρεῖ γὰρ ὄμματα ἀνδρῶν, ἐξαιρεῖ πόλεις,

πίμπρησι δ' οἴκους. ὧδ' ἔχει κηλήματα.

Cernere hanc, fuge, ne te trahat sui desiderio:

Capit enim oculos virorum, delet ciuitates, Accendit ædes; sic enim habet mulcimenta.

Apud Gratianum impudicus oculus est impudici cordis indicium, C. nec solo, 32. q. 5. Sed huc lubentius integram D. Augustini sententiam ex lib. de fide Christiana confero: Nec solo, inquit, affectu & tactu, sed aspectu quoque appetitur, & appetit concupiscētia fœminarum. Nec dicite vos habere animas pudicas, si habetis oculos impudicos: impudici cordis est nuncius oculus impudicus. Nam & tacente lingua, conspectu mutuo corda se macerant impudica, & secundum cōcupiscentiam carnis ardore alternatiuo delectantur, etiam intuitus ab inualida volūtate corporis fugit ipsa castitas. Eodem sensu, sed breuius, Hieronymus epist. ad Furiam, vbi de seruanda viduitate: Speculum mentis est facies, & taciti oculi fatentur cordis arcana. Hinc etiā est illud celebre Polemonis dictum; Oculos esse tanquam fores animi. Per illos enim animum emicare, indidemque animum introspici. Quo nonnulli oculum verum cordis nuncium dictitarūt. Sic apud Ecclesiast. cap. vlt. hominis facies vocatur platea animæ. Oculos quoq; Cupidini Veneris filio, in quibus excubet, ceu in specula quadam, tribuit Philostratus. Et rectè: sunt enim oculi Veneris illices, & potentissimum amoris incitamētum, quorum fulgor & amabilis intuitus quodam quasi morsu vitalia populatur & morsicatim medullas depascitur. Vnde Apuleius

Oculi fores animi.

Fotidis

Foeidis suæ oculos morsicātes scitè appellat lib. 2. quemadmodum Horatius oculos in Damalim putres dixit, hoc est, in Damalis amorem solutos. Accedit deniq; ad oculorum gratiam, quod vel solus illorum in homine quidem beneuolo intuitus, non mediocrem generare videatur suauitaté. Sic enim Euripides:

Oculorū gratia.

Suaue est viri beneuoli oculos intueri.

Quos cum osculamur, ait Plinius lib. 11. cap. 35. animum ipsum videmur attingere. Hinc *oculissimum* pro eo, quod est charissimum, apud Plautum & alios frequenter inuenias.

Verbis.] Et verba certè non minorem vim habent ad pelliciendos animos quàm oculi: imò verò maiorem plerumque.

Verba inflammāt ad amorem.

Candore.] Eloquentia compta ornataq;, qua vel pertinacissimi, vel etiam maximè refractarij molliri, & in aliam penè formā mutari queunt. Vel candor hic pro pulchritudine vsurpatur, vt apud Propertium in 1.

Candor quid.

Nec Phrygium falso traxit candore maritū
Auecta externis Hippodamia rotis.

Nisi candorem referre mauis ad illam Sirenem flexanimam, quam nostri gratiam, animumque purum ac simplicem & verè amabilem dicunt, qualis fuit mulieris cuiusdā Thessalę gratia, cuius amore ita exarsisse Philippum Macedonem aiunt, vt pleriq; suspicarentur eum amatorio quodam philtro eo adactum. Quam ob rem Olympias Philippi vxor tātum operæ posuit, vt tādem Thessalam illam prehenderit: quam cùm diligenter intuita esset, eius formam certè bonam, verba omnia naturā ingenuam spirantia, præclaram educationem. facessant ergo calumniæ, ait Olympias: tu enim in te philtrum habes, non alio fascino capitur Philippus.

Trahuntur] impelluntur, alliciuntur, Ordo est: Viri trahuntur aspectu, id est, Parthenope: verbis, id est, Ligia: candore, id est, Leucosia; nā id hęc nomina significant.

Parthenope] Hæc sunt trium Sirenum nomina, quas Homeri Scholiastes natas ait ex Acheloo & Sterope vel Terpsichore. Eas autē ille sic nominat, Aglaope, Thelxiopeia, Pisinoe. Commentator Apollonij sic vocat, Thelxiope, Molpe, & Aglaophonos. Alciatus noster Clearchum imitatus lib. 3. Amator. vnam vocat Parthenopen, alteram Ligiam, tertiam Leucosiam. Quæ nomina nō temerè Sirentibus sunt imposita. Parthenope enim dicitur διὰ τὸ ἔχειν ὄπα παρθενικὸν, & respondet aspectui. Ab hac Neapolim, nobilissimam Italiæ ciuitatem, Parthenopem dictam putat Strabo lib. 1. Geograph, quod in ijs locis mortua sit.

Sirenum nomina:

Parthenope vnde dicta.

Ligia] Ligia non à ligando, vt putant nonnulli, neque ab illiciendo; sed à Græco λιγύειν, quod canorum significat: aut à λιγέως, acutè, dulciter; quod ad sermonis & colloquij refertur illicium.

Ligia vnde dicta.

Leucosia] Leucosia à λευκὸν, album, ab albedine, quæ in sui admirationem rapit, mentisq; oculos quasi fascino aliquo decipit: ea autem significatur verborum ornatus.

Leucosia cur sic dicta.

Has &c] Duo proponit antidota aduersu blandarum Sirenum cantum, id est, aduersus voluptatum illecebras, nempe studium literarum & peregrinationem.

Musæ explumant] Per Musas intellige literatos, qui cum voluptatibus corporis nihil habent commercij: præcipuum autē libidinis antidotum est literarum studium & contentio in disciplinis Huc placet adijcere fabulam Græcorum scholiastum, poeticam satis vulgatam, quam inter cæteros narraut Pausanias in Bœticis, Stephanus, & Gregorius Gyraldus. Suasit aliquādo Iuno Sirenibus, voce & cantus suauitate plus æquo tumescentibus, vt Musas ad canendum prouocarēt, & eas vincere niterentur. Musæ conditionem, vbi aliquātum concertassent, non recusantes, facili negotio de ijs victoriam retulerunt. Nec verò mirum cuiquam videri debet, si tam facilè vicerint. Quis enim suauem & natiuum Musarum modulum cum eo blando quidem, sed & fallaci captioso Sirenum cantu comparet? Musæ igitur plumas Sirenibus auullerunt, quibus sibi coronas confecerūt in victoriæ signum. Atq; idcirco à re locus Apreta in Creta vocitatus est. Vnde Antonius Thylesius, qui de coronis libellum composuit: Sed vbi, inquit, tādem canēdi suauitas & doctrina Musis adiudicata est, victrices Iouis filiæ Sirenū alas stirpitus diuellētes, se nouo serti genere nūquam antea viso decorauerunt, ne solus Maia natus temporibus esset aligeris. Spectantur Romæ nouā Musarum signa marmorea, affabrè & antiquo artificio facta: singulæ pennam habent capillo suffixam.

A Musis Sirenes explumari quid.

Hæc

Hęc ille. Fabula hęc sub allegoria intelligi potest de malis & ineptis poetis, qui bonis infesti sunt, & fuere semper; sed demùm à bonis & doctis vincuntur inepti. Mythologi Sirenum vocabulo, sophisticen: Musarũ nomine, solidam & expressam sapientiam volunt intelligi: plurimæ scripta sunt ridicula eorum, qui adumbrata, non vera sapientia sese ostẽtãt: de quibus docti sapiẽtesque viri facillimè triumphant. Hoc veterum figmentum Theodoretus De curãdis Græcis affectionibus, statim initio lib. 8. attigit, cùm ait ex Pythagoræ sententia, aut eorum certè, qui eius vitam scriptis tradiderunt, esse Musas Sirenibus præferendas.

Peregrinatio cõfert ad amorem declinãdũ. *Has atq; illudit.*] Antidotum est alterũ in Amorem, nimirum peregrinatio. Ouid. 10. Metamorph.

Ire libet procul hinc, patriaque relinquere fines,
Dum scelus effugiam: retinet malus ardor amantem.

Id verò suadet apertius 1. De remedio:

Tu tantũ, quãuis firmis retinebere vinclis,
I procul, & longas carpere perge vias.
Tempora nec numera, nec crebrò respice Romam:
Sed fuge, tutus adhuc Parthus ab hoste fuga est.

Idem libro 2.

Manat amor tectus, si non ab amante recedas,
Turbaq; in hoc omnes ingeniosa sumus.
Proximus à tectis ignis defenditur agrè:
Vtile finitimis abstinuisse locis.
Non facilè esuriens posita retinebere mẽsa,
Et multam saliens incitat vnda sitim.

Notum est, quemadmodum Vlysses sociorum aures cera illeuerit, ne Sirenum cantus audirent, seq; nauis malo iusserit alligari, ne, quanquam cuperet, ad Sirenas iret. Erat autem illa Sirenum astutia, vt quibus rebus audiẽdis quisq; maximè delectaretur, eas præcipuè canerent: vt pote ad captandos ambitiosos & gloriæ cupidos, res eorum gestas; ad demulcendos libidinosos, res amatorias canebant: erantq; mirificè omnium preteritorum negotiorũ memores. Sic itaq; canunt apud Homerum Odyss. 12.

Sirenũ callidũtas: Δεῦρ' ἄγ' ἰὼν πολύαιν' Ὀδυσεῦ μέγα κῦδος ἀχαιῶν,
νῆα κατάστησον ἵνα νωϊτέρην ὄπ' ἀκούσῃς.
ἐγάρ πω τις τῇδε παρήλασε νηῒ μελαίνῃ,
πρίν γ' ἡμέων μελίγηρυν ἀπὸ στομάτων ὄπ' ἀκοῦσαι.
ἀλλ' ὅγε τερψάμενος νεῖται καὶ πλείονα εἰδώς.
ἴδμεν γάρ τοι πάνθ' ὅσ' ἐνὶ τροίῃ εὐρείῃ
ἀργεῖοι τρῶές τε θεῶν ἰότητι μόγησαν·
ἴδμεν δ' ὅσα γίνηται ἐπὶ χθονὶ πολυβοτείρῃ.

Huc age flecte ratẽ Graiorũ gloria Vlysses.
Flecte ratẽ celerẽ, nostras & percipe voces.
Nullus enim nigram transegit nauita puppim,
Quin nostras voces audiuerit: inde recessit
Doctior, & cantu mox delectatus eodem.
Scimus enim Graij fuerint quæ Pergama circum
Consilio superũ, & quæ Troes funera passi:
Deniq; cuncta patent nobis mortalia facta.

Cicero 5. de Finib. illud ita vertit:

O decus Argolicum, quin puppim flectis Vlysses,
Auribus vt nostros possis cognoscere cantus.
Nam nemo hac vnquam est trãsuectus cærula cursu,
Quin prius astiterit vocũ dulcedine captus,
Post varijs auido satiatus pectore musis,
Doctior ad patrias lapsus peruenerit oras.
Nos graue certamẽ belli, cladẽq; tenemus,
Græcia quam Troiæ diuino numine vexit;
Omniaq; è latis rerum vestigia terris.

Sirenes in mare præcipitatæ. Cum verò has illarum fallacias fefellisset Vlysses, fama est ipsas Sirenes se in mare præcipitasse, neq; amplius postea auditas, vt significant illa carmina:

Sanguine Sisyphio generatus magnus Vlysses
Hac tutos sola præstitit arte suos.
Illeuit cera sociorum callidus aures;
Atq; suas vinclis præbuit ipse manus.
Trãsilijt scopulos, & inhospita litora classis:
Illæ præcipites desiliere freto.

Nec solùm Vlysses Sirenes delusit, sed etiam Orpheus, vti de se ipse testatur in Argonauticis, & Appollonius declarat lib. 4. Argonaut. vbi inquit Orpheum cãtare aggressum, Sirenum omnem vocẽ superasse.

Amore nõ capi Musas. *Scilicet est doctis &c.*] Epimythion est: quò referẽdum videtur lepidissimum Platonis tetrastichon, vt habet Laertius:

Ἁ κύπρις μούσαισι, κοράσια, τὰν ἀφροδίταν
τιμᾶτ', ἢ τὸν ἔρον ὔμμιν ἐφοπλίσομαι.
χαὶ μοῦσαι ποτὶ κύπριν, ἄρει τὰ στωμύλα ταῦτα.

ἡμῖν

ἡμῖν δ' οὐ πέταται τοῦτο τὸ παιδάριον.

Hæc Venus ad Musas: Venerem exhorrescite Nymphæ:

In vos armatus aut Amor insiliet.

Cui contra Musæ: verba hæc age dicito Marti:

Aliger huc ad nos non volat ille puer.

Venus Musis [hæc ait] ô puellulæ, Venerem

Honorate, aut Amorem in vos armabo.

At Musæ ad Cyprim: Marti stulta hęc blateramēta [id est, iaciātur hęc in Martē, qui sæpe ab Amore correptus est]

In nos autē non volat iste hic puerulus,

Sic Venus ad Musas: Venerē colitote, puellæ,

Durior aut in vos arma Cupido feret.

At Musæ ad Cyprim: Apta isthæc ludicra Marti:

Pusio namq; in nos non volat iste levis.

Carmen Theocriti est ex Eidyllio 9.

οὔτ' ἐμοὶ ἐξαπίνας γλυκερώτερον, οὔτε μελίσσαις

ἄνθεα, ὅσσον ἐμὶν μῶσαι φίλαι. οὓς γὰρ ὁρῶντι

γαθεῦσιν, τὼς δ' οὔτι ποτῷ δαλήσατο Κίρκα. id est:

Neq; ver subitum lenius est, neq; apibus

Flores [tam dulces] *quàm mihi musæ charæ* [sunt.] *quos enim aspiciendo*

Exhilarant, eos sua potione non poterit fascinare Circe.

Idem argumentum tractat Lucianus in Dialogis Deorum: quod eò spectat, vt significetur, doctos, & laboriosa studiorum mole pressos, stulto amore nō capi; quod accidere solet ijs, qui otio sese turpi dedunt, laboremq; honestum refugiunt; quod Cicero pro Cœlio pluribus verbis extulit: Scitote iudices, inquit, eas cupiditates, quę obijciuntur Cœlio, atq; hæc studia, de quibus disputo, non facilè in eodem homine esse posse. Fieri enim non potest, vt animus libidini deditus, amore, desiderio, cupiditate, sæpe nimia copia, inopia etiam nonnūquam impeditus, hoc quicquid est, quod nos facimus in dicendo, non modò agēdo, verùm etiam cogitando possit sustinere. An vos aliam causam esse vllam putatis, cur in tantis præmijs eloquentiæ, tanta voluptate dicendi, tanta laude, tanta gloria, tāto honore, tam pauci sint, semperq; fuerint, qui in hoc labore versentur: Omittendæ sunt omnes voluptates, relinquēda studia delectationis, ludus, iocus, conuiuium, sermo etiā penè omnium familiarium deserēdus; quæ res in hoc genere homines à labore studioq; dicendi deterret, non quò aut ingenia deficiāt, aut doctrina puerilis.

Ciceronis locus.

IV. *Sirenes quid significent.*

NON me fugit variè à varijs trahi hanc Sirenum fabulam: vt cum Pausanias in Atticis ait Sophoclem dictum fuisse nouam Sirenē. Siren etiā nominatus est Bacchylides: εἰώθασι καὶ νῦν ἔτι ποιημάτων καὶ λόγων τὸ ἐπαγωγὸν σειρῆνι εἰκάζειν. *Solitus etiam nunc poematum & sermonum illecebras Sireni conferre.* Vnde etiam dictum illud de Catone Grammatico: *Cato Grammaticus Latina Siren.* Et Apollonius Tyaneus apud Philostratum, in Apollinis templo suspensas etiam aureas Sirenum illecebras memorat, in huiusmodi significatum. Plerisq; dicuntur Σειρῆνες, sed altiore sensu, αἱ τῆς ψυχῆς ἐναρμόνιοι καὶ μουσικαὶ δυνάμεις, vt Suidas: & in sua Repub. Plato, cùm de sphærarum cœlestium volubilitate tractaret, singulas Sirenas dicit singulis orbibus insidere, significat motu sphęrarum cantum numinibus exhiberi, nam Siren dea canens Græco intellectu valet. Macrob. 2. Commē. in somn. Scipionis Dorio in libro de piscibus scribit (quod etiam Seruius, Palæphatus, & Isacius in Cassandram Lycophronis sentiunt) formosas quasdam meretriculas fuisse Sirenes in litore habitantes, quæ suauitate harmoniæ ad se nauigantes allicerent, & illectos tamdiu retinerent, donec ad summam inopiam neglecta rerum vsibus cura redigerentur. Quare dicti sunt omnes naufragium pati, qui ad Sirenes accessissent. Alij saxa, alij aues esse Sirenes dicunt. Nos pro more ad mores trahemus.

Sirenes meretrices.

1. Itaq; Sirenum cantus nil aliud esse quā adulatorū voces mihi persuadeo, qua peste nulla neq; suauior, neq; sceleratior principes aut ambitiosos homines inuasit. Illæ in profundissimum somnum principes inducunt, quia tanquam dormientes eorum plerią; quid differat amicus ab adulatore non vident, & quoniam suauior est auribus adulatoris quàm amici oratio, quæ iucundiora sunt libentius admittunt. At contrà adulatores cognitio ingenio magnatum, illos qui iucundiores futuri sint sermones excogitant, & nunc rerum gestarum gloria, vel congerendis opibus, vel scortis, vel alijs huiusmodi rebus delectentur, earumque studium magnificis laudibus extollunt.

Sirenum cantus adulatores.

Quæ

Quæ oratio cum grata sit auribus, auditorem in perniciem trahit; vbi enim adulationi locus est, nullus amicitiæ, nullus sinceritati, nullus iustitiæ patet: quippe cum is, qui plus alijs quàm sibi ipsi de se credat, ad suauitatem loquentibus, ad omnem vel suam, vel suorum salutem conniueat, minimèque diligens in rebus agendis efficiatur oportet.

Sirenes turpes voluptates.

2. Hic ab Alciato Sirenes trahuntur ad turpes voluptates & earum titillationes: monstro enim prope similis est is, qui non rationi & consilio, sed cupiditati paret, cùm altera pars illius homo sit, altera bellua: Qui ergo huc illuc fertur pro animi impetu, quocunque libido & cupiditas tulerit, quo pacto is non intra se Sirenẽ habet, vel ipse potiùs monstrũ teterrimum efficitur? Synesius epistola quadam ad Herculianũ: ἐγὼ μὲν οὐδὲ ἄλλο τι τὰς σειρῆνας ὑπὸ τῶν ποιητῶν ἡγοῦμαι βλασφημεῖσθαι, ἢ ὅτι τῷ μελιχρῷ τῆς φωνῆς ἀπόλλυον προσαγόμεναι τὸν πιστεύσαντα. ἤκουσα δὲ τῶν σοφῶν καὶ ἀλληγορούντων τὸν μῦθον. Σειρῆνας γὰρ αὐτὰς αἰνίττεσθαι τὰς ἀπολαυστικὰς ἡδονάς, αἳ τοὺς εἴξαντας καὶ καταγοητευθέντας αὐτῶν τῇ προσηνείᾳ, μετὰ μικρὸν ἀπόλλυσι. τί οὖν ἀπεικὸς εἶναι Σειρῆνας αἱ τῶν σῶν ἐπιστολῶν ἡδοναί; *Ego sanè non aliam ob causam existimo Sirenas malè à poetis acceptas, quàm quòd vocis dulcedine adductos perderent. Audiui à quodam ex sapiẽtibus, qui allegoricè fabulam explicaret, Sirenas obscurè significare voluptates sensum oblectantes, quæ eos perdant, qui ipsarum cantui & blanditijs aurem præbuerunt. Quid igitur impedit quominus tuarum epistolarum voluptates sint Sirenes?* Ad hanc fabulam alludens D. Hieronymus, ait in Epistola quadam: Et nos ad patriam festinantes, mortiferos Sirenum cantus surda debemus aure transire. Quò spectat illud Socraticum: δεῖ ὥσπερ σειρῆνας τὰς ἡδονὰς παρελθεῖν τὸν ἐπιδόντα τὴν ἀρετὴν ἰδεῖν ὥσπερ πατρίδα. *Voluptates oportet præterire tamquam Sirenes eum, qui virtutem vt patriam intueri percupit.* Cæterum in Vlysse typum sapientiæ obseruamus, qui & suos auocat à turpi voluptatum commercio, & ipse sibi eandem legẽ imponit. Cicero 5. De finibus, paulò aliter enarrat. Sic enim: Mihi quidem Homerus huiusmodi quiddam vidisse videtur in ijs, quæ de Sirenum cantibus finxerit. Neque enim vocum suauitate videntur, aut nouitate quadam, & varietate cantandi reuocare eos solitæ, qui prætereuchebantur: sed quia multa se scire profitebantur, vt homines ad earum saxa discendi cupiditate adhærescerent. Mirum sanè, cur hic Cicero per Sirenum cantus nil ab Homero significari dicat, quàm discendi studiũ, & sciendi voluptatem: cùm Vlysses ne Sirenum cantibus caperetur, ligari se voluerit; quod non fecisset, nisi insignem quandam calamitatem & turpitudinem ab eis sibi suis importatum iri cognouisset. Horatius quoque Epist. 2. de turpi voluptate intellexit:

Vlysses sapientis imago.

Sirenum cantus, & Circes pocula nosti. &c.

Nec mirum est (quod obiter dictum volo) figmentum hoc Sirenum adeo Poetis placuisse, in quo ipsorum stylus non tam lasciuijt, quàm acumen enituit ingeniosæ sedulitatis, qua hominum mores reuocare conati sunt à voluptatum aut ineptiarum illecebris, quæ passim obuersantur in hoc vitæ Oceano. Quin etiam sapiunt, qui monentur eo commento frigida curarum fomenta, nugas lasciuas, scurriles ineptias est fugere, quin & vitare studiorum omnem fœditatem, in quibus occupantur quidam scripturientes vanitatum, qui suos amores, suas lasciuias, suas insanias cum apparatu nobis ostentant, quas si magni æstiment, id ex priuilegio furentium Poetarũ faciunt, ex quibus nemo est quin se optimum putet, ait Tullius. Sed id cũ non moueat bilem, quod pleriq; viri docti ab ijs nugis non abhorreant, quin istas aliquãdo postponunt seria ludis. Nos quidem non à poetica vnquam abhorruimus, sed lenocinia carminum detestamur, furta & proditiones amatorias, stupra, adulteria, & quicquid omninò mores inficit, tanquam pestem vitari oportere iudicamus. Istud est melle litum virus,

Poetæ turpiloqui notantur.

— dum carmina lumbum
Intrant, & tremulo scalpuntur vbi intima versu.

Et quid aliud ista blanda Siren nobis obijcit, quàm perniciem pudoris ac verecundiæ, cùm fictor versuum nihil aliud pensi habeat, quàm vt cogitet insidias, atq; aspera bella pudori? Quare vnus ex Ecclesiæ sanctis patribus, consultor bonus, ait: Bonum esse homini mulierem nõ audire, n è lius

Siren desidia. hus non videre, optimum non tangere: auditu illa mouet, visu accendit, tactu adurit, & corporis animiq; vires depascitur. 5. Horatius 2. Sermon. hæc ad desidiam, & turpissimam propè omnium ignauiam torsit, cum ait:

——Vitanda est improba Siren Desidia.

De Sirenum fabula post Platonem quid sentiat Plutarchus, repete ex Sympos. 9. quæstione 14. Aliò torsit & Xenophon 2. ἀπομνημ. Lege Lucianum Commentario de saltatione: & prouerb. *Ceram auribus obdis.* Vide etiam Natal. Comitē Mytholog. lib. 7. cap. 13. Nos Sirenes prætervecti ad senem amatorem diuertimus.

Senex puellam amans.

EMBLEMA CXVII.

DVM Sophocles (quamuis affecta ætate) puellam
A questu Archippen ad sua vota trahit,
Allicit & pretio, tulit ægrè insana iuuentus
Ob Zelum, & tali carmine vtrunsque notat:
Noctua vt in tumulis, super vtq; cadauera bubo;
Talis apud Sophoclem nostra puella sedet.

COM-

COMMENTARII.

I. SENEX decrepitus venustam iuvenculam amplectitur, cuius nudatas papillas lasciviens contrectat: iuxtà bubo, feralis avis, cadaveri insidet.

II. QVANTVM ex historijs deprehēdi potest, Sophocles Venereis rebus multum fuit addictus, & iam grandævus Theorida meretricem deperijt. Idem iam senex admodum Archippen, nobile scortum, adamavit, quam etiam hæredem reliquit. Cuius prior amasius, Smicrines nomine, à quodam rogatus, quid ageret Archippe? venustè respondit: ὥσπερ αἱ γλαῦκες ἐπὶ τάφων κάθηνται. Id est: *Tanquam noctua in tumulus sedet.* Refert Athenæus Dipnosophist. lib. 13. cap. 22. Lilius Gregorius in historia Poetarum, & Stephanus Niger de nimio vitæ luxu. Fuit autem Sophocles Atheniēsis poeta tragicus, de quo Cicero in Catone Maiore: Obijt ex insperato gaudio, vt refert Valer. Maximus, ob victoriā ex Tragœdia quadā. Hunc idem Cicero 1. Divinat. divinum poetam vocat. Idem Sophocles iam senio confectus à multis insaniç accusabatur, vt Plutarchus scribit in libro, An seni administranda respub. Copiosè etiam M. Tullius: Sophocles, inquit, ad summam senectutem tragœdias fecit, sed cum propter studium in re familiari negligentior foret, postulatus à filijs est, vt sicuti more Romano patribus malè rem gerētibus interdici bonis solet, sic illum velut desipientem à re famil. ar. removerent iudices. Tum senex dicitur, eam fabulam, quā in manibus habebat, & proximè scripserat, Oedipodem Coloneū recitasse iudicibus, quæsisseq; num illud carmen desipientis videretur: θαυμαστοῦ δὲ τοῦ μέλους φανέντος, προπεμφθῆ μετὰ κρότου καὶ βοῆς τῶν παρόντων, vt inquit Plutarchus, id est: *Cum id admirandum apparuisset, plausu & clamore astantium reductus est.* velut cygneum nescio quid, & solito dulcius vicina morte cecinisset. Satyrus verò, vt est apud Aristophanis interpretem, Sophoclis apologiam huiusmodi fuisse prodit: εἰ μὲν εἰμὶ Σοφοκλῆς, οὐ παραφρονῶ· εἰ δὲ παραφρονῶ, Σοφοκλῆς οὐκ εἰμί. *Si Sophocles sum, non desipio: Si desipio, Sophocles non sum.* Vide Cœlium Rhodig. lib. 21. cap. 20.

Sophocles amator senex.

Noctua in tumulo.

Sophocles quis.

III. *QVAMVIS affecta ætate*] Id est, decrepita: etsi iam senex esset, & gravis senio, Quanquam luxuria, vt Cicer. 1. Offic. tradit, omni ętati est turpissima, cōstat tamen senectuti hanc esse fœdissimam. Proinde Ovidius:

Militat in teneris annis Amor hospes amœnus:
Est in canicie ridiculosa Venus.

Nam quoniam ex eiusdem poetę sentētia. multiæ species amor est, atq; (vt alibi ludit)

Militat omnis amans, & habet sua castra Cupido.

nō immeritò senibus, vt emeritis, causariā à Cypridos castris missionem concedit, vel tāquam segnes & inertes iubet inde discedere: quandoquidem

Turpe Senex miles: turpe senilis amor;

Huc pertinet illud Menandri:

γέρων ἐραστὴς, ἐσχάτη κακὴ τύχη.
Senex amator summum est fortuna malū.

Amor senilis turpis.

Puellam] meretricem, iuvenculam.

A quæstu] ab arte meretricia, quia meretrices corpore quæstum faciunt.

Ad sua vota trahit.] ad se allicit, vocat, vt suæ libidini satisfiat.

Allicit & precio] Allusio est ad meretricis nomen, quod ductum à merendo, nemo nescit. Differt ergo meretrix à prostibulo: est enim meretricis verbum paulò honestius apud veteres, vt est concubina, seu ἑταίρα Græcè. Iurisconsulti meretrices eas intelligunt, quæ quæstus causa, vel etiam sine quæstu, passim, hoc est, sine delectu se prostituunt. l. palam. 43. de ritu nuptiar. Vel, vt Canon loquitur, quarum turpitudo publicè venalis est. Cā. meretrices. 32. q. 4. & quæ multorum libidini patent. Can. vidua. 34. distinct. quod Glossa ibi ridiculè interpretatur, quę plures quā 23000. hominum; vel quæ 40. absq; tamē intercedere admiserit. Abbas in c. cum decorem. Ext. de vit. & honest. cleric. etiam quæ vel duos tantum, nec plures quæstus tamē causa admittit, meretricem esse existimat. Cuius tamen sententia Vlpiani auctoritate, qua ille nititur, disertè refutatur. d. l. palam. 43. Item ait Vlpianus, quæ cum vno & altero se pecunia accepta cōmiscuit, nō videtur palam, corpore quæstum facere. Nos non fugit apud Romanos, quibus & fœminæ vsuariæ permissæ, concubinarum vsum fuisse, quod liquet ex tit. Digestor.

Meretrix quæ dicatur.

Concubina Romanis admissa.

ftor.de concubinis,& multis antiquitatum monuméntis:sed instituto diuinæ legis meretricum turpis omnis vsus.

Tulit agrè insana iuuentus] amore saucia. Idq; aut quod iuuenes à commercio Arcluppes auocarentur: aut id referas ad pæderastiam, qua notatus est Sophocles. Meminit Athenæus lib.13.cap.27.& Hieronym. Rhodius in historicis commentarijs.

Senes zelotypi. *Ob zelum*] Zelotypiam,qua laborabat. Habét enim in more positum zelotypi senes, vt seris obdant fores & pessulis,cathenisq, cuncta diligenter occludant, cum tamen impudica seruari non possit, pudica non debeat. Cogitent miseri illi, Iouem per impluuium aureum descédisse ad Danaen, quam pater incluserat intra turrim æneam, vallaueratque sepimento inexpugnabili.

Tali carmine] libello famoso,vel scommate.

Super vtq; cadauera] Senes morti proximi tumulum expectant, itidem mox cadauer futuri. Vnde illud est facetum responsum cuiusdam, qui rogatus, cur senes incurui incedant? Quia sepulchrum sibi quærunt, respondit. *Senes cur incurui.*

Bubo. *Bubo*] Bubo adolescens fuit apud inferos,vt fabulantur poetæ,ante dicebatur Ascalaphus, cuius formam graphicè depingit Ouid. 5. Metamorph.

IV. VVLGO apud nostrates iactatur,vitia quædam esse, quæ Deo & Naturæ repugnant,hominibusq; valdè displicét: ni mirum adolescentis ignaui inopis superbiam, & senis iam capularis libidinem intempestiuam Tum.n.vel maximè δὶς παῖδες οἱ γέροντες cùm vitijs plusquam iuuenilibus intempestiuè delectantur. *Bis pueri senes.* Quanto enim quis ætate prouectior est,tanto à voluptatū corporis titillationibus remotior esse debet. *Senes procul à voluptatibus corporis.* Cicero in Catone maiore: At nō est voluptatum tanta quasi titillatio in senibus,credo,sed ne desideratio quidā. Bene Sophocles, cùm ex eo quidam iam cōfecta ætate quæreret,vteretur'ne rebus Venereis: Dij meliora, inquit: libenter verò istinc tamquam à domino agresti & furioso profugi. Cupidis enim rerum talium odiosum est & molestum fortasse carere, satiatis verò & expletis iucundius est carere, quàm frui. Idem retulit Plutarch. Commentario περὶ φιλοπλουτίας, & Valer. Max.lib.4. Ad id facit lib.7. Epigrammat. Græcorum institutum Philodemi poetæ iam senectute lassi, qui fatetur se quōdam amori dedisse operam, sicuti & alios,lusisseque cùm per tempus liceret: sed tandem canicie admonitum, grauioribus curis & studijs incubuisse. Modò,inquit, reijciatur amor:canus enim adest pro nigro capillus, ętatis iam maturę nuncius: vbi ludendi tēpus esset, lusimus: cùm autem non amplius datur,ad meliores curas properemus licet. Hactenus ille. Memineram mimi cuiusdā veteris: Anus cum saltat, morti delicias facit. Nihil enim ridiculum magis,& maiore dignum cachinno, quam si senex amasius nugis & lasciuijs sit obnoxius. Et certè, dum intempestiuos senum quorundam amores,& affectum libidinis huic ętati planè repugnātem aduertimus, facilè est colligere, verissimum esse, quod ait Plautus Mercatore:

-- Labant iuuenes,itidem rapiuntur senes. *Senum amor vehemens.*
Illi si amant quod amant, amatum volunt atq; cognitum.
Illi verò si amare ea ætate occeperint, multò insaniunt acrius.

Tibullus Eleg. 2. lib. 1.

Vidi ego qui iuuenum miseros lusisset amores,
Post Veneris vinclis subdere colla senem;
Et sibi blanditias tremula componere voce,
Et manibus canas fingere velle comas.
Stare nec ante fores puduit, charave puellæ
Ancillam medio detinuisse foro.
Hunc puer, hunc iuuenis turba circumstetit arcta,
Despuit in molles & sibi quisq; sinus.

Locus est elegans apud Plutarch. lib. contra Coloten, vbi docet senibus Venerem exercendam nō esse: Minimè fefellit Epicurum,voluptates corporis, tanquam Etesias vētos, vbi peruenerint ad suum incremētum,expirare: quod in caussa est vt inquirat,vtrum sapiens ætate decrepita, qui res Venereas nequeat exercere, contactu formosarum, & cōtrectatione adhuc gaudeat: longè aliter sentiēs quam Sophocles, qui libenter istinc, vt à domino agresti & furioso,se profugisse dicebat. Sed cū plerasq; voluptatum istarum senectute exarescere videant, cumq;

Cythera canos sit perosa milites,

multò potiùs debebāt homines voluptuarij animi voluptates conquirere, ac velut cibaria

cibaria, quæ non putrescunt, & incorrupta durant. Et ibidem: Obsoleto, intempestiuo, turpi remedio fatentur se vti, cùm recordatione pristinarum voluptatum se ipsi recreant: & quia non suppetunt recentes quibus vti queant, veteribus illis, id est, mortuis & pollinctis, aliàs iam moribundas aut cunctas in carne, vt in frigido cinere, mouent aduersante natura, ventilantq; paulisper fouendo: quippè qui in animo nullam habeant domesticam voluptatem, dignam libero, conditam hilaritate. Hæc ille. Vnde callidè & calidè satagunt meretrices inueteratæ, & à sua militia emeritæ, vt quibusuis rationibus suum tegat dedecus, ne omnium ludibrio pateāt, factę Venereis rebus inutiles. Hinc festiuè quandā taxat festiuus Poeta Italus, hoc modo:

Sin che la Nicolosa
Durò giouane e fresca,
A la fame amorosa
Fù sempre publica esca.
Hor, che per troppa etade
Perduto hà la beltade,
Per rassembrar honesta,
S'orna di bigia vesta.
Credeui Ouidiò hauere
Ciascuna metamorfosi trattata?
Ecco vnà vacca in asina mutata.

Id adiungo, quod ad emblema facit, apud Nonium verbum, *adolescentiari*, pro luxuriari, ex Varrone: Tum quidem vt faciat, cēseo, quoniam tu quoq; adhuc adolescē tiaris. Finitimum illud Horatij:

--- *ne potum largiùs æquo*
Rideat, & pulset lasciua decentius ætas.

Ait M. Tullius in Cęliana, oratorio more, non ad mētem sapiētum, iuuenibus quasdam voluptates permittendas. Et Plin. Secundus adolescentes putat non dedecere perturbata quædam, & nonnunquam confusa. In sene turpem omnem luxuriam, & lasciuias: quod & Cato maior dixit apud eum, quem citaui proximè Tullium. Ætatum omnium sua tempestiuitas, suiq; mores. adeò nihil stultius aut contemptius, quàm senem capularem & silicernium de amoribus cogitare. Id exemplo vidimus in duobus cui nostri doctissimis viris, Ioanne Aurato, Regio Græcæ linguæ professore, & Iacobo Cuiacio, præclaro Romani iuris interprete, qui iam penè octogenarii, iuuēculas vxores sortiti, ea moliti sunt quæ iuuenes. Sanè Iuuenalis in descriptione Senectutis ostendit satis, quàm sit aliena Venus à senibus. Optima sanè ratione, cum seniores infirmæ ætatis dicantur, in l. ciuitatibus, 122. ff. de legat. 1. & caeteris graues læsis corpore æquiparentur, in Authēt. de Quæstore. coll 6. Imò minus viuere præsumuntur quàm ægri. Ioan. Neuizan. in Silu. Nuptiali, lib. 2. n. 4. Vnde non immeritò Plautina illa Bacchis Senecioni cuidā delicias factura, odiosū esse dixerit, mortem amplexarier. Plautus, illud linguæ Latinę decus (sic enim à Gellio lib. 19. cap. 8. vt & homo linguæ atq; elegātiæ in verbis Latinæ princeps appellatur, lib. 7. cap. 17.) non minùs festiuiter quàm acriter ab amoris insania dehortatur senes tales Acheruniticos, decrepitos, & capulares, qui tametsi capulo siue feretro, quo efferri debebant mortui. iam vicini sint, mulierum tamen, & quidem iuuenculatum consortium etiamnum affectant. Sic enim ille in Mercatore:

Iam plenus ætatis, animaq; fœtida,
Senex hircosus: tu osculere mulierem?
Vtine aduenieus vomitū excutias mulieri?

Inde audiuntur iustæ vxorum querelæ, qualis habetur apud Apuleium lib. 5. At ego misera primùm patre meo seniorem maritum sortita sum, dein cucurbita caluiorem, & quouis puero pumiliorem. Proinde quæ eiusmodi seni vel impotenti copulata fuerit adolescēcula, & nupta simul, & vidua optimo iure dici queat. Id enim idem Plautus innuptas nuptias vocat in Milite gloriosо. Ab eodem quoq; istiusmodi amator senes festiuè pictæ imagini comparatur in Mercatore:

Si vnquam vidisti pictum amatorem, hem illic est.
Nam meo quidem animo vetulus decrepitus senex
Tantidē est, quasi sit signū pictū in pariete.

Satis nunc senes amatores depinximus, agedum colores misceamus.

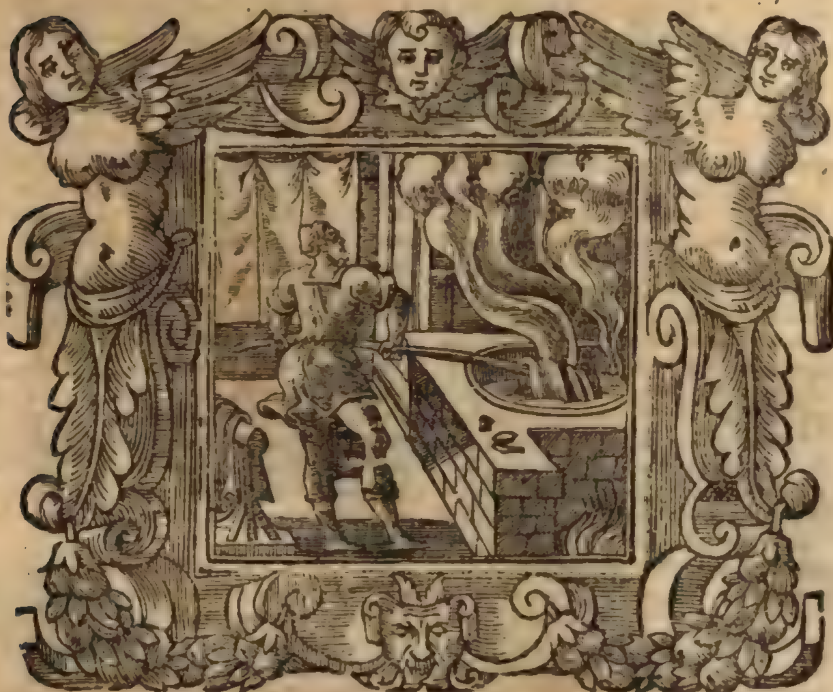
Adolescentiari. *Cur senes à Venere alieni.* *Vxor simul nupta & vidua.*

In co-

In colores.

EMBLEMA CXIIX.

INDEX mæstitiæ est pullus color: vtimur omnes
Hoc habitu, tumulis cùm damus inferias.
At sinceri animi, & mentis stola candida pura:
Hinc sindon sacris linea grata viris.
Nos sperare docet viridis. Spes dicitur esse
In viridi, quoties irrita retrò cadit.
Est cupidis flauus color, est & amantibus aptus
Et scortis, & queis spes sua certa fuit.
At ruber armatos equites exornet amictus;
Indicet & pueros erubuisse pudor.
Cæruleus nautas, & qui cœlestia vates
Attoniti nimia relligione petunt.
Vilia sunt giluis natiuaque vellera burrhis:
Qualia lignipedes stragula habere solent.

Quem curæ ingentes cruciant, vel zelus amoris,
Creditur hic fulua non malè veste tegi.
Quisquis sorte sua contentus, ianthina gestet;
Fortunæ æquanimis tædia quiq; ferat.
Vt varia est natura coloribus in gignendis,
Sic aliis aliud: sed sua cuique placent.

COMMENTARII.

I. PINGE aut finge tibi officinam tinctoris, in qua ipse pannos suos ex aheno bulliente extrahat, subigat, siccet, & quæ ad omnigenam tincturam spectant, peragat.

II. *Coloribus exprimũtur affectus animi.* COLORES & eorum differentiæ nõ minimùm solent animos nostros afficere, ob eamq; rem docti & indocti παθήματα ea, quæ sunt in animis, passim coloribus exprimunt. Horum tamen colorum tot significationes esse possunt, quot sunt hominum affectus & opiniones. Quæ quò ad rationem aliquam propriùs accedunt, vel naturam rerum expressius declarant, eò pulchriores habentur: vt cùm nigrore vtimur in mortuorum inferiis, albore ad puritatem animi significandam. *Colorum significationes.* At viror, spei nota, vt dictum est in superioribus: auaris, amãtibus, & id genus aliis, qui spem pretio non emunt, flauus haud malè conuenit. Ruber tum militum, tum puerorũ, quos verecũdia maximè decet, symbolum esse poterit: vt cœruleus nautarum: giluus & burrhus, vilium, & eorum, qui sunt tenuis fortunæ. Meticulosis deniq; & zelotypis, quòd animo sint perturbato, nõ malè fuluus color tribuitur: iãthinus iis, qui sua sorte contenti viuunt. De quibus in sequentibus singulatim. Plato in Timæo dicit, colorem, splendorem esse quẽdam defluentem sigillatim de corporibus, & talibus quibusdam partibus, quæ sunt aptæ ad oculorum sensum. Colorum autem sunt penè innumerabiles differentiæ, sed de notioribus, iisque maximè, quos Alciatus hic attingit, quorum octo differentias explicat 2. Parerg. cap. 1. nobis sermo erit.

III. *Color niger.* *INDEX mœstitia est pullus color*] Nigro vel pullo colore in parentalibus vtuntur. Niger color (inquit Alciatus loco citato) in Æthiopibus cernitur; cùm cãdore temperatur, fuscus est; *Fuscus.* cùm aliquid ruboris illi admisceetur, pullos dicitur. *Pullus.* Plautus moreum vocat, nos moreum obscurum. Hunc obseruamus esse terræ colorem, quæ magna sui parte pulla est: quodque mortuis iniiciatur, instituto maiorum. *Cur pullæ vestes in funeribus.* Qui iusta persoluunt mortuis, induuntur pullis palliis, terræ nimirum colore: indeq; nominãtur plerisq; atrati, pullati. Nam pullum sæpenumero cum atro confunditur: sic enim mors atra dicitur, eò quod cadauer extincto calore vitali, & exhaustis spiritibus atrum relinquitur. *Mors atra cur.* At differt ater à nigro, quoniam omnis ater niger est: at non omnis niger ater est; *Ater a nigro differt.* ater enim horroris aliquid habet, estq; visu tristis & iniucundus, proindeque lugentibus peculiaris, at niger non item: est enim nonnũquam lepidus & venustus. Colorem verò pullum signum fuisse luctus, vel ex historia Thesei proditum nobis est. *Nigroris symbolũ.* Ille enim interfecto Minotauro cùm rediret in patriam, nigroq; velo per imprudentiam vteretur, pater Aegeus hoc signo tamquam lugubri & funesto consternatus, quippè qui filium extinctum esse crederet, se in mare præcipitem dedit. Quem colorem mœstitiæ & doloris notam fuisse significat etiã Ouidius exul, suæ calamitatis memor, librum ab omni ornatu cultuq; semouens:

Infelix habitum temporis huius habe.
Nec te purpureo velent vaccinia succo:
Non est conueniens luctibus ille color.
Nec titulus minio, nec cedro charta notetur.
Fortunæ memorem te decet esse meæ.

Tumulis cùm damus inferias.] Cùm mortuos sepulchro mãdamus. *Inferiæ.* Inferiæ sacrificia fuere, quæ dijs inferis solui dicebãtur; & Inferias facere, est mortuorum animas sacrificiis placare, vel iusta defunctis persoluere. Virg. in 9.

Absenti ferat inferias, decoretq; sepulchro.

Idem

Idem 4. Georg.

Inferias Orphei mittis, lucumq; reuisit.

Catullus:

Multas per gentes & multa per aequora vectus,

Aduenio miseras, frater, ad inferias.

& deinde:

Nunc tamen interea prisco quae more parentum

Tradita sunt tristes munera ad inferias.

Gladiatorũ prima institutio. Tradit Seruius, morem fuisse in sepulchris virorum fortium captiuos necari. Quod postquam crudele nimium visum est, placuit gladiatores ante sepulchra dimicare, qui à bustis bustuarij dicti sunt. Eorum si fortè copia non fuisset, laniantes fęminę genas suas effundebãt sanguinem. De hoc Inferiarum nomine nonnihil Gellius 19. c. 8. Contrà tamen, quod prętermissum nolim, Plutarchus libro Quæstionum Romanarum, quærit, quam ob caussam mulieres in luctu vestibus albis vterentur? quod factum ab ijs putat exemplo Magorum, qui aduersus tenebras ipsumq; Plutonem lucida & illustri veste sese obtegunt; vtque defuncti cadauer albo amictu tegitur, sic putant, æquum esse amicos ac familiares vestiri. *In luctu quo habitu Romanae mulieres vsa.* At in luctu vilia maximè conueuire putant: quę autem colore aliquo tincta sũt & suffusa, luxum arguunt, & superfluarum rerum apparatum. Cùm itaq; solum albũ sincerum sit, minimè mixtum, purum, & tinctura non imitabili, optimè putant ijs conuenire, qui sepulturæ committuntur. Proinde & Socrates scribit, Argis vestes albas in vsu esse dum lugent, quę eędem sint aqua elutæ. Sed tamen obsoleuisse morem idem Plutarchus scribit: nimirum deprauata consuetudine, viros albas vestes in luctu vsurpasse; quod ferè colligimus ex ijs, quæ Paulus Iulius ait, in tit. de Sepulchris & lugendis: Qui luget, abstinere debet à conuiuijs, ornamentis, & alba veste. Constat enim ex Varrone, de vita Patrum, vti citatur à Nonio, mulieres in luctu nigrum colorem solemnem habuisse: Amiculo nigello (inquit ille) capillo demisso sequeretur luctum. alio loco: Funere ipso pullis pallis amictæ. Idem fuisse vsus traditur apud Græcos ex vltimo Iliados Homericę, vbi Tethys futuram filii Achillis necem deflens velo nigro tecta Iouem adit. Apud Euripidem, Iphigenia matrem Clytemnestram monet, ne comam laniet suam ob mortem: suisq; vt renunciet sororibus, ne vestibus nigris corpus eam ob rem contegant. Hieronym. ad Iulianum: Lugubrem vestẽ mutaueris: & dedicatio ossium Martyris candida tibi vestimenta reddent, vt non sentires dolores orbitatis tuæ, quàm ciuitas vniuersa sentiret. Hæc ille. Quo ex loco facile est intelligere, morem etiã fuisse apud veteres sumendæ pullę vestis temporibus orbitatis, & sepulcralium: at cùm festi dies Martyrum celebrarentur, in gaudii signum sumpsisse vestes candidas & hilares.

Color albus. *At sinceri animi &c.*] Albus in pallorem desinit: candidus purior est, & niuibus similis: sunt qui quàm maximè candendi igni æqualem ferunt. Græci φλογόλευκον vidẽtur dixisse album colorem, cui nescio quid flammei admixtum sit. *Alboris significationes.* Alciatus Albedo, puritatis, fidei, castimoniæ, integritatis, & aliarum generis eiusdem virtutum nota, ideoq; religioni accommoda. Et color albus, cùm sit purissimus, ideo pro sincero capitur, cùm transfertur ad animum, cum eo confundunt candidum: inde Candor animi pro simplicitate puritateq; non rarò accipitur. *Candor.* Itaq; apud omnes ferè nationes mos inoleuit, vt ad Dei cultum indumentis albis vt plurimùm vtãtur. Quo refero illud è Satyr. 2. Persii:

------Magna

Iupiter hac illi quamuis te albata rogarit.

Flamẽ Iouis albatus. Et flamen Ioui sacra faciẽs albatus erat, alboq; pileo vtebatur. Magi etiam Persæ putabant Deum nõ delectari nisi in albis vestibus. *Vestales albatæ.* Fuit & Vestalium suffibulum vestimentum album, prætextum, quadrangulum, oblongum. Cicero 2. de Leg. Color albus præcipuè decorus Deo, est, cùm in cæteris, tum maximè in textili: tincta verò absint, nisi à bellicis insignibus. Plutarchus lib. de Iside & Osiride, quærit causam, cur Sacerdotes linteis tantum vestibus vterentur. Id quidem factum ait, quòd immortalibus Diis omnia pura, mundaq; conueniant. Non enim fas est (ait Plato) pura Deorum numina contaminatis & impuris rebus coli. Itaq; cùm linum maximè purum fiat, sitque ad eluendum expeditissimum, sacrificiis, & Deum cultoribus præcæteris conuenire censuerunt. Pierius 40. Hieroglyph. meminit, & alii nonnulli. *Vestis alba signũ lætitiæ.* Reperio & vestem cãdidam, signum fuisse lętitiæ, apud Val. Max. lib. 1. cap. 1. quo loco

scribi, post Cannensem cladem, qua maior virorum Romanorum pars absorpta fuit, decretum fuisse ne matronæ vltra trigesimum diem luctus extenderēt, vt ab iis sacra Cereris peragerentur. Hæ itaq; abstersis lacrymis, depositisq; doloris insignibus, candidam vestem induerunt. Nec prætermittendus Romanorum mos in honorum petitionibus: qui enim magistratus ambibant, toga candida induti sese commendabant populo: hoc cultu integritatem, probitatemq; ex colore omnium purissimo & simplicissimo significantes, seque pecunia minimè vsos, qua populum corrumperēt: ideo Candidati, à cādore vestis nominati, vel à simplicitate, puritateq; animi potius. Itemq; serui accepta libertate albis vestibus vsi memorantur, vti liquet ex Septimio Florēte. Deniq; fuit iste color modestiæ signum, vt purpura ambitionis, sublimisq; animi & elati. Hinc illud Alexandri de Antipatro, quem quidē ob modestiam commendabat: Foris albo pallio vtitur, inquit rex, intus autem totus purpureus notabat simulatā hominis ambitiosi, & summa apparentis parsimoniam. Candido colori proximus est, quem canum nomināt: qui color est albi nigriq; particeps, Græcis λευκόφαιος, qualis est capillorum & barbæ in senibus: vnde canities appellata est. Is natiuus color est, vt qui non inficitur, sed ex ipsa ouis lana ita capitur.

Serui manumissi albati.

Album et purpureū quid.

Canus color, isque natiuus.

Stola candida] Nomine stolę quamcunque vestem oblongam intelligo. Aliàs stola erat muliebris, & demissa ad talos vsque. Pura autem Seruius in schedis interpretatur, non polluta. Est pura vestis, ait, qua festis diebus vti consueuerant sacrificaturi, vt neq; fausta sit, neq; fulgurita, neq; obsita, neq; maculam habeat, vt ait Festus Pōpeius. Fragmenta quædam Tulliana supersunt orationis, *In toga candida*. Liuius album vestimentum dicit.

Stola.

Pura vestis.

Hinc sindō sacris linea grata viris] Poeta lib. 12. Æneid. testis est locuples:

--- puraq; in veste sacerdos
Setigera in frōtem suis, intonsamq; bidentē
Attulit.

Ouidius 15. Metamorph.

--- Cererisq; sacerdos
Amphycus albenti velatus tempora vitta.

Vopiscus in Floriano: Senatores omnes ea lætitia elatos, vt domibus suis omnes albas hostias cæderēt, imagines frequenter aperirent, albati sederent, quia antiquitatē sibi redditam crederent. Acerrimè Vatinius incessitur à Tullio, quòd toga pulla accubuisset, contra decorum festi conuiuii. Illud ex te, ait, scire cupio, quo consilio, aut qua mente feceris, vt in epulo Q. Arii, familiaris mei, cum toga pulla accumberes? quem vmquam videris? quem audiueris? quo exēplo, quo more feceris? Dices: supplicationes te illas non probasse. optimè. Nullus faciebat supplicationes. Videsne me nihil de anni illius casu, nihil de eo, quod tibi cum summis viris commune esse videatur, sed de tuis propriis sceleribus ex te quærere? Nulla supplicatio fuerat: cedo, quis vmquam cęnat atratus? ita enim illud epulum est funebre, vt munus sit funeris, epulæ quidem ipsæ dignitatis. Sed omitto epulum, populi Romani festum diem, argento, veste niuea, omni apparatu, ornatuq; visendo, quis vmquam in luctu domestico, quis in funere familiari cęnauit cum toga pulla? cui de balneis exeunti præter te toga pulla vmquam data est? cū tot hominum millia accumberēt? cùm ipse epuli dominus Q. Arius albatus esset: tu in templum Castoris te cum C. Fidulo atrato, cæterisq; tuis furijs funestum intulisti. Quis tum non ingemuit? quis non doluit Reipub. casum? quis sermo alius in illo epulo fuit, nisi hanc tātam, & tam grauem ciuitatem subiectā esse non modò furori, verum etiam irrisioni tuæ? Hunc tumorem ignorabas? nūquam epulum videras? nunquam puer aut adolescens inter coquos fueras? Fausti adolescentis nobilissimi ex epulo magnificentissimo famē illam veterem tuam non expuleras? quàm acerbè atratum videras, dominū cum toga pulla, & eius amicos ante conuiuium? quæ te tanta tenuit amētia, vt tu, nisi id fecisses, quod fas non fuit, nisi violasses templum Castoris, nomen epuli, oculos ciuiū, morem veterem, eius qui te inuitarat auctoritatem, parum putares testificatum esse, supplicationes te illas nō putare? Hucusque orator morem patrium violatum questus in Vatinio, non frustrà quidem, cùm qui sapiat, non abhorreat à more patrio. Memini ad hæc Aurelium Victorem in Marco Antonio Philosopho, dicere: Nuncio accepto de morte principis, confusam luctu publico Vrbem, senatores in curia veste tetra amictos lacrymas effudisse.

Tulij Inuectio in Vatiniū.

Sindon. se. Est autem sindon vestis alba, seu amictus è lino Ægyptiaco. Est illa purpurea & linea: purpura enim maris vicem praebet: linum verò fluminis, quia cùm vere primùm in oriente flumen inundasset, linum natum ait Plinius.

Viridis color. *Nos sperare docet viridis*] Viridis color, qui ex chrysocolla vel ærugine fit, ad satietatem viret. Hic color herbarum est, & auis psittaci, & lapilli, quem smaragdũ nominant. Huic colori similis est prasinus, *Prasina factio.* qui nomen dedit Prasinæ factioni. Spei color est viridis (vt diximus Emblemate 44) *Viror spei nota.* quod omnia spe duce vernẽt. Etenim cum virescunt segetes & arbores, ab eis fructũ expectamus. Fit tamen ea spes interdum irrita, fallax, & nullius omnino frugis. Ouidius:

Fallitur augurio spes bona sæpe suo.

Et Plautus:

Ego scio q sperauerint, spẽ decepisse multos.

Irritus. *Quoties irrita retrò cadit*] Ouidius 3. de Ponto, eleg. 4.

Irrita verorum non sunt præsagia vatum.

Eodem libro eleg 7.

Spem iuuat amplecti, quæ non iuuat, irrita semper.

Et 4. eiusdem operis, eleg. 7.

—*Fides non irrita.*

In 2. Fastor.

—*venit irritus illuc*

Romulus. hoc est, re infecta.

Idem in 3. eiusdem:

Si mea nota fides, irrita nulla putes.

Et de Narcisso eodem libro:

Irrita fallaci quoties dedit oscula fonti?

Curtius lib. 4. Tam discedere irritum, quã morari pudebat.

Flauus color quorũ sit. *Est cupidis flauus*] Auaris, amantibus, & ijs, qui meretriceas artes sectãtur, non malè quadrabit color flauus, qui ex albo, rufo & viridi concretus est, qualis est color mellis, auri, & aristarum maturarum. Colorem flauum alij Venetum, vulgò blauũ appellitant, colorem illũ quidem à factio-*Factio Veneta.* ne Circensi nobilitatum. Quidam eundem esse ac cœruleum volunt, quem Græci κυάνεον, nonnulli Lazurion vocant: sed inter hos magnum est discrimen. Tribuitur autem iste color auaris, qui spem precio non emunt, cum sint coloris flaui ob insatiabilem habendi cupiditatem. Hinc reor esse, quod in multis Germaniæ locis Hebræi cogantur circulum flauum vesti assutum gestare. Amantibus verò, ob flauedinem & pallorem contractum ex amoris affectu, licet interdum propter conceptam in animo spem vireant. Ouidius:

Palleat omnis amans, est hic color aptus amanti.

Vel vt Alciatus ait, quod hic color amantium comis tribuatur. Lucanus 10. belli Pharsalici:

—*Tam flauos gerit altera crines*
Vt nullas Cæsar Rheni se dicat in arnis
Tam rutilas vidisse comas.

Loquitur de Cleopatræ pedissequis. Sic Iuuenal. 13 Satyr.

Cærula qui stupuit Germani lumina, flauã
Cæsariẽ, & madido torquentẽ cornua cirro.

Achilles flaua coma, et Menelaus. Legi alicubi flauam Achillis comam, caloris & iracundiæ fuisse argumentum, quoniam ij ferè sint ξανθόχολοι, id est, flauabile laborantes, & ad iram propensiores, qui crines flauos habent. Sed tamẽ flauum fuisse Menelaum memorant, virum quidem mitem, proindeq; mollẽ bellatorem. *Flauia familia.* Familiæ quoq; Flauiæ nomen dedit flaua cæsaries. Scortis deniq; tribuitur, & turpium voluptatum sectatoribus, qui præsentis opinione boni ducuntur. Meretrices tamen toga pulla à matronis adulterij cõuictis, quæ albatæ erant, distinguebantur. Cur autem meretrix scortum dicatur, diximus alibi.

Color ruber. *At ruber armatos*] Ruber seu rufus color multis distinguitur notis. Aliquis ex sandaracha fit, qui ad satietatem flammeus est, & à similitudine ignis πυῤῥὸς dicitur: Burrhum veteres Latini dixerunt. Alius ex cinnabari concipitur, aliquãto coloratior, Græcè appellatur ἐρυθρὸς. Est & ostrinus color, qui & purpureus, de quo vide Miscell. Politiani cap. 12. & quę nos supra, de purpura congessimus. Est etiam rubeus ex animantium sanguine; est & quo lana inficitur coccus: vnde vestes coccineæ, id est, purpureæ. Ruber itaq; color est militum: *Ruberis nota.* ardorem enim bellicũ, cędem & ferocitatem tacito arguit. Apud Pœnos in castris Annibalis rubeam vestem Ducis tabernaculo protentam, vt alijs purpuram, indicium fuisse certaminis proditum est, quo viso miles ad pugnã se accingeret. Plutarchus in apophthegm. Laconum: Lacones, inquit, in bellis vtebantur Puniceis tunicis, siue, quòd hic color videbatur illis aliquid habere virile: siue, quod sanguinei co-

 loris

loris rubor plus terroris incuteret bellorũ imperitis: siue, ne protinus conspicuum esset hostibus, si quis vulnus accepisset, sed vtiliter lateret ob vestem sanguini concolorem. Sed Val. Maximus scribit, Lacedæmonios non vt vulnerum suorum in bello cruorem dissimularent & occultarẽt, Phœniceis in prœlio tunicis vsos, aut ne ipsis terrorem incuteret; sed ne hostibus fiduciæ aliquid afferret. Et Plutarchus auctor est, Demadem oratorem olim dixisse, Athenienses de bello nunquam decreuisse, nisi pullis vestibus indutos: eo verbo significabat, eos bellãdi cupidiores, nec nisi de clade suorum admonitos, pacem cogitare.

Purpureus color, symbolum verecundiæ.

Indices & pueros.] Purpureus color pudoris indicium. Hinc prætexta Romanos pueros admonebat, verecũdiã in dictis factisq; seruandam. Notum est Catonis illud, cum diceret sibi magis placere adolescentes qui rubescerẽt, quàm qui pallescerent. Et Diogenes apud Laertium, cùm vidisset puerum rubore suffusum: Confide fili, inquit; hic enim virtutis est color. Vide Aristotelem in lib. de Morib. Claudian. 1. de raptu Proserpinæ, vbi iuuenculam viro iam maturam describit ab adiuncto pudore:

- - - niueos infecit purpura vultus
Per liquidas succensa genas.

Ad hunc modum Virgil. in 12. de Latinis vxore, belli dubij euentum reformidante:

Accepit vocem lacrymis Lauinia matris,
Flagrãtes perfusa genas, cui plurimus ignẽ
Subiecit rubor, & calefacta p ora cucurrit.
Indum sanguineo veluti violauerit ostro
Si qs ebur, vel mista rubẽt vbi lilia multa
Alba rosa; tales virgo dabat ore colores.

Cœruleus color.

Cæruleus nautas] Cœruleus color vel à cœlo, vel à cœrulo auicula, quæ & κυανὸς dicitur. Hic aeris color est itemque maris tranquilli; vnde etiam nautis appropriatus. In oculis color iste dicitur à Græcis glaucus, vnde Pallas γλαυκῶπις, à veteribus, Latinis cæsia, quasi cœlia, à colore cœli, ait Nigidius. Nostri colorem cælestem dicunt, *Himmelblauu.* non quod cœlum particeps sit coloris alicuius, sed quia ita nobis appareat. Proinde sacerdotes Ægyptij Deum veste indutum cœrulea, quia præcipue eius in cœlo sedes, effingebant. Non referam quæ notantur à Plutarcho de colore Isidis & Typhonis cœruleo, hæc enim ἀπροσδιόνυσα. Hunc colorem cœruleum ἀλυργὸν, à colore maris, ἀπὸ τῆς ἁλὸς, dici volũt: vt enim cœlum cęruleũ, sic mare cœruleum dicunt poetæ. Seruius in 8. Æneid. Cœruleus color maris est, à cuius Deo equum constat esse inuentum. Hunc cœruleum colorem, vt mundi colorem laudat obiter polyhistor Plutarch. 1. de philosophorum decretis, cap. 6. Sed vt est varia hominum mens, aliusq; aliorum sensus in colorum vsurpãdis symbolis, reperio Agrigẽtinos tyrãnide Phalaridis liberatos, publicè constituisse, vt nulli cęruleo colore vestitũ gestare permitteretur, quòd tyranni satellites & corporis eius stipatores eo colore subligaculis fuissent vti soliti. Cęrulei coloris vestis nominatur etiam cymatilis, quia nomen ab vndis trahit. Ouidius.

Glaucus.

Isis & Tiphon cœrulei.

Cymatilis.

Hic vndas imitatur, habet quoq; nomen ab vndis.

κῦμα enim fluctum sonat. Apud Plautũ vestis cymatilis est vndulata: Nos camelotum vocamus, corrupte Zambelotum.

Zambelotum.

Attoniti nimia relligione.] Lucretius lib. 3.

- - - multòq; in rebus acerbis
Acriùs aduertunt animos ad relligionem.
Quò magis in dubijs homines spectare periclis
Scilicet aduersisq; in rebus noscere qui sint:
Nã veræ voces tum demum pectore ab imo
Eliciuntur, & eripitur persona, manet res.

At puto hic alludi ad vocabulum δέος, timor, vnde putant Dei Latinum nomen trahi; ex quo illud Petronij:

Primus in orbe Deos fecit timor.

Birrus.

Vilia sunt giluis] Tenuis fortunæ homines decent vilia, vt byrrhum siue rufum, giluum siue melinum. de quo Gellius lib. 13. cap. vlt. Birrus hic (vt ait Sanctius) non pro colore capitur, sed pro vestimento, quo aquas arcemus, cum iter facimus, qui ex colore natiuo fit. Natiuus autẽ color, vt ait Perottus, modò in albedinem, modò in nigredinem tendit. De hoc colore Antonius Thylesius lib. de coloribus cap. 4. Est & color albi nigriq; particeps, à Græcis inde λευκοφαιος, *leucophæus,* voce iam à nostris vsurpata, vocatus: genus est id coloris natiui, nõ enim inficitur, sed ouis ipsa sic natura quasi pingitur. Hunc sibi secta sacerdotum sumpsit sanctissima, qui nulla tunica linea penitus induti, pro cingulo veste se vinciũt nodosi, ac

Color natiuus qs.

sa, ac ligneis tantùm calceamentis vsi, precario victum quæritant. Colorem istum Alciatus hic giluum vocat. (Idem etiam in Parerg. birrum vocat, quo interdiu omnes pro tegmine capitis vtuntur) cuius verba sunt: Subsequitur cineretius, quo Fräciscani passim in præsentia induuntur; nos vulgo birretinum dicimus, quod viatorij militaresq; birri propter vilitatem hoc colore essent. Melinus ex pigmento à Mele insula sic dictus, quem Latini & giluum appellant, Seruio autore. Et infra: Est igitur giluus color, scilicet quadam tenus in rubrũ vergens. Idem quoq; dicitur heluus, sic nominatus à vini genere, quod colorem habet inter rufum albumque: russum barbari appellant, aut russeum: alij saginatum, quasi sanguinatum, qui fit cruentato similis. Est ille, qui dicitur impluuiatus, pullo similis, sic nominatus, quasi fumato stillicidio impluitus. Sunt qui volunt suasum esse: à stillicidio factum fumoso in albo pãno, & is color est peculiaris monachis, quos Minimos appellitant, Parisinis *Bons hommes*. Eo fortasse sensu homines seculi aurei designati, ob morum vitæq; simplicitatẽ, quam ipsi profitentur: vestis enim natiui coloris minimeque infecti, vitæ innocentis, & ab omni alienæ luxu index est. Tum autem primum cœpit hominum exundare luxuries, cùm natiuas lanas cœperunt ad cultum tingere.

Cineritius. *Melinus.* *Giluus.* *Heluus.* *Impluuiatus.*

Quaisa lignipedes] Hi sunt restigeri quidam monachi, qui ex instituto seueriore ligneis calceis vtuntur, aut potiùs soleis quibusdam è subere vel ligno, Itali vocãt Capuzzinos. Pro veste pallia cinericia gerunt, eo colore, quo [illegible] rusticorum saga, qui caminos emundant. Lignipedum meminit Politianus lib. 7. Epist. in Prologo Menæch. Plauti:

Lignipedes qui.

Cucullati, lignipedes, cincti funibus, &c.
Sanctius tamen censet hic potiùs intelligi claudos, & qui haberent pedes ligneos, vtpote qui preciosa stragula non possideant.

Stragula] ἡ στρωμνή, τὸ στρῶμα, Gallicè, *couuerture du lict, ou, lodier, housse*. Italicè, *coperta*. Et rectè hic quidem stragula, nam quidam horridiore cultu fratres, vt Capuccini, non tam pallia, quam formam quandam stragulorum induunt; at Franciscani nostrates, qui in tío cultu seueriore, nunc tandem cœperunt esse mitiores.

Stragulũ.

Quem cura ingentes] Meticulosis, zelotypis, & ijs, qui omnino sunt perturbati, fuluus amictus ex viridi & rufo permixtus potest esse peculiaris. Fuluus, est color cęli & stellarum: qua ratione sidera fulua dixit Tibullus. Sed hic existimo intelligi maximè rauum colorem, qui obtusus est quodammodo atq; obscuratus. Gellius cap. 28. lib. 2. ex Frontone docet, fuluum videri de rufo atque viridi mixtum, & in alijs plus habere rufi. Vide apud eundem reliqua. Fuluum colorem Virgilius tribuit leoni: hastæ fraxineæ Ouidius; vt satis appareat esse, quem à castanea tanetum vocamus, nisi quod fuluus clarior, castaneus paulò obscurior est. Alciatus.

Fului coloris nota. *Fuluus color.* *Tanetũ.*

Quisquis sorte sua] Est & ostrinus color, qui & purpureus, alibi ex conchyliorum sanie rubens ardensque, alibi violaceus seu ianthinus, artificum ingenijs nunc intensior, nunc pressior. Ita Alciatus. De huius coloris veste Martialis in 2. Epig.

Color violaceus.

Coccina famosæ donas, & ianthina mœchæ.
Significat vestimenti genus infecti purpura violacea. Quo de colore perdocti Bayfius cap. 3. de re vestiaria. Iste itaque color ad eos pertinet, qui sua contenti sorte viuunt, vel etiam fortunæ ludibria pro nihilo ducunt: eos enim affectus violæ & rosæ significare possunt, ἴα καὶ ἄνθη.

Vt varia est natura] Vt varia est natura in coloribus, eorumque differẽtijs multiplicibus efficiẽdis; sic varia variorum ex ijs ducuntur symbola, vt variæ sunt hominum opiniones. Verba sunt ipsius Alciati ex 2. Parerg. cap. 1. Colorum omnes appellationes Latinè expressim ostendere vix quisquam possit; tam enim hac in re varia natura est, vt quod in alis plerisq; accidit, rerum multitudo vocabula superet.

Sed sua cuiq; placent] Homerus, ἄλλα παρ' ἄλλοις καλά. Suum enim cuiq; pulchrum, ait Cic. & sic se res habet, te tua delectant, me mea. Virgil.

Suũ cuiq; pulchrũ.

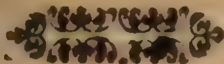
Trahit sua quemq; voluptas.
Elegans illud Eueni Parij:

πολλοῖς ἀντιλέγειν μὲν ἔθος περὶ παντὸς ὁμοίως,
ὀρθῶς δ' ἀντιλέγειν οὐκέτι τοῦτο ἐν ἔθει.
καὶ πρὸς μὲν τούτους ἀρκεῖ λόγος εἷς ὁ παλαιός,
σοὶ μὲν ταῦτα δοκοῦντ' ἔστιν, ἐμοὶ δὲ τάδε.

Significat, multis esse solẽmne reprehẽdere, rectè autem id non fecere; quin aduersus

ſus illos poſſe verbum vetus retorqueri: Hæc tibi videntur talia, mihi verò contra. Plinius Secund. ſcitè admodum epiſt. 20. lib. 1. Adieceram quod me docuit vſus magiſter egregius. Frequenter ego iudicaui, frequenter in conſilio fui: aliud alios mouet, ac plerumque paruæ res maximas trahunt: varia ſunt hominum iudicia, variç voluntates. Inde qui eandem cauſſam ſimul audiuerint, ſæpe diuerſum, interdum idem, ſed & diuerſis animi motibus ſentiunt. Video huc trahi ore populi celebratum adagium: *Quot capita, tot ſenſus*. Cuius etiam meminere noſtri Iuris ſcholiaſtæ, lib. 4. ad ff. SC. Trebellian. Alia enim alijs nationibus honeſta, quæ alijs turpia. & ſic varij quot in orbe colores, tot etiam notiones animi fluxæ ac vagæ peruolitant.

IV. *Varia colorum nomina.* VT varia eſt natura in coloribus gignẽdis, vt ſunt colores in infinita penè varietate, ſic eorũ nomina varia diuerſaq; ſicuti ab herbis ſeu floribus, hiacynthinus, violaceus, roſeus, papaueratus, malachinus: à plantis phęniceus, buxeus; praſinus, à virentis porri folio: à locis, Tyrius, Puniceus, Iudicus: ab animantibus, vt ceruinus, muſtelinus, olorinus, coracinus: ab aqua, aquilus, neq; albus, neq; niger, ait Feſtus. Cęterum quia nihil abſq; luce poſſumus intueri, varieq; ipſa mutetur lux, non eſt mirũ ſi cum luce varient ipſi colores. Ea de re nonnulla Cęl. Rhodig. antiq; lect. lib. 17. c. 7. Poſſem huc exempli gratia conferre ſectarum varias ſpecies, nedum colores varios, hominum ac regionũ faciem diſſimilem; ſed id fortaſſe bilem moueret quibuſdam delicatulis, qui domeſticis vitijs, vt naturalibus morbis delectãtur, & veluti Balbinum polypus Agnæ, quod ille dixit. Malim ad colores ludorum Circenſium, circa quos imprudens antiquitas inſanijt: erant enim quatuor certãtium claſſes, ſuis diſtinctæ coloribus. Nam praſinus ſeu virens herbidam verni temporis indicabat lætitiam; roſeus æſtiuam flagrantiam; albus palleſcentem autumnum; fuſcus hyemis nubiloſam triſtitiam. Vel ad colores varios cęnobitarum, qui patrũ inſtituto non ad alium finem inducti videntur, quàm vt familiarum diſtinctio fieret, confuſio vitaretur. Nihil hic de coloribus caſtrorum, aut militantium, qui neceſſariò varij ſunt, vt hæc varietas ſingulas copia in officio contineat. Has colorum ſignificationes pulcherrimè norunt, & ad ſua vota trahunt iuuenculæ, quæ iuuenibus, datis floſculis aut arte, aut natura factis, callidè animum ſuum erga illos in colore munuſculi oſtendũt: hiſce enim vel fauent, vel ſubſannant, vel queruntur, vel ablegant, vel inuitant, mirum quàm eruditæ in Veneris tyrocinio. Et harum argutiarum ignaram eſſe, piaculum eſt Oceani vndis vix eluendum. *Puellarũ argutiæ.* Ad id noſtrum de coloribus emblema pertinere video Tertulliani id de ſpectaculis, vbi de coloribus paganicis: *Colores paganici.* Meritò & coloribus idololatriã veſtierunt, & ab initio Deo Soli fecerunt albas & ruſſeas: albas hyemi, ob niues candidas: ruſſeas æſtati, ad Solis ruborem voti erant, ſed poſtea tam voluptate quàm ſuperſtitione prouecta, ruſſeum alij Marti, alii album Zephyris conſecrarunt: praſinum verò Terræ matri, vel verno, veneetum colorem mari vel autumno. Cùm autem omnis ſpecies idololatriæ dãnata ſit à Deo, vtiq; etiam illa damnatur, quæ elemẽtis mundialibus profanatur. De coloribus ſcripſit Bayphius, ſcripſit & Antonius Thyleſius, & Gellius lib. 2. cap. 26. & alij.

Virtuti fortuna comes.

EMBLEMA CXIX.

ANGVIBVS implicitis, geminis caduceus alis,
Inter Amalthea cornua rectus adest.
Pollentes sic mente viros, fandiq; peritos
Indicat, vt rerum copia multa beat.

COMMENTARII.

I. STAT caduceus Mercurialis siue sceptrum erectum, supernè pileo alato tectum, in quo duo serpentes, masculus & fęmina sunt, qui medio corporum complexu nodum efficiunt Herculanum: ab eo supernæ partes sic ad osculum, vt flexu circulum efficiant: infernæ simili flexu ad caducei capulum reuocantur, qua parte item caudæ coeunt vtriusq; Vtrinq; copiæ cornu, diuersis pomis ac herbis onustum, erigitur. Aliæ editiones caduceo etiam inferius alas addunt, quod minimè necessarium puto, licet non me fugiat id multis placere, inter quos etiam Pierius.

II. *Symbolũ Alciati.* Hoc ipsissimum fuisse Alciati symbolum, refert Paulus Iouius, lepido eo libro, quem scripsit lingua sua vernacula, De notis armorum & amoris. Quod schema quàm bellè Alciato conuenerit, facilè possunt intelligere, qui eius prudentiam iuris, & eloquẽtiam, qua cæteris excelluit, vnà secum reputant. Id enim studium, eaque facultas effecit, vt magnos honores & honestas opes ad vitę præsidium sibi compararit.

pararit. Idem Iouius me docet, symbolum hoc fuisse vsurpatum ante à Iasone Mayno nobili Iurisconsulto, quo sua se virtute ac studio, lautam fortunam esse consecutum ostendebat. Sic enim Iouius in Elogijs: Iasoni Mayno Mediolanensi, vti ipse in gentilitijs insignibus præscribere solebat, VIRTVTI FORTVNA COMES non defuit. Huiusmodi quoq; Emblemate vsus est & Desiderius Lignamineus Patauinus, ordinis Prædicatorum, cuius meminit Bernardinus Scardeon. lib. 2. class. 6. Hanc præterea imaginem caducei adhuc videre est in numismatibus antiquis: è quibus, opinor, symbolum suum mutuati sunt Frobenij, typographi Basileenses diligentissimi, nisi quod addiderũt columbam sceptro insidentem, dempto pileo & cornibus. Hunc nodum Mercurio consecrarunt Ægyptij, innuentes fœdera nõ oportere vnquam dissolui. verùm plurimùm valere debere: vnde & Herculano cognomen additum. Quanquam Galli, & haud scio an etiam Ægyptij non alium putãt Herculem quàm Mercurium. Hæc ferè in prouerbio, *Cassioticus nodus.* Iulius Higinus in poetico astronomico. cap. de Lyra: Mercurius, inquit, cùm in Arcadiam (vbi olim maximè colebatur) proficisceretur, & vidisset duos dracones inter se coniuncto corpore alium alium appetere, vt qui acerrimè inter se dimicare viderẽtur, virgulam (quam ab Apolline dono acceperat) inter vtrũq; proiecit. Quo facto, repente prælium diremptum fuit; hinc illam virgam pacis gratia dixit esse cõstitutam. Nonnulli etiam cum faciunt caduceos, duos dracones implicatos virgula faciunt, quod initium Mercurio fuerat pacis. Hæc ferè ille. Vide Perottum, & Macrobium lib. 1. Saturnal.

Mayni. *Lignaminei.* *Frobeniorum.*

III. *VIRTVTI FORTVNA COMES*] Gnome pulchra, nõ semper vera, vt res humanæ fluunt. Ad eam facit locus Plinianus ex panegyrico ad Traianum: Possum ire per omnes appellationes tuas, quas olim virtus dedit, quas proximè fortuna cõcessit, quas adhæc indulgentia diuina meditatur. Hęc ille. Sed nomen virtutis non hic accipitur pro eo habitu, quem rectæ rationi consentaneum philosophi dicunt, sed speciatim sonat τὴν ἀνδρείαν, quæ Italica dialecto dicitur, *il valore*, Gallicè, *la valeur, prouesse, grandeur de courage*. Alioqui virtutis nomine præclaræ quæq; dotes animi continentur. Vnde Gallis appellatur *homme de valeur & merite.* pietate grauem & meritis, poeta dicit: & hinc ἀνδρία καὶ μεγαλοψυχία, *la vaillance, la suffisance.* Fortè huc referas Horatianum istud è 3. Carmin. 2.

Virtus qd hoc loco.

Virtus repulsæ nescia sordidæ,
Intaminatis fulget honoribus.

& deinde:

Virtus, recludens immeritis mori
Cœlum, negata tentat iter via.

Et illud Plauti Amphitruone:

Virtute ambire oportet, non fauitoribus:
Sat ille habet fauitorum, qui virtutẽ habet.

Item Senecæ de ira, cap. 7. lib. 2. Non est fortior nequitia virtute. Et Virgil.

Tũ pudor incẽditq́; viros & viuida virtus.

At fortunæ vocabulum aliquando pro incerto rerum euentu: nonnunquam etiam pro felici successu & affluentia opum accipi nemo nescit. Ad primum illud significatum refero varios de fortunæ varietate questus; vt ille Horatij:

Fortunæ significatio.

Fortuna sæuo læta negotio,
Ludum insolentem ludere pertinax,
Transmutat incertos honores,
Nunc mihi, nunc alijs benigna.

Et Plautinum illud Pseudolo:

-- -- profectò hocce erit,
Centum doctum hominum consilia sola hæc deuincit dea
Fortuna. atq; hoc verum est, perinde vt quis quę fortuna vtitur,
Ita præcellit; atq; eũ sapere omnes dicimus;
Bene vbi quod consilium discimus accidisse, hominem catum
Eum esse declaramus: stultum autem illũ, cui vertit malè.

Illud item Terentij:

O fortuna, ò fors fortuna.

Ouid. vlt. Trist. eleg. 15.

Rara quidem est virtus, quam non fortuna gubernet;
Quæ maneat stabili, cũ fugit illa, gradu.

Secundo modo fortunæ verbum sumitur pro felici opum successo, vnde dicti viri fortunati, ὄλβιοι εὐδαίμονες: quare & nos fortunas numero plurali dicimus opes, vt apud Horatium:

Quò mihi fortunas, si non conceditur vti?

Virgil. 1. ecloga:

Fortunate senex, ergo tua rura manebunt.

Et alia eius generis multa passim.

Anguibus

Serpentes caduceo impliciti.

Anguibus implicitis] De serpẽtibus caduceo implicatis hæc est Mythographorum narratio. Mercurius in Arcadiam iter faciens, duos inter se Dracones acerrimè concertantes offendit, quos interposito baculo statim pacauit: qua de causa ne posteri miraculum ignorarent, Ægyptij virgam duobus interpositam draconibus Mercurio consecrarunt, & Caduceũ nominarũt.

Caduceus Mercurij.

Caduceus] Virga Mercurij, qua dicitur vsus ad lites & iurgia tollenda, ad somnum inducendum, ad euocandas ex inferis animas, vel etiam immittendas. Homerus Odyss. ε.

εἵλετο δὲ ῥάβδον, τῇ τ' ἀνδρῶν ὄμματα
θέλγει,
ὧν ἐθέλει. τὺς δ' αὖτε καὶ ὑπνώοντας ἐ-
γείρει:
Corripuit virgã, qua mulcet lumina somno,
Quorumcunq; velis, soluit quoq; lumina somno.

De hac virga etiam Horatius:

Tu pias lætis animas reponis
Sedibus, virgaq; leuem coerces
Aurea turbam, superis Deorum
Gratus & imis.

Virgilius 4. Æneidos imitatus Homerũ:

Tum virgam capit, hac animas ille euocat Orco
Pallentes, alias sub tristia Tartara mittet.
Dat somnos adimitq; & lumina morte resignat.
Illa fretus agit ventos, & turbida tranat
Nubila.

Et Statius in primo Thebaidos:

Summa pedum propere plantaribus illigat alis,
Obnuditq; comas, & temperat astra galero.
Tum dextra virgam inseruit, qua pellere dulces
Aut suadere iterũ somnos; qua nigra subire
Tartara, & exangues animare assueuerat vmbras.

Caduceatores.

Vide adagium, *Munerum corruptela*. Hanc Mercurialem virgam Græci κηρύκειον appellant, qua legati fecialesq; vtebãtur, proindeq; caduceatores nominati; cuius verbi meminit Marcianus, l. 8. de rerum. diuis. & notat Vlpianus interpres Demosthenis, ad rationem contra Timocratem; quo loci statuit duplices Ceryças, qui ius idem haberent cum fecialibus, eandemque penè potestatem, vt belli denunciandi, pacis incundæ: quos εἰρηνοδίκας. *pacis sequestros*, Dionys. Halicarnass. interpretatur. Vide Cœl. Rhodig. lib. 21. cap. 16. Sed quæ superstitiosè de caduceo interpretentur magi, vide apud Pierium lib. 15. Hieroglyphic. & auctorem thesauri linguæ Latinæ, in verbo, *Caduceus*.

Geminis alis] Ex his verbis fortè alij alas caduceo in parte infima addiderunt; ego alas in Mercurij galero interpretor.

Amalthea historia.

Amalthea cornua.] Amalthea capræ nomen fuit, cuius lacte Iupiter est enutritus, Adrastes & Idæ Nympharum ministerio & opera. Cùm verò aliquando capra cornu, quod habebat amplissimum, in obiecta fregisset arbore, Nympha id sustulit diuersis pomis ac herbis onustum, & ad os ipsius Iouis detulit: cuius beneficij memor iam grandior factus, cornu seruatum Nymphæ, cuius erat capra, dono dedit ea virtute imbutum, vt quicquid appeterent, ex eo cornu protinus exileret. Ouidius de Amalthea sic canit 5. Fastorum:

Nais. Amalthea, Cretaa nobilis Ida
Dicitur in siluis occuluisse Iouem.
Huic fuit hœdorum mater formosa duorũ,
Inter Dictæos conspicienda greges,
Cornibus aerijs, atq; in sua terga recuruis,
Vbere quod nutrix posset habere Iouis.
Lac dabat illa Deo, sed fregit in arbore cornu,
Truncaq; dimidia parte decoris erat.
Sustulit hoc Nymphe, cinxitq; decentibus herbis,
Et plenum pomis ad Iouis ora tulit.
Ille, vbi res cœli tenuit, solioq; paterno
Sedit, & inuicto nil Ioue maius erat:
Sidera nutricem, nutricis fertile cornu
Fecit, quod domina nunc quoq; nomen habet.

Acheloi cornu.

Alij hoc cornu referunt ab Hercule ereptum fuisse Acheloo sese in varias figuras commutanti. De hoc cornu lege omnino adagium, *Copia cornu*. & quæ habet Ouidius 9. Metamorph. Strabo 10. libro, Lactant. lib. 1. c. 21. Natal. Comes Mytholog. lib. 6. cap. 11.

Rectus] erectus, ad orationis rectitudinem significandam.

Caduceus rectus q.d.

Pollentes sic mente] Exprimit Græcam locutionem, νοῦν ἔχοντας, id est, φρονίμους. Ordo autem talis est: *Sic indicat*, scilicet caduceus seu virga. *vt copia multa*, id est, quemadmodum affluentia & fortuna. *beet*, id est diuites reddat, *viros pollentes mente*, idest

id est, sapientes *& peritos fandi*, id est, eloquentes.

Fandiq; peritos.] Aristoteles 2. artis dicendi, appellat eos, *εἰπεῖν δυναμένους*. Virgilius 10. Æneid. Nympham Cymodoceam vocat *fandi doctissimam*.

Beare. *Copia multa beet*] Beare, est prodesse, inquit Vlpian. l. 49. ff. de verb. signif. naturaliter enim bona ex eo dicuntur, quod beāt, hoc est, beatos faciunt.

IV. Hoc Emblemate licet Alciatus & alij nominati pro symbolo vsi sunt, id tamen placet ad quoscunque doctos & sapientes homines transferre. His scilicet symbolis, Caducei symbolū. virga Mercuriali, caduceo, duobus inter se connexis serpētibus, & duplici copiæ cornu significatur, homines sapientia & eloquentia præditos rerum omnium copiam facilè consequi. Sed significat eos, qui pręditi *τῷ λόγῳ ἐνδιαθέτῳ καὶ προφορικῷ*. nam multi quidem sunt docti, at elingues, & quorum domi doctrina silet, foras prodire nescia. At alij verbosi ac locutuleij, qui nullum garriendi modum faciunt, & quibus nihil aut parum mentis. Sed quibus vtrumq; datum, felices. Sic laudatur apud Flaccum Iulius Florus lib. 1. epist. 3.

----- Non tibi paruum
Ingenium, non incultum est, nec turpiter hirtum:
Seu linguam causis acuis, seu ciuica iura
Respondere paras, seu condis amabile carmen,
Prima feres edera victricis præmia.

Apud Tullium commendatur nescio quis, cui promptum, paratumq; ingenium, & qui præclaras animi notiones pari linguæ volubilitate sciret exprimere. Sic apud Plinium 1. epist. 22. Aristo. iuris peritissimus impensè ornatur. Nec abs re Socrates exsecrabatur Sophistas, qui primi sapientiam ab eloquentia seiunxissēt, res natura indiuisas. Qua de re Tullius præfat. 2. libri De inuentione. Memini ab Homero tribui Vlyssi ciuilem prudentiam, *τὴν σύνεσιν πολιτικὴν*. & promptam eloquendi facultatē. *τὴν ἑρμηνευτικὴν*, his omnino verbis:

οἱ δ' ἐπὶ μὲν μορφὴν ἔντων, ἐν δὲ φρένες ἐσθλοί.

Mente valens, iuncta est facundis gratia dictis.

Huc spectat Aristotelicum illud; diuitem, si velit, esse posse, qui sapiētia fuerit excultus. Et hoc symbola hæc tacitè indicant. Nam caduceus disciplinæ, eloquentiæ, sapientiæ, sed & felicitatis notam habet, teste Pierio lib. 15. de sacris Ægyptiorum literis. Serpentes impliciti sapientiæ quoque gerunt symbolum. Iulianus Imperator epistola quadam ad Iamblichum, Mercurij Caduceus signū eloquentiæ. virgam ad eloquentiæ vim doctè retulit: *οἷον Ἑρμοῦ ῥάβδῳ κινεῖς καὶ διεγείρεις καθεύδοντας. quasi virga Mercurij moues, atque dormientes expergefacis.* Idem post: *πρέπειν δ' Ἑρμοῦ λογίου μαθητὴν, εἰ δὲ βούλει τρόφιμον ὄντα σε, ῥάβδον οὐκ ἐν τῷ καθεύδειν ποιεῖν, ἀλλ' ἐν τῷ κινεῖν καὶ διεγείρειν μᾶλλον ἐθέλειν μιμεῖσθαι. Æquum est te, qui sis Mercurij eloquētiæ præsidis discipulus, aut si mauis alumnus, virgam non somni prouocandi gratia tractare, sed illam imitari ad mouendum & excitandum.* Et Et pacis. quia virga inter duos serpentes interiecta eos pacauit, hinc alii caduceum ad pacem referunt. Plinius lib. 29. Natur. hist. cap. 3. sic: Hic tamē complexus anguium & efferatorum concordia, causa videtur esse, quare exteræ gentes caduceum in pacis argumentis circumdata effigie anguium fecerint. Etenim plerūq; ad pacem componēdam legati caduceatores mittuntur. Huc respexit Isidorus: Mercurius, inquit, virgā tenet, quæ serpentes diuidit: nam bellantes & dissidētes interpretum oratione sedantur. Cōcordiæ etiam symbolum esse caduceum serpentibus implicitum ex antiquis apparet numismatibus, ac inter cætera in M. Antonij Triumuiri numisma. M. Antonij Triumuiri numismate quodā, in cuius vna parte, mulieris laurea corona sub capitis vel annne redimitę caput est, cū his literis, III. VIR. R. P. C. in altera duę manus iunctę caduceum hunc tenentes, cum hac inscriptione, M. ANTON. C. CÆSAR. quod proculdubio pro concordię, quæ tunc inter Cæsarem, Antoniū, & Lepidum erat, symbolo positum fuit. Iamblichus in epistola ad Dexippū: Reuera Deus quispiam fuit, qui hominibus Dialecticam ostendit, & è cœlo demisit. Vel, vt quidā dicunt eloquens Mercurius qui in manibus Dialecticæ symbolum ge- Serpentes Dialecticæ symbolum. stat, serpētes scilicet se mutuem respicientes. Cornu verò Amaltheæ quamuis Mythologici referāt ad regionem antea sterilem & infœcundam, quam labore & indu- Amalthea cornu. stria Hercules feracissimam reddiderit: nos tamen hic facultatum & bonorum copiam, & omnium rerum abundantiam interpre-

terpretamur, quæ virtutem & liberalem omnem eruditionem cōsequi iure debeat. Quod significat huius Emblematis inscriptio. Apud Stobæum Hippodamus Thurius ciuitatem bonis legibus constitutam, cornu Amaltheæ appellat: quādo quidem bona ingenia eius beneficio profectum capiant, tum mores, studia, legesq́, fiant optimę, item rationes rectę & ęquę, pietas, sanctimonia, reuerentia. Enimuero

Quisquis Palladias totis quinquatribus artes
Emit, & Aonij pocula sacra iugi,
Huic nil deesse potest, hūnc pleno copia cornu
Imperat Attalica conditione frui.

Ab hac sententia nō multū abscessit Socrates, qui sic: Τὸ γὰρ Ἀμαλθείας κέρας ἐξηγούμενος ὧδε· εἶναι γὰρ σύμβολον, ἂν μή τις ᾖ μάλθων, ἀλλ' ἐργάτης, πάνθ' ἕξειν τ' ἀγαθά· κατὰ μὲν τὴν ἀμάλθειαν, τοῦ μὴ μαλθῶνος τασσομένου· κατὰ δὲ τὸ κέρας τοῦ βοὸς ἐργατικωτάτου ὄντος τὸν ἐργάτην ἐνσημαίνεσθαι. βότρυς δ' ἐν τῷ κέρατι εἶναι καὶ τὰ ὅμοια, ὅτι ἐν τῇ γεωργίᾳ πάντα ἔνεστιν ὧν χρείαν ἔχομεν. διὸ καὶ ἔχοντες αὐτὸ εἰσάγονται ὅ, τε ἀγαθὸς δαίμων, καὶ ἡ ἀγαθὴ τύχη. Id est: *Amalthea cornu sic interpretabatur, eum quidem significare, qui minime sit dissolutus, sed operi intentus, genus omne boni consecuturum: Per cornu vero bouis, quod animal est laboriosissimum, virum operarium intelligi: Vuas autem & similia in cornu haberi, quia ex agricultura consequimur quæcumq; necessaria sunt. Itaq; ipsum gestantes inducuntur bonus genius & bona fortuna.* Hanc Socratis sententiam de cornu Amaltheæ obiter volo ita restitui: τὸ γὰρ τὸν ἀμαλθείας κέρας ἐξηγούμενος ὧδε αὐτῆς τινὸς ἀναφορᾶς ἠξίωσεν. Amaltheæ cornu explicans eo referri volebat, vt esset symbolum, quo designaretur is, qui minime dissolutus esset, sed intentus operi, genus omne boni cōsecuturum. Vocabulum enim Amalthee, loco μὴ μάλθωνος, hoc est, *non dissoluti*, poni; per cornu verò bouis, &c. In Collectaneis ex Philemone de pecunia idem intelligitur:

Quid per Amalthea cornu ex Stobæo.

Bos animal ad laborem natum.

Τὸ τῆς Ἀμαλθείας δοκεῖς εἶναι κέρας,
οἷον γράφουσιν οἱ γραφεῖς κέρας βοός;
ἀργύριόν ἐστι τοῦτ', ἐὰν ἔχῃς, λέγε
πρὸς τοῦθ' ἃ βούλει, πάντα σοι γενήσεται,
φίλοι, βοηθοί, μάρτυρες, συνοικίαι.

Putasne Amalthea cornu huiusmodi esse,
Quale pictores cornu bouinum depingunt?
Argentum est: quod si habueris, petas
Ab ipso quicquid voles, omnia tibi addentur,
Amici, auxiliatores, testes, domuum multitudo.

Amaltheæ istud cornu, præter cæteros, ad felicitatem & fortunæ bona retulit Dio Chrysostom. Orat. 1. De fortuna. Huius preterea epigraphe meminit Cicero in Catone Maiore his verbis: Te, Cyre, beatum ferunt, quoniam virtuti tuæ fortuna coniuncta est: quæ petita videtur ex Oeconomico Xenophontis. Quò etiam referri potest adagiū ex Ciceronis epistolis familiaribus: Virtute duce, comite fortuna. Vno verbo, viris eloquētibus, litteris & ingenio pollentibus, præcipuè autem virtutem amplexātibus, copię cornu, id est, felix & prospera fortuna, & rerum abundantia facilè adiungitur. Plautus in Amphitr. *Virtus*, inquit, *omnia in se habet: omnia assunt bona, quem penes est virtus.* Sed quia si illa à fortuna vincatur? audiamus.

Virtute duce, comite fortuna.

Fortuna

Fortuna virtutem superans.

EMBLEMA CXX.

CAESAREO postquàm superatus milite, vidit
Ciuili vndantem sanguine Pharsaliam;
Iam iam stricturus moribunda in pectora ferrum,
Audaci hos Brutus protulit ore sonos:
Infelix virtus, & solis prouida verbis,
Fortunam in rebus cur sequeris dominam?

COMMENTARII.

I. VIR strennus & militaris sibi ipsi gladio pectus transuerberas, vnde pronus in casum apparet.

II. INTERFECTO Iulio Cæsare à Bruto & Cassio, vt libertatem ciuibus ereptam restituerent, res tamen non cessit vt sperabant. Siquidem extincto Cassio in bello ciuili, cùm Brutus vidisset se superatum iri, quibusdam de fuga suadentibus: Non certè pedibus, inquit, est fugiendum, sed manibus: tandemque arrepto gladio prorsus desperans se ipsum confodit, innuante Stratone Rhetore. Dion in Augusto refert tum versus hos pronunciasse, qui in *Mors Marci Bruti.*

tra-

tragœdia Herculi tribuuntur: ὦ τλῆμον ἀρετή, λόγος ἄρ᾽ ἦσθα ἄλλως. ἐγὼ δέ σε ὡς ἔργον ἤσκουν· σὺ δ᾽ ἄρα ἐδούλευες τύχῃ. hoc est: *O misera virtus, quam tu res eras nugatoria: equidem serio in te exercebar, at tu fortunæ inseruiebas.* Vel sic: *O misera virtus, ergo nomen inane eras; ego verò te vt rem solidam exercui, quamuis interim fortunæ seruires.* Significabat tunc quidem temporis plus momēti & virium fortunæ quàm virtuti fuisse, virosq; bonos improborum machinis fractos & extinctos Alciatus Parergōn libro 2. cap. 7. retulit hanc Bruti sententiam, vsurpauitque in Epitaphio à se conscripto de Pyrrhi Anglebermęi Aurelianensis Academię Iureconsulti (Sanctius Senatorem Mediolanensem hunc Pyrrhum dicit) mortem, his omninò verbis:

Fons Emblematis.

Quis nos malignas mortis accensat vices,
Virtute claros quæ viros præceps rapit,
Viuaciores improbos coruis sinens?
En Pyrrhus ille, tot animi illustris bonis,
Catoq; clauo, est ante præreptus diem:
Frustra putauit esse te virtus Deam,
Quæ fortuitis seruiebas casibus.

Longa esset historia, lōgæ ambages, si omnia, quæ ad Brutum pertinent, huc referēda essent. Bellum enim Bruti & Cassii cū Cæsare scripserunt T. Liuius, Plutarchus in vita M. Antonii, & M. Bruti, circa finē, & in vita C. Cæsaris, etiam ad finem, Antonius Sabellicus in 6. Ennead. lib. 8. Appianus lib. 4. de bellis ciuilib. Val. Maximus multis in locis, Suetonius in Augusto, Lucanus 2. Pharsaliæ. Referam tamen paucula ex Epitome Iulii Flori in Liuium: Cæsar, inquit, & Antonius apud Philippos vario euentu contra Brutum & Cassium pugnauerunt, ita vt veriusq; dextera cornua vicerint, & castra quoque vtrinque ab iis, qui vicerant, expugnarentur. Sed inæqualem fortunā partium mors quidem Cassii fecit: qui cùm in eo cornu fuisset, quod pulsum erat, totum exercitum fusum ratus, mortem sibi consciuit. Altero deinde prælio victus M. Brutus, & ipse finiuit vitam, exorato Stratone fugæ comite, vt sibi gladium adiiceret. Annorum erat circiter quadraginta. Verba etiam Bruti refert idē Florus lib. 4. hist. Roman. cap. 7. in hæc verba: Capta sunt hinc Cæsaris castra, inde Cassij. Sed quanto efficacior est fortuna quam virtus? & quàm verū est quod moriens efflauit, Non in re, sed in verbo tantùm esse virtutem. Victoriam illi prælio error dedit. Verba autem ipsius Dionis lib. 47 circa finem hæc sūt: Ἀπογνοὺς μὲν τὴν σωτηρίαν, ἀπαξιώσας δὲ ζῆν ἁλῶσιν, ἐς τὸν θάνατον καὶ αὐτὸς κατέφυγε, καὶ ἀναβοήσας τοῦτο δὴ τὸ ἡράκλειον, ὦ τλῆμον ἀρετή, λόγος ἄρ᾽ ἦσθα ἄλλως. ἐγὼ δέ σε ὡς ἔργον ἤσκουν, σὺ δ᾽ ἄρα ἐδούλευες τύχῃ. Cùm igitur Brutus sibi mortem consciuisset, & fama ad vxorem eius Portiam perlata esset, illa post maritū superstes esse noluit, sed haustis ardentibus carbonibus mortem accelerauit. De qua Val. Maximus cap. de Amore coniugali, sic: Tuos castissimos ignes, Portia, M. Catonis filia, cūcta sæcula debita admiratione prosequentur: quæ cùm apud Philippos victum & interemptum virum tuū cognosceres, quia ferrum non dabatur, ardentes ore carbones haurire nō dubitasti, muliebri spiritu virilem patris exitum imitata: sed nescio an hoc fortius, quod ille vsitato, tu nouo genere mortis absumpta es. Sic Martialis lib. 1. Epigram. 43.

Florus de bello Bruti et Cassij.

Mors Bruti.

Portia vxoris Bruti mors.

Coniugis audisset fatum cùm Portia Bruti,
Et subtracta sibi quæreret arma dolor:
Nondum scitis, ait, mortem non posse negari?
Credideram satis hoc vos docuisse patrē.
Dixit, & ardentes auido bibit ore fauillas
I nunc, & ferrum, turba molesta, nega.

Simile amoris coniugalis exemplum extat apud Plin. Secundum 3. epist. 16. de Arria Pęti Thraseæ vxore. De hac idem Martialis eod. lib. Epigr. 14.

Arria Pęti mors.

Casta suo gladiū cùm traderet Arria Pæto,
Quem de visceribus traxerat ipsa suis:
Si qua fides, vulnus, quod feci, non dolet, inquit;
Sed quod tu facies, hoc mihi, Pæte, dolet.

At vereor, ne quis nos hic putet nimis diligentes, quare ad alia properandum.

III.

FORTVNA VIRTVTEM SVPERANS] Mirum quantum pagani veteres fortunæ, tāquam numini tribuerint. Ex multis nos paucula. Ouidius sic Trist. 5. Eleg. 15.

Fortuna potentia.

Rara quidem est virtus, quam non fortuna gubernet,
Quæ maneat stabili, cùm fugit illa, pede,

& Horatius:

Fortuna sæuo læta negotio
Ludum insolentem ludere pertinax,
Transmutat incertos honores,
Nunc mihi, nunc alijs benigna.

Plautus Pseudolo:
---profectò hocce erit,
Centum doctum hominum cōsilia sola hæc deuincit dea
Fortuna. atq; hoc verum est, perinde vt quis que fortuna vtitur,
Ita præcellit, atq; sapere eū omnes dictitāt:
Bene vbi quid consilium dicimus accidisse, hominem catum
Eum esse declaramus: stultum autem illū, cui vertit malè.
Sed & Sallust. in Catilina: Fortuna in omni re dominatur; ait Fortunam deniq; dominam esse rerum, dicit Cicero lib. 5. Tuscul. quæst. & in Orat. pro M. Marcello. De fortuna elegāter Plinius lib. 2. c. 7. nec minus venustè Virgilius in epigram. De Fortuna.

Cæsareo milite] Cæsaris Octauij & M. Antonij copijs.

Ciuili vndantem sanguine Pharsaliam] cruore ciuium redundantem Pharsaliam. Minos versiculum hūc leui aliqua mutatione corrigis:
Ciuili vndantem sanguine fractus humum,
nisi quis ita malit:
Ciuilis plenam sanguinis Æmathiam.
Nam vox, *Pharsaliam*, non bene quadrat ad hunc numerum, vt cuius antepenultimam semper productam reperias, apud Lucanum maximè. Sic enim ille lib. 1. de bello ciuili:
---Hac mercede tuos Pharsalia campos Impleat.
& libro 6.
Qua iuga deuexus Pharsalia porrigit Æmus.
Item in 7.
Spectari è toto potuit Pharsalia mundo.
& passim in sequentibus. Catullus tamen in eodem versu variauit:
Pharsaliam coeunt, Pharsalia tecta frequentant.
Est autem Pharsalia campus Thessaliæ, in quo bellorum ciuilium procellæ detonuerunt. Lucanus Pharsaliam, Thessaliam, Æmathiam, Æmoniam, Macedoniam, Philippos, pro eodem numerat. *Pharsalia.*

Iamiam stricturus] morti proximus, sibi violentas manus proximè allaturus.

Audaci ore] voce hominis desperantis. Mortem sibi cōsciscere gloriosum & magni animi factum multi putauerunt, præcipuè ex Romanis, quod non probat Aristoteles in Ethicis lib. 3. his verbis: τὸ ἀποθνήσκειν φεύγοντα πενίαν, ἢ ἔρωτα ἤ τι λυπηρὸν, οὐκ ἀνδρείου, ἀλλὰ μᾶλλον δειλοῦ. μαλακία γὰρ τὸ φεύγειν τὰ ἐπίπονα, καὶ οὐχ ὅτι καλὸν ὑπομένει, ἀλλὰ φεύγων κακόν. id est: *Mortem sibi consciscere fugientem vel inopiam, vel amorem, vel aliquam molestiam, fortis animi magniq; non est, sed angusti potius & timidi. Mollities enim est fugere ardua, & non quod exspectet bonum, sed quod fugiat malum.* D. Augustinus quoq; Catonis factū tribuit potius ignauiæ, quam fortitudini. Et Chrysostomus desperationis radicem, ignauiam dicit. *Mrotem sibi asserre timidi est animi.*

Infelix virtus. &c.] ὦ τλῆμον ἀρετή. verba sunt Bruti, apud Plutarchum, Dionem, Zonaram. Manilius:
Quinctiam infelix virtus, & noxia felix.
Quo sensu dicitur à Septimio Florente libro aduersus Valentinianos, desultrix virtus; id est, instabilis & motoria: Tantùm quod desultricem & defectricē illam virtutem nō vult. Ita Seneca Hercule Oeteo: *Virtus desultrix.*
Sine hoste vincor, quodq; me torquet magis
(O misera virtus) summus Alcidæ dies.

Solis prouida verbis.] In hoc sequebatur quorundam dogma, qui asserebant, Virtutem nihil aliud esse quàm verba & voces. cuius meminit etiam Plutarchus Commē. De superstitione, vbi hoc, quod antè asseri psi ferè, citat ex Poeta quopiam: ὦ τλῆμον ἀρετὴ, λόγος ἄρα ἦσθα, ἐγὼ δ᾽ ὡς ἔργον σε ἤσκουν, ἀφεὶς τὴν πλουτοποιὸν ἀδικίαν καὶ τὴν γόνιμον ἁπάσης ἡδονῆς ἀκολασίαν. Idem scriptum reperitur (cur enim non repetatur, quod sese vltrò offert?) in Epitome historiæ Romanæ quæ L. Flori nomine circumfertur: Quanto est, inquit, efficacior fortuna quàm virtus? quàm verum est, quod moriens afflauit, Non in re, sed in verbo tantùm esse virtutem? Hæc lib. 4. Cæterùm ad eorum opinionem, qui putarunt virtutem nihil aliud esse quam verba, Horatius videtur allusisse in epistolis, cùm ait: *Virtutem in verbis solùm esse quidam putarunt.*
---- Virtutem verba putas, vt
Lucum ligna.

IV. MIRA est fortunę vis & potentia, quę vel ipsam virtutē vincit & prosternit sæpius, quod Seneca his verbis ostendit: Iniqua rarò maximis virtutibus fortuna parcit. Idem sentit Q. Curtius lib. 8. cum ait: Quis neget eximiam quoque gloriam sæpius *Fortunæ vis.*

pius fortunę quam virtutis esse beneficiū? Fortuna rebus famam pretiumq; constituit, & militiæ probrum plerunq; venit in gloriam. Cumq; ea in omnibus rebus, tum verò maximè in re militari plurimum potest. De fortunæ sæuitia, perfidia & inconstantia pulchrè Virgilius in epigrammate De Fortuna. Vaga, (ait Plinius) incōstans, incerta, varia, indignorumq; fautrix: Huic omnia expensa, huic omnia ferūtur accepta, & in tota ratione mortalium sola vtrāque paginam facit. Huc non malè quadrant Menandri senarij:

παύσασθε νοῦν ἔχοντες. οὐδὲν γὰρ πλέον
ἀνθρώπινος νοῦς ἐστιν. ἀλλ' ὁ τῆς τύχης. &c.
- - - ἡ πρόνοια δ' ἡ θνητή, καπνός,
καὶ φλήναφος. πείσθητε, κ' οὐ μέμψεσθέ με.
ἅπανθ' ὅσα νοοῦμεν, λέγομεν, ἢ πράττομεν,
τύχη ἐστίν, ἡμεῖς δ' ἐσμὲν ἐπιγεγραμμένοι.

Desinite mētem habere: nam nil amplius
Humana mens est, tota fortuna manet.
Mortalis autem fumus est prudentia
Nugæq; non vos pœnitebit, credite,
Quæcunq; sentimus, agimus, vel dicimus,
Fortuna cū det, nos quidē inscripti sumus.

Veterum delirium. Hinc persuasum veteribus paganis fuit, virtutem cogi seruire fortunæ; quo mero delirio plures Romani, ijq; viri graues laborarunt, ac ne id cōtingeret, sibi ipsis potius violentas attulerūt manus, vt ex Seneca, Plinio Secūdo, Plutarcho, & alijs videre est. At fuit hæc Bruti, id est, hominis pagani, nec verè Philosophi, imò verò desperantis, & priscorum tenebrionum opinio, qui quantum in eo errarint, colligere est facillimum ex scriptis Platonicorum & aliorum, quorum fuit iudicium acrius, & auctoritas maior. Certè hō multum ei potest obesse fortuna, qui sibi firmius in virtute quàm in fortuna præsidium collocarit. *Virtutis vis.* Virtus enim omnia, quæ in hominem cadere possunt, subtus se habet, eaq; despiciens casus contemnit humanos, culpaque omni carens, præter seipsam nihil cēset ad se pertinere, vt rectè docet Cicero Tuscul. 5. & Lactant. lib. 3. De falsa sapientia, cap. 28. *Fortis nō est, qui se necat.* Neq; verò censendus est fortis, & magno præditus animo, qui vt aliquod damnum, aut alioqui asperam vitæ calamitatē effugiat, vitæ sibi vlutam adimit: quod in Cleomene Plutarchus exagerat. Cūm enim post miseram acceptam cladē in bello contra Antigonum, Cleomenes rebus omnibus desperatis admoneretur à Therycione, vt se interficeret: Generosum verò putas esse, inquit, magniq; animi facinus, sibi vitam adimere: quo vno nihil facilius aut promptum magis esse potest? Id verò ignaui hominis & inconsulti maximū argumentum est. Quis enim eum, qui simile quidpiam in se receperit, non à sua ipsius ignauia victum esse confitebitur? Minimè est oppetēda mors, vt honestas actiones detrectemus, imò diligēter prouidendum, vt ipsa mors in se generosi quidpiam & honesti habeat: quia cū probro non minimo coniunctum sit, aut viuere aut mori sui caussa velle. Quod si aliquando cogitandum esse videatur (quod nunquam tamen permissum fuit instituto Christiano) id fortasse permittitur, cùm nulla spes superest amplius defendendæ patriæ. Rectè ille quidem, sed verius Poeta:

Cleomenis verba grauissima.

Rebus in incertis facile est contemnere vitā:
Fortiùs ille facit, qui miser esse potest.

Huc Martialis in primo ad Decianum quendam:

Nolo virum facili redimit qui sanguine famam:
Hunc volo, laudari qui sine morte potest.

Idem sic lepidè perstrinxit Fannium:

Hostes cùm fugeret, se Fannius ipse peremit;
Dic mihi, non furor est, ne moriare, mori?

Locus apud Gratianum est elegans 25. q. 5. ex scriptis Augustini in Ionam: Non est nostrum, ait, mortem arripere, sed illam ab alijs libenter accipere; vnde in persecutionibus mihi non licet propria perire manu, abiq; eo vbi castitas percellatur, sed percutienti colla submittere. Idem Augustinus contra Petilianum: Non veneramur nomine Martyrum eos, qui collum ligauerunt. Huc videntur attinere hi mimi veteres; *Nemini licet sibi vitam eripere.*

Heu, quàm est timendus, qui mori tutum putat.
Crimen relinquit vita, qui mortem appetit.
Mori est necesse, sed non quoties volueris.

Alterum lædere ius prohibet, sic neq; seipsum permittitur. Ita D. Augustin Innocentia vera est, quæ nec sibi; nec alteri nocet, quoniam qui diligit iniquitatem, odit animam suam: & nemo non prius in se, quàm in alterum peccat. Bene D. Paulus ad Ephes. 6. *Carnem suam nemo vnquam odio habuit.* Referre possis huc quod Sene-

ca consolatione ad Polybium, cap. 3. Et quamuis video mortis spontaneæ consiliū probari apud Plinium Secundum lib. 1. epist. 2. tamen ab eo viri sapientes semper abhorruerūt, adeoq; Romani iuris auctores. Scilicet alteri non parceret, qui sibi ipsi non pepercit. l. 3. § sic autem, in fin ff. de bon. eor. qui ante sentent. Sic enim Marcian. Qui sibi non pepercit, multò minus alij parceret. l. omne delictum, §. qui vulnerauit, ff. de re milit. l. cum autem, §. cum excipitur, ff. de ædilit. edict. Malus seruus creditus est, qui aliquid faciat, quò magis se rebus humanis extrahat, puta si laqueū torsit, si pro medicamento venenum bibit, præcipitēvè se ex alto misit, aliudvè quid fecit, quo facto sperarit mortem peruenturum, tanquam nihil non in alium ausurus qui hęc aduersus se ausus esset. Quinimò apud Athenienses moris fuit, si quis mortem sibi admouisset, manum, quæ hoc peregisset, abscindere, ac seiunctim à corpore humo cōtegere. Vesania vetus de se ipsis tam praue ac nequiter iudicātium nusquam plus habere debuit, quàm sapiētum iudicium. Ex multis profero vnum inculpatum. Solon cùm Athenas Pisistratus occupasset, videretque conatum suum omnem frustrà esse pro libertate, arma & scutum ante fores curiæ ponens: ò patria, inquit, tibi & dictis & factis opitulatus sum, atque ita domum abijt, in posterum quieturus. Mihi meritò videtur graue illud Velleij Paterculi lib. 2. vbi de Cæsare: Ineluctabilis fortunæ vis, cuius fortunam mutare constituit, consilia corrumpit. Itēque: Quippe ita res habet, vt plerumque qui fortunam mutaturus est Deus, consilia corrumpat, efficiatq; quod est miserrimum, vt quod accidit, etiam meritò accidisse videatur. Hæc Paterculus. Idem iudicium M. Tullij in Ligariana defensione: Mihi quidem, ait, si proprium & verū nomen nostri mali quæritur, fatalis quędam calamitas incidisse videtur, & improuidas hominū mentes occupasse, vt nemo mirari debeat humana consilia diuina necessitate esse superata. Loquitur de victis Pompeianis, victore Cęsare. Cęsar in 7. de bello Gallico: Animi est ista mollities, inquit, nō virtus, inopiam paulisper ferre non posse: qui se morti vltrò offerant, facilius reperiuntur, quàm qui dolorem patienter ferant. Idem penè Curtius lib. 5. de Alexandri gestis: Fortium virorū magis est mortem contemnere, quàm odisse vitam: sæpe tædio laboris ad vilitatem sui compelluntur ignaui. At in primis audiēda vox Herodiani 6. χρὴ δ' ἄνδρας γενναίους τε καὶ σώφρονας εὔχεσθαι μὲν ὑπάρχειν τὰ βέλτιστα, φέρειν τε τὰ προσπίπτοντα: *Viros generosos atq; sapientes decet optima quidem optare, sed ferre quæcunque incidant.* Laudata non temerè sapientibus & cōsultis hominibus M. Tullij sentētia, qui cùm videret fractas omninò & extra spem positas esse Pompeianorum copias, cum Cæsare & Crasso sentire maluit, quàm ijs, quos vincere se minimè posse sperabat obsistere, aut etiā verbis molestus esse. Nam neq; pugnādum sibi arbitrabatur esse tutum aut facile contra tantas opes, neque permanendum in eadem sentētia, conuersis rebus, ac bonorum voluntatibus immutatis, sed temporibus assentiendum. Nunquam enim, vt ait ille, præstantibus in gubernanda Repub. viris laudata est in vna sentētia perpetua permansio: sed vt in nauigando tempestati obsequi, artis est, etiāsi portum tenere nequeas: cùm verò id possis, mutata velificatione assequi, stultum est eum tenere cum periculo cursum, quē cœperis, potiùs quàm eo commutato, quo velis tādem peruenire: sic in administranda Republ. prudentibus viris propositum debet esse OTIVM CVM DIGNITATE: & non idem semper dicere: sed idem semper spectare. Quæ laus Catonis fuit, qui cùm esset eo ingenio, ijsque moribus, vt seipsum mutare, & (vt Sallustij verbo vtar) naturam versare minimè posset, non modò suæ Repub. nihil profuit, sed etiam valdè obfuit? Eum quidem hominem cordatum, & fortem, & temperatum facilè patior fuisse, at non tam prouidum, neque tam circumspectum video iis, quibus erat in primis ea ætate, eoque tempore prouidendum. Vtq; Solis cursus non recto per cœlum meatu fertur, sed obliquo, leni, atq; moderato, tamē orbis vniuersi machinam ęquabili temperie calefacit: Ita Principes & magistratus sese populi nonnunquam studiis, vt ita dicam, obliquis accommodare debent, vt melius sit iis consultum, quos regi par est non summo iure, sed æquitatis vario eoq; mutabili præscripto. In quo Cicero, quanquam in cæteris vitæ partibus oculatus, infeliciter

Iurisconsulti mortem spontaneā pro[illegible]

Solonis sapiens factum.

Ciceronis dissimulatio post ciuile bellū Pompeianum laudatur.

Catonis pertinax animus improbatur.

lapsus

Infelix contentio M. Tullij in Antonium.

lapsus est ea, quam in M. Antonium instituit misera contentione. Nam quamquam non inuitus fatear, illius causæ, quam pro libertate suscipiebat, optimam conditionem fuisse, non possum tamẽ quin vna cũ Poeta dicam;

Heu nihil inuitis fas quemquam credere Diuis?

Putabat enim se Antonium tam facilè, & eo iure, posse de medio tollere, aut certè in ordinem cogere, vt quondam Catilinam, Verrem, & alios facinorosos. Non videbat, inquam, se versari in Romulidum fæce, & cùm alia vrbs esset, aliam esse vitam debere, vt non mirum videri debeat, si ei fato iniquissimo pereũdum fuerit. Sed iam satis: ad alia nobis propetãdum. In eam Bruti mortem spontaneam disputat Seneca De beneficijs 2.c.20. & vndecimo Epistolarum ad Lucilium, 83. epist. Porrò in eos, qui sibi ipsis violẽtas manus afferunt, longè plura peti possunt ex refertissimo tum sapientum, tum Historiæ scriptorum penu. Sed prætermissis alijs ferè omnibus succurrit nobilis apud Hegesippum disputatio, quo loco Iudæi obsidione pressi à Tito Vespasiano, extra omnem spem cõiecti mucrones iamiam in se parant, aliosq; ad simile adhortantur facinus. A qua sententia eos conatur reuocare Iosephus, multis ijsq; validis rationibus. Quis enim, ait, animam suam nolit ex ipso mortis corpore, si liceat, exsolui? At soluere non licet, nisi ei, qui ligauerit. Iuncta est anima corpori, naturæ quodam quasi vinculo. Quis naturæ auctor, nisi præpotẽs Deus? Ecquis hoc animæ & corporis contuberniũ à Deo informatũ intercidere aut dissociare audeat? Si quis seruus manibus suis imposita vincula, ita volente & iubente domino, non exspectato eius arbitrio detraxerit, is damnabitur, vt qui dominum iniuria certè graui affecerit. Nos verò Dei possessio sumus, ipsiq; seruitium debemus: itaq; vt serui, exspectemus imperia: vt vincti, nos in vinculis contineamus: vt fideles, depositum fide omni & religione asseruemus. Non est recusandum vitæ istius munus, quod à Deo nobis est permissum ac concessum, nec refugiendum istud profectò cœleste ac diuinum naturæ donum. Species est contumeliæ, si quis aspernetur ac reijciat, quod ab homine vel offertur, vel dono datur: quanta cura seruare debemus, quod à Deo gratis accipimus? Eius enim munere ac dono viuimus & spiramus: ipsius ergo debet esse vt simus, quamdiu volet: siquidem vtrumque ad ingratum hominem pertinet, & citius vita cedere quam volet, & diutius velle vitam producere, quàm volet, qui vitæ auctor est. Optarunt permulti viri pij ex hoc corpore quasi è quodam carcere & vinculis excedere: nullus tamen ex ijs vmquam fuit, qui sibi necem inferret. Quod si quid est in morte lucri, furti est instar præripere, quod exspectatur. Si viuere bonũ est, sacrilegiũ est vitã amittere antequã reposcatur. Si gloriosum est in bello, multò gloriosius est pro patria mortem oppetere. Malo hostium latrocinio perire, quàm meo: latrocinium meũ est, si mihi manus intulero violentas; si hostes, beneficium erit: vtq; hanc mihi necem facilius persuadeatis, ministras vestras manus pollicemini. Sed neq; meo ipsius, neq; vestro scelere perire volo. Nonnulli ex vobis asserunt, suaue esse pro libertate viuere. Timidus est, & qui mori detrectat cùm oportet, & qui mori cupit, cùm non oporteat. Nam quis nescit esse muliebre, ne moriare mori velle? Constat enim aliquando vsuvenisse, vt perculsæ metu mulieres, cùm sibi aliquod imminere periculum præsentiscerẽt, sese de edito loco dedisse præcipites. Reuera qui sunt animi angusti & pusilli, quidquid timendum putant, horrent, ipsumq; mortis metum perferre non possunt. At vir fortis, qui non metuit ea, quæ instant, quæq; futura sunt cogitat, non trepidat. Quid causę est cur damnetur, qui seipsum interfecerit? quia nihil est adeò alienum à naturæ legibus. Nullum est ex animalibus brutis, quod non consentiat inter sese mutua quadam cõcordia. Naturæ lex omnibus insita, vitam tutari, à sui abhorrere interitu. Informem leti laqueum homines inuenerunt: feræ, quanquam immites, nesciunt. Quod si quis dicat, ferarum morsus pro armis esse, dentesque vt gladios & sicas videri: quis, inquam, aliquando vidit belluam vel adeo ferocem, quę membrum sibi secuerit, seq; vel muneribus priuarit? Nobis quid amicius vita, quid tam inimicum quàm mors? Deniq; qui vitam alterius ope consilio re tutatus erit, defensor est: qui vitã alteri tollere conatur, insidiator est. Si ergo necem tam miseram, tamq; ab omni, non dicam humanitate, sed vni-

Locus Hegesippi, lib.3.cap. 17. Ioseph nobilis adhortatio ad Iudaos, ne sibi ipsis manus inferant.

nei si natura alienam, censemus execrabilem, quid causæ est, cur ipsi nobis inferre volumus? Iure insectaremur eum gubernatorem, qui commissam sibi nauem saxis illideret, vel eā quoquo modo ad naufragium faciēdum perforaret: nos à Deo nobis commissā nostri corporis gubernationem ferro exscindemus, & voluntario naufragio addicemus? Sed obijcitur mihi cita mors cùm peruenero in hostium manus; hoc si ita est futurum, quid faciam lucri, si quod ab hoste metuo, hoc mihi ipse inferam? fieri enim potest, vt dæseniat hostilis ira. Id non aliter se habet ac si quis gubernator metu tempestatis, quam præuiderit, nauem fluctibus obruendam curet. An verò quod supplicia grauiora sit exacturus hostis, ideò putatis anteuertēdum? an quia fortis & intrepidi animi cēseris argumentum, mortem sibi consciscere? Sed ita se gerere imbecillitatis potius habendum est suffugium, non trophæum virtutis. Sit igitur apud nos constitutum, id neq; esse fortitudinis, nec habere aliquod momentum vtilitatis. Quid enim adiungam violati depositi religionem? Deus thesaurum dedit optimum, inclusum illud quidem in hoc fictili vase, idq; custodiendum dedit, pro arbitrio, tempestiuè repetiturus. Nunquid in vtroq; crimen, vel abijcere depositum non reposcenti, qui dederit; vel negare reposcenti? Pœna infamiæ est, siquis homini depositum non reddiderit: quanto magis violare Dei depositum? Anima in corpore depositum est, quam vt inutilem nobis remittimus, atq; domo pellimus, corpusq; ipsum sui gratia spoliamus atq; in terram resoluimus. Cur hinc exeundi præceptum non exspectamus? Miles non discedit à castris, nisi accepta tessera: seruus imperio domini retinetur: sin aliter fecerint, alter desertor, alter fugitiuus est. Qui seruus herum fugerit, pœnæ est obnoxius, quāquam improbum fugerit. Nos cum optimum omnium fugiemus possumus non astringi impietatis flagitio? Hæc ille longè præclarè & eruditè, vt nihil apud Platonem vel sapientes alios eruditius. Vide Lactāt. lib. 3. c. 18. & 23. initio. Plato in Phædone animam in duas partes diuidit, vnam eleganti comparatione, feroci, effræni, & indomito equo assimilat: alteram equi mansueti, docilis, ac fræno assueti, sessoris moderamen facilè ferentis, nec non ad arbitrium eius compositi, imaginem præferre docet: Vt hæc ratione se duci ac regi patiatur, cui facile obtemperat; atq; idcirco fortiter & constāter calamitates omnes ac fluctus aduersos despiciat. Ex hoc fonte, vt opinor, Ethnici Philosophi vanam illam opinionem deduxerūt, & vmbratilem illam constantiam hauserunt, qua ad studium imaginariæ cuiusdam virtutis sese impellebāt, falso opinati, sibi suæq; posterati hoc modo famā ac gloriā sempiternā partum iri. Sed qui Christiana Philosophia imbuti sūt, nullo negotio deprehendunt, quicquid de sua cōstantia sapiētes illi garriūt, ne latum quidem vnguem à vitijs discrepare. Siquidem constantia aut fortitudo illorum mera pertinacia est, stuporque scepticus, magnanimitas superbia, sapientia stultitia. Verum vt ad metam properemus, sapiunt, qui fortunæ voces ferre constanti possunt animo, non qui rebus desperatis consilia quærūt animam euocandi, & vitæ nobis vsuram permissam anteuertendi. Neq; enim tam arduus & asper est cliuus, qui ad virtutis arcem ducit, vt ab ascēsu deterreat difficultatis opinione. Fingitur angustus & præceps, perplexis ambagibus, & spinis obsitus, vbi nusquam tutum figere pedem & moliri sursum. Herculeus labor fabulę huic initium fecit, quē maximo sudore primùm aperuisse semitam hanc consensu affirmant. Ego verò ignauię potius ascribo, quę nihil nisi cum fastidio aggreditur, & inter ipsa principia languido spiritu, & desperato successu lassa deficit: non intēdit robur, nec manus admouet operi, succumbit priusquam exploret pōdus, & subeat dorso, aspicit & metatur molem oculis, non viribus: grauiora præsumit, quàm in re sunt, cogitatione; differt tentata, nec vult tangere aut experiri, quæ supra conatus suos ac neruos iudicat. In arduis consistit virtus, non eo inficias: sed facilis accessus volenti, planum iter si animus sit ac votum aggredi ac superare, recta transitur & securè comitante affectu, quo flaccido, pedes & manus ad opus marcent. Amor dux præeat & voluntas, occupabimus verticem panso vexillo, & ostendemus victoriæ palmam, sublimes aquilas. Dum stamus ad radicem infrà, suspicimus frustra, & optamus potiri fastigio, assurgamus oportet: non descendunt nobis in occursum illa, quæ natura verum trans-

Vana Ethnicorū Philosophia.

Virtutis via nō est adeo aspera, vt putatur.

Amor & voluntas omnes difficultates superant.

transferri & mutare locum; si apprehēdere volumus, admoueamur est necesse, traiecto spacio quod disiūgit: spe sola nō arripimus aut iactu voti, stertentes corpore. Nec conatu dūtaxat opus, sed impetu qui ex ardore gliscat, & conantem velut propellat, ne suprebat tædium. Non metienda sunt curiosis oculis, quæ à tergo relicta, aut obiecta adhuc à fronte interualla, nec anxiè supputandum, quid restet laboris & quantum exhaustum. Angusti pectoris est & effœminari ruminare toties molestias iā semel deuoratas, & regredi in memoriam eorum cum morsu doloris, quæ iam concocta penè. Cogitemus in ipsa crepidine montis iam stare nos, & assultu occupare posse caput sacri huius & augusti iugi, vbi Virtuti sua regia & thronus. Quis igitur mihi hic pertinaci clamore obtrudat, de laboriosa nescio qua peregrinatione ac difficili? de Fortunæ viribus & rota? Sapiens certè non lentè accingit se & euadit, laboris tolerans, imò ne sentiēs quidem, quem constantiæ arma contra Fortunæ tela muniunt. Stultorum querelæ audiuntur passim, quibus mentis errore iudicium omne deprauatum; addit vulgus suum calculū, non minus indiscretus censor, nec magis perspicax; vtrinque in speciem æstimatio, neglecta rei veritate, quam non penetrant ingenij hebetudine & caligante intellectu. Rationem hic sequamur oportet, aurea præcepta dictātem: Nec arduum, nec asperum, inquit, est ad virtutem iter, plano aditur ipsaq; natura nos in rectum genitos, si accedere volumus, iuuat: appetitum enim impressit illius ambiendæ, & commotiunculas ad amplexādum, etiam in barbara ac siluestri mortalium stirpe; ab hac est conspiratio & copula animorum inter bonos, amoris enim conciliatrix est, & cōglutinat fœdera gentium & societates. Cur igitur

Virtutis semina nobis à natura indita.

in auijs, tāquam Phœnicem aliquem solitarium aut pelicanum, illam quæramus? Non habitat quidem in humili nympha hæc, scimus, nec sordido aut despecto aliquo loco; attamen nec in tali vbi inueniri nequeat aut nolit altius remota, nisi viribus exhaustis, & lōga atq; periculosa profectione consumptis, aut denique ipsa vita crudeli manu expulsa. Nefas sit hoc somniare, nedum facere: prospectum habet & inuitat ab omni latere, in decliui & patēte colle, rosis & lilijs vestito. Spinosus solùm aditus & pes infimus mōtis, sed paucis saltibus penetrabilis, vbi floribus cætera rident, & ad placitum cursoris omnia composita. Ingrediamur bonis auspicijs, & siquid obstat inter initia, proteramus audaci calcaneo. Si metus vulnerū, armari potest ferrata solea, ab incude & malleo patiētiæ. Quid? tam pauida nobis esse pectora vt hæc terreāt? vel vitæ etiam fastidium inducāt? Vana vanis formidini sunt nimirum, & contemptissima timentur, quæ tamen nihil in se habent firmum aut forte; interim mouēt: quomodo? vt vmbra infantes, feras rubēs pinna porcina vox elephātes, curriculi stridor aut rotarum versata faciēs leones. Imbelles & imbecilles simus, si ad hæc vel pilus se erigat: vir non cedit, in quo sanguis & virilis animus, & ridet hanc laruam personati morionis: imò si quippiam tale adhæret, pertinacia omnem difficultatem & impedimentum transcendit. Mens sibi imperet, quæ quodcunq; iubet obtinet. Nō est quod patrocinium nobis quæramus, excusantes infirmitatem virium & fractos neruos, qui nequeant pertingere ad virtutis illum apicem. Animo vitium inest, non corpori, cui nunquam defuit Aduocatus, qui impotentiæ prætextu defenderet.

[illegible] aditus qualis.

Labor & constātia omnia vincunt.

Paupertatem summis ingenijs obesse, ne prouehantur.

EMBLEMA CXXI.

DEXTRA tenet lapidem, manus altera sustinet alas:
Vt me pluma leuat, sic graue mergit onus.
Ingenio poteram superas volitare per arces,
Me nisi paupertas inuida deprimeret.

COMMENTARII.

I. ADOLESCENTVLVS proponitur (licet hic barbatulum expresserit pictor) cui manu dextra ponderosus dependet lapis, sinistræ verò eius alæ affixæ sunt leuissimæ: vtq; hæ alteram corporis partem eleuãt, sic onus alteram deprimit.

II. ADOLESCENTIS ingeniosi est prosopopœia, qui de paupertate conqueritur, qua vrgente nequit prouehi, licet ingenij bonitas omnia summa sibi polliceatur. Lapis paupertatis est symbolum, propter grauitatem & difficultatem ponderis. Citatur à multis hic senarius: *Lapis quid.*

οὐδὲν πενίας βαρύτερον ἐςὶ φορτίον.

Nullum pauperie molestius est onus.

Conqueritur, inquam, dextra se gestare lapidem

pidem, quæ totius corporis habet regimẽ; nam hoc in sinistra aliquo pacto esset ferẽdum. Hinc notissimum illud Iuuenalis Satyr. 3.

Haud facilè emergunt, quorum virtutibus obstat
Res angusta domi.

Idemque:

--- Cantare sub antro
Pierio, thyrsumve potest contingere sana
Paupertas, atq; æris inops, quo nocte dieq;
Corpus eget: satur est cùm dicit Horatius ohe.

Ala quid hoc loco. Per alas siue pennas, vigorẽ ingenij & acumen intellige. Et hæc querela multis alijs est communis, quibus siquid suppeteret ad studiorum progressum, non sanè ita hærerent in puluere, sed ad summos doctrinę gradus eueherentur.

III. *DEXTRA tenet lapidem*] manus dextera duro saxo retinetur & deprimitur, paupertate scilicet, qua nihil grauius.

Manus altera] læua alata est: ingenij dexteritas me subuehit.

Pluma leuat] leuem facit agilemq; vigor ingenij me facit promptum ad eruditionis cultum percipiendum.

Ingenio poteram &c.] summum honorem ex doctrinæ fructu consequi.

Paupertas] Hoc verbo puto intelligi egestatem duris in rebus vrgẽtem, vt Poeta loquitur. Pauper enim dictus est à paruo vel pauco ære: at egens, cui nulla gens, vel qui nullius familiæ; quasi exgens, vt est apud Grammaticos veteres: nam, vt est in prouerbio, *pauperi ne parentes quidem amici*. Seneca ait epist. 17. Non est quod paupertas nos à Philosophia reuocet, sed ne egestas quidem. Idem epist. 59. Quanta nobis verborum paupertas, imò egestas sit, nunquam magis, quàm hodie intellexi. Plinius Secundus lib. 4. epist. 18. Exprimere tentaui Latinè epigrammata tua, in deterius tamẽ accidit hoc, primùm imbecillitate ingenij mei, deinde inopia, ac potiùs vt Lucretius ait, hac egestate patrij sermonis. M. Tullius 2. in Antonium: Modò egens, repentè diues. Sed de verborum differentia satis.

Pauperis & egentis differentia.

Inuida] noxia.

IV. EST hæc (vt diximus) iuuenis ingeniosi prosopopœia, qua ostenditur plurimos ob ingenij felicitatem celebres & claros futuros, nisi inuida paupertas depressos retardaret: est enim illa molestum pondus, vt pleriq; nosse nollent, plurium namque iste quotidianus cibus est. Qui summa laborant inopia, non possunt prouehi, neq; enim parentes habent aut cognatos, aut alios etiam beneficos studiorum liberalium nutritios, qui sumptus necessarios suggerant. Hinc bene dixit Architas Philosophus, sapiẽtem vnicum habere incommodum, paupertatẽ. Exclamat etiam Comicus in Adelphis paupertatẽ esse onus miserum, & valde graue, vsq; adeo vt etiam nobilem ignobilem faciat. Sed ne transiliam eam oscitanter eam vulgatam & solemnem studiosorum penè innumerabiliũ querelam, qui miseram suam fortunã vitæq; genus incusant: quot quæso iã olim, & hoc nostro tempore adolescentum myriades esse constat, in quibus ea sit ingenij dexteritas, vt ad liberalẽ omnem disciplinam non imbuti, sed ficti à natura esse videantur? At in puluere cœnoq; misero hęrere coguntur, & cum meliores fruges nõ possint, siliquas assectantur; imò verò cùm grauibus & molestis admodum colluctantur difficultatibus: quia quamquam ingenij mẽtisq; penè diuinæ pennas expeditas & alacres habeant, nullum tamen aut amicum, aut locupletem hominem, vel certè Mæcenatem beneficum nancisci possunt, qui nodum, qui saxum illud egestatis adeò vrgẽtis, qui validum fortunæ impedimentum tollat. Quis laboriosum & industrium Cleanthem in historijs laude dignum non censeat, qui noctibus aduersus paupertatem, diebus aduersus ignorantiam depugnabat? nam inopia cogente, noctis magnã partem in aqua haurienda impendebat, quò sibi victum compararet, interdiu verò Chrysippi doctrinæ operam daret. Ea demum, quæ à præceptore mente cõceperat, boum ossibus & testis fictilibus perscribere solebat, cùm pecunia ad emẽdam papyrum non suppeteret. Nam ne longius abeam, nullus nostrum est, cui compertũ non sit, vbiuis gentium permultos esse studio addictos adolescentes, qui incredibili amore flagrent eas capessendi artes, quibus humanitas & eruditio comparatur. Qui tamen arctiore, nimisq; violẽta paupertatis remora sic interdum prohibẽtur, vt cùm ijs facultatibus omninò careant, quæ ad hoc iter conficiendum necessariæ sunt, ad artes quasdam sordidas, tanquam in pistrinum, fortunæ, vt ita dicam, tyrannide

Paupertas onus graue.

Excursus in miserã adolescentum felicissimi ingenij conditionem.

Cleãthus industria.

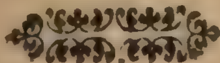
nide compelluntur: vel si quid spei reliquum sit, non tamẽ possunt emergere, nisi deuorent infinitas in studio persequendi molestias. Nã aut pædagogiæ onera sustinent (qua conditione, si cum alijs cõferatur, nulla alia miserior) aut deterius aliquod subire munus, & viliores quasdam partes, imò verò labores indignos literatis hominibus perferre ac pati coguntur. Quę ingenia certè acuta per se & viuida, sed inopiæ tamen nimijs molestijs sopita nimiũ ac languida si quis liberali animo iacentia excitaret, nõ dubium est quin longè plures haberemus in rebus Theologicis exercitatos, graues profectò & eruditos Iuris vtriusq; cõsultos, fidos & perspicaces Medicos, Doctores longè plures in omni literarũ genere, Mathematicos, Physicos, Logicos, Oratores, Poetas, Grammaticos, ad Reipub. non minimum & ornamẽtum, & adiumentum. Quod cùm ita queror nescio (ait Minos) profectò, an dicere ausim quæ mihi nunc in mentem veniũt: nempe huic inopiæ diligenter, magnaq; liberalitate fuisse iam olim occursum a nostris maioribus, sapientibus certè ac pijs hominibus, qui tot scholas hac ĩ nostra Parisiẽsi Academia (vt de cæteris taceam) à fundamentis excitarunt, legibus & institutis informarunt, reditibus etiam ac censibus annuis locupletarunt: quas opes rebus primũ ijs, quæ ad Religionem pertinẽt, & pauperibus alendis, ijsq; quibus nimis esset arcta supellex, assignari voluerunt. Quæ pia certè & Christianis hominibus digna beneficentia, institutioq; liberalis, mirum quàm hodie immutata sit. Hũc enim adolescentum studiosorum & pauperum cẽsum nescio qui scholarchæ malis artibus interdũ occupant: ex quo fit, vt quæ iustè conferri debebant in vsus publicos, miserè ab ijsdẽ & iniquè rapiantur: nec iam inopes ij admittantur, quos solos participes esse par erat huius munificentiæ, sed ignaui quidã vẽtres impunè sanctos illos reditus depeculentur. Sed de his aliàs fortasse commodiùs. Iure Canonum rectè constitutum est, vt omnis sordes ab Ecclesia remoueretur, sed in primis exactio pretij pro docẽdi facultate, quamquã id iam olim ex aliqua consuetudine, vel vtẽtium more receptum esset: id enim sapere Simoniã Canonistæ asseuerant, vt Abbas c. 1. ext. de magistr. Non minus consultò prouisum Concilio primùm Laterano, deinde panceltieis comitijs Aurelianensib. vt pręceptori Grãmatico, & Doctori Theologo præbendæ fructus adsignarentur, vt iuuentus in literis humanioribus informaretur, & Christianus populus fidei sãctæ rationem addisceret. Me nõ fugit, quod quamquam pauper, non egens tamẽ, αὐταρκὴς alioqui facilius aliquãtò ad Philosophiã perueniat. At contigit Platoni & Aristoteli, in magna rerum copia beatis, vt Philosophię cultum assumere: sed hæc verborum philosophia, nõ morum fuit. Diogenes sanè, tressis homo, ac diobolaris, pallio tenus philosophus, nec tam proposito animi, quàm necessitate. Aristippus, scurra nitidus, beneq; pexus in aula regia. Hinc Cleanthis iuuenis industria, & laudabile studium meritò laudari debet, cuius ἡ πενία τὴν σοφίαν ἤλεγχε. Quid multis? Laudat paupertatem Seneca splẽdidè & magnificè, ipse tamen in summa rerum affluẽtia diues: quibus non resignauit, nisi cùm morti proximus eo sibi nomine inuideri sensisset. Nec enim abiecit, vt qui facto naufragio ad pallium sese cõtulerunt. Cæterùm dextræ lapis adhærens referri non incommodè potest ad impedimẽtum scribendi. Nam prę inopia nihil eloqui potest, vel scriptis mãdare adolescẽs, fortunę bonis omninò destitutus. Et certè talis futurus erat Virgilius, talisq; Horatius, nisi liberalitatẽ Mecænatis fuissent experti. Sed nũc Occasio, ne elabatur, apprehendenda.

Pædagogi miseri.

Multę in Parisiensi Academia scholæ.

Præceptoribus stipendia assignata.

Lapis in dextra quid.

In Oc-

In Occasionem.

EMBLEMA CXXII.

ΔΙΑΛΟΓΙΣΤΙΚΩΣ.

LYSIPPI hoc opus est, Sicyon cui patria. Tu quis?
Cuncta domans capti temporis articulus.
Cur pinnis stas? Vsque rotor. Talaria plantis
Cur retines? Passim me leuis aura rapit.
In dextra est tenuis, dic, vnde nouaculum? Acutum
Omni acie hoc signum me magis esse docet.
Cur in fronte coma? Occurrens vt prendar. At heus tu,
Dic, cur pars calua est posterior capitis?
Me semel alipedem si quis permittat abire,
Ne possim apprenso postmodò crine capi.
Tali opifex nos arte tui caussa edidit, hospes:
Vtque omnes moneam, pergula aperta tenet.

COM-

I. GLOBO insistit mulieris statua, ferè nuda, pedibus alatis, fronte capillis longissimis luxuriãte, parte postica calua; manu gerens acutissimam nouaculam; & talem Lysippus effinxit Occasionem:

II. ID sumptum ex Græco Posidippi Epigrammate, quod sic habetur 4. lib. Antholog. tit. εἰς καιρὸν.

Fons Emblematis.

τίς πόθεν ὁ πλάστης; σικυώνιος. οὔνομα δὴ τίς;
Λύσιππος. σὺ δὲ, τίς; καιρὸς ὁ πανδαμάτωρ.
τίπτε δ' ἐπ' ἄκρα βέβηκας; ἀεὶ τροχάω. τί δὲ ταρσοὺς
ποσσὶν ἔχεις διφυεῖς; ἵπταμ' ὑπηνέμιος.
χειρὶ δὲ δεξιτέρῃ τί φέρεις ξυρόν; ἀνδράσι δεῖγμα,
ὡς ἀκμῆς πάσης ὀξύτερος τελέθω.
ἡ δὲ κόμη, τί κατ' ὄψιν; ὑπαντιάσαντι λαβέσθαι.
νὴ Δία τ' ἐξόπιθεν πρὸς τί φαλακρὰ πέλει;
τὸν γὰρ ἅπαξ πτηνοῖσι παραθρέξαντά με ποσσὶν,
οὔτις ἔθ' ἱμείρων δράξεται ἐξόπιθεν.
τοῖον ὁ τεχνίτης με διέπλασεν εἵνεκεν ὑμέων
ξεῖνε, καὶ ἐν προθύροις θῆκε διδασκαλίην.

Multi hoc epigramma Latino carmine donarunt, suo quisq; modo. Sanctius vt intelligi duntaxat Grecum possit, fere verbum verbo, & versum versui vt redderet curauit:

Versio Sanctij.

Quis figulus? Sicyonius. Huius nomina profer.
Lysippus. Quis tu? Occasio cuncta domãs.
Cur pinnis stas? Vsq; rotor. Cur accipis alas
Sub pedibus geminas? Vt leuis aura volo.
At dextra unde nouacula sit? Mortalibus omni
Sic acie ostendo sim quod acuta magis.
At coma cur velat vultus? Sic obuia prendor.
Cur villis capitis posteriora carent?
Si semel alatis homines effugero plantis,
Ne possim parte hac posteriore capi.
Tali opifex vestra me finxit imagine causa,
Hospes, & ante fores, vt moneam, posuit.

Versio Minois.

Minos sic eleganter, vt omnia reddidit:

Quis vnde plastes? Sicyonius. Nomẽ verò quod?
Lysippus. Tu verò quis? Occasio omnia domans.
Cur vero summis pedum vnguibus incedis? Semper rotor. Quid verò alas
Pedibus habes biformes? Volito leuis.
Manu dextra quid fers nouaculã? Hominibus documentum,
Quòd acie omni acutior sum.
Coma verò quid versus faciem? Vt à præueniente capiar.
Per Iouem, posteriores partes [capitis] ad quid caluæ sunt?
Nam semel pennis currentem me pedibus
Nullus deinceps expetens prehendet à tergo.
Talem me artifex effinxit vestri gratia,
O hospes, & in vestibulis posuit adhortamentum.

Quis finxit plastes? Sicyonius. Dic age nomen.
Lysippus. Tu quis? Sũ Dea cuncta domãs.
Cur summis pedibus graderis? Semper rotor. Alas
Cur talis habeas? Nempe leuis volito.
Cur dextra tibi acuta nouacula? Acutior omni
Ipsa acie, prostant hæc documenta viris.
Quid crines in fronte? Capi à venientibus vltrò
Possum. Quid caluum est occiput? ipsa refer:
Nã sic pennatis volitantem prendere plantis
A tergo nullus vel citò me potis est.
Talem me artificis finxit manus, hospes, in omni
Vestibulo, cunctos scilicet vt doceam.

Eosdem versus Auctor Chiliadum, in prouerbio, *Nosce tempus*, paraphrasticõs reddidit, id est, musa paulò fusiore, hoc modo:

Auctoris Chiliadum.

Quæ patria artifici? Sicyon. Quo nomine? Nomen
Lysippo dictum est. Ipse quis es? loquere.
Illa ego cuncta domans Occasio. Cur, age, pinnis
Insistis? Voluorq; ac rotor assiduè.
Cur gemina in pedibus gestas talaria? Dicam:
Huc illuc volucrem me leuis aura rapit.
Quid dextra sibi vult inserta nouacula? Signum hoc,

Quid

Quod quauis acie sim mage acuta, docet.
Tecta capillitio facies quidnam admonet? Illud,
Quisq; vti me, quoties offeror, arripiat.
Cur autem capitis pars posticaria caluet?
Quem semel alatis praterij pedibus,
Is quamquam volet, inde citò me prendere cursu
Haud liceat, simul ac vertere terga viro.
Hac itaque, idq; tua me finxit imagine causa,
Hospes, scalptoris ingeniosa manus:
Spectandamq; domus hic prima in fronte locauit.
Scilicet vt cunctos & moneā, & doceam.

Ausonius Gallus in Epigrammatis eodem fermè argumento descripsit Occasionem, sed huic comitem fecit Metanœam, id est, Pœnitētiam, mutato etiam artificis nomine. Sic ille;

Ausonius de Occasione.
Cuius opus? Phidia, qui signū Pallados, eius
Quiq; Iouem fecit, tertia palma ego sum.
Sum Dea, qua rara & paucis Occasio nota.
Quid rotula insistis? Stare loco nequeo.
Quid talaria habes? Volucris sum, Mercurius qua
Fortunare solet, trado ego cùm volui.
Crines tegis faciem? Cognosci nolo. Sed heus tu,
Occipiti caluo es? Ne tenear fugiens.
Qua tibi iuncta comes? Dicat tibi. Dic, rogo, qua sis.
Sū Dea, cui nomen nec Cicero ipse dedit.
Sum Dea, qua facti, no factiq; exigo pœnas.
Nempe vt pœniteat, sic Metanœa vocor.
Tu modò dic quid agat tecum? Si quando volaui,
Hac manet, hanc retinent quos ego praterij.
Tu quoq; dum rogitas, dum percunctando moraris,
Elapsam dices me tibi de manibus.

De Occasione hac vide quę habet Politianus Miscel. cap. 49. Retulit & Gyraldus Syntagm. 1. sed Græcos imitatus. Cæterum vocat occasionē, genere masculino. Apud Latinos enim Occasio fingitur fœmina, apud Græcos puer, dictus καιρὸς. Hunc Ion Chius hymnum concinnauit, fingitq; natu minimum filiorum Iouis. Et Sāctius affirmat, in Salmanticensi Bibliotheca hodie videri statuas lapideas ita affabrè expolitas, vt cum antiquitate possint certare, quæ omnes typum Occasionis ostendunt. Est enim illic (ait ille) puer globo insidēs, capillitio super oculos effuso, in manu habens nouaculam, cum inscriptione καιρὸς. quæ vox occasionem significat. Hunc circumstant Mercurius & Fortuna cum cornu copiæ; per quæ innuitur posse Occasionem tribuere, quidquid Mercurius & Fortuna possunt. Sequitur hos vetula vultu plorabundo, quæ Metanœam, id est, Pœnitentiam refert Sed nūc singula quid significent, indicandum. Statua τῦ καιρῦ Salmantica.

III. *LYSIPPI hoc opus est*] Lysippus statuarius ex Sicyone vrbe Peloponnesi, multis variisque suæ artis monimentis nobilitatus, vt Alexander vetuerit, ne à quoquam pingeretur, aut sculperetur, præterquàm ab Apelle & Lysippo. Horat. Epist. 1. Lysippus.

Edicto vetuit, ne quis se prater Apellem,
Pingeret, aut alius Lysippo duceret ara
Fortis Alexādri vultū simulantia. ——

Idem Plutarch. lib. De Alexandri fortuna. Lege Plin. cap. 7. & 8. lib. 34. Lysippi quoque mentionem facit Martialis. Ausonius huius statuæ auctorem facit Phidiam.

Cuncta domans] Descriptio Occasionis. Voluit autem exprimere Græcum epitheton, καιρὸς ὁ πανδαμάτωρ. *Occasio rerum omnium victrix.* Nam rebus permultis causam & initium dat Occasio, vt etiā quę potentem è paupere faciat, ait Menander: πολλῶν ὁ καιρὸς γίγνεται παραίτιος. *Multarum rerum occasio est causa.* & καιρῦ τυχὼν γὰρ πτωχὸς ἴσχυσε μέγα. *Reddit potentem occasio vel pauperē.* Item πολλοὺς ὁ καιρὸς ἀνδρας ἐκ ὄντας ποιεῖ. *Occasio facit strenuos qui non erant.* Occasionis dominium.

Capti temporis articulus] Momentum breue temporis, siue punctum. Prouerbiū, *Temporis punctum.* Est enim occasio breuis quædam opportunitas, quæ multum valet ad res conficiendas & omittēdas. Occasionem innuit Terentius in sene seipsum excruciante: *In tempore, inquit, ad eam veni, quod rerum omnium est primum.* Et in Adelphis: *Vt in ipso articulo oppressit.* Capti temporis articulum (vt hic vocat Alciatus) Callistratus in Ephrasibus egregiè descripsit. Vide Phædrum lib. 5. Fabular. Occasio quid.

Cur pinnis stas?] cur talaria in pedibus habes? Hoc significatur, volaticam esse & fluxam occasionem, [illegible] pedibus, vt Mercurio, et tribuuntur. Sāctius hoc loco: *Pinna* & pluūam significat, & alas Occasio volatica. Pinna.

alas, quibus innatant pisces. Hic autem videtur significare summitates pedum: quasi dicat, cur summis instas digitis? Hæc ille. Ponit autem pinnis, pro pēnis: vt, *Fides alma, apta pinnis.*

Vsque rotor.] Sum volubilis, facillimè fluens, versatilis vt rota.

Talaria. *Talaria plantis*] Talaria sūt calceamēta alata Mercurij. Hinc prouerbialis allegoria, *Talaria induere* pro eo, quod est, fugam adornare, & quasi velle aliquo auolare.

Nouacula occasionis. *In dextra est tenuis, dic, vnde nouacula?*] Cur nouaculam dextra ostentas? Cultur rasorius etiam acutissimum temporis momentum exprimit. Fuit etiam Fortunæ simulacrum pilæ insistens, cum nouacula, nauali clauo, & copiæ cornu. Fortunæ simulacrum. Nouacula significat fœlicitatis amputationem, pila eius volubilitatem, clauus vitæ nostræ cursū sub eius ditione, cornucopiæ bonorum largitionem.

Acutum Omni acie &c.] nempe hoc signo docetur, quàm repente mutationem afferat rebus occasio: quod monosticho indicat Menander:

τάχιστα ὁ καιρὸς μεταφέρει τὰ πράγματα.

Celerrimè occasio permutat res.

Cur in fronte coma?] Hoc vno versiculo significauit quisquis ille fuit, qui Catonis libellum composuit:

Fronte capillata est, post hæc occasio calua.

Occasio calua à tergo. Vbi Sanctius legendum censet, *postica occasio calua*. Nam in quacūque re pars anterior dicitur antica, posterior postica nominatur. καιρὸς. *καιρὸς* recaluaster occipitio à coma libero, capillis in supercilia diffluentibus olim pingebatur; talemq; priùs finxit Sicyonius ille plastes Lysippus. Quo significatur, post neglectam occasionem ea frui non amplius licere. Occasio arripienda. Hinc Ouidius 1. de remedio:

Sed propera, nec te venturas differ in horas:

Qui non est hodie, cras minus aptus erit.

Martialis item:

Non bene distuleris, videas quę posse negari.

Vide prouerbia: *Premenda occasio*, &, *Carpere crines*. Comatam autem in fronte occasionem hic dicit, ita vt facies eius nusquā appareat; quare Græcis ἀφορμὴ dicta.

Occasio praeceps. *Mi, simul alipedem*] Celerem & velocē, quasi alis pedibus habentem. Ausonius de æstiu. animal, certum alipedem dixit. Intellige hic de motu præcipiti occasionis: alioqui, quod in iure dicitur, mora modici temporis non nocet, l. si debitori, 21. ff. mandic. Vel quod Ouidius:

Differ; habēt parua cōmoda magna moræ.

Sunt tamen res quędam, in quibus rapienda potiùs consilia sunt, quam quærenda, quod dixit veterum vnus. Exempla in tumultu naufragio, incendio, in quibus mora omnis, vel minima periculosa. Et quis vnquam vidit occasionē, nisi ferè eodem momento abeuntem? Quare noster Dictator Hippocrates eam præcipitem vocat. 1. Aphoris. 1. Hinc verbum Occare, & nomen Occa: quamquam occasio deflecti-tur ex ob & casus. Occare. Liuius: Rebus in asperis & tenuibus fortissima quæq; consilia tutissima sunt: quia si in occasionis momento, cuius prætteruolat opportunitas, cunctatus paulùm fueris, nequicquā mox omissam quereris.

Tale opifex nos arte] Lysippus eo artificio expressam reddidit occasionem.

Hospes] tu quicunq; hanc effigiem aspicies.

Vtq; omnes moneā] Admonet spectatorem imago, docetque, cuius rei gratia, & propter quàm causam locata sit in loco vndiq; patenti; scilicet, vt omnes & quoscumq; obuios sui negotij admoneat & doceat.

Pergula aperta] Pergula à pergendo, locus est à multis lateribus aerem excipiens. Pergula. Apelles in pergula post tabulas à se depictas latitare consueuerat, vt inde multorū iudicium de pictura exciperet Plinius 35. de eo sic. Perfecta opera proponebat in pergula transeuntibus, atq; post ipsam tabulā latens, vitia, quæ notarentur, auscultabat, vulgum diligentiorem iudicem quam se præferens. Lactantius 1. cap. 22. ex Lucilio:

Pergula pictorum veri nihil, omnia ficta.

Budęus dicit pergulam esse partem domus exporrectam & propendentem. Vnde Plinius lib. 21. cap. 3. Cum rosacea corona interdiu è pergula sua in forum prospexisse dictus. Iurisconsultis pergula est locus exponendis rebus venalibus aptus. Vlpian. in l. hæres de iudiciis. Interim non nescimus, quid pergula in naui, & vineis significet.

IV. Vis occasionis. ADMONEMVR hac icone, occasionem cùm sese offerat, statim esse arripiendam: eius enim tanta est opportunitas, vt

pi-

plerumq; ex voluptate tristitiam, ex damno lucrum, ex honesto inhonestum parturiat, & contrà: breuiterq; rerum naturam permutet. In aggrediẽdo itaq; & conficiẽdo negotio præcipuum habet momẽtum, vt non ab re veteres eam donasse diuinitate videãtur. Occasionem Cicero definit libris De inuẽtione, partem temporis, in se habentem alicuius rei idoneã faciendi aut non faciẽdi opportunitatem. Eam qui oblatam arripiunt, quiq; cùm maximè tempus postulat, aut dicunt aliquid aut faciũt, rectè illi sapere dicuntur. Quædam enim sunt eius generis, vt quanquã honesta per se & vtilia videri possunt, nisi tamẽ tempestiuè fiant, planè vilescũt. M. Cicero 3. Antoniana Cæsaris Octauij virtutem verbis auget, quòd opportuno tempore periclitantem Remp. iuuerit. Sic enim: C. Cæsar adolescens, incredibili ac diuina quadam mẽte, atq; virtute, cùm maximè furor arderet Antonij, cumq; eius à Brũdisio crudelis & pestifer reditus timeretur, nec postulantibus, nec cogitantibus, nec opinãtibus quidem nobis (quia fieri posse non videbatur) firmissimum exercitum inuicto genere veteranorum militum comparauit. Idem oratione pro Pompeio, laudat eũ Imperatorem, quod præter omnium spem breui tempore bellum cõtra piratas susceptũ confecerit: Proh dij immortales? tantane vnius hominis incredibilis ac diuina virtus tam breui tempore lucem Reip. afferre potuit? &c. Et Æneas Virgilianus Didonem laudat, quòd sola miseris Troianis opem tulerit, quo tempore maximè opis indigerente:

O sola infandos Troiæ miserata labores,
Quæ nos relliquias Danaũ, terræq; marisq;
Omnibus exhaustos iam casibus, omnium egenos
Vrbe, domo socias. - - -

Quantum etiam possit obseruari temporis ratio testatur Ouidius, cum ait:

Temporibus medicina valet, data tempore prosunt,
Et data non apto tempore vina nocent.

Exempla arrepta occasionis.

Nec desũt veterum exempla. Gyges, occasione data, vsurpauit regnum Candaulis, & regem interfecit, qui vxorem nudam exhibuisset. Occasionem stuprandæ Lucretię arripuit Sextus Tarquinius, quia cùm Romanis principibus Ardeã obsidentibus audisset à Collatino marito suam vxorẽ pudicam impensè laudari. Ad Capreæ paludem discerptus Romulus arrepta occasione. Et occasione Lucretiæ violatæ pulsi Tarquinij, & mutata Reip. forma. Plebis secessio in sacrum mõtem extorsit à patribus tribunos, & sic sese vindicauit à contemptu patritiorum. Decem viri sublati occasione corruptæ Virginiæ. De exscindenda Carthagine Cato consilium dedit, occasione ficuum, quas Patribus ostendit. Cęsar Gallias subegit occasione factionũ inter Heduos & Sequanos. Occasione mortis Cęsaris senatus auctoritatem suã amisit, & populus quasi furens ad libertatem proclamauit. Rixę implacabiles inter Octauium & Antoniũ, occasione vxoris Antonij, quę soror Octauij. Quin & occasio dedit exitio Heliogabalum, Bassianum, Caligulam, Domitianum, Maximianum, Gallienum. Et sexcenta occurrunt alia, quæ non nisi in maiore otio possim cumulare. Improbis enim præter occasionem nihil deesse ad malè agendum, disputat Plutarchus in opusc. Cicero pro Murena: Dies intermissus vnus, aut nox interposita sæpe turbat omnia: & parua nonnũquam commutat aura rumoris. Idem 5. Philippica: Minimis momẽtis maximas inclinationes temporum fieri, cùm in omni casu Reip. tum in bello. Et in 6. Dies affert & hora magnas clades. Athenagoras pro Christianis: *οἱ μὲν γὰρ τὸν ἀέρα τὸν δία λέγουσιν, οἱ δὲ καιρὸν*. Horatius 1. Epistol. ad Bullatium:

Tu quamcũq; Deus tibi fortunauerit horã
Grata sume manu, nec dulcia differ in annum.

Occasio non negligenda.

Plinius lib. 1. epist 8. Pleraq; quę sunt agẽdę rei necessaria eadẽ perfecta, nec vtilitatem parem, nec gratiam retinent. Idem epist 9. seq. ad finem: Tu strepitum istum, inanesq; labores, vbi primum fuerit occasio, relinque, teq; studijs assere. Pulchrè Tull. ad Brutum: Desiderabam nonnullis in rebus prudentiam & celeritatem: qua si essemus vsi, iampridem rem recuperassemus: non enim ignoras, quanta sint momenta in Repub. temporum; & quid intersit idem illud verum antè, an post decernatur, suscipiatur, agatur. Omnia quæ seuerè decreta sunt hoc tumultu, si, aut quo die dixi sententiam, perfecta essent, & non ex die in diem dilata: aut quo ex tempore suscepta sunt, vt agerentur, non tardata, &

procrastinata, bellum nullum haberemus. Et quamuis in omni re occasio plurimum valeat tamen in re bellica (quod vsus ipse docuit) potest id quod maximum est. Hāc enim optimus quisque imperator summo studio ac celeritate cōplecti nititur, quippe cuius natura sit, vt ardua in planum facile vertat. Sed in omni occasione capienda, incœptisque prosequendis duo seruanda potissimum sunt: alterum, quod factu opus est, maturè id vt fiat. Quid enim occasione breuius aut fugacius? Alterum, vt suo quæque res geratur ordine, quando in re, præsertim militari, nihil ipso ordine potius ac maius sit. Imò omnium rerum humanarum momenta in occasionis perceptione consistunt: Nam si per ignauiam quis fortunam paratam neglexerit, si sua culpa ab ea deseratur, nequaquam illam, sed seipsum accuset. Facit huc Valer. Max. lib. 7. cap. 2. De Scipione Africano, qui dictitabat, cum hoste non aliter esse confligendum, quàm aut si occasio venisset, aut necessitas incidisset: nam & prosperè gerendæ rei facultatem omittere maximam dementiam esse. Accidit enim plerūq; ei, qui occasionem negligit, id quod D. Augustinus ait, vt cùm velit non possit, quia quando potuit, noluit: ideo per malum velle, perdidit bonum posse. Demosthenes epistolis de concordia, eandem sententiam Atheniensibus inculcat: Τὸν δὲ παρέντα καιρὸν ὁρῶν, ἑλομένων μὲν ὑμῶν τὰ δέοντα, ἅμα δόξαν καὶ σωτηρίαν καὶ ἐλευθερίαν δυνάμενον κτήσασθαι, οὐ μόνον ὑμῖν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν Ἕλλησιν. ἀγνοησάντων δὲ ἢ παρακρουσθέντων, οὐ ῥᾴδιον αὖθις τὸν αὐτὸν ἀναλαβεῖν, ᾤήθην χρῆναι ἣν ἔχω περὶ τούτων εἰς μέσον θεῖναι. id est: *Cum autem videam hanc esse occasionem, qua si recta consilia caperetis, simul & salutem & libertatem possit comparare, non modò vobis, sed & alijs omnibus Græcis: sin erraueritis, deceptiue fueritis, non facilè eandem occasionem recuperari: existimaui quam de his haberem sententiam, in medium esse proferendam.* Respexit huc Pindarus Pythior. 9. ὁ δὲ καιρὸς ὁμοίως παντὸς ἔχει κορυφάν. id est: *Occasio similiter totius negotij perfectionē in se habet.* Sic quoq; Hesiodus occasionem laudat 2. Georgic.

μέτρα φυλάσσεσθαι, καιρὸς δ' ἐπὶ πᾶσιν ἄριστος.

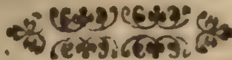
Mediocritatem obserua, occasio autem in omnibus optima.

Obseruato modum; nam rebus in omnibus illud
Optimū erit, si quis tempus spectauerit aptū.

Huc non malè quoq; quadrabunt Lucani versus ad Calphurnium Pisonem:

Temporibus seruire decet; qui tēpora certis
Ponderibus pensauit, eum si bella vocabunt,
Miles erit: si pax, positis toga gestiet armis.
Nunc fore pacatū, bellantē castra decebunt.

Est itaque Occasio temporis opportunitas rectè obseruata, omnia regens & gubernās. vt testatur Plutarchus in vita Niciæ. Hæc oblata statim est arripiēda, ne ea irrecuperabili sorte amissa mox oscitationis & negligentiæ frustra nos pœniteat. Vide prouerbium, *Nosce tempus.* & quæ Philippus Beroaldus habet in Heptalogo sapientum. Prostat item liber de Occasionis arreptæ & neglectæ commodis & incōmodis, pulcherrimis iconibus ære incisis ornatus, Autore Ioanne Dauid Societatis Iesu, quem omnino mihi vide; dum nos ad Faunum cornu instantem properamus.

In ſubitum terrorem.

EMBLEMA CXXIII.

EFFVSO *cernens fugientes agmine turmas:*
Quis mea nunc inflat cornua? Faunus ait.

COMMENTARII.

I. FAVNVS homo ſemicaper (qualem deſcripſimus ſupra Emblem 72.&98.) redimitus erucæ folijs, currenti ſimilis effingitur, manū gerens magnum cornu: vbi vellem cornu tortile exprimi, quale Græci κόχλον appellant, nā tale Pan inueniſſe dicitur. Ante hunc conſpiciuntur equi cū ſuis ſeſſoribus citatiſſimo curſu aufugere.
Fauni. Leonicus lib.2.de var.hiſt.cap. 24 narrat, Faunos, qui etiam Satyri & Siluani appellantur, eſſe monſtra Aethiopica, ſpecie humana, cornigera, barbata, & caprinis pedibus, velociſſima & valde luxurioſa.

II. Ex Polyæni auctoris Græci Strategematū lib. primo tractum id emblema video: ſentētiam ita reddere eſt Minos conatus: Pan Bacchi dux fuit. Is Pan primus aciem inuenit, quam phalangem nominauit. Dextrum etiam & ſiniſtrum cornu inſtituit: quæ cauſſa fuit cur ei cornua tribuantur. Primus etiam fuit, qui arte & calliditate hoſtes intercepit. Cùm enim aliquando qui miſſi fuerant exploratum, retuliſſent hoſtes in altera ſyluę cōcauę parte caſtra metari, Pan eo accepto nūcio ſuis præcepit, vt ingētem clamorem tollerent, quibus ita conclamantibus, locis cauernoſis ſonus exceptus multò quidem maior exauditus eſt: quare perculſi metu, hoſtes, ſtatim ſe in pedes contecerunt. Quo ſtra-

Origo certiſſima Emblematis.

Pan dux Bacchi, & eius inuentum.

 tage-

tagemate cùm Pan fuerit vsus, Echo Pani amica esse fingitur: ideoq; vani nocturniq; terrores Panici dicuntur: hæc ferè Polianus. Alij verò ad hunc modū explicant, sed nō ita scitè & verè, meo quidem iudicio. Putauit antiquitas Pana pastorum Deū repentinos terrores, & animi consternationes immittere vsq; adeò impotentes, vt non ratione modò, verùm & mente careant: quemadmodum nō raro vsu venire solet in exercitu, cū nulla mouente caussa equi atq; homines perturbantur. Phornutus Panicos terrores ait dici de repentinis & sine ratione factis: ita enim nonnumquā greges atq; armenta pauere videntur, cùm sonitus aliquis vel strepitus surgit in siluis, aut è speluncis, aut ex terræ cauernis. Theon Arati interpres ait, Pana Deum militasse aduersus Titanas, primumq; eum videri conchham illam tortilem & turbinatam, qua pro tuba vtuntur, inuenisse, quæ Græcè κόχλος appellatur: factumq; ipsius opera, vt se armādi socijs interim fieret copia, dum sonitu illo quocunq; qui panicus vocatur, in fugam Titanes agebantur. Plutarchus in apophthegm. Epaminūdæ Thebano exercitum ducente, nunquam panicus & repentinus terror in castra incidit. Item alius est præclarus Plutarchi locus de Panico illo tumultu, in vita M. Antonij, quo loco tractat expeditionem Parthicam. Magnus enim metus incessit Antonij milites, ob aurea quædam vasa Mithridati libe: aliter ab Antonio data. Hic terror Gallos inuasit, cùm Brenno Duce Delphos prædaturi accesserant. Terrores quippè, inquit, nulla certa caussa existentes à Pane orti produntur. Silius lib. 13. Punicorum, scribit hoc terrore Panico Annibalē fuisse perculsum, cùm ad vrbis mœnia accessisset eam expugnaturus. Apud Suidam Polybius ait: Cùm Luna defectum esset passa temporibus Persei, Macedonum Regis, vulgò rumor increbuit, hoc quasi ostento regis mortem significari. Quæ res effecit, vt Macedones consternarētur, ipsique Romani animos sumerent. Panici terroris quoq; mētionem facit Cicero in epistola ad Tyronem, quæ posita in postremo familiarium volumine; sic enim ille: Et si Atticus noster, qui quondam me commoueri πανικοῖς intellexit, idem semper putat, nec videt quibus præsidijs Philosophiç septus sim; hercle quod timidus ipse est, θορυβοποιεῖ. Quo item verbo idē Cicero vtitur in epistola ad Atticum lib. 5. Scis enim, inquit, quędā πανικὰ dici. Sic etiam Nicetes Chomates non spernēdus auctor, Panicorum meminit phātasmatum in sua quapiam oratione. Sed & Nonnus Poeta Dionysiacōn 10. furentē describens Athamanta, nūc insano Panos flagello furiatum: ait: nunc intra ipsius aures bombum illum insonuisse Panici Saturnij flagelli, verba ita habent:

Panici tumultus ac terrores.

κόχλος.

Ὀ'ιστρηθεὶς Ἀ'θάμας μανιώδει πανὸς ἱμάσθλῃ.
Α'ιεὶ δὲ οἱ ἔνδον ἀκουῆς.
Agitatus Athamās insano Panos verbere;
Semper verò ipsi intra aurem.
Item:
πανιάδος κρονίης ἐπιβόμβεε δοῦπος ἱμάσθλης.
Panici Saturnij insonat bombus flagelli.

Hæc ferè, & alia plura habentur apud Politianum Miscellan. 28.

EFFVSO *agmine*] Fusis copijs, disperso & perturbato exercitu. Metaphora ab aquis ad milites. III.

Turmas] Turma est ordo militaris & equitum; sic dicta quasi ternis, vel terdēna, quod terdeni equites ex tribus tribubus, Tatiensium, Rhamnensium, & Lucerum fiebant: constabat enim ex triginta duobus equitibus. Et qui illi præerat, Decurio dicebatur, vt Varro & Vegetius tradiderunt. *Turma.*

Faunus] Faunus aiūs Pā, Deus rusticorum & pastorum à Poetis fingitur, nemoribus & altis montibus gaudens, de quo Virgil. 3. Georg. *Faunus.*

Pan ouium custos.

Ouidius 2. Fastor. Horat. 3. Carm. Ode 18. Macrobius, & nos supra. Mantuanus:
Et si monticolas Faunos vel Pana videbis.
Huius cornua credebantur immittere terrorem, vt diximus. Vnde etiam illud:
- - - Et capripes concussit cornua Faunus.
Fuit Faunus filius Pici, Latiniq; pater, Aboriginum rex apud Virgilium. Post mortem Deus habitus est, dictus, vt ait Seruius, à fando, id est, vaticinando. Poetæ Faunos, Siluanos, Panes, Satyros sæpe pro eodem ponunt. Sidonius distinxisse videtur:
Pan pauidus, Fauni rigidi, Satyri petulātes.

Ex iam dictis satis superq; constat, veteribus creditum fuisse, Pana repētinos timores & animi perturbationes hominibus immittere, sed omnino inanes, quales IV.

pic-

Multa inania belli. plerunque in bellis accidere solent. Vnde ἀληθὲς ἐςὶ τὸ περιφερόμενον, ὅτι πολλὰ κενὰ τοῦ πολέμου. Id quod significat Cicero pro Cæcinna: Exercitus, inquit, maximi pulsi fugatiq; sæpe sunt terrore ipso, impetuq; hostium, sine cuiusquam non modò morte, sed etiam vulnere. Huc refer prouerbia, *Panicus casus.* &, *Inanis metus.* &, *Multa belli inania*. Diodorus lib. 1. ea de re nõnihil. Quo autem piaculo taceam pulcherrimos Valerij Flacci versus super hoc ipso, positos in lib. 3. Argonautic. *Valerij Flacci locus de terrore Panico.*

---Dant, inquit, *æthere longè*
Signa tubæ, vox & medijs emissa tenebris:
Hostis habet portus. soliti rediere Pelasgi,
Rupta quies, Deus ancipitem lymphauerat urbem
Migdonia Pan iussa ferens sæuissima matris;
Pan nemorũ, belliq; potens, quẽ lucis ab oris
Antra tenent, patet ad medias per deuia noctes
Setigerũ latus, & torua coma sibila frontis.
Vox omnes super vna tubas, qua cornua, & enses,
Qua trepidis auriga rotis, nocturnaque muris
Claustra cadunt, talisq; metus non Martia cassis,
Eumenidumq; coma, non tristis ab æthere Gorgo
Sparserit, aut tãtis aciẽ raptauerit vmbris.
Ludus & ille Deo, pauidum præsepibus auferre
Cùm pecus, & profugi sternunt dumeta iuuenci.

Quin etiam lib. 6. apud eundem barbarus quispiam ad terrorem incutiendum simulacra Panos prætulit. Sed & Sozimus historiæ Græcus auctor lib. 3. dicit, quempiam apparuisse pellitum, mõstroso aspectu, Albanis, Romanisq; prælium commissuris. Etenim Deum Pana belligerum fuisse vel ex argumento Nonni cognoscimus, vel ex Theocriti fistula. Eundemque fuisse Atheniensibus auxilio contra Persas alibi legimus. De Panico terrore Mart. Anton Delrius in Adagialibus sacris, Cominæus lib. 7. cap. 11. Quid si quis referat ad eum pauorem, qui omnem sapientiæ vim ex animo expectorat? vt ait ille: vel ad consternationem terroremque, cui viri etiam fortissimi non possunt esse aliquando pares: non videbitur abhorrere fortasse à mente Alciati. Rectè siquidem Pindarus: *Pan belliger.*

---φόβος ἀνδροδάμας
Ἔπαυσεν ἀνδρῶν φρενῶν.
Timor virorum domitor
Adimit fortitudinem animis.

Opinio tamen præceps ac volatica, & quæ Aristoteli non temerè comparatur cũ statuis Dædali volitantibus, ea perinde se habet vt fama, *Opinio quantum possit.*

---malũ quo non aliud velocius vllum,
Mobilitate viget, viresq; acquirit eundo:
Parua metu primo, mox sese attollit in auras,
Ingrediturque solo, & caput inter nubila condit.

Et quid tandem? opinio sæpe terrorem inducit, hincq; cõsternationem, quæ sapientiam omnem ex animo expectorat. Nos nõ deficit exemplum domesticum proximi tumultus Gallici infanda suscepti occasione, nam qui in maxima trepidatione præfuerunt, omnia terroribus miscuerũt, dum suppetebant cataphracti centum, iactabant mille: si trecenti vel quadringenti pedites, aiebant esse decem, aut duodecim millia: exterorum copias auxiliares nõ nisi multitudine innumerabiles habere se dicebant: imò tanquam castra Xerxis, aut Turcæ principis magno apparatu nobis obijciebant. Sed quid illis inflabat cornua? vanitas, impostura, perfidia, furor, rabies, & mẽtita iniquitas sibi. Matthæus Bossus Epistola 60. de Ludouico Sfortia: Qui & fidos atq; optimos in eum suos populos spoliauerat opibus atq; pecunijs, per execrabiles atq; nefarias exactiones & mulctas, vt tali rapina ditatus, omne ferme solus aurum possideret Italiæ, suorum ciuium & omnium penè hominum in suam perniciẽ (quod est auaritiæ) odio contracto, adeo vt vix audito quod Gallicus aduentaret hostis, nullis amicis agnitis, sed sibi quoq; diffidens, dimissis vrbibus, oppidis, castellis, arcibusq; munitissimis, timore fœmineo, ac veluti damula, vitam fuga sibi quærierit, &c. Scriptum reliquit Sigebertus, quo modo Anno 900. per leporem capta sit Roma. Cum enim Arnulphi Imperatoris à Pontifice Formoso propter seditionẽ ciuium euocati, milites lepusculum versus Vrbem fugientem insectarentur cum clamore, Romani timore exanimati sese de muro deiecerunt, & hostibus per factos aceruos murum ascendendi locum dede- *Ludouicus Sfortia.* *Roma per leporem capta.*

runt. Vide plura apud Quercetanum Dixect. Polyhist. Sect. 1. c. 8. Vt hæc missa faciam, succurrit illud apud Ouidium Penelopes ad Vlyssem:

Quando ego non timui grauiora pericula veris?

& deinceps:

In te fingebam violentos Troas ituros:
Nomine in Hectoreo pallida semper erã.

Idem in epistola Laodamiæ pulchrè affectum timoris exprimit:

Nos sumus incerta: nos anxius omnia cogit,
Quæ possunt fieri, facta putare timor.

Timoris effectus. Omnia sanè mala plus terrere solent eos, qui ipsa futura expectant, quàm vbi iam acciderint molestare. Metus enim tam improbus est, vt multi rem, quam metuunt, ipsimet anticipẽt. Vt qui in naui tempestate periclitantur, non expectata submersione nauis, manus sibi prius inferũt. Quemadmodum aues (inquit Seneca epist. 75.) inanis fundæ sonus territat: ita nos non ad ictum tantum excitamur, sed ad strepitũ; inter suspecta malè viuitur. Infirmus animus antequam malis opprimatur, queritur; præsumit illa, & ante tempus cadit. Quid autem dementius, quàm angi futuris, nec se torméto reseruare, sed accersere sibi miserias?

In Illaudata laudantes.

EMBLEMA CXXIV.

INGENTES Galatum semiermi milite turmas,
Spem præter, trepidus fuderat Antiochus:

Lucarum

Lucarum cùm sæua boum vis, ira, proboscis,
Tum primùm hostiles corripuisset equos.
Ergo trophæa locans Elephantis imagine pinxit;
Insuper & socijs, Occideramus, ait,
Bellua seruasset ni nos fœdissima barrus:
Vt superasse iuuat, sic superasse pudet.

COMMENTARII.

I. IN truncis arborum ramis trophęum suspensum pingitur, id est, spolia ex hoste reportata, & varia arma bellica; iuxta quæ elephas, immane illud animal, appingitur. Trophæum pulchrè describit Virgilius in principio 11. Æneid. quem locũ mox adducemus.

II. *Fõtes Emblematis.* Ex duplici fonte Emblema hoc haustum esse deprehendo: Primò ex historia, quæ habetur apud Clearchum Solensem, qui de varia historia non minus eleganter quàm eruditè scripsit, cuius hæc sunt verba, lib. 12. ca. 29. *Ex Clearcho.* Antiochus Syriæ rex, cum Galatas expugnare statuisset, copiosum exercitum collegit, tam ex militibus, quàm elephantibus quibus tum temporis in bellis periculosis vtebantur. Galatæ vbi primum hostes semiarmatos conspexere, victoriam sperantes, non dubitarunt cum Antiocho congredi. Inito certamine ferè actum esset de Antiocho, nisi derepentè elephanti, quos secum solitus erat in prælium proferre, hostium Galatarum equos corripuissent, ac in fugam vertissent: quo insperato auxilio Antiochus Galatas profligauit ac penitus subegit. Quare cùm de more trophęum, id est, victorię signa locaret, elephantis pinxit imaginem, elephãtibus potiùs quàm sibi victoriam tribuens. Hæc ille. Sed eandem historiam fusius & elegantius narrat Lucianus in Apologia quadam, quæ inscribitur Zeuxis, siue Antiochus, *Antiochi stratagema in Galatas, ex Luciano.* eius verba hæc sunt: Cum non ignoraret Antiochus Soter, & corporis viribus, & audacia Galatas esse præditos, inusitatamque illorum multitudinem videret, tum phalangem fortiter coniunctam, à tergo verò æneis thoracibus indutos bellantes, præterea in profundum semper armatos vigintiquatuor ordinatos: in vtrumque autem cornu equitatum, qui viginti millibus equitum constabat, dispertitum esse: porrò è medio octoginta currus falcatos erupturos, ac cum illis bigas bis totidem. Hęc, inquam, cum videret, spem valde malam animo concipiebat potiũdæ victoriæ, tãquam si cum inuictis esset agendum. Siquidẽ ipse modicè instructo exercitu, neq; ampliter, neq; pro belli dignitate & apparatu, aut magnitudine, sanè perquã paucis comitatus aduenerat, ac illos quidẽ vt plurimùm scutatos & nudos. Itaque iam de petendo fœdere, ferendisque pacis conditionibus, & bello conuenientissimè componẽdo secum agebat. Atqui Theodotas Rhodius, vir excelsi & generosi animi, instruendæ aciei non imperitus, cùm præsto esset, regem perturbato animo esse nõ sinebat. Erant Antiocho vndecim in exercitu elephantes hos Theodotas iussit interea haberi quàm occultissimos, ne ex acie apparentes conspicui fierent hostibus. Vbi verò tuba signum dedit, & manus conserendæ forẽt, ac hostium equitatus impressionem faceret, & Galatæ aperta phalange currus inmitterent, tunc vnà cum quatuor elephantis vtrinq; equitibus esse occurrendum docebat; octo autem reliquos aurigis & curribus esse immitendos. Hoc enim facto, inquit, illorum equi perterrebuntur, ac retrò fugientes in ipsos Galatas illapsi impetum faciẽt. Nec opinionem eius rei prædictæ euentus fefellit. Cùm enim antea nullum elephantum vidissent, cùm ipsi Galatæ, tùm equi eorũ adeò nouo & inopinato elephantorum spectaculo animis consternati sunt, vt longè adhuc à belluis constituti, posteaquam solùm rugientes audissent, dẽtesque candore relucentes vidissent, veluti ex toto nigro corpore, tum etiam proboscides ad prædam & direptionem faciendam sublatas; priusquam ab arcubus tela extorsissent, versis retrò habenis, nulloq; seruato ordine aufugerunt. Sed enim pedites aliquantisper alterna cæde semet hastis cõfodiẽtes, con-

culcabantur ab equitibus in illorum ordinem illapsis. Currus autem subuersi, & illi deinceps denuò in suos nō citra sanguinē ferebantur, ac planè iuxta illud Homeri,

Subuersi currus passim iacuere supini.

At verò equi posteaquam semel à recta via auersi declinassent, elephātorum impetum non sustinentes, sessores dorso excutiebāt. Currus strepebāt proscindentes acutis falcibus quoscunq; ex amicis comprehendissent. Non pauci verò vt in tali tumultu eiecti prosternebantur; hos elephanti insequebantur pedibus proterentes atq; conculcantes, simulq; in altum proboscidibus proijcientes, ac dentibus correptos transuerberātes. Ad extremum illi summa ope nitētes Antiocho victoriā pepererunt. Cæterùm Galatæ alij quidem dimicando occiderūt ingenti clade edita; alij viui capti in victoris potestatem peruenerūt, perpauci fuga in montes semet abdiderunt. Porrò autem Macedones, quicunq; cum Antiocho in prælium descenderant, Pæana canebant, simulque clamore irruentes regem coronabant victorem. Ille tamen profusis lacrymis dixisse fertur: *αἰσχυνώμεθα, ὦ στρατιῶται, οἷς γε ἡ σωτηρία ἐν ἑκκαίδεκα τούτοις θηρίοις ἐγένετο, ὡς εἰ μὴ τὸ καινὸν τοῦ δείματος ἐξέπληξε τοὺς πολεμίους, τί ἂν ἡμεῖς ἦμεν πρὸς αὐτούς; ἐπί τε τῷ τροπαίῳ κελεύει ἄλλο μηδὲν, ἢ ἐλέφαντα δὲ μόνον ἐγκολάψαι.* Hoc est: *Pudore afficimur, ò milites, quibus salus in hisce vndecim stetit belluis, adeò vt nisi spectaculi nouitas hostium animos terruisset, quid tandem in eos potuissemus? Itaq; trophæum nullum aliud quàm Elephantem iussit insculpere.* Cæterum cum hoc Antiochi stratagemate coniungo historiā certè nobilem de Megarensibus, qui afflicti ab Antipatro ad exitium vsque, illeq; vteretur elephātis, excogitarūt porcos pice oblitos, & iniecto mox igne flammatos in elephantorū gregem immissos: quo facto elephanti statim in fugam coniecti victoriam Megarensibus reliquerunt. Et quidem nullum animal est æquè inuisum elephanto atq; porcus, adeo vt eius præsentiā nullo perferre modo possit, atq; cū primū audit gruntitum, fugā elephas arripiat. Cæterū veteres in bellis multū fuisse vsos elephantis facilè est videre apud auctores rerū antiquarum. Amm. Marcellin. lib. 19. Lux nobis aduenit mœstissima, Persarum *Stratagema Megarensium.* *De elephantis* manipulos formidatos ostentans, adiectis elephantorum agminibus, quorum stridore, immanitateq; corporum nihil humanę mentes terribilius cernunt. *ex Ammiano.* Item eo lib. vbi de pompis funebribus filij regis Chionitarum Grumbatis, in obsidione Amidę vrbis balista perfossi: Occidentali portæ, inquit, oppositi sunt Segestani, acerrimi omnium bellatores, cum quibus elata in arduū specie elephātorum agmina, rugosis horrenda corporibus, leuiter incedebant armatis onusta, vltra omnem diritatē tetri spectaculi formidāda. Idem lib. 25. vbi de Iuliani in Parthos expeditione: Post hos elephātorum fulgentium formidandam speciem & truculentos hiatus vix mentes pauidæ perferebant; ad quorum stridorē, odoremque & insuetum aspectū magis equi terrebantur, quibus insidētes magistri, manubriatos cultros dexteris manibus illigatos gestabant, acceptæ apud Nisibin memores cladis; & si ferociēs animal vires exuperasset regentis, ne reuersum per suos, vt tunc acciderat, collisam sterneret plebem, vertebram, quæ caput à ceruice discriminat ictu maximo terebrabant.

III. *GALATVM*] prò Galatarum, per Syncopen. Sunt autem Galatæ populi, qui Galatiam habitant, quę est regio Asiæ minoris, Phrygiæ & Bithyniæ finitima, de quibus Liuius lib. 8. Decad. 4. & Iustinus lib. 25. Plin. lib. 5. cap. 32. Hi etiam dicuntur Gallogræci: nam Gallos olim ex Europa venientes hanc habitasse regionem, indeq; Gallogręciam dictam, auctor est Fenestella. Ad Galatas scripsit D. Paulus, maxima ecclesiæ tuba. *Galatæ qui.*

Semiermi milite] semiarmatis copijs, nō bene instructo milite: nam semiarmatos fuisse scribit Clearchus loco adducto.

Fuderat] Disiecerat, repulerat. Liuius lib. 2. Exercitum fundit, fusum persequitur. Sic, Fundere copias, apud Cæsarem. 1. Bell. Gall. Ciceronem pro Rabirio & 1. de finib.

Lucarum boum] Elephātorum, qui primùm ab Italis visi sunt in Lucanis, vt tenet Plinius lib. 8. cap. 6. & Solinus Polyhistor. cap. 28. Varro lib. 6. de lingua Latina. Vegetius lib. 3. cap 26. de re milit. loquens ait: Hos contra Romanum exercitum primus in Lucania rex Pyrrhus eduxit. Postea Hannibal in Africa, rex Antiochus in Oriente, Iugurtha in Numidia copiosos habuerunt. *Elephāti, Lucæ boues.*

rie. Quæ verba repetit Modestus in libello De vocabulis rei militaris. Critolaus autem in 3. rerum Epiroticarum ait, Paulum Æmilium ex victoria, quam contra Pyrrhum Epirotarum regem est consecutus, centum sexaginta turres gestant elephantos Romam misisse. Lucretius lib. 5.

Inde boues Lucas turrito corpore tetros
Anguimanos belli docuerunt vulnera Pœni
Sufferre, & magnas Martis turbare cater-
(*uas.*
Silius Italicus lib. 9.

Nam pronectus equo moderantem cuspide Lucas
Maurum in bella boues stimulis maioribus ire,
Ac raptare iubet Libycarum armenta ferarum.

Cur ita dicantur. Cur verò Luca bos, dicatur elephas, duobus modis inuenio scriptum: nam in Caij Ælij commentario erat, à Libycis Lucas; & in Verginij comment. à Lucanis Lucas, ab eo quòd maximam quadrupedem, quã ipsi haberent, vocarent bouem, & cùm in Lucanis Pyrrhi bello primùm vidissent apud hostes elephãtos, identidem quadrupedes cornutas (nam quos dẽtes multi dicunt, cornua sunt, vt probat ex Pausania Cœl. Rhodigin. lib. 13. cap. 18.) Lucas boues appellasse. Sed si à Libya dictæ sunt Lucę, phantherę & leones nõ Africanę bestiæ dicerentur, sed Lucæ: si ab Lucanis dictæ, vrsi cur potiùs Lucani, quàm Luci dicti? Quare ego potiùs Lucas ab luce dictas reor, quod longè relucebant, propter inauratos regios clypeos, quibus eorum tũ ornatæ erant turres vide Prou. *Prius locusta Lucam bouem pariet.* Vbi dicitur, antiquos Lucas appellasse boues ob magnitudinem; quæ antiquitas non probatur Sanctio. Et in adagio, *Larinum verbum*, habetur, Latinos veteres Lucã dixisse pro grandi.

Elephas. Est enim elephas seu elephantus (nam vtrumq; dicitur) animal horrendum, quadrupedum maximum, terrorem hominibus & trepidationem incutiens, maximè non assuetis. Aiunt Plutoni sacrũ esse hoc animal. De illius natura & docilitate inter cæteros habetur festiua Iusti Lipsij epistola, quam vide.

Lucani qui. Porrò Lucani (vt & hoc obiter notem) populi sunt inter Calabros & Apulos siti; quos à Samnitium duce Lucio ortos, Sempronius tradit in libello De diuisione Italiæ.

Saua vis] immanitas, ferocia.

Ira] summus imperiis. Editio Romana habet, *dira proboscis*.

Proboscis. *Proboscis*] προβοσκὶς, rostrum elephanti, siue etiam Muscæ. Est autem pars siue corporis porrectio naribus inhærẽs, in elephantis manus dicta, quod ea manus vice vtantur, teste Plinio & Pomponio. Dictum putãt aliqui à verbo προβοσκεῖν, quod est *antepascere*. Dicitur etiam Promuscis.

Hostiles equos] equos Galatarum hostium.

Trophæum. *Ergo trophæa locans*] Græcè τρόπαιον, ἀπὸ τοῦ τρέπειν, à cõuertẽdo. quod qui hostes in fugam conuerterat, trophæum merebatur, quod in loco publico conspicuum erat, vt victoriæ signum. Primum fiebant trophæa ex arboribus decisis ramis, & trũco spolijs hostium decorato; fiebantq; vbi hostes terga verterant. Primumque trophæum ex olea cõstitutum tradit ex Dionysio in artib. Cœlius Rhodig. lib. 7. c. 19. Postea etiã ex ęre lapidibusq; trophęa fabricari cępta sunt. In his tropheis hostium arma affigebãtur, inciso gẽtium victarum titulo. Vnde Virgilius 11. Æneid.

Indutosq; iubet truncos hostilibus armis
Ipsos ferre duces, inimicaq; nomina figi.

Eodem loco pulcherrimã trophæi descriptionem habet idem Virgilius:

Ingentem quercum decisis vndiq; ramis
Constituit tumulo, fulgentiaq; induit arma,
Mezenti ducis exuuias, tibi magne trophæũ
Bellipotens; aptat rorantes sanguine cristas,
Telaq; trunca viri, & bis sex thoraca petitum
Perfossumq; locis, clypeumq; ex ære sinistræ
Subligat, atq; ensem collo suspendit eburnũ.

Sic etiam Iuuenalis Sat. 10.

Bellorum exuuiæ, truncis affixa trophæis
Lorica, & fracta de casside buccula pẽdens,
Et curtum temone iugum, victaq; triremis
Aplustre, et summo tristis captiuus in arcu.

De trophæis plura habet præter alios Antonius Valtrinus De re militari veterum Romanorum, lib. 7. c. 20.

Occideramus, ait] Perieramus, dixit Antiochus Soter.

Ni nos seruasset] ni nobis victoria obtigisset elephantorum beneficio.

Bellua fœdissima] vastissima, cõtemptissima, vt referas ad verbũm sequens, *pudet*. Minos legi mauult *fidissima*, quam *fœdissima*: quæ lectio etiam tolerari potest.

Barrus. *Barrus*] Barrum Nonius Marcell. ele-

Barritus quid. phantem dicit: barrire enim proprium est elephantorum, inquit M. Varro. Inde barritus, talis vox. Apuleius Florid. 3. Vt est taurorum grauis mugitus, luporum acutus vlulatus, elephantorum tristis barritus, &c. Sed & pro clamore militari vsurpatur. Veget. lib. 3. cap. 18. Clamor, quem barritum vocant, prius non debet attolli, quam acies vtraq; se iunxerit. Corn. Tacitus: Sunt Germanis hæc quoque carmina, quorum relatu, quem barritum vocant, accendunt animos, futuræq; pugnæ fortunam ipso cantu augurantur. Amm. sic lib. 16. Cornuti & Bracati vsu præliorum diuturno firmati excipiût eos, iam gesturientes barritum ciere vel maximum: qui clamor ipso feruore certaminum à tenui susurro exoriens, paulatimq; adolescens, ritu extollitur fluctuum cautibus illisorum. Idem lib. 26. de Procopio agens imperium fœdè ac miserè mercato: pro terrifico fremitu quem barbari dicunt barritum, nuncupatum Imperatorem stipatumq; de more consentientes in vnum, reduxerunt ad castra. Libro 31. sic: Et Romani quidē voce vndiq; Martia cōcinentes, à minore solita ad maiorem protolli, quam gentilitate appellant barritum, vires validas erigebāt.

Vt superasse iuuat] Vicisse vtile quidem, sed non honestum. Alluditur ad illud, *Lucrum pudori præstat*. Et quod quidam ait in Plauti Trinumo:

Pol pudere, quā pigere præstat, totidē litteris.

Eūdem sensum aliter extulit in Pseudolo:

Nimio id, quod pudet, facilius fertur, quam illud quod piget.

IV. *Imperatores ipsiq; principes sæpe honesto vtile præferūt.* HOC exemplo belli duces potissimū notantur, qui sæpissimè honesto vtile anteponunt. Antigonus rogatus, quo modo essent hostes aggrediendi, dixit: Aut dolo, aut vi, aut apertè, aut insidijs. Sed improbius Lysander, qui exprobrāti cuidam artes & dolos, quibus in prælijs vteretur: Si, inquit, leonina pellis sufficere nō possit, induenda certè vulpina est. *Lysandri astus.* Innuebat quidem ad artes confugiendum esse, si quid virtute parari non queat. Huic quidem Chilonis aduersatur sententia; Damnum inquientis præferendum esse turpi lucro: siquidem illud semel dolemus, hoc semper cum infamia durat. At vt Choroebus apud Virgilium;

——dolus an virtus quis in hoste requirat?

quod nostris temporibus (proh dolor) in quibus virtuti fortuna comes esse debuerat, magno nostro malo plusquàm satis est, experimur. *Exemplum fuit in fœderū & fidei violatores princi- pes.* Quando enim vberior vitiorum copia? quando maior auaritię patuit sinus? Imperator Ethnicus & Barbarus fassus est se superasse hostes non vi, sed dolo, vnde & trophæum iussit erigi: plerique verò Christiani duces (quod grauatè dico) sæpenumerò dolis & insidijs hostem circumueniunt, idq; virtuti bellicę ascribunt: nec est quod apud eos de vincendī via disputetur, quælibet Martis alea vel aperta vel insidiosa committitur: sicque,

Cura quid expediat prior est, quàm quid sit honestum.

Rex Sapor scribens ad Constantinum, apud Ammian. Marcellin. lib. 17. inter alia, tum hoc eleganter: Ideoq; Armeniam recuperare cum Mesopotamia debeo, auo meo composita fraude præreptam. Illud apud nos numquam acceptum fuit, quod asseritis vos exultantes nullo discrimine virtutis ac doli, prosperos omnes laudari debere bellorum euentus. *Isocratis locus de bello iniusto.* Isocrates in Panathenaico iniusta bella ita exagitat: *θαυμάζω δ' εἴ τινες τὰς μάχας καὶ τὰς νίκας τὰς παρὰ τὸ δίκαιον γενομένας, μὴ νομίζουσιν αἰσχίους εἶναι, καὶ πλειόνων ὀνειδῶν μεστὰς, ἢ τὰς ἥττας τὰς ἄνευ κακίας συμβαινούσας· καὶ ταῦτα εἰδότες, ὅτι μεγάλαι δυνάμεις, πονηραὶ δὲ, πολλάκις γίγνονται κρείττους ἀνδρῶν σπουδαίων, καὶ κινδυνεύειν ὑπὲρ τῆς πατρίδος προαιρουμένων· οὓς πολὺ δικαιότερον ἂν ἐπαινοῖμεν, ἢ τοὺς περὶ τῶν ἀλλοτρίων ἀποθνήσκειν ἑτοίμως ἐθέλοντας, καὶ τοῖς ξενικοῖς στρατεύμασιν ὁμοίους ὄντας. ταῦτα μὲν γάρ ἐστιν ἔργα πονηρῶν ἀνθρώπων. τὸ δὲ τοὺς χρηστοὺς ἐνίοτε χεῖρον ἀγωνίζεσθαι τῶν ἀδικεῖν βουλομένων, θεῶν ἄν τις ἀμέλειαν εἶναι φήσειεν.* id est: *Miror autem si qui sunt, qui prælia & victorias præter ius & æquum partas, non esse turpiores, & pluribus plenas esse probris existimēt, quàm clades sine ignauia acceptas: præsertim cùm sciant magnos exercitus, quamuis sceleratos, sæpè superiores esse viris honestis, qui pro patria pugnare non dubitant: quos laudari multò sit æquius, quàm eos, qui alienarum opum cupiditate mortem oppetere non recusant, conductitijs militibus similes: nam hæc facta sunt hominū improborum. Quod verò boni viri nonnumquam infelicius, quàm qui student iniurijs infe-*

sustinendis, praliantur, id Dorum incuria fortassis est tribuendum. Rectè Theodoricus apud Cassiodorum lib. 1. Variar. ad Marcellum Aduocatum fisci: Non quoties, ait, superes, sed quemadmodum vincas, inquirimus. Non quæras de potestate nostra, sed potius de iure victoriæ: quando laudabilius à parte fisci perditur, cùm iustitia non habetur, &c. Non minus rectè Claudian. Honorium admonens, vt non quod liceat, sed id quod deceat in vita priuata & publica spectet:

Non tibi quid liceat, sed quid fecisse decebit
-- Occurrat.

Et Iurisconsulti tradunt non modò quod liceat, sed & quod honestum sit, vidèdum esse, l. semper, De ritu nupt. & l. 197. de verb. sign. Ego Emblematis epigraphen traduco ad curiosa hominum ingenia, quę vanitatibus plerunque occupata illaudata sequuntur, spe producendæ famæ, interim neglecta virtute nunquam satis laudata, quę sola immortalitati consecrat. Hinc tot extant in vitæ abusum & perniciem oblectamenta, quale est illud tormenti ænei formidabile inuentum, omni admiratione & execratione dignum, armorum fabrica & officinæ, philtri, cicutæ, aconiti mortifera coctura, pœnarum instrumenta & mille species, crudelis ingenij funesti partus & tyrannidis filiæ, natæ communi orbis malo, illaudata sanè & perniciosa nō curiosa solùm industria. Hæc ipsa quid inausum & intendatum transit, incredibili vanitate, & prurientis cerebri detestandis commentis? Hinc magiæ portenta, & aruspicum deliria, sortilegia & diuinationes, præstigia & imposturæ, & quidquid ex phantastica illa officina insaniæ; à quibus natura ruinā sui & euersionem iam pridem metuit, cum moliantur, quæ illa nullo modo pati potest, nec attingere: dum in ipsas rerum species conantur inferre prodigiosam nescio quā metamorphosin, & ab innaccessis mundi superioris partibus nouam quandam essentiam, quæ diuinum oculum in prima molitione vniuersi operis turpiter fefellerit, elicere, virtutis ac potentiæ stupendæ & admirabilis, qua pigmentis & incrustationibus aureis omnia transformat, cooperante illo suo Philosophorum lapide, Hermetis sigillo, luto sapientię, & puluisculo quodā ex pistrino Iouis aut Mercurij. Seuerus admodum sit oportet ac rigidæ frontis, qui videns in Alchymistica sua coquina talem magistrum, risum teneat. Sedet ibi mysteria artis grauiter edoctus, cum scobe sua ac ramura cœli, inter carbones atra fuligine sordidus, sulphur olens, venena & lotia, pannosus, esuriēs, solo hydrargyrio satur, ad paralysin vsque & membrorum omnium torpedinē, stillicidio narium & oculorū perpetuò diues, vaporibus exhaustus, induratus fumo, carbonario similis, & nigerrimo Satana nigrior, nec probior fortasse, fraudum & mēdaciorum architectura, quam exercet; qui pro tribus assibus etiam animam venalem habeat & deuoueat inferis, pro vno lepore viridi, aut dracone caudam suam deuorāte. Sacratissima arcana sunt hæc videlicet, nec nisi artis, vt dicunt, filijs cognita, & qui huius mysterijs initiati. Sed quid inde? præter vanum tumorem & ventos, nihil: musculi quidam & minutuli sorices prodeūt ex aureis istis montibus, auro, fide, veste ridiculorum eiusmodi artificum, in fortunatis illis nugarum cauernis, corrosa ad cutem vsq; & ossa. Nihil vilius hoc hominū genere, nihil vanius, nihil flagitiosius etiā aut peruersius, vt non immeritò quæstioni pleriq; subijciantur, nec carnificum manus effugiant, qui vespillonis officio functi in aere sepeliunt pabula coruorum. Ab his talibus glutimina, sequestrationes, & diuersæ metallorum temperaturæ, non inutilē quidem (fatendum est) curiosa tamen & sumptuosa molitione; qua licet recondita & suppressa in scrinio naturæ, vita humana nihilominus ingeniosæ huius vanitatis ignara, sarta tecta mansisset. Ab his cerussa, purpurissum, stibium, & reliqua meretricia pigmenta: ab his tincturæ & adulterationes monetarum, fucati & fasarij nummi, lapidum sigilla & imagines, stillādo ab ijsdem decisus sudor, oleum & spiritus, elementa ipsa (si fas credere) & inanimati anima. A pyrotechnicis ad plastica & fusoria veniamus, quæ certè non minus importuni ingenij artificia sunt, ad ostentationem pariter & libidinem inuenta. Ad specularia deinde, quorum tot illusiones, ludibria & imposturæ, vt non tam hominem quam diabolum aliquem autorē liceat opinari: quorum tamen originem & rationem cōficiendi ab Optica acutuli isti deriuāt, excogitatis tot tamq; diuersis generibus, in cauo, cōuexo, plano, columnari, pyramida-

Curiosa hominum ingenia circa vanitates.

Alchymici pictura.

Optica vanitas.

lib.

li, turbinato, gibboso, rotũde, angulari, inuerso, euerso, pellucido, solido corpore aut vitro, sic vt susceptam imaginem non omnia intra se repræsentent, sed remotius in aera foras reiectam, velut aereum quoddã simulacrum & phantasma, videntibus obijciant: vel ab remotissimis etiam spatijs beneficio Solis, deferant aliunde idola permulta milliaria, & sistant in obtutu velut præsẽti re. Non addo verbũ, ita mihi oculos perstringũt & fascinant magici isti radij. Abite, ò curua rectorum iudicia.

In momentaneam felicitatem.

EMBLEMA CXXV.

AERIAM propter creuisse cucurbita pinum
Dicitur, & grandi luxuriasse coma:
Cum ramos complexa, ipsumq; egressa cacumen,
Se præstare alijs credidit arboribus.
Cui pinus: Nimium breuis est hæc gloria; nam te,
Protinus adueniet, quæ malè perdet, hyems.

COMMENTARII.

1. CVCVRBITA iuxta caudicẽ pini plantata sursum serpit, & ramis illius se implicat. Est autẽ pinus arbor procero & crasso caudice, inferiore quidem parte nudo, *Pinus.*

nudo, sed superiore admodum ramoso. Folia habet setę equinę ferè modo tenuia, oblonga, cacumine pungentia, & aculeata, quæ non decidunt. De hac arbore plura dicemus infra Emblemate 203. ex Plinio, Theophrasto, & Dioscoride.

II. *Vnde Emblema petitum.* SCRIBIT Guicciardinus Italus scriptor, id Alciati carmen affixum fuisse ianuæ cuiusdam hominis Angli, qui factus insolentior ob prosperos rerum successus, permultis inuisum se præbebat: Idem est apologus apud Petrum Crinitum de honesta disciplina lib. 2. cap. 14. Sata est olim, inquit, cucurbita iuxtà pinum arborem, quæ grandis admodum, & ramis patulis extabat: cucurbita verò cum multis pluuijs atq; cœli temperamento creuisset, lasciuire incepit, & ramulos audacius porrigere. Iam serpebat in pinum, iam surgere, iam ramos & frondes inuoluere audebat; ampliora folia, cādentes flores, prægrandia poma & virentia ostentans. Itaq; tanto fastu atq; insolentia intumuit, vt pinum arborem ausa sit aggredi. Vides, inquit, vt te supero, vt amplis folijs, vt virore præsto? Et iamiam ad cacumen prosurgo. Tū pinus, quæ senili prudentia & robore pollebat, nihil mirata est cucurbitæ insolentis audaciam, sed ita respōdit: Ego hic multas hyemes, calores, æstus, varíasq; calamitates perуici, & adhuc integra consisto: tu ad primos rigores minus audaciæ habebis, cū & folia concident, & viror omnis aberit. Est & alia huiusmodi fabella Laurētij Abstemij, de cucurbita & olea.

III. *Aerius.* *AERIAM*] editissimam, altissimam, vt alibi diximus. Virgil. 1. Ecloga:

Nec gemere aeria cessabit turtur ab vlmo.

& 3. *- - - namq; notaui.*

Ipse locum aeriæ quo congessere palumbes.

Sic passim legis, *Alpes aeriæ, Arces aeriæ, Cacumina aeria* &c. pro altis.

Propter pro prope. *Propter pinum*] id est, propè pinum. Terentius Adelphis:

Nimium istoc abisti, hic propter hunc assiste.

M. Tullius in Pisonem: Hic vir clarissimus, qui propter te sedet, L. Gellius &c. Idem 2. de Inuent. Fluuius Eurotas, qui propter Lacedæmonem fluit. Ouidius 8. Metamorph.

Propter humum volitat, ponitq; in sepibus oua.

de perdice loquitur. Eadem vox *Propter*, in eadem significatione aliquādo ponitur sine casu. Terent. Adelphis:

Est ad hanc manum sacellum, ibi angiportum propter est.

Cucurbita. *Cucurbita*] planta est hortensis notissima, in altum ascendens, mirum, si propius, adsit cui innitatur, se extēdens, natura etiā sublimitatis auida: hyemem maximè odit, de hac Plin. lib. 19. cap. 5.

Grandi luxuriasse coma] sua folia dilatasse, suas frondes in latum porrexisse. Dicuntur autem arbores luxuriare, cùm abūdantius ramos emittunt siue producunt.

Cum ramos complexa] amplexata pinum, cuius beneficio excreuerat in altum.

Præstare alijs arboribus] meliorem esse vel antecellere.

Nimium breuis est] Tua isthæc iactātia breui durabit; primis enim hyemis frigoribus excutieris, celeriterq; decides.

MORALE huius Emblematis est, nō esse superbiendum ob subitum prosperæ fortunæ euētum. Illa enim vitrea est, cum quæ maximè splendet, frangitur: vsq; adeò etiam leuis & inconstans, vt citissimè quæ dedit, reposcat. Hinc rectè torquetur in eos, qui ob momentaneam quādam fœlicitatē gloriantur, quiq; plus habent ostētationis & pompæ, quàm facultatum aut virium. Itaq; non mirum videri debet, si dum se alijs præferunt, magnique videri volunt, se alijs, & quidem nasutis hominibus ridendos propinent, & tamquam sicci quidam flosculi citissimè exarescāt ac decidant. Certè apud Onirocritas cucurbita spes inanes præsagit, vtpotè quæ cùm ventricosam admodum speciem præ se ferat, multumq; identidem nutrimenti pollicer videatur, illud tamen tenue, & nisi condimento aliquo iuuetur, egregiè fatuum est, vt refert Pierius lib. 58. Eodem planè modo sese habent Thrasones illi, fortunæ suę momentaneę iactatores, vel qui secundis ventis plus æquo turgescunt, neq; aduertunt seuerissimam illam Nemesin, quæ de superbis & fastuosis vindictam sumit. Id apertis verbis Pausanię Simonides, ab eodem conuiuio lautissimè exceptus significauit. Rogatus enim vt quidpiam ex arcanis Philosophiæ adferret in medium, videnśque Pausaniam rebus suis nimium fidere, dixit: Memineris te in tanto rerum successu hominem esse. At quæ esset verbi huius vis, quodq; pōdus, parum vidit Pausanias.

IV.

In eos, qui ob prosperos successus intumescunt.

Cucurbita quid allegoricè.

Pausanias insolens.

sapias. Itaq; cùm ipse iam in summo vitę discrimine cõstitutus, mortem sibi impendere intelligeret, exclamasse fertur: Quàm inani persuasione deceptus eram, qui Cœi hospitis saluberrimum consilium ad me pertinere non putabam: vnde nunc miserè perire cogor. Rectè Philippus Macedo, qui ne felicitate nimia se efferret, ex pueris aulicis vni id muneris demandauit, vt summo mane cubiculum ingressus pronunciaret, ἄνθρωπος εἶ φίλιππε. *Homo es Philippe*. Cuius rei faciendæ occasionem fortasse dederat Archidamus Agesilai filius, qui cum à Philippo post partam victoriam ad Cheronæam acerbas & minarum plenas literas accepisset, huic respondit: Si metieris vmbram tuam, Philippe, haudquaquam reperies illam factã maiorem, quàm erat ante victoriam. Aliud, sed vitæ priuatæ apponam exemplum in Mæna liberto Pompeij, quẽ insectatur Horatius Epod. 4. Oda. Hunc populus indignabundus Romanos ludos è primis quatuordecim ordinibus spectantem, nuper seruum, nec modò sæpe vinctum, sed & verberatum Ibericis funibus, durisq; compedibus perusta latera cruraque habentem; quod etiam grauius est, magni alicuius delicti causa seruilibus affectum flagris: modò repenteq; liberum, opulentum, superbum, delicatum, præfectum classi aduersus piratas. Carmen Horatianum quia sit in omnium manibus, facilè prætermitto. Interea tamẽ ad hunc locum multa obseruari facilè possum. Primùm, eos longè arrogantiores esse, qui nuper diuites euaserũt, quàm qui in amplo patrimonio educati opes & fortunas acceperunt à maioribus, quod notat Aristot. secundo de arte dicendi. Deinde sępenumero fieri, vt diuitię mẽtem perstringant, vt hominem insolentem reddant: quamobrem noster Flaccus, *Stultitiam patiuntur opes*. & Publij minus: Fortuna quem nimiùm fouet, stultum facit; vt Cicero de amicitia dicit, nihil quicquam insipiente fortunato intolerabilius. Adeò verum est quod multorum est in ore, fortunam nõ solùm ipsam esse cæcam, sed etiam eos, quos amplexa sit, cęcos efficere. Sallust. Res secundæ animum etiam sapientum fatigant. Virgil. 10. Æneid.

Nescia mens hominum fati, sortiq; futuræ,
Et seruare modum rebus sublata secundis.

Idem Ouid. 2. artis:

Philippus Macedo ex insolẽti moderatus.

Fortunæ varietas.

Luxuriant animi rebus plerumq; secundis.

Adhæc non posse non indignari viros bonos, & cordatos alioqui, cùm vident abiectos, viles, improbos in altum prouehi, opibus & honoribus augeri, potentiam consequi, qua tamen indigni sunt. Iuuenalis Satyra prima:

Patritios omnes opibus cùm prouocet vnus,
Quo tondente grauis iuueni mihi barba sonabat,
Cùm pars Niliacæ plebis, cùm verna Canopi
Crispinus, Tyrias humero reuocãte lacernas
Ventilet æstiuum digitis sudantibus aurũ,
Nec sufferre queat maioris pondera gẽmæ.
Difficile est Satyram non scribere.

Sequitur:

Quid referam quanta siccum iecur ardeat ira, &c.

Sed in summa, ferè fit vt cùm fortuna ita blanditur, captatum veniat: quod subinde debemus meminisse, ne opprimamur incauti: nam fallacia sunt & caduca quæcunque à fortuna pendent, opes, diuitiæ, honores, clientelæ, magistratus, potentię; affluũt subitò, repentè dilabuntur, nullo in loco stabili nixa radice consistunt: sed incerto flatu huc atque illuc acta quos extulerunt in sublime, decursu improuiso destitutos miserrimè deijciunt. Seiani fatum atrocissimũ mihi occurrit, sed quia iam alio loco adductum memini, facilè transilio. Venit in mentem quod Dion retulit de Narcisso quodam liberto Claudij Cæsaris. Cũ expeditionem Britannicã legiones detrectarent, nec duci militiæ Plautio, laudato viro, parere vellent, Narcissus ab Imperatore missus suggestum cõscendit, verbaq; facturus pro concione ad milites, prohibitus est omnium acclamationibus, vsurpato etiam in eum diuerbio, Io Saturnalia; quia in Saturnalibus serui herili cultu induti epulari consueuerant. Hoc autem dicterium nonnunquam in eos torquebatur, qui suæ conditionis immemores insolesce bant. Non est igitur prudentis ob fortunæ successum intumescere, sed opus habet vt se proprijs, non externis bonis metiatur. Et quidem rectè præcipere videntur, qui monent, vt quantò superiores sumus, tanto nos summissius geramus: timẽda est enim vel maximè fortunæ volubilitas, quæ tantùm constans est in leuitate sua, vt Naso ait. Cæterum ad hanc epigraphen id adiungo:

Τὰ

Prospera fortuna non caret periculo.

τὰ μεγάλα δῶρα τῆς τύχης ἔχει φόβον,
καὶ τὸ πάνυ λαμπρὸν οὐκ ἀκίνδυνον κυρεῖ.
οὐδ᾽ ἀσφαλὲς πᾶν ὕψος ἐν θνητῷ γένει,
ὃ περιτρέψειν ἢ χρόνος τις ἢ φθόνος,
ὅταν ἐπ᾽ ἄκρον τις τοῦ καλῶς πράττειν
δράμῃ.

Ait Apollod. Comicus. Sic verò Latinè:

Habent perampla dona fortunæ metum,
Periculoq; non carent prælustria:
Nec vlla celsa tuta sunt mortalibus,
Quæ euertere vel inuidia, vel tempus solet,
Felicitatis culmen vbi quis attigit.

Eodem spectant verba Hecubæ ad Vlyssem ex Euripide:

Οὐ χρὴ τοὺς εὐτυχοῦντας εὖ δοκεῖν πράξειν ἀεί.
Κἀγὼ γὰρ ἦν ποτε, ἀλλὰ νῦν οὐκ εἰμ᾽ ἔτι,
Τὸν πάντα δ᾽ ὄλβον ἦμαρ ἕν μ᾽ ἀφείλετο

Non decet felices existimare se felices semper fore.
Ego enim eram quondam, nunc non sum amplius:
Cunctas sed opes dies vnica mihi abstulit.

Citatur illud Menandri:

Ὡς εὐκόλως πίπτουσιν αἱ λαμπραὶ τύχαι.

Quàm facilè cadunt qui secunda fortuna vtuntur.

Ad id accedunt mimi quidam veteres, vt illud: Citò ignominia fit superbi gloria. Et hoc: Citò improborum læta in perniciem cadunt. Sallustius: Lasciuiam atq; superbiam alunt res secūdæ. Et Seneca; Prospera animos efferunt. Q. Curtius lib. 2 Fragilitatis humanæ nimia in rebus prosperis obliuio est. Et appositè Iuuenalis Satyr. 2.

- - - iam nunc ad culmina rerum
Iniustos creuisse reor: tolluntur in altum,
Vt lapsu grauiore ruant.

Marius. De Mario tyrannorum septimo dictū est, quod vno die factus est imperator, altero visus est imperare, tertio interemptus est milite, qui percussurus illum dixerit. Hic est gladius, quem ipse fecisti. Alludens ad prouerbium, *Tuo te gladio iugulo*. Fuerat enim opifex ferrarius Marius, antequam ad imperium venisset.

Ex damno alterius, alterius vtilitas.
EMBLEMA CXXVI.

DVM sanis ruerent in mutua vulnera telis,
Vngue leana ferox, dente timendus aper;
Accurrit vultur spectatum, & prandia captat.
Gloria victoris, præda futura sua est.

COMMENTARII.

I. LEo & aper acerrima pugna inter se dimicare videntur, cui vultur in arbore non procul inde sita insidẽs, se spectatorem præbet.

II. *Fons Emblematis.* Hoc petitum constat è Gabriæ apologis: sic enim est tetrastichon Senarijs iambicis:

λέων μάχην ἔστησε πρός ποτε κάπρῳ,
γύπες δ' ἄνωθεν ἐσκόπευον τὴν ἔριν,
βρῶσιν τὸν ἡττηθέντα ποιοῦσαι τάχα·
φίλους δ' ὁρῶντες ἠστόχουν τῶν ἐλπίδων.

Quos sic vtcumq; reddidit Minos:

Leo pugnam aliquãdo instituit in aprum:
Vultures autem ex alto loco obseruabant
certamen [vt] pabulum, eum
Qui vinceretur, facerent statim sibi.
Amicos autem cùm vidissent [eos esse factos] exciderunt spe.

In aprum leo certare quandoq; ausus est;
Quos longè spectabant lite mota vultures,
Qui vinceretur vt vorarent. attamen
Iis tandem amicis tota spes prædæ excidit.

Fabula Æsope. Sed meo iudicio videtur potius desumptum ex Æsopi quadam fabula, quæ sic habet. Leo & vrsus simul magnum nacti hinnulum, de illo pugnabant: grauiter igitur à seipsis affecti, vt ex multa pugna tenebræ oculis oborirentur, defessi iacebant. Vulpes autem, vt circumeundo prostratos illos vidit, hinnulũ in medio iacẽtem, per illorum medium percurrẽs rapuit, fugiensq; ab.je. Illi autem ipsam videntes, atq; surgere non valẽtes: Nos miseros, dicebant, qui vulpi laborauimus. Fabula significat, alijs laborantibus alios lucrari. *ἐπιμύθιον.* Huc propè spectare videtur Claudianus in Epigrammate:

Toruus aper, fuluusq; leo coiere superbis
Viribus, hic setis, sæuior ille iuba:
Hunc Mars, hunc Cybele laudat: dominatur vterq;
Montibus, Herculeus sudor vterq; fuit.

III. *DVM sanis ruerent*] Dum certarent inter se graui & periculoso Marte, atrocissima contentione, leo quidem vnguibus, & dentibus aper truculentis.

Mutua vulnera] Alludit ad illud Ouidij 3. Metamorph.

Marte cadunt subiti per mutua vulnera fratres.

Dente timendus aper] Sic Ouidius in Epistol.

---- obliquo dente timendus aper.

Et Martialis libro 13.

Dente timetur aper, defendunt cornua ceruum.

Item Ouidius alio loco:

Fulmen habent acres in aduncis dentibus apri.

Martialis:

Fulmineo spumantis apri sum dente petita.

Constat apros cùm ira feruent, dentibus vrere, inijsq; aliquid igneum contineri, vt testatur Xenophon in Cynegetico. Hoc dentium fulmẽ reuocat mihi in memoriã id, quod Theocritus habet Eidyll. 29. de apro Adonis occisore. Quẽ quia totũ lingua Hetrusca loquentẽ fecit Reuerendissimus & doctissimus Pater NICOLAVS DE ODDIS, Abbas S. Benedicti Nouelli Pataui j, nihil verebor tam eleganti poemate meo labori autoritatem conciliare, vt candidus lector ex vno aut altero carmine passim subiungendo, virum, tanquam ex vnguibus leonẽ agnoscat: obnixè rogans auctorem, vt pro ingenita sua bonitate, sicut mihi illud priuatim communicare dignatus est, sic id quoque publici iuris (quod auidè expetitur) facere, & sibi posteritatẽ deuĩcere, nõ vltrà differat. Sic autẽ sua lingua Theocriti verba canit: *Nicolaus de Oddis Theocritũ vertit idiomate Italico.* *Eidyllion Theocriti 29.*

Quando pur vidde morto
Adone Citerea,
Pal'ide ambe le gote,
Con l'immago di Morte
Dipinta nel bell viso,
E con capelli aspersi
D'atro e di nero sangue,
A gli Amoretti suoi
Commanda, ch' il cignale
Vcisor del suo Adone
Venga di lei pregione.

Quei dibattendo l'ali
Tutta d'intorno intorno
La gran selua lustrare,
Sin ch' al fin trouaro
L' homicida cignale.
E da ben mille nodi
Ligato e riligato
Fù auanti à lei portato,
Vn Amoretto haueua
Il laccio e le ritorte
Ben canto in sua balia.
Vn altro poi con l'arco
Da tergo anco spingea
La fera pigra e lenta,
Che Citerea pauenta.
A cui disse adirata
La vaga Citerea,
L'immortal bella Dea:
Empia fera crudele,
Frà le fere più fera
Tu fosti, che la coscia
Feristi al mio fedele.
Tu che profonda e larga
Lasciasti in lui la piaga.
Ed ella: O bella Dea,
Giuro per te, e per lui,
Per questi lacci giuro,
Per questi tuoi qui Amori
Leggiadri cacciatori,
Ch' io ferir già non volli
Il bellissimo Adone,
Il tuo giouine amato;
Ma repente ch' io vidi
Le nude carni e belle
Miraile e rimiraile
Qual cosa diua e sacra,
E d'Amor arsi, e corsi
A fatto forsennata
Ver quella coscia amata
(Auenga ei mi cacciasse)
Intendendo baciare,
Non ferire ò piagare.
Tu questi spezza e taglia,
Tu questi piglia e puni
E superflui e nociui
Denti miei amatori,
Amatori e vccisori.
A che lasciarmi questi
Istromenti funesti?
E le labra pur tronca,
Se non bastano i denti
Troppo, ahi troppo pungenti.
Mossa à pietà la Dea
Commanda che slegato
Sia libero lasciato.
Ei mansueto e humile
Poscia non più sen gio
Tra le più occolte selue,
Ma sendo dentro e fuore
Tutto foco d'amore
Arse poscia per sempre
In amorose tempre.

Accurrit vultur] spectatorẽ egit. Vultur auis rapax, fertur biduo aut triduo præ sentire futura cadauera, ob insignem odorandi facultatem. Plin. lib. 10. c. 6. *Vultur odoratu pollet.*

Prandia captat] Inde commodum sperat, aliquid sibi pollicetur. Captare prandia, est hic, ni fallor, prædam expectare: quod explicat sequenti disticho, nisi tamẽ captare, altiorem quẽdam sensum habeat, vt apud Iureconsultos, apud quos captare propriè dicitur, qui dolis & illectamentis quibusdam aucupatur lucrum. Sic hæreditatẽ captare dixit Vlpianus, pro eo quod dicimus, artificiosè nici structisq; technis, vt eam præter defuncti volũtatem corrodamus, l. 1. ff. si quis aliquem test. Et votum captandæ mortis, ardens ille affectus est, quo flagrant iniusti quidam homines, ex morte alterius lucrum sibi pollicentes, vitæq; insidias alij parantes, l. de fideicommisso, C. de trãsact. Martialis hoc verbum ita vsurpauit vt propriè, ita lepidè: *Captare quid.*

Capto tuam, pudet heu, sed capto, Maxime, cœnam:
Tu captas alias; iam sumus ergo pares.

Idem alio loco:

Dum me captares mittebas munera nobis:
Postquam cepisti, das mihi, Rufe, nihil.

Gloria victoris. &c.] ex victore ipso prædam capiet.

SVSCEPTVM id videtur speciatim in Principes Christianos; qui cum inter se non longè antè decertarent, Solimanus Turca, quasi spectatorem agens, suam non parum ditionem auxit, & in Germaniam irrupit, magna & ingenti totius Reipub. Christianæ calamitate & damno. Quod Georgius Sabinus hoc hexasticho persecutus est: IV. *Principũ Christianorum rixis auctũ est Turcicum imperium.*

Mutua discordes faciebant prælia turdi,
Aeris & alitibus pugna duobus erat.
Vidit vt amborum prædo certamina nisus,
Vnguibus & rostro dilaniauit aues.
Sic modò dũ faciunt discordes prælia reges,
Turcicus Europa diripit hostis opes.

Ex quo facilè intelligimus, quantum mali

afferat

afferat intestiuum dissidium nō modò ciuitatibus, sed & imperijs tum labefactandis, tum etiam euertēdis. Nihil enim ciuili bello periculosius esse potest, nimirum quod hosti externo non paruas addat vires. Hic ego non incommodè referam ex Iustini 8. historiam nobilem de Philippo Macedone, qui se vulturē præstitit in dissidio duorū Thraciæ regum. Sic enim Iustinus: Fortè euenit, vt Philippum fratres duo reges Thracię, non cōtemplatione iustitiæ, sed inuicem metuentes, ne alterius viribus accederet, disceptationum suarum iudicem eligerent. Sed Philippus more ingenij sui, ad iudicium veluti ad bellum, inopinantibus fratribus, instructo exercitu superuenit, regno vtrumq; nō iudicis more, sed fraude latronis ac scelere spoliauit. Extat Christiana elegia, quam de ijs belli temporibus scripsit Franc. Frāchinus, homo Italus, eā hic adijcere non putaui alienum, neq; ingratum studiosis. Sic ergo ille:

Ciuili bello nihil exitiosus.

Elegia Franc. Franchini.

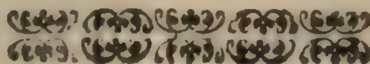
Gallia cui paret, cui paret Bœtica tellus,
Iā conferre manū Marte furente parant:
Tamq; animis, & tam concurrunt fortibus armis,
Turbidus vt iamiā sanguine Sabis eat.
Et tamē amborū ceruicibus imminet hostis
Thracius, in pharetris acer, & acer eqs.
Qui maius nil mente petit, nil voce precatur,
Quā semet vt pugnēt hi duo Marte pari.
Sperat enim nostris confractis viribus, omnē
Europam paruo posse labore premi.
Ne, Reges, ne tanta animus discordibus ira,
Ne gerite hostili bella petita prece.
Illius in vires & pectora vertite ferrum,
Sternere qui telis ardet vtrumq; suis.
Roma rogat, Paulusq; rogat, datq; arma, dat aurum
Paulus, & ad tanta præmia laudis opē.
Tu Deus, ex alto qui prospicis omnia cœlo,
Quiq; vides, maneat quanta ruina tuos,
Consule militibus, sacris & consule tēplis:
His ducibus prohibe bella cruenta geri.
Hi pietate graues, duo sunt hi lumina pacis:
Hi duo sunt belli fulmina, magne pater.
Infer te mediū, liquidis da nubibus imbres,
Fac rapidum tumidis flumen inundet aquis:
E castris ambosq; iube discedere ab armis.
Coge domū armipotēs alter & alter eat:
Seq; putet neuter victum, sed iactet vterque
Victorem populis se rediisse suis.

Non malè quadrat hoc loco belli etymon, quod à belluis deductum volūt: siquidem belluarum, nō hominum est inter se confligere, hostiliq; odio dissidere. Grauis est & cordata Theodahadi epistola ad Frācorum regem, lib. 3. Cassiodori Variarum: Ambo estis, inquit, summarum gentium reges: ambo ætate florētes; non leuiter vestra regna, quàm * satis si data partibus libertate confligitis, virtus vestra patriæ non fiat inopina calamitas: quia grādis inuidia est regum, in caussis leuibus grauis ruina populorum. Ammian. Marcellin. lib. 14. Sarracem, inquit, miluorum vitæ similes, qui si prædam despexerint, celsius volatu rapiūt celeri; aut si impetrarint, nihil morātur. Cicero 13. Philipp. Quod spectaculum adhuc ipsa fortuna vitauit, ne videret vnius corporis duas acies, lanista Cicerone dimicantes. Val. Max. lib. 7. cap. 6. Caio Mario & Caio Carbone Coss. bello ciuili cum L. Sylla dissidentibus, quo tempore non Reipub. victoria quærebatur, sed præmium victoriæ res erat publica. Nec video cur idem Emblema non etiam de rabulis forensibus dici queat, qui hoc vnicè agūt, vt linguæ lenocinio litem ex lite nectētes, & iurgia protelantes locupletentur, atque ita ex malis alienis rem faciant, cùm potius in id danda esset opera, ne lites fierēt penè immortales, & vitæ modum excederent. Vnde Apuleius hos tales non inscitè vultures togatos appellat. Quo sensu & Cicero in Orat. pro Sextio, Gabinium & Pisonem, qui precio omnia nundinarētur, atq; ad se raperēt, vulturios paludatos nominauit. Quam in rem extat elegans Emblema Ioachimi Camerarij Cent. 3. Emblem. 36.

Belli etymon.

Rabulæ forenses vultures togati.

Vultur præda inhians est captatoris imago:
Heu quam plena etiam sunt fora vulturibus?

Bonis

Bonis auſpicijs incipiendum.

EMBLEMA CXXVII.

AVSPICIIS res cœpta malis, bene cedere neſcit.
Felici quæ ſunt omine facta, iuuant.
Quidquid agis, muſtela tibi ſi occurrat, omitte:
Signa malæ hac ſortis beſtia praua gerit.

COMMENTARII.

I. VIATOR ſeu potiùs inſtitor domo ſua egrediens, itineri accinctus, obuiam habet muſtelam, animal quadrupes ex murium genere; omen non ſatis fœlix & auſpicatum.

II. Ex Diogeniano refertur tale adagium γαλῆν ἔχεις. id eſt: *Muſtelam habes.* In eũ quadrat, cui omnia ſunt inauſpicata, tanquam fatis & Dijs iratis, vt aiunt. Olim creditum eſt, hoc animal inauſpicatum infauſtumq; eſſe ijs, qui haberent, domiq; alerent: vt non admodum diſſideat ab illis, *Equum habet Seianum.* &, *Aurum habet Toloſanum.* Vnde nũc etiam apud quaſdã gẽtes, nominatim apud Britannos, infelix omen habetur, ſi cum paratur venatio, aliquis muſtelam nominet. Cuius etiam occurſus vulgo nunc habetur inauſpicatus. Vide Alexandrum ab Alexandro lib. 5. c. 13. Memini me alicubi legere, equum in ingreſſu itineris ceſpitãtem, aut prioribus lapsũ pedibus, pro inauſpicato ſigno à veteribus

Muſtela animal inauſpicatum.

Equus in ingreſſu itineris ceſpitans.

teribus accipi solitum fuisse. Cum enim Sulpicius Galba in prouinciam exiens, ad portam ipsam canterium suum cecidisse animaduertisset: Rideo, inquit, canterie, te iam lapsum esse, cùm tam longum iturus iter, vix ingressus liberis. Quæ historia prouerbio locũ dedit, in eos, qui animo deficiunt ipso statim negocii principio. Multę sunt eiusdem argumenti apud M. Tulliũ historiæ libris de diuinatione. Huc refero superstitiosa veterum auspicia, qui nil aggrediebantur nisi consultis aruspicibus. Samùs P. Claudius, qui primo bello Punico, ioco quodã omnia irridens, quæ de pullis gallinaceis maiores soliti fuerant accipere. Nam cùm è cauea producti pulli cibum non attingerent, idq; ominosum cõferretur arma capessentibus, mergi illos in aquam iussit, vt biberent, si nollent edere, ac mox instruxit aciem. Sic Prusias rex, exulante apud ipsum Hannibale, & hortante vt copias educeret: respõdit, se nõ audere, quòd exta prohiberent. At contra Hannibal: An tu, inquit, carunculę vitulinę mauis quàm imperatori veteri credere? Lucullum itẽ, cùm pridie Nonas Octobreis cõtra Tigranem Mithridatis generum copias eduxisset, & ex militibus quidam nefastum diem esse eundem prædicarẽt, atq; ad capessendum bellum non videri idoneum, dixisse tradunt: Ego, commilitones, ex atro hoc die felicissimum rebus bene gestis efficiã. Refert Fulgosius lib. 7. cap. 2. de Misomano Hebræo, equite insigni, qui cum morãtem equitum turmã inspiceret, in qua ipse cum Romanis militibus erat; & moræ causam intelligeret esse, quod augur prius inspicere vellet, quid augurij capiendum esset ab aue, quam fortè in via offenderat: ille aliud se agere fingens, arcum tetendit, primaq; sagitta cõlollam auem in terram deiecit, atque ridens ad comites conuersus dixit: Parum consilij atq; opis ab irrationalibus animatis posse quemquam sperare, postea quam pateat, ea nescire, quæ ad se ipsa pertineant. Et re, & verbo auguria vana esse, stulteq; eis credi ostendens. Talis quoque superstitio multos ex plebe apud nos Germanos habet, vt monachum, aut anum meientem, aut leporem obuium, pro inauspicato; lupum verò pro felici omine habeant. Quæ res seruo cuidam occasionẽ dedit illudendi rustico: nam cum is leporem per viam transilientem conspexisset, in siluam cum iumẽtis pergere prohibuit; sequenti verò die cũm lupum haberet obuium, bonam fortunam augurabatur. Cũ verò lupum ipsius iumentum deuorãtem inuenisset seruus, accurrens ad rusticum nunciat, bonam fortunam iumentum occupasse.

P. Claudius auguria irridet.

Lucullus.

Misonianus Hebræus.

Salire

III. *AVSPICIIS, res cœpta malis*] Res malè incepta initio, non sortitur felicem exitũ: at quæ cœpta feliciter, non nisi bene potest cadere. Auspiciũ dicitur auium inspectio, & quæ ex volatu earum & vocibus significentur.

Auspicium.

Quidquid agis] si quid incipias.

Mustela tibi si occurrat] Occursũ mustelæ omninò fuisse tradunt auctores, & nos iam retulimus. Eadem picta infortunium significabat: animal enim putabatur infaustum esse, maliq; præsagij, ijsque maximè, quorum domos habitet. Dicitur enim insidiari domesticis animalibus, præsertimq; altilibus, easq; ad internecionem vsq; persequi, ait Pier. lib. 13. Idemq; occursum plerisq; religiosum haberi dicit. Adhęc in negotijs obeundis vel nomen ipsum, vapore efficaciæ contrarium, multos remorari. Mustelarum tria sunt genera, Gales, Ictis, Meles, de quibus vide Plinium lib. 29. cap. 4. Varronem de re rust. lib. 3. cap. 10.

Mustelæ occursus.

Mustelarum tria genera.

Signa malæ] hæc enim portendit nescio quid sinistri.

IV.

IN suscipienda re aliqua non parum conducit faustum principium: ita non minimum adfert incommodi, si vel malo, vel inerti, aut etiam flagitioso principio negotium ordiaris. Citatur illud Sophoclis à Plutarcho, libro de Poetis audiendis:

ἔργου δὲ παντὸς ἤν τις ἄρχηται καλῶς,
καὶ τὰς τελευτὰς εἰκὸς ἔσθ' οὕτως ἔχειν.

Quicumq; rem rectà ratione inceperis,
Bonum illius certò sperabis exitum.

οὐ γὰρ οἷόν τε, ait Polybius, τὸ τέλος τυγχάνειν, μὴ τῆς ἀρχῆς ἐυστοχησάσης: Minimè enim fieri potest, vt finem ritè consequatur, qui de principio non rectè primũ consecerit atq; cogitarit. Tantam vim dicũt inesse bonis faustisq; negotiorum suscipiendorum principijs, vt ea vix bene cadere possint, quæ infelix initium sortiuntur. Et sanè omnia diligenter aduertenda esse, graues nec pœnitendi auctores cẽsuerunt. Rectè quidem & prouidè, modò absit superstitiosa illa & inutilis obseruatio,

Optimum principij quid præstet.

quæ humanos animos terrore nescio quo afficit, & torquet. Nam vt in re aliqua suscipienda non parum conducit faustum felixq; principium, quandoquidem vel Poeta teste,

Facti dimidium qui bene cœpit habet:

Ita non parum adfert impedimenti, aut etiam incõmodi, si malo principio negotiũ aggrediaris, tum enim mustelam, id est, omen habere inauspicatum dicimur, cùm flagitij alicuius à nobis perpetrati, necdũ expiati purgatique animo obrepit sinistra quædam cogitatio, quæ intimam conscientiam verberet atq; lancinet: quo fit, vt frigidius & ignauius rem alioqui magnam auspiceris. Rectè Aiax apud Homerum, qui Deos inuocat sese ad arma componẽs, neq; enim putat sibi felicius rei bene gerẽdæ auspicium capere posse, quàm ab inuocatione numinis. Cur poeticum illud, vt verè Philosophicum celebratur, ἐκ Διὸς ἀρχώμεσθα & *Ab Ioue principium Musa?* Cur Romani suorum consiliorum & Senatus habendi ducebant initium à sacro illo precationis carmine, cuius tam sæpe mentio est apud scriptores? Sed & in delectu militum ijdem, vt legionibus conscribendis, operam dabant, vt qui primus vocaretur, auspicatum nomen afferret. Neq; verò ad vtramq; confirmandam partem (eorum nempè, qui omina & auspicia vel neglexerint, vel obseruarint) multis verbis opus est. Exempla si quis euoluere velit, petat à Valerio Maxim. lib. 1. cap. 4. Non solùm, ait Cic. 1. De diuinat. Deorum voces Pythagorei obseruarunt, sed etiam hominum, quæ vocant omina. Quæ maiores nostri quia valere censebant: idcircò omnibus rebus agendis, QVOD BONVM, FAVSTVM, FELIX, FORTVNATVMQVE ESSET, præfabantur: rebusq; diuinis, quæ publicè fierent, vt FAVERENT LINGVIS, imperabatur: inq; ferijs imperandis, vt litibus & iurgijs se abstinerent. Itemq; in lustranda colonia, ab eo, qui eam deduceret: & cùm Imperator exercitum, censor populum lustraret, bonis nominibus, qui hostias ducerẽt, eligebantur. Quod idem in delectu consules obseruant, vt primus miles fiat bono omine. Celebre est, quod retulit Cedrenus, Græcus auctor, de Persis, apud quos sollemne fuit, de nulla re graui & seria quicquam statuere prius, eamq; auspicari, quã oratio & colloquium religiosè haberetur. Lumen huc adfert illud Isocratis ad Demonicum: ὡς ἂν βουλῇ νομίζεσθαι εἴλυες ἀγαθόν τι λέγε περὶ αὐτῶν πρὸς τοὺς ἀπαγγέλλοντας. ἀρχὴ μὲν γὰρ φιλίας ἔπαινος. ἔχθρας δὲ ψόγος. *Si velis tibi parare amicos, bonum quid dicito apud eos, quod aliquis illis renunciet: nam principiũ amicitia, laudatio est; inimicitia autem vituperatio.* Hanc sententiam variè vsurpatam reperio Iureconsultis. Originem enim rei aiunt inspiciẽdam, l. 2. ff. de orig. iur. Et, quæ malo sunt inchoata principio, vix est vt bono peragantur exitu, c. principatus, 1. q. 1. apud Gratian. c. miramur, 61. dist. Item, quod ab initio vitiosum fuit, tractu temporis conualescere non potest, l. quod ab initio, ff. reg. iur. l. si tibi decem. §. si pactus. ff. de pact. Alioqui satis est bene incepisse, quamquam diuersus sequatur effectus, l. sed an vltrò, §. 1. ff. de neg. gest. Nec res subsistit, cum ad eum casum venit, à quo non potuit incipere, l. pro parte, ff. de seruitut. Item, vbi nullum principium est, nullus finis sequitur, l. in vniuersis, C. qui dar. tut. Et dispositio facta inhabili, cui lex ab initio resistit, si conferatur in tempus habile, hoc est, in tempus permissum, non validatur. l. si minor. ff. de seru. export. l. in tempus. ff. hæred. instit. Et alia huiusmodi sexcenta occurrunt, quæ studiosi pro suo arbitratu possint sublegere. Sed audiamus hac quoque super re Plautinam Musam, quæ sic in Persa:

Si quam rem accures sobriè aut frugaliter,
Solet illa rectè sub manus succedere.
Atq; adepol, fermè vt quisque rem accurrat suam,
Sic ei procedunt post principia deniq;
Si malus aut nequam 'st, malè res vertunt, quas agit.
Sin autem frugi 'st, eueniunt frugaliter.

Huc quoq; collimat sententia Demosthenis. 1. Olynth. Si initio statim prudenter & diligenter administraremus omnia, res nostræ meliore loco essent, & molestijs, quas parit socordia, careremus. Vnde autem nobis sint ducenda principia docet Cicero 2. de Legib. A Dijs, inquit, immortalibus sũt nobis agendi capienda initia. Etenim Θεῦ δείξαντος ἀρχὴν οὐδὲν δεῖ τὸ κώλυμα. *Deo monstrante principium, nullus officit obex.*

Mustelã occurrere quid.

Aiax qualis apud Homerum.

Sacrum carmen precationis.

Iurisconsultorum de re auspicanda sententia.

Nihil reliqui.

EMBLEMA CXXVIII.

SCILICET hoc deerat post tot mala, denique nostris
Locustæ vt raperent quicquid inesset agris.
Vidimus innumeras Euro duce tendere turmas,
Qualia non Atylæ, castravè Xerxis erant.
Hæ fœnum, milium, farra omnia consumpserunt:
Spes & in angusto est, stant nisi vota super.

COMMENTARII.

I. PINGE segetem cassis aut depastis spicis, quam turmatim circumuolitent locustæ, insecti illud genus, in perniciem frugum natum; quas tamen ventus versus mare spirans gregatim in illud propellere videtur. Locustam sic describit Claudianus in Epigram.

Locustæ descriptio.

Horret apex capitis, medio fera lumina surgunt
Vertice. cognatus dorso durescit amictus.
Armauit natura cutem; dumiq; rubentes
Cuspidibus paruis multis acuere rubores.

Singularium locustarum descriptiones & picturam mox trademus; Vbi aliquid ad illustrationem huius epigraphes pertinēs præmiserimus.

II. *NIHIL RELIQVI*] Hęc epigraphe prouerbium olet, ei simile, quod vsurpauit Aristides,

Epigraphe.

Aristides, ἐν λόγῳ περὶ τοῦ παραφθέγματος· Οὐδὲν ἔτι ἄν. *Nihil amplius*. Sed hæc oratoris verba, vbi de Nestore: Τὸ λεγόμενον δὴ τουτὶ, οὐδὲν ἔτι ἂν εἰς ταῦτα ὑπὸ γήρως. *Iuxta id, quod dici solet, nihil amplius existere præ senio*. Cui conuenit illud: *Præter plorare nihil*. quod Horatius in Satyris, & M. Tullius vsurparunt.

Historia de locustis.

DEFLET horribilem quãdam calamitatem, qua fuit affecta Insubriũ Longobardia circa annũ, vt conijcere licet, 1541. Eleuata enim nube locustæ dicuntur ex aere cecidisse, quę legumina, herbas & grana fermè omnia depastę, induxerunt famẽ. & quorundam desperationem, quòd post tot tantaque infortunia nihil esset relictũ. Habebant digiti longitudinem, turgida capita, ventres obesos, & sanie refertos. Itaq; extinctę intolerabili fœtore aerẽ corruperunt, vt etiam corui, cornices, accipitres, aliæque aues cadaueribus alioqui inhiantes ferre nequiuerint. Quod colligimus ex Cõmentarijs eorũ, qui nostri temporis historiam congesserunt. Ijdemq; tradũt, in regionibus Polonię regno finitimis incredibilem fuisse eiusmodi animalculorũ multitudinẽ: nullas primò alas habuisse, sed magnos dedisse saltus: paulò post quatuor adeptas, tantoque numero cõuolasse, vt duo milliaria in longum & latum cubito tenus ita occuparẽt, vt ipsius quoq; splendorem Solis à toto illo terræ spatio sua densitate excluderent: vnde colligere est facillimum, rebus humi nascentibus damna innumerabilia inde subsecuta esse, quæ ad radices vsq; omnia depastæ essent. Cùm verò succreuissent alæ, erant digiti humani magnitudine, tũq; in fruges atrocius grassabãtur. Cęterùm hę neq; vi, neq; industria alia propulsari potuere Locustarum etiam in Africa multitudinem prodigii similẽ fuisse tradit Augustin. in lib. De ciuitate Dei tertio, cap. vltimo, cùm iam populi Romani prouincia esset. Consumptis enim fructibus & foliis lignorum, ingenti nube in mare dicunt esse deiectam: qua mortua, secuta est aeris corruptio, quę tantam aduexit pestilẽtiam, vt in solo Masinissæ regno octingenta hominum millia periisse referantur, & multo amplius in terris littoribus proximis. Hæc ille. Hermanus Schedel in Chronic. de dãnis ab eodem animaliũ genere illatis ita cõmeminit. Lotharii Imperatoris tẽpore, ait, à

Hermanus Schedel.

Carolo Magno tert. II, locustæ innumerabiles sex alas habentes, & dentes duos lapide duriores, in Gallia, veluti nix terrã operuerũt: herbas, segetes & arbores, ac vniuersa viriditatem habentia deuastarunt. Tandem proiectę in mare, & ad littora in terrã eiectæ, secuta est magna putrefactio: & inde mortalitatem magnam, aerem inficientes, generalemq; hominum interitũ suscitarũt. Idem auctor hac de re sic alibi scriptum reliquit: Tempore Caroli Burgundionũ Ducis, filii Philippi optimi, locustę per Italiam vagatæ, Brixiæ agrum deuastarunt, cùm in Brixiano agro in maxima multitudine aduolarunt: quæ Brixianis & Mantuanis maximum damnum intulerunt. Quibus nisi Ludouici Mantuani Principis solicitudo obstitisset, sata quoq; in tota Lombardia corrosissent. De locustarum depastione fere quid simile narrat Gregorius Turonensis historiæ Franciæ lib. 6. cap. 33. sub regno Childeberti prouinciam Carpitaneam grauiter à locustis fuisse vastatam, vt non arbor, neq; vitis, neq; silua, aut frutex, vel quidquam viride remaneret, quod non locustis euerteretur. Et cap. 44. Locustæ de Campania prouincia, quam per quinque corroserant annos progressę, quasi publicum tenẽtes aggerẽ, ad aliam prouinciam huic vicinã se receperunt. Harum spatia extendebantur in centum quinquaginta millia lõgitudinis; latitudo verò in cẽtum millibus terminabatur. Hæc ille. Locustarum etiam meminere Imperatores in l. 18, C. de loc. & cõd. Excepto, aiũt, tempore, quo edaces locustarum pernicie sterilitatis vitium intercessit, sequentis temporis fructus, quos tibi iuxta præteritam consuetudinem deberi constiterint, reddi tibi prouinciæ Præses iubebit. Huius quoq; depopulationis locustarum descriptionem elegantem habemus ex Piside, eo libro, cui nomẽ fecit περὶ κοσμουργίας. Ea sic habet

Gregorius Turonẽsis de locustis.

Descriptio locustarum, ex Piside.

Τίς ἐκστρατεύει παγκενῶ τὴν ἀκρίδα;
Ἔθνος πτερωτὸν εἰς φθορὰν Αἰγυπτίων,
τὸ πτηνὸν ὅπλον εἰς ἀνάμνησιν φόβου,
Βέλος νεφῶδες ἐξ ἀδήλου τοξότου,
Λόγχην ἑτοίμην, αὐτοκίνητον δόρυ,
Πυκνὴν φάλαγγα, μυριόστομον ξίφος,
Πηδητικὴν ἔπαλξιν ἀστάτου μάχης;
Οὐχ ἵσταται γὰρ, ἀλλὰ πλήττει, καὶ τρέχει,
Ἔρπουσα πορθεῖ, καὶ κλονεῖ πτερουμένη,
Δοκεῖ δὲ φεύγειν, καὶ παλίνδρομος μένει,

 φθείρει

Φθείρει πρὸ καιροῦ, καὶ θερίζει πρὸ χρόνου.
Ὠμὴν ἀμέλγει τῶν ὀπῶν τὴν ἰκμάδα.
Τρυγᾷ τὰ φύλλα, τὴν τρύγην δὲ βόσκεται
Καὶ συλλέγει τὰ πτῶμα, καὶ τέμνει πάλιν
Ὥσπερ τὰ νεῦρα τῶν βελῶν εἰς τοξόται.
Quisnam in aciem inducit locustarum agmina?
Aligera, collecta in neces Ægyptias.
Volucre genus armorum ad vrgendũ metũ
Vt nubilum telum abd ti sagittarij,
Iaculũ paratum, hastamq́, mitam vi sua.
Densam catervã, centicipitemq́; gladium,
Saliensq; præsidium inquieti prælij?
Locusta enim non stat, feritq; & cursitat,
Vastatq; repens, peruolitat omnia loca,
Fugasq; simulat, reciproca & sistit via,
Ac perimit ante tempus, ante diem metit:
Arbusta marcere, & rigere herbas facit:
Crudũ lignorum exsugit humorem omniũ:
Vindemiat folia, ac vorat vindemiam:
Cadauera modò congregat, modò dissipat,
Neruos sagittarum vt sagittipotens solet,
Et hostium corpus suorum vulnerat
Hastilibus crurum recurvuorum horridis.

Laurentius Pignorius solers historicæ veritatis indagator, hanc de qua loquimur Insubrum deuastationem, à locustis factã, in annum 1542. incidisse refert, & figurã illarum locustarum eleganti effigie fideliter appingi curauit: Sic enim ille in suis Notis: Locustæ anno Domini 1542. die 28. Augusti Insubriam, & Venetiam depopulatæ sunt. Id verò quo ad annum adeò verum est, vt ambigere non liceat. Præibat porrò illarum agmen (vti traditum est) monstrum, quod nos hic appingendum curauimus, cum locustæ imagine, vt rei memoria perennet, videantq; Prouidentię diuinæ hostes, syntaxin DEI OPT. MAX. in pœnis etiam infligendis, ad quas non sine mente & consilio prodit sapientissimum illud Numen. Et huiusmodi parergo vsi sunt tunc temporis Phrygiones (vti ego non semel animaduerti) in aulęis exornandis. Hæc ille. Pictura verò talis est. *Pignorij solertia, & fides.*

Effigies Locustæ, & monstri ipsam præcedentis, anno 1542. Lombardiam, Insubrum infestantis.

Hæc plaga locustarum (ait Sanctius) in Longobardia Insubrum depastis omnino frugibus, in Narbonensem prouinciã euolauit: Austro verò flante, tandẽ diuino nutu in mare præcipitata est.

III.

POST tot mala] post tot acceptas calamitates.

Locusta vt raperent] absumerent, depascerentur. Locustę noxiæ sunt frugibus, quas exedunt & perdunt ad internecionẽ. *Locusta.*

Vnde

Vnde quidquid noxium est & incommodum, & perniciem affert alicui rei, meritò locusta vocatur. Aristoteles 3. Rhetor. ex Stesichoro prouer. vsurpauit, *Cicada apud eos humi canent.* οἷον εἴτις λέγοι ὅπερ Στησίχορος ἐν Λοκροῖς εἶπεν, ὅτι οὐ δεῖ ὑβριστὰς εἶναι, ὅπως μὴ οἱ τέττιγες χαμόθεν ᾄδωσιν. *vt si quis dicat id, quod Stesichorus in Locris extulit, non oportere conuiciari, ne cicadæ humi canant.* Voluit poeta vastationem rerum omnium, ruinamq; extremam intelligere, adeò vt non ædificia modò, sed ne arbores quidem stãtes relinquantur, omniaq; solo æquentur, vt cicadæ nihil habeant quo insideant. Hoc inde ductum, quòd cicadæ arbustis maximè gaudeant. Exemplum est comminationis, quo significatur cuncta arbusta succisum iri stirpitus ab hostibus, ita vt sic truncatis stipitibus cicadæ necessariò cogantur humi cantillare. Apud Theocritum puella depastrix alieni patrimonij, καλαμαία μάντις appellatur, id est, locusta, quæ messem intercipiat. Arcendis locustis multa veteribus prodita sunt remedia, si vacat, lege apud Cassium Dionys. de agricultura lib. 13. cap. 1. De locustarum autem ortu & natura vide Plinium lib. 11. cap. 29. Locustis vescebatur sanctissimus Propheta Ioãnes in deserto, quamuis aliqui aliter sentiant, dicẽtes, ἀκρίδας, locustas significare, & cacumina & summitates; vt intelligas D. Ioannem arborum aut herbarum summitatibus vesci. Sed his non obstãtibus, verum esse mihi persuadeo, D. Ioãnem locustis victitasse, quæ inter animalia munda numerantur in Leuitico, cap. 11. Testẽ habeo Adamantium, qui 11. Homilia in Lucam dicit: *Ex alitibus verò non grande præpingueve vllũ, quo se liberius inuitare posset, habuit: nõ aetiuolum, quod cibum præberet delicatiorem: sed exiguũ admodum volucre, quod vix à terra exsurgeret, saltitaretq; potiùs quàm volaret.* Sunt etiam populi in Æthiopia & India, qui locustis pro cibo vtuntur, de quibus consule Diodorum, & alios.

Cicada humi canẽt, quid.

S. Ioannes Baptista an locustis vescebatur.

ἀκριδοφάγοι.

Vidimus innumeras turmas] innumerabilem locustarum multitudinem ſtãte Euro cõcretam saltitasse. Est autem hic allegoria ab exercitu, qui turmas & ducem habet.

Euro duce] Eurus ventus est calidus ab Oriente spirans, vt ait Ouidius:

Eurus.

Eurus ad Auroram, Nabathæaq; regna recessit.

Dictus, vt quidam volunt, ἀπὸ τῆς ἠοῦς ῥέων, id est, *ab aurora fluens.*

Qualia non Atyla] De Atyla, siue Attila, quoniam non est iniucunda historia, nemini, puto, tædium afferet plenior verborum copia. Primùm omnium Gotthi, deinde Vandali, postremò Hunni Hungariam ingressi sunt, & hi postremi terram retinuerunt, vnde & Hungariæ appellationem sortita est. Crudelis hic locus maximam cladem vniuersæ propemodum Europæ intulit. Atyla ex Hungaria exercitũ trecentorum millium duxit in Germaniã (alii dicunt 500000) plurimasq; potentes vrbes diripuit, inter quas Basilea, Augusta, Argentoratum, VVormacia, Colonia, & plures aliæ fuerunt. Inde in Galliam progressus, Burgundiorum regem cepit, Aureolam obsidione cinxit, & statuit totius Europæ sibi dominium vsurpare. Erat autem tunc in ea parte Galliæ citerioris, quæ à Cæsaribus adhuc tenebatur, Romanus dux Aetius: hic fœdus iniit cum Francis, & cum Gotthis, vt iunctis viribus crudelissimo tyranno Atylæ resisteretur. Atyla verò, quia timuit sibi à viribus Gotthorum, sollicitauit Diethricum eorum regẽ, ne quid auxilij Romanis suppeditarent: sed pro singulari constantia sua Gotthi recusarunt vllam vel amicitiam, vel cõfœderationem cum tyranno barbaro contrahere. Itaq; in campis Catalaunicis vtrinque infestis signis congressi sunt. A Romanorum parte Aetius, Gotthi & Franci; ab altera Atyla. Est testãtur historiæ, nunquam in Occidente tãrum ab vtraq; parte exercitum, tantamq; multitudinem collectam fuisse, perinde ab ea fuit. Pugnæ conflictus ab exortu Solis in noctem vsque durauit. Tandem in fugam conuersus Atyla amisit centena octoginta millia. Ipse etiam tãta angustia exagitatus est, vt nõ procul ab esset, quin seipsum peremisset. Aetius verò, Franci & Gotthi, etsi victores erant, tamen Gotthorũ rex Diethricus, siue Theodoricus, in eo conflictu perijt. Mortem patris filius vlcisci voluit, & statuit collectis copijs Atylam, & reliquum exercitum prorsus delere: & deleuisset haud dubie, nisi ex Aetij cõsilio sententiã suam immutasset. Sed malum hoc fuit Aetij cõsilium, nam parua manu potuisset tũc vinci Atyla

Hũgaria vnde sic dicta.

Exercitus Atylæ.

Atyla victus.

la

la. Postea verò reuersus in Hungariam, reparato exercitu, & collectis viribus, post Aetij, deinde Valentiniani cędem rediit infestior, & Italiam inuasit. Irrumpentem Atylam excepit Forum Iulii: in eo diuturniorem moram fecit oppugnatio Aquileię munitissimæ vrbis, quam triennio obsessã solo æquauit. Cogit ratio longæ obsidionis, vt in eã descendamus opinionem, vnica Aquileiensis populi vi non potuisse tolerari, sed Patauinorum, & aliorum, qui propè erant Romanorum studiosi, auxiliis suffultam tam diu stetisse contra tantum barbarorum exercitum. Aquileia excisa, quæ contra aduentantes barbarus pro pugnaculum Italię fuerat, Atylas Concordiam, Altinumq; diripuit & incendit. Nec exitium Patauini effugere, quorum vrbem pro viribus reluctantem demolitus item exussit. Excidium Patauii contigit anno ab ipsius origine 1560. Christi verò 452. Patauinis, vti Aquileiensibus, cæterisq; vicinis, noua ciuitas Venetiarum, in insulis æstuariis (quarum maxima & magis culta, imò magistratu decorata, erat Riuoaltus) nuper ædificata consuluit, quo nobiliores familiæ, & preciosa quæque relata sunt, vt meritò in eam dicatur concessisse quidquid decoris & diuitiarũ in tota prouincia ex prædis barbarorum reliquum fuit. Et iam Atylam ipsam imperii arcem Vrbem Romam petere fama ferebat, cùm occurrens ei Leo Pontifex Romanus supplex petiit, vt retrocederet. Fertur dixisse Atylam, visam iuxta Pontificem astantem viri cuiusdam imaginem, minitãtem sibi stricto gladio, & terrore perculsum promisisse se recessurum. Porrò in Hungariã reuersus solennes nuptias egit, & prima nocte nimio vino obrutus, pręter expectationem effusa è naribus sanguinis copia est suffocatus. Exitum hunc habuit hic tyrannus, quem nõ puduit publico titulo, *Flagellum Dei*, se appellare. Hæc contigerunt circa annum Domini 453. De Atyla & Hunnorum bello vide plura apud Paulum Diaconum lib. 15.

Obsidio Aquileia.

Excidiũ Patauij.

Origo Venetiarũ.

Atyla flagellum Dei.

Castrave Xerxis erant.] Xerxis historiam tam latè prosequitur Herodotus, libro 7. vt nõ sit iudicium eam huc referri. Iustinus quoq; lib. 2. & Plutarch. initio libri, cui Parallela nomen fecit, pluribus de eodem agũt; hos itaq; adeat, qui integram historiã velit: nos potiora, & quæ húc magis spectant, decerpemus. Xerxes rex fuit Persarum, Darii filius; inceptum à patre bellum in Græciam instaurat. De numero militum sic ait Iustinus loco citato: Iam Xerxes septigenta millia de regno armauerat, & trecenta millia de auxiliis, vt non immeritò proditum sit, flumina ab exercitu eius siccata, Græciamque omnem vix capere exercitum potuisse. Herodotus in Polymnia, c. 15. sic: Nauium summa triũ millium fuit, in eis fuerẽt virorum vigintiquatuor myriades, id est, ducenta & quadraginta millia. Hæc igitur erat classis ex Asia vnius & quinquaginta myriadum virorum in vniuersum, & præterea septem millia sexcenti decem. Peditatus fuit decies septies centena millia, equitatus octoginta millia. Quibus adde Arabes, qui camelos; Pœnos, qui currus agebant, quæ facio vigintimillia. Quæ copiæ classiariæ & terrestres in summam redactæ fiunt, ter & vicies centena & decem & septem millia sexcenti & decem. Huic tanto exercitui obuium se tulit ad Thermopilas Leonidas cum quadringẽtis Lacedęmonijs, qui etsi omnes mortem oppetierunt, tamen circiter viginti millia Persarum priùs strauerũt. Tandem Xerxes à Themistocle Atheniensium duce fusus, turpiter aufugit. De eodem Xerxis exercitu si mauis habere fidem Isacio Tzetzi, Lycophronis interpreti, hæc habe: Numerus exercitus Xerxis erat* quingẽtæ myriades, naues mille ducentæ & sexaginta: quadringentis talentis opus erat exercitui singulis diebus. De eodem Claudianus 2. in Rufinum:

Xerxis exercitus.

Xerxes victus.

Haud aliter Xerxẽ toto simul orbe secutus.
Narratur rapuisse vagos exercitus amnes,
Et telis vmbrasse diem, cùm classibus iret
Per scopulos, tellumque pedes contemneret
aquor.

Ha fœnum, &c.] interceperunt omnem annonæ spem.

Farra omnia consumpserunt] Rei difficultas spondaicum fecit. Priores editiones non *farra omnia*, sed, *corda omnia*, elegantius habebant. Corda autem non à voce, cor cordis, sed à cordum cordi, quod est secundum fœnum, post messionem primã germinãs, vt ex Plinio liquet c. 28. lib. 18.

Cor dum.

Spes & in angusto est.] Restat desperatio. Videtur Metaphora à captiuis.

Staue nisi vota super.] Id est, nil nisi vota supersunt, vt habet Ouid. lib. 1. Trist.

Elegia

Elegia 2. Hic enim notanda Tmesis, & Anastrophe.

IV. DOCET Emblema, qua ratione & modo DEVS TER OPT. MAX. populum suũ coercere & punire soleat, cui nemo resistere, imò nec effugere potest; etenim calamitatum ac miseriarum talium catena est, cui illigati omnes implicamur, nescio quo fato: communi certè, nec inuẽto vno, qui liber sit aut exemptus ab hac lege. Casus, fortuna, periculum, arbitri sũt humanarum rerum, & ludunt nobiscum, conniuente Deo & probante, si qua confidentia aut spes in ipsum. Permittit affligi, tentari, turbari; malos, vt perdat; bonos, vt meritum augeat, & eò amplior sit premiorũ ex diuino eiusdem sinu refusio. Da mihi punctum horæ, non dico horam, diem aut mẽsem, vbi serenitas & plena hilaritudo mẽtis, sine punctura & felle, seu priuata spectes, seu publica. Epistolam tradit tabellarius (ecce absynthiũ & nectar in eodem vase) lego, placent exordia, sed tristis exitus: risus in fronte, in calce lacrymæ. In villam cogitas laxatum curas, occurrit in porta paterni lethi nuncius: regredetis, in turbas incidis, plaga infligitur, dolor & ira occupant mentem: vix bene contingis limen, clamores audis, filiolus crus fregit, mater concidit prę dolore mortuę similis. Iacet in stabulo seruus assultu equi comminuto femore. Nõne cõnexio hęc malorum, & funiculus quidam per internodia sua distinctus? Referant singuli, fastos cõtexemus & commentarios integros. Structuram molitur quispiam domicilij, fertuer opus, educitur: inuolat fulmen & abluimit iumenta, & quidquid inest supellectilis: de renouando solicitus est, lignatores mittit succidendæ materiæ, ruit quercus præpostero casu, strages miseranda editur: descẽdit in animum accepta clades & vellit præcordia, contabescit luctu, morbus corripit, periclitatur vita. Coniux præuisæ orbitatis præsagio, & cõmuni damno perterrita, deserit anchoram spei, laqueo innectit gulam, & infami obitu spiritũ extrudit. Nec finis est in his talibus priuatis. Hic torrens exundat, trahitq; aquarum & arenę molem secum publico excidio: flamma alibi erumpit serius deprehensa, grassatur & depascitur omnia. Hic terræ latera concutit subintrans & collectus vẽtorum turbo, & subuertit ędes, imò montes nonnunquam, vt nuper vidimus: grandinis ibi saxeus imber fulminat, & conterit sementẽ: alibi locusta & insectorum pestis depopulatur spem anni: ciuilibus bellis implicantur alij: multos penuria subigit, & extrema fames exercet: alibi pesti fera lues & aeris infectio. Nusquam non fœcunda seges malorum. Deijcitur, qui humi repit, nec attullit oculos; vt qui in medio mari fluctus tantum spectat, non cœlos. Meminisse, nos ad hæc procreatos, iuuat aliquid, & hebetat communẽ hunc doloris morsum. Prȩuidere finem horum in alio sæculo, & sertum victoriæ, impellit ad resipiscẽdum & assurgendum, vt cautiùs ambulemus, & moriamur libentiùs. Audi quæ D. Ambrosius de hisce plagis, & sigillatim de locustis scribat lib. 5. Hexaemer. cap. 24. Vsque ad locustam, ait, quoq; gratia diuina penetrauit, quæ cùm agmine conferto regionis cuiusq; occupauerit latitudinem, innoxio primùm fertur habitaculo, nec fructus inhospitali incursione depascitur, nisi diuinæ signum præceptionis acceperit. Etenim sicut in Exodo legimus, ea quoq; cœlestis vltionem offensionis exequitur, piæ ministra vindictȩ. Hanc quoq; auis deuorat Seleucis. Sic enim Græco hæc auis nũcupatur nomine, data ad remedium malorum, quæ locusta consueuit inferre, cui creator inexplebilem dedit deuorandi naturam, vt insatiabili pastu plagam suam possit extinguere. Hæc Ambrosius. Similem locustarum plagam etiam Exodi 10. minitatur Deus Pharaoni per Moysẽ: Ecce ego, inquit, inducam cras locustam in fines tuos, quæ operiet superficiem terræ, ne quidquam eius appareat, sed depascet residuum quod saluatum, quodq; relictũ est vobis à grandine. Corrodet enim omnia lingua, quæ germinãt in agris, & implebunt domos tuas, & seruorum tuorum, & omnium Ægyptiorum, quantum non viderunt patres tui & aui. Et Amos 7. cap. Et ecce fœtus locustarum venit matutinus: & ecce bruchus vnus Gog rex. Et erit, si compleuerit, vt deuoret fœnum terræ. Vel secũdum communem & approbatam versionem: Et ecce fictor locustæ in principio germinantium serotini imbris: & ecce serotinus post tonsionem regis. Et factũ est, cùm cõsummasset comedere herbam. Vide etiam in Apocalypsi cap. 9. & apud Iosephum lib. 2. Antiquit. cap. 13.

Catenata calamitatũ series.

Publica mala.

Ambrosij locus de locustis.

Exodi 10.

Malè

Malè parta malè dilabuntur.

EMBLEMA CXXIX.

MILVVS edax, nimiæ quem nausea torserat escæ:
Hei mihi, mater, ait, viscera ab ore fluunt.
Illa autem: Quid fles? cur hæc tua viscera credas,
Qui rapto viuens sola aliena vomis?

COMMENTARII.

1. DVO milui sibi oppositi assidēt, quorū alter magno conamine intestina euomere cogitur: alter tanquam obstetrix parturienti assistit. Miluus est auis rapax ex genere accipitrum, de quo Plinius lib. 10. cap. 10.

II. TETRASTICHON hoc paucis cōmutatis mutuatus est Alciatus ex apologo Gabriæ, quod sic habet; *Emblematis typus.*

βοὸς σαγὼν παῖς εἰς ἑορτὴν ἔγκατα·
ἔμε: κίκλην', ὡς σπλάγχνα, μῆτερ,
[illegible].
ἡ δ' αὖ γελῶσα, μὴ φόβου τέκν', ἔφη,
τῶν σῶν γὰρ οὐδὲν, ἀλλ' ἐμεῖς † ἀλλοτρίων. id est: † ἀλλότριον.

Bouis puer cùm edisset die festo viscera:
Hei mihi? gemebat; quia intestina, mater, emitto,
Illa autem ridens: Ne time, fili, inquit;
Tuorum enim nihil, at vomis alienum.

Puer die festo bouis cùm viscera
Vorasset: Hei mater, clamat, mea effluunt
Intestina. At ridens ait: Fili, haud time,
Nā non tua hæc sunt sola at aliena vomis.

Sanctius

Sanctius id paululum aliter reddit:

Bouis puer festo die cum comedisset viscera:
Hei mihi, clamabat, quòd intestina effundo, mater.
Hac ridendo ait: Ne timeas, fili,
Non enim ex tuis quidquam, sed vomis aliena.

III. *MILVVS edax*] vorax miluus seu miluius, quē ideò Plinius loco citato rapacissimam & famelicam semper auem vocat. Et Philosophi antiquiores, qui doctrinam ab Ægyptijs magna ex parte mutuati sūt, deq; hominum moribus per palingenesiæ figmēta disseruere, per miluium rapacitatem intelligi tradiderunt, hominesq; eos, qui auaritiæ studuissent, promptique semper & parati ad imbecilliorū expilationes, & rapinas, & violentas tyrannides fuisset, in miluos ac lupos conuerti, vt Socrates in Phædone disputat. In diuinis quoque literis miluus pro prædone & grassatore ponitur. Aristophanes ad hāc rapacitatem alludens dixit: ἰκτῖνα παντόφθαλμον καὶ ἅρπαγα τρέφων. *Aliturus omnituum ac rapacem miluium.* Pierius libro 17. Hieroglyph. Ouidius quoq; volucrem rapidissimam vocat miluium, 2. Metamorph. *Vt volucris visis rapidissima miluius extis.* Cicero ad Q. Fratrem: Renunciare tibi Licinium plagiarium cum suo pullo miluino tributa exigere.

Milui hieroglyphicum.

Quem nausea torserat] Qui præ ingluuie vomebat. Nausea est stomachi ad vomitum concitatio. A naui deductum nomen, quasi nautea, ex cuius sentina mouetur stomachus. Cicero 2. Philipp. facere nauseam, pro vomere posuit: Modò nauseā faciat, quod in Nuntitia porticu fecit. Sic legit Budæus.

Nausea.

Viscera] Viscera sunt diuitiæ. Vnde Penelope Ouidiana:

Viscera pro diuitijs.

Viscera nostra tua diripiuntur opes.

Et vulgariter dicitur apud nostrates: *Eum qui suum perdit, sensum perdere.* Vel: *Qui censum perdit, sensum amittere.* Sunt enim χρήματα ἡ ψυχὴ καὶ ζωὴ βροτοῖς. vt est in quodam Græcorū epigrammate. Cicero pro Quintio: Non pecuniam modò, verùm etiam hominis propinqui sāguinem vitamq; eripere conatur. Extant versus Græci, Antiphani adscripti:

τἀργύριόν ἐστιν αἷμα καὶ ψυχὴ βροτοῖς.
ὅστις δὲ μὴ ἔχει τοῦτο μηδ' ἐκτήσατο,
οὗτος μετὰ ζώντων τεθνηκὼς περιπατεῖ.

Sanguis hominibus & anima sunt pecunia.
Has ergo quisquis possidere non potest,
Viuos inter mortuus deambulat.

Huc fac t M. Tullij ex Syllana defensione locus, de ijs, qui tanto amore suas possessiones amplexi tenēt, vt ab eis membra diuelli citiùs & distrahi posse videātur. Ammian. verò Marcellin. lib. 17. Dum nullus obsisteret. &c. ex barbarorum visceribus alimenta congesta sunt.

Ab ore fluunt] Rectè fluunt: fluxa enim & caduca esse solent τὰ χρήματα ἅρπακτα.

Qui rapto viuens &c.] ex furto & fraude victitans, egeris non tua, sed quæ malis artibus parasti.

DICITVR in eos, qui quæ rapto & fraude congesserunt, ægrè perdunt, ac si sua essent. Procul dubio non ab re dictum est à Chrysostomo, Pauca malè parta, multa bene comparata perdere: vt & à Sallustio (qui est Emblematis titulus) *Malè parta malè dilabuntur.* Et Plautus Pœnulo: IV.

In furaces & raptores.

-- -- *Malè partum malè disperit.*

Hoc si veniret aliquando in mentem ijs, qui tam impensè animo secum agitant, vt faciendi lucri rationem conquirant, huc & illuc pecunias corradant, nec interea vnde habeant curent: aut certè timerēt, ne amittendi alea fortasse aliquando impotentius cruciarentur: aut ne instam in se numinis iram prouocarent: aut saltem cogitarent, quàm hæc fluxa sint, quamque fragilia ea fortunæ bona, quorum habēdorum caussa tot tantisq; curis distringūtur. Refert Cornelius Tacitus 1. Hist. grāde gaudium Romanos inuasisse, quod ij tam pauperes forent, quibus donasset Nero, quàm quibus abstulisset. Huc refero illud Menandri:

κέρδος πονηρὰ ζημίαν ἀεὶ φέρει.
Lucrum malum damnum semper fert.

Et illud:

τὰ δ' αἰσχρὰ κέρδη συμφορὰς ἐργάζεται.
At calamitates lucra turpia afferunt.

Sed audiamus longè graue & cordatum Plauti monitum. Sic enim Rudente:

O Gripe Gripe, in ætate hominum plurimæ
Fiunt transennæ, vbi decipiuntur dolis.
Atq; adepol in eas plerūq; esca imponitur;
Quam si quis auidus poscit escā auariter.
Decipitur in transenna auaritia sua.
Ille qui consultè, doctè, atque astutè cauet,
Diutine vti bene licet partum bene.

Porrò Cicero Philipp. 2. vsurpauit hoc

Ada-

Adagium Plautinũ, transtulitq; in Antonij rapacitatem & ingluuiem, his verbis: At quàm insolenter statim heluo inuasit in eius viri (Pompeium intelligit) fortunas, cuius virtute terribilior erat populus Romanus exteris gẽtibus, iustitia charior? In eius igitur copias cùm se subitò ingurgitasset, exultabat gaudio, persona de mimo modò egens, repẽte diues: sed vt apud Poetam nescio quem, *Malè parta malè dilabuntur*, incredibile ac simile portẽti est, quonam modo ille tam multa, quàm paucis non dico mensibus, sed diebus effuderit. Celebratum est iam olim doctorum hominum vocibus: *Diuitem aut iniquum, aut iniqui hæredem.* Quod dictum esse suspicor in eos tãtùm, qui quicquid omnino auidè cupiunt, iure vel iniuria cõgerunt. Qui verò fieri potest, vt opum facultatumque tam expedita facilisq; & penè momẽtanea, vt ita loquar, adeptio, cõquisitio, possessio, iusta esse & legitima censeri debeat? Iuuenalis optimè:

---- diues qui fieri vult,
Et citò vult fieri. Sed quæ reuerentia legum?
Qui metus, aut pudor est vmquam properantis auari?

In diuites iniquos.

His itaq; violentis & iniquis harpyijs, id est, furacibus hominibus, si quid aduersa fortuna detrahat, aut alius quidam casus eripiat (quod nonnumquam solet accidere) iacturam hanc non tam molestè ferre debent, quam certè boni quiq; & honesti viri in lucro esse deputarẽt, beneque enim mortalium rebus actum esse non tam grauatè dicerent, si quæ iniustè possederunt iniqui illi captatores, ad veros tãdem possessores redirent. Eo de genere furum sunt pleriq; forenses rabulę, atq; importuni sycophantę, & maximè ærario publico nonnumquam pręfecti æruscatores, qui ęquissima numinis vltione, aduersa reflãte fortuna plerumq; sumptus faciunt, quos nũquam putassent: & sæpenumerò citiùs quã vellent, euomunt quod concoquere non potuerunt. Id etiam vulgò tritum:

Miluij forẽses qui.

De malè quæsitis non gaudet tertius hæres.

Mulieres Italæ probare volentes, non diu duraturas esse illas fortunas, quæ vsuris, aut huiusmodi facinoribus acquisitæ sũt, hac vtuntur cantilena:

Ciò, che vien di ruffa in raffa,
Se ne và di buffa in baffa.

Fortasse etiam huc referri potest illud Democriti, πλοῦτος ἀπὸ κακῆς ἐργασίας περιγινόμενος ἐπιφανέστερον τὸ ὄνειδος κέκτηται. Et Hesiodus, *mala lucra damnis esse simillima* cecinit:

---- κακὰ κέρδεα ἶσα ἄτῃσι.

Contrà laudat χρήματα οὐχ ἁρπακτά, quæque sunt θεόσδοτα. Sic enim ille:

χρήματα δ' οὐχ ἁρπακτὰ θεόσδοτα πολλὸν ἀμείνω.

Pecunia non rapta à Deo data multò meliores.

Sed præstat audire Græcam musam Euripidis & Menandri, quorum ille:

ἀδίκως δὲ μὴ κτῶ χρήματ', ἢν βούλῃ πολὺν
χρόνον, μελάθροις ἐμμένειν. τὰ δ' ἀδίκως
οἴκους εἰσελθόντ', οὐκ ἔχει σωτηρίαν.

Iniustè ne possideas pecunias, si velis longo
Tempore in ædibus manere. Quicquid enim iniquè
Domi cumulaueris, non potest esse saluum.

Iste verò sic:

πλεονεξία μέγιστον ἀνθρώποις κακόν.
οἱ γὰρ θέλοντες προσλαβεῖν τὰ τῶν πέλας,
ἀποτυγχάνουσι πολλάκις νικώμενοι.
τὰ δ' ἴδια προστιθέασι τοῖς ἀλλοτρίοις.

Cupido habẽdi aliena, maximum malum.
Aliena namq; qui student asciscere,
Sæpe excidentes spe sua, contrà bonis
Alijs addunt ipsimet tandem sua.

Hoc nonnullis contigisse testatur etiam Xenophon. Narrat quoq; Cornelius Tacitus (quod suprà attigimus) libris Annal. quosdam sub Neronis principatu locupletes, qui cùm tandem facti essent omnium egentissimi ac miserrimi; & populus Romanus lætabatur fortunam ita cõuersam, simulq; pęnas dare qui meruissent. Nec ab hoc loco alienum illud Iurisconsulti: Non videtur retinere possessionem, qui eam sic nactus est, vt retinere nõ possit. l. nõ videtur, ff. acquir. possess. Et videmus singulis diebus singulari Dei iudicio fieri, vt plerique balatrones, qui medio tumultu ciuili, sub titulo sancti fœderis, sanguine bonorum ciuium locupletati, tandem vrbibus receptis, & rebus compositis fiant omniũ despectissimi & pauperrimi. Sic quoq; tyranni solent sępe esse prodigi bonorum, quæ rapina ab alijs extorserunt.

Balatrones.

Semper

Semper præsto esse infortunia.

EMBLEMA CXXX.

LVDEBANT parili tres olim ætate puellæ
Sortibus, ad Stygias quæ prior iret aquas.
At cui iactato malè cesserat alea talo,
Ridebat sortis cæca puella suæ:
Cùm subitò icta caput labente est mortua tecto,
Soluit & audacis debita fata ioci.
Rebus in aduersis mala sors non fallitur: ast in
Faustis, nec precibus, nec locus est manui.

COMMENTARII.

I. TRES puellę talis sortiuntur, in quarum vnius caput tegula è tecto delapsa incidit, vnde illa moribunda corruit, reliquis stupore & timore attonitis.

II. APOLOGVM hunc in 1. Epigrammatωn Græcorum habes, titulo *εἰς ὀυσπραγίαν*, incerti autoris. Puellę tres, eiusdem ferè ętatis, conuenerunt, lusu seu sorte talorum certantes, & temerariè tentantes (vt sunt petulantes & audaculæ) quænam prior fato esset cõcessura. Cùm verò in vnã sinistra & tristis illa cecidisset sors *Emblematis character*

cam,

eam nimirum cæteras morte debere anteire, ridens illa, nihiliq; hæc faciens, tanquã vana ac friuola neglexit. Sed præter opinionem tegula quædam desuper ex tecto cadens, caput eius percussit, sicq; risui & vitę finem dedit. Hoc modo misera temerarij & stulti ioci seriò pœnas dedit, meritoque debita fata sibi sic accersita persoluit. Nam in rebus aduersis iniqua sors vix vnquam fallitur; in prosperis verò nec precibus, nec fortitudini locus est. Græcum epigramma eiusmodi est:

αἱ τρισσαί ποτε παῖδες ἐν ἀλλήλῃσιν ἔπαιζον
κλήρῳ, τίς προτέρη βήσεται εἰς ἀΐδην.
καὶ τρὶς μὲν χειρῶν ἔβαλον κύβον· ἦλθε δὲ πασέων
ἐς μίαν· ἡ δ' ἐγέλα κλῆρον ὀφειλόμενον.
ἐκ τέγεος δ' ἄρ' ἄελπτον ἀπωλίσθησε πέσημα·
δύσμορος, εἰς ἀΐδην δ' ἤλυθεν, ὡς ἔλαχεν.
ἀψευδὴς ὁ κλῆρος, ὅτῳ κακόν· ἐς δὲ τὸ λῷον
οὔτ' εὐχαὶ θνητοῖς εὔστοχοι, οὔτε χέρες.

Tres quondam puellæ vna ludebant
Sorte, quæ prima itura esset ad inferos.
Et tres quidem è manibus emiserunt talũ: venit autem ex omnibus
Ad vnam: ridebat autem sortem debitã.
E tecto verò inopinatus lubrico lapsu ruit casus.
Infortunata in Orcum descẽdit, vt erat sortita.
Non fallax [est] sors cui malũ [imminet:] ad bonum autem
Neq; preces mortalibus [sunt] peritæ iaculandi, neq; manus.

Tres quõdam simul vt lusissent sorte puellæ,
Quæ prima infernos esset itura lacus:
Tres q; emisissent talum; cecidisset at vni
E tribus, hæc sortem risit inepta suam.
Tum de tecto inopinatus ruit impete casus,
Ex sorte infernas lapsa repente domos.
Sors minimè est fallax, impendent cui mala, sed cui
Spes bona, vix tenet hanc vel prece, vel pretio.

Ex Luciano ferè simile. Ferè simile habetur in quodam Luciani dialogo mortuorum, vbi introducitur iuuenis, qui cuiusdam senis hęreditatem captabat, multa propterea iactabundus temere dilapidans, sperans subitam decrepiti mortem. Accidit autem vt ipsemet regula tecti tactus atq; interemptus fuerit. Cui deniq; apud Charonem multum conquerenti responsum, Quare stultus alienæ hæreditati insidiatus fuisset, ignorans fortunę incertos & ludicros euentus?

LVDEBANT] animum lusu reficiebãt. III.

Partili ætate] ἡλικιῶται, coætaneæ, æquales ætate.

Sortibus] cubis, tessellis. Cicero in Diuinat. Quid est enim sors? idem propemodũ quod micare, quod talos iacere, quod tesseras. Triplex genus ludi esse deprehẽdimus. Vnum, quod sola sors regit, vt est lusus talorum, tesserarum, chartarum &c. Alterũ, quo arte magis quam sorte res agitur, vt est lusus latrunculorum, ludi equestres, pilæ, &c. Tertium ex his mixtum, vt est in alueo lusorio, vbi etsi iactus talorum ex sorte pẽdeat, tamen calculos arte disponimus. *Ludus triplex.*

Ad Stygias aquas] quæ prior fatis concessura esset: at mors est incertior quam sit cubi iactus. Styx inferorum fluuius, ἀπὸ τοῦ στυγεροῦ dictus, per quem veteres putabant animas transire post mortem. Lactan. lib. 1. c. 11. Hanc phrasin mutuatus est ex Martiale: Nam in primo sic 79. epigr. *Styx.*

Decreuit Stygios Festus adire lacus.

Idem 102.

Nec prima ad Stygias famulus descenderat vmbras.

& dein:

Dixit ad infernas liber iturus aquas.

Mox 105.

Et Stygias æquum fuerat patrem isse sub vmbras.

Libro etiam 4. 73.

Etiam per Stygias esset iturus aquas.

Deniq; vndecimo lib. 85.

Qui nondum Stygias descendere quærit ad vndas.

At cui iactato] cui sorte obtigerat mortis præsagium, quæ iacta tessera se prius morituram viderat.

Alea talo] De ludo talorum & tesserarum diximus in præfatione huius operis. De tesserarũ ludo seditiones, inimicitias. & imminentia pericula præsagiente disserit Artemidorus, in somn. interpre. lib 5. c. 1. Cæterũ Socrates aleæ ludo humanam vitam comparabat; πεττείᾳ τινὶ ἔοικεν ὁ βίος, καὶ δεῖ ὥσπερ ψῆφον τινὰ τίθεσθαι τὸ συμβαῖνον. οὐ γάρ ἐστιν ἀναβαλεῖν. οὐδὲ θέσθαι τὴν ψῆφον. *Alea ludo similis est vita, & quicquid euenit, veluti quandam tesseram* *Alea ludo vitæ hominis coparata.*

tesseram deponere oportet. Non enim denuò iacere licet, neq; tesseram aliter ponere. Cui & conuenit illud Terentij in Adelphis:

Sic in vita est hominum, quasi cùm ludas tesseris:
Si illud, quod est maximè opus, iactu non cadit,
Illud quod cecidit forte, id arte vt corrigas.

Ridebat] negligebat, contemnebat, quia putabat esse ludicrū ex iactu mortis omē.

Sortis cæca] ignarā exitij futuri, quod impendebat.

Cùm subitò &c.] cùm statim est illapsa in eius caput tegula, vel tecti ruina. Dicit autem *tecto*, totum pro parte, συνεκδοχικῶς.

Suis & audacis debita fata ioci] reipsa est experta, non esse tutum in ea diuinatione ludum. Ergo satius etiam omnia tuta timere, quia mortis præceps est & inopinatum vadimonium.

Rebus in aduersis] aduersa fortuna vltrò nobis obtingit, vltrò se offert, inexspectata venit. Prudens quisq; omnia, quę sibi sperāda sunt, non in meliora, sed in peiora constituat: vt si quid præter spem accidat, id tanquam lucrum reputet, vt monet Comicus. Ouidius 4. de Ponto:

Tu quoq; fac timeas; & quæ tibi læta videntur,
Dum loqueris, fieri tristia posse puta.

Modestia decet vel maximè fortunatos.

Ast in Faustis] sed sors felix & prospera nec prece nec precio cōparatur, etiā expectata & vocata nos fugit. Huc fortè nō incommodè transferes illud Demosthenis. σπουδαίων ἐστὶν ἀνθρώπων, ὅταν βέλτιστα τῇ παρούσῃ τύχῃ χρῶνται, τότε πλείστην σπουδὴν πρὸς τὸ σωφρονεῖν ἔχειν. οὐδὲν γὰρ οὔτε φυλαττομένοις οὕτω δεινὸν ὡς ἀφυλάκτοις εἶναι, οὔτε ὀλιγωροῦσιν ἀπροσδόκητον παθεῖν. id est: *Proborum hominum officium est, cum fortunā vtuntur maximè prospera, tum summū habere modestiæ studium. Neq; enim quicquam tam formidabile, quin vigilantia præcaueri, neq; vllum malum est, quin oscitantibus euenire possit.*

IV. MONEMVR, eum non sapere, qui fortunæ suæ ita fidit, vt cum ea se tutò posse lusitare putet. Casus enim aduersi semper vltrò cadunt, prospera neque sunt in nostra manu, & cum ea nobis interdum obtingunt, tamen ad nostrum arbitrium non possunt. Crabones igitur non sunt irritandi; & secundum illud Pythagoricum symbolum, *Igni gladio non fodiendus*. hoc est, per se mala non prouocanda, nec tumens indignatio commouenda: plerumq; enim facilius de fumo ad flammas, quàm è contra deueniri videmus, quod significat adagium, *Mala vel innocata veniunt*: illudque apud Græcos vulgatum, διζημένοισι τἀγαθὰ μόλις παραγίνεται, τὰ δὲ κακὰ καὶ μὴ διζημένοισι. hoc est, *Mala vel etiā non quærentibus obtingunt, bona vix accedunt etiam quærentibus.* Idem respondit Diogenes rogatus, quid de hominum sorte sentiret: Miserā & infortunatam hominum cōditionē esse, dixit, cùm bona quærentibus vix obtingant, cadant autem infortunia, non tantùm non quęsita, sed pręter omnem exspectationem. Plautus Mostellaria:

Mala veniunt etiam non vocata.

---- vnum hoc scito, nimio celerius
Venire quod molestum est, quàm id quod cupidè petas.

Accedit adagiū illud, *Multa in eros & offam.* &, *Multa inter calicem, supremaq; labra*, ex vetere quodam. Notant scholiastæ ad §. illud. Instit. de rer. diuis. Q. Curtius lib. 8. Contra obsequia fortunæ non satis cauta mortalitas est. Et illud veteris mimi:

Nulla est adeo bona fortuna, de qua non possis queri. &
Nescis quid optes aut fugias, ita ludit dies.

Facit huc Virgilianum illud ad finem 1. Georg. ex quadam Varronis Satyra:

Nescis quid vesper serus vehat, vnde serenas
Ventus agat nubes. ----

Idem confirmat Ouid. 4. de Ponto, Eleg. 2.

Omnia sunt hominum tenui pendentia filo,
Et subito casu quæ valuere ruunt.

Idem Elegia 3.

Ludit in humanis diuina potentia rebus,
Et certam præsens vix habet hora fidem.

Nec solùm mala in procliui sunt, sed etiā pertinaciter & assiduò affligunt. id quod apologus de asini pelle docet. Etenim cùm asinus oneribus & verberibus afflictus exclamasset: Aufer me mors, & eripe me his miserijs. Illa se inuocantem exaudijt, & præstò fuit. Moritur asinus, at pellis ipsius in tympana intenditur, & exanimis etiam tunditur. Hæc etsi ita sese habeant, tamē passim vitijs nostris accersimus bella, lites, morbos, & mille infortunia, quasi sponte sua parum adsit malorum. Sed cesso, ne Ate mihi indignetur.

Apologus de asini pelle.

Reme-

Remedia in arduo, mala in prono esse.

EMBLEMA CXXXI.

ÆTHERIIS postquam deiecit sedibus Aten
Iupiter, heu vexat quàm mala noxa viros?
Euolat hæc pedibus celer & pernicibus alis,
Intactumq; nihil casibus esse sinit.
Ergo Litæ, proles Iouis, hanc comitantur euntem,
Sartura quidquid fecerit illa mali.
Sed quia segnipedes, luscæ, lassaq; senecta,
Nil nisi post longo tempore restituunt.

COMMENTARII.

I. ATE Dea alata, vncis volucrum pedibus, habitu fœmineo, in altum auolat, quam Litæ, tres aniculæ strabæ, rugosæ, claudæ, scipionibus senilia membra suffulcientes, à longè sequuntur, nunquã assequuturæ.

II. *Fabula de Ate è cælo deturbata.* HOMERICVS Agamenon lepidam fabulam narrat Græcis de Ate, lib. 19. Iliad. Quàm ego quàm breuissimè potero colligam. Ate Iouis nuncia, noxia cunctis, mollibus non ingreditur pedibus per terram, sed hominum inuadit lęditq; capi-

ta. Nec ab ipso Deorum hominumque parente abstinuit. Quem Iuno, licet fœmina, sic decepit. Cùm iamiam Hercules in lucem ex Alcmena esset proditurus, sic Diuos Iupiter est alloquutus: Audite Diui Deæq; omnes, hodie ex meo genere proles nascetur, vicinis omnibus dominatura. Cui Iuno: Nunquam cre lam, nisi iureiurando confirmaueris. Iupiter haud sentiens dolum, maximum adhibuit iuramentum. Tum Iuno cœlo delapsa Argos petijt, coniugem Stheneli sciens trimestrem vterum ferentem facit vt pareret, Alcmenę partu impedito. Inde ad Iouem reuersa dixit: Iupiter omnipotens, iam vir natus est Eurystheus ex semine tuo, qui meritò dominabitur Argis. His auditis Iupiter Aten, cui hāc fraudem imputabat, comis apprehensam iratus è summo cœlo deturbauit, iuratus, nunquam se postea illam in superas sedes recepturum. Sic illam manu rotatam hominum operibus perniciosam in terram deiecit. Hæc ibi. Aten hāc Christianę pietatis auctores φώσφορον, id est, *Luciferū*, è cœlo deturbatum interpretantur, vt maximè Iustinus Philosophus & Martyr, Eusebius Pamphil. Suidas, & Budæus ex Bessarione Cardinale; sic enim ille lib. 3. in calumniatorem Platonis: Luciferum verò, inquit, sua culpa eiectum in terram, execrandumq; illi quoque didicerant ab Homero suo Theologo, qui siue beneficio quodam naturæ, siue Mosis prophetæ scriptis suo carmine exposuerat lapsū Luciferi, quā ille Atē appellat. Cœl. Rhodig. lib. 2. cap. 7. Stobæus Elegia περὶ δικαιοσύνης, ex Solone hoc distichon retulit, vbi emergentem è dijs noxam facit:

Lucifer è cœlo deturbatus:

Ἄτη δ' ἐξ αὐτῶν ἀναφαίνεται, ἣν ὁπόταν Ζεὺς
Πέμψῃ τειρομένοις, ἄλλοτε ἄλλος ἔχει.

id est:

Ex illis Ate apparet, quam vbi Iupiter ipse
Miserit vltricem, tunc aliā alter habet.

Sed est alius Homeri locus Iliade 9. vnde hoc emblema est desumptū; ibi enim Aten Deam fingit mortales varijs implicantem angustijs & perturbationibus, eorumque mentes seducentem, varijsque opinionum monstris afficientem: ad quæ mala sarcienda placandaq; Litæ Iouis filiæ opponuntur, quæ tamen non statim possunt instaurare atq; componere, quod ab ea motum atq; dissectum fuit, sed id longo temporis

Vnde petitum Emblema.

interuallo fieri ait, vtpotè quæ sint luscæ, tardis pedibus, & senio confectæ. Versus Homericos huc adijcimus:

καὶ γάρ τε Λιταί εἰσι Διὸς κοῦραι μεγάλοιο,
χωλαί τε, ῥυσαί τε, παραβλῶπές τ' ὀφθαλμώ.
αἵ ῥά τε καὶ μετόπισθεν ἄτης ἀλέγουσι κιοῦσαι.
ἡ δ' ἄτη σθεναρή τε καὶ ἀρτίπος, οὕνεκα πάσας
πολλὸν ὑπεκπροθέει, φθάνει δέ τε πᾶσαν ἐπ' αἶαν
βλάπτουσ' ἀνθρώπους· αἱ δ' ἐξακέονται ὀπίσσω.
ὃς μέν τ' αἰδέσεται κούρας Διὸς ἆσσον ἰούσας,
τὸν δὲ μέγ' ὤνησαν, καί τ' ἔκλυον εὐξαμένοιο.
ὃς δέ κ' ἀνήνηται, καί τε στερεῶς ἀποείπῃ,
λίσσονται δ' ἄρα ταίγε Δία Κρονίωνα κιοῦσαι,
τῷ ἄτην ἅμ' ἕπεσθαι, ἵνα βλαφθεὶς ἀποτίσῃ.

hoc est:

Etenim Litæ [i. Preces] sūt Iouis filiæ magni,
Claudæq; rugosæq; strabæque oculis,
Hæ & post Noxam curant euntes:
Noxa verò robustaq; & pedibus integris,
ideò omnes
Longè præcurrit: anteuertit autem omnē per terram
Lædens homines: hæq; medentur tandem.
Qui certè venerabitur filias Iouis propriùs accedentes,
Hunc valdè iuuant, & exaudiunt precātē:
Qui autem abnegarit, & proteruè recusarit,
Precantur quidem hæ Iouem Saturnium euntes,
Hunc vt Noxa simul sequatur, quo læsus luat.

Namq; Litæ soboles magni Iouis, & pede claudo,
Rugosa, obliquoq; oculo, medeantur vt illi.
Aten sectantur Celeri prauertitur omnes
Illa gradu, & passim damnum mortalibus affert.
Ha verò auctum sartura dāna sequuntur,
Conciliantq; suis cultoribus optima semper.
At si quis reiicit præfractè, ac pernegat illis,
Tunc adito Ioue patre, precantur, vt illi et Ate
Huic adsit, pœnasq; suo det deniq; damno.

Chiliadum auctor in adagio, *Ira omnium*

 tam-

tardiss.mè senescit. eorundem carminum sensum sic reddidit:

Nam Litas etiam genuit Saturnius ingens,
Rugosas, pedibus claudis, ac lumine læsas.
Quæ Ates à tergo veniunt, medeantur vt illi.
Ipsa Ate pedibusq; valẽs, & robore præstãs.
Proinde gradu celeri longè præuertitur, omnes
Occupat, & terras prior aduenit illa per omnes
Mortales lædens: verùm hæ post terga sequuntur,
Sartura quidquid commeuerit illa malorum.
At verò natas Ioue qui reueretur & audit,
Se simul ac adiere, huic commoda plurima grata
Conciliant, huiusq; vicissim vota recẽptãt.
Reijcit at si quis præfractè & pernegat illis.
Tunc adito Ioue patre, precantur, vt ilicet Ate
Huic adsit, pœnasq; suo det deniq; damno.

Id significat, offensas quidem & iniurias veloces, semperq; in promptu esse, reconciliationes verò & malorum compẽsationes admodum tardas atq; raras euenire.

III. *ÆTHERIIS sedibus*] è cœlesti sede. Ouidius 15. Metamorph.

Æthereas sedes, cognataq; sidera tanget.

Deiecit] deturbauit, in terram præcipitauit.

Ate. *Aten*] ἄτη, ης. noxe, calamitas, nocumentum, παρὰ τοῦ ἀάομαι, lædo, noceo. Est autem Ate velocissima, quæ propter motum celerem, infortuniorum aleam maximè subitam & improuisã significat.

Vexat mala noxa viros] Homerus, βλάπτουσ' ἀνθρώπους *Lædens homines*. De nomine *noxa* & *noxia*, hæc placet addere è commentario Alciati ad tit. De verb. significat. Noxam dicere antiqui, ait, id quod nocet: quapropter culpa, pœna, detrimentum, noxa est, vnde & lib. 33. T. Liuius, noxæ exclusere, id est, à pœna capitalis fraudis literatæ, accepit. Seruus quoq; qui cõtra legem Aquiliam alicui damnum dedit, noxa est. At noxia sollummodo de maleficio ipso dicitur, nec tam generali significatione accipitur, sicuti noxa. Cicero lib. 3. de Legibus; Noxiæ pœna par esto, vt in suo vitio quisq; plectatur, vis capite, auaritia mulcta, honoris cupiditas ignominia. M. Manilius:

Noxa.

Noxia.

Quinetiam infelix virtus, & noxia felix.

Plautus Bacchidibus:

Sat sit, suspectus sum, cum careo noxia.

Quo sensu & in Mostellaria, & in Pseudolo vsus est. Terentius quoq; in Phormione:

In re incipiunda ad defendendam noxiam.

Sed in Eunucho & Hecyra ad eũdem modum Nec noxam eos ascripsisse quisquam dixerit, cùm ratio carminis non consentiret. Quæ adducere volui, vt palam fieret, quàm iniquo iure Iustinianum in Elegantijs suis insectetur Valla, & Seruium Beroaldus, dum adiectiuè tantum dici noxiã opinentur, contra veterum auctoritatem. Hæc ille. Actius Menalippo, Te esse huic noxæ obnoxiem. citat Festus, tradens noxam esse peccatum, vel pro peccato pœnã. Iustinianus defẽsus.

Euolat hæc pedibus celer] Sic Homerus: ἡ δ' ἄτη σθεναρή τε καὶ ἀρτίπος, &c. Sed hic dicendum fuerat *celeris*: nam *celer*, *celeris*, & *celere* rectius dices quàm aliter. Celer.

Intactumq; nihil &c.] omnia malis implicat, nihil relinquit intactum, quod calamitatibus non compleat.

Ergo Litæ] λιτή, ῆς, supplicatio, a verbo λιτανεύω, supplico, vota precesq; supplicitcr fundo, lito. Vnde λιτανεῖαι, Litaniæ, id est, preces, nõ Letaniæ, vt passim barbari scribunt. Sic litatum, pro eo quod alijs est solutum, deditum Deo, quasi luitatũ, ait Festus. Sunt ergo Litæ precatrices & recõciliatrices amicitiarum, quas Ate dissuit; vnde eandem semper comitantur. Litas autem Deas claudas interpretantur Mythologi de ijs, qui precantur, quod genua flectant: quas rugis obsitas esse Poetæ voluit, ad designandam imbecillitatem. Has aiunt esse strabis luminibus, quod cõmiuere videãtur in quibusdam, sed postremò necessitate ad supplicationes deflecti. Phornutus claudas esse tradit, quòd tardè & vix accedant ad eos supplicandos, quos antè affecerint iniuria: rugosas verò & strabis oculis, quòd grauiter & ore parum hilari intueantur quos offenderunt, & à quibus veniam deprecantur. Iouis porrò filias, quòd venerabiles sint. Hæc ille. Itaque id trãsfertur ad illatam culpam iniuriam, cuius difficulter memoria tollatur ex animo: iniuriarum enim & cõtumeliarum memoria tardissimè senescit, vt ferè non nisi morte deleatur.

Litæ.

Litæ claudæ & læsæ cur.

Preces

Litæ cur filiæ Iouis. *Proles Iouis.*] Rectè proles Iouis, quia vt Dei proprium iuuare mortales, ait Plinius initio historiæ mūdi; sic nulla re alia magis ad Dei naturam accedimus, quàm salutem hominibus dando, vt Tullius Ligariana. Sic Strabo, εὐεργετεῖν ἐστὶ θεοὺς μιμεῖσθαι. *Benefacere est Deos imitari.* Contra Asabulus apud Horat. 1. Sermon. 5. nomē habuit ἀπὸ τοῦ τὴν ἄτην βάλλειν, quod damnum, noxamq; ferret.

Sartura] compositure, reparaturæ, sanaturæ.

Sed quia segnipedes] χωλαί. Iuuenal. Sat. 8.

— —*Tritoq; trahunt epirhedia collo*
Segnipedes.

Lusca] παραβλῶπες τ' ὀφθαλμώ. *straba oculis.* Qui dicantur lusci, & luscitiosi, diximus Emblem. 72.

Lassaq; senecta ῥυσαί. *rugosæ* senes, vt quibus cursus inimicus.

Non nisi post] Innuit offensam esse citā, reconciliationem esse tardam, propterea quod iniurias diu solēt homines meminisse, iuxta illud Ciceronis: Cui dolet, meminit: cui placet, obliuiscitur.

IV. *Titulus Emblematis vnde ductus.* GENERALIS ea thesis, præfixa Emblemati, ad quascūq; humanas calamitates & incommoda potest accommodari: parœmia autem est medicis familiaris. Eā cōferre placet cum aurea illa Nazarij sententia, ex Panegyrico, quem Cæsari Constantino dixit: Facilior, inquit, & multò procliuior lędēdi quàm commodādi semper est via: vulnerare integrum, quàm sauciato mederi: dissipare rapta, quàm diuulsa componere. Hoc autem Homerico figmento significatur, quàm celeri momēto *Res aduersæ statim accedūt, tardè recedunt.* res aduersæ nos impetant, quamque sera iisdem medicina adhibeatur. Quod vulgus Gallorum, vt & Italorum, accommodata paræmia effert, cum dictitat, *Mala & ægritudines in equis accedere,* id est, citissimè nos aggredi: *sed pedibus recedere,* hoc est, tardè, sensim, & lento gradu abire. Item illud: *Il mal viene à libbre, e vassene à onca.* Huc traducetur non omnino *Locus Cornelij Taciti.* malè, quod habet Cornel. Tacitus in vita Iulij Agricolæ, soceri sui Natura infirmitatis humanæ, inquit, tardiora sunt remedia, quàm mala: & vt corpora lentè augescunt, citò extinguūtur: sic ingenia studiaque facilius oppresseris, quàm reuocaueris. Sic Seneca Epistola 92. Eligit aliquid noui casus, per quod velut oblitis vires suas ingerat. Quicquid longa series multis laboribus, multa Dei indulgētia struxit, id vnus dies spargit ac dissipat. Esset aliquod imbecillitatis nostrę solatium rerumque nostrarum, si tanto tempore repararentur cuncta, quanto finiuntur. Nunc incrementa lentè exeunt: festinatur in damnum: nihil publicè, nihil priuatim stabile est, tumultuātibus caussis mala, vnde minimè expectabantur, erumpunt. Huc pertinet Scytharum legati sententia ex Curtio lib. 7. Quid tu ignoras arbores magnas diu crescere, vna hora extirpari? Ponticus *Pōtici Heraclidis allegoria de Ate & Litis.* Heraclides disputatione de allegorijs Homericis, eodem penè modo intelligit: quo loco eos arguit imperitiæ, qui Homerum viruperent, qui Litas Iouis filias impiè deformi & mutilo corpore finxerit. His Poeta imaginem expressit eorum, qui supplices sunt. Qui enim peccarunt, ex consciētiæ verbere tardiores esse solent: eosq; verentur aggredi, quos læserunt, & à quibus veniam impetrare postulāt: pudoris enim sui sunt ipsi continuò memores. Nec verò præsenti animo esse possunt, aut constāter intuentur, vt qui retrò auertant oculorum aciem. Primò itaq; supplicū animus nullum præ se lætum ruborem admittit, vt qui pallidi sint, demisso vultu, misericordiam elicere conātur. Ea ergo caussa fuit, cur Litæ ita fuerint ab Homero depictæ. Contra valida est & pernix Ate, cuius nimirùm acris & vehemens stultitia hominum non modò ceruicibus, sed & animis impendeat. Nam toto impetu & sine aliqua ratione fertur ad omne flagitium. Is ergo Poeta perinde se gessit, vt qui pictor esset humanorum affectuum, quos affectus Deorū nominibus allegoricos effingere solet. Lege Lucian. in Imaginibus, & Tragopodagra.

Ex arduis perpetuum nomen.

EMBLEMA CXXXII.

CREDIDERAT platani ramis sua pignora passer,
Et bene, ni sæuo visa dracone forent.
Glutijt hic pullos omnes, miseramq; parentem
Saxeus, & tali dignus obire nece.
Hæc, nisi mentitur Calchas, monimenta laboris
Sunt longi, cuius fama perennis eat.

COMMENTARII.

I. IN ramosa platano nidus conspicitur passerum, auicularum genus salacissimum, quorum pulli eiecti à dracone seu serpente deuorantur. *Platanus.* Platanus arbor latè spargit ramos, folia lata habet, aliàs sterilis, cuius non est alia maior commendatio, quam solem æstate arcere, hyeme admittere.

II. LOCVS est ex Homero, Iliad. β quẽ eundem reperies in vita Homeri, quę Plutarchi nomine à quibusdam circumfertur, & apud Ciceronem 2. de Diuinat. Cum in Aulide Bœotiæ portu, Græcorum ad Troiam euertendam nauigantium classis aduerso vẽto detineretur, Calchas augur peritissimus cum cæteris Græcis profectus Agamemnonem docuit, qua ratione Dianã iratam placaret, & ex serpentis vel draconis *Historia ex Homero de vaticinio Calchantis.*

ris augurio (qui in arborem subrepẽs nouem passeris pullos vnà cum matre deglutierat) decimo tãdem anno Ilium captum iri prædixit. Nam pro passeribus annos, pro angue tempus intellexit, vt explicat Pierius hieroglyph. lib. 20. Homeri carmina Cicero loco citato cõuertit sub persona Agamemnonis, cùm debeant citari sub persona Vlyssis, vt annotauit Politianus in Miscellan. c. 53. Carmina Ciceronis hæc sunt:

Ciceronis carmina.

Ferte viri, & duros animo tolerate labores,
Auguris vt nostri Calchantis fata queamus
Scire, ratos ne habeant, an vanos pectoris orsus.
Namque omnes memori portentum mente retentant,
Qui non funestis liquerint lumina fatis
Argolicis primum vt vestita est classibus Aulis,
Quæ Priamo cladem & Troiæ pestemq́; ferebant:
Nos circum latices gelidos fumãtibus aris
Aurigeris Diuum placantes numina tauris
Sub platano vmbrifera, fons vnde emanat aquai,
Vidimus immani specie, tortumq́; dracoñ
Terribilem, Iouis vt pulsu penetrabat ab ara,
Qui platani in ramo foliorũ tegmine septos
Corripuit pullos, quos cum consumeret octo,
Nona super tremulo genitrix clangore volabat,
Cui ferus immani laniauit viscera morsu.
Hunc, vbi iam teneros volucres matremq́; peremit,
Qui luci ediderat, genitor Saturnius idem
Abdidit, & duro firmauit tegmine saxi.
Nos autem timidi stãtes, mirabile monstrũ
Vidimus in medijs Diuum versarier aris.
Tum Calchas hæc est fidenti voce loquutus:
Quidnam torpentes subito obstupuistis Achiui?
Nobis hæc portenta Deũ dedit ipse creator,
Tarda & sera nimis, sed fama ac laude perenni.
Nam quot aues tetro mactatas dente videtis,
Tot nos ad Troiã belli exãtlabimus annos;
Quæ decimo cadet, & pœna satiabit Achiuos.
Edidit hæc Calchas, quæ iam matura videtis.

Homerum satis feliciter æmulatus est Ouidius Transformationum lib. 12. vbi sic canit:

Hic patrio de more Ioui cũ sacra parassent,
Vt vetus accensis incanduit ignibus ara,
Serpere cœruleum Danai videre draconem
In platanum, cœptis quæ stabat proxima sacris.
Nidus erat volucrum bis quatuor arbore summa.
Quas, simul & matrem circum sua damna volantem
Corripuit serpens, auidaq́; recondidit aluo.
Obstupuere omnes, at veri prouidus augur
Thestorides: Vincemus, ait: gaudete Pelasgi,
Troia cadet; sed erit nostri mora longa laboris.
Atq́; nouem volucres in belli digerit annos:
Ille, vt erat virides amplexus in arbore ramos,
Fit lapis, & seruat serpentis imagine saxũ.

Porrò Alciatus id carminis videtur imitatus è Græco incerti cuiusdam Poetę, apud quem tamẽ non est eadem conclusio: cùm de hirundine verba faciat, cuius nidũ serpens deiecisset & exturbasset, in eoq; tandem igni ardenti combustus esset.

III. Platanus vnde dicitur.

CREDIDERAT platani] commiserat platano, nidificauerat. Platanus dicitur à πλάτος, latus. quod latè spargat ramos. De platano sic Ruellius: Nomine apud nos caret, rarior in Gallia: omnibus inuisum arboris speciem demirantibus, & nomen eius & naturam ignorãtibus; alioquin peregrina est, & vmbræ duntaxat gratia expetita. Vide Plin. lib. 12. cap. 1. A poetis vocatur Genialis, quia sub ea conuiuia celebrantur. Ouid. 10. Metamorph.

Pignora pro filijs.

Sua pignora] suos pullos Pignora sæpe pro filijs capiuntur, quoniam filij videntur tanquam pignora esse inter virum & vxorem, tum vinculi, ne alioqui diuortiũ fiat: tum charitatis; vt diximus Emblem. 30. Ouid.

Dulcia sollicitæ gestabant pignora matres.

Passer] mater. De passere vide Plinium lib. 10. cap. 36. Passerem tẽporis annui hierogiyphicum esse trahunt Ægyptij. Pierius lib. 20. Hieroglyph. circa finem.

Et bene] tutò quidem, nisi eos sęuus draco obseruasset.

Saxeus] vbi pullos cũ matre deglutijsset, in saxum rigẽs est transformatus; mors sua crudelitate cõdigna. Fatalis serpẽs est, necnon

Serpens saxeus.

necnon perpetuæ belli Troiani memoriæ per metamorphosim serpentis in perpetuæ duritiei saxum. Sonat etiã saxeus, durum, crudelem, inexorabilem, quiq; nulla flecti prece possit. Huc pertinet quod alio loco memini retulisse me de illo ãgui, qui Tarquinij Superbi animum stupefecit, attonitumque reddidit, cùm à columna lignea repente lapsus omnes in fugã vertisset, rei miraculo cõsternatos: nimirũ portendebat ille serpẽs nouum & inexpectatum principem, eundemq; ætate florẽtem Iunium Brutum, de lignea columna, hoc est, stupore, quem diu simulauerat, ne opprimeretur à tyranno, proditurum.

Hæc, nisi mentitur] Si vera dicit augur. Ex nouem cum matre passeribus aiebat bellum decennale significari. Nam ex passeribus annos, angue verò tempus, quod omnia deuorãt, intelligebat. Serpẽs autem saxeus factus arguebat perpetuam huius rei memoriam.

Calchas.

Calchas] Calchas augurum præstantissimus, vt ait Homerus, Thestoris Troiani filius, vnde Thestorides dictus. Apollinis monitu secutus est Græcos, Achilli valdè charus. Post expeditionem Troianam in Colophonem Ioniç vrbem peruenit. Cumque esset in luco Apollinis Clarij, cum Mopso augure prẹstantissimo in certamẽ diuinandi descendit. Cui proposuit, quot ficus haberet caprificus quædam. Quæ cùm Mopsus diuinasset, & Calchas quot filios haberet in ventre porca, nõ rectè explicasset, præ mœrore diem obijt. Vide hęc latiùs apud Nicolaum Leonicum lib. 3. de varia histor. cap. 63.

Cuius famæ perẽnis] Homerus 2. Iliad.
ὄψιμον ὀψιτέλεστον ὅτι κλέος οὐκ ἀπολεῖται.
Tarda & sera nimis, sed fama & laude perenni.

Sic enim Cicero hunc versum vertit. Vide adagium, *Quæ serò contingunt, sed magnifica.*

IV.
Nullam gloriam sine labore parari.

SIGNIFICATVR, ex difficilibus diuturnisq; laboribus tandem maximam laudem memoriamq; perpetuam resilire. Hoc enim vel natura sic comparatum est, vt res arduas ac memorabiles gerere gloriosum, ita eas sine molestia & vitæ discrimine perfici non posse. Non enim res magnę, vt dicitur, sine magnis periculis fiunt; ex quibus sanè mirabiles tandem fructus & gloria perennis resultãt. Hinc M. Tullius 3. Tuscul. Etenim nulla potest esse diuturna gloria, quam labor strenuus & indefessus primùm non antecesserit. Quis enim magna coronari cõtẽdat Olympia, dulcis sine puluere palmæ? Vulgo tritum id, τὰ καλὰ τὰ δύσκολα. *Difficilia quæ pulchra.* Præclarè Xenophõ ἀπομνημ. 2. αἱ διὰ καρτερίας ἐπιμέλειαι τῶν καλῶν κ' ἀγαθῶν ἔργων ἐξικνεῖσθαι ποιοῦσιν, ὥς φασιν οἱ ἀγαθοὶ ἄνδρες· λέγει δὲ καὶ τοῦ ἡσίοδος,

Virtus difficulter paratur.

τὴν μὲν γὰρ κακότητα καὶ ἰλαδὸν ἐστὶν ἑλέσθαι
ῥηϊδίως. λείη μὲν ὁδὸς, μάλα δ' ἐγγύθι ναίει·
τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν
ἀθάνατοι. μακρὸς δὲ καὶ ὄρθιος οἶμος ἐπ' αὐτήν,
καὶ τρηχὺς τὸ πρῶτον· ἐπὴν δ' εἰς ἄκρον ἵκηται,
ῥηϊδίη δ' ἤπειτα πέλει χαλεπή περ ἐοῦσα.

μαρτυρεῖ δὲ καὶ ἐπίχαρμος ἐν τῷδε, τῶν πόνων πωλοῦσιν ἡμῖν πάντα τ' ἀγαθὰ θεοί. Id est: *Curæ quidem laboriosæ efficiunt, vt ad pulchra & honesta facinora perueniatur, sicuti virorum optimorum habet adagium. Ait enim Hesiodus:*

Amplecti vitium cumulatim & sumere promptum est:
Namque iter id facile est, nec eo vicinius vllum.
At Dij sudorem virtuti præposuerunt,
Ad quam longa via est atq; ardua, & aspera multum
Offertur: tamen est vbi ad alta cacumina ventum,
Fit facilis, primò fuerat quæ tam ardua virtus.

Testatur autem Epicharmus, A dijs omnia nobis vendi laboribus. Memoriæ succurrit & illud Clemẽtis Alexãdrini Stromat. 4. ἔστι τις λόγος τὰν ἀρετὰν ναίειν δυσαμβάτοις ἐπὶ πέτραις, νῦν δέ μιν θοὰν χῶραν ἁγνὸν ἀμφέπειν. οὐδὲ πάντων βλεφάροις θνατῶν ἔσοπτος, ὧν μὴ δακέθυμος ἱδρὼς ἔνδοθεν μόλῃ, ἵκητ' ἐς ἄκρον ἀνδρείας. quorum verborum hæc est sententia: *Fama est, virtutis domicilium esse in quibusdam rupibus, ad quas difficilis admodum sit ascensus, eamq́; celerem in celere locum castum. Ea verò non conspicitur quibuscumq́; hominum oculis: neque vn-*

quam

quam ad eam quisquam perueniet, tamquam ad fortitudinis propugnaculum, nisi primùm sudore ac labore animum afficiente suam industriam probarit. Quid enim gloriæ Alexander, quid Epaminōdas, quid Themistocles sibi comparassent, nisi laboriosis & molestiis expeditionum angustijs arduum virtutis iter sibi conficiēdū proposuissent? οὐ γὰρ εὐτυχίᾳ τὰ Ῥωμαίων, ἀλλὰ τλημοσύνῃ καὶ ἀρετῇ πρὸς τὰ δεινὰ χωρούντων, εἰς τοῦτο προῆλθε δυνάμεως. ait in Crasso Plutarchus. id est: *Non tam fortuna prosper euentus Romanorum potentiam auxit, quam egregia virtus, ac summa in laboribus asperisq; in rebus tolerantia, aduersis casibus succūbere nescia.* Illud etiā mihi succurrit Pindari ex Olymp. 6. ἀκίνδυνοι δ' ἀρεταὶ οὔτε παρ' ἀνδράσιν οὔτ' ἐν ναυσὶ κοίλαις τίμιαι. πολλοὶ δὲ μέμνανται, καλὸν εἴ τι ποναθῇ. id est: *Virtus periculorum expers neq; apud homines, neq; mari habetur in pretio: at multi memorant, si quid honesti laboriosè peractum est.* Quid laudis Cæsar esset consecutus, si facilè illi fuisset Britannis inferre bellum? Aut Annibal quantum sibi famæ cumulasset, si dum Italiam adiret, peruias Alpes citra puluerem & sudorem, ac non magna suorum cæde fecisset? Rectè Naso Tristium 4.

Ardua per præceps gloria vadit iter.

Et Propertius 4. Elegiarum:

Magnum iter ascendo: sed dat mihi gloria vires:
Non iuuat ex facili lecta corona iugo.

Idem quem iam adduximus, Pindarus Olymp. 5. ait:

αἰεὶ δ' ἀμφ' ἀρεταῖσι πόνος δαπάνα τε μάρναται, πρὸς ἔργον κινδύνῳ κεκαλυμμένον. id est:

Circa virtutes labor sumptusq;
Perpetuò implicantur, vt
Opus difficultate obtectum assequare.

Sed propius apud Plutarchum Bacchilides πιστὸν γὰρ κῦδος ἔχει ἀρετά. *Firmam gloriam habet virtus.* Scribit Ælianus variar. histor. lib. 13. cap. 32. Socratem aliquādo in colloquium cū Theodota meretrice formosissima venisse, quæ cum diceret: Ego te, ò Socrates, multis modis antecello. Nam cū neminem ex meis à me possis abalienare, ego cùm libitum est, tuos omnes à te auoco. Respōdit is: Quid hoc mirum est? siquidem tu ad decliuem tramitem omnes rapis; ego verò ad virtutē cogo, ad quā arduus & plerisq; insolitus est accessus. Asperam autem & insuauem virtutis viam nimia facit vitiorum consuetudo, quæ si in alteram partem transferatur, leuis inuenietur iustitiæ semita. Rectè Plato dixit, virtutis ramos sudore ac laboribus produci nam virtutem illico assequi, vix fieri potest. Quomodo enim quàm minimis laboribus rem omnium maximā quisquam assequi queat? Huc non inscitè refero mysticum illud biuium, quod diuini oris testimonium comprobat, & astipulatur consensus doctorum, & vniuersa Christianæ professionis antiquitas. Et duplicem illam portam non minus, alteramq; quæ mortis regiam intrantibus aperit, capacem & amplam: alteram, quæ vitæ, & virtutis, nimis angustam illam ac humilē, quo gigantes illi terrestres, & grandia spirantes Polyphemi non inferunt pedem; quo nec Sardanapalus penetrat, nec Epicurus cum turgido sagimati ventris sui tympano: vbi crumena talentis prægnans, & recenti crapula fumās ingluuies, & bullientis choleræ tumor, & spuma libidinis circum præcordia efferuescens, & piceatus stertentis ignauiæ lentor, auditum nusquā inueniūt, & in primo statim vestibulo magno cum dedecore retunduntur. Sola virtus per immensos labores & angustias, per acutos vepres, niues, & saxa penetrans fœliciori tandem hospitio excipitur.

Gloria bellica vnde ducibus cōtigit.

Socratis cū Theodota colloquium.

Allusio ad biuiū Herculis.

Ex litteràrum ſtudijs immortalitatem acquiri.

EMBLEMA CXXXIII.

NEPTVNI tubicen (cuius pars vltima cetum,
AEquoreum facies indicat eſſe Deum)
Serpentis medio Triton comprenditur orbe.
Qui caudam inſerto mordicus ore tenet.
Fama viros animo inſignes, præclaraq; geſta
Proſequitur, toto mandat & orbe legi.

COMMENTARII.

TRITON Neptuni ex Amphitrite filius & tubicen, in orbe ſerpẽtis caudam mordicus apprehendentis clauditur, concham ſuam inflans. Huius autem ſuprema corporis pars vſque ad vmbilicum eſt hominis, at inferior vſq; ad caudã Delphini. Tritonem ita depingit Virgilius 10. Æneid. vbi de apparatu nautico Mezentij

Tritonis forma.

Hunc vehit immanis Triton, & cærula concha
Exterrens freta, cui laterum tenus hiſpida nanti
Frons hominem præfert, in priſtin deſinit aluus,

Spumen

Spumea semifero sub pectore murmurat unda.

Qui diligentius figuram Tritonis exprimere conati sũt, illi eius capillos apio palustri similes esse dixerunt, cùm reliquũ corpus exiguis squammis integeretur duritie limæ persimili. Branchias habet paulò inferiores auribus, naresq; hominis, cũ rictus tamen oris esset paulò latior; dentesq; pantherarum dentibus persimiles, oculi subglauci; manus & vngues, & digiti similes sunt testæ conchyliorum; tum pinnę sub ventre & sub pectore, sicut visũtur in delphinis, vt scriptum est à Sostrato lib. 3. animal. Duos etiam pedes priores equinos habuisse dicitur. Apollonius 4. Argonaut. ipsi caudam duplicẽ in Lunę formam tribuit. Sic enim ipsius versus Latinè sonant:

Par fuerat forma superis humerosque caputq;
Et latera, & partes supremas corporis omnes.
Inferius sed enim cauda hinc pendebat & illinc
Immanis ceti, tum spinis verberat alti
Terga freti, ha Luna similes curuantur in orbem.

Et tali forma in Lusitaniæ litoribus. Tiberij principatus tempore fuisse conspectũ, testatur Plinius lib. 9. cap. 5. De qua eius forma plura Leonicus de var. histor. lib. 2. cap. 84.

II. *Fons Emblematis.* ID petitum apparet ex Macrobio Saturnal. 1. cap. 8. & Oro Apolline. Macrobij hæc sunt verba: Illud non omiserim, ait, Tritonas cũ buccinis fastigio Saturni ædis superpositos, quoniam ab eius commemoratione ad nostram ætatem historia elata & quasi vocalis est: antè verò muta, & obscura, & incognita: quod testãtur caudæ Tritonum humi mersæ & absconditæ. *Cur Triton in tẽplorũ ianuis ponatur.* Id Alciatus ipse Annotationibus in Tacitum sic attigit: Veteres, inquit, in templorum Saturni ianuis imagunculas Tritonum statuebant, non aliam ob caussam, quàm vt ab eo cępisse historiam, æternitatemq; illis debere Deos ostenderent, quorũ pręconio fuissent celebrati. Ego occultatam veram religionem ante Christũ interpretor: quæ post Christi aduentum clarissimo sanctorum Apostolorum præconio ab omnibus Christo Dei filio credẽtibus celebrata fuit. Orus sic ait libris de Hieroglyph. Ægyptij mundũ significare volentes, serpentẽ pingunt, suã ipsius caudam deuorantem, distinctum squammis, per quas mundi astra figurant. *Serpens in se reuolutus quid.* Et grauissimum quidem hoc animal est, quemadmodum terra. Est etiam lubricum, & in hoc aquæ simile: ac singulo quoque anno pellem vnà cum senio exuit, secundum quam rationem&, in mundo annuum tẽpus mutationem faciẽs iuuenescit. Quòd verò pro cibo corpore suo vtitur, significat id, quæcunq; diuina prouidẽtia generantur in mundo, hęc omnia in eodem diminutionem pati. Vide adagium, *Festina lentè.* Refertur hoc figmentum ad memoriam nunquam intermorituram virorum doctorum. Tuba enim famæ & commendationis nota est, vt quę omnibus exaudiatur. Serpens in se reuolutus annum designat, seu ęternitatem, vt apud Ioannem de Sacrobusto in libello de ratione anni annotatum est;

Serpens annus ego sum, Sol sic circinat in quo,
Qui fluxit pridẽ status est nunc tẽporis idẽ.

Circulus orbem denotat. Orbem etiam totum circuli figura demõstrari (vt omnes alios omittam) pulchrè Plinius ostendit lib. 2. Natur. hist. cap. 2.

III. NEPTVNI *tubicen*] Sic construo: *Triton Neptuni tubicen, cuius vltima pars*, id est, cauda; *indicat esse cetum* id est, piscem magnum. *Et facies*, supple. indicat esse *Deum*. Is, inquam, Triton *comprenditur medio orbe serpentis, qui serpens tenet caudã ore inserto morditus.* id est, tenet insertam caudam ori, per hypallagen. *Triton, Deus marinus.* Est autem Triton Deus marinus, Neptuni filius, buccinator, & armiger. Vnde Statius lib. 3. Thebaid.

Stat celer obsequio iussa ad Neptunia Tritõ.

Et de eodem lib. 1. Achill. Personat autem & circumtonat æquor tuba canora, id est, perforata concha, ciens omnes & excitãs, vt Virgilius 1. & 5. Æneid. & Claudianus de nuptijs Honorij & Mart. affirmant. Eius cõcham sic describit Ouidius 1. Metamorph.

Buccinã Tritonis.

Cæruleum Tritona vocat, conchaq; sonanti
Inspirare iubet, fluctusq; & flumina signo
Iã reuocare dato: caua buccina sumitur illi,
Tortilis in latũ qua turbine crescit ab imo:
Buccina, quæ medio concepit vbi aera ponto,
Littora voce replet sub vtroque iacentia Phœbo,

Hunc

Hunc propter æmulationem cantus occidisse Misenum Æneæ tubicinem, refert Virgilius sexto Æneidos his planè verbis:

Misenus à Tritone submersus.

Sed cum fortè caua dum personat æquora concha
Demens, & cantu vocat in certamina Diuos,
Æmulus exceptum Triton (si credere dignum est)
Inter saxa virũ spumosa immerserat vnda.

Cuius pars vltima cetum] qui cauda tenus piscẽ refert, qui parte inferiore piscis est, superiore Deus. Plutarchus de Iside commẽtario ait? Amphitritem minoresq; Deos marinos, Tritonas dici. Eos descripsit vberrimè 4. Argonautic. Apollonius. Esse autem aut fuisse aliquando Tritones qua pinguntur forma, confirmat Plinius loco citato libri 9. cap. 5. Pausanias se Romæ vidisse Tritonem affirmat in Arcadicis. Circumfertur etiam epistola cuiusdam Alexandri Iurisconsulti Neapolitani, in qua mira de Tritonibus leguntur: quædã se vidisse ait, quædã testimonio Theodori Gazæ & Georgij Trapezuntij confirmat. Qui verò plura de hac re cupit, adeat Siluam variæ lectionis, quam vernacula lingua composuit multa eruditione vir Petrus Messias; videatur etiam Gellius lib. 10. cap. 12. Macrobius loco citato, Gyraldus Syntagm. 5. sunt enim prolixiora, quã vt huc attexere habeam necesse.

Tritones qui sint.

Serpentis medio] clauditur orbe serpentis, qui quasi mordeat ore caudam, qui referat annulum rotundum.

Fama viros animo insignes] clari & illustres viri fama nominis immortali donãtur, eorumq; gesta præclarè per totum orbem apud posteros celebrantur. Sic initio panegyrici Maximino & Cõstantino AA. dicti: Equidem scio gaudentium studia nunc ita toto orbe florescere, quacunq; fama vitra naturam, qua fugitur discursio volucris mutuata, & plusquam mille vocibus sonora percrebuit, vt omniũ nationum gratulationibus cõsceretur. Sed quos hic vocat *viros animos insignes*, illi etiam dicuntur eleganti verbo Græco, οἱ πολυώνυμοι ἄνδρες, εὐλογιμοὶ, καὶ ἔνδοξοι, qui & ἄγλαοι Homero. Quę sanè laudatio petitur à virtutibus primarijs, fortitudine, & iustitia: quasi elogio donati heroes, toto orbe, omniq; posteritate celebrati.

Viri animo insignes.

IV. HAC pictura ostenditur, doctissimos, litterarumq; studiosos quosque fama per totum orbem terrarum, nomineq; perpetuo celebres fieri: & præclarè eos, qui se rerum maximarum peruestigationi, puta Philosophiæ, aut etiã ingenuis disciplinis dedicãt, facilè, & magna quidem maiestate cæteris hominibus anteire. Quin & per eosdem summorum virorum res fortiter prçclarèq; gestas immortalitate & memoria sempiterna consignari. Nam docti non solum viui & præsentes studiosos discẽdi erudiunt atq; docent, sed hoc idem etiam post mortem literarum monimentis assequuntur. Tibullus idem significat his verbis:

Doctorũ virorum præminentia.

Quẽ referent Musæ, viuet, dũ robora tellus,
Dum cœlũ stellas, dũ vehet amnis aquas.

Ouid. 3. Tristium:

Singula quid referam? nil non mortale tenemus,
Pectoris exceptis ingenijq; bonis.
En ego, cùm patria caream, vobisq; domoq;,
Raptaq; sint, adimi quæ potuere mihi:
Quilibet hanc sæuo vitam mihi finiat ense,
Me tamen extincto fama superstes erit.

Quò spectat Eudamidæ illud, qui rogatus, cur Lacedęmonij ad bellum profecturi Musis sacrificarent, cùm nullum cum Marte haberent commercium: Vt, inquit, post præclarè facta, memoria apud posteros maneat. Pertinent huc arguti & inimitabiles hymni Pindarici, in gratiam eorum scripti, qui victores redierant ex Olympis, Nemeis, Pythijs, Isthmijs: item quæ ab epicis, & tragicis graui descripta charactere, ad res gestas posteris mandandas. Et quò maximè pertinent historicorum monumenta, nisi vt egregiè facta à mortalitate vindicent? Et pertinet ad exemplum, bonos & præstantes viros honoribus affici, nec modò dum in viuis sunt, sed etiam fato functos, vt virtuti suũ reddatur præmium, quæ sanè laudata crescit: & id permultos accendit ad similem virtutem, & facta similia. Virtus enim sola sæculis duratura componit. Quod ab arte & fortuna venit, fata in manu habẽt, tenui filo suspensum: virtutis catena adamantina est, quam Parcarum forfex nõ incidit, quidquid innexum huic aut inuolutum, durat memoriæ consecratum & posteris. Ostende sis hodie Romanæ magnificentiæ admiranda illa, quę famę dedicauit ambitiosa antiquitas, arcus, trophæa,

Spartani cur Musis ante bella sacrificabant.

Sola virtus æternitati consecrat.

columnas

columnas, porticus, theatra, amphitheatra, naumachias, nymphæa, palatia, thermas, circos, pontes, vias, portas, colossos, statuas, asylon, Capitolium, Augustorum sepulchra, pyramides, obeliscos, talia innumera; lucerna indigeas claro die scrutãdis vestigijs: in ingluuiem descenderũt vetustatis deuorantis omnia, nec nisi nomine solo in orbe amplius. Quære virtutis & ingenij monumẽta, facta illustrium Heroum præclara & insignia, res viriliter & animosè, constanter & intrepido animo patratas, tãquam in primo flore adhuc sunt, vigent, viuunt, intacta ab obliuionis falce: fortitudo enim & magnanimitas pepererũt æternam prolẽ. Da sapientiæ antistites, omniũ manibus adhuc teruntur, velut recens nata, eorum opera, vicenis tricenisq; sæculis euolutis. Nunquam exiccatur elychnium huius lampadis, quam virtus accendit viuaci flamma, pingui succo nutritum crescentis gloriæ, quæ & ipsa penè immortalis à bona stirpe, fructus aut merces virtutis; à solida enim radice ascendit in perfectum robur, quod sit par sustinendis æui iniurijs, nec metuat famem temporis, cuius dens comminuit, cuius venter, deglutit vniuersa. Magnum solatium est homini, propagandi nominis secundũ merita præuisa spes, si superstes aliquid post ossa relinquat in terris, quod breuis vrna nõ possit capere. Beatum hunc pronunciem, cuius mors ita cognita, vt viuere tum primũ verè incipiat, cùm sepulchrali lapide pressus, ex oculis in memoriam transijt honorifico & spiranti præconio. Quis ardẽtem in laterna candelam tectam dixerit, dum circumfusam lucem rebus communicat? Tale sepulchrum laudati viri; opertum & ex abdito lucet, marmor non capit nec aggestus terræ, quin exiliant honoris scintillæ & diffundant se. Inglorius iacet, quem nudum ab hoc virtutum comitatu flagitia sequuntur, & vel obliuio excipit, vel nobilitat ignominia, exemplum & scandalum sæculi. O quàm mallent & ipse tales in litura & silentio esse sua nomina? Inter viuos sunt, sed in turbida nocte, velut spectra quædam ac lemures, vt terreant & offendãt. Nemo mihi hic famam nominet, sed plurium ætatum consensu testatũ decus: nemo statuam erigat his talibus, aut vexillum suspẽdat in templo honoris; velut infamem furcam in triuio aspicias, vbi dantur execrationis & publici odij detestanda monimenta. Non indiget virtus aduẽtitio aliquo & externo fulcro perpetuandæ gloriæ, propria mole se sustinet ac probat seris nepotibus, admiratione sui in omnium animis concitata atq; æmulandi studio. Paucis contingit hæc fœlicitas hodie, dum aduersa via quilibet graditur, quæ non ducit ad sacrum illud & augustum Euphymiæ delabrum. Vis dicã quæ causa sit? At vereor, ne veritas odiũ pariat: dicã tamen. Chrysæa reuocat, speciosa illa meretrix cum pera sua talentis grauida. Sequuntur pleriq; ò quã prompti, ò quam proni. Trahit auri fulgor qui tamen si cut lignum scintillans noctu Solem non fert, exile enim quippiã fouet in se putridi humoris, quod maiori igne tactum euanescit. Et in metallo quid aliud? Retunditur splendor virtutis præsentia, cuius magna & æterna quædam lux est. Nunquam vidisti iucundum illud puerorũ ludentiũ spectaculũ, cùm raso smegmate aut sæuo impinguant pauxillũ aquæ vasculo infusum, & ex eo modicum quid attractũ culmo distillãtes, in ingẽtes sæpe globos, diffũdẽte se lentore lubricæ & viscosæ materiæ, sine arte & labore tornant? Vt colorẽ mẽtiuntur volitantes illæ bullæ, & purpureũ cum viridi atq; aureo miscent? vt vitreum quid & cristallo simile referunt? Cælestes orbiculos dicas, ni desint stellæ. Sed crepant repente sub manu fingentis, spiritu nimium intendente. Atqui vbi rupturæ signum? vbi imago sic eleganter conflata? da vestigium, ostende locum, fragmenta collige. Fuerunt: vnum hoc tenes. Cõsidera istos argyrophilos, nonne similes nugas exercent? Ventosis occupantur, & in vacuo suspendunt suas delicias, forma & colore decepti, quæ fallaci ludibrio dum tractantur, fugiunt. Sola virtus in Æternitatis templo trophæa figit.

Gloria virtutis merces.

Ignominia vitiorum præmium.

Amor diuitiarum multos à virtute auocat.

Tu·

Tumulus Ioannis Galeacij Vicecomitis, primi Ducis Mediolanensis.

EMBLEMA CXXXIV.

PRO tumulo pone Italiam, pone arma ducesq;
Et mare, quod geminos mugit adusque sinus:
Adde his Barbariem conantem irrumpere frustrà,
Et mercede emptas in fera bella manus.
Anguiger † ast summo sistens in culmine, dicat: † al. &
Quis paruis magnum me superimposuit? al. *est.*

COMMENTARII.

I. HVIVS Emblematis figura in cæteris editionibus, antequam Pignorij industriam esset experta, vel ipsi Heraclito risum mouisset. Sic autem, vt vides, ille restituit in tumuli seu colliculi antica parte apparet Italia, (quam alij cruri, alij folio quercino similem faciunt) duplici mari clausa, quam circumstant à dextris quidem armata militum acies, à sinistris verò Mauri seu Turcæ deuicti. In tumuli verò summitate stat vir habitu militari, qui dextera galeã gerit, in cuius cono Mediolanensium insigne eminet, serpẽs scilicet infantem eructans. Hæc verò Pigno-

rij pictura meram sapit antiquitatē; olim siquidem mos inoleuerat in montibus insigniū virorum, præsertim Regum & Principum, sepulchra constituendi. Nam & Augustinus lib. 8. de ciuitate Dei, cap. 26. Asclepij auum, medicinæ repertorem, templum habuisse ait, & tumulum in monte Libyæ, iuxta littus Crocodileum. Et Iosias Rex, superstitionis vanissimæ hostis sepulchra, quæ erant in monte, deturbauit, proiectis ossibus, præterquam Prophetarum, quæ ex elogio & inscriptione cognouit. 4. Reg. 23. Eodem spectat infamis ille spiritus apud D. Marcum, qui obnoxium habebat hominem, die ac nocte in montibus ac monumentis versantem: quem generis humani sospitator Christus valetudini mentiq; pristinæ restituit, multiplici expulso dæmone. Mar[illegible]. Indeq; natum auguror, vt columnæ & Pyramides in tumulis collocarentur, quemadmodum Seruius ad illud Virgilij annotauit lib. 11 Æneid.

---ingens monte sub alto
Regis Derceni terreno ex aggere bustum.

Sepulchra olim in montibus.

II. EPITAPHIVM est Ioannis Galeacii, primi Ducis Mediolani, quem celebrat eo maximè nomine, quòd fortissimè Turcis in Italiam irrumpere conantibus restiterit, & Remp. suam legum auctoritate composuerit. Huius Historiam repete ex Sabellico Ennead. 9. lib. 9. Sed maximè Paulum Iouium consule de Ducibus Mediolanen. Videtur autem Alciatus id cōfinxisse ad Græcorum quorundam Epigrammatum imitationem, vt est Germanici quoddam lib. 3. quo Themistocles rerum à se gestarum commemoratione indicat, quo pacto à Græcis sepeliri velit: alioqui nullum satis magnum & dignum sepulchrū suis virtutibus erigi posse. Quò spectat & Parmenionis in Alexandrum, cui pro magnitudine rerum non posse scribi dignum epitaphium, sed Europam & Asiam, quas subiugauit, eius esse sepulchrum tradit. Simile est quod in Hectoris tumulo fecit Poeta quispiā: in quo Hector non vult cōparari sepulchro aut tumulo; quippè qui vniuersę Grecię restiterit, & cuius amplissimum sepulchrum sint Ilias, Homerus ipse, Græcia, & Achiui fugientes. Eodem modo vt dignus Galeacio tumulus ad perpetuam nominis commēdationem extruatur, ait Alciatus, describēdam esse Italiam vniuersam, Duces ipsos, regiones cōterminas, & Barbaros toto impetu Italiæ ceruicibus imminentes: postremò constituatur Anguifer, qui symbolum habeat scriptū. ΤΙ ΜΕ ΜΙΚΡΟΙ'Σ ΤΟ'Ν ΜΕ'ΓΑΝ ἘΝΤΙ'ΘΕΤΕ; Quod autē adeò magnificum tumulum ipsi Galeacio excitarit Alciatus, id optimo iure factum est: nemo enim Regum (scribit Iouius) ornatiore, aut sumptuosiore exequiarum pōpa elatus est. Ne pigeat legere quæ de ipso habet Corius, Sect. 4. Sed huc apponam Germanici in Themistoclem epicediū, quod imitatus est, & ferme integrum (vocabulis aliquot dumtaxat immutatis) mutuatus est Alciatus, vt videre est:

Galeacius.

Vnde petitum Emblema.

Causa huius tumuli.

ἀντὶ τάφου λιθοῖο θὲς ἑλλάδα, θὲς δ' ἐπὶ ταῦτα
δόρατα, βαρβαρικᾶς σύμβολα ναυφθορίας·
καὶ τύμβῳ κρηπῖδα περίγραφε περσικὸν ἄρη,
καὶ ξέρξην. τούτοις θάπτε θεμιστοκλέα.
στάλα δ' ἁ σαλαμὶς ἐπικείσεται, ἔργα λέγοισα
τἀμά τί με σμικροῖς τὸν μέγαν ἐντίθετε;

Character Emblematis.

Pro sepulchro lapideo pone Græciam, pone ad hæc
Hastas barbarici symbola naufragii:
Et tumuli [in] apice circumscribe Persicū Martem,
Et Xerxem: in illis humo conde Themistoclem.
Columna verò Salamis superimponatur, gesta referens
Hæc mea: Quid verò paruis magnum imponitis?

Marmoreo in tumulo statuatur Græcia; deinde
Hasta barbarici symbola naufragij:
Persicus & Mauors apice astet deinde sepulchri,
Et Xerxes, & humo conde Themistoclea.
Hæc mea gesta canens Salamis ponenda columna:
Quid magnum paruis imposuisse iuuat?

Sic autem Latinè reddidit Frācifcus Sanctius:

Pro tumulo exiguo terras appone Pelasgas,
Armaq; barbarica symbola militia.
Inq; basi tumuli circumduc Persica bella,
Et Xerxē; huq; superpone Themistoclea.
Et Salamis nostra virtutis buccina dicat:
Quis paruis magnum me superimposuit?

Cum

Cum his, quæ antea dicta sunt ad tumulũ Galeacij, deq; inscriptione illa magnifica, *Quis paruis magnum me superimposuit?* velim annecti quæ mihi nunc occurrunt ex alijs certè non pœnitendis auctoribus. Sic igitur Horatius Epod. Oda. 9.

----Africano, cui super Carthaginem
Virtus sepulchrum condidit.

Velleius Paterculus de Carthagine: Eam vrbem inuisam Romano nomini Pub. Scipio funditus sustulit, fecitq; suæ virtutis monumentum. Sed interea dum hæc meditor, nescio quo modo mihi præ cęteris placet Martialis sanè argutum & lepidum de Pompeio & filijs cenotaphium:

Pompeij cenotaphium.

Põpeios iuuenes Asia, atq; Europa, sed ipsũ
Terra tegit Libyes, si tamen vlla tegit.
Quid mirum toto si spargitur orbe? iacere
Vno non poterat tanta ruina loco.

Dion Nicæus in Adriano: Postquam venit in Græciam, spectauit mysteria; cumque per Iudæam in Ægyptum venisset, parẽtauit Pompeio, de quo hũc versum fertur dixisse:

Τῷ ναοῖς βρίθοντι πόση σπανὶς ἔπλετο
τύμβου.
Ossa viri magni tenui quàm clausa sepulchro:

Vicecomites familia.

Porrò hic obiter noto, *Vicecomes* nomen esse familiæ in Italia (vulgò *Visconti*) non officij.

III.

PRO tumulo] ad excitãdam tumuli magnificentiam Galeacio.

Pone Italiam] id est, appone, affinge, describe totam Italiam, cum suis viribus.

Pone arma] Pro describe, aut dispone, non placet Fornerio, vt quòd à mera lingua Romana deflectat; quanquam Cicero in no 5. Antonianę dixerit: Pacẽ vult Antonius, arma ponat. hic enim, pro deponat, vsurpari liquet.

Italia inter duo maria sita.

Et mare, quod geminos] Mare superum & inferum intelligit. Nam Italia quantaquãta est, inter duo maria procurrit, Tyrrhenum seu Siculum & Adriaticum. Italię autem situm, amęnitatem, fertilitatem, gloriam, tam Cosmographi quam Historici plurimi lata descriptione prosequuntur, vt Plinius, Mela, Solinus, Blõdus, Strabo lib. 5. Albertus Leander, & nouissimè omnium Ioan. Antonius Maginus Patauinus. De eius quoq; potẽtia & virtute bellica, elegãs est oratio Regis Agrippę apud Iosephum Historiographum, de bello Iudaico lib. 2. cap. 16. Extat & Belsolij Regis perpulcra epistola apud Crinitum, de honesta disciplina lib. 8. cap. 11.

Mugit] Translatio à tauris. Sic quoque Virgilius mugitum amnibus tribuit, 3. Geor.

-- - & crebris mugitibus amnes,
Arentesq; sonant ripæ, collesq; supini.

Adde his Barbariem] adiũge barbaros conantes irruptionem facere, sed frustrà.

Galeacij bellũ contra Florẽtinos.

Et mercede emptas] milites mercede cõductos, auxiliares copias. Gessit autem Galeacius per duodecim annos bellum cum Florentinis, quo tempore Stephanus Bauariæ Dux è Germania conductus à Florentinis, in Italiam contra Galeacium magno exercitu venit, nihilq; gerens memorabile, tãdem in patriam reuersus est. Post hunc Iacobus Armeniaci Comes Mediolano bellum infert, accepto à Florentinis stipendio, magnamq; manum ex vlteriore Gallia traducit; qui profligatur interijt. Sequutus est hos, aliquot interiectis annis, Robertus Imperator, qui grandem pecuniam à Florẽtinis accipiens contra Galeacium Mediolanensium Ducem, maximo exercitu in Italiam transijt; inde nulla re gesta memorabili, inglorius reuersus est. Tandem Galeacius dum per suos duces bellum in Florentinos cõtinuat, moritur, Anno Domini 1403. Vide Sabellicum Ennead. 8. & Iouium de Ducibus Mediolan.

Galeacij mors.

Anguifer] Anguifer, id est, ille, qui pro insignibus fert anguem, qui est ipse Dux. Alludit .n. ad insignia Ducatus Mediolanensi, de quibus copiosè diximus Embl. 1.

Paruis magnum] Antitheton. In Græco sic habetur: τί με σμικροῖς τὸν μέγαν ἐντίθετε; quasi diceret: Quis me citra exceptionem magnum rebus minimis ęquare voluit? Apud Caietã in sepulchro marmoreo, eneaq; vrna, hęc inscripta reperiũtur Scipioni Africano:

Deuicto Annibale, capta Carthagine, & aucto
Imperio, hos cineres marmore tectus habes.
Cui non Europa, nõ obstitit Africa quondã,
(Respice res hominum) quàm breuis vrna premit?

Illud Horatij 3. Carm. occurrit:

----desine
Magna modis tenuare paruis.

Sic Tullius dicebat, Cn. Pompeij gloriam non

Pompei gloria.

non regionis vnius, sed orbis vniuersi finibus esse terminandum. Et Alexander Magnus, Iliadem Homeri non ad tibiam, sed tubam videri concelebrandam. Et nescio an iam olim huc aggregare illud Epaminondę elogium, de quo Iustinus: Vnus vir pluris fuit quàm vniuersa ciuitas. Non absurdit Sallustianum hoc in Catilina, initio, quo loco ait videri sibi difficile historiam scribere, quia dicta factis æquanda sunt.

Epaminondæ elogium.

IV. Hoc Emblema mihi reuocat in memoriam species vndecim honorũ, qui ab Aristotele statuuntur Rhetoricorum primo: nempe sacrificia, monumenta vel carmine vel oratione soluta, pręmia certa, luci, superiores in sedendo loci, sepulchra, imagines, publicæ epulę, & quibus vtuntur Barbari, habitus adorantium, & cõspectus excitationes, munera, quæ apud quasq; gẽtes in precio sunt. De quibus sigillatim aliquid dicere mihil hic necesse habeo. De sepulchris & monumentis agimus, quæ inter honores non paruos poni solemne iam olim fuit. Consentaneum enim verit. & obseruantiæ, imò indubitatum est sapientibus, quædam cognata esse nobis semina immortalitatis; cuius adeo appetentes sumus, vt & sepulturæ prospiciamus, & nolimus cadauer nostrum malè haberi. Nec enim admittenda est vecordium quorundam sententia, animam nostram à corpore solutam interire existimantium: sanè harum pecudum animi tam insipidi nunquã vixerunt cum suis sententiis. Humanum verò ingenium, quod animę nostrę vis est, cùm se sciat immortale, optat, illud etiam vt corpus ipsum quoq; & comes, & homicilium suũ, quoad fieri possit, eadem felicitate perfruatur. Atqui iam cadauer neq; sentit, neq; tuum est amplius? at fuit: & nunc sensus est mihi viuenti earum commoditatum, quas passurum sit cadauer meum. Et quidem quãta nobis viuis sepulturæ cura esse soleat, tum quotidiana rerum experientia, tum etiam vitæ magistri docent historici. Nam & Ægyptiorum Reges ad vitam iustam & honestam nihil tam adduxisse legimus, quam si secus facerent, metum atque formidinem denegatę sepulturæ. Diodorus lib. 1. Hinc etiam est, quod de sepulchris & monumentis, quæ defunctorum domos Constantius appellat in l. 4. C. de sepulch. viol. tam prouidè & religiosè in iure multa sint prodita. Nam & voluntas defuncti monumentum fieri sibi disponentis, salua conscientia, & citra infamiam negligi nequit. l. militis, § .C. de relig. & sumpt. fun. Vti nec ipsum monumentum obligari. l. 2. C. dict. t. neq; legari. l. monumenta. 14. C. de legat. neq; permutari l. 12. §. 1. de relig. & sumpt. fun. neq; alienari vel distrahi potest. l. 2. & 9. C. d. t. quia scilicet religionis interest monumẽta extrui & exornari. l. 1. §. interdictũ. de mort. infer. Vnde cùm monumẽta memorię seruandę gratia existant, l. 1. §. 6. ff. d. t. satis inhumanum & durum fuerit, memorias vendere mortuorum. Can. postquam. 13. q. 2. Quapropter (vt propiùs ad rem) non immeritò Galeacio tam magnificum cõstructum fuit monumentum: talis enim ille vir fuit, qualem Plato in Repub. esse debere præcipit; vt puta qui sibi & patriæ vtilissimus, qui singulis ætatibus semper probatus & immaculatus existit, is custos & princeps ciuitatis constituẽdus est. Honores huic tribuendi & viuenti & mortuo, sepulchrorum & aliorum monumẽtorum maxima munera sortienti. Hæc Plato in dialogo 3. de Repub. Talis quoque honor qui Galeacio, olim cõtigit (ne alios infinitos huc congeram) Menandro Bactrorum regi, homini mitissimo, in expeditione quadam vita functo, cui cunctæ regni ciuitates, cunctiq; populi inferias de more, communiq; consensu soluerunt. Sed de reliquijs cùm diu certatum esset, quibus in primis commendarentur, vix tandem inter omnes conuenit, vt æquè partitę singulis distribuerẽtur rata pro parte, nempe vt illius viri monumentum apud omnes pariter cum veneratione existeret: testis est Plutarchus commentario, quo ciuilem hominem instituit. Nunc bono principi succedat *Optimus ciui.*

Honores habiti claris viris.

Sepulturæ cura.

Sepulchrorũ et monumentorum religio.

Menãdri exequiæ.

Optimus

Optimus ciuis.

EMBLEMA CXXXV.

DVM iustis patriam Thrasybulus vindicat armis,
Dumq; simultates ponere quemque iubet,
Concors ordo omnis, magni instar muneris, illi
Palladiæ sertum frondis habere dedit.
Cinge comam, Thrasybule, geras hunc solus honorem:
In magna nemo est æmulus vrbe tibi.

COMMENTARII.

I. IN corona ciuium gratulantium & lætitia gestientium medius stat Thrasybolus chlamydatus, cuius caput cæteri certatim frõdibus oliuę honoris gratia cingũt.

II. HANC historiam non iniucundã paulò altiùs repetemus ex libro 5. Iustini Historici, nam Xenophon latiùs se extendit, quàm vt hic possit commodè coarctari; quin nec omnia, quę in hanc sententiam dixit Iustinus, huc transferre est animus, sed carptim potiora. Athenienses itaq; longissima obsidione pressi à Spartanis, post longam famem & assiduam pestilentiam, duce Conone, à Lysandro Lacedæmoniorum duce victi pacem petierunt, quam tãdem impetrarunt ea conditione, vt ciuitas Atheniensium à triginta viris Lacedæmoniis gubernaretur. Hi sibi tria millia satellitum

Historia Thrasybuli, qui tyrannos expulit.

litum statuunt, & quasi paruus hic ad continendam ciuitatem exercitus esset, septingentos milites à victoribus accipiunt. Deinde miseras vrbis reliquias cędibus & rapinis exhauriunt: & successu temporis horum tanta creuit tyrannis & sęuitia, vt boni quiq; ciuitatis principes & opulenti, beneq; nummati homines ad fugā in exiliū adigerentur; replebaturq; Græcia Atheniensium exulibus. Sed cùm Lacedæmoniorum edicto ciuitates recipere exules prohiberentur, omnes se Argos & Thebas contulerunt, vbi nō solùm tutum exilium egerunt, verùm etiam spem recuperandæ patrię receperunt. Erat inter exules Thrasybulus, vir strenuus, & domi nobilis, qui audendum aliquid pro patria, & pro salute communi etiam cum periculo ratus, adunatus exulibus castellum Phylen Atticorum finium occupat. Nec deerat quarundam ciuitatum tam crudeles casus miserantium fauor: sic & Ismenias Thebanorum princeps etsi publicis non poterat, priuatis tamen auxiliis adiuuabat. Et Lysias Siracusanus orator, exul tunc, quingētos milites stipēdio suo instructos in auxilium patriæ communis eloquentiæ misit. Fit igitur asperum prælium: sed cùm hinc pro patria sūmis viribus, inde pro aliena dominatione segniùs pugnaretur, tyrāni vincuntur: victi in vrbem refugerunt, quā exhaustam cædibus suis etiam armis spoliant. Deinde cùm omnes Atheniēses proditionis suspectos haberēt, demigrare eos ex vrbe iubent, & in ruderibus murorum, qui diruti fuerunt, habitare, extraneis militibus imperium tuentes. Posthæc Thrasybulum corrumpere, imperij societatem pollicentes, conantur: quod cùm non obtinuissent, auxilia à Lacedæmonijs petiuerunt. Quibus adscitis iterato præliantur. In eo bello Critias & Hippomachus tyrannorum sæuissimi cadunt. Cæteris victis, cùm exercitus, ex quibus maior pars Atheniensium erat, fugeret, Thrasybulus magna voce exclamat: cur se victorē fugiant, potiùs quàm vt vindicem cōmunis libertatis adiuuent? ciuium meminerint illam aciem, non hostium esse, & cętera quæ adiecit Xenophon in Thrasybuli oratione. Tandem tyranni in exilium mittuntur, qui ægrè ferentes exilium, Athenienses inuadunt; sed per insidias comprehensi trucidantur. Atq; ita ciuitas per multa membra dissipata, in vnum tandem corpus redigitur. Sed vt inter Atheniēses ciues pax esset stabilior, interposita fide publica Thrasybulus legem sanxit, de abolendis præteritis iniurijs, quam ἀμνηστίαν nuncupauit. Quocirca coronam ciuicam magno totius ciuitatis applausu meruit. Vide prouerbium, *Ne malorum memineris.* De Thrasybulo præter Iustinum & Xenophontem agit Æmilius Probus in eius vita, Valerius Maximus lib. 4. c. 1. Meminit etiam Pausanias in Atticis, & Plutarchus in vita Pelopidæ. Huc spectat adagium, *Thrasybulo Dionysium similem esse dicitis.* Marullus in eam fermè sententiam scripsit Epigramma certè venustum:

Thrasybulus. *Lex ἀμνηστίας.*

Cùm fugeret ciuem ciuis deuictus vt hostē,
In patriam sceleris conscius ipse sui:
State viri, Thrasybulus ait, victoria vestra est:
Nec mihi, sed vobis vicimus, & patriæ.
Dixit, per mediosq; ruens ensesq; virosque,
Parcendum passim ciuibus, ingeminat.

III. *DVM iustis patriam*] pro salute patriæ, qua nihil debet esse charius; & pro qua mortem oppetere sapiens non dubitabit. εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης, ait ille: & quæ pietas prior, quàm in patriam & parentes? imò quæ arma iustiora, quàm quæ capiuntur ad vindicandam patriam?

Thrasybulus vnde dictus.

Thrasybulus] quasi *audax consiliarius*; vel potius homo audacis siue audentis cōsilii: nam θρασὺς *audax.* & βουλὴ. *cōsilium* significat: nomen factis conueniens: nobis Germanis sonat *Kuenrat*, vt dictum in Prę fatione Emblematum. Et certè appositè istud inditum nomen Thrasybulo, qui audenti consilio rem magnam aggressus est, & feliciter perduxit ad exitum. Atqui, quod habet Publii mimus, *In rebus dubijs plurimi est audacia.* Quo ferè sensu Euenus dixit, ad sapientiam permultum conducere audentiam: seorsum si sit, noxam adferre. πρὸς σοφίαν μὲν ἔχειν τολμᾶν μάλα σύμφορον ἐστί, χωρὶς δὲ βλαβερή, καὶ κακότητα φέρει. In iure audacia circa licita adprobatur. l. Celsus, 20. §. videndum. ff. de lib. & postum. l. si quis in tantum 7. C. vnde vi. Vnde rectè Comicus:

Audacia, quando licita.

εὔτολμος εἶναι χρὴ, τολμηρὸς δὲ μή.
Audens ita esto sit procul vt audacia.

Dumq; simultates ponere] suadet abolendas veteres iniurias. Nā parum fuisset

arma cepisse ad expellendos tyrannos, nisi hoc alterum sapienter & prouidè inductum & persuasum esset. Allusum est autem ad ἀμνηστίαν, id est, *malorum obliuionem*. sic enim Athenienses vocabant illud plebiscitum, quo multæ seditiones fuerũt sublatæ. De quo vide prouerbium, *Malorum meminisse*. & Valerium Max. lib. 4. c. 1. & lib. 5. cap. 6. qui pulchrè narrat historiam. Obiter noto, simultatem dici odium per ἀντίφρασιν, quia minimè sunt simul, qui se odio prosequuntur. Vel si mauis à simulatione deduci, quia inimici occulti si mulata loquuntur ad inuicem: nam secundum Vallam, simultas est odium latens.

ἀμνηστία.

Simultas.

Concors ordo omnis] omnes Atheniensium ordines, optimates cum plebe vnanimes.

Magni instar muneris] summi honoris loco ciuica eum corona donarunt, quæ dabatur ei ciui, qui ciuem in bello seruauerat: fiebatq; ex oliuæ fronde, aut querna, interdum ilice, Gellius lib. 5. cap. 6. & Plinius lib. 16. cap. 4.

Corona ciuica.

Palladia sertum frondis] oliuę, quę Palladi sacra, vt diximus Emblem. 24. & alibi, & testatur Plinius lib. 12. cap. 1. fuit enim illa oleæ inuentrix, Ouidio 6. Metamorph. assertore. Æmilius Probus, siue is fuit Cornelius Nepos, in Thrasybulo: Huic pro tantis meritis, honoris corona à populo data est, facta duabus virgulis oleaginis; quam quòd amor ciuium, & non vis expresserat, nullam habuit inuidiam, magnaq; fuit gloria. Cingebantur autem corona ex olea seruatores ciuium, quod ea paci dicata esset, vt refert Hermogenes c. 2. de oratoria. Et eam gestantibus ind.ciũ erat pacis. Hinc Virgilius 8. Æneid.

Oliua sacra Palladi.

Olea paci dicata.

Paciferaq; manu ramum prætendit oliuæ.

Et Ouidius lib. 1. de Ponto:

Adiuuat in bello pacata ramus oliua.

Sed enim non à Græcorum fabulis, neque ab alienigenarum gẽtium commentis, sed diuinitus, vel ab ipso ferè noui mundi primordio inesse oleæ pacificationis vim nobis demonstratum est, Diluuio enim cessãte, à Noe columba emissa, quæ prępeti volatu regionis aliquantulum circumlata, paulò post oliuæ surculum habens in arcam reuersa est: eoq; argumento lætatus Noe, sensit tempestatem diluuii iam desæuiisse, terramq; ipsam pacatam, & remittente inundatione iamdudum in emersu esse. Sed quid illud? cùm ferrum, ferriq; vsus bello in primis inseruiat, & symbolicè pro bello ponatur, tantam inesse oleo vim, vt id emolliat, & ad feriẽdi vsum ineptum & inutile reddat; siquidem fabri, qui ferrum lentescere & emolliri volunt, candefactum id oleo intingere consueuerunt. Oleaginis item coronis vtebantur ministri triumphantium, quod Minerua Dea belli esse credebatur. Plura de oleę symbolis habes apud Pierium lib. 53. Hieroglyph.

Columba à Noe emissa.

Oleũ ferrum emollit.

Geras hunc solus honorem] qui cæteros virtute antestas, solus eo honore dignus repertus es. Seneca epist. 41. In homine id laudandum est, quod ipsius est. Familiam formosam habet, & domũ pulcram, multum serit, multũ fœneratur; nihil bonum in ipso est, sed circa ipsum. Lauda in eo, quod nec eripi, nec dari potest. Quod proprium hominis est quæris? animus & ratio in anima perfecta.

In magna vrbe] Atheniensi. Olim Athenæ ἄστυ dictæ, per excellẽtiam; vt Alexandria πόλις.

Nemo est æmulus] omnes tibi optimè volunt, nullus nõ tibi debitum honorem decernit. Hæc laus quidem tanta est, vt non possit esse maior in homine ciue: adeo vt vix fidem inueniat. Virtuti enim semper comes est inuidia & æmulatio: Vnde rectè ille, quisquis fuerit; *Optima, cibus inuidiæ*. Et sanè in Comitijs vrbis nostræ olim (verba sunt Laurentij Pignorij Patauini) cum ciuis quidam omnibus suffragijs, quotquot interfuerãt, consecutus fuisset honorem, quem petebat, illum Prætor, qui aderat, de facie noscere cupięns gratulatus est, quod omnes illum amarent: at Præfectus dolere se, quod neminem inimicum haberet. Vt enim inquit Publius,

Virtuti comes inuidia.

Miserrima est fortuna, quæ inimico caret.

CVSVM videtur Emblema in ciuem aliquem Mediolanensem, ciuilis concordiæ, & Reipublicæ studiosum. Consueuit .n. Alciatus sub antiquorum persona viros sui æui in scenam inducere, quà bonos, quà malos; quà nobiles, quà inglorios. Et huius rei in Emblematis sparsim non obscura apparent vestigia: nimirum

IV. *Intentio Emblematis.*

--- *seruitus obnoxia,*
Quia quæ volebat non audebat dicere,
Affectus proprios in fabellas transtulit,
Calumniamq; fictis elusit iocis.

Illud quoq; argumento est, quod de magna

Mediolanum magnum.

gua vrbe loquatur; Mediolanum autem magni nomen obtinere vel ipsi plebeculæ n cum, quæ passim de Italiæ vrbibus: *Roma santa, Venetia ricca*, Milano grande, *Napoli gentile, Fiorenza bella, Bologna grassa*. &c. Cæterum tunc temporis & Brixiani suum Thrasybulum habuere, Benedictum videlicet Maximum, cuius extat de forma Reipublicæ Brixianæ constituẽda præclarum consilium, & de eodem non ignobilia Encomia carmine cõscripta. Sed hoc Emblemate duo potissimũ inculcãtur.

Benedictus Maximus Brixianus.

Dimittite & dimittetur vobis.

1. Traditur lex *ἀμνηστίας*, quæ conformis est oraculo Euangelico de iniurijs remittendis & obliuione delẽdis. Quod quã tum cõducat ad ciuilem societatem, nemo sanæ mentis nescit. Iniuria enim semel remissa reuocari non debet, c. si illi, 23. q. 4. ex Gelasio. Et qui dissimulat iniuriam, callidissimus est, apud Hebræum parœmiastẽ Prouerb. c. 12. Sed hic callidissimus, prudentissimus, vt apud Tull. Partitionib. Refero huc locum ex Ausonij panegyrico, ad finem penè, vbi de combustis fœneratorũ nominibus, vt nouæ & veteres rixandi occasiones tollerentur, auspice Gratiano, bono principe. Exemplum aliud celebre Cõstantini magni, de combustis libellis expostulatorijs episcoporum, qui ad Nicenam synodum conuenerãt. Nihil peccauero, si cum Thrasybulo nostro contulero factum Solonis: vt enim ille legem *ἀμνηστίας* cõdidit, sic iste legem *σεισάχθειαν* sanxit. Cũ enim septem sibi talẽta ex patrimonij sui iure deberentur, ea primò remisit, ac reliquos idem facere debere exemplo suo pronunciauit. Quæ lex appellata est *σεισάχθεια, ἀπὸ τοῦ σείειν τὸ ἄχθος, ab excutiẽdo onere*. Vel vt Laertius exponit, *ἀπὸ τοῦ ἀποσείσασθαι τὰ βάρη τῶν δανείων*, id est, *ab excutiendo æris alieni intolerabilem sarcinam*. Latini *Tabulas nouas* vocarunt. Præterea sicut Thrasybulus patriam à tyrannide liberauit; ita Solon insulam Salamina restituit suis ciuibus. Nã cum de ea inter Athenienses & Megarenses ferè vsq; ad internecionem armis dimicatum esset, multisq; cladibus acceptis capitale apud Atheniẽses esset, si quis legem de vindicãda insula ferret. Solicitus Solon, ne vel tacendo patriam Reipub. consuleret; vel consulendo sibi noceret, subitam sibi amentiã simulat, cuius prætextu non dicturus modo prohibita, sed & facturus erat. Deformi habitu more vesanorum in publicum euolat, factoq; concursu hominum suadere populo cœpit quod vetabatur, omniũque animos ita cepit, vt extemplò bellum aduersus Megarenses decernerent, & iussu la deuictis hostibus Atheniensium fieret. Laertius lib. 1. de vita Philos. Plutarchus in Solone.

Solonis lex σεισάχθεια.

Solonis astus.

2. Optimi ciuis munus esse docet, Remp. suam non modò legum metu vincire, sed & omnes omnium animos pacis vinculo continere, omnemq; rixarum & veterum cõtentionum occasionem adimere. Id exẽplo Thrasybuli palam fit, de quo iam plenè diximus. Bonum ciuem breuiter & dilucidè ex oppositis nobis depingit Cicero, Orat. pro Sest. Hi & audaces, inquit, & mali, & perniciosi ciues putantur, qui incitant populi animos ad seditionem, aut qui largitione cæcãt mẽtes imperitorum; aut qui fortes & claros viros, & benè de republica meritos in aliquam vocant inuidiam. Qui verò sceleratorum impetus & conatus represserunt, qui authoritate, qui fide, qui magnitudine animi consilijs audacium restiterunt, ij boni ciues semper habiti sunt. Idem ad Atticum lib. 9. Nihil viro bono, & quieto, & bono ciui magis cõuenit, quàm abesse à ciuilibus controuersijs. Sed cum bonum virum audio nominari, statim me colligo & dijudico; dubia enim est vox, à latiori sensu restringenda. Quis in tanta malorum colluuie bonus? Phœnicem appellem hominum, cui cinnama substernã & aromaticas messes. Quid ais? virtutis hic homo typus est, & sanctimoniæ exemplar. O vide, ne in speciem talis, non à solida basi: lubrica sunt iudicia, & in peiora facilis lapsus aut flexus. Potest videri, si ad Lydium probes, fallit: in fibris morbus latet circum præcordia, nec à signis apparentibus euidens coniectura. Sanitas in vultu & habitu toto corporis, viuidus color & vernans, gratia in oculis, in labijs suauitas, composita ad modestię prę scriptum vtraq; nihil ex ore, quod inquinet, nihil in facie, quod ad lasciuiã prouocet, aut euagetur potiundi affectu; vestis non ad pompam, sed necessitatem, placando ventri victus, potus torturæ & artis expers, morum elegans barbaries & rustica ciuilitas, infra fastum, supra sordes, ad cõditionem vitę temperata. Cur non bonum hunc talem & sanum nominem? Non cer-

Officium boni ciuis.

An inueniatur vbi libi bonus vir.

rè malum, sed an bonum simpliciter? vix affirmem. Detrahe laruam & inspice, næuos offendes & maculas. Ad legem quidem ita pleriq; se componunt, suppressis vitijs & in abdito sepositis, vt ea salua, omnes honestatis numeros compleuisse se, & præclarè functos officio boni viri, sibi prorsus persuadeant. Vana laus, & simulata, imò formidine pœnæ violẽter extorta bonitas: abrogetur lex, impunitate concessa, liberrimus cursus erit ad omne facinus, & sine rubore peccabitur. Causa est intrinsecus quidam & occultus fomes, quem vel tenuis afflantis auræ spiritus sopitum resuscitet: dormiunt sub cinere iacentis affectus & placati ad tempus igniculi isti, non moriuntur, & quæruut exitum interdum eruptione, si coerceantur arctiori custodia. Quotusquisque est, qui conceptam de se præclaram opinionem virtutis, ad exitum vsq; stabilem & inconcussam conseruet? Conuerti & peruerti, communis praxis. Non opus exempla ab antiquitate petere contestandæ fidei, singuli dies suggerunt, labi alium, alium resurgere, nec consistere diti vestigio immobili. Sæpè castitatis florem illibatum perduxit verecundus iuuenis ad metam etiam virilis ætatis, infami scorto tum primùm venditum. Sæpe continuit manus aliquis & linguam à spolio famæ ac bonorum in multam ætatem, seductus tandem erumpente illo affectu, quem tot annis iniecto capistro frænabat. Abstemios vidimus à lacte materno ad prætextam aut togam, in media crapula suffocatos clausisse diem. Quamdiu radix in fundo, germen dat & fruticescit, vel in caulem & folia certis mensibus luxuriat, cohibente iam frigore. Simile quiddam in homine: plantarium quasi quoddam in corde nutrit, vnde vitiorum illa seges & pullulatio, quam occasio educit aut retundit. Nemo non expertus, quilibet Lernam habet suam, Herculea manu purgandam: labore opus succidendis tot capitibus parturientis monstri huius; multi conantur, pauci perficiunt. *Nibil ex omni parte beatum.* verus & verum dictum, pro Delphico oraculo mihi. Prodeat qui de iniuria possit hic queri. Vniuersalis Maxima est, tangit singulos, nemine excepto, nec ætatis, sexus, conditionis, ordinis, status, dignitatis vllo priuilegio. Vt mors communis, ita causa mortis; trahit secum hoc onus quisquis nascitur, & domesticum hostem circumfert dum spirat, ò quàm turbulentum sæpè & implacabilem, nisi altior vis domet, & romphæa aliqua è cœlesti armario: quæ certè omnibus necessaria ad truncandam hanc Hydram. Neminem igitur seponis, inquis, quem nobili hoc & præclaro boni viri titulo exornes? Neminem ex asse, cui nihil desit ex omni parte. Sed vti citharœdum bonum, qui suauiter ludit, quamuis perfectus non sit: ita ciuem bonum, cuius acta, vita & mores ciuilibus statutis accordant, appellare consueuimus: ita bonum militem, qui imperata ducis exequitur: bonum œconomum, cui ratio constat accepti & expensi: bonum monachum, quem nutus superioris & regula continent in officio. Talis omnis Respublica & communitas habet, iustos, honestos, pacis, amãtes, non publicè in exemplum malos; tolerantur & probantur, quamdiu lex & magistratus. Moralis igitur quędam & politica virtus sit bonitas, quæ rigidi etiam censoris virgulam leuiusculi erroris aspersione sustineat. Sed vbi altera illa absoluta & perfecta? nondum reperio: Mathematica est & imaginaria, quæ in vacuo thronum suum fixit clauso mundo. Vbi homo, ibi vanitas & corruptio, luctus & miseria, prauitas & error, lege propagationis & communi sorte. Porrò de ciuilibus præceptis & officijs multi scripserunt, inter cæteros consule Marsilium Ficinum lib. 1. cap. 77. lib. 3. cap. 11. & lib. 6. cap. 59. Magno etiam omnium tum ciuium, tum litteratorum desiderio expectatur Tractatus de bono ciue, quem composuit Illustrissimus Nicolaus Cõtarenus Venetus, Senatorij ordinis, Dominus meus ob prolixa merita omni obseruantia suspiciendus: quod opus non posse esse nisi omnibus numeris absolutissimũ, iudicabũt mecũ omnes, qui illius Viri diuinam prudẽtiam, singularem æquitatem, vitæ innocentiam, morum suauitatem, multarum rerum experiẽtiam, & solidam litterarum scientiam perspecta habuerint.

Affectus praxi in omni homine.

Nihil ex omni parte beatum.

Nemo ex asse bonus, sed secundum legem.

Nicolaus Contarenus.

Stre-

Strenuorum immortale nomen.

EMBLEMA CXXXVI.

ÆACIDAE tumulum Rhœtæo in littore cernis,
Quem plerumque pedes visitat alba Thetis.
Obtegitur semper viridi lapis hic amarantho;
Quod nunquam Herois sit moriturus honos.
Hic Graium murus, magni nex Hectoris. Haud plus
Debet Mæonidæ, quàm sibi Mæonides.

COMMENTARII.

I. IVXTA mare in littore saxo excisum conspicitur sepulchrum, ad quod Thetis in concha marina, delphini dorso imposita appellit, idemque noto amaranthi flore conspergit & ornat.

II. *Character Emblematis.* EXTAT lib. 3. Græcorum Epigrammatum carmen in Laertæ tumulū, quod quia ferè ad nostrum epigramma spectat, huc adscribere placuit.

Ψήχει καὶ πέτρην ὁ πολὺς χρόνος, οὐδὲ σιδήρου
Φείδεται, ἀλλὰ μιῇ πάντ' ὀλέκει δρεπάνῃ.
Ὣς καὶ Λαέρταο τόδ' ἠρίον, ὃ σχεδὸν ἀκτᾶς
Βαιὸν ἀποψυχρῶν λείβεται ἐξ ὑετῶν.
Οὔνομα μὴν ἥρωος ἀείνεον· οὐ γὰρ ἀοιδὰς

Ἀμβλύνει αἰὼν (κἂν ἄδηλα) δύναται.
Saxa cauat tēpus, ferro nec tēpora parcunt,
Omnia sed mollit tempora longa dies.
Laerta sic busta terit quoq; littora propter
Aethere de summo destinus imber aquis.
Immortale sed, heu, nomen delere vetustas
Herois, Musa vindice, nulla potest.
Cauat & petram longū tempus, neq; ferro
Parcit, sed vna omnia perdit consumptione.
Sic etiam Laertæ tumulus, qui prope littus
Paululum abest, frigidis liquitur à pluuijs.
Nomen quidē herois semper floreus. Non enim carmina
Obscurare æuum, etiamsi velit, potest.
Longa dies saxumq; cauat, ferrūq; retūdit,
Cursibus æternis omnia vbiq; vorat.
Sic quoq; Laertæ tumulus, qui littore ab ipso
Paululū abest, tenui tunditur à pluuia.
Nomen at herois manet immortale. Nec æuum
Delere (vt vellet) carmina dia potest.
Apponam & illud argumenti eiusdem:
Τύμβος Ἀχιλλῆος ῥηξήνορος, ὅν ποτ' Ἀχαιοὶ
Δωμησαν. Τρώων δεῖμα καὶ ἐσσομένων.
Αἰγιαλῷ δ' ἰσῦευκεν, ἵνα στοναχῇσι θαλάσσης
Κυδαίνοιτο παῖς τῆς ἁλίας Θέτιδος.
Hic positus Graijs tumulus pugnacis Achillis,
Dardanidæ cuius membra sepulta timent.
Adiacet ad littus, pelagi quo murmure natus
Laudetur Thetidis contumulatus humo.
Cæterùm Philostratus in Iconibus, ad tumulos exornandos scribit amaranthum vsurpatū fuisse, orto à Thessalis initio, qui Achillis sepulchrum eiusmodi coronis redimirent. Idem confirmat Antonius Thylesius in libello, quem de coronis composuit, vbi sic. Thessali Achillis sui monumētum amarantho coronabant: vt ostenderēt, quemadmodum flos ille numquam interit, sic eius famam perpetuò duraturam. Ad hoc respexisse videtur Sanctius, cùm in Heroicis epitaphijs de Achille loqueretur:

Amaranthus tumulis appositus.

Heroum iacet hic flos immortalis Achilles.
Vide Cœl. Rhodigin. antiq. lect. lib. 17. cap. 31. Vel certè referemus Emblematis huius materiam ad id quod 1. Attic. retulit Pausanias de incolis, ni fallor, Salaminis, qui tradūt apud se post Aiacis cladem, florem quendam primum enatum cādidum, modicè rubentem, lilio cùm cæteris partibus tum folijs minorem, inscriptum ijsdem, quibus Hyacinthum, literis. *Typus Emblematis.*

ÆACIDÆ tumulum] Achillis sepulchrum. Dicitur autem Achilles Æacides, ab Æaco auo paterno, Telamonis & Pelei patre. III. *Achilles Æacides.*

Rhœtæo in littore] Rhætęum oppidum & promontorium Troiadis, Aiacis sepulchro à poetis celebratum, sicut & Sigęum sepulchro Achillis. Id quod ex Cicerone pro Archia, Mela lib. 1. cap. 18. Plinio & Strabone liquet. Hinc Alciati videtur μνημονικὸν ἁμάρτημα, deceptus enim est sequendo Solinum, qui etiā malè intellectis Plinij verbis Achillem in Rhætæo sepultum asserit. Pignorius tamen nullum hic peccatū subesse asserit, genuina Plinij lectione persuasus; quam mihi nondum contigit videre. *Rhætaū.* *Alciati lapsus memoria.*

Pedes visitat alba Thetis] quem interdū inuisit Thetis, pedibus alba Dea, λευκόπους. Est autem Thetis Dea maris, Achillis mater, quæ quia semper in aquis habitet, pedes albissimus dicitur habere à Poëtis. Ouidius in epistol. *Thetis.*
Et Thetidis quales vix reor esse pedes.
Accipitur etiam aliquando pro ipso mari, quamuis diuersa ortographia & quantitate: Tethys enim scribitur, prima longa, quā in Thetis, pro Achillis matre, breuiabis. Sed mirum est, hanc constructionem aliquos, etiam Gręculos sibi visos (ne dicā graculos) torsisse, cum merus sit Græcus loquendi modus, & apud Homerum vsitatissimus, qui sæpe sic ait: & quidem 1. Iliad. ἀργυρόπεζα Θέτις, id est, *argēteos habens pedes Thetis.* vel, *albæ pedes Thetis,* id est, pulchra. Sic Iuno apud eundem vocatur λευκώλενος ἥρη. id est, *albas vlnas habens Iuno.* Dicitur autem Thetis argenteos pedes habere, propterea quod maris aqua in locis profundis est obscurissima, & in extremis partibus clarior & pellucida. Thetis verò sæpiùs visitare tumulum Achillis ideo dicitur, quod marini fluctus assiduò eundem alluant. *Thethys pro mari.* *Thetis cur alba pedes.*

Obtegitur semper viridi] saxum hoc sepulchrale tegitur amarantho viridi. Ideo autem amaranthus dicitur viridis, quia nunquam marcescit: vnde nomē habet ab *Amaranthus.*

d

ἀ priuatiua, & μαραίνομαι, marcesco, quasi nunquam marcescens. Plinius lib. 21. c. 8. inquit: Amarantho nō dubiè vincimur. Est autem spica purpurea, veriùs quam flos aliquis, & ipse sine odore, mirumq; in eo, gaudere decerpi, & lætiùs renasci. Prouenit Augusto mense, durat in autumnū. Alexandrino palma, qui decerptus asseruatur: mirumq; postquam defecere cuncti flores, madefactus aqua reuiuiscit, & hibernas coronas facit. Summa eius natura in nomine est, appellato, quoniam non marcescit. Amaranthina corona D. Petro in epist. 1. ea est, quam interpres vertit immarcescibilem. τὸν ἀμαράντινον τῆς δόξης στέφανον. & notauit olim A. Augustin. Quo respexisse videtur Clemens Alexandrinus, Pædag. c. 8. Pulcra enim amaranthi corona ei est reposita, qui se rectè gesserit. Amaranthus autem est immortalis Poetis. Huc pertinet quod narrat Philostratus in Heroicis, Neoptolemo coronas amaranthinas primos Thessalos ad funera ex lege constituisse, vt etiamsi venti nauē abduxissent, minime flaccidas ac deformes adferrent. Venetijs porrò (vt est illa gēs florum mirè studiosa, ob raritatem ex terræ & hortorum penuria, puto) mensæ hyeme in cōuiuijs amarantho exornātur, quem in hunc vsum toto anno reseruant, vt adhibito aquæ tepidæ lenocinio, mox ad libitum reuirescat in purpuram.

Veneti florum studiosi.

Quod nunquam herois &c.] τῶν ἡρώων ὁ κλέος ἀθάνατος. *Heroum gloria immortalis.* Euripides Hercule furente:

Τεννναίων ἀρεταὶ τέθνηκ-
τοῖς θανοῦσιν ἄγαλμα.
Fortium laborum virtutes
Mortuis etiam decus.

Hic Graium murus] Princeps Græcorum fortissimus, quo stante Græci mansere inuicti. Elegans metaphora, murus, pro munimento & robore: vt apud Maronem, duo fulmina belli Scipiadas, & Cic. in Paradox. Duo belli propugnacula. Eo sensu Pindarus in Olympijs Hectorem Troiæ columnam appellat: ὃς Ἕκτορ' ἔσφαλε Τροίας ἄμαχον, ἀστραβῆ κίονα. id est: *qui Hectorem subuertit inexpugnabilem, immobilem columnam.* de Achille loquitur. Hunc quoq; præclaris nominibus honestat Ouidius 12. Metamorph.

Achilles, murus Græcorū.

Iam timor ille Phrygum, decus & tutela Pelasgi,
Nominis Æacides, caput insuperabile bello.

Quò referri possunt allegoricōs à Iuuenale dicta in ementitos nobiles, qui iactant magnificos generis titulos:

---- Miserum est aliena incumbere famæ.
Ne collapsa ruāt subductis tecta columnis.

Magni nex Hectoris] qui Hectorē Troianorum fortissimum interfecit. Effectum pro efficiente. In Appendicibus Virgilianis hoc legitur:

Hector ab Achille occisus.

Defensor patriæ, iuuenū fortissimus Hector,
Qui murus miseris ciuibus alter erat.
Occubuit telo violenti victus Achillis:
Occubuere simul spesq; decusq; Phrygū.

Refert Hyginus, Achillem cùm bigis alligatùm Hectorē raptaret exclamasse: Troiam expugnaui. Reuocat mihi in memoriam mors Hectoris id, quod scribit Ælianus 12. var. histor. Epaminondam accepto mortifero vulnere in pugna Mantinēsi, delatum in castra iussisse acciri Daiphātum, vt eum ducem sibi moribundo sufficeret: quem cum in acie cecidisse retulissent, rursum Iolaidem vocari imperasse; quem etiam interfectum cùm dicerēt, nihil aliud habuisse, quàm vt suaderet pacē cum hostibus esse faciendā, nullo iam duce Thebanis superstite. In Euripidis Hecuba sic loquitur vmbra Polydori: ἐπεὶ δὲ Τροία θ'. Ἕκτορός τ' ἀπόλλυται ψυχή, πατρῴα θ' ἑστία κατεσκάφη. *Vbi Troia, & Hectoris animus periijt, & patrij lares diruti sunt.* Hæc etsi communites ita teneātur, nempe Hectorē ab Achille occisum: sciant tamen Hectoris studiosi, extare libellum Græcum Dionis, de Troia non capta. vbi multò aliter refertur histor a, quā ab Homero describitur, Achillem scilicet ab hectore occisum. Quod & ipse Homerus videtur aliquibus in locis subindicasse, sed tectè. Lege libellū, cui fortasse plus habebis fidei quam Homero. Et (vt ingenuè fatear quod sentio) si causa sub meo tribunali decidēda foret, præconium, quod Homerus Achilli tribuit, multò meliore iure Hectori adiudicarē, vt qui illum virtutibus heroicis multis parasangis antecesit. Fuit enim Achilles mulierarius, iracūdus, iniustus, crudelis, addo & auarus. Nam cū primis iuuentutis annis puellari habitu inter filias Lycomedis latitaret, Deidamiam vitiauit. Imò ob ereptam sibi Briseidem tantas exercuit simultates, vt nullis precibus, nec precio adduci potuerit, vt laborātibus

Dionis liber, de Troia nō capta.

Achilles vitijs enormibus obnoxius.

COMMENTARII.

I. AD picturam Emblematis illustrandam, quædam paulò altiùs sunt repetenda. Et in primis sciendum, veteres fibula togam subnectere solitos; superius enim annexa fibula in sinum fundebat togam, instar veli vento inflati; inferius & in extrema parte grandiorem habebat acum, cum æreo aut aureo filo: quo efficiebatur, vt illa absq; vlla difficultate quasi fluctuās vagaretur, ipsius præsertim acus cuspide in canalicula, quæ in altera fibulæ parte erat, impressa. Facta erat potissimum in eū finem, vt togam supra dextrum humerum connecteret, in quo duæ illæ partes subiectam acum in dicta canalicula stringebant. Nec enim assuta pāno erat fibula, sed duas togæ partes astringendo, non verò transfigendo subnectebat. Quod ipsum etiam Virgilius intelligit, cum ita canit 1. Æneid.

Fibula apud veteres vsus.

Aurea purpuream subnectit fibula vestem.

Non dicit, *transfigit*, sed *subnectit*, quia cōnectebat tantùm & stringebat; subnectere enim propriè est, quod Itali dicunt *aggroppare*. Sic & Ouidius 8. Metamorph. dixit:

Rasilis huic summam mordebat fibula vestem.

quia nimirum vestem mordere videbatur. Quapropter supra fibulam nodus quidam conspiciebatur ex toga, qua cum venustate & elegantia dilatabatur. Eodem modo & chlamydem connodabant, vestem militarem. Dimicaturi enim ad pectus eam fibula astrictam subnectebāt, vt scribit Plutarchus in vita Coriolani. Quandoq; etiam cingulum aut baltheum connodabant, inprimis verò cùm pharetram sagittis plenam alligarent. Quod Virgilius significat in 5. Æneid. vbi ita ait:

——lato quam circumplectitur auro
Baltheus, & tereti subnectit fibula gemma.

Fibulæ materia gemina.

Fibulam nobiles & diuites ex auro conficiebant, quod etiam hic innuit noster Alciatus. Mediocres ex argēto; infimi ex ære aut ferro. Milites argentea vtebatur. Aurelianus tamen primùm illis auream concessit, teste Vopisco. Solebant quoq; duces militibus, qui generoso & virili animo pugnassent, inter alia præmia & auream fibulā donare, vt crebrò meminit Liuius. Imperatores acum, & interdum etiam fibulā ipsam gemmeam vsurpabant, cuiusmodi

Fibula Imperatorum.

illa fuit à Virgilio modo descripta, quæ Augusti fuisse creditur, cum sæpius regios ipsius habitus describere ille soleat. Hęc ferè ex Pancirollo lib. 1. Rerum memorabilium. Idem de calceis: Nobiles & equites peronibus induebātur coriaceis, ad genua vsque adsurgentibus, inde ferro armabantur. Calceis vtebantur ferè ad exemplum fratrum, qui Cappucini dicūtur, nisi quod hi calceo resti ligant, illi verò laneo funiculo astringebāt, vt in multis statuis marmoreis conspicitur. Senatores Lunæ imaginem è purpura calceis assuebant, quos mulleos appellabant. His præmissis pinge grauem virum, tiara & toga insignem, qui in humero dextero fibulam, vestem dicto modo subnectentem habeat, adiūcta cicadæ imagine. Huic opponatur alius palliatus, absq; pileo (veteres enim pileum non vsurpasse nisi certis temporibus, & in certis personis, præter alios testatur Lipsius in Saturnalibus) pedibus calceo inuolutis, cui figura Lunæ assuta sit, vt diximus. In nostra hac figura nec cicada in veste viri Attici, nec Lunula in calceo Romani apparet, quia vel pictor, vel cælator omittēda duxerunt, quam ob causam, ipsi viderint; certè æquus rerum arbiter oscitantiam & stuporem interpretatur.

Calcei Romanorum quales.

Pictura Emblematis.

II. *NOBILES ET GENEROSI*] Quod ad epigraphē Emblematis attinet, ex eruditis hominibus, iisq; maximè, qui vetera diligenter obseruarunt, discimus, inter Nobiles, & Generosos interesse nōnihil. Aristoteles animalium historiæ 1 εὐγενὲς ἐστὶ τὸ ἐξ ἀγαθοῦ γένους· γενναῖον δὲ τὸ μὴ ἐξιστάμενον τῆς αὐτοῦ φύσεως. *Nobile id est, quod ex bono genere profectum est: generosum, quod à sua natura nō degeneraret.* Exemplumq; apponit in lupis, quos generosos, & leonibus, quos nobiles esse dicit. Idem penè 2. De arte dicendi, quo loco ait pręclarius esse generosum quàm nobilem dici; nobilis enim maiorum tantùm virtute gloriaque nititur, generosus & virtute maiorū, & sua commendatur: itaq; generosos omnes esse nobiles, sed nō cōtrà nobiles generosos omnes. Quidā.n. nobiles degenerant à virtute maiorum, & humili ac demisso animo fiūt, atq; ad ignauiam socordes delabuntur. Cicero in Bruto, Scipionum stirpem generosam vocat, quòd in ca

Qui Nobiles, & qui Generosi.

multi excellentes viri fuerint. & Offic. 1. Pyrrhum Epirotam, generosum & potentem dicit: vt in defensione Cęliana, Clodiã impudicam mulierem, & nobilem, & notam appellat. Idem 2. de Offic. ait Phalaridis pręter cęteros nobilitatem crudelitatem. Ex quibus apparet, nobile accipi etiã in malam partem: generosum non nisi in bonam. Cornel. Fronto, nobilem appellat rerum nobilitate, generosum verò cognatione. Eam significationẽ Cicero in Paradoxis obseruat: Ipsius, inquit, libido lapsa est in muliere ignota, dolor ad pauciores pertinet, quàm si petulans fuisset in aliqua generosa virgine ac nobili. Ea de re dissertatio nobilis est euolenda Phauorini apud Gellium cap. 23. lib. 13. Certè duo hęc tam quam synonyma cõiungi certò scio, & interdum etiam confundi. Apud M. Tulliũ, Roscij Amerini pater, genere & nobilitate sui municipij princeps dicitur. Iuuenal. 7. Satyra:

Felix & sapiens, & nobilis & generosus.

Et Ouidius in Heroidum epistolis:

Si te nobilitas, generosaq; nomina tangunt.

Sed vt vno verbo claudamus, hi nobiles generaliter appellantur, qui vel familiæ nomine, vel alio tandem modo innotuerunt: generosi verò speciatim, qui è nobili genere ortum duxerunt.

Emblematis fõs. IN adagio, *Terræ filius*, habetur, apud Pausaniam, Strabonem, atq; alios id genus auctores legi, populos quosdã αὐτόχθονας appellatos, qui nõ aliò referant originem suam, quemadmodum pleriq; faciũt, verùm ex ipso solo nati videri velint: quorum de numero sunt Athenienses. Apud hos cicada nobilitatis insigne fuit: aureas enim cicadas crinibus innodabãt, vt significarent, se indigenas esse & nobiles, id est (vt Græco vtar verbo) αὐτόχθονας. καὶ γνησίους γὰρ τῆς πατρίδος πολίτας. Quod Cicero expressit Oratione pro Flacco. Id verò ridebat Antisthenes, vt refert Laert. lib. 6. aiebat enim hoc illis esse cum cochleis & testudinibus commune; quippè qui aliunde nõ commigrassent, nec vnquã solũ mutassent. Hinc ergo τεττιγοφόροι, id est, *Cicadigeri* dicti Athenienses: hæc enim nota indigenas & ingenuos ab aduenis & seruis distinguebãt. Huc respexisse videtur Virgilius in Ciri:

Cicada nobilitatis insigne Atheniẽsibus.

Aurea solenni comptum quoq; fibula ritu
Mopsopio, tereti nectebat dente cicada.

Huius rei caussam nonnulli adferũt, quòd Cicadæ inter alia animalia indigenæ præcipuè videãtur, quòd in ea regione, in qua nascuntur, viuant, emoriantur, reliqua ferò omnia migrent aliò, neque sedem vllam firmam habeant. In quaq; autem ciuitate & municipio nobiliores eos agnoscimus, quorum maiores pluribus antè annis in sua patria claruerunt, ait Pierius lib. 26. Qua de re Plato nonnihil in Menexeno. Herodotus in Terpsich. Ælianus lib. 4. Variar. histor. c. 22. Scio ego per contemptum dici eos τεττίγων ἀνάμεστους, *cicadis apertos*, gloriosi quidam iactatores, obsoletis iã & nimium vetustis vtentes. Vide prouerbiũ, *Cicadis pleni*. Ferè oblitus essem huc apponere illud Demosthenis aduersus Æschinẽ περὶ παραπρεσβείας, quo loco de Atheniensibus, & Arcadibus verba facit, μόνοι γὰρ ἁπάντων ὑμεῖς αὐτόχθονες ἐστὲ κἀκεῖνοι. Euripidis hæc refert Plutarchus commentario de Exilio:

Cicadæ cur nobilitatis signum.

Η῾ πρῶτα μὲν λεὼς ἀ' οὐκ ἐπακτὸς ἄλλοθεν,
Α᾽υτόχθονες δ᾽ ἔφυμεν. αἱ δ᾽ ἄλλαι πόλεις
Πεσσῶν ὁμοίως διαφορηθεῖσαι βολαῖς,
Α῎λλαι παρ᾽ ἄλλων εἰσὶν ἐξαγώγιμοι.

Primũ nec inquilinus nos populus sumimus,
Sed indigenæ; ciues at aliarum vrbium
Sunt comparandi tesserarum iactibus,
Quæ alijs alia mittunt ciues identidem.

Lunulæ in calceis Romanorũ, et cur. Romanos autem, qui nobilitate generis alijs excellerent, aiũt, lunulas in calceis habuisse; fortasse vt significarẽt Romani Imperij conditionem, quod sensim creuit, & temporum lapsu decreuit, vt in Lunæ hemicyclis fieri solet. Alij putabant signum esse eius habitationis, quę in Luna esse dicitur, & quòd post mortem animi rursus Lunam sub pedibus habebunt. Vel superbos homines admonebãt rerum humanarũ instabilitatis, cuius rei Luna sit exemplo, quæ ab obscuro in lumen, inde in obscurum redit. Philostratus de Herode sophista narrat, cũ fratri de generis sui claritate multa iactanti dixisse: Certè nobilitatem habes in talis. Quod significauit Iuuenalis, cùm de Fabio loquitur his verbis:

---& nobilis & generosus
Appositam nigra Lunam subtexit aluta.

Quin & Zonaras, auctor Græcus, ait, patricios gestasse in vrbe calceos corrigiarum inflexione, & formæ literæ C, adornatos:

quod

quod & Plutarch. retulit in Problemat. Forte ad significandum numerum centenarium, cuius C, litera nota est, quòd initio patricij senatores centum fuerint ex Romuli institutione. Isidor. lib. 19. c. 34. Brisson. lib. 3. select. interpret. cap. 17. Huius Romani moris etiam facit mentionem Bayfius de re vestiaria: Calceus lunatus, inquit, insigne Romanorum nobiliũ, vt voluit Plutarchus, addita lunula circa talum. Vide adagium, *Calceos mutare*. Budæum in Pandectas, Alex. ab Alexãdro lib. 5. cap. 18. Cęl. Rhodigin. lib. 20. cap. 28.

Aurea fibula quorum.

III. *AVREA &c.*] Atheniẽsium vestes nectebantur aurea fibula, cui annexa erat cicada dentata. Aurea enim fibula solis nobilibus, vt diximus, competebat. Et in Romanis legionibus quoq; solis Tribunis aureas fibulas habere licebat, gregario verò aut manipulari baltheos aut phaleras argento decoratas ferre permittebatur.

Cecropias] Athenienses, sic dicti à Cecrope primo Atticæ regionis rege, de quo Emblemate 5.

Fibula varia significata.

Fibula] Fibula prȩter iam dictã significationem, plura significat: nam in ædificijs significat id, quod vulgò clauem vocant, qua tigna inter se connectũtur. Item minus os tibiæ; & vncum in arcu maiore, qui neruum retinet, Italis, *la nozetta*. Germanis, *die nuss*. quasi nuculam dixeris. Medici quoq; fibulis vtuntur ad contrahenda vulnerum labia ad mutuum cõtactum, de cuius tamen forma & materia dissentiũt. Vide Hieronymum Fabricium ab Aquapendente in sua Chirurgia. Fibula deniq; olim inijciebatur pudẽdis Comœdorum & Citharœdorum ad reprimendum coitum Venereum, ne scilicet Veneri operam dantes raucedinem contraherent. Vnde & *Fibulare*, & eius contrarium *Refibulare*. Quam etiam in rem extat Martialis Epigramma lib. 14.

Fibulare.

Dic mihi simpliciter, Comœdis & Citharœdis
Fibula quid præstat? carius vt futuant.

Mulieres enim in rem negatã pronæ, magno precio coitum ab histrionibus conducebant. De ratione fibulandi vide Celsum lib. 7. cap. 4. & 25.

Tenax dente] cicada, quæ dente tenebat vestem. Prorsus mihi persuadeo, Alciatum respexisse ad illud Ouidij, quod supra citauimus:

Rasilis huic summam mordebat fibula vestem.

propriè enim dentibus mordemus, cicadas autem dentes habere quis dixerit? sic nec fibula mordet, nisi metaphoricè. Si non tetigi, vel cicada me mordeat.

Cicadæ] cur cicadæ Atheniensibus tribuantur, præter iam dictam rationem occurrit ex Tzetze 301. Historia. 10. Chiliad. vbi cicadas Atheniẽsium refert ad eorum nimiam loquacitatem:

Athenienses loquaces.

καὶ ὅτι λάλοι τέττιγες, κατάδηλον τοῖς πᾶσιν.
οἱ ἀττικοὶ ὁμοίως δὲ πάλιν τῶν μαγνηγόρων·
λάκωνες βραχυλόγοι δὲ τούτοις ἀπεναντίως. id est:

Quòd cicadæ sint loquaces, compertum est omnibus,
Sunt eodem modo Athenienses, qui multi sunt & garruli in perorando:
Contrà Lacones paucis vtuntur verbis.

Calceus &c.] Sic construe: *Calceus mullea, cui lunula suberat ritu Arcadico, gestatur à patribus Romulidis.*

Arcades primi Lunam obseruarũt.

Arcadico ritu] ad morem Arcadum. Arcades populi in medio Peloppõneso calceos lunatos gestare solebant, quod à diluuio Deucalionis primi ipsi Lunã se inspexisse nascentem credidere, quodq; putarẽt vniuersum genus mortalium aquis obrutum perijsse, & à se rursus originem propagationis emanasse. Refert præter alios vetustiores Pierius lib. 44. De sacris Aegyptiorum literis. Apollon. Argonautic. 4.

ἀρκάδες, οἳ καὶ πρόσθε σεληναίης ὑδέονται.

Strabo in 8. Geograph. δοκεῖ δὲ παλαιότατα ἔθνη εἶναι τὰ Ἀρκαδικὰ τῶν Ἑλλήνων. Sic primo Fastorum Ouidius:

Orta prior Luna (de se si creditur ipsi)
A magno tellus Arcade nomen habet.

Idem Naso huc videtur respexisse 2. Fastorum:

Ante Iouem genitũ terras habuisse ferũtur
Arcades, & Luna gens prior illa fuit.

Arcades cur προσέληνοι dicti.

Itaq; cùm se Luna vellent antiquiores dici (adeò sui generis antiquitatem iactabant) dicti sunt à Thucydide initio historiæ, προσέληνοι. id est, *ante lunam editi*, siue *antelunares*. Vnde est illud Senecæ Tragici dicterium, in Hippolyto:

Sidus post veteres Arcades editum,
Currus non poterit flectere candidos.

Præ-

Prętet has rationes alias adfert Plutarchus in Problem. Adducta etiam lumen capiét ex ijs, quæ apud Tzetzem legimus in Cassădram. Ideo natos dici Arcadas ante Lunam, quia nutrirentur ante Lunæ coitum, coquendo glădes in igne. Vel *προσέληνοι* dicti, *παρὰ τὸ προσελεῖν*. quod est *afficere iniuria*. Apud alios verò pro stultis haben tur, quia putent se Luna priores esse. Sed sic se habet ratio; Annum, menses, ęquinoctia, & his similia omnia, quæ sunt artis Astrologicę rex Arcadum, siue Atlas fuerit, siue Pœnus, à Luna supputans adinuenit, postea Thales. Vide adagiū, *Becceselenus*, & Cœl. Rhodigin. lib. 20. cap. 28. citato.

Lunula] parua Lunula, ad moré hemicycli.

Patribus Romulidis] patricijs Romanis, quos primùm Romulus instituit numero centum. Hoc loco quęri potest, an veteres calceis vterentur? Refert Dio, Senatores olim discalceatos fuisse, præterquã si publicè conuenissent. Multò magis igitur & alij absq; calceis incesserunt. Confirmat id, quod ipse Saluator noster Christus maximam vitę suę partem discalceatus degerit. Indeq; est, quod ingresso Simonis leprosi ædes Magdalena pedes lacrymis lauit, & capillis siccauit: siquidem Simon istam lotionem omiserat, quæ tamé administrari solebat hospitibus, qui quoniam absque calceis ingrediebantur, lotione ea quàm maximè indigebant. Sed contrà stat auctoritas Tertulliani, qui togæ termentum proprium calceos fuisse contendit, lib. 6. de Pallio, his verbis: Calceos nihil dico, proprium togæ termentum, immundissimam pedum tutelam. Quo in loco pro *tormento*, quod omnibus passim exemplaribus obrepserat, legendum esse *termētũ*, vbi scilicet toga terminatur, viri docti censent. Sed calceis ij vtebantur vel puris, vel mulleolis. De vtroq; idem Tertullianus sic: Impuro cruri purum aut mulleolum inducit calceum. Vbi per mulleolum haud dubiè intelligit calceum lunulatum; per purum verò eum, qui ex puro corio sine lunula factus erat, quod posterius calceamenti genus Perones vocabant. Quod verò Christus discalceatus incesserit, idem que Apostolis suis præceperit, ne calceamentum pedibus inducerent, ita interpretatur Adamantius, vt ipsorum pedes, qui ad annunciandam felicissimæ vitæ perpetuitatem properabant, omni carerent mortalitatis iudicio: vti etiam in Mose Israelitici populi duce constat.

An veteres vsi calceis.

Romanorũ calcei duorum generũ.

Mullea] Grapaldus de partibus ædium in dictione Mullus, lib. 1. cap. 6. Nomen ei Fenestella à colore mulleorum calceamētorum datum existimauit. Turnebus contra lib. 9. cap. 24. mulleos à colore piscis mulli dictos iudicat. Festus à mullando, id est, suendo, deducit nomen. Fuerunt autem mullei calcei regum Albanorum primò, deinde patriciorum. Vnde patricij calcei nominantur in ea inscriptione: ÆDEM. HONORI. ET. VIRTVTI. FECIT. VESTE. TRIVMPHALI. CALCEIS. PATRICIIS. vt & patricia Luna apud Papinium:

Mullei vnde dicti.

---Patricia clausit vestigia Luna.

Martialis pellem lunatam vocat, lib. 1. Epigram.

Lunata nusquam pellis, & nusquam toga!

Quod scilicet Lunæ figura his calceis erat assuta: vel fibula eburnea corniculans, instar Lunę: quæ omnia copiosius tractat Alexander ab Alexădro lib. 5. dier. genial. c. 18. Italis etiamnum crepidę dicuntur *Muli*, voce antiquitatem redoléte. Sicut etiam Veneti mulierum soccos, voce diminuta dicunt socculos, *Zoccoli*. Quamuis ibidem gestentur altissimi, grallis incedere dicas. Hac de re Iulius Cæsar Scaliger perfacetum patris sui dictum refert lib. 1. Poetices, cap. 13. Eiusmodi nempe vxorum dimidio tantùm in lectis frui maritos, altero dimidio cum soccis deposito. Vnde etiam cuiusdãm querela, qui se vxorem semiligneã duxisse dicebat. Quas ideo & Iuuenalis irridere videtur, Satyra 14.

Muli.

Zoccoli.

Vxor semiliguea.

---breuiorq; videtur

Virgine pygmaa, nullis adiuncta cothurnis.

Paruam enim puellæ staturam exprimit, dum eam cothurnis adiunctam, & non è contrà, ait. Sicut Cicero de suo genero: Quis meum generum alligauit gladio? vt eruditissimus vir Gaspar Schoppius explicat. lib. 4. verisimil. cap. 10.

Indigenas] Indigena, quasi inde genitus, nec aliunde natus. Græcè *αὐτόχθων*, & *ἐγχώριος*. cui opponitur aduena. Sic etiã cicadæ dicuntur *αὐτόχθονες*, nam ibi solummodo cantant, vbi nascuntur, nec locum mutant.

Indigena.

Hac signa] symbola.

Antiqua illustres] qui antiquitatem sui generis

Cum his, quæ antea dicta sunt ad tumulũ Galeacij, deq; inscriptione illa magnifica, *Quis paruis magnum me superimposuit?* velim annecti quæ mihi nunc occurrunt ex alijs certè non pœnitendis auctoribus. Sic igitur Horatius Epod. Oda. 9.

-----Africano, cui super Carthaginem
Virtus sepulchrum condidit.

Velleius Paterculus de Carthagine: Eam vrbem inuisam Romano nomini Pub. Scipio funditus sustulit, fecitq; suæ virtutis monumentum. Sed interea dum hæc meditor, nescio quo modo mihi præ cæteris placet Martialis sanè argutum & lepidum de Pompeio & filijs cenotaphium:

Pompeij cenotaphium.

Põpeios iuuenes Asia, atq; Europa, sed ipsũ
Terra tegit Libyes, si tamen vlla tegit.
Quid mirum toto si spargitur orbe? iacere
Vno non poteras tanta ruina loco.

Dion Nicæus in Adriano: Postquam venit in Græciam, spectauit mysteria; cumque per Iudæam in Ægyptum venisset, parẽtauit Pompeio, de quo hũc versum fertur dixisse:

Τῷ ναοῖς βρίθοντι πόση σπανὶς ἔπλετο τύμβου.

Ossa viri magni tenui quàm clausa sepulchro:

Vicecomites familia.

Porrò hic obiter noto, *Vicecomes* nomen esse familiæ in Italia (vulgò *Visconti*) non officij.

III. *PRO tumulo*] ad excitãdam tumuli magnificentiam Galeacio.

Pone Italiam] id est, appone, affinge, describe totam Italiam, cum suis viribus.

Pone arma.] Pro describe, aut dispone, non placet Fornerio, vt quòd à mera lingua Romana deflectat; quanquam Cicero in 110 5. Antonianę dixerit: Pacẽ vult Antonius, arma ponat. hic enim, pro deponat, vsurpari liquet.

Italia inter duo maria sita.

Et mare, quod geminos] Mare superum & inferum intelligit. Nam Italia quantaquãta est, inter duo maria procurrit, Tyrrhenum seu Siculum & Adriaticum. Italię autem situm, amęnitatem, fertilitatem, gloriam, tam Cosmographi quam Historici plurimi lata descriptione prosequuntur, vt Plinius, Mela, Solinus, Blõdus, Strabo lib. 5. Albertus Leander, & nouissimè omnium Ioan. Antonius Maginus Patauinus. De eius quoq; potẽtia & virtute bellica, elegãs est oratio Regis Agrippę apud Iosephum Historiographum, de bello Iudaico lib. 2. cap. 16. Extat & Belsolijs Regis perpulcra episto la apud Crinitum, de honesta disciplina lib. 8. cap. 11.

Mugit] Translatio à tauris. Sic quoque Virgilius mugitum amnibus tribuit, 3. Geor.

-- - & crebris mugitibus amnes,
Arentesq́; sonant ripæ, collesq; supini.

Adde his Barbariem] adiũge barbaros conantes irruptionem facere, sed frustrà.

Galeacij bellũ contra Florẽtinos.

Et mercede emptas] milites mercede cõductos, auxiliares copias. Gessit autem Galeacius per duodecim annos bellum cum Florentinis, quo tempore Stephanus Bauariæ Dux è Germania conductus à Florentinis, in Italiam contra Galeacium magno exercitu venit, nihilq; gerens memorabile, tãdem in patriam reuersus est. Post hunc Iacobus Armeniaci Comes Mediolano bellum infert, accepto à Florentinis stipendio, magnamq; manum ex vlteriore Gallia traducit; qui profligatur interijt. Sequutus est hos, aliquot interiectis annis, Robertus Imperator, qui grandem pecuniam à Florẽtinis accipiens contra Galeacium Mediolanensium Ducem, maximo exercitu in Italiam transijt; inde nulla re gesta memorabili, inglorius reuersus est. Tandem Galeacius dum per suos duces bellum in Florentinos cõtinuat, moritur, Anno Domini 1403. Vide Sabellicum Ennead. 8. & Iouium de Ducibus Mediolan.

Galeacij mors.

Anguifer] Anguifer, id est, ille, qui pro insignibus fert anguem, qui est ipse Dux. Alludit .n. ad insignia Ducatus Mediolanensi, de quibus copiosè diximus Embl. 1.

Paruis magnum] Antitheton. In Græco sic habetur: τί με σμικροῖς τὸν μέγαν ἐντίθετε; quasi diceret: Quis me citra exceptionem magnum rebus minimis ęquare voluit? Apud Caietã in sepulchro marmoreo, ęneaq; vrna, hęc inscripta reperiũtur Scipioni Africano:

Deuicto Annibale, capta Carthagine, & aucto
Imperio, hos cineres marmore tectus habes.
Cui non Europa, nõ obstitit Africa quondã,
(Respice res hominum) quàm breuis vrna premit?

Illud Horatij 3. Carm. occurrit:

-----desine
Magna modis tenuare paruis.

Pompei gloria.

Sic Tullius dicebat, Cn. Pompeij gloriam non

non regionis vnius, sed orbis vniuersi finibus esse terminandum. Et Alexander Magnus, Iliadem Homeri non ad tibiam, sed tubam videri concelebrandam. Et nescio an jo. ſim huc aggregare illud Epaminondę elogium, de quo Iustinus: Vnus vir plures fuit quàm vniuersa ciuitas. Non abludit Sallustianum hoc in Catilina, initio, quo loco ait videri sibi difficile historiam scribere, quia dicta factis æquanda sunt.

Epaminō dæ elogiū.

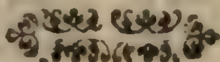
IV. Hoc Emblema mihi reuocat in memoriam species vndecim honorū, qui ab Aristotele statuuntur Rhetoricorum primo: nempe sacrificia, monumenta vel carmine vel oratione soluta, pręmia certa, luci, superiores in sedendo loci, sepulchra, imagines, publicæ epulę, & quibus vtuntur Barbari, habitus adorantium, & cōspectus excitationes, munera, quæ apud quasq; gētes in precio sunt. De quibus sigillatim aliquid dicere mihi h c necesse habeo. De sepulchris & monumentis agimus, quæ inter honores non paruos poni solemne iam olim fuit. Consentaneum enim verit. t & obseruantiæ, imò indubitatum est sapientibus, quædam cognata esse nobis semina immortalitatis; cuius adeo appetentes sumus, vt & sepulturæ prospiciamus, & nolimus cadauer nostrum malè haberi. Nec enim admittenda est vecordium quorundam sententia, animam nostram à corpore solutam interire existimantium: sanè harum pecudum animi tam insipidi nunquā vixerunt cum suis sententiis. Humanum verò ingenium, quod animę nostrę vis est, cùm se sciat immortale, optat, illud etiam vt corpus ipsum quoq; & comes, & homicilium suū, quoad fieri possit, eadem felicitate perfruatur. Atqui iam cadauer neq; sentit, neq; tuum est amplius? at fuit: & nunc sensus est mihi viuenti earum commoditatum, quas passurum sit cadauer meum. Et quidem quāta nobis viuis sepulturæ cura esse soleat, tum quotidiana rerum experientia, tum etiam vitæ magistri docent historici. Nam & Ægyptiorum Reges ad vitam iustam & honestam nihil tam adduxisse legimus, quam si secus facerent, metum atque formidinem denegatę sepulturæ. Diodorus lib. 1. Hinc etiam est, quod de sepulchris & monumentis, quæ defunctorum domos Constantius appellat in l. 4. C. de sepulch. viol. tam prouidè & religiosè in iure multa sint prodita. Nam & voluntas defuncti monumentum fieri sibi disponentis, salua conscientia, & citra infamiam negligi nequit. l. militis, 5. C. de relig. & sumpt. fun. Vti nec ipsum monumentum obligari. l. 2. C. dict. t. neq; legari. l. monumenta. 14. C. de legat. neq; permutari l. 12. §. 1. de relig. & sumpt. fun. neq; alienari vel distrahi potest. l. 2. & 9. C. d. t. quia scilicet religionis interest monumēta extrui & exornari. l. 1. §. interdictū, de mort. infer. Vnde cùm monumēta memorię seruandę gratia existant, l. 1. §. 6 ff. d. t. satis inhumanum & durum fuerit, memorias vendere mortuorum. Can. postquam. 13. q. 2. Quapropter (vt propiùs ad rem) non immeritò Galeacio tam magnificum cōstructum fuit monumentum: talis enim ille vir fuit, qualem Plato in Repub. esse debere præcipit; vt puta qui sibi & patriæ vtilissimus, qui singulis ætatibus semper probatus & immaculatus existit, is custos & princeps ciuitatis constituēdus est. Honores huic tribuendi & viuenti & mortuo, sepulchrorum & aliorum monumētorum maxima munera sortienti. Hæc Plato in dialogo 3. de Repub. Talis quoque honor qui Galeacio, olim cōtigit (ne alios infinitos huc congeram) Menandro Bactrorum regi, homini mitissimo, in expeditione quadam vita functo, cui cunctæ regni ciuitates, cunctiq; populi inferias de more, communiq; consensu soluerunt. Sed de reliquijs cùm diu certatum esset, quibus in primis commendarentur, vix tandem inter omnes conuenit, vt æquè partitę singulis distribuerētur rata pro parte, nempe vt illius viri monumentum apud omnes pariter cum veneratione existeret: testis est Plutarchus commentario, quo ciuilem hominem instituit. Nunc bono principi succedat *Optimus ciui*.

Honores habiti claris viris.

Sepulturæ cura.

Sepulchrorū et monumentorum religio.

Menādri exequiæ.

Optimus

Optimus ciuis.

EMBLEMA CXXXV.

DVM iustis patriam Thrasybulus vindicat armis,
Dumq; simultates ponere quemque iubet,
Concors ordo omnis, magni instar muneris, illi
Palladiæ sertum frondis habere dedit.
Cinge comam, Thrasybule, geras hunc solus honorem:
In magna nemo est æmulus vrbe tibi.

COMMENTARII.

I. IN corona ciuium gratulantium & lætitia gestiẽtium medius stat Thrasybolus chlamydatus, cuius caput cæteri certatim frõdibus oliuę honoris gratia cingũt.

II. HANC historiam non iniucundã paulò altiùs repetemus ex libro 5. Iustini Historici, nam Xenophon latiùs se extendit, quàm vt hic possit commodè contractari; quin nec omnia, quę in hanc sententiam dicit Iustinus, huc transferre est animus, sed carptim potiora. Athenienses itaq; longissima obsidione pressi à Spartanis, post longam famem & assiduam pestilentiam, duce Conone, à Lysandro Lacedæmoniorum duce victi pacem petierunt, quam tandem impetrarunt ea conditione, vt ciuitas Atheniensium à triginta viris Lacedæmonijs gubernaretur. Hi sibi tria millia satellitum

Historia Thrasybuli, qui tyrãnos expulit.

litum statuunt, & quasi paruus hic ad continendam ciuitatem exercitus esset, septingentos milites à victoribus accipiunt. Deinde miseras vrbis reliquias cędibus & rapinis exhauriunt: & successu temporis horum tanta creuit tyrannis & sęuitia, vt boni quiq; ciuitatis principes & opulenti, beneq; nummati homines ad fugã in exiliũ adigerentur; replebaturq; Graecia Atheniensium exulibus. Sed cùm Lacedæmoniorum edicto ciuitates recipere exules prohiberentur, omnes se Argos & Thebas contulerunt, vbi nõ solùm tutum exilium egerunt, verùm etiam spem recuperandæ patrię receperunt. Erat inter exules Thrasybulus, vir strenuus, & domi nobilis, qui audendum aliquid pro patria, & pro salute communi etiam cum periculo ratus, adunatus exulibus castellum Phylen Atticorum finium occupat. Nec deerat quarundam ciuitatum tam crudeles casus miserantium fauor: sic & Ismenias Thebanorum princeps etsi publicis non poterat, priuatis tamen auxiliis adiuuabat. Et Lysias Siracusanus orator, exul tunc, quingẽtos milites stipẽdio suo instructos in auxilium patriæ communis eloquentiæ misit. Fit igitur asperum prælium: sed cùm hinc pro patria sũmis viribus, inde pro aliena dominatione securiùs pugnaretur, tyrãni vincuntur: victi in vrbem refugerunt, quã exhaustam cædibus suis etiam armis spoliant. Deinde cùm omnes Atheniẽses proditionis suspectos haberẽt, demigrare eos ex vrbe iubent, & in ruderibus murorum, qui diruti fuerunt, habitare, extraneis militibus imperium tuentes. Posthæc Thrasybulum corrumpere, imperij societatem pollicentes, conantur: quod cùm non obtinuissent, auxilia à Lacedæmonijs petiuerunt, Quibus adscitis iterato præliantur. In eo bello Critias & Hippomachus tyrannorum sæuissimi cadunt. Cæteris victis, cùm exercitus, ex quibus maior pars Atheniensium erat, fugeret, Thrasybulus magna voce exclamat: cur se victorẽ fugiant, potiùs quàm vt vindicem cõmunis libertatis adiuuent? ciuium meminerint illam aciem, non hostium esse, & cętera quæ adiecit Xenophon in Thrasybuli oratione. Tandem tyranni in exilium mittuntur, qui ægrè ferentes exilium, Athenienses inuadunt; sed per insidias comprehensi trucidantur. Atq; ita ciuitas per multa membra dissipata, in vnum tandem corpus redigitur. Sed vt inter Atheniẽses ciues pax esset stabilior, interposita fide publica Thrasybulus legem sanxit, de abolendis præteritis iniurijs, quam ἀμνηστίαν nuncupauit. Quocirca coronam ciuicam magno totius ciuitatis applausu meruit. Vide prouerbium, *Ne malorum memineris*. De Thrasybulo præter Iustinum & Xenophontem agit Æmilius Probus in eius vita, Valerius Maximus lib. 4. c. 1. Meminit etiam Pausanias in Atticis, & Plutarchus in vita Pelopidæ. Huc spectat adagium, *Thrasybulo Dionysium similem esse dicitis*. Marullus in eam fermè sententiam scripsit Epigramma certè venustum:

Thrasybulus.

Lex ἀμνηστίας.

Cùm fugere: ciuem ciuis deuictus vt hostẽ,
In patriam sceleris conscius ipse sui:
State viri, Thrasybulus ait, victoria vestra est:
Nec mihi, sed vobis vicimus, & patriæ.
Dixit, per mediosq; ruens ensesq; virosque,
Parcendum passim ciuibus, ingeminat.

DVM iustis patriam] pro salute patriæ, qua nihil debet esse charius; & pro qua mortem oppetere sapiens non dubitabit. εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης, ait ille: & quæ pietas prior, quàm in patriam & parentes? imò quæ arma iustiora, quàm quæ capiuntur ad vindicandam patriam? III.

Thrasybulus] quasi *audax consiliarius*; vel potius homo audacis siue audentis cõsilij: nam θρασὺς *audax*. & βουλὴ *cõsilium* significat: nomen factis conueniens: nobis Germanis sonat *Kuenrat*, vt dictum in Pręfatione Emblematum. Et certè appositè istud inditum nomen Thrasybulo, qui audenti consilio rem magnam aggressus est, & feliciter perduxit ad exitum. Atqui, quod habet Publii mimus, *In rebus dubijs plurimi est audacia*. Quo ferè sensu Euenus dixit, ad sapientiam permultum conducere audentiam: seorsum si sit, noxam adferre. πρὸς σοφίαν μὲν ἔχειν τολμᾶν μάλα σύμφορόν ἐστι, χωρὶς δὲ βλαβερὴ, καὶ κακότητα φέρει. In iure audacia circa licita adprobatur. l. Celsus, 20. §. videndum. ff. de lib. & postum. l. si quis in tantum 7. C. vnde vi. Vnde rectè Comicus:

Thrasybulus vnde dictus.

Audacia, quando licita.

εὔτολμος εἶναι χρὴ, τολμηρὸς δὲ μή.
Audens ita esto sit procul vt audacia.

Dum; simultates ponere] suadet abolendas veteres iniurias. Nã parum fuisse arma

arma cepisse ad expellendos tyrannos, nisi hoc alterum sapienter & prouidè inductum & persuasum esset. Allusum est autem ad ἀμνηστίαν, id est, *malorum obliuionem*. sic enim Athenienses vocabant illud plebiscitum, quo multæ seditiones fuerũt sublatæ. De quo vide prouerbium, *Malorum meminisse*. & Valerium Max. lib. 4. c. 1. & lib. 5. cap. 6. qui pulchrè narrat historiam. Obiter noto, simultatem dici odium per ἀντίφρασιν, quia minimè sint simul, qui se odio prosequuntur. Vel si mauis à simulatione deduci, quia inimici occulti simulata loquuntur ad inuicem: nam secundum Vallam, simultas est odium latens.

ἀμνηστία. Simultas.

Concors ordo omnis] omnes Atheniensium ordines, optimates cum plebe vnanimes.

Magni instar muneris] summi honoris loco cũ ea eum corona donarunt, quæ dabatur ei ciui, qui ciuem in bello seruauerat: fiebatq; ex oliuæ fronde, aut querna, interdum ilice, Gellius lib. 5. cap. 6. & Plinius lib. 16. cap. 4.

Corona ciuica.

Palladia sertum frondis] oliuę, quę Palladi sacra, vt diximus Emblem. 24. & alibi, & testatur Plinius lib. 12. cap. 1. fuit enim illa oleæ inuentrix, Ouidio 6. Metamorph. assertore. Æmilius Probus, siue is fuit Cornelius Nepos, in Thrasybulo: Huic pro tantis meritis, honoris corona à populo data est, facta duabus virgulis oleaginis; quam quòd amor ciuium, & non vis expresserat, nullam habuit inuidiam, magnaq; fuit gloria. Cingebantur autem corona ex olea seruatores ciuium, quod ea paci dicata esset, vt refert Hermogenes c. 2. de oratoria. Et eam gestantibus indiciũ erat pacis. Hinc Virgilius 8. Æneid.

Oliua sacra Palladi.

Olea paci dicata.

Paciferaq; manu ramum prætendit oliuæ.

Et Ouidius lib. 1. de Ponto:

Adiuuat in bello pacata ramus oliua.

Sed enim non à Græcorum fabulis, neque ab alienigenarum gẽtium commentis, sed diuinitus, vel ab ipso ferè noui mundi primordio inesse oleæ pacificationis vim nobis demonstratum est, Diluuio enim cessãte, à Noe columba emissa, quæ prępeti volatu regionis aliquantulum circumlata, paulò post oliuæ surculum habens in arcam reuersa est: eoq; argumento lætatus Noe, sensit tempestatem diluuii iam desæuiisse, terramq; ipsam pacatam, & remittente inundatione iamdudum in emersu esse. Sed quid illud? cùm ferrum, ferriq; vsus bello in primis inseruiat, & symbolicè pro bello ponatur, tantam inesse oleo vim, vt id emolliat, & ad feriẽdi vsum ineptum & inutile reddat; siquidem fabri, qui ferrum lentescere & emolliri volunt, candefactum id oleo intingere consueuerunt. Oleaginis item coronis vtebantur ministri triumphantium, quod Minerua Dea belli esse credebatur. Plura de oleę symbolis habes apud Pierium lib. 53. Hieroglyph.

Columba à Noe emissa.

Oleũ ferrum emollit.

Geras hunc solus honorem] qui cæteros virtute antestas, solus eo honore dignus repertus es. Seneca epist. 41. In homine id laudandum est, quod ipsius est. Familiam formosam habet, & domũ pulcram, multum serit, multũ fœneratur; nihil bonum in ipso est, sed circa ipsum. Lauda in eo, quod nec eripi, nec dari potest. Quod proprium hominis est quæris? animus & ratio in anima perfecta.

In magna vrbe] Atheniensi. Olim Athenæ ἄστυ dictæ, per excellẽtiam; vt Alexandria πόλις.

Nemo est æmulus] omnes tibi optimè volunt, nullus nõ tibi debitum honorem decernit. Hæc laus quidem tanta est, vt non possit esse maior in homine ciue: adeo vt vix fidem inueniat. Virtuti enim semper comes est inuidia & æmulatio: Vnde rectè ille, quisquis fuerit; *Optima, cibus inuidiæ*. Et sanè in Comitijs vrbis nostræ olim (verba sunt Laurentij Pignorij Patauini) cum ciuis quidam omnibus suffragijs, quotquot interfuerãt, consecutus fuisset honorem, quem petebat, illum Prætor, qui aderat, de facie noscere cupiens gratulatus est, quod omnes illum amarent: at Præfectus dolere se, quod neminem inimicum haberet. Vt enim inquit Publius,

Virtuti comes inuidia.

Miserrima est fortuna, quæ inimico caret.

IV. CVSVM videtur Emblema in ciuem aliquem Mediolanensem, ciuilis concordiæ, & Reipublicæ studiosum. Consueuit .n. Alciatus sub antiquorum persona viros sui ęui in scenam inducere, quà bonos, quà malos; quà nobiles, quà inglorios. Et huius rei in Emblematis sparsim non obscura apparent vestigia: nimirum

Intentio Emblematis.

--- *seruitus obnoxia,*
Quia quæ volebat non audebat dicere,
Affectus proprios in fabellas transtulit,
Calumniamq; fictis elusit iocis.

Illud quoq; argumento est, quod de magna

Mediolanum magnum. *gua vrbe* loquatur; Mediolanum autem magni nomen obtinere vel ipsi plebeculæ n tum, quæ passim de Italiæ vrbibus: *Roma santa, Venetia ricca*, Milano grande, *Napoli gentile, Fiorenza bella, Bologna grassa*. &c. Cæterum tunc temporis & Brixiani suum Thrasybulum habuere, Benedictum videlicet Maximum, cuius extat de forma Reipublicæ Brixianæ constituẽda præclarum consilium, & de eodem non ignobilia Encomia carmine cõscripta. Sed hoc Emblemate duo potissimũ inculcãtur. *Benedictus Maximus Brixianus.*

1. Traditur lex *ἀμνησίας*, quæ conformis est oraculo Euangelico de iniurijs remittendis & obliuione delẽdis. Quod quã tum cõducat ad ciuilem societatem, nemo sanæ mentis nescit. Iniuria enim semel remissa reuocari non debet, c. si illi, 23. q. 4. ex Gelasio. Et qui dissimulat iniuriam, callidissimus est, apud Hebræum parœmiastẽ Prouerb. c. 12. Sed hic callidissimus, prudentissimus, vt apud Tull. Partitionib. Refero huc locum ex Ausonij panegyrico, ad finem penè, vbi de combustis fœneratorũ nominibus, vt nouæ & veteres rixandi occasiones tollerentur, auspice Gratiano, bono principe. Exemplum aliud celebre Cõstantini magni, de combustis libellis expostulatorijs episcoporum, qui ad Nicenam synodum conuenerãt. Nihil peccauero, si cum Thrasybulo nostro contulero factum Solonis: vt enim ille legem *ἀμνησίας* cõdidit, sic iste legem *σεισάχθειαν* sanxit. Cũ enim septem sibi talẽta ex patrimonij sui iure deberentur, ea primò remisit, ac reliquos idem facere debere exemplo suo pronunciauit. Quæ lex appellata est *σεισάχθεια, ἀπὸ τοῦ σείειν τὸ ἄχθος, ab excutiẽdo onere*. Vel vt Laertius exponit, *ἀπὸ τοῦ ἀποσείσασθαι τὰ βάρη τῶν δανείων*, id est, *ab excutiendo æris alieni intolerabilem sarcinam*. Latini *Tabulas nouas* vocarunt. Præterea sicut Thrasybulus patriam à tyrannide liberauit; ita Solon insulam Salamina restituit suis ciuibus. Nã cum de ea inter Athenienses & Megarenses ferè vsq; ad internecionem armis dimicatum esset, multisq; cladibus acceptis capitale apud Atheniẽses esset, si quis legem de vindicãda insula ferret. Solicitus Solon, ne vel tacendo parum Reipub. consuleret; vel consulendo sibi noceret, subitam sibi amentiã simulat, cuius prætextu non dicturus modo prohibita, sed & facturus erat. Deformi habitu more vesanorum in publicum euolat, factoq; concursu hominum suadere populo cœpit quod vetabatur, omniũque animos ita cepit, vt extemplò bellum aduersus Megarenses decernerent, & insula deuictis hostibus Atheniensium fieret. Laertius lib. 1. de vita Philos. Plutarchus in Solone. *Dimittite & dimittetur vobis.* *Solonis lex σεισάχθεια.* *Solonis astus.*

2. Optimi ciuis munus esse docẽt, Rẽp. suam non modò legum metu vincire, sed & omnes omnium animos pacis vinculo continere, omnemq; rixarum & veterum cõtentionum occasionem adimere. Id exẽplo Thrasybuli palam fit, de quo iam plenè diximus. Bonum ciuem breuiter & dilucidè ex oppositis nobis depingit Cicero, Orat. pro Sest. Hi & audaces, inquit, & mali, & perniciosi ciues putantur, qui incitant populi animos ad seditionem, aut qui largitione cæcãt mẽtes imperitorum; aut qui fortes & claros viros, & benè de republica meritos in aliquam vocant inuidiam. Qui verò sceleratorum impetus & conatus represserunt, qui authoritate, qui fide, qui magnitudine animi consilijs audacium restiterunt, ij boni ciues semper habiti sunt. Idem ad Atticum lib. 9. Nihil viro bono, & quieto, & bono ciui magis cõuenit, quàm abesse à ciuilibus controuersijs. Sed cum bonum virum audio nominari, statim me colligo & dijudico; dubia enim est vox, à latiori sensu restringenda. Quis in tanta malorum colluuie bonus? Phœnicem appellem hominum, cui cinnama substernã & aromaticas messes. Quid ais? virtutis hic homo typus est, & sanctimoniæ exemplar. O vide, ne in speciem talis, non à solida basi: lubrica sunt iudicia, & in peiora facilis lapsus aut flexus. Potest videri, si ad Lydium probes, fallit: in fibris morbus latet circum præcordia, nec à signis apparentibus euidens coniectura. Sanitas in vultu & habitu toto corporis, viuidus color & vernans, gratia in oculis, in labijs suauitas, composita ad modestię pręscriptum vtraq; nihil ex ore, quod inquinet, nihil in facie, quod ad lasciuiã prouocet, aut euagetur potiundi affectu; vestis non ad pompam, sed necessitatem, placando ventri victus, potus torturæ & artis expers, morum elegans barbaries & rustica ciuilitas, infra fastum, supra sordes, ad cõditionem vitę temperata. Cur non bonum hunc talem & sanum nominem? Non cer- *Officium boni ciuis.* *An inueniatur vlibi bonus vir.*

rè malum, sed an bonum simpliciter? vix affirmem. Detrahe laruam & inspice, næuos offendes & maculas. Ad legem quidem ita pleriq; se componunt, suppressis vitijs & in abdito sepositis, vt ea salua, omnes honestatis numeros compleuisse se, & præclarè functos officio boni viri, sibi prorsus persuadeant. Vana laus, & simulata, imò formidine pœnæ violĕter extorta bonitas: abrogetur lex, impunitate concessa, liberrimus cursus erit ad omne facinus, & sine rubore peccabitur. Causa est intrinsecus quidam & occultus fomes, quem vel tenuis afflantis auræ spiritus sopitum resuscitet: dormiunt sub cinere iacentis affectus & placati ad tempus igniculi isti, non moriuntur, & quærunt exitum interdum eruptione, si coerceantur arctiori custodia. Quotusquisque est, qui conceptam de se præclaram opinionem virtutis, ad exitum vsq; stabilem & inconcussam conseruet? Conuerti & peruerti, communis praxis. Non opus exempla ab antiquitate petere contestandæ fidei, singuli dies suggerunt, labi alium, alium resurgere, nec consistere diti vestigio immobili. Sæpè castitatis florem illibatum perduxit verecundus iuuenis ad metam etiam virilis ætatis, infami scorto tum primùm venditum. Sæpe continuit manus aliquis & linguam à spolio famæ ac bonorum in multam ætatem, seductus tandem erumpente illo affectu, quem tot annis iniecto capistro frænabat. Abstemios vidimus à lacte materno ad prætextam aut togam, in media crapula suffocatos clausisse diem. Quamdiu radix in fundo, germen dat & fruticescit, vel in caulem & folia certis mensibus luxuriat, cohibente iam frigore. Simile quiddam in homine: plantarium quasi quoddam in corde nutrit, vnde vitiorum illa seges & pullulatio, quam occasio educit aut retundit. Nemo non expertus, quilibet Lernam habet suam, Herculea manu purgandam: labore opus succidendis tot capitibus parturientis monstri huius; multi conantur, pauci perficiunt. *Nihil ex omni parte beatum*, verus & verum dictum, pro Delphico oraculo mihi. Prodeat qui de iniuria possit hic queri. Vniuersalis Maxima est, tangit singulos, nemine excepto, nec ætatis, sexus, conditionis, ordinis, status, dignitatis vllo priuilegio. Vt mors communis, ita causa mortis; trahit secum hoc onus quisquis nascitur, & domesticum hostem circumfert dum spirat, ò quàm turbulentum sæpè & implacabilem, nisi altior vis domet, & romphæa aliqua è cœlesti armario: quę certè omnibus necessaria ad truncandam hanc Hydram. Neminem igitur seponis, inquis, quem nobili hoc & præclaro boni viri titulo exornes? Neminem ex asse, cui nihil desit ex omni parte. Sed vti citharœdum bonum, qui suauiter ludit, quamuis perfectus non sit: ita ciuem bonum, cuius acta, vita & mores ciuilibus statutis accordant, appellare consueuimus: ita bonum militem, qui imperata ducis exequitur: bonum œconomum, cui ratio constat accepti & expensi: bonum monachum, quem nutus superioris & regula continent in officio. Talis omnis Respublica & communitas habet, iustos, honestos, pacis amătes, non publicè in exemplum malos; tolerantur & probantur, quamdiu lex & magistratus. Moralis igitur quędam & politica virtus sit bonitas, quæ rigidi etiam censoris virgulam leuiusculi erroris aspersione sustineat. Sed vbi altera illa absoluta & perfecta? nondum reperio: Mathematica est & imaginaria, quæ in vacuo thronum suum fixit clauso mundo. Vbi homo, ibi vanitas & corruptio, luctus & miseria, prauitas & error, lege propagationis & communi sorte. Porrò de ciuilibus præceptis & officijs multi scripserunt, inter cæteros consule Marsilium Ficinum lib. 1. cap. 77. lib. 3. cap. 11. & lib. 6. cap. 59. Magno etiam omnium tum ciuium, tum litteratorum desiderio expectatur Tractatus de bono ciue, quem composuit Illustrissimus Nicolaus Cŭtarenus Venetus, Senatorij ordinis, Dominus meus ob prolixa merita omni obseruantia suspiciendus: quod opus non posse esse nisi omnibus numeris absolutissimŭ, iudicabŭt mecŭ omnes, qui illius Viri diuinam prudĕtiam, singularem æquitatem, vitæ innocentiam, morum suauitatem, multarum rerum experĕtiam, & solidam litterarum scientiam perspecta habuerint.

Affectus praui in omni homine.

Nihil ex omni parte beatum.

Nemo ex asse bonus, sed secundum legem.

Nicolaus Contarenus.

Strenuorum immortale nomen.

EMBLEMA CXXXVI.

ÆACIDAE tumulum Rhœtæo in littore cernis,
Quem plerumque pedes visitat alba Thetis.
Obtegitur semper viridi lapis hic amarantho;
Quod nunquam Herois sit moriturus honos.
Hic Graium murus, magni nex Hectoris. Haud plus
Debet Mæonidæ, quàm sibi Mæonides.

COMMENTARII.

I. IVXTA mare in littore saxo excisum conspicitur sepulchrum, ad quod Thetis in concha marina, delphini dorso imposita appellit, idemque noto amaranthi flore conspergit & ornat.

II. *Character Emblematis.* EXTAT lib. 3. Græcorum Epigrammatum carmen in Laertæ tumulũ, quod quia ferè ad nostrum epigramma spectat, huc adscribere placuit.

Ψήχει καὶ πέτρην ὁ πολὺς χρόνος, οὐδὲ σιδήρου
Φείδεται, ἀλλὰ μιῇ πάντ' ὀλέκει δρεπάνῃ.
Ὣς καὶ Λαέρταο τόδ' ἠρίον. ὃ σχεδὸν ἀκτῆς
Βαιὸν ἀποψυχρῶν λείβεται ἐξ ὑετῶν.
Οὔνομα μὴν ἥρωος ἀεὶ νέον. οὐ γὰρ ἀοιδὰς

Ἀμβλύνειν αἰὼν (κἂν ὀδίλῃ) δύναται.
Saxa cauat tēpus, ferro nec tēpora parcunt,
Omnia sed mollit tempora longa dies.
Laerta sic busta terit quoq; littora propter
Aethere de summo defluus imber aquis.
Immortale sed, heu, nomen delere vetustas
Herois, Musa vindice, nulla potest.
Cauat & petram longū tempus, neq; ferro
Parcit, sed vna omnia perdit consumptione.
Sic etiam Laertæ tumulus, qui prope littus
Paululum abest, frigidis liquitur à pluuijs.
Nomen quidē herois semper florens. Non enim carmina
Obscurare æuum, etiamsi velit, potest.
Longa dies saxumq; cauat, ferrūq; retūdit,
Cursibus æternis omnia vbiq; vorat.
Sic quoq; Laertæ tumulus, qui littore ab ipso
Paululū abest, tenui tunditur à pluuia.
Nomen at herois manet immortale. Nec æuum
Delere (vt vellet) carmina dia potest.
Apponam & illud argumenti eiusdem:
Τύμβος Ἀχιλλῆος ῥηξήνορος, ὅν ποτ' Ἀχαιοὶ
Δώμησαν, Τρώων δεῖμα καὶ ἐσσομένων.
Αἰγιαλῷ δὲ νένευκεν, ἵνα στοναχῇσι θαλάσσης
Κυδαίνοιτο πάϊς τῆς ἁλίας Θέτιδος.
Hic positus Graijs tumulus pugnacis Achillis,
Dardanidæ cuius membra sepulta timent.
Adiacet ad littus, pelagi quo murmure natus
Laudetur Thetidis contumulatus humo.
Cæterùm Philostratus in Iconibus, ad tumulos exornandos scribit amaranthum vsurpatū fuisse, orto à Thessalis initio, qui Achillis sepulchrum eiusmodi coronis redimirent. Idem confirmat Antonius Thylesius in libello, quem de coronis composuit, vbi sic. Thessali Achillis sui monumētum amarantho coronabant: vt ostenderēt, quemadmodum flos ille numquam interit, sic eius famam perpetuò duraturam. Ad hoc respexisse videtur Sanctius, cùm in Hercicis epitaphijs de Achille loqueretur:

Amaranthus tumulis appositus.

Heroum iacet hic flos immortalis Achilles.
Vide Cœl. Rhodigin. antiq. lect. lib. 17. cap. 21. Vel certè referemus Emblematis huius materiam ad id quod 1. Attic. retulit Pausanias de incolis, ni fallor, Salaminis, qui tradūt apud se post Aiacis cladem, florem quendam primum enatum cādidum, modicè rubentem, lilio cùm cæteris partibus tum folijs minorem, inscriptum ijsdem, quibus Hyacinthum, literis.

Typus Emblematis.

III.

ÆACIDÆ tumulum] Achillis sepulchrum. Dicitur autem Achilles Æacides, ab Æaco auo paterno, Telamonis & Pelei patre.

Achilles Æacides.

Rhœteæ in littore] Rhætęum oppidum & promontorium Troadis, Aiacis sepulchro à poetis celebratum, sicut & Siggum sepulchro Achillis. Id quod ex Cicerone pro Archia, Mela lib. 1. cap. 18. Plinio & Strabone liquet. Hinc Alciati videtur *μνημονικὸν ἁμάρτημα*, deceptus enim est sequendo Solinum, qui etiā malè intellectis Plinij verbis Achillem in Rhætæo sepultum asserit. Pignorius tamen nullum hic peccatū subesse asserit, genuina Plinij lectione persuasus; quam mihi nondum contigit videre.

Rhœteū.

Alciati lapsus memoria.

Pedes visitat alba Thetis] quem interdū inuisit Thetis, pedibus alba Dea, *λευκόπους*. Est autem Thetis Dea maris, Achillis mater, quæ quia semper in aquis habitet, pedes albissimus dicitur habere à Poetis. Ouidius in epistol.

Thetis.

Et Thetidis quales vix reor esse pedes.
Accipitur etiam aliquando pro ipso mari, quamuis diuersa ortographia & quantitate: Tethys enim scribitur, prima longa, quā in Thetis, pro Achillis matre, breuiabis. Sed mirum est, hanc constructionem aliquos, etiam Gręculos sibi visos (ne dicā graculos) torsisse, cum meus sit Græcus loquendi modus, & apud Homerum vsitatissimus, qui sæpe sic ait: & quidem 1. Iliad. *ἀργυρόπεζα Θέτις*, id est, *argēteos habens pedes Thetis*. vel, *alba pedes Thetis*, id est, pulchra. Sic Iuno apud eundem vocatur *λευκώλενος Ἥρη*. id est, *albas vlnas habens Iuno*. Dicitur autem Thetis argenteos pedes habere, propterea quod maris aqua in locis profundis est obscurissima, & in extremis partibus clarior & pellucida. Thetis verò sæpiùs visitare tumulum Achillis ideo dicitur, quod marini fluctus assiduò eundem alluant.

Thethys pro mari.

Thetis cur alba pedes.

Obtegitur semper viridi] saxum hoc sepulchrale tegitur amarantho viridi. Ideo autem amaranthus dicitur viridis, quia nunquam marcescit: vnde nomē habet ab

Amaranthus.

α priuatiua, & μαραίνομαι, marcesco, quasi nunquam marcescens. Plinius lib. 21. c. 8. inquit: Amarantho nō dubiè vincimur. Est autem spica purpurea, veriùs quam flos aliquis, & ipse sine odore, mirumq; in eo, gaudere decerpi, & lętiùs renasci. Prouenit Augusto mense, durat in autumnū. Alexandrino palma, qui decerptus asseruatur: mirumq; postquam defecere cuncti flores, madefactus aqua reuiuiscit, & hibernas coronas facit. Summa eius natura in nomine est, appellato, quoniam non marcescit. Amaranthina corona D. Petro in epist. 1. ea est, quam interpres vertit immarcescibilem, τὸν ἀμαράνθινον τῆς δόξης στέφανον. & notauit olim A. Augustin. Quo respexisse videtur Clemens Alexandrinus, Pædag. c. 8. Pulcra enim amaranthi corona ei est reposita, qui se rectè gesserit. Amaranthus autem est immortalis Poetis. Huc pertinet quod narrat Philostratus in Heroicis, Neoptolemo coronas amaranthinas primos Thessalos ad funera ex lege constituisse, vt etiamsi venti nauē abduxissent, minime flaccidas ac deformes adferrent. Venetijs porrò (vt est illa gēs florum mirè studiosa, ob raritatem ex terræ & hortorum penuria, puto) mensæ hyeme in cōuiuijs amarantho exornātur, quem in hunc vsum toto anno reseruant, vt adhibito aquæ tepidæ lenocinio, mox ad libitum reuirescat in purpuram.

Veneti florum studiosi.

Quod nunquam herois &c.] τῶν ἡρώων ὁ κλέος ἀθάνατος. *Herouum gloria immortalis.* Euripides Hercule furente:

> Γενναίων ἀρεταὶ πόνων
> τοῖς θανοῦσιν ἄγαλμα.
> *Fortium laborum virtutes*
> *Mortuis etiam decus.*

Hic Graium murus] Princeps Græcorum fortissimus, quo stante Græci mansere inuicti. Elegans metaphora, murus, pro munimento & robore: vt apud Maronem, duo fulmina belli Scipiadas, & Cic. in Paradox. Duo belli propugnacula. Eo sensu Pindarus in Olympijs Hectorem Troiæ columnam appellat: ὃς Ἕκτορ' ἔσφαλε Τροίας ἄμαχον, ἀστραβῆ κίονα. id est: *qui Hectorem subuertit inexpugnabilem, immobilem columnam.* de Achille loquitur. Hunc quoq; præclaris nominibus honestat Ouidius 12. Metamorph.

Achilles, murus Græcorū.

Iam timor ille Phrygum, decus & tutela Pelasgi,
Nominis Æacides, caput insuperabile bello.

Quò referri possunt allegoricωs à Iuuenale dicta in ementitos nobiles, qui iactant magnificos generis titulos:

---- Miserum est aliena incumbere fama,
Ne collapsa ruāt subductis tecta columnis.

Magni vox Hectoris] qui Hectorē Troianorum fortissimum interfecit. Effectum pro efficiente. In Appendicibus Virgilianis hoc legitur:

Hector ab Achille occisus.

Defensor patriæ, iuuenū fortissimus Hector,
Qui murus miseris ciuibus alter erat.
Occubuit telo violenti victus Achillis:
Occubuere simul spesq; decusq; Phrygū.

Refert Hyginus, Achillem cùm bigis alligatūm Hectorē raptaret exclamasse: Troiam expugnaui. Reuocat mihi in memoriam mors Hectoris id, quod scribit Ælianus 12. var. histor. Epaminondam accepto mortifero vulnere in pugna Mantinēsi, delatum in castra iussisse acciri Daiphātum, vt eum ducem sibi moribundo sufficeret: quem cum in acie cecidisse retulissent, rursum Iolaidem vocari imperasse; quem etiam interfectum cùm dicerēt, nihil aliud habuisse, quàm vt suaderet pacē cum hostibus esse faciendā, nullo iam duce Thebanis superstite. In Euripidis Hecuba sic loquitur vmbra Polydori: ἐπεὶ δὲ Τροία θ' Ἕκτορός τ' ἀπόλλυται ψυχή, πατρῷα θ' ἑστία κατεσκάφη. *Vbi Troia, & Hectoris animus perijt, & patrij lares diruti sunt.* Hæc etsi communiter ita teneātur, nempe Hectorē ab Achille occisum: sciant tamen Hectoris studiosi, extare libellum Græcum Dionis, de Troia non capta. vbi multò aliter refertur histor a, quā ab Homero describitur, Achillem scilicet ab hectore occisum. Quod & ipse Homerus videtur aliquibus in locis subindicasse, sed tectè. Lege libellū, cui fortasse plus habebis fidei quam Homero. Et (vt ingenuè fatear quod sentio) si causa sub meo tribunali decidēda foret, prçconium, quod Homerus Achilli tribuit, multò meliore iure Hectori adiudicarē, vt qui illum virtutibus heroicis multis parasangis antecellit. Fuit enim Achilles mulierarius, iracūdus, iniustus, crudelis, addo & auarus. Nam cū primis iuuentutis annis puellari habitu inter filias Lycomedis latitaret, Deidamiam vitiauit. Imò ob ereptam sibi Briseidem tantas exercuit simultates, vt nullis precibus, nec precio adduci potuerit, vt laborātibus

Dionis liber, de Troia nō capta.

Achilles vitijs enormibus obnoxius.

tibus Græcis succurreret, priuatam voluptatem communi patriæ periculo anteponens. Et quis vnquam tantam crudelitatem in hostem exercitam legit, quãtam ille in miserum Hectorem exhibuit? quem ter circum muros Troiæ curru raptauit; cumq; instar frendentis belluę immanitatem expleuisset, cadauer feris & volatilibus obiecit, nec patri, nisi numerata pecunia, restituere voluit; id quod vix ferarum est. Eundem, vt canit Ouidius in Trist.

Corpora magnanimo satis est prostrasse leoni,
Pugna suũ finem cùm iacet hostis habet.
At lupus, & turpes instant morientibus vrsi,
Et quæcunq; minor nobilitate fera est.

Achilles Tenedis odiosus. Hinc non immeritò multorum incurrit odia: etenim Tenedij adeo infensũ habuerunt, quòd Tenedũ deuastasset, vt supplicio afficeretur, qui restituto templo Achillem nominasset. Alex. ab Alexandro lib. 2. cap. 14. Tale prorsus nihil de Hectore legitur, vt qui arma iustulima pro patriæ defensione sumere coactus fuerit. Sed in hac re cuique esto liberum iudicare; nos redimus in viam, à qua nos Achilles cum Hectore raptauerat.

[1] *Haud plus debet Mæonidæ*] Achilles nõ plus Homero debet, à quo eius virtutes celebratæ carminibus, & sine quo nomen Achillis ad posteros nõ peruenisset; quàm Homerus Achilli. Cùm enim sibi proposuisset tam excellentẽ hypothesin Iliados in gestis Achillis carmine decantandis, id est, imperatoris sine exceptione magni, ea materia si caruisset, nomen eius ignotum fuisset posteris, eiusq; doctrina siluisset, visque tam diuini ingenij vnà cũ homine interijsset. Fuit ergo ingenium par materiæ, quod ait Iuuenalis. Et proinde Homerus Achilli multum debet.

IV. NVLLVS vnquam heros tanto laudatus est præconio, quanto Græcos Achilles ab Homero est commendatus, teste vel Alexandro Magno, laudatissimo rege. Ex quo nunquam est intermoritura illius fama, quæ designatur purpureo amaranthi flore, quem Thetis ipsius sepulchro in Sigæo promõtorio sito inspergit; quiq; nullis hibernis rigoribus viuidi coloris honorem deperdit: sic quoq; omnium heroum fama perpetuò virescẽs ad posteros & seros nepotẽs transmittetur. Rectè Sophocles in Ph. loctetà περὶ εὐσεβείας, quod idẽ

Fama nũquam intermoritura.

περὶ ἀνδρείας intelligere potest: ἡ εὐσέβεια, inquit, μὴ συνθνήσκει βροτοῖς, κἂν ζῶσι, κἂν θάνωσιν, οὐκ ἀπόλλυται. Et Pindar. Isthm. 5. *non ob iterari prolixum laborem virorũ*, ait: ὕπατοι τετόρθωνται μακρὸς μοχθὸς ἀνδρῶν. Hæc porrò epigraphe reuocat in memoriam illud Iustiniani principis, §. filij de excusat. tut. institut. Hi qui in acie pro republica ceciderunt, in perpetuum per gloriam viuere intelliguntur. Vlpian. in l. bello amissi, eod. tit. Sic Tullius 9. Philipp. Horum mortuorum vitam in memoria viuorum ponam. Idem 14. Philipp. O fortunata mors, quæ naturę debita, patriæ est potissimùm reddita. Breuis nobis data vita est; at memoria bene redditę vitę sempiterna, quę si nõ esset lõgior, quàm hęc vita, quis esset tam amens, qui maximis laboribus & periculis ad summam laudem gloriamq; contenderet? Et oratione pro Cornelio Balbo, constituit discrimen inter gratiosos, ambitiosos ciues & fortes, quod illi viui fruuntur suis opibus: Horum etiam mortuorum si quisquam, inquit, huius imperij defensor mori potest, vincit auctoritas immortalis. Nec verò apud Romanos tantum, sed & alios priscos populos hęc gratia reddita est his, qui pro Republica vitam suam profudissent. Exstat apud Thucydidem ea de re ἐπιτάφιος λόγος. Et non solùm ijs, qui mortui sunt, hunc honorem esse tribuendum, sed eorum quoq; proximos consolãdos, ait Cicero 14 Philipp. Et quidem parentibus hanc esse consolationẽ optimam, quòd tanta præsidia reipublicæ genuerũt. Deinde addit, atq; etiam censeo, P. C. quæ præmia militibus commisimus, nos repubI. recuperata tributuros ea viris, victoribusq; cumulatè, cùm tempus venerit, persoluenda. Qui autem ex ijs, quibus illa promissa sunt, pro patria occiderunt, eorũ parentibus, liberis, coniugibus, fratribus tribuẽda censeo. Scribit Aristoteles 2. Politicor. Hippodamium apud Athenienses aliquando lege cauisse, vt ex publico alerentur filij, quorum patres pro patria cecidissent. Quod apud Thucydidem Pericles faciendum suadet. Cicero 1. Tuscul. retulit ex quodam vetere:

Honor habitus ijs, qui pro patria mortui.

Dic, hospes, Spartæ * *nos te hic vidisse iacentes,*
Dum sanctis patriæ legibus obsequimur.

De famæ porrò & gloriæ studio Fulgosus

menio.

memorabile narrat exemplum lib. 8. Vix adduci possem, inquit ibi, vt hac ætate nostra, in qua vnà cum virtutibus non pauci solùm fit, verùm etiam penè despectui habetur fama, aliquem fuisse crederem, qui famæ desiderio morti se obiecisset, nisi ego ipse libellum legissem, Hieronymo Olgiato dictante, cùm torqueretur scriptum, qui vnus è quatuor fuerat, qui Galeacium Sfortiam Mediolanensem ducem confoderunt. In eo enim libro fassus est, ad id facinus se adductum solo gloriæ ac magni nominis desiderio, quo incensum se dicebat, cùm prisce rum hominum res præclarè gestas puer adhuc in ludo litterario legeret. Adeo autem eo is fuit animo, vt notarius, qui morienti astabat, scripserit, cùm extremam penè animam Hieronymus ageret, Latinè hæc verba sub carnifice effudisse, cùm iam cultro non admodum acuto pectus illi incideretur, commemorato tam acerbæ mortis optato præmio: Collige te Hieronyme, stabit vetus memoria facti; mors acerba, fama perpetua. Hæc ille.

Fama desiderium Hieronymi Olgiati.

Nobiles, & generosi.

EMBLEMA CXXXVII.

AVREA Cecropias nectebat fibula vestes,
Cui coniuncta tenax dente cicada fuit:
Calceus, Arcadico suberat cui lunula ritu,
Gestatur patribus mullea Romulidis.
Indigenas quod se adsererent, hæc signa tulerunt
Antiqua illustres nobilitate viri.

COM-

COMMENTARII.

I. *Fibula apud veteres vsus.*

AD picturam Emblematis illustrandam, quædam paulò altiùs sunt repetenda. Et in primis sciendum, veteres fibula togam subnectere solitos; superius enim annexa fibula in sinum fundebat togam, instar veli vento inflati; inferius & in extrema parte grandiorem habebat acum, cum æreo aut aureo filo, quo efficiebatur, vt illa absq; vlla difficultate quasi fluctuãs vagaretur, ipsius præsertim acus cuspide in canaliculam, quæ in altera fibulæ parte erat, impressa. Facta erat potissimum in eũ finem, vt togam supra dextrum humerum connecteret, in quo duæ illæ partes subiectam acum in dicta canalicula stringebant. Nec enim assuta pãno erat fibula, sed duas togæ partes astringendo, non verò transfigendo subnectebat. Quod ipsum etiam Virgilius intelligit, cum ita canit 1. Æneid.

Aurea purpuream subnectit fibula vestem.

Non dicit, *transfigit*, sed *subnectit*, quia cõnectebat tantùm & stringebat; subnectere enim propriè est, quod Itali dicunt *aggroppare*. Sic & Ouidius 8. Metamorph. dixit:

Rasilis huic summam mordebat fibula vestem.

quia nimirum vestem mordere videbatur. Quapropter supra fibulam nodus quidam conspiciebatur ex toga, qua cum venustate & elegantia dilatabatur. Eodem modo & chlamydem connodabant, vestem militarem. Dimicaturi enim ad pectus eam fibula astrictam subnectebãt, vt scribit Plutarchus in vita Coriolani. Quandoq; etiam cingulum aut baltheum connodabant, in primis verò cùm pharetram sagittis plenam alligarent. Quod Virgilius significat in 5. Æneid. vbi ita ait:

—lato quam circumplectitur auro
Balthens, & tereti subnectit fibula gemma.

Fibulæ materia varia.

Fibulam nobiles & diuites ex auro conficiebant, quod etiam hic innuit noster Alciatus. Mediocres ex argẽto; infimi ex ære aut ferro. Milites argentea vtebatur. Aurelianus tamen primum illis auream concessit, teste Vopisco. Solebant quoq; duces militibus, qui generoso & virili animo pugnassent, inter alia præmia & auream fibulã donare, vt crebrò meminit Liuius. Imperatores acum, & interdum etiam fibulã ipsam gemmeam vsurpabant, cuiusmodi

Fibula Imperatorum.

illa fuit à Virgilio modo descripta, quæ Augusti fuisse creditur, cum sæpius regios ipsius habitus describere ille soleat. Hęc ferè ex Pancirollo lib. 1. Rerum memorabilium. Idem de calceis: Nobiles & equites peronibus induebãtur coriaceis, ad genua vsque adsurgentibus, inde ferro armabantur. Calceis vtebantur ferè ad exemplum fratrum, qui Cappucini dicũtur, nisi quod hi calceo resti ligant, illi verò laneo funiculo astringebãt, vt in multis statuis marmoreis conspicitur. Senatores Lunæ imaginem è purpura calceis assuebant, quos mulleos appellabant. *Calcei Romanorum quales.* His præmissis pinge grauem virum, tiara & toga insignem, qui in humero dextro fibulam, vestem dicto modo subnectentem habeat, adiũcta cicadæ imagine. *Pictura Emblematis.* Huic opponatur alius palliatus, absq; pileo (veteres enim pileum non vsurpasse nisi certis temporibus, & in certis personis, præter alios testatur Lipsius in Saturnalibus) pedibus calceo inuolutis, cui figura Lunæ assuta sit, vt diximus. In nostra hac figura nec cicada in veste viri Attici, nec Lunula in calceo Romani apparet, quia vel pictor, vel cælator omittẽda duxerunt, quam ob causam, ipsi viderint; certè æquus rerùm arbiter oscitantiam & stuporem interpretatur.

II. *Qui Nobiles, & qui Generosi.*

NOBILES ET GENEROSI] Quod ad epigraphẽ Emblematis attinet, ex eruditis hominibus, iisq; maximè, qui vetera diligenter obseruarunt, discimus, inter Nobiles, & Generosos interesse nõnihil. Aristoteles animalium historiæ 1 εὐγενὲς ἐςὶ τὸ ἐξ ἀγαθοῦ γένους, γενναῖον δὲ τὸ μὴ ἐξιςάμενον τῆς αὐτοῦ φύσεως. *Nobile id est, quod ex bono genere profectum est: generosum, quod à sua natura nõ degeneraret.* Exẽplumq; apponit in lupis, quos generosos, & leonibus, quos nobiles esse dicit. Idem penè 2. De arte dicendi, quo loco ait præclarius esse generosum quàm nobilem dici; nobilis enim maiorum tantùm virtute gloriaque nititur, generosus & virtute maiorũ, & sua commendatur: itaq; generosos omnes esse nobiles, sed nõ cõtrà nobiles generosos omnes. Quidã n. nobiles degenerant à virtute maiorum, & humili ac demisso animo fiũt, atq; ad ignauiam socordes delabuntur. Cicero in Bruto, Scipionum stirpem generosam vocat, quòd in ca-

nuito

multi excellentes viri fuerint. & Offic. 1. Pyrrhum Epirotam, generosum & potentem dicit: vt in defensione Cęliana, Clodiã impudicam mulierem, & nobilem, & notam appellat. Idem 2. de Offic. ait Phalaridis pręter cęteros nobilitatem crudelitatem. Ex quibus apparet, nobile accipi etiã in malam partem: generosum non nisi in bonam. Cornel. Fronto, nobilem appellat rerum nobilitate, generosum verò cognatione. Eam significationẽ Cicero in Paradoxis obseruat: Ipsius, inquit, libido lapsa est in muliere ignota, dolor ad pauciores pertinet, quàm si petulans fuisset in aliqua generosa virgine ac nobili. Ea de re dissertatio nobilis est euolenda Phauorini apud Gellium cap. 23. lib. 13. Certè duo hęc tam quam synonyma cõiungi certò scio, & interdum etiam confundi. Apud M. Tulliũ, Roscij Amerini pater, genere & nobilitate sui municipij princeps dicitur. Iuuenal. 7. Satyra:

Felix & sapiens, & nobilis & generosus.

Et Ouidius in Heroidum epistolis:

Si te nobilitas, generosaq; nomina tangunt.

Sed vt vno verbo claudamus, hi nobiles generaliter appellantur, qui vel familiæ nomine, vel alio tandem modo innotuerunt: generosi verò speciatim, qui è nobili genere ortum duxerunt.

Emblematis fõs. IN adagio, *Terræ filius*, habetur, apud Pausaniam, Strabonem, atq; alios id genus auctores legi, populos quosdã αὐτόχθονας appellatos, qui nõ aliò referant originem suam, quemadmodum pleriq; faciũt, verùm ex ipso solo nati videri velint: quorum de numero sunt Athenienses. Apud hos cicada nobilitatis insigne fuit: aureas enim cicadas crinibus innodabãt, vt significarent, se indigenas esse & nobiles, id est (vt Græco vtar verbo) αὐτόχθονας. καὶ γνησίους γένει τῆς πατρίδος πολίτας. Quod Cicero expressit Oratione pro Flacco. Id verò ridebat Antisthenes, vt refert Laert. lib. 6. aieb t enim hoc illis esse cum cochleis & testudinibus commune; quippè qui aliunde nõ commigrassent, nec vnquã solũ mutassent. Hinc ergo τεττιγοφόροι, id est, *Cicadigeri* dicti Athenienses: hæc enim nota indigenas & ingenuos ab aduenis & seruis distinguebãt. Huc respexisse videtur Virgilius in Ciri:

Cicada nobilitatis insigne Atheniẽsibus.

Aurea solenni comptum quoq; fibula ritu
Mopsopio, tereti nectebat dente cicada.

Cicadæ cur nobilitatis signum. Huius rei caussam nonnulli adferũt, quòd Cicadæ inter alia animalia indigenæ præcipuè videãtur, quòd in ea regione, in qua nascuntur, viuant, emoriantur, reliqua ferè omnia migrent aliò, neque sedem vllam firmam habeant. In quaq; autem ciuitate & municipio nobiliores eos agnoscimus, quorum maiores pluribus antè annis in sua patria claruerunt, ait Pierius lib. 26. Qua de re Plato nonnihil in Menexeno, Herodotus in Terpsich. Ælianus lib. 4. Variar. histor. c. 22. Scio ego per contemptum dici eos τεττίγων ἀνάμεστους, *cicadis opertos*, gloriosi quidam iactatores, obsoletis iã & nimium vetustis vtentes. Vide prouerbiũ, *Cicadis pleni*. Ferè oblitus essem huc apponere illud Demosthenis aduersus Æschinẽ περὶ παραπρεσβείας, quo loco de Atheniensibus, & Arcadibus verba facit, μόνοι γὰρ ἁπάντων ὑμεῖς αὐτόχθονες ἐστὲ κἀκεῖνοι. Euripidis hæc refert Plutarchus commentario de Exilio:

Ἡ πρῶτα μὲν λεὼς ἆ οὐκ ἐπακτὸς ἄλλοθεν,
Αὐτόχθονες δ' ἔφυμεν. αἱ δ' ἄλλαι πόλεις
Πεσσῶν ὁμοίως διαφορηθεῖσαι βολαῖς,
Ἄλλαι παρ' ἄλλων εἰσὶν ἐξαγώγιμοι.

Primũ nec inquilinus nos populus sumus,
Sed indigenæ; ciues at aliarum vrbium
Sunt comparandi tesserarum iactibus,
Quæ alijs alia mittunt ciues identidem.

Lunulæ in calceis Romanorũ, et cur. Romanos autem, qui nobilitate generis alijs excellerent, aiũt, lunulas in calceis habuisse; fortasse vt significarẽt Romani Imperij conditionem, quod sensim creuit, & temporum lapsu decreuit, vt in Lunæ hemicyclis fieri solet. Alij putabant signum esse eius habitationis, quę in Luna esse dicitur, & quòd post mortem animi rursus Lunam sub pedibus habebunt. Vel superbos homines admonebãt rerum humanarũ instabilitatis, cuius rei Luna sit exemplo, quæ ab obscuro in lumen, inde in obscurum redit. Philostratus de Herode sophista narrat, cũ fratri de generis sui claritate multa iactanti dixisse: Certè nobilitatem habes in talis. Quod significauit Iuuenalis, cùm de Fabio loquitur his verbis:

---& nobilis & generosus
Appositam nigra Lunam subtexit aluta.

Quin & Zonaras, auctor Græcus, ait, patricios gestasse in vrbe calceos corrigiarum inflexione, & formæ literæ C, adornatos: quod

quod & Plutarch. retulit in Problemat. Forte ad significandum numerum centenarium, cuius C, litera nota est, quòd initio patricij senatores centum fuerint ex Romuli institutione. Isidor. lib. 19. c. 34. Brisson. lib. 3. select. interpret. cap. 17. Huius Romani moris etiam facit mentionem Baysius de re vestiaria: Calceus lunatus, inquit, insigne Romanorum nobiliũ, vt voluit Plutarchus, addita lunula circa talum. Vide adagium, *Calceos mutare*. Budæum in Pandectas, Alex. ab Alexãdro lib. 5. cap. 18. Cęl. Rhodigin. lib. 20. cap. 28.

Aurea fibula quorum.

III. *AVREA &c.*] Atheniẽsium vestes nectebantur aurea fibula, cui annexa erat cicada dentata. Aurea enim fibula solis nobilibus, vt diximus, competebat. Et in Romanis legionibus quoq; solis Tribunis aureas fibulas habere licebat, gregario verò aut manipulari baltheos aut phaleras argento decoratas ferre permittebatur.

Cecropias] Athenienses, sic dicti à Cecrope primo Atticæ regionis rege, de quo Emblemate 5.

Fibulæ varia significata.

Fibula] Fibula prẹter iam dictã significationem, plura significat: nam in ædificijs significat id, quod vulgò clauem vocant, qua tigna inter se connectũtur. Item minus os tibiæ; & vncum in arcu maiore, qui neruum retinet, Italis, *la nozetta*. Germanis, *die nuss*, quasi nuculam dixeris. Medici quoq; fibulis vtuntur ad contrahenda vulnerum labia ad mutuum cõtactum, de cuius tamen forma & materia dissentiũt. Vide Hieronymum Fabricium ab Aquapendente in sua Chirurgia. Fibula deniq; olim inijciebatur pudẽdis Comœdorum & Citharœdorum ad reprimendum coitum Venereum, ne scilicet Veneri operam dantes raucedinem contraherent. Vnde & *Fibulare*, & eius contrarium *Refibulare*. Quam etiam in rem extat Martialis Epigramma lib. 14.

Fibulare.

Dic mihi simpliciter, Comœdis & Citharœdis
Fibula quid præstat? carius vt futuant.

Mulieres enim in rem negatã pronæ, magno precio coitum ab histrionibus conducebant. De ratione fibulandi vide Celsum lib. 7. cap. 4. & 25.

Tenax dente] cicada, quæ dente tenebat vestem. Prorsus mihi persuadeo, Alciatum respexisse ad illud Ouidij, quod supra citauimus:

Rasilis huic summam mordebat fibula vestem.

propriè enim dentibus mordemus, cicadas autem dentes habere quis dixerit? sic nec fibula mordet, nisi metaphoricè. Si non tetigi, vel cicada me mordeat.

Cicadæ] cur cicadæ Atheniensibus tribuantur, præter iam dictam rationem occurrit ex Tzetze 301. Historia. 10. Chiliad. vbi cicadas Atheniẽsium refert ad eorum nimiam loquacitatem:

Athenienses loquaces.

καὶ ὅτι λάλοι τέττιγες, κατάδηλον τοῖς πᾶσιν.
οἱ ἀττικοὶ ὁμοίως δὲ πάλιν τῶν μαγηγόρων·
λάκωνες βραχυλόγοι δὲ τούτοις ἀπεναντίως. id est:

Quòd cicadæ sint loquaces, compertum est omnibus,
Sunt eodem modo Athenienses, qui multi sunt & garruli in perorando:
Contrà Lacones paucis vtuntur verbis.

Calceus &c.] Sic construe: *Calceus mullea, cui lunula suberat ritu Arcadico, gestatur à patribus Romulidis.*

Arcades primi Lunam obseruarũt.

Arcadico ritu] ad morem Arcadum. Arcades populi in medio Peloppõneso calceos lunatos gestare solebant, quod à diluuio Deucalionis primi ipsi Lunã se inspexisse nascentem credidere, quodq; putarẽt vniuersum genus mortalium aquis obrutum perijsse, & à se rursus originem propagationis emanasse. Refert præter alios vetustiores Pierius lib. 44. De sacris Aegyptiorum literis. Apollon. Argonautic. 4.

ἀρκάδες, οἳ καὶ πρόσθε σεληναίης ὑδέονται.

Strabo in 8. Geograph. δοκεῖ δὲ παλαιότατα ἔθνη εἶναι τὰ Ἀρκαδικὰ τῶν Ἑλλήνων. Sic primo Fastorum Ouidius:

Orta prior Luna (de se si creditur ipsi)
A magno tellus Arcade nomen habet.

Idem Naso huc videtur respexisse 2. Fastorum:

Ante Iouem genitũ terras habuisse ferũtur
Arcades, & Luna gens prior illa fuit.

Arcades cur προσέληνοι dicti.

Itaq; cùm se Luna vellent antiquiores dici (adeò sui generis antiquitatem iactabant) dicti sunt à Thucydide initio historiæ, προσέληνοι. id est, *ante lunam editi*, siue *antelunares*. Vnde est illud Senecæ Tragici dicterium, in Hippolyto:

Sidus post veteres Arcades editum,
Currus non poterit flectere candidos.

Præ-

Pręter has rationes alias adfert Plutarchus in Problem. Adducta etiam lumen capiẽt ex ijs, quæ apud Tzetzem legimus in Cassãdram. Ideo natos dici Arcadas ante Lunam, quia nutrirentur ante Lunæ coitum, coquendo glãdes in igne. Vel προσέληνοι dicti, παρὰ τὸ προσελεῖν. quod est *afficere iniuria.* Apud alios verò pro stultis haben tur, quia putent se Luna priores esse. Sed sic se habet ratio; Annum, menses, ęquinoctia, & his similia omnia, quæ sunt artis Astrologicę rex Arcadum, siue Atlas fuerit, siue Pœnus, à Luna supputans adinuenit, postea Thales. Vide adagiũ, *Becceselenus,* & Cœl. Rhodigin. lib. 20. cap. 28. citato.

Lunula] parua Lunula, ad morẽ hemicycli.

Patribus Romulidis] patricijs Romanis, quos primùm Romulus instituit numero centum. Hoc loco quęri potest, an veteres calceis vterentur? Refert Dio, Senatores olim discalceatos fuisse, præterquã si publicè conuenissent. Multò magis igitur & alij absq; calceis incesserunt. Confirmat id, quod ipse Saluator noster Christus maximam vitę suę partem discalceatus degerit. Indeq; est, quod ingresso Simonis leprosi ædes Magdalena pedes lacrymis lauit, & capillis siccauit: siquidem Simon istam lotionem omiserat, quæ tamẽ administrari solebat hospitibus, qui quoniam absque calceis ingrediebantur, lotione ea quàm maximè indigebant. Sed contrà stat auctoritas Tertulliani, qui togæ termentum proprium calceos fuisse contendit, lib. 6. de Pallio, his verbis: Calceos nihil dico, proprium togæ termentum, immundissimam pedum tutelam. Quo in loco pro *termento,* quod omnibus passim exemplaribus obrepserat, legendum esse *termẽtũ,* vbi scilicet toga terminatur, viri docti censent. Sed calceis ij vtebantur vel puris, vel mulleolis. De vtroq; idem Tertullianus sic: Impuro cruri purum aut mulleolum inducit calceum. Vbi per mulleolum haud dubiè intelligit calceum lunulatum; per purum verò eum, qui ex puro corio sine lunula factus erat, quod posterius calceamenti genus Perones vocabant. Quod verò Christus discalceatus incesserit, idem que Apostolis suis præceperit, ne calceamentum pedibus inducerent, ita interpretatur Adamantius, vt ipsorum pedes, qui ad annunciandam felicissimæ vitæ perpetuitatem properabant, omni carerent mortalitatis iudicio: vti etiam in Mose Israelitici populi duce constat.

An veteres vsi calceis.

Romanorũ calcei duorum generũ.

Mullea] Grapaldus de partibus ædium in dictione Mullus, lib. 1. cap. 6. Nomen ei Fenestella à colore mulleorum calceamẽtorum datum existimauit. Turnebus contra lib. 9. cap. 24. mulleos à colore piscis mulli dictos iudicat. Festus à mullando, id est, suendo, deducit nomen. Fuerunt autem mullei calcei regum Albanorum primò, deinde patriciorum. Vnde patricij calcei nominantur in ea inscriptione: ÆDEM. HONORI. ET. VIRTVTI. FECIT. VESTE. TRIVMPHALI. CALCEIS. PATRICIIS. vt & patricia Luna apud Papinium:

Mullei vnde dicti.

- - -Patricia clausit vestigia Luna.

Martialis pellem lunatam vocat, lib. 1. Epigram.

Lunata nusquam pellis, & nusquam toga!

Quod scilicet Lunæ figura his calceis erat assuta: vel fibula eburnea corniculans, instar Lunę: quæ omnia copiosius tractat Alexander ab Alexãdro lib. 5. dier. genial. c. 18. Italis etiamnum crepidę dicuntur *Muli,* voce antiquitatem redolẽte. Sicut etiam Veneti mulierum soccos, voce diminuta dicunt socculos, *Zoccoli.* Quamuis ibidem gestentur altissimi, grallis incedere dicas. Hac de re Iulius Cæsar Scaliger perfacetum patris sui dictum refert lib. 1. Poetices, cap. 13. Eiusmodi nempe vxorum dimidio tantùm in lectis frui maritos, altero dimidio cum soccis deposito. Vnde etiam cuiusdãm querela, qui se vxorem semiligneã duxisse dicebat. Quas ideo & Iuuenalis irridere videtur, Satyra 14.

Muli.

Zoccoli.

Vxor semilignea.

- - -breuiorq; videtur
Virgine pygmæa, nullis adiuncta cothurnis.

Paruam enim puellæ staturam exprimit, dum eam cothurnis adiunctam, & non è contrà, ait. Sicut Cicero de suo genero: Quis meum generum alligauit gladio? vt eruditissimus vir Gaspar Schoppius explicat. lib. 4. verisimil. cap. 10.

Indigenas] Indigena, quasi inde genitus, nec aliunde natus. Græcè αὐτόχθων, & ἐγχώριος. cui opponitur aduena. Sic etiã cicadæ dicuntur αὐτόχθονες, nam ibi solummodo cantant, vbi nascuntur, nec locum mutant.

Indigena.

Hæc signa] symbola.

Antiqua illustres] qui antiquitatem sui generis

generis vellent ostentare.

IV. *In ementitam nobilitatē.* QVORSVM hæc attineant, non planè cōstat, nisi ad communem locum tetulerimus de nobilitate, quam sibi multi tribuunt, vanis quibusdam schematis & imaginibus maiorum tumidi: quorum arrogantiam intolerabilē quibus maximè verbis incessere debeā, planè non habeo. Quis enim sustineat aliquem tollere cristas, sibique arrogare quidpiam, quod tamen propriè non possideat? Atqui genus suum qui laudat, quiq; attollit animos ob maiorum nobilitatem, & alienum laudat, & falsis nominibus sibi tribuit, quod ad se minimè pertineat. Qui procul dubio mihi non videntur absimiles fugitiuis ijs, qui præ metu cùm ad aras se receperint, tamdiu latēt, inq; tuto se esse putant, quamdiu eo perfugio vti possunt. At cùm inde fuerint eruti, quid ijs superest quàm certa quædam crux, aut extremum aliquod dispendium? Sic vulgares illi nobiles, qui nihil præter maiorum nomina crepant, ad quæ sola hęrent suis diffisi virtutibus, veraq; gloria, quam nullam habent, non sentiunt quàm miseri sint, & quanto in errore versentur. Sed retineamus assensionem cum ijs, qui nobilitatem in animo generoso sitam esse volūt, & qui pecudum nobilitatem in corpore valido ac vegeto, hominū autem in vitæ morumq; bonitate ponunt. Laudatur à Dione Chrysostomo Thebanorum optimum & æquissimum institutum, qui eos in seruorum numero non habebant, qui per vim & iniuriam belli serui facti essent: *Qui verè nobiles.* Cur ignobiles eos esse vulgari opinione iudicamus, quorum si virtutes æstimētur, si moderatio animi, si prudentia, si sagacitas, aliis quos vulgus admiratur, infinitis, vt ita dicam, spatijs antecertunt? Magnum fuit & plenum æquitatis eorum, quos proximè nominaui, iudicium atque consilium, qui solos eos nobiles esse censebant, qui ad virtutem propensi essent: neque tam curiosè, imò vero superstitiosè quærebant, ex quibus orti parentibus essent, de quibus aliquid statuendum videretur. Sic autem vnà secum rationes cōficiebant: Antiquitus vt in animalibus quibusdam mutis, ita & in hominibus idem nomen perdurauit. Nam in canibus, equis, gallis etiam gallinaceis id facile est aduertere: quia equum si quis animosum & ad cursum idoneum facto periculo norit, nō rogat an eius pater sit ex Arcadia, an Thessalia, satis enim esse putat, quòd equus animū generosum habeat. Ita cùm canis venaticus egregiè ad cursū valere intelligitur, nihil opus est scire an ortum duxerit è Caria, vel Lacedæmone, sed existimatur esse satis, quod generosus ille canis sit. Idem de gallis, deq; alijs iudicium, idemque postremò de hominibus sentiendum; ex quibus qui virtutū studiosus est, qui iustitiā colit, qui humanitatis iura, qui religionē obseruat, is reuera generosus est & nobilis, tametsi parētes eiusdem & auos nemo vnquam fortasse nouerit. Democritus magnus in primis & catus philosophus, iam olim, vt ait Satyricus,

— materiam risus inuenit, ad omnes
Occursus hominum: & cuius prudentia monstrat
Summos posse viros, & magna exempla daturos
Veruecum in patria, crassoq; sub aere nasci.

quod totum esse cōstat in superbos quosdam ementitę nobilitatis homines, qui orti stirpe Romana cæteros præ se nihili ducebant. Iactent itaq; suum genus, qui de parentum virtute nihil habēt præter imagines, quos nihilo tamē puto meliores esse, quàm equus aliquis non re, sed opinione vulgari generosus habitus, quòd frenos aureos, quòd stragula, quòd ornamenta externa omnia exquisitissima circumferat. Non erit autem alienum, ab huius carminis argumēto, de iure imaginum quędam subijcere, est enim res non indigna cognitu, neq; certè iniucunda studiosis. *Ius imaginum apud Romanos.* Fuerūt ergo imagines insignium virorum simulachra ad oris similitudinem artificiosè ficta, coloribus & pigmentis adumbratum corpus referentia, eaq; in domus parte aliqua celebriore posita, ligneoq; armario inclusa. Licuit autem non omnibus habere imagines, sed ijs tantùm, qui curules magistratus gessissēt: eęq; valebant ad memoriam posteritatemq; prodendam, & vt iis quasi insignibus nobiles ab ignobilibus distinguerentur. *Vide multa apud Lipsium 1. Electorū cap. 29.* M. Cicero oratione 2. Contra Rullum: Est hoc in more positum, Quirites, institutoq; maiorum, vt ii, qui beneficio vestro imagines familiæ suę cōsecuti sunt, eam primam habeant concionem, quę gratiam beneficii vestri cū suorum laude coniungat. Item in Verrem actione postrema: Ob earum rerum laborem

rem ac solicitudinem fructus illos datos, antiquiorem in Senatu sententiæ dicendæ locum, togam prætextam, sellam curulem, ius imaginum ad memoriam posteritatemque prodendam. Quod ideò dicitur à Cicerone, quia tunc ædilis erat, & quæstura iam perfunctus, nempe ius hoc imaginum nõ tam nobilitatis & generis, quàm virtutis insigne fuit, quanquam & generis etiam esset. Qui enim familię imagines & generi suo consequebantur, non dubium est quin & nobilitatem afferrẽt, at nescio quid maius & excellentius fuit, posse vt imaginibus. In oratione verò Syllana sic: Ipse, si erit vestro iudicio liberatus, quæ habet ornamenta, quæ solatia reliquæ vitæ, quibus lætari & perfrui possit? Domus erit, credo, exornata: aperientur maiorum imagines, ipse ornatũ ac vestitum recuperabit. Omnia iudices, hæc amissa sũt, omnia generis, nominis, honoris insignia atque ornamẽta, vnius iudicii calamitate occiderunt. Hoc dicit Cicero, quia Pub. Sylla conuictus amb tus cum Pub. Antonio ius imaginũ perdidit, non vt censeri desineret inter nobiles, sed vt eius mortui imago cum maiorum suorum imaginibus nõ portaretur, nec horum imaginibus funus eius ornaretur. Ad id ostendendum multò apertius, adduco in medium Plinii & Polybii auctoritatem certè locupletem. Plinius enim lib. 35 cap. 2. Apud maiores imagines in atrus erant, quæ spectarentur, nõ signa externorum artificum, nec æra, aut marmora. Expressi cera vultus singulis disponebantur armariis, vt essent imagines, quę comitarentur gentilitia funera: semperque defuncto aliquo, totus aderat familię eius, qui vnquam fuerat populos. Polybius verò lib. 6. scribit, Romanos festis diebus, apertis armariis imagines exornasse: cumq; ex domesticis mortuus esset aliquis, eas in funere extulisse, addito reliquo corporis trunco, vt magnitudine quàm simillimæ apparerent. Ius autem illud imaginum non sic transibat ad posteros, vt iis vti omnes & singuli possent: id enim vsurpabatur ab iis duntaxat, qui simile ius adepti erant. Asseruabantur autem domi, & in gentilitio funere efferebantur, ad exemplũ rerum egregiè gestarum. Occurrit Valerii Maximi dictum præclarum, lib. 5. cap. 8. vbi de Manlio Torquato Iurisc. agit: Vide bat se in eo atrio consedisse, in quo illius imperiosi Torquati seueritate conspicua imago posita erat: prudentissimoq; viro succurrebat effigies maiorum cum titulis suis, idcirco in prima ædium parte poni solere, vt eorum virtutes posteri non solũ legerent, sed etiam imitarentur. M. Tullius Pisonem vellicat, quòd obrepserit ad honores errore hominum, commendatione fumosarum imaginum. Fumosas imagines appellat benè antiquas; quibus opponuntur subitæ imagines apud Plin. lib. 8. epist. pro recenti & nuper nata nobilitate, aut certè non diu duratura. Et hæc quidem hactenus de imaginibus, quarum vsum fuisse tum primum antiquatum puto, cum Imperatores in Christi familiam trãsierunt, relictis superiorum temporum deliramentis, ob metum nempe superstitiosi cultus & idololatriæ, quæ non minus facilè insinuari potuit ea imaginũ approbatione, quàm olim Deorum & simulacrorum inducta persuasio. Nam adorationis cultum statuis & imaginibus Imperatorum & Principum fuisse exhibitum, ex Plinio lib. 10. Epistol. 97. non obscurè colligitur. Sic enim ad Traianum scribit: Propositus est libellus sine authore, multorum nomina cõtinens, qui negarent se esse Christianos, aut fuisse: cùm præeunte me Deos appellarent, & imagini tuæ, quam propter hoc iusseram cum simulachris numinum efferri, thure ac vino supplicarent; præterea maledicerent Christo: quorum nihil cogi posse dicuntur, qui sunt reuera Christiani. Fecerunt: Omnes & imaginem tuam, Deorumq; simulacra venerati sunt. Legimus quoq; capitale fuisse, circa Augusti simulachra seruum cecidisse, vestimenta mutasse, nummo vel annulo effigiẽ impressam latrinæ aut lupanari intulisse. Vnde & Senator quidam, vt est apud Senecam lib. 3. de Benefic. maiestatis postulatus, ob id veniam petijt à Tiberio, quod matellam contingere putauerat prius, quã annulum, qui expressam Tiberij imaginẽ præ se ferebat, digito detraxisset. Nunc verò ad euitandũ idolomaniæ per culũ, loco imaginum nobiles & generosi vti cęperũt stemmatis gentilitiis, de quibus passim diximus. De iure imaginum multa collegit Rosinus lib. 3. c. 19. rerum antiq.

Plinij & Polybij autoritas de iure imaginum.

Fumosæ imagines quæ.

Imaginibus Augustorũ quã tus honor habitus.

Duode-

Duodecim certamina Herculis.

Ἀλληγορικῶς.

EMBLEMA CXXXIIX.

ROBORIS inuicti superat facundia laudes.
Dicta Sophistarum, laqueosq; resoluit inanes.
Non furor, aut rabies virtute potentior ulla est.
Continuum ob cursum sapienti opulentia cedit.
Spernit auaritiam, nec rapto, aut fœnore gaudet.
Vincit fœmineos spoliatq; insignibus astus,
Expurgat sordes, & cultum mentibus addit.
Illicitos odit coitus, abigitq; nocentes.
Barbaries feritasq; dat impia denique pœnam.
Vnius virtus collectos dissipat hostes.
Inuehit in patriam externis bona plurima ab oris.
Docta per ora virum volat, & non interit vnquam.

COM-

COMMENTARII.

I. HERCVLES claua sua armatus astat, exuuijs leonis tectus, cætera nudus: circa quem duodecim ipsius labores vtcunque exprimuntur: nimirum pugna, cum leone; hydra; apro; ceruo; Stymphalidibus; Amazonibus; in Augiæ stabulo; cū tauro; equis; Geryone; pro malis Hesperidum; cum cerbero: & tandem supremo loco exprimitur ipsius rogus, in quem se coniecerat comburendum.

II. *Multi Hercules.* HERCVLES Iouis ex Alcmena filius, ob fortitudinem & gloriam creditus est inter Deos esse relatus. Fuisse autem tres Hercules scribit Diodorus. Alij sex autumant, vt testatur Cicero 3. de Natura Deor. Primus, qui certauit cum Apolline de tripode. Alter Nilo natus Ægyptius, quem aiunt Phrygias literas conscripsisse. Tertius est ex Idæis indigenis, cui inferias offerunt. Quartus Iouis est & Asteriæ, Latonæ sororis, quem Tyrij maximè colunt; cuius Carthaginem filiam ferunt. Quintus in India, qui Belus dicitur. Sextus Thebanus, ex Alcmena & Ioue tertio genitus, cui aliorum gesta assignant. Herodotus scribit Herculem vnum esse ex duodecim Dijs Ægyptiorum, Græcosq; ab Ægyptijs hoc nomen mutuatos filio Amphitryonis indidisse. Varro quadraginta tres Hercules nominat: veruntamen omnes, qui robore præstiterunt, hoc nomine ab Hercule Alcmenæ filio appellatos fuisse affirmat; Hunc enim potissimùm celebrãt ob varia certamina, virtutemq; bellicam: cuius duodecim labores præcipuos (longè enim plures persequitur Diodorus rerum Antiquarum lib. 4.) complectuntur alij, quos hic sequitur Alciatus, quantū ad laborum numerum pertinet, quid per vnūquemque laborem sit intelligendum allegoricas enarrans: eum nempe vi eloquentiæ robustos quosque & viribus præditos superasse: Sophistas retudisse Logicæ facultatis beneficio: virtute furorem coercuisse: continuis laboribus opes comparasse: auaritiam aspernatum esse: libidinem muliebrem repressisse: cultum animis adiecisse: nocentes abegisse: de barbaro homine supplicium sumpsisse: sua vnius virtute hostes in vnum coeuntes disiecisse: multas secū opes è locis exteris in patriam reportasse: famam nominis nunquam intermoriturã rebus præclarè gestis meritum esse. *Allegoria laborum Herculis.* Quæ singula latiùs in progressu prosequemur, si prius aliquid de laboribus Herculis dixerimus. In Collectaneis Epigrammatum Græcorum hoc habetur hexastichon Byzantij Philippi:

Duodecim labores Herculis.

ὤλεσα τὸν Νεμέας θῆρ' ἄπλετον, ὤλεσα δ' ὕδρην,
καὶ ταῦρον, κάπρου δ' ἀμφετίναξα γένυν.
ζωστῆρ' εἱλκύσαμην, πώλους Διομήδεος εἷλον,
χρύσεα μῆλα κλάσας, Γηρυόνην ἔλαβον.
Αὐγείαν ἴδ' ἔμ', οὐ κεμὰς ἔ φύγεν, ἔκτανον ὄρνις.
κέρβερον ἠγαγόμην, αὐτὸς Ὄλυμπον ἔχω.

Peremi Nemeæ feram terribilem, peremi & Hydram,
Et taurum, apri circumcussi maxillam.
Cingulum detraxi, pullos equinos Diomedis sustuli.
Aurea mala postquam fregi, Geryonē cepi:
Augiam noui [i. repurgaui] cerua non effugit: interfeci aues [Stymphalidas]
Cerberum extraxi, ipse Olympū habeo.

Extinxi Nemees monstrum, Lernamq; peremi,
Et taurum, cecidit dilaceratus aper.
Baltheum arripui, Diomedis equosq; cecidi,
Geryonem straui, pomaq; fulua tuli.
Augiã noui, capta est cerua, atq; volucres,
Cerberus abductus, latus in astra feror.

Vel si magis placet ista versio:

Dextra feram Nemea petijt mea, perdidit hydram,
Et taurum, malas inde cecidit apri.
Baltheus est captus, sūt aurea mala relata,
Geryonisq; boues, & Diomedis equi.
Augias me non fugit, non cerua, volucres,
Cerberus eductus; nunc sed Olympus hēt.

Smyrnæi carmen, de laboribus Herculis. Herculis labores nonnullos ita breuiter conscripsit Quintus Smyrnæus:

πρῶτα μὲν, ἐν Νεμέῃ βριαρὸν κατέπεφνε λέοντα.
Δεύτερον, ἐν Λέρνῃ πολυαύχενον ὤλεσεν ὕδρην.
τὸ τρίτον αὖτ' ἐπὶ τοῖς ἐρυμάνθιον ἔκτανε κάπρον.
χρυσόκερων δ' ἔλαφον μετὰ ταῦτ' ἤγρευσε τέταρτον.

πέμπτον δ' ὄρνιθας στυμφαλίδας ἐξεδίωξεν.
ἕκτον δ' ἀμαζονίδος κόμισε ζωστῆρα φαεινόν.
ἕβδομον αὐγείου πολλὴν κόπρον ἐξεκάθηρεν,
ὄγδοον, ἐκ κρήτης δὲ πυρίπνοον ἤλασε ταῦρον.
ἔνατον ἐκ θρήκης Διομήδεος ἤγαγεν ἵππους.
γηρυόνου δέκατον βόας ἤγαγεν ἐξ ἐρυθείης.
κέρβερον ἑνδέκατον κύν' ἀνήγαγεν ἐξ ἀΐδαο.
Δωδέκατον δ' ἐκόμισεν ἐς ἑλλάδα χρύσεα μῆλα.

Quæ carmina Latinè pronunciata habentur sic in Appendicibus Virgilij, licet vndecimi & duodecimi sit inuersus ordo.

Prima Cleonæi tolerata ærumna leonis.
Proxima lernæam ferro & face contudit hydram.
Mox Erymanthæū vis tertia perculit aprū.
Æripedis quarto tulit aurea cornua cerui.
Stymphalidas pepulit volucres discrimine quinto.
Threiciam sexto spoliauit Amazona baltheo.
Septima in Augiæ stabulis impensa laboris.
Octaua expulso numeratur adorea tauro.
In Diomedais victoria nona quadrigis.
Geryone extincto decimam dat Iberia palmam:
Vndecimum mala Hesperidum distracta triumphum.
Cerberus extremi suprema est meta laboris.

At Q. Smyrnæus decimumtertium addidit laborem hoc pacto:

τὸ τρισκαιδέκατον, τοῖον λυγρὸν ἔχεν ἆθλον,
μουνονυχὶ πεντήκοντα ξυνελέξατο κούρας.
Tertius hinc decimus labor est durissimus, vna
Quinquaginta simul stuprauit nocte puellas.

Apollinaris Carm. 9. etiam plures tangit, licet vsitatè duodecim numerentur; sic enim ille:

Non hic Herculis excolam labores,
Cui sus, cerua, leo, gigas, Amazon,
Hospes, taurus, Eryx, anes, Lycus, fur,
Nessus, Libs, iuga, poma, virgo, serpens,
Oeta, Thraces equi, boues Ibera,
Luctator fluuius, canis triformis,
Portatusq; polus polum dederunt.

Non possum transuolare Martialis carmē de Herculis laboribus, lib. 9. Epigram. antepenultimo: *Martialis de iisdem.*

Si cupis Alcidæ cognoscere facta prioris,
Disce: Libyn domuit, aurea poma tulit,
Peltatā Scythico discinxit Amazona nodo,
Addidit Arcadio terga leonis apro.
Æripedē siluis ceruū, Stymphalidas vndis
Abstulit, à Stygia cum cane venit aqua.
Fœcūdam vetuit reparari mortibus hydrā,
Hesperias Tusco lauit in amne boues.

Labores Herculis decantat etiam Homerus lib. 11. Odyss. & Q. Calaber latè lib. 6. de relictis ab Homero Cicer. 2. Tusc. Diodorus Siculus lib. 4. c. 3. Sillius Italicus lib. 3. Martialis lib. 5. Epigr. 66. Ouid. 9. Metamorph. Perottus latissimè. Lilius Gregor. libellum de Hercule composuit. Testatur Sanctius de suo Pylade, Io. Mallara Hispalensi, eum tam ingeniosè in duodecim cantus labores Herculis digessisse, idque Hispana lingua, vt nihil ibi deesse credas, quod ad eruditionem & leporem spectet. Vide quoque Natalem Comitē Mythol. lib. 7. cap. 1. & alios plurimos.

III. *ROBORIS inuicti*] quod non posse vinci videbatur. Allegoria est huius,

Prima Cleonæi tolerata ærumna leonis.

Primus labor Herculis, leonis Nemeæi cædes. Primum Herculis certamen fuit cum leone Nemæo inter Cleonas & Phliuntem. erat leonis illius pellis nullo ferro penetrabilis, sicut Iuno instituerat, quæ odio implacabili Herculem persequebatur. In hūc Hercules multas sagittas frustra coniecit, neq; omnino læsit; quare exhausta pharetra cum claua feram insecutus est, quæ cū in speluncam biforem aufugisset, alterum ostium occlusit, deinde brachijs circa collum coniectis eò vsq; astrictam tenuit, donec suffocauit; quam supra humeros sumptam Mycenas asportauit, eiusq; pellem inuulnerabilem detractam in posterum pro scuto gestauit. Fuerunt autem tres leones ab Hercule interfecti, Heliconius, Lesbius, Nemeæus. Quo intelligi datur, facundiam corporis viribus esse præstantiorem: *Eius allegoria.* Non enim viribus, aut velocitate, aut celeritate corporum res magnæ geruntur, sed consilio, ratione, prudentia, eloquētia. Nec verò aliquid magni momenti vires obire possunt aut suscipere, nisi consilium, & ingenij dexteritas antecesserit. Sunt qui aliter leonis Nemeæi cædem interpretentur.

Memo-

Memoriæ prodidit Chrysermus lib. 2. rerum Peloponens. Iunonem supplicium de Hercule sumere volentem, Lunam in auxiliũ acciuisse, carminibus magicis vsam, quæ cistam spuma impleuit, ex qua natus est hic leo. Hunc Iris in gremio stringens in montem Opheltam deportauit, à quo eadẽ die Apæsampetus pastor fuit dilaniatus, vt ait Demodocus in rebus Heracleæ. Anaxagoras fabulatus est, in Luna fuisse latam quãdam regionem, è qua hic leo Nemæus deciderit; quid mirum, cùm idem Solem etiam nõ minus stultè massam ferri igniti appellaret: est enim non ignobilis stultitiæ gradus, vel si nescias quid dicas, tamen velle de rebus propositis hãc vel illam partem stabilire. Hunc ergo leonem inermis Hercules interfecit, vt ait Pisander: hoc est iram cohibuit ac repressit, quę in fortium virorum animis maximè regnat. *Leo Nemeans.*

Dicta Sophistarum] Sic ille:

Proximo lernæam ferro & face contudit hydram. *2. Hydra Lernæa.*

Secundus Herculis labor est, quo hydram belluam septem capitum (Zenodorus nouem, Heraclides Ponticus quinquaginta capita illi fuisse tradiderunt) in Lerna palude omnia vastantem, pugna perdifficili vicit, & ferro facibusq; oppressit. Quo arguitur, virum sapientem & facundum, multiplices Sophistarum argutias, & elenchos veritatis specie adumbratos, ingenij viribus retundere. Hydrę vno capite resecto septem alia repullulabant: quod notat artis sophisticæ captionem. Si enim agas cum Sophista, vno argumento reprehenso, multa alia tibi opponet, teq; (ni diligẽter caueris) ad absurdum, vel ἀδύνατον adiget. Certamen hoc ad alios vsus cõuertunt alij, vt ad diluuium, ad vitia. Qua de re prouerbium est, *Lerna malorum* &, *Hydram secas.* Socrates apud Platonem in Euthydemo fatetur se multò imbecilliorem Hercule, qui pugnare simul non potuit aduersus Hydram sophisticam, cui propter vnam sapiẽtiam pro vno sermonis capite amputato multa repullulabant. Vide prouerbium, *Hercules aduersus suos*. Adhæc Pierium lib 16. euolue. Chiliadum autor putauit hydram inuidiæ referre symbolum, Horatij deceptus testimonio, cùm nihil minus illic intẽdat Horatius. Vide adagium, *Herculei labores*, Obiter noto, Sophistas olim dictos fuisse Philosophos & sapientiæ professores, deinde verò Rhetores, postremo abije nomen in inuidiam, vt Sophistæ dicerentur, qui fictam quandam sapientiæ speciem iactitarent. Vide Cęliũ Rhodigin. lib. 19. cap. 17. *Sophista*

Laqueos] Paralogismos & captiones, vanas illas quidem, & ad ostentationem seu fallaciam comparatas. Laquei, pro quacũque re, qua homo capi aut irretiri potest, frequentissimè sumuntur. *Laquei.*

Non furor, aut rabies] Exponit hoc:

Mox Erymãthęum vis tertia perculit aprũ.

Tertio certamine aprũ terribilem in Erymantho monte Arcadiæ omnia vastantem cepit, & ad Eurystheum viuum perduxit. Quod innuit, virtutem furori & rabiei nõ cedere, imò longè antecellere. Impetus enim & furor per aprum iudicatur, vt docet Pierius Hieroglyph. 9. *3. Aper Erymanthaus:*

Virtute] ἀνδρεία, est enim propria viri virtus.

Potentior] valentior, firmior.

Continuum ob cursum] Sic Poeta:

Æripedis quartò tulit aurea cornua cerui *4. Cerua æripes.*

Quarto ceruam ęripedem, & celerrimam, aurea cornua gestãtem cepit, quam in Męnalo monte habitantem nemo mortalium cursu comprehendere potuit. Hanc cum neq; occidere, vt Dianæ sacram, neq; vulnerare vellet Hercules, annum totum currendo est insecutus; sed illa tandem fessa in montem Artemisium cõfugit, & ad Ladonem amnem iamiam tranatura capta est, & Mycenas super humero deportata. Sunt tamen qui dicant, ineptè fictũ à poetis ceruas aurea cornua habere, cũ omnino cornibus careant. Sed contra hos disputat Cœl. Rhodigin. lib. 7. cap. 15. Hoc quidquid est ad sapientem referendum est, cui & ditissimi cedunt & opulentissimi: cerua enim cornibus aureis donata diuitiarum symbolum est. Notum illud Aristotelis in Politicis, facile esse ditari Philosophis, si velint. Hinc cum Dionysius Aristippo talentum petenti diceret: Nonne docebas sapientem non egere? Da, inquit, & respõdebo. Dedit rex, ac mox responsum exegit. Tum Aristippus: Nonne verum dixi, sapiẽtem non egere? Vide adagium, *Sapiens non eget.* *Allegoria eius.*

Sperni & auaritiam] Illud est:

Stymphalidas populis volucres discrimine quinto.

5. Aues Stymphalides. Quinta pugna fuit, auium Stymphalidum humanis carnibus vescentium expulsio, sonitu cuiusdam ahenei instrumenti, quod à Vulcano factum Pallas eò adeunti Herculi concessisse ferũt. Quod est lucrum inane, & auaritiam respuere, raptumque omnem putare nefas. Stymphalides enim volucres auaritiam referunt, propter incuruos vngues, quemadmodum & Harpyiæ apud Virgilium. Sed quæ potest esse volucrum cum auaritia collatio? Volucres per aerem volitantes, in quo tamen victum comparare nõ possunt, cupidi & auari hominis cogitationem (alij atq; alijs opibus semper inhiantem, qui tamẽ nec patris bonis vtatur, sed tenuissimo victu geniũ defraudet, & in quo consistat non habet) satis ostendunt: qui quoniam vel natura deprauata, vel vsu longo induratus est, ad resipiscentiam aliquando pertrahi potest quibusdam acerrimæ orationis crepitaculis, quibus aut arceatur, aut à proposito, malaque consuetudine dimoueatur. Alij malũt hoc intelligi de scortillis quibusdã & impuris mulierculis, quarum illecebras & insidias detegimus æneo sapientiæ crepitaculo, quod tanquam tuba in aures penetret, vt Basilius loquitur: vix enim alia fugantur ratione cõmunes illæ pestes adolescentium. Sed reuerà fuerunt aues, quæ Stymphalidos vocarẽtur, in locis Arabiæ desertis, nihilo magis quàm leones aut pardi mites hominibus, siquidẽ vel ferro, vel ęre tecta corpora rostris percutientes, integumenta facillimè perfringebant: quare postea inuentus fuit cortex, quo homines tecti si percuterentur rostris, illæ defixo rostro in illo libro tanquam visco, aut aliqua tenacissima materia caperẽtur, vt ait Pausanias in Arcad. Fuerunt autem ibibus Ægyptijs persimiles, sed rostro rectiore & validiore, corpore multò maiore. Memoriæ prodidit Timagetas, Stymphalidas illas, quæ repulsæ fuerunt ab Hercule, alas & rostra & vngues habuisse ferreos, quas modò σιδηροπτέρυς, ferreis alis scilicet, modò σιδηρόνυχας, hoc est, vnguibus ferreis, modò σιδηρορύγχους, rostris ferreis nominauit. Vide Cœlium Rhodigin. lib. 16. cap. 11.

Stymphalides qd. (margin, beside "volucres auaritiam referunt")

Historia Stymphalidum. (margin)

Nec rapto aut fœnore] Atqui tantum abest vt sapiens rapto gaudeat, vt etiam ab omni turpi lucro abhorreat. Fœneratores enim inopum sanguinem hauriunt, à quo vitio nos passim sacræ dehortantur literæ, Psal. 15. & 14. Luc. 6. Benefacite, & mutuum date, nihil inde sperãtes, & erit merces vestra multa.

Vincit fœmineos] Illius est declaratio: *Threiciam sexto spoliauit Amazona baltheo.*

Sexto certamine mulieres Amazonas debellauit, earumq; reginã Hyppolytam cepit, cui cingulum militare abstulit. Quod est astutiam muliebrem & dolos, fallaciãque coercere, & vafriciei materiam penitus eripere, meretricias artes omnes detestando, inq; ordinem cogendo, & spoliãdo ornamentis, quibus homines capiuntur. Vel est detrahere ornamẽta, quæ non meretrici, sed honestę matronę debentur. Est enim hic Amazon mulier bellicosa, meretricem referens, quæ vel fortissimum possit deuincere. Allusum autem videtur ad id, quod dicitur, *zonam soluere*. hoc est deuirginare: Noua enim nupta olim zona lanea & innodata cingebatur, quam prima nocte sponsus soluebat. — 6. Amazonum regina Hippolyta. — Zonã soluere.

Expurgat sordes] Est illius ἐπιμύθιον: *Septima in Augia stabulis impensa laboris.*

Labore septimo Augiæ stabulum vno die expurgauit. Quod arguit vitiorum errorumq; innatorũ, vel etiam qui succreuerunt assuetudine quadam longa, ab animo expulsionem. Nihil est enim tam horridũ, tamq; sordens, quod eloquentia non possit excoli. Et quia sapientia prima stultitia caruisse, debet ad curãdos animos antecedere diligens præparatio. Sunt qui Augiæ stabulum ad historiam retorquent. Dicitur enim Augias Solis fuisse filius, tantumque habuisse armentum, & tot greges, vt pars maxima agri fimo obducta ociosa & inculta iaceret; nam quidam tradiderũt ibi stabulari consueuisse tria millia boum, quod stabulum nunquam fuerat purgatum. Hercules igitur vel aliqua parte agri, vel alia quauis mercede sibi promissa, Alpheũ fluuium in ea loca diuertit, omnemq; fimi copiam deleuit. Deinde cũ regio ad fertilitatem redijsset, stabula Augiæ purgasse dictus est. Augias illi mercedem negauit, quia videretur nullum probè laborem sustinuisse illis stabulis purgandis: nam insulsi plerique non animi, sed corporis viribus & laboribus præmia proponunt. — 7. Augiæ stabuli purgatio. — Historia de Augia stabulo.

Cultum mentibus addit] cultus animi est Philosophia.

Illicitos odit coitus] natura vel lege prohibitos. Fabula sic habet:

Octaua expulso numeratur adorea tauro.

8. *Lucta cũ tauro.* Octauo taurum ignem naribus efflantem luctamine domuit, & ex Creta expulit. Quod est sontes abigere, & omne illicitũ facinus scelusq; execrari. Vel furorem aut truculentiam animi cohibere. Est autem taurus animal Venereum, quod matrem & sorores inire solet; hinc addidit, *illicitos odit coitus.* Taurus item & lastaurus in Hieroglyphicis sunt obscœna verba, de quibus Pierius Hieroglyph. 3. Cœl. Rhodigin. lib. 21. cap. 22. *Taurus, verbum obscœnũ.*

Abigitq; nocentes] Hinc nomen habuit ἀλεξικάκυ. nam & plerisq; dictus est natus ad homines iuuandos.

Barbaries, feritasq;] Exponit hoc:

In Diomedais victoria nona quadrigis.

9. *Diomedes cum suis equis victus.* Labor nonus est, quo Diomedem Regem Thraciæ crudelissimum, qui sanguine & carnibus humanis equos alere consueuerat, perdomuit, & eius exemplo ipsum suis equis dedit pabulum: plerunq; enim barbari, quas pœnas alijs intulerunt, ipsi tandem perferunt. Quod significat, Herculem eloquentiæ & sapientiæ viribus barbariem & ferocitatem ab omnibus, quas incoluerit, regionibus submouisse. Equus autem peculiari epitheto *ferus* dicitur, & *ferox.* Horatius 1. Sermon. Sat. 5.

---*Equi te*
Esse feri similem dico.

Virgilius 4. Æneid.

Stat sonipes & fræna ferox spumantia mandit.

Vnius virtus] Illius est solutio:

Geryone extincto decimam dat Iber a palmam.

10. *Geryõ tricorpor superatus.* Decimo labore Geryonem tricorporem & tricipitem bello expugnauit. Id est, collectam, & vnanimem hostium multitudinem sua virtute compressit, indeq; victor euasit. De Geryone satis dictum Emblemate 40. vnus enim dicebatur, cum tres essent fratres.

Inuehit in patriam] Huic respondet:

Vndecimum mala Hesperidum detracta triumphum.

11 *Poma Hesperidum.* Vndecimo aurea mala Hesperidũ, occiso prius peruigili dracone, sustulit, & secum in Græciam portauit. Argumentum boni & laudati viri, qui patriam externarum rerum spolijs locupletat. Fama est, Iunonẽ, cum nupsisset, Ioui in dotem dedisse multas pomos, quæ aurea mala producerent, quę apud Hesperidas nymphas à dracone peruigili custodiebantur. Eo igitur interempto Hercules aurea mala decerpsit, & ad Eurystheum detulit. Quod est referendum ad illam, qua docti & sapientes homines abundant, insignem rerum copiam, qua eos sua fortuna vitæq; conditio beat. *Allegoria.* Alij maluerunt, illum admonitum à Prometheo fuisse, vt Atlantem ad ea pro se mitteret, ac ipse tam diu cœlum, dum rediret Atlas, sustineret. Fabulam sic explicant; dicunt Atlantem magistratum gerentem in quandam rerum maximarum aliquãdo incidisse difficultatem, qui cùm Herculis sapientissimi hominis consilio rem præclarè transegisset, tres oues Herculi largitus est, quod munus, vt ea ferebant tempora, non parum erat honorificum. Cum verò μῆλα, & oues sint, & mala fructus apud Græcos, locus datus est fabulæ. Quidam dixerunt mala à nymphis Herculi fuisse donata, cum draconem custodem cecidisset: quia Draco pastor fuit violentus planè homo, & immitis aduersus omnes. Huius oues mala dicta sunt aurea, cùm essent oues aurei coloris.

Docta per ora virum] Postremum hoc explicatur:

Cerberus extremi suprema est meta laboris.

12. *Cerberus triceps.* Duodecimo & postremo, Cerberum tricipitem ab inferis tractũ ad auras deduxit, quod fortitudinẽ per omnia omnium ora volitantem, & immortalem nominis gloriam apud posteros semper victuram perspicuè significat. Nam, vt est apud Diodorum, magnos multosque, dum vixit, labores & pericula sponte adijt Hercules, vt pro suis erga omnes gentes beneficijs immortalitate donaretur. Cic. 1. Tusc. Abijt ad Deos Hercules: numquam abijsset, nisi cùm inter homines esset eam sibi viã muniuisset. Facilè trãsilio Pindari locum, vtpotè longiorem, de Hercule, 1. Nemeorũ. Hæc (mea quidem sentẽtia) est apotheosis Herculis, è rogo Oetęo videlicet in cęlũ, vt illi fabulantur. *Apotheosis Herculis.* Minucius Fel. Hercules vt hominem exuat, Oetęis ignibus concrematur. Iulius Firmicus: Cremat & consecrat Herculẽ tristis Oetas. Seneca in Hercule Oetæo. Et hanc videntur fuisse æmulati Romani in Augustis suis consecrãdis.

De quo more vide Herodianum in Seuerianis. Quare præstantes viri post præclarè gesta viuunt, perpetua hominum memoria, adeo vt etiam mortui præsentes esse videantur: virtutis enim & famæ lumē nunquam extinguitur. Horatius:

Viuet extento Proculi eius æuo.

Hanc allegoriam explicatius protulit Rudolphus Agricola lib. 1. de Inuent. cap. 3.

Cerberū ex inferis trahere, quid.

Magni, inquit, sudoris est, Cerberum triciptē ab inferis extrahere; hoc est, abstrusa & in rerum interiore recessu latentia proferre in lucem, & tanquam spectanda proponere. Nonnulli hoc traduci malunt ad auaritiam thesauros in tenebris occlusos asseruantem, nec in lucem erui permittentem. Ea tamen, si à viro gloriæ cupido coerceatur, & ex animi recessu, in quo locū occuparat, expellatur, opesque illæ conferantur ad vsus hominum, magnum certè momentum afferunt ad obtinendum nomen: licet enim vera gloria sita non sit in opibus & facultatibus, ad gloriam tamen obtinēdam magnum adiumētum adferūt. Videtur autem hic noster versiculo hoc postremo allusisse ad nomen Ἡρακλῆς, quod à κλέος καὶ ἥρα. At ἥρα ponitur pro aere, nedum Iunone, vt tradit Macrobius Saturnal. Hemistichium est Ennij veteris poetæ, relatum à Cicerone 1. Tuscul.

– Volito docta per ora virum.

IV. PER Herculem ἀλεξίκακον, qui vir magnanimus, prudens & eloquens fuisse perhibetur, intelligenda est coniuncta cū sapientia & virtute facundia. Ac per duodecim, quos exātlasse dicitur labores, κατ' ἀλληγορίαν ea sunt intelligenda, quę Emblema explicauit.

Heraclidis locus.

Heraclidis Pōtici disputatio ad Homeri allegorias mirè ad hāc nostrā facit explicationē. Verba eius auctoris hęc sunt: ἡρακλέα νομιστέον οὐκ ἀπὸ σωματικῆς δυνάμεως ἀναχθέντα τοσοῦτον ἰσχῦσαι τοῖς τότε χρόνοις, ἀλλ' ἀνὴρ ἔμφρων καὶ σοφίας οὐρανίου μύστης, ὥσπερεὶ κατὰ βαθείας ἀχλύος ὑποδεδυκυῖαν ἐφώτισε τὴν φιλοσοφίαν, καθάπερ ὁμολογοῦσι καὶ στωϊκῶν οἱ δοκιμώτατοι. περὶ μὲν οὖν τῶν ἄλλων ἄθλων, ὁπόσοι τῆς παρ' Ὁμήρῳ μνήμης ὑστεροῦσι, τί δεῖ παρὰ καιρὸν ἐκμηκύνειν φιλοτεχνοῦντας; ὅτι κάπρον μὲν εἷλε τὴν ἐπιπολάζουσαν ἀνθρώποις ἀκολασίαν. λέοντα δὲ τὴν ἀκρίτως ὁρμῶσαν ἐφ' ἃ μὴ δεῖ φοράν· κατ' αὐτὸ δὲ θυμοὺς ἀλογίστους πεδήσας, τὸν ὑβριστὴν ταῦρον ἐνομίσθη δεδεκέναι. δειλίαν γε μὴν ἐφυγάδευσεν ἐκ τοῦ βίου τὴν κεραυνίαν ἔλαφον. καὶ τις ἀπρεπῶς ὀνομαζόμενος ἆθλος ἐκμεμόχθηται, διακαθήραντος αὐτοῦ τὴν ἐπιπολάζουσαν ἀηδίαν. ὄρνεις δὲ τὰς συννόμους ἐλπίδας, αἳ βόσκουσι τὸν βίον ἡμῶν. ἀπεσκέδασε δὲ καὶ τὴν πολύχουν κόπρον, καὶ τὸ πολυκέφαλον ὕδραν ἥτις ὅταν ἐκκοπῇ, πάλιν ἄρχεται βλαστάνειν. ὥσπερ δι' ἐμπρησμοῦ τινα διὰ πυρὸς τῆς παραινέσεως ἐξέκοψεν. αὐτός γε μὴν ὁ τρικέφαλος ἀναχθεὶς εἰς φῶς κέρβερος εἰκότως ἂν τὴν τριμερῆ φιλοσοφίαν ὑπαινίττεται· τὸ μὲν γὰρ αὐτῆς λογικόν, τὸ δὲ φυσικόν, τὸ δὲ ἠθικὸν ὀνομάζεται. ταῦτα δὲ ὥσπερ ἀφ' ἑνὸς ἐκπεφυκότα, τριχῇ κατὰ τὴν κεφαλὴν μερίζεται. περὶ δὴ τῶν ἄλλων ὥσπερ εἶπον ἄθλων ἐν συντόμῳ δεδήλωται. Quorū sententia verborum hæc est: *Minimè putandū est, Herculem corporis viribus olim tantum præstare potuisse, at cùm prudens esset, & cœlesti sapientia plenus, eam profunda caligine demersam Philosophiam illustrauit. quæ sententia etiam principum Stoicorum est. De alijs itaq; certaminibus Herculis, quæ ab Homero non memorantur, quid attinet ad ingenij ostentationem multa præter rem verba facere? Aprum enim cepit, hoc est, versantem inter homines intemperantiam: & leonem domuit, nempè impetum temerè ruentem quò minimè decet. Eadem ratione cùm brutam iracundiam compescuisset atque frenasset, taurum cornupetam dictus est astrinxisse. Expulit etiam & propulsauit è vita metum, quod per Cerauniam ceruam ostenditur. Et quoddam etiam certamen, quod nominare non conuenit, idē subijt, repurgata, qua prius tenebatur, animi fœditate. Cohibuit & volucres, nempè spem inanem & ventosam, quæ hominum vitam vt plurimum lactatur. Adhæc plurimum fimi expulit, & multis capitibus hydram superauit, quæ abscissa renasci non desinebāt. Hanc sicuti ἀίδρειαν, id est, imperitiam aliquam, igni excidit, hoc est, admonitione. Iam verò Cerberus triceps in lucem pertractus, non malè triplicem philosophandi rationem innuit. Sunt enim Philosophiæ partes, ea quæ rationis est, Logica: quæ naturæ, Physiologia: quæ morum, Ethica nominatur: & eæ quidem tanquam ex vna ceruice prognatæ, triplici etiam modo iuxta caput distribuuntur. Et hæc quidem de alijs laboribus dicta sufficiant.* Hactenus Heraclides;

raclides; cum quo insigni loco velim vnà conferri quæ disputat Lactantius diuin. Instit. 1. cap. 9. Cætera enim percensere nihil attinet, nisi maximè ad rem faciāt. Quo in argumento dum animus elaborat, mihi arrisit nobilis disputatio Dionis Chrysostomi, qui Herculis ἄϑλους seu labores vel ærumnas ita celebrat, vt eum ex aduerso athletis opponat, & Principem fortissimū atq; iustissimum faciat. Peruigil & tenuis erat, inquit ille, vt leones, neq; enim carnibus onustus, vt athletæ, potuisset Asiā Europamq; peragrare. Acutè videbat, acutè audiebat: neq; hyemis aut æstus vim curabat, vt à præclaris actionibus se reuocaretur. Sordida pelle indutus, interdum fame correptus, bonis opem ferebat, improbos verò aut de medio tollebat, aut in ordinē cogebat. Diomedem enim Thracium delicijs affluentem, & hospites afficientem iniuria, suosq; subditos miserè seruire cogentem, claua percussum de medio sustulit. Geryonem boues permultos, & multa pecuaria possidentem, vt opulētia Principes omnes, qui in Occidente essent, facilè superaret, sed tamē eundem nimia superbia elatum, vnà cum fratribus interfecit, eorumq; armenta corripuit. Idem cùm Busirim offēderet certaminibus totos dies occupatum, totos dies conuiuia agitantem, sibi vnicè placētem, quò egregius luctator esset, prostrauit. Amazonum reginæ zonam soluit, quæ illum fuerat aspernata: quo congressu ostēdit, se illius forma minimè fuisse superatum, vel mulieris gratia potuisse vnquā à rebus excellentibus, quas primùm animo conceperat, auocari. Ne autem videretur arduis tantùm rebus & gloria dignis operam impendisse, fimum iacentem in Augiæ stabulis, à multis annis collectum sterquilinium repurgauit. Putabat enim non minus esse sibi aduersus gloriam decertandum, quàm belluas & homines sceleratos. Hęc penè Dio Oratione 8. de virtute. Idem labores Herculis retulit ad purgationem animi & vitiorum expulsionē. Oratione 5. Sed obiter admoneo, plerosq; existimare, vt Lucianus (quemadmodum postea dicemus Emblemate 181.) Herculem virum fuisse Gallum, qui tum solerti quadam prudētia, tum admirabili eloquētia, qua maximè valebat, pręclara facinora insigni fortitudine sit exātlatus, & ingenij dexteritate summas quasque difficultates superarit: quæ tametsi omnis Græcia quàm plurimum mendax, ad armorum gloriam conuertere maluit. Prætermiseram Apuleij ἐπιμύθιον, quod imprimis ad rem facit, ex 4. Floridorum: Quod Herculem Poetæ olim memorāt monstra illa immania hominum ac ferarum virtute subegisse, orbēq; terræ purgasse; similiter aduersum iracundiam & inuidiam, atq; auaritiā ac libidinem, cæteraque animi monstra ac flagitia Philosophus iste Hercules fuit. Eas pestes omnes mētibus exegit, familias purgauit, malitiam perdomuit, seminudus & ipse, & claua insignis, etiam Thebis oriundus, vnde Herculem fuisse memoria extat. Huc respexit Poeta quidem Italus, sanè festiuus, dum in hominem enormibus vitijs obnoxiū inuehitur tali carmine:

Dionis Chrysostomi locus.

Hercules vitia domans.

Hercules vir Gallus.

Se'l Ciel mosso à pietà de' danni nostri,
Mandasse in terra vno Hercole nouello;
Te domar non potrebbe, ò crudo e fello,
Quà sù venuto da gli Stigij chiostri
Che s' egli diè già morte à tanti mostri,
Vinse à diuisa pugna hor questo, hor quello,
E tu di tutti insieme à vn sol duello,
Le sembiāze, e'l poter gli hauresti mostri.
Crudo cor, man rapace, e bocca ria,
Parer ti fanno, à chi'l guardo vi gira,
Fiero Drago, empio Cacco, infame Harpia.
E sei cinghial d'orgoglio, e leon d'ira,
E di tosco Hidra. Hor chi ti conteria?
Il gran mostro de' mostri in te si mira.

Videram pridem locum Plutarchi in Problem. quo rationem reddit, cur olim Herculi atque Musis communis ara facta sit: quia nimirum Hercules Euandrum literas docuit, vt à Iuba memoriæ traditum est. Honestum enim & liberale ducebāt, si amici ac propinqui literarum & sapientiæ cognitione perpolirentur. Alij nihil aliud Herculem esse quàm Solem crediderunt, qui propter imagines Zodiaci duodecim labores absoluisse dicitur. Atq; vt summatim colligam, illa quæ tradita sūt de Hercule non solum ad Solis naturam, sed etiā ad humanæ vitę institutionem tradita sūt: quippe cùm alioquin frustra laudes Herculis commemorarentur, cum illa monstra, quæ dicūtur ab illo fuisse domita, neque ita esse potuerint; neq; si fuissent, nobis obessent, vt canit Lucretius lib. 5. his verbibus:

Hercules Sol.

Quid Nemeæus enim nobis nunc magnus hiatus
Ille leonis obesset? & horrens Arcadius sus?
Deniq; quid Cretæ taurus, Lernæaq; pestis
Hydra venenatis posset vallata colubris?
Quidve tripectora tergemini vis Geryonai?
Et Diomedis equi spirantes naribus ignem,
Threïcen, Bistoniusq; plagas, atque Ismara propter,
Tantoperè officerent nobis? vnciq; timendæ
Vnguibus Arcadiæ volucres Stymphala colentes?
Aureaq; Hesperidũ seruans fulgẽtia mala
Asper, acerba tuens, immani corpore serpens,
Arboris amplexus stirpem? quid deniq; obesset
Oceani propter litus, pelagiq; sonora,
Quo neq; noster adit quisquam, nec barbarus audet?

In nothos.

EMBLEMA CXXXIX.

HERCVLEOS spurij semper celebretis honores:
Nam vestri princeps ordinis ille fuit.
Nec prius esse Deus potuit, quàm sugeret infans
Lac, sibi quod fraudis nescia Iuno dabat.

COMMENTARII.

1. IN nubibus Iuno sopita decumbit, cuius mammis Iupiter ipse infantem Herculem admouet, spectante suo armigero, aquila nimirum.

II. ALCIATVS libro 4. Paergōn, cap. 3. fatetur hoc Emblema sumptum esse ex antiquo illo adagio, *Ad Cynosarges*. cuius explanationem vide ibi in Adagio. Verba porrò Alciati in illo loco de adoptione loquentis sunt: Apud Græcos scriptum legi, Iouem, nato Hercule, quòd spurius esset, nec in Deorum numerum posset admitti, dormienti coniugi suæ Iunoni eum clam suppostuisse, & exucto de mammis ab ea lacte, infantem, ceu natalibus restitutum, diuinitatis iura acquisiuisse. Cuius rei & Higinus meminit, & Arati interpres, & qui Collectanea rei rusticæ Constantino Cæsari inscripsit. Hincq; factum est, vt nothi ad Cynosarges, vbi templum est Herculis, exercerentur, quoniam is Deus illis præest. Cuius rei & in Emblematis mentionem fecimus. Hactenus Alciatus. Hæc historia bis reperitur in Isacij Tzetzis commentario ad Lycophronis Cassandram. Vnde huic acceptum refert Emblematis characterem Minos.

Locus ex Alciati Parergo.

Ad Cynosarges, quid.

III. SPVRII] Spurij & nothi, incerto patre nati, non debent adeo vereri, quod ita nati sint, Herculem enim habent sui ordinis antesignanum & quasi principem. Nothi dicuntur illegitimi, qui incerto patre nati sunt, vel qui nati sunt illegitimo concubitu, l. vulgo quæsiti, ff. de statu homin. & l. Diui, ff. de captiu. Spurij distinguuntur à vulgò conceptis: sunt enim ij, quorū pater est incertus, d. l. vulgò, vt qui nascuntur ex vulgari meretrice. Sed & qui patrē quidem certum demonstrare possunt, sed nō eum, quem habere liceat, veluti qui nati sunt ex concubina, *vulgò concepti*, at impropriè tamen & translatè dicuntur, d. l. vulgò quæsiti, & l. Adoptiuus, ff. de ritu nupt. De nothis & spurijs vide ipsum Alciatum, qui præter locum citatum lib. 4. c. 5. & lib. 10. cap. 8. Parergon, putat dictos spurios (testimonio Iustiniani) quasi vulgò conceptos, παρὰ τὸ σποράδην. Quod non satis probatur, siquidem reperio aliam apud Plutarchum deriuationem, qui in Romanis quæstionibus sic ait: Quid est, quòd eos, quorum patres ignorantur, spurios vocant? non enim quod Græci opinātur, & in causis oratores dicunt, quòd ex colluuie quadam, & feminis communione progenerati sint. Sed est Spurius inter prima nomina, vt Sextius, Decimus, Caius. Hæc verò prima nomina Latini non integra scribunt, sed aut vna littera, vt T. L. M. Titus, Lucius, Marcus; aut duabus, vt Cn. Ve. Cneus, Verrius: aut tribus, vt Sex. Ser. Sextus, Seruius. Est igitur Spurius inter ea prima nomina, quæ duabus litteris notantur, S & P. quibus etiam orbos parētibus scribunt, cum sine patre esse dicunt, per S, *sine*: per P, *patrem* significantes. Hoc igitur errorē fecit, quod sine patre & spurius ijsdem litteris annotantur. Hæc Plutarchus. Huius etiam fit mētio in adagio, *Ne patris quidem nomen dicere possis*. Cæterum quos vulgò *Bastardos* vocamus, interdum spurij dici possunt, interdum non possunt: vt hi, quos principes agnoscere solent, quosq; adoptare. Spurios verò & nothos *Mulos* nūcupari apud Italos, non tam sæculi nostri mos est, quàm remotioris etiam ætatis, ob adulterinum, qui nulli non innotuit conceptum. Cyrus tamen, quamuis legitimo matrimonio generatus, Mulus est dictus, propterea quod generosiore matre natus esset, Astyagis quippe Regis filia, cùm pater Medorum imperio subiectus esset.

Nothi q.

Spurij.

Spurij vnde sic dicti.

Bastardi.

Muli.

Nec prius esse Deus] nobilitari non potuit, & quasi natalibus restitui. De Herculis apotheosi Cicero 3. Offic. Plinius lib. 35. cap. 11. & Ouidius 9. Metamorph.

Quàm sugeret infans] quàm ei hæreditaria quædam portio bonorum obtingeret. Historiam præter Alciatum supra citatum & Tzetzem narrat Higinus in poetico Astronomico, de circulo lacteo loquens, nempe Iunonem insciam dedisse lac Herculi infanti: sed postquam rescierit pellicis esse filium, reiecisse eum à se, Herculéq; qui nimia auiditate lactis multitudinem ore comprehēderat, non potuisse illud ore continere, sicq; ex eius ore profusum lacteum circulum in cœlo signasse. Tantæ molis erat lactea hæc diuinitas. Alij dicunt, vbi Pallas ad Iunonem accedens persuasisset, vt mammam præberet infanti, cùm puer supra ætatem violentius sugeret, Iunonem indoluisse, ac puerum proiecisse.

Herculis infans.

IV. EORVM, qui nati sūt ex iniusto cōcubitu, misera videri conditio potest; quāquam enim ex nobilibus orti parentibus, nobiles tamen dici nō possunt, neq; in ius hæreditatis ac familiæ succedunt, nisi soluantur legibus, & à principibus agnoscantur, qualiq; adoptentur (quod vulgò di-

Nothorū conditio qualis.

cimus

cimus aduouere) tunc enim succedere in familiam possũt, sed naturalem illam maculam delere minimè vnquam possunt. Qua de causa Solon statuit spurios nihil debere parẽtibus, è quibus infamiæ labem accepissent. Sed & Athenienses locũ quendam habebant, in quo spurij seorsum ab ingenuis exerceri essẽt soliti; eum Cynosargem appellabant: nam contaminari nobilitatem putabant spuriorum consuetudine. Themistocles tamen, astuto ingenio vir, adolescẽtes ingenuos & nobiles sensim primus ad Cynosarges blãditijs allexit, vt tolleretur ea spuriorum & legitimorum differentia. Pecunias autem, quę notho ex bonis paternis tribuebantur, Aristophanes νοθεῖα χρήματα, id est, *nothias pecunias* nuncupat. Erant verò drachmæ an summum mille, vt meminit contra Aristocratem Demosthenes. Cœl. Rhodigin. lib. 10. cap 2. Antiq. lect. & lib. 24 cap. 6. Rectè quidem & prouidè constitutum à sapientibus fuit, vt parẽtes vaga vsi Venere, quasi in filijs punirẽtur, & effrẽnes homines sancti connubij quasi cancellis vi legum continerentur. Sic turpissimis clericorum filijs, ex fœdo concubitu prognatis, dedecus meritò impingitur, & à sacris Canonibus cap. proposuisti, dist. 82. & à sacro Cõcilio Tridẽtino, sess. 25. cap. 15 ab omni ecclesiastico officio & beneficio, quod flagitiosus parens possidebat, arcentur. Et hoc ideo, vt discrimen seruaretur inter legitimos & illegitimos partus. Hi & honorum & bonorum paternorum hæredes iure fiunt, eoq; admoneri debẽt paternæ virtutis: at illegitimis nihil sæpenumero præter viuere triste relinquitur, adeò vt conqueri possint, quòd adeò infeliciter nati maleque accepti sint. Sunt tamen permulti ex ijs, qui omni alia ope destituti, omnia sua in seipsis ponunt, suamq; industriã excitant. Refert Alciatus noster lib. de singulari certamine, capit. 19. Arnulfũ, qui primus & ante Othonem ex Gallia in Germaniam Imperij titulum transtulit, ex Caroli Magni pronepotibus spurium fuisse. Fuerunt & in Cypro Reges, fuerunt vbique etiam approbatissimi duces, nõ absimilibus orti natalibus: vt verissimum sit illud Platonis oraculum, seruos à Regibus, Reges à seruis ortos. Neq; enim cuiquam dubiũ esse potest, qui vel paulùm assueuerit in monumentis veterum, permultos fuisse spurios, qui fortitudine & animi dexteritate legitimis quibusque liberis antecelluerũt, quique susceperunt audenti magnoque animo, & certè perfecerunt, quæ legitimi ipsi liberi numquam exequi, nedum attingere potuere. Talis Hercules fuit, ipsiq; omnes Iouis filij, Poetarum fabulis decantati. Eo de numero fuere Themistocles, Aeneas, Theseus, Romulus, Iugurtha, sed & ipse Alexander Magnus, totius fermè Orientis domitor: quibus adijciam Constantinum Magnum, Theodoricum Gothum, Gulielmum Normannum, & alios quamplures, qui nisi hæreditate aliqua paterna freti essent, vix aut numquam pertingere potuissent ad tãtos rerum successus: vt ipse Hercules, qui ne fieri quidem Deus potuisset, id est, immortalem famã non sibi eam cõparasset, qua omnium voce prędicatur, nisi mammas Iunonis insciæ suxisset, vt putarunt Thebani, testis est Cœlius Rhodigin. lib. 21. cap. 21. Et certè mirum est, quàm plerũq; animosi & audaces sint hi spurij: cuius rei causam ego reor, quod vt plurimùm in summo Veneris feruore, ne dicam furore, plantẽtur. Hinc nobis Germanis festiuum de ijs est prouerbiũ: *Vvas auff die banck gemacht vvirdt, lasst sich nicht gern darunder stossen.* Nulli enim facilè subijciuntur. Vnde tritum illud:

Ipsa quidem natura nothis dedit hæc tria iura,
Vt sint pomposi, mendaces, luxuriosi.

In spurium & incerto patre natum Florẽtiæ hoc dicterium quasi αἰνιγματῶδες vulgò iactatur: *Egli è vscito dalla casa grãde. E' vndici once.* Item: *E' di cento a'bumi.* οὐδ' ἔτι πατρὸς ὄν μα εἰπεῖν ἔχει. id est: *Patris nomen dicere non potest.* Sed, *Matris vt capra dicitur* τῆς μητέρος ὡς αἶξ καλεῖται. Id quod ab Homero manasse videtur, apud quem Odyss. 1. Telemachus rogatus, num Vlyssis esset filius, respondet in hũc sensum:

Esse quidẽ illius mater me ait; ast ego sanè
Nescio: nemo suũ patrẽ vnquã nouerit ipse.

Hac enim in re solius matris confessione standum. Caueant igitur coniugatæ, quę se alijs commiscent, & sacra iura matrimonij violant, ne & ipsam prolem vnà cum marito iure suo hæreditario defraudent. In hãc rem placet subiungere historiam lepidam, sed materiæ non ineptam. Circa litus Oceani, quod Britaniam ab aduerso conspicit

Pecunia nothia.

Nothi nobiles.

Spurij animosi.

Dicteria in spurios.

Lepida historia de adultera. spicit, ante nõ multos annos fama est fuisse mulierculam inopem, sed forma appetibili, & insigni lasciuia; hæc duodecim paruos filios totidem ex viris genitos habebat annuis ætatum interstitijs inter se distantes. Instante autem mortis hora, vocari properè virum iubet: Non est, inquit, amplius ludi tempus; nullus horum puerorum ad te spectat, præter maiorem solum, primo enim anno nostri connubij casta fui. Sedebãt tunc fortè pueri omnes humi circa ignem, more gentis, aliquid manducantes. Stupente igitur viro, atque illis rei nouitate suspensis, illa singulorum patres ordine nominat: quod audiens omnium minimus, qui triennis erat, panem dextera & rapam, quam habebat in manu altera, in terram posuit, ac desiderio tremens, & ambabus manibus adorantis in morem in altum erectis: Da mihi, inquit, ò mea materecula, aliquem bonum patrẽ. Cumq; illa in fine verborum paruuli patrem nominasset, & famosum quendam diuitemq; hominem, reassumpto in manibus cibo: Bene habet, inquit, bonus est pater. Hæc quidem apertè crimen fassa est, secus alia mulier pudicitię parum probatæ, quæ cum astringeretur conscientiæ stimulis marito prolem adulterinam manifestandi, excogitauit egregium commentum (vt est sexus ille ad confingendos dolos præcipuè appositus) Compulit enim precibus maritum, vt personatis, qui tum fortè per plateas discurrebant, ipse quoq; personam indutus se adderet socium; atq; ex eo ludo cum amictus theatrali schemate domum rediret, mulier infantem nothum complexa, his verbis alloquitur: Quis hic tibi vir videtur, filiolæ? cacodæmon profectò est, laruatus, aut mente captus. Abi hinc vir inepte, non tuus est hic filius, alium patrem habet. Quibus verbis satisfactum marito arbitrabatur. Sed iocorum plusquam satis. *Alia eiusdem farina.*

Imparilitas.

EMBLEMA CXXXX.

VT sublime volans tenuem secat aera falco,
Vt pascuntur humi graculus, anser, anas:
Sic summum scandit super æthera Pindarus ingens;
Sic scis humi tantùm serpere Bacchylides.

COMMENTARII.

I. FALCO pingitur in sublime remigio alarum fretus euolans, sub quo humi pascuntur alia auium genera, velut graculus (quem in hac pictura desidero) anas, & anser. Epigraphen aliquæ editiones habent, *Imparitas*. quod idem est.

II. *Character Emblematis.* ID apparet è Pindaro tractum. Sic enim de se ipse in Bacchylidem, Olymp. 2.

---σοφὸς ὁ πολ-
λὰ εἰδὼς φυᾷ.
μαθόντες δὲ, λάβροι
παγγλωσσίᾳ κόρακες ὣς
ἄκραντα γαρύετον
Διὸς πρὸς ὄρνιχα θεῖον. id est:
Sapiens multarum rerum
Gnarus est natura.
At discentes, procaces
Inepta garrulitate vt corui
Imperfectè garriunt
Aduersus diuinum Iouis alitem.

Ad quem locum scholiastes: ἀποτείνεται δὲ πρὸς τὸν Βακχυλίδην. γέγονε γὰρ αὐτῷ ἀνταγωνιστής. *Inuehitur in Bacchyliden, factus ipsi aduersarius.* Alius est etiã locus in Nemeis, oda 3. in fine.

----ἔστι δ' αἰετὸς ὠκὺς ἐν πετανοῖς,
ὃς ἔλαβεν αἶψα τηλόθεν μεταμαιόμενος
δαφοινὸν ἄγραν ποσίν.
κραγέται δὲ κολοιοὶ ταπεινὰ νέμονται. i.
Est aquila velox in volatilibus,
Quæ corripit statim de longinquo vestigans
Cruentam prædam pedibus.
Clamosi verò graculi humilia pascuntur.

Quibus verbis intelligimus Pindarum se cum aquila conferre, alios verò, vt Bacchyliden, & alios Bacchylidi similes, nunc cũ coruo, nunc cum graculis. Sic Scholiastes: δοκεῖ δὲ ταῦτα τείνειν εἰς Βακχυλίδην, ἦν γὰρ αὐτοῖς καὶ ὑφόρασις πρὸς ἀλλήλους. παραβάλλει δ' ἑαυτὸν μὲν αἰετῷ, κολοιῷ δὲ Βακχυλίδην. Cæterum mihi videtur allusisse Alciatus ad vetus Adagium, *Aquila in nubibus*. Cuius explicationem studiosus vbi euoluerit, nonnihil sibi ad huius loci dilucidationem facilitatis comparabit. *Aquila in nubibus.* Vide etiam prouerbium, *Humi serpere*. Re vera tamen suspicor, id Alciatum traducere voluisse in quosdam legum Doctores sibi nullo modo conferendos, à quibus tamen vel impeteretur, vel sugillaretur: vt colligere est ex eius aliquot scriptis.

VT sublime volans] volatu summum aera petens. Ponitur autem adiectiuum neutrum pro aduerbio, more Græcorum. III.

Secat aera] Sic Virgilius 1. Georg.
Quacunq; illa leuem fugiens secat æthera pennis.

Falco] Falco auis rapax & prædatoria, ex accipitrum genere; ita dicta (vt Festus innuit) quod vngues more falcis habeat introrsum flexos. Varij autẽ generis sunt falcones, vt Britannicus, Gyrofalcus, Montanus, Peregrinus, Gibbosus. Verùm falcones omnes (vt hodie à Principum aucupibus obseruatum est) fœminæ sunt; mares verò sunt, quos vulgus hodie vocat Moscardinos. *Falco.*

Pascuntur humi] humi gradiuntur. Pindar. ταπεινὰ νέμονται.

Graculus, anser, anas] De his auibus vide Plinium lib. 10.

Sic summum scandit] eleuatur felix ingenium Pindari.

Pindarus ingens] Pindarus Thebanus, nouem Lyricorum poetarum princeps. Altissimus fertur & verborum & sententiarũ copia, vt ait Quintilianus: grauitate arduus, constructione ac ordine immensus ac prolixus. Quem etiam non imitabilem dicit Horatius. Eius educationem vide in Imaginibus Philostrati, tit. *Pindarus*, ex quo hæc sumpsit Politianus: *Pindarus.*
Aerios procul in tractus & nubila supra
Pindarus it Dircæus olor, cui nectare blãda
Os tenerum libastis apes, dum fessa leuaret
Mẽbra quiete puer, mollẽ spirantia somnũ.

Is cum Thebis aliquando in poetarum venisset commissionem, per auditorum inscitiam à Corinna quinquies victus fertur. Hic est ille Pindarus, quem ita amasse Apollo fertur, vt illi oblatorum portiunculam impartiretur; quin & à sacerdote ad *Pindarus à Corinna victus.*

cœnam cũ Deo in sacrificijs subinde vocaretur. Verùm & carminis Pindarici amatorem fuisse Pana, Plutarchi monumentis testatum est. Eius mortem refert Val. Maximus lib. 9. cap. 12. de morte non vulgari: nam in gremio dilecti pueri in gymnasio mortuus iuuentus est. De eo vide plura apud Macrob. 5. Saturnal. Horatium lib. 4. Carm. od. 2. Pliniũ lib. 7. cap. 29. & Alciatum nostrum lib. 10. Parerg. cap. 8.

Humi serpere. *Humi tantum serpere*] tenui stylo vti. Sic Horatius in Arte:

Serpit humi tutus nimium, timidusq; procellæ.

Et 2. Epistol.

----nec sermones ego mallem
Repentes per humum.

Hi sunt Pindaro λόγοι χαμαιπετεῖς. *Sermones iacentes.*

Bacchylides. *Bacchylides*] Lyricus Poeta, Cous genere, filius Medonis nothi Bacchylidę athletæ, vt ait Suidas. Tres fuisse Aelianus tradit: hunc primum, alium Atheniẽsem, tertium Arcadem. Porrò mirum videri potest cur hic Bacchylidem adeò extenuet, qui dictus est Sirẽ, ob carminis suauitatem: sic enim in epigrammate 1. ἀνθολογίας,

----καὶ λάλε σειρὴν
Βακχυλίδη.

Quod imitatus est Politian. Nutricia:

Nec vulgare canit dulcis ab Iulide Siren Bacchylides.

Propterea Lactantius in Phœnice (si tamẽ est eius poemation) Iuleas voces, pro suauissimis & delicatissimis accepit, vocabulo ab Iulide, Bacchylidis melici patria, ducto.

IV. *Ingeniorum inæqualitas.* HAC similitudine docet Alciatus, aliquam semper obseruari facilè in ingenijs inæqualitatem. Sũt enim, qui vt falco vel aquila volatu præstẽt, id est, qui ingenij viribus cęteris antecellant: sunt & qui dumtaxat humi gradiuntur, vt aues illæ domesticæ, quibus vna est cura vulgatiora tantũ consectari. Quod certè referendum est ad debiliora quęque ingenia & minus viuida, quæ tenues cognũt siliquas: quique plura & magis ardua velint, quàm possint; cũ, vt imperiti pictores, nihil sciant pręterquã simulare cupressum, vt loquitur Flaccus. Primas tenet inter Lyricos Poetas Pindarus, Bacchylides inferiora tãtùm cõsectari dicitur. Huic conuenit illud ex Olymp. 10.

----ἐντὶ γὰρ ἄλλαι
ὁδῶν ὁδοὶ περαίτεραι.
μία δ' οὐχ ἅπαντας ἄμμε θρέψει
μελέτα---- id est:

Sunt quidem aliæ
Viæ alijs excellentiores,
Sed vna non omnes nos alit
Exercitatio.

Ausonius ad Paulinum:

Si vitulum tauro, vel equum committis onagro:
Si confers fulicas cycnis, & aedona parræ:
Castaneis corylos æques, viburna cupressis.

Potest huc non incõcinnè referri, quod in Oratore Cicero ait: Si quem aut natura sua aut illa præstantis ingenij vis fortè deficiet, aut minus instructus erit magnarũ artium disciplinis, teneat tamen eum cursum, quem poterit. Prima enim sequentem honestum est in secundis terijsque consistere. Nam in Poetis non Homero soli locus est (vt de Græcis loquar) aut Archilocho, aut Sophocli, aut Pindaro, sed horum vel secundis, vel etiam infra secundos. Nec verò Aristotelem in Philosophia deterruit à scribendo amplitudo Platonis: nec ipse Aristoteles admirabili quadam scientia & copia cæterorum studia restrinxit. *Non omnes possũt primas tenere.* Porrò quàm magna sit ingeniorum dissimilitudo, nos quotidianus docet vsus, & ipse M. Cicero de claris oratoribus, itemq; Fabius Quintilian. Sed ea nonnũquam comparatio nauseam in multorum nares concitat: *Comparatio interdum odiosa.* & sũt qui ne quidem Iouem pro riuali ferant, & se omnium optimos haberi velint: Nam & Palæmoni, glorioso Grammatico, Varro togatorum peritissimus displicuit: & Maro ipse Bauium & Næuium auersatus est, sicuti Pacuuium Persius. quos suo quo placuisse credibile est, cùm alij meliores non essent. Sic (verba sunt Minois) qui vixere temporibus auorũ nostrorum, Ioãnes Meunus, Quadrigarius, Marotus, Sangelasius, pro bonis habiti, cùm nõdum polita poesis Gallica foret: sed si conferũtur cum sequentis æui nostri poetis egregijs, Ronsardo, Bellaio, Bellaqueo, Bartasio, id perinde erit atq; anseribus olores adęquare. Nam quis ea vecordia est, qui Maroni Ennium comparet, vel Homerum Chœrilo, vt ætate superiore quidam Budæo Badium conferre nõ dubitarunt? In materia quamquam dissimili comparationis excãduit Catullus, suam amasiam non æquè laudari

laudari questus:
Tecum Lesbia nostra comparatur?
O seclum insipiens & infacetum!
Et Martialis in quemdam, qui se pro amico fido haberi vellet:
Dispeream, si tu Pyladi præstare matellam
Dignus es, aut porcos pascere Pirithoi.
Sed hæc satis ad alia properanti.

In desciscentes.

EMBLEMA CXLI.

QVOD sine egregios turpi maculaueris orsus,
In noxamq; tuum verteris officium;
Fecisti quod capra, sui mulctralia lactis
Cum ferit, & proprias calce profundit opes.

COMMENTARII.

I. CAPRA pedibus posterioribus mulctrale lacte plenũ impetit, eoq; subuerso lac effundit; hinc astat ancilla caprimulga, gestum subirascentis exprimens.

II. *Typus Emblematis.* Ex antiquo desumptum est adagio, αἲξ Σκυρία. id est: *Capra Scyria*. Cõuenit in eos, qui beneficium maleficio corrumpunt, aut qui virtutes adiunctis vitijs contaminant atq; obscurant: quiue rectè instituta non rectè finiunt. Veluti capra Scyria, quòd fera sit, mulctram quam vbere distento impleuerat, eâdem pede illiso distringit, totumq; lac collectum effundit; sicque beneficium quod dederat, ipsamet perdit.

perdit. Epigraphe ista cognationem aliquam habet cum Emblemate 83.

III. *QVOD fine turpi*] fœdo exitu. id est, post perfectum opus cum aliqua laude statim desciueris, labem tibi asperseris immemor laborum anteactorum; indecorè, insolenter, superbè, impudenter te gesseris.

Egregios orsus] optimum principium. Liuius lib. 1. Vt orsis tanti operis successus prosperos darent. Cicero 2. Diuinat. ex Homero:

Scire ratome habeant, an vanos pectoris orsus.

Orsus, & Orsa. Dicitur enim & *Orsus, us.* & *Orsa, orum.*

In noxamq; tuum] ex beneficio maleficium admiseris; commodum conuerteris in noxam & incommodum. Prouerbialis locutio, cum officium dicitur in maleficiũ conuerti. De nomine *noxa*, diximus Emblem. 131.

Fecisti quod capra] itidem atque capra, quæ vbi è distento vbere mulctrale compleuit, calcis ictu dispergit, quod erat iam vtiliter paratum.

Mulctrale. *Mulctralia*] Mulctrale, vas in quo mulgetur: quod & Mulctra, & Mulctrum dicitur. Horatius Epod. 16.

Mulctrũ. *Illic iniussæ veniunt ad mulctra capellæ.*

Mulctra. Columel. lib 7. cap. 8. Sed mulctra cùm est repleta lacte, non sine tepore aliquo debet esse. Virgilius 3. Georg.

- - Implebunt mulctralia vaccæ.

Calce] extrema & posteriore parte pedis. Ouidius 3. Fast.

Ille cadit praeceps, & calce feritur aselli.

IV. CVM quispiam fermè toto ætatis curriculo prudenter probeque sese gesserit, & in extrema senectute, vel etiam post præclarè facta, criminis aliquid aut vitij admittit, nec gloriæ debitum sibi præmium expectat, efficit vt capra, quæ mulctram moto pede dispergit, totumq; lac emissũ, iamq; in mulctrali paratum effundit. Eiusmodi sunt, qui è felici principio, id est, pueritia bene & liberaliter instituta, deflectũt ad mores corruptissimos, vitamq; deploratissimam, vt Nero, Tiberius, & similes Romanæ Reipubl. pestes, qui è præclaris initijs semper in peiora processerunt, & vitã omnium infelicissimè clauserũt. His annumerari potest Metellus Pius, qui cætero vitæ tempore continentissimus, ad extremũ iam senex in Hispania Consul, fœdis indulsit voluptatibus. Idem euenit Hortensio, & Lucullo, & apud Græcos sapientissimo legislatori Soloni, Antiocho magno, Xerxi, & alijs multis: &, vt etiam ex historia sacra colligere est, Sauli, Salomoni & Sãsoni, qui in peius progressi sunt. Sed idem minoribus quoq; contigisse legimus. Euthydamas Rhetor cum aliquando ob oratoriam clarus atque vtilis esset Reip. postea ad tyrannidem inclinabat. Illo mortuo eius amicus Hybreas: Euthydame, ait, malum es ciuitatis pernecessarium; nam nec sine te, nec tecum viuere possumus. Archidamas Periandro, qui cùm esset arte medendi celebris, & in primis laudatus, carmina scriberet infelicia: Quid, inquit, tibi accidit Periander, vt pro eleganti medico malus poeta vocari concupiscas? Notans hominum mores, qui res honestas aggressi, degenerant ad sordidiora, cùm consultum sit, vnumquemque in ea se arte exercere, in qua valet plurimùm. Huc referri possũt adagia, *Auru Batava.* &, *Mandrabuli more res succedit.* &, *Primũ Æginæ optimos pueros alit.* Item, *Primùm Mars in filijs laudatus est.* Notum quoq; est omnibus *Neronis quinquennium*, & πηλὸν ἅιματι συμπεφυρμένον. *Luto sanguine maceratum*, de quo Rhodig. lib. 11. c. 12. Domitianus quoq; (vt refert lib. 6. Fulgosus) primis imperij initijs non modò abhorrere videbatur, vt humanus spargeretur sanguis, verùm etiam ea loca tanquã molesta deuitabat, in quibus cæsis ad vescendum animalibus eorum cruor manaret: relictasq; hæreditates repudiabat. Mox è bono in pessimum conuersus, leuissimis de rebus nobilissimos quosq; viros occidit, bonaq; eorũ publicauit, mortuorum bona inuasit, qui vel vno teste probarentur dixisse, velle bonorum suorum hæredem Principem esse. Prorsus igitur à bonitate atq; abstinentia, quam primis initijs ostẽderat, ad ingentem immanitatem atq; rapacitatem se transtulit, & generosa primordia fœdo exitu obscurauit. Alia etiam exẽpla subministrat Val. Maximus cap. De mutatione morum & fortunæ.

Exempla eorũ, qui desciuerunt à virtute. Euthydamas. Periander. Domitiani mutatio.

Æmulatio impar.

EMBLEMA CXLII.

ALTIVOLAM miluus comitatur degener harpam
Et prædæ partem sæpe cadentis habet.
Mullum prosequitur, qui spretas sargus ab illo
Præteritasq; auidus deuorat ore dapes.
Sic mecum Oenocrates agit: at deserta studentum
Vtitur hoc lippo curia tanquam oculo.

COMMENTARII.

I. HARPA, auis rapax, prædam cruentatam vnguibus tenēs in altum euolat, cui miluus subuolat, deciduas prædæ reliquias excepturus. Subtus in aquis enatat sargus, qui auido ore pisciculos emergentes deuorat.

II. *Emblema scriptum in quendam σύνδρομον.* EIVSDEM ferè est argumenti cum superiore de Pindaro, sed similitudines sūt obscuriores. Ægrè ferebat Alciatus æmulum quempiam esse sibi syndromum, cum quidē legum interpretem auditores quosdam malè affectos allicientem, qui quantum poterat, operam dabat, vt eius gloriā obscuraret, vel etiam eruditior haberetur: quem tamen vt imitatorem ignarum grauius pungat, perbella vtitur similitudine, ac tum nō sibi temperat à conuicijs, nempe in eū cōficto nomine οἰνοκράτης, quasi dicas, vinipotens aut meripotor: & tandem lippum oculis appellat, quod ad iudicij *Oenocrates.*

imperitiam

imperitiam refertur. Quemadmodum, inquit, miluus degener comitatur harpam altè volantem, vt ijs vescatur ciborum reliquiis, quæ ex eius rostro frustulatim concidunt; vtque fargus marinus pisciculus mullum piscem consequitur, vt quæ præterierit, arripere queat: eodem modo mecũ agit Oenocrates ille, ludimagister bibax, qui relictos à me qnosdam auditores excipit: quo iidem vtuntur tamquam lippo oculo, id est, nullius iudicii doctore, & imperito legum interprete, cui sit Iuris ciuilis abstrusa scientia penitus incognita. Eũ itaq; hominem maledicentiæ notat, vinolentiæ, stultæ cuiusdam imitationis & imperitiæ. Hunc fuisse Alexandrinum nomine, iuris interpretem Alciato infestum, nõ leui coniectura fassus Minoi est Germanus Audebertus, Regiis tributis Aureliæ præfectus; cuius viri (inquit idem Minos) certè docti & amici non potest non esse mihi gratissima iucundissimaq; recordatio, quẽ scio à permultis eruditis hominibus officiosè & honorificè cultum, & cum quo sæpe de literis sermones vltrò citroq; habui superioribus antè actis annis, cùm iuri ciuili operam darem apud Aurelianenses.

Germanus Audebertus, qui Venetias elegãti carmine descripsit.

III. *Harpa.*

ALTIVOLAM harpam] Harpa auis voracissima, ἀπὸ τοῦ ἁρπάζειν, à diripiẽdo dicta, de qua Plinius. Bellum gerit cum triorche. Aristoteles 9 de histor. anim. cap. 1. Amici, inquit, sunt piphex, harpa, & miluus. Vocat autem *altiuolam*, quia aues vncos vngues habentes omnes ferè sunt altiuolæ, teste Plinio lib. 10. cap. 19. Vel si mauis allegoricè intelligere de doctore præstanti, & sublimis ingenii, quem cęteri non possint assequi.

Miluus.

Miluus] Miluus auis rapacissima & gulosissima, de qua Plinius lib. 10. c. 10. Martial. lib. 9.

Hinc prope summa rapax miluus in astra volat.

De miluo diximus etiam aliquid supra Emblem. 29. Miluum verò degenerem dicit, vt suo Antalciato Oenocrati accommodet, quasi extra ordinẽ doctori, seu potius triuiali, inerti & imperito leguleio.

Mullum prosequitur] Ordo est: *Sargus*, id est, piscis iste ignauus, *prosequitur mullũ* id est, alium piscem marinum, *qui*, supple sargus, *auidus deuorat ore dapes spretas prateritasq; ab illo*, supple mullo. Mullus est genus marini piscis & fluuiatilis, qui

Mullus.

quòd gemina barba insignitur, barbatulus, barbo, vel barbatus dicitur: licet Sanctius neget, & aliũ magni precij piscem esse dicat. Huius mentio est apud Plin. lib. 9. cap. 17. & 33. c. 11. Quomodo differant inter se mullus fluuiatilis & marinus, notent curiosi. Martialis:

Nolo mihi rhombum ponas, mullumvè bilibrem.

Sargus.

Sargus] Sargus piscis, de quo iam antè Emblemate 75. in mari nascens Ægyptiaco, vt est apud Festum: qui, teste Plinio, eum, quem Lutarium nomiñauit, comitatur: & illo cœnum rodiente, hic excitatum pabulum deuorat. Vnde hominem ex aliis laboribus sibi fructum & gloriam vsurpãtem, & alienam, vt dicitur, messem demetẽtem, qui velint significari, sargũ & mullum pingũt, sequitur enim sargi reliquias mullus, atque vbi ille excitato luto abie. (fodere enim potest mullus) descendit & pascitur, imbecilliores q; ne eodem adnatent, arcet Aristoteles lib. 8. de nat. animal. cap. 2. & Pierius Hieroglyph. 30.

Dapes.

Dapes] Dapes non tantùm opiparos apparatus, aut religiosos, sicuti plerumq; significare, sed & vitabiles & infãdos cibos, auctore Virgilio, possumus dicere, in Æneid. 3. Cyclopem describens:

Nã simul expletus dapibus, vinoq; sepultus.

Et in Bucolic.

Quas illi Philomela dapes, qua dona pararit.

Οἰνοκράτης.

Oenocrates] vinosus quidam doctor: οἶνος *vinum*, & κρατέω, *vinco*. quasi quod vino vinceretur.

Deserta studentum curia] Ῥωνικὰς, à me relicta decuria studentium. Curia pro decuria, quam classem Parisini dicunt, id est, auditorium. Ergo deserta studentum curia erit decuria illa, qua cesserat antè Alciatus. Porrò de curię nomine, si vacat, euolue caput 16. lib. 1. Genial. dierum Alexandri Neapolitani: nõ enim mihi vacat omnes minutias persequi.

Curia.

Oculo lippo.

Lippo oculo.] Ipsemet Alciatus prouerbiale hoc dicendi genus interpretatur Parergõn lib. 6. cap. 12. Vti tamquam lippo oculo, inquit, prouerbialiter dicimur de re, qua carere non possumus, cùm tamen damnosa nobis sit. Elegãter Plautus ad seruos improbos traxit, quos, quamuis dominum decipiant, tamen retinet dominus, & vt potest, eorum opera vtitur, cùm vt velit

non possit. Eius carmen est in Persa:

Ego neq; lubenter seruio, neq; sum hero ex sententia:
Sed quasi lippo oculo me meus herus vtitur, manum
Haud abstinere quit tamen, quin imperet mihi,
Quin me suis negotijs præficiat.

Sed & apud eundem in Bacchidibus sic senex loquitur:

Lippo illic oculo seruus est simillimus:
Si non est, nolis esse, neq; desideres.
Si est, abstinere, quin attingas, non queas.

Sunt autem hæc carmina nō solùm ab interpretibus malè intellecta, sed etiā vitio exemplarium corrupta. Hæc Alciatus Vide prouerb. *Lippo oculo similis.*&, *Vbi quis dolet, ibidem & manum habet.*

IV. ETSI Emblema hoc scriptum sit in triuialem quēdam leguleium, Alciati syndromon, tamē commodè referri potest in omnes, qui in eadem arte versantur, propterea quod inter hos artificij similitudo magis ęmulationem conciliet quàm beneuolentiam. Quorum mutuam inter se inuidiam Hesiodus in Operibus & diebus suis, cōpluribus metaphoris indicat, haud tamen damnans id genus artificū concertationem, imò probans & laudans: proposuerat enim duplex æmulationis genus, quorum alterum sit vtile, pulchrumque mortalibus; alterum fœdum ac perniciosum. Hoc homines ad rixas ac bella cōcitari, propter opum honorūq; certamina: illo verò tanquam exemplis propositis ad industriam & honestas artes expergefieri. Et quia æmulatione virtus cognoscitur, cōstat nullum ferè fuisse virum seu bello, seu toga clarum, qui non suos æmulos expertus sit. Plato vir summus, & Xenophon haud expertes fuisse creduntur talis affectus; id īdicio est, quod neuter alterius meminit vnquam, cum multa vterq; scripserit, ambo clari, & inter se alioquin noti, Socraticęq; sapientiæ ambo alumni. Habuit Virgilius Bauium & Meuium, Homerus Zoilum, Cicero Hortensium & Didymum Alexandrinum, M. Varro Rhemnium Palemonem Grammaticum, Catullus Siconium: qui omnes multò facilius æmulorum nomen, quā propositum adepti sunt. Quid? quod contra ipsos Deos ausa insurgere æmulatio perhibeatur. Hæc enim Marsiæ pellem detraxit, Arachnen è trabe suspendit, Sirenes in monstra mutauit. Tu quoq; Misene, non esses vndis submersus, nisi tua temeritas Tritonem ad certamen cantus prouocasset. Atq; vtinam res intra æmulationis terminos consisteret, sæpe in aperta odia & bella erumpit: nam vt rectè Cicero in Lęlio, pestis nulla maior in amicitijs esse potest, quàm in quibusdam honoris & gloriæ certamen, ex quo inimicitiæ sępe maximę inter amicissimos extiterunt. Notetur nostrorum quoq; temporum vehemētia in syndromis quibusdam, quàm clandestino laborent odio, quàm mutuis conuitiorum assultibus collidant cornua. Ecquod propositum præmium? Vanæ & inanis gloriolę strepitus, & popularis applausus. Pro his continuatos annos & sæcula sudoribus & vigilijs fracta, trāsmittit lucubrantium sol. rtia: pro his ars & ætas paribus penè spacijs decurrunt, nascentes enim cōsecramus disciplinis, quas tamen imperfectas abrumpit mors, inuida huius glorię, & terminus ęmulationis. Vide adagium, *Figulus figulo inuidet.*

Æmulatio duplex.

Vix aliquis clarus sine æmulo.

Albutij ad D. Alciatum, ſuadentis, vt de tumultibus Italicis ſe ſubducat, & in Gallia profiteatur.

EMBLEMA CXLIII.

QVAE dedit hos fructus arbor, cælo aduena noſtro,
Venit ab Eoo Perſidis axe priùs.
Translatu facta eſt melior, quæ noxia quondam
In patria, hic nobis dulcia poma gerit.
Fert folium linguæ, fert poma ſimillima cordi:
Alciate, hinc vitam degere diſce tuam.
Tu procul à patria in pretio es maiore futurus;
Multùm corde ſapis, nec minùs ore vales.

COMMENTARII.

1\. IVVENIS in patina aufert mala Perſica à proxima arbore decerpta, Arborem verò horum pomorum feracem ipſe Albutius epigrammate depingit, vt quæ

 habeat

habeat folia linguæ similia, poma verò cordis formam quodammodo referentia.

II. *Aurelius Albutius IC.*

Hoc epigramma non est Alciati, sed Aurelij Albutij Iurisconsulti, Græci & Latini sermonis periti, Poetæ insignis, & quidem Mediolanensis, non Aurelianẽsis, vt perperam ab aliis traditum est. Bonauentura Castillionæus: In vico Cliuii memoriolæ sunt Albutiorum, qui mihi sunt acceptissimi, quod ex iis tam antiquissimis natalib. orti sunt Aurelius Poeta egregius, ab Alciato etiam celebratus, & Io. Iacobus &c. Eiusdem Aurelii vidimus Christianarum Institutionum libros tres, carmine eleganti perscriptos, quos Carolus V. diplomate, & A. Alciatus epigrammate commendarunt. Audiuimus etiam scripsisse Hymnorum librum vnum, decem virginum vitas, & librum Iobi, aliaq; Albutii quoque eiusdem meminit Alciatus lib. 2. Prætermissorum. Legi apologiam quãdam eius nomine aduersus Petrum Stellam, & Longouallium, legum Doctores. Hic itaq; monet, vt Alciatus à tumultibus & factionibus Italicis sese submoueat, & florentissimam Galliam petat, in qua futurus sit cõmendatior. Sumit argumenti materiam à pomi Persici tralatione, quod in Perside virulentum fuit, in Italia verò consitum, loci mutatione toxicum habere desiit. Eodem modo si patriam relinquat, in extera regione admirabilem futurum Alciatum sperat, siquidem non minus lingua, id est, eloquentia, quàm corde, hoc est doctrina & prudentia polleat: quod etiam factum. In Gallia enim Alciatus per aliquot annos non sine magna gloria professus est. Quod apertè (vt carminis nostri enarrationem habeamus mãgis perspicuam) Alciatus ipsemet explicat oratione quadam Ferrariæ habita, his omninò verbis: *Locus ex Alciati quadam oratione.* Scio, inquit, plerisq; suspectam esse posse tam frequentem mutationem meam, qui nunc Auenioni, nunc Biturigibus, nunc Ticini, nunc Bononiæ professus sim: nec deerunt qui inconstantiæ hoc tribuant, tamquam nusquam possim consistere, & quod in carmine Horatiano est,

Romæ Tibur amem, ventosus Tibure Romã.

Etenim non bene compositæ mentis argumentum est, cùm quis huc atq; illuc vagus discurrit, nec quiescere potest. Cæterũ mihi excusatio est in promptu, notissimũque omnibus est, me, dum bellicos tumultus subterfugio, tutamque studiis meis sedem perquiro, diutissimè esse peregrinatum, Principumq; iussionibus huc atq; illuc agitatum, certam sedem tenere non potuisse. Idem clariùs Oratione Ticini habita sic: *Alter locus ex eadem.* Quãplurimi vestrum optimè sciunt, vt belli calamitatibus eiectus, relicta patria trans Alpes profectus sum: ibi professorio muneri addictus, aliquot annos summa cũ gratia moram traxi: quod an illorum humanitati tribuam, an qualibuscumque nostris studiis, non satis scio. Tria certè magnifica hac in disciplina tribus in celeberrimis gymnasiis mihi contigerunt, quæ nescio (quod citra arrogantiam dictum sit) an cuiquam alii: primùm vt Auenioni, cũ numquam ad eam diem cathedram ascendissem, stipendium sexcentorum mererer, & ætate longè impar, senioribus tamen æquarer: alterum in Biturigibus, quorum liberalitate magistratus Christianissimi, ipso Rege adiuuante, secundo quàm eò veneram anno duplicatum mihi est honorariũ, & mille ducentique præstiti: tertium est, quòd tam à longinquis partibus in patriã ab excellẽtissimo Duce nostro accersitus, Senatoria dignitate ornatus, hanc accessionem ne quidem cogitans, tantum abest vt petierim, sum consecutus. Hactenus ille. *Locus ex epistola Erasmi.* Simile est quod Erasmus in quadam ad Alciatũ epistola scribit: Pietatis erat, inquit, quòd patriæ tuæ potissimum bonum ciuem præstare volueris: sed Deus voluit eruditionem tuam velut in edito lucere pluribus. Nam virtutis splẽdor nescio quo pacto in sua cuiq; patria ferè obscurior obtingit. *Locus ex Paulo Iouio.* Nec verò prætermittendum, hoc Persici symbolum à Paulo Iouio explicari in eo Dialogo, qui est de notis armorũ & amoris, cum inscriptione, TRANSLATA PROFICIT ARBOS. ipsique Alciato ascribi.

III. *QVÆ dedit hos fructus*] Hic Persea cũ Persico videtur confundi: quod an liceat, alii viderint. Qui verò pomum hoc venenatum in Persis gigni putauerunt, decepti fortè sunt nominis vicinitate, nam id de Persea diligentiores tradunt, quæ omnino alia est, *Persea alia à Persico.* myxis rubescentibus similis (pruna ea sunt sorbis insita) in Æthiopia lethalis, in Ægypto salubris; quamuis Columella poetica licentia veramq; confundere videatur, quæ tamen ex Nicandro mutuatur, & ex iis fortè Alciatus.

Calo

Cælo aduena nostro] nostro solo implãtata, cùm primùm in Perside nata esset.

Persica pomus vnde.

Venit ab Eoo] Cum Persæ aliquando in Romanos bellum gererent, multis in locis Italiæ Persica implantarunt, quæ in Perside venenum præsentaneum ferunt. Hac tandem arbore hostes extinctum iri sperabant: sed in Italia mutato solo naturam etiã mutauit, qua in opinione est Columella, vbi refert:

.... pomis cum barbara Persis
Miserat, vt fama est, patriis armata venenis
At nunc expositi paruo discrimine lecti,
Ambrosios præbent succos oblita nocendi.

Plinius Persicam esse noxiam negat.

Alij hunc fructum ab Æthiopibus in Ægyptum malo animo missum, naturam soli benignitate commutasse tradunt. Callimachus Persicum in Ægypto primùm satam à Perseo affirmat. Nicander verò Mycenis primò satam contẽdit. Plinius aduectam quidem hanc arborem è Perside fatetur, sed noxiam apud Persas esse, & trãslatu mitescere, id verò peruegat. Eius verba sunt lib. 15. cap. 13. In totũ quidem Persica peregrina, etiam Asiæ Græciæque esse ex nomine ipso apparet, atq; ex Perside aduecta. Et paulò inferius: Falsum est venenata cum cruciatu in Persis gigni, & pœnarum causa, à regibus translata in Ægyptum, & terra mitigata. Sed Plinio aduersantur Galenus, Dioscorides, Paulus Ægineta, Plutarchus, & alij.

Arbores quædam transplãtatione fiunt meliores.

Translatu facta est melior.] Quasdam arbores mutare naturam pro regionũ varietate, testis est Plutarch. eo libro, quem inscripsit, De facie, quæ apparet in orbe Lunæ. Plin. lib. 17. cap. 10. vbi agit de arboribus, quæ auulsione nascuntur; omnia ea nõ statim mori est in sua locari, sed prius nutrici dari, atq; in seminarijs adolescere, iterumq; migrare. Qui transitus mirum in modum mitigat etiã siluestres: siue arborum quoq; vt hominum natura, nouitatis ac peregrinationis auida est: siue descẽdẽtes virus relinquunt, mansuescuntque in tractatu, ceu ferè dũ radici euellitur planta. Simile illud Plinij historiæ mundi lib. 2. cap. 96. In Crustuminio natum fœnum ibi noxiũ, extrà salubre esse. Ex quo intellige quædam soli mutatione fieri meliora, alia deteriora; quod rei rusticę periti auctores obseruãt, Palladius, Columella, Cato, Varro, alij. Ex horum censu habetur etiam arbor Persica; vnde pomum Persicũ

Pomum Persicum quid significet.

notam fuisse eius, qui in alio cœlo melior fiat, tradit Pierius lib. 54. de sacris Ægypt. litteris.

Quæ noxia quondam] toxicum ferebat. Extat epigramma Græcum lib. 1. Anthologiæ εἰς δένδρα, incerto autore, in quendam Theognosti filiũ, qui comestis pomis Persicis merierit. Id sic habet:

ἐχθροίων Περσῶν φόνιον φυτὸν ἤγαγε Περσεὺς
Παιδὶ Θεογνώστου τοῦ θανάτου πρόφασιν.

id est:

Ex mortiferis Persis mortiferam plantam duxit Perseus,
Filio Theognosti mortis causam.

Huc quoq; respicere arbitror (quidquid alij dicant) illud à Philodemo, vel vt alij volunt, epigrammatario Platone dictum nobili disticho:

μῆλον ἐγώ· βάλλει με φιλῶν σέ τις· ἀλλ' ἐπίνευσον
Ξανθίππη· κἀγὼ καὶ σὺ μαραινόμεθα.

Cuius sententiam pro iure suo sic reddidit Pierius:

Pomum ego, quiq; tibi me dat, te deperit, audin'
Flauia, marcescam nempe ego, tuq; etiã.

Dulcia poma gerit] Martialis 13. Nux Persica.

Vilia maternis fueramus præcoqua ramis.
Nunc in adoptiuis Persica cara sumus.

Plutarchi locus de arbore Persica.

Fert folium linguæ.] Plutarch. commẽtario De Iside & Osiride, Persicam arborem Isidi consecratam fuisse scribit, quòd linguæ folium habeat, fructum cordi similem. Eius hæc verba sunt: τῶν δ' ἐν Αἰγύπτῳ φυτῶν μάλιστα τῇ θεῷ καθιερῶσθαι λέγουσι τὴν περσέαν, ὅτι καρδίᾳ μὲν ὁ καρπὸς αὐτῆς, γλώττῃ δὲ τὸ φύλλον ἔοικεν· οὐδὲν γὰρ ὧν ἄνθρωπος ἔχειν πέφυκε θειότερον λόγου, καὶ μάλιστα τοῦ περὶ θεῶν, οὐδὲ μείζονα ῥοπὴν ἔχει πρὸς εὐδαιμονίαν. διὸ τῷ μὲν εἰς τὸ χρηστήριον ἐνταῦθα κατιόντι παρεγγυῶμαι, ὅσια φρονεῖν, εὔφημα λέγειν. *De stirpibus Ægyptijs maximè consecratam Deæ aiunt Persean, quòd eius fructus cordis, foliũ linguæ speciem referat. Nam eorum, quæ in hominem cadere possunt, nihil diuinius est oratione præcipuè verò de Dijs, neq; vlla res alia maius ad felicitatem affert momentum. Itaq; hic præcipitur ei, qui sit oraculum aditurus, vt sanctè pieq; sentiat, & modestè loquatur*. Refert idipsum Politianus Mi-

scellan.cap. 83. sed hanc arborem Harpocrati sacram facit.

Alciati] Mallem legere, *Alzate*, nomine genuino familiæ Alciatorum. Vide Emblem. 3.

Tu procul à patria.] Virgiliana imitatio è 10. Ecloga:

Tu procul à patria (nec sit mihi credere) tantùm
Alpinas, ah dura nives.

apud Euripidem Hercule furente:

---- οὐχ ἔστ᾽ ὅπου
ἐσθλόν τι δράσας, μάρτυρ᾽ ἂν λάβοις πάτραν.

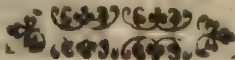
Non est vbi
Strenuè quid agens testem habeas patriam.

Verba sunt Amphitryonis ad Lycum, quibus docet magnorum Herculis operum testes esse gentes exteras.

IV *Nullus propheta acceptus in patria.* DOCETVR hoc symbolo, neminem prophetam in sua patria propria acceptũ, suisq; gratum aut existimationi esse, sed omnino neglectum, spretum, & vicinorum inuidia, peste illa tetrica, quæ alterius rebus macrescat opimis, prorsus depressum: id quod attestatur omnium maximus & veracissimus auctor, Redemptor noster, Matthæi 13. Lucæ 4 & Ioannis 4.c. Quod contigit multis olim sapientibus, qui tamẽ longinquis peregrinationibus notiores facti, sese toti orbi commendarunt: vt hi, de quibus B. Hieronymus prologo ad Biblia. Suppetunt ea de re exempla longè multa apud Diogenem Laertium, Philostratum, Eunapium Sardianum. Occurrit ex veteribus vnus Anacharsis Scytha, qui apud suos nullo in honore, Athenis admirationi fuit. Romæ non nisi sero admodum excepta & admissa Rhetoricæ & Philosophiæ schola, sub auspicio Græcorum sapiẽtum. Et sæculis superioribus a maioribus exceptus fuit Alcuinus, seu Albinus, Scoticæ gentis, qui doctrinas liberales primus Lutetiæ sub pacta mercede sic plausibiliter docuit, vt fundamẽta principis Academiæ tũ primùm molitus dicatur. Taceo de Alciato, homine extero, qui iuris sapientiæ nitorem primus apud Biturigas celebrauit. Fit autem sæpe, vt patria præclara ingenia nõ capiat, sed ad loca magis illustria propellat. Sed plerunq; liuor & inuidia ciues suos eijcit, quæ detestabili & iniusto malo eos maximè prosequitur & infestat, quos ad virtutem rectiore tramite prodeuntes cernit. Vnde rectè de ea Sillius Italicus lib. 13. *Inuidia multos è patria eijcit.*

O dirum exitiũ mortalibus, ò nihil vnquã
Crescere, nec magnas patiens exurgere laudes
Inuidia.

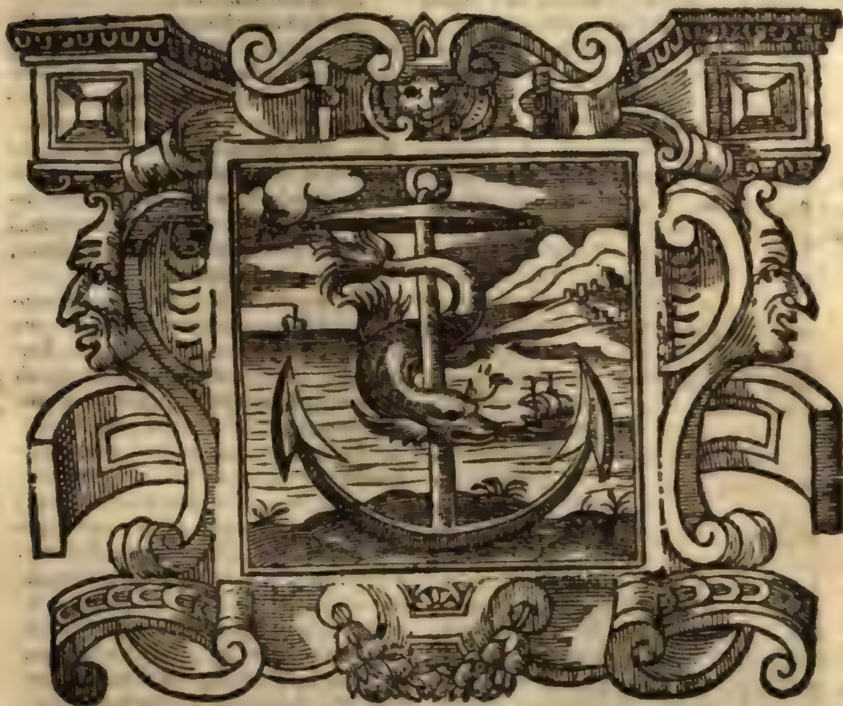
Hanc vt declinarent multi ex patria sponte excesserunt, & in aliena terra vixerunt: vt fecit Iphicrates in Thracia, Conõ in Cypro, Timotheus in Lesbo, Chabrias in Ægypto, Chares in Sigeo. Vsque adeo autem dira & abominabilis est illa lues, vt in suos tantùm notos atq; vicinos sæuiat; neque humani generis Seruatori benignissimo pepercerit, qui innocentissimus sola inuidia morte ignominiosa interijt, vt copiosè Basilius in eleganti sua oratione Græca de Inuidia disserit. De eadem præter Virgiliũ in Epigram. de Liuore, Ouidium 2. Metamorph. sexcentos alios, pulchrè scribit Plutarchus in lib. de differentia inter odiũ & inuidiam. Nunc aliquandiu cum Regibus & Principibus nobis res erit.

Princeps

Princeps subditorum incolumitatem procurans.

EMBLEMA CXLIV.

TITANII quoties conturbant æquora fratres,
Tum miseros nautas anchora iacta iuuat:
Hanc pius erga homines Delphin complectitur, imis
Tutius vt possit figier illa vadis.
Quàm decet hæc memores gestare insignia Reges,
Anchora quod nautis, se populo esse suo.

COMMENTARII.

I. ANCHORA vtrinque hamata & erecta pingatur, cuius medium delphin, piscis celerrimus, complectatur, eiq; quasi circum voluens adhæreat.

II. *Nummus Vespasiani.* TITVS Vespasianus olim mandauit excudi numisma, cuius altera in parte ipsius Vespasiani facies esset expressa, cũ inscriptione nominis: in altera esset anchora, cuius medium delphin obuolutus cõplecteretur. Hoc numisma se vidisse testatur Chiliadum autor, in prouerbio, *Festina lentè*, Id autem symboli nihil aliud sibi velle affirmat, quàm illud Augusti Cæsaris dictum, σπεῦδε βραδέως. id est, *Festina lentè.*

rē. quia anchora tarditatē, delphin celeritatem aptè repręsentet. Hęc ibi multis verbis tractantur, nec malè, vt videtur. Sed noster Alciatus, qui ab illo autore in aliquibus locis dissentire solet, aliter illius numismatis figuram interpretatur. Nam per delphinem cum anchora, quæ aduersus procellas & tempestates fabricata est, regem ipsum, & regium munus vult intelligi, ad quem pertinet calamitati & perturbationi subuenire, seditiones & procellas cōponere, & ærumnas subditorum depellere, pacique incumbere: idq; ex delphini natura discere, qui (vt ait Plinius lib. 18.) futuram tempestatem præsagire solet. Quocirca vt φιλάνθρωπος, si nauem vētis agitatam offenderit, tutius vt figatur, anchoram quasi hūmano quodā instinctu dirigit: sic Princeps quisq; suorum maximè studiosus esse debet, potissimùm verò sęuiente tempestate & impetu belli, vel etiam infortunio quodam alio impendente, ne Reipub. status possit aliquo modo perturbari, aut etiā comminui. In subueniendis etiam miseris debet Rex imitari delphini celeritatem, quæ maxima est, & penè incredibilis, vt refert Plinius lib. 9. cap. 8, & Aristoteles, & Oppianus. Cæterùm delphinum anchoræ illigatum pro insigni & stemmate publico præter Vespasianum olim gesserunt alij Principes & Imperatores laudatissimi, vt Augustus Cæsar, Seleucus, & Nicanor. Nostro quoq; sæculo Aldus Manutius, nobilis apud Venetos typographus, qua de re est elegātissima παρένθεσις in prouerbio, *Festina lentè*. Gallici etiam imperij Thalassiarchus, quem Admiralium vocāt, hoc insigne hodie etiamnum circumfert, vt nuper laudatus ille Philippus Chabotius. In scuto Vlyssis delphinum depictum fuisse scribit Plutarchus ad finem disputationis, qua quærit, vtra animalium plus rationis habeant, an terrestria, an aquatilia.

Delphinus alligatus anchora.

Delphinus φιλάνθρωπος.

Anchora Thalassiarchi Gallici.

III. *Titanij fratres.*

TITANII quoties] Hoc primum moneo, *Titanij* hic trisyllabum esse, nam duo ij, coeunt in vnum per synæresin. Dicuntur autem Titanij fratres venti, à Titane auo: fuit enim Aurora Titanis filia, quæ mista fratri Astræo peperit illi ventos, gigantes robustissimos, autore Hesiodo in Theogon. & Apollodoro lib. 1. Bibliothec. Hinc Brixianus Pylades lib. 2. Theogon. sic ait:

Aurora Astræo peperit Titania fratri
Astrææ & vētos, qui freta longa premūt.

Vnde etiam eosdem Astręos fratres appellat Ouidius 14. Metamorph.

Aeraq; & tumidū subitis cōcursibus æquor
Astræi turbant, & eunt in prælia fratres.

Tum miseros nautas] Epitheton conueniens, vt illud est Lucani lib. 8.

...miserosq; fallentia nautas
Sidera non sequimur.

Anchora iacta] Nautæ xxxij ad anchoram confugiunt. Solent quidam dubitare, scribendumue sit *anchora*, cum aspiratione, an *ancora*. Quo pacto scribas, meo iudicio, parūi refert: si enim autoritatem Val. Probi sequaris, sine aspiratione scribes, ille enim dicit, tria tātum nomina Latina post c aspirationem habere, *Lurcho, Pulcher, Orchus*. Cui videtur adstipulari Græcum ἄγκυρα, quod sine aspiratione profertur. Vsus tamen secus suadet.

Ortographia anchora.

Pius erga homines Delphin] φιλάνθρωπος. id est, *amicus hominum*. De pietate delphini in homines plura diximus Emblem. 90. quibus adiungo, delphinum ob amorem in hominē esse capitalem crocodili hostem, quo nō est aliud infestius animal hominibus. Insuper in delphino magna est charitas erga filios, quos etiam adultos diu comitatur. Autor est Aristoteles lib. 5. de histor. anim. Sic rex animo paterno esse debet in suos, alioqui nō est rex, sed tyrannus, vt in Politicis docet idem Aristoteles.

Delphini natura.

Tutius vt possit] vt firmiùs & securiùs figi possit vadis pelagi. Nam anchora per metaphoram pro refugio & securitate ponitur. Vide prouerbium, *Anchora domus*.

Anchora quod nautis] Anchora symbolū boni principis, quo sui in subditos officij admoneatur. Vide prouerbium, *Anchoram sacram soluere*. Fuit autem anchora præsidij & salutis typus, Pierius lib. 45. Hierogl. Ad gloriam & felicitatem retulit Pindarus 6. Isthmiorum: Si, quis, inquit, hominum sumptu & labore diuinas virtutes exequitur, Deus illi amabilem gloriam præstat. & ἤδη πρὸς ὄλβου βάλλετ' ἄγκυραν θεότιμος ἐών. id est: *Felicitatis iacit anchoram diuino honore auctus* Quid si huc reuocemus aureū Plutarchi monitum è vita Solonis: quo loco dicit; Senatu velut anchora firmari ciuitatem. Memini & Euripidem in Hecuba. Polydorum gentis familiæque suæ anchoram nominare, ὃς μόνος οἴκων ἄγκυρ' ἔτ' ἡμῶν

Anchora quid.

ἡμῶν: qui iam solus generis superest anchora nostri. Aristides oratione Panathenaica prima, dicit Græcos omnes sibi visos fuisse in portu quodam duabus nixos anchoris, quasi gemino fultos præsidio. Refer huc adagium, *Anchoris duabus fultus.*

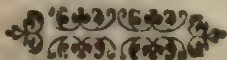
IV. PRÆCLARA præsenti Emblemate continetur *γνώμη, Princeps subditorum incolumnitatem procurans.* quæ similis mihi videtur sententiæ Marcellini Ammiani, qui 29. lib. grauiter pronunciauit, Imperiũ curam esse salutis alienæ. Principes enim debent habere perspectum, se sibi minimè natos esse, sed ad publicam omnium quietem. Quadrat huc optimè illud Xenophõtis è 3. ἀπομνημον. vbi facit Socratem disputantem cum Dionysiodoro: Quam ob caussam, inquit, Homerus appellat Agamemnonem *ποιμένα λαῶν*, nisi quod vt pastor suarum ouium curam habere debet, quo habeant, quæ sunt ad victum necessaria, sic etiam Principem curare est necesse, quæ populo expediant. Non enim tantùm laudatur Agamemnon vt *κρατερὸς αἰχμητὴς*, sed maximè vt *βασιλεὺς ἀγαθὸς*, qui nõ se modo bene regeret, sed etiam suis felicitatis causa esset. *καὶ γὰρ βασιλεὺς αἱρεῖται, οὐχ ἵνα ἑαυτοῦ καλῶς ἐπιμελεῖται, ἀλλ' ἵνα καὶ οἱ ἑλόμενοι διὰ τοῦτον, εὖ πράττωσι. Rex non eligitur vt sui curam habeat, sed vt per ipsum, qui eum elegerunt, in felicitate viuant.* Huic simile est illud ex Spartiano, sæpenumero in concione & senatu dixisse Cæsarem Adrianum, ita se Remp. gesturum, vt sciret populi rem esse, non propriam. Et Capitolin. Antonino Pio: Huius primum hoc fertur, quod cùm ab vxore argueretur, quasi suis parum relicturus, dixit, Stulta, postquam ad imperium transiuimus, & illud, quod habuimus antè, perdidimus. Elogium & hoc veridicũ Traiani ex Plinio lib. 3. epist. 20. Sunt quidem cũcta sub vnius arbitrio, qui pro vtilitate communi solus omnium curas, laboresque suscepit. Idem panegyrico magnificentius: Bona conscientia principatum sibi delatum acceptat, qui nõ nisi animo seruandi illud accepit, & quem ipsius Reip. vtilitas & vox ad illud arcessit, non sua. Idem ibidem: Quod precatus es, vt illa ipsa ordinatio comitiorum bene ac feliciter eueniret nobis, Reipub. nonne tibi tale est, vt nos hunc ordinem votorum cõmittere debeamus? Deos denique obsecrare, vt omnia quæ facis, quæq; facies prosperè cedant tibi, Reipub. nobis: vel si breuius sit optãdum, vt vni tibi, in quo & Respub. & nos simus. Cicero 8. Philipp. O dij immortales, quàm magnum est personam in Repub. tueri principis, quæ non animis solùm debet, sed etiam oculis seruire ciuium? Illud. Isocrateum perplacet ad Nicoclem, regem Cypriorum: *ἡγούμενος γὰρ δεῖν οὐχ ἕνα τῶν πολλῶν, ἀλλὰ πολλῶν ὄντα τύραννον, μὴ τὴν αὐτὴν γνώμην ἔχειν τοῖς ἄλλοις, μηδὲ τὰ σπουδαῖα τῶν πραγμάτων, μηδὲ τοὺς εὖ φρονοῦντας τῶν ἀνθρώπων ταῖς ἡδοναῖς ἀνακρίνειν, ἀλλ' ἐπὶ τῶν πράξεων τῶν χρησίμων αὐτοὺς δοκιμάζειν. Oportet existimes te non vnum ex multis, sed multorum principem existentem, non tuam ipsius habere mentem cum alijs,* (id est, aliorum inseruire affectibus debere) *neq; honesta consilia, neq; rectè sentientes homines voluptatibus æstimare, sed vtilibus actionibus probare.* Coronidis loco adduco Epaminondæ Regis exemplum, qui cùm Thebani diem festum agerent, omnibusq; libidinibus & compotationibus indulgerent, factus est cuidam è familiaribus obuius, squalidus & cogitabundus. Admirante illo, roganteque quid tandem esset rei, quod solus ad eum affectus modum obambularet? Vt vobis, inquit, omnibus ebrijs ac socordibus esse liceat. Innuens tum maximè vigilandum esse principi, quando populus maximè indulget genio. Nunc à principe ad senatum appellamus.

Præclarus Xenophontis locus.

Plinij Secundi locus.

Isocratis locus.

Epaminondæ exemplum.

In Senatum boni Principis.

EMBLEMA CXLV.

DIALOGISMVS.

EFFIGIES manibus truncæ ante altaria diuum
Hic resident, quarum lumine capta prior,
Signa potestatis summæ, sancti; Senatus
Thebanis fuerant ista reperta viris.
Cur resident? Quia mente graues decet esse quieta
Iuridicos, animo nec variare leui.
Cur sine sunt manibus? Capiant ne xenia, nec se
Pollicitis flecti muneribusuè sinant.
Cæcus at est Princeps; quòd solis auribus, absque
Affectu, constans iussa Senatus agit.

COM-

COMMENTARII.

I. CONSILIARIORVM cœtus togatus assidet vtrinq; regi in solio locato: quorum manus ambæ abscissæ sunt, ipse verò rex captus oculis effingendus est. Sed noster pictor iussus effingere principem cæcum, videtur cęlatori ansam præbuisse, vt videntem exprimeret, & consiliarios cæcos.

II. *Fons Emblematis.* ID agalma iudicum Thebanorum è varijs auctoribus peti posse scio. Certè Plutarchus attigit libro de Iside & Osiride: quod idem Sermone 44. Stobæus retulit ex eodem Plutarcho: his verbis: *ἐν Θήβαις εἰκόνες εἰσὶν ἀνακείμεναι δικαστῶν ἄχειρες, ἡ δὲ τοῦ ἀρχιδικαστοῦ μύουσα τοῖς ὄμμασιν, ὡς ἄδωρον ἅμα τὴν δικαιοσύνην καὶ ἀνέντευκτον οὖσαν.* id est: *Thebis imagines conspiciuntur Iudicum manibus carentes: at summi Iudicis imago conniuet oculis: eo quòd iustitia nec muneribus capi, nec hominum vultu flecti debeat.* Alciatus ipse Oratione quadam in laudem Iuris ciuilis hæc ait: Chrysippus Iustitiæ imaginem ita expressit, vt puellari virginis forma, aspectu vehementi, luminibus oculorum acerrimis conspiceretur, quòd videlicet iudicem incorrupto esse iudicio, sanctum, seuerum, contra improbos inexorabilem, vt ac maiestate æquitatis, veritatisq; terrificum esse oporteat. Quapropter memoriæ est traditum, magistratuum statuas à Thebanis ita solere formari, vt sine manibus essent: Principum verò clausis oculis, nimirum eam iustitiæ naturā esse ostēdentes, vt incorrupta sit, nec pretio precibusve, aut alienæ vlli voluptati cedat. Non verebor in vsum capere meum, quæ retulit auctor industrius, multæque lectionis, Alexander ab Alexand. lib. 3. Thebani, inquit, vt incorruptam iustitiam signarent, nec variari gratia, Iudicum imagines sine manibus, Principis verò sine oculis in foro proposuere, vt signis ostenderent, Iudices affectibus capi non oportere; caussaq; definita damnatos vndecimuiris pœnis afficiendos tradebant. Huius rei quoq; mentio fit in adagio, *Scarabæus aquilā quærit.* Nunc singula fusius explicemus.

Locus ex oratione Alciati.

III. *EFFIGIES manibus truncæ*] simulacra manibus truncatis.

Ante altaria diuum] sacris in ędibus, in templis Deorum.

Lumine capta prior] prima effigies, quę Principis est, oculis caret.

Signa potestatis summæ] symbola cōsessus optimi Principis, & integerrimi Senatus.

Thebanis fuerant] inuentum fuit virorum prudētissimorum ex ciuitate Thebarum in Græcia.

Cur resident?] Constat ex veteribus iudices sedere solitos, cum quid statuendum esset, vt clarè iuribus expressum est, c. fin. de re iudic. lib. 6. l. qui pro tribunali, ff. cod. tit. Ita etiam Iustinianus Nouella 8. De iudicibus: Sedebūt autem, ait, hi pedanei iudices continuè, & nunc in regia basilica, in quibus & tunc domunculis iudicant. &c. Idem in Nouella, vt ab illustrib. & qui super eam dignit. Secundum quod, ait, datū est eis super hoc priuilegium, ne cogantur aut sedere cùm iudicibus cum iudicant, aut stare rursus tanquam litigantes. Martianus lib. 7. ff. Quod met. caus. Confestim autem pro tribunali te sedentem adijt. Sic in l. 2. ff. Ad senat. Tertyll. sedere dicitur Prætor. Confestim autem sic erit accipiendum, vbi primùm potuit, id est, Prætoris copiam habuit huic rei sedentis. Et in l. 7. ff. de in integ. restit. Confestim autem pro tribunali te sedente adijt. Bonifacius in c. fin. De sentent. & re iudic. in 6. Sententia, ait, quam scriptam edi, a iudice litigatoribus non recitari, vel quam ab ipso stando, non sedendo proferri cōtingit, nullius penitus est momenti. Gellius lib. 7. De Scipione: Et quodam die, ait, ius in castris sedens dicebat. Plin. lib. 5. epist. Sedebant iudices, centum viri venerant, obseruabāt aduocati silentium longum, &c. Cicero pro Rabirio: Accusaui de pecunijs repetundis, iudex sedi. Idem ibidem: Modò vos ijdem in A. Gabinium iudices sedistis. Apuleius Apolog. 1. Quod si modò iudices de causa ista sederēt C. Fabricius, &c. Proper. lib. 3.

Iudices cur sedeant.

Minos sedet arbiter Orci.

Idem libro 4.

....- posita iudex sedet Æacus vrna.

Sedent autē vel ideo iudices, quia eos graues, quietos, & constantes esse oportet, nec facilè commoueri, vt habetur apud Iurisconsultos in l. obseruādum. ff. de offic. pręsid. Hinc Plautus in Mostellaria:

Sedere quid habeat mysterij.

Nimio plus sapio sedens.

Suffra-

Suffragantur quoq; sacræ literæ, vt Exodi 18. Sedit Moyses vt iudicaret populum, qui ei assistebat à mane vsq; ad vesperam. Cui dixit Iethro: Cur solus sedes, & omnis populus præstolatur? &c. Et ex verbis Dauid dicentis: Ex omnibus autem filijs meis elegit Dominus Salomonem, vt sederet in throno regni, &c. 1. Paralip. 28. Quin & nouo Instrumento, dicente Christo Apostolis suis: In regeneratione cum sederit Filius hominis in sede maiestatis suę, sedebitis & vos iudicantes duodecim tribus Israel. De re enim magni momenti cõsulturos oportet esse animo sedato & benè composito, talis autem magis esse potest, cum etiam corpus est quietum. Cicero ad finē procemij Dialogi De claris Orat. Sed quo, inquit, facilius sermo explicetur, sedentes, si videtur, agamus. Cum idem placuisset illis, tum in propatulo consedimus. Hæc ille. Personæ Dialogorum sedere vel dicuntur, vel intelliguntur: Dicuntur quidem in libris Oratoris, in quæst. Acad. in lib. De nat. Deorum, in Phædro Platonico: Intelliguntur libris De finibus quatuor, in Lælio, in Catone, & multis Platonis Dialogis. Certè M. Tullius videtur semper ambulare, cùm Peripateticum agit, vt 5. De finib. 2. De diuinat. 1. De legib. aliàs vt Academicum, vult sedere, quo significet aliquid stabilius dilici.

Qua mente graues] Aristoteles in lib. 4. de morib. describēs magnanimum, inter alia, hæc addit: Incessus etiam magni viri tardus sit necesse est, vox grauis, constans, & firma oratio. Nec enim aut festinat is, qui paucis rebus studet; aut vehemens est, cui nihil magnum esse videatur. Huc illa, Callistrati verba aptanda, quæ habentur l. 19. ff. de offic. Præsid. Sed & in cognoscendo ait, neque excandescere aduersus eos, quos malos putat, neq; in precibus calamitosorum lacrymari oportet. Id enim non est constantis & recti iudicis, cuius animi motum vultus detegit. Hæc ille.

Affectus sedati in iudicibus.

Cur sine sunt manibus?] ne videlicet ius dicentes vel senatores munera accipiāt, seu è donis aut promissis quoquo modo corrumpi patiantur. Etenim inter leges, quas Dominus in Exodo præscribit iudicibus, hæc etiam refertur: Nec accipies munera, quæ etiam excæcant prudentes, & subuertunt verba iustorum. Et in Deuteronomio iterum sic iudices monet: Nõ accipies personam nec munera, quia munera excęcant oculos sapientum, & mutant verba iustorum. Xenia & dona (inquit Ecclesiasticus) excæcant oculos iudicum, & quasi mutus in ore auertit correptiones eorum. Quod etiam iure ciuili, legibus, & grauissimis hodie prohibetur pœnis, vt in l. plebiscito, ff. de officio pręsid. vbi vetatur, ne pręses munus donum vè caperet, nisi esculētum, poculētumq; quod intra dies proximos prodigatur. Et grauius Authent. scriptum est exemplar. §. quapropter, in fin. coll. 2. Imò is etiam, qui rectè quidem iudicat, præmium verò remunerationis vel solùm expectat, fraudem in Deum perpetrat; vt elegantissimè in c. qui rectè, & cap. non licet, 11. q. 3. l. venales. C. quando prouoc. non est neces. Apud Gratianum sic: Citò vulneratur auro iustitia, nullamq; reus culpam pertimescit, quam redimere nummis existimat. Pauper dum nihil habet, quod offerat in iudicio, non solùm contemnitur, sed etiam aduersus veritatē opprimitur, 1. q. 5.

Munera non dent accipi à iudicibus.

Vel prece, vel pretio malè verum examinat omnis
Corruptus iudex.

ait ille. Refert Plinius 8. Epist. Iulium Bassum accusatum repetundarum, quòd in Bithynia quædam munera ab amicis prouincialibus accepisset. Lex enim dona & munera à magistratibus accipi, imò verò & quid enim vetat, nisi victus quotidiani caussa. Hoc tamen addamus licet: Non in totum xenijs abstinere debet proconsul, (ait Vlpian. in l. 6. ff. de offic. procons.) sed modum adijcere: vt neq; morosè in totũ abstineat, neq; auarè modum xeniorum excedat; qua de re verba hæc sunt Seueri & Antonini: Quantùm ad xenia pertinet, audi quid sentimus. Vetus prouerbium est: οὔτε πάντα, οὔτε πάντοτε, οὔτε παρὰ πάντων. Nam valdè inhumanum est à nemine accipere, sed passim vilissimum est, & per omnia auarissimum, &c. Qua ratione Plin. epistol. 5. ad Seuerianum, ait, in caussis agēdis & exercendis iudicijs nõ modò pactione, dono, munere, verùm etiam xenijs se semper abstinuisse; vbi rectè subijcit, oportere quæ sunt inhonesta, parumque decora, non quasi illicita, sed quasi pudenda vitare. Sic Spartian. tradit Pescennium Nigrum salaria iudicibus è publico dari voluisse, ne cui essent oneri: adiecisseq; iudicem nec dare debere, nec accipere. Vide ...

Iudex quomodo xenia accipiat.

que

quæ hac super re Emblem. 31. dicta sunt.

Xenia. *Capiant ne xenia*] Xenia propriè sunt munera hospitalitatis, nam ξένος, *hospes* est, siue peregrinus. Sed iam vsu venit, vt pro quocunq; munere accipiatur.

Cæcus cur debeat esse præses. *Cæcus at est Princeps*] Oculus in Hieroglyph. pro gratia, seu, vt ita dicam, fauore vsurpatur, vt tradit lib. 33. Pierius. Non est quòd suspicionibus aut coniecturis aliquid vspiam tribuat ipse iudex, nec litigãtium verbis hęreat, sed probationibus manifestis veritatem inuestiget. Quod elegãti complexus est monosticho Poeta nescio quis:

μηδὲ δίκην δικάσῃς, πρὶν ἀμφοῖν μῦθον ἀκούσῃς.

Ne de lite pronuncies, nisi vtramq; partem prius audieris.

Decretum id dicitur propriè quod causa cognita pronunciatur à iudice: nec enim decretum dici potest, nisi vtraque audita parte. Tertullianus Apologetico: Respondendi, altercandiq; potestas patet, quando nec liceat inauditos & indefensos omninò damnari. Huic conuenit l. 1. C. de condem. reis: & veterum consuetudo, qui reos nõ nisi auditos condemnabant, quoniã qui auditi non essent, pro indemnatis habebãtur, ex Lycurgi legibus; vt tradit Valer. Max. cap. De sapienter dictis & factis: Tritum illud è Solonis elegijs:

Ἄρχων ἄκουε καὶ δικαίων κ' ἀδίκων.

Magistratum gerens audi & iusta & iniusta.

Tullius ad Q. fratrem epist. 1. Constantia est adhibenda & grauitas, quæ resistat non solum gratiæ, verùm etiam suspicioni. Vlpianus IC. ijsdem insistẽs vestigijs, l. generaliter 24. ff. de fideicommiss. libertat. Ne aliquam, ait, ambitionis vel gratiæ suspicionem Prætor habeat. Plinius Secundus 6. Epist. 2. Primùm religioni suæ iudex debet patientiam, quæ magna pars iustitiæ est. Succurrit laudata illa Hieronymi admonitio: Alienum te à personis omnium redde iudicio, ac propter iustitiã in iudicio pauperem non defendas, nec propter gratiam diuiti indecẽter assistas; aut si nõ potes facere, cognitionem respue causarũ. Memini me legere Athenienses iudicia de cędibus habituros, ad Areopagum, Martis vicum, ire noctu solitos: ijsq; qui causas dicerent, affectibus abstinendum fuisse testatur Isocrates Areopagitico. Nolebant enim iudices miserabilium personarũ intuitu, vocisq; lenocinio, quod magnas ad flectendum, perturbandumq; vires habere, commoueri. Longè alia Romanorum cõsuetudo fuit qui quocũque modo iudices ad iracundiam vel misericordiam flectebãt: quod Cicero facere solet in perorationibus. Celebre est exemplum Sergij Galbæ, qui reus à Libone tribuno pleb. accusatus, quòd prætor contra fidem Lusitanos quosdam interfecisset, cum nihil haberet, quo se purgaret, paruos suos liberos flens commendare cœpit: quo facto ita iudices permouit, vt nihil in eum grauius statuerint. Hanc rationem producendi reorum liberos Fabius lib. 6. cap. 2. memorat, vt & Valer. Max. 8. cap. 1. eamq; ter vsurpatam memini à M. Tullio, nempe pro Flacco, pro Sylla, pro Sestio. Idem in Planciana sic: Non opibus contendo, non auctoritate, non gratia, sed precibus, sed lacrymis, sed misericordia, mecumq; vos simul miserrimus & optimus obtestatur parens: & pro vno filio duo patres deprecamur. Pro Fõteio: Tendit ad vos virgo Vestalis manus supplices easdem, quas pro vobis Dijs immortalibus tendere consueuit: cauete ne periculosum superbumq; sit, eius vos obsecrationem repudiare, cuius preces si Dij aspernarentur, hæc salua esse non possent. Quibus ex locis intelligimus, quàm graues ille motuum faces admoueat, vt iudicum animos ad leuitatem & misericordiã impellat. *Romanorũ studiũ in iudicibus flectendis.*

IV. EPIGRAMMA se ipsum satis clarè explicat, & nos iam multa de eius intentione diximus; sed restãt adhuc quædam circa officium iudicum & senatorum admonenda. Et in primis legibus diuinis & humanis iudices à muneribus capiundis abstinere debent; est enim oblatio munerum tinea regiminis, vt inquit Cassiodorus. Idcirco hic truncis manibus pingitur: quod non prætermisit Pierius lib. 35. Hieroglyph. Adhęc omnes sedent, quòd animus eorum debeat esse optimè compositus, nec hinc atq; hinc flecti, quod est leuitatis: sedendo etenim & quiescẽdo fit anima prudens, ait Philosophus. Eustathius ad Iliad. ζ. notat statuas Mineruæ olim omnes sedentis specie fieri solitas. Interdum enim sedere, idem est quod consilium capere, vt apud Plautum is, qui nimio plus sapere se sedentem asserit. Vulgatumque est illud, *Cur sedeant iudices.* *Sedere pro cõsultare.*

Roma-

Romanus sedendo vincit, id est, cõsultando. Pier. lib. 43. Lubens huc referrem quæ de iustitiæ imagine olim à Carneade expressa Gellius adnotauit lib. 14. cap. 4. sed quia liber est in omnium manibus, facilè transeo. Velim potius id obseruari diligẽter, quæ concisè lib. 14. Histor. var. scripsit Ælian. Olim apud Ægyptios eosdem fuisse iudices, qui sacerdotes erant: quorum Princeps natu maximus in omnes statuẽdi ius habebat, quem omnium optimum atque æquissimum esse oportebat. Is circa collum imaginem è saphiro gemma cõfectam gestabat, quæ Veritatis nomine nuncupabatur. Atqui, ait ille, Iudex veritatem nõ tam in lapide sculptam aut expressam circumferre, quàm in animo menteque in sitam & infixam habere debet. Quod autem Præses oculis captus sit, significatur illum auribus tantùm, absq; omni affectu seu personarum respectu vel acceptione, constanter ac iustè senatus decreta iussaq; peragere debere, sine gratia iudicare, sine odio, amore, vel proprio commodo causæ merita cognoscere & discernere, iuxta tex. in c. summopere, 11. q. 3. Nam vt piè monet Isidorus lib. 4. de summo bono: Iudices iniqui errant à veritate sententiæ, dum respiciunt qualitatem personæ, & exulcerant sæpe iustos, dum improbè defendunt iniquos. Hæc ille. Vnde Alphõsus Arragonũ rex fertur dixisse, si sibi contigisset nasci temporibus, quibus Romana Respub. florebat, se constructurum fuisse contra curiam templum Ioui Positorio, in quo, priusquam venirent in senatũ Patres conscripti, odium, amorem, ac priuatos affectus omnes deponerent. Allusit ad priscorum morem, qui Iouem multis cognominibus insigniebant, nunc Statorem, nunc Gamelion, nunc Genethlion, nũc Philion, nunc Xenion appellantes. At si tam multa possit Iupiter, illud in primis præstandum erat, vt in synodis, in iudicijs, in senatibus, in quibus de Repub. consultatur, nihil haberent momenti affectus priuati: nam hi sunt, qui frequenter & ciuitates & regna bellis committunt, ac pessundãt denique. Panormitanus lib. 5. Apophtheg. Alphonsi. Neq; amicorum habendam esse rationẽ notat Cicero 3. Officiorum, dicens: Neque contra Rempubl. (neq; contra iusiurandũ ac fidem amici caussa vir bonus faciet, ne si iudex quidem erit de ipso amico. Ponit enim personam amici cùm induit iudicis. Nam si omnia facienda sint, quę amici velint, non amicitiæ tales, sed coniurationes putandæ sunt. Quocirca non oculis vtatur, sed auribus, ne citò moueatur: & cùm ipsi dicẽda est sentẽtia, meminerit se Deũ habere testem, id est, mentem suam, qua nihil ipse dedit homini diuinius. Sed nec pauperi quidem in iudicio misericors sit Iudex: vt Exodi 23. & c. ne amisso, vbi pulchrè Augustin. 23. q. 4. Æquum autem omnibus omnino sit iudicium, vt ita magnum iudicet ac paruum. cap. nouit, de iudic. Hoc quo exactius fiat, iureiurando adstringẽdos esse iudices omnes minores, sãcitum est in Authen. iusiuran. quod præst. ab his. §. & ęquus coll. 2. præter eos, qui superiorẽ non recognoscunt. His tamẽ si secus fecerint, terribilius iudicium erit: Deo etenim inspectore adhibito, caussas proferet dirimendas, vt in l. rem nõ nouam. §. cum igitur, in fin. C. de iudic. Aduertant igitur, moneo, caueant & erubescant nostri sæculi peruersi qui sunt iudices, à priscis olim, & planè ethnicis hominibus incorrupta animi integritate superari, vt quibus huiuscemodi perpetrare religio erat. Illis autem Christianis longè maius esse piaculũ, imò gehennæ supplicium imminere perpendãt, iuribus & testimonijs iã adductis.

Iudex nõ sit acceptor personarum.

Alphonsi dictum.

Iudex qualis esse debeat.

Consi-

Conſiliarij Principum.
EMBLEMA CXLVI.

HEROVM genitos, & magnum fertur Achillem,
In ſtabulis Chiron erudijſſe ſuis.
Semiferum doctorem, & ſemivirum Centaurum,
Aſſideat quiſquis Regibus, eſſe decet.
Eſt fera, dum violat ſocios, dum proterit hoſtes:
Eſtq; homo, dum ſimulat ſe populo eſſe pium.

COMMENTARII.

I. CHIRON Centaurus ſuperiore ſui parte homo, equus inferiore, ſepoſitis arcu & pharetra, ferula armatus pueros aliquos docet. Pictor noſter Cētauro aliud monſtrum addidit, nempe equo vngulas bifidas.

II. *Chiron quis.* CHIRON ex Saturno & Phillyra Oceani filia natus fertur. Nam vt autor eſt Seruius in 3. Georg. dum Saturnus cùm amica Phillyra in inſula Phillyreide coiret, Rhea vxor eius ſuperuenit, cuius præſentiam veritus ſe in equum conuertit: exinde natus eſt Chirō, ab vmbilico ſuperiores partes corporis habens hominis, inferiores equi, vt teſtatur Apollonius lib. 2. Lactantius tamen ex Pelopæa eum conceptum eſſe dicit; Suidas Chironem vnà cū reliquis Centauris Ixionis filium eſſe cen-

ſet,

set. Hic cũ adoleuisset in siluas abijt, primusq; vires herbarum obseruauit, vt auctor est Plinius lib.7.cap.56. A quo etiam nomen accepit herba centaurea, quæ & Chironion, de qua videatur Plinius lib. 25.cap.6. Ruellius lib.3.cap. 6. & 7. Matthiolus,& alij Præter cognitionem herbarum, rerumque cœlestium fertur Chiron mirificè fuisse citharæ pulsandæ peritus: qua etiam ratione nõnullos morbos sedauit, vt ait Staphylus lib.3. rerum Thessalic.& Boetius in Musica. Apud hunc cùm aliquãdo Hercules diuerteret, illeq; Herculis sagittas veneno hydræ Lernęę illitas tractaret, simulque miraretur, quòd tam breuibus sagittis tam magna Centaurorũ corpora interirent, vna illarum in pedem eius cecidit:qui dolore vulneris diu discruciatus, cùm natus esset ex immortali patre,mori non poterat. Quare Deos precatus est, vt sibi mortali esse liceret, vt testatur Acusilaus,& Cratinus, qui huius argumenti actum composuit. Id verò cum Iouis cõmiseratione obtinuisset, inter sidera fuit relatus,& in illud signum Zodiaci cõuersus, quod nunc etiam à sagitta illa nomen retinet,atq;ita formatur, vt videatur sagittam è vulnere extractam ostentare. Hæc magnã ex parte ex Hygino. Ouidius in 5. Fastor. idem prosequitur, sed latiùs & elegantius. Vnde mirari possis Zenodotum,& Chiliadum autorem in Prouerbio, *Chironium vulnus*. qui scripserunt Chironem cum cæteris Centauris, quibuscum Hercules præliatus est, interijsse. Hic itaq; Chiron non modò Centauros cæteros, sed homines quoq; iustitia superauit, quod testatur Euripides Iphigenia in Aulide his verbis;

Chiron inter sidera relatus.

ἐγὼ ἐν ἀνδρὸς εὐσεβεστάτου τραφεὶς
χείρωνος, ἔμαθον τοὺς τρόπους ἁπλοῦς ἔχειν
Ego viro a pio educatus sum puer
Chirone, mores simplices tantùm imbibi.

Ille enim præter Æsculapium, & alios Heroum filios, etiam Achillem instruxisse fertur, quem præter citharæ pulsandæ artem,& vsum herbarum, peritiam venandi & iaculandi,& artis medicæ, leges æquitatis & prudentiæ docuit, vt tradit Staphylus loco citato. Vt enim ait Homerus, fecit eum oratorem verborum, factorum verò rerum: id est,

Achilles à Chirone eruditus.

—— *διδασκέμεναι τάδε πάντα*
μύθων τε ῥητῆρ' ἔμεναι, πρηκτῆρά τε
ἔργων.

Id quod etiam ab ipso Alciato explicatum est lib.9. Parergõ, cap.13. his omninò verbis: In Græcis auctoribus annotaui, à Chirone Cẽtauro Achillem, aliosque Regum filios eruditos fuisse fingi, quòd soleãt doctores & consultores Principum natura quidem feri esse,& promptum ad asperiora ingenium habere: humanitatem verò speciẽ in tantùm præ se ferre. De Chirone porrò plura habet Statius in Achilleid. & Orpheus in Argonaut. Vide etiã Mytholog. Nat. Comitis lib.4. cap. 12. & lib.7. cap. 4.

HEROVM genitos] Liberos Heroum. Nam prẹter Achillem etiam Æsculapium & Iasonem erudijt Chiron. III.

Magnum fertur Achillem] Magni cognomen paucis quibusdam, & ijs illustribus tributum est, vt Alexandro, Pompeio, & alijs. Plutarchus in Pompeio. Virgil.4. Eclog.

Magni cognomen, quibus tributũ.

Atq; iterum ad Troiam magnus mittetur
Achilles.

Ouidius 13. Metamorph.

Si mihi cum magno non sit communis Achille.

Achilles dicitur quasi sine cibo, ab *ἀ* priuatiua particula,& *χιλὸς*, *cibus, nutrimentũ succus*. quoniam primò Achillem aluit Chiron vrsorum, leonum, aliarumq; ferarum medullis, postea ei nihil ciborũ porrigebat, nisi ipse Achilles venaretur sibi feras, quibus, vesceretur. Vide in Imaginibus Philostrati, *Achillis, cibus*. Sunt qui Eustathio tradente, dici Achillem opinentur, quòd bello victis tristitiam immitteret. Alij quòd Ilienses mœrore confecerit. Hac de causa scribendum fuerat Achiles, simplici l, & duabus primis syllabis breuibus, vt est apud Homerum in primo versu Iliados. Sed idem Homerus paulò inferius metri causa duplicauit ll, vnde obtinuit vsus, vt Achilles Græcè *ἀχιλλεὺς* scriberetur. Non desunt, qui ab *ἄχος*, quod est *dolor*, & *λύω*, *soluo*, à soluendo scilicet dolore nuncupatum Achillem contendãt; Medicus enim fuit, à Chirone medicinam edoctus.

Achilles vnde dictus.

In stabulis] in sua quasi schola. Inseruit figmento, quòd Chiron ferinæ naturę fuerit; ferarũ enim est in stabulis & antris habitare. Virg. 6. Æneid.

Itur ad antiquam siluam, stabula alta ferarum:

Consi-

Considera, an fortè respexerit Alciatus ad id Virgilij 6. Æneid. qui Centauris, inter quos & Chiron, stabula videtur assignare apud inferos, dum ait:

Centauri in foribus stabulabant, Scyllaque biformes.

Chiron] χείρων, Latinè sonat *deterior.* Vnde est iocus Diogenis apud Laertium. Nam cōspiciens Diogenes formosum adolescentem ad conuiuium euntem: Chiron, inquit, redibis; id est, peior. At ille cùm redijsset dixit Diogeni: Reuersus sum, sed non Chiron. Cui ille: Non Chiron, sed Eurycion. Erat autem Eurycion alius Cētaurus, qui latè incedens interpretatur. Hæc ex Alciato, loco supracitato, qui reprehendit Chiliadum auctorem, & interpretem Laertij, quòd hunc iocum malè verterint, aut in corruptum exemplar inciderint. Est & apud eundem Laertium similis iocus eiusdem Diogenis, cùm enim duos Centauros inter se pugnātes in tabula pessimè pictos conspexisset, interrogauit: vter eorum χείρων esset. Visus est de nomine quærere, cùm sensu, vter deterior esset, intelligeret. Quod etiam non rectè explicauit Chiliadum auctor. Alij ob peritiam Chirurgię, & ob leuitatem manuum in tractandis vulneribus, Chironem nominatū volunt. Est enim maximum ferè argumentum peritiæ Chirurgi dignoscendę, si manus habeat leuissimas in tractandis vulneribus.

Diogenis iocus.

Alius iocus eiusdem.

Chiron vnde dictus.

Semiferum doctorem] qui præceptis instituat sæuis & inhumanis, interdum tamen aliquam præseferens humanitatem. Allusum autem videtur ad illum versum Ouidij:

Semibouemq; virum, semivirumq; bouem.

Idem Ouidius 2. Metamorph. de Chirone loquens:

Semifer interea diuina stirpis alumno Lætus erat.

Semiferum Centaurum.] De Centauris verò ea mihi minimè repetenda sunt, quæ studiosè tradit Palæphatus eo, quem scripsit, libro de non credendo fabulis. Id dū taxat è Plinio, lib. 7. c. 56. Pugnare, inquit, ex equo, Thessalorum inuentum est, qui Centauri appellati sunt. Hinc nata fabula, quòd biformes dicantur, διφυεῖς ab Isocrate, inferiori parte referentes equum, superiore hominem. Quidam igitur putarunt inferiorem partem vsq; ad collum formā fuisse equinam, & ab equino ventre pro collo ventrem & formam hominis consurgere, totamq; conspici superiorem partē, ita vt equitantis hominis forma in faciem intuentibus videretur. Quidam putarunt posteriores tantùm pedes fuisse equinos, at priores humanos, vt ait Pausanias in Eliacis prioribus. At Lucretius lib. 5 neq; hac, neque illa forma esse potuisse Centauros omninò contendit, non solùm, quod duæ formæ tam diuersæ simul esse non possint, cùm altera vigere incipiat, dū altera senescit ac fit inualida; verùm etiā quod omnia è certis seminibus oriri necesse sit, atque in omnibus vnam naturam excellere, cum duæ formæ diuersæ paresque viribus simul esse nequeant. Quare ita canit:

Centauri qui.

Formæ Centaurorum.

Sed neq; Centauri fuerūt, nec tēpore in vllo
Esse queat duplici natura, & corpore bino
Ex alienigenis membris compacta potestas,
Hinc illinc par vis, vt non sit pars, esse potis sit.
Id licet hinc quamuis hebeti cognoscere corde.
Principio circum tribus actis impiger annis
Floret equus, puer haudquaquam. quin sæpe etiam tunc
Vbera māmarū in somnis lactātia quærit.
Post vbi equum validæ vires ætate senecta,
Mebraq; deficiunt fugienti languida vita:
Tum demum pueris æuo florente, iuuentas
Occipit, & molli vestit lanugine malas:
Ne forte ex homine, & veterino semine equorum
Confieri credas Centauros posse, neq; esse.

Finguntur autem Centauri à Poetis Ixionis & Nubis filij; vnde etiam Nubigenæ dicti, quasi nube geniti. eò quod castellum habitarint nomine Nephelen; & νεφέλη nubem significat. Dicuntur verò Centauri, κένταυροι, διὰ τὸ κεντεῖν τοὺς ταύρους, id est, à *stimulandis tauris.* Sic etiā ἱπποκένταυροι equorum stimulatores Luciano nominantur, id est, equites, nec modò qui vehuntur equis, sed qui sunt assueti prædis: quales sunt & aulici permulti, & alij quidam reguli; vt & vicani illi præfecti, qui apud Gallos honorifico nomine Gentiles homines appellātur: ij sunt, quos Obæreos, vel potiùs Oba ratos (nescio ob quam causam) vrbana petulātia nominat. Aliunde ducit etymon Centauri Tzetzes 7. Chiliad. Historia 99. nimirum à κεντῶν

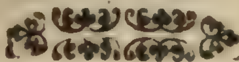
Centauri vnde dicti.

καὶ αὖρα. sed nihil ad hoc nostrũ argumentum. De Centauris plura Perottus, Natalis Comes Mytholog. lib. 7. cap. 4 & nos nonnihil Emblemate 116.

Est fera dum violat] re vera Chiron, Principum consiliarius, ferinam naturam induit, cum socijs se exitiosum præstat.

Homo dum simulat] versutus, vafer, vt ille, qui describitur Emblemate 5.

IV. *Ferina Chironis natura quid.* FERINA in Chirone natura varijs modis exponitur à Mythologis: sed hic no tantum maximè Principum Regumq; consiliarij, qui ferinam quidem & plusquam belluinam naturam referũt, cùm suo principi praua consilia suggerunt, vt populares suos pecunijs emungant, vel suos commodo, Reipub. procurent incommodum. Speciem humanitatis habent, cum iustitiæ & pietatis imagine populum sibi deuinciunt. Et sanè qui publici boni & æquitatis prætextu occultè populi substantiam deuorant, quauis fera sunt immaniores. Huc collimare videtur Macchiauellius, *Macchiauellius Italus.* auctor Italus, de quo quid ego cum alijs multis in totum sẽtiam, nihil habeo dicere, nisi quòd existimem eum in ciuilibus negotijs alioqui perspicacẽ, & magni certè ingenij virum, sed in quo tamen parum aut nihil planè fidei sit & veræ religionis, vt eius scripta quædam testantur. Ille itaque ferè sic disserit capit. 18. eius libri, quẽ de Principe lingua sua edidit. Primùm quidem Principi fidem hosti & alijs, cum quibus rem habet, seruandam esse dicit, sed ea tamẽ lege, ne sibi noceat. Si quid enim noxæ importantum iri ob fidem datam Princeps metuat, ei suadet ad fraudem & astus esse recurrendum. Docet perspicuè cõcertationem omnem legibus vel fraude institui atq; perfici: has quidem hominum esse, hãc verò belluarum. Sed quia interdum leges non satis esse firmæ ac stabiles videãtur, inclinandum animũ ad dolos ille præcipit. Principem enim decere, vt humanã & belluinam naturam præ se ferat: quod à veteribus figmento quodam expressum notat in Achillis educatione, quem è Chirone Centauro institutum tradũt, vt significarent Principẽ quemcunque hãc natura duplici præditum esse debere. E belluis autem duas in primis proponendas, Leonem nempè & Vulpem: illum quidem viribus, hanc astu & vafritie permultum valere: illum, vt incautus est, non rarò se in retia temerè conijcere: hanc, quia non satis virium habeat, fallaciis vti. Quibus argumentis, parum quidem Philosophicis, ne dicam impiis, Principem eum, qui res magnas & periculosas aggrediatur, easq; tutò ad exitum perducere velit, fraude instructissimum esse debere, docet non tam πολιτικὸς ἀνὴρ, quàm ἄθεος. Huc ferè pertinet Ciceronis illud ex primo lib. Offic. Duobus modis fit iniuria, aut vi, aut fraude: fraus quasi vulpeculæ, vis leonis videtur: sed fraus odio digna maiore. Cum probro daretur Lysandro, quòd pleraque *Lysandri dictum.* astutia, dolo simul & fraude gereret, non palam virtute cõficeret, hac parte Herculis genere indignus; ridens dixit: Vbi quod vellet non assequeretur leonis exuuium, ibi vulpinum applicandum esse. Sentiens quod honestis rationibus non posset effici id fraude dolisq; perficiendum. Sed relictis talibus leoninis vulpeculis, progrediamur ad alia.

Opulen-

Opulentia tyranni, paupertas subiectorum.

EMBLEMA CXLVII.

HVMANI quod splen est corporis, in populi re
Hoc Cæsar fiscum dixerat esse suum.
Splene aucto, reliqui tabescunt corporis artus;
Fisco aucto, arguitur ciuica pauperies.

COMMENTARII.

I. IACET æger nudus lecto innixus, cui abdomen circa hypochondria in magnum tumorem elatum effingitur, reliquis membris tabidis & emaciatis: licet hic noster pinguiusculus appareat, fortè à pictore solo benè habitus.

II. *Fons Emblematis:* Hoc fuit Traiani Cæsaris apophthegma, quod Eutropius & Sextus Aurelius Victor in Constantii seu Iuliani vita ita referunt: Pompeia Plotina, incredibile dictũ est, quantum auxerit gloriam Traiani: cuius procuratores cum calumniis prouincias agitarẽt, adeò vt vnus ex iis diceretur locupletum quemque ita conuenire, Quæ habes? vnde habes? Hæc vbi didicerat addebat tertium, Pone quod habes. Illa coniugem corripuit, atq; increpans, quod gloriæ suæ esset incuriosus, talem postea reddidit, vt exactiones improbas detestans, fiscum lienem vocaret, quòd eo crescente re

 liqui

liqui artus tabescant. Idem inuenies lib. 8. Apophthegm. in Traiano; & apud Alciatū lib. 8. Parerg. cap. 6. Huius autem rei rationem reddit Aristoteles in Problemat. quòd splen multam ad se trahat materiam, quæ cedere debebat in alimentum. Constat enim, ait ille, homines parui splenis pingues effici. Idem quoq; sentire videtur 3. de part. anim. Lien, inquit, vapores vacantes diuertit & attrahit ex ventriculo, & cōcoquere eos potest, vt qui sanguineus sit: quod si plus excrementi adfuerit, parumque insit lieni caloris, corpus immodico languescit alimento, & humoris confluuio fit, vt lienosus quis euadat, & obdurescat venter. Hoc autem morbo affecti splenici seu lienosi dicuntur, quales vt plurimùm sunt Caunii in terra Caria propè Rhodū. Vnde illud Stratonici citharœdi scomma apud Strabonem, qui illos intuitus colore admodum viridi, dixit, hoc illud esse, quod poeta Homerus cecinisset:

Cur liene aucto cætera membra deficiant.

Stratonici scōma.

Tale quidem genus est hominum, quale est foliorum.

Cumq; illum incusarent, quòd vrbem vt morbidam carperet: Ego, inquit, eam morbidam dicere ausim, vbi mortui ambulāt?

III. *Splen.*

HVMANI quod splen] quod splen est in corpore, hoc fiscus in re populi. Splen autem viscus est in sinistra animalis parte, succos ad se attrahens crassos & melāncholicos in hepate genitos. Latini lienem vocant, de quo Galenus lib. 4. de vsu part. c. 15. & passim Anatomici.

Cæsar] Traianus.

Fiscus quid.

Fiscum] Fiscus, receptaculum nummorum est, proprieq; principis, l. 1. §. hoc interdictum. ff. ne quid in loco publ. Res fiscales, ait Vlpian. quasi propriæ & priuatę principis sunt: à fiscis, id est, sportulis, vt apud Asconium 2. Verrina, quæ nummorum receptacula sunt ad maioris summæ pecunias capiendas Hinc *confiscare* deflexum verbum, pro deferre ad fiscum principis. Et apud Sueton. in Augusto, confiscata bona, quæ fisco sunt adiudicata. Ærarium verò publicum est, populique Romani, quod Plinius Iunior testatur in panegyrico: Non eadem, inquit, seueritate fiscum, qua ærarium cohibes. Vnde patet differentia inter fiscum & ærarium; siquidem ad fiscum spectare videntur extraordinarii reditus: hinc cōfiscationes recētioribus nuncupatæ Ærarium verò Romanum tributis constabat & vectigalibus.

Fisci & ærarij differentia.

Splene aucto] intumescente, facto tumidiore ex imbibito succo melancholico.

Tabescunt corporis artus] cætera corporis membra tabida fiunt. Artus propriè sunt partes corporis inter iuncturas connexæ, sic dictæ, quod inter se arctentur: vnde minores artus per diminutionem articulos vocamus, quales sunt digitorum. Hinc *deartuo* verbum, quod est per artus diuido. Quidam à Græco ἄρθρον deductum volunt: & distinguuntur artus & mēbra, quod artus dicimus ossa cum neruis & venis; membra autem propriè vocamus carnem artus tegentem. Interim sæpe hæc duo inter se confunduntur. Anatomicis artus sunt membra ex corporis trunco explantata, vt sunt manus & pedes, Græcis vocantur κῶλα.

Artus.

Arguitur ciuica pauperies] argumento est populi, reiq; publicæ exesæ & comminutæ paupertas.

IV. *Lienis officium.*

SIMILITVDINE ostendit opulentiam tyrāni caussam esse subditorum inopiæ. Vt enim in corpore humano si splen sit auctior & tumidior, tabem & maciem cæteris partibus inducit: sic magno certè regni & Reipubl. malo Princeps auarus nascitur, cui nimirum census publici, & vectigalia plus æquo placeant. Quo fit, vt miserrima plebecula cogatur ad egestatē & extremam pauperiem, cùm tyrannus in suorum possessionem violenter irruit, eorumq; peculium depeculatur. Certatim à doctis illud Tiberij celebratum est: Boni pastoris esse tondere pecus, non deglubere. Quo damnabat tyrannos illos δημοβόρυς, qui suis abradunt quicquid possunt, & sic importunius in fiscum suum cōuertunt, vt à misera plebecula nō pellem modò, sed & carnes ipsas detractas velint. Eādem sententiam, sed aliis verbis expressam ab Alexandro Macedone, literis proditam habemus. Huic enim cùm displicerēt exactiones, eorumq; potissimùm, qui à subditis ampliores vectigalium reditus, quàm per fortunes hominum liceret, extorquebant, apud suos dictitabat, κηπωρὸν μισῶ τὸν ἐκ ῥιζῶν ἐκτέμνοντα τὰ λάχανα. *Olitorem odi qui radicitus herbas cōuellit*, atq; ab ima stirpe arbores excidit, Artaxerxes Longimanus dictitabat, Addere quàm auferre, magis esse regium. Ptolemæus Lagi filius, Ditare quàm ditem esse, conueni-

Tiberij dictum.

niêtius Principi, Malum illud Vespasiani, Lucri bonus est odor ex re qualibet. Constãs Imperator Romanus dicebat opes publicas melius à priuatis pluribus haberi, quàm intra vnum Principis claustrum reseruari. Nec alienum est ab eo, quod Nicoclem scripsit Isocrates: σημεῖον ἔστω, inquit, σοι τοῦ καλῶς βασιλεύειν, ἐὰν τοὺς ἀρχομένους ὁρᾷς εὐπορωτέρους καὶ σωφρονεστέρους γιγνομένους διὰ τὴν σὴν ἐπιμέλειαν. *Argumentum hoc tibi sit imperij rectè honesteque administrari, vbi videris eos, quibus praes, tua diligentia curaque locupletiores & ditiores factos.* Sed ad illustrandum id argumentum, cõferre placet alia quædam. Theodoricus scribens ad Marcellum Aduocatum fisci, apud Cassiodor. Variar. lib. 1. Epist. 22. Non quoties superes, ait, sed quemadmodum vincas inquirimus: non quæras de potestate nostra, sed de iure victoriæ; quãdo laudabilius à parte fisci perditur, cùm iustitia non habetur. Nam si dominus vincat, oppressionis inuidia est: æquitas verò creditur, si supplicem superare contingat. Et lib. 4. Epist. 37. Crementa fiscalium tributorum iustissimo sunt pensanda iudicio: quia seruĩetium imminutio est huius illationis accessio, quantumque pars illa proficit, tantum se hæc à firmitate subducit. Sed à nobis, qui fisci vtilitatẽ stabili volumus diuturnitate cõsistere, excludenda est dispendiosa semper enormitas, ne augmẽto suo tumens summa deficiat, incipiatque magis deesse, quia immaniter visa est accreuisse. Rectè itaque. Item Cassiod. lib. 1. Fit interdum causa mala fisci, vt bonus Princeps esse videatur. Raro enim (vt eiusdem. Cassiodori verbis vtar) vtrumque sub admiratione perfectum est, vt & fiscus cresceret, & priuata vtilitas nulla damna perferret. Ex Alciati lib. Parergõ 8. c. 1. notãda hæc Pliniana ex Panegyrico ad Traianum: Quę præcipua tua gloria est, sæpè vincitur fiscus: cuius mala caussa numquam est, nisi sub bono Principe. Benè Iurisconsultus in l. nõ puto, ff. de iure fisci: Nõ puto eũ delinquere, qui in dubiis quęstionibus contra fiscũ facilè respõdet. Certè iuris auctores vix fisci cõpendijs indulserunt, vt neq; principes boni. In Authent. vt iud. sin. quoq; suffrag. Expedit

Locus præclarus è Cassiodoro.

re publicæ subditos esse locupletes: & imperium fiscusq; abundabit, si subditos habuerit fortunatos. Lucem quoq; dat huic argumento tyrannicæ rapacitatis locus quidam obuius ex Ammiano Marcellino, vbi auaram sæuitiam Valentiniani exagitat: Auiditas plus habendi, inquit, sine honesti prauiq; differentia, & indagãdi quæstus varios per alienę vitę naufragia, exundauit in hoc principe, flagrantius adolescens: quàm quidam, prætendentes Imperatorem Aurelianum, purgare tentabant, id affirmando, quod vt ille post Gallienũ, & lamentabiles Reipub. casus exinanito ærario, torrentis ritu ferebatur in diuites: ita hic quoque post procinctus Parthici clades magnitudine indigens impensarum vt militi supplementa suppeterent, & impendium, crudelitati cupiditatem opes nimias cõgerendi miscebat: dissimulãs scire quod sunt aliqua quæ fieri non oporteat, etiamsi licet: Themistoclis illius dissimilis, qui cũ post pugnam, agminaq; deleta Persarum, licenter obambulans armillas aureas vidisset humi proiectas, & torquem: Tolle, inquit, hæc (ad comitem quendam propè astantem) tu qui Themistocles non es: non quodlibet probãs in duce magnanimo lucrum. Huius exempla continentiæ in Romanis exuberant ducibus: quibus omissis, quoniam non sunt perfectæ virtutis indicia (nec enim aliena non rapere laudis est) vnum ex multis constans innocentiæ vulgi veteris specimen ponam. Cùm proscriptorum locupletes domos diripiendas Romanæ plebi Marius dedisset & Cinna, vulgi rudes animi & humana soliti respectare, alienis laboribus pepercerunt: vt nullus egens reperiretur aut infimus, qui de ciuili luctu fructum contrectare pateretur sibi concessum. Hactenus Ammian. Apud Cassiodorum epistola est Theodorici Gothorum regis ad Senatum vrb. Rom. qua Venantium laudat honore donatum Comitiuæ, moxque præfectum prætorio, qui sic principis fisco consuluit, vt nihil priuatis videretur offecisse. Sẽtimus auctas illationes, inquit, vos addita tributa nescitis. Ita vtrumque magnæ fuit admirationis, quod fiscus cresceret, & priuata vtilitas nulla damna perferret.

Valentiniani auaritia nimia.

Themistoclis animus moderatus.

Romani continuerunt manus à bonis proscriptorũ ciuilis belli tempore.

Quod non capit Christus, rapit fiscus.

EMBLEMA CXLIIX.

EXPRIMIT humentes, quas iam madefecerat ante,
Spongiolas cupidi Principis arcta manus.
Prouehit ad summum fures, quos deinde coercet,
Vertat vt in fiscum quæ malè parta suum.

COMMENTARII.

I. ASTAT Rex humidam spongiam exprimens; cui ex opposito conspicitur supplicij locus & carnificina, vbi fures rapacitatis suæ meritas luunt pœnas.

II. *Vespasiani astus & auaritia.* SVMPTVM est Emblema ex Suetonio Tranquillo in Flauio Vespasiano, de quo ita scribit ille: Solus est, in quo meritò culpetur pecuniæ cupiditas, inquit: non enim contentus omissa sub Galba vectigalia reuocasse, noua & grauia addidisse: negotiationes quoq; vel priuato pudendas propalam exercuit. Creditur etiam procuratorum rapacissimum quemque ad ampliora officia ex industria solitus promouere, quò locupletiores mox condemnaret: quibus quidem vulgò pro spongijs dicebatur vti, quòd quasi & siccos madefaceret, & exprimeret humentes. Cæterùm neminem latere velim, epigraphen huius tetrastichi tractam esse ex cap. Maiores 16. q. 7. sic enim ibi scriptum reperio: Maiores nostri ideò copijs omnibus abundabant, quia decimas Deo dabant, & Cæsari census reddebant: modo autem quia discessit deuotio Dei, *Totum ex ixic Pontificio.*

accessit

accessit indictio fisci. Nolumus partiri cum Deo decimas, modò autem tollitur totum. Hoc tollit fiscus, quod non capit Christus.

III. *Spongia natura.*

HVMENTES spongiolas] humidas spõgias. Est autem spongia quiddam in natura tertium ordinem habens, vt neque animal, neq; planta dici possit, quod Græci ζωόφυτον, id est, plãtam viuentem appellant. Dicitur διὰ τὸ ἀποσπᾶν τὰ ὑγρὰ, quod hauriat humida. Nascitur spongia in petris, alitur conchis & pisce, & limo: intellectũ ijs inesse apparet, quia vbi auulsorem sensere, contractæ multò difficilius abstrahuntur. Auulsæ relinquunt in petris veluti cruoris vestigium, atq; ex hoc quasi molliores penicilli recrescunt. Meminit huius rei Aristoteles 1. de histor. anim. c. 1. vbi dicit, sensum habere spongias: cuius rei signum est, quoniam difficulter euelluntur, nisi arte & latenter fiat; nam se cõtrahunt. Vide etiam Plinium lib. 9 cap. 45. & lib. 31. cap. 11.

Spongia vsus.

Vsum suum spongia ipsa de se narrat apud Iacob. Pontanum, sic:

Tethyos vndisona medijs ego nascor in vndis,
Meq; cauernosam fistula crebra forat.
Nõ inuita graui leuis impleo viscera succo,
Quẽ reuomo exsorptũ pollice pressa prius.
Peniculiq; loco mensas extergeo mollis,
Et rapio sordes, vlceraq; exsanio.

Cupidi Principis] auari Principis.

Arcta manus] Alludit ad illud Ouidianum:

An nescis longas regibus esse manus?

Prouerbium, *Longa regum manus*. Fortè non malè *arcta manus*, sumitur pro auara & rapaci, aut tenaci, vtpote quæ nõ possit extendi & liberalis esse. Martialis:

Sed nil patrono porrigit, hac chiragra est.

Prouehit ad summum fures] id est depeculatores. Furum enim nomen generale est, hic pro peculatoribus sumitur. Peculatus crimen notum est in iure.

Coercet] punit, supplicijs afficit.

Malè partum malè disperit.

Vertat vt in fiscum quæ malè parta] Huc pertinet illud Hesiodi in Georg.

μὴ κακὰ κερδαίνειν, κακὰ κέρδεα ἶσ' ἄτῃσιν.

Ne mala lucra pares, mala lucra æqualia damnis.

Et illud Plauti in Pœnulo: *Malè partum, malè disperit.* Et Ciceronis illud in 2. Philipp. Malè parta malè dilabuntur. Nos Germani: *Vbel gevvunnen, vbel zerrunnen.* Fiscus autem (vt superiore Emblemate diximus) est pecunia publica, seu regis crumena.

IV. *Commentum principum auarorum.*

PRINCIPES auari eos publicis & maximis functionibus præficiunt, quos ingeniosos & strenuos esse norunt: vnde nil mirum, si fiscus (vt loquuntur Iurisconsulti) semper præsumatur diues. Hi si aliquando ad rem plus æquo attenti publica in priuatum transfundant (quales potissimùm solent esse, qui fisci rationes tractãt) ita vt populum & regiones sibi commissas expilent, sæpenumerò damnantur capitis, maleque parta bona fisco addicuntur, sũtque tanquam spongiæ, quæ pro arbitrio nunc humectantur aut arefiunt. Exempla quàm plurima sunt in monumentis antiquitatum, sed & in Annalibus & historijs singularum regionum, quæ non consultũ est huc adducere, vel quod obuia sint, vel quod ea scribendi libertas quosdam offẽderet. Illud non possum silentio inuoluere, esse quàm plurimos pãlatinos in aulis Principum, qui non modò soli dominari volunt, & omnino primas penes Principẽ partes obtinere contendũt; sed etiam multorum debitam mercedem & beneficium impedire, sibiq; in bonorũ perniciem per fas & nefas omnia acquirere; ac propemodum ipsum Principem, eiusq; Rempub. spoliare, exhaurire & expilare summopere student. Nec ex re & dignitate sua esse putãt, aliquos in curia illa degere, qui opibus antecellant. Has tandem hirudines miserorum sanguine plenas, vt princeps emungat & deglubat æquum est quo malè parta, quę Christus non capit, malè dispereant, atq; ita malis ter mala eueniant. Sed hos tales semper placuisse magnatibus ex veterum monimẽtis, & ex quotidiana experientia deprehendo. Aristides procurator fisci Athenis fuisse scribitur; quod munus cum sanctissimè gessisset, tamẽ à Themistocle delatus est, ac repetundarũ damnatus. Sed optimatum fauore non solùm illi multa remissa est, verùm etiam eidem muneri est redditus: quod per simulationẽ ita administrauit, vt omissa pristina seueritate, lenem se facilemq; præberet ijs, qui publico malo gaudent ditescere. Horum opera factum est, vt populus tertiò munus summis fauoribus eidem deferret Aristidi. Tum ille; Ob integrè gestum mu-

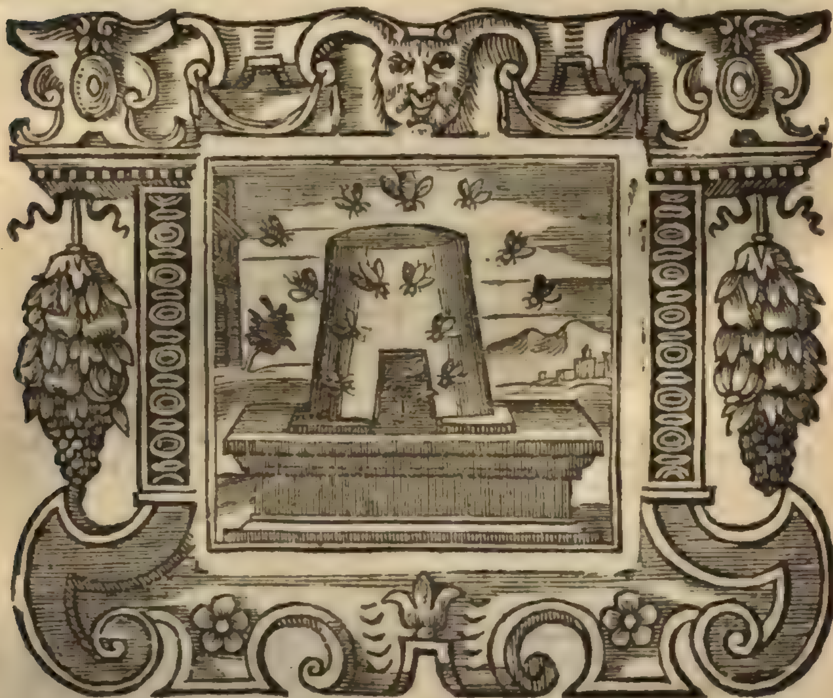
Aristidis integritas damnata.

nus damnastis, nunc quoniam præter æquum multa concessi ciuitatis expilatoribus, honore dignum iudicatis. Hoc igitur honore delato, plus mihi dedecoris afferri puto, quam damnato ac multato irrogastis. Norat vir ille quibus artibus fieri possit gratiosus apud populum, nisi maluisset iustus esse quàm plausibilis. De Claudio Cæsare fertur, eum sic adamasse Narcissũ ab epistolis, & Pallantem à rationibus, vt eos non solùm amplissimis præmijs, verũ etiam quæstorijs prætorijsq; ornamentis decreto senatus ornari libenter passus sit. Adhæc tantum rapere & acquirere permisit, vt illi quærenti de fisci exiguitate, quidam non absurdè dixerit, abundaturum fiscum, si à duobus libertis in consortium reciperetur. Hos Plinius fatetur & Crasso fuisse ditiores. Hem, illæ spongiæ exprimendæ erant. At nunc Principis experiamur clementiam.

Claudius Cæsar.

Principis clementia.

EMBLEMA CXLIX.

VESPARVM quod nulla vnquam rex spicula figet,
Quodq; alijs duplo corpore maior erit;
Arguet imperium clemens moderataq; regna,
Sanctaq; iudicibus credita iura bonis.

COM-

COMMENTARII.

I. CIRCA alueum, in quo apes mellificant, ipsæ auiculæ frequentes volitant, inter quas vna cæteris duplo maior obseruatur, quæ regem in earum republica repræsentat.

II. VESPARVM vocabulum pro apū nomine hic sumi καταχρηστικῶς docti quidam homines conijciunt. Alij non minus eruditi citra figuram id scribi arguunt. Orus Apollo lib. 1. Hieroglyph. ait. Populum regi obsequentem significare volētes, apes pingunt: solùm enim illę ex animalibus regem habent, quem reliqua apū multitudo consequitur, ac illi paret, quemadmodum regi homines. Cætera sunt lacera in Græco, nec legi possunt. Apum hæc natura est, vt quem sequantur, Principem habeant alijs proceriorem, & quasi honore potiorem, qui quanquam imperium in alias habeat, aculeo tamen caret. Quod his testatur verbis Basilius homil. 8. in Hexaemeron: ἐστὶ κέντρον τῷ βασιλεῖ μελισσῶν, ἀλλ' οὐ χρῆται τούτῳ πρὸς ἄμυναν. νόμοι τινές εἰσιν οὗτοι τῆς φύσεως ἄγραφοι, ἀργοὺς εἶναι πρὸς τιμωρίαν τοὺς τῶν μεγίστων δυναστειῶν ἐπιβαίνοντας. id est: *Regi apum aculeus est, sed eo ad vlciscendum non vtitur. Sunt hæ naturæ leges non scriptæ, vt quisque maxima est potentia præditus, ita tardum ad puniendum esse oportere.* Hæc Basil. Eadem ferè retulit D. Ambros. Hexaemer. lib. 5. cap. 20. Ælian. histori e animal. 1. & 5. Dio Chrysostom. Orat. de regno 4. Sed audiamus Principem Stoicorū Senecam. Sic enim lib. De clementia, cap. 19. Maiorem potestatem non oportet esse noxiam, si ad naturæ legem componitur. Natura enim commenta est regem, quòd ex alijs animātibus licet cognoscere, & ex apibus, quarum regi amplissimum cubile est, medioque ac tutissimo loco. Et ibid. Præterea insignis regi forma est, dissimilisque cæteris, tum magnitudine, tum nitore. Hoc tamen maximè distinguitur. Iracundissimæ, ac pro corporis captu pugnacissimæ sunt apes, & aculeos in vulnere relinquunt: Rex ipse sine aculeo est. Noluit illum natura nec sæuum esse, nec vltionem magno constaturam petere, telumq; detraxit, & iram eius inermem reliquit. Exemplum hoc magnis Regibus ingens est. Est enim illi mos exercere se in paruis, & ingentium rerum documenta à minima agere. Pudeat ab exiguis animalibus non trahere mores, cùm tanto hominum moderatior animus esse debeat, quanto vehementius nocet. Vtinam quidem eadem homini lex esset, & ira cum telo suo frangeretur, nec sæpius liceret nocere quàm semel, nec alienis viribus exercere odia. Hæc ille. Idem fermè habet Plato Dialogo de regno: talem enim ciuitatibus regem optat, qualis inter apum examina rex nascitur, vt & corpore, & animi dotibus sit insignior & præstantior. Vide plura de apibus apud Virgilium 4. Georg. Plinium Nat. histor. lib. 11 c. 16. & 17.

Apum natura.

III. *VESPARVM*] vel apum potiùs. De apibus autem loqui hic Alciatum notius est, quàm vt argumentis indigeat. tum quia vespæ immundæ sunt & carniuoræ, tum pręcipuè quia regem non habent, vt autor est idem Plinius lib. eod. cap. 21. Vsus est igitur Autor Catachresi tropo, de quo Quintilianus lib 8. cap. vlt. Solent, inquit, Poetæ abusiuè etiam in his rebus, quibus nomina sua sunt, vicinis potiùs vti, quod rarum in prosa est. Nihilominus cum me refero ad cap. 15. lib. 5. Æliani de anim. id propriè, & sine Catachresi dictum video: nisi hoc nomine *Vesparum*, alludere tacitè velit hic noster ad Vespasianos, Flauiū & Titum, laudatissimos principes, de quibus Suetonius & Tacitus.

Vespa pro apibus abusiuè.

Nulla vnquam rex spicula] quia aculeo caret: vel si habet, eo nō vtitur. Plinius lib. 11. c. 17. loquens de apibus: Non constat, inquit, inter autores, rex nullumnè solus habeat aculeum, maiestate tantùm armatus: an dederit eum quidem natura, sed eius vsum illi tantùm negauerit. Illud cōstat, imperatorem aculeo non vti.

Duplo corpore maior] Testatur hoc idē Plinius libro citato, cap. 16. vbi ait, regem apum duplo quàm cæteræ esse maiorem.

Arguet] ostendet, significabit.

Imperium clemens] regis aut principis clementiam.

Credita iura] commissam iurisdictionē.

Iudicibus bonis] æquis magistratibus. Ait Iurisc. Parum est in ciuitate iura esse, nisi sint qui ea possint reddere, l. 2. §. post originem, ff. de orig. iur. At quidem bonus princeps similes sui iuridicos & magistratus

Similis simili gaudet.

tus amplexatur, vt simile simili gaudet: alioqui non caret culpa, qui hominum improborum opera vtitur, ait Iurisconsultus Exemplum in Alexandro Seuero apud Lampridiũ; in Cocceio Nerua, apud Aurel. Victorẽ; idem in Traiano, & in Theodosio: Sagax, multumq; diligẽs ad cognoscenda maiorum gesta: è quibus non desinebat exsecrari quorũ facta superba, crudelia libertati infesta legerat, vt Cinnã, Mariũ, Sullamq; atq; vniuersos dominantiũ, &c. Bene Claud. 2. de laudibus Stiliconis:

-- --non te gurges corruptior aui
Traxit ad exemplum: quod iam firmauerat omne
Crimen, & in legẽ rapiendi verterat vsum.

& postea:

- --non obruta virtus
Paupertate lates, lectos ex omnibus oris
Euehis, & nunquã meriti cunabula quæris,
Et qualis, non vnde satus, sub teste benigno
Viuitur, egregios inuitant præmia mores.

Magnificè Plinius panegyrico: Permagnũ, quòd te ab omni contagione vitiorum reprimis, ac reuocas: sed magnificẽtius, quòd tuos. Quãtò enim magis arduum est alios præstare, quàm se, tantò laudabilius quòd cùm ipse sis optimus, omnes circa te similes tui effecisti. Tu amicos ex optimis legis, & hercule æquum est esse eos charissimos bono principi, qui inuisi malo fuerũt.

IV. *Clementia vera Principis virtus.* PRINCIPI optimo hoc symbolum propositum est, vt inter alias virtutes, quibus opus habet ad suæ Reipublicæ administrationẽ, nihil animi moderatione habeat antiquius. Etenim eius auctoritas & agendi facultas, etiamsi maior sit quam in aliis, minimè tamẽ sæuire debet, iisq; quibus præest, terrificum se præbere. Nam inter virtutes alias, quæ Principem maximè deceãt, clemẽtia est. M. Antonius, qui Philosophi cognomen non ab re est consecutus, nihil quicquam esse dicebat, quod Imperatorem Romanum magis deceret, quã clemẽtiam: eamq; ob causam neq; in rebelles suos sæuitum voluit. Rectè apud Claudianum Theodosius Honorio filio salubre hoc consilium ingerit:

Sis pius in primis: nã cũ vincamur in omni
Munere, sola Deos æquat clemẽtia nobis.

Ouid. 1. de Ponto, eleg. 3.

Sed piger ad pœnas princeps, ad præmia velox:
Quiq; dolet, quoties cogitur esse ferox.

Iulij Cæsaris clementia: Boni pijque Imperatores. Compertum est Cæsarem Iulium Deorũ numero ascriptum, quod clemẽs ac placabilis in eos fuerit, à quibus iniuriam bellis ciuilibus acceperat. Eadem virtus Augustum consecrauit: Pii cognomen dedit, aliosq; permultos immortalitate donauit. Pyrrhi Epirotæ laudatur animi moderatio, qui iuuenes, à quibus inter pocula irrisus erat, & conuicijs impetitus, illæsos abire siuit, cum vnus ex ijs respondisset, id vini caussa contigisse. Celebratur eò plus Augustus Cæsar, cuius gratia cùm Senatus ijs adempturus esset ius testandi, qui eum contumelijs & probris affecissent, nõ est passus id decerni, vt est apud Suetoniũ. Eam ipsam patientiam initio imperij finxisse Tiberium, testis est Cornelius Tacitus. Nam libellos famosos & dicta in se mordacia dissimulauit, eorumque auctores ad cognitionem vocari noluit. Vsurpabat enim illud sæpenumerò: In libera ciuitate liberas etiam linguas esse debere: & si quando hæc aperta fenestra esset, nullas alias in Senatu fore lites, & accusandi occasiones. Magas Poeta quidã in ludis publicis Philemonem perstrinxerat. Is cùm venisset in Philemonis potestatẽ, statim ministro cuidam Philemon præcepit aperta voce, vt maledico caput gladio amputaret: sed clam, vt nudo ense ceruices attingeret, moxque vt eum illæsum abire sineret, eique daret nuces, talos, pilam, & alia quædam ludicra. Quibus ille Princeps aperte indicabat, se aculeum quidem habere, sed eo vti minimè velle: deq; potentiore male dicere, magis esse puerorum quàm virorum. Eam regiam virtutem vt actionibus alijs permultis certè heroicis, sic rescripto egregiè probarunt Theodosius, Arcadius, & Honorius, cuius rescripti ad Rufinum hæc est formula: Si opprobrium ex leuitate processerit, negligendũ: si ex furore & insania, condolendum: si ab iniuria, remittendum, l. vn. C. si quis Imp. maled. *Intellectus l. vn. C. si quis Imper. maled.* Quod postremum verbum etsi Accursius ibi, & Aymo Crauetta Consil. 6. num. 71. & alij, ita accipiunt, vt iniuriosus eiusmodi obtrectator ad ipsummet Imperatorem remittendus sit: ne ab ordinario iudice loci, vel pro verbis durius ille plectatur, vel ob pœnam forsã molliorem occasio alijs præbeatur imperatoriam maiestatem contemnendi: sed potius vt ipse, qui læsus fuit Imperator, de hoc etiam statuat. Magis tamen

est, vt, quod Cuiacius & Menochius, duo illæ theoriæ & praxis lumina, rectè putarunt, verbũ illud *remittendum*, perinde interpretemur, atq; condonandum, vel nullam rationem illius maledicẽtiæ habendã esse. Cuiacius in parati. C. eod. Menochius de arbitrar. quæstion. iudic. cent. 4. casu 377. num. 9. Et quidem hanc verbi huius *remittendi* geminam significationem esse ICtus docet in l. omne delictum. § per vinum. ff. de re milit.

Maledicẽtia non curata.

Et in promptu sunt cũ Imperatorum, tum Regum & Principum exempla illustria. In primis verò celebre est illud Dauidis, impunitatem Semei homini sceleratissimo promittẽtis. 1. Samuel. 19.

Dauid. *Antigonus.*

Sic Antigonus Rex Asiæ audiens à militibus conuicia in se iactari, qui eum abesse putabant, patefacto virga tentorio. Flebitis, inquit, nisi longiùs remoti posthac malè nobis dicetis.

Antisthenes. *Alexander Magnus.* *Philippus.* *Titus.*

Antisthenes Philosophus apud Laertium ait: Regium esse, malè audire, cùm bene feceris. quod tamẽ dictum etiam Alexãdro Magno quidam tribuunt: quemadmodum & patrem illius Philippũ eodem fere sensu dixisse ferunt, Principum esse bene & malè audire. Nec oblitteranda, sed potius aureis literis consignanda videtur Titi apud Xiphilinum sẽtentia: Nemo, inquit, me iniuria afficere, aut insequi contumelia potest, propterea quod nihil ago, quod reprehendi mereatur: ea verò, quæ falsò de me dicuntur, prorsus negligo. Nam vt Seneca dicebat, magnanimi est proprium, placidum esse tranquillumq; & iniurias atq; offensiones semper despicere. Occurrunt porrò insignia exempla clementiæ apud Suetoniũ, quæ quia longè plura sunt, hæc duntaxat ex Vespasiano.

Vespasiani & Titi filij clemens animus.

Offensarũ inimicitiarumq; minimè memor, executorve, Vitellij, hostis filiam splendidissimè maritauit, dotauitque etiam & instruxit &c. Non temerè quis insons punitus reperitur, nisi absente eo & ignaro, aut certè inuito atque decepto. Heluidium Priscum, quamuis relegatum primò, deinde & interfici iussum, magni æstimauit seruare quoquo modo, missis qui percussores reuocarẽt; & seruasset, nisi iam periisse falsò nunciatum esset. Cæterùm neq; cæde cuiusquam vnquam lætatus, iustis supplicijs illacrimauit etiam & ingemuit. Idem in Tito fit: Pontificatũ maximũ ideo se professus accipere, vt puras seruaret manus: fidem præstitit, nec author posthac cuiusquã necis, nec cõscius, quamuis interdum vlciscendi causa nõ deesset, sed periturum se potius, quam perditurum adiurans. &c. Ammianus verò Marcellinus ad finem 21. lib. cum alijs comparans Imperatorem Constãtium, ait immanitatem facilè superasse Caligulæ, Domitiani, Commodi, & id vnum egisse maximè, vt quamquam sæuissimus esset, iustus tamen vellet & clemens æstimari; quique ex minimis causis malorũ congeries excitabat, dissimilis Marci illius, principis verecundi, qui cum ad Imperiale culmẽ in Syria Cassius surrexisset, epistolarum fascem ab eo ad conscios missum perlatore capto sibi oblatum, illicò signatum exuri præcepit, agens adhuc in Illyrico, ne insidiatoribus cognitis inuitus, habere quosdam posset infensos; vtq; rectè quidam sentientes arbitrantur, virtutis erat potius indicium magnæ, Imperio eundem comitantium sine cruore cessisse, quàm vindicasse tam inclementer: vt Tullius quoq; docet, crudelitatis increpans Cæsarem in quadam ad Nepotem epistola:

Felicitas quid.

Neq; enim quicquam aliud est fœlicitas, inquit, nisi honestarum rerum prosperitas, vel vt alio modo definiam: Fœlicitas est fortuna, adiutrix consiliorum bonorum; quibus qui non vtitur, fœlix nullo pacto esse potest. Ergo in perditis impijsq; consilijs, quibus Cæsar vsus erat, nulla potuit esse fœlicitas: fœliciorq; meo iudicio Camillus exulans, quàm temporibus iisdem Manlius, etiamsi id quod cupierat regnare potuisset. Id Ephesius quoq; Heraclitus adserens monet, & ab inertibus & ignauis, euentu variante fortuna, superatos aliquoties viros fuisse præstãtes. Illud verò eminere inter præcipuas laudes, cùm potestas in gradu, velut sub iugum missa nocẽdi, sæuiendiq; cupiditate, & irascẽdi, in arce victoris animi trophæũ erexit gloriosum. Hactenus Ammianus. Addam etiam ex eiusdem 30. libro, vituperationem sanè acerrimam Valẽtiniani Imperatoris:

Valentiniani truculentia.

Nonnunquam etiam clementiæ speciem præ se tulit, cùm esset in acerbitatem naturæ calore propensior, oblitus profectò quòd regenti imperiũ omnia nimia, velut prærupti scopuli, sunt deuitãda. Nec enim vsquam reperitur miti correctione contentus, sed aliquoties quæstiones multiplicari iussisse cruentas, post interrogationes funestas nõnullis ad vsque discrimina

vitæ

vitæ vexatis. Et ita erat effusior ad nocendum, vt nullum aliquando damnatorum capitis eriperet morte subscriptionis elogio leni, cùm id etiam principes interdum fecerint sæuissimi. Atqui potuit exempla multa contueri maiorum, & imitari peregrina atq; interna humanitatis & pietatis, quas sapientes consanguineas virtutes esse definiunt: è quibus hæc poni sufficiet. Artaxerxes Persarum ille rex sapientissimus, quem Macrochira membri vnius longitudo commemorauit, suppliciorum varietates, quas natio semper cruda exercuit, lenitate gemina castigās, tiaras ad vicem capitum quibusdam noxiis amputabat: & ne se caret aures more regio pro delictis, ex galeris fila pendentia præcidebat: quæ temperantia morum ita tolerabilem eum fecit & verecundum, vt adnitentibus cunctis multos & mirabiles actus impleret Græcis scriptoribus celebratos. Prænestino Prætore, qui bello quodā Samnitico properare iussus, ad præsidium venerat segniùs, ad crimen diluendum exhibito, Papyrius Cursor ea tempestate dictator, securem per lictorem expediri, hominemq; abiecta se purgandi fiducia stupefacto, visum propè stuticem iussit abscidi: hocque ioci genere castigatum eum absoluit, non ideo contemptus, sed ad resistendum par Alexandro magno, si calcasset Italiam, æstimatus. Hæc forsitan Valētinianus ignorans, minimeq; reputans afflicti solatia status semper esse lenitudinem principum, pœnas per ignes augebat & gladios: quod vltimum in aduersis rebus remediū pietas reperit maiorum, vt Isocratis memorat pulchritudo: cuius vox est perpetua docētis ignosci debere interdum armis superato rectori, quā iustum * quid sit ignoranti. Vnde moruam existimo Tullium præclarè pronunciasse, cùm defenderet Oppium: Etenim multum posse ad salutem alterius, honori multis: parum potuisse ad exitium, probro nemini fuit. Et hæc ille hactenus, tantò quidem libentius in eo sermone certè præclaro exspatiatus, quàm ægrè commemoraret multorum principum Romanorum nimiam sæuitiam ad sua vsq; tempora impunè grassantem. Quia verò de conuitijs & probris in principes non nihil diximus in prima nostra cōmentatione, placet attexere nonnulla ex Tacito, quæ ad id faciant, sic enim ille oratione Cremutij Cordi apud Imperatore Tiberium accusati, quod editis Annalibus, laudatoque M. Bruto, C. Cassium vltimum Romanorum dixisset. Marci Ciceronis libro, inquit ille, quo Catonem cœlo æquauit, quid aliud dictator Cęsar quàm rescripta oratione, velut apud iudices, respondit? Antonij epistolæ, Bruti conciones, falsa quidem in Augustum probra, sed multa cum acerbitate habent: Carmina Bibaculi & Catulli referta contumelijs Cæsarum leguntur, sed ipse D. Iulius, ipse D. Augustus & tulere ista, & reliquere, haud facilè dixerim moderatione magis, an sapientia: namq; spreta exolescunt; si irascare, agnita videntur. Nos multa ex Seneca transil ēda ducimus, tot enim penè sententię & decreta leguntur apud eundē, quot verba: satis habemus hunc commētarium claudere oraculo imperiali: Nihil tā peculiare esse imperatorię maiestati, quàm humanitatem, per quam solam Dei seruatur imitatio. Nec arbitror aliam fuisse mētem Seueri, qui nummo quodā suo simulachrum mulieris leoni exporrectu insidētis, altera manu hastam terrę affixam tenētis, altera fulmen abijcientis ostentauit, vt clementiam insinuaret: Nam & eius id inscriptio declarat, INDVLGENTIA AVG. IN. CAR. Igitur, vt dictum est, peculiaris imperiali maiestati est humanitas, per quam solam Dei seruatur imitatio. l. Imperialis, 23. C. de nupt. Authent. vt iudic. sin. quoq; suffrag. Bene & Sapienter Xenophō, quo loco ait: ἄρχοντας ἀγαθοὺς οὐ διαφέρειν πατέρων ἀγαθῶν. Meminimus alioqui patris patriæ nomen tributū bonis principibus, vsurpatum etiam ambitiosè ab improbis; meminit Corn. Tacit. 2. Annal. Id magnificè declarat Seneca 1. de clementia: Hoc quod parenti, principi faciendum est, quem appellamus patrem patriæ Certè & si cognomina data sint, magnos, & felices, & Augustos dicimus: & ambitiosæ maiestati quicquid potuimus titulorum congessimus: Patrem patriæ appellamus, vt sciret datam sibi potestatem patriam, quæ est temperatissima, liberis consulens, suaq; post illos reponens. Hæc ille. Et eodem elogio à Persis donatum Cyrum legimus. Iustinian. Nouell. 7. οὕτως ἄρχοντες τῶν ὑπηκόων ὡς ἂν πατέρες υἱῶν. Quid plura? & T. Liuius ait, Imperatores esse debere parentum loco. Martialis adblandiens Domitiano;

Artaxerxis animus moderatus.

Lenitudo principū afflicti status solatium.

Locus Taciti de Tiberio conuitia non curante.

Seueri nūmus.

Princeps pater patriæ.

Tu

Tu verus patriæ diceris esse pater.
Plura de Clementia habes apud Baptist. Fulgos. lib. 5. quibus adde, quæ eleganter de hac materia, & copiosè scripta reliquit Lucas de Penna in l. placet. 8. C. de excus. muner. lib. 10. l. duos. 13. C. de suscept. præpos. & arcar. eod. lib. in l. his quidem. 5. C. qui militar. poss. vel non. lib. 12. nobis enim nunc curæ est *Salus publica*.

Salus publica.

EMBLEMA CL.

PHOEBIGENA erectis Epidaurius insidet aris,
Mitis, & immani conditur angue Deus.
Accurrunt ægri, veniatq; salutifer orant.
Annuit, atq; ratas efficit ille preces.

COMMENTARII.

I. IN ara erectus stat sinuosus serpens, coram quo plures in genua procumbunt, & adorantium gestum supplices referunt.

II. ÆSCVLAPIVS insignis Medicus, Dianæ precibus Hippolytum ab equis discerptum in vitam reuocauit. Quare fertur Iupiter iratus ob inuentam artem, qua homines in vitam reuocari possent, repertorem artis fulmine percussit. Post mortem Deus est habitus, & sub serpentis imagine diuinis honoribus affectus. Tali cultus effigie Romam graui pestilentia laborantem

Æsculapius cur Deus est habitus.

rantem dicitur liberasse, ad quam tandem deductus est à fano sibi sacro, quod erat quinque millibus ab Epidauro passuum. Historiam hanc fusè narrat Valerius Maximus lib. 1. cap. 8. de Miracul. quã apponam, vt si inde sumptum Emblema contẽdas, penes te sit optio. Sed vt cæterorum, ait, quoq; Deorum propensum huic vrbi numen exequamur, triennio continuo vexata pestilentia ciuitas nostra, cùm finem tanti & tam diuturni mali neq; diuina misericordia, neque humano auxilio imponi videret, cura sacerdotum, inspectis Sibyllinis libris, animaduertit, nõ aliter pristinam recuperari salubritatem posse, quàm si ab Epidauro Æsculapius esset accersitus. Itaque eò legatis missis, vnicam fatalis remedij opem authoritate sua (quæ iam in terris erat amplissima) impetraturam se credit. Neq; eam opinio decepit. Pari namque studio petitum ac promissum est præsidium: è vestigioq; Epidaurij Romanorum legatos in templum Æsculapij (quod ab eorum vrbe quinq; millibus passuum distat) perductos, vt quidquid inde salubre patriæ laturos se existimasent, pro suo iure sumerent, benignissimè inuitauerunt: quorum tam promptam indulgẽtiam numen ipsius Dei subsecutum, verba mortalisi cœlesti obsequio comprobauit. Siquidem in anguis, quem Epidaurij rarò, sed nunquam sine magno ipsorum bono visum, in modum Æsculapij venerati fuerunt, per vrbis celeberrimas partes mitibus oculis & leni tractu labi cœpit, triduoque inter religiosam omnium admirationem cõspectus, haud dubiam præ se appetitæ clarioris sedis alacritatem ferens, ad triremem Romanam perrexit, pauẽtibusque inusitato spectaculo nautis, eò conscẽdit, vbi Q. Ogulinii legati tabernaculum erat, inq; multiplicem orbem per summam quietem est conuolutus. Tum legati perinde atq; exoptatæ rei compotes expleta gratiarum actione, cultuq; anguis à peritis excepto, læti inde soluerunt: ac prosperam emensi nauigationem, postquam Antium appulerunt, anguis qui vbique in nauigio remanserat, prolapsus in vestibulo ædis Æsculapii myrto frequẽtibus ramis diffusæ supereminentẽ excelsæ altitudinis palmam circumdedit, perq; tres dies positis quibus vesci solebat, nõ sine magno metu legatorum, ne in triremem reuerti nollet, Antiensis templi hospitio vsus, vrbi se nostræ aduehendum restituit: atq; in ripam Tyberis egressis legatis, in insulam, vbi templum dicatum est, transnauit, aduẽtuque suo tempestatem, cui remedio quæsitus erat, dispulit. Narrauit etiam hæc T. Liuius, Decad. 2 lib. 1. sed intercidit: vide Flori epitomẽ, lib. 11. Sed omnium latissimè & elegantissimè Ouidius. lib. vlt. Metamorph. quare si rursus instes inde sumptum Emblema, facilè concedam. Locum Ouidij habes ex illo versu:

Val. Maximi historia de Æsculapio.

Pandite nunc Musæ præsentia numina vatum. &c.

Vide præterea Plutarchum in Problematis, vbi quærit causam, cur Æsculapij ædes extra vrbem posita sit. Plinius lib. 29. cap. 4. Atqui anguis (inquit) Æsculapius Epidauro Romam aduectus est, vulgoq; pascitur & in domibus. Meminit etiam D. Augustinus lib. 3. de Ciuit. Dei, cap. 17. & Lactantius varijs locis. Ex quo notum illud Sereni:

Qui colis Ægeas, qui Pergama, quique Epidaurum.

Qui quondam placida tectus sub pelle draconis

Tarpeias arces, atq; inclita templa petisti,

Depellens tetros præsenti numine morbos.

Quod autem ferunt, Æsculapium sub anguis specie nauem spontè ingressum Romam venisse, scribunt Græci tale aliquid sibi etiam obtigisse, cum idem ipse Deus draconis effigie à Nicagora Echetimi vxore ad Sicyonios mulorũ bigis inuectus est.

Æsculapius ad Sicyonios.

PHOEBIGENA] E Phœbo genitus. Virgilius 7. Æneid.

Fulmine phœbigenam Stygias detrusit ad vndas.

Vbi Seruius legit *Pœnigenam*, matre Pœna genitum. Fuit autem Æsculapius Apollinis & Coronidis nymphæ filius, teste Homero in Hymnis. Alij dicunt, non è nympha Coronide natum, sed ex ouo corniculæ quia coronis vtrũq; significat, & nympham ita vocatam, & corniculam, vt asserit Lucianus in Dialogo de falso vate, à quo res ita commemoratur. Fertur quendam ex antiquis sacerdotibus serpentem perexiguum in ouum vacuum corniculæ inclusisse, ceraq; studiosè oblitum in luto loco quodam occultasse: mox ara extructa populum in cõcionem ad eum locum aduocasse, cùm nunciaret omnibus palam

Æsculapius quis.

se

se Deum esse ostensurum. Post cōcionem incognitis quibusdam vocibus vsus Apollinem & Æsculapium innocauit, vt dexter & felix illi ciuitati accederet. Deinde phiala aquam hauriens in profundum demersa ouum illud vnà cepit, quod præsentibus multis fregit, pullumq; recentem serpentis inueniēs, cūctos homines in admirationē rei induxit. Postea verò serpentem insignis magnitudinis paucis diebus elapsis in loco subobscuro ostendens artificiosè se mouētem, illum ita creuisse aiebat, ac Deum esse Æsculapium Apollinis filium. Inde verò serpentes in eius tutela crediti sunt, & eius gestamen putatus fuit baculus serpente inuolutus.

Epidaurius. *Epidaurius insidet*] Ab vrbe notissima Peloponēsi in sinu Saronico, ex qua in serpētis imagine Romam creditur adductus. Propertius:

Et Deus extinctū Cressis Epidaurius herbis
Restituit patrijs Androgeona focis.

Ouidius 15. Metamorph.

Æquore placato patrias Epidaurius aras
Linquit.

Epidaurus. De Epidauro verò sic Strabo lib. 8. Epidaurus, prius Epitaurus, sita est vrbs in ipso Saronici sinus secessu intimo, stadiorū quindecim circuitum habens. &c. Hæc autem nō parùm insignis est ciuitas, præsertim ex Æsculapij claritate nobilitata, quē varia morborum genera curasse somniarunt homines. Erat verò templum ægrotantium multitudine vbiquequaq; refertū, pendētibusq; tabellis in quibus sanati lāguores erant inscripti. &c. Hæc Strabo *ϰατὰ λέξιν*. *Templū Æsculapij.*

Mitis & immani] lenis & placidus, quā quam sub specie serpentis.

Veniatq; salutifer orans] imitatio Ouidij, qui loco citato 15. Metamorph.

---- venitq; salutifer vrbi.

Annuit] Idem ibidem:

Annuit his, motisq; Deus rata pignora cristis.

Atq; ratas efficit] Idem Ouid. 1. Fastor.

Efficiat ratas vtraq; Diua preces.

IV. *Serpens salutis symbolū.* Hoc serpentis inuolucro nihil aliud verius & expressius intelligi datur, quàm Seruator noster Christus, verus animarum nostrarum Æsculapius, & salutis humanæ vindex, qui sub serpentis figura in deserto à Mose legislatore appēsus, omnes omnis morbos & vulnera sanitati restituit, & in cruce tandem omnes noxas & crimina expiauit. In cruce itaq; salutifica nostra consistit salus, hanc asylum quoddam esse Catholicorum professio & consensus docet, quò ægri, quò afflicti omnes confugiunt: & hoc manifestant præcelsæ cuiusdam & eminentis potentiæ argumenta, quibus edocti nostrarum actionum exordiri solemus ab hoc signo principia, & ardua quæque huius auspicio aggredi: hoc tempora partimur & latentes horas quasi frustula & portiunculas mortalitatis nostræ. Ab hoc capite conuiuiorum, quietis, laboris, scriptionis, lectionis, orandi, meditandi interualla & vices: nihil palato obsoniorum sapit, nisi ligni huius aspersum puluisculo, nisi hoc conditum & attemperatum aromate. Cruce nascētis diei prima salutamus crepuscula: eadem placido sopori corpora compositi vigiles curas abrumpimus. In viam si euocet necessitas, crux nobiscū; omnia sub cruce, in cruce, per crucem, quæ initiandis interuenit rebus, dedicandis, consecrandis, vouendis. Magna est Romani Pontificis autoritas, & penè diuina; magna in cæremonijs ac ritibus sacris pertractandis cōcredita eidem à Deo functio, qua nulla superior in mundo, nulla par. Sed is ductu & signaculo hoc mystico peragit iusta cōsecrationis singula, seu ceram agni cælestis effigie insignitam sacra benedictione lustret, seu grana precatoriis circulis insertanda, vel oscilla alia & imagunculas fusili ex ære, aut alio metallo nobiliore conflatas, vel loricas etiam & clypeos, romphęas aut Persicos enses, paludamenta ac trabeas, sceptra, diademata, mytras, corollas, aureos flosculos, serta, ramusculos, cimelia alia maioris precij solenni benedictione consecrata, regibus mittat & reginis donaria, virtute crucis facit, per figuram crucis, qua venientes ad osculum suscipit, abeuntes felix faustumq; precatus dimittit. Consideremus gradus singulos in Christiana nostra militantis Ecclesiæ Hierarchia, Flaminum, Archiflaminum, Protoflaminum: eamus per ordines omnes ac status in sortem Domini selectos: spectemus ministerii quo fungūtur rationem & partes, ritus ac modos, quibus rem diuinā facientes arcana illa sua cōceptis verbis operantur. Nihil prorsus sine adorando hoc crucis charactere perfici manifestum est. Nascitur infans, symbolum primum Chri-

In cruce Christi salus.

Cæremonia sacra.

A Cruce omnia inchoantur.

stianæ

stianæ inaugurationis crux. Nititur in vetitum annis plenior, expiationis forma per crucem. Luctandum cum morte, inungitur ad prælium pugnaturus benedicto chrismate. Procreandæ sobolis inter virum & fœminam stabilienda societas, in cruce per conceptam & vsitatam formulam ligandi solennitas. In hoc signo sacrificantium habitus, vasa supellex omnis & ornatus profanis vsibus eximitur: templorũ fundamenta sternuntur & altarium, campano qui imponuntur nomina, pyxides cõsecrantur & thecæ, & cinerum sacrorum atq; ossium preciosi loculi, commendãtur terræ cadauera, cœlestibus choris superstites defunctorum vmbræ, viuentium salus Deo, & fortunarum quidquid possident. Quoties ducta in quatuor partes manu, tetragonum hoc schema minister inscribit piacularibus vndis, quibus contractam ab origine labem occulto regenerationis mysterio eluimus? quibus occupato recentis corpusculi dominio, Stygius alastor sacræ aspersionis & signati fontis impatiẽs eiicitur? Christiani militis tesseram ablutus infans accipit? immortalium bonorum hæres decernitur? Tremendum esse sacrificium illud submissa animi reuerẽtia fatemur, quoad præscriptum quendam verborum, & sacræ actionis canonem obligatus, patientis Christi memoriam sæpius refricat, & cœlesti Patri repræsẽtat in ara sacerdos, in eo crucis figura quoties effingitur? Hic fons honoris & cultus: hinc religio cruci sua & authoritas, cui affixus generis humani seruator, cùm infamis esset prius & in pœnas destinata flagitiosissimorum, præeminentem supremę venerationis gradum in natura supra naturam meruit. Ab illa funesta arbore hoc germen; ibi forma quædam ac modulus, hic ectypon & imaginis similitudo: in oculis habemus & in precio signum, opus ipsum, quod in prototypo, commune omnium bono, completũ pia & grata recolẽtes memoria. Vita enim nostra ex illa & riui salutis vberrimi, nec salus aliunde, nec spes in aliud, nec requies aut pax sub alio sine hoc, nec metus aut periculum sub hoc sine aliis, nec trãsitus deniq; ad immortalia illa nisi per hoc: charactei enim est ac nota securitatis, viatorum frontibus inscripta. Nunc ad Æsculapium nostrum reuertamur, quem præter alios plurimos, Plutarchus Medicorum præsidem Sympos. 9. quæst. 10. tradit. Sed occurrit interea mihi locus è 2. Artemidori lib. De somniis: qui ait, per Æsculapiũ in templo erectum, & in basi stantem, significari quoddam bonorum præsagium. Qui si moueatur, aut accedat, morbum & pestem portendit: tum enim maximè hominibus eo Deo est opus. His autem, qui ægrotant, salutem prędicit. Non dissentit Macrobius lib. 1. c. 20. cuius sic se habent verba: Hinc est, quòd simulachris Æsculapii & Salutis draco subiungitur, quòd hi ad Solis naturam Lunæq; referuntur. Est enim Æsculapius vis salubris de substantia Solis subueniens animis corporibusque mortalium. Salus autem naturæ lunaris effectus est, quo animantium corpora iuuãtur à salutifero firmata temperamento. Ideo ergo simulacris eorum iungũtur figuræ draconum, quia præstãt, vt humana corpora velut infirmitatis pelle deposita, ad pristinũ reuirescant vigorem, vt reuirescũt dracones per annos singulos pelle senectutis exuta. Hæc & alia plura Macrobius. Phornutus in lib. de nat. Deor. eadem ferè quæ & Macrobius scribit, cap. de Æsculapio. Cæterũ nõ immeritò salutis notã serpẽs sibi videtur vindicasse, à quo nimirum multa humanũ genus remedia proficiscũtur, teste Plinio lib. 29. nat histor. cap. 4. Apud Lactantium legis, ictui viperino præsẽs admodum esse remedium viperam ipsam exustam & in cinerẽ redactam. Apud Ceberem obseruas, viperę dente semel tactum quempiam, nulla deinceps venena formidare. Tradunt alii, qui viperæ iecur conditum semel hauserit nullius inde serpentis ictum pertimescere debere. Quid verò illud, quod à Dioscoride traditum est, homines, qui viperis conditis in cibum vti consueuerint, longiora vitę spatia producere, & ad summã senectutem incolumes peruenire? Isigonus Citnos memorat Indorum genus, qui cẽtenis quadringenis annis viuant, quia viperinis carnibus alantur: adhæc neq; capiti, neq; vestibus eorũ noxia corpori inesse animalcula. Eamque causam videtur Tertullianus afferre, cur tanta sit ceruo viuacitas, quippè quod ipse ætatis suæ arbiter serpente pastus veneno augescit in iuuẽtutem. Ex viperarum carnibus singulare remediũ grauioribus morbis excogitatum est, quod in hunc vsque diem à maximè fera perniciosaque bestia

Salus publica à cruce.

Æsculapius Medicorum præses.

Remedia ex serpente.

κατ' ἐξοχὴν Theriacum vocamus. Quæ quidem commemorare libuit, vt non immeritò tot numiſmata cuſa exiſtimemus, quæ ſerpentem habent cum inſcriptione, SALVS. veluti eſt ille nummus in ſpiram collectum ſerpentem habens, cuius inſcriptio, SALVS ANTONINI AVG. In alio eiuſdem nummo ſerpens eſt tractu ſinuoſo tortiliq; obrepens virgæ, quam ſignum ibidem adiectum dextera humi applicat. Atq; in alio Dea ipſa læua virgam gerit, dextera poculum angui porrigit, inſcriptio eſt, SALVS AVG. COS. III. In aliis ipſe ſella ſedens pateram porrigit angui ſuo de loculo exeunti, caputq; pateræ admouenti, inſcriptione adiecta, SALVS AVG. In nummo verò M. Aurelii Seueri Alex. ſedenti ſimulacro pateramq; porrigenti aſſurgit anguis, cum inſcriptione, SALVS PVBLICA. In numino Antiochi Soteris, SALVS Dea Romanis habita pingebatur forma mulieris, habitu regio ſedentis pateram tenentis, iuxta quam erat ara, & ad aram inuolutus anguis caput attollens. Sed ne ſingula commemorem, quæ quidem ſũt innumera, Commodi, Criſpinæ, & aliorum, per angues deniq; omnes Salutem intellexerunt. Pleriq; noſtra ętate viri eruditi coniiciunt, ab Alciato hic tacitam eſſe factam alluſionem ad Ambroſianum illum anguem, qui Mediolani viſitur in marmorea columna erectus ipſa ęde D. Ambroſii. Sed ſatis, vt auguror, anguibus inuoluti hęſimus, age ad libertatem aſpiremus.

Nummi aliquot cum ſerpente.

Anguis Ambroſianus Mediolani.

Reſpublica liberata.

EMBLEMA CLI.

CAESARIS exitio, ceu libertate recepta,
Hæc ducibus Brutis cusa moneta fuit.
Ensiculi in primis, queis pileus insuper astat,
Qualem missa manu seruitia accipiunt.

COMMENTARII.

I.

IN numismate expressus depingitur pileolus inter duos pugiones situs. Hanc picturam in aliis editionibus vitiosam, restituit Pignorius, monitus fortè à Sanctio, qui sub hoc Emblemate sic ait: Numisma ego domi habeo, sed pileum oblõgium habet inter duos pugiones erectos: Quare hic emendanda est pictura. Hæc ille Suffragatur etiam rei veritas; nam Diõ lib. 47. scribit, nummum percussum fuisse cum Bruti imagine, & pugionibus pileoq; Extat etiam apud F. Vrsinum eiusdem figura, in gente Iunia; & apud A. Augustinum Dialog. 1. vti Pignorius edendam curauit. Antiquam verò pilei formam Lucianus in Dipsade ait fuisse dimidium corticis alicuius oui. Nam apud Garamantas ex struthiorum ouis singulis in æquas partes dissectis, bini fiunt pilei. Tanta ibi est eius oui magnitudo, eoq; capitis tegumẽto illi populi sibi plurimùm applaudunt; si verum est, quod Pierius lib. 40. Hieroglyph. prodidit. In hoc igitur à petaso distinctus pileus, quod ille ad vmbram faciendam marginatus: hic absq; margine fuerit, quales dormitorii & nautici pilei.

Bruti nũmus.

Forma pilei.

II.

Numisma M. Bruti.

OCCISO in Pompeii curia, vbi senatus habebatur, Iulio Cæsare à Bruto, Cassio, & cæteris coniuratis, ii ceu libertate populo restituta, fabricari numisma voluerunt, in quo sculpti erãt duo pugiones adiecto pileo. Pugio cędem patratã omninò significabat: pileus verò libertatem. Refert Politianus Miscellan. cap. 70. Si quis (inquit) numisma Bruti reperiat ipsius cælatum imagine, prętcrea pileo & duobus pugiunculis, ne diutius in explicanda ratione causaq; laboret, legat Historiarum Dionis lib. 47. Nam ex his, inquit, Brutus significabat ab se & Cassio patriam liberatam. Sed enim pileum gestari ab his solitum, qui libertatem nacti, vulgatius manifestius que est, quàm vt sit autoritatibus confirmandum. Hæc Politianus. Hic sese offert, anceps quæstio, quam in gratiam studiosorum paulò fusius tractare placet: An scilicet veteres vulgari hoc capitis tegmine, quod biretum seu pileum vocamus, fuerint vsi? Ego sic iudico, eos hoc non vsos, sed vel nudo capite fuisse, vel caput veste velasse. Siquidẽ nulli in veteribus Romanorum statuis, nulli in æneis quoq; nummis pilei visuntur: nulla etiam pilei ne apud Homerum quidem mentio. Sic nudi capitis consuetudo à prisca Græcia, cui capitis operimẽta vsitata non fuere, ducta videtur Turnebo lib. 8. Aduers. cap. 4. idque Eustathius Homeri interpres disertè scribit. Sed missis Gręcis ad Romanos conuertamur. Suetonius de Iulio Cęsare prodidit, eum caluitii deformitatem iniquissimè tulisse, ideoq; deficiẽtem capillum reuocare à vertice assueuisse; & ex omnibus decretis sibi à Senatu populoq; honoribus, non alium aut recepisse, aut vsurpasse libentiùs, quàm ius laureæ coronæ perpetuò gestandę, idq; ad caluitium celãdum. At verò minimè hanc tantopere expetiisset, si pileus in vsu fuisset, longè scilicet aptior & fidelior ad caluitium dissimulandum quàm corona. Sed hac in re inter tẽpora & homines distinguendum, quibus ius & vsus capitis tegendi. Temporibus Lipsius annumerat sacra, ludos, Saturnalia, peregrinationem, & militiã. Sacrificia velato capite peracta fuisse, prisco quodã & obuio ritu, omnibus notum est. Vnde & Flamẽ Dialis, qui inter reliquos Flamines maximæ dignationis erat, nomen videtur sortitus, quod capite velato esset, & caput filo lanę præcinctum haberet. Cui astipulatur textus in Can. Cleros. §. Sacerdos, 21. dist. Sacerdotes gentilium (inquit Canon) in capite habebant pileum, in quo erat breuis virga desuper habens lanæ aliquid: quod cum propter æstum ferre non possent, filo tantùm capita religare cęperunt. Flamines igitur dicti vel à gestatione pileorum, quasi pileamines: vel à filo illo, quasi filamines: vel ab infulis, quas flammas appellabant: vel à flammeis, notissimo velaminis genere. Illud autem gestaminis genus

An veteres pileis vsi fuerint.

Quæstio distinguitur.

Pilei vsus in sacris.

Flamen vnde dictus.

genus etiam aper dicebatur. Planè festis diebus Sacerdotes filo deposito pileū imponebāt, pro sacerdotii eminētia, vt disertè dixit textus in d. Can. Cleros. 21. dist. Aut vt Varro scriptum reliquit, album gerebant galerum. *In ludis.* In ludis quoq; Saturnalibus præsertim, hoc est, liberrimę vitæ diebus, pileus admittebatur, signū scilicet libertatis. Quo sensu Martialis vocat Romā pileatam:

Permittis, puto, pileata Roma.

In peregrinatione. Sed & peregrinatio sibi capitis tegmen vēdicabat, quod erat petasus (de quo in Præfatione Emblematum nonnihil diximus) qui ad vmbram faciendam marginatus erat, & aduersus pluuias, æstus, ac ventos in primis idoneus. Plautus certè peregrè eūtibus aut venientibus petasum vbiq; aptat. Sic enim iturientem describit militem: *Opus est chlamyde, & machæra, & petaso.* Et Cicero, tabellarios petasatos venire ait, & comitem expectare ad portam. *In militia.* Deniq; & in militia quoq; pileorum vsum fuisse, suadet Vegetius: Vsq; ad præsentem, inquit, ætatem consuetudo permansit, vt omnes milites pileis, quos Pannonicos vocant, ex pellibus vterentur. *Dioscuri pileati.* Hinc pilea Dioscuris, Castori & Polluci attributa legimus, quo habitu fuisse Lacones volunt, hi enim patrio instituto pugnabāt pileati, vt animum in barbaros & tyrannos indomitum significatione libertatis ostenderent. Atque hęc de temporibus, quæ à communi more excipi diximus. Sed insuper excipiuntur etiā certi homines: & ex his primū liberti noui. *Pileū gerebant liberti noui.* Cùm enim serui manumittebātur raso capite pileum accipiebāt; vt eo quasi symbolo tempestatem seruitutis vider ētur effugisse, vt naufragio liberati solēt. De naufragis ita Iuuenalis:

— — gaudent ibi vertice raso

Garrula securi narrare pericula nautæ.

Quò etiam respexit Petronius in Satyrico. At manumissus ille apud Plautum in Amphitr. ità ait:

Vt ego hic hodie raso capite caluus capiam pilleum.

Pilei impositio. Legimus etiam pilei impositione libertos constitui in l. directis, 10. C. de testament. manum. Vbi haud dubiè intelligūtur serui, qui pileati funus defuncti ducebāt; vel vt habetur in l. vn. §. sed & qui, 5. C. de Latin. libert. toll. qui domini funus pileati antecedebant, vel in ipso lectulo stātes cadauer ventilare videbantur. Hos enim libertatem cōsequutos fuisse, & ex locis iam allegatis patet, & ipsemet etiam Dionysius Halicarnasseus testatur, se Romę complures de istis importunis & intempestiuis liberalitatibus querimonias audisse. *Serui nequam, dū vendebātur, pileati.* Ob crebram hāc sceleratorum quoq; seruorum, per pilei impositionem, concessam manumissionem, factum opinor, vt qui insigniter improbus venderetur seruus, ab imposito pileo pileatus diceretur. Eo ipso enim, quod imposito pileo venum iret, nō tantū improbus esse & nequā seruus iste innuebatur, sed & vēditor dominus testatum faciebat nihil se super eo polliceri velle, quod postea ad pręstādū cogi posset: atq; ita omni se vinculo exsoluebat, quo alioqui ad redhibitionē trahi poterat. De quo videatur Gellius lib. 7. Noct. Attic. cap. 4. Cœlius Sabinus, & alij. *Ægri pileati.* A communi porrò more capitis apertè gerendi excipiuntur etiam ægri, quibus capitis firmandi gratia pileo vti licuit. Sic enim Ouidius suum amantē de morbo & pallore fingendo instruēs, pileolum ei inter signa tribuit:

Arguat & macies animum, nec turpe putaris

Pileolum nitidis imposuisse comis.

Senes. Idem & senibus licuisse, Nicephorus Gregoras ostendit lib. 10. vbi morem eum cum Romano Imperio Byzantium etiam translatum docens, de capitis tegmine ait, moris apud superiores fuisse, vt ætate prouectiores aulici pileis turbinatis vterentur serico textis: iuniores autem omnes prorsus nudis essent capitibus. *Conuiuæ.* Denique cōuiuas quoq; pileolos vsurpasse, ex Athenæo, quamquam fluctuans nonnihil probat Lipsius libro de Amphitheatro cap. 19. Extra memoratas ergo has personas, omnes nudo & aperto erant capite. *Obiectionū pro pilei vsu dissolutio.* Nec contrarium euincit Plutarchi auctoritas, qui scribit, quòd cum Drago rigidissimas suas leges recitaret, quibus etiā cùm quis vel olera tantùm surripuisset, capite plecti voluerat, populus iratus petasis & tunicis in ipsum coniectis aufugerit. Sed populo aduersus Solem petasorū vsum fuisse, vltrò concedimus. Idem Plutarchus scriptum reliquit, Syllam nemini aduentanti adsurrexisse, neq; etiam caput denudasse, nisi cum Pompeius venisset. Adde quod & Varro asserit, more maiorum institutum fuisse, vt veniēte magistratu qui-

libet caput aperiret. Consentiunt passim auctoritates Plinij, Sallustij, Senecæ, Nicetæ, & aliorum, qui viris dignitate præditis, & honore dignis, si quo casu occurrerent, obuios caput aperire consueuisse prodiderunt. Sed hoc de ijs intelligendum est, qui operto capite aliqua ex causa incederent, vt milites casside, sacerdotes flamine, serui pileo, & omnes pluuio tempore galero, aut sub Sole petaso & vmbella, vt docet Alciatus noster lib. 8. Parerg. cap. 10. Aut verò tectio illa capitis, & apertio, nō tam de pileo, quam de togæ lacinia erit accipienda. Laciniam enim istā in caput sæpe reijciebant, contra ventum, aut æstum; eamq; detrahebant in honorati alicuius occursu, quod ex Plutarcho satis docuit Lipsius de Amphitheatro cap. 20. Illud planè singulare est, quòd Hippocratis imago pileata ab antiquis celebretur; vt inde admonerētur homines, eam partem maximè custodiēdam, in qua tāquam in domicilio princeps animus resideret, totaque intelligendi vis collocata esset. Alij ex Græcis solam nobilitatem hominis inde intelligi volūt, vtpote qui cognationem ab Apolline, & ab Hercule traheret: nam cum ab Æsculapio oriundum senatus Atheniensis testatus est publicis etiam monumentis. Id verò si ad libertatem referamus, cui potius liberatoris nomen accommodare debeamus, quàm illi, qui tot mortalium corpora tot morbis obnoxia liberauit, & bonæ restituit valetudini? Sed ad manumissionem seruorum retrahor, monitus à Reuerendo & humanissimo viro D. Petro Paulo Vēturino Veronēsi, singulari meo fautore, de quo verè affirmare ausim id, quod olim de Fabio Pictore Cicero: nempe & iuris, & antiquitatis, & literarum benè peritus est. Atq; vtinam loci distantia illius viri præsentiam mihi non inuidisset, certè hoc opus pluribus, ijsq; raris flosculis, quibus fœcūdum illud ingenium abundat, ornatius haberemus. Is igitur signa adeptæ libertatis esse ait caluitium, pileum, & in nonnullis caliga, toga, corona, quæ odio laureæ Cæsaris triumphalis desijt. Verum adhuc Romæ mos, cum aliqui ob facinus capite plectendi libertate donantur, togæ & coronæ. Quòd autem non omnibus toga & corona obtigerit, inde est, quòd tres manumittendi rationes erant. Prima, qua maiorem & iustam libertatem consequebantur, ita vt etiam ciues Romani fierent. Altera, qua Latini fiebant, ex lege Iulia Norbana. Postrema, qua in ordinem dedititiorū ex lege Ælia Sentia adscribebantur. Tres has manumittendi species tangit Boetius 1. comment. Topicor. Apud Tacitum duas tātùm institutas reperias. Quas verò Boetius enumerat, sunt census, vindicta, testamentum. De quibus Iurisconsulti passim, Acron ad Horat. 2. Sat. 7. & Alexander ab Alexādro lib. 4. cap. 10. Fiebat autem manumissio in templo Feroniæ, quæ libertorum Dea, vt notat Seruius: quam & Varro libertatum Deam dicit, quasi Fidoniam. In eodem templo Tarracinæ sedile lapideum fuit, in quo hic versus incisus erat: *Bene meriti serui sedeant surgant liberi.* quod Scaliger è schedis vet. Seruij notauit. Erat itaque pilleus libertatis insigne. Persius Satyra 5.

Hippocratis imago cur pileata. — *Petrus Paulus Venturinus.* — *Signa libertatis adepta.* — *Ratio manumittēdi triplex.* — *Locus manumissionis.*

Hac mera libertas: hoc nobis pillea donant.

Hinc & illa locutio apud Suetonium, Senecam lib. 6. epist. 47. Liuium lib. 4. dec. 3. *Ad pileum vocare.* Vide Gellium lib. 7. c. 4. Macrob. 1. Saturnal. Bayfium de re vestiaria lib. 20. Schottum ad cap. 69. Aurel. Victoris & alios. Historia deniq; de morte C. Iulij Cæsaris notissima est. Vide Suetonium.

Ad pileũ vocare,

CÆSARIS exitio] Iulij Cæsaris morte. III.

Ceu libertate recepta] tanquam excusso tyranni iugo, sublato dominio.

Ducibus Brutis] vtroq; Bruto, Marco & Decimo, Cassio, Trebonio, alijsq; coniuratorum capitibus in Cæsarem.

Cusa moneta] cusus nummus. Moneta sic dicitur, quod signi impressione vel auctoris vel precij nos moneat. *Monetã.*

Ensiculi in primis] vna ex parte gladioli, altera pileus manumissorum. Hinc patet perperam hactenus fuisse hic expressum nummum, nam tam Plātiniana, quam Rouilliana editio vnicum pugionem habet? quod tamen auctoris mēti, & historiarum monumentis aduersatur, vt visum est.

Missa manu seruitia.] Serui manumissi, liberi facti, aut libertate donati Seruitiorum nomen pro seruis, præter cæteros in Catilinaria vsurpat Sallustius, & Cicero sæpè. Vt in 4. Catil. Hic ad euertenda fundamenta Reipub. Gallos accersiuit, seruitia concitauit, Catilinam euocauit. Item 7. Verr. Et tamen cœptum esse in Sicilia moueri aliquot locis seruitium suspicor. *Seruitia.*

PER

IVi *Pileus signum libertatis.* PER Bruti nummum liberatam patriam significari ostendit præsens Emblema: pileum enim fuisse libertatis signum, ex supra dictis, vt opinor, liquidò constat, sed suppetunt præterea exempla plurima de pilei vsu & gestatione. Aurelius victor scribit, mortuo Nerone sic cūctas prouincias, omnemq; Romam exultasse, vt plebs induta pileis manumissionum, tanquam sævo exempta dominio triumpharet. Eadē *Pileata Græcorū.* fortè causa Græci illi, qui nostrorum patrum temporibus tyrannidem Turcicam fugientes in Italiam se receperunt, ingenuam suam libertatē & priscam nobilitatem pilei sui gestatione professi sūt. Quid *Doctorū.* enim memorem pilei celebrem lauream iamdiu in scholis non temerè vsurpatam? eo siquidem indicatur, scholasticos à disciplinæ seruitute ad Doctoratus vel Magisterij libertatem transire. Quid? quod etiam *Baptizatorum.* in plurimis locis vsus obtinuit, vt baptizatis vestis alba cum pileolo induatur, tanquam ex diabolicæ potestatis ergastulo ereptis, & libertate Christianę donatis. Huc quoq; faciunt nummi veteres quam plurimi, in quibus est pileus cum inscriptione *Pileus in nummis.* *Libertatis*. Vt in nummo Tiberij Claudii Cæsaris videre est sigillum, quod dextera pileum tenet, læuam quàm latè potest discapedinatam exporrigit, cum inscriptione, LIBERTAS AVGVSTA. In Antonini item nummo pileus à manu dextra pendet, lęua hastam tenet, cuius inscriptio est, LIBERTAS COS. IIII. In Ser. Galbæ nummo simulacrum est cum iaculo & pileo, inscriptio verò, LIBERTAS PV- *Christiana libertatis signum S. Crux.* BLICA Hæc priscorum sunt signa libertatis: at nobis, qui sub Prætorio Christi vexillo salutari sacramento deuincti militamus, & in nouas leges gratiæ subscripsimus, aliud nostrę libertatis signum proponitur, quod supremus Christianæ militiæ Imperator in alto Caluarię vertice triumphans erexit; quo mediante nos in libertatem ac possessionem cęlestis regni sumus asserti, vniuersus Christianorum cętus fidei & charitatis vinculo conglutinatus: sub quo destructę nationes idolorum cultrices, simulacra impietatis excisa, ritus sacrilegi subuersi, propagata pomœria prępotentis Dei. Et quoniam huc me trahit tempus Dominicę passioni sacrum, quo hęc commentor, paulò altius libertatis nostrę primordia repetam. Sanè ex omnibus beneficiis, quibus humanū genus locupletauit prępotens illud & ęternum cęli Numē, vnum velut in fastigio positum super cętera eminet, Redemptionis. Necesse fuit redimi, quia captiuum & sub seruitutis iugo; & precio infinito, quia delictum tale. Offensus fuit Deus, res increata & terminis carēs, qui placari potuit, nisi ab eo, qui ęqualis naturę, in assumpto tamen habitu viliori, in quem ęrumnę, tormēta, & mors caderet? Hic igitur velut honorarius qui- *Modus redemptionis humani generis.* dam arbiter ac mediator inter reum & offensum, ad pacis conditiones, duras quidē illas & iniquas, ita libens volensq; descendit, vt luendi æris, quo tenebatur obstrictus totus mundus, summa in se translata, chirographum infiniti debiti, non alio nisi sāguinis precio, ad necem vsq; exhaustus, atq; inter ipsas carnificū manus & opprobria expirans, deleuerit. Iam mihi vagientem in præsepi audire videor tenerum pusionem, stipatum agrestibus iumētis & solicita matre, stipula tectum & vili carice, lugubri ploratu emendicātem spiraculum tepidi halitus ad rigorem temperandum. Iam stabuli magalia subeunt, atq; humilis tugurioli collapsa vetustate rudera, sub quibus fōs & largitor bonorum omnium, relicto maiestatis solio, suprema rerum penuria pressus, suxit rorantes papillas intactæ Virginis. Iam furias meditor, & cruentum sanguinarij regis de trucidandis masculis bimulis diploma, cuius velut frendentis apri declinās rabiem mater, ad exoticas & barbaras gentes, destituta omnium solatio, pendentem à collo delicatam illā suam sarcinulam cùm priùs tesseram hominis peccatoris, secto præputio, in carne sustinuisset, tristi sanè ac lamentabili spectaculo profuga deportauit. Hi gradus fuerunt ad Crucem: hæc prima ad funestam luctam præludia. Ad hanc vt paratior descenderet, tenerioris ætatis periodo decursa, vitam reliquam sic instituit, vt vigilijs consumptus totus & inedia, dum sacram illam & cœlestem salutaris Euangelij sementem in cordibus hominum miraculorum & diuini eloquij viribus paulatim suscitaret, durissima quæq; indefessus pugil exantlauerit, donec ad ipsos carceres ventum, vnde in mediam arenam instante duello sese effundens, acerrimo pręlio cla- *Victoria Christi in cruce.* ua crucis armatus, mortem ipsam ac dæmonem moriens prostrauit. Terribilis hic

ictus erat, stupendus cęlo, terræ, elementis omnibus, ipsi etiam naturæ procreatrici rerum: cuius fragore stupefactus Sol, subtraxit repentè lucem mundo, & amabilem illam suam ac speciosam faciem aureis radiorum virgis comantem & fulgidã, quasi præsagium futuro protenderet orbi, prodigiosa atque horribili obtexit nigredine. Tam subitum planetæ principis caligantis deliquium adeo turbauit aerem, vt pręposteram legem velut miratus, teporem illũ suum viuentium spirationi contemperatum, in humentem subfrigidæ noctis vmbram medio die conuerterit. Dissultantis humi concussæ crepidines subsederunt in plana, diuulsæ sunt rupes, disiecta montiũ altissimorum cacumina, consternati defunctorum manes, spiraculo vitæ reparata cadauera, & in conspectum mortalium patefactis sepulchris denuò producta. Quin & ipsas inferorum sedes penetrauit & confusionis sempiternę claustra inauditum illud collisi fragoris tonitru, cùm eodem trabali conto, in quo mactatus videbatur, munitus victor per vmbrarum obscuras illas cauernas, stipatus cœlestium turmarũ satellitio gradiens, portas Furiarum confregit ferro rigentes & adamante, imperiumq; subuertit, ac iura effrenatæ tyrannidis. Iacet hostis; io victoria: io triumphe. Plaudite homines, figite trophæum, erigite augustum monimentum partæ libertatis: cudite numnum crucis signo impressum, qui sit in precio, in oculis, in labris, in corde; sed inscriptio, LIBERTAS CHRISTIANA.

In vitam humanam.

EMBLEMA CLII.

PLVS

PLVS solito humana nunc defle incommoda vitæ
Heraclite: scatet pluribus illa malis.
Tu rursus, si quando aliàs, extolle cachinnum
Democrite: illa magis ludicra facta fuit.
Interea hæc cernens meditor, qua denique tecum
Fine fleam, aut tecum quomodò splene iocer.

COMMENTARII.

I. PHILOSOPHI duo sibi oppositi depinguntur, quorum alter proiecto libro effl.ctum gemere & plorare videtur; alter in effusum risum solutus repræsentatur.

II. *Heracliti fletus, & risus Democriti.* HERACLITVS quoties domo egrederetur, ineptias humanas fletu solebat excipere, quòd omnia illi misera & deploranda viderentur: contrà Democritus eadem de caussa ridebat effusius, quòd humanas actiones ludicras & stultas conspiceret: qui si hodie reuiuiscant, ampliorem quidem & vberiorem vel luctus vel risus materiam ostendēt, quàm vnquam antea, cùm omnia in dies deteriora fiant. Quando enim vberior vitiorum copia? quando maior auaritiæ patuit sinus? Cęterùm Emblema sumptum est ex incerti Poetæ Græci Epigrammate, quod habetur lib. 1. Antholog. tit. *εἰς τὸν ἀνθρώπινον βίον*, & *Typus Emblematis.* eiusmodi est.

Τὸν βίον, Ἡράκλειτε, πολὺ πλέον ἤπερ ἔτ' ἔζης
Δάκρυε· νῦν ὁ βίος ἔστ' ἐλεεινότερος.
Τὸν βίον ἄρτι γέλα Δημόκριτε τὸ πλέον ἢ πρίν·
Νῦν ὁ βίος πάντων ἐστὶ γελοιότερος.
Εἰς ὑμέας δ' ἐκ καὐτὸς ὁρῶν, τὸ μεταξὺ μεριμνῶ
Πῶς ἅμα σοὶ κλαύσω, πῶς ἅμα σοὶ γελάσω.

Vitam, Heraclite, multò plus quàm cum viueres
Defle; nunc enim vita est miserabilior.
Vitam nunc ride, Democrite, plus quàm antea;
Nunc enim vita est omnium maiore risu digna.
In vos autem & ego contemplatus, interea cogito.
Quomodo simul tecum lugeam, quomodo vnà tecum rideam.

Iam defle, Heraclite, magis quam fleueris olim:
Vita hominum præsens est lacrymosa magis.
Et modò, Democrite, ad risum te impensius effer:
Omnia sunt risu nūc quoq; digna magis.
Vos dum cōtemplor, certè sum nescius vtrū
Nunc ridere mihi, seu modò flere licet.

De his duobus Philosophis loquitur quoque Iuuenalis Satyra 10.

Iamne igitur laudas, quod de sapientibus alter
Ridebat, quoties à limine mouerat vnum,
Protuleratq; pedem: flebat cōtrarius alter?
Sed facilis cuiuis rigidi censura cachinni,
Mirandum est vnde ille oculis suffecerit humor.
Perpetuo risu pulmonem agitare solebat
Democritus.

& quæ sequuntur. Meminit & Horatius Democriti in Epistolis:

Si foret in terris rideret Democritus.

Vide adagium, *Boni viri lacrymabiles.*

PLVS solito] Magis quàm vnquam solitus es, ò Heraclite, luge humanā vitam. III.

Heraclite] Heraclitus Philosophus Ephesius, vt tradit Suidas. Hic nullum inue- *Heraclitus.* nitur habuisse pręceptorem, tantùm natura & diligentia solus profecit: quidam tamen audisse Xenocratem & Hippasum Pythagoricum volunt. Floruit temporibus vltimi Darij, circa 69. Olympiad. Libros composuit de industria adeo obscuros, vt vix à quoquam etiam doctissimo & plurimùm insudanti intelligi potuerint, ideoque tenebricosus cognominatus fuit. Hinc etiam Socrates ait, scripta Heracliti Delio natatore indigere. Hunc aiunt, cum esset hydropicus, Medicis spretis fimo bubulo oblitum Soli siccandum se exposuisse, dormientemque à canibus dilaceratum esse. Huius vitam plene habes apud Laertium lib. 9. in principio. Meminit etiam eius Cicero 5. Tusc. Huic itaq; omnes humanæ actiones

actiones videbantur summa miseria, quapropter domo egrediẽs semper flebat. Sed de hoc fletu nihil meminit Laertius.

Scateo. *Scatet pluribus illa malis*] hoc nostro tempore longè pluribus miserijs redũdat vita humana. Scatere, est ita plenum esse, vt exiliat quod continetur.

Cachinnus. *Extolle cachinnum*] Effusè ride, deride, naso suspende adunco. Huius vocis origo est à verbo καγχάζειν quod Suidæ est ἀθρόως γελᾶν, *effusè ridere*, & instar rudentis asini clangorem quendam ore diducto edere. Vnde καγχασμὸς est ἔκχυτος γέλως *effusus risus*. qui Aristophani est κιχλισμὸς. Et est vocabulum fictum per onomatopœiam, imitando sonum, qui in profuso risu editur. Vis autem talis risus apposite notatur verbo *tollere*, seu *extollere*, quo etiam Cicero vsus est in lib. de Fato. Horatius in Epistola ad Pison.

Tollere cachinnum.

Romani tollent equites peditesq; cacchinũ.

Persius Sat. 1.

Ingeminant tremulos naso crispante cachinnos.

Hinc est *cachinnatio.* & verbum *cachinno*, seu *cachinnor*.

Democritus. *Democrite*] Democritus ex Abdera oriundus, teste Diogene, Pythagoræ imitator, non autem auditor. Is cum duos haberet fratres maiores natu, ab eis discedẽs hęreditatem suam accepit, quam in pecuniã redactam breui tempore peregrinando absumpsit. Nam primò ad Ægypti sacerdotes concẽdit, ab illis Geometriam accepturus. Inde rubrum mari emẽso ad Chaldęos, & vt quidam volunt, ad Gymnosophistas in Indiam penetrauit. Postremò Athenas redijt ad Socratem, vbi se gloriatur omnibus ignotum fuisse. Hic itaq; in omni Philosophiæ genere magna cum laude versatus, tandem seipsum obcæcauit, vt promptius & subtilius naturæ secreta rimaretur. Refert Cicero 5. Tuscul. quæst. Centum aut eo plus vixit annos, teste Laertio, apud quem vide eius vitã lib. 9. Democriti quoq; facit mentionem Plinius varijs locis, A. Gellius lib. 10. cap. 17. & Cicero lib. 4. Acad. quęst. Hic omnes actus hominum solebat ridere, quia omnia ei videbãtur ridicula. Inde Gelasinum cognominatum fuisse ob risus petulantiam notant pleriq; veteres. Huius tamen risus nulla est mentio apud Laertium. Iuuenalis Sat. 10.

Democritus Gelasinus.

Ridebat curas, necnon & gaudia vulgi.

Quæ deniq; tecum Fine] Finis tàm fœminini quam masculini generis poetis ac oratoribus non inusitatum.

Splene iocer] Abunde rideam. Lien siue splen sedes est risus. Vnde illud distichon

Cor sapit, & pulmo loquitur, fel commouet iras,
Splen ridere facit, cogit amare iecur.

Persius Satyra 1.

Sum petulanti splene, cachinno.

Sed lienem risus causam esse nõ per se, sed per accidens intelligendum est, quatenus scilicet sanguis huius beneficio clarior, lucidior, & calidior fit, & hominem in negotijs peragendis strenuum, audentem, magnanimum & gaudentem reddit, in partibus spiritalibus mouet titillationem, per quam ridendi motus insurgit, animi affectus arguens. Veteres risus causam in hepate quæsiere: sed hanc opinionem à multis Physicis & Medicis in dubium vocatã deprehendo. Cardanus risus causam ex ipsius animę domicilio deducendam esse putat; quam sententiam etiam Iulius Scaliger. Exercitat. 317. sect. 6. approbare videtur. Quæ sanè intellecta, contra nostram non pugnant. Vide quæ huc faciunt apud Rhodigin. lib. 4. cap. 18.

Splen qua ratione sit risus causa.

PYTHAGORAS aiebat, similes sibi videri vitam humanam, & mercatum eũ, IV.
qui haberetur maximo ludorum apparatu totius Græciæ celebritate. Nam vt illic alij corporibus exercitatis gloriam & nobilitatem coronæ peterẽt, alij emendi aut vendendi quæstu & lucro ducerentur; esset autem quoddam genus eorum, idq; vel maximè ingenuum, qui nec plausum, nec lucrum quærerent, sed videndi causa venirent, studioseq; perspicerent, quid ageretur, & quomodo. Ita & nos quasi in mercatus quandam celebritatem in hanc vitam sumus profecti, alij gloriæ seruiunt, alij pecunię, rari verò quidam sunt, qui cęteris omnibus pro nihilo habitis rerum naturã & actiones humanas studiosè intuerẽtur, qui appellantur sapientię studiosi, hoc est, Philosophi. Et vt ibi liberalissimum est spectare, nihil sibi acquirentem: sic in vita lõgè omnibus studijs rerum contemplatio & cognitio præstat. Heraclitus itaq; & Democritus in hoc vitæ humanæ mercatu rẽ penitus contemplãtes, vterq; pro suo ingenio benignam inuenit materiã, hic quidẽ risus, ille fletus. Quare hic dubium relinquitur,

Vita humana nũdinis similis.

quitur, vtrũ sequi sit satius, cùm sit vtrũque nec planè tutum, nec omninò probatum. Seneca in lib. De tranquillitate vitæ, 1. c. 15. opinionem Democriti meliorem fuisse, & ad imitandum accommodatiorẽ, quàm Heracliti fletum, ait. In qua sententia fuit etiam Satyra 10. Iuuenalis. Sed pręstat audire Philosophum eũdem lib. 2. De ira, sic disputãtem: Heraclitus, quoties prodierat, & tantum circa se malè viuentium, imò malè pereuntium viderat, flebat: miserebatur omnium, qui sibi læti felicesq; occurrebant: miti animo, sed nimis imbecillo, & ipse inter deplorandos erat. Democritum cõtrà aiunt numquam sine risu in publico fuisse, adeò nihil illi seriũ videbatur eorum, quæ seriò gerebantur. Vbi isti hic iræ locus est? Aut ridenda omnia, aut flenda sunt. Non irascetur sapiens peccantibus. Quare? quia scit neminem nasci sapiẽtem, sed fieri: scit paucissimos omni æuo sapientes euadere, quia conditionẽ humanæ vitæ perspectam habet. Nemo autem sanus naturæ irascitur. Quid enim, si mirari velit non in siluestribus dumis poma pendere? quid si miretur spineta sentesque non vtili aliqua fruge compleri? Nemo irascitur, vbi vitium natura defendit. Placidus itaq; sapiens & æquus erroribus, non hostis, sed correptor peccantiũ, hoc quotidie procedit animo: Multi mihi occurrunt vino dediti, multi libidinosi, multi ingrati, multi auari, multi furijs ambitionis agitati. Omnia ista tam propitius aspiciet, quàm ægros suos medicus. Hæc Senecã. Sed bona pace tanti viri dixerim quod sentio: multò ben gnidrẽ deprehendo ego flendi quàm ridendi materiam, tũ ob mores indies in deterius declinãtes, tũ ob miseriam & fragilitatem humanã. Mores in peius lapsos auctores non pauci perstrinxerunt. Virgil. 1. lib. Georgic.

Pulcher Senecæ locus.

..... sic omnia fatis
In peius ruere, & retrò sublapsa referri, &c.

Horatius sic:

Damnosa quid non imminuit dies?
Ætas parentum peior auis, tulit
Nos nequiores, mox daturos
Progeniem vitiosiorem.

Sallustius in Catilina: Sic imperium à bonis ad nõ ęquè bonos deriuatur. Ouidius:

Vtendum est ætate: cito pede labitur ætas,
Nec bona tam sequitur, quàm bona prima fuit.

Iuuenalis Satyr. 1.

Nil habet vlterius quod nostris moribus addat
Posteritas: eadem cupient, facientq; nepotes.
Res hodie minor est, herè quàm fuit, atque eadem erat.

Vnde autem hæc rerum omnium deprauatio proficiscatur diximus Emblem. 73. Iam si humanam miseriã ab ouo ad mala (quod aiunt) consideres, hem quantam segetem dolorum, angorum, & laborum offendes? Age anatomiam quandam exerceamus, & inspiciamus nos totos interioribus oculis. O fœditatem, si corpus seorsim & massam illam ex humo intuearis. Quæ vis coegit purulentum & lubricum opus? Horret visus. Respicere iuuat ad initia, & cõtemplari formationis modum, quo me, quo te, quo cæteros effinxit Natura. Cauum materni vteri ac interior recessus, modulus fuit tam lepidi videlicet ac delicati plasmatis: ibi de pruriente carne masculi primùm excisus, & in secretius matricis receptaculum, inter aluum & vesicam sitũ (ò pulchrum habitaculum scilicet) incidens viscosus quidam ac lentus humor, insito calore coagulari cœpit, & paulatim cõstrĩgi, sicut lactis flos solet in casei formã, cui lineamenta inscripsit virtus innata, & figuram suis quibusdam velut organis, vbi vitę spiracula mearent, distinctam, quę perfecta membrorum proportione maturitatis metam contingens, animã hausit capacem cœli è cœlo, diuinæ Mentis signatam effigie. Separetur hæc, vides cætera? Proseminarunt parentes damnatum priusquam ederent, conceptũ in peccato, nutritum ex ipso: hic enim modus nascendi generalis omnibus, cõtagio de stirpe in ramos fluit; vitium est in semine, vnde vitiosum quid quid ex eo. Conciliatrix amoris libido est, filia libidinis amor, carnalis, inquam, ex quo nos humana prosapia & stirps vniuersa. Præclara origo scilicet, & quæ iure superbiæ igniculos inserat mentibus; irritãt profectò exordia hæc genituræ tam illustria tumentem spiritum, & alas inflant leuitatis aura; sic, sic. Progrediamur porrò, crepabit bulla fortassis, & submittet illa sua pennarum specula, deformitatem pedum si respiciat purpuratus hic pauo. Homo, inquam. Massam hanc, quam cęlestis ille halitus animat, nil præter locũ à lurido distinguit cadauere: hoc tumba, illa vẽ-

Humana miseria contemplat o.

Formatio hominis.

Fœtus.

tie clauditur: venter sepulchrū est crescentis corpusculi, hoc amniæ. Aperiatur crypta, vbi defunctus cubat, tāget horror spectantem & nausea: aperiatur itidem vterus fœminæ, quæ parturiens obijt, vix aliud; similis aspectus (experto crede) & sordium lacuna. Sed perrupit infans natiuitatis iam claustra, & cęlo fruitur, quid tum? Viua miseriæ imago, & fasciculus dolorum, tenui obuolutus cuticula, nullius mali non capax, expositús fortunæ & fato, quæ ipsum sicut pannos suos fullo in mortario laboris continuò subigunt & exercent. Crescit interea tamen & assurgit, qua solicitudine, proh Deum? Quod vitriarius ampullis suis, hoc sedula mater partui pręstat officium. Quàm ille molliter tractat, nec sine metu fractionis deponit, leuat, inuoluit, humeros subijcit, portat? quàm trepida manu, quàm lento passu, & ad regulam velut dimenso? Sic ista sarcinulam suā habet delicatè, tenerè, damni prouida, nunquam secura periculi; tangit, palpat, scabit, fricat, lauat, tergit, stringit fascijs, resoluit, papillis admouet, complectitur vlnis, lectulo reponit; & hęc omnia lancis, vt sic dicam, digitis. Nec mirum, de luto enim versat vasculum, sicut testam quæ in clibano coquitur fragilem. Plastæ iam subit animo figmentum ex argilla aut gypso; quid ibi hominis, dic sodes, pręter spiritum desideras? Artis subsidio motari contingat imaginem Pauli, Paulum dices; ita viuo respōdet in omnibus proportio, figura, color, quæ in fictili. In summa, homo est, si vox adsit. Ruat è basi sua submotus paulisper gypseus iste homo, quid nisi puluerem videas, ac comminutas aliquot particulas & frustilla, velut rudera subuersæ structuræ? Tale prorsus nostrum plasma, labile & lubricum, si mens separetur, & virtus motrix quæ regit: vno verbo, luteus homo, secluso spiraculo; imò verò nec secluso, tale etiam vas hoc corporis, dum agitatur & spirat certè: Spiritus enim inambulans hoc facit in membris, quod ventus folle conceptus in organis aut syringe musica; inertat & vim suppetit elidendo sono, sicut loquelæ vitalis alter, voci, quę articulis clauditur, aperiendo sensui. Sileat hæc vis, trūcus erit in quo est; quod dormientis habitus designat. Cùm reflantis fortunæ procella ingruit, concutimur, nec firmo stamus pede: cùm mors sagittam collimat, & metatorem præmittit morbum, labimur: frangit incidens iaculum tandem dissoluit & conterit malè compactam fabricam: fluit ad radiū vrētis fati, sicut cera ad Solē. Mira infirmitas, & copiosa lacrymarum materia. Hæc ex carne, in carne, quæ est concreta quædam libidinis spuma, & titillantis lasciuiæ fluor inter stercus & vrinam conglobatus. Habes; nunc ride si potes. Confirmat hāc meam sententiam Ioannes Baptista Marinus, Italicorum Poetarū nostri temporis facilè princeps, qui quodā loco canit, homines prius ad fletum quàm ad lucem oculos aperire. Sed quid vetat elegantissimum carmen coronidis loco adducere, in quo breuibus verbis, id quod nos fusiùs diximus, ille perstrinxit?

Infans.

Caro quid.

Homo fictili statuæ comparatus.

Marini carmen.

Apre l'huomo infelice allhor, che nasce
In questa vita di miserie piena,
Pria ch'al Sol, gli occhi al pianto; e nato apena
Và prigionier frà le tenaci fasce.
Fanciullo poi, che più non latte il pasce:
Sotto rigida sferza i giorni mena:
Indi in età più ferma, e più serena
Trà fortuna, & amor more e rinasce.
Quante poscia sostien tristo, e mendico
Fatiche, e morti, infin che curuo e lasso
Appoggia à debil legno il fianco antico?
Chiude alfin le sue spoglie angusto sasso
Ratto così, che sospirando io dico,
Dala cuna ala tomba è un breue passo.

Ære

Ære quandoque ſalutem redimendam.

EMBLEMA CLIII.

ET pedibus ſegnis, tumida & propendulus aluo,
Hac tamen inſidias effugit arte fiber.
Mordicus ipſe ſibi medicata virilia vellit,
Atque abicit, ſeſe gnarus ob illa peti.
Huius ab exemplo diſce non parcere rebus,
Et, vitam vt redimas, hoſtibus æra dare.

COMMENTARII.

I. FIBRVM venator accelerans canibus incitatis perſequitur, ſed illa genitalia ſibi dentibus amputare fingitur. Fiber, qui & caſtor, animal eſt amphibium, ex albo cinereum, in dorſo nigricãs, quod partim in aqua, partim in terra victitat, & ex vtroque loco pabulum venatur, lutrarum modo, quibus valde ſimile eſt, cauda excepta, quæ caſtori glabra eſt & lata, & piſcium modo ſquamoſa; lutris longa, rotunda, hiſpida, rufa, & ad caſtaneam accedens, vt & totum corpus.

Caſtor.

II. APOLOGVS Æſopicus de caſtore, cuius iſte eſt ſenſus. Caſtor ex quadrupedum eſt genere, vt plurimũm in aquis viuens, cuius pudenda dicunt medicamentis eſſe vtilia. Hic vbi videt ſe ab hominibus indagari (nouit enim quapropter indagetur)

Caſtoris ſolertia.

tur) secans ipsius sibi virilia, proijcit aduersus insequentes, & sic salutem cõsequitur. Fabula ostendit, prudentes homines pro salute adipiscenda debere nullam suarum fortunarum habere rationem. Huic sententiæ videtur adstipulari Plinius lib 8. cap. 30 Easdem, inquit, partes sibi Pontici amputant fibri periculo vrgente, ob hoc se peti gnari. Castoreum id vocant medici. Solinus cap. 23. item cap. 38. de elephantibus hoc idem scribit. Sic Ælianus historię animal lib. 6. cap. 33. ait, à castore causam, ab insequentibus venatoribus, cur tam cupidè petatur, non ignorari: ideirco mordicus ipse premens vsq; incumbit ad elidendos testes, quousq; absciderit, & sic eos abiecerit, tamquam homo summa prudentia in latrones incurens, quæcumque portat, ad se redimẽdum exponit. Quòd si postea quàm exectus & ex periculo seruatus fuerit, ab insectãtibus iterum vrgeatur, hic sese alleuans, atq; quamobrem insequi vlterius pergere non debeant, caussam ostendens, ad reuertendum, quod iam ea parte, quam expetunt, careat, venatores inducit. Sæpè etiam nunc testiculis præditus, cùm à venatorum conspectu se longissimo cursu remouerit, eam partem desideratam ita astutè comprimit & occultat, vt non habere visus insectatores fallat. Hæc ille ferè.

Ælianus de castore.

Sed & Apuleius lepidissimè in lib. 1. Asin. aur. apud quem Socrates quidam loquens de Meroe anu saga: Amatorem, ait, suum, quòd in aliã temerasset, vnico verbo mutaui, in feram castorem: quòd ea bestia captiuitatis metuens, se ab insequentibus repræcisione genitalium liberat, vt illi quoq; simile, quod Venerem habuit in aliã, proueniret.

Locus Apuleij.

Sed longè alia est sentẽtia Dioscoridis, qui de castore totum id pernegat lib. 2. cap. 26. Vanum, inquit, est, quod traditur, testes ab ipsis euelli, & à sese abijci, cùm venatu vrgentur: siquidem tangi nequeunt, ita vt in sue substricti. Plinius rursus in hanc sentẽtiam videtur pedibus ire, cùm ait lib. 32. cap. 3. Spectabilis naturæ potentia in his quoq; quibus & in terris & in aqua victus est, sicut & fibris, quos castores vocẽt, & castorea testes eorum. Amputari hos ab ipsis, cùm capiantur, negat Sextius diligentissimus medicinæ. Quinimò paruos esse substrictosq; & adhærẽtes spinæ, nec adimi sine vita animalis posse.

An fiber sibi testes exscindat controuersũ.

I.II ET *pedibus segnis*] quanquam sit tardipes, tardo ingressu.

Tumida & propendulus aluo] ventrem habens pendulum, sit tumenti & pendulo ventre.

Insidias] venatorum.

Fiber] castor. Sanè castor & fiber idem est animal (etsi non desunt qui id negant) dictus quoq; canis Ponticus, quod Seruius & Rittershus. annotarunt in Oppianum. Inde castorea, hoc est, testiculi fibri, apud Virgil. 1. Georg. Dicitur verò castor, vel quod se castret (quod tamen nugatiorum esse liquet) vel quasi γαστὴρ, quod præter ventrem alioquin nihil vtile habeat. Dicitur fiber, quasi fimber, quòd in extremis fluminum oris & tanquam fimbrijs degat. Veteres extremum dixere fibrum, unde fibræ in animalibus & arborum radicibus. Hinc lux Plautino illo detur:

Castor & fiber idẽ est.

Fiber vnde sic dictus.

Sic me subes cotidie, quasi fiber salicem.

Nam qui in fimbrijs fluminum degit, salice delectatur. Hæc & alia de castore eruditè disputat Ioan. Ludouicus de la Cerda Toletanus. Vide etiam Pierium lib. 13. Hieroglyph.

Mordicus ipse sibi] ὀδὰξ, morsicatim, mordendo: quod tamen falsum iam diximus. Cæterum fibrum esse animal adeo horrendi morsus, vt arbores iuxta flumina perinde ac ferro cædat: & hominis parte comprehensa, non prius morsu resoluere, quàm fracta cõncrepuerint ossa, testatur Plinius citato lib. 8. cap 30. in fine.

Morsus fibri.

Medicata virilia] medicinis apta. Sic Martialis lib. 9. Epigram. medicata pocula, dixit. Columella lib. 1. cap. 6. medicata vina. Virgil 6. Æneid. medicatis frugibus offam. Et Iuuenalis de castore Sat. 12.

Medicata.

— adeò medicatum intelligit inguen:

Has autẽ partes genitales castoris medici vocant castoreum, medicamentum celebre & multi vsus, inquit Galenus, adeo vt Archigenes de castorei vsu totum conscripserit librum. Excalefacit autem manifestò, serpẽtum venenis medetur, menses & partus validè ciet, lethargicis, veternosis & vertigine oppressis prodest, neruorum affectibus medetur, vt tremori, paralysi, ischiadi; cõfert & ijs, qui affecto sunt stomacho, alijsq; morbis.

Castorei vires.

Atq; abicit] abijcit, genitalia linquit venatoribus.

Sese gnarus ob illa peti] verba sunt Plinij loco proximè citato: Easdem partes sibi

bi Pontici amputant fibri periculo vrgente, ob hoc se peti gnari. Sed sciendum est, omnibus animalibus natura duce ostēsum, vt & commoda sua norint, & nocentia cōtrariaq; sciant declinare.

Non parcere rebus] non esse parcendum fortunis & facultatibus, vt vitæ consulas.

Vitam vt redimas] Vt qui apud Saluianum, contemptis diuitijs, vitijs non succubuerunt, auri & argenti cupiditate non victi, (sparsis, quod dicitur, redemerūt crimina nummis.

Hostibus era dare] nummos abijcere, pecuniam hostibus numerare. Æra, pro pecunijs; materia pro materiato.

IV. *Quid per castorem?* QVOD de castore testes sibi amputante, & venatoribus proijciente fabulantur, id nimirū designat, ὅτι τῶν ἀνθρώπων οἱ φρόνιμοι ὑπὲρ τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας οὐδένα λόγον τῶν χρημάτων ποιοῦνται. hoc est; *Viros prudentes sua salutis gratia nō debere vllam pecuniarum rationem habere*. id; est; non ægrè ferendam esse pecuniæ iacturam. Potissimùm verò vrgente necessitate, non magni est ducendum, nummorum dispendium facere, si modò vitæ hoc pacto possit consuli. Id Aristippus suo exemplo demonstrauit, qui cùm in eadem naui sese cum piratis versari cognouisset, suas omnes pecunias de industria in mare proiecit, imprudenter se id fecisse simulans: præuiderat enim se ab his, quibuscum nauigabat, spoliatum, & in aquas propter pecuniam præcipitem datum iri. Vt itaq; abesset effectus, caussam sustulit. Idem Crates Thebanus cùm thesaurum sponte perderet: Hinc abite, ait, malæ diuitiæ: satiùs enim est à me vos demergi, quàm ego à vobis ipse. Simile quid apud Plutarch. traditur de Philoxeno, qui cùm opulentissimam hæreditatem nactus esset, & pestiferas aduenarum delicias obseruasset: *Per deos*, inquit, *me illa bona non perdent, sed ego illa potius*. μὰ τοὺς θεοὺς ἐμὲ ταῦτα τ' ἀγαθὰ οὐκ ἀπολεῖ, ἀλλ' ἐγὼ ταῦτα. Non secus quàm Catullus ille, de quo Satyra 12. Iuuenalis, qui maximo in discrimine tempestatis, partem suarum rerum, quibus nauis onerabatur, proiecit in pelagus, quo nauis facta leuior, commodiùs portum appelleret.

Aristippi cautio.

Catulli factum.

Accidit & nostro similis fortuna Catullo,
Cū plenus fluctu medius foret alueus, & iā
Alternum puppis latus euertentibus vndis
Arboris incirta nullam prudentia cani
Rectoris conferret opem, decidere iactu
Cœpit cum ventis, imitatus castora, qui se
Eunuchum ipse facit, cupiens euadere dāno
Testiculorum, adeò medicatum intelligit
inguen.

& plura quæ ibi sequuntur. Cui potest esse affine Ouidianū illud primo de Remedio:

Vt corpus redimas, ferrum patieri, & ignes,
Arida nec sitiens ora lauabis aqua.
Vt valeas animo, quicquam tolerare negabis?
At pretiū pars hac corpore maius habet.

Referam huc historiam nobilem Constantini Manassis ex Annalib. quòd ad hūc locum faciat: Michaelus quidem Imperator audita tyranni ferocia, impetu, defectione, suamet sponte throno imperiali cessit, hoc ipso facto diuinis Christi iussis satisfaciēs, & erga persecutorem non aliter sese gerēs, atque castor, siue fiber facere cōsueuit. Legimus enim in priscis illis monumētis eorum, qui de animalibus scripsere, fibrum animal esse, quod in vtroq; viuat elemeñto, & testes habeat ad cendis quibusdam morbis fanè grauibus cōducibiles. Quod cùm pleriq; venatores norint, animal canibus longè velocissimis insectantur. Huius pugnæ caussam cùm ipse fiber etiam cognitam habeat, perhibent eum morsu resectos testes abiicere, atque ita currentem saluti suæ consulere: quo facto venatores feram persequi desinant. Sic nimirum Michaelus quoq; volens Imperium resignauit Leoni belluinis moribus & indole ferina prædito, qui oriundus erat ex Armenia, &c. Commodè obtulit sese mihi aliis implicato, & ad alia cogitanti, locus ex Ammiano Marcellino, 17. lib. quo loco fastuosus Rex Sapor Constantio Imperatori suadebat, vt regni parte vltrò cederet: Postremò, inquit, si morem gerere suadenti volueris rectè, contemne partem exiguam semper luctificam & cruentam, vt cætera regas securus: ac prudenter reputans medelarum quoque artifices vrere nōnunquam & secare, & partes corporum amputare, vt reliquis vti liceat integris: hocque bestias factitare, quę cùm aduertāt cur maximopere capiantur, illud propria sponte amittunt, vt viuere deinde possint impauidè. Hæc Ammian. quo manifestè allusum cōstat ad castorem. Huc cōfer adagium, *Pax redimenda*. Et huic simile reperies adagiū Homericum apud Parœmiographum, *Omnibus*

Ex Constantino Manasse historia de Michaelo Imperatore.

Ex Ammiano Marcellino.

nibus anteuertenda vita cura. Optimè etiam huc quadrat illud iuris, Anima est præferenda rebus aliis corporalibus, adeò absurdum quibuscunque caussis vel vasis animas hominum postponi, l.sancimus C. de sacros.Eccles.c.præcipuis, 12.q.1.c. solutæ, de maior. & obedient. Et turpe animam lucro vendere, & propter vitam viuendi caussas perdere, qui ita militant quã diu spirant, vt renunciare vitæ malint, quã carere exuuiis Notent id auari illi Euclio-nes, qui si aliquando morbis vel vulneribus afflicti decumbant, ne perito cuidam medico dignum & debitum honorarium dare cogantur, sanitatem & vitam pecuniis postponunt: Et hi iusto Dei iudicio sæpe in agyrtas, mulomedicos, circumforaneos, & immanes tortores incidunt, quibus nullo auro satisfacere possunt, ab illis tamen excarnificantur, exossantur, & nõ sanantur; sic deniq; habent suas labra lactucas. At nobis nunc cum laruis lucta oblata est. *Pro sanitate non parcendũ nummis.*

Cum laruis non luctandum.

EMBLEMA CLIIII.

ÆACIDAE moriens percussu cuspidis Hector,
Qui toties hostes vicerat ante suos;
Comprimere haud potuit vocem, insultantibus illis,
Dum curru & pedibus nectere vincla parant.
Distrahite vt libitum est: sic cassi luce leonis
Conuellunt barbam vel timidi lepores.

COM-

COMMENTARII.

I. LEO mortuus humi prostratus, supinus hic iacet, circa quē magna petulātia lasciuit leporum turba, barbam & iubas eius vellens.

II. ID sumptum esse liquet ex Homerice Iliados χ. Græci Hectorem ab Achille iā interfectum circumstantes impetebant, & mortuo insultabant, nec erat quisquam, qui extincto vulnus non infligeret. Sic enim Homerus: *Locus Homeri.*

----ἄλλοι δὲ περίδραμον υἷες ἀχαιῶν,
οἳ καὶ θηήσαντο φυὴν καὶ εἶδος ἀγητὸν
ἕκτορος· οὐδ' ἄρα οἵ τις ἀνουτητί γε παρέστη·
ὧδε δέ τις εἴπεσκεν ἰδὼν ἐς πλησίον ἄλλον,
ὢ πόποι, ἦ μάλα δὴ μαλακώτερος ἀμφαφάασθαι
ἕκτωρ, ἢ ὅτε νῆας ἐνέπρησε πυρὶ κηλέῳ.
ὣς ἄρα τις εἴπεσκε, καὶ οὐτήσασκε παραστάς.

---alii autem accurrerunt filii Achiuorum
Qui & mirati sunt staturam & formam spectabilem
Hectoris: neq; ei quisquam sine vulnere astitit.
Sic verò aliquis dicebat aspiciens propinquum alium:
O Dii, quàm multò profectò mollio contrectatur
Hector, quàm quando in naues sæuiebat igne vrente.
Sic quispiam dicebat, & vulnera infligebat astans.

At reliqui Graij accurrunt cinguntq; cadauer,
Hectoris eximiam speciem formamq; stupentes:
Nec tamen astitit exanimi sine vulnere quisquam.
Tunc aliquis socio fundebat talia verba:
Mollior ah quanto iacet hic nunc inclitus Hector,
Quàm Danais quando est iaculatus puppibus ignes.
Sic dicens, telis in vulnere vulnera figit.

Cæterùm tertium Emblematis distichon sumptum est ex 1. lib. Epigram. Græcorum, incerti autoris, tit. εἰς ἀνδρείαν. quod sic habet: *Emblematis typus.*

Βάλλετε νῦν μετὰ πότμον ἐμὸν δέμας, ὅττι καὶ αὐτοὶ
νεκροῦ σῶμα λέοντος ἐφυβρίζουσι λαγωοί.

Quod sic sonat:

Post mortē, Danai, nostrum configite corpus;
Et lepores audent caco insultare leoni.

Parœmiographus sic vertit:

Nūc telis petitote meum post fata cadauer;
Audet vel lepus exanimi insultare leoni.

Sic verò Thomas Morus:

Proijcitote meum, Danai, post fata cadauer,
No metuunt lepores defuncti mēbra leonis.

Verba sunt Hectoris à Græcis bigis rapti, quibus timiditatē & μικροψυχίαν ab ingenuis bellatoribus omninò alienam perstringit. Allusum est autem ad prouerbia, *Iugulare mortuos.* &, *Mortuo leoni & lepores insultāt.* &, *Cum laruis luctari.* &, *Mortuos rursus occidere.* &, *Mortuis non conuiciandum.*

III. *ÆACIDÆ moriens &c.*] Hector iam morti proximus, ictu Achillis deiectus. Achilles filius fuit Pelei & Thetidis, Peleus Æaci ex Ægine: vnde Achilles dicitur Peleius & Æacides, vt & alibi monuimus. *Aeacides.*

Qui toties hostes] Ouidiana est imitatio ex 1. de Arte:

Qui toties socios, toties perterruit hostes.

Comprimere haud potuit] nō potuit eius vox ab illis non exaudiri in se insil. etibus.

Dum curru & pedibus] dum aptant funes pedibus currui Hectoris alligādis Hector enim ab Achille interemptus, bigis alligatus est, & circa Troiæ mœnia raptus. Virgil. 1. Æneid.

Ter circum Iliacos raptauerat Hectora muros.

Idem 2. Æneid.

Raptatus bigis, vt quondam, aterq; cruento
Puluere, perq; pedes traiectus lora tumētes.

Narrat idem Cretensis de bello Troiano. Sed tamen Achillem, bigis alligatum Hectorem non viuum traxisse, sed mortuum eius corpus nihil iā sentiens, eleganter disserit arguendo & etiam execrando Cicero lib. 1. Tuscul. quæst. Est autem hoc loco *curru*, datiui casus, pro *currui* quod priscis non inusitatum, vt in illo Virgilii 1. Æneid. notat Seruius: *Corruptio currui.*

Flectit equos, curruq; volans dat lora secundo.

Et ibidem:

Parce metu Cytherea.

Distra-

Distrahite vt libitũ est] Discerpite me pro libitu. Liuius: Ita iam corpus passim distrahendum dabis.

Sic cassi luce leonis] lumine priuari. Lux pro lumine, & lumen pro vita vsurpatur à Cicerone, Virgilio, Lucretio, & quã plurimis alijs. Si quem præstantem dignitate & opibus hominem aduersa fortuna præcipitem dederit, in hunc passim omnes insiliunt; quem nimirum non iam tunc mordere posse putant. Quo pertinet iactatum vulgo, *Arbore deiectâ quiuis colligit ligna.* id est: δρυὸς πεσούσης πᾶς ἀνὴρ ξυλεύεται. German. *Ligt der baum so bricht iederman holz dauon, auch die ihn vor pflanzten.*

Arbore deiectâ quiuis colligit ligna.

Conuellunt barbam] Allusum ad illud, *Barbam vellere.* quod irrisionis signũ est. Persius Satyra 1.

Barbam vellere.

Si Cynico barbam petulans Nonaria vellat.

Et Horatius 1. Serm. Sat. 3.

--- *barbam tibi vellunt*
Lasciui pueri.

Martialis item lib. 10. Epigram. 90. salsè iocatur de Ligella:

Quare si pudor est, Ligella, noli
Barbam vellere mortuo leoni.

IV. MONEMVR, ne quid maledicentiæ in vita functos effundamus, aut petulanter ijs obloquamur. Quemadmodum enim in bellis maximè ridiculum est, & inauditæ cuiusdam feritatis argumentum, si quis prostratos atq; iam interemptos feriat, aut quoquo modo afficiat: sic intemperantiæ est, & certè dementiæ maximæ, mortuos iniurijs probrisq; lacerare: vt sunt qui, vel libris editis, vel priuatis aut publicis colloquijs, priscorum, aut etiam clarorũ virorum dogmata reuellunt, & nigro dente lacerant, contra quos viuos ne hiscere quidẽ auderent. Laertius Chilonem ait vetuisse de mortuis malè loqui: quòd ignauum videretur eos incessere lingua, qui respõdere non possent; ac turpe esset cum vmbris & laruis luctari. nam id est sepultum quodãmodò refodere, & (vt Aristophanis verbo vtar) τοὺς τεθνηκότας ἀποκτείνειν. id est: *Mortuos occidere.* Quæ res quam indigna sit bono atq; cordato viro, leuis est coniectura. Quamquã in ius ideo non sint vocandi qui fœdissimæ vitæ turpissimum exitum historica veritate aliquãdo solent describere: memorantur enim plerunque huiusmodi exempla, vt à vitiis peccaturos absterreant. Alioquin nefas esset nobis Iudam appellare proditorem, Neronem crudelem, Græchos seditiosos, Cęsarem taxare propter ambitionem, & cæteros suis suis depingere coloribus. Philostratus Ælianum leniter coercuit, qui accusationẽ cuiusdam tyranni, sed iam mortui scripserat. Institutum istud tuum laudarem equidẽ, ait ille, si viuũ accusasses: *viuentem namque tyrannum incessere, viri esse duco; at mortuo insultare cuiusuis.* τὸ μὲν ζῶντα τὸν τύραννον ἐπικόπτειν ἀνδρὸς εἶναι νομίζω· τὸ δὲ τεθνεῶτι ἐπεμβαίνειν, παντός. Refert Plutarchus de Agesilao, quod cũ Lysandri literas & orationẽ de nouandis rebus, deq; mutãdo reipublicæ statu, corã exercitu legere vellet, & Lysãdrum defunctum esse audiret, noluit defuncti improbitatem aperire militibus; indecorum esse putans, simultatẽ exercere cum sepulto. Sic Munatius Plancus cùm audisset in se orationes quasdam factas ab Asinio Pollione, quas tamẽ nollet ante mortem eius edere, cum mortuis non nisi laruas luctari respondit. Cõtra Leptinem Demosthenes ait, Nemini mortuo maledicendum esse. Refert Zonaras Annal. 3. cùm Eudoxiæ Heraclij Imperatoris funus efferretur, Epiphaniam filiam, quòd spuisset in cadauer, viuam rogo impositã & exustam fuisse. Laudatur Lycurgus, qui cadauera hostiũ nudari vetuerit; rectè profectò, quippè qui humanitatis memor esset. Vituperatur contrà, vir alioqui magnus, Alexander Macedonius, qui cadaueribus pontis loco vsus dicitur. Et Verris crudelitas à M. Tullio incessitur 7. Verrina, quòd nauarchos innocentes nõ modò vita priuasset, sed & eorum cadauera sepelienda non prius parentibus reddidisset, quàm ab eis certam mercedem accepisset. Rectè Homerus

οὐχ ὁσίη κταμένοισιν ἐπ' ἀνδράσιν εὐχετάασθαι.

Non sanctum est viris interfectis insultare.

Quod forsitan Virgilius imitatus est 11. Æneid.

Nullum cũ victis certamẽ & æthere cassis.

In eos, qui sæuiũt in humana cadauera locus est Platonis longè pulcherrimus 5. de Repub. Ἀνελεύθερον δὲ οὐ δοκεῖ καὶ φιλοχρήματον, νεκρὸν συλᾶν; καὶ γυναικείας τε καὶ σμικρᾶς διανοίας, τὸ πολέμιον νομίζειν τὸ σῶμα τοῦ τεθνεῶτος, ἀποπταμένου τοῦ ἐχθροῦ, λελοιπότος δὲ ᾧ ἐπολέμει; ἢ οἴει τι διάφορον δρᾶν τοὺς οὕτω τοῦτο ποιοῦντας τῶν κυνῶν,

Non maledicendum mortuis.

De ijs, qui sæuiũt in homines mortuos.

κυνῶν, αἳ τοῖς λίθοις οἷς ἂν βληθῶσι χαλεπαίνουσι, τοῦ βάλλοντος οὐκ ἁπτόμεναι; οὐδὲ σμικρὸν, ἔφη. ἐατέον ἄρα τὰς νεκροσυλίας, καὶ τὰς τῶν ἀναιρέσεων διακωλύσεις. *Nonne videtur illiberale & animi planè sordidi, muliebris ac pusilli, cadauer spoliare, & mortui corpus hostem putare, cùm hostis ipse abierit eo relicto, quo pugnabat? Quid putas eos, qui ita se gerunt, differre à canibus in iactos lapides sæuientibus, eo qui iecerit prætermisso? Nihil differunt profectò. Itaq; ab eiusmodi prædationibus abstinendum est, obsunt enim victoriæ.* Cui quodammodo congruit quod in formula quadam Comitiuæ priuatorum nō minus argutè, quàm piè inculcat Cassiodorus lib. 6. Variarum: Defunctorum sacrā quietem æquabilia iura tuæ conscientiæ commiserunt, ne quis vestita marmoribus sepulchra nudaret, ne quis columnarum decorem irreligiosa temeritate præsumeret, ne quis cineres alienos, aut longinquitate temporis, aut voraci flamma consumptos, scelerata perscrutatione detegeret, ne corpus, quod semel reliquerat molestias mundanas, humanas iterum pateretur insidias. Nam etsi cadauera furta non sentiunt, ab omni pietate alienus esse dignoscitur, qui aliquid mortuis abrogasse mōstratur. Possem huc referre plura de lacessitis mortuis, vel sepulchris suis occlusis, vel etiam in publicis supplicij locis existentibus, de quibus mirum quantum blaterat rude vulgus, & habet nonnulla libellus Iocoseriorum; sed ne videar vera cum fabulosis cōfundere, nihil vltrà addam.

Locus Cassiodori.

De Morte & Amóre.

EMBLEMA CLV.

ERRABAT socio Mors iuncta Cupidine: secum
Mors pharetras, paruus tela gerebat Amor.
Diuertere simul, simul vna & nocte cubarunt:
Cæcus Amor, Mors hoc tempore cæca fuit.
Alter enim alterius malè prouida spicula sumpsit,
Mors aurata, tenet ossea tela puer.
Debuit inde senex qui nunc Acheronticus esse,
Ecce amat, & capiti florea serta parat.
Ast ego mutato quia Amor me perculit arcu,
Deficio, iniiciunt & mihi fata manum.
Parce puer, Mors signa tenens victricia parce:
Fac ego amem, subeat fac Acheronta senex.

COMMENTARII.

I. MORS & Amor è sublimi tela per errorem mutata hinc inde vibrant: Amor iuuenem lethali sagitta ferit & prosternit; Mors decrepitum senem Cupidinis telo vulnerat, & libidine accendit.

II. *Ex Guicciardino detecta Emblematis verissima origo.* GVICCIARDINVS libello quodam Italico, quo res quasdam memoratu dignas, easque veteres & nouas, cum etiam alicubi festiuas & ioculares, exscripsit, hoc carmē ab Alciato fuisse scriptum testatur, quo tempore in Italia vehemens pestilentia ita grassata est, vt permulti iuuenes extremum vitæ diem clauserint, & senes ferè illæsi atq; incolumes permanserint. Quod facilè mihi probari potest. Sed tamen Emblematis huius materiam video sumptam esse ex antiqua Græcorum fabula, quam *Ioan. Marius Belga.* Gallicis scriptis mandauit Ioannes Marius Belga, Illustrationum Galliæ scriptor sua ætate nobilis. Figmento enim lepido sanè ac festiuo tradit, cur plerique senes amori placido succumbant, quibus potiùs de fato imminente cogitandum erat: contrà iuuenes immatura morte decedant, quorum potiùs fuerat hilarem vitam ducere, & amorem consectari, habita præsertim ætatis ratione. Hoc expressit non inconcinnè aliquis, sed ἀνώνυμος.

Fortè locum horroris plenū, varijq; timoris,
Et Mors, & penna præpete venit Amor.
Dum trepidant animis, ignita Cupidinis arma
Mors capit, & Mortis frigida tela puer.
Hinc enata lues nostros irrepsit in annos:
Hinc amat ipse senex, hinc perit omnis amans.

Ioachimus Bellaius. Nec verò pigebit ascribere Ioachimi Bellaij Epigramma in hanc sententiam, quod in eius tumulis & poematijs Latinis legitur:

Mutarunt arma inter se Mors atq; Cupido,
Hic falcem gestat, gestat at illa facem.
Afficit hac animum, corpus sed conficit ille:
Sic moritur iuuenis, sic moribundus amat.
Vt secat hic iugulos, oculos excæcat & illa:
Illa vt amare docet, sic iubet iste mori.
Disce hinc, humana quæ sint ludibria vitæ:
Mors thalamum sternit, sternit Amor tumulum.
Tu quoq; disce tuas, Natura, inuertere leges;
Si pereunt iuuenes, depereuntq; senes.

Emanuel à Costa. Sed & inter epigrammata Emanuelis à Costa Lusitani, quæ circumferuntur cum titulo, è Græco tale legitur epitaphium:

Mors & Amor quondam tectum venere sub vnum,
Mistaq; in hospitio tela fuere simul.
Cùm nondum clara discessum luce pararent,
Mortis tela puer, Morsq; tulit pueri.
Hinc iuuenes occidit Amor fallente pharetra,
Hinc Mors ipsa suos cogit amare senes.
Sic Didacus perijt Stephanus florentibus annis,
Ereptus Musis, legibus, ac patria.
Quà Tagus auriferas latè dispergit arenas,
Et diua Eiriæ mœnia celsa videt:

Hic

Hic iuuenem ob matris funus pietate gementem,
Heu heu, lethali cuspide fixit Amor.

III. *ERRABAT socia Mors iūcta Cupidine*] pro Cupidini. Enallage, casus pro casu. Vagabantur igitur simul Mors & Amor, fortè tempore illo, quo *Amor fugitiuus* à matre quærebatur, conueniūt enim hic signa nonnulla inuentori à Venere præscripta, quę nos supra Emblemate 114. ex Politiano retulimus; at non ausi sumus Italicum idioma subuectere, nec rambe recocta nauseam lectori pareremus. Huc igitur differre placuit, vt nouo appetitu ad nouum missum accedas, quem Musa Hetrusca Reuerendissimi Abbatis Nicolai de Oddis suauissimis condimentis paratum ministrat. Fruere hoc interim, donec tibi breui integræ epulæ ex vberrimo hoc penu apponātur. Sic ergo loquitur Romana Venus:

Amor fugitiuus Moschi, è Græco in Italicum traductus à Nicolao de Oddis.

Con alti gridi vn giorno
Cercaua il figlio Amore,
Venere, e si le voci sue d'intorno
Riportauano l'ore:
Chi il fugitiuo mio
Trà strade, il picciol Dio
Vidde? Dicalo, e prenda
In premio vn don, ch' il cor d'amor gl' accenda.
Sia di Venere il bacio
Il premio al nuntio, e sia
Premio maggior ch' vn puro e nudo bacio
A quel ch' in mia balia
Darallo: via più caro
Haurai tu il premio e raro,
Hospite e pellegrino
Che pregione daraimi il mio bambino.
Egli hà mille e più segni:
E` di color non bianco
Ma al foco anzi simile, hà gli occhi pregni
Di scintille: ed è anco
(Benche in voce leale)
Perfido e disleale;
Altr' hà in core, altr' in bocca,
E d' ira acceso dardi auenta e fiocca.
E` nel parlar cortese,
Ne l'opre scarso; è al vero
Fiero nemico: hà mille e mille tese
Reti à gli amanti il fiero.
Quand' ei lusinga altrui
Hà minor fede in lui;
Gioca, e 'n giocando fiede,
E dolce in vista pur scherzando riede.
Haue ricciuta e vaga
Lunga zazzara in testa,
Che dolcemente i riguardanti appaga.
Nel volto ei manifesta
Souerchio ardire. e quelle
Picciole sue man belle
Fiedono à dritto segno
Sin d' Acheronte e di Pluton nel regno:
Hà nudo il corpo, e veste
D' alti pensieri ardenti
La mente. Hau' ali al tergo agili e preste,
E quasi angel trà venti,
Hora in seno, hora in gonna
Di giouin vago, ò donna
Vola, e s' interna; e siede
Ne' cori altrui quasi in sua propria sede.
Picciolissimo hà vn arco,
Con l' arco la saetta,
E attende scaltro hor questa, hor quella al varco,
Vola ella leggiadretta
In Ciel non men ch' in terra,
E i Dei (non ch' altro) atterra.
Da gli homeri gli pende
Ricca faretra, oue 'l bel oro splende:
Hà la faretra, l' adre
Saette, con quai punge
Souente amaramente e me sua madre.
E tutt' amaro, ed vnge
D' vn poco dolce il fiele.
A se stesso è crudele,
E con sua picciol face
Il Sole, il Sole istesso abbrugia e sface.
In stretti nodi attaccia
(S' auuien lo troui à sorte)
Di lui l' ali non men che mani e braccia,
Nè le fallaci e accorte
Sue voci attendi; e s' ei
Pianger s' infinge, e i bei
Capelli squarcia, ò panni,
Fuggi, deh fuggi (oime) son frodi e inganni.
Togli, deh, gli occhi al riso:
E s' ei ti porge i baci,
Fuggi, ò riuolgi altroue, ahi canto, il viso.
S' ei ti parla e tù taci,
Falso è 'l bacio e le labbia,
Han sol veneno e rabbia.
Prezza i suoi doni poco,
Ch' al so non son ch' inganni, altro che foco.
Sprezza pur quanto porge,
Che placido ei s' infinge, e fier risorge.

Possent hæc videri παρέργως, sed occasio Amoris errabundi, tum maximè venustas poematis facilè me excusabunt.

Mors hoc tempore cæca fuit] Mors æquè ac Amor cæca fingitur; vnde per errorem meliora rapere relictis deterioribus dicitur.

Malè prouida spicula] Catachresis, qua tribuitur rei inanimatæ quod soli animatę competit. Talis est etiam illa 6. Æneid.

Ibant obscuri sola sub nocte per umbras.

Mors aurata.] Ab effectis & consequentibus Morti ossea tela tribuuntur: Cupidini verò aurata, quòd delectent, videanturque mente captis in aliquo esse pretio. *Ossea tela mortis.*

Senex Acheronticus.] Hunc loquendi modum videtur ex Plauto mutuatus, apud quem senex Acheronticus capularem & morti proximum significat. Vide adagiū, *Alterum pedem in cymba Charōtis habere.* *Senex Acheronticus.*

Ast ego mutato] Adolescentis est prosopopœia de Amore conquerentis, quòd ab eo mortifero telo sit affectus. Et sane ferè fit, vt immodicus amor in iuuenibus mortem arcessat: quod potiùs imprudentiæ & insaniæ iuuenili, quàm Cupidinis sagittis ascribendum est.

Subeat fac Acheronta] moriatur. Acheron, Acherons, siue Acheruns fluuius inferorum, qui primus animas accedentes excipit: sic dictus, quasi sine gaudio, à particula priuatiua α, & χαῖρον, quod lætitiam sonat. Sunt qui malint dici ἀπὸ τῦ ἄχεος ῥέω, quasi doloris tristitiæque fluuius. Significationem etiam Acherōtis explicat Plutarchus consolatione ad Apollonium, & libro de primo frigido. Præter hunc aūt inferorum fluuium plures alios Acherontes appellari proditum est ab auctoribus, quorum vnus ad Heracleam Ponti est, ita appellatus, vt refert Andro Telius ἐν περίπλῳ, ab Acheronte Mariandynorum: Rege, per quorum regionem, vt tradit Euphorion, præterfluit. Is postea Soonautes à nautis quibusdam Megarensibus vocatus est, quoniam ingentem illic maris tempestatem incolumes euaserunt, vt in 2. Argonaut. scriptū reliquit Apollonius. Meminit & Herodotus de Heraclea, quā Acherusiam accolæ vocant, quò tradit Cerberum ab Hercule ductum esse, ibiq; euomuisse bilem, ex qua venenum, quod aconitum appellatur, ortum est. Iustinus lib. 12. ex Trogi historia mentionem fecit Acherontis, qui est in Epiro, & alterius apud Brutios, apud quem Alexander Epirotarum Rex trucidatus est, Dodonęi oraculi responso deceptus, iubente vt Pandosiam atq; Acherontem caueret. Quæ vtraq; cum in Epiro essent, nesciens & vrbem & fluuium cognomines esse in Italia, vt vitaret fatorum minas Italiam petijt, Tarentinis contra Brutios suppetias ferēs. Qui tandem cùm à finitimis auxilia contraxissent, Alexādrum iuxta fatalem Pandosiæ vrbem amnemq; Acherusium trucidarunt. Cuius rei mentio quoq; est apud Strabonem lib. 6. & Liuium lib. 8. qui apertè ad fluminis etymon respexit, cum ait: Fessus metu ac labore miles, increpans nomen abominandum fluminis: Iure Acheros vocaris, inquit. Quæ porrò historice & fabulosè de Acheronte feruntur habes passim apud scriptores, præsertim Parrhasium in Claud. Apollodorum lib. 20. περὶ τῶν θεῶν, Natalem Comitem Mytholog. lib. 3. c. 1. *Acheron.* *Acherontes plures.* *Alexander Epirota deceptus.*

IV. ERROR Mortis & Amoris causa fuerunt hoc loco, iuueni quidem exitij, seni verò libidinis. Et hoc haud rarò contingit, vt aliorum errores alijs sint nociui. Sed huiuscemodi pręsertim senum gaudia, nō nisi errores dici possunt, quod Ecclesiast. 2. cap. ostendit: Risum, inquit, reputaui errorem; & gaudio dixi, quid frustra deciperis? Proinde luxuriam, cum omni ętati turpem, tū senectuti fœdissimam dicit Cicero lib. 1. Offic. & Ouidius: *Senum amor, error.*

Turpe senex miles, turpe senilis amor.

Sed quia de Amoris potentia tum in iuuenibus, tum in senibus abundè diximus superioribus quibusdam Emblematis, superuacaneum censeo hic plura aggerere.

Infor-

In formosam fato præreptam.

EMBLEMA CLVI.

CVR puerum Mors ausa dolis es carpere Amorem,
Tela tua vt iaceret, dum propria esse putat?

COMMENTARII.

I. MORS Amori altum dormienti surripit arma, arcum, sagittas, & pharetram; ipsi verò sua vicissim relinquit, falcem cum clepsydra.

II. EIVSDEM est argumenti cum superiori, quo deflet cuiusdam formosæ virginis immaturum obitum. Increpat itaq; Mortem tanquam huius funestissimi mali caussam, nimirum quæ Amori dormitanti tela detraxerit: quo effectum est, vt postmodum lethiferis pro blandis lætisq; vteretur. Ita ferè fit, vt puellæ nubiles tumulo recondantur, quæ potius thalamo erant addicendæ. Respexit huc Claudius Minos, dum aliquãdo epigramma luderet in gratiam nobilis cuiusdã adolescentis, qui magno suo dolore amicam, lectissimam primæque nobilitatis iuuenculam, præmatura morte sibi ereptã lugebat; cuius carminis hæc fuit pars quædam:

Ah virgo infelix, quid te Libitina trucidat
Tam citò, formoso digna puella viro?
Inuidit thalamo tumulus, quo tpe primus
Coniugij tædas ipse parabat Amor.
Sic penetrabilius telum fuit istud Amoris:
Mors aberat, mortẽ cuspide fecit Amor.
Sic malesuadus Amor, Mortis qui spicula dirus

Arripuit, quando lethifer omnis erat.
Sed nil nos quæstusq́; iuuant, mollesq; susurri,
Virgo iaces, thalamis aptior vna tuis.
Quàm miserè ante diem Parcarum stamine rapta
Conderis in tumulo, digna puella thoro:

III. *AVSA dolis es carpere*] decipere, fallere Poetarum est figmētis ludere, rebus incorporeis corpora tribuere, & quicquid naturale vel fortuitum est, ad artem consiliumve referre.

Dum propria esse putat] Allusio ad errórem & mutationem armorum, quam Emblemate præcedente fusè explicauit.

IV. OBIVRGAT (vt dictum est) Mortem, quod Amorem cæcum & puerum fefellerit, tradens illi arcum & sagittas mortiferas, quibus dum pueros & virgunculas percutit, mortale vulnus infligat. Id autem fit immodica amoris vehementia. Quod quidem sæpenumerò contingit, vel cum puellæ amore captæ desperantes expirant, mortemq; spontaneam aliquando malūt, quàm ab aliqua spe incerta ac dubia lactari diutius: aut cùm corporis aliqua ægritudine, vel caussa alia minimè cognita, quo tempore de coniugij negotijs agendum erat, antè mori discūt, quàm viuere inceperint. Sic enim amor ille cæcus tenera & impatiens, imò verò exspes, corripere tela mortis dicitur, cùm iuuenculæ illæ teneræ & delicatæ aut se falli sentiunt, aut nihil spei fore intelligūt in eo, quem ardēti animo cōcupiuerunt. Sic plerumq; mala fortuna prosperam illam fallit & superat. Tā enim variæ sunt eius vices, vt cum maximè læta speremus, tristissima eueniant; subitoq; ex flore eius. Nam fata regunt homines. Et venustè canit Ouidius 4. de Pōt.

Puellarū mors propera.

Ludit in humanis diuina potentia rebus,
Et certam præsens vix habet hora fidem.
Tu quoque fac timeas, & quæ tibi læta videntur,
Dum loqueris, fieri tristia posse puta.

In hanc sententiam ita philosophatus est Lucilius, teste Seneca Non repēte in mortē incidimus, sed minutatim procedimus. Quotidie morimur, quotidie enim demitur aliqua pars vitæ; & tunc quoq; cum crescimus vita decrescit. Infantiam amisimus, deinde pueritiam, deinde adolescentiam: vsq; ad hesternum quidquid transijt temporis, perijt: hūc ipsum quem agimus diem, cum morte diuidimus. Mortis autē venturæ tres nuncios recenset Hugo, casum, infirmitatem, senectutem. Casus dubia, infirmitas grauia, senectus certa denūciat. Casus denunciat mortem latentem, infirmitas apparentem, senectus præsentem. Sed fabulam locus iste poscit. Quidā cum morte paciscebatur, ne se improuisum opprimeret, sed mitteret prius qui moneret, quique indicaret ipsam appropinquare. Mors hoc ipsi recipit, cùm non prorsus ipsi parcere possit, non tamen incautum obruturam vmquam. His pollicitationibus securus, idem elatus, animo securo vitam egit: cumq; minimè metueret, ecce mors ipsum ablatum adest. At miser tergiuersatur, restitat, queritur grauiter, se præter datam fidem fraude circumuentum abripi, Mortis accusat vanitatem: neminem enim adfuisse, qui ipsius aduentum prænunciarit. Sed Mors contrà, plurimos ad ipsum nuncios ablegatos demōstrat. Quid enim? ait. Nonne annis abhinc sex febri, ac post biennium rursum grauedine ac distillationibus laborasti? Nonne & interea sæpè cum tussi capitisq; doloribus es conflictatus? nonnè & nuper anhelasti? quibus omnibus, vt aduentantis mortis prænuncijs, non longè illam abesse commoneri debuisti. Quin etiam paulò ante meum hunc aduentum germanum fratrem ad te misi, veternosum illum soporem, in quo aliquamisper pro mortuo iacuisti. Ita Mors probata fide sua, & altero falsi conuicto, lamentantem ipsum & muliebriter eiulantem abripuit. Discant hinc omnes, quibus propria salus curæ est, quid facere nos oporteat; atq; ò quàm faceremus omnes prudenter, si maturè sarcinas colligeremus hinc abituri, & pulchrum existimaremus, ante mortem consummare vitam, & deinde piè expectare aliquam temporis partem. Ecquem enim nostrum eiusmodi mortis apparitores non multoties interpellarunt, & ad migrandum extimularunt? Scilicet.

Quotidie morimur.

Mortis nuncij qui.

Fabula.

Sopor mortis frater.

Mille modis lethi miseros mors vna fatigat.

inquit Statius. Quin igitur sursum cursum nostrum dirigimus, & minitantem, imminentem, & exterminantem mortem attendimus, ne simul cum corporis fractura

ctura animæ iacturam faciamus? Huc etiam spectat illud, quod prouerbio fertur, *Mors optima rapit, deterrima relinquit.*

In mortem præpoperam.

EMBLEMA CLVII.

QVI teneras forma allexit, torsitq; puellas
Pulchrior & tota nobilis vrbe puer,
Occidit ante diem, nulli magè flendus, Aresti,
Quàm tibi, cui casto iunctus amore fuit.
Ergo illi tumulum, tanti monumenta doloris
Astruis, & querulis vocibus astra feris:
Me sine abis dilecte? neque amplius ibimus vnà?
Nec mecum in studijs otia grata teres?
Sed te terra teget, sed fati Gorgonis ora,
Delphinesq; tui signa dolenda dabunt.

COMMENTARII.

I. TVMVLVS splendidè extructus conspicitur, cui insculptũ est caput Medusæ inter duos delphines. Delphinorum formam passim in superioribus descripsimus. Gorgonum formam describit Apollodorus lib. 2. nempe quod squamosarum anguium spiris obsita capita haberent, dẽtes tantos, quanti sunt ingentium aprorũ, manus æreas, alasq; aureas.

Gorgonũ forma.

II. DEFLET amici cuiusdam præmaturũ obitũ, eumq; commẽdat à vultus dignitate, nobilitate generis, & amoris cũ Arestio adolescente æqualitate: huncq; Arestium præ cæteris tanti infortunij luctus debere persequi ait: quippè qui cum eo & studijs, & vitæ necessitudine fuerit maximè coniunctus, iccircò tanti luctus, vt beneuolentiæ memoriã superstitem profert hoc cenotaphio, epitaphio, sub quo Delphinum & Gorgonæ imagines emineant. Delphin quidem φιλάνθρωπος, & hominum amasius hic notam amicitiæ præfert. Gorgoneum Medusæ caput pro mortis signo apud quosdam vsurpatur, proque stupore & admratione ἀναίσθησιν inducente, vt apud Pierium lib. 16. Hieroglyph. diligenter explicatur. Philostratus de Perseo: τὸ δεῖμα τῆς γοργοῦς, ἔχων ἀπόθετον, μὴ ἐντυχόντες αὐτῷ λαοὶ, λίθοι γίνωνται. *Seposito Gorgonis terriculamento, ne homines lapidescerent ipsi occurrentes.* Heliodorus historiæ Aethiopicæ 4 ἡ δ᾽ ὥσπερ τὴν γοργοῦς θεασαμένη κεφαλὴν, ἤ τι τῶν ἀτοπωτέρων, ὀξύ τι καὶ μέγα ἀνέκραγεν. *Illa autem non secus quàm facie conspecta Gorgonis, aut alio terrifico monstro, altum vociferata est.* Hoc de Flaminio Maleguccio Regiensi intelligi sunt qui arbitrẽtur, cuius monumentum, & aerea effigies visũtur Patauij in cœmeterio Ecclesiæ D. Antonij.

Occasio Emblematis.

Caput Medusæ quid.

Flaminius Maleguccius.

III. *QVI teneras forma*] qui ob formę digni tatem à puellis erat efflictim adamatus.

Tota nobilis vrbe] nobilissimus eius vrbis, vel (quod magis placet) notus seu cognitus, quasi noscibilis. Plautus Pseud.

Nobilis.

- ---cum ijs mihi

Nec locus, nec sermo conuenit, ijs nunquam nobilis fui.

Occidit ante diem] morte præmatura raptus est.

Nulli magè flendus.] Horatianum istuc imitatur è 1. Carminum:

Multis ille quidem flebilis occidit,

Nulli flebilior quàm tibi, Virgili.

Aresti] Alluditur ad cognomen Ludouici Areosti, poetæ summi, quem fama est, Flaminium Maleguccium peramasse, captum specie ingenij, & morum elegãtissimorum. Arestius autem rectè, fuerunt enim qui crederent, Ariostos ab Aristijs manare: & mater L. Ariosti fuit Daria Maleguccia Regiensis.

Ludouicus Ariostus.

Ergo illi etc.] tumulum excitas amicissimo adolescenti, in signum mœroris.

Querulis vocibus astra feris] impensissimè eius obitum defles. Virg. 5. Æneid.

-----Ferit æthera clamor.

Sed te terra teget] sepultus, humo conditus es.

Sed fati] mortis huius & præmaturi obitus.

Gorgonis ora] caput Gorgonis. Fuerunt autem Gorgones tres sorores, puellæ pulcherrimæ, filiæ Phorci, nempe Euryale, Sthenio, Medusa, quæ Dorcadas insulas in Oceano Æthiopico sitas habitasse dicuntur, contra Hesperidos hortos. Hæ ab agilitate nomen habẽt. γοργὸν enim agile vel terribile significat. Scribit Diodorus fœminas fuisse in Aphrica bellicosas, aduersus quas Perseus bellum gesserit, & earum reginam Medusam interfecerit. Hæ sorores vnum oculum & vnum dentem habuerunt communem, quo vterentur vbi domo exirent, quem domi in vasculo quodam reponebant. Serenus tamẽ dicit puellas fuisse vnius & raræ pulchritudinis, quas cùm adolescentes vidissent, stupore torpebant: vnde figmenti sumptã est occasio, quòd si quis eas vidisset, verteretur in lapidem. Vide Ouidium 4. Metamorph. Mantuanum, & Hesiodum in Theogonia. Scriptum reliquit Alexander Myndius eo libro, quem scripsit de iumentis, Nomades animal quoddam in Libya Gorgonem solitos appellare, agrestibus ouibus persimile; quod tamen nonnulli vitulo marino potiùs esse simile putarunt. Eius animalis eam vim dictus est habere spiritus, vt omnia animalia, quæ sibi obuia fierent, interimeret: comamque habere è fronte ad oculos demissam, quam vbi cõcutiens & caput vix tandem ob grauitatem

Gorgones.

Vnde dicta.

Gorgones monstra.

tem aspexisset, eos perimebat, qui visi fuissent: cùm alij inquiunt, non è spiritu, sed aspectu oculorumque radijs id accidere. Testatur lib. 5. Athenæus, multos Marij milites, cùm aduersus Iugurtham militarent, hoc animal, siluestrem ouem esse putantes, insecutos fuisse, ac statim concidisse mortuos, quoniam insequentium strepitum id animal timens, comam, quæ oculos tegit, concussisset. Has Gorgones, siue fęminæ fuerint, siue horrenda monstra, Poetæ ad inferos ad vlciscendos sceleratos postea detruserunt. Vide omninò de his Natalem Comit. Mytholog. lib. 7. cap. 12. & prouerbium, γοργὸν βλέπειν.

Delphin iunctus Cupidini. *Delphinesq; tui.*] Pro amoris nota hic Delphinem poni, admonui supra. Dico adhæc, à veteribus quibusdam Delphinem Cupidini iunctum, pro amoris firmitate ἱερογλυφικῶς exprimi solitum. Quod siquis per delphinem celerem obitũ significari hoc loco contendat, nequaquam repugnabo: nam delphinem esse celeritatis symbolum, supra Embl. 144. monuimus.

IV. *Humanũ est deflere mortem amicorum.* NON est alienum ab humanitate, in teneræ adhuc ætatis, eximiaq; pulchritudine ac virtutibus ornatis hominibus præproperam deflere mortem: eorum etiam præcipuè, qui non sine magna Reipub. iactura statim in ipsius iuuentutis flore, improba quasi naturæ lege, miserè nobis prępipiuntur. Quare hoc loco vides effictim signa doloris ac mœstitiæ carmine lepido exprimi ab amico, qui orbus re charissima neque modum, neque finem luctus faciat. Cum hoc fortasse non malè confero illud ex quadam epistola Paullæ & Eustochij, quæ legitur inter Hieronymianas: Mensuram charitas non habet, & impatiẽtia nescit modum, & desiderium non sustinet. Hæc sanctæ virgines. Exemplum non malè, vt opinor, quadrat Artemisiæ, quæ Mausolæum excitauit, argumentum mœroris perpetui, sed signum tamen gloriosæ iactantiæ, de quo Gellius in noctib. Atticis. Propius est quod Corn. Tacitus, de Germanici vxore, mariti veneno extincti, arte Pisonis, præproperum funus lamentante, ac vindictam persequente. Vetera isthæc, aliaq; plura. Ecquid enim, vt de cęteris taceam, luctum memorem S. Patris Hieronymi in funere Nepotiani, in ipso flore ætatis extincti; & quid lamenta Bernardi in morte Gerardi fratris, cuius vt dispensatoris opera vicaria vtebatur? Nullus tamen horum fletu vel lacrymis mortem flectere potuit, hæc enim omnia æquat absq; aliquo respectu, iuuenes, senes, deformes & speciosos rapit, vt venustè cecinit Ouidius in consolatione ad Liuiam de morte Drusi:

Fortuna arbitrijs tempus dispensat vbiq;
Illa rapit iuuenes, sustulit illa senes.
Quaq; ruit furibunda ruit, totumque per orbem
Fulminat, & cæcis cæca triumphat equis.

Mortis necessitas. Morimur omnes communi & necessario decreto, tardiùs aut citiùs: qui sanxit legẽ sicut infinitus est, nec circumscriptus tempore aut loco, ita noluit determinari aut terminari certis interuallis: indicta est & promulgata semel stricto imperio, à supremo tribunali, vniuersis qui subsunt, irreuocabili sententia, natis, nascituris, primis, infimis, fœminæ, viro, homini, bruto, seni, iuueni, probo, reprobo. Suus cuiq; triens in hunc censum conferendus. Tributum est magni Dictatoris, à quo nullum priuilegium aut immunitas eximit, nulla dies præscripta solutionis, singula momenta sunt; comparendum, quando citamur, præcisa mora & in puncto. Dura seruitus est, inquis; rectè, cogita fontem, & in te riuulus labitur adhuc quisquis es, bibimus ex eadem cisterna venenũ omnes, ex quo debitum hoc mortis. Contrahe tu iam frontem vtut vis, aut explica, redimi debet & expungi hodie, cras, in articulo, ad nutum citantis, hæc drachma: curemus vt parata sit cùm exigitur. In hoc vnico studio dies vitæ conteramus, nec tam in oculis obuersetur memoriæ breuitas, quàm felix & optatus exitus, qui testis erit non solùm terminus æui transacti. Quare magnum signum constantiæ & fortitudinis censeo in homine Christiano, mortem cõtemnere; sed maius, cauere ne improuisa sternat & filum scindat. In audacem & furiosum illud etiam, improuidum & prudentem hoc tantum cadit. A Marte & sanguine generositas quædam deriuatur, quę formidinem expellit in præsenti periculo; à Deo vero & meliori mente duntaxat, ne imparatos opprimat, dum in flore sumus & incrementis æui, aut in cursu deuio, qui auertit à meta. Crebrò subeat in mentem, natiuitatis exordia non rarò finem esse nascentium, & in stadio hoc eos,

qui

qui certant, præcipitari, non currere. Inter metam & carceres interdum vix passus diuidit, & pede eodem tangitur vtraq; extremitas, quæ inducit, quæ educit. Age verò, extendamus amplioribus spacijs, & largiamur non annum, sed sæculum viuenti, quid tum? morituro tamen aliquando hoc euoluto. Damnatus ad furcam nescio quid solatij capiat, cui suspendium in pauculos aliquot dies differtur, satis grande supplicij genus vel sola formido. Infamis catasta vinctū aliquē tenet, aut obscurus alius carcer, venit lictor & sententiam Prætoris nunciat: capite lues, inquit, admonitus maturè supputa noxas vitæ, & compone te ad mortem. Talis cōditio nostra omnium profectò; edixit funestum illud & capitale decretum orbis iudex, in ergastula coniecti sumus & vincula velut quædam huius corporis, vnde ratione alia nulla nisi via mortis extrahimur, quę cōmunis porta est. Egrediamur sponte, quando soluit qui ius habet, quoniam non alia liberatio è catenis istis. Mortales sumus? hæreat vox saltem & admoneat sortis, & exempla ab omni æuo & gente. Da hominem à primo homine, qui huic edicto se subduxerit, nemo excipit aut prouocat? nasci aperire est carceres ad hunc scopum, dum currimus, morimur. Qui creditori ex pacto obligatur, solicitus est de satisfaciendo, & ad lituram properat expungendi nominis: & nos, qui in rationario codice generalis tributi huius tenemur deuincti, cura nulla tangat solutionis? Oscitantis animi vitium est, & fluxæ atq; supinæ securitatis. Liberiùs transitur in vitia, vbi memoria istorum languet aut prorsus excutitur: recenti verò illa & florida, reuocamur ab illicitis, cohibente formidine, quæ transmigrandum hinc tacitè suggerit, nec stabilem ac permanentem locum esse in hoc sæculo. Ita enimuero ratiocinari conuenit, in rebus omnibus vicissitudo cernitur & duratio finita, labuntur & cadunt, surgunt & florent; regni vnius clades alterius fulcrum est, natio euersa stirpem aliam suscitat, & ex reliquijs noua gens emergit. Circularis est hæc ac perpetua quædam conuersio, neque praxis ab orbe condito magis trita, quàm destrui & perire. Areæ spectantur inter densissimos vepres, quibus ingentes olim vrbes innixæ; vestigia apparent & rudera vastissimę molis, meatus & cuniculi subterranei deriuādis fontibus: ostenduntur monimenta, quę solam vmbram adhuc referunt, vt dici queat; hic quondam castellum fuit aut statio Romani militis; hęc Alemannorum sedes & tentoria; hæc deuastata ab Hunnis arx vel ciuitas, hæc à Vandalis aut Longobardis; hic ripas Rheni, hic Danubij pontibus iunxit Cæsar; in hoc loco Tiberij palatium, in hoc Drusi præteritis sæculis? hic Vari legiones extinctæ, hic Iulij Apostatæ, hic Allobrox, hic Heluetius & Sueuus exuti castris. Sic attoniti per Germaniam narramus interdum & miramur fluxum istum temporum ac rerum, ita tamen plerisq; nostrum oculos perstringit terrenæ vanitatis fulgor, vt abiecto mortis metu, vota mittamus vltra conditionis humanæ limites, & quasi nunquam morituri laxè & impunè viuamus. Non plus mouent ruinæ destructorum operum, aut ossium cryptæ & sepulchra, aut cadauerum aggeres, quàm perditum latronem cadauer alterius infami suspensum patibulo, vel traiectum conto; videt, nec reputat ad se pertinere rigidæ iustitiæ publicum illud spectaculum: idem nobis accidit, qui in media morientium strage nihil minus quàm de morte cogitamus. Non sic quidam spectatæ sanctitatis vir, qui iam senio grauis ad insequentis diei conuiuium inuitatus: Si quid, ait, nunc ex me vultis pręsto sum; quid verò cras agendum sit, vos quibus vacat considerate, ego enim à multis annis crastinum non habui. O ter felicem talem. Quid enim miserum formidare potest, qui crastini curis resectis, hunc diem vt extremum præordinat, vt extremum aspicit? Hunc certè summa cum delectatione viuere necesse est, impletis vitæ officijs, & sarcinulis ritè compositis adhuc inter homines cunctantem, & nihil iam pręter Dei reuocantis imperium expectantem. Sed hic *Terminum* figamus.

Conditio vita humana.

Omnium rerum vicissitudo & interitus.

Pij cuiusdam viri dictum.

Terminus.

EMBLEMA CLVIII.

QVADRATVM infoditur firmissima tessera saxum,
Stat cirrata super pectore imago tenus,
Et sese nulli profitetur cedere: talis
Terminus est, homines qui scopus vnus agit.
Est immota dies, præfixaq; tempora fatis,
Deq; ferunt primis vltima iudicium.

COMMENTARII.

I. IN quadrato lapide seu basi supereminet trunca effigies hominis pectore tenus, vultu iuuenili, capillis vtrinq; pendulis. Probaretur meo iudicio, si iuncta esset inscriptio, NVLLI CEDO, id enim tertius versus requirere videtur.

II. *Solon Atheniensis.* SVMPTVM est hoc Emblema ex illa nobilissima Solonis Atheniensis Philosophi voce, de qua Iuuenalis Sat. 10. sic loquitur:

Festino ad nostros, & regem transeo Ponti,
Et Crœsum, quem vox iusti facunda Solonis
Respicere ad lōga iussit spacia vltima vitæ.

Et Ouidius 3. Metamorph.

----- scilicet vltima semper
Expectanda dies homini est, dicique beatus
Ante obitū nemo supremaq; funera debet.

Sed iam cum Sanctio historiam Solonis paulò fusius narremus, idq; Herodoti verbis, qui ita inquit in Clio: Solon vir Athe- *Historia Solonis ex Herodoto.*

niensis

niensis cùm leges iubentibus Atheniensibus tulisset, decem annos causa contemplandi nauigando peregrinatus est, vt ne quam legum, quas condiderat, abrogare cogeretur. Nam hoc Athenienses ipsi facere nequibant, maximo iureiurando adacti ad eas decem per annos seruādas, quas ipsis Solon condidisset. Harum itaq; legū, ac contemplandi gratia Solō peregrè profectus in Ægyptum ad Amasim se contulit, & Sardis ad Crœsum. Eo cùm peruenit, hospitaliter in regiam à Crœso exceptus est, tertioq; aut quarto quàm venerat die, iussu Crœsi ministri circumduxerunt hominem circa thesauros, omniaque quæ illic inerant magna atq; beata ostentarunt. Contemplatum cum cuncta, & vt sibi opportunum fuerat intuitum, talibus percunctatus est Cręsus: Hospes Atheniēsis, quia multus ad nos rumor de te emanauit ob tuam sapientiam, tuamq; discursationem, qui philosophādo permulta videndi gratia es peregrinatus, ideo mihi cupido incessit sciscitandi te, ecquem vidisti omnium beatissimum? Sperans videlicet se inter homines beatissimum esse, ita sciscitabatur. Solon nihil admodum veritus, sed vt res erat respondens: Ego verò, inquit, Rex, vidi beatissimum Tellum Atheniensem. Quod dictum admiratus Cręsus instat interrogare: Qua de re Tellum iudicas esse beatissimum? Quod, inquit, Tello in Repub. bene instituta filij erant honesti & boni, eorumq; singulis liberi, hiq; omnes superstites: & cùm hoc vitæ quatum in nobis situm est, bene traduxisset, obitus splendidissimus obtigit. Siquidem prælio, quod Athenienses cum finitimis gessere apud Eleusinam, hic cùm auxilio venisset, hostemq; in fugam vertisset, pulcherrimam oppetijt mortem: quē Athenienses quo loco occubuerat, in eo loco publicè humauerunt, magnificeque honorarunt. Multa de Tello ac beata vita referente Solone, excitatus Crœsus interrogat, Quemnam secundum ab illo vidisset, putans haud dubiè secundas se partes esse laturum. Cleobin, inquit ille, & Bitonem: quippe his & genus Argiuum erat, & victum suppeditabat. Adhæc corporis robur tantum, vt & in certaminibus ambo pariter victores extiterint, & de his hæc memorantur. Cùm dies festus Iunonis apud Argiuos esset, oporteretq; omnino matrem horū ad templum ferri bobus iunctis, hiq; boues ex agris eis ad horam præstò non essent, tunc iuuenes exclusi tempore iugum subeuntes plaustrū pertraxerunt, quo mater vehebatur, & quinque ac quadraginta stadia trahentes ad templum peruenerunt. Quibus cùm hæc fecissent, & ab omni cætu conspecti fuissent, optimus obtigit vitæ exitus. Per quæ Deus indicauit, satiùs esse hominem mori quàm viuere. Nam cùm circumstantes Argiui laudibus tollerent, viri quidem consilium filiorum, fœminæ verò eorum matrem, quod talibus filiis prædita esset, mater gaudio perfusa cùm liberorum facto, tum fama, ante simulacrum stans precata est Deam, vt Cleobi & Bitoni filiis suis daret id, quod optimum esset homini contingere. Post hanc precationem vbi sacrificarunt epulatiq; sunt, quiescentes in illo delubro non sunt amplius excitati, sed hoc vitæ exitu perfuncti. Quorum effigies, tanquam virorum qui optimi extitissent, Argiui factas apud Delphos collocarunt. Et his quidem Solon secundas beatitudinis partes tribuebat. Crœsus autem cōturbatus ait: Hospes Atheniensis, adeone tibi pro nullo contemnitur nostra felicitas, vt ne priuatis quidem viris nos æqui parandos ducas? Cui ille: In diuturno, Crœse, tempore multa videntur, quæ nemo velit videre, & tolerantur multa, quæ nolit quispiam tolerare. Proponamus enim homini vitæ terminum ad septuaginta annos, qui anni constāt viginti sex millibus quingentis quinquaginta diebus: horum dierum omnium nullus prorsus qualē alius rem affert. Ita igitur, Crœse, calamitosus est homo. Verum tu mihi videris & diuitiis valde pollere, & permultorum hominum esse rex; sed de quo me interrogasti, eum nondum te appello, priusquam bene vita functum te audiero. Neq; enim beatior est, qui magnis opibus præditus est, eo, qui diurnum victum habet, nisi eidem omnibus bonis prædito fortuna concesserit bene vita fungi. Prius tamē quàm ad obitum peruenerit, nequaquam beatus est appellandus, sed fortunatus. Quæ omnia contequi quamdiu sis homo, impossibile est: Omnis rei oportet inspicere exitū, quò sit euasura, quoniam multos Deus, quibus fortuna suppeditauerat, radicitus euertit. Hæc Solon. Et hactenus de his,

Crœsi thesauri.

Tellus beatissimus iudicatus.

Cleobis et Bito beati. de quibus Virg. 3. Georg.

Satiùs hominē mori quam viuere.

Nemo ante obitum beatus dicendus.

quæ

quæ pertinent ad præsens Emblema. Sed quoniam crebrò sollicitatus sum à quibusdam (verba sunt Francisci Sanctij) ne in his meis scholijs concisas & truncas vel fabulas, vel historias narrarem, decreui ex eodem Herodoto (monente etiam Socrate in Gorgia, ne fabulas truncas dimittamus, sed caput imponamus, ne absq; capite truncæ oberrent) subiungere, quæ Crœso euenerint, post acceptum à Solone responsum. Crœsus igitur oraculo Apollinis perperam intellecto, in Cyrum expeditionem parauit; vbi à Persis captus ad Cyrum perductus fuit. Eum Cyrus vinctum compedibus super ingentem lignorum struem imponit, circaq; eum bis septem Lydorũ filios, siue habens in animo primitias has alicui offerre Deo, siue volés votũ persoluere, siue cupidus sciẽdi numquis dæmonum liberaret Crœsum, quem religiosum esse audierat, quo minus pyræ impositus viuus concremaretur. Crœso autem super pyram stanti, etsi in tanta calamitate posito, tamen venisse in mentem Solonis, quod ab eo sibi nutu Dei fuisset dictum, Ex viuentibus beatum esse neminem. Quod dictum vbi subijt Crœso, ferunt eum ex vehementi defectione animi victum, ingemiscẽtem ter Solonem nominasse: & Cyrum, cùm audisset, iussisse interpretes eum percunctari, quemnam inuocaret; illosq; accedentes fuisse percunctatos, & hunc interrogatum silentium egisse. Deinde cùm loqui cogeretur dixisse: Illum nominaui, qui vt omnes alloqueretur, potiùs quàm ingentem pecuniam præoptarem. Eum non planè loquentem rursus interrogant, quidnam esset quod dixisset. Efflagitantibus atq; infestantibus interrogatione, inquit, quemadmodum Solon ad eum venisset, &c. Hæc Crœso referente, iam pyra incensa ardere inceperat. Cyrus auditis per interpretem quæ Crœsus retulerat, pœnituisse dicitur, cùm se quoq; hominem esse cognosceret, qui aliũ hominem, qui se inferior opibus non fuisset, viuum rogo traderet. Præterea veritum ob id pœnam, ac reputantem nihil esse in rebus humanis stabile, iussisse ignem celerrimè extingui. Verùm eos, qui ignem conabantur extinguere, non eualuisse. Ibi Crœsum cognita per Lydos Cyri pœnitẽtia, cùm cerneret vnumquemq; extinguẽdo deuoluendoq; igni incumbentem, nihil tamen profici, exclamãdo inuocasse Apollinem, vt ipsi adesset, si quod ab eo donum illi gratum fuisset oblatum, ipsumq; præsenti malo liberaret. Ita cum lacrymis Crœso Deum inuocante, nymbos repentè (cum serenum ac tranquillum esset) confractos esse, imbresque erupisse, ac vehementissima aqua pluisse, & rogum extinxisse. Ita Cyrum cognito Deorum cultorem esse ac bonum virum Crœsum, eum in amicitiam recepisse, magnaq; in obseruantia habuisse. Hæc ex Herodoto, multis breuitatis gratia omissis. Nunc de Termino aliquid dicendum. Olim agri lapide quadrato terminabantur, qui ferè hominis formam repræsentabat, & ab Ethnicis pro Deo colebatur, quemq; Terminum à determinando appellabant. Fingunt Poetæ, hunc nemini Deorum locum cedere, ne ipsi quidem Ioui: tribuitur enim illi id, NVLLI CEDO. Apud eosdem lapideus Terminus in Capitolio diuinis honoribus est celebratus; autoresq; sunt, saxum illud fuisse, quod Saturnus deuorare non potuerit propter magnitudinem, cùm Iouem se deglutire crederet. Sic illa vetusta superstitio tota fabulis comminiscendis implicabatur. De Termino Tibullus mentionem facit lib. 1. eleg 1.

Crœsus à Cyro captus.

Solonis laus à Crœso.

Cyri pœnitentia.

Terminus quid.

Terminus Capitolij.

Nam veneror, seu stipes habet desertus in agris,
Seu vetus in triuio florida serta lapis.

Et elegantissimè Ouidius 2. Fastor.

Termine, siue lapis, siue es defossus in agro
Stipes, ab antiquis tu quoq; numẽ habes.
Te duo diuersa domini de parte coronant,
Binaq; serta tibi, binaq; liba ferunt.

Et postquam modum, quo Termino sacra fierent, enarrasset, subiungit:

Tu populos, vrbesq; & regna ingentia finis;
Omnis erit sine te litigiosus ager.
Nulla tibi ambitio est, nullo corrumperis auro,
Legitima seruas credita iura fide.

Et duobus distichis interpositis:

Quid noua cum fierent Capitolia? nempe Deorum
Cuncta Ioui cessit turba locumq; dedit.
Terminus (vt veteres memorant) inuentus in æde
Restitit, & magno cum Ioue tẽpla tenet.
Nunc quoq; se supra, ne quid nisi sidera cernat,
Exiguum templi tecta foramen habent.

Ter-

Termine, post illud leuitas tibi libera non est,
Qua positus fueris in statione, mane.
Nec tu vicino quidquam concede roganti,
Ne videare hominem præposuisse Deo.
Et seu vomeribus, seu tu pulsabere rastris,
Clamato: Tuus est hic ager, ille tuus.

De Termino plura D. Augustinus lib. 4. de ciuit. Dei, cap. 13. Gyrald. Syntag. 1.

III. *Quadratum saxũ cur Termino conueniens.* *QVADRATVM infoditur*] Hic statuitur saxum quadratum. Aptè conuenit Termino quadratum saxum, vbi resedit, vtpote stabili, nec mouẽdo loco: nam figuram quadratam habentia corpora, in quãlibet partem proiecta ceciderint, quadrata basi innituntur, ac rectè semper insistunt.

Firmissima tessera] Alludit ad pertinaciam Termini, qui nec ipsi Ioui voluit cõcedere, cùm noua Capitolia fierent, vt præter iam citatos autor est Liuius Decad. 1. lib. 5. in calce. Quid autem sit tessera dictum est in Præfatione Emblem. pag. 3.

Cirratus. *Stat cirrata.*] Cirrati sunt, qui capillos habent cirratos, cincinnos calamistratos. Cirrus, ad contorquendos capillos comparatum instrumentum, quasi in circum tortus. Martialis lib. 9. Epigram. 30.

Nec matutini cirrata caterua magistri.

Persius Satyra prima:

Ten' cirratorum centum dictata fuisse
Pro nihilo pendas?

Et sese nulli profitetur cedere] Sententia legitur hac formula, N V L L I CEDO. *Ænigma de Termino.* Extat super hac re bellum ænigma Varronis apud Gellium lib. 12. cap. 6. quod soluit Politianus in Miscel cap. 36. Est autem huiusmodi in tribus Senarijs:

Semel minusne, an bis minus sit, nõ sat scio,
An vtrumq; horum, vt quondam audiui dicier,
Ioui ipsi regi noluit concedere.

Dubitat ergo hic scirpi auctor, semel minus, an bis minus fuerit, an vtrumq; horum: ex vtroq; autem, hoc est, ex semel & bis resultat ter. Quare non semel minus, non bis minus, sed Ter minus fuit, qui Ioui ipsi Regi noluit concedere.

Talis Terminus est] Applicat antiquorum figmentum ad terminum vitæ nostræ, statutum enim est hominibus semel mori; vnde inquit versiculus, *Talis est terminus*, scilicet vitæ hominum, *qui vnus scopus agit homines*: id est, ad quem scopum omnes aguntur homines.

Est immota dies] certus est à Deo constitutus mortis terminus. Hanc sententiã sic extulit Seneca in Hercule furente:

Certo veniunt ordine Parcæ,
Nulli iusso cessare licet,
Nulli scriptum proferre diem.

Sic Lucretius lib. 3.

Certè quidẽ finis vitæ mortalibus astat.

Et Sillius Italicus lib. 3. belli Punici:

Et pace, & bello cunctis stat terminus æui.

Vide, si plura de hac re cupis, adagium, *Finem vitæ specta.*

Deq; ferunt primis] Seneca Epist. Vnus dies de omnibus fert sententiam. & Plin. Hist. nat. 7. c. 40. Ita est profectò, alius de alio iudicat dies, & tamen supremus de omnibus. Quid enim huc aggeram illud Pindari Olymp. *Vnus dies de alio iudicat.*

Α᾽μέραι δ᾽ ἐπίλοιποι
Μάρτυρες σοφώτατοι.
Dies posteriores
Testes sapientissimi.

Sic Ouidius in Epist.

Exitus acta probat.

Spectat huc D. Hieronymi locus ad Furiam matronam, vbi de seruanda viduitate: Falsus rumor citò opprimitur, & vita posterior iudicat de priore. Idem ad Rusticum: Non est facile de prouecta ætate suspicandum: quin & vita præterita defendit & honorat vocabulum dignitatis. Hæc Hieronymus bene ac cordatè. Alioqui numquam erratur periculosius, quam cùm sinistrè de alijs suspicamur, & quæ nobis dubia sunt, in sinistram partem traducimus. Quod cùm facimus, non meminimus nos homines esse, vel quod ille,

Nos temerè in nosmet legem sancimus iniquam.

Quid? quos putamus esse desperatos ac perditos, fient aliquando meliores; & quos censemus frugi, continentes, inculpatos, mutato proposito fient improbissimi. Vno verbo, non semper de primis ferunt vltima iudicium, quia potest quis toto vitæ stadio profligatus extitisse, qui supremum diem beatè, pièq; claudat. *At non semper.* Occurrit quod Plinius Secundus refert, de quodam toto vitæ genere dissoluto, qui tamen moribundus optimum testamentum fecerat; vnde colligit, non semper esse prouerbium veridicum, quod vulgò iactatum olim, *Testamentum esse speculum morum*, lib. 8. epist. 18.

HIC

IV. *Mors ineuitabilis.* HIC Termini pictura nihil vlli concedentis, mortem significat, quæ ineuitabilem habet in res quascunque necessitatem: ad quam cùm peruenimus, tum solent hominum, qui superstites sunt, liberę de nobis esse opiniones atq; iudicia. Quòd enim vltima quæq; & postremò facta, imò verò interdum cogitata tam lynceis oculis inspici soleant, tamq; securè ac seuerè accipiantur, nostræ partes sunt, ne *Quid viuendo cogitandū.* nostrapte culpa in conficiendo vitæ huius nostræ cursu aliquid agamus, aut etiam moliamur, ex quo sinistri quidpiam de nobis homines iudicare possint. Quod facilè consequemur, si Terminum, id est, ex- *Terminus mort.* tremum vitæ diem perpetuò, aut quidem sæpe ob oculos ponamus, qui Terminus cùm minimè cedat principibus etiam viris, de quibus mortuis tam intrepidè fama pronunciat, quid de nobis infimæ conditione hominibus existimandum? Et hûc mortalitatis terminum Æternitas excipit, *Terminus æterni cedit.* id est, tractus æui infinitus, cui soli Terminus cogitur cedere. Veni Plato cũ tuis calculis & abaco cõpone myriades quotquot potes, multiplica per tot milliones; repete magnum illum annum tuum innumeris reuolutionibus, non exhauries summam, nõ produces, nulla cogitatione mensurabilem. *Æternitatis consideratio.* Vt in circulo extremitas non datur aut globo, sic in spacio illo durationis, vbi vltima prima sunt, finisq; annorum annos inchoat, vt monas in numeris: puncta sunt principij centuriæ transactæ, & quidquid effluxit instans fuit, nec particula, sed atomus velut in immenso hoc nexu. Trahit me hic Terminus in hanc contemplationis abyssum, & quo longius progredior, minus tango portũ; in gyro voluor temporum ineluctabili vortice; inter initia consisto semper, ingentia licet spacia emensus: medium viæ cum capite, & hoc cum calce nectitur, retundor enim à fine mox ad exordia, dum supputo, nec primum terminum verè assignare possum, quia claudens alter excurrit sine termino. Citius in arenis colligendis ab Erythræo littore, quàm ab isto labore me expediam. Quod euenire solet Oceanum ingressis, vt quanto fortius impellunt & fugiunt vndas, tanto profundiùs intrent; idem mihi in æternitatis hoc termino; ô salubris, si pietati & sancto timori concilãdo, quo vtiq; tendere debet omnis hæc speculatio, inutilis aliàs & curiosa, si ad alium finem. Cui enim non ad meliorem illum, vt præparet mentem ad fruendum cum perenni gaudiorum affluentia? Talis namq; est conditio animæ nostræ, vt capax sit dimẽsionis huius ad filum diuinitatis extensæ, *Anima hominis æterna.* magno incomparabilis excellentiæ argumento: cum Autore enim hoc commune habet, in quo apex consistit supremæ felicitatis, viuere vitam immortalem in flore & vigore, nec senescere vnquam. O acerbum priuilegium his, qui in deteriorem sortem transcripti tortoris libidini subiacent, qui æterni etiam seminis est & corruptionis expers. Nulla cogitatio grauius pungit & lacinat animum quam hęc, quæ perennantis æui spacia & coæquatam pœnarum seriem discursu metatur. Acuta spina est, proh Deũ, meminisse; neruos omnes tremor atq; ossa percellit, nec stringit tamen aut cohibet lasciuientes & indomitos appetitus. Quò ruimus stolidum hominum & miserabile vulgus? Voraginem *Mortaliũ cæcitas.* videmus & puteum inferni irremeabilem, qui absorbet nec reuomit, dũ viuit Deus: incurrimus tamen. Nihil communius peccato, nihil certius damnatione, quæ finita si esset aut cum mensura & modo aliquo; excusanda quadamtenus videretur cæcitas ista & stupor mortalium; magnum enim solatium liberationis spes, & ... gẽdi non perdendi carcer. Nunc cum tormentorum meta Æternitas sit, sponte se implicare, furorem an rabiem dicam? neutrum: electa pernicies est & voluntaria infelicitas. Laxo & hianti rictu sese aperiunt inferorum illæ fauces; inclamatur quotidie nostris auribus periculum esse, cauendum ne pes aberret, figendum cautè. Nos verò quid? quasi temulentus aliquis aut phanatico spiritu agitatus, ambiguo & vacillanti passu vestigijs errantium insistimus, & sequimur præeuntes ad foucam vsq; Stygij leonis, ex qua calcaneum intrantibus obuersum nondum apparuit: vt prudentior fuerit vulpecula illa in fabulis decantata, quæ pedis errore admonita maturè sibi [illegible], quàm nos rationis luce præditum & futurorum præsagum genus. Sed quò labor, æternitas me ferè extra terminum secum abripuit: redeo. Quidam suspicantur his verbis Erasmi (vt loquuntur) immodestiam modeste carpi (quod coniectaneum an probare debeam,

nou-

nondum scio) quòd in annulari digito Terminum depictum habuerit cum inscriptione, NVLLI CEDO: quasi significaret hoc symbolo in literarum cognitione se nemini cedere. Eam ob rem eum plerique sugillarunt, interq; cæteros Caruaialus Franciscanus quadam Apologia in Erasmum, cuius hic verba malo adscribere, quàm aliquid de meo fingere. Malè habet Erasmum, inquit ille, quòd Ecclesiæ doctores & Euangelistæ ad numerum quaternarium sint redacti, quòd videat se non posse inter illos computari, neq; credit se illis esse inferiorem, qui nulli cedit: hoc enim elogio sua scripta claudit Erasmus, *Cedo nulli*. Et, vt nemini fas sit ignorare hanc Erasmi præcipuam insaniam, apponit Dei Termini effigiem cera signatam, qui Deus nec ipsi quidem Ioui cedebat. Nonne hæc Erasmi insolentia omnes eius insolentias superat? Non cedis Erasme Budęo? non cedis Capnioni, Clitoueo, Pico, aut Angelo? Cedo inquit, nulli. Non cedis Augustino, Ambrosio aut Hieronymo? Cedo nulli. Non Hilario, Cypriano, Lactantio, aut Origeni? Nulli. O felix sæculum, cui talis homo datus est? Hactenus Caruaialus: cui vt affectibus plus quã par erat indulgenti, nimiaq; animi impotentia debacchanti, animosè satisfecit Erasmus, his planè verbis: *Vt doceat me discruciari, quòd non annumerarer quatuor Ecclesiæ doctoribus, profert symbolum annuli mei, in quo est figura Termini: adieci, Concedo nulli Terminus.* Et est Iambicus dimeter: si inuertas, Trochaicus est totidem pedibus, *Terminus concedo nulli*. At in fusili Termino habet, ὅρα τέλος μακροῦ βίου: item Latinè, *Mors vltima linea rerum*, indicans mortem nulli cedere, meq; ipsum admoneo, instare supremum vitæ diem, quemadmodum Prudentius:

Erasmi Terminus.

Caruaialus in Erasmum.

Erasmi responsio ad Caruaialum.

Instat terminus, & diem
Vicinum senio iam Deus applicat.

Idque scripto quoque vulgato declaraui. Hic itaq; Terminus dicit omnibus, *Concedo nulli*, non Erasmus. At me ferociter appellat Pantalabus: Quid ais Erasme? non concedis Clitoueo, non Hilario, non Cypriano, non Budęo, non Nebrissensi, nõ Thomę, non Augustino? Si vis vt meo nomine respondeam, nemini non concedo. Si postulas vt Termini, id est, mortis nomine respondeam, dicam, Non concedo leonibus, non elephantis; non cedo Monarchis & summis Pontificibus; non cessi Prophetis & Apostolis; deniq; nec ipsi Francisco cessi. Eat nunc, & iactet Termini mei superbiam. Hactenus Erasmus. Porrò Iulius Cæsar Scaliger oratione quadam in Erasmum eum acutè transfixit, vt hominem, qui Ciceronis luminibus voluerit obstruere, quo sua vnius scripta legerentur. Certè video Ciceronianos omnes, qui paulò ante nostram ætatem non parua sua laude Tullianam eloquentiam æmulati sunt, non alia causa vnum Ciceronem in linguæ Latinæ Capitolium inducere conatos esse, quam vt Erasmianum Terminum inde eijcerent. Deniq; apud auctores colligere est, Terminum sublimitatis & gloriæ symbolum esse, atq; etiam disciplinarum cognitionem interdum pro symbolo referre. Etenim qui strenuè decurso spatio in literis profecerit, & ad tranquillum iam vitæ portum applicuerit, vndecumq; prudentissimus effectus, neq; secundis intumescit insolenter, neq; aduersis perturbatur, atq; in vtramque fortunam ita se comparat, vt æquum & indomitum ad omnes casus animum præ se ferat. Pierius lib. 3. 8, & 49.

Iulius Scaliger in Erasmum.

Terminus sublimitatis symbolũ.

Opulen-

Opulenti hæreditas.

EMBLEMA CLIX.

PATROCLVM falsis rapiunt hinc Troes in armis,
Hinc socij, atque omnis turba Pelasga vetat.
Obtinet exuuias Hector, Graciq; cadauer.
Hac fabella agitur cùm vir opimus obit.
Maxima rixa oritur, tandem sed transigit hæres,
Et coruis aliquid, vulturijsq; sinit.

COMMENTARII.

I. CADAVER proiectũ à coruis & vulturibus discerpitur: hinc mortuus ad tentoria defertur, illinc prȩda à militibus ad ciuitatem asportatur.

II. *Patroclus.* PATROCLVS Menœtij & Stheneles filius fuit, qui occiso per ludum astragalorum Cleonymo, seu, vt alijs placet, Æane Amphidamantis filio, solum vertẽs in Phthiam venit, vbi à Peleo propter generis propinquitatẽ susceptus est, & vnà cum Achille apud Chironem educatus, cum eodẽ arctissima amicitia coniũctus vixit. Postea etiam cum Achille ad expeditionem Troianam profectus est, vbi armis Achillis indutus, cum Hectore pugnans ab eodem confossus occubuit. Huius interitum quia multis describit Homerus Iliados 17. huc inferre nõ videbatur operæ precium; summam totius rei præsens Emblema continet. Origo verò

Origo Emblematis. illius petita apparet ex conuiuio Luciani, cuius hæc sunt verba: Iamque tollebant Aristænetus atque Eucritus ex his, quæ sibi fuerant proposita, suam vterq; partẽ. Tum ego quæ mihi, & Chæreas item quæ sibi erant proposita, eundem ad modum Ion & Cleodemus. Porrò Diphilus etiam Zenonis digressi partem tollere parabat, affirmans vni sibi ea fuisse proposita; atq; hac de causa cum ministris dimicabat, ac vicissim inter sese trahebant, manibus vtrinq; in auem iniectis, non aliter quàm Patrocli cadauer hinc atq; illinc attrahere conantes.

III. *FALSIS in armis*] indutum armis non suis, sed Achillis. Alludit autem ad illud Ouidij in Epist. Penelop.

Siue Menœtiadẽ falsis cecidisse sub armis.

Rapiunt hinc Troes] auferunt Troiani vt interfectum hostem.

Hinc socij &c.] Græci impediũt raptari Patroclum.

Obtinet exuuias Hector] de interfecto Exuuiæ. hoste Patroclo. Exuuię dicũtur spolia hostibus detracta, ab exuendo quidem dictę, vt inquit Festus. Virgilius 2. Æneid.

----qui redit exuuias indutus Achillei.

Nec solùm hominum tegmina aut vestes dicuntur, sed etiam animalium quorumlibet, vt exuuiæ bubulæ, leonis, serpentis, pro corio aut pelle.

Græci. *Græciq; cadauer*] vt donetur honore sepulturæ. *Graci*, Græca dictio est. Lycophrõ in Cassandra, Γραικῶν ἄριστος, id est, *Græcorum optimus*. vbi Tzetzes: Græci prius vocabantur Hellados habitatores, postea ab Hellene Hellines sunt vocati.

Vir opimus] locuples.

Transigit hæres] conuenit, concordat, vt qui nolit aleæ iudiciorum fidere. Cicero Attico: Me absente omnia cum illis trãsigi malo. Cæterùm hæres dicitur ab hæHæres vnde dictus. rendo, hoc est, arctè insidẽdo: nam qui hęres est, hæret, id est, proximus est ei, cuius est hæres. Licet nonnulli hęredem dictum velint, quod herus fiat, hoc est, dominus bonorum, quæ ad eum perueniunt. Vnde parum refert cũ vel sine diphthõgo scribas, hæres, vel hæres.

Et coruus aliquid] relinquit aliquid hæredipetis, vespilonibus, sãdapilarijs, rabulis fori. Vide adagium, *Cornum delusit hiantem*.

Vultures qui. *Vulturibusq; sinit*] Testamentorum captatores vulgata translatione vultures appellari obseruamus, quòd senibus orbis aut alijs sibi consanguineis, ceu cadaueribus inhient. Hinc illud Martialis:

Cuius vulturis hoc erit cadauer?

Et Seneca in Epistolis: At si hæreditatis caussa id facit, vultur est, cadauer expectat. Indicauit idem & Catullus illo versiculo:

Suscitat à cano vulturium capite.

Et Dinarchus apud Plautum in Truculento:

----vide vt iam quasi vulturij triduo
Priu. prædiuinant, quo die esuri sient.
Illum inhiant oẽs, ille est animus oĩbus.

Cicero pro Sextio: Exierunt malis ominibus atq; execrationibus duo vulturij paludati. Intelligit autem Pisonem & Gabinium, quos inimicos sibi maximè infẽsos dicit. Apuleio togati vulturij, caussidici & patroni forenses sunt, quòd ijs, vt Columella grauissimè dixit, concessum sit in medio foro latrocinium; quibus moris est præuaricari, reos prodere, vendere aduocationes, & sãguinaria rapacitate homines excarnificare. Et in hac significatione hic vultures accipi palam est. Vide adagium, *Si vultur es, cadauer expecta.* Vulturij paludati & togati.

IV. PATROCLI sub falsis armis ab Hectore interfecti, mythologicè historiam enarrat, quam pluribus Homerus prosequitur. Vt enim hoc mortuo Hector ipse eius exuuias sibi retinuit, Gręci verò corpus interemptum, vt sepulturæ beneficio donaretur, magna pecunia redemerũt: sic diues postquàm supremum vitæ diẽ clausit, concertationem, rixamq; inter hæredes de possessione relinquit: vnde vulturij illi, togatiq; curiæ hospites, imò verò & ipsi rabulæ forenses partem prædæ aucupantur, Cadauer ipsum humo à sacerdotibus pro pietatis ratione mandatum, impẽsarum aliquid funeris gratia facit. Itaque Patroclus diuitum est typus, qui falsis armis non proprijs belligerante id est, opibus & diuitijs, quæ externa non propria bona sunt, intumescunt: succumbit tandem & prosternitur, quòd eiusmodi præsidijs homo suam metiri felicitatem minimè debeat. Facit huc quòd de Sylla refert Martialis: Patroclus quid allegoricè.

Nõ vernas pauit viuens, non Sylla clientes;
Non studuit proli aut coniugi auarus homo.

At postquam effosso prefudit pectore vitam,
Mille satos peperit, mille animas aluit.

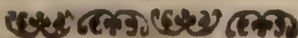
Sic Demosthenes cum animaduertisset auarum quendam efferri. Iste, inquit, cùm vitam non vitalem vixerit, al js vitam reliquit. *Βίος* Græcis & vitam & victum significat. Extat apud Valerium Maximum lib. 7. cap. 9. historia de Q. Cæcilio, qui L. Luculli promptissimo studio maximaque liberalitate & honestum dignitatis gradũ, & amplissimum patrimonium consecutus; cùm præ se semper tulisset, vnum illum sibi fore heredem, moriens etiam annulos ei suos tradidisset, Pomponium Atticum testamento adoptauit, omniumque bonorum reliquit hæredem: sed fallacis & insidiosi cadauer Populus Romanus ceruicibus resti circumdatum per viam traxit. Itaq; nefarius homo filium quidẽ & heredem habuit quem voluit, funus autem & exequias quales meruit. Certè nescio quo fato fiat, vt locupletum hæreditates hodie ferè nunquam absque rixis & litibus transigantur: videas coniunctissimos fratres immortales ob id concipere inimicitias; olim moderatius inter se regna maxima diuidebantur, quàm nunc exigua partiuntur patrimonia. Tantam obtinet vim in pectora humana auri sacra fames. Referam huc memorabilem, sed nimis tragicam historiam, quæ à Bernardino Scardeonio lib. 3. clas. 13. in descriptione Vrbis Patauij recensetur, de geminis fratribus Limineis, ex familia antiquissima ortundis. Legimus inquit, ex hac gente fuisse aliquando duos fratres, qui per æstatem rurі noctu post cęnam, cùm ambo sub dio in atrio domus de diuersis rebus diuersa inter se loquentes starent, suspicientes & contemplantes innumeras stellas, quas tunc fortè sereno cælo fulgere videbant: per iocum alterum velut ridẽdo dixisse, Precari se tot sibi boues esse, quot stellas fulgere conspiceret. Alterum mox itidem per iocum respondisse: Vtinam mihi pratum esset instar cęli latum: & ad fratrem conuersum dixisse: Vbi tuas pasceres boues; At illum, In tuo prato, dixisse Rursum alterum, Si nollem? Te etiam inuito, alterum respondisse. Tunc me inuito? inquit. Te etiam inuito, ille respondit. Et ita altercando risu in iram, & mox ira in iram, & in serium furorem conuersa, dum neuter alteri cedere vult, exertis vtrinq; gladijs, quibus fortè ambo erant infeliciter accincti, se inuicem transfixerunt. Et hinc vnus, illinc alter humi decidentes, exanimes in suo sanguine volutantur, donec à domesticis, qui eos altercantes audierant, delati intra domũ fatali hora properante sunt extincti. Rectè itaq; ait Plutarchus: Nostro tempore fratres & cognati nisi regionibus, fluuijs, murisq; communia bona distinguant, lõgoq; à se inuicem remoti sint spacio, altercandi finem nullum faciunt. Quis igitur æterno dignam præconio non censeat Æliorũ concordiam? Etenim sedecim vnius gentis Ælij vnam exiguam domum possidebant, vniusq; prædij fructibus se sustentabant, vnaque ista in domo multis cum liberis & vxoribus habitabant, inter quas Æmilij etiam, qui duos consulatus gessit, bisq; triumphauit, filia fuit: neque eam paupertatis viri pudebat, quin virtutem potiùs, qua paupertatem ferebat, miraretur. Elegans quoq; fraternæ concordiæ exemplum adducitur à Iustino lib. 2. quum inter Arthemenem & Xerxem filios Darij contentio de successione in regno Persarum mortuo patre esset, & minor maiori natu prælatus fuisset: adeo enim fraterna contentio fuit, vt nec victor insultauerit, nec victus indoluerit, ipsoq; litis tempore inuicem munera miserint, & iucunda etiam inter se, non solum credula conuiuia habuerint; iudicium quoque ipsum sine arbitris, sine conuitio fuerit. Sed nunc nostro sęculo quid? *Indoninala tu Grillo.*

Q. Cæcilij fallacia.

Historia mira de duobus fratribus.

Æliorum cõcordia.

Arthemenus & Xerxis.

Amicitia etiam post mortem durans.

EMBLEMA CLX.

ARENTEM senio, nudam quoque frondibus vlmum
Complexa est viridi vitis opaca coma:
Agnoscitq; vices naturæ, & grata parenti
Officij reddit mutua iura suo
Exemploq; monet, tales nos quærere amicos,
Quos neque disiungat fœdere summa dies.

COMMENTARII.

I. VLMVM antiquam & aridam vitis vicina ramis suis, pampinis & botris sursum rependo vestit. Vlmus arbor & vitis notiores sunt, quàm vt longiore descriptione egeant.

II. Typus Emblematis. ID è Græco Antipatri Epigrammate transtulit, cuius carmen est eiusmodi lib. 1. Antholog. εἰς ἀνταπόδοσιν.

Αὔην με πλατάνιστον ἐφερπύζουσα καλύπτει
ἄμπελος, ὀθνείῃ δ' ἀμφιτέθηλα κόμῃ·
ἡ πρὶν ἐμοῖς θαλέθουσιν ἐνιθρέψασ' ὀροδάμνοις
βότρυας, οὐ ταύτης οὐκ ἀπετηλοτέρην.
τοίην μέντοι ἔπειτα τιθηνείσθω τις ἑταίρην,
ἥτις ἀμείψασθαι καὶ θανὸν οἶδε μόνη.

hoc est:

Aridam me platanum irrepens tegit
Vitis, externa aũt circũuirescens coma:
quæ

Quæ priùs meis virentibus alens ramis
Racemos, hac ipsa eram non minus frondosa.
Talem quidem certè posthac constituat [sibi] quisq; amicam,
Quæ rependere mortuo norit sola.

Me siccam platanum irrepens circundat alumna
Vitis, vt externa floruit aucta coma;
Quando meis ramis teneras circundabat vuas,
Tūc frondosa illa non minus arbor erā.
Talem quisq́; sibi & propriam conquirat amicam,
Cui neq́; morte viri sit peritura fides.

Sic verò vertebat Sanctius:

Me platanum siccam folijs & palmite obumbrat
Vitis, & externa contegor ipsa coma:
Illa meos ramos creuit complexa virentes,
Illius at ramos vsq́; putabo meos.
Hanc sociam vita quarat sibi quisq́; vicissim,
Quæ fiet in fato reddere docta vices.

In hunc ferè modū Ouidius lib. 2. Trist.

Vidi ego pampineis ornatā vitibus vlmum,
Quæ fuerat sæuo fulmine tacta Iouis.

Sed quia epigramma Græcum Antipatri de amica loquitur, quam nos vxorem possumus intelligere, lubens hic adiungi velim Menandri sententiam, qua vbi matrimonij incōmoda enumerauit, commoda etiam subiungit, sed iis maximè verbis:

Α'τυχοῦντι συμπαρέμεινεν, ἀποθανόντα τε
ἔθαψε, περιέστειλεν οἰκείως.

Huic rebus etiam comes in aduersis manet,
Functiq́; fato funeris curam gerit.

III. *ARENTEM senio*] senectute arescentē, vetustate aridam.

Nudam quoq; frōdibus] exutam folijs, suis viduatam comis.

Vlmus amica viti. *Vlmum*] Vlmus arbor est vitibus plurimum gaudens, densa, dura, procera, de qua Plinius lib. 16. Virg. lib. 6. Æneid.

In medio ramos annosaq́; brachia pandit
Vlmus opaca, ingens.

Idem in Bucolic.

Nec gemere aerea cessabit turtur ab vlmo.

Et alibi:

Semiputata tibi frondosa vitis in vlmo est.

Et Statius lib. 6. Thebaid.

----- nec inhospita vitibus vlmus,

Ouidius 2. Amor. eleg. 16.

Vlmus amat vites, vitis non deserit vlmū:
Separor à domina cur ego sæpe mea?

Sic quoq; Petronius Arbiter:

Paruula securo tegitur mihi culmine sedes,
Vuaque plena mero fœcunda pendet ab vlmo.

Calphurn.

Inter pampineas ponetur vitibus vlmus.

Pontanus:

Tecum inter salices, sub amicta vitibus vlmo.

Complexa est viridi] Vt vlmus amica viti est, sic vitis vlmo non est ingrata, quā frequentissimè luxuriantibus frondibus & pampinis fœcundis ambit, vestit, & amplectitur. Vlmis autem adiungi vites fuisse in more positum, vt etiam hodie in Italia, notiùs est quàm vt confirmare necesse habeam. Horatius: *Vites vlmis adiunctæ.*

Et vitem viduas ducit ad arbores.

Idem:

----- adulta vitium propagine
Altas maritat populos.

Claudianus 2. de raptu Proserp.

----- hic pampinus induit vlmos;

Ouid. 3. de Ponto, Eleg. 8.

Non hic pampineis amicitur vitibus vlmus,
Nulla premunt ramos pondera poma suos.

Idem lib. 10. Metamorph.

Pampinea vites, & amicta vitibus vlmi.

Pontanus:

----- Flexaq́; sub vlmis
Pendula textilibus nectunt vmbracula vites.

Hæc vlmi & vitis amicitia poetis occasionem dedit, vt sæpe eius in amoribus mentionem faciant. Ouidius epist. Oenones: *Vlmi & vitis coniugatio amoris similitudo:*

Non sic appositis vincitur vitibus vlmus,
Vt tua sint collo brachia vincta meo.

Martialis de nuptijs Pudentis & Claudiæ, lib. 4.

Nec melius teneris iunguntur vitibus vlmi.

Catullus in nuptijs Iuliæ & Manlij:

Lenta quin velut assitas
Vitis implicat arbores,
Implicabitur in tuum
Complexum. &c.

Porrò aduerte, an huc traduci possint eiusdem Catulli versus hi quodam Epithalamio;

Vt vidua in nudo vitis quæ nascitur arvo,
Numquam se extollit, numquam mitem educat vuam,
Hanc nulli agricolæ, nulli accoluere iuvenci:
At si fortè eadem est vlmo coniuncta marito,
Multi illam agricolæ, multi accoluere iuvenci.

Coma] folijs, pampinis: nam per metaphoram coma de arboribus, fruticibus, arundinibus,atq; etiam herbis frequenter dicitur. Hinc Catullus dixit, Siluam comatam.

Agnoscitq; vices naturæ.] quæ nimirum mutantur in horas, vt è puero iuuenis, è iuuene vir, è viro senex citissimè fiat, immutabili naturæ communis lege.

Grata parenti] vlmo, à qua tanquam parente sustentata est, & incrementum sumpsit.

Exemploq; monet, &c.] Sententia Emblematis, cui astipulatur illud Hebræi Paræmiastæ Prouerb. cap. 17. Omni tempore dilig. t, qui amicus est. Nec eum pro verò amore censemus, qui mortalis huius vitæ terminis concluditur, siquidem ad mentem sapientum amoris vim æstimamus Inquit enim D. Hieronymus: Amicitia, quæ desinere potuit, nunquam vera fuit. Cui consentit Euripides Troadibus, cùm ait:

Vere amas semper amat.

οὐκ ἔστ' ἐραστὴς, ὅστις οὐκ ἀεὶ φιλεῖ.
Non est amator, qui non semper amat.

Deniq; hoc etiam vulgo dici solitum. Amicitias immortales esse debere.

IV. VITE hac vlmum vigore suo iam destitutam comprehendente ac sustinente (à qua nimirum ipsa prius,cùm tenera esset,& quasi pubescens, incrementi occasionem materiamq; sumpserat) significatur amicos nobis esse deligendos, qui nec temporũ diuturnitate, nec locorum distantia, sed ne quidem post mortem amare desistant. Illudq; est quod Phocion dixit, vt refert Stobæus, ζητεῖν δεῖ καὶ ἄνδρα καὶ τέκνα καὶ φίλους τοὺς κατὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ βίου παραμένοντας. *Comparandos esse liberos & maritum & amicos, qui ad mortem vsq; constantes sint.* Respicit Emblematis argumentum hoc Ouidianum 2. de Remedio:

Amici qui deligendi.

Semper habes Pyladem aliquem qui curet Orestem,
Hic quoq; amicitia non leuis vsus erit.

Cicero pro Sestio: Ademit Albino soceri nomen mors filiæ, sed charitatem illius necessitudinis & beneuolentiæ non ademit. Virgilius in obitum Mecenatis:

Et decet, & certè viuã tibi semper amicus,
Nec tibi qui moritur, desinit esse tuus.
Ipse ego quicquid ero, cineres interque fauillas,
Tunc quoque non potero non memor esse tui.

Amicus dimidiũ animæ.

Verus enim amicus dimidium est animæ nostræ, vti Virgilium vocat Horatius, dimidium animæ suæ. Quod sic explicat Augustinus: Bene quidam dixit de amico suo, Dimidium animæ suæ. Nam ego sensi,animam meam & animam amici mei vnam fuisse animã in duobus corporibus, propter vim scilicet amoris. Et ideo illo mortuo,horrori mihi erat vita, quia nolebam viuere diutiùs; sed ideo fortè mori metuebam, ne totus ille moreretur.

Non viuit quisquis fido priuatur amico:
Dimidium siquidem perdidit ille sui.

Sic verè dicitur, Anima est non vbi animat, sed vbi amat. Non enim præsent or est spiritus noster vbi animat,quam vbi amat:nisi fortè magis putetur esse vbi vinctus ex necessitate tenetur, quàm quò sponte & alacri fertur voluntate. Sed sincera hæc amicitiæ fides præcipuè in rebus aduersis cognoscitur, teste Valerio Maximo: cumq; præclarum amicũ dicit Plautus Epidico, qui in re dubia re iuuat, vbi re opus est. Simile est illud Ennii: *Amicus certus in re incerta cernitur*: Vt enim nautis serenitas gratior in tempestate aduenit, sic amico afflicto amicus. Verùm exulcerato hoc nostro sæculo non solùm nihil horum in amicitia ita illustre & magnificum videtur; imò quod nobis Christianis summè deplorandum, odia, diffidia,simultates, & inimicitię perpetuæ sũt, amicitiæ autem prorsus vtilitatibus & cõmodis propriis circumscriptæ iacent, adeo vt nihil dubitem cum Socrate exclamare: φίλοι, οὐδεὶς φίλος innuẽs veram amicitiam ferme interiisse inter mortales. Vulgares, temporanei, & ollares amici plurimi sunt:at qui alter idem sit,amicum vt se ipsum diligẽs,eiq; præsto sit in vtraque fortuna,talis, inquã, amicus diu quęritur, rarò inuenitur, difficulter seruatur. Exquiramus, si lubet, & percurramus totam

Amicitia in aduersis cernitur.

Octo tantum paria amicorum. tam profanam historiam, octo tantùm paria verorum amicorum deprehendemus: Pyladem & Orestem, Nisum & Euryalum, Patroclum & Achillem, Theseum & Pirithoum, Castorem & Pollucem, Tydeum & Polynicen, Scipionem & Lælium, Damonem, & Pythiam. Lucianus recitat alia decem paria amicorum, quinq; nimirum Græca, & quinq; Scythica. Historiæ ibidem requirantur lectu dignissimę. His *De equite quodam Garsiæ Regis Nauarrēsis.* nihil dubito annumerare equitem quēdā Garsiæ Regis Nauarrēsis, de quo ita Fulgosus lib. 4. Cū in Hispania inter se bello decertarēt Ferdinādus Legionēsis & Garsias Nauarrensis reges, Garsias quod superbus audaxque nimium sæuè regni sui proceres habebat, in magno eorum odio versabatur: idq; cùm animaduerteret vnus militum eius, qui puerum Garsiam aluerat, arbitratus si prælium committeretur, Garsiam à suis deserendum iri, vt qui ex fide eum diligeret, re detecta, quam intellexerat, Garsiæ suasit vt prælio abstineret. Verùm Garsias immodici spiritus amicorum & inimicorum contemptor, decertare prælio cum hoste decreuit. Quam rem auspicatus is, qui, vt dictum est, contrà suaserat, in hæc verba prorupit: Quantū aduertere possum, tibi statutum esse video vt omnino moriare; cui rei postea quam aliud afferre opis nequeo, id tantē enitar, ne te vel mortuum, vel victum videā. Itaque galeam atq; thoracem exutus, ac solo gladio hastaq; armatus in hostium aciem ingenti animo irrupit. Vbi ipse haud multò post cæsus, & Garsias à suis, vt ipse monuerat, desertus fuit. Vide plura de vera amicitia apud Val. Maxim. lib. 4. Plura: ch. de multorum amicitia, Ciceronem passim, & alios. Nec malè quadrabit hoc *Vitis ad hoc loco.* En hoc emblema in amorem cōiugalem. vitis enim hic signat vxorem Philantiā, mariti studiosam, qualem describit Flaccus l. 2. Carm. Ode 5. Vlmum verò cum vite maritatam amoribus cōuenire supra annuimus. Alioqui apud Dauidem regium vatem Psal. 127. vxor viti fœcundæ comparatur: Vxor tua sicut vitis abundans. Hu*Amor cōiugalis.*ius amoris est quidam apud Propertium character lib. 2 his verbis:

Terra prius falso partu deludet arantes,
Et citiùs magnos Sol agitabit equos:
Quā possim nostros aliò transferre calores:
Huius ero viuus, mortuus huius ero.

Ouidius 3. de Ponto ad coniugem:

Cumq; ego deficiā, nec possim ducere currū,
Fac tu sustineas debile sola iugum.
Ad medicum specto venis fugientibus æger,
Vltima pars vitæ dum mihi restat, ades.

Virgiliana Dido 4. Æneid de suo loquens Sichæo:

Ille meos, primus qui mē sibi iunxit, amores
Abstulit, ipse habeat secum seruetq; sepulcro.

Eleganter quoq; Lyricus Venusinus:

Felices ter & amplius
Quos irrupta manet copula, nec malis
Auulsus querimonijs
Suprema citiùs soluet amor die.

Huc nō incommodè referri potest histo- *Amor fœminæ Smyrnææ in coniugem demortuū.* ria de fœmina Smyrnæa, sicut à Sabellico refertur lib. 9. decad. 3. de reb. Venetis. Cùm enim Smyrna olim Ioniæ nobilissima vrbs, à Venetis capta esset, ferunt (inquit) fœminam florenti ætate, cùm ad naues captiua abduceretur, mariti sepulchro, in quod fortè inciderat, procubuisse, ac flebili lamentatione illud complexam dulcissimum mariti nomen sæpius vocasse. En, inquit, coniux dilectissime, extremus patriæ casus effecit, vt me, quā nullus amor, nulla vis vnquam quò minus tua fuerim, semperq; futura essem, vertere potuit, crudelissimi hostis manus in perpetuam captiuitatem abducat. Separor infelix à tuo conspectu, nec dulcem patriam, nec monumentum hoc dulcissimum amplius visura. Has ego supremas lacrymas tuis misceo cineribus, his inferis tuos manes supremùm ciebo. Sed quid ita? moriar potiùs, quàm suauissimo hoc complexu diuellar. Atq; ita sepulchro hærens cùm neq; minis, neq; alia vi facilè diuelli posset, à temerario milite gladio traiecta, hac re sola felix, quo voluit loco, relicta est. Sed de amore coniugali alibi.

Mutuum auxilium.

EMBLEMA CLXI.

LORIPEDEM ſublatum humeris fert lumine captus,
Et ſocij hæc oculis munera retribuit.
Quo caret alteruter, concors ſic præſtat vterque:
Mutuat hic oculos, mutuat ille pedes.

COMMENTARII.

I. CÆCVS baculo dubia regens veſtigia, claudum quendam humeris impoſitum geſtat, qui cæco viam digito & ore monſtrare videtur.

II. *Fons Emblematis.* MVLTA ſunt epigrammata Græca in hanc ſententiam, eaq; lib. 1. Anthologiæ, tit. *εἰς ἀναπήρους.* Sed vnum aut alterum attuliſſe ſufficiat. & primum quidem Philippi ſeu Iſidori:

τυφλὸς ἀλητεύων χωλὸν πόδας ἠρτάζεν,
ὄμμασιν ἀλλοτρίοις ἀντερανιζόμενος.
ἄμφω δ' ἡμιτελεῖς πρὸς ἑνὸς φύσιν ἡρμόσθησαν,
τἀλλιπὲς ἀλλήλοις ἀντιπαρασχόμενοι.

Cæcus claudum humeris geſtat: pro munere tanto
Ille oculos claudi mutua dona refert.
Imperfecti ambo coeunt ſed corpus in vnũ;
Quodq; deeſt, ſocio præſtat vterq; ſuo.

Cæcus errans claudum pede ſuſtulit,
Oculis alienis mutuum accipiens:
Ambo quidem imperfecti ad vnius naturam

ram aptati sunt;
Defectum inuicem retribuentes [.i. accommodantes, seu prębentes operas mutuas.]
Cacus vt errabat claudum pede sustulit; ille
Alteriusq; oculos mutua dona capit.
Imperfecti ambo sese iuuere vicissim,
Alterius prompta sic fretus alter ope est.
Sic autem vertit Ausonius Gallus:
Versio Ausonij Galli.
Insidens caco graditur pede claudus vtroq;
Quo caret alteruter sumit ab alterutro.
Cacus namque pedes claudo gressumque ministrat,
At claudus caco lumina pro pedibus.
Idem aliter:
Ambulat insidens caco pede captus vtroq;
Atq; alterna subit munia debilitas.
Nam cacus claudo pede commodat, ille vicissim
Mutua dat caco lumina pro pedibus.
Thoma Mori.
Sic verò Thomas Norus:
Claudipedem gestat cacus vicinus ocellis,
Conducitq; oculos arte, locatq; pedes.
Cacus fert claudum, atq; opera conducit eadem,
Istius ille oculos, istius ille pedes.
Extat & aliud eiusdem omnino argumenti, auctore Antiphilo:
Aliud epigrāma eiusdem materia.
ἄμφω μὲν πηροὶ καὶ ἀλήμονες, ἀλλ' ὁ μὲν, ὄψεις,
ὃς δὲ, βάσεις. ἄλλῳ δ' ἄλλος ὑπηρεσίη.
τυφλὸς γὰρ χωλοῖο κατωμάδιον βάρος ἄρας,
ἀτραπὸν ὀθνείοις ὄμμασιν ἀκροβατεῖ.
ἡ μία δ' ἀμφοτέροις ἤρκει φύσις. ἐν γὰρ ἑκάστῳ
τἄλλιπές, ἀλλήλοις εἰς ὅλον ἠράνισαν.
Ambo mendici cacus, claudusq; fuere.
Alterat alterius sustulit arte malum.
Attollens humeris claudum qui luce carebat,
Claudi oculis dubiam tentat inire viā.
Coniūxerat simul quod fors vtriq; negarat:
Natura ambobus sic satis vna fuit.
Ambo quidem mutili & errones, sed alter quidem oculis,
Alter verò ingressu, alterius autem alter suministratio [erat] .i. alter alteri seruiebat.
Cæcus enim claudi superhumerale onus tollens
Viā alienis oculis, summis pedibus ibat.
Vna verò vtrisque sufficiebat natura: in vnoquoq; enim
Defectū inuicem ad totū mutuata est;
Mutili & errones ambo: alter lumine cassus,
Alter at ingressu mutua dona dabant.
Cacus enim claudum tergo gestabat: ocellis
Alterius summis ibat iter pedibus.
Natura vna vtriq; satis, parilisq; facultas,
Quo caret inq; vices alter & alter agit.
Sunt & alia duo ad idem spectantia, quę à doctis certatim conuersa huc non adijcio: sed illud tantùm breuius ex Politiano ascribam, quòd nonnihil leporis habeat:
Epigramma Politiani.
Τυφλὸς ἄπυς τ' ἤτην ἀλλήλοιϊν θεράποντες
Τυφλὸς ὁδηγεῖτο, νωτοφορεῖτο δ' ἄπυς.
Vt tradant operas sibi mutuò loripes, atq;
Cacus, iter facit hic, fertur at ille pedes.
Cæcus, pedibusq; mancus erant sibi inuicem ministrantes:
Cæcus per viam deducebatur [à claudo] dorso ferebatur pedibus mācus.
Portauit cacus vir claudū in terga leuatū:
Acceptis oculis prabuit ille pedes.
In hunc sensum lusit quoq; Faustus Sabæus hoc epigrammate.
Fausti Sabai.
Mutuum auxilium.
Mendicum cacus claudum ceruice ferebat,
Et ducebatur lumine ab alterius.
Ambo imperfecti corpus iunguntur in vnū,
Recte eat vt claudus, cacus vt inspiciat.
Monuit autem Pierius Valerianus hęc nō temere, & poeticè conficta; habet enim ille tetrastichon hoc lemmate.
In celebres mendicos.
Quarens edaci corpori vagus cibum
Claudum ferebat cacus, illi fænerans
Pedes, ab illo fæneratus lumina.
Quid non egestas dura mortales docet?
Donec igitur duo aut plures animo concordes erunt, licet diuersis corporum ægritudinibus laborent, facilè tamen mutuò se iuuabunt, & alter alterius supplebit defectum. Memini me de Britanno quodam legere, qui fuit tibijs contractis; ita vt si locum mutare vellet, sella vehendus esset; fuit insuper re tenui: is duxit vxorem cæcam, & facti caussam dixit: Sic melius, aiebat, inter nos cōstabit amicitia, feremus nos inuicē pares calamitate, neutri futurum est quod exprobret alteri. His itaq; tranquillus & innocens erat conuictus
Historia de Britāno claudo.

ctus, fœlix fœcunditas, procreatis ex isto coniug o duodecim fratribus robustis, nulloq; næuo deformatis.

III. *Loripedes.* LORIPEDEM] pedum vsu carentem. Loripes compositum est à loro & pede. Dicuntur loripedes, qui pedes habent intortos in modum corrigiæ: aut veriùs, qui blandos & carneos habent pedes sine ossibus, quales sunt populi in Aphrica, qui dicuntur Himantopodes, id est, loripedes, quibus serpendo ingredi natura est. Plinius lib. 5. cap. 8.

Fert lumine captus] cæcus, vsu oculorum priuatus.

Munera retribuit] beneficia rependit, quæ à cæco accipit.

Quo caret alteruter, &c] Hũc versum alibi sic legi:

O fœdus concors: sic præstat vterq; vicissim.

Mutuat] pro Mutuatur: *Mutuo, as*, certè apud probatos auctores vix inuemens; *Mutuo.* Latini dicunt, *Mutuò dare*, quod facilè diligens lector deprehendet. Sed danda est Alciato venia, qui toties occurrebat Bartolis & Baldis. Quòd si tersæ aures hoc non ferant, poteris versiculum vnica expuncta littera corrigere:

Hic oculos mutat, mutat & ille pedes.

Hic oculos] scilicet tardipes, claudus.

Ille pedes] nempe cæcus.

IV. *Vnus vir, nullus vir.* EMBLEMATE hoc intelligi datur, ad sustentandam subleuãdamque humanæ vitæ inopiam, hominẽ hominẽ iuu‹are›: vt enim non omnis fert omnia tellus, sic quiuis non abundat quibuslibet, vnde peruulgatas habemus parœmias, *Vnus homo, nullus homo*: *Manus manum fricat*: *Multæ manus reddunt onus leuius*: *No absque Theseo*: & alia multa eiusdem generis. Rectè itaq; Menander:

ἀνὴρ γὰρ ἄνδρα, καὶ πόλις σώζει πόλιν. χεὶρ χεῖρα νίπτει, καὶ δάκτυλος τε δάκτυλον.

Vir enim virum, et ciuitas saluat ciuitatẽ. Manus manum lauat, & digitus digitum.

Geryonis mythologia. Geryonẽ ideo fingunt multis oculis, multis manibus & pedibus præditum, quod in negotijs obeundis multorum opera vti cõsueuerit; quod in principe, vel alio quopiam, cui Reipub. summa credita sit, plurimùm commendabile habetur: Nõ enim omnia possumus omnes. Idcirco Pelopides laudatur, qui legationem iturus, cũ se ad dicẽdum parum idoneum intelligeret, adiutorem sibi sociumq; muneris Epaminondam cooptauit: Sic Nicias cùm ad labores tolerandos imbecillo admodũ corpore & inexperto esset, Lamachum sibi & robustum & industrium socium accepit. Existimo quidem hic allusionem esse quandam ad συνδυασμὸν, quã homines quibusdam veteribus appellati sunt συνδυαστικοὶ, quippè quos natura ita effinxerit ac formarit, vt gregales essent, & bini agerent. *Homines συνδυαστικοὶ cur appellati.* Ex quo & Platoni dicuntur, ζῶα πολιτικὰ, id est, *animalia ciuilia*, & ad societatem nata: quandoquidem eo genio sint, vt sola viuere nequeãt. *Homines soli minimè viuere posśũt.* Itaq; preclarè ille, qui humanum ingenium apiculæ comparauit: vt enim illa perire dicitur, si sola viuat, ita natura hominis ea est, vt sine opera mutua & societate vitã traducere nullo modo possit: vtque manus manum lauat, ita homo hominẽ mutua quadam necessitudine atque ope iuuat. In summa,

Integrum ex medijs vnum fit ritè duobus,
Si quando hic oculos mutuat, ille pedes.

Quis enim artifex tam per se sapiat, tãtasque habere facultates putatur, vt non indigeat aliorum artificum auxilio mutuo? Id autem cùm à natura prouida omnium matre profectum sit, vt singuli quibusdã rebus ad vitæ præsidium & ornamentum indigeant, quo eas ab alijs mutuo capiant, vt ipsi meminerint aliquod suum officiũ esse mutuò & vicissim rependendum: certè nullus nostrum est, quin vel cæci vel loripedis agat partes, vt quà sit eundum, minimè videat, aut quà progrediendum vlteriùs, planè non habeat. Quid, cæce, consilij capies, quò te in viam huius vitæ anxiæ ac molestæ conijcies? quid, inquam, homo quantumuis diues ac locuples consilij capies, vt te possis tandem expedire ex inopiæ angustijs, quæ non sinunt te vltrà progredi, nisi ducatum tibi præstet aliquis oculatus? At, claude, & pedibus casse, quò te proripies? imò verò erudite licet ac Musarũ alumne, an te loco mouebis, nisi primùm firmis cuiusdam opulenti beneque nummati humeris sustenteris? Sed quotusquisq; est, cui non perspicuum sit quã longè lateque pateat officij huius mutui vsus? *Ad mutua officia omnes tenentur.* Nullum omninò rerum genus est, quod aut auullum à cæteris per seipsum constare, aut vim suam atq; æternitatem conseruare possit. Stoici quæ in terris gignuntur

gnuntur, aiunt ad vsum hominum creata esse: homines autem hominũ caussa genitos, vt ipsi aliis alii prodesse possent: qua in re necesse est naturam ducem optimã sequi, & vtilitates omnes in medium conferre officiorum commutatione, dando, accipiendo, commutando, conducendo, & cæteris eiusdem generis, tum artibus, tum opera, tum facultatibus hominum inter homines societatem deuinciẽdo. Iam verò illa sapientia, vt sapienter ab Oratore dictum, diuinarum atque humanarum rerum scientia est, in qua continetur Deorum & hominum societas quædam & cõmunitas inter ipsos. Quod cùm ita sit, meminerimus ad extremum, quod antè dictum est, vnum hominem pro nemine habendum: vnum, inquam, nihil ferè, duos simul iunctos permulta facere & consequi posse.

Auxilium nunquam deficiens.

EMBLEMA CLXII.

BINA pericla vnis effugi sedulus armis,
Cum premerer, solo, cum premerer, salo.
Incolumem ex acie clypeus me præstitit: idem
Naufragum apprensus littora adusque tulit.

COM-

COMMENTARII.

I. IVXTA tentoria in ripa sita flumen præterlabitur, in quo vir armis militaribus indutus, & scuto suo incumbens natat.

II. HOC è Græco Iulij Leonidæ Epigrammate expressit Alciatus, in quo Myrtili militis prosopopœia est, scutum suum celebrantis. Is post cõflictum terrestre nauem ingressus naufragium passus est, cũque frangeretur nauis clypeum apprehẽdens incolumis super illo enarauit. Epigramma venustum est & figuris abũdans. Græcum sic habet:

Myrtilus quis.

Emblematis fons.

εἰν ἑνὶ κινδύνους ἔφυγον δύο μυρτίλος ὅπλῳ,
τὸν μὲν ἀριστεύσας, τὸν δ' ἐπινηξάμενος.
ἀργέστης ὅτ' ἔδυσε νεὼς τρόπιν, ἀσπίδα δ' ἔσχον
σωθεὶς κεκριμένην ὕδατι καὶ πολέμῳ.

Effugi geminum clypeo discrimen in vno
Myrtilus, & pugnans fortiter atq; natans.
Arripui clypeum depressa flamine puppi
Fluctibus oppressum, belligerisq; viris.

Vnis pericula duo effugi [ego] Myrtilus armis;
Vnum quidem fortissimè dimicando, alterum vero natando.
Argestes [ventus] quando subiit nauis carinam, clypeum habui
Seruatus destinatum aquis & pugnæ.

Vnis damna duo vitaui Myrtilus armis;
Vnum acie certans, alterum in amne natans.
Vt primùm vento pulsa rate is adfuit, vtq;
Me clypeus pugna, est auxiliatus aqua.

Huc refer & alia eiusdem argumenti Epigrammata lib. 1. tit εἰς ναυάγιον. Talem quoq; pingit Claudianus in panegyricis Horatiũ Coclitem, cuius hæc sunt verba:

Horatius Cocles.

Traiecit clypeo Tibrim, quo texerat vrbẽ,
Tarquinio mirante, Cocles, medijsque superbus
Porsennam respexit aquis.

III. *BINA pericla*] duo pericula, nempe in terris & in mari.

Vnis armis] vno eodemq; scuto. Vnus in plurali iungitur nominibus singulari numero carẽtibus, vt Vnæ literæ, Vna arma, Vnæ ædes. Cic. pro lege Manil. Ab vnius hostium copiis geri. Licet apud eundem Ciceronem pro Flacco legatur: Vnis moribus, & nunquam mutatis legibus viuere.

Vnus in plurali.

Cum premererq; solo] cum dimicarem terrestri prælio.

Cum premererq; salo] cùm in aquis periclitarer, iisq; penè obruerer. Salum mare dicitur, vel à sapore salis: vel à verbo Græco σαλεύω, quod significat fluctuo, fluito.

Salum.

Clypeus me præstitit] Clypeus, vt Labienus ait, cùm virili genere profertur, scutum significat, sic dictum ἀπὸ τοῦ κλέπτειν, siue ἀπὸ τοῦ καλύπτειν τὸ σῶμα. quod clepere seu celare significat. Clypeũ verò in neutro genere imaginem in scuto cælatam denotat, dictum ἀπὸ τοῦ γλύφειν, id est, sculpere. Sed tamen T. Liuius clypea sæpe pro scutis posuit; vt 6. ab Vrbe: Clypeis antè Romani vsi sunt, deinde post quam stipẽdiarii facti sunt, scuta pro clypeis fecere. Asinius contra clypeum pro imagine masculinè dixit. Plinius lib. 2. Dubij sermonis: Vtrũq; ait, indistincto genere dici, sed litera differre; vt pugnatorium per i, dicamus clipeum, quod clepere celare sit; imaginem verò per y, à cluendo. Sed hæc arbitror Plinium non ex sua, sed ex Grammaticorum opinione retulisse, Nam lib. 35. Nat. hist. cap. 3. ait: Scutis enim, qualibus apud Troiam pugnatum est, continebãtur imagines, vnde & nomẽ habuere clypeorum, nõ (vt peruersa Grãmaticorum subtilitas voluit) à cluendo. A clypeo fit clypeare, verbum, apud Pacuuium in Hermiona, idemque est, quod apud Liuium, paludamento circum brachium intorto in hostes impetum facere, & ab eorum ictibus seipsum protegere.

Clypeus.

Clypeum.

Clypeare.

IV. SCVTVM bellicum olim tantæ amplitudinis erat, vt totum hominem tegeret, & à telis omni ex parte defenderet. Adhæc conuexa eius parte, corpus sustentante flumen tranari posset. Scutum hoc nusquam in quouis periculo deficiens, sed etiam in iis auxilium præstans, quæ videtur alioqui abhorrere ab vsu proprio & naturali, typus est amici veri nunquam nõ suppetias ferentis, vel etiam in iis, quę videntur à sua facultate penè omninò aliena esse. Non multis id amplificabo verbis: vnum huius rei exemplum mihi statui te,

Veri amici typus.

D. IOAN-

Ioannes Andreas Ciolus Venetus. D. IOANNES ANDREA CIOLE, Doctor Excellentissime, amice integerrime, qui me non solùm Patauii (vbi amicitia nostra primùm coaluit) dum in castris Palladis militaremus, ope & opera iuuisti; sed etiam Venetiis dum sæuissimis diuturnorum morborum procellis concussus, & virium, & facultatum iacturam fecissem, nũquam destitisti solari afflictum, erigere iacentē, dirigere animum, eaq; omnia reapse præstare, quæ ab alio quoquam vix ausim sperare. Te remige tādem ægrè enaui. Tu nihilominus amoris tui radios in me aliquantulum disiunctum largissimè diffundis, dum mihi amplissimorum virorum gratiam concilias, cōciliatam foues, literarum reciproco alloquio recreas, denique instructissima tua suppellectile libraria hunc meum commentandi conatum promoues. Quid ego vicissim? quod possum; redamare, & sincerum amorem cādidè attestari: quod hocce publico testimonio ago, idq; per istum laborem, quem hic suscepi (audacius fortè quàm feliciùs) perenne esse exopto. *Studia nusquam non opportuna.* Hoc etiam potest commodissimè trāsferri ad literarum studia nusquam non opportuna, nusquam nō iucunda, quibus nimirum non modò ab aduersariorum telis, & hominum iniurijs tuti sumus, & tāquā opposito clypeo munimur, sed & eorum ministerio vsque è medijs vitæ huius fluctibus ad trāquillum otij portuum recipimur. Sic enim Myrtili clypeum Alciatus ipsemet oratione quadā Ticini habita intellexit. *Zenonis naufragium.* Tradunt, inquit, Zenonem Philosophum, cùm naufragium fecisset, dixisse, se nũquam felicius nauigasse, quā cùm rebus amissis vacare Philosophię deinde cœpisset. Idem & vsurpare ego possum, qui cùm in patria otio quondam, nimiaq; tranquillitate ferè marcescerem, atrocitate bellorum demum excitatus peregrinari cœpi, & ad hanc disciplinā confugi, quæ mihi planè fuit, quòd Prouerbio Græco dicitur, *Myrtili clypeus*. *Myrtili clypeus.* Fuit is ingentis animi miles, scuto pugnare solitus, qui cùm ad maritimam expeditionē nauigasset, submersa fortè naui eidem clypeo innixus in tutum portum delatus est. De quo hunc in sensum Leonides Poeta scripsit:

Bina pericla viris effugi Myrtilus armis,
Cũ premererq; solo, cũ premererq; salo.
Incolumē ex acie clypeus me præstitit, idē
Naufragum apprensus littus adusque tulit.

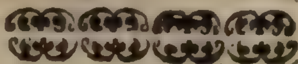
Sic mihi hęc egregia professio omni in tēpore, omni in fortuna auxilio fuit; quod ceu senectuti vestræ viaticum, vt & vos comparetis, hortor suadeoque. Hæc Alciatus. *Cordatis viris fauet sors.* Apparet itaq; viris cordatis & magnanimis fortunam ipsam, etiam in rebus quātumcunq; afflictis atq; aduersis, facile modum auxiliumque ministrare. vt est hoc Tibulli, quod vulgo dici solet: *Fortes fortuna adiuuat*. Iuxta illud nimirum poetæ:

Audaces fortuna iuuat, timidosq; repellit.

Teste etiam Seneca in Medea:

Fortuna fortes metuit, ignauos premit:

Vita nostra militia. Verùm cùm misera hæc nostra & calamitosa vita militia sit super terram: & sicut mercenarij dies nostri, docēte Iob 7. laboremus sicut boni milites Christi, vt Apostolus sedulò adhortatur, assumpto scuto illo salutis, quod ipse nobis ceu digito demonstrat: vt possimus resistere (eius vtor verbis) aduersus insidias diaboli, & aduersus principes mundi, rectores tenebrarum harum. Accipite, inquit ad Ephes. 6. armaturā Dei, vt possitis resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare; sumētes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere, &c. Huiusmodi sanè clypeo tam in terra, quàm in mari, hoc est, diu noctuq; rectè nos ab imminentibus malis tuebimur, & diuersa licet pericula imperterrito animo illęsi effugiemus; vt & sanctè attestatur Psalmographus: Scuto, ait, circumdabit te veritas eius, non timebis à timore nocturno: à sagitta volante in die. Cadent à latere tuo mille, & decem millia à dextris tuis, ad te autem non appropinquabit. Psalm. 90. At nunc Gratiis litabimus.

Gratiæ.

EMBLEMA CLIII.

TRES Charites Veneri assistunt, dominamq; sequuntur,
Hincq; voluptates, atque alimenta parant.
Lætitiam Euphrosyne, speciosum Aglaia nitorem,
Suadela est Pithus, blandus & ore lepos.
Cur nudæ? Mentis quoniam candore venustas
Constat, & eximia simplicitate placet.
An quia nil referunt ingrati, atque arcula inanis
Est Charitum? qui dat munera, nudus eget.
Addita cur nuper pedibus talaria? Bis dat,
Qui citò dat: minimi gratia tarda preti est.
Implicitis vlnis cur vertitur altera? Gratus
Fœnerat: huic remanent vna abeunte duæ.
Iuppiter ijs genitor, cœli de semine diuas
Omnibus acceptas edidit Eurynome.

COM-

COMMENTARII.

I. GRATIÆ, quas Græci Charites vocant, pinguntur nudę, facie virginū, hilari vultu, manibus cōplexis seipsas aspicientes, pedibus alatis: harum vna à nobis auersa pingitur, reliquę duæ facie ad nos conuersa. Gratiarum simulacra veteribus non fuere citra indumenta, inquit Pausanias; at posteri nescio cur nudas pingere ac sculpere adorti sunt, antiquorum ratione mutata.

II. *Descriptio Charitum ex adiunctis.* CONSTITVITVR hic Charitum prosopographia, qualem fermè & pictores & statuarii veteres expresserunt. Tres sūt ęquè nudæ, virgines, iuuenes, hilares, & quæ inuicem sibi adhæreant. *Nudæ.* Nudæ quidem, quia beneficia nō oportet esse fucata, in quibus simplicitas & puritas animi maximè requiritur. *Virgines.* Virgines autem & iuuenes, quòd nusquam senescere debeat aut intermori accepti beneficii recordatio. *Iunctæ.* Sibi connexæ & adhærentes, quia (vt ait Sophocles) ἡ χάρις χάριν φέρει, *Gratia gratiam parit*, quodq; debeat esse perpetuum, & quasi continuum beneuolentiæ fœdus. *Talaria pedum.* Adhæc in pedibus habent alata talaria, quòd tardā gratiam esse non liceat. *Vnā duæ aliæ conspiciunt.* Postremò vnam auersam duæ alię conspiciunt; quòd pro accepto beneficio duplicem, & quasi cum fœnore gratiam rependere debeamus. *Cur filiæ Iouis & Eurynomes.* Has ex Eurynome Iouem suscepisse ferūt; vt affectum eiusmodi nō tam humanum quàm diuinum esse intelligas. Huius picturæ Pausanias in Æliacis diuersis locis meminit: & Seneca pluribus agit libro De beneficijs, cap. 3. Porrò huc non grauabor adscribere in Charitum eiconem Epigramma non illepidum, quod etiamnum extare Romę, testis est Lilius Gyraldus Syntag. 8. ascripsitq; Alciatus ipsemet cap. vndecimo libri primi Parergon:

Epigramma in Charites.

Sunt nudæ Charites, niueo de marmore: at illas
Diua Columna suis ædibus intus habet.
Par tribus est facies, qualem decet esse sororum:
Par tribus est ætas, par quoque forma tribus.
Grata Thalia tamen gemina conuersa sorori,
Implicat alternis brachia nexa modis.
Iuppiter est genitor, peperit de semine Cœli
Eunomia, & Veneris turba ministra fuit.
Inde alitur nudus placida sub matre Cupido,
Inde voluptates, inde alimenta Dei.

Quia verò potissima huius Emblematis pars, si rectè conferas, ex epigrammate adducto lucem accipit, pauca in transcursu in amplissima alioqui materia attingemus.

III. *Charites unde dictæ.* *TRES Charites*] Charites dicūtur ἀπὸ τῆς χαρᾶς, à lætitia, vt Phornutus ait: sed & notissimo Græcorum adagio, ταῖς χάρισι σπένδειν, *Gratijs sacrificare*, ij iubentur, qui tristes & solliciti sunt. *Charites quot.* De numero verò & nomine Gratiarum variæ sunt auctorum sententiæ. Orpheus in hymnis tres recenset, Aglaiam, Thaliam, Euphrosynā, Iouis & Eunomiæ filias, sic:

Δεῦτέ μοι ὦ χάριτες μεγαλώνυμοι ἀγλαότιμοι
Θυγατέρες Ζηνός τε ϗ Εὐνομίης βαθυκόλπυ,
ἀγλαΐητε, Θάλεια, ϗ Εὐφροσύνη πολυόλβε,
χαρμοσύνης γενέτειραι.

Huc agite Charites celebres, veneranda propago
De Ioue prognatæ Eunomiaq; parentibus olim,
Aglaia, Euphrosyneq; Thaliaq; splendida, claræ
Lætitiæ matres.

Plutarchus item tres facit in lib. de disputatione Philosophi cum Principe: Sapiebat, inquit, qui Gratijs nomen indidit, Aglaiæ, Euphrosynæ, ac Thaliæ: siquidem hilarem esse & gaudere in cōferendis beneficijs, id & maius est & purius. Has etiā tres inuocat Pyndarus Ode Olymp. vlt. πότνια Ἀγλαΐα, φιλησιμόλπετ' εὐφροσύνα, Θαλία τ' ἐρασίμολπε, Θεῶν κρατίςυ παῖδες, Id est: *O venerabilis Aglaia, amabiliterq; demulcens Euphrosyne, amiceq; oblectans Thalia, optimi Deum filiæ.* Quidam verò, vt ait Phornutus in lib. de Nat. Deor. duas tantum Gratias posuerunt, innuētes aliquos benefaciendi initium facere oportere, alios autem gratiā referre. Homerus lib. 14. Iliad. vnam Gratiarum Pasitheam vocat, quam Iuno Somno Deo in matrimonium collocat. *Pasithea.* Huius

etiam

etiam meminit Statius lib. 2. Theb.
Nō hoc Pasithea blandarum prima sororū.
Ausonius Gallus Lesbiam suam ternario Gratiarum numero adiungit, hoc epigrammate:

Tres fuerant Charites, sed dum mea Lesbia vixit
Quatuor: vt perijt tres numerantur itē.

Sic & ego aliquādo ex tempore muginabar in formosam & argutam psaltriam, dum nobis suauissimè cithara caneret.

Epigramma in Rachelem nobilem psaltriā.

Dum specto attento formosum lumine vultum,
Tūc dico: E cœlo Cypria lapsa Dea est.
Mellif lua cithara dū iūgis carmina voce,
Obstupet argutum turba nouena melos.
Purpureo dulces dum fundis ab ore loquelas,
Flexanimas Charites tunc reor esse rudes.
Rachel, quid dicam? Forma Venus altera; cantu
Pieris at decima es; quarta sed ore Charis.
Pieris abde chelyn, nitidos Venus exue cultus,
Nam Charis ista viris nuda placere potest.

Charites tres.

Communior tamē fuit sentētia. tres fuisse Charites, vt in eo versu testatur Meleager:

Τρισσαὶ μὲν χάριτες, τρεῖς δ' ἱ γλυκυπάρθενοι ὧραι.

Sunt triplices Charites, tres Horæ, casta & vtraq;

Cur?

Tot autem ideo esse prodiderunt, quia & benefici esse in alios debemus, & aliorum beneficia suscipere, & ijs, qui in nos fuerunt liberales, retribuere. Date autem, accipere, & referre. tres actus sunt inter se distincti. Alij ideo dicunt tres esse Gratias, quia acceptum beneficiū cum fœnore reddi debet. Quapropter solebant ita Gratias pingere, vt vna earū auersam faciem teneret, quasi à nobis profectæ; duæ verò nos aspicerēt, vt duplex nobis beneficium rependi debere ostenderent. Tradunt etiam Gratias in Acidalio fonte, qui est Orchomeni Bœotię vrbe (vbi Eteocles Andrei & Euippes filius templo ædificato primus Gratijs rem diuinā fecisse dicunt) lauari; quoniam pura esse beneficia oportet; & nihil sordidum, nullam spem retributionis habere.

Gratijs quis sacra primus fecerit.

Gratiæ iunctæ Veneri cur?

Veneri assistunt.] Testis est in Æliacis posterioribus Pausanias, & Cœlius lib. 18. cap. 18. vt significaretur, quę volūtas ferret sine pugna, citraq; contentionem vllam, & qui dat, & qui accipit, transigerēt.

Dominamq; sequuntur] Hinc Veneris pedissequæ & asseclæ vocantur.

Agrorum fertilitas per Gratias.

Hincq; voluptates] suppeditant voluptatum omnium materiam.

Alimenta parant] Innuit (vt ego quidem arbitror) mythologiam Gratiarum, qua agrorum fertilitatem, frugumq; abūdantiam, quæ pacis beneficio latè proueniunt, per Gratias significari quidam volūt. Vide Natal. Comit. lib. 4. cap. 15. Mytholog.

Euphrosyne.

Lætitiam Euphrosyne.] Notatio est nominum. Euphrosyne lætitiam sonat, vel quæ hilaritatē facit; παρὰ τοῦ εὐφραίνειν, *lætū reddere.* Lætatur enim in beneficijs & qui dat, & qui accipit. De hac Bapt. Pius:
Gestibus Euphrosyne blandus amor oculis.

Aglaia.

Aglaia.] Splendorem, dignitatem & honestatē sonat. hinc ἀγλαΐζομαι καὶ ἀγλαΐζω. *honoro, orno.* Est enim honestius dare quàm accipere: nam beneficium qui accipit, libertatem vendit. ait P. Syri mimus.

Thalia.

Suadela est Pithus] Thaliam intelligit, quę floriditatem & lętum conuiuium sonat, παρὰ τὸ θάλλειν, quod est, *virescere, pullulare.* Hæc autem Suada siue Suadela, Dea persuasionis & eloquentię, & à Græcis πειθὼ nominatur. Cicero in Bruto: Vt hominis decus est ingenium, sic ingenii ipsius lumen est eloquētia, qua virum excellentem præclarè tum illi homines florem populi esse dixerunt: Suadæque medullam, πειθὼ, quam vocant Græci, cuius effector est orator, hanc Suadam appellauit Ennius. Eius autem Cethegum medullam fuisse vult, vt quam Deam in Periclis labris scripsit Eupolis sessitasse, huius hic medullam nostrum Oratorem fuisse dixerit. Hæc ille. πειθὼ verò (ait Suidas) est ἡ πεισμονή, cui sacrū nihil aliud quam oratio; quam etiam Græci ψυχαγωγὸν appellabāt, quòd animum ducat quò velit. Eo sensu eloquentia flexanima dicitur Ennio. Hanc solam mortalibus reginam esse apud Euripidē Hecuba dixit: eique Æschylus μελιγλώσσους ἐπαοιδάς tribuit. Huius etiam causa Socrates apud Quintilianum πειθοῦς δημιουργόν.

Suada. *Πειθώ.*

γὸν. id est, *persuadendi opificem*, Rhetoricen nominauit.

Cur nudae] De habitu Charitum non eadem est omniũ sententia, alii enim nudas, alii vestibus lucidis & fluctibus .nd.utas fuisse voluerunt. Pausanias in Bœoticis Gratias antiquitus tam à sculptoribus, quàm à pictoribus, & à poetis cum vestibus introductas fuisse testatur: quarũ artifices Pythagoras Parius, Bupalus, & Apelles extitere; & Socrates Sophronisci illas indutas in vestibulo arcis Atheniensiũ collocauit. Cùm igitur antiquitus vestibus operirentur, vel quia turpe esset aspectu mulieres nudas sine vestibus cõspici; vel quia brumæ frigora formidarẽt, inciderunt in recẽtiores tãquam in latrones, à quibus spoliatæ sunt. Quid igitur mirum, si hoc nostro tempore omnes gratiæ frigeant, & nudæ algeant?

Gratia ∞ nuda.

Mentis quoniam candore] Duas affert causas, cur nudæ pingantur Gratiæ. Prima, quia ad acquirẽdum amorem & gratiam, necesse est, vt cor ipsum candidum transpareat, purum & absq; vllo fictionis velo; in beneficiis itaq; vltro citroq; collocãdis nihil oportet esse duplex aut tectum sed clara omnia & simplicia.

Duæ causæ cur nudæ Charites.

Atq; arcula inanis est Charitum.] Secunda causa prouerbium tangit, Σιμωνίδου μέλη. id est: *Simonidis cantilena*. Nam hæc de Simone retulit Stobæus: Σιμωνίδης παρακαλοῦντος τινος ἐγκώμιον ποιῆσαι, καὶ χάριν ἕξειν λέγοντος, ἀργύριον δὲ μὴ διδόντος δύο ἔχειν ἔφη κιβωτούς, τὴν μὲν χαρίτων, τὴν δ' ἀργυρίου. καὶ πρὸς τὰς χρείας, τὴν μὲν τῶν χαρίτων κενὴν εὑρίσκω ὅταν ἀνοίξω, τὴν δὲ χρησίμην μόνην. *Simonides, rogãte quodam vt sibi conscriberet encomium, & gratiam se relaturum dicente, argentum autem non dante: Duas, inquit, arcas habeo, vnam Gratiarum, alteram argenti: & cùm necessitas exigit, Gratiarum quidẽ arcam aperiens, inanem ipsam reperio, alteram verò solam mihi commodam.* Quo significare volebat, se gratis donare nolle carmina. Sic quoq; queritur Theocritus in Charitibus, qui Gratias suas ideo nudas ait, quòd à principibus, ad quos mittãtur, indotatæ remittãtur. Sed hoc videri posset illiberale: nam libera & vltronea debet esse gratia, nõ coacta, aut illiberalis. Adde, quòd pulchrius (vt dictum) & magnificentius est beneficiũ conferre, quàm affici beneficio. Hinc. n. illud Plutarch: Ἐπίκουρος, τοῦ εὖ πάσχειν, τὸ εὖ ποιεῖν οὐ μόνον κάλλιον ἀλλὰ καὶ ἥδιον εἶναι φησί. χαρᾶς γὰρ οὐδὲν οὕτως γόνιμόν ἐστιν, ὡς χάρις· ἀλλὰ σοφὸς ἦν ὁ ταῖς χάρισι τὰ ὀνόματα θέμενος, ἀγλαΐην, καὶ εὐφροσύνην, καὶ θάλειαν. τὸ γὰρ ἀγαλλόμενον καὶ τὸ χαῖρον ἐν τῷ διδόντι τὴν χάριν, πλεῖον ἐστὶ καὶ καθαρώτερον. διὸ τὸ πάσχειν εὖ αἰσχύνονται πολλάκις. ἀεὶ γὰρ ἀγάλλονται, τῷ εὖ ποιεῖν. Hoc est: *Epicurus ait, non modò pulchrius esse beneficio afficere, quam affici, sed & iucundius. Nam nulla res perinde parit gaudium, vt beneficentia. Sapiebat autem qui indidit Gratijs nomina, Aglaia, Euphrosyna, & Thalia, siquidẽ exultatio & lætitia in dante maior est & purior. Itaq; multi pudore sæpè suffunduntur, cùm beneficium accipiunt: semper autem gaudent, cùm beneficium præstant.* Nõ mihi temperare possum, quin addam Ciceronis illud è 2. Offic. Aut opera fit benignè indigentibus, aut pecunia, &c. quamquam in vtroque inest gratificãdi liberalis volũtas, tamen altera ex arca altera ex virtute depromitur: largitioq; quæ fit ex re familiari, fontem ipsum benignitatis exhaurit.

Arcula Gratiarũ inanis.

Gratia libera esse debet.

Addita cur nuper] Innuit auctor nunquã depictas hactenus fuisse Charites pedibus alatis, sed se primum hoc inuenisse, vt talaribus illas decoratas diceret, vt locũ haberet prouerbium. *Bis dat, qui citò dat.* Vide ibi.

Alciatus Gratijs talaria addidit.

Bis dat qui citò dat.] Prouerbiale est ex Publij Mimis:

Bis dat qui citò dat.

Bis est gratum, quod opus est vltrò si offeras.
Itemque:
Beneficium inopi bis dat, qui dat celeriter.
Vulgatum est etiam in hanc sententiam Luciani distichon:

ὠκεῖαι χάριτες γλυκερώτεραι. ἢν δὲ βραδύνῃ,
πᾶσα χάρις κενὴ μηδὲ λέγοιτο χάρις.

Celeres gratia dulciores: si autem tardauerit,
Omnis gratia vana, nec dicetur gratia.

Vel, vt Ausonius reddit:

Gratia quæ tarda est, ingrata est: gratia namq;
Cum fieri properat gratia grata magis.

Idem aliter:

Si bene quid facias, facias citò; nã citò factum

 Gratum

Gratũ erit, ingratũ gratia tarda facit.

Minimi gratia tarda preti est] In hanc sententiam circumfertur versiculus Græcus:

Α' χάρις ἁ βραδύπους ἄχαρις ἐστὶ χάρις.

Tardum beneficium ingratum est.

Sic Ouidius de Ponto 3.

Gratiaq; officio, quod mora tardat, abest.

Vlna. *Implicitis vlnis*] Brachiis. Est enim vlna propriè spacium quantum vtraq; extenditur manus. Dicta vlna, vt placet Seruio ἀπὸ τῶν ὠλενῶν à brachijs. De vlna vide diligenter Parerga nostri Alciati lib. 1. cap. 18. & Budæum in priorib. annotat.

Gratus fœnerat] Hoc est, qui primus gratiam misit, perinde fecit, ac si fœnori dedisset; nã pro vna gratia duas accipiet.

Gratia vt referẽda. *Remanent vna abeunte duæ.*] Siquidem referenda gratia nullum officium magis necessarium. Quòd si quædam acceperis vtenda, maiore mensura, si modò possis, reddere iubet Hesiodus, & imitari agros fertiles, qui multo plus reddũt quàm acceperint. Cic. 1. Officior. Grauissimè dictum à Valerio Max. dandi & accipiendi beneficii commerciũ (sine quo vix hominum vita constat) perdit & tollit, quisquis bene merito parem saltem referre gratiam negligit.

Charites cur Iouis filiæ. *Iuppiter ys genitor*] Charites dicunt Ioue genitas patre esse; quoniã à Ioue omnis proced t gratia.

Mater Charitũ quæ. *Edidit Eurynome*] Quænã fuerit Charitum mater, varia est opinio. Nam hæc fermè nomina circumferuntur, Eurynome, Eurydomene, Eurymeduse, Autonoe, Iuno, Euanthe, Aglaia. *Eurynome.* Eurynomen dictã ait Seneca, quia latè patentis patrimonii sit beneficia diuidere. Alii Eurynomen quasi latipascuam, à spatiosis pascuis interpretãtur, ἀπὸ τοῦ εὐρύ καὶ νέμω hoc est: *abundanter retribuo.* *Eurydomene.* Dicitur Eurydomene ἀπὸ τοῦ εὐρύ καὶ δίδωμι. *abundãter do.* *Eurymeduse.* Eurymeduse verò ἀπὸ τοῦ εὐρύ καὶ μέδω, quod *rego* significat; quoniam qui liberales & munifici sunt, cæteris imperare cõsueuerunt. Hesiodus in Theogonia:

Τρεῖς δέ οἱ Εὐρυνόμη χάριτας τέκε καλλιπαρήους.

Huius meminit etiam Homerus Iliad. 18. Vide Phornutũ de nat. Deorum, cap. de Gratijs. *Charitũ parentes.* Sunt qui ex Venere & Marte, alii ex Venere & Libero, alii ex Erebo & Nocte genitas dicunt. Antimachus antiquissimus poeta illas Æglés & Solis filias esse censuit. Consule Nat. Comitis Mythologiam loco supra citato.

IV. *ἀνακεφαλαίωσις dictorũ.* SATIS, vt opinor, explicatam dedimus Charitum mythologiam: nempe Lætitiam, Pulchritudinem, & Suauiloquentiam tres esse Gratias, neminem non ad sui amorem allicientes; quas nudas esse oportet, simplices, citra simulationem, alienas ab omni fuco; ad obsequium promptas & celeres, ad reposcẽdum non item; amore mutuo ac benigna liberalitate coniũctas, ex bonis ingeniis ortas, affectu planè cœlesti ac diuino; deniq; omnibus gratas & acceptas. Quod si quis plura desiderat ad locupletandam huius Emblematis commentationem, multa habentur apud Senecam de beneficiis passim, sed in primis c. 3. libri prioris. Cum hoc coniunge nobilem Lactãtii disputationem, de vero cultu, cap. vndecimo, & præter alia c. 12. libri 9. Marsil. Ficini: singula enim exscribere non vacat. Ex multis tamen, quę passim obuia sese offerunt è bonis auctoribus, quædam sublegemus. Ex iure communi didicimus teneri nos ad ἀντίδωρα, i. sed etsi. ff. de petit. hæredit. l. si verò non remunerãdi. §. idem Pomponius. ff. mand. l. si non sortem. §. libertus, de condict. indeb. In Mimo vetere:

Beneficiũ qui nescit reddere, iniustè petit.

Prodicus sophista apud Platonem Axiocho (si quidẽ Platonis dialogus est) illud solebat in ĩgratos auditores flectere: ἁ δὲ χεὶρ τὴν χεῖρα νίζει, δός τι καὶ λάβε τι. id est: *Manus manum lauat: da aliquid, & accipies aliquid.* Benè Martialis:

Dedecus est semper sumere, nilq; dare.

Beneficiũ voluntarium est. Fatemur alioqui beneficium voluntarium magis esse quã necessarium, l. qui ex causa. ff. de bon. libert. Et gratia si non accipitur gratis, non est gratia. Nam quod Seneca epist. 83. Sapiẽtis est bene debere beneficium, bene soluere: interdum autem solutio est ipsa confessio. Voluntas enim spectanda, non facultas. Sed idem tamen sapiens suo more monet amicos: Plus cęteris dedit, qui sine spe recipiendi dedit. Nã hęc beneficii inter duos lex est, alter enim obliuisci debet dati, alter accepti nunquam: nempe vt qui dedit beneficiũ, taceat: memoret, qui accepit. *Beneficia non sunt exprobrãda.* Est enim odiosum genus hominũ officia exprobrãtium, &c. Quo nomine grauiter succenser

ſet Martialis Poſthumo cuidã, qui quod donarat, impenſiùs celebrabat. Lacerat animum,& premit frequẽs beneficiorum commemoratio: quod etiam nõ fecit quidam libertus apud Simonem patronum, in Andria Terentii, vbi ſic:

Si tibi quid feci, aut facio quod places,
Et gratum fuiſſe animaduertiſti, habeo
gratiam:
Sed hoc moleſtum eſt, nam iſthac commemoratio,
Quaſi exprobratio eſt immemoris beneficij.

Non diſcedo à lectione Senecæ: Beneficia dando, ait, imitamur Deum, non fœneramur. Dignus eſt decipi, qui de remunerãdo cogitauit. Iam quod hilares & nudæ hic Gratiæ repræſentantur, mera liberalitas, nulloq; iure cogẽte profecta deſignatur. Qui enim dat inuitus, nihil dat. Ergo Fabius Verrucoſus dicebat, beneficium ab homine duro aſperè datum, panem lapidoſum eſſe, quem eſurięti accipere neceſſarium eſſet, etſi acerbum. At ἱλαρὸν δοτῆρα ὁ θεὸς ἀγαπᾷ. *Hilarem datorẽ diligit Deus.* Et nulla ſunt maiora beneficia, quàm quę ſunt in accipientis verecũdia. Nunc relegatis hinc Gratijs inuidiæ & detrationi occurimus.

In detractores.

EMBLEMA CLXIV.

AVDENT flagriferi matulæ, ſtupidiq; magiſtri
Bilem in me impuri pectoris euomere.
Quid faciam? reddamne vices? Sed nonne cicadam
Ala vna obſtreperam corripuiſſe ferar?

Quid prodest muscas operosis pellere flabris?
Negligere est satius, perdere quod nequeas.

COMMENTARII.

I. BINÆ appinguntur manus, quarum altera flabello muscas importunè ad uolátes abigit: altera verò cicadam, notissimũ insecti genus, ala apprehẽsam tenet.

II. VERAM scribendi huius Epigrammatis occasionem desumptam video è libro, cui Iurisperitorum Nomẽclatura nomen, auctore incerto. Is ergo cùm scripta Zasii enumerauit, hæc quę sequuntur subiicit: Sanè multum profuit Zasij prudentia iuris atq; eximia doctrina, à Frãcisco Florido sugillata: in quem nomine ipsius Zasij, Budæi, Alciati & cæterorum titulo, *In Frãciscum Olidum*, accepimus apologeticum, quod sic habet:

Audens flagriferi matula, stupidiq; magistri
Bilem in nos olidi pectoris euomere.
Reddemusne vicem opprobrijs? sed nonne cicadam
Ala vn a obstreperã corripere istud erit?
Quid prodest muscas operosis pellere flagris
Negligere est satius q͞d nequeas regere.

Et quidem, vt facilè coniici potest, vna cũ Florido illo, alioqui docto homine, sed certe parũ verecũdo, vt eius scripta testãtur, malè feriati pædotribæ & inepti magistelli Alciato nonnihil detraxerãt, adeò solet intabescere inuidia, successus hominum videndo, vt cum Nasone loquar. Vt enim vix sine fumo ignis emicat: sic excellens quædam gloria comitem inuidiam vt plurimùm habet. Qui vir certè magnus, cùm ægrè ferret se ab huiusmodi litteratoribus & magistellis importunè traduci, scripsit hoc Emblema, dictãte indignationis affectu, quo reddit rationẽ cur pluribus non respondeat: quippè cùm existimet cum ijs concertare sibi planè indecorum esse, quandoquidem minorem à maiori prouocari nec iustũ nec ingenuũ sit. Quo in loco notanda est verborum energia vehemens, & Satyricæ comparationes, succinctę quidem, sed acres admodum, & quæ plurimum neruorũ habeant.

Gloria comes inuidia.

III. FLAGRIFERI] Flagriones, mastigiæ. Per cõtumeliam flagriferos appellat eiusmodi sciolos & impudẽtes obtrectatores. Eodem sensu Plautus in Pseudolo dixit:

Flagriferi.

--- eo enim ingenio hi sunt flagritribæ.

Vbi quidam legũnt *Flagricibæ*, quasi flagrorum mensæ, hoc est, in quorum tergũ ita flagra vbertim ingeruntur, vt cęna dubia in mensam cibi: Vel quod flagris quodammodo nutriãtur. Idem talem in Persa vocat *Subiculum flagri*. quod assiduè flagris subijciatur.

Matula] Matula & Matella vas est, in quod vrina excipitur, Iuuenali trulla, σκάφιον Græcis, Festo & Varroni matellio. Nonnumquam metaphoricῶs vsurpatur pro homine fœtido, impuro, vili, insulso, meticuloso, ignauo, vano: vt apud Plautũ in Persa:

Matula.

Numquam ego te tam matulã esse credidi.

Hinc etiam dicitur, *Aliquem pro matula habere*. id est, despicere, pro nihilo habere, & quasi contemptim permeire, Plautus Mostellar.

Pro matula habere.

Iam hercle ego vos pro matula habebo, nisi mihi matulam datis.

Germani dicunt: *Fur einen fueslumpen halten.*

Stupidiq; magistri] communi sẽsu carentes magistelli.

Bilem euomere.] Virus acerbitatis in me euomere, libellis famosis me proscindere, blaterare. Allegor a ab his, qui concoquere nequeunt certos quosdam cibos præ stomachi debilitate; quod prouerb. citatur ex Aristoxeno Musico apud Plutarch. Sympos. 7. cap. 8. Terent. Adelph.

Bilem euomere.

Ibo, ac requiram fratrem, vt in eum hæc euomam.

Quid faciam? reddamne vices?] Addubito, an par pari referam. Sic addubitare Ciceronem memini 13. ad Atticum, num sibi contemnenda cõtumelia sit à sororis Attici filio illata, & dissimulanter concoquẽda: vel an sit euomẽda semel & apertè bilis omnis acerbitas. Verba eius hæc sunt: Nunc me iuua, mi Attice, consilio, πότερον δίκας τεῖχος ὕψιον. id est, vtrũ apertè hominem asperner & respuam; ἢ σκολιαῖς ἀπάταις. vt enim Pindaro, sic δίχα μοι νόος, ἀτρέκειαν εἰπεῖν. omnino moribus meis illud aptius: sed hoc fortasse temporibus: Tu autem quod ipse tibi

sua

suaseris, idem mihi persuasum putato.

Cicadam ala corripere. Cicadam Ala corripuisse] Respexit ad prouerbiũ. *Cicadam ala corripuisti*, quod in eos dicitur, qui quempiam minimè ex vsu suo prouocant. Est autem hoc animalculi genus miræ cuiusdam & prodigiosæ garrulitatis, maximè Sole efferuescente. *Cicada cantus qualis.* Plinius lib. 11. cap. 26. negatijs vocem esse, sed stridorem contractu; eumq; sonum emittit non alis, quemadmodum muscæ, apes, culices, nam ijs stridor simul cum volatu desinit: at cicadæ si presseris alas, vehementius etiam perstrepit: Sed in pectore ait subesse duos specus, attrituq; membranæ, mobili accedente spiritu, per hos è visceribus sonum edi. Ergo quemadmodum si cicadam natura garrulam ala prehẽdas, clariùs obstrepet: ita si homini maledico præbeas occasionem simultatis, nõ modò non tacebit, sed & importuniùs obstrepet, effutiet, & omnem bilem euomet, chartisq; illinet atris. Proinde Platonem aiunt admonuisse, ne quis hominem poetam sibi faceret inimicum. Et Horatius, *Genus irritabile vatum*, dixit. De cicadis vide porrò Valerian. lib. 26. Hieroglyph. & Cœl. Rhodig. lib. 17. cap. 6.

Quid prodest muscas &c.] quid iuuat μυιοσοβεῖν. Doctum virum dedecet cum imperitis & inertibus Grammaticulis cõcertare. Alludit autem ad Prouerb. *Muscas depellere.* *Muscas depellere*, cui & illud conuenit. *Aquila non captat muscas*. *Musca quid allegoricè.* Muscam autem importunitatis & impudentiæ hieroglyphicum esse scribit Orus Apollo lib. 1. Hieroglyph. & Pierius Val. lib. 26. eam enim vt sæpius depellas, & à te submouere contendas, tanta tamen impudentia prædita est, vt identidem redire, & infestare te minimè vereatur, nullam commodorũ tuorum rationem habeat, siue loquaris, siue dormias, siue bibas, siue cibum capias, siue legas, siue scribas, semper parata astat, vt in faciem tuã insiliat, infesta, importuna, incõmoda, nulli rei nisi fastidio de se cõcitando idonea. *Musca improbitas.* Vnde inter Deorum prælia Homerus pertinaciam muscæ improbitatem proposuit, vbi ferox hostis insultat hosti, neq; quietem dat vllam, donec vulnus inflixerit, & audaciæ confidentissimæ munus executus fuerit. Sic autem apud eum legitur:

καὶ οἱ μυίης θάρσος ἐνὶ στήθεσσιν ἐνῆκεν,
ἥτε καὶ ἐργομένη μάλα περ χροὸς ἀνδρομέοιο
Ἰσχανάᾳ δακέειν, λαρόν τέ οἱ αἷμ' ἀνθρώπου.

Quod sic vertit Franciscus Sanctius:

Et musca audacis vim illi in præcordia misit,
Quæ quamuis de pelle hominis sit sæpe repulsa,
Assilit, exoptãs humani sanguinis haustus.

Cur muscæ sæpius abactæ redeant. Sed cur muscæ tam impudenter sæpe ab actæ reuolent, alia solet assignari causa, præterquam quæ ab Homero tradita est; quod videlicet sint obliuiosæ, nec satis meminerint quanto ex periculo paulò antè se subduxerint. Astipulari videtur Plutarchus Symposiac. Duo, inquit, sunt animantium omnium, quæ nostro vtuntur hospitio, musca & hirundo, quæ nulla queunt arte cicurari. Musca ne molesti quidquam patiatur, prehensari horret; hirundo suapte natura hominem odit. &c. *Philon Iudæus de cynomyia.* Philon Iudæus in vita Mosis loquens de Cynomyia: Cui veram, inquit, appellationem imposuerunt periti nominum, vt erant sapiẽtissimi, composita è duobus impudentissimis animantibus, musca & cane: altera vincẽte omnes volucres temeritate, altero omnes terrestres quadrupedes. Accurrunt enim intrepidè, & si quis arceat, nõ cedũt peruicacia, donec satientur carnibus & sanguine. At cynomyia particeps amborum audaciæ, mordax & insidiosum est animal: nam è longinquo cum stridore in teli morem, magnoq; impetu aduolat, infixaq; cuti hæret pertinaciter. Meritò igitur viro forti est odiosa musca, & sapienti atq; prouido temeritas. Quapropter Hercules muscas de suo sacello abegisse dicitur, Myiodem quem vocabant earum Deum imprecatus: quem Beelzebub dæmonem fuisse scribit D. Hieronymus. *Myiodes Deus muscarum Beelzebub.*

Operosis flabris] Flabra propriè dicuntur de vi ventorum. Eius tamen vocabuli diminutiuum *Flabellum*, accipitur pro *Flabellũ.* instrumẽto, quo fit ventilatio per æstatem ad corpus refrigerandum; vel etiam muscas abigendas. Martiali dicitur Muscarium, Græcis μυιοσόβη. Teren. Eunucho: *Cape hoc flabellum, & ventulum huic sic facito.*

Negligere est satius &c.] γνώμη. Non est quòd laborem impendas, vel te excrucies in eo vel persequendo vel fugiendo, quod vitare nullo modo possis.

IV. *Inuidi nunquã desunt viris cordatis.*

FIT nõ̃ rarò, vt inuidis linguis, & exitiali maledicentiæ veneno armati, probos ac integræ vitæ viros, nõ obliqua, sed recta via, ac ratione ad honores & dignitates tendentes euertere, & omnibus bonis exuere tentent: quod forsan etiam à malè feriatis nostro Alciato cõtigit. Vnde legitima causa motus aduersariis suis breuibus, sed aculeatis verbis respõdet. Etenim cõtumelia & obtrectatio sæpe animis trãquillissimis patientiam extorsit, ait Seneca. Quare ferendum eum putamus, qui pudorem suum purgat. Sic Comicus prologo Andriæ:

Si mihi pergat quod volet, dicere, quod non volet, audiet,
Beneficijs si certassit, audiet benè.
Desinant maledicere, maledicta ne noscant sua.

Hieronymus id imitatus, ad Rufinum: Si dixeris quæ vis, peius audies. Quod meminimus vsurpatum Plauto: Contumeliam si dices, audies. Et quid tandem? difficile est iustum dolorem temperare, l. si adulteri 38. §. imperatores. ff. de adult. Quin & veterem ferẽdo iniuriam inuitas nouam, vt apud Gellium lib. 6. ex Mimo quodam vetere.

Qualibet extinctos iniuria suscitat ignes.

ait Ouidius 3. Artis. Ingenuus animus difficulter admodum contumeliam patitur, licet leuius fiat patientia quod corrigi nõ potest. Verùm strangulat inclusus dolor, & pressum enecat, nec satis habet virium, vt par esse iniuriæ ferendæ possit. Homines certè liberaliter instituti cõtumeliam impotentius ferunt, quæ sit illata à contempto quodam & inerti conuiciatore: cum quo congredi vel turpe sit, vel indignum putetur, vt apud Ælian. in 14. Variar. histor. Aristides Locrensis morsus à mustela Tartesia, dixit, se dolere vt qui maximè, quòd moreretur à bestiola tã contempta ictus: multoque honestiorẽ mortẽ fuisse, si id sibi obtigisset ex morsu leonis vel pardalis. Itaque acerbius causam mortis, quàm mortẽ ipsam ferebat.

Turpe est cum inerti congredi.

Huc refero non inuitus sectam Cynicorum, qui importunitate & impudentia muscas perbellè exprimunt. Nam quòd molesti essent cõtra ciuiles mores omnia deridẽdo, plurimorum testimonio clarum est: quod verò & impudentes, vel vnius Diogenis improbũ facinus indicat, qui vel in medio foro, spectante populo, hominem (vt ipse iactabat) plantare non erubuerit. Sed hæc omnium scriptis mandata sunt. Malim ex eo Emblematis argumento elicere id, quod legitur apud Plinium iuniorem, Recta ingenia debilitari verecundia, peruersa confirmari audacia: etenim vsu-uenire solet, vt quò quis imperitior est, sit eò iactantior & sui confidentior. Hoc Græco etiam axiomate confirmatur: *ἀμαθία μὲν θάρσος, λογισμὸς δ' ὄκνον φέρει. Imperitia quidem audaciam, eruditũ verò rerum examen timiditatem affert.*

Cynici muscis similes.

Exemplum habemus satis notum in Zoilo Amphipolitano, Polycratis auditore, qui ob genuinam maledicendi libertatem canis Rhetoricus nominatus est: Is enim cùm nõ solùm in Homerum, Platonem, aliosq; præclaros & magnos viros stylum stringeret, sed vbiq; litibus & perniciosis etiam contentionibus operam daret, rogante quodam erudito viro, quare omnibus malè loqueretur: Quoniam, inquit, malè facere cùm velim, non possum. Exprimit autem omnium maledicentium & detractorum personam Zoilus, qui dum non inueniunt, qua ratione facto lædant, dentibus caninis & lingua amarulenta in bonos inuehuntur. Nunc à muscis ad canes.

Zoili maledicẽtia.

Inanis

Inanis impetus.

EMBLEMA CLXV.

LVNAREM noctu, ut speculum, canis inspicit orbem,
Seq; videns, alium credit inesse canem,
Et latrat: sed frustra agitur vox irrita ventis,
Et peragit cursus surda Diana suos.

COMMENTARII.

I. IN cęlo nocturno astris micante Luna pleno orbe radios suos demittit, sub qua canis magno impetu & latratu assiliẽtis forma exprimitur.

II. VNDE petitum sit hoc Emblema, non satis constat, nihil tamen habet difficultatis. Vide adagium, *Inanis conatus*. Oryx. Oryx genus quoddam canis est apud Ægyptios: Is, teste, Oro Apolline, Lunam exorientem allatrat, clamoreq; magno illam prosequitur: vnde pro impuritate apud ipsos Ægyptios ponitur. Plinius tamen lib. 2. Natur. Histor. cap. 40. Orygen, inquit, appellat Ægyptus feram, quam in exortu (Caniculæ sideris scilicet) contrà stare, & contueri tradit, ac velut adorare cum sternuerit. Idem lib. 8. cap. 53. orygen inter semifera animalia numerat: Sunt & oryges, soli à quibusdam dicti cõtrario pilo vestiri, & ad caput verso. Eius quoq; facit mentionẽ Columel. lib. 9. c. 1.

LVNAREM orbem] Lunam, quam canis inspiceret vt speculũ; vel quę ei videbatur vt speculum. Hæc inspectio tene- III.

cat mihi in memoriam lepidum cuiusdã Itali carmen, quo Solem, & Lunam comparat, Lunamq; Soli præfert, quòd se patiatur aspicere, non item Sol. Sic autẽ ille

Comparatio Solis & Lunæ.

O del Sol vaga suora,
Ben puoi dirti al suo par degna e possẽte.
S' egli le chiome indora,
Tu le corna inargente.
S' egli al giorno dà luce,
Tu la notte sereni.
S' egli de l'anno è duce,
Tu'l mese anco mantieni.
E s' egli hà l' hore ancelle,
Tu hai serue le stelle.
Mà in ciò l' auanzi e passi
Ch'egli abbarbaglia, e tu mirar ti lassi.

Puto autem hic allusum esse ad id, quod in Pharmaceutria Theocritus, vbi ait, canẽ terreri Hecate subterranea. Compertum est autem canes etiam ferocioris spectris nocturnis terreri.

Canis qd in Hiero Syphicis.

Canis.] Canem accipi pro conuiciatore, nudo, impudenti & maledico obtrectatore notum est; vt etiam pro adulatore & scurra. Apud Homerum, ab Achille Agamemnon incessitur, vt κυνὸς ὄμματ' ἔχων, *qui caninis sit oculis.* Ea enim canis natura est, vt eum nihil pudeat. Itaq; Iulius Pollux, Oculum is habere caninum dicitur, ait, qui nimio plus impudens est. Plautus Menæch. Hecubam ait ex eo appellatam canem, quòd in quoscumq; inueheretur, conuiciatrix & maledica esset. Itaq; & M. Tullius Oratione pro Roscio Amerino, alios Oratores clamare ait, non etiam nocere: alios latrare, qui etiã mordere possint. Cur verò canis Diogenes est nũcupatus, nisi quòd mordax esset & maledicus? Hinc Cynicorum fluxit appellatio, & vox Homerica κυνῶπις. Apud Terent. Eunucho, canis os durum, & impudentiam significat. Catullus in quandam:

Diogenes cur dictus canis.

----ruborem
Ferreo canis exprimamus ore.

Vespasianus Imperator (apud Suetoniũ) Demetrium Cynicum obuium sibi, ac neque assurgere, neq; salutare se dignãtem, oblatrantem etiam nescio quid, satis habuit Canem appellasse.

Seq; videns] suam vmbram.

Et latrat] temere latratũ edit, nec minitabundus aliquid proficit.

Agitur vox irrita ventis] Sic dixit Lucretius lib. 4.

Tu fac ne ventis verba profundam.

Catullus:

Idem nunc retrahis te, ac tua dicta omnia factaq;
Ventos irrita ferre ad nebulas aerias finis.

Idem Argonauticis:

Irrita ventosæ linquens promissa procellæ.

Et ibid. Ariadna de perfidia Thesei cõquerens, ait se sperasse

----optatos hymenæos,
Quæ cuncta aerij discerpunt irrita venti.

Tibullus lib. 3. eleg. 4. ad finem:

Hæc Deus in melius crudelia somnia vertat,
Et iubeat trepidos irrita ferre Notos.

Surda Diana] Epitheti μεταφορά. Sed considera, num allusum sit ad prouerbiũ, *Surdo oppedere.* Dianam verò pro Luna, à Poetis poni, res est satis frequens.

CARPIT æmulos quosdam imitatores, seu, vt dixerim verius, obtrectatores & maledicos, qui cùm doctrinæ vberem quãdam gloriam in magno aliquo & excelso viro conspiciant, cõuicijs eum proscindunt citius quàm imitantur. Est enim illud vulgò notum, πολλὰ μωμήσασθαι ῥᾷον ἐστὶν ἢ μιμήσασθαι. *In multis Momũ agere & reprehendere longè faciliùs quàm imitari:* vt vero verius mihi Xenophõ dixisse videatur 2. Commentar. οὐ πάνυ γε ῥᾴδιόν ἐστιν εὑρεῖν ἔργον, ἐφ' ᾧ οὐκ ἄν τις αἰτίαν ἔχοι. χαλεπὸν γὰρ οὕτω τι ποιῆσαι, ὥστε μηδὲν ἁμαρτεῖν. χαλεπὸν δὲ καὶ ἀναμαρτήτως τι ποιήσαντα, μὴ ἀγνώμονι κριτῇ περιτυχεῖν. *Non facile est, ait, vt reperiri aliquod opus possit, in quo nihil à quoquam reprehendatur. Est enim arduum ita quicquam perficere, vt non alicubi pecces. Quòd si etiam sine aliquo errore quidquam peragat aliquis, difficile est non pati, aut inuenire aliquem iniquum iudicem.* Sumpta est ἡ μολωσίς à cane in Lunam latrante, suamque ipsius vmbram temerè conspicante, sed qui eò plus ægrè ferat, quòd suo latratu Lunam non deterreri, neq; inceptum cursum sistere videat. Eodem prorsus modò exercendi sunt importuni illi sycophantæ, vt & alienæ famæ captatores, quos non modò animum despondere, sed in rabiem agi deprehendes, cùm ab ijs, qui læsi sunt, habentur contẽptui, & eos responso aliquo minimè dignãtur. Cùm enim hoc vitium in primis expetant, vt eiusmodi aculeis afficiaris, danda

IV.

Carpere facilius quam imitari.

Nihil est quod reprehendi non possit.

Canis orbem Lunæ conspiciens qd.

Amuletũ in obtrectatione.

tibi

tibi est opera, ne subitus iræ impetus animũ à sua sede & statu dimoueat: sed dissimulandum, fingendaque vultur hilaritas, qua prę te feras, quàm minimi aut nullius planè momenti ea sint, quæ falsò & temerè in te iaculantur. Sic enim fiet, vt tua hac tolerantia, calumniatorum artifices desinant, maledicta & hoscãt sua: vel impotenti quodam dolore perculsi rumpãtur, quòd obesse tibi non potuerint. Inhumanum verbum est, & quidem pro iusto receptum, Vltio: & à contumelia non differt, nisi ordine. Qui dolorem regerit, tantùm excusatiùs peccat. M. Catonem in balneo quidam percussit imprudens (quis enim illi sciens faceret iniuriam?) Postea satisfacienti Cato: Nõ memini, inquit, percussum me. Melius putauit non agnoscere, quàm vindicare. Nihil, inquis, illi post tantam petulantiam mali factum est? Imò multum boni: cœpit Catonem nosse. Magni animi est iniurias despicere. Vltionis cõtumeliosissimum genus est, non esse visum dignũ, ex quo peteretur vltio. Multi leues iniurias altiùs sibi demisere, dum vindicant. Ille magnus & nobilis est, qui more magnæ ferę latratus minutorũ canum securus obaudit. Audiamus tandem consultorem optimum in primis iuxtaq; lepidissimum Com cum Philemonem:

Catonis tolerantia.

ἥδιον οὐδὲν, οὐδὲ μουσικώτερον
ἔστ', ἢ δύνασθαι, λοιδορούμενον φέρειν.
ὁ λοιδορῶν γὰρ, ἂν ὁ λοιδορούμενος
μὴ προσμοιῆται, λοιδορεῖθ' ὁ λοιδορῶν.

Quod ita Latinè sonat:

Iucundius nihil est, neq; etiam concinnius
Est, quàm posse conuiciantem ferre:
Nam qui conuiciatur, eo, in quem conuicium iacitur,
Dissimulante tacenteq; efficit vt sibi ipse conuicietur.

Censet nullam auribus iucundiorem musicam, quàm tacere alterum, altero cõuiciante. Cùm enim patienti animo, sed & forti pectore quis maledicta perferre ac pati potest, efficit ille quidem dissimulando, vt maledicus sibi maledicat, id est, suũ morbum prodat, sed sibi potiùs quàm alteri noceat. Cùm porrò impunè obtrectat quis, nullo præsente, qui contradicat, dicitur Græco adagio, ἑτερομόλιος δίκη, heteromolia caussa. In eo vincit sępe, qui pati possit. Ita Seneca: Viri boni est scire pati, non facere iniuriam. Idẽ B. Hieronym. ad Eustochiũ: Apud Christianos, vt quidam ait, non qui patitur, sed qui facit cõtumeliam, miser est. Ibidem: Irasci hominis est, frenum iracũdiæ imponere Christiani. Contemni enim leuius est, quàm stultitia percuti, ait Mimus vetus. Nempè maledictum interpretãdo facis acrius, & si benè subduxeris, falsum maledictũ, maleuolum mẽdacium est. Ex multis festiuum sanè occurrit veteris cuiusdam Stoici cauillum, apud Senecam, epist. 91. Eleganter Demetrius noster solet dicere, eodem loco sibi esse voces imperitorum, quo ventre redditos crepitus; nihil enim referre, an sursum, an deorsum sonẽt. Horatij istud congruit 1. Epistolar.

Heteromolia caussa.

Demetrij dictum.

Mordear opprobrijs falsis, mutẽne colores?
Falsus honor iuuat, & mendax infamia terret,
Quem, nisi mendosum & mendacem?

Et Cicero 2. in Antonium: Me ijs dictis nescit lædat an laudet. Sed Hieronymi ista mihi placent, vt omnia, in ea, quæ est ad Rusticũ: Sicut sagitta, si mittitur cõtra duram materiam, nonnumquã in mittẽtem reuertitur, & vulnerat emittẽtem: ita detractor cùm tristem faciẽ videt audiẽtis, imò non audientis, sed obturantis aures suas ne audiat, illicò conticescit, pallet vultus, hebent labra, saliua siccatur. Nempe quod Ouidius:

Conscia mens recti famæ mendacia ridet.

Nec sanè displacet locus Senecę de ira, c. 33. Ira habet aliquam voluptatem, & dulce est dolorem reddere? minimè. Non enim vt in beneficijs honestum est merita meritis repẽsare, ita iniurias iniurijs. Illic vinci turpe est: hic inhumanum vincere. Hæc ille. Meminerit ergo vir bonus, sibi non esse iniurias iniurijs compensandas, neque rabie cohibendã petulãtiam: quia, quod Iurisc. Innocentia reus purgatur, nõ relatione criminis, l. 16. qui, ff. de publ. iudic. Quid tandem?

Dura aliquis præcepta vocet:

Sed perlegat elegãtem Plutarchi disputationem, Quomodo quis vtilitatem capiat ab inimicis, & fortasse amplius, quod desideret, nihil erit.

Aliquid

Aliquid mali propter vicinum malum.

EMBLEMA CLXVI.

RAPTABAT torrens ollas, quarum vna metallo,
Altera erat figuli terrea facta manu.
Hanc igitur rogat illa, velit sibi proxima ferri,
Iuncta vt præcipites vtraque sistat aquas.
Cui lutea: Haud nobis tua sunt commercia curæ,
Ne mihi proximitas hæc mala multa ferat.
Nam seu te nobis, seu nos tibi conferat vnda,
Ipsa ego te fragilis sospite sola terar.

COMMENTARII.

I. OLLÆ duæ à flumine rapido abreptæ feruntur, quarum altera terrea & figlina opera cõpacta præcedit; subsequitur altera ahenea. Titulus. Titulus Emblematis sumptus est ex Plauti Mercatore, ait enim ibi Lysimachus:

Nũc ego verum illud verbum esse experior vetus:
Aliquid mali esse propter vicinum malũ.

II. APOLOGVS de duabus ollis Æsopo ascribitur, qui videtur ex Ecclesiastici cap. 13. expressus, cùm ait Sapiens: Põdus super

super se tollet, qui honestiori communicat. Et ditiori te ne socius fueris. Quid communicabit cacabus ad ollam? quando enim se colliserint, cõfringetur. Diues iniustè egit & fremet: pauper autem læsus tacebit. Fabellam sic redditam à Faerno huc adscribam, quòd videatur admodum lepida:

Apologus de duabus ollis.

Duas trahebat amnis ollas, aeneam
Vnam, alteram autem fictilem.
Sed ahena proprio pragrauata pondere,
Sibiq; porrò præcauens,
Suadere cœpit anteeunti fictili,
Coniungi vti vellet sibi,
Quò rapidum aquarum sustinerent impetũ
Iunctis vtrinq; viribus.
Cui fictilis: Tua mihi, ait, vicinitas
Non admodum placet, soror.
Nam siue te mihi vnda, siue me tibi
Propè aduatantem illi ferit,
Vt sospitem te dura præstabit cutis,
Fragilem meam sic conteret.
Sic, Potentiorum semper est vicinitas
Vitanda tenuioribus.

III. *RAPTABAT torrens ollas*] torrente in rapido duæ ollæ natabant, altera è metallo, & altera terrea. Torrens dicitur fluuius, qui non de fonte, neq; de viua aqua, sed à pluuijs, vel de mõtibus in valles descendit, æstate autem siccatur, aquis verò hyemalibus inundatur & currit.

Torrens.

Quarum vna metallo.] Duplex hominum sors & conditio, diuitum nempè & pauperum, totidem expressa symbolis. Quo ferè pertinet illud Ausonii:

Fercula gẽmatis cũ poneret horrida vasis,
Et misceret opes, pauperiemq; simul.

Altera erat figuli &c.] id est, erat fictilis, κεραμεοῦς. Cæterùm hac ficta descriptione rapidus torrens repręsentat humanæ vitæ conditionem torrentis instar fluxam, & celeri momẽto euanescentem. Etenim more fluentis aquæ labuntur tempora, vt cecinit Ouidius. Olla ænea diuites opum congerie onustos & graues: terrea verò pauperes significat, eos quidem facilè in his vitæ huius turbulentis fluctibus enatantes, & pericula grauiora effugientes.

Torrens quid.

Olla ænea qd.

Olla terrea.

Hanc igitur] terream, luteam.

Rogat illa] nempe è metallo facta.

Iuncta vt præcipites] vt coniunctæ facilitis impetum aquarum sistant.

Sunt commercia curæ] tua consuetudo & vsus. Metaphora à mercibus. Est enim propriè commercium libera commeandi contrahendiq; facultas, ab ijs, qui merces vltrò citroq; conuehunt, appellata.

Commercium.

IV. INSIGNIS est apologus, quo admonemur cum potentioribus aut improbis non esse ineũdam societatem: quia si quid infortunij damnivè acciderit, in infirmiorem semper reclinari solet. Duo ergo hic se nobis offerunt Iuris prouerbia, quę huc pertinent. Primum est, *Potentioribus pares esse nõ possumus.* l. 3. de alien. iudic. mutãd. causa facta, l. nam magistratus, de arbitr. Extat hac de re præstantissima elegia Ouidii lib. 3. Trist. eleg. 4. cuius hæc aliquot sunt carmina:

Cum quibus nõ sit ineunda societas.

Potentiorum familiaritas vitanda.

Vsibus edocto si quidquam credis amico,
Viue tibi, & longè nomina magna fuge.
Viue tibi, quãtumq; potes prælustria vita:
Sæuum prælustri fulmen ab arce venit.
Nam quãquã soli possunt prodesse potentes,
Nõ prosunt, potiùs plurimũ obesse solent.

Reliqua vide ibi. Idem quoq; alibi:

Viue sine inuidia, mollesq; inglorius annos
Exige, amicitias & tibi iunge pares.
Crede mihi, bene qui latuit, bene vixit, & intra
Fortunam debet quisq; manere suam.

Apud Plautum pauper Euclio recusat affinitatem cum diuite Megadoro cõtrahere, his verbis:

Venit hoc in mentem mihi, Megadore, te esse hominem diuitem,
Factiosum, me item esse hominem pauperum pauperrimum.
Nunc si filiam locassim meam tibi, in mentem venit,
Te bouem esse, & me esse asellum: vbi tecum coniunctus siem,
Vbi onus nequeam ferre pariter, iaceam ego asinus in luto.
Tu me bos magis haud respicias, natus quasi numquam siem.
Et te vtar iniquiore, & me meus ordo irrideat.
Neutrubi habeã stabile stabulum, si quid diuortij fuat:
Asini me mordicus scindant, boues incursent cornibus.
Hoc magnum est periculum, ab asinis ad boues transcendere.

Alterum Iuris prouerbium est, *Interest nostra bonum habere vicinum.* l. quod sæpe, §. fin. ff. de contrah. empt. Pindarus Nem. eid.

Vicinĩ boni summa cõmoditas.

ald.3. docet vtilitatem maximam adferre vicinum, si sit idem & amicus: contrà, si sit inimicus & malus, damnum iacturamque. Quod bellè expressit Hesiodus:

πῆμα κακὸς γείτων, ὅσσον τ' ἀγαθὸς μέγ' ὄνειαρ.
οὐδ' ἂν βοῦς ἀπόλοιτ' εἰ μὴ γείτων κακὸς εἴη.

Detrimentum [est] malus vicinus, quantum bonus est magnum commodum:
Neque bos perierit, nisi vicinus malus adsit.

Noxa, malus vicinus, ut est bonus utilis: imò
Nunquam bos pereat, vicinus ni improbus adsit.

Demosthenes aduersus Calliclem de prædio, *nihil molestius esse* dicit, *quàm incidere in vicinum auarum & improbum.* τὸ χαλεπώτερον οὐδέν ἐστι γείτονος πονηροῦ καὶ πλεονέκτου τυχεῖν. Magnates enim locupletiores vicinis pauperculis nunquã cesserint, quippè qui eos non desinant exsugere, dum ad nihilum redegerint; naturã cardami referentes, qui herbarum in propinquo nascẽtium humorem attrahit, vnde illas arere postea sit necesse. Quo etiam illud Virgilianum spectat:

Cardamus noxius vicinis herbis.

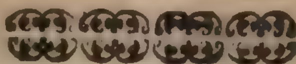
Mantua væ miseræ nimium vicina Cremonæ.

quo deplorat Mantuanorum infelicitatẽ, quibus obfuit sola Cremonẽsium vicinitas, ait Seruius. Itidem euenit Chalcedonijs & Byzantinis, itemq; Ætolis & Acarnanibus, qui finitimi mutuis armis & dissensionibus sese confecerunt. Itaque apud nostros vulgò circumfertur, Ei optimè cedere, qui bonum vicinũ habeat. Cato senior (quod etiam alibi adduximus) eos, qui prædia empturi essẽt, admonebant, vt præ cęteris aduerterent ne malum haberẽt vicinum. Celebratur & Themistoclis apophthegma. Cum quis enim prædium venale haberet, iussit præconem adijcere, ὅτι καὶ ἀγαθοὺς ἔχει γείτονας, quasi lõgè vendibilius esset vicini commendatione. Bona itaq; vicinitas optanda quidem, non sperãda semper, nisi ei fortè, cui permissa est electio prædij vel domicilij; nec enim parũ interest nostra quibuscũ hominibus, aut apud quos viuamus. Vt de cæteris silẽã, ad quid illud iactatum Grecis, τὸν φράγκον φίλον ἔχε, γείτονα δ' οὔ. *Francum pro amico habe, at non vicinum.* Nempe quia Grȩci Romaniq; suspectam habebãt Francorum veterum potentiam, cum vix pares esse putarent. Hoc natura, vel hominum potiùs deprauatis moribus comparatum, vt nullæ sint rixæ acerbiores, nulla odia implacabiliora, quàm quæ inter vicinos, ac contribules agitãtur: vel quia vicinus potentior inferiorem subtus se habere velit, qui nullas non strophas comminiscitur, quibus quietum vicinum deglutiat. Non sunt nobis repetendæ Romanorum & Græcorum historiæ, cùm quidem vel domesticæ, ac nostræ gentis suppetant, ex quibus accipimus quàm fœdè ac nequiter de vicinis, à quibus nihil metuendum erat, triumphatum est. Sed Emblematis huius character videtur specialius trahi ad eos, qui fœdus exhortent potentiorum principum; quo animo si fuisset rex Portugalliæ Sebastianus (qui infaustam & impiam cum Mahumetano societatem ad suum, suorumque exitium non lõgè antè contraxit) felicius vixisset.

Sebastianus Portugalliæ Rex.

Memoratu dignus, sed infaustus, & exemplaris casus, vt ita dixerim, Comitis S. Pauli, principis militiæ Gallicanę sub Lodoico XI. Is Comes res nouas molitus aduersus principem suũ, colludebat cum rege Anglo, & duce Burgundo, neq; triste suũ fatum præsentiscebat. Tandem enim fœdere inito inter viros principes, & sospitis discordiis, Comes ille, vt Suffenus alter, suæ proditionis pœnas dedit. Facile mihi esset recolere quædam nostri æui funesta exempla, sed vereor ne ea narratio bilem quibusdam moueat, qui suorum infortunia, quasi plagas vix dũ bene sanatas refricari non patiũtur. Vide in Chiliadibus adagium, *Aliquid mali propter vicinum malum.* vbi multa præclara de malo vicino ex Hesiodo & alijs reperies.

Comes S. Pauli.

In eum

In eum, qui truculentia suorum perierit.

EMBLEMA CLVII.

DELPHINEM inuitum me in littora compulit æstus,
Exemplum, infido quanta pericla mari.
Nam si nec proprijs Neptunus parcit alumnis,
Quis tutos homines nauibus esse putet?

COMMENTARII.

I. DELPHINVM piscem mare perfidum in littore sicco destituit, quẽ vis tempestatis antea eiecerat.

II. *ons Emblematis.* HOC tetrastichon video petitum ex 3. Epigram. tit. *εἰς ἰχθύας*, nempe incerti cuiusdam hexasticho, quod tale est:

κύματα καὶ τρηχύς με κλύδων ἐπὶ χέρσον ἔσυραν
δελφῖνα, ξείνης κοινὸν ὅραμα τύχης.
Ἀλλ' ἐπὶ μὲν γαίης, ἐλέῳ τόπος· (οἱ γὰρ ἰδόντες,
εὐθὺς πρὸς τύμβον μ' ἔστεφον εὐσεβίης)
Νῦν δὲ τεκοῦσα θάλαττα διώλεσε. τίς παρὰ πόντῳ
πίστις, ὃς οὐδ' ἰδίης φείσατο συντροφίης.

Id sic reddere conatus est Minos:

Fluctus & aspera tempestas ad terrã traxerunt
Delphinem, externæ spectaculum fortunæ.
Sed in terra misericordiæ locus [repertus est:] nam videntes

Statim

Statim ad tumulum me coronarunt pii [viri.]
Nunc vero quòd [me] genuit mare, perdidit. Quæ tandem ponto
Fides? qui neq; propriis parcit aliĩnis.
Delphinem pelagi rapidus me ad littora fluctus
Ludibrium cunctis, sorte volente, tulit.
Præsidium at pia terra dedit: me namque videntes
Ornarunt tumulo conueniente viri.
Me mare quod genuit, sic sustulit. Ergo age ponto
Quanta fides? natos perdit & ipse suos.

Versio Sanctij.

Sic verò vertebat Sanctius:
Delphinum me fluctus atrox in littora adegit;
Hospitibus sortis sic documenta dabo.
Terra tamen misero tribuit pietatis honorem,
Nã sertis decorant nostra sepulchra pij.
Nunc mare quod genuit, me perdidit: hei neque parcit
Ipse suis, ponto quæ sit habenda fides?

Cœlius Rhodigin. lib. 8. antiq. lect. cap. 6. sic inquit: Ion Græcæ facundiæ auctor, vt videtur, haud spernendus omnino, sicut ex Plutarcho accepimus, eiusmodi adagiũ posuit, Δελφῖνος ἐν χέρσῳ βία. *Delphini in terra vis.* Id in eos promptum videtur, qui quod nesciunt iudicant, & in quo minus valent, toto conatu petunt, nec se intra pelliculam cõtinẽt, supra crepidam aliquid ambitiosiùs affectantes. Delphinorum celeritas vtiq; memorabilis est, adeo vt ocyor volucri, acrior telo credatur, & vt Aristoteles inquit: ἁπάντων δοκεῖ εἶναι ζώων τάχιστον, καὶ τῶν ἐνύδρων, καὶ τῶν χερσαίων, καὶ ὑπεράλλονται πλοίων μεγάλων ἱστούς. hoc est: *Omnium videtur animalium velocissimus, non aquatilium modo, sed & terrestrium, supersiliũt etiam malos nauigiorum maiorum.* Cæterùm eam stupendæ agilitatis animal, terræ tamen contactum nõ patitur, quin inuectũ in arenam emoritur confestim. Hactenus ille: qui erroris ansam è Plinii verbis (nisi fallor) arripuit, quæ verba multos etiam alios deceperunt. Locus Plinii talis est, cùm de delphinis agit lib. 9. cap. 8. Solent in terram incerta de causa erumpere, & statim tellure tacta moriuntur, multoq; ocyus fistula clausa. Qui locus procul-dubio corruptè legitur: nam illud verbũ,

Delphini in terra vis.

An Delphines statim, vbi terram attigerint, moriantur.

statim, expungendum est ex cõtextu; aut intelligendum, stato tempore. Nam emori delphinos statim tacta terra, falsum esse deprehendet, quicunq; attentè legerit epistolam 33. libri 9. Plinii Secundi, vbi agit de puero & delphino, qui subinde in arenam erumpebat, tactusq; à Solis calore iterum se in mare recipiebat; eius autẽ hæc sunt verba: Incredibile (tam verum tamen quàm priora) delphinum gestatorem collusoremq; puerorum in terram quoq; extrahi solitum, arenisq; siccatũ, vbi incaluisset, in mare reuolui. Meminit huius rei Pincianus in Pliniũ, & alij, imò ipse Rhodiginus loco citato. Neq; Plutarchus (vt ad Cœlium reuertar) id vult significare, delphinum illico tacta terra emori, sed perdere celeritatem & violẽtiã illam, postquam in alienum elementum excesserit.

III.

DELPHINEM inuitum me] me reluctantem, nihil tale cogitãtem, innoxium.

In littora compulit.] Id vno verbo *destituere*, dicitur, vt admonet perspicacissimi vir ingenij Fornerius: quin etiam adducit hoc Virgilianum:

Destituere.

Et freta destituent nudos in littore pisces.

Æstus] Æstus dicitur maris crescentis & decrescentis commotio. Gallice, *Le regorgement de la mer, le flot de la mer.* Fluctus maris. Hinc *Æstuarium*, locus vicissim æstu maris vel nudus, vel aquis stagnãtibus offertus. Et Æstuariæ insulæ, ex quibus Venetiæ primùm in potentissimã & populosissimam, quæ hodie cernitur, Rempublicam coiuerunt. De reciproco maris æstu vide Plinium lib. 2. cap. 97. Cœl. Rhodig. lib. 26. cap. 17. & 18.

Æstus.

Æstuarium.

Exemplum infido.] quod potest exemplo esse, quantis infidum mare periculis, quantoq; discrimine sæuiat: vel vt ἀλληγορικῶς, quot rixis & simultatibus laboret Respublica. Locus est huic accommodatus in 7. Controuers. Senecæ declamat. 1. O maria iustiora iudicijs, ait, ò mitiores procellæ patre, &c. *Infidum mare.* ἀνέγγυος θάλασσα. in Græco epigrammate, id est, cum quo nulla spõsio aut fidès potest intercedere. Quadrat huc elegãs Lucretij locus, lib. 2.

Infidum mare.

Sed quasi naufragijs magnis multisq; coortis,
Disiectare solet magnum mare transtra, carinas.

Anten-

Antennas, prorã, malos, tonsasq́; natanteis,
Per terrarũ omneis oras fluitãtia aplustra
Vt videantur, & indiciũ mortalibus edãt,
Insidi maris insidias, viresq; dolumq;
Vt vitare velint, nevè vllo tẽpore credant,
Subdola cùm videt placiti pellacia ponti.

Nam si nec proprijs] Collatio maioris ad minus. Si enim mare non seruat eos, quos in lucem edidit & nutriuit: id est, si princeps vel populus suos ciues non tuetur, ijsq; non ignoscit, sed miserè de medio tollit, quid reliquis fiet?

Quis tutos homines] num valde periculosum se fluctibus marinis committere? quàm parum tutũ est πολιτεύεσθαι, seque Reipub. ventis & fluctibus credere? Obiter moneo, allusũ hic videri ad prouerbiũ, *Maritimi mores*. quo vtitur Plautus Cistellaria.

IV. *Delphin è mari eiectus quid.* TOTVM hoc ἀλληγορικῶς accipe. Delphin enim marinis fluctibus eiectus, consultorem quendam virumque Principem, vel etiã nota aliqua probitatis insignẽ, à populari turba beneficij loco iniurias, ludibria, mortemq; ipsam referẽtem arguit: quales fuisse legimus Socratem, Aristidem, Phocionem, Demosthenem, M. Tullium, & alios quam plurimos, qui post præclarè facta innumerasq; difficultates, & pericula nomine patriæ exãtlata, honoris & præmiorum vice iniustum exilium duramque mortem perferre coacti sunt. Delphin est φιλάνθρωπος, (de quo etiam supra dictum) vt qui suis bene consultum velit: Pelagus ipsum, in quo pisces à piscibus afficiantur & absumantur, orbis huius angustias multiplices & damna innumerabilia refert, nimirùm in quo nemo sibi de terius quàm ab homine nocumẽtum impẽdere videat. Hieronymus ad Demetriadem, de seruanda virginitate: Quę de medio mari fumantem viderat patriam, & fragili cymbæ salutem suam, suorumque commiserat, crudeliora inuenit Africæ litora. Vide reliqua. Qui locus nos admonet permultos iam olim fuisse viros claros, quibus sua virtus obfuit. Memorarem Hermodorum ab Ephesijs pulsum, Aristidem ab Atheniensibus, imò Themistoclem, Periclem malè habitum, nisi nos exempla Romanorum commouerunt, Coriolani, Camilli imò Portij Catonis toties accusati, M. Antonij oratoris exulantis, & aliorum, de quibus apud historicos. Quod *A patria sua malè trattati.*

si ad altiorem sensum trahere placet, considera carnis nostræ petulantiam & ingratitudinẽ, quæ nobiscum nata, educta, alita paribus incrementis, eadem cura, cõtubernalis, mensæ assecla, omnium consiliorum particeps; audet tamen spiritum temerario conterere pede, ac mentis imperium infringere. Nec sola per se illud attentat, sed & fœdus percussit cum amico subli nario dęmone, vt perdat: hic substernit viuos carbones & prunas suscitat, vt incalescat illa & vehemẽtiùs pruriat. Igne concepto, nullum genus nequitiæ transit intactum, impetu fertur & pleno cursu, recalcitrat, nec patitur insessorem aut imperium magistri, vt effrę̃nis equus aut rabidus leo, conspecta fœmina. Hæret flamma in medullis, vrit, furit vt erysipelas aut carbunculi morbus in membris. Palpat Sathan interim, & poppysmatis regit, nec capistro, sed iuba ducit, velut hinnulũ mango solet, quò vult, pinguioris saginæ sarto scilicet. Hæc ars vna cicurãdi indomitum monstrum, pastu trahitur & mansuescit. Nouit naturam ductor, & popinis admouet primò ac lurconum conuẽticulis, vnde ventrem referat inter sartagines & cacabos vt tympanum inflatum. Prima cura crapulę studiũ & voluptatis insectatio, quæ radix est malorum, tropheũ figit, qui hic triũphat; victus in præcipitio stat ad interitum, & in ipsa crepidine Tartari iamiam casurus. Non simpliciter malus est, cui stigma hoc malitię impressum; aperit semitam ad cętera, qui hoc vno laborat, patet, sicut arx in fastigio mõtis, ventis omnibus vitiorum. Corpus innutritum delicijs & tractatum molliter, Venus formosa illa & sæculis omnibus decantata mater luxurię insidet cũ suo Cupidine. Caseus quò pinguior, eò putredini aptior est & vermiculationi: ita caro nostra in sagina vermibus scatet vitiorũ, qui rodunt & perforant. Equi cadauer vespas, vt aiũt, producit & crabrones; fimus bruchos, scarabæos, & cantharides, quodque semen fuit, cibus fit; pascuntur eo, ex quo nati. Simile cõtingint in nobis, abdomen turgidum obsonijs & distentum, termites concipit libidinis, qui in copia pullulant, & rostella mox vertunt in matrem, pungunt, mordicus inuadunt, consumunt. Cõtabescit, dico, in sua malitia caro, & ad interitum properat, domesticos enim ho- *Carnis nostra saginata fructus.* *Dæmonis astutia.* *Simile.*

stes

stes alit in visceribus, & lubricos istos lasciuiæ ac hirudines, qui sugũt quod inest sanguinis, donec fibram ipsam cordis, vt tarmes solet arboris, succidant clanculum & demoliantur. Intestinum malum, eò propius periculo & minùs curabile; sentit infectus, sed curã negligit & manus medici; nescit sanari, quia latet vitiũ, vel non vult, quia consenuit & transijt in naturã. Ægrè assurgunt, qui sic iacent; conclamatũ penè de salute, nisi altior vis aliqua subleuet. Sic caro nutritores suos remunerat. Ex hoc denique; Emblemate cõstat, veteres inter summas difficultates nauigationem posuisse, vnde præcepta de fugiẽdo mari & terra incolenda. Ideoq; etiam Propertius lib. 1 exclamat: *Meritò pericula quanta.*

Ah pereat quicũq; ratis & vela parauit,
Primus & inuito gurgite fecit iter.

Rectè itaq; dixit Aristagoras, ὅτι πᾶσα θάλαττα θάλαττα id est: æquo periculosũ esse mare, licet appellationes habeat varias. Cui cõuenit illud Comici ex Hecyra:

O fortunate, nescis quid mali
Præterieris qui numquã ingressus es mare.

Ouidius 2. Amor. eleg. 11.

Nauita solicitus iã ventos horret iniquos,
Et propè tam letum, quàm propè cernit aquam.
Quòd si concussas Triton exasperet vndas,
Quàm tibi tunc toto est nullus in ore color.
Tunc generosa voces fœcunda sidera Lunæ,
Et fœlix dicas, quem sua terra tenet.

Anacharsis cùm rogasset quendam, quãta esset spissitudo tabularum nauticarum? Isq; respõdisset, quatuor digitorum. Tantillum, inquit, absunt à morte qui nauigant. Id ipsum expressit Iuuenalis Satyra 12.

I nunc & ventis animam cõmitte, dolato
Confisus ligno, digitis à morte remotus
Quatuor, aut septem, si sit latissima tæda.

Idem Anacharsis cuidam roganti, vtrum arbitraretur plures esse mortuos quàm viuos? Nauigantes, inquit, vtro in numero ponis? Dubitans, an hi essent inter viuos habendi, qui vitam vndarũ ac ventorum arbitrio commisissent. Occurrit insignis Propertij locus lib. 3. eleg. 7. de morte Pæti, qui argumentum hoc egregiè illustrat. *Locus Propertij.*

Ite rates curuæ, & lethi quoque texite causas,
Ista per humanas mors venit acta manus.
Terra parũ fuerat, terris adiecimus vndas:
Fortunæ miseras auximus arte vias.
Anchora te teneat, quem non tenuere penates?
Quid meritum dicas, cui sua terra parum est?
Ventorum est quodcunq; paras, haud vlla carina
Consenuit: fallit portus & ipse fidem.

Audiamus etiam Senecam lib. 14. epist. 91. Hominis, inquit, non sapientis inuẽta sunt nauigia, quibus amnes, quibusvè maria transimus, aptatis ad excipiendum vẽtorum impetum velis, & additis à tergo gubernaculis, quæ huc atq; illuc cursum nauigij torqueant: & exemplum à piscibus tractum est, qui cauda reguntur, & leui eius in vtramq; momento velocitatem suam flectunt. *Nauigij origo.* De nauigationis porrò incommodis plura hic dicere nihil attinet, satiùs est eos, qui equo ligneo (vt Plauti verbis vtar) per cœruleas vias vehũtur, experiri scilicet, quàm periculosum sit salutem fluctibus committere, & vocare in sese fata cessantia, ac si ad mortem terra parùm latè pateat: siquidem, vt Aratus dicebat, modicum lignum mortem prohibeat. *Nauigationis incomoda.* Non igitur iniuria in nauigantes inuehitur Socrates, miseros eos appellans, quibus neq; dæmon, neq; Deorum aliquis vnquam diuitiarũ dignam tribuerit gratiam. Quandoquidem hi lembus fieri ventis, longas nauigationes magno cum periculo semper adeant, homines perditi, propter quas aut lucrentur, aut pereant. Vnde rectè iudicauit Antiphanes, præstare in terra pauperem esse, quàm diuitem nauigare. Deniq; qui primus nauium vsus, & quæ prima earum forma à priscis probata fuerit, quæ item earum nomina, & quis gubernandi adminicula primus inuenerit, id expositum habes apud Robertum Valturium lib. 11. de re militare, cap. 5.

In dona hostium.

ἐχθρῶν ἄδωρα δῶρα.

EMBLEMA CLXVIII.

BELLORVM cepisse ferunt monumenta vicissim
Scutiferum Aiacem, Hectoraq; Iliacum.
Balthea Priamides, rigidum Telamonius ensem,
Instrumenta sua cepit vterque necis.
Ensis enim Aiacem confecit: at Hectora functum
Traxere AEmoniis cingula nexa rotis.
Sic titulo obsequii, quæ mittunt hostibus hostes
Munera, venturi præscia fata ferunt.

COMMENTARII.

I. ASTAT Aiax cum scuto suo, & ab Hectore gladiũ dono accipit, Hector verò ab illo baltheum. Quæ dona vtriq; fuerũt exitio, hinc enim Aiax gladio illi moriturus incũbit; illinc Hector currui baltheo alligatus distrahitur.

II. SVMPTVS est hic titulus, ἐχθρῶν ἄδωρα δῶρα, ex Sophoclis Aiace flagellifero *Epigraphe vnde sumpta.*

fero, qui ait se, postquam ab Hectore inimicissimo accepisset ensem muneris loco, nihil præter damnum atrocissimum à Græcis habuisse. Itaq; postquàm multis est conquestus, sic postremò infert:

Ἀλλ' ἐστ' ἀληθὴς ἡ βροτῶν παροιμία,
Ἐχθρῶν ἄδωρα δῶρα, κ' οὐκ ὀνήσιμα.

Quin verum id est mortalium prouerbium,
Non esse dona, dona quæ veniant tibi
Ab hoste, verùm inauspicata ac noxia.

Ex hoc loco Scholiastes elicit, ab amicis dona quælibet, vel etiam pretij minimi, boni esse consulenda: ab hostibus verò & inimicis ne pretiosissima quidem expetẽda, vtpotè perniciosa & noxia δῶρα enim ἄδωρα, sũt κακόδωρα, id est, *infelicia dona*, vt μήτηρ ἀμήτωρ. De quibus latè & præclarè agitur in prouerbio, *Hostium munera non munera*. Narratio est apud Homerum Iliad η. Hector & Aiax inito inter se fœdere, vltro citroque missis donis, de amicitia firmanda statuere, atque Hector Aiaci gladium, Aiax Hectori cingulum militare misit, sed vtrique suum munus fuit exitio. Victus enim Aiax ab Vlysse (in contentione armorum Achillis) & cognitis ijs, quæ per insaniam dixerat & fecerat, eodẽ gladio seipsum interemit. Hector verò per occasionẽ cinguli innexa II. j muros ab Achille occisus, & ter circum mœnia tractus est. Ex quo perspicuum apparet verissimum esse, quod ait Euripides:

Hectoris et Aiacis fœdus.

κακοῦ μὲν ἀνδρὸς δῶρ' ὄνησιν οὐκ ἔχει.
Nullum iuuamen adferunt dona improbi.

Totum Emblema ex Græco tractum esse liquet. lib. 3. Antholog. tit. εἰς ἥρωας. Est autem Leontij.

Emblematis character.

πικρὴν ἀλλήλοις ἕκτωρ χάριν, ἠδὲ φερέσπις
αἴας, ἐκ πολέμου μνῆμ' ὤπορον φιλίης.
ἕκτωρ γὰρ ζωστῆρα λαβὼν, ξίφος ἐμπαλιδοῦκεν·
τὴν δὲ χάριν δώρων πείρασαν ἐν θανάτῳ.
τὸ ξίφος εἷλ' αἴαντα μεμηνότα· καὶ πάλι ζωστὴρ
εἵλκυσε πριαμίδην δίφρια συρόμενον.
οὕτως ἐξ ἐχθρῶν αὐτοκτόνα πέμπετο δῶρα,
ἐν χάριτος προφάσει μοῖραν ἔχοντα μόρου.

Acerbam inter se Hector gratiam atque scutifer
Aiax ex bello pignus dederunt amicitiæ.
Hector enim cingulum cùm accepisset, ensemq; vicissim dedisset,
Hanc quidem gratiam donum experti sunt in morte.
Gladius interfecit Aiacem insania correptum; & rursum cingulum
Traxit Priamiden bigis raptatum.
Sic ab hostibus mortem vltrò afferentia mittuntur dona,
[Quæ] sub gratiæ prætextu fatalem mortem contineant.

Exitiale inter se Hectorq; et scutifer Aiax,
Ex bello dederant pignus amicitiæ.
Cingulo enim accepto hic, tandemq; ille ense vicissim,
In morte experti gratia quanta foret.
Nam se Aiax gladio insanus traiecit, & quisq;
Raptatus bigis deniq; Priamides.
Sic quæ dona suis mittuntur ab hostibus vltrò,
Sub titulo donĩ sunt ea signa necis.

Subijciam & breuius Epigramma, eiusdẽ omnino argumenti.

ἕκτωρ αἴαντι ξίφος ὤπασεν, ἕκτορι δ' αἴας
ζωστῆρ'· ἀμφοτέρων ἡ χάρις εἰς θάνατον.

Aiaci datur ensis ab Hectore, baltheus Aiace
Hectori; vtriq; suum donum erat exitio.

Hector Aiaci ensem obtulit: Hectori autem Aiax
Cingulum, ambobus donum [fuit] vna mors.

Hector vt Aiaci dedit ensem, illi vt dedit Aiax
Zonam, vtriq; necem munus vtrumq; dedit.

BELLORVM monumenta] ἐκ πολέμου μνῆμα φιλίης. vt est in Græco Epigrammate. Erat autem gladius & baltheus, vtrumq; militibus conueniens donum. III.

Scutiferum Aiacem] Transtulit illud ex Græco φερασπις αἴας, vt φέρασπις ἀθηνῆ, *scutifera Pallas*, à Poetis dicitur. Et ab Ouidio in principio lib. 13. Metamorph. Aiax vocatur clypei septemplicis dominus.

Aiax scutifer.

Surgit ad hoc clypei dominus septemplicis Aiax,

quia clypeum habuit septem boum corijs tectũ. De Aiacis nomine & scuto diximus

ximus plura Embl. 28. & 48.

Hectoraq; Iliacum] Troianorum fortissimum.

Balthea] Balthea, in accusandi casu, quasi à recto Baltheus, nullo modo placet, vt neq; tolerari in patria Romana potest. Id in Alciato nostro peccatum, seu erratum potius, Grammatici nostræ ætatis doctissimi obseruarunt: sicuti & ab Vrsino Velio, erudito sanè viro, idem penè admissum notant versu quodam de laboribus Herculis ex Anthologia Græcorum Latinis numeris expresso, sic:

Alciatus erroris arguitur.

Baltheon arripui, Thraciisq; armenta cecidi.

Sed quid? in re tã vera manus dare cogimur, verumq; fateri, quod Fabius ait initio lib. 10. Institut. orat. doctos etiam viros labi aliquando, cùm & Ciceroni dormitare interdum Demosthenes, Horatio etiã Homerus ipse videatur; summi enim sunt, homines tamen. Hæc quidem Claudius Minos: sed quid opus Alciatum nostrum coram Grammaticorum tribunali tam audacter reum agere? An non videbat doctissimus Minos & Baltheus & Baltheum dici, teste Propertio lib. 4. eleg. 11.

Defenditur.

Præbebant caesi balthea lenta boues.

Quis dubitet igitur, Alciatum hic pluralẽ pro singulari συνεκδοχικῶς posuisse? vti etiam paulò post, *cingula dicit*.

Priamides] Patronymicũ, pro Hectore Priami filio, vt apud Homerũ sæpe legimus. Porphyrius tamẽ philosophus testimonijs Ibici, Alexandri, Euphorionis, & Lycophronis probat, Hectorem fuisse filium Apollinis. Hæc ex scholiaste Homeri, Iliad. 3.

Hector filius Priami.

Telamonius.] à Telamone, ad differentiam Aiacis Oilei.

Instrumenta sua, &c.] Vterq; accepit suæ necis præsagium, vtrique fuit exitio suum donum. Græcè, ἀμφοτέροιν ἡ χάρις εἰς θάνατος. Hectoris enim cadauer baltheo circa Patrocli tumulũ Achillis iussu tractum est. Aiax gladio sibi ab Hectore donato seipsum confodit.

Æmonijs rotis.] Id est, Thessalis, Græcis. Aemonia siue Hęmonia, Thessalia est, vnde Achilles originẽ duxit; sic dicta ab Aemone filio Deucalionis. Aemonia interdũ etiam pro Græcia, συνεκδοχικῶς.

Æmonia.

Sic titulo obsequij &c.] obtẽtu, prætextu, facie animi beneuoli. Huic sententiæ consonat versiculus quidam, cuius autor iam non occurrit:

Non sunt dona, suis quæ mittunt hostibus hostes.

Venturi præscia fata ferunt] portendũt mortis euentum.

PRISCORVM superstitio sibi persuasit, obseruanda vel maximè munera, à quibus, quo animo mitterẽtur, propterea quod, quæ darentur ab ijs, qui nobis malè cuperent, exitio plerunq; fuisse cõstaret. Vt fuit pyxis illa fallax per Pandoram à Ioue Prometheo trãsmissa. Quemadmodum fuit & vestis, qua Medea nouam nuptam Iasonis donauit. Rursus vestis illa, quam Deianira misit Herculi. Præsẽs itaque Emblema per dona mutua Aiacis & Hectoris significat, viri mali dona esse inutilia perniciosaque. Quod Laocoõ apud Virgilium confirmat, cùm à Troianis equum dolo relictum nequaquam in vrbẽ recipiendum censet, his quidem verbis:

IV. *Dona hostium noxia.*

---O miseri, quæ tanta insania, ciues?
Creditis auectos hostes? aut vlla putatis
Dona carere dolis Danaum? &c.

Et deinde:

Quicquid id est: timeo Danaos, & dona ferentes.

Et alibi de Capy sic:

At Capys, & quorũ melior sententia menti,
Aut pelago Danaum insidias, suspectaq; dona,
Præcipitare iubẽt, subiectisq; vrere flãmis.

Huic conuenit monostichon Græcum:

κακόν γε δῶρον ἶσον ἐστὶ ζημίᾳ.

Malum donum simile est detrimento.

Sæpe nihil interest, inquit Seneca, inter amicorum munera, & hostiũ vota. Quicquid illi optant accidere, in id horum intempestiua indulgẽtia impellit atque instruit. Benè Horatius:

Nil moror officium quod me grauat.

Et Plautus in milite:

In mala vxore, atq; inimico, si quid sumas, sumptus est:
In bono hospite atq; amico quæstus est quod sumitur.

Quadrabit & in eos, qui per artes magicas dæmonum vtuntur obsequijs. Nã ea demum exeunt in perniciem vtentium. Siquidem spiritus ille tenebricosus & impostor, quem scimus esse ab origine rerũ mendacem & homicidam, nõ potest odiũ suum atrocissimum erga genus humanũ

In præstigiatores et magos.

(licet se simulet esse interdũ supplicem, placatum, mansuetum, nonnunquã etiam angelum lucis) prorsus celare, quin vngues suos figat, & aliquo modo nocẽdo se se prodat. Docent enim nos sacræ literę, quòd natio diabolica exciderit veritate et gratia, sitq; immobilis ad bonum. Vnde Bodinus colligit indubitatum axioma, Numquam Sathanam bene facere, nisi vt grauius ex eo redundet malum: adeo naturæ Dei, inquit, aduersatur, qui nullum malum permittit fieri, nisi vt maius cõsequatur bonum. Documento esse possunt horrẽda exempla & interitus magorum. Nam vt vnam & alteram historiam modò referam, mira sunt quę in historia Bohemica Dubrauij Episcopi Olmucensis legimus, ita enim scribit de VVenceslao, filio Caroli IIII. Quum filiam Ducis Bauarię Sophiam vxorẽ duxisset, nouus socer, vbi generum ludicris spectaculis & magicis pręstigijs delectari cognouit, plaustrũ plenũ pręstigiatorum secũ Pragam aduexit. Ibi dum artificum præstantissimus ludibria artis ad permulcendos oculos explicat, adest ĩter spectatores Zyto VVẽceslai magnus, ore vsque ad aures dehiscente, accedẽsq; proprius, artificem illum Palatini cum omni apparatu subitò deuorat, solos duntaxat calceos, quia luto obliti videbantur, expuens, secessumq; inde petens, ventrem insolita esca grauẽ, in solium aqua plenum exonerat, præstigiatoremq; adhuc madidum spectatoribus restituit passim deridendum, adeo vt cæteri quoq; eius socij à ludo desisterẽt. Et paulò post, vbi alias multas ludificationes & præstigias eius recensuit, ita cõcludit: Cæterùm Zyto impostor, ad extremũ à cacodæmone superstes cum corpore & anima de medio hominum sublatus fuit. Apud nos quoq; Germanos adhuc notũ ęst, inter præstigiatores & magos, qui patrum nostrorum memoria innotuerunt, celebre nomẽ, propter mirificas imposturas & fascinationes diabolicas, adeptum fuisse Ioannem Faustum Kundlingẽsem, qui Cracouiæ magiam didicerat, adeo vt ex plebe nostratium propemodum nullus reperiatur, qui non aliquod documẽtum eius artis commemorare possit; illiq; eadem ludibria, quæ modò de mago Bohemo diximus, ascribãtur, vt libello Germanico idiomate vulgato patet. Quemadmodum autem horum præstigiatorum vita similis fuit, ita vterq; horrendo modo in viuis esse desijt. Faustus enim, vt fertur, & à VViero lib. 2. cap. 4. recensetur, in pago Ducatus VVirtẽbergici mactatus fuit iuxta lectũ mortuus, inuersa facie, & domo præcedenti nocte media quassata. Sic perijt infaustus Faustus. Alter verò, vt diximus, viuus à suo magistro raptus est. Et Ioannes Franciscus Picus Mirãdulanus, sicut à VViero introducitur, memoriæ tradidit, magnum quendam, vt ipse à socijs eius adhuc viuis audierit, à dæmone viuum ablatum nusquam comparuisse, dum curioso cuidam, & malè sano principi Troiæ oppugnationem repræsentare quasi in scena pollicitus esset, Achillemq; & Hectorem introducere præliantes. De Zoroastro quoq; qui Mesraimi Chami filius, & primus fuit, qui artis magicæ disciplinam tradidit, scribunt, quòd astris multùm & frequenter intentus, cupiens apud homines Deus haberi, velut scintillas quasdã ex stellis producere, & hominibus ostentare cœperit, quò rudes in miraculi stuporem traherẽtur; desideransq; hanc de se augere opinionem, sæpius ista molitus sit, vsq; adeo, donec ab ipso dęmone, quẽ importuniùs frequẽtabat, succensus igne cremaretur. Hęc sunt hostis generis humani dona, hæc præmia digna impiæ & sceleratæ curiositatis.

Historia de Zyto mago Bohemo.

Ioannes Faustus magus.

Magus à dæmone abreptus.

Zoroaster primus magus, & eius mors.

A mi-

A minimis quoque timendum.

EMBLEMA CLXIX.

BELLA gerit scarabaeus, & hostem prouocat vltrò,
Robore & inferior, consilio superat.
Nam plumis aquilæ clam se neque cognitus abdit,
Hostilem vt nidum summa per astra petat.
Oua q; confodiens, prohibet spem crescere prolis;
Hoc q; modo illatum dedecus vltus abit.

COMMENTARII.

I. AQVILÆ auium reginæ hic sese audacter opponit scarabæus, insecti genus volatile, multi pes, cornibus longis & serratis præditum, quæ dentata bisulcis forcipibus in cacumine, quum libet, ad morsũ coeunt. Sed nemini ignotus potest esse scarabæus, vt qui passim sit obuius, nisi alicubi nulla omnino sunt stercora.

SVMPTVM est Emblema ex Oro Apolline lib. 1. Hieroglyph. Aut potius ex apologo Æsopi, qui petitus apparet ex perpetua cõtrouersia, quæ naturæ vi quadam intercedit inter Aquilam auiũ principem, & scarabæum vilissimum insecti genus. Ille.n. vt illatã sibi ab aquila iniuriam vindicet, cũ se viribus haud quaquã parem esse norit, confugit ad dolos: clam II. *Fons Emblematis.*

enim se in plumis Aquilæ recondit, vt eo tandem modo ad nidum aquilinum perueniat, eaq; postmodum absente oua eius omnia confodiat. Cuius fabulę apud Aristophan. mentio est, sic enim:

ἐν τοῖσιν Αἰσώπου λόγοις ἐξηυρέθη,
μόνος πετεινῶν εἰς θεοὺς ἀφιγμένος.
ἄπιστον εἶπας μῦθον, ὦ πάτερ, πάτερ,
ὅπως κάκοσμον ζῷον ἦλθεν εἰς θεούς.
ἦλθεν κατ' ἔχθραν αἰετοῦ πάλαι ποτέ,
ᾤ' ἐκκυλίνδων, κ' ἀντιτιμωρούμενος,

hoc est:

In fabulis id est repertum Æsopicis,
Adijsse Diuos vnicum ex volucribus:
Haud credi ilē ais fabulā pater, pater,
Adijsse Diuos animal obscœnum atq; olens.
Peruenit olim, inquam, ob simultatem asperam,
Quæ illi fuit cū aquila, oua voluens illius,
Et expetens pœnas ab hoste mutuas.

Vide omnino adagium, *Scarabaus aquilā quærit.* vbi vires suas pulcherrimè extendit autor, & hunc apologum lōga narratione amplificat.

III. *Scarabaus qualε animal, & quæ eius species sint.* *BELLA gerit scarabaus*] cum hoste aquila. Scarabęus est animal ex infima insectorum gente, aspectu tetrum, odore teterius, sonitu teterrimū; alis crustacea vagina obtectis, quin magis totus ipse scarabeus nihil est nisi crustum. Nascitur ex animantium stercoribus, in ijsdem viuit, versatur, oblectatur, deliciatur. Sed non est eadem omnium species. Etenim sunt, quibus nigro quodam virore luceat crusta. Pleriq; tetro nigrore horrent: vt qui locum prouerbio fecerunt, *Scarabæo nigrior.* Ital. *Nero com' vn calabrone.* Sunt nonnulli grandiores, prælongis, ac bisulcis armati cornibus, cacumine forcipibus dentato, ea cum visum est ad morsū contrahunt stringuntq; Sunt item rutili, & ijdem pręgrandes, qui terram aridam fodiunt, atq; illic nidos ponunt. Sunt qui metuendo bombo, formidabiliq; strepitu prouolent, vt imprudentem non mediocriter terrirent. Sunt & alia formarum discrimina, de quibus Plinius lib. 11. cap. 28. Verùm id cōmune omnibus, è stercore ortus, è stercore victus, in stercore vita, deliciumq;

Scarabæo nigrior.

Hostilem vt nidum] nidum aquilæ sibi aduersæ.

Summa per astra.] Per aera summum. Aquilam in editissimis & inaccessis locis nidificare, testis est Plinius, & alij nōnulli.

Spem crescere prolis.] Spem crescendæ prolis. Infinitum pro gerundiuo, locutio Græca.

Dedecus.] Iniuriam & damnum.

IV. *nullus est paruus hostis.* HOC quidem admonemur, hostem, quamuis infimæ fortunę, non esse cōtemnēdum, nec quemquam vel omnium minimum & contemptissimum esse prouocandum, siquidē, vt in Mimis Publius ait:

Inimicū quāuis humilē, docti est metuere.

Etenim, vt ait Pindarus Isthm. 4.

ἔστι δ' ἀφάνεια τύχας
καὶ μαρναμένων,
πρὶν τέλος ἄκρον ἱκέσθαι.
τῶνδε γὰρ δίδωσι τέλος,
καὶ κρέσσον' ἀνδρῶν χειρόνων
ἔσφαλλε, τέχνα καταμάρψαισα. .i.

Est tamen incertitudo fortunæ vel hominum strenuè pugnantium, donec ad summum finem perueniant: his enim qualemcumq; vult finem dat fortuna: & meliora interdum deterioribus hominibus premuntur ac supplantantur. Certè Magnus Alexander, quamquam potentissimus, dexteritatem Ptolemæi suspectam habuit, Arrij turbulentiam, & Pythonis nouarum rerum studium reformidabat, auctor Aelianus sub finem 14 Va. hist. Huc etiam recidit, quod vulgus passim vsurpat: Cauendum ab ijs, quibus nihil est, quod perdant. Ab ijs enim citiùs iniuriam & damnum acceperis, quàm ab alijs, quibus aliquid est in loculis. Timēt enim vt plurimùm aliquem prouocare, ne quid vel famæ vel fortunis detrahatur. Homunculi verò illi sortis infimæ, sed dolis & fraude instructissimi, improbi non minùs quàm scarabæi, neq; minùs putidi, neq; abiecti minùs pertinacis ingenij malitia quadā, cùm nemini ferre prodesse queant, magnis tamē viris sæpenumero facess ūt negotium. Nam terr tant nigrore (quę vna improbi animi nota) obstrepunt stridore (qui nemini non molestus est) fętore suo commaculant obuios quosq; circumuolitant, hærent, insidiantur, vt nō pa. lo satius sit cum præstantibus aliquando viris simultatem suscipere, quàm hos lacessere turpissimos scarabæos, quos pudeat etiam vicisse (quæ enim victoriæ tam pudendæ molestæque spes? quod præmium? quis finis?) quosque nec excutere possis, cùm maxi-

Descriptio improborum quorundā tenuis fortunæ hominū.

Minima etiam nocere possunt.

maximè velis, neque conflictari cum illis queas, nisi discedas cõtaminatior. Peculiariter autem hic notãdum, quàm sæpe minima quæq; maximum nocumẽtum hostibus inferant: ita vt rectissimè veteri dicatur adagio: ἔχει καὶ ἡ μυῖα σπλῆνα, ἔνεστι κ̀ μύρμηκι χόλος. *Et musca plenē habet, & formica bilem.* Vnde apud Plutarchũ illud Brasidæ fortissimi ducis Lacedæmoniorum memoratur, quem cùm ficus legentem sorex momordisset: O bone Iupiter, inquit, nullum est tam minutum animal, quod sui defendendi, aut periculum vitandi, cùm sit opus, occasiones non perquirat. Huc etiam respexit P. Mimus in suis sententijs, vbi dicit: *Etiam capillus vnus habet vmbram suam.* Nihil enim tam minutum, quod non possit aliquid. Hinc legimus in fragmentis Varronis, cuius etiam Plinius lib 8. c. 29. mentionem facit; à cuniculis suffossum esse in Hispania oppidum, à talpis in Thessalia, à ranis ciuitatem in Gallia pulsam, à locustis in Africa, ex Gyaro Cycladum insula incolas à muribus fugatos, in Italia Amyclas à serpẽtibus deletas. Sic Sapores Rex Persarum ab obsidione Nisibis vrbis, quã nonnulli Antiochiam Mygdoniç vocant, crabronum & culicum multitudine repulsus est. Quod inopinatum auxilium precibus Iacobi Episcopi attributum est. Voluit autem Deus non fulmine sed per exiguas bestiolas suam potentiam & præsentiam in Ecclesia declarare; sicut in Ægypto muscas & ranas, aliaq; insecta, non vrsos aut leones Pharaoni & seruis eius olim immisit, vt rebus vilissimis tyrannica superbia domaretur.

Obnoxia infirmitas.

EMBLEMA CLXX.

PISCICVLOS aurata rapit medio æquore sardus;
Ni fugiant pauidæ, summa marisq; petant.
Ast ibi sunt mergis fulicisq; voracibus esca.
Eheu, intuta manens vndique debilitas.

COMMENTARII.

I. SARDÆ pisciculi ab insequente aurata in vasto mari deuorātur, quibus etiā desuper mergus & fulica, aues pisciuoræ, vtrinq; aduolantes imminent, prædam capturæ. Fulicam velim nigram depīgi, vt in editione Rouilliana habetur.

II. *Emblematis typus.* LICET de fonte & origine nullus commentatorum mētionem faciat, tamē quid sibi velit Emblema satis ex titulo superq; cōstat. At meo iudicio desumptum videtur ex adagio vulgo vsitato, *Pisces magni paruulos comedunt*. Nobis Germanis, *Die grosse fisch fressen die Kleinen*. M. Varro apud Nonium:

Natura humanis omnia sunt paria.
Qui pote plus vrget, pisces vt sæpe minutos
Magnu' comest, vt aues enecat accipiter:

De piscium mutua laniena loquitur, idq; torquet in intolerabilem potētiorum insolētiam in tenuis fortunæ homines, quos bonis omnibus exuere solēt, miserosq; spoliare, ac deglubere. De iis elegāter, vt omnia, Polybius lib. 15. Histor. Nec faciunt, inquit, hoc more tyrannico, sed modicum aliquem dedecoris prætextum præmittūt, & confestim impudenter ac ferociter sic agunt, vt atrocitas ipsorum vitæ piscium conformari possit: de quibus fertur, quod cùm eiusdem generis sint, nihilo tamen minùs minorū perditio maiorum sit cibus & vita. Sed huius Emblematis argumentum quodammodo cū Martialis hoc disticho conuenit:

Dente timetur aper, defendunt cornua ceruum:
Imbelles damæ quid nisi præda sumus?

III. *Sarda.* *PISCICVLOS sardus*] Sarda, quæ & Sardina, piscis exiguus ex pelamidum genere, de quo Plinius lib. 32. cap. vlt. & lib. 9. cap. 15. Aristoteles lib. 8. de histor animal. cap. 3, & 13. Græci vocant *τριχίας*. Et hæ sunt, quas Hispani *Sardinas* vocāt, aut parum ab iis differunt. Venetis *Sardelle*, vel vt ego arbitror, *Sardelloni*. Sunt enim hi illis multò minores pisciculi, qui in copia ibidem venduntur.

Aurata] Aurata, quæ & Orata, Græcis *χρύσοφρυς*, Italis *Orada*, Venetis *Oraia*. *Aurata.* Piscis est marinus, optimi saporis, ab auri colore dictus, quem aiūt omniū timidissimum, in maris reflexu sub littoralium arborum radicibus sese occultare solitū, ibiq; frondium agitatione exterritum facilè capi, quadam velut deditione. Martial. 13.

Non omnis pretium laudemq; aurata meretur,
Sed cui solus erit concha Lucrina cibus.

Naturā huius piscis vide apud Aristotelem lib. 8. de histor. animal. cap. 15: Pliniū lib. 9. cap. 16. & lib. 32. c. 5. & 11. Macrob. Saturn 3. cap. 15. Ab hoc pisce aliqui Romanorum cognomen acceperunt, vt Sergius Orata, quia primus viuaria eorum instituit.

Mergis] Mergus, auis à mergendo dicta: cibum enim in aquis captās se assiduè immergit: de quā Plin. lib. 11. cap. 37. Huius auis natura est, vt sæpe mergens auræ signa colligat, & præuidens tempestatem futurā, properè medio reuolet ex æquore, & ad littorum tuta cum clamore contendat, vt testatur Virgilius 1. Georg. Prouerbium, *Mergorum instar*. de inexplebili ingluuie. Et, *Mergus priùs vitabit aquas*. de re incredibili dixit Ouid. 1. de Ponto, eleg. 7. *Mergus.*

Nam priùs incipient turres vitare colūbæ,
Antra feræ, pecudes gramina, mergus aquas.

Fulicis] Fulica, siue fulix, auis marina, vel stagnensis, paulò supra columbæ magnitudinem: de qua lib. 18. c. 35. Plinius. Nomen sumpsit à colore furuo, id est, nigro. Clangore matutino, & cum ludit in littore, tempestatem præsagit. Cicero 1. de Diuinat. ex quodam poeta: *Fulica.*

Cana fulix itidem fugiens è gurgite ponti,
Nuncias horribiles clamans instare procellas.

VT nullo nō loco ditiores, & qui sunt IV. ampliori

Diuitum semper tuta statio, pauperũ non item.

ampliori fortuna, tutum in præsidium se recipiunt: ita miseri, & aliqua parte infirmi, præcipites in infortunium ruunt, quocumque fugiant, æque Scylla, quod dicitur, in Charybdim decidunt; vt litigatoribus accidit ijs, qui nullis opibus, nullisq; amicis fautoribus adiuti, à iudice ad iudicem temerè frustraq; prouocant, non minorem ab vno quàm ab alio gratiam initurі. Sic enim dum cadere caussa timent, in dispendiũ nocentius & grauius vt plurimum veniunt, tametsi iure disceptẽt, & ex æquo bonoque, nõ dolo vel fraude aliqua, de sua in integrum restitutione agitent. Enimuerò, quod ait Comicus, pauper dũ nihil habet, quod offerat in iudicio, non solùm non contemnitur, sed etiã aduersus veritatem opprimitur. Considera, quæso te, nostra tempora. Vbi vnquam tot fuerunt vllo in sæculo tribunalia, & minor iustitia? Vbi vnquam tot senatores ac magistratus, & minor Reipublicæ cura? Quando plures fuerunt leges, & causæ deterius terminatæ? Vbi tot iudices, ac tot aduocatorum, notariorumq; & Harpyiarum forensium turmæ, & minus accepta causa pauperis, pupilli ac viduæ, eorumq; iura minùs defensa? Denique quando vnquã lites adeò damnosę & immortales fuere? Lites enim quędam sunt menstruæ, quædam annuæ, quædam bima, trima, quadrima die vix bene cõstitutæ sunt. Quædam non tantum lustrales, sed etiam sæculares sũt, ad quas auspicandas Nestore adolescente, ad finiendas porro senescente opus est, nisi hæredibus mandaturus sis. Vnde iustissima exorta fori vituperatio. Anacharsis Scytha forum destinatum esse locum, ait, ad fallendum inuicem, atque ad dandas auaritiæ manus. Plutarchus dicit, forum esse

Fori hodierni detestatio.

ἀσεβῶν χώραν. impiorũ regionẽ. Sed quid dico de iudicijs & tribunali, cùm nec in abiectissimis angulis, & officinis acceptus sit is, qui manum æratam non habuerit? Ecce tibi historiã. Pauper quidam ingressus tonstrinam, ob amorem Dei tonderi orauit, quia nihil sibi esset pecuniarum, quo operam tonsoris conduceret. Tonsor arrepta hebeti nouacula, tanta inclementia miserum radit, vt ad singulos tractus lacrymæ ex oculis vbertim manarint. Interea canis in culina acerbè verberatus magno eiulatu in officinam prosilijt. Quo cõspecto, pauper ceu parem sortis iniquitatem in animali misertus, exclamauit: O canis, quid tibi aduersi accidit? num & tu ob amorem Dei rasus es? Nihilo clementiùs exceptus fuit aliquando pauperculus quidam in aula sui Prætoris, etenim cum famulis non aduertentibus vsq; in cõclaue Prætoris suam causam dicturus irrepsisset, statim à quodam, calce impacto de ianua eijcitur: vbi alij obuius factus, ab eodem de gradibus deturbatur. Iacentem excipit ianitor, qui eum non modò inclementer domo eijcit, sed & longiùs verberibus prosequitur. Hic miser ille memor prouerbij, aulicum esse iniurias accipere, & insuper gratias agere, cõuersus ad ædes inquit: Quàm bene in hac domo sunt disposita singula, vbi officia sibi datatim succedunt. Vides itaq; pauperem vbiq; esse contemptui, & vbi oratas effugerit, mergis & fulicis obijci. Ad Emblema illustrãdum, meo quidem iudicio, huc reuocanda erit historia Hipperidis Oratoris, cuius exilium miserum Plutarch. in vita decem Rhetorum describit. Sed tympana concrepant: obmutesco, infirmitatis propriæ conscius.

Pauper ob amorẽ Dei rasus.

Alius ab aulicis malè tractatus.

Vel

Vel post mortem formidolosi.

EMBLEMA CLXXI.

CAETERA mutescent, coriumq; silebit ouillum,
Si confecta lupi tympana pelle sonent.
Hanc membrana ouium sic exhorrescit, vt hostem
Exanimis quamuis non ferat exanimem.
Sic cute detracta Ziscas, in tympana versus,
Boemos potuit vincere Pontifices.

COMMENTARII.

I. DVO tympanistę cũ suis astant tympanis; quorum vnus magnum pulsat, alter verò minus, sed cui a tera manu fistulam iungit, more Gallico.

II. ANTEQVAM pręsens Emblema explicemus, quædam sunt à nobis prælibanda, vt Epigrammatis ipsa πρότασις apertior sit; est enim similitudo perelegans. *Multa re-* Multa quidem in maiestate naturæ recondita latere concedẽdum est, quę ingeniosi & sollertes homines nondum satis vidẽtur excussisse. Quapropter Alexander Aphrodisæus in Præfat. Problem. quæstiones ait quasdam esse penitus inexplicabiles, soli Deo cognitas, qui scilicet earum existentię auctor sit. Hę à Medicis occultæ proprietates appellantur: de quibus crebra mentio fit in scholis Medicorũ & Philosopho- *rũ causæ hominibus incognita.* *Occulta proprietates.*

sophorum, festiui quidam & iocosi homines vulgari scommate, Pontem asinorum appellãt. Prauè aũt nonnulli harum solutiones quasdã proponũt, quę nec ratione, nec probabilitate nituntur. Earum enim cognitio excedit humani ingenij captũ. Quis.n. hactenus vnquã absq; hęsitatione veras & solidas rationes afferre potuit, cur palea succino trahatur? Cur à solis corylorũ surculis bifidis, & nõ itẽ ab alijs fruticibus venę auri argẽtiq; feraces detegãtur? Cur sãguis ex interfecti cadauere, vel mẽbris inde abscissis, præsente homicida, etiã diu post perpetratã cędem fluat? quãuis hoc satis verisimiliter post Aristotelẽ, Galeotus, nec non Hieronymus Magius & Marsilius Ficinus præstare conati sint, quod etiam Bodinus notauit. Quis, obsecro, explicare poterit, quare tam subitò turbines & procellæ oriantur ventorum, cum seipsum desperabũdus aliquis infelici resti suspenderit? Quis porrò rectè perscrutatus est (licet Ioan. Baptista Porta, & Iulius Scaliger eruditè de hac re disputẽt) quare magnes ab vno latere interdum ferrum attrahat, ab altero repellat? verùm si allio illinatur, aut fimo tegatur, vires suas attrahẽdi vel repellẽdi tamdiu amittat, donec vino abluatur? seseq; in singulis aut versus meridiem, aut versus septentrionem obuertat? Quare qui primùm magnetis virtutem trahẽtis ferrum agnouerit & viderit, nõ potest non illicò in admirationẽ rapi, quod ipse D. Augustinus sibi vsu venisse fatetur, lib. 21 de Ciuitate Dei, cap. 4. & 5. Neq; satis est, si aliqui harum rerum arcanam quãdam vim tam vulgò tritam nobis obtrudant. Quomodo enim definient occultã illam vim, de qua nihil pręter nomen possunt ostendere? Apponere possumus exempla in cõcordia vel discordia multorum animaliũ, vel etiam animantium, in quibus sentiẽdi facultas nõ est: quibus tamen (quia lõgum esset) prætermissis, attingam tãtum, quæ ad hunc locum propriè attinẽt, quęque auctores non pœnitendi scriptis mãdarunt. Odium luporum & ouium tam naturale est, vt si lupina pelle tympanum conficiatur, oues sonum exhorrescant, ac si lupus prope gregem consisteret. Sunt etiam qui asseuerent, harmoniam nullam vnquam coituram ex ouis lupique tensis ad concentum fidibus. Adijciunt præterea, si lupina pellis in ouili pẽdeat, oues pauore conterritas omnĩnò pastum negligere: vtq; leonina inficit aliorum animalium pelles, sic ouinam à lupina exedi & consumi dicũt. Sic aquilæ plumæ columbinis commistæ eas deuorare & comminuere creduntur. Plinius lib. 10. scribit, gallinam magnopere horrescere accipitrem, vt etiam si vocem audierit tãtisper dum incubat, oua vitientur. Quod sanè fit virtute quadam interna & nemini cognita. Quare qui rei tã abstrusæ & inuolutæ rationem conetur reddere, nihil certè adfert, sed vt Sisyphus versans saxum, sudabit nitendo, neq; tamen proficiet hilum. Ait itaq; Alciatus: Tympanum ex lupino corio confectum si pulsetur, aliud ex ouillo corio adiacens exhorrescit, vt propemodum nullum sonitum edat, tametsi ouis membrana lupum mortuum non sentiat. Eodem modo Ziscas in tympanũ versus, quibus in vita fuerat in bello formidolosus, post mortem etiã eisdẽ terrori fuit. Sed quid ad hęc? aut vnde iste terror ipsissima terroris sublata caussa? Id quidem in opinione positum nemo non videt.

Magnetis miracula.

Dissidiũ luporum & oniũ.

III. *CÆTERA mutescent*] Si tympanum fiat ex pelle lupina, & propè adsit aliud è pelle ouilla, conticescet hæc.

Coriumq; silebit.] Corium pro pelle abusiuè, quòd pelli corium adiaceat.

Mebrana] Superior pellis. Ea & charta Pergamena dicitur, quòd eius primùm vsus Pergami, Eumene regnãte, cœperit. Etenim cũ Ptolemæus Philadelphus insignem bibliothecam, in qua ingẽs librorum numerus, ad multa fermè voluminũ septingenta haberetur, instituerect, vt ait Paulus Orosius lib. 6. cap. 15. Eumenes verò (quem Ælianus & Hieronymus Attalum vocant, communi omnibus Pergami regibus nomine sicut Ægyptij reges omnes Ptolemæi fuerunt indigetati) æmulatione ductus, aliam, qua eũ superare conabatur, instauraret: euenit, vt Ptolemæus id rescisçẽs prohiberet, ne papyrus ex territorio suo exportaretur, atq; vt hoc modo facultas præcisa esset Eumeni, charta inde confecta libros conscribẽdi. Verùm Eumenes id intelligens, Pergami alium conficiendæ chartæ modum inuenit. Excoriatis enim animalibus, è membranis pelle proximis chartam scriptioni aptam fecit

De origine chartæ Pergamenæ.

Membrana. fecit, quæ Membrana; à tactu membrorū animalium, vel quod corium aut pellem Latini membranam dicunt, fuit nuncupata: vti & Pergamena, ab vrbe Pergamo, in qua primum fuit reperta, teste Varrone, & Plinio lib. 13. cap. 11. Iosephus tamen lib. 12. Antiquit. Iudaic. author est, Eleazarum principem Sacerdotū Biblia in subtilissimis membranis conscripta cum septuaginta duobus interpretibus ad Ptolemæum Philadelphum misisse. Quod si ita est, dicamus oportet, membranam etiam ante Eumenem repertam fuisse quidem, sed Eumenem magnam illius copiā præparari curasse, & per Asiam & Græciam diuulgasse: ideoque eius authorem fuisse laudatum. Hæc ferè ex Pancirollo, de rebus memorab. Henricus Salmuth, elegantissimus Pancirolli scholiastes, membranæ originem quoque facit temporibus Ptolemæi & Eumenis priorem. *Diphthera quid sit.* Nam & Diphtheram sunt qui interpretētur pellem capræ, quæ Iouem lactarit: in qua creditum est antiquitus illum omnia scribere, quæ fierent. Vnde quæ nec in Historicorum libris extarent, nec in hominum memoria seruarentur, ea velut ex Iouis Diphthera petita dicebantur. Nec desūnt, qui sub pelle velleris aurei, quod Argonautę ex Colchide aduexerunt, intelligant Diphtheram, hoc est, librum ex membranis veterum more confectum, & arcana eius artis, quam Chymiam vocant, pandentem, quo scilicet auri conficiendi scientia cōtinebatur: meritoq; eam membranam appellatam fuisse auream, propter emolumētum, quod ex ea acquirebatur. Vide etiam Herodotum in Terpsichore, vbi Ionas pellibus vsos ob chartæ inopiam, scribit.

Exanimis quamuis, &c.] Licet ouis exanimata non sentiat exanimatum lupum.

Zisca vel Ziscas Boemus. *Sic cute detracta Ziscas.*] Ziscas, vel Ziscas, dux bellicosissimus, in Teutones & Boemos diu satis acri Marte conflictatus est. Itaq; Sigismundus Imperator, cùm videret Ziscæ cuncta ex animi sentētia prosperè succedere, & iam illum esse vnum, ex quo res Boemiæ penderent, clam sibi eum conciliare tentauit. Ille opimis conditionibus ab Imperatore oblatis annuens dum se itineri accinxisset, peste tactus expirauit. Ferunt illum, cùm ægrotaret, rogatum quo loco mortuus vellet sepeliri, iussisse cadaueri suo pellem adimi, carnes volucribus ac feris obiectari, ex pelle tympanum fieri, eoque duce bella geri, indeq; arrepturos fugam hostes, quum primùm eius tympani sonitum audirent. His adiecit Albertus Crantzius, fecisse amicos quod ille iusserat, & reperisse quod promiserat. Hoc vnū præclarè aiunt ab eo factum, quòd sectam Adamitarum deleuerit. Notum est, eum partibus Hussitarum prorsus fauisse; Pragæ loca sacra templaque deleuisse, in Catholicos, potissimùm sacerdotes, crudelem & implacabilē animum gessisse, idq; Catholicis, quod Asur Iudæis, fuisse. Insignis bellator, quāquam cęcus. Inter laudatissimos Principes, reiq; bellicę gloria illustres haberi poterat, nisi quædam flagitia laudem obseruasset. Retulit Æneas Syluius 3. Comment. De reb. gestis Alphōsi, & post eum Cochlæus libro 5. historiæ Hussitarum.

VT nonnulli ob virtutum splendorē, vel etiam morum facilitatem, post mortem sui memoriam acceptam posteris & amabilem relinquunt: sic alij morum ferocitate, & insigni quadam crudelitate, quamquā pridem extincti sint, sui vnica memoria terrorem animis incutiunt: vt apud Turcas Ioānis Hunniadis ducis fortissimi superstitem famam permultùm formidabilem extitisse, historiarum monumentis proditum; huius enim nomen vsq; adeo terrificum fuisse dicitur, vt nutrices ad sistendum puerorum vagitum Hunniadē adesse simularent. Sanè exemplum Ziscę Boemi memorabile est ac stupendum, qui etiam post mortem suos hostes insolito planè modo terrefacere & fugare potuerit. Fortasse ad hunc locum nō inconcinnè referre ausim clamorem, Haronis, apud Normanos in vsu pridem habitum, interdicti genus, ex eo ductū, quod Haro dux Normanorum, tam terrificum suis nomē esse voluit, vt eius nominis acclamatione ab omni vi & incepto cessaretur. Sed nunc temporis ea non abit impunè acclamatio, si temerè fiat. Seneca 9. Controuers. 5. Cùm Polyxene esset abducta, vt ad Achillis tumulum immolaretur Hecuba dixit: IV. *Amabiles post mortem.* *Terrifici post mortem.* *Ioan. Hunniades.* *Haro Normanorum.*

---- cinis ipse sepulti
In genus hoc pugnat.

Poterat hoc cōtētus esse Scaurus auctor, adiecit tamen,

----- tumulo quoq; sensimus hostem,

Idem

Idē est in declamationib. lib. 4. 5. Et apud Tragicum Senecam Troade, conqueritur Hecuba, quòd postuletur ad mortem tumulo Achillis immolanda:

Adhuc Achilles viuit in pœnas Phrygum. Adhuc rebellat.

De Achille mortuo loquitur, sed qui tamē adhuc spirare videatur vltionem. Ad eum modum Cicero in Miloniana queritur de curia incensa Clodij busto, quam culpam omnem cōfert in Clodium, quasi post mortem furentem & bacchantem, vt cùm in viuis esset: Excitate, excitate, inquit, eum si potestis ab inferis: frangetis impetum viui, cuius vix sustinetis furias insepulti? Et illud ex eadē oratione: Quid vultu extimuistis? quonam modo vos ille viuus affecerat, qui mortuus mani cogitatione percussit? Nos etiam nunc vel post sæculum non vnam rabiem Gothicam & Vandalicam exhorrescimus, & πανολεθρίαν abominamur, qui suo funesto transitu Gallias deuastarūt, Hispanias sibi diu parere coegerūt, & Italicum ipsum solum impudentissimè posséderūt, omniaq; incendijs ac cineribus fœdissimis compleuerunt; imò teterrimam barbariē inuexerunt, adeo vt ipsa barbarorum vocabula nobis terrorem incutiant. Sed placet vetera cum recentibus, vt sese offerūt, aggregare, & quæ in primis faciāt ad argumenti huius nō iniucundam δήλωσιν. Suetonius Trāquillus: Tiberij morte (inquit) ita lætatus est populus, vt ad primū nuncium discurrētes pars Tiberiū in Tiberim clamitaret: pars terrā matrē deosque manes orarent, ne mortuo sedem vllam nisi inter impios darent, &c. Cùm senatusconsultū actum esset, vt pœna damnatorū in decimum semper diem differretur, fortè accidit, vt quorundam supplicii dies is esset, quo nunciatum de Tiberio erat. Hos implorantes hominum fidē, quia absente adhuc Caio, nemo extabat, qui adiri interpellariq; posset, custodes ne quid aduersus constitutum facerent, strangulauerunt, abiecerūtque in Gemonias. Creuit igitur inuidia; quasi etiā post mortem tyranni sæuitia permanēre. Scribit Plutarchus problematis, cùm bellum esset inter Samios & Prienuenses, initio damnis quibusdam se mediocribus affecisse, post iusto commisso prœlio Samios à Prienensibus occisos: septimo post anno congressos cum Milesiis, primos quosque simul vno certamine amisisse. Ergo post hanc acceptam cruētam cladem Priennēses fœminæ per tenebras, quæ circa quercum erant, obtestari ac detestari cœpisse, quòd liberos, parentes, maritos, charissima pignora eo loco amisissent. Hactenus Plutarch. Nos hic de Lamiarum terriculamentis facilè sileri patimur, de quibus quod sit Diodori Siculi iudiciū, vide lib. eius 20. Quò refero, quę de Empusis credidit antiquitas, de quibus Philostratus lib. 4. de Apollonij vita, & elegantissimè Philippus Camerarius Oper. succis. cap. 70. Strabo lib. 1. putat esse fabulam, & Apuleius vetularum territamenta dicit, sicut quod de Manduco prisci Romani, quod nomen terrificum obiectabāt ad incutiendum metum, vt queruli & eiulātes pueri eo spectro cohiberentur. Nūc quoque in Lombardia opinio credulum muliercularū genus adeo occupauit, vt etiā ad viros quosdam pertingat: vagari nimirum spectrum nocturnum, in varias formas se transmutans, eiulatus edens, & se in aquas præcipitans, quod sua lingua *l'Orco* vocant. Quidquid sit, constat certè olim ethnicis cordatioribus, præceptisque philosophicis solidioribus imbutis, firmiter persuasum fuisse, viris bonis & fortibus huiusmodi spectra & simulacra nocturna non facilè apparuisse: sed pueris, mulierculis, vecordibus atq; ægrotis, qui propter animi imbecillitatē assidua formidine exagitantur, ij enim putant videre per hallucinationis speciem phātasmata, ad quæ rapiuntur inani & phantastico attractu, quæ reuera non vident, quæque etiam nusquam sunt. Sed ad rem, M. Tullius in Lælio: De imperio in Italia decertatum est cum Pyrrho & Annibale: ab altero propter probitatem eius non nimis alienos animos habemus: alterū propter crudelitatem semper hæc ciuitas oderit. Quodammodo huc facit, quod Tullius idem queritur de statua Verris erecta in curia, quę à ciuibus sine gemitu aspici nō posset. Vide action. 2. & 4. in Verrem. Ad laudationem principis victoris pertinet hoc Lucani lib. 9.

- - - princeps facit omne timendum
Victor, et in nulla non creditur esse carina.

Et Polybius lib. 4. principum mansuetudinem tantū posse in subditos, vt nō prę-

Lamiæ.

Empusæ.

Manduco Romanorum.

L'Orco Lombardorum.

sentes modò, sed etiam maximo disparatos spatio quosdã sui amoris & beneuolentiæ igniculos hominũ pectoribus immittere, atq; relinquere soleat. Q. Curtius lib. 5. Nomen Alexandri & fama (maximum in bello vtriq; momentum) in fugam cõuertit. M. item Cicero 3. Verrina: Cùm tui nominis terror in auribus, animisq; armatorum versaretur. Hoc ad vituperationem Verris, cuius odiosum passim nomen execratur: nec minùs quàm Romani posteri, quos nausea capiebat, sic ubi audirent vsurpari nomẽ Heliogabali aut Bassiani etiam mortuorum, qui memoriam sui fœdissimam reliquissent posteris. Contrà Vopiscus in Probo: Tetẽdit iter per Thracias, atque omnes Geticos populos, fama rerum territos, & antiqui nominis potentia pressos. Hæc obiter, & fortasse ad nauseam vsq;

Nomen ipsum interdum formidabile.

Iusta vindicta.

EMBLEMA CLXXII.

DVM residet Cyclops sinuosi in faucibus antri,
Hac secum teneras concinit inter oues:
Pascite vos herbas, socijs ego pascar Achiuis,
Postremumq; Vtin viscera nostra ferent.
Audijt hæc Ithacus, Cyclopaq; lumine cassum
Reddidit. En pœnas vt suus auctor habet.

COM-

COMMENTARII.

I. SEDET inter sua pecora in vasto antro Polyphemus, immanis gigas, vnũ oculum in fronte habens, claua armatus, cui Vlysses ex insidijs trabe acuminata oculum effodit.

II. *Polyphemus, & eius historia.* VLYSSES, Troia iam excisa, cùm domum repeteret, vi ventorum in Siciliã pulsus, ad Polyphemi sedes appulit. Hic Gigas fuit vnoculus, ingentis magnitudinis, feritate implacabili, qui hospites soleret enecare, eorumque carnibus pro cibo vesci. Vlysses itaq; relictis socijs cum naui in portu, ipse duodecim comitatus antrum Polyphemi subit. Qui vbi venit è pastu, saxum quod duo & viginti quadriiugi currus attollere nequirent, apposuit ostio. Aduenas deinde interrogat, qui sint, vnde, & quò. Quibus cùm respondisset Vlysses, Cyclops duos è socijs arripuit, soloq; tanquam catulos illisit, deuorauitque, abijtq; dormitum, quem Vlysses per insidias interfecisset, si ianua potuisset aperiri alijs quam Cyclopis viribus. Manè antequam pastũ iret Cyclops, duos similiter consumpsit, abijtq; occlusa ianua. Tum Vlysses excæcandi Cyclopis cepit consilium. Reuersus Polyphemus, noctu de more duos cœnat. *Vlysses astus.* Cui Vlysses quasi sublandiens poculum vini (verem enim vini Maronij generosi secum è naui attulerat) porrexit, petijtq; ab eo aliquod hospitale donum. Ille exhausto poculo aliud poscit, itemq; tertium, rogauitq; Vlyssẽ, qui vocaretur. Ille dixit, sibi nomen esse Vtin. Percunctanti deinde Vlyssi quodnam munus sibi daturus esset, respondit Cyclops: Οὖτιν ἐγὼ πύματον ἔδομαι. id est: *Vtin ego postremum deuorabo.* Sed vini naturæ nescius alto somno est oppressus, sui penitus immemor. *Exoculatus ab Vlysse Polyphemus.* Ibi tum Vlysses & socij oleaginum truncum præustum magna vi Cyclopis oculo, quem vnicum in fronte habebat, inseruerunt, vnde acriter ille læsus, effosso oculo consternatus est: qui vulneris acerbitate vocẽ cœpit attollere, vt alios Cyclopas insolito rugitu excitaret. Hi foris ad ostium stantes quærebant, quis eum percussisset: cùm ille subinde repeteret, Οὔτις, Οὔτις, (quæ vox Nullum, vel Neminem sonat) risetũt, eumq; velut furentem reliquerunt. Sic enim loquitur apud Euripidem:

οὔτις μ' ἀπώλεσεν.

Chorus respondet:

οὐκ ἄρ' οὐδεὶς ἠδίκει.

Deinde illud:

οὖτίς με τυφλοῖ βλέφαρον. χο. οὐκ ἄρ' εἶ τυφλός.

Manè Cyclops ostio antri semiaperto pertẽtabat exeuntes oues. Sed Vlysses ita disposuerat negotium, vt tres arietes veherẽt vnum hominem subtus, ipse verò ingẽtem arietem subijt, extremusq; omniũ exiit, & ita morti est subductus. Totum hoc fusius apud Homer. Odyssea 9. Ouid. 14. Metam. Virgil. 3. Æneid. Compara festiuum Luciani dialogum κύκλωπος καὶ ποσειδῶνος. Cicer. 5. Tusc. Fusissimè quoq; hãc historiam narrat Isacius Tzetzes in Lycophronem, quam ne huc traducam, me prolixitas reuocat.

III. *Cyclops vnde dicti.* *DVM residet Cyclops*] Cyclopes Hesiodus in Theogonia ideo vocatos ait, quòd vnum tantùm oculum circularẽ in fronte haberent, ἀπὸ τοῦ κύκλου καὶ ὤψ. Inter hos Polyphemus viribus corporis, formæque magnitudine longè præstabat. Hunc etiam Polyphemum Galatheam nymphã amantem festiuè describit Ouid. lib. 13. Metamorph. De Cyclopibus vide Virgilium 3. Æneid. Philostratum in Iconibus, tit. *Cyclops.* Alciatum lib. 9. cap. 12. Parerg. Natal. Comit. lib. 9. Mytholog. *Tria Cyclopum genera.* Tria verò Cyclopum genera agnoscũt Græci, vnũ eorum, qui Mycenas mœnibus communierunt: alterum eorum, qui cum Polyphemo memorantur; tertios intelligũt Deos. Cœl. Rhodigin. lib. 24. cap. 28.

Sinuosi in faucibus antri] speluncæ tortuosæ. Sic Virgilius dixit 6. Æneid.

Vestibulum ante ipsum primisq; in faucibus Orci.

Et hic noster in Emblemate primo:

— sinuosi è faucibus anguis.

Achiuis.] *Achiui.* Achiui, ἀχαιοί. Græci: & nõnunquam pro quolibet populo ciuili. Horatius:

Quicquid delirant Reges, plectuntur Achiui.

Catull. in Argonaut.

Nam simul ac fessis dederit fors copiam Achiuis.

Postremumq; Vtin, &c.] *Οὔτις, Vtis* Οὔτινα se postremò voraturum bellè prædixerat, &

Οὔτινα,

οὔτινα, id est, neminem, vocauit: imò ab eo, qui quanquam esset ὅτις, aliquis erat, exoculatus est. Tamen supplicium differre diutiùs, grauissimum habitum: & statim puniri scelus, beneficii loco est, vt in historia Machabæorum lib. 2. cap. 6. Non paruî, inquam, beneficii loco habitum, vt quis prior interficeretur: exemplũ est apud Corn. Tacitum 1. histor. vbi Othonis facta crudelia percenset: Titus Vinius, inquit, ad hoc tãtùm maiori fratri prælatus est, vt prior occideretur. Idem etiã hodie obseruatur in suppliciis à reis sumendis, nam qui leuiori quoq; consentitur pœna, semper ad supplicium primi ducuntur. Vide adagium, *Cyclopis donum*.

Supplicium differre, graue.

Audijt hæc Ithacus] Vlysses, qui rex erat Ithacæ insulæ, vt alibi dictum.

Lumine cassum.] Cæcum. Virgil. 2. Æneid.

Cassus lumine.

---- *Nunc cassum lumine lugent*.

Idem:

Nullũ cũ victis certamẽ & æthere cassis.

& Lucretius:

Nunc potis est cerni quod cassum lumine fertur.

Ausonius Parentalib.

Saucius extincto corpore cassus eras.

Sic enim poetæ interdum vsurpant lumine cassum, & luce carentem, pro mortuo: vt & lumina lucemq; relinquere; Virgil. in 4.

Lucem relinquere.

Quò magis inceptum peragat, lucemq; relinquat.

Catullus:

Nobis cùm semel occidit breuis lux.

Lucretius:

Lumina sic etiam Solis bonus Ancu' reliquit.

En pœnas vt sunt auctor habet] γνώμη, Nec verò

---- *lex est iustior vlla*

Quàm necis artifices arte perire sua.

Fraudem in suum auctorem retorqueri dignum est, l. penult. C. de legat. Ouidius:

Discat in auctorem pœna redire suum.

Alludit autem ad alia, quę mox consultò afferemus.

IV. MONEMVR hic, ne quis sibi persuadeat scelestus, quantumuis immanis, potens, & temerarius, se non tandem pœnas daturum ei, quem aliquando læsit, & sic præmia suis factis digna, etiam præter expectationem accepturum: haud enim bene succedunt facta improba, sed vt quis sementem fecerit, ita & metet; & eueniet malo malè, vt in prouerbiis est. Vera est itaq; Hesiodi sententia, quum ait in opere, cui titulus est ἔργα καὶ ἡμέραι.

Malo male euenit.

οἱ αὐτῷ κακὰ τεύχει ἀνὴρ, ἄλλῳ κακὰ τεύχων.

Ipsum se lædit, alium qui lædere quærit.

Et, quod prouerbio fertur, κακὴ βουλὴ τῷ βουλεύσαντι κακίστη: *Malum consilium, consultori pessimum*. Et, Ruinam sibi fabricat, aliis qui fabricat. De hac re habemus innumera exempla, quę non tantùm olim, sed nostro tempore acciderunt. Notabile est illud de Baiazete I. capto à Temiro Scytha, qui vulgò Tamerlanes dicitur. Is enim ab hoc interrogatus, si in eius potestatem venisset, quid facturus fuisset, ferociter respondit: Equidem te, si fortuna propitia meam in potestatem venisses, ferrea cõclusum cauea mecum hinc inde circumducerem. Quo Temir audito, mox è ferro caueam parari iussit, & in eã carceris loco Baiazetem inclusit, donec cõtumeliarum impatiens caput ad illam illideret, & indignabũdus animam efflaret, sicut latiùs in Annalibus Turcicis refertur. Propiora tangam. Scribit Rob. Gaguinus lib. 9. cap. 8. Hist. Franc. de quibusdam captis à Carolo VI. Gallorum Rege in arce quadam Selandiæ, hoc modo: Captiuis aliquot quum mortem Carolus remitteret, mori maluerunt: quorũ vnus, tametsi sãguinis gradu alios cõtingeret, eos tamẽ supplicio afficere, si saluus euaderet, se obtulit. Itaq; immanis carnifex cõcaptiuos consanguineosq; necauit. Detestatus autem Rex hominis impietatem, pari eum pœna plecti iubet. Corn. Tacitus 6. Annal. vbi de multis ob amicitiam initam cum Seiano periclitantibus & iustéq; damnatis: quòd lætius acceptum, sua exempla in consultores recidisse: Seneca Epist. 95. Ideoq; cùm multis fuerũt mali (loquitur de Alexandro, Cn. Pompeio, C. Mario) pestiferam illi vim, qua plerisq; nocuerant, ipsi quoque senserunt. Claudian.

Qui aliis malum struit, sibi arcessit.

Baiazetes.

Captiui in Selandia.

Dolosi delo capti.

Quam bene dispositum terris, vt dignus iniqui

Consilij fructus primis auctoribus instet.

Chori verba sũt apud Euripidem de Lyco interfecto ab Hercule:

—— ἀντίποινα δ' ἐκτίνων

Τόλ-

Τλῆμα· δίδους γε τῶν δεδραμένων δίκην.

Talionem persoluens sustine, dans pœnam ob patrata scelera. Sed properāti mihi occurrit illud Victoris Aurelij in Vitellio: Huius tempore Vespasianus, ait, in Oriēte principatum arripuit: à cuius militibus certamine sub muris vrbis superatus, è palatio, quo se abdiderat, Vitellius, vinctis à tergo manibus productus circumducitur ad spectaculum vulgi: ac ne homo impudens, in extremis saltem, malorum, quæ gesserat, rubore faciem demitteret, subiecto in mentum gladio, seminudus, multis cœno, fimo, & cæteris turpioribus dictu purgamentis vultum eius incessentibus per scalas Gemonias trahitur, vbi Sabinū Vespasiani fratrem necari permiserat, numerosis ictibus cōfossus interijt. Hæc Victor. Manet itaq; verissimum id, quod olim prolatum fuit ab oraculo:

Vitellij mors.

οἷα τ' ἀνὴρ ἔρξειε τοῖον τέλος ἀυτὸν ἱκάνει.

Qualia quisq; facit, talis finis manet ipsū.

Vix autem puto exemplum adduci posse, quod huic meditationi magis conueniat, quam Maioris Amirati magni Gulielmi Siciliæ regis Is enim dum libidine imperandi, licet ex humili genere esset ortus, varia consilia interficiendi Regis tractat, tandem à Matthæo Bonello nobilissimo iuuene, & suo genero designato interfectus est. Quam historiā præ cæteris memorabilem latè & elegātèr describit Hugo Falcādi de Siciliæ calamitat. lib. 6. cap. 5. ad quem studiosum lectorem remitto. Id ipsum confirmat Ælius Lampridius, vbi de insidijs Antonini Heliogabali contra Alexandrum Cæsarem, qui postea Seuerus fuit appellatus, ita scribit: Sed nihil agunt improbi contra innocentes: nam nulla vi quis adduci potuit, vt tantum facinus impleret, cùm in ipsum magis cōuersa sint tela, quę parabat aliis, ab hisque sit interfectus, quibus alios appetebat. Verùm cùm hæc meditatio magnam cognationem cùm Emblemate sequēti habeat, ea, quæ hic deesse videntur, ex illo studiosus lector petere poterit. Sed huius Emblematis argumentū specialius in eos torqueri poterit δημοβόρους tyrannos, & Reipubl. pestes infestissimas, qui diuina tandem ita vitali lumine priuātur, vel ad exitium morte grauius, aut infamiam & maximam capitis diminutionē præcipites ruunt, cū interea quibus potissimū terrori fuerant, rideantur & conuicijs proscindātur. Meminit, sed aliorsum, Brodęus Miscellan. 2. c. 7. hoc tandē obiter. Seruius ad 3. Æneid. alio torsit fabulā de exoculato Cyclope. Cyclops, inquit, vir fuit sapientissimus, & ob hoc oculū in capite habuisse dicitur, id est, iuxta cerebrū, quia prudentia plus videbat. Verùm Vlysses eum prudētia superauit, & ob hoc fingitur cū excæcasse. *Cyclops excæcatus*, adagium est scitissimum de potentia magna, quę ducis prudentia, quam esse animæ oculum, honestissima quadā metaphora Plato dixit, exuta, & (vt sic loquar) exoculata sit. Prouerbij origo ab historica demanauit fide: etenim posteaquam veneno interijt Magnus Alexander, sicut Plutarchi doctissimi testantur monumenta, dixit Demades orator, siue is Leosthenes fuerit, copias illius bellandi artibus & strenuitate longè præcipuas Cyclopi excæcato videri cōsimiles, quoniam robore peritiaq; praecellerent, sed duce, qui electissimum exercitum ritè ductaret, forent exorbatæ. Non percurram Græcorum scholiastum allegorica placita, sed Heraclidis Pontici dumtaxat explicationem ad Homericam Odysseam: qui ait, Cyclopem nominari affectum ratione priuantem:

Amiratus Regis Siciliæ.

In tyrannos δημοβόρους.

Cyclops quid Seruio.

Cyclops excæcatus.

Κυκλωπὸς ὀνόμασεν ὁ τοὺς λογισμοὺς ὑπολωβᾶν.

Iusta vltio.

EMBLEMA CLXXIII.

RAPTABAT volucres captum pede coruus in auras
Scorpion, audaci præmia parta gula.
Ast ille infuso sensim per membra veneno,
Raptorem in Stygias compulit vltor aquas.
O risu res digna: alijs qui fata parabat,
Ipse perit, proprijsq; succubuitq; dolis.

COMMENTARII.

I CORVVS in ramo arboris sedens rostro scorpiũ tenet, qui strictis armis suis, nempe cauda aculeata, hostem suum ferit, & veneno infuso perimit.

II. *Coruus serpentẽ.* SIMILE est apud Aesopum de Coruo cibum quæritante, & serpentem in aprico dormientem corripiente, à quo lethiferum spiculum sentiens, iustam in se vltionem animalculi vilissimi sensit. Carmen ipsum petitum est ex Græco Archię, lib. I. Græcorum Epigram. tit. εἰς δίκην. *Emblematis typus.*

ἤν ποτε παμφαίνοντι μελάντερος αἰθέρι [illegible]γυμβὸν,
σκορπίον ἐκ γαίης εἶδε θοροῦντα κόραξ.
ὃν μάρψας ὥρμησεν· ὁ δ' ἀΐξαντος ἐς ὕδας,
οὐ βραδὺς, εὐκέντρῳ πλῆξαν ἔτυψε βέλει.

τῷ

καὶ ζωῆς μὲν ἄμερσεν. ἰδ' ὅσσον ἔτευχεν ἐπ' ἄλλῳ,
ἐκ κείνου τλήμων αὐτὸς ἔδεκτο μόρον.
Scorpius è terra prorepserat, idq; vidente
Coruo, qui cœlo victitat in liquido;
Corripuit visum, fugitq; sed hic ut humum ales
Contigerat, telo mox ferit atq; necat.
Ecce tibi, quod in hunc auis insidiosa parabat,
Inde sibi accivit ipsa necem misera.
Aliquando conspicuo in æthere nigrior se vibrans,
Scorpiū è terra vidit exilientē coruus.
Quem correpturus irruit: at ille [scorpius] eius qui irruisset ad solum:
Non tardus multùm aculeata pedem percussit sagitta,
Et vita eum priuauit. Ecce quantum [quisq;] fecerit in alium,
Ex illo miser ipse accepit necem.
Quondam conspicuo se coruus in æthere vibrans,
Scorpion intuitus qui volitabat humo est.
Quem dum correptum tenuit, percussit inermem
Raptoris corui cuspis acuta pedem.
Atq; neci dedit hunc. In quemquam quò facis, ecce,
Illi tantundem debita fata luet.

III. *RAPTABAT volucres &c.*] Coruus dum prædam in aere quæritat, & scorpionem pede arreptum tenet, vt illum deuoraret. Virgil. 5. Æneid.

—inuenis volucreis diverberat auras.

Scorpius. *Scorpion*] Scorpio, vel Scorpius dicitur ἀπὸ τοῦ σκορπίζειν τὸν ἰόν. *ab spargendo venenum:* Vel παρὰ τὸ σκαιῶς ἕρπειν. id est, *à serpendo sinistrè.* De quo agit Plinius lib. 11. cap. 25. Celsus lib. 5. cap. 27. A scorpione sunt adagia, *Scorpius sub omni lapide.* &. *Scorpion pro perca.*

Præmia parta gula.] Vide adagium, *Coruus serpentem.* quod torquetur in hominem ob edacitatem periclitantem: veluti Diogenes Cynicus comeso polypo crudo periȷt.

Infuso sensim] iniecto aculeo venefico.

Styx. *Raptorem in Stygias*] coruum ad mortem adegit. Styx palus est apud inferos, sic dicta ἀπὸ τοῦ στυγεῖν. *odio habere.* Vel ἀπὸ τοῦ στυγεροῦ, *à tristitia.* Virgil. 6. Æneid.

—Stygiamq; paludem,
Dij cuius iurare timent, & fallere numen.

De ea vide cap. 2. lib. 3. Mytholog. Nat. Comitis. Tibullus lib 1. eleg. 10.

Cerberus, & Stygiæ nauita puppis aquæ.

Proprijs succubuitq; dolis] qui insidias alteri struxerat, ipse dolo periȷt. Apud paræmiographum Hebræum Prouerb. 26. Qui fodit foueam, incidit in eam: & qui lapidem vibrat, ad eum reuertetur. Cicero 2. Tuscul. ex Poeta quodam: Qui alteri exitium parat, eum scire oportet, sibi paratam pestem, vt participet parem.

IV. CORVVS quidem malus est, at scorpius nocentior, qui eum arcuata & venenata cauda interimit: idem quod accidit ijs, qui re flagitio parta, suo demùm magno malo discunt, malè parta malè dispereire. Et ferè fit, vt, quod vulgò dici solet, captores ipsi capiantur, raptoresq; ab alijs etiam ancillim correpti decidant & illaqueentur: vt cùm gladiator incidit in homicidam, fur in latronem, lusor in aleatorem, falsarius in veneficum, fœnerator in auctionarium aut transfugam, callidus in versipellem, impostor in planum; vno verbo malus in peiorem. Quo spectant adagia, *Cornix scorpium.* &, *Suo ipsius laqueo captus.* &, *Coruus serpentem.* &, *Capra gladium.* &c. Sic sæpe (teste Ouidio 2. de Remedio) — *Captores sæpe ipsi capiūtur.*

Parua necat morsu spaciosum vipera taurum:
A cane non magno sæpe tenetur aper.

Respexit huc Sallust. in fragment. histor. Praua incepta consultoribus sunt noxæ. Lucretius lib. 5.

Circumretit enim vis, atq; iniuria quæq;
Atq; vnde exorta est, ad eum plerumque reuertit.

Ouid. 1. de arte:

Fallite fallentes; ex magna parte profanū
Sunt genus: in laqueos quos posuere cadant.

Consentiunt ipsæ sacræ literæ, Sapien. 11. Per quæ quis peccat, per hæc & torquetur. Sed ad historias conuertamur. Herodiadis filia cùm D. Ioannis caput petijsset ab Herode, saltationis præmium, vt legitur Marci 6. ea ipsa pœna punita fuit: nam cum ei aliquando esset traijciendus fluuius, qui tempore brumali glacie constrictus congelatusq; esset, mox supra glaciem capite tenus demersa est, & inferioribus corporis — *Filia Herodiadis mors.*

corporis partibus saltare cœpit in vndis, ita vt caput à trunco non ferro, sed crustis glaciei resectum sit. Nicephorus lib. 1. cap. 20. Cæsar Baronius Tom. 1. Annal. Eccles. Nestorius blasphemias impudentissimas in Christum euomuit, ideo eius lingua statim vt mortuus est à vermibus fuit consumpta. Pandarus per linguam traiectus est telo, quia iusiurandum violauit. Apud Sophoclem Laij tetra libido in semine Oedipo horribiliter punita est: ille enim à magna matre terra absorptus est, quod matrem vitiauerat. Metius Suffetius distractus fuit in duas partes, quia collusit cum duabus partibus, Albanis & Romanis. T. Liuius lib. 1. Clytemnestra ab Oreste, quod ipsa maritum suum occidit, patrem Orestis, interempta est. Fuere qui semet eodem illo pugione, quo Cęsarem violauerant, interemerunt. Suetonius in Cæsare. Quod de Cæsaris memoriæ traditū est, hoc etiam de Gordiano Cordus euenisse scribit. Nam omnes quicunque illum gladio appetiuerūt, qui nouem fuisse dicūtur, postea interēmptis Philippicis sua manu, suisq; gladijs, & iisdem, quibus illum percusserant, interijsse dicuntur. Iul. Capitolin. in Gordianis tribus sub finem. Fuit autem is Gordianus vltimus ex Imperatoribus Gordianis, & fraude Philippi præfecti Prætorii, Arabis humili genere oriundi, interfectus. Eiusdem argumēti habemus prętereà insigne exemplum apud Liuium lib. 8. de veneficis Romanis, cuius quoque Valer. Max. meminit lib. 2. cap. 26. quæ cum venena præparasset, quibus multi similibus morbis extinguerentur, neque compertum esset, vnde ista venirent; tandem ancilla rei veritatē detexit, muliebri scilicet fraude ciuitatem premi, matronasque ea venena coquere. Negantibus autem hoc matronis, & ea medicamenta salubria esse cōcēdentibus, ex bibere istas decoctiones sunt iussæ. Haud abnuentibus illis bibere, epoto medicamento suamet ipsæ fraude omnes interierūt, ideoque extemplo reliquæ comprehensæ, ex quibus 170. damnatæ sunt. Huc referri potest (vt tandem finiā) Perillus, artifex tauri Phalaridis, de quo Ouidius:

Nestorij. *Pandari.* *Oedipi.* *Suffetij.* *Clytemnestra.* *Memorabile fatū.* *Romanæ veneficæ.* *Perillus.*

Et Phalaris tauro violenti membra Perilli
Torruit, infelix imbuit autor opus.

Eodem modo contigit cuidam Arnutio Paterculo, qui æneum equuleum ad excruciandos homines excogitarat. Memorandum quoq; est illud, (vt ad recentiora deueniamus) quod Robertus Gaguinus lib. 10. cap. 29. Histor. Francor. literis mādauit. Per eos dies, inquit, anno salutis M. CCCC. LXXVIII. machina ingens, quam bombardam dicunt, Turoni conflata, & inde Parisium vecta, triste sui spectaculum præbuit. Ad D. Antonij portam extra muros, cum instructa & composita prorsus à peritis eius operis esset, dum pila ferrea pondere quingentarum librarum in cauum machinæ deuoluitur, ignem excutit, quod pila ipsa repente depulsa, machinæ in primis auctorem, moxque quatuordecim ibi astantes viros, ita dissipauit, vt per aerem membra prouecta ægrè inueniri & colligi potuerint. Lōgiùs quoq; euolans pila, aucupem auibus insidias ponentem oppressit. Alij prætereà sex violentia spiritus & sulphuris fœtore grauem valetudinem incurrerunt. Ioannes Mangunus, qui machinam cōflauerat, frustatim per agrum receptus apud S. Medericum sepultus est. Hæc ille. Sed id ipsum Emblema video latissimè porrigi ad technarum, fraudumq; machinatores, qui tandem suam Nemesin sentiunt, & vt sementem fecerint, ita & metent. Multa huc comportari possunt ex Plutarcho de his, qui tardè à numine puniuntur.

Arnutius Paterculus. *Ioan. Māgueus sua machina perijt.*

Parem delinquentis & suasoris culpam esse.

EMBLEMA CLXXIV.

PRAECONEM lituo per flantem classica victrix
Captiuum in tetro carcere turba tenet.
Queis ille excusat, quòd nec sit strenuus armis,
Vllius aut sano laserit ense latus.
Huic illi: Quin ipse magis timidissime peccas,
Qui clangore alios aris in arma cies.

COMMENTARII.

I. MILITES duo tubicinem, tuba velo ornata & decēti habitu instructū, detinent, quem videntur de exercitu abstractum cautissimè ducere.

II. Ex Aesopi apologo, de tubicine in bello capto, qui se insōtem prędicabat, quod nullum occidisset, sed neq; in quemquã gladium distrinxisset, qui mox audiuit: *prius, cur se excusarit.* Διὰ τοῦτο γὰρ μᾶλλον τεθνήξῃ, ὅτι σὺ μὴ δυνάμενος πολεμεῖν, τοὺς πάντας πρὸς μάχην ἐγείρεις. *Sed ideò magis tibi moriendum est, quòd cùm pugnandi sis expers, alios omnes ad pugnam concitas.* Etenim (quod aiunt iureconsulti) Qui agunt, &

Tubicẽ in bello ca-

Agentes et consen-

Consentientes pari pœna puniuntur. qui assensum præbent, pari supplicio afficiendi sunt: & satis ipse facit, qui per alium facit.

III. *Præcones.* PRÆCONEM] tubicinem. Præcones dicuntur à præcinendo, quasi præcanes, quòd antè canant, & annuncient quid faciendum sit. Sunt enim præcones propriè ij, qui iussu magistratus publicè aliquid denunciant, qui auctionem faciebant, & qui audientiam in theatris indicebant. Et quia publicæ istę denunciationes plerunque fiebant pręmisso tubę sono, hinc pręco pro tubicine vsurpatur: nam & duces militares mandata sua per tubicines denunciant.

Lituus quid sit. Lituo] Lituus (vt Festus ait) appellatus est, quod litis sit testis. Est enim genus buccinæ incuruæ, quo qui cecinerit dicitur Liticen. Ennius:

Inde loci lituus sonitus effundit acutos.

Charisius lib. 1. Lituum genus tubæ minoris fuisse dixit. Acron ad odam 1. Horatij: Lituus incuruus fuit, sonumq; habuit acutũ, vt tuba grauem. Lituus equitum fuit, peditum tuba. Interim tuba & lituus non rarò confunduntur. Ouidius 3. Fastor.

Iamq́ lituus pugnæ signa daturus erat.

Lucanus de bello ciuili: *Iã litui strepunt.* Ammian. Marcell. 31. lib. Cumq; arma ex latere omni concuterentur, & tela lituosque Bellona luctuosos inflaret. Est etiam lituus, baculus ille, quo ad augurandum prisci vsi fuerunt.

Classicũ canere. Perflantem classica] Classicum canentem, excitantem bellatores ad pugnam. *Classicum canere*, est signũ dare, quo milites pugnare incipiant: cui opponitur, *Canere receptui.* Virgil. ad finem 2. Georgic.

Necdum etiam audierant inflari classica.

Hæc communis est opinio, sed quid alij sentiant videamus. Classicum nullius fuit ordinis militum, sed solius Imperatoris; atque eo duntaxat præsente classicum canebatur, fuitq; insigne imperii, vt Modestinus, & Vegetius lib. 2. cap. 12. tradiderunt. Hinc à Propertio lib. 3. eleg. 2. nominatur Prætorium.

Nil tibi sit rauco prætoria classica cornu Flare.

Liuius lib. 27. Classico canebatur, cùm concio aduocabatur ab Imperatore; vel extremo supplicio in aliquẽ animaduertebatur. Sed alijs quoque de causis classicum canebatur Liuius lib. 2. Prima luce classico signũ profectionis dedit. Quid autem fuerit classicum, haud dictu procliue est. Seruius ad illa verba Virgilij 7. Æneid. *Classica iamq; sonãt.* classicum & tubam flexilem, & sonum ipsum, qui tuba emittitur, significare dicit. *Classicũ quid sit.* Priscian. lib. 5. de 12. vers. Æneid. classicum tubam esse dicit, & quod ea vterentur classes equitum, classicum appellatum. Videtur consentire Suetonius in Iulio cap. 32. Rapta ab vno tuba, prosiluit ad flumẽ, & ingenti spiritu classicum exorsus pertendit ad alteram ripam. Varro lib. 4. de lingua Latina, classicum cornu fuisse significare videtur. Isidorus quoq; lib. 18. classica dicit esse cornua, quæ conuocãdi causa erãt facta, & à calando classica appellata. Sed fortè verisimile est, apud Imperatorem omnes simul tubicines, cornicines, liticines, cæterosque certo quodam sono cecinisse, idq; appellatum classicum. Polybius enim lib. 14. scribit, Romanorũ fuisse consuetudinem, vt cœnę tempore cuncti tubicines ac buccinatores simul ante prætorium canerent, quod signum erat, vt nocturnę vigilię suis locis disponerentur. Dio lib. 47. scribit, sub initium certaminis tubicines in orbe cõstitutos certum modulationis genus cecinisse: quo milites monebantur, vt in ordine starent, armaq; expedirent. Et hoc aliquis forsan classicum possit interpretari; quod quidem proximè ad communem opinionem accedit.

Victrix turba] Victrices copiæ.

Queis ille excusat] apud quos victores excusat sese præco ille captus.

Quod nec sit strenuus armis] πολεμικὸς, στρατηγός. quod nec sit bellator, nec quemquam manu interfecerit.

Quin ipse magis peccas] eò grauior tua culpa, qui alios ad bellum concitas. Frustra legis auxilium implorat, qui in legem committit. l. auxiliũ, 78. in fine, ff. de minorib.

Clangore æris] tubæ sonitu. Metonymia in dictione, *æris*, pro, tubæ. Virgilius 6. Æneid.

Ære ciere viros, Martẽq; accendere cantu.

IV. *Bellorum suasores.* EMBLEMA in eos torquetur potissimum, qui oratione & consilio Principes ad suscipiẽda bella inflammant, cùm ipsi pugnam

pugnam detrectent, nec vlli sese periculo patriæ aut Principis nomine committant: quibus quidem certè nullus probabilis esse potest consilii tam nefarii prætextus. cùm ipsi reuera sint nocentiores, maiusq; detrimētum eminus lingua cæteris adferant, quàm qui cominus gladijs decertāt. Siquidem homo perniciosus suscitat lites, & peruersus separat principes, vt habetur apud Hebræum parœmiasten, Prouerb. 16. Nulla enim fortè irreperet Martis violentia, nisi antecederet eiusdem cō mittendi persuasio. Vel dę iis intelligitur, qui cruore quidem manus non tingunt, at nihilominus parricidii faciendi consilium suggerunt. Occurrit illud Demosthenis de patre cuiusdam sacerdotis, quē Brauronium appellat. Is, cùm alterum quispiam occideret, impellebat & hortabatur ad id facinus. Palam erat hominem mortuum ne digito quidem ab eo tactū, sed ab occisore duntaxat; ita vulgò iudicabatur nō teneri cædis. Sed Areopagitarum aliud iudicium fuit, qui censuerunt eum, qui suadendo iuuisset, eodem obstrictum scelere. Nam cōstat homines audaciores fieri adhortatione: nec solùm manu, sed etiam voce & proclamatione opē & auxilium ferri. Itaq; ille damnatus, & in exilium pulsus est. Aristot. 1. Rhet. argumētum citat, quo vsus est orator Leodamas aduersus Callistratū: dicebat enim eum, qui consilium dedisset, magis in culpa esse, quàm qui scelus commisisset: quia scelus admissum nō esset, nisi eius auctor & consultor aliquis extitisset. Ciceronis exemplum vnū proferam ex oratione in Pisonem: Quid interfuit inter Catilinam, & eum, cui tu senatus auctoritatem, salutem ciuitatis, totā Remp. prouinciæ prę mio vendidisti? Quæ enim L. Catilinam copantem consul prohibui, ea Pub. Clodium facientem consules adiuuerunt. Voluit ille senatum interficere, vos sustulistis: leges incendere, vos abrogastis: interire patriam, vos adiuuistis. Quid est vobis Coss. gestum sine armis? incendere illa coniuratorum manus voluit, vrbem: vos eius domum, propter quem vrbs incensa non est. Ac ne illi quidem, si habuissent vestri similem consulem, de vrbis incendio cogitassent. Huc facit M. Quintilian. declamatione 270. Satis ostendit ipsa pęna, inquit, eum teneri, qui idem commiserit, quod si occidisset. Neq; enim grauius quicquam aduersus eum, qui sua manu interfecerit, constituere potuit legum lator, quàm aduersus eum, qui causam pręstitisset. Ergo & similitudine pœnæ etiam crimē par exigere debetis. Hęc ille. Cæterùm cum hoc nostro Emblemate magis conuenit quod Leodamas, de quo proximè, dicebat, eū in maiore culpa esse, qui facinus cōmiserit, quàm qui consilium dederit; cōsilium enim nullius est momenti, nisi sit qui illud sequatur. Et interitus causam, non interitum spectari oportere, dixit in Miloniana disertus orator. Vlpianus etiā, vt est in l. 11. de iniuriis; Non solùm is iniuriarum tenetur, qui fecit iniuriā, hoc est, qui percussit, verùm ille quoq; continetur, qui dolo fecit, vel qui curauit vt cui mala pugno percuteretur. Eodem recidit l. 15. ad l. Cornel. de sicariis vbi idem Vlpianus ait, Nihil interesse, occidat quis, an causam mortis præbeat. Ad hanc quoq; sententiam multa alia iuris pronunciata pertinent. In l. Mela, ff. ad l. Aquil. Ferens auxilium facit delicti participē. Imò, quod in vetere mimo: Bis peccat, qui peccanti auxilium accommodat. Et qui occasionem damni dat, damnū dedisse videtur, l. qui occidit, §. pen. eod. tit. ad l. Aquil. Et qui per alium facit, per se ipsum facere videtur, l. ita tamen, De adm. tut. C. qui per alium, de regul. in 6. Sed vnius tamen factum alios in periculum trahere non debet, l. illicitus, §. sicut, de off. præsid. Multa quoq; Doctores in c. 1. de officio deleg. & in c notum, 2. q. 1, & l. si quis serno, C. de furt. Imò consentientes grauius delinquere & puniri, quàm ipsos agentes, habetur, planè in c. qui aliorum, 24. q. 3. & in c. qui consentit, 11. q. 3. Quin idem euāgelica etiā lege edicitur: Non solùm (inquit Apostolus ad Roman. 1.) qui mala faciūt digni sunt morte, sed etiam qui consentiunt facientibus. Offert sese locus elegans Hieronymi epistola ad Celātiam: Maltiam, odium, atq; inuidiam (quę vel maxima, vel sola sunt nocendi semina) à se propellat anima Christiana: neque manu tantùm aut lingua, sed corde quoque custodiat innocentiam: nec opere modò, sed voto etiam nocere formidet. Quantū enim ad peccati rationem attinet, nocuit & q nocere disposuit. Sed ne videar

Locus Demosthenis.

Et qui facit, et qui suadet iniuriā, tenetur.

falcem in alienas messes longius immittere, vna aut altera nostrorum autoritate totam rem concludam. Audi ergo Plautinam musam: *Qui monet, quasi adiuuat.* Lucanum:

Qui monet, adiuuat.

..... Facinus quos inquinat, æquat.

Ouidium 5. Trist. eleg. 15.

Qui monet vt facias, quod iam facis, ille monendo

Laudat, & hortatu comprobat acta suo.

Lælii demùm Ciceroniani senilis est sententia: Improbis pœna statuenda est: nec minor verò iis, qui secuti erunt alterum, quàm iis, qui ipsi fuerint impietatis duces. At nunc CAVE CANEM.

Alius peccat, alius plectitur.

EMBLEMA CLXXV.

ARRIPIT vt lapidem catulus, morsuq; fatigat,
Nec percussori mutua damna facit.
Sic plerique sinunt veros elabier hostes,
Et quos nulla grauat noxia, dente petunt.

COM-

COMMENTARII.

I. QVIDAM lapidibus canem petiit, & citato cursu aufugit, at canis non insequitur proiicientem, sed in lapidem proiectum mordicus sæuit.

II. *Fons Emblematis.* FONS Emblematis è Pacuuio habetur, sicuti à Marcello Nonio citatur: Nam canis quando est percussa lapide, non tam illum appetit, qui se icit, quàm illum ipsum lapidem, quo ea ipsa icta est, petit. Comparatio eadem est apud Platonē de Repub. 5. (vt citatur ab Aristotele lib. 3. Rhetor. ad Theodect. cap. 4.) quo loco in eos agit, qui sçuiunt in humana cadauera: ἢ οἴει τι διάφορον δρᾶν τοὺς οὕτως ποιοῦντας τῶν κυνῶν, αἳ τοῖς λίθοις οἷς ἂν βληθῶσι χαλεπαίνουσι, τοῦ βάλλοντος οὐχ ἁπτόμεναι. Non differre dicit eos à canibus, qui sçuiunt in iactos lapides, cùm verò, qui iecerit, prætermittunt. Plinius lib. 29. cap. 5. Minus hoc (inquit) miretur, qui cogitet lapidem à cane morsum vsq; in prouerbium discordiæ venisse. Sed hoc ad aliud spectat. Vide adagium, *Canis sæuiens in lapidem* &, *Vrsus cum adsit, vestigia quaris* &, *Cum laruis luctari*. *Cur canis lapidem missum mordeat.* Qua verò de causa lapidē missum canes mordere soleāt, tres causas reddit Plutarchus in libello De causis natur. Prima est, quòd canis, cùm ratione vti nequeat (id enim soli homini datum est) id quod ante oculos minaciter versatur, inimicum putat, deq; eo sumere vltionem parat. Secunda, cùm lapis per terram cursitat, feram putat esse canis, quam prius capere conatur, deinde spe frustratus hominē rursus petit. Tertia, cùm id, quod ab homine missum est, & hominem ipsum æqualiter odio habeat, id quod proximius est prius insectatur.

III. *ARRIPIT vt lapidem catulus*] vt canis corripit lapidem proiectū & emissū.

Morsuq; fatigat] mordet.

Mutua damna facit] neq; par pari refert, scilicet illatam iniuriā. *Facere damnū.* *Facere damnum*, in hoc significatu non est Latinis vsitatum (verba reddo Sanctij) sed, dare damnum. Nam facere damnum, est iacturam facere. Ego sic reponendum existimo versiculum:

Nec percussori mutua damna parat.

Hæc quidem Sanctius; sed contra hunc satis calidè inuehitur Minos, hisce omninò verbis: Reprehenditur hic Alciatus ineptæ Latinitatis à quodam, qui se suo iudicio pro docto venditat, quòd, *damnum facere*, non dicamus. Sed imperitus nugator non legerat hunc M. Tullij locum 5. act. in Verrem: Quid si docebo, iudices, eos, qui quadraginta millia modiū lucri faciūt, damnum facturos fuisse, si tua iniquitas sit, vt ex cohorte Recuperatores non intercederent? Sed Minois amarulentia non tanti est, vt à vera Sanctij sentētia discedamus: etenim Ciceronis auctoritas allata passiuè, non actiuè intelligenda est, siquidē Ciceroni *facere damnum*, est periclitari, damnum & incommodum ex re aliqua accipere, iacturam facere. Patet ex eodem Cicerone de claris Orat. Damnū enim illius immaturo interitu res Romanæ, Latinæq; literæ fecerunt. Et Plautus Captiu. ait:

Est etiam, vbi profectò damnum præstat facere, quàm lucrum

Veros hostes] Ipsissimos aduersarios, à quibus orta est iniuria.

Noxia.] Noxia de maleficio dicitur. *Noxia.* Noxam dixere antiqui quod nocet: & est detrimentum, culpa, pœna. *Noxa.* Lege ipsummet Alciatū Commentario in tit. De verbor. & rer. signific. l. 237. quem locum & nos supra citauimus ad Emblema 131. cuius titulus, *Remedia in arduo, mala in prono esse*.

Dente petunt.] Iniurijs vel conuicijs proscindunt: quod vnum iniustitiæ non paruum facinus, quia iniquum est aliquē alieno odio pregrauari, ait Imperator Iustinianus in l. Si quis suo, §. lege autem, C. de inoffic. testam. Et Callistratus l. 26. ff. de pœnis: Crimē, vel pœna paterna nullam maculam filio infligere potest, nam vnusquisque ex suo admisso sorti subijcitur, nec alieni criminis successor constituitur.

IV. *Impotentum hominum affectus.* PLERIQVE sunt, qui cùm non possint ijs noxam inferre, à quibus se læsos putant, vt acceptam iniuriam vlciscantur, vel pueros, vel famulos, vel etiam, si fieri possit, suorum aduersariorum amicos adoriuntur: impotēti quidem & iniquo conatu. Qui mos perinde est ac puerulorū, qui subita iracundia perculsi, virgas adurunt, quibus plexi sunt. Eiusmodi sunt,

qui

qui causas adiuuantes, vel per se omninò ad agendum ineptas pro efficiētibus imperitè vsurpant, vt Medeæ nutrix dū culpam conferret in trabes abiegnas è nemore Pelio auectas, quibus Argo nauis facta esset, in qua Medea cum Iasone aufugisset. Sed vt ad nostros mores sermonem conuertam, omnibus in confesso est, quot quantaq; infortunia in dies nobis impēdeant, & interdum grauiter vrgeant: quorum caussam inconsultò reijcimus in eos fortasse, qui nullo modo sunt in caussa, cùm potiùs errores & lapsus nostros agnoscere, & pia sinceraq; μετανοίᾳ tot contractas vitiorū sordes eluere deberemus, nec vt canes in lapidem sæuiētes, incusare iustissimam supremi & incorrupti iudicis Dei animaduersionē. Id si placet ad iræ iniustitiam conuertere, vnà etiam Senecam audiemus ita disputātem 1. De ira: Iam verò si affectus irę damnaq; velis intueri, nulla pestis humano generi pluris stetit. Et deinde: Id non est ira, sed quasi ira: sicut puerorum, qui si ceciderunt, terram verberari volunt, & sæpè nesciunt quidem cui irascātur, sed tantùm irascūtur sine causa, & sine iniuria, non tamen sine aliqua iniuriæ specie, nec sine aliqua pęnę cupiditate. Deluduntur itaque imitatione plagarum, & simulatis deprecantium lacrymis placantur, & falsa vltione falsus dolor tollitur. Idem Seneca eodem lib. c. 16. iram ostendit ita impotētem esse, vt sępè infesta patrono, reum damnet: & si veritas oculis appareat, inquit, tamen errorem tuetur, & in malè cœptis honestior illi videtur pertinacia quàm pęnitētia. Apponit exemplum in Pisone quodam, qui cùm iratus duci eum iussisset, qui ex commeatu sine commilitone redierat, quasi interfecisset quē nō exhibebat, roganti tempus aliquod ad cōquirēdum non dedit. Damnatus extra vallum deductus est, & iam ceruicem porrigebat, cùm subitò ille commilito apparuit, qui occisus videbatur. Tunc centurio supplicio præpositus, condere gladium speculatorē iubet, damnatum ad Pisonē reducit, redditurus Pisoni innocentiā, nam militi fortuna reddiderat. Ingenti concursu deducuntur, complexi alter alterum cum magno castrorū gaudio commilitones. Conscendit tribunal furēs Piso, ac iubet duci vtrunque, & eum militem, qui non occidit, & eum, qui non perierat. Quid hoc indignius? Quia vnus innocens apparuerat, duo peribant. Piso adiecit & tertium. Nam illum centurionem, qui damnatum reduxit, duci iubet; cōstituti sunt in eodē loco perituri tres ob vnius innocentiam. Quod si ad vindictam publicā id protendere liceat, audiamus Arcadij & Honorii rescriptum, ex l. 22. C. de pœnis: Sācimus ibi esse pœnam, vbi & noxia est. Propinquos, notos, familiares procul à calumnia submouemus, quos reos sceleris societas non facit. Nec enim societas vel amicitia nefarium crimen admittunt. Peccata igitur suos teneant auctores: nec vlteriùs progrediatur metus, quàm reperiatur delictum. Adiicere placet illud Senecæ de ira lib. 2. cap. 24. Nihil est iniquius, quàm aliquem paterni odii hęredem fieri. Cicero ad M. Brutum: Est acerbum, parentum scelera filiorum pœnis lui. Lactantius non minus grauiter lib. 6. cap. 18. Qui referre iniuriam nititur, eum ipsum, à quo lęsus est, gestit imitari: ita qui malum imitatur, bonus esse nullo pacto potest.

Insignes Senecæ loci.

Pisonis iniustitia.

Insani

Insani gladius.

EMBLEMA CLXXVI.

SETIGERI medius stabat gregis ensifer Aiax,
Cæde suum credens cædere Tantalidas.
Hostia sic tamquam sus succedanea pœnas
Pro Laertiade, pro caneaq; dabat.
Nescit obesse suis furor hostibus: errat ab ictu,
Consilijq; impos in sua damna ruit.

COMMENTARII.

I. AIAX furibundus & armatus stricto gladio in gregem porcorum irruit, quorum alii interfecti passim prostrati iacent, alij pedibus salutem quærunt.

II. *Aiacis insania.* AIAX grauiter tulisse fertur, Vlyssem sibi iniquo Græcorum iudicio prelatum in successione armorum Achillis, adeo vt præ dolore in insaniam versus sit. Itaq; districto gladio in gregem porcorũ insiluit, existimans sese Græcorum copias cædere. Tum duos quosdã maximos sues è trabe suspensos flagris cecidit, arbitrans hos esse Agamemnonem atque Vlyssem: Quorum alteri vt iudici, alteri vt victori potissimùm erat iratus. His igitur suibus ita suspensis plurimo cum risu insultauit, addens conuicia, quæcunque suggerebat splendida bilis. Postquam autem resipuisset

set partim pudore, partim metu sibi mortem consciuit. Hæc ferè ex prouerbio, *Aiacis risus*. Est hac de re pulcherrima Sophoclis Tragœdia, quæ inscribitur αἴας μαστιγοφόρος. Meminit etiam Pindarus Nem. 3, Horatius 2, Serm. Sat. 3.

----- Cur Aiax heros ab Achille secundus
Putrescit, toties seruatis clarus Atridis?
Gaudeat vt populus Priami, Priamusq; inhumato,
Per quem tot iuuenes patrio caruere sepulchro?
Mille ouium insanus morti dedit, inclytum Vlyssem,
Et Menelaum vnà mecum se occidere clamans.

Et paulò post:

----- Insanus quid etiam Aiax
Fecit, cũ strauit ferro pecus? abstinuit vim
Vxore & gnato, mala multa precatus Atridis.
Non ille aut Teucrum, aut ipsum violauit Vlyssem.

Et deinceps:

Aiax immeritos dũ occidit, desipit, agnos.

Historiã de Aiace pete ex Ouidio, lib. 13. Metamorph. ad quam allusit Plautus in Captiuis, cùm quendam insanum vellet vocare, dicens:

Armenta absunt; Aiacem, hunc cum vides, ipsum vides.

III. *SETIGERI gregis*] in medium gregem porcorum insiliit. Sophocles, Horatius loco citato, & alij, arietes, nõ sues dicũt verberasse Aiacem.

Ensifer Aiax] bellator. Supra Emblem. 168. vocat *scutiferum Aiacem*, hic *ensiferum*, ab effectu mortis vltroneæ, quæ consecuta est.

Cæde suum.] Porcorum internecione.

Tantalidas.] Græcos, qui à Tantalo Tantalidæ dicti sunt: eorum enim pleriq; à Tãtalo Iouis ex Plota Nymphà filio traxerunt originem. Iupiter Tantalum genuit: Tantalus filium Pelopem habuit: Pelops pater Atrei: Atreus Agamemnonis. Itaq; Iupiter fuit Agamemnonis abauus. Id epitheton vsurpat opportunè Ouidius oratione Aiacis, qua heros ille Vlyssis ortum genus à Tãtalo, tamquam probrum obijcit: *Græci Tantalidæ.*

Hostia sic tãquam sus succedanea, &c.] Sues erant tamquam victimæ, quæ pœnas luebant pro Græcis iudicibus & Vlysse. Succedanea autẽ hostia olim dicebatur, quæ secundo loco fiebat. Si enim primis hostijs litatum non fuisse putassent sacrifici, aliæ hostiæ post primas eductæ cędebantur duæ, quę prioribus iam cęsis luendi piaculi caussa subdebantur. Gell lib. 4. c. 6. succidaneas, non succedaneas esse dicendum ait, ob vocabuli compositionem. *Succedanea hostia.*

Pro Laertiade] pro Vlysse, Laertis filio.

Pro caueaq;] Cauea, polysemum est. Hic Iudicum consessum intellige. Est autem Metonymia, pro iudice Agamemnone. Cauea aliàs propriè significat locum sub terra vacuum & obscurum; & quia in huiusmodi locis esse cõsueuerũt ferarum cubilia, caueam etiam pro ferarũ receptaculo vsurpamus. Item pro septo illo, in quo auiculas tenemus. Significat præterea cauea aream in medio theatri, è qua populus ludos spectare solebat. Plautus Amphitr. *Cauea quid.*

Conquisitores singula in subsellia
Eant per totam caueam.

Virgilius 5. Æneid.

Hic totum cauea consessum ingentis, & ora
Prima patrum magnis Salius clamoribus implet.

Vbi Seruius: Per caueã plebem significat: nam cauea consessus est populi. Cicero in Lælio: Qui clamores tota cauea nuper in hospitis & amici mei Pacuuij fuerũt noua fabula &c.

Nescit obesse suis] γνώμη. Iracundus & mente captus nõ ijs, quos odio prosequitur, sed sibi nocet: non, inquam, eos, quos maximè vellet afficit iniuria, sed ipsum lędit, & interdũ enecat. Furiosi nulla voluntas. l. furiosi, ff. de re iudic. cùm enim ille absentis habeatur loco. l. furiosus, de reg. iur. si fortè quem impetierit aut occiderit, abibit impunè: satis enim furore ipso punitur furiosus. l. Diuus, ff. de offic. pręsid. l. infans, ad l. Cornel. de sicar. l. pen. in fin. ad l. Pomp. de parricid. Quare si Principi maledixerit, pœnę non subijcietur. Et id quidem non omnino præter rẽ, ne quis fortasset putet nos abuti otio. Videntur enim parùm sanæ mentis esse, qui cum furiosis, aut mente captis, si nocuerint, summo iure agendum putent. Excusat enim mentis delirium, vt quod fit à dormitante, vel puero septenni, vel quinquenni, in quẽ cùm dolus nõ cadere posse *Furiosi affectus.*

se videatur, nec pęna etiam cadere debet.

Furor qd. *Furor*] Furor, mentis cæcitas definitur à M. Tullio 4. Tuscul. ea est *μανία* Græcis. In paradoxo contra Clodium, exagitatur is animi morbus, quo docet omnes stultos furere, id est, cæco mentis impetu in omni scelere versari: quę perturbatio sępè à nimia irá proficiscitur. Cornelius Celsus de re medica lib. 3. cap. 18. inter insaniæ genera illud longè maximũ ponit, & longissimum, quod vitam ipsam non impediat, idq; robusti corporis esse consueuit. Huius species duę: nam quidam imaginibus, non mente falluntur, qualem insaniẽtem Aiacem vel Orestem fabulæ ferunt: quidam animo desipiũt, &c. De maniæ & insaniæ generibus præter Medicos vide Phædonẽ Platonis, & *ἀπομν.* Xenophontis.

Locus ex Cornelio Celso.

Errat ab ictu] icendo peccat, error ictus committitur, non aduertit quem feriat.

Consilijque impos] qui destituitur sano consilio.

In sua damna ruit] sibi ipsi malum arcessit, seseq; impetit. Seneca Hercule furente:

---- in se semper armatus furor.

Ibidem:

---- quodque habet proprium furor
In se ipse sauit.

IV. HOC Emblemate arguitur temerarius furẽtum hominum impetus, qui non aduersarijs, sed sibi maximè nocent, quòd iræ pręcipites omnia committant, omnemque viam rationi præcludant: vnde fit, vt, quod ait Horatius,

Insania pœna in eũ lapsis, vnde manauit.

Vis consilij expers mole ruat sua.

Is enim furentis animi affectus sic hominis animum è sua sede dimouet & exturbat, vt non secus atque Circe altera hominem in belluam ferocissimam transformet: quo fit, qui talem hospitem excipiat, non aliter faciat, ac qui sese vna cum ipsis ædibus incendio perdat: eoq; deterior est, quòd ita tumultu, caligine, fumoq; cuncta intus errore mentis compleat, vt nec cernere integrum sit, nec eos audire, qui volunt opitulari. Id quidem ob oculos posuit Homerus Iliad. *β.* & Odyss. *α.* sub persona Achillis, cuius iram fecit implacabilem: & Aiacis, de quo hic sermo. Inter morales Philosophos, qui affectiones animæ descripserunt, sunt Seneca & Plutarchus, qui vtriq; videntur de industria recreasse & relaxasse animũ in describenda & ad viuum efformãda ira, vt ex eius genuinis lineamẽtis hanc tam portentosam belluam omnes detestentur. Hanc igitur nobis repręsentant tanquam alteram Megæram, furiosissimam, truculentissimam, audacissimam, crudelissimam, & summè omnibus terribilem, radices in se & scaturigines seditionum omnium, turbarum ac tumultuum continentem; litium, bellorum, homicidiorum, excidiorum, euersionum, ac omnium malorũ abyssum, tempestatem, diluuium, ignem, machinã, tonitru ac pestem, inundantem, submergentem, vrentem, diruentem, fulminantem, inficientẽ, occidentem, ac omnia euertentẽ: homines, quos inuasit, ad omne sceleris genus præcipites agentem, è qua innumera mala, stupendaque tum in corpore, tum in spiritu contrahuntur. Exemplis agamus. Nerua Imperator valetudinarius ac ventriculi tanta debilitate laborans, vt crebrò assumptum cibum euomeret, cùm semel in quendam nomine Regulum excandesceret, tantum pectoris dolorem sustinuit, vt cõfestim febre ex tiali deplorataq; correptus sit. Idem Valentiniano Imperatori contigit, qui cùm aduersus Sarmatas nonnumquam propter Illyriæ vastationem in prætorio sæuus infremeret, & vniuersæ genti excidiũ rigidus minaretur, sanguine irrumpente animam exhalauit. Simile quid de VVencesiao Boemiæ rege refert Cromerus lib. 18. qui ira in pocillatorem suum percitus, cum illec[illegible] ficere eum proprijs manibus vellet, paralysi affectus cõcidit, & paucis post d[illegible]bus vita excessit. Quod vtriq; summè mirandũ est, ab vna scilicet biliosa commotione, cuius natura feruentissima est, paralysim posse generari, cuius efficientem ac materialem causam ad frigidam pituitam Medicorum vulgus reuocat, quę quidem causa naturæ bilis est prorsùs contraria. Plura huiusmodi exẽpla habes apud Cęliũ Rhodigin. lib. 17. in principio in Officina Textoris lib. 2 cap. 60. Audiamus ipsum Senecam lib. 2. De ira, cap. 36. Videndum illud, quàm multis ira per se nocuerit. Alij nimio feruore rupere venas & sãguinem: supra vires elatus clamor egessit, & luminum suffudit aciem: in oculos vehementiùs humor egestus, & in morbos ægri recidere: nulla celerior ad insaniam

Ira effectus.

Nerua Imperator.

Valentinianus Imperator.

VVencesilaus Boemia Rex.

Locus Seneca.

via est. Multi itaq; cōtinuauerunt iræ furorem nec quam expulerāt mentem, vnquam receperūt. Aiacem in mortem egit furor:in furorem ira. Mortem liberis, egestatem sibi, ruinā domui imprecātur: &c. Hæc Seneca. Quare rectè monuit Menander:

ἐχθροὺς ἀμύνου μὴ ἐπὶ τῇ σαυτοῦ βλάβῃ.

Vlciscere hostes, sed absq; tuo damno.

Si saperent stomachosi homines, & furibundi illi Aiaces, talia sibi semper animo versanda, & oculis perpetuò intuēda proponerēt, vt à tam infelici exitu, & effectis crudelissimæ perturbationis sibi metuerent atq; cauerent. Ad illustrationem argumenti huius commodè referes, quæ de impatientia & vindictę appetitione doctè Lactantius disputat libro 6. Diuin. institut. c. 18.

Pax.

EMBLEMA CLXXVII.

TVRRIGERIS humeris, dentis quoque barrus eburni,
Qui superare ferox Martia bella solet,
Supposuit nunc colla iugo, stimulisq; subactus,
Cæsareos currus ad pia templa vehit.
Vel fera cognoscit concordes vndique gentes,
Proiectisq; armis munia pacis obit.

COM-

COMMENTARII.

I. ELEPHAS animalium terrestrium maximum, & aspectu horrendum, à magistro suo (quem Aristoteles elephantisten, Plutarchus elephantarchen appellat) sub freno ducitur, verberibusq; impetitur: nihilominus currum ille triumphalẽ trahit, scutum, & cętera arma proiecta pedibus, conculcans.

II. *Vsus elephantorũ in bellis.* ELEPHANTORVM in bellis vsum olim fuisse celeberrimum, supra Emblemate 124. diximus, & aliàs notius est, quàm vt confirmare opus habeam: vnde apud plerosque pro belli symbolo positos reperio, vt hic etiam pro pace, diuersa tamen ratione & fine: Elephantus enim, qui equis in acie terrorem incutiebat, qui sui horrendo spectaculo milites ipsos cõturbabat, quiq; eburneo dẽte pugnã cum hominũ equos corripiebat, pace parta, collum iugo supposuit, & Cæsaris currum triumphalem ad templum vehit, quasi agnoscens initam inter populos cõcordiã, ideoq; ad pacis munia obeũda sese subijciens. *Elephantus in triũpho.* Cæterùm non prætermisero Græcum hexastichon φιλίππου, quod habetur lib. 1. Antholog. tit. εἰς πόλεμον, & hic Alciatus Latio reddit, sed περιφραστικῶς.

Typus Emblematis.

οὐκ ἔτι πυργωθεὶς ὁ φαλαγγομάχας ἐ-
πὶ δῆριν,
ἄσχετος ὁρμαίνει μυριόδους ἐλέφας,
ἀλλὰ φόβῳ στείλας βαθὺν αὐχένα πρὸς
ζυγόδεσμα,
ἄντυγα διφρελκεῖ Καίσαρος οὐρανίου.
ἔγνω δ' εἰρήνης καὶ θὴρ χάριν, ὄργανα ῥίψας
ἄρεος, εὐνομίης ἀντανάγει πατέρα.

id est:

Non iam turritus phalangibus pugnans
in certamine
Indomitus irruit candentes habens dẽtes elephas:
Sed metu contrahens humilem ceruicem
ad lora subiugia
Currum trahit Cæsaris diuini.
Nouit autem pacis etiam fera gratiam, instrumentis deiectis
Martis, æquitatis vicissim vehit patrem.

Non iam turritus, nec iam certando phalange
Indomitus dentes irruit hic elephas.
Contracta at ceruice metu, currumq; trahendo
Cæsareum, subdit mitia colla iugo.
Ergo bonum pacis nouit fera, namq; reiecto
Marte, æqui & iusti nunc vehit illa patrem.

III. *TVRRIGERIS humeris*] Expressit epitheton πυργωθεὶς, *turribus oneratus*, id est, πυργοφόρος Lege Pliniũ lib. 8. cap. 7. Liuium lib. 7. decad. 4.

Dentis quoque barrus eburni] eburneis dentibus. Supra Emblemate 124. cuius epigraphe, *In illaudata laudãtes*, mota est quæstio, vtrum dentes, quibus ab vtraque oris parte armatus est elephas, rectiùs dẽtes, an cornua dici deberent. *Elephanti an cornua, vel dentes habeant.* Certè si locum Plinij diligenter perpendamus libro 8. cap. 6. vbi dicit, Elephantos, quum Pyrrhus Rex primùm in Italiam duxisset, & in Lucanis visi essẽt, boues Lucas appellatos apparet pro cornutis, sicut boues, eos esse habitos. Inueni quoq; apud Pierium lib. 2. Hieroglyph. quòd nulli animalium maiora neq; speciosiora cornua quam elephãto tribuat, Probat autem ex Pausania, qui omnino elephãtum cornutum, facit, tum aliquorum animalium exemplo, quibus aut in supercilio, aut in naribus cornua nascantur: tum quòd per aliquot annorum periodos corrupta decidãt, & noua suppullulent, igneq; molliantur, quod in dentibus haudquaquam fit; & quod in cranio oriantur. Sed hæc rerum naturalium indagatoribus excutienda relinquimus. Vide Cœl. Rhodigin. lib. 13. cap. 18. Plinium lib. 8. cap. 10.

Barrus] Cur elephas dicatur barrus, abundè supra diximus, emblem. citato.

Qui superare ferox] cuius vis maxima in bellis. Explicatius in Græco ὁ φαλαγγομάχας ἐπὶ δῆριν ἄσχετος ὁρμαίνει. *phalangibus pugnãs, indomitus impetuosè irruit ad pugnam cum phalangibus in acie stans.*

Cæsareos currus] currum imperialem in triumpho vehit, subiugatus, & verbere conductoris sui adactus. Quando primũ fuerint iuncti elephãti, docet Plinius lib. citato, cap. 2.

Vel fera cognoscit, &c.] bellua, quamquam vasta & terrifica, se paci accommodat, vt olim belli vsibus se dediderat. De particula, *vel*, quædam Alciatus noster ad l. 96. de verb signific. §. prædia, Ponitur enim hoc loco pro etiã; quod Ciceroni familiare

miliare est: Vel pro nam, vt explicat Budæus locum Terentij Andr.

Vel hoc quis non credat, qui norit te abs te esse ortum?

IV. *Duces feroces mansuefacti.* HOC quidquid est symboli intelligi licet de ferocissimis quibusque, & fortissimis belli ducibus, qui truculentos ipsi mores, & ferociam bellicam redempta pace deponunt: eoq; fit, vt sese postea conuertant ad ea, quæ ad religionem, vel publicam ciuitatis administrationem pertinẽt: quę quondam inter arma vel silebant, vel consopita peneq; oppressa misero situ iacebant. Cassiodorus Variar formul. lib. 3. epist. 1. populorum ferocia corda longa pace mollescunt. Hæc quidem ita enarrari velim, nisi malis Epigrammatis huius *Iulij Cæsaris triũphus.* literam referri ad Iulij Cæsaris triumphum, de quo Suetonius agit. Ait enim eum ascẽdisse Capitoliũ ad lumina quadraginta elephantis dextra atque sinistra lychnuchos gestantibus, idque in signum pacis bello partæ. Elephantis etiam Pompeium Magnum triũphasse testatur Plin. lib. 8. quod prius India victa à Libero patre factũ memoratur. Seneca De vitę bre-*Seneca locus.*uitate cap. 14. ait, Metellũ victis in Sicilia Pœnis triumphantem, vnum omnium Romanorum ante currum centum & viginti captiuos elephantos deduxisse. Et Capitolinus de Gordiano iuniore: Quadrigæ elephantorum Gordiano decretæ sunt, vtpotè qui Persas vicisset, triumpho Persico triumpharet. Cæterùm quoniam de bellua illa, quæ quàm proximè ad humanam rationem accedit, adeo vt nõ putem eã ab vllo alio animali bruto hac in parte superari, mẽtio incidit, quod nimirum pacem gentium cognoscat; omissis veterum testimonijs, quę de elephãtorum docilitate, fidelitate, diligentia, clementia, & si licet dicere, de illorum religione & pietate, alijsq; affectibus propemodũ humanis extant, vnum afferam exemplum, quod omnem historiæ fidem superat, de *Iucunda de Hannone elephanto historia.* Hannone elephãto ab Emanuele Lusitanię Rege Leoni X dono misso, de quo ita Pierius: Minimè hoc loco dissimulandũ, quod super eiusdem Hannonis ingenio Michael Siluius Regis sui ad summum Pontificem Orator, summæ, vt nosti, vir integritatis, fideiq; sanctissimæ, atq; alij narrauere, remque multorum testimonio cõprobauere. Cùm destinasset Rex Emanuel eum Romam Pontifici Maximo donum ire, naui quam inscenderet iam instructa parataque ad profectionem, nullo vnquam pacto per aliquot dies fieri potuisse, vt Hanno vel duci se ad nauim, vel si quo modo adductas fuisset, eam vellet inscendere, vsq; adeò auersabundus profectionẽ huiusmodi reformidabat. Cumque Rex super ea re solicitus admodum esset, magnisque pollicitationibus vnumquemque inuitaret, qui deducendi asportandiq; Hannonis negocium suscepisset, neq; quisquam nomẽ profiteretur suum; insusurratum demùm est regijs auribus, eius belluæ magistri dolo hęc fieri, quippe qui puellæ cuiusdam amore perditus ęgrè ferret, se in tam longinquas regiones ablegari, proindeq; Hannoni persuasisset, ne se abduci pateretur: abuehẽdum quippe eũ in loca sterilia, inamœna & barbara, vbi ludibrio contumelijsq; omnibus, tãquam hosticæ terræ animal afficeretur, neq; victui, neq; ornatui eius vel necessaria, vel commoda suffectura: longum adhæc iter & incommodum, & vastum maris æquor arandum, vt satiùs esset, in qua tunc erat terra quàm primum contrucidari, quàm per tot viarum difficultates ad ærumnosissimam deniq; vitam peruenire. Rex hac re cognita, magistrum Hãnonis ad se quàm primùm accersiri iubet, seq; dolos eius cõperisse dicit: ageret itaque vt intra triduum Hãno in nauim imponeretur, idq; ni properè fieret, intermi- natus est actutum se hominem extremo supplicio affecturum, vt alijs exemplo esset, qui mandatis regijs fucum facere ausi essent. Hac Regis asperitate territus elephanti magister, cum nullam in cunctatione salutem intueretur, discipulam belluã aggreditur, docet se maleuolorum quorundam fraude subornatum, qui & felicitati vtriusq; inuiderẽt, & Regi optimo malè obtemperantes essent; longè autem secus rem habere, quàm illi mentiti essent. Siquidem non ad immania & effera loca profecturi essent, sed ad vrbem orbis terrarum dominam, amœno loco sitam, vbi rerum deliciarumq; omnium, quotquot vel auidissimi cuiusque cupiditate expeti possint, copia fertilissima redundaret: ibi esse Principem, cui totus penè terrarum orbis assurgeret, apud quem is in delicijs habendus esset, & tanquam lusciniæ pul-

lus lauticiarum blanditiarumq; affluentia nutricãdus: proinde bono animo esset, secumq; primo quoque tempore lætus & alacer nauem inscenderet, affuturos nauigationi Deos, & cursum omnem incredibili felicitate prosecuturos. Ita Hannonẽ ab eodem magistro in aliam sententiam deductum, vbi signa data sunt, vltrò nauem conscendisse, neque vlla vnquam imperia toto itinere detrectasse. Hactenus Pierius.

Elephanto cor duplex est:

Sanè Mauri affirmant, cor duplex Elephãto esse, altero quidem irasci, altero ad lenitatem induci; atq; hoc illud est, quod horum vtrumq; munus supra modum exequitur. Nemo itaq; miretur, in tam prudenti animali sensum pacis inesse, siquidẽ pace nulla res melior, vtilior, & iucundior esse potest: hæc omnia conseruat, præstatque incolumia ac salua, auget, & bonis multiplicibus cõplet. Hęc verè illa est, quę opes, diuitias, vitam denique; ipsam & parat, & nutrit atq; educat. Et quid multis opus? Nullum est bonum in terris pacis bono præstantius, neq; optabilius. Pax enim (vt Augustinus ait) est serenitas mentis, tranquillitas animi, simplicitas cordis, vinculum amoris, consortium charitatis. Hæc est, quæ simultates tollit, bella compescit, iras comprimit, superbos calcat, humiles amat, discordes sedat, inimicos concordat; cunctis est placida, nescit extolli, nescit inflari: hanc qui acceperit, teneat; qui perdiderit, repetat; qui amiserit, summo studio exquirat.

Pacis cõmoda.

Ex bello pax.

EMBLEMA CLXXVIII.

EN galea, intrepidus quam miles gesserat, & quæ
Sæpius hostili sparsa cruore fuit:
Parta pace apibus tenuis concessit in vsum
Alueoli, atque fauos, grataq; mella gerit.
Arma procul iaceant: fas sit tunc sumere bellum
Quando aliter pacis non potes arte frui.

COMMENTARII.

I. PINGITVR galea seu ærea cassis cristata, circa quã apes in mellificio occupatæ aliæ auolant, aliæ aduolant.

II. VNDE sumptum sit Emblema non anxiè disquirendum est, videtur enim cõmune argumentum, & fortè ipsius Alciati est inuentio. Eiusdem materię diuersa & contraria possunt esse instrumenta, vt cum ex galea, ense, vel ægide militari constantur falces aut ligones agricolis idonei; quibus etiam pacis tempus intelligitur: quod κατὰ προσωποποιΐαν de falce ex ense Martialis exprimit in Apophoretis:

Signa re- cte tempta pacis.

Pax me certa ducis placidos curuauit in vsus:
Agricolæ nunc sum, militis antè fui.

At Virgil. bellum significans, ait Georg. 1.

Et curuæ rigidũ falces curuãtur in ensem.

Ouid. item Fastor. 2.

Plus erat in gladio, quàm curuo laudis aratro.

Idemq; alio loco:

Bella diu tenuere viros: erat aptior ensis
Vomere: cedebat taurus arator equo.
Sarcula cessabant, versiq; in pila ligones,
Factaq; de rastri pondere cassis erat.

Et deinde pacẽ alloquitur his sequẽtibus:

Pax ades, & toto mitis in orbe mane.
Dum desunt hostes, desit quoq; caussa triũphi:
Tum ducibus bello gloria maior erit.
Sola gerat miles, quibus arma coerceat arma,
Canteturq; fera nil nisi pompa tuba.

Claudianus de bello Getico huc respexit, signa partæ pacis memorans:

Non iam delectus miseri, nec falce per agros
Deposita, iaculum vibrans ignobile messor:
Non tentat clypeum proiectis sumere rastris.

Occurrit & illud Bacchylidis Lyrici Poetæ, ex Stobæo & Plutarcho:

Bacchylidis Lyrici venustus locus.

Τίκτει δὲ θνατοῖσι εἰρήνα μεγάλα πλοῦτον.
Pax magna hominibus affert diuitias.

Et deinde sequitur:

Ἐν δὲ σιδαροδέτοισιν πόρπαξιν αἰθᾶν ἀράχναν
ἱστοὶ πέλονται, ἔγχεά τε λογχωτά.
Ξίφεά τ' ἀμφάκεα εὐρὼς δάμναται. χαλκέων
Οὐκ ἔστι σαλπίγγων κτύπος, οὐδὲ συλᾶται μελίφρων ὕπνος
Ἀπὸ βλεφάρων ἁμὸς, ὃς θάλπει κέαρ.

At in reuinctis ferro clypeis nigrorum araneorum
Tela sunt, hastasq; cuspidatas,
Et enses ancipites ærugo consumit: ærearũq;
Non amplius tubarum clangor, neq; subripitur mellitus somnus
A palpebris, nostrum qui cor fouet.

Simile & cõueniens problema legimus in veteri instrumento libro Iudic. cap. 14. ab eximio & intrepido Samsone Philistheis propositum, quod ipsi soluere non potuissent, nisi ab iniqua muliere reuelatum eis fuisset: De comedente, inquit, & vorace exiuit cibus, & de forti atq; immani egressa est dulcedo. Is enim rapacissimum prędatorem, frendẽtem leonem sibi fortè occurrentem oppresserat, & discerpserat; paulò verò post in eius cadaueris ore apũ examen, dulces fauos, mellisque cibos reperit, & comedit iucundissimos. Condigna sanè tanti laboris pręmia. Huc etiam referam Esaiæ vatis illud: Cõtundẽt, inquit, gladios suos in ligones aut vomeres, & lãceas hastasq; suas in falces; neq; vltra aut bellum addiscent, aut prælio assuescent. Sic Cassiodorus in quadam ad Valerianum præfectum prætorio epistola lib. 12. Variar. Arripiant ferrum, inquit, sed vnde agros excolant: summãt cuspides boum stimulos, non furoris. Quæ ideò adduximus, vt nõ modò Emblematis ἐπιγραφὴν, sed & duo priora disticha, per se alioqui clara, explicemus apertiùs. His enim ostendit temporis quandã conuersionem & vicissitudinem, cùm ex bel-

Samsonis ænigma.

lo

lo pacem arguit sub galeæ symbolo, quæ belli tempore sępiùs hostium sāgnine tincta, nunc demùm pace, in apum aluearium commutaretur. Eodem fermè modo Marius Molsa de rostris naualibus, cuius carmen propter affinitatem ascribere non piget:

Marij Molsa lepidum epigramma.

Ferrea rostra olim pressis erepta carinis,
Quæ Nili fractas testificantur opes:
Ecce apibus paruis pandas præpandimus aulas:
Congesta redolent (quis putet?) æra thymo:
Cæsaris hæc ingens laus est, quæ vindice, pacis
Iucundos fructus arma inimica ferunt.

III. *INTREPIDVS quam miles*] animi maximi miles. Vnde dicatur miles, visum fuit huc afferre, eò quod Laurentius Valla non satis intellexit Vlpiani verba, l. 1. ff. de mil. test. Miles, inquit appellatur vel à malitia, id est, duritia, quam pro Republica sustinet: aut à multitudine; aut à malo, quod arcere milites solent. Aut à Græco verbo χίλιοι, mille. vnde χιλιαστὺς tractum est: nam ita Græci τάγμα, & mille hominum numerum appellant, quasi millesimum quemq; dicas: vnde quoque ducem χιλίαρχον appellant. Ælius militem à mollitia per antiphrasin dictum putat, eò quòd nihil molle, sed potiùs asperum quid gerat.

Miles vnde dictus.

Parta pace] redempta. Lucan. lib. 10
---- Pax parta duci.

Tenuis Alueoli] cessit in vsum aluearij.

Atq; fauos grataque mella gerit] Sic ex pace vbertas, quod sequēti emblemate dicetur: vt colligas omnium fructuum prouentum ex pace, contrà ex bello vastitatem omnem & calamitatem. Quò pertinet etymologia Grammaticorum, qui πόλεμον, quasi ἀπὸ τῦ ἰὰς πόλεις, ἢ τὰς πολλὰς μετὰ ἢ ὀλλύειν *quod ciuitates, multosq; homines concutiat, perdat, labefactet.*

πόλεμον vnde dictum.

Arma procul iaceant] contineamus nos ab armis, facessant arma.

Fas sit tunc sumere bellum, &c.] Postremum hoc distichon ex Aristotele desumptum videtur, qui lib. 10. Moral. ad Nicomach. cap. 7. sic ait: Negotia enim suscipimus, vt in ocio simus, & bella gerimus ob eam causam, vt in pace viuamus. Cicero 1. Offic. Quare suscipienda quidem bella sunt, vt in pace sine iniuria viuatur.

Cur bella suscipienda.

Et Vegetius lib. 3. cap. 1. Qui desiderat pacem, præparet bellum: qui victoriam cupit, milites imbuat diligenter. Adhæc scripsit Aristoteles, τὸ τῦ πολέμου τέλος εἰρήνην εἶναι. *Pacem esse finem belli.* Cicero 8. Philipp. Nec ego pacem nolo, sed pacis nomine bellum inuolutum reformido. Quare si pace frui volumus, bellum gerendum est: si bellum omittemus, pace numquam fruemur. Cassiodor. lib. 3. Variar. epist. 1. Tunc vtile solum est ad arma concurrere, cum locum apud aduersarium iustitia non potest inuenire.

RECTE hoc agalmate notatur, ea quæ ob nefandos bellicos impetus crudelia, perniciosa, acerba & luctifera sunt, in pace omnino blanda, vtilia, suauia & læta fieri. Pax itaq; omnibus viribus sedulò amplectenda, & perpetuò, si fieri potest, retinenda. Quanta enim emolumenta, quis bonorum aceruus & copiæ cornu ex suauissima pace mortalibus resultent, in sequenti dicetur, & passim ex Philosophis, Historicis, & Poetis, colligitur. Huc præclarus sese locus offert ex Panegyrico, qui Constantino Augusto Constantij filio dictus est, & Claudio Minoi transmissus incerto nomine. Hunc enim locum quia puto gratum fore studiosis rerum antiquarum, totum ascribam. Sic itaque: Quid egeras Imperator? in quæ nos fata proieceras? nisi te diuina virtus tua vindicasset. Quæ hæc est impatientia? aut quò tibi manus nostras, si versa vice pugnas ipse pro nobis? Hæc ego non dicerem, Imperator, neq; ab alijs dicta memorarem, nisi beneficio tuæ lenitatis tutior esset nostra in verbis, quā tua in armis audacia. Noua enim quadam varietate naturæ, confusoq; virtutum temperamento, idem es in prælijs ferocissimus, & parta securitate mitissimus. Cùm enim dato obsessis tempore pœnitendi, Aquileiam quoq; de legatis eorum ac supplicibus recepisses, cunctiq; se tibi dedidissent, quod obsidendo seruaueras, ignouisti omnibus, & vitam quam desperauerant, reddidisti. & quidem iussisti arma deponere, vt multo tutius victoris pietate regerentur. Vt tamen pertinaciæ suæ merita sentirent, corripi eos vinciriq; iussisti, non ad supplicium, sed vitam, ne conscientiæ timore diffugerent, grauiterq; delinquerent, conseruariq; iterum non mererentur, si seruati non fuissent. Sed vnde tanto homi-

IV.

Locus è Panegyrico Constantini.

hominum numero tot vincula, quæ continere militares, & paulò antè armatas manus possent? Stupere milites, qui producendo susceperant, & custodiæ curam abnuere, & prorsus nescire quid facerent. Ipsi etiam, qui tibi in consilio erant, ipse etiam Præfectus hærere, cùm tu diuino monitus instinctu, de gladijs eorum gemina manibus aptati claustra iussisti, vt seruarent deditos gladij sui, quos non defenderant repugnantes. O pulcherrimum, & qui omnium oculis subijci debuisset, triumphum virtutis & clementię tuæ! Cuius enim potentiæ fuit hostibus arma diripere, eius humanitatis deditos ad impunitatem suis armis alligare, atq; etiam vincere. Vt eos ferri illius, quod contra te gesserant, quotidie pœniteret. gladius ille, quem in te distinxerat hostis infestus, ipse domini sui manus tenuit, & paratus ad cædem, custos factus est ad salutem. Magnus Poeta, dum bellorum toto orbe surgentium discursum apparatumq; describit,

Et curuæ, inquit, *rigidum falces conflantur in ensem.*

Lectus hic cum Emblemate nostro [illegible] rè consentiens.

Triste nimium tempus id, cum instrumenta cultui pecudum præparata, in cædem hominum verterentur. At nunc rigidi illi mortiferiq; mucrones in salutaria vincla curuantur, & exarmatum hominem non interimunt, sed coercent, deditosq; hostes gladij sui collisi obtusiq; tuentur, qui nihil illis prodesse integri acutiq; potuerũt. Omnium ergo armorum ministeria ad diuersos effectus, arbitrio tuo seruiunt, Imperator, tibi vincunt gladij, tibi seruant, te pugnante feriunt, te ignoscente custodiũt. Vt Deus ille mundi Creator & Dominus eodem fulmine suo nunc tristes, nunc lætos nuncios mittit: ita eadem sub numine [illegible] inimicos, aut supplices tuos, pernicie aut conseruatione discernunt. Idem penè Emblema bellum dissuadet, nec arma omnino sumenda esse vult, nisi alia ratione [illegible] quiete viuere nõ possimus. Rectè [illegible] dixit temerè in acie versari, & manu cum hoste confligere, immane quiddam, & belluarum simile: sed cùm tempus necessitasq; postulat, decertãdum manu esse, & mortem seruituti turpitudiniq; anteponẽdam. Certè bellum non tam facilè suscipiendum, quàm putant quibus, inexpertis potissimùm, dulce: nec de [illegible] magis deliberandum est, neque

Quanta debeat esse cautio in bellis suscipiendis.

religiosius consultandum, aut maturius aliquid statuendum quàm de bello: cuius alea vt anceps & dubia, & in quo bis peccare non licet, sic damnosa maximè, & omni parte periculosa: quandoquidem & qui vicit, & qui victus est, suo damno de suo gradu decidit: ille quidem magno fortè sui suorumq; dispendio victoriam est mercatus: hic, quòd spes irrita ceciderit, quam ægrè ferat, quantoq; dolore contabescat, omnibus coniectandum relinquo. Principes itaq; magnates, aut etiam magistratus, nunquam nisi tamquam ineuitabili necessitate pressi, aleam belli mouere vel minimùm debent; sed omnibus primùm tentatis remedijs, sic se gerant, vt de suo iure quicquam decedat potius, quàm sua auctoritate tale aliquid committatur. Notum est illud Africani Scipionis, turpe esse in re militari dicere, Non putarã, quòd inemendabilis error sit, qui violentia Martis committitur. Facillimum est enim arma sumere, at eadem sumpta deponere, non æquè facile. Nec verò vt inficias iuerim, belli principium penes Principes esse, sic exitus sanè à diuina prouidentia pendere, certò dixerim. Quòd si quisque, vt decet, per se conijceret, quàm intersit leui de caussa bellum mouere, agnosceret quã periculosus sit Principum ludus, quibus tam parui est momenti clades & strages populi multitudine innumerabilis, ruina, vastitasque: sed & indigna locorum permultorum vastitas, solitudo, conflagratio. Herodotus in Clio ait: οὐδεὶς οὕτω ἀνόητός ἐστιν, ὁ πόλεμον πρὸ εἰρήνης αἱρέεται. ἐν μὲν γὰρ τῇ οἱ παῖδες τοὺς πατέρας θάπτουσιν. ἐν δὲ τῷ οἱ πατέρες τοὺς παῖδας. id est: *Nullus adeò inconsideratus est, qui bellum pro pace eligat: in hac enim liberi parentes sepeliunt: in illo autem parentes liberos.* Valeant itaque, quibus tam placet belli fortuna, cuius etiam vel prosperè gesti euentus ipsum pœnitere. Principem decet, si modò vel minimum sapiat, aut nisi ab humanitate prorsus abhorreat. Addam etiam & illud, nullum regnum, nec vllam Remp. diu manere incolumem potuisse, quæ arma crebrò mouerit. Meminerint quibus dulce bellum est, quoties in extremum discrimen venerint Atheniẽses, quondam felicissimi & potentissimi, tot tantisq; bellis attriti, & postmodum deleti, quorum nempè ciuitas à Persis incendio

Principũ ludus periculosus.

Atheniensium bella exitiosa.

cendio perdita, à Laconibus affecta sæpissimè, ac mœnibus ipsis exuta, à Philippo Alexandri patre fatigata, ab altero Philippo afflicta, à Rege Ponti Mithridate cædibus & cruore infecta, à Sylla propemodum concussa & diruta. Quid Lacedæmonij? quamquam diu satis floruisse visi sunt, idem tamen, quod aliæ florentissimę monarchiæ, & oligarchiæ, sunt experti; quarum quidem exitium nō ab externis, sed certè intestinis potissimùm odijs atq; dissidijs est profectum. Nihil illa inclyta Roma clarius aut admirabilius, vt quæ

Lacedæmoniorū bella intestina.

Imperium terris, animos æquauit olympo.

cuius tamen quantò alijs gloria & pręcellens dignitas eminentior fuit, tantò ruina casusq; grauior & periculosior. Si verò tāti imperij labefactati caussam inuestigemus, bellorum aleæ acceptum esse referēdum citra negotium æstimabimus. Ea enim Romana ciuitas primùm à Porsena obsessa, à Pyrrho territa, ab Annibale idētidem cōcussa, à Tatio capta, à Brenno expugnata, & à Gallis incensa: denique viribus ipsa suis miserè prostrata, & penitus fracta, quid reliqui habuit, quod posteris Gothis aut Vandalis labefactandum aut concutiendum daret? Credibile est tātum imperium tam citò non fuisse lapsurum, si primores ipsi, quique Reipubl. clauum tenebant ijs temporibus, in ijs, quæ parta erant, conseruandis potiùs elaborassent, quàm alienas tanto impetu & ardore animi prouincias inuasissent, vel in exteros, aut etiam seipsos ferrum strinxissent. Sed nos pueri contumaces & discoli sine verberibus nō sapimus, in pace bellū, in bello pacem quærimus, neq; vnquam nisi bello afflicti pacem vel noscere incipimus, vel amare; eamq; vt perditā flemus, sic mox redditam pari leuitate contemnimus, donec nos iterum atq; iterum amissa perdoceat bona nostra nō spernere, mala nostra non cupere, deniq; non ineptire, nō furere. Sæpissimè idem nobis audiendum, nec audisse sat est, sæpissimè videndum & experiendum; dicam apertè: vt discamus aliquid, sæpissimè vapulandum est. Quare ijs, qui bella suscipiunt, nisi seram pœnitētiam incurrere velint, semper finis propositus esse debet, quem sola prudentia & rerum experientia ostendere potest. D. Augustinus Epist. 1. ad Bonifac. in c. Noli existimare. c. 23. q. 1. Pacem habere volūtatis est: bellum autem debet esse necessitatis, vt liberet Deus à necessitate, & conseruet in pace. Non enim pax quæritur vt bellum exerceatur, sed bellum geritur vt pax acquiratur. Esto ergo bellando pacificus, vt eos, quos expugnas, ad pacis vnitatem vincendo perducas. Idem can. Apud veros. eod. c. & q. Apud veros Dei cultores, inquit, etiā ipsa bella pacata sunt: quæ non cupiditate aut crudelitate, sed pacis studio geruntur, vt mali coerceantur, & boni subleuentur. Aristoteles Politic. 7. c. 9. ait, necesse esse arma domi necessariò posita in armamentario ijs, qui Reipub. pręsūt, tū propter eos, qui detrectāt imperiū; tum propter exteros, qui iniuriam conātur inferre. Reperio & apud Cornel. Tacitum, lætiorem fuisse Tiberium Imperatorem, quia pacem sapientia firmauisset, quàm si bellum per acies confecisset. Addam hoc postremò, dignum certè memoria exemplum. Vitruuius cap. 7. lib. 2. ait, veteres Hetruscos quò ciuibus suis persuaderent, arma inuenisse, vt ijs aduersus hostes, non ad ciuilem discordiam vterētur, qui ædem Martis ad campum, & extra vrbem, non, vt aliorum Deorum, intra mœnia consecrarunt. Sed nunc vberrimi pacis fructus nos alliciunt.

Romanorū bella.

Breuis catalogus bellorum Romanorum.

Cōsidera, quæso, nostra tempora.

Belli finis qui esse debeat.

Ex pace vbertas.

EMBLEMA CLXXIX.

GRANDIBVS ex spicis tenues contexe corollas,
Quas circum alterno palmite vitis eat.
His compta Alcyones tranquilli in marmoris vnda
Nidificant, pullos inuolucresq; fouent.
Lætus erit Cereri, Baccho quoque fertilis annus,
Æquorei si rex alitis instar erit.

COMMENTARII.

1. IN edito scopulo, marinis fluctibus vndiq; cincto, pullos suos excludit alcyō, in nido spicis & vitium palmitibus contexto. Sed ad picturam illustrandam alcyonem & nidum eius ex Aristotele, Plinio, & Plutarcho describemus Aristoteles lib. 9. de nat. animal. cap. 14. sic describit *Alcyon* Alcyonem: Alcyon non multò maior est passere, colore & cœruleo & viridi, tum etiam leniter purpureo, & reliqua. Ibidem de specie nidulationis & partu eiusdē leges. Plinius, qui omnia ex Aristotele desumpsit, lib. 10. c. 32 sic ait: Ipsa auis paulò amplior passere, colore cyaneo ex parte maiore, tantùm purpureis & candidis admixtis pennis, collo gracili & procero. Nidum verò huius auis quod attinet, variant sententiæ: quidā enim ex spinis aculeatis, alij ex spicis segetum, & vitium pāpinis eum esse confectum volunt, vt hic *Nidus alcyonis.*

noster

noster Alciatus. Plinius eum sic depingit loco citato: Nidi earum admirationem habent, pilæ figura, paulùm eminenti ore perquam angusto, grandium spongiarum similitudine: ferro intercidi non queunt, franguntur ictu valido, vt spuma arida maris. Nec vnde confingantur, inuenitur: putãt ex spinis aculeatis, piscibus enim viuunt. Plutarchus de amore parentum in filios, mirè describit alcyonis nidum; atq; adeo ipsius verba apponam: Alcyonẽ fac, quæso, cõtemplere, quæ cum se grauidam sentit, pisciculi marini (quem Græci belonam vocant) spinas in nidi structuram congerit, quas tanto artificio inter se cõnectit, vt neq; ferro, neque saxis pertundi queat. Nidi forma vndiq; rotunda, instar piscatoriæ nassæ in longum exædificatur: At verò ipsum nidi os omnem admirationem superat; ita ad corporis magnitudinẽ seruata proportione, vt nullum animal, licet alcyone minus sit, ingredi queat. Idem Plutarchus in lib. de industria animal. hoc prolixiùs exequitur.

IV. Emblema è Basilio tractum.

CARMINIS huius fontem lubens repeto è Basilij Magni Hexaemero, quãquam sciam, idem apud alios certè veteres legi: sed mihi admodum placet viri huius sanctissimi doctrina & eloquentia. Sic enim ille Oratione 8. in Hexaem. ἀλκυών ἐστι θαλάττιον ὄρνεον. αὕτη παρ' αὐτοὺς νοσσεύειν τοὺς αἰγιαλοὺς πέφυκεν, ἐπ' αὐτῆς τὰ ᾠὰ τῆς ψάμμου καταθεμένη. καὶ νοσσεύει κατὰ μέσον που τὸν χειμῶνα, ὅτε πολλοῖς καὶ βιαίοις ἀνέμοις ἡ θάλασσα τῇ γῇ προσαράσσεται. ἀλλ' ὅμως κοιμίζονται μὲν πάντες ἄνεμοι, ἡσυχάζει δὲ κῦμα θαλάσσιον, ὅταν ἀλκυὼν ἐπωάζῃ τὰς ἑπτὰ ἡμέρας. ἐν τοσαύταις γὰρ μόναις ἐκλεπίζει τοὺς νεοττούς. ἐπεὶ δὲ καὶ τροφῆς αὐτοῖς χρεία, ἄλλας ἑπτὰ πρὸς τὴν τῶν νεοττῶν αὔξησιν, ὁ μεγαλόδωρος θεὸς τῷ μικροτάτῳ ζώῳ παρέσχετο, ὥστε καὶ ναυτικοὶ πάντες ἴσασι τοῦτο, καὶ ἀλκυονίδας τὰς ἡμέρας ἐκείνας προσαγορεύουσι. ταῦτά σοι εἰς προτροπὴν τοῦ αἰτεῖν παρὰ θεοῦ τὰ πρὸς σωτηρίαν, διὰ τῆς περὶ τὰ ἄλογα τοῦ θεοῦ προνοίας νενομοθέτηται. τί οὐκ ἂν γένοιτο τῶν παραδόξων ἕνεκεν σοῦ, ὃς κατ' εἰκόνα γέγονας τοῦ θεοῦ. ὅπου γε ὑπὲρ ὄρνιθος οὕτω μικρᾶς, ἡ μεγάλη καὶ φοβερὰ κατέχεται θάλασσα ἐν μέσῳ χειμῶνι γαλήνην ἄγειν ἐπιταχθεῖσα. Quorũ verborum hæc est sententia: *Alcyon auis est, quæ mare accolit: quæ cùm sit in maris littore parere solita, deponit oua in arena, & media hyeme nidum componit, quo maximè tempore ventorum impetu mare tempestuosum est. Sed tum venti se remittunt, compescitur ipsum mare, cùm alcyō septem diebus incubat: excludit enim pullos totidem. Qui cùm cibum appetunt, septem alios dies ad pullorum incrementum minutissimo animali liberalis Deus elargitur. Omnes itaq; qui se mari committũt, id obseruant, eosque dies Alcyonios nominant. Quæ tibi concessa ac tradita sunt à diuina prouidentia, cuius etiam vis elucescit in ijs animalibus, quæ rationis expertia sunt, vt te commonefacerent ad ea petenda ab eo, quæ tibi ad salutem conferrent. Quidnam etiam, quæso, vel quod fidem excedat alioqui, non est tua paratum caussa, qui ad Dei factus imaginem sis; cum propter eam tam minutam auem vastum illud ac terrificũ mare sedetur, & hyeme media Dei iussu coërceatur?* Hæc ille.

Alcyonis sollertia.

Quæ pleraq; videntur ex Aristotele lib. 5. de nat. animal. cap. 8. petita. Sic enim ille ibi. Genus auiũ ex parte plurima vere ac ineunte æstate coit & parit, excepta alcyone, quæ circa brumam parere solita est. Quamobrem quoties bruma serena extitit, dies Alcyonij appellantur: septem ante brumam, & septem à bruma, vt Simonides quoque suo carmine tradidit: vt cùm per hibernum mensem prudenter cõstituit Iupiter dies quatuordecim, fugamq; ventorum tempus illud vocant mortales, sacram nutricem variegatæ alcyonis. Tranquillum verò tãtisper efficitur, si ita euenerit, vt bruma Austrina Vergilijs Aquilonijs fiat; septem primis diebus nidum conficere fertur, reliquis septem parere atq; educare. Dies Alcyonios fieri circa brumam non semper in nostris locis contingit: at in Siculo mari penè sẽper id euenit. Parit alcyon circiter quinq; oua. Vide etiam, si placet, caput sequens. Plinium lib 10. cap. 32. Plutarchum libro, quo disputat, vtra animalia prudẽtiora, terrestria ne an aquatilia. Meminit etiam huius Æsopus in fabulis, Lucianus in dialogo, cui titulus ἀλκυών, Ælianus lib. 15. c. 19. Histor. animal. Caussam verò huius nidulationis hibernæ quærit Albertus, eam esse suspicatus, quòd ea auicula adeò rara sit textu-

Aristoteles de alcyone.

Cur alcyon hyeme pariat.

ra, vt æstate propter nimiam corporis ariditatẽ progenerare nequeat, hyeme verò obturatis præ frigore poris, humidioreq; effecto corpore, fiat ad cõceptum idonea.

IIN GRANDIBVS *ex spicis, &c.*] confice coronam è spicis, quos circumdet pampinus alterno palmite, ad similitudinem nidi alcyonum, id erit symbolum vbertatis ex pace.

His cœptæ] ornatæ, venustę, suaues, gratæ. Vel ad nidum, vel ad tranquillitatem refer. Plutarchus alicubi dixit, bonam valetudinem idem esse voluptatibus, quod cœli trãquillitatem alcyonibus, quoniam eis concedit vt tuto & securè incubent.

Alcyon, an Halcyon scribendum.

Alcyones] Variè scriptũ reperitur hoc nomen: alij enim scribũt ἀλκύων, spiritu tenui: alij ἁλκύων, spiritu crasso. Grammatici Halcyones deducunt ab ἅλς καὶ κύειν, quod in mari pariãt, id est, παρὰ τὸ ἐν ἁλὶ κύειν. Sed cõtrà stat auctoritas Eustathij, qui ait verbum alcyonas non recipere flatilem in prima; etiã canone subiecto, quoniam α, ante λ, si sequatur κ, flatilem non admittat. Parum itaq; refert, Halcyon, vel Alcyon scribas. Fabula de Alcyone sic narratur à Seruio in illud Virg. 1. Georg.

Fabula de alcyonibus.

Non tepidum ad solem pennas in littore pandunt
Dilectæ Thetidi halcyones.

Ceyx, inquit, filius Luciferi, habuit vxorem Halcyonem; à qua cùm prohibitus esset ad consulendum Apollinem de statu regni, naufragio perijt. Cuius corpus cum ad vxorem delatum fuisset, illa se præcipitauit in pelagus. Postea miseratione Thetidis & Luciferi conuersi sunt ambo in aues marinas, quæ Halcyones vocantur. Hanc quoq; fabulam multis verbis enarrat Ouidius lib. 11. Metamorph. Verùm Alcyones filias fuisse Alcyonei gigantis, Pausanias prodit, & est ab Apostolico in Ionia repetitum; Phthoniam, Athen, Methonen, Alcippam, Pallenen, Drimo, Asterien, quæ à patris obitu ex Pallenes promontorio in mare se præcipites dederint. Sed ab Amphitrite in auitiam gentem sunt cooptatæ.

Alcyonũ nomina.

Hæc auis Latinis dicitur Alcedo; solent enim aliquando Romani Græca nomina corrumpere, quemadmodũ Nilus Latinè dicitur Melo; Atlas Telamon; Ganymedes Catamitus: sic etiam Alcyon Latinis est Alcedo, vt auctor est M. Varro lib. de ling. Lat. 3. ne quis Plautinum verbum deprauatum putet, quãdo dicit in Pœnulo:

Alcedo.

Iam hercle tu peristi, nisi illam mihi tam tranquillam facis,
Quàm mare est olim, cùm ibi alcedo pullos educit suos.

Ab alcyone deducitur etiã τὸ ἀλκυόνιον. quod est marina spuma, qua nidum congerunt halcyones, ait Dioscorides in 5. c. 136. Theophrast. lib. 1. cap. 8. περὶ αἰτιῶν φυτῶν. Vide Plinium lib. 32. cap. 8.

ἀλκυόνιον.

Tranquilli in marmoris] id est, in marmoreo vel saxeo scopulo, quò aqua marina alluit: vel marmor potiùs pro mari pellucente & æqualiter strato accipitur. Sic Virgil. 1. Georgic.

Vt quando insidũ remis impellere marmor
Conueniat.

Dies alcyonij.

Intelligit autẽ hic Alciatus dies illos serenos & trãquillos, quibus alcedo fœtificat, vnde illi à re ipsa nomẽ inuenere ἀλκυονίδες καὶ ἀλκυονίτιδες. Aristoteli lib. 5. histor. animal. cap. 8. dicuntur αἱ ἀλκυονίδες ἡμέραι. Varro lib. 6. de ling. Lat. Alcedo Græcè ἀλκύων. Hæc hyeme quod pullos dicitur trãquillo mari facere, eos dies Alcyonios appellant. Vnde Pacuuius:

Halcyonis ritu littus peruolgans furor.

Ouidius 11. Metamorph.

Perq; dies placidos hiberno tempore septem
Incubat alcyone pendentibus æquore nidis.

Alcyonidum dierũ numerus.

De Alcyonidum verò numero mira inter Græcos est disceptatio: quinq; modò eos statuẽti Symonidi calculũ adijcit Aristoteles. Samio verò Demagora sunt septem, nouem autẽ Philochoro, alijs deniq; etiã quatuordecim, vt septem intelligãtur ante exclusum fœtum, totidemq; post. Nec me fallit, esse inter classicos, qui tradãt octauo Calendas Martias esse Alcyonios dies, quibus in Atlãtico quidem mari sũma notetur tranquillitas. Cœl. Rhodig. lib. 14. cap. 11. Huc quodammodo refertur, quod quidam alcyonem pro iustitij forensis hieroglyphico ponũt. Qua ratione à Plauto in prologo Casinæ dicitur:

Iustitiũ forense.

— — Alcedonia sunt circum forum.

Idenim aptissimè intelligitur de intermissis fori procellis & turbinibus: quo alludit Horatius cùm dicit, se mersari ciuilibus vndis. Ita dies Alcyoniæ dicuntur, quibus fora cõticescũt. Iulius Scaliger sæpe quoque in ore habuisse dicitur tale dictũ: Fasũ meũ est mare hibernum, in quo nõ est alcyon;

Iulij Scaligeri dictum.

alcyō. Vide adagium, *Alcedonia sūt apud forum*.

Innolucres. *Pullos inuolucres*] nōdum potentes ad volatum, impuberes. Gellius lib. 2. cap. 29. Pulli etiam tunc inuolucres erant. Politian. in Rustico:

--- auscultat an intus
Pipiat inuolucer pullus.

Laetus erit Cereri, Baccho quoq;] Prouētus & vbertas annonæ erit maxima. Per metonymiā verò dixit Cererem pro frugibus, Bacchum pro vino, sicut Terētius: Sine Cerere & Baccho friget Venus. *Ceres vnde dicta.* Ceres autem dicta est, quasi Geres, à gerendo, quod terra ferat omnia. Porrò annona ponitur inter res eas, quæ ciuitati maximè necessariæ sunt: cui diligenter esse prouidendum Principibus & Magistratibus sapientes monēt, ne victuus annuus ciuitati desit. *Annona Romana* Noti sunt populares Romæ tumultus ob annonę caritatem; itaq; frumētum sępe aduehebatur ex Africa, Sardinia, Sicilia: quas tres prouincias, tria Rom. populi frumētaria subsidia Cicero appellat in ea, quæ est pro lege Manilia. Idem quarta Verrina, Siciliam nominat cellā penariā Reip. nutricem Romanæ plebis Et præfectus annonæ creabatur, qui frumentum vndiq; coemendum curaret, & in vrbem aduectum iusto pretio venire iuberet.

Aequorei si Rex alitis instar erit.] Si sese habeat in suos Princeps qlibet ac Alcedo marina in pullos. Est enim Principis virtus maxima nō modò nosse, sed & tutari suos.

IV. NATVRALEM hanc historiam accommodat Alciatus ingeniosè ad pacis optimæ prouētum, qui in optimi Principis regimine consistere videtur. *Officium boni Principis.* Significat enim optimi Principis officiū in id incūbere penitus debere, vt populum in suis regionibus & prouincijs necessario prouentu instructis foueat & tuetur, habita primùm ratione tēpestatū, earūque calamitatū, quę solēt in dies accidere sinatque ventos remittere, & tandē procellas ebullientes hostium conquiescere, vt securius in pace postea viuatur: idq; alcyonū more, quæ in medio mari nidum conficiunt admirabili quadam solertia: quibus tam benigna sors est, vt statim cū oua ponant, omnes venti ac procellæ mitescant; quos dies etiam nautę accuratè obseruant. Hęc licet perspicuæ sint omnibus, illustrandę tamen huius pulcherrimę sententię causa, reperam grauē sanè & cordatam Dionis Chrysostomi disputationē de regno, qua Regum officium & conditionem ponit ob oculos. *Dionis Chrysostomi praeclarus locus.* Sic ergo primùm: Principē continuis laboribus & vigilijs intētum esse decet. Nā in naui licet vectoribus absque cura plerūque desidere, & ne aspicere quidem marinos fluctus, imò verò neque scire, quod aiunt, vbinam terrarū sint. Sic enim permulti hoc modo Pontum securi traijciunt, talis ludunt, canunt, conuiuātur totos dies, & tempestate ipsa vndique imminente inuoluti expectant euētum: alij oppressi altissimo somno nō antè surgunt, quàm ad portum appulerunt. At gubernatori necesse est mare ipsū continuò obseruare, aerem cœlumque intueri, ad terram aspicere: neque ignorare quę in fundo sunt, nisi velit allidere ad scopulos, qui in aquis lateant. Neque verò ille vnus noctu dormit, alijs altè stertentibus: interdiu autem si breuem somnū aliquādo suffuretur, tamen dubius hæret, neque præsenti animo id facit, vt sæpè suos adhortetur aut contrahenda vela, aut clauū sistendum, aut quidpiam tentādum aliud, vt etiam inter dormiēdum nihilo segnius officium faciat, cùm alijs impunè somnū capere liceat. Eadē ratio est expeditionū: militum quisq; sui dumtaxat curam sustinet. At ducis munus longè maius est atque difficilius, nempè vt omnes & singuli bene armati sint, habeantq; vestium satis; nec modò vt illis ciborum satis sit, sed & vt equi diligenter instructi sint. Quod si secus videat, quàm par sit, maiore tristitia ille afficitur, quàm si quibus ipsemet indigeret: quippè qui suorum salutem nō minoris æstimet quàm suam ipsius. Et quidem reliqua pulchra reuera sunt: lege, si placet. Cæterùm fertilitatem & mille cōmoda ex pace prosilire, auctores omnes vno ore testantur. *Ex pace quanta cōmoda proueniant.* Ouidius 1. Fastor.

Sub iuga bos veniat, sub terras semen aratas:
Pax Cererem nutrit, pacis alūna Ceres.

Et pluribus canit Tibullus lib. 1. eleg. 10.

---Pax candida primùm
Duxit araturos sub iuga curua boues.
Pax aluit vites, & succos condidit vuæ,
Funderet vt gnato testa paterna merū.
Pace bidens, vomerq; vigent: at tristia duri
Militis in tenebris occupat arma situs.

Baptista

Baptista Mantuan. de pace:

Pax plenũ virtutis opus, pax sũma laborũ,
Pax belli exacti pretiũ est, pretiũq; pericli.

Nec minus eleganter Græcorum musa pacis commoda commendat. Euripides poeta tragicus, Supplicibus, vbi multa pacis commoda percẽsẽtur à præcone, Theseum monẽte ne bellum moueat in Thebanos.

ὅσῳ τε πολέμου κρεῖσσον εἰρήνη βροτοῖς;
ἣ πρῶτα μὲν Μούσαισι προσφιλεστάτη,
ποιναῖσι δ' ἐχθρὰ, τέρπεται τ' εὐπαιδίᾳ,
χαίρει δὲ πλούτῳ. ταῦτ' ἀφέντες οἱ κακοὶ
πολέμους ἀναιρούμεσθα, καὶ τὸν ἥσσονα
δουλούμεθ' ἄνδρες ἄνδρα, καὶ πόλις πόλιν.

Quanto bello potior pax mortalibus?
Quæ primùm quidem Musis gratissima,
Cruciatibus verò inimica, delectatur felice sobole:
Diuitijs etiam abundat. Hac tamen nos relinquentes improbi
Bella suscipimus & minus fortem
Subigimus viri virum, & ciuitas ciuitatẽ.

Citantur & isti Menandro senarij:

Εἰρήνη γεωργὸν κἂν πέτραις τρέφει καλῶς,
Πόλεμος δὲ κἂν πεδίῳ κακῶς ἔφυ.

Alit colonum pax vel in saxis bene:
At bellum in ipso noxium campo quoque.

Sed audiamus etiam Aristophanem Romana lingua canentem:

O stulte, stulte, hæc omnia paci insunt,
Veruri aliquis in prædio habitet,
Immunis à forensibus negotijs,
Proprium possidens iugum boum.
Balantes & audiat oues,
Capraq; vocem ad mulctram emulgendæ:
Obsonijs autem vtatur conchis & turdis;
Neq; expectet in foro venales pisciculos
Triduanos, magni precij, contrectatos
Piscium venditoris iniquissima manu:

Adijcerem huc elegantissimum pacis encomium ex cap. 53. Stobæi, nisi putarem satis esse ea de re studiosos admonuisse. Hæc dum altiùs mecum perpendo, non incommodè subit pulcherrima vrbs Venetiarum, quæ quia pacis ex studiosa, licet in medijs vndis sita, agrorum & hortorũ penè expers, omnium tamẽ rerum annona vberrimè abũdat: ibi enim semper plena sunt granaria, plenę cellę, plenum vbique forum rebus omnibus, quas vel cupidus optare auſit; adeò vt hanc vrbem non immeritò Alcyonum nido conferre possim, vbi sub clemẽtia solertis Principis & prudẽtis Senatus dies verè Alcyonii agũtur. Verte aciem oculorum quocunq; libet, vndiq; obuia sunt signa meram pacẽ & trãquillitatem spirantia. Non hic chlamys aut sagum cingit milites, sed purpurea toga condecorat patres: non cincinnatos capillos premit cristata galea, sed venerãdam canitiem tegit libertatis index pileolus: non raucus tubarum clangor horrendum reboat classicum, sed aures mulcet suauis tibiarum symphonia: non quatiunt campum equorum vngulæ quadrupedãte sonitu, sed sedato nauigiorum ductu vndas sulcat remigiũ: non acutus hinnitus bellicum terrorem incutit equiti, sed fessos remiges reficit assa vox celeusmatis. Ecquid hoc aliud quàm tranquilla libertas, & libera tranquillitas? vnde rerum omnium copia & abũdãtia profluit. Quis igitur, ò inclita Respublica Veneta, sine linguæ torpore, sine mentis stupore dignis te celebret encomiis; quæ par tuis laudibus inueniri possit eloquentia? cuius totus orbis *veneratur maiestatem; stupet miracula; suspicit excellentiam. Veneratur maiestatem*, siquidem tu, ceu nouum aliquod Pantheon, omnia in te contines numina, quæ credula finxit antiquitas, & vana persuasit opinio. In tuo enim Patauio sedem stabilẽ fixit docta Pallas: victricem Bellonam tua colit Vincentia: gaudet Delphicis Apollinis oraculis vera vna Verona: officinã suam Vulcanus artifex aperuit Brixię: dona & bona sua Flora colligit Salodij: fœcunda Pomona fructus suos explicat circa litus Benaci: robur inuicti Herculis defendit Cremam: Triptolemus vomere sulcat læta & lata iugera Bergomi: regina Deum Iuno diuitias suas ostentat Taruisij: Pan cum Faunis vagatur per cædua nemora Istriæ: Cererem veneratur frugifera Dalmatia: lętitię datorẽ Bacchum habet Creta insula: te vastum mare suum agnoscit Neptunũ: te instructissimam nauale Martem prędicat: thesauro diuite Plutonem possides; Veneris ęmula es pulchritudine: certas cũ Luna fœcunditate: Atlanti nõ cedis fortitudine: Mercurius in te suum habet gymnasium: æquitati Rhadamanti æquipollẽt tua iudicia: Saturnus es senili consilio: Iupiter ipse in supremo Senatu. *Stupet verò mira-*

Marginal notes: *Pacis studiosa Venetia.* — *Venetiarũ encomium.* — *Venetæ Reipub. laus, à maiestate.*

Ab admi randis *miracula*, siquidem ciuitas es, cuius naues sunt arces mobiles; cuius triremes sunt oppida volatilia; apparatus bellicus, salutis cõseruatio; patẽtes vndæ, campi victoriç & castrorum areç; vadosæ lacunæ, mçnia fortissima & muri inexpugnabiles; canales resflui, turres munitissimç, areną moles, firmissima propugnacula: in tç pacificç togç sũt ornamẽta militaria; superba palatia ligneis innixe basibus, sunt de solido marmore operosç moles; fora sterilia diuite beãtur cornucopiæ: in te splendidą ędificia delineata sunt in ἀδυνασίᾳ, & fundata in inconstantia: tui populi in quiete sũt formidulosi, in pace bellicosi; ciues in togis gestant clypeos, hastas in epomide; iuuenes in flore ętatis decerpunt maturos fructus senilis prudentiæ; senes in canitie continent viuidum vigorem, & in debiliũ mẽbrorum infirmitate validum robur intellectus: in tuo Senatu multitudo suffragiorum obtinet vnionem sententiarũ. *Ab excellentia.* *Suspicit deniq; excellentiam*, quandoquidem tu, ò Veneta vrbs, asylum es tranquillum libertatis, selecta legio nobilitatis, inexhausta auri & argenti fodina, expeditum machinarum bellicarum promptuarium, celebris officina Martis, perita magistra militiæ, nutrix strenuorum ducum, receptaculum fortissimorum militum, genitrix pulcherrimarum victoriarum, gladius & scutum Christi fidelium, tutus portus totius Italiæ, augustum templum pacis, potẽs regina maris, ornatum pulchritudinis theatrum, festiua pompa artium, rarum naturæ miraculum, Sol nitidus illustrium vrbium, gloriosa superbia subditorum populorum, lucidus orbis ocellus, dilectum Europæ corculum, capacissimum diuersorium omnium gentium, amplissimum forum mundi, idea moderati imperij, verum cœli simulacrum: deniq; tota es miraculum, imò compẽdium & breue complementum miraculorum, quæ vasto ambitu orbis totius claudit machina. Plura addidissem, nisi garrula hirũdo & stridula cicada sequẽtis Emblematis, sermonem abrupissent.

Doctos doctis obloqui nefas esse.
EMBLEMA CLXXX.

QVID rapis heu Progne vocalem sæua cicadam,
Pignoribusq; tuis fercula dira paras?
Stridula stridentem, vernam verna, hospita lædis
Hospitam, & aligeram penniger ales auem?
Ergo abice hanc prædam: nam musica pectora, summum est,
Alterum ab alterius dente perire, nefas.

COMMENTARII.

I. SVB tecto ruinosi & vetustate labentis ædificij nidus conspicitur hirundinis, quæ arreptam cicadam rostro ferens versus nidum suum volat.

II. *Character Emblematis,* ET hoc ἄθυλον ex 1. Græcorum Epigrammaton tit. εἰς ὄρνεις, traxit. Sic enim habet Græcus:

ἀτθὶ κόρα, μελίθρεπτε, λάλος, λάλον ἁρπάξασα
τέττιγα, πτανοῖς δαῖτα φέρεις τέκεσιν·
τὸν λάλον, ἁ λαλόεσσα· τὸν εὔπτερον, ἁ πτερόεσσα·
τὸν ξεῖνον, ἁ ξεῖνα· τὸν εἰαρινὸν, ἁ εἰαρινά.
οὐχὶ τάχος ῥίψεις; οὐ γὰρ θέμις, οὐδὲ δίκαιον
ὄλλυσθ' ὑμνοπόλους ὑμνοπόλοις στόμασιν

O Attica decenti forma, cantu nutrita, [cur] vocalis vocalem diripiens
Cicadam, pennatis in prædã fers pullis?
Garrulam garrula, & volucrem plumis prædita:
Hospitam hospita, vernam verna?
Non cita cõflicteris? non enim fas, neque iustum [est]
Perdere canoros canoro ore. [id est, vt animalia canora degluciant, & absumant ea, quæ sunt ore vocali & canoro]

Cur agedũ in prædã fers pullis ore cicadã
Attica, forma decẽs, carmine sueta leui?
Garrula garrulam adhuc, volucrem plumata canoram,
Vernam verna etiam, tuq; auis hospes auem?
Quin age siste precor, neq; enim fas iusue canoros
Tam diris animis ora canora vorent.

Epigramma facile est, & pulcherrimis antithetis refertum. Sed illud permultum illustrabit quæst. 7. Sympol. 8. Plutarchi, quę est de nota seu symbolo Pythagorico, quo hirundinem hospitem recipi vetabat Samius ille senex. *Carnem depasci solet hirundo,* inquit, *venaturq; sacras illas Musis canoras cicadas.* σαρκοφάγος γάρ ἐστιν ἡ χελιδὼν, καὶ μάλιστα τοὺς τέττιγας ἱεροὺς καὶ μουσικοὺς ὄντας ἀποκτίννυσι καὶ σιτεῖται. Vide reliqua ibi, & adagium, *Hirũdinem sub eodem tecto ne habeas.*

QVID rapis heu Progne] hirundo, de qua dictum est Emblemate 70. ex Ouidio 6. Metamorph. III.

Vocalem sæua cicadam] canoram: vnde vulgatum prouerbium; *Cicada vocalior.* Sed de cicada diximus supra Emblemat. 137. & 164. & dicemus paulò infra Emblemat. 185.

Pignoribus] pullis tuis.

Stridula stridentem] garrula garrulam. In Grĉco eædem sunt πολυπτώσεις: nam τὸν λάλον ἁ λαλόεσσα. reddit stridula stridẽtẽ. cicadas enim stridere, non canere supra Emblemat. 164. ex Plinio probauimus. Cęterũ versus iste antea incipiebat: *Ac stridula stridulam.* idq; pulchriore figura; quia verò non patiebatur carminis lex, ideo lectio fuit immutata: *strideo,* enim primam producit:

Vernam verna] εἰαρινὸν ἡ εἰαρινὰ tu quæ veris tempore canis, volucrem etiã vernam corripis. Hirundines hyemis exules refert Plinius lib. 18. cap. 31. pariter & cicadas æstiuas esse, & frigoris tẽpore euanescere, idem lib. 11. c. 26. Vtræq; etiam suo aduentu æstatem præsagiunt. Hinc Ouidius 2. Fastor. *Hirundo et cicada hyeme exulant,*

Fallimur, an veris prænũcia venit hirũdo?

Hospita lædis Hospitã] τὸν ξεῖνον ἁ ξεῖνα. domestica domesticam. vtraque enim nõ abhorret ab hominum hospitijs; altera prope lares patrios nidificat, altera vel in hortulis nostris exauditur. Hospes verò dicitur & qui recipit, & qui recipitur hospitio: vnde duplex potest esse ordo in expositione. Tu hirundo, quæ aduena es, læ- *Hospes.*

dis

dis illam quę te excepit; nam cicada αὐτόχθων. id est, *indigena* est, vt diximus Emblem. 137. Vel tu aduena lædis aduenam, quasi etiam cicadæ post æstatem commigrent, alio tempore non comparentes. Nescio an huc adijcere ausim elegantissimum Martialis carmē de hirūdine ab aliis dilaniata, eò quod apud nos manserit hyemis tempore.

Martialis epigrāma de hirundine.

Hibernos peterent solito cùm more recessus
Atthides, in nidis vna remansit auis.
Deprehendere nefas ad tempora verna reuersæ,
Et profugam volucres diripuere suæ.
Serò dedit pœnas; discerpi noxia mater
Debuerat, sed tunc cùm lacerauit Itym.

Aligeram penniger ales.] τὸν ἔυπτερον ἀπτερόεσσα. pennata pennatam.

Abice hanc prædam] Syncope, pro Abiice, captam cicadam.

Musica pectora quid.

Nam musica pectora] Gręcus dixit μελοπόλους, id est, canentes, stridorē emittētes cicadas. Musica autem pectora dixit, interpres, quia pleriq; docent, omnes aues canoras dici Musarū volucres. Cicadas verò ob cantū Apollini sacras esse volūt iuxta Aristophanis Scholiastē ἐν νεφὶλ οἱ τέττιγες μουσικοὶ ὄντες ἀνάκεινται τῷ ἀπόλλωνι. Et Troianos oratores cicadis comparauit Homer. Iliad γ. Hoc loco musica pectora, pro literatis hominibus iisq; qui sūt liberalibus artibus politi, vsurpari liquet. Omninò veteres quidquid eruditum & suaue esset, musicum appellabant, ipsisque Musis assignabant. Confirmat id Budæus: Musicæ appellatione, inquit, prisci humanitatem literarum significarunt, in qua ingenuos homines docebant ocium conterere, animumq; recreare. Eo sensu hac voce non rarò vtitur Ausonius; & Symmachus epist. 4. Nos (inquit ad Promotū) musicę facundię inopiam confitemur.

Summum est nefas] iniquum est, eos hostili odio dissidere, inter quos summa debet esse concordia. γνώμη hic est, qua innuit absurdum esse, & fermè impium, eiusdem ordinis viros sese mutuò conficere: Tum enim vel maximè periculosa esse feruntur tempora, quibus lupus lupinam est. Et quamquam, vt loquitur Iustinus lib. 16. assiduum inter pares discordię malum sit, tamen id locum habere non debet inter doctos & studiosos Musarum cultores, inter quos vna & constans animorum consensio & concordia necessaria est.

IV.

Rixa & contentiones à studiosis aliena.

INCREPAT hirundinem, quę cicadam ad pastum corriperet. Quo orationis inuolucro doctos mutuò sese prouocantes arguit; his enim rixis & contentionibus ferè fit, vt nullum aliud perniciosius malum suboriri possit. Si quo conuicio docti ab ignaris & rerum inscijs impetantur, nō debet haberi nouum aut insolens, cùm vt plurimùm audax esse soleat ignorātia, qua nullum aliud malum aut intractabilius aut difficilius. At cùm doctus doctum, & Christianum Christianus iniurijs, contumelijs, clamosis disputationibus, vel etiam famosis libellis impetit, quod bonis literis & Reipublicæ malum atrocius aut exitialius esse potest? quæ clades, imò quod naufragium præsentius, cùm in medijs fluctibus irato mari concertatio nascitur inter nauis ductores, aut etiam gubernatores ipsos, à quibus eorum, qui sunt in eadem naui, vel vita, vel mors pendeat? Nullum certè miserius accidere detrimentum societati humanæ potest, quàm cum eruditi eruditios (à quibus certè pēdere debet popularis multitudo, vt eorum ductu sese in officio contineat) nigro dente conuellunt: quo fit interdum, vt diutius altercando veritatem opprimant. Num verò absurdū & odiosum maximè omnibus videri debet, eos, quos par est inter se omninò conuenire, mutuisq; officijs animos inuicem sibi deuincere, nimirū quòd ijsdem sacris initiatos ad vtilitatē communem liberales disciplinas excolere ex officio decet, quas tanquam communi quodam vinculo, & quasi cognatione inter se contineri nemo nescit: nonne, inquam, prorsus ridiculum est, eos sese mutuis iniurijs proscindere, in vitam moresq; debacchari, & falsis criminationibus ęmulos onerare, qui alios coercendi ius habent, quoties aliqua vel leui occasione rixantur & decertant? Quæ sanè contumeliæ eò nocentiores sunt, quò in plures deriuantur: ex ijs enim non minimum famę detrahitur, eorum potissimum, qui, vt loquitur Horatius, hoc succo loliginis, & ærugine mera tinguntur? Non inuitus quidem fatebor in concertationibus eiusmodi quædam certè, nec obscura ingeniorum videri specimina, id tamē generis eiusdem semper iudicaui nō tam laboriosæ quàm periculosæ plenum opus aleæ, in quo sæpenumero, vbi quis commenda-

Nimium altercando veritas amittitur.

Nullus è maledictis famā capiat.

mendationem nominis aucupatur, nescio quo fato famæ iacturam facit. Certè, vt hoc adijciam, neminem vnquam fuisse credo, qui maledictis & conuitijs in alium iactis honestiorem famam mercari vnquam potuerit. Quæ porrò cæcitas, in hisce decertationibus ad iudicem confugere omnium corruptissimum & iniquissimum, nempe turbam popularem? cùm dubium non sit, quàm non videat, quamq; cæcutiat, vt videre non possit.

Ædibus in proprijs quæ recta aut praua gerantur.

Detestatio litigiorum hodiernorum.

Itaq; qui fieri possit, vt sano mentis oculo, quæ captum excedunt suum, intueatur? Id quidem (quod tamen grauatè dicam) temporibus nostris exulceratissimis sæpenumero vidimus, non modò in ijs disciplinis, quæ ad humanitatem pertinent, sed & in diuinis omninò scriptis, atque pietatis Christianæ oraculis; quorum auctoritati apud quàm plurimos non parum detractum est, quòd de ijs importunè & intempestiuè doctores plerosq; digladiari viderint. Ex quibus mutuis dissidijs nihil certè rei literariæ fructus, aut ornamenti accessit, sed de pietate & bonis moribus non minimum decessit, dum non est qui velit ingenio cedere. Sit aliqua inter studiosos contentio, sed absit à maledictis, à contumelijs, à rixis: & vt sunt expertes inuidentiæ Musarum fores, quemadmodum ex veteribus pleriq; dixerunt, sic ne admittãt quidem iurgia, vel animorum distractionem aliquam inducant. Scitè Chrysippus: Qui stadium currit, inquit, contendere & eniti debet quàm maximè possit, vt vincat; at eum, cum quo certet, aut supplantare, aut manu depellere, nulla ratione debet: sic tota animi contentione licet ex literis indefesso cursu splendorem, & nominis celebritatem aucupari, sed socij aut riualis cursum dolo quodam malo remorari, aut eius mores impetere, vel etiam doctrinam (nisi prorsus mala sit) mordaci aceto conspergere, quò vel desistat, vel habeatur contemptui, non modò hominis est dissoluti & inuidi, sed & animi pusilli & planè illiberalis. Inter pares tamen inuidia sæpe solet innasci, quod præter cęteros notat glossographus Accursius, auctor non pœnitendus, ad l. si exceptione, 14. §. eo qui, ff. quod met. causa. hi dicuntur Luciano lib. de calumnia, ὁμότεχνοι, inter quos

Inuidia inter pares.

propter artis eiusdem communitatem per acres simultates & iurgia nonnunquam implacabilia exardescũt, vel occasione speratæ gloriæ, aut lucri captati, cùm nemo artifex se libenter postponi patiatur, aut contemni. Sed tamen dignum est, vt qui similem cum alijs vitam suscipiunt, similem cum alijs ferant disciplinam, c. recolentes, de stat. monachor. Imò qui ijsdem sacris initiati sunt, artium meliorum concordi pace ligentur, vt meminerint Musas dici Græco verbo, μύσας, quasi ὁμοιούσας, id est, similes, inter quas summa sit cõcordia, quamquam inter tonos dispares. Vnde bene Themistius oratione quadam, quo loco ait Musas inter se numquam rixari, sed optimè illis cum Apolline conuenire: ita etiam poetas minimè à poetis debere dissidere. Græcè ita: καὶ αἱ Μοῦσαι ἐννέα συγχωρίνουσιν ἀλλήλαις καὶ τῷ Ἀπόλλωνι, καὶ οὐδεμία αὐτῶν ἀγανακτεῖ πρὸς τὰς ἄλλας, ὅτι μὴ μόνη σοφία ἐστὶ, μηδὲ αὐτῇ μόνη προσίυχονται οἱ ποιηταί. Verissimè ille, siquidem omnium honestarũ disciplinarum inter se magna similitudo & concordia est, quæ omnes ad humanitatis sese cultum comparent. Solemne est, ἢ κεραμεὺς κεραμεῖ κοτέει, καὶ τέκτονι τέκτων, *figulus figulo inuidet, & faber fabro.* vt ait Hesiodus, sed inhumanum est, & nullo ferendum pacto, si Grammaticum incessat Grammaticus, si Rhetorem Rhetor, si Logicum Logicus; quia censemus inanẽ esse artium meliorum vsum, nisi cum litterarum succo mores instituantur, vitæque ratio conformetur, qui finis est eruditionis omnis ac doctrinæ. Eloquentia malè fine moribus discitur, ait Plinius Secundus. Æuo superiore maiores nostri viri sani patienter audiuere rixas, quæ in Italia per aliquantum temporis ortæ sunt inter Robertellum, Maioragium, Nizolium, Sigonium, quarum contẽtionum vestigia libris editis post auctorum mortem supersunt. Et in Parisiensi quoq; schola diu non sine rixis ac cauillis contenderunt eruditi viri Antonius Goueanus, & Ioachimus Perionius in Petrum Ramum: quos proximè secuti Adrianus Turnebus, Iacobus Carpentarius, Leodegarius Quernus, diutius de re litteraria contenderunt, sed quanto cum fructu, viderint qui ea de re iudicare sobriè possunt. Vide adagium, *Canina vicitant, cynocephalum oppugnat.*

Doctorũ virorum contentiones.

Elo-

Eloquentia fortitudine præstantior.

EMBLEMA CLXXXI.

ARCVM læua tenet, rigidam fert dextera clauam,
Contegit & Nemees corpora nuda leo.
Herculis hæc igitur facies? Non conuenit illud
Quòd vetus, & senio tempora cana gerit.
Quid quòd lingua illi leuibus traiecta catenis,
Queis fissa facile is allicit aure viros?
Anne quòd Alciden lingua, non robore Galli
Præstantem populis iura dedisse ferunt?
Cedunt arma togæ, & quamuis durissima corda
Eloquio pollens ad sua vota trahit.

COMMENTARII.

1. HERCVLES pingendus est cano capillitio, pelle leonina indutus, sinistra manu arcum, at dextera nodosam suã clauam gerens; cuius lingua traiecta est multis catenulis, quæ ad aures copiosæ turbæ ducuntur, eamq; quasi trahere videntur, sicut scitè singula describemus ex Luciano. Sed hanc figuram hic cælator per summam inscitiam deprauauit, aurem fissam Herculi, linguam auditoribus cate-

na

na traiectam exprimens, per turpissimum ὕστερον πρότερον.

II. *Typus Emblematis ex Luciani Hercule.* HÆC ἀνδριαντογραφία Herculis expressa est Luciani quadam præfatione, qua ostēdit Celtas, id est, Gallos, olim Herculem ὄγμιον nominasse, eumq; eloquentiæ sapientiæq; Deum existimasse. Apud quos ita effingebatur, vt senex, caluus & rugosus, inculto capite & glabro, cuiusmodi seniores nautas marinos videmus: adhęc leonino tergore indutus, dextera clauam tenens, arcum sinistra, pharetram ex humero pendulam habens; confertissimam quandam hominum multitudinem trahens catenulis ex auro & electro tenuissimis, linguæ suæ extremitate persorata insertis, eamq; non inuitam, sed vltrò sequentem, imò etiam hilares omnes, nec vllo modo restitantes, vt huic assentiri videas, ducentem se Deum laudibus efferentes. Id nihil aliud indicabat, quàm Herculem eloquentia & fortitudine præstantem, dissipatos olim Gallos & efferatos, ad iustitiam, & mitiorem vitam viuæ viribus eloquentiæ reduxisse: cuius facti tam insignis historiam mendax Græcia figmentis est persecuta, & ad armorum stupenda facinora postea conuertit, atq; ad suum Herculem Iouis ex Alcmena filium retulit, quod Herculi Gallo, diuinæ cuiusdam naturæ viro, propter sagacitatem, prudentiam singularem, & admirabilem eloquentiam peculiare fuit. *Quid Hercules ille Gallicus.* Putant nonnulli ex philologis, auctores haudquaquam aspernandi, Gallos veteres fuisse φιλέλληνας, hoc est, vt Minos interpretatur, Græcæ non modò linguæ, sed & doctrinæ peritos: idque primū ex C. Cæsare confirmant, priuatim publiceque Græcis literis vsos olim Gallos: & in castris Heluetiorum tabulas repertas Græcis elementis conscriptas. *Galli veteres sapientia Græca periti.* Massilienses quidem loquutos Græcè, Strabo Geographus primi nominis testatur, quo tempore incorrupta esset minimèque confusa Phocensium colonia. Nec verò pretermittunt Druidas illos veteres religionis Gallicę antistites, quos ijsdem fuisse disciplinis imbutos atque sophos Græciæ, memorant. Imò etiam coniecturis quibusdam nō inanibus asseuerant, disciplinam Semnotheorum, Druidarum, Bardorum, Saronidarum, vetustissimorum in Gallia doctrinæ omnis liberalis professorum, multis ante sęculis apud Gallos floruisse, quàm Cadmus è Phœnicia venisset in Gręciam: quam ad se probandam citant Aristotelem in Magico, qui ait Philosophiam à Celtarum Semnotheis duxisse initium, & Galliam fuisse magistram Græciæ. Ioannes quoque Annius in Berosum (nisi me nomen Berosi fallit) de regibus Babyloniæ, tradit Græcos à Gallis literas habuisse: apud quos quàm domestica fuerit eloquentia, pluribus contendit Budæus I. De asse, & maximè Commentarijs in Pandectas ad l. I. De seru. corrupt. §. Quod ait prætor. *Galli eloquentiæ studiosi.* Longum esset percensere, quàm doctis & eloquentissimis hominibus iam olim Gallia multisq; sęculis abundarit: hoc vnum adijcio, quod nullū numen maiore quondā religione cultū apud Gallos, quam Pitho fuerit, quæ Suada siue Suadela est Romanis, illa vna non temerè dicta Ennio *flexanima*, id est, ψυχάγωγος. Colligimus etiam ex vetustioribus literarum monumentis, priscos Gallos doctrinæ & facundiæ gloria fuisse insignes, eos inquam, qui floruere temporibus priorum Galliæ principum, Samothis, Magi, Saronis, Bardi, Lōgonis, Celtis, Herculis, Galatis, Albonij, Lugdi, Belgij: ij enim memorantur inter eos, qui legibus & moribus populum Gallicum excoluerunt. Et id quidem de Gallorum veterum cultu & disciplina eò est ignotius quò à paucioribus traditum fuit, quia vel nihil aut parum admodum posteris reliquerunt maiores illi Galli; aut quia suam doctrinam non scriptis, sed per manus consultò tradi voluerant. *Locus Luciani de Hercule Gallo.* Sed nunc audiamus ipsum Lucianum sua loquentem lingua: Τὸν ἡρακλέα οἱ κελτοὶ ὄγμιον ὀνομάζουσι φωνῇ τῇ ἐπιχωρίῳ. τὸ δ᾽ εἶδος τοῦ θεοῦ πάνυ ἀλλόκοτον γράφουσι. γέρων ἐστὶν αὐτοῖς ἐς τὸ ἔσχατον, πολιὸς ἀκριβῶς, ὅσαι λοιπαὶ τῶν τριχῶν, ῥυσὸς τὸ δέρμα, καὶ διακεκαυμένος ἐς τὸ μελάντατον, οἷοί εἰσιν οἱ θαλαττουργοὶ γέροντες. ἀλλὰ καὶ τοιοῦτος ὢν ἔχει ὅμως τὴν σκευὴν τοῦ ἡρακλέους. καὶ γὰρ τὴν διφθέραν ἐνῆπται τὴν τοῦ λέοντος, καὶ τὸ ῥόπαλον ἔχει ἐν τῇ δεξιᾷ, καὶ τὸν γωρυτὸν παρήρτηται, καὶ τὸ τόξον ἐντεταμένον ἡ ἀριστερὰ προδείκνυσι, καὶ ὅλως ἡρακλῆς ἐστι. καίτοι τὸ παραδοξότατον οὐδέπω ἔφην τῆς εἰκόνος. ὁ γὰρ δὴ γέρων ἡρακλῆς ἐκεῖνος ἀνθρώπων πάμπολύ τι πλῆθος ἕλκει ἐκ τῶν ὤτων ἅπαντας δεδεμένους. δεσμὰ δ᾽ εἰσὶν οἱ σειραὶ λεπταί, χρυσοῦ καὶ ἠλέκτρου εἰργασμέναι,

ὅρμοις

ὅρμοις ἐοικυίαις τοῖς καλλίστοις· καὶ ὅμως ὑφ' οὕτως ἀσθενῶν ἀγόμενοι, οὔτε δρασμὸν βουλεύουσι, δυνάμενοι ἂν, εὐμαρῶς· οὔτε ὅλως ἀντιτείνουσιν, ἢ τοῖς ποσὶν ἀντερείδουσι, πρὸς τὸ ἐναντίον τῆς ἀγωγῆς ἐξυπτιάζοντες, ἀλλὰ φαιδροὶ ἕπονται, καὶ γεγηθότες, καὶ τὸν ἄγοντα ἐπαινοῦντες, ἐπειγόμενοι ἅπαντες, καὶ τῷ φθάνειν ἐθέλειν τὸν δεσμὸν ἐπιχαλῶντες, ἐοικότες ἀχθεσθησομένοις, εἰ λυθήσονται. ὃ δὲ πάντων ἀτοπώτατον εἶναί μοι ἔδοξεν, οὐκ ὀκνήσω καὶ τοῦτο εἰπεῖν. οὐ γὰρ ἔχων ὁ ζωγράφος, ὅθεν ἐξάψει ταῖς σειραῖς τὰς τῶν δεσμῶν ἀρχὰς, ἅτε τῆς δεξιᾶς μὲν ἤδη τὸ ῥόπαλον, τῆς λαιᾶς δὲ τὸ τόξον ἐχούσης· τρυπήσας τοῦ θεοῦ τὴν γλῶτταν ἄκραν, ἐξ ἐκείνης ἑλκομένους αὐτοὺς ἐποίησε, καὶ ἐπεστράπταί γε εἰς τοὺς ἀγομένους μειδιῶν. ταῦτ' ἐγὼ μὲν ἐπὶ πολὺ εἱστήκειν ὁρῶν καὶ θαυμάζων, καὶ ἀπορῶν, καὶ ἀγανακτῶν. κελτὸς δέ τις παρεστὼς οὐκ ἀπαίδευτος τὰ ἡμέτερα, ὡς ἔδειξεν, ἀκριβῶς ἑλλάδα φωνὴν ἀφιείς, φιλόσοφος, οἶμαι, τὰ ἐπιχώρια, ἐγώ σοι, ἔφη, ὦ ξένε, λύσω τῆς γραφῆς τὸ αἴνιγμα. πάνυ γὰρ ταραττομένῳ ἔοικας πρὸς αὐτήν. τὸν λόγον ἡμεῖς οἱ κελτοὶ, οὐχ ὥσπερ ὑμεῖς οἱ ἕλληνες, ἑρμῆν οἰόμεθα εἶναι, ἀλλὰ ἡρακλῆ αὐτὸν εἰκάζομεν, ὅτι παραπολὺ τοῦ ἑρμοῦ ἰσχυρότερος οὗτος. εἰ δὲ γέρων πεποίηται, μὴ θαυμάσῃς. μόνος γὰρ ὁ λόγος ἐν γήρᾳ φιλεῖ ἐντελῆ ἐπιδείκνυσθαι τὴν ἀκμήν, εἴγε ἀληθῆ ὑμῶν οἱ ποιηταὶ λέγουσιν, ὅτι αἱ μὲν τῶν ὁπλοτέρων φρένες ἠερέθονται· τὸ δὲ γῆρας ἔχει τι λέξαι τῶν νέων σοφώτερον. οὕτω γέ τοι καὶ τοῦ νέστορος ὑμῖν ἀπορρεῖ ἐκ τῆς γλώττης τὸ μέλι, καὶ οἱ ἀγορηταὶ τῶν τρώων, τὴν ὄπα τὴν λειριόεσσαν ἀφιᾶσιν, εὐανθῆ τινά· λείρια γὰρ καλεῖται, εἴγε μέμνημαι, τὰ ἄνθη. ὥστε εἰ τῶν ὤτων ἐκδεδεμένους τοὺς ἀνθρώπους πρὸς τὴν γλῶτταν ὁ γέρων οὗτος ἡρακλῆς, ὁ λόγος ἕλκει, μηδὲ τοῦτο θαυμάσῃς· εἰδὼς τὴν τῶν ὤτων καὶ γλώττης συγγένειαν. οὐδ' ὕβρις εἰς αὐτόν, εἰ ταύτῃ τετρύπηται. μέμνημαι γοῦν, ἔφη, καὶ κωμικῶν τινῶν ἰαμβείων, παρ' † ἡμῖν μαθών. τοῖς γὰρ λάλοις ἐξ ἄκρου ἡ γλῶττα πᾶσιν ἐστὶ τετρυπημένη. τὸ δ' ὅλον, καὶ αὐτὸν ἡμεῖς τὸν ἡρακλέα λόγῳ τὰ πάντα ἡγούμεθα ἐξεργάσασθαι, σοφὸν γενόμενον, καὶ πειθοῖ τὰ πλεῖστα βιάσασθαι. καὶ τά γε βέλη αὐτοῦ, οἱ λόγοι εἰσίν, οἶμαι, ὀξεῖς καὶ εὔστοχοι, καὶ ταχεῖς, καὶ τὰς ψυχὰς τιτρώσκοντες. πτερόεντα γοῦν τὰ ἔπη καὶ ὑμεῖς φατὲ εἶναι.

† al. ὑμῶν.

Hoc est: *Herculem Galli Ogmion lingua propria nominant: eius autem Dei simulacrum monstrosum & absurdum repræsentant. Apud eos senex est, inculta glabraque canitie, obrugata cute, & nigro admodum colore, vt marinos nautas esse compertum habemus: atq; eiusmodi cùm sit, tamẽ Herculis cultum gerit. Amictus enim est tergore leonis, dextra clauam tenet, pharetram humeris aptatam, sinistra protensum arcum prætendit, denique omni ex parte Hercules est. Verùm quod in imagine admirandum maximè mihi visum est; senex ille Hercules consertissimam quandam hominũ multitudinem trahit, omnes auribus vinctos: Vincula sunt tenues quædam catenulæ auro electróve fabrefactæ, spirulis collaribus pulcherrimis similes. At hi certè tam exilibus vinculis ducti, ne de fuga quidem cogitant, tametsi facilè possint: nec omninò resistant, aut pedibus in diuersum renituntur quasi resupinantes, sed hilares lætiq; suum ductorem laudant, sponte festinantes omnes, vt studio præueniendi laxa etiam vincula relinquant, perinde ac tristes futuri, si eiusmodi vinculis eximantur. Quod autem absurdissimum mihi visum est, non pigebit referre. Cùm enim pictori reliquum iam nihil esset, vnde catenarum extremitates innecteret, dextera nempè claua ferenda occupata, sinistra verò arcu tenendo, summam Dei linguam perterebratam esse voluit, ex eaq; religatis catenis eos trahi fecit: ipse nimirum ad eos qui ducebantur, se conuertendo arridebat. Hæc ego quidem cùm diu consistendo essem contemplatus, admirabundus, hæsitans & indignans, Gallus quispiã qui tum fortè aderat, haud quidẽ ignarus rerum nostrarum; vt qui in linguam Græcã exactè doctus esset, Philosophus, vt opinor, ex ijs, qui in Gallica sunt regione: Ego tibi, hospes, inquit, picturæ huius explicabo rationem: videris enim nonnihil hac in re conturbari. Nos itaque Galli sermonem & orationem non, vt vos Græci, dicimus esse Mercurium, sed Herculi eam tribuimus, quòd hic Mercurio longè robustior fuerit. Quod autem senex fingatur, non est quod mirere. Solet enim eloquentia in senectute demum suum omnem vigorem † ostendere, si modo vera sunt quæ Poetæ vestri dixerunt: Iuniorum mentes instabiles & volucres esse, senectutem*

Gallus Hercules Philosophus, lingua Græca gnarus.

Hercules apud Gallos, orationis numen.

† al. exerere.

Senectus eloquentior iuuentute.

ctutem

ctutem autem doctius scire dicere, quàm iuuentus ipsa possit. Hinc certè ex Nestoris lingua fluere mel à vobis dicitur, & Troianorum Oratores floridam quandam vocem emittunt, id est, lirioessam: nam liria, quantum commemini, vocantur flores. Proinde quòd auribus homines ad linguā vinctos trahit senex ille Hercules, id est sermo, non est quod mireris, cùm scias linguæ auriumq; esse cognationem. Neq; verò ad contumeliam illius hoc dicitur: memini enim, ait, iambos quosdam comicos è vestris didicisse: Loquacibus extrema in parte omnibus lingua est pertusa. Cæterùm opinamur Herculem oratione omnia perfecisse, virum quidem sapientem, qui persuadendo facundia quamplurima subegerit: siquidem tela ipsius acutos, certos, celeres, & animas sauciātes sermones interpretamur: hine enim pennata verba vos etiam dictitatis. Et hæc Lucianus. Idem paulò alijs verbis redditum reperi apud Sanctium, imò pluribus quàm hic Græcus contextus habet; quæ omnia huc adijcere visum (quanquam nō dubito tædiosum fore) ne quis labore suo frustratum conqueri possit. *Herculem Galli lingua gentis vernacula Ogmium vocant: porrò Deum ipsum noua quadam atq; inusitata figura depingunt. Decrepitus est apud illos, recaluaster, reliquis capillis, si qui reliqui sunt, planè canis, cute rugosa, & in aterrimum exusta colorem, cuiusmodi sunt nautæ isti senes.* Charontem potiùs aut Iapetum quempiam ex ijs, qui apud inferos versantur, diceres. In summa quiduis potiùs quàm Herculem esse coniiceres ex imagine. *Atq; tali specie cum sit, tamen Herculis ornatum gerit; vt qui tum leonis exuuium indutus sit, tum clauam dextra teneat, tum pharetram humeris aptatam portet, tum arcum tensum læua prætendat, deniq; modis omnibus Hercules est.* Hæc equidem arbitrabar in Græcanicorū Deorum contumeliam perperam facere Gallos, quum eum eiusmodi fingerent effigie, quo nimirum illum talibus picturis vlciscerētur, quod olim in regionem ipsorum prædam agens id temporis, cum Geryonis armenta vestigans, occidentalium gentium plerasq; regiones peruastaret. *At nondum etiam dixi id, quod erat in imagine maximè nouum & mirandum: siquidem Hercules ille senex ingentem admodum hominum multitudinem trahit, omnibus ab aure re-*

Homines vincti auribus.

Herculis eloquentia.

Alia versio.

uinctis: porrò vincula sunt catenulæ tenues auro electroque confecta, pulcherrimis istis monilibus adsimiles. Atqui cùm vinculis vsq; adeo fragilibus ducantur, tamen nihil de fugiendo cogitant, cùm alioqui commodè possent; neq; prorsus obnituntur, aut pedibus aduersus trahentem obtendunt, sese resupinantes, verùm alacres ac læti sequuntur, ducentem admirantes, vltrò festinantes omnes, & laxatis funiculis etiam anteuertere studentes, perinde quasi grauiter læsuri, si soluerentur vinculis. Nec illud quidem pigebit referre, quòd mihi videbatur omniū absurdissimum. Etenim cùm non inueniret pictor, vnde catenularum summas ansas necteret, videlicet dextera iam clauam, læua arcum tenente, summam Dei linguam perterebrauit, atq; ex hac religatis catenulis eos trahi fecit: ipse nimirum ad eos, qui ducebantur, vultum & oculos conuertebat arridens. Hæc ego cùm diutiùs assistens essem contemplatus, admirans, hæsitans, indignās, Gallus quispiam, qui propiùs astabat, nostratium literarum nō indoctus (id quod declarauit, quùm Græcanicam linguam absolutè sonaret) *philosophus, opinor, ex eo genere philosophorum, quod apud eos esse fertur: Ego tibi, hospes, inquit, picturæ istius ænigma explicabo: nam videre vehementer ad eam attonitus & stupefactus. Orationem nos Galli nequaquam arbitramur esse Mercurium, quemadmodū vos Græci, verùm Herculi illam tribuimus, propterea quod hic Mercurio longè robustior extiterit. Nam quod senex fingitur, nihil est quod mirere: siquidem vna facundia consueuit in senectute demum absolutum vigorem ostendere, modò veram vestri dicant poetæ:*

Obduci iuuenum densa caligine pectus:
Contra senectam posse quiddam dicere
Rudi iuuenta melius ac præclarius.

Hine videlicet apud vos & Nestoris lingua melle profluit, & Troianorum concionatores liroessam edunt, videlicet quandam vocem; nam liria, si satis commemini, flores appellantur. Proinde quòd ab auribus, vinctos ad linguam trahit senex hic Hercules, qui non aliud, quàm ipse est sermo, nec id quidem debes admirari, qui quidem non ignores, linguæ cum auribus esse cognationem. Neq; verò ad contumeliam illius illud pertinet, quòd ea pertusa est: nam memini, inquit, & iambicos quosdam versiculos è comœdijs apud vos discere:

Facūdia in senecta.

Siqui-

Siquidem viris loquacibus
Extrema lingua perforata est omnibus.
Quin de eodem in summa hanc habemus opinionem, vt quidquid egit, id oratione facundiaq; confecisse putemus, vtpote virum sapientem, ac persuadendo pleraq; sibi subegisse: iam tela illius nimirum rationes sunt acuta, missiles, cita, atq; animam saucian-tes: unde pennigera dicta vos quoq; nominatis. Hæc ille. Refert quoq; Cœl. Rhodigin. lib. 6. antiq. lect. cap. 7. & fusius Budæus in Pandectas priores.

III. *ARCVM læua tenet &c.*] Idem omnino cultus, eademq; figura ac Herculis illius, quem poetæ Græci leonis exuuio, claua, & alius armis instructum faciunt.

Leo Nemeæus ab Hercule occisus. *Contegit & Nemees leo*] corpus autem indutum est leonis Nemeæi pelle. In insula Nemeæa leonē occidit Hercules, cuius pellem aiunt vice thoracis induisse; vt dictum est Embl. 138. Eo autem indumento eum fuisse vsum, & talem fingi, vt homines antiqui cultus admonerentur, ait Festus lib. 14. Sed hæc parerga.

Hercules cur pingatur nudus. *Corpora nuda*] Ideo Herculē finxerunt nudum, ad virtutem eius demonstrãdam; etenim Virtus à veteribus semper nuda depingitur: ea enim non desiderat diuitias & opes, sed immortale nomen, gloriam & honorem, idque apparet ex antiquissimo monumento, in quo talis est inscriptio: *Virtus nudo homine contenta est.*

Non conuenit illud] non bellè videtur quadrare. Huius absurdi & ἀτοπήματος causam repete ex Luciano.

Quod vetus] quòd sit nimium annosus Hercules.

Tempora cana geris] caput canum. Effecta tenii.

Quid quod lingua &c.] cur illi lingua est catenis tenuibus perforata, quibus auditores suos retentat auribus captos?

Alcides. *Alciden*] Herculem, ab ἀλκῆς, id est, *robore*, vt dictum alibi.

Lingua, non robore] viribus eloquentiæ, non corporis robore.

Iura dedisse] leges posuisse, barbaras nationes ad ciuiliorem cultum reuocasse.

Eloquentia vis. *Cedant arma toga &c.*] γνώμη & ἐξήγησις τῆς προσωπογραφίας, nimirū quòd Hercules hic noster (& Orator quisque insignis) non quidem viribus corporis, sed eloquentiæ laude auditores trahat quò velit. In eo enim sunt armatis togati præstantiores, quod persuadendo vincat: adeò vt eloquens flectat vel maximè refractarios. Id Cicero locis quamplurimis confirmat. Nam & Orpheum aiunt citharæ dulcisonæ modulo feras & saxa mouisse: quod est referendum ad vim eloquentiæ, quam Euripides reginam, & Ennius flexanimam appellauit. Lege Valer. Max. 8. c. 9. & 10. Est autem hoc hemistichium Ciceronianum, quo se Orator ipse δημοτικὸς, pacis semper fuisse studiosum declarabat, de quo orat. in Pisonem, & 2. in Antoniū. Versus hic,

Versus Ciceronis à multis reprehēsus. *Cedant arma toga, concedat laurea linguæ.* à permultis obtrectatoribus reprehensus est, quo nomine Cicero laborauit inuidia. Sed apologia hæc fuit Oratoris ex oratione contra Pisonem:

Locus ex oratione in Pisonem. Non vlla tibi, inquit Piso, nocuit inuidia, sed versus tui. Nimis magna pœna, te Consule, constituta est, siue malo Poetę, siue libero. Scripsisti enim versus, *Cedant arma togæ.* Quid tum? hæc res tibi fluctus illos excitauit. At hoc nusquam opinor scriptū fuisse in illo elogio, quod, te Consule, in sepulchro Reipubl. incisum est, Velitis, iubeatis. vt, quòd M. Cicero versum fecerit, sed quòd vindicarit. Verumtamen quoniam te non Aristarchum, sed Phalarim Grammaticum habemus, qui non notam apponas ad malum versum, sed Poetam armis prosequare: scire cupio, quid tandem in isto versu reprehendas, *Cedant arma togæ.* Tuæ dicis, inquit, togæ summum imperatorem esse cessurum. Quid nunc te, asine, literas doceamus? non opus est verbis, sed fustibus. Non dixi hanc togam, qua sum amictus: nec arma, scutum, & gladium vnius imperatoris; sed, quod pacis est insigne & otij, togā: contrà autem arma, tumultus, atq; belli: more Poetarum locutus, hoc intelligi volui, bellum atq; tumultum paci atque otio concessurum. Quære ex familiari tuo, Græco illo Poeta: probabit genus ipsum, & agnoscet, neq; te nihil sapere mirabitur. At in illo altero, inquit, hæres, *Concedat laurea linguæ.* Imò mehercule habeo tibi gratiam. Hærerem enim, nisi tu me expedisses. Nam cùm tu timidus ac tremens tuis ipse furacissimis manibus detractam è cruentis fascibus lauream ad portam Esquilinam abiecisti, indicasti, non modò amplissimæ, sed etiam minimæ laudi lauream concessisse. Atq; ista ratione hoc tamen in-

telligi, scelerate, vir, Pompeium inimicum mihi isto versu esse factum: vt, si versus mihi nocuerit, ab eo, quem is versus offenderit, videatur mihi pernicies esse quęsita. Omitto, nihil istum versum pertinuisse ad illum: non fuisse meum, quem, quantum potuissem, multis sæpè orationibus scripsisq; decorassem, hunc vno violare versu. Sic Cicero. Huc respexit Lucanus, dum ait:

Armorumq; decus præcede forensibus actis:
Sic etiã magno iam nunc Cicerone vigente,
Laurea facundiæ cesserunt arma togatis.

Toga signum pacis. Togam verò Romanis signum fuisse pacis, notius est, quàm vt probatione egeat: quoniam in pace tantùm vsus togæ erat, nam in bello deposita toga chlamydem sumebant, aut lænam, aut sagum. Vsum etiam togæ antiquissimum esse constat, cũ ipsemet etiam Romulus ea vsus fuerit, vt scribit Plutarchus. Eius tamen variæ fuerunt species. *Prætexta.* Nam Prætexta toga puerilis erat: vnde puerilem ætatem passim videas prætextatam nominari. Vnde & prætextatorum nomen apud Gellium lib. 1. c. 26. & Macrob. lib. 1. Saturn. cap. 8. Solebat autem prætexta etiam purpura circumdari, ita tamen vt plebeia purpura à patricia esset distincta: erat enim illa fusca & obsoleta, non murice & cocco, sed herbarum succis infecta. At verò purpura illis prætexebatur, quorum patres magistratus ciuiles & insignes gesserant honores, vt est apud Alex. ab Alexand. lib. 5. Genial. dier. c. 18. Ideo verò purpurei coloris prætextam fuisse Macrobius docet lib. 1. Saturn. cap. 6. vt ex purpuræ rubore, ingenuitatis pudore regerentur, & admonerentur pueri, verecundiam in omnibus dictis factisq; adamandam. Quod si nuptiarum solennitatibus, de quibus apud Catullum, adhiberentur ad aliqua petulantius dicenda, prætextam in id tempus deponebant, vt scilicet prætextæ iure minimè violato. Fescennina locutione, hoc est, lasciuo sermone atque licentioso vti ipsis liceret. Pierius lib. 40. Hieroglyph. *Virilis toga.* Deposita puerili prætexta, induebatur toga Virilis, quæ totum corpus tegebat, & in dextero humero fibula connectebatur aurea aut argentea, prout facultates cuiusq; ferebant. Hanc puberes iam effecti vt plurimùm accipiebant: nullum enim certum tempus eius sumendæ erat constitutum, dummodo post pubertatem id fieret, quippe Octauius Augustus annorum sedecim, & Caius Cęsar in vndeuigesimo, Nero autem vix pubescens togã virilem sumpsit, quo maturior imperio videretur. Atq; hanc quidem magna cum solennitate sumebant, inuitatis ad eum actum cõcilio ciuitatis, amicis & cognatis: ac quilibet vnum aut duos largiebatur denarios, quod tanquam regium quoddam munus habebatur, vt Plinius Nepos narrat in quadam epistola ad Traianum scripta. Et Seneca: Tenes vtiq; memoria, quantum senseris gaudij, cùm prætexta posita sumpsisti virilem togam, & in forum deductus es. Ducebantur enim in forum, indeq; in Capitolium à patre & proximis. Atque hi Tyrones, quemadmodum & dies, quo deductio fiebat, Tyrocinium dicebatur. Turnebus lib. 12. Aduersar. cap. 6. Erat & toga *Toga pura.* Pura, quam à forensibus tyronibus sumi, & albentem amictum Papinio nominari deprehendimus:

Nec saltem teneris ostrum iuuenile lacertis
Exuit, albentiq; humeros induxit amictu.

Dicta toga pura, quod nullo purpuræ prętextu distincta esset. Postremò erat & toga *Toga picta.* Picta summorum magistratuum. Vsque adeo verò toga Romanorum fuit propria (quemadmodum Græcorum pallium) vt qui iure ciuitatis Romanę donarentur, togati esse inciperent: per togam siquidem ciuis Romanus indicabatur. Portabant autem communiter togam cœruleam, aut alterius coloris, numquam verò atram vel pullam, nisi in funeribus: albam verò tum in primis, cùm ad spectacula accederent; quo colore & Senatores vtebantur, vnde & ordo candidatus dicitur: & ij, qui magistratum petebant, vnde cãdidati dicti. Hic togæ vsus reliquus adhuc videtur in Veneta nobilitate, eo excepto, quod purpura *Veneti Nobiles togati.* apud eos in vsu non sit, sed ex nigro panno vt plurimùm: purpura enim non nisi magistratibus ibi conceditur, hisque insignioribus. Nuptialibus quoq; & cùm primi honores, quos Procuratorios vocant, alicui deferuntur, tunc consanguineis & cognatis & affinibus licet per aliquot dies vti purpura, in lætitiæ gratulationisque significatum.

Ex dictis facile colligere est, quis finis, & quæ huius Emblematis sit intentio, adeo vt pluribus id amplificare videatur superfluũ: nihilominus nolim transilire quę- IV.

dam

dam, quæ ad rem facere iudicaui; & primò id quod Seruius annotat. 6. Æneid. ad illud:

Locus Seruij.

Tartareum ille manu custodem in vincla petiuit.

Quo loco ait, Herculem à prudentioribus mente magis quàm corpore fortem habitum, adeò vt duodecim eius labores ad aliquod excellens virtutum opus referendi esse videantur. Huc pertinet quod de Porphyrio eloquenti homine dixit Eunapius Sardianus libro De vita sapientum, quo loco sumit catenam Mercurij, pro facundi & diserti hominis lingua, his planè verbis: ὁ πορφύριος ὥσπερ ἑρμαϊκή τις σειρὰ καὶ πρὸς ἀνθρώπους ἐπινεύουσα διὰ ποικίλης παιδείας πάντα εἰς τὸ εὔγνωστον καὶ καθαρὸν ἐξήγγελλεν. *Porphyrius, vt catena quadam Mercurialis ad homines tracta, produxit omnia clarè pureq́ varia doctrina arcana.* Porrò hanc video armorum & litterarum sicuti reipub. administrandę rationem esse crebrò vsurpatam apud auctores bonos. Tull. 1. de Offic. Non minorem vtilitatem adferunt, qui reipubl. præsunt, quàm qui bella gerunt: itaq; eorum consilio sæpe aut suscepta, aut decreta bella sunt. Quare expetenda magis est decernendi ratio, quàm decertandi fortitudo. Temerè enim in acie versari, & manu cum hoste confligere, immane quidam est, & belluinum. Idem de aruspicum responsis vocat arma iudiciorum atque legum. Et quidem nihil æquè valet ad muniendam ciuitatem, & tuendum principium dominatum. Nec abs re laudati imperatores, qui tam Iurisconsultis quàm satellitibus stipendia præbuerunt, vt Hadrianus Cæsar, qui Iulio Celso, Saluio Iuliano, Prisco, atque Neratio plurimum vsus est. Antoninus Pius, qui Valentem, Martianum, Marcellum, Iabolenum coluit: & Antoninus philosophus, qui Scæuolæ consuetudinem præcipuè amauit. Itemque Alexander Seuerus, qui frequenter apud se habuit Sabinum, Paullum atque Vlpianum, vt refert Lampridius: ideò summus fuit imperator, quòd Vlpiani consilio rempub. administraret. Pertinet huc illud Horatij in Arte:

Imperatores Iurisconsultorum opera vsi.

Quantum possit vir eloquens.

Siluestres homines sacer interpresq́ Deorum
Cædibus & victu fœdo deterruit Orpheus:
Dictus ob hoc lenire tigres, rabidosque leones,
Dictus & Amphiō Thebanæ conditor vrbis
Saxa mouere sono testudinis, & prece blādæ
Ducere quò vellet. Fuit hæc sapientia quondam.

Idem lib. 1. Carm. ode 10.

Mercuri facunde nepos Atlantis,
Qui feros cultus hominum recentum
Voce formasti catus, & decoræ
More palestræ.

In appendicibus Virgilianis:

Threicius quondam vates fide creditur canora
Mouisse sensus acrium ferarum,
Atq; amnes tenuisse vagos,
Et surda cantu concitasse saxa,
Suaui sonosquè modos testudinis arbores secuta
Vmbram feruntur præbuisse vati:
Sed placidis hominum dictis fera corda mitigauit,
Doctaq; vitam voce temperauit.
Iustitiam docuit, cœtu quoque congregauit vno
Moresq́; agrestes expoliuit Orpheus.

Ouidius 13. Metamorph. vbi multa introducit, quæ Vlysses in commendationem eloquentiæ contra fortem Aiacem affert, tandem concludit:

Mota manus procerum, & quid facundia possit
Tunc patuit, fortisque viri tulit arma disertus.

Verinus:

Nil tam difficile est, quod non persuadeat; & non
Efficiat docti lingua diserta senis.
Ancipiti eloquium longè penetrantius ense,
Hoc rabie motam sedat, & arma mouet.

Cōcludit hæc omnia illud Salomonis: Vbi est sapientia, ibi est fortitudo. Vide Xenophont. lib. 2. de factis & dictis Socratis.

Facundia difficilis.

EMBLEMA CLXXXII.

ANTIDOTVM Æææ medicata in pocula Circes
Mercurium hoc Ithaco fama dedisse fuit.
Moly vocant: id vix radice euellitur atra,
Purpureus sed flos, lactis & instar habet.
Eloquij candor facundiaq; allicit omnes:
Sed multi res est tanta laboris opus.

COMMENTARII.

I. VLYSSI sedenti Mercurius desuper volans talaribus & caduceo suo instructus, herbam Moly porrigit. Moly verò herbam sic describit Plinius lib. 25. c. 4. Nasci eam hodie circa Pheneum, & in Cyllene Arcadiæ, tradunt, specie illa Homerica, radice rotunda, nigraq; magnitudine cepæ, folio scyllæ; effodi autem difficulter. Græci autores florem eius luteum pinxere, cum Homerus candidum scripserit.

Moly.

II. HOMERVS Odiss. x. moly herbam à Mercurio Vlyssi datam ait, tanquam amuletum præsentissimum aduersus omnia veneficia. Herbam hanc sic describit Homerus;

Ῥίζῃ

Herba moly. Ῥίζῃ μὲν μέλαν ἔσκε, γάλακτι δ' εἴκελον ἄνθος,
Μῶλυ δέ μιν καλέουσι θεοί, χαλεπὸν δέ τ' ὀρύσσειν,
Ἀνδράσι γε θνητοῖσι, θεοὶ δέ τε πάντα δύνανται.
Sic vertit Chiliadum auctor:
Atra quidem radix suberat, sed lacteolus flos,
Moly vocant superi, mortalibus ardua res est
Euulsisse viris: cœlestes omnia possunt.
Radix quidem nigra erat, lacti similis flos;
Moly autem ipsum vocant Dij, difficile verò [est] effodere
Viris mortalibus: dij autē omnia possunt.
Flos similis lacti, & nigra radice, sed ipsam
Moly vocant superi, quam vix hominum genus vnquam
Effoderet vel conando; sed Dij omnia possunt.
Vide adagia, *Qui è nuce nucleum esse vult, frangat nucem.* &, *Neq; mel, neq; apes.*

III. *ANTIDOTVM*] Remedium, ex ἀντὶ καὶ δίδωμι. datur enim contra venenum.

Circe cur Æaea. *Ææa Circes*] De Circe satis dictum est Emblem. 76. Vocatur autem Circe Ææa ab Ææa insula Phasidi fluuio propinqua, in Colchica regione: quam tamen insulam nonnulli esse in freto Siculo crediderunt, vt Mela lib. 2. Hermolaus in c. 4. lib. 5. Plinij ait: Æa vrbs est Colchica, vnde Circen Ææam cognomināt. Apollonius Rhodius lib. 4. Argonaut. Ææam insulam in Italia apud Tyrrhenorum agrum esse scribit. Virgilius 3. AEneid.

Inferniq; lacus, Ææaq; insula Circes.
Seruius putat AEæam dictam Circen à vocibus eorum, quos in bruta animalia conuertebat.

Medicata in pocula] venenata. Sic Silius lib. 7: tela medicata veneno, dixit.

Mercurium hoc Ithaco] Vlyssi. Plutarchus in libello de vita Homeri: Prudens, inquit, vir: id est, Vlysses, non potest huiusmodi incantamentis irretiri, eò quòd à Mercurio, id est, ratione acceperit pharmacum. Videtur autem hoc effictum ex disticho Laurentij Lippij:

Accipias Moly (magno si credis Homero)
Nec ladent animum Thessala philtra tuum;

Moly vnde dicatur. *Moly vocant*] Pleriq; deflectunt παρὰ τὸ μωλύειν τὰς νόσους, à sedandis morbis. quod tradit Apuleius lib. de viribus herbarum, cap. 48. Homeri Scholiastes loco citato: μῶλυ βοτάνης εἶδος παρὰ τὸ μωλύειν ὅ ἐστιν ἀφανίζειν τὰ φάρμακα. Id est: *Moly herba genus est dictum ab eo, quod medicamenta valeat hebetare.* Plinius lib. 25. cap. 4. citato, sic de Moly loquitur: Laudatissima herbarum est Homero, & inuentionem eius Mercurio assignat, contraque summa veneficia demonstrat. Et paulò post, cùm formā illius descripsisset: Inueni è peritis herbarum medicis, qui & in Italia nasci illam diceret, afferriq; è Campania mihi aliquot diebus effossam inter difficultates saxeas, radicis triginta pedes longæ, ac ne sic quidem solidæ sed abruptæ. Hæc Plinius. Vide Dioscorid. lib. 3. & Ouidium 14. Metamorph.

Radice euellitur atra] ea herba est nigræ radicis, difficilisq; inuentu, & euulsu.

Eloquij candor &c.] pulcherrima res eloquentia, quæ omnes in sui amorem & admirationem allicit, & quasi constrictos trahit. Vnde illud Ouidij in laudem eloquij: *Eloquij laus.*

Non formosus erat, sed erat facundus Vlysses,
Et tamen æquoreas torsit amore Deas.

Sed multi res est tanta laboris opus] licet eloquentia res sit pulcherrima, tamen multo labore indiget. Vnde M. Antonius, cui vel primas eloquentiæ patrum suorū tribuebat ætas, disertos dicebat se vidisse multos eloquentem omnino neminem.

IV. *Moly herba quid designet.* HOC Homericum de moly figmentū non rarò intelligitur de virtute, omnique eruditione, ad quam primus aditus arduus est ac sudoris plenus, sed suauissimus omnium fructus. τὰ γὰρ χαλεπὰ τὰ καλά, *difficilia quæ pulchra.* vt habet vetus adagium. Hic autem eloquentiam primò quidem abstrusam & difficilem, deinde multo labore & diligentia partam, iucundissimos afferre fructus, homine sq; sui candore allicere intelligitur. Certè nihil est inter omnes disciplinas, quod plus laboris sibi expetat, quàm sit orādi facultas: id quod Cicero ipse 1. de Orat. fusissimè & eloquentissimè docet. Quis non iure miretur, inquit, ex omni ætatum memoria, vt temporum, sic & ciuitatum, tam exiguum oratorum numerum inueniri? Sed nimirum maius est hoc quiddam, quàm homines opinantur. &c. Vult autem M. Tullius eloquen- *Difficultas eloquentia.*

tiam omnium difficillimam videri, quia constet rerum pulcherrimarum scientia, compositione apta verborum, motuum cognitione, iocorum & facetiarum eruditione, subtilitate respondendi & lacessendi, vrbanitate, historia, prudentia iuris, actione, memoria. Eandem difficultatem eloquentiæ ipsemet ostendit alijs locis, sed in ea maximè pro Cælio: An vos aliam caussam esse vllam putatis, cur in tantis præmijs eloquentiæ tam pauci sint semperq; fuerint, qui in hoc labore versentur? Omittendæ sunt omnes voluptates: relinquenda studia delectationis, ludus, iocus, conuiuium, sermo etiam penè omnium familiarium deserendus, quæ res in hoc genere homines à labore studioq; dicendi deterret. Cato oratorem definit virum bonum dicendi peritum. Cicero eloquentiam nil aliud esse dicit, nisi copiosè loquentem sapientiam. Ex quibus manifestè apparet, ad oratoris & eloquentiæ essentiam & bonitatem, & sapientiam exigi; nec tamen sufficere, nisi & peritia adsit & copia. Ita vt primæ illæ duæ virum bonum sapientemq; duntaxat, hæ autem solæ nec bonum, nec sapientem, nec eloquentem quidem efficiant, sed loquacem: omnes verò coniunctæ perficiant oratorem, eiusq; artificium, quod profectò rarius atq; altius est, quàm putent, qui in multiloquio & volubilitate verborum situm sperant. Quisquis ergo oratoris nomen, & eloquentiæ veram laudem quærit, virtuti & sapientiæ primùm studeat necesse est, quarum quidem radices sunt amaræ, sed fructus dulces.

Requisita ad perfectam facundiam.

Antiquissima quæque commentitia.

EMBLEMA CLXXXIII.

PALLE-

PALLENAEI senex, cui forma est histrica, Proteu,
Qui modò membra viri fers, modò membra feri:
Dic age, quæ species ratio te vertit in omnes,
Nulla sit vt vario certa figura tibi?
Signa vetustatis, primæui & præfero sæcli,
De quo quisque suo somniat arbitrio.

COMMENTARII.

I. PROTEVM quacunq; forma pinxeris, non erraueris, relinquitur enim cuiusuis arbitrio pingendi & fingendi, sicut ipsi transmutandi. Noster hic non malè effictus est, vt qui in marinis fluctibus tridente armatus de homine, equo, dracone, & pisce participet. Hunc si in curru à phocis vecto locaueris, Virgilium habes autorem lib. 4. Georg.

Est in Carpathio Neptuni gurgite vates
Cæruleus Proteus, magnum qui piscibus æquor
Et iuncto bipedum curru metitur equorum.

II. *Proteus.* PROTEVS Deus marinus, Neptuni filius (vt scribit Isacius Tzetzes in Lycophronem) genere Ægyptius, ex Thracia Phlegram veniens, quę Pallenes ciuitas est, Toronem Ægyptiam duxit vxorem, ex qua liberos suscepit Tmylum & Telegonum, qui ob crudelitatem, qua in hospites vtebantur, ab Hercule sunt obtruncati. Proteus cognita cæde filiorum neq; lacrymas emisit, quia nefarij essent homines; neq; risit, quod essent filij, vt scripsit Theopompus lib. 8. rerum Græc. *Proteus pastor phocarū.* Creditus est pastor phocarum, & vaticinij peritissimus, sed nisi coactus nulla dans responsa, vt docet Homerus Odyss. 4. & ex ipso Virgil. 4. Georg. Herodotus in Euterpe longam contexit de Proteo, & Paride, & Helena historiam, quam breuitatis causa omisi. Philostratus in vita Apollonij in multis suffragatur Herodoto. Diodorus Siculus lib. 1. multò aliter quàm Herodotus sentit. Cum Ægyptus rege careret (ait ille) ex dignioribus quidam in regem assumptus est, quem Ægyptij Cetea, Græci Proteum appellant, qui Italici belli tempore extitit. Hunc artium peritum fuisse tradunt, & in varias formas se vertere solitum, vt nunc animal, quãdoq; arbor, aut ignis, aut quid aliud videretur. Consuetudo autem regibus Ægyptiis tradita, Græcis causam huiusmodi transmutationis præbuit: nam regibus Ægyptijs mos erat leonis, tauri, vel draconis priorem partem ferre in capite, principatus insignia: quandoque verò arborem, aliquando ignem, nonnunquam redolentia supra caput vnguenta, & aquas: hæc enim spectabant ad ornatum, tùm stuporem ac superstitionem quandam inspicientibus iniiciebant. *Fabula Protei occasio.* Alij sunt, qui hanc transformationem conuertant ad variarum disciplinarum peritiam. Interpres Arati Proteum φυσικῶς aerem esse dicit, ideoq; apud Homerum, in ignem atque aquam conuerti. *Proteus aer.* At Platonici exponentes illud Orphei de Proteo, πρωτέα κικλήσκω πόντου κληῖδας ἔχοντα. volunt Proteum eam esse mentem, à qua formæ defluant. *Clauses enim ponti*, generationem rerum esse volunt. Certè Ponticus Heraclides sub Protei fabula informem rerum materiam à Poetis συμβολικῶς significari ait: cuius verba huc referam vel obiter. ἔστι δ' ἡ πολυπρόσωπος εἰς ἅπαντα ἃ βούλεται πρωτέως μεταμόρφωσις ποιητικοὶ καὶ τεράστιοι μῦθοι δοκοῦσιν, εἰ μή τις οὐρανίῳ ψυχῇ τὰς ὀλυμπίους ὁμήρου τελετὰς ἱεροφαντήσειε τὴν ἐν προμηθορα τῶν ὅλων ὑφίσαται γένεσιν, ἀφ' ἧς τὸ πᾶν ῥιζωθὲν, εἰς ὃ νῦν βλέπομεν, ἥκει κατάστημα. παλαιοὶ γὰρ ἦσαν ποτὲ χρόνοι, καθ' οὓς ἀτύπωτον ἡ ὑπόλιμνον ἦν, οὐδέπω κεκριμένοις χαρακτῆρσιν εἰς τέλειον ἥκουσα μορφῆς. οὔτε γὰρ γῆ τῇ τῶν ὅλων ἱστία κέντρον ἐπεπήγει βέβαιον, οὔτε οὐρανὸς περὶ τὴν ἀΐδιον φορὰν ἱδρυμένος ἐκυκλεῖτο· πάντα δ' ἦν ἀνήλιος ἠρεμία καὶ κατηφοῦσα σιγὴ, καὶ πλέον οὐδὲν ἦν ἢ κεκρυμμένης ὕλης ἄμορφος ἀργία, πρὶν ὁ δημιουργὸς ἁπάντων καὶ κοσμοδόχος ἀρχὴ σωτήριον ἑλκύσασα τῷ βίῳ τύπον, τὸν κόσμον ἀπέδωκε τῷ κόσμῳ. διέζευγνυ τὸ μὲν οὐρανὸν γῆς, ἐχώριζε δὲ τὴν ἤπειρον θαλάττης, τέτταρα δὲ στοιχεῖα τῶν ὅλων

Materia prima, secundum Heraclidem Ponticum.

ὅλων ῥίζα καὶ γέννα, ἐν τάξει τὴν ἰδίαν μορφὴν ἐκομίζετο. τούτων δὲ προμηθῶς κιρναμένων ὁ θεὸς μηδεμιᾶς οὔσης διακρίσεως περὶ τὴν ἄμορφον ὕλην. πρωτέως δὲ θυγάτηρ εἰδοθέα δικαίως εἴδους ἑκάστου γενομένη θέα. διὰ τοῦτο μία τὸ πρὶν ὢν φύσις ὁ πρωτεὺς, εἰς πολλὰς ἐμερίζετο μορφὰς ὑπὸ τῆς προνοίας διαπλαττόμενος.

ἤτοι μὲν πρώτιστα λέων γένετ᾽ ἠϋγένειος,
αὐτὰρ ἔπειτα δράκων, καὶ πάρδαλις, ἠδὲ
μέγας σῦς.
γίνετο δ᾽ ὑγρὸν ὕδωρ, καὶ δένδρεον ὑψιπέτηλον.

Διὰ μὲν οὖν τοῦ λέοντος ἔμπυρον ζῶον, τὸν αἰθέρα δηλοῖ. δράκων δ᾽ ἐστὶν ἡ γῆ. τὸ γὰρ αὐτόχθων αὐτοῦ καὶ γηγενὴς, οὐδὲν ἄλλο πλὴν τοῦτο σημαίνει. δένδρεον γε μὴν ἅπαν αὐξανόμενον, καὶ τὴν ἀπὸ γῆς ὁρμὴν μεταρσίαν ἀεὶ λαμβάνον, συμβολικῶς εἶπεν ἀέρα. τὸ μὲν γὰρ ὕδωρ εἰς ἀσφαλεστέραν ὧν ᾐνίξατο δήλωσιν ἐκ τοῦ φανεροτέρου παρέστησεν εἰπὼν, γίνετο δ᾽ ὑγρὸν ὕδωρ. ὥστε εὔλογον τὴν μὲν ἄμορφον ὕλην πρωτέα καλεῖσθαι, τὴν δ᾽ εἰδωλοπλαστήσασαν ἕκαστα πρόνοιαν, εἰδοθέαν, ἐξ ἀμφοῖν δὲ πᾶν διακριθὲν. εἰς τὰ συνεχῆ καὶ προσακτικὰ τῶν ὅλων σχισθῆναι· πιθανῶς δὲ καὶ τὴν νῆσον, ἐν ᾗ ταῦτα διέπλασεν, φάρον ὠνόμασεν· ἐπειδήπερ ἐστὶ φέρσαι, τὸ γεννῆσαι, καὶ τὴν γῆν ἀφάρωτον, ὁ καλλίμαχος εἶπε τὴν ἄγονον, ἀφάρωτος οἷον γυνή. φυσικῶς οὖν τὸν ἁπάντων πατέρα χῶρον ὠνόμασε φάρον, ἐκ τῆς γονίμου προσηγορίας, ὃ μάλιστα ἐβούλετο, σημήνας. Pontici Heraclidis locum ex interpretatione Gesneri apponam, ne studiosos nostra paraphrasi remoremur. *Narratur multiformis, in quascumque res voluisset, Protei mutatio: quæ omnia Poetica & monstrosa fabula videntur, nisi quis diuina Homeri mysteria, veluti sacra, mente cœlesti tractet. Etenim hæc fabula primigeniam uniuersi originem constituit, qua omnes mundi partes confirmatæ, illam quam nunc videmus, speciem effecerunt. Erat enim olim mundus informis & cœnosus, nondum discretis rerum notis integritatem sua forma adeptus. Nam neq; dum tellus centrum suum pro fundamento rerum omnium stabilierat, neque cœli perpetuus motus certa sede voluebatur; sed omnia sine Solis vsu immota, tristiq; silentio depressa languebant: aliud extabat nihil, quàm informis diffusa materiæ segnities; antequam principium illud, à quo producta & constituta sunt omnia, salubrem vitæ modum depromēs, mundum mundo redderet, cœlumq; à terra, & pelagus à continente distingueret: quo tempore primùm elementa quatuor, ex quibus seu radice ac generis principio nihil non gignitur, ordinem suum & formam propriam acceperunt. Hæc igitur cùm diuina prouidentia dispositæ sint, numen illud, quod informem priùs indiscretamq; materiam certis formis obsignauit, ab Homero Protei filia Eidothea nominatur, idq; meritò, vt quæ* εἴδους ἑκάστου θέαν, *hoc est, idea seu forma cuiusuis inspectionem exhibuerit. Quocirca Proteus, qui vna priùs natura fuerat, in multas deinde species à prouidentia formatus diuiditur.*

Chaos.

Eidothea filia Protei.

Principio est visus speciem subiisse leonis,
Mox aper, inde draco fieri, fera pardalis
inde.
In latices etiam se vertit, & arbore formā
Mutauit priscam ramis ac frondibus alta.

Per leonem, animal igneum ætherem indicat. Draco tellus est, vtpote indigena & è terra natus. Arbor autem quæuis cùm augeatur, & à terra semper in sublime natiuo motu feratur, symbolum aeris est. Aquā verò, vt clarius ænigmatis vim demonstraret, suo nomine manifestò vocat, inquiens:

Leo quid. Draco quid. Arbor quid. Aqua.

In latices etiam se vertit.

Proinde conuenit informem materiam Proteum appellari. Eidotheam verò prouidentiam, quæ singulis formam effigiemq; suam addidit, & vniuersam molem ab vtrisque discretam in continuas sibi & perficientes mundum partes diuisam esse. Probabiliter verò & insulam, in qua hæc facta sunt, Pharum appellauit. Nam φέρσαι, *generare significat: & Callimachus sterilem terram,* ἀφάρωτον *dixit,* ἀφάρωτος οἷον γυνή. *id est, ceu mulier sterilis. Itaque naturaliter locum parentem rerum omnium, nuncupauit Pharum, per vocis etymologiam à fœcunditate ductā, quid sibi vellet insinuans.* Hæc Heraclides Ponticus. Clemens Alexandrinus Pædagog. 3. c. 1. retulit Proteū ad cupiditatem animi humani in varias se se mutantem formas, plus quàm olim Proteus, inquit, marinus dæmon, &c. Iulianus Epistola quadam ad Iamblichum sapiente quodam, qui suam eruditionem tegeret, intelligi maluit: πρω-

Proteus, materia informis.

Clemētis Alexādr. locus.

Iāblichi locus. πρωτέα μὲν δὴ τὸν αἰγύπτιον φασὶ ποικίλαις μορφαῖς ἑαυτὸν ἐξαλλάττειν, ὥσπερ δεδιότα μὴ λάθῃ τοῖς δεομένοις, ὡς ἦν σοφὸς, ἐκφήνας· ἐγὼ δὲ εἴπερ ἦν οὗτος σοφὸς πρωτεὺς, καὶ οἷος πολλὰ τῶν ὄντων γινώσκειν, ὡς Ὅμηρος λέγει, τῆς μὲν οὖν ἤδη φύσεως αὐτὸν ἐπαινῶ, τῆς γνώμης δὲ οὐκ ἄγαμαι. διότι μὴ φιλανθρώπου τινὸς, ἀλλ' ἀπατεῶνος ἔργον ἐποίει κρύπτων ἑαυτὸν, ἵνα μὴ χρήσιμος ἀνθρώποις ᾖ. id est. *Aiunt Proteum illum Ægyptium se in varias formas commutasse, quasi qui vereretur ne per imprudentiam hominibus requirentibus sapientem se esse demonstraret. Si autem verum est eum fuisse sapientem, & ut qui multa animo perceperit (ut prater cateros Homerus testatur) scientia quidem nomine laudari mihi potest, ob ingenium verò minimè. Non enim viri boni, & liberaliter instituti, sed impostoris improbi partes agebat, cùm ita se fingeret occultando, ne hominibus prodesse posset.* Basilius Magnus oratione πρὸς νέους, ad inconstantiæ fugam conuertit. *Basilij Magni locus.* φευκτέον οὖν, inquit, τῷ σωφρονοῦντι τῷ πρὸς δόξαν ζῆν καὶ τὰ τοῖς πολλοῖς δοκοῦντα περισκοπεῖν, καὶ μὴ τὸν ὀρθὸν λόγον ἡγεμόνα ποιεῖσθαι τοῦ βίου. ὥστε κἂν πᾶσιν ἀνθρώποις ἀντιλέγειν, κἂν ἀδοξεῖν, καὶ κινδυνεύειν ὑπὲρ τοῦ καλοῦ δέῃ, μηδὲν αἱρεῖσθαι τῶν ὀρθῶς ἐγνωσμένων παρακινεῖν. τὸν γὰρ μὴ οὕτως ἔχοντα τί τοῦ Αἰγυπτίου σοφιστοῦ φήσομεν ἀπολείπειν, ὃς φυτὸν ἐγίνετο, καὶ θηρίον, ὁπότε βούλοιτο, καὶ πῦρ, καὶ ὕδωρ, καὶ πάντα σχήματα. Quorum verborum hic est sensus: *Cauēdum igitur sapienti homini, ne ad opinionem viuat, & ad ea quæ p pulo placent, sed rectam rationem, vita ducem, referat. Si ergo se omnibus opponere, si malè audire, si periclitari oportueris pro honesto, nec ulla unquam ratione abducatur à vera sententia. Quod ne ita fecerit, quid ni dicemus eum similem esse sophista illi Ægyptio, qui modò in arborem, modò in feram, aliquando in ignem & alium quempiam habitum sese transformabat?* Alii ad alia referunt, ut Isacius Commentariis in Lycophronem. Plato in Euthydemo Proteum ait Ægyptium fuisse sophistam, qui præstigiis incautos falleret. *Proteus sophista. Orator.* Alii dixerunt fuisse virum dicendi peritũ, qui facile posset in quosuis animorum motus homines impellere. Plerique eundem

vatem arbitrabantur, quia multa ex siderum obseruatione, & ea præteritarum rerum memoriæ prædiceret. *Vates.* Alii crediderunt per artes magicas Proteum in prædictas formas se mutasse. *Magus.* Ioannes Tzetzes (alius ab eo, quem iam citauimus) diuinatorem per pelues fuisse dicit, aut rhetorem eximium, aut naturalem philosophũ, qui posset de feris, arboribus, aquis, & igne disputare. *Philosophus.* Lucianus in dialogo de saltatione, saltatorē eximium ait fuisse, ad effingēdum in primis docilem, ut nunc humectā liquidamque exprimeret aquæ vim, nunc ignis celeritatem motus vehementia, nunc leonis feritatem, aut etiam pardalis impetum furoremve, postremò etiam virgulti flexum, & quidquid omnino collibuisset. *Saltator.* Idem in dialogo qui Nauigium inscribitur, nauigandi peritum hominem videtur existimasse. *Nauta.* Valerius Probus Proteum tyrannum facit, quem propter insignem crudelitatem Busirim nominatum ait. *Tyrānus. Busiris.* Sed iā satis; imò verò plus satis. Certè ut id postremò, quæ antiqua sunt, & extra hominum memoriam aut certè coniecturam posita, quę inquam παλαιά, nō malè Proteum Pallenæum referunt, de quo varii varia καὶ παλαιὰ καὶ ποικίλα referunt. Sed hasce tam varias & prodigiosas opiniones recensere, nihil hic aliud mihi videretur, quàm Proteum quendam nouum affingere, seu somniare. Si qui Proteum denique ad πρώτην ὕλην reuocant, sentiunt cum Heraclide: si qui ad probabilem historiam, cũ Diodoro libro 2. Quò pertinet adagium, *Pellenæa tunica.* &, *Proteo mutabilior.* Vide Nat. Comit. lib. 8. Mytholog. cap. 8.

PALLENÆE] Probus Proteum facit Ægyptiũ, quamuis Virgilius Pallenæum dicat, cum inquit: III.

Hic nunc Æmathia portus, patriāq; reuisit
Pallenen.

Ad eam enim reuersus fertur, cùm ipsius filii, Tmylus & Telegonus, ab Hercule fuerunt occisi ob scelera. Legendum verò hic *Pallenae*, cùm *a*, in prima, non cum *e*. Nam Pallene in Thracia est iuxta Macedoniam, soli tam patentis (inquit Mela) ut quinq; urbium sedes sit, atq; ager. *Pallene.* Vide Plinium lib. 4. cap. 9. Pellana verò seu Pellene urbs est Arcadiæ, de qua Plinius lib. 4. cap. 6. & Ptolemæus tab. 10. Europæ. *Pellene.* Aliter interpres Apollonii lib. 1. Pellene, inquit, per *e*, ciuitas Achaiæ (consentit

sentit Strabo lib. 8.) alia est Arcadiæ, & per *a*, scribitur, Pallene. Nos hic de Pallene Thraciæ loquimur, quæ antiquo nomine Phlegra dicebatur; non de Pellene Achaię, quam perperam Protei patriam facit Chiliadũ auctor, in prouerb. *Pellenæa tunica.*

Senex] Allusio ad Emblematis epigraphen, & ad nominis Pallenęi etymõ. Nam *παλαιὸν, antiquum* significat.

Cui forma est histrica] Varia & multiplex, qualis histrionum, qui pro rei, quam fingunt, varietate varium cultum assumunt. Est enim hic *Histrica,* possessiuum ab *histrio,* non ab *histrix,* vt imperiti putãt & interpretantur. Nam sensus est: O Proteu, qui soles agere histrionem, dum modò in hominem, modò in feram, modò in aliquid aliud transformaris. Sic Plautus loquitur in Pœnulo:

Audire iubet vos imperator histricus.

Etenim Proteus fiebat modò

--- aper, modò auis, modò saxum, & cùm volet, arbor.

Proteus mutabilis. inquit Horatius Satyra 3. lib. 2. Quin & Virgil. 4. Georg.

Tum variæ illudent species, atq; ora ferarũ:
Fiet enim subitò sus horridus, atraq; tigris,
Squamosusq; draco, & fulua ceruice leæna;
Aut acrem flammæ sonitum dabit, atq; ita vinclis
Excidet, aut in aquas tenues dilapsus abibit.

Huc refer illud Luciani de saltatione, & multa quę cecinit Homerus de Proteo lib. 4. Odyss. quæ omnia transtulit Virgilius in 4. Georg. Vide etiam Ouidium 1. Fastor.

In varias formas mutabiles. Hic visum fuit addere, quinam pręter Proteum fuerint, quibus se in varias figuras mutandi permissa fuerit potestas. Et hi equidem sunt, quos memini me legere. Thetis, Metra, Vertumnus, Periclymenus, Achelous, Empusa. de quibus singulis pauca dicemus.

Thetis. De Thetide agit Ouidius lib. 11. Metamorph.

Sed modò tu volucris, volucrem tamen ille tenebat;
Nunc grauis arbor eras, hærebat in arbore Peleus;
Tertia forma fuit maculosæ tigridis.

Metra. Metra siue Triopeis Erisichthonis Thessali filia fuit, quæ cùm pater totum patrimonium ob assiduam famem diuinitus immissam deglutisset, sese tamdiu in varias formas vertebat, quamdiu à patre venderetur, vt eius fami succurreret. vendita statim ad patrem redibat. De hac Ouidius 8. Metamorph.

Nunc equa, nunc ales, modò bos, modò ceruus abibat.

Res verò sic habet. Fuit Metra meretrix liberali forma, ad quam cùm commearent adolescentes, corporis copiam nõ assequebantur, nisi equos, boues, aliaq; munera deferrent; gemmarum enim vsus eo tempore nondum fuerat repertus. Hinc Thessali per iocum dicebant, Metram Erisichthonis verti in ea omnia, quæ illi ab amatoribus donabantur. Vnde fluxit prouerbiũ, *Mutabilior Metra Erisichthonis.* in eũ, qui secum non constat.

Vertumnus. Vertumnus quoq; in omnigenas species sese variabat, vnde & nomen apud Latinos reperit. Hinc adagiũ, *Vertumno inconstantior.* De hoc habetur integra elegia apud Propertium lib. 4. eleg. 2. & meminit Ouidius 14. Metamorph. & 1. Fastor. ait:

Ille suâ faciè transformat, & alterat arte;
Mox domitus vinclis in sua membra redit.

Periclymenus. Periclymenus Nelei filius ac frater Nestoris, teste Homero Odyss. 11. Huic à Neptuno auo concessum omnia fieri, siue in vrsum, siue formicam, siue apem se vertere, vt Apollonius testatur; item & Hesiodus, cuius versus sic redditos Latinè reperi:

--- volucres inter fit namq; volucris;
Tum fit rursus apis, rursus (mirabile visu)
Formica apparet, fit rursus frigida serpens.

Huius historiam describit Ouidius lib. 12. Metamorph. vbi hi leguntur versus:

Mira Periclymeni mors est, cui posse figuras
Sumere quas vellet, rursusq; reponere sumptas
Neptunus dederat.

Achelous. Achelous dimicans cum Hercule pro Deianira, cùm se videret multo inferiorem viribus, in serpentem primò, deinde in taurum, postremò in fluuium sese transformauit, vnde apud Ouidiũ 9. Metamorph. sic loquitur:

Inferior virtute, meas diuertor ad artes,
Elaborq; viro longum formatus in anguem.

Empusa. Habuit deniq; etiam Empusa hanc ipsam facultatem conuertendi se in quæcunque libuisset, de qua ita scripsit Aristophanes in Ranis:

καὶ μὴν ὁρῶ τι θηρίον μέγα.

ποῖον τι; δεινὸν· παντοδαπὸν γοῦν γίγνεται.
τοτὲ μὲν βοῦς, νυνὶ δ' ὀρεὺς, τοτὲ δ' αὖ γυνὴ
ὡραιοτάτη τις· ποῦ 'στι; φέρ' ἐπ' αὐτὴν ἴω,
ἀλλ' οὐκ ἔτ' αὖ γυνή, ἐστιν, ἀλλ' ἤδη κύων.
Atqui profectò maximam video feram.
Qualem? Nouam, quæ in cuncta mutatur statim:
Nunc mula, nunc bos, fitq́ rursum, fœmina
Valde venusta. Vbi est? Ad eam me cõfero,
Sed rursus illa haud mulier, at iã fit canis.

Sic etiam Epicharmus in nuptijs Hebes:
ἔμπουσα δένδρον, βοῦς, ἔχιδνα γίγνεται,
λίθος τε, μυῖα, καὶ γυνὴ δ' ὡραία τις,
καὶ πάνθ' ὁπόσα λῇ, καὶ ὅσα συμφέρει.
Empusa planta, bos fit, atq; vipera;
Lapisq́ muscha, pulchra & illa fœmina,
Quidquid cupit, vel deniq; illi conferat.

Empusæ etiam Euagrius meminit lib. 6. cap. 21. histor. Eccles. dum scribit Mauricij Imperatoris matrem narrare solitam, sæpe laruam, quam Græci Empusam vocant, infantem de loco in locum mouisse, tanquam illum voraturam, minimè tamen ei nocere potuisse. Et scribit Lilius Gyraldus Syntag. 12. quòd audiuerit ex ijs, quibus nostro hoc tempore Empusæ vel phãtasmata muliebra apparuerint; seq; legisse qui putarent, illud Regis Dauidis dæmonium meridianum huiuscemodi terriculamentam significare. In Suidæ historijs legimus, Empusam seu Onocolẽ esse spectrum diabolicum ab Hecate immissum; calamitosis apparens: inde dictum, quòd vno pede incedat, alterum verò habeat æneum aut asininum. Putabatur, inquit, etiã in meridie apparere, cùm defũctis inferię ferrentur. Sanè Russi adhuc dæmonem meridianum metuunt. Ille enim, quùm iã maturæ resecantur fruges, habitu viduæ Ingentis ruri obambulat, operarijsq; vni vel pluribus, nisi protinus viso spectro in terram proni concidant, brachia frangit & crura. Empusas autem à veteribus Lamias & Marmolycias quoque nuncupatas esse scribit Philostratus in vita Apollonij. Vide plura de Empusis apud Cęlium Rhodigin. lib. 11. cap. 16. & lib. 29. c. 5. Philip. Camerarium Oper. succis. cap. 70. Alex. ab Alexan. genial. dierum lib. 2. cap. 9. Sed hęc hactenus.

Empusa quid sit.

Protei etymon.

Proteu] nominis etymõ videtur cõsentaneum Heraclidis Pontici sententiæ, qui Proteum materiam primam voluit significari, quæ cùm cerni tangiq; non possit, in innumeras tamen formas trãsit: dicitur enim Proteus, quasi τὸ πρῶτον ὄν, primùm existens.

Signa vetustatis &c.] ego præ me fero symbolum veteris historiæ, quæ sit extra omnem hominum memoriã, de qua quisque suum adfert somnium.

IV. CONVERTIT Protei πολυμόρφου fabulam in scriptores quosdam rhapsodos, & rerum antiquissimarum, quæque extra omnium memoriam positę sunt, narrationem è varijs & sæpe pugnantibus inter se petitam concinnantes; qui cùm sibi non conueniant, & pro arbitrio somnient de rebus à se remotissimis, & ingenij humani captum excedentibus, pro germana natura liq; rerum veritate tenebras quasdam fabularum offundunt, & portentosam historiæ formam è varijs petitam, seu, vt dixeris veriùs, indigestam quandam mistamq́; nullaque penè sibi parte cohærentem farraginem nobis obtrudunt, vt reuera Proteum quendam in eiusmodi scriptionibus effingere velle videantur. Referam Arnobij verba ex libro 1. contra Gentes, quæ mirè huc quadrant: Falsitatis, ait, arguitis res nostras: & nos vestras arguimus falsitatis. Sed antiquiora, inquitis, nostra sunt, ac per hoc fidei & veritatis plenissima: quasi verò errorum non antiquis plenissima mater sit, & nõ ipsa pepererit res eas, quæ turpissimas Dijs notas ignominiosis cõcinnauerũt in fabulis. Ante millia enim annorum decem non potuerunt falsa & audiri, & credi? aut non simillimum veri est, fidem vicinis & finitimis, quàm spatiorum inesse longinquitate distantibus? Testibus enim hæc, illa opinionibus asseruntur: & procliuius multò est, minus esse in recentibus fictionis, quàm in antiqua obscuritate submotis, &c. Gentes enim pleræque & nationes ignaræ vetustatis, & verę perpetuæque seriei temporum, fabulosas quasdam origines confinxerunt: vt Thessali, qui ex lapidibus ortum suum repetebant: Arcades Luna se antiquiores existimabãt: Athenienses αὐτόχθονας esse se cũ ostenderent, gloriabantur suum genus Ionica gẽte, quæ originem habuit à Iapheth Noei filio, vetustius, ideoque celebrius. Quàm fallax verò & dubia olim fuerit in rerum originibus indagãdis gẽtilitas, vel Plu-

Scriptores rhapsodi taxantur.

Arnobij locus.

Gentilitas falsa & fallax.

Plutarchus auctor est libr. de placitis philosophorum; sed melius & purius Eusebius Pamphil. libris de euangelica præparatione, Theodoretus, de curandis Græcis affectionibus, Iustin. Martyr, Athenagoras, Tacianus, Firmicus Maternus, de erroribus Gentilium, & alij nonnulli. Quotus enim quisq; qui non videat, Herodotum & Diodorum Siculum (vt de alijs taceam) initio suorum librorum caliginosa quædam fabulamenta nobis & offucias obijcere? T. Liuius, multò verecundior, cùm Romanæ vrbis, adeoque Romuli. Remique recenset incunabula, alioqui fateri cogitur veterum scriptorum cōmenta, qui magnas auctoribus suas ciuitates commendarent: sed hanc veniā tamen putat antiquitati dandam, & communiter acceptæ opinioni. Nulla est historia paganica, quæ non aliquid in se fęcis habeat: & nulla pene certa rerum antiquarum primordia, nisi quę in libris diuinis leguntur: imò multa nos fugiunt propter ignorationem linguæ primigeniæ, vel quia multa temporum longa serie sint obruta. Nec mirum, cùm & in ijs, quæ nostra ætate, vel nonnunquam nobis vidētibus accepta sunt, plerique scriptores vel recitatores oblique contorqueant, & ipsi sibi meta somnia fingant. Sunt qui putent Proteum esse veritatem ipsam, quæ quia latet, ac alta premitur rerum caligine, ideo traditum à mythicis, senem Proteum in antro obdormiscere. Porrò ipse hic in varias transit effigies, & vt poeta omnium maximus scienter canit,

Proteus veritatis symbolū.

Omnia transformat sese in miracula rerū,
Ignemq; horribilemq; feram, fluuiumq; liquentem.

Siquidem dum ratione ducitur ingenium ad veritatis indaginem, variæ tunc oriuntur rerum formæ, quæ veritatis speciem ostentantes, animis nostris fallaciarum nubila obiectant. Multa enim putamus vera ac bona, quæ non sunt: itaq; Protei confirmatio imaginum falsarum rationem continet, quibus deludimur. Sunt enim qui in voluptate summum bonum statuant; hanc per suem exprimi concipimus: Alius explevisse iram, crudelitatis conceptaculum, inter optanda maximè opinatur: tunc in tigridem demutatio recognoscitur. Draco autem eorum nobis errores innuit, qui terrena pulchritudine felicitatem metiuntur, Inuenias qui ambitione & superbia, id exprimit leo; nam flamma etiam iræ typum habet. Fluuii liquentis nomine intelligo eos, quorum sententia animæ post mortem corpoream tribuit nihil, sed vita hac fluxa & inconstanti, qua singulis momentis in decliue, hoc est, ad euidentissimum interitum ducimur, totum hominem metiuntur. Verùm quò plures ingerunt se nobis obices, eò instādum acrius, & toto (vt Græci dicunt) pede eatenus enitendum obnixiùs, donec suæ se figurę reddat ambagiosus Proteus, vt veritas demum illucescat: quam magno & excellēti ingenio viri enixè peruestigare adorti quidem sunt, sed conatus omnium cessisse in irritum res ipsæ docent; cederentq; etiamnum, nisi Saluator præpotens Christus ex sacris æterni Patris fontibus tanti arcani prompsisset oracula. Intellectus quidem humani subtilis est & acuta, multiplex item, & diffusa operatio, volubilis, incitatus atq; igneus vigor, qui nunquam stertit aut torpet situ, cupidine veritatis explorandæ, & caussis rerum atque consecutionibus expedito ac celeri motu disquirendis: vacillat tamē etiam vt reliqua hominis, à fatali illo ictu & communi vulnere. Tenui & obtusa luce naturas rerum intuetur; & quod caligantibus oculis sæpe contingit, vt truncum arboris Petri nomine indigitent aut alterius: hoc idem intellectui humano, vt aberret iudicio & hallucinetur turpiter, ebrioso aut cæco similis, in medijs tenebris palpitans. Hæret passim & labitur, nec extricat se implicitus opinionū inuolucris, quæ torquent & turbinant velut in gyrū, vt nesciat figere aciem, & stare solido (vt sic dicam) pede. Sicut nauis agitatur fluctuum verbere, nunc in hoc, nunc in illud latus, nec momento consistit: sic mentis illa vis, quę in scrutinio rerum se continenter fatigat, & quasi procellis errorum huc illuc funditur. Conglomerant se conceptus, & rationum telis mutuò conficiunt, pendente & dubia victoria: interim veritas ipsa procul à conspectu in sinu naturæ abdita delitescit, & ridet argutias ingeniorum, & bellas illas concertationes, quibus doctorum pulpita perstrepunt. Collimant omnes & iaculantur, longiùs propiùs, sed ad limbum sæpi appingunt, nec feriunt clauum; stringunt oram & radunt leuiter, nemo cor aut centrum circuli. Qui in palæstram

Veri indagatio difficilis.

Intellectus humani caligo & à re, et à se.

Disputationes scholasticæ quales.

læstram hanc descendunt athletæ, pangũt areas quasdam primò metandis castris, & munitionibus vallant, quas si tormentum aliquod grandius ab aduersario immissum concusserit, ruit structura, & in angustijs sunt qui propugnant. Notetur rixantium vehementia, quàm acri sæpe conflictu congrediantur, & mutuis assultibus collidant cornua: vocale quoddam & incruentum bellum dicas. Negant, affirmant, partiuntur, colligunt, diffundunt, conglobant, curuant, stringunt, torquent vt volunt, dum verisimile aliquid, & tanquam nucleum è cortice eliciant. Audies ibi fremitus, clamores, complosiones manuum, cauillationes & scommata, vt ad tribunal interdum prouocare necesse, aut alium honorarium arbitrum, qui litem componat. Totius controuersiæ huius radix duplex: hebetudo intellectus, & rerum obscuritas; quamuis hæc surculus sit ab illo corrupto, subtracta enim ibi luce, hic tenebræ. Serenum & purum illud, quod substantijs incorporeis originis dignitate proximum, obturbat hæc corporea massa, qua vestitur, nec fulgorem suũ per operculum hoc clarius exerit, quàm per oppansum velum lampas. Hinc continuatos annos & sæcula, sudoribus & vigilijs fracta transmittit lucubrantium solertia: nunquam peruenitur ad metam, incitato licet & volucri passu; nec de palma gloriari quemquam auditum hactenus, cùm ea subsit difficultas, quam nedum conatu, sed ne spe quidem aut voto vlli fas vincere: semper ab ignorantiæ crassiori fuligine aspersum aliquid hæret, quod retundat aciem mentis aut sistat. Quod febricitantibus accidit, vt subsidente paroxysmo toto corpore langueant, & vix ægrum trahant spiritum: hoc animæ post acceptum primum vulnus, infirmatur adhuc labefactis viribus & decusso vigore, nec assurgit ad pristinum robur, tota in marcore; nihil quod splendorem illum natalium & primogeniam maiestatem referat, reliquum. Quid ergo mirum, oculum eius interiorem, intellectum inquam, sic caligare, & perstringi rerum intuitu? læsus est & lippit, collyrio indiget è cœlesti illo myrothecio.

Vnde difficultas rerum inuestigandarum.

Insignia Poetarum.

EMBLEMA CLXXXIV.

GENTILES clypeos sunt qui in Iouis alite gestant;
Sunt quibus aut serpens, aut leo, signa ferunt.
Dira sed hæc vatum fugiant animalia ceras,
Doctaq; sustineat stemmata pulcher Olor.
Hic Phœbo sacer, & nostræ regionis alumnus:
Rex olim, veteres seruat adhuc titulos.

COMMENTARII.

I. IN clypeo ramis arboris alligato depictus est olor, auis cādida, antere maior: quibus si placet alios cygnos in proxima plaude natantes adiungere, tui est arbitrij.

II. *Insignia poetarum olor.* CYGNVS, Poetarum stemma, Phœbo sacer, candidus, pro Rege habitus, repræsentat conditionem Poetarum, qui suos labores omnes ad litterarum Præsidē Phœbum, id est, disciplinarum liberalium principatum referunt: quorum pura & candida debet esse Musa, aliena ab omni fuco & spurcitie: qui non numeris ordinatis beneq; cultis versibus in animos hominum imperium obtineat, atque reges ipsis armatis copijs. Atq; hinc puto solui allegoricè posse nodum illum, quem Sanctius curiosis proponit, nempe quid sibi velit Virgilius lib. 1. & 12. Æneid. & Homerus lib. 15. Iliad. circa finem, cum fingunt aquilis morem esse cygnos insectari, atque vnguibus rapere: cū Aristoteles lib 9. de histor. animal. c. 12. diceba, cygnum in certamina prouocatum aquilis solere negotium facessere, quas sæpius vincit. *Cur aquila cygnos insectetur.* Sed hæc quia parum ad rem spectant, non inuitus alijs disquirenda relinquo. Cæterùm hoc totum in annulum signatorium excogitauit Alciatus, vt ex verbo [*ceras*] animaduertere possumus. Serpens autem fuit insigne Vicecomitum, Leo Sfortiarum, qui Mediolani rerum potiti sunt. De reliquo Emblema facile est & elegans; addemus nihilominus aliquot passim testimonia, vt omnia sint explanatiora. *Parœmiographus in Tragœdias Euripidis.* Chiliadum auctor in Tragœdiis Euripidis à se cōuersis ita canit:

Scitè poetas doctus appellat Maro
Cygnos, Guilielme præsulum eximiū decus.
Res mira dictu: vt cuncta consensu nouo
Vati atq; olori congruant diuinitus.
Niueus vtriq; candor: alter lacteis
Plumis amico candet alter pectore.
Musis vterq; gratus, ac Phœbo sacer,
Et limpidis vterq; gaudet amnibus,
Pariter canorus vterq; tum potissimùm
Vicina seram mors senectam cùm premit.
Sed qui tenent arcana naturæ, negant
Audiri olorem, ni sonent Fauonij.
Nil ergo mirum, barbaro hoc si sæculo
Canorus olim obmutuit vatum chorus;
Cùm tot procaces vndiq; obstrepant Noti,
Boreæq; tristes inuidorum & pinguium,
Nulli fauentum prouocent Fauonij.
Quod si bonis clementer ingenijs tua
Benignitatis blandus aspiret fauor,
Ita vt fauit, tota statim Britannia
Vates videbis exoriri candidos
Adeò canoros atq; vocales, vti
In alta fundant astra cygnaum melos,
Quod ipsa & ætas posterorum exaudiat.

Politiani epistola. Huic accinit epistola elegantissima Politiani ex lib. 7. Cygno, inquit, poeta similis: vterq; candidus, vterq; canorus, vterq; fluuio amans, vterq; Phœbo gratus. Sed nesciatur canere cygnus, nisi cùm Zephyrus spirat. Quid igitur mirum, si taceo tādiu tuus poeta, cùm tu tamdiu non spires meus Zephyrus? Plura in progressu.

III. *Aquila in stemmatis.* GENTILES *clypeos*] Sunt, qui in clypeis gētilitiis aquilā gerebant: vt Pertinax, Antoninus Pius, Iustinianæa familia, Herculiani Iuniores, qui sub magistro militū Præsentiali militabāt; Herculiani seniores, id est, Illyricæ legio; & Iouiniani, alia legio: ex quibus hæc sub Maximiano, illa sub Diocletiano meruit; aliiq; multi. Videtur autem hic Minoi esse Hypallage, pro, *Alitem Iouis in clypeis gestant.* Sed mihi magis arridet Pignorii sententia, qui ait: Gentiles clypeos in Iouis alite gestare, est Aquilam complecti & ambire alis expansis clypeorum oras, vt videmus scuta domus Austriacæ, & aliarum è prima nobilitate.

In Iouis alite] aquila. Cur autem aquila dicatur Iouis ales, alibi dictum.

Sunt quibus aut serpens.] De quo symbolo satis primo diximus Emblemate.

Aut

Leo in stemmate.

Aut leo.] In Antonini nummo facies Leonis horridè iubata conspicitur, in morem histricis excitatæ. Traianus verò fortitudinem ita voluit exprimi, vt claua leonino capiti insideret: quo etiã spectat imago fortitudinis in C. Publicii nũmo: Leo enim cernitur suffocatus, claua à pedibus strata, pharetra cum sagittis anteposita. Nota est historia Lysimachi, qui coniectus ab Alexãdro in claustrũ ferociẽtis leonis, belluam quamquam maximè terrificam strãgulauit: quæ res admirationi fuit ipsi Alexandro, deditq; ansam pictoribus id in clypeis & tabulis exprimẽdi. Prætermitto alia multa, quæ passim leguntur apud auctores. Vide omninò Pierium Val. lib. 1. Hieroglyph.

Symbola debent apta rebus esse.

Dira sed hac vatum fugiant.] Signa hęc ἄφωνα, symbola, notæ rerũ, hieroglyphica debent hominum moribus, quibus tribuuntur, aut etiam rebus, quarum caussa pinguntur, vel finguntur, conuenire. Quæ enim mitia sunt & quieta, non debẽt terrificis & truculentis speciebus repræsentari. Et quidem rectè colligit Ælian. lib. 12. & 14. histor. variæ, nullum neq; pictorem aut statuarium ausum fuisse Musas Iouis filias efformare falsis & alienis imaginibus: neque opificem fuisse repertum hactenus adeò rationis expertem, qui eas armatas expressẽrit. Nempe veteres illi scitè voluerunt ostẽdere vitam eam, quæ studijs liberalibus impenditur, facilem, pacatam, & alienam ab omni Martis strepitu esse debere. Sic poetis, quorum omnis vita est in ocio literar.o, rectè tribuitur olor i ro symbolo.

Ceras] Imagines vera expressas. Iuuenal. Satyra 8.

Tota licet veteres exornent vndiq; cera
Atria.

Ouidius:

Per lege dispositas generosa per atria ceras.

Vide Suetonium in Galba cap. 2. Plinium lib 35 c. 2. Porro de veterum imaginibus cereis hæc addere placet, quãquam memini supra Emblemate 137. & statim in principio Operis plura ea de re fuisse annotata.

Vsus imaginum.

Vsus imaginum nobilitatis insigne fuit: quo honore donabantur olim qui aliquo gesto magistratu, suam virtutem Reipubl. probassent: quod quidem ius non ita trãsibat ad posteros, vt eo ipsi possent vti: nec qui familię suę imaginẽ instituerat, aliud efficiebat, quàm vt in suo funere, & suorũ gentilium sua imago efferretur; quemadmodum hodie apud nos cõsuetudo inualuit insignia militaria præferẽdi, pheretrisque & sepulchris affigendi, sed eorum imprimis, qui aut nobilitate donati, aut splẽdore generis, aut munere aliquo insignes extiterunt. Eiusmodi autem veterum imagines cera, aut ære, seu etiam ligno, saxovè efformabantur. Prudentius in Symmachũ lib. 1. ad eum morem allusit:

Quamuis illustres meritis, & sãguine clari
Præmia virtutũ titulis & honoribus aucti
Ardua retulerint, fastorumque arce potiti
Annales proprio signarint nomine chartas,
Atque inter veteres cera numerentur &
are.

Appianus lib. 2. bell. ciuil. vbi agit de funere Iulij Cæsaris, ait à Marco Antonio quasi lymphato vestem à pectore abscissam, eaq; accinctum manum dexteritate lectum sub tentorio posuisse. Et deinde: Sic furente turba, cum ad manus se accingeret, quendam ex castris lecto imaginem eius extulisse cera fabricatam. His mos de cereis imaginibus in pompa funebri latis, pridem exoleuit apud eos, qui nomẽ Christianæ religioni dederũt, ob aliquam non ferẽdam superstitionis & idololatrię opinionem; inque eius locum ordinis ornamenta restituta.

Olor vnde dictus.

Pulcher olor] Allusio ad nominis etymon, quod quidam deducũt παρὰ τὸν ὅλον καὶ ῥαῖον, quasi totus pulcher. Alij verò oloribus fortè inuisi, ab olero deductũ volunt: citantq; vocem Græcam κύκνον, quam Eustathius dictam vult ἀπὸ τοῦ κυκᾶν, à cœno agitando, quod dum olor alimentum inuestigat & perscrutatur, omnia misceat. Cur autem olores dicantur ab Horatio purpurei, consule Cruquium, & Petrum Gualterium Chabotium in 1. Od. lib. 4. Horatij:

Cygnus sacer Phœbo.

Hic Phœbo sacer] Cygnũ Apollini dicatum esse declarat Callimachus in hymno Deli, his verbis:

ἡ μὲν ἔφη, κύκνοι δὲ θεοῦ μέλποντες ἀοιδοὶ
μηόνιον πάκτωλον ἐκυκλώσαντο λιπόντες
ἑβδομάκις περὶ Δῆλον. Id est:

Sic ait illa, Dei tunc cygni dulce sonantes
Meonium Pactolũ linquunt, terq; quaterq;
Circumdant Delum.

Et paulò post:

Ccc ἴνθεν

ἔνθεν ὁ παῖς τόσσας δὲ λύρῃ ἐνεδύσατο
χορδὰς
ὕστερον ὁσσάκι κύκνοι ἐπ' ὠδίνεσσιν ἄεισαν.

Tum puer in cithara tot digerit ordine chordas,
Quot fuerant matris partu modulamina olorum.

Eustathius in Iliad. α. sic de cygno: Καὶ κύκνος δὲ τῷ ἀπόλλωνι οὐ μόνον διὰ τὸ ᾠδικὸν καὶ μαντικὸν ἀφιέρωται. ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ λευκόν. Hoc est: *Cygnus non solum auis Apollini consecrata, quia sit canora & futuri præsaga, sed etiam quia candida & alba.* Idem testatur etiam Plato: ἀλλ' ἅτε οἶμαι τῶ ἀπόλλωνος ὄντες, μαντικοί τε εἰσι, καὶ προειδότες τἀν ἅδου ἀγαθὰ ᾄδουσι καὶ τέρπονται ἐκείνην τὴν ἡμέραν διαφερόντως, ἢ ἐν τῷ ἔμπροσθεν χρόνῳ. *Quia Phœbo sacri sunt, vt arbitror, diuinatione præditi præsagiunt alterius vitæ bona, adeoq; cantant alacrius, gestiuntque ea die, quam superiori tempore.* Succinit quoq; Cicero lib. 1. Tuscul quæst. Cygni, inquit, non sine causa Apollini dicati sunt, sed quod ab eo diuinationem habere videantur, quia prouidentes quid in morte boni sit, cum dulcissimo cantu & voluptate moriantur. Phœbus, id est, Apollo, filius est Iouis & Latonæ, creditus Deus sapientiæ, Musarum præfectus, auctor carminum & Musicæ, vaticinij præses: pingitur cum cithara, quam à Mercurio fertur accepisse; à poetis veneratur, quorum precipuum est numē. Dicitur autem Phœbus, φοῖβος, id est, *purus, lucidus:* vel quasi φοίβιος, à φῶς & βίος, *lux vitæ*, quia pro Sole ponitur in cælo, in terra Liber pater appellatur, apud inferos verò Apollo. Vnde etiam triplicem ei adscribunt potestatem, eiusq; simulacro tria appingebant; lyram, quæ nobis cœlestis harmoniæ imaginem monstrat; clypeum, qui terrenum numen ostendit; & sagittas, quibus Deus infernus iudicatur & noxius. Perpetuam quoq; ei tribuebant iuuentutem. Eidem Apollini non solùm cygni, sed & boni poetæ consecrati sunt, qui ob similitudinem cātus & numinis rectè cygnis comparantur, vt mali poetæ obstreperis anseribus. Certè poetę μουσῶν ὄρνιθες dicūtur Theocrito. Et poetæ etiam Latini cygnos pro poetis non rarò solēt accipere, vt in Eclogis Virgilius:

Phœbus Apollo.

Vnde sic dictus.

Poeta boni cygnis cōparati.

Cantantes sublime ferent ad sidera cygni.

Qua ratione Pindarum, Dircæum cygnū appellat Horatius, quo sensus lusciniam Musarum, ἀηδόνα μουσῶν, Palamedē Euripides dixit. Sed hæc obiter. Non verebor Octauij Cleophili, qui ad Ouidianam venam proximè accessit, lepidos ea de re versus apponere, è lib. de Poetarum cœtu:

Interea niueos liquidum prope flumen olores
Audio cœlestes edere voce sonos.
Hanc volucrem Phœbo fertur sacrasse vetustas,
Quòd referat cantus Delphice magne tuos.
Candida fama viget nullo violabilis æuo,
Nec mors huic nigras iniicit atra manus.
Tu famā vates candorem rere volucrum,
Atque ideò vates concinit inter auis.

Nec solum Phœbo sacer est cygnus, sed etiam Veneri, fingitur enim Veneris currus à cygnis trahi. Vnde Statius lib. 3. Siiu.

Cygnus Veneri sacer.

----- Et molles agitat Venus aurea cygnos.

Et Ouidius lib. 10. Metamorph.

Illa quidem monuit, iunctisque per aera cygnis
Carpit iter.

Et paulò post:

Vecta leui curru, medias Cytherea per auras
Cypron olorinis nondum peruenerat alis.

Rex olim, veteres &c.] Cygnus Ligurum Rex, in Gallia transalpina, Musicæ clarus: qui cum decessisset, ab Apolline in sui nominis auem mutatus creditur, ait Pausanias in Atticis. Aliam caussam 2. Metamorph Ouidius adfert, nempe Cygnum Stheneli filium, Regem Ligurū, iuxta Padum Italiæ flumen in olorem versum, ob dolorem ex morte Phaethōtis amicissimi conceptum. Sic enim ille ibi:

Cygni Regis historia.

Affuit huic monstro proles Stheneleia Cygnus;
Qui tibi materno quamuis à sanguine iunctus,
Mente tamen, Phaethon, propior fuit. Ille relicto
(Nam Ligurum populos, & magnas rexerat vrbes)
Imperio, ripas virides, amnemq; querelis
Eridanum impleuerat, siluamque sororibus auctam:
Cùm vox est tenuata viro, canæq; capillos
Dissi-

Dissimulant pluma, collumq; à pectore lõgè
Porrigitur, digitosq; ligat iunctura rubẽtes.
Penna latus velat, tenet os sine acumine rostrum.
Fit noua Cygnus auis, nec se cæloq; Iouiq;
Credit, vt iniustè missi memor ignis ab illo:
Stagna petit, patulosq; lacus; ignemq; perosus,
Quæ colat, elegit cõtraria flumina flãmis.

Sed audiamus etiam Maronem Æneid. 10. hæc eadem canentem, sumpta occasione à Cupauone Cygni filio, qui pennas olorinas in galea gestabat, ad insigne paternum demonstrandum. Sic verò ille:

Non ego te Ligurum ductor fortissime bello
Transierim Cygne, & paucis comitate Cupauo:
Cuius olorinæ surgunt de vertice pennæ,
Crimen amor vestrum, formaq; insigne paternæ.
Namq; ferunt luctu Cygnum Phaethontis amati,
Populeas inter frondes, vmbramq; sororum
Dum canit, & mæstum musa solatur amorem.
Canentem molli pluma duxisse senectam,
Linquẽtem terras, & sidera voce sequentẽ.

Cygnus alter. Est & alter Cygnus Neptuni filius, omni ex parte inuulnerabilis, cum quo Achilles belli Troiani tempore congressus, quum frustra eum iaculis impetijsset, tandem re intellecta, eum humi prostrauit, genibusque collo innixus animam eripuit; cumq; cadauer spoliare vellet, arma vacua inuenit; Cygnumq; in auem sui nominis vidit mutatum. Vide Ouidium 12. Metamorph. Plura de cygno habes apud Lucianum dialogo, qui inscribitur Cygnus; & apud Nat. Comitem lib. 7. cap. 5. Mytholog.

IV. *Insignia varia quid notent.* *Olor insignia poetarum.*

CONFERT insignia poetarum cum alijs stemmatis & symbolis gentilitijs, ceu κατ' ἐναντίωσιν καὶ ἀντίθεσιν. Sunt enim qui aquilam circumferant, sunt, qui vulturem, alij draconem, & alia eiusdem generis, quibus animorum diritas, immanitas, rapacitas apertè declaratur. At Poetis olor est candidus, Phœbo sacer, quique Regi quondam nomen dedit, animi puritatem repræsentat, qualis in Poeta sacro debet esse, qui suos omnes labores ad Phœbum literarum Præsidem, &, vt loquuntur Græci, μουσαγέτην referre debet, vt cantus dulcedine posteritatem sibi deuinciat, nec minus in admirationem rapiat, ac cygni paulò ante mortem cantio, de qua illud Martialis lib. 13. Epigr.

Dulcia defecta modulatur carmina lingua
Cantator cygnus funeris ipse sui.

Locus Platonis de cygno ante mortem canẽte.

Nec minus hoc Socratis ex Platonis Phædone: ὡς ἔοικε, τῶν κύκνων δοκῶ φαυλότερος ὑμῖν εἶναι τὴν μαντικήν. οἳ ἐπειδὰν αἴσθωνται, ὅτι δεῖ αὐτοὺς ἀποθανεῖν ᾄδοντες, καὶ ἐν τῷ πρόσθεν χρόνῳ τότε δὴ πλεῖστα καὶ μάλιστα ᾄδουσιν γεγηθότες, ὅτι μέλλουσι παρὰ τὸν θεὸν ἀπιέναι, οὗπερ εἰσὶ θεράποντες. hoc est: *Vt apparet, ad diuinandũ videor vobis esse cygnis deterior: illi quidem quando se breui morituros agnoscunt, tũ magis admodum, & quidem dulcius modulantur quam antea consueuerint, & quòd ad Deum, cuius erant famuli, tunc sint migraturi congratulantur.* Vnde ortum prouerbium Græcum κύκνειον ᾆσμα. *Cygnea cantio.* Quod Cicero 3. de Orat. vsurpauit: Illa tam cygnea fuit diuini hominis vox & oratio. Diuus Hieronymus in quodam eloquentiam senilem laudans, commemoratis aliquot scriptoribus: Hi omnes, inquit, nescio quid cygneũ vicina morte cecinerunt. Ælianus lib. 14. cap. 23. de nat. animal. sic ait: Cygnus à natura præclarissimum donum est consecutus, tanta enim eius animi est tranquillitas in extremo vitæ spiritu, vt sibi tanquam næniam canat. Idem lib. 1. var. narrat, author est, audisse quandoq; se canentem cygnum εὐφωνότατον καὶ ᾠδικώτατον, voce cantuq; præcipuè præstantem.

Cygnea cantio.

Cur cygnus ante mortem canat.

Nec desunt Philosophi, qui rei huius causam etiam addere conantur, affirmantque id accidere propter spiritus per collum procerum & angustum erumpere laborãtes. Sunt qui asserant præ lætitia tum cygnum cantare, cùm prospiciat quantus bonorum cumulus sit in morte; vel certè, quantam molestiarum molem sit relicturus. Alij contrà dicunt huiusmodi cantus esse doloris argumentum, quem ex morte aduentante concipiat. In qua opinione fuisse videtur Lucretius, dum ait lib. 4.

Vallibus & cygni nece torti ex Heliconis
Cũm liquidã tollunt lugubri voce querelã.

Sed hæc cygnorum morte instante cantio tam omnium litteris est celebrata, quàm vix vlli vel cõperta, vel credita. Nam Lucianus negat, se vel vidisse cygnos, cùm in Pado flumine nauigaret. Ælianus 1. ποι-

Qui negent cygnum an-

te mortẽ canere. κύκ.ἱστορ.& lib.2.cap.32.hanc modulationem commenticiam & fictam ait esse..., & ita ferè iudicatã à Socrate in Phædone: quãuis aliter à vetustissimis quibusq; poetis sæpe celebratã. Aristoteles lib. 1. Hist. animal.de cygnis ait: Canori quidẽ sunt, sed maximè sub vitæ finem. Non equidem tamen vllum canentem audiui, neq; fortasse quicquam alius Itaq; vulgo istud persuasum est, sicuti hoc, quod dicitur ipse tum maximè quidem vocalis & canorus esse, quum postremo vitę actui proximus est. Idem affirmat Plinius lib. 10. c. 23. Olorum morte narratur flebilis cantus, falsò, vt arbitror, aliquot experimentis Sed hanc controuersiam decidere non est nostri instituti. Illud potius adnotandum, *Cygnus musici & poetæ senis hieroglyphicũ.* Ægyptios cum senem musicum & poetam significarent, cygnum pinxisse: nã vt cygni senio confecti argutioribus ob gutturis exilitatem organis effectis, suauiorem simul & vocaliorem emittunt vocem; ita etiam boni poetæ, quo per ætatem magis profecerunt, scribere itidem solent elegantius. Sic Oedipus Coloneus opus omnium suorum operum cultissimum scripsit ea ætate, qua propter senium desipere videbatur. Et Isocrates (vt & oratores huc admittamus) Panathenaicam orationem omnium, quas antea scripsisset, luculentissimam, post octogesimum ætatis annum elucubrauit. Sic Pontanus Vraniam & Meteorica, Syncerus Actius pleraq; poemata, Aurelius Augurellus Chrysopœiam, & alij plerią; nostra ætate bene literati viri eò suauius cygneum hoc melos modulati sunt, quò magis visi sunt cõsenescere. An verò Platonem dissimulare poterimus, quem annum circiter octogesimum agentem scribendo vita functum aiunt? Vt fabulosum minimè videatur, *Socratis de Platone somnium.* quod Socratem perhibent existimasse, nouellum se cygni pullum inter genua tenere, qui plumis repentè sumptis euolauerit in sublime, ætheraq; omnem suauissimo clangore compleuerit; postridieq; Platonem ab Aristone patre ei commendatum in institutionem, visoque statim puero dixisse Socratem ferunt, eam esse auiculam, cuius imago nocte proxima sibi per somnum fuerat obuersata. Sanè Plato ipse Ægyptiæ doctrinę nunquam immemor, cùm felicem illam ciuitatem conderet, illic fermè ait Orpheum Calliopes filium, *Orpheus.* cùm à mulieribus fœdè discerptus excessisset è vita, homine, quod erat, derelicto, in cygnum emigrasse mutata specie, vt qui insignis musicus fuerat, Musicam itidem perseuerantiùs exerceret. Inde fortè est, quod Horatius in fine 2. Carm. vertitur in olorem, cum sic canit:

Non vsitata, nec tenui ferar
Penna biformis per liquidum æthera
Vates; neq; in terris morabor
Longius: inuidiaq; maior
Vrbes relinquam.

Et paulò post ode ead.

Iamiam residunt cruribus aspera
Pelles, & album mutor in alitem
Supernè; nascunturq; leues
Per digitos humerosq; plumæ.

Platoni ea super Orpheo scribenti adsentitur Æneas Philosophus, qui quidem vbi ex Chaldæorum, Ægyptiorum & Græcorum opinione defũctorum animas euocari posse docet, Orphea cygni specie euocandum ait, Homerum lusciniæ. Quin & Pierius hac aue animi candorem, & Apollinem fidicinem designari scribit, lib.23. Hieroglyph. Hoc idem quoq; poetę commune cum cygnis habẽt, quod gloriæ studio trahantur, fauorisq; & laudationis sint audiusculi, *Poetæ laudis cupidi.*

Nec petitur sacris nisi tantum fama poetis.

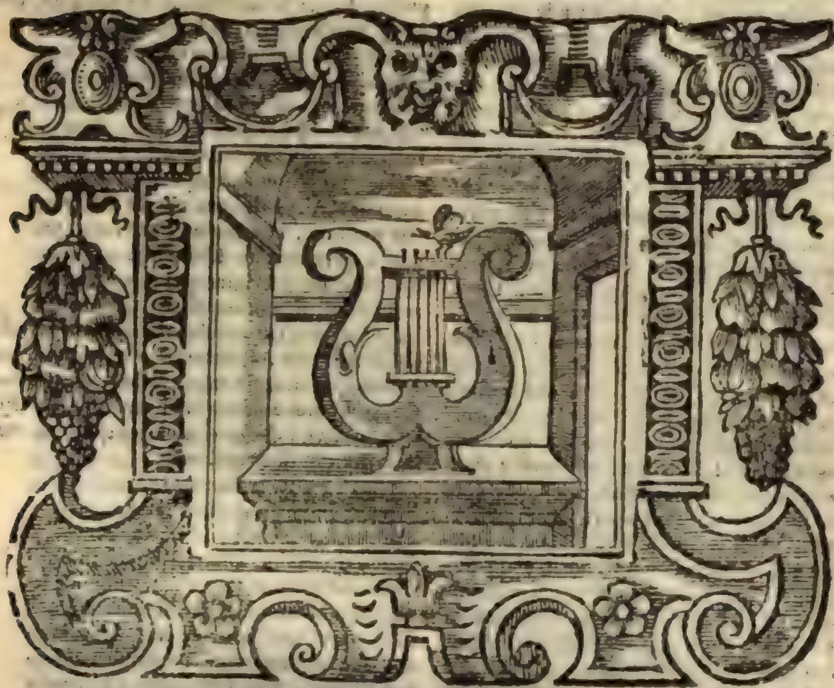
Cygni quoq; tunc suauius canunt, cum Fauonius eos ad cantum visus fuerit inuitare. Artemidorus (vt postremò id adnotem) lib. 2. De somnijs, Cygno virum ait musicum significari, atq; adeò Musicam ipsam: occulta is detegit, coloris ratione, &c. Commodè ergo musico ipsam nunc Musicam subiungimus.

Musicam

Musicam Dijs curæ esse.

EMBLEMA CLXXXV.

LOCRENSIS posuit tibi Delphice Phœbe cicadam
Eunomus hanc, palma signa decora sua.
Certabat plectro Spartyn commissus in hostem,
Et percussa sonum pollice fila dabant.
Trita fides rauco cæpit cùm stridere bombo,
Legitimum harmonias & vitiare melos.
Tum citharæ argutans suauis sese intulit ales,
Quæ fractam impleret voce cicada fidem:
Quaq; allecta, soni ad legem descendit ab altis
Saltibus, vt nobis garrula ferret opem.
Ergo tua vt firmus stet honos, ò sancte, cicada,
Pro cithara hic fidicen aeneus ipsa sedet.

1. IMAGO huius Emblematis cernitur in veteri gemma sarda incisa, apud D. Laurentium Pignorium, quam Romę nactum se, cum alijs plerisq; venerandæ antiquitatis cimelijs, asserit; proinde hanc ita hic appingi curauit, secus quam habẽt cæteræ editiones. Verùm quia de Musica incidit mentio, vt aliquid de instrumentis musicis dicamus, pictura hęc requirere videtur. Instrumenta itaq; musica sunt triũ generũ, vt in Protheoria in Psalmos scribit Chrysostomus: Vel ἐμπνευστὰ, Athenæo, siue ἐμπνευστά, quæ flatu complentur: Vel ἔντατα, siue ἔγχορδα, quæ neruis intenduntur: Vel denique κρουστὰ, quæ pulsantur. Primi ordinis sunt tuba, tibia, fistula classicum, buccina, cornu, lituus. Secundo ordini debentur lyra, cithara, testudo, psalterium, naulium, sambuca, pandura, pectis, barbiton. Ad tertium referuntur tympanum, sistrum, & cymbalum. Nostram citharam (de qua nunc agimus) ex secũda classe instrumentorum esse vt non est dubium, ita quodnam illud sit in tanta varietate maximè controuersum. Nos de singulis illis aliquid dicemus, quò liberum cuiq; de eo possit ferre iudicium. Lyræ itaq; & citharę nõ paruum est discrimen, quamuis Grammatici ferè cõfundant, inter quos est Eustathius, qui sic scribit: χέλυς cithara dicta est, eò quòd testudinis testa iugo addita, fidibusque tensa, lyram deformauit. Et rursus: Chelyn, hoc est, lyram, è testudinis testa factam scribit. Cui sententiæ videri potest subscribere Horatius, qui Mercuriũ curuæ lyræ parentem nominat lib. 1. Odarũ, at lib. 3. testudinem illi attribuit. Diuersas facit Plato. Quid, quo Diodorus lyram trichordon fuisse insimulat, ad citharam hanc testudinem septem neruis instructam Horatius? quo modo φόρμιγγα ἑπτάγλωσσον, id est, septenos edere sonos Pindarus ait. D. fertis quoq; verbis Lucanus in carmine ad Pisonem (quod non sine manifesta iniuria possessũ hactenus ab Ouidio auctori suo restituit Hadr. Iunius) edocet illud discrimen: nam chelyn siue testudinem digitis aut pectine pulsabant, lyram pellebant. Versus eius sunt:

Siue chelyn digitis, & eburno verbere pulsas.

Et mox:

Nec pudeat pepulisse lyram:

Seneca etiam chelyn plectro verberari: D. Clemẽs πλήκτρῳ κρούεσθαι, id est, plectro pulsari dicit. Cithara Platoni dicitur ψάλτιγξ, Suidæ φόρμιγξ, Homero χέλυς, à χελώνης, id est, testudinis testa; Ciceroni testudo, à forma; Virgilius periphrasticè citharam *canam testudinem* dixit. Eusebius lib. 10. φόρμιγγα à cithara aliquantulum discrepare iudicat, non tamen explicat. Nebrissensis Hispanicè *Vihuelam* exponit. Alij citharam putant Harpam esse nostram, Hieronymi fortè verbis persuasi, qui citharam delto figura describit, cum chordis vigintiquatuor: ad quam accedit instrumentum illud, quod vulgò Virginale, & Clauecymbalum nominatur, Gallis *Espinette*. Psalterium musicum est instrumentum ab Hebræis Nebel, aut (vt Chrysostomus annotat in librum Psalmorum) ναῦλα. ψαλμοκίνητον λύραν quidam dixit in illis versibus:

— — τῦ πλήματος
τά θεῖα τόξα κ' βέλη τέινας.
ὁ Δαβὶδ ψαλμοκινήτῳ λύρᾳ.

Describit autem Chrysostomus in Protheor. ad Psalmos ita: Psalterium instrumentorum vnum est, quæ fidibus tenduntur, sed erectum (eam enim ὀρθίαν μελῳδίας, quam Plutarchus Terpandro inuentori tribuit, significationem esse censet Iunius, quę rectis, non iacentibus aut obliquis fidibus editur) cuius sonus altrinsecus è superiore parte redditur. Habet autem decem verticilla, quæ in iugo ipsius vertuntur, totidemq; chordas sono dispares: (hinc decachordi psalterij fit mentio in Psalmis) dextra autem plectrum tractabat, læua altrinsecus chordis oberrans per interualla, digitosq; frequenter transponens, vel grauem, vel acutum, mistumque sonum excitabat. Hactenus ille. D. Hieronymus Psalterium in modum Δ literæ compositum ait. D. Augustinus scribit, Psalterium habuisse superiore in parte sonorum lignum, quasi tympanum, cui neruorum series incumbat, vt meliorem sonum reddat, quod lignum in cithara inferius sit. Hinc ferè statuere licet Psalterium esse Harpam, tametsi pluribus hæc instructa sit chordis. Alij instrumentum illud, quod

Instrumẽta musica triplicia.

Lyra.

Chelys.

Cithara.

Testudo.

Clauecymbalum.

Psalterium.

Harpa.

quod eodem ferè vocis sono Psalteriũ aut Psalterinum vocatur, esse existimarunt. Porrò *νάβλιον*, siue *νάβλαν*, vt Clemens, & ex eo Eusebius scribunt, vel *ναῦλα*, vt apud Plutarchum est, Hesychius ambiguè & citharam & psalterium exponit. Rursus organi genus musici aspero sono, quod Cappadocum inuentum esse voluerunt, vt Sidoniorum Sopatrus, Naulium dixit Ouidius illo versu:

Nauliũ.

Disce etiam duplici genialia vertere palma
Naulia, conueniunt dulcibus illa modis.

Sãbuca. Sambuca triquetrum instrumentum, imparibus longitudine fidibus, *σαμβύκη* Athenæo, Nebrissensi Hispanicè vocatur *Campona*. Athenæus instrumentum esse acuti soni & argutum, tetrachordum scribit. Italicè *Sampogna*. German. *Leyre*. Pandura instrumentum est triplicibus fidibus tensum. Pectis instrumentum musicum cum Psalterio commune quiddã habens, vsq; adeo vt psalterium interpretatus sit Apollodorus, Lydorum inuentum, teste Anacreonta. Barbiton siue barbitos lyricum instrumentum, plectro percuti solitum: cuius inuenti gloriam Terpandro tribuit Pindarus, vt Anacreonti Neanthes & Antipater. Martianus Felix multiforme barbiton dixit, ob varietatem, non formæ quidem, sed fortè sonorum. Strabo lib. 10. sambucam cum barbito eandem esse ait. Halicarnasseus *βάρβιτα κίρκειν* dixit, pro barbita plectris radijsq; percurrere. Quale nunc hoc, quod hic depictum cernitur, sit ex his enumeratis instrumentis, quisq; augurari potest: mihi sanè videtur psalterium.

Pãdura.
Pectis.
Barbitõ.

II. STRABO lib. 6. Geographiæ refert, Rheginum agrùm à Locrensi dirimi fluuio, cui nomen Alex. Cicadas autem, quæ in Locrensi versantur ripa, sonantiùs stridere, cùm in Rhegino sint mutæ. Huius rei hãc esse caussam coniectat, quòd Rheginorum regio cùm sit vmbrosa atq; opaca, cicadarum pelliculas humore torpescat. Easdem in agro Locrensi, quòd sit apricus, Solis arefactas æstu, stridorẽ aptiùs emittere. Solinus c. 8. de Italia, aliam reddit caussam fabulosam: Cicadæ, ait, apud Rheginos mutæ, nec vsquam alibi. Quod silentium miraculo est; nec immeritò, cum vicinæ, quæ sunt Locrensium, vltra cæteras sonitent. Caussas Granius tradit: cum obmurmurarent illic Herculi quiescente, Deum iussisse, ne streperent. Itaq; ex eo cęptum silentium permanere. Hæc Solinus. De hac taciturnitate cicadarum vide etiam Plinium lib. 11. c. 27. & Pausan. lib. 2. de reb. Eliacis. Auget autem miraculum Rheginensium cicadarum, etiam fabulosè celebrata vocalitas vicinarum. Nam idem Strabo Timæum citat auctorem, quondam in Pythiorum certamine Eunomum Locrensem, & Rheginensem Aristonem in canendi certamen venisse, Aristonem Apollinem inuocasse Delphicum, vt sibi canenti foret auxilio, quòd à Delphis olim Rheginenses essẽt profecti. Eunomus respondit, Rheginẽsibus ne certandum quidem omnino de musica, apud quos cicada vocalissimũ animal voce careret. Vtrisq; certantibus cùm in Eunomi cithara vna inter canendum chorda frangeretur, cicada superuolans astitit, & vocem alioqui defuturam suo cantu suppleuit. Atq; ita victor declaratus, statuam citharœdi posuit, cum cicada citharæ insidente. Sed cur nõ audimus ipsum Strabonem sua lingua loquentem? Sic enim ille: ἐδείκνυτο δ' ἀνδριὰς ἐν τοῖς λοκροῖς εὐνόμου τοῦ κιθαρῳδοῦ, τέττιγα ἐπὶ τὴν κιθάραν καθήμενον ἔχων. φησὶ δὲ τίμαιος πυθίοις ποτὲ ἀγωνιζομένους τοῦτόν τε καὶ ἀρίστωνα ἐριζεῖν ἐρίσαι περὶ τοῦ κλήρου. τὸν μὲν δὴ ἀρίστωνα δεῖσθαι τῶν δελφῶν ἑαυτῷ συμπράττειν· ἱεροὺς γὰρ εἶναι τοῦ θεοῦ τοὺς προγόνους αὐτοῦ, καὶ τὴν ἀποικίαν ἐνθένδε ἐστάλθαι. τοῦ δ' εὐνόμου φήσαντος ἀρχὴν μηδὲ μετεῖναι ἐκείνοις αὐτοῖς τῶν περὶ φωνὴν ἀγωνισμάτων παρ' οἷς καὶ οἱ τέττιγες εἶεν ἄφωνοι, τὰ εὐφθογγότατα τῶν ζώων, ὅμως εὐδοκιμεῖν μηδὲν ἧττον τὸν ἀρίστωνα καὶ ἐν ἐλπίδι τὴν νίκην ἔχειν. νικῆσαι μέντοι τὸν εὔνομον καὶ ἀναχθῆναι τὴν λεχθεῖσαν εἰκόνα ἐν τῇ πατρίδι. ἐπεὶ κατὰ τὸν ἀγῶνα μιᾶς τῶν χορδῶν ῥαγείσης, ἐπιστὰς τέττιξ ἐκπληρώσειε τὸν φθόγγον. id est: *Ostenditur apud Locros Eunomi citharœdi statua, quæ insidentem citharæ cicadam habet. Scribit autem Timæus, aliquando in Pythiorum certamine illum vnà cum Aristone Rhegino venisse in contentionem, vter præmium sortiretur. Aristonem susis precibus Delphorum ciues rogasse, vt sibi adessent: maiores enim suos ipsi Deo Apollini consecratos, & à Delphis Rhegium missam coloniam norat. Eunomum autem dixisse*

Cicadæ Locrẽses.
Cicadæ Rheginẽses cur mutæ.
Fons Emblematis ex Strabone.
Statua Eunomi.

xisse illis, nunquam de musica ab eorum primordio certamina fuisse, cum quidem apud eos cicadæ cunctorum animalium cantu suauissimæ omninò sonum non haberent. Nihilominus Aristonem spe victoriæ ad laudem assequendam strenuum: Eunomum tamen victorem declaratum, statuã, quam diximus, in patria collocasse. Cùm enim inter certandum chorda vna fracta defecisset, cicada superuolans adfuit, quæ supplementum vocis faceret. Hactenus Strabo. Certè hoc Epigramma Latio donatum, & aliquot versibus ab Alciato coercitum, legere est in sectione quarta Græcorum Epigram. titulo εἰς κιθαρῳδοὺς, quod huc ascribam.

Typus Emblematis.

Εὔνομον, ὦ πολλον, σὺ μὲν οἶσθά με, πῶς ποτ' ἐνίκων
σπάρτιν ὁ λοκρὸς ἐγὼ πευθομένοις δ' ἐρέω.
αἰόλον ἐν κιθάρᾳ νόμον ἔκρεκον ἐν δὲ μεσεύσᾳ
ᾠδᾷ μοι χορδὰν πλᾶκτρον ἀπεκρίμασεν.
καί μοι φθόγγον ἕτοιμον ὁπανίκα καιρὸς ἀπῄτει,
εἰς ἀκοὰς ῥυθμῶν τὠτρεκὲς οὐκ ἔμενεν.
καί τις ἀπ' αὐτομάτω κιθάρας ἐπὶ πᾶχυν ἀνᾴσας
τέττιξ ἐπλήρου τὠτρεκὲς ἁρμονίας·
νεῦρα γὰρ ἐξετίνασσον· ὅθ' ἑβδομάτας δὲ μελοίμαν
χορδᾶς, κἀν τούτᾳ γῆρυν ἐκιχράμεθα.
πρὸς γὰρ ἐμὰν μέλπων ὁ μεσαμβρινὸς οὔρεσιν ᾠδὸς
τῆνο τὸ ποιμενικὸν φθέγμα μετηρμόσατο.
ἃ μὲν ὅκα φθέγγοιτο, σὺν ἀψύχοις τόκα νευραῖς,
τῷ μεταβαλλομένῳ συμμετέπιπτε θρόῳ.
τοὔνεκα συμφωνὸν μὲν ἐγὼ χάριν. ἃς δὲ τυπωθεὶς
χάλκεος, ἀμετέρας ἕζεθ' ὑπὲρ κιθάρας.

Eunomum, ò Apollo, tu quidem nosti me, quando vincebam
Patria Locrensis ego, interrogantibus autem dicam.
Æolium in cithara modum resonabam at in medio
Cantu, mihi chordam plectrum suspendit [i. fregit.]
Et mihi sonum verum [i. paratum] quando occasio postulabat.
Ad aures numerorũ nõ verè reddebat;
Atq; [tunc] quædam vltrò citharç ad cubitum [siue iugum] exurgens.
Cicada complebat veram harmoniam;
Neruos enim pulsabam; quando septimæ curam haberem
Chordæ, huius voce vtebamur.
Ad meum enim cantum meridiana è mõtibus cantatrix
Illum pastoriciũ sonũ accommodauit.
Et quidem cùm sonaret, vnà cùm inanimatis neruis
Mutato simul congruebat sono.
Huius rei caussa congruam habeo gratiam: sic autem formata [i. expressa cicada]
Ære, nostra sedet super cithara.

Eunomus hic ego, scis quo vici tempore, Apollo,
Locrensis: referã iis, qui mea nosse volent.
Æolio vt modulo resonabam, in pectine tenta
Conticuit medio carmine fracta fides.
Me lyra destituit cum non foret ergo necesse,
Et mihi legitimos non dedit illa sonos.
Attamen ad citharæ cubitum mihi sponte cicada
Adfuit, vt veram redderet harmoniam.
Chorda fatigabat me septima, quando repentè
Vox mea supplebat quomodocunque sonum.
Sed mihi cantatrix venit de montibus altis,
Obtulit atq; suum meridiana sonum:
Egregiè reddens modulos, flectebat eosdem,
Exanimes neruos quodq; referret, erat.
Ergo habeo grates meritò; hincq; expressa cicada
Spectatur constans ære super cithara.

Sãctius sic vertit, tantũ vt intelligi posset: *Versio Sãctij.*

Eunomus vt Parthin Locrensis carmine vici
Delphice scis: dicam iis, qui mea facta rogant.
Æolico citharã resonabam pectine cantum,
Concentu in medio desilit vna fides.
Inde per attentas non ibat dulciter aures,
Legitimusq; mihi non erat ille sonus.
Tum cythara cubito sedit sic forte cicada,
Vt dulcem cantum conderet harmonia.
Fracta namq; fide rhythmum meditabar eundem
Supplere, & netes equiparare vicem,

Ecce mihi venit tantor de montibus altis
Æstiuus, dulces continuitq; modos.
Extinctis qui voce leui sua carmina neruis
Aptabat, reparans qui periere tonos.
Propterea grates soluo tibi Delphice, nostraq;
Æneus hic cantor desidet in cithara.

Epigramma Pauli Silentiarij. Extat & aliud epigramma eiusdem ferè argumenti lib. 6. Antholog. tit. ἀπὸ κιθαρῳδῶν, autore Paulo Silentiario, quod tale est:

τὸν χαλκοῦν τέττιγα λυκώρει λοκρὸς ἀνάπτει
Εὔνομος, ἀθλοσύνας μνᾶμα φιλεστεφάνου.
ἦν γὰρ ἀγὼν φόρμιγγος· ὁ δ' ἀντίος ἵστατο πάρθυς·
ἀλλ' ὅκα δὴ πλήκτρῳ λοκρὶς ἐκρέκε χέλυς,
βραγχὸν ἐτρύζησε λύρας ἀπεκόμπασε χορδά·
πρὶν δὲ μέλος σκάζειν εὔποδος ἁρμονίης
ἁβρὸν ἐπιτρύζων κιθάρας ὑπερίζετο τέττιξ,
καὶ τὸν ἀποιχομένου φθόγγον ὑπῆλθε μίτου.
τὰν δὲ πάρος λαλαγεῦσαν ἐν ἄλσεσιν ἀγρότιν ἠχὼ,
πρὸς νόμον ἁμετέρας τρέψε λυροκτυπίης,
τῷ σε μάκαρ λητῷε τεῷ τέττιγι γεραίρει,
χάλκεον ἱδρύσας ᾠδὸν ὑπὲρ κιθάρας.

Quod ferè ad verbum sic sonat; versu autem hic expressit ipse Alciatus:

Aream cicadam Lycorei Locrensis suscitat
Eunomos, monimentum certaminis coronarum cupidi [id est, victoriæ assueti]
Erat autem certamen citharæ: & contrarius stetit Parthys.
Sed cum plectro pulsata resonaret Locrensis chelys,
Chorda lyræ stridens raucum sonū edidit.
Hinc claudicabat melos harmonia prius integros pedes habentis. [id est, perfecta]
Delicatum admurmurans citharæ insedit cicada,
Et absentis fidis sonum subiuit.
Namq; in saltibus resonabat rusticā echo,
Secundum legem pulsus lyræ nostræ mutabat.
Te, beate Latonæ fili, tua cicada ornat,
Æreum collocans cantorē super citharæ.

Cęterùm de Eunomo Antigonus, Strabo, & Clemens Alexandrinus initio statim orationis, qua Gentes hortatur ad pietatem. Repere etiam prouerbia, *Acanthia cicada.* &, *Chorda vice.* &, *Ad stridorem canis.* &, *Cicada vocalior.* Vide insuper Pierium lib. 26. Hierogl.

III. Locris. *LOCRENSIS Eunemus*] Locris regio proxima Phocidi, cuius populi Locri, siue Locrenses dicuntur.

Phœbus Delphicus. *Delphice Phœbe*] A Delphis Phocidis ciuitate Phœbus Delphicus dictus est, in qua nimirum oraculum fuit toto orbe celeberrimum.

Palma signum victoriæ. *Palma signo*] victoriæ suæ testem. Palmam signum esse victoriæ diximus alibi, & notius est quàm vt hoc loco repetatur. Plutarchus causam reddit: In certaminibus, ait, palmam signum esse placuit victoriæ, quoniam ingenij eiusmodi lignū est, vt vrgētibus opprimentibusq; non cedat.

Certabat plectro] Instrumento, quo fides plectuntur, hoc est, percutiuntur. Martialis:

Exornent docilem garrula plectra lyram.

Spartyn commissus in hostem] In aduersarium Spartanum, id est, Aristonem. *Spartyn*, Græcus accusatiuus. Græcum epigramma, vt habent vulgati codices, secutus Alciatus, in errorem potuit impingere. Quòd eò dico, quia vox, σπάρτιν videri suspecta non temere potest. Certè Sanctius ex secundo huc adducto epigrammate emendat, *Parthyn.* Sic legendum putat Nicolaus Gulonius, literarum Grecarum professor Regius:

πατρίδ' ὁ λοκρὸς ἐγὼ, &c.

pro eo quod diceremus, κατὰ τὴν πατρίδα ὁ λοκρὸς. sic enim recta erit carminis sententia. Eunomus enim Locrensis erat, non Spartanus: nisi fortè putet aliquis σπάρτιν, siue πάρθυν esse cognomen vel agnomen quoddam, atq; citharœdum illum fuisse binominem; quod nescio an debeam probare.

Tritæ fides] frequenti tactu attrita, & tandem rupta chorda.

Stridere. *Crepitum stridere*] dissonare. Strideo seu strido propriè est tinnium, cùm sonum edunt; vtcrius tamen frequenter ad alia transfertur. Horat. lib. 2. Serm. Sat. 8.

Stridere secreta diuersos aure susurros.

Bombo]

Bombus. *Bombo*] sono. Bombus sonus propriè, quem edunt apes. Transfertur etiam ad alios diuersos sonos, vt tubæ apud Lucretium lib. 4.

Cùm tuba depresso grauiter sub murmure mugit,

Et reboat raucum retrocita barbara bōbū.

Est autem factum per onomatopœiam ex sono βὸμ βὸμ. Hinc deducitur etiam Bōbarda, quasi bombizatio vel bombus ardens, vt Robertus Valturius putauit, lib. 10. de re milit. Bōbarda.

Argutans] suauiter canēs. Cicadas stridere, & quasi cantus vocem sonoram edere, præsertim Sole æstuante, nemo non nouit. De his Virgilius in Culice.

Argutis & cuncta fremūt ardore cicadis.

Cicadis cur tributa canendi suauitas. *Suauis sese intulit ales*] Tribunt antiqui poetæ cicadis canendi suauitatem, nescio ob quam causam: nam nostris locis & temporibus streperum & inamabilem edunt sonum. Homerus Troianos Oratores cicadis cōparat 3. Iliad. Et apud Theocritum in 1. Eidyl. pastor, qui Thyrsin commendare vult à carminis suauitate, meliùs eum canere quàm cicadas, rustica & pastorali simplicitate dixit. Quod si coniecturæ locus, illud ex fabula antiqua ortum trahere autumo: nam Philostratus in Apollonij Tyanei vita, & Plato in Phædro, à Musis cantum habuisse cicadas scribunt, dicente sic Socrate: Fertur olim cicadas homines fuisse ante Musas; natis deinde Musis, cantuq; monstrato, illorum nonnullos voluptate cantus vsq; adeo delinitos fuisse, vt canentes cibum potumq; negligerent, imprudenterque perirent: ex quibus deinceps cicadarum genus sit natum, cui Musæ hoc munus dederunt, vt alimonia nō indigeat, sed absque cibo potuq; quamdiu vixerit cantet, postea verò ad Musas proficiscatur, quam quis hominum Musam hic colat renunciaturum: illasq; gratas reddit mortalibus, prout huius vel illius fuerint studio mancipati: Sicut amantes Erato, saltatores Terpsichoræ, philosophos Vraniæ, & sic deinceps. Meminit Cœl. Rhodigin. lib. 17. cap. 6. & Pierius lib. 26. Hieroglyph. Cicadarum fabula.

Quaq; allecta] illicio scilicet Musicæ.

Sui ad legem descendit] aptauit sese ad instrumenti musici concentum.

Ab altis Saltibus] à siluosis locis venit opem latura mihi Eunomo, relictis nemoribus, in quibus potissimùm frequentia est cicadarum.

Ergo tua cicada] tibi sacra. Cicadas ob cantum Apollini sacras esse docet Aristophanes in Nebulis, vbi scholiast. οἱ τέττιγες μουσικοὶ ὄντες ἀνάκεινται τῷ Ἀπόλλωνι: id est: *Cicadæ propter musicam Apollini consecrantur.* Tradunt nonnulli aues omnes canoras Musarum volucres appellari. Sed hæc iam dicta fuerūt Embl. 180. Cicadæ Apollini sacra.

O sancte] Phœbe.

Vt firmus stet honos] Ne tanti miraculi memoria temporis vetustate deleretur, citharam Apollini cum cicada ænea insidētē consecrauit Eunomus; citharam enim Apollini ideo appingi, quod Musicę & carminum auctor sit; paulò ante diximus. Val. Flaccus lib. 5. sic:

Musarum chorus & cithara pulsator Apollo.

Ad finem huius Emblematis Græci particulam postremam ita corrigit Gulonius: τοῦτ' ἐπὶ συμφώνων μιν ἔχω χάριν. quæ lectio, vt facilior probatur.

Pro cithara]. Ordo huius vltimi distichi est: *Ergo ò sancte* Apollo, *vt honos tua cicada stet firmus*, id est, sit perpetuus; *ipsa*, scilicet cicada, *sedet hic aneus fidicen*, id est, ex ære fusus fidicen, hoc est, tanquam fidicen: *pro cithara*, id est, super citharam. Nam voluit exprimere Græca ὑπὲρ κιθάρας. id est, *super citharam*. Vel expone *pro*, id est, ante, quod vsitatius est apud Latinos. Cicero 2. Philip. Hasta posita pro æde Iouis statoris. Idem pro Milone: Illa præsidia, quæ pro templis omnibus cernitis.

IV. HVIVS narrationis ἐξήγησιν continet ἐπιγραφή, nimirum *Musicam Dijs curæ esse*: quod etiam significat Homerus Iliad. 1. cum induxit Deos citharæ vtentes post contentionem de Achille. Certè non modò paganorū scripta testantur, sed maximè libri sacri continent, quanta fuerit lege diuina Musicæ commendatio, vt 1. Reg. 16. & apud Regium Psaltem varijs in locis. Consule D. August. de Ciuit. Dei 17. cap. 14. Nam prēterquam quod ipsius origo cœlestis est, semper habita fuit ars consummatissima, vt quæ corporis habitudines, animiq; affectus, ac mores hominum componit, ideoque tam turpe olim fuit Musicam nescire quàm literas. Interponebatur enim non modò sacris, sed & omnibus Musica commendatio.

omnibus solennibus, omnibusq; lætis vel tristioribus rebus. Nam vt in veneratione diuina psalmi & hymni, ita in nuptijs hymenæi, & in rebus mœstis threni siue lamentationes canebantur. Vnde etiam à sãctis Patribus in Ecclesia Dei hodie piè institutum, imò obseruari præceptum est, c. perlectis. 25. distinct. vt diuinæ laudes in celebrandis sacris cantu & psalmis, suauibusq; instrumentis peragerentur, nempe iuxta Dauidis exhortationem, qui vult regni & exultationis suæ nos esse participes: Sumite, inquit, psalmum, & date tympanum, psalterium iucundum cum cithara. Sed ad quid? Vt laudetis Dominum in tympano & choro, in chordis & organo: Laudate eum in cymbalis bene sonãtibus. Idem Psalmista cùm ministeria domus Domini ampliaret, cãtores instituit. 1. Paralip. c. 6. cantu siquidem fidelium deuotio excitatur, cùm huiusmodi consonãtiæ auditum demulceant, & psallentium Deo animos torpere non sinant. Extrauag. Docta sanctorum, de vita & honest. cleric. Laudes enim diuinæ præcipuus Musicæ finis esse debet, cui alter annectitur, animũ demulcere, & humanas sollicitudines exuere, quibus subinde depositis expeditius animus ad diuina transfertur. Siquidem Musica penè infinita est, nec vllo ingenio exhauriri potest, quippe ea cœlestia temperantur, mundana siue humana reguntur, animus eleuatur, & à curis eximitur, exterminantur sollicitudines, & participatione lætitiæ & quietis exultatione quadam in Deum mẽtes humanæ ad Angelorum societates traijciuntur. Sensibus voluptatem conciliat, naturę harmoniam, & intellectui beatitudinem quãdam clargitur. Sanè laborum quoddam solatium & lenimentum Musicam esse, ecquis est, qui inficias ire possit? Nam & ipsi agricolæ rudes & callosi, æstiuo Sole labores alioqui intolerabiles siluestri musa & cantu attenuant: & rustica anus, quę antelucanis horis nere aut lanam ducere numquam cessat, cantando omnia facit leuiora. Ipsa etiam Musica post imbres & turbulentissimas tempestates fluctuantibus nautis portus, peregrinantibus & fessis meta ac requies, vinctis & carcere conclusis pro libertate est. Sed & ipsis etiam infantibus Musices vsum à natura insitum videas, cũ horum vagitum ad nutricis cantum seda-

Musicæ vires.

Musica laboris lenimen.

ri certum sit. De Musicæ porrò vtilitate, excellentia & laudibus plura habentur apud Athenæum lib. 12. cap. 4. & lib. 14. c. 11. Macrobium lib. 2. in somnium Scip. Ciceronem 1. Tuscul. quęst. Cassiodorum Variar. 2. epist. 40. Scripsit etiam Plutarchus elegantem commentarium de Musica: cuius vires quoque attingit posteriore de fortuna & virtute Alexandri, & de cohibenda iracundia. Ex neotericis consule Chassanæum in catalogo gloriæ mundi part. 10. consid. 51. Philip. Camerarium Oper. succis. cap. 18. Balthasar. Castilionium in suo Aulico, lib. 1. Lilium Gyraldum de hist. poet. dialog. 1. Guidonem Pãcirollum Rerum memorand. lib. 1. & omninò Rodericum à Castro in suo Medicopolitico lib. 4. cap. 14. 15. & 16. Hisce adde, quæ de Musica, & in quo eius cum re militari sit commercium, Robert. Valturius tradidit lib. 1. de re milit. c. 4. Si quis plura volet, ad illustrationem huius Emblematis cõduxerit fortasse legere Plutarchi tractatum de Animæ procreatione, ad finem. Sed vide num huc conciliare possis Strabonis illud ex lib. 10. εὖ μὲν γὰρ εἴρηται καὶ τοῦτο, τοὺς ἀνθρώπους μάλιστα μιμεῖσθαι τοὺς θεοὺς ὅταν εὐεργετῶσιν· ἄμεινον δ' ἂν λέγοι τις, ὅταν εὐδαιμονῶσι· τοιοῦτον δὲ τὸ χαίρειν καὶ τὸ ἑορτάζειν καὶ τὸ φιλοσοφεῖν, καὶ μουσικῆς ἅπτεσθαι. *Rectè quidem dictum est, mortales tum maximè Deos imitari, quando benefici sunt: rectius verò quis dixerit, cùm beati fuerint. Quod ipsum est gaudere, festos dies agere, & philosophari, & Musicam attingere.* Sed nimis fortasse verbosè hactenus: finio, vbi priùs breuissimè recigero documẽta, quæ nobis præsens suppeditat Emblema. Et primùm quidem, apud veteres Musicam in magna laude habitam fuisse, & eius vsum in magnis quibusq; conuentibus, cõuiuijs, sacrificijs prosecutum. Deinde illos, quamquam vera Dei cognitione destitutos, putasse tamen quędam esse numina, quorum opem in rebus aduersis se sperabant impetraturos: vtq; hominum multæ variæq; conditiones essent, sic peculiares esse Deos, credidisse. Præterea ijs, qui temeraria quadam proteruia contenderent, & suis æqualibus debitam omnem laudem eripere conarentur, sæpenumero malè cedere: ijs verò, qui modestè de se sentirẽt, Deum vltrò frequenter occurrere, adeò

Aceruus documentorũ, quædã ex hoc Emblemate eruuntur.

ut præter omnium spem de fortioribus victores euadant. Adhæc prodigia quædam & quasi arcanorum suorum recessus, Deum in rebus penè omninò desperatis ostendere, vnde memoria sempiterna transmeet ad posteros. Multò etiam plura sunt recõditioris sensus in hoc Emblemate, si singula diligentiùs appendi liceat: nempe æmulationem rerum honestarum incendere vires ingenij ad gloriam augendam. Inter pares porrò æmulationem inflammari, cùm nemo sit, qui ingenio velit cedere; & nonnunquam inter eos, qui patria sunt dispares, vehementius excitari studium. Insuper garrulam & stridulam cicadam garrulo fidicini opem insperatã tulisse, & fidiciam iuuisse. Denique pro impetrata ope Deo grates habitas, vt in casu sanè difficili. Claudius Minos id opportunè flectit in discordes ac funestas procerum Galliæ rixas, specie religionis excitatas; nam post occisionem Principis, non cicadæ è solo natæ, sed vnanimis nobilium cœtus harmoniam suppleuit impeditam & interturbatam, fidemq; concordem dedit, qua saluti Galliarum & nutanti imperio succurreretur. Vnde idem exclamat: *Gallia discors pacificata.*

...... Deus nobis hæc otia fecit:
Namq; erit is nobis semper Deus.

Littera occidit spiritus viuificat.
EMBLEMA CLXXXVI.

VIPEREOS *Cadmus dentes vt credidit aruis,*
Seuit & Aonio semina dira solo:
Terrigenum clypeata cohors exorta virorum est,
Hostili inter se qui cecidere manu.

Euasers

Euasere, quibus monitu Tritonidos armis
Abiectis data pax, dextraq́; iuncta fuit.
Primus Agenorides elementa, notasq; magistris
Tradidit, iis suauem iunxit & harmoniam.
Quorum discipulos contraria plurima vexant,
Non nisi Palladia quæ dirimuntur ope.

COMMENTARII.

I. VIR habitu militari conspicuus, è semicinctio suo dẽtes draconis, iuxta se occisi & prostrati seminat in agrum aratum, suspenso aratro. Sed vide mihi hic & ride proportionem dentium & draconis, cornua dicas potiùs.

II. *Titulus Emblematis.* TITVLVS Emblematis sumptus est ex D. Paulo 2. epistola ad Corinthios, cap. 3. τὸ γὰρ γράμμα ἀποκτείνει, τὸ δὲ πνεῦμα ζωοποιεῖ. id est: *Litera occidit, spiritus autem viuificat*. Cuius sententiæ varię sunt expositiones. Sunt enim qui literam interpretentur veterem legem, spiritum verò nouam. D. Augustinus librum scripsit de spiritu & litera. Nos verò submissius incedemus, & totum epigramma pingui (quod aiunt) Minerua exponemus. *Spiritus & litera quid.* Literam pro ipsa scriptura accipio, spiritum pro sensu in scriptura comprehenso. Pinguius adhuc dicam. Literam voco illos, qui nullam scientiam degustarunt, nullis se optimis disciplinis tradiderunt excolendos, sed Grammaticis næniis armati de constructione verbi vel aduerbij horrendas mouent tragœdias, & circa literam ipsam digladiantur. Spiritum verò intelligo illos, qui non tantùm quid verba ipsa sonat, quantum quid habeant mysterij, mentis acie considerãt, qui verè docti sunt & sapientes. Sed quia postea plura hac de re dicenda sunt, nunc *Cadmi historia.* Cadmi fabulam enarremus. Is Agenoris Phœnicum regis filius, à patre missus in remotas terras Europam sororem quæsiturus, iussusq; Phœniciam nõ redire prius quàm illam vnà secum reduceret, Apollinis oraculum dicitur adijsse, vt quid sibi esset agendum, certò nosset; eumq; respõsum habuisse, vt indomitæ bouis ductum sequutus, ibi tandem sisteret, sedemq; figeret, quo loco illa procumberet. Itaque oraculo paruit, Thebas Bœotias condidit, Harmoniam Martis ex Venere filiam duxit vxorem, Draconem Castalij fontis custodem Marti sacrum interfecit, cuius dẽtibus (suasu Palladis) humo, vt sata quædam mãdatis, armatorum militum legiones prodiere, quæ se mutuò confecerant: demptis quinq; reliquis, qui Palladis consilio fœdus & pacem inierunt: quibus ita tandem conciliatis, & quasi aliquo certo fœdere sociatis, auxilium Cadmo tulerũt in Thebis instaurandis. Ex quo factum, vt post aliquantum temporis in numerosum populum excreuerint, totamq; Græciam suo genere & præclarè gestis compleuerint. Sed de fabula plus satis. Historiam fusius 3. Transformationum Ouidius est prosecutus: nẽ Parœmiographus in adagio, *Bœotica auris*, & in doctissimo libello de recta Latini Græciq; sermonis pronunciatione. Sic igitur ille ibi: Narrãt Cadmum literas à Phœnicibus primum inuexisse, eam rem fabula notatam, quæ fingit illum serpentis extincti dentes in terram seminasse, ex hac semente subitò duas galeis & hastis armatas acies exortas, quæ se mutuis vulneribus confecerint. Atqui demiror, quid hæc fabula faciat ad literas. Vr. Dicam, nisi molestum est. L. Imò percupio, si graue non est. Vr. Inspexistine vnquam os serpentis? L. Nec cupio quidem. Vr. Mortui nunquam. L. Ne mortui quidem. Vr. Si inspicias, numeresque supernos & infernos dentes, tot reperies, quot literas primùm attulit Cadmus. L. *Cadmi mythologia.* Quot. Vr. Sedecim, ni fallor. Otiosæ sunt autem sicut natæ sunt ordine positæ, dissipantur, seminantur, atq; ita demum plures numero, variéq; digestæ viuunt, agũt, pugnant. Id si non credis, considera qua strage se vicissim conficiunt hodie, qui literas profitentur. Et sermonem à serendo dictum aiunt Grammaticorum filij. Habes Cadmeæ serpentis allegoriam: nunc excutiam scrupulum, qui, vti coniecto, v-

rit te. Tonorũ ac spirituum uoculas imaginarias esse lanceas & galeas exercitus. L. Rectè diuinas. Vr. Imò partes elementorum sursum eminentes talium rerum speciem præbent. Et si diligenter us cõtemplere, videbis illic nõ solùm lancearios ac leuis armaturæ milites, verùm etiam cataphractos, clypeis, ensibus, ac ballistis instructos. Verùm harum rerum imagines melius exhibent Hebræorum elementa, à quibus profectas fuisse literas nostras cum ipsis figuris, non absurdè quibusdam videtur. Hactenus Parœmiographus. Non hic mihi tacendus est Ausonij elegantissimi poetę nodus de Cadmi filiabus, qui sic canit:

Ausonij ænigma.

Aut adsit interpres tuus,
Ænigmatum qui cognitor
Fuit meorum, cùm tibi
Cadmi nigellas filias
Melonis albam paginam,
Notasq; furuæ sepiæ,
Cnidiosq; nodos prodidit.

Cadmi filias literas vocat: Melonis paginam papyrum Niloticam, (nam Nilus dictus fuit Melo veteribus Latinis Grææ linguæ nondum assuetis, vt suprà monuimus) notas sepiæ atramentum, Cnidios nodos calamum: quæ singula latiùs explicat Politianus Miscell. cap. 39.

111. *VIPEREOS dentes &c.*] ex quo tempore Cadmus dentes inseuit, vel humo tanquam semen mandauit. Vipereos autem dentes dicit, pro serpẽtinis, συνεκδοχικῶς speciei pro genere. Totam verò hanc narrationem eleganter retulit Ouidius lib. 3. Metamorph. vt dictum.

Aruum. *Credidit aruis*] mandauit solo. Propriè, aruum enim dicitur id quod aratum, nec dum est satum, debuit autem prius arare terram, quàm dentes disseminare.

Aonia. *Aonio solo*] in Græcia. Aonia dicta Gręcia ab Aone Neptuni filio, rege Bœotiæ.

Semina dira] perniciosa. Vel quia progerminatura exercitum in se sæuientem: vel quod ij dentes socios Cadmi aquatum profectos lacerassent. Ouidius vocat *mortalia semina*.

Terrigenum clypeata cohors &c.] inde bellatorum armis instructorum cohors prodijt, qui se mutuis vulneribus confecerunt. Sic Ouidius:

- - - crescitq; seges clypeata virorum.

Monitu Tritonidis] monitu Palladis. Ouid. l.

Is sua iecit humi monitu Tritonidis arma.

Cur verò Pallas dicatur Tritonis, vel Tritonia, dictum est Emblem. 1.

Primus Agenorides &c.] Agenorides, id est, Cadmus Agenoris filius, qui è Phœnicia in Græciam literas attulisse fertur. Lege Plinium lib. 7. cap. 56. Solinum cap. 13. Cæterum de literarum inuentoribus satis controuersum est à scriptoribus. Communiter creditum est à Phœnicibus primùm has fuisse inuentas, vt Antonius Thylesius refert lib. de colorib. cap. 13. idque nõ obscurè innuere videtur Lucanus lib. 3. vbi ita canit: Literarũ inuentores qui.

Phœnices primi, famæ si creditur, ausi
Mansuram rudibus vocem signare figuris.

Ob id etiam Zeno in epigrammate:

Οὐδὲ πάτρα φοινίασσα τίς ὁ φθόνος; οὐ καὶ Κάδμος
Κεῖνος ἀφ' οὗ γράπται Ἑλλὰς ἔχει σελίδα.

Nouit Patria Phœnissa quanam inuidia, vbi & Cadmus
Ille, ex quo scriptam Græcia habet paginam

Plinius quoq; lib. 5. c. 12. & 19. Syriphœnicibus quinq; hæc eximia videtur accepta ferre, nempe literas, siderum cognitionem, nauigandi industriam, militiæ disciplinam, & frequentem vrbium extructionem. Scribit tamen Alexander ab Alexandro lib. 2. Genial. dier. cap. 30. Phœnices animalium figuras literarum loco lapidibus insculpsisse; per easdẽ & Ægyptios mentis suæ sensus effinxisse primùm, & antiquissima monumenta mandasse literis. Quo etiam allusisse videtur Lucanus lib. citato, illis versibus: Ægyptiorum literæ.

Nondum flumineas Memphis contexere biblos
Nouerat, & saxis tantum volucresq; feræq;
Sculptaque seruabant magicas animalia linguas.

Alij Assyrios, nonnulli Iones, alij alios earum auctores faciunt. Cornelius Tacitus lib. 11. Annal. meminit Cadmi vt literarũ inuentoris apud Græcos. Allusit etiam Plutarchus ad fabulam Cadmi, qua dicitur serpentis dentes proseminasse, initio disputationis, Cur oracula dare Pythia desierit. Sed fortasse conduxerit studiosos euoluere eiusdem Symposiac. 9. quæst. 3. & 4. quo loco quærit, cur Alitera[illegible] in prima

ma

ma sit accepta. Vide Politian. Miscel. cap. 39. & doctissimum opusculum Otthonis Heurnij de barbaricæ Philosophiæ antiquitate, lib. 1.

Elementa notasq;] literas.

Iis suauem iunxit & harmoniam] fecit vt consonātes cum vocalibus ingenioso & suaui concentu inter se iungerentur, & quasi sociarentur, ad enunciandas quasdam mētis notiones. Vel, vt disciplinę liberales haberēt inter se commune quoddam vinculum, vt quasi mutuum auxilium sibi præstarent: est enim omnium artium præclara quędam harmonia, quamquam singulæ præceptis distinguantur. Allusit autem procul dubio hic Alciatus ad Harmoniam Cadmi coniugem, Martis ex Venere filiam, de qua Hesiodus in Theogon. *Harmonia Cadmi vxor.*

ἁρμονίην θ' ἣν κάδμος ὑπέρθυμος θῆτ' ἄκοιτην.

Harmoniam Cadmus iunxit sibi fœdere lecti,

Quorum discipulos] Intelligere videtur Philosophorum principes, ex quorum disputationibus hausta est omnis liberalis doctrina.

Contraria plurima vexant] altercantur inter se, dissentiunt opinionum conflictu, seq; contrarijs sententijs oppugnant.

Non nisi Palladia &c.] quarum contentionum nullus finis, nisi Palladis interuentu, id est, sapientiæ ope, quæ isthęc dissidia omnia facilè tollit & componit.

IV. EPIMYTHION est elegantissimum, quo literatorum æmulationem, quæ sæpenumero rixarum plena esse solet, permultas vnà secum adueher difficultates, & contentionum tricas arguit. Id quia nō minus varium quàm ingeniosum sit, Cadmi fabulam per partes explicemus. Sati dentes labore Cadmi, literæ sunt per totam Græciam primùm sparsæ, quas ille ingeniosus & industrius admodum artifex Græcis ipsis primus tradidit. Quod omninò vel de sermone literarum monumentis comprehenso, vel de contentionibus hominum literatorum est accipiendum. Draconem primum παρὰ τῦ δέρκεσθαι, id est, *acutissimè videre*, nominatum aliàs admonuimus: quo sapientiam intelligimus, & disciplinarum circulum literarum contentum monumentis. Nemo enim est qui nesciat, liberalem omnem doctrinam sermone vt plurimum & scriptis quacunque lingua communicari. Sermonem quidem à ferendis verbis esse dictum Grammatici nos admonent; qui sermo, qua parte literis continetur, sedecim primùm characterum notis constabat, tot enim Draconis esse dentes asseuerant, qui naturæ arcana inuestigarunt: & ij quidem characteres non modò parum inter se consentiunt, sed & seipsos mutuò quasi tollunt: id est, coalescere, aut significare quicquā nō possunt, nisi quinque vocales adfuerint, quarum ope ac beneficio redeunt in gratiam, id est, articulatam orationem faciunt. Armatorum hastas & gladios possumus transferre ad accentuum vel spirituum sedes siue notas, quæ non nisi Palladis, id est, intelligentiæ beneficio, bene inter se componi & conciliari queunt. Vel hæ armatorum copiæ ex ijs dentibus ortæ, studiosorum quorundā factiones ostendunt, qui liuore quodam, & æmulatione grauiore moti, sibi mutuam inferunt internecionem, dum scriptis vltro citroque editis, vel etiam verborum cōcertationibus, id est, λογομαχίαις rixātur, suorum συνδρόμων, & eorum, qui versantur in eodē circo, laboribus detrahunt, eorumque doctrinam importunius vellicant. Vidit plus quàm satis est eius rei exempla nostra ętas, quæ vt politiorem cōcinnioremq; non modò artium, sed totius philologiæ tradendæ viam ac rationem summo Dei beneficio restitutam habuit; sic certè plura, & quidem nocentiora eo monstra parturijt, adeo vt vero veteris dictum sit, *Vbi mel, ibi fel*: &, *Vbi vber, ibi tuber* succrescere. Porrò numerus perexiguus à Minerua sapientiæ Præside in gratiam redire iussus, & qui tandem in infinitum numerum excreuerit, studiosorum conditionem notat, qui cùm se mutuò iuuant, vberrimum doctrinę prouentum referunt: sed quàm pauci sint, qui animi cādore & ingenuè id faciant, non est meum hoc loco dicere. Hanc fabulam ingeniosè & lepidè traducit Anulus in typographos Lugdunenses, refertq; dentes serpentis ad sedecim literas, quæ tot primùm fuerunt Cadmi tempore: ex quibus consonas sese interficere ait, quòd nihil virium habeant si singulæ spectētur, quinque vocales, quæ per se vocem faciunt, quæque alijs soni vim communicāt, referre quinq; milites, qui

Sati dentes quid.

Draco vnde dictus, & quid significet.

Sermo unde dicatur.

Hasta, et gladij quid.

Inuidia literatorum.

Bartholomæus Anulus.

qui mutuò in pacem conspirarunt: postremò typographum elementorum typos, quasi Cadmum serpentis dentes disseminare, quibus barbari ad vitæ cultum & humanitatem perueniant. Carmen Anuli hoc est:

Cui iaculum, iaculoq; animus præstantior omni,
Atque leoninum vis erat exuuium:
Cadmus Agenorides præstans facundia, & armis.
Vt iaculum penetrans, vt leo magnanimis,
Vexit in Europã literas Phœnicibus ortas,
In quibus humana circulus est Sophia:
Quarum quinq; (alijs se collidentibus vltrò)
Plena vocales integritate manent.
Ac terrestribus has animis inseuit, et artes:
Ciuiles homines fecit & ex rudibus:
Fictus ob hoc vigilis dentes sparsisse draconis,
Exq; satis natos dentibus esse viros:
Qui se occiderunt per mutua vulnera, tantùm
Post reliquos cæsos, quinq; superstitibus.
Ex quibus est hominum pòst multiplicata propago,
Qui primi Thebas incoluere nouas.
Huius ad archetypum, literas qui spargit in vrbe,
Qua nomen, vires, flemma leonis habet,
Quiq; libris homines sapientes perficit: an non
Iure pari possit dicere chalcographus?
Semina serpentis dentes in pelle leonis,
Hoc est Lugduni, qui Leo Gallicus est.

Quanquam satis multa de seminatis à Cadmo dentibus adduxerim, vt nihil sit, quod studiosus remorari posse videatur, quia tamen iam ab initio hac commẽtatione mihi proposuerim, nullam illustrandi Alciati materiam prætermittere, adijcio hic quod apud Isacium legitur, in hanc ferè sensum: Cadmus cùm draconem Martis interfecisset, aquam ad sil ã * portantes, euulsos illius dentes seminauit, ex quibus procreati sunt armati viri: & à quibus aiunt Thebanos suum genus duxisse; quæ tamen fabulosa esse constat. Palæphatus Stoicus (frigidè quidem, sed tamen allegoricè) tradit Cadmum è Phœnicia veniẽtem dentes elephãtum habuisse, quibus humo mandatis, suppetias illi aduersus fratrem tulerunt. Sed Androtion historicus scribit, Cadmum cum quibusdam palantibus venisse Thebas. Existimat tamen idem Isacius, draconem illum prędonem fuisse, vel pręfectum quendam, insidiatumque sacra facienti Cadmo, & aliquot ex suis socijs sustulisse: deinde Cadmum instructis militum ordinibus eundẽ draconem, & draconis socios interfecisse, quos dentes nominat, eò quod mordaces essent: ex ijs autem multos fudit, alios sibi affinitate iunxit. Porrò si hoc totum ad vim & virtutem Spiritus Dei traduxeris, nihil, meo iudicio, aberraueris; is enim sæpissimè vnico interiore afflatu id efficit, quod nulla humana argutia, nulla literata disputatio, nullæ Philosophorum rationes efficere vnquam possunt: argumenta enim argumentis refelluntur & refutantur, Spiritui autem diuino nemo resistere valet. Refertur in historia Tripartita, aliquot Episcopus cum quodam insigniter erudito contulisse, hoc agentes, vt illi Baptismum persuaderent. Cumq; in longum produceretur disputatio, nec philosophicis, nec argutis vllis rationibus quidquam proficeretur aduersus hominem ijsdem armis instructum, quidam ex Episcopis, vir pius, sed parum eruditus, assurgens breui sermone flexit hominem: Quid, inquit, credisne Dominum Iesum pro nobis factum hominem & cruci affixum? Cùm respondisset, se credere. Quid igitur, inquit, terimus tempus supervacaneis cauillationibus? quin potiùs imus ad basilicam, & illic accipis insignia principis & redemptoris tui? Assensus est, itum ad Baptismum, & disputatio versa in professionem. Postea rogatus, quomodo tam facilè cessisset vir imperito, qui à tã multis eruditis non poterat flecti? Donec, inquit, audiebã rationes humanas, humanis rationibus repugnabam: verùm simul atque audiui spiritum loquentem, cessi spiritui. Hanc demq; de Cadmo fabulam aliò traduxit Dio Chrysost. orat. 23. quem consule si vacat, nos enim ad sapientes festinamus.

Mythologia de seminatis à Cadmo dentibus.

Spiritui diuino nemo resistit.

Dicta

Dicta septem Sapientum.

EMBLEMA CLXXXVII.

HAEC habeas, septem sapientum effingere dicta,
Atque ea picturis qui celebrare velis.
Optimus in rebus modus est, Cleobulus vt inquit:
Hoc trutina examen, siue libella docet.
Noscere se Chilon Spartanus quemque iubebat:
Hoc speculum in manibus, vtraq; sumpta dabunt.
Quòd Periander ait, frana adde, Corinthius, ira:
Pulegium admotum naribus efficiet.
Pittacus, at ne quid, dixit, nimis: hac eadem aiunt,
Contracto qui gibbore liquefaciunt.
Respexisse Solon finem iubet: vltimus agris
Terminus haud magno cesserit ipse Ioui.
Heu quàm vera Bias, est copia magna malorum:
Musimoni insideat effice Sardus eques.
Ne pras esto, Thales dixit: sic illita visco
In laqueos sociam parra, meropsq; trahit.

COMMENTARII.

I. SEPTEM sapientum decantata apophthegmata totidem figuris exprimere licet, nempe Cleobuli mediocritatem, statera: Chilonis cognitionem suiipsius, speculo: Periandri moderationem iræ, pulegio: Pittaci prohibitionem luxus, gith semine minuto: Solonis considerationem finis vitæ, termino: Biantis copiam malorum, Sardo equite musimoni insidente (quod est muli genus ex Corsica, non maius capra, verùm inquietæ mentis bestia) Thaletis dehortationem à sponsione, merope illaqueata, quæ cæteras aues in retia allectet.

II. *Septem Græciæ sapientes.* TANTA olim fuit septem Græciæ sapientum auctoritas, vt quicquid dicerent, haberetur pro oraculo. Quòd enim sapientiam omnem, quam profitebantur, actionibus honestis, laudeque dignis exercerent, omnia suæ sapientiæ capita paucis verbis sunt complexi, non longo disputationum circuitu, quam malebant rectè agendo perficere. Eorum ergo quæ vulgò circumferuntur symbola & apophthegmata certatim ab omnibus doctis excepta, sic sunt transmissa posteris, vt nulla lex sanctior, nulla vitæ regula probatior videatur. D. Augustinus de ciuit. Dei 8. & 18. eos ait claruisse post poetas Theologos, & vitæ genere laudabilia quædam hominibus præstitisse, nullumq; monumentum, quod ad literas attinet, posteris reliquisse, nisi quod Solon quasdam leges Atheniensibus dederit. Thales verò Physicus suorum dogmatum libros reliquerit. Horum apophthegmata permulti doctè copioseq; sermonibus illustrarunt. In Græcorum Epigrammatῶν collectaneis octostichon extat de septem horum sententijs insignioribus, & de cuiusq; nomine & patria, quod hic propter cōmunitatem ascribere non grauabor. Adde quòd eædem ipsæ sint, quas Alciatus illustrat symbolis, vt Emblematis naturæ & decoro inseruiat.

Emblematis prototypus.

ἑπτὰ σοφῶν ἐρέω, κατ' ἔπος πόλιν, οὔνομα, φωνήν.
μέτρον μὲν, κλεόβουλος ὁ λίνδιος εἶπεν, ἄριστον.
χίλων δ' ἐν κοίλῃ λακεδαίμονι, γνῶθι σεαυτόν.
ὃς δὲ κόρινθον ἔναιε, χόλου κρατέειν περίανδρος.
πιττακὸς, οὐδὲν ἄγαν, ὃς ἔην γένος ἐκ μιτυλήνης.
τέρμα δ' ὁρᾶν βιότοιο, σόλων ἱεραῖς ἐν ἀθήναις.
τοὺς πλέονας κακίους δὲ, βίας ἀπέφηνε πριηνεύς.
ἐγγύην φεύγειν δὲ, θαλῆς μιλήσιος ηὔδα.

Nomina, dicta, vrbes septem canimus sapientum.
Optima mensura est, Cleobulus Lindius inquit.
Te cognosce ipsum, Lacedæmonis incola Chilon.
Quiq; Corinthius est, iram rege, ait Periander.
Pittacus at, ne quid nimis, effatur Mitylenis.
Atticus hinc Solon, vitæ, inquit respice finē.
Plena malorum cuncta, Bias canit vrbe Priene.
Non spondere, Thales Milesius vtile censet.

Ausonius idem epigramma sic vertit, sed vno transposito in ordine versu:

Septenis patriam sapientum, nomina, voces
Versibus expediam, sua quemque monosticha dicent.
Chilo, cui patria est Lacedæmon, Nosce teipsum.
Periander, Trepidam moderare Corinthius iram.
Et Mitylenais, Nimium nil, Pittacus oris.
Mensuram optimum, ait Cleobulus Lindius, in re.
Expectare Solon finem docet, ortus Athenis.
Plures esse Bias prauos, quem clara Priene;
Mileti fugisse Thales vadimonia alumnus.

Apud eundem Ausonium sapientum apophthegmata plura habentur, quæ partim infra afferemus, partim inde repete, vbi etiam ludum eorundem sapientum videre est. Nunc singula percurramus.

III. *Modus optimus.* *OPTIMVS in rebus modus est*] ἄριστον μέτρον ἐν πᾶσιν. *Optima mensura*, vel, *optimus modus in omnibus*. Phocylides: πάντων μέτρον ἄριστον. *Omnium modus optimus*. Pindarus etiam in Pythijs hanc sententiam expressit: χρὴ δὲ κατ' αὐτὸν αἰεὶ παντὸς ὁρᾶν μέτρον. Idem habet & Hesiodus 1. ἔργων.

μέτρα φυλάσσεσθαι, καιρὸς δ' ἐπὶ πᾶσιν ἄριστος.
Mensuram serua, modus in re est optimus omni.

Cleo-

Cleobulus. *Cleobulus*] Cleobulus siue Cleobolus Euagoræ filius, ex vrbe Lindo Rhodi insulæ, robore & pulchritudine corporis eximius, è Lindo in Ægyptum philosophandi gratia profectus fertur. Extat breuis eius epistola ad Solonem, apud Laertium. Filiam habuit Cleobulinam, virginem doctam. Decessit annos natus 70. Diogen. Laertius & Suidas.

Hoc trutina examen] Ad designandum συμβολικῶς, modum esse optimum in rebus omnibus, trutina vel lanx adhibetur, ea enim quæq; ponderantur. Persius Satyra 1.

---- examenve improbum in illa
Castiges trutina.

Examē. Est autem examen trutinæ stylus in lance siue statera, qui eò exit, quò pondus vergit: aliàs dicitur bilancis lingua seu lingula, aliis æquamentū, aliis libramentum, aliis æquilibrium & trutina.

Nosce teipsum. *Noscere se*] Sententia est Chilonis, γνῶθι σεαυτόν. *Nosce teipsum*. Hanc tribuit Æsopo Plutarchus ad finem Symposii septem sapientum. Ouidius ad Pythagoram auctorem refert. Platonicus Socrates ab Apolline profectā arbitratur. Diogenes Thaleti tribuit. Apud eundem Antisthenes Phemonoæ ascribit, cæterum Chilonem vsurpasse. Sunt qui ex Homero, tanquam Oceano, sumptam existiment. Meminit huius Cicero lib. 3. ad Q. Fratrem. Vide Plinium lib. 7. cap. 32. & adagium, *Nosce teipsum*.

Chilon. *Chilon.*] Lacedæmonius fuit Ephorus, qui magistratus à tribunatu plebis Romano non multum differebat. Fuit paucíloquus, in sermone concisus, quod ei fuit patrium. Hinc enim Laconismus. Elogio proditum est, septem aliorum fuisse sapientissimum. Eius funus, cum victore Olympiæ filio, gaudio expirasset, tota Græcia prosecuta est.

Hoc speculum in manibus] Apophthegma *Nosce teipsum*, per speculum ostēditur. Sed quid speculum cum sui cognitione? Inuenta sunt specula, inquit Seneca 1. quæstionum naturalium, c. 17. vt homo se ipse nosceret. Multa ex hoc consecuta: primò, sui notitia, deinde & ad quædam consilium: formosus, vt vitaret infamiam: deformis, vt sciret redimēdum esse virtutibus quicquid corpori deesset: iuuenis, vt flore ætatis admoneretur, illud tempus esse discendi, & fortia audendi: senex, vt indecora canis deponeret, & de morte aliquid cogitaret. At hoc rerum natura facultatem nobis dedit nosmetipsos videndi. Hæc ille.

Speculi vtilitas.

Periander. *Quod Periander ait*] Periander Corinthiorum tyrannus, Cypselo patri in regno successit, regnauit annos quadraginta. Crudeliter, & in magna suspicione agebat, stipatus semper militibus, ociosos & oscitantes in foro vsq; formidans. Quapropter assiduè erat in bellis, præsertim naualibus. Dicitur & Isthmum voluisse perfodere: & vxorem adeò dilexisse, vt etiam cum mortua concubuerit. Vnde ob incestus, & immodicam iracundiam, quodq; ciuitatem auro spoliarit, plerique negant hunc fuisse vnum è septem sapientibus, sed alterum quēdam nomine Periādrum, Ambraciæ natum.

Iram frena. *Pulegium admotum naribus*] Periander Corinthius in ore habebat, θυμοῦ ὀργῆς ἀπέχεσθαι. *abstinendum ab ira*. Quod signo ori admoto intelligi datur apud quosdam scriptores. Sed hic pulegium adhibetur, quod per inferiores partes bilem purgat, & admotum naribus medetur lipothymiæ. Vide Plin. 20. cap. 14. & lib. 26 c. 9. & ea, quæ de pulegio diximus Emblemate 16.

Pittacus. *Pittacus*] Hiradio patre Thrace natus, vir amans libertatis, iustissimus & fortissimus.

Ne quid nimis. *Ne quid nimis*] Pittaci Mitylenæi dictum egregium est, μηδὲν ἄγαν. *Ne quid nimis* &, γνῶθι καιρόν. *Nosce tempus*. quorum altero mediocritatem, altero tempus esse cognoscendum, id est, temporis habēdam esse rationem admonebat. Hoc dictum, *Ne quid nimis*. Diogenes Pythagorę ascribit, Aristoteles 3. Rhetor. Bianti. Sunt qui Thaleti, sunt qui Soloni id tribuant. Plato quodam loco ex Euripide citat. Vide prouerbium, *Ne quid nimis*.

Gith. *Qui gith ore liquefaciunt*] Symbolum mediocritatis est gith, semen nigerrimum optimumq; odoris excitatissimi, quo minimo sumpto in cibis, dat saporis gratiam, largiùs autem venenum exhibet. Gith, & nigella, & papauer nigrum plerisque Latinis idem sunt, Græcis Melanthion & melanspermon, à nigro seminis colore. Vide Plinium lib 19. cap 8. & lib. 20. cap. 17. Dioscorid. lib. 3. Columel. lib. 7. Offi-

cinæ (inquit Ruellius lib. 3. cap. 51.) Nigellam Romanam appellant, rura nostra Poyuretam quasi piperacem dicunt, quod odorata piperis modo referat acrimoniã, aut quia piperis vice in multis vtantur. Ibidem plura, vbi contendit gith non esse, quam nigellam (Hispani Neguillam, & Axenus) cognominant: in qua opinione etiam est Anton. Nebrissẽsis in suis Quinquagenis. Nam nigella est in zizaniorum genere, gith verò inter fruges numeratur. Vnde Ausonius in monosyllabis:

Est inter fruges morsu piper æquiparans gith.

Cùm igitur gith piperis saporem reddat, non potest ita facilè in ore contineri, præcipuè liquefactum, nam corrugare facit os & nares. Vnde Plautus in Rudente:

Os calet tibi num gith frigidefactas?

Solon, *Solon.*] In Salamine insula natus, quæ iuris erat Atheniensium, parentibus nobilissimis ortus, leges Draconis sanguine, non atramento scriptas mitigauit, alijs pro mulgatis certè mitioribus, toto orbe celebratis. Florebat tunc in Repub. Pisistratus, Solonis æmulus: illius igitur eloquentia plus potuit apud populum, quàm huius sapientia. Cessit spontè Solon tyrannum fugiens, primùm in Ægyptum, deinde in Cyprum, postremò ad Crœsum, inde in Ciliciam profectus est. Decessit in Cypro annorum 80. mandauit ossa Salaminem transferri, ibique per regionem proijci ac dissipari, ne Athenas inferrentur; quoniam discedens iureiurando ciues adegit, non antiquaturos leges suas donec rediret. Vide Plutarchum & Diogenem, & quę Emblemate 158. de Solone dicta sunt.

Respice finem. *Respexisse finem*] Τέλος ὁρᾶν μακροῦ βίου. *Finem breuis æui spectandum.* Nullum ante mortem beatum dicendum, sed expectandum vitæ finem dicebat, quod Ouid. 3. Transformat. retulit his verbis:

----- scilicet vltima semper
Expectanda dies homini, dicique beatus
Ante obitum nemo, supremaq; funera debet.

Vide adagium, *Finem vitæ specta.*

Vltimus agris terminus] Dictum Solonis effigie termini designatur, de quo satis multa diximus Emblemate 158. quo nimirum pacto solus in Capitolio Ioui noluerit concedere locum.

Bias. *Heu quàm vera Bias*] Bias Prienis vrbe Ioniæ natus, cuius integritas in iudicandis caussis in prouerbium abijt, vt dicatur, δικάζεσθαι Βίαντος τοῦ Πριηνέως κρεῖσσον. *In iudicando præstantior Biante Prienensi.* Cùm patriam captam fugeret, nihilque vt reliqui exportaret, roganti caussam illud celebratum apud Cicer. in Paradox respondit: Omnia mea mecum porto. Diogenes Laertius lib. 1. Val. Maxim. lib. 7. & Gellius lib. 5. cap. 11.

Plures mali. *Est copia magna malorum*] πλείονες οἱ κακοί. *Plures mali.* quo taxabat Bias vitiorum inter homines omni parte scatentium multitudinem: quod figuratur per Sardum hominem musimoni insidentem.

Musimõ. *Musimoni insideat*] Musimones, asini, muli, aut equi breues, vt inquit Nonius. Vnde Lucilius:

Pretium emit qui vendit equũ musimonẽ.

Nascitur id animal in Hispania, sed maximè Corsica insula, non longè à Sardinia distante; non absimile est pecori, caprino villo, infirmissimo capite: quamobrem auersum à Sole pasci cogendum. Vide Plinium lib. 8. cap. 49.

Sardius eques] Sardi deprauati & nefarij sunt habiti. Consule prouerbium, *Sardi venales.* Quanquam Sanctio non placet in illo prouerbio doctissimus alioqui vir. Nam Sardos Sanctius non intelligit illos, qui habitant Sardis vrbem Asiæ, sed qui in insula Sardinia (quam Σαρδὼ appellat Stephanus) quę pestilẽs est, propterea quòd editissimos habeat à Septẽtrione montes, qui Boreæ flatus prohibeant. *Sardinia.* Inde est quod Cicero monet Q. Fratrem, vt meminerit se etiam cùm rectè valeat, in Sardinia esse. Idem Cicero in 7. Epistol. volumine, ad Gallum scribens de Tigellio Sardo: Id ego, inquit, in lucris pono, non ferre hominem pestilentiorem patria sua. Et in eadem epistola: Habes Sardos venales, alium alio nequiorem. Comparat etiam Martialis Sardiniam Tyburi, pestilentem saluberrimo loco sic:

Nullo fata loco possis excludere; cùm mors
Venerit, in medio Tybure Sardinia est.

Sardinia cur pestilens. Pestilentem verò Sardiniam intelligunt propter Salpugam, formicæ genus venenatum, & Sardoniam herbam, quæ si edulio admisceatur, neruos vescentibus contrahit, & diducit ora rictu, sic vt morientes ridere videantur. vnde *Risus Sardonius* dictus est in prouerbio. Præterea est in ea vis mali,

vnde

vnde mel inficitur. Cœl. Rhodigin. lib. 12. cap. 16. & lib. 20. cap. 19. in fine, in aerem noxium id referre oportere contendit. Cui, apertè suffragatur Sillius Italicus:

Serpentum tellus pura, ac viduata venenis,
Sed tristis cœlo, & multa vitiata palude.

Ex dictis, meo iudicio, rectè interpretabere Horatium in 3. Satyra libri 1. cum inquit:

----- *Sardus habebat Ille Tigellius hoc.*

nisi intelligas in nomine, *Sardus*, risum subesse: nec frustra nomen addidisse patriæ poetam. Nam & Glossularij ciuilis sapientiæ celebrant nescio quæ brocardica, vt hoc: Bonus præsumitur, qui est bonæ nationis: malus, qui malæ. Et illud,

Sæpe solet similis filius esse patri,

ad l. quod si nolit, 31. §. qui mancipia, ff. de ædil. edict. Et Horatius puellam commendans à genere, ait,

Crede non illam tibi de scelesta
Plebe delectam, neq; sic fidelem,
Sic lucro auersam potuisse nasci
Matre pudenda.

Sic igitur (vt ad rem) Sardus eques, idest, malus & improbus vir, insideat musimoni, pessimo iumento, erit depicta copia magna maiorum.

Spondè, noxa præsto est. *Ne præs esto*] ἐγγύα πάρα δ' ἄτη. *Sponde, noxa enim præsto est*. Qui enim se vadem statuit, sibi seruitutem, alteri libertatem parat. Clemens Alexandrinus 6. Stromat. Sponsionem esse noxę filiam dicit (ex Thalete) sponsionis verò mulctam: id est: ἐγγύα ἄτας θυγάτηρ, ἐγγύας δὲ ζημία. Vide adagium, *Sponde, noxa præsto est*.

Thales. *Thales dixit*] Thales nobilissima ortus familia Mileti, Geometriæ & Astrologiæ peritissimus. Ab illo Ionica fluxit disciplina, sicut à Pythagora Italica. Excessit Olympiade 58. dum gymnicum certamen spectaret, æstu ac siti lapsus, iam senex.

Parra, meropsq; trahit] Symbolum apophthegmatis Thaletis est parra, vel merops. Parra. Parra quidem auis est inauspicata, de qua Horatius lib. 3. Carm.

Impios parræ recinantis omen
Ducat.

Hæc alio nomine dicitur galerita & alauda. Oriente Syrio non apparet, donec occidat. Plinius lib. 11. cap. 37. & lib. 18. c. 29. Merops. Merops, qui & apiaster, quod apes comedat. Vnde & Cretensibus dicitur *Melissophago*, quasi apium gurges; & Neapolitanis *Lupo delle api*. Plinius lib. 10. cap. 33. Hæ itaq; aues religatæ visco aut retibus solent garritu cæteras sui generis aues allicere: quæ cùm fauere cupiant, illigantur & ipsæ, & capiuntur ab aucupe. Tales sunt etiam debitores, qui vt sese explicent irretitos, alios quos possunt fideiussores aucupantur.

IV. QVIA hoc Emblema septem sapientum dictis dicatum est, nihil ab instituto exorbitare videor, si plurima alia eorum apophthegmata, quæ passim leguntur, huc quasi in fasciculum congeram, vt vno intuitu tot oraculum (cur enim non appellem oracula sententias plenas prudentiæ & indubitatæ veritatis?) copiam studiosus lector habere queat. Ordine igitur iam posito incedemus, à Cleobuli sententijs exorsi. *Cleobulus Lindius*. Cleobuli Lindij sententiæ. Virtuti proprium est omnem odisse nequitiam. Intende animum in res honestas. Hominum plerią; imperitiam, verborumq; vanitatem sectantur. Noli esse suspiciosus. Multos libentiùs audias, quàm ipse multa loquaris. Multarum artium studiosus esse malis, quàm per omnem vitam rudis & expers literarum viuere. Pietatem cole. Nihil est precatione dignius. Parentes reuereri ęquum est. Non iure, sed patientia fortè à parentibus iniuriam vinces. Delectus arbiter, ex æquo & bono iudicabis, omnemq; ex animo oderis iniustitiam. Ad Remp. vbi accesseris, quæ optima & consultissima putabis, in medium consules. Quæ tibi nolis fieri, alteri ne feceris. Non aliter suscepta à te amicorum negocia curæ erunt, quàm si tua res agatur. Ne per animi impotentiam violentiamque quid facias. Contractas inimicitias maturè depone. Ætate, eruditione, vel opibus te inferiorem ne contempseris. Noli iniustè appetere quæ sunt aliorum. In ea demum Repub. bene viuitur, vbi ciues infamię potiùs, quàm legum & suppliciorum metu officium suum faciunt. Siue quis ex suo arbitrio, vel certis legibus Rempub. gubernat, modò nemini suorum familiariũ temerè credat, gloriam non pœnitendam paraturus videtur. Verborum leuitatem auersabitur, qui circumspectus & sapiens censeri vult. Mendax criminatio seu calumnia totam labefactat Rempub. Caue-

sis in alium proteruè maledicus. De quibusvis bene loquaris & sentias. Noli vulgò contemptis insultare, ne te illi vicissim odio prosequantur. Corpus & animum moderatis studijs oblectabis. Nullum periculum honestis in rebus detrectabis. Qui Reipub. aduersatur, eiusdem quoq; & hostem credito. Fortunæ vicissitudines æquo perferre animo noris. Ne prosperis fortunæ successibus efferaris, vel asperis casibus fractus, animum abijcias. Cæcos ad voluptatem animi impetus coerce. De bonis bene merere. Amicum tibi beneficio adiungere oportet, vt te impensiùs amet: inimicum verò sic tractabis, vt eum tibi aliquando amicum speres; cautio tamen hic adhibenda erit, vt illorum calumniam, horum verò insidias vitemus. Beneficij accepti memor esto. Optimè in ea viuitur familia, in qua plures dominum colunt quàm metuunt. Vt nemo auro onusta naui vectus mergi malit, ita in magnifica & splendida domo nemo libens manserit, vbi anxiè nimium, summoq; cum discrimine necesse sit viuere. Domus tuæ curam geres. Profecturus aliquò, expende primùm quid acturus decedas: domum verò reuersus, actorum rursus dictorumq; à te rationem exige. Vxorem genere & opibus parem dilige, ne si potentiorem duxeris, pro affinibus dominos tibi sortiaris. Ne blanditijs, neue iurgio vxorem apud familiares excipias; eò quòd illud stoliditatis, hoc verò amentiæ specimen præ se ferat. Summa beneuolentia liberos complexus erudi. Filias domi habere, & instituere parentes æquum est, vt easdem adultas ætate virgines, & prudentes aliquãdo matres familias habere queant. In famulum ebrium non animaduertites, ne & tu quoque ebrius & parum sanè mentis habearis. Ausonius hæc etiam attribuit Cleobulo:

Quanto plus liceat, tam libeat minus.
Fortuna inuidia est immeritus miser.
Felix criminibus nullus erit diu.
Ignoscas alijs multa, nihil tibi.
Parcit quisq; bonis, perdere vult malos.
Maiorum meritis gloria non datur.
Turpis sæpe datur fata minoribus.

Chilonis Lacedæmonij dicta.

Chilon Lacedæmonius. Ne rerum futurarum prædictiones oderis. Interrogatus, quibus rebus esset occupatus Iupiter? Superbos, inquit, humiliat, & humiles exaltat. Ne te mortalium rerum pœniteat. Noli cupiditate tua quod fieri non potest, persequi. Coram cano capite consurge, & honora personam senis. Legibus obtempera. Sapientia in rebus obeundis vtare. Animi habitum, indolem, moresq; aliorum explora. Ne quem despicito. Interrogatus, quomodo periti differrent ab imperitis? Bona, inquit spe. Difficile est arcanum silentio premere, otium rebus honestis impendere, & illatam iniuriam æquo animo tolerare. Fratri publicis honoribus apud Lacedæmonios functo, sed iniquius ferenti, cur & ipse quoque se inter Ephoros, publicæ dignitatis & magistratus genus, conscribi non pateretur: Ego, inquit, iniurijs affici possum, tu verò non. Iustè tibi quod parasti, iustè possideas. Conciliare his, qui iniurijs afficiuntur. Calumnias oderis. Cauebis ne quid insolenter aut turpe facias. Se suosque obseruet quis potiùs quàm alienos. Interrogatus aliquando, quid esset difficilimum? respondit, seipsum nosse; singuli enim plerunq; proprio amore decepti, sibi plus æquo tribuunt. Cos arguit quale sit aurum, purumne an adulterium, & aurum vicissim qualis sit cuiusq; animus. Ne cui malè miniteris, mulierum enim est. Homini ingenuo insultare præter decorum est. Ne lingua præcurrat mentem. Linguæ tuæ vbiq; sed potissimùm in conuiuio moderaberis. Ne inter pocula multũ loquaris, fieri alioqui nequeat quin pecces. Caue in vicinos dicas quæ vis, ne & tu vicissim quod nolis audias. Hominem vita functum ne insecteris, quin potiùs omnibus ereptum vitæ calamitatibus, felicem beatumq; prædica. Rerum alienarum studiosos auersare. De suis infortunijs cuidam grauiter perturbato: Mitius, inquit, tua feres, si tibi illa esse cum reliquis mortalibus communia perpenderis. Libentius amicum infelicem, quàm felicem inuises. Ad amicum conuiuantem rarius, ad afflictum verò frequentiùs accedes. Cum infelice luctantem fortuna ne irriseris, ea enim omnibus æqualiter impendet. Animi bilisq; efferuescentiam coercere. Esto modestus & temperans. Damnum turpi lucro præferas; illud enim breuem dolorem, hoc verò perpetuum cruciatum adfert. Tempori parce. Desertus ab omnibus, boni consule. Ne odio tuo

mo alios libenter offendas. Morum comitate placeas multitudini. Si vir fortis esse voles, dabis operam, vt miti placidoq; sis ingenio, quo te vicini colant potiùs quã metuant. Gressum ne habeas præ alijs concitatiorem & celeriorem. Ne inter loquendum gesticuleris digitis, vecordium enim est. Optimè regno præest, qui dat operam, ne vulgo terrori sit. Ea demum habetur felix Respub. in qua magistratus potiùs audit leges, quàm quid facundi & ingeniosi Rhetores postulent. Familiæ tuæ summa vitæ integritate præeris. Ab Ausonio hæc quoq; Chiloni ascribuntur:

Nolo minor me timeat, despiciatq; maior.
Viue memor mortis, vti sis memor & salutis.
Tristia cuncta exuperans aut animo, aut amico.
Tu bene siquid facias, non meminisse fas est.
Quæ bene facta accipias, perpetuò memento.
Grata senectus homini, quæ parilis iuuentæ.
Illa iuuenta est grauior, quæ similis senectæ.

Periãdri Corinthij apophthegmata.

Periander Corinthius. Meditare quidvis, exerce te in omnibus. Bona spe vtaris. Pietatem cole. Cogita te moralem. Arcanum cela. Cum res & locus postulat, loquare. Tacenda ne elimines. Sapientum familiaritate vtitor. Loquere vera. Audi quæ te deceant. Filios erudi. Sic te in vita geres, ne quid te tuisq; progenitoribus indignũ admittas. Seniorem reuerere. Si quid te perperam fecisse senseris, id quã primùm mutabis. Interrogatus, quid in re minima maximum esse censeret? In humano, inquit, corpore sapientiam. Voluptates fluxæ fragilesque sunt, virtus demum clara æternaq; habetur. Rogatus, quid esset libertas: Bona, inquit, conscientia. Quod rationi consentaneum est facito. Iustitiam sectare. Ne facias pridie, cuius te postridie pœniteat. Opportunitatem expecta. Contumeliam seu ferociam oderis. Ne prior iniuriam inferas. Morere pro patria. Tempori ne nimium tribuas. Illic largiaris, vbi aliquid vtilitatis expectes. Noli ad gratiam loqui. Opera amicorum libenter vtaris. Amicis eris oblectamento. Amico pauperi tam æquus eris, quàm diuiti. Sic oderis tanquam amaturus (A. Gellius lib. 1. Noct. Attic. cap. 3. id Chiloni ascribere videtur) Illos, qui de te bene meriti sunt, honore affice. Beneficium repende. Tempera te à maledicentia. Ne sis animo tam abiecto, vt quacunq; re angaris. Ne quid auarè opum studio facias; oportet enim æquè vt tu, qui lucratus es aliquid, alios quoque aliquid lucrari. Quæstus ex re turpi res pessima, naturæ crimen, & thesaurus odiosus est. Mortuum ne irriseris. Calumniam oderis. Sic viuas, vt lauderis; sic morere, vt te beatum omnes prædicent. Satius est hominem auarum mori, quàm in egestate viuere. Ne tibi dolores cumules. Tui tuorumq; curam habeto. Contentiones oderis. Bonos honore afficce. Quæ honesta sunt laudabis. Caue gloria efferaris. Bona te spes habeat, sed mortalem te esse crede, & rebus tuis compares tanquam immortalis. Omnibus placeto. Omnium moribus te accommodato. Concordiã foue. Comem te & affabilem præbe. Quiete & modestè viuere in primis laudabile habetur, intemperanter verò & temerariè, periculosum est. Supplicem tibi in gratiam recipe. Principem reuerere. Quod vel pactus, vel pollicitus es semel, seruato. Quem certò cognoueris improbum, in familiaritatem non admittes. Contine in officio oculos. Infamiam fuge. In rebus prosperis esto modestus, in aduersis compositus. Si quid præter sententiam acciderit, celato, ne inimicum tuum exhilares. Legibus antiquis, obsonijs verò recentibus vtare. Non tantùm animaduertendum est in eos, qui peccant, sed & illi, qui nocere iam parant, coercendi sunt. Da libera & innocua consilia. Maioribus cede. Magistratui obtempera. Tyrannide melior est populi principatus. Bene sese habet respub. in qua cæteris paribus virtus laudatissima, improbitas verò maximè detestabilis censetur. Qui regnum sibi stabile & firmum esse volet, huic necesse est beneuolentia sibi potiùs, quàm vi & armis populum adiungere. Interrogatus, cur imperium non deponeret? Quoniam inquit, voluntaria imperij abdicatio, ei qui necessitate coactus imperat, periculum creare solet. Ex bene natis & verè generosis liberos suscipito. Ausonius hæc Periandro tribuit:

Numquam discrepat vtile à decoro.
Plus est sollicitus magis beatus.
Mortem optare malum, timere peius.
Faxis vt libeat, quod est necesse.
Multis terribilis, caueto multos.

Si fortuna iuuat, caueto tolli.
Si fortuna tonat, caueto mergi.

Pittaci Mitylenæi sententiæ.

Pittacus Mitylenæus. Difficile est pietatem colere. Nihil vspiam firmum est, ac stabile permanet. Bene aliquid & solidè nosse difficile est. Phonaico dicenti, virum alibi quærendum esse frugi & bonũ: Etsi, inquit, diligenter quæsiueris, vix illum inuenies. Ante omnia Deum summa religione cole. Pietatem exerce; Parentes reuerere. Eisdem quouis officij genere, omniq; obsequio nõ pudeat inseruire. Cum parentibus non contendes, etiamsi id summo te iure facere posse confidas. Cùm hortaretur filium, vt patris arbitrio litem dirimeret, his verbis vsus est: Si causam sustinebis in iudicio deteriorem, damnaberis: sin pro te contra patrem valebit sententia, vel ob hoc ipsum dignus eris qui condemneris. Prudentis viri est, multò antequàm ingruant pericula præuidere; fortis autem, quæ nunc adsunt mala, infracto præsentique animo perferre. Interroganti, quid sibi obscurum videretur? Quod futurum est, inquit. Cùm præclari quid instituis, nemini prædicito, ne si quid obstaculi interciderit, quò minus perficias, rideare. Rebus quibusdam aliquando frustratus: Dimidium, inquit, plus toto. Multa & multos libenter audias. Optima quæq; & discas & doceas. In sermone veritatem & fidem, in rebus autem obeundis experientiam, dexteritatem, beneuolentiam, & sedulitatem adhibeas. Rogatus aliquando, quid in vita esset optimum? Quod est, inquit, boni consulere. Stabilis est terra, instabilis verò & infida res mare. Ne quid illaudatum & improbum aut ipse designes, aut in alijs probes. Ne quibusvis temerè credideris. Victoriam oportet sine cæde & sanguine parare. Quod pignoris loco apud te depositum est, bona fide restitue. Si sponsior fias, haud longè aberit infortunium. Ne sis festinus ad loquendum. Interrogatus quid esset iucundissimum & gratiosissimum? Tempus, inquit. In amicum, neque etiam in inimicum fueris vnquam maledicus. Misera quædam res est & tristis inertia, perniciosa incontinentia, intolerabilis autem literarum inscitia. Ignauiam fuge. In vincula coniectum Alcæum, quod rebellem filium à se occisum fateretur, liberum abire permisit, his verbis: Venia vltione est potior. Verecundiam sectare. Coniugatus ne sub imperio viuas vxoris. Vicini si te læserint, sufferto. Dissimula. Cùm Crœsus illi magnam vim pecuniæ daret: Non accipiam, inquit; nam quod mihi frater absque liberis decesserit, duplo plus opum, quàm vnquam optarim, possideo. Paupertatem nemini exprobrabis, diuinam vltionem reueritus; nec si opibus abundes, te miserum esse simules, ne vulgo odiosus fias. Si quid deliquerit ebrius, duplici mulcta puniatur, vt ex eo cæteri in liberali conuiuio sibi ab ebrietate temperent. Inter amicos non eris arbiter. Magistratus virum arguit. Necessitati ne Dij quidem resistunt. Interrogatus à Crœso, imperiorũ omnium quod esset maximum? respondit, ligni picturati; leges innuens. Ea demum vrbs optimè se habet, in qua malis infamibusq; viris ad Rempub. accedere non licet. Summa cum laude in Repub. princeps erit, qui sedulò operam dabit, vt sibi potiùs quàm se omnes ciues metuant. Optima illic est disciplina familiæ, quæ nullis rebus superfluis eget, rebusq; necessarijs non indiget. Ausonius de Pittaci sententijs:

Loqui ignorabit, qui tacere nesciet.
Bono probari malo, quam multis malis.
Demens superbis inuidet felicibus.
Demens dolorem videt infelicium.
Pareto legi, quisquis legem sanxeris.
Plures amicos re secunda compara.
Paucos amicos rebus aduersis proba.

Solonis Salaminij præclarè dicta.

Solon Atheniensis. Virtutem in pretio habe. Disce quod iustum est. Deum honora. In rebus agendis voluntatem diuinam tanquam oraculum consule. Reuerere parentes, quos qui non aluerit, rebusque omnibus necessarijs iuuerit, fortunis euersis per omnem vitam inglorius viuet. Ne ius tuum aduersus parentes imperiosius vrgeas. Interrogatus, cur in parricidas lata lege non animaduertisset? Quia, inquit, nunquam credideram tam atrox crimen in Rempub. posse cadere. Ne consuescas iurare. Æqualitas contentiones dirimit. Studijs rebusq; honestis incumbito. Veritatem tuearis. Ne vnquam mentiaris, sed quod res est dicito. Plus ad fidem faciendam morum probitas quàm iusiurandum valet. Sanam mentem in rebus agendis ducem sequere. Quod nosti, ne temerè effutias. Verba tua

tantisper

tantisper silentio premes, donec commoda loquendi semet offeret occasio. Incerta certis fac iudicijs assequare. Quæ tibi compereris, ne statim prodas. Interrogatus à Periandro, cùm inter pocula fortè pauca loqueretur, num ob stultitiam, an verò quòd nihil haberet, quod diceret, sic obmutesceret? Atqui, inquit, nemo vnquam fatuus inter pocula silere potuit. Amicos religiosè colas, illisq; adiumento & ornamento fueris. Ne statim quosuis in intimam familiaritatem admittas; & quos admisisti semel, ne temerè abijcias. Detestare voluptates, illæ enim calamitates pariunt. Magnarum opum facultas saturitatem, saturitas demùm ferociam parit. Ne te immodicè efferas. Nemini inuideto. Mortuis ne quis malè precetur. Disce prius, quàm imperes, alterius imperio parere: nemo enim bene imperat, nisi qui imperio obsequi didicerit. Populo auctor eris non vt suauissima, sed vt optima eligat. Iudex pro tribunali reo non sedebis, nisi condemnatum perpetuò tibi inimicum habere voles. Neq; ad imperium, neq; ad consilium iuuenis admodum admittatur, tametsi optimo ille ingenio videatur. Interrogatus, quo tandem pacto in repub. à maleficijs potissimùm temperari posse crederet? Si illi, inquit, quibus nulla illata est iniuria, iniustis perinde offendantur, quàm illi, qui læsi sunt. Interrogatus, in qua demùm ciuitate summa cũ tranquillitate quis degere posset? In ea, inquit, vbi qui læsi non sunt, non minus quàm illi, qui grauiter læsi sunt, iniquos deferunt & vlciscuntur. Interrogatus, quam potissimùm rempub. optimè constitutam censeret? Eam, inquit, vbi ciues magistratui libenter, magistratus autem legibus constanter obtemperat. Ea demum respub. floret, in qua boni honore, mali verò supplicijs afficiuntur. Est quidem Tyrannis præclara regio, sed exitum non habet. Gloriosus erit quisq; siue Rex, siue tyrannus, qui vnius in repub. potestatem in popularem potentiam conuerterit. Qui apud tyrannos auctoritate valent, similes sunt calculis supputatorijs, quorum vnusquisq; pro libidine supputantis aut plus valet, aut minus: ita tyranni quem modò summis honoribus cumulãt, eundem paulò post contemptum, notatumq; infamia dimittunt. Domesticis tuis placidus eris & mitis. In ea demùm familia verè viuitur, vbi opes nulla partę iniustitia, & absq; metu asseruatæ, in vsus necessarios sine querela erogantur. Sententias Solonis enarrat Ausonius ita:

Dico tunc beatam vitam, quum peracta sunt fata sunt.

Par pari iugator coniux: quidquid impar dissidet.

Non erunt honores vnquã fortuiti muneris.

Clam coarguas propinquum, quem palam laudaueris.

Pulchrius multò parari, quã creari nobilem.

Certa si decreta sors est, quid cauere proderit?

Siue sint incerta cuncta, quid timere conuenit?

Bias Prieneus. De Deo semper, vt ipsa meretur diuinitas, loquare. Quidquid in vita laudabile feceris, id omne Deo acceptum feras. Antequam incipias, consule. Multa audies, pauca loqueris. Cùm aliquando cum his nauigaret, qui ob vitæ nequitiam Dijs hominibusq; inuisi erant, naui iam ferè tempestatibus obruta, Deorum quisque maximis clamoribus opera implorabat, quibus ille: Silete, inquit, ne Dij vos hic nauigare persentiscant. Interrogatus ab homine impio, quid esset pietas? siluit: Sciscitatus deinde silentij causam: Quia me, inquit, de eo, quod ad te nihil attinet, interrogas. Filio suo in Ægyptum profecturo, & interroganti, qua in re potissimùm posset patri gratificari? respondit: Si commeatum tibi ad senectutem comparaueris: virtutem innuens. Commeatum ad senectutis subsidium in iuuentute tibi compara, sapientiam videlicet & eruditionem; nulla siquidem possessio hac vna certior est & stabilior. Esto circumspectus & prudens. Res tuas omnes fortiter feliciterque obeas, dum adhuc ætas in flore est, quæ vbi iam defloruerit, prudenter sapienterq; te geras. Illi, qui in nauibus & mari degũt, neq; inter mortuos, neq; inter viuos censentur. Tanquam in speculo tuas ipsius actiones contemplare, vt quæ honestæ sunt indies abs te ornentur magis, turpes verò virtutis studio conteganiur. In obeundis rebus memoriam, ad temporis opportunitatem captãdam sollicitudinem adhibe; mores sint ingenui, labor moderatus, metus religiosus; opibus amicos para, in dicendo eloquentiam

Biantis Prienei apophthegmata.

tiam, tacendo morum vrbanitatem obseruès; in ferenda sententia æquitatem, in audiendo, peruersisque sustinendis fortitudinem, postremò in reipub. munijs obeundis auctoritatem, in gloria animi præstantiam obtineas. Interrogatus, quid in vita sine metu esset? Bona, inquit, conscientia. Morum honestatem sectare. Potior mortalium pars impia est. Ama tanquam osurus (vide A. Gellium lib. 1. cap. 3.) Moribus neq; nimium facilis eris, nimiumq; difficilis. Facilè imponitur bonis. Cum gratia impetres, non vi extorqueas. Quod facturus es semel, lentè incipias, sed vbi inceperis, constanter exequare. Optatius est inimicis quàm amicis ius dicere: nam ex amicis alterum tibi hostē, ex inimicis verò alterum tibi amicum feceris. Virum indignum non commendabis. Expetere ea, quæ consequi queas, & alterius nolle insania fuit, grauem animo cruciatum parit. Corporis robur naturæ est beneficium, magnarum opum affluentiam fortuna passim vel indignissimo cuique donat; cæterùm rempub. posse consilio prudentiaq; iuuare, ab omni bono sapientiaq; proficiscitur. Ne sis ad loquendum præceps; vitium enim parum sanæ mentis arguit. Interrogatus, quid hominibus in primis suaue esset? Spes, inquit. Et qua re potissimum gauderent? respondit, lucro. Et quid esset difficile? Forti, ait, infractoq; animo fortunę inconstantiam tolerare. Is demum verè infelix est, quicumq; sine animi perturbatione aduersam fortunam ferre non potest. Diuitem vir pauper nō incusabit, nisi fortè ex eo emolumentum sibi paratum speret. Ne quid per stoliditatem & intemperātiam admittas. Sic in vita te geras, tanquam longo, aut sanè non ita longo tempore victurus. Ad mortem condemnaturus aliquem, plorabat, interroganti causam: Necesse est, inquit, naturæ mutuum affectum, & legibus congruam sententiam dare. Rex ille in primis clarus videtur futurus, qui regni sui legibus ante omnes obtemperat. Optima istic est familiæ disciplina, in qua dominus propter se ipsum talis est domi, qualis propter decorum est alibi. Biantis ex Ausonio sententiæ:

Quænam summa boni? Mens quæ sibi conscia recti.

Pernicies homini quæ maxima? Solus homo alter.

Quis diues? Qui nil cupiat. Quis pauper? Auarus.

Quæ dos matronæ pulcherrima? Vita pudica.

Quæ casta est? De qua mentiri fama veretur.

Quod prudentis opus? Quum possit, nolle nocere.

Quid stulti proprium? Non posse, & velle nocere.

Thales Milesius. Deus est rerum omnium à nullo creatarum principium. Rogatus, quid esset Deus? Initio, inquit, & fine carens. Interrogatus, num vt homines, perinde quoq; Deum lateat, qui in vita sint flagitiosi? Imò, inquit, ne ea quidem, quæ in animo cogitant, ignorat. Rogatus, quid esset difficile? Seipsum, inquit, nosse. Et quid facile? Alium reprehendere. Res in primis ardua est, prænosse futura. Rogatus, quantum abesset à veritate vanitas? Quantum, inquit, ab auribus absunt oculi. Eadem à filijs senex expecta, quæ ipse aliquando tuis parentibus præstiteris. Interrogatus quem verè felicem crederet? Qui corpus habet sanum, inquit, animum verò virtutibus & liberalibus artibus rectè imbutum. Nihil sapientius tempore, quod inuenerit omnia. Nihil est necessitate potentius, donat enim vniuersa. Loco nihil est capacius, quod omnia in se cōcludat. Nihil humana mente velocius, quæ minimo temporis spacio remotissima quæq; percurrit. Nihil est pulchrius orbe terrarum, fabrica siquidem Dei est. Cura liberos tuos instituì. Disciplinam domesticam, liberales artes, & in Deum, parentes, patriam, atq; adeo omnes homines pietatem cole. Probitatem morum sectare. Vitæ tuæ curam habe, Nemini quidquam facilè promiseris. Interrogatus, quonam modo quis leuius fortunam aduersam ferat? Si, inquit, hostes suos grauiùs afflictos ob oculos ponat. Interrogatus, quomodo optimè sanctissimeq; queamus viuere? Si, ait, quæ in alijs reprehendimus, ipsi non perpetremus. Amici quo ingenio sint, explora. Non aliter de absentibus quam præsentibus amicis sentiendum & loquendum est. Hominem infelicē ne despexeris, ne te quoq; Nemesis corripiat & affligat. Triplici nomine Fortunæ gratias, inquit, ago: primū, quòd

Thaletis Milesij præclara sentētia.

quòd me hominem, non brutum; deinde, quod virum, non fœminam; postremò, quod Græcum, non barbarum nasci voluerit. Vicinos amore prosequere. Abstine à nequitia. Quæ iuste in alio reprehendis, ea cauebis ipse committere. Opportunitatem in omni re spectabis. In rebus honestis constans, cuique similis cõtinenter maneas. Non pinges fuco adscititio faciem, verùm in moribus, vitæq; instituto honestus eris & elegans. Officiosè alijs obsequare. Ama concordiam. Insolentia ne te ciuibus odiosum facias. Rebus necessarijs vtere. Rogatus, quænam rerum omnium maximè communis videretur? Spes, inquit; hęc enim sola, cùm aliud nihil reliqui est, solatio afflictis esse potest. Felicem principem in repub. fuisse credas, qui ingrauescente demùm ætate, naturæ fatisq; concesserit. Interrogatus, quid visu esset hominibus in vita rarissimum? Senex, inquit, tyrannus. Principem honore afficito. Gloriam ne contemnas. Bene se habet Respub. in qua ciues nec opum nimia saturitate insolescũt, nec egestate premuntur. Non pessimè in ea viuitur domo, in qua patrifamilias à labore absq; vllo rei familiaris detrimento plusculum feriari datur. Cùm mater illum ad ducendam vxorem interpellaret: Certè, mater, inquit, nondum tempus est. Seriore post ætate ab eadem rursus ad ducendam vxorem admonitus: Imò, inquit, ne nunc quidem vxore mihi opus est. Interrogatus, cur non genuisset liberos? Quia, inquit, eorum desiderio & amore non teneor. Virum garrulum & futilem domo tua eijce. Ausonius sententias Thaletis sic recenset:

Turpe quid ausurus, te sine teste time.
Vita perit, mortis gloria non moritur.
Quod facturus eris, dicere sustuleris.
Crux est, si metuas, vincere quod nequeas.
Quum verè obiurgas, sic inimice iuuas.
Quum falso laudas, tunc & amice noces.
Nil nimium satis est. Ne sit & hoc nimiũ. Ne reliquum spacium paginæ huius vacaret, apponere placuit dicta quædam veterum, quæ prima facie externum quid significare videntur, sed tamen arcanum sẽsum sub cortice latentem continent. Hæc quia pleraq; Pythagoræ attribuuntur, superius sub initio libri in symbolis Pythagoræ fuerunt explicata; partim alibi habentur. Sunt autem hæc: Salem apponito. Panis non frangendus. A fabis abstineto, Pisces ne edito. Melanurum ne gustes, Cor non edendum. Ab animalibus abstinendum. Animalia γαμψώνυχα ne nutrias. Elixum ne asses. Cibum ne in scaphium mittas. Non comedendum ex curru. Quæ mensa ciderint, ne colligas. Molochen serito, non tamen edito. Dexteram ne cui temere inijcias. Dextrum pedem priùs induito, sinistrum priùs attollito. Annulum arctum ne gestato. Coronam ne decerpas. Ne ad lucernam speculum spectato. Gladium acutum auerte. Ignem gladione fodias. Vnguium, criniumq; præsegmina locio ne aspergito. Cubitu surgens lectum componito, & stragulum conuoluito. Meridie non dormiendum. Non oleo sella abstergenda. Via publica ne incedito. Cùm ad terminum veneris, ne reuertior. In via publica ligna ne secato. Ligna cupressina ne colligas. Iugum ne transilias. In chœnice non sedendum. Onus simul tollito, ne simul deponito. Domesticas hirundines ne habeto. Non frangendi dentes. Ollæ vestigia in cinere confundito. Aduersus Solem ne mingito, neq; loquitor. Carminibus ad lyram vtendum. Mitem arborem nec violato, nec cædito. Locum, vbi sanguis humanus fusus est, lapidibus obruito. Non propter opes ducenda vxor. Iniussu imperatoris stationem ne deserito.

Dicta veterũ sensum mysticũ continentia.

Submo-

Submouendam ignorantiam.

EMBLEMA CLXXXVIII.

QVOD monstrum id? Sphinx est. Cur candida virginis ora,
Et volucrum pennas, crura leoninis habet?
Hanc faciem assumpsit rerum ignorantia: tanti
Scilicet est triplex caussa & origo mali.
Sunt quos ingenium leue, sunt quos blanda voluptas,
Sunt & quos faciunt corda superba rudes.
At quibus est notum, quid Delphica littera possit,
Præcipitis monstri guttura dira secant.
Namq; vir ipse bipesq; tripesq; & quadrupes idem est,
Primaq; prudentis laurea, nosse virum.

COMMENTARII.

I. *Forma Sphingis.* SPHINX monstrum fingitur mulieb[r]i facie ac pectore, pedibus & cauda leonis, pennis autem volucris. Clearchus caput & manus puellæ, corpus canis, vocé hominis, caudam draconis, leonis vngues, alas auis illam habuisse scripsit. Ast aliter, cam

tam describit apud Nicephorum Philostorgius: Sphinx, inquit, de simiarũ genere est, pectore ad collum vsq; glabro, reliquo corpore hirsuto, vbera muliebria habet, facies plusculum rotunda est & acuminata, à muliebri specie non abhorrens, vox humana sed stridula, nec articulata; bestia indomita, maligna, astuta. Nostra hic satis eleganter expressa est. Plura de eius forma paulò post.

II. *Sphinx ignorantiæ symbolum.*

QVIA hic Sphinx adhibetur pro typo ignorationis, id certè primò videtur esse tractũ ex tabula Cebetis Thebani, cuius ipsissima verba huc traduco ad maiorẽ fidẽ: ἔστιν ἡ ἐξήγησις ἐοικυῖα τῷ τῆς σφιγγὸς αἰνίγματι, ὃ ἐκείνη προὐβάλλετο τοῖς ἀνθρώποις. εἰ μὲν οὖν αὐτὸ συνίῃ τις, ἐσώζετο· εἰ δὲ μὴ συνίῃ, ἀπώλλυτο ὑπὸ τῆς σφιγγός. ὡσαύτως δὲ καὶ ἐπὶ τῆς ἐξηγήσεως ταύτης. ἡ γὰρ ἀφροσύνη τοῖς ἀνθρώποις σφίγξ ἐστιν. αἰνίττεται δὲ καὶ τάδε, τί ἀγαθὸν, τί κακὸν, τί οὔτ' ἀγαθὸν, οὔτε κακόν ἐστιν ἐν τῷ βίῳ. ταῦτ' οὖν ἐὰν μή τις συνίῃ, ἀπόλλυται ὑπ' αὐτῆς οὐχ εἰσάπαξ, ὥσπερ ὁ ὑπὸ τῆς σφιγγὸς καταβρωθεὶς ἀπέθνησκεν, ἀλλὰ κατὰ μικρὸν ἐν ὅλῳ τῷ βίῳ καταφθείρεται, καθάπερ οἱ ἐπὶ τιμωρίᾳ παραδιδόμενοι. ἂν δέ τις γνῷ, ἀνάπαλιν ἡ μὲν ἀφροσύνη ἀπόλλυται, αὐτὸς δὲ σώζεται, καὶ μακάριος καὶ εὐδαίμων γίγνεται ἐν παντὶ τῷ βίῳ. Id est: *Hæc expositio est eius ænigmatis, quod à Sphinge proponebatur hominibus. Qui enim illud intellexerat, salutem quidem consequebatur; qui verò minimè, in exitium incidebat. Eo modo se habet ea explicatio. Sphinx enim est hominibus insipientia. Hæc autem proponit quid bonum, quid malum; quid neq; bonum, quid neque malum sit in vita. Quæ si quis minus intellexerit, ab ea interimitur: neq; id semel, sicutis, qui depastus à Sphinge moriebatur, sed per omnem vitam paulatim absumetur, vt qui perpetuis supplicijs addicti sunt: contrà verò si quis agnouerit, occisa tãdem insipientia, salutem ipse consequitur, & beatus & felix per totum vitæ curriculum euadit.* Hæc ille. Vt autem minùs prouectis aliquantisper cõsulamus, paulò altiùs huius Emblematis argumentum repetemus, ex sententia Diodori Siculi, Sophoclis, Strabonis, & aliorum. Rex Thebarum Laius Labdaci filius, Iocastam Creontis Thebani filiam sumpsit in vxorem: quam

Oedipodis vita & fatũ.

cùm ingrauidasset, consuleit de prole oraculum. Cui sic responsum fuit:

Inclite Labdacida felicia pignora poscis.
Accipies natum, sed nati occũbere dextra
Te tua fata volunt, lucemq; relinquere vitæ.
Sic Pelopis diris assensit Iupiter vltrò,
Queis te deuouit, natum quòd ademeris illi.

Accepto Laius oraculo, volens obstare periculo, puerum recens natum pastori dedit interficiendum. Ille misericordia motus non interfecit illum, sed perforatis ei pedibus vimine ex arbore suspendit, & in Cytherone reliquit. Sed Melibœus pastor regius procul vagitus audiens, puerum accepit, cumq; ad regem suum Polybum detulit: qui cum liberis careret, pro filio curauit educandum, & à tumore pedum Oedipodem nominauit, ἀπὸ τοῦ οἰδεῖν τοὺς πόδας. Cùm adoleuisset iam corpore robustus & animo forti, sui generis ignarus, Apollinis oraculum de parte consuluit. Cui oraculum in hanc sententiam respõdit: *Fuge templa hæc, inuisa proles, qui patris tui tua occisi manu thalamos ascendes: vtero rursus matris molestus, fratres tibi ex ea generabis.* Oedipus oraculo territus, ne Polybum aliquo casu occideret, Corinthum repetere noluit; viamque ingressus, qua Thebas proficisceretur, obuium parẽtem Laium habuit, à quo, quòd superbus iuuenis nõ cessisset, sceptro fuit percussus, mox Oedipus arrepto stipite & Laium & aurigam interfecit. Regio Thebana tunc temporis infestata erat cladibus & latrocinijs Sphingis. Mõstrum id erat ex Echidna & Typhone parentibus ortum, ore virgineo, muliebri pectore, pedibus & cauda leoninis, auis pennis præditum. Quod ab irata Iunone Thebanis immissum, cùm ænigmata à Musis didicisset, in Phyceo mõte cõsedit, captis & in præcipitiũ adductis ænigma proponens, eosque qui id nescirent dissoluere, de saxis præcipites dabat. Hoc verò tale fuisse traditur ænigma:

Oedipus unde sic dictus.

ἔστι δίπουν ἐπὶ γῆς, καὶ τετράπον, οὗ μία φωνὴ,
καὶ τρίπον. ἀλλάσσει δὲ φυὴν μόνον ὅσσ' ἐπὶ γαῖαν
ἑρπετὰ κινεῖται, ἀνά τ' αἰθέρα, καὶ κατὰ πόντον.
ἀλλ' ὁπόταν πλείστοισιν ἐρειδόμενον ποσὶ βαίνῃ,
ἔνθα τάχος γυίοισιν ἀφαυρότατον πέλει αὐτοῦ.

Ænigma Sphingis.

Quod

Quod sic vertit Parœmiographus:

Est bipes in terris, & quadrupes, haud eadem vox,
Et tripes; immutat speciem hoc ex omnibus unum,
Quæcunq; in terris reptãt, aut æthera circũ,
Perq; mare: ast vbi iam pedibus compluribus auctum
Accelerat gressum, victis tum maxima membris
Segnities ac torpor adest, minimũq; vigoris.

Sic verò Natalis Comes:

Est bipes & quadrupes in terris, solaq; vox huic,
Atq; tripes: mutat vocem solum, omnia campis
Inter quæ serpunt, quæ cœlo & fluctibus errant.
Ast vbi contendit pedibus iam pluribus, illi
Deficiunt vires, & lentis robora neruis.

Hoc idem ænigma Ausonius bellè complexus est in Gripho ternarij numeri, his verbis:

Ille etiam thalamos per trina ænigmata quærens:
Qui bipes, & quadrupes foret, & tripes, omnia solus.
Terruit Ausoniam volucris, leo, virgo, triformis
Sphinx; volucris pennis, pedibus fera, fronte puella.

Porrò Thebanis oraculo renũciatum fuerat, tum Sphingis incommodo ac detrimento fore liberos, cùm ænigma soluisset. Interea vniuersos, quid illud esset, rogabat, quod cùm minimè reperirẽt, ab reptũ ab omnibus vnum occidebat, eaq; de causa pleriq; subinde peribant. Ac postremò ad eundem modum Æmone Creontis filio perempto, Creon huiusmodi ænigma soluturo & regnum, & Laij vxorem se traditurum, præconis voce renunciari iubet. Hac itaque fama excitatus Oedipus, ad montem Sphintium profectus, ænigma soluit, deque humanæ vitæ partibus interpretatus est. Homo enim quadrupes infans, propter corporis imbecillitatem: ætate ineunte, bipes: senex autem tripes, quòd sæpiùs vtendum baculo sit ea ætate, quæ aliquid victum habet & caducum. Soluto ergo problemate Sphinx doloris impatientia se ex edito monte præcipitem dedit. Oedipus verò Thebas intrauit, vbi filius Polybi creditus Iocastam matrem duxit, liberosq; ex ea genuit. Sed orta Thebis lethali peste, responsum acceperunt Thebani, non cessaturam pestem, donec Laij occisor puniretur, incestuosumq; Iocastæ coniugium purgaretur. Dum quæritur Laij interfector, ecce pastor, qui Oedipodem seruauerat, nunciat Polybum obijsse diem, veniat Oedipus, & regnum patris accipiat. Sed dum sermones vltrò citròq; sparguntur, intellexit Oedipus se patrem interfecisse, matriq; se coniunxisse. Tum sibi oculos eruens perpetuis se damnauit tenebris. Iocasta se gladio peremit. Ipse ducente filia Antigone Athenas abijt, vbi Theseum exorauit, ne cineres suos aut sepulchrum Thebanis indicaret. Hanc historiam vel potiùs fabulam prolixiùs ascribere volui, cùm sciam, illam varijs modis à scriptoribus traditam reperiri. Hesiodus in Theogonia Sphingem narrat ex Chimæra genitam. Et testatur Cœl. Rhodigin. lib. 14. cap. 8. Meminit Sphingis Statius lib. 2. Thebaid. his verbis: Locus Statij

..... Contrà importuna crepido
Oedipodioniæ domus alitis. Hic fera quondam
Pallentes erecta genas, suffusaq; tabo
Lumina, concretis infando sanguine plum
Relliquias amplexa virum, semesaq; m
Pectoribus stetit ossa premẽs; visuq; tre
Collustrat campos, si quis concurrere
Hospes inexplicitis, aut comminus i
tor
Audeat, & dira cõmercia iungere lingua.
Nec mora: quin acuens exertos protinus vngues,
Liuentesque manus, fractosque in vulnere dentes
Terribili applausu, circum hospita surgeret ora.
Et latuere doli, donec de rupe cruenta
Heu simili deprensa viro, cessantibus alis
Tristis inexpletam scopulis affligeret aluũ.

De Sphinge agit Plinius lib. 8 cap. 21. & lib. 10 cap. 72. & lib. 36. cap. 12. ex quibus locis petẽdam esse veram Sphingis descriptionem pleriq; censent. Meminit etiam Apollodorus lib. 3. de orig. Deor. Solinus cap. 40. Polyhist. scribit: Inter simias habẽtur & Sphinges, villosæ comis, mammis prominulis ac profũdis, dociles ad feritatis obliuionem. Huic suffragari videtur Albertus Magnus 22. de animal. Cõfi. mat Diodorus Siculus lib. 4. Sphinges, inquit, Sphinx quale animal.

& apud

& apud Troglodytas Æthiopesque nascuntur, forma haud ei dissimili, qua pinguntur, sed paulo pinguiores. Naturam habent mansuetam, & pluribus exercitijs disciplinisq; deditam. Et affirmat Pierius Valer. lib. 6. Hieroglyph. se harum vnam Veronæ vidisse, mammis illis & glabris & candidis à pectore propendentibus, quam circumducebat circulator quidam Gallus ex ignotis antea insulis aduectam. Erat, inquit, toto pectore glabello, facie & auribus humanis propioribus, dorso hispido supra modum, fusco & oblongo admodũ pilo, eoq; densissimo. Rector læuum brachium, quo catenam, cui erat alligata, regebat, ferrea manica obarmatum habebat, dextra baculum gerebat, quem in faciem animalis identidem prætendens, bipedem secum ambulare, & loco etiam saltare interdum, & obgannire faciebat, multamq; hinc à spectatoribus stipem aucupabatur. Hęc & plura Pierius. Sed miror, quòd neque Lusitani, neq; Hispani, alijvè, qui non solùm in remotiores & antè incognitas Indiæ & Libyæ partes atq; insulas penetrauerunt; sed etiam propemodum immensi Oceani angulos omnes suis nauigationibus perscrutati sunt, de Sphingibus istis nullam (quod ego quidem sciam) mentionem faciant: hi enim totæ insulæ, secundum quorundam opinionem, ab eiusmodi monstris occuparentur, vix eorum exactã indagationem effugere potuissent.

III. *Sphinx vnde sic dicta.* *SPHINX est.*] Sphinx nomẽ sortita est ab effectu, ducitur enim à verbo *σφίγγειν*, (vt ait Moscopulus) quod est constringere, vel vincere: eò quod omnes problemate proposito ligaret.

Candida virginis ora &c.] Descriptio monstri secundum fabulam poeticam, quę illi faciem puellarem, corpus plumis auiũ oblitum, & pedes leoninos tribuit.

Hanc faciem assumpsit rerum ignorantia] Sphinx etsi plura apud Mythologos significet, vt paulò post dicemus: hic tamẽ pro typo & symbolo ignorantiæ capitur, vt supra ex Cebete Thebano diximus, *ἡ γὰρ ἀφροσύνη τοῖς ἀνθρώποις σφὶγξ ἐστίν.* id est: *Est enim Sphinx hominibus insipientia.*

Triplex ignorantia causa. *Triplex causa*] ignorantiæ triplex est causa efficiens: leuitas animi, voluptas, & superbia.

Sunt quos ingenium leue] sunt, qui laborant animi leuitate & inconstantia; quæ prima causa est ignorantiæ, cum aue comparata, quæ vis per omnia discedit à stabili firmoq; scientiæ fundamento.

Sunt quos blãda voluptas] sunt, qui voluptatis illecebris deliniti a studijs abstrahuntur. Altera causa est libido seu voluptas, puellari forma depicta, quę cùm animum occupat, nunquam potest obcæcata mens cognitionis & scientię bono perfrui.

Corda superba rudes] aliqui sunt tumidi, inflati, superbi, *φίλαυτοι*, qui potuissẽt ad scientiam peruenire, nisi putassent se iã peruenisse, ait Seneca. Et hæc est tertia ignorãtię causa, nẽpe arrogãtia superbiaq; leoninis pedibus adumbrata, quæ *φιλαυτίαν* in se habet perniciosissimum, & rerum meliorum contemptum, quam necessariò sequitur crassa & exitiosa imperitia, & sui ignorantia.

Quid Delphica litera possit] Delphicam literam vocat illud nunquam satis laudatum oraculum, *γνῶθι σεαυτόν*. Nam Plato in Charmide, & Plutarchus varijs locis tradunt ascriptum fuisse pro foribus templi Apollinis Delphici, literis aureis, ΓΝΩΘΙΣΕΑΥΤΟΝ. id est: NOSCE TE IPSVM, in quo omnis sapientiæ neruos esse sitos permulti auctores tradiderunt: quod Alcibiadi apud Platonem Dialogo de Natura hominis, omniũ difficillimum videtur, eiusque difficultatis rationem explicat Anton. Zimara lib. Problematũ. Hanc sententiam diuino beneficio in terram ad homines delapsam plerìq; existimarũt, vt Iuuen. Sat. 11. Thaletis esse vult Laertius lib. 1. Chilonis verò Plinius lib. 7. cap. 32. Eadem sententia perbellè declaratur à Xenophonte 4. Comment. sub persona Socratis. Plato in Philœbo: *τῆς πάσης πονηρίας ἐστὶ τοὐναντίον πάθος ἔχον, ἢ τὸ λεγόμενον ὑπὸ τῶν ἐν Δελφοῖς γραμμάτων. τὸ γνῶναι σεαυτὸν λέγεις, ὦ Σώκρατες.* Philemon Comicus:

Τὸ ΓΝΩΘΙ ΣΑΥΤΟ'Ν, οὐ μάτην
εὖ ἴσθ' ὅτι
Τὸ ῥῆμα τοῦτο δόξαν ἐν Δελφοῖς ἔχει.
COGNOSCE TEIPSVM, *iure verba hac oprimo*
Celebritatem adepta Delphis maximam.
Τὸ γνῶθι σαυτὸν, πανταχοῦ 'στι χρήσιμον.
Cognosce teipsum, monitum vbiq; commodum.

Delphica litera.

Apollo

Apollo ipse apud Ouidium 2. Artis de suo templo:

Est ibi diuersum fama celebrata per orbem
Littera, cognosci quæ sibi quemq; iubet.

Ausonio eidyllio 4.

Quanquam difficile est se noscere, γνῶθι σεαυτὸν,
Quàm properè legimus, tam citò negligimus.

Lege Platonem in Amatoribus, Stobæi sermonem περὶ τοῦ γνῶθι σεαυτόν. Macrob. 1. Saturn. cap. 6. Adagium, *Nosce te ipsum.* Ciceronem locis mox citandis & adducẽdis multosq; alios, qui auream hanc cœlestemq; gnomen scriptis commendarũt, & quantum habeat in mortalium rebus momenti, explicuerunt.

Mõstrum præceps. *Præcipitis monstri.*] Ignorantiæ, quæ est reuera θηρίον ἄλκιμ ν, καὶ δυσπάλαιστον κακόν, vt loquitur Sophocles περὶ ἀμαθίας. *Fera robusta, & non aduersarium malum.* Præcipitis monstri, id est, deiecti, deturbati, ruentis. Vel monstrum præceps, idem est atque periculosum, eò quòd in præcipitijs saxorum vel montium pericula maiora esse putentur.

Guttura dira secant] tollunt è medio. Qui enim se ipsum nouit, detracta omni libidine, fœdaque voluptate, auulsis incõstantię plumis fugacibus, & omni arrogãtia, intelliget quid sit homo; id est, problema Sphingis explicabit, suam ipsius naturam intuebitur, primò quidem quadrupedum penè similem conditioni, deinde hominis firmitate constantem, & postremò imbecillam, propter concreti parte infirmas; ita vt monstrum arrogantię turpissimum seipsum conficiat, & hominem sui cõpotem relinquat; qua victoria nulla alia est excellentior, nulla vtilior, aut illustrior.

Namq; vir ipse bipesque, &c.] Tres hic notantur ætatis humanæ partes, infantia, virilis ætas, & senectus. Alij aliter distribuunt, vt fusius diximus in Præfatione Emblematum pag. 3.

Primaq; prudentis] Primus sapientiæ gradus à veteribus celebratissimus, SE IPSVM NOSSE; vltimus NOSSE DEVM, vt rectè pièq; monuerunt quidam Philosophi Christiani.

Laurea.] Victoria, gloria. Martialis 7. lib. 4.

—— inuidet hosti
Roma suo, veniat laurea multa licet,

In secundo verò:

Quæ datur ex Dacis laurea tota tua est.

Ausonius Eidyllio 9.

Hæc profligati venit modò laurea belli:

Nosse virum.] Oraculum illud, γνῶθι σεαυτόν, eiusq; vires vt copiosè, sic & eruditè tractat M. Tullius De legibus 1. circa finem: Philosophia, inquit, nos cum cæteras res omnes, tum quod est difficillimũ, docuit, vt nosmetipsos nosceremus. Cuius præcepti tanta vis, tanta sententia est, vt ea non homini cuipiam, sed Delphico Deo tribueretur. Nam qui se ipse norit, primũ se aliquid habere sentiet diuinum, ingeniumq; in se suum, sicut simulacrum aliquod dedicatum putabit, tantoq; munere Deorum semper dignum aliquid & faciet & sentiet: & cùm seipse perspexerit, totũque tentarit, intelliget quemadmodum a natura subornatus in vitam venerit, quantaque instrumenta habeat ad obtinendam, adipiscendamque sapientiam: quemadmodum principio rerum omnium, quasi adumbratas intelligentias animo ac mente conceperit, quibus illustratus, sapientia duce, bonum virum, & ob eam ipsam caussam cernat se beatum fore. Nam cùm animus cognitis perceptisq; virtutibus, à corporis obsequio indulgentiaq; discesserit, voluptatemq; sicut labem aliquam dedecoris oppresserit, omnemq; mortis dolorisque timorem effugerit, societatemque carnis eiecerit, tum omnibus se natura cõiunctum duxerit, cultumque Deorum & putam religionem susceperit, & exacuerit illam vt oculorum, sic ingenij aciem ad bona eligenda, & reijciendaa contraria: quę virtus ex prouidendo est appellata prudẽtia: quid eo dici aut cogitari poterit beatius? Idemq; cùm cęlum, terras, maria, rerumq; omnium naturam perspexerit, eaque vnde generata, quò recurrant, quando, quomodo obitura, quid in his mortale & caducum; quid diuinum æternumque sit, viderit, ipsumq; ea moderantem & regentem penè prehenderit, seque non vnis circundatum mœnibus popularem alicuius definiti loci, sed ciuem totius mundi, quasi vrbis vnius agnouerit, in hac ille magnificentia rerum, atq; in hoc conspectu, & cognitione naturę, Dij immortales, cùm se noscet (quod Apollo præcepit Pythius) quàm contemnet, quàm despiciet, quàm pro-

Nosse seipsum quã vim habeat.

pro nihilo putabit ea, quæ vulgò dicuntur amplissima? Atq; hæc omnia quasi sepimento aliquo vallabit differendi ratione, veri & falsi iudicandi scientia,& arte quadam intelligēdi, quid quamq; rem sequatur, & quid sit cuique contrarium. Idem Cicero 1. Tuscul. Est illud vel maximum, ait, animo ipso animum videre: nimirùm hanc habet vim præceptum Apollinis, quo monet, vt se quisq; noscat: non enim, credo, id præcipit, vt membra nostra, aut staturam, figuramve noscamus: neque nos corpora sumus, neque ego tibi hæc dicens, corpori tuo dico. Cùm igitur, Nosce te, dicit, hoc dicit, Nosce animum tuũ. Nam corpus quidem quasi vas est, aut aliquod animi receptaculum: ab animo tuo quicquid agitur, id agitur à te. Hunc igitur nosse, nisi diuinum esset, non esset hoc acrioris cuiusdam animi præceptum, sic vt tributum Deo sit, hoc est seipsum posse cognoscere. Hactenus Cicero. Idem præter cæteros explicat Plutarch. libello De discrimine adulatoris & amici: quo loco ait, Deum sequi, & seipsum nosse, salutis esse summam. Et Clemens Alexandr. statim initio 3. lib. cui Pædagogo nomen indidit, pulcherrimam & maximam disciplinarum omnium ait esse, seipsum nosse: quia qui seipsum norit, Deum cognoscit, &c. vide reliqua. Nemo insipientium (inquit Dio Chrysost. 4. Orat. de regno) seipsum nouit. Neque enim id Apollo præcepisset in primis, nisi cuiq; difficillimum visum esset. Nonne putas inter morbos nullũ magis perniciosum insipientia? eũquè, qui sit insipiens, sibi ipsi nocẽtissimũ? aut etiam plurimorum caussam malorum alijs esse? Et Macrobius in somnium Scipionis comment. 1. tradit, cuidam Delphicum oraculum consulenti, quonam itinere ad felicitatem peruenire posset, responsum ad hunc modum: Si teipsum cognoueris. Vt igitur summa ignorantia est seipsum ignorare; ita prima prudẽtis laurea, vt Auctor innuit, nosse virum, id est, se ipsum, atque etiam cæteros. Hæc ergo Sphinx ignorantiæ omnes præcipitat præter sapientes, qui seipsos norunt. Clariùs dicam. Sphinx interrogat mortales, quid sit homo verè & propriè. Cumq; huic tam difficili quæstioni pauci respondere possint, id est, cum paucissimis datum sit, nosse tese, nihil mirum est, si tam multos præcipitet ignorantia. Huic interpretationi Sanctius palmam dat, & se magnificè hic effert.

Sphinx ignorantia est.

IV. DEVENIMVS tãdem ad mythologicam tractationem. Sphinx triformis, vtpote quæ puellari forma sit, plumis tecta vt auis, & leoninis pedibus, ignorãtiam arguit, in editissimo huius vitæ monte, & quasi theatro locatam, infinitam hominũ multitudinem sua feritate opprimentem, non alia de caussa, nisi quòd sese nõ agnoscant, id est, se homines esse ignorent. Triplex autem monstri forma refertur ad tres primarias caussas efficientes ignorantiæ. Nam virginea facies voluptatem repræsentat, fœdamq; libidinem, quæ hominem ita excæcat & afficit, vt eum ab humanitate degenerem in belluinam fermè naturam commutet, quo fit vt ab omni vera disciplina rectaq; institutione penitùs abhorreat. Plumæ volucres, quibus totum corpus occupatur, & quasi obsidetur, leuitatem & inconstãtiam animi satis apertè declarant, quæ quidem cùm rationis principatum, vel naturę vel consuetudinis vitio præripuit & occupauit, quid in homine reliqui est, quod firmum aut constãs esse vel videri possit? Cęterùm pedes, quales sunt leonis, indicant superbiam arrogantiamq; quæ cùm falsam de rebus opinionem habeat, seq; scire putet, quod nescit, non mirum est si turpiter impingat, & lõgissimè absit à perfecta rerum cognitione. Prima itaq; ignorationis caussa est ingenij leuitas, vel temeritas, quæ quid maximè se deceat, non videt. Altera est corporis voluptas, primo quidẽ aspectu blandiens, sed asperrima, tristisque, postquàm gustaueris: De qua sic ante, Emblemate 83

Sphingis mythologia.

Virginis facies in Sphinge.

Plumæ Sphingis.

Leoninũ pedes.

Ingenij leuitas.

Voluptas corporis.

—— *meretricius ardor*

Egregijs iuuenes seuocat à studijs.

Tertia caussa omnium perniciosissima, & ad nocendum imprimis efficax, est animi elatio & arrogantia: de quibus singulis, quia iam in superioribus passim dictum est, nolo esse longior. Pausanias in Bœoticis ad historiam hæc refert, inquiens: Inde si processeris, mõtem videbis, à quo Sphingem aiunt desilijsse, quæ ad perdendum captiuos quæstiones proponebat obscuras. Dicunt nonnulli, nauali eam potentia instructam latrocinij caussa oberrasse, & ad mare circa Anthedonem appulisse. Hoc autem monte occupato, rapinis fuisse

Superbia.

Historia Sphingis.

intentam, donec Oedipus eam confecerit, obrutam exercitus multitudine, quem Corintho eduxerat. Strabo lib. 9. & Phanodemus 5. rerum Attic. Dicitur item Laij notha fuisse filia, & edocta à Laio per beneuolentiam, quod Cadmo datum erat oraculum Delphicum. Priusquam autem reges fierent, scire aliud nihil oportebat quàm oraculum. Quoties itaque de regno quis litẽ Sphingi intenderat (nam & Laio ex pellicibus liberos fuisse procreatos aiũt, & oraculũ Delphicũ ad Epicastẽ solummodo, & Epicastę filios spectabat) hac Sphingem aiunt aduersus fratres vsam esse fraude, vt Laij de stirpe si essẽt procreati, quod datum fuerat Cadmo oraculum proferrent. Qui respondere non poterãt, eos morte mulctabant, vt qui immeritò & de genere, & de imperio disceptarent. Oedipus verò in somnis oraculum edoctus, Sphingem accessit. Palæphatus quoq; qui à Lilio Gyraldo allegatur, historiam de Sphinge sic exponit: Cadmus vxorem Sphinga habens Amazonida Thebas profectus est, vbi interfecto Dracone regno potitus est, ducta vxore Harmoniæ Draconis sorore. Id Sphinx iniquo animo tulit: quare seductis nonnullis ciuibus & cane, quam à velocitate pedum Græci ποδάκην vocant, Sphicium seu Sphincium (vtroq; enim modo legimus) occupauit, incursionibusque ac insidijs, quæ à Thebanis indigeno sermone ęnigmata dicuntur, Cadmũ ipsum, & qui illum sequebantur, infestauit. Tandem proposito præmio ab Oedipode superatam fuisse. Sabellicus principio Ennead. 7. lib. 1 credit Sphingem perniciosum quendam hominem fuisse, qui calliditate multos peruenerit. Natalis Comes Mytholog. lib. 9. cap. 18 per Sphingis fabulam id significatum fuisse ab antiquis sapientibus credit, suam cuique fortunam æquo animo esse ferendam: quam tamẽ si quis ęgerrimè ferat, omninò ferre necesse sit. Nam quid significant alæ? an non fortunæ inconstantiam? Aut cur vngues in prędam flexę illi tribuuntur? nonnè quod vndecunq; libuerit omnia potest auferre? Cur humana est facies? quia humanum est subijci calamitatibus & vicissitudinibus fortunæ. Leonina pars forti animo esse ferenda aduersa significat, quæ vel vi omninò sunt ferẽda: si quis enim miserias prudenter sustinere nequiuerit, aut nisi se sapienter inter aduersa custodierit, ille ab ipsa Sphinge crudelissimè torquetur & laniatur. Atq; vt summatim dicam, nos monere per hanc fabulam sapiẽtes voluerũt, aut prudentia & Mineruæ consilio fortunæ iniquitatem esse superãdam: aut si minus illud fecerimus, nos ab illa superari oportere. Nam quid agitur in superiore ęnigmate Sphingis? an nõ de humana imbecillitate, cũ nihil nascatur homine debilius aut calamitosius. Sanè Romæ aliquot Sphinges marmoreæ, quæ ex Ægypto allatæ dicuntur, in Capitolio & alibi hodie adhuc conspiciũtur. Ægyptij enim ideo Sphinges ante templa posuerũt, quod mystica dogmata, pręcepta & institutiones sacras, per ænigmatũ nodos à profana multitudine inuiolata, custodita, & in arcanis tantùm tractari voluerunt. Ideo putant Octauium Augustum ob taciturnitatem Sphinge loco sigilli aliquandiu vsum fuisse; quæ etiam adhuc ante ostium põti Euxini, quo in Bosphorum sese exonerat, in altera Symplegadum insula, in columna veteri ex albo marmore conspicitur, cum hac inscriptione: DIVO CÆSARI AVGVSTO L. CLANNIDIVS L. F. CLA. PONTO. sicut Leunclauius tanquam αὐτόπτης notauit. Synesius tamen aliam affert rationem. Mercurij, inquit, numinis duplicem speciẽ effingunt Ægyptij, iuuenem statuentes propter senem. Quod hoc sibi vult; eum, qui alijs cum laude præfuturus sit, esse & mente & robore præditum oportere. Eamque ob causam ab ijsdem & Sphingis effigies in vestibulis lucorum consecratur, nota illa quadam diuinæ duarum virtutum copulæ, significante robore bestiam, prudentia hominem. Nam robur expers ductus prudentię, attonitũ fertur, res omnes miscens ac turbans; & mens destituta manuum ministerio, ad actiones est inutilis. Vide adagium, *Manu ignauus, mente præstans*. Item, *Sphingis ænigmata dissoluit*. Pierũ Val. lib. 6. Hieroglyph. Sed & Amasis Ægypti rex Sphingem ex vnico saxo elaborauit, cuius longitudo erat pedum 143. altitudo à ventre ad summum apicem in capite 62. capitis ambitus pedes 102. colligebat. Amasin regem in eo conditum volunt. Plinius libro 36. Natur. histor. c. 12. Cæterùm (quod nolim prætermissum) Clemens Alexand. 5. Stromat. Sphingem retulit

Sphinx Laij filia notha.

Sphinx typus fortuna.

Cur Ægyptij Sphinges pra foribus tẽplorum statuerent.

Sphinx Amasis regis.

retulit ad ingenij sollertiam, & robur corporis, ob humanam faciem & leoninum corpus. Attigit Ælian. de historia animal. lib. 2. cap. 7. Retulit ad iustitiā Dio Chrysostom. Orat. 10. sub finem. & torquet ad sophistarum genus. Non omittendum postremò est, olim quosdam meretrices ex Megara Sphinges appellatas fuisse, quòd humano capite māsuetudinem prę se ferrēt, verùm corpore reliquo leonino rapacitatem & imperium, quod in miseros amantes exercent, indicarēt, de quibus versiculus veteris cuiusdam dici potest:

Megarica Sphinges.

Ἴσον λεαίνης καὶ γυναικὸς ἁμότης.

Par est leana & fœmina rapacitas.

Vide Pierium lib. 1. & adagium, *Megarica Sphinges*. Nos cum vulpe formam contemplatum imus.

Mentem, non formam, plus pollere.

EMBLEMA CLXXXIX.

INGRESSA vulpes in Choragi pergulam,
Fabrè expolitum inuenit humanum caput,
Sic eleganter fabricatum, vt spiritus
Solùm deesset, cæteris viuisceret.
Id illa cùm sumpsisset in manus, ait:
O quale caput est: sed cerebrum non habet.

COMMENTARII.

I. ASSIDET in pergula vulpecula, & personas humanas hinc inde pēdentes contemplatur, & manibus contrectat. Versus sunt Senarij Iambici.

II. *Apologus Æsopi.* SVMPTVM est ex fabulis Æsopicis, sed præcipuè ex fabulis Gabriæ, de vulpe & capitis humani simulacro, quod cùm offenderet, artem quidem & vultus effictí laudauit elegantiam, sed nihili esse duxit, quia cerebro careret. Apologum ita scitè redditum huc apponam:

Mimi ingressa domum vulpes, dum singula rerum
Visendi studio, scenæ instrumenta reuoluit,
Formosi laruam simulacrum repperit oris
Inque manu sumens, animoque & lumine lustrans;
O quàm insigne caput, specie quàm, dixit, honesta,
Sed rationis inops, cassoq; informe cerebro.
Sordet honos formæ, nisi cui sapientia iuncta est.

Breuius Phædrus lib. 1. fab. 8.

Personam tragicam fortè vulpes viderat:
O quanta species, inquit, cerebrum non habet.
Hoc illis dictū est, quibus honorē & gloriā
Fortuna tribuit, sensum cōmunem abstulit.

III. *INGRESSA vulpes*] id est, astutus quidam & festiuus homo, id enim ἀλληγορικῶς accipe.

Choragus. *In Choragi pergulam*] in statuarij officinam. Choragus ad verbum est dux chori, & suppeditator instrumenti ludicri, & expēsarum, inquit Budęus. Vide & Choragium, locus vnde omnia promuntur ad ludos necessaria. Et huc fortè respexit Pignorius, dum figuram hanc nostram curauit exprimi, nempe vulpem inter laruas & personas sedentem, secus quàm habent aliæ editiones, quę vulpem inter statuas & imagines locant. Plautus in Persa:

Sed vestem ornamēta? Abs chorago sumito.

Casaubonus in Suetonij Augustum, cap. 70. inquit: Choragos vocāt hodie eos, qui pecunia suo chorum conducunt & instruunt: ac primitus χοραγὸς dicebatur is, qui erat verè ἡγεμὼν τῦ χόρυ. cuius erat officium, videre ne imperitia chori aut lasciuia vetus Musica corrumperetur, sed pura ac sincera seruaretur. Quid aūt sit Pergula, satis explicatū Emblemate 122.

Fabrè expositum] id est, affabrè, ingeniosè, artificio quodam singulari, δαιδαλέως. Plautus in Sticho, Act. 4. Sc. 1. *Fabrè*

Vt Apologum fecit, quàm fabrè

Idem in Pœnulo, Act. 3. Sc. 1.

Basilicè exornatus incedit, & fabrè ad fallaciam.

In Menæchmis verò sic:

Hoc lepidum est, hoc factum est fabrè.

Sed iā ab vsu recessit, & eius loco vtimur, *Affabrè.*

Vt spiritus solus deesset] ita ad viuum erat expressum, vt ei solus sensus & vox deesse videretur.

O quale caput est] Vulpes, id est, cautus, & veterator spectato artificio hominis, ita pronūciauit: ὦ καλὴ κεφαλὴ, ἀλλ' ἐγκέφαλον οὐκ ἔχει id est: *O pulchrum caput, sed cerebrum non habet.* Græcè lepidius.

TORQVETVR πρὸς ἄνδρας μεγαλοπρεπεῖς μὲν τῷ σώματι, κατὰ δὲ ψυχὴν ἀλογίστους. Vel in quosdam formosulos & elegantiore cultu adolescentes, cætera verò prorsus obtusos, nulliusque frugis, qui certè nihil aliud circumferūt, quàm quod prouerbio dici solet, *in eburnea vel aurea vagina gladium plumbeum*, & Σαπρὸν σίδηρον ἀργυροῦς πίναξ ἔχων. Vnde conquestus est nescio quis Græcorum his quidem verbis: IV. *Forma nihil si sola forma.*

πολλοῖσι θνητῶν ἡ μὲν ὄψις εὐγενής,
ὁ νοῦς δ' ἐν αὐτῇ δυσγενὴς εὑρίσκεται.

id est:

Multis mortalium aspectus liberalis,
Mens autem in se ignobilis deprehenditur;

Rectè admonuit Thales, laborandum non esse in facie exornāda, sed potiùs in actionibus & studijs honestis pulchritudinem esse quęrendam. Lubens apponerem exemplum Nirei ex Homero Iliad. γ. qui κάλλιστος ἀνὴρ ὑπὸ Ἴλιον ἦλθεν, corā *qui ad Illium venerunt formosissimus*: sed, vt ille subijcit, ἀλαπαδνὸς ἔην, *imbellis erat*, & in cæteris inutilis: cuius semel duntaxat Homerus meminit in nauiū catalogo, vt perspicuè ostenderet, eam corporis formā ad res excellentes, & quę laude dignæ sūt, minimè idoneam. Sola enim pulchritudo & nitor corporis non sufficit, nec prodest, nisi etiam animi bona accedāt: ita vt decorę corporis dispositioni mores nō aduersentur, *Nireus formosissimus.*

sentur, sed omninò etiam animi candor & forma eluceat. Præstat enim, longeque satiùs est deformem fœdumque aspectu, sed sapientia & ingenij dotibus præditum esse, quàm elegantem, venustum, & habitu corporis excellentem, mente autem, consilio, & virtutum ornamentis deficere, nec quidquam tantæ membrorum pulchritudinis expectatione dignum præstare. Est itaq; operæ precium, iuxta Socratis præclarum monitum, quemque virtutis & honesti studiosum τὴν ἑαυτοῦ μορφὴν ἐν κατόπτρῳ θεασάμενον, εἰ μὲν καλὸς εἴη τὴν ὄψιν, ἀσκῆσαι τοιαύτην εἶναι καὶ τὴν ψυχὴν, ἄτοπον ἡγησάμενον ἐν καλῷ σώματι ψυχὴν αἰσχρὰν οἰκεῖν. εἰ δ' αἰσχρὸς αὐτῷ φαίνοιτο τὴν τοῦ σώματος ἰδέαν εἶναι, τοσῷδε μᾶλλον ἐπιμελητέαν τῆς ψυχῆς id est: *suam ipsius formam in speculo debere conspicere, ut si forma bona sibi videatur, exerceat eam unà cum animo, & faciat quæ forma digna sunt: ut putet admodum absurdum esse in pulchro corpore animum deformem continere. Quòd si deformis sit in iis, quæ corporis sunt, eo magis curandum sibi nitendumq; ut pulchritudinem animi consequatur.* Cicero in Oratione, quæ non extat, in Clodium & Curionem: Credo postquam tibi speculũ allatum est, longè te à pulcris abesse sensisti. Iocatur Tullius in Clodij formam, & ad cognomen familiæ Pulchrorum alludit. Eos proditum est fuisse prudentes, sobrios, continentes, modestos, reiq; publicæ suo tempore perstudiosos, à quibus longè aberat Clodius. Sed quia de forma corporis mentio incidit, huc conferre placet dictum Iuliani Imperatoris, quod vt memorabile laudatur à Marcellino lib. 25. historiarum: Turpe esse sapienti cum habeat animum, captare laudes ex corpore. Egregiè Seneca epist. 66. Errare mihi videtur, qui dixit:

Socratis sapiens dictum.

Locus mordax Ciceronis in P. Clodium.

Gratior est pulchro veniens è corpore virtus.

Non enim vllo honestamento eget ipsa, at sui magnum est decus, & corpus suum consecrat. Claranum nostrum cœpi intueri: formosus mihi videtur, & tam rectus corpore quàm est animo. Potest ex casa vir magnus exire, potest ex deformi humiliq; corpusculo formosus animus ac magnus. Quosdam itaq; videtur mihi in hoc natura tales generare, vt approbet virtutẽ omni loco nasci. Si posset per se nudos edere animos, fecisset. Nũc quod amplius est, facit: quosdam enim corporibus impeditos, sed nihilominus perrumpentes obstantia. &c. Succurrit Galeni seu Menodoti non inuenustus πρὸς τὰς τέχνας locus, vbi de Nireo, de quo pauiò antè. Quid enim gratia formæ, nisi adsit cultus animus? Video sæpe & rideo stultam multorum in cura pulchritudinis vanitatẽ. Hem quot suscipiunt labores? quot delectabilibus abstinent? quot sibi inferunt supplicia, vt formosiores non quidem sint, sed appareant, vnius formæ studio & valetudinis & voluptatis immemores? Quantum verò tempus inter comendum absumitur? quot honesta, quot vtilia, quot interim necessaria negliguntur? Sed nescis, ò Veneris pulle, quid mali alas; habes hostẽ tuum domi, & quod peius est, blandum ac delectabilem: habes raptorem quietis & temporis, perpetuumque tortorem; habes materiam laboris, vberrimam discriminum causam, fomenta libidinum, nec minorem quærendi odij quàm amoris aditum. Esto: fies forsan amabilis muliérculis, sed odiosus viris, aut certè suspectus. Quid igitur, formosule, de forma gloriaris, quæ ad breuissimum tempus erit? Cadet flaua cæsaries, reliqui capilli albescent, tenerarum genarum purpuram pallor fœdabit, serenam frontem squallẽtes arabunt rugæ, lætas oculorum acies & lucida sidera mœsta teget nubes, ique dentium ebur ac candidum scaber situs obducet atque atteret, recta ceruix atque agiles humeri curuescent, guttur planum crispabitur, aridas manus & recuruos pedes suspicaberis tuos non fuisse. Quid multa? veniet dies quo te in speculo nõ agnoscas. Veris igitur & permansuris bonis delectari conuenit, non falsis ac labentibus. Est enim & sua animo pulchritudo multò suauior certiorq; quàm corporis, & ipsa quoq; suis legibus, decore, ordine, ac apta suarum partium dispositione subsistens: illam optare, illi operam impendere dignum erit, quam nec dies longa deteret, nec morbus extinguet, neec ipsa mors. Cæterum (vt ad caput nostrum reuertamur) Philosophi permulti animæ sedem in cerebro, tamquam in arce summa posuere: vnde vecordes & insipidi vulgò dicuntur cerebro vacui. Iuuenal. Satyr. 14.

In cõptulos, et formæ studiosos.

Sedes animæ cerebrum.

Cum facias peiora senex, vacuumq; cerebro

Iam pridem caput hoc ventosa cucurbita quærat?

Quò spectat illud Cleanthis: ἀπαίδευτος μόνῃ τῇ μορφῇ θηρίων διαφέρειν. Vide prouerbium, *Caput vacuum cerebro.* dum nos arietem inducimus.

Diues indoctus.

EMBLEMA CLXXXX.

TRANAT aquas residens pretioso in vellere Phryxus,
Et flauam impauidus per mare scandit ouem.
Ecquid id est? Vir sensu hebeti, sed diuite gaza,
Coniugis, aut serui quem regit arbitrium.

COMMENTARII.

I. IVVENIS inequitãs arieti aureo vellere tecti, magna spe & hilari vultu vastum mare traijcit.

II. *Vnde petitũ Emblema.* FONTEM Emblematis ex Galeno sumo, in suasoria ad artes oratione, quam in principio suorum Operum posuit. Ibi enim Diogenis apophthegma citat, qui dicebat, indoctum diuitem esse arietem in aureo vellere. Verba ipsa Galeni quia supra Emblemate 73. posuimus, hic non repetimus, eò lectorem amandantes. Phryxi autem fabula sic habet. *Fabula Phryxi.* Athamas Æoli filius, Thebanorum Rex, ex Nephele vxore, vel vt Pindarus in Hymnis prodidit, ex Demotice, vel vt Hippiæ placuit, ex Gorgopide, vel vt ait Pherecydes Syrus, ex

ex Themisto duos suscepit liberos, Phryxum scilicet & Hellen. Dimissa autem, quæcunq; ex his fuerit, priore vxore, lege repudij, siue vt Apollonij scholiastes vult, defuncta, alteram, cui nomen Ino, duxit Cadmi filiam, quæ iniustarum nouercarū more priuignos odio prosequens Æolicis fœminis persuasit, (vt etiam testatur Nonnus in 1. Dionysiacōn) vti frugū semina, priusquam terræ mandarentur, inscijs viris torrerent. Quare cùm terra redderetur infœcunda, fameq; tota ea opprimeretur regio, legatisque ad Apollinis oraculum decretis, vt durissimi anni eius temporis causam inquirerent, eos Ino corrupit muneribus, monuitq; vt cum reuersi fuerint, Apollinis nomine Phryxum & Hellen in victimas flagitarent. Horum mendacijs fidem habens Athamas, verumque aræ, vt tanquam victima mactarentur, imposuit. Sed Nephele mater eos rapuit, & auream ouem à Mercurio captam illis dedit, qua per aera auecti fuerunt. Cùm verò ad id freti peruenissent, quod est inter Sigæum & Chersonesum, Helle maris vastitate perterrita in mare decidit, quod ab ea postea dictum fuit Hellespontus, *Hellespontus ab Helle dictus.* vel Athamantidis, vt ait Æschylus in Perseis, Apollodorus in 1. Bibliothec. Lucianus in dialogis mortuorum. Astipulatur Ouidius his verbis in epistola Leandri, vbi etiam fabulam attingit:

Fluctibus immodicis Athamantidos æquora canent,
Vixq; manet portu tuta carina suo.
Hoc mare, cum primùm de virgine nomina mersa
Quæ tenet, est nactum, tale fuisse puto.
Est satis amissa locus hic infamis ab Helle,
Vtq; mihi parcat, crimine nomē habet.
Inuideo Phryxo, quem per freta tristia tutū
Aurea lanigero vellere vexit ouis.

Phryxus amissa sorore incolumis in Colchidem peruenit, ibiq; Ioui Phryxio cognomine, arietem immolauit, pellemq; illius in luco Martis in eius honorem suspendit; quam postea à dracone seruari solitam fabulati sunt. Valer. Flaccus in Argonaut. Manilius libro 4. Astron.

——— testis sibi laniger ipse.
Cum vitreum findens aurato vellere Pontū,
Orbatumq; sua Phryxum per fata sorore
Phasidos ad ripas & Colchida regna reuexit.

Fabulam de Phryxo, deque Helle copiose narrat Isacius Tzetzes in Lycophronem, & passim auctores. Vide Natal. Comitem Mytholog. lib. 6. cap. 9. Ouid. 3. Fastor. in fine. Pontanum in Vrania, cùm loquitur de Ariete: & Hyginum de Ariete. Idem narrat pulcherrimis carminibus Hispanis Ioannes Mallara Hispalensis in suo Hercule, cantu 4. Phryxi quoq; meminit Annal. 6. Tacitus: Parthi fuerunt se Thessalis ortos, qua tempestate Iason post auectam Medeam, genitosq; ex ea liberos inanem mox regiam Æetæ, vacuosque Colchos repetunt. Multaq; de nomine eius, & oraculum Phryxi celebrant. Nec quisquam ariete sacrificauerit, credito vexisse Phryxum: siue id animal, seu nauis insigne fuit. Sic ille. *Taciti locus de Phryxo.* Etenim aliqui arbitrati sunt nauē fuisse, quæ pictum in prora arietem haberet, qua Phryxus & Helle per mare vecti sunt: verum cum Helle è prora in mare despiceret, in mare decidisse ac perijsse, vt scripsit Hellanicus. Palæphatus affirmat, Arietem vocatum nutritorem, cuius opera & consilio sint liberati. Alij aliter interpretantur, vt videre est apud Nat. Comitem, & nos etiam aliquid afferemus.

PRECIOSO in vellere] De vellere aureo Ouidius 7. Metamorph. Iustinus in Trogum lib. 42. III.

Et flauam ouem] id est, auream Obseruandum est, quam varijs nominibus aureum vellus poetæ nominauerint. *Varia nomina velleris aurei.* Euripides, πάγχρυσον δέρας. Orpheus & Apollonius δέρας, & κῶας χρύσειον. Pindarus, χρύσεον νάκος κριοῦ. δέρμα κριοῦ βαθύμαλλον. κῶας αἰγλᾶεν χρυσέῳ θυσάνῳ. & δέρμα λαμπρὸν. Poeta quidam apud Ciceronem, Auratum arietem Colchorum. Catullus, auratam pellem. Ennius, inauratam pellem arietis. Ouidius, Phryxeam ouem, Phryxea vellera, Ouem fuluo vellere conspicuam, Vellera nitido villo radiātia, Aries aureo villo spectabilis. Val. Flaccus, Pecoris Nephelei vellera, Phryxeam pecudem, pellem rutilam, pellem sidereis villis comantem, vellera radiantia. Sic noster Alciatus hic, Pretiosa vellera, & flauā ouem vocat.

Impauidus per mare scandit] non horret marinos fluctus & turbines, quanquam horrificos.

Vir sensus hebeti] imperitus, stolidus, qualis est ouis, animal insipiens & stultum,

vt dicemus. Vnde illud προβατίου βίον ζῆν. & προβάτων ἦθος. Pierius lib. 10. Hieroglyph.

Gaza.

Diuite gaza] opulentus, locuples. Gaza, dictio est Persica, significans opes, supellectilem, & generaliter quidquid possidemus, vt ait Seruius in 1. Æneid. Pomp. Mela: Gaza, inquit, Persæ ærarium vocant. Curtius lib. 3. circa finem: Pecuniam regiam (gazam Persæ vocant) cum preciosissimis rerum efferri iubet.

Vxor sub ipsi non superet.

Coniugi aut serui quem regit arbitriū.] Is aptè dicitur à Græcis γυναικοκρατούμενος, καὶ δουλοκρατούμενος, Philæmon Comicus rectissimè scripsit, vxoris probę partes esse, vt se non superiorem marito putet, sed dicto audientem: adiungit enim, magnum esse malum si mulier viro dominetur, eumq; superet: Ita ille:

Ἀγαθῆς γυναικός ἐστιν, ὦ Νικοστράτη,
Μὴ κρείττον' εἶναι τἀνδρὸς, ἀλλ' ὑπήκοον.
Γυνὴ δὲ νικῶσ' ἄνδρα κακόν ἐστιν μέγα.
id est:

Proba vxor, ô Nicostrata, marito suo
Non debet esse superior, sed obsequens.
Nam graue malum vxor est superans virum suum.

Huc spectant versus isti Euripidis in Andromache:

οἰκία δ' ἐν ᾗ τὰ πάντα πρωτεύει γυνὴ
οὐκ ἔστιν ἥτις πώποτ' οὐκ ἀπώλετο.
Haud vna salua mansit vnquam familia,
Partes priores vxor in qua gesserit.

Memoratur & hoc recentiorum cuiusdam dictum in eandem sententiam, iocosam allegoriam habens: Nō placet mihi domus, in qua gallina cantat, gallus tacet. Galli dicunt: *Tout se porte mal, ou la femme parle plus haut que le mari.*

IV.

Aries in aureo vellere.

ARIETE aurei velleris hic notantur potissimùm locupletes illi, qui cùm sint hebeti & obtuso prorsus ingenio, ducuntur trahunturque pro vxorum arbitrio, vt eorum negotia è famulorum ductu regulaque pendeant: nec secus ac infantes anniculi è nutricis amplexu, illi quid loquantur, quidq; statuant, non habent, quòd illos animus & rationis copia deficiat. In quos hoc Palladæ torqueri solet:

Πλοῦτον μὲν πλουτούντος ἔχεις, ψυχὴν δὲ πένητος,
Ὦ τοῖς κληρονόμοις πλούσιε, σοὶ δὲ πένης.
Diuitias locupletis habes, animum sed egeni;
O successori diues, egens tibi.

Xenophontis locus 4. Comment. satis esse potest ad id Emblema illustrandum: nempe ὅτι ἄνθρωποι δοῦλοι δι' ἀγνοίαν, κἂν πλούσιοι. quæ Socratis disputatio est cum Euthydemo. Ea enim misera censenda est seruitus, quæ non à fortuna, sed ab animi imperitia nascitur, quæ in summa etiam copia non potest non esse alijs mancipata. Non dedecet aliquando rebus serijs iocos immiscere non inurbanos. Sic ludunt quidam in famulorum conditionibus:

Serui homines ob imperitiam.

Miles habet seruum monachus, clerusque sodalem:
Plerumq; & socium stultus vterq; tenet.

Nempe qui seruit militi, verè non simulatè obsequitur: at clerici & monachi sæpe pro seruis dominos ferunt, & ad eorum mores sese nimis aliquādo supinè accommodant. Ferunt ergo pudendam δουλοκρατίαν, digni seruire magis, cùm nulla turpior seruitus quàm voluntaria. Nec desunt de muliebri imperio vulgò trita dicteria, veluti;

Hunc fatuum fateor, quem calceus vrget & vxor.

Et illud:

Fœmina quem superat, nunquam viuit sine pœna.
Libertate caret dura constrictus habena.

Cum Diogenis apophthegmate, de quo ante, consentit illud Caij Cæsaris, quod à Corn. Tacito memoratur lib. 13. Annal. Iulium Silanum auream, pecudem appellabat C. Cæsar ob segnitiem, vel vecordiā potiùs. Aries simplicissima & stolidissima est pecus, bono tamen corporis habitu, & conferto lanæ mollis tegumento: aurum diuitias, puer aut seruitutem, aut iuuenilē ætatem significat. Quare Phryxus aurei velleris ariete Pontū transuectus, aut vxor est, aut seruus, aut pusio virum aut dominum, diuitem quidem, sed stolidum, suo arbitrio quocumq; velit transferens. Certè ouis in Hieroglyphicis tum felicitatem, tum stultitiam arguit. Felicitatem quidē ex oue portendi olim Hetrusca disciplina docuit. Virgilius felicitatem aurei sæculi sub Augusto reuiuiscentis attingens:

Iulius Silanus aurea pecus.

Ipse sed in pratis aries iam suaue rubenti
Murice, iam croceo mutabit vellera succo.

Ouis felicitatis hieroglyphicum.

Sed felicia illa portendi ex euentis comprobatum, tunc præcipuè cū agnus natus esset vellere in fronte purpureo in villa.

Anto-

Antonini cuiusdam plebeij viri, eo die atque hora, qua Geta, Antoninus inde nuncupatus, Mediolani natus est. Verùm is, in cuius ædibus agnus editus fuerat, cum imperium Antonino ex hoc portendi audiuisset ab aruspice, de se dictum putans, ne fatum propalaretur, agnum statim occidit; quod omen fuit Getam, qui & Antoninus vocabatur ab Antonino fratre necandum esse, vt subsecutū est; quod apud Ælium Spartianum, & alios habetur. Eædem oues Diadumeno imperium portendere, cum in agris patris oues purpureæ duodecim natæ essent, quarum vna tantum varia fuit. Quòd verò ad stultitiam attinet, notum est vulgo, ouium cognomento insipientes appellari. Et Accius in Somnijs posuit ouilem fœtum in Tarquinium Superbum concitatum, tanto impetu irruentem, vt regem solo prosterneret; quod Brutum indicabat, quem Rex ille hebetem, & quasi pecudem existimabat. Fabius etiam Maximus, cùm prima ætate communi hominum iudicio putaretur hebetior, Ouiculæ cognomine appellatus est. Vide adagium, *Ouium mores.* & Aristotelem lib. 9. de nat. animal. Socrates etiam diuites indoctos vocabat aurea mācipia; & equos argento circumtectus. Sed redeamus ad aureum nostrum vellus. Nō obscurum est, veteres ea dixisse aurea, quæ magnum suppeditarent emolumentum & reditum, siue agri bonitate, siue pecore aut lanificio. Hinc Martialis de Beti fluuio:

Item stultitia.

Aurea, quæ lucrosa.

Betis oliuifera crinem redimite corona,
Aurea qui nitidis vellera tingis aquis.

Quocirca factum est, vt pecudes ipsæ aureas pelles habuisse ferantur: qualis fuit Argis Atrei, quam sibi Thyesten subduxisse conqueritur. Sic in Colchide Æeta Rex, ad cuius arietis pellem Iason profectus est & socij Argonautæ, regij sanguinis & animi, qui regionem gregibus & opibus nobilem inuaserunt, si Varroni credimus lib. 2. de re rust. c. 1. quem laudat & sequitur Forcatulus lib. 1. de Imp. & Philos. Gall. à quibus etiā stare videtur Cœl. Rhodigin. lib. 25. cap. 1. Oues sanè tanto in honore habuerunt veteres, vt ex iis solummodo opes fieri existimarint; & pecuniam atq; peculium omne à pecudibus & gregum numero olim censuerint. Ea de causa Maronianus Corydon diuitias suas ostentaturus, dicit:

Diuitiæ olim in pecore.

Mille mea Siculis errant in montibus agnæ.

Similiter cùm Hercules ex Aphricana victoria nihil præter oues abegisset, aurea mala secum asportasse fabulosè dictus est: μῆλον enim & ouem & pomū significat. Sed vellus aureum alij malunt intelligi magnam auri vim, quæ apud Colchos esset, à principibus quibusdam viris congestam. At verò Colchica regio propter vicinitatem Caucasi montis, auro abundabat, vel teste Strabone, qui scribit multos fontes ex Caucaso manare, scaturientes arena aurea, tam tenui, vt oculorum aciem effugiat, eamq; colligi ab incolis, pellibus quibusdam lanosis in aquam iniectis. Hinc enim suspicari possumus locum esse fabulæ datum; pelles enim, subsidēte in ijs arena, speciem aurei velleris præ se ferunt. Locum Strabonis ex 10. lib. huc trāsferre non pigeat. παρὰ τούτοις δὲ λέγεται καὶ χρυσὸν καταφέρειν τοὺς χειμάρρους, ὑποδέχεσθαι δ' αὐτὸν τοὺς βαρβάρους φάτναις κατατετρημμέναις, καὶ μαλλωταῖς δοραῖς ἀφ' οὗ μεμυθεῦσθαι καὶ τὸ χρυσόμαλλον δέρας. Meminit Corn. Tacit. 6. Annalium. Sed dum alios plerosq; auctores voluo, occurrit id quod de aureo vellere plurimi referunt, ex Suida potissimū, explicátque de arte, quam χημείαν Græci appellant. Etenim inueniuntur auctores non pauci, qui aurei velleris pellem interpretentur fuisse librum quēdam veterum more in pelle conscriptum, in quo auri conficiendi scientia traderetur: cuiusmodi libros cùm Diocletianus summa diligentia perquisiuisset apud Aegyptios (qui huius peritissimi censebatur) omnes flamma consumpsisse fertur, ne diuitijs ita comparatis Aegyptij Romanis inferre bellum auderent: atque ex eo tempore artem hanc publico Cæsaris edicto semper habitam fuisse flagitiosam. Sed quia de Chymia siue Alchymia incidit mentio, æquus lector nō ægrè ferret, si de eius certitudine & difficultate ea, quę partim ex probatissimorum auctorum lectione, partim etiam virorum doctorum conuersatione & colloquio hausi, hic loci vel historicè saltem paulò prolixiùs exponam, interim haud inuitè permittens, vt suo quisque abūdet sensu, & de his pro arbitrio statuat. In primis in confesso est, artem transmutandi metalla in aurum & argentum esse vetu-

Aurea mala.

Aureum vellus.

Chymia per vellus aureum notata.

Alchymia vetustas.

Hermes Trismegistus. vetustissimam, quam omnes vendicant cuidam Hermeti Ægyptio, seu Mercurio Trismegisto. Is enim fuit, qui post diluuium omnium artium & disciplinarum tam liberalium quàm mechanicarum primus fuit inuentor & editor; qui Mosi coætaneus creditur. Mosis autem natiuitas cadit in annum M. 2373, qui est ante natum Saluatorem nostrum 1598. Argonautarum expeditio circiter annum M. 2740. ante natum Christum 1231. vt supputat Abrahamus Bucholz. in Indice Chronico. Diocletianus verò Imperator floruit circiter annum 284. post Christum natũ. Vltra ergo mille octingentos annos viguisse hanc artem in Ægypto ante Diocletianam librorum chymicorum deuastationem, de qua Suidas, rectè potest colligi. Ab Hermete Chymia quasi per manus tradita est & propagata, non ad Græcos, non Latinos, sed Arabes. Quid multis? Sat antiqua est, si sat vera. Verùm de huius artis veritate disputanti non possunt firmiora argumenta esse, quàm quæ à sensu seu experientia, & ratione ducuntur: inde enim alia omnia robur capiunt, quæ in vtramq; partem disceptantur, non tam in hoc, quàm omni alio negocio. Qui veritati se opposuerunt, vt Agricola, Cardanus, Scaliger, Carterius, Fenottus, Erastus, Aubertus, Seidelius, & nuperrimè Moresinus Scotus (prætereundas enim censeo quotlibetarias infinitorum scholasticorũ, & huius fæcis quæstiones) cùm aut negare debuissent experientiam & sensum: aut, vt ait Libanius in Syntaxi metall. Thes. 40. & 43. modum, quem posuere artifices; in genere per rationes Logicas, hoc est, ex mera phantasia desumptas, aggressi sunt ostendere, non posse fieri artificiale metallum. Quantò rectiùs illi, cùm omnes sint Peripatetici, audissent suum magistrum & principem Aristotelem præclarè monentem, in ijs, quæ sensilia sunt, non rationem, sed sensum, iudicem omni exceptione maiorem, esse consulendum? Qui etiam, quando disputat contra eos, qui omnia dicebant moueri, 8. Phys. t. 22. neglecto sensu rationem quærere, imbecillitatem mentis meritò censet: & absurdum, præter rem imaginationi seu rationi credere. 3. Phys. t. 37. Sensu enim & experientia multiplici, & testimonio indubitato constat, & factum esse aurum (nam de hoc potissimùm lis est) & factum esse ea arte, quam norunt veri artifices, profitentur sophistæ fraude multiplici. Ioannes Andreæ, celebris Iuris Pontificij interpres, scribit, Arnaldum de Villa noua in Curia Romana, præsentibus multis Cardinalibus æs in virgulas auri commutasse, mox discedentem permisisse, vt omni probationi subijceretur. Refert Pancirollus Rer. memorab. lib. 2. tit. de Alchymia. Cornelius Agrippa lib. 1. de occulta Philos. c. 14. affirmat, spiritu auri, aut potiùs eiusdem forma & parte puriore, imperfecta metalla & argentum viuum in argentum verti posse, seq; id vidisse & nouisse. Ioan. Franciscus Picus lib. 3. cap. 2. de Auro, plurimas accumulat experientias, quas breuitatis causa omitto. Multæ etiam leguntur apud Hieron. Rubeum lib. de destillat. sect. 4. cap. 1. & 2. Libauium lib. 2. Alchym. tract. 1. cap. 19. Gebrum, Hermetem, Comitem Bernhardum, & alios, in primis apud Robertum Vallensem, qui ex professo scripsit de artis huius certitudine & antiquitate. Fernelius quoq; lib. 2. de abdit. rerum caus. cap. 18. de veritate & ratione artis attestatur. Recentissima exempla si desideras, pete ex Evvaldi de Hoghelande historijs Coloniæ excusis, Anno 1604. Quid? quòd ego ipse hisce oculis vidi, hisce manibus cõtrectaui massam auri à quodam mihi satis noto, & familiari confectam, & in Archiducali Academia Friburgi Brisgoiæ publicæ disputationi, quæ fieri id posse negabat, illatam & ostensam. Adeo etiam clara veritatis huius lux est, vt ex ipsis aduersarijs aliqui eam non diffiteantur. Narrat Cardanus lib. 6. de Subtilit. coram Principe & Senatu vrbis Venetæ argentum viuum in aurum fuisse conuersum à pharmacopola Taruisino. Et cur tot præstantes viri diuersarum gentium, tot tamq; præclara de hac arte edidissent volumina tan in magis suæ famæ & gloriæ præsidium apud posteros quærebant? Sunt Ægyptij, sunt Arabes, sunt Chaldæi, Germani, Hispani, Angli, quos quis enumeret? Multos Hermolaus Barbarus, vir dignitate generis & gradus, & omni doctrinarum genere ornatus, nominatim protulit: ego plures proferam, sed tantùm insigniores, delectũ enim seruabo. Itaq; χυμευτικὰ scripsit Osthanes, Hermes, Chanes, Rosinus Alexandrinus

Alchymia veritas.

Experientia ostenditur, aurum fieri posse.

αὐτοψία

Chymicæ artis scriptores.

nus ad sororem Theosebiam, Olympiadorus Alexandrinus, Agathodæmon, Democritus, Orus, Chrysorichius, Pebichius, Comerius, Apuleus, Petasius, Pelagius, Africanus, Theophilus, Synesius, Stephanus ad Heraclium Cæsarem, Heliodorus ad Theodosium, Geberus, Callides Rachaidibus, Veredianus, Rhodianus, Canides, Merlinus, Lullius, Arnoldus Villanouanus, Augustinus Panthes Venetus; fœminæ tres, Cleopatra, Virgo Taphuntia, Maria Iudæa. Quibus si annumerarem recentiores; Deum immortalem, quantus esset testium numerus? Laurentius Ventura libro de Arte chymica, gloriatur se 250. volumina in nobilem Bibliothecam Comitis Palatini intulisse, & præter illa quinquaginta adhuc alia habere. In iudicijs, vbi de censu, capite, fama agitur, duobus aut tribus testibus tam lege diuina, quàm ciuili credendum est: & ita difficiles sumus erga viros tot doctissimos & integerrimos, quorum scripta prostant, propter paucorum ratiunculas, quibus toties responsum est? Vniuersè quidem à Gebro, Ventura, Petro Bono Ferrariensi. Nominatim verò Quercetanus eruditissimè respondet Auberto; Erasto Mufettus, Seuerinus, Rubeus, Penotus; & Gasto Claueus sobpræses Niuernensis, in libello, qui inscribitur, Apologia Chrysopœiæ & Argyropœiæ. Omnibus Libauius in Syntaxi sua metallica altera. Alexandro quidem Carrerio Patauino Thesi 46. Erasto Thesi 93. Fenotto Thesi 98. Scaligero Thesi 106. Auberto cum Fenotto Thesi 107. Moguntinis Baccalaureis Thesi 116. Cardano Thesi 119. Solus restat Thomas Moresinus Scotus, qui nuper ausus est resumere causam Auberti contra Quercetanum: sed qui & hunc compescat, forsan in mundo erit. Hæc quoad certitudinem.

Chymicæ artis defensores contra aliorum ratiunculas.

Difficultas verò artis huius est maxima; est enim lapis Philosophorum, non cerdonum aut rusticorum. Præclarè Rogerius Baccho: In quibus Deus magnam virtutẽ posuit, in ijsdem etiam magnam difficultatem collocauit. Difficultates istas singulari libro exposuit Theobaldus Hoghelande, quem antè citaui. Sunt autem hæ tum in discendo, tum in exercendo. In discẽdo aliæ à discente, aliæ à docentibus Libris.

Alchymiæ difficultates.

Discens à Deo hoc donum petendo impetret oportet, & vt possit, ipse sese præbeat timentem Dei, à peccatis abhorreat, humilis sit, prudens, doctus, Latini sermonis peritus, Philosophus, naturæ principia sciens, laboriosus & industrius, constans, non iracundus, patiens, liber, vacuus à curis, secreti tenax, abstinens à Sophistis, non prodigus, non auarus, cautus in declinandis diaboli illusionibus, sufficienter locuples, librorum copiam habens, studiosus, faciat experimentum, sanus, hoc est, corporis, animi & fortunæ bonis instructus, quos rarissimos ait esse Pancirollus.

In discente.

At maior difficultas est quæ sequitur, propter libros, ex quibus petenda ars, intellectu difficiles: vel enim ars in ijs dispersa est, vel inuoluta ænigmatis, allegorijs, & similitudinibus, tum ab elementatis, homine, animalibus, eorumq; partibus vegetabilibus, figuris, metallis; tum ab elementis, dissimilitudinibus, æquiuocationibus, contradictionibus, nominibus inusitatis, characteribus, literarum transpositionibus, prauis transcriptionibus, styli varietate, impossibilibus.

In libris docentibus.

Tertio denique est difficultas, quæ oritur in exercitatione, tum ex parte materiæ, quæ vt fundamentum operis assumenda; tum ex parte regiminis, quibus instrumentis tractanda. Vbiq; incredibilis obscuritas & perplexitas. Hæc, hæc illa, non autem (vt putatur) artis incertitudo causa est, quod adeo multi, & tantùm non omnes, qui huic arti indulgent nimium, non solùm oleum & operam, sed & diuitias, imò valetudinem & famam perdant, vt meritò dicere possimus, Chrysopœiam esse castam meretricem, quę multos inuitat, & ferè neminem admittit. Hæ difficultates sunt acquisitionis & incommoda: at longè difficilior est adeptæ fortè possessio, nunquam certè tuta professio. Præstò enim ab alijs sunt insidiæ, & mille pericula: siquidem difficile custoditur quod placet multis, quid, quod omnibus? Cum igitur toties, & tam anxiè à tam multis ingens illud bonum, quod ars ista pollicetur, fuerit indagatum, at rarissimè à quàm paucissimis inuentum, adeo vt non desint, qui Chymistas subijciendos esse existiment acerbæ illi Agenoris Sidoniorum Regis legi, qualem filio Cadmo præscripserat, ne nisi inuenta sorore vnquam rediret; itaq; aut inueniendam, aut pereundum esse: hinc factum est, vt non pauci hanc artem procaci linguæ petulantia

In exercitatione.

Agenoris lex.

Contra Chymicos.

tia prosciderint. Iul. Cæsar Scaliger affirmare non dubitauit, Exercitat. 23. se Chymistas odio odisse plusquam Vatiniano: Sunt enim, inquit, noctuæ ad aucupia erumenarum, à quibus aurum, quod postea alijs pollicentur, sibi captent prius. Alius Alchymiam sophisticam quandam imposturam nominabat: alius dæmonis præstigias; Petrarcha mentiendi & fallendi artē, ex qua nulli alij successus sperandi sint, præter fumum, cinerem, sudorem, suspiria, verba, dolos, ignominiam; quibus inopem nunquam ad diuitias euectum, at multos à diuitijs ad inopiam redactos sæpe vidimus. Notatumq; est, aliquos cæteroquin prudentes, hac insania laborare; quosdam opulentissimos hac vanitate cōsumptos, dumque opulentiores fieri student, & fœdo quæstui inhiant, bene parta prodigere, censuq; omni diu superuacuis effuso, tandem necessariis etiam fuisse destitutos: nōnullos deniq; amissis primùm animi luminibus, in hoc exercitio corporeos insuper oculos amisisse. Magna quidem promittunt Alchymistæ, sed ea sibi præstare debebant, quæ promittunt aliis, primùmq; suam pellere inopiam. Est enim ferè mendicum genus hominum; cumq; se pauperes fateantur, ditare alios volunt, quasi aliena illis quàm propria molestior sit paupertas. Aduersus has fuliginosas Chymicorum fallacias extant Natalis Comitis versus non ineruditi, lib. 2. Mytholog. cap. 6. sed optimè apud dictum Hoghelande in principio sui libri, quem vide: nos plus æquo prolixi fuimus, aureus enim iste artes non vltra Colchidē non inuitos transuexit; nam vbi rem possidere non datur, etiam verba profundere parui est.

In fidem vxoriam.

EMBLEMA CXCI.

ECCE

ECCE puella, viro quæ dextra iungitur: ecce
Vt sedet, vt catulus lusitat ante pedes.
Hæc fidei est species: Veneris quam si educat ardor,
Malorum in lana non malè ramus erit.
Poma etenim Veneris sunt. Sic Scheneida vicit
Hippomenes, petiyt sic Galatea virum.

COMMENTARII.

I. PVELLA blanda viro assidet, eique dextera iungitur, ante cuius pedes canicula lusitat; pomus autem, quam à læua requirit Emblema, hic desideratur.

II. *Argumentum Emblematis.* AD fidem vxoriam quatuor hic spectanda proponuntur, dextrarum coniunctio, sessio, canis symbolum, pomi insitio seu donarium. Dextra pro nota fidei, vti iam supra monuimus Emblemate 39. Puella viro assidet, quod ad cōstantiam in amore refertur; sed enim notam habet stabilitatis. Canis animal hero fidum, fidei aliam rationem habet. Malus arbor Veneri sacra, vt patet ex poetarum scriptis. Egregium est Emblema, nullum verbum otiosum habens, sed omnia sensu tincta.

III. *Puella.* *ECCE puella*] vxor marito dextram iungens. Nam puellæ appellantur etiam eæ, quæ matrimonio iunctæ, vel vterum ferunt, vel etiam peperunt. Horat. 1. Car. 22.

laborantes vtero puellæ.

Sic Penelope apud Ouid. se puellam vocat, cum Vlyssi iam olim Telemachum peperisset. Fast. 2.

—— iubet viduas cessare puellas.

id est, à maritorum complexibus abstinere. Sic & Scæuola IC. puellam vocat, quæ erat vidua, & post alteri nupta Gellius lib. 12. c. 1. puellam bis vocat puerperam.

Vir. *Viro*] Vir plura significat: nam respectu sexus marem significat. Plin. lib. 10. c. 63. viros auidiores Veneris hyeme, fœminas æstate, Hesiodus prodidit. Respectu ætatis significat eum, qui iuuentutem excessit. Dicitur præterea vir, homo fortis excellenti & præsenti animo. Curt. Exurgite aliquando, si viri estis, atque arma capessite. Sumitur deinde vir, pro marito, vti hoc loco, & apud Ouid. 1. Metamor.

Imminet exitio vir coniugis, illa mariti.

Et apud Plautum conqueritur de mariti importunitate Alcmena:

dedecoris à viro argutam meo:

Ponitur & pro capite & præfecto, Virg.

Vir gregis ipse caper.

Interdum accipitur vir pro membro virili, vt videre est apud Plautum in Asin.

—— domi serui qui sunt castrabo viros.

& apud Catull.

Itaq; vt relicta sensit sibi mēbra sine viro.

Dextra iungitur] Dextera fidei est symbolum, vt dictum alibi. Cicero 2. Philipp. dexteram fidei testem vocat.

Vt sedet] stabilitatis nota, ne leuitatis appareat indicium, sedent enim quieti & graues. Vide Emblem. 145.

Catulus. *Catulus*] canis, catellus. Quamuis catulus pro omni animalium fœtu sumatur, exceptis auibus, hoc tamen loco pro cane sumitur, qui etiam fidei notam præfert; nam quàm fidum hoc suo hero animal sit, vsq; adeo etiam, vt ei sæpe auxilium præstitisse, à latronibus defendisse, atq; aduersus eiusdē inimicos pugnasse, inter alios illustres viros, quorum hæc testimoniis confirmantur, plurima exempla recēset Plinius lib. 8. c. 40. citat etiam non nulla Plutarchus in libello de Industria animal. Hinc sibi proprium habet epitheton, fidelis Horat. lib. 1. car.

Ceu visa est catulis cerua fidelibus.

Hinc est quod Socrates per canem iurat, cūm obsequium & fidem putat præstandam iis, qui rerum habenas in ciuitatibus tenent. Et in C. Mamilii numo, qui aliquando SC. præfectus est limitibus metādis, est canis allatrans, qui notat fidem esse præstandam ei, qui eiusmodi operę pręficitur. Pierius in Cane, lib. 5. Non omittendum quod Michael Vosmerus de fidelitate, & si liceret dicere pietate, canum refert. Mirum, inquit, quod de canibus venaticis tradunt annales, qui dum capeteretur heris (is fuit Florentius V. Hollandiæ & Selandiæ Comes, qui inter venandum plus viginti vulneribus confossus fuit) testes ipsi aderant, captum comitabantur *De canū fidelitate historia.*

bantur in arcem Mudam, auectum inde, atq; in fuga à proditoribus seu coniuratis trucidatum mœsti custodiebant. Demum amicis corpus vngentibus, vt Alemariam deferrent, in eandem nauem canes cōscēdebant, ab omni cibo & potu mordicus alieni. Funus in templum elatū proni venerabantur, ibiq; assiduo desiderio sui domini, donec vi abstraherentur, ægrè vitam sustinebant. Simile exemplum Corsici canis venatici erga dominum suum, recenset Cæsar Scaliger Exercit. 202. in Card. vbi addit: Huic equidem cani Mausoleū cum elogio libentiùs condiderim, quam Sultano Solymano. Altera quoq; historia, quam de cane Gallico ibidem refert, non minus notabilis quam elegans est. De canum porrò fidelitate & sagacitate vide omnino Oper. succisiu. Camerarii cap. 24. Pierium loco citato; habet etiam hac de re elegantissimum epigramma Iacobus Micyllus, quod ita incipit:

Inter quadrupedes canis fidelis,
Inter quadrupedes canis voluptas,
Inter quadrupedes canis patronum
Cognoscit, veneratur & tuetur, &c.

Fides est species] fidelitatis expressa imago

Veneris quam si educat ardor] quam fidem si mutua coniugis vtriusque copula confirmet. Ardor sumitur sæpe pro amore vehementi & desiderio; sicut & ipsum verbum Ardeo. Virg. 2. Eclog. *Ardor.*

Formosum pastor Corydon ardebat Alexin.

Huiusmodi ardore correptum adolescentem festiuè exprimit Plautus in Mercatore:

Sumne ego homo miser, qui nusquam bene queo quiescere?
Si domi sum, foris est animus: sin foris sum, animus domi est.
Ita mihi in pectore atq; in corde facit amor incendium;
Ni oculos lacryma defendant, iam ardeat credo caput.

In laua] parte sinistra non inconcinnè malus fructifera statuetur.

Malum Veneri sacrum. *Poma etenim Veneris sunt*] Mala amoris sunt signa, quia Veneri sacra. Vide adagium, *Malis ferire*, & Philostratum in Iconibus, tit. Amores.

Hippomenes vicit Atalantam. *Schœneida vicit Hippomenes*] Atalanta Schœnei regis filia, pulcherrima puella, cui Deorum responsum datum fuit, vt nulli viro nuberet; ideoq; procis eam ambientibus huiusmodi legem proposuit, vt secum cursu pedum certarent, & qui eam currendo superasset, eius se coniugem futuram, victi verò morte plecterentur. Cumq; multos post terga reliquisset (mira enim pedum agilitate præstabat) & necé affecisset, tandem Hippomenes adolescens nobilis, ex Neptuni progenie, cum eam impenso amore prosequeretur, nec mortem certaminis periculo abhorreret, Venerem implorauit, vt sibi auxilio esset; quæ statim ei tria aurea poma donauit, ea ille inter currendum sensim ante virginem per vices proiecit. Illa verò auri cupiditate allecta (vt mulierum genus auarissimum est) dum ea auida colligeret, retardata metam tardius attigit; & sic arte victa fuit, vt lepidissimè Ouid. in fine lib. 10. Metamorph. Fabulam eandem breuiter habet Theocritus in Amaryllide:

Ἱππομένης ὅκα δὴ τὰν παρθένον ἤθελε γᾶμαι,
μᾶλ' ἐν χερσὶν ἑλὼν δρόμον ἄνυεν· ἁ δ' Ἀταλάντα
ὡς ἴδεν, ὡς ἐμάνη, ὡς ἐς βαθὺν ἅλατ' ἔρωτα.

Virginis Hippomenes thalamos vbi fortè petiuit,
Mala tenens manibus currebat: vt hæc Atalanta
Vidit, vti periit, magno correpta est amore est.

Galatea. *Petiit sic Galatea virū*] Galatea Nympha marina à Polyphemo adamata, de qua Ouid. 13. Metamorph. Sed potiùs hoc intelligendum de ea, quam Virgilius 3. Ecloga celebrat:

Malo me Galatea petit lasciua puella;
Et fugit ad salices, & se cupit ante videri.

Et ante ipsum Theocritus Eidyll. 3. 6. & 11. & quod Theocritus est μηλοβολεῖν, id Virgilio est *Malo petere*, id est, ad Venerem solicitare. Hinc dicitur, poma, nuces legere, verecundè ab hortis ad rem voluptatis translata voce. Vide Lipsium lib. 3. Antiq. lect. Vide item Prouerbium, *Malis ferire*. *Poma legere qd.*

IV. *Vxoris proba munus.*

HORTATVR hoc Emblema fœminas, quæ ad viri nuptias se contulere, vt in fidelitate erga maritos catellorum naturam superent, eiusque solum moribus inseruiant, cui se æterno vinculo colligarūt. Neq; vnquam à domo & maritis suis ocu-

los

los (ne dicam pedes) dimoueans: quibus non tantum noctes, sed etiam dies debent. Non enim solùm crimine eas, sed omni criminis suspicione vacare oportere, Cæsar Dictator rectè existimauit. Dicere profectò plerasque omnes ita probas, modestas, & in fide vxoria præclaras esse, vt nulla prorsus eis monitione aut exemplis opus sit, nisi illud Ecclesiast. nunc occurreret, dicentis: Virum de mille vnum reperi, mulierem verò ex omnibus nō inueni. Quapropter legumlatores etiam de bonis mulieribus non esse faciendam legem existimarunt, quia paucæ sunt: de malis autem omnino sanciendam, quæ multæ sunt. Notatur in l. ex his ff. de leg. Sed tamen rara quædam fidei coniugalis exempla huc illustrandi Emblematis gratia adducere non pigebit. Notum in primis est Lucretiæ exemplum, quæ licet animus inuiolatus ex violento concubitu Sex. Tarquinij mansisset, amplius superstes esse noluit, sed in conspectu mariti & amicorum se gladio transfixit, cuius monumentum in Episcopatu Viterbiensi tale conspicitur: *Collatinus Tarquinius dulcissimæ coniugi, & incomparabili Lucretiæ, pudicitiæ decori, mulierum gloriæ. Vixit ann. XXII. Mens. III. Dies VII. Proh dolor, quæ fuit carissima.* Mallonia quoq; illustris fœmina Romana æternam memoriam suæ cōstantiæ & pudicitiæ posteritati reliquit. Ita enim, vt refert Suetonius, quum ad Tiberium, libidinosissimum senem esset perducta, neq; adduci potuisset, vt cupiditatibus ipsius obscœnis obsequeretur, instinctu eius delatoribus fuit obiecta, quam cùm nec reā interpellare desineret, ecquid pœniteret; ipsa pro tuenda pudicitia sua derelicto iudicio domum se abripuit, ferroq; transegit, obscœnitatem oris hirsuto atq; olido seni clarè exprobans. Vnde audire à vulgo coactus fuit, Hircum vetulum capris naturam ligurire. Simile aliquid, idque insigne recenset Bernard. Scardeonius in antiquit. Patauin. lib. 3. clas. 14. de Blanca Rubea inuictæ virtutis & clarissimi exempli fœmina. Hæc enim quum Bassanum municipium Patauinum ab Acciolino circa annum salutis 1253. proditione occupatum esset, eiusq; maritus, dum hostibus irruentibus fortiter resisteret, occubuisset, & ipsa viriliter pugnando capta, armisq; exuta, vt ante conspectum tyranni attracta esset, neq; precibus, neq; precio à victore eius pulchritudine capto expugnari potuit, vt ipsius impuris cupiditatibus assentiretur. Verùm cùm is animaduerteret, eius animum castum delinimentis expugnari non posse, ratus est violentia efficere posse id, quod spōte captiua facere recusasset. Dum igitur vi eam attrectare conatur, illa captata occasione, de fenestra sese præcipitem dedit, malens vel sic fortiter vitam cum iam mortuo marito, quàm turpiter pudicitiam cum impio tyranno perdere. Sublata autem de terra, vt erat deturpata sanguine, & semimortua, in lecto reponitur, & diligenter curatur. At post non multos dies, vbi tandem conualuit, rursum adducta ad tyrannum, cum constanter in superiore continentiæ proposito perduraret, nec aliter Acciolinus potiri ea se posse speraret, ligata per seruos, vt nullatenus resistere posset, ab improbo, nefario, & crudeli tyranno pudica fœmina stupratur. Qua contumelia & labe (quamuis non ignoraret, corpus, nisi consensu accedēte, violari vel corrumpi non posse) illata, ita commota est, vt noluerit diutius superuiuere. Quare aliquamdiu dissimulato dolore, impetrauit ab amicis, ad leuandum mortui mariti desiderium, & ad sedandum aliquantisper animi mœrorem, vt mortuum ac iam fœtentem maritum cerneret. Aperto itaq; sepulchro vbi iacebat, ea magno cū eiulatu supra mariti cadauer sese repente proiecit, & repagulo, quo lapis sepulturæ sustinebatur, reuulso, fracta sub lapide ceruice, vnà cum marito, quasi in vltionem pudicitiæ fortiter & intrepidè mortua, & vt optabat, eodem tumulo sepulta est virago. Hæc Blanca in hodiernū diem mirificè ab Italicis historicis & poetis celebratur, quæ an sua fidelitate erga maritum, Arriæ Cecinnæ Pæti vxori, de qua extat memorabilis epistola Plinij ad Nepotem lib. 3. epist. 16. postponēda sit, aliorum esto iudicium. Diuersum sanè & longè aliud fuit sæculum, & minus castus animus mulierculārum Insubriæ tempore Galeacij Sfortiæ. Ita enim scribit Iouius in Elog. lib. 3. Ea tum erat ex multo otio luxuriantis sæculi conditio, in ipsis præcipuè nobilioribus matronis, vt totum pudicitiæ decus ab humanitate aulæ alienū prorsus & subagreste putaretur: ideoque princeps

Marginal notes: *Lucretia.* — *Mallonia.* — *Blanca Rubea virtus.* — *Arria.*

princeps ad licentiam libidinis proclinatus, & iuuentæ vigore venustateq; oris supra omnes spectatu dignissimus, procacibus fœminarum oculis & desiderijs cupidissimè deseruiret. Erat enim vulgatum inter fœminas, nullam ex principis concubitu fieri impudicam, earumque maritos, qui inepeis hirci videri possent, ita excellere aureis cornibus, vt dignitate cunctos anteirent. &c. Memorabile præterea est, quod Val. Maximus, & alij de Minyiarum vxoribus tradunt. Cùm enim mariti eorum propter affectatum regnum Spartæ custodiæ publicę inclusi capitali seruarentur supplicio, quod vetere Lacedæmoniorū instituto nocturno tempore passuri essent; eæ ex illustri sanguine natæ, velut allocuturæ perituros maritos, impetrato à custodibus aditu, carcerem intrarunt, commutataque veste per simulationé doloris velatis capitibus eos abire passæ sunt. Dignæ profectò quibus Minyiæ nuberent. Penè similis extat historia, quæ passim ex Nauclero allegatur. Cùm enim Conradus III. Imperator Guelfum Bauariæ Ducem, postquā sæpius ancipiti Marte pugnatum esset, in oppidum VVeinsburgum, cui amœna vineta nomen dederunt, compulisset, nec vllis conditionibus à proposita susceptaque oppidi euersione deduceretur; ad extremum victus nobilium fœminarum precibus permisit, vt inuiolatę abirent, ea lege, vt nihil ex oppido, nisi quod humeris possent, exportarēt. Tum illę, confidentia maiore dicā an pietate? Ducem ipsum, maritos, liberos, parentes ab humeris suspensos gestare cęperunt. Ex quo Imperator tantam voluptatem cepit, vt effusis præ gaudio lacrymis, non modò feritatem & iracundiam ex animo penitus deposuerit, verùm etiam oppido pepercerit, & amicitiam cum hoste omnium acerrimo contraxerit. Quare nō est audiēdus Simonides ille, vel quispiam alius, cùm sua definitione sanè stolida. Interrogatus enim quid esset vxor? Viri, respondit, naufragium, domus tempestas, quietis impedimentum, vitæ capti vitas, pœna quotidiana, pugna sumptuosa, bestia contubernalis, canis ornata, malum necessarium. Vel vt alius Philosophus interrogatus de muliere, respondit: Eam esse hominis confusionem, insatiabilem bestiam, cōtinuam solicitudinem, indesinentem pugnam, quotidianum damnum, solitudinis impedimentum, viri naufragiū, adulterij vas, perniciosum prælium, animal pessimum, pondus grauissimum, aspidem insanabilem, humanum mancipium. Huc etiā respexit Chrysostomus in Matthæum cap. 19. Quid est, inquit, mulier aliud, nisi amicitiæ inimica, ineffugabilis pœna, necessarium malum, naturalis tentatio, desiderabilis calamitas, domesticum periculum, delectabile detrimentum? Cæterùm vt hæ descriptiones locum habere possunt aduersus malas & impudicas mulieres, quæ in sacris literis quoque exosæ sunt, vt patet ex prouerbijs Salomonis, c. 21. & alibi: ita pia, bona & industria mulier longè aliter passim describitur. Dicit enim idem Salomon: Inueniens vxorem, inueniet bonum, & hauriet voluptatem à Domino. Item: Mulier proba, bona est portio, & datur tanquam portio eorum, qui timent Dominum. Et: qui parat vxorem, is constituit principium fortunarum, auxiliatricem secundum se, & columnam requietis. Rectè itaq; & piè dicitur, Tria speciosa videri in conspectu Dei & hominum: Concordiam inter fratres: amicitiam inter vicinos: virum & mulierē in societate & fide mutua perseuerantes. Suffragatur huic sententiæ nutrix illa apud Euripidem dicens:

ἥπερ μεγίστη γίγνεται σωτηρία
ὅταν γυνὴ πρὸς ἄνδρα μὴ διχοστατῇ.
Quam maxima existit salus
Quum vxor cum viro non dissidet.

Multò autem rectiùs & elegantiùs Homerus:

— οὐ μὲν γὰρ τοῦ γε κρεῖσσον καὶ ἄρειον,
ἢ ὅθ' ὁμοφρονέοντε νοήμασιν οἶκον ἔχητον
ἀνὴρ ἠδὲ γυνή, πόλλ' ἄλγεα δυσμενέεσσι,
χάρματα δ' εὐμενέτῃσι. id est:
Nihil enim hoc potius & melius
Quàm cùm concordes animis domum habitant
Vir & vxor; multi dolores inimicis,
Gaudia autem amicis.

Hos & aliorum auctorum versus & dicta refert Tiraquellus in 5. lege connubiali, & addit: Felicem ergo Macrinum illum fuisse arbitror, siquis felix vnquam fuit, quem cum vxore 39. annis vixisse, sine iurgio, sine offensā, scribit Plinius. Reperitur etiā Romæ, sicut in Appiani antiquitatibus legimus, talis inscriptio: *Q. Canius Seuerus*

Minyiarum vxores.

Mulieres oppidi VVeinsburgi.

Quid sit vxor Simonidi.

Tria speciosa in conspectu Dei.

Rutilia monumentum, *Rutilia primitiuâ coniugi suæ dulcissimę, cum qua vixit annis 20. sine bile.* Visum fuit coronidis loco adiungere aliud planè diuersum epitaphium, quod Romæ legitur, ex quo apparet, quàm pauci gloriari potuerint, se sine bile & lite in coniugio vixisse. Est autē hęc inscriptio satis lepida: *Lepidum epitaphium.* *Heus viator; miraculū. Hic vir et vxor non litigant: qui simus non dico. At ipsa dicam: Hic Bebrius ebrius me Bebriam ebriam nominat. Non dico amplius. Heu vxor, etiam mortua litigas?* Huc referri potest *Pithecí pactum.* pactum Pitheci, quod, vt in Suidæ historicis refertur, in prouerbium abijt, & tale fuit: Continenter cum vxore iurgans coram amicis pepigit, se neq; verberare, neque vapulare; neq; mordere, neq; morderi; neq; mulierem capillis trahere, neque ab ea testiculis trahi velle. Quamquam aliquando etiam viri ipsi sunt in culpa, dū aut pecuniæ cupiditate, aut ambitione capti, præcipitantur in nuptias, nescientes, nobilitatis & amplę dotis duo pessima mala socia esse, vxoris superbiam, & viri seruitutem, de qua re alibi.

Reuerentiam in matrimonio requiri.

EMBLEMA CXCII.

CVM furit in Venerem, pelagi se in littore sistit
Vipera, & ab stomacho dira venena vomit:
Muranamq; ciens ingentia sibila tollit,
At simul amplexus appetit illa viri.

Maxima debetur thalamo reuerentia: coniux
Alternum debet coniugi & obsequium.

COMMENTARII.

I. VIPERA in litore ore aperto virus euomit, ad quam adnatat ex propinqua aqua muræna. Est autem vipera nequissimum serpentis genus, longitudine cubitali, & sæpe prolixiore, colore subflauo, pluribus conspersa maculis rotundis. Mas Græcis dicitur ἔχις, caput habet angustum & acutum, collum crassius & reliquum corpus tenuius quàm fœmina. Paulatim illi cauda gracilescit, aliarũ serpentum ritu, non aceruatim vt fœminæ, quæ ἔχιδνα dicitur. Squamas habet ad extremum caudæ asperiores, quas ira percitus subrigit, non aliter quàm gallinaceis iratis plumę inter pugnandum rigent. Illi etiam dentes canini sunt duo, fœminæ plures. Eidem adhuc est meatus in cauda, ventri propinquior, contrà quàm in fœmina, cui ille ad extrema caudæ proprius accedit; incessus quoq; mari alacrior. Viperæ fœminæ subrufæ sunt, elata ceruice, oculis subrubentibus & lucentibus, inuerecundi & feri intuitus. Caput habent latiusculũ, caudam breuem & excarnem, & squamis durioribus asperam, nec paulatim gracilescentem, sed simul & vniuersim: meatumque suum habent ad caudam proprius accedentem, ventrem prominulum, & incessum tardiorem. Muræna verò, lampetræ (quæ à lambendis petris hoc nomine appellatur) forma figuraq; corporis est affinis, licet magnitudine impar; pisciculus est lubricus, lõgo teretiq; corpore, minutis anguillis assimilis, septem foraminibus læua parte distincta. An itaq; tam vipera quã muræna hic probè sint expressæ, reliqui iudicent.

Viperæ consideratio. — *Mas.* — *Fœmina.* — *Muræna.*

II. BASILIVS Magnus in Hexaemero Oratione 7. ita fermè ex anguis & murænæ congressu, quales coniugum mores esse debeant, ostendit: Vos ò viri, coniuges vestras diligite, etsi locis lõginquis semoti in coniugij societatem cõuenistis, naturæ vinculum legibus ac benedictione obstrictum, vnio ac iugum distantiũ esto. Vipera genus serpentum omnium exitiosissimum, murænæ marinæ nuptias expetit, & sibilo suo significat præsentiã, eamque è gurgite vasto euocat ad nuptiales complexus; illa autem obtemperat & coit cum venenato. Quid hæc mea ratio vult? quid portendit? Siue asper est cuiuspiam coniux, siue feris moribus, perferat illum vxor necesse est, nec vllã prorsus ob caussam societatem vinculũq; dissoluere patiatur. Feritne, verberat, estq; percussor? At vir tamen tuus. Temulentus? At tibi est natura coniunctus. Durusne? morosus & implacidus? At membrum iam tuum est, & membrorum præstantissimum. Audiat & ipse vir accomodatam, seq; decentem admonitionem. Vipera virus ob nuptiarum venerationẽ euomit: tu duritiem animi, tu ferocitatem, tu crudelitatem ob vnionis reuerentiam non deponis? Græca si quis malit, propter viri tanti autoritatem huc placet adijcere: ἔχιδνα τὸ χαλεπώτατον τῶν ἑρπετῶν, πρὸς γάμον ἀπαντᾷ τῆς θαλασσίας μυραίνης, καὶ συριγμῷ τὴν παρουσίαν σημήνασα, ἐκκαλεῖται αὐτὴν ἐκ τῶν βυθῶν πρὸς γαμικὴν συμπλοκήν. ἡ δὲ ὑπακούει, καὶ ἑνοῦται τῷ ἰοβόλῳ. τί βούλεταί μοι ὁ λόγος; ὅτι κἂν τραχὺς ᾖ, κἂν ἄγριος τὸ ἦθος ὁ σύνοικος, ἀνάγκη φέρειν τὴν ὁμόζυγα, καὶ ἐκ μηδεμιᾶς προφάσεως καταδέχεσθαι τὴν ἕνωσιν διασπᾶν. πλήκτης; ἀλλ' ἀνήρ. πάροινος; ἀλλ' ἡνωμένος κατὰ τὴν φύσιν. τραχὺς καὶ δυσάρεστος; ἀλλὰ μέλος ἤδη σόν, καὶ μελῶν τὸ τιμιώτατον. ἀκουέτω δὲ καὶ ὁ ἀνὴρ τῆς προσηκούσης αὐτῷ παραινέσεως. ἡ ἔχιδνα τὸν ἰὸν ἐξεμεῖ, αἰδουμένη τὸν γάμον· σὺ τὸ τῆς ψυχῆς ἀπηνὲς καὶ ἀπάνθρωπον οὐκ ἀποτίθεσαι αἰδοῖ τῆς ἑνώσεως; ἢ τάχα τῆς ἐχίδνης ὑπόδειγμα καὶ ἑτέρως ἡμῖν χρησιμεύει, ὅτι μοιχεία τίς ἐστι τῆς φύσεως ἡ τῆς ἐχίδνης καὶ μυραίνης ἐπιπλοκή. διδαχθήτωσαν οὖν οἱ τοῖς ἀλλοτρίοις ἐπιβουλεύοντες γάμοις, ποταπῷ εἰσι τῶν ἑρπετῶν παραπλήσιοι. Id Musos ita vertit: *Vipera, infestissimum animal eorum, quæ serpunt, cum marina muræna congreditur, sibiloq; se adesse significans, ex profundo eam ad concubitum elicerat: hæc autem morem gerit, & cum venenata bestia copulatur. Quorsum hæc spectat oratio? Vt intelligamus, si duris & feris moribus*

Fons Emblematis. — *Vipera & murænæ cõgressus.*

bus sit vir, eum esse vxori ferendum, nec cõiugum vlla ex caussa dirimendum. Obiurgator est? at vir: vinolentus? at naturæ lege coniunctus: durus & morosus? at iam membrum tuum est, atq; omnium præstantissimum. Audiat etiam vir monitionem, quæ ad ipsum pertinet. Vipera virus euomit, reuerentia coniugij: tu animi inclementiam & inhumanitatem, coniugalem copulam reueritus, non depones? An aliam etiam nobis vtilitatem adfert vipera exẽplum, quòd adulterium quoddam est natura viperæ atq; murænæ concubitus? Discant igitur ij, qui in aliena coniugia inuadunt, cuiusmodi bestiæ sint similes. Hæc ferè Basilius. Orus Apollo sic ait: Hominem cum alienæ genis coeũtem significare volentes, myrænam piscem pingunt. Hæc enim è mari egressa viperis admiscetur, ac statim ad mare recurrit. Confirmãt hãc opinionem grauissimi auctores, Oppianus lib. 1. Halieutic. Athenæus lib. 7. Ælianus lib. 1. de animal. cap. 50. & lib. 9. cap. vlt. & lib. 12. cap. 5. & 23. Plinius lib. 9. cap. 23. Cœl. Rhodigin. lib. 6. cap. 13. & 16. & Nicander in Theriacis, vbi multa hac de re ipsius scholiastes.

Orus Apollo.

III. *CVM furit in Venerem*] cum rapitur ardore coitus, dum coitum appetit, æstuque libidinis agitur.

Se in litore sistit] ad litus progreditur. Quod tamen quibusdam ambiguum fit. Vide Cœl. Rhodigin. lib. 6. cap. 16.

Vipera partus & fœtus qualis.

Vipera] A vi pariendo dicta, vel vt alij malunt, quod viuum pariat: vt Græcis Echidna, παρὰ τῦ μὴ ἔχειν ἐν ἑαυτῇ τὴν γονὴν ἄχρι θανάτυ. Refert enim Herodotus in Thalia, quòd in concubitu mas in os fęminæ caput inserit: at illa post rem peractam illud præcidit, mox paritura disrumpitur: nec nisi effractis lateribus erumpunt nati, quos paritura est. Nam non oua, vt plerique serpentes, sed catulos fermè viginti parere dicitur. Ergo non nisi parentum cęde fœtus in lucem prodeunt. Ferunt autem ita cauisse naturam, ne tam noxij animalis species supra modum augesceret. Ait enim Solinus viperam insanabili esse morsu, eiusq; venenum, vt vult Albertus, apprimè calidum est, ideoque magis noxiũ. Lege Plin. lib. 10. c. 62. Aristotelem 5. de histor. animal. vbi habetur viperã oua quidem procreare pisciũ ouis similia, sed intra se tantùm, tantumq; viuos catulos parit membranis inuolutos. Euenit autem aliquando, vt posteriores quærentes exitum, & impatientes moræ diuturnioris, erodant veterum & latera matris, sicq; matricidæ prodeunt. Raro tamen id contingit; vt nunquam accidisse certum est, marem in coitu caput in os fęminę inserere, eamq; illud voluptatis dulcedine vehementiùs commotam truncare. Vide Cœl. Rhodig. loco citato.

Ab stomacho dira venena vomit] hoc est, omnem iram & indignationem deponit.

Murena & lãpetra non sunt idẽ.

Murænamq; ciens.] De muræna Plinius lib. 9. quo nomine lampetrã intelligi pridem existimauerat Minos, secutus quorundam opinionem: à qua eum facilè reuocauit ipsius amicus Ioan. Frater vir exacti iudicij; siquidem lampetra, muręna fluuiatilis appellatur, sed propter similitudinem, quam habet cum Pliniana muræna, non quòd eadem specie dici debeat: nemo enim vnquam in dubium reuocauit, quin mas esset in lampetrarum genere; & cum fęminis non difficiliùs & rariùs capi. Is verò captus, nunquam visus est dentes habere extra os, quod vult Aristoteles. Itaq; id intelligendũ de muręnis carniuoris, præsertim cùm Plinius c. 23. lib. eiusdem 9. tradat in muręnis documentum sæuitiæ Vedium Pollionem Romanum inuenisse, qui viuarijs murænarum damnata mancipia immergeret, ac si ad id terrarum feræ non sufficerẽt. Quod lampetræ non potest accommodari. Neq; etiam idem nomen vtriq; conuenit, nam Muræna dicitur etiam Myræna, & Smyræna, Latinis Fluta, Hispanis *Morena*. Belgis *PricKen*, quibus hi exiccatis & accẽsis facis aut tædæ ardentis vice vtuntur, vt scribit Lemnius de occult. natur. miracul. lib. 4. cap. 11. Sed lampetra, etiam mustela, & myrænæ fluuiatilis vocatur, vt probat auctor Cornucopiæ; Hispanis *Lãprea*. Verba Pliniana sunt hæc ex lib. 32. cap. 2. Licinius Macer, murænas tantùm fęminei sexus esse tradit, & concipere è serpentibus, ob id sibilo à piscatoribus tanquam serpentibus euocari & capi (quod in lampetris non contingit.) Quam ipse sententiam refutarat antè lib. 9. his verbis: Muræna quocunque tempore parit, cùm cæteri pisces stato tempore pariant. In sicco littore elapsas vulgus coitu serpentium

Murænas sibilo alli ci et capi.

impleri putat. Aristoteles myrum marem appellat, qui generat: discrimē esse, quòd Muræna varia & infirma sit, Myrus vnicolor & robustus, dentésque extra os habeat.

Sibilus. *Sibila tollis*] Sibilus in singulari masculinū est, in plurali plerumq; neutrum, & est oris sonus, qui compressis dentibus, & labris parum diductis fieri solet.

Maxima debetur thalamo reuerentia] Imitatus est illud Iuuenalis è Satyra 14.

Maxima debetur puero reuerentia, si quid
Turpe paras.

Cōiunx, & cōiux. *Coniunx*] Nomen coniunx à Prisciano scribitur coniunx, à coniungo: Phocas expungit n, ante x, & scribit Coniux, à verbo Coniugo. Sic etiam Festus Coniuges vocat, quasi eiusdem iugi, ὁμόζυγες & tā de viro, quàm de vxore dicitur. Vxor verò est nomen dignitatis, inquiebat alio sēsu l. Verus Aug. Et hinc vxores dominæ dicebātur, honorifica in speciem appellatione. Epictetus Enchiridij cap. 62. Iurisconsulti alicubi. Virgilius in 6.

Hi dominam ditis thalamo deducere adorti.

Alternū debet &c.] Idipsum est quod ait D. Paulus: Vxori vir debitum reddat, & vxor viro. Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir: itemq; vir sui corporis potestatem non habet, sed vxor. Disputant auctores canonum, de reddendo à cōiugibus mutuo debito, tit. de diuortijs, lib. 4. Decretal. Martialis egregiè ac cordatè:

Scire suos fines matrona & fœmina debet,
Ne vagus à thalamis cōiugis erret amor.

At illud festiuè nimis, vt opinor:

Vxor, vade foras, vel moribus vtere nostris. &c.

IV. Amor cōiugalis qualis esse debet. AMOR coniugum ita mutuus ac purus esse debet, vt quanquam quidpiam sit in altero quasi virulentum, & alter nonnihil in animo rixarum alat, propter tamen sacram coniugij, copulam ab altero debet euomi, & penitus eijci, prudentis serpentis exemplo, qui cum muræna congressurus priùs venenum euomit, ea verò sibilo euocāti paret, & ad eum mox adnatat. Sic & coniugatos oportet cum amoris connubialis reuerentia mutua conuenire & coire, omni prius affectu malo ex animis eiecto, & simul cum vestimētis deposito. Si enim id obseruent instinctu aliquo naturæ animalia ratione carentia, pudeat homines in hoc esse deteriores. Trebell. Pollio in triginta tyrānis, vbi de Zenobia: Huius ea castitas fuisse dicitur, vt ne virum quidem passa sit, nisi tentandis conceptibus. Sic enim Minos mauult legi, non vt in vulgatis: nisi tentatis conceptionibus. Claudianus lib. 2. de laudibus Stiliconis, qui alienus ab omni illicito complexu sola coniuge vsus sit: Zenobia.

Hinc fuit vt primos in coniuge disceret ignes,
Ordiriq; virum non luxuriante iuuenta,
Sed cum lege thori, casto cum fœdere vellet.

Apud Clementem Alexādrinum vxor dicitur βόητες τῆς οἰκυρίας, socia & adiutrix opera domestica, & sortis vtriusq; particeps. Et quid tam humanum, ait Vlpian. quàm fortuitis casibus mulieris, maritum; aut contrà viri vxorem esse participem? Hoc etiam apud veteres Germanos vsitatum fuit, qui vxores tanquam laborum periculorumq; socias duxerunt. Fœmina autem vicissim, vt Cornelij Taciti verbis vtar, vnum accipit maritum, quomodo vnum corpus, vnamq; vitam, ne vlla cogitatio vltrà, ne longior cupiditas, ne tanquam maritum, sed tanquam matrimonium ament. Hoc etiam Theogona vxor Agathoclis apud Iustinum lib. 23, considerauit. Cùm enim ægrè à marito diuelleretur, nubendo se non prosperæ, inquit, tantùm, sed omnis fortunæ misse societatem. Hinc est illud ænigma de coniugio: Germanorum coniugia.

Sūt duo quæ duo sunt, & sunt duo quæ duo non sunt,
Quæ duo si non sunt, sunt duo nulla duo.

An expediat vxorem percutere. Video hic in quæstionem venire posse, an expediat vxorem cædere? Quam quidem quęstionem soluit Chrysostomus Homil. 27, in 1. Corinth. 11. vbi multa præclarè disserit de vxorum carnificibus. Mea sic est sententia, probæ matronę non opus esse maiore fuste, quàm mariti subaspero verbo, aut contracto ac perturbato vultu, si sic necesse sit. Vbi ista nihil proficiunt, sed ad verbera deueniendum est, væ domui; nec vnquam vir prudens, me suasore, huc descenderit. Dāda tamen nō sunt fręna impotenti naturæ, & vt Cēsorius Cato dicere solebat, indomito animali; nam vt semel pares esse cœperint nostra indulgētia, exemplo superiores erunt. Quod si vxor sæpius monita, obiurgata, conuicio impe-

imperita, duriorem adhuc se exhibeat, quàm flecti vt possit modò integrè habeat pudicitia, feratur, nec rumpendus est arcus nimium tendendo. Vult enim Deus sic tuam patientiam exerceri ad incremēta virtutum: cum etiam reputes eam consortem tanquam sortem tibi obuenisse, in qua sorte vt sine querela acquiescas, fas iusq; est. Quidam pro non exiguo illud beneficio habent, dulce illud fel nō gustare, quod ij, qui glutierunt, testentur, ita esse mistum & temperatum, vt vni mellis guttæ fellis sint sexcentæ infusæ. Augustus Imperator Iulias filiam & neptem relegarat, post etiam Agrippam, prius adoptatam, post ob flagitia & ferox ingenium abdicatam: ad omnem harum mentionem solebat exclamare versu Homerico:

Maritorū de vxoribus querele.

αἴθ' ὄφελον ἄγαμός τε μένειν, ἄγονός τ' ἀπολέσθαι.

O vtinā calebs vixissem, orbusq; perijssem.

Nec aliter illos appellabat, quam tres vomicas, seu tria carcinomata sua; suorum enim mortem leuius ferebat quàm dedecora. Quin & testāmento cauit, ne si quid accidisset Iuliæ filiæ & nepti, sepulchro suo inferrentur. Vt nunc nihil dicam de Ciceronis ad Atticum querelis frequentissimis. Narrat Pontanus lib. 3. de serm. c. 17. cùm quidam aliquando ad amicum diuertisset, & illius vxorem diutiùs vociferantem rixantemq; cum ancillis parum æquè ferret, conuersus alter ad hospitem: Ecqua inquit, amice, impatientia est tua? duos & triginta annos huius clamores dies ac noctes æquissimè ipse perfero, tu verò ne dieculæ quidem sextantem ferre iam potes? Quo dicto & hospitem lenijt, & vxorem ab ira reuocauit, ad risumque conuertit, Sic quidam (vt refert Æneas Siluius lib. 3. de gest. Alphonsi) cùm ex Cæsaris comitatu domum reuersus in itinere in amicum incidisset, qui vxorem suam viuere & benè valere diceret: Si viuit vxor, inquit, ego sanè obij. Innuens morosam vxorem mariti mortem esse. Neq; enim omnes mariti induere Socratem possunt; neque ducendæ vxoris is finis est viro, vt patientiæ assuescat tolerandisque clamoribus. Nihilominus ducta semel, tenenda & ferenda est. Tu si consilium audis, principijs obstabis, & castam morigeramque ab impudica & peruicaci discernere disces. Præit Iacobus Bilius Antholog. 5. lib. 2.

Discrimē inter bonam & malam mulierē.

Quæ proba dignosci posset, quæ fœmina nequam,
Temporibus priscis cùm nota nulla foret:
Id tulit indignè Dominus: Nam perfida casta.
Castaq; iudicio perfida plebis erat.
Errorem hunc igitur tollens, his ora pudore
Illenit, quibus est chara pudicitia.
At quibus est studio Veneris scelerata voluptas,
Fecit vt his toto desit in ore pudor.

Emblematis autem character videbatur trahendus ad illicitam commistionē, quia muræna & vipera sint specierum diuersarum, quamquam vtraq; è serpentum numero. Sed nos id torquere possumus ad nuptias, quæ contrahuntur cum exteris; vel ijs, qui sunt cultus, sectæque disparis, quod tamen non permittitur nisi sub certis cōditionibus: scilicet Christiano homini minimè conceditur Iudæam ducere, nisi abiurata primum superstitione Iudaica, & initiatam sacris Christianorum, lotāque sacro Baptismi fonte. Id enim est euomere virus impietatis. Certè ad contrahendum legitimum coniugum non parui momēti est religionis disparitas, quod præter cæteros videtur expressisse Tertullian. ad vxorem lib. 2. Vide Pierium lib. 29. in Muræna. De matrimonij etiam cultu consule D. Paulum 1. Corinth. 7. & Lactantium 6, diuin. institut. 23.

Dispar secta in matrimonio considerandā.

In fœcunditatem sibi ipsi damnosam.

EMBLEMA CXCIII.

LVDIBRIVM pueris lapides iacentibus, bo[illegible] me
In triuio posuit rustica cura nucem:
Quæ laceris ramis, perstrictoq; ardua libro,
Certatim fundis per latus omne petor.
Quid sterili posset contingere turpius? Eheu
Infelix, fructus in mea damna fero.

COMMENTARII.

I. NVX arbor notior est, quàm vt descriptione egeat; hanc pueri vndiq; lapidibus & fustibus impetunt, fructus vt inde decutiant.

II. PROSOPOPOEIA est nucis arboris, de pueris & viatoribus conquerentis, quòd vndiq; lapidibus obruatur, propter vberem suarum nucum prouentum: vnde colligit noxæ & dispédio sibi fertilitatem esse. Alciati Emblema tractum apparet è Græco Antipatri, aut vt alij volunt, Platonis, vel Stratonis, 1. Antholog. Græc. tit. εἰς δένδρα. ex quo etiam pulcherrima Ouidii Elegia de Nuce videtur sumpta. Sic enim habet Græcus:

εἰνοδίην καρύην με παρερχομένοις ἐφύτευσαν *Typus*
παισὶ λιθοβλήτου παίγνιον εὐστοχίης. *Emblematis.*

πάντας

πάντας δ' ἀκρέμονάς τε, χαλινθαλέας
 ὀροδάμνους,
 κέκλασμαι, πυκιναῖς χερμάσι βαλ-
 λομένη.
Δενδρέοισιν εὐκάρποις οὐδὲν πλέον. ἦ γὰρ
 ἔγωγε
 δυσδαίμων ἐπ' ἐμὴν ὕβριν ἐκαρπο-
 φόρουν.

Præter Alciati versionem, hæc mihi quondam non pęnitendæ occurrebant:

Quid me quisq; petit, cur in me destinat ictum?
Hei mihi, quòd fuerim tam propè iuncta via?
Sunt mihi rami omnes, sunt & viridantia fructa
Germina, tam crebris obruta missilibus.
Quid mihi profuerit, quòd sim fœcunda parensq;
Me miseram? fructus in mea dãna tuli.

Vix iunctam nucem me prætereuntibus seuerunt
 Pueris ludibrium, lapidum iaculatricis peritiæ [qua nempe petitur scopus, id enim sonat ἐυστοχία]
Omnes autem ramos & virentes surculos
 Fracta sum, crebris lapidibus dũ petor.
Plantarum frugiferarum nihilo melior est conditio: nam ego quidem
 Misera, in mei noxam fructum retuli.

Nux ego iuncta via, lapidum iactu vna iuuenta
Ludibrium, à populo prætereunte petor.
Ramos fracta omnes passim, frondesq; virentes,
Iactibus assiduis missilibusq; teror.
Non est sors melior plãtarum frugiferarũ:
Ergo mei in noxam fructum ego planta tuli.

Emendatur epigrãma. Sanctius monet, non rectè legi in penultimo versu Græco, εὐκάρποις, id est, *bene fructificantibus*, sed legendum ἀκάρποις, vel simile aliquid, vt sonet, *sterilibus*. Fertur autem proprium esse huic arbori nucis, vt quo magis & frequentius verberibus cędatur, eo plures melioresq; fructus procreet. Hinc sunt illi versiculi:

Nux, asinus, mulier, simili sunt lege ligati.
Hæc tria nil rectè faciũt si verbera cessent.

III. LVDIBRIVM *pueris*] me rusticus quidam inseuit in hoc triuio, vt scilicet vndique possent concurrere; ludibrium viatoribus & pueris lapides hinc inde proiicięti bus. Hic versus alicubi legitur hoc modo:

Ludibrium pueris lapides iacentibus in me.

Rustica cura] rusticus laboriosus, vt Horatius 2. Carm. dixit:

Iuuenumq; prodis publica cura.

Qua laceris ramis] excussis, deiectisq; frondibus:

Ardua] Altissima, ingens.

Perstrictoq; libro] cortice etiam percusso sæpius & impetito, rupto, scisso. Librũ enim vsurpat hic in primaria significatione, nempe pro parte corticis interna, quæ arbori adhæret. Vide Cassiodor. lib. 11. epist. 38. Variarum. Alibi hoc carmen habet, *Perfrictoq; libro.* *Liber.*

Fundis] iaculis, ballistis, instrumẽtis ad lapides eiaculandos. Funda instrumentum ex fune factum, quo funduntur, hoc est, iactantur lapides. Hinc Fũditores, milites qui funda dimicant. *Funda.*

Petor] lapidationibus vndiq; conficior, dilapidor. Sic Ouidius:

A populo saxis prætereunte petor.

IV. TRANSFERTVR in parentes, qui liberos habent vsq; adeò perditos & profligatos, vt damnum atrocissimum & infamiam ijs arcessant, à quibus sunt molliter educati. Est quidem liberorum generatio naturalis lætitia, verùm perniciosa & pœnitenda, quoties parentum ruinæ, infamiæ, aut mortis causa sunt. Quemadmodum nucis fructus in causa est, vt arbor, de qua productus est, saxis sudibusq; petatur, ramiq; eius diffringantur. Tales sunt, quos vitæ improbitate, vel crimine aliquo insignes censura corripit, aut coercet magistratus, non sine parentum dolore incredibili. Hinc tam frequentes multorum parentum de susceptis liberis questus, à quibus nonnunquam coniiciuntur in extremas ærumnas & vitæ discrimina; vnde illos non immeritò pœnitet, se liberos tam nefarios & improbos suscepisse. Talis inde vox est sub persona matris apud Ouidium, de Nuce: *Molliter educati liberi dãnum parentibus arcessũt.*

Nunc vterus vitio est quæ vult formosa videri,
Raraq; in hoc æuo est quæ velit esse parẽs. *Locus è Nuce Ouidiana.*
Certè ego si nunquam peperissem, tutior essem:
Ista Clytæmnestra digna querela fuit;

Itemque:

Fructus obest, peperisse nocet, nocet esse feracem;
Quæq; fuit multis, hæc mihi præda malo.

Herõum filij noxa. Huc refero prouerbium, [7] *Heroum filij noxa*. Etenim veteribus illud obseruatum fuit, præstantium virorum filios multum à progenitorum moribus abfuisse. Manet & hodie passim vulgatus iocus: *Ex sapientissimis patribus stultissimos propagari liberos*. Declarat hoc argumentum Ælius Spartianus in Seuero Cęsare, multis exemplis probans, ita ferè vsu venisse, vt viri seu virtute, seu literis, seu fortunæ indulgentia insignes, aut nullos omnino liberos habuerint, aut tales reliquerint, vt magis ex vsu rerum humanarum fuisset, illos absq; liberis discedere. Illustrant hoc Emblema, quæ è collectan. Stobæi commodè huc transferri possunt, Serm. 74. Præterea hoc frequentissimè vsu venire videmus, vt qui plus emolumenti reipub. afferunt, & vberrimos fructus in publicum producunt, ij ab omnibus lacessantur, ludibrio sint vulgo, persecutiones incredibiles, & mille mala patiantur. Vicissim verò deperditi ac nullius frugi homines (si modò hominis nomine digni) sua ignauia, ignorantia, (ne dicam malitia) & sordida sterilitate, non solum securi viuunt, sed etiam ad summum honoris & opum culmē facilè prouehuntur. *Viri frugi afflicti.*

Amor filiorum.
EMBLEMA CXCIV.

ANTE diem vernam boreali cana palumbes
Frigore nidificat, præcoqua & oua fouet:
Mollius & pulli vt iaceant, sibi vellicat alas,
Queis nuda hiberno deficit ipsa gelu.

Ecquid

Ecquid Colchi pudet, vel te Progne improba? mortem
Cùm volucris propria prolis amore subit?

COMMENTARII.

I. IN nido super arbore, folijs ex hiberno frigore viduata, constructo, sed palumbes, ceu pullos fotu à frigore defendēs. Palumbes columba est siluestris, cuius naturam describit Plinius lib. 10. cap. 35.

II. *Amor pullorum in palūbe.* MAGNVM & singularem amorem erga prolem ostendunt palumbes, quæ hyemis vehementissimo frigore, brumali nimirum tempore, quod circiter 12. diem mensis Decemb. contingere solet, die breuissimo, niue, glacie, & imbribus horrido, Sole tunc in Capricorno existente, contra volucrum fermè omnium naturam nidificantes, oua sua magna cura & solicitudine fouent: vtque pulli mollius & calidius iaceant, ipsa mater sibimet plumas euellit & nido imponit, nuda interim quasi & moritura, frigora extrema sufferens. Proposito itaq; harum auicularum exemplo, in quibus natura duce summus amor, curaque deprehenditur erga suos fœtus, arguitur matrum quarundam immanium barbara & plusquàm ferina crudelitas, quæ suis vitam adimant, edoctæ ab aue palumbe, quo affectu in eos esse debeant. Cæterum ex Alphei Græco translatum est Alciati hoc hexastichon, lib. 1. Antholog.

Typus Emblematis.

Χειμερίαις νιφάδεσσι παλυνομένα τιθὰς ὄρνις,
Τέκνοις εὐναίας ἀμφέχεε πτέρυγας,
Μέσφα μιν οὐράνιον κρύος ὤλεσεν. ἦ γὰρ ἔμεινεν
Αἰθέρος οὐρανίων ἀντίπαλος νεφέων.
Πρόκνη καὶ Μήδεια κατ' ἄϊδος αἰδέσθητε
Μητέρες, ὀρνίθων ἔργα διδασκόμεναι.

Sparsa niue, hiberno ciconia ales tempore, vulsis
E plumis, pullis molle cubile parat.
Donec ab aerio tabescat frigore; ni sors
Permaneat victrix frigoris aerij.
Annè vllo affecta Progne & Medea dolore
Matres; nempe auiū sunt ea facta licet.

Hibernis niuibus consperia, ciconia auis,
Pullis cubitorias circunfundit plumas,
Donec ipsam aerium frigus peremerit; siquidem permansit
Aeris reluctatrix cœlestium imbrium,
Progne & Medea, cū pudore pudeat vos,
Matres, auium affectus addiscentes.

Sic vertit Alphonsus Nunius Mitylenensis, egregia indole iuuenis: *Versio Alphonsi Nunij.*

Gallina hibernis niuibus coperta, cubili
Cōpacto ex plumis pignora chara fouet.
Donec eam sæuū frigus malè perdidit, atq;
Ætheries mansit nuda parens niuibus.
Sit pudor, ò Medea ferox, atque improba Progne:
Et matres volucrum discite nunc opera.

Vertit etiam eadem carmina Fernandus Sanctius Francisci frater, sed velut paraphrasticè sic: *Fernandi Sanctij.*

Canus December, brumaq; sæuiens
Montes & agros texuerat niue,
Gallina pullos mitis ales
Frigore non poterat tueri,
Nec fata charis filiolis valet
Auferre: verùm nidificat suis
Plumis, & alas ponit, & quam
Perdiderant reparat salutem.
Ast ipsa vitam perdidit & tulit
Mortem libenter Progne aliter tamen
Colchisq; fœda & v[illegible]q; audax
Passa manus proprio cruore.

Eiusdem aliter:

Bruma fremebat atrox, pennas gallina reliquit,
Frigus vt à natis pelleret, atq; obijt.
Hinc Medea ferox, hinc Progne discite: namq; hac
Bis vitam pullis præbuit, ac moritur.

III. *ANTE diem vernam*] ante vernum tēbus, ipso hyemis sæuientis frigore. Palumbes post solstitium parere Plinius docet lib. 10. Natur. histor. cap. 35.

Cana palumbes] cuius plumę canitiem referunt. Albertus Palumbes sic dictos putat, quod *parcant lumbis*. Nam qui frequentiori vsu eos in cibum sumptitare consueuerint, in Venerem hebetiores redduntur. Quare non insitè illud de his auibus dixit Martialis 13. Epigram. 64. *Palūbes vnde dicti.*

In guina torquat tardant, hebetantq; palumbes;
Non edat hanc volucrem qui cupit esse salax.

Boreali frigore] sæuiente Aquilone, qui frigidis-

frigidissimus est.

Præcoqua & oua fouet] quæ satiùs fotet in tempus vernum poni, lapso rigore hyemis. Præcoquus idem quod præcox, quod ante solitum tempus maturescit. Martial.

Præcoquus.

Vilia maternis fueramus præcoqua ramis, &c.

Sibi vellicat alas] euellit sibi plumas, vt pullis mollius nidificet.

Queis nuda deficit] quibus plumis ipsa destituta moritur.

Ecquid Colchi pudet?] Num te pudet Medea, quæ liberos sustulisti? ἀπὸς, ἀφ' ad Medeam & Prognen, quarum illa liberos, quos ex Iasone susceperat, interfecit, vt annotauimus Emblemate 54. Meminit huius Virgil. Eclog. 8. Ouidius, de remedio Amor. lib. 1. & de Trist. lib. 2. & 3. Metamorph. 7. Flacc. lib. 6. 7. & 8.

Medea.

Progne improba] Progne Itym filium ex Tereo susceptum trucidauit, & patri comedendum apposuit, vt pluribus enarrauimus Emblemate 70. Habetur apud Sidon, & Statium pluribus in locis: pulcherrimè verò apud Ouidium. 6. Metamorph. De vtraque verò Iuuenalis Satyr. 6.

Progne.

Credamus tragicis quidquid de Colchide torua
Dicitur, & Progne.

IV. HOC (vt dictum) susceptum est in quasdam ferreas & abhorrentes ab omni humanitate matres, quæ fœtus enecant, aut etiam incuria perire sinunt: quas certè tanti flagitij vel eò magis pudere decet, cùm quæ rationis expertia sunt, id nunquam admittant, certumq; sit ex ijs aliqua, &, vt veriùs dixerim, præter admodum pauca, ferè omnia, tanta cura paruulos educare & tutari, vt se non foueant accuratiùs. Nemo est profectò qui nesciat, tantam non esse belluarum feritatem, ac quorundam hominum, qui sua pignora relinquere non verentur, aut etiam perdere non exhorrent, quæ communis omnium parentis instinctus & pietas seruare iubet, ijsdemq; curare, quæ ad vitam sustentandam necessaria sunt. Quibus itaque verbis, aut quibus, quæso, diris deuouebimus eiusmodi flagitium, non dicam parentum, sed carnificum impiissimorum, qui naturæ ius, vel etiam honesti repagulum præcipuum dissoluerunt, quibus in animum cadere potuit tam infandum scelus, tantumque flagitium, vt vitam innocentibus adimant, non dicam ignotis aut exteris, sed iis qui quasi sui corporis mēbra sint, imò reuera expressissima, non muta aut adumbrata, vt sic dixerim, simulacra? Id fortè fit, vt famæ consulatur, & ne ob hanc labem culpamque teterrimam apud eos, quibuscum viuunt, ruborem contrahant. Sed tamen.

Matrum quarundam in fœtus impietas.

Summum credo nefas animam præferre pudori,
Et propter vitam viuendi perdere caussas.

Etenim quæ hæc vita esse potest, quę assiduò sibi malè conscia nocte dieque suum portet in pectore testem? Tantum verò abest vt immanitas ea in belluis deprehēdatur, quæ etiam pueros à matribus aut relictos, aut eiectos, vberibus interdum aluerint, & pro viribus immunes à damno fecerint: cuius rei testes habemus historias tū Græcorū, tum Romanorum. Hic autem exemplum proponit palumbis, quæ sæuiente frigore nidificās, & partum emittens, sibi plumas haud grauatur auellere, vt paruuli molliùs incubent: quo fit, vt ipsa sæpè mater gelu contabescat. Sulpicius Seuerus ait: lege diuina qui partum nō deformatum mulieri excusserit, extremo supplicio puniendum. Quid igitur mulier, quæ audet, partum elidere, quæ sua ipsius viscera (horrendum dictu, factuque impium) euiscerat? Succurrit ad hanc rem grauissimum Tertulliani testimonium: Cùm nobis homicidium semel inter dictum sit, etiam conceptum vtero, dum adhuc sanguis in hominem delibatur, dissoluere nō licet. Homicidii festinatio est, prohiberi nasci: nec refert natam quis animā eripiat, an nascētiū disturbet. Homo est & qui est futurus: & fructus hominis iam in semine est. Qua ratione mulier quędam Milesia quòd medicamētis partum abegisset, damnata est capitis: quanquam enim eum, qui nondum esset homo, expulisset, sustulerat tamen spem parentis, memoriam nominis, subsidium generis, hęredem familiæ, designatumque ciuem Reipub. vt Cicero in Cluentiana. Ouidius alicubi detestatur facinus idem matrum, quæ in suos fœtus ita crudeles sunt, vt vel abortiuos, vel etiam recēs editos vita priuent. Sic enim ait:

Palūbes se ad fouendos fœtus explumat.

Sulpicij Seueri locus.

Tertulliani locus.

Quæ prima instituit teneros auellere fœtus,

Militia

Praeclarus Ouidij locus in matres consultò abortientes, aut foetũ enecãtes.

Militia fuerat digna perire sua.
Si mos antiquis placuisset matribus idem,
Gens hominum vitio deperitura fuit.
Quid plenam fraudas vitam crescentibus vuis,
Pomaq; crudeli vellis acerba manu?
Sponte fluent matura sua: sine crescere nata:
Est pretium parua non leue vita mora,
Vestra quid effoditis subiectis viscera telis,
Et nondum natis dira venena datis?
Colchida dispersam puerorum sanguine culpam,
Atq; sua casum matre queruntur Itym.
Dicite quis Tereus, quis vos irritet Iason.
Figere sollicita corpora vestra manu?
Hac neque in Armenijs tigres fecere latebris,
Perdere nec foetus ausa leana suos.

Lactantij locus. Huc facit quod eleganter Lactant. lib. 6. cap. 20. in cruentissimos infantum occisores ait: Ne illud quidem concedi aliquis putet, vt recentes natos liceat oblidere, quæ vel maxima est impietas. Ad vitam enim Deus inspirat animas, nõ ad mortẽ, Verùm homines, ne quod sit facinus, quo manus suas non polluant, rudibus adhuc, & simplicibus animis abnegant lucem, non à se datam. Exspectet verò aliquis vt alieno sanguini parcant, qui non parcũt suo? Sed hi sine vlla controuersia scelerati & iniusti, qui illi quos falsa pietas cogit exponere? non possint innocentes existimari, qui viscera sua in prædam canibus obijciunt: & quantum in ipsis est, crudelius necant, quàm si strangulassent. Quis dubitet quin sit impius, qui alienę misericordiæ locum non tribuit, qui etiam si contingat ei quod voluit, vt alatur, addixit certè sanguinem suum vel ad seruitutem, vel ad lupanar. Hæc ille. Cicero 2. de Oratore: Feræ partus suos diligunt, & nos in liberos nostros vti debemus indulgentia. *φιλοστοργία.* Item 5. Tuscul. Bestiæ pro suo partu ita propugnant, vt vulnera excipiant, nullos impetus, nullos casus reformident. Is vehementissimus in filios amor, potissimùm in Pelecano, aue Ægyptia, celebratur, *Pelecani auis pietas in suos.* quæ se neci potiùs dedere soleat, quàm paruuli capiantur, q. Exigit vt viatores fallit, eosque transuersos s. ducit: fœmora etiam vellicat, vt excusso sanguine filij pascantur aliquandiu. Imò in ardentem ignẽ se conijcit, seque torreri citiùs in rapida flamma sustinet, quàm vt suos fœtus se superstite sibi abripi patiatur. Cæterùm quanta sit ea que naturalis in liberos στοργὴ parentum, doctè Xenophon disputat, 2. Commentar. in colloquio Socratis cum filio Lamprocleo. Euripidis citatur illud: Ἅπασιν ἀνθρώποισιν ἡ ψυχὴ, τέκνα. *Cunctis hominibus liberi sunt anima.* Philostratus sic: ζώοισιν ἡ ψυχὴ, τέκνα. *Animalibus liberi sunt animæ instar.* Grãmatici porrò veteres filium, quasi φίλιον vocant, quia nullus amor paternum vincit, in l. cùm furiosus, 7. C. de curat. furiosi & l. isti quidem, 8. ff. quod met. caussa. *Filius vnde dictus.* Ex quo illud Poetæ in 1. Æneid.
Omnis in Ascanio cari stat cura parentis.
Et Cicero ad Atticum: Filiola tua te delectari gaudeo: probo enim, vt qui maximè, τὴν στοργὴν φυσικὴν πρὸς τὰ τέκνα. Et celebrata sapientibus ἡ φιλοστοργία, de qua egregie Plutarch. Elegans apud eundem poetam locus 4. Æneid. quo Anna soror Didoni suadet nuptias iterare πρὸς τὴν παιδοποιΐαν, his omnino verbis:
Solane perpetua mærens carpere iuuenta?
Nec dulces natos, Veneris ne præmia noris?
Apud Gratianum, 2. q. 2. Pudor est fœminis nuptiarum præmia non habere. Quare & in fictitio argumento, lepido tamen, 1. Æneid. Iuno pollicetur Æolo se daturam pro præmio nympham formosam, fœcundam, certo connubio sociandam:
Quarum quæ forma pulcherrima Deiopeiam
Connubio iungam stabili, propriamq; dicabo:
Omnes vt tecum meritis pro talibus annos
Exigat, & pulcra faciat te prole parentem.
Sed hoc generalius. In Pandectis iuris ciuilis animaduertimus id esse verum, quod natura omnium parens singulis nostrûm animis inseuit, pro affectu parentes magis torqueri in persona liberorum, l. 8. Quod metus caussa. *Pater in pœna filij torquetur.* Vnde leges statuunt, in quæstionibus habendis prius filium quàm patrem, sed eo præsente vel sciente torturæ subijciendum: sic enim durius filij quam suppsius pœna affectum, faciliùs ad veritatis confessionem compelli. Ad id nobile est Arsinoes exemplum, quæ à Ptolemæo fratre insidijs & fraude decepta, cùm esset conspicata immissos percussores in filios impuberes, complexa eos ad se fugientes, ea parte, qua vulnera filijs intendebantur, *Arsinoes mira in liberos pietas.*

diu

diu corpus suum cædendum opposuit, multisque ita vulneribus acceptis, eorum saluti consulere non potuit, sed vna cum ijs est miserrimè confossa. Legimus in expeditione Cyri minoris apud Xenophontem lib.4. à puero quodam. Dracontio nomine, per imprudentiam puerum interemptū fuisse, quamobrē in exilium pulsus quamquā puer & imprudens. Sed iudices non tā quidem iniuriā, quę non potest esse sine animo nocēdi, quàm parentū incuriā in filio vindicauerūt. Posset idem Emblema multis exemplis insignis parentum amoris illustrari, quæ quia peti possunt ex Val. Maximo lib. 5. Sabel. lib. 3. Æliano. & alijs, nolo longiori sermone lectorem detinere, sed pium Æneam filijs exemplum statuere pietatis in parentes paro.

Pietas filiorum in parentes.
EMBLEMA CXCV.

PER medios hosteis patria cum ferret ab igne,
ÆEneas humeris dulce parentis onus:
Parcite, dicebat: vobis sene adorea rapto
Nulla erit, erepto sed patre summa mihi.

COMMENTARII.

I. PIVS Æneas armatus patrem Anchisen senio confectum, humeris suis exceptum baiulat, & per mediam flammam incensæ Troiæ ereptum defert.

ÆNEAS potissimum commendatur ob summam in patrem Anchisen pietatē, Ilio II. *Æneæ pietas.*

Ilio enim expugato, & iamiam conflagrāte, ille cunctis alijs facilè neglectis, Deos penates abduxit, & patrem humeris è media flamma sustulit. Quod hostes Græci cùm vidissent, moti pietate tam insigni, ei, quod sibi dari postulabat, concessere, & abeundi quò vellet, facultatem non interclusere, fatentes illi quidem hostilitatis remitti iura, & mansuetudinem esse adhibendam, aduersus eos potissimùm, qui ita verecundè se in Deos & parentes gerant. Refert Ælian. 3. ποικίλ. ἱστορ. Virg. 2. Æneid. Ouidius 13. Metam. Hoc autem extulit è Græco auctoris innominati, quod est lib. 1. Epigram. εἰς φιλοστοργίας.

Typus Emblematis.

ἐκ πυρὸς Ἰλιακοῦ, δοράτων μέσον ἦρ πάσεν ἥρως
Αἰνείας, ὅσιον παιδὶ βάρος πατέρα.
ἔκλαγε δ' Ἀργείοις, μὴ ψαύετε, μικρὸν ἐς Ἄρη
κέρδος ὁ γηραλέος, τῷ δὲ φέροντι, μέγα.

Sic conatus est aliquando reddere Claudius Minos:

Ex incendio Iliaco, telorum per medium eripuit heros
Æneas, pium filio pondus, patrem;
Acclamabat autem Argiuis: Ne tangite: exiguum ad Martem
Lucrum senex; at [mihi] ferenti magnum.

Sustulit Æneas Graium per tela, per ignes
Inualidi sanctum quando parētis onus:
Parcite ei, dixit: nihil hoc è Marte lucelli,
At mihi sublato gloria summa patre.

Marullus lib. 3. eodem omnino argumēto.

Cum ferret medios proles Cytheraa per hostes
Impositi collo languida membra patris:
Parcite, ait, Danai, leuis est sene gloria rapto;
At non erepto gloria patre leuis.

Cum quo Epigrammate non inuitus conferre velim lepidum Actij Sinceri, Itali Poetæ reuera politi & elegantis carmen, quod in gemmam scripsit è Sinuessæ ruinis erutā: qua in gemma sculptus Aeneas Anchisen patrem & Ascanium humeris sustollens conspiciebatur. Id est eiusmodi.

Epigramma Sannazarij.

Hac mihi qua roseos iussit sordere hyacinthos,
Et nitet articulis vnica gemma meis:
Cuius in exiguo ductor stat Troicus orbe,
Anchisesq́ senex, Ascaniusq́ puer
Quis credat? veteres inter neglecta ruinas,
Et vili latuit semisepulta solo.
Tu tamen obrueras, nec te Sinuessa pudebat
Hoc decus, heu, terris occuluisse tuis?
Scilicet Aeneam, natumque patremq́ gerentem,
Ignibus ereptos obrueresq; Deos?
Parcere debueras, cui iam pia flamma pepercit,
Nec te tam turpi dedecorare nota.
Et dubitem Belgasq́ feros, rigidosque Britannos
Hac comite ignotos & penetrare sinus?
Hac est Iliacos pietas spectanda per ignes,
Cum verita est profugos lædere flamma Deos.

Huc facit pulcherrimus Senecæ locus 3. de Beneficijs, vbi ait: Hoc agite, optimi iuuenes, proposita est inter parentes ac liberos honesta contentio, Sumite modò animum qualem decet, & deficere nolite, vt vincatis optantes. Nec desunt tā pulchro certamini duces, qui ad similia vos cohortentur, ac per vestigia sua ire ad victoriam sæpè iam partam ex parentibus iubeant. Vicit Aeneas patrem ipse, cuius infantia leue tutumque gestamen, grauem senio, per media hostium agmina, & per cadētis circa se vrbis ruinas ferens, cùm complexus sacra ac penates Deos religiosus senex non simplici vadentem sarcina premeret, tulit illum per ignes: & quid non pietas potest? Hæc Seneca. *Pulcher Seneca locus.*

PER medios hostes] Per medios Græcorum militum copias. III.

Patria] Illi siue Troiæ.

Ferret ab igne] ab incēdio. Prouerbium sapit, quo vsus est Aristides in Apellæ genethliaco: ἐκ μέσου, φασὶν, πυρὸς τὸν ἄνδρα σώζειν. *E medio, quod dicitur, incēdio seruare virum*; pro eo quod est, è maximo periculo liberare.

Dulce parentis onus.] Sic ferè Ouid. 2. Fastor.

Deq; viri collo dulce pependit onus.

de Lucretio loquitur. Catullus ad Manlium:

Ingratum tremuli tolle parentis onus.

Adorea.] Gloria, victoria bellica. Horat. 4. Carm. Ode 4. *Adorea quid.*

Qui primus alma risit adorea.

Plinius cap. 3. lib. 18. Gloriam ipsam à farris honore adoream appellabant, quia gloriosum eum putabant veteres, qui farris

copia

copia abundaret, vt tradit Fest. Pompeius. Ammian. Marcell. 20 Laborum factorum que vehens adoreas celsas. Sidonius Apollinar. Epist. 7. Posset triumphalibus adoreis familiæ tuæ defatigari? Apuleius Asini aurei 3. Iam & ipse possum mihi primam istam virtutis adoream numerare, & 7. Vt, quod aiunt, domi forisque fortibus factis adorea plenè gloriater. Mamertinus Panegyrico: Cùm honorem meum adoreis militaribus cumularet: Claudian. de laudib. Stiliconis in fine:

Hac omnes veterum reuocauit adorea laurus.

Marcellinus lib. 25. Hist. Catilina claras gloriatum adoreas sempiternis maculis obumbrauit.

Rapto, erepto.] Obserua discrimen significationis inter simplex & compositũ; vt illud est in superioribus, Emblemate 90.

Viris rapimur, piscibus eripimur.

IV. *Pietatis exemplum Æneas.* SCRIPTORES pleriq; graues, vt ostenderent longè pulcherrimum pietatis in parentes simulacrum, Æneam insigni pietate virum, & qui è medio patriæ incendio senio confectum patrem humeris sustulerit, repræsentari voluerunt. Etenim vna pietas est, quæ hominem maximè commendat, vel quæ iratissimos hostes ad mansuetudinem lenitatemque cogat, manusque continere iubeat. Quare hoc loco monemur, quanta obseruantia, quãtoq; amore debeamus prosequi parentes, à quibus secundum Deum vsuram vitæ communis accepimus. Sunt enim parẽtes *viua quadam veraque imagines communis omnium parentis Dei*, ἀγάλματα τοῦ πάντων πατρὸς Διὸς, teste Proclo: dixitque Hierocles τοὺς γονέας εἶναι τοὺς δευτέρους καὶ ἐπιγείους τινὰς θεοὺς, Stobæus retulit ser. 77. neq; vllus est, qui Deum rectè colere & obseruare potest, qui in parentes fuerit impius: θεοὶ μέγιστοι τοῖς φρονοῦσιν οἱ γονεῖς. *Parentes sunt instar Deorum certè maximorum apud prudentes.* Platonis non malè quadrabit oraculum hoc loco; sic enim 11. Leg. *Cuius pater materve, aut horum parentes senio confecti, quasi thesaurus aliquis, domi iacent, is putet numquam aliud sibi tale simulacrum vel magis efficax domi affuturum, si rectè, vt decet, ab eo colatur.* Id est: *Locus platonis de pietate* πατὴρ οὖν ὅτῳ καὶ μήτηρ, ἢ τούτων πατέρες ἢ μητέρες ἐν οἰκίᾳ κεῖνται κειμήλιοι, ἀπειρηκότες γήρᾳ, μηδεὶς διανοηθήτω ποτὲ ἄγαλμα αὐτῷ τοιοῦτον ἐφέστιον οἴκημα ἐν οἰκίᾳ ἔχων μᾶλλον κύριον ἔσεσθαι, ἐὰν δὴ κατὰ τρόπον γε ὀρθῶς αὐτὸ θεραπεύῃ ὁ κεκτημένος. *filiorum in parentes.* Hanc sanè vel iure naturæ filij parentibus pietatem debent, vt posthabitis diuitijs, rebusq; caducis omnibus, illis in primis, etiam cum discrimine vitæ libentissimè subueniant, eos nutriant & venerentur obseruantissimè. Numeratur & inter Decalogi præcepta vnicum, cui præmium annectitur, longæua nimirum in terris vita, Exodi 20. Exemplum insigne pietatis præter nostrum Æneam habemus iuuenem Pinẽsem, cui Plutoni cognomẽ erat. *Plutonis, iuuenis cuiusdam pietas.* Hic tanto animi corporisve robore armatus fuit; vt (teste Val. Maxim. lib. 5.) cum obsessæ vrbis suæ claustris præsideret, & Romanus Imperator patrem eius captiuum in conspectu ipsius constitutum, districtis militum gladiis circumdedisset, occisurum se minitans, nisi irruptioni suæ iter præbuisset, solus è manibus eorum senẽ rapuerit, duplici pietate memorãdus, quod & patris seruator, nec patriæ fuit proditor. Quid Cimon Atheniensis? qua *Cimonis.* & ipse pietate censendus? Qui vt Miltiadem patrem publicè damnatum vinculis eximeret, vltrò se carceri obtulit, mortem (vt credere æquum est) libens oppetiturus, modò patrem à periculo seruasset. Illustrantur hæc memorabili historia, quæ à Fazello recensetur, lib. 3. cap. 1. prior. Decad. Duorum, inquit, fratrum sepultura & pietate Catana celebrata est, quos *Anapij et Amphinomi pietas.* Catanensis quidem Anapium & Amphinomum; Syracusani verò, qui de eorum patria contendunt, Emanthium & Critonem vocant. Hi Ætna quondam latè incendiis grassante, parẽtes senio confectos & ad sui ab igne fluente liberationem impotentes, vt eorum vitæ consulerent, patrem vnus, matrem alter humeris sufferẽtes ab incẽdii loco quàm celerrimè asportarunt. Cumq; parentum pressi pondere tardius (vt par erat) iter conficerent, à vicinis & insequentibus ignibus visi sunt opprimi: qui tamẽ cum ab incepto pio opere ob periculi metum non desisterent, ardentium ignem fluenta, cùm ad eos peruenisset (mirum visu) iuxta illorum pedes in duas partes sũt disiecta, ac ipsos cũ parentibus adolescentes, nullo eis illato

æstu

ætu neq; incommodo prætericrunt. Sed post eos, vt res mira dilucidiùs appareret, rursus flammæ in vnum corpus coierunt. Qua virtute ac miraculo commendatis adolescentibus post obitum eorum Catanenses monumentum regia magnificentia erexerunt, regium perpetuum nomen indicentes; Piorum namque campum eum appellarunt, ac statos solennesq; honores perpetuò illis impendendos dedicarunt? quos quolibet anno ætate etiam sua Pausanias magna pompa persolutos fuisse docet. Hinc videmus Deum verum Ethnicos quoq; singulari miraculo erudiisse, quod liberi posthabito proprio periculo, curam parentum habere, omniq; ratione illis opitulari tenerentur. Magna sunt hæc virilis pietatis opera, sed nescio an his omnibus valentius & animosius Claudię Vestalis virginis factum, quæ cùm patrem suum triumphantem è curru violenta Trib. plebis manu detrahi animaduertisset, mira celeritate vtrisq; se interponendo, amplissimam potestatem inimicitijs accensam depulit. Igitur alterum triumphum pater in Capitolium, alterum filia in ædem Vestæ tulit; nec discerni potuit, vtri plus laudis tribueretur, cui victoria, an cui pietas com*s aderat. Sed ad viros declinamus. Oppium à triumuiris proscriptum (dum ad supplicium quæreretur) filius humeris extulit, & incolumem peruexit in Siciliam. Refert Tacitus lib. 3. Histor. Sub Vitellij nefarij hominis principatu mirum dictu accidit, & nō postremæ pietatis exemplum. Iulius Mansuetus ex Hispania rapaci legioni additus, impuberem filium domi liquerat. Is mox adultus inter Septimanos à Galba conscriptus, oblatum forte patrem vulnere stratum, dum semianimem scrutatur, agnitus, agnoscensque, & exsanguem amplexus, voce flebili precabatur piatos patris manes, nevè se vt parricidam auersarentur: publicum id facinus: & vnum militē, quotam ciuilium armorum partem: simul

Claudia Vestalis pietas.

Oppij pietas.

Mira pietas in filio erga parentem.

attollere corpus, aperire humū, supremo erga parētē officio fungit: Aduertere proximi, deinde plures, hinc per omnē aciem miraculum, & questus, & sęuissimi belli execratio. Sic Tacitus. Sed audiamus diuinum Platonem verbis efficacissimis pater nam venerationem inculcātem: Ergo (inquit in libris de legibus) fas est, parentibus prima & maxima debita, omnium antiquissima debitorum persoluere. Putare enim quisque debet, omnia quæ possidet, eorum esse qui genuerunt & educarunt: ita vt illis hæc omnia pro viribus ministrare debeat; primum quidem externa bona, deinde etiam corporis, postremo quæ ad animum pertinent. Verbis quin etiam per totam vitam parentes maximè venerari decet: leuium enim volatiliumq; verborum grauissima imminet pęna. Nam omnibus præposita est Nemesis, iudicij augelus, huiusce modi inspector omniū. Oportet itaq; iratis, animumq; explentibus cedere, seu verbis seu rebus id faciāt. Quod si ita exactius seruarimus, digna à Dijs cæterisque natura nostra superioribus præmia referemus, plurimum bona cum spe viuentes. Hæc Philosophi placita qui altiùs certiùsq; imbiberit, in eam, opinor, sententiam pedibus ibit, ni Galatam altius hauserit, Lemnio etiam scelere imbutus, nulla eloquij facultate, nulla pręstantis ingenij solertia exprimi posse, quā laudabile, quàm omni excipiendum plausu festisq; vocibus, si quem inaudias parētibus obsequentissimum filium, & in eo vno cōtumacem, ne beneficiis vincatur. Quod esse certamē omnium speciosissimum quis ambigat? in quo fessis, etiamsi ad triarios res redeat, subinde tamē restituenda sit acies, succlamādumq; Felices qui vicerint, felices qui vincentur. Porrò de filiorum in parentes pietate vide Valeriū Maxim. lib. 5. cap. 4. Aristotelem in lib. de Mundo ad Alexandrum, in ipso fine, & Herodotum in 1. Hist. de Bithome: Nobis ad mulieres reuertendum est.

Platonis scita de parentum cultu.

Mulieris

Mulieris famam, non formam, vulgatam esse oportere.

EMBLEMA CXCVI.

DIALOGISMVS.

ALMA Venus, quænam hæc facies? quid denotat illa
Testudo, molli quam pede Diua premis?
Me sic effinxit Phidias, sexumq; referri
Fœmineum nostra iussit ab effigie:
Quodq; manere domi, & tacitas decet esse puellas,
Supposuit pedibus talia signa meis.

COMMENTARII.

I. VENVS nuda, cum suo Cupidine solitis armis instructo, iuxta lectum genialem astat, pede vno testudinem premens.

II. TITVLVS huius Emblematis sunt verba Euripidis, vt testatur ipse Alciatus in libro de verb. signific. Sed & illa habet Plutarchus in eo, quem de mulierum virtutibus scripsit libello; sic enim ibi: περὶ ἀρετῆς γυναικῶν, ἐς τὴν αὐτὴν τῷ Θουκυδίδῃ *Titulus Emblematis.*

διδῃ γνώμην ἔχομεν. ὁ μὲν γάρ, ἧς ἂν ἐλάχιστος ᾖ παρὰ τοῖς ἐκτὸς ψόγου πέρι ἢ ἐπαίνου λόγος, ἀρίστην ἀποφαίνεται, καθάπερ τὸ σῶμα καὶ τοὔνομα τῆς ἀγαθῆς γυναικὸς οἰόμενος δεῖν κατάκλειστον εἶναι καὶ ἀνένδοξον. ἡμῖν δὲ κομψότερος μὲν ὁ Γοργίας φαίνεται, κελεύων μὴ τὸ εἶδος, ἀλλὰ τὴν δόξαν εἶναι πολλοῖς γνώριμον τῆς γυναικός. Id est: *Longè aliter ego de mulierum virtute sentio quàm Thucydides. Is enim eam inprimis laudandam esse mulierem vult, de qua minimus aut in bonam aut in malam partem rumor: Etenim censet optimè vt corpus, ita & famam sapientis fœminæ domi esse inclusam, neq; in publicum exire debere. At mihi hac in parte concinnior videtur Gorgias, qui mulieris non formam, sed famam vult multis esse notam.* Hæc Plutarchus. De ipso verò Emblemate Pausanias in Eliacis posterioribus sic scripsit: Area templo sacrata sub diuo, non longè abest. Quæ ibi colitur, Cœlestem Venerem vocant. Eius ex auro & ebore signum est, Phidiæ opus: altero pede testudinem premit. Area ipsa maceria est circumsepta, intra maceriam crepido, super qua Veneris (quam Popularem nominant) signum ex ære capro insidet, ex eadem fabricato materia, Scopę opus. Quę vel testudinis, vel capri ratio sit, quibus hæc perscrutari curæ est, quærendum relinquo. Hæc Pausanias, qui nobis indicare noluit, quare testudinem calcaret Venus. Quare Plutarchum adeamus, ex quo totum Emblema sumptum videtur. Is igitur in præceptis connubialibus refert, Phidiam Eliensibus Venerem ita finxisse, vt testudinem calcaret: tacitè significans, vxoribus domi manendum esse, silendumq; Refert Stobæus sermon. 72. Hoc etiam agalma Phidiæ eodem penè modo lepido Emblemate expressit Hadrianus Iunius, rarissimum Galliæ Belgicæ decus: pingit enim recto corporis statu mulierem, dextra clauium fascem præ se tenentem, læua ori opposita, qua specie Angeronia Dea, silentij præsul obsignato ore figurabatur apud priscos. Quibus indicat ternas præcipuas vxoris dotes, nimirum residem domi suæ operam, deinde mariti industria quæsitarum opum custodiam, postremò linguæ continentiam. Est autem numero 50. cum inscriptione, *Vxoriæ virtutes.*

Emblema unde petitum.

Iunij Emblema.

Testudo premitur pede, clauem dextra retentat,
Vacat obstruendo dentium septo altera.
Nec vaga discurset coniux, neu futilis esto,
Ipsamq; cura opum tuendarum addecet.

Idem Iunius Emblemate 24. pingit Venerem nudam, serto myrteo redimitam intercurrentibus rosis, casto, hoc est, baltheo vario & pulcherrimo infra pectus ambiēte, dextra tenentem tria mala aurea, læua columbam, pedibus testudinem calcātem: symbolicè nuditate simplicitatem & apertum pectus vxoris demōstrat, per columbas puritatem & blanditias, per aurea mala (de quibus nos paulò ante Emblem. 191.) casti amoris illicium, per cestum coniūctionem deuinctionemq; animorū, per testudinem & silentium, & anxiam rei familiaris curam. E regione opponit Mineruam virginis specie, oculis acribus & glaucis, hastam dextra, clypeum læua tenentem, cuius vmbo Gorgonis anguicomę caput hastā attingat; ita enim ferè à Pausania in Atticis, & à Cornuto depingitur. Epigraphe talis est: *Virginem pudicitiæ, matronam domus satagere.* Epigramma vero:

Aliud eiusdem Emblema.

Cernuus armisonæ præbet draco colla Mineruæ;
Domiportā at exterit Venus testudinem:
Virgo sui satagit decoris bene prouida: at vxor
Frugi silet, nec limen excedit domus:

Proditum enim est à Plutarcho lib. de Iside, Phidiam, clarissimi nominis statuariū, finxisse Palladis simulacrum, pedibus draconem prementis; & alterū Veneris apud Eleos, pede calcantis testudinem: argumēto in illa custodiæ sui, quæ virginē deceat (vt nos pluribus Emblemate 22, diximus) in hac silentij curæq; rei domesticę, quæ matronam deceat. Meminit etiam eiusdem Pierus lib. 28. Hieroglyph.

III. *ALMA Venus*] Virgilius 1. Æneid.
Alma Venus Phrygij genuit Simoentis ad vndam:

Venus amorum, luxuriæ, & libidinis fautrix atq; magistra, eas enim prima & adinuenit & edocuit. Ideirco in Deorum numerum relata, & mater geminorum Cupidinum dicitur De qua sic Mantuanus:

Venus.

Mater adulterij Venus est, stuprìq; repertrix:
Quin & luxuriæ nutrix, & mater amorū.

Nec vllum fermè numen veterum Deorum maioribus sacris & cæremonijs, fre-

quentioribusq; locis honoratum legitur. Colebatur & à Cois, vbi Apelles eius effigiem vsq; adeo feliciter inceptam, sed moriẽs imperfectam reliquit, vt deinde reperiri nemo potuerit, qui supremam manũ tam egregio operi auderet imponere. Cic. lib. 3. Offic.

Quenam hec facies?] efficies, statua.

Testudo] à tegendo, vel quod testa tecta sit, ait Varro. Animal mutum, tardè incedens, nunquam domo sua egreditur, sed illã vbiq; secum circumfert, vt habet apologus Æsopicus de cochlea. Hinc φερέοικον, id est, *domiportam* appellat Hesiodus 2. ἔργων. Cicero 2. de diuinatione ex Pacuuio citat hoc ænigmaticum: *Testudo.*

Sanguine cassa, domiporta, terrigena traditur, *Ænigma de testudine.*
Quadrupes, tardigrada, agrestis, humilis, aspera,
Capite breui, ceruice anguina, aspectu truci,
Euiscerata, inanima, cum animali sono.

Et alius quispiam alludens ad nostrum Emblema:

Tardigrada, herbigrada, domiporta, & sanguine cassa,
Sub pedibus Veneris Cous quam pinxit Apelles.

Vide etiam Petrum Crinitum lib. 11. c. 7. Elegantissimum verò de Testudine ænigma aliquando legi Italico idiomate, quod huc non grauabor apponere, vt varietas delectet.

Io son magro di gola, ed hò il gauazzo,
Copro la testa, e non hò alcun capello.
Saglio in aria talhor, ne son augello.
Sono innocente, ed i poeti ammazzo.
Vo pe' campi, e sto sempre al mio palazzo,
Ch'è dipinto di fuor senza penello.
Non attendo nè à guerra, nè à duello,
E com'un caualier m'armo e incorazzo.
Genero con lo sguardo i figli mei.
Pasco l'herbette, e pecora non sono.
Non son serpente, e n'hò la testa e i piei.
Viua mi taccio, e poi morta risono.
Anzi nel tempo de gli antichi Dei,
S'vn Musico cantaua, io facea il suono.
Meco ho quant'hò di buono.
E talhor, poi che moro, il mio casino
Diuenta vn fiasco, in cui non sta mai vino.

Aliud. Sed quia ad ænigmata diuertimus, vno & altero adhuc ænigmate nos testudinis tarditas detinebit.

Tarda gradulento, specioso prædita dorso;
Docta quidem studio, sed sæuo prædita fato:
Viua nihil dixi, quæ sic modò mortua cãto.

Alterum de pluribus de se loquentibus:

Non tectis capimur, nunquam extra tecta vagamur,
Quin etiã grata quo gerimur gerimus.
Nec vox, nec sine voce sumus, dum viuimus, edunt
Mortua concordes corpora nostra sonos.

Molli quam pede] delicatulo. Allusio tacita ad mulieris nomen, quod à mollicie ductum volunt. Ego potius à malitia, etiam repugnãte toto Grammaticulorum senatu. *Mulier unde dicta.*

Effinxit Phidias] Phidias pictor & statuarius insignis, præsertim ex ebore; à Plinio nominatur artifex nunquam satis laudatus. Hic præter Palladis & Veneris statuas, quas diximus, etiam effinxit Iouem Olympicum tanto artificio, vt omnes se imitari posse desperarent. De alijs operibus præstantissimis repete, quæ habet Plinius lib. 34. cap. 8. & lib. 36. cap. 5. In hoc verò versu (vt obiter) nomen Phidias, fortè est dissyllabũ, propter priorem longam. *Phidias.*

Sexumq; referri Fœmineum.] Venus pro vxore, amica, & matre familias alicubi reperitur. Virgil. 3 Eclog. *Venus vox abusiua polysemum.*

Parta meæ Veneri sunt munera.

Macrob. etiam Satur. 1. pro generandi facultate accipit, vt apud Pompeium Festũ. Cypris vel Cypria Venus, quia parientibus præsideat, quòd Græcè κύειν parere sit, vt alibi dictum.

Quodq; manere domi] agere quæ sunt matrisfamilias. Columella initio lib. 12. de re rustica.

Tacitas] taciturnas.

IV. Dvo præcipuè sunt, quibus hoc loco commẽdat honestam matremfamilias Alciatus, silentium scilicet & familiæ procuratio. Vt enim nullum vitium citius fœminam dedecorat, quàm loquacitas; sic hæ probro solent affici, quæ hac illacque cursitant. De vtroque aliquid dicendum. Quantum ergo attinet ad mulieris silentium, Epicharmus aiebat sermonis parcitatem in muliere probitatis esse argumentum: Nicostratus, castitatis pignus: Democritus, ornamentum pulcherrimum. Illudque Sophoclis prouerbiale celebratur à doctis: *Silẽtium mulierẽ decere.*

γυναιξὶ κόσμον ἡ σιγὴ φέρει.
Silentium addit fœminis decus.
Contrà verò, vt est apud Euripidem, quæ apud viros tacere non possunt, sese dedecore aspergunt. Silentium vxoris ego neq; suspectum habeo, neq; timeo (ait declam. 280. Quintilianus) decet hoc matronalem pudorem: & si ducta fuerit ad magistratum, hoc illã maximè facturam arbitror, vt taceat. Theano Metapõtinę, vati & virgini doctissimæ, magnum fœminæ ornamentum esse placuit, silentium, quo castitas & prudentia suauissimè condiantur. *Fœmina quæ facunda.* Illa demùm fœmina facundissima est, cui cùm verba erunt ad viros facienda, rubore suffundatur, turbetur animus, & verba non suppetant; quæ non fluxo & pertuso sit corde, vt inter pares omnia, & aliena & sua effutiat, nihilq; pensi habeat, quid loquatur. Hæc quidem difficillima, sed & pulcherrima erit virtus fœminæ, coercere linguam, quod nouerit operosum efficere, si se habuerit in potestate, ne quibusvis perturbationibus se permittat. Equidem linguam tum demum optimam esse armaturam cum Gellio lib. 1. cap. 15. crediderim, quando vinculis quibusdam in imo pectore gubernatur. Vide adagiũ, *Mulierum ornat silentium*. Obseruatum quondam fuit, mulierem propriam causam in foro dixisse, ideoq; perterritum senatum misisse Deos consultum, quidnam ea res ciuitati portẽderet: ita exosa fuit fœminę eloquentia, ne dicam garrulitas. Nostrates quoq; fœminæ totam supellectilem, & vniuersam armaturam in lingua habẽt, hac vice scuti vtuntur γλωσσοδοντίδος: hanc vt gladium stringunt, vnde sæpius ipsis vagina, hoc est, os percutitur. Nam vbi lingua res geritur, ne septem quidem viri vni fœminę pares sunt. *Lingua mulierũ gladius.* De hac verbositate fœminarum scribit Iuuenalis Sat 6.

Vna laboranti poterit succurrere Lunæ,
Tot pariter pelues, tot tintinnabula dicas
Pulsari.

Et nos Germani:

Drey VVeiber, drey Gæns, drey Fræsch darbey,
Macht ein Iarmarckt mit irem geschrey.

Quod sic Latinè sonat:

Ranæ tres, & anus totidẽ, tres insuper aucæ,
Possunt immensum voce replere forum.

Fœmina cur garrula. Sed quid mirum? Sunt enim fœminæ prima sua creatione ex ossibus compositæ, nempe ex costa Adæ: quare si colligantur costæ in sacco & collidantur, sonũ edunt, quod non facit terra: ita mulieres sunt loquaciores viris, qui de terra facti sunt in Adamo. Veniam ad alterã partem, ad rei domesticæ nimirum administrationem, de qua multa apud Plutarchum lib. de præceptis quibus coniuges instituuntur. Interea tamen alia adferam, & in primis id Columellæ è proœmio 12. de re rustica: Cum & operam & diligentiam ea, quæ proposuimus, desiderarent, nec exigua cura foris acquirerentur, quæ domi custodiri oporteret, iure à natura comparata est mulieris ad domesticam diligentiam, viri autem ad exercitationem forẽsem & extraneam. *Mulier à natura curæ domesticæ data.* Itaq; viro calores & frigora perpetienda: tum etiam itinera & labores pacis ac belli, id est, rusticationis & militarium stipendiorum distribuit. Mulieri deinceps, quòd omnibus his rebus eam fecerat inhabilem, domestica negotia curãda tradidit. Et quoniam hunc sexum custodiæ & diligentiæ assignauerat, idcircò timidiorem reddidit quàm virilem. Nam metus plurimum confert ad diligentiam custodiendi. *Pudica mulieris officium.* Plutarchus in præceptis connubialibus ait, mulieres à Luna oportere diuersas esse, quæ quo à Sole spectatur remotior, eò apparet esse clarior: eadem cũ Sole nullum habere videtur lumen. Nam vxor modesta & sapiens præsente tantum viro à cęteris conspici, eodem absente, domi se debet continere. Quod rectè in Heraclidis admonuit Euripides:

γυναικὶ γὰρ σιγή τε καὶ τὸ σωφρονεῖν
κάλλιστον, εἴσω δ' ἥσυχον μένειν δόμων.

Docuerunt etiam illud permulti, qui de œconomia & officio matrisfamilias scripsere. Sed illud Propertij subinde occurrit:

Felix Admeti coniux, & lectus Vlyssis,
Et quæcunq; viri fœmina limen amat.

Sic Maro 2. Georg.

Casta pudicitiam seruat domus.

Vxor viri socia. In lege vetere Romuli, viri consors mulier, sacrorumque socia. Dionys. Halicarn. in 2. γυναῖκα γαμετὴν κατὰ νόμους ἱεροὺς συνελθοῦσαν ἀνδρὶ κοινωνὸν ἁπάντων εἶναι χρημάτων τε καὶ ἱερῶν domina rerum mariti, diuinę & humanæ domus socia. l. 1. ff. rer. amot. l. 1. de rit. nupt. l. 4. C. de crim. expil. hęredit. Vnde materfamilias dicta veteribus οἰκοδέσποινα. Clemẽti Alexãdrino, τῆς οἰκουρίας συμ-

βιοτὴς, adiutrix operum rei domesticæ. Valerius Maximus est testis, quosdam suas vxores repudiasse, quod cum alijs fuissent collocutæ. Putabant enim non satis dignum matrisfamilias nomine, si in publico versaretur. Quamobrem Constantinus, l. Nemo, C. de off. diuer. iud. vetuit, ne materfamilias in publicum protraheretur, nempe ob verecundiam sexus, l. 2. §. 1. C. de his qui ven. ætat. imp. Sed & mulieres virorum cœtibus immisceri non conuenit, ait Bonifacius, in c. Mulieres. De iudicijs, in 6. Succurrit exemplum nobile & graue imprimis Sulpicij Galli, qui vxorem dimisit, quod eam aperto capite foris versatam cognouerat. Lex enim, inquit, tibi meos tantum præfinit oculos, quibus formam tuam approbes. His decoris instrumenta compara, his esto speciosa, horum te certiori crede noticiæ. Vlterior tui conspectus superuacua irritatione accersitus, in suspicione & crimine subhæreat necesse est. Val. Max. lib. 6. cap. De seueritate. Aristoteles in Oeconomicis, ne vestium elegantiam nitoremque, nec auri pretium aut magnitudinem tantum habere momenti ad mulieris commendationem ait, quantum modestia valeat & probati mores. Hinc illud Propertij matronas veteres laudantis:

Sulpicij seueritas.

Locus Aristotelis.

Non illis studiũ vulgò conquirere amantes:
Illis ampla satis forma, pudicitia.

Porrò didicimus ex veterum historijs mulieres olim testudineas imagines gestare solitas, quas Veneri consecrarent. Apud Ægyptios tanta fuit pudicitiæ muliebris cura, vt patrio instituto calceorum vsus esset interdictus mulieribus, ne tam sępe palam conspicerentur, sed tanquam testudines in sua cochlea manere cogerentur. Ex quo intelligimus, non postremam fuisse matronarum laudem, si domo non nisi necessariò excederent, operaq; muliebria tractarent. Legi epitaphium quoddam veteris pudicæ cuiusdam matronæ Romanæ, quod ita se habet:

Aegyptiæ mulieres.

Pudicæ matronæ epitaphiũ. V. Briss. formul. fol. 796. & Embl. 12 Iunij, & Tiraquel. leg.

Hospes quod dico, paulum est, asta, ac pellege.
Heic est sepulchrum haud pulchrum pulchrai fœmina,
Nomen parentes nominarunt Claudiam,
Suom mareitom corde dilexit souo.
Gnatos duos creauit, horunc alterum
In terra linquit; alium sub terra locat;
Sermone lepido, tum autem incessu commodo:
Domum seruauit, lanam fecit. Dixi. abei.

connub. fol. 159.

Quæ postrema verba mihi in memoriam reuocẽt veterum morem, quo nouam nuptam in pelle lanata iubebant considere: quo gestu polliceri videbantur marito, se adductas ad præstandam lanificij operam. Sed & hodie in plerisque locis Italiæ postero die quàm mulier est ingressa mariti domum, illi è geniali thoro prodeũti manè propinqui obuiam veniunt, eique offerunt fusum, colum, lanam, acum, forficem, omneque vas domesticum, vt cuiq; promptum est; quò admoneatur officij mulieris, seque non ad delicias, sed ad ea curanda, quę domi necessaria sunt & accommoda, vocari statim intelligat. Auson. Parentalib. in Æmilia Aeonia matre:

Veterum ritus.

Morigeræ vxoris virtus cui contigit omnis;
Fama pudicitiæ, lanificæq; manus,
Coniugijq; fides, &c.

De Lucretia Ouid. 2. fastor.

Item in Veria Liceria:

Huius si probitas, si forma & fama, fidesq;
Morigeræ vxoris, lanificæq; manus.

Naumachius ita de officio matrisfamilias:

λεῖπε δ' οἱ τάδε ῥηοι τὰ καὶ δύναται πονέεσθαι,*
σοὶ δὲ τὰ οἰκοφελῆ μελέτω, μεγαρόν τε φυλάσσειν.
μηδὲ μετεξερέεινε, τὰ μὴ θέμις ἐστὶ γυναῖκας.

Relinque illi (hoc est, viro) *externa, quæ conficere negotia potest,*
Tua cura sit rei familiaris, & custodia:
Nec ipsum percontare de rebus, quas nefas est mulieres nosse.

Egregiè ille quidem & veridicè: sed non illibenter adiungerem elogia longè præclara bonæ matrisfamilias apud parœmiographum Hebræum, nisi esset in omnium manibus; & quæ de Aspasia retulit Ælianus libris historiæ variæ. Thucydides sic probam mulierem describit, de cuius laude vel vituperio minimus sit sermo. Lacedæmonij non ferebant vxores ab alijs laudari, quod oporteret illas solis maritis esse notas. Simonides vxorẽ laudat, quæ similis est apiculæ, casta, frugalis, intenta operi, non vagabunda, fouens sobolem. Sic Lacæna quædam captiua cum interrogaretur, quid bonę rei sciret? Probè, inquit, regere domum. Et hæc non vulgaris ars est in muliere. Verùm quia contrarium oppo-

oppositum contrario magis elucet, apponam cuiusdam tetrastichon in quandam

De fœminis vagabundis.

Fœmina, quæ loquitur multum, passimq́; vagatur,
Saltat & in cunctis desidiosa locis;
Quæq́; vel ignotos nimis ambitiosa salutat,
Si quid agat, quærat appetit illa mares.

Cùm enim mulier sit mobilis, inconstans, vaga, garrula, vana, bilinguis, teste Mantuano in Buccol. plurimùm desiderat euagari. Quod si huc illuc discurrere prohibeatur, fenestram certè, vt dilectam amicam, frequentat & amplectitur diligentissimè. Hinc illud:

Sedibus occultis meretrix vult nulla latere.

Et illud, quod nobis Germanis inter dicteria familiaria:

Stroh im schuech, spindel im sacK, Huer im haus,
GucKen immerdar heraus.

Latinè sic:

Nec fusum saccus, nec stramen calceus, ulla
Nec scortum potis est occuluisse domus.

Omitto iam perpetuum ornatum, faciei & vestium compositionem, rerumq; fortuitarum appetitionem: quæ omnia difficilem mihi & dubiam pariunt probitatis opinionem. Hinc non queo satis mirari quod pleræq; fœminæ, quæ præ cæteris ornatiores videri volunt, facie fucata superbire soleant, ita vt naturalem formam, si qua præstant, de industria inficiant. Audiamus de his D. Hieronymum epist. 8. Illæ oculos Christianos scandalizant potiùs, quæ purpurisso & quibusdam fucis ora oculosque depingunt; quarum facies nimio candore deformes, Ægyptiaca idola mentiuntur; quas nec numerus annorũ potest dicere, quòd vetulæ sint, quæ capillis alienis verticem struunt, & præteritam iuuẽtutem in rugis anilibus poliunt. Erubescat mulier Christiana, si naturam cogat in decorem, sed carnis curam facit in concupiscentijs. Idem quoq; D. Augustinus admonuit, vbi dicit: Quanta amentia est effigiem mutare naturæ, picturam quærere? Tolerabiliora propemodum in adulterio crimina sunt: ibi enim pudicitia, hic natura adulteratur. Et D. Ambrosius: Deles, inquit, picturam Dei mulier, si vultum tuum materiali candore obleuisti. Eodem modo & olim Ethnici fucatas illas mulierculas deriserunt, vt ex Plauti Mostellaria apparet, vbi sic:

In fucatas mulieres.

Mulier rectè olet, vbi nihil olet:
Nam istæ veteres, quæ se vnguentis vnctitant, interpoles,
Vetulæ, edentulæ, quæ vitia corporis fuco occulunt,
Vbi se sudor cum vnguentis consociauit, illicò
Itidem olent, quasi quom vnà multa iura confundit coquos.

Hinc apparet liquidò, licet olim quoque fucus muliebris vsitatus fuerit, tamen nũquam caruisse reprehensione. Optarem illis fucatis idolis, & personatis mulierculis, vt sæpe in conuiuium Phrynæum introducerentur, quod fuit eiusmodi. Phryne (cuius etiam supra meminimus) fœmina formosissima, vel vt quidam voluerunt, scortum nobile olim apud Græcos, in conuiuio quodam, cui complures aderant nobiles fœminæ, cùm iuxta morem ioci conuiualis, quod vnusquisq; faceret, idem omnes facere cogerentur; prior manum bis aquæ immersam admouit fronti. Quoniam autem reliquę erant facie fuco infecta, aqua per lituram fucorum defluens, rugarum specie vultus omnium deformabat, cum ipsa interim Phryne, quæ naturali forma pollebat, speciosior etiam appareret diluta facie. At nunc ipsum pudicitiæ exemplar Penelopen adeo.

Conuiuiũ Phrynæũ.

In Pudoris statuam.

EMBLEMA CXCVII.

PENELOPE desponsa sequi cupiebat Vlyssem,
Ni secus Icarius mallet habere pater.
Ille Ithacam, hic offert Spartem: manet anxia virgo;
Hinc pater, inde viri mutuus vrget amor.
Ergo sedens velat vultus, obnubit ocellos:
Ista verecundi signa pudoris erant.
Queis sibi prælatum Icarius cognouit Vlyssem,
Hocq; Pudori aram schemate constituit.

COMMENTARII.

1. SEDET honesta matrona in medio duorum virorum, hinc senis Icari, inde iuuenis Vlyssis, & ad Vlyssem conuersa velo faciem regere parat. Statuam pudoris nobis nummi vetusti repræsentant. In nummo, cuius inscriptio, SABINA AVGVSTA HADRIANI AVG. ab altera parte Dea sedet velo faciem coopertа, digito dexteræ indice ad iugulum admoto, cuius inscriptio, PVDICITIA. In alio quodam Herenniæ sigillum muliebre sedens cum conto in læuam vlnam iacen-

Statua Pudoris ex nummis.

te,

re; dextera velum ante faciem obducit: huius inscriptio, PVDICITIA AVG. In eo quoq; cuius literæ ab vna parte sūt, MARCIA OTACIL. SEVERA AVG. ab altera sigillum est, quod velum in faciem prætendit, cum simili inscriptione, PVDICITIA AVG. In altero eiusdem Otacillæ cum eadem inscriptione & specie, quæ velum eodem modo prætendit, læua radium tenet, sed nomē ita scriptum est, MARTIA OTACIL. SEVER. AVG. cum in altero Marcia per c, literam habeatur; quod quidem ostendit, eo quoq; tempore eandem fuisse pronunciationem literæ T. quę nunc est, cum post i, vocalis altera subsequitur. Sed hæc obiter.

II. *Fons Emblematis.* ID sumptum est ex Pausaniæ 3. qui Laconica inscribitur, vbi agit de Pudoris simulacro, quod Icarij patris Penelopes donum fuisse ferūt; eius autem verba hæc sunt: Abest à Sparta stadia circiter triginta Pudoris simulacrum, Icarij donum esse ferunt, & hanc celebrant dedicationis causam. Cùm Icarius Vlyssi Penelopē filiam nuptum dedisset, Vlyssis animum tentauit, numquid Lacedæmone domicilium habere vellet. Quæ spes vbi hominem fefellit, filiam orare cępit, ne se desereret, atq; vt secum permaneret. Quin & Ithacam iam proficiscentem in curru prosecutus, multis eam sollicitabat precibus. Vlysses tandem victus hominis importunitate, puellæ optionem dedit, vel vt se sequeretur, si id mallet; vel cum patre Lacedæmonem rediret. Ibi illam, aiunt, nihil sanè respondisse, sed faciem tantùm velasse: Icarium, cùm sibi propè nosse videretur quid illa animi haberet, vt cùm Vlysse abiret, permisisse. Signum verò pudoris ea in viæ parte dedicasse, quò Penelope cùm faciem velaret, peruenerat. Hęc ille. Huius rei meminit Gyraldus Syntagm. 1. histor. Deorum, Pierius Val. lib. 40. Hieroglyph. Eiusdem etiam statuæ mentio est apud Lucianum in Imaginibus. Videtur huc referendum quadam ex parte, quod Ouidiana Penelope ad Vlyssem scribere fingitur, his verbis:

Me pater Icarius viduo discedere lecto
Cogit, & immensas increpat vsq; moras.
Increpet vsque licet, tua sim, tua dicar oportet:
Penelope coniux semper Vlyssis ero.
Ille tamen pietate mea, precibusq; pudicis
Frangitur, & vires temperat ipse suas.

III. *Penelope vnde sic dicta.* PENELOPE] Penelope Icarij filia, & Vlyssis vxor: sic dicta creditur ab auibus, quæ penelopes dicuntur, cum prius Arnea vocaretur, quasi abiecta & repudiata. Etenim in mare abiectam ab Icario Periboeaq; parentibus, ferunt educatam à penelopibus.

Ni secus Icarius] sed eam, vt secum maneret, pater retentabat. Icarius pater Penelopæ, princeps Spartę fuit, Vlysses verò Ithacæ Rex. Iste versus alibi incipit, *Ni secum Icarius*, quod mihi magis arridet. *Icarius.*

Ithacam] Vlyssis patriam, insulam in mari Ionio; vnde ipse Ithacus & Ithacensis cognominatur à Poetis. *Ithaca.*

Sparten] Id est, Lacedęmonem, ex qua fuit Icarius, pater Penelopes.

Manet anxia] ancipiti cura, cogitatione solicita, quem maximè sequeretur.

Virgo.] Penelope, quod vocabulum non ita strictè accipitur, vt somniant plerique. Lege Vallam lib. 6. & apud Iurisconsultos, virgo pro fœmina viri potente accipitur, vt l. Mulieris, ff. de verbor. sign. Apud Virgil. Eclog. 6. Pasiphae virgo appellatur, quæ iam trium liberorum mater fuit. Sic & Eurip. des in Io, παρθένον, pro corrupta dixit. Et Terentius in Adelph. mulierem post partum virginem vocat. Virginem enim à viridiore ætate ita dictam autumat Seruius. *Virgo pro muliere quauis.*

Velat vultus] velum obducit faciei. Præclarè Septimus Florens, qui non solum velum virginum & mulierum, armaturam pudoris appellat, verecundiæ vallum, sexus fœminei murum, qui nec suos emittat oculos, nec admittat alienos; verū etiam modum pręscribit, ad quem veli huius forma produci debeat. Sic enim ille: Quātum resoluti crines occupare possunt, tanta est velaminis regio, vt ceruices quoq; ambiantur; & quę sequuntur. Adducit deinde exemplum fęminarum Arabiæ, quę non caput, sed faciem quoque ita totam tegunt, vt vno oculo liberato contentę sint dimidiam frui lucem, quàm totam faciem prostituere: mauult enim fœmina videre quàm videri. Pierius lib. 40. Hieroglyph. Vide etiam quæ dicta sunt Embl. 12. de virginibus Patauinis & Venetis velatis. *Velū virginum, pudoris armatura, &c.*

Obnubit ocellos.] Hoc simpliciter refe-

ri posse videtur ad verecundiam pudicæ mulieris, quę recta viros non aspiciat, sed cùm loqui necesse habet, demittat: qualis apud Poetam Dido κατὰ τὸ πρῶτον, lib. 1. Æneid.

Tū breuiter Dido vultū demissa profatur.

& in 3. de Andromache:

Deiecit vultum, & demissa voce locuta est.

Vnde dictum olim, pudorem in oculis esse, ait Arist. 2. De arte dicendi. Vide adagium, *Pudor in ocu is*. Sed conijcio nostrū hunc non temere verbo *obnubit*, vsum fuisse, vt alluderet ad veterem nuptiarum ritum: dictę enim nuptię sunt à nuptu, hoc est, opertione; nubere est velo tegere; mulier enim nupta, id est, obuoluta, & tecta velamine ducebatur in viri domum. Sic Neptunus, ait Varro, dictus est, quòd terras & mare obnubat, vt cęlum nubes. Id probant apud Festum Pomp. Cęlius & Curtius, quòd nubentis caput flammeo obuoleretur. Id lutei coloris erat, ne virginis pudor proderetur; aut si quid animaduerteretur in facie ruboris, is color è velo, non è genis emicare videretur. Hinc Claudianus lib. 2. de raptu Proserp.

Nuptiæ vnde dictæ.

Color flāmei.

— — — Vultibus addunt
Flammea solicitum prauelatura pudorem.

Et Martianus Capella lib. 9. de nuptijs Philologiæ:

Flammea virgineum, quæ obnubere sueta pudorem,
Regina deme pronuba.

De colore verò testatur Lucanus lib. 2.

Non timidum nupta leuiter tectura pudorē
Lutea demissos velarunt flammea vultus.

Est ergo hic pulchra ethopęia honestę fęminę, vel quali habitu esse illam deceat, pręcipiente D. Apostolo. Quem ad locum non videtur alienum traducere flammei nuptialis ritum, de quo Isidorus lib. de offic. referente Gratiano, cap. fœminę, 3. q. 5. Fęminę, ait, dum maritantur, velari solēt, vt se meminerint semper maritis subditas, ac humiles: item quòd nubentes post benedictionem vitta inuicem, quasi vno vinculo copulantur: videlicet id eò fit, ne compagem coniugalis virtutis disrūpant: at verò quòd eadem vitta candido, purpureoq; colore permiscetur, hoc ideò est, quod candor sit ad munditiem vitæ, purpura ad sāguinis adhibetur posteritatem, vt hoc signo continentia, & lex continendi ab vtroq; ad tempus admoneātur: & post hoc, reddendum debitum non negatur. Et quòd in primis nuptijs annulus a sponso datur sponsę, fit nimirum vel propter futuræ signum dilectionis, vel propter id magis vt eodem pignore eorum corda iūgantur; vnde & quarto annulus digito inseritur, quòd in eo vena quædam, vt fertur, sanguinis ad cor vsq; perueniat. Hæc Isidorus. Dicimus igitur nuptias à nubendo, hoc est, vel ando dictas, vel propter flāmeum iam dictum: vel quod in nuptijs primas tenere partes verecundia debeat, quā custodem ac comitem virtutum omnium Cicero vocat in Partition.

Ritus nuptialis apud antiquos.

Quis sibi prælatum] nouit Icarius Vlyssem maritum sibi prælatum esse.

Hoc schemate.] hac figura, hoc cultu vel habitu, hac imagine. σχῆμα, παρὰ τῷ ἔχειν, ἢ σχῆμαι. Schema, habitū, colorem, figuram Rhetoricam, & alia permulta significat. Vide Turnebum.

Schemà.

AGNOVERVNT vel ipsi paganę superstitionis asseclatores, quàm sancta & necessaria esset matrimonij rectè instituti copula, qua vxor admoneretur maritum etiam parentibus ipsis esse præferendum, & contra. Debet enim mulier magnam parentibus gratiam & pietatem, sed maritum tenetur præ cæteris sequi & obseruare: quod & sacræ literæ præcipiunt, siquidem homo relinquat patrem & matrem, & vxori adhęreat est necesse, sintq; duo in carne vna. Ex D. Paulo ad Ephes. 5. & Petri 3. discimus, quod mulieres subditas esse viris oracula sacra præcipiant. Quod etiam subnotant Canones, c. satis. c. mulierem. 33. q. 5. 6. est ordo, de pœnit. distinct. 5. in l. alia. 15. §. elegāter. ff. solut. matrim. Quanquam tamen dicatur vxor socia diuinæ & humanæ domus, l. aduersus. 4. C. de crim. expil. hæredit. Huc pertinet illud Quintiliani Declamat. 259. Virgo ad patrem, nupta ad maritum pertinet. Cui fortè non est dissimile quod scribit Eustathius interpres Homeri: ἔχειν γυναῖκα λέγεται ὁ ἀνὴρ, ἔχεσθαι δὲ ἡ γυνὴ τῷ ἀνδρί. Sed etiam ad rem facere videtur, quod Vlpian. l. 1. §. si quis filiam, ff. de lib. exhib. Si quis, ait, filiam suam, quæ mihi nupta est, velit abducere, vel exhiberi sibi desideret, an aduersus interdictum exceptio danda, si fortè pater concordans matrimonium, & fortè liberis subnixum velit dissoluere: certo iure vtimur, ne bene con-

IV. Mulier maritum parentibus præferre debet.

concordantia matrimonia iure potestatis patriæ turbentur: quod tamen sic erit adhibendum, vt patri persuadeatur, ne patriã potestatem exerceat. Hãc potestatem viri probe cognouit Lacęna illa fęmina, de qua Plutarchus in apophthegm. Lacon. Hęc enim cùm à quodam misso nũcio solicitaretur num assentiretur, vt sui faceret copiam, respondit: Cùm essem puella, parenti obedire didici, idque feci: mulier autem facta, viro. Itaq; si me inuitat ad honesta, viro meo primum rem aperiat. Habent & hinc honestæ matronæ documentũ, quanta pudicitia in publicum prodire debeant, cum Turcæ ipsi hunc morem obseruent, apud quos nefas est vxores in publico aperta facie conspici, vel cum viro aliquo colloqui. Videmus ergo, quod non sine ratione Lycurgi institutum de vestitu & exercitijs puellarum cum adolescentibus, tanquam fomes libidinis à multis reprehensum, sit inter quos est Euripides, sicut ex elegantissimis eius versibus, constat, qui sic Romano idiomate sonant.

Lycurgi institutũ reprehensum.

-- -- Neq; si velit quapiam
Casta esse, queat Spartana puella.
Quæ cum iuuenibus relinquentes domos,
Nudis femoribus, & tunicis dissolutis,
Cursus palæstrasq; non tolerabiles mihi
Communes habent. Et tamen admirabile
videtur.
Si non castas mulieres educatis?

Ob eandem causam etiam Plato ab Eusebio & alijs Ecclesiasticis scriptoribus reprehenditur, quòd secutus constitutiones Lycurgi, in libris suis de Repub. & legibus, iusserit mulieres non solùm iuuenes, sed etiam anus, in gymnasijs cũ viris nudas luctari, adolescentulas nudas cum nudis iuuenibus tripudiare in solẽnitatibus, equis & cursu certare. Nihil iam dico de multorum locorum consuetudine, vbi sub prætextu pudoris teguntur quidem vultus, cum interim papillæ & pectus seminuda virorum aspectui pateant. Certè quod ad muliebrẽ pudicitiam attinet, viri doctissimi sententiã esse scribit Hieronymus, pudicitiam in primis esse retinẽdam, quoniam ea amissa omnis ruat virtus, & in ea decoris muliebris enitescat principatus. Hęc pauperem commendabilem facit, diuitem extollit, deformem redimit, exornat pulchram. Viros quidem consulatus illustrat; effert in æternum nomen eloquentię claritas; militaris gloria, & ex deuictis gentibus acceptus triumphus parem quodammodo Deo facit. Multa porrò sunt, quæ ingeniorum fertilitati nobilitatem adoptent insignem; at propria mulieris virtus pudicitia censetur. Hæc Lucretiam Bruto æquauit, nescio an etiam prætulerit, quoniam Brutus non posse seruitutem pati à fœmina commonitus edidicit. Hæc æquauit Corneliam Graccho; hęc parem alteri Bruto Portiam fecit: notior est marito suo Tanaquil. Verùm quia in superioribus, præsertim Emblem. 21. plura de castitate & pudicitia diximus, hic longiori sermone supersedẽdum arbitramur. Hoc vnum pudicæ mulieri commendatum esse volumus, quod ait quidã: Nil fœmina toruum habeat in oculis, nil procax in verbis, nil in actu inuerecundũ; non sit gestibus fractior, non ingressus solutior, non vox petulantior, vt ipsa corporis specie simulacrum sit mentis & figura probitatis. Sed audio puellam cum iniquo patre expostulantem; eo litem compositum.

Lacænæ cuiusdã pudicitiæ commendatio.

Nupta

Nupta contagioſo.

EMBLEMA CXCVIII.

DII meliora pijs, Mezenti. Cur age ſic me
Compellas? Emptus quòd tibi dote gener,
Gallica quem ſcabies, dira & mentagra perurit:
Hæc eſt quidnam aliud, dic mihi ſaue pater,
Corpora corporibus quàm iungere mortua viuis,
Efferaq; Etruſci facta nouare ducis?

COMMENTARII.

I. IN excelſo & regali ſolio ſedet Rex, ſceptro regio, mandata daturus; in cuius conſpectu nudus homo mortuo cadaueri iungitur & alligatur à miniſtris.

II. CONQVERITVR hic puella ingenua de patre perquàm difficili & inhumano, qui eam locauerat viro cuidã turpiter inquinato ac miſerè fœtenti, mentagra, morbo Gallico, & alia ſimile lue conſumpto. Quod facinus illi ſimillimum eſſe dicit, quod fuit olim ſolemne ac familiare μισανθρώπῳ Mezentio Tyrrhenorum Regi, Deorum & hominum contemptori: qui crudelitate omni & inaudita ferocitate ſolebat viua corpora mortuis colligate, vt fœtore & intolerabili tabe ſenſim animam exhalarent. De hoc Virgilius 8. Æneid.

Puellæ querelæ de patre inhumano.

Quid memorem infandas cædes, quid facta tyranni
Effera?

Crudelitas Mezentij.

Ipsius? Dij capiti ipsius, generiq; reseruent.
Mortua quin etiam iungebat corpora viuis,
Componens manibusq; manus, atque oribus ora,
Tormenti genus, & sanie taboq; fluentes
Complexu in misero, longa sic morte necabat.

III. DII *meliora pijs*] Verba sunt puellæ desponsatę ad patrem, quem figuratè vocat Mezentium. Cui respondet pater: Cur me compellas hoc insolito nomine. Est autem hæc formula optandi per aposiopesin. Sumptum id ex 3. Georg. Virgil.

Dij melio ra.

Dij meliora pijs, erroremq; hostibus illum.
Græci sic efferunt, ἔξω κακὸν. *Malum foras*: &, ἐυφήμει ὦ' α' ἐς, apud Lucianum. Cicero Antoniana 8. Dij meliora: id enim ipsum agimus, ne quis posthac eiusmodi quicquam possit polliceri. Ouid. Epist. Helenes:

Dij melius: similis non fuit ille tui.
Idem 15. Metamorph.

----- procul, ò procul omnia, dixit,
Talia Dij pellant,

Et epistola Laodameiæ Protesilao;

Dij, precor, à nobis omen remouete sinistrum.
Amorum 2. Eleg. 10. idem:

Hostibus eueniat vita seuera meis.
Hostibus eueniat vacuo dormire cubili,
Et 3. eiusdem operis:

Eueniat nostris hostibus ille pudor.
Tibullus 3.

Dij meliora ferāt, nec sint insomnia vera.
Liuius lib. 9. Oratione Posthumij (qui Consul sub iugum missus ad Caudinas furcas, dissuadebat fœdus a se ictum cum Samnitibus) Quid tandem? si spopondissemus vrbem hanc relicturum populum Romanum, si incensurum, si sub regibus futurum? Dij meliora. Quæ loquendi formula plena est affectus & energiæ, vt facilè apparet ex ijs, quos modò citaui, locis.

Mezenti] dure pater, Mezentio similis.

Cur age sic me compellas?] sunt verba patris, non puellæ. Cur me hoc nomine Mezentij appellas?

Emptus quod tibi dote gener] Emptus gener, vt apud Virgil. 1. Georg.

Teque sibi generum Thetys emat omnibus undis.

Matrimonij coemptio.

In quo allusum ad matrimonij speciem, quæ veteribus coemptio dicebatur: de qua Cicero in Topic. & Seruius, Quintilian. declamat. 257. Sechrus sis pater: petiti sumus, empti sumus.

Gallica quem scabies] Morbus est nouus ante annum 1493. in Europa non visus, qui nec lepræ, nec elephantiasi, nec lichenibus, nec podagræ, nec mentagræ cedat, si res in certamen veniat. Hanc luem ex Indis profectam tradunt auctores, cum qua in illa Hispaniensi India, præsertim in insula S. Dominici, infantes nascuntur, ibique est tam familiaris, quam apud nos papulæ, scabies, & morbilli.

Gallica scabies.

Illic namq; ferunt æterna labe per omnes
Id morbi regnare vrbes, passimq; vagari
Perpetuò cœli vitio, atq; ignoscere paucis:

vt Syphilides lib. 1. cecinit Hieron. Fracastorius. Neq; eius contagium magnopere quis ibi reformidat. Alij aliunde ortam hanc luem existimant. Sed certo constat in has regiones non multo abhinc tempore inuectam, ignota siquidē fuit ante gloriosam, sed parum felicem expeditionem Neapolitanam sub Carolo 8. Gallorum Rege. Eius autem propagatio sic se habet. Rediens ex profectione Inde Christophorus Columbus, quam conquirendi noui orbis causa susceperat, præter mulieres Indicas, etiam milites Neapolim deduxit, vbi tum rex Catholicus Fernandus erat, aduersus Galliæ Regem Carolum, cognomento Magno capite, belligerans. Milites illi non tam auro onusti quàm morbo, quem ex stupri consuetudine cum Indis mulieribus habita contraxerant, quæ ijs simul & pudenda & pudendum morbum communicarunt, partem mercis ijs tribuerunt, qui in Italicis expeditionibus stipendia faciebant. Tum Hispani milites callidissimi, & non tam armis quàm arte hostem offendere gnari, noctu egrediebātur, propria relinquentes prędia, & puteos veneno inficiebant. Neq; satis hoc illis erat, sed & Italos pistores aduersi exercitus precio corrumpebant, vt gypsum pani admiscerent. Denique cum vim contagiosi mali nuper essēt experti, & ob annonæ caritatem necessum esset inutilem & imbellem gētem ab vrbe excludere, clam etiam scorta, & quidem formosissima, cæterùm eadem lue inquinata expulerunt. Gallis mulierum pulchritudine ducti, lubentissimè eas excepetunt; sicq; euenit, vt luxuriātibus cum eis infrenibus iuuenibus, morbus iste non modò totum illum exercitum

Morbi Gallici origo.

ctium infecerit, sed etiam per orbem vniuersum fuerit deriuatur. Id quod præter Nicolaum Monardis etiam Gabriel Fallopius tradidit, lib. de morbo Gallico, cap. 1. qui, vt alij passim, labem hanc consistere putãt in contagione vnius ad alium. A qua tamen sententia discedit Fracastorius lib. 2. de morbis contagios. c. 12. Tametsi enim maxima mortalium pars è cõtagione morbum hunc contraxit; obseruatum tamen est (inquit) innumeros alios sine vlla cõtagione per se infectionẽ eam perpessos fuisse. Impossibile præterea fuisset, tam paruo tempore contagionem, quæ per se segnis est, nec concipitur facilè, tantum terrarum peragrasse, ab vna classe ad Hispanos primum delatam; quandoquidem constat, aut eodem tempore, aut ferè eodem, & in Hispania, & in Gallia, & Italia, & Germania, & tota ferè Scythia visam fuisse. Adde, quod prędixisse illam Astronomos certis ante annis, non paruum indicium est, aliud subesse illi principium quàm simpliciter cõtagionem. Nec etiam mirum videri debet, nouos atq; insolitos morbos certis temporibus apparere, non quidẽ delatos ab vna regione ad aliã, sed suis causis exortos. Quod exemplis quibusdam demonstrat idẽ Fracastorius. Hic morbus nondum suum vnicum nomen sortitus est. Itali à Gallis existimantes venisse contagium, morbum Gallicum nuncuparunt. Quos ob id multo sale perfricat Renodæus in sua Pharmacopæia: Itali (inquit) in Gallos turgidi & irati, suum morbum in vindictam Gallicum vocant; atq; ridiculam eorum libri præ se ferunt vltionem, cum maritos ignorantię, & vxores meretricij notent: illos, quòd Venereæ luis originem nescierint: has, quod à Gallis inire cupierint. Forsan huius iniuriæ in parentes illatę memor Brasauolus, libellum quendam de suo morbo, quem Gallicum vocat, conscripsit, in quo eiusdẽ 234. differentias assignauit. Certe si eo loci ineptire non visus est bonus vir, credo tot eius affines aut vicinas, primo Italici morbi aduentu à militibus Gallis compressas: atq; vt harum nuptiarum signum aliquod in æternam memoriam relinqueret, eiusmodi hieroglyphica posteritati reliquit. Hæc Renodæus lib. 2. Antidot. sect. 4 cap. 20. Galli contrà morbum Italicum & Neapolitanum vocarunt, quod Neapo-

Morbi Gallici causa.

Venereæ luis varia nomina.

li, vnde preciosam hanc mercem, tanquam parta victoriæ præmium in regiones suas detulerunt, primùm cum eo conflictari cœperint. Germani ex Hispanorum contubernio hanc scabiẽ ad se manasse videntes, Hispanicam appellarunt. Alij Serpiginem Indicam, & quidem proprijssime, cùm inde prima sit huius mali origo. Sunt quibus hic morbus Patursa dicatur, nomine fortassis Indis proprio & genuino: quod à quibusdam morbus magnus & violentus, ab aliis turpis passio interpretatur, quod generaliter omnes deturpare soleat. Quidam Pudendagram vocant, quòd pudenda plerunq; primùm inficiat. Idioma Hispanicum *Bunas* vocat. Fracastorius Syphilida nominat, quia ex amore & coniunctione Veneris inter hominem vt plurimum suboriatur: atq; ita Syphilis, quasi concordiæ atque amicitiæ Venereæ partus sit, ex Fallopii interpretatione. Io. Almenar Hispanus de morbo Gallico, c. 1. morbum hunc Saturnium vocat, quia à Saturno, propter eius ingressum in arietem, aliis cœli dispositionibus coadiuuantibus, originem traxit. Cui sententiæ & Gaspar Torralla subscribit in Tract. de Pudendagra. De quo etiam consule Ioan. Lãguium lib. 1. epist. 42. & lib. 2. ep. 14. Ex hoc morbo ligni Guaiaci vsus primum nobis innotuit. Nam magnis doloribus morbi Gallici, quem ab Inda muliere nactus erat, Hispanus quidam torquebatur: eius famulus Indus in prouincia ea medicinam faciens, aquam Guaiaci ei propinauit, quæ non solùm magnis illis cruciatibus eum liberauit, sed & pristinæ sanitati restituit. Quod exemplum alii quoq; Hispani, eodem morbo infecti, cùm securi essent, similiter fuerunt curati. Eaq; cura Hispali mox euulgata est ab iis, qui ex India redierunt, hinc per totam Hispaniam, & inde per orbem vniuersum, quem hæc scabies occuparat. Sicq; Deo visum est, vt vnde manauit morbus, inde etiam remedium eius afferretur: siquidẽ in hoc curando nullum medicamentum Guaiaco reperiatur pręstantius aut certius. Nam si, vt decet, rectè instituatur, atque procedat curatio, & suo tempore aqua ista propinetur, certissimum est, ei morbo sanitatem perfectam comparari, nec recidiuam eum pati, qui eo laborabat, dummodo in idem cœnum non se prouoluat denuò.

Serpigo Indica.

Patursa.

Pudendagra.

Syphilis.

Lignum Guaiacũ.

Quòd

Quod si Hieron. Capivaccium audire volumus, non debet vtiq; Medicinæ studiosos laborum & diligentiæ pœnitere, quam in morbo isto tam frequenti, & perquè lucrosissimo cognoscendo adhibuerint. Nam & citra iactantiā dicere se ait, quod è Callicę luis curatione vltra octodecim millia coronatorum fuerit lucratus, lib. de lue Venerea, c. 12. in fine, ne habeat, quo tantopere glorietur Medicus ille, cui Manilius Cornutus Legatus Cæsari in Aquitania, mentagrę morbo fœdo correptus, H. S CC. se curandū elocauit, tātus erat rei medicę quęstus, vel viri dignitas, vt est apud Plinium lib. 26. c. 1.

Menta-gra. *Dira & mentagra*] Morbus est a mento & ἀγρεύειν, id est, expiscari seu venari, quod mentum venetur, sic dictus. Nam à mento per faciem, collum, pectus & manus, fœdo & insolito quodam surfure dilatatur. Plinius cap. 1. lib. 26. Grauissimū, inquit, ex his lichenas appellauere Græco nomine: Latinè, quoniam à mento ferè oriebatur, iculari primum lasciuia (vt est procax natura multorum in alienis miserijs) mox & vsurpato vocabulo, mentagram, occupantem in multis totos vbique vultus, oculis tantùm immunibus, descendentem verò in colla pectusque ac manus fœdo cutis furfure. Hac quoq; ratione dicitur Chiragra, Podagra, Pudendagra. &c.

Corpora corporibus] Imitatio Virgilij ex 8. Æneid. vbi de Mezentio:

Mortua quin etiam iūgebat corpora viuis,
Componens manibusq; manus, atque oribus ora.

Hetruria. *Efferaq; Etrusci &c.*] reuocare facinora Mezentij truculentissimi ducis Etruriæ, seu potiùs Hetrurię cum aspiratione; quæ est regio Italiæ mari Tyrrheno adiacens. Sic dicta, quod eius fines olim tendebātur vtiq; ad ripam Tyberis; & quasi ἑτερουρία, & per syncopen ἑτρουρία. nam ἕτερος est *alter*, & ὅρος *finis* vocatur. Roma enim antea vnam tantum Tyberis ripam tenebat.

IV. *Parentes crudeles, Mezentij.* MEZENTII non iniuria vocabuntur crudeles illi patres, qui suas filias egregia forma, integras, & bona valetudine, matrimonio (à quo dissolui postea nefas) copulare nō horrent hominibus lepra & podagra confectis, & sępiùs Neapolitana scabie corruptis, ijs quidem viuis cadaueribus, qui mortuis eo quoq; peiores, quod eorum fœtor & cruciatus ad vitæ vsque, & interdum etiam diuturnæ finem maneat: illorum verò celerius animum debilitādo enecet. Eiusmodi cōiugium tam impar vt eruditè, & ita festiuè depinxit Parœmiographus in Dialogo, cui titulus est ἄγαμος γάμος: ex quo placet huc transferre quæ ad rem faciant. Sic autem primùm nobilē puellam describit. G A. Quid ego tibi depingam puellam non incognitam, quamquam plurimum gratiæ addidit ornatus natiuo decori? Mi Petroui, dixisses Deam quampiam esse: nihil illam nō decebat. Interim nobis prodit beatus ille spōsus, trunco naso, alteram trahēs tibiam, sed minus feliciter quàm Suizeri solent, manibus scabris, habitu graui, oculis languidis, capite obuincto: sanies & è naribus & ex auribus fluebat. Alij digitos habent anulatos, illę etiam in femore gestat anulos. P E. Quid patētibus accidit vt talem filiam tali portento committerēt? G A. Nescio, nisi quòd hodie plerisque videtur adempta mens. P E. Fortasse prædines est. G A. Est affatim, sed ære alieno. P E. Si puella veneno sustulisset ambos auos & auias, quod grauius supplicium de illa sumi poterat? Si minxisset in patrios cineres, satis pœnarum datura fuerat tali monstro vel osculum dare coacta. Mihi sanè factum hoc crudelius esse videtur, quàm si illam nudam obiecissent vrsis, aut leonibus aut crocodilis. Nam aut ferrę perpecissēt tam insigni formę, aut subita mors finisset cruciatum. Mihi planè videtur hoc factum Mezentio dignum, qui mortua, vt inquit Maro,

------ iungebat corpora viuis,
Componens manibusq; manus, atque oribus ora.

Parœmiographi locus è dialogo, cuius titulus. Coniugium impar.

Quamquam nec Mezentius, ni fallor, tam immanis erat, vt tam amabilem puellam cadaueri iungeret. Nec vllum cadauer est, cui non iungi malis quàm tam putido cadaueri. Siquidem hoc ipsum quòd spirat, merum venenum est: quod loquitur, est pestis: quod contingit, mors est. Hæc ille. Vide prouerbium, *Malè coniugati*. Ad huius Emblematis sententiam puto spectare illud Senecæ ex 4. de Benefic. c. 27. Malè consulit ille filiæ, qui illam contumelioso & sæpe repudiato collocauit. Sanctissima coniugij copula nō est temerè quibuscumque permittenda, sed sanis tantùm corpore, animoque valentibus. Quid

Senecæ locus.

Quid enim iure canonũ prohibita leprosorum coniugia, nisi quòd inhumanum visum sit, contagione infecti corporis ac cariosi, sanum ac viuidum corpus turpi lue infestare? Sed auaritiæ tetra labes omnia iura naturæ & humanitatis violat, nec minus insanè committit, quàm qui olim viuos homines ad arã Saturni, vel Dianæ Tauricæ mactarent: vel qui miseros reos ad latumias deiicerent. Melius & decentius, vt apud Plinium Secundum lib. 1. epist. 14. formosus ac decorus sponsus elocatur puellæ ingenuæ. Est illi, ait, facies liberalis, & ingenua totius corporis pulcritudo, & quidem senatorius decor; quæ ego nunquam putem negligenda. Debet enim hoc castitati puellarum quasi præmium dari. Et hęc ille de Minutio Aciliano. Occurrebat illud Ouidianum:

Quàm malè inæquales veniunt ad aratra iuuenci.

Et quid tam dominatur in coniugijs, quã consensus, ac concors animus? Nec enim tam concubitus & corporum mistio nuptias facit, quàm consensus animorum & voluntatum, vt rectè Iureconsulti. Illud adijci placet ex Plutarcho, dictum Democriti, qui generum nactus erit commodũ, inuenisse filium: qui verò incommodum, perdidisse & filiam. Non malè aggero Plinianum id ex lib. 8. epist. 18. de vxore Domitij Tulli: Mulier, inquit, natalibus clara, moribus proba, ætate decliuis, diu vidua, mater olim, parum decorè secuta matrimonium videbatur diuitis senis, ita perditi morbo, vt esse tædio posset vxori, quã iuuenis, sanusque duxisset: quippe omnibus membris exhaustus, & fractus, tantas opes solis oculis obibat: ac ne in lectulo quidem ab alijs mouebatur. Quinetiam fœdum, miserandumque dictu, dentes lauandos, fricandosq; præbebat. Auditum est frequenter ab ipso, cùm quereretur de contumelijs debilitatis suæ, se digitos seruorum suorum quotidie lingere. Viuebat tamen, & viuere volebat, sustentante maximè vxore, quæ culpam inchoati matrimonij in gloriam perseuerantia verterat. Simile quid narrat Ludouicus Viues l. b. 2. Christianæ fœminæ, de præstantissima quadam fęmina Burgensi in Belgio, quæ licet maritum valetudinarium nacta esset, mira tamen cõstantia & incredibili patiẽtia eundem sustinuit; atque vt vxores inde exemplum sibi sumant, vitia maritorum, & vicissim mariti vxorum tolerandi, totam historiam, licet longiusculam, huc transcribam. Clara Ceruenta Bernardi Valdauræ coniux, cùm virgo tenerrima & formosissima Brugas esset ad sponsum deducta, iam plus 40. annos natum, prima nuptiarum nocte crura eius fascijs inuoluta vidit, deprehenditq; maritum sibi ægrum & valetudinarium obuenisse. Nihil tamẽ illum ob id auersata, non cępit eum odisse, cùm præsertim nondum posset videri amare. Incidit nõ multò post Valdaura in grauissimum morbum, de cuius salute & vita Medici omnes desperabant. Ipsa cum matre tanta cura & assiduitate circa lectum ægri versabatur, vt sex totis hebdomadibus ambæ nec se exuerint, nisi vt mutarent supparos; nec vlla nocte supra vnam aut alteram horam quieuerint, idq; indutæ, multis noctibus traductis insomnibus. Erat radix morbi Indici, quem Gallicum vocant, sæui & contagiosi. Dissuadebant Medici, ne sic eum contrectaret, ne tam propè accederet: idem cõsulebant necessarij. Tum æquales fęminæ in religionem adducebant, non esse tam anxia cura diuexandum (ita enim loquebantur) hominem iam fatis debitum, & magna mortis parte in corpus recepta, prospiciendum esse animæ; de corpore nihil cogitandum aliud, quàm vbi conderetur humo. Quibus vocibus adeò illa absterrita non est, vt curarit quidem quæ ad animum spectabant, sed ipsa culinæ sorbitionibus, quæ remedium afferrent, ipsa pãnis subinde mutandis (nam soluta erat maiorem in modum aluus, & alijs locis pus tetrum dimanabat) esset intentissima, sursum deorsum toto die cursitaret, animo corpusculum fulciens, laboribus impar, ni tanta vis affectus subueniret. Ita discrimen maximum Valdaura euasit, iurãtibus Medicis, è manibus Orci violẽtia coniugis ereptum esse. Alius facetiùs quàm Christianius, Decreuisse, dixit, Deum Valdauram occidere, vxorem verò obstinasse è manibus se illum non dimissuram. Cępit ei, fluente quodam ardentissimo ex capite humore, arrodi interior narium caruncula, Medici pulusculum dederũt, quo subinde respergeret vlcus, tenui per fistulam aut calamum flatu. Cùmq; nullus inueniretur, qui non eum laborem recusaret,

Democriti dictũ.

Historia fœminæ Belgicæ, maritum valetudi-

narium magna constãtia sustinẽtis.

ret, omnibus rem auersandam exhorrentibus, sola coniux hoc præstitit. Scatentibus per genas ac mentum papulis morbi, quum nullus tasor commodè posset eius barbam radere, nec vellet, vxor forficulis octauo quoq; die dexterrimè attondebat. Collapsus deinde in aliuum morbum longissimum, septem fore annorum, ipsa infatigabili diligentia & cibum ei parauit, cùm pedissequas haberet duas, & filiam grandescentem: ipsa eadem tum fœda illeuit vlcera, tum & crura putidissima vndique sanie diffluentia contrectauit quotidie, turundas & malagmata imposuit, ac fascijs deuinxit, vt muscum eam diceres contrectare, non rem fœtoris intolerabilis. Quin & anhelitum, quem nemo nõ etiam ad decem passus auersabatur, ipsa suauissimum iurat fuisse. Et quidem seriò succensuit, eum fœtere dicentibus; aiebat enim sibi videri ceu fragrantiam maturorum & dulcium malorum. Atq; hoc toto morbi tẽpore, cum essent quotidie magni faciendi sumptus, in ea domo, ad quam multis iam annis nulla ex re quæstus aliquis redierat, nec annuos haberet prouentus; ipsa se annulis, ipsa torquibus aureis, ipsa monilibus, ipsa vestibus, ipsa abacum suum vasis argenteis libentissimè spoliabat, ne quid marito deesset, contenta quauis mensa, modò marito suppeteret, quod tam afflicto malis corpori conduceret. Sic ille vitam traxit vxoris cum, cadaueroso corpore, seu sepulchro verius, decem annis à primo illo morbo. Quo tempore ipsa duas ex eo proles suscepit, cum antea sex genuisset, viginti annis nupta, nunquam cõtagiosissimo mariti morbo, nec vlla omnino scabie infecta, nõ modò ipsa, sed nec vllus liberorum, corporibus omnium sanissimis & mundissimis. Ex quo liquidum fit, quanta sit virtus, quanta sanctitas earum, quæ vero ac toto pectore maritos (vt congruum est) amant, quemadmodum illis Deus præsentem quoq; gratiam refert. Obiit tandem senex ęgrotus, sed non obijt, sed abiit verius, & exijt ingem cruciatum, tanto tamen dolore Clarę, vt qui illam norint, faterentur, nunquam adolescentem maritum, integro corpore, formosum, diuitem, tantum reliquisse charissimæ vxori desiderium, mœrorem, luctum. Multi gratulatione citius putabant esse opus, quàm consolatione, quos illa propemodum execrabatur, optans vt maritus, qualisqualis erat, si fieri posset, sibi redderetur, etiam cum liberorum omniũ, quos quinq; habebat, iactura. Cumq; esset integra ætate, numquam statuit nubere, quod se alterum Bernardum Valdauram inuenturam negaret. Hæc & plura Viues. Eant nunc delicatulæ illę mulierculæ, quæ ob mariti vel pedum solùm fœtorem, vel impuriorem aliquem screatũ, vel fonticulum, amorem coniugalem in adulterinum conuertunt, & coniuges suos in familiam Corneliam (sic falsè vocantur Itali, ob cornuum decus) asserunt, dum sese aliis permolendas subijciunt. At nunc viridarium intremus.

Vis amori coniugalis.

DE ARBORIBVS.

A methodo, quam hactenus in singulis Emblematis sumus secuti, paululùm deflectere cogimur, re sic exigente. Nam cum quædam epigrammata ex his diuersos habeant fines, & argumenta, ideo diuersam requirunt tractationem. Nihilominus quoad fieri poterit ad tritam iam viam appropinquabimus, ita vt numerus I. in margine appositus descriptionem & historiam arboris. II. originem Emblematis, quæ vt plurimùm ex proprietate arboris desumitur. III. Epigrammatis, siue vnum sit, siue plura, explicationem. IV. doctrinam morum, siue ad vnum, siue ad diuersum finem respiciat, contineat.

Cupressus

Cupressus.

EMBLEMA CXCIX.

INDICAT effigies metæ, nomenq; Cupressi,
Tractandos parili conditione suos.

ALIVD.

FVNESTA est arbor, procerum monumenta Cupressus;
Qualis apium plebis, comere fronde solet.

ALIVD.

PVLCHRA coma est, pulchro digestaq; ordine frondes;
Sed fructus nullos hæc coma pulchra gerit.

COMMENTARII.

I. *Cupressus.* PROCERA arbor Cupressus est; caudice longo surrecto, fastigio acuminato, ramis compluribus in orbem cingitur, qui non in amplitudinem diffunduntur, sed secundum caudicem assurgunt, cacumen tamen non attingentes, coni similitudinem effingunt. Sed quia tria per cupressum hic significantur, æqualitas liberorum, funus, & inutilis pulchritudo: ideo ea totidem symbolis hic appictis denotantur, statera, pyra, & persona.

II. VT ex naturis animantium, rerumq;

aliarum

Cupressus tria significat. aliarum spectata proprietate, sumitur aliquod symbolum ad aliquid designãdum, ita ex plantis & arboribus: vt Cupressus hic ad tria accommodatur. Primò ad ęqua-
1. *Æqualitatem in suos.* litatem inter suos significandam, quod ea arbor & in foliis & fructibus videatur aliquam æqualitatem obseruare. Vnde Cassius Dionys. lib. 11. c. 5. Cupressi duplex nomen habent: & Charites, hoc est, Gratiæ appellantur ad delectationem: Cupressi verò, siue (vt Græci rectiùs appellant) Cyparissi, quòd ferè pariles gestent & producant tum ramos, tum fructus. Ambrosius Serm. 4. in Psal. 118. de Cupresso verba faciens: (quid enim me pudeat auctorem tam pium & doctum huc aduocare?) Genus hoc arboris, ait, numquam amittit viriditatem suam hyeme. Iuxta ver & æstatem comam pascit, nec diuerso colore mutatur. Solam hanc arborem ventus suo numquam honore despoliat: sola nũquam vetere exuitur amictu, aut nouo flore vestitur. Sic Apostolica quoque gratia nescit defectũ, sed vetustate sui floret.

2. *Symbolũ mortis.* Cupressus etiam symbolum mortis præfert, quia, vt inquit Festus Pompeius lib. 3. Cupressi mortuorum domibus ponebatur ideo, quia huius generis arbor excisa non renascitur; sicut ex mortuo nihil iam est sperandum. Quam ob causam in tutela Ditis patris esse putabatur. Hæc Festus.

3. *Res pulchras, sed inutiles.* Denique cupressus significat res dictu quidem magnificas ac præclaras, sed inutiles: quod profluxit à natura huius arboris, quam natu morosam esse, fructu superuacuam, baccis toruam, foliis amaram, odore violẽtam, ac ne vmbra quidem gratiosam, scribit Plinius lib. 16. cap. 33.

III. *INDIGAT effigies metæ*] Meta, strues
1. *Meta.* in acutum tendens, Græcis κῶνος. Virgil. 5. Æneid.

Hic viridem Æneas frõdenti ex ilice metã
Constituit.

Idem alibi, Aerias quercus, & coniferas cyparissos appellat. Citat & istud ex Ennio Nonius.

Capitibus nutantes pinos, rectosq; cupressos.

Est etiam meta terminus cuiuscunq; rei. Et metaphoricè terminum accipimus pro certo aliquo regimine & fine.

Cupressus vnde nominatus? *Nomenq; cupressi*] Multi Cyparissum vocatam aiunt διὰ τὸ κύειν καὶ φέρειν παρίσους κλάδους τε καὶ καρποὺς, à fructuum æqualitate, pariterq; ramorum, quos producit. Siquidem Cupressus ab radice ad summitatem recto stipite consurgit, suaq; bra- *& eius natura.* chia omnia pari æqualitate in coni figurã ad fastigium protendit. Cupressum autem à Cyparisso puero nomẽ habuisse, eo quidẽ Telephi filio, ab Apolline adamato, & in arborem sui nominis commutato, fabulatur Ouidius in 10. Metamorph. At Didymus refert, Cyparissos Eteoclis fuisse filias, quæ cum tripudio ad Dearum ęmulationem subsilirent, extra choream conuolutæ, in profundum puteum conciderunt. Quarum casum Tellus miserata, inde arbores puellis similes ad oblectamentum & memoriam rei protulit. Vnde Cyparissi etiam Charites appellantur, vt dictum est.

FVNESTA est arbor] Secũdi epigrammatis sensus est: Cupressus diuitum & magnatum monumẽta & sepulchra exornat, quemadmodum & apium plebis monumenta fronde sua comit & exornat. Vnde Lucanus in 3. dixit.

Et non plebeios luctus testata cupressus.

Est autem cupressus arbor funesta ob cau- *Cupressus cur arbor funesta.* sam iam dictam, quia scilicet Diti sacra, ideoq; pro signo funebri ad domos posita. Vel vt Varro ait, pyras cupresso circũdari solitas fuisse, ne propter grauem vstrinæ odorem populi circumdantis corona offendatur. Ad quem morem respiciens Virgil. 6. Æneid. ait:

Ingentem struxere pyrã, cui frondibus atris
Intexunt latera, & ferales ante cupressus
Constituunt.

Statius lib. 6.

Tristibus interea ramis, teneraq; cupresso
Damnatus flamma torus, & puerile pheretrum
Texitur.

Ideo etiam Horatius Ode 5. Epod. cupressos appellat funebres. Ouidius 3. Trist. eleg. 13.

Funeris ora mihi ferali cincta cupresso
Conuenit.

Claudian. 2. de raptu Proserp.

Quercus amica Ioui, tumulos tectura supressus.

Virgilius 3. Æneid.

— stant manibus aræ
Cæruleis mœstæ vittis, atraq; cupresso.

Quod idem testatur Ouidius 10. Methamorph.

Lugebisq; alios, aderisq; dolentibus, inquit.

Apium in sepulchris. *Quale apium*] Videmus enim aliquando in magnatum ac nobilium sepulchralibus, & pollincturis spargi cupressi frondes: sed iste tamen ritus apud omnes nostrates non æquè celebratur. Plebei, dum parentant, saluia, hysopo, mentha, buxo, & nonnunquam apio vti solent, non alia ratione crediderim, quàm ad olētem mephitim auertendam, & terram cariem mor ticinæ. Vide adagium, *Apio opus est*. Et Alexandrum ab Alexandro lib. 2. cap. 7. qui etsi vera dicit de apio, locum tamen Ciceronis nimis putidè interpretatur, cùm Cicero de Appio Pulchro intelligat.

Como. *Comere fronde.*] Ornare. Hinc comptū dicimus ornatum. Hic μεταφορικῶς. Propriè Plautus: Dum poliuntur, dum comuntur, annus est. Claudian. in laude Serenæ:

Non illa nitidos vnquam bellante capillos.
Comere.

3\. *Phocionis in Leosthenem dicteriu.* *PVLCHRA coma est*] Huc refer dictū Phocionis in Leosthenem Oratorem multis & magnificis promissis Athenienses ad bellum concitantem: eius enim orationem cupressis esse similē aiebat, quæ cùm pulchræ sint & proceræ, nullum tamen fructum referant. Dicitur autem in eos, qui cum membris sint elegantibus & apprimè comptis, nullius tamen frugis sunt, neque suis alicui commodo esse possunt. Refert huc Adag. *Cyparissi fructus*.

IV\. 1. *Æqualitas in hæreditate seruāda.* FORTE sufficere potuissent, quæ de his tribus Emblematis dicta sunt, tamen methodi ratio paulò latiùs diffundi desiderat. Suadetur ergo primò hoc epigrammate ἰσομοιρία, id est, æqua in liberos hæreditariæ successionis diuisio, de qua B. Ambrosius lib. de Iosepho Patriarcha, cap. 2. Iungat liberos, inquit, æqualis gratia: luctum pietas nescit pecuniæ, in quo pietatis dispendium est. Quid miramus, si propter fundum aut domum oriantur inter fratres iurgia, quando propter tunicam inter sancti Iacob filios exarsit inuidia? Hæc ille.

Charicles & Antiochus. Proditum memoriæ Chariclem & Antiochum, fratres Ponticos, cùm paterna inter se bona diuiderent, poculum argenteum conscidisse, vestemq; mediam dissecuisse, vt neuter altero ditior, opulentiorq; rediret. Vnde illa Tragica detestatio apud Plutarch. in Pyrrho: * θηκτῷ σιδήρῳ δῶμα διαλαχεῖν τοὺς ἀδελφοὺς ... acuto ferro diuidant fratres domum. Sunt ij & similes fratres adeò pertinaciter æqualitatem sectati sunt, vt vel ficus non paterētur indiuisas, ex vetere verbo, σῦκα μερίζειν, *ficus diuidere*. Ex quo Martialis iocus in quinto:

Calliodorus habet censum (quis nescit?) equestrem,
Sexte, sed & fratrem Calliodorus habet.
Quadraginta secat, qui dicit, σῦκα μέριζε,
Vno credis equo posse sedere duos?

Princeps æqualitatem tueatur. Hoc ipso admoneri potest Magistratus & Princeps, vt in Repub. & prouincijs sibi subiectis æqualitatem seruent atq; tueantur. Meminerit etiam optimus quisq; paterfamilias suorum liberorum æquam habere procurationem, cùm sint omnes æquè legitimi: quod tamen in plerisq; Galliæ prouincijs iure patrio non obseruari palam est. Deniq; quod hic scribit Alciatus de æqualitate quæ patribus in liberos obseruanda sit, illustrari non minimum potest his Ambrosij citati verbis in Hexaem. lib. 5. c. 18.

Locus D. Ambrosij. Quis docuit, nisi homo, filios abdicari? quis reperit tam inimitia patrum iura? quis inter naturæ fraternæ consortia fratres impares fecit? Vnius diuitijs filij diuersa sorte eduntur. Alius totius paternæ sortis adeptione inūdatur, alius opulentæ hæreditatis patriæ deplorat exhaustam atque inopem portionem? Nunquid natura diuisit merita filiorum. Ex pari omnibus tribuit, quod ad nascendi atq; viuendi possint habere substātiam. Ista vos docet non discernere patrimonio, quos titulo germanitatis adunastis. Etenim quibus dedistis commune esse quod nati sunt, non debetis his, vt id communiter habeant, quod à natura substituti sunt inuidere. &c. Aristoteles Politicor. lib. 2. c. 1. scribit, vbique ferè propter inæqualitatem oriri suspiciones. Idem cap. seq. multa in idem confert argumentum. Suppetunt multa ex Iurisconsultis, sed nos aliò properamus.

2\. *Cupressus adhibita funeribus.* Secundum epigramma mortis symbolum per cupressum significatum præ se fert: hæc enim procerum magnatumque, sicuti apium plebeiorū sepulchris imponebatur, quòd putredinem auertere crederetur: quorum vtrumque simili propemodum folio, colore, odore, facultate, naturaq; sit. Sunt autem qui ramos cupressinos

finos ante defunctorum ædes poni solitos velint, ne quis per imprudẽtiam ingressurus pollueretur. In funeribus autem adhibebatur, quòd semel excisa nunquam renascatur: vel vt humanum corpus ab anima & animo iam relictum diutiùs seruaretur, atq; incorruptum remaneret. Varro putat hunc morem inductum, ne cadauerum odor nares offẽderet, interea dum vrerentur. Vide Cupressum Pierij, id est lib. 51. Quin & pueris, p. ellisq; morte raptis exhibentur flores, & corollaria, fortè ad vitæ præcipitis marcorem innuẽdum. Cur verò Cupressus funeraria? an ob patiles ramos, (vnde illi Græcũ nomen) an quod mors æquo pulsat pede pauperum tabernas, regumq; turres? Hæc enim dominos seruis, & sceptra ligonibus æquat. Quin sese in omnes habet Arithmetica proportione, vt quæ nullam ferat προσωποληψίαν.

Dissimiles simili conditione ligat.

quod argutus notat Lucianus dialogis mortuorum. Illud pridem mihi obuium erat Martialis, lib 6.

Sed mihi perpetua nunquam moritura Cupresso.

Id quicquid est opellæ dum concinnare pergo, non verebor, fretus bona studiosorum venia, traducere carmina duo, quæ scripsit in maiore otio Cl. Minos. Primum illud ad viri Principis epicedium:

Epigrammata duo Minois.

Quam tibi cura salus patriæ fuit, optime Princeps,
Hoc tua strenuitas claraq; gesta canant.
Nempe tibi constanti animo dum vita maneret,
Propositum fuerat vincere, siue mori.
Perpetuas ergo inferias tibi magne sacramus:
Signaque conspicuè, palma, cupressus, erunt.

Alterum verò γνώμην habet non inuenustam, meo quidem iudicio:

Principio exili magnũ capit incrementũ.
Semine vti minimo proceras crescere plantas,
Et patulas altè luxuriare comas;
Vt penè vmbriferam videas assurgere siluã;
Magna parens rerum scilicet edit opus:
E sententiola multos emergere sensus
Noueris; egregium cernis & istud opus.

Reperio etiam pinũ & myrtum pro mortis symbolis accipi solitas a veteribus. Pinus, quia semel excisa nunquam reuiuiscit, aut etiam repullulascit. Myrtus etiam funesta, cuius folijs Thebani vtebantur ad tumulum Iolai herois maximi, vt scribunt scholiastæ Græci.

Pinus & Myrtus, pro mortis symbolis.

3. Formosi, sed inutiles.

Tertium epigramma in eos torquetur, qui quamquam pulchrum nescio quid præ se ferant, nullos tamen ex se fructus educunt. Detorqueri etiam potest in viros bene formatos; aut mulieres pulchrè comatas, cæterũm nullius frugis De his talibus nos Germani dicimus; *Schœn ist ihr Kraz, sonst vvia sie mag.* Festiuè quoq; Itali: *Bella'n vista, Dentro trista.* Vel lepidius:

Ell' è fatta come la castagna,
Bella di fuori, & dẽtrò hà la magagna.

Ἔξωθεν ἡ Ἑλένη, ἔνδοθεν ἡ Ἑκάβη. *Intus Hecuba, foris Helena.* Nazianzen. aduersus mulieres fucatas: ἐν ἐλεφαντίνῳ κολεῷ τὸ μολύβδινον ξίφος. id est: *In eburnea vagina plumbeus gladius.* Vide Emblema 189.

Quercus.

EMBLEMA CC.

GRATA Ioui est quercus, qui nos seruatq́; fouetq;:
Seruanti ciuem querna corona datur.

Aliud.

GLANDE aluit veteres, sola nunc proficit vmbra:
Sic quoque sic arbor officiosa Iouis.

COMMENTARII.

I. *Quercus descriptio.* QVERCVS arbor nota, glandifera, in magnam altitudinem assurgit, frequenter ingentium ramorum armamentis bellissimè patet. Folia læuia sunt, duriuscula, lata, oblonga, ambitu sinuosa, superna parte viridiora. Glandes oblongę, singulæ suis inhæ. et calycibus, foris asperiusculis, & membraneo cortice conteguntur. Et quia olim ob ciuem seruatū quercina corona dabatur, hic duo rami ad se inuicem inflexi, cum inscriptione & nummo appinguntur.

II. 1. *Quercus salutis symbolū.* DVO hic super quercu proponuntur Emblemata. Quercus enim primò salutis est symbolum, quia qui Romanum ciuem in bello seruabat, coronam quernam accipiebat, quæ Ciuica vocabatur. Causas reddit Plutarchus in problematis: quod scilicet vbiq; in expeditionibus facilè sit quercum inuenire. Vel quod Ioui & Iunoni, quos Vrbi presidere putabant, corona consecrata est. Vel mos ab Arcadibus est ac-

ceptus

ceptus, quibus est cum hac arbore quædam cognatio: Vt enim primi homines ex terra Arcades; sic quercus prima ex omnibus plantis nata. Hæc Plutarchus. Vide Plinium lib. 16. cap. 3. & 4. Vide etiam adagium, *Multorum festorum Iouis glãdes comedit*.

2. Secũdo quercus symbolum erit illius, qui multa gessit præclara facinora, sed iam nomine tantùm & fama durat, qualis describitur à Lucano Cn. Pompeius in 1. Pharsal.

--- stat magni nominis vmbra.

III. *Quercus Ioui sacra.* *GRATA Ioui est quercus*] Quercus Ioui sacra, qui Deus habebatur Opt. Max. in ea enim reddebat oracula in Dodona silua. Virgil. 2. Georg.

--- nemorumque Ioui quæ maxima frondet
Esculus, atq; habita Graijs oracula quercus.

Claudianus 2. de raptu Proserp.

Quercus amica Ioui.

Vide adagium, *Annosam arborem transplantare*.

Seruator ciuium. *Seruanti ciuem*] Lucanus in 1.

Seruati ciuis referentem præmia quercum.

Fiebat enim è fronde querna ciuica corona, quam ciuis ciui, à quo seruatus esset in prælio, tanquam vitæ testem, salutisque perceptæ monimentum dabat. Fiebat etiã ex ilice: quod genus superiori non admodum dissimile est. Gellius cap. 6. lib. 5.

Querna corona] De coronis, quibus olim milites donabantur, vide Gellium lib. & cap. iam citatis, Pancitoll. lib. 1. rerum memorabilium.

2. *Glandes, cibi veterum.* *GLANDE aluit veteres*] Veteribus quernæ glandes victum præbuerunt, nunc verò arbor ipsa sola vmbra prodest: sic rerum omnium sua sunt tempora. Ouidius 4. Fastor.

Postmodo glans nata est; bene erat tum glande reperta,
Duraque magnificas quercus habebat opes.

Nam glandibus vescebantur prisci ante frumenti vsum.

IV. 1. *Ciuica corona donati qui.* DICTVM est, corona ciuica, quæ ex querna fronde constabat, ciuem donari consuetudinem olim obtinuisse; cuius rei causam iam ex Plutarcho attulimus. Sed confirmat hoc idem Cornelius Tacit. 12. Annal. M. Ostorius (inquit) seruati ciuis decus meruit. Et in 15. Si singulis manipularibus præcipua seruari ciuis corona Imperatoria manu tribueretur, quod illud, & quantum decus, vbi par eorum numerus adspiceretur, qui attulissent salutem, & qui accepissent? Sed quia fortè nota omnibus non sunt, quæ & quanta tribui solita essent ijs, qui ciuicam meruissent, adijcere placet. *Corona ciuica dignitas.* Ea primum corona vtebantur in spectaculis: induenti assurgi etiam à Senatu moris erat, & Senatui proximus erat assignatus locus. Ipsi munerum vacatio, patrique & auo paterno dabatur, quod filium Reip. salutarem genuissent. At ne temerè daretur, leges latæ sũt arctiores, nempe vt ciuis, qui seruatus esset, seruatũ se esse fateretur: testes enim adhiberi nihil proderat; neque si aliquem alium, quàm Romanum ciuem seruasset, quamuis Regem. Ciceronẽ ciuica donandum Gellius censuit, quod eius opera esset atrocissima Catilinæ coniuratio detecta, vindicataq; atq; ita nõ vnus ciuis, sed vniuersa Romana ciuitas seruata, meritoque, vt ait ille,

Roma patrem patriæ Ciceronẽ libera dixit.

Is igitur honos quia in maximis esset, eum affectarunt principes Romani, non probi modò, sed & scelerati, adeoq; suis numismatis exprimi curarunt. *Nummi cũ corona ciuica.* Vt enim de ijs taceam, quibus merito is tributus honos fuit; in C. Caligulæ nummo ciuica cum glãdibus spectatur, cum literis his S. P. Q. R. PP. OB CIVES SERVATOS. Numus verò Galbę Imperatoris ciuicam habet cum inscriptione, S. P. Q. R. OB C. S. Eadẽ in Vitellij Germanici, in cuius medio hę literę, S. P. Q. R. OB CIV. SER. In numo aureo, & alijs quibusdam, ciuicam etiam Neroni ex S. C. dedicatam fuisse obseruatur. Eodemq; S. C. Antonino nummus datus est cum porca fœta, & natis sub vbere, quibus imminet quercus, quòd animal id dubio procul glande vt plurimùm pascatur, vnde antiqui omninò cibi admoneamur. Claudianus de laudib. Stiliconis 3.

Mos erat in veterũ castris, ut tẽpora quercu
Velaret, validis fuso qui viribus hoste
Casurum potuit morti subducere ciuem:
At tibi quæ poterit morituris ciuica reddi
Mœnibus, aut quæ te pensabunt facta corona?

Querna etiam corona coronabãtur victo-

Agon Capitolinus. res in agone Capitolino, quem Ios. Scaliger lib. 1. Auson. lection. cap. 10. ait institutum fuisse à Domitiano, vt die duodecimo eius & Sergij Cornelij Dolabellæ consulatu, cùm poetæ, tum histriones, scenici, & omne genus artificum in eo ludorum Olympicorum exemplo certarent. Vnde illam coronam Iuuenalis vocat Capitolinam:

An Capitolinam speraret Pollio quercum?
Martialis Tarpeiam, eodem sensu:

O cui Tarpeias licuis contingere quercus,
Ausonus Olympiam vocat, quod, vt dixi, ludorum Olympicorum exemplo agon iste esset institutus.

2. Secundum Emblema torqueri potest vel ad hominem, vel ad rem, quæ olim magno in honore fuerit, sed nunc nihil aliud sit, quam magni nominis vmbra. Idē etiam conuerti potest ad veterem illa legem populo Iudaico à Mosæ propositam, *Lex Iudaica.* qua æterni Patris Filius & Seruator noster CHRISTVS expectabatur: cuius quidem spei fidem certissimam cùm nobis Christianis dederit, possumus atq; prisci illi subinde repetere, ἄλις δρυός, reperta tandem, vel potius cuique nostrum gratis concessa fruge omnium optima diuinissima que, quam ab Euangelio decerpimus. In eam sententiam lusit aliquando Epigrammate Claudius Minos:

Glande patres aluit quercus, fagusque vetustos:
Sed modò non cibus est, proficit vmbra tamen.
Glandibus antiquis tantùm fuit vsa vetustas:
Frugibus inuētis vtimur: at quid id est?
Tradidit in sacro quæcunque volumine Moses,
Glans erat, & veterum pabula priscæ patrum.
At largitor opum fruges inuenit IESVS,
Et missa palea plurima grana dedit:
Vmbra licet nobis lex sit vetus atq; Propheta:
Sed noua lex CHRISTI verior esca cibus,

Vidi aliquando nō improbum, ac ne quidem inficetum hominem, qui hoc flecteret ad veteres monasteriorum bibliothecas, quæ superioribus sæculis habebantur *Bibliotheca.* in pretio, quo tempore nondum typographi suam nobis artem commendassent: nunc enim membranæ veteres, & codices manuscripti exolescunt, & ferè sola se ostentatione venditant antiquitatis. Malim *Disciplina corrupta.* ad corruptas traduci disciplinas, in quibus patrum æuo, omisso puriore bonarum artium succo, soli diobolares in scholis terebātur, Holcotus, Bricotus, Anselmus, Buridanus, Floretus, Perchetus, Alexāder de villa Dei, alijque id genus tenebriones, qui quasi glandibus vsi, veras disciplinas ac puriores fruges excerpere non potuerunt, reuocati suorum temporum barbarie. Sed hęc fortasse πάρεργα. Et placet ad finem adijcē Minois qualecumq; de quercu & oliua carmē, si quis tamē hoc quoqȝ si quis captus amore leget. Id sic habet:

Quercus amica Ioui, potitur bona Pallas oliua:
Illius fructus, huius & vmbra placet.
Glans iuuat, vmbra placet, prodest & fissile lignum;
Frondibus ista viret, sic quoque fragrat odor.
Vtraq; delectat nostris accommoda rebus,
Vtraq; secura symbola pacis habet:

Adijcit idem Minos & alterum grauioris argumenti, non tamen ostētationis gratia, sed illud committit candidis lectoribus: eo autem discrimen inter Ecclesiam & *Ecclesiasticum & temporarium dominium.* dominatum temporarium complexus est:

Non bene conueniunt quercus, oleaq; nec vna
In scrobe plantantur, siue serūtur humo.
Si facias, vnam necat altera cōscia causæ;
Natura id verum scilicet esse docet.
Cœlica misceri numquā terrestribus aquē
Noueris: in cassum, qui facit ista, facit.

Salix

Salix.

EMBLEMA CCI.

QVOD frugiſperdam ſalicem vocitarit Homerus,
Clitorijs homines moribus adſimilat.

COMMENTARII.

I. SALIX arbor caudice mediocriter craſſo, in altitudinem nõ minorem, aſſurgit, quam aliæ maiores arbores, ſi non initio & citò à ſatione præciſa illi ſumma pars fuerit. Folia habet oblonga, minora & anguſtiora quàm Perſici, ſuperiore parte virentia ac glabra, auerſa verò molliora & albidiora.

II. HOMERVS Odyſſ. κ. ſalicem ὠλεσίκαρπον appellat: vt etiam Theophraſtus 3 de plantis, cap. 1. Salicem, inquit, celeriter fructum (antequam in plenum craſſetur, percoquaturq;) dimittere aſſeuerant. Idem lib. 2. cap. 13 de cauſis ὠλεσίκαρπον γένος vocat, quod ſemen ocyſſimè amittat, antequam omnino maturitatem ſentiat, vt enarrat Plinius lib. 16. c. 26. Aſſerit Caſſius Dionyſius lib 11. cap. 13. tritum & in potu acceptum ſalicis fructum, homines ſteriles efficere. Et citat Homeri verſiculum, qui talis eſt:

μακραί τ' αἴγειροι καὶ ἰτέαι ὠλεσίκαρποι.

Populus & ſalices plantæ fructum perimentes.

Retulit idem ex Homero Stobæus Serm. 100. ex Porphyrio qui cum Plinio ſentit, ſalicis fructum cum vino propinatum ſterili-

Salix ſemen amittit.

Salix ſterilitatem inducit.

sterilitatem inferre, genitale semen extinguere, ac libidinis impetũ marcore afficere. Pierus Hieroglyph. 52. idem omninò, & alia quædam de salice notauit: vt Ælianus de histor. animal. 4. c. 22. Cæterum quod de salice hic notauit Porphyrius apud Stobæum Serm. 98. de quo & Marcellus Virgilius in Dioscoridem lib. 1. c. 121. Itemq; Hieronym. in Esaiam c. 16. ad torrentem salicum ducent eos, vt scilicet nullus in eis fructus remaneat. Hanc enim seminis earum arborum esse naturam, vt qui illud in poculo hauserit, liberis careat. Vnde & sancti, qui propter peccata in confusione mũdi huius esse cœperunt, salicibus Babyloniorum fluminum suspendunt organa sua, Psalm. 36.

III. QVOD *frugisperdam*] frugisperdam, pro frugiperdam; ita exigente metri ratione.

Salix vnde dicta. *Salicem*] Salix à saliendo dicitur, vel quod sata, vel casu terræ impacta saliat & surgat.

Clitorijs hominis moribus] Qui vino non vtuntur Plin. enim 31. c. 2. Clitorium lacum Arcadiæ aquam tali virtute imbutam habere dicit, vt qui ex ea biberint, vinum aspernentur. Ouid. 15. Metamorph.

Lacus Clitorius abstemios facit.

Clitorio quicumq; sitim de fonte leuauit,
Vina fugit, gaudetq; meris abstemius vndis.

De hoc Clitorio fonte vide Vitruuium lib. 8. cap. 3. & Philandrum ad eundem. Itaque homines clitorijs moribus appellamus abstemios. Memini quidem κλειτοριάζειν, seu potiùs κλειτ ρίζειν, obscœnũ verbum, idem esse ac τὰ τῶν γυναικῶν αἰδοῖα φηλαφίζεσθαι, ἢ τούτων καθάπτεσθαι, muliebria contrectare. Nã κλειτορὶς, vt traditur ab Hesychio, est τοῦ γυναικείου αἰδοίου ἡ ὑποδερμὶς (mendosè ὑπόδορὶς, vt legitur in vulgatis Hesychij exemplaribus) καὶ νύμφη, καὶ μύρτος, καὶ κλειτορὶς, caruncula quædam musculosa in media parte τῶν αἰδοίων γυναικείων.

κλειτοριάζειν quid.

κλειτορίς. Huius partis inuẽtionem sibi arrogat Fallopius, Columbus sibi tribuit, cum tamen eius mentionem fecerint Auicenna, Albucasis, Ruffus, Pollux, & alij. Hãc alij nympham vocant, alij tentiginem, alij virgam vel penem muliebrem; tum quia peni similis est situ, substantia, compositione, spirituũ repletione & erectione: tum quia in quibusdã excrescit in magnitudinẽ penis, adeo vt penis virilis loco clitoride aliquã-do abutantur mulieres nonnullæ, & mutuò coeant, quas tribades seu confricatrices vocant. Vnde hæc pars etiam contemptus virorum dicitur, Columbo vocatur dulcedo amoris, & œstrum Veneris; quia in parte hac sedes est delectationis in cõgressu, licet Aquapendens vsum clitoridis esse putet, vt collum vteri in coitu sustentet. Itaq; qui immoderatiùs muliebria cõtrectant, dicũtur κλειτοριάζειν, nempe nõ tam ἀλεσίκαρποι, vt salaces, quã τὸ σπέρμα διαφθείραντες, qui Venere licentiùs abutuntur, proindeque ad generãdum inepti fiunt. Quem ego cum Minoe germanum puto huius distichi sensum.

IV. *Abstemij.* BREVE quidem est epigramma, sed multo succo refertum. Primò enim symbolum esse potest hydropotarum & abstemiorum, in quos illud quadrat, *Aquam bibens nihil boni parias.* Etenim à poetis nihil præclarum, aut posteritate dignum, aut venustum proficisci potest, si aquam biberint, hoc est, si pauperes fuerint & tenui victu. Ergo

Vina bibant homines, animantia cætera fontes;
Absit ab humano pectore potus aqua.

Vide quæ hac de re dicta fuerunt supra Emblem. 23. Deinde non malè in eos fortasse torseris, qui laborant gonorrhœa, id est, impuro seminis effluuio, quos adeo seminifluos ait D. Bernhardus, & Canonistæ. Sed propter obscœnum verbum κλειτοριάζειν, malim in eos conuertere, qui licentius Venere abutuntur, quos ideò meritò frugiperdas, & seminiperdas appellaueris. Potest & in eos flecti, qui studijs inanibus delectantur, & nihil vnquam profuturis; vel qui ad meram voluptatem referunt omnia: aut qui nefandis artibus ad sterilitatem venena propinant, non coniuges, sed fornicarij, vt ait D. Augustinus apud Gratianum in c. aliquando, 32. q. 2. Sanctius, quem Minos iactabundum & impudentem plagiarium, suppresso tamen nomine, vocat (sic ego iudico, ob intestinũ odium, quo se Galli & Hispani prosequũtur) eò quod commentariorum horum bonam partem ante aliquot annos audacter & impunè (sic loquitur Minos) sibi vindicarit: is, inquam, κλειτοριάζειν verbũ ad Venerem masculam retulit, Parœmiographi auctoritate ductus: sed in eo tamen dubius est ipse Parœmiographus, neque id perspi-

Sanctius temerè à Minoe reprehensus.

perspicuè asserit, vt qui dumtaxat suum coniectaneum afferat. Pace tamen tua, docte Minos, dicam, non adeo à scopo aberrasse sententiam, quam tam calidè impugnas: si cuim hę pullarię feles, & quibus officiosa manus (ò scelus) non iure dicendi sint ἀλεξίκαρποι ἢ κλιτορίζοντες, nescio quos alios hoc nomine indigetē. Probat idipsum turpissimū vulgari petulantia iactatum prouerbium, Italico idiomati familiare, quod sanctus pudor & castæ aures hic efferri prohibent. Ergo ad abietem abeo.

Abies.

EMBLEMA CCII.

APT A fretis Abies in montibus editur altis:
Est & in aduersis maxima commoditas.

COMMENTARII.

1\. *Abietis consideratio.* ABIES excelsa admodum & procera est arbor, pinum altitudine superat caudex eius rectus, inferius enodis, crescendo in altitudinem progreditur, naturali contractura peræquata ad cacumen vsq; circa quod ramos promit, ex eadem caudicis parte simul quaternos; ex aduerso ita sitos, vt decussim imitentur, è quatuor caudicis lateribus erumpentes, tali ad fastigium vsq; ordine obseruato: ab his verò ramis & alii exeunt, sed bini tantummodò laterales, sibi mutuò oppositi, qui subinde deorsum nutant, reliquis sursum magis reclinatis. Folia ramulos ac eorum propa-

propagines nullo ordine digesta circumdant, oblonga, teretia, & leuiter mucronata, angustiora albidioraq; quàm pictæ.

II ABIES imperitè dicitur Hispanis, *la baya*. Nam propriè quædam species pini est, quæ Hispanis *Abeto* dicitur: ex hac olim fabricabantur naues. Vnde etiam pinus pro naui vsurpatur. Symbolum igitur præfert abies commoditatis in rebus aduersis, ducta similitudine à maris tempestate, & ab ipsa naui, in qua seruamur. Quare non malè in hac nostra pictura naues, triremes, & rates appinguntur. Pinus enim ex altis montibus in ima flumina, melioris vsus gratia, deturbatur: leuis enim viscosaq; est, materiaq; nauigijs fabricandis aptissima. Locum igitur plerisque mutare expedit, & ab eminétiore statu ad humiliorem deuolui vtilitatis causa. *Symbolũ abietis.*

III *APTA fretis Abies*] nauigiis. Claudianus 2 de raptu Proserp.

Apta fretis abies, bellis accõmoda cornus.

Virg. l. 2. Georg.

---- etiam ardua palma
Nascitur, & casus abies visura marinos.

Idem 8. Æneid.

Labitur uncta vadis abies.

id est, nauis abiegna. Statius quoq; 6. Thebaid. Abietem audacem vocat, quod ex ea fiant naues, quibus quid audacius? Sic autem ait:

Hinc audax abies, & odora in vulnere pinus.

In montibus editur altis] Sic Maro 7. Eclog.

Fraxinus in siluis pulcherrima, pinus in hortis,
Populus in fluuijs, abies in montibus altis.

Et Plinius lib. 16. cap. 10. In montibus editissimis nascitur abies, ceu maria fugeret.

Est & in aduersis.] Locis contrariis: dũ enim abiete fit nauis in aquis fluctuãs, videtur locum habere sibi contrarium. Sic Plinius: Abies nauigiis expetita; situs in excelso montium, ceu maria fugerit, nec forma alia: materies verò præcipua trabibus, & plurimis vitæ operibus. Non piget Ambrosii ea de re hanc sententiam è 3. Hexaemeron cap. 11. Adiicere: Abies, inquit, non contenta terrenis radicibus atq; aerio vertice, etiam casus maritimos tuto subitura remigio; nec solum ventis, sed etiam flu- *Ex abiete naues abies.*

ctibus certatura processit.

ABIETIS schema potest accommodari iis, qui quanquam in loco satis commodo versentur, tamẽ ad ampliorem quæstum faciendum, & vt maiorem mercedem consequãtur, sese periculis obiicere non reformidant. Interim tamen in rebus aduersis sæpe clarescit virtus. Nam vt Ouidius canit 4. Trist. 3. IV. *Virtus in aduersis clarescit.*

Ardua per præceps gloria vadit iter.
Hectora quis nosset, felix si Troia fuisset?
Publica virtuti per mala facta via est.
Ars tua Typhi iacet, si non sit in æquore fluctus:
Si valeant homines, ars tua Phœbe iacet.
Quæ latet, inque bonis cessat non cognita rebus,
Apparet virtus, arguiturq; malis.

Idem 5. Trist.

Scilicet aduersis probitas exercita rebus
Tristi materiam tempore laudis habet.
Si nihil aduersi patiens vidisset Vlysses,
Penelope fœlix, sed sine laude foret.

Nota est Plutarchi studiosa disputatio, quomodo quis ab inimicis vtilitatem capiat. Sic est: in natura hominũ res aduersæ docent, prosperæ sæpius efferunt. παθήματα, μαθήματα. & nocumenta fiunt documenta. In aduersis robur mentis sese aperit; virtuti contraria opponas necesse est, quæ lacessant aut prouocent, si exploranda; languet non tentata, & torpet situ. In pace sit generosa mens, & rerũ successu prosperrimo, rideat fortuna, nec assibilet interdum asperiore flatu, quis fortitudinis hic mihi laudem commendet? Nõ constat virtus eductæ molis, si nondum percussa vento, resistat procellis necesse est ac frangat turbinem, si stabilis creditur ac patiẽs æui. Cùm fluctus illidunt cauti, resiliunt, nec cedit saxum: sic in hominem constantem quando incidunt motus isti turbationum ac verberant, obnititur ac retundit fractos animoso conatu ac virili. Nec verò alio clypeo opus nisi patientiæ, quę sola trophęum figit in cęlesti illo Capitolio: hoc fulcrum esse debet ac basis in omni huius vitæ lucta, spes coronæ scilicet; qua subtracta, fieri non potest quin succumbamus. Potes huc traducere, quę priùs dicta sunt de Persico arbore, translatu facta meliore, Emblem. 143. *Virtus nõ tentata, languet.*

Picea

Picea.

EMBLEMA CCIII.

AT Picea emittat nullos quòd stirpe stolones,
Illius est index, qui sine prole perit.

COMMENTARII.

I. *Picea descriptio.* PICEA arbor est procera, multis ramis luxurians, nō solùm quidem circa verticem, sed multò inferius, ac infra caudicis medium, qui reflexi terram versus nutantes non rarò dependent. Folia angusta sunt, non qualia pini, sed breuiora latioraq; abietis similiora, quibus tamen nigriora, latiora, molliora, tenerioraq; quę etiam nō orbiculariter, vt abietis, teneriores virgulas conuestiunt, sed è duobus tātummodò sibi oppositis lateribus, frequentia admodum densęq; exeunt, veluti taxo, cuius folia satis æmulantur. Conus huius oblongus est, & abiegno ferè similis. Iam & πιτυοκάμπαι vix in alia vlla arbore, quàm in sola picea reperiuntur, teste Bellonio: sic vt non temerè pityocampæ, ac picearum erucę vocentur (quas hoc loco appictas vides) tametsi plerique interpretes pinorum erucas nominent. Asinus quid hic sibi velit, nō satis perspicio, nisi forsan sterilitatem muli indicet. *Pityocampe.*

II. SCHOLIASTES Homeri Iliad. I. ait: *καὶ γὰρ ἡ πεύκη κοπεῖσα οὐκ ἀνίησι βλαστόν· καὶ τὸ δάκρυον αὐτῆς ἐστι πικρόν, ἡ πίσσα.* Hoc est: *Picea succisa non remittit stolonem: & lacryma eius est amara, quæ est pix.* Quapropter admiratione *Picea succisa non succrescit.*

ticue non caret. Herodotum scribere, vnā solamq; arborum pinum recisam nō succrescere amplius, verùm interire funditus, vel (vt ipse ait) πανωλέθρως. nata inde parœmia, vt exteri dicantur pinus modo, quæ prorsus intercidant: cùm manifestum fiat, piceam & cupressum idipsum pati, sed & pleraq; alia, nisi fortè cognationem aliquā inter hasce arbores intellexit, propterea que vno pinus nomine accipiendas constituit. Quod ad piceam attinet, sciendum, Eustathio tradente, id Homericum ἐχεπευκὲς, inde profluxisse, ac pro mortifero interpretari, etiamsi ad amaritudinē referunt alij. Vide adagium, *Pinus in morem*.

III. *Stolo.* *STOLONES*] Stolo, virgultum est ex arborum radicibus aut trunco productū. Quid sit stolo declarat his verbis Varro lib. 1. de re rust cap. 2. Nam Stolonis lex illa, quæ vetat plus quingenta iugera habere ciuem Romanum, & qui propter diligentiam culturæ Stolonum confirmauit cognomen, quod nullus in eius fundo reperiri poterat stolo, quòd effodiebat circum arbores è radicibus, quæ nascerentur è solo, quos stolones appellabant. Plinius lib. 17. cap. 1.

Illius est index] symbolum.

IV. *Picea symbolū.* PICEA itaque, quę nullos emmittit è sua stirpe stolones, hominum arguit, qui sine liberis decedit: aut refertur in eos, qui nullū sui monumētum relinquunt, sed eorum vita ac mors iuxta æstimatur, vt ait Sallustius. Nisi noster hic malit alludere ad consuetudinem iam olim receptam in medijs quorundam monachorū claustris, in quibus videre est proceras quasdam piceas coniferas, quæ sunt pini species, perpetua viriditate conspicuas, (quæ nec fructus nec stolones educant, sed sola vmbra se commendat. Ego (dicit Minos) cùm aliquando rogarem caussam, cur potius hanc plantam monachi in loco claustrorum conspicuo, quàm alias quasdam frugiferas consererent, docuit me vir minimè malus, sed qui tamen neque nare, neque litteras nosset, id habere arcani aliquid: nempe cum ad preces antelucanas cucullari sodales summo manè accincti prodirent, si arborem eam primò conspexerint, rei omnis Venereæ cogitatione immunes toto die fore. Quam suauem profectò & nimis dilutam opinionē viderint etiam ipsi cœnobitæ. Ac puto id citiùs in morem venisse, vt arbor ea index esset orbitatis, cui nomen dedere, qui vitam religiosam profitemur. At absit inuidia dicto, id referre quodammodo vitam quorundam monachorum crediderim, qui, vt piceæ, neque fructum ferunt, neq; stolones, sed sola vmbra (quid enim ijs longè multis, præter vmbram?) proficiunt. Imò rides, & nimis vncis naribus indulges, ait aliquis. Certè, nam & ridendo dicere verum nil vetat, & interdum arrepto miscemus seria ludo. At ea non fuit Alciati mens, neque consilium, vt bonos illos sodales sale isto aspergeret. Credo non id voluit; quāuis eundem non puto fuisse ἀγέλαστον. Quare id potiùs trahimus ad orbitatis symbolum, vt picea eos designet, qui sine prole, sine posteritatis spe decedunt: quos vt felices pronunciem, obstat vulgò conceptā opinio. Certè alacriores & expeditiores mori debent, nihil post tergum relinquentes, quod eos vellicet: ille ingens dolor cessat, ex commiseratione oriens deserendæ prolis, immaturæ præsertim, & paterno præsidio indigentis, perque ætatem inopiamq; consilij iniurijs & casibus multis expositæ. Quod si in illis (vt vulgo dicitur) seruari ac perpetuari suum nomen obtabant, ipsi quoq; vulgariter fallebantur: siquidem filiorum obscuritas creberrima, nec illustrare ipsa vtique nec seruare potest paternum nomen. At perrara filiorum claritas vt ipsos filios semper claros facit, sic parentes interdum vicinitate obtegit obscuratq; quasi Sol minora sidera; quod nusquam euidentius, quàm in Iulij Cæsaris patre cognoscitur, quem penè ignotum filij splendor fecit. Et ad summam; quisquis in filio sui nominis spem reponit, rem pertenuem labilemq; in vase fictili locat ac ruinoso, quodq; est inconsultius, nō suo, rem maioris apud vulgus, quàm apud doctos precij, neutris tamen contemnendam, sed cùm honestius, tum certiùs locandam in suis incorruptibilibus vasis ac solidis in virtute propria, in rebus gestis, in litteris.

Cur plerunq; picea in m n sterys.

Commoditas orbitatis.

Cotoneæ.

EMBLEMA CCIV.

POMA nouis tribui debere Cydonia nuptis
Dicitur antiquus constituisse Solon.
Grata ori & stomacho cùm sint, vt & halitus illis
Sit suauis, blandus manet & ore lepos.

COMMENTARII.

I. *Mali Cydonea cõsideratio.* MALVS Cotonea haud magna est arbor, sed humilis, frequenter etiã instar fruticis nascitur, cortice vestitur asperiusculo, squamas quasdam quandoq; dimittente: ramos explicat aliarum arborum modo, circa quos folia subrotunda, veluti vulgaris pomi, superna parte virentia & glabra, prona verò mollia & albicantia. Flores ex purpureo candidi sunt; fructus, de quo solùm hic sermo, pomo similis, nisi incisuris quibusdam quandoque crispetur; tenui pubescit lanugine, colorẽ auri lutei, odore fragranti. Appinguntur hic etiam, hinc Amor, poma Cydonia gestans; illinc Hymenæus, nuptiarũ præses.

PLVTARCHVS in *γαμικοῖς παραγγέλμασιν* ita scribit: *Ὁ σόλων ἐκέλευε τὴν νύμφην τῷ νυμφίῳ συγκατακλίνεσθαι μῆλον κυδώνιον κατατραγοῦσαν, αἰνιττόμενος ὡς ἔοικεν, ὅτι δεῖ τὴν ἀπὸ σόματος καὶ φωνῆς χάριν ἐνάρμοσον εἶναι πρώτην καὶ ἡδεῖαν*, Solon iube- II. *Cotoneæ cur à nouis nupti ede vẽtur.*

bat

bat sponsam cum sponso concubituram, prius edere malum cotoneum: innuens ea re, primam, qua ore & voce initur, gratiam concinnam debere esse & suauem. Idem ferè in Problemat. 65. tradit. De Cotoneis Plin. 15 c 11. & 17. de eorum sapore & odore eiusdem lib c. 28 Hæc enim cor reficiunt, & suauem halitum ori inspirant. Vnde non immeritò olim neogamis pro munere de more oblata admonebant, vt coniux erga coniugem mundo corde, puris affectibus, ore odorato, pudicaq; verba, & honestos mores spiranti foret.

III. *Mala Cydonia.* *POMA Cydonia*] Mala Cydonia, à Cydone vrbe Cretę, quæ etiā Cotonea, Struthea, & lanata dicuntur à lanugine, qua vestiuntur, Hispanis *Membrillo*, Germanis, *Kuetten*. De his vide Plinium lib. 11. cap. 17.

Nouis nuptis] νεογάμοις.

Constituisse Solon] Plutarchus in principio præceptorum connubialium, & 65. Problem.

Lepos. *Manet & ore lepos*] Lepos & lepor venustas & voluptatis quædam amœnitas, quæ potissimum verbis fit. Vnde tritum illud:

In siluis lepores, in verbis quære lepores.

IV. *Bonis auspicijs res inchoanda.* BENE & sapienter illi videntur sensisse, qui bonis auspicijs vtendum monuerunt: alioqui quæ malo sint cœpta principio, vix est vt bono peragantur exitu, vt apud Gratianum in c. principatus. 1. q. 1. Et plurimum interest, ait Val. Maximus, quibus auspicijs inchoetur negotium, & quo fine claudatur. Quare honestus amor coniugalis suam debet imprimis habere Suadelam, iucundos ac concinnos sermones, affabilem conuictum, & vitare quicquid consuetudinem animorum ac voluntatum possit offendere. Hinc olim Solon lege sanxit, nouis coniugibus cotonea dari, quod ea cor reficiant, suauemque halitum ori inspirent, vt admonerentur, cōiugibus primo illo congressu omnia corde puro, ore, linguaq; odorata & pudica esse transigenda. Bene quidem Plutarchus ἐν γαμικοῖς παραγγέλμασι scribit, veteres Mercurium vnà cum Venere coluisse, quo innuerent maritalem coniunctionem maximè indigere sermonis & orationis vsu ac ministerio. *Mercurius cum Venere cur cultus.* Non nisi grauis offensa quæ statim initio committitur, nec bene vnquā coalescunt animi, nisi sinceris illicijs, & affectu candido consocientur. Hæc quidem omnia veteribus ἀλληγορικῶς accepta. Cæterùm neminem puto fugere, varia olim fuisse vsitata solemnia nuptiarū, quæ comparata videntur ad morum institutionem: sed nimis longum foret singula recensere, præcipua tamen paulò fusius enarrabimus, freti lectoris patientia. Primò itaq; tres dies legitimos considero. *Tres nuptiarum legitimi dies.* Primus à Græcis dicebatur προαύλια, Scaliger pater De spōsalia reddidit, in eo enim despondebatur virgo; veteribus enim stipulari & spondere vxores futuras moris erat. Hinc à spondendo sponsi sponsæque nomen, vt & sponsalia, quæ auspicato fiebant: *Spōsalia.* optimè à turture & cornice, si par integrè apparuisset. In argumentum autem & pignus contractorum sponsalium, à sponso sponsæ dabantur arrhæ, vt ex l. si quis officium, 38. ff de rit. nupt. & l. 5. C. de Sponsal. colligitur: *Arrha.* cuiusmodi erat annulus, quem Tertullianus propterea pronubum vocat, lib de cultu fœmin. *Annulus pronubus.* Aurum, inquit, nulla norat, præter vno digito, quē spōsus oppignorasset pronubo annulo. Et quamuis annulum istum Tertullianus aureum fuisse innuit, eundem tamen ferreū, *Ferreus.* & quidem sine gemma sponsæ mitti ætate sua consueuisse Plinius lib. 33. cap. 1. auctor est. Gemma aberat, vt rei describeret simplicitatem, materia ad constantiam spectabat, forma annuli ad perpetuā vinctionem. Post auspicia ista, sacra fiebant Dijs Deabusq; pluribus, sed

Iunoni ante omnes, cui vincla iugalia curæ.

Iuno matrimonij præses. vt canit Virgil. 4. Æneid. In sacris autem istis faciendis hostiæ exemptum fel circa aram proijci solitum, cæteræ partes adoleri: *Sacra nuptialia.* quod expectationem faceret futuræ inter coniuges trāquillitatis. Fel enim iracundiæ & bilis putatur sedes. Secunda dies dicebatur ἐπαύλια, Latinè non ineptè Decubationem dixeris. Eo die sponsus in domū soceri deducebatur à paranympho, si futura vxor virgo esset; sin vidua, deducebatur mulier ad sponsum à nymphagogo seu promnestria, quam Latini pronubam nominant. In limine domus ignis & aqua ponebatur, vtrumq; sponsus & sponsa manu tangebat, ipsaque nupta eiusdem aquæ aspersione lustrabatur. *Ignis & aqua cur à sponsis tacta.* Cuius rei variæ sunt rationes. Nempe quòd prisci putarent aquam rerū omnium ele-

mentum esse, ignem verò formam; vt ita rerum formas ex aqua per admixtionem ignis produci veteres rectè existimarint, & exinde ignis atq; aquę sacraměto nuptiarum fœdera auspicatissimè sanciri. Sunt qui ex aquæ & ignis tactione coniugij cõmoda significari putent, quæ ex vxoria cõsuetudine & vnanimi concordia percipiuntur, cum nihil ferè sit in rerum natura igni iucũdius, nihil vtilius aqua. Taceo de horum elementorum necessitate, quandoquidem sine his vita hæc sustineri nequeat. Quanquam tactu illo etiam participationem & communionem bonorũ & fortunarum omnium inter coniuges adumbratam fuisse, non improbabiliter quis dixerit, vt scilicet aliarum rerum omniũ, non secus atque ipsius aquæ & ignis vsus communis ipsis esse debeat. De hoc ritu ignem & aquam tangendi quidam hoc festiuo lusit epigrammate:

Eius rei causa.

Quærebam nouæ cur nupta olim tangere flammam
Ardentẽ, et liquidam iussa fuisset aquã?
Quærenti triplicem senior mihi Scæuola causam
Reddidit, attollens triste supercilium.
Igneus humori mixtus calor omnia gignit,
Quæ terra, & pontus, vastus & æther habet.
Tangit aquam, rutilos ignes noua nuptaq; tangit,
Fiat vt auspicio hoc fertile coniugium.
Ignis & vt purus censetur, puraq; lympha,
Sic purum ingreditur fœmina pura thorum.
Tum velut vsus aquæ nobis communis & ignis,
Sic commune bonũ fœmina virq; tenent.
Scilicet omne bonum hoc melius, communius est quo,
Id quondam iuris quod docuere sophi.
Si tamen inuitos nullos communio cogit,
Cogimur vxores cur retinere malas?

Spõsa hasta celibari comebatur.

Sed cætera videamus, & quidem de sponsæ cultu prius. Huius comam hasta discriminabant, quam Festus celibarem vocat, quę in corpore gladiatoris steterit abiecti, occisiq; vt quemadmodum illa coniuncta fuerit cum corpore gladiatoris, sic ipsa cum viro sit. Posthæc virginis facies

Flammeo velabatur.

velo, quod flammeum dicebant, regebatur, de quo Emblem. 197. Toga nouæ nuptæ

Toga recta.

induebantur recta, qualem primum Caia Cæcilia texuit, vt scribit Plinius lib. 8. c. 48. Atq; id ex felici textricis, optimæ matrisfamilias coniugio in vsum venisse dubitandum non est, cùm & nomen huius in ritibus nuptialibus boni ominis causa vsurpatum fuisse constet: siquidem hæc solennia in nuptijs verba sponsa proferebat: *Vbi tu Caius, ego Caia.* Cingebatur insuper sponsa cingulo, quod ex lana ouis erat contextum (vt sicut illa in glomis sublata, coniuncta inter se est, sic vir suus secum vinctus cinctusq; esset, vt Festus interpretatur) & eo nexum nodo, qui Herculanus vocabatur: propterea quod heros ille fœcundissimus ab antiquis creditus sit, quippe cui septuaginta liberi superstites fuissent, quique septem diebus quinquaginta Thestiæ filias è virginibus mulieres fecisset. Exornata hoc modo virgo, ferreum à sponso accipiebat annulum, & trium illorum assium, quorum vnum in manu, alterum in pede, tertiũ in sacciperio ferebat; primum sponso dabat, quasi eum sibi illo precio coemptum esset habitura; alterum in foco Dijs Laribus deponebat, quem & igni luculento & corollis sua manu (alia nõ licebat) plexis, vt ait Plautus, augebat; tertium in vicino compito fodiebat. Inde cõuiuium & nuptialis cœna apparabatur; mox Hymenæus dicebatur cum choreis, quanquam Thalassionem quoque in nuptijs Romanos non secus atque Græcos Hymenæum inclamare consueuisse constat. Atque eum morem inde inoleuisse Liuius putat, quòd in Sabinarum raptu virgo vna longè ante alias specie & pulchritudine insignis, à globo cuiusdã Thalassij rapta fuerit multisq; sciscitantibus, cuinam eam ferrent deducendam, ne quis eam violaret, Thalassio ferri clamitatum. Qua de causa Thalassionis vocem nuptialem factam, & ad posteros quoq; inde manasse, testatur Plutarchus in Romulo. Finita illa cęna, & vbi iam satis esset & cãtuum & saltationum, pronuba sponsę manu apprehensa ad genialem lectum eam ducebat. Alii pueris patrimis & matrimis id attribuunt. Pompam hanc antecedebat puer prætextatus facifer, facem ex spina præferens, quę, si Plinio credimus, nuptiarum facibus fuit auspicatissima. Faciferos comitabantur alii duo, qui colum cum lana, & fusum ferrent cum stamine, tanquam operis, in quo futura esset, auspicia.

Cingebatur cingulo laneo.

Id nexũ nodo Herculano.

Asses tres expendebat.

Cœna. Hymenæus. Thalassio.

Sponsa à pronuba ad genialem thorum ducebatur

prætextatis facif eris.

Etiam

Erant & alii, qui mundum muliebrem ferebant, & alia, quæ præter dotem dicuntur Iurisconsulto in l. donatio, 31. §. 1. ff. de donation. & parapherna in l. si ego, 9. §. ceterum, ff. de iure dot. Ad hunc igitur modum sponsa deducta, à sponso detegebatur, à quo etiam eius detectionis causa dona accipiebat, de quibus apud Cuiacium in Feudis. Mox pronuba, accepta vna ex facibus, lucernam coniugalem peruigilem pernoctemq; futuram accendebat: & cum dicto faces extinguere mos erat. Eas verò ne sub lecto conderent, neuè seruatas ad rogum struendum deferrent, pro lege auspicatissima habebatur. Solebat etiam tum pronuba cunctabundæ puellæ zonam siue cingulum illud laneum duobus digitis soluere, atq; Dianæ, ob id Cinxiæ cognominatæ, dicare: quanquam cingulum id à sponso in ipso lecto solutum fuisse Festus scribit, & Arnobius confirmat lib. 3. aduers. Gent. citaturq; à Nonio hic Varronis versus: Nouus maritus is soluebat cingulum. Vbi omnes discessissent, sponsus clausa ianua disponebat custodes foris, quorum opera muliercularum importuna vel pietas, vel simulatio à foribus arceretur, si qua cõmoueretur virginis clamore, cùm intus vim pateretur. Quemadmodum etiam in hunc finem nuces à nouis maritis iaci & pueris spargi consueuisse putant, quod iactæ illæ tripudium faciant, & earum strepitu virginis gemitus in illa vi obrui posse fieri crediderũ. Alii hunc morem ideo obseruatũ tradunt, quòd nuces putamine, cute, testa, corio medullam tegant, vti pari munimento à coniugibus protegantur fetus. Plinius lib. 15. cap. 22. Alii, quos Scaliger & Pancirollus sequuntur, ea id gratia factum opinantur, vt se puerilibus omnibus ludis renunciare, & iuuenilia cuncta ludicra relinquere maritus eo iudicio testaretur. Inter hos strepitus versus mollicie ac lasciuia diffluentes impuni licentia occinebantur, etiam à pueris prætextatis, deposita tamen in id tempus prætexta, vt superius monui. Atq; hi versus Fescennini vocabãtur, siue quòd ex vrbe Fescennina allati essẽt, siue quod fascinum arcere putabantur. Et hæc de secundo nuptiarum die. Superest vt de tertio & vltimo quoq; aliquid dicamus. Eum Græci dicebant ἐπαύλια. Latini à nouis & iteratis epulis Repotia. Eo namq; die sponsi affines conuiuiũ instaurabant, eodemque vxor in domum mariti ducebatur. Qua in re obseruatum fuit, vt nupta paterna domo egrediens pedes tolleret, ne limen attingeret; religioni enim habebatur, si in transgrediendo mulier limen contigisset. Huius rei variæ traduntur rationes à Plutarcho, Varrone, Isidoro, aliis. Mihi Scaligeri proprior vero videtur, & ad rem quoq; accommodatior, ne scilicet magicis pharmacis lędi posset, quę sub limine ad destruendam coniugum vel concordiam, vel vim genitalem defodi solent à veneficis. Ditiores etiam curru nuptiali ad mariti domũ vectas fuisse video. Et in eo quidem tres tantum vectari solitos Pausanias tradit, spõsam scilicet, quæ sederet in medio, tũ spõsum & paranymphum. Ac in more fuit Gręcis, vt nuptialis illius currus siue rhedæ axis pro foribus combureretur, argumento constantiæ atq; moderationis, ne coniunctionis alienæ, neve noui coniugii fluctuãtem animũ occuparet cogitatio, neve hac illac euagãdi, quod vitium maximè familiare est fœminis, caperet impetus. Constituuntur ita in mariti domo nouę nuptę nõ tantùm munera à cognatis & propinquis mittebantur, quæ ob id nuptialia munera dicuntur Iureconsultis in l. 1. §. præterea. ff. de tutel. & ration. distrah. l. tutor. 13. ff. de administ. tut. sed & claues ei mox dabantur à marito, vel vt intelligeret, quod ius in mariti familia esset habitura: vel ad significandam partus facilitatem, vt Festus explicat in dict. Clauium. Sanè traditionem clauium custodiam rerum designare, expeditum est l. cum pater. 77. §. pater pluribus, 12. ff. de legat. 2. Quemadmodum autem clauibus traditis, ipsa quoque rerum domesticarum cura vxori tradita significabatur: ita & iis ademptis, adempta quoq; illi intelligebatur earundem administratio. Id quod in diuortio fieri solebat. Hinc Cicero 4. Philipp. Ille suas res sibi habere iussit, claues ademit, forasq; exegit. Inter cæteros quoq; nuptiales ritus apud Q. Curtium lib. 8. lego: Rex, inquit, medio cupiditatis ardore iussit adferri patrio more panem: hoc erat apud Macedonas sãctissimum pignus amicitię; quem diuisum gladio vterq; libabat. Credo eos, qui gentis mores erudierunt, parco & paruoli victu ostendere voluisse in

Lucerna peruigil. Zona soluebatur. Custodes foribus additi. Nuces sparsa. Versus Fescennini. Repotia. Nupta nõ tangebat limen. Etiã curru vecta. Eius axis cõbustus. Munera nuptialia oblata. Et claues. Claues adimere quid. Ritus Macedonum.

tantis opibus quantulo cõtẽti esse debeãt. Plura de nuptiarum solemnitatibus videri poterit apud Antonium Guibertum Costanum in Tract. de Matrimon. Iul. Cæsarem Scaligerum lib. 1. Poetices, cap. 101. Brissonium de Ritu nuptiarum lib. singulari, quorum ex scriptis fertilissimis, & vel ipsis Alcinoi hortis floridioribus, antiquiora hæc pleraq; delibata sunt.

Hedera.

EMBLEMA CCV.

HAVDQVAQVAM arescens Hedera est arbuscula, Cisso
Quæ puero Bacchum dona dedisse ferunt:
Errabunda, procax, auratis fulua corymbis:
Exterius viridis, cætera pallor habet.
Hinc aptis vates cingunt sua tempora sertis:
Pallescunt studijs, laus diuturna viret.

COMMENTARII.

I. *Hedera consideratio.* IN censu earum arborum, quæ adminiculis sustinentur, hedera etiam venit referenda, per se enim non consistit, sed adhæret maioribus arboribus, vetustis ędificijs, & parietibus. Caudices eius lignosi, subinde ita crassi, vt arborescere ipsa videatur: à quibus ramusos hac illac diffundit quàm plurimos, quibus veluti bra-

 chijs

chijs latè serpens in multam peruagatur partem, radiculas etiam ab ipsis assiduè dimittens, quibus se arboribus, ipsisq; parietibus annectens pertinaciter hæret. Folia læuia sunt, splendentia, superiore præsertim parte; initio quidem haudquaquam, sed vbi consenuerunt, angulosa; flores muscosi, in baccis varietas est, & quædam etiam in colore florum. Eius genera tria facit Plinius, nigram, candidam, & tertiã, quæ vocatur helix. Nigra & candida non ex folijs, sed ex ligno dignoscuntur.

II. HEDERA perpetuo viret, tenax est, eiq; parti molesta, cui hæret: corymbos aureos producit, extra viridis, in cæteris pallescens. Poetarum conditionem repræsentat, qui hærent studijs, sibique interdum nocent, quòd ferè corporeis exercitationibus careant: famam tamen nominis nunquam morituram, quasi mercedem auream expectant. Solantur enim se spe, & studiorũ molestias atq; difficultates sempiternæ laudis opinione leuant. *Hedera poetarũ.*

III. *HAVDQVAQVAM arescens*] in perpetuo virore manens.

Hedera est arbuscula] Hedera dicta est quòd hæreat, autore Festo, quodq; sequatur quidquid proximum est, quamuis non scribatur per diphthongum. Alij ab edo deducunt, quod parietes edat atq; consumat. Græcè *κισσὸς*. *Hedera vnde dicta.*

Cisso] Cissus adolescens fuit, Liberi patris histrio & saltator, qui cum Deo præsente tripudiaret & thyasos exerceret, in quendam terræ hiatum casu lapsus interijt. Tellus autem cùm gratificari Baccho vellet, florem produxit adolescenti cognominem, & iuuenis germina in plantæ germine conseruauit. Quod vbi ex terra progressum est, vitem amplectitur, eo modo, quo adolescens Bacchum in tripudijs amplecti & circumplicare consueuerat. Hæc ferè ex Cassio Dionysio de agricult. lib. 11. cap. 130. *Cissus histrio Bacchi.*

Ludit adhuc, casusq; memor vagus arbore Cissus,
Mille manus quærit nectere, mille pedes.

Hinc Pindarus in Olympijs, Bacchum *κισσοφόρον*, id est, hedereum, vel hederaceum, aut hederigeram appellat, quod ei hedera dicata sit. Legitur quidem primo Epigrammaton:

κισσῷ μὲν διόνυσος ἀγάλλεται, αἰγίδι δὲ ζεύς.

Bacchus amat hederas, & Iupiter ægide gaudet.

Retulit autem in Atticis Pausanias *κισσὸν διονύσιον* Bacchum appellatum, quòd in ea Atticæ regionis parte, id est, Acharnis, primùm hedera visa sit: quo loco statuæ etiam sunt hedereæ. Sed & Homerus in hymnis *κισσοκόμην διόνυσον*, id est, hedericomam vocat.

Errabunda] Virgil. 4. Eclog.

At tibi prima puer nullo munuscula cultu
Errãtes hederas passim cũ baccare tellus.

Procax.] Donatus ad Hecyram Terent. Procax petacem significat: procari enim nihil aliud est quàm impudẽter & importunè petere, ait Nonius. Hinc procacitas, seu procacia, vt in l. si traditio, C. de actio. emp. Ideò autem Plutarchus amorem hederæ confert: *δεινὸς ἐστιν ὁ ἔρως, ὥσπερ ὁ κιττὸς, αὐτὸν ἐκπλέξαι διὰ πάσης προφάσεως.* *Ea est amoris vis, vt non secus atque hedera, valeat se applicare, arrepta omni occasione.* Vide adagium, *Hedera lascivior.* *Procax.*

Exterius viridis.] Intelligit hederam nigram, quæ florem croceum habet, pulla folia. Id est, hederæ nigræ folia parte altera virescunt, altera pallescunt. Ne quid ad hæc requiras, cõsule Plinium lib. 16. c. 34. *Hedera nigra.*

Hinc aptis vates] Horatius 1. Carminum:

Me doctarum hederæ præmia frontium
Dijs miscent superis. *Hedera poetis sacra.*

Idem in Epistolis:

Prima feres hederæ victricis præmia.

Virgilius in Eclogis:

Pastores hedera crescentem ornate Poetam.

Quod ridet in Satyrarum vestibulo Persius: ait enim,

Heliconi dasq; pallidamq; Pirenen
Illis relinquo, quorum imagines lambunt
Hederæ sequaces.

Sic Ouidius 1. Trist. eleg 6.

Si quis habet nostris similes in imagine vultus,
Deme meis hederas, Bacchica serta, comis:
Ista decent lætos felicia serta poetas;
Temporibus non est apta corona meis.

Idem 5. de Ponto, eleg. 4.

Tu tamen ò sacris hedera cultoribus vmbra
Numine debueras sustinuisse tuo.

Idemque 3. Artis, vbi queritur poetas esse sine honore;

Nunc

Nunc hedera sine honore iacent.

Fama doctorum. *Pallescunt studijs*] Sicuti errabunda tenaxque hedera sensim altum conscendit, exterius virescens, in cęteris pallida, & aureos corymbos ex se producit: ita Poetæ suis laboribus humo pedetentim sese efferunt: & quamquam assiduo studio pallidi sint, fama tamen ex scriptis & ingenio concitata semper virent: quippè qui aureos eruditionis & doctrinæ fructus parturiant.

IV. *Hedera cur symbolum poetarum.* HEDERA Emblema & symbolum poetarum est, propter causas, quas hic Alciatus enumerat: quorum prima est, quia semper viret. Secunda, quia munus Bacchi. Deinde, quia sit errabunda & procax, & fulua, id est, pulchra & viridis, vt fama poetarum; & pallida, vt poetæ præ nimio studio pallere solent. Vnde non immeritò olim poetis coronæ hederaceę conferebantur, ita tamen vt hedera vna cùm lauro coronas istas perficeret. Virg. 8. Eclog.

----- atq; hanc sine temporæ circum
Inter victrices hederam tibi serpere lauros.

Poeta & vates δαφνηφάγοι. Inde etiam discimus ex poetis Græcis, & eorumdem scholiastis, nempe vates appellari δαφνηφάγοι, id est, lauriuoros, vel lauro vescentes, aut laurum edentes: Quò respexit Iuuenalis quadam Satyra, quo loco dixit,

----- laurumq; momordit.

Poetis autem hederas decretas esse, cum Pierio, & alijs quibusdam doctioribus crediderim, vt vnà cum lauro permiscerentur, non tam vt perpetuus vtriusque viror, qui diuturna eorum scripta repræsentaret, in caussa fuit, quàm vt ostenderetur eos, qui digni hederis euasissent, lauream que meruissent, & arte & ingenio excelluisse. *Digni hederis. Lauro, quid intelligebāt veteres. Hedera quid.* Si quidem per laurum intelligebant insitam quandam ingenij vim ac venæ fęcunditatem, Apollinis radijs vberem atq; locupletem: per hederam verò artem & industriam peruigili labore partam. Huius quidem rei indicium est, quòd hedera suaptè natura sit tam imbecilla, vt sēper repere necesse haberet, nisi vel muro, vel plantæ, aut saxis hæreret, & pertinax conatu sese attolleret, vt tandem paulatim irrepens victrix euadat. Est autem operæ pretium, vtroque (arte scilicet & ingenio) si quis velit alijs antecellere; quandoquidem

----- mediocribus esse poetis
Non homines, non Dij, non concessere columna.

vt habet ille Sed & istuc aduertendum.

----- ingenium cui sit, cui mens diuinior, atq; os
Magna sonaturum, des nominis huius honorem.

Et: *----- Ego quid studium sine diuite vena*
Nec rude quid possit video ingenium: alterius sic
Altera poscit opem res, & coniurat amicè.

Quibus planè congruit, quod poetæ non fieri, sed nasci quidem dicantur; quod si tamen ad naturam ars & exercitatio accesserit, tum nescio quid præclarum, imò diuinū soleat prouenire, qua de re videatur Cicero in Oratione pro Archia poeta. Inque hanc sententiam Pindarus hymnorum suauitatem & elegantiam per mel candido lacte commixtum intelligi voluit *Mel cum lacte mixtum.* in Nemeis; vbi lac, quod à natura est, genium & venam indicat: mel verò artem & diligentiam, quoniam hoc non absq; magno apum labore conficiatur. Vnde ipsemet de se testatur Horatius, quod

----- apis matinæ more modoq;

scribundis versibus laborem & diligētiam soleat adhibere. Et contrà reprehendendum esse ait carmen illud,

----- quod non
Multa dies, & multa litura coercuit, & quod
Perfectum decies non castigauit ad vnguē:

Idq; plenius exequitur Pierius lib. 51. in Hedera. Baccho verò heredam esse sacrā diximus. *Baccho sacra hedera.* Siquidem Probus Grammaticus ait, in Cytherone sacra Liberi patris arcana tertio quoque anno celebrari solita. Liber autem cū Musis & Apolline esse perhibebatur, idcircoq; ex hederæ eius fronde Poetas coronari. Porrò dicata est ei hedera, quod vt ea semper viret, sic ille semper iuuenis; vt diximus alibi. Quāquam plerique referant ad ea serta seu corollas, quas post expeditionem Indicam circumtulisse Bacchus dicitur, Plinio teste lib. 16. cap. 4. vnde & Dionysiaca hedera dicta est, & Bacchica. Ouid. Fastor. 6.

Baccho racemiferos hedera redimite capillos.

Idem alibi corymbiferum eum nominat. Discumbentes etiam, qui se fortè munere Bacchi inuitarent plusculum, hederacea se ornabant corona, quæ insita frigiditate vini potentiam retunderet, minusque inde afficerentur bibentes, ebrietatis violentia

Locus Plutarchi. restincta hederæ vi frigorifica. Plutarchus tamen Symposiac. 3. sectione 2. Hederam dicit à Baccho sumptam, non vt auxilium esset aduersus ebrietatem, aut vt vino aduersam, quippe qui Methymnęum, à methy, quod vinum sonat, sese appellari voluit: sed vt vinosi vino vero destituti, hordeaceo potu pro vino vtuntur, & è malis aut palmulis quædam sibi vina conficiũt: ita qui hyeme desideraret coronam viteã, quòd tunc temporis vitem nudam vidit, & folijs carẽtem, ob similitudinem quandam, hederam est amplexus. Vide adagiũ, *Hedera post Anthisteria*.

Ilex.

EMBLEMA CCVI.

DVRITIE nimia quod sese rumperet Ilex,
Symbola ciuilis seditionis habet.

COMMENTARII.

I. Ilex. ILEX ad iustæ arboris magnitudinem non rarò excrescit, subinde pyro magnitudine haud inferior, ramis aliarum glandiferarum more diffunditur. Folia humilis ac tenellę adhuc, per margines spinosa & aculeata, adultę verò nequaquam spinis horrent, ambitu quidem nonnihil, sed minus quàm roboris sinuosa, instar foliorum suberis, sed maiora & latiora, quæ superius virentiora, inferius inalbicant. Glans calyci spinoso inhæret, similis quernæ. Sub hac arbore ciues seditiosi hic sublatis signis

gnis manus conserunt.

II. *Fons Emblematis.* MVTVATVS est huius distichi argumentum ex Aristotele, Rhetoric. lib. 3. *Pericles*, inquit ille, *Boeotios ilicibus esse similes dixit, ut enim ilices sese vicissim frāgunt: ita Boeotios inter se praeliari.* Graecè ita: καὶ εἰς Βοιωτοὺς, ὅτι ὅμοιοι τοῖς πρίνοις· τούς τε γὰρ πρίνους ὑφ' αὑτῶν κατακόπτεσθαι, καὶ τοὺς Βοιωτοὺς πρὸς ἀλλήλους μαχομένους. Naturam autem huius arboris repete ex Plinio, lib. 16. cap. 8.

III. *RVMPERET*] pro rumpat. Enallage temporis pro tempore.

Ilex. *Ilex*] Graecè πρῖνος, Hispan. *Mesto*, ò *Coscoia*. Poeta in Eclogis, argutam ilicem ait, hoc est, stridulam. Hinc adiectiua Iliceus, Ilígneus, & Ilignus.

Seditio. *Ciuilis seditionis*] seditio componitur à *se*, id est, seorsum, & *itio*, quod ab Eo deriuatum est. Cicero 6. de Repub. declarat seditionis proprietatem à dissēsione ciuiū dictam esse, quod seorsum eant alij in alium. Est enim propriè, cùm populo discordante itur ad manus. Talem describit Virgil. 1. Æneid.

Ac veluti magno in populo cùm saepe coorta est
Seditio, saeuitq; animis ignobile vulgus:
Iámq; faces & saxa volant, furor arma ministrat.

Dicitur autem seditio in exercitu, in classe, in campo, & vbicunque est multitudo hominum.

IV. *Ilex, nota seditiosorum.* SEDITIOSI duraeq; ceruicis homines, quos citiùs frangas quàm flectas aut corrigas, suo magno malo efficiunt quod ilex, cuius tanta durities est, vt non nisi magna difficultate proscindi queat, nisi etiā per se fatiscat & diffindatur. Proterui enim, quibus seditio & turbatus Reipublicae status cordi est, cū nunquam possint cùm alijs conuenire, saepenumerò à reliquo ciuitatis corpore quasi agmine facto, discedunt: & tandem cùm nonnihil dissentiunt à sua factione, facillimè corripiuntur, suorumque flagitiorum poenas luunt. Rectissimè igitur Claudianus monet, furorem efferatae multitudinis, licet interdum terribilem, attamen nō diu durare, hisce versiculis:

Sed caret euentu nimius furor, improba nunquam
Spes laeta diu.

Quare temerè illi faciunt, qui populo innixi & magnas res suscipiunt agendas, & susceptas sibi successuras sperant. Parum enim praesidij, inquit Comminaeus, positum est in promiscua multitudine, nisi cōtineatur aliqua necessitate & imperio: tametsi incidat, quādo populi furor & repentinus impetus valde sit pertimescēdus. Nullum enim profundum mare (vt verissimè scripsit Curtius) nullum vastum fretum & procellosum tantos ciet fluctus, quantos multitudo motus habet, vtique si noua & breui duratura libertate luxuriat. Quod si praeterea superstitio aliqua mentes seditiosae multitudinis occupat, quae (est Liuio) aut seruit humiliter, aut superbè dominatur; libertatem, quae media est, nec spernere modicè, nec habere scit: tunc demùm ea bellua multorum capitum, multò atrocius furit, neq; modum tenere potest, exitumq; vllum reperit, vbi aut fauere semel, aut saeuire instituit, hocque praetexto sibi quidvis licere putat. Et non secus *Seditio popularis qualis.*

. . . quam carceribus sese effudere quadrigae,
Addunt se in spatia, & frustra retinacula tendens
Fertur equis auriga, nec audit currus habenas.

Caeterū vt hac de re multae insignes historiae, tam veteres, quàm recentes recenseri possunt, sicut vna prae caeteris memorabilis ab Eusebio ex Dionysij epistola ad Fabiū Antiochenum, lib. 6. cap. 40. Eccles. histor. narratur; altera quoq; à Sozomeno lib. 5. cap. 8. tertia à Socrate lib. 3. cap. 2. Ita prae reliquis memoria digna est, quā Hieron. Osorius in Histor. Afric. & Indic. lib. 4. memoriae tradidit, de seditione Olysipponensi, Anni 1506. Vide ibi. Id verò de ilice reuocat in mētem quod Plinius obseruat lib. Historiae rerum 16. cap. 26. nuces pinus, quae se in ipsa arbore prae nimia, aut potius praepropera maturitate diuisere, Zamias appellari, & nisi detrahantur, caeteras laedere. Hoc ipsi Galli viderunt, senserunt, expressērunt non ita pridem, maximo suo malo, cùm plebs stupens quasi medio interregno fureret, nihil praeter patriae exitium affectaret, bonis quibusq; & pacis studiosis aut mortem, aut exilium minaretur, vel extrema quaeq; discrimina etiam morte duriora intentaret. Qui furentum hominum impetus nunquam sista *Gallica seditio.*

aut cohiberi posse videbatur, nisi factio ipsa discissa, ac in se diuisa primùm fomēta ac semina discordiarum retardasset. Nam hoc nouum portenti genus & exemplum insolens edidere turbulenti, vt de ijs peius meriti sint, qui suæ coniurationi nomen dederant, quàm alij, qui contrà palam stetissent. Ita rabie perciti sibi ipsis vim attulerunt, seseq; confoderunt, & in exitium spontaneum coniecerunt. At verò quàm innumerabiles ex ijs, qui de vita potius, quàm de sententia decedere maluerint? imo supersunt adhuc qui restinctis motuum incendijs, animum tamen armatum retineant; &, nescio quid mussant adhuc, cùm apertè eloqui non audeant. Horatius 4. Carm. 4. ilicem pro nota fortis animi vsurpauit, dum ait: *Ilex nota animi fortis.*

Duris vt ilex tonsa bipennibus
Nigra feraci frondis in Algido,
Per damna, per cædes, ab ipso
Ducit opes animumq́; ferro.

Sed de his satis; ad alia festinemus.

Malus Medica.

EMBLEMA CCVII.

AVREA sunt Veneris poma hæc: iucundus amaror
Indicat, est Græcis sic γλυκύπικρος amor.

COMMENTARII.

ARBOR hæc nō admodum magna esse: rami eius lenti & obsequiosi cortice virent, & spinulas aliquas, non tamen frequentes aduatas habent, Folium oblongum *consideratio.*

gum, latum, læue, odoratum, laurino simile: flores subpurpurei, staminibus in medio tenuibus & capillaceis. *Fructus.* Fructus oblongus est, cucumere vulgò dicto non rarò maior, quandoq; minor, & limonia mala non multum magnitudine excedens: cortex huic diluti aurei coloris, tuberculis nonnullis exasperatus, odore grato præstans; subest caro crassa, albida, dura, aromaticũ quid resipiens, sed exiguum, & neq; acris, neque acida, sed ferè qualitatis gustabilis expers: interior medulla non multa quidem, succo acido plena turget, in qua semen conditur hordei grano maius & crassius, cortice duro, interiore substantia albida & amara. Hæc arbor perpetuò viret, & omnibus temporibus promifera est, alijs cadentibus, alijs maturescentibus, alijs verò subnascentibus. Appingitur hic Venus nuda, vtpote cui poma sacra sunt; & ex altera parte Amor mellilegus, de quo alibi.

II. SCRIBIT Plato, teste Marsilio Ficino in Symposium, amorem rem amarã esse; nec certè iniuria, quia moritur quisquis amat. *Amor γλυκύπικρος.* Hunc & Orpheus γλυκύπικρον, id est, *dulce amarum* nominat: quippe cum amor mors voluntaria sit. Vt mors est, amara res est; vt voluntaria, dulcis: moritur autem quisquis amat. Hæc Ficinus. Meminimus huius argumenti supra in duobus locis, nempe Emblem. 114. in scuto Amoris, & Emblemate 112. Confer vtrumq; Emblemate verò 113. attulimus Amorem mellilegum Theocriti, Latinè redditum, quem ita vertit lingua Hetrusca Reuerendissimus P. Nicolaus Oddo, quem semper honoris & reuerentiæ debitæ causa nomino.

Amor mellilegus Theocriti.

Feiraua il ladro Amore
Vn giorno dale celle
E di quest'api e quelle
Il mele; quando ape sdegnata il punse,
E dale dita il sangue trasse e munse.
Volando ratto ei corse
A la pia madre, dibbattendo i piedi,
Piangendo la ferita,
E di chi il punse e morse
Dolendosi, le dita
Mostraua: Ahime, dicendo, ahi madre, vedi
Piagha quanta, e qual face
Picciolo animalino,
Picciolo si, ma audace.
Ed ella pur ridendo: E tu bambino
Sei, disse, à Pape mal vguial', e fai
Piaghe profonde, e non sanabil mai.

III. *AVREA sunt Veneris poma*] Pomum Veneri sacrum esse, alibi diximus; vnde etiam aureo malo ob id à Paride donata fuit. *Malum Medicũ.* Malum Medicum siue Assyriũ Græcis μῆλον μηδικὸν ἢ κίτρειον, dicitur; Latini etiam Citrium & Citromalũ vocant: Imò Galenus amplius malum Medicum vocari negat, sed Citrium dici, atque eos qui Medicum dicũt, hoc agere ait, vt quæ loquuntur nemo intelligat. Æmilianus apud Athenæum, Iubam Mauritaniæ regem refert de Citrio meminisse, qui malum hoc apud eos Malum Hespericum dicat nominari. *Vnde sic dictum.* A Media autem primum in Italiam venisse nõ modò Plinius apertè scribit, sed & Virgilius de Malo Medico (quidquid contra ganniãt Commẽtatores) scribens sic ait 2. Georgic.

Media fert tristes succos, tardumq; saporem
Felicis mali, quo non præsentius vllum,
Pocula si quando sæuæ infecere nouercæ,
Miscuerũtq; herbas, & non innoxia verba,
Auxilium venit, ac membris agit atra venena.
Ipsa ingens arbos, faciemq; simillima lauro:
Et si non alium latè iactaret odorem.
Laurus erat, folia haud vllis labentia ventis:
Flos apprima tenax, animas & olentia Medi
Ora fouent, illo, & senibus medicatur anhelis.

De hac arbore vide Theophrastum lib. 4. cap. 4. & Plinium lib. 12. cap. 3. Sed Plinius & Theophrastus emendari possunt ex Athenæo, lib. 3. nam diminuiti sunt in hac parte.

Iucundus amaror.] Paronomasia elegans, quàm lepidè vsurpauit aliquis è recentibus ita:

Non amor antiquo fuerat, sed amaror ab æuo
Dicendus, cùm sit semper amarus amor.

Amor γλυκύπικρος. *γλυκύπικρος amor.*] quasi dicas, dulce-amarus. Sic Musæus:

ἤδη καὶ γλυκύπικρον ἐδέξατο κέντρον ἐρώτων.
Iam & dulcem amarum acceperat aculeum amorum.

& apud Hephæstionem Sappho ait:

ἔρος γλυκύπικρον ἀμάχανον ὄρπετον.
Amor dulciamara auis inexpugnabilis.

Eadem ratione γλυκυθυμία dicitur voluptas. Huc facit prouerbium, *Dulce & amarum*. De amore etiam, qui γλυκύπικρος appellatur, Plutarchus 5. Sympos. problem. 7. Húc verò saporem dulceamarum explicat Galenus lib. 5. de simpl. medic. facult. cap. 16. Si parem, inquit, absinthij potionem melli exquisitè commistam linguæ imponas, γλυκύπικρον (quemadmodum Poetæ cognominãt amorẽ) quod ex ambobus mistum fuerit, videbitur.

γλυκύπικρος qualis sapor.

IV. *Citrus, Amoris symbolũ.*

MEDICA malus, quæ & Citrus, & apud nostros ob aliquam cum auro similitudinem nomen reperit, non inconcinnè amoris potest esse nota. Est enim coloris aurei, dulcis quidem & austeri nonnihil saporis habet, sed amari corticis: ita turpis volutas primo blandiens aspectu, tota videtur aurea, sed vbi gustu dulce dedit, amarum ad satietatem vsq; aggerit, quod γλυκυπικρία nomen indicat. Hanc autem γλυκυπικρότητα in Lyde expressit Horatius lib. 1. Ode 13.

Vror, seu tibi candidos
Turparunt humeros immodicæ mero
Rixæ: siue puer furens
Impressit memorem dente labris notam.
Non, si me satis audias,
Speres perpetuum, dulcia barbarè
Lædentem oscula, quæ Venus
Quinta parte sui nectaris imbuit.

Idem Ode 19. sequenti:

Vrit me Glyceræ nitor
Splendentis Pario marmore purius:
Vrit grata proteruitas,
Et vultus nimium lubricus aspici.
In me tota ruens Venus
Cyprum deseruit. ------

Plautus Casina, Act. 2. Scena 4.

Neq; salsum, neq; suaue esse potest quicquam, vbi amor non admiscetur.

Hæc dum commentor, offert se mihi tanquam exemplum quidam de meo contubernio (nomen consultò supprimere iussit) mensæ assecla, synchronos & æqualis ætatio, natus mecum & educatus, alitus paribus incrementis, eadem cura, arcanorum meorum particeps, quem Amor iste γλυκύπικρος tangit & angit, viget & vrit. Causa caputq; huius est Cœlia famosissima & formosissima, addo & doctissima Comica, cuius decens corporis habitus, sermo eloquens, acutus discursus face ardentissima accendit plurium & velut corrivalium pectora, & suaui quodam aculeo non patulas modò aures, sed & ipsos animos penetrat, hæret & ferit.

Cœlia Comica celebris.

Amphion scopulos, Delphinas traxit Arion,
E densis Orpheus horrida bruta iugis.
Non scopulos, non Delphinas, non horrida bruta,
Nos trahis ex verbis Cœlia pulchra suis.
Cur non blanda trahas doctis nos Cœlia verbis?
Solus id aspectus vel sine voce potest.

Quid de gestu iam dicam? quo vel ipsum Rosciũ prouocare ausit. Si irascitur, frons caperata è fulgurantibus luminibus tela trisulca Iouis vibrat. Si ridet, totus vultus depulsa nube in gratam & amœnam se tẽperat proteruiam. Si discurrit, videas serena seueritate, & seuera serenitate permistam frontem: audias prægnantes sententias, grandisona verba, quæ fauces concipiunt, lingua & candentes dentes moderãtur, rosea labella ore tereti edunt, vt singulari naturæ miraculo coralia loqui, & margaritas subridere credas; quibus omnibus delicatula & albicans manus gratiam addit, & quasi ludibunda applaudit. Sic irata Iunonem, ridens Venerem, & vbiq; Mineruam repræsentat. Hæc nõ ideo scribo tãquam formæ encomiastes (reseruata enim est alteri, qui integro libello edito eam breui celebrabit, hæc prouincia) sed tanquam raræ virtutis in viragine admirator: vtq; eandem ad maiora inuitem & incitem, quo ipsius Genius & ingeniũ, imò & florida ætas aperta via eam ducit. Deinde ad nostrum γλυκύπικρον, vt intelligas.

Eius in actione dexteritas.

------ κρύψαι, ΚΟΙΛΙΑ,
Ἅπαντα τἄλλα τις δύναιτ' ἂν, πλὴν δυοῖν,
Οἶνόν τε πίνειν, εἰς ἔρωτά τ' ἐμπεσεῖν·
Ἀμφότερα μηνύει γὰρ ἀπὸ τῶν βλεμμάτων,
καὶ τῶν λόγων αὐθ' ὥστε τοὺς ἀρνουμένους.
Μάλιστα ταῦτα καταφανεῖς πολλοὺς ποιεῖ.

Nec malè quadrat in amorem γλυκύπικρον illud, quod Martialis in cuiusdam φιλομεταβολίαν lusit;

Difficilis, facilis, iucundus, acerbus es idem:
Nec possum tecum viuere, nec sine te.

Plura habes de hoc argumento supra citatis Emblem. 112, 113. & 114.

Buxus

Buxus.

EMBLEMA CCVIII.

PERPETVO viridis, crispoq; cacumine Buxus,
Vnde est disparibus fistula facta modis.
Delicijs apta est teneris, & amantibus arbor:
Pallor inest illi, pallet & omnis amans.

COMMENTARII.

I. *Buxi descriptio.* BVXVS paruæ arboris similitudine assurgit, caudice subinde humani cruris, rarò femoris crassitudine: ramosa est, & ad topiaria opera accommodatissima: folia verò habet ferè myrti magnitudine, duriora tamen & crassiora, rotundis longiora, læuia & resplendentia. Materies ligni durissima & dēsissima quidem, sed ad quæuis opera tractabilis, colore luteo pallescens; cariem ac teredinem nō sentit. Et quia ex hoc ligno multiforatiles tibiæ & pyxides fiunt, huc eadem appingi placuit D. Pignorio.

II. *Ex buxo tibia fiūt.* BVXVS in folijs perenni est virore, in ligno autem exangui pallore, quo tamē harmonicæ tibiæ excauantur, ad amatoria carmina suauiter personanda; & alia multa ludicra pueris apta, & puellis amatis gratissima. Sic & amatores viuaci amoris calore, iuuenili vigore virent, biliosis affectibus suffusi pallescunt: voce autem & sermone sunt blando & suaui loquētes De

hac

hac arbore consule Plinium lib. 16. Natur. histor. cap. 16.

III. *PERPETVO viridis*] Ouidius 10. Metamorph.

Perpetuoq; virens buxus, tenuesq; myricæ.

Crispoque cacumine] Huic proximum est illud Claudiani 2. de raptu Proserp.

--- *Hinc denso crispata cacumine buxus:*

Plinius. In primis verò materies honorata buxo est, rarò crispicanti, nec nisi radice.

Buxus, & Buxum. *Buxus*] Dicitur Buxus, fœm. & Buxum, neut. Virgilius 2. Georgic.

----- *aut torno rasile buxum.*

Vbi Seruius ait, *Buxum*, pro ligno, *Buxus*, pro arbore dici: quamuis Ennij exemplo etiam arborem potuerit dicere neutro genere; sic enim ille in 7. Annal.

----- *longiq; cupressei*

Stant rectiis folijs, & amaro corpore buxũ.

Bene dixit amarum, nam etiam mel, quod conficitur, vbi hæc arbos frequens est, insuaue, atq; amarum est, vt in Corsica tradit Plinius, & in Cyrena Theophrastus, hic lib. 3. cap. 15. ille verò lib. 16. cap. 16. Caper quoque distinguit, vt Buxus arbor intelligatur. Buxum verò materies. Interim hęc confundi sæpè animaduertas. Dicitur autem Buxus à Græco πύξος, παρὰ τὸ πεπυκνάσθαι ἤγουν πεπυκνῶσθαι, διὰ τὸ πυκνὸν τοῦ ξύλου. Hinc deriuatur

Pyxis. πυξίς. *Pyxis*, vasculum è buxo teres, excauatũ, & in summa parte operculo clausum: & generaliter pro simili vase ex quauis materia confecto. Italicè, *Bossolo*, *Bossoletto*. German. *Buchslib*. Hispan. *Buxetta*.

Disparibus fistula facta modis] Virgil. 2. Ecloga:

Est mihi disparibus septem cõpacta cicutis
Fistula. ---

Ouid. 8. Metamorph.

----- *sic rustica quondam*
Fistula disparibus paulatim surgit auenis,

Et 2. Metamorph.

----- *dispar septenis fistula cannis.*

Idem loco alio de tibia buxea:

Longaq; multifori delectat tibia buxi.

Item 6. Fastor.

Prima terebrato per rara foramina buxo,
Vt daret effeci tibia longa sonos.

Phrygum tibias è buxo fuisse memini, vnde etiam buxus sæpe pro tibia buxea

Buxus pro tibia. ponitur apud Poetas, συνεκδοχικῶς. Afrorum verò fistulæ è loto fuerunt, apud Iulium Pollucem.

Delicijs apta est teneris] Amoribus blãdis, & aliquando turpibus voluptatibus. Ouidius se etiam tenerorum lusorem amorum vocat.

Pallor inest illi] Martialis 12. lib. 32. epigr. *Pallor buxi.*

Et non recenti pallidus magis buxo.

Hinc apud eundem buxei dentes. & apud Columel. lib. 7. cap. 86. buxea forma. & apud Plinium, lib. 12. cap. 7. buxeus color. In Priapeijs:

Vnis aridior puella passis,
Buxo pallidior, nouaq; cera.

Ouid. 2. Metamorph.

----- *cui protinus intima frigus*
Ossa receperunt, buxoq; simillimus orã
Pallor abit.

Et 4. Metamorph.

---- *oraq; buxo*
Pallidiora gerens exhorruit.

Apuleius 1. de Asino aur. Eumque auidè esitantem aspiciens, aliquanto inferiore macie atq; pallore buxeo, deficientem video. Idem lib. 8. At ille modicum commoratus, refert sese, buxantique pallore trepidus, mira super conseruo suo renunciat.

Pallet & omnis amans] Cur amantes palleant, rationem reddit Marsilius Ficinus Comment. in Platonis conuiuium. Ouidius in amatorijs: *Amantes pallent.*

Palleat omnis amans; color hic est aptus amanti.

Catullus de amasio quodam:

--- *in aurata pallidior statua.*

Horat. 3. Carm. 10.

Nec tinctus viola pallor amantium.

IV. *Amantiũ conditio per buxũ repræsentata.* Bvxvs quotuiadam amantium vitam & conditionem refert. Vt enim est fronde semper viridi & pallida, ex cuius etiam ligno fistulæ optimę conficiuntur: ita interno quodam vigore & vernantis ætatis affectũ viuunt quicunq; se amori dedunt, pallorem tamen contrahunt, huic affectui peculiarem, quòd singulis penè momentis reformident, ne spe concepta cadant, vel turpem quam sibi fingunt, repulsam patiantur. At quidem nihilominus hilarem præ se vultum ferunt, vt blandum & festiuum sermonem, semperq; aliquid cantuum, aut legunt taciti, aut meditantur studio, vel etiam scribunt aut recitant ad pellendos ex animo mærores, aut exprimenda ea quæ ipsi concipiunt. Claudiani illud non est alienum à pallore amantum,

qui

qui de nuptijs Honorij & Mar. *Gratus amantum pallor*. Et Naso 4. Metamorph. *Palles: facit hunc amor ipse colorem*. Ego quoq; dum me meus ardor habebat, huc αὐτοσχεδιασὶ aliquando allusi tali epigrammate:

Epigramma Thuilij.

Omnis auans pallet, pallet studiosus & omnis:
Si studiosus amat, nonne cadauer erit?

D. Ambrosius lib. 3. in Hexaemero cap. 13. hæc de Buxo: Buxus elementorum apicibus vtilis exprimendis: leui materia vsum manus puerilis informat. Vnde ait Scriptura: Scribe in buxo. simul vt admoneat te ipsa materia, quæ semper viret, nec vnquam folijs exuitur suis, ne vnquã spei tuç dissimulatione nuderis, sed semper tibi per fidem germinet spes salutis.

Locus D. Ambrosij.

Amygdalus.

EMBLEMA CCIX.

CVR properans folijs præmittis Amygdale flores?
Odi pupillos præcocis ingenij.

COMMENTARII.

I. *Amygdali pictura.* AMYGDALVS Persicæ similitudinem refert, arbor tamen est procerior, caudice crassior, & vita diuturnior. Folia eius oblõga, acuminata, marginibus crenata, qualia Persicæ, flores similes. Fructus quoq; Persicum æmulatur fissuram ab vna parte instar rimę habẽs, & exteriore cute molli, araneosaque quasi lanugine obducta

obducta. Interior nux longior quàm Persico, non ita aspera, sed læuis, in qua nucleus, hoc est, amygdalum continetur, Persici nucleo lõgius, sapore dulce, quandoque amarum. Appictus est hic infans præcocis ingenij, cui plerumque immi net vel hinc mors præmatura, vel illinc puerilis & delira senectus.

II. *Amygdalus symbolum præcocis ingenij.* FLORET prima omniũ amygdalus mense Ianuario, Martius verò pomum maturat. Plinius lib. 16. cap. 25. & 26. Quod torquetur in illud ingeniorum velut præcox genus, quod non temerè vnquam peruenit ad frugem, ait Fabius lib. 1. cap. 3. Hoc Accius tragicus de se iudicauit, apud Gellium lib. 13. c. 2. Nam cùm Pacuuius graui iam ætate & diutino corporis morbo affectus, Tarentum ex vrbe Roma concessisset, Accius tunc haud paruo iunior, proficiscens in Asiam, cum in oppidum venisset, diuertit ad Pacuuium, comiterq; inuitatus, plusculisq; ab eo diebus retentus, tragœdiam suam, cui Atreus nomen est, desideranti legit. Tunc Pacuuium dixisse aiũt, sonora quidem esse quę scripsisset, & grandia; sed videri ea tamen sibi duriora paulùm & acerbiora. Ita est, *Accij de se iudicium.* inquit Accius, vt dicis; neq; id sanè me pœnitet: meliora enim fore spero, quæ deinceps scribam. Nam quod in pomis est, itidem, inquit, esse aiunt in ingenijs: quæ dura & acerba nascuntur, post fiunt mitia & iucunda. Sed quæ gignuntur statim vieta & mollia, atque in principio sunt vuida, non matura mox fiunt, sed putria. Relinquendũ igitur visum est in ingenio, quod dies atq; ętas mitificet. Hinc Cicero 2. de Oratore: Nõ potest in eo esse fructus diuturnus, quod nimis celeriter est maturitatem assecutus. Nec minus sapienter sub persona cuiusdam Q. Curtius: Nullum esse eundem & diuturnum, & præcocem fructum. Occasione huius symboli Minos *Carmen Minois.* aliquando effudit eiusdem penè argumẽti carmen, ad hunc modum.

Glauca salix properat, sed multùm tardat oliua:
Illa perit citius, sed valet ista diu.
Ingenium præcox festinas præpete cursu,
Sic tamẽ ad frugem vix bene perueniet.
Tardior at multo vnquã nisi tempore venit
Natura, at multò fit magis illa tenax.

Huc spectant adagia, *Odi puerulos præcoci sapientia.* &, *Ante barbam doces senes.* cuius prioris meminit Apuleius 2. Orat. pro se, sed aliò torquet. Vide etiam prouerbia. *Ergini cani* &, *Festina lente*, in fine.

CVR properans.] Properare aliud est quàm festinare, ait Nonius; qui enim vnũ quodq; maturè transigit, is properat: qui multa simul incipit, neque perficit, is festinat. Sic omnino Cato, oratione De suis virtutibus, & apud Gell. legimus, lib. 16. cap. 14. Verùm vtrorumque verborum ratio sub hac significantia proxima est veritati, vt Properare, sit sæpe animi studiosè ad res aliquas contendentis. Festinare corpore necessitatibus obsequendi. III, *Properare & festinare quid differant.*

Amygdale] Dicitur Amygdalus & Amygdala, de arbore: cuius fructus dicitur Nux Græca, Nux Thasia, Amygdalum & Amygdala. In hanc arborem fabulantur poetæ mutatam fuisse Phyllida, Lycurgi regis Thracum filiam, ob amorem in Demophoontem. *Amygdalus.*

Odi pupillos] paruos pueros; Pupus enim & Pupa dicebatur olim pro puero & puella.

Præcocis ingenij] Præcox, quod ante solitum tempus maturitatem adipiscitur. De huius vocabuli inflexione Gellius lib. 10. cap. 11. *Præcox.*

EMBLEMA cum Alciato ad igenia pręmatura flectimus, quę magna pollicentur primęuo ætatis flore, sed postmodum languescunt aut debilitantur. Sunt enim qui statim primoque omnia discant, memoriterq; teneant, qui tamen quanto ætate fiunt prouectiores, tãto minus complectũtur, ita vt ad solidam eruditionem vix aliquando perueniant. Spem eam lactant patres nimis indulgentes, aut stulti magistri, qui adolescentulos sibi concreditos fouent spe illa plerumq; fallaci ac stolida, qua imbuti tenelli animi labores abijciũt, vel studia ipsa deserunt, quia se iam putãt consecutos, cùm vix per somnium doctrinæ solidæ gustum perceperint. Atqui vt plantarum, sic & ingeniorum sua tempestiuitas exspectatur, quibus si vis ante tempus iniicitur, nunquam maturéscunt. Eam ob rem vulgò penè apud omnes creditum, eos, quibus sit ingeniũ tam præcox & maturum, aut insanos fore, aut nõ diu victuros. Id quidem obseruatum maximè fuisse in Hermogene tradunt, cui vix dũ pubescenti tam admirabilem ingenij & memoriæ vim fuisse dicunt, vt annos natus octodecim IV. *Ingenia præcocia.* *De Hermogene Rhetore mirum*

decim artem Rhetoricam conscripserit, quæ ab omnibus admodum commendatur: quem etiam declamantem aliquando Musonius Philosophus grauissimus audire non refugit, quemadmodum nec M. Imperator. At cùm annum quartum & vicesimum attigisset, mente lapsus dicitur, omniumq; penè rerùm oblitus nulla euidēti causa. De hoc Hermogene illud iacta tum olim, ἐν παισὶ γέρων, καὶ ἐν γέρουσι παῖς. Quo elogio sunt qui laudatum adolescentis ingenium putent; sunt etiam qui non probatum omninò suspicētur: & quidem, vt est apud Menandrum,

Hermogenis elogium.

Ὁ παρ' ἡλικίαν νοῦς μῖσος ἐξεργάζεται.

Odiosa præcox semper est prudentia.

Ex Historia Bohemica, prope finem.

Ioannes Dubrauius, Ludouici huius nominis II. Hungariæ Bohemiæque Regis res gestas, & quomodo in flore ætatis suæ (agebat enim vigesimum primum ætatis annum) dignus certè longiori vita, infelix iuuenis (qui nescio imprudentiore an inauspicatiore cōsilio, cum exigua militum tumultuariorum, & magna ex parte rusticorum inermium manu, contra exercitatissimas copias Solimani stare non dubitarit) prope Mohacium in riuulo, Anno 1526. 29. Sextil. misere extinctus sit, describēs ait, tria peculiaria in illo fuisse adnotata, cuncta nimis præcocia: Quòd citò adoleuerit; ante tempus barbam emiserit, & vix annum decimum octauum ingressus canos ostenderit. Quibus insuper præcox eius natiuitas addi potest; nulla enim cute vel pelle tectus in lucem editus est, quam tamen postea Medicis arte naturam adiuuantibus est consecutus. Memini aliàs adagij, *Canem festinantem cæcos parere catulos.* Et in rerum natura præcocem nimisque celerem cucurbitam se in altum cacumen breui admodum spacio temporis efferre, & de se quid magni promittere, sed leui momento deficere. Et qualia censeas animalia ἡμερόβια, quę tam propere occidunt quàm nascuntur? Alcestidi obiectum à poeta vano legimus, quòd non nisi versus tres immenso labore conderet, at iactator dicebat, centū: Bene, inquit Alcestis, nam tui in triduum tantūmodò, mei verò in omne æuum sufficient. testis Valer. Maximus lib 3. c. 7. Præclara est Lysiæ Oratoris vox, cum diceret, se nolle conscribere quæ festinatio pręcipitasset, οὐ βούλομαι ἔγωγε ταυτάττειν ἐπτευμένα.

Alcestidi tarditas obiecta.

Quod tortum apparet in eos, qui nimium præcipitante stylo edunt, seu potiùs euomunt, quæ nondum bellè concoxerunt. Non minùs lepidè Synesius, cùm diceret eos, qui sibi in stylo indulgerent, cæca & subuentanea parere: nec enim incubando fouere orationem eos, quibus necesse est vomere: fieri namq; stylum euanidum & ἐξίτηλον, qui non congrua temporis mora dictionem elimat: nam quod in fœtu immaturo solet accidere, abortit; eoq; fieri solet, vt abortus huiusmodi nihil pariat quod sit vitale, integrum, diuturnum. Philostratus tradit in Sophistis, cùm M. Antoninus fama excitus Aristidis Smyrnæi, audire ipsum disserentem vellet, dixisse: *Hodie proponito, & cras audito; neq; enim sumus è numero vomentium, sed exacta cura elaborantium* id est: τήμερον πρόβαλε, καὶ αὔριον ἀκροῶ, οὐ γάρ ἐσμὲν τῶν ἐμούντων, ἀλλὰ τῶν ἀκριβούντων. Homerum à quodam depictum fuisse vomentem supra diximus: quod de argumentorum & materiæ suppeditatione potiùs, quàm de fundendorum carminum celeritate interpretor, qui sciam pręcipitantiam illam veteribus nunquam fuisse in laude. Sic enim M. Antonius librum de ebrietate à se scriptum emouisse, alicubi legitur, probri loco. Et cum Agatharchus magnos sibi spiritibus sumeret de pingēdi celeritate, Zeuxis id intelligēs: Diu, inquit, ego pingo, quia pingo ęternitati. Etsi enim multis placet ex temporalis quædam scriptitandi ratio, & in conficiendis libris celeritas, velut prompti atque in numerato positi ingenij argumentum: mihi tamen secus videtur, probaturq; impensius diligentia accurata, longiore tempore iudicij confirmatore expressa. Illic verba velutī primoribus in labris nata, aut superficiario ingenij æquore natantia eduntur: hic lectionis multifariæ opes tanquam è sanctiore quodam ęrario recondite promuntur, & habito delectu rerum verborumq; pondera examinantur feliciùs & exhibentur. Dixit veterum vnus, nihil sibi videri inamabilius, quàm sit stultitia diligēs, hoc est, περιεργία, quæ contra naturæ leges cœpto nondum vere, autumnum cogitat. Sic enim nondū benè delibatis rei Grammaticæ primordijs statim properant ad Logicas subtilitates manibus illotis, aut scholas iuris nullo pudore irrumpunt, vel

In eos, qui præcipitanter aliquid edunt.

Homerus vomens.

Zeuxis.

In eos, qui sua studia præcipitant.

alias graues disciplinas imparati adgrediuntur. Bene olim ac sapienter constitutum à maioribus, qui scholas bonis moribus ac legibus informarunt, vt annorum aliquot exactis spatijs, studiorum curricula exigerentur: collegia priuata per certas decurias (classes appellant vulgò) tribuerentur: superiores collegiorũ ordines, Theologorum nempè, Iurisprudentum, Medicorum, suis legibus continerentur. Quorsum enim ad gradus scholasticos promotiones nõ nisi statis temporibus cuiquam affectandas? Et quid, vt de alijs taceam, cẽsente principe Iustiniano quinquenniũ præstitutum studiosis iuris; vel quid primo anno, Iustinianęi noui nũcupati; dein Decretales, Pandectarij seu Prætorij, & Edictales; postmodum Papinianistæ, Lytæ, Prolytę, nisi quòd censuerit studia non nisi maturè ineunda & perficienda? Per Lytas autem intelliguntur ij, qui legum nodos quodammodo iam possint soluere; siue quod à scholis iam solubiles ferè sint, & liberè silentium ausint rumpere, quod discipulos dum discerent, seruare oportebat, potestate quippe ex inferiore loco disputandi ipsis concessa. Per Prolytas verò, qui Lytis præstent, & legum ænigmata soluant perfectiùs, & digni magis sint, qui scholasticorum munere mittantur. Petr. Gregorius de Iuris arte, cap. 54. n. 15. Illos hodie Baccalaureos vocante, hos Licentiatos: quemadmodum & Antecessores Iustiniano fuerunt, qui nobis Doctores sunt. Sic enim ad honorum gradus euecti iam olim, qui exacto legitimo studio fructum disciplinę principis expressissent, non, vt hodie fieri solemne, per saltum, vt ita dixerim, datisque pecunijs, non virtute, sed ambitu occupantur tituli magnifici, quibus impensè multi nunc temporis intumescunt, sed imprimis qui non esse, sed videri volunt. Plinius Secundus suo æuo non ab re succensebat nouitijs aduocatis, obscuris & ineptis, qui nimis irreuerenter ac temerè ad cẽtumuiralia iudicia irreperent: sed istud cacoethes pridem nostrorum hominum animos occupauit, vt studiorum herbas amputare malint, quàm segetem exspectare. Et sic ferè fit, vt quod Menedemus Erettiensis de ijs dictitabat, qui studiorum caussa Athenas concederent, primo anno Philosophos, secundo Rhetoras, tertio rerum omnium imperitos: ita de nostris longè multis pridem iactatum accepimus, primo anno Baccalaureos dici, secundo Licentiatos, tertio Doctores, quarto nihili censeri, & in magna rerum ignoratione versari. Contrà nihil desperandum putamus de ijs, qui primò tardiores, certeque rudiores, & in quibus vis ingenij viuida non statim erumpit. Vt enim in arboribus, omnisq; generis stirpibus, quæ citissimè adolescunt, atque ante legitimum tempus, consuetumq; morem maturitatẽ assequuntur, citò intercidunt, ac confestim languescũt: ita quoq; in humanis ingenijs & corporibus, si quę naturæ dotes & munera speciosius maturiusque se proferunt, minus diuturna esse solent, ac festinantius dilabi. Non enim subest solida vis, nec penitus firmis nituntur radicibus. Sic infantes, qui citiùs dentire incipiunt, celerrimè dentes excutiunt. Similiter qui citiùs ingrediuntur ac pedibus insistũt, inualidis minusq; firmis cruribus esse solent. Itaq; melius est omnia cunctãtius procedere, tardaq; incrementa suscipere: siquidem cùm natura suas vires ac facultates cumulatiùs quàm par est, in membra profundat, efficitur vt ætatis accessu desit, quod illis impertiat. Quo fit, vt illæ partes deterius sua munia ac functiones exequantur, vt quas nullis viribus, aut alimenti affluuio fulciri contingat. In omni etiam stirpium genere celerius occidit festinata maturitas. Quocirca minus probari solet in adolescentibus præcox & præmaturum ingenium, cum pleraq; naturæ munia, aut corporis animique dotes, quæ præter vulgatam consuetudinem, aut quàm ea fert ætas, se præstantius proferunt. Hac de re Petrus Paulus Vergerius Senior, in Commẽtario de ingenuis moribus, ad Vbertinum Carrariensem, hęc habet: Nec verò suscipiendum est, quod omnibus penè vulgò est vsurpatum, vt existimemus eos, qui iuuens supra ætatem ratione sapiant, maiores factos desipere aliquando solere, (quanquam & hoc quibusdam non abhorreat à physica ratione) quibus cum impuberibus sensus vigeant, crescenti postmodum ætate marcescunt. Quo in genere est senex quidam ab adolescente confutatus; obscurum est autem vtriusq; nomen. Cùm enim is præter ætatem prudens probusq; haberetur, senique ad mirandum illum ostenderet: Erit igitur,

Lyta.

Prolyta.

Simile ab arboribus.

Properãta minus solida.

Argutum adolescentis responsum.

tur, inquit, in senectute demens, qui sit in adolescentia tam sapiens. & ita quidem voce sublata, vt adolescens audiret. Ille verò innati acuminis nihil oblitus, atq; in eum protinus conuersus: Tu ergo, inquit, præclarè in adolescentia sapiens extitisti, fuisq; illum (vt aiunt) armis confudit. Sed hæc hactenus.

Morus.

EMBLEMA CCX.

SERIOR at Morus nunquam nisi frigore lapso
Germinat: & sapiens nomina falsa gerit.

COMMENTARII.

I. *Mori consideratio.* MORVS procera est arbor, nec minus ramosa: caudex eius non rarò crassus, cortex scaber, radicis verò luteus: folia lata & acuminata, duriuscula, & secundum margines serrata. Pro floribus iuli sunt virentes, lanuginosi. Fructus oblongus, ex granis coarceruatus, moro in rubo nascenti similis, sed crassior, longior, & omnino maior, initio virens, maturitate nigricans, succo tamen, quo redundat, rubens. Radix in multas spargitur propagines. Affingitur hic quidam vestimentis inuolutus, quem sequitur æstas onusta spicis & cornucopiæ, ad designandum tempus floris mori, qui non nisi frigore lapso, & calore ingruente erumpit.

II. *Morus symbolũ viri prudentis.* NON nisi hyeme preterita morus germinat, extra hyberni rigoris & gelu periculum: sic & vir prudens nullo in negotio prepostere festinat ante tempus, nec quid-

quam

quam periclitatur, sed tutò rem agit. Quare hæc arbor Græco nomine μῶρος dicta videtur ἀντιφραστικῶς, μῶρος enim Græcè, stultus est Latinè: at contra sapiens videtur, quæ florem & fructum ab hyemis iniuria præseruat. De hac arbore Plinius lib. 16. cap. 25. Nouissima, inquit, vrbanarum germinat, nisi exacto frigore, ob id dicta sapientissima arborum; sed cùm cœpit, in tantum vniuersa germinatio erumpit, vt vna nocte peragat etiam cum strepitu. Hæc Plinius. Vide adagium, *Maturior moro*. Politianus in Rustico:

Mox vbi iam sapiens cœpit frondescere morus,
Antè quidem sapiens, nunc ambitiosa, nec vllum
Quæ pariat pomum, sed serica pensa ministrat.

Bombyces. Etenim folijs huius arboris nutriuntur ac sustinentur vermes illi, qui sericum nent ac præbent; ex erucarum hi sunt genere, serico confecto in papiliones vertuntur, velut aliæ omnes erucæ. Papiliones isti corpore graues, exiguas pro ratione corporis habent alas, proinde non auolãt, sed generationi intenti citò pereunt; mas quidem in coitu, fœmina vbi oua excluserit.

III. *SERIOR at Morus*] Morus, quasi † μαῦρος quibusdam dicitur, quòd nigra sit: alij à mora, id est, tardidate deriuant, quòd arborum postrema floreat. Nonnulli κατ᾽ ἀντίφρασιν, Morum quasi μῶρον appellatam existimant, id est, stultam, cùm præ cæteris prudentissima esse videatur. Huius arboris fructus Mora vocantur, quæ cùm prius alba essent, cruore Pyrami & Thisbes rubra facta sunt, vt canit Ouidius lib. 4. Metamorph. circa initium;

† μαυρός. *Morus unde dicta.*

Mora cur rubra sint.

Arborei fœtus aspergine cædis in atram
Vertuntur faciem, madefactaq; sanguine radix
Purpureo tingit pendentia mora colore.

Et paulò post;

Nam color in pomo est, vbi permaturuit, alter.

Pontanus:

Atq; in sanguineam morus post versa figuram.

Mori steriles. Illud de Moris mirum est, quod Hegesander apud Athenæum affirmat, suis temporibus intra viginti annorum spacium moros fructum non tulisse, atque tantam podagræ pestem omnes inualisse, vt non viri solùm, sed pueri, puellæ, eunuchique & mulieres eò morbo laborarent.

Sapiens nomina falsa gerit.] Plinius lib. 16. cap. 25. citato.

IV. *Prudentiæ cum moro analogia.* MORVS arbor prudentię gerit symbolum, ait Pierius lib. 52. Hieroglyph. quòd, ne aeris iniura lædatur, tempestiuam & commodam occasionem præstolari videatur. Nam vbi primùm leniores & mitiores aliquantum auræ spirauere, erũpunt germina, & flores exsinuant magna interdum strage ob temporis inconstantiam. Ne autem pruina lædi possit, quem hostem sibi perniciosum agnoscit, non antè germinat quàm frigus penitus lapsum fuerit, atq; ad amœnissima adulti veris tẽpora peruentum omnino sit. Ita vir prudens grauiora negotia, & consilia omnia consultò prorogat: neq; ante tempus sese effert, sed maturam occasionem citra noxam & periculum exspectat. Praua enim & temerè suscepta consilia duri & infausti exitus plerumq; è vestigio consequuntur. Ideoq; temeritas definiri solet, esse defectum consilij & præcipitationem quandam, quæ imprudentiæ cognata est, & per quam ea fieri dicuntur, quæ ratione non geruntur, vel propter impetum voluntatis, vel passionis, vel ex contẽptu. Quo respexit pulcherrima admonitio Menandri:

Temeritatis definitio.

βουλὴν ἅπαντος πράγματος προλάμβανε,
βουλῆς γὰρ οὐδὲν ἐστὶν ἀσφαλέστερον:
Consilium in omni præeat negotio.
Consilio aliud haud esse tutius potest.

Rectè etiam Horatius lib. 3. Carm. Od. 4.

Vis consilij expers mole ruit sua:
Vim temperatam Dij quoq; prouehunt
In maius: ijdem odere vires
Omne nefas animo mouentes.

τὰ γὰρ τῶν πραγμάτων μεγάλα, οὐκ ἰσχύϊ, ἢ τάχει, ἢ ὀξύτητι σωμάτων κατασκευάζεται, ἀλλὰ εὐβουλίᾳ, καὶ γνώμῃ, καὶ ἀξιώματι. Id est: *Res enim magnæ non viribus, aut velocitate, aut celeritate corporum geruntur: sed consilio, sententia & auctoritate.* Rectissimè igitur reprehenditur eorum inscitia, audacia & insolentia, qui res arduas præcoci & temerario ausu suscipere & perficere satagunt, neq; prius prudenti deliberatione habita perpendunt, qualis euentus expectandus sit. Quamobrem prudens est Annibalis apud Liuium oratio, vbi ita dicit: Quod si

in

in secundis rebus bonam quoq; mentem darent Dii, non ea solùm, quæ euenissent, sed etiam ea, quæ euenire possent, reputaremus. D. Ambrosius, cùm olim apud Thessalonicam seditio esset exorta, & Theodosius Imperator ira incensus, ex improuiso plebem ad ludos congregatam à militibus obtruncari iussisset, persuasit Imperatori, vt in omni pœna capitali sumenda spacium triginta dierum interponeretur à lata sententia ab Imperatore, ne is impetu & furore illa faceret, quorum etsi postea eum pœniteret, ea tamen non possent amplius emendari, & hac ratione locus misericordiæ vel pœnitentiæ non periret. Sicut legimus in Sozomeni histor. Ecclesiast. lib. 7. cap. 24. Quod si idem ad res conscientiæ traducere vis, deprehendes itidem non aliud præsentius peccati remedium esse, quàm moram & deliberationem. Dies prauè traductos à fato colligi, & poni in expẽsi tabulis, indubitatum est: non perit quod perditum negligenter, aut turpiter admissum credimus, quod luxu absumptum aut desidia, quod inter amores sæculi & curas lubrico lapsu euanuit; in aduersaria venit & codicillos, vnde ratio vitæ supputanda singulis aliquando infallibili calculo. Deus ipse notarius est, & chalybi incidit adamantino stylo quidquid omissum aut commissum. Magna itaq; cautione opus & prudentia, ne signum aliquod nostri aut cælatura appareat in ferreo illo codice, ne contracto debito fidem & animam oppignoremus rigido creditori, qui ad sanguinem vsq; vel assem minimum repetet, stricto & seuero iudicio. Cauere possumus eodem præeunte & adiuuante, studio & voluntate, quæ ab altiori illa flamma sic incalescit interdum, vt posthabita vita vitet quæ offendunt & displicent, adhibitis remediis, quæ præuertant, aut morentur, & sistant impetum, sumpta deliberatione, & audito prius consilio mentis.

D. Ambrosij consilium.

Remediũ peccati, mora & deliberatio.

Laurus.

EMBLEMA CCXI.

PRÆSCIA venturi Laurus fert signa salutis:
Subdita puluillo somnia vera facit.

Aliud.

DEBETVR Carolo superatis laurea Pœnis:
Victrices ornent talia serta comas.

COMMENTARII.

I. *Lauri pictura.* LAVRVS non rarò mediocris arboris altitudinem assequitur, ramis pluribus luxuriat, cortice virentibus. Folia ei oblonga, lata, dura, perpetuo virore decora, suauèolentia, sapore nonnihil amaricantia. Flores herbacei coloris secundum ramulos ac folia exeunt. Baccæ siue fructus rotundis longiores, cortice integuntur nigricante. Subiunctæ figuræ ad victoriam, & diuinandi cæremonias spectant, vt iamiam dicemus.

II. *Laurus vaticinij nota.* APHTHONIVS Rhetor Laurum vaticinii symbolum esse prodidit: ideircò veteres *μαντικὸν φυτὸν*, *vaticinam arborem*, Laurum dixere, & Apollini diuinationis Deo sacram putarunt. Si enim strepitu quodam in igne crepuisset, felicitatem portendebat. Vide adagium, *Clamosior lauro ardente*. Huc pertinet ex Lucilio illud à Macrobio citatum libro sexto Saturn. cap. 4.

Nec res vlla magis quàm Phœbi Delphica laurus
Terribili sonitu flamma crepitante crematur.

2. *Item victoria.* SECVNDVM epigramma indicat, Carolo V. victoriam Thunis referēti lauream coronam deberi, quam triumphantes antiquitus gestabant. Plinius 15. cap. vlt. idemq; miras lauri virtutes lib. 23. c. 8. Vrbem eam ab Imperatore Carolo expugnatam anno 1535. ereptam Barbarossæ, suoque regi tandem restitutam, à patribus non ita dudum accepimus, qua de victoria libri editi circumferuntur.

III. 1. *PRÆSCIA venturi*] Sic potiùs legendum videtur, nam alia exemplaria habēt, *Præscia ventura*. Sic etiam apud Claudian. 2. de raptu Proserp.

——venturi præscia laurus
Fluctuat.——

De huius autem epitheti ratione vide Parrhasium in Claudian. & Cœlium Rhodigin. lib. 5. Var. lect. cap. 7.

Fert signa salutis] Laurum salutis symbolum esse ait, quoniam domum à fulmine securam præstare creditur. Vnde legimus Tiberium Cæsarem lauream coronā solitum gestare, præcipuè cum tonabat, vt refert Suetonius in eius vita. *Laurus tuta à fulmine.*

Laurus] Pleriq; laurum Græcè *δάφνη* dictam putant, à *δα*, intensiua particula, & *φωνῶ*, quod est *cano* & *voco*: quòd in igne sonitum & crepitum edat: vt Latini à *la*, particula, quam etiam dicunt habere vim intendendi, & *vro*, vt significatione conueniat, non voce. Vocatur autem hæc arbor Daphne, à puella sic vocata, ab Apolline adamata, & in hanc arborem versa, vt canit Ouidius 1. Metamorph. Hanc Daphnen à Spartanis diuinis cultam fuisse honoribus, sed mutato nomine Pasiphaen nuncupatam, à qua certissima ederentur oracula, scribit in Agide Plutarchus. *Laurus cur Daphne dicta.*

Subdita puluillo &c.] supposita ceruicali. Promittunt id Antiphon & Philochorus, qui de somniorum interpretatione scripserunt, quibus Artemon & Serapion Ascalonites adstipulantur, & Fulgentius Placiades; si quis lauri frondes sub puluillo capiti subiectas habuerit, is vera somnia noctu est visurus. Fides sit penes auctores. Vide Macrobium Saturn. 6. cap. 4.

LAVREA] Corona ex lauro facta, quæ in triumphis adhibebatur. Q. Curtius lib. 4. Dextera præferens lauream, haud dubium victoriæ auspicium. 2.

Pœnis.] Pœni fuere Carthaginienses: quo nomine Thunos intelligit, vel Thunenses, qui eam regionem incolunt, in qua olim Carthago fuit, vt scriptores quidam tradūt, quorum in numero est Pacchimerius: qui tamen erroris conuincitur ab alijs quibusdam studiosis antiquitatum. Ea enim vrbs Ptolemæo est *τύνητον*, Straboni *Τύνις*, vt Tunicēse oppidum Plinio. Quia verò fortè Tunetum, vel vt alij Tunetum, digna monumentis literarum ciuitas *Pœni, Thuni.* *Tunetum qua ciuitas.*

tas est, addo quæ sequuntur in studiosorum gratiam. Tunetum itaque Scipionis ætate tumulus erat editior, vnde ille spectauit Carthaginenses ad classem Romanorum exurĕdam accinctos. Post excisam Carthaginem, eam incoluerūt pulsi à Romanis, patriaque carere coacti: quam ob caussam amplificata illa fuit, adeò vt noua Carthago diceretur. Apuleius eam nominat Augustam amplissimam & honorificentissimam. In ea fuere viri literatissimi, & gymnasium celebre, in quo profitetur se contendisse D. Augustinus. Aberat olim à Carthagine duodecim fermè passuum millibus; locus tum arte, tum natura suapte tutus, & qui à Carthagine conspici & præbere conspectum tum ad vrbem, tum ad circumfusum mare vbi posset. Doza epist. 51. In Africa oppressis Tunetibus grauiter premitur Goletta, quam olim fuisse volunt Carthaginis portum,

Victrices ornent talia signa comas.] Horatius initio 2. Carm. de Pollione Asinio:

Cui Laurus æternos honores
Dalmatico peperit triumpho.

De corona Laurea triumphis aptata Ouid. 1. Metamorph. vbi de puella fugiente Apollinem in Laurum trāsformata. Quid ea de re sentiant Mythologi, viderint alij.

IV. 1. *Laurus ob vim diuinādi Apollini sacra.* LAVRVS plura denotat, vt ex his duobus Epigrammatis patet. In primis Apollini Deo vaticino sacram esse, futurorumque habere præsensionem quandam, vulgò creditum est; siquidem nil crepitātius vritur, sicut supra diximus, & à Lucretio quoq; proditum nouimus: sed eo prior etiamnum Theocritus canit. Hinc euentus rerum ex crepantis modo veteres aucupabantur, quod nec Porphyrium latuit: nam si crepuisset abundè ac sonātius, haud dubiè, portendit felicitatem rebātur. Quod significat illo versiculo nobilis elegiographus Tibullus, lib. 2. eleg. 6.

Laurus vbi bona signa dedit, gaudete coloni.

E diuerso si tacita deflagrasset, inauspicatissimum habebatur, quod etiam approbat Propertius lib. 2.

Et tacet extincto laurus adusta foco.

Vnde etiam in maleficijs amatorijs incēdi consueuit, tanquam amantiū querimonias repræsentans. Virgilius in Bucol.

Daphnis me malus vrit, ego hanc in Daphnide laurum.

Scribit Hesiodicæ Theogoniæ interpres, laurum ἐνεργεῖν πρὸς τοὺς ἐνθουσιασμούς, id est, *efficacis esse auxilij in numinum afflatu*. Propterea in Cassandra Sophocles, δαφνὴν φαγὼν ὀδόντι πρίετο στόμα. Eodem modo Lycophron, δαφνηφάγων φοιβάζει ἐκ λαιμῶν ὄπα. Hinc aperitur Tibulli locus de Sibylla:

Vera cano, sic vsq; sacras innoxia laurus
Vescar, & æternum sit mihi virginitas.

Ex hoc & Iuuenalis dixit:

—— laurumq; momordit.

Certè δαφνηφάγοι dici vates scimus. Et Eustathius Apollinis corollam fuisse lauream scribit, quam secum tulerit Chryses in Græcorum exercitum veniens. Lycophronis interpres in Alexādra, dici omnia putat fabulosè, nisi quod vaticinātes futura pręcinebant lauro coronati, vt quę semper vireat. Vorare autē inde dicti, quoniā ferè diuinationum capturis alerentur. Quibus verò cogerentur numina vel recedere vel accedere, illis maximè versibus cōmonemur, qui appositi à Porphyrio ita fermè Latinè sonant: *Poetæ δαφνηφάγοι dicti.*

Soluite serta, pedes liquidis & spargite lymphis,
Eq; manu ramum, lauros auferte virenteis,
Linea sitq; omnis deleta, omnisque character.

Aristophanis interpres: Lauro, inquit, sacerdotes coronabātur, & diuinaculi εἰς γνώρισμα τῆς τέχνης, quia esset id artis indiciū ac velut insigne. Laurum etiam poetis dari supra asseruimus: Vbi id me obiter vnū mouer, quod Poetæ sibi hederam tribuūt, arborem infrugiferam, soloq; virore perpetuò celebrem. De hoc tamē facilè transilio aliorum coniectanea: & non displicet cuiusdam non illepidum ea de re carmen, quod excepit aliquando ex ore dicentis Minos: *Laurū poetis data.*

Quid Lauri sine honore virent? Quia dia poesis
Despicitur lautis, principibusq; viris.
Nempe, poeta bonus non laurum p scit, at aurum;
Nec modò, si sapiat, esse poeta velit.

Deinde laurus est symbolum salutis & incolumitatis, id quod ex Proclo discimus, qui ait, veteres laurum tutelæ consecrasse, & in sacrificijs, & in locis vbicunq; vel sata, vel affixa fuerit, incolumitatem præberet nam hæc vna arborum fulmine non *Laurus salutis symbolū.*

icitur. Credebatur item laurus efficax aduersus venena: inde iactatum, vt qui se tutum à periculis & insidijs applicare vellet, diceret: *δαφνίνην φορῶ βακτηρίαν.* id est: *Laureum gesto baculum.* vt apud Suidam legitur. Quin & Æsculapij caput laurea redimitum non alia de causa dicũt, nisi quia ea arbor plurimorum sit remediorum. Præstant & hordeo condito incolumitatem lauri folia, si sicca grumis immisceantur, aut supernè sternantur, diuq; à vitio conseruant, vt Demagerontis præcepto admonemur in ijs, quæ à Constantino selecta sunt. Imò Romani, vt apud eundem Cæsarem, laurum boni Genij plãtam sunt appellare soliti: persuasumque habuere, locum vbi laurus esset, neque à sacro vllo morbo, neq; à dæmone infestari. Et salutaris ominis gratia, folia ipsius à populo Calendis Ianuarij magistratibus nouis offerebantur, vnà cum caricis. Portata inter armatos hostes, erat indicium pacis & quietis, vt oliua. Hinc à Plinio dicitur pacifera. Statius:

Pacifera lauro crinem, vittisq́ decorus.

Somnia quæ obseruanda, quæ non. Quòd verò laurus capiti supposita dicatur somnia vera facere, superstitiosa vanitate non caret. Nam cum olim hac superstitione excæcati somnia obseruare, ijsque fidere atq; adsensum præbere soliti fuerint homines, Deus ter Max. qui neminem torqueri voluit anxijs ac fallacibus rebus, quæ animæ tranquillitatem perturbant, vetuit, ne quis in his obseruãdis esset curiosus, ac temerarias interpretationes cõfingeret, vt nobis sacræ loquuntur literæ. Cæterùm somnia illa obseruare licitum est, quæ in naturalium rerum ratione consistunt, sic tamẽ, vt non fixè ac stabiliter illis insistamus, cum plerumq; coniecturæ optatum euentum non consequantur. Imaginationes siquidem, & quæ per quietem simulacra menti obijciuntur, ex spirituum vaporumq; concursu atque agitatione excitantur, qui si crassi sint dẽsique ac copiosi, aut nulla somnia animo obuersantur, aut confusè & obscurè ea mens discernit ac diiudicat. Quod in temulentis fit, aut quos arctus somnus ex lassitudine opprimit. Secus fit in iis, qui moderato victu quieti se tradiderunt, ea parte animi in qua ratio & cõsilium consistit, alacri & erecta, corpore verò nec inopia defecto, nec satietate affluẽte oppressohi enim, cuicumq; operi interdiu intenti sunt & occupati, resoluto in somnum corpore, retractant, secumq; versant atq; agitant. Quod cuiq; pro vitæ suæ statu euenire, venusto carmine cõmõstrat Claudianus, dum ait: *Claudiani carmẽ lib. 3. præfation.*

Omnia quæ sensu voluuntur vota diurno,
Tempore nocturno reddit amica quies.
Venator defessa thoro dũ membra reponit,
Mens tamen ad siluas, & sua lustra redit.
Iudicibus lites; auriga somnia currus.
Vanaq́ nocturnis meta cauetur equis:
Gaudet amans furto; permutat nauita merces;
Et vigil elapsas quærit auarus opes:
Blandaq́ largitur frustra sitientibus ægris
Irriguus gelido pocula fonte sopor.
Me quoq́ Musarum studium sub nocte silenti
Artibus innumeris sollicitare solet.

Et sanè vix aliæ animo obuersantur cogitationes aut simulacra, vbi corpus optimè constitutum est, quàm diurnæ actiones ac quotidiana munia. Quod si aliquãdo somnus nec perpetuus fuerit, nec placidus, sed inæqualis & interruptus, quem insomnia à memoratis diuersa comitantur, ac minus consuetæ visiones occurrũt: vel crassis, vt ait Plutarchus, humoribus abundare corpus, vel spiritus intus turbatos esse declarat. Sic temulenti & febricitantes absurdis insomnijs inquietari solent, adeo vt plerique horrenda spectra se videre imaginentur, lemures, striges, harpyias, & quod melancholicis peculiare, cadauerosas facies, vultusq; tetricos & tristes. Quibus verò bilis flaua redundat, faces, cædes, incendia, pugnas, rixas, iurgia mente concipiunt. Vt sanguinei tripudia, cantilenas, iocos, risus, ac quæque lasciua: pituitosi largam aquæ copiam. Quare Medici non prorsus operam ludunt, si subinde ab ægrotis sciscitentur, qua ratione iis nox transacta sit, quibus insomniis mens fuerit exagitata: illa siquidem morbos affectusq; corporis indicãt, atque humorum redundantiam commonstrant, certius quàm lauri ramus sub puluinari. *Somnia varia pro humorũ redũdantia.*

Est deniq; laurus victoriæ & triumphi signum, quod secundum indicat epigrãma; vnde Plinius lib. 15. Laurus Romanis præcipuæ lætitiæ victoriarumq; nuncia, additur literis, & militum lanceis, pilisq; *a. Laurus signum victoriæ et triumphi.*

Nam

Nam notum est, Imperatores Romanos solitos esse, re bene gesta, literas lauro reuinctas mittere, victoriarumq; & lætitiæ nuncios, quæ Laureatæ dicebantur, quòd in Epistolis ad Atticum & alibi habetur. Hinc Ouidius:

Non ego victrices lauro redimire tabellas,
Nec Veneris media ponere in æde morer.

Triumphantes lauro coronati.

Constat & illud, Imperatores triumphantes capite coronam ex lauro Delphica siue sterili initio gestasse, postea cũ Liuiæ Drusillæ sub Augusti nuptias in Veientano suo sedenti, aquila ex alto gallinam cōspicui candoris, ramum lauri baccis onustum rostro tenentem in gremium demisisset illæsam, & conseruari autem & sobolem aruspices iussissent, ramumq; cum seri & ritè custodiri: inde tanta pullorum soboles genita est, vt Tranquillus ad sua vsq; tempora villam eam *Ad Gallinas*, vocitatam attestetur. Ex ramo verò tam feliciter silua prouenit, vt ex ea triumphans postea Cæsar laurum in manu teneret, & coronam in capite gereret: atque inde Imperatores cũcti mox omnis causa laureas decerperent, traditusque mos est, ramos quos tenuissent confestim eodem loco serendi. Auctor est Plinius libro citato, cap. 30. Suetonius in Galba, Dio lib. 48. alij. Adeo verò laurus triumphantium propria fuisse videtur, vt obseruatum sit, in huiusmodi laureto sub cuiusq; obitum arborem ab ipso insitam elanguisse. Ex quo etiã prodigij causam intelligas, quod Iulij Cæsaris cædem præmonstrauit, cum pridie Idus Martias auis regaliolus cum laureo ramulo Pompeianę curię sese inferens, à varij generis volucribus ex proximo nemore persequẽtibus ibidem discerpta est. Nouissimo verò Neronis anno, in quo Cæsarum progenies defecit, silua illa Veientana radicitus exaruit; & quidquid ibi gallinarum erat, interijt. Adhibebatur autem laurus in triumphis non quia perpetuò viteret, nec quia pacifera esset (præferenda enim ei vtriq; olea) sed quia spectatissima in monte Parnasso, ideo etiã grata Apollini esse crederetur, assuetis eo dona mittere iam & regibus Romanis, teste L. Bruto. Fortasse etiam in argumentum, quoniam ibi libertatem publicam is meruisset, lauriferam tellurem illã osculatus ex responso: & quia manu satarum receptarumq; in domo, sola non tangitur fulmine. Ob has causas Plinius credit honorem et habitum in triumphis potiùs, quam quia suffimentum sit cedis hostium & purgatio, vt Masurius & Festus tradiderunt. Addo ego quoq; aliam causam ex dictis elicitam, nẽpe ob victoriam à triumphantibus reportatam: nam laurum aliquando victoriam præmonstrasse fidem facit ea, quæ in domo Alexandri Seueri iã infantuli nata iuxta Persicum arborem, intra vnum annum ipsam Persicum incremento mirabili superauit: vnde aruspices futurum prędixerunt, vt puer is olim Persas euinceret; quod euẽtu postea comprobatum est: Sub eo enim primò Persæ serui apud Romanos fuere. Quare apud Virgilium ex ea desumptum doctrina legas de victore:

Prodigiũ ante mortem Cæsaris.

Laurus cur in triũphis adhibita.

Laurus victoriæ præsagiũ.

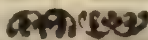
...... viridiq; aduelat tempora lauro.

Sed pleraque, quæ de lauro diximus, breuiter complectitur Ouidius lib. 1. Metamorph. in transformatione Daphnes:

Ouidius de Lauro.

Cui Deus, At quoniam coniux mea non potes esse,
Arbor eris certè, dixit, mea: semper habebũt
Te coma, te cithara, te nostra lauro pharetra;
Tu ducibus lætis aderis, cum læta triũphũ
Vox canet, & longas visent Capitolia pompas.
Postibus augustis eadem, fidissima custos
Ante fores stabis, mediãq; tuebere quercũ.
Vtq; meum intonsi caput est iuuenile capillis,
Tu quoq; perpetuos semper gere frondis honores.

Nunc ad Populum noster declinet sermo, coronidem inde operi impositurus.

Populus alba.

EMBLEMA CCXII.

HERCVLEOS crines bicolor quòd Populus ornet,
Temporis alternat noxq; diesq; vices.

COMMENTARII.

I. *Populi alba consideratio.* POPVLVS alba arbor est auctu perquam facilis, citò in altitudinem assurgit, superius ramosa, candicis cortex læuis est, ramulorum verò etiam albicans. Folia sunt lata, profundius incisa ac angulosa. vitigineis ferè similia, sed multò minora; superiore parte læuia, glabra, & virétia, auersa verò albida ac lanuginosa: iuli oblongi, pappoli, initio purpurascentes: radices in diuersa tendunt, summo terræ cespiti subsunt, nec altiùs demittuntur. atque idcirco validiore vento has arbores subuerti non raro accidit. Apponitur huic figura Solis & Lunæ, quibus Ægyptij temporis perpetuitatem significabant, teste Oro.

POPVLVM albam Herculi sacram Plinius tradit c. 1. lib. 12. & lib. 16. cap. 23. Hæc quòd sit folio semper tremulo, supernè candicanti, & inferiori parte viridi, temporis motum continuum in diem clarum, & obscuram noctem distributum, repræsentat. Sic autem Plinius: Populus alia alba, alia nigra, alia quæ Libyca appellatur, minima folio, ac nigerrima, fungisque enascentibus laudatissima. Alba folio bicolor, supernè candicans, inferiori parte viridi. Hanc albam populum Herculi indigenæ sacram, idem Plinius scribit, & Virgil. Ecloga 7. II. *Populus alba Herculi sacra.*

Populus Alcidæ gratissima, vitis Iaccho.

Adhæc Lilius Gyraldus Syntagm. 17 hist.

Deorum

Deorũ, hos Virgiliana auctoritate reprehendit, qui tradunt eos sola lauro coronari solitos, qui ad aram maximam Herculi sacra facerent. Sic enim Virgil. in 8.

---Herculea bicolor cùm populus vmbra
Velauitq; comas, folijsq; innexa pependit.

Et paulò post:

Populeis adsunt euincti tempora ramis.

Populus arbor, temporis symbolũ. Hoc quidem vidit diligentissimè Pierius lib. 52. Hieroglyph. qui populo arbore tempus significari ait, quòd sit bicoloribus folijs, quippè quæ diem ac noctem referre videatur. Quin etiã hæc habet populus commune cum tempore, quod eius folia post solstitium circumaguntur, nec vllo argumento certiùs intelligitur sidus confectum. Sunt quidem pleræque arbores, quæ duorum colorum folia habeant, vt sunt oleæ, salices, citri: in illis tamen color penè idem, licet ab vna parte dilutior, altera densior atque coloratior habeatur. In populo verò, alba præsertim, candor vna ex parte penè niueus ac cerussatus, ex altera porracei folij instar viridissimus. Eius arboris coronam gestasse Herculem narrant, cùm ad inferos descẽdit, eamque partem, quæ foris esset conspicua, fuligine tetri chaus obscuratam, quæ condebatur interitus sudore ablutam cãdidiorem euasisse: inde eum surculos eos in Acherontis ripa seuisset, seminium id latè propagatũ. *Folia populi cur bicoloria.* Secus habet Pausanias; qui asserit ab Hercule populum albam ex Thesprotide regione iuxta Acherontem fluuium genitã ad Græcos fuisse translatam, atq; hinc fabulæ locum datum. Acheron enim Thesprotidis fluuius Leucen, quæ alba est populus, passim fert, perinde ac Alpheus oleastrum, Asopus Bœotiæ iuncos, Mæander myricas, Persicam Nilus. Sed omnes hasce opiniones sigillatim recensere vt nõ est animus, sic non video quam sit necesse.

III. *HERCVLEOS crines*] Populus cùm tẽporis sit symbolum, vt diximus, meritò Hercules populum gestat coronam, nam & Hercules ipse tempus est. *Hercules, pro tempore.* Etenim Macrobius 1. Saturn. cap. 20. Herculem tempus esse ex professo tradit, & Osiridis imaginem tricipitem describit, quem & Herculem, & Solem nominat.

Bicolor] Græcè δίχροος ἄγειρος.

Populus] populus hic appellata videtur à frondium multitudine. A nonnullis Farfarus nominatur, vt à Plauto in Pœnulo. *Farfarus.*

---Viscum legioni dedi,
Fundasq; eos prosternebam vt folia farfari.

Apuleius: Folia sunt farfari & nugæ meræ. Quod Lipsius prouerbij vice vsurpatum annotat Epist. quæst. lib. 2. De populo, eiusq; differentijs vide Theophrast. lib. 3. histor. plant. c. 1. & lib. 5. de caus. cap. 8. Dioscorid. l. 1. c. 114.

Temporis alternat &c.] Apud Horatium 1. Carm. Teucer, cum Salamina patremq; fugeret,

Tempora populea fertur vinxisse corona;

vices temporum ac fortunæ designans. Quod idem Horatius ad Canidiam Epodo 17. citra figuram arguit his verbis:

Vrget diem nox, & dies noctem.

Populeam coronam etiam ad signum fortitudinis traxit Ouidius epistola Deianiræ Herculi: *Corona populea signũ fortitudinis.*

Ausus es hirsutos mitra redimire capillos?
Aptior Herculea populus alba coma.

ALBÆ populi frondibus Herculem coronari, ad significandum temporis continuum cursum, perpetuumque motum, jam diximus. IV. Ne verò aliquid antiqui sinamus intactum, Athenagoras, Atheniensis Philosophus, Apologia pro Christianis, eo loci vbi deorum gentilium monstrositatem arguit, exempla quædam confert, sed primum Herculis, gigantum alterum, & tertium Proserpinæ. Herculem Deum inuolutum dracone ex Orpheo dicit: eundem cum Orpheo κοσμογονίαν referens, ita describit, vt alterum caput habere à natura leonis dicat, & inter alia duo; quorum vnum est draconis, alterum leonis, medium caput Dei sit, hunc Herculem tempus fuisse nominatum, & onus prægrande ait posuisse: *Hercules triceps quid.* quæ physicis rationibus vtrinque constant, vt solent reliquæ Græcorum fabulæ. Probus Grammaticus commentariis in Virgilium testatur, physicos Herculem tempus interpretari, ideoque illi populum arborem ἀλληγορικῶς assignari, quòd bicolor sit: quæ hac ratione partes temporis indicet, diei scilicet ac noctis. Et serpentem seu draconem conuolutum temporis habere symbolum, in semetipsum reuoluti, notius est quàm vt testimoniis egeat. Tria igitur Herculis capita, tria sunt interualla temporis, præteritum, præsens, futurum. At præteritum quidem rectè per leonis caput exprimi, cùm eius possessionem scriptis ac memo-

hac arbore consule Plinium lib. 16. Natur. histor. cap. 16.

III. *PERPETVO viridis*] Ouidius 10. Metamorph.

Perpetuoq́; virens buxus, tenuesq; myrica.

Crispoque cacumine] Huic proximum est illud Claudiani 2. de raptu Proserp.

--- *Hinc denso crispata cacumine buxus:*

Plinius. In primis verò materies honorata buxo est, rarò crispicanti, nec nisi radice.

Buxus, & Buxum. *Buxus*] Dicitur Buxus, fœm. & Buxum, neut. Virgilius 2. Georgic.

---- *aut torno rasile buxum.*

Vbi Seruius ait, *Buxum*, pro ligno, *Buxus*, pro arbore dici: quamuis Ennij exemplo etiam arborem potuerit dicere neutro genere; sic enim ille in 7. Annal.

----- *longiq́; cupressei*

Stant rectis folijs, & amaro corpore buxū.

Bene dixit amarum, nam etiam mel, quod conficitur, vbi hæc arbos frequens est, insuaue, atq; amarum est, vt in Corsica tradit Plinius, & in Cyrena Theophrastus, hic lib. 3. cap. 15. ille verò lib. 16. cap. 16. Caper quoque distinguit, vt Buxus arbor intelligatur, Buxum verò materies. Interim hęc confundi sæpè animaduertas. Dicitur autem Buxus à Græco πύξος, παρὰ τὸ πεπυκνάσθαι ἤγουν πεπυκνῶσθαι, διὰ τὸ πυκνὸν τοῦ ξύλου. Hinc deriuatur

Pyxis. πύξις. Pyxis, vasculum è buxo teres, excauatū, & in summa parte operculo clausum: & generaliter pro simili vase ex quauis materia confecto. Italicè, *Bossolo, Bossoletto*. German. *Buchslib*. Hispan. *Buxetta*.

Disparibus fistula facta modis] Virgil. 2. Ecloga:

Est mihi disparibus septem cōpacta cicutis
Fistula. ---

Ouid. 8. Metamorph.

----- *sic rustica quondam*
Fistula disparibus paulatim surgit auenis,

Et 2. Metamorph.

---- *dispar septenis fistula cannis.*

Idem loco alio de tibia buxea:

Longaq́; multifori delectas tibia buxi.

Item 6. Fastor.

Prima terebrato per rara foramina buxo,
Vt daret effeci tibia longa sonos.

Phrygum tibias è buxo fuisse memini, vnde etiam buxus sæpe pro tibia buxea ponitur apud Poetas, συνεκδοχικῶς. Afrorum verò fistulæ è loto fuerunt, apud Iulium Pollucem.

Buxus pro tibia.

Delicijs apta est teneris] Amoribus blādis, & aliquando turpibus volutatibus. Ouidius se etiam tenerorum lusorem amorum vocat.

Pallor inest illi] Martialis 12. lib. 32. epigr. Pallor buxi.

Et non recenti pallidus magis buxo.

Hinc apud eundem buxei dentes. & apud Columel. lib. 7. cap. 86. buxea forma. & apud Plinium, lib. 12. cap. 7. buxeus color. In Priapeijs:

Vuis aridior puella passis,
Buxo pallidior, nouaq́; cera.

Ouid. 2. Metamorph.

---- *cui protinus intima frigus*
Ossa receperunt, buxoq́; simillimus orā
Pallor abit.

Et 4. Metamorph.

---- *oraq́; buxo*
Pallidiora gerens exhorruit.

Apuleius 1. de Asino aur. Eumque auidè esitantem aspiciens, aliquanto inferiore macie atq; pallore buxeo, deficientem video. Idem lib. 8. At ille modicum commoratus, refert sese, buxantique pallore trepidus, mira super conseruo suo renunciat.

Pallet & omnis amans] Cur amantes palleant, rationem reddit Marsilius Ficinus Comment. in Platonis conuiuium. Ouidius in amatorijs: Amantes pallent.

Palleat omnis amans; color hic est aptus
amanti.

Catullus de amasio quodam:

--- *in aurata pallidior statua.*

Horat. 3. Carm. 10.

Nec tinctus viola pallor amantium.

IV. BVXVS quorundam amantium vitam & conditionem refert. Vt enim est fronde semper viridi & pallida, ex cuius etiam ligno fistulæ optimę conficiuntur: ita interno quodam vigore & vernantis ætatis affectū viuunt quicumq; se amori dedunt, pallorem tamen contrahunt, huic affectui peculiarem, quòd singulis penè momentis reformident, ne spe concepta cadant, vel turpem quam sibi fingunt, repulsam patiantur. At quidem nihilominus hilarem præ se vultum ferunt, vt blandum & festiuum sermonem, semperq; aliquid cantuum, aut legunt taciti, aut meditantur studio, vel etiam scribunt aut recitant ad pellendos ex animo mærores, aut exprimenda ea quæ ipsi concipiunt. Claudiani illud non est alienum à pallore amantum, Amantiū conditio per buxū repræsentata.

qui

qui de nuptijs Honorij & Mar. *Gratus amantum pallor.* Et Naso 4. Metamorph.
— Palles: facit hunc amor ipse colorem.
Epigramma Thuij. Ego quoq; dum me meus ardor habebat, huc αὐτοσχεδιαςὶ aliquando allusi tali epigrammate:

Omnis amans pallet, pallet studiosus & omnis:
Si studiosus amat, nonne cadauer erit?

D. Ambrosius lib. 3. in Hexaemero cap. 13. hæc de Buxo: Buxus elementorum apicibus vtilis exprimendis: leui materia vsum manus puerilis informat. Vnde ait Scriptura: Scribe in buxo. simul vt admoneat te ipsa materia, quæ semper viret, nec vnquam folijs exuitur suis, ne vnquã spei tuę dissimulatione nuderis, sed semper tibi per fidem germinet spes salutis. *Locus D. Ambrosij.*

Amygdalus.

EMBLEMA CCIX.

CVR properans folijs præmittis Amygdale flores?
Odi pupillos præcocis ingenij.

COMMENTARII.

I. *Amygdali pictura.* AMYGDALVS Persicæ similitudinem refert, arbor tamen est procerior, caudice crassior, & vita diuturnior. Folia eius oblõga, acuminata, marginibus crenata, qualia Persicæ. flores similes. Fructus quoq; Persicum æmulatur fissuram ab vna parte instar rimę habẽs, & exteriore cute molli, araneosaque quasi lanugine

obducta. Interior nux longior quàm Persico, non ita aspera, sed læuis, in qua nucleus, hoc est, amygdalum continetur, Persici nucleo lõgius, sapore dulce, quandoque amarum. Appictus est hic infans præcocis ingenij, cui plerumque immineret vel hinc mors præmatura, vel illinc puerilus & delira senectus.

II. *Amygdalus symbolum præcocis ingenij.*

FLORET prima omniũ amygdalus mense Ianuario, Martius verò pomum maturat. Plinius lib. 16. cap. 25. & 26. Quod torquetur in illud ingeniorum velut præcox genus, quod non temerè vnquam peruenit ad frugem, ait Fabius lib. 1. cap. 3. Hoc Accius tragicus de se iudicauit, apud Gellium lib. 13. c. 2. Nam cùm Pacuuius graui iam ætate & diutino corporis morbo affectus, Tarentum ex vrbe Roma concessisset, Accius tunc haud paruo iunior, proficiscens in Asiam, cum in oppidum venisset, diuertit ad Pacuuium, comiterq; inuitatus, plusculisq; ab eo diebus retentus, tragœdiam suam, cui Atreus nomen est, desideranti legit. Tunc Pacuuium dixisse aiũt, sonora quidem esse quę scripsisset, & grandia; sed videri ea tamen sibi duriora paulùm & acerbiora. Ita est, inquit Accius, vt dicis; neq; id sanè me pœnitet: meliora enim fore spero quæ deinceps scribam. Nam quod in pomis est, iti dem, inquit, esse aiunt in ingenijs: quæ dura & acerba nascuntur, post fiunt mitia & iucunda. Sed quæ gignuntur statim vieta & mollia, atque in principio sunt vinida, non matura mox fiunt, sed putria. Relinquendũ igitur visum est in ingenio, quod dies atq; ętas mitificet. Hinc Cicero 2. de Oratore: Nõ potest in eo esse fructus diuturnus, quod nimis celeriter est maturitatem assecutus. Nec minus sapienter sub persona cuiusdam Q. Curtius: Nullum esse eundem & diuturnum, & præcocem fructum. Occasione huius symboli Minus aliquando effudit eiusdem penè argumẽti carmen, ad hunc modum.

Accij de se iudicium.

Carmen Minois.

Glauca salix properat, sed multùm tardat oliua:
Illa perit citius, sed valet ista diu.
Ingenium præcox festinat prapete cursu,
Sic tamẽ ad frugem vix bene perueniet.
Tardior at multo vnquã nisi tempore venit
Natura, at multò fit magis illa tenax.

Huc spectant adagia, *Odi puerulos præcoci sapientia.* &, *Ante barbam doces senes.* cuius prioris meminit Apuleius 2. Orat. pro se, sed aliò torquet. Vide etiam prouerbia, *Ergini cani* &, *Festina lente*, in fine.

III. *Properare & festinare quid differant.*

CVR properans.] Properare aliud est quàm festinare, ait Nonius; qui enim vnũ quodq; maturè transigit, is properat: qui multa simul incipit, neque perficit, is festinat. Sic omnino Cato, oratione De suis virtutibus. & apud Gell. legimus, lib. 16. cap. 14. Verùm vtrorumque verborum ratio sub hac significantia proxima est veritati, vt Properare, sit sæpe animi studiosè ad res aliquas contendentis. Festinare corpore necessitatibus obsequendi.

Amygdalus.

Amygdale] Dicitur Amygdalus & Amygdala, de arbore: cuius fructus dicitur Nux Græca, Nux Thasia, Amygdalum & Amygdala. In hanc arborem fabulantur poetæ mutatam fuisse Phyllida, Lycurgi regis Thracum filiam, ob amorem in Demophoontem.

Odi pupillos] paruos pueros: Pupus enim & Pupa dicebatur olim pro puero & puella.

Præcox.

Præcocis ingenij] Præcox, quod ante solitum tempus maturitatem adipiscitur. De huius vocabuli inflexione Gellius lib. 10. cap. 11.

IV. *Ingenia præcocia.*

EMBLEMA cum Alciato ad ingenia pręmatura flectimus, quę magna pollicentur primęuo ætatis flore, sed postmodum languescunt aut debilitantur. Sunt enim qui statim primoque omnia discant, memoriterq; teneant, qui tamen quanto ætate fiunt prouectiores, tãto minus complectũtur, ita vt ad solidam eruditionem vix aliquando perueniant. Spem eam lactant patres nimis indulgentes, aut stulti magistri, qui adolescentulos sibi concreditos fouent spe illa plerumq; fallaci ac stolida, qua imbuti tenelli animi labores abijciũt, vel studia ipsa deserunt, quia se iam putãt consecutos, cùm vix per somnium doctrinæ solidæ gustum perceperint. Atqui vt plantarum, sic & ingeniorum sua tempestiuitas exspectatur, quibus si vis ante tempus inijcitur, nunquam maturescunt. Eam ob rem vulgò penè apud omnes creditum, eos, quibus sit ingeniũ tam præcox & maturum, aut insanos fore, aut nõ diu victuros. Id quidem obseruatum maximè fuisse in Hermogene tradunt, cui vix dũ pubescenti tam admirabilem ingenij & memoriæ vim fuisse dicunt, vt annos natus octodecim

De Hermogene Rhetore mirum

decim artem Rhetoricam conscripserit, quæ ab omnibus admodum commendatur: quem etiam declamantem aliquando Musonius Philosophus grauissimus audire non refugit, quemadmodum nec M. Imperator. At cùm annum quartum & vicesimum attigisset, mente lapsus dicitur, omniumq; penè rerùm oblitus nulla euidẽti causa. De hoc Hermogene illud iacta tum olim, ἐν παισὶ γέρων, καὶ ἐν γέρουσι παῖς. Quo elogio sunt qui laudatum adolescentis ingenium putent; sunt etiam qui non probatum omninò suspicẽtur: & quidem, vt est apud Menandrum,

Hermogenis elogium.

Ὁ παρ' ἡλικίαν νοῦς μῖσος ἐξεργάζεται.

Odiosa præcox semper est prudentia.

Ioannes Dubrauius, Ludouici huius nominis II. Hungariæ Bohemiæque Regis res gestas, & quomodo in flore ætatis suæ (agebat enim vigesimum primum ætatis annum) dignus certè longiori vita, infelix iuuenis (qui nescio imprudentiore an inauspicatiore cõsilio, cum exigua militum tumultuariorum, & magna ex parte rusticorum inermium manu, contra exercitatissimas copias Solimani stare non dubitarit) prope Mohacium in riuulo, Anno 1526. 29. Sextil. misere extinctus sit, describẽs ait, tria peculiaria in illo fuisse adnotata, cuncta nimis præcocia: Quòd citò adoleuerit; ante tempus barbam emiserit, & vix annum decimum octauum ingressus canos ostenderit. Quibus insuper præcox eius natiuitas addi potest; nulla enim cute vel pelle tectus in lucem editus est, quam tamen postea Medicis arte naturam adiuuantibus est consecutus. Memini aliàs adagij, *Canem festinantem cæcos parere catulos.* Et in rerum natura præcocem nimisque celerem cucurbitam se in altum cacumen breui admodum spacio temporis efferre, & de se quid magni promittere, sed leui momento deficere. Et qualia censeas animalia ἡμερόβια, quę tam propere occidunt quàm nascuntur? Alcestidi obiectum à poeta vano legimus, quòd non nisi versus tres immenso labore conderet, at iactator dicebat, centũ: Bene, inquit Alcestis, nam tui in triduum tantũmodò, mei verò in omne æuum sufficient. testis Valer. Maximus lib 3. c. 7. Præclara est Lysiæ Oratoris vox, cum diceret, se nolle conscribere quæ festinatio precipitasset, οὐ βούλομαι ἔγωγε ταῦτα τάττειν ἐπτευμένα.

Ex Historia Bohemica, prope finem.

Alcestidi tarditas obiecta.

Quod tortum apparet in eos, qui nimium præcipitante stylo edunt, seu potiùs euomunt, quæ nondum bellè concoxerunt. Non minùs lepidè Synesius, cùm diceret eos, qui sibi in stylo indulgerent, cæca & subuentanea parere: nec enim incubando fouere orationem eos, quibus necesse est vomere: fieri namq; stylum euanidum & ἐξίτηλον, qui non congrua temporis mora dictionem climat: nam quod in fœtu immaturo solet accidere, abortit; eoq; fieri solet, vt abortus huiusmodi nihil pariat quod sit vitale, integrum, diuturnum. Philostratus tradit in Sophistis, cùm M. Antoninus fama excitus Aristidis Smyrnæi, audire ipsum disserentem vellet, dixisse: *Hodie proponito, & cras audito; neq; enim sumus è numero vomentium, sed exactæ cura elaborantium* id est: τήμερον πρόβαλε, καὶ αὔριον ἀκροῶ, οὐ γάρ ἐσμὲν τῶν ἐμούντων, ἀλλὰ τῶν ἀκριβούντων. Homerum à quodam depictum fuisse vomentem supra diximus: quod de argumentorum & materiæ suppeditatione potiùs, quàm de fundendorum carminum celeritate interpretor, qui sciam pręcipitantiam illam veteribus nunquam fuisse in laude. Sic enim M. Antonius librum de ebrietate à se scriptum emouisse, alicubi legitur, probri loco. Et cum Agatharchus magnos sibi spiritibus sumeret de pingẽdi celeritate, Zeuxis id intelligẽs: Diu, inquit, ego pingo, quia pingo ęternitati. Etsi enim multis placet ex temporalis quædam scripitandi ratio, & in conficiendis libris celeritas, velut prompti atque in numerato positi ingenij argumentum: mihi tamen secus videtur, probaturq; impensius diligentia accurata, longiore tempore iudicij confirmatore expressa. Illic verba velutĩ primoribus in labris nata, aut superficiario ingenij æquore natantia eduntur: hic lectionis multifariæ opes tanquam è sanctiore quodam ęrario recondite promuntur, & habito delectu rerum verborumq; pondera examinantur feliciùs & exhibentur. Dixit veterum vnus, nihil sibi videri inamabilius, quàm sit stultitia diligẽs, hoc est, περιεργία, quæ contra naturæ leges cœpto nondum vere, autumnum cogitat. Sic enim nondũ benè delibatis rei Grammaticæ primordijs statim properant ad Logicas subtilitates manibus illotis, aut scholas iuris nullo pudore irrumpunt, vel

In eos, qui præcipitanter aliquid edunt.

Homerus vomens.

Zeuxis.

In eos, qui sua studia præcipitant.

alias graues disciplinas imparati adgrediũtur. Bene olim ac sapienter constitutum à maioribus, qui scholas bonis moribus ac legibus informarunt, vt annorum aliquot exactis spatijs, studiorum curricula exigerentur: collegia priuata per certas decurias (classes appellant vulgò) tribuerentur: superiores collegiorũ ordines, Theologorum nempè, Iurisprudentum, Medicorum, suis legibus continerentur. Quorsum enim ad gradus scholasticos promotiones nõ nisi statis temporibus cuiquam affectandas? Et quid, vt de alijs taceam, cẽsente principe Iustiniano quinquenniũ præstitutum studiosis Iuris; vel quid primo anno, Iustinianęi noui nũcupati; dein Decretales, Pandectarij seu Prætorij, & Edictales; postmodum Papinianistæ, Lytæ, Prolytę, nisi quòd censuerit studia non nisi maturè ineunda & perficienda? Per Lytas autem intelliguntur ij, qui legum nodos quodammodo iam possint soluere; siue quod à scholis iam solubiles ferè sint, & liberè silentium ausint rumpere, quod discipulos dum discerent, seruare oportebat, potestate quippe ex inferiore loco disputandi ipsis concessa. Per Prolytas verò, qui Lytis præstent, & legum ænigmata soluant perfectiùs, & digni magis sint, qui scholasticorum munere mittantur. Petr. Gregorius de Iuris arte, cap. 54. n. 15. Illos hodie Baccalaureos vocante, hos Licentiatos: quemadmodum & Antecessores Iustiniano fuerunt, qui nobis Doctores sunt. Sic enim ad honorum gradus enecti iam olim, qui exacto legitimo studio fructum disciplinę principis expressissent, non, vt hodie fieri solemne, per saltum, vt ita dixerim, datisque pecunijs, non virtute, sed ambitu occupantur tituli magnifici, quibus impensè multi nunc temporis intumescunt, sed imprimis qui non esse, sed videri volunt. Plinius Secundus suo æuo non ab re succensebat nouitijs aduocatis, obscuris & ineptis, qui nimis irreuerenter ac temerè ad cẽtumuiralia iudicia irreperent: sed istud cacoethes pridem nostrorum hominum animos occupauit, vt studiorum herbas amputare malint, quàm segetem exspectare. Et sic ferè fit, vt quod Menedemus Erettiensis de ijs dictitabat, qui studiorum caussa Athenas concederent, primo anno Philosophos, secundo Rhetoras, tertio rerum omnium imperitos: ita de nostris longè multis pridem iactatum accepimus, primo anno Baccalaureos dici, secundo Licentiatos, tertio Doctores, quarto nihili censeri, & in magna rerum ignoratione versari. Contrà nihil desperandum putamus de ijs, qui primò tardiores, cæteque rudiores, & in quibus vis ingenij viuida non statim erumpit. Vt enim in arboribus, omnisq; generis stirpibus, quæ citissimè adolescunt, atque ante legitimum tempus, consuetumq; morem maturitatẽ assequuntur, citò intercidunt, ac confestim languescũt: ita quoq; in humanis ingenijs & corporibus, si quę naturæ dotes & munera speciosius maturiusque se proferunt, minus diuturna esse solent, ac festinantius dilabi. Non enim subest solida vis, nec penitus firmis nituntur radicibus. Sic infantes, qui citiùs dentire incipiunt, celerrimè dentes excutiunt. Similiter qui citiùs ingrediuntur ac pedibus insistũt, inualidis minusq; firmis cruribus esse solent. Itaq; melius est omnia cunctãtius procedere, tardaq; incrementa suscipere: siquidem cùm natura suas vires ac facultates cumulatiùs quàm par est, in membra profundat, efficitur vt ætatis accessu desit, quod illis impertiat. Quo fit, vt illæ partes deterius sua munia ac functiones exequantur, vt quas nullis viribus, aut alimenti affluuio fulciri contingat. In omni etiam stirpium genere celerius occidit festinata maturitas. Quocirca minus probari solet in adolescentibus præcox & præmaturum ingenium, tum pleraq; naturæ munia, aut corporis animique dotes, quæ præter vulgatam consuetudinem, aut quàm ea fert ætas, se præstantius proferunt. Hæc de re Petrus Paulus Vergerius Senior, in Commẽtario de ingenuis moribus, ad Vbertinum Carrariensem, hęc habet: Nec verò suscipiendum est, quod omnibus penè vulgò est vsurpatum, vt existimemus eos, qui iuuens supra ætatem ratione sapiant, maiores factos desipere aliquando solere, (quanquam & hoc quibusdam non abhorreat à physica ratione) quibus cum impuberibus sensus vigeant, crescenti postmodum ætate marcescunt. Quo in genere est senex quidam ab adolescente confutatus; obscurum est autem vtriusq; nomen. Cùm enim is præter ætatem prudens probusq; haberetur, senique ad mirandum illum ostenderet: Erit igitur,

Lytæ.

Prolytæ.

Simile ab arboribus.

Properãta minus solida.

Argutum adolescentis responsum.

tur, inquit, in senectute demens, qui sit in adolescentia tam sapiens. & ita quidem voce sublata, vt adolescens audiret. Ille verò innati acuminis nihil oblitus, atq; in eum protinus conuersus: Tu ergo, inquit, præclarè in adolescentia sapiens extitisti, suisq; illum (vt aiunt) armis confodit. Sed hæc hactenus.

Morus.

EMBLEMA CCX.

SERIOR at Morus nunquam nisi frigore lapso
Germinat: & sapiens nomina falsa gerit.

COMMENTARII.

I. *Mori consideratio.* MORVS procera est arbor, nec minus ramosa: caudex eius non rarò crassus, cortex scaber, radicis verò luteus: folia lata & acuminata, duriuscula, & secundum margines serrata. Pro floribus iuli sunt virentes, lanuginosi. Fructus oblongus, ex granis coarceruatus, moro in rubo nascenti similis, sed crassior, longior, & omnino maior, initio virens, maturitate nigricans, succo tamen, quo redundat, rubens. Radix in multas spargitur propagines. Affingitur hic quidam vestimentis inuolutus, quem sequitur æstas onusta spicis & cornucopiæ, ad designandum tempus floris mori, qui non nisi frigore lapso, & calore ingruente erumpit.

NON nisi hyeme preterita morus germinat, extra hyberni rigoris & gelu periculum: sic & vir prudens nullo in negorio præposterè festinat ante tempus, nec quidquam II. *Morus symbolũ viri prudentis.*

quam periclitatur, sed tutò rem agit. Quare hæc arbor Græco nomine μῶρος dicta videtur ἀντιφραστικῶς, μῶρος enim Græcè, stultus est Latinè: at contra sapiens videtur, quæ florem & fructum ab hyemis iniuria præseruat. De hac arbore Plinius lib. 16. cap. 25. Nouissima, inquit, vrbanarum germinat, nisi exacto frigore, ob id dicta sapientissima arborum; sed cum cœpit, in tantum vniuersa germinatio erumpit, vt vna nocte peragat etiam cum strepitu. Hæc Plinius. Vide adagium, *Maturior moro*. Politianus in Rustico:

Mox vbi iam sapiens cœpit frondescere morus,
Antè quidem sapiens, nunc ambitiosa, nec vllum
Quæ pariat pomum, sed serica pensa ministrat.

Bõbyces. Etenim folijs huius arboris nutriuntur ac sustinentur vermes illi, qui sericum nent ac præbent; ex erucarum hi sunt genere, serico confecto in papiliones vertuntur, velut aliæ omnes erucæ. Papiliones isti corpore graues, exiguas pro ratione corporis habent alas, proinde non auolãt, sed generationi intenti citò pereunt; mas quidem in coitu, fœmina vbi oua excluserit.

III. † μαῦρος. Morus unde dicta. *SERIOR at Morus*] Morus, quasi † μαῦρος quibusdam dicitur, quòd nigra sit: alij à mora, id est, tarditate deriuant, quòd arborum postrema floreat. Nonnulli κατ' ἀντίφρασιν, Morum quasi μῶρον appellatam existimant, id est, stultam, cùm præ cæteris prudentissima esse videatur. Huius arboris fructus Mora vocantur, quæ cùm prius alba essent, cruore Pyrami & Thisbes rubra facta sunt, vt canit Ouidius lib. 4. Metamorph. circa initium; Mora cur rubra sint.

Arborei fœtus aspergine cædis in atram
Vertuntur faciem, madefactaq; sanguine radix
Purpureo tingit pendentia mora colore.

Et paulò post;

Nam color in pomo est, vbi permaturuit, alter.

Pontanus:

Atq; in sanguineam morus post versa figuram.

Mori steriles. Illud de Moris mirum est, quod Hegesander apud Athenæum affirmat, suis temporibus intra viginti annorum spacium moros fructum non tulisse, atque tantam podagræ pestem omnes inuasisse, vt non viri solùm, sed pueri, puellæ, eunuchique & mulieres eò morbo laborarent.

Sapiens nomina falsa gerit.] Plinius lib. 16. cap. 25. citato.

IV. Prudẽtiæ cum moro analogia. MORVS arbor prudentiæ gerit symbolum, ait Pierius lib. 52. Hieroglyph. quòd, ne aeris iniura lædatur, tempestiuam & commodam occasionem præstolari videatur. Nam vbi primùm leniores & mitiores aliquantum auræ spirauere, erũpunt germina, & flores exsinuant magna interdum strage ob temporis inconstantiam. Ne autem pruina lædi possit, quem hostem sibi perniciosum agnoscit, non antè germinat quàm frigus penitus lapsum fuerit, atq; ad amœnissima adulti veris tẽpora peruentum omnino sit. Ita vir prudens grauiora negotia, & consilia omnia consultò prorogat: neq; ante tempus sese effert, sed maturam occasionem citra noxam & periculum exspectat. Praua enim & temerè suscepta consilia duri & infausti exitus plerumq; è vestigio consequuntur. Ideoq; temeritas definiri solet, esse defectum consilij & præcipitationem quandam, quæ imprudentiæ cognata est, & per quam ea fieri dicuntur, quæ ratione non geruntur, vel propter impetum voluntatis, vel passionis, vel ex contẽptu. Quo respexit pulcherrima admonitio Menandri: Temeritatis definitio.

βουλὴν ἁπάντος πράγματος προλάμβανε,
βουλῆς γὰρ οὐδέν ἐστιν ἀσφαλέστερον:
Consilium in omni praeat negotio.
Consilio aliud haud esse tutius potest.

Rectè etiam Horatius lib. 3. Carm. Od. 4:

Vis consilij expers mole ruit sua:
Vim temperatam Dij quoq; prouehunt
In maius: ijdem odere vires
Omne nefas animo mouentes.

τὰ γὰρ τῶν πραγμάτων μεγάλα, οὐκ ἰσχύϊ, ἢ τάχει, ἢ ὀξύτητι σωμάτων πράττεται, ἀλλὰ βουλῇ, καὶ γνώμῃ, καὶ ἀξιώματι. Id est: *Res enim magnæ non viribus, aut velocitate, aut celeritate corporum geruntur: sed consilio, sententia & auctoritate*. Rectissimè igitur reprehenditur eorum inscitia, audacia & insolentia, qui res arduas præcoci & temerario ausu suscipere & perficere satagunt, neq; prius prudenti deliberatione habita perpendunt, qualis euentus expectandus sit. Quamobrem prudens est Annibalis apud Liuium oratio, vbi ita dicit: Quod si

in secundis rebus bonam quoq; mentem darent Dii, non ea solùm, quæ euenissent, sed etiam ea, quæ euenire possent, reputaremus. D. Ambrosius, cùm olim apud Thessalonicam seditio esset exorta, & Theodosius Imperator ira incensus, ex improuiso plebem ad ludos congregatam à militibus obtruncari iussisset, persuasit Imperatori, vt in omni pœna capitali sumenda spacium triginta dierum interponeretur à lata sententia ab Imperatore, ne is impetu & furore illa faceret, quorum etsi postea eum pœniteret, ea tamen non possent amplius emendari, & hac ratione locus misericordiæ vel pœnitentiæ non periret. Sicut legimus in Sozomeni histor. Ecclesiast. lib. 7. cap. 24. Quod si idem ad res conscientiæ traducere vis, deprehendes itidem non aliud præsentius peccati remedium esse, quàm moram & deliberationem. Dies prauè traductos à fato colligi, & poni in expẽsi tabulis, indubitatum est: non perit quod perditum negligenter, aut turpiter admissum credimus, quod luxu absumptum aut desidia, quod inter amores sæculi & curas lubrico lapsu euanuit; in aduersaria venit & codicillos, vnde ratio vitæ supputanda singulis aliquando infallibili calculo. Deus ipse notarius est, & chalybi incidit adamantino stylo quidquid omissum aut commissum. Magna itaq; cautione opus & prudentia, ne signum aliquod nostri aut cælatura appareat in ferreo illo codice, ne contracto debito fidem & animam oppignoremus rigido creditori, qui ad sanguinem vsq; vel assem minimum repetet, stricto & seuero iudicio. Cauere possumus eodem præeunte & adiuuante, studio & voluntate, quæ ab altiori illa flamma sic incalescit interdum, vt posthabita vita vitet quæ offendunt & displicent, adhibitis remediis, quæ præuertant, aut moretur, & sistant impetum, sumpta deliberatione, & audito prius consilio mentis.

D. Ambrosij consilium.

Remediũ peccati, mora & deliberatio.

Laurus.

EMBLEMA CCXI.

PRAESCIA venturi Laurus fert signa salutis:
Subdita puluillo somnia vera facit.

Aliud.

DEBETVR *Carolo superatis laurea Pœnis:*
Victrices ornent talia serta comas.

COMMENTARII.

I. *Lauri pictura.* LAVRVS non rarò mediocris arboris altitudinem assequitur, ramis pluribus luxuriat, cortice virentibus. Folia ei oblonga, lata, dura, perpetuo virore decora, suauęolentia, sapore nonnihil amaricantia. Flores herbacei coloris secundum ramulos ac folia exeunt. Baccæ siue fructus rotundis longiores, cortice integuntur nigricante. Subiunctæ figuræ ad victoriam, & diuinandi cæremonias spectant, vt iamiam dicemus.

II. *Laurus vaticinij nota.* APHTHONIVS Rhetor Laurum vaticinii symbolum esse prodidit: idcircò veteres *μαντικὸν φυτὸν*, *vaticinam arborem*, Laurum dixere, & Apollini diuinationis Deo sacram putarunt. Si enim strepitu quodam in igne crepuisset, felicitatem portendebat. Vide adagium, *Clamosior lauro ardente*. Huc pertinet ex Lucilio illud à Macrobio citatum libro sexto Saturn. cap. 4.

Nec res vlla magis quàm Phœbi Delphica laurus
Terribili sonitu flamma crepitante crematur.

2. *Item victoria.* SECVNDVM epigramma indicat, Carolo V. victoriam Thunis referēti lauream coronam deberi, quam triumphantes antiquitus gestabant. Plinius 15. cap. vlt. idemq; miras lauri virtutes lib. 23. c. 8. Vrbem eam ab Imperatore Carolo expugnatam anno 1535. ereptam Barbarossæ, suoque regi tandem restitutam, à patribus non ita dudum accepimus, qua de victoria libri editi circumferuntur.

III. 1. *PRÆSCIA venturi*] Sic potiùs legendum videtur, nam alia exemplaria habēt, *Præscia ventura*. Sic etiam apud Claudian. 2. de raptu Proserp.

——venturi præscia laurus
Fluctuat.——

De huius autem epitheti ratione vide Parrhasium in Claudian. & Cœlium Rhodig. lib. 5. Var. lect. cap. 7.

Fert signa salutis] Laurum salutis symbolum esse ait, quoniam domum à fulmine securam præstare creditur. Vnde legimus Tiberium Cæsarem lauream coronā solitum gestare, præcipuè cum tonabat, vt refert Suetonius in eius vita. *Laurus tuta à fulmine.*

Laurus] Pleriq; laurum Græcè *δάφνη* dictam putant, à *δα*, intensiua particula, & *φωνεῖν*, quod est *sono & voco*: quòd in igne sonitum & crepitum edat: vt Latini à *la*, particula, quam etiam dicunt habere vim intendendi, & *vro*, vt significatione conueniat, non voce. Vocatur autem hæc arbor Daphne, à puella sic vocata, ab Apolline adamata, & in hanc arborem versa, vt canit Ouidius 1. Metamorph. Hanc Daphnen à Spartanis diuinis cultam fuisse honoribus, sed mutato nomine Pasiphaēn nuncupatam, à qua certissima ederentur oracula, scribit in Agide Plutarchus. *Laurus cur Daphne dicta.*

Subdita puluillo &c.] supposita ceruicali. Promittunt id Antiphon & Philochorus, qui de somniorum interpretatione scripserunt, quibus Artemon & Serapion Ascalonites adstipulantur, & Fulgentius Placiades; si quis lauri frondes sub puluillo capiti subiectas habuerit, is vera somnia noctu est visurus. Fides sit penes auctores. Vide Macrobium Saturn. 6. cap. 4.

LAVREA] Coronā ex lauro facta, quæ in triumphis adhibebatur. Q. Curtius lib. 4. Dextera præferens lauream, haud dubium victoriæ auspicium. 2.

Pœnis.] Pœni fuere Carthaginienses: quo nomine Thunos intelligit, vel Thunenses, qui eam regionem incolunt, in qua olim Carthago fuit, vt scriptores quidam tradūt, quorum in numero est Pacchimerius: qui tamen erroris conuincitur ab alijs quibusdam studiosis antiquitatum. Ea enim vrbs Ptolemæo est *Τύνητον*, Straboni *Τύνις*, vt Tunicēse oppidum Plinio. Quia verò fortè Tunetum, vel vt alij Tunisum, digna monumentis literarum ciui- *Pœni, Thuni.* *Tunetum qua ciuitas.*

tas

tas est, addo quæ sequuntur in studiosorum gratiam. Tunetum itaque Scipionis ætate tumulus erat editior, vnde ille spectauit Carthaginenses ad classem Romanorum exurẽdam accinctos. Post excisam Carthaginem, eam incoluerũt pulsi à Romanis, patriaque carere coacti: quam ob causam amplificata illa fuit, adeò vt noua Carthago diceretur. Apuleius eam nominat Augustam amplissimam & honorificentissimam. In ea fuere viri literatissimi, & gymnasium celebre, in quo profitetur se contendisse D. Augustinus. Aberat olim à Carthagine duodecim fermè passuum millibus; locus tum arte, tum natura suapte tutus, & qui à Carthagine conspici & præbere conspectum tum ad vrbem, tum ad circumfusum mare vrbi posset. Doza epist. 51. In Africa oppressis Tunetibus grauiter premitur Goletta, quam olim fuisse volunt Carthaginis portum,

Victrices ornent talia signa comas.] Horatius initio 2. Carm. de Pollione Asinio:

Cui Laurus æternos honores
Dalmatico peperit triumpho.

De corona Laurea triumphis aptata Ouid. 1. Metamorph. vbi de puella fugiente Apollinem in Laurum trãsformata. Quid ea de re sentiant Mythologi, viderint alij.

IV. 1. *Laurus ob vim diuinãdi Apollini sacra.* LAVRVS plura denotat, vt ex his duobus Epigrammatis patet. In primis Apollini Deo vaticino sacram esse, futurorumque habere præsensionem quandam, vulgò creditum est; siquidem nil crepitãtius vritur, sicut supra diximus, & à Lucretio quoq; proditum nouimus: sed eo prior etiamnum Theocritus canit. Hinc euentus rerum ex crepantis modo veteres aucupabantur, quod nec Porphyrium latuit: nam si crepuisset abundè ac sonãtius, haud dubiè, portendit felicitatem rebãtur. Quod significat illo versiculo nobilis elegiographus Tibullus, lib. 2. eleg. 6.

Laurus vbi bona signa dedit, gaudete coloni.

E diuerso si tacita deflagrasset, inauspicatissimum habebatur, quod etiam approbat Propertius lib. 2.

Et tacet extincto laurus adusta foco.

Vnde etiam in maleficijs amatorijs incẽdi consueuit, tanquam amantiũ querimonias repræsentans. Virgilius in Bucol.

Daphnis me malus vrit, ego hanc in Daphnide laurum.

Scribit Hesiodicæ Theogoniæ interpres, laurum ἐνεργεῖν πρὸς τὰς ἐνθουσιασμούς. id est, *efficacis esse auxilij in numinum afflatu*. Propterea in Cassandra Sophocles, δαφνὴν φαγὼν ὀδοῦσι πρίετο στόμα. Eodem modo Lycophron, δαφνηφάγων φοιβάζεν ἐκ λαιμῶν ὄπα. Hinc aperitur Tibulli locus de Sibylla:

Vera cano, sic vsq; sacras innoxia laurus
Vescar, & æternum sit mihi virginitas.

Ex hoc & Iuuenalis dixit:

----- laurumq; momordit.

Certè δαφνηφάγος dici vates scimus. Et Eustathius Apollinis corollam fuisse lauream scribit, quam secum tulerit Chryses in Græcorum exercitum veniens. Lycophronis interpres in Alexãdra, dici omnia putat fabulosè, nisi quod vaticinãtes futura præcinebant lauro coronati, vt quę semper vireat. Votare autẽ inde dicti, quoniã ferè diuinationum capturis alerentur. Quibus verò cogerentur numina vel recedere vel accedere, illis maximè versibus cõmonemur, qui appositi à Porphyrio ita fermè Latinè sonant: *Poetæ δαφνηφάγοι dicti.*

Soluite serta, pedes liquidis & spargite lymphis,
Eq; manu ramum, lauros auferte virenteis,
Linea sitq; omnis deleta, omnisque character.

Aristophanis interpres: Lauro, inquit, sacerdotes coronabãtur, & diuinaculi εἰς γνώρισμα τῆς δ᾽ χρης, quia esset id artis indiciũ ac velut insigne. Laurum etiam poetis dari supra asseruimus: Vbi id me obiter vnũ mouet, quod Poetæ sibi hederam tribuũt, arborem infrugiferam, soloq; virore perpetuò celebrem. De hoc tamẽ facilè transilio aliorum coniectanea: & non displicet cuiusdam non illepidum ea de re carmen, quod excepit aliquando ex ore dicentis Minos: *Laurũ poetis data.*

Quid Lauri sine honore virent? Quia dia poetis
Despicitur lautis, principibusq; viris.
Nempe, poeta bonus non laurum p fcit, at aurum;
Nec modò, si sapiat, esse poeta velit.

Deinde laurus est symbolum salutis & incolumitatis, id quod ex Proclo discimus, qui ait, veteres laurum tutelæ consecrasse, & in sacrificijs, & in locis vbicunq; vel sata, vel affixa fuerit, incolumitatem præberet nam hæc vna arborum fulmine non *Laurũ salutis symbolũ.*

icitur. Credebatur item laurus efficax aduersus venena, inde iactatum, vt qui se tutum à periculis & insidijs approbare vellet, diceret: δαφνίνην φορῶ βακτηρίαν. id est: *Laureum gesto baculum*. vt apud Suidam legitur. Quin & Æsculapij caput laurea redimitum non alia de causa dicũt, nisi quia ea arbor plurimorum sit remediorum. Præstant & hordeo condito incolumitatem lauri folia, si sicca grumis immisceantur, aut supernè sternantur, diuq; à vitio conseruant, vt Demagerontis præcepto admonemur in ijs, quæ à Constantino selecta sunt. Imò Romani, vt apud eundem Cæsarem, laurum boni Genij plãtam sunt appellare soliti: persuasumq; habuere, locum vbi laurus esset, neq; à sacro vllo morbo, neq; à dæmone infestari. Et salutaris ominis gratia, folia ipsius à populo Calendis Ianuarij magistratibus nouis offerebantur, vnà cum caricis. Portata inter armatos hostes, erat indicium pacis & quietis, vt oliua. Hinc à Plinio dicitur pacifera. Statius:

Pacifera lauro crinem, vittisq; decorus.

Somnia quæ obseruanda, quæ non. Quòd verò laurus capiti supposita dicatur somnia vera facere, superstitiosa vanitate non caret. Nam cum olim hac superstitione excæcati somnia obseruare, ijsque fidere atq; adsensum præbere soliti fuerint homines, Deus ter Max. qui neminem torqueri voluit anxijs ac fallacibus rebus, quæ animæ tranquillitatem perturbant, vetuit, ne quis in his obseruãdis esset curiosus, ac temerarias interpretationes cõfingeret, vt nobis sacræ loquuntur literæ. Cæterùm somnia illa obseruare licitum est, quæ in naturalium rerum ratione consistunt, sic tamẽ, vt non fixè ac stabiliter illis insistamus, cum plerumq; coniecturæ optatum euentum non consequantur. Imaginationes siquidem, & quæ per quietem simulacra menti obijciuntur, ex spirituum vaporumq; concursu atque agitatione excitantur, qui si crassi sint dẽsique ac copiosi, aut nulla somnia animo obuersantur, aut confusè & obscurè ea mens discernit ac diiudicat. Quod in temulentis fit, aut quos arctus somnus ex lassitudine opprimit. Secus fit in iis, qui moderato victu quieti se tradiderunt, ea parte animi in qua ratio & cõsilium consistit, alacri & erecta, corpore verò nec inopia defecto, nec satietate assuetè oppressohi enim, cuicumq; operi interdiu intenti sunt & occupati, resoluto in somnum corpore, retractant, secumq; versant atq; agitant. Quod cuiq; pro vitæ suæ statu euenire, venusto carmine cõmõstrat Claudianus, dum ait: *Claudiani carmẽ lib. 3. præfation.*

Omnia quæ sensu voluuntur vota diurno,
Tempore nocturno reddis amica quies.
Venator defessa thoro dũ membra reponit,
Mens tamen ad siluas, & sua lustra redit.
Iudicibus lites; auriga somnia currus.
Vanaq; nocturnis meta cauetur equis.
Gaudet amans furto; permutat nauita merces;
Et vigil elapsas quærit auarus opes.
Blandaq; largitur frustra sitientibus ægris
Irriguus gelido pocula fonte sopor.
Me quoq; Musarum studium sub nocte silenti
Artibus innumeris sollicitare solet.

Et sanè vix aliæ animo obuersantur cogitationes aut simulacra, vbi corpus optimè constitutum est, quàm diurnæ actiones ac quotidiana munia. Quod si aliquãdo somnus nec perpetuus fuerit, nec placidus, sed inæqualis & interruptus, quem insomnia à memoratis diuersa comitantur, ac minus consuetæ visiones occurrũt: vel crassis, vt ait Plutarchus, humoribus abundare corpus, vel spiritus intus turbatos esse declarat. Sic temulenti & febricitantes absurdis insomnijs inquietari solent, adeo vt plerique horrenda spectra se videre imaginentur, lemures, striges, harpyias, & quod melancholicis peculiare, cadauerosas facies, vultusq; tetricos & tristes. Quibus verò bilis flaua redundat, faces, cædes, incendia, pugnas, rixas, iurgia mente concipiunt. Vt sanguinei tripudia, cantilenas, iocos, risus, ac quæque lasciua: pituitosi largam aquæ copiam. Quare Medici non prorsus operam ludunt, si subinde ab ægrotis sciscitentur, qua ratione iis nox transacta sit, quibus insomniis mens fuerit exagitata: illa siquidem morbos affectusq; corporis indicãt, atque humorum redundantiam commonstrant, certius quàm lauri ramus sub puluinari. *Somnia varia pro humorũ redũdantia.*

Est deniq; laurus victoriæ & triumphi signum, quod secundum indicat epigramma; vnde Plinius lib. 15. Laurus Romanis præcipuæ lætitiæ victoriarumq; nuncia, additur literis, & militum lanceis, pilisq; *2. Laurus signum victoriæ et triumphi.*

Nam

Nam notum est, Imperatores Romanos solitos esse, re bene gesta, literas lauro reuinctas mittere, victoriarumq; & lætitiæ nuncios, quæ Laureatæ dicebantur, quod in Epistolis ad Atticum & alibi habetur. Hinc Ouidius:

Non ego victrices lauro redimire tabellas,
Nec Veneris media ponere in æde morer.

Triumphantes lauro coronati. Constat & illud, Imperatores triumphantes capite coronam ex lauro Delphica siue sterili initio gestasse, postea cũ Liuiæ Drusillæ sub Augusti nuptias in Veientano suo sedenti, aquila ex alto gallinam cõspicui candoris, ramum lauri baccis onustum rostro tenentem in gremium demisisset illæsam, & conseruari autem & sobolem aruspices iussissent, ramumq; eum seri & ritè custodiri: inde tanta pullorum soboles genita est, vt Tranquillus ad sua vsq; tempora villam eam *Ad Gallinas*, vocitatam attestetur. Ex ramo verò tam feliciter silua prouenit, vt ex ea triumphans postea Cæsar laurum in manu teneret, & coronam in capite gereret: atque inde Imperatores cũcti mox ominis causa laureas decerperent, traditusque mos est, ramos quos tenuissent confestim eodem loco serendi. Auctor est Plinius libro citato, cap. 30. Suetonius in Galba, Dio lib. 48. alij. Adeo verò laurus triumphantium propria fuisse videtur, vt obseruatum sit, in huiusmodi laureto sub cujusq; obitum arborem ab ipso insitam elanguisse. Ex quo etiã prodigij causam intelligas, quod Iulij Cæsaris cædem præmonstrauit, cum *Prodigiũ ante mortem Cæsaris.* pridie Idus Martias auis regaliolus cum laureo ramulo Pompeianæ curiæ sese inferens, à varij generis volucribus ex proximo nemore persequẽtibus ibidem discerpta est. Nouissimo verò Neronis anno, in quo Cæsarum progenies defecit, silua illa Veientana radicitus exaruit, & quidquid ibi gallinarum erat, interijt. *Laurus cur in triũphis adhibita.* Adhibebatur autem laurus in triumphis non quia perpetuò vireret, nec quia pacifera esset (præferenda enim ei vtriq; olea) sed quia spectatissima in monte Parnasso, ideo etiã grata Apollini esse crederetur, assuetis eo dona mittere iam & regibus Romanis, teste L. Bruto. Fortasse etiam in argumentum, quoniam ibi libertatem publicam is meruisset, lauriferam tellurem illã osculatus ex responso: & quia manu satarum receptarumq; in domo, sola non tangitur fulmine. Ob has causas Plinius credit honorem et habitum in triumphis potiùs, quam quia suffimentum sit cędis hostium & purgatio, vt Massurius & Festus tradiderunt. Addo ego quoq; aliam causam ex dictis elicitam, nẽpe ob victoriam à triumphantibus reportatam: nam laurum aliquando victoriam præmonstrasse fidem *Laurus victoriæ præsagiũ.* facit ea, quæ in domo Alexandri Seueri iã infantuli nata iuxta Persicum arborem, intra vnum annum ipsam Persicum incremento mirabili superauit: vnde aruspices futurum prędixerunt, vt puer is olim Persas euinceret; quod euẽtu postea comprobatum est: Sub eo enim primò Persæ serui apud Romanos fuere. Quare apud Virgilium ex ea desumptum doctrina legas de victore:

—— viridiq; aduelat tempora lauro.

Sed pleraque, quæ de lauro diximus, breuiter complectitur Ouidius lib. 1. Metamorph. in transformatione Daphnes: *Ouidius de Lauro.*

Cui Deus, At quoniam coniux mea non potes esse,
Arbor eris certè, dixit, mea: semper habebũt
Te coma, te citharæ, te nostra laure pharetræ;
Tu ducibus lætis aderis, cum læta triũphũ
Vox canet, & longas visent Capitolia pompas.
Postibus augustis eadem, fidissima custos
Ante fores stabis, mediãq; tuebere quercũ.
Vtq; meum intonsi caput est iuuenile capillis,
Tu quoq; perpetuos semper gere frondis honores.

Nunc ad Populum noster declinet sermo, coronidem inde operi impositurus.

Populus alba.
EMBLEMA CCXII.

HERCVLEOS crines bicolor quòd Populus ornet,
Temporis alternat noxq; diesq; vices.

COMMENTARII.

I. *Populi albæ consideratio.* POPVLVS alba arbor est auctu perquam facilis, citò in altitudinem assurgit, superius ramosa, caudicis cortex læuis est, ramulorum verò etiam albicans. Folia sunt lata, profundius incisa ac angulosa, vitigineis ferè similia, sed multò minora; superiore parte læui a glabra, & virentia, auersa verò albida ac lanuginosa: iuli oblongi, papposi, initio purpurascentes: radices in diuersa tendunt, summo terræ cespiti subsunt, nec altiùs demittuntur. atque idcirco validiore vento has arbores subuerti non tarò accidit. Apponitur huic figura Solis & Lunæ, quibus Ægyptij temporis perpetuitatem significabant, teste Oro.

II. *Populus alba Herculi sacra.* POPVLVM albam Herculi sacram Plinius tradit c. 1. lib. 12. & lib. 16. cap. 23. Hæc quòd sit folio semper tremulo, supernè candicanti, & inferiori parte viridi, temporis motum continuum in diem clarum, & obscuram noctem distributum representat. Sic autem Plinius: Populus alia alba, alia nigra, alia quæ Libyca appellatur, minima folio, ac nigerrima, fungisque enascentibus laudatissima. Alba folio bicolor, supernè candicans, inferiori parte viridi. Hanc albam populum Herculi indigenę sacram, idem Plinius scribit, & Virgil. Ecloga 7.

Populus Alcidæ gratissima, vitis Iaccho.

Adhæc Lilius Gyraldus Syntagm. 17 hist.

Deorum

Deorũ, hos Virgiliana auctoritate reprehendit, qui tradunt eos sola lauro coronari solitos, qui ad aram maximam Herculi sacra facerent. Sic enim Virgil. in 8.

---Herculea bicolor cùm populus umbra
Velauitq; comas, folijsq; innexa pependit.

Et paulò post:

Populeis adsunt euincti tempora ramis.

Populus arbor, temporis symbolũ. Hoc quidem vidit diligentissimè Pierius lib. 52. Hieroglyph. qui populo arbore tempus significari ait, quòd sit bicoloribus folijs, quippè quæ diem ac noctem referre videātur. Quin etiã hæc habet populus commune cum tempore, quod eius folia post solstitium circumaguntur, nec vllo argumento certiùs intelligitur sidus confestum. Sunt quidem pleræque arbores, quæ duorum colorum folia habeant, vt sunt oleæ, salices, citri: in illis tamen color penè idem, licet ab vna parte dilutior, altera densior atque coloratior habeatur. In populo verò, alba præsertim, candor vna ex parte penè niueus ac cerussatus, ex altera porracei folij instar viridissimus. Eius arboris coronam gestasse Herculem narrant, cùm ad inferos descẽdit, eamque partem, quæ foris esset conspicua, fuligine tetri chaus obscuratam, quæ condebatur interitus sudore ablutam cãdidiorem euasisse: inde cum surculos eos in Acherontis ripa seuisset, seminium id latè propagatũ. *Folia populi cur bicoloria.* Secus habet Pausanias; qui asserit ab Hercule populum albam ex Thesprotide regione iuxta Acherontem fluuium genitã ad Græcos fuisse translatam, atq; hinc fabulæ locum datum. Acheron enim Thesprotidis fluuius Leucen, quæ alba est populus, passim fert, perinde ac Alpheus oleastrum, Asopus Bœotiæ iuncos, Mæander myricas, Persicam Nilus. Sed omnes hasce opiniones sigillatim recensere vt nõ est animus, sic non video quam sit necesse.

III. *Hercules, pro tempore.* *HERCVLEOS crines*] Populus cùm tẽporis sit symbolũm, vt diximus, meritò Hercules populum gestat coronam, nam & Hercules ipse tempus est. Etenim Macrobius 1. Saturn. cap. 20. Herculem tempus esse ex professo tradit, & Osiridis imaginem tricipitem describit, quem & Herculem, & Solem nominat.

Bicolor] Græcè δίχροος ἄγειρος.

Populus] populus hic appellata videtur à frondium multitudine. A nonnullis Farfarus nominatur, vt à Plauto in Pœnulo. *Farfarus.*

---Viscum legioni dedi,
Fundasq; eos prosternebam vt folia farfari.

Apuleius: Folia sunt farfari & nugæ meræ. Quod Lipsius prouerbij vice vsurpatum annotat Epist. quæst. lib. 2. De populo, eiusq; differentijs vide Theophrast. lib. 3. histor. plant. c. 1. & lib. 5. de caus. cap. 8. Dioscorid. l. 1. c. 114.

Temporis alternat &c.] Apud Horatium 1. Carm. Teucer, cum Salamina patremq; fugeret,

Tempora populea fertur vinxisse corona;

vices temporum ac fortunæ designans. Quod idem Horatius ad Canidiam Epodo 17. citra figuram arguit his verbis:

Vrget diem nox, & dies noctem.

Populeam coronam etiam ad signum fortitudinis traxit Ouidius epistola Deianiræ Herculi: *Coronã populea signũ fortitudinis.*

Ausus es hirsutos mitra redimire capillos?
Aptior Herculea populus alba coma.

IV. ALBÆ populi frondibus Herculem coronari, ad significandum temporis continuum cursum, perpetuumque motum, iam diximus. Ne verò aliquid antiqui finamus intactum, Athenagoras, Atheniensis Philosophus, Apologia pro Christianis, eo loci vbi deorum gentilium monstrositatem arguit, exempla quædam confert, sed primum Herculis, gigantum alterum, & tertium Proserpinæ. Herculem Deum inuolutum dracone ex Orpheo dicit: eundem cum Orpheo κοσμογονίαν referens, ita describit, vt alterum caput habere à natura leonis dicat, & inter alia duo; quorum vnum est draconis, alterum leonis, medium caput Dei sit, hunc Herculem tempus fuisse nominatum, & onus prægrande ait posuisse: quæ physicis rationibus vtrinque constant, vt solent reliquæ Græcorum fabulæ. *Hercules tricepsquid.* Probus Grammaticus commentariis in Virgilium testatur, physicos Herculem tempus interpretari, ideoque illi populum arborem ἀλληγορικῶς assignari, quòd bicolor sit: quæ hac ratione partes temporis indicet, diei scilicet ac noctis. Et serpentem seu draconem conuolutum temporis habere symbolum, in semetipsum reuoluti, notius est quàm vt testimoniis egeat. Tria igitur Herculis capita, tria sunt interualla temporis, præteritum, præsens, futurum. At præteritum quidem rectè per leonis caput exprimi, cùm eius possessionem scriptis ac memo-

ria firmissimam homines teneāt: futurum per draconis caput. Vt enim futura prospicimus, ita nullum animal est, quod acutius videat: nam & draco à videndo dicitur, nempè δέρκεσθαι, vt alibi dictum. Præsens porrò tempus per Dei caput exprimitur, quia Deus, qui tempori subiectus non est, neq; præteritum, neque futurum sentit, sed in præsenti semper est. Quod autem hic Hercules prægrande onus posuerit, vnde cœlum & terra originem duxerit, hoc significat, hunc mundū, & quæ in eo sunt omnia tempori esse subiecta: initium scilicet cepisse, & proinde habitura finem: Deum verò eius conditorem solum esse immortalem. Est ergo publicus morbus mortalitas; nihilominus videas multos (vt salutari aliquo monito, quale passim inueni, concludam) qui sibi immortalitatem audeant spondere in hac vita, id quod eorum vita perdita & soluti mores abundè docent. Hi in media fuga stare volunt, & ruendo quiescere: interim feruntur impetu, nec sentiunt motum, sicut qui noctu nauigant, in ipso cursu iacent, stertunt ac dormiunt, rapiente fluctu & remo: similis à tempore prouectio, labitur atq; aufert secum quidquid sub Luna, perenni fuga, nec in mora vel momentum. Mirari sæpius soleo hominum istorum insaniam, qui ex argilla cum sint & luto caducum plasma, fortunæ se ictus ac mortis sustinere posse illæso vasculo, stolidam nescio quam persuasionem iam dudum imbiberunt. Coeant in ingētem globum militum aliquot cohortes, clausæ hostilibus alis, tormentorum omnis generis horribili nube circumtonante, quis securitatem ibi speret? Nos in acie stamus omnes aperto campo, circumsepti vallo mortis, nec ad egressum patente porta: hæc lecto passu circuit & lunat arcum, aut fundam rotat, cōmuni meta & periculo; scutum suum aut lorica neminem defendit (audite scutati & loricati thrasones) pellis est & caro, exiguæ firmitudinis ad resistendum, hosti præsertim sic exercitato & assueto victoriæ. Quinimò nostris armis vincimur, quæ sanè miseranda calamitas: partes enim quæ componunt, destruunt deniq; & soluunt iterum, iuuante natura aut conniuente, quam acerbius idcirco nonnulli velut periurij ream maledictis impetunt, clamant se desertos ab ea ac proditos, vbi maximè tutela opus ac præsidio. Falsò; cessit iuri suo, nec potest aliter, mancipium peccati, spoliata dominatu ac priuilegijs maximis; ex pacto nunc vicaria & subdelegata potestate fungitur certis conditionibus, vt scilicet sub imperio submittat fasces suas, cum iussa, & quoties, reddito deposito per manus mortis, quæ iustè repetit ex mandato & lege, quam generalis ille creditor Deus dictat. In tabulis istis fati singulorum nomina, subscripsimus publicæ cautioni, quæ vniuersos ligat, & in vniuerso quidquid nascitur. Annum & minutissimas eius sectiones consideremus, infantiam suam habent ac senium, cum medijs interuallis: principia vernant in succo & vigore, extrema languent & moriuntur. Ita hominis conditio est, à flore in fœnum; necesse enim, vt spicam quæ maturuit, vitam meti. Frigidæ brumæ iniurias sæpe hyeme sentimus, præsertim nos, qui cœlo asperiori subiacemus Germani, lugubri aliquando spectaculo, quod & posteros tangit damni communione: sic interitus in siluanorum & hortēsium ampla illa & numerosa prosapia, clade vix reparanda nisi multorum annorum interuentu, natura ipsa stupente, quæ decursa mensium hibernorum periodo, protrudēdis gemmis humorem, vti solet, instillatura, canales reperit clausos in arido ligno, & medullam, vehiculum animæ, deferendo alimento nusquam satis dispositam. Ergo non potest tegere cortex, quāuis rigidus & asper, contra vim, stirpem inclusam: & nos fluida hac cuticula, qua operimur, putre figmentum, fatorum incursus & arma vitabimus? Inuersam arborem stantem videri hominem placet Physicis, quod enim radix ibi, truncus & frondes, hic caput est & corpus reliquum cum brachijs & pedibus. Typus igitur nostræ conditionis sit arbor & speculum, in quo fragilis structuræ momentaneam hanc & fugacem molem contemplemur, quæ fortunæ flatibus aduersis, vt Austris illa & Aquilonibus, perpetuò obnoxia: commune vtrisq; nasci, adolescere, senescere, perire, imò præmori plures & præuertere senium, præciso termino, sicut tenellus frutex sæpius afflatu turbinis in lacte decutitur. Per gradus lentè crescimus, scalam hanc vitæ ascendendo, sed præcipitium & casus in puncto, deturbamur in reditu,

Publicus morbus mortalitas.

Vita humana arboribus comparata.

non descēdimus: quis enim in lubrico hoc stabilem pedem figat? Quasi per glaciem gressus nostri, aut cruore natantem semitam, vacillant & labuntur, in gyrum rapiente vertigine, quâ mortalitas infestat nos omnes, morbus incurabilis. In finem principium omne tendit, & quidquid incepit, aliquando desinet: à primis ad vltima prospectus, atq; hæc ad illa se vertunt relatione quadam, angusto sanè orbe, quē tempus describit, intermedio. Qui semel in cursu est, ad stationem properat, & in ipso vestibulo scopum in oculis fert. Nemo intraret, si desperaret exitum: spes quietis, proposita meta, laborem mitigat. Finis miserarum mors est, non solùm vitæ; nascimur vt moriamur: fixus rebus omnibus suus terminus; consistendum semel in meta vel portu, quia in fluctuatione & motu vita nostra, donec appellat, & in eo tādem fine desinat, quò infantia nos fert à primo die, & iuuentia, & sequēs omnis ætas, quam incidit deniq; aut abrumpit fatum. Nihil quo fuit loco stabit: ruūt alia, alia surgunt. Solis lucentes radios seruæ noctis dispellunt tenebræ. Nec cum hominibus solùm, sed locis, sed regionibus, sed Mundi partibus in hoc interregno tumultuario ludit brachium mortis, & fortunæ protervia. At tu, mi homo, cogita à manu diuina esse quidquid obtingit, nec casu ferri, sed electione & consilio à prima causa, cui creata hæc vniuersa subiacent. Sola cura sit & studium, vt parati tangamur, & in statione quisque sua. O fiat, fiat.

Finis ab origine pendet.

Omnium rerum vicissitudo.

E P I L O G V S.

Ioannis Thulij Mariæmontani.

AVdi Veritas, & tu Sancta Romana Fides: Catholicus sum, & Catholico sensu, quidquid hic vel vnquam dixi, scripsi, & publicaui; dictum, scriptum, & publicatum volo. Et te, Benigne Lector, si vel apex offenderit, aut candidè interpretare ad affectum hunc candidum & mentē: aut expunge & oblitera, Veritatis amās, & orthodoxæ Fidei. De reliquo officiū tuū esse memineris, sicubi lapsa est adolescētia nostra, humano errori hominē te præbere. Equidem, vt ab initio monuimus,

Scripsimus hæc subito nimis indigesta labore,
Confusumque Chaos, glomeratamque agmine turbam.

Nec scripta semel calamo torquere, & de verbis, imò rebus singulis in iudiciū ire aut voluimus, aut ob otij penuriā, & Typographorū importunitatē potuimus. Quapropter ea, quæ ad huius operis cōsūmationē prætermissa visa sūt, venia digneris: quæ placuerunt, multa prosequaris gratia, rogo. Hæc post rem nō abs re monēdus mihi fuisti mi Lector, ob Aculeonū, & in alienis rebus hoc æuo Curionum vbertatē, qui inscitiæ suæ hostorio quiduis radere audēt. Ad horum auersionem auertentia sacra mecum facias.

INVIDIAE ET PALLORI.

COROLLARIA ET MONITA Federici Morelli Professoris Regij,

Ad Andreæ Alciati Emblemata.

D*VM hoc Emblematum Opus sub prælo ferueret, & iamiam coronidem expectaret, peruenit ad manus nostras Editio nouissima Parisiensis (satis quidem scabra & literis fugientibus) cũ* COROLLARIIS ET MONITIS *Federici Morelli; quæ, ne quid desiderari possit, huc ad calcem reliquorum Commentariorum adijcere operæ precium iudicauimus. Afferimus itaque ipsissima Morelli verba: typi defectus & sphalmata passim iuuamus, quà licet, aut saltem obiter monemus: nonnunquã Latinam interpretationem Græcis subiungimus: & ne de plagio rei agamur, singula ex nostro penu, signis hisce [ ] includimus. Denique vt hæc commodè cum nostris Commentarijs coniungi possint, in margine numeros solitos apponimus; qui indicent, sub qua nostrarum Classium isthac militare debeant. Hisce Lector fruere, & Vale.*

AD PRÆFATIONEM.

III. *Ludus nucum.* *Dum pueros iuglans*] χαρυετίζοντες. Et Philo scribit in κοσμοποιΐᾳ. M. Ludũ χαρυεττισμῦ scitè descripsit; [Quis? non enim mihi satisfacit illud M.] quomodo Ouidius in Nuce:

Quattuor è nucibus non amplius alea tota est,
Cùm sibi suppositis additur vna tribus.

Tessera fallit] Huc referre possim Prouerb. ὅρκοις ἄνδρας, ἀστραγάλοις δὲ παῖδας ἐξαπατητέον. *Viros iureiurando, pueros vero talis seu tesseris fallendos.*

IV. *pag. 7. b.* Locus ex Xenophontis conuiuio adductus, sic Græcè sonat] Ξενοφῶν φησι τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν ἔχειν τὶ καὶ τὰς ἐν οἴνῳ καὶ παιδιᾷ φορὰς, καὶ διατριβὰς ἀξιομνημόνευτον, ὀρθῶς λέγων.

AD EMBLEMA II.

Tecla] Cuius vitam luculenter & pereleganter Græcè scripsit Basilius Seleuciæ Episcopus. III.

AD EMBLEMA III.

Eodem spectat istud augustum Augustini monitum, in Psalm. 101 *Iam bene viue. Cras* (inquit) *bene viuam. Indulgentiam tibi Deus promisit: crastinum diem tibi nemo promisit. Si malè vixisti, bene viue iam hodie.* IV.

AD EMBLEMA IV.

Consilium, mens atq; Dei &c.] Quid si clausulæ Epigrammatis Hexameter sic animi caussa reponeretur: III. *Emendatio carminis Alciatini.*

Cuius forma, animique decus det gaudia diuis.

numquid stomachum moueret Homero? Imò concineret pulcrius Homericis versibus

sibus, Iliad. 20. expressis, quibus sola formæ præstantia Ganymedem ad æthera Iouemq; euchendi causa perhibetur:
τὸν καὶ ἀνηρείψαντο θεοὶ Διὶ οἰνοχοεύειν,
Κάλλεος εἵνεκα οἷο.
Id agnoscit Philo Iudæus in l. Fragment. τῶ περὶ προνοίας, de prouidentia. Quod in Græca editione Germ. & in Latina versione nostra nuper Lutetiæ edita subiectū libro singulari eiusdem Philonis de septenario numero, & festis Iud. diebus his verbis: *Non vsq; adeo vnquam à veritate aberrandum, vt felicem quempiam sceleratorum esse putes, tametsi Crœsum opibus superet, & Lyncea oculorum perspicuitate, itemq; viribus Milonem Crotoniatam antecat, licet deniq; formosior sit Ganymede,* — *Sceleratus semper infelix.*
Quē superi rapuere, Ioui quo pocula ferret,
Ob formæ decus egregium.

AD EMBLEMA X.

IV. Et iam laudatus Ge. Pysides in eodem carm. Cosmurgiæ, versu 657. — *Lyra vitæ humanæ symbolū. pag. 64. a.*
εἴτις καθ' ἡμᾶς σαρκικὴν λάβοι λύραν.
Si sumat aliquis carneam hanc nostram lyram. &c.

AD EMBLEMA XI. in fine.

IV. Et Libanius in Declamat. Morosi, qui Loquutuleiam duxerat. [De Harpocrate ibi agit, & silentio] Et Gregor. Naziāz. in Carm. εἰς σιωπήν.

AD EMBLEMA XII.

IV. Ex Aurelio Victore, in Caligula: Tres sorores suas stupro maculauit. Incedebat habitu Deorum suorum: Iouem ob incestum; in choro Bacchanali Liberum se asserebat: de quo nescio an queri liceat, nisi fortè quia iuuat de principibus nosse omnia, vt improbi saltem famæ metu talia declinent. Huc spectat Ouidianum illud:
Cur aliquid vidi? cur noxia lumina feci?
Cur imprudenti cognita culpa mihi est?
Inscius Actæon vidit sine veste Dianam?
Præda fuis canibus non minus ille fuit.

AD EMBLEMA XV.

III. *Est leo sed custos*] Autor Græc. Sphæræ vet. leonem à λάειν, quod est *lauigare* dici mauult. — *Leo vnde dictus.*

AD EMBLEMA XVI.

IV. *Venter pinguis non gignit sensum tenuem.*] παχεῖα γαστὴρ λεπτὸν οὐ τίκτει νόον.

Et in Libanij Sophistę orat. 1. de seditione ad Theodos. & 2. Eucharistica ad eundem Imp. quæ editæ sunt vtraq; Lingua à Feder. Morello Profess. Reg. in Tomo 2. Oper. Liban. [De lege Theodosij sermo est] — *pag. 98. b. vers. 3.*

AD EMBLEMA XVIII.

Hoc verò prouerbium [πρόσσω καὶ ὀπίσσω. *A fronte & à tergo*] ab Homero sumptum est, apud quem Menelaus, Iliad. 3. Troianos alloquens ait: II.
Οἷς ὁ γέρων μετέῃσιν, ἅμα πρόσσω καὶ ὀπίσσω λεύσσει.
Prospicit ante pedes vetulus, videt atque futura.

AD EMBLEMA XX.

Volitant spicula missa manu] Apud Homerum ἰυσεὶ πτερὸν ἢ νόημα. III.

Eruditè Fabius Quintilianus lib. 12. cap. 6. Agendi initium sine dubio secundum vires cuiusq; sumendum est: neque annos definiam, cùm Demosthenem puerum admodū actiones pugillares habuisse manifestum est. Modus mihi videtur quidam tenendus, vt neq; præproperè distinguatur immatura frons, & quidquid est illud acerbum proferatur. Nam & inde contemptus operis innascitur, & fundamenta iaciuntur impudentiæ, & quod est vbiq; perniciosum, præuenit vires fiducia. Nec rursus differendum est tyrocinium in senectutem: nam quotidie metus crescit, maiusq; fit semper quod ausuri simus; & dum deliberamus quando incipiēdum sit, incipere iam serum est. Quare fructum studiorum viridem & adhuc dulcem promi, dum & venia, & spes est, & paratus fauor, & audere non dedecet, & si quid desit operi, supplet ætas: & si qua dicta sunt iuueniliter, pro indole accipiuntur. Hæc Fabius, longo vsu doctus, de conatu studiosorum. Attexo huc consilium in rebus arduis non ita maturandum, sed occupandum, ex Capitolino in Maximo & Balbino: Oratione Consulis, ait, qui primus sententiam rogatus, post mortē Gordiani, vbi maximus timor omnium animos occupasset, vt qui Maximini scelera, & truculentiam horrerent: Scio, P.C. hāc rebus nouis inesse oportere constantiam, vt rapienda sint consilia, non quærenda: verbis quin etiam plurimis abstinendum atq; sententijs, vbi res perurgent. — IV. *Modus vbique tenendus.* — *Maturādum.*

AD EMBLEMA XXV.

Rapientem Gnossida]
in nuptijs Thetidis & Pelei, & Nonn. Διονυσιακῶν

νυστακῶν] 47.

IV. Basilius Magnus Inuectiua, κατὰ μεθυόντων. pag. 487. Tom. 1. edit. Morell.

[Hæc iungenda sunt in fine Emblematis]

AD EMBLEMA XXVIII.

III. *Iustior Neptunus*] Solon sapiens in Epigram.

Ἐξ ἀνέμων γε θάλασσα ταράσσεται· ἢν δέ τις αὐτὴν

Μὴ κινῇ, πάντων ἐστὶ δικαιοτάτη.

Oceanus sæuit turbantibus æquora ventis:

At placido ventis æquius æquore nil.

IV. Ἐν παντὶ δεῖ &c. quos versus sic vertit Morellus]

Iustitia sola tandem obtinet.

Fas tempore est omni quod æquũ est vincere:
Vnus vir æquus longè iniquis plurimis
Præstat, Deo Diceq; cum iuuantibus.

Adisis Libanij Encomium Iustitiæ, pag. 91. editionis & versionis nostræ. In eo maximè insignis est hæc sententiosa pericope, quæ totum Emblema, nedum eius clausulam illustrare queat. τῶν ἡμιθέων ὅσοι τὸν αὐτῶν βίον δίκαιον παρέσχοντο, ζῶντες τίμιοι δοκοῦσι καὶ μεταστάντες εὐδαιμονέστεροι διαιτᾶσθαι. *Ex Heroibus*, inquit, *seu semideis quicunq; vitam iustitiæ consentaneam instituerunt, & dum viuunt, & cum ex hac vita ad aliam commigrauere, felicius degisse mihi videntur.* Videsis etiam notas nostras ad illud scriptum Libanii.

AD EMBLEMA XXIX.

III. *Patriæ pestis acerba suæ*] Tranquill. Nerone: Domitii patris vox inter gratulationes amicorum, negantis quidquam ex se de Agrippina nisi detestabile, & malo publico nasci potuisse. Ouidius:

O mihi perpetuum nata puella malum.

Seneca 1. de Clementia, cap. 18. Quanto non nasci melius fuit, quàm numerari inter publico malo natos.

AD EMBLEMA XXXII.

III. *Phinea raptant Harpyiæ*] Hesiodum est:

Δὼς ἀγαθή, ἅρπαξ δὲ κακή, θανάτοιο δότειρα.

AD EMBLEMA XXXV.

III. Subiungit hisce verbis: Hæc vetus scriptor de Belgis, fortasse verè pro suo tempore:] sed nunc nostro æuo excusandi, ni fallor, qui nimis imperiosos ac truculentos Hispanos ferre non potuerunt.

pag. 191. n. vers. 7.

AD EMBLEMA XXXVI.

III. *Palma*] Libanii Encomio Palmæ & Pomi. Ὁ φοῖνιξ προῆλθεν Ἀπόλλωνος, καὶ γεγενημένος τοῦ καλλίστου θεοῦ, καλλίστοις χώροις ἐπίσταται φύεσθαι· καὶ ὕψους πρόεισι, καὶ γῆς ἀνέχει τὰ μάλιστα· καὶ παρ' αὐτόν, ὡς εἰπεῖν, ἰέναι σπεύδει τὸν οὐρανόν. τόν γε τοῦ βίου χρόνον παραπλήσιον ἔχει· οὐκ ἔστιν οὐδείς, ὃς θᾶττον οἶδεν ἀναιρούμενον φοίνικα. ἀλλ' οἶδε μόνον τῶν φυομένων μακροβιώτερον. μόνος δὲ κατ' εὐθὺ προϊὼν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, διασώζει τὴν βλάστην. Hoc est, ex versione nostra: *Palma ab Apolline processit, & à pulcherrimo Deo profecta, pulcherrimis quoq; in locis nasci consueuit: eadem in altum se erigit, & humo se extollit quàm maximè: atq; ad ipsum, vt ita dicam, cœlum pergere contendit. Vigoris, etiam ac vitæ tempus eiusmodi habet: adeo vt nemo sit, qui citò peremptam palmam nouerit. Duntaxat quisque solam è stirpibus, quæ oriuntur è terra, longioris æui esse agnoscit. Porrò cum sola palma pergat rectà in capite, surculum conseruat.* &c. Hæc à me primùm Græcè & Latinè edita clam te esse nolui, quæ si libet conferes cum ijs, quæ de hac arbore scribuntur à Theophrasto lib. 1. histor. plant. cap. 23. & à Philone Iudæo l. de Vita Mosis.

Palmæ natura.

AD EMBLEMA XLIV.

Vt speres nil nisi quod liceat] Inde illud B. Pauli 2. ad Titum: φρονεῖν εἰς τὸ σωφρονεῖν [*Sapere sobriè*] Martialis: III.

Crede mihi sapere est, non nimiũ & sapere.

AD EMBLEMA XLV.

Kalẽdarum ἔκφρασιν, seu descriptionẽ elegãtissimam habes Attico sermone scriptam olim à Libanio Sophista Antioch. & pridem Latinam à nobis factam, pag. 178. editionis nostræ bilinguis. In ea solemnitatem earum percelebrem & munerum genera graphicè & festiuè expressa reperies. II.

AD EMBLEMA XLVII.

De Porphyrione Georgius Pisid. in Carm. κοσμουργίας, à vers. 998. ad 1103. etiam διγάμου, vt μαχλάδας καὶ πόρνας θήλειαν odisse memorat fol. 37. & 38. edit. & versionis nostræ. Itemq; Eustath. in 3. Odyss. luculenter. II.

Abdita in arcanis natura est causa] Dicitur in iis, quæ ἀναιτιολόγητα Græci vocant; de quibus fusè agit B. Augustinus lib. 22. de Ciuit. Dei, cap. 4. & 5. Illis, inquit, & similibus Dei rariis operibus infir- III.

ma

ma mortalium ratiocinatio vincitur.

III. AD EMBLEMA XLVIII.

Aiax vnde dictus. *Aiacis tumulum*] Aiax, Græcè αἴας dictus ἀπὸ τοῦ ἀετοῦ, *ab aquila* præpete alite, quę apparuit postquam Hercules precatus Iouem esset, vt Telamonem hospitem suum orbum liberis augeret: Pindaro perhibente in Isthm. Od. 6. Stroph. 2. & 3. [cuius etiam nos supra Emblem. 28. mentionem fecimus] Καί νιν ὄρνιχος φανέντος Κίκλητ' ἐπώνυμον εὐρυβίαν Αἴαντα. Virgilianus etiam versus in Eclog. 3.

Dic quibus in terris inscripti nomina Regum
Nascuntur flores.

innuit ὑπαινίττων, *Ai*, primas vocales, Aiacis, Αἴαντος expressas arcana vi quadā naturæ fuisse in Oebalio flore, qui cruore Aiacis respersus è candido purpureus factus est. Ouidius 13. Metamorph.

Litera communis medijs puerοq; viroq;
Inscripta est folijs, hæc nominis, illa querela.

IV. AD EMBLEMA LI.

Rabulæ, & maledici. Idem argumentū fabulæ Aristophanis, cuius ἐπιγραφή est, Σφῆκες. hoc est, *Vespæ.* quo nomine traducuntur rabulæ & causidici iurgia & conuitia iactantes, & maledictis certantes. Ad quos pertinet illud Homeri Iliad. 20.

ὁπποῖόν κ' εἴπησθα ἔπος, τοῖόν κ' ἐπακούσαις.

Si quis traducas, ita traduceris ab illis.

Illud item Pindari Olymp. 1. Epod. 2.

ἀκέρδεια λέλογχε θαμινὰ κακαγόρας.

Hoc ita verti:

Noua semper maledicos damna manent.

II. AD EMBLEMA LII.

Actæon pro suis canibus orat. Nonnus Panopolit lib. 5. Dionysiacōn, Actæonem post obitum ita patrem, vt canibus suis parceret, inducit.

Ἀλλὰ πάτερ πυμάτην πόρσυνέ μοι χάριν ὀρφναίας δὲ
Πένθος ἔχων φιλότεκνον, ἐμοὺς μὴ κτεῖνε φονῆας
Παιδοφόνους ὤκτειρον ἀμεμφέας. ἡ μετίρης γὰρ
Θηρείης ἀίσσοντες ἀπεπλάγχθησαν ὀπωπῆς.

Quos ita Romanis modulis expressimus:

Extremum pater hunc quaso impertire fauorem:
Ne luctum ob nati innocuos occide canes, quin
Parce meis potiùs casoribus: error adegit
Inuitos, hac deceptos facieq; ferina.
Quis catulus ceruo vnquam parcat?

AD EMBLEMA LIV.

De Medeæ sæuitia Libanius in Ethopœia 1. Quid diceret Medea liberos suos occisura, pag. 138. editionis nostræ. I I.

Colchidos] vide Apollonium in Argonaut. III.

AD EMBLEMA LV.

Ratio quem nulla gubernat] Gratius in Carm. Cynegetico hunc *in consultum* vocat, cuius III.

—— Vita fuit error in omni.

statimq; subiungit:

Post alia propiore via, meliusq; profecti
Te sociam Ratio rebus sumpsere gerendis.

Homerus iuuenum indolem hoc versu pulcrè expressit: IV. *Iuuenum indoles.*

ὁπλότεροι ἀνδρῶν ἀεὶ φρένες ἠερέθονται.

Hoc ita reddidit Lucretius lib. 2.

—— ætas improuida ludificatur.

Ausonius Eidyll. 15.

—— iuuenum temeraria pubes.

AD EMBLEMA LVI.

Lapsus ab axe miser] Horatius: III.

Terret ambustus Phaëthon auaras
Spes.

AD EMBLEMA LXI.

Legesis Epigrammata facetissima εἰς λῃστάς, lib. 1. Antholog. Græcor. Epigram. I I.

AD EMBLEMA LXII.

Vespere qua tantùm volitat &c.] Νυκτερὶς generale nomē est πετεινοῦ νυκτερινοῦ. Hesychio etiam νυκτίβιος exponitur, ὁ ἐν νυκτὶ ὡς ἡμέρᾳ διάγων τοιαῦτα δὲ τὰ θηρία καὶ τὰ πλεῖω τῶν πτηνῶν. *Qui per noctem degit vt per diem, cuiusmodi fera sunt & volucres pleraq;* Idem Νυκτίδας explicuit γένος τι τῶν ταῖς λοιμικαῖς νόσοις ἐπακολουθούντων. *Genus quoddam pestilentes morbos insequuntur.* Videsis an hi sint Libitinarii, qui vernaculè *Corui* nuncupantur. Psalm. 101, ὡς νυκτικόραξ ἐν οἰκοπέδῳ [*Sicut nycticorax in domicilio*] B. Augustinus in eius Psalmi enarratione: Nycticorax, inquit, est auis amans noctem. Parietinæ dicuntur, quas vulgo dicimus ruinas, vbi parietes stant sine tecto, sine habitantibus; ibi habitat Nycticorax. III. *Νυκτερίς.* *Nycticorax.*

AD EMBLEMA LXV.

Hinc fatuos &c.] Nonius: Sanniones dicuntur, qui sunt in dictis fatui, & in motibus III.

ribus,& in scenis, qui μῶροι dicti Græcis. Cicero 2. de Orat. Quid tam ridiculum, quam Sannio est, qui ore, vultu, imitandis moribus, voce denique ac corpore ridetur ipso?

AD EMBLEMA LXVII.

II. Ethopœiam geminam de Niobe, quid dicere potuerit amissis liberis, habes apud Libanium, pag. 143. & 145. editionis & versionis nostræ.

AD EMBLEMA LXIX.

III. φιλαυτία] Hic φίλαυτος, quem transversum agit *Cæcus amor sui*. Flacco permittente,

····· sine riuali seq; & sua solus amabit.

Aristoteles 11. Moral. ad Nicomach. ἐπιτιμῶσι τοῖς ἑαυτοὺς μάλιστα ἀγαπῶσι καὶ ὡς ἐν αἰσχρῷ φιλαύτους ἀποκαλοῦσι. Tandem explosa φιλαυτίᾳ vitiosa, optimum illius vitæ genus esse probat, qua virtute præditus meliorem sui partem amat; qua sapit & intelligit, vt sibi & aliis prosit, τὸν ἀγαθὸν δεῖ φίλαυτον εἶναι, καὶ γὰρ αὐτὸς ὀνήσεται τὰ καλὰ πράττων, καὶ τοὺς ἄλλους ὠφελήσει.

AD EMBLEMA LXX.

III. *Hirundo vigilax.* *Progne mihi garrula somnos Rumpis*] Hirundinē peruigilem seu vigilacem vocat Ausonius in Phalæcijs Ephemeridis:

Iam strepit nidis vigilax hirundo.

vt Hesiod. λακέρυζα κορώνη dicitur *cornix garrula.*

AD EMBLEMA LXXIV.

III. ἢ ξανθὸν κατόπτρῳ πλόκαμον ἐξήσκεις κόμης]

pag.311. in fine. *Flauos coma nexus reuincis molliter.*

Huic Laidis tumulo nō inconcinnè insererentur quæ apud Libanium dicit meretrix cum resipuisset, in Ethopœia, τίνας ἂν εἴποι λόγους πόρνη σωφρονήσασα, pag.170 editionis & versionis nostræ; hoc exordio: ἐρρέτω μοι γένος τῶν προαγωγῶν. *Valeat mihi genus lenonum.* In medio legendum, νόμον ἐν τῷ Λιβάνῳ θήσω. *Legem in Libano constituam.* de Libano monte, in quo delubrum & signum fuit Veneris. In clausula profitetur se euersuram τῶν ἑταιρῶν, vel potius ἑταιρῶν πικρὸν ἐργαστήριον. *Meretricum acerbam officinam.* (*Delubrū Veneris in monte Libano.*)

AD EMBLEMA LXXV.

II. Constat hic alludi ad Platonicum hoc: ἡδονὴ δέλεαρ κακῶν. *Voluptas esca malorum* de quo supra.

AD EMBLEMA LXXVI.

Et rationem animi perdere, quisquis amat] Minimè malè, ἰσχύει, quamuis luxuriæ, sibi non caueenti à meretricum illecebris, iamque irretito apposite quis dixerit, quod apud Sophoclem in Electra de Orestis casu memoratur: III.

······ ἀνωλόλυξε τὸν τάλαν

οἷα ἔργα δράσας, οἷα λαγχάνει κακά.

AD EMBLEMA LXXVII.

Glossar. vet. Philoxeni, Amoletum, pro Amuleto exponit φυλακτήριον, quasi tutamen seu præsidium. Ibidem ἀποτροπιασμὸς, detestatio & expiatio, explicatur: quod huic Emblemati non est absonum. (*Ad epigraphen ἐπισφράγισμα.*)

AD EMBLEMA LXXVIII.

Quam quadriradiam] Alciatus legit apud Pindarum Pyth. 4. Stroph. 9. ποικίλαν ἴυγγα τετράκναμον. & motacillam quadriradiam vertit, quod verticilla quatuor, quasi κνήμας habeat, duas videlicet alas, [caput & caudam] & sic radijs quatuor rotæ affigi commodè possit; vel quia digitos pedis quatuor habet, duos antrorsum, duos retrorsum, ex Aristotele loco laudato, & lib. 4. de part. animal. cap. 12. Germana tamen lectio scholiastæ Græco, & plerisque eruditis videtur: τετρακνάμον' Ουλ. in dandi casu, pro ἐν τετρακνάμονι ἀλύτῳ ζεύξασα κύκλῳ Torquillā in quatuor radios habente indissolubili alligatam rota. Synesius Cyren. in lib. περὶ ἐνυπνίων. III. (*Locus Pindari de Iynge.*)

AD EMBLEMA LXXIX.

Gregorij Nazianzeni carmen Satyricum, κατὰ τῶν καλλωπιζομένων, quod Latinis elegis operosis pridem expressimus & edidimus, ad huius Emblematis ὑπόθεσιν & δήλωσιν spectat; nempe aduersus fucantes se mulierculas, & nimio mundo immundas. IV.

AD EMBLEMA LXXX.

Fontē Emblematis ἀμφιβόλου καὶ εὐτελοῦς detegēs perspicax Commentator, optimè coniecit ex Artemidori ὀνειροκριτικῶν lib. 5. cap. 24. fuisse tractum; sed Heliodorum pro Artemidoro, κατὰ μνημονικὸν ἁμάρτημα scripserat. Vide editionis nostræ δήλωσιν pag. 26. Adisis etiam Achmetis F. Seirim ὀνειροκρ. cap. 104. pag. 71. & 72. eiusdem editionis. II. (*De fonte Emblematis.*)

Turpe quidem dictu] Primi versus hemistichium huic Homerico par est: II.

Αἰσχρὸν μὲν δηρόν τε μένειν.
Sententia ab Aristotele sic explicatur lib. 4. Ethic. Nicomach. ἕκαστος οἷός ἐστι, τοιαῦτα λέγει καὶ πράττει, καὶ οὕτω ζῇ. *Qualis quisque est, talia loquitur & facit, itaque viuit.*

AD EMBLEMA LXXXI.

III. *Non se, non alios vtilitate iuuat*] Hesiodos versus de ingeniorum differentia scitè apud Liuium M. Minucius in concionis ad milites exordio, Decad. 3. lib. 2. Sæpe ego audiui, milites, eum primum esse virum (Hesiod. πανάριστον) qui ipse cõsulat quid in rem sit: secundum eum, qui bene monenti obediat (ἐσθλὸς δ᾽ αὖ κἀκεῖνος ὃς εὖ εἰπόντι πίθηται) Qui nec ipse consulere, nec alij parere scit, eum extremi ingenij esse. ὃ δ᾽ αὖτ᾽ ἀχρήϊος ἀνήρ.

AD EMBLEMA LXXXII.

IV. Hesiodus 1. ἔργων.
Οὔτοι ἔργον ὄνειδος, ἀεργίη δέ γ᾽ ὄνειδος.
Non opus est probrum, sed segnis inertia probrum est.
Basilius Magnus in Hom. σχολὴ ἄνευ θεοῦ μήτηρ πονηρίας. *Otium sine Deo parẽs improbitatis est.*

AD EMBLEMA LXXXIII.

III. *Remora*] Remoram Græci non tantùm ἐχενηΐδα vocant, sed & ναυκράτην, vt noster Georgius Pisides Cosmurgiæ versu 983. & seq. vbi de medela sceleri ipsius, vers. 994. Porrò Echeneis multis parasangis distat ab Echino, de quo idem Pisides versu 1135.
Remora.

AD EMBLEMA LXXXIV.

IV. Heroica vetus parœmia ad hoc Emblema referri potest:
πολυμαθημοσύνη ἧς οὐ κενεώτερον οὐδέν.
Doctrina varia multa artesque inanius est nil.
Aristoteles Politic. 1. πολιτικὸν improbat gladio Delphico similem, cuius duplex vsus erat, πανουργος.

AD EMBLEMA LXXXV.

II. De Tantalo eiusque saxo Homerus in νεκυίᾳ Odysseæ, Pindarus Olymp. Od. 1. Epod. 2. καταπέψαι μέγαν ὄλβον οὐκ ἐδυνάσθη. κόρῳ δ᾽ ἕλεν ἄταν ὑπέροπλον τάν οἱ πατὴρ ὑπερκρέμασε, καρτερὸν αὐτῷ λίθον. Idem in Pyth. Od. 3. de Æsculapio: κέρδει καὶ σοφία δέδεται. Tertullian. aduersus Gentes cap. 14. Est ille de Lyricis (Pindarum dico) qui Æsculapium canit auaritiæ merito, quia medicinam no-
Tãtalus.
Æsculapius.

center exercebat, fulmine vindicatum.
III. *Qui quasi non habeas*] Huc prouerbiũ Iunij, *Alauda*. 4. 37.

AD EMBLEMA LXXXVII.

II. Herodotus in Thalia lib. 3. scribit, Darium Regem Democedi Crotoniatæ Medico, à quo tali seu astragali luxati cruciatu liberatus fuerat, largitus est duo compedum aurearum paria, χρυσέων πεδέων δύο ζεύγεα. Tum iocosè Democedes munificum Principem interrogauit: εἴ οἱ διπλήσιον τὸ κακὸν ἐπιτηδὲς νέμει, ὅτι μιν ὑγιέα ἐποίησε. *Numquid se duplici malo remunerandum constituisset, quod ope sua sospes euasisset.* Ausonius in ludo Septem Sapient. Solonem ita loquentem de Cyro fingit:
Democedes Medicus Darij

----- *Crœsum in amicis habet,*
Vinctumque pedicis aureis secum iubet.
Reliquum quod esset vitæ, totum degeret.

AD EMBLEMA LXXXVIII.

III. *Proluit aluum Ibis*] Habes apud Georgium Pisidam in Cosmurgia ἔκφρασιν Ibidis venustissimam, & κλυσμοῦ purgatorij medici ab hac aue indicati, quando χυλὸν ἅλμης ἐμβαλοῦσα τοῖς ἔσω,
Ibis clysteris inuentrix.
Salsum profundens visceri succum intimo,
Sic arida fluxis onera trudit foras. &c.
pag. 40. & 41. edition. nostræ.

AD EMBLEMA XCIV.

IV. Ex inuidia & discordia hæc querimoniæ inter opifices ὁμοτέχνους. Vnde Hesiodum istud:
Figulus figulum odit.
καὶ κεραμεὺς κεραμεῖ κοτέει, καὶ τέκτονι τέκτων.
Et figulus figulo, & fabro faber inuidet omnis.
Alioqui *Nulla fuit res parua vnquam æquanimis, addo nec vnanimis.* vt Ausonius M. ait in Herediolo, Aristoteles in Politic. & 8. Ethic. ad Nicomach.

AD EMBLEMA XCV.

IV. Hoc symbolũ est humani generis ἐαυτολεθροφόρῳ. Siquidem
Audax omnia perpeti
Gens humana ruit per vetitum nefas.
vt canit Flaccus ex istis Homeri 1. Odyss. σφῇσιν ἀτασθαλίῃσιν ὑπὲρ μόρον ἄλγε᾽ ἔχουσιν.
Basilius Magnus Homil. 2. in Hexaem. pag. 22. edit. nostræ; & Gregorius Nyssenus in 4. Cant. initio.

AD EMBLEMA XCVIII.

II. *Naturam hoc dicere verum est*] Lucretius,

Natura humana duplex. tius aureo hoc Hexametro μικροκόσμου vim naturamq; comprehendit.

Altera pars homines terra sumus, altera cæli.

Anima. Hanc Aristoteles τὸ θεῖον appellat, alii τὸ κρεῖττον, Ouidius meliorem partem, in Epilogo Metamorph.

Parte tamen meliore mei super alta perennis

Astra ferar. Illam verò,

---- quæ nil nisi corporis huius

Corpus. *Ius habet,*

Plato σῶμα ὡς σῆμα vt sepulchrum animæ: Phocylides, Σῶμα γὰρ ἐκ γαίης ἔχομεν, καὶ πάντες ἐς αὐτὴν λυόμενοι κόνις ἐσμέν· ἀὴρ δ' ἀνὰ πνεῦμα δέδεκται. Iuuen.

----- mors sola fatetur

Quantula sint hominum corpuscula.

Basilius Imperator in προτρεπτικῷ ad Leonem filium σῶμα χῶμα, tanquã glebam esse vult. Georg. Pisides κοσμουργίας vers. 658. Τὴν καθ' ἡμᾶς σαρκικὴν λύραν: *Carneam nostram lyram*, corpus humanum nuncupat.

AD EMBLEMA XCIX.

III. Fortuna et Ars ferè circa ide sunt. *Vt sphæra Fortuna, cubo sic insidet Hermes*] Aristoteles 6. Ethic. ad Nicomach. scribit, Fortunam & Artem circa eadem quodammodo versari, idq; firmat auctoritate Agathonis Comici: τρόπον τινὰ περὶ τὰ αὐτά ἐστιν ἡ τύχη καὶ ἡ τέχνη, καθάπερ καὶ Ἀγάθων φησί.

Τέχνη τύχην ἔστερξε, καὶ τύχη τέχνην.

Fortunã amauit Ars, & Artem Fors quoq;

AD EMBLEMA CII.

II. Scyphus Nestoris. Proponitur hic Nestoris κύλιξ ex 11. Iliad. Homeri, de cuius artificio quosdam veterum Criticorum libros integros edidisse constat Apud Athenæi Dipnosophist. lib. 12. tractantur quæstiones aliquot super Homericis versibus in huius Nestoris poculi descriptione: cuiusmodi istud est, de clauis aureis, quibus canit poeta fuisse hũc scyphum argenteum πεπαρμένον. Quod sic explicatur & legitur ex emendatione eruditorũ virorũ: οἱ μὲν οὖν λέγουσιν ἔξωθεν δεῖν ἐμπείρεσθαι τοὺς χρυσοῦς ἥλους τῷ ἀργυρῷ ἐκπώματι κατὰ τὸν τῆς ἐμπαιστικῆς τέχνης. Fabrilis vtriq; artis vet būt est ἐμπαίειν. quod declarat clauis bullisq; adactis & infixis sceptrũ aut vas aliquod ornare. Porrò opus ita elaboratum ἔμπαισ[?]ν indigitabant. De cuiusmodi operibus videlis quæ eruditè notata sunt à C. V. Isac. Casaubono ad lib. 2. Suetonij. & lib. 11. animaduers. in Athenæ. cap. 12.

AD EMBLEMA CIII.

Versus Bacchidis ex Stobæo sic vertit Morellus] III. pag. 430. a.

Hoc ego scio, imbellis licet sim fœmina.

Vt quanto magis quis res Deum cognoscere

Desiderat, tanto minus eas nouerit.

AD EMBLEMA CV.

Emblema eodem, quò hoc Trimetrum Græcum refertur. IV.

Μισῶ σοφιστὴν, ὅστις οὐχ αὑτῷ σοφός.

Odi Sophistam, qui sibi ipse non sapit.

quia nequidquam sapit. Paulus ad Romã. 12. μὴ ὑπερφρονεῖν παρ' ὃ δεῖ φρονεῖν. quod pulchrè Martialis ita expressit:

Crede mihi sapere est, non nimium sapere.

AD EMBLEMA CVI.

III. Dirum. *Dira lues*] Morellus mauult τὸ *dirum*, referre ad τὸ δεινόν. quod graue & formidabile est. ἀπὸ τοῦ δέους.

A nobis temperet anne manus?] Musæ apud Musicium Epigrammatographum 1 Antholog. minitãti Veneri, nisi ipsæ numen suum venerarentur, se aduersus eas ἔρωτα, Cupidinem suum armaturam, respondent:

Ἡμῖν οὐ πέταται τοῦτο τὸ παιδάριον.

Non volitat nobis ille Cupido puer.

AD EMBLEMA CVII.

III. Flos terrestre sidus. *Altera sed manuum flores gerit*] Flos, quem dextra tenet nudus Amor, non terram solum designare, sed & cœlum ipsum videtur: siquidem à Columella lib. 10. *terrestria sidera flores* scitè vocantur. Itaque ἄνθος à Græcis dicitur *flos*, ἀπὸ τοῦ ἄνω θέειν, *quod sursum tendat*; vt tendit in ardua virtus, & ignis cœlum petit, ideoq; à Gregorio Nazianzeno conferuntur ἄνθεσι πῦρ, καὶ ἀρετή.

Quod verò Commentator hic in Epigrammatis sui clausula asserit, piscem ferum esse, nec vlla arte cicurari posse, firmatur à Basilio Magno Homil. 7. in Hexaem. pag. 886 edit. nostræ his verbis: ἴδιος κλῆρος τῶν ἰχθύων, ἰδία φύσις, δίαιτα κεκρατημένη ἐν ἰδιότητος ἡ ζωή· διὰ τοῦτο οὐδὲ τιθασσεύεσθαι τι τῶν νηκτῶν καταδέχεται, οὐδὲ ὅλως ὑπομένει χειρὸς ἀνθρωπίνης ἐπιβολήν. In quem locum videas Notas nostras, quæ 3. Tomo Basil. continentur, pag. 89. ex Plutarcho, Plinio, Athenæo, Martiale, & alijs auctoribus. de mansuefactis & cicuratis piscibus. pag. 448. b. sub fi.

AD

AD EMBLEMA CVIII.

IV. pag. 451. b. Euripidis ex Stobæo versus sic reddidit Morellus]

Qui non amorem censet ingentem Deum,
Numinibus atq; augustiorem cæteris,
Ineptus est, magni vel ignarus boni
Negat esse maximum Deum mortalibus.

AD EMBLEMA CXI.

III. & IV. *Lex talionis.* *Vt quæ alijs fecit, patiatur*] Hæc, quæ de lege talionis dicta sunt, à Federico Morello excocta, emendata & illustrata sunt. Aristoteles 5. de Mor:b. ad Nicomach. & 4. Ethic. ad Eudemum scribit, Pythagoreis τὸ ἀντιπεπονθὸς legem talionis esse ἁπλῶς δίκαιον, Rhadamanthi ius hoc Hesiodio versu expressum:

Εἴκε πάθοι τά κ' ἔρεξε, Δίκη γ' ἰθεῖα γένοιτο.

Si quod quisq; alijs fecit, patiatur, erit ius.

In clausula oraculi Pythij ad Lacedæmonios apud Pausaniam in Messeniacis:

ταῖς δ' αὐταῖς τέχναισιν ἁλώσεται, αἷσπερ ὑπῆρξεν.

Artibus est quibus aggressus, capietur ab ijsdem.

Pindari quoq; Scholiastes in 1. Pyth. [noster in 4. Pyth. habet] laudat hunc Heroicum in eundem sensum:

Οἷά τ' ἀνὴρ ἔρξει, τοῖον τέλος αὐτὸν ἱκάνει.

Qualia quis patrat, talis manet exitus illum.

AD EMBLEMA CXII.

II. Bianoris clausulam sic verterem libentius & dilucidius:

Vos pro delicijs stimulos fixistis acerbos,
Va sanis grati vindicibus laticis.

IV. pag. 468. b. Versus Euripidis in Hippolyto sic vertit Morellus]

PH. *Quid est, quod homines prædicant amare se?*

NVT. *Suauissimum, nata, atq; idem est acerrimum.*

AD EMBLEMA CXIII.

IV. Quod Venus Anacreontica, & Theocritea non sine felle mellito Cupidini exprobat, in ipsammet Catullus retorquet hoc aculeato versiculo:

Spinosas Erycina serens in pectore curas.

Cupido cruci affixus. Vis hinc ob causam oculos pictura pascere inani? Cõuerte eos, si lubet, ad nebulam pictam in pariete, & fucatam tabulã, quam Treuiri in Triclinio Æoli memorat se vidisse Ausonius, Ibi Cupidinẽ cruci affigebant Heroinę amatrices, quæ sibi ignoscẽtes plectebãt Deum. Hanc imaginem specie & argumento miratus poeta Consularis, hoc lepido lemmate Eclogam 6 elegãtissimam condidit. *Cupido cruci affixus.* In cuius Eidyllij φρουρωνήσει fatetur, se mirandi stuporem transtulisse ad ineptiam poetãdi. Quod si quis φιλόχριστος ad pium studium transferre volet, audiat beatissimum Martyrem ἱεραπόστολον Ignatium in aurea epistola, de salutis nostræ autore exclamantem: ὁ ἔρως μου ἐσταύρωται. *Amor meus crucifixus.*

AD EMBLEMA CXIV.

II. pag. 476. a. οὐκ ὁ ἔρως ἀδικεῖ &c.]

Non homines Amor urit, sed lasciua virum vis;
Prætexunt dulci hoc nomine nequitiam.

AD EMBLEMA CXVII.

IV. Senar ĩi vetus Græcorum prouerbiale à Plutarcho laudatur, quod integrè ita legendum:

Γαμεῖ γέρων αὑτῷ τε καὶ τοῖς γείτοσι.

Ducit senex sibi & propinquis coniugem.

Andronicus senex puellam duxit. Nicetas Choniates, initio Historiæ Andronici Comneni, increpat eum Imperatorẽ, quòd Annam Alexij Imperatoris (quem regno vitaq; spoliarat) sponsã Regis Frãcorum filiam connubio sibi iũxisset, nihil verecundatus effœtus & victus senex, κρονίων ἀπόζων [*priscam stoliditatem redolens*] sobrini vxorem adolescentulam roseam, & nondum annos vndecim natam per nefas amplecti παραγκαλιζόμενος ὁ πέπων τὴν ὀμφακίζουσαν, &c. pag. 138. editionis Basil.

AD EMBLEMA CXIX.

IV. *Caduceus Mercurij.* Dio Chrysostomus Orat. de Lege, pag. 647. editionis nostræ, scibit κηρύκειον esse τοῦ νόμου σύμβολον. *Mercurij caduceum signum legis esse:* quæ κήρυκα fecialem παρὰ τῶν ἐχθίστων πεμπόμενον, *ab hostibus missum,* saluum & incolumen seruat, παντὸς θώρακος καὶ πάσης ἀσπίδος αὐτῷ δοῦσα ὅπλον τὸ κηρύκειον. *quauis lorica & quouis clypeo fortius armatura genus, præconi præbens.* Caduceum videlicet. Quo magis mirum est, quod narrat Pausanias in Bœoticis, Herculem, cuius signum sub Dio stabat (non procul à fano Ἀγοραίου Διὸς, *Iouis forensis*) ῥινοκολουστὴν, cognominatum fuisse, quasi *narium amputatorem;* quòd fecialibus ab Orchomenijs delegatis pro tributo nares ignominiosè amputasset. *Hercules ῥινοκολουστής.*

AD EMBLEMA CXXI.

II. *ἀδὺν πενίας &c.*]

Nullum penuria est onus molestius.

AD EMBLEMA CXXII.

III. *Ne semel alipedem*] Occasio Græca di-
ctio est, vt docuimus & scripsimus asibi. ὁ
καιρὸς. articulo adiuncto nomini, & muta-
tione literæ caninæ in sibilum, more Ro-
mano.

Occasio vnde dicta.

AD EMBLEMA CXXV.

IV. Liuius lib. 35. Quòd diutiùs trahebatur bellum, variabant secūdę aduersęq; res nō fortunam magis quàm animos hominum. Paulus Æmilius Cos. apud eundem Liuiū lib. 55. hæc Greco sermone Perseo captiuo dixit: Vtcunq; hæc, siue errore humano, seu casu, seu necessitate inciderunt, bonum animum habe; multorum regum, populorum casibus cognita P R. clementia, non modò spem tibi, sed propè certam fiduciā salutis præbet. Latinè deinde suis: Exemplum insigne cernitis, inquit, mutationis rerum humanarum: vobis hoc præcipuè dico, iuuenes; ideo in secundis rebus nihil in quemquam superbè ac violenter cōsulere decet, nec præsenti credere fortunæ, cùm quid vesper ferat, incertum sit. Is demùm vir est, cuius animum nec prospera flatu suo effert, nec aduersa restringit.

Fortunæ volubilitas.

AD EMBLEMA CXXVII.

III. *Mustela tibi si occurrat*] De hoc auspicio, quod Græci ἐνόδιον σύμβολον vocāt, Theophrastus in Charactere δεισιδαιμονίας, ita scribit τὴν ὁδὸν ἐὰν παραδράμῃ γαλῆ, μὴ πρότερον πορευθῆναι ἕως διεξέλθῃ τις. ἢ λίθους τρεῖς ὑπὲρ τῆς ὁδοῦ διαβάλῃ. i. *Si superstitiosus viam, mustela ingrediente, transcurrerit, non ante progredietur, quàm alius prior transierit, aut ipse tres lapides trans viam miserit.* &c. Plautus in Sticho. Aristophanes in Concionantibus, γαλῆς transcursum diremisse comitia docet. Artemidor. 3 ὀνειροκρ. B. Augustin. lib. 2. de doct. Christ.

ἐνόδιον σύμβολον.

AD EMBLEMA CXXVIII.

II. Locustarum tantę nubes (inquit Liuius lib. 52) à mari vento in Apuliam repente illatæ sunt, vt examinibus suis agros latè operirent.

Locustæ.

AD EMBLEMA CXXXI.

II. Ἄτη, ἄτη, ἄτην. à vocabulo Hebraico *Hata*, quod errare, nocere, offēdere denotat: Budæus in Annotationibus ad legem 2. ff. de legib. Homeri & Hesiodi versus expendit de hoc dæmone humano generi infensos; & Suidas Aten indigitat τὸν διάβολον, τὸν ἀντικείμενον. quam odiosā notionem Satan etiam Hebraitè præ se fert. Hoc firmat Bessario lib. 3. in calumniat. Platonis, vbi scribit [vt & nos adduximus] Homerum siue beneficio quodam naturę, siue Mosis prophetæ scriptis, carmine suo exposuisse lapsum Luciferi, quem ille Atē appellat. Eandemq; Noxam Ascræus vates in Theogonia, contubernalē esse canit Dysnomiæ, peruersę iuris legumq; constitutioni Δυσνομίην Ἄτην τε συνήθεας ἀλλήλῃσι.

Ate.

Luciferi lapsus.

AD EMBLEMA CXXXIII.

Toto mandat & orbe legi] Laureas Tullius libertus M. Ciceronis, ita scitè claudit carmen in fontes calidos villæ Academiæ, apud Plinium lib. 31. Nat. hist. cap. 2. III.

Nimirum locus ipse sui Ciceronis honori

Hoc dedit, hac fontes cùm patefecit ope.

Vt, quoniā totum legitur sine fine per orbē,

Sint plures oculis quæ medeantur aquæ.

Libanius in Βασιλικῷ, seu Panegyri Cōstanti & Constantio Imperatoribus dicta, pag. 4. editionis nostrę Grecolatinę: ὥσπερ ἐν τοῖς γυμνικοῖς ἀγῶσι εἰς τοὺς παιδοτρίβας ἔρχεταί τι τῆς ἀπὸ τῶν στεφάνων εὐκλείας. οὕτως ὁ τοῦ λόγου συναίτιος κοινωνεῖ τῆς ἀπ' αὐτοῦ φιλοτιμίας. *Vt in certaminibus (inquit) gymnicis aliquid à coronarum celebritate ad ludimagistros peruenit: ita sermonis causa adiuuans, orator particeps honoris, qui inde proficiscitur.* Idem in Orat. de Antochien. Professoribus, multa in hanc sententiam enūciat, vtraq; lingua nuper à me edita. IV.

AD EMBLEMA CXXXV.

Cicero lib. 1. de Inuent. Qui ita se armat eloquētia, vt non oppugnare commoda patriæ, verùm propugnare possit, is mihi vir & suis & publicis rationibus vtilissimus atq; amicissimus ciuis fore videtur. Philo Hebręus lib de Cherub. pag. 88. editionis Adriani Turnebi: ἕκαστος ἡμῶν ὥσπερ εἰς καινὴν πόλιν ἀφῖκται τόνδε τὸν κόσμον, ἧς πρὸ γενέσεως οὐ μετέσχε. Et mox: δόγμα εἰσηγεῖται πάνσοφον. ὅτι μόνος κυρίως ὁ θεὸς πολίτης ἐστί *Quisq; nostrum in hunc mundum tanquam in nouā ciuitatem venit Sapientissimū porrò decretū censetur; quòd solus propriè Deus ciuis est.* IV.

Ciuis bonus.

AD EMBLEMA CXXXVII.

Atheniēsiū ἀρχαιολογίαν Isocrates in II.

Pana-

Nobiles et generosi. Panathenaici μυροθηκίῳ inclusit, vbi probat, μόνους αὐτοχθόνας τῶν Ἑλλήνων. Philo Iudæus περὶ εὐγενείας docet, Iudæos nobilitatis veræ alios fines, ὅρους ἐξαιρέτους præscriptos τῇ καλογονίᾳ habuisse, vt apud Satyrographum:

Nobilitas, vera est atq; unica virtus.

AD EMBLEMA CXXXVIII.

II. *Laus Herculis.* Apud Aristid. Adrianensem in exordio Orat. 5. de Hercule: Ω φίλτατε Ἡράκλεις, σὺ γε ἱκανεῖν ἄθλος ὑμνῶν· πάντως δὲ πολύυμνητος εἶ. Gratius vetus poeta Romanus in Carm. Cynegetico idem grauissimis Heroicis cecinit:

Et pradexter erat, geminisq; securibus ingens
Ipse Deus, cultorq; feri Tirynthius orbis;
Quem mare, quem tellus, quem praeceps ianua Ditis
Omnia tentantē, quà laus erat obuia, passi.
Hunc decus, & fama primus patrauit honorem.

AD EMBLEMA CXXXIX.

IV. *Qui nothi, qui legitimi.* Menander Comicus aureo hoc versiculo, quasi lapide Lydio Herculeove, certum legitimi & spurij ἔλεγχον, indicium patefecit:

Νόθος πονηρὸς, ὁ δ' ἂρ δίκαιος γνήσιος.
Quisq; improbus, spurius: probus, legitimus est.

Philo Iudæus lib. de Cherub. spurios allegoricè exponit, τοὺς νόθους καὶ πλαγίους λογισμοὺς, *illegitimos, vagos & obliquos cogitatus.* Et subjicit: τὰς ὑπαρκτὰς αἱ τέλειαι ἀρεταὶ μόνα τὰ τέλεια καὶ γνήσια κτήματα. *Facultates esse perfectas virtutes, solius perfecti ac legitimi possessiones.*

AD EMBLEMA CXLIV.

III. *Regia sententia.* *Anchora quod nauis*] Vtinam regibus & principibus omnibus maneret altè mente repositum Agamemnonium illud regale ἐπιφώνημα, vel σύγκριμα, nō sine numine ab Homero ita celebratum:

Βούλομ' ἐγὼ λαὸν σόον ἔμμεναι ἢ ἀπολέσθαι.
Non ego perniciem populi peto, malo salutē.

AD EMBLEMA CXLV.

III. *Cœcus at est Princeps*] Iuuat ita cæcutire. Multa enim Reges (inquit Seneca lib. 4. de Benefic. cap. 37.) in bello præsertim, opertis oculis donant.

Quod solis auribus] Tritum id è prouerbiali Trimetro:

ἄρχων ἄκουε καὶ δικαίως κ' ἀδίκως,

Gerens magistratū aqua & iniqua audias.

Huius Emblematis argumentum illustrat Philo Iudæus lib. inscripto, Vita ciuilis, s. de Iosepho, & de Iudice & de constituendo Principe. Itemq; 2. de vita Mosis, in cuius prooemio hic insignis maximè locus est de boni principis munere: Βασιλεῖ προσήκει προστάττειν ἃ χρὴ, καὶ ἀπαγορεύειν ἃ μὴ χρή· ὡς εὐθὺς εἶναι τὸν βασιλέα νόμον ἔμψυχον, τὸν δὲ νόμον βασιλέα δίκαιον. *Regis munus est, quod oportet, imperare; quod non oportet, vetare: ut procul dubio Rex sit lex animata; lex autem iustus Rex.* &c. Videsis Libanij iustitiæ elogium, editionis nostræ, pag. 91. IV. *Regis munus.*

AD EMBLEMA CXLVII.

[Sententiam illam Alexandro Macedoni tributam, Morellus potiùs Alexandri Seueri esse iudicat] IV.

AD EMBLEMA CXLIX.

Libanius in Oratione, quam habuit pro Antiochenis, post euersas Principum imagines Theodosium I. Imperatorē omnes Atticorum oratorum lecythos & myrothecia in clementia Principum celebrāda consumpsit: eam Græcè & Latinè pridem edidimus, & Christianissimo atq; clementissimo Regi Henrico Magno, felicis æternęq; memorię cōsecrauimus, idq; munusculum literarium sibi gratissimum acceptissimumq; esse significauit tantus Heros, qui Platonicum illud dogma, μεγαλοθυμίαν οὐκ ἄνευ μακροθυμίας εἶναι, egregia regiaq; mansuetudinis & magnitudinis animi copula comprobauit. IV.

AD EMBLEMA CLII.

Extolle cachinnum] Dictum est, cachinnum ἀπὸ τοῦ καγχασμοῦ, Græco fictum esse, Atticis enim καγχάζειν, *cachinnari* designat. III. *Cachinnus.*

AD EMBLEMA CLIII.

Gesnerum Apologum nūc Æsopicum, vt fabulosum commentum explodit, tametsi à Græcis & Romanis antiquis scriptoribus celebratum & peruulgatum. II.

Medicata virilia] Gulielmus Rondeletius in tractatu de Amphibijs arcanum naturæ αἰδοίων καστορίων aperit. III. *Castoreū.*

Vitam ut redimas] Oraculum Euangelicum est: εἰσὶν εὐνοῦχοι οἵτινες εὐνούχισαν ἑαυτοὺς διὰ τὴν βασιλείαν. {*Sunt eunuchi, qui seipsos castrauerunt propter regnū*} Matthæi 19. Adi Theophylactum.

AD EMBLEMA CLIV.

IV. *Mortui sepeliẽdi.* Teucer apud Sophoclem in Aiace Loratio, sollicitus de Aiacis fratris cadauere, vt illicò conderetur, ait queritans: *μήτις σε κενῆς σκύμνον λεαίνης δυσμενῶν ἀναρπάσῃ. Ne quis vaga catulum leana rapiat hostis debilem.* Et causam subijcit: *τοῖς θανοῦσι τοι φιλοῦσι πάντες κειμένοις ἐπεγγελᾶν. Omnes solent letho datos traducere.* At Virgilianus Polydorus sepultus, Æneam, tumulum suum incautè mouẽtem, sic increpat, Æneid. 3.

Sepulti non lacessendi.

Quid miserum Ænea laceras? iam parce sepulto,
Parce pias scelerare manus.

Eiusmodi querela est in Epigr. 3. Senecæ philosophi relegati:

Parce relegatis: hoc est, iam parce sepultis.

Et 4.

Occisi iugulum quisquis scrutaris amici,
Tu miserum necdum me satis esse putas?

Et 5.

Crede mihi vires aliquas natura sepulchris
Attribuit: tumulos vindicat umbra suos.

AD EMBLEMA CLV.

τὶ τρίσι χοῖς εἰς τὸ αὐτό

Ὁππότ' ἔρως πρὸς πότμον ἀμείβετο τεύχεα λαμπρά,
καὶ πότμος ἆθλα, καὶ δριμάνον λάβ' ἔρως.
Ὡς ἴδεν, ὡς ἱμάνη πολιὲς φὰς δ᾽ ἀδη μόροιο;
ὁπλότερος δ' ἄρ ἔρω ἰξὶ πεσεν δρεπάνῳ.

AD EMBLEMA CLVI.

Alciati distichon Græcè redditum.

Τίπτ' ὁλοῆ χὴρ τλῆς παῖδ' ὑπερπτερύσαι ἔρωτα;
Ὡς σὰ βέλη βάλλειν εἴδμενον γ' ἴδια.

AD EMBLEMA CLVII.

II. Non desunt augustiora epicedia in eloquijs sacris, *εἰς τοὺς ἀώρους ὄντας καὶ μοῖραν ἔχοντας θανάτου.* vt canit Solõ in clausula *ἑβδομάδων βίου*. In primis Dauidis vatis & Regis *θεοφιλεστάτου* in Abessalomum filium, impia arma sequẽdo interemptum,

Dauidis epicediũ super Absolon.

2. Samuel. 18. *τίς δώη τὸν θάνατόν μου ἀντὶ σοῦ, υἱέ μου Ἀβεσσαλώμ, υἱέ μου. τίς δώη τὸν θάνατόν μου ἀντὶ σοῦ ἐγὼ Ἀβεσσαλώμ, ἀντὶ σοῦ υἱέ μου.* Eiusdem lugubres versus super Saule Rege & Ionatha filio, qui in acie occubuerant, leguntur 2. Samuel. 1. è Codice Iasar: *Στήλωσον Ἰσραὴλ ὑπὲρ τῶν τεθνηκότων ἐπὶ τὰ ὕψη σου τραυματιῶν* πῶς ἔπεσαν δυνατοί; &c. quæ M. Antonius Flaminius elegãtissimis dimetris iambicis olim expressit. Alia id genus Gregorius Nazianzenus in Poematis. & Anthologia Græcorum epigrammatum suppeditant; præter Statium in Siluis, & Martialem.

AD EMBLEMA CLIX.

III. *Heres vnde dictus.* *Maxima rixa oritur*] Maxima vtique cognatio patet inter has voces, *heredis*, ἔριδος, & *rixa*. Ideo τὸ *heres* sine diphthongo in antiquis monumẽtis & ἐπιγραφαῖς scribi constat; idq; ab eruditis probatur, qui τὸ erctum, & actionem familiæ erciscundæ ἀπὸ τοῦ ἐρίζειν educi posse agnoscunt, quia ex diuisione rixa vt plurimum oritur. Catullus in coma Berenices memorat. *Dulcia nocturnæ vestigia rixæ.* νυκτερινῆς ἔριδος.

AD EMBLEMA CLX.

IV. *Mortui sepeliẽdi.* Antigone Sophoclea sãcti huius immortuos officij amorisq; heroici exemplum in signe præbet, de vetita Polynicis fratris sepultura anxia:

----κεῖνον δ' ἐγὼ
Θάψω· καλόν μοι τοῦτο ποιούσῃ θανεῖν.
Φίλη μετ' αὐτοῦ κείσομαι, φίλου μέτα.
---- *Ipsum fratrem ego*
Sepeliam: pulchra mihi mors deinde erit.

Martialis ad Melioré lib. 8. Epigram. 39.

At siquis dato nomini relicto,
Post manes tumulumq; perseuerat,
Quærit quid nisi parcius dolere?

AD EMBLEMA CLXIII.

IV. Æneas apud Homerum Iliad. 20. hortatur Achillem, vt sibi temperet à cõuitijs iactandis, quod obtrectatio muliebre sit vitium:

Στρεπτὴ δὲ γλῶσσ' ἐστὶ βροτῶν, πολέες δ' ἔνι μῦθοι,
[παντοῖοι ἐπέων δὲ πολὺς νομὸς ἔνθα καὶ ἔνθα.]
Ὁπποῖόν κ' εἴπησθα ἔπος, τοῖόν κ' ἐπακούσαις
Ἀλλὰ τίη ἔριδας καὶ νείκεα νῶιν ἀνάγκη.
Νεικεῖν ἀλλήλοισιν ἐναντίον, ὥστε γυναῖκας.

Contendere verbis mulierũ est.

[Ad verbum sic sonant:

Volubilis enim lingua est hominum, multique insunt sermones
Omni geni: verborum autem multa profusio hinc atq; inde.
Quale dixeris verbum, tale etiam audies.
Sed quid rixis & opprobrijs nobis necesse est

Con-

Contendere mutuò contrà, vt mulieres.] Quibus concinunt hæc Turni apud Virgilium Æneid. 11.

Larga quidem semper tibi, Drance, copia fandi.
- - - - sed non replenda est curia verbis,
Quæ tutò tibi magna volant. Mox:
- - - - An tibi Mauors
Ventosa in lingua?

AD EMBLEMA CLXV.

III. *Deus, tutum refugium.* *Canis*] Hecuba, canis vocitata. Iunius Cent. 7. Prouerb. 83.

Et peragit cursus] B. Augustinus in enarratione primæ partis Psalmi 70. ad vers. 3. *In locum munitum esto mihi.* Quid munitius (inquit) cum ad illum locum confugeris? dic mihi quos aduersarios formidabis? Nescio quis dicitur de montis vertice clamasse cum Imperator transiret: Non de te loquor. Respexisse ille dicitur & dixisse; Nec ego de te. Contempserat Imperatorem cum insignibus armis, exercitu, potestate. vnde? De loco munito. Si securus ille in alta terra, quomodo tu non in eo, à quo factum est cœlum & terra? Hic ascribere libet Epigrāmatis nostri in hymnos Græcos εἰς Θεοτόκον, clausulam ἀντίστροφον clausulæ epigrammatis Alciati:

Inuidia humani generis disrumpitur hostis:
Solus & hæreticus rumpitur inuidia.
Rumpatur sed vterq; licet, Regina polorum
Satanicam longè despicis inuidiam.

AD EMBLEMA CLXVII.

IV. *Mare Mænadi cōparatum.* Mare ob violentiam ventorum fluctuū decumanorum quasi ad insaniam adactū, Mænadi furiosę comparatur à Basilio Magno orat. 4. in Hexaem. Et ab Euagora in epist. ad Antipatrum: παλινδρομεῖ πρὸς ἑαυτὸ τὸ ῥεῖθρον μαινόμενον μεγάλην ἀπεχθοῦσαν τῇ χέρσῳ τὴν ἔφοδον. Itemque à Georgio Piside vers. 373. Cosmurgiæ:

Ὅλην ἑαυτὴν ἐν τῷ μαινὰς ἀγρία τῇ γῇ περικρούσασα.
Vt Mænas insana & furens toto impetu
Circumfluum allidit solo &c.

AD EMBLEMA CLXIX.

IV. Deorum cætus oraculum apud Homerum Odyss. 8. huc pertinet:

οὐκ ἀρετᾷ κακὰ ἔργα. κιχάνει τοι βραδὺς ὠκύν.
[*Non rectè succedunt mala opera: assequitur tardus celerem*]

de vincto Gradiuo à Mulcibro loripede. Quod autem omnia tuta timēda sint prudentibus, Lyricus Latinus monet: *Omnia tuta timenda.*

Quod quisq; vitet nunquam homini satis
Cautum est in horas.

B. Ioa. Chrysostomus in illa τῶν ἀνδριάντων, quæ incipit, εἶδες καὶ τήμερον luculēter disserit, ὅτι χρήσιμος μάλιστα ὁ φόβος. tametsi

- - - - timor ipse malorum
Sæpe supervacuos cogit habere metus.

Ouidius.

AD EMBLEMA CLXXIII.

Hexastichon Alciati Græcè expressum.

Ὀ πρίν τε δὴ κύκλωψ σκιέντος χείλεσιν ἄντρου
ἕζετο, ταῦτ' ἔρεξ' οἶ καὶ ἰοῖς ὄϊσι
Ἄμμες βόσκετε μοι λάχαν, αὐτὰρ βόσκομ' Ἀχαιούς,
Νύμφη ἄρ' ἐμοὶ ὕστατον Οὖτιν ἄγων.
Πεύσατο ταῦτ' Ἰθακήσιος. Ὄμματος αἶψα δ' ἄμερσε,
Κύκλωπ' ἥν δίκην ἔχεν ἀτασθαλίης.

AD EMBLEMA CLXXV.

Tetrastichon Alciati Græcè redditum.

Ὡς λᾶαν σκύλαξ μάρψας δάκνει αἴδηλον
ὅστινα δ' ἂν λύσσῃ τάγε βαλόντι ῥίψει
ὡς πλεῖστοι μάψ ἀντιπάλους ἀποφεύξαι ἴασι,
καὶ οἷς ἔδεμὶ ἴς ἄτη ἐδοῦσι τρίβον.

AD EMBLEMA CLXXVII.

Supposuit nunc colla iugo] Sic apud Tibullum lib. 1. eleg. 10. III.

- - - - Pax candida primum
Duxit araturos sub iuga curua boues.

Quod sic olim Græcè expressimus:

- - - - εἰρήνη ἀγαθή
ἦγεν ἀρησομένους ζυγὰ ἄρσεν βοῦς.

Philemon Comicus pacem vocat τὴν ἐπαφρόδιτον καὶ φιλάνθρωπον θεόν. *Suauissimam & mortalibus charam Deam.* Eiusq; munera venustissimis hisce Senarijs complectitur: IV. *Pacis munera.*

Γάμους, ἑορτάς, συγγενεῖς, παῖδας, φίλους,
Πλοῦτον, ὑγίειαν, οἶνον, σῖτον, ἡδονήν,
Αὕτη δίδωσι· ταῦτα πάντ' ἂν ἐκλίπῃ
Τέθνηκε κοινῇ πᾶς ὁ τῶν ζώντων βίος.

Quæ iisdem numeris ita reddidimus:

Cognationes, nuptias, festos dies,
Natos, amicos, sanitatem, opes, cibum,
Vinum, voluptates, dedit benigna pax.

Adisis Pacem Aristophanicam, aureum Drama, hilaritatis dulce seminarium.

AD EMBLEMA CLXXVIII.

II. τίκτει δέ τε θνατοῖσι εἰρήνα μεγάλα

πλοῦτον] quod sic F. Morellus obiter emēdauit, & vertit: pag. 738. a.

τίκτει δέ θνατοῖς πότνι εἰράνα μεγὰν πλοῦτον.

Magnas opes mortalibus pax parturit.

AD EMBLEMA CLXXIX.

II. Perenditus Ioachimus Camerarius in auctario seu appendice ad Philemonē, περὶ ἰδιότητος ζώων. aliquot Senarijs lābicis, Græcis & Latinis elegantissimis, cuncta quæ à sacris & profanis autoribus vtraq; lingua super Alcyone scripta comperierat, mirificè comprehendit. Id carmen δίγλωττον non sine fructu percurres, si libet & vacat. Exordium eiusmodi est:

Ἡ δ' Ἀλκυὼν ὄρνις μὲν ἐστι παράλιον.

Pontum accolit cui nomen est auis Alcyon.

Nidus Alcyonis. Et post ἐκφρασιν, quod forte nūcupat νεοσσιὰν οἷαν ναυπηγημένην, quia nauis instar cōcauum sit: Mox subiungit elogiū amoris coniugalis ī hac alite, versu aureo:

φίλανδρος αὐτὴ καὶ φιλόστοργος πάνυ,

πιστὴ δια ποσ πάσαις συνοῦσα γυνὴ πόσει.

Ales mariti perquam amans est fœmina,

Irrupta iungit coniugi quam copula.

IV. pag. 746. a. ὅσῳ τι πολέμου &c.] Hæc à se emendata & distincta sic vertit Morellus:

Commoda pacis.

1. *Quanto melior est pax duello, hinc colliges:*
2. *Pax alma Musis est amica maximè:*
3. *Aduersa luctus: innumi hanc liberi*
4. *Probi, placetq; copia huic. At his mali*
5. *Spretis, mouemus bella, & imbellem virum*
6. *Nos subiugamus, vrbs & orbem non parem.*

AD EMBLEMA CLXXX.

II. Aureum istud distichum Epigrammatographi Græci mirum in modum congruit, & coniurat amicè cum hexastichi Alciati è fonte Græco hausti clausula:

Nemini detrahendum.

ἐσθλὰ λέγειν αἰεὶ πάντας καλόν. αἰσχρὰ δὲ λυγρόν.

κἂν ὦσι τούτων ἄξιοι ὧν λέγομεν.

Omnes laudare est pulchrum, at traducere acerbum;

Vt sit vita horum digna probro & scutica.

AD EMBLEMA CLXXXIII.

Hexastichi Alciati paraphrasis Græca,

παλλαιοῦ γέρον Πρωτεῦ μιμηλῶς πολύμορφε.

Ὅς μίαν ἀνδρὸς νῦν, νῦν δὲ θεοῖς εἰκέλην ... ἕνεκα τίπτε σὺ χαίρεις εἴδεσι παντοδαποῖσιν,

Ὡς καθαρὰν μορφὴν μηδεμίαν ἔχομεν;

πολλὰ παλαιοτάτου αἰῶνος σήματα φαίνω,

ὧν ἕκαστος ... ἕκαστος ἰδῇς.

AD EMBLEMA CLXXXVI.

II. Vniuersam Cadmi μυθολογίαν Nonnus Panopolitanus in Dionysiacis luculēter admodum Heroico carmine prosecutus est: ac de draconis quidem dentibus satis lib. 4.

Ἰ' ... βάλλων ἔσπειρε πολυσχιδον ὄγμον ὀδόντων, &c.

De Harmoniæ coniugio lib. 13. De literarum inuento lib. 40. sub fin.

Κάδμος ἐυγλώσσοισι διδάσκεται ὄργια φωνῆς.

Cadmus sacra docet docta mysteria linguæ. &c.

AD EMBLEMA CLXXXVIII.

III. pag. 799. b. Τὸ ΓΝΩΘΙ &c.] Hoc ita metricè vertit F. Morellus:

Cognosce teipsum, scito non inaniter

Oraculo celebre factum Delphico.

IV. Georgius Pisides noster in carmine laudato. De opificio Mūdi, rationem submouendæ ignorantiæ hoc Emblemate propositam, & à sui rerumq; conditarum notitia, ad θεογνωσίαν rectè perueniendi multis versibus docet; quorum pulcherrima clausula coronisq; hæc est:

Ratio ignorantia submouenda.

Οὕτω τελειοῖ ἄνθρωπος ἐξ ἀγνωσίας,

τὸ Γνῶθι σαυτὸν, εἰς διάγνωσιν λάβοι,

καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς ἰνδιατρίβων φύσιν

Ἴσως ἑαυτῷ συλλαλήσει καὶ μάθοι

πόθεν παρῆχθη μηδὲν ὢν πρὸ τοῦ βίου.

Duntaxat homo, tanquam ex mera ignorantia

Se noscat ipsum, mentis & spectet bona,

Nostraq; natura immorans mortalium,

Secum loquatur cogitetq; talia,

Productus vnde, qui ante vitam nil eras?

His consentiunt, quæ Mercurius Trismegistus scribit cap. 5. Poem. Et Persius in Sat. 3.

...... Causas cognoscite rerum:

Quid sumus, & quidnam victuri gignimur, ordo

Quis datus, aut metæ qua mollis flexus, & vnde.

Gregorius Nyssenus in Sacramento Baptismi. Prudentius in Romanum militem 2. Machab. & τὸ κατὰ Matth. 7.

AC EMBLEMA CXCI.

III. *Poma etenim Veneris sunt*] Theocritus adstipulatur Idyll. 11. vers. 1.

Ἤρατο δ' ἀτρίδοις, ὑμάλοις, ὡδὶ σελίνοις.

sic enim legendum, non κιχίνοις, vt ἰσχόχως emendauit V.C. Daniel Heinsius, in omnibus priscorum autorum scriptis ὀξυδερκέστατος. Cyclops (inquit) Galateam suam non

Ardebat pomis, roseis apij, coronis.

Amatorii mores. Siquidem qui impensè amabat, vel impēsè donabant, ἐρᾶν ἢ δωρεῖσθαι ὁ κατὰ μῆλα καὶ στέφανος, parœmiacè dicebātur, quod hæc munuscula ad amicas vulgò mittérent.

[Hic quoq; me in vtramq; aurem dormiente, Typographus aliquid omisit, quod appositum volebam; nempe Epigramma Platonis ex Laertij lib. 3.

τῷ μήλῳ βάλλω σε, σὺ δ' εἰ μὲν ἔχουσα φιλεῖς με.

Malo ego te ferio; cape, si me diligis, illud.

Et aliud quoque Philodemi, seu, vt idem Laertius vult, Platonis ad Xanthippen, sic:

Μῆλον ἐγὼ βάλλει με φιλῶν σέ τις ἀλλ' ἐπίνευσον
Ξανθίππη, κἀγὼ καὶ σὺ μαραινόμεθα.

Quod sic vertit Bentinus:

Malum ego: me iaculatur, amat qui te, annue quæso
Xanthippe, tibi mox & mihi forma perit.]

AD EMBLEMA CXCV.

IV. Claudiani extat elegiacum carmē elegantissimum de pijs fratribus Siculis, qui fortunis opibusque suis relictis, parentes suos ab incēdio Ætnæo liberarunt: ex quo hos insignes versus selegimus:

Pietas in parentes. *O bene Naturæ memores, documēta supernæ*
Iustitiæ, iuuenum numina, vota senum:
Qui spretis opibus medios properastis in ignes,
Nil præter sanctam tollere caniciem.
Haud equidem immeritò tanta virtute repressas
Enceladi fauces obriguisse reor.
Ipse redundantem frænauit Mulciber Ætnam,
Læderet exempli ne monumenta pij.

Prætermissis alijs clausulam tantùm ἄξιο μνημόνευτον addam eiusmodi:

Dū potuit pietas flammæ cessante probari,
Empta est ingenti clade perenne decus.

AD EMBLEMA C.

Velat vultus, obnubit ocellos] Videsis Notas Morelli ad Epithalamium Violantillæ, Statij 5. III.

------ ducit
Lumine demissum, & dulci probitate rubentem.

& ad Silu. 1. l. 5.

------ mixta pudori
Gratia. vbi ἄγαλμα αἰδοῦς.

Mulieres subditas esse viris oracula sacra præcipiunt, ex 2. & 3. Genes. & Esther 1. cap in Assueri edicto. Itemq, Pauli &c. IV.

AD EMBLEMA CXCVIII.

Iungere mortua viuis] Quod Hector Homericus Alexandro fratri propter Helenę ἀρπαγὴν imprecatur, Iliad. 1.

Αἴθ' ὄφελες ἄγονός τ' ἔμεναι, ἄγαμός τ' ἀπολέσθαι.

O vtinam natus numquam innuptusq; perisses.

hoc Mezentius Alciati contagioso suo semiuiro obiectare iure poterat: vel in se ipsam illa retorquere:

O vtinam numquam nata, aut innupta perissem.
Integra mihi quid cum putre semiviro.

Lubet etiam παρῳδιάζειν ex Martialis Senarijs:

Coniunx integra, sonticus maritus;
Non mirum malè conuenire vobis.

AD EMBLEMA CXCIX.

Alciati disticha Græcè expressa.

1.

Κοινὸν σχῆμα καὶ ὄνομα χωρίσσει κυπαρίσσων,
Δέξασθαι στεφάνους ὧδε κατ' αἰσαν ἴσως.

2.

Καλλίθειρα πέλει, ἔνταξτοί τ' εἰσὶ ῥάδαμνοι.
Καλλικομός περιῶσ', αὐτὰρ ἄκαρπος ἔφυς.

AD EMBLEMA CC.

Distieha Alciati Gręcè reddita κατὰ πος

1.

Δρῦς Διὸς ἐστὶ φίλη, ἀγανῆ σωτῆρος ἁπάντων,
Ἄνδρα δὲ σώζοντ' ἦν ἐκ δρυὸς ὁ στέφανος.

2.

Ὠγυγίοις βαλάνοις ἔτρεφεν ποτε· νῦν σκιὰ ὀφέλλει.
Δένδρεον ὡς Ζηνὸς ἐκ δρύινος ἔφυ.

Prudētius ex oraculo Mosaico Genes. 18. II.

 Hospi-

Hospitium hoc Domini est, ilex vbi frondea Mambre
Armentale senis protexit culmen.
ὤφθη αὐτῷ Ἀβραὰμ ὁ θεὸς πρὸς τῇ δρυῒ τῇ Μαμβρῇ. At Genes. 35. quercus vocatur ἡ βάλανος, à fructu; vbi agitur de sepultura Deborę nutricis Rebeccæ ἐτάφη κατώτερον Βαιθὴλ ὑπὸ τὴν βάλανον. & vocauit Iacob quercũ illam βάλανον πένθους.

AD EMBLEMA CCII.

Metaphrasis distichi Alciati in Abietem.
εὔπλοος ἔστ' ἐλάτη φύεται ἐν οὔρεσιν ἄκροις.
Ἀντιθέτοις δὲ τόποις πλεῖστον ὄνειαρ ἔφυ.

Η'

Τεῖχος ἀλεξ' ἐλάτη πῆλ' ἐν οὔρεσιν ὑψιπέτηλος.
ὡς μέγ' ἐτ' ἀντιθέτων ἐσὶ τόπων ὄφελος

AD EMBLEMA CCIII.

Alciati προσλεγεῖον libuit hoc disticho Græco Iambico rependere:
πίνακη παραφυάδ' ἥτιν' ἐκβάλλει πετὶ,
ἔοικε δ' ἄνδρεσσιν γένει τυθομένοις.

III. *Stolones.* *Stolones*] Aristoteles 1. de moribus ad Nicomach. vbi adoritur ideas Plutarchias exagiare, scribit τὸ πρός τι παραφυάδι ἔοικε καὶ συμβεβηκότι τοῦ ὄντος. Quod cum aliquo confertur simile esse stoloni propaginive, eiq; rei, quæ substantiæ accidit: vbi arboris trũco substantiam, stolonibus accidentia comparat.

AD EMBLEMA CCIV.

Alciati tetrastichi metaphrasis Græca.
Τρώγειν γηθομένας κῆρ μῆλα κυδώνια νύμφας,
τάξασθαι λέγεται θεσμοθέτης ὁ Σόλων.
Ὡς στόματι στομάχῳ τ' ἐρίηρον ὄφρ' ἄσθμα γίνοιτο
ἥδιστον κεῖνος, λειριόεσσά τε ὄψ.

AD EMBLEMA CCV.

III. *Cissus.* De Cisso puero, qui Dionysio in delicijs fuit, deq; eius transformatione in κισσὸν hederam, Nonnus poeta lib. 12. Dionysiac. ita canit:
Κισσὸς ἀερσιπότητος ἐρῶν νέος ἐς φυτὸν ἔρπων.
ἔσσεται κισσὸς ἕλιξ καὶ ἐν ἔρνεσι. Sic lego, nõ ἔσσεται.
Procerus Cissus gratus puer, exilis arbor:
Flexilis hinc erit in plantis hedera stirps.

AD EMBLEMA CCVI.

Nostram Metaphrasin Græcam disticho Alciati hic subnectere non cunctabor:
Ὅστις πρίνος βλασφημεῖ αὐτοῦ κατακόπτεται ἰσχύ.
Σύμβολα δ' ἐμφυλίου δηιότητος ἔχει.
I II. Obseruandum apud Esaiam cap. 44. v. 14. vbi versione vulgari seu Hieronymiana legitur, *Tulit ilicem & quercum,* &c. septuaginta interpretes Græcos habere, καὶ ἄλλαβε ἀγριοβάλανον καὶ δρῦν. Hoc animi causa. Sed animi causa addatur hæc parodia Virgiliana:
Qui semet frãgit, vult esse sub ilicibus fus.
IV. *Seditio perniciosa.* Romanos non minus quàm Bœotos malus abstulit error πολέμου ἐρχομένους ἐπιδημίου ὀκρυόεντος, expertos serò vt robur consilij expers mole ruat sua. Vtinã Christicolis nationibus θρησκείαν φιλανθρωποτάτην (vt meritò Synesius Religionẽ Christianam vocat) profitẽtibus idem iure obijci non posset; nec vnquam illicis vim naturamq; ipsis imitari libuisset.

AD EMBLEMA CCVII.

Alciati distichum Græcum factum:
χρυσῆ Ἀφροδίτης τάδε μῆλα, πικρὴν γλυκύτητα
Σημαίνει Δαναοῖς ὡς γλυκύπικρος ἔρως.

AD EMBLEMA CCVIII.

Alciati tetrastichum Græcè redditum:
χλωρὰ κ' εὐθαλέος, θάλλῳ πύξος μάλα γ' ὅλῳ
ὥπερ αὐλίσκοισιν ἐ αὐλὸς ἔγεντο ἐρωτοῖς.
Παίγμασι καὶ μαλακοῖσιν ἐραστῖς προσφόρον ἔργον
χλωρὸς ἐραστὴς πᾶσι πύξος ἔφυ χλωρός.
Buxus amatorum symbolum. Sed quid ad Emblema? Buxus perpetuò vernat, crispo cacumine, & è cuius ligno bonæ fistulæ tornantur, quod amatorum vitam symbolicõs repræsentat; viros spei symbolum; & quid non sperant miseri amantes? Sed id quidquid est amorum, omne ad fistulas, resq; nugatorias impenditur puta versus amatorios & cantilenas, quibus ociosorum & languẽtium occupatur animus. Quin pallescant amantes, inter spem metumq; dubij.

AD EMBLEMA CCIX.

Metaphrasis Græca Alciati distichi:
πάντ' ἄνθη φύλλων προβαλοῦσα ἀμύγδαλε θάλλεις,
Μισῶ πρωθήβας οἷς πρὸ τριχῶν σοφία.

AD EMBLEMA CCX.

Vis nostram Alciati distichi Græcam versionem, ὦ φίλλαν; paulò liberiorem?
Ἡμυ-

Ἡ μωρία βράδιον βλαστεῖ ψύχες μετ' ἰ-
ρωὴν
ῥιγεδανῆ, ἄυφρων καὶ σοφόδενδρον ἅμα.

II. De moro arbore (quam μορέαν Græci vocant, vt fructum eius μόρον, prima correpta, & à Latinis producta, ratione prosodiæ accentusve, more suo) Ioannes Passeratius μακαρίτης, Collega quõdã meus, nulli flebilior quàm mihi, Siluam Heroicam cum Statianis certantem scripsit, qua perdiu diuino sata carmine viuet morus, imò canescet seclis innumerabilibus.

AD EMBLEMA CCXI.

Alciati distichũ primum Græcè versum.

Μάντις ἔχει ἀγαθὴ σωτήρια σύμβολα δάφνη.
κρατὶ γ' ὑποστρωθεῖσ' ἀτρεκὲς ὄλβον ὄναρ.

IV. Extat Libanij Ethopœia lepidissima pictoris frustra tentantis Apollinem pingere τῆς δάφνης ξυλίνην. pag. 43. nostræ editiõ.

Docet autem Theophrastus I de Characterum, cap. περὶ δεισιδαιμονίας, in principio. δάφνης εἰς τὸ στόμα λαβών. superstitiosũ ambulare folia lauri ore prehẽso. Monet etiam Clemens Alexandrinus in προτρεπτ. καθαρεύων μελαλάμβανε θεοπρεπῶς, ἢ δάφνης μετίχων. *Piacula adhibeto Deo decora, non lauri folia.* Poetę certè laurum mordentes imitantur Cassandram δαφνηφάγον Lycophronis. Ideo tamẽ preclariùs actum est cum Dione, eiusq; collegis Senatoribus quòd Commodo gesticulante in theatro, δάφνης φύλλα διέφαγον. Sic enim ipsos ab Imperatoris sæuitia seruauit Apollo. Xiphilinus in extr. Comm. *Superstitio de lauri foliis.*

AD EMBLEMA CCXII.

Alciati distichi Metaphrasis Græca:

Ὅδε κόμην Ἀλκείδε λεύκη ἔστεφε δίχασιν·
Ἀλλάσσει χρόνος ὡς νύκτα καὶ ἦμαρ ἄγων.

Tibi Christe σῶτερ ἀλεξίκακε Opt. Max. gloria in æuum.

FINIS.

INDEX

INDEX
RERVM ET VERBORVM,

Emblematum, Historiarum, Apophthegmatum, Sententiarum, Prouerbiorum, Fabularum, Mythologiarum, Hieroglyphicorum, Aenigmatum, Nummorum, Deorum, Hominum, Animalium, Arborum, &c. memorabilium per totum Opus sparsorum locupletissimus & accuratissimus.

A.

Ad-

alius

Catul-

Con-

Corin-

Cyclo-

Excu-

G.

tue

IGNA-

lapsus

Locu-

Luxus

Ma-

N.

Nothi

O.

S.

Stra-

Συν-

terram

V.

Maro-

X.

Z.

FINIS.

MEMORIÆ ÆTERNVM SCIANT OMNES ANDREAM ALCIATVM

ALTERVM. IN. DICVNDO. TVLLIVM
IN. LEGIBVS. INTERPRETANDIS. SCÆVOLAM
PRORSA. VORSAQ. ORATIONE. EXSVMIVM
IN. ETHICIS. EMBLEMATIBVS. NEMINI. SECVNDVM
ABIISSE. NON. OBIISSE

VIVIT

FAMA. SVPER. AETHERA. NOTVS

HVNCCE

LEGEM. TYRONES. IN. DOCTOREM. ELIGITE
IVRISPRVDENTES. SECTATORES. VT. NVMEN. DILIGITE
PII. SPECTATORES. ENCOMIOLVM. LEGITE
LEGIRVPIONES. PROCVL. HINC
VITILITIGATORES. PROCVL. ESTE
LVCRIPETÆ. RABVLAE
ASPICITE. SVSPICITE. INSPICITE
QVOD
VALERIANVS. CASTILLIONÆVS. COMPATRITIVS
IN. BENEVOLENTIÆ. PIGNVS
HEROI. BENEMERENTI
P

EX VOTO

Patauij ex Typographia Pauli Frambotti. M.DC.LXI.

Superiorum Permiſſu.

